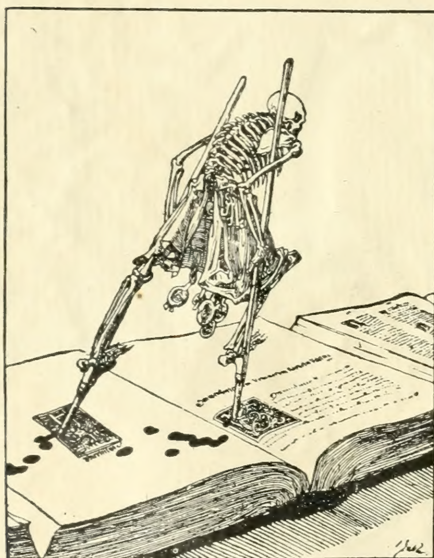

ALCIATO (Andrea) — Emblemata cum commentariis Claudii Minois I. C. Francisci Sanctii Brocensis et notis Laurentii Pignorii. Patavii typis Frambotti 1661, in 4. leg. per. Con figure in legno. La più ampia Opera che si abbia intorno a questa materia, L.

L. Cicognara 1837
(1621 ed.)

UNDE QUA QUO
V. CL.
ANDREÆ
ALCIATI
EMBLEMATA
CVM
Commentarijs
amplissimis.
PATAVIJ
Typis Pauli Framboti
M DC LXI

ANDREÆ ALCIATI
EMBLEMATA
CVM COMMENTARIIS
CLAVDII MINOIS I.C. FRANCISCI SANCTII BROCENSIS,

& Notis

LAVRENTII PIGNORII PATAVINI.

Nouissima hac editione in continuam vnius Commentarij seriem congestis, in certas quasdam quasi Classes dispositis, & plusquam dimidia parte auctis.

OPERA ET VIGILIIS

IOANNIS THVILII MARIÆMONTANI TIROL.
Phil. & Med. D. atq; olim in Archiduc. Friburg. Brisgoiæ
Vniuersitate Human. liter. Professoris ordinarij.

Opus copiosa Sententiarum, Apophthegmatum Adagiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Nummorum, Picturarum & Linguarum varietate instructum & exornatum: Proinde omnibus Antiquitatis & bonarum literarum studiosis cùm primis vtile.

Accesserunt in fine Federici Morelli Professoris Regij Corollaria & Monita, ad eadem Emblemata.

CVM INDICE TRIPLICI.

Patauij, typis Pauli Frambotti Bibliopolæ. MDCLXI.
Cum consensu Superiorum.

Illuſtriſs. ac Generoſiſs. D. D.

IVLIO CÆSARI A PACE

GYMNASII PATAVINI SYNDICO PRORECTORI

Paulus Frambottus felicitatem p.

Auſto omine ſecundiſque auſpicijs Andreæ Alciati, qui primus Iuriſprudentiæ ſqualorem, ac ſenium, politiorum literarum cultu, ac nitore deterſit, Emblemata, *eruditæ feſtiuitatis opus, tempeſtiuæ ſtudiorum amœnitati diuerticulum, denuo typis meis publici iuris facturus, clariſſimo Nomini tuo, inſcriptum eo.*

Nam PACIS OPVS *eſſe literas, atque hanc artem literarum miniſtram, ac fœturam ingeniorum, iampridem ego ſymbolo teſtatus ſum: & genti tuæ nobiliſſimæ ab eadem* PACE *ſanctius cognomen inditum eſt: pulcherrimo augurio, futurum quandoque vt ſtudiorum regimen, ac literarum tutela fidei tuæ, induſtriæ, ac ſapientiæ commendaretur.*

Et ipſa quidem magni ſcriptoris Emblemata, intimo voluptatis ſenſu retractanti mihi, illud in primis argumenti nobilitate, atque acuminis lepore blanditur, quo intra militarem galeam Apes, naturæ miraculum, aërei mellis cœleſtia dona cogere finguntur: atque horrentia Martis tegmina dulci nectare diſtendere.

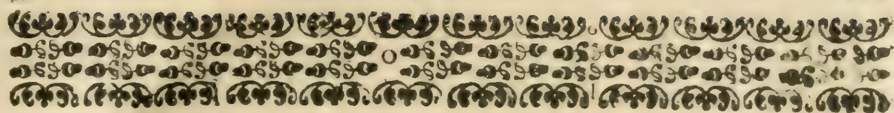
Magnificum fortunæ tuæ specimen. Si quidem ferrea cassis, comantis iuba terrore, atque hostili sanguine rorantes cristæ, fera militiæ munera, bellique decora, quibus maiores tui inclaruêre, ostentant. Mox eadem in alueariium versa, adultæ gentis fœtus, ac nidos excipiens, siderum rore, thymoque fragrantibus succis stipata, ratum tibi omen facit, quo lectissima toto Orbe iuuentus curæ tuæ crederetur ac te Præside, nobilissimæ pubis examina Heliconios flores, ac Pæsti rosaria depasta, expressis Musarum fauis, spumantia mella conficerent, atque immortales ceras excuderent.

Qui sicut frontis honore, formaque & proceritate Imperio dignus es: ita solus aculeo carens, inermi maiestate, ætatis freto feruida ingenia temperas, & quoties magno discordia motu incessit, vulgi animos, ac trepidantia bello corda *non magnæ matris ære, aut pulueris iactu sedas: sed pietate grauis, ac meritis, ac mellita oratione compescis, ac mulces, pacales oleas aluearibus obtendens.*

Idem operum custos, atque exactor haud immitis, excubiarum, industriæ, ac sedulitatis, ex gentis moribus, ac disciplina, exemplum, & lex, ignauum pecus præsepibus arcens. Ergo totum laudum tuarum mellificium grata posteritas rependet: tibi Emblematum opus rite dicatum fatebitur, cuius nomen Gymnasij fastis veluti emblema Nestoreo poculo insertum atque illigatum venerabitur. Vale.

Patauij Cal. Iunij MDCLXI.

PRÆFATIO
IOANNIS THVLII MARIÆMONTANI TIROL.
DE NOVISSIMA HAC SVA EMBLEMATVM Alciati editione.

ACuleata verborum licentia paſſim ab exteris vellicamur nos Germani (Lector candide) & mordaci ſale parfricamur, ac ſi nihil noſtro Marte inuenire, nihil noſtro ſtylo & filo texere nobis datum ſit, ſed ſolùm opera aliorum colligere, aliorum inuenta ſeruili labore corrogata in lucem protrudere. Vnde ſcriptor quidam Italus hac opinione imbutus, nihil dubitauit falsè de nobis pronunciare, *Germanos cerebrum in dorſo geſtare.* id eſt, ſcripta proferre magis laborioſa quàm ingenioſa. Verùm næ illi ſiniſtrè de nobis iudicant: Nam præterquam quod ingenioſiſſima monumenta, Germanorum genuinos partus, Italis, Gallis, & cuiuis alteri Nationi abundè reponere poſſem; videas ea, quæ à Germanis indefeſſo labore ex aliis colliguntur (vt hoc aduerſariis demus) plerumq; elegantiori methodo, adde & cultiore veſte in publicum prodire. Nec minorem, me iudice, meretur laudem accurata Diſpoſitio & Elocutio, quàm tumultuaria Inuentio. Sed quid? vbi iam ampliùs apud exteros eſt Theologus, Iureconſultus, Medicus, Hiſtoricus, Poeta, aut alius grauis Autor, quem non mulierculæ & cerdones ſua lingua redditum legant? Ecquid hoc aliud, quàm aliorum ſcripta recoquere, & peregrina veſte, fortè etiam Minerua & omnibus Gratiis inuitis, induere & inducere? quod certè Germanis non tam frequens & ſolenne eſt, qui malunt Auctores natiua Venere decoros venerari, quàm adſcitico fuco tam turpiter rudi plebeculæ proſtituere. Quòd ſi remoto velo ſenſum meum liberiùs oſtendere licet (licebit autem bona eruditorum pace) aliud ſubeſſe reor, vnde nobis illud conuitium impingatur; nempe ſincerus candor, & Germana fides. Siquidem Germani memores, *benignum & plenum ingenui pudoris eſſe, fateri per quos profeceris;* ſuum cuiq; aſſerunt, & quoad fieri poteſt, candidè indicant, dum interim illi, qui nobis id obtrudunt, egregiè diſſimulantes aliorum vigiliis inſidiantur, & labores ſuffurantur, paſſimq; illud εὕρηκα, εὕρηκα, Archimedis, inſtar gracillantis gallinæ, quæ longum peperit ouum, ſtentorea voce ingeminant, maluntq; ſæpe in plagio deprehendi, quàm mutuum reddere, aut inuentionis gloriola priuari.

Sed quorſum iſthæc tam calidè? inquis. Quia *proximus ardet Vcalegon:* ad me ſcilicet, & Commentarios hoſce meos non-meos, quos ſi ſub tam rigida cenſura vocaueris, non effugient conuitium illud doctiſſimi cuiuſdam Galli, *Librum eſſe Germanicum.* Quid tum poſtea? Sanè hunc qualemqualem laborem non ideo viliorem cenſendum eſſe exiſtimo, quod ex alijs libauerim, vt apes: ſicut nec aranearum textura ideo melior eſt: quòd illę ex ſe fila gignant. Sed propiùs ad rem.

Occaſio huius editionis. Dum in peregrinatione mea crurum debilitate & abſceſſu periculoſiſſimo Venetijs & Pataiuij ferè integro triennio lecto affixus detinerer, & tædio penè contabeſcerem, ſtudijs ſeuerioribus aliquandiu nuncium remiſi, & cum amœnioribus Muſis denuò in gratiam redij, cœpiq; per latos & lætos Philologiæ campos toto animo (quia corpore prohibebar) liberiùs euagari, quò tempus ab amicorum alloquio & deſtinato ſtudio vacuum fallerem. Neq; tamen vnquam eo fine, vt aliquid in lucem producerem; certus, id non niſi elumbe & enerue, quippe ab imbecillo & iacente profectum, futurum. Interea Emblematum Alciati nouam editionem meditatur Petrus Paulus Tozzius, vir ſanè induſtrius, & qui ad rem literariam iuuandam & exornandam nullis parcit ſumptibus: is inſtat & vrget, vt opus mea lima politum lucem videre poſſit. Huic tam laudando conatui religioſum viſum eſt non annuere. Quapropter ex diuerſis Commentarijs Claudij Minois, Franciſci Sanctij (Sebaſtianum StocKhamerum vix Commentatoris nomine dignor, quia in ſola epigrammatis reſolutione occupatur, pauciſſimis, ijsq; ſatis vulgatis ſententijs & fabulis additis; adhæc vix mediam Emblematum partem hoc ſuo more explicat) & Notis Laurentij Pignorij hactenus editis vnum continuum textum exorſus ſum: tum quod arbitrarer penſum eſſe à me non prorſus alienum; tum verò quod fato quodam ad me deuolutum augurabar. Nam ad Minois Gallimanum & induſtriam, ad Sanctij Hiſpani ingenium, ad Pignorij Itali eruditionem, ſolùm alicuius Germani videbatur requiri labor & connexio. Vnde factum eſt, vt ſuſceptum opus neſcio qua lubentia ſub manu excreuerit, & vltrà quàm promiſeram, & meum erat inſtitutum, auctum fuerit, præſertim cùm viderem laborem hunc meum ijs probari, quibus ipſe probari ſemper ſtudui. Tractaui autem Emblemata prout mihi offerebantur, & vt herbæ quædam ſine ferentis cura ſurgunt, ita & hoc in ingenij mei agello opus, dum diuerſos ſcriptores ſucciſiuis horis libo, & ea, quæ in lecto lecta, diligentiùs ruminor.

Methodus obſeruata. Vt autem & laboris aliorum, & meæ induſtriæ & methodi conſtet ratio, nevè me aliquis lege plagiaria conuenire poſſit, tribus verbis te, Lector beneuole, edocebo, In primis ſingula Emblemata in quatuor Claſſes diſtribui, quas numeri in margine appoſiti vbiq; indicant.

I. *Prima Claſſis.* I. In primam Claſſem ea congeſſi, quæ ipſam picturam reſpiciunt, fingendo, formando, iuuando, exornando, aut etiam corrigendo. Idem præſtitit in elegantiſſimis ſuis Emblematis Hadrianus Iunius, ſed in Alciatinis ante me adhuc nullus:

niſi

nisi quod Pignorius plurimas figuras ex venerandæ Antiquitatis monumentis passim correxit, & feliciter restituit, cui sanè hac in parte multum debemus. II. Secunda Classis fontem & originem Emblematis indicat; vbi plerumq; ea adducuntur, quæ ad elucidationem totius Emblematis faciunt, vt Historiæ, Fabulæ, Mythologiæ, & variæ variorum sententiæ. In qua quidem Classe egregiè certarunt Minos & Sanctius, ita vt dubium sit, vtri palma meritò debeatur: strictius quidem ferit scopum Sanctius; securius & fusius Minos. Nec ego sum hic totus ἀσύμβολος. III. Tertia Classis tota circa explicationem epigrammatis, & inuestigationem thematis occupatur. In qua Classe satis parcus fuit Sanctius, copiosior multò & accuratior Minos; ego verò post Pignorium latius sum exspaciatus, & potiùs tyronibus quam emeritis ea opera consulere studui. IV. Quarta Classis omnium maxima, Emblematis finem ostendit, mores informat, salutaria monita vndequaque petita suggerit, & sæpius in discursus pios, & qui Christianum hominem ad virtutis amorem & peccati odium inflammant, se diffundit. Quam me, præter ea, quæ Minos communia fecit, totam mihi bono iure vendicare posse, iudicabunt ij, qui meas cum aliorum lucubrationibus conferent. Hæc de mea methodo.

II. Secunda Classis. *III. Tertia Classis.* *IV. Quarta Classis.*

De fide verò, eam in excerpendo, colligendo, & afferendo quàm potui adhibui maximam: ipsa verba Autorum obstinatè retinui, nec facilè cuiusquam sententiam verbis meis amplificaui vel ornaui, sed lectori nudam prostitui; sicuti nullius laborem in compendium coegi, nisi vbi fortè præstitit seligere quàm colligere. Hinc videas sæpe locos adductos ad fastidium vsq; prolixos, sic enim in fundo, vnde deduxi, inueneram, securus tituli, quo quisq; in possessionem illius venerit. Neq; vllius dicta aut fastidiosè neglexi, aut odiosè vellicaui, aut alieni Patrisfamilias supellectilem alteri sciens adiudicaui. Sæpe etiam aliquid annotaui, quod non valdè opus, ne si quis apud alios fortè in id incidisset, meam industriam accusaret, & culpam negligentiæ impingeret. Offendi quoq; plurima ex ijs fontibus hausta, qui publici sunt, & qui mihi æquè atq; alijs patent, eadem etiam meo vase, si non æquè capace, saltem non minus puro, haurire poteram: quia tamen alij occuparant, industriæ laudem potiùs eorum esse volui quàm meam. Itaq; sub aliorum nomine pluscula dico, quæ poteram etiam meo, præsertim ea, quæ in libris, quos docti ab omni æuo publicos esse voluerunt, habentur. In sententiarum discrepantia non nisi rarissimè iudicium, aut coniecturam meam interposui, quia mihi placeat, cuiuis iudicium esse liberum debere: deinde quòd pleraq; in hoc genere sint huiusmodi, vt sine detrimento Reipub. secus sentire liceat: Deniq; ne dum inter Gallum, Hispanum, & Italum (gentes populari odio diffidentes) ego Germanus me arbitrum statuerem, potiùs partibus quàm rei veritati studere censear; & dum huius sententiam probatum eo, illius improbatum, Flaccus in me illud torqueat:

Fidelitas Auctoris.

Nil agit interpres, qui litem lite resoluit.

Amico-

Amicorum & fautorum meorum nonnumquam data opera honorificam interfero mentionem, vt gratam eorum recolam memoriam, & vt eorum ad posteritatem trāſmittam nomina (ſi quid tamen ex me poſteritate dignum) quibus aliud reddere mea prohibet tenuitas.

Occupatio. Ridebunt fortaſſe ij, qui in periſtylijs anſati ambulant, & quibus elegantiæ literarum meræ næniæ præficarum ſunt, quòd centonem exhibeam ſuo cuiusq; autoris filo & colore tam curioſè formatum. At rideant & irrideant quantum velint: Ego ſanè, ſi me meo metior pede, Germanus ſum, & proinde (quod etiam ipſi volunt) melior in aliorum ſententijs & laboribus colligendis, quàm in nouis inueniendis. Finge tu tibi vnum aliquem è prima claſſe literatorum Alciatum commentari, an tu, vel aliquis mei ſimilis propterea rem factam habere exiſtimes? minimè verò: quippe felices illæ & eruditæ animæ ex ingeniorum ſuorum acumine doctrinæq; copia alios ferè ęſtimant; & quod nos nodum Gordium, & Sphingis ænigma cenſemus, id illi tanquam pueris & aniculis notum, ne verbulo quidem dignantur. Et tales qui ſunt, edunt plerumq; ſua tantum, nimium ſeruile rati in ſententijs aliorum corrogandis operam ponere, etiamſi ad lucem Autoris facere nō ignorent. Quare ſi Commentatoris nomen mihi inuideant, quod id maioris ingenij & doctrinæ ſit, ſaltem fidelis Eclogarij partes egiſſe me, negare non poterunt. Id licet ſit mediocris iudicij & eruditionis, tamen eſt laboris tædioſiſſimi, & ſupra fidem non experti; quem ſi ab initio vel per nebulam præuidiſſem, ſubdubito, an aliquis pater patratus hanc operam à me impetraſſet.

Obiectoris ſolutio. Sed video quoſdam hinc & inde in me arietare: hi quidem, quod nimius ſim in auctorum citationibus, cum potiùs ipſos locos adduxiſſe oporteret: illi verò contrà de tædioſa locorum enarratione conqueruntur, vbi locum obiter indicaſſe ſatis fuiſſet. Vtrinq; vallum obijcio. Illis quidem, me non tanto abundare otio, vt ſingula exſcribere poſſem, præſertim cum ea ratione Opus in immenſum excreuiſſet: parcent itaq; homini alijs rebus occupato, & boni conſulent libri commoditatem, cum præſertim nihil omiſſum ſit, quod ad lucem Autoris neceſſariò requiri videbatur. Hi verò æquo animo ſuſtinebunt prolixitatem, quę in multorum bonum conſultò à me attentata: quotus enim quiſq; eſt, qui tantum laboris in iſtam curam impendat, vt ſingula inueſtiget? imò qui omnes auctores in parato & tanquam numerato habeat? Ego ſic exiſtimo, vix centeſimum quemq; atq; inter doctos & diuites, ne dicam de tenuioribus, habere omnes, à quibus lucem & ornatum noſtro Alciato ſumus mutuati. Neq; enim ignoro, quid ipſe laboris deuorarim, dum libros, quos hic laudo, ex Bibliothecis & tabernis librarijs eruo, & amicorum Muſæa & pluteos excutio. Qua in re præter Bibliothecam, quam Nationis Germanicę membra hic Patauij comportarunt, & poſteriorum liberalitas indies auget, multum debeo Muſæo D. Ioannis Andreæ Cioli, D. Ioannis Baptiſtę Canclini, & Franciſci eiuſdem filij, amicorum longo

vſu

vſu probatorum; maximè verò neceſſarij cuiuſdam mei & penè domeſtici, cuius ſincerus candor & cum probitate coniuncta modeſtia, hic nominari non vult, ſed in præcordijs meis tam ſolidum fixit *Robur*, vt inde euelli ſalua hac vita nunquam poſſe *Sperem*. Horum itaq; benignitas & hic, & alibi ſemper mihi patuit, laboresq; meos non parum promouit.

Verùm enim verò quis, quæſo, hic ſeruet modum, qui æquè gratus ſit omnibus? cùm præſertim aliud vulgus, aliud docti ament. Quis ingenij fortisq; tam felix, qui vbiq; τρὶς ἐξ βάλλει? Sapientiſſimos quoq; viros, ſapiens Romanus ait, multa delinquere, & neminem eſſe tam circumſpectum, cuius diligentia non aliquando ſibi excidat, & ſe veluti perdat. In rebus arduis conatus in laude, effectus in caſu eſt. Mihi quidem conſcientia pro teſtimonio dicit, me bono Reipub. & literarum omnia, quæ potui, voluiſſe. Fuit verò (ne & hoc neſcias) in opere hoc excolendo eadem cura, quæ in producendo, nimirum ſecura. Non enim mihi in ipſa ſtudiorum incude poſito, & rei familiaris anguſtia laboranti tantum otij, vt in vnius operis cultura totos dies conſumere liceat, ne mihi contingat quod Lyſippo, quem ſtatuæ vnius lineamentis inhærentem inopia extinxit. Ideoque horum laborum veniam ſpero, laudem certè non quæro; imò. *Excuſatio.*

Et veniam pro laude peto, laudatus abundè,
Non faſtitidus ſi tibi, lector, ero.

Neque errare mihi turpe duco, eſt enim initium ſapientiæ. Inſignis poeta Accius, ætate & ingenio maturo Pacuuio Tragœdiam ſuam, cui Atreus nomen, cum Tarenti recitaret, exclamauit Pacuuius: O canorum ſcriptum & poetici ſpiritus, magnificentia turgens; verùm.

Carmina nulla probas, molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per ſalebras, altaq; ſaxa cadunt.

Reſpondit placidè Accius, id veriſſimum eſſe, ingentique ſe ideo lætitia perfundi, ſperare enim ſe quod deinceps elaboratoria producat. Ingenia namque humana eſſe vti poma, quæ acerbiora felicius tempeſtiuiusque matureſcant, molliora citiùs putreſcant. Quare & mihi, ſi quid minus ad prudentiæ Solem coctum do, condonandum, non enim ex ijs ſum, qui perfectiſſimè me ſcribere cenſeam, ſed in eorum numerum me repono, qui & ſcribendo proficiunt, & proficiendo ſcribunt: Nihil enim ſimul & inuentum & abſolutum eſt.

Accipe igitur, Lector candide, has meas lucubrationes, velut præmiſſum ad incerta viarum exploranda nuncium; cuius periculo ſi cognouero, mihi paucos duntaxat hoſtes eſſe (omnium enim morſum aut inſultum effugere, quis in tanta Rhinocerotum, & in alienis ſcriptis malè ingenioſorum multitudine ſibi promittere auſit?) maiora poſthac fidenter in Famæ campum producam.

Viderit iſta Deus, qui nunc mea pectora verſat:
Neſcio quid certè mens mea maius agit.

Itaq;

Itaq; quæ mea mens fuit in hoc labore ſubeundo, in agendo fides, eadem tua ſit in ſuſcipiendo & iudicando, vt tua legentis beneuolentia creſcat ſcribentis facultas. Vale.

Vt ea, quæ ſupra de Methodo & Claſſibus dicta ſunt, magis eluceſcerent, placuit Emblema effingere, & rationis meæ aliquod ſpecimen præbere, quo paratior ad cæterorum Commentariorum lectionem accederet ſtudioſus. Hoc autem quidquid eſt, ſacrum eſſe volui ei, cui Liber ipſe dicatus eſt, cùm non habeam magis dignum ſtudiorum meorum auſpicem, qui tutiùs reliquum agmen mihi ducat.

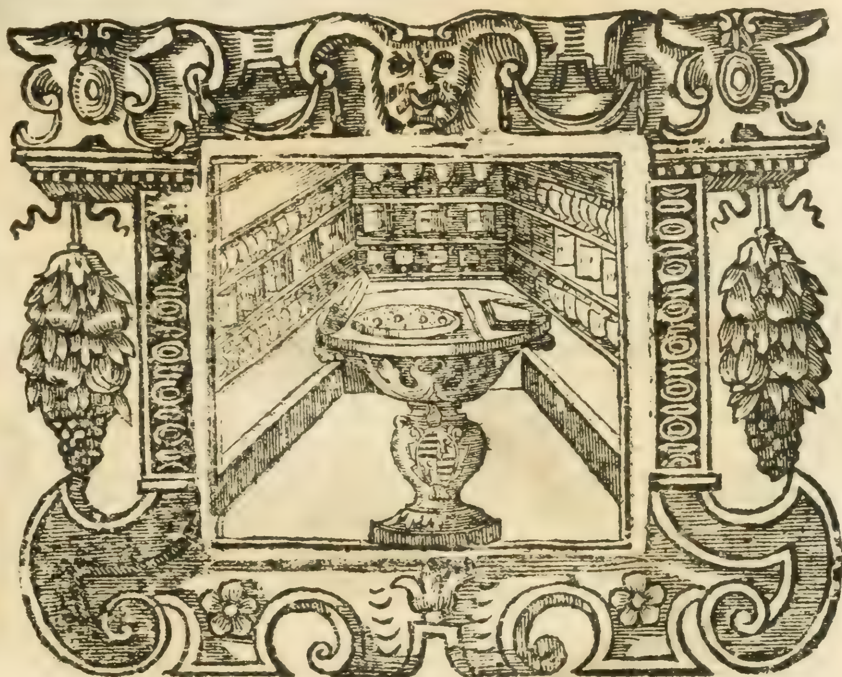

Nullius indiga virtus.

EMBLEMA

IOANNIS THVILII,

Ad Reuerendissimum Patrem ac Dominum D. Nicolaum de Oddis, Abbatem.

PRæscribit Medicus pilulas, vt viscera purget,
Quas parat artifici Pharmacopola manu.
Has demum argenti, vel bractea contegit auri;
Non vim, sed formam tegmen at illud habet.
Vera ita nullius sit quamuis indiga Virtus,
Nil tamen externis perdit operta bonis.

COMMENTARII.

1. IN officina Pharmacopęi probè instructa stet rotundum monopodiũ, in quo pyxis seu arcula, vulgò Scatula dicta cum operculo remoto pingatur, continens pilulas nonnullas formatas; & quia hæ plerunq; bracteis aureis obduci solent, libellum, quo huiusmodi bracteæ asseruantur, & cultellum ad vsum appingi curauimus. Possessorem Emblematis indicāt insignia gentilitia trapezophoro insculpta; vti etiā

ciusdem

eiusdem cognomen ipsæ pilulæ, tum integræ, tum compressæ obscurè produnt.

II. MEDICINÆ Coryphæorum placitum est, vt Medicus lautus & elegans non modò citò & tutò, sed etiam iucūdè medicinam faciat. Quapropter vt ægrotantiū ori & palato consulatur, pro pharmacis acribus fœtidis, & amaris deglutiendis, ars pilulas excogitauit, quæ plerunq; ex aloe, colocynthide, agarico, opopanace, sagapeno, & alijs purgantibus gustui insuauibus fieri consueuerunt, consistētia solida, figura sphærica, & parua quantitate. Ad harū verò pilularū insuauitatē tegendam & fallendā, eæ auro vel argento foliato extrinsecus artificiosè velātur, nō vt inde virtutem aliquam recipiant, sed solùm vt gratia maior oculis & palato concilietur. Nā si paulisper in ore stabulentur, atq; dentibus aut lingua compressius attingantur, non tantùm quendam tristitię sensum gustui excitant, sed velu horrorem & ventriculi subuersionem proritant. Non secus vera virtus nulla ad sui consummationem re indiget, sed se ipsa contenta ęst; imò eo pluris æstimanda, quo plura contemnit. Et quamuis amiciatur bonis externis, diuitijs, honoribus, dignitate, amicitia, valetudine, forma, viribus, & his similibus; nulla tamen ei fit accessio aut supplementum, nisi fortè in speciem, atq; ad difficultatem (siquidem ad ardua tendit) aliqua ratione mitigandam. Rectè itaq; sensit Romanus Orator Tullius, dum ei, in quo sit virtus, nihil deesse ad beatè viuendum putat. Et alibi inquit: Præsidij ad viuendum in virtute satis est. Cui suffragatur quoq; Comicus (vnde nos nostrum Emblema eruimus) in Amphitruo:

Pilula cur inuēta.

Cur auro obducantur.

Fons Emblematis.

------ Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò:
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet: omnia adsunt
bona, quem penes est virtus.

Nec abludit Sillius Italicus lib. 3.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Quanti igitur æstimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest? neq; naufragio, neq; incēdio amittitur, nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur? Qua præditi qui sunt, soli sunt diuites; soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas, soliq; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Teste enim Sophocle,

Qui verè diuites.

Ἀρετῆς βέβαιαι δὲ εἰσὶν αἱ κτήσεις μόναι.

Virtutis sola constans perpetuaq; possessio.

Diuitias ergo sine diuitum esse, tu verò virtutem præfer diuitijs: nam si voles virtutem cum diuitijs comparare, vix satis idoneæ tibi videbuntur diuitię, quę virtutis pedissequæ sunt.

PRÆSCRIBIT Medicus] Pręcipit, cōstituit, imperat Pharmacopœis. III.

Pilulas] Pilulæ, medicamenti genus, à paruæ pilæ vel globuli forma sibi nomen adoptauerunt; quę quod non edantur, nec lingantur, sed integræ deuorentur, Græcè καταπότια dicuntur, ἀπὸ τοῦ καταπίνειν.

Pilula.

καταπότια.

Vt viscera purget] Humores peccantes expellat: hinc pilulæ aliæ dicuntur phlegmagogæ, quæ pituitam; aliæ cholagogæ, quæ bilem; alię melanagogæ, quę succum melancholicum deturbant.

Pilularū differentia.

Artifici manu] secundum artem, non temerè.

Bractea contegit auri] aurum & argentum foliatum, & malleo ductum bractea dici potest. Hinc Bractearius, qui huiusmodi bracteas facit. Dicitur autem bractea ἀπὸ τοῦ βράγχειν, à resonando, & differt à lamina, quod hæc crassior, illa subtilior.

Bractea vnde dicta.

Non vim, sed formam] nullas addit vires folium auri pilulis, sed tātum pulchritudinem, & formæ gratiam conciliat, palatumq; fallit.

Tegmen] quidquid aliud tegit: dicitur etiā tegimen, tegumen, tegmentum, tegumentum, teguium, tegillum, diminut.

Tegmen.

Nullius sit quamuis indiga virtus] Emblematis epigraphe. Lucretius lib. 1.

Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri.

Nil tamen perdit] nullum damnum vel iacturam patitur.

Externis operta bonis] amicta & ornata bonis fortunæ. Externa bona sunt omnia, quæ à fortuna dependent, vt diuitiæ, gloria, amicitia, &c.

Bona externa.

VIRTVTEM se ipsa contentam esse, supra dixi; nec tamen bona externa prorsus reijcere. Ita est: etenim virtutis veræ comites ferè perpetui sunt bona corporis & fortunę, nō vice versa; siquidem singulari Dei nutu prouisum est, vt amaror hu- IV.

ius radicis, quæ tã dulces & preciosos parit fructus, saltẽ aliqua dulcedine permisceatur, ne primo statim aditu sectatores deterreãtur: At semel perfectè possessa virtus, externa omnia vilipendit, quippe quę nullius rei indigeat diuitijs potior, vtiliorque generis splẽdore; vtpote quę sola cõsenescat mentibus, cũ quibus bona fide coaluerit.

Apostrophe.

Ad tuũ tribunal appello, Pręsul Reuerendissime, cur enim nõ ad Iustitiã plus quam Prienensem appellem? imò tete omnium virtutum viuum exemplar statuo. Verùm antequã ad culmen virtutum tuarum veniamus, age mysticum illud intremus

Biuium Herculis.

biuium, ab omnibus decãtatum, quo securiori passu tua legamus vestigia. Notũ est, quam spaciosa ac patẽti semita perueniatur ad perditionis vastũ ac formidabilẽ specum: ad arcem verò virtutis cælatam sideribus, radiantem & fulgidã, arcta, pressa ac lubrica, vbi ex legione hominum aut mytiade integra vix decimus periculi securus tutò pertrãseat. Ex Delphico pronũciatũ hoc tripode, nec ex cortina Sybillę certius oraculũ; diuini enim oris testimonio cõprobata sententia est, cui adstipulatur consensus doctorum & vniuersa Christianę professionis antiquitas. Et de duplici porta non minus: altera, quæ mortis regiã intrãtibus aperit, capaci & ampla: altera, quæ vitæ, nimis angusta illa quidem ac

Angusta cœli porta.

humili, quò gigantes isti terrestres, & grãdia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quò nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido saginati ventris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumãs ingluuies, & bullientis cholerae tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & picatus stertentis ignauię lẽtor aditũ nusquam inueniunt, & in primo statim vestibulo cum dedecore retunduntur. Cur enim nõ pręcludatur monstris istis cœlestis ianua? cur à foribus repelli & excludi colluuiem sordidã ac pestilentẽ non cõueniat? Sic enim

Qui non possint ingredi per angustã portam.

sæpe mecum discurro: Superbię tumor ex altis illis sedibus deturbauit inflatum Luciferum, nefas igitur sperare accessum, quibus arrogãtię vento inflatur & protuberat pectus. Generalẽ cataclysin introduxit sola libido, & circũfudit orbẽ fatalibus vndis, non igitur sperãdus libidinosis per illã portam transitus. Quia peccatum est in naturã succubis viris & muliebria passis, arserũt Sodoma & Gomorrha terribili incẽdio, vindicãte turpitudinẽ rei flamma & sulphure diuinitus iniecto, quomodo igitur de occupando cęlo cogitet, qui ijsdem sordibus inquinatus, promiscua aut incesta se Venere polluit; Aut quomodo recipiãt sedes illę pertusũ aliquod doliũ vini perdę ventris, crassi & pinguis, cũ integras vrbes deglutiuerit iã olim prodiga vinositas? Submitti debet collũ & curuari poples ad terrã vsq; si in votis est aut spe liber per illa limina trãsitus: repẽdũ intrò macerato corpore & attenuato prius salutaribus ieiunijs, non distento, nec in molẽ crescẽte à laxiore pastu & sagina.

Clauis ad portã cœli.

Hęc clauis prima fuit ad recludẽdã hãc seram, laborũ nimirũ & inedię tolerantia volũtaria, qua pręiuit electis suis stupẽdo magis quã imitãdo exẽplo, speculũ patientiæ & humilitatis Christus. Plures accingunt se animosè ac viriliter ad illud iter, sed asperitate deterriti reuocant pedẽ aut deficiunt, & contingit illis quod olim Hebręis, per vastissimas solitudines ad promissionis terrã cõtendentibus, quam, duobus exceptis, è tot millibus tamẽ nullus apprehẽdit. Potest & nobis euenire nausea correptis inter sẽtes illos & spineta, si carnibus assueti mũdanę vanitatis in medio laboriosę peregrinationis deserto, reflectamus oculos sæpius, & respiciamus ad ollas Ægypti.

Nicolai de Oddis laus.

Non sic tu, Pręsul dignissime, qui ex turbulentis mũdanarũ illecebrarũ procellis fortiter enauisti, & in securo Religionis portu, tãquam in arce & fastigio virtutũ, acquieuisti. Hic lux tua viuaci virtutũ flãma accensa, velut in mõte posita statim radios dispergere lõgè lateq; cępit, adeo vt ad diuersas professionis tuę dignitates sępiùs vocatus, ãplissimis magistratibus cõdecoratus fueris, & tantũ non honoris apicẽ ascenderis: quem plurimorũ vota iam dudũ in te transferre conati sũt, nisi ingenita tua modestia potius refugisset quã affectasset. Sed scis gloriã esse crocodylũ? Etenim quã huic muneri aptus sis vel vnũ tuum monasterium hic Patauij abundè testatur, qđ non modò magnificis ædificijs adornasti, sed etiã

Seminarium institutum.

nouo iuuenũ seminario, & crescẽte Religionis sobole locupletasti; quã tanta solicitudine, tanto studio bonis literis imbuẽdam curas, vt sub graui curarum domesticarũ mole nulla hac potior videatur: hem, quãtus ergo hinc maturitatis fructus expectandus?

ctandus? Quid dicā de numerosissima librorum suppellectile, quam in nouam abs te institutam Bibliothecam comparasti & intulisti, eoq; ordine & elegātia disposuisti, vt vel primo intuitu cuilibet Auctorū singulorum occurrat notitia. Ecce quantum tibi debeat commissa familia? quā ita gubernas, cui ita virtute pręes, vt quisquis tuum ingrediatur monasteriū, sibi videatur omnium virtutum theatrum subire. Hic enim te Præsule humilitas nihil sinit altum spirare, vela cōtrahit, nec laxat turgenti vento. Nusquam titillatio lasciuię aliqua, aut occultus ignis se prodit, quia ad regulā sacræ pudicitię & honestatis omnia decēter attemperas. Vbiq; moderatio est in ijs, in quibus vita consistit, & correctio excessus; vbiq; cupiditas ad naturæ leges signata, quę parsimoniæ amica fastidit copiam. De tua in Deū pietate iam dixisse oportuisset, quæ alpha est & caput cęterarum virtutum, disponitq; cor & seram recludit intraturis alijs, quæ ex his mundanis abripit ad florida illa beatorū atria. Ingratus sim cuculus, si tacitus prætercam liberalitatem, qua tot egestate pressos subleuas, nec vnquam vrgente casu manum claudis afflictis: certè hanc ego domi pleno animo mihi commentari solo, & pleno ore foris pr̨edicari non desinā. Quis igitur neget, in te, ceu in φροντιστηρίῳ, perfectū virtutum circulum compleri indies cerni: vbi iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vendicat, temperantia possidet, ita vt iustitia sit in affectu, prudētia in intellectu, fortitudo in effectu, temperantia in vsu. De rara tua doctrina & eruditione, affabilitate, & Nestoreo eloquio, mansuetudine, morum elegantia, & cādore sincero (qui me statim primo congressu ita cepit, vt sæpius exclamare cogar io reliquū priscæ sinceritatis germē) nihil dicam, ne pro Emblemate panegyrim instituisse videar. Sed vide quò te, Reuerēdissime Pręsul, deducam? Cum has omnes virtutes ita in numerato habeas & possideas, nulla me Hercle re alia indiges ad beatè viuēdum: de his tamen tam raris dotibus nihil minuunt amplæ opes, quibus fortuna mater te ditauit; nec generosa prosapia & maiorum priscæ imagines, quos abhinc quingētis circiter annis ex Vngaria profectos, Perusiæ iura dedisse & rerum ibi potitos, imò pace & bello claros, cognatione iunctos fuisse cum primis Italiæ familiis, Columnarum, Bentiuolorum, Ballionorum, & aliorum Romanorum, legimus apud Historicos fide dignissimos Guicciardinū & Iouium: & ex his Oddis Perusinis Anno Christiano 1298. quidam hic Patauij Prætorio præfuit, cognomine Vngarus, à quo Oddi Patauini originem suam traxerūt. Nec solùm Perusinis & Patauinis terminis conclusum stetit stirpis tuæ decus, sed Franciscus frater tuus sede Neapoli fixa, opibus & honore clarus, inter nobiles Centum viros, quos Continuos vocāt, vsque ad annum 1615. vixit, ea dignitate ad filios & nepotes propagata. Nimius sim, si in enumerādis tot illustribus viris, qui ex hac Oddorum familia prodierunt, & satis propria virtute innotuerunt, inhærerem. Nihil deniq; detrahit ornamento tuarum virtutum, imò plurimum auget amicitia, quæ tibi non modò cum multis ex purpuratorum ordine intercessit, sed etiam cum viris toti orbi claris, inter quos meritò habetur Torquatus Taxus, poetarum Italorum facilè princeps, qui nobis Hierosolymam tam eleganti poemate ab obsidione barbarorum liberauit, simulq; linguæ Italicæ suum nitorem restituit; cui tu non modò amicitia, sed etiā cohabitatione aliquandiu & contubernio iunctus fuisti. Quis etiam amicitiā inter te & Reuerendissimum Abbatem Angelum Grillum, illud Italiæ decus, nescit? Laurentium Pignorium itidem, & Martinum Sandelliū, duos eruditorū Patauij apices, tibi natale solū & cōmunia studia magno literarū bono & patrię honore cōiūxerūt. Taceo Iuliū Cæsarem Capacium, Andreā Chioccū Medicū Veronēsem, duo literarū lumina, quorum necessitudinis tecum docta prostant monimenta, reciprocæ vestrę epistolæ typis datæ. Ecquisnam tuam non ambiat, non amplectatur, nō emat & amet amicitiam, quam tam iucundis, tam eruditis, & cedro dignis cōdire soles colloquijs? ego sanè sine assentatione gloriari possum, me numquam abs te, nisi doctiorem discedere. Sed *ne tua virtus meo encomio indigere videatur*, hic desino, quia oratio, nō materia, me deserit, sed sustinet officij mei pietas, quæ versu concludere iubet:

Si pietas, doctrina, fides, si candida virtus
Est mundo reliqua, hanc inclitus Oddus habet.

Bibliotheca. *Disciplina domestica.* *Pietas.* *Liberalitas, et cætera virtutes.* *Eius illustris familia.* *Amicis.* *Affabilitas.*

IVDI-

IVDICIA ET TESTIMONIA VIRORVM PRÆSTANTISSIMORVM DE HAC NOVISSIMA EDITIONE EMBLEMATVM ALCIATI.

Martino Sandellio Laurentius Pignorius Salutem.

Væris ex me (amice) quo potiſsimum litterario negocio fallã ociũ hoc æſtiuũ,hiſce præcipue diebus,queis.

Exoriturq; Canis latratq; Canicula flammans,
Et rabit, igne ſuo geminans incendia Solis.

Ego verò oblecto me accuratiſsimis lucubrationibus Thuilij noſtri,in Emblemata Cl. Viri & nunquam ſatis laudati ANDREAE ALCIATI. Illas vt habeam à pręlo penè recentes curat honeſtiſsimus vir Petrus Paulus Tozzius, cuius induſtriæ & impenſis debebunt quandoq; ſtudioſi non minima profectus ſui partem. In illis (ſi hæc ſcire aues) elucet eruditionis apparatus & concinnitas ea ſanè copia, vt poſsis appellare Mẽſam Apollinis & Muſarum, Indicam Solis, tabularum & figmentorũ plenam, magna veritatis mole opprimentem,& non dubie obruentem. Sunt hęc quidem & ab alijs dicta: at hic noſter in eam nouæ methodi ſeriem redegit,vt Colchidem illam ſatis iam decantatam æmulatus, vetulum Aeſonem recoxerit, reſtitueritq; primæuæ & quidem vegetæ iuuentuti. Iam verò quæ ipſe de ſuo addidit,quam pulchra,quam acria,quam limata ſunt? ſtylus ipſe acutus, inuẽtio & diſpoſitio elegans, aculei molli vrbano illiti, quos nemo declinet,imò verò lubẽs excipiat, admittatq; Mihi ſanè Emblemata hæc nunc demum verè Emblemata videntur. Thuilij enim lucubrationes inſtar aurei vaſis mihi sũt,& quidem magni ponderis,quod hæc Alciatina toreumata aptè conueſtiant,ornatum non modò commodatum ex ſe ipſis, verùm etiam ſplendorem ab auro obryzo ſumptura mutuum, magna cum ingentis precij acceſsione. Tu cum primum hæc videris, ibis ſat ſcio in ſententiam meam; tu Patauina Siren,

Qui ſolus legis, ac facis diſertos.

Vale & ſitim æſtumq; res ſuas ſibi habeant,res ſuas ſibi agant, iubeto. Ex Bibliothecula noſtra, XIV. Kal. Aug. MDCXX.

IOANNI THVILIO MARIAE-MONTANO Physico-Medico Polymathia instructissimo, QVI ALCIATI EMBLEMATA sudato ærumnali labore & improbo ex Cimmerijs tenebris vindicata, eruditionis varietate, linguarum elegantia emendauit; Aliorum Hypomnematibus auxit; maiori cultu, nitore multiplici illustrauit, ELOGIVM hocce tesseræ instar REDHOSTIMENTI impensè magis PETRVS PAVLVS VENTVRINVS sistit. Macte Virum MAXVME hoc TVO GENI, INGENIQ. vigore.

ANDREÆ EMBLEMATA ALCIATI

SVVM

IN NITOREM IN CANDOREM

ELEGANTIAE OMNIS IN CERTAMEN

REVOCASTI

IOHANNES THVILI

AC

IN TAETRO IACENTIA SITV

AD VENEREM REDIERE SVAM.

VOCES HINC INDE ET VOTA

QVO TACITVRNIORA HAEC

AD STVPOREM

EO CONTENTIOSORES ILLAE

AD PLAVSVM

A NVLLO AETATIS INGENIQ. FLORE

FAVORE ET FAMA ADSPIRANTE

ISTHAEC

QVAM A TVO

THVILI

VIRTVTVM ADMIRANDE PROME

PRO COMMENTARIIS

IN ALCIATI EMBLEMATA

SCRIPTIS COLLECTIS EDITIS

A IOANNE THVILIO

PHILOSOPHICÆ SCIENTIÆ ARTISQVE MEDICÆ

DOCTORE EXCELLENTISS. MO;

Παύλου Αἰμιλίυ τῦ Καδμύσυ

CARMINA

Ἀ'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ βίβλοισιν, ἐν ἧς ΕΜΒΛΗ'ΜΑΘ' ὁ γράψε,
  Πολλοὶ πόλλ' ἀγαθῶν Ἔμβαλον εὐφρονέως.
Ὧν τινας εὐσήμυς μᾶλλον συλλέξατο, ἐκδοὺς,
  Κλεινὸς ΙΩΑ'ΝΝΗΣ, καὶ προσέθηχ' ἱκανά.
Ἐλλογίμως, φανερῶς τε ὁμῶς τάδε πάντ' ἐτέλεσεν
  Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΥ τεύχυς Ἄλκαρ ἔχων πινυτοῦ.
Α'ΝΔΡΕ'ΟΥ ἔκ τε Ἀνὴρ, ἔκ τ' Ἄλκιμος Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ,
  Ἦν φάος ἔκ τε φάυς, φῶς μέγα φωτὶ πορών.
Ἶσον ἀποςίλβων τε νόῳ, σελάων τ' ἐπέεσι,
  Κ' οὐδενὸς ἐκφανέων δεύτερος ὢν μερόπων.
Εἵνεκά τ' ἀμφοτέρων ἐσθλῶν, γλώσσης τε φρενός τε,
  Ἔλλαχεν ἀτρεκέως κύδεος οὐρανίυ.
Ὅττι δὲ εὐφραδίῃ κομψῇ καὶ φέγγεϊ λαμπρῷ
  Αἰὲν ὑπεὶρ ἄλλυς ἔπρεπ' ἀναμφιλόγως,
Οὐδὲν θαῦμα πέλει· καὶ γὰρ ΘΟΥΊΛΙΟ'Σ ἐςι
  ΤΥ'ΛΛΙΟΣ, ἠδὲ ΘεΟΥ̃ Η'ΛΙΟΣ αὖ τελέθει.

De Commentario luculento in Alciati Emblemata, à IOANNE THVILIO, V. Cl. in lucem edito.

SI fortunatos quondam, sua si bona norint,
Agricolas, pleno protulit ore Maro,
Nunc, quibus Alciati Thuilius esse sequester
Contigit, anne illos sæcula docta manent?
Grammaticos bona sæcla manent, bona sæcla Mineruæ
Symmystas, Themidos quosue perurit amor.
Neritio quis Moly Duci, amuleta veneni
Mercurio Æxi mira dedisse putet?
Mendaci quondam fingebat Græcia fama
Talia, quæ grandi pangis Homere sono.
Auctor hic en veram Antidotum tulit, Aurea chartis
Sæcula describens, Ferrea sæcla simul:
Nigrantes scelerum radices vellit, & almæ
Virtutis flores, lactea dona, parat.
Munere sic Diuum, diuinis viribus auctus
Alciato immensum robur inesse docet;
Hinc, quæ festinis Emblemata cuderat horis,
Seria virtutum stemmata fronte gerunt.

And. Chioccus Med. Veronensis.

DE EODEM.

EXcutit Alciati solers Emblemata Minos:
Sanctius *& vires exerit ingenij.*
Pauca quidem, sed docta tamen Pignorius *addit;*
Vltimus ast punctum THVILIVS omne refert.
Gallus *&* Hispanus *certat, certatq́;* Latinus,
Soli at GERMANO palma decora datur.

Beneuolentiæ ac singularis affectionis gratia accinebat
Bernhardus Langvvel Hamburga-Saxo, Inclytæ Nationis Germanicæ DD,
Theologorum, Medicorum ac Philosophorum p. t. Consiliarius.

All'Eccellentiss. Sig. Giouanni Thuilio
Per l'Emblemi dell'Alciato da lui commentati,
Madrigale di

Gio. Maria Auanzi.

Queste carte diuine
Ocean di scienze, e di dottrine
Contengon quant'accolse Tolomeo,
Nel celebre Museo.
Penna non pur viuace,
Ma eterna, con lor pace;
Più tu n'insegni sola
Ch'i Licei, l'Academie, e ogn'altra Scola.

EIDEM.

Forma dat esse rei; minor est, quæ suscipit illam,
Materies; nullus mi negat hocce Sophus.
Materiam Alciatus libro huic, dat THVILIVS omnem
Formam; erit hinc maior THVILIVS Alciato.

Honoris & amicitiæ ergò
ludebat
Iohannes VVolffgangus Beer
Augustanus, & Consiliarius
Bohemicus, & Nat. Germ.
Bibliothecarius.

IOHAN-

IOHANNI THVILIO
PHILOSOPHO, MEDICO, PHILOLOGO EXIMIO,
A. ALCIATI EMBLEMATA
In priſtinam natiuamq; repoſta Orcheſtram, nouo eoq; lautiſſimo amicta habitu, producenti.

QVicquid carmine finxit ALCIATVS,
Quæque Emblemata pinxit ars APELLIS,
Hæc THVILIVS, Herculis labore
Claro reſtituit Libro hoc nitori.
Euectus ſuperas Liber ſub oras
Dis litem atque Deabus excitauit,
Quisnam plus mereatur inde laudis,
Inuentor, Graphium, vel Explicator?
Tandem, poſt varias opiniones,
Hermes veridicum leuans bacillum,
Dis plaudentibus & Deabus, hacce
Rixas compoſuit ſolutione:
Quod ſi intelligeretis, ecquis eſſet
Gradu dignior altiore laudis,
Aurum qui eruit abditum fodinis,
Aut qui cudit, & induit figura, aut
Uti hoc deniq; qui facit fruiq;
Ambabus manibus mihi daretis,
Maiori quod in æſtimatione
Commentaria ſint THVILIANA,
Quàm, quæ carmina finxit ALCIATVS,
Quæq; Emblemata pinxit ars APELLIS.

Applaudebat Veronæ in itinere Theodoricus
Reſchingeder Neopyrgo-Pal.

AD EVNDEM.

COntendere diu libri de Auctore nouati
Disparibus votis, turba nouena, Deæ:
ANDREAS cecinit; quid tum? dixere priores:
Altera pars, facilis sed JANVS explicuit.
Hoc opus, hic labor est, quæ non componimus, illa
Et benè percipere, & ritè docere rudes.
Pieridum Præses veniens ad iurgia Phœbus
Componit litem, conciliatq; animos:
Jungite fœdus (ait) Musæ concorditer: Auctor
Sit IANVS-ANDREAS, dignus vterque cedro.

Amicitiæ nunquam intermoriture hoc pignus apponebat
Franciscus Canclinus Venetus.

EIDEM πολυμαθῆ.

DIuersis diuersa placent: non omnibus idem
Est stomachus natus quemlibet esse cibum.
Es grauis Orator, lepidusq; Poeta, THVILI,
Historicus, Medicus, Musicus, atq; Sophus:
Dote nites varia; quin aptus ad omnia. Si non
Hisce placere potes, nemo placere potest.

Idem eidem.

DVm nomen tento proferre, THVILIVS; aio
TVLLIVS: errorem non malè lingua facit.

Honoris & obseruantiæ ergo alludebat
Ioan. Baptista VVindthier Schonganus Bauarus Medicinę in Patanino Lyceo studiosus.

V. C.
ANDREÆ ALCIATI, I. C. MEDIOLANENSIS VITA.
PER CLAVDIVM MINOEM IVRISC. CONSCRIPTA.

NDREAS ALCIATVS in pago Alciato seu Alzato Mediolanensi natus, è nobili Alciatorum familia, Iurisconsultorum & politorum hominum gloriam incredibili studio ac virtute longo post se reliquit interuallo. Is adolescens cùm primum ingenij cultum caperet, non pœnitendos institutores, à quibus edoceretur, nactus est, sed maximè Ianum Parrhasium, qui Romæ ac Mediolani litteras humaniores summo omnium applausu docuit. Eas primas artes Alciatus auidè arripuit, seque ijs non leuiter tinxit, earum tamen vsum omnem ad peritiam iuris, cui se totum addicebat, optimè referendum esse duxit, vt ea studia, in quibus alij, tanquam apud Sirenios scopulos consenescunt, huic vni ancillarentur. Ille itaque quod seriò & percupidè eam iuris scientiam persequeretur, breui admodum spatio temporis ita promouit, vt dignus existimaretur, qui Doctoris insignibus cohonestaretur. Eo primùm honore donatus sic ab omnibus suspiciebatur, tantamque de se admirationem concitabat, vt de rebus etiam grauissimis, & quæ nō nisi veteranis, & longo vsu exercitatis viris proponi solitæ essent, argutè politèque responderet. Rogatus enim à Quæsitore, quem appellant, hæreticæ prauitatis, de re admodum perplexa & dubia, quaque iam antè multos sanè doctos, tum Theologicæ rei peritos, tum iuris professores exercuerat, ita satisfecit, vt Quæsitor ille non tam ab homine, quàm ab ipso edoctus oraculo abierit: agebatur de supplicio Lamiarum, & earum mulierum, quæ veneficæ aut sortilegæ vulgato vocabulo nominātur: sed cùm Lamiarum seu strigum non esset vna species, ex ijsq; aliæ dicerentur in Crucem imminxisse, CHRISTVM Deum abnegasse, præsentes ipsas & vigilantes, veneficijs atq; deuotionibus infantes extinxisse: aliæ nonnullæ aliquando matribus interminatæ, noctu ad earum filios, quamuis foribus obseratis, valuisque occlusis irrepsisse, eos fascino pressisse: quos pueros constabat morbo repentino captos, & medicis non cognito decessisse. Respondit in has illasque Quæsitorem debere suo fungi munere. Quanquam enim (dicebat) ex ijs aliæ reuera, & vt vulgus loquitur, personaliter non accessissent, tamen id Lemuribus suis videri mandasse. Quædam etiam nihil vltrà egisse arguebatur,

Alciati solum patrium.

Præceptor Alciati Ianus Parrhasius.

Alciatus Doctor creatus.

Ingeniosa Alciati decisio.

bantur, nisi quòd sub arbore Tellina choreas duxissent, quod tamen hæ negabant. Et ea quidem vna suspicione, quamquam solo vulgi rumore vagaretur, eas tamen volebat Quæsitor tormentis subijci, eo quòd in fauorem fidei, consciorum & conscleratorum testimonium admitteretur. Alciatus contrà, id verum esse de ijs, quæ vigilantes vidissent, non quæ dormiẽtes & in somnis, multaq; alia præclarè, quibus totam hanc quæstionem soluit, vt nihil ad eam dubitationis relinqueret.

Professor apud Auenionẽses.

Ergo Mediolani per triennium moratus, sese foro parabat, munusq; aduocationis cum aliqua laude, certè magna fide ac religione sustinebat, cùm nomen cœpit eius ad exteras nationes, nedum suos Italos propagari. Accitus enim est ad publicum profitendi munus ab Auenionensibus, proposito ei stipendio sexcentorum, cum nunquam ad eum diem cathedram, quod ipse ait, conscendisset. Qua in vrbe per aliquot annos ita ingenium suum & industriam probauit, vt vnus penè inter laudatos iuris interpretes, solusque egregiè doctus prædicaretur. Ea hominis fama excitatus FRANCISCVS I. ingeniorum solers & munificus æstimator, Alciatum ad Biturigum Academiam vocauit: Anno Christiano 1529. honorario illi duplicato, adeò vt pro sexcentis, secundo sui aduentus anno, mille & ducenti præstarentur. Qua in vrbe Galliæ celebri, et qua nobilium auditorum frequentia, quantum ille laborũ summa sua laude pertulerit, idque quinquennium explerit, quo fuit in Gallia, supersunt etiam hodie testes longè multi, laudati viri, qui Alciatum docentem audiuerunt: testes etiam libri editi æterna digni memoria, quos ille succisiuis horis summo studio, parique ingenio reliquit. Cum enim ad laborem, nõ ad otium se vocatum à magno Principe, & in Academia Galliarum florẽtissima intelligeret, ne quid de ea laude, quam multis magnisq; vigilijs consecutus erat, imminui pateretur, initium duxit ab ea Constitutione, quæ est De quinque pedum præscriptione, magna omnium, sanèq; doctorum hominum admiratione, eoque successu laudis, vt is labor, vel potius indefessi animi cõtentio, ianuam famæ nunquam intermorituræ aperuerit. Non est mihi animus singula percurrere, quæ magna doctrinæ laude, pariquc dignitate toto eo quinquennio perfecit; eius orationem vix possum transilire, quam ille habuit ex tempore, cũ FRANCISCVS Rex auditorium eius ingressus, præsens interesset. Eam vnam laudem è multis non vltimam fuisse censemus, tanto Principi placuisse, eius auditoris animum demulsisse, vt quasi Regia illa maiestas Iurisprudentiæ in suo sedẽti solio fasces submittere videretur.

Ad Bituriges euocatus.

Ea viri ad publicam vtilitatem nati virtus, cum in dies incrementum caperet, FRANCISCVS SFORTIA Mediolanensium Dux, sui popularis amore ac gloria captus, eum moras nectentem, penèque tergiuersantem ad patriam reuocauit: vtque omnem excusationis remoram interciperet, senatoria dignitate ornauit; & vt Ticini docendi partes sustineret, ab eo impetrauit. Oratione ea, quam publicè Ticini habuit, fatetur ipsemet se de longinquis regionibus à principe Sfortia sola virtutis commendatione agnitum, fuisse reuocatum, & summæ dignitatis codicillis ornatum, amplo etiam donatum honorario, vt professionis munus obiret. Paulò post certis de causis Bononiam, studiorum omnium altricem petijt, in qua totos quatuor annos ea celebritate ius ciuile docuit, vt nullus satis doctus è scholis redire putaretur,

Ticini docet.

Bononiæ.

taretur, nisi qui Alciatum audiuisset. Quod quoties animo complector, succurrit illud Homericum de Tiresia,

Οἶος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι.

Nam præter eloquentiam, qua ille vnus suæ ætate prudentiam iuris illustrabat, linguæ vtriusque cognitionem, qua suos æquales omnes anteibat, ingenio adeò felici & vbere historiam omnem vetustatis hauserat et expresserat, vt nihil penitus ignorare videretur: iuris labyrinthos ita ingeniosè penetrabat, ea mysteria purè diserteque tractabat, vt veterum laudem pene adæquaret, recentium industriã facilè superaret. Ticinum reuocatus, ita iubente CAROLO IMPERATORE, per annos aliquot illic resedit, nihil de incæptis laboribus remisit, gloriã, quã tot vigiliarũ impẽsis mercatus erat, auxit, vt putaret sibi exẽplar propositũ Herculis, cui apud tragicũ, finis vnius laboris, ad sequentẽ gradus pararetur. Ferrariã deinde inuisit, Ducis HERCVLIS honorificis adductus conditionibus, & prostratã Academiã ea solertia extulit, qua cæteras euexerat, peneq; excitarat. Ea in vrbe, vt in alijs, quas incoluerat, non modò viua voce profitẽdo, sed & permulta variaq; scribẽdo id effecit, ne viuis et præsentibus modò consuleret, sed & posteris idem multò cumulatius præstaret.

Ticinum reuocatus.

Ferrariæ docet.

Post multos tandem peregrinationum labores, Ticinum repetijt, in eaq; vrbe suarum fortunarum tabulas postremò collocauit; docuit tres, quatuorvè ad summũ annos, vir qui nullis ætatis difficultatibus, neq; quietis alicuius, quam capere poterat, blanditijs delinitus, à cæpto opere ac studio cessauit. De qua tamen adeò frequenti cõcursatione, quam plerisq; suspectam præsentiebat, seipsum publicè ita purgauit, vt non temerè rationem probabilem reddiderit. Quid enim si Auenione primùm, quid si Ticini, Bononiæ, Biturigibus professus sit, tanquam qui nusquam posset consistere? prompta enim excusatio hæc illi fuit: nã dum bellicos furores subterfugeret, tutamque suis quietem studijs perquireret, diutissimè peregrinatũ, principumq; iussionibus huc atq; illuc agitatum certam sedem tenere non potuisse dicit. Enim verò meminerat Plautini verbi, Dij nos tanquam pilas, homines habẽt: ita se raptum instar lignorum, quæ pro fluctuũ impetu feruntur, varieq; agitatum: quicquid tamen erroris hoc fuerit, in publicam semper vtilitatem cessisse. Alijs etiam rationibus incõstantiæ huius culpam deprecabatur, neminem esse dicebat, qui Solem vituperaret, quòd dũ radijs & calore suo cuncta viuificet, ambitum terræ omnẽ circumquaque percurreret; nec quemquam, qui eo animo fixas stellas laudaret, vt errãtes improbaret. Celebratum Homeri carminibus Vlyssem, quod mores hominum multorum & vrbes viderit, sed & philosophos veteres, vt Pythagoram, Platonem, Apolloniũ, aliosque multos, doctrinę causa, peregrinationes maximas suscepisse: Dionem Prusiẽsem, quòd ad Celtas & Sarmatas se contulisset, tanti à Traiano Imperatore factum, vt reuertentem aureo curru exceperit: & Aristotelem, ei qui ciuilis administrationis studia profiteretur, admodum conuenire peregrinationem, existimasse, idque Hippodami Milesij exemplo, qui diu per multas vrbes errarit, priusquam aliquid scribere sit aggressus. Idem de Lycurgo, Solone, Zaleuco, Philolao, multisq; præterea alijs proditũ, hinc illud apud Sophoclem, οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, domi manendum cuncta cui sunt prospera, *sapientes de ijs intelligere duntaxat, qui priuatim vitam*

Ticinum redit.

Causa frequentis peregrinationis.

agerent,

agerent, quiq; domi et in otio marcescere citra publicum incommodum possent: alioqui publico literarum professori, qui versaretur in hominū luce & frequentia, haudquaquam cōuenire, linguam quæ plurimis Academijs prodesse possit, intra vnius loci cancellos, in quo propter bellorum strepitus & horrores gymnasiū nullum sit concludere; multùm profecisse hac ratione professores alios: sibi peregrè agēti firmissimū semper fuisse in doctrina præsidium, legalem hanc professionem sibi tanquam Palladis ægiferæ clypeum, quo superatas Gorgones, id est, monstra omnia fabulæ prodiderunt. Et hæc quidem ille, vt passim multa de sua peregrinatione: quam tamen tā crebram locorum mutationem nihil moramur, quin potius eximiam hominis sollertiam admiramur. Ille disciplinarum liberalium, Historiæ omnis, Græcæ & Romanæ linguæ fretus subsidijs, iuris studia nitori pristino fœliciter restituit, æmulatus veteres quosdam magni nominis Iurisconsultos, Herennium Modestinum, Antistium Labeonem, Atteium Capitonem, aliosq; qui pares fuere in vtriusq; linguæ cognitione, artiumq; meliorum facultate.

Cur aliquando à communibus opinionibus dissenserit.

Iam verò si quid aliquando inter disputandum pronunciarit aduersus receptas à maioribus opiniones, hoc non eo animo fecit, vt lectorem etiam reluctantem in suam sentētiam pertraheret, sicuti obiectum illi fuit à quibusdam maleuolis, qui omnia eius consilia sinistrè acciperent. Multa enim dum doceret, varia quasi fercula, vt in apparatissimo conuiuio, solitus erat apponere, ex quibus quod magis saperet, vocati conuiuæ pro suo arbitratu eligerent. In qua tentanda iudiciorū alea, quàm se prudenter & circumspectè gesserit, in argumento est, quod se ad vtrumque compararit: vt si fortè populari aura exciperetur, non ideò tamen exultaret; didicerat enim ex Biante, plures esse malos; & non quicquid continuo multis placeret, id sapientibus arridere: contrà si paucis peobaretur, non ideò remittēdum animum, cum, deserto ab omnibus auditoribus discipulo, Antigenides, mihi cane & Musis, *dixerit: Sic enim aduersus insanam hominum quorundam petulantiam, adeoque caninā facundiam sese obfirmabat, vt neq; cauillis moueretur, neque conuicijs ab incœpto cursu reuocaretur. Qua de re tamen maturius paulo post.*

Alciati paradoxa in lucem edita.

Duodecim post annos cùm ciuilis & Pontificij iuris professorijs insignibus donatus esset, Paradoxa & dispunctiones in publicum emisit, opus, vt ipse dicit, elaboratum horis succisiuis, & à candidato adhuc & tirone. Quoties enim ea, quæ à suis doctoribus acceperat, studio ipse secum perpenderet, si qua essent, quæ probabilibus argumentis digna refutatione viderentur, ne quod occurrebat, memoria protinus excederet, quibusdam quasi aduersarijs describere consueuerat: quæ omnia tum in manus accepta, cum paulò accuratiùs expolijsset, in codicē verasq; tabulas referēda duxit, tandemq; studiosis omnibus communicauit. Quod opus nō tam vt gloriam, cuius illa ætas solet esse auidissima, captaret, à se fatetur editū, quàm vt ratione aliqua Doctorum, qui tum studia iuris profitebantur, iudicium conuelleret, qui bonarum literarū cognitionem non modò Iureconsulto non necessariam vbiq; asseuerabant, sed contrariam potius, & serijs omnibus studijs blanda quadam & illici voluptate repugnantem: quapropter non secus quàm à nauigantibus Homericas illas Sirenes, euitādam, Vlyssisq; sequendum exemplum, qui se malo nauis alligasset, socijsq; aures cera ille-

Operis illius occasio, & finis.

uisset,

uisset, ne vocum modulatione capti à cœpto cursu aberrarent. Quæ tamen quia dici fierique hominum more agnoscebat, qui ea facilè aspernarentur, quæ assequi ipsi non possent, à suo proposito nō discedebat, nihiloq; seciùs industriam suam excitabat. Interdum tamen eorum conuicia non ferebat, qui quòd elegātius quàm cæteri disputaret, pro obscuro incessebatur vulgo, adeò vt imperiti auditores ceu noctuæ ad Solem caligarent: quin etiam aliquando inclamarent, Indoctius loquare, sed apertiùs. *Quod tamen non tam auditorum, quam Professorum iudicium fuit, qui crescenti gloriæ Alciati apertè inuiderent. Ex ijs Doctoribus neminem in pretio fuisse habitum constat (vno aut altero exceptis) qui non omnium aliarum artium rudis esset. Satis igitur sibi factum eo tempore arbitrabatur, si suum literis humanioribus honorem seruasset, iungiq; eas sua ætate sapientiæ studijs posse docuisset. Quod dum viua voce, & scriptis conatur, iuris Doctores tanquam transfugam eum insectabantur, ijdemq; libris editis lacessere non desinebant; apud Humanitatis vero professores, tanquam omninò alienus esset, nec sibi locus, nec ratio vlla constabat: quorum alij eum tāto æri soluēdo non esse, alij prædijs prædibusq; nō satis idoneum, alij alia comminiscebantur; quo factum, vt maximam apud omnes inuidiā, gloriæ loco: adeptus sibi videretur, & huius incassum cœpti conatus tæderet, vel potiùs malo edoctus laboris eum pœniteret, donec paulatim libri, quos, emiserat in publicum, & docendi ratio, quā sequebatur in multis gymnasijs sese insinuarint.* Alciatus inuidia pressus.

Nec verò ipse, quoties occasio fert, dissimulat, se reiecta seculorū aliquot ante lapsorum consuetudine, quam iuuenis erat amplexatus, ad imitationem & præscriptā veterum iuris explicādi rationem omni conatu studioq; reuocasse. Sed quod obseruaret, esse qui barbaras & impolitas interpretationes elegātioribus præferrent, & tritico neglecto cum atauis vesci mallent glandibus, cùm primùm hanc disciplinā profiteri cœpit, eo quod nondum sibi tantum auctoritatis comparasset, seruire scenæ ac tempori cogebatur; quantumq; fieri poterat, studia sua discipulorum auribus accommodabat. Interea tamen de trita vulgataque docendi ratione idētidem querebatur, suosq; monebat, ad vtilitatem publicam valdè pertinuisse Iustiniani edictum obseruari, & eam studiorum sequi methodum, quam ipse proœmio Digestorum præfixisset. Humana quadam curiositate deceptos longè multos modum non tenuisse, et eò planè deuentum, vt Alciatus ipse quique in eodem studio versarentur, dare manus consuetudini pridem receptæ cogerentur, non enim æquales, non auditores, non gymnasiorū præfectos omninò permissuros antiquatum et obsoletum morē in vsum reuocari; pluris eos facere cœptam ducentis ab hinc annis docendi viam, quàm legislatoris ipsius iussum: itaq; se ea de re securum fore posthac, neque moturum eo nomine controuersiam: id nihil esse aliud quàm aduersus torrentem natare, eique se discrimini permittere, vt qui. Methodus docendi Alciati.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

In quo cùm diutius hæsisset, non destitit tamen, quin se totum componeret ad veterū imitationem: non tamen, in tanta opinionum varietate ac dissensione, alicui sectæ nomen dedit, aut in alicuius magistri verba iurauit, quòd optimè conferet vt in omnibus alijs artibus, sic in ea maximè, quam profitebatur, primas partes tenere sanū iu-

dicium;

dicium, vix quoq; fieri posse, natura dubiæ sanitatis esset, idē legalis sapientiæ certus doctor euaderet. Nec verò est quod quis existimet αὐθαδίας aut etiam ἐναντίας cum studio captum quædam suo tempore innouasse, aut secus docuisse quàm qui superiore sæculo floruissent, si quibus locis errasse veteres doctores animaduerteret, eorum nominibus parcebat, sed tanquam aliud agens ostendebat quatenus eis standum esset; in quo suum candorem certè laudādum exhibuit. Nouerat enim tributum fuisse vitio Aristoteli, quod quæ compilasset, eis accepta non referret, à quibus acceperat: cōtrà vbi eos peccasse animaduertisset, nominatim carperet atq; insectaretur: sibi Iuris interpreti agendum esse modestius, quia moralis quam profitebatur sapientia, hoc ceu inhumanum & inciuile non admitteret; altercandi studiū eiusmodi ad nihil conferre aliud quàm artis opprobrium, nec cedere in laudem altercātis. Eo consilio Alciatus sua studia publicæ vtilitati prodesse voluit, & citra omnem ambitionem bona fide suos auditores docuit. Videbat hominum varia esse iudicia, & quot capita tot sensus: esse qui breuitatem eam affectarent, quam veteres Dynus, Oldradus, Rainerius ætate sua secuti sunt; alios, qui copiam maiorem vellent, etiam citra acumen vllum, qualis in Barbatio, Felino, alijsq; nonnullis agnoscitur; quosdam subtilia perquirere, & cum Aretino, Socino, Ruino imaginari malle, vel ἀεροβατῶ, καὶ περιφρονεῖν τὸν ἥλιον, per aera incedere, & citra Solem satagere, *quod de Socrate Aristophanes ait. Sed ipse longo vsu didicerat, neminem vnum sequendum esse, at optima quæq; de singulis decerpenda: quod prudentiæ opus planè singulare ab eodem persecutum, nedum tentatum, quo suum Iurisprudentiæ lumen redderet. De elegantia verò et polito genere dicendi, quam in iuris Doctore non ferebant morosi quidam veterani, vt qui à suis magistris persuasi, errorem vsu confirmatum mordicus tenebant, ille quædam disputauit, idq; suis vigilijs consecutus est, vt vincta barbaries à Philosophiæ & Iuris latifundijs ablegaretur. Quod cum faceret, non tamē veterum, doctorum sanè hominum, auctoritatem eleuauit: de ijs semper candidè sensit: eorum doctrinam magni fecit, quanquam sermonis elegantia caruerint: id enim vitium nō hominum, sed temporum fuisse perspiciebat. Conuenire quidem Iurisconsulto oratoriæ artis facultatem censebat: faciliorem enim aditum ad ius Quiritium præstare, non tamen corpus efficere, solam eius superficiem colorare, maximos fuisse Iurisconsultos Bartolum, Baldum, Castrensem, Accursum, quos constat ne summis quidem labijs politiores artes attigisse: eorum non ferendam censuram, qui supercilio grauissimo in eos inuehuntur eo vno nomine, quòd bonarum literarum rudes extiterint: id enim perinde esse, ac si quis minoris Astrologum faciat, quod Musicam ignoret: Galenum præstantissimum medicum nullo habeat in numero, quod Euclidis Geometræ nunquam circinum in manus sumpserit.*

Alciati candor, & industria.

Quot capita, tot sensus.

Eos itaq; summos iuris Doctores euoluebat, quos propter insignem peritiam colebat imprimis, neq; ob linguæ minus politæ horrorem dedignabatur: interea tamen quicquid ex eorum fertilibus areis ad suum excolēdum studium colligebat, puræ Latinæq; locutionis fluuijs irrigabat. Quod apertiùs quàm antea sibi faciundum cēsuit, accitus in scholam Biturigum, cùm tertius Pandectarum tomus pro lege Academiæ esset explicandus: titulum enim De verborum obligationibus, ad explicandum est

Alciati lectio.

aggressus,

aggressus, in quo non prætermittebat, quæ à Bartolo & recentioribus copiosus & acutiùs ob materiæ subtilitatem explanata fuerant, qualia sunt, quæ ad moræ purgationem, quæ ad pœnalis stipulationis commissionem, quæ ad renũtiationem fideicommissorum pertinent. **Et profitenti frequentes aderant nobilissimi ex Gallia, Germaniaq; adolescentes, qui eius doctrinæ illicio capti, eaq; Suadæ medulla non leuiter allecti, vnà cum viris doctissimis, qui ei frequentes aderant, mirati tamen eum tritã in scholis & nimium patienter approbatam docendi rationem consectari, stimulos illi admouerunt, ne id quod sciret meliùs & politiùs eos ita celaret, vt inuidere videretur. Cum ergo incusabant illi, vt qui ceu Plautinus Euclio, quos in pectoris penu thesauros haberet, occluderet, nec in apertũ referret, dicebant nihil absurdius, quàm qui optima quęq; haberet in manibus, ad imitandum ea non proponere, obseruabant eũ aduersus legum scita, quæ tractaret ipse, non solùm facere, sed & recentiores alios iussisse Iustinianum κατὰ πόδα interpretationes fieri, nihilq; magis semotum ab antiquorum vsu & cõsuetudine, quàm toto anno decem leges magno apparatu explicare, verboseq; commentarios conficere: cœpisse quidem Pyleum, Accursum, Azonem, et Glossematum scriptores alios, quod in se fuit, leges ad litteram explicare, nec id eis infeliciter cessisse negotiũ: subsecutos Bartolum, & qui didascalici rectè nominantur, vt sunt Castrensis, Alexander, Iason, qui certis doctrinæ limitibus & cancellis ius conclusere, hos non parua laude dignos suoq; sæculo principes habitos, non putabant esse sequendam nouissimam opiniosorum sectam non multis antè annis enatam, quæ modum omnem excessisset, quæq; iam in studiorum perniciem retineretur: hos esse vt viperinos fetus parentibus exitiales, vt qui ætate posteriores seniorum sententijs aduersarentur, omnemq; horam quam doctrinæ impedisse debuerant, contradicendo insumere, de Bartoli verbis, aiebant, non debere Doctorem ita anxiè sollicitum in multis & à proposito alienis immorari, satis esse quod sentiret intelligi, & breuiter admoneri, clarioreq; ordine quam fecisset ipse: non illius tantùm, sed cæterorum sententias, si quæ ad rem facerent, adducendas videri, se minimè probare fatebãtur Doctores eos, qui suggestus passim occuparent, quatuor aut sex ad summum leges toto anno interpretari solitos; Alciatum centũ posse: & quot illi Cõstitutiones, eum totidẽ integros cũ suis titulis tractatus: illos, viros quidẽ bonos, sed nõ satis eruditos, sola in rubrica tres mẽses insudare; qua ex lectionũ pompa neminẽ ferè doctiorẽ redire domũ; multos, sed ignaros, Doctorum laborem admirari; paucos qui inde aliquid proficerẽt.**

Stimuli, quibus incitabatur Alciatus ad mutandã docendi rationẽ.

Et ea quidem sanè vehementi & acuta auditorum oratione permotus Alciatus, vt qui se omnibus vtilem & morigerum doctorem præstare cuperet, postea non nisi perspicua & luculenta oratione docuit, nõ nisi quæ optima essent proposuit, immò iudicio & ratione suis ea conuiuis apponi voluit, quæ conferrent ad valetudinem, non quæ cuiq; facerent ad stomachum. Iam verò cum ipse suo munere defungi posset vnius horæ spatio, maluit tamẽ clepsydras duplicare: nempe vt viua voce, integra hora doceret, altera verò dictaret, quò qui possent, aut etiam vellent exscribere, id ceu auctarium ab eo consequerentur. Opportunè id quidem et ingeniosè cogitatũ ab erudito homine, qui citra fucum omnem doceret, intelligebat enim Iurisconsulto memoriam esse maximè necessariam, quam non parum obtunderet aut etiam imminueret

De eius officio docendi.

anxia

anxia illa cogitatio, quæ circa iuris subtiles quæstiones implicaretur. Post auditionẽ ideò assiduam & diligẽtem non posse leuari meliùs, quàm scriptione obseruabat: quãquam enim essent aliqui, qui valerent excellenti illo naturæ bono, memoria, tamen et temporis interuallo, & curis interdum hebetari, quædã in ipso orationis cursu minus ab auditore percipi, quæ ex commentario facilè intelligeret. Quam præclarã sanè & commodam docẽdi rationem pleriq; postea sunt omni conatu persecuti, sed nescio an ex multis pauci sint assecuti.

Bellicis tumultibus agitatus Alciatus.

Ex hoc flagranti studio, summaq; animi contentione ad id gloriæ peruenit, quam nunquam antè sperauerat, id non semel fassus est, vt ad idem studiorum iter ingrediundum adolescentes excitaret. Bellica primùm clade, afflicto censu, cùm nusquã in patria pedem figere tutò posset, ad professionem iuris, quam sacram anchorã vocat, se confugisse ait: ab ea salutem, honorem, opes, summum denique decus esse consecutum. Vtq; Zenonem dixisse ferunt, cùm naufragus enatasset, se nunquam feliciùs nauigasse, quàm cum rebus amissis vacare Philosophiæ cœpisset: sic Alciatum, cùm in patria nimio otio marcesceret, atrocitate bellorum tãdem excitatum cepisse peregrinari, & ad disciplinam confugisse, quæ illi fuerit vt Myrtili clypeus: fuisse illum ingentis animi militem, scuto dimicare solitum, quem, cùm ad expeditionem maritimã nauigasset, submersa fortè naui, eidem clypeo innixum, in tutum se recepisse. De hoc legitur epigramma Græcum, quod ipse retulit in classem Emblematum. Id eiusmodi est:

Vide Emblema 162.

Bina pericla vnis effugi Myrtilus armis,
Cùm premererque solo, cùm premererque salo.
Incolumem ex acie clypeus me præstitit, idem
Naufragum apprensus littus ad vsque tulit.

Profectionis autem ad alias nationes occasio quanquam non vna esset, eam tamen à multis exteris approbari voluit, non se vltrò, vt omnis egentem opis, errone, & ignotum obtrudere. Hic ne quidem possum trãsilire sanè lepidum ea de re carmen Albutij Aurelianensis ad Alciatum, quo cum monuit, vt de tumultibus Italicis se subduceret, in Galliam cõcederet, illicq; profiteretur, in quo materiam sumpsit à pomi Persici translatione, quod suo in solo noxium, in exteris consitum tandem haberi cœpit in pretio. Sic ergo ille:

Vide Emblema 143.

Quæ dedit hos fructus arbor, cœlo aduena nostro,
Venit ab Eoo Persidis axe prius:
Translatu facta est melior, quæ noxia quondam
In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma simillima cordi;
Alciate, hinc vitam degere disce tuam.
Tu procul à patria, in pretio es maiore futurus:
Multum corde sapis, nec minus ore vales.

Scripta quædam sua correxit.

Sua quædam correxit ætate maturior, quæ sibi adolescenti fatetur excidisse, ex eo à quibusdam reprehensus, id se fecisse maxima ratione, nec sine exemplis innuit. Cùm enim famæ suæ consuleret, noluit in publica studiorum causa præuaricari. Idem fa-

ctum

um ab Hippocrate, Medicorum Principe, qui ne posteri errarent, quædam malè à tradita primus correxit. Fecit M. Tullius, qui cum libri Rhetorici, quos adolescens miserat, parum probarentur, alios oratorios adornauit, & à se antè tradita damnait, et earum rerum occasione, in quibus lapsus esset, nouis libris editis suam gloriam ermultum auxit. Eodem etiam modo Fab. Quintilianus, duobus à se scriptis libris e Rhetorica, quod nec sibi, nec alijs placeret, duodecim illos magna cura elaboratos, ingulari doctrinæ laude confectos edidit. Quod ergo alijs gloriæ datum est, fraudi on debuit esse Alciato: dandam hanc scriptoribus veniam, hocq; præmio ad studia lustranda, vel etiam quoquo modo esse alliciendos, in quibus emendatio sit erranti oncessa, & noua, quod dicitur, permittenda lima, qua niteāt & poliātur ea, quæ aut icuria fuderit, aut humana natura parum cauerit, vt ait Flaccus. Nec verò inficias est, rectè ab eodem suasum, vt in nonum annum scripta premantur, quæ diutius urare velimus: sed ferè nullum esse ex omnibus, qui sit præceptum hoc ad vnguem ruaturus; quosdam enim, qui ex tempore, quàm à cura præstantiores habeantur; aos qui sic ingenio suo indulgeant, vt compescere nimiam licentiam non possint; nonullos etiam reperiri, qui à se conscripta semel approbent, corrigendi tædium non feunt; dixisse Ouidium decentiorem esse faciem, cui næuus inesset aliquis.

Hac celebritate famæ notus Alciatus, vt à viris solidè doctis cultus est (missos ibens facio exteros) imprimisq; Iacobo Minutio, Ioanne Selua, Petro à Stella, mulsq; alijs, qui verè sanèq; de ingenijs iudicare poterant: sic à quibusdam certè maleolis & inuidis obtrectatoribus malè acceptus, et nonnumquam exagitatus est. Lonouallium infestum habuit, hominem interdum sine mēte ac sine iure tumultuātem, lciato detrahentem, alios etiam in eam contentionis rabiem velis remisq; pertraentem. Fuit etiam illi æmulus, & σύνδρομος in Italicis Academijs, Doctor quidam ris, nomine Alexandrinus, à quo non semel prouocatus, sæpèq; conuicijs impetitus hil respondit: vt tamen interdum solet esse acrior viri boni iracundia, indignè tulit m quasi sibi opponi, & in eodem suggestu successorem nominari, quod ostendit hoc rmen: Alciati amici. Maleuoli, & æmuli.

Altiuolam miluus comitatur degener harpam
Et prædæ partem sæpe cadentis habet:
Mullum prosequitur, qui spretas Sargus ab illo
Præteritasq; auidus deuorat ore dapes:
Sic mecum Oenocrates agit: at deserta studentum
Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

Vide Emblema 141.

a læsus sibi temperabat, sed tamē ne foro cedere prorsus videretur, iniuriam acceam interdū vlciscebatur: quod idem fecit prouocatus intolerabili planèq; indigna ancisci Floridi maledicētia, qui Zazium, Budæum, Alciatum, viros incomparabis fuerat ausus lacessere: postquam enim hominis insaniam, petulātiam, orisq; durim pertulisset, ipse qui styli acumine facile cōfodere Floridum poterat, satis habuit c vibrare satyricon, nomine paululum immutato, versoq; in Ranciscum Olidum.

Audent flagriferi matulæ, stupidique magistri
Bilem in nos olidi pectoris euomere.

Vide Emblema 164.

Reddemusne vicem opprobrijs? ſed nonne cicadam
Ala vna obſtreperam corripere iſtud erit?
Quid prodeſt muſcas operoſis pellere flagris?
Negligere eſt ſatius quod nequeas regere.

Ad Bituriges carmen.

Relictis Biturigibus Italiam repetens, vrbem eam in ſe beneficam, hoc tetraſticho grati animi teſte, donauit;

Vrbs Biturix inuitus amans te deſero amantem,
Quinq; per æſtates terra habitata mihi:
Nunc opus ad vitulos eſt à veruecibus ire,
Ergo vale, & felix ſit tibi lanicium.

Quod tamen ab homine candido candidè ſcriptum carmen maledicus quidam nugator, Alciati nomini neſcio qua cauſa infenſus, ita ſugillauit, vt totidem numeris ei calumnioſè occineret:

Reſponſum.

Non nos, ſed noſtros nummos Alzatus amabat,
Qui tacitus ſpretis vanuit hoſpitibus.
Ille ergo valeat vitulos paſturus; at illum
Noſtra vel horrentem frigore lana teget.

Ex quo illud verum intelligimus vſurpatum iam olim, felicitatem omnem inuidiæ obnoxiam: ſolam miſeriam carere inuidia. Qua tamen nugacitate minimè deterritus Alciatus, perinde ſe geſſit vt Hercules ille in ruſticum Lyndium, cuius inſanas voces contumeliarum plenas non magis curabat ac muſcas: aut vt Hecate, quæ canum latratus nihil moratur. Ea ratione facilè conijcimus ſcriptum Emblema aduerſus inanem quorundam impetum:

Vide Emblema 165.

Lunarem noctu vt ſpeculum canis inſpicit orbem,
Seq; videns, alium credidit eſſe canem,
Et latrat: ſed fruſtrà agitur vox irrita ventis,
Et peragit curſus ſurda Diana ſuos.

Alciati detractor quidam.

Sed & Doctor quidam nouus, & Ciſalpinus profectus in Vniuerſitatem Tectoſagum (ea eſt Tholoſa) in ea peregrinatione non ſolùm Italorum vitia, qui quorundam mos, ſed & virtutes ſe addidiciſſe gloriatus, cuiuſdam legis aggreſſus explicationem in eum ſermonem incidit, vt diceret, aliter à ſe legũ nodos intelligi quam ab Alciato; qui nihil apud nos, *inquit,* facit, quàm quod florettat iura. *Docti tum quidam aderant, qui his auditis, ſeu hominis arrogantiam peroſi, ſeu riſus captandi cauſa, dixerunt:* quæ Alciatus florettat iura, iſte oletat. *Ea fuit magnæ & præſtantis ſanè virtutis comes inuidia, quæ virum omni genere laudis admirabilem toto profeſſionis tempore continenter exercuit.*

Alciati morbus, mors, & ſepultura.

Is quanquam ſano, viuidoq; habitu corporis à natura conformatus, quo tempore de minuendis laboribus, quos multos grauesq; pertulerat, ob ætatem ingraueſcẽtem cogitaret neq; dum excederet annum ætatis octauum & quinquageſimũ, dolore pedum primùm leuiter correptus, deinde paulò grauius & crebrius, adeo vt continuæ febris ſymptoma illi morbo adiungeretur, paulatim confectus intra decẽ & quatuor dies, integris ſenſibus, animam Deo reddidit, ineũte anno Chriſtiano, ad Romanæ curiæ

iæ calculum, 1519. Ticini sepultus honorificè in Basilica vrbis, vir cui (ausim dicere) plus sua patria, quam ipse patriæ debeat: vnus qui multis annis obsitam et occupatam quibusdam quasi opinionum senticetis, & vinctā barbariæ laqueis Iurisprudentiam asseruit, vindicauit, perpurgauit: quem qui perstrinxerunt, aut inuidi, aut etiam maleuoli; qui parcius laudarunt, parum candidi; qui pro dignitate coluerunt, eiusq; doctrinam sanè vtilem sunt amplexati, gratos se et probos, nec leuiter eruditos præstiterunt.

Hic symbola hominis omni laude posteritatis dignissimi non prætermittam, quæ ad raram illius doctrinam virtutemq; prædicandam non parum pertineant. Vnum fuit gentilitium, vt ipse in Emblematis testatus est, ad nomen Alciatorū familiæ alludens; in scuti planitie depicta cōspicitur Alce, fera Germanica, quæ vnguibus tenet epigramma, μηδὲν ἀναβαλλόμενος: cuius symboli explicationem ipsemet edidit Emblemate in ordine 3. ad hunc modum: Alciati Symbola.

Vide Emblema 3.

Alciatæ gentis insignia sustinet Alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obiuisset tempora gesta breui?
Nunquam, inquit, differre volens: quod & indicat Alce,
Fortior hæc dubites, ocyor annè fiet.

Alterum symbolum sibi ipsi proprium & præclarè fecit, vti me pridem Paulus Iouius docuit, eo libello sanè venusto, quem de symbolis armorum et amoris, lingua patria scripsit. Caduceus est Mercurij inter duo Amalthea cornua, cum inscriptione hac, ἄνδρες δικαίου καρποὶ εἰς ἀπόλυτται. huius hæc est sententia:

Vide Emblema 119.

Anguibus implicitis geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandique peritos
Indicat, vt rerum copia multa beet.

In ea tamen icone Alciati, ad viuum expressa, qua me nuper donauit ANDREAS THEVETIVS, Cosmographus Regius, vir lectissimus, subtus expressa ostenduntur insignia familiæ Alciatorum: quorum alterum gentilitium est, cuius sic se planities habet à læua, turricula, in qua erecta stans aquila corona insignita summo in apice cōspicitur à dextra, repagula quatuor: supra sicuti planitiem, galea (signum dignitatis equestris) superius etiam ceruinum caput, porrectis & eminentibus anterioribus animalis pedibus, in apice sententia est, de qua dixi, μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Quæ singula si quis attendat accuratè, facilè percipiet, ab ingenioso & solerti homine nihil aut cogitatum aut prætermissum, quod ad illustrandum nomen suum (vt optimus quisq; gloria ducitur) aut augendam rei literariæ dignitatem conduceret. Insignia gentilitia Alciati.

IVLII CAESARIS SCALIGERI EX LIB. POETICES VI. DE ALCIATI Emblematis IVDICIVM.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre contigit; ea verò talia sunt, vt cum quouis ingenio certare possint. Dulcia sunt, pura sunt, elegantia sunt: sed non sine neruis. Sententiæ verò tales, vt etiam ad vsum ciuilis vitæ conferant.

LILIVS GYRALDVS LIB. II. DE POETIS NOSTRORVM temporum.

ALCIATVS potest inter poetarum collegium & consortium reponi, eò quòd eius extant carmina plurima diuersis in vrbibus iam impressa, vt sunt Epigrammata & Emblemata. De hoc enim illud verissimè dici potest, quod est apud Ciceronem de Scæuola, Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus: addam ego, & polyhistor, bonusq; poeta. Sed nostra commendatione non indiget Alciatus, qui suis scriptis iam toti orbi illustris & clarus habetur.

BARTHOLOMÆVS ANVLVS,

Libello, cui nomen fecit De Iurisprudentia à primo sui ortu ad Academiam Biturigum deducta.

ALCIATVS tandem Alcides velut alter, & Alce,
Μηδὲν ἔφην ἀναβαλλόμενος, καὶ πάντα διελθῶν.
Ad Gallos venit tanto eius nomine motos,
Apperuitq; viam ruptas per vt Annibal Alpes,
Qua sua fida comes Iurisprudentia, rerum
Regina, ad regni transcenderet intima Franci.
Hunc Biturix, mediam quam tota amplectitur vrbem
Francia, Metropolis gremio felice recepit;
Hunc Biturix magis excepit honoribus, ampla

Et

Et mercede, prius quantam non ceperat vllus,
Ac Saluatori (qui munere functus honesto,
Iamque senex erat emeritus) succedere fecit.
Primus ab Ausonijs leges regionibus ille
Transtulit ad Gallas doctor clarissimus aras,
Doctrinæ humanæ pariter, Iurisque peritus,
Eloquio pollens, lingua & polyhistor vtraque.
Primus & ille tuba veluti clangente vocauit
Militiam ad iuris studiosos vndique mundi
Partibus ex varijs turba coeunte frequentes,
Auribus appensos dicentis ab ore diserto,
Mirantesque virum tantùm sua verba sonantem.

IO. M. TOSCANVS SVO Italiæ peplo, lib. 3.

CHara mihi ante alias vrbs nostræ gentis origo,
Et cui debentur teneris documenta sub annis
Prima meis, quam natali præponimus oræ;
Insubrum regina tibi quo munere grates
Vberius referam, quàm si quo sidera adibas
Alciati æternis intexam nomina chartis?
Clarius hoc non prisca tibi, non vltima secla
Concessere decus: princeps polluta negando
Barbariæ sancta heu legum mysteria monstro
Herculea purgauit ope, & viuacia ferro
Colla renascentis superauit & ignibus Hydræ.
Hic quam compedibus miserè constrinxerat audax;
In scelus omne dolis fucans violentia rectum,

Iustitiam cæco produxit carcere in auras,
Fallendique artes sublata ambage retexit.
Margine qua Siculo tellus ad littus Iberum
Porrigitur, quaque Aemonias declinat ad Arctos
In Scythicum pelagus, ripamque binominis Istri,
Nosse quibus labor est veterum decreta Quiritum,
Hoc duce sacra petunt prisci penetralia iuris:
Hoc sine tuta via est nulli, vestigia si quis
Alterius premat, in præceps hunc deuius error
Transuersum trahit, & sperato frustrat honore.

Andreas in Alciato, Mediolanensi pago natus, sexcentos ante annos à barbaris hominibus captiuam detentam Iurisprudentiam primus in libertatem asseruit. Ab illis enim elegantissima veterum Iureconsultorum responsa, fœdis & ineptis commentarijs deturpata, locis etiam innumeris ob inscitiam deprauata restituit, & pristino nitori reddidit, suis ea doctissimis æquè ac elegantissimis notis illustrans. Teruntur quotidie doctorum manibus numerosa eius de Iure Ciuili volumina, quibus magistris apud Transalpinas nationes illustres emerserunt Iurisconsulti, Duareni, Cuiacij, Zazij, Hottomani, vel alij, quorum fama peruulgata est. Poeticam fœlicissimè eum attigisse argumento sunt Emblemata toties Typis recusa, atq; in Italicam, Gallicam, & Hispanicam linguam conuersa.

CLAV-

CLAVDII MINOIS

EPISTOLA

priorum editionum.

PROTOGENEM pictorem sua ætate nobilem, tam improbo fuisse studio, tamq; indefessa pingendi cura diligentiaque, memoriæ proditum est, vt Apelli parem in omnibus futurum dicerent, si manum de tabula tollere potuisset: adeò vtile in omni vitæ humanæ instituto vulgatum illud, μηδὲν ἄγαν, vt Isocratea in compositione cura diligentior à plerisque reprehendatur. Quod ideò à me dictum volo, amice Lector, vt planum tibi faciam, quis meæ commentationis in hæc Emblemata modus à me sit adhibitus: in quo nimirùm è multis, quæ facilè cogere citra negotium poteram, ea duntaxat in suos locos contuli, quæ ad rem præsentem magis accommodata viderentur. In quo malui breuius omnia persequi, & leuiter attingere, quæ nemini esse ignota suspicabar, quàm quasi ῥαψῳδεῖν, perque locos communes identidem exspatiari. Sed ne te pluribus morer, non erit alienum, si re ab ouo ducta, quod aiunt, huius meæ lucubrationis consilium explicem, vt eadem via compertum habeas, quid quantumque in literis contenderim, quosq; labores hactenus incredibili facultatum penè omnium inopia laborans, in ipsis pueritiæ meæ rudimentis sum perpessus. Quo tempore cùm sperarem me liberatum iri difficultatibus, & penè dicam, miserijs, quibus exerceri & interdum obrui pupillus solet omni parentum ope destitutus, manendum quasi aliqua in vigilia mihi statuebam, neque animum ita deijciebam, vt à liberalium artium studio penitus auocaret: tametsi neq; fortunæ, neq; alia melior occasio hunc mihi fructum, quem Dei beneficio videor consecutus, haudquaquam polliceri videretur. Nam me (anno ætatis duodecimo) perseptennium fermè ad inferiores relegatum scholas, & nodis, quibus me expedire non nisi ferò admodum potui, detentum constrinxit inimica & certè molesta sortis conditio, quæ studia mea nescio quo veterno quasi sopita & fermè extincta reddidit. Quibus tamen in ærumnis sic animus occalluit, vt septem anni citiùs elapsi sint, quàm meum me otium tam malè collocasse senserim. Quæ quanquam vera sint, tamen cùm exantlatos à me labores in memoriam reuoco, est certè quod summo & præpotenti Deo immortales habeam gratias, qui me hoc veluti gyro includi primùm voluerit: atq; me, quanquam ea ætate nimium rudem, nec dum satis confirmatum, prouinciam suscipere concessit, ad quam partim ætatis imbecillitate, partim etiam ingenioli modulo ac captu omnino eram ineptus. Postquam enim linguæ Latinæ & Græcæ, Mathematum & Philosophiæ Peripateticæ rudimenta de-

ta delibassem, earumq; disciplinarum cognitionem aliquam certè mediocrẽ percepissem in palæstra viri literatissimi L. Baezæ, Hispani hominis (cuius in Logicis & Arithmeticis commentationes in lucem editæ à doctis commendantur) opportunitatem aliquam sum nactus ea omnia recoquendi sedulius, quæ per triennium & eo plus in Philosophico stadio primùm hauseram. In quo quidem diuturna certè, parumq; vtili meditatione retexendo, hærendum mihi diutius fuit quàm vnquam cogitassem, vt quasi scopulum Sisyphium toto fermè septennio effractis penè viribus voluerem. Quæ tamen à me dicta, nolim à quoquam sic accipi, ac si quas in studijs ærumnas pertuli, tam molestè ferre debeam: nihil enim est quod tanti faciam labores nescio quos, aut spontaneas illas molestias, quæ studiosos comitari solent: quãquam tamen (vt id ingenuè ac liberè) dubius sim an ratione aliqua conqueri mihi liceat, quòd fortunam non tam iniquam habuerim, quàm ingenium inani admodum & rusticano quodam pudore præpeditum. Dei enim optimi Maximi beneficio (cuius munere ac dono sum id quod sum) recreari paululum occepit ingenij mei languor: & ita hucusq; perueni, vt nunquam me pœnituerit tantillis laboribus adeptum studiorum fructus vberiores quàm vnquam cogitassem: non quòd ingenio me valere iactem (quod in me quàm sit exiguum, planè sentio) sed quòd mihi nasci contigerit tempore feliciore, quo inciderim in præceptorem cordatissimum, multiplici rerum cognitione locupletem, &, quod in maximis duco, cui meum studium probari haud dubiè perciperem. Ex eo itaq; cùm excessi, quantum in me fuit, bonorum auctorum Græcorum Latinorumq; pomœria libero & quieto animo peruolutaui, erat enim mihi otij satis: bibliothecas virorum aliquot eruditorum adij, quantum mihi concessum fuit: & eruditionis alicuius comparandę instrumẽta quam plurima perquisiui, eaq; auidè arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens, vt ea mihi nota essent, quorum postea vsum aliquem, quanquam admodum mediocrem, sum diligentia & studio consectatus. In his itaq; cum mihi viderer aliquantò implicatus, deq; multis multa consultarem, commodè incidit in manus meas Alciati liber Emblematum, quem recens nobis Lugduno aduectum, & aliquot annis antè Parisijs excusum, noueram à Philologis omnibus non minimùm commendari. Quem cùm de manibus ferè non deponerem, & multa in eo perobscura deprehenderem, in quibus hærebam diutiùs, & in multis nitendo sudans, quòd tunc quos vellem imprimis libros non haberem, sciscitabar ex Leodegario Agathochthonio, Benedictino Diuionensi, homine verè pio, & in Hebræa, Græca, Latinaq; lingua non mediocriter versato, vnde mihi omnes nodi & scrupi dissolui possent. Ille quidem de nonnullis me liberè admonuit, sed hoc maximè, vt fontem ipsum, si fieri posset, adirem, ex quo nimirum Emblema quodque sumptum esse constaret: & Alciatum Alciato interprete, quoad eius maximè fieri posset, enarrarem: id est, Alciati scripta alia, quò id præstarem commodius, sedulò & accuratè voluerem: vtq; ingenij vires periclitari paterer, meq; nihilo segnius

exerce-

exercerem, cùm ſtudia mihi alia grauiora non ſuppeterent, ipſa omnia Emblemata ſcholijs & commentarijs illuſtrarem. Cuius viri conſilio primùm non leuiter inflammatus, primas lineas (quantum per ætatem certè tenellam & conſilij inopem licebat) ducere incepi: in quo primo impetu ſatis mihi ſum conſcius, me non ſecus atq; vrſinum fœtum inconditum planè & informem peperiſſe. Quòd enim mihi hic auctor impenſiſſimè placeret, cum ſumma perlegi auiditate: cuius opes admirabiles vt accuratius & meliùs aperirẽ mihi, alios plerosq; qui ad hoc argumentum tam plauſibile facere videbantur, deuoraui: perque multas Philologiæ areas locupletiſſimas ſumma cum voluptate exſpatiatus, ad extremum id mihi lucrifeci, quod nunquam fuiſſem conſecutus, niſi animum ad hanc rerum explicandam difficultatem applicuiſſem. Et quidem non potuit hic liber vel ob argumenti ſplendorem varietatemq; vel auctoris nomen clariſſimum apud omnes, qui non ſunt alieni à Muſarum amœniorum choro, non gratiſſimus eſſe: cuius lepores & concinnitatem eò pluris facio, quò video maiorem cum voluptate vtilitatem in eo coniunctam, quàm alijs penè innumerabilibus, qui quotidie manibus teri conſueuerunt. Quis igitur mihi iure ſuccenſeat, aut paulò etiam iniquius frontem corruget, quòd aliquas horas in eo explanando collocarim? Non enim meam qualemcunq; induſtriam & ſtudium ab hoc genere ſcriptionis putaui vnquam alienum eſſe debere, quanquam non parum in eo eſſe difficultatis agnoſcerem, quæ niſi ab homine & otio & literis abundante, vix ſolui poſſe videretur. Quòd ſi quis, vt ſunt varia & iniqua ferè hominum iudicia, animo reputet commentarium nullo labore à nobis abſolutum, cenſeatq; id operis quibuslibet aut etiam Grammaticulis committi non minus quàm mihi potuiſſe, vehementer errat. Quotus enim quiſq; eſt (abſit arrogantia dicto) qui vel Ethicæ diſciplinæ aut Phyſiologiæ ignarus, ne dicam hiſtoriæ aut linguæ Græcæ prorſus inſcius, qui vnum aut alterum Emblema pro dignitate enarrarit? At vt iſthæc miſſa faciam, quis noſter in eo explicando & illuſtrando libello conatus fuerit & induſtria, vt eruditos non latuerit, ita imperitis non poteſt non eſſe perobſcurum & valdè ignotum, qui non plus ea de re quàm cæci de coloribus iudicent. In quo ſi non ingenij dexteritas aliqua vel rerum peritia melior elucefcat, certè diligentia quædam obſeruari nõ obſcurè ab ijs poteſt, qui ſunt æqui rerum æſtimatores. Id verò maximè, niſi fallor, perſpicuum erit in obſeruando fonte & origine cuiuſcunq; Emblematis, in comparandis vtriuſq; linguæ auctoribus, qui magnum videbantur adferre adiumentum ad ſingulas notas & explicationes, vt denique in cumulandis ijs locis, qui ſparſim apud Alciatum in ſcriptis alijs prolixiſſimis habeantur. Quæ cùm dico, ſcio equidem quid mihi obijci hoc loco poſſit: quaſi qui velim diligentiam ab omnibus approbari meam, vt nihil omninò concedam ijs, qui in eo libello primum enarrando elaborarunt, ſuamq; nobis induſtriam probauerunt. Certè, vt verum fatear, modeſtius de me ſentio, quàm vt velim incidere in minimam arrogantiæ ſuſcipionem: ſed vt aliorum ingeniorum ſum candidus æſti-

mator,

mator, ita velim hoc mihi tribui concedique, vt de me non falsa iactanti, mihi credatur. Ne enim dissimulare videar, scio ante annos octodecim. Sebastianum StocKhamerum Germanum in aliquot Alciati Emblemata scripsisse, commentariola (sic enim appellat) familiariter admodum & studio facili cõcinnata: sed an fuerit auctoris mentem, & argumenti splendorem secutus, aliorum esto iudicium. Loquor de Tornesij Lugdunensis Typographi editione, non de alia quadam, quam ante aliquot annos adornauit Plantinus, hac nostra ætate diligẽtissimus Typographus: ea enim aliquot accessionibus longè alia est quàm prior: quod non erit obscurum ei, qui editionem vtramque conferre volet. at vel posterior, vtut sit, ea est tamen, vt eruditorum oculis nõ satis digna videatur. Sed esto; scripsit Stockhamerus ille in aliquot Emblemata, non tamen attigit omnia: si quidem fortè diuinare non potuit quid in alijs auctor sibi vellet; ita quædam perobscura sunt, vt vel multa rerum cognitione, vel Delio natatore sit opus ei, qui ea commodè velit explicare. Adhæc, etiam si Bartholomæus Anulus, vir eruditus, breuibus verbis, omnium ferè Emblematum sententiam complexus sit, eum tamen non puduit aliquot intacta omninò prætermisisse, quam ob causam nescio, nisi quod verissimum esse video quod vulgò dicitur: *Docti est etiam quædam ignorare*: vel, vt cum Poeta, *Non omnia possumus omnes*. Nihil enim moror Iesuitanæ familiæ sodalem aliquem, quem accipio ante annos sex in hac Academia publicè interpretatum hæc eadem Emblemata: sed tamen quædam, nõ omnia attigit: quamnam ob causam nescio, nec vt sciam sum admodum sollicitus: me tamen non fugit, si persecuturus esset quod inceperat, aliorum quorundam industria ei fuisse vtendum, aut certè vigilias maximas eum impensurum in explanandis rebus tam varijs, tamq; ingeniosè ab ingeniosissimo Iureconsulto excogitatis aut efformatis. Quod tamen dictum nolim, vt Iesuitæ illi quicquam detrahi velim (quandoquidem lubens faueam literatis omnibus, cuiuscunque professionis & instituti habeantur) non hoc dico, inquam, vt mihi canere videar, qui nihil aliud possim de me asserere, quàm quòd ingenio penè nullo sim: & si quid sit, illud diligentiæ cuipiam velim tribui potius quàm acumini aut dexteritati. At si ad iustam carminum tam lepidorum explicationem multa deesse obiecerit aliquis: dico, nihil esse quod omnibus numeris absolutum dici & perfectum possit. Sum equidem, vt verè dicam, quod potui, consecutus, nullumq; vnquam laborem in bonis auctoribus euoluendis, qui in hoc mihi possent esse commodiores, effugi, vt ipsam auctoris mentem elicerem: quam si nondum assecutus omni parte videar, tamen quantum à me fieri potuit, conatus sum; vt eo nomine nostram qualemcumque diligẽtiam doctis non nimium morosis probatum iri confidam. Quam si gratam studiosis, vt vtilem spero, & aliqua dignam approbatione intellexero, efficient profectò, vt qualiscunq; nostra industria excitetur ad eam commentationem non modò illustrandam, sed etiam locupletandam. Quid enim desperem studium eiusmodi gratum fore, cùm res per se iucunda & fructuosa mirabiles amores

in ani-

in animis eorum, qui sunt ingenui & liberales, excitet? Laudatur à nobis Orator, Poeta, Historicus, Philosophus, aut aliquis alius scriptor, si γνώμαις insignioribus tanquam stellulis effulgeat & splendescat: quæ cum alicubi leguntur, digito aut transuerso calamo notari solent, vt memoriæ commodius infigantur, & citiùs occurrant, cùm ijs opus erit. Atqui has sententias non passim, nec semper, nec vbiuis reperire est facile, cum nullum sit Emblema, quod præter sententiam non afficiat animum rei nouitate, & egregia quam antiquitatis cognitione. Adhæc γνῶμαι sunt interdum obscuriores, neq; omnibus peruiæ esse possunt: Emblema aut subiectæ picturæ causa, aut carminis ἑρμηνεία, aut ἐπιγραφῇ, aliquam facilitatem habet, in qua possit animus conquiescere. Proinde non mirum videri debet, si hoc scribendi genus & Alciato, & viris plerisq; grauibus admodum placuerit, vt aliquid eiusmodi ludis eruditis consequi possent, quod studia grauiora dulci (vt ita dicam) lenimento reficeret. Id enim simile præstitere post Alciatum Gulielmus Perrerius Tholosas, qui Morosophiam centum Latinis & totidem Gallicis tetrastichis conscripsit. Hinc pegma Costalij habuimus, hinc Bartholomæi Anuli pictam Poesim egregiè & sollerter elaboratam: mitto enim Bocchij laudatum ingenium, qui in hoc genere summum se artificem præstitit: postremoq; omnium optimè post Alciatum, si quid mihi credendum sit, Ioannes Sambucus, & Adrianus Iunius, sua nobis Emblemata cuderunt, quibus nihil ingeniosius aut accuratius adinuentum, nihil diligentius elucubratum aut absolutum esse constat. Sed vt superior ætate Alciatus fuit, ita, ni fallor, se priorem & ingenij sollertia, & doctrinæ laude præstitit: quem cum hoc in genere primas tenere dicam, quas suo iure mihi repetere videatur, non est quòd quis suspicetur me nonnihil famæ doctissimorum huius seculi virorum Iunij, Sambuci, Achillis Bocchij detraxisse. Id verò studij genus nisi fuisset liberale censendum & docto homine dignum, noluissent ipsi profectò viri tanti suam industriam contulisse, aut bonas interdum horas collocasse in ijs, quę nihili facienda esse duxissent. Sed de his iam satis.

Superest vt breuiter totam nostræ commētationis rationem explicem, ijsque respondeam, quos ad obtrectandum citiùs quàm imitādum paratos fore præsentio. In hac tota ineunda ratione nihil magis obseruandum esse duxi, quàm scrupos omnes & mæandros difficiliores, vt locos etiam obscuros enarrare, & Emblematum penè omnium originem ex suo fonte ductam repetere, postremoq; vsum cuiusq; loci & sententiæ facilem pro virili parte adijcere. Quàm verò perspicuè & commodè id à nobis tentatum sit, non dico perfectum, alij viderint; aliquid certè laboris & diligentiæ obseruari non obscurè potest, doctrinæ nullam mihi tribui darive laudem postulo: in quo tamen ab ijs, qui seriò docti sunt, & literis politioribus exculti, facilius aliquam gratiam impetrare mihi videbor, quàm imperitis & quibusdam nebulonibus, qui omnia non modò temerè vellicant, sed, quod ait Comicus, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putant. Nullum adhuc scriptorem legi, qui cuilibet

Consiliũ & methodus Commentariorum Minois.

in omni-

in omnibus satisfecerit. Nam in multis cura aut labor desideratur, in alijs ingenij dexteritas, aut Græcæ linguæ peritia, vel Latinæ proprietas: in alijs deniq; multorum auctorum lectio, aut historiarum cognitio: quasi verò virtutes hæ omnes singulæ in singulis tam facilè deprehendi possent. Non enim me latet in Virgilij poemate, Seruij Grammatici diligentis & accurati operam sæpenumerò desiderari: quemadmodum nec desũt, qui idem in Porphyrionis & Acronis commentarijs in Horatium obseruent: sed certè hi mihi videntur molestissimi censores, qui cùm nihil faciant, nulloq; se labore nobis commendent, importunè tamen de aliorum scriptis conqueruntur. Non tamen vt mea qualicumque commentatione præiudicatum alicui velim, quasi mea tam vnicè probem, vt nolim aliquando vel emendari, vel castigari. A qua suspicione quantum abhorream, qui me propius agnouerunt, facilè liberabunt: qui nihil aliud à doctis requiram, quàm vt hasce minutias sua reprehensione, in quibus erratum fuerit, aliquando dignentur: vt in ijs recognoscendis parem diligentiam atq; operam impertiant. Non enim nostros errores emendari feremus impatiẽter; neq; nos vllo modo piguerit audire potiora suggerentem & meliora: vt nec molestum erit priorem sentẽtiam commutare, si quid minus accuratè tractatum aut expensum à nobis quispiam conqueratur. Quod dum facio, videri nolim in publica literarum causa præuaricari, & ea docere, quæ aliquando putem dedocenda. Quod tamen nec sine exemplis nec rationibus me præstiturum intelligent, si modò adsit aliqua in iudicando ęquitas, cùm nemini dubium sit, posteriores cogitationes meliores esse: & in monumentis veterum legamus, Hippocratem artis medicæ principem quædam à se non satis diligenter tradita, primum emendasse, ne cæteri etiam in idem impingerent. Idem factum à M. Tullio meminimus, qui cum Rhetorici libri, quos adolescens scripserat, non satis placerent, vt minus elucubratos damnare magna parte maluit, quàm corrigere; scripsitq; accuratius libros alios Oratoris, quos tanti fieri à doctis agnoscimus. Sed & Fabius duos libros à se primùm De arte dicendi scriptos, quòd non satis probarentur, expunxit, & duodecim illos vtilissimos nobis magno studiosorum omnium applausu dedit, in quibus videtur & priores emendasse, & perfectius aliquid reliquisse. Quod illis igitur tantis viris laudi datum est in suis retractandis, non debet nobis esse damno vel fraudi, vt meminerint quorum maximè interest, doctiores permulta scire, non tamen omnia. Itaque vt seueriorem omnem obiurgandi ansam præcludam, subinde Horatianum istud apud eum, qui sit reprehensurus, oppono, vt & seipsum norit, & errata mea me non deprecantem sustineat:

Si quid nouisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his vtere mecum.

Lutetiæ, M.D.LXXX.

SYN-

SYNTAGMA
DE SYMBOLIS,
STEMMATVM ET SCHEMATVM
RATIONE, QVAE INSIGNIA SEV
arma gentilitia, vulgò nominantur. Deque Emblematis.

DE SYMBOLIS & rerum notis nonnulla plerique scripserunt: eorum tamē nemo est adhuc, quod sciam, qui eam rationem & argumentum sit accurata disputatione persecutus. Id vt præstare quodammodo possim, quòd videam eas partes hoc loco mihi demandatas, de inuentione symbolorum, eorumq; vsu & fine quædam, si non accuratè, at certè breuiter dicenda mihi videntur, ne subinde cogar anxiè repetere, quæ semel dixisse satis erit.

Quæ fuerit inuentio prima Symbolorum.

Ægyptij & Chaldæi primi inuentores Symbolorum.

COMPERTVM quidem nobis est vel sola coniectura, primos illos homines, sed potissimùm Ægyptios & Chaldæos, qui in schola Memphitica philosophati sunt, imò ante expressam notarū aut characterum inuētionem & scripturæ vsum, reperisse symbola quædam rudia, vt animalium, vel siderum, vel rerum aliarum, quæ ἱερογλυφικά, id est, *sculpturas sacras* appellarunt: quod primum ab his factum esse constat, ne ab imperita multitudine mysteria & arcana sapientiæ, quam colebant puris animis ac manibus, facilè profanarentur, sed ab ijs duntaxat intelligerentur, qui sacris ijsdem initiati essent. Quarum rerum initia prima fuisse admodum rudia & simplicia nemo ambigit, qualia solēt esse rerum penè omniū principia, quæ à rebus minimis orta tandem progressum ampliorem, & certè maiorem consequuntur. Quod nobis planum esse poterit, si eam inuentionem, quam Ægyptijs & Chaldæis acceptam tribuimus, conferamus cum ornatu, & accurata expolitione, quam huic præclaræ inuētioni Græci adiecerunt, tanta profectò cum venustate & apparatu, vt posteriores Græcorum cogitationes prioribus his, & fermè incultis Ægyptiorum signis præferre non dubitemus. Eo enim factum esse crediderim, quòd etiam inuento scripturę vsu à curiosis quibusq; ingenijs, sed maximè Philologis, Imperatoribus, Ducibus, & alijs etiam, quibus politior quædam literarum cognitio, rerumq; meliorum elegans & culta natura placuit, auctus sit & asseruatus non sine literarum politiorum ornatu, is ἱερογλυφικῶν vsus. Ad quam Philologię partem quodam modo hoc Syntagmate declarādam (non enim mei pudoris est magnum quidpiam de me polliceri. quicquid sit, velim studiosi æqui cōsulant: nam alijs fortasse trado lampada, qui perficient quod hic à me inchoatum potius quàm perfectum) fingamus primùm nobis aliquem ordinem familiarem, vt eruditos homines, & maximè rerum antiquarum studiosos hac qualicunque, sed tamen familiari commentatione iuuemus.

Græci Symbola inuenta poliuerūt.

Quid SYMBOLVM, & quotuplex sit huius vocis acceptio.

SYMBOLVM ita Græci definiunt: σύμβολον ἐςὶν ἐξ οὗ ἐςὶν ἡμᾶς συμβάλλειν καὶ γνῶναι. *est id, quo aliquid coniectamus & cognoscimus*. Vocabuli huius multæ significationes ocurrunt, ex quibus hæ sunt in primis. *Symbolū quid.*

Symbolū accipi vulgare est pro signo, quod epistolæ, vel vasi, aut dolio, aut cæteris eiusdē generis vasis imprimitur ne resignentur *Symbolū pro sigillo.*

gnentur

Pro signo bellico. gnentur à quibus minimè oporteat: idq; nos vulgari lingua Marquã nominamus.

Deinde pro bellico signo, quam Tesseram vocant, Galliis *Mot du guet*. Nempe vox hæc Symbolum, pro belli signo seu tessera, quæ datur militibus pugnaturis, quod in bellis ciuilibus olim etiam solem ne habitum: quibus quoniam & armorum habitus par, & sonus idem vocis, & mos vnus, atq; eadem bellandi instituta, ne qua doli subreptio fiat, symbola dux quisque suis militibus distincta dat, vt si fortè quispiam occurrerit, de quo dubitetur, symbolum edat, & ita si sit hostis vel socius facilè agnoscatur. Quare temporibus motuum ciuilium, & seditionum in testinarum, C. Marij symbolũ fuit, Lar Deus; L. Syllæ, Apollo Delphicus; C. Iulij Cæsaris, Venus genitrix. In vigilijs etiam castrensibus symbola id genus dari consueuerunt, vt Palma, Virtus, Victoria. Quæ tamen præcepta ex vsu disciplinæ militaris quotidie variari debent, ne hinc detur hostibus occasio insidiandi, & exploratores impunè versentur.

Pro pecunia collatione. Tertiò idem sonat ac collatio vel pecunia, qua plures in vnum conferunt ad epulas & conuiuia celebranda: quo sensu pleriq; viri eruditi etiam symbolum, & symbolam, vsurpant neutro & fœminino generibus, & quibusdam rationibus confirmant, *Symbolam dedi*, apud Terẽtium, non *Symbolum dedi*, esse legendum.

Pro annulo nuptiali. Quartò, Symbolum nuptiarum annulum significat.

Pro indicio. Quintò, coniecturam seu indicium, quo prænoscimus aliquid, vel cõijcimus, vel obseruatione dignum putamus, quo sensu ad res varias transferri testantur auctorum monimenta.

Pro nummo. Sextò, pro Principis numismate sumitur.

Pro nota quadam. Septimò, pro argumẽto, seu etymo, seu denique vaticinio aut nota quadam, qua quidpiam occultatur, sed tamen doctis auribus intelligendum proponitur; quo sensu postremo nos Symbolum ad Emblematis naturam accommodamus, & veluti ad finem nostri huius Syntagmatis explanare conamur.

De Symbolis Ægyptiacis.

OBSERVAMVS itaque à sapiẽtibus Ægyptijs symbola primum fuisse vsurpata illa, quæ ἱερογλυφικὰ nuncupabant, quibus suam raram illam quidem & reconditam sapientiam solis ijs agnitam esse volebant, qui ea se dignos præstarent. Ab ea enim consultò & prudenter hisce ingeniosis & eruditis symbolis, vti iam admonui, profanum vulgus arcebant: eoq; modo arcana illa doctrinæ reuera primæ & arduæ, castis beneq; rotundis auribus, & præparatis animis excipi volebant. Insignis est apud Clementem Alexãdrinum locus 5. Strom. quo loco ait, Ægyptios & Hebræos symbolis vsos fuisse reconditis, vt sapientiæ diuinæ eos participes efficerent, qui rebus sacris initiati essent. Addit etiam nefas existimatum Platoni, eum, qui minimè purus esset, ad purum quidpiam attrectandum accedere: quam ob caussam sacra vaticinia ęnigmatis reddita olī fuisse constat, nec vera mysteria ostẽdi iis solita, qui temerè & impudenter accederẽt, sed qui primum purgati essẽt, seseque diligenter præpararent. Obseruat idem, eos, qui ab Ægyptiis docerentur, primum arripuisse viam & rationem, quæ vocabatur ἐπιστολογραφική, id est, ad epistolas scribendas comparata methodus: alteram, qua sacerdotes vtebãtur, id est, ἱερογραμματεῖς. tertiam & postremam ἱερογλυφικὴν nominabant, id est, sacram quandam sculpturam vel cælaturam: ex quibus maximè celebris fuit ea, quæ συμβολικὴ dicebatur. Longior essem, si exempla Clementis vsurparem, quæ eadem penè sunt apud Orum Niliacum. Sed vnum id duntaxat. Omnes quotquot vetustis temporibus de rebus diuinis aliquid scriptis mandarunt, tam Barbari, quam Græci, rerum principia occulta esse voluerunt, & ipsum verũ (τὸ ἀληθὲς) ęnigmatis, signis, symbolis, & allegoricis quibusdam figuris tradiderunt. Eadem fuere celebrata illa Græcorum oracula: quæ causa est cur Apollo Pythius cognomen λοξίας habuerit, eò quòd obscurè ac obliquè responderet. Cum Clemente illo polyhistore vna coniungam Plutarchum, qui disputatione περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος idẽ omninò docet, interq; alia ostendit, hoc veterum Ægyptiorum institutum fuisse, vt ab ijs legerentur reges, vel ex ordine sacerdotum, aut eorum, qui militiæ nomen darent: eo quod illi ob fortitudinem, hi verò ob tan-

Symbola cur inuenta.

Clemens Alexandrinus de symbolis.

Plutarchus.

pientiam magni ac celebres haberentur. Si quis è bellicosis rex crearetur, statim se sacerdotibus erudiendum dabat, idemque sapiētiæ particeps efficiebatur, eius in quā sapientię, quæ fabulis pleraq; occultabat, & obscuro quodam verborum inuolucro complectebatur. Hæc eius verba: εὐθὺς ἐγίνετο τῶν ἱερέων, καὶ μετεῖχε τῆς φιλοσοφίας ἐπικεκρυμένης τὰ πολλὰ μύθοις καὶ λόγοις, ἀμυδρὰς ἐμφάσεις τῆς ἀληθείας καὶ διαφάσεις ἐχούσης. Quod certè ipsi notant, cùm Sphinges ad templorum limina locant: innuunt enim eam, quā de rebus sacris doctrinam profitentur, ea sapientia cōstare, quæ obscura sit, & inuolucris quibusdam lateat: de qua re vide Emblema 188.

Certè antiqua illa Pythagoræ symbola huius Philosophiæ vsum non minimum præbuere; quæ cum à Tyrrhenijs (apud quos fuit educatus, teste Plutarcho) aut ab Ægyptijs, vt relatum est ab Iamblicho nobili Philosopho, accepisset, ita excoluit, vt magnam suæ doctrinæ partem hisce mysterijs occlusam esse voluerit. Tradit enim idem Iamblicus, eos olim designasse per nauis gubernatorem, supremum Deum, primum motorem, & primam illā causam rerum omnium; vt ostenderent omnia Dei prouidētia curaq; administrari: vt per mundi lutum, materiam aptam ad generandum, ipsumq; corpus intelligi volebant. Atqui & interdum nō alio symbolo Deum designabant, quàm oculo depicto, cui & baculum seu sceptrum substituebant: quandoquidem Deus vnus est, qui omnia videat, & penes quem sit præcellens & regia dignitas. Nonnulli tamen stantem baculum ad aliud referunt, nempè ad naturam diuinam ἄφθαρτον καὶ ἀκίνητον, id est, mutationi minimè obnoxiā, & quæ nunquam labefactari aut imminui vllo vnquam pacto possit.

Dei Symbolum.

Oculus in sceptro.

Hanc Ægyptiorum Philosophiā Chæremon complexus est, vt & Orus Apollo Niliacus; auxit Pythagoras, illustrarunt excellentes quidam Philosophi, & scriptores nobiles, Athenæus, Clemens & Cyrillus Alexandrini, Pausanias, Porphyrius, Plinius, Apuleius, Plutarchus: quamque nostra ætate penè intermortuam magno labore ac industria, imò verò admirabili pene; diuino ingenio excitauit, suisque perfecit numeris Pierius Valerianus, magnis illis Hieroglyphicōn Commentarijs. Cuius primæ sapientiæ vsum, ne id dissimulare videar, retinuerūt multò ante Pythagoram Moses, Salomon, alijque Hebræorum sapientes. Sunt & qui de Chaldæorum symbolis ex Pselli commentarijs, quibus magica oracula seu Chaldaica Zoroastres exequitur, nonnulla posteris reliquerunt. Sic enim in figura plantarum, florum, animalium, stellarum, rerumq; aliarum pleraque inuoluebant, vt minimè putem commodius sapientię veterū quasdam reliquias ad nostra vsque tempora transmitti potuisse. Id verò si quis velit ostensum esse aliqua exemplorum farragine, statim colliget, pro fertilitatis symbolo *Papauer* vsurpatum, *Cupressum* pro morte, *Oliuam* signum pacis, *Laurum* & *Hederam* ingenij semper virentis, *Malum cotoneum* conubij notam ijsdem habitam fuisse, vt *Satyrum* vel *Capram* libidinis, *Leonem* terroris, iracundiæ, dominatus, *Solem* anni, *Lunam* mensis, & cætera alia longè multa, quæ immenso labore pariq; doctrina idem Pierius executus est.

Symbolorum scriptores & cultore.

De Pythagoræ symbolis obiter quædam.

VERVM quia de Pythagoræ symbolis meminimus, placet quædam huc adijcere, quæ ad id argumenti genus fortasse conducant, queq; rerum antiquarum studiosi nō auersentur. Fuit vnus ille Pythagoras, primus modestiæ magister, & qui prior φιλοσόφου maluit, quàm σοφοῦ nomē sibi tribui, & qui ad sobrietatem, primum sapientiæ omnis humanæ fundamentum, sui sæculi homines reuocauit. Cuius Doctoris sanè præstantis & omnium iudicio magni, sententiæ præclaræ, quæ symbola vulgato verbo dicūtur, notis expressa sub obscuris, placet obiter enarrare, & aliquo interpretationis lumine insignire.

Pythagoræ laus.

Prius illud occurrit, NE DEGVSTARIS EX IIS QVIBVS EST NIGRA CAVDA.] μὴ γεύεσθαι μελανούρων, *Melanuros ne gustato*: sic enim maluimus cum Gyraldo reddi: non vt Ficinus & Guarinus Veronēsis, qui non aduertebāt Melanuros esse ex genere piscium, quod postremò Erasmus ex Plinio meminit. Simile fuit ęnigma Antiphanis Comici, à Melanuro & Mugile cauendum. Monet itaq; sciēter Pythagoras animal nigra

Melanurus piscis.

cauda

cauda non esse attingendum: innuens, esse declinandum vitium, cui succedat mentis nigredo, & voluntatis cõflictatio molesta; siquidem vitii facilitatem vitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Apud Latinos atrum nigrumq; pro malo & improbo accipi, alijs locis dicetur commodius. Sunt ergo Melanuri, dolosi, fraudulenti, insidiatores, ii denique omnes, qui aliud in ore promptum habent, aliud in pectore celant; sicuti etiam fallaces, pręstigiatores, quiq; calumniis rem suam agunt aliorum dispendio, etiamq; interdum exitio. Suidas, & alii quidam à Melanuro abstinendum esse censuisse Pythagoram scribit, causamq; reddit occultiorem, de qua hic nihil attinet dicere. Obseruandum adhęc, non bene ab Erasmo sepiam poni pro Melanuro; est enim non rectè secutus interpretem Laertii: vt etiam in prouerbio, *Sequitur Perca Melanurum*.

Melanuri qui.

Stateram ne transilias.] μὴ ζυγὸν ὑπερβαίνειν. Sat erit semel admonuisse, vnius & eiusdẽ symboli, vt adagii sententiã esse prima quidem fronte generalem, quæ tamen ad varios vsus & significatus traduci possit. Cyrillus Alexandrinus, *Stateram*, inquit, *ne transilito*, hoc est, auarus ne esto. Item & Athenæus, qui hoc symbolo πλεονεξίαν, auaritiam fugiẽdam esse censet, & æqualitatem sectandam. Sunt tamen qui præcipi putent studiis in omnibus moderationem & temperamentum adhibendũ: alii simpliciter ad pondera & mensuras referunt, quę iustę debent esse: nos de omni potius æquitate intelligi, vt sit hoc tanquam ad reges principesq; monitum generale, vt etiam iudices prouinciarum, aliosque omnes, qui rempublicam administrant, vt legum seruata auctoritate se gerant, populosq; sibi commissos iustè & legitimè in officio contineant. Nota est Iustitiæ pulcra descriptio ex Carneadis libr. περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς apud Gell. 14. & Ciceronis verba illa magnifica ex oratione pro Cluentio: *Legum ministri magistratus: legum interpretes iudices: legum denique idcircò omnes serui sumus, vt liberi esse possimus.* Sed propius est veterũ emblema, qui Iustitiã & Nemesim ita pingebãt, vt stateram manu altera, & gladium altera ostentaret: nimirũ vt indicarent duo præstantissima Iustitiæ munia, vnum quidem positum in facultate suum cuique tribuẽdi; alterum verò in puniendis facinorosis. Exempla eorum qui stateram transilierint possem adducere Imperatorum turpium, & eorum, qui non principes, sed pestes suæ reipublicæ fuere, vt Neronis, Domitiani, Heliogabali, Caracallę, Cambysis, aliorum que nimis multorum; sed hæc satis. Interea fuisse viros eruditos cũ Lilio Gregorio, qui ex vno hoc symbolo duo fecerint, Græca deceptos lectione, in qua modò iugum, modò stateram, legimus. Nam apud Plutarchũ Symposiaco ita enunciatur, μὴ σάρον ὑπερβαίνειν. quo loco σάρον quidã pro ζυγὸν positũ crediderũt. Sed ne multa; σάρος, vt Iulius Pollux explicat, est instrumentũ, quo pauimenta & areę verruntur, à verbo σαίρω, σαρῶ. Itaq; vertendum fuit, *Scopas non transiliendum*: hoc est, ne simus ad iracũdiã proni, nevè leui de causa à ratione abducamur. Ita in carminibus aureis Pythagorę pręcipitur, ob leue erratum aliquod amico non esse succẽsendũ.

Varia huius symboli expositio.

Iustitia & Nemesis emblema.

Alia explicatio.

σάρος quid.

μὴ ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς.

& quæ multa περὶ μετριότητος ab aliis disputantur.

Chœnici ne insideas.] χοίνικι μὴ ἐπικαθίσαι. Chœnicem Clearchus hemerotrophum nuncupat, id est, diurnum cibũ, & demensum, quod in dies alicui impenditur: à recentioribus Latinis Sportula & Salarium. Rhemnius Fannius, aliiq; nonnulli, chœnicem mensuram aiũt esse quaternũ sextarii:

Chœnix quid.

Qui quater assumptus fit Graio nomine Chœnix.

Picus Mirandulanus in quadam oratione sic exposuit, vt omnia nos anima rationali metientes, ad mensuram & regulam cuncta dirigamus: ait enim: Præcipit Pythagoras, ne super modium sedeamus, id est, rationalem partem, qua anima cuncta metitur & examinat, ne otiosa desidia remittẽtes amittamus, sed rationis exercitatione ac regula & dirigamus assiduè, & excitemus. Hæc ille. Itaq; misero otio vita tradu cẽda nõ est, sed id penitus excutiamus. Rectè Plautinus ille senex: *Adolescẽs cùm sis, & cùm est sanguis integer, rei tua quærẽda conuenit operam dare.* Itemq; *Nimis homo nihili est quipiger est, nimisq; id genus odi ego malè. Vigilare decet hominem, qui vult sui*

Otium fugiendum

suo tempore conficere negotia: qui dormit libenter, sine lucro & cum malo comest. Monet itaq; ne simus ἡμερόβιοι, sed exẽplo formicæ futuris prospiciamus. Vide Emblema 82. Cœlium Rhodig. lib. 16. variar. lect. cap. 17.

Ne cuiuis dextram inieceris.] μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν. Edocemur id noto versiculo:

Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Cæterum porrigere, & dare dextram, est suppetias opemq; ferre; dare manus, victũ se fateri; manum inijcere, vim inferre; manus addere, deridere. Monet autẽ, ne temerè quemlibet in familiaritatem admittas, sed deligas quẽ diligas: quod conuenit cũ Solonis apophthegmate à Laertio ex Apollodoro relato. Amicos ne citò pares, quos autem paraueris, ne reijce. Apud priscos si quid firmum & illibatum esse vellent, id dextra sanciebant, vt tradit Aurel. Probus. Accipiebant item dextram pro parte feliciore, religiosiore & sanctiore; & dextrum pro felici & prospero, vt Nonius retulit. Multum essẽ, & fortè nimius, si huc locos congererem de dextra porrecta, pro fidei sacramento: ad alia itaq; veniendum. Vide, si placet, Emblemata 9. & 39.

Dextera quid significet.

Arctum annulum ne gestato.] μὴ φορεῖν στενὸν δακτύλιον. Idem & Plutarchus. Flamines etiam Diales apud Romanos ea ratione vtebantur peruio & casso annulo. Plautinum illud symbolo huic quadrat, *Liberæ sunt ædes, liber sum ego, liberè me vti volo.* Adeò libertas res est inæstimabilis, vt cẽsent iuris auctores. Sanè annulum pro hieroglyphico poni seruitutis, qualis est maritalis, constat ex veteribus. Nam etiam quantum etymo nominis anuli colligimus, deducitur ab AN, particula, quæ *circum* significat, ideoque compedum vel manicarum ceu vinculum annulus notam habet. Ex hoc ergo Pythagorei videntur monuisse cauendũ, ne nos in eam seruitutem coniiciamus, quę dura sit & incommoda, qualis est connubii societas & quasi colligatio, duris implicita molestiis, solicitudinum morsibus, & quasi laqueis, à quibus nos expedire minimè possumus, postquam volentes iugum trahere cœpimus,

Libertas res inæstimabilis.

Ignem ne gladio fodito,] πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. Porphyrius ignem symbolum esse dicit naturæ, eamque ob rem in tẽplis asseruari, capitaleq; fuisse, si sacerdotes ignem ipsum extingui passi essent: quo pacto apud Romanos, virgines, Vestales, & apud Persas igni pręficiebantur: qua de re alii, & Clemens non parum multa. Symbolum igitur ita placet explicare, diuinam naturam, hoc est, Deum immortalem, non gladio impetendum, hoc est, linguæ acumine & maledicentia. Pleriq; hoc significari dicunt, potentiorum iram non esse dictis lacessendam; quod id non nisi communi, aut certè multorum periculo fieri possit. Etenim periculosum est in eũ scribere, qui possit proscribere. Ex quo quidam cùm duceretur ad regem Antigonum, reus flagitii capitalis, qui ducebant, hominẽ bono esse animo monebant, futurum enim vt solueretur, cũ ad regis oculos perueniret. At, inquit ille, Cyclopi me crudum vultis apponere? alludebat ad regem luscum. Quod cùm regi delatum esset, hominem iussit interfici. Ita in suam perniciem miser ille gladio ignẽ fodicauit. Quod de principibus dictum est, idem de aliis omnibus dici potest, neminẽ scilicet vel dicto vel facto lædendum, aut prouocandum, quod iracundiam excitet. Nam & sapienter accepimus à Salomone, moderatus sermo frangit iracundum animum, at durus furorem arcessit. Et hoc quidem symbolum vnum ex iis est, quæ Andocidæ Pythagoreo à Græcis scriptoribus, non Pythagoræ ipsi ascribantur. Politianus aliter legit, πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. *ignem ferro ne fodicato.* Alii πῦρ μαχαίρᾳ μὴ σκαλεύειν. *ignem gladio ne scalpito.* Scio & alios esse prouerbii sensus, ex quibus quidam ita obscœnè concepti, vt pudeat dicere: quod ad morum cultum, vel honestam doctrinam facit, magis placet, & iis finibus nostra studia terminantur.

Ignis symbolum naturæ.

Locus intempestiuus.

Cor ne edito,] μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν. Cicero de Bellerophonte, vertit ex Homero:

Ipse suum cor edens campis errabat Aleis,

Et Phocylides, apud ignem sedentem cor frustra non minuẽdũ, pręcepit hoc versu:

μηδὲ μάτην ἐπὶ πῦρ καθίσας μινύθῃς φίλον ἦτορ.

rectè quidem: nam præterquam quod tristitiarum moles, & curarum edacium onus aduersam valetudinem & corpori infestã adducit, nec cogitationum quoque studiis

liberum permittit esse animum. Non est igitur cor edendum, si simul & sapere & valere cupimus. Sunt etiam qui hoc symbolo vsum Pythagoram fuisse asseuerant, quòd cordis caro comesa, sua pte natura non facilè concoquatur. Ex Cyrillo didicimus, cor supra craticulam impositum, prunis & igne supposito, apud Ægyptios significare iram furoréq; quòd cor edendum vetuit Pythagoras, eadem ratione cerebrum non edendum vetuit, hoc est, vt Græcè dicitur, μὴ ἐσθίειν ἐγκέφαλον, *cerebrum ne mandito*: quod ab alijs exponitur de obliuione fugienda. Ex quo Apuleius ait: Homines sunt anxijs mentibus, brutis corporibus, vita querula. Rectè quidem & verè: nam quot in homine sunt perturbationes, tot regnant quasi prædones infesti, & cruenti carnifices, qui nũquã conquiescere miserum animum permittant. Ea ratione de hominum conditione conquesti sunt Philosophi longè multi. Silenus enim pronunciauit, optimum non nasci, aut quàm ocyssimè mori. Huc referre possis Heracliti lacrymas de hominum miserijs, Timonis μισανθρώπου solitudines, Poetarum & Philosophorũ satyricos aculeos. Saluberrimũ itaq; hoc oraculum Pythagoræ sapientis, in quo bona pars Philosophię moralis occupatur, tenẽdum mordicus, vt quisq; nostrum meminerit, se non parum profecisse, qui malis affectibus seueram legem indixerit. Sit ergo, vt Flaccus monet,

Humana conditio.

Lætus in præsens animus, quod vltra est,
Oderit curare, & amara læto
Temperet risu.

Nam & Chrysippus λύπην, quasi λῦσιν hominis appellat: etenim qui tristatur & mœrore conficitur, quasi senescit miser, maciemq; & palloıem contrahit. Ideoque Galenus hoc vnum præcipit ad tuendam valetudinem, à curis acrioribus & à mœrore animum subtrahendum, eo quòd inde morbis affligantur humana corpora, fieriq; interdum vt sanguis intra præcordia, quasi vi quadam trusus, confestim extinguat insitum calorem, ex quo tabes, aut etiam mors consequatur. Sed vt vult Iamblichus, cor ideò & cerebrum mandi non permisit Pythagoras, quòd quasi duo sint duces, & tanquam gradus sedesve viuendi & sapiendi. Quidam etiam sunt, qui symbolum id ad amicos traducãt, quibus non esse obtrectandum vel absentibus, ratio ipsa suadet. Amicum enim & cor, & corculum, blandiendi caussa dicunt: vtque sint anima & corde viui, sic sine amicitia commodè vita traduci non potest.

Cor & cerebrum cur non mãdẽdũ.

A fabis abstineto] κυάμων ἀπέχεσθαι. Timycha Pythagorica, cùm eam Dionysius cogeret id mysterij patefacere, ipsa arcanũ ne proderet, mordicus sibi linguã præscindens in faciem tyranni dicitur expuisse: quod idem scribit Iamblichus & Olympiodorus his ferè verbis in Platonis Phædone. Mulier, inquit, Pythagorica coacta enunciare, cur fabam non comesset, dicit, φάγοιμι ἄν, ἢ εἴποιμι ἄν. Rursus coacta cum esset, ait, εἴποιμι ἄν, ἢ φάγοιμι ἄν. Et demum linguã sibi abscidit, instrumentum scilicet & loquendi, & gustandi. Tametsi abditum est (inquam) fabæ mysterium, Anthiochæus in ijs, quæ de fabæ natura scripsit, ad Michaelem Byzantium Imperatorem, ait, fabas malum succũ ferre, in somnia turbulẽta facere, eamque ob rem Pythagoram fabis abstinuisse. Idem Plinius memoriæ tradidit. Herod. 2. rei rusticæ ex Geoponicis Didymi, idem cum Suida & Plinio; sed dicit in fabarum flore auspicium quoddam lugubre reperiri. Horatius Serm. 2. Satyr. 6.

Timycha Pythagorica.

Cur à fabis abstinendum.

O quando faba Pythagoræ cognata, simulq;
Vncta satis pingui ponentur oluscula turdo?

Origenes in eo, quẽ ipse φιλοσοφουμένων inscripsit, Zaretham ait Chaldęum has afferre causas, cur à fabis abstinendum esset, quòd faba si macerata ad Solem per aliquod temporis spatium dimittatur, seminis humani odorem contrahat. Clarius etiam hoc exemplum profert, quòd ea florente, vna cum flore in olla circumlutata si concludatur, humoq; obruatur, & post aliquot dies effodiatur, pudendi muliebris effigiem habere reperietur, & mox etiam puerilis capitis. Lucianus eo Dialogo, cui βίων πρᾶσις nomẽ, illud pręcipuè notat, si viridem fabam folliculo exuas, apparere virilibus genitalibus similem: coctam autem si nocturno tempore ad Lunã certo spatio dimiseris, sanguini persimilem fieri. Acron, A faba, inquit, Pythagoras abstinuit quòd viridis in pyxide ærea seruata, vertitur in sanguinem. Memoratur & illud Pythagoræ tributum apophthegma, qui rogatus, quo tempore Veneri opera danda esset; Cum te ipso fieri debiliorem

Mira de fabis.

& imbecilliorem voles, inquit. Plutarchus de institutione liberorum, abstinẽdum interpretatur à suffragijs, quæ per bicolores fabas vt plurimum feruntur: id quod & Athenienses in primis fecisse in principibus & magistratibus sortiendis, testis est Lucianus. Et κυαμοτρὼξ, apud Græcos prouerbij vice dicitur in eum, qui inde victitat, hoc est, in dandis præstandisq; suffragijs, quasi Latinè dicas, *Faba rosor*. Scribit Pausanias, quòd Pheneutæ Arcadiæ populi, fabam ideo immundam & impuram existimant, quòd cum illic Proserpinam quærens Dea Ceres diuertisset, omnibus, qui eam hospitio suscepissẽt, legumina præbuit, præter fabas: quo argumento eam impuram esse agnouere, atq; idcircò eã Pythagoras prohibuit. Marcellus Virgilius κυαμοὺς, oua est interpretatus; cyamonq; quasi κύησιν, fœturam & conceptum animalis intelligere maluit, ac si per ipsas fabas Philosophus non minus ab animalis principio semineque abstinendum innuat, quàm ab absoluto iam & perfecto animali. Vide multò plura in Chiliadibus.

κυαμοτρὼξ qd.

Cibum in matellam ne immittas.] Σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. Amis Græcè, vas in quo vrina & excrementa deponuntur. Symbolum ita quidam interpretantur: sordidos & inhonestos homines nõ esse nutriendos. Sed placet interpretatio Plutarchi: ne sermonem vrbanum immittas in animum hominis improbi. Nam oratio cibus est animi; is corrũpitur & putrescit, si in animum insyncerum inciderit. Nõ igitur sunt (vt etiam in sacris præcipitur) inter sues seminandæ margaritæ. Vt enim subigenda, & cultu perdiligenti est paranda tellus, antequam ei semen mãdes: ita non nisi rectè pureq; præparatis animis doctrina honeste cõmittẽda. Quorsus enim Horatius? *Nunc adhibe puro pectore verba puer*. Quod idem ipsum verbis alijs inculcat Clemens 2. Pædagogi: βδελύττεσθαι γὰρ τὸ ἅγιον μολύνεσθαι ὥσπερ ἐν εἰκός.

Amis qd.

Oratio cibus animi.

Ad finem vbi perueneris, ne retrouertare.] μὴ ἐπιστρέφεσθαι ἐπὶ τοὺς ὅρους ἐλθόντα. Sic Suidas: ἀποδημοῦντα ἐν τοῖς ὅροις ἀνεπιστρεπτεῖν. Hieronymus sic enũciat: *Cum profectus fueris, ne redeas*. Existimat enim Pythagoram animorum immortalitatem ostendisse, nec aliud quàm μετεμψύχωσιν, aut παλιγγενεσίαν significat. Monebat igitur, non esse vitam expetẽdã post mortẽ, vt Hieronymus exponit. Plutarchus de liber. educand. Cum moriendũ est, inquit, & vitæ terminum in proximo esse videamus, id æquo ferre animo debemus. Suidas verò: Cum peregrinatum est in finibus, non retroflectendum; vel, quod idem fert, apud Diogenem, In finibus peregrinanti non redeundum; hoc est, nõ in concupiscentiis & desiderijs, mutata iam vitæ ratione, viuẽdum esse, neque iis quidem voluptatibus, nec illecebris, quibus antea. Alio prouerbio dicitur, *A carceribus ad metam*. Sic ergo componẽda vitæ ratio est, vt cum iam vitæ bona pars transacta sit, non capiat nos ad pueritiam redeundi iners vanumq; desiderium; sed Deo, & naturè pareamus, & nugatoriam omnem spẽ ab animo propellamus; imò ne quidẽ speremus, nisi quod liceat.

Symbolũ hoc variè enũciatũ.

Superis impari numero, inferis pari sacrificandum] τοῖς μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις. Ea ratione (vt id obiter) quidam putãt Pythagoram abstinendum iussisse trigla pisce, quòd per eam ternionis numeri mysterium coleret. Iamblichus tamen Pythagoram ait Apollini ex ternario numero sacrificasse, propter tripodem, vt a t, Veneri ex senione. Et Theon Smyrneus Platonicus, ternarium numerum in libaminibus ea causa solitũ adhiberi fuisse, quòd primus ipse inter numeros dicitur omnia esse. Sic & apud Græcos in compotationibus tertius crater Ioui sospitatori, secundus semideis & dæmonibus tribuebatur. Huc spectat illud tritum, *Gaudet numero impari Deus*. Multa de ternario numero Proclus ad initium Timæi Platonis, & passim apud auctores veteres.

In numero impari mysteriũ.

Seruatori tertius. *adagiũ.*

Per publicam viam ne ambules.] Διὰ τῆς λεωφόρου μὴ βαδίζειν. Sic Olympiodorus retulit φεύγειν τὰς λεωφόρους Fugiẽdas vias publicas, vel à publicis viis deflectendum. Ficinus: Populares vias fuge, per diuerticula vadito. Politianus: Regiam viam declinato, per semitas ingreditor. Id traduci placet Gyraldo ad vitam cœnobitarum, quam bene, ipse viderit. Quidam per Y. literam à Philosopho designatam volunt fuisse, de qua multi multa. D. Hieronymus exponit: Ne vulgi sequaris errores. Nunquam enim tam bene cum rebus humanis actum est, vt optima plu-

plurimis placuerint. Huc pertinet Euangelij præceptum: *Ne in viam gentium abieritis.*

Laborantibus succurrēdū, non otiosis.

Tollenti onus auxiliare, deponenti nequaquam] Alij legũt φόρτιον συγκαθαιρεῖν, μὴ δὲ συναποτιθέναι. Ficinus sic: Viro qui pondus eleuat, auxiliare, non tamen cum eo deponas. Senтētia hæc est, Simul quidem tollendum onus, non simul tamen deponendum. In eos symbolum dici potest, qui pridem aliquot vitę sanctioris institutum professi, ad laxiorem demũ se viuendi normam, seu licentiam verius; contulerint. Olympiodor. in Platonis Phędone ita legit: μὴ ἀποτιθέναι, ἀλλὰ συνεπιτιθέναι βάρη. *Non deponenda, sed vna subeunda onera.* Quod ipse ita exponit: Simul in vita operandum, non autem cōtrafaciēdum, hoc est, συμπράττειν τῇ ζωῇ, οὐκ ἀντιπράττειν. Cum eo sentit Cyrillus: Non oportet (inquit) cooperari cuipiam ad ignauiam: sed ad virtutes & labores. Idē Plutarc. Symposiacis.

Olla et cinis quid in sacris.

Ollæ vestigium in cinere confunde.] Post inimicitias irę meminisse malorum est, ait ille. Sic habet Prophetæ vaticinium: Olla igne & carbonibus succensa; hoc est, cor plenum curis & sollicitudinibus. Olla pro corde, cinis pro pœnitentia interdũ sumitur à sacris Doctoribus.

Vnguium, crinium\[q\]; præsegmina vrina non inspergenda.] Ἀπονυχίσμασι καὶ κουραῖς μὴ ἐπουρεῖν. Quid verò dicas, si non calcandam, nec penitus negligendam rerum extremarum curam suo hoc symbolo docuit Pythagoras? Ideo, scribit Iamblichus, ĩ die festo nec vngues secari, neq; comas tonderi volebat. At contrarius est symboli sensus, si (vt Ficinus transtulit) enuncietur: Capillorum & vnguium superfluitates postquam absciderıs, pessundato: ac si innuat, de externis minimè curādum. Theodoretus capillos mortalitatis habere symbolũ dicit; mortui enim sunt, nec doloris sensum habent. Aliter explicat Parœmiographus.

Capilli mortalitatis symbolum.

Quæ vncis sunt vnguibus non nutrienda,] Γαμψώνυχα μὴ τρέφειν. Monemur hoc symbolo, vt rapaces homines fugiamus, neve inter familiares & domesticos habeamus: quoniam rapiēdi desiderio, insatiabiliq; auiditate omnia confundunt & conturbant. Quod præcipuè in aulis principum est videre, & quibus ferè huiusmodi rei familiaris magistri præficiuntur de industria, qui amplius aliquid cōcedere & conseruare dominis ostētāt, vt eo amplius ipso rapiant & farentur. Vnguicuruia igitur non nutrienda, nec domi habenda. Alij verò significari volũt omnem rapacitatem è ciuitate exterminandā esse, quod & sensit Æschylus, qui leonis catulum non esse alendum in Repub. scripsit.

Ærusćatores aulici.

Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν,
Μάλιστα μὲν λέοντα μὴν πόλει τρέφειν,
ἢν δὲ ἐκτροφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.
Catulum leonis alere in vrbe non iuuat,
Sed mage cauendum ne leonem nutrias,
Quem qui educarit, eius & mores ferat.

Quod de Alcibiade Poeta intellexit tum temporis adolescente in primis factioso, rerumq; nouarum appetente.

Sol pro Deo.

Aduersus Solem ne loquitor.] πρὸς τὸν ἥλιον μὴ λαλεῖν. Vsu comprobatum est, eum in disciplinis reliquis, nedum in prima re litteraria, non multum profecturũ, qui manifestę veritati cōtumax repugnat. Sol pro Deo interdum accipitur. Ergo aduersus diuinitatem loquendum non est. Aliter etiam effertur symbolũ, *Aduersus Solem ne meijto* Quo cōmendatur verecūdia. Apud Hebræos is loquendi mos est, vt aliquid contra Solem fieri dicant, quod in conspicuo & aperto fiat, vt est apud Mosē.

Amici fucati non admittendi.

Hirundinem sub eodem tecto ne habeto.] ὁμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν. Apud varios scriptores varia est huius symboli explicatio: Domesticas hirundines ne habeto: Ne domi patere hirundines. D. Hieronymus reddit, Hirundinē in domo non suscipiendam. Alius: Sub eodem tecto hirundinē ne habeto. Marsilius Ficinus: hirundinē domi ne suscipias. ὁμωρόφιος enim est eiusdem vel tecti vel culminis. Significatur, admittendos non esse in cōtubernũ amicos illos fucatos, qui sui compendij caula colant amicitiam. Auctor ad Herennium: Vt hirundines ęstiuo tempore præsto sunt, frigore pulsæ decedunt; ita falsi amici, sereno vitę tēpore adsũt; simulatq; fortuna immutata est, deuolant omnes. Alij tamen de garrulis, & suspicacibus dici malunt. Quo spectat illud Horatij: *Percunctatorē fugito, nam garrulus idē est.* Alexander Myndius, & Dionysius Heliopolites, hirundinem in somnis malum significare prodiderunt: vt non temerè videatur Pythagoras hirundinum consue-

Vide Emblema 70.

tadi-

tudinem vitandam præcepisse.

Stragula semper circumuoluta habeto.] τὰ στρώματα ἀεὶ συνδεδεμένα ἔχειν. Monere Pythagoram crediderim potius (ait Gyraldus) vt parati atq; expediti semper simus, quasiq; in procinctu, tanquam peregrè abituri. Nam & in castris, cùm migrandum est, omnia conuoluta habere, & colligata, conuasataq; solemus. Ad animum tamen conferri potest, ac si ab hac mortalitate sit migrandum, ne nos imparatos mors offendat. Quasi nos moneat, cum non firmam hic & stabilem mansionem habeamus, & varij plerumque casus immineant atq; impendeāt, vt parati semper simus, quocumq; locorum peregrinādum sit, sedesq; mutandę: nosque in nobis ipsis omnia nostra posita habere, omnesq; fortunę casus longè virtute inferiores esse ducere debere; & demum tales esse, quales erant, qui sua secum bona omnia in patrię direptione ferre asseuerabant.

Semper ad migrādum nos paratos esse oportet.

In annulo Dei figuram ne gestato] *In annulo Dei imaginem ne circumferto.* Sic enim Iamblichus explicat, ἐν δακτυλίῳ θεοῦ εἰκόνα μὴ περιφέρειν. ea scilicet ratione, ne polluatur. Cyrillus, Deorum imagines, inquit, ne feras in annulis: in hāc sententiam, & significationem, de Diis ne facilè diuulges. Sed Cœlius Rhodiginus sic interpretatur, nō esse animam, quæ imago Dei est, mersandam in corpus, quo planè, vti annulus gemma, animæ vis contineri videtur, nec mancipandam. Sed, vt Gyraldus ait, symbolum nos monet, ne in delitijs & propatulo Dei effigiem ac memoriam habeamus: nam non temere, & vulgò Dei nomen pronunciandum Hebræis, nobisque: operta enim & arcana esse oportet diuina mysteria.

Nō assumes nomē Dei in vanum.

Sellam oleo ne absterseris.] Ἐλαίῳ εἰς θᾶκον μὴ ὀμόργνυσθαι. Quidam putant, nos moneri, vt amicorum omnia ita curemus atq; propria: neque blandis verbis, & sermonum fuco placeamus, sed veri studio: sedes enim amicitię veritas est, non adulatio. Quid si nos ita interpretemur, vt θᾶκον pro throno & cathedra, vt Latini sedem & sellam pro solio & tribunali, id est, pro imperio & magistratu accipiunt? Oleū pro assētatione poni, ex sacris litteris proditum, vt & pro fictis sermonibus palpoque: vt illud Dauidis: *Oleum peccatoris non pinguefaciet caput meum.* & Prou. *Oleum ore ferre,* de assentatione blandientium dici videtur. Et, *Oleum ferre in auriculam.*

Oleū pro assentatione.

Coronam ne carpito.] Στέφανον μὴ δρέπεσθαι. Cyrillus, Hieronymus, alijque tradunt, Pythagoram eo symbolo monuisse discipulos, ne vrbium & ciuitatum, in quibus eos esse contingeret, leges decretaque contemnerent, neve violarent, sed ea custodirent ac inuiolata seruarent: neve magistratus principesque vrbium, qui & hodie per coronarum & diadematū insignia significantur, lacessendo prouocarēt. Id quod & Christianis legibus præcipitur. Pindarus rectissimè dixit, legem omnium esse dominam, cui vt Deo parendum: & Aristoteles, aliiq; multi præceperunt: qua ratione Plato minatur excidium ei ciuitati, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præfuerint. Mitto præclaram disputationem Dionis Chrysostomi de legibus: tantum admoneo, coronam pro regio fastigio, ipsaque adeò nomophylacia multos sanè auctores adnotasse, quorum rationes, quia satis celebratas existimo, hic non recito.

Corona pro magistratu.

Quæ ceciderunt ne colligito.] τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι. Id & superstitiosè hodie à quibusdam obseruari monuit Gyraldus: quem tamen morem si ad animum, & animi cibum conuertamus, nihil superstitionis erit metuendum. Suidas huius meminit, ad hunc modum: τὰ πίπτοντα ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ ἀναιρεῖσθαι. & eadē ferme quę Diogenes affert. Sunt & qui sic efferunt: μὴ γεύεσθαι ἅπερ ἂν ἐντὸς τῆς τραπέζης καταπίπτῃ. id est: *Ne gustato quæcumq; in mensa deciderint.* Sunt qui paulò popularius explicant; *Quæ deciderunt, ne tollito:* hoc est, non decet quēquam suarum rerum esse auidiorem, vt etiā vilem sese demittat ob assem, quod Horatius ait. Nisi quis malit ad suorum mortem referre, quos ardentius appetere, vel requirere, præter humani iudicii modum est. Video & qui non malè ad lites accommodent, quas semel extinctas, non oportet reuiuiscere, vt Iurisconsulti asseuerant.

Explicatio symboli.

A gallo candido abstineas.] Ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ. Laertius, & Suidas scribunt, gallum album non attingendum, quòd Ioui sacer sit, & Lunæ, atque horarum nūcius & diei. Meminit 4. Sympos. Plut. sed causam nō affert. Scribit Pausanias in Laconicis, in Methana ad Isthmum

mum vrbe, ciues contra Africum vineis florescentibus ac germinantibus infestum, galli pennis albis ac niueis remedio vsos fuisse, quem gallum homines in diuersa trahentes discerpebant, per vineas discurrentes, demum in eundem locum redeuntes, vbi discerpserant gallum sepeliebant. *Pythagoræ in gallos albos amor.* Diuersi hi fuere à Pythagoræ institutis, quem tradunt gallum album adeo amasse, vt si quem videret, fratris germani loco salutaret, & apud se haberet: suis tamen sectatoribus, qui politici dicti sũt, permisisse ait Iamblichus, vt gallum, agnum, & alia quædam paullo ante nata, præter vitulum, rectè sacrificarent. Idem ferè Suidas.

Panem ne frangito.] Ἄρτον μὴ καταγνύειν. Plerique sic interpretantur, vt dicant, hominis vitam distrahendam & consumẽdam nõ esse, ea scilicet ratione, quòd panis sit humanæ vitæ subsidium. *Cõcordia non violanda.* Alii verò ita, vt ad cõcordiam & communionem conseruandam inducamur. Nam vt ex multis granis vnus panis conficitur; sic ex multorum voluntate & consensu communio & concordia conflatur: quibus ita paruæ res crescunt, vt contra maximę dilabãtur. Ab ea Pythagorea superstitione Christiani sunt alieni maximè, quorum religio in fractione panis pręcipuè sita est ex Dominico instituto, hoc est, Christi Seruatoris, quo Deus sese verè ipsum nobis exhibet. Apud Plutarchum Sympos. Lucius Tyrochenus eos Pythagoreos reprehendit, qui in amicorũ sociorumq; cęnis panem non frangebant. Apud Q. Curtium, cùm *Alexander panẽ gladio diuisit.* Alexãder Macedo Roxanis amore captus, eam vxorem duceret, in medio cupiditatis ardore iussit afferri patrio more panem: quod erat apud Macedones sanctissimum coniunctorum pignus: quem panem diuisum gladio vterq; libabat. Credo (inquit Curtius) eos, qui gẽtis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse iungentibus opes, quantulo contenti esse deberent.

Salem apponito.] τὸν ἅλα παρατίθεσθαι. *Sal pro amicitia.* Quia sal à putrefactione seruat omnia, & ex purissimis liquidissimisq; cõstat rebus, aqua mariq; pro amicitiæ symbolo sale vsi veteres Pythagorei. Huic symbolo nonnihil cõgruit Prouerb. *Salem & mensam ne prætereto.* nam sale & mensa amicitia sancitur, vt ex sequentibus intelligitur. Antiqui salem apponebãt in conuiuiis hospitibus ante alios cibos, quo amicitiæ firmitas significabatur, vel quia conseruat & producit rerum multarum corpora, vel quia ex aquis multis & fusilibus sal cogitur, & in solidum quid & vnum coalescit: ita ex diuerso conueniẽtes animi coniunguntur. *Pro iustitia.* Sunt qui hoc symbolo iustitiam significari putent: nam sal, inquiunt, nota modestiæ, quoniam in cibatu hominis admittitur, nec plurimus nec minimus, nam vtrumq; respicitur. *Pro Sapiẽtia.* Sed & salem mysticè sapientiam prudentiamq; legimus: itaque dices in communi sermone, omnibus in rebus salem adhibendum. Et faceto mordacique lepore quodam dicta, salem & sales nostri sæpe dixere. *Pro acrimonia.* Quin & pro acrimonia sal ponitur, vt oleum pro mollitia. Scribitur à Platone, salem diuinis rebus maximę conuenire: idcircò ab Homero diuinus sal appellatur: quod ab Hebręis Plato accepisse videri potest, apud quos Moses omnia, quæ in sacrificio offeruntur, sale condiri præcipit, cùm ait: καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται. In Euangelica historia, sed alio sẽsu dicitur, *Omnis victima salietur.* Apud gentes ad placãdos deos sal apponebatur. Ouid. in Fastis:

Ante deis homines quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.

In via ne seces ligna.] ἐν ὁδῷ μὴ σχίζειν ξύλα. Via, vitæ humanæ cursum; & lignum, fortem animum, etiã in sacris literis videmus significare. *Publica non turbanda.* Malim tamẽ nos moneri, ne publica, & quę sunt vniuersitatis, turbare velimus. Ad eam rem tit. iuris, Ne quid in loco publico, & similia Prætoris interdicta.

Ne libes diis ex vitibus non amputatis] Μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων. *Vitis non putata, hominis stulti symbolum.* Salomõ Rex maximus & sapiẽs, vineã seu vitem, hominis stulti vitam intelligit, quæ sine doctrina est bonisq; actionibus. Et id non vnius Pythagorę suis pręceptũ, sed & antiquorum legibus cautum, vt meminit Plinius. Seruius Maurus in sacris dici ait, vt is furore corripiatur, qui de vino sacrificauerit, quod de vitibus esset imputatis. Romani etiam Iouis sacerdotem (vt ait Plutarchus) sub vitem ingredi noluerant, quod eum scilicet ebrium fieri nõ deceret.

Ne sacrificato sine farina.] μὴ θύειν ἄτερ ἀλφίτων. Hoc est, vt mundi ac mente candida, & expurgata conscientia, probeq; expia-

Mēte pura Deo sacrificandum. expiata, Deo sacrificemus. Itaq; & gentes mola, quæ ex farina & sale conficiebatur, victimarum capita, antequam mactarent, inspergere solebāt. Et Hebræi eadem causa, vt coniicimus, sua pleraq; sacrificia, farina & oleo cōspersa Deo offerre consueuerant, vt est apud Mosem, Philonem, Iosephum.

Adorato circumactus.] Προσκυνεῖν περιφερόμενος. Vertigine actus adorato. Plutarch. videtur hoc adscribere Numæ, non Pythagoræ, qui & multa scitu digna de vertigine in sacris affert. Aiunt quidam eruditi, hoc symbolo prudentiam circa diuinas preces voluisse indicare Pythagorā, ne in nos videlicet iure retorqueri posset, *Nescitis quid petatis.* Scio hac de re multa, scituq; digna posse huc conferri: sed quia Theologorum verius, quàm Philologorum pensum est, ad alia facio transitum. Interim vide Parœmiographum. *Vertigo in sacris.*

Adoraturi sedeant.] καθῆσθαι προσκυνήσοντας Exponitur sic. Oportere certa vota concipere, & in his, quæ optima fuerint, perseuerare. Id dictum ea ratione, quòd sedētes meliorem pacatioremque animum assequi existimant; (nam sedendo & quiescendo animus melior fit, teste Philosopho) eaque causa rectius de re quaque censere. Ergo iudicem, dum sententiam est dicturus, pro tribunali sedere, tanquā Deo sacra sit facturus, legibus cautum est. Consule Emblema 145. *Sedendo animus fit melior.*

Surgēs è lecto vestigium corporis confundito] Ἀνιστὰς ἐξ εὐνῆς, συνταράττειν τὰ στρώματα. Parœmiographus hic fallitur, qui putat idem esse hoc prouerbium, *Stragula semper conuoluta habeto.* cum hoc, *E lecto surgens, ipsa conturbes stragula.* Plutarchus Symp. hoc ait pertinere ad pudorem thalami & reuerentiam, quam tectam & illibatam esse oportet. Sic Gyrald. Surgens è lecto, stragula explicato, exponit è somno mortalis huius vitę erige te ad diei lucem, & ad cœlestium, diuinarumque rerum contemplationem: corporeos sensus deserito, & perinde corporis vestigium & stragula confundito: hoc est, ne ad momētanea & mortalia, sensuq; obnoxia respexeris, eorumve memineris. Nō poterit ergo rectè philosophari, qui fluxarum rerū curam non abiecerit. Nā & sacri interpretes per lectum, seu cubile, carnis voluptatēs interpretantur: quod & poetæ seculi, *Thalamo debetur reuerentia.* *Lectus, carnis voluptates.*

lectum seruare purum castumq; lectum non polluere, lectum fœdare dicunt.

A piscibus abstineto.] Ἰχθύων μὴ γίνεσθαι. Quo loco dicit, nullum piscē idoneum ad sacrificium, de Ægyptijs intelligendum: nam & apud gentes quasdam veteres de thynno & anguilla rē sacram faciebant, quod pluribus ostendit Athenæus in 7. Et M. Varro lib. 3. de re rust. de certis piscibus rem sacrā fieri apud Lydios scribit. Non tamen existimandū est, omni genere piscium Hebræos abstinuisse, quippe qui tantum vesci ijs prohibiti essent, qui pinnulis & squamis carerent, vt est apud Mosem. Sanè præter Ægyptios, & Syros abstinuisse piscium vsu legimus. Itaque apud eos Atergatis Dea colebatur, quæ sic dicebatur, quia sine pisce esset, quippe Syrorum lingua, *Ater*, priuatiua est dictio, & *Gatis* piscem significat. Homerus etiā videtur abstinentiam piscium asserere, quòd nusquam suo carmine pisciū esum ostenderet: quod idem Plutarchus meminit. Meleager tamen Gadadeus ἐν χάρισι tradit, Homerum, cùm Syrus esset, iuxta patrium morem fecisse, vt prisci illi heroes piscibus abstinerent. Sed potuit ea quoque ratione Pythagoras pisciū vsum interdicere voluisse, quòd fortasse ab Hebręis didicisset, pisces ignobilissima esse animalia. Tradit enim Philo in sua cosmopęia, inter animalia primos esse creatos pisces, quia videlicet eorū sit anima ignobilissima, vt hominis est acutissima: quæ autem amborū est intermedia, terrestribus & volucribus data est: magis enim hęc sensilis quàm in piscibus: hebetior verò quam in hominibus. Ergo inter animantes, Deus pisces primos condidit, magis corporis substantiæ, quàm animæ participes, & quodammodo animalia & nō animalia, mobilia in anima, atq; ad ipsam solam corporis conseruationem Deus illis indidit spiritum animalem, seu (vt dicitur) sal carnibus inspergitur ne facilè putrescant. Vide Plutarchum περὶ σαρκοφαγίας, & H. Steph. ibidem. Consule etiam Adagiographum, qui multa in symbolum *A piscibus abstineto.* congessit. *Piscibus an sacra fierent.* *Gētes quæ pisces non edebant.* *Pisces qualia animalia.*

Vnde profectus Stemmatum vsus.

EX QVO factum esse constat, vt sapientes quiq; posteri inuentioni h ic tam

ingeniosæ multum ornamenti adiecerint suis tum libris, tum disputationibus: sic etiam permulti nobiles & generosi, virique principes, qui bellicis olim negotijs præfecti sunt, vt etiam hodie, qui eūdem dignitatis gradum obtinent, quò sui nominis atque familiæ splendorem quàm latissimè propagarēt, stemmata quædam & symbola sibi vsurparunt. Et certè omnibus penè gentibus in more positum fuit, vt speciale aliquod signum militare haberent, quo facilius cogi posſent, & in vnum conuocari locum milites, qui vel fusi vel sparsi extra castra essent. Occurrit mihi quod Diodorus Siculus 1. *Βιβλιοθ.* retulit, quo loco initium eiusmodi schematū videtur repetere à temporibus Osiridis, his planè verbis: *τὸ δ' οὖν Ὀσίριδι συνεστρατεῦσθαι δύο λέγουσιν υἱοὺς Ἄνουβίν τε καὶ Μακεδόνα, διαφέροντας ἀνδρείᾳ ἀμφοτέρους χρήσασθαι τοῖς ἐπισημοτάτοις ὅπλοις ἀπό τινων ζώων οὐκ ἀνοικείων τῇ περὶ αὐτοὺς εὐτολμίᾳ.* Pindarus enim testis est, Amphiaraum in expeditione Thebana pictū draconē in clypeo circumtulisse: Statius Capaneum hydræ; Polynicem Sphingis imagine vsos in scutis fuisse. In bello Troiano Agamemnon pictū habebat in scuto Leonem vnà cum epigrammate, *οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν*. Vlysses delphinem: Typhonem Hippomedon ore fumos efflantem: Perseus Medusę vel Gorgonis caput: Virgil. 7. Æneid. ad finem, graphicè nobis exhibet arma Turni picturis elegantibus & ingeniosis conspicua, his omnino verbis

Ducū bellicorum varia insignia.

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, Æthnæos efflātem faucibus ignes.
At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
(Argumentum ingens) & custos virginis Argus,
Cælataq́; amnem fundens pater Inachus vrna.

Et Romanis in more positum olim postes spolijs hostium exornare. Verba hęc Polybij: *ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα.* Virgil. 2. Æneid.

Postes olim spolijs ornati.

Barbarico postes auro spolijsq; superbi,
Multaq́; præterea sacris in postibus arma:
Captiui pendent currus, curuæq́; secures:
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaq́; clypeiq́; ereptaq́; rostra carinis.

Neq; enim dubiū potest esse, quin & cęteri Nobiles suæ insignia familiæ, seu symbola quædam propria sibi vēdicarint. Homerus alter 8. Æneid. id minimè sibi prætermittendum putauit, cum Turni auxiliares copias memorat, quorum hominū arma signaq; diligenter & studiosè persecutus est. Cimbrorum & Teutonum bello illo horribili, quod in Mario Plutarchus describit, id memoria dignum notat, eos populos, quanquam immanitate barbaros, suis in pectis, scutis, alijsq; id genus bellicis instrumentis, non modo nitorē armorum habuisse, sed & depictas ferarū imagines. Nonnulli putant Marium primum Aquila pro schemate vsum, vt præter cæteros testis occurrit Val. Maximus. Primis enim imperij Romani tēporibus, in expeditionibus bellicis cùm educenda esset acies, aut etiam manus conserendæ, pro signo, fœni manipulis vtebātur: vnde legiones manipulares primò appellatas esse cōstat. Sed cùm incrementum aliquod cepisset imperiū, signa alia sibi finxerunt, qualia fuere Lupi, Equi, Apri, Minotauri, pro vario Principum arbitrio, qui militibus præficiebantur. Sed vt ea demum Aquila vsurpari cępta est pro publico & perpetuo imperii Romani symbolo; sic vsus inualuit, vt quæcunq; legio distinctas insigniū notas haberet: quod posteris ita transmissum est, vt eius rei memoria, quanquam longa temporum intercapedine, longoque spatio, & penè vetustatis obliuione demersa, scriptorum beneficio tamen nondū intermori potuerit. Dio tradit in Pompeii Magni annulo expressa fuisse trophęa tria, vt ante idem Sylla dictator fieri sibi curarat. Plutarchus verò ait, in eo summi pretii lapillo, qui Pōpeii fuit, quiq; post mortem eius, Cæsarem coegit ad lachrymas, Leonis cōspicuam fuisse imaginem ensem tenentis. Quod genus doctrinæ recōditioris quanquam plerique ludicrum esse cēseant, ausim tamen dicere, id sapiētibus olim hominibus familiare habitum, pro certo constare: quod declarant erudita & literata illa symposia: quo maximè nomine Principibus digna videri debet ea exercitatio, quos si verè Principes agant, literatis

Aquila quis primus pro signo vsus.

Principū quale olim studium.

tatis colloquiis suas epulas cõdire par est: non vt inertes quidam aulici, & (quod dicebat ille) arietes in aureo vellere, qui lapillis & tesseris, qui cubis & foliorum lusu non modò totos dies terunt, in quibus luditur quidem, sed interea permultum otij & pecuniarum impenditur, multoque plus temporis insumitur, quàm necesse esset; cum in ea symbolorum doctrina exercẽda, & liberis hominibus digna cognitione, nõ mediocris vtilitas capiatur, ingeniũ intendatur, iudicium augeatur, exerceatur memoria, mirifica oblectatio capiatur. Sed hæc missa faciamus.

Numismata quorundam Principũ. Quã enim superioribus anteactis sæculis hic symbolorum vsus magnis quibusdã viris arriserit, exemplis innumerabilibus testatum habemus: Quin id antiquarij & studiosi lõgè ante, & hoc nostro sęculo diligenter obseruarunt in quibusdã priscorũ temporum numismatis æreis & argenteis, tũ saxis & ædificijs, longa sæculorum caligine, & quasi senio ferè omninò collapsis, ex quibus illorum veterum hominũ studium agnoscunt in obseruandis familijs, vel gẽtis alicuius stemmatis, aut effingendis iis, quæ ipsi suo arbitratu conceperant, quæq; vel multis, vel certè paucis, & quidem eruditis atq; ingeniosis proposita esse cupiebant. Siquidem, vt è multis pauca sub-

Alexandri symbolum. legam, Alexander Magnus Serpentis imagine vsus est, quòd se à Ioue Ammone patre sub forma serpentis esse natum credi

Augusti. vellet. Augustus Cæsar magnam sui animi moderationem, alienumq; ab omni temeritate iudicium, id est, maturitatem in rebus gerendis ostensurus, in altera numi aurei parte, quod cudendum ea maximè caussa iusserat, Papilionem vna cũ fluuiatili Cancro cælari voluit; altero quidem tarditatem, altero verò celeritatem intelligebat. Eundem & Sphingis imaginem in sigillo seu sphragidio sumpsisse memorant, quo plerique; coniiciũt, eum designasse suam in rebus obscuris illustrandis, & conficiẽdis negotiis alioqui perplexis admirabilem solertiam, quod tamen signum commutauit Republ. primùm composita, & imagine Alexandri Magni postea fertur vsus, fortasse vt Monarchiam, qua se dignum putabat, intelligeret: quam vbi magna, planeq; inaudita felicitate cõsecutus est, non alia delectatus est imagine quàm sua. Mæcenas eques Augusto familiarissimus, Ranam vsurpauit, fortasse Seriphiã, vt quibusdam placet, ad arcani fidẽ, quam vnicè obseruabat ille, designandam. *Mæcenatis.* Titus Vespasianus Augustum æmulatus, proprium sibi ac peculiare schema vel symbolum habuit, quo maturandum esse præcipiebat, Delphinum anchoræ alligatum. *Vespasiani.* Narratur historijs Ecclesiasticis, & D. Hieronymi Commentariis literam Hebraicã *TAV*, salutis fuisse olim signum, etiã Paganis ipsis habitum, quod parietibus templi Serapidis passim visum fuit. Nullus est ex nostris, quin audierit aut legerit memorabilem illam Constantini Magni expeditionem aduersus Maxentium, qua maximè signis militaribus signum Dominicæ Crucis tum primum cœpit. Et certè Crux meritò pro salutis nota vsurpari cœpta est, quòd T, literæ, quod fuit olim absolutionis signum, videatur respondere, si picturam & lineas spectes. Vide quæ subiunximus de S. Cruce, Emblem. 150. & 151.

Quid enim, vt externa illa, quæ innumerabilia sunt, transiliam, vt quę leguntur de Atheniẽsium Noctua, Persarum Aquila aurea, vel Solis effigie, aut igni sacro, *Ciuitatũ quarũdã insignia.* Thebanorum Sphinge, Osiridis Cane, Cyri Gallo aureo, & aliis etiam pluribus, de quibus fidem scriptores faciunt? Sed nescio quo modo nos magis delectãt & afficiunt domestica, vt est nauis illa, quam pro stemmate habuerunt Franci veteres; sicuti Sidonius Apollinaris & Panegyristes ille Pacatus testantur: quod idem signum Parisiorum esse adhuc apertè videmus: vt tria illa Repagula rubea seu vectes, quibus in publico stemmate Burgundiones vsi sunt; vt Vrsi, quibus Heluetii: vt Leones, quibus Germani quidã duces: vt Igniarium vnà cum silice, quo equites illi torquati, qui à Burgundo Duce primum instituti sunt? longum enim esset in singulis immorari, & ad ea omnia explicationes adiicere. Quid, inquã, nunc memorem veterum illorum Gallorum stemmata & insignia, quæ sibi vel ingeniosi finxerunt, aut aliqua nacti sunt occasione, vel tanquam hæreditario iure posteri vsurparunt?

Quia tamen multus essem, imò verò fortasse nimius in ea rerum veterũ commemoratione, quas subinde fateri cogimur lõga vetustatis obliuione nobis penè deletas & obliteratas; facilius videtur, meo

quidem

quidem iudicio, in ijs pedē, vt ita loquar, figere, quæ non tam priscorum hominum libris, quàm ipso nostrorum patrum, & quidem huius ætatis hominum exemplo, planè attinguntur. Itaque præter publicum & solenne imperij Germanici stemma, quod Carolus V. superioribus annis pro imperatorio iure habuit, symbolum etiam peculiare sibi vendicauit, duas Herculis Columnas, vnà cum symboli anima VLTERIVS. Lodoicus XII. antequam ad regnū euectus esset, aliqua ratione Hilstricem, quem Porcum spiceū vulgus appellat. Franciscus I. felicis memoriæ Princeps, tria lilia, quibus alij Reges regio nomine fuerūt vsi ad hæc nostra vsque tempora, & Salamandram aliqua causa propriam sibi fecit. De Salamandra Francisci I. hoc placet adijcere, quod pauci, aut nulli ex scriptoribus attigerunt vel ex nostris, alioqui curiosis & eruditis; fortè quia sensum Principis assequi non potuerint, aut quia noluerint teneros amores, quibus ille delectatus fertur impensius, suis celebrare commentarijs. Accepimus enim à patribus, principem reuera maximum, à quibusdam familiaribus nō semel monitum, abstineret ab vsu amorū nimio, opposuisse consultoribus alioqui bonis suam Salamandram, quæ (seu saxum, seu animal sit, non est hoc loco quærere) coniecta in focum crepitantem, dicitur algore suo flammas restinguere. Ad altiorem tamen sensum traxit Salamandram regiam auctor distichi, quod litteris aureis exscriptum vidimus in regia Callirhoes, id est, ad saltum Fontis aquæ bellæ, his omninò numeris;

Symbolū Caroli V.

Lodoici XII. Galliæ Regis.

Salamandra Frācisci I.

Vrsus atrox, aquilæq; leues, & tortilis anguis,
Cesserunt flāmis iam Salamādra tuæ.

Celebratur Francisci victoria de Heluetijs, quorum symbolum vrsus, quod & in numismatis ipsorum videre est: item de Germanico Cæsare, Carolo V. cuius insigne Aquila, ratione Imperij: deque Duce Mediolanensi, cuius gentilitium stemma Serpens, de quo nos speciatim ad Emblema primum. Henricus II. eius filius, crescentem Lunam, vnà cum hemistichio, DONEC TOTVM IMPLEAT ORBEM. Margaris Nauarræa Regina, magni Frācisci soror, Heroina verè illustris, Heliotropiū nō sine causa sibi legit. Carolus IX. duas colūnas in se complicatas vnā cum, PIETATE ET IVSTITIA, descripto epigrammate: haud dubiè significatum hoc symbolo duplici, principatū omnem Christianū duabus niti quasi columnis firmissimis, pietate seu religione, quæ Deo iūgit: & iustitia, quæ societatem tuetur hominum, & concordiā ciuili vinculo firmat, vnaque homines hominibus consociat. Henricus III. Gallico & Polonico regno potitus, symbolo triū coronarū specioso donatus, ex quibus duę ęqualiter iunctæ visuntur, tertia verò sublimior ac superior, addito subtus emblemate, MANET VLTIMA COELO. Henricus IIII. rex inuictissimus, & Gallia rum bono singulari natus, vel cuius heroicæ virtutes laudationem omnem superāt, inter multa schemata, quibus certatim exornatur à viris eruditis, hoc ferè primum euulgatum, vt sceptra duo colligata, ense intermedio simul adnectantur, ad regni Francisci & Nauarrici ius designandum, addito verbo, DVO PROTEGIT VNVS. Sed id quidem parum, si tanti, tamque inuicti Principis res gestas cum summa omniū admiratione velimus æstimare, quem Thrasybulo, & Camillo superiorem censere non dubitamus, imo ex nostris, Carolo Magno, & Philippo Augusto vel parem, vel certè nusquam inferiorem cognoscimus: qui tantum nobis profuit, vt merito iure illi salutem, vitam, ornamenta dignitatis omnia, libertatē debeamus. Id nisi sponte confitemur, indigni luce communi sumus. Pacē Princeps bonus armis quæsijt, imò qui nunquam nisi lacessitus ad arma prosilijt. Et quis in magna etiam armorum licentia eo principe mansuetior? quis parta victoria in supplices ac victos clementior? quis in pactis cōuētis, in inducijs, fęderibus, promissis omnibus constantior ac fidior? Communi quodam errore lapsos se fatentur, qui aduersus eum coniurarant, postquam agnouerunt quis, & quantus esset, arma sponte abiecerunt, manusq; dederunt: illi autem vicerunt, qui se victos falsi sunt; ipseque Princeps duplici victor nomine, qui sese vicit in victoria. Catharina Medicea, Regum mater, Iridem seu cœlestem arcum, adiecto symboli argumento, φῶς φέρει ἠδὲ γαλήνην. Annas Mommorancius, militum magister, Nudum Ensem, vna cùm ver

Henrici II.

Caroli IX.

Henrici III.

Henrici IV.

Eiusdem laus.

Catharinæ Mediceæ.

Mommorancij.

bo ΑΥΠΑΑΝΟΣ: quo innuebat, se ab omni fraude alienum, operam fidã ac studium in summo magistratu præstitisse. Marescallus Santandreus nodum Gordium. Pleriq; idem tribuunt Regi Catholico, vt Iouius ipse. Cardinalis Borbonius, pastoriciæ dignitatis notam, Ensem seu gladium flammeum habuit, quo verbi diuini vim intelligi aiunt. Carolus Lotharenus Cardinalis Hederam altæ pyramidi hærentem, vnà cùm versiculi parte altera, TE STANTE VIREBO. Franciscus Turnonius Cardinalis cęleste Manna. Christophorus Madruccius Cardinalis Tridentinus, Phęnicem se igni comburentem, vnà cum sententia, PERIT VT VIVAT: Ferrariensis deniq; Cardinalis Hesperidum mala ab insomni non custodita dracone, quo virtutes significari constat. Alphonsus Aragonium rex libro aperto, ad libertatem designãdam, vti maluit. Franciscus Sfortia cùm Ducatum Mediolanensem obtineret, Canis sibi symbolum pingi fingiq; curauit, vnà cum epigrammate, NEMO QVIETVM IMPVNE LACESSET. Duo inter cætera Principum Italorum symbola, eruditis hominibus placuerunt, nempe vnum Laurentis illius Medicei, & alterum Prosperi Columnę: Ille quidem tres plumas habuit colore triplici distinctas, albo, viridi, rubeo, vnà cùm SEMPER, adiecto vocabulo, quod eruditi homines ad virtutem triplicem, Fidem, Spem, Charitatem, retulerunt: Hic verò Columna, quo tempore Rauennati Reipub. præfectus, vrbem obsessam defendebat, duplicem ramũ complicatum pro symbolo circumtulit, alterum è Cupresso, e Palma verò alterum, vnà cum sententia adiecta ab eo eloquẽti homine Antonio à Casanoua, ERIT ALTERA MERCES. Illum quidem ramum, mortis; victoriæ hunc esse notam volebat: vt significaret in ea expeditione sibi certissimũ esse mori, vel vincere. Quibus profectò notis & signis illustribus magni illi heroes ac Principes excellẽtem aliquam suorum animorum cogitationem non obscurè ostendi voluerunt.

Borbonij Cardinalis. Caroli Lotthareni. Francisci Turnonij. Christophori Madruccij. Alphonsi Regis. Francisci Sfortiæ. Laurentis Medicei. Prosperi Colũnæ.

De qua quidem Philologiæ parte, ne cogar singula percensere, cùm quosdam viros excellenti doctrina, & antiquitatis vel maximè studiosos aliquando disputare audiebam, memini vltrò citroq; habitos ea de re sermones eruditos, ex quibus tamen ad extremum, vt vno dicam verbo, nihil ferè præter coniectanea mihi comparaui. Nam vt prisca illa & externa prætercam, quidam auctores sunt nõ omninò mali, à quibus accepimus, priorum Galliæ Regum, qui à Pharamundo profecti sunt, insignia fuisse tres Bufones aut Rubetas: nonnulli tres Coronas malunt: alij Leonem qui Aquilam ad caudam habeat. In quo illi boni scriptores temerè interdum & sine iudicio caligant; quippè qui quod Regum quorundam peculiare symbolum fuerit, ad alios etiam tanquam commune omnium referant. Videri autem certius potest, tribus Lilijs primum Clodoueum fuisse vsum, cùm primum suadente Clotilde vxore lectissima, religioni Christianæ nomen dedit: quod liliorum trium stemma posteri etiam Reges ad nostra vsque tempora retinuerunt. Polydorus Virgilius in Anglica historia, quo loco vitã Gulielmi Nothi persequitur, auctor est, Reges Anglos ad eam vsque regis illius ætatem certas insignium notas minimè habuisse, sed pro regum varia successione, etiam signa illa fuisse varia. In quibus omnibus primò excogitandis, effingendis, exornandis, aliqua ratione pingendis vel sculpendis, non video quid veri certiq; statui certo possit; nisi dicamus pro animorum & opinionum varietate miram semper peneque incredibilem symbolorum eiusmodi varietatem extitisse. Esset quidem imperiti hominis, parumq; in rerum veterũ historia exercitati, qui auderet affirmare nullam subesse sentẽtiam in ea ingeniosa inuentione stemmatum, schematum, insignium & symbolorum: quæ veteres ipsi non tam studiosè affectassent, nisi suæ doctrinæ solertioris, suæ laudis & gloriæ, suarumque cogitationum aliquam nõ minimam partem alijs notam esse voluissent.

Regum Galliæ antiqua insignia. Regum Angliæ stẽmata.

Symbolorum tria genera.

CÆTERVM ne hoc quidem prætermissum velim. Symbola & Emblemata, de quibus hoc agitur libro, multiplicia esse & varia: quorum tamen rationem multiplicem ad quosdam quasi cancello reuocare possumus. Quædam enim historica sunt, alia physica, alia ethica, & certè allegorica, quibus aliquid petitum à fabulis

Symbolæ triplicia.

aut

Historica aut rerum natura, ingeniosè ad mores vt plurimum traducitur. Historica sunt ea, quæ ducuntur ex historijs, vt Leænæ statua ærea in Acropoli Atheniensi posita, de qua 13. Emblemate. Triumphus M. Antonij triumuiri de M. Tullio interfecto, 29. Emblem. Hunni Scythici descriptio, *Physica.* Emblem. 37. &c. Physica verò, vt Bacchi & Palladis simulachris eadem ara erectis, Emblem. 23. de Ciconiæ ἀντιπελαργία. *Ethica.* Emblem. 30. quæ tamen ad mores omnia mihi reduci posse facilè videntur, quia ex ijs omnibus, quanquã non semper ita perspicuè, moralis sententia eliciatur.

Differre inter se schemata, imagines, seu insignia, & symbola.

QVOD cum fortasse pluribus ostendo, nolo mihi quispiam succenseat, vt qui nullum planè discrimen constituam inter schemata illa seu insignia, vel arma, quæ vocantur gentilitia, imagines, & peculiaria hominum, vel publica nationum aut ciuitatum symbola. Scio equidem, vt primò de schematis, id facilè vel tacēte me intelligi ab ijs, qui omninò nõ sunt obtusi: nullum stemma esse puto, quod symbolo & nota non constet, sed tamẽ nõ omnia symbola stemmata esse possunt: Alterũ enim, nempè symbolum, latiùs: strictius verò & specialibus alterum accipi compertissimũ est. *Omne stēma symbolo constat, non vice versa.*

Imaginũ ratio. Alia verò imaginum ratio, quamquam ad eundem fortasse finem olim Romani sumpsisse videantur imagines, vt posteri, & hodie Nobiles sua illa stemmata. Ij certè nobiles erant, qui sui generis imagines poterant ostendere, teste M. Tullio: quæ causa fuit, vt sæpè imagines pro nobilitate vsurpari familiare sit auctoribus. Eas Romæ patritij in primis sibi tribuerunt, & qui soli maiores magistratus, nempè Ædilitatem maiorem, Præturam, Censuram, Consulatum obtinebant. Quæ imagines quales fuerint, lib. 6. Polybius me docuit, Plinius 35. vt etiam M. Tullius permultis locis, & nos infra Emblem. 137. & 184. Erant enim simulacra quædam oris similitudinem artificiosè fictam, coloribus & pigmentis adumbratam referentia, quas in insigniore domus parte positas armaria lignea includebant. Eas autẽ imagines diebus festis exornabant apertis armarijs: cũque aliquis è propinquis aut affinibus mortuus elatus esset, in funere circumferebantur, addito, vt magnitudine quam simillimi apparerent, reliquo corporis trunco. Eas demum cereas fuisse me locus admonet Plinianus, quem citaui proximè: vt inde appareat maiorũ imagines posteris etiam temporibus nominatas, sed non ita tamen vsurpatas. Nam insignia Nobilium imagines habent illas quidẽ, sed non humani vultus, vt fuere olim Romanorum. *Imagines veterum quales.* Pro quibus certè imaginibus posteriora sæcula cœperunt habere sua illa, quæ vulgò Arma vocitantur, id est, insignia gentilitia: quæ vt ad honorem & gloriam veteribus vsurpata sunt, sic certè, vti credibile est, fuere postea virtutis præmia, & rerum præclarè gestarum aperta testimonia. *His substituta armagentilitia.*

Quæ spectentur in symbolis.

AD extremum itaque quid ad conficienda symbola in primis obseruandum sit, adiiciam, vt tandem (eorum gratia maxime, qui hanc liberalẽ & ingeniosam cognitionem colunt) formulam quandam apponam symbolorum conficiendorum, expeditam illam quidem & facilem, iuxta Iouii doctrinam, qui non modò notas heroicas Principibus multis excogitauit, sed & artem quandam apertã & compendiariam admodum inchoauit potius quàm perfecit.

Symbolorum id proprium & peculiare est, vt gyris quibusdam & mæandris, nempè obscuris sententiarum inuolucris obtegantur. Si enim tam aperta & popularis esset inuentio, nihil doctrinę aut gratiæ in iis esse videretur; quod symbolis Ægyptiorum, Chaldæorum, Pythagoræorum, Græcorum, & aliorum antè quadam ex parte demonstratum est. *Symbolũ inuolutũ sit oportet.*

Deinde, in eo vel maximè sita est Symbolorum ratio, vt cum grauitate breuitateq; quadam plurimum sententiæ contineant: quod obseruandũ notat auctor grauis & acutus Demetrius Phalereus. *Sit breue & graue.*

Id præterea obseruatur vt plurimum, vt symbolum habeat aliquam cum adagio seu parœmia similitudinem. Et quidem sæpenumero fit, vt symbolorũ & adagiorum eadem natura esse appareat, quanquam inter se ratione quadam differant. Quod Plutarchus diligenter obseruauit in *Sit simile adagio.*

in quibusdam: & præter eum Apuleius, qui etiam exemplū apponit, vt cùm olim diceretur, *Ex quocunque ligno Mercurium non fieri*, significabant omnia & quęuis ingenia minimè ad doctrinam capessendam idonea, neque cuiusque animum ita esse à natura informatum, vt ingenii cultum tam commodè capere possit.

Quæ tamen fortasse magis attinent ad ea symbola, quę oratione, viuaq; voce vsurpantur, non ea quæ παράσημα & ἄφωνα σύμβολα nominantur. Certè inter vtraque magna potest intercedere similitudo, vt nusquam esse nō possit inter res & verba non minima cognatio: aut si magis placeat, vt ænigmata, sic symbola sunt alia in verbis, in sententiis alia: quædam etiam in vtroq; imò interdum literis atq; syllabis. Quod pluribus illustrarem, si putarem id studiosos aliquo tandem modo remorari.

Ars quædam inueniendorum & excogitandorum symbolorum.

Quinque maximè spectāda in symbolis inueniendis.

EI itaque, qui symbolum aliquod vel schema cōmodè volet effingere, spectanda hæc primum proponuntur, vt iusta sit animi & corporis analogia (per animum, sententiam vno, altero, vel certè paucis comprehensam verbis intelligo: nomine
1. corporis, symbolum ipsum designari placet.) Deinde, ne ita tenebricosū sit & ob-
2. scurum, vt Delio natatore opus habeat. Tertiò, vt facilè cōspici & dijudicari pos-
3. sit, si fortè aliquid interiectum habeat: vt interdum sunt sidera, stellæ, Luna, Sol, ignis, vnda, nubes, siluæ, rupes, speluncæ, & alia innumerabilia. Quartò, ne qua hu-
4. mana forma, nisi admodū rarò, depingatur. Postremò, adhibeatur interdum ani-
5. ma illa symboli lingua quadā nobili minimeq; vulgari, vt id παράσημον καὶ ἄγαλμα, ingeniosaque inuētio, quæ cogitationem requirat, & eam quidem eruditam, multò plus dignitatis habeat & grauitatis. Id autem fieri ab eruditis, vel iis, qui à liberali & polita literarū cognitione auersum animum non habeant, Græcè aut Latinè commodè solet: aut denique, si magis placeat extera quadam lingua, idque sententia breui, arguta, graui, vel adagio, aut etiam hemistichio, integro versu nōnunquam, qui vel recens natus, vel aliūde petitus sit, dummodo argutiarum aliquid & salis contineat.

De symbolis, schematis, & stemmatum ratione iam satis: nunc tādem de Emblemate quædam commentemur.

Quædam de symbolis exempla Typographorum.

NON tamen mihi tempero, quin animi caussa, quorundam rei Typographicę peritorum hominum huc adiiciam eiconas, quibus ingeniosè vti soleāt in suorum librorum frontispiciis, quibus se vel ingenio, vel arte, meliorum litterarum adiumento necessaria commendent. Vnus in primis habitus literis primùm renascentibus, qui purè, nitideque typographicam illustrauit, ALDVS MANVTIVS Romanus, qui pro nota singulari ac propria sibi sumpsit Delphinum ancheræ alligatum, forte ad laudem maturitatis, quæ medias partes teneat inter nimiā ac præcipitem celeritatem, & tarditatem; de quo nos ad Emblema 20. cuius epigraphe, *Maturandum.* & nonnihil Emblem. 144. Excidit mihi memoria typographi ex solo Italico, qui etiam ante Aldi ætatem Sirenem habuit, qua vsus in suorum frōte voluminum, ad eloquentiæ (nisi me coniectura fallit,) simulacrum ostentandum. Alioqui me non fugit Sirenum nomen ad alios flecti sensus, de quibus nos etiam suo loco. SEBASTIANVS GRYPHIVS Lugduni eam artem peruigili studio illustriorem fecit, suamque sollertiam nobili symbolo patefecit, captato sui nominis etymo, vel allusione potius. In tabellæ planicie Gryphis effigies, qui vnguibus pedis dextri saxum quadratum attollat: subtus orbis, seu figura sphærica, ad cuius partem vtramque totidem alæ, seu plumæ adfixæ: addito noemate, VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA, Quæ verba duo vim schematis ingeniosi concipiunt.

Symbolū Aldi Manutij.

Sebastiani Gryphij.

Apud Germanos, Basileæ, Frobenius, artis eiusdem apud suos Roscius, stemma libris editis affixit erectū baculum duabus arreptum manibus, in cuius apice, au cula, & ex parte vtraq; duo serpentes cōplicati, sed nullo addito vocali symbolo. Credibile est virū sollertem his notis bene dicēdi artē, quę baculo innuitur, quasi sepiri ac colligari sapiētia, quę apud veteres serpētis nomine signaretur, significasse, Ioan.

Frobenij.

Ioannis Oporini. Oporinus, eruditus sanè vir, nedum typographus, Delphino insidentem Ariona lyræ fides digitis attrectātem sibi legit; fortè indicans litteratorum virorum salutem in medijs ac tempestuosis vitæ huius fluctibus tutam ac securam: aut etiam eruditos homines à suis nonnunquam male haberi, ab extraneis excipi humanius Nimis multus essem, si singularum vrbium Germanicarum velim collustrare officinas: alioqui fateor ingenuè plures esse vel Coloniæ Agrippinæ, vel Francofurti, vel Spirę, alijsq; celebribus Germaniæ ciuitatibus, quarum typographi eruditis suis symbolis non minus sese orbi Christiano commendarunt.

Sed ad Gallos venio, qui sese ijs superioribus æquarunt, vel certè nusquam inferiores hab. ti sūt. Inter eos nemo mihi occurrit illustrior, vel suo æuo peritior, aut diligentior Roberto Stephano, *Roberti Stephani.* qui pro familiari schemate arborē habuit in ramos porrectam, addita figura speculātis hominis, verbo ascripto D. Apostoli, NOLI ALTVM SAPERE: quà nota visus est arguere nimis curiosam de rebus obscuris ac diuinis inuestigationē, & doctrinæ cuicumq; apponēdum modum. Simonis Colinæi, *Simonis Colinæi.* politi hominis, laudata nostris & exteris industria, qui vt litteras, earūq; gloriam ne quidem tempore intermorituram suo agalmate reprǽsentaret, Saturnum falce metentē omnia depinxit, addito versiculo vt symboli anima, VIRTVS SOLA ACIEM RETVNDIT ISTAM. Non prætereo Andreę VVechelij *Andreæ VVechelij.* equum Pegasum, de quo in fabulis, quod signum immortalis nominis per doctrinā comparandi. Elegās & bene subactum ingenium, iudiciū par, mores inculpati. Federici Morelli, *Federici Morelli.* cuius insigne, Fons, perennes fluuios doctrinę omnis ingenuę ac liberalis significat. Qui vir cùm in viuis esset, bona fide prǽstitit quod artis fuit, & reliquit liberos, qui eandem palmam extēdūt in dies vberius, nec vnquam Fontem illū sinunt arescere. Sebastianum Niuellium, *Sebastiani Niuellij.* probum & honestum virum, suæ iamdudum Ciconię delectarunt, notum signum τῆς ἀντιπελαργίας. Et Iacobū Puteanum, *Iacobi Puteani.* sua Samaritana puteo proxima, non ad alium quæsita finē, quàm vt alluderet ad sui cognominis aliquam rationē. Nicolao Chenello, *Nicolai Chenelli.* seu Querculo placuit Quercus, & telorum seu arundinū fasciculus vnà colligatus, & arbori appensus, affixo epigrammateio, VIS NESCIA VINCI. Quod ex Scylluri petitum monito ad filios, cùm morti proximus concordiam suaderet. Christophori Plantini, *Christophori Plantini.* cuius memoriam sanctè colo, signum familiare ac proprium, circinus, cum erudita Gnoma, LABORE ET CONSTANTIA. Circulus in se circumactus laborem indefessum: idem in puncto hærens, cōstans animi propositum notat. Id sanè Plantino sphragidion conueniēs, quo homine nullus laboris patientior, nullus in vitæ omni proposito tenacior fuit, præter eam morū facilitatem, qua sese omni hominum sorti probauit. Ægidius Beysius, *Ægydij Beysij.* Plantini gener, vir certè bonus, idemque industrius, conatus soceri studia æmulari, laboriosè & constanter sese gessit, & præpropera morte desiderium sui reliquit. Is, cū ante annos penè sedecim symbolū sibi peculiare ac proprium quęreret, me percontatus, rogauit aliquid reperirem, quod alijs ita commune nō foret: ego illi sertum albi lilij lubens exhibui, addito boni Poetę hemistichio, CASTA PLACENT SVPERIS. Symbolum moribus hominis accommodum, quem noram ab omnibus illecebris turpium voluptatum in primis abhorrere. Nec verò possum transilire Ioannis Richerij *Ioannis Richerij.* Arborem virescēetem, cū sentētiosa nota, ὁλβιος αὐταρκὴς. quæ tamen parum admodum respondet arbori ei virenti, si bene corpus symboli cū anima æstimemus. Grauius sanè & melius, meo quidem iudicio, Stephanus Tassetus, *Stephani Tasseti.* Richerij socer, ante vsurparat arborem viroris plenam, addito verbo ex Dauide, FOLIVM NON DEFLVET. Hoc est: metuēti Deum nihil defuturum. Quæ omnia quasi per satyram conijcio, nō singula persequi cogito, quę vt adgregare difficillimum esset, sic nō perinde frugiferū. Alioqui memini me, cum quidem plus otio abundarem, vel antequam me publici muneris ratio totum occupasset, se legisse librum symbolorum, quæ vulgus nostratum *deuises* nuncupat, nō tam genio meo, quàm voluntati aliorum seruiēs. Seorsum etiā, dum studijs grauioribus quęro mihi solatium, non pauca scripsi emblemata, in quibus cecini mihi hactenus ac Musis, de quę ijs edēdis nō sū magnopere solicitus.

De

De Ænigmate & Anagrammatismo.

ET is sanè locus me admonet, ijs faciam satis, qui pridem mihi aurē vellicarūt, ad hāc disputationis institutæ de symbolis perficiendam rationem, de affinibus symbolorum Ænigmatibus, atq; Anagrāmatismis, seu onomastrophia. quidpiam adijcerem. Verū de gryphis, seu ænigmatis, non est necesse hic commētari aliquid; & id nodi genus facilè permitto iis, quibus plus otii suppetat, & ingenij, vt qui in rebus obscuris enodandis operam cum fruge aliqua locare possint. Quanquam enim emblemata longè multa videri ænigmatica possint, eo quòd doctrinæ reconditioris aliquid in se contineant: absunt tamen nō parum ab ænigmatis, & sicuti res à verbis differunt. Alioqui de ænigmatum omni natura disputationem adornare, hominis est vel egregiè solertis, vel non parum antiquarii, quive non aliūde occupatus possit ingenii aciem in aspectū lucemq; proferre. Tantumdem penè dixerim de transmūtatis nominibus, in quibus bona pars studiosorum hominum nimis operosè occupatur: & docti, indoctiq; his capiuntur aurium atq; oculorum illiciis, vt quam quam falli se interdum sentiant, ludicro tamen, & ferè inani errore delectātur. Tamen in anagrammatismis nō pauci sudāt nitendo; alii post longam, certeq; fastidiosam ἀκνηρίαν, seu περιεργίαν, quam strenuam inertiā Flaccus ait, nihil tamen proficiunt. Quid enim de iis, qui nescio quid doctrinæ reconditæ in eiusmodi putāt esse litterarum metathesi? Equidem non prorsus probo vel improbo ingeniosam istam litterarū mistionem, dum quid γνωμικὸν in se habeat: sed non ex eo mihi deposcam palmarium, quia fieri possit, vt eiusdem nominis & cognominis elementa flecti in contrarios sensus omninò possint: cuius rei exempla non pauca in plerisque virorum principum nominibus, nedum aliorum, in quibus variè contorquendis nasuti quidam & nimis otiosi luxuriant. Et hęc sęculi nostri scabies, vel opinio assētatrix, vt delicatus quisq; ac nitidus suas laudes magis putet esse proprias ac peculiares, ex suo quęsitas anagrāmate, quasi qui è suo fundo fruges esse meliores arbitretur.

------ trahit sua quemq; voluptas.

Nec fastidio aliorum stomachū, meo disfisus ingenio: sed vereor ne nimia illa cura anagrammatum, nihil ferè aliud habeat quàm affectationem, & studium vanitatis. Hic desisto, & ad alia, quæ magis instant, propero.

Emblemata & Ænigmata differunt.

Anagrāmatismus artificiū ad ostētationem.

DE EMBLEMATE.

PLERIQVE sunt non satis acuti, qui Emblema cum Symbolo, cùm Ænigmate, cum Sententia, cum Adagio temerè & imperitè confundant. Fatemur Emblematis quidem vim in symbolo sitam esse: sed differunt, inquam, vt Homo & Animal: alterum enim hic maximè generalius accipi, specialius verò alterum, norūt omnes, qui aliquid iudicii habeant.

Emblema ænigma non est, quanquam interdum cum ænigmate aliquam similitudinem habeat: Ratio enim quædam est apertior in Emblemate, propter notas, quę apertæ & perspicuæ sunt: Ænigma verò in verbis ambiguum est & obscurum, vt etiam viros alioqui solertes & ingeniosos interdum lōga mora teneat. At Symbolorum & Emblematum (de quibus maximè hic agimus) ratio debet esse clarior & apertior: vt quemadmodum ab iis imperiti arceantur, sic docti homines aliquid habeant, in quo ingenium exerceant.

Emblematis & Ænigmatis differentia.

Neq; Emblema est γνώμη seu sentētia, quanquam sæpe Emblemata sententias in se contineāt: nisi fortasse qua ratione Emblema sumitur μετωνυμικῶς, pro epigrāmate seu explicatione Emblematis. γνώμη enim verbis exprimitur: &, nisi fallor, aliter γνώμη esse minimè potest, nisi pro eo vsurpetur, quod ἐνθύμημα diceremus. Emblema enim sæpenumerò est ἄφωνον: nec semper necesse est in Emblemate esse adiectum epigramma. Deniq; vt vno verbo, Sententia & Emblema videntur mihi differre vt verba & res, seu signa quædam rerum, & res signatæ.

Emblematis & sententiæ differentia.

Deniq; non est Adagium vel parœmia: quia Emblema est aliquid ingeniosè ab ingeniosis excogitatum, vt ita dicam: adagium verò sermo est in ore omniū versās. In quo aduertendum, an ii acutè viderint, & non potiùs aberrarint, qui quascunque sententias, adagia, similia, apophthegmata, historias ab Emblemata posse reuocari cēsuerunt, quasi ex re quauis Emblema cudi & confici deberet.

Adagij & Emblematis discrimen.

Super-

Supereſt itaq; Emblematis nomen explicemus, ſi prius Alciati verba ex Commentario in tit. De rer. & verbor. ſignific. appoſuerimus. *Verba ſignificant*, inquit, *res ſignificantur: tametſi & res quandoq; ſignificent, vt Hieroglyphica apud Orum & Chæremonem, cuius argumenti & nos carmine libellum compoſuimus, cui titulus eſt EMBLEMATA*. Hæc ille.

EMBLEMA *quid, vnde dicatur; & quomodo id nomen propriè, quomodo figuratè accipiatur*.

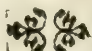
Emblema quid. DICITVR Emblema, quicquid interſeritur ornatus cauſa, nō modò parietibus & pauimētis, ſed & rebus aliis permultis, vt vaſis, pateris, veſtibus: cuiuſmodi ſunt clauiculi, aut imagines aureæ vel argenteæ, vniones & gemmæ, cęteraq; generis eiuſdem. ζωωτὸν vel δαίδαλμα dicitur Euſtathio, nempè ornamentum exemptile, quod innoxiè demi poteſt vaſis aureis vel argenteis, idemq; reponi. Id enim nominis deductum eſse conſtat παρὰ τοῦ ἐμβάλλεσθαι, aut ἐπεμβλῆσθαι, quod eſt inſerere, interponere, vel iniicere. Antiquitus enim lapillis quibuſdam quadratis & minutè ſectis politisque, in quibus eicones quædā intertextę eſſent, ędes magnatū & Principum regię vt plurimū ornabātur, vt colligere eſt ex Pauſania, Plutarcho, Apuleio, Philoſtrato, & aliis pleriſq; cuius etiam rei vſum aliquē videmus in quibuſdam templis, tum ædibus publicis & priuatis, vt noſtra hæc ætas antiquitatis ęmula pridem eſſe cœpit. Itaq; μεταφορικῶς hic Emblemata vocātur carmina, quibus imagines, agalmata, pegmata, & id genus alia ſcitè adinuenta, variè & eruditè explicantur. Sed & oratio variis verborum rerumq; pigmentis & lenociniis Rhetoricę artis elaborata, Emblematis referta dici figuratè poteſt. Notum enim illud M. Tullii ex Lucilio:

Quàm lepidè lexeis compoſtæ vt teſſerulæ omnes
Arte, pauimento atq; emblemate vermiculato.

Verba ſunt Lucilii Poetæ Comici, apud quem Scæuola exagitabat Albutium, qui nimius eſset in ornatu & ſtructura verborum: in quo non vitabat affectatum dicendi genus doctis auribus odioſum. Nō poſſum ſubiicere à M. Tullio Verrem reprehendi acerrimè, quod emblematum vim, quæ eſset in Siculorum vaſis, abſtuliſset: quodq; Suetonius ait, Tiberium elegantię verborum ſtudioſiorem, emblematis vocem aſpernatum in quodam patrū decreto: commutandum enim verbum cenſuiſſe, & pro peregrino Romanum conquirendum.

Emblema, vt accipitur à M. Tullio, & Vlpiano I. C. ornamentū exemptile, quod pro hominum placito vaſis argenteis, vel aureis citra incommodum demi, rurſusq; reponi poteſt: cuiuſmodi ſigilla, aut rerū, vel floſculorum, colorumve ſimulacra fabrefacta. Nempè ἔμβλημα, ζωωτὸν, δαίδαλμα *attachè pour orner les vaiſſeaux d'or ou d'argent*, vti rectè doctus Hadrian. Iunius. χρυσένδετα, Martialis, vaſa ex auro illigata, quæ cruſtas habent, aut torques ex auro nexiles, vt apud Baifium. Turnebus noſter gemmata vaſa, quæ conſertas auro gemmas, hoc eſt, λιθίσκους χρυσενδέτους teneant, exponit χρυσένδετα.

Cæterum pleriq; vel ſuſpicati, vel obiicere poterunt, hic ab Alciato Emblemata impropriè dici, cum ea carmina videantur potius expoſitiones eſse & explicationes Emblematum, id eſt, eorum ſymbolorum vel ſimulacrorum, quæ ab antiquis petita hic magna parte repręſentat, & horum rationem tradit. Sed dicimus adiuncta non temerè aliquando ſubiectorum habere rationem metonymicῶς, & ſententiam vel epigramma dici poſse, quod Emblema in ſe complectatur.

AD

AD ALCIATI EMBLEMATA LAVDATIO,

Vice præfationis ad Emblematum explanationem

Habita Lutetiæ in regia Burgundionum schola, ix. Kal. Maias, 1576.

TSI, AVDITORES optimi, non est meæ consuetudinis, quo tempore ad aliquem egregium scriptorem explicandum aggredior, initio meæ professionis tam anxiè rationem reddere, cur hūc potiùs quàm illum sumam in manus; propterea quòd studiosis omnibus meam industriam & consilium in officio meo persoluendo, req; litterariæ iuuanda probari iri confidā: tamen in hoc auctore certè nobili & acuto, sed recenti nimis fortasse, vt mihi obijcitur, causa proponēda est, cur hunc enarrādū publicè, meisq; commentarijs illustrandum instituerim, ne quid à me temerè & inconsulto factū esse videatur. Sunt enim nonnulli, non quidem mali et improbi, neq; alieni à literarum meliorum vsu & dignitate, qui dicant me non facere satis constāter, qui nescio quo animo intermissis antiquis auctoribus, et ijs, à quibus solida puraq; doctrina petitur, mutato priore consilio, ad recentiorem istum diuertam: ac si prisci illi sapientes, & iam longa sæculorum diuturnitate probati mihi non satis arriderent. Ego, Auditores, de me nihil possum excellens aut magnificū polliceri: sed ausim tamen dicere, me nō ita esse plumbeum, vt pulcram & vtilem veterum hominum doctrinā tam parui faciā, qui nullis vnquam laboribus & vigilijs peperci, vt ex eorū quasi pomœrijs & fertilibus agris, studiorum aliquem fructum tandem aliquando demeterē. Quia tamē ab ineunte ætate cognitionem rerum & antiquitatis (nedū verborū flosculos, in quibus alij permulti ætatem exigunt) mihi primùm comparandam esse duxi, operæ pretium me facturum putaui, si per varias melioris notę scriptorū areas, libero et quieto animo exspatiarer: nulloq; auctore īsalutato, qui aliquid selectioris doctrinę habere videretur, copiam quādā vberem rerū, quæ cognitione dignissimæ sunt, mihi compararem, et è meliorum maximèq; locupletum, primæq; dignitatis hominum Græcorū et Latinorum fontibus meos hortos irrigarem. In quo negotio conficiendo nunquam in animum induxi, meum, vt veteres potiùs quàm vetera cōsectarer, atque ita quorūdam religioni me addicerem, vt nullo indicio in cuiusdam magistri verba iurarē. E multis tamen quosdam delibandos, non omninò deuorandos esse indicaui: et ex ijs ea sublegenda vidi, quæ ad studiorum liberiorem progressum facerent: non modò vt qui lacunas ædium complent, quibus vnum studium est, vt ea, quæ sunt hiulca obturent; sed vt locupletes lautiq; homines, qui cùm habeāt quod est satis, & quibus vita ipsa carere tam facilè non potest, abūdant etiam innumerabili, eaque varia rerum copia,

quippe qui ex magno aceruo quidpiã sumere putent esse multò iucundius. Quod cùm dicere apud vos instituo, scio certè quàm facilius sit ea de re initiũ præfãdi reperire, quã exitũ: tamẽ ne videamur in immensũ tela iaculari, & de rebus, quæ ad institutũ hoc nostrũ studiũ non pertineant, lõgũ & odiosum proœmiũ texere, meã omnẽ orationẽ in duo capita cõferã: quorũ primo, de Alciato quæ dicẽda hoc tẽpore arbitror: altero verò de meo ipsius studio atq; cõsilio pauca sũ dicturus; quęso diligẽter attẽdite.

STATIM vbi primùm ex pueris excessit Andreas Alciatus, atq; eas disciplinas cępit inbibere, quibus tenella ętas ad humanitatem solet informari, ad ius ciuile animum applicauit, primùm quidem Mediolani (nã ibi natus est loco nobili, & celebri vrbe et copiosa, doctisq; hominibus affluẽti) naturę bonitate celeriter omnibus antecellere ingenij gloria visus est. Erat Italia his temporibus plena liberalium artiũ, in qua nempè studia omnia, quibus ingenij cultus capitur, mirificè tum colebãtur. Itaq; cum Alciati iam fama in aperto esset, ad quacumq; se Academiam nobilem cõferre vellet, sic eius aduentus celebrabatur, vt famã ingenij expectatio hominis, expectationem ipsius aduentus admiratioq; superaret. Quapropter hunc magna laude & summa omnium oblectatione apud se doctorẽ habuere Bononienses, Ferrarienses, Ticinij, eumq; amplissimis præmijs donauerũt: & omnes quotquot in Europa de ingenijs aliquid iudicare poterant, cognitione atq; hospitio dignum existimarunt. Hac tanta nominis celebritate cùm esset etiã exteris notus, patriã primùm sibi charissimam armis & factionibus oppressam ad tẽpus deserere cogitauit, & Auenione moras trahere maluit: quo loco profitẽdi munus sibi demãdatum, stipendio sexcentorum ornatus, magna sua laude sustinuit. Deinde à Biturigum magistratibus accitus, ipso etiã Rege Christianissimo procurante, secundo quàm eo venerat anno, duplicatũ habuit honorarium, & mille ducentis est donatus. Fuit illis temporibus iucundus Antonio à Prato Galliarũ Nomophylaci, Ioanni Seluæ principi Senatus amplissimo, multisq; legationibus in primis illustri ac nobili: cultus tum à Budæo, tũ ab Erasmo, quorum alterum rarissimum Franciæ lumen non iniuria possumus appellare; alterũ, literatorum huius temporis in Germania primum: adamatus à Bẽbo, Cardinale doctrinæ laude commendatissimo: cultus deniq; ab omnibus ijs, qui virtutẽ & literarũ gloriã adamabant: quos omnes, quãdiu vixit deuinctos sibi consuetudine tenuit. Sed confecto tã longo itinere, à suo tãdem Principe reuocatus (ferè fit enim, vt ipsa virtus in proprio & natali solo non nisi serò admodum cognita, ad extremũ excipiatur, excepta reficiatur, refecta præmijs exornetur) à suo, inquam, Principe in patriam reuocatus, post ancipites variosque casus & labores nomine publico exantlatos, in ordinem Senatorum honorificè cooptatus est; quam accessionem, vt ipse affirmabat, ne quidem cogitans, honore omni maximo dignus, impetrauit. Eam verò præstantis ingenij & eruditionis famam permultũ auxit libris editis, quibus & suæ ætatis hominibus & posteris consulere sibi proposuerat. Et quidem intelligebat eos, qui verè docti essent, nõ solùm cum viui sunt ac præsentes, studiosos discẽdi erudire atq; docere, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequi. In quo suam fidẽ & studiũ tam mirificè probauit, vt nullus hodie sit eleganti et polita cognitione tinctus, quin huius ingenium suspiciat. Neq; profectò hac parte video, quàm sit æquum

opinio-

opinionem sequi vel M. Antonii Oratoris, aut C. Lucilii, tametsi doctus & vrbanus à M. Tullio nominetur: Alter enim cur suas orationes edi nollet, probabilem rationē reddere solitus, id à se ita fieri dicebat, vt si fortasse quædam minimè aliis placerēt, iufitiari posset: alter verò, quæ scriberet, neq; à doctis, neq; ab imperitis legi velle: quod illi melius quàm se, hi autem nihil intelligerent. At qua frōte aliquis nostrū artifici huic tā laborioso succensere ausit? quis candido animo scripta non exceperit, quæ & doctis iucūda, & indoctis profutura sunt? Neq; enim existimādum nobis est, veriora illa & simpliciora censenda, quæ viua voce dicūtur, quæq; simulari, fingiq; possunt, quàm quæ omnium subiecta oculis, quasi ad publicum quoddam examē proponuntur. Et hæc quidem, Auditores humanissimi, necessariò primum dicenda videbantur, ne quis fortè putaret, me illotis, quod dicitur, manibus aggredi auctorē velle tam lepidum, tamq; tersum & egregiè doctū, eūq; studiosis adolescentibus proponere, nisi iustam aut certè probabilem cōsilii mei rationem primū redderem. Occurrunt enim viri non imperiti quidem & ignari rerum, satisne cōstāter facere videar, qui relictis, aut certè sepositis iis auctoribus, qui prisco et meliore seculo floruerunt, vnum è recentioribus assumam potius, & ad eum explanandū aggrediar, cùm alios penè innumerabiles, eosq; maximè, quos posteritas communi consensu approbauit, explicare hoc tempore, pro mea consuetudine et ex officio, debeam. Ego verò, Auditores, non sum is, qui veteres, vti iam dixi, potius quàm vetera eaq; præclara vnquā probarim: ac si antiquam & recoctā doctrinam, temporum ratione citiùs, quàm dignitate & vsu æstimarem. Quis enim tam alienus est à recta ratione & iudicio, qui hominum ætatibus, non autem suo pretio aliquid æstimandum, magniq; ducendum putet? Sed eò prolapsa est hominum inuidentia & cæca opinio, vt noua penè omnia, quamquam sapientum iudicio præstantissima, non modò fastidiant, sed etiam apertè damnent: quod idem suo seculo non temerè videtur ille conquestus.

Esse quid hoc dicam [*inquit*] viuis quòd fama negatur,
 Et sua quòd rarus secula lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores,
 Præferat antiquos semper vt illa nouis.

Quæ quamquam nos interdū moueant, retinenda tamen est cū rectè sentientibus perpetua consensio, vt nunquam iniquis imperitorum quorūdam opinionibus nos abduci patiamur. Quis enim Ennium, vel Pacuuium Virgilio? quis Lucano Andronicum Liuium? quis M. Tullij orationibus omni dicendi lepore ac copia tinctis, forensas ac horridas actiones M. Catonis senioris anteponat? Equidem scio quàm nō facilè se nouitas apud quosdam insinuet, vt honorificum aliquem locum obtineat: adeò

 ------ nos nostraq; liuidus odit.
 ------ & nisi quæ terris semota, suisq;
Temporibus defuncta videt, fastidit & odit;

non quòd rectius in ea re iudicium adhibeat, neq; quòd eo modo literarum dignitatē augeri velit; sed quia nō nisi ægrè patiatur se vltimo haberi loco, si res in certamē veniat: & industriam excitare se nihilo plus posse speret. At id quàm ab æquo & bono, quàm à recta ratione alienum?

Nam si tam Græcis nouitas inuisa fuisset,
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret, tereretq; viritim publicus vsus?

Quàm multi multa possint obijcere, vltrò mihi in mẽtẽ venit: ex ijs enim morosi quidã & tetrici castigatores, quæcumq; se vetustate cõmendant, ea penè sola & in primis omni honore habenda putant: nouis auctoritatem omnem fidemq; detrahunt. In quo vt sibi mirè placent, ita Plautinam cautionem in pergulis, in conuiuiis, in balneis, peneq; dixerim medio ipso foro personant:

Qui vtuntur (*inquiunt illi*) vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas:
Antiqua enim opera & verba cùm vobis placent,
Aequum placere est antiquas fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comędiæ,
Multò sunt nequiores quàm nummi noui.

Agnosco, inquam, ego Comici verba, teneo mentem, ni fallor: non tamẽ boni illi viri mihi vnquam persuaserint, id in omne scripti genus esse torquendũ, quod de solis fabulis Poeta ille perspicuè & apertè pronunciauit. Quibus nimiũ seueris iudicibus vt non minus grauem quàm argutum opponam testem, Lyricorum principem Pindarũ, quæso, audiant: αἴνει παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. Vinum vetus laudandum esse vult, at etiam recẽtiorum flores hymnorum suam quoq; laudẽ mereri grauiter ac verè testatur. Ita quidem doctrinam veterem ac eruditã nullus nõ laudat: quis tamen floridas, vt ita dicam, recentium quorundã hominũ scriptiones, & quasi tenellas nouasq; Musarum corollas labore ac studio cõcinnatas non aliquo putabit honore dignas, non etiã debita sua laude ornãdas existimabit? Vultis itaq; vno verbo dicã quod sentio, Auditores, non possum facilius quàm Plinii Iunioris arguta sanè & opportuna sententia: Sum ex iis, qui mirer antiquos, inquit ille; nõ tamẽ ita vt ingenia nostrorum temporum despiciam: neq; enim in gignendis optimis lassa est & quasi effeta natura. Sit ergo recens Alciatus, dum tamen antiquã eius doctrinã esse constet. Quid enim excellẽtem illam, & eruditorum omnium calculis probatã prudentiam Iuris, quid eloquentiam, qua aliis præstitit, in medium adducã? Sic enim iã olim non temerè didicimus hanc pulcherrimã Iuris dicundi facultatẽ reuera πολυμαθίαν esse, et multiplicem atq; vberem rerum optimarũ peneq; innumerabiliũ cognitionem, veram profectò & in actione positam, non vmbratilẽ quandã & in puluere latentem decertationem, sed in omnium oculis ac luce positam sapiẽtiam. Quid loquar de Alciati admirabili dicendi peritia, deq; literariis monumẽtis ab eo editis, quæ omnia non augeri verbis, nedum illustrari posse certò scio? Quãquam enim quidam è veteribus eleganter & acutè dixerit, facillimum esse laudare Solem, cũ vbique præsto & semper esse possint laudationum argumẽta penè innumerabilia: Ita cũ difficile non sit hominem commendare, in quo tot egregię animi dotes eluceant: mihi tamen verẽdũ est, ne quis obiiciat illud olim à Phauorino nobili philosopho vsurpatum, Vituperari satius esse, quàm remissè laudari. Adde, quòd si mihi aliquando statuendum esset, vt Alciatum quadam insigni meritaq; laudatione exornarẽ, putarẽ

equidem non alio eloquendi genere mihi opus esse, quàm eo, quo celebritatē nominis Alciatus est consecutus: vt qui olim ad laudandum commodè Pindarū, non aliā quā Pindari lyra sibi opus esse censebat. Quamobrem si certò teneā, nunquā, aut rarò admodum, parem gloriā esse in dicēte vel scribente, atq; in eo, cuius laudes oratione celebrantur: tamē rei difficultate nullo modo deterritus, nō possum quin pro ingenij mei tenuitate Alciatum commendem: quod ipsum tamē cū pro tātilla mea facultate vix consequor, vt certè cuperē, huius meæ vocis testes aduocabo potentissimas et nobilissimas in Europa gentes, à quibus raram & exactā Doctoris huius ornatissimi eruditionem probatam fuisse à patribus accepimus. Primùm, testis est Italia, bonorū ingeniorū parens, quæ hunc Ferrariæ, Bononiæ, Ticini, summa omniū admiratione de suggestu fulminantem, ius ciuile magno applausu, pariq; auditorū concursu & frequentia docentem audiuit. Testis gallia, quę eum Biturigibus per quinquenniū aluit regijs allectū stipendijs. Testis Germania, quę prę cęteris semper industrios & sollertes homines habuit; quorum opera factum, vt literarum cultus et exercitatio, pridē extincta Gothorum incursionibus, cęperit hac tandem mundi senectute reuiuiscere. Testes exterę nationes omnes, in quibus tamē est aliqua humanitas atq; institutio liberalis: quæ omnes vno ore, vnoq; cōsensu Alciatū excipiunt; ambabus, quod aiūt, vlnis amplexantur, adamant, exornāt. Et certè ea fuit egregij hominis Suadela, vt etiā populos immanitate barbaros, multitudine innumerabiles, sic etiā exteros absētes demulserit, vt mirer hoc penè vno Italo iuris studium fuisse diuinitus excitatum. Quæ cùm dico, nō est quod vestrum quispiam exspectet à me, vt nobiles huius nostræ ætatis Iuris doctores inter se cōferam, neq; enim id meum est: & quamquam mihi permissum ac cōcessum esse videretur, tamen scio in primis id & permolestū & odiosum ijs, qui sese postponi alijs non tā facilè ferunt, quiq; vel ingenio, quod ait ille, cedere nolūt: in quo si putarem eos ne verbo quidem mihi fore molestos, tamen vt verè & ingenuè fatear,

------ non meus audet

Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.

Sed quid immoror in ijs, quæ omnibus eruditis hominibus probata esse cōfido? Enimuerò, Auditores, non est mihi animus calculum adijcere meum ad eas disputationes, quas magna sua laude scripsit Alciatus ad Ius illustrandū; de Emblematum libello nunc temporis habeo dicere; de eo inquā libello, qui, vt vidēt omnes, perexiguus est, si molē scripti cōsideremus: at magnus certè & locuples & ornatus, si pretium, si dignitatem, si officinā rerum omnium selectissimarū, quæq; studio & cognitione omninò dignæ sunt, egregiè instructā: si, vt vno dicam verbo, bonorum mare aduertamus. Ausim equidē affirmare, nihil omnino esse quod philologi alioqui morosi in eo desiderent. Sunt enim non pauci, qui lōgiores verborum ambitus, qui prodigiosas, vt sic dicam, foliorum & paginarum amplitudines, qui prolixam in doctrina farraginē non temerè fastidiant. Quis enim tam patiēti animo eam librorum molem euoluerit? An tantum nobis relictum est temporis? an otij? an vitæ denique, quam tamen breuissimā esse data nemo non cōqueritur, vt ad alia etiam præclara, & in quibus plus vtilitatis esse intelligimus, non primo quoque tempore properemus? Rectè Callimachus ille Grammaticus, & iure quidem dicebat, magnum librum, magnū esse malū: vt intel-

ligamus homines insigni reuera magnoq; damno mulctari, quibus libri tã multi atq; ampli euoluẽdi proponũtur. At vt permulti sunt, qui prolixitatẽ auersentur, sic profectò alij quidã nominari hoc loco possent non illiterati, non inertes, neq; postremo in numero ponendi, qui similitudinem, satietatis matrem, vt cramben bis malè recoctã planè refugiant. Quid enim de ijs loquar, qui ægrè admodum ferunt sibi quasi onus quoddam grauissimum impositum humeris, vt è multis multa cõquirãt, et nõ nisi labore indefesso molestoq; studia persequantur? Sunt etiã permulti auctores, qui manibus teruntur, in quibus singulis nõ nisi fortasse singulas virtutes reperire est: adeò nihil ab omni parte beatum, aut omnibus absolutũ perfectũq; numeris reperiri à nobis potest. Scio alios quosdã doctos et vtiles esse libros, è quibus res memoria dignas exprimimus: alios, qui verborum puritatem & elegãtiã doceãt: alios deniq; qui non nunquã vtile dulci permisceant. Nihil dico de ijs, qui nihil nisi spinas habent; aut ijs, qui propter obscurum dicendi genus, aut inspersas opiniones erroneas piũ & cordatum lectorem sæpenumero à legendo reuocãt. Quis verò in hac Emblematũ officina, & quasi locuplete rerum optimarum penu breuitatem nõ laudet? quis varietatẽ rerum iucundissimam, et exactam pulcramq; copiam non amplexetur? quis multiplicẽ vnius libelluli thesaurum exigua mole comprehensum non putabit excolẽdũ, & nocturna diurnaq; manu versãdũ? Vt enim de prima illa virtute, qua breuis est, primo loco: certè Homerus ingeniorum vertex, quos egregios & sapiẽtes viros effingit, eosdem etiã in dicendo parcos esse dicit: quantũq; mea mens diuturna lectione repetere potest, & veterem historiam recordari, nõ ægrè reperio, quãdiu manserũt incorrupti hominum mores sermonem fuisse parcissimum & breuissimũ. Quod ijs perspicere facillimum erit, qui priorum temporũ auctores cum ijs, qui posteri successerũt, vnà conferre volent: vt Orpheum, Linum, & alios cum Homero, cum Hesiodo; Socratẽ, Platonem cum Chrysippo; cum Galeno Hippocratem. Veterum enim sapientũ fuere sẽtentiæ perbreues, quasi decreta quędã & placita, vt illa celebrata omnibus Pythagorę symbola, Socratis, & aliorum quorundã sapienter & argutè, doctè grauiterque respõsa, quæ hodie circũferũtur, quibus quid eruditius? quid neruosius? quid admirabilius? Nihil dico de Solonis legibus Atheniensium, Lycurgi Spartanorum; nihil de duodecim Tabulis, quibus mira breuitate contractis tam diu Romani vsi sunt, vt nõ videam quid amplius posteris accesserit, cùm Philosophia primũ loquax esse cœpit: vt ad rem Poetæ illud hoc loco exclamare lubeat,

----- laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Prætermiseram Epictetũ, in quem permulta cõfertur laus, quòd duobus verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, vniuersam Philosophiam complexus est. Quod tamen ita nolim seuerè accipi, vt omnino exulare velim dicendi copiam, non vtilem modò, sed etiã necessariam: at vt vestrum quisq; intelligat, Alciatum sua illa breuitate concinnũ & gratum omnibus non iniuria videri. Iam verò quis breuem illã et argutã priscæ doctrinæ syluam non pluris habendam ducat, quàm immanes scriptorũ quorũdã paginas, quæ mihi perinde videntur ac cibi nescio qui, ex quibus alimẽti minimum, reliquiarum multo plus, vt in cochleis & testudinũ genere, capitur? Sed pergamus quæso ad varietatem illã, qua se commendat, qua in delicijs habetur, qua studiosos pascit animos,

mos, qua eruditam cogitationem suspensam tenet. Quod cum meditor vnà mecū, existimo eos ineptos esse minimeq; diligentes, qui semper idem aut legunt, idēq; semper canunt, neq; varietate rerum, quam nobis natura ipsa commendauit, ingeniū perpoliūt. Quid enim morer Senecę, acuti hominis, vita tamē instituto planè Stoici, monitum consiliumq; grauissimum, quo nō obscurè variam lectionem, vt alienā à studijs insectatur? Reuera hic magni nominis Philosophus nō sine iudicio videtur suā ea de re sentētiam dixisse, sed nos naturæ certissimum quoddam præscriptū sequimur, eiq; paremus: quo nomine nullus est, opinor, qui nobis molestus esse debeat. Nam quocumque oculorum aciē flectamus, quamcumq; in partē sese mens humana recipiat, multiplex & varium non tam numero, quàm infinitate distinctū deprehēdemus. Plātarum enim, florū, herbarum magna eaq; admirabilis est in omni genere varietas: tam diuersa animaliū facies, ea colorum certè innumerabilium distinctio: imò verò terrā ipsam videmus hac parte montibus eminentem, illa vallibus lacunosam, fontium quadā perennitate, fluminum, lacuū, vastoq; Oceano irriguā, & certè a terra secretam, vt ipsa sui maximum omnibus vbiq; spectaculū prębere videatur. Cuius naturæ tā sapientis & prouidæ sollertiā, homines ingenio maximè, & arte feliciter æmulati sunt, ijs pręcipuè rebus, quæ litterarū monumētis continentur. Etenim rectissimè putarunt ingenium humanum non esse ita sterile & infecundū, & quasi cācellis circumclusum, vt sua vi non continere posset ea omnia, quæ abūdās & opulenta natura educere voluisset. Ne tamē vos morer pluribus, Auditores, si cōferre libeat hūc tantillum libellum cum alijs lōgè plurimis: & si maturè iudicium adhibere par sit, quis nō capietur admiratione, vbi obseruarit in eo vno innumerabiles opes contineri quæ nō nisi magna difficultate sūmoq; studio in permulti aliis cōmodè obseruari possint? Vt enim id aliqua parte reuocē quasi ad calculos, in Alciato puram, tersam, et antiquam dictionem nullus, vt opinor, desiderabit: acumē logicū nō abest à præclara illa fabrica & inuētione rerū tam multarum: non iudicium & ordo, quo res tam variæ colligerentur: non historia rerū permultarum: non philosophia morū & naturæ, quæ tota in omnibus Emblematis occupatur, vt quemadmodū in Homero pleriq; veterū dixerūt esse disciplinarum omnium officinam quandā locupletem; ita in Alciatū vberrimè concurrunt, quæ hominis eruditi & ingeniosi laudatam aliquā ideā possint effingere. Quæ certè omnia non ideo à me dicūtur, vt aliquis vestrū putet, me tam libera & aperta laudatione meos qualescūq; in hunc auctorē labores vēditare cupere: quod profectò quàm alienū sit à meo sensu, facilè quiuis intelliget, si verecundum animum meū, si meæ vitæ rationem, si minimum peneq; nullum studiorum progressum viderit. Neq; verò is sum, qui Alciati, viri certè maximi, dignitatē raramq; doctrinam cum mea tenuitate cōferre audeā. Ille enim vir πολυΐστωρ καὶ πολυμαθὴς iocādo libere, relaxādoq; animū, Emblemata omni sale & lepore Attico tincta effudit: nos industria, studio, cogitatione, sēsu deniq; omni nullum nō lapidem mouemus, vt si pro dignitate nō possumus ad vmbilicum perducere quæ cogitamus, saltē tamē admiratione quadā rapti, coniectanea nostra qualiacūq; potius, quā seriæ doctrinæ fructū aliquē proponamus. Ille, vti se res offerebat (quādo maxime à Iuris professione honestā & liberam cessationem impetrabat) in medio suo otio negotiū litera-

rium cō sectatus, rem quidem pulcherrimam, dignamque omni regio apparatu, eruditorum hominum oculis spectādam proposuit: ego verò, vt libelli huius gustum aliquē meo arbitratu perciperē, innumerabiles penè auctores Grecos et Latinos aliqua, quod certè audeo dicere, diligentia et voluptate animi deuoraui, eamque continuam operam in perquirendo fixi atque locaui, vt qui Sisyphus versat saxum, sudans nitēdo, sed nescio tamen an hilum profecerim. Et hæc mea certè mens, ea cogitatio, id iudicium, Auditores, vt cùm ea de re apud vos tā liberè verba faciā, possim adolescētiæ lapsum deprecari. Fateor enim nescio quo ætatis feruore ante annos septem cōtulisse & sublegisse me in libelli quādam formam aliquas minutias, quas cùm amicis aliquot meis ostendissem, mihi auctores fuerūt, vt de iis edendis tum primùm cogitarem, & in publicam edi lucem paterer. Id certè, ne quid ego dissimulē, mihi tū valdè placuit, vt qui meorum studiorum aliquod vel minimum specimē nō ægrè ferrē studiosis esse cōsecratum: ad eamq; rem citiùs quàm licebat, neque tā maturè, vt oportebat, ad Christophorum Plantinum, ciuem Antuerpiensem, regium typographum, scripserunt amici meo nomine, vt quemadmodū is ipse mihi coram pro sua facilitate primum hic Lutetiæ pollicitus erat, deinde per litteras idem nō inuitus confirmarat, libellus prælo committeretur: quod tamen, vbi exēplar ad eū misissem, penè omnino αὐτόγραφον, & reuera κακόγραφον, diuturna & molesta negotiorum mole auocatus, tam citò præstare nō potuit, vt ipse constituerat. Sed ea tandē edita scholia, immatura penè omnino, neq; digna satis quæ hoc tempore, tam eruditis hominibus abūdāti, lucem ferrent: tamen excepta cum applausu à studiosis, mihi animos admouerunt, vt quæ inculta paruumq; tersa esse scirem, sumpto quodā otio libero corrigerē. Meæ itaque partes sunt, vt cùm mihi tam gratos eruditorum hominum animos apertus sim, qui pro eo labore, alioqui tenui, gratias mihi non semel habuerunt, de castiganda illa editione cogitem: tum vt respondeā hominum de me bene meritorum exspectationi, tum vt adolescentum studia quacunque tandem ratione iuuare pergam. Quod negotiū citiùs confecissem, et alacri studio maturassem, nisi professionis meæ continua cura & laboriosa contentio, in qua cessatori esse non licet, me penè omninò à subseciuis studijs abstraxisset: nisi, inquam, me toto iam sexennio exercuisset. Neque verò tam facile est ei, qui nostræ huius professionis munus sustineat, animum ad res tam varias & multiplices applicare: quem certè magnum et arduum laborem si qui tam facilē esse putant, vehemēter admodū errant. Nullus enim planè animus est vel adeò rectè à natura informatus, vt hoc quicquid est, quod facere debemus ex officio, qui nō modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliā caussā esse vllā putatis, cur in tanto honore, quo maximè artes aluntur, tā pauci reperti sunt hactenus, qui in hac profitendi laboriosa cōtētione pro dignitate versati sint? Non est longè repetēda ratio: sunt enim omittēdæ voluptates, prætermittēdæ studia delectationis, ludus, iocus, cōuiuia, confabulationes omniū penè familiariū deserēdæ: quæ res vt plurimū ardua & difficilis, in hoc genere homines à labore honestoq; conatu studiorum humanitatis auocat, & interdū omnino abstrahit. Nō lōgè abiero, dicāq; hoc tēpore quod tacitus nullo modo prætermittere possum: nostra hæc professio lōge grauior est, magisq; seria, quàm suspicari vnquā aut percipere possūt qui doliū hoc nūquā volutarunt.

tarũt. Nulla si quidẽ ars est digna hominis liberaliter educati studio, cuius nõ aliqua cognitione oporteat tinctum eum esse, qui munus hoc aliqua laude et hominũ approbatione sustinere meditetur. In quo ego docendi munere obeũdo quantò magis in dies prouehor, tanto etiam magis intelligo quàm absim à perfectione summorũ operum, huiusq; professionis dignitate: vt quamquam videar plerisq; nũc extra laboris aleã positus aliqua mea industria & exercitatione, imò verò hominũ eruditorum approbatione; tamen haud dubiè fateri cogar, me fundamenta, quæ cogito, nõdum bene iecisse. Et hæc quidem quamquam verissima esse constet, scio tamen quàm imperitis & parũ cautis adolescentibus arrideãt exoterica potius quàm acroamatica: quàm placeant, non sollertes & industrij, non laboriosi & ingenui doctores, sed clamosi quidã et importuni ardeliones, vt etiam fumorum venditores, qui audacia quadã impudẽti & intolerabili, iuuentutem sibi deuinciunt, eoque nomine literarũ gloriam insigni quodam fastu complere non verentur. Quid .n. nos nos, inquam laboriosi & industrij, non vbicumq; fæci scholasticæ probamur? quia fastũ omnem præcludimus; quia malumus studere vtilitati audientiũ quàm voluntati; non pendemus ab aura populari; huic multorum capitum belluæ non obsequimur. Et hinc illæ lacrymæ, Auditores, vt nemini mirũ sit, cur etiam Iupiter ipse, vt est in adagio vetere, ne quidẽ placere omnibus possit. Sed vna tamen optimè factorũ conscientia, & doctorũ quorundam hominũ de nostris studijs grauissimo iudicio sustentamur atq; animũ colligimus: quamquam nihil sit quod me pœnitere debeat, vt eorum hominũ, qui ab euentu metiuntur omnia, fortunam incusare velim. Licet enim minimè gloriari possim, vt ille, cui mille Siculis errabant in montibus agnæ: neq; cantare audeam, quæ

----- solitus si quando armenta vocaret
Amphion Dircæus in Actæo Aracintho:

tamen mea ipse sorte contentus, si fas est, si licet, Auditores, dicam ingenuè:

Non sum adeò informis: nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare. Numquam ego Daphnim
Cantando metuam, si nunquam fallit imago.

Sed iam nimis multa de me: in qua nimirũ commemoratione, vereor ne quis existimet me meas merces alienis nominibus velle carius vendere. Quod si facio, mei planè sum immemor, vt qui nasutis hominibus me ridendũ propinem. At ne patiar vos hinc nõ satiatos discedere, neve aberrem à scopo, quem mihi primum proposuerã, vtque vno quasi fasce complectar, quæ hactenus à me dicta sunt, quęso, studiosi Adolescentes (vos enim iam alloquor, in quorum gratiã nostri hi labores instituti sũt) quæso, inquam, nostri huius auctoris antiquã doctrinã diligenter obseruemus & exosculemur: peritiam iuris admiremur: eloquentiam consectemur: succinctũ dicẽdi genus eodem cũ doctis hominibus consensu approbemus: varietatẽ certè grauissimã iucundissimãq; venemur: cuius singulas easq; admirabiles virtutes si penitius intuemur, thesaurum habemus nullo auro nullisq; gemmis conferẽdũ: multoq; magis admirabilem, si eius vnius selectissimas doctrinę gemmas cum aliorũ vel certè permultorũ flosculis comparemus. In quo Emblematum libello mea qualicũq; commẽtatione illustrando, nõ puto me omnino malè bonas horas collocasse: quamquã id dictũ nolim,

vt

vt cornicibus, quod aiunt, configam oculos, aut me apud vos efferam impēsius, quod neq; vestra de me expectatio, neq; meus pudor vnquam pateretur. Sed hoc vnū contendo: excusetur, quæso (id enim mihi nō semel deprecādū) excusetur, iuquā, nimius adolescētię meę feruor, qui libellū quasi è nido implumē, vt ita loquar, & vt immaturum fetū emitti permiserim: excusetur deniq; nimia fortasse tarditas, quæ effecit vt nōdum satis mihi facere potuerim, neq; supremā admouere manū in eo diligēter emendando, eo quòd continuum mearum prælectionum pensum ab eo, quod tam diu mihi proposueram, me diutius auocarit. Sic enim mihi firmo quodā animi proposito statui, vt quamdiu mihi liberè ac quiete versari hac in Academia licuerit, efficiā, vt qui eruditis hominibus rationē mei ocii constare velim. Quid enim verear apud vos meas hic fateri delicias? Adolescentes optimi,

Musæ noster amor Permessides.

In quarum stadio quamquam molesto & ærumnarū pleno, honesto tamen & laudabili, sic me contineo, singulari Dei beneficio, vt nullus vnquam fuerit adolescens, qui me toto iam sexennio profitentem de suggestu audierit, cui tamen modestia commēdata sit, cui honesti cultus, cui deniq; humanitatis literæ, qui idem mihi ex animo nō fuerit obsecutus. Nihil moror aliorum studia & labores certè multos sollicitudinum plenos; per me licet, oblectentur alij cæcis quibusdā cupiditatibus: alii fori iurgia cōsectētur, hi rei militari, aut mercaturæ faciūdę totos sese dedant, alii lucris inhiēt, & opima sacerdotia vel prece, vel pretio, si possint, aucupari non desinant:

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero, ardenti perculsus amore,
Accipiant, cœliq; vias & sidera monstrent.

DIXI.

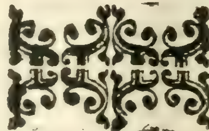
INDEX

INDEX

EMBLEMATVM IN LOCOS COMMUNES AD STUDIOSORUM COMMODITATEM DIGESTORUM.

Numerus prior ordinem Emblematis, alter paginam denotat.

66 Ob-

INDEX ALTER

EMBLEMATVM IN ORDINEM ALPHABETICVM DIGESTORVM.

Numerus prior Emblematis, posterior paginæ est.

CL. VIRI ANDREÆ ALCIATI IN LIBRVM EMBLEMATVM

PRÆFATIO AD CHONRADVM PEVTINGERVM AVGVSTANVM.

DVM pueros iugulans, iuuenes dum tessera fallit,
Detinet & segnes chartula picta viros;
Hæc nos festiuis Emblemata cudimus horis,
Artificum illustri signaq; facta manu:
Vestibus vt torulos, petasis vt figere parmas,
Et valeat tacitis scribere quisque notis.
At tibi supremus pretiosa nomismata Cæsar.
Et veterum eximias donet habere manus;
Ipse dabo vati chartacea munera vates,
Quæ, Chonrade, mei pignus amoris habe.

COMMENTARII.

I. HANC eandem præfationem editio Stock hameri habet soluta oratione in hunc modum:

Quod pueri nucibus ludendis tempus terere, iuuenes cu'is vel alea, grandæuiores verò desidiosi viri sæpenumero chartarum lusu fallere solent: id nos animi etiam recreandi causa, & succissiuis quibusdam horis in Emblematibus his componendis, ijsq; peregregijs artificum imaginibus adornandis in sumimus. Vt quisque ea vestibus (veluti inauratos, vt solent globulos) aut etiam pileis seu galeris (vt fit nitida scutula in hunc modum exsculpta) ornate inserere, scitè & venustè adaptare possit: atq; etiam per istiusmodi characteres vestigia, & figuratos modos, ænigmatum inst[illegible]r, pulcra qua[illegible]ue commonstrare, & p[illegible], vel sine vlia verborum litterarum[illegible] serie facile exhibere valeat. Cæterum potentissimus ille Cæsar, Germanorum Imperator, te donet pretiosis numismatibus, huiuscemodi species et imagines præseferentibus, veterum olim artificum mira industria elaboratis: Ego enim vates tibi etiam poetæ carmina solùm, pictos et chartaceos mitto libellos, singularis mei erga te amoris certissima pignora.

PROPONITVR hoc epigramma vice præfationis, qua suum libellum Emblematum cõsecrat nobili Viro Chonrado Peutingero. Sumpta autem est quadam imitatione ex oratione Ciceronis pro Archia poeta, vbi ille sic argumentatur: Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat, si quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quan- II.

tum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis: quantum alij tribuunt intempestiuis conuiuijs: quantum deniq; aleæ, quantum pilæ: tantū mihi egomet ad hæc studia recolenda sumpsero? Primò itaq; Autor suum studium laudat ex dissimilibus: occasionem huius opusculi conscribendi aperit, descriptionem Emblematis, eiusdemq; vsum ac finem ponit: & ad extremum amico homini ac docto Chonrado idem suum opusculum modestè commendat.

Argumētum præfationis.

III. AD CHONRADVM.] De Chonrado illo Peutingero, cui hoc opusculum dicatum constat, tantum ea dicam & huc referam, quæ scriptorum nostri temporis lectione consequi potui. Andreas Cratander in Epistola quadam, quam editioni omnium Ciceronis operum præfixit, hæc habet: Chonradus Peutingerus, eximium illud Augustanorum Vindelicorum decus & specimen, qui cum incomparabili auctoritate, quam in grauiter sustinendis molibus Reipub. magna nominis celebritate adeptus est, egregiam humaniorum studiorum peritiam coniunxit. Pro quibus quo animo depugnet, vel inde satis apparet, quòd mihi aliquot Ciceronianarū orationū reliquias, & venerandæ vetustatis exemplaria transmisit, tanquam auxiliatrices copias, &c. Hæc quidem ille. Sed expressius Henricus Pantaleon Prosopographiæ parte 3. eiusdem Chonradi vitam, laudesque perstrinxit. Sic autem ait: Chonradus ille Augustæ Vindelicorum ex honesta familia natus, & in omni genere virtutum ibidem educatus est. Is cū felici ingenio esset præditus, à teneris annis literis incubuit, & in primis legum lectioni diligentem operā impendit: Hinc factum, vt Iuris Doctor omnium acclamatione creatus fuerit. Accedebant multę heroicæ virtutes, & rerum agendarū dexteritas. Itaque patriæ vtilis ciuis, & singulare ornamentum extitit, atq; à Maximiliano Cęsare inter suos consiliarios cooptatus fuit. Quinetiam hunc Erasmus Roterodamus plurimum ob eruditionem dilexit, & inter summos amicos habuit. Scripsit is anno 1506. Sermones conuiuales, in quibus multa de mirandis Germaniæ antiquitatibus referuntur: pręterea de gentium quarundam emigratione Epitomen, quæ Procopio, & alijs historicis in editione adiecta. Erat enim Chonradus rerum antiquarum singularis æstimator, qui eiusmodi indagare, & posteris proponere magna delectatione erat solitus: tandem ætate confectus obijt, & apud suos honorificè sepultus est. Hactenus Pantaleon, quę omnia penè mihi videntur sumpta ex 18. Epist. Erasmi, quam ad eundem scripsit. Præterea quisnam fuerit Chonradus Peutinger, nemo melius Bernardino Trebatio Vicetino exposuit. Is enim anno MDXV. Peutingero inscribens versionem suam Hieroglyphicorū Ori Apollinis, hęc habet: Antiquitas ipsa nullo magis gaudet alumno. Romani autem Cæsares quem alium malint curatorem? non tibi eorum gesta cognouisse satis, eos ipsos signatos omnes in chartis, ære, argento, solido auro demonstras; & quod viui non potuerunt, mortui adepti sunt, vt eodem tempore & iuuenes, & senes, & in omni ætate quales fuerint conspici possint. Sed & ipsi Romani duces, quod non secundò perierint, tibi acceptum referunt: tu eorum Epigrammata colligis vndecunque, & iam vetustate collapsa, dimidiata ferè restituis, ac das, vt postquam in marmore nequeunt, in chartis legantur. Hæc ille.

Chonradus Peutinger.

Dum pueros.] Dissimilitudine suum negotium cum aliorum otio conferens, tria lusuum genera totidem ætatibus apta ponit, ex adiuncto tempore, quo hoc opusculum scripserit. Pueri nucibus delectantur: hinc & illæ vulgò trita prouerbia, Relinquere nuces: Nunquam à nucibus recedere: Nucibus indulgere: &, Ad nuces redire: id est, semper puerum esse. Adolescentes & iuuenes tessera delectantur, quod est aleatorum. Segnes autem, quique corporis motum refugiunt, chartulis pictis oblectantur. Est autem hoc loco non tāda elegans gradatio; pueri, iuuenes, viri.

Iugulans,] Nux. Macrobius lib. 3. Satur. c. 18. inquit: Nux iuglans, secundum nonnullorum opinionem, à iuuando, & à glande dicta existimatur. C. Bassus verò, in lib. de sign. verb. hoc refert: Iuglans arbor dicta inde est, perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, quę sunt suauiore sapore, quàm glans. Constat sanè priscis illis temporibus, antequam mortalium genus ad delicias [illegible] sumque conuerteret, maximo in honore

Nux Iuglans.

glandem fuisse, vt quæ sola simplici vitæ atq; innocuæ præbebat alimenta. Quare cum hunc fructum egregium, ipsamq; arborem Deo dignam existimarent, decorare eum digna appellatione volentes, iuglandem, quasi Iouis glandem nuncupauerunt. Cloatius autem Verrius in lib. à Græcis tractatorum, ita memorat: Iuglãs, di, prætermissum est, quasi diuglans, id est, Διὸς βάλανος. Hanc Græci ob excellentiam etiam basilicam vocant.

Ætatum varia diuisio. *Iuuenes,*] mediæ ætatis homines. Seruius enim Tullus Rex Romanorum, teste Gellio, ætatis diuisit in pueritiam, iuuentutem, & senectutem. Quod idem sensisse videtur Aristoteles 3. de Anima, vbi inquit: Necesse est omne quod generatur, augmentum habere, ac statum, & decrementum. Commodius tamen nos cum Auicenna & medicorum schola ætates omnes in quatuor ordines digerimus, ita tamen, vt quosdam alios sub se positos habeant gradus. Ætas prima est adolescentia, ad annum ferè producta trigesimum: secunda verò consistentiæ nuncupata, vel vigoris, aut pulcritudinis, ad annum ferè quintum post trigesimum: consequitur inde deminutionis occultæ tempus, quæ senectus appellatur, ad annuum fere sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestum nos interitum præcipites agit; in qua, qui diutius perseuerat, dicitur νύμφαις ἰσήλιξ, id est, nymphis æquæuus. Gradus ætatum minutiores vide apud Auicennam 1. 1. cap. de complex. Galenum 3. Aphor. com. 27. 30. 31. & 5. Aphoris. com. 7. 9. & alibi. Sciendum verò, ætatum commensus non vbiq; neq; semper haberi eosdem; sed euadere diuersos pro constitutionis ratione, aut sexus, vel etiam regionum ac terrarum situs, cœli quoq; & victus temperamẽti, & aliorum plurium, vt probè monet Galenus 6. de sanitatis regimine. Dicitur autem ætas media iuuentus, & in ea consti tuti, iuuenes, à iuuãdo, quod ea ætas maximè apta sit ad laborem tolerandum.

Iuuenes vnde dicti.

------ *Neq; enim, robustior ætas.*
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat vlla.

Tessera quid, *Tessera.*] Dicitur tessera, quicquid ex omni parte quadratum est: estq; corpus ex sex lateribus æquali latitudine planitierum per quadratum, à Græcis dicitur κύβος, cubus, ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, quod facilimè prouoluatur, & quasi semper in caput saliat. Is enim cum est iactus, quam in partem incubuit, immotam habet stabilitatem: vt sunt officula, punctis quibusdam distincta, quæ in fritillum seu alueũ iaciunt οἱ ταυλίζοντες (vt Diomedis verbo vtar) id est, tablizantes, de quibus hoc loco sermo. Hunc tesserarum lusum multi magno errore eũdem cum talorum seu taxillorum lusu existimant. Est enim talus proprie ossis genus in articulo pedis, ventre eminens, concaua in vertebra, ligatum solidissimis neruis, quadratum forma, altera parte concauum, altera ferè planum, estq; in posteriore duntaxat suffragine, nunquam in prioribus pedibus; nec est homini aut alijs animalibus digi os habentibus, nec solidas habentibus vngulas, sed tantum bisulcis. Hoc genere officuli ludere veteres consueuere, non tamen eodem modo, quo cubis seu tesseris ludebãt; differunt enim hi lusus nomine, forma, & iactu, addo etiam iuuentore: Nam cuborum lusus Græcis dicitur κυβεία, talorum verò Aristoteles 1. Rhet. ἀστραγάλισιν vocat: illi sex lateribus constabant, hi autem quator: in ludendo tesseris vtebantur tribus, talis verò quatuor: tesserarum inuentionem Lydis attribuunt, Palamedi scilicet apud Troiam, talorum Naucrati cuidam Ægyptiorum deo. Hanc quoque differentiam animaduertit Cicero in Diuinat. Quid est enim sors? idem propemodum quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. Et ex ea obseruatione Martialis:

Talus quid.

Talorum & tesserarũ lusus diuersi.

Non sum talorũ numero par tessera, quũ sit
Maior quam talis alea sæpe mihi.

Vide de his Macrob. lib. 1. in som. Scip. Gellium lib. 1. cap. 20. Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 14. & 27. & Budæum 5. de Asse.

Detinet.] Remoratur, & à serijs negotijs abstractos tenet.

Segnis. *Segnes.*] Viri segnes dicũtur tardi, ignaui, steriles, quasi sine igne; sicut è contra dicuntur ardentes, pro solertibus, diligentibus, & omnis moræ impatientibus: segnitiem namq; parit frigiditas, quæ in senibus vt plurimũ dominatur, maxime accidentibus humoribus. Nota hoc loco artificium Alciati, qui vno epitheto duas reliquas ætates comprehendit, ijsq; lusum chartarum attribuit, viris nempe ociosis & ignauis, tum etiam senibus decrepitis &

 imbe-

imbecillibus.

Chartula picta.] Lusus chartarum: hunc Volaterranus lib.29.Philolog.nouitium inuentum esse scribit, dignum sanè ludicro hoc nostro tempore.

Festiuis horis.] Diebus genialibus & festiuis, quibus animum remittebam à seuerioribus legum studijs: Vel, *festiuis horis*, subcisiuo tempore. Sic enim M.Tullius, cùm dies aliqui dabantur ad rusticãdum, vt etiamnum dantur iustitiorum dies Senatoribus, ad eorum numerũ accommodabat, quę scribebat, testis est ipse 1.de Legibus. Sumpsit autem horam pro die, imitatus Virgilium, qui ait: *Hora pro die.*

----- *Nunquam te crastina fallet*

Hora -----

Imò ipsum Ciceronem 1. in Verrem: Hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Vbi Asconius: mire horis dixi, cum dies sint plurimi. Et veteres præterea horas generaliter dicebant, more Græcorum.

Emblema quid. *Emblemata.*] Dicitur Emblema ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est, intersero. Sunt enim emblemata, vt supra etiã innuimus, ornamenta exemptilia, quæ ad placitum vasis argẽteis, aureisve tolli & reponi possunt, qualia sunt sigilla, variàque, vt flosculorum, sic & rerum aliarum simulacra affabrè cælata, vel depicta. Sic accipitur id nominis à Cicerone primùm, deinde Vlpiano. Ex libris enim Iurisconsultorum didicimus, nihil aliud emblema esse. l.cùm aurum, §. idem Celsus, & l.pediculis argenteis. §. 1. ff. de auro & arg.leg. Ea vox, cùm peregrina esset, & Romanis auribus non satis nota, Tiberio Cæsari minimè placuit, vt principi, qui patriam linguam præferret externæ. Quamquam enim, ait Suetonius, Gręco sermone promptus esset, non est tamen nisi opportunè vsus; abstinuit enim, sed in senatu maximè: adeò quidem, vt monopolium nominaturus, veniam priùs postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset. Atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, vocem commutandam censuerit, & pro peregrina Romanam nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enunciãdam. Idem in Dionis epitome. Et hæc quidem ille. At nos Emblematis vocabulũ retinemus, vt iam receptum vsu dignumq; Romana ciuitate: est enim venustum & elegans, imò significantissimum, & ad hanc imitationis materiam appositissimum. Nec modo vasis adhibentur emblemata, sed & alijs rebus, cum triplici tamẽ nominis distinctione, nam ea, quæ in parietibus fiebant, vermiculata seu musæata dicuntur; quæ in lignis, segmentata; quæ in pauimẽtis, tessellata. Interim tamen hęc aliquando confunduntur. De hoc insuper vocabulo plura Budæus in Annotat. ad Pandect. & eleganter Crinitus lib.22.c.1.de honesta disciplina. *Emblema triplex.*

Cudimus.] A fabris, aurificibus, vel alijs sculptoribus ἀλληγορία, cui, meo iudicio, coniuncta est εἰρωνεία, qua facilitatẽ suã in his emblematis componendis ostẽdit. Significat enim se horis genialibus hæc lepida carmina conscripsisse, cudere verò seruile est & magni laboris opus: Hinc mihi haud probabile fit, Alciatum tempore illo, quo relaxationem à seuerioribus studijs captabat, grauiori labore animum fatigare voluisse. Sic & nos Germani iocari solemus, dum poetastros illos, qui omnibus imploratis Musis, & toto Helicone accito, vix vnum aut alterum versũ ex intimis ingenij penetralibus extorquent, cudere versus dicimus, Vers schmiden; sumpta à fabris ferrarijs metaphora.

Artificum &c.] Hic versiculus descriptionẽ continet τῶν ἐμβλημάτων, qua de re iam satis diximus. Sed hic aduerte materialem causam.

Illustri,] clara, celebri, nobili. Sic dicimus illustra facta, illustris fama, illustre domicilium, illustres viri.

Vestibus vt torulos.] Finalis causa emblematum, & vsus. Conferent hæc ἄφωνα signa, vt ornamenta, quædam vasis, vestibus, pileis, ædium parietibus, aulæis, fenestris possimus apponere: vtq; ingeniosi homines tacitis quibusdam notis, & quasi hieroglyphicis litteris animorum sensa exprimant. Moris fuit Alciati ætate, vt vestibus assuerentur, vel in ima fimbria, vel in manicis, vel in thorace, imagines & ingeniosa dicteria, vt videre possumus in picturis Ducum & Imperatorum eius æui; & apparet in solidis aureis Ludouici Sfortiæ, & aliorum. Et quidem Ludouici illud fuit non admodum vulgare in hoc genere, quod antiqua libertate perstringit *Emblematis finis quis.* *Ludouicus Sfortia.*

Matthæus

Matthæus Bossus, in epistola ad Iacobum Comitem Purliliarum: Ita quoq; & Ludouicum multi putant pęnas misericorditer, & diuinitus dare, quo sese exploret atq; agnoscat, qui supra humanos errores, se tantæ mentis cæcitati obstrinxerat, vt humana atq; diuina iuxta deluderet. Nã pro pulcro & regali nomine (Ludouici) Maurũ vocari, & pro eleganti forma pingi nigerrimum atque terrificum se fecit, inuertentem manu orbem terrarũ, & circa orbem hoc ænigma inscribi, quod est Dei solius audere, FACITO VELIM; quum fuisset ei satius dicere; FACITO possim. Hæc ille. Extat etiam nunc Pataui in templo augustissimo D. Antonij, prope ostium sacrarij inter alteram antarum & parietem, imago viri militaris, in cuius manica legitur patria lingua, TV DIRE', E MI FARO'; tu dices, at ego faciam: quod planè thrasonicum iudicat Dn. Pignorius. Quid si potiùs submissè & modestè? ad significandã promptam obedientiam, quam miles suo duci debet, ac si diceret: tu impera, & dictum factumq; puta? Sed nihil affirmo contra tantum Censorem. Io. Villanus lib. 10. Histor. Flor. cap. 60. de Castruccio: Per leggiadria e grãdigia fece vna roba di sciamito cremisì, e dinanzi al petto cõ lettere d'oro che diceuano: EGLI E QVELLO CHE DIO VVOLE; e nelle spalle di dietro simile: E SI SARA' QVELLO CHE DIO VORRA'. Torulos autem appellat eminentias quasdã in vestibus, corollis, & alijs similibus. Cicero in Oratore perfecto, de mediocri genere dicendi loquens: Addit, inquit, aliquos vt in corona toros, omnemque orationem ornamentis modicis verborum sententiarumque distinguit. Sunt itaque toruli, ornamenta ex auro vel argento, quæ petasis, id est pileis, aut penulis vestibusque adijci solent. Palam est illud ex Amphitriuone Plauti: *Tum meo patri autem torulus inerit aureus sub petaso.* Vbi Commentatores, atq; Autor Thesauri linguæ Latinæ, fortasse non intelligentes, quid sit hic torulus, legendum censent, troculus: eò quod torulus à torus ducatur, diminutiua forma, id est, paruus torus. Sed Plauti locum defendentes, tori tororum, significare dicimus carnem extantem in brachijs hominum robustorum; in qua significatione dixit Plautus, torulus aureus sub petaso. Et forte Alciatus hic allusit ad Magnatum morem nostri temporis, qui in famulorum vestibus solent addere torulos holosericos diuersi coloris, quàm sit ipsa vestis: veluti sphęrulam depictam extantem, vel mundum, vel globulum, aut lacertum, & similia.

Castruccius. *Toruli quid.*

Petasis.] pileis, galeris, &c. Petasum, Arcadicum pileum significatione primaria esse, didici ex Hesychio. πέτασος τὸ τῶν ἐφήβων φόρημα. sic enim legendum in Hesychio, non φρόνημα, vt in vulgatis. Suetonius ait, Augustum non nisi petasatum, hoc est, velato capite sub dio spatiari solitum. Certè & Poetæ petasatum Mercurium faciunt. Id nominis à πετάννυσθαι, pandere, vel extendere deflectitur: quod pilei genus galero non absimile volunt. Prudentius 2. in Symmachum:

Petasus quid.

Nec petaso insignis poterat Lacedæmone capta
Mercurius seruare suas de clade palæstras.

Aliqui tamen scioli hoc nomen à verbo Græcos πετάομαι, quod est volo, nasci volunt, idq; pro calceamento Mercurij, hoc est, talaribus perperam sunt interpretati, cum ille apud Plautum in Amphitr. dicat: *Ego has habeo vsq; in petaso pinnulas*; non respicientes ad ea, quæ alibi apud eundem Plautum, nec non apud Poetas & Historicos leguntur. Vnus locus ex Suetonio iam adductus satisfacit, si enim Augustus solis hyberni impatiens erat, caput tegere, non pedes debebat: nam nudis pedibus per frigus incedere, aut egentissimi, aut insanissimi hominis videtur esse. Huic rei quoq; suffragatur Suidas, cum inquit: πέτασος εἶδος ὑφάσματος. Ἐπιρριψάντων δράκοντι τῷ νομοθέτῃ τῶν ἀθηναίων πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας, ὡς ἀποπνιγῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ. Vnde liquido constat petasum non esse calceamentum, sed capitis velamen in modum pilei: vel etiam μεταφορικῶς, quiddam in galeris formam ædificijs superpositum, vt apud Plinium Nat. Hist. lib. 35.

Figere.] affigere, applicare, assuere. Vnde militia omissa, milites arma figere dicebantur, quia ea in templis suspendebant, vel parietibus affigebant.

Parmas.] Parma scutum breue peditũ, pelta etiam dicta à Plinio, quamuis pelta pro-

Parma. Pelta.

propriè dicatur clypeus Amazonum, in modum Lunæ recuruus. Virg.

Ducit Amazonidū lunatis agmina peltis.

Nonius in dictionibus Parma, & Veles. Martialis:

Hæc quæ sæpe solet vinci, quæ vincere rarò,
Parma tibi scutum pumilionis erat.

Parma, inquit Varro de lingua Latina, dicitur, quod à medio in omnes partes par. Alexander ab Alex. 6. c. 22. Intelligit autem Autor nummos aureos grandiores, vel argēteos inauratos, gemmasq; excisas vel incisas auro inclusas, quę omnia ad petasorum ornatum transferri etiam nunc solent.

Et tacitus valeat scribere quisq; notis.] Notæ hic Zifræ sunt, de quibus Io. Andreas Palatius, Io. Baptista Porta, & alij; Sic quoq; se habent Ægyptiorum Hieroglyphica, vt etiamnum hodie symbola ea, quę armis, scutis, signis militaribus, & cæteris id genus apponi solent. De quibus lepidum & eruditum scripsit Dialogum Paulus Iouius. Nos in nostro Syntagmate quædam adduximus. Tacitis notis scribere, a'io sensu, & doctè quidem Turnebus Aduers. 14. cap. vlt. ad finem. Est autem tacitis notis scribere, rem ita per picturam exprimere, vt non indigeat characteribus: vt si velis significare, domi manendum esse mulieri, pingis Venerem, quę referat muliebrem sexum, apponisq; sub pedibus testudinem, hæc enim nunquam domo sua egreditur. Hoc genus scripturæ apud Ægyptios non solùm dignitatis plurimum habuit, sed etiam voluptatis non parum. Nemo enim poterat callere Hieroglyphicorum mysterium (sic enim vocabant illi hoc scribendi genus) nisi rerum & animalium naturas perspectas habuisset. Quod non contigit, nisi illi, qui solerti contemplatione rerum naturalium causas esset perscrutatus. De Hieroglyphicis doctissimè scripsit Io. Pierius Valerianus: item duos libros de sacris literis scripsit Orus Apollo Niliacus. Hunc & Cheremonem se fatetur Alciatus imitari, in lib. de verb. sign. in princ.

Tacitis notis scribere.

At tibi supremus.] Optatio ex dissimilibus. Idem ferè dissimilium locus est apud Horat. Ode 8. lib. 4. Carmin.

Donarem pateras, grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neq; tu pessima munerum
Ferres, diuite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius ꝓtulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus.
Solers nunc hominem ponere, nunc deū.
Sed non hæc mihi vis: non tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, & pretium dicere muneri. &c.

Huius autem dissimilitudinis hæc mihi videtur germana sententia: Possum ego tibi, Chonrade, Emblematum quorūdam siluam & cumulum ex veterum auctorum bibliothecis aggregare: at magnus Imperator (cui es à consilijs) potest tibi commodè & munificè suppeditare veterum artificum manu pretia, statuas, imagines ingeniosè pictas, solerter expressas, sculptas, efformatas: ipsissimas, inquam, imagines, non picturam quandam nudam aut descriptionem, qualis mea hæc est chartacea.

Pretiosa nomismata.] Donaria, qualia boni principes conferre solent optimis & fidissimis consiliarijs. Pignorius non donaria, sed vetera numismata interpretatur; Cæsares (vt ait Trebatius) signatos ære, argento, solido auro. Dicimus autem numisma & nomisma, ἀπὸ τῦ νόμȣ, à lege; quia cum ante percussum numisma vti permutatione homines solerent, lege vsus numi introductus est.

Nouisma, & Numisma.

Cæsar.] Maximilianus Imperator, cui à consilijs fuisse Peutingerum paulò antè meminimus.

Et veterum eximias donet habere manus.] Tabulas & signa antiquorum artificum intelligit. Artificum enim opera manus dicuntur, Martial. lib. 1. epigr. 119. & lib. 8. epigr. 50.

Manus.

Solus Praxiteles, manus Scopæq; Idem:
Mētoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Ipse dabo] Τὸ πρέπον, in libro Poetico Poetæ consecrato. Non enim modò vidēdum quid, sed & cui des. Seneca De beneficijs: Vide ne mittas munera superuacanea, vt fœminæ arma, rustico libros, & studioso retia. Id enim est, ac si cani des palea, & ossa asino. Sic Martialis 14. lib. sed non eodem tamen sensu:

Decorum in muneribus.

Non sunt munera quæ putas puella,
Cum donat vacuas poeta chartas.

Idem lib. septimo:

Diuitibus poteris Musas, elegosq; sonantes
Mittere;

Mittere; pauperibus munera pexa dato,
Idem libro eodem, sed aliorsum:
Muneribus cupiat si quis contendere tecum.
Audeat hic etiam, Castrice, carminibus.

Et id quidem reuocat in mentem distichon Latinum Iani Lascaris, doctissimi hominis, ad Iouianum Pontanum:
Versiculos, Pontane, tibi: sic munera Baccho
Libamus Bacchi, sic Cereris Cereri.

Nomina Germanica.

Chonrade.] Chonradus, siue Cunradus, idem apud Germanos significat, quod apud Græcos Thrasybulus, id est, audacis consilij. Germani enim veteres nomina plerunque à studijs & exercitio solebant imponere, qualia nostro adhuc tempore passim audimus: vt à venatione Leonhart, Bernhart, VVolffgang: à studio pastoricio, Henrich, Genserich, Vichart: à laude bellica, Sigmund, Hartman, Helderich: à pace & pietate, Friderich, Sigfrid, Gottfrid: imò & à vitijs, vt Gebhart, Gotthart, Gottschalck, Eitel; & alia propè infinita, quæ mera Germanica sunt. Idem videmus in nominibus etiam feminarum, vt Hildegart, Konigund, Gertraut, &c. Quod plurimis mihi aliquando probauit Faustus Verantius, Episcopus Chanadiensis, cuius manes Deo viuant.

Pignus amoris.] Id est, μνημόσυνον. Seneca de Benefic. Beneficia non numero, neq; magnitudine cēsendā, sed dantis voluntate. Demosthen. πρὸς Λέπτιν. Οὐδὲ γὰρ τοὺς λαβόντας ἔγωγε ἡγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων θαυμάσαι, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν. Sed ad rem maximè facit τὸ πρέπον eius, qui librum consecrat, & eius cui offertur. Etenim, vt Aristides ait Orat. 5. ἱερῶν: Τοὺς μὲν νέως τοῖς θεοῖς προσήκει καθιεροῦν. τοὺς δ' ἄνδρας τοὺς ἐλλογίμους τῇ τῶν βιβλίων ἀναθέσει τιμᾶν. Hoc est: *Templa dijs sacrare conuenit: viros autem egregios decet librorū dedicationibus honore afficere.*

IV. Ex hoc procemio duo precipuè notanda veniunt.

Otiū labori miscendū, & quo modo.

1. Seuerioribus studijs aliquando interponendam esse quietem, & animum curis defatigatum honesta recreatione relaxandum: nam.
Quod caret alterna requie durabile non est.
Quò fortè possem non inconcinnè illud Democriti attexere, ex Stobæo Orat. 16. quo loci ait: Βίος ἀνεόρταστος, μακρὰ ὁδὸς ἀπανδόχευτος, id est, *Vita sine festiuitatibus, longa via est sine diuersorijs.*
Et illud Statij 4. & Siluarum:
---- Vires instigat, alitq;
Tempestiua quies: maior post otia virtus.
Talis cantata Brise de venit Achilles
Acrior, & positis erupit ī Hectora plectris.

Vegeta enim & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt, ait Valer. Maximus lib. 3. c. 6. Addo & illud Xenophontis, fortium virorum voces & gestus, etiam in vino, & lusu dignum studio & memoratu quiddam præferre. Hinc plurima clarissimorum virorum extant monumenta, quæ etsi subcisiuis tantùm & genialibus horis cōscripta videntur, nihil tamen humile, nihil vulgare sapiunt, vt vel ex ipsis vnguibus leonem agnoscas. Ex quorum censu ego iudico hæc Alciati Emblemata, Horas recreationis Guicciardini, Dies caniculares Simonis Maioli, & ante omnia dies geniales Alexandri ab Alexandro. Verùm non ita relaxandus animus, vt ad desidiam inclinet, sed sic indulgendum otio, vt Scipionem Seniorem imitantes, nunquam simus minus ociosi, quàm cum sumus in ocio: Nā & occupatis diebus aliquid esse agendum, monet Seneca Epist. 73. Quin etiam festis, vt Virg. 1. Georg.
Quippe etiam festis quadā excercere diebus
Fas & iura sinunt.

Aqua stans pigro lentore putrescit paulatim, & squalet situ: sic mens, quam ignauia occupat, vitium contrahit facillimè, & corrumpitur. Vigor in motu est & agitatione, quam moderata quies breuibus internallis interdum interstinguit.

Temporis iactura graue damnum.

2. Tacitè carpit perditos nostrorum temporum mores, quibus bonas horas malè collocamus, precium nullum temporis ponentes, cùm tamen nulla sic turpior iactura; omnia enim aliena sunt, hoc solum nostrum, fugacis ac lubricæ rei possessio, in quam nos misit Natura, expellendos quando ipsi visum & Deo. Magnum plerīq; Mortalium in caducis his ac fortuitis momentū ponunt, & beatos eos censent, quibus ad votum parantur; miseros vbi querela defectus & egestas; miserrimos, quibus ludibrio fortunæ de manibus excussa & ablata iterum, quę olim benignior indulsit aperto & laxo sinu. Comploratur hæc iactura, nec remedium consolantis admittit: morsicat viscera, & descendit

altius in cor, nullis fomentis blandioris alloquij, & ex scrinijs sapientiæ traducti sanabilis. Nulla dies cicatricem obducit vulneri; recrudescit ad ictum refricantis memoriæ. Nemo deuorare potest iniuriã huius fortunę, sub qua etiam generosę mẽtes & virilia pectora se incuruant, nec eriguntur quibuscunq; rationum fulcris, aut assurgunt. Tanti videtur, vel in tenui re, & lubrico casui subiecta factum semel naufragium; cum interea præcipitis æui lapsum, & pronos ad interitũ annos, quid, & quantum, & quomodo deperditum fit, pauci sint qui ad calculos reuocent. Sentimus quotidie in nobis decedere aliquid de natiuo vigore, & imminui corporis hanc fabricã decrementis uirũ, Naturæ lassitudine, quæ velut annosa mater ac decrepita, sterilitate iam sua languere sensim & marcescere incipit. Depilat verticẽ deforme clauitium fluentibus comis, nubecula pupillis oberrat & offundit caliginẽ, aurium tympana surdescunt percussu vocum, vallo dentium exarmantur fauces, ad assueta nauseat stomachus, & lentè demittit ingesta, sensuum omnium ac membrorum remissior functio, & manifesta quædam tarditas. Huc igitur tabulæ & rationum codex, computemus, quo abierit, et quomodo, quod subtractum querimur, num retrahi possit, aut reponi? num emendabilis supinus hic error? nec culpa à nobis maior, quã necessitas à fatis et lege hac Vniuersi videatur, in quo motus suus regularis et perẽnis rotat, aut raptat singula ad periodum à prima causa determinatã, certo ac definito tempore. Parcè vtendum igitur, nec dispergendum in vanos vsus grãde munus è Diuina manu; in quo vtiliter disponendo et dispensando cautos nos esse decet ac prouidos, imò tenaces maximè et auaros, vt partitionis ratio dari queat aliquando, et modus ad congruũ finem: ne auferatur vel malè agentibus per libidinem et vitia; aut nihil agentibus surripiatur in ocio et ignauia, qui fures sunt temporis. Vetus est prouerbium: Sera infundo parsimonia. Cui rudior ætas puerilibus ineptijs inter talos et nuces defloruit, quam libidinosa excepit adolescentia, et ad lusum, luxum, lasciuiam præceps iuuentus, in viriles annos scortationibus et adulterijs exhaustos desinens, quę tandem spes reliqua sit purioris succi in imo amphoræ colligendi? Turbidam fæcem potet necesse est in ipso vitæ exitu prodigus sincerioris æui, quod amissum frustra respicit aut reuocat; nam

transijt ætas, (inquit Tibul. 1. eleg. 4.)
Quam cito non segnis stat, remeatq; dies:
Quam cito purpureos deperdit terra colores,
Quam cito formosas populus alta comas:
Quã iacet, infirmæ venere vbi fata senectæ,
Qui prior Æolio est carcere missus equus.
Vidi iam iuuenem premeret cũ serior ætas,
Mœrentem stultos præterijsse dies.

Euanuerunt, vt fulguris sulcus diuidens aerem. Quære vestigia, nulla reliqua sunt, nisi praui fructus, & iniquitatis opera, doloris materia, & seminarium inutilis pęnitentiæ. O spina mentis, quàm acutè pungis? Disparuisse nostra culpa dies promerẽdo diuino fauori destinatos ac debitos, elapsam mercãdæ cęlestis coronę pulcherrimam occasionẽ, affigi & affligi lecto iam nudos operũ desperata salute, graues nobis, molestos alijs, inuisos Deo & hominibus; ex omni numero tot annorum à cunis ad canos nihil superesse aliud, nisi breue momentum efflandi spiritus. Quot vota, & quam calida concipit tunc, quando pertæsus quasi ignauiã suam languens spiritus, anteacta tempora recolligit tacitè ac percurrit? O mihi præteritos referat si Iupiter annos? O si detur reuerti ad crepundia, & exordiri de nouo telam? vt meliori textu concinnarem omnia? quã parcas manus immitterem thesauro, nullo labore reparando? Serò, serò, mi homo, cum ventum ad agonem; vixisti, nefas regredi. Si ergo vti vis tempore, aut etiam frui, bono tuo, nunc incipe: dum incipis, moreris. Ohe, manum de tabula.

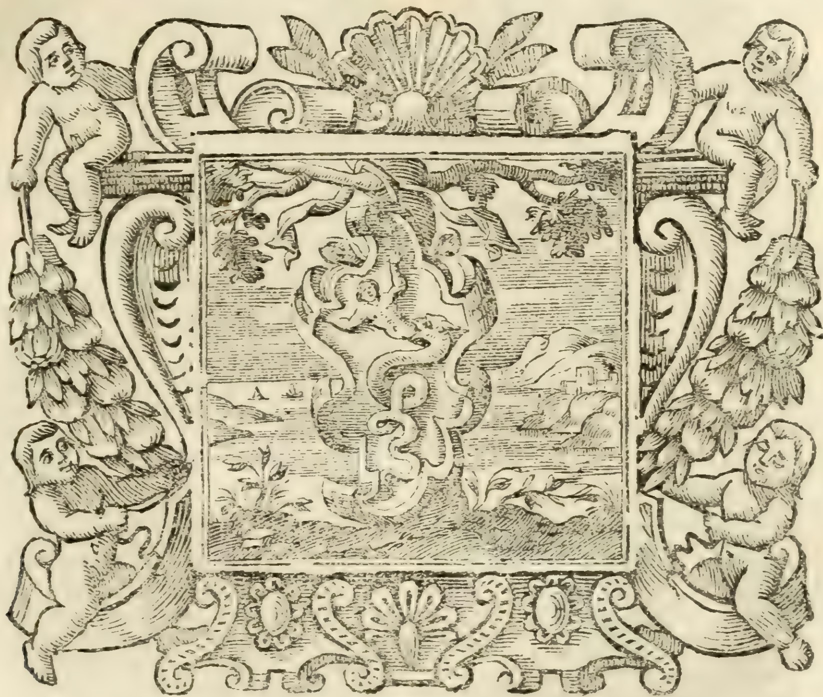
AD ILLVSTRISSIMVM

MAXIMILIANVM,

DVCEM MEDIOLANENSIEM:

Super insigni Ducatus Mediolanensis.

EMBLEMA PRIMVM.

EXILIENS infans sinuosè faucibus anguis,
Est gentilitijs nobile stemma tuis.
Talia Pellæum gessisse nomismata regem
Vidimus, hisq; suum concelebrasse genus:
Dum se Ammone satum, matrem anguis imagine lusam,
Diuini & sobolem seminis esse docet:
Ore exit . tradunt sic quosdam enitier angues.
An quia sic Pallas de capite orta Iouis?

COMMENTARII.

1\. PRoponit insigne Ducatus Mediolanensis, id est, gentilitium signum Principum Mediolanensium, cuius pictura notior est, quam vt pluribus explicetur

tur: In clypeo enim seu planitie aurea conspicitur serpens cœruleus, multis gyris contortus, qui puerum anniculum rubore tinctum, expansis brachijs, euomit. Mittit autem hoc Emblema ad Illustrissimum Maximilianum Ducem Mediolanensem, Ludouici Filium, Francisci Sfortiæ nepotem. Floruit hic Maximilianus anno Domini 1512. Decessit sine liberis. Sanctius testatur, se habere numisma Mediolanense, quod ex altera parte hoc insigne habet expressum; ex altera effigiem D. Ambrosij, Episcopi Mediolanensis.

II. Hvivs quidem schematis rationem adferam, si priùs huc transtulero, quod idem noster auctor ea de re scripsit c. 43. De singulari certamine, vt Alciatus ipse Alciatum enarret hac in parte. Sic enim ille: Celebre est in Annalibus Othonis Vicecomitis cum quodam Sarraceno in Asia certamen, quem ille manu captum confossumq; galeæ ornamento priuauit, idq; gentilitijs insignibus suis addidit, hoc est, vipera vix natum & adhuc manantem sanguine infantem ore euomens: nimirum ab Alexandro Magno acceptum emblema. Siquidem in eius antiquis nomismatis idem sigillum reperire est, quo Ioue senatum rex ille per ambages ostendebat. Etenim serpentis forma pluribus Græciæ locis Iupiter colebatur. Suntque in Asia genera serpentum, quos ore parere hominũ opinione receptum est. Hactenus ille. Celebratur itaque stemma eiusmodi à diuina & antiqua origine, perennique nobilitate, è sano Sapientiæ capite, promanante. Sed instituenti mihi commentaria integra, quo ad eius maximè fieri potest, occurrit præter alia, quæ de hoc stemmate Ducum Mediolanensium retulit Franciscus Petrarcha, Rerum memorabilium lib. 4. ad finem: cuius hæc penè verba sunt: Azo Vicecomes, qui deinde Mediolani Principatum obtinuit, magni animi iuuenis, patris iussu cum copijs transmisit Apeninum. In ea expeditione cum fortè descendens equo requiesceret, ingẽs vipera, nullo aduertente comite, in galeam Principis iuxta positam irrepsit: quam cum mox capiti reponeret, famoso quidem & horrifico, sed prorsus innocuo lapsu, per genas Ducis interriti fluxit. Eam à nemine lædi passus adolescens ille animosus, ad omen geminæ victoriæ traxit hincq; factum tandem, vt ipse pro signo bellico vipera vteretur. Et hæc quidem Petrarcha, magni nominis rareque eruditionis auctor: quam narrationẽ, cùm adolescens Bononię studijs operam daret, se sæpè audiuisse scribit. Idem penè Gabriel Simeon Italus retulit, eo Compendio, quod lingua patria edidit de Ducibus Mediolanensibus: cuius tamen verba huc conferre minimè attinet. Paulus autem Iouius, nostra patrumque memoria historiæ scriptor insignis, cum Alciato conuenit, eo nempè libro, quo Mediolanens. Principum Vicecomitum vitam est complexus. Ait enim Othonem (sacro in bello contra Turcas & Sarracenos, Bulionio Godofredo duce) insigni pietate, & magnitudine animi virum, nihil territum Volucis Sarraceni ferocitate, qui medio in campo ad singulare certamẽ fortissimum quemque ex acie Christiana prouocabat, cum eo fuisse congressum, tandemq; eum non minore fortitudine quàm felicitate deuicisse: deque confessi hostis galea opimum plenumque immortali gloria spolium retulisse, auritam scilicet viperam, inexplicatis spiris minaciter à cono cassidis erectam, & puerum passis manibus deuorantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumentum, nõ modò gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter vsurpãtibus, & imperia, & opes, & latè gloriam portendit. Fuere qui existiment Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, puerum parturientem, quòd ea à dracone se compressam fuisse, Iouis imagine, prædicaret. Sic Iouius. Cæterum id stemma nobile & antiquum video. Si quis enim veterum Aegyptiorum notas, quas Hieroglyphicωn nomine appellabãt, obseruarit ex Oro maximè Niliaco, facilè discet eos imagine serpentis, Imperatorem regemque designasse. Quid enim dominium orbis, quid prouinciæ Principem, quid regem optimum & tutelarem siue custodem, quid heroem, quid nominis & famæ amplitudinem figura serpentis exprimebant, nisi quod spectato huius animalis admirabili genio, cõditionem & dignitatem Principũ eo schemate ingeniose eruditis hominum oculis proponebant?

Alciati locus.

Franciscus Petrarcha

Gabriel Simeon.

Paulus Iouius.

Quid per serpentem Ægyptij designabant.

lebant; Iactatum enim fuit olim Græca libertate in potentiores, qui populi dispẽdiô suas opes adaugerent, Anguem, nisi anguem deglutierit, draconem non fieri. Sed & proditum memoriæ est, serpentes olim adiunctos leonibus, qui Opis Deæ simulacris apponi erãt soliti, quo significabant orb s Principatum. Anguis enim circularis orbem, Leo verò fortitudinem viresque repræsentabat. Quòd autem serpens ita sæpè depictus conspiceretur, qui sibi caudam mordicus ore retineret, pauci sunt qui explicuerint. Ea verò mihi per placet eruditorum quorũdam hominum coniectura, qui aiunt eo intellectum, & quasi ob oculos positum fuisse Regem eũ, qui finem sibi actionum omnium & consiliorum prudenter & accuratè proponeret, cuique vltima, imò verò minima etiam curæ essent. Eo enim nomine Augustus, Antoninus Pius, Traianus, Hadrianus, Pertinax, Seuerus Alexander ad cœlum euecti sunt: contrà malè cessit Heliogabalo, Caracallæ, Commodo, Domitiano, & alijs permultis Reipubl. Romanæ pestibus, quòd simul atq; ad summum illum principatum conscenderunt, abiecta cura publica, sibi tãtùm seruire, suasq; persequi cupiditates, quo iure, qua iniuria, voluerunt. Cæterùm Anguis imagine, Rex custos & tutelaris indicabatur: nam in bonorum Principum monumentis, populus suum in Regem studium (cuius beneficentiam grato animo agnoscebat) non alio modo posteris commendabat, quàm serpente vigili, surrecto vertice, & elato pectore. quod Homericum illud declarat: Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα: *Non decet virum consultorem*, qualis princeps esse debet, *tota nocte dormire*. Apud Horatium eo quidem sensu, serpens Epidaurius appellatur, vt apud Græcos ὄφεως ὄμμα, ad vigilãtiam designandam. Denique tam fuit insigne & celebre id Hieroglyphicum serpentis, vt non temerè Imperator clarissimus Epaminondas vsurparit extremo ad Mantineam confecto bello: cuius memores posteri columnam erexerunt, appenso clypeo, in quo sculptus draco esset. Eius monumenti rationem affert Pausanias, quia is Imperator laudatissimus ex Spartiatarum genere, quod Thebis antiquissimum fuit, ortum duxisse putabatur, quorum id

Quid per serpẽtem qui caudã mordicus teneant.

gentilitium insigne esset, vt qui ab anguineis illis dentibus à Cadmo telluri mandatis essent oriundi. Nondum mihi tempero, quin alia quędam ad huius magnifici stemmatis arcanum illustrandum adijciam. In ostentis enim & præsagijs. Angue summa nominis dignitas & amplitudo portendebatur, non modo ijs, qui ad regij dominatus, aut etiam regni fastigiũ expectabantur, sed & ijs, qui arte quadam vel ingenio celebritatẽ quãdam sibi compararunt. Vt enim retulit 1. De diuinatione M. Tullius: Cùm Roscius in cunabulis esset, educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuuini, noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatũ serpentis amplexu, quo aspectu exterrita clamorem sustulit. Pater autem Roscij ad aruspices retulit: qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque hanc speciem Praxiteles cęlauit argẽto, & Archias expressit versibus. Hæc Cicero. Spartianus auctor est, Seuero imperium præmonstratum: ei enim in stabulo dormienti serpens caput cinxit, & sine noxa, expergefactis atq; acclamantibus familiaribus, abijt. Ferunt & Anguem portendisse imperium Aureliano, quanquam ille mediocrium fortunarum & parentum esset. Nam cùm eius pueri peluim serpens cinxisset, neq; vnquam potuisset interfici, postremò mater eius anguem occidi noluit. Mulier hęc tẽpli Solis sacerdos erat, diuinationum minimè ignara, quippè quę familiarem hunc serpentem, tanquam genium agnosceret. Tiberius Cæsar serpentem draconem in delicijs habuit, eiq; sua manu cibum ministrauit: quem cùm is corrosum à formicis obseruasset, monitus est cauendam esse sibi vim multitudinis: formicis enim populum significari. Maximini Iunioris, qui à parte regni particeps factus est, dormientis caput serpens circũdedit, futuræ dignitatis præsagium. Idem penè, quod de Alexandro Magno, refertur de Pomponia Africani Scipionis matre, & Actia matre Augusti Octauij, quæ in templo Apollinis somniauit se cum dracone congressam, indeque factum, vt macula picti draconis in corpore constanter hęreret, quæ nunquam postea eximi potuit. De anguis augurio Cornelius Tacitus lib. 11. sic: Sedente Claudio Circẽsibus ludis, cùm pueri

Angues quid significabat.

Roscius.

Seuerus Imper.

Aurelianus Imp.

Tiberius Cæsar.

Maximinus Iun.

Augusti mater.

pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est: vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. Nam ipse haudquaquam sui detractor vnam omninò anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Virgilius non temerè scripsit anguem exijsse è tumulo Anchisis. Veteres enim, vt est apud Plutarchū in Cleomene, serpentes tribuerunt heroibus: cuius rei rationem non vnā multi afferunt. Sic enim Poeta lib. 5. quo loco Aeneas patri iusta facit.

Salue sancte parens, iterum saluete recepti
Nequicquam cineres, animæq; vmbræque paternæ.
Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,
Nec tecum Ausonium (quicunq; est) quærere Tybrim.
Dixerat hæc, adytis quum lubricus anguis ab imis
Septē ingēs gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulū, lapsusq; per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Æneas: ille agmine longo
Tandē inter pateras, & leuia pocula serpēs,
Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores:
Incertus geniumq; loci, famulūne parentis
Esse putet.

Sed de his satis; plura de serpentibus qui volet, adeat Pierium Valerian. lib. 14. & 15. Nunc ad singula verba examinanda accedamus,

III. Exiliens] Prodiens, extra saliens, saliendo prorumpens.

Infans.] Puer anniculus, νήπιος, παιδάριον; rubens, vt fœtus ex vtero. Rubet autem fetus recens natus, ob tenuitatem cuticulæ, quæ à frigore ambiante condensata cutem genuinam tegit, extremitates & oscula venarum per cutem disseminatarum claudens. Hinc communior est Anatomicorum sententia, cuticulam in vtero omnino abesse, quod falsum esse, ratione & experientia constat, vt dilucidè probat Iulius Casserus Placentinus. *Fœtus cur rubeat.*

Sinuosi.] in sinu & gyros complicati: epitheton serpenti conueniens, sinuosum enim dicimus, à longo sinu, quicquid ob laxitatem fluit. Virg. 11. Æneid. *Sinuosus.*

Saucius & serpēs sinuosa volumina versat.

Et μεταφορικῶς apud nostrum Autorem infra: *Sinuosi in faucibus antri.*

E faucibus.] Fauces sunt gulæ partes interiores, tota nimirum illa capacitas, quę ore hiante percipitur. Quæ regio ob angustiam ἰσθμός dicitur, sunt enim ibi duo foramina angusta fistularum, cibalis, nimirum, & spiritalis. Plin. Summum gulę, fauces vocātur; postremum stomachus. Hinc suffoco, præfoco, id est, spiritum præcludo, veluti obstrictis faucibus. *Fauces.*

Gentilitijs.] vsurpatum à tuis gentilibus & maioribus familiæ: Nam pro imaginibus posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt, quæ arma, vel armaria vulgo dicuntur: quæ ipsa quoq; primum, vt simile veri est, virtutis fuere præmia ac rerum præclare gestarū decora. Budæus.

Nobile stemma.] Nobiliores erant, qui sui generis imagines & stēmata seu schemata proferre poterāt, Budæus Annot. in Pandect. vsurpatur autē stemmma plerunque pro corona; deductum verò est id nominis à στέφεσθαι: vt illud Homericum: *Stemma.*

στέμματ᾽ ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.

Alciat. refert 2. Parerg. c. 30. Lege 6. Miscellan. P. Nānnij.

Pellæum regem.] περιφραστικῶς pro Alexandro: vt apud Iuuenal. Sat. 10. *Pellæus Alexander.*

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi.

Ausonius Paulino:

Ocyus illa iugi fatalis soluere lora
Pellæum potuisse deum recr.

Sic autem dictus est à Pella vrbe Macedoniæ abiectissima, quam tamen (vt refert Pomponius Mela lib. 2.) alumni, Philippus & Alexander illustrem reddiderūt, Hanc etiam plinius lib. 35. Alexandri patriam appellat. *Pella vrbs.*

Nomismata.] Symbola in numis, signis militaribus, in templis, locisq; publicis expressa, sic enim hic nomisma συνεκδοχικῶς accipi videtur. Pignorius arbitratur hic nomisma esse numos veteres. Neq; absq; ratione; *Vidimus*, enim, quod sequitur

in

in carmine, omnem tollit dubitationem. Alciatus autem vetustatis fuit obseruantissimus.

Vidimus.] legimus apud Historicos. Rectè ait *vidimus*, verbum enim est ἱμφατικόν. Sic καθ' ἱστορίαν ἰέναι, visendi vel sciendi gratia ire, vt apud Plutarch. de Historia dicitur.

Concelebrasse] illustrasse, cum celebritate aliqua iactasse, publicasse.

Suum genus.] suam originem. Iustinus lib. 12. ait, Alexandrum virum supra humanam potentiã magnitudine animi fuisse preditum. De genere Alexandri Plutarch. Iustinus. Q. Curtius, alij multa.

Templũ Ammonis. *Ammone satum.*] In Aphrica Cyrenaica prouincia est, in Cyrenaica Iouis Ammonis templum, teste Pomp. Mela, & alijs Geographis. Dictus fuit Ammõ, id est, arenosus, ἄμμος enim Græcis arena est, quod cum Liber pater, tota iam debellata Asia per arentes Libyæ campos exercitum duceret, & in sicca arena maxima omnes siti premerentur, Iouem patrem fertur implorasse; statim ei apparuit aries, cuius ductu amœnissimum reperit in medijs arenis fontem. Hac de causa Bacchus templo Ioui constituto, vbi fons eruperat, simulacrũ arietina figura in templo collocauit, & Ammonẽ vocauit. *Ammon.* Celebratur & aliud templum Iouis Ammonij, insigne & sumptuosum, ab Iarba Getulorum Rege erectum, cẽtum aris nobile, de quo Virgilius:

Templa Iouis cẽtum latis immania regnis
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem.
Excubias Diuum æternas.

Quo & Martialis allusit eo versu:

Dissimuletq; Deum cornibus ara frequens.

Sed hoc ab illo diuersum rectè putat Politianus: hoc siquidem sumptuosum, illud verò pauperrimum testatur Lucanus his versibus:

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamãtes hẽnt; stat corniger illic
Iupiter, vt memorant, sed non aut fulmina vibrans,
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Ammon.
Nec illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois splendent donaria gẽmis,
Quamuis Æthiopũ populus, Arabũq; beatis
Gentibus, atq; Indus vnus sit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc Deus est, nullis violata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morumq; priorum
Numen Romano templũ defendit ab auro.

De his vide Lilium Gyraldum Syntagmate 2. hist. Deor. Politian. ca. 52. Miscel. Lege & Hygin. lib. 2. de signorum cœlest. historijs, Suidam, Pausan. lib. 4. Q. Curtium, & alios. Alexander Magnus itaq; ingenti ductus cupiditate adeundi Iouem, quem generis sui autorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat, nullis difficultatibus absterreri potuit, quo minus per siccas regiones, & tenacissimum sabulum ductaret exercitum ad Ammonem. Quò cum peruenisset, maximus natu è sacerdotibus filium appellauit, hoc nomen illi parentem Iouem reddere affirmans. Plutarchus tamen aliter hoc refert, cũ Ammonis sacerdos Alexandrum salutaturus linguæ vitio præpeditus, pro παιδίον, filiole, dixisset, παῖ Διός, id est, Iouis fili, illum vocis errorem Alexandrum libenter, perinde ac omẽ audiuisse, hinc cœlestis originis gratia captata, cui initia dedisset error. Apud Lucianum in Mortuorum dialogis, Alexander fatetur vtile sibi fuisse ad res gerẽdas, quòd Iouis Ammonis filius crederetur. Formidandum enim erat, ne aliquis sibi repugnaret. Id cur factum sit, lege Augustin. De ciuit. lib. 3. cap. 4. Præclara extat Alexandri laudatio apud Apuleium Primo Floridorum.

Olympias Alexandri mater. *Matrem anguis imagine lusam.*] Olympias Alexãdri mater vel putauit, vel simulauit se à Ioue compressã sub specie draconis, ad tegẽdam congressus ignominiã. Id enim factum fuisse à Magno quodam impostore credibilius est, vt auctores non pœnitendi prodiderunt. Quæ res amorem, charitatemq; Philippi extinxisse fertur; adeo vt illius persæpe concubitus euitauerit, siue aliquas magicas artes, & veneficia reformidans, siue illius consuetudinẽ & contubernium cuiquam Deo ex quadam religione permittens. Post illa cum Philippus hac de causa Cheronem Megalopolitanum Delphos misisset, à Deo responsum est, vt Ammoni rem diuinam faceret, & hunc in primis Deum veneraretur, amissurumq; ex oculis alterum, quo die in draconis forma concumbentem Deum cum Olympiade per ostij rimulam

Iam aspexisset. Olympias quoque (sicut ait Eratosthenes) proficiscenti in expeditionem Alexandro, secretò geniture detexit arcana, proïnde dignos genitore animos fouere iussit. Hæc carptim ex Plutarcho. Et profectò maius humana mortalitate opus vtero tulit, quàm cùm Æacidarum gens ab vltima sæculorum memoria, & regnum patris, fratris, mariti, & deinceps maiorũ omnium illustrauerit: nullius tamen nomine quàm filij clarior fuit. Huc refero congressum Martis (id est, personati cuiusdam militis, qui Martem mentiebatur) cum Rhea Romuli & Remi matre. Quid enim huc commemorem aniles nostrorum fabulas de Melusina, deque Roberto cui cognomẽ Diabolo fecerunt? Non plura: nam de Succubis & Incubis alias.

Rhea. *Melusina.* *Robertus Diabolus.*

Diuini & sobolem seminis.] Deorum non est propria generatio, sed hominum, vt rectè disputat in Numa Plutarch. vbi agit de congressu Pompilij, cum Nympha Ægeria. Nam sexus in homine, argumentum est impotentiæ & imbecillitatis, quæ in Deo esse non potest, vt Lactãtius docet. Sed multi illustres nothi, cum incerto patre nati essent retulerunt suum genus ad Deos; non malè profectò, sed cautè tamẽ, vt Epaphus Ouidianus Phœbum pro patre agnouit, quia Sol & homo generant hominem.

Epaphus.

Tradunt sic quosdam enitier angues.] Plin. lib. 8. cap. 23. & Solinus cap. 30. Polyhist. Amphisbænas ore parere tradunt: his enim caput est geminum, hoc est, & ad caput & ad caudam. Neminem quidem studiosorum latere velim, id commodè atq; perspicuè relatum scriptis à Pierio 15. Hieroglyph. ne quis me ingrati animi arguat, qui ex tam fœcundo ac copioso rerum selectissimarum pomœrio tot flores & fructus collegerim. Addo ex opinione Anaxagoræ Philosophi, cecinisse Ouidiũ, mustelam ore parere. Sic enim inquit in 9. Metam.

Amphisbæna. *Mustela.*

Quæ quia mendacem parientẽ iuuerat ore,
Ore parit, nostrasq; domos, vt ante, frequentat.

Hanc opinionem refutat Aristoteles lib. de anim. gen. 3. Plin. quoq; lib 10. Lacertam ore parere dicit, quod vulgò creditur, Aristoteles negat. Idem alij de sepijs affirmant.

Lacerta. *Sepia.*

Enitier.] pro eniti, παραγωγῇ. Enixæ dicuntur fœminæ, nitendi, hoc est, conãdi & dolẽdi labore perfunctæ. Nexum enim dicimus arctum & colligatum. Nonius, Id quidem ad zonæ solutionem referri nõ inconcinnè potest, qua partus describitur à poetis. nempe quòd omni nexu oportet mulier soluatur, vt commodiùs enitatur & pariat. Callimachus Hymno Iouem:

Eniti.

ἐπεὶ τῆμος δὲ † ῥέει ὅτ ἐλύσατο μίτρην, id est, quãdo peperit: quod & admonet Græcus scholiastes. Alcimede apud Apollonium Argonaut. 1. filij discessum lugens: † ῥέῃ

------ ᾧ ἐπὶ μούνῳ
μίτρην πρῶτον ἔλυσα κὴ ὕστατον.

Quo loco scholiastes ab altero non dissidet, quin & adijcit. ὅθεν κὴ λυσιζώνης ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν ἀθήναις. Quorum locorum (ait Minos) mihi copiam pro sua humanitate fecit Ioannes Frater, Baiocensium gymnasij hac in Parisiorum Academia primarius, vir vtriusque linguæ peritissimus, & cum quo, literarum nomine, mihi nuper amicitia intercessit.

An quia sic] Hæc non est interrogatio, sed modus loquendi Philosophorum in problematis dissoluendis, qui etiamsi certissima proferant, veluti dubitando definiunt per particulam *An*.

Pallas de capite orta Iouis.] Imitatus videtur illud Propert. è lib. 3.

Semina curarum de capite orta tuo.

Martianus Capella initio lib. 6. de Pallade:

Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia quod nescit curia matrũ.

Postremum hunc versum (quod obiter moneam) vna voce corruptum, Beroaldus emendat, annot. in Caligulam Suetonij, ac pro *consilia*, legi mauult, *consiliũ*. Nos cum Iureto ita melius & commodiùs, nisi fallit coniectura:

Prouida consilij quod non sit curia matrũ.

Quod autem Pallas ex Iouis cerebro nata sit, testis est Pindarus Olymp. Ode 7. cuius rei rationem (sed aliam atq; aliam) reddunt Fulgentius Mythologic. 2. Phornutus De natura deorum, Gyraldus Syntagm. 11. Ouid. Fastor. 3. epimythia ẽt sua tradũt, sed lõgè alijs diuersa. Ex his .n. alij speculationem physicam, alij ethicen, alij alia considerant. Themistius oratione 10. οὐδὲ προσκαλεῖς τοὺς φιλοσόφους (alloquitur

Pallas cur è Iouis cerebro nata.

quitur Imperatorem Valentem) κἂν ἀποκνῶσι. καὶ ὁπόσον σὺ χρόνον τοῦ ἔτους ἐπὶ χώρας μένεις, ἀνάγκης χειμερίζεις τῶν λόγων. τοῖς στρατηγοῦσι δὲ οἱ φιλοσοφοῦντες ἐν ἴσῃ προεδρείᾳ, γνώμης ἅμα καὶ δυνάμεως σε θεραπευούσης. διά γὰρ τοῦτο καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τῆς κεφαλῆς γεννῶσιν οἱ ποιηταὶ τοῦ Διὸς ἐνδεικνύμενοι καλῶς ὅτι προσήκει τῶν βασιλείων μήτε λόγον ἄπρακτον, μήτε πρᾶξιν ἄλογον ἐκφοιτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἐνεργὸν εἶναι, καὶ γέμειν νοῦ τὸ δραστήριον. Existimo autem cum Pindari scholiaste ad 7. Olympior. figmentum id esse referendum eò, vt dicamus omnes artes & disciplinas, è Iouis cerebro, id est, summi & præpotentis Dei mente & sapientia prodijsse. Perspicuum enim nobis esse debet, vt alia omnia bona, sic ipsas quoq; ingenuas artes à Deo nobis esse communicatas. Et quanquam Dei beneficio nobis hęc Minerua generetur, ductore tamen & magistro primùm opus est. Adeò nemo est, qui doctrinæ laudatissimã ἕξιν comparare sibi querat, qui non bonis præceptoribus sese tradiderit instituendum. De Natali Palladis extat festiuus Luciani dialogus, quem compendio huc ascribit, eiq; suam subiungit mythologiam Sãctius. Laborabat Iupiter dolore capitis, iussit Vulcanum cum securi acutissima venire, qui caput diffinderet.

Palladis ortus.

Vulcáno totis viribus in caput Iouis impellente securim, virgo Pallas prosiluit armata, iam nubilis, cęsiua, pulcra, clypeũ saltando concutiens, cum armatis tripudians, hastã vibrans. Addit prætcrea Pindarus in Olympicis, adaperto Iouis capite, adeo vehementer Mineruã infremuisse, vt totũ clamore perterrefaceret Olympum. Sed non abs re fuerit, quoniam, sępe in hoc opere se nobis offert Minerua, semel dixisse, quid hæc fabula significet; nulla enim tã vilis fabula est, ex qua Plato non eliciat, aut Astrologię mysteria, aut ad vitæ commoda præcepta salubria.

ἐπιμύθιον.

Minerua igitur siue Pallas est artium omniũ & bellorũ Dea. Artes & ingenuę disciplinæ ex cerebro, ceu capite Iouis, id est, Dei Opt. Max. sapientia proueniunt. Scimus etenim ex sacris literis, omne datum optimum, & omne donum à patre luminum descẽdere.

Artes ex cerebro Iouis.

Securi caput Iouis aperit Vulcanus vt Minerua nascatur. Quid hoc aliud est, quam impetu quodam, quadãq; luctã, & summo ingenij conatu artẽ tandem conquiri? Nemo enim vnquam artium apicem consequetur, si prius non se vigilijs, sudoribus, & algoribus exercuerit. Sed quid est, quod addit Pindarus, cęlum & terrã clamore Mineruæ contremuisse? Nihil aliud esse reor, quam cœlum, terram, stellas, mare, cuncta denique sapientia gubernari; ad cuius imperium atq; nutum omnia moueantur atq; contremiscant.

Clamor Mineruæ.

Quid tandem innuit clamor ille Mineruæ recens natæ? Iustitiam, æquitatem, iura, leges, societatem humani generis, virtutum præmia, scelerum punitionem. Rectè itaq; tam pium clamorem cœlum & terra timent & reuerentur. Sed quoniam & bellorum pręses est, videamus rursus, an hæc, quæ diximus, in disciplinis bellicis etiam possint adaptari. Est Dea belli Pallas, hastamq; vibrans effingitur; propterea quòd illi se in bellicis operibus gerunt strenuè, qui bonas disciplinas cum arte bellica coniunxerunt, vixq; reperias in re militari ducem insignem, qui non idem summa prudentia sit præditus.

Pallas Dea belli.

Nascitur ex cerebro Iouis: quia belli gubernatio ex Deo est, vt inquit Homerus. Sed militaris ars vsu & exercitatione constat: qua propter Vulcanus securi caput findit Iouis, vnde nascitur Bellona, id est, animus fortis, agilis, strenuus, & consilijs atque stratagematis valens.

Bellonæ quid.

Et quia Iouis est filia, propter Iustitiam defendendam clamat: bella enim ideo suscipiũtur, vt in pace viuatur. Sed enim cum bellum adeo res sit horrenda, vt vix eius calamitas explicari possit, quid mirum, si cęlum & terra cõcutiantur ad horrendas Bellonæ voces? Nascitur Pallas armata, & iam adulta, non infans: quia consilium ducis antequam in lucem prodeat, iam oportet esse perfectum & integrum, omnibusq; numeris absolutum.

Pallas cur armata nascatur.

Sed quoniam iam de Pallade cœperimus, cantemus iterum eiusdem natiuitatem, vt ab Hesiodo accepimus, sed tamen breuius. Inquit enim ille:

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον
θέτο μῆτιν,

Vxorem primam Metim sibi Iupiter addit.

(id est, prudentiam) Quæ cum iam esset Mineruã paritura, Iupiter à Cęlo & Tellure monitus, filios, quos ex Metide susciperet, consilio & fortitudine patrem superaturos, Mineruam ex ventre Metidis per

ioci m & dolum erutam ſuamet aluo condidit. Subdit inferiùs: Ipſe autem Iupiter ex capite proprio Mineruã progenuit, cęſijs oculis præditam, ac rem, indomitam, venerandã, cui bella, & belli clamor erant cordi. Hæc ille. Ioannes Diaconus Metidem graui iam à Ioue deuoratam ſcribit his verbis: καὶ ἔγκυον ταύτην ποιησάμενος, κατέπιεν αὐτὴν, ἵνα μὴ ἄλλος τὶς τῶν θεῶν ἀποκυηθῇ παρ' αὐτῆς ἀναιδὴς καὶ ἀπάθαλος. id eſt: *quam cum grauidam feciſſet, deglutiuit, ne quis alius Deorum naſceretur ex ea impudens ac fatuus*. Ex eo cibo mox ipſe Iupiter pro vxore grauidus factus, Palladem armatam è capite peperit. Quod quidem monſtrum tantopere contra naturę conſuetudinem fictũ, neſcio quo pacto primùm æquis animis perferri potuit, neq; fuerit cum maximo omnium riſu exploſum: quippe cũ mendacia, & res ſupra credulitatem fictæ, ſoleant etiam veris & probabilibus plerunque fidem detrahere. Putant autẽ Mineruam dictam à minuendo, quod neruos minuat. Pallas autem dicitur (vt ait Euſtathius in princ. Iliad.) ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ. id eſt, à vibrando haſtam: vnde à Poetis Latinis dicitur Armiſona. Vel quod Pallantem gigantẽ in gigantomachia occiderit. Vel quod ἐκ τῆς τοῦ Διὸς συνεπάλη κεφαλῆς. id eſt, ex Iouis capite exilierit. Hinc, vt ait Heſiodi interpres in Aſpide, dicta eſt, Tritonia, vel Tritogenia; quoniam lingua Aeolica τρίτω, caput ſignificat; quanquam de hoc nomine magna eſt opinionum diuerſitas. Nam Homeris ſcholiaſtes lib. Iliad θ. ἀπὸ τοῦ τρεῖν, dictam aſſerit, quod hoſtes paueſcere faciat. Pomponius Mela lib. 1. Super hunc, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipſa Tritonis: vnde & Mineruę cognomen inditum eſt, vt incolæ arbitrantur, ibi genitę, faciuntq; fabulæ ei aliquam fidem, quod quem natalem eius putant, ludicris virginũ inter ſe decertantium celebrant. Hoc ſecutus Lucanus, ſic canit de Tritonide palude:

Absurdũ figmentũ.

Minerua vnde dicta.

Pallas vnde dicta.

Pallas cur Tritonia dicatur.

Hanc & Pallas amat; patrio quæ vertice nata,
Terrarũ primã Libyã (nã proxima cœlo eſt,
Vt probat ipſe calor) tetigit, ſtagniq; quieta
Vultus vidit aqua, poſuitq; in margine plantas;
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab vnda.

Porrò aſſerit Euſtathius 1. Iliad. vbi canis Homerus, deſcendiſſe de cœlo Mineruã, vt ſedaret iram Achillis, οὐρανὸν ab antiquis pro capite vſurpari, quia caput, ex Platonis ſentẽtia, ad inſtar mũdi ſit ſphęricum, vbi Pallas commoratur; quæ nihil aliud eſt, Democrito interprete, quam ipſa prudentia, quæ (vt autor allegoriarum in Heſiodum tradit) iure dicitur è Iouis vertice prognata, quoniã ab experientia ſeſe promit prudẽtia, experientia verò ex ſenſibus, qui in capitis ambitu cernuntur. Alluſit ad fabulam Terentius in ſene ſeipsũ excruciante, cum inquit: *Non ſi ex capite ſis meo natus item, vt aiunt, Mineruam eſſe ex Ioue.* Et Ouid. in Faſtis:

Aut quia de capitis fertur ſine matre paterni
Vertice cum clypeo proſiluiſſe ſuo.

Nolim fieri moleſtus lectori, ſi Iſacij Tzetzis rationes adiunxero: cuius hæc fermè ſententia ex ijs commentarijs, quos ſtudiosè cõſcripſit in Caſſandrã Lycophronis: Tritonia Pallas dicta, quid in Trito Libyæ fluuio nata creditur, vel quod tertio menſis die orta. Ideo enim tertia dies Mineruæ ſacra eſt Athenis: vel quod ἐκ τῆς τριτοῦς, id eſt, Iouis capite progenita: τρίτω enim Bœotũ lingua, caput nominatur: vel quod eadem cum Luna ſit, quæ apparet tertio quoq; à coitu die: vel quod eadem ſit cum anima, quæ tres partes habet, ἐπιθυμίαν, θυμὸν, καὶ λογισμόν: vel quod eadem cum prudentia ſit: aut ex Democriti ſententia, quod hæc tria præſtentur ab anima, bene cõſulere, rectè iudicare iuſtè agere, id eſt, εὐβουλεύειν, εὐκρίνειν, καὶ εὐπράττειν.

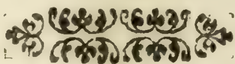
PRÆTER ea, quæ ſupra in Mythologia Mineruæ tacta ſunt, vnum hoc loco noto, cæcam nimirum temeritatem eorũ, qui cõditionis ſuæ obliti ſeſe mortalitate exuere conati ſunt diuinitatem ſibi arrogãtes. Nec enim ſolus Alexan. hãc inſaniuit inſaniam, ſed plures habuit aſſeclas, ex quibus aliquos produxiſſe nõ erit abs re. Antigonus Rex in omnibus Liberum patrem imitatus, hederam capiti circumpoſuit loco diadematis Macedonici, thyrsũ pro ſceptro gerens, ſi Herodiano debetur fides: quanquam non deſunt, qui hanc in ipſo diuinitatis affectionem excuſent. C. Caligula nõ modò nouus Dionyſius ſiue Bacchus appellari voluit, ſed & vniuerſum Dionyſiacum habitũ indutus inceſſit, IV.

Antigonus.

C. Caligula.

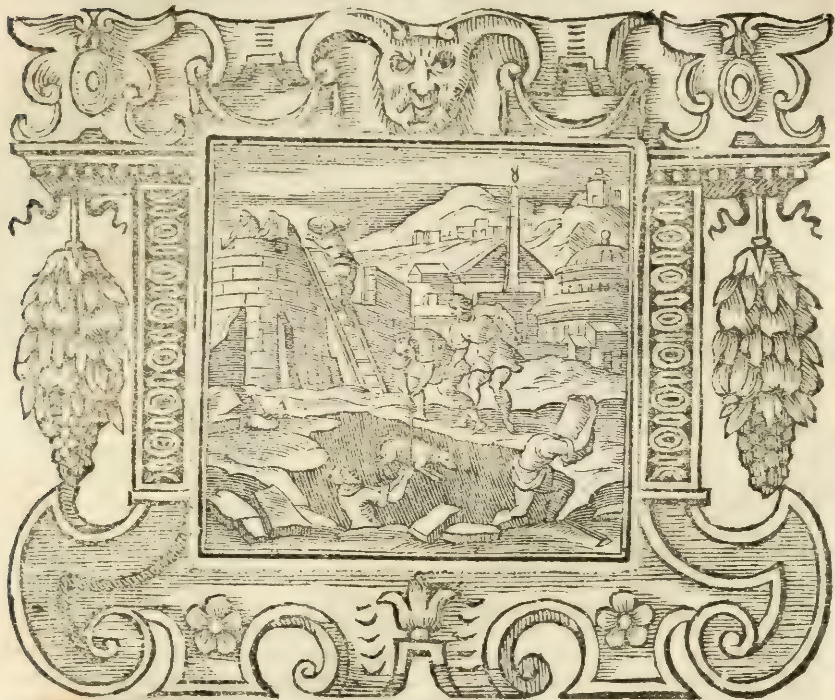
sit, in eo etiam apparatu iudicia exercens, vt refert lib. 4. Athenæus; & latius Dio Nicæus lib. 59. in hæc verba: Caligula interdum effœminatior spectabatur, thyrsum & cratera tenens; interdum virili specie clauam & leonis pellem gestabat, subinde facie leuigata & erasa, mox barbata visebatur; nunc tridentem tenens, nunc fulmen vibrans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini assimilatus. Bacchi quoq; habitum cultumq; vsurpasse legimus M. Antoniũ, quem Velleius Paterculus redimitum hederis, coronaq; velatum aurea, & thyrsum tenentem, cothurnisq; succinctum scribit, curru velut Liberum patrem vectum fuisse Alexandriæ. Sic Commodus Imp. Herculem se, & Iouis filium nominari voluit, deposito Imperatorio cultu omni, leonis exuuio indultus, & clauã manu gestans, Herodiano huius rei oculato teste. Non secus atq; Sextus Pompeius Neptuni filius olĩ haberi ambiuerat, Phœnicium paludamentum, quo Imperatores vtebantur, in cœruleum conuertens. Prodeat tãdem inter laruatos hosce Deos frustum illud hominis Heliogabalus, qui, si Lampridio credimus, ceruos quatuor ad currum iunxit, quo vehebatur, totidemq; canes, Dianam se appellans; & quatuor tigres, Bacchum se dictitans; & quatuor leones, se Cybelen vocans: non tam venationis & ferarum studio, quàm religionis & Deorum hominumque contemptu. Sed quid mirum, si in priscos illos tenebriones, quibus veræ fidei lux non affulsit, tantum potuit eorum antesignanus, qui dixit: *Similis ero Altissimo*; Si enim impia licentia, ligna & lapides sibi Deos statuere potuerunt, cur non & seipsos, aut suos, seruilia sculptilium mancipia. Nos, nos manet hæc dignitas, quibus sacro Baptismatis fonte regeneratis veræ fidei fulgor illuxit; nos æternus ille Pater in filios & regni hæredes adoptione sibi elegit. Gloriari itaq; fas sit homini Catholico, & erigere cristas hoc vnico titulo (audite cœli & elementa, & vos beati spiritus) quia filius Dei. Quis cum bulla hunc mihi, aut fumo, vel vmbra amplius confirat? Prodeat, quicquid sub Luna, & supra, non æquabit excellentiam hominis & magnitudinem, Quid enim propius diuinitati, quid magis diuinum quam filius Dei? O ne degeneret; o monita audiat. Audite & me, o degeneres: vos appello, qui nominis & dignitatis vestræ obliti, contempto hoc magno patrocinio, quo magnus naturæ Autor ac genitor vos amplectitur, nutrit, & sustentat liberali manu, tutorem alium & patronum ab inferis quæritis; apud quos ita sordet ac vilescit paterna hæc benignitas, vt in media copia rerum, velut Tantalus aliquis, esuriem atq; sitim conquesti, magicis artibus affluentiam talium mercari vobis impiè, & licitari pro his cum Stygijs mercatoribus frustra conemini, execrabili sanè conuentione & pactis. Cœlum suspicito, nequam genus, ibi panarium nostrum, & cellæ, & horrea, quæ pascunt: eò dirigendus oculus, inde præsidium expectãdum, & quicquid necessarium vitæ huic, & post hanc. Nec verò cogitatio hæc vnquam irrepat menti, nos idcirco infæliciore esse, quia in catastam hanc laborum & sudorum tanquam mãcipia damnati, seruile dorsum percutiẽtis fortunæ flagris submittere cogimur, & pati iniurias. Certamen est ad gloriam, lucta ad triumphum, vt victor æternum regnet, consors & cohæres augustissimæ possessionis, quam præpotens DEVS, noster omnium communis pater, præparauit diligentibus se. Scimus filiorum partes esse & officium, obsequi & audire iussa parentum: horum, prospicere & largiri nessaria. O diuites nos, ò securos à paterna hac cura & cœlesti prouidentia?

M. Antonius. *Commodus.* *Sextus Põpeius.* *Heliogabalus,* *Homo Catholicus Dei filius.*

MEDIOLANVM.

EMBLEMA II.

BITVRICIS veruex, Heduis dat ſucula ſignum;
His populis patriæ debita origo meæ eſt.
Quam Mediolanum ſacram dixere puellæ
Terram: nam vetus hoc Gallica lingua ſonat.
Culta Minerua fuit, nunc eſt vbi numine Tecla
Mutato, Matris virginis ante Domum.
Laniger huic ſignum ſus eſt, animalque biforme:
Acribus hinc ſetis, lanitio inde leui.

COMMENTARII.

PINGVNTVR operarij circa fabricam magnifici ædificij,& mœniũ occupati;ab his non longè foſſa conſpicitur, pro iaciendis fundamentis facta,ex qua animal extrahitur, anteriore ſui parte ſuẽ, poſteriore verò ouem referens; vnde nomen Vrbi Mediolano inditum creditur.

INDICAT Alciatus hoc Emblemate; quodam Mediolani vrbis Inſubrum notiſſimæ, patriæ ſuæ, inſigne ſit atq; origo. *Sus*, inquit, cuius dimidia par ſit lanea, reliqua ſetacea, patriæ meæ dat inſigne,indeq; Mediolanum dicitur,quaſi dicas,dimidia parte lanarũ, notatione elicita ex duarum ciuitatum Galliæ ſchematibus publicis,Biturigum nimirum,& Heduorum;quorum hi ſuculam, illi arietem pro inſigni & ſymbolo habent.Itaq; habes Medio-

Mediolanum vnde nominatum.

Mediolani ἔτυμον & denominationem, à sue lanato sumptam. Dum enim prima vrbis huius fundamenta iacerentur (vt præter alios retulit D. Ambrosius) aper est repertus media parte lanatus. Alij à Medo Insubrum duce nominatum Mediolanum malunt. Vrbs est metropolis Galliæ Cisalpinæ, à Gallis Insubribus condita 359. annis ante Christum natum: quanquam Olanum ducem Tusciæ primum eandem excitasse testetur Cato fragmento 7. Origin. Hinc docti plerique prodiere, inter quos non infimum, sed merita gloria certè insignum Alciatum iure adscripserim, qui hoc emblemate Mediolanum natale solum non illepidè celebrat. Nec verò mihi temperare possum, quin adijciam quod discendi studiosis non omnino displiceat. Imperio in Orientem translato, veteri quasi senescente Roma, Imperatores Mediolano capi & delectari cœperunt; vnde in tantũ excreuit ea vrbs, vt à Procopio 2. Gothici belli, prima inter Occidentis vrbes post Romam dicatur, & facilè cæteris anteire, vt magnitudine, ita & hominum frequentia, reliquisque fortunæ bonis. Ausonius Catalogo illustrium vrbium:

Mediolani laus.

Et Mediolani mira omnia, copia rerum,
Innumeræ cultæq; domus, facunda virorũ
Ingenia, antiqui mores: tum duplice muro
Amplificata loci species, populiq; voluptas
Circus, et inclusi moles cuneata theatri:
Templa, palatinæq; arces, opulensq; moneta,
Et regio Herculei celebris sub honore lauacri,
Cunctaq; marmoris ornata peristyla signis,
Mœniaq; in valli formã circũdata limbo:
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellũt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Ad id illustrandum multa suppeditabunt Geographica Volaterrani & Munsteri: ille quidem lib. 4. hic verò 2. longè plura retulit. Huc fortasse quoque pertinet, quæ de iactis fundamentis Mediolani refert Titus Liuius 5. ab V. C. Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum (quæ pars Galliæ tertia est) penes Bituriges summa imperij fuit, ij regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute, fortunaq; cum sua, tum publica præpollens, quod in imperio eius Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum, ac Sigouesum sororis filios, impigros iuuenes, missorum se esse, in quas dij dedissent augurijs sedes, ostendit; quantum ipsi vellent numerum hominum excirent, ne qua gẽs arcere veniẽtes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinei saltus: Belloueso haud paulò lętiorem in Italiam viam dij dabãt. Is Bituriges, Auernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit: profectus ingentibus peditum equitumq; copijs in Tricastinos venit, Alpes transcẽdit, fusisq; acie Tuscis, haud procul Ticino flumine. Cum in quo cõsederat, agrum Insubrium appellari audisset, cognominem Insubribus Heduorum, ibi omen cũcti sequentes loci, condidere vrbem, Mediolanum appellarunt. Hæc ex Liuio: Hinc iam lux aliqua affulget versiculis Claudiani de nuptijs Honorij & Mariæ.

Ambigatus.

Bellouesus et Sigouesus.

Iã Ligurũ terris spumantia pectora Triton
Appulerat, lassosq; fretis extenderat orbes:
Continuo sublime volans ad mœnia Gallis
Condita lanigeris, ouis ostentantia pellem,
Peruenit.

Aliter tamen & rectius tegit hæc carmina Alciatus in Parerg. Iuris 5. c. 13. Illius hæc sunt verba: Habebant & ciuitates sua signa, quibus originem aut cultum testarentur. Hinc in nomismatis Atheniensium plerumque vidimus noctuam. Sic Claudian

------ ad mœnia Gallis
Condita lanigeræ suis ostendentia pellem.

BITVRICIS.] Bituricis posuit pro Biturigibus per Enallagen. Bituriges autem (quorum ciuitas metropolis Biturix) Aquitaniæ populi sunt, quorum fines ab Heduis Ligeris diuidit fluuius, de qua lib. 8. belli Gallici Cæsar, & Plinius lib. 4. c. 19. Gallicè, le pais al entour de Bourges. Vrbs est Academia florentissima celebris, in qua per quinquennium magna cum laude ius ciuile docuit Alciatus: quod ex aliquot suorum operũ locis colligere est facile, tum vel maximè his versibus (quorum copiam fecit ante aliquot annos, vir eruditus, qui Alciatum doctorem illic audiuit) quibus Biturigem donauit, cùm Italiam repeteret: III.

Bituriges.

Vrbs Biturix inuitus, amans te desero amantem,

Quinq; per æstates terra habitata mihi.
Nunc opus ad vitulos est à veruecibus ire.
Ergo vale, & felix sit tibi lanicium.

His autem alludit ad Biturigium stemma, quod nonnihil adiuuat huius loci enarrationem. Quibus Alciati versibus contumeliosè respondit nescio quis: quo iure, qua iniuria, non est meum disquirere, nisi quod existimem nihil tam bellè fieri, dicive posse, quin malè interpretando possit deprauarier. Huius anonymi hoc est maledicum tetrastichon:

Non nos, sed nostros nummos Alzatus amabat.
Qui tacitus spretis vanuit hospitibus.
Ille ergo valeat vitulos pasturus: at illum
Nostra vel horrentem frigore lana teget.

Cæterum cùm ait vitulos, porrò Italos intelligit: cuius rei causam ex Gellio petas licet, lib. nempè 11. cap. 1. quæ tamen à me obiter dicta sint.

Veruex. *Veruex.*] Veruecem hic pro ariete fortasse posuit καταχρηστικῶς, sed parum refert. Sic Varro de vita populi Romani lib. 1. Aut bouem, aut ouem, aut veruecem habet signum: Differt autem veruex ab ariete, vt cantherius ab equo, maialis à verre, capus à gallo, caper ab hirco.

Hedui. *Hedui.*] Hedui, qui & Augustodunenses, Galliç populi, Sequanis finitimi, in Ducatu Burgundiæ, & in Francorum regno siti, olim fratres & consanguinei à Romanis appellati. Cæsar Comment. belli Gallici lib. 1. Gallicè, le pais al'entour d'Autunen Bourgongne. Apud Strabonem, Ptolemæum, Stephanum, Melam, & Corn. Tacitum, inuenio Heduos, Eduos, Aeduos, Oedüos, Aedusios, pro ijsdem.

Sucula. *Sucula.*] parua sus, porculus. Plaut. in Rudente: *Quin tu i directa cum sucula, et cum porculis.*

Signum.] publicum stemma, symbolum, arma gentilitia.

His populis etc.] Sic Ausonius, ex quo Alciatus id videri potest mutuatus, epistola quæ incipit, *Ausonius genitor*:

Ipse ego Burdigalæ gentis diuersa per vrbes
Quatuor antiquas stirpis origo meæ.

Mediolanum verò à Gallis excitatum fuisse, supra ex Liuio retulimus. Michael Tonsus I.C. in oratione, quam habuit ad Georgium de Ambasia Card. nomine populi Mediolanensis, anno 1500. Cum inter Historicos constet Mediolanum, omnemq; Insubriam, Gallorum vnam penè coloniam fuisse. Id quod vel ex hoc facile colligimus, quod vniuersum hũc tractum Galliam Cisalpinam adhuc nuncupamus.

Sacram dixere.] Mediolanum Alciati patria in Italia est: sed est & Mediolanum, siue Mediolanium in Gallia, Gallicè Xainctes, quod sanctum significat; inde Alciatus dixit, *Sacram dixere puellæ Terram.* Mediolanium in Gallia.

Vetus hoc Gallica lingua sonat.] Nimirum Gallicè, Milan, dicitur, à mediatim lanato sue. Sidonius Apollinaris lib. 7. epi. 1.

Et quæ lanigero de sue nomen habet.

Veterem linguam Gallicam ait, vel propter Gallos Insubres, à quibus Mediolanum excitatum iam docuimus: vel propter veterem linguam, quam longè aliam fuisse, quàm quæ nunc est vulgaris, & verisimile est, & docti pleriq; autumant. Hic de lingua Gallica vetere lubens aliquid disquirere, si aut eruditorum hominum non satis inter se consentientium opiniones aliquid haberent firmamenti; aut nisi vetera certaq; monimenta nos in hac rerum caligine & ignoratione deficerent. Nihil enim ea de re possumus certi pronunciare, nisi primo constiterit non modò quæ lingua Gallica vetus, sed etiam qui veteres, & qua maximè ætate sunt intelligendi. Alij enim fuerunt, qui vixerunt ante tempora Iulij Cæsaris, qui primus de rebus Gallicis scriptis aliquid mandauit: quique veterum Druidarum sæculis, vel postea floruerunt. Alij veteres Galli, qui sub Imperatoribus Romanis seruile aliquod passi iugum: alij qui sub prioribus Regibus (vt vetustiores prætermittam) Clodouco primo, Carolo Magno, & alijs: quibus temporibus credibile est non eandem fuisse Gallorum linguam vernaculam, qualis postea, quæque hodie celebratur. Qua in re perquirenda mihi quidem certè videntur ociosæ disputationes quorundam, qui veteres Gallos linguam Græca fuisse vsos, vt familiari, & penè domestica, contendere ausint: alij putant linguam veterum Gallorum eandem fuisse, quæ est hodie Suizensium seu Heluetiorum. Pleriq; etiam volunt à Germanis Francos oriundos, & linguam veterum Francorum eandem ac Germanorum, quæ hodie celebratur. Iam qui volunt ingeniosiores videri, Celtas veteres eandem

De vetere Gallica lingua opiniones variæ.

lingua fuisse vsos asseuerant, qua nunc Armorici Batani. Alij deniq;(vt liberę sunt cuiusq; opiniones) coniiciunt eam linguã, qualis nunc à Gallis Prouincialibus vsurpatur, veterum Gallorum extitisse. Sed nescio quo modo, si sit standum ab vna ex iis opinionibus, quæ putatur similior vero, nos possimus commodè extricare. Quis enim ea de re certi aliquid pronunciarit, in tanta præsertim rerum omnium cõfusione, populorum ac gentium migratione, multitudine coloniorum, principũ, ac publicarum rerum mutatione? Quis nescit: centum, aut eo minore annorũ spatio, linguas, non secus ac res alias, vt variè traducuntur, aut vsurpantur, omninò, vel non minima parte variari, aut corrumpi? Exemplum insigne proferrem in Latina lingua, nisi putarem satis esse notum ijs, qui veteres libros euoluerũt, longè puriorem & nitidiorem fuisse sæculo Varronis, Ciceronis, Augusti, quàm ætate Catonis senis, & primi belli Punici temporibus. Illud vnum asseuero, linguam Gallicam, quæ fuit in vsu temporibus Caroli Magni, nobis hactenus inauditam, planèq; incognitam. Nos enim deficiunt vetera monimenta, vt diximus, quibus liqueat, quænam ea fuerit; etiamq; adijcio, eam, quæ vulgaris erat aureo D. Lodoici principatu, adeo fuisse horridam & incultam, vt si cum ea, quæ hodie in vsu est, conferatur, nihilo plus vna ab altera differat, quàm hodie vulgaris Parisiorum sermo à Britonum oratione populari. De Gallorum quidem vetere lingua corrupta constat, sed apud quos Gallorum sermo velut seruatus fuerit, nondum liquet. Nam Galli sermonem Gallicum dedidicerunt, cum non solũ Romanæ leges, sed & legiones in Gallia constitutæ Gallos Romana vti lingua cogerent: vt facilè sit intelligere à Romano foro, ipsaque Romana malitia Gallicam linguam à maioribus illis vsurpatam, penè omnino fuisse abolitam. Sed vt vetera prætermittam, cui potest esse dubium, quin priscum Gallorum idioma aut non parum fuerit immutatum, aut etiam adeo corruptum, vt primam sui faciem amiserit, quo tempore Franci à Germania irrumpentes in Gallias transitum fecerunt, & à quibus non impetrabant sedes, Gallos partim expulisse, partim etiam sibi subiecisse? At lingua Gallica, qualis hodie, quanquam ex se locuples & abundans, habet tamen permultas voces, quæ à Græcis deflexæ non temerè videri possunt. Habet etiam non paucas Germanicas, & Latinas; ex quo tamen non sequitur, maiores nostros promiscuè vel Græcè, vel Germanicè, Latinève scisse. Quid igitur in hac re statuam non habeo, vt promptum mihi sit quod possim refellere, quid certius adducere possim, nondum videam. Vnum mihi superest, vt cum doctissimo Seneca Philosopho, eius maximè loci occasione, quẽ ipse mihi obtulit ca. 8. consolationis ad Albinam, missos faciam alios, qui de gẽtium migrationibus, conuersionibus, & corruptis linguis variè disputarunt. Certè hoc loco Alciatum ad priscam Celtarum linguam, seu potius nostratem Germanicam allusisse constat, dicit enim: *dixere puellæ terram*. Et nos Germani Mediolanum vocamus Meydland; siue Medelland; Meyd, enim nobis virginem, Medel, puellam sonat, quasi diceres, puellæ terram, seu virginis regionem, nempe Mineruæ quõdam hic præcipua religione cultæ, cui rei etiã Polybius suffragatur. Huius templum inducto dein Christi Euangelio dirutum, & in D. Teclæ commutatum est, quæ, temporibus illis inter sanctas virgines in summa veneratione fuit, vt in Eusebij Chronicis scribit Hieronymus, & versibus sequentibus innuit Alciatus. *Meydland.*

Culta Minerua etc.] Olim eo loci Mineruæ diuini honores tributi, vbi nunc templum D. Teclæ, ante sacram Virgini Dei paræ ædem.

Numine.] Numen propriè est θεῶν θελή, voluntas Dei, à nuo, quod veteres pro volo, vsurpabant. Hic autem sumitur pro potestate. Cicero 6. Phil. Magna vis est, magnum numen vnum & idem sentientis senatus. *Numen.*

Teclæ.]Hæc virgo, Pauli discipula, martyri coronam meruit apud Iconium sub Nerone. Huius vitam pete ex Surio, & alijs Historicis ecclesiasticis. *D. Tecl. Martyr.*

Matris Virginis ante Domum.] Templum, Basilicam D. Virgini sacram, quam vulgus vocat, *il Domo.* Huius templi molem, siue amplitudinem & architecturam ædificij spectes, siue pretia materiarũ æstimes, nihil est, quòd septem mundi miraculis adscribas augustius. Hanc erigendam *Basilica D. Virginis Mediolani.*

curauit Ioannes Galeatius Dux, anno Domini 1386.

Animalq; biforme.] duas formas habens, nempe suis & ouis: laniger sus, & setiger aries.

Laniciũ. *Lanicio inde leui.*] Lanicium idem est quod lana, seu lanæ prouentus. Virg. 3. Georg. *Sit tibi lanicium curæ.* vbi Seruius: Lana, inquit, & lanicium dicimus, quemadmodũ Fuga, & effugium. Hoc de nomine quædam Nonius, & Turnebus Aduersar. 15. cap. 21. ne quid addam præterea.

IV. Apparet hoc loci pius Alciati alumni affectus in patriam, quam tam festiuo Emblemate celebrat. Et reuera si vlla ciuitas doctissimorum scriptis celebrari meretur, vna est Mediolanensis: nam siue originis antiquitatem, seu ciuium nobilitatem, loci amplitudinem, ædificiorum magnificentiam, aeris clementiam, soli fœcunditatem, & omnium rerum abundantiam cõsideres, vix vlla alia est, quam huic iure præponere possis. *Mediolani laus.* Vastissimam habet planitiem, apricos colles, amœnos mõtes, commoda flumina, fœcundosq; lacus, quæ illi omnia alimenta vbertim ministrant; nihil pulchri, nihil boni hæc amplissima & vberrima regio patitur exoptari, adeo vt prouerbio ferant: *Solo in Milano si mangia*. Hic magna quoq; est opificum omnium varietas & multitudo, præsertim eorum, qui ferrariam exercent, quod iocose innuit Macaronicorum Autor, dum canit:

Milanũ tich toch. resonat cãtone sub omni,
Dum ferrant stringas, faciuntq; foramina gucchis.

Horum opera. quia bonitate cum reliquis certant, in longinquas regiones exportantur. Quapropter haud iniuria Cicero in Philip. dicit, Galliam Cisalpinam, & ideo Mediolanum, florem Italiæ, imperij præsidium, ac illius pacis ornamentum esse. Quę profecto res ita se habet, ciuitas enim circumcirca habet colonias, quæ ipsam cingunt, quibus imperat, & quæ imperata faciunt. Hinc iure nomen Magnæ passim obtinuit, vt cauit quidam:

Vrbs Mediolanum populosa est, magna, potensq;

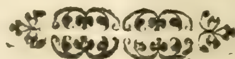
Et Thomas, Edvvardus Anglus:

Est Mediolanum iucundũ, nobile, magnũ.

Quod idem versus Italici, quibus vrbes Italiæ describuntur, eleganter exprimunt:

Fama è tra noi, Roma pomposa e santa,
Venetia ricca, saggia, e signorile,
Napoli odorifera, e gentile,
Fiorenza bella tutto'l mondo canta,
Milano d'esser grande ogn'hor si vanta,
Bologna grassa. &c.

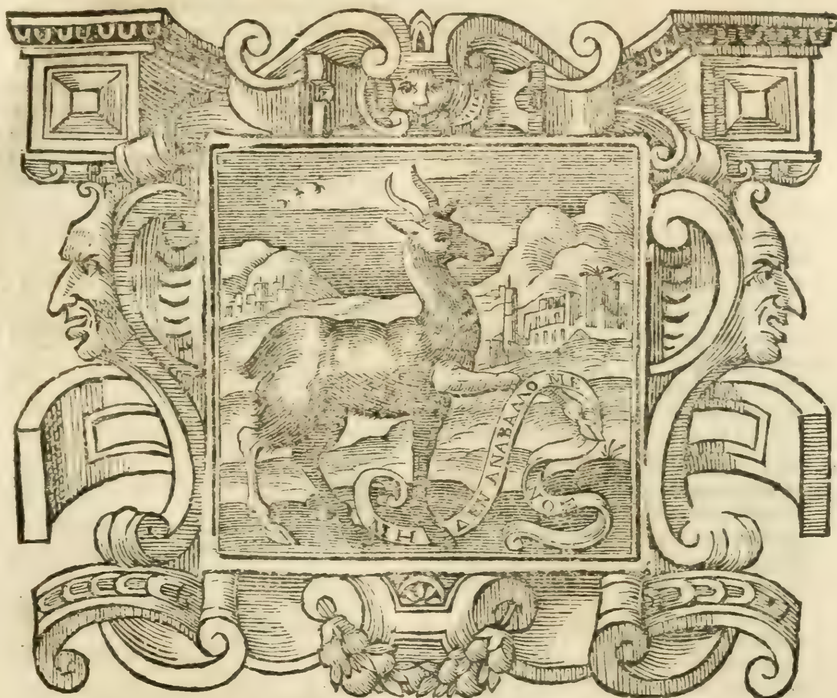
Hanc igitur vrbis celebritatem & abundantiam forsan indicare voluit biforma illud animal, dum fundamenta illius iacerentur, repertum. *Omen Mediolani.* (Liceat mihi quæso, bona pace, nonnumquam serijs immiscere iocos, sic enim placere video temporum nostrorum moribus, qui nil terricum probant, & fatuum iudicant, quicquid nõ habet copiosum aspersum salem) Ouẽ enim integrum non oportuit esse, licet illa fœcunditatis habeat argumentum, tamen plus æquo simplices, taciturnos, & stolidos, oues vocamus. Nec verò sus totus conueniebat, de illo siquidem dicitur vulgò iactatum prouerbium: *Gran rumor & puoca lana.* German. *Vil geschrey vnd vve nig. vvoll, sprach der Teuffel, da er die savv beschor.* Non igitur vrbi illi futuram famæ celebritatem absq; vbere copia, nec vbertatem absq; celebri fama; in summa, non futurum esse clamorem absq; lana, animal Procaces omine suo portẽ it. Sic ego consultus augur respondissem: ni fallo, nunquam me lana suilla tegat.

Nunquam

Numquam procrastinandum.

EMBLEMA III.

ALCIATAE gentis insignia sustinet Alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obiuisset tempore gesta breui?
Nunquam, inquit, differre volens. Quod & indicat Alce.
Fortior hæc, dubites, ocyor anne siet.

COMMENTARII.

I. DEPINGATVR fera illa Septentrionalis Alce dicta, cuius prioribus vngulis inserta sint hęc verba: *μηδὲν ἀναβαλλόμενος.* Alcen descripsit Plin. l. 8. c. 15. & Solinus cap. 32. Cæsar in Comment. belli Gallici lib. 6. Et quo cõmodius animal hoc depingi possit, ipsius Cæsaris verba apponam, quę huius feræ naturam mirè explicant: Sunt, inquit, quæ appellantur Alces, harum est consimilis capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paulò antecedũt, mutileq; sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq; habent: neque quietis causa procumbũt, neq; si quo afflictæ casu conciderint, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atq; ita paulùm modò acclinatæ quietẽ capiunt; quarum ex vestigijs cum est animaduersum à venatoribus, quo se recipere cõsueuerint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores, vt tantùm in summa

Alces descriptio.

ſpecies earum ſtantium relinquatur. Huc cum ſe conſuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligũt, atq; vna ipſę concidunt. Hęc Cæſar. Quæ ſi quis cõferat cum Plinianis, facilè aduertet, ea tã facilè non poſſe cõciliari. Adde ex Plinio: Labrum ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in paſcendo, ne in priora tendens inuoluatur. Idem ait & Solinus. Cęſar Alces dixit eſſe mutilas & ſine cornibus, at vero Pauſanias (Æliano de natura animalium teſtante) in ſupercilijs cornua habere mares teſtatur, fœminas contra omnino carere. Retulerunt Germani quidam, eruditi homines, quæ traduntur à Plinio de Alce, veriora eſſe quàm quæ à Cęſare. Is enim retulit aliorum quorundam, qui eam fortaſſe feram nunquam viderant opinionem: at eam eſſe, qualẽ Plinius deſcripſit, experientia conſtare. De fera iſta pręter iam dictos vide Geſnerum in operoſo illo volumine de animalibus.

II. Alciatorum ſchema.

PRINCIPIS & patrię hactenus inſignia quaſi depinxit; nunc ſuæ familiæ gentilitium ſtemma proponit & explicat. Alciatos enim ab Alce fera nuncupatos, à fortitudine nimirũ & diligentia cõmendabiles tacitè indicat, ſumpto argumento ab Alces ferę natura, quę equi robore, cerui celeritate, &, ni proceritas auriũ & ceruicis diſtingueret, iumẽto ſimilis habetur, auctore Plin. lib. 8. cap. 15. Quod illuſtrat eleganti Alexandri apophthegmate, qui quærenti qua tandem via tanta ſibi adeò celeriter cõparaſſet, reſpondit (quod vnguibus Alces inſertum legitur) μηδὲν ἀναβαλλόμενος, nihil differendo aut recraſtinando. Siquidem optima & accommoda belli comes eſt feſtinatio: quo fit, vt qui imperãt, quò rerum difficultates, quæ nonnihil remorando vltrò ſeſe offerunt, arcere faciliùs poſſint, eò pede citiſſimo neceſſe ſit properare. Sumptum eſt Emblema ex Homeri Scholiaſte 2. Iliad. vt annotauit Eraſmus in adagio: *Nunc tuum ferum in igne eſt.* Subſcribam & Homeri verba, & ſcholiaſtes, quoniam in vtriſque non mediocre ſubeſt documentum. Sic igitur inquit Neſtor:

Μηκέ τι νῦν δὴθ᾽ αὖθι λεγώμεθα, μηνδὲ τι δηρὸν
Ἀμβαλλώμεθα ἔργον, ὃ δὴ θεὸς ἐγγυαλίζει id eſt.

Ne verbis tempus fugiat, neq; tẽpore longo
Differamus opus, pulcherrimã munera Diuum.

Tum ſubiungit ſcholiaſtes: Στρατηγικὴ διδασκαλία, χρόνε φείδεσθαι. ὄυτε γὰρ παρελθόντα ἀνακαλεῖσθαι, ὄυτε αἰτήσαντας λαβεῖν αὐτὸν δυνάμεθα. ἐρωτηθεὶς γὰρ Ἀλέξανδρος, πῶς τῆς ἑλλάδος περιεγένε. μηδὲν ἀναβαλλόμενος, εἶπε. Id eſt. *Militare ſtratagema eſt, tempori parcere. Non enim aut prætereuntem horam reuocare, aut comprehendere poſſumus. Interrogatus Alexander, quo pacto Græciam ſuperaßet: Nihil procraſtinans, reſpondit.*

III. Alciatus pro Alzato.

ALCIAT Ægentis] ſtirpis, & familiæ Alciatæ. Ingenioſè nomen ſuum ab Alce traducit, quamuis vetus familiæ nomen fuit Alzatus, vt etiam conſtat è carmine Poetæ Bituricenſis:

Non nos, ſed noſtros nummos Alzatus amabat.

Et in vetere editione Auſoniana apud Dn. Pignorium, in qua cernitur autographia Cl. Viri, legitur hæc inſcriptio. *Andreæ Alzati liber eſt, et amicorum eius.* Cęterum Alciatus inualuit pro Alzato. Et forſan in Emblem. 63.

Alcæam veteres caudam dixere leonis.

nonnulla eſt alluſio ad cognomen eruditè immutatum.

Suſtinet.] Præfefert, ſuſtentat, ſupra dixit, geſſiſſe inſignia.

Alce.] fera illa Gallica, de qua iam diximus.

Vngula. Vnguis.

Vnguibus.] pro vngulis poſuit, vngues enim ſunt eorum animalium, quæ digitos habent ſeparatos; vngula vero eorum, quæ digitis carent, quod pulchrè innuit Ouidius, Io è bonis effigie in primam formam redeundem deſcribens:

Vngula quæ in quinos delapſa abſumitur vngues.

Vngula Alcis.

Vngulam Alcis occulta proprietate Epilepſiæ mederi ferunt: quid ſi etiã hic Alciatus his vngulis remedium animi pigri & retardantis adhibuerit, ſcilicet μηδὲν ἀναβαλλόμενος, quo languentũ animũ excitet, vt illa corpus morbo proſtratum erigit? Putare licet, affirmare vix auſim.

μηδὲν ἀναβαλλόμενος.] Nil procraſtinans, nihil differens in aliud tempus. Alexandri apophthegma.

Ἀλκή.

Fortior hæc.] nam ἀλκὴ, ἀλκῆς, fortitudinem ſignificat, vnde videtur nomen hoc deductum.

Ocyor

Ocyor anne fiet.] Id eſt, an fortior, velociorne ſit Alce, dubium eſt. Plinius enim loco citato, ad inſidias capi ait, alia memorandæ velocitatis.

IV. *Feſtinatio in re bellica. Alexandri feſtinatio.*

HOC Emblema duo nos docet.

1. Quanti momenti ſit opportuna celeritas & diligentia, pręſertim verò in rebus bellicis, id quod Alexandri Magni exemplo palam facit. Eam enim ob rem Alexander ab omnibus fermè laudatur, quod ſua præcipiti in rebus agendis cura & induſtria, Principum omnium celeritatem multis quaſi ſtudijs anteuerterit. Narrant enim eũ pedites ſic inſtituiſſe, vt ſua celeritate equorum curſum adæquarent: ipſe ne quidem ſibi parceret, noctes vt plurimum inſomnes traduceret, ſeque crepitaculo excitaret, ſi quando ſomno corripi ſe ſentiret, quo maximè tempore vigilandum eſſe intelligeret. Itaque cum ab eo Darius impeteretur, maximè cõquerebatur, nullum ſibi ſatis longũ relinqui ſpatium, quo Alexandrum pro viribus, & ea qua præſtabat animi contentione atq; copiis, retunderet. Hoc enim pręcipuè curabat Alexander, vt diu noctuque, magnis itineribus confectis, improuiſum hoſtem offenderet. quem animũ etiam adoleſcens habuiſſe memoratur. Huic itaq; cum Ariſtoteles diceret exſpectandã eſſe robuſtiorem ætatem, qua longè melius & opportunius ad res bellicas animum applicaret: Vt metuendum mihi eſt, inquit, ne dum annos exſpecto firmiores, audacem iuuẽtutem interea mihi præripi per incuriam patiar. Hunc Cæſar imitatus, ardua quæque quaſi temerè & ſine cõſilio aggrediebatur, imò verò dicebat de ijs conſultandum non eſſe, quòd ad ea perficienda maximam vim celeritas haberet. Nõ prætermittam Aeliani locum de celeritate Alexandri in rebus conficiendis. Variæ hiſt. lib. 10. Alexander Philippi filius ter c c c c ſtadijs continuo itinere confectis, antequã quietem caperet exercitus, cum hoſtibus conflixit, & eos vicit. Ἀλέξανδρος τρὶς τεσσαρακόσια ϛάδια ἐφεξῆς μεθ᾽ ὅπλων ὁδοιπορήσας, συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, πρὶν ἀναπαῦσαι τὸ ϛρατόπεδον, ἐκράτησε τῶν ἐχθρῶν. Sic Seneca 1. Suaſor. Venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi operæ eſt adeſſe. Iidem ſunt termini tui, regni, & mundi. Tempus eſt Alexandrum cum orbe, & cum Sole deſinere, Quod noueram, vici: nunc concupiſco, quod neſcio. Quæ tam feræ gentes fuerunt, quæ non Alexandrum poſito genu adorauerint? qui tam horridi montes, quorum non iuga victor miles calcauerit? Vltra Liberi patris trophæa conſtitimus: non quærimus orbem, ſed amittimus, &c. Rectè Flau. Vegetius lib. 4. c. 31. in rebus bellicis celeritatem amplius ſolere prodeſſe quàm virtutem. Huc facit M. Tullius 6. Philip. Nam cùm pleriſq; in rebus gerendis tarditas & procraſtinatio odioſa eſt, tum hoc bellum indiget celeritatis. Videram etiam quod idem habet Oratione de Pompeij laudibus, ſeu, vt inſcribitur, Pro lege Manilia: Nõ enim illæ ſunt ſolæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò exiſtimantur: labor in negotijs, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in cõficiendo, cõſilium in prouidendo, &c. & deinceps: Vnde illam tantam celeritatem, & tam incredibilem curſum initum putatis? non enim illum eximia vis remigũ, aut ars inaudita quædam gubernandi, aut venti aliqui noui, tam celeriter in vltimas terras pertulerunt, ſed hæ res, quæ cæteros remorari ſolent, nõ retardarunt. Addo de Alexandro, nullam virtutem regis iſtius magis quàm celeritatem laudari à Curtio, lib. 5. cum enim audiſſet regem Darium captum eſſe: In illo corpore poſita eſt victoria (inquit Alexander) & tanta res celeritatis eſt præmium. Certè natura ea rex ille fuit, vt omnia facilius, quàm moram perperi poſſet. Monemur itaq; hoc lepido carmine, maxima queq; perfici diligẽtia, & virium firmitate (quæ duo apertè repræſentat Alce) & aſſidua tam animi quã corporis cura & cõtẽtione feliciter abſolui. Nullus enim eſt repertus hactenus (niſi ſit à fortuna quadã benigniores lactatus) qui abſq; aliquo labore improbo, conſtantiaq; animi ſit aliquam ſummam laudem conſecutus. Citatur ex aliquo veterum:

Virtutes imperatoriæ.

Iulij Cæſaris celeritas.

Ἀλέξανδρος μὲν τολμῶν, πονῶν καὶ ἐργαζόμενος, μήτε καθήμενος εὐτυχεῖ. id eſt: *Alexander audendo, laborando, agendo, non deſidendo, ſummam celebritatem conſecutus eſt.* Huic conuenit illud Heſiodi lib. 2. ἔργ.

μὴ δ᾽ ἀναβάλλεσθαι ἐς τ᾽ αὔριον, ἐς τ᾽
ἔννηφιν.

Ad cras rem differre nocet tẽpusq; futurũ.

Et Lucan. 1. bell. ciuil.

Tolle

Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Cui affine illud Ouidianum:

Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Martial.

Non bene distuleris, videas quæ posse negari. Id vnum ex præceptis Socratis refertur à Xenophon. 2. ἀπομνημονευμάτων. Quidquid agas, promptissimè atque optimè & diligenter age.

2. In rebus gerendis librandas esse cuiusque vires, eæ namque celeritati pares, & contrà celeritas viribus ęqualis esse debet: alterum enim sine altero non multum potest afferre commodi, imo damna plerunque maxima, funestumque exitium hinc consequitur. Facessant ergo coruinæ voces, & ad res gerendas iugi industria & animi firmitate seriò accingamur.

In Deo lętandum.

EMBLEMA IIII.

ASPICE vt egregius puerum Iouis alite pictor,
Fecerit Iliacum summa per astra vehi.
Quisne Iouem tactum puerili credat amore?
Dic, hæc Mæonius finxerit vnde senex?
Consilium, mens atque Dei cui gaudia præstant,
Creditur is summo raptus adesse Ioui.

COM-

COMMENTARII.

I. Fingatur forma eleganti & hilari vultu puer, quem dorso exceptum, & vnguibus retentum aquila in sublime vehat. Potest quoq; infra appingi (non tamen ex necessitate) canis latrans, tum quia fabulam sic Virgilius & Statius enarrent, vt mox subiungemus; tum ad significandam inuidorum calumniam, qui felicibus successibus nunquam non allatrant. Quo

Inscriptio. ad inscriptionẽ Emblematis, *In Deo lætandum*: locus mihi videtur sumptus ex verbis D. Pauli ad Philipp. 4. vbi ait: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Id est: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.*

II. Ad ingeniosi huius carminis sententiã & originem iamiam me recipio, si quædam prius vice præludij, & quasi disputationis anticipauero.

Poesis penè tota ænigmatis plena. Vniuersam poesim ænigmatum esse plenã docet Plato in Alcibiade 2. quippè quæ non sit cuiuis intellectu facilis, quid rerum veritas quibusdã verborum inuolucris obtegatur. Huiusmodi autem figmenta tribus modis explicari possunt, vt plerumq; veterum monimẽtis deprehendimus: quidam enim physicen, alij ethicen inspiciunt, nonnulli etiã rei Theologicæ rationem habent, vti ex

Quatuor elementa totidem deorũ nominibus intellecta. doctrina Platonicorum plerique docti viri. Sic enim Homerus, ingeniorum vertex, quatuor illa prima στοιχεῖα inter se pugnantia, & sese mutuò producentia effinxit sub nominibus Iouis, Iunonis, Neptuni & Plutonis. Ad mores traducitur allegoria, vt cùm Palladem cũ Marte dissidia & pugnas ciere aiunt, eam nempè

Cur Pallas cum Marte dissideat. animi partem, quæ sit rationis expers, in superiorem sese attollere inte[l]ligimus, virtutique vitium aduersari: quo de genere est ea, quam nunc sumus explicaturi, fabula. Ad Theologicam verò rationem nõnulla referuntur, vt cùm cœlum suo motu tempus producat, quæque gignat perpetuò absumens, imaginem quandam intelligimus esse Dei, Cœlum, Rheam atq; Satur-

Cœlus. num filios deuorantem: in quibus Cœlus (vel Cœlius) essentiam diuinam præfert,

Saturnus. *Rhea.* *Macrob. 1. Satur.* Rhea vitam, Saturnus autem eiusdem mẽtem. Quæ antè visum est operæ pretium admonere, vt maturius ad nostri Emblematis ἐπιμύθιον deueniamus, Poetasque veteres, quantum fieri poterit, ab inepta quorundam scelerum contumelia vindicemus. Eos enim tale quippiam in fabulosis narrationibus obscurare voluisse crediderim, quale priores illi Iurisperiti (vt M. Tullius in libris de Oratore meminit) obseruarunt, qui vt auctoritatem aliquam obtinerent, eamque augerent, artem suam

Cur ma[illegible] poetæ [illegible] visi sint. vulgarem esse noluere, nisi cum Cn. Flauius primus eam propalauit, qui eam ob rem dictus est cornicum oculos confixisse. Eodem planè modo veteres illi poetæ sub aliquo quasi velo, certè obscuro, fabulosisque ornamentis res suas occultarũt, vt imperitam plebeculam à mysterijs sapientiæ reconditioris arcerẽt.

Allegoriæ poetica ratio. Quod & Lactantius indicat, lib. 1. cap. 11. & 19. cum Poetas ait, quæ verè gesta sunt, in aliquas species obliquis figurationibus cum decore aliquo conuersa traduxisse, & mendacium nõ in factis, sed in nominibus admisisse. Quamobrem inepti sunt, & planè ἄμουσοι, qui in Poeticis narrationibus, & figmentis explicandis, ipsas tantùm voces, nudaque vocabula, aut etiam simplices γνώμας considerant, nec ea potiùs eliciũt, quæ sensum aliquem abstrusiorem contineant: vt qui in picturis dijudicandis colores aliquos, aut operum lineas quasdam conspiciunt, aut vt qui mercibus inuolutis appositas imaginum tesserulas admirantur, nec quid intus lateat, aut inclusum esse possit, animaduertunt.

Laus poetica. Habet enim diuinum hoc studium nescio quid latens & reconditum, quod æquè omnibus peruium & apertum non sit, sed ei duntaxat homini,

Ingenium cui sit, cui mens diuinior,

vt Flaccus loquitur, sicuti non obscurè aliquot disputationibus est à diuino Platone traditum. Sed & vt hoc adijciam, Poetas ipsos Philosophis sapientia neutiquam posteriores, aut inferiores fuisse, præter alios quosdam Platonicos cõtendit Maximus Tyrius.

An poetæ philosophis posteriores. Hi enim sese videntur populari auræ, & infimæ plebeculæ accommodasse, dum fabulosa eiusmodi prodiderũt, quæ diuinis rationibus accommodarunt, rem quidem aperta ratione abstrusiorem, ænigmatis autem clariorem, æqualiter à scientia atq; inscitia distantem, fidem sibi facientem propter id, quod iucundum est & admirationem, aliaq; non satis vulgò

persuasa

persuasa: adhæc quæ animum ad rerum existentium peruestigationem, & eorum quæ remota sunt, inquisitionem degẽtem concitet. Qua in re præstanda hi sanè homines magnum quiddam effecere: quandoquidem auribus humanis insidias quasdam sunt commenti, ij quidẽ re ipsa Philosophi, nomine autem Poetę, rẽ inuidiosam ad eam artem reuocarunt, quæ populum ad modum demulceat. Sese enim perinde habet erga multitudinem popularem Philosophus, atq; dites aliquis in eos, qui premuntur inopia. Sic autem videmus natura comparatum, vt qui vitio sunt alicui addicti, virtutem contrariam non sustineant, nisi eam superinductus aliquis fucus adumbrarit. Habetur autem Poeta mollis & facilis, propterq; delectationem diligitur, & propter virtutem nequaquã, aut saltem rarò cognoscitur. Ita enim medici salubre quoddam alexipharmacum dulci aliquo liquore aspergunt, ne deterreatur ęger saporis aut succi acrioris amaritie. Eodem planè modo de Philosophia illa veteri sentiendum, quæ sententijs suis figmentorum aut carminum, tanquam veste cultùque magnifico tectis, priscorum hominum animos primùm cepit atq; deliniuit: neq; secus id quidem, quàm dissimulata disciplinæ molestia ad institutionem & morum feritatem cicurandam illexit. Nec est autem quod in dubium reuoces, vtri melius de diuinis tractarint, Philosophine an Poetę: quin potiùs studiũ vtrumque tanquam initio fœdere, mutuò sese complecti deprehendas, vt eadem non diuersa putes. Cùm enim Philosophum ais, Poetam etiam intelligis: & cùm Poetam, Philosophum quoq; innuis. Hæc & multa alia Tyrius, quæ huc conferre placuit, ne in sequẽtibus repetere subinde cogar, quod semel admonuisse satis erit, vt quantum Poetis debeamus, philologus intelligat, nostrumque cõsilium in narrationibus mythologicis, & Poeticis allegorijs planum aliquando faciamus. Si enim fabulam nudam aut historiam attexere satis esse ad commentationes has, quanquam tenues, existimassemus, ansam ridendi, carpendique hæc, tanquam Poetarum deliria & nugamenta præberemus: (nõnulli enim sunt, & fuere iam olim, qui poeticum hoc studium vt planè nugatorium aspernentur) & maximè hoc de Ganymede figmẽtum, quod reprehendit Lactan. D. August. De ciuit. 18. cap. 13. & ipse Plato 1. De legib. sub persona Athenẽsis hospitis, nimirùm ob insanum pęderastię flagitium. Sed quia non video quàm sit necesse singulatàm anxiè persequi, quin potiùs ad propositum finem me continuè recipere iam tandem par sit. Age verò, per Ganymedem ab aquila raptum, animam humanã intelligimus, quæ, vt ait Plotinus, tum condere caput intra cęlum dicitur, cùm relicta quasi corporis secretione, cęlestia mẽtis oculo contemplatur: quod sanè absq; raptu quodam fieri minimè potest. Plato etiam in Phędone & Theęteto, cum iubet animam à corpore seiungere, non loco segregãdam intelligit, sed monet, ne corpori animus adhęrescat, neque ob corporis commercium à mente superiore fiat alienus, coneturq; quantum fieri poterit, subditã sibi animę speciem ad superiora perducere. Constat autem sumptum Emblema ex Xenophontis Symposio, quo loci concinnè & appositè Ganymedis ἔτυμον explanat. Ait enim Deos & Heroas animę amicitiam multò pluris facere, quã vsum, qui ex corpore percipitur. Iupiter enim quarum formam (cùm essent mortales) amauit, has ipsas mortales esse finit; quorum verò animas est amore prosecutus, hos immortalitate donauit, de quorũ numero Hercules, Castor, & Pollux esse dicuntur, cum aliquot alijs, quos Heroas appellabant. Sic etiam asseuerat Ganymedem non corporis, sed animi gratia à Ioue in Olympum fuisse raptum. Cuius quidem rei & testimonium ex ipso nomine colligamus licet. Habetur enim alicubi apud Homerum γάνυνται δέ τ' ἀκούων, *lætatur audiendo*: & alibi etiam, πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδὼς, id est, *sapientia plena mente consilia sciens*. Ex ambabus igitur his vocibus, non corporis, sed mentis deliciarum nomen Ganymedes referens, inter Deos est relatus. Sed dum vacat, hæc asscribã verba Philosophi, vt aliquo tandẽ onere cãdidatos linguę Gręcæ leuare possim. Ἐπιθυμῶ δέ σοι, ὦ Καλλία, καὶ μυθολογῆσαι, ὡς οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ Θεοὶ καὶ ἥρωες τὴν τῆς ψυχῆς φιλίαν περὶ πλείονος ἢ τὴν τοῦ σώματος χρῆσιν ποιοῦνται. Ζεύς τε γὰρ ὅσων μὲν θνητῶν οὐσῶν μορφῆς ἠράσθη συγγενόμενος, εἴα αὐτὰς θνητὰς εἶναι· ὅσων δὲ ψυχὰς ἀγαθῶν

Poeta nomine, re philosophi.

Poeta se vulgo facilius accõmodãt.

Poetica eadẽ philosophia.

Ganymedis fabula

la variè accepta.

Quid per Ganymedẽ intelligimus.

Vnde ductum Emblema.

ἀγαθεῖν, ἀθανάτους τούτους ἐποίει. ὡς ἡρακλῆς μὲν καὶ διόσκουροι εἰσὶ, λέγονται δὲ καὶ ἄλλοι. καὶ ἐγὼ δέ φημι καὶ γανυμήδην οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἕνεκα ὑπὸ διὸς εἰς ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τοὔνομα αὐτοῦ ἐστι μὲν γάρ δήπου καὶ ὁμήρῳ.

--- γάννυται δέ τ' ἀκούων.

τοῦτο δὲ φράζει ὅ, τι ἥδεται δέ τ' ἀκούων. ἐστι δὲ καὶ ἄλλοθί που.

--- πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδώς.

ἐξ ὧν συναμφοτέρων τούτων ἐκ ἡδυσώματος ὀνομασθεὶς ὁ γανυμήδης, ἀλλ' ἡδυγνώμων ἐν θεοῖς τετίμηται. Hęc fermè Xenophon. Facillimum mihi esset repetere agalmatis historiam, nisi fallor à Plinio, qui sic habet lib. 34.c.8. Leocras aquilam fecit sentiētem quid recipiat in Ganymede, & cui ferat, parcētem vnguibus etiam per vestem, &c. Sanctius Emblematis huius originem ad Scholiasten Homeri refert, Iliad. 4. cuius hæc verba: γανυμήδης ἡ πηρετεῖ μόνῳ τῷ Διῒ, ὅτι ὁ μὲν ζεὺς πρῶτος ἐστὶ νοῦς, μόνος δὲ ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάννυσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ Γαννυμήδης. Hoc est: *Ganymedes soli Ioui ministrat; quoniam Iupiter prima est intelligentia: solius autem intelligentiæ proprium est consilijs gaudere, atq; hoc sonat Ganymedes*. Fabula Ganymedis refertur ab Homero in hanc sententiam, vt vertit Nicolaus Valla:

Locus Plinij.

Tros ab Erichthonia, satus est de sanguine Trois
Idus, & Asaracus, similiq; Deo Ganymedes,
Egregius forma, raptus sublimis in auras
A. super cœlo positus diuum inter honores
Pulcher, vt ante Iouem misceret pocula mensis.

Trois igitur fuit filius Ganymedes, non Laomedontis, vt videtur sensisse Cicero 1. Tuscul. lapsus videlicet memoria (quo nomine solent magni viri laborare, qui grauioribus impediti curis, cùm citant vel autores, vel autorum testimonia, toto, quod aiunt, cœlo aberrant: id quod diligens lector sępe in Aristotelis deprehēdet libris, præsertim de moribus.) Verba Ciceronis hęc sunt: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret: non iusta causa, cur Laomedonti tāta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus & humana ad Deos transferebat, diuina mallē ad nos. Meminerunt huius fabulę & alij Poetæ: Virg. lib. 5. Aeneid. sic.

Ganymedes filius Trois.

Intextusq; puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat:
Acer anhelanti similis, quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis:
Longæui palmas nequicquā ad sidera tēdūt
Custodes, sæuitq; canum latratus in auras.

Statius lib. 1. Thebaidos:

Hinc Phrygius fuluis venator tollitur alis.
Gargara desidūt surgenti, et Troia recedit:
Stant mæsti comites, frustraq; sonantia laxant.
Ora canes, vmbramq; petunt, et nubila latrant.

Ouidius non ab aquila Iouis, sed ab ipso Ioue in aquilam mutato Ganymedem raptum canit:

Rex superum Phrygij quondam Ganymedis amore.
Arsit, et inuētum est aliqd qđ Iupiter esse.
Quam quod erat, mallet: nulla tamen alite verti
Dignatur, nisi quæ posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aere pennis,
Arripit Iliadē, q nunc quoq; pocula miscet,
Inuitaq; Ioui nectar Iunone ministrat.

His quoq; suffragantur & hi versus:

Αἰετὸς ὁ ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον γανυμήδην.
Κύκνος ἐπὶ ξανθὴν μητέρα τῆς ἑλένης.

Ipse aquila ad pulchrum Ganymedem Iupiter olim,
Ad matremque Helenæ deinde volauit olor.

Sunt qui fabulam hanc ad historiam referant, ex quibus Herodianus lib. 1. Licet, inquit, apud alios comperiam pugnā illic Ilum Phryga, Tantalumq; Lydum inter se conseruisse siue de via ortam, siue potiùs ob Ganymedis raptum. Cumq; diu ęquis viribus decertatū foret, ac permulti vtrinq; cecidissent, nomē ex ea clade loco esse impositum. Hæc etiam fama fertur, Ganymedem ipsum trahentibus in diuersa germani atq; amatoris manibus, vita esse orbatum, sublatumq; è medio, pro calamitatis solatio relata ad Iouem raptorem fabula, diuinis fuisse honoribus affectum. Paulus Orosius lib. 1. cap. 12. Tantalus, inquit, Rex Phrygiorum, Ganymedē Trois.

De Ganymede historia.

Dardaniorum Regis filium, cùm flagitiosissimè rapuisset, maiori conserti certaminis fœditate detinuit: sicut Phanocles poeta confirmat, qui maximum bellum ab hoc concitatum fuisse commemorat: Eusebius in Chronicis idem fere scribit, inquiens: Ob raptum Ganymedis, & Trois patris Ganymedis, & Tantali bellum exortum est, vt scribit Phanocles poeta. Frustra igitur Iouis fabula, & raptrix aquila fingitur. Chalcidenses tamen solebant ostendere locum (quem Harpagium nominabant) vbi Ganymedes ab Ioue fuisset raptus. In fabulam hanc Ganymedis multis in locis iocatur pro more suo Lucianus, quem consule, si plura de Ganymede cupis. Vide præterea Hygin. in Astron. poet. Martial. 7. epigram. Homerum in Hymno Veneris.

III. ASPICE.] Propriè: nam inuitat ad contemplandam picturam, quæ non nisi intuitu & aspectu percipitur.

Egregius. *Egregius pictor*,] Excellens, eximius, quasi ex toto grege electus, peritus, πεπαιδευμένος. Pictores olim florente Græcia, non suæ artis modò, sed & rerum omnium, quæ cognitione dignę essent, peritos fuisse constat ex Pausania & Plinio. Quis autem fuerit hic egregius pictor parui refert inquirere. Nam poteris hæc intelligere de quodam pictore, qui hac Emblemata depinxit; nisi malis de Leocra pictore nobilissimo fieri sermonem, de quo ex Plinio iam diximus.

'Auium regina aquila, et Iouis ales. *Iouis alite*.] Aquilæ περίφρασις. Hanc auium reginam appellant, credidítque antiquitas eam Ioui tela ministrare & fulmen. Horatius 4. Carm.

Qualem ministram fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permisit expertus fidem
Iupiter in Ganymede flauo.

Hæc in Iouis tutela ideo esse dicitur, quia fulmine non tangitur, vt Plinius lib. 2. c. 51. & lib. 10. cap. 3. est autor. Vel quod sit altissimi volatus, ita vt nubes transuolet, & contra solis orientis radios immotam teneat oculorum aciem, quod scribit Aristoteles. Siue quod regina sit auium, vt cecinit in Olymp. Pindarus. Siue quod ab ea Iouem enutritum arbitrati sint, vt testatur Moero in his:

Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσων
Γαμφηλῇ φορέεσκε ποτὸν Διὶ μητιόεντι
Τὸν καὶ νικήσας πατέρα κρόνον εὐρύοπα ζεὺς
Ἀθάνατον ποίησε, καὶ οὐρανῷ ἐγκατένασσεν.

Ast aquila huic nectar de petra dulce quod hausit
Mox rostro sublimè volans afferre solebat.
Hanc patri altitonans mox regno victor adempto
Esse immortalem voluit, cœloq; locauit.

Phornutus eam Ioui esse sacrã vult, quòd volandi pernicitate alijs auibus excellat, ἱερὸς δ' ὄρνις, inquit, αὐτοῦ ὁ ἀετὸς λέγεται εἶναι, διὰ τὸ ὀξύτατον τοῦτον εἶναι τῶν ἄλλων πτηνῶν. Lege Plinium lib. x. c. 4. & 5. Pierium Valerian. lib. 19. Hieroglyphicωn. Sunt qui aliò conuertunt aquilam: nauem enim intelligũt, cuius insigne aquila esset; aut legionem militum, qua legione raptus esse putatur. Lactant. lib. 1. c. 10. Fulgentius Mythologic. 1.

Fecerit,] ποιεῖσθαι, Poetatum est; nam hinc ποιηταὶ dicti sunt. Hic ad picturam refertur, est enim pictura nil aliud quàm muta poesis; vt vicissim poesis loquens pictura.

Puerum Iliacum.] Ganymedem, ab Ilio Troiæ ciuitate, qui Troem patrem habuit Troiæ regem: & à Poetis dicitur ab aquila raptus, & in cœlum sublatus, vt Deorum præficeretur aqualiculis. Martialis lib. I. Hom. Iliad. 5.

Æthereas aquila puerũ portãte per auras.
Illæsum timidis vnguibus hæsit onus.

Summa per astra.] Puto alludi ad animi alas, de quibus Plato.

Vehi.] Præclara Metaphora: hinc vehiculum animi, contemplatio, διάνοια, θεωρία.

Quisue Iouem.] Iupiter idem est, quod iuuans pater, quem conuersis casibus appellamus à iuuando Iouem. Ita Cicero lib. 2. de Nat. Deor. Simili modo dicitur à Græcis ζεὺς quod vitę omnium sit autor, ἀπὸ τοῦ ζάω, viuo. Eundem & Δία vocãt, quod per ipsum sint omnia. Hæc & plura Diogenes Laertius in vita Zenonis. Iupiter vnde dictus.

Puerilis simplicitas Deo grata. *Tactum puerili, etc.*] Puerilem simplicitatem, id est, innocentiam & mentis puritatem Deo gratissimam esse passim testantur sacræ literæ. Quò illud sacri oraculi referendum: *Sinite paruuli ad me veniant.* &, *Nisi efficiamini sicut paruuli, etc.*

Mœnius.

Homerus cur Mæonius dictus.

Mæonius.] Homerus, qui Mæonius centiens appellatur à Martiano Capella lib. 1. de nuptijs Philologiæ, à Mæone rege à quo educatus fertur, ita cognominatus. Thersagoras apud Lucianum in Demosth. encomio, ita de Homero verba facit: πατέρα δὲ μαίονα τὸν λυδὸν, ἢ ποταμὸν, καὶ μητέρα * μελανώπην φασὶν ἢ νύμφην τῶν δρυάδων. Alij Mæonium, siue Mæonidem dictum volunt à Mæonia, regione minoris Asiæ, (teste Plinio & Ptolemæo) nunc Lydia dicta, quod inde Homerus, vt quorundam fuit opinio, traxerit originem. Sed de Homeri patria varia traduntur, multaq; in hanc sententiam sunt conscripta epigrammata. Adiungam vnum distichon ex Gellianus noctibus lib. 3. c. 11.

* μελανίππην.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν σαλαμίν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι. Hoc est:
Septem vrbes certant de stirpe insignis Homeri.
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Sed Plutarchus ex sententia Ephori Cumæi, non à patria, sed à genere Mæonium appellatum tradit. Tres enim enumerat fratres Cumæos, Attellem, Mæonem Diũ; horum Dium in Ascram Bœoticæ vicum migrasse, ibique ex Pycimide vxore suscepisse Hesiodum. Attellem in patria diem obijsse, filiamq; nomine Critheida, fratris Mæonis tutelæ reliquisse. Hanc Mæon cùm ingrauidasset, infamiam veritus, eam Phemio Grammatico in matrimonium collocauit, quæ non multo post iuxta fluuium Meletem Homerum peperit, qui Melesigenes inde fuit appellatus. Eius vitam latissimè prosequitur Herodotus, quem vide.

Melesigenes Homerus.

Laus Homeri.

Senex,] Ab ætatis peritia, ab auctoritate, dignitateq; eò quippe prouectus est auctoritatis Homerus, vt non tantum priscæ poeticæ diuinus auctor apud Græcos, ab Apuleio lib. 9. sed & contentione summa literarum parens, & doctrinarum fons à celeberrimis pronuncietur auctoribus. Estque memorabile in primis, quod Palaton ζωγράφος, siue pictor, cum Homerum describere, illum quidem veluti vomentem exprimebat, poetas verò reliquos per ambitum adstitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est, quæ reiecisset is, absorbentes. Cui non ineptè accommodari poterit illud Ouidij.

Homerus vomens.

Aspice Mæoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pierijs ora rigantur aquis.

Huius laudes si pluribus deprædicare velim, verear, ne laborem suscepturus sim inanem, ac prorsus inutilem, cũ nihil hoc aliud videri possit, quàm eum laudare, quem nemo vituperat, sed omnes venerãtur & suspiciunt: Aut etiam cum Aristophane quærendum mihi sit, vndenam, μυριαφόρον, quod, Suida interprete, decies mille amphorarum verbũm est, accipiam, quo satis dignè eum compellare possim. Eius laudes, patriam, luminum orbitatem, & quo tempore vixerit (qua de re multum auctores ambigunt) ex probatissimis scriptoribus retulit Melchior Guilandinus in tract. de Papyro, membro 4.

Ganymedis nomẽ vnde.

Consilium, mens atq; Dei, etc.] Μυθολογία est, qua respõdet ad interrogata; in qua aduertendum, quàm graphicè & commodè Ganymedi nominis vim exprimat, γάνυμι enim, vel γάννυμαι, lętor est: respondetq; his quæ dixit, *Gaudia præstant*: & μήδεα *consilia*, vnde γάννυσθαι μήδεσι τοῦ Διός. Emblematis & figmenti sensum explanat. Dicit enim illam esse propriam lętitiam, quæ à consilijs & contemplatione oritur, & in qua summum bonum nonnulli Philosophorum collocarunt. Distichon sic explico: Ille, cui Dei consilium atq; mens præstant gaudia, is creditur adesse summo Ioui.

RAPTVM Ganymedis Alciatus traducit ad eos, qui pia cogitatione, & ardenti affectu animi, Dei quasi domicilium penetrant, tamq; sibi placent in ijs, quæ Deo grata sunt, vt in hac etiam vita nonnihil æternæ beatitudinis deliciarum experiantur. Ab hoc non dissentit Homeri scholiastes ad 4. Iliad. qui Iouis nomine primã intelligentiã, πρῶτον νοῦν: Ganymedes verò, eum qui consilijs diuinis gaudeat. τοῦτο γὰρ ὁ Γαννυμήδης, ὡς ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάννυσθαι. Hoc penè sensu dixit Naumachius, vetus Poeta, *pulcrum esse virginem puris semper cogitationibus delectari*: id est (nam Grȩca perbelle cõueniunt huic Ganymedis etymo) IV.

Iupiter quid.

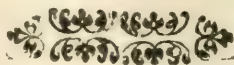
----- καλὸν
παρθενικὴν καθαροῖσιν ἀεὶ μελεδήμασι χαίρειν.

Sed & Grammatici non modò quin etiam Philo-

Felices qui. Philosophi non postremi nominis beatos seu felices, quos εὐδαίμονας, καὶ μακαρίους appellant, non alio sensu ijs id impositum nomen putant, quàm quòd habeant aliquem cum dijs consensum. Nam & εὐδαιμονεῖν Aristotelis interpretantur εὖ ζῆν: nonnulli etiam θεωρεῖν. μακαρίους autem à μα. καὶ τοῦ χαίρω. Locus Aristot. est Moral. ad Nicomach. 7. Item 10. cap. 4. cuius sententiam Sanctius paulò fusiùs tractat. Est, inquit, vniuscuiusq; sensus voluptas propria, vt auditionis, gustationis, &c. Sed ita in vnoquoque sensu perfecta erit voluptas, si sensus ille purissimus sit, & obiectum illius sensus sit præstantissimum. Fiet hæc res exemplis illustrior. Si auditionis sensus purgatus est abunde, obijciaturq; illi cœlestis quædam & diuina Musica, tum ingenerabitur summa illius sensus voluptas. Sic in visu. Quod prodest, si tibi ostendatur vel Apellis, vel Timanthis ingeniosissimè depicta tabula, si lippus, aut sis captus lumine? Opus est denique, vt oculus sit purissimus, & illius obiectum præstantissimum. Vt igitur sua cuiusque sensus voluptas est propria: ita & mentis, & intellectus, & contemplationis: similiq; pacto summa voluptas generatur intelligentię nostrę, si ipsa, quoad fieri potest, purissima sit & defęcata, & sibi eligat ex omnibus rebus quod sit pręstātissimum, vtpote Deum, in quā contempletur, & totis viribus rapiatur. Qui igitur sic collocat intellectum suum, nec vilibus & caducis huius sęcula rebus intentus est, meritò Ganymedes poterit appellari. Etenim (vt eodem libro cap. 8. idem Arist. inquit) si Dij res curant humanas (sicuti curant) profectò illud quidem est consentaneum, vt re delectentur & optima, & quę generis societate cum ipsis sit coniunctissima, qualis mens videtur esse, iisq; hominibus, qui eam rem maximè ament & colante beneficia reddāt, quod res eas curent illi, quas habent charas, rectèque vt præclarè facta sequantur. Ergo quę Deo charissimus est, ideq; beatissimus debet esse: ita sapiens maximè est beatus futurus. Hæc ille. Addo pręterea etiam id pietatis ergò: Ganymedei raptus figmentum non Iouis habere flagitium, sed historiā, à qua possint ad Dei cultū homines inflammari. Laudaui auctores, certè ἀξιοπίστους, Xenophontem nempe & Eustathium Homericum interpretem. Sanè nostri non temerè Hieroglyphicum aquilę D. Ioanni tribuere, vt eius in diuinis rebus acumen longè perspicax & oculatum, vt ita dicam, ostenderent. Vt enim aquila, quasi acula, ab acumine dicta est; & Homero teste, αἰετὸς ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν: sic diuus ille oculorum acie in altissimę diuinitatis recessum directa, præ alijs omnibus θεανθρώπου arcana vidit, qua Ebionitarum nefandam hęresim persundedit, & præpetibus pennis euolauit, de que ipso rerum diuinarum nido pellucidas illas gemmas est mutuatus, quæ posteà oculis hominum caligantibus veram certamque claritatem afferant. Sed hic me cohibeo, quòd id esse videam Theologorū pensum, si vnum Lactantij Firmiani locum adscripsero, ex lib. 5. cap. 10. qui ad generale emblematis huius argumentum facit: Ad placandum Deum, quem colas, inquit, ijs rebus opus est, quibus illum gaudere ac delectari scias. Sic fit, vt vitam colentium Deus pro qualitate numinis sui formet, quoniam religiosissimus est cultus, imitari. Totum igitur Emblema innuit, eum qui formæ elegantis & præcellentis erit, hoc est, ab omni scelere purus, vitij nullis contaminatus, sed vitæ integritate candens, & resplendentibus virtutibus omnimodè præditus; quiq; humili spiritu, & simplex vti puer, omnibus suis consilijs & cogitationibus in Deo solùm gaudet, dici à Deo raptum per aquilam, mentem hominis (quę auis instar sub limia petit) significantem. Talis verè in Deo lætabitur, ei deniq; in cœlis commodè nectar illud propinabit perenne & suauissimum.

D. Ioanni aquilæ Hieroglyphicū cur tributū.

Epilogus.

Sapientia

Sapientia humana, ſtultitia eſt apud Deum.

EMBLEMA V.

QVID dicam? quonam hoc compellem nomine monſtrum
Biforme, quod non eſt homo, nec eſt draco?
Sed ſine vir pedibus, ſummis ſine partibus anguis,
Vir anguipes dici, & homiceps anguis poteſt.
Anguem pedit homo, hominem eructauit & anguis:
Nec finis hominis eſt, initium nec eſt feræ.
Sic olim Cecrops doctis regnauit Athenis:
Sic & gigantes terra mater protulit.
Hæc vafrum ſpecies, ſed relligione carentem,
Terrena tantùm quique curet, indicat.

COMMENTARII.

I. PONITVR monſtrum biforme, ſuperiore ſui parte virum, inferiore ſerpentem referens, circa ſceptra, coronas, vaſa pretioſa, & pecuniarum aceruos occupatum. Inſcriptio ſumpta eſt ex Epiſt. D. Pauli ad Corinth. 1. cap. 3. ἡ γὰρ σοφία τȣ̃ κόσμȣ τȣ́τȣ, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐςὶ. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.* Verſus ſunt Hexametri, & Trimetri Iambici.

II. Hoc in monſtro deſignando verbis vſus eſt obſcuris, & ſententijs planè ænigmaticis. Id tamen quicquid ſit, aperto primùm fonte;, deinde auctoris conſilio, ſi tamen poſſimus commodè, illuſtrare conabimur. Totum hoc fermè videtur imitatus ex gryphis moniſtichis, & diſticho quodam, quæ in collectaneis epigramm. Græcorum legimus, quæque huc aſcribemus. Sunt autem εἰς χείρωνα ἱπποκένταυρον, lib. 4. Antholog. his verbis:

Fons Emblematis.

Ἀνδρόθεν ἐκκέχυθ' ἵππος, ἀνέδραμε γ' ἱππόθεν ἀνήρ.
Ἀνὴρ νόσφι ποδῶν, κεφαλῆς δ' ἄτερ αἰόλος ἵππος.
Ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, ἀνὴρ δ' ἀποπέρδεται ἵππον.
Ἵππος ἔην ἀκάρηνος, ἀνὴρ δ' ἀτέλεστος ἔκειτο,
Ὅν γε φύσις παίζουσα θοῷ ἐνεκέντρισεν ἵππῳ.

Ad verbum ſi effertur:

Ex viro deſcendit equus; aſcendit autem de equo vir.

Vir ſine pedibus, ſine capite autem celer equus.

Equus ructat virũ, vir aũt pedit equũ.

Equus non habebat principium, vir autem carebat fine:

Sed hunc natura ludens acri equo † miſcuit,

† infixit.

Alciatus noſter paucis mutatis verbis ſic vertit:

Ex viro deſcendit equus, aſcendit autem vir de equo.
Vir quidem ſine cruribus, & equus fuit ſine vertice.
Nam equum pedit vir, & velox equus ructat virum;
Non habebat finem homo, neque quadrupes exordium;
Sed virum natura ludens acri equo commiſcuit.

Quid hoc monſtro intelligatur.

Hoc informi monſtro, quod nec omninò formam humanam, nec omninò ſerpentinam figuram habeat, natura quidem duplici, quodq; needum certam appellationem ſortiri poſſit, ij notatur, qui anima rationis participe à Deo informati, terrena tantùm ſapiunt: & neglecta conditione ſui meliore, humi repunt, in naturamq; belluinam degenerant. Monſtrum enim, vt hic exprimitur, in hominem non deſinit, nec eſt feræ principium: non enim finem ſpectant Epicurei homines, propter quem homini ſit conceſſa ratio, qua miſerè abutuntur, eamque ſpontanea quadam & exitioſa ignoratione inficiunt. Tales fuerunt rigidi illi Philoſophiæ ſatellites, qui cùm perpetuò dogmatis ſapientiæ veteris, & ſibi parùm cõſtantis adhæſerint, nihil aliud ſpirarunt, quàm quæ terræ ſunt, tametſi vnum illis videretur eſſe ſtudium cœleſtia diuinaque contemplandi: quos ideò exagitat vir ſanctiſſimus Auguſtin. libris de ciuit. Dei, Lactantius, Euſebius, & alij multi. Opinor autem hic Alciatum exempli cauſam Cecropem appoſuiſſe, nec quidem ab re: Ille enim primus idolorum cultu totam Græciam imbuit, primus Iouem inuocauit, ſimulacrorum vſum induxit, aras conſtruxit, & ſacra dijs fecit (teſte Euſebio, Herodoto, & pluribus alijs) quæ omnia ante ea tempora omninò fuerant inaudita. Quòd verò primus inter marem & fœminam certa connubia dicatur inſtituiſſe, quæ antè vaga eſſent & incerta, διφυής, id eſt, biformis, eſt nominatus. Hincq; colligere licet, mundi ſapientiam, quam technis & præſtigijs ſatanicis inuexere priores illi Principes, meram fuiſſe ſtultitiam, cùm perſpicuum ſit, eam longè deſciuiſſe ab inſtitutis illis priſcorum patrum, qui leges diuinas à Noeo, & eius meliore poſteritate hauſerant. Hos itaque vafros, & religionis expertes, quibus tantum curæ terrena ſunt, & quorum Deus venter eſt, ex hominum albo reijcimus.

Epicurei.

Philoſophi.

Cecrops biformis.

Quid dicam? quenam &c.] Quæ noua ſunt, ſtupenda, aut admirationis aliquid præ ſe ferunt, vt quæ à communi rerum natura ſunt aliena, deſcribi ferè ſolent quibuſdam verborum ſubobſcuris ambagibus & rerum inuolucris, vt hic fit ab Alciato in monſtri huius periphraſi. Totum certè δικαστικὸν, vti periculoſæ plenum aleæ doctis viſum, mihi quidem non potuit non videri perobſcurum. Quòd ſi rem acu, quod aiunt, non tetigerim, tentaui tamen quid hac in parte vires alioqui imbecilles poſſent, & alijs tradidi lampada, vt maiore tandem induſtria diligẽtiam aliquam noſtram obſcurent. Quæ dum interea meditor, fortaſsè non malè vno claudam prouerbio, quod hic obſcurè proponitur: Id igitur prouerbium vſurparunt duo eccleſiæ Chriſtianæ lumina Nazianzenus Gregorius, & Chryſoſtomus: ille III.

quidem

quidem in epistolis sic: τὴν πεζὴν στέργειν φιλοσοφίαν, καὶ κάτω μένουσαν, *pedestrem amplexari, humiq; manentem philosophiã.* Idem monodia in Basilium: ὧν ἀνδραποδώδης καὶ κάτω νενευκὼς ὁ βίος: quorum vita seruilis est, qualis mancipiorum, & humum spectans. Sic Chrysostomus adhortatur, humi repẽtes cogitationes erigamus: ἵνα τοὺς χάμαι συρομένους λογισμοὺς ἀνορθώσαμεν. Mitto enim quod de paganorum studio multi è nostris tradiderunt, quos alicubi Theodoretus χαμαιζήλους καὶ ἐπιγαίους appellat: id est, rerum caducarum & humi repentium studijs addictos. Sed Lactantiana quædam lucem huic loco afferent, meo quidem iudicio, ex cap. 3. lib. 2. Quos homines (de philosophis loquitur) philosophus ac poeta Lucretius grauiter accusat tanquam humiles & abiectos, qui contra naturæ suæ rationem ad veneranda terrena se prosternãt. Ait enim:

Et faciunt animos humiles formidine Diuum,
Depressoque premunt ad terram.

Alio loco sic idem:

Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras,
Nec procumbere humi prostratum, &c.

Paulò post: non oportet sublimes & excelsos animos aduocari, atque in terram premi, sed nihil aliud quàm cęlestia cogitare.

Monstrum biforme.] Duas formas habens, supernè hominis, infernè verò serpentis; nec tamen hominis aut serpentis naturam aut conformationem habet. Mõstrum enim est, quod fit contra naturam. *Mõstrum* Interea, quandoquidem Alciatus noster in monstro tam informi effigiando primũ hæserit, vti rem nouam & insolentem, planèque stupendam expressurus, nescio an huc conferre ausim Libycam illam fabulam, quam Chrysostomus Dion retulit oratione 5. Sed cùm nihil sit in narrando pericli, non patiar studiosos eà defraudari. Ait igitur esse in Libya ferarum genus, ex promiscuo belluarum diuersi generis coitu, sæuum admodum & ferox circa Syrtes imprimis versari. Monstri faciem esse muliebri corpore certè formoso, papillis tumentibus, toto pectore ac ceruice pulcherrima, cutis colore admodum nitido, reliquis partibus corporis horridis, & squammarum scabritie asperis, infernè demum in longum anguem desinentibus. Feras esse omnium velocissimas ait, vt nemo sit adeò alacer, qui earum insultus effugerit. Animalia cætera quotquot nactæ fuerint, per vim assequuntur, tandemque opprimunt: vnum hominem modò blanditijs adoriri, & præstigijs implicare. Cætera Dion. At quia superiore commentario conatus sum inuentionem carminis Alciatini expiscari, sicut feci, & ex quodam autore vetere: addo & hoc, apud Ælianum lib. 9. de varia Histor. antiquissimum quẽdam virum in Ausonia fuisse olim, nomine Marem, cuius anterior facies hominis esset, posterior equi: Græcis est ἱππομιγής. *ἱππομιγής.* Causam autem naturæ duplicis in id confert, quod primus equum alcenderit. Refert quoque Cœlius Rhodigin. lib. 25. cap. 32. ex concubitu pastoris, nomine Crathis, cum capra, ob idque ab hirco zelotypo occisi, natum esse infantem, qui cruribus matrem referret, facie verò patrem. *Mõstrum ex capra & homine.* Hunc deorum numero ascitum, constans tenuit fama, fuitq; Hylæum numen, Napæumq; Huiusmodi monstra nullo pacto reperiri posse festiuis carminibus indicat Lucretius lib. 5. Plinius tamen nat. Hist. lib. 7. cap. 3. dicit, Claudium Cæsarem scripsisse natum in Thessalia Hippocentaurum, eodemque die interijsse. *Hippocentaurus.*

Nec est draco.] Obiter admoneo hic confundi virum & hominem, draconem cum angue siue serpente, &c. quæ ænigmatum lex est.

Vir anguipes. &c.] videtur de industria verbis obscuris vsus, vt rem abstrusam, & quasi recõditam insculperet potiùs quàm delinearet.

Anguem pedit homo, &c.] Hic Græcorum more non absumit vocalem, quæ in cæsura hac remanet integra, idque ferè fit rei difficultatis aut grauitatis ostendendæ ergo. Cæterum nouè videtur vsus his verbis, *pedit*, & *eructauit*, quæ vim magnam habent ad demonstrandam monstri huius obscœnitatem: Rem enim turpem turpia verba decent. *Pedere & eructare, obscœna verba.* Ponuntur autem hæc duo verba, *pedit, eructauit*, κατ᾽ ἀντίθεσιν. Pedere enim est, quando apertis cauernis inferioribus Æolus per posterius promontorium flatus emittit, nares ferientes: *Pedere.* at anguem pedere, prorsus nouè & insolenter dictum, vt scilicet ad monstri insolentiam adderet quoq; geniture nouitatem.

Sic hominem eructare anguis dicitur, vt rem prodigiosam quoquo modo effingeret. Eructare, nihil est aliud quàm efferre, & egerere, vel ructando aliquid eijcere. Iuuenal. *Eructare.*

Si bene ructauit, si rectè minxit amicus.

Hoc fere sensu dixit Catullus:

In pede stans fixo carmina ructat hians.

Et Lucilius apud Horatium ducentos versus stans pede in vno ructabat. Serpentem quoque inter significationes alias turpium voluptatum, & mollium illecebrarum notam esse, aliunde didicimus.

Nec finis hominis est, &c.] Non definit in hominem, quòd finem non spectet, cuius maximè causa conditus homo sit: nec habet feræ principium, quod primò anima rationis participe donatum à Deo sit, vt omnibus alijs animantibus excelleret, sicuti copiosa disputatione Cicero 1. de legib. prosequitur.

Plin. c. 6. 56. *Cecrops rex Atheniensium.* *Sic olim Cecrops*] Cecrops regionis Atticæ rex primus, qui Athenarum arcem extruxit: hinc Cecropidæ Athenienses. Venit autem Cecrops Athenas ex vrbe Ægyptia, quæ dicitur Sais, atque vt inquit Charax, Sais apud Ægyptios vocantur Athenæ. Pausanias ait eum διφυῆ, hoc est, naturæ duplicis, superiori parte viri, inferiori feræ, quòd coniugia primùm instituerit in Attica regione. *Cur dicitur διφυὴς, variæ opiniones.* Malim tamen referre ad id quod superiùs attigi, de superstitione nimirùm, & idolomania, quam primus illic dicitur induxisse. Lege D. Aug. De ciuit. cap. 8. lib. 18. Iustin. lib. 2. Tzetzes in Cassandram Lycophr. *Tzetzis.* Cecropem ait biformem nominatum, quod ex draconis dentibus egressus sit: vel quod duorum hominum magnitudinis esset: vel duarum linguarum peritus, Ægyptiacæ nimirum & Græcæ: aut, vt est in fabulis, quod superiores hominis partes, inferiores autè draconis habuerit: quod quidem ἀλληγορικῶς Demosthenes interpretatus dixit, illum robore similem draconi fuisse, homini mente. Existimat tamen idem Tzetzes eum optimum regem extitisse, quippe qui hominum ferocitatem omnem de medio sustulerit: vel quòd primus mulieres, quæ more ferarum coibant promiscuè, (vt est apud Ioannem Antiochenum) ad certa coniugia reuocarit, sicque nefandos concubitus & belluinos aboleuerit. Nam antea pueri erant μονοφυεῖς, id est, vnius naturæ, matrem quippe solam noscebant. Regnante verò in Attica Cecrope, cessauit illa ferina commistio, & viris legitimè. Cecrops vxores iunxit. Inde iam pueris & patrem, & matrem noscentibus, dictus est ipse Cecrops διφυής, quod per illum pueri hoc essent consecuti. Hæc Tzetzes. Cecrope regnante primum in arce oliua orta est, & ex Mineruæ quoq; nomine Græco, Athenæ nuncupatæ. *Eusebij.* Dicebatur autem Cecrops διφυής, id est, duabus naturis, siue ob longitudinem corporis: siue idcirco, quod cum esset Ægyptius, vtramque linguam sciebat, Græcam & Aegyptiacam. Primus Cecrops bouem immolans Iouem appellauit; & Cecropia regio ab eo nuncupata. Floruit tempore Mosis anno Mundi 3645. Hæc ex Eusebij Chronicis, quæ omnia in præfatione posuit latius. Aliter Plutarchus in libello De sera numinis vindicta: Perinde, inquit, ambiguè priscos de Cecrope fabulatos arbitror, non (vt aliqui asserunt) ex optimo rege crudelem & immitem factum esse tyrannum; sed contrà cum sub initium morosus ac terribilis fuisset, postea perquam humanè ac placidè imperasse. *Plutarchi.* Aliter Iustinus: Ante Deucalionis tempora, inquit, regem habuere Cecropem, quem, vt omnis antiquitas fabulata est, biformem prodidere: quia primus marem fœminæ matrimonio iunxit. *Iustini.*

Doctis Athenis.]Doctis, metaphora epitheti. Doctas posuit propter celebratissimam toto orbe scholam. Hinc enim magni Oratores, hinc Rhetores, hinc Sophistæ, hinc clari denique legum latores. Plutarchus huius epitheti vim expressit commētario, πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον, ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι. Reuera hæc vrbs, inquit, multarum etiam aliarum mater, artiumque benigna parens, quarum alias prima reperit, inq; lucem misit, alijs honorem, vim, incrementa contulit. *Laus Athenarū.* Grecè verò sic: πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἡ πόλις ἥδε μήτηρ καὶ τροφὸς εὐμενὴς τεχνῶν γέγονε, τὰς μὲν εὑραμένη καὶ ἀναφήνασα πρώτη. ταῖς δὲ δύναμιν προσθεῖσα καὶ τιμὴν καὶ αὔξησιν. Cicero 1. de Oratore, omnium doctrinarum inuentrices Athenas appellat. Sic idem pro Flacco: Adsunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ atq; in omnes terras distributæ putantur. Hæc sunt præclara certè & antiqua vrbis Athenarum

eulogia

eulogia. Sed occurrunt etiam aliorum quorundam non pœnitenda testimonia. Sic enim Velleius Paterculus ad finem 1. hist. Rom. Vna vrbs Attica pluribus annis eloquentia, quàm vniuersa Græcia, operibusque floruit, adeò vt corpora gentis illius separata sint in alias ciuitates. Ingenia verò solis Atheniensium muris clausa existimes. Apuleius enim 10. Asini aurei: Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses & catosillos, & omnis sciétiæ magistros. Idem Apolog. 1. Apud Athenienses cartos Melecides fatuus. Et Iustin. lib. 5. Athenas vocat patriam communem eloquentiæ. Lib. 2. idem scripserat, literas certas ac facundiam, & ordinem ciuilem, disciplinæ veluti templum Athenis. Mamertin. oratione panegyric. quam Iuliano dictam volunt: Ipsæ illæ bonarum artium magistræ & inuentrices Athenæ. Valerius Max. lib. 8. c. 7. Athenas locum doctrinæ fertilissimum dixit. Quod enim transiliam cum alijs quam plurimis Cassiodorum, qui lib. 12. Variarum, epist. 15. Athenas sedem esse sapientium dictas ab antiquis ait?

Gigantes quales. *Sic & Gigantes*] Gigantes Titanis & Terræ fuerunt fil.j: siue, vt alij volunt, Terræ tantum sine patre. Fuerunt autem staturæ admirabilis, quorum pedes in serpentum volumina desinebant, ijq; in Deorum perniciem nati putabantur: cum quibus pugnare ausi, fulmine concussi sunt, atq; sub Ætnam, aliasq; insulas detrusi. Pugnam hanc attingit Pindarus in Nemeis. Huius figmenti rationem Mythologi adferũt, eamque traducunt ad homines quosdam impios, qui Deos negligerent, aut etiam negarent: quorum pedes in draconum volumina desijsse aiunt, quod nihil superum, nihil rectum cogitarent, totius eorum vitæ gressu ad inferna mergente. Macrob. Saturnal. 1. c. 20. Virgilius in opusculo de Ætna:

His natura sua est aluo tenus, ima per omnes
Squãmeus intortis sinuat vestigia serpens.

Multa de Gigantum ortu & pugnis Diodorus lib. 4. & 5. A poetis vocantur anguinei, anguipes, & serpentigenæ. *Anguipedes.* Ouid. 1. Metam.

---- *Quæ centum quisq; parabat*
Inijcere anguipedũ captiuo brachia cœlo.

Serpentigenæ. Idem 4. Trist.

Sphingaq; & Harpyias, serpentigenasq; gigantas.

Quod mihi reuocat in memoriam veteres statuas, quibus gigantum formæ obtortis cruribus conspiciebantur, quodq; Lampridius retulit in Commodo: eum nempe quos obtortis cruribus esset vbicumq; nactus, sagittis & libidine solitum configere, eosq; draconteos appellitare. Quod epimythion hexasticho complexus est Bartholom. Anulus in picta Poesi: hunc enim scriptorem, alioqui recentem, eruditum tamen & acutum, citare nihil verebor: *ἐπιμύθιον.*

Tale gigãtũm legitur genus, vt nihil altũ
Cogitet, at spernat, vel neget esse Deum:
Et tãtum, quãtum sẽsu exteriore mouetur,
Commodat ad præsens se, vel ad id quod adest.
Hoc genus anguipedum mythici finxere Poetæ,
Quorum affectus humi (segnis ad alta) repat.

Si vacat, lege Pierium Valerianum lib. 16. & 25. Hieroglyphic. *Gigãtum arrogantia.* Horum gigantum arrogantia tanta fuit, vt prouerbij locum obtinuerit; nec abs re, nam ex sacris literis originem sumpsisse videtur, vbi legitur, gigantes turrim conatos struere, cuius culmen cœlos attingeret, nisi Deus confusione linguarum eos ab incepto abstraxisset. Gigantum fabulam Homeri scholiastes in hanc sententiam narrat: Cum Iupiter patrem Saturnum regno deturbasset, Deorumq; sibi principatum adsciuisset, Gigantes Terræ filij succensentes, Tartesi (quæ ciuitas est iuxta Oceanum) magnum bellum aduersus Iouem adornarunt: Iupiter verò illis obuiam factus, in Erebum deiecit, ac patri Saturno in ipsos imperiũ tradidit. Et Ophioni, qui cæteris superbia præstare videbatur, superato montem ab eius nomine Ophionium superimposuit. *Ophion.* Missos hoc loco facio, qui multi multa de gigantibus, quorum alij, fuisse negant, quidam contrà, & certè plures, non enim vacat sublegere quæ de gigantibus tradunt Herod. in Clio. Plin. 7. c. 16. Solin. cap. 5. tantùm admonuisse sat est. Ego quidem facilè mihi persuáserim hoc gigãtum nomine intelligi veteribus barbaram & impiam gentem, quæ sub hominis figura feritatem exerceret, à quibus honestarum rerum inducta fuerit ἀταξία, quales describuntur à Poetis, Cyclopes, Læstrigones, alijque qui ferinis moribus vaga- *Gigantes gens impia.*

bantur

bantur, insontes & probos quosq; impunè lædebant, nullam diuini humaniq; iuris rationem habebant. Cui videtur astipulari Berosus Babylonicus de Antiquit. Circa Libanum, inquit, fuisse Enos vrbem maximum Gigantum, qui vniuerso orbi dominabantur, ab occasu Solis ad ortum. Hi vastitate corporis ac robore confisi, inuentis armis omnes opprimebant; libidinique inseruientes inuenerunt papiliones, & instrumenta musica, & omnes delicias. Manducabant homines, & procurabãt abortus, in eduliumq; præparabant, & commiscebantur matribus, filiabus, sororibus, masculis, & brutis, & nihil erat sceleris, quod non admitterent, contemptores religionum & Deorum.

Gigantes terrigenæ. *Terra mater protulit.*] Gigantes terrigenæ dicuntur à Poetis, id est, terræ filij, vt vi nominis intelligitur; γῆ, terra, γίνομαι, fio, nascor. vel, παρὰ τὸ ἐκ γῆς ἰέναι, quasi ἐκ γῆς γεγενημένοι. Sic canit Orpheus lib. 8. sacri serm.

ὃς καλέουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
οὕνεκα γῆς ἐγένοντο, καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

id est:

Nomine gentili Diui hos dixere Gigantes,
Quod geniti è Terra, Cœli sint sanguine creti.

Hesiodus quoq; in Theogonia, Erinnyes & Gigantes ex cruore Cœli, cùm is à Saturno filio castraretur, in gremium, Terræ dilapso procreatos dicit, his versibus:

ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
πάσας δέξατο Γαῖα. περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν
Γείνατ' ἐριννῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε γίγαντας.

Sanguineæ quotquot guttæ cecidere, recepit
Terra omnes; eadẽ rursus voluẽtibus annis
Horrendas peperet, Furias, magnosque Gigantes.

Terræ filius. Gigantis fraterculus. A Gigantibus ortum est prouerbium, *Terræ filius* &, *Gigãtis fraterculus.* De quibus vide Chiliades, item Politianum cap. 18. Miscel. Gigantum præterea meminit Ouid. 1. Metam. vbi eos vocat superum contemptores, & anguipedes. Meminit & lib. 5. operis eiusdem: & 5. Fastorum sic ait:

Terra feros partus immania monstra Gigantes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
Atq; ait: In magnos arma mouete deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iouem.
Fulmina de cœli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in autores pondera vasta suos.

Et Claudianus in Gigantomachia:

Terra parens quondam cœlestibus inuida regnis,
Titanumq; simul crebros miserata dolores,
Omnia monstrifero cõplebat Tartara cœtu.
Inuisum genitura nefas, Phlegrãq; retexit
Tanta prole tumens, et in æthera protulit hostes,
Fit sonitus, erumpunt crebri. &c.

Homerus quoq; in Batrachomyomachia, Terræ filios vocat Ggantes:

Γηγενέων ἀνδρῶν μιμούμενοι ἔργα γιγάντων.

Terrigenũq; virũ simulãtes facta Gigantũ.

Quinta Luna nati Gigantes. Quinta Luna aliquid aggredi inauspicatum erat apud antiquos: erat enim hic numerus Mineruæ consecratus, quam sterilem esse constat. Hoc die canunt Poetę natum Orcum, Eumenides, & Gigantes. Vnde Virgil. 1. Georg.

---- Quintam fuge: pallidus Orcus
Eumenidesq; sata, tũ partu Terra nefando
Cœumq; Iapetũq; creat, sæuumq; Typhœa,
Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater extructos deiecit fulmine montes.

Gigãtum nomina. Gigantum nomina, quæ illustriora celebrantur à Poetis, sunt: Cœus, Iapetus, Typhon, siue Typhœus, Aloeus, Enceladus, Tityus, Briareus, Gyges, Antæus, Atlas, quibus, si placet iungatur illud monstrum horrendum ingens, cui lumen adẽptum, Polyphemus in antro. Qui plura de Gigantibus desiderat, adeat Officium Rauisij Textoris, lib. 2. cap. 37. Natalem Comitem in Mytholog. lib. 6. c. 21. & alios.

Vafer. *Hæc vafrum species.*] ἐπιμύθιον, seu figmenti sententia. Vafer autem dicitur callidus, astutus, quasi valde Afer: mira n. semper fuit eius gentis calliditas ac versutia. Cicero. 3. de Repub. Non sunt in disputando vafri, non veteratores, non malitiosi. Eius diminutionum, vafellus.

Sed religione carentem.] In qua tamen sum-

Quæ maximè re homo à mutis animalibus differat.

summum hominis bonum esse liquidò constat:cętera enim,quę putantur esse hominu propria, in cæteris quoq;animalibus deprehenduntur. Religio sola differentes homines à belluis facit:quam qui non admittit,alienus à natura hominis,vitam pecudum sub humana specie viuit. Lactant. lib.2.cap.3.& lib,3.cap. 10. & de ira Dei, cap.7.& 8.

Terrena tantum quique curet,indicat.] Concinit huic Lactantij loco ex 3. lib. diuinar.instit.cap.12.Beata vita, quam Philosophi quæsiuerunt semper, & quærunt, siue in cultu Deorum,siue in Philosophia, nulla est,ideoque ab ijs non potuit reperi-

Summũ bonũ vbi.

ri, quia summum bonum non in summo quæsiuerunt, sed in imo. Quid est autem summum,nisi certum, & Deus,vnde animus oritur? Idem ad rem propius lib. 6. cap. 1. Nihil sapiunt nisi terram, inquit, bonaque & mala solius corporis sensu, & voluptate perpendunt. Huius arbitrio vt religionem ponderant, sic totius vitæ suæ acta disponunt. Hæc ille. Verum & Pisides,auctor Græcus, suis de mundi fabrica versibus alludere huc mihi videtur, quo loco in Philosophos,& Proclum maximè inuehitur:

Ὅσοις λαβεῖν χωρεῖσιν, οὐχ ὅσους ἔχεις,
Ἀλλ' ὦ σοφιστὰ Πρόκλε, τῶν κάτω λόγων
Ὁ πολλὰ βροντῶν ἐκ νεφῶν λοξοδρόμων.

Quos sic nuper reddidit Fed. Morellus. Gręcè & Latinè doctus,

Quantum valent, vt hauriant, non quantum habes,
Sophista Procle,vocem humi serpentium
Multum intonans è flexuosis imbribus.

IV. EA est huius Emblematis fœcunditas, vt inde doctrinæ fructus vberrimos decerpere,& ad vsum accommodare possis.

Humana sapientia cur stultitia dicatur.

1. Sciendum,humanam sapientiam (quę apud Deum stultitia dicitur D.Paulo) hic potissimum reprehendi, quippe quæ religione caruerit. Vult autem Lactantius vnam cum altera, id est,religionem cũ sapientia inseparabili nexu colligari,in quibus hominis officium, & veritatem omnem inclusam esse colligat. Religio enim, quæ sine sapientia sit, non religio, sed superstitio putãda est: sapientia verò sine religione, mera est stultitia, de qua est illud Prophetæ:Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo, & D.Pauli,1. Cor.1.& 3.cap.

Lib. 3. c. 11. *Es. 29.* *Abd. 1.*

Machiauellitæ quales.

2. Est præterea hic typus perquam elegans veteratorum quorundam, quos Machiauellitas non malè vocitamus, vt qui impuram & impiam Machiauelli doctrinam mordicus teneant,& ab eius præscriptis non discedant. Gens omninò Deo, pijsque hominibus inuisa, vt quæ sit ad religionis omnis nata contemptum, & ad hominum perniciē quasi ab inferis excitata. Quid enim aliud spirat aut sperat, quàm vt indicatur pietati, omnique adeò virtuti probrosum exsilium? laxentur habenæ fraudibus & latrocinijs? faueatur compendijs fisci,miseraque plebecula deglubatur? Itaq; iam agnoscitis apertius, Philologi Christiani, cui monstro similes sese præstent immanes illi ἄθεοι, quales aulici quidam funestissimi, nefandissimique, digni qui in Morboniam concedant, vel vt Seianus sub Tiberio, aut sub Alexandro Seuero Turinus quidam, dignum exitium sortiantur.

3. Id porrò totum potest conuerti in pro fligatur,& perditos huius sęculi ἀθέους,& voluptarios Epicuri affectatores, qui neglecta futuri boni spe, sua omnes cogitationes abiecerunt in id modò,quod adest, quòdque præsens est. Id quidem ego argumẽtum non inuitus explicarem copiosè: sed satius est vt breuius contraham, si studiosum quemque admonuero, id commodiùs repeti posse à Lactãtianis Institutionibus, maximèque lib. 2. cap. 3.& sequent.item lib.3.cap.10. lib.5. cap. 15. & ijs quæ sequuntur, vt denique lib.6.capitib.1.7.9.

Animus ad superna eleuãdus.

4. Tandem ad sensum Emblematis huc adduco Lactantiam hæc lib.2.c.19.Quisquis animam suam, cuius origo de cœlo est, ad inferna & ima prostrauerit, eò cadat, quò se ipse deiecerit,ideoque oportet rationis & status sui memorem, nonnisi ad superna niti semper ac tendere: quod qui fecerit,hic planè sapiens,hic iustus,hic cœlo, deoque dignus iudicabitur, quem suus parens non humilem, nec ad terram more quadrupedum abiectum, nec stantem potiùs ac rectum, sicut eum fecit, agnouerit. Idem lib.3.cap.27 Deus solus potest honorare virtutem, quam qui non appetunt,nec religionem tenent,cui æterna vita subiacet, profectò neque virtutis vim sciunt, cuius præmium ignorant; neque in cœlum spectant,quod ipsi se facere

putant, cum res non inuestigabiles quærunt, quia ratio in cœlum spectans, nulla est alia, nisi aut religione suscipere, aut animã suam immortalem esse credere. Vide & lib.4.c.28. initio, & non minus disertè in Philosophos lib.6.cap.6.& de ira Dei c.22. Sine religione, aut immanitate belluis, aut stultitia pecudibus adæquamur: in sola enim religione, id est, in solius Dei summi notione sapientia est. Hæc ille. Neque sanè hominũ appellatione digni sunt, qui hac destituuntur notitia, quanquam plenum sit eos rationis, doctrinæ cuiusdã & humanitatis haud expertes fuisse: nam ea re caruerunt, qua sola differt homo à reliquis animantibus, id est, religione, in qua certè nos homines summum bonum constituimus. Quanquam enim homo sit vera & expressa Dei imago, si tamen sic se abijciat atq; prosternat, vt opificẽ Deum ignoret, in belluarum numerum meritò est aggregandus. Magna igitur animæ cęcitas sit, imò peruersitas stupenda & malitie verius, immiscere se terrenis & implicare, cœlestis cum sit & diuini seminis. Quid igitur tibi cũ sordido hospitio, immortalis mens, quæ perennis æui capax, signaculum in te prefers Conditoris tui, ad augustissimam eiusdẽ maiestatem contemplandam intellectu, recolendam memoria, & voluntatis eligendam arbitrio, procreata pulcherrimè & efficta præpotenti digito? Velut vpupæ nidulus est hoc corpus quod circumferimus, è sordibus concinnatum & stercore, cui insidet altior illa ac nobilior pars, vnde inficitur & fœtorem trahit, nisi euolet subinde, ac liberiore cœlo fruatur. Inuiscat fętidum hoc gluten carnis, si cubat, nec egreditur: adhæret lentor & inquinat, si non quatit interdum alas, & sese eleuat. Clausa quidem est, & in custodia, scimus; imò & compedibus suis hic stringitur ac vinculis, sed scirpea sunt vel scortęa non ex ferro vel chalybe: nil adamantinum, nil marmoreum cingit, eluctetur & erumpat, patebit via conanti

Ficta Religio.

EMBLEMA VI.

REGALI residens meretrix pulcherrima sella,
Purpureo insignem gestat honore peplum:
Omnibus & latices pleno è cratere propinat.
At circum cubitans ebria turba iacet.
Sic Babylona notant: quæ gentes illice forma,
Et ficta stolidas relligione capit.

COMMENTARII.

I. SEDEAT mulier habitu superbo induta, in regali sella, pateram auream manu tenens, & potum quasi libando turbæ coram se decumbenti propinans. Hanc picturam emendauit Pignorius; velim tamen ego mulierem splẽdidiore ornari veste, quàm hic apparet: tum brachium dextrum corrigi, quod hic truncum videtur. Interim tamen non me fugit, hanc mulierem aliter à D. Ioanne in Apocal. 17. depingi, quam descriptionem omnes cæteræ editiones sunt secutæ in pictura. Eius verba sic passim leguntur: Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenã nominis blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immũditia fornicationis eius: & in fronte eius nomen scriptum: Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Hæc tamen pictura nostra magis menti Autoris accomodata videtur.

II. QVAM variè hoc agalma nonnulli hoc tempore accipiant, quamque obliquis interpretationibus contorqueant, & ad suos affectus accommodent, vtpotè odio partium laborantes, certè recensere pudet. Quanquam enim salua fide & pudore, aliorum sentẽtias in medium afferre possem, ne cui tamen stomachum mouea͂ tutius esse iudico veterum hominum doctrinam potiùs, quam nouorum placita cõsectari. Id ex D. Ioannis ἀποκαλύψεως 17. & ex Hieremia cap. 51. sumptum esse clarum est, quod quidem de emẽtita religionis obseruatione, & veræ pietati opposita intelligitur. Ea est collectio reproborum, quæ meretrix dicitur, quòd Deo rerum omnium auctore neglecto, & vero sponso Iesu Seruatore, impuro, illicito & nouo quodam cultu, id est, fucatæ religionis ritu, impuræ ac formidabili belluæ dicitur insidere. Aureum poculum manu tenet, id est, gypocrisim persequitur, qua dissimulatis vitijs, & sapientię fucatę auro, pietatis veræ prætextu, quamplurimis imponit, qui ebrietate plus quàm fannatica correpti, miserè præcipites in ima ruunt. D. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, ita planè hunc locum interpretatur: Quæ sit ista bestia, induit, quamuis sit diligentiùs inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium contrarius populo fideli & ciuitati Dei. Imago verò eius, simulatio eius mihi videtur: in eis videlicet hominibus, qui velut fidem profitentur, & infideliter viuunt. Fingunt enim se esse quod non sunt, vocanturque nõ veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani. Hactenus ille. Calix aureus adagij vice vsurpatur à D. Hieronymo: Multa de perfectione dicuntur, ait, vt qui volumen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de auro calice Babylonis. Origen. de vana & fucata eloquentia totum hoc intelligi voluit. Eos enim, qui apud gentiles, inquit, eloquentię laude floruerunt, pessimorum dogmatum sermones mortiferos, id est, venenum in calicem aureum infuderunt. Libet huc transferre verba Cœlij Rhodig. ex cap. 11. lib. 8. In sanctis, inquit, litteris meretriculę versutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, vnde scelerum mox agmen promicet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam cap. 51. sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnẽ terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo vitijs inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini Pontificio cõstitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem aureum

Aureum poculum.

Tassareli gi...

aureum accipe, dogmatum prauorum verba pestifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolam à Propheta dici ea, scribit Nicolaus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is est (vt inquit Origenes) Nabuchodonosor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, superbè ac crudeliter, quod Domini fiebat virtute, sibi arrogantius adscribens. Lubens equidem huc referrem, quæ in eam ipsam rem commentati sunt nonnulli è neótericis, viri certè eruditi doctrinæque veteris amantes. Sed ex auctorum recentium fluuijs meos agellos tam sæpe irrigare iam non est animus, ne quis philologus mihi pro suo iure diem dicat: quòd longè pulchrius sit (vt Varro dicit apud M. Tullium) adire fontes, quàm riuulos consectari.

III. REGALI] Adiuncta sunt maiestatis & regiæ cuiusdam magnificentiæ, signum alioquin alienum à simplici & modesto cultu Christiani gregis.

Residens meretrix.] Turpitudo & impuritas regio in solio locum habet, qui soli virtuti debebatur. At nulla vitia præsentiorem inuehunt perniciem, quam quę splendoris & honesti veste teguntur. Sedere enim in Hieroglyphicis, maiestatem & augustum honorem exprimit, vt est à Pierio relatum lib. 43. Vestis purpurea, pudoris & verecundiæ notam, idem lib. 40. Hierogl.

Sedere.

Vestis purpurea.

Meretrix pulcherrima.] In sacris literis non semel comparatur ementita religio cum meretrice, vt Babylon meretrix non rarò, sicut mox dicemus. Et Ezechiel leænam, id est, meretricem Hierosolymam nominat. Contra vera religio cum virgine confertur à D. Paulo: Vni viro virginem castam exhibere Christo. Conuenit autem hoc epitheton cum eo, quod sequitur, *illice forma.*

Sella.] Considera, an nonnihil allusum sit per hanc vocem ad illud Suetonij in Tiber. Sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum. Cuius etiam mentionem facit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 8.

Purpura ornatus regius.

Purpureo honore.] Purpurata vestis ornamentum fuit regium, & maiestatis insigne. Vnde fortasse Horatius Tirannos appellat purpureos, Carm. 1. Ode 35.

Regumq; matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni.

Idem Tertullianus affirmat, de Idololat. Et ob hanc maiestatem Deus haud dubiè Sacerdotis vestem fieri iussit purpuream, Exodi 39. Sed & vnicus salutis nostræ instaurator Christus, cum à profligatis militibus per ludibrium Rex salutaretur, purpurea veste indutus fuisse legitur: Vt rectè Lactantius purpuram insigne regiæ dignitatis assumptæ fuisse scribat, lib. 4. de vera sapient. c. 7. Hinc Purpura pro summo magistratu ponitur à Plinio lib. 10. cap. 21. Et ideo imperio Romano ad monarchiam deducto, principes ipsi, qui etiã, vt olim, Imperatores dicebantur (quoniam Regium nomen Romæ infaustum inuisumq; erat) purpuram pro insigni Imperatorio seruauerunt; vt auctor est Capitolinus in Maximin & Gordian. & refert Budæus de Asse lib. 2. Quam ob caussam & Alexius Commenus Imperator, cũ Ioannem F. natu maximum, quem maximè diligebat, Imperio destinaret, & Imperatorem appellare curaret, purpureos calceos ei dedisse, scribitur à Niceta Choniata, Plura de purpura infra Embl. 9. & 117.

Purpura pro magistratu.

Peplum.] Peplus, siue Peplum, Græcis πέπλος, πέπλον, & apud Sophoclem, πέπλωμα. Sacrum & solenne vestimentum, eximio candore, aureis distinctum clauis, sine manicis, quod vestitores deorum simulachris iniiciebant. Seruius ad illud Virgilij:

Peplum quid.

Interea ad templũ non æquæ Palladis ibãt
Crinibus Iliades passis, peplumq; ferebant.

tradit peplum fuisse pallam fœmineam, Athenis Mineruę consecratam, cui intexta erat Gigantomachia, & victoria Palladis de Encelado. Ad idem Turneb. lib. 14. cap. 15. Peplum Troianæ mulieres ferunt, vt ea veste Mineruę simulacrum induant, & Deam propitiam habeant. Magis enim in periculis deorum fidẽ & opem implorantes, eos vestibus etiam ornabant, illo cultu fauorem numinis emere se credentes. Vide etiam Alexand. ab Alex. Suidas tamẽ peplum esse ait ἱμάτιον γυναικεῖον καὶ ποικίλον, οἷον περίπελός τις ὤν. Idẽ sentire videtur Eustathius. Hinc apud Homerum βαθύπεπλοι, καλλίπεπλοι, ἑλκεσίπεπλοι, & τανύπεπλοι, epitheta sunt mulierum. Euripides tamen viris etiam tribuit, vbi μελάμπεπλον inducit Tyndarum, & peplis Orestem obtectum scribit. Dicitur quoq; Bacchus κροκόπε-

πλος,

πλος, in Epigram:

Νυκτίλιον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον.

Pepli origo. Peplum primò instituerunt ex quadam victoria Athenienses, inq; eo strenuorum ducum gesta intexta templo Mineruę imposuerunt. Hinc fluxit prouerbium: *Peplo dignus*, ab Aristophane deductum, de strenuo & insigni quodam viro. *Peplo dignus.* Texebatur matronarum manibus, intraq; triennium numini offerebatur. Auctor est Porphyrius conditum ab Aristotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo ducum exequebatur genealogias, & nauium numerum ad Troiam profectarum, quin & in singulos duces epigrammata, disticha vt plurimùm, præter quam in Aiacem. *Peplus Aristotelis.* Ponitur etiam peplum pro curruum peristromate ad puluerem arcendum, ab Homero. Item pro instratis equorum. Dicitur & velum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoq; anno Pallados honori instruebant, ducta pompa à Ceramico ad Eleusinium. Est deniq; peplus genus fruticis apud Dioscorid. lib. 4. cap. 196. quod Hippocrates μηκώνιον, καὶ μηκωνίτην vocat, teste Galeno: alijs dicitur μήκων ἀφρώδης, id est, papauer spumeum. *Peplus frutex.*

Latex. *Latices.*] Latex dicitur quiuis humor, quod intra aliquid lateat. De aqua, Virg. 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

De vino, idem 1. Æneid.

Regales inter mensas laticemq; Lyæum.

Sic Ouidius Palladios latices dixit, cum oleum dicere vellet. Hic vinum sacrum, vt apud Virgil. in 4.

----- *Latices nigrescere sacros.*

Captiosum hoc poculum, quod errorem tectum significat, mihi in mentem reuocat elegantem Lucretij locum, quem habet lib. 1.

Sed veluti pueris absinthia terra medentes:
Cũ dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthij laticem, deceptaq; non capiatur.

Crater. *Cratere.*] Crater est vas rotundum & amplum; neq; audiendus est Nonius, qui crateram vas vinarium, craterē vero olearium esse dicit. Esse autem capacius vas, quo in libationibus & solānioribus epulis; vti solebant, testatur Virg. 9. Æneid.

Sed magnũ metuens se post cratera tegebat.

Quod & vocabulum Græcum monstrat, κρατὴρ, ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod est tenere, capere. Ab huius vasis similitudine crateres in monte Ætna appellati sunt foramina illa, per quæ ignis, cineres ue euomitur, Latinè fauces Lucret. lib. 6. *Crateres Ætnæ.*

In summo sunt vertice itẽ crateres, vt ipsi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus,
et ora.

Crater litium. Crater litium, de re permolesta, siue de homine litium auctore, prouerbio dicitur. Aristoph. Κρατὴρ κακῶν, τρίπτὴρ δικῶν, id est, *Crater malorum, sector litium*. De cratere item Helenæ, lege Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 3.

Propinare quid. *Propinat.*] Laticem erroris in quoscunque obuios diffundit & propagat. Propinare à Græco tractum est, προπίνειν, post potum tradere. Est autem propriè prægustato leuiter vino poculum alteri offerre, quæ consuetudo inde initium habuit, quod principes Græciæ solenni die, quem φιλοτησίαν vocabant, miscere aureis atq; argenteis poculis vina solebant, quæ è manu gestantium sumentes ori parumper admouebant, deinde alteri, quem vellent, offerebant, ingens hoc argumentum beneuolentiæ existimantes: hoc verò προπίνειν, id est, præbibere dicebatur. Hinc Plautus in Sticho:

Propino tibi salutem plenis faucibus:

Quin etiam in absentium memoriã idem factitabant: quæ consuetudo ad Germanos hodie quoq; deriuata videtur, dum in sanitatem aliorum bibendo propriam corrumpunt salutem, Hac super re audi festiuos cuiusdam versiculos:

Dum nobiscum agitur bene, proq; salute bibuntur
Alterius plena pocula sumpta manu:
Quid prodest illi potus, quẽ nominat absens
Absentẽ, et pro quo plurima vina fluũt?
Hoc æquo meditare animo, non vlla ab amicis
Pocula pro nostra posse salute bibi.
Absurdum est, talem phrasin vsurpare loquendi.
Ast magis absurdum est, hoc facere, atq; pati.
Nulla salus potu: nec verò semper (opinor)
Quod multi faciunt more inolente, bonum est.

Sed

Sed de turpi hoc abusu infra latius. Propinare interim quoq; ad alias res transfertur, Ennius lib. 3. Satyr.

Enni Poeta salue, qui mortalibus
Versus propinas flammeos medullitus.

Terentius in Eunucho: *Hunc comedendum, et deridendum vobis propino.* Demosthenes eos, qui patriam produnt, προπίνειν τοῖς ἐχθροῖς, id est, *propinare hostibus*, dicebat.

At circum cubitans.] Nullum venenum præsentius erronea opinione, quę vbi mentem occupauit, hominis animum tanquam aliquo Circæo poculo ita immutat, vt se omnino nesciat.

Ebria turba iacet.] Is enim error, eaq; pestifera hæresis non potest insinuari homini sine aperto animi dilirio. Atqui expertes rationis, adeoq; dementes mouentur rebus externis, principatu, auctoritate, imperio, dignitate, & cęteris huiusmodi. Is ergo est mentis grauissimus error, quem sibi adimi nolunt incauti, vt quem non putent errorem esse.

Sic Babylona notant.] Qui notant? nempe viri sagaces, vereq; pij. Duas vrbes Babylonis nomine insignitas reperio; vnam Ægypti, ab aliquibus profugis ex Babylone antiqua, vel (vt alij malunt) à Cambyse Persarum rege ædificatam, cuius meminit Stephanus Strabo, & Ptolemæus. Sed altera, de qua hic sermo est, vrbs est Mesopotamiæ, Chaldaicarum gentiũ caput, sic dicta à Balo, per literarum reduplicationem & transmutationem, vt ait Etymologicus. Sed vt sacræ literæ docent, à confusione potius dicitur, propter linguarum confusionem eorum, qui turrim ędificabant: Babel enim Hebręis cõfusio est. Hanc condidit sapientissimus, vt memorant, Medi filius, non (vt voluit Herodotus) Semiramis, cùm duobus annorum millibus eam ciuitatis huius ędificatio antecessisse videtur, diligẽti Chronicorum supputatione. De hac vide Q. Curtium lib. 5. Diodorum Siculum lib. 3. de rebus fabul. Herodotum, Plinium lib. 6. cap. 26. Huius vrbis muri inter miracula orbis numerantur, quos Semiramis æmulatione Ninæ vrbis, à Nino marito extructę, post ipsius obitum ruinosos reparauit, coctilibus laterculis, & bitumine ferruminatis, tãtæ crassitudinis, vt quadrigæ sibi inuicem occurrentes facile pertransire possent. De Babylone Propertius lib. 3.

Babylon, Ægypti.

Mesopotamia. Babylon vnde dicta.

Muri Babylonis.

Persarũ statuit Babylona Semiramis vrbẽ
Vt solidum cocto tolleret agger opus.
Et duo in aduersum misit ꝑ mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus:
Duxit et Euphratem medium, qua condidit arces,
Iussit et imperio figere Bactra caput.

Turres muri isti habebãt 300. plures multò habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro męnibus fuissent. Per ambitum centum portę stabant æreæ, omnes cum cardinibus. Eiq; portentoso operi adhibita fuerunt ex omni regno ter decies centena hominum millia, teste Diodoro. Plura de his habes in Officina Textoris lib. 4. cap. 64. Vide quoq; Guidonem Pancirollum, & eius doctissimum Commentatorem lib. 1. Rerum memorabilium. Cęterum hoc loco non possum transire, non temere sub Babylonis nomine, spurcitiem omnem, & terram libidinem intelligi, quæ non modò corporum fuit commistione, sed & animorum fœda & scelesta conspiratione, qualis quę vel lęua superstitione, aut simulatione cultus, vel deniq; nefanda hæresi committitur. Q. Curtius lib. 5. Strabo Geograph. 16. & Herodotus in Clio, tradunt Babylonicis mulieribus morem fuisse, ex oraculo quodã cum hospitibus turpiter permisceri: qui verò admittebantur, posito super genibus argento, quantum videretur, mulierem abductam inibãt, idque argentum Veneri fuisse sacrum. Addunt quoq; nil fuisse moribus eius vrbis corruptius, nec ad irritandas voluptates instructius; Babylonios in vinum & ebrietatem fuisse maximè effusos; fęminarum conuiuia ineũtium initio modestum fuisse habitum, mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consueuisse amicula, profanato pudore: postremò eò adduci impudentiæ, vt ima corporum reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnari infelicisq; pudoris scorta ista solita perpetrare, imò nobilissimę cuiusq; matronę decora hęc habebantur. Quàm perditi essent mores, id porrò abundè arguerit, quod comitatem arbitrarentur vulgati corporis vilitatem. Ex quo satis superq; apparet, cur meretricem purpuratam Babylonem appellat D. Hieronymus in epistolis: Cum, inquit, apud Babylonem versarer, essemq; purpuratæ meretricis colonus,

Babylonis mores corrupti.

Babylon cur meretrix.

mus, &c. Eadem figura loquendi vsus est in Catalogo, vbi Romam ait à D. Petro epistola priore, c. 5. Babylonis appellatam nomine. Meminit & locis alijs, vt in Esaiā, cap. 14. & 47. Sic & Septimius Tertullian. aduersus Marcionem, & aduersus Iudæos. Potest huc etiam conferri Isichij locus lib. 5. in Leuitic. quo disertè ait, quæcunque cultu idolorum imputantur, figuram meretricis insumpsisse.

Gentes stolidas.] stultas, & excordes: antea dixit, *ebria turba*, scilicet opinionis falsæ errore. Vel si mauis de Ethnicis intelligere, in quos hæc hæresis maximè ius sibi vendicat. Et Iudæi nationes omnes, præter suam, gentes, & gentiles appellabant, vtpotè qui cultum idolorum à suis gentilibus acceptum non mutassent.

Illice forma.] Illicio & obtentu pietatis, alias enim non caperet. Metaphora ab aucupum auibus, quæ alias illiciunt, vocanturque à Græcis παλεύτριαι. Sic apud Apuleium, *oculi illices*. Est enim illicere, seducere, illaqueare: hinc illecebræ, illiciū, & illectus. Plaut. in Bacchid.

Illex. Ilix. *Magis illectum tuum, quàm lectum metuo.*
Vel *illice*, ab illex, id est, sine lege. Nonius enim hanc differentiam statuit inter illix, & illex, vt illix ab illiciendo deriuetur. Plaut. Pœnulo:

Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.
Illex verò, à quo lex non seruetur, quasi exlex. Idem:
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes popli.
Interim tamen video & illex, ab illiciendo deduci. Plaut.

Esca est meretrix, lectus illex.

Et ficta.] Non omnino falsa, sed ficta duntaxat, Quæ enim prorsus falsa sunt, vt veris opposita, quia sese produnt, non tam facilè possunt imponere, proindeque vitantur: ficta verò, vt quæ habeant aliquid simile vero, etiam cautos decipiunt.

Capit.] Decipit & allicit. hinc artes captatoriæ. Virg. 1. Georg.

----- *Neque insidijs noctis capiere serenæ.*
Cicero 3. Offic. ex veterum legum formula: Nam quanti verba illa, vti ne propter te fidemve tuam captus, fraudatusve sim. Et in iure sæpe, capere pro decipere: vt, Non capitur, qui ius publicum sequitur. l. 116. de reg. iur. ff. Sæpe etiam, titulo de Minorib. vt l. 3. 11. & l. 12. hinc captionem accipi pro fraudatione, fallacia, damno, nō rarò reperimus, l. 1. de in integrum restitut. l. 1. in fin. de vacat. mun. l. 3. de coll. bon. ff Et captiosū pro fallaci atq; damnoso, l. 41. de vsucap. vt & aliquot locis alijs.

QVAM aptè Emblema hoc nostris exulceratis temporibus conueniat, nimis, eheu, promptum id, verumq; esse constat. Etenim falsarum opinionum illecebris inescati, decipimur specie recti. Nam vt prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia: sic superstitionem religio imitatur. Vt enim olim apud Græcos nonnulli Philosophi pallio barbaque promissa raram quandam sapientiam pollicebantur, semperque habebant in ore libertatem & honesti studium, cùm ex ijs longè multi vitijs plusquam vulgaribus, planeque seruilibus laborarent: Vtque apud Iudæos Pharisæi & Essæi tristi vultu, latis phylacterijs, & cultu quodam fucato, apud imperitum & rude vulgus venabantur sanctitatis opinionem: ita etiam, (quod dicere nos admodum pudet & tædet, sed dicendum tamen) inter Christianos homines fuere iam olim, & adhuc hodie sunt, reuera nimis multi, qui suis præstigijs, fictaque doctrina imperitos homines inescant, quibus errorum quasi poculo miserrimè & fallacissimè imponunt: ijque tandem facti ebrij, erronea persuasione tanquam mente capti, purissimos veræ & simplicis doctrinæ fontes aspernantur, & ita insanientes ad belluæ nutū sese totos componunt, vt nunquam postea de commutando misero vitæ statu cogitent. Hinc publicæ calamitatis causa, hinc malorum omnium radix. Cogito sæpius statum & fortunæ iniquitatem, cum qua regina Europæ, & mater tot Imperatorum & Ducum, Germania nostra, florentissima illa quondam & celeberrima, tot iam annis miserrimè oppressa luctatur. Turbant domestica bella & externa, confundunt, subuertunt, perdunt omnia: confligantur prouinciæ intestinis motibus, sparguntur passim discordiarum semina, lis liti nectitur, ex bello vno bellorum series & cathena; tumultus, vt vndæ vndas, sic alij alios trudunt, vt in filum quasi quoddam cōtinuum iam miseriarum tela producta creuerit. Hinc

IV.

Vitia virtutē imitantur.

Pseudosophi.

Pharisæi.

Pseudo Christiani.

Germaniæ misera facies ob hæreses.

gens

gens gentem premit agrorum vastatione, rapinis, incendijs, & excursionibus continuis, nec ratio viciniæ tuetur, nec ius propinquitatis: exhauriuntur æraria, & cauterium hoc mutuæ expilationis & spolij ad medullam vsq; descendit, quo nerui secantur Christianæ Reipub. atque omnis adeo sorbetur & exurgitur sanguis, vt luridi cadaueris iam potiùs, quàm vegeti corporis ac valentis viuam referat imaginem, elumbis prorsus atq; arida. Cùm interea barbarus ille Mahometicæ perfidiæ propugnator, Asiaticus hostis, cladi nostræ communi & exitio gnauiter inuigilet, diripiat regna atque prouincias, viresq; latiùs indies & cruenta tyrannidis suæ brachia porrigat, & abductis in captiuitatem miserrimam populis limitaneis, in ipsa Germaniæ viscera paulatim penetret. Has tibi, ò mea Germania, dissidiorum faces profanatę religionis contemptus accendit, & propitiatorij sacrificij pedibus hæreticorum conculcata reuerentia. Quid enim boni à Deo sperandum his aut capessendum, qui proditionis rei, tanquam desertores & transfugæ, non solùm ruperunt fędera pacta cũ ipso, & sacramenti religione stabilita; sed in castra eiusdem & tentoria, protritis audaci calcaneo victoriæ monimentis & insignibus, extremæ temeritatis & impudentiæ reliquerunt exemplum omni æuo memorabile? vt quamuis Christi nomine glorientur, & Euangelica illa sua libertate, cęlumq; sibi debitum, nescio quo iure, iactitent, fidem præterea ac spem suam totam, imò temerariam præsumptionem ac sacrilegam, nulla operum ratione habita, Crucis solius ac passionis merito, securi salutis scilicet, confidenter fulciant: Christi nihilominus salutarem, puram, & incorruptam doctrinam, & legem gratiæ, velut humeris suis intolerabilem, perosi, probris omnibus nefariè proscindant, argumento certè insignis nequitiæ. Tu, summe Deus, errorum tenebras gratiæ tuæ luce illumina, tu qui solus scis & potes.

Non tibi sed Religioni.

EMBLEMA VII.

ISIDIS effigiem tardus gestabat asellus,
Pando verenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo Deam quisquis reuerenter adorat,
Piasque genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum præstari credit honorem
Sibi, & intumescit, admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens, dixit agaso:
Non es Deus tu, aselle, sed Deum vehis.

COMMENTARII.

I. ASTET asinus simulacro Isidis onustus, elato capite, arrectis auribus, in asinina maiestate, coram turba flexis genibus procumbente, quem agaso fuste non perfunctoriè dedolet, vt hic apparet. Vellem tamen ego Isidem paulò aliter efformatam, velo scilicet tectum caput, & ramum potiùs viridantem quàm arentem in dextra: vellem præterea asellum sine Apocope. Versus sunt Hexametri, & Trimetri Iambici, vt supra Embl. 5.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM est Emblema ex Gabriæ apologis. Sic enim ille:

Ὤμοις ὄνος παρῆγεν ἀργυροῦν βρέτας,
Ὅπερ συναντῶν πᾶς τις ἂν ἐπροσκύνει.
Τύφῳ δ' ἐπαρθεὶς, μὴ θέλων μένειν ὄνος,
Ἤκουσεν, οὐ Θεὸς σὺ, τὸν θεὸν δ' ἄγεις.

Cuius talis circumfertur translatio: *Humeris asinus gestabat argenteum simulacrum, quod vnusquisque occurrens adorabat. Superbia vero elatus nolens manere asinus, audiuit: Non es tu Deus, sed fers Deum.* Affabulatio. Quod oporteat eos, qui in dignitatibus constituti sunt, cognoscere se esse homines. Hi versiculi quoniam commodè (sed περιφραστικῶς) redditi sunt à Gabriele Faerno Cremonensi, conferam huc perlibenter:

Simulacrum asellus baiulans argenteum,
Cùm id transeuntes flexu adorarent genu,
Sui hoc honoris gratia est fieri ratus:
Iamque insolenti elatus arrogantia
Nolebat ambulare, donec aspero
Probè dolatus fuste clunes, audijt:
O stulte, non es tu Deus, sed fers Deum.

SE NORIT HOMINEM, QVI MAGISTRATVM GERIT, Fabulæ huius rationem vno disticho complexus est Ioannes Mercerus, Hebrææ linguæ Doctor regius, quod ab eodem non semel in suggestu obiter dictum:

Quid sibi vult asinus tergo mysteria portans?
Indoctos videas sæpè præesse sacris.

Quid per asini symbolum veteres intellexerint. Non erit à re alienum, si adiecero asinum à veteribus Ægyptijs sapientiæ, fortitudinis, laboris indefessi, & frugalitatis esse symbolum. Qui enim sapientiæ sit operam daturus, eum oportet victu esse tenui, omnia, quæ in vitam humanam cadere possunt, æquo ferre animo, neque ad vllam excandescentiam aut contumeliam sese conuertere: animo esse paruum, simplicem & inopem, vt asinus est, qui nullum inter carduos & lactucam discrimen faciat: nullum deniq; sit onus quod detrectet: & vbi opus fuerit, pro boue terram proscindat, sitq; totius humanæ commoditatis assiduus minister, vt etiam, quod adagio dicitur, portare mysteria compellatur. Lege Pieriū Hieroglyph. lib. 12. vbi plurima de asino congessit. Sed ne vllum officiosissimæ seruitutis genus huic brutorum generi desit, nostris etiam morbis nos leuare, ac eos ad se recipere perferreque naturæ ipsius vi quadam occulta, minimè detrectat. Nam vt Apul. lib. de re rustica ait, si quis à scorpione ictus super asinū assederit ad caudam conuersus, transibit in asinum dolor, & is pro percusso torquebitur. Addit & Democritus suam fabellam, qui ait, percussum à scorpio, si statim ad asinum quendam accedens in aurem eius dixerit: Scorpius me percussit; non doliturum ampliùs, dolore scilicet in asinum transeunte, qui mox pedendo emoritur, vt addit Zoroastes. Et *Asini encomium per Cornelium Agrippam.* hæc quidem mihi meditanti, succurrit illa mordax & acuta Cornelij Agrippæ declamatio, quam de scientiarum vanitate inscripsit, ad cuius finem adiunxit Asini

encomium

encomium, de quo homine quid omninò sentiã, nihil habeo necesse dicere: nisi quòd cum in literas declamitauit, videri voluit egregiè literatus: quanquam tamen non minus apud sanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quàm otiosè solers in vanitate artium insectanda.

III. *Isis.* ISIDIS] Isis prius Io dicta, filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam Iupiter amauit, & fortuitò eius coniuge Iunone interueniente, vt non cognosceretur, mutauit in vaccam candidam. Sed Iuno propter suspicionem, astutè illam vaccam sibi dari petijt; quam deinde Argo centum oculos habenti, diligentissimè custodiendam commisit. Tandem ea ad Nilum perueniens, implorato Iouis auxilio, pristinæ formæ restituta, ab Ægyptijs pro Dea culta fuit, Isisq; appellata, de qua Suidas, Ouid. 1. Metamorph. & multa Diodorus lib. 1. c. 2. & alibi, qui ait, primos in Ægypto genitos homines, hunc mundum admirantes, vniuersorumq; naturam, duos tantum Deos, & quidem æternos credidisse, Solem & Lunã, & illum quidẽ Osiridem, hanc verò Isidẽ appellasse, vnde Isidi apponũt cornua. *Isis eadẽ cum Cerere.* Herodotus per Isidem intelligi Ceterem ab Aegyptis tradit; vt per Osiridem Baccum. Idem & Diodorus sentit, atq; etiam ipsius verba subijciam. Quidam, inquit ille, Isidem Iouis Aegyptii Regis filiam fuisse, eandemque cum Cerere esse, quæ ab Osiride fratre vxor accepta, multa contulerit ad vsum vitæ humanæ. Prima enim triticum & hordeum, quæ prius incognita hominibus casu inter cæteras herbas oriebantur, inuenisse fertur. Leges quoq; Isidem statuisse ferunt, quibus iustitia æquè omnibus seruaretur, vi atq; iniuria timore pœnæ sublatis. Hac de causa prisci Græci Isidem *Isis legifera.* legiferam appellarunt, tanquam primam legum inuentricem; & quæ sequuntur. Extat Plutarchi de Iside & Osiride commentarius, quem vide, si plura de hac re cupis. Addam tamen quædam auctarij vice ex eodem libro. In Sai Pallados erat tẽplum, quam Isim etiam arbitrantur, eiusmodi præscriptione: ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς θνητὸς ἀπεκάλυψε. *Ego sum omne quod fuit, est, erit; meum peplum mortalis reuelauit nemo.* Nec his multum dissimilia sunt, quæ tradit Diodorus. Ait namq; sacris literis in Isidis columna hæc fuisse scripta verba: *Ego Isis sum Ægypti Regina, à Mercurio erudita: quæ ego legibus statui, nullus soluet. Ego sum Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori Regis mater. Ego sum in astro canis refulgens. Mihi Bubastia vrbs condita est. Gaude, gaude, Ægypte, quæ me nutristi.* Cæterum ne illud quidem silentio præter eundũ est, quod narrat Eusebius in Chronicis, rapuisse Iouem Io Inachi filiam, in vaccamq; trãsmutasse, quo tempore apud Hebræos Patriarcha Iacob regnabat. Plura de Iside habes apud Pierium Hieroglyph. lib. 39. Cęlium Rhodig lib. 5. c. 12. Natalem Comitem Mythol. lib. 8. cap. 18. Huius etiam meminit D. Augustin. lib. 8. de ciuitat. cap. vlt. alijsq, locis, Lactant. 1. cap. 11. & 15. quidq; ea significetur enarrat Macrob. cap. 20. lib. 1. Saturn. & postremò Lilius Gyraldus Syntagm. 12.

Effigiem] signum ad similitudinem viuam alterius, vel ad veritatis imaginem factum, tam in picturis, quàm in sculpturis. *Effigies.* Dicitur etiam effigia, sicut materies, materia, luxuries, luxuria, & cæt. *Effigia.* Plaut. in Rudent.

----- *Prò Dij immortales, Veneris effigia*
hac quidem est.

Afranius Vopisco:

------ *cuius te suscitat*
Imago? cuius effigia cognatus patre?

Tardus asellus] Rectè, & ad veritatem appositè. Sic enim non rarò videmus eos præfici magnis & honorificis functionibus, vt etiam sacerdotijs, qui sunt omnium tardissimi & imperitissimi. Hanc asininam tarditatem & ignauiam intellexit Antisthenes, cum Atheniensium iudicium in creandis magistratibus notaturus suadebat eis, vt asinos ad agriculturam deligerent, quos cum illi negarẽt idoneos ad arationem: Atqui, inquit ille, non satis vobis est magistratũ elegisse, siue aptus, siue ineptus vir ille sit ad gerendum? Ex hac tamen nota tarditatis excipiendi sunt asini Palæstini, qui equos ipsos pernicitate prouocare dicuntur. *Asinorũ quorundam pernicitas.* Et apud Euphratem Xenophõ primo de Cyri minoris expeditione, inuentos ait asinos, qui equos cursu facilè superarent.

Pando dorso] Reflexo, incuruo, propter impositum onus. *Pandus.* Ouid. 4. Metam.

Sustinet, & pando non fortiter hæret asello.

Idem

Idem 1. Fastorum:

Venerat & senior pando Silenus asello.

Et 3.

Vtq; piger pandi tergo residebat aselli.

Et naues pandæ, hoc est, incuruæ dicuntur solenni epitheto. Lucret. lib. 5.

Tum mare veliuolum florebat nauibus pandis.

Virgilius:

----- Et pandas ratibus posuere carinas.

Ouid. 2. Amor.

Currit in immēsum panda carina salum.

Dicitur etiā de alijs rebus. Virg. 2. Georg.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Et Ouidius 10. Metamorph. de apro loquens:

Protinus excussit pando venabula rostro.

Deriuatur autem à verbo Pando, as, quod incuruare significat. Hinc Pandiculatio; & Pandiculari, dicuntur ij, qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quod pandi fiunt, Plaut. Menæch.

Pandiculari.

Vt pandiculans oscitatur?

Verendus — *Verenda,*] honoribus diuinis afficienda. Ouid. 9. Metamorph. de Hercule flammis exusto:

----- maiorque videri
Cœpit, et augusta fieri grauitate verēdus.

Mysteriū. — *Habens mysteria*] Mysterium, Latine arcanum, sub quo aliquid arcani latet, res occulta, quæ nefas est vulgo efferri, quoq; ijs tantum cognita, qui ijsdem sacris initiantur. Putatur hoc sacrorum genus ab Eleusina, terræ Atticæ oppido, in reliquas terras translatum ibi enim duo erant mysteriorum genera, maiora scilicet, Cereri sacra; & minora Proserpinæ eius filiæ. Et quia quæ in ijs agebantur, sacerdotes summo studio occultabant, factum, vt mysteria pro arcanis accipiamus. Vide Cęl. Rhodig. lib. 16. cap. 9. Dicuntur μυστήρια, ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν εἴσω. id est, quod oportet occludere intus, intus custodire, & nec cuiquā profano explicare. vel ἀπὸ τοῦ μυεῖν τὸ στόμα. ab obsignando ore; omnibus enim mysterijs silentij fides debetur. Vide prouerbium, *Ante mysteria discedere*. Alludit autem hoc loco ad parœmiam, ὄνος ἄγων μυστήρια. *Asinus portans mysteria*. In eum dicebatur, qui præter dignitatem in munere quopiam versabatur. Veluti si quis ignarus literarum bibliothecæ præfectus esset. Aristophanes in Ranis:

Mysteria unde dictā.

Asinus portans mysteria.

Νὴ τὸν Δί' ἐγὼ γ' οὖν ὄνος ἄγων μυστήρια.
Ἀτὰρ οὐ καθέξω ταῦτα τὸν πλείω χρόνον
id est:

Ita per Iouem sum asinus vehens mysteria.
Verum ista non iam sustinebo diutius.

Interpres affirmat, inde natum adagium, quod olim quibus ad peragenda sacra Eleusina opus erat, asino imposita deportabantur. Quadrabit & in eos, quorum opera alij duntaxat est vsui, cùm ad ipsos præter molestiam, nihil interim redeat: veluti si quis cibos alij gustet, quibus ipsi non liceat vesci. Huc allusisse videtur Apuleius, cum se fingit asinum Cererem Deam circumferentem. Suidas asscribit, Dæmonem parœmiam ad lapidem molarem referre, quem Græci ὄνον appellant, propterea quod in sacris molis frumentarijs coronas imponere consueuerint. Itaq; torquebitur de elegāter in eos, quibus immerentibus honos habetur: veluti cùm indoctis Doctoris titulus, pileum, & annulus aliaq; id genus insignia tribuuntur. Hæc Erasmus.

Ὄνος, lapis molaris.

Obuius ergo quisquis] Quisquis, pro Quiuis. Thom. Linacr lib. 2. de part. Enall. autor est, hæc nomina sæpe mutari, vt Quisquam pro Quiuis. Cicero ad Terent. *Nisi vos fortiores cognoscerem, quàm quem quam virum.*

Quisquis.

Reuerenter adorat] Adorare, Nonius explicat, pro Religione propitiare; traducitque ab adore, frumenti genere, quod epulis & immolationibus sacris pium habebatur. Propriè tamen adorare, est ad os admouere, quod in Deorum salutatione obseruatum testatur Lipsius lib. 1. Elect. c. 6. Multi enim eminus stātes, quod Deos ore profano tangere verebantur, manum porrigebant, eamq; ad os suum relatam suauiabantur. Idem videtur sentire Turneb. Aduers. lib. 18. cap. 6. & lib. 25. cap. 1. Vbi veteres solitos scribit in portis vrbium aliqua Deorum simulacra statuere, quæ qui vrbes inibant, aut inde exibant, ritu quodam religionis, tecta dextra manu salutare consueuerant, mox manum ad osculum referre. Vnde salutare Deos, pro Adorare, Plautus vsurpat in Sticho:

Adorare.

Quid propriè.

Deos salutatum atq; vxorem modo intrò deuortor domum.

Idem, pro Ori admouere, argutè & festiuiter posuit in Amphitruo:

Nec Baccum salutem hodie, nec Cererem,

ni purgari iusseras Vasa.
quasi diceret: Precor, vt ne potum, nec cibum meo ori hodie admoueã, ni si purgari iusseras vasa.. Vt rectè interpretatur Schoppius lib. 1. Verisim. cap. 8. Hinc qui

Adorare sacrã purpuram.

Principem salutabant, sacram ipsius purpuram adorare dicebantur: quia scilicet dextram manum, quam primum ea purpuream vestem attigissent, ad os admouebant & suauiabantur. l. 1. C. de apparit. præfect. Prætor. lib. 12. & l. si quis ferum 7. C. qui milit. poss. eod. lib. Plinius lib. 28 c. 2. Nat. Hist. *In adorando dextram ad osculum porrigimus.* Interim video Orare, &

Adorare, pro Fari.

Adorare, pro fari vsurpatum, quod ore fit. Apul. Milesf. 8. *Singulorum iuuentum genua contingens, sic adorabat.* Et 10. *Ad istum modum sene adorante.* Postea vtrumque pro Precari: & posterius mansit in cultu deorum significando, quia is in precatione summus. Nam quum *ἡ θεῶν ὑπερησία* sit *ἐν τῷ θύειν, καὶ ἐν τῷ εὔχεσθαι*, vt ait Plato in Euthyphrone, precatio, & quæ precationi adiunctæ cæremoniæ, atq; hæ potissimùm conuersio ad dextram, flexio genuum, manus ad os relatio, sessio ad aram, & similia, adorandi nomine continentur; vt in altera proprium nomen faciendi, quod hæc ferè in agendo, altera in dicendo.

Concipere preces.

Genibus flexis] Actus summæ venerationis. Honos certè debetur magistratui, est enim munus publicum: sed magistratus virum arguit, seq; is gerere debet non modò vt licet, sed etiam vt decet.

Concipit preces] Concipere preces, pro precari tantum accipio, quicquid alij dicant. Sic loquatur Ouidius 8. Metamorph.

Concipiunt Baucisq; preces, timidusq; Philæmon.

Et lib. 3. Trist. Eleg. 13.

Libaq; dem pro te genitale notantia tempus?
Concipiamq; bonas ore fauente preces?

Præstari honorem] Sic præstare beneuolentiam amorẽ. Ouid. 4. de Pont. Eleg. 10.

Sed præstandus amor, res non onerosa volũt.

Intumescit] idem quod tumet, superbit, inflatur: superborum enim animi inflari videntur. Horat. 1. Epist. 1.

Laudis amore tumes? ---

Flagrum.

Flagris] Flagrum, quo seruilia tergora cædi solent, cuius diminut. Flagellum. Hinc solennia illa seruorum cognomina passim apud Plautum, Flagritriba, Flagricida, Flagrio, Subiculum (seu vt alij malunt) Sudiculum flagri.

Compescens] Cohibens, retundens. Hinc puto esse nostrũ Germanicum, *Paschgem*, cuius *ἔμφασιν* vix alia voce Latina magis propria explices.

Paschgẽ.

Agaso] Ratio scilicet, & mens domina, quæ flectit habenas, ducitq; cum opus est.

FESTIVISSIMO hoc Emblemate tria Autor inculcat. IV.

1. Sacerdotes, Episcopos, & qui rebus sacris præsunt, esse in honore habẽdos, ob id maximè, quod sacris præsint, quorũ sunt administri: licet interdum aut vitijs plusquàm vulgaribus implicati, aut ignari & stupidi habeantur. Hi verò vt suum munus & officium curare vel maximè debent, sic quantam dignitatem sustineant, ipsos subinde animo secum reputare par est. Meminerint tamen se homines esse, nec sibi arrogarent impensiùs, quòd tantũ ministerium gerant, & rerum diuinarum curam, quasi humeris impositam habeant; ne, vt asinus audiuit, non es Deus, sed Deũ fers, illi audiant; Non vobis hæc, sed Deo soli omnis est tribuenda gloria.

Sacerdotes honore afficiẽdi.

2. Itidẽ dici potest de præfectis Imperatorum aliorumque principum, cum popularem applausum excipiunt audaciùs quã par est, in prouincijs, in quibus vicem regiam obtinent. Sic enim adeò modestè, tamque circumspectè sese gerere debent, vt priuati honoris nomine nihil, ipsius Principis laudi vel minimũ detrahant, & se interea norint quales sũt. Est enim operę pretium *τοὺς ἐν ἀξιώμασι, τιμωμένους γινώσκειν, ὅτι ἄνθρωποι εἰσίν.* Succurrit mihi exemplũ nobile Cornelij Calli Ægypti prouincię præfecti: is quia sese gessisset insolentius, multaque flagitiosè fecisset, statuas etiam sibi locari passus, & Pyramides in altum tolli, quibus à se gesta continerentur; accusatus est à Valerio Largo: cognitioni præfuit Augustus: ignominia notatus est Gallus: vetuitque Cæsar, ne reus prouinciam postea obtineret. Retulit Dion. lib. 53. Huic penè simile quid narrat Corn. Tacitus lib. 4. de Lucilio Capitone; qui procurator Asiæ sub Tiberio accusatus est in senatu à prouincialibus, quòd vim prætoris vsurpasset, militumque manu ad comitatum vsus esset: itaque conuictus, in exilium pulsus est. Laudatur à Plutarcho Vticensis Cato, quòd quæstor

Præfecti ac ministri Principum.

factus

factus, scribarum, officiorum, aliorumque generis eiusdem, minuerit eam prærogatiuam, quam longo tempore vsurparunt: iussit enim ministros, non magistros se esse meminissent. Non possum præterire locum è Panegyrico Pliniano longè præclarum: Princeps (ait) vt se hominibus imperare norit, ita se ipsum hominem quoque esse cogitet. Itaq; voces & laudationes, quę numini soli debentur, tanquam putidissimas assentationes oderit. Hæc ille.

3. Notantur non modò ij, qui se indignos cuiuis dignitati ingerunt; sed & ij, qui his talibus honores, dignitates, & magistratus committunt. Hos deinde auritos asinos videas superbire, inflari, & tumidos se se iactare ac ostentare, vt nihil magis. De his lusit nostro æuo festiuè, nec sine sale vir non indoctus, cum quo Lutetiæ ante anno 25. ingenij cultum se cœpisse ait Minos. Sic ille:

Arrogantia indoctorum.

En tibi ὄνος venerandus ἄγων μυστήρια, rerum
Sacrarum custos, præsidet immò sacris.
Ex quo altum spirans Superis sese æquat, & imos,
Ob sacra quæ gestat, territat ore minax.
Quid facias illi? auritũ sine rudere asellũ,
Quem procul à sacris rebus abesse decet.

Quid ergo mirum si rem perperam agi cernamus, & contingere id, quod de asino iuuentã ferente fabulatur Nicander, quod subiungendo lectori minimè molestum me fore confido. Mortales, aiunt, impetrasse olim à Dijs multis precibus, vt perpetuo iuuentutis munere donarentur, atque ita nunquam in posterum senio contabescerent. Hanc igitur simulac Iouis benignitate accepissent, imperitos adeo rerum fuisse, vt eam asino vectandam committerent; qui cum siti confectus ad quendam fontem peruenisset, in quo serpens loci custos statiuam habebat custodiam, cumque ibi bibere tentasset, à serpente prohibitus est, neq; alia conditione bibendi facultas illi facta, quam vt id omne quod vehebat onus, angui mercedis nomine concessisset. Ex eo inde tempore omnes angues singulis annis abiecta senectute iuuenescere, homines verò senio confectos emarcescere, ac stoliditatis pœnas luere, quod iuuentutem tanto expetitam studio negligenter custodissẽt. Hinc illa Tibulli querimonia:

Fabula de asino iuuẽtam ferente.

Anguibus exuitur tenui cũ pelle vetustas,
Cur nos angusta conditione sumus?

Apuleius olim, vt ferunt, mentem hominis tegebat sub asinina specie: at nunc multi sunt, qui sub humana specie tegunt asinũ; adeo vt non de Asino aureo, sed de homine ligneo nunc benigna suppeditaret materia. Nam

Summa rudes asini rerũ fastigia scandunt,
Maximus hoc illis tempore venit honos.
Et nisi sis asinus, nullũ tibi nomen habebis,
Ac omni spretus destitueris ope.

Non absimile est illud, quo lusit idem qui supra:

Sarcinulis oneratur equus, sacra gestat asellus:
Munera partiri tam malè, France, doles?

Hoc significat imperitos rerum, ac planè rudes admoueri honoribus tum ciuilibus, tum Ecclesiasticis, generosos & eruditos ad infimas ablegari curas. Qui si aliquãdo impatientiæ æstu exciti, nonnihil recalcitrent, & onus detrectent, mox petulantis linguæ flagro compescuntur:

Imperiti extolluntur.

Sis asinus, quẽcumq; asinũ sors aspera fecit.

Et quos ludos, fortuna, facis? imò quotus quisq; qui non desperet, dum virtus nomen inane est? Audi Martialem de hoc ipso querulum, 9. Epigr.

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre, vetusque solum:
Prænestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.
Rumpis & ardenti madidus crystalla Falerno,
Et pruris domini cum Ganymede tu[illegible].
At me litterulas stulti docuere parentes.
Quid cum Grammaticis, Rhetoribusq; mihi?
Frange leues calamos, et scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

Sed non vltra agitabo asinos, & verborum sarcinas suspendam: siquidem

Latores essent multò quam pondera plures,
Si cuiuis asino sarcina danda foret.

Relictis ergo asinis, quà Dij vocant, ibo.

Quà Dij vocant, eundum.
EMBLEMA VIII.

IN triuio mons eſt lapidum: ſupereminet illi
Trunca Dei effigies, pectore facta tenus.
Mercurij eſt igitur tumulus: ſuſpende viator
Serta Deo, rectum qui tibi monſtret iter.
Omnes in triuio ſumus, atque hoc tramite vitæ
Fallimur, oſtendat ni Deus ipſe viam.

COMMENTARII.

I. PICTVRAM hanc feliciter reſtituit Pignorius, idque ex Autoris mente. In triuio ſiquidem cernitur aceruus lapidum, cui ſuperimpoſitus Mercurius ἐνόδιος, truncus brachijs, & pectore tenus. Mittebant enim viatores lapides ad pedes Mercurij religionis gratia: atq; inde erat, quod ſimulacrum illud effingebatur pectore tenus, ne opera & ſumptus fruſtra conſumeretur in partibus inferioribus elaborandis, quæ mox eſſent lapidibus obruendæ. Citat inſuper eruditiſſimum Commentariũ Hieronymi Aleandri, in quo ille Solis Pan Theologiam, ex antiquorum ſententia eleganter aſſeruit.

HVIVS Emblematis character mihi videtur penè ſumptus à Suida, ex quo didicimus Hermas eſſe Mercurij quaſdam ſtatuas: quo loco adducit Meneclem quendam, ſiue Calliſtratem in opere de Athenienſibus I I.

Hermæ statuæ.

niensibus, à varia porticu adusque regiam statuas esse, quę Hermæ dicuntur: vnde locum id accepisse nominis ait, quia multæ ibi & à priuatis, & à magistratibus dicatæ essent, ex quibus quidam Hermæ Hipparchei, ab Hipparcho Pisistrati dicebantur: fuisseq; Hermas saxeas in ædium vestibulis, & in fanis. Addit deinde ἑρμαῖον, primitias esse ad statuas Mercuriales, quæ in vijs collocabãtur à viatoribus Itemq; aceruos lapidum Mercurio sacros in obscuris vijs, quæq; non ita cognitæ essent peregrè euntibus. Vnde illud Damasceni: καὶ ἐδόκει ἑρμαίῳ ἐντετυχέναι, ὁ μοὶ περιτυχών. idest; *Videbatur sibi in Hermæum incidisse, quisquis in me inciderat.* Recreat enim viatorem, vbi dubius de via, reperit aceruum Mercurij. Interpres Homeri ἑρμαῖον vocat, lapidum congeriem, ad Odyss. ρ. vt λίθινον σορὸν. Epigrammatarius: & ἑρμαῖον λόφον, Hesychius. Is honos congeriei siue cumuli lapidum, virorum fortium tumulis solitus fuit conferri; testis est Pausanias. Strabo: παρὰ ὅλην δὲ τὴν ὁδὸν ἦν ἰδεῖν ἑκατέρωθεν πολλαχοῦ ὥσπερ ἑρμαῖα πέτρον ἠλίβατον στρογγύλον. Reperio & eiusmodi Hermas imponi solitas fuisse tumulis, ad propagandam defunctorum memoriam. Virg.

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus.

M.Tullius 6. ad Atticum: Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus scripsisti, iam nunc admodum delectant. Sed gymnasijs solitas fuisse cõsectari Hermathenas, id est, statuas Mercurij & Mineruę iunctas, idem alibi significat Cicero: Quod ad me, inquit, de Hermathena scribis, per mihi gratum est, ornamentum Academiæ proprium meæ, quòd & Hermes commune omnium, & Minerua singulare insigne eius gymnasij.

Hermathenæ.

Didicimus adhæc ex Stephano & Hesych. Græcis auctoribus, Mercurium Hodium & Hegemonium fuisse priscis appellatum (ὅδιος καὶ ἡγεμόνιος ἑρμῆς) tum à vijs, & semitis, in quibus statuebatur ad viam monstrandam peregrè proficiscentibus. Proinde Hermæ, id est, statuæ Mercurij, & lapidei ligneive cippi solebant in triuijs erigi, ad indicanda viarum discrimina, quia αὐτῷ δέον εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἡγεμόνι χρῆσθαι, ait Phurnutus. Viatores itaq; statuis solebant lapidum aceruos cumulare: sic enim Deum

Mercurius cur Hodius & Hegemonius dictus.

Mercurij officia.

putabant honorari, ea scilicet re, quæ in promptu esset & obuia: vel quòd ita viam repurgare viderentur: vel quòd eo lapidũ cumulo Dei effigies prætereuntibus esset notior. Vlpianus, auctor Græcus, annotat ad oration. Demosth. aduersus Leptinem, Hermas, id est, Mercurios eiusmodi fuisse quadrangulos, superiore parte Mercurij figuram referentes, inferiùs inscriptiones viarum ostendentes. Qua de re Gyraldus Syntagmate 9. Huc respexit Iuuenalis, cum ait:

Hermæ.

----- *truncoq; simillimus Hermæ.*

Hinc quoq; Prouerbia: *Mercurio dextro; Mercurius bifrons;* τρικέφαλος ἑρμῆς, *Triceps Mercurius.* Effingebatur olim triceps Mercurius, quia Physicam, Ethicam, & Logicam amplectebatur: seu quod cœlestis, marinus, ac terrestris crederetur. Talis quoq; solebat in triuijs apponi cum inscriptione in singulis capitibus, quò duceret via hæc, quò rursus illa. Huiusmodi Mercurij simulacrum primus posuit Proclides, auctore Philochoro. Huc quoq; facit parœmia, ἑρμαῖον, *Mercuriale*: quã dũ Erasmus explanat, sumit multum operæ, nec tamen quicquam proficit. Nos altiùs fabulam repetamus, vt loco difficili, qui Erasmum torsit, lucem aliquam afferamus. Didymus in lib. 16. Odysseæ, huiusmodi fabulam narrat ex Anticlide. Mercurius, inquit, præcipiente Ioue, vitam eripiens Argo Ius custodi, à Iunone alijsque Dijs in iudicium ductus est impacta dica, eò quod primus dæmonum cæde mortalium esset coinquinatus. Conueniunt in iudicium Dij, iudicant tamen par & æquũ esse, vt Mercurius dicto Iouis audiens esset, quandoquidem illius est nuncius. Absoluentes deniq; Mercurium à cæde, surrexerunt, & ad illius pedes niueas atrasq; tesseras, quibus erat vel absoluendus, vel damnandus ille, proiecerunt. Inde mortales vsq; in hæc tempora in Mercurij honorem per vias lapidum tumulum constituunt: quoniam Mercurius est viatorum Deus. Et hos tumulos vocant ἑρμαίους λόφους. Hæc Didymus, quem vide latiùs hęc narrantem. Quis iam dubitabit, locum illum Prouerb. 26. ex hac antiquissima fabula posse interpretationem susciperet? *Sicut qui mittit*, inquit Salomon, *lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem,* Quasi dicat; Inscitia est lapideo

Mercurius triceps.

ἑρμαῖον.

D 3 D.o

Deo obsequium præstare, lapides coaceruando ab illius statuam. Cæterum ne transiliam quod ad rem pertinere videatur, *Quid nomine Mercurij.* hic Mercurij nomine olim Deorum nuncij, vel sacras literas (quæ nobis diuinam voluntatem aperiunt) intelligimus: vel Prophetas & Doctores, sacri & cęlestis oraculi nuncios, ex quibus orthodoxam salutis æternæ viam & rationem excipere est necesse. *Serta.* Serta autem suspensa, honorem cultumque aliquem obseruantiæ exhibendum esse significant. Nec malè huius Emblematis origo referetur ad adagium illud quod refert Plutarchus in lib. de audiendo, & inter septem Gręciæ sapientiam oracula celebratur, ἕπου Θεῷ. *Deum sequere.* *Deum sequere.* De quo vide Chiliad.

III. *Triuiū.* *IN triuio*] Triuium est locus, vbi tres pluresve viæ diuiduntur, ancipitem dubiumq; reddens itineris ignarum, de quo multa apud Strabon. lib. 5:

Mons est lapidum] Prouerbium subest, ἑρμαῖον. *Mercuriale*, de quo iam dictum est. Nec perperam id accipies pro salebris, ærumnis, & difficultatibus, quæ in vitæ genere deligendo cuiuis occurrunt.

Trunca Dei effigies] mutilis & truncatis artubus: nam monet, monstratq; viæ flexus ipse immotus Mercurius; quia satis est admoneri à Doctore, etsi ipse viam sæpe non ingrediatur.

Pectore facta tenus] Nihil præter consilium, quod è candido pectore promanet, exigitur à præceptore; reliqua tu ipse opere præsta, quod monet.

Mercurij] Interpretis & nuncij Deorū, de qua re plura Cicero in lib. de Natura Deor. qui viam rectam hæsitanti viatori monstrat: peregrinantibus enim opitulari alatum illum Deum olim putarunt. Mercurij fuerunt multi, sicut multi Hercules: sed poetę vnum faciunt eloquentię præsidem, Deorum nuncium, mercatorum & furum Deum. Vide adagium: *Expedit habere plura cognomina*. *Mercurius vnde dictus.* Dictus est Mercurius à mercibus, vt ipse videtur innuere apud Plautum in Amphitr. Aut dictus, quasi medius currens, quod sermo curiat inter homines veluti medius; eloquentiæ namq; parens est. Vnde si quando silentium in multorum conciliabulis exoritur, dici consueuit prouerbialiter; *Mercurius superuenit*. Ὁ ἑρμῆς ἐπεισελήλυθεν. ac si nefas foret loqui præsente Mercurio. Dictus est Græcè ἑρμῆς, propterea quod Græcos (vt refert Diodorus) verborum docuerit interpretationem. Vnde etiam *Interpres.* Virgilius eum interpretem vocat:

Nūc etiā interpres Diuū Ioue missus ab ipso.

Et paulò post:

Interpres Diuū fert horrida iussa per auras.

Plura de Mercurio consultò omittimus. Vide Cæsarem lib. 6 bello Gallico, Macrob. Satur. 1. cap. 19. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 5.

Est igitur tumulus.] In alijs quibusdam *Tumulus.* exemplaribus legitur *Cumulus*: sed vtraq; lectio tolerabilis. Tumulus, quasi tumens tellus, pro sepulcro frequentius vsurpari solet. Qui verò loco vocabuli tumulus, aut cumulus, legi malunt, *facies*, non mihi probantur: quia vocabulum, facies, pro effigie aut statua hic veram Latinitatem non sapit. Non desinam priùs quàm quod improba lectione obseruaui, studiosis rerum antiquarum communicem. Olim consuetudine receptum fuit, vt superstitiosi temerè oblatos in via lapides stipitesque, tanquam numina colerent. Apuleius de asino: Neq; iustus religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata: vel enim colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Propertius:

Et quicunq; sacer, qualis vbiq; lapis.

Xenophon: καὶ τοὺς μὲν οὐδ' ἱερῶν, οὔτε βωμῶν, οὔτ' ἄλλων τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους, καὶ ξύλα τὰ τυχόντα, καὶ θηρία σέβεσθαι.

Viator.] quicunque sis hac in vita hospes, vt omnes reuera sunt. *Viatores homines.* Plato vitam nostram modò viæ, modò peregrinationi similem facit. παρεπιδημία γάρ ὁ βίος.

Suspende serta Deo.] Plinius historiæ mundi 21. c. 2. inter sacra tantum & bellicos honores, coronis nomen suum vindicantibus. *De coronis quæ statuis Deorum appendebantur.* Idem 3. c. Et iam tunc coronæ Deorum honos erat. Quibus ex locis intelligimus, coronas statuis rebusque sacris olim solitas appendi. Quòd si quis auctoritatem etiam aliorum sibi dari postulet, adferre possum Apuleium, qui sic 3. de asino aureo: In ipso verè meditullio, inquit, Hipponæ Deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis, & quidem

quidem recentibus fuerat ornatum. Et 4. lib. Iamque per plateas commeantem, populi frequenter floribus, sertis, & solutis adprecantur. Idemque libro vndecimo, simulacrum Lunæ describens: Corona, ait, multiformis varijs floribus sublimem distinxerat verticem. Et paulò post: Dextra proferens sinistram Deæ coronam, mihi etiam Hercules coronam consequenter. Itemq; Nam sibi visus est quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat. Ad hunc veterum ritum respexit Ouid. Fastorum 2. de Arione loquens, qui citharœdus à piratis captus, iamq; de vita desperans,

---- capit ille coronam

Quæ poßet crines, Phœbe, decere tuos.

Apponam & Tertulliani locum è lib. De corona militis, vbi ait Pandoram primum à Charitibus coronatam, honoris causa scilicet, cum à Dijs omnibus muneraretur. Vel etiam *suspende serta*, tu qui studium aliquod aggrederis, docilem te & amabilem præsta: persolue δίδακτρον & honorarium tuo doctori. Quid enim? ridendo dicere verum nil vetat.

Rectum, qui tibi monstret iter] τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, qui sit tibi ἐνόδιος, quod tributum olim Mercurio epitheton. Vel *rectum iter*, ad μέθοδον refero, quæ nomen habet ab ὁδὸς, id est, *via*: Estque nil aliud quam recta vis, & ratio seu institutio benè docendi.

Methodus.

In triuio esse.

Omnes in triuio sumus] In triuio dicuntur esse ij, qui dubitant, quiq; incerti sunt animi, hæsitantes quid potissimùm eligãt. Iuxta Ouidianum illud, Fastor. 5.

Vt stat, & incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,

Cum videt ex omni parte viator iter.

Theognis: ἐν τριόδῳ ἕστηκα: *In triuio consisto*. vt enim viam sæpe pro consilij ratione poni solemne est Græcis: sic τρίοδον, pro incertitudine consilij. Itaque Plato 7. Legum, καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος &c. monet, ne ad rem nouam & insitatam amplectendam accurramus, sed consistamus, quasi ad triuium aliquod venerimus. & Minutius Felix in Octa. vt qui rectam viam nescit, vbi, vt fit, in plures vna diffinditur, hæret anxius, nec singulas audet eligere, nec vniuersas probare: Sic cui non est veri stabile iudicium, &c. Sic hac in vita tot tantæque sese offerunt difficultates & salebræ, vt facilè fallamur, nisi Deus ipse nobis rectum ostẽdat iter: quod vt faciat, enixè rogandus, omniq; reuerentiæ conatu venerandus est.

Tramite vitæ.] curriculo vitæ & decursu. Toto disticho eandem continuat ἀλληγορίαν à viatoribus. Trames, transuersa & obliqua semita. *Trames.*

Ostendat ni Deus ipse viam.] ni sit ἐνόδιος καὶ ὁδοποιός. Allusio ad illud Pindari: Διὸς ἐκ προοιμίου, *ab Iouis procœmio*. quo significatur, conatus omnis nostri principium à Deo sumendum esse. Aristides oratione panegyrica: ἀλλ' ὥσπερ ἔφη Πίνδαρος, θεοῦ δείξαντος ἀρχὴν, οὐδὲν δὴ τὸ κωλῦον. *Sed, vt ait Pindarus, Deo initium ostendente, nihil erit impedimenti.* Idem auctor alio loco eandem sententiam vsurpauit: θεοῦ δὲ, φησὶ Πίνδαρος, δείξαντος ἀρχὴν, εὐθεῖα δὴ κέλευθος εὑρεῖν τὸ προκείμενον: *Deo initium monstrante, ait Pindarus, facilis est semita ad inueniendum quod propositum est.*

1. PRÆSENTI quasi ænigmatio monemur, ea tantum sequenda esse, ad quæ Deus & natura nos idoneos esse voluit; cùm summæ fatuitatis & dementiæ sit, aliquid inuita, quod aiunt, Minerua suscipere & persequi. Rectè dicebat Cato apud Ciceronem, naturam optimam ducem sequendam, nihilque aliud fuisse olim gigãtum more bellare cum Dijs, nisi naturæ repugnare. Cicero 3. De fin. commemorat inter præcepta veterum sapientum, quæ constat prouerbiorum vice celebrata: Quę que sunt, ait, vetera præcepta sapientum, qui iubent tempori parere, & sequi Deum, & se noscere, & nihil nimis. Sed & D. Paulus adhortatur, eam vt sortem vitæq; rationem teneamus, cui nos Deus addixit. Sed quoniam menti humanæ ea est innata cæcitas & ignoratio, vt qua via sit eundum planè ignoret, omni piæ vitæ cultu, & summissa mente ad eum perfugiendum est, qui se viam, qui veritatem, qui vitam esse fassus est; quem qui sequitur, in tenebris non ambulat: continuoque illud Dauidicum nobis ardenti animo repetendum: γνώρισόν μοι κύριε ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι. *Ostende mihi, Domine, viam, in qua ambulem.* Certè & Socrates apud Platonem in Critone, pergendum ea solùm esse via, qua Deus nos ducit, asseuerat. Quò pertinet illud Persij è 3. Satyra:

IV.

Sequenda natura.

1. Cor. 7. Ephes. 4.

Ps. 143.

---- disce quem te Deus esse

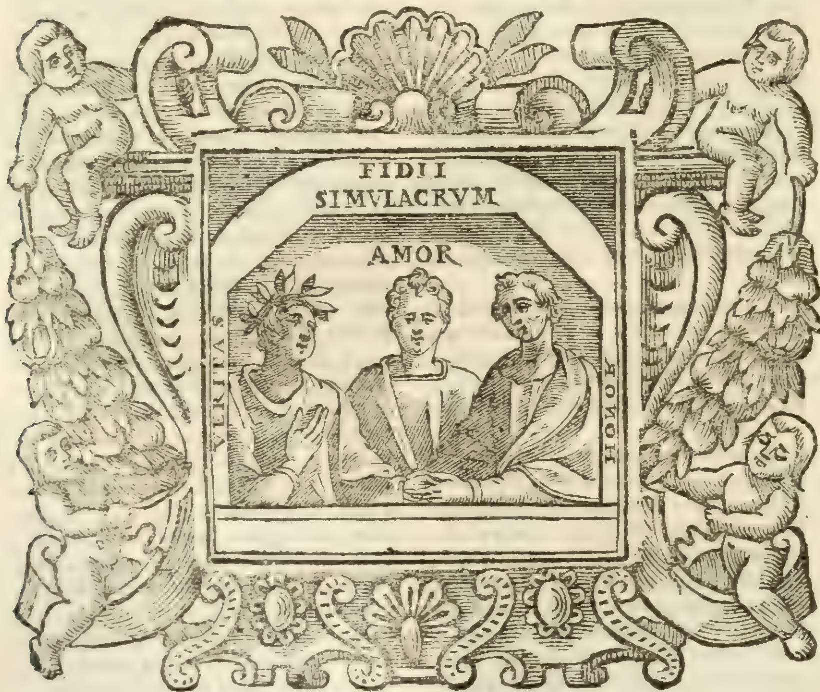
Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

Adde, quod tam crassa caligo, tamque supina hominum mentibus insita sit ignoratio, vt quid potissimùm sequi debeat, quiuis ignoret, & nisi adiutus ope cœlesti, in certam aliquam viam se recipere non potest. Dicebat enim ipse salutis instaurator: *Sine me nihil quicquam efficere potestis.* Nec verò sumus idonei ad aliquid vel cogitandum tanquam ex nobis; sed si ad aliquid idonei videamur, id certè ex Deo est, ait D. Paulus 2. Cor. 3.

2. Videtur hoc Emblema non malè referri posse ad cuiusq; vitæ genus & institutum, ad quod ingrediundum cùm difficilè sit, opus est aliquo Mercurio, id est, præceptore seu doctore, qui viam doceat. Siue enim Philosophiam attingamus, seu Medicinam, seu Iurisprudentiam, aut etiã Theologiam, vix aliquid absque magistro ductore proficiemus. Nam scholæ Philosophorum plenæ sunt argutijs spinosis, & opinionum labyrinthis. Medicina in multis fallax est, ipsaq; τέχνη μακρὴ, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, καὶ ἡ κρίσις χαλεπή. Perpetua est inter Iurisconsultos altercandi alea, vnde lites immortales. Theologia ea, quæ in scholis ventilatur, quantis scateat difficultatibus, notius est, quàm vt pluribus edicatur. Vbiq; igitur perito & sincero opus est magistro.

In omni ... ... *Bona magistro opus est.*

Fidei Symbolum.
EMBLEMA IX.

STET depictus HONOS, *Tyrio velatus amictu,*
Eiusq; iungat nuda dextram VERITAS:
Sitque AMOR *in medio castus, cui tempora circum*
Rosa it, Diones pulchrior Cupidine.

Con-

Constituunt hæc signa fidem; Reuerentia Honoris
Quam fouet, alit Amor, parturitque Veritas.

COMMENTARII.

I. ALCIATVS vniuersæ antiquitatis studiosissimus, hoc Emblema desumpsisse videtur ex antiquissima Sabinorum statua, qua numen vnum triplici facie, nomineq; triplici effingebatur. Sed & hodie inter Romanas antiquitates in regione Arenulæ, in ædibus Dominorum de S. Cruce, visitur Fidij simulacrum ita effictum (vt edidit primus Iacobus Mazochius Romæ, anno 1521.) *Fidij simulacrũ Romæ.* Marmor est in fenestræ modum formatum, in quo tres imagines effictæ statuuntur. Dextra quidem forma virili, imberbi, sed ætate matura, habitu pacifico, cui adiectum nomen HONOR. Sinistra verò muliebris, virginea facie, eodẽ habitu, lauream coronam in capite gestãs, cum inscriptione, VERITAS; quæ dextram dextræ iungat cum priore imagine. In harum duarum medio ingenui pueruli effigies cernitur, cuius supra caput hoc legitur, FIDII SIMVLACRVM. Gyrald. Syntagm. 1.2. & 10. Historiæ Deor. Hæc quidem est veteris illius simulacri pictura, quam etiam Pignorius hoc modo appingi curauerat, nisi pictoris negligentia *Error huius picturæ.* locum Honoris & Veritatis permutasset, & sinistras iungentes, vti & Veritatẽ vultu puerili perperam effinxisset. Num verò ad Alciati nostri mentem, valde dubito: vt enim pace tanti viri liberè dicam, quæ sentio, non satis arridet mihi Veritas & Amor vestibus induti, cum autor dicat, *nuda Veritas*: & infra quoq; Amorem virtutis nudum pingat. Deest etiam corona ex rosis Amori, quam expresse vult autor; vti & Honorem stantem. Hinc vt Alciato illud simulacrum Fidij obseruatum fuisse nihil dubito, sic idipsum suo proposito perfunctoria mutatione aptare voluisse, ego infimi subsellij iudex censeo.

II. FONS Emblematis repertus est, simulacrum scilicet Fidij; his tribus imaginibus Fides describitur: quippè quæ veritate, fide & amore nitatur. *Fides adiunctis causis descripta.* Veritatem habet, illam quidem nudam & simplicem, non comptam fuco aliquo, non vero tectam Et quidem fides definitur, dictorum conuen- *Fides ad.* torumque constantia & veritas, quæ ideò parentem habere Veritatem dicitur, & eã nudam, *Veritas nuda.* quod in pactis, conuentionibusq; nihil fucatum esse, aut à verò alienum debeat: cui adhæret Honos porrecta dextra, *Honos.* tanquam stabilis cuiusdam, firmique pacti pignus. Is Honos purpurea indutus veste, quòd veritas facillimè possit imminui & labefactari, nisi adsit honoris & reuerentiæ quædam ratio, qua eadem fulciri opportune & cum dignitate possit. Hoc etiam virtutis præmium, & honestatis omnis tanquam patrem nutricium, pictores & plastæ nobis adumbrarunt. At locum mediũ occupat honestus Amor, qui Veritatem & Honorem nexu firmo colligat & deuincit. *Pudicus amor.* Nisi enim tanquam condimento aliquo amicitiæ & beneuolentiæ mutuę consocientur hæc inter se alioqui diuersa, vinculum nullo penè negotio dissolui poterit. Porro id mihi in memoriam reuocat, quod Athenæus lib. 13. tradit, in gymnasijs olim vna consecratos Amorem, Mercurium, Herculem: quorum ille secundus orationis, tertius roboris pręses habebatur; quibus coniunctis amicitia concordiaque nasci solet. Id etiam totum referre par est ad antiquam illam veterum Sabinorum præfigurationem sacrosanctæ τριάδος, apud quos diu ante CHRISTI seruatoris aduentum, erat simulacrum quoddam triplici facie; cuius etiam nomen triplex, nempè Sanctus, Fidius, & Semipater, haud dubiè præcipuum religionis Christianæ mysterium repræsentans. *Sancta τριὰς Sabinis præfigurata.* Quod ab Ouidio describitur 6. Fastor. Sanè Dionys. Halicarn. lib. 4. ait, Iouem, Pistium esse dictũ, quem Romani Sanctum appellabant, qui & Sagus, Pistius, Sanctus, & fidei sponsor alijs nominibus efferebatur. *Iupiter, Pistius, Sanctus, Sagus.* Conijcere est Pistium eundem fuisse cum Fidio. Nam vt πίστις Græcè fides, ita πίστιος ἢ πιστὸς, Fidius nominari commodè potest. Fidei simulacrum antiqui Romani in Capitolio statuerunt, teste Cicerone Offic. 3. Qui iusiurandum, inquit, violat, is Fidem violat, quam in Capitolio vicinam Ioui Optimo Max. *Fidei simulacrũ in Capitolio.*

Max. (vt in Catonis oratione est) maiores nostri esse voluerunt. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 35. cap. 10. dum dicit: Spectata est in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra, puerum docentis. Quo ritu Fidei sacra facerent, indicat T. Liuius lib. 1. ab V.C. qui de Numa sic inquit: Soli Fidei solenne instituit, ad id sacrarium flamines bigis curru arcuato vehi iussit, manuq; ad digitos vsq; inuoluta rem diuinam facere: significantes fidem tutandã, sedemque etiam in dextris sacratam esse. Cicero 2. de Legib. Nostris, inquit, extra portam Collinam ædem Honoris, & aram in eo loco fuisse, memoriæ proditum est, ad eam cum lamina esset inuenta, & in ea scriptum, DOMINA HONORIS, ea causa fuit ædis huius dedicandæ.

III. *STET*] In tabula depictus proponatur stans. Rectè verò stare fingitur, non sedere, aut desidere, quia nunquam honos debet esse ociosus, aut deses.

Honor Deus. *Depictus HONOS*] Honorem pro Deo coluerunt veteres, vt etiam Fidem & Virtutem. Plin. 35. c. 10. August. de ciuit. 4. c. 21. & 24. Et Ouid. 5. Fast. ex Honoris, & Reuerentiæ coniugio ortam esse Maiestatem voluit:

Donec Honor placidoque decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quæ mundum temperat omnem,
Quaque die partu est edita, magna fuit

Et Pylades Brixianus in Theogonia, lib. 1.

Se quodam læto Reuerentia iunxit Honori,
Et sacra Maiestas protinus orta fuit.

Adijciam obiter: Amor honori adiunctus verecundiam creat, imò verò ipsamet verecundia dici non ineptè potest. Quò spectat illud M. Ciceronis ex Lælio: Maximum ornamentum amicitiæ tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaque in ijs perniciosus est error, qui existimant, libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam.

Purpura honoris signum. *Tyrio amictu,*] purpurea veste. In signũ honoris & dignitatis Romanos Patricios, non etiam cæteros vsos purpura, testis est Plinius lib. 9. c. 36. quod tamen in desuetudinem abijsse queritur Iuuenalis Sat. 3. Ex Tyro vrbe Phœniciç conchylia, & murices aduehũtur, quorum sanguine fit purpura. Plinius lib. 5. cap. 19. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Et lib. 35. c. 6. Quare Puteolanum potiùs laudatur, quàm Tyrium, aut Gætulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissimę purpuræ. Sic Ouid. 2. de Arte: *Purpuræ inuentio.*

----- Tyrios laudabis amictus.

Per vestem autem purpuream, puritatem honestatemque significari, iam dictum est. De purpuræ inuentione extant Nonni poetæ versiculi lib. 40. Dionys.

Καὶ τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλῳ,
Πορφυρέους σπινθῆρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.
Ἦχι κύων ἁλιεργὸς ἐπ' αἰγιαλοῖσιν ἐρέπτων
Ἐνδόμυχον χαροπῆσι γενειάσι θέσκελον ἰχθῦν,
Χιονέας πόρφυρε παρηΐδας ἔνδοθι κόχλου
Χείλεα φοινίξας διερῷ πυρί, τῷ ποτε μούνῳ
Φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.
Et Tyria specta infectas vestes conchã,
Purpureis splendoribus micantes maris.
Vbi canis cursitans in maris litoribus mandens
Abditum sublucentibus faucibus admirandum piscem,
Niueas rubefecit maxillas intra concham,
Labra purpurissans roranti igne, quo olim solo
Amœna purpuratorum rubefiebat vestis Regum.

Idem refert Pollux lib. 1. de verbis idoneis ad Commodum: Tyrij ferunt, inquit: captum amore Herculem nymphæ cuiusdam indigenæ, cui nomen Tyro; sequebaturq; eum canis antiquo more, quo dominum canes vsq; etiam ad concionem comitabantur. Quare canis hic Herculeus irrepentem scopulis purpuram conspicatus, peresa caruncula, sua sibi labra cruore puniceo inficit. Cum igitur ad puellam Hercules adijsset, delectata illa insueta tinctura, quam ceu florentem in eius canis labris aspexisset, affirmauit sibi cum illo posthac nihil fore, nisi ad se vestem afferret, etiam canis illius labris splendidiorem. Quocirca inuenta Hercules animante, collectoq; sanguine, munus puellę detulit, primus (vt Tyrij dictitant) auctor Punicæ infecturę. Plura de purpura qui velit, adeat Cassiodorũ *Canis Herculis purpuræ inuentor.*

initio lib. 1. Variar formul. Lazarum Bayfium de re vestiaria, Antonium Thylesium de coloribus, Politianum cap. 12. Miscel. Guidon. Pancirollum de rebus memorabilibus, Hieron. Columnam in Fragm. Ennij, & alios. Vide etiam quæ supra Embl. 6. diximus, & quæ infra Embl. 117. sumus dicturi.

Eiusq;] Honoris nempe.

Dextra fidei symbolum. *Iungat dextram*] Fidei symbolum in dextris iunctis conspiciebatur, idq; Numę Pompilij instituto. Moris etiam fuit, vt fidei faciendæ & comparandæ gratia dextras coniungerent; quod multis auctorum meliorum locis facile est obseruare; est enim dextra Fidei dicata. Vnde Virgil. 6. Aenid.

---- *Nec veriti dominorũ fallere dextras.*

Symbolum coniunctionis dextrarum docuit Gyrald. 1. Syntag. Hist. Deor. & post cæteros vir eruditus Cælius Curio appendice Hieroglyph. Pierij quædam huc facientia non pœnitenda retulit. Sed de his infra opportunior erit dicendi locus.

Veritas Dea quomodo picta. *Nuda VERITAS*] Fingebatur ἀλήθεια, vt scribit in Amphiarao Philostratus, virgo niueis induta vestibus. Hippocrates in quadam ad Philopœmenem Epistola, eam depingit mulierem pulchram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem ac splendidam; cuius oculorum orbes pro lumine nitebant, vt astrorum & stellarum fulgorem viderentur imitari. *Nuda Veritas cur.* Nuda hic dicitur, quòd qui eam colunt, aperti sunt ac simplices, nullo modo fraudulenti, aut insidiosi; aut quòd veritatis oratio simplex esse debeat & recta, non fucata, tecta, aut perplexa; aut quòd in luce & oculis omniũ agnosci velit. Hinc Hor. 1. Car. Od. 24.

---- *Cui pudor, & iustitiæ soror*
Incorrupta Fides, nudaq; Veritas,
Quando vllum inueniet parem?

Veritatis nudæ rationem docuit Pierius Hieroglyphicon lib. 44.

Sitq; in medio] id est, μεσίτης, conciliator, pacificator.

AMOR castus] De hoc amore pudico, qui ἀντέρως dicetur in Emblemate, cuius epigraphe. *Amor virtutis.*

Cui tempora circum Rosa it] Qui redimitus est corona ex rosis texta. quod hic in pictura non exprimitur.

Dione. *Diones*] Dione Veneris mater ex Ioue, Oceani & Tethyos filia, plures enim fuisse Veneres scribit Cicero in lib. de Nat. Deorũ. Hinc Dione sępe pro Venere ipsa apud Poetas, vti etiam hic, ponitur. Stat. Silu. 1.

Cedat equus Latiæ quĩ cõtra tẽpla Diones.

Et Politianus in Nutricia:

---- *Liuor & sandalion ausus*
Carpere cùm dominam asseruit sua forma Dionem.

Ouidius in Fastis:

Hippolyte infelix, velles coluisse Dionẽ.

Et rursus:

Terribilem quondã fugiens Typhona Dione,

Dicitur etiam Dionæa. Virg 3. Aeneid.

Sacra Dionææ matri, diuisq; ferebam.

Pulchrior Cupidine] qui pulchrior est longè, quàm alter lasciuus & improbus Veneris filius. De duplici Cupidine, & Venere duplici, maturius postea.

Constituunt hæc signa fidem] His tribus constituuntur tres efficientes causæ fidei, *Veritas*, mater: *Amor*, nutritius pater, seu conciliater: *Honos*, qui tanquam fouet & sustentat.

Reuerentia honoris] Honor cum sua consorte Reuerentia Fidem fouet; nam Reuerentiam Honori connubio iunctam supra ex Ouidio retulimus.

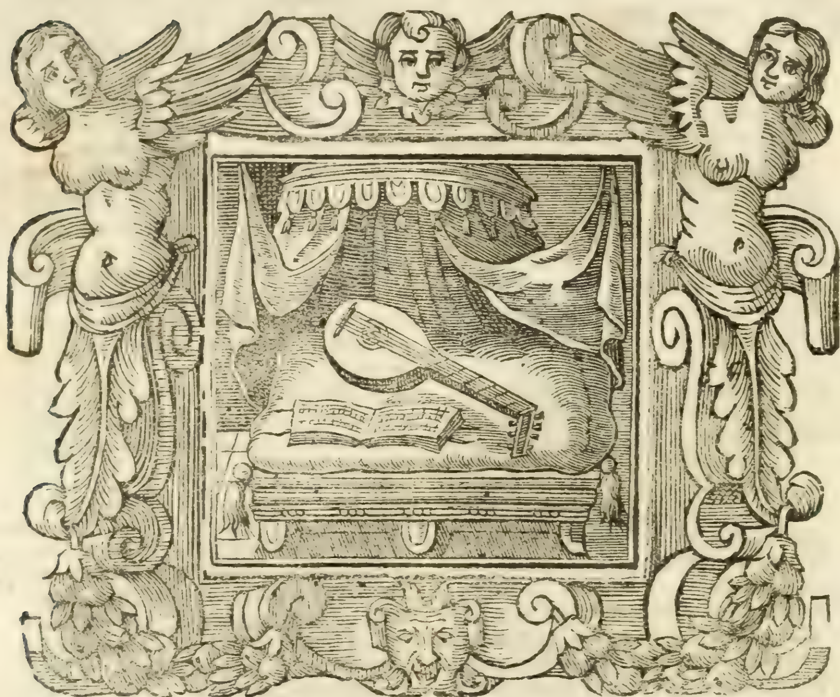
LATISSIMVS hoc loco mihi pateret excurrendi campus, si mihi mens esset, lectori obuia ista merce tædium afferre: vela igitur contraho, præsertim quia verba ipsa Autoris mentem abundè aperiant. Vnum tamen non prætereundum, nimirũ hoc Emblema facilè traduci posse ad amorem, reuerentiam, fidem, parentibus debitam à liberis: ad coniungũ necessitudinem; tum obsequia, quæ præstanda veniunt Principibus, magistratibus, præceptoribus à quibus vel sustentamur, defendimur, liberaliter educamur. In fide coniugũ honos, amor, veritas: honos ex opinione virtutis; amor, propter officia mutua, vitaq; huius communis vsibus necessaria; veritas, vt sancta isthæc coniunctio procul absit ab omni fuco & simulatione, quam imprimis deceat cõstantia & veritas, quod vnum societatis omnis ac concordiæ certissimum firmamentum. De fide, quæ debetur principibus viris, alio loco. Sanè debent serui dominis reuerentiam, obseruantiam, obsequium, vt meminerint se subesse aliquo iure gentium; pudore & liberalitate, non vi parendum, verè non ficte, aut dicis causa officium faciendum. *IV. Emblematis applicatio.*

Fœ-

Fœdera.

Ad Maximilianum Mediolani Ducem.

EMBLEMA X.

HANC citharam, à lembi quæ forma halieutica fertur,
Vendicat & propriam Musa Latina sibi,
Accipe Dux: placeat nostrum hoc tibi tempore munus,
Quo noua cum socijs fœdera inire paras.
Difficile est, nisi docto homini, tot tendere chordas:
Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptave (quod facile est) perit omnis gratia conchæ,
Illeq; præcellens cantus, ineptus erit.
Sic Itali coeunt proceres in fœdera: concors
Nil est quod timeas, si tibi constet amor.
At si aliquis desciscat (vti plerumque videmus)
In nihilum illa omnis soluitur harmonia.

COM-

COMMENTARII.

I. EXPRIMITVR instrumentum illud musicum, Italis *Liuto*, Germanis *Laut*, dictum, omnibus suis fidibus instructum; iuxta quod libellus cernitur apertus, notulis musicis exaratus, ad designandam harmoniam, quæ in chordis Lutinæ ex arte requiritur.

II. MITTIT hoc Emblema ad Maximilianum Ducem Mediolani, Ludouici filiũ, quo principi suo indicat, quanta vis concordiæ sit, sumpta comparatione à lyræ temperato, aut confuso concentu: ea enim constans ex sũmis, medijs, & infimis chordis concinnam reddit harmoniam, si tamẽ eam vir artis peritus aptauerit. Eodem quoque pacto Respublica omnis variæ ac diuersæ conditionis hominibus composita, firma & concordi pace ligatur, si modò Principem habuerit idoneum, qui & consilio, & vsu rerum valeat, quiq; beneuolentiam, assensum, & commune pacis vinculum inter ciues fouere norit. Ea ratione præ alijs quotquot vsquam fuere ab omni sæculorum memoria, terrarum Dea gentiumq; Roma perstitit, quandiu Principes habuit pacis & tranquillitatis studiosos, eosdemq; auctoritate dignitateq; cõmendabiles. Cicero de Republica disputans, inducit Scipionem eum, qui Carthaginem deleuit, de Republ. verba faciẽtem, quando iam iamque peritura præsentiebatur. Cùm enim Scipio in 2. lib. fine dixisset, vt in fidibus ac tibijs, atque cantu ipso ac vocibus, concentum esse quendam tenendum ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, eumque concentum ex dissimillimarum vocum moderatione concordem tamen effici & congruentem: sic ex summis, & medijs, & infimis interiectis ordinibus, vt sonis, moderata ratione ciuitatem consensu dissimillimorum concinere: & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atque optimum omni in Repub. vinculum incolumitatis, quę sine iustitia esse non potest: quod à Cicerone petitũ cõstat è 4. De repub. Plat. cuius hæc verba: *ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι, ὡς ἁρμονίᾳ τινὶ ἡ σωφροσύνη ὡμοίωται; τί δή; ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ ἑκατέρα ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφήν, ἡ δ' ἀνδρείαν τὴν πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω τὴν πόλιν ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη ξυνᾴδοντας τούς τε ἀσθενεστάτους ταὐτὸν, καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους, καὶ τοὺς μέσους, εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύει. εἰ δὲ πλήθει ἢ χρήμασιν, ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων. ὥστε ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι χείρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν, ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ.*

Reipubl. cum Lyra comparatio.

Locus insignis è 2. de Repub. Ciceronis.

Hæc ex Cicer. lib. de repub. retulit D. August. lib. 2. cap. 21. De ciuit. Dei. Sed hoc loco non erit alienum, si admoneã Romanos veteres per Lyræ Hieroglyphicum concordiam designasse, vt veteres alij iudicium compositum, concordiam inæqualium, rectam bonamq; institutionem, rationem, amorem, sedatum animum, & alia plura, vt commodius ad concordiam suadendam symbolum ab Alciato minimè excogitari potuisset. Videtur autem sumpta comparatio ex Oro Apolline Niliacò de literis Hieroglyphicis, in fine operis, cuius verba sunt: *Ἄνθρωπον συνεχέα καὶ ἑνωτικὸν βουλόμενοι σημῆναι λύραν ζωγραφοῦσι. αὕτη γὰρ συνέχειαν φυλάττει τῶν ἰδίων κρουσμάτων.* id est: *Hominem coniunctum et vnitiuum* (vt sic dicam) *significare volentes* Ægyptij, *lyram pingebant. Hac enim continuitatem propriarum seruat pulsationum.* In lyra enim diuersæ chordæ simul componuntur, & ad eũdem tonum temperantur: quod prudens, & sedatus homo præstat vel in suis affectibus rationi subijciendis, vel in œconomia moderanda, vel deniq; gubernatione Reipub. in quibus homines varij ac diuersi, cum singuli sint, non possunt nõ habere singulas de rebus opiniones: sed sapientis tamen Principis moderatione in vnum quasi harmoniæ concentum conueniunt. Isidorus quidem Cynicus meritò Neronem increpabat, quòd cùm Musicæ arti operam daret, Nauplij mala bene caneret, sua verò bona malè disponeret, neque sibi vllum in vita concentum proponeret. Et Diogenes Musicos stultitiæ arguebat, qui lyræ chordas optimè iuxta suæ artis leges compararent, animum verò minimè componerent. Idem videns quendam parum cordatum aptare

Quid per lyram veteres intellexerint.

aptare psalterium: Non erubescis, inquit, qui sonos ligno aptes, animum ad vitã non componas; Ea quidem ratio fuit, cur Plato animum harmoniæ & concentus nomine appellarit: & Aristophanes sapientem hominem & Gratijs ornatum, optimum Musicum & citharœdum esse. Nam idem Plato putauit Musarum nomen à μύειν, quod sonat idem ac honestè instituere. Sed & Getæ, populus ille Thraciæ iuxta Hungariam, hoc idem significare volentes, citharas sumunt, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt, vt refert ex Theopompo Athenæus lib. Dipnosophist. 14. At seposita paulùm lira, mox resumenda, audiamus citharam.

III. *Cithara.* *HANC citharam*] Cithara est musicũ instrumentum in triquetram figuram cõpositum, plus viginti chordis aptum, vulgò Harpa. In qua significatione vsus est Henricus Galeranus diligens antiquitatis scrutator in sua Musica. Hic tamen citharam pro testudine, quæ vulgò est Lutina, accipit, cuius inuentionem Mercurio tribuunt. Homerus in Hymno Mercurij:

Ἑρμῆς σοι πρώτιστα χέλυν τεκτήνατ' ἀοιδόν.

Mercurius prior ipse chelyn facit arte canoram.

Lembus. *A lembi forma*] quæ formam habet lembi, nauiculæ breuis & celerrimæ, cuius inuentionem Cyrenensibus tribuit Plinius lib. 7. Vide Lazarũ Bayfium, de re nauali.

Halieutica fertur.] Id est, piscatoria, propter similitudinem, quam habet cum *Halieuticum opus.* scapha piscatoria. Hinc Halieuticũ opus, in quo de piscibus tractatur: ἁλιεὺς enim piscatorem sonat, & ἁλιεύω, piscor. Halieuticon opusculum scripsit Ouidius, quid tamen plerique viri docti Lucano tribuũt, Lilius Gregorius in opusculo de nauigijs sic ait: Halias est nauis maritima, apud Græcos notissima, ab ipso, vt liquet, mari appellata, scapha scilicet. Sunt qui eandem cum piscatoria faciãt, hoc est, ἁλιευτικὸν πλοῖον, certè & à nostris piscatoribus dicitur. In hoc genere reponuntur cymbæ, scaphæ, horiæ, lenunculi, &c. De Halieuticis quædam habet Plinius, lib. 32. cap. 2. Existimo autem hic fieri allusionem ex verbo Græco ad Tuscum, siquidem Tusci illud instrumentum vocant Liuto, veluti à Græco ἁλιεύω, deriuantes. Pignorius iudicat Italos vocare citharam Liuto, non modò à forma, sed etiam à nomine Lembi, quem Ligures etiam nunc Leudo, siue Leuto appellant. Hinc falsus videtur Volaterranus in etymo, qui lib. 35. Philologiæ hæc habet: Leutum vocant fortasse a leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excelluit Petrus Bonus Ferrariensis. Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani aulici Ferdinandi Siciliæ Regis, excellentissimi Lyristæ. Antonius etiam Rota Patauinus (vt scribit Scardeonius) pulsando Liutum, in Italia, eruditorum iudicio, vix parem habuit. *Lyristæ excellentes.*

Vendicat & propriam, &c.] Vendicet sibi propriam quantumuis, inuentionem tamen Græcis debet. Sed tamen Italos id sibi vendicare suspicor, quòd apud eos lyræ vsus sit frequens habitus. Non erit incommodum repetere, quæ de Musicæ prima inuentione collegit Polydorus Virgil. lib. 1. cap. 15. Quapropter inquit Alciatus: Hoc instrumentum, cuius Itali sunt inuentores (malim perfectores) ad te mitto, & non aliud, quia Itali Principes coeunt in fœdera. *Lyræ inuentio.*

Accipe Dux.] Ausculta, quid hoc symbolo velim.

Nostrum munus.] Monitum, consilium.

Quo noua, &c.] Historias Italicorum bellorum & fœderum tibi compares ex Guicciardino, & alijs permultis. P. Iouius lib. 15. Historiarum: Interea Maximilianus Sfortia, quum crebris rumoribus afferretur, maximum in Gallia exercitum cõparari, & Regem ipsum belli Ducem, superatis Alpibus in Italiam primo quoque tempore descensurum, commeatus, arma, equos, tormenta, atque omnis generis præsidia summo studio parare, pecunias singulis vibibus imperare, munire arces, & Heluetios, cæterosq; socios Principes per legatos obnixè precari, ne se in tanto rerum discrimine deserere vellent.

Cum socijs.] Socius dicitur, qui pari consilio, spe & periculo rem aliquam cum altero aggreditur. Sic Romani socios appellabant, quos ita fœdere coniunctos habebant, vt belli & pacis essent participes. Sic quoq; inter negotiatores socij dicũtur, qui lucri damniq; cõmunionem inierunt. Cic. pro Q. Rosc. Qui socium fallit, in virorum bonorum numero non habendus. *Socius.*

Fœdera inire.] Pacta & fœdera tribus modis

Fœdera tribus modis inita.

dis comperimus veteres ſancire cõſueuiſſe: verbis, vt iureiurando: Factis, vt mactatis victimis: manibus, vt his fidem obſtringerent. Vnde tria apud eos erant rupti fœderis crimina: periurij, aræ violatæ, & fractæ fidei.

Difficile eſt, niſi docto, &c.] Immò difficilius eſt imperio Principi tenere imperium, totq; hominum formis moderari. Ideo Perſius. Sat. 4. Neronem increpat. Et Stratonicus citharœdus Regi Ptolemæo pertinacius ſecum de arte canendi diſputanti reſpondit: Ἕτερον ἐςίν, ὦ βασιλεῦ σκῆπτρον, ἕτερον δὲ πλῆκτρον. id eſt: *Aliud eſt, ò Rex ſceptrum, aliud plectrum,*

Vnaque ſi fuerit non bene tenta fides.] Niſi coerceantur improbi & ſcelarati: Id enim omne ἀλληγορικῶς accipiẽdum. Fides autem (inquit Sextus Põpeius lib. 6.) genus citharæ, ſic dictæ, quòd tantum inter ſe chordæ eius, quantum inter homines fides concordet. Virg. 6. Æneid.

Fides.

Threÿcia fretus cithara, fidibuſq; canoris.

Non tamen temere reperias numero ſingulari, niſi apud Poetas, eius diminutiuum eſt, fidicula.

Ruptaue] Si intereat, aut etiam è medio tollatur aliquis patriæ neceſſarius ciuis. Addam hoc loco illud pro Alciato; video enim eum poſſe reprehendi, quod ſententiam à fine Pentametri vſq; ad partem ſequentis Hexametri protraxerit in illis verbis:

Vnaq; ſi fuerit non bene tenta fides,
Ruptaue.

Quod idem in primo diſticho fecit, vbi principium primi Hexametri reddendum eſt principio Hexametri ſequentis intercedente Pentametro. Sed facilè Alciatum noſtrum excuſare poſſumus. præterquàm enim quod hoc apud Græcos ſit frequentiſſimum, Latinorum quoq; teſtimonio defenditur. Ouidius. 1. Faſtor.

Excuſatio Autoris.

Vtq; dies incerta ſacris, ſic tempore certo,
Seminibus iactis eſt vbi fœtus ager.
State coronati plenum ad præſepe iuuenci.

Idem lib. 2. Faſtor.

Fortè fuit Nais Lar nomine: prima ſed illi
Dicta bis antiquum ſyllaba nomen erat
Ex vitio poſitum.

Quod idem etiam apud Horatium in ſtrophis Sapphici, obſeruare licet. lib. 1. Carm. Ode 1.

Neue te noſtris vitij iniquum
Ocyor aura
Tollat.

Idem lib. 2. Ode 16.

Mugiunt vaccæ, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tincta
Veſtiunt lanæ.

Perit omnis gratia,] Concentus, decorum, ſuauitas, Allegoricè, Reipub. modus & pulchritudo abit in nihilum.

Concha] Lyræ, teſtudinis. Ex concha enim lyram primus conſtruxit Mercurius, vt refert Lucianus in dialogo Apollinis & Vulcani, ſiquidem cùm teſtudinem mortuam ad ripas Nili inueniſſet, brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamos poſtea agglutinans, ac fundo quodam ſubiecto, nouem deinde chordas ſuper calamis, tanquam anſulis intendens, iucundum quid modulatus eſt.

Teſtudo quomodo inuenta.

Sic Itali proceres.] Principes, primores Italiæ.

Eſt procerum verè procerum corpus habere.

Coeunt in fœdera] Nota ſynonyma. Coire in fędera, antè, Fœdera inire: Dicitur etiam Ferire fędera. Cicero pro domo ſua: Fœdera feriebantur pecuniarũ, Virg.

--- Haud fit mora, Tharcon
Iungit opes, fœduſq; ferit.

Nil eſt quod timeas, ſi tibi cõſtet amor.] Θέσις admodum efficax, planèque ijs neceſſaria, qui ſuum imperium volunt eſſe ſtabile & permanẽs. Sic Iſocr. ad Nicoclẽ: φυλακὴν ἀσφαλεςάτην ἡγȣ̃ σώματος ἔιτε τήν τε τῶν φιλῶν ἀρετὴν, καὶ τὴν τῶν πολιτῶν ἔυνοιαν, καὶ τὴν σαυτȣ̃ φρόνησιν. διὰ γὰρ τȣ́των καὶ κτᾶσθαι καὶ διασώζειν τὰς τυραννίδας μάλις' ἄν τις δύναιτο.

Et Claudian.

Non ſic excubiæ, non circumſtantia pila,
Vt tutatur amor,

At ſi aliquid deſciſcat] Diſcordet, deficiant, ſi aliquis factiones concitet, aut ſe deſertorum præbeat.

Vti plerumq; videmus.] Vix enim vlla tam ſancta ſocietatis, quæ non habeat ſuũ Iudam.

In nihilum ſoluitur] Antea dixerat, *Perit omnis gratia.*

Harmonia.] Fidium concordia & concentus, ab ἁρμόζω, *coapto*: Plutarchus in libello de vita Homeri, explanans allegoricè Martis & Veneris adulterium, ſic concludit: Hinc fiet planum, quod

quod & ab alijs poetis dictum est, ex Martis atq; Veneris concubitu natam esse Harmoniam, ex contrarijs videlicet, graui & acuto, pugnantibus inter se proportione debita siue apta. De Harmonia vide Natalem Comitem Mythol.lib.9.cap. 4. Fab. c.10.lib.1.Instit.Orator. & Macrob. 1. Saturn.cap. 6. Laudatur Iustiniano, Nouella constit.8, καλή τε καὶ σύμφωνος τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων ἁρμονία. qua soluta sequitur ἀταξία & perturbatio omnium Reipub.ordinum.

IV. SED audiamus nunc, quænam documenta lyra nobis cum suo concentu præbeat.

1. Inter cęteras huius symboli significationes, mihi placet admodum ea, qua ratio, qua mens, qua iudicium, & recti perspicientia intelligitur. Sic enim plerique optimi scriptores (inter quos principatum quendam sibi suo iure Cicero vendicat) concordiam à corde deflectunt: cor enim animus videtur, eò quòd in corde sit animi principatus: vnde concordes, vecordes, & excordes denominantur. Alij concordiam à chorda deriuari malunt, quòd variæ chordæ cantum vnum faciant. Iam verò quia studiorum consensus atq; similitudo amorem pariat, Platoni lyra consecratur, & annumeratur inter ea, quæ sūt amoris monimenta. Cùm enim in se lyra suauitatem Musicam contineat, non malè videtur habere quendam cum Venere, Amore, Gratijs similitudinem: quippe quæ blando ad se homines illicio pertrahat. Cęterùm ea sedati animi iucunda grataque imago, imò verò laborum, studiorum & perturbationum dulce lenimen, bellè fuit institutis Lacedæmoniorū expressa, apud quos erat sollenne, vt ad lyræ, aut tibæ, vt alij volunt, sonum aciem instruerent: & Achilles non alias ratione furibundum animum sedabat, quàm lyræ modulis, vt planè mihi Hieroglyphicum istud mirabile esse videatur.

Cōcordia vnde dicta.

2. Hæc lubens conferrem, quæ de lyra retulit Stobæus ex Euryphamo Pythagoreo, cap. περὶ εὐδαιμονίας. quo loco humanam vitam cum lyra non inconcinnè confert. Sed ne longior sim æquo, lectorem ad Pierium ablego, Hieroglyph. lib. 47. qui hæc de re abundè suppeditat.

Lyra vitæ humanæ symbolū.

3. Addo huc, quę Diogenes Pythagoreus disputat apud eundem Stobæum, cap. περὶ βασιλείας, Regis esse munus vt Rempubl. lyrę instar moderetur: nempe, vbi prius sibi ipsi imperarit ex præscripto legis: quippe qui nolle debeat populi, quem sibi commissum habeat harmoniam & cōcentum, ad eam legem sibi accommodandam esse.

Regnū no-ma.

4. Discant præterea hinc Principes, qua ratione amore potiùs & beneuolentia subditos gubernare, quā vi & armis debeant; siquidem constans pax, indubitata fides, prompta obedientia, non alia claui melius ad harmoniam tēditur, quam amore. Prǽclarè Agesilaus, cum rogaretur cur Sparta non cingeretur mœnibus: ciues armatos, & inter se cōsentientes, satis esse ad vrbis præsidium, respondit. Dicebat etiam ciuitatem non saxis, aut vallis, sed incolarum virtute muniri, quos nimirum si iungat concordia, nullus potest firmior esse murus. Ad id respexit Cicero 2. Philip. Nonne igitur millies perire est melius, quā in sua ciuitate sine armorum prǽsidio non posse viuere? Sed nullum est istud, mihi crede, præsidium: charitate & beneuolentia septum oportet esse, non armis. Plutarch ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι, nihil commendatius esse viro ciuili ait, quàm vt suos ciues amicitia mutua, concordiaque deuinciat, litium & discordiarum occasionem omnem tollat. λείπεται δὴ τῷ πολιτικῷ μόνον ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἔργων, ὃ μηδενὸς ἔλαττόν ἐστι τῶν ἀγαθῶν, ὁμόνοιαν ἐμποιεῖν καὶ φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ τοῖς συνοικοῦσιν, ἔριδας δὲ καὶ διχοφροσύνας καὶ δυσμένειαν ἐξαίρειν ἅπασαν, &c. Nec verò aspernanda vox est Agasiclis, qui rogatus, qua ratione Princeps tutus haberi absque stipatoribus & satellitio posset: Si subditis ita imperaret, vt pater liberis. Quid enim Periandri vel Antigoni præclara huc responsa conferam? Horum enim alter dictitabat, summa ope nitendum esse ijs, qui tutò regnare vellent, vt beneuolentia potiùs quàm armis stiparentur: alter, amicis suadentibus, vt si Athenas caperet, firmis & validis eam præsidij muniret, rectissimè dixit, nullum imperij firmius & stabilius esse præsidium, quàm ciuium beneuolentiam. Idemq; penè Synesius: εὔνοια μόνη καὶ μάλιστα βασιλέως ἐστὶν ἰσχυρὸν φυλακτήριον. Nec verò mihi temperare possum, quin adijciam istuc ex Arato Plutarch.

Optima Principis custodia amor.

ch. Veram ac stabilem ciuium beneuolentiam, optimam esse Principis custodiam: οὐδὲν οἷον ἀληθινὴ καὶ βέβαιος εὔνοια φυλακτήριον ἀνδρὸς ἄρχοντος. Grassatores enim & latrones sese tutātur præcipitijs & rupibus, quantum possunt: Regi autē nihil fide & beneuolentia suorum firmius aut munitius esse vnquam potest. Pulcher locus apud Plin. Panegyrico, vbi confert securitatem sub Traiano cum Domitiani meticuloso, & impotenti imperio: Quanto (ait) nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam eius non crudelitatis, sed amoris excubij, non solitudine & claustris, sed ciuium celebritate defenditur? Et quid ergo? discimus exprimento, fidissimam esse custodiam principis, ipsius innocentiam. Hęc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentū munimento non egere. Frustrà se terrore succinxerit, qui septus charitate non fuerit: armis enim arma irritantur. Hæc Plinius grauissimè, vt ferè omnia. Meminerā alioqui ex Volcatio Gallicano in Auidio Cassio, bonos principes illęsos: contrà iure occisos tyrannos fermè omnes, tradit Ælian. var. hist. Occurrebat illud principis cordati ex Plutarcho, regum Apophthegmatis: deuictis Græcis, cum quidam ipsi consulerent, vt præsidijs vrbes contineret: *Malim*, inquit, *diu benignus, quàm breui tempore dominus appellari*, id est, μᾶλλον πολὺν χρόνον ἐθέλειν χρηστὸς, ἢ δεσπότης ὀλίγον καλεῖσθαι. Sed hæc plusquam satis.

Silentium.

EMBLEMA XI.

CVM tacet, haud quicquam differt sapientibus amens:
Stultitiæ est index linguaq; voxq; suæ.

Ergo premat labias, digitoq; silentia signet,
Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

COMMENTARII.

I. SEDEAT grauis vir, habitu Philosophico indutus, inter mutos suos magistros libros, qui indice digito silentium significando, labia comprimat, non ad nares porrigat, vt in hac figura apparet.

II. *Linguæ vsus.* BOLVM carnis intra fauces claudimus spongiosum, flexibilem, saliuæ & sputi receptaculum, qui aeris reciproci allisu, vallo dentium, & camera oris, ac fornice illo concauo obseptus, vocem stringit in articulos & format verba, vnde plectri nomē, & linguæ, à lingendo inditum, quia lingit, lambit, sorbet, & in fractione naturæ molam adiuuat, attenuando cibo & degluttiendo. Exigua portio & frustillum corporis, sed cuius functio sanè multiplex & varia. *Lingua animi index.* Quicquid concipit animus aut effingit, hoc interprete manifestat & eloquitur: si rabies ibi occulta, aut spuma bilis circum præcordia bulliens, hoc præcone deteggitur, & cum asperitate quadam verborum emicat: si vrentis lasciuiæ suscitentur illic carbones, & flagrare incipiant, per os egeruntur sermonis indicio, qui refertus amatoria leuitate, mollis, effœminatus libidinem spirans. Quem chartæ pictæ oblectant & versicolores, alueus, fritillus, tessera, lucta, palæstra, chorea, venatio, aucupium, lustrum, popina, culina, & talium aliquid, in ore habet frequēter, & testimonio linguæ prodit morsum animi. Cui deuotio & pietas cordi, producit in colloquium diuina tantum, & quæ cęlum aut sublimia sapiunt, non ludicra, non scurrilia, aut vanitate aliqua commixta. Distingui hominem à cæteris animantibus ratione & oratione nouimus: in ea velut in modulo species imprimuntur rerum, per hanc se diffundant & communicant: illa matrix est impregnata & grauida conceptis formis, hæc velut obstetrix, quæ parturientis succurrit, & fœtum liberat. Suffocatur in vtero rationis partus, nisi aperiat claustra, & educat aut soluat oratio. Si vitium in prole aut defectus, talis editur vtroq; deformis scilicet & monstrosus; impura enim cogitatio & flagitiosa plerumque in vocem erumpit similem. In cauernis terræ bituminatis aut nitrosis collecta aqua, non alio sapore per siphunculos aut tubos salit: nec cor malum, nisi mala & inquinata sordibus eructat. Si vappa in cado vinario aut corruptus liquor, per epistomium certè generosus, & qui Falerni aut Chij virtutem referat, elici nunquam poterit: qui sentina scatet fœdissimorum affectuum, qui aspides nutrit & bufones in pectore, quomodo virtutum rosas aut lilia per orificium cordis progerminet, vel apiculas pariat, aut bombyces? Vix continget. Quemadmodum lepra tactus contagium spirat, & halitu inficit, ita voluntas praua, aut affectus per aculeum linguæ: scorpionis ictus non sic noxius aut viperæ: venenum est quidem sub labijs, sed per canalem gutturis ex radice vitæ, vbi primùm emergit. Index igitur mentis lingua, quæ si fræno regitur, sanam demonstrat; ęgrā, si effrænis & volubilis. Inuadere alios mordicus rabido cani similem, quæ tādem nota est pacati animi? Dissidiorum semina & causas belli spargere, fuliginem candori nominis oblinere, & inducere nubeculam lucenti famæ, effutire in vulgus quæ secreto commissa, superaddere auctarium crescenti mendacio, dissimulare veritatem & fucare, comminisci, fingere, dilatare quæ nusquam & nunquam, vouere diris, exsecrationibus ferire, allattare cœli ter sanctum illud & adorandum Numen, periurijs assuescere, contestari falsa, detestari contraria, nōnè cloacam Auerni spirat talis mens, & Acheronteos puteos, & manifestat se indice lingua? *Linguæ abusus.* quæ mordet, pungit, murmurat, gannit, vlulat, grunnit, stridet, strepit, sibilat, tonat, fulminat, tollit, deijcit, colligit, dissipat, vulnerat, sanat, quādo libet, aut quoties interior vis, aut motus dictat. Miraculi loco est, qui parcus in his, nec dictamen audit, aut vim sequitur, cohibito hoc naturæ plectro, & vincto ad imperium reginæ Prudentiæ, cuius iussu se moueat aut coerceat. Lubricitate seducimur interdum & agili flexu membri huius, elabitur enim vt anguilla solet aut murænula, capta etiam & compressa, è medijs digitis, & nocet priusquam animal liberat ratio: iaculum ante volat celeritate,

nec impetus eius nisi ex vulnere iam facto cognoscitur: intercipi nequit dum in cursu est, & ab arcu mentis iam excussa: O stragem spiculi, quam improuisa es atque Euris citatior? Consultum sit vel hoc Emblemate, stipare arctius & munire vallo, quod natura ipsa circumdedit prouida periculi: quid illo firmius arcendo hosti aut frangendo, si allidit ad hunc murum osseum & retunditur? Præiuit sapiens olim Harpocrates: imitemur, compescamus labra, & opponamus digitum nec reducamus nisi ad laudes Creatores & proximi commoda. Nam silentium autoritatis tantum & ornamenti obtinet, vt homini etiã imperito & indocto prudentiæ opinionem conciliet, si garrulitatis vitium nouerit cõprimere. Id expressit hic Alciatus ἐκ τοῦ παλλαδᾶ, 1. Anthologiæ Græcorum Epigrammatum:

Frananda.

Fons Emblematis.

πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατός ἐςὶ σιωπῶν,
Τὸν λόγον ἐγκρύπτων ὡς πάθος αἰσχρότατον.

Dũ tacet indoctus, poterit cordatus haberi:
Is morbos animi namque tacendo tegit.

Sic vertit Sanctius:

Cũ tacet indoctus, poterit consultus haberi:
Si celet verbum turpe velut vitium.

Extat & alterum eiusdem Palladæ:

Ἡ μεγάλη παίδευσις ἐν ἀνθρώποισι, σιωπή.
Μάρτυρα Πυθαγόραν τὸν σοφὸν αὐτὸν ἔχω.
Ὃς λαλέειν εἰδὼς ἑτέρους ἐδίδασκε σιωπᾶν.
φάρμακον ἡσυχίης ἐγκρατὲς εὑράμενος.

Quod Thomas Morus sic vertit:

Rebus in humanis magna est doctrina tacere.
Testis erit sapiens hic mihi Pythagoras.
Nẽpe loqui doctus reliquos docet ille tacere,
Magnum hoc ad requiem pharmacon inueniens.

Hoc etiam confirmant Hebræorum prouerbia: *Stultus*, inquit Salomon *si tacuerit, sapiens reputabitur; & si compresserit labia sua, intelligens.* Sed de silentio mox latiùs.

III. *CVM tacet, &c.*] Nullum videtur inter sapientem doctumve, & insipientem vel indoctum discrimen, si vterq; tacuerit.

Amens. *Amens*] ἄνους, qui mente est minuta, vel qui à mente descendit, Varro. Hic pro stulto, vel qui non malè Abderologus dici potest, id est, stulta loquens, quiq; nihil nisi nenias nugasq; meras effutiat. Vide prouerb. *Abderetica mens.* & Cœl. Rhodig. lib. 30. c. 4.

Stultitiæ est index etc.] Stultitiæ argumentum manifestissimum est lingua effrænata; interpres est enim mentis & consilij. Seneca ad Serenum, cap. 11. Vt quisq; contemptissimus, & vt maximè ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est. Nam vt corpore tenues, veste se dilatant: sic qui ingenij aut sapientiæ inopes, diffundunt se in verbis. Lipsius in notis ad Politic. Quid visurus sim, nescio; sed verbosos valde, & vna sapientes nondum ego vidi.

Ergo premat] Tacendi artem modumque teneat. Apparet ad id Iuuenalis Satyr. 10. allusisse:

— digito compesce labellum.

Labias] Plutarchus 8. Symposiacon, problem. 6. Labra, quod ijs cibus capiatur, appellationem sortita esse vult. i. λαμβάνειν τὴν βορὰν. Sed id fortè nihil ad rem, vt pluribus disputare, an labia, vel labias sit legendum, neque enim me mouet Gellius & Apuleius, qui labias vsurpant in voce fęminina. Gellius quidem lib. 10. Noctium, c. 4. bis vsurpauit labias in fęminino. Et Macrob. 2. Saturn. c. 2. citat quosdam versiculos, in quibus est. *Cucurrit ad labias mihi.* Sanè Apuleius lib. 2. De asino aureo: Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, saluæ aures, illibatæ labiæ, mentum solidum. Idem lib. 3. dixit, *labias pendulas.* Lib. 10. Contorta in modum linguæ extrema labia grandissimum calicem vno haustu perhausi: hic enim *labia extrema*, est sextus casus. Eodem: Labias modicas ambrosio rore purpurantes suauiari. Plautus in Sticho:

Labra vnde dicta.

Age tibicen, quando bibisti, refer ad labias tibi as.

At quid opus pluribus? Certè labias, & labia citra differentiam veteres dicebant: quanquam Donatus ad Eunuchum distinxerit, non aptè profecto, vt labra, superiora; labia, inferiora sint; & virorum labra, mulierum labia, & labias asinorum: quod an verum vnquam fuerit, cæteris relinquo diuinandum.

Labia & Labias.

Digitoq; silentia signet.] Alludit ad illud Ouid. ex Metam. IX.

Quiq; premit vocẽ, digitoq; silentia suadet.

Martianus Capella lib. 1. Verum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutari, silentium componebat. Et Apuleius lib. 1. De asin. aur. At ille digitum à pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus: Tace, tace, inquit, &c. Respexit autem ad id, quod de simulachro

Serapidi præpositus Harpocrates. Serapidis auctores referunt, cui præpositus erat silentij Deus Harpocrates, digito labia comprimens, aut Angerona ore sera obsignato. D. August. De ciuit. 18. cap. 5. Plin. lib. 3. c. 5. Macrob. 1. Sat. cap. 10. Gyrald. Syntagm. 1. Huc quoq; spectat illud Græcum Epigramma 1. Antholog. quod monet indecentium verborũ linguę sigillum esse imponendum: meliorem namq; esse verborum, quàm possessionum custodiam. Id autem est huiusmodi:

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω.
Κρείσσων γὰρ μύθων, ἢ κτεάνων φυλακή. id est:
In verbis linguæ imponantur claustra tacendis:
Præstat enim linguam, q̃ modereris opes.

Pharium] id est, Ægyptium: sumpta

Pharos. denominatione ab insula Ægypti Pharo, prope Alexandriam, in qua ille natus creditur. Plin. lib. 5. & 13. cap. 11. Homer. 4. Odyss. In ea turris est ingens, in cuius summitate ignis fieri solebat, qui nauigantibus de nocte præluceret: ab huius similitudine

Phari, quid. cæteræ quoque speculæ in similem vsum constructæ, Phari appellatæ sunt.

Vertat in Harpocratem.] Apud Catul-

Reddere, et facere Harpocratem, quid. lum reperitur formula hæc loquendi prouerbialis: *Patruum reddidit Harpocratem:* pro eo, quod est, imponere silentium. Idẽque dixit: *Et factum me esse puta Harpocratem:* id est, omnino taciturnũ & silentẽ.

Harpocrates. Harpocrates Deus Aegyptiorum, silentij præses, cuius simulacrum in sacris Isidis & Osiridis, vel Serapidis fuit positum, digito ori admoto comprimens labia, vt silẽtij omnes admoneret. Verba Plutarchi sunt ex disputatione de Iside & Osiride: *τὸν ἁρποκράτην οὔτε θεῶν ἀθελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινὰ νομιστέον, ἀλλὰ τῶν περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν, διὸ τῷ στόματι τὸν δάκτυλον ἔχει προσκείμενον, ἐχεμυθίας καὶ σιωπῆς σύμβολον. ἐν τῷ μεσορὴ μηνὶ τῶν χεδροπῶν ἐπιφέροντες λέγουσιν· γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων.* i. *Harpocrates non est habendus Deus imperfectus, aut etiam infans, vel certè qui leguminibus præficiatur, sed præses atq; censor aliquis nouæ, imperfectæ et incompositæ hominum de Dijs sententiæ. Itaq; et digitum ori admotum habet, quod signum præ se fert taciturnitatis et silentij: proinde qui mense Mesore offerunt ei legumina, dicere solent: Lingua fortuna, lingua genius.* Idem dictus est & Sigalion, à ver- *Sigalion.* bo *σιγάω*, quod significat *tacere*. Vnde Ausonius ad Paulinum:

Tu velut Oebalijs habites taciturnus Amyclis.
Aut tua Sigalion Ægyptius oscula signet.

Vide adagium, *Reddidit Harpocratem.* Politian. in Misc. c. 83. & alios. Hęc hactenus, sed nondum satis si studiosorum desiderio volumus obsecundare. Addamus itaq; nonnulla licet. Harpocratis sigillum in an- *Harpocratis sigillum in annulis.* nulis solitum gestari à quibusdam ex veteribus, testes sunt longè multi, suumque auctorem laudant Plinium: in causa autem fuisse putant, vti silentij fides indicaretur. Qua ratione Alexãdrum Magnum existimo cùm epistolam quãdam matris Olympiadis, conuitijs plenam aduersus Antipatri nomen, vnà cum Hephestione legeret, tractum è digito annulum, ori illius appressit, tacitè quidem & amicè, sed reipsa tamen silentium imperans. Quod mihi vltrò reuocat in memoriam Titi Liuij imaginem à Patauinis supra Prætorij fores positam: habet enim ori appressam digitum, cuius gestus causas multi multas afferunt, sed qui ex alijs doctiores videri possunt, conijciunt id ea cõfictum ratione, quòd is scribendo adeò multa sit cõplexus, vt scriptoribus alijs silentium videatur indixisse. Sed id ego quidem malim ad singularem hominis tum sapientiam, tum modestiam conuertere, vt qui multa scribendo, longè plura in hominum animos cogitanda infuderit, deque Romana origine ea nõ minùs prudenter, quàm scitè & verecundè tradiderit, quæ sine fabularum permistione dici nequaquam poterant: vel quæ si litterarum monimentis credita extitissent, non parum de dignitate & admiratione huius imperij, deque nomine populi rerum domini detraxissent. Attigimus non- *Angerona.* nulla de Angerona, cuius effigies ore fuit obsignato apud Romanos, vt silendum innueret, in cuius tutela vrbs esset, quòdque

illi

illi proprium nomen: ea nimirum superstitione capti, ne Dij tutelares sacris quibusdam auocarentur. Et ea certè causa necatum Valerium Soranũ legimus, quòd arcanum istud fuisset propalare ausus: Nullus enim est in litteris adeò mediocriter versatus, qui non sciat ex veterum scriptis, Romanæ vrbis duo fuisse nomina, vnum apertum & vulgare Roma, à ῥώμη, puella Troiana, vel à fortitudine; aut etiam à Romo, quem Romulum postea dixerunt: Alterum verò ignotum, sacris abditum, vel paucissimis cognitum, id nomen fuisse Anthusam didici. Plinius sic libro 3. capite 5. Cuius nomen alterum dicere arcanis cæremoniarum nefas habebatur. Iam verò quia Romani essent silentij tenacissimi, vtebantur prima huius verbi littera S, quæ tricliniorum foribus superponi erat solita, nimirum vt conuiuis silentium indiceretur, & ne fidos inter amicos esset, qui dicta foras eliminaret, vt Flaccus ad Torquatum cauet. Et hodie quoq; mos obtinuit, vt indice labijs opposito literam S, pronunciando, seu potiùs sibilando, silentium indicamus.

Roma vrbis nomina duo, immò verò tria. Politian. 1. Epist. 2. de origine ciuit. Florentinæ.

IV. DOCEMVR, quanta linguæ adhibenda sit custodia, siquidem ferè nihil distinguatur imperitus à docto, à circumspecto prudentique homine imprudens, si linguam cohibuerit. Diuinus ille Plato interrogatus, per quid cognoscerentur homines? respondit, homines & vasa figulina simili modo probari, hæc quidem ex sono, illos verò ex sermone facile cognosci. Iam ob rem facile est conijcere, cur quos Homerus, ingeniorum vertex, sapiẽtissimos effinxerit, eosdem & silentes ferè, aut certè pauciloquos esse voluerit. Nouerat enim silentium, & parcum sobriumque orationis vsum, specimen habere grauitatis: contraq; apud sapientes maximè, loquacitatem indicem esse stultitiæ. Neq; enim alio nomine Thersitem morionem vituperatione dignum arguit, quàm quòd loquax esset, quàm quòd obstreperus, importunè garrulus & seditiosus. Is enim non propriè loquitur, non verba facit, vt alij, sed tumultuatur: Θερσίτης μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Nestori consultissimo seni tribuit orationem melle dulcius ab ore fluentem: τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Menelao argutam illam quidem, & nunquam à re discedentem breuiloquentiam: παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος. Vlyssi grandem & vehementem, sed diu tamen cogitabundum facit, antequàm loqui incipiat. Rectissimè dictum est à quodam ex veteribus, loquendi magistros nos habere homines, tacendi verò Deos. Proinde laudatur ἐχεμυθία Pythagorica, & Spartanus ille Lycurgus, qui suos à pueris silentio initiari voluit. Notum est adagium Græcorum. *Tutum silentij præmium*: & illud Simonidis, Locutum fuisse pœnituit, tacuisse verò nunquam: quod alij Xenocrati tribuunt. Nec enim omnes ea præditi sunt virtute, qua Cato, quem Cicero dicit, nullum vnquam emisisse verbum, quod emissum doleret. Succurrit Zeuxidis pictoris ad Principem Megabizũ sermo. Is enim Princeps cum, animi causa, in pictoris officinam descendisset, & vnà cum suis de arte pingendi disputare ad ostentationem auderet: Cùm primùm huc venisti (inquit Zeuxis) & linguam continuisti, pueri mei nescio quid de te magni sibi pollicebantur, quippè qui tuum cultum, tuamq; purpuram obseruarent: sed vbi de arte, quam non tenes, loqui cœpisti, te continuò vt ridiculũ hominem esse putarunt. Quidam captiuus cùm duceretur ad Antiochum regem, qui hominem comitabantur, iubebant esse præsenti animo, experturum fortasse regis clementiam, vbi ad eius oculos peruenisset: Nulla ergo mihi spes, inquit: alludens ad luscum regẽ, qui iocus intempestiuè iactus homini fuit exitiosus. Meritò apud Pindarum celebratur Thebanus Epaminōdas, qui quam quam multa sciret, pauca tamen loquebatur. Et certè frequenter vsuvenit, vt qui plus habeant pectoris, vt ita dicam, id est, in quibus & eruditio & prudentia maior, ij minus habeant linguæ. Demaratus cùm in consessu quodam sileret, rogatus an id faceret stultitia, an sermonis inopia? Atqui, inquit, stultus nunquam tacere potest. Non possum transire absque piaculo auream Zenonis vocem, qui Athenis exceptus à quodam Principe, vnà cum regijs oratoribus (quod ille sciret eos eruditis sermonibus oblectari, curauit & quosdam Philosophos arcessere) ojus nihil dicebat. Itaq; comiter à legatis appellatus: De te verò, Zeno (inquiunt illi) quidnam sumus nostro Principi renunciaturi? Nihil

Prudẽtes pauciloqui.

Thersites Homericus.

Nestor eloquens.

Menelai oratio cordata.

Vlyssis oratio vehemens.

Megabizus reprehensus à Zeuxide.

Iocus intẽpestiuus.

Laus Epaminondæ.

Demaratus.

Zeno senex inter pocula taciturnus.

hil, inquit, aliud, quàm Athenis esse senē, qui tacere sciat inter pocula. Quod non simpliciter dignum laude habitū est: magnum enim est senem taciturnum esse, cùm ea ætas sit admodum garrula: fortasse maius, quod inter pocula, vbi non vno nomine ad loquendum homines prouocātur: denique quòd Athenis, vrbe omnium loquacissima. Itaque olim dictum est in nescio quem, qui quamdiu siluit, tamdiu magnus & grauis habitus est: Philosophus hic videri poterat, si tacuisset. Pindarus Isthmiorū 1. in Herodoti Thebani encomio, dicit: ἦ μὰν πολλάκι καὶ τὸ σεσωπαμένον, εὐθυμίαν μείζω φέρει. *Atque sæpenumero tacuisse non parum gratiæ attulit.* Idem in Nem. Od. 5. καὶ τὸ σιγᾶν πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον ἀνθρώπων νοῆσαι. *Sæpenumero silere nouisse homini sapientissimum est.* Ad eundem omninò sensum occurrit ex Plutarcho id, in quo gloriatur vel in primis Ino Euripidea, nimirùm se scire σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές. Vnde Ecclesiastes 3. *Tempus*, inquit, *est tacendi, tempus item loquendi*: Prius dixit, *tacendi*; quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquendo prædicatur. Plus enim quam ridiculum est, id docere velle, quod nondum didiceris. A quo vitio diligenter dehortans Salomō: *Si est tibi intellectus*, inquit, *responde proximo: sin minus antē, sit manus super os tuū, ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris.* Eccles. 5. Igitur

Sic linguam frena recta rationis habena,
Ne te confundat si verba superflua fundat.

Digna profectò sunt, vt animis nostris perpetuò inscribantur illa Philosophorum præcepta, quibus monemur, vt veloces quidem ad audiendum simus & accurati, sic ad videndum quoq; ad credendum verò tardi, ad iudicandum tardiores etiam, ad loquendum verò tardissimi. Quia enim, vt Poeta nobilis dicebat, verba alata sunt & volantia, nulla vtique arte reuocari ea poterunt. Non desinam priùs, quàm huc retulero pulcrum certè Pythagoræ Samij elogium, quod scriptum reliquit Apuleius 2. Floridorum, quandoquidem de silentij laude mihi verba faceti occurrat, quod aliquis ex veteribus longè ante dixerat, nullos certè fore sapientiæ fructus, nisi qui à radicibus silentij proficiscantur. Sic igitur hic noster Apul. Tot ille doctoribus

Verba alata.

eruditus (Pythagoram intellige ab Ægyptij, Chaldæis, Pherecide Syro, Anaximandro Milesio Epimenide Cretensi, alijsque multis edoctum) tot tamque multijugis comitibus disciplinarum toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profectò supra caput hominis animi augustior, primus philosophiæ nuncupator & creditor, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere: primaq; apud eum meditatio sapienti futuro linguam omnem coercere: verbaque, quæ volantia poetæ appellant, ea verba detractis pinnis, intra murū candentium dentium premere. Prorsus, inquam, hoc erat primum sapientiæ rudimentum, meditari condiscere: loquitari dediscere; &c. Idem fuit Iamblici Pythagorei præceptum, γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει, θεοῖς ἑπόμενος: *linguam cohibe præ alijs omnibus, ad Deorum exemplum.* Idem sentit Hesiodus lib. 2 ἔργ.

Pythagoricum silentium.

ἔπεα πτερόεντα. ἕρκος ὀδόντων.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.
εἰ δὲ κακὸν εἴποις, τάχα καὶ αὐτὸς μεῖζον ἀκούσῃς.

Lingua bonum eximium est homini, si pauca loquatur,
Sique modum conseruet, inest tunc magna venustas.
Si probris laceres, laceraberis illico peius.

Idem: *Parca lingua maximus thesaurus.* Cuius sententiam eleganter quidam expressit:

Optimus est hominum lingua thesaurus, et ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Zeno Citticus cùm vidisset adolescentem multa garrientem: Aures, inquit tuæ in linguam defluxere: submones adolescentis esse multa audire, loqui pauca. Idem dicebat ob id binas habemus aures, os vni cum, vt plura audiamus, loquamur paucissima. Id quod Muretus sic reddidit:

Vt nos pauca loqui, plura autem audire moneret.
Linguam vnam, natura duas dedit omnibus aures,

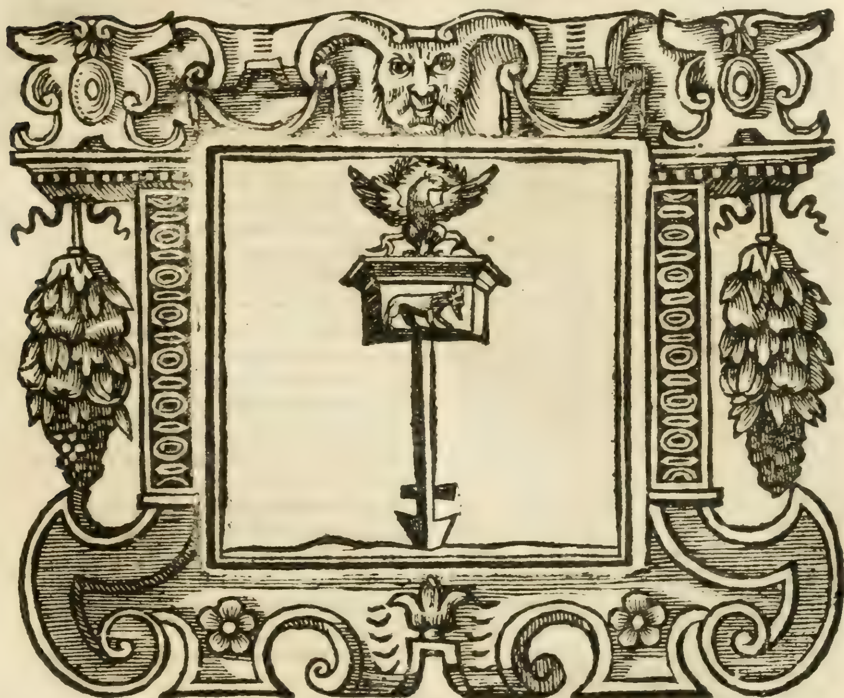
Sed ad id argumentum copiosè locupletandum, consultò repete quę habet doctissimè congesta Plutarch. commentario De garrulitate, & tractatu de Iside & Osiride: quo loco docet, quid olim Harpocrates

tes apud Ægyptios mysterij habuerit. De silẽtij vtilitate præterea vide Gellium lib. 11. cap. 10. Plin. 3. cap. 5. & 28. cap. 6. Prouerbium, *Tutum silentij præmium*. At ne de silentio ipso nimis verbosus sim, iã-iam silebo, vbi priùs hoc vnum imprimã, semper esse tacendum, nisi cum taciturnitas nocet: ipso Salomone docẽte, Prouerb. 21. *Qui custodit os suum, et linguam suã, custodit ab angustijs animam suam*. Et

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Non vulganda consilia.

EMBLEMA XII.

LIMINE quod caco, obscura & caligine monstrum
Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semiuiroq; nitent signa superba boue:
Nosq; monent, debere Ducem secreta latere
Consilia: auctori cognita techna nocet.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR signum militare Romanorum, aquila scilicet, laureata, expansis alis, volanti similis in sacello quodam seu tabernaculo collocata, hastæque imposita, cuius ima pars præpilata est, & terræ infixa. In ædicula autem illa,

imago est Minotauri, bouis nimirum humana facie, promissa barba præditi. Hanc elegantem picturam Dn. Pignorio debemus, in ceteris enim editionibus omnibus, pro Minotauro Centaurus videtur expressus, & in ea vexilli specie, quam veteres nusquam agnouisse testatur. Porrò qui de imagine Minotauri plura volunt, ablegantur ad Dialogos A. Augustini Archiepiscoui Tarraconensis, qui Alciatum præceptorem ita proximè premit, vt non secundus, sed alter ab illo sit. An verò in eadem ædicula cum aquila effigiebantur cætera signa priscis vsitata, vt Lupi, Minotauri, Equi, Apri, dubium me reddit locus Plinij, quem habet lib. 10. cap. 4. vbi aliquando aquilam solam exercitum comitatam, relictis in castris cæteris signis, lego. Sed hæc παρέργως. Hæc Minotauri imago reuocat mihi in memoriam nummum quẽdam, quem mihi aliquando Bolzani ostendit Generosus Dn. Marcus Sitticus Baro è VVolckenstien &c. qui inter cæteros aureos, argenteos, æreos nummos (quorum ille antiquitatis amore, tantum congessit numerum, vt iustum iumenti onus exæquare possit) protulit quendã, cuius ignotum metallum, colore enim cuprum æmulatur, sed duritie etiam marmor vincere videtur: in hoc effigies apparet semiequi, pedibus solum anterioribus, collo iubato, auriculis equinis, & facie humana, vti hic in Minotauro videre est; litteras in circũferentia vetustas exedit. Quænam hæc sit figura, ego anceps, lubens alios audiam. Quoad epigraphen, hanc generaliorem cẽset Sanctius, quàm pro Emblematis sensu: Nam dicẽdum fuerat, *Non vulganda consilia ducum*. Sed nodum in scirpo.

II. *Fons Emblematis.* DESVMPTVM videtur hoc Emblema ex lib. 11. Sexti Pompei Festi, dictione *Minotaurus*, cuius hæc sunt verba: Minotauri effigies inter signa militaria est, quoniam non minus occulta esse debent consilia ducum, quàm fuit domicilium eius, labyrinthus. Minotaurus putatur esse genitus, cùm Pasiphae Minois regis vxor dicitur concubuisse cum Tauro. Sed affirmant alij Taurum fuisse nomẽ adulteri. Idem & ex Vegetio 3. de re militari, cap. 6. haberi potest: Tutissimum, inquit ille, in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc veteres Minotauri signum in legionibus habuerunt: vt quemadmodum ille in intimo & secretissimo labyrintho abditus perhibetur: ita ducis cõsilium semper essent occultum. Hęc ille. Hinc sapiens Imperator Q. Cæcilius Metellus Macedonicus, percunctantibus Tribunis, quonam exercitum huc illuc agitaret? Si putarem, inquit, tunicam meam meorum consiliorum esse consciam, eam actu tum exuerem, comburerémq; Quod argutum responsum extollitur etiam à Crinito lib. 19. cap. 7. Et Antigonus Macedonum Rex Philippo filio multis præsentibus interroganti, ac dicenti: Quando castra mouebimus? Nihil aliud respondit, quam, Num metuis, ne solus tubam non audias? Notans adolescentis imperitiam, qui de hoc patrem multis audientibus percontaretur, cum in bello maximè celanda sint cõsilia principum. Hæc quidem bellè dici putat Lipsius, sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus, & fabella hæc innotuerit, dubitat. *Lipsij coniectura.* Vnde veretur, ne non Minotaurus, sed Taurus fuerit, robustum ac ferox animal, atq; aptum pugnæ, & bellicosis viris maximè congruum, propter ingenium dimicationem amplectens: sparsa siquidem in altum arena, eoq; stimulo ardescẽs de imperio certat, cornibus in procinctu manentibus dum aduersarius accinctus duello, vt explicat Simon Forcatulus lib. 6. de Gallor. imp. & Philos. De signis militaribus pulchra habes apud Robertum Valturium de re militari lib. 10. Ioan. Antonium Valtrinum. lib. 3. cap. 9. de re militari Romanorum, & apud Guidonem Pancirollum, eiusq; doctissimum scholiasten, & alios.

LIMINE quod cæco &c.] Descriptio periphrastica labyrinthi, in quo reclusus fuit Minotaurus. III. *Labyrinthus.* Est autem labyrinthus Isidoro lib. 15. c. 2. perplexum parietibus ædificium. Ouidio multiplex domus, cæca tecta, & limina flexu ducta

------ *in errorem variarum ambage viarũ.*

Virgilio,

Labor ille domus, & inextricabilis error.

Horum quatuor celebrantur ita constructi, vt dissoluere eos nec vlla quidem sæcula possint. Primus Ægyptius, in cuius medio pro numero præfecturarum 37. *Ægyptius.* erant aulæ, in quibus Ægypti præfecti sepeliebantur. Viæ erant longæ, tortuosæ, & subterraneæ, quæ ad domos illas perfossis cuniculis ducebant; cęterum adeo intricatæ,

catæ, vt qui has ingressus esset, inexplicabili errore duceretur, & exitum inuenire nequiret. Ideoq; labyrinthum appellabant. Portam habebat ex Pario marmore candidissimo. Fessus iam eundo cum quis ad viarum finem peruenisset, deferebatur ad porticum columnis de Porphyrite lapide conspicuam, quæ nonagenis gradibus ascendebatur. Inde perueniebatur in aulam siue cœnaculum marmoreum, pulcherrimis simulacris & statuis ornatum: sed & viæ seu meatus illi erant marmorei, aut lapide polito fornicibus tecti, quędam etiam fores adapertæ eiusmodi edebant sonum, ac si tonitru intus terribile existeret. Contigua huic labyrintho erat pyramis ampla, latitudine quaqua versum quatuor iugera soli obtinens, altitudine octo: in qua Rex ille, qui labyrinthum istum fecerat, erat sepultus. Hinc vtiq; sumpsit Dędalus exemplar alterius labyrinthi, quem fecit in Creta, sed centesimam tantùm portionē eius imitatus, vt Herodotus, Plinius, & alij tradidere. Tertius fuit in Lemno. Quartum Porsena Hetruriæ Rex sepulchri causa sibi fecit, Gallica magnificētia externorum Regum vanitatem longè superante. Moles fuit sub vrbe Clusio, lapide quadrato, è quo sine lini glomere exitus non dabatur. Pyramidum in eo sitarum altitudinem M. Varronem puduit adijcere, fastigiatum opus aliàs describentem, & in summo orbem æneū, ex quo excepta cathenulis tintinnabula vento agitata longè sonitus referebant. De labyrinthis plura vide apud Plin. lib. 10. c. 4. & lib. 36. cap. 13. Isidorum lib. 15. cap. 2. Chassaneum in catalogo gloriæ mundi, part. 12. consid. 75. Pomp. Melam lib. de situ orb. 1. c. 9.

Creticus. *In Lēno.* *Italicus*

Minotaurus.

Monstrum] Minotaurum intellige, qui fuit filius Pasiphaes, filiæ Solis, vxoris Minois regis Cretensis. Ea siquidem in nefandum amorem tauri delapsa fuit, adeoque exarsit, vt pateretur se includi ligneæ vaccæ, quo tauro illo potiretur. Ex quo concepit, & genuit horribile monstrum, formam habens partim hominis, partim tauri, Veneris monimenta nefandę. Minos autem Rex volens monstrum illud Minotauri ex oculis hominum occultare, Dędalum iussit labyrinthum extruere, ædificium obscurum, & inextricabilibus erroribus clausum; in quo Minotaurum abscondit. Historiam referunt Hygin. Fab. 49. Palephat. lib. 1. fabulos. narrat. Ouid 8. Metam. Virgil. 6. Æneid. Diodor. lib. 5. Ouid. 2. De arte:

Dædalus occlusit cōceptum semine matris,
Semibouemq; virū, semivirumq; bouem.

Plutarchus in vita Thesei asserit, ex Pasiphaes & Tauri, quā dux erat Regis Minois, adulterio conceptum fuisse Minotaurum. Monstra autem vocantur errores naturæ. Facit enim casus errorem in natura: sicut fortuna parit errorem in homine: vt cum bonus alioqui Grammaticus, tamen barbarismum vel solœcismum loquendo temerè facit. Physici monstra vocant ea corporè naturalia, quæ non habent iustum situm membrorum, neq; consuetam naturæ proportionem partium.

Mōstrum.

Gnosiacis latebris] In clauso & obscuro carcere labyrinthi Cretensis. Gnosus, siue Cnosus, seu Cnossus, vrbs est Cretæ insulæ, olim Cerathus dicta, nunc Candida; quondam Minois regia. Vnde Gnosus, Gnosius, & Gnosiacus, adiectiua.

Gnosus.

Dædalus] Dędalus (vt ex Chronicis Eusebij discitur) tempore Gedeonis Hebręorum ducis claruit. Atheniensis fuit, Mitionis filius, faber ingeniosissimus, cuius inuenta plurima narrat Plin. lib. 7. cap. 56. Visus est is simulacra fecisse sese mouētia. Labyrinthum in Creta fecit, in quem post occisum à Theseo Minotaurum, vnà cum Icaro filio inclusus est: vnde cum aufugisset, propter inscrutabilem fugam (vt ait Palęphatus) pennis auolasse existimatus est. De quo plura infra.

Dædalus.

Romana Phalanx] Exercitus Romanus. φάλαγξ, agmen millitare, quo Macedones vtebantur, vt legione Romani. Liuius appellat cuneum & aciem militarem, connexione atq; testudine quadrata militum. Continebat phalanx octo millia armatorum. Verba Q. Curtij: Macedones Phalanges vocant peditum stabile agmen, vbi vir viro, armis arma conserta sunt. Idē lib. 3. Alexander phalāgem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. Non ignorandum, veteres lignis corynisq; id est, clauis depugnare consueuisse, quæ ratio militum phalangibus nominis causam præstitisse creditur, siquidem ligna vocantur phalangia. Argumento est, quod ex materia compactas substructiones etiam phalangas vocitamus: & quę nauibus subijciuntur hermata, id est, sustentacula,

Phalāx.

Phalanx animal. tacula, dicuntur item phalangia. Inde forsan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt; animal est simile araneo, de quo Cœlius Rhodig. l. b. 7. cap. 16. hanc narrat fabellam. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quẽdam, cui foret Arachne soror: cùm verò ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se inuicẽ obstrinxere; indignata Dea, in reptile genus vtrumq; deformauit, quod à fœtu deuoretur suo. Ad digitos quin etiam vocem *Phalanx internodium.* hanc reuocat Aristoteles: Nam qua flexus constat, condylus (inquit) appellatur; qua non flectitur, phalanx.

Semi viroq; boue] Alludit ad illud carmen Ouidij, quod supra retulimus ex 2. Artis:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Qui quidem versiculus ex illis est, quos *Ouidij argutia.* amici Ouidij ex ipsius operibus sublatos volebant. Qua de re extant verba Senecæ 2. Declamat. lib. in hunc modum: Rogatus aliquando ab amicis suis, vt tolleret tres versus, petiuit inuicem, vt tres exciperet, in quos illis nihil liceret. Conscripserunt illi quos tolli vellent secretò, hic quos tutos esse vellet: in vtrisque codicillis ijdem versus erant. Ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Secundum:

Egelidum Boream, egelidumq; Notum.

Ex quo apparet summi ingenii viro nõ iudicium defuisse ad compescẽdam licentiã carminum suorum, sed animum. Aiebat interim decentiorem esse faciem, in qua aliquis næuus esset. Hæc Seneca.

Signa superba] militaria signa, conspicua, in altum erecta.

Auctori cognita techna nocet] Consilium ducis de re dubia vel periculosa si detegatur ante tempus, nocet ei, qui detexe- *Techna.* rit. Τέχνη, ars, artificium; aliquando pro dolo, astutia, impostura, cauillatione, fraude artificiosa, offucia (vt inquit Plautus) quemadmodum Ars, apud Latinos, quale est illud: *Sic ars deluditur arte*. Vtuntur & Latini Græca dictione. Terent. in Eunucho: *Tam scio hanc technam à Parmenone profectam, quàm me viuere.* Et in Prouerb. *Technam hanc in te struxisti*

IV. EPIGRAPHE Emblematis satis manifestat, quidnam sibi velit Autor, nimirũ quod non minus occulta esse debeant consilia Ducum & Principum, quàm fuerit olim domicilium Minotauri labyrinthus: *Principũ cõsilia occultãda.* idque vel maximè in bellicis expeditionibus obseruari debet. Vt enim momenti plurimum ad victoriam habet taciturnitas, ita sæpenumerò ingentes adfert calamitates linguæ intemperantia. Dion auctor est, Tiberium Cęsarem, cùm aliquando apud eum quispiam percõtaretur, quid causæ esset, cur sua consilia minimè committeret ijs, quibus tutò fidere poterat, respondisse: Aut nulli, aut paucis cognitum esse oportere Principis consilium. Hinc festiuè, vt omnia, Plautus in Milite:

Nam bene consultum, in consultum est, si inimicis sit vsui:
Neq; potest, quin, si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum cõsilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi lectum id est:
Quippe si resciuerint inimici c nsiliũ tuũ,
Tuopte tibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus.
Atq; eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.

Siquidem reuelata & aperta consilia, non modo Rempub. totam, sed & ipsum haud rarò proditorem pessundabunt. Hoc enim modo iusiurandum illud, ne arcana panderet, violans, facilè suo ipsius indicio, & proprijs peribit armis. Non itaq; temerè hi, qui arduis negotijs præsunt, animi consultationes, neq; intimis etiam amicis committere debent. Etenim σύμβουλος ἱερὸν ἐστὶ χρῆμα. *Consultor res est sacra*: proinde non cuiuis communicanda Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης. οἱ τὰ τῶν μειζόνων κακὰ ζητοῦντες, προαναλίσκουσι τῆς γνώσεως ἑαυτούς. Qui potentiorũ mala inquirunt, sępè antè seipsos pessundant, quàm cognouerint quod quærebant. Etenim qui solis radios, & splendorem omnibus apertum diffusumque nolunt intueri, sed ad ipsum solem conuertunt oculorum aciem, excęcantur. Itaq; Philippides Comicus, cum Lysimachus ipsi dixisset, se velle de suis aliquid rebus impartiri: quid *Philippides Comicus apud Lysimachum.* vis (inquit) ò Rex, modò ne quid piam arcani. Quę enim suauissima & visu pulcherrima Reges habent, ea liberè ostentari volunt, vt splendida conuiuia, opes, munificentiam:

centiam: si quid autem sit arcani, id quidem non est mouendum, neq; vel minimũ attingendum, &c. Nota est historia de Fuluio, cui pessimè cessit, quòd arcanum Principis Augusti Octauij credere vxori non dubitasset. Nam

Fuluio malè cessit ob detectũ principis arcanum.

Absq; graui nullus retegit secreta periclo,
Fœmineo, cum sit garrula lingua, gregi.

Nos Germani sic efferimus.

VVillstu vvas verschvvigens haben,
Solthue es deinem vveibe sagen.
Das bleibt bey ihr also verschlossen,
Als vvasser in ein sib gegossen.

Scribit Q. Curtius lib. 4. de Alexandri rebus gestis, Persarum morem esse, vt arcana regum mira fide celent: vt non metus, neq; spes vocem eliciat, qua prodantur occulta; vetus enim disciplina Regum silentium vitæ periculo sanxerat. Linguam grauius castigari, quàm vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse putant ab eo cu tacere graue sit, quod homini facillimum natura esse voluerit: hæc ille. Huc reponenda verba Cassiodori ex formula Notariorum, libro sexto Variarum: Non dubium est, ait, ornare subiectos Principis secretum, dum nullis ę[illegible]i nantur necessaria posse cõmitti, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa nõ sunt ante sciẽda, nisi cum fuerint Deo auxiliante perfecta: quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci, Regis consilium solos decet scire grauissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, vt quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur. Totum autem dissimulare debent, quasi scientes nesciant. Nam solicitis inquisitoribus sæpè & vultu proditur quod tacetur, &c. Leo imperator, lib. De bellico apparatu: In rebus (ait) occultis & abditis fideles adhibe tibi & temperantes viros, & taciturnos, & qui in sua non aliorum potestate sunt, cum secretę res istæ, vt secretiores fiant, minimè ad cognoscendum multitudine indigent. Onosander lib. De optimo Imperatore, ca. De consilijs non euulgandis, scribit; Stulti inconsideratiq; esse, temerè in vulgus cõsiliũ promere, & multitudini arcanũ intempestiuè committere. Improbi n. & qui de Repub. malè sentiunt, eiusmodi obseruãt occasiones: quas nacti, in hostes cõfestim transfugiunt, eũ nunciũ allaturi, vnde sibi honores & præmia consequi posse rentur. Nec fuit vnquam vllis exercitus, de quo plerasque ob causas tum liberi, tum serui in hostes haud cõmigrent: vbi præsertim arcanũ aliquod atq; serium tractari sentiunt; vel cõferendi manum & præliandi tẽpus aduentare animaduertunt. Hæc fere ille. Cæterũ acerba certè lex fuit olim apud Ægyptios, qua iubebatur ijs abscindi linguam, qui Reipubl. arcana, quæ tecta esse oporteret, alicui detexissent, vt retulit Diodor. Siculus. Laudabile fuit institutum maiorum, quo obseruabatur, vt si quis de Rep. quid piam sciret rumore, aliove modo, id ad magistratum deferret anteà, neve cum alio quo quam communicaret, ne inde publicis rebus detrimenti aliquid importaretur. Magistratus quæ accepisset, vel occultaret, si ita videretur, vel multitudini proderet. Eam ob rem Athenis, cùm hospes venisset in officinam tonsoris, narrare cœpit victos esse Athenienses in Sicilia: tonsor statim ad magistratum renunciauit: hospes, quia non satis constanter affirmaret, vel quia vrbem totam eo rumore per turbasset, vinctus, tortusque est, donec certiore nuncio de vero constitisset. Reuera multum refert in rebus tam magni momenti non temerè spargi rumores falsos, vel parum veri similes: vnde ex summa profusaque lætitia mœror acerbissimus, summaque consternatio: aut contrà, ex mœrore lætitia nimia & immoderata; quo nihil vel corporum valetudini, vel publicæ securitati perniciosius. Referrem exemplum Val. Maximi de Publio Vatieno, sed obuium est cuique, lib. 1. cap. 8: cui etiam argumento bellè conuenit, quod idem scribit initio lib. 2. Valerius: singula enim exscribere non vacat. Interea tamen non prætermittam, quod habet Ammian. Marcellin. 21. apud Persas neminem consiliorum fuisse conscium, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque numen coleretur. Vide Vegetium De re militari cap. 6. lib 3. Frontin. Stratagem. lib 1. cap. 1. Hæc cùm essem commentatus, illud iterum succurrit ex Platonis Theage: *Consilium rem esse sacram*. id est: *σύμβουλον ἱερὸν εἶναι χρῆμα*. Cui conuenit, quod effertur e Menandri *γνώμαις*: *ἱερὸν ἀληθῶς ἐστὶν ἡ συμβουλία*. Reperitur & in Xeno-

Cassiodorus.

Seuera Aegyptiorum lex.

Cõsilium res sacra.

Xenophonte, ἢ λεγομὲν ἱερὰ συμβουλὴ. Ad locupletandum verò pulcherrimum thema de non vulgandis principum arcanis, succurrũt ex Corn. Tacito loco duo insignes: Primus est initio ferè Annalium, vbi de nouo Tiberij principatu agit, cuius tacito iussu cæsus est Posthumus Agrippa, centurionis cuiusdam ministerio: nuncianti enim centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset, neq; imperasse sese & rationem facti reddendam apud Senatum respondit. Quod postquam Salustius Crispus particeps secretorum comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur, nève Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. Sed & lib. 2. vbi de fictitio Agrippa (is erat Agrippæ seruus, Clemens nomine, qui Augusti audita morte, sese pro domino gessit, varioque apud multos rumore sparso, Agrippæ nomen mentitus) is vinctus ad Tiberium dolo trahitur; & percontanti Imperatori; quomodo Agrippa factus esset? fertur respondisse: quomodo tu Cæsar. Vt ederet socios subigi non potuit, nec Tiberius de eo supplicium sumere palam ausus, in secreta palatij parte iussit interfici, corpusq; clam auferri. Anacharsis in conuiuio apud Solonem conspitus ita decubuerat, vt sinistra comprimi prudenda viderentur, os autem dextra, quod fræno valentiore indigere linguam opinaretur. Rectè vtiq; quando non facile tot recensueris homines, qui Veneris intemperãtia calamitates sibi contraxerint, quot ciuitates principatusq; arcanorũ desolari enunciatio, Quapropter loco conclusionis esto, silentium omnino seruandum in consilio, quod vim habere vis aut vsum.

Arcana consilia Imperatori non vulgenda.

Anacharsis.

Nec quæstioni quidem cedendum.

EMBLEMA XIII.

CECROPIA effictam quam cernis in arce Leænam,
Harmodij (an nescis hospes?) amica fuit.
Sic animum placuit monstrare viraginis acrem
More feræ, nomen vel quia tale tulit.
Quòd fidibus contorta, suo non prodidit vllum
Indicio, elinguem reddidit Iphicrates.

COMMENTARII.

I. HAEC quoq; figura industriæ Pignorij debetur, quam sanè non possum non maximoperè probare. Stat enim leæna erecta in arce seu turricula, elinguis; supra quam noctua, Atheniensium insigne, depicta cernitur, ad designandum, Atheniēsium opus esse. Hoc itaq; positu exprimitur primùm statua in suo situ; apparet deinde in leonina specie sexus diuersitas, & linguæ defectus quæ singula antea in leæna quadrupede & prona nō ita erāt cōspicua.

II. *Emblematis fōs.* PETITVM hoc totum est ex Plutarcho in libello περὶ τῆς ἀδολεσχίας, id est, de loquacitate. Pulchrum, inquit, & Leæna fortitudinis habet munus. Ea erat meretrix Harmodio & Aristogitoni familiaris: Erat & coniurationis aduersus tyrannos conscia, & spem conceperat, vt fœmina, rem casuram feliciter: biberat enim ex communi Cupidinis cratere, atque argijs eiusdē Dei initiata, mysteriorum erat conscia. Verùm vbi de illis supplicium sumptum est, ad quæstiones vocata, faterique iussa, nullum ex reliquis coniuratis prodidit, sed forti animo fuit, referens viros illos nihil se indignum passuros, qui illam dilexerant. Athenienses autem æneam fabricantes leænam, elinguem in vestibulis arcis constituerunt: vt fortè animal indicaret inuictam animi fortitudinem: quòd verò lingua careret, silentij fidem ostenderet. *Eusebius.* Eusebij verba, quæ in Latinis codicibus habentur, sic se habent: Armonius, inquit ille, & Aristogiton Hipparchum tyrannum interfecerunt, & Lemna meretrix amica eorum cùm tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam mordicus amputauit. Hæc ille. Sed vides multa corruptè legi, nec solùm in Eusebio, sed in multis alijs aliter leguntur hæc nomina, & historia diuerse narratur. Quam si cupis videre, adeas Lilium Gyraldum Dialogo Poetarum 3. cum de Hipparcho loquitur. Lactantium Firmianum lib. 1. de falsa relig. cap. 20. qui omnia confundit. Arrianum lib. 3. de rebus gestis Alexandri. Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu. Alex. ab Alexandro lib. 1. cap. 3. Boccatiū de claris mulieribus, cap. 48. Petrum Crinitum, de honesta discip. lib. 9. cap. 8. Aulum Gellium lib. 9. cap. 2. & lib. 17. c. 21. Pausan. in Atticis. Athenæum Dipnosoph. 13. cap. 24. Plinium lib. 7. cap. 23. idemque prolixius lib. 34. cap. 8. Aristot. lib. 2. Rhetor. ad Theodect. cap. 42. & 44. Sed ne in ius vocer ab illis, qui librorum supellectili non adeo sunt instructi, hanc historiam paulò altius ex Thucydide, clarissimo diligentissimoq; scriptore petamus. Is igitur lib. 6. sic ait: *Historia Harmodij et Aristogitonis ex Tucydide.* Quam ego rem pluribus commemorando ostendam, nec alios Græcos, neq; Athenienses ipsos de suis tyrannis, aut de re gesta aliquid compertum loqui. Etenim cum Pisistratus senio in tyrannide decessisset, non Hipparchus, vt pleriq; opinantur, sed Hippias, qui erat natu maximus, obtinuit principatum. Erat autem Harmodius quidam flore ætatis conspicuus, quem Aristogiton, mediæ inter ciues conditionis vir, adamabat, habebatq; Is Harmodius ab Hipparcho Pisistrati filio appellatus de stupro, non modo non expugnatus est, sed etiam querelam ad Aristogitonem detulit. Hic amatorio dolore affectus, extimescensq; Hipparchi potentiam, ne vi adolescentem sibi auferret, protinus insidias tendit ad destruendam pro sua facultate tyrannidem. Interea Hipparchus cùm rursus sollicitando Harmodium nihilo magis induceret, statuerat tamen vi nihil agere, sed in loco aliquo occulto. Cū neq; sic quidem proficeret, accingebat se ad eum contumelia prosequendum. Sororem Harmodij puellam nunciatam venire in pompa quadam ad gestandum canistrum, per suos à ministerio submouit, dicentes

centes, non permittere id magistratū, quia indigna esset. Quod ægrè ferens Harmodius,& ob eum multò ægrius Aristogitom, comparauerūt omnia,quæ ad conspirationem pertinebant: operiebantur tamen festa, quæ dicuntur magna Panathenęa, quo tantùm die extra suspicionem erat ciues eos, qui pompam misissent, in armis frequentes esse: & debebant ipsi quidem aggredi, opitulari autem sine mora ij qui inter hastatos erant. Fuerunt autem nō multi coniurati, occultandæ rei gratia: & quia sperabant eos etiam,qui conscij nō essent, quamlibet paucis facinus audentibus; tamen ex repentina re,cum arma haberent, libēter se ipsos pariter in libertatem essert̄uros. Vbi dies festus aduenit,Hippias exterius in loco,qui Ceramicus dicitur, cum hastatis exornabat, quemadmodum oportebat singula in pōpa procedere. Harmodius autem atque Aristogiton cùm sumptis iam pugionibus ad opus prodijssent, cōspicientes quendam de coniuratis cum Hippia familiariter loquentem, extimuerunt, arbitrati rem palam factam esse,tantumq; non se iam comprehensum iri. Itaque eum, à quo fuerant dolore affecti, & per quem omni statu periclitabantur, voluerūt primùm vlcisci, si possent; atq;quo erant hàbitu vadentes introeunt portas, nactiq;Hipparchum in loco, qui vocatur Leocorium, statim adoriuntur inconsultè, ac per iracundiam,præcipuè alter ob amasium, alter ob dedecus,feriunt,occiduntq; Et Aristogiton quidem hastatos à principio deuitauit, verùm concursu multitudinis postea comprehensus non leuiter mulctatus est. Harmodius autem è vestigio illic occubuit. Hæc Thucydides; sed de Leæna nulla mentio. Fuit autem illa scortum Harmodij & Aristogitonis, quæ,cum conatus de tollenda Pisistratidarum tyrānide successu caruisset, capta fuit, & torta fidiculis, vt consilia iuuenum proderet: sed cruciatibus, quanquam grauissimis, non cessit: quin in his post multos cruciatus,animam exhalauit. Eam ob rem Athenis,vt honor ei haberetur(non tamen tanquam scorto) animal nominis eius erectū fuit, & vetitum in opere linguam addi ab artifice, vt honoris causa intelligeretur, Exemplum hoc constantissimæ mulieris adfert Tertullian. & in Apologetico, & ad Martyres: quò nostri fierent animosiores, & constantiores in tormentis quibuscumque perferēdis Christianę persuasionis nomine: quandoquidem leui adeò de causa repertæ mulieres essent,quæ tam forti animo pro amicorum salute ac fama nō modò cruciatus intolerabiles parui fecissent, sed & spontaneæ morti sese dedissent. Hęc enim ipsa, carnifice iam defesso,postremò linguam suam commestam in faciem tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne coniuratos proderet,si etiam victa voluisset, ait idem Tertullianus. Addit Gellius, in honorem Harmodij & Aristogitonis à ciuibus publico decreto sancitū fuisse, vt nemo vnquam ipsorum nomine vocaretur. Vide Prouerbium, *Harmodij cantilena*. Eadem in tormentis patientia, vel pertinacia potius, prodita memoriæ fuit de quodam, qui Principem Gonzagā proditurus erat, & in hostium manus traditurus. quā historiam petas licet ex Cardani 8.cap.40.De rerum varietate. Exempla permulta eadem penè sunt apud Valer.Max.lib.3.cap.3. idemq; omnino Plutarch. in vita Hyperidis Rhetoris. Historia de Lęna cōtingit Athenis(vt ex Chronicis Eusebij elicitur) quo tempore apud Romanos Tarquinius Superbus regnabat, Olympiade 65.

Panathenæa.

Leæna meretricis patientia in tormētis.

Harmodij cantilena

III. *Acropolis Athenarum.*

CECROPIA in arce] id est,Atheniensi, à Cecrope sic dicta, vti supra memorauimus ex Plinio. In Athenarum acropoli; sic enim dicebatur arx Athenarū, de qua Heliodorus librum scripsit. Tradit quoque Pausanias in Acropoli,quę olim dicebatur Polis,simulacrum fuisse Mineruæ,quod è cœlo delapsum tenet fama. Propendebat lychnus aureus, Callimachi opus, qui semel oleo plenus, etiamsi interdiu noctuq; luceret,nunquam deficiebat. Lino Carpasio constabat ellychniū, siue θρυαλλίς,qui ignibus non absumitur.

Effictam] Expressam ære statuam.

An nescis, hospes?] Spectator, si fortè peregrinus ignoratione rerum Atticarum labores.

Amica.

Amica fuit] ἑταίρα, seu meretrix. Amicus, res honesta est, significatq; eum,cum quo vera amicitia iuncti sumus; cum tamen amica,quando ad virum refertur,inhonesta res sit:vt hęc est mea amica,id est, concubina;ego verò eius non sum amicus, sed amator.

Animum acrem] μεγαλόψυχον θυμόν.

μὸν, fortem, erectum. Virg. 8. Æneid.
Aut acrē dubites in prælia poscere Turnū.

Placuit] Verbum Iuris, quo plebiscitum intelligit.

Virago. *Viraginis*] Virago ἀντιάνειρα, vel ἀνδρὶς. Symmachus; ἄυτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη ἄυτη hoc est: *Vocabitur hæc virago, quia ex viro sumpta est.* Ouid 2. Metam.

Huc vbi peruenit bello metuenda virago: de Pallade loquens, quæ virili sit animo & virtute. Et Martian. Capella lib. 6. de eadē: *Cœlicuq; virum præsis, hinc dicta virago.* Auson. epigr. 1.

----- *Thressæq; viraginis arma retractat.* sic appellatur Iuturna 12. Æneid.

More feræ] Leænæ, quæ pro symbolo fortitudinis & inuicti animi vsurpatur: vide Pierium Hieroglyph. lib. 1.

Nomen vel quia tale] quod mulieri huic Leænæ nomen fuisset.

Fidicularum tormentum quid. *Fidibus contorta*] Fides, pluraliter, & Fidiculæ tormenti genus, quo à tortore sontes funibus alligatis à tergo manibus torquentur. A Græcis dicitur σχοινισμὸς, Italicè, *la corda*. Sunt igitur fidiculæ chorduiæ, non etiam vngulæ, vt putat Isidorus 5. Etym. cap. 27. quo loco scribit, vngulas dictas, quod effodiant: hæ & fidiculæ, quia his rei in equuleo torquētur, vt fides inueniatur. At Val. Maxim. lib. 3. capit De patientia, apertè ostendit, fidiculas esse funiculos seu chordulas: Rupit verbera, ait, fidiculas laxauit, soluit equuleū: Sueton. in Caligula cap. 33. Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia sua, cur eam tantoperè amaret. Idem in Tyberio refert, eum Imperatorē excogitasse genus tormenti vt repentè veretris deligatis, fidicularum simul, vrinæque tormento homines distenderet. De his Seneca lib. 3. De ira, cap. 3. Apparatusque illi reddēdus est suus, equulei, & fidiculæ & ergastula. Ammian. Marcell. lib. 29. Intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea cum fidiculis & verberibus, &c. l. 1. C. Theodos. De quæstionib. Nullas omninò ob fidiculas perferendas inconsultis ac nescientibus nobis, &c. & l. 2. eod. Decuriones siue ob alienum, siue ob suum debitū exortes omninò earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ & tormenta constituūt. Extat in iure mentio equulei, vngula [illegible], seu fidicularum. l. 4. C. ad leg. Iul. mai. l. 16. C. de quæstionib. l. 8. C. de malef. & Mathem. Curtius in [illegible] de Alexandri gestis, Philotam ita post fidiculas lampadibus ardentibus tortum fuisse. Discrepat ab hac sententia, & cum Isidoro sentit Cęsar Baronius, in Martyrologio Romano, 22. Ianuarij, quem vide, vbi plura de equuleo, fidiculis, vngulis, & cōpedibus habet.

Non prodidit vllum] Neminem ex socijs coniurationis indicauit, aut manifestauit.

Elinguem reddidit] Repræsentauit, formauit, effinxit, sine lingua. Dicimus etiam elinguem reddere, quando alicui facultatem loquendi adimimus, etiamsi is linguā habeat. Cicero pro Flacco: Conficit & elinguem reddit. *Elinguis.*

Iphicrates] Summus Orator, qui maximè fauebat Harmodio. Vel potius ille statuarius, de quo Plin. lib. 34. cap. 8. *Iphicrates.*

PATIENTIA & fortitudo plusquam virilis in muliercula extremis etiam cruciatibus affecta, tenacem fidem & illibatā, & ad miraculum constantem nobis proponit. Non ergo immeritò illius fęminæ, præsertim scorti, mirāda taciturnitas apud Athenienses tantæ dignationis fuit, cùm pręter naturam mulierum sit cohibere linguam. Vsq; enim adeo sunt loquaces, obstreperæ, & garrulæ, vt earum verbalibus vndis & causidici cedant, nec Grammatici mutiant, Rhetor taceat, & clamorem præco compescat. Hinc interrogatus quidam, quamobrem mulieres imberbes essent? respondit, quia tantum temporis silere, & immotis labris persistere non possent, quo vsque eis barba abraderetur. Non absimile patientiæ exemplum refert Suetonius in Caligula, quod non grauabor subnectere, inquit enim: Quò magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ octingenta donauit, quòd excruciata grauissimis tormētis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quē quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente, nobilibusque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Apud Ammianum Marcellinum lib. 14. non tam nobilis, quā cruenta narratur quæstio de ijs crudelissimè agitata, qui in Constantium nouas res moliri accusabantur. Inter cæteros emicuit Eusebius qui- IV. *Constātiæ mira exēplum.* *Fæminæ cur imberbes.* *Honos tributus libertinæ in tormētis fidæ.*

Eusebij cuiusdã constans animus in tormẽtis.

quidam nobilis, qui ita euisceratus est, vt cruciatibus membra deessent, implorans cœlo iustitiam, toruum renidens fundato pectore mansit immobilis nec se incusare, nec quamquam alium passus: & tandem nec confessus, nec confutatus, cum abiecto consorte pœnali est morte multatus. Ducebatur intrepidus, temporum iniquitati insultans, imitatus Zenonem illum veterem Stoicum, qui vt mentiretur quædam, laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam cum cruento sputam ne in oculos interrogantis Cypri regis impegit; Hæc Amm. De Cn. Pompeio egregium quoque factum prodit Val. Maxim. Is cum legationis officio fungeretur, ab hoste Gentio Illyricorum rege interceptus, & P.R. consilia aperire iussus, ardenti lucerna admotum digitum comburi constantissimè passus est, seq; potius eiusmodi cruciatu vitã quàm Senatus consilia profusurum dixit. Cornelius verò Tacitus lib. 15. Annal. quo loci de tormentis eorum agit, qui in Neronem putabantur cõiurasse, de muliere quadam imperterriti & infracti animi sic: Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, nõ ira, eo acriùs torquentium, ne à fœmina spernerentur, peruicere, quin obiecta denegaret. Postero die cum ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ (nam dissolutis membris nequibat insistere) vinculo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis põdere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotus protegendo, cùm ingenui & viri, & equites Rom. senatoresq; intacti tormentis charissima quęq; suorum pignorum proderent. Quis ergo iam fidem habeat verbis Senecæ, in Troade, quibus innuit, tormentorum vim quicquid latet, exprimere posse? Sic enim ille:

Mulier infracti animi in tormentis.

Verberibus, igne, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunq; celas adiget inuitam dolor,
E pectore imo condita arcana eruet.
Necessitas plus quàm pietas potest.

cum exemplis tam manifestis etiam in sexu infirmiore contrarium elucescat. Docuit nimirum constans fides labilem frænare linguam; & quò humana spes vix inuenit aditum, eò penetrauit amor. Quare non immeritò

Scire loqui laus est, laus est quoq; scire tacere.
Illa magis pulchra est, hæc quoq; pulchra magis.

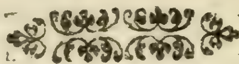
Bonus senex apud Terent. Andria, seruum laudet de fide & taciturnitate. Huc Horatius lapidè:

Est & fideli tuta silentio merces.

Greci dicunt, ἀκίνδυνον γέρας τῆς σιγῆς. Horatius ad seruandam amicitiam sic:

Arcanum nec tu scrutaberis vllius vnquã:
Commissumq; teges & vino tortus, & ira.

Tullius 2. Philipp. criminis loco obijcit Antonio, quod scriptas ipsius litteras, cum amici essent, postea euulgasset, cum cœpissent inter se inimicitias exercere. Sed ne quid desideres, vide Senecam epist. 83. & 108.

Consilio

Consilio & virtute Chimæram superari, hoc est, fortiores & deceptores.

EMBLEMA XIV.

BELLEROPHON, vt fortis eques, superare Chimæram,
Et Lycij potuit sternere monstra soli:
Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
Consilioque animi monstra superba domas.

COMMENTARII.

I. ARMATVS eques alato equo insidens hastam in monstrum illud Lycium, Chimæram dictum, vibrat. Chimærã hac forma nobis restituit Pignorius ex antiquis Corinthiorum nummis, qui mirificè tamen illud Lucretij lib. 5. illustrant:

--- Triplici cum corpore vt vna
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra;
Ore foras acrẽ efflaret de corpore flammã.

Vnde & Fulgentius lib. 3. Mytholog. Chimæram tricipitem pingi testatur, Leonem videlicet in principio, capram in medio draconem in fine: quæ ante Fulgentium habet Hyginus non vno in loco.

Ex ipsius vocabuli Bellerophontis etymo sumptum videtur Emblema, conuersis aliquot litteris. Nam Bellerophonta, II.

F dixe-

Bellerophontes unde dictus. dixerunt, quasi malorum occisorem; τὰ βέλλερα enim, mala dicuntur: vel quasi βεληφόροντα, sapientem consultorem dixeris; quod etiam innuit Homerus 6. Iliados, qui ipsum βεληφόρον ἄνδρα, consultum virum, nominat, vt vult Fulgentius, lib. 3. Mytholog. Fabulam inter cæteros latè narrat Pindarus, Ode 13. Olymp. Sed quia multi eam diuersè narrant, visum est totam ex varijs contextam autoribus, præcipuè verò ex Homeri scholiaste in 6. Iliad. huc adscribere. *Fabula de Bellerophonte.* Bellerophontes eques præstantissimus, adolescens formæ dignitate insignis, antea Hipponus dicebatur: sed post occisum Bellerum Corinthiorum Dynasten, cœpit appellari Bellerophontes. Erat autem natura Neptuni filius, fama verò Glauci. Ob cædem itaq; perpetratam Argos se contulit, vbi à Prœto rege humaniter exceptus, hospitio regio vsus est. Interim Antea, vel vt alij maluerunt, Sthenobœa Prœti vxor, incredibili adolescẽtis amore correpta, cœpit illius animum ad stuprum sollicitare, & sui copiam obtulit. Ille hospitij religione permotus, cum flagitium recusasset, & fœminam lasciuam repulisset, Antea verita, ne Prœto prior Bellerophontes indicaret amores, & dolore repulsæ indignata, illum apud maritum occultè defert, & tentatæ pudicitiæ accusat. Quod vbi persuasisset, quoad poterat regis animum in perniciem iuuenis instigabat, semper ad aurem occinens illud Homericum:

Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην.

Aut morere, Prœte, aut interfice Bellerophontem.

Prœtus tamẽ verè regio ingenio, & vt Homeri vtar verbo, ἀγκυλομήτης, noluit propria manu Bellerophontem perimere, sed ablegauit eum ad socerum Iobatem, Lyciæ regem, litteris illi nec opinanti designatum facinus indicantibus datis, vt quoquo modo de medio tolleretur. Quas vbi perlegisset Iobates, quo Prœto morem gereret, varijs expeditionibus, aliisq; valde periculosis iuuenem obiecit: incolumemque atq; inuictum tot exantlatis laboribus euasisse cernens, tandem ad Chimæram delendam non tam vocauit, quàm coegit. *Chimæra.* Erat autem Chimæra adeo terribilis, quæ flammas euomebat, vt proxima quæque combureret, ac igne deuastaret, & pecora interficeret. At verò Dij cognita illius innocentia, eius miserti, Pegasum alatum equum, *Pegasus.* natum è Neptuno & Medusa, vel vt alij volunt, è sanguine Medusæ, dum eius caput à Perseo cæderetur, illi dederunt. Eo equo astutè conscenso (vt Strabo ait lib. 8.) Bellerophontes vectus, monstrum illud virtute incredibili confecit. Iobates iuuenis virtutem & fortitudinem admiratus, re diligentius secum animaduersa, tandem reperit, meram hãc esse fallaciam atq; calumniam. Data ergo illi in matrimonium Cassandra filia (alij Philonoen vocant) in generum sibi adsciuit, & decedens regni successorem instituit. Hanc infamiam non ferens Prœti vxor, sumpta cicuta sibi mortem consciuit. Verùm Bellerophontes, quale est ingenium plerisque mortalium, tanta rerum gestarum felicitate elatus, in cœlum quoque ascendere super equo Pegaso statuit: quã arrogantiam Iupiter, omnis temeritatis grauissimus vindex, deprimendam esse ratus, œstrum equo illi immisit, qui sessorem ex aere in terram excussit, in qua solùm equitare debuerat, non vero etiam in cœlum ferri, quod tot victoriarum obtentu, & tot monstris domitis videbatur affectare. *Temeritas Bellerophontis.* Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 11.

Terret ambustus Phaeton auaras
Spes: & exemplum graue præbet ales
Pegasus terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.

Cecidit autem in campum Lyciæ, qui ab huiusmodi euentu Aleus est dictus, errauitque ibi claudus, mancus, & cæcus, donec inedia absumptus fuit. Quod ideo confictum volunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλά. *Mens videt, mens audit, reliqua verò omnia cæca.* Equum autem alatum Aurora dono accepit à Ioue, vt sine labore mundi plagas quotidiano cursu celeriùs posset circumire. Historia refertur ab Asclepiade. Vide prouerbium, *Bellerophontis litteras.* Eandem hanc fabulam copiosè & eruditè non modo retulit, sed & ad historicam fidem reuocauit Sabellic. 5. Enn. 1. Non grauabor autem huc attexere mythologiam Plutarchi de Bellerophonte, deque Chimæra, ex lib. de virtutib. mulierũ. *Mythologia Bellerophontis ex Plutarcho.* Huius hæc est sententia: Fabulosum est

quod in Lycia dicitur euenisse, tametsi hoc publica fama receptum sit. Narratur itaq; ad eum modum: Amisodarus, seu Isaras, vti nominatur à Lycijs, ex Lyciorum colonia, quæ iuxta Zeliam erat, venit vnà cum nauibus piraticis, Chimaro duce, homine bellicoso, sed crudeli admodum & efferato. Huius nauis in prora Leonis, in puppi Draconis habebat insigne. Cumque noxæ multum Lycijs intulisset, mareque infestum habuisset, vt ne quidem traijci tutò posset, neq; vrbes maritimę proinde habitabiles essent, in eundē quidē expeditionē suscepit Bellerophontes, & ad extremū interfecit, fugientemq; Pegaso (quod, vt coniecto, genus erat nauigij celerrimi) insecutus: atq; Amazones expulit, & bellica

Chimæra mythologia. virtute domuit. &c. Deinde sequitur: Sunt qui affirment Chimęram illam Poetarum figmentis decantatam, montem fuisse Soli oppositum, in quem Solis radij cum retro flecterentur, & vehementem æstum in planiciem retorquerent, factum esse vt inde fruges marcescerent. Quæ mali causa cum nota esse Bellerophonti, excidi iussit ipse præcipitij partem eam, quæ læuissima putabatur, & plurimum solarem æstum reflectebat. Sed quòd non ei essent habitæ gratiæ, iratus ad vlciscendum Lycios se contulit: tandem tamen à mulieribus placatus est. Noraphis autem 4. lib. de Hercule narrat, fuisse aprum ingentem in Xanthorum finibus, fruges depopulantem, quē Bellerophon occiderit. Quod mihi minimè videtur fabulosum. Hæc ex Plutarcho, sed concise. Historiam hanc complexus est integram pręter Homeri enarratorem Palæphatus lib. 1. Ἀλληγορικῶς autem Fulgentius 1. Mytholog. Vide Natalem Comitem Mytholog. lib. 9. cap. 4.

III. *Bellerophon.* BELLEROPHON] Sapiens, beneque consultus, quique sit βουληφόρος, vel τὰ βέλτερα φονῶν. Sic autem denominatus est, à Bellero Corinthiorum principe à se interempto, cùm aliàs Hipponus vocaretur.

Fortis eques] Animi magni, Pegaso vectus.

Chimæra *Chimæram*] Chimæra, monstrum triforme, priore parte leonem, draconem posteriore, media capram referebat, flammas ore vomebat. Homerus:

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.
Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ grauiter patulis spirabat naribus ignem.

Hos eosdem versus habet Hesiodus in Theogonia: vnde licet dubitare, vter eorū prior floruerit, quamuis ego ferè coætaneos iudicem, Homerum tamen antiquiorem nonnihil. Ouid. 11. Metamorph.

Quoque Chimæra iugo medijs in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudā serpentis habebat.

Vide Homerum 6. Iliad. & Lucret. lib. 5. Solinus tamen Chimæram montem esse scribit in Lycia, vnde noctu fumidus ignis exhalat. Atque hunc montem monstro illi triformi nomen dedisse, ipsemet etiam Seruius assentitur ad illud Virg. 6. Æneid. *Chimæra mons Lyciæ.*

Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra.

Est, inquit, Chimæra mons Lyciæ, cuius etiam hodie ardet cacumen, iuxta quod sunt leones, media autem pascua sunt, ima verò serpentibus plena. Hunc quia Bellerophon habitabilem fecit, Chimæram dicitur occidisse. A qua sententia parum discedit Palęphatus, cum ait, ante planitiem montis Chimæræ Leonem fuisse quēdam, Draconem autem retrò, ex quibus pastores læderentur. Ad quæ loca Bellerophon vbi accessisset, montem occupauit, posteàque iniecto igni, ferę perierunt. Triformis est autem Chimæra (qua notatur amoris petulantia, id est, κῦμ' ἔρωτος) quia voluptas corporis insultu leonino primùm inuadat, deinde procacitatem & lasciuiam inducat, postea verò pœnitentiam & venenum. Fulgent. 3. Pierius 1. & 14. Hieroglyphic. Hesiodi interpretes in Theogonia Chimæram sensu allegorico tres exponunt Rhetoricæ partes: δικανικήν, seu iudicialem; πανηγυρικήν, seu demonstratiuam; συμβουλευτικήν, seu deliberatiuam. Ita vt leo iudicij genus referat, quod exterret, ac elingues quodammodo ex aduerso dicentes constituit. Chimæra verò, seu capra, præferat laudationis typum, quia lasciuit latius tum qui dicit, tum qui audit. Draco deniq; obtineat genus συμβουλευτικὸν, quod varium sit in primis, & longiori ad persuadendum vtatur orationis tractu. Monstri huius mater ab Hesiodo dici *Chimera cur triformis.*

Echidna mater Chimaræ tur Echidna, quam nihil aliud esse volũt, quàm ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, id est, variam multiformemq; mentis vim, aut longiorem,& πολυέλικτον, id est, multiplicibus implicitam spiris artem, Chimæræ instar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum captu, sunt qui variè admodum Chimæræ figmentũ ad veritatem reuocent. Est qui Chimæram esse putet vitiorum quandam varietatem, ac multiformem (perinde ac Chimæra est) vim: quam perimit Bellerophon, id est, vir bonus prudensque, qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occisor. Vide de his plura apud Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Natalem Comitem Mythol. lib. 9. c. 3. Satis superque de Chimæra hucusq; nisi me Lycophronis interpres, vt aliquid adderem, reuocaret. Ille enim Chimæram *Chimæra mulier.* pro muliere ponit, filia Amisodari, Lyciæ præsidis, cuius fratres duo, Leo & Draco, qui cũ Lyciæ egressus occupassent, viatores, aliosq; multos trucidassent. Quòd aũt concordes,& vnà in aliorũ perniciem conspirantes, tricipitẽ belluã illos pleriq; nominarunt. vt quia periti bello essent,& *Bellerophon Chimæram vicit.* insigni corporis prędici robore, ignẽ expirantẽ dixerunt. Hos Bellerophon vicit, iniecto faucibus plũbo, id est, seruitutis fręno. In priori parte Leo pugnabat, Draco in posteriore, at in medio Chimæra, eò quod esset infirmior. Alij ad hunc penè modum: Chimęram (vti colligitur ab Homero) gentem fuisse bellicosam, quam leoni esse similẽ dicebant. Hæ fuerunt Amazones, quę à facie pugnabãt valde strenuè & generosè, quas Poeta cùm Chimæra, hoc est, capra, confert, quia per præcipitia incederent caprarum in modum, & in præruptis locis habitarent:

Monstra Lycij soli] Chimæram; fallaciã dubiam, fraudem, quanquam variam & fortiorem: Homines improbos, maleficos, fraudulentos. Lycij autem deducuntur à nomine λύκος, *lupus*; hinc adagiũ, *Homo homini lupus*. Est Lycia regio minoris A- *Lycia.* siæ, sic dicta à Lyco Pandionis filio, quam rigat fluuius Xanthus, alius ab eo, qui Ilium præterfluit: dicta prius Termille, vt tradit Herodotus.

Sternere. *Sternere*] Deuincere, occidere. Liu. 1. belli Maced. Cum omni parte cæde ingẽti sternerentur. Horat. 2. Sat. *Strauit ferro pecus*. Hinc strages, pro ingenti clade.

Pegaseis pennis] Pegasus, de quo antè diximus, dictus est, vt ait Homeri scholiastes 6. Iliad. ὅτι ἐκπεπήδηκει ἐκ τοῦ τῆς Γόργονος τραχήλου, id est, *quod exilierit ex Medusæ collo*. Aut potius, vt ait Hesiodus in Theog. ὅτι ὠκεανοῦ περὶ πηγὰς γένετο. id est, *quod apud Oceani fontes sit natus*. Tradit autem Palæphatus, Pegasum nauim fuisse, qua vectus est Bellerophon. Nauigia enim cùm ex alto cernuntur, si fortè remis agi contingat, ob celeritatem, mobilesque vtrinque remorum ordines, procul spectantibus alatorum prębent animalium speciem. Ad allegoriam verò si referamus, per Pegasum (quem ex Medusæ, seu Gorgonis capite à Perseo amputato procreatum Poetæ comminiscuntur. Ouid. 4. Metamorph. Iuuenal. Sat. 4.) famam & immortalitatẽ nominis intelligimus. Virtus enim cum terrorem (quæ Gorgone figuratur) amputauerit, famam procreat. Fulgent. & Pierius lib. 4. Lycophronis interpres Pegasũ pro equo fabuloso agnoscit, totiusq; fabulæ seriem tractat, eodem penè quo cęteri modo, sed subdit ἀλληγορίαν τὴν τῆς φυσικῆς γνώσεως, quę ad hoc nostrũ propositũ nihil attinet. Addit etiam, nunquam fuisse Pegasum equum, quia nullus se vnquam vidisse alatũ equũ sit testatus; at quia vir egregius Bellerophon nauem cõscendit, cuius alæ vela essent, locum factum esse fabulæ. *Pegasus vnde dictus.* *Pegasus quid.*

Petis æthera] Prouerbialis formula, pro, laudem cõsequeris immortalem. Æther, vt autor est Aristoteles lib. 1. de Cęlo, cap. 3. ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, id est, *à semper currendo*, dicitur, cuius verba sunt: Ætherem superum locum appellauerunt à semper currendo, perpetuo tempore posita appellatione, cœlum ipsum, stellæq; omnisq; sidera compago intelligitur. Non, vt quidam putant, quod igneus sit & incensus, sed quod cursibus rapidis semper rotetur. *Æther*

Consilioq; animi] cui respondet nomen Bellerophon, vt diximus. Plus autem consilio & animi dexteritate effici, quam viribus corporis, infinitis exemplis perspicuum est.

Monstra superba] ἀλληγορικῶς, pro dolosis sycophantis, obtrectatoribus, & alijs generis eiusdem; non certè hominibus (quid enim tam naturæ humanæ contrarium?) sed portentis, & naturæ erroribus. *Sycophanta mõstra sunt hominum.*

1. NVLLA est tanta difficultas, aut etiã IV.

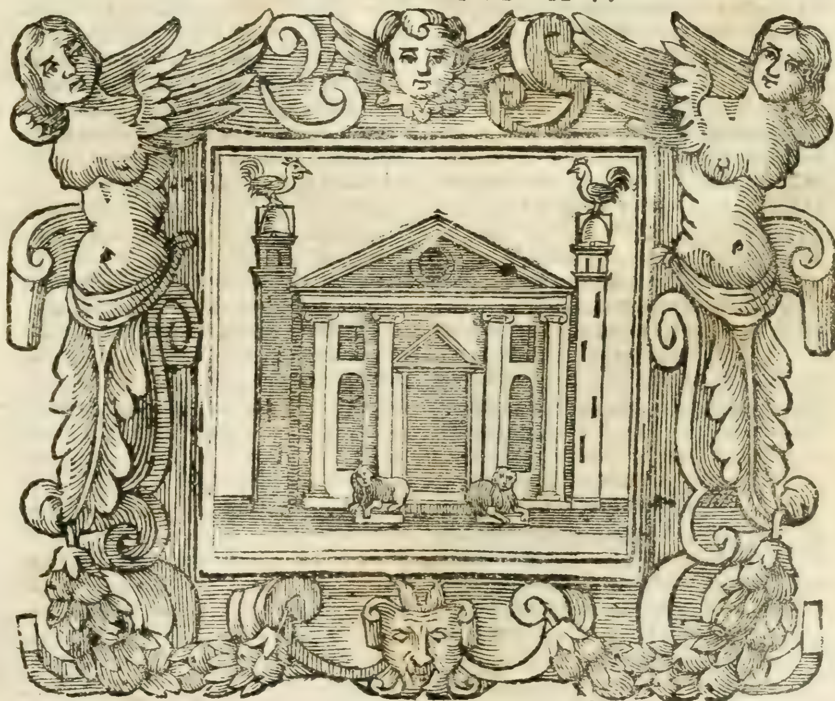
Cōſilij & fortitudinis vis. vis, quæ conſilio & magnitudine animi ſopiri, & tolli tandem non poſſit. Quāquam enim nobis interdum ſit concertandum cum fortioribus, & fraudum omni genere inſtructioribus, pugnæ tamen minimè eſt cedendum, modò inſtructi ſimus firma quadam panoplia conſtantis animi, ſaniq; iudicij. Notius enim eſt, quàm vt confirmare neceſſe habeam, nihil tam arduum, tamque inacceſſum eſſe, quod dexteritate ingenij attingere, & tandem aſſequi non poſſimus: nullas denique tantas vires, aut etiam fraudum inuolucra tam intricata, quæ declinare, aut etiam auerſare nequeat ingenioſus beneq; conſultus animus. Quæ ſententia certè philoſophica hoc lepido figuratur emblemate.

Deus vitæ humanæ moderator. 2. Sub hac præterea Bellerophontis fabula vitæ humanæ ratio propè omnis continetur; nam neq; aduerſis rebus nimis triſtari, neq; proſperis & felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit, quoniam horum omnium deniq; moderatorem Deum eſſe experimur. Is enim pro ſua ſingulari clementia, & calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quod accidit, dum calamitoſus eſſet, Bellerophonti; & nimis elatos animos deprimit, quare idem poſtea de cœlo dicitur detruſus.

Ira eſt Chimæra. 3. Eadem fabula denique per Chimęram ab ira, monſtrorum omnium turpiſſima, propoſita eius turpitudine nos reuocat: illa enim furibundos facit eos, qui tali animi motu exagitantur; oculoſq; rubro colore perfundit, & flammis armatam Chimæram efficit. Nullum ſanè eſt vitium magis vel honori, vel vitæ mortalium, vel facultatibus infeſtum, quàm ira, quæ omnia vno tempore euertit, niſi Bellerophon, id eſt, recta ratio illi moderetur. Igitur qui huic vitio ſunt deditı, non minus à noſtra conſuetudine auertendi ſunt ac deuitandi, quàm teterrimi & maximè pernicioſi ſerpentes.

Vigilantia & Cuſtodia.

EMBLEMA XV.

INSTANTIS quòd ſigna canens det gallus Eoi,
Et reuocet famulas ad noua penſa manus:
Turribus in ſacris effingitur ærea peluis,
Ad ſuperos mentem quòd reuocet vigilem.
Eſt leo ſed cuſtos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcircò ponitur ante fores.

COMMENTARII.

I. ANTERIOR facies, & fores templi cuiuſdam conſpiciuntur, cum duabus vtrinq; turriculis, in quarum ſummitate campanæ, & ſupereminentes galli, vigilantiæ ſymbola: portæ limen verò cuſtodit vtrinq; leo. Et hæc pictura ſuam elegantiam Pignorio tacitè acceptam refert. Sed quia pleriſq; epigrammatis ſtructura ſubobſcura videtur, eam huc ſubiungere nihil erit abs re, quæ ſic habet: *Gallus effingitur in turribus ſacris, quòd canens det ſigna Eoi inſtantis, & quòd reuocet manus famulas ad penſa noua: Ærea peluis*, ſcilicet, effingitur in turribus ſacris, *quòd reuocet mentem vigilem ad ſuperos. Sed leo cuſtos eſt, quia dormit oculis apertis, idcircò ponitur ante fores templorum.*

II. *Vnde deductum Emblema.* Ex vetere Chriſtianorũ patrum inſtituto, & ex rerum proprietate; tum etiam ex Oro Appolline videtur deſumptum hoc ſchema, quo vigilantia & cuſtodia in Epiſcopo requiſita deſignantur: Depingitur autem duplex vigilantia, corporis vna, mẽtis altera. Corporis vigilantiam Gallus refert, qui homines ad labores ſolet excitare. Campana verò, quia mentem ad Deum excitat, ſymbolum interioris vigilantiæ continet. Cuſtodiam autem repræſentat leo, pro foribus templi excubans. Sanè non citra myſterium veteres gallum editiori ſacrorum templorum loco conſtitui voluerunt, quo paſtoris potiſſimùm vigilantia repræſentaretur. *Gallus cur ſacris turribus ſtatuatur.* Quò ſpectat illud D. Gregorij ex homilia quadam: Quiſquis populi ſpeculator ponitur, inquit, debet in alto ſtare per vitam, vt prodeſſe poſſit per prouidentiam. Sunt præterea, qui Doctores ſacros hieroglyphicè galli nomine velint intelligi, propterea quod illi inter præſentis vitæ tenebras venturam lucem, quaſi cantando prænuncient. Vt verò gallus interuallis aliquot noctis, modò hos, modò illos excitat, & tempus antelucanũ diſcrimine aliquo patitur: ita pro ratione perſonarum, aliarumque circumſtantiarum, doctrinam ſalutarem animis inſerere debent. *Quid per Leonem.* Quantum verò ad leonem pertinet, Ægyptij vigilantem innuere cum vellent, aut etiam cuſtodem, leoninum caput appingebãt: leo enim clauſis oculis vigilat, dormit apertis. quocirca non ab re ad ſacra clauſtra & fana leones eriguntur, tanquam cuſtodes, ait Orus, & Pierius lib. I. Hieroglyph. ex quo cætera petas licet, ſi quid præterea deſideres. Non poſſum illud Plutarchi tranſilire, lib. De Pythiæ oraculis: ὁ δὲ ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἀπόλλωνος, ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν, καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς: id eſt, *qui gallum in manu pinxit Apollinis, matutinum tempus, & ſolis ortum inſtantem ſignificare voluit.* Apuleius lib. 2. Commodum noctis inducias cantus perſtrepebat criſtatæ cohortis. Ouidius in Faſtis gallum Nocti cædi ſcribit à Romanis:

Nocte deæ Noctis criſtatus cæditur ales,
Quod tepidum vigili prouocet ore diem.

Galli natura. Et elegantiſſimè Plinius lib. 10. c. 21. Proximè, ait, gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit. Norunt ſidera, & ternas diſtinguunt hora interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipſum verò cantum plauſu laterum, &c. Ælianus 4. animal. hiſtoriæ, cap. 29. ὁ ἀλεκτρυὼν τῆς σελήνης ἀνισχούσης ἐνθουσιᾷ φασι, καὶ σκιρτᾷ. ἥλιος δὲ ἀνίσχων οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν διαλάθοι· ᾠδικώτατος δὲ ἑαυτοῦ μᾶλλόν ἐστι τηνικάδε. id eſt, *Gallum gallinaceum exoriente Luna, vt afflatum diuino quodam ſpiritu bacchari atq; exultare ferunt. Oriens autem Sol nunquam ipſum fallit,*

tum

tum vehementiſſimè vocem contendens.
Lucretius 4. ſic:
Quin etiã gallũ, noctẽ explaudẽtibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare.
Poeticam rationẽ huius antelucani gallorum cantus tradit Lucianus in Somn. ſiue Gallo, quã mox ſubiũgemus: Philoſophicã Heliodorus Æthiopic. 1. his verbis: *καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἀλεκτρυόνες ᾄδουσιν, εἴτε, ὡς λόγος, αἰσθήσει φυσικῆς τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ πρόσρησιν κινούμενοι εἴτε ὑπὸ θερμότητος, ἅμα καὶ τῆς περὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ σιτεῖσθαι θᾶττον ἐπιθυμίας τοὺς συνοικοῦντας ἰδίῳ κηρύγματι ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείροντες.* At vero pulcherrimum D. Ambroſij locum ex lib. 5. cap. 24. libri, quem Hexaemeron inſcripſit, apponere nõ granabor, quòd ſit huic Emblemati valde accommodus: Galli cantus ſuauis eſt in noctibus, nec ſolùm ſuauis, ſed etiam vtilis, qui quaſi bonus cohabitator & dormientem excitat, & ſollicitum admonet, & iter facientem ſolatur, preſſum noctis canora ſignificatione proteſtans. Hoc canente, latro ſuas relinquit inſidias: hoc ipſe Lucifer excitatus oritur, cælumq; illuminat: hoc canẽte, mœſtitiam trepidus nauta deponit, omniſq; crebrò veſpertinis flatibus excitata tempeſtas & procella miteſcit: hoc canẽte, deuotus affectus exilit ad precandum: legendi quoq; munus inſtaurat: hoc poſtremò canente, ipſa Eccleſiæ petra culpam ſuam diluit, quam, priuſquàm gallus cantaret, negando contraxerat. Iſtius cantu ſpes omnibus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor vulnerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapſis, Ieſus titubantes reſpicit, errantes corrigit. Hæc ille: quo ex loco facilè videmus, quid nobis ſtatuendum ſit in vitæ & ſtudiorum ratione, cùm vir ille ſanctiſſimus tantum elaboret in eo explanando myſterio. Fulgentius quoq; gallum Mercurio attribuit, ob mercatorum vigilantiam. Sed quid prohibet vtilibus quoque permiſcere iucunda? Galli naturam feſtiuiſſimè, vt omnia, expreſſit ſub ænigmate Thomas Stiglianus, elegans Poeta Italicus, hoc modo:

Se ben neſſun mi batte, io grido forte.
Ed hò barba di carne, e bocca d'oſſo. — Ænigma de Gallo
Stò fra Chriſtiani, e pur tener mi poſſo.
Com'il gran Turco, più d'vna conſorte.
Son Creſtoſo in vn luogo, e di tal ſorte,
Che giu mi pi don, quand'il peſo è groſſo
E ſempre, ò che mi fermi, ò che ſia moſſo
Auien, che l'horologio in gola porte.
Son Capitan d'eſſercito pedone,
E per vſare vna mia foggia ſgherra
L'elmo hò in teſta, ed in groppa vn pennacchione.
Son ſenza braccia, e con altrui fò guerra.
Son ſenza denti, e mozzico in tenzone.
Porto gli ſproni, e vò co i piè per terra.
Cauo ſpeſſo ſotterra,
Per trouar mia ventura, e mio deſtino,
E pur ſtimo vn Rubin men d'vn lupino.

Habetur & aliud de Gallo:
Natura ſolers productus minere vates.
Mendaci nunquam voce futura cano.
Quã prius obtueor ſolẽ, bis naſcor in auras, — Aliud.
Nec baptiſma, niſi poſt mea fata, fero.
Mortuus ancipiti dependet corpus obelo,
Concilians hominũ gaudia multa gregi.
Hæc forſan vltra clepſydram, non tamen extra rhombum.

INSTANTIS Eoi] Lucis aduentantis, diei redeuntis, quem videtur aperire Eos: quod temporis Gallicinium appellatur; Horatio Galli cantus. Ἠώς autem aurora eſt Græcis. Ouid. 3. Faſt. — II I.
Tres vbi luciferos veniens præmiſerit Eos.
Auſon. in Eidyllijs: — Eos Aurora.
---- Ter clara inſtantis Eoi
Signa canit ſerus deprenſo Marte ſatelles.
Sed pro Poeſeos ſtudioſis pauca ſuper hęc annotabimus. Vocalis η, apud Græcos lõga eſt, Latiniq; cum Græcas voces huiuſmodi transferunt, η in e, longum commutant, quod Ouidius fecit in carmine iam citato. Sed aliquando euenit, vt dictiones Græcæ, quæ per η, ſcribuntur, eædem & per ε, enuncientur, quod hic fit. Nam Gręcè ἠώς, & ἑώς dicitur. Vnde Propertius lib. 1. vno diſticho vtramque quantitatem eſt complexus: — ἠώς, & ἑώς.
Siue illam Hiſperijs, ſiue illã oſtendet Eois;
Vret et Eoos, vret et Heſperios.

Canens det gallus] Lucianus in Dialogo, qui inſcribitur Somnium, ſeu Gallus, multa diſſerit de gallo, è quibus pauca, quia nõ ſine iucunditate leguntur, trãslata huc conieci. Loquitur autem Micyllus in hunc modum ad gallum: Profectò & olim iſtiuſmodi quiddam de vobis audieram, adoleſcentulum quem piam fuiſſe — Fabula de Gallo.

Gallum, Marti adamatum, atq; huic Deo compotasse, collusitasseq; & in voluptatibus gessisse morem. Itaq; cum Venerem adiret Mars, cum ea concubiturus, hunc Gallum vnà secum adduxisse. Quoniam autem Solem potissimùm metueret, ne si è sublimi conspexisset, Vulcano se proderet: foris ad ostium adolescentulum semper relinquere solitum, cuius indicio certior fieret, quando Sol emergeret. Deinde Gallum aliquando somno correptum excubias deseruisse inscientem, Solemq; nullo præsentiēte imminuisse Veneri ac Marti securè dormienti, propterea quòd consideret Gallum indicaturum fuisse, si quis interuenisset. Itaq; Vulcanum à Sole edoctum, eos deprehendisse implicitos, atque irretitos his vinculis, quæ iam olim in illos fuerat fabricatus. Porrò Martem, simul atque dimissus est, indignatum aduersus Gallum fuisse, atq; eum in auem transmutasse, ijsdem armis, vt in capite pro galea cristam obtineret. Hanc ob causam, quò vos Marti purgetis, cum iam nihil opus, simul atq; Solem exoriētem sensistis, multò ante vociferari, atq; illius exortum prænunciare. Hæc Lucianus, & multa alia ibidem. Aristophanes in fabula, cui titulus ὄρνιθες, lepidam narrat fabellam; imperasse scilicet aliquando Gallum Persarum genti (quare quoq; auis Persica dicitur) vnde etiam tiaram gestat rectam, quod solis regibus erat concessum. Adeo verò formidolosum & durum imperium illud fuisse, vt nunc quoque gallis canentibus cuncti mortales, ceu multam verentes, ad opera peragenda prosiliant. Erasmus in adagio, *Priusquàm gallus iterùm cecinerit*, causas reddit ex Plinio, & Cicerone, atque alijs, cur noctu gallus cantet, quem vide. Sed fas sit latius nonnihil cum gallo cucurrire, sed vt Demosthenes dicit, κοκκύζειν. Ambrosius Nolanus suæ ætatis Philosophus haud ignobilis, in suis quæstionibus existimat, gallorum antilucanum cantum ab innata quadam salacitate proficisci. Esse enim hoc animal præ cæteris gallinis deditum, ac velut vxorium, mirèque felicitum de sobole propaganda, adeo vt vnus gallus compluribus gallinis præficiatur, tantamq; turbam vnicus maritus impleat. Hinc aliquando

Aristophanis fabula de gallo.

Cur gallus manè cantet.

Triginta viduas lapidis temerarius ictu
Reddidit (heu facinus) sole stupente puer.

Cantu autem libidinem coeundi significari, vel illud præcipuè denotat, quod antequam ad ineundas gallinas idonei sint, conticescant. Quod plerisque auibus vsu venit, quæ Veneris procliuitatem denunciãt: quemadmodum de perdicibus ait Plinius, quæ superuolantium afflatu concipiunt, sæpe voce tantum audita masculi. Quid mirum in auibus, cum & vxor quædam salax solis mariti absentis litteris missis se impraegnatam fassa fuerit? ò fœcunditatem. Galli igitur concocto cibo, expulso iam somno ad Veneris illecebras excitantur, cantusque blanditijs ad se gallinas alliciunt. Multorum Philosophorum fuit opinio, omnia, quæ infra Lunam sunt, cũ superioribus cognationem quandam, quã Græci συμπάθειαν vocant habere. Vnde Chæremō Stoicus, & cum eo Porphyrius, arbitrati sunt, gallo à Sole aliquid cœleste conferri. In qua etiam opinione fuit Proclus, qui insitum esse gallis ait, Apollinis numen aduocare, & veluti proprijs canticis assurgenti supplaudere. Qui adeo præ cæteris animalibus cum sole est coniunctior, vt hanc ob causam leo, qui animal maximè solare est, eius aspectum, cristas, vocemque perhorrescat, & eorum præcipuè (vt D. Ambrosius lib. 6. Hexaemer. c. 4. dicit) qui albi sunt. Cuius rei causam explicauit Proclus, qui ex Platonica officina prodijt, in eo libello, cui titulus περὶ τῆς μαγείας. Rationem autem huius à materia sensuve assignare nequimus, sed solum à superni ordinis contemplatione, quoniam videlicet solaris virtutis præsentia conuenit gallo magis quàm leoni. Sed Lucretius aliam huius timoris affert rationem, cum de gallo loquens ait:

Risum teneatis amici.

Cur leo gallum timeat.

Quē nequeunt rapidi contrà constare leones,
Inque tueri, ita continuò meminere fugai:
Nimirũ quia sunt gallorũ in corpore quædã
Semina, quæ cũ sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

Alij autem dicunt, gallum esse symbolum colendæ diuinitatis, & diuinum quid præ se ferre: Quòd verò diuinum est, omnis humana terrenaq; potestas reueretur. Tanta igitur inter leonem & gallum discordia intercedit, vt etiam (quemadmodum ex superstitiosis Democriti scriptis tradit Socion) herbula quædam, quæ leo nuncupatur, ita gallum abhorreat, vt si puella non

dum

dum viro iuncta, sed tamen quod tunc mẽsibus laboret, nuda, passisq; crinibus leguminum segetem circumeat, gallum habẽs in manibus, illicò exarescat. Sed quo me, galle, rapis?

Et reuocet] Homines excitos ad laborem vocet.

Famulas manus] id est, manuarios artifices, operas, hi sunt βάναυσοι τεχνῖται, mechanici, seruiles.

Pensum.

Ad noua pensa] Pensum est manipulus lanæ vel lini, è colo pendens; metaphoricè, est officij cuiusq; perfunctio. Ouid. 1. Amor eleg. ad Auroram:

Tu, ne fœminei possint cessare lacerti,
Lanificam reuocas ad sua pensa manum.

Idem de Lucretia 2. Fastor.

Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant.

Et in Epistolis:

Neue traham serua grandia pensa manu.

Virgilius 8. Æneid.

----- *Famulasque ad lumina longo.*
Exercens penso. -----

Cur gallus in turribus.

Turribus in sacris] Hoc est in templis. Apud nos Salmanticæ (verba sunt Sanctij) multis in nobilium turribus visitur huiusmodi effictus gallus, vt possimus facilè inspicere, qua regione vẽtus inflet. Interroganti mihi, cur potissimùm gallus huic inseruiret negotio? aliqui dixere, proprium esse gallinaceorum rostrum ad ventum dirigere. Hæc ille. Magis pia est illa explicatio, quæ cruces in turribus templorum, gallos gestantes, eò trahit, vt peccatores, dum eminus crucem spectant & gallum, memores peccati & pœnitentiæ Petri, & veniæ per crucem obtentæ, excitentur ad similem pœnitentiam, & in spem erigantur impetrandæ gratiæ. De gallo in pinnis templi extat lepidum hoc carmen ænigmaticum:

Excelso volucris versatur in aere quædam,
Huic similis quæ sit nulla sub orbe viget.
In medijs huius natæ sunt ignibus alæ,
Orta est è flammis, æthera deinde subit.
Septenos vasto degluberet ore iuuencos,
Hanc si corriperet non satianda fames.

Nola seu tintinnabulum.

Ærea peluis] περίφρασις nolæ seu tintinnabuli, cuius inuentionem repete ex 6. Polydori, cap. 13 De pelui ærea ipse Alciatus 8. Parerg. cap. 11. sic ait: Dubitabilior est alia quæstio, an immodici importuniq; campanarum peluium pulsatores officio iudicis compelli possint, vt cessent. Et sciẽdum veteribus non fuisse hunc morem, sed instar peluium fabricata hæc vasa campanas appellari cœptas, quod ex Campano ære conflatæ essent. Vndè prouerbium in loquaces & obstreperos, *Dodonæũ æs*, quod in Dodona duæ essent columnæ: in altera peluis ærea, in altera puer cum flagro peluim, vento impellente, percutiens; vnde tinnitus in multas horas perdurabat. Iuuenal.

Dodonæũ æs.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari. -----

Hæc Alciatus. De Campanæ inuentione & vsu plura habes apud Guidonem Pancirollum, & lautum eius scholiasten, Rerum memorabil. lib. 2. Tit. 9.

Ad superos mentem &c.] Vt gallus corpus ad laborem, sic campana mentem ad Deum euigilare facit. Est autem tintinnabulum prædicationis & institutionis hieroglyphicum, vt docet Pierius Hieroglyph. lib. 47. Hinc Sacerdos Mosaicus ad imas tunicę fimbrias aurea tintinnabula gestare iubebatur, Exodi 28. vt eorum sonitus quotiescunq; Pontifex ingrederetur egredereturq; Sanctuarium, exaudiri posset. Significabat id, oportere Sacerdotem vocalem esse, nunc docendo, nunc arguendo, nunc exhortando, sæpissimè vero consolando, atque ea conquirendo opportuna remedia, quæ nostra fragilitas videbitur exposcere.

Tintinnabulũ prædicationis symbolũ.

Est leo sed custos, &c.] Hoc totũ sumpsit Alciatus ex Oro Apolline Niliaco, qui libellum de notis Hieroglyphicis Græcè composuit, cuius hæc sunt verba: ἐγρηγορότα γράφοντες, ἢ καὶ φύλακα, λέοντος γράφουσι κεφαλὴν, ἐπειδὴ ὁ λέων ἐν τῷ ἐγρηγορέναι, μέμυκε τοὺς ὀφθαλμοὺς, κοιμώμενος δὲ ἀνεῳγότας τούτους ἔχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ φυλάσσειν σημεῖον. διόπερ καὶ συμβολικῶς, τοῖς κλείθροις τῶν ἱερῶν λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι: *Vigilantem & sedulum hominem, & custodem, cum Ægyptij volunt ostendere, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit; eosdem cùm dormit, apertos habet: quod quidem custodiæ atq; excubiarum signum est. Vnde & non absq; significatione, templorum claustris leones, qui sint custodum loco, appinxerunt.* Leonem quidem παρὰ τοῦ λάειν, λᾶν, à videndo deductum volunt, quia fera est perspicacissimi visus.

Leo vnde dictus.

visus. De quo si plura cupis, vide Aristotelem de Hist, anim. & Oppianum in 3. & 4. de venatione, Plinium Nat. Hist. lib. 8. c. 16. qui asserit, leones nunquam limis oculis intueri: de oculis adapertis non meminit. Vide etiam Cœlium Rhod. li. 13. c. 8.

Templorum idcircò ponitur ante fores] Eruditè non minùs quàm diligenter in suo Copiæ cornu Pierius leonis faciem illam, quæ prima visa est Ezechieli, initiandorum sacrorum admonitionem nobis oblatam fuisse tradit: eamq; à primis visam, quòd à vita principum soleat totius populi consensus legem sibi statuere. Ponuntur itaque ad valuas templorum, vel postibus sustinendis, vel hyperthyris; aliquando etiam pronais locorum, vt Deum venerari primò meminerimus. Addit etiam, in pronao Taruisinæ Cathedralis draconem alatum vnguibus leonum duorum comprimi: draconem retorto collo leonis pectus remordere. Cuius Emblematis eam esse sententiam docet: prauam quidem cogitationem cor incessere, fortem animum eam protinus elidere; à læua leonem suo pectori subijcere apprehensum leunculum: generosum quippe animũ seipsum vincere.

Leonis imago in valuis tẽplorum.

IV.

Duo pastoris ecclesiastici munera.

1. DVÆ sunt Episcopi necessariæ dotes, vt eius, cui animarum cura demandata sit: nimirum vt ijs, quibus præsit, continuò studeat, vt nihil eorum eis desit, quod spectet ad fidei veræ profectum & augmẽtum: nève quis à recta via desciscat, aut sacræ doctrinæ terminos transiliat. Nec verò est satis, vigilantem eum esse, nisi etiam custodem sese fortissimum præbeat, id est, cum cura & vigilantia, quæ perpetua sit oportet, & etiam necesse habeat coniunctã cum moribus doctrinam, qua & suos instituat, & alienos etiam hostes, atq; erroneos homines forti animo retundat, veræque & sanæ institutionis quasi hasta percellat. Quod duplici symbolo hic ostenditur, sumpto argumento ab ijs animalibus, quæ & sacris in turribus, & pro foribus templorum apponi solent, gallo nimirum, & leone: quorum alter vigilantiam, custodiam alter designat.

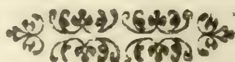
2. Campana præterea prædicationis (vt diximus) & institutionis gerit symbolum. Meminerint tamen verbi diuini prçcones, nisi & ipsimet ad vocis suæ clangorem viuendi rationem instituerint, atque ita ad normam illam accommodarint vitam suã, campanis se vel in hoc quoque assimilandos fore, quæ etsi clarissimum edendo sonum alios cieant, ipsæ tamen sibi surdæ sint & stupidæ. In quos elegans extat emblema cuiusdam:

Concionatores quid à cãpanis discant.

Æra graui cunctos velati campana sonore,
Ipsa licet penitus sint sibi surda, cient:
Sic es, recta docens alios, peruersa sequute.
Quique alijs sapiens, non sapis ipse tibi.

Eodemq; planè sensu Apostolus 1. Corinth 13. Si vel hominum (inquit) vel angelorum linguis loquar, charitatem autem non habeam; factus sum æs resonans, ac cymbalum tinniens. Addam de campanis παρέργως, vulgarem esse errorem, quo Paulinus Episcopus Nolanus, Diui Hieronymi æqualis, & sanctimonia vitæ spectabilis, primus in suam Ecclesiam campanæ vsum inuexisse creditur: quasi priori sæculo ignotus ille fuerit. Verius namq; est, virum illum sanctissimum Gentilium sacrorum abusum correxisse, & ad pia munia transtulisse, vt nimirum eius sono exciri possent semotiùs habitantes ad conciones precationesq;. Cæteroquin ijsdem, quibus hodie, vsibus deputatas fuisse priscis quoque sæculis campanas, Hadrianus Iunius disertè docet, lib. 3. Animaduers. cap. 11. Sed ne garrulitatis vento impulsus audiam Δωδωναῖον χαλκεῖον; flagellum de pelui.

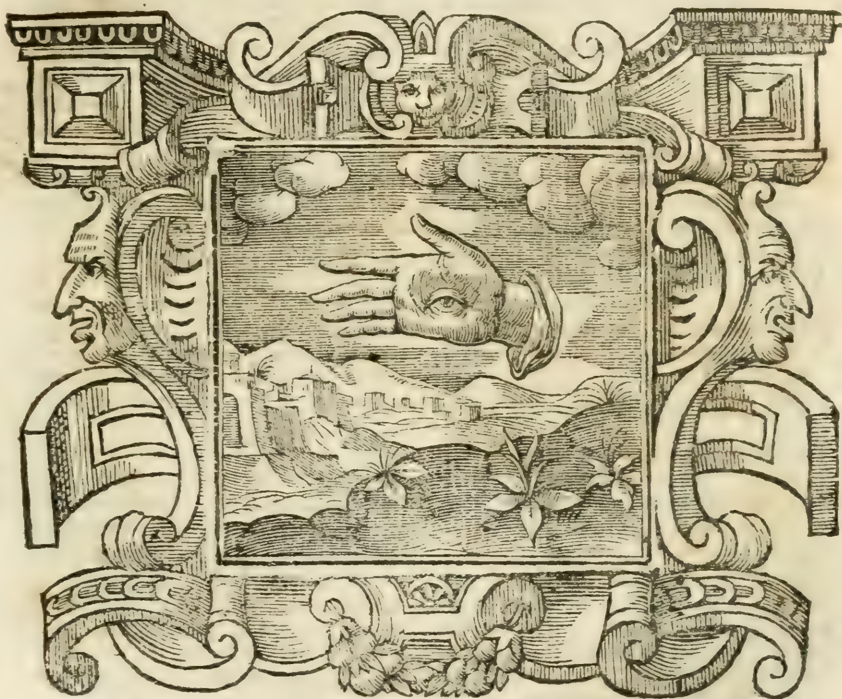
Campanarum origo.

Νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιςεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Sobrius esto, & memineris non temerè credere: hæc sunt membra mentis.

EMBLEMA XVI.

NE credas, de (Epicharmus ait) non sobrius esto:
Hi nerui humanæ membraque mentis erunt.
Ecce oculata manus, credens id, quod videt: ecce
Pulegium antiquæ sobrietatis olus:
Quo turbam ostenso sedauerit Heraclitus,
Mulserit & tumida seditione grauem.

COMMENTARII.

I. REctè habet se manus oculata; sed simplex illud quoduis aliud, potiùs repræsentat quàm pulegium: elegantius multò habet editio Rouilliana. Sanctius epigraphen Emblematis Latinã apponit.

Sobriè viuendum, & non temerè credendũ.

II. DVO hic præcepta cuiq; honesti studioso traduntur, nimirùm vt sobrietatem amet, & credulitatem leuem & temerariã vitet: quam ad rem duabus (suo more) notis

notis vtitur, nempè pulegio, & oculata manu: illo quidem, vt sobrietas paruo contenta significetur: hac verò, qua rerum certarum fides intelligatur. Cicero I. Epistolar. ad Atticum, carmen hoc Græcum citat: Priuatis rebus meis, inquit, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeā quandam cautionem & diligentiam: atq; ita Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

M. Tullij locus, vnde petita est Emblematis epigraphe.

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac nostræ quidem rationis ac vitæ quandam formam, vt opinor, vides. Hoc carmē alij hoc modo citant:

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν ἀνέρα φρονοῦντα ταῦτα. id est.

Esto sobrius, & memineris virum, qui sic sapiat, non oportere esse credulum. Sed quia Erasmus deprauatum versiculum testatur in adagio: *Nemini fidas, nisi cum quo prius modium salis absumpseris.* sic ille è vestigijs codicum hoc carmen Trochaicum restituit:

Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν, ταῦτα νεῦρα τῶν φρενῶν.

Nam quod νᾶφε dixit, pro νῆφε, & μέμνασο, pro μέμνησο, dialecti proprietas est. Alteram autem partem idem Cicero. vsurpauit lib. De petitione Consulatus: Quamobrem, ait, Epicharmion illud teneto, neruos atq; artus esse sapientiæ, non temerè credere. Relatum est etiam ab Alciato nostro lib. Parergon 4. c. 8. Retulit etiam id Epicharmium Clemens 4. Stromat. & ad institutum Christianum accommodat. Sed de his mox dicemus plura, in quarta classe.

III. *NE credas*] temerè, vel adeo facile. Conuenit cum Epicharmi sententia Theognidis versiculus:

Πίστει χρήματ' ὄλεσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα.
Fiso res perijt, diffiso salua remansit.

Licet nemini fidere sit inhumanum, omnibus verò fidere stultum. Quare pulchrè Hesiodus:

Καί κασιγνήτῳ γελάσας ἐπιμάρτυρα θέσθαι,
Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς, καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, id est:

Si quicquam cum fratre tibi, est, testem adijce rebus,
Subridēs, nocuit non credere, credere semper.

Seneca epist. 3. lib. I. Vtrumq; enim vitiū est, & omnibus credere, & nulli. Vide parœmiam, *Fiducia pecunias amisi.*

Epicharmus] Epicharmus Siculus, vt ait Diogenes Laertius, Elothalis filius, Pythagoræ discipulus, Philosophus & poeta, Comœdiæ inuentor, teste Suida.

Epicharmus.

Ne non sobrius esto] Esto sobrius: duo enim negata vni affirmationi æquiualent.

Nerui, membraque] ἄρθρα, νεῦρα, τὰ μέρη. Metaphoræ, quibus vim vtilissimi præcepti illustrat. Nam ῥώμη ψυχῆς σωφροσύνη, vt refert alicubi Stobæus. Quo sensu dixit Iustinus, genitricem virtutum frugalitatem. Sic Cicero pro lege Manilia, neruos Reipub. appellat milites, classes, vectigalia, quod in his consistat omnis Reipub. firmitas. Sic apud Demosth. νεῦρα πολέμου τὰ χρήματα. Fabius lib. I. mollem educationem neruos omnes animi & corporis frangere. Et Dion in Vespasiano: *Pecunias neruos esse imperij semper dixerunt.* id est, νεῦρα γὰρ τῆς ἡγεμονείας τὰ χρήματα ἀεί ποτε εἶναι ἔλεγον.

Sobrietas animi robur.
Nerui Reipub.

Ecce] Demonstrandi nota rectè iūgitur cum manu oculata, quæ credit id, quod videt.

Oculata manus] Adagium, quo rei certitudo significatur. Oculatas enim manus dixit Plautus, quæ promissa velint exhiberi re, non oratione promitti. Nam oculos habere, quibus videant exhibita, aures non habere, quibus audiant pollicitationes. Ita lena quædam in Asinaria adolescenti aureos montes pollicenti, cùm illa nihil commoueretur promissis, inquit:

Oculata manus.

Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem: eadem nos disciplina vtimur.
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.

Idem in Pseudolo:

Eme die cæca hercle oliuum, id vendito oculata die.

Oculata die aliquid vendere, est præsenti pecunia vendere. Vim prouerbij videtur expressisse Terentianus ille leno Sannio in Adelphis:

Oculata die vendere.

----- *Verum ego nunquam adeò astutus fui*
Quin quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

Huc quoque allusit Chærea in Eunucho:

----- *Fac sis, nunc promissa appareant.*

Et

Et Propert. lib. I.

Cui nõ antè patet, donec manus attigit.

Idem Plautus in Truculento:

Manus vetat, priusquam penes sese habeat, quicquam credere.

Imò & sacrę litterę admonent, non omni spiritui esse credendum.

Non statim fidendum. *Credens id, quod videt.*] Herodotus, ὦτα τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἔοντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν: Aures sunt hominibus magis incredulę, quàm oculi. Proinde laudatur illud Theocriti:

μὴ πίστευε τάχιστα, πρὶν ἀτρεκέως πέρας ὄψῃ.

Ne crede citissimè, ni prius finem videas.

Cuius sententię vim tenere debẽt qui versantur in Rebusp. & negotijs grauioribus implicantur, sed maximè temporibus periculosis. Si enim propter amicitiam multorum fucatam vix fratri fides interdum sit habenda, perpetuò meminisse debemus Pythagoricę parœmię, *Ne cuiuis dextram inieceris*, quandoquidem hominum ea sit improbitas & versutia, vt non modò sermo, sed & frons, vultus, & oculi ipsi persępè mentiantur. Apollonius rogatus à rege Babylonię, qua ratione quietus in suo principatu perduraret: Si, inquit, paucis fidem habueris. Nulla enim regibus maior pernicies impendet, quàm cũ delatoribus facilem ad se aditum prębent. Plato de Repub. magistratum optat, qui sit τὰ ὦτα διατεθρυλλημένος, id est, qui aures obtusas habeat ad rumores & fabulas populares. Addam & id Plautinum è Truculento:

Non laudandus est is, qui plus credit quæ audit quàm
Quæ videt; non placet, cùm illi plus laudant quæ audiunt,
Quàm quæ vident: pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti
Decem qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Quod tamen non probatur Apuleio, initio Floridorum, qui vt inseruiat argumẽto quod tractat, plus fidei aurium quàm oculorum esse adhibendum vult. Huius hæc verba: Non itidẽ maior meus Socrates: qui cùm decorum adolescentem, diuque tacentem conspicatus esset: Vt te videã, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem nõ videbat: etenim arbitrabatur homines non oculorũ, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Nec ista re cum Plautino milite conquebat, qui ita ait: *Pluris est oculatus testis vnus, quam auriti decem.* Imò hunc versum ille ad examinandos homines cõuerterat: Pluris est auritus testis vnus, quã occulati decem. *Oculorũ iudicium præpollet iudicio aurium.* Atqui si magis pollerent oculorum quàm animi iudicia, profectò de sapientia foret aquilæ concedendum. Homines enim neq; longè dissita, neque proximè adsita possumus cernere, &c. Apuleius tamẽ aliò sentẽtiã torquet, vt dixi, neq; propriè contrarium quid Plauto statuit, sed certè dissimile. Vide Prouerb. *Oculis magis habenda fides, q̃ auribus.* Ad rem redeo. M. Tullius in Lælio: Hæc in fabulis stultissima persona improuidorũ & credulorum senum. Non minimum commẽdarunt ἀπιστίας quidam ex veteribus, nõ quidem vt omninò fidem omnibus abrogemus, sed vt nullo non loco circũspecti simus, videamusq; quatenus dextra sit huic vel illi admouẽda. Demosthenes hãc ἀπιστίαν vnã ait omnibus qui sapiũt concessam à natura custodiam salutis & fortunarũ. Sed de his iamiam latiùs agemus.

Pulegiũ. *Pulegium*] Pulegium Græcè γλήχων, *glechon*, seu *glachon*: Cuius vires permultas habet Plin. lib. 20. cap. 14. & Apul. De herb. virt. cap. 92. multa. Cæterum, pulegio vitia stomachi tolli, testatur Dioscorides lib. 3. cap. 31. Ναυτίας τε, καὶ δηγμοὺς στομάχου μετὰ ὀξυκράτου ποθεῖσα παραμυθεῖται. hoc est: *Nauseas & erosiones stomachi in posca* (id est, vino, quod a ceto & aqua temperatum est) *bibitum lenit.* *Posca quid.* Dixerat antè, hanc herbam esse λεπτυντικὴν, θερμαντικὴν, καὶ πεπτικήν. id est: *extenuatiuam, calefactiuam, & concoctionis adiutricem.* Vide epigramma Græcum lib. 2, εἰς φειδωλοὺς.

Οὐ γλήχωνι Κρίτων ὁ φιλάργυρος, ἀλλὰ διχάλκῳ
αὐτὸν ἀποσφαίνει θλιβομένου στομάχου.

Quod ita vertit Sanctius:

No glechone Criton, ast sordidus æris odore,
Vexatum stomachum sæpe dolore leuat.

Antiquæ sobrietatis] qua veteres, homines frugi, & rerum parabilium appetentes vtebantur. Est autem pulegium siti & violentiæ contrarium. De veterum frugalitate lege Valer. Max. lib. 4. c. 4. & lib. 7. c. 1. Nã, vt ait Horatius 2. Carm. Ode 15. *Frugalitas veterum.*

Priuatis illis census erat breuis,

Com-

Commune magnum. -----

Plinius epiſt. 22. lib. 1. de Catilio Seuero: Quàm parcus in victu? quàm modicus in cultu? Soleo ipſum cubiculum eius, ipſumq; lectum, vt imaginem priſcæ frugalitatis, aſpicere. Ipſius autem Plinij frugalitatem habes lib. 2. epiſt. 6.

Olus. *Olus*] λάχανον. Olus dicitur omnis herba ſatiua, ab alendo, quod veteres oleribus alerentur, antequam eſſent repertæ fruges; iiſq; veſcebantur abſq; luxurioſo condimento, vnde prouerbium, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι, *in oleribus piper*; pro re ingrata & inſipida. *In oleribus piper.* Hinc quoq; olus pro tenui & quotidiano victu nonnunquam accipitur. Horatius 2. Serm. Sat. 7.

-----*ſi nuſquam es forte vocatus*
Ad cœnam, laudas ſecurum olus. -----

Et quia ægrotantes plerunq; tenui egent victu, eos oleribus curatos fuiſſe conſtat ex Plinio, & Plauto in Capt. vbi Hegio Paraſitum inuitat ad cœnam terreſtrem, *multis oleribus*. Cui ille reſpondet: *Curato ægrotos domi*. *Heluones qui propriè.* Inde Heluones antiquitus propriè appellati; nam helus, veteres dicebant pro holus. Quia verò ægroti nauſeabundi valde ſunt, faſtidioſiq; & delicati ciborum arbitri, hinc poſtea translata ea vox ad homines delicatos opiparoſq; qui magnas pecunias in dapes profunderent; non in voraces, quod hactenus à pleriſq; falsò exiſtimatum.

Heraclitus.] Heraclitus in ſeditione quadam rogatus à ciuibus, vt concordiam ſuaderet, ſuggeſtum aſcendit, calicem frigida compleuit, infuſam digito farinam miſcuit, vnà cum pulegio, idque bibit, & hinc diſceſſit: nimirum reipſa loquens, plerumq; ſeditiones ex luxu rerumq; ſuperfluarum vſu oriri: inter eos autem facile conſtare concordiam, qui modicis ac tantum neceſſarijs eſſent contenti. Nam

δεῖπνον γὰρ ἐυτελὲς ἐ ποιεῖ παροινίαν.
id eſt:
Vbi cœna frugi eſt, nulla debacchatio.

De Heracliti facto vide Plutarchum de garrulitate, Eraſmum in Apophthegmatis lib. 8. Commentatores Dioſcoridis, in verbo, *Glechon*. Cœlium item Rhodig. lib. 13. cap. 5. Vide quoq; adagium, *Thymbra victitans*.

Magna vis eſt orationis non modò, ſed & geſtus viri boni. *Quo turbam, &c.*] In eo nonnullis fortaſſe σκοτεινὸς habendus eſt Heraclitus, id eſt, *tenebricoſus*; ſed certè hac ambage, & ſymbolis aphonis plus fortè perſuaſit, quàm alius quiſpiam oratione prolixiſſima, Siquidē πολλῶν πάνυ καὶ μακρῶν περιόδων ἓν ῥῆμα καὶ νεῦμα πίστιν ἔχοντος ἀνθρώπου κυριώτερον ἡγεῖται: Plerumq; vir, cuius perſpecta fides eſt, vno verbo vel nutu longas aliorum orationes ſuperat. Sic enim fidem fecit Amaſidi Pittacus, cū linguam immolatitiæ victimæ remiſit, tāquam membrum omnium vel optimum, vel peſſimum. *Pittacus.* Sic Anacharſis, de quo iam ſupra diximus, cum apud Solonem repertus eſt eo geſtu dormiens, vt dextram haberet admotam ori, ſiniſtram pudendis: vt ſignificaret, maiore ſtudio & cura linguā eſſe cohibendam, vt partē omnium maximè rebellem. *Anacharſis.* Quid enim vel Sciluri facinus ad concordiam ſuos liberos adhortantis; vel Tarquinij Superbi ſumma papauerum capita baculo decutientis, huc commemorem, cùm hęc iam vulgò trita ſint? *Scilurus.* *Tarquinius Superbus.* Olim enim cùm nondum Platonis opera, vel Carneadis, aut Chryſippi ſapientia loquax eſſe didiciſſet, omnia breuibus oraculis, aut ſymbolis, interdumque ἀφώνοις, non minus commodè tradebantur, quæ pertinerent ad vitæ humanæ cultum & informationem. Sed audiamus Plutarchum ea de re ſtudioſè commentario περὶ ἀδολεσχίας diſſerentem: οἱ δὲ, inquit, συμβολικῶς ἄνευ φωνῆς ἃ δεῖ φράζοντες οὐκ ἐπαινοῦνται, καὶ θαυμάζονται διαφερόντως, ὡς Ἡράκλειτος, ἀξιούντων αὐτὸν τῶν πολιτῶν γνώμην τινὰ εἰπεῖν περὶ ὁμονοίας, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λαβὼν ψυχροῦ κύλικα, καὶ τῶν ἀλφίτων ἐπιπάσας, καὶ τῷ γλήχωνι κινήσας, ἐκπιὼν ἀπῆλθεν. ἐνδειξάμενος αὐτοῖς ὅτι τὸ τοῖς τυχοῦσι ἀρκεῖσθαι, καὶ μὴ δεῖσθαι τῶν πολυτελῶν, ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατηρεῖ τὰς πόλεις.

Turbam grauem tumida ſeditione] Populum, vel plebem tumultuantem, iamq; ad ſeditionem ſe comparantem.

Mulſerit] mitigarit, lenierit. Mulcere enim eſt delinire, quaſi mollicere, hoc eſt, molle reddere. *Mulcere.* Hinc Mulciber dictus Vulcanus, quod molliat ferrum, ac mitius reddat. *Mulciber.* Et Mulſum, quaſi melle delinitum. *Mulſum.*

IV.

EMBLEMA hoc frugalitatem & ſobrietatem ſuadet, temerariam verò credulitatem diſſuadet, de quibus duobus ſi cū doctiſſimo Minoe paulò latiùs diffundar, facile me veniam impetraturum confido,

præ-

De frugalitate.

præsertim in re tã vtili, addo & necessaria.
1. De frugalitate M. Tull. 3 Tuscul. Verisimile illud est qui sit temperans, quem Græci σώφρονα appellant: eamque virtutem σωφροσύνην vocant: quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiã modestiam. Sed haud scio an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet, qui frugi homines χρησίμους appellant, id est, vtiles: At illud est Latinis abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos vsitatum nomen nullum habet, sed habere potest ἀβλάβειαν, nã est innocent a affectio talis animi, quæ noceat nemini, rel. quas etiã virtutes frugalitas continet: quæ nisi tanta esset, & si his angustijs, quibus pleriq; putant, teneretur, nunquam esset L. Pisonis cognomen tantopere laudatum. Sed quia nec qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauiæ: nec qui propter auaritiam clam depositum non reddidit, quod est iniustitiæ; nec qui propter temeritatem malè rem gessit, quod est stultitiæ, frugi solet appellari: eo tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudẽtiam frugalitas complexa est, etsi hoc quidem commune est virtutum: omnes enim inter se nexæ & coniugatæ sunt. Reliqua igitur & quarta virtus, vt sit ipsa frugalitas necesse est. Hactenus ille de vi verbi; nos ad rei notionem veniamus. Rectè Apuleius, sobrietatem dicit esse sapientię omnis primarium fundamentum, quod in se virtutum omnium semina continet: nã sobrietas temperantiæ species, prudentiæ comes est, in perspiciẽtia veri, falsique, tum in delectu habendo rerum bonarum ac malarum; ea fortis est, quæ voluptatum illecebris non capiatur, & iustitiam colit, quam in se primùm seruat, alijs etiam tribuit. A sobrietate itaq; suam philosophãdi rationem Pythagoras orsus est, cum quibus, certisque de causis ab esu carnium prohiberet. Quod adeò multis probatum est, vt pleriq; inde facti meliores, ac cultiores, sapientiæ latices imbiberunt: alij super stitiose Pythagoram æmulati in totum repudiarunt esum carnium, & animantia muta, vt impura crediderunt: quo de numero Eucratitæ, deliri quidam hæretici, de quibus Epiphanius. Sobrietas virtutum pene omnium seminarium est: quam vnã qui habeat, & cæteras etiam facillimè habuerit. Plato in Charmide temperantiam, vitæ hominum custodem appellat. In Gorgia præcipit, vt qui sanus ac beatus esse velit, hanc virtutem exerceat Et Xenophanes nihil in homine nasci mali posse, qui temperantiam fuerit amplexatus. Itaque quotquot sapientes olim habiti sunt, temperatissimi prædicantur: vt Socrates, qui quòd tenui victu esset, ea peste sæuissima tactus non est, quæ Atticam inuasit. Et Plato apud quem cum nobilis imperator Timotheus cœnasset, moderatis cibis exceptus, postridie illi factus obuius, dixit: Qui apud te, Plato, cœnant, sequenti die bene se habent. Nominatur & Pythagoras inter sobrios, qui etiam dicebat: Venter pinguis non gignit sensum tenuem. Idem cùm offendisset aliquem insigniter obesum: Non desines, inquit, tibi molestiorẽ carcerem struere? Prætermitto Græcorum veterum frugalitatem laudatam sapientibus, qui semel tantùm interdiu epularentur. Ergo Plato delatus in Siciliam, cùm nullum isthic patriæ frugalitatis vestigium obseruaret, admiratus est insulæ corruptissimæ deprauatum morem, quemadmodũ refert ipsemet in epistola quadam ad Dionis propinquos. Apud veteres Romanos, frequentior pultis vsus, quàm panis fuit, & corũ bonæ valetudinis quasi quędam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundãtię, & ab immoderato Veneris vsu auersa. Val. Max. lib. 2. cap. 5. Non est quod sic verbis multis augeamus frugalitatẽ Caij Fabricij, Coruncani, Curij, quos celebrat Tullius: hæ enim virtutes fuere potiùs temporum, quàm hominum. Probatur, me quidem iudice, modestia vel Agasiclis, de quo Ausonius, & Plutarchus: vel Neruæ Goccei, boni Principis, de quo Valerius Martialis. Solẽnia olim fuere nephalia, Iunonis sacra, quæ abstemia à matronis abstemijs celebrabãtur, vt matronę memores essent, quam Deam colerent, quæ eas moneret sobrietatis, vt quæ sit individua pudicitiæ comes. Non transilio, quod receptum moribus, vt nõ nisi à ieiunis iudicia exercerentur reorum capitalium, vt meminerint, se ad rem seriam accedere, & in qua de hominis agatur capite, de quo non nisi prudentissimè, & maximè sobriè cognoscendum. Id adijcio, Baccho, Deo temu-

Sobrietatis laus.

Niphalia sacra.

Iudices sobrij.

temulẽto, tum papauer, tum ferulam olim renouatam legimus, erudito sanè figmento, vt vini vis ob oculos poneretur; papauer somnum conciliat, vt mero plenus sui oblitus, dare se somno debeat, suam vt spontaneam infamiam tegat: ferulam verò castigationis notam, vt intelligant ebriosi, se pœna dignos citius quàm misericordia, qui se sponte in id discrimen coniecerint. Eadem prudentia fuit apud sapientes veteres, dum præfigerent annum luctus matronis, quæ viros amisissent, ne scilicet ante annum post mariti mortem properarẽt ad secundas nuptias, ne fieret confusio sanguinis, l. 8. ff. de his qui not. infam. Iul. Paul. 1. receptar. sentent. tit. vlt. Multa huc conferri possent ex Decretal. Pontificum, de pęnitent. & remiss. sed hoc studiosis pensum imponimus. Addo ego postremò, nullam virtutem ad Naturę leges sic esse compositam, quam frugalitatem. Inquirentibus in nos sagaci mentis oculo, vitia quædam apparebunt obscuriora & in recessu, quædam in aperto & frõte posita, & quasi manu prehendenda, crassa, supina; de quo laxus & largior bonorum profusio, vbi nec ratio suadet, nec postulat necessitas, saturando, vestiendo, protegendo corpori, & ab incommodis supernè deiectorum imbrium, caloris & frigoris, vindicando. Non sudandum magnoperè pro his, nec Oceano diuisæ gentes adeunda, quæ à Solis cubilibus ministrent exotica, si relegata in vltimas terrarum oras intemperie hac, moderamen naturę, & quod dictat sequamur, quæ in excessu laborat & frangitur, amica frugalitatis. Non quærit superflua, imò nec fert, modis quibus expellat & se exoneret, prouidę corruptionis, vtiliter inuentis. Videmus hoc in elementis, & quicquid coalescit eorum connexione, in animãtibus, metallis, stirpibus; excernunt si quid aggrauat, & deijciunt superflua. Crepat nubes nimio humore prę gnans, vapor à temperato humido ipso motu & agitatione paulatim se consumit, & miscet aeri. Non libratur diu vaporum terrestrium densior ibi globus, nec molem sustinet stabile subiectum pendentis materiæ, vincitur copia, & cedit ruenti tãdem. Hinc nix, pruina, grando, fulmen, rores, nimbi, pluuiæ, ignita spectra, cadentes stellæ, quæ purgamenta non incommodè appelles, & proluuiem velut quandam naturatæ & parturientis auræ, quam cogit ad egestum Natura, & vsus Vniuersi. Deinde illud ipsum, ex quo talia, nonne pars Oceani fiunt, aut fumantis terræ, secretione reiecta? Exudat inutilis mador scilicet, admixtus pingui fœculento & viscoso, de magno hoc & infimo mundi corpore, quem adlãbit sol, atq; attrahit, vt vel dissipet radiorũ iactu, aut reuerberet, exuberante massa, subactum & coctum aliter, eundem re, diuersum aspectu & dispositione. Steriles herbæ luxuriant passim & noxia gramina, non iussa crescere prouocante semine, sed coacta exire, vitiosæ vligini sic quasi excolandę, & purgando terrestri vtero, ad concipiendum meliorem fœtum. Metallarias intremus cauernas, vbi fœx impurior, & sordida superfluitas inter ramenta aurea & venulas desidens ad segregationem, extrudente vi intrinseca connascentis precij, sensim itura, se ostentabit. Nec in stirpium excrementis propellendis Natura segnior: capillamenta quædam, cinnos, aut floccos præmittunt arbores, & musco se operiunt ac viridi lanugine, priusquam germinent, purgantis se medullæ, & inutilem succum secernentis manifesto signo. Age verò, quã prouidè in nostro deniq; & cæterorum animantium corpore canales istos egestionis superfluæ dispoſuit, ne collectis velut in cloaca sordibus, exitu intercluso, corrumperetur situ & putresceret? Huc aurium nariumq; quadriforæ portę faciunt, & tubus maior deferendis excrementis, & vrinaria fistula angusta ac breuior, & foriculę traiectæ cutis, puncturis similes, sine numero, sudori deijciendo, & porta ipsa prætoria, reciproci vsus, gurgulio, intrantis, exeuntis cibi vehiculum: cumq; vel intestinorum volumina turgent, obstructa inerrãte flatu, aut venarum euripi noxio sanguine, naturæ æmula ars clysteres præparauit & scalpellum apertioni. Adeo vias omnes ac modos dispoſuit sedula mater segregandæ copiæ, vt in tenore suo, mensura atq; ordine consisterent & conseruarentur singula, ne vel defectus noxam, vel excessus pareret. Modus in medio & medio cri, virtutis titulo & laurea dignus: extrema laborant, nec sana sunt, nec ad sanitatem adminicula, quæ abundant pręsertim, fomenta lasciuiæ. Sacra Frugalitas placat, falx luxuriæ & sarculum runcandis sarriendisq; silucscentis mali quisquilijs, quę

Tempus luctus.

Frugalitas ad leges naturæ composita.

Natura vbiq; superflua excernit.

Meatus pro excrementis in homine.

Virtus in medio cõsistit.

sola prudenter, quousq; progredi liceat, quid ornatus corporis, quid alimẽta, quid structuræ sumptuum efflagitent, subductis calculis computat, & per gradus vitæ ac honorum sic partitur, vt laxiorem manum potentioribus, & qui in aliquo fastigio eminent, relinquat; contrahat cæteris de inferiore sorte, & iubeat coercere vanitatem, compresso paululum surgenti spiritu. Si confusio in his, vbi ordinum discretio & dignitatum? vbi autoritas, & veneratio? Vilescunt æqualitate hac & perdunt splendorem, dum conditionis suę limites, quisque transiliens, supra vires & opes per ambitionis scalã assurgit. Corruptionis hoc publicę, imo perditionis extremæ seminarium fit. Vertat in proprium sinum oculos quilibet, videbit quid, aut quantum liceat: à censu enim & statu hic temperandus affectus. Violenta sunt, quæ cum immodico appetitu, & ordine inuerso fiunt; naturam enim aut destruunt, aut vitiant & corrumpunt, quæ metas suas habet ac limites, intra quos cõsistit moderabili ac determinata inclinatione ad ea quæ nutriunt, firmant aut seruant, sine excessu, cum mensura & lege aliqua, quam nefas transire salua illa. Vis infertur, intẽpestiuo rerum vsu ac superfluo, quibus voluptatem mortalium insania scilicet circumscribit, & miseriã felicitatis titulo falsò indigitat. Onera enim sunt, & corruptelæ, quæ tumultuaria oblectatione & infidiosa sic confunduntur, vt naturam velut in gyrum agant, & non solùm offendant, sed opprimant copia. Obuium & parabile est, quod appetit, nec indiget nauigij, quibus ex altero orbe transmarina apportentur: crescunt, quæ alant & sufficiãt, in omni loco: quæ saturent nauseam in abundantia, nulla regio dabit; illa enim necessitate, hæc desiderio præpostero, in quo varietas & nouitas, efflagitantur: ibi naturalia & gratuita quæ sedant, hic importuna ac molesta irritant. Venter ad legem naturæ compositus, paruo dimittitur, si quod debetur accipit: qui volatilium lautitias decoxit, & de piscium genere selectiores, non placatur polenta ac bubula, extra ordinaria enim fames vrit, quæ non tam castiganda vt sileat, quàm prouocanda ciborum delectu, vt minori cupiditate sopita maiorem resuscitet, nouo quodã & ingenioso gulæ irritamento, imò tormento

Natura paucis cõtenta.

venus. Supplicium certè est habere ingluuiem, quæ nisi exhaustis, siluis, & fluminibus, nesciat pasci, quæ respuat domestica, inhiet peregrinis & exoticis. Flammæ cõfero & occulto igni hoc torturæ genus, quæ, vt podagricus humor, stillicidio fouetur de meliore hoc succo obsoniorum. Si suffocare vis, tempera, & viue ad regulam quam natura dictat: vbi luxuries aliqua & superfluitas, præscinde ac demete, & cogita, salire per medios campos riuulum qui remedio sit huic incẽdio: proferre in agris & hortulis, quæ doment esuriẽ, & corpus natiua virtute vegetent, quam terra inserit, & fabricator huius Deus. Neminem adhuc fames consumpsit, qui glutire libellam panis, & fontanam bibere potuit. Ad iac & pultem nascimur omnes, nutrimur his à teneris: quis culinaria officia, & magyricas artes insolentem stomachum traduxit, nisi curiositas & nausea? Quid? desperatio, vt ego quidem arbitror, prima magistra fuit focarij huius artificij, quæ præscriptos continentiæ fines trãsilire, & polyphagiæ studio rimari omnes mundi angulos, cum abiectione quadã & contemptu vitæ, temeraria persuasit. Qui primus concham marinam aperuit, ostrea, & rubetas ponticas, vt cocta conuiuijs inferret, desperatum fuisse & proiectę audaciæ hominem, necesse est: nec meliorem illum, à quo detracta cutis anguillæ, & cancro sua testa, fluiatili colubro scilicet, ac scorpioni, & qui fungos præparare, & carduos altiles docuit, quorum illi testudinum, asinorum isti proprij sunt. Quãuis verò in ranis & conchilijs terrestribus nihil, quod piscis speciem referat, simile, cum his nec officula insint aut spinæ, illæ squammis & branchijs careant; extracta sunt tamen ex cauernulis suis & lacunis animalcula hęc, & pisculentorũ catalogo, propter exiguam buccellam, quę inest vtilis, & ad cõcitandam libidinem efficax, inserta. Vt iam nullum pene sub cęlo genus viuẽti[...]it, quod in voraginẽ ventris humani [...] cloacã insaturabilẽ, nouo artificij sumptu & precio confectũ, elixum, frixũ, assatum, sectum tritum, fartum, puluisculis aromaticis maceratum, conditum, tostum deniq; aut alijs sexcentis cocturę formis præparatum, non descendat. Latum igitur & laxum luxus hic aperuit cãpum ad omnem lasciuiam: nec impunè iã pec-

Desperatio docuit polyphagiam.

catur hoc peccatum ac libere, ſed cum labore etiam & incredibili moleſtia, quam coquus ſubit, & is cui coquitur, vterq; laſſus, hic vorando, alter inſtruendo: ad palatum enim & ſaliuam prurientis linguę accommodare debet artem, nec pręcepta habet aut vſum, ſed nutum delicia ntis, & gurgulionem verſatilem pro magiſtro & archimagyro. Interea tamen ſtrage publica exhauriuntur ſaltus ac nemora, fontes & flumina, aer & æquor: nec natura partui edendo ſufficit, quia nil ſufficit diuitū menſis. Pullus & mater in eadem olla; vtinam & nidus interdum, & quæ illum concinnant. Prò perniciem? Habenę adſint quæ frænent: næ faſtigio ſupremæ intemperantiæ inſiſtimus; demittamus nos ad decliuia ſacræ ſobrietatis, vbi ſinum ſuum aperit natura, & effundit quod opus, & quantum.

Ars magyrica.

2. Quoad credulitatem, ea ſanè aut maturè admittenda, aut ſtatim repellenda, cum nemo citius fallatur, quàm qui temerè credit; nemoq; rectiùs iudicat & certiùs, quàm qui rem exploratam habet. Homerus Vlyſſem, quem ſapientiſſimum facit, non alio vſum præſidio dicit, neq; alia ratione terræ mariſque periculis euaſiſſe, quàm quòd nemini ſe crediderit, & callidè conſilia ſua texerit. Heſiodus (vt ſupra annotauimus) non ab re monet, vt neque fratri quiſquam adeò fidem habeat, aut etiam negotium aliquod vel ioco tranſigat, niſi teſte adhibito. Nullus eſt, qui neſciat ab inimicis nobis importari grauiſſima incommoda; ſed longè pernicioſius dānum ab amico creatur ſæpenumero; quia ſit alioqui facilè inimici effugere inſidias, ab amico verò, aut eo qui amici nomē mētiatur, quis ita prouidè cauteque ſibi cauerit, quin interdum opprimatur? Niſi moleſtum eſſet, oſtenderem multo plures ab amicis quàm inimicis oppreſſos eſſe: plures vrbes proditione captas, quàm vi expugnatas: plures in veterum libris, ipſaque vita quotidiana reperiri amicorum queſtus, quàm inimicorum accuſationes.

De credulitate.

Ad ſymbolum iſtud ἀπιςίας, obuius poteſt eſſe locus ex l. ſi vindicari, 20. C. de poen. quam extruſit B. Ambroſius à Theodoſio, principe nimis præcipiti ac iracundo: Etſi princeps reſeruet aliquem puniendum, debet iudex ad dies triginta differre, quò videat, an relaxari pœna poſse videatur. Occaſionem legis huius ferendæ memorat Sozomen. hiſt. Eccleſ. lib. 7. cap. 24. extatq; in Codice Theodoſiano. Bene, inquam, iuſteq; prouiſum à ſapiente principe, quē facti à ſe pœnituit, alioquin quod Iuſtinianus ait l. Imperialis, 23. C. de nupt. nihil eſt tam peculiare Imperatoris maieſtati quàm humanitas, per quam ſolam Dei ſeruatur imitatio. Hæc de iudicijs olim ſancita.

Lex Theodoſij.

Nunc ſi maiorum in rebus alijs prudentiam intueamur, licebit apertè videre in tutelis pupillorum, & curationibus adoleſcentium minorum, ad eos nempe defendendos, qui ſe propter ætatis imbecillitatem defendere nō poſsunt. Cūque intelligerent pupillos ea eſse ætate, vt tutorum ope indigerent ad annum vſque 14 exactum in maſculis, 15. in fœminis, non minorem curam impendi voluerunt in minoribus, curatorum prudentia gubernandis, ad annum vſq; vigeſimum quintū. Eſt enim adoleſcentia maximè feruida, & vitijs indulgens, niſi nitatur & cohibeatur auctoritate prudentum. Eleganter Horat. ad Piſones epiſt. de adoleſcente:

Veterum cura pro pupillis.

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper:
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.
Sublimis, cupiduſque & amata relinquere
pernix.

Plutarch. περὶ ἀκούειν, idem complexus: ἀναρχία μὲν τὴν ἔνιοι τῶν νέων ἐλευθερίαν, ἀπαιδευσία νομίζουσι. χαλεπωτέρους ἐκείνων τῶν ἐν παισὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεσπότας ἀφίστησι τὰς ἐπιθυμήσεις, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν λυθείσης. Non minus eruditè Dio Chryſoſtomus Sophiſta: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ εὐρίπιστον, καὶ εὐόλιστον, καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ. Proinde Athenis olim adoleſcentes τῶν λήξεων ἦρχον, id eſt, rei hęreditariæ, ſuorumque bonorum haberent poteſtatem, biennio præficiebantur curæ vicinæ regionis, hoc eſt, anno 18. quo ex ephebis excedere mos illis eſset ad vigeſimum: tum nominabantur περίπολοι, vel ἔφοδοι, & ἐπίσκοποι τῆς χώρας, poſt id tres fiebant ληξίαρχοι, & referebātur in eorū numerum, qui ſuæ omninò eſsent poteſtatis, καὶ τὴν λῆξιν, hæreditatem regere poterāt. Occurrit huius Emblematis occaſione adagiū *Ama, tanquā oſurus, oderis tanquā amaturus*: Rectè id, quia fallax & lubrica multorum fides: & quòd homo ſit εὐμετάβολον ζῶον, Platoni nempe: & Heſiodus præce-

præcepit, non nisi testibus adhibitis cum fratre esse iocandum: quia sæpe leuibus de causis fratrum iræ acerbiores existunt. Apud Atticum Pomponium queritur Tullius de Cneo Pompeio, cui præ cæteris fidem habuerat, seque ab eo tamen proditum. Et ad vxorem Terentiam, falsò se putasse ab ijs amari, qui inuidebant: eos se nō secutum, qui purè amici essent. Tacti leuitate animi Athenienses impetum in Macedonas moliri statuebant, falso accepto nuncio de morte Alexandri; sed eos retraxit Demades orator aculeato verbo: Si Alexander hodie mortuus est, & cras, & perendie sic erit. Opportunè vir catus induxit ἀπιστίαν, eamq; opposuit inconsulto furori hominum, de se suisq; rebus non benè cogitantium. Apud Poetam Troiani nimis creduli, à Sinone proditi, qui suasit equum diuina Palladis arte fabricatum intra Ilij mœnia inducendum. Mirum quantum malorum agmen secum aduehat nimia credulitas. Ea res Pompeium Magnū perdidit, populari & optimatum fidentem studio, tandemq; desperatis rebus ad Alexandriæ regem miserrimè profugū. Quid M. Brutum, C. Cassium præcipites egit, quàm de altera acie falso acceptū nunciū? Similem exitum nacti Antonius & Cleopatra, cùm illa de Antonij morte sinistrum quid, quanquam falsò, accepisset. Quid mirum si in paruis error dominetur, cum etiam viros magnates opprimere soleat? Quorsum querela Comici: *Prò Deum atque hominum fidem?* & illud Ouidij:

Mala multa inuexit nimia credulitas.

Heu vbi pacta fides, vbi quæ iurare solebas?

Tull. item 7. Verr. Vbi fides? vbi exsecrationes? vbi dextræ complexæ sunt? Notum de Brasidæ clypeo, quod in eos torqueri solet, qui, cùm maximè opus est, fidem non seruant. Stultum ac periculosum cuiuis fidere: at miserum nemini fidere. Conditio misera tyrannorum, ab omnibus sibi metuentium, sed in primis Dionysij, de quo Tull. 5. Tuscul. & Val. Max. Quæ vetera & externa vt missa faciam (notiora enim sunt, quàm vt in ijs immoremur) ad quid tādem oracula diuina nobis τὴν ἀπιστίαν suadent? *non esse omni spiritui credendum*: &, *tentandi spiritus an ex Deo sint*: item, *cauendum à fermento Pharisæorum*? Deniq; illud: *Estote prudentes vt serpentes?* Illud etiam nos non fugiat Ouid. 3. Artis:

Nec citò credideris: quantum citò credere lædat,
Exemplum vobis non leue Procris erit.

Aurel. Victor. in Valentiniano: Si ei infidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis, prudentissimisq; dederat, carere, aut probatis, eruditisque vti licuisset, perfectus haud dubiè princeps enituisset. Plaut Trinumo: *Nimium est difficile reperiri amicum, ita vt nomen cluit, quoi rem tuam credideris, sine omni cura dormias.* Hierony. ad Celantiam, de ratione piè viuendi, vbi de obtrectatione: Est sanè hoc vitiū, quod vel in primis extingui debeat, & ab eis qui se sanctè instituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mētem, ac leuem faciat, quàm facilè totum credere, & obtrectatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur: hoc est quod sæpe de amicissimis inimicos faciat, & concordes quidem, sed credulas animas dissociat. At contrà, magna animi quies, magnàque est morum grauitas, non temerè de quoquam sinistrè quid audire: beatusque est, qui ita contra vitium hoc se armauit, vt apud eum detrahere nemo audeat. Hæc ille. Huius sanè argumenti sententiā facile est in immensum excrescere: sed placet exempli loco, verbum μέμνησ' ἀπιστεῖν, de iudicio hominum præcipiti ac temerario intelligere, de quibus nonnunquam pronunciatur citius quàm par esset, necdū bene inspectis eorum moribus, qui commendantur. Sic Horat. 1. epist. 18.

Obtrectatores non audiēdi.

Vidēdum quem cō mendes.

Qualē commēdes, ēt atq; ēt aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem sua culpa premit, deceptus omitte tueri;
Vt penitus notum, si tentet crimina, serues,
Tuterisque tuo fidentem præsidio, qui
Dote Theonino cùm circumroditur; ecquid
Ad te post paullo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet,
Et neglecta solent incendia sumere vires.

Vt enim qui pro alio fideiubet, seque solutturū constituit, tenetur ex pacti, seu stipulationis nexu pro principali debenti reo, sicubi non fuerit soluendo, aut noxā commiserit; ita qui alium commendat non satis sibi perspectum ac cognitum, & cuius mentem, versatilem fortasse, nō detexerit,

sui dãnum pudoris ferre ac pati cogitur. Grauiter M. Cicero ad Brutum: Temerè de altero affirmare est periculosum, ꝓter occultas hominum volũtates, multiplices que naturas. Et Seneca, neminem citò laudaueris; neminem citò vituperaueris. Vitium est omnia credere: Vitium est nihil credere. Inter legendum sese obtulerunt exempla quædam illustria de credulitate ex Amm. Marcellino. Primum quidem lib. 14. de Constãtio sic habet: Arelate hyemem agens Constãtius, post theatrales ludos atq; Circenses ambitiosos editos apparatu, ad diem VI. Id. Octob. qui imperij eius annum tricesimum terminabat, insolẽtia pondera grauius librans, si quid dubium deferebatur, aut falsum, pro liquido accipiẽs & cõperto, inter alia excarnificatum Herontium Magnentianæ comitem, partis exulari mœrore multauit. Vtq; ægrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus & tener, quicquid increpuisset, ad salutis suę dispẽdium existimans factum aut cogitatũ, insontium cędibus fecit victoriã luctuosam, &c. Idem lib. 30. vbi narrat, quibus dolis interceptus & oppressus est Para Rex Armeniorum, Valentis iussu: qui quòd accepisset eum sibi infestum, malisq; artibus quid uis facere & moliri, agẽti in Armenia Traiano, remq; militarem curanti arcanis literis mandauit, vt regẽ eum quoquo modo de medio tolleret. Itaq; illecebrosis regem Parã insidijs primùm ambijt, ei Valentis litteras egregiæ in eũ voluntatis testis ostendit, modò sese conuiuam ei præbuit, ad vltimum cõposita fraude ad prãdium verecũdius inuitauit. Qui nihil metuens mali, venit, concessoq; loco honoratiore discubuit: cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ędes pulsu neruorum, & articulato flatilique sonitu resultarent, iam vino incalescente, ipso cõuiuij domino, per simulationem naturalis cuiusdam vrgentis egresso, gladium districtum intẽtans, toruo lumine ferociens quidam immittitur barbarus, asper, ex his quos Supras appellant, confossurus iuuenem, ne exilire posset etiam tum prępeditum. Quo viso, regulus fortè prominẽs vltra torum, expedito dolo assurgens, vt vitã omni ratione defendet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fędè concisa. Hocque figmento nefariè decepta credulitate inter epulas, quę reuerendæ sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine cõtuente, peregrinus cruor in ambitiosa toralia sparsus, & spumans satietati superfuit, conuiuarum horrore maximo dispersorum. Libro verò vltimo, qui est 31. de Valente: Illud ferri non poterat, quod cum legibus lites omnes quęstiones committere veteres vellet, destinatisq; velut lectis iudicibus negocia spectãda mãdabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur, iniuriosus aliàs & iracundus, & criminantibus sine differẽtia veri vel falsi facillimè patens, quæ vitiorum labes etiã in his priuatis quotidianisque rationibus impendiò est formidanda. Seneca, de quo supra facta mentio, epistola 3. non minus esse vitiosũ credere omnibus, quàm nemini disputat, eodem cum Hesiodi carmine sensu, πίστεις καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας. Si aliquem amicum putas esse, cui non tãtum habeas fidei, quàm tibi, vehementer erras, & veræ amicitiæ vim nõdum tenes. Tu, omnia cum amico delibera, sed de ipso priùs. Post amicitiam credendũ est, ante amicitiam iudicandum. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cùm fieri placuit, toto illum admitte pectore: tamq; audenter cum illo loquere, ac tecum. Quid est cur me coram illo non putem solum? Quidam quæ tantum amicis committenda sunt, obuijs narrãt, & in quaslibet aures, quicquid illos vrit, exonerant: quidam etiam rursus charissimorum cõscientiam reformidant, & si possent, nec sibi quidẽ credituri, interius premunt omne secretum; neutrum faciendum est, vtrũque vitium habet. Citatur de credulitate hoc Menandri:

Ὁ προκαταγινώσκων δὲ πρὶν ἀκοῦσαι σαφῶς
Αὐτὸς πονηρός ἐστι, πιστεύσας κακῶς.

Quicunq; damnat, remq; nõ planè audijt,
Est improbus vir, ideo quod credit malè.

Item illud:

Μὴ πάντα πειρῶ πᾶσι πιστεύειν ἀεί.
Credenda cunctis esse cuncta ne putes.

Ne nimis multa, vtrumq; verbum, νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν, referri nihil videtur posse ad illud Chilonis generalius, μηδὲν ἄγαν, quo innuebat in hominum consuetudine omni, debere omnia esse moderata, scilicet amicitiã non effusã aut dissolutam, sed sobriam ac verecundam, cùm nimia

mia

Constantius credulus.

Para rex Armeni à Valente oppressus.

Valentis nimia credulitas.

Seneca locus de credulitate.

Nõ quiuis in amicitiam recipiendus.

mia interdum familiaritas cõtemptum pariat. Vnde nobis Germanis tritum sermone prouerbium: *Aller leut freund, iedermans GecK.* id est: omnium amicus, singulorum fatuus. Id monitor Valerius Martialis antè cauerat:

Si vitare voles acerba quædam,
Nulli te facias nimis sodalem:
Gaudebis minùs, at minùs dolebis:

Queritur non illepidè Catullus, sed non sine stomacho tamen, de amici læsa fide, his omninò verbis ad Alfenum:

Alfene, immemor atque vnanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi?
Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide?
Nec facta impia fallacium hominum cœlicolis placent,
Quæ tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu, quid faciant dic homines, cuive habeant fidem?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aerem sinis.
Si tu oblitus es: at Dij meminerint. meminit Fides,
Quæ te vt pœniteat postmodo facti faciet tui.

Idem alio loco ad ἀπιστίαν vocat, pertæsus alius amici veteratoris:

Desine de quoquã quicquã bene velle mereri,
Atq; aliquem fieri posse putare pium.
Omnia sũt ingrata, nihil fecisse benignè est,
Immò etiam tædet, tædet, obestq; magis.
Væ mihi, quem nemo grauius, vel acerbius vrget,
Quam modò qui me vnum, atq; vnicum amicum habuit.

Exempla isthæc adeo multa nos commouent, sed grauiùs afficiunt nostra, qui ab ijs audacissimè fallimur, qui nobis secundum Deum animam debent: imò nullos nacti sumus hostes capitaliores, magisq; desperatos, quam qui nostris auspicijs, opeq; vna sunt euecti: ex quo fateri vetus illud cogimur. *Benefacta malè locata, pro malefactis arbitranda.* Non præteribo lepidum prouerbium, Germanis nobis vsitatum, quod sic sonat:

Travv nicht dem VVolff auff der Heyd.
Dem Bauren nicht auff seinem eyd,
Dem Iuden nicht bey seinem gvvißen,
Du vvirst von allen dreyen bschissen.

Quod sic vertit Ioannes Buchlerus, de re litteraria benè meritus:

Credere iuranti Superos, per & astra colono.
Nitiq; conscientiæ
Iudæi, siluisq; lupo confidere in ipsis.
Errore complet plurimos.

Itaq; fide, sed cui vide; nam

Qui leuiter notis nimium confidit amicis,
Fallitur, & cordis dicitur esse leuis.

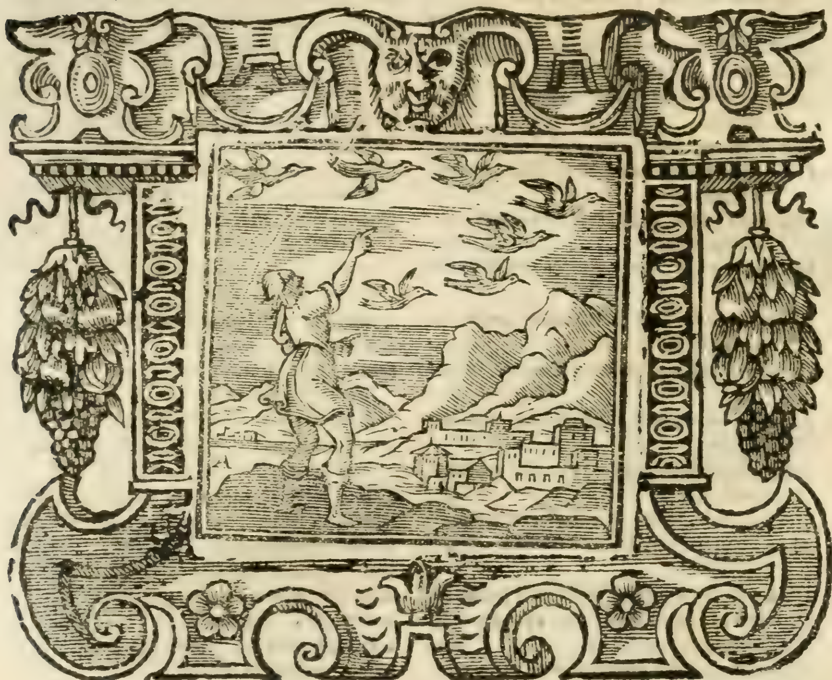
Sed de credulitatis materia longior esset oratio ex multis exemplis: quædam satis erunt. Dion perijt, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo, sed veritus est obseruare amicum & hospitem. Antipater Cassandri filius, vocato ad cœnã Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocante, veritus ei diffidere, à cœna oppressus est. Sed ne longior sim, lege orationem Dionis Chrysost. περὶ ἀπιστίας.

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

EMBLEMA XVII.

ITALICAE Samius sectæ celeberrimus auctor
Ipse suum clausit carmine dogma breui:
Quò prætergressus? quid agis? quid omittis agendum?
Hanc rationem vrgens reddere quemque sibi.
Quod didicisse gruum volitantum ex agmine fertur,
Arreptum gestant quæ pedibus lapidem:
Ne cessent, neu transuersas mala flamina raptent.
Qua ratione hominum vita regenda fuit.

COMMENTARII.

1 ASTET vir cœlum suscipiens, volatui gruum sublimium intentus: grues autem turmatim volitent, & singulæ lapidem vnguibus apprehensum gestent; quod quidem

quidem in hac figura non exprimitur, neque etiam colli & rostri breuitas cum forma gruum satis congruit. Verùm volatus gruum litteram A, vel vt alijs magis arridet, υ ψιλὸν delineari videtur; ex quo Palamedem litteram Υ, inuenisse indicat Philostratus: & Hieronymus gruum ordinem litteratum appellat.

II. LAERTIVS & Suidas scribunt, Pythagoram præcepisse, suos auditores domum repetentes, hunc versiculum pronuntiare:

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Triplex hominum lapsus. Constat enim omnem humanæ vitæ lapsũ potissimùm esse: aut cùm transgredimur, id est, secus facimus quàm oportet, quod est plus quam decet: aut quod omissum oportuit, neq; satis consideratè fecimus: aut omittimus quod erat faciendum. Priori errori respondet illud, πῇ παρέβην; *quò transgressus?* alteri verò, τί δ' ἔρεξα; *quid feci?* tertio, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; *quid feci non cõueniens?* Erasmus in adagio, *Quò transgressus?* laudat plurimum hunc versiculum; & meritò. Nam si sic exercemur quotidie, fieret vtiq; vt meliores, imò sanctissimi euaderemus. Ait tamen Erasmus, se nescire, cuius sit versiculus, quem apud Homerum non reperiat. Inuenies tamen

Aurea Pythagoræ carmina. illum in aureis Pythagoræ carminibus. Sic enim ille ibi:

Μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quæ interpretatus est Virgilius, siue quis quis fuerit auctor epigrammatis de viro bono, his quidem verbis:

Non prius in dulcẽ declinet lumina somnũ,
Omnia quàm longi reputauerit acta diei:
Quæ prætergressus, quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi?

Versiculum verò ita explicauit Erasmus:

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

Confer Hieroclis commentarium ad carmina Pythag. & Arrianum dissertationum Epicteti lib. 4. cap. 6. Refert hunc eundem versum Plutarchus in libello de Curiositate. Cæterum gruem cum lapillo depictam, *[Gr]uis m... symbolũ.* prudentiæ symbolum fuisse notum est, & Pierius refert 17. Hieroglyph. Docẽt enim probatissimi auctores, lapillum grues ideò ferre, dum in sublime volãt, vt illius lapsu explorent, supra terramne, an mare volitẽt, quod ex sono intelligunt; ac proinde cõsidendum, an vlterius progrediendum sit. Maximus Tyrius disputatione 40. lapilli arrepti aliam rationem adfert, nimirùm quòd propter imbecillitatem corporis, alásque parum fultas, instar nauis fluitent à ventis impulsæ: quod cùm intelligunt, non antè se volatui credunt, quàm lapidẽ apprehẽderint, firmamentum videlicet vacillaturi volatus, salutisq; custodiam. Harum prudentiam cùm non ignoraret cordatus homo Deucalion, à diluuij fluctibus seruatum aiunt gruum beneficio: quarum quidem superuolitãtium clangore admonitus enatauit, teste Pausania. Non erit huc conferre alienum, quod scitè & ad hunc *Gruum volatus.* locum accommodatè Plutarch. retulit lib. πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα. sic enim habet: ἡ δὲ γεράνων μεταβολὴ τῆς πτήσεως πρὸς ἄνεμον, οὐκ ἑνὸς γένους ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο κοινῇ πάντες ἰχθύες ποιοῦντες, ἀεὶ πρὸς κῦμα καὶ ῥοῦν ἀντινήχονται, καὶ παραφυλάττουσιν ὅπως μὴ κατ' οὐρὰν προσφερομένου τοῦ πνεύματος, ἡ λεπὶς ἀναπτυσσομένη λυπῇ τὸ σῶμα γυμνούμενον καὶ διατραχυνόμενον. ὅθεν ἀεὶ συνέχουσιν ἑαυτοὺς ἀντιπρώρους. σχιζομένη γὰρ οὕτω κατὰ κορυφὴν ἡ θάλασσα, τά τε βραγχία καταστέλλει, καὶ κατὰ τὸν ἐπιφανείας ῥέουσα λείους πιέζει, καὶ οὐκ ἀνίστησι τὸ φρικῶδες. id est, *Illa verò gruum ad ventum aciei commutatio, non vnius, sed & vniuersi maritimi generis est: siquidem & æstum fluctusq; contrà natando niti, & eadem de causa aquaticis omnibus mos est: cauent quippè ne ventus à tergo incumbens, squamas subrigat tieatq; atq; ita nudatum & exasperatum corpus vulneret. vnde in ventum, obnixique fluctibus cursum dirigunt: sic enim à vertice scissi fluctus & branchias cohibent, & per summa delati minus infestant, & horrorem non incutiunt.* Hæc ille. Ascriberem alium locum non minùs commodum ex eo, quem scripsit ipsemet de animal. solertia libro, sed indicare duntaxat hic mihi satis esto. Ammian. Marcellin. lib. 18. de Barbatione garrulo quodam nebulone, eodemque proditore: Ignorabat, inquit,

quit, notum Aristotelis sapiens dictum, qui Callisthenem, sectatorem & propinquum suum, ad regem Alexandrum mittens, ei sæpe mandabat, vt quàm rarissimè & iucundè apud hominem loqueretur, vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem. Ne sit hoc mirum, homines pro futura discernere nonnunquam & decentia, quorum mentes cognatas cœlestibus arbitramur: animalia ratione carẽtia salutem suam interdum alto tueri silentio solẽt, vt exemplum est perquam notum: Linquentes orientem grues ob calorem, plagamque petentes occiduam, cùm montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemq; collibus agiliore volatu transcursis, proijciũt calculos, atq; ita securius pergunt, &c. Nescio an huc conferre ausim Virgilij illud ex 10. Æneid.

..... quales sub nubibus atris
Strimoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.

Vide Plin. lib. 10. cap. 23. Pierium Hieroglyph. lib. 17. & Prouerb. *Grues lapidem deglutientes.*

III. *Pythagoras.* *ITALICÆ Samius, &c.*] Pythagoram Italicorum Philosophorum sectæ auctorem fuisse testatur Cicero 1. Tuscul. & D. August. in lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 2. Dicitur Samius, quia ex insula Samo erat oriũdus, Demarati mercatoris locupletissimi filius, vt quidam aiunt; quamquam Diogenes Laertius multos, ex multorum sententia, illius numerat patres. Multas peragrauit regiones discendi causa; tandem Crotonem venit, Italiæ oppidum, Tarquinio Superbo regnante, tenuitq; Magnam Græciam cum honore & disciplina, tum etiam auctoritate: multaq; post sæcula sic viguit Pythagoræorum nomẽ, vt nulli alij docti viderentur. Primus omnium μετεμψύχωσιν inuenit, id est, animarum de corporibus in corpora transitum; ideoque vetuit carnibus vesci. Huius vitam pete ex Laertio, Plutarcho, Plin. lib. 2. Gellio lib. 1. cap. 9. & lib. 4. cap. 1. & lib. 17. cap. 21. De eo quoq; multa habet Ouid. Metamorph. vlt. in princip. Politianus in Lamia, Titus Liuius lib. 1. ab V. C.

Sectæ] Secta secundum Ciceronem 1. de Orat. est disciplina, vel certa quædam disciplinæ formula, factio, studium, ratio vitæ. Propriè tamen est illa ratio dogmatum, quam quis sibi imitandam proposuit: à sectando (vt quibusdam placet) dicta; vel vt alij volunt, à sectione, quod plerunq; dogmata à se inuicem sint diuisa. *Secta.*

Auctor] Num Pythagoras Italicæ sectæ auctor, vel autor fuerit, alijs disquirendũ relinquo: certè hæc duo inter se differre vocabula vel ex eorum origine constat; est enim auctor, qui rem acceptam auget, & deducitur à Græco verbo αὔξω. Autor verò, qui aliquid ex se facit, nec ab alio accipit; deriuatum ab αὐτός. *Auctor.* *Autor.*

Clausit suum dogma] Sapientiæ suæ vim omnem, aut certè præcipuam vno hoc carmine comprehendit & circumscripsit. Dogma est dictio Græca, significans sententiam, edictum, decretum, placitum cuiusque sectæ: dicitur ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, quod est *opinari*. De dogmate vide plura in epist. 96. Senecæ. *Dogma.*

Quò prætergressus?] quò transgressus? aut vltra quàm decuit, fecisti? quod est NIMIS. Lege Prouerb. *Quò transgressus?*

Quid agis?] vel quid agebas? sic enim Græcè, τί δ' ἔρεξα; qui lapsus est in eo, quod PARVM.

Quid omittis agendum?] quid non decens à te factum est? quod est peccatum in bono omisso.

Hanc rationem vrgens] Volebat quisq; sibi apud se rationem hanc redderet. Idem penè de Sestio Seneca lib. 3. De ira, cap. 36. quem locum mox subijciemus.

Quod didicisse gruum &c.] Ex volatu gruum prudentiam hanc in rebus agendis nobis proposuit, nimirũ ὡς αἰσχύνεσθαι τοὺς λογισμοὺς ποιεῖν ἢ φρονεῖν ἀμήτ' ὄρνιθες: vt vereri addiscant homines rationis participes, si deteriores se præstiterint auibus in vitæ actionibus. Plinius Nat. hist. lib. 10. cap. 23. hæc de gruibus tradit: Certum est, Pontum transuolaturas primùm omnium angustias petere inter duo promontoria, Criumetopum & Charambin; mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, è gutture arenam. Idem ait Solinus, & Cicero 2. de Natura Deor. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 20. exponens locum Pollucis, sic ait: Metaphora à *Gruũ in volatu cõsuetudo.*

gruibus

gruibus sumpta est, quæ in terram descendunt surripiendi alicuius lapidis causa, quem pede retinent, vt in alto volantes, eo demisso experiantur ex cadentis strepitu, supra mare, an verò supra terram voliteut, vt Suidas, & Aristophanis interpres in Apibus ostendit. &c. Contrarium tamen tenet Aristoteles, cuius hęc sunt verba, in lib. 8. de nat. animal. cap. 12. Sed auium grues (vt dictum est) ex vltimis in vltima abeũt; volant flatu secundo. Quod de lapide narrant, falsum est: Lapidem enim tenere eas fulcimento, quem vbi deciderit, accipi vtilem ad auri probationem aiunt. Hæc Aristoteles. Quod de anseribus Marcellinus scribit, rostra sua lapillis occludere, Taurum montem aquilis abundantem, quas maximè timent, de gruibus alii malunt. Nostrum non est de hac lite pronunciare, vt qui anseres nunquam ad pastionem duxerimus, neq; gruum ordines ita curiosè inspexerimus. Huc fortasse pertinet verbum Gruere, siue, Congruere, à gruibus ductum, quod significat conuenire. Grues enim se non segregant, siue cum volãt, siue cum pascuntur, ait Festus.

Cõgruere verbum.

Ex agmine] propriè: nam agmen propriè multitudinem sese agẽtem significat. Virgil.

------ Longum per valles pascitur agmen.

Ne cessent, &c.] Reddit causam, cur grues lapidem gestent, & eandem ad humanam vitam applicat.

Mala flamina] venti aduersi, & impetuosi.

IV. 1. HVNC Pythagorę versiculum in primis obseruari diligenter, & addisci cuperem, ab ijs maximè, qui studia liberalia sectantur, & ex ijs fructum aliquem sperant vberrimum. Permulti enim ex ijs peccant, quòd non satis attenti septa, vt ita dicam, lectionis transiliunt, & alijs rebus animum applicantes, non vident se abscedere ab eo laudabili & ingenuo instituto, cui nomen dederunt. Alij sunt, qui quanquam laboriosi, non sunt attẽti satis, aut adijciũt animum ad quæ agunt. Alij deniq; quanquã multa, & quidem sæpè diuque agant, tamen innumerabilia, aut certè multa prætermittunt in transcursu, quæ ad instituti laboris perfectionem valde conducerent. Sed præstat Alciatum magistrum audire citiùs, qui ita suos auditores adhortatus est quadam prælectione, ab iisdem primùm rogatus, qua præcipuè methodo in studiorum cursu esset vtẽdum: Præeat nobis (inquit ille) vetustissimus Italicæ Philosophiæ auctor Pythagoras, qui discipulos suos carmine Gręco, quod maximè necessarium adipiscendę disciplinę esset, admonuit, quodque quotidie eos in ore habere iussit. Id est eiusmodi: πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Etenim hæc tria non tam præcepta, quàm oracula vnicuiq; nostrũ semper ante oculos esse debent. In primis scilicet, ne qua in re aut excidas, aut transuersus ab instituto tramite feraris: quod ijs cõtingit, qui alijs in rebus, animi intẽtione occupata, ad scholas tamen accedũt, vt qui vel amore capti, vel armis rixisque dediti, vel aleæ lusuiq; mancipati, vel artibus illicitis addicti, scholastici tamen nomen seruant. In hos Annæus Seneca veteris Iurecõsulti verbis inuehitur: Etiam magna, inquit, pars vitę elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus. Qui enim auribus solis præsentes, mentem aliò intendunt, ij aliud agere Latinis dicuntur. Alterum est, vt attendamus ad id, quod agimus: vt cùm quid boni à nobis factum fuerit, magna voluptate afficiamur: si verò quid malè vertisse viderimus, in futurum abstineamus. Etenim præmium virtutis maximum ipsa est animi voluptas. Iisce enim iuuenibus, qui in sophisticis cauillationibus, vel legum optimarum ambagibus diutiùs immorantur, rectè quis dixerit: *Vide quid agas*. Cuius rei exemplum in huius anni lectionibus accipi potest. Fuerunt florente Romano imperio varii in eorum Republ. magistratus, vt Præfecti prætorio, vt Proconsules, vt Præsides prouinciarum, vt clarissimi, vt spectabiles, vt illustres, & si qua alia sũt huiusmodi nomina: Hæc hodie mutata Reipub. forma exoleuerũt, nec vllo in vsu permanserunt, sed vnusquisq; iudex eam habet cognominationem, quæ sibi vel lege municipij, vel Principis sui diplomate cõcessa est. Ideoq; parum refert diutius in veterum magistratuum muneribus dignoscendis versari. Bartolus certè & veteres non vltra tres, aut quatuor lectiones hac in re videntur consumpsisse. Quòd si quis maiorem anni partem hoc in argumento transigere velit, huic rectè præceptum Pythagoricum insusurrabitur: *Vide quid agas*. Superest tertium, ne quid agendum omit-

Errores eorum, qui literas ad discunt.

Totus Alciati ex prælectio-

ne quædam.

1. Qui transgressus?

2. Quid agis?

3. Quid omittis agendum?

omittamus: In quo ſanè adeo peccant vniuerſi ſtudioſi, vt vix vllum ſuperſit remedium. Et hæc quidem Alciatus: cuius diſputationem, & apertam dilucidamq; huius carminis explicationem huc attexere malui, quàm quidpiam aliud comminiſci, aut aliundè minùs opportunè conquirere.

2. Deinde hoc idem ad vniuerſam vitam humanam trahi poſſe nemo ſanus non iudicat. Vidit hoc Seneca lib. 3. de Ira, cap. 36. cuius verba nõ piget huc adiicere: Omnes ſenſus perducendi ſunt ad firmitatem. Natura patientes ſunt, ſi animus illos deſiniſſet corrumpere, qui quotidie ad rationẽ reddendam vocandus eſt. Faciebat hoc Sextius, vt conſummato die cùm ſe ad nocturnam quietem recepiſſet, interrogaret animum ſuum: Quod hodie malum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? qua parte melior es? Deſinet ira, & erit moderatior, quæ ſciet ſibi quotidie ad iudicem eſſe veniendum. Quid ergo pulchrius hac conſuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille ſomnus poſt recognitionem ſui ſequitur, quàm tranquillus, altus, ac liber, cùm aut laudatus eſt animus, aut admonitus, & ſpeculator ſui, cenſorq; ſecretus cognoſcet de moribus ſuis? Vtor hac poteſtate, & quotidie apud me cauſam dico. Cum ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit vxor, moris iam mei conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſe abſcondo, nihil tranſeo, quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cùm poſſum dicere: Vide ne iſtud amplius facias, nunc tibi ignoſco, &c. Neq; eſt alienum etiam quod relatum eſt apud Apuleiũ 1. Florid. de Gymnoſophiſtis loquens: Vbi, ait, menſa poſita, priuſquàm edulia apponantur, omnes adoleſcentes ex diuerſis locis & officiis ad dapem cõueniunt. Magiſtri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius ſe cõmemorat inter duos arbitrum delectum ſanata ſimultate, recõciliata gratia, purgata ſuſpicione, amicos ex infenſis reddidiſſe. Itidem alius, ſeſe parentibus quidpiam imperantibus obediſſe, & alius aliquid meditatione ſua reperiſſe, vel alterius demonſtratione didiciſſe: deniq; cæteri commemorant. Qui nihil habet ad offerre, cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur. Non acquieſco, ſed Senecæ verba produco, quæ mihi certè videntur non aliena à Pythagoreis, de quibus hactenus. Magnam vitæ partem elabi nihil agentibus: maiorem malè agentibus: totam aliud agentibus. Certè Arrianus diſſertationum Epitecti libro, ſcitè eſt interpretatus his penè verbis: πῆ παρέβην; vbi omiſi adulationem? quid reprehendi? num vt ingenuus? num vt generoſus? Siquid autem eiuſmodi deprehenderit, ſeipſum increpat & obiurgat. Quid tua intererfuit iſta loqui? an mentiri non licebat? Philoſophi enim aſſerunt, nihil prohibere, quo minus mendacium efferatur. Tu itaque ſi nihil cures aliud, niſi vt rectè de rebus iudices, vbi manè ſurrexeris, ita tecum loquere: Quid mihi deeſt ad tollendas animi perturbationes? quid ad tranquillitatẽ animi obtinendam? Sic Horatius Sat. 4. Ser. 1. ex perſona ſua docet, quo pacto quis ſe ipſo melior euadat. Inquit enim:

------Neq; enim cum lectulus, aut me
Porticus excepit, deſũ mihi: rectius hoc eſt;
Hoc faciens viuam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè, numquid ego illi
Imprudens olim faciã ſimile? Hæc ego mecũ
Compreſſis agito labris.

Hæc priſci illi tenebriones; Sed quid nos ſuperna luce illuminati? quò labimur? quid agimus? quid non agimus? vbi eſt animus quotidianus ſpeculator ſui? vbi ſecreta actionum cenſura? Age mi homo, ad cunas mecum redi & crepundia: natiuitatis ſpeculum accipe in manus ſępius, & cõſidera generationis exordia: ſubeant defectus naturæ, corporis infirmitas, membrorum languor: perpende ortum inglorium & ignobilem, de maledicta ſtirpe & execrabili protoplaſti, tu etiam, qui in faſtigio gloriæ, nec ex colluuie vulgi. Vade in penetralia & interiores receſſus, & ſcrutare, ſi quid ſanum ibi aut integrum; vires aliorum animantium, robur, ac arma confer tuis: anfractus ſpecta & lubricum vię, qua incedis: globum volubilem, cui inſiſtis, gyrum rotæ, quæ te circumfert; fluxum temporis, qui ad ſenium præcipitat; curarum laborumq; turbinem, quo inuolueris; procellam fati deniq; & ſubitum impetum, qui proſternit, & cataſtrophen imponit huic tragędiæ. Cretam ſume aut calculos, ſubduc rationes, omnia diſcute qua potes diligentia: ſcribe primò numerum eorum, quæ bona in te, tum quæ contraria inuene-

Præclarus Senecæ locus.

Apuleius de Gymnoſophiſtis.

Examen ſui.

Vitæ humanæ examen.

ris

ris:figuram circuli ibi relinques, mihi cre-de,& orbicularem litteram, quæ nihil si-gnat;hic aceruum numerorum vix nume-rabilem. Multiplicabis per centurias, in-quam, & chiliades malorum summam, ibi inter monades consistes: adeò nihil va-loris in te,aut precii,aut ponderis.Medita-re hæc,& fac quod mola:contunde & con-tere,nec dissipa tamen & eijce conclusa in farinario cordis,nisi ventilata prius & pur-gata rationis cribro.Ita fiet,vt memoriam tui nunquam deponas aut notitiam, qua recente & florida, vanitatis aura euanescet paulatim, quæ fumat in nobis, & è cloaca pectoris assurgit; & succrescent virtutum plantulæ vicissim, ac veræ deuotionis pul-cherrimæ. Plurimùm autem conducit ir-rigandis istis nouellis & producendis, di-scussio transactæ vitæ, vt dixi, & inspectio frequens: videre maculas & næuos,qui in-hærent,aut adhærent coniunctio enim sub oritur & ruborè meliori sanguine, si vul-nera animæ recrudescant, & pateat defor mitas. Quod ijs contingit, qui in specu-lis explorant faciem, cùm defectus aliquis sese aperit, aut nota turpior, quę dedeco-rat; pudore enim suffusi resiliunt, abiecto indice,& de remedio cogitant:Simile quid dam sentiunt, qui in scrutinio suarum a-ctionum occupantur, & colligunt anale-cta flagitiorum. Latens morbus & inco-gnitus, insanabilis; ad radicem enim non descendit remedij applicatio, vt euellat aut purget fontem mali: Idem planè in vi-tiorum hac cura accidit; dum occulta sūt, serpunt,senescunt,negliguntur:sanari pos-sunt detecta. Fœneratoris sacculum com-paremus conscientiam nostram,qui mone-tam claudit adulterinam & probam, neu-tra tamen agnoscitur, nisi deprompta, & ad lucem inspecta curiosiùs,vnde precium additur primùm & æstimatio: De hoc ge-nere fucato actiones nostræ sunt & opera, proba commixta reprobis; laxari oportet loculum seu crumenam cordis, vbi abscō-dita, & eximi, vt ad Lydium explorentur. Alii cum libello conferunt vel codice ra-tionario,in quo bona continentur & mala nomina, Nec inscitè hoc:referta est talibus debitis nimirum charta hæc mētis; suppu-tandum, & inueniendus modus vt expun-gantur priusquàm submittantur hastę, & auctionentur bona: in cambium enim ve-lut tradita sunt & vsuram, vt nummus nummum pariat,id est,vt ex vno vitio no-uum suppullulet. Quò diutiùs tenemur obstricti, eò difficilior redimendi ratio; in quæstum enim obligamur, & in lucrum cedit, quod soluitur, si serò soluitur, nec ad præfinitum terminum. Ex asse vix li-beratio, vbi mora. Faciamus maturè & in tempore, dum in capite consistit solutio-nis summa adhuc, nec excreuit. Sit tabula in manibus assiduè & in conspectu, nume-remus, componamus per artes, partium particulas, particularum partes, in minu-tias & atomos: ex his in caput denuò & massam integram, ne calculi error damno sit,aut seducat. Magna vtilitas profectò, imò necessitas potiùs hic arithmeticum esse,ac Platonis aut Pythagoræ discipulū. Mercator studiosè attendit, ne in rationi-bus subducendis aberret: vbi negotium animæ & salutis agitur, ibi suppútator oscitet aut dormiat? Ita fit tamen: res ipsa clamat & improbitas, quæ incrementa su-mit in horas,vt torrens ab affluxu nimium. Supina negligentia in eruendis hic scrutis & area cordis purganda, communis ferè omnium: siluescit, cultoris ignauia, & in spinas luxuriat; nemo falcem immittit,se-cat,aut stringit. In flore est malorum fę-cunditas,vereor ne ad maturitatem. O in-surgat Aquilo diuini timoris, & demetat? Venite vos Zephyri cœlestis gratiæ, per-flate hortum hunc, vt lilia germinet & flo-sculos paradisi. Delabere ò salutare colly-rium,& perunge oculos, vt penetret acies, circumspiciat & obseruet,in hoc enim car do salutis voluitur. Ad lapsum proiecti sumus omnes,& sicut piscis ad natandum, ita nos ad peccandum proni. Si lux desti-tuat ab alto, & subtrahat lucernam æter-nus Sol, quæ ad indagandum crimen & agnoscendum prefulgeat,iam Stygias oras tangimus pede, & oberramus in Cymme-rijs tenebris.

Quātum profit inspectio sui.

Fœneratoris sacculo similis conscientia.

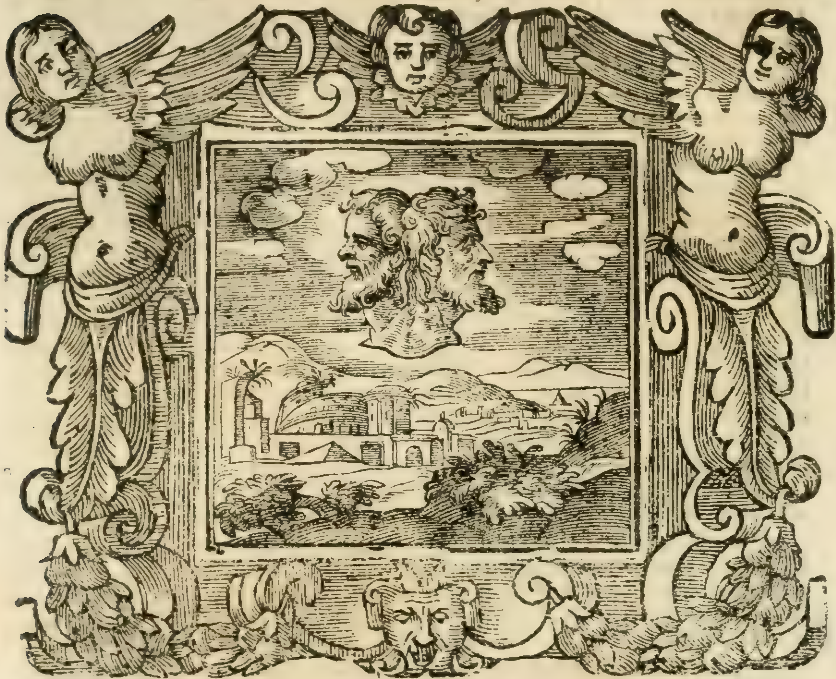
Libello rationario.

Prudentes

Prudentes.

EMBLEMA XVIII.

IANE bifrons, qui iam transacta futuraq; calles,
Quiq; retro sannas, sicut & antè, vides:
Te tot cur oculis, cur fingunt vultibus? an quòd
Circumspectum hominem forma fuisse docet?

COMMENTARII.

I. LIPPIS & tonsoribus nota est Iani bifrontis effigies, scilicet capita duo coalitis occipitijs, facie vtrinq; virili prædita; quid ergo opus pluribus explicare?

II. SVMPTVM videtur hoc Emblema ex Plutarchi problematis, licet historia de Iano notior sit, quam vt Alciatum nostrũ velimus adigere, vt alicundè compilauerit. Ianus rex fuit Italiæ, qui Saturnum ruris culturam edocuit. Hunc biformem seu bicipitem veteres quidam plastæ & pictores effinxerunt, vel quòd ferinum & siluestrem cultum suorum hominum in ciuilem mutarit: vel quòd pater Græcæ & Latinæ gentis crederetur: aut quia Solem, quem eundem cum Iano volebant esse, cœlestis aulæ ianitorem putarent, quippè qui eam oriens aperire, occidens verò claudere videretur. Sed tamen id tam celebre, variisq; nominibus decantatum Iani bicipitium quamplurimi ad solertiam prudẽtiamque regis retulerunt, siquidem prudentis est præterita nosse, futuris verò multò antè prouidere: quod significauit Terent.

Ianus cur biceps.

rent. in Adelph.

Istuc est sapere, non quid ante pedes modo est
Videre, sed et illa, q̄ futura sunt, Prospicere.

De hoc figmento multi Poetæ luserunt, quorum alij ad alia ingeniosè traxerunt. Ouid. 6. Fastor.

----- Videt Ianus quæ post sua terga geruntur.

Sed maximè in primo, vbi faciei duplicis rationes alias adfert; cur baculum dextra, clauemq; sinistra teneat; cur vocetur Patulcius, Clusius, & alia multa. Macrob. 1. Saturn. *Macrobij locus.* Creditur, inquit, geminā faciem prætulisse, vt quæ ante, quæque post tergū essent, intueretur. Quod proculdubiò ad prudentiam regis, solertiamque referendū est, qui & præterita nosset, & futura prospiceret, sicut Antevorta & Postvorta, diuinitatis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos colūtur. Quò spectat adagium, πρόσω καὶ ὀπίσω, *A fronte & à tergo*; quod est diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus & futuris conferre. Berosus Babylonicus (nisi tamen nos fallit Berosi nomen) lib. 3. Antiquitatum scribit, Noe alio nomine vocatum Cęlum, tributumq; illi cognomen Ianus, à Iain, quod apud Aramæos & Hebræos sonat vinum, à quo Ianus, id est, vinifer, & vinosus, quia primus vinum inuenit: cuius vi & vapore ebrius effectus, cum minus pudicè in terrā cecidisset, Cham eius filius, magicus & veneficus (quem postea Ægyptus Saturnum iuniorem coluit) patris virilia comprehendit, tacitèq; submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem perinde atq; castratum effecit. Neq; deinceps Noe fœminam aliquam fœcundare potuit. Hinc orta fabula apud Poetas, licet tempora non conueniant; & Lilius Gyraldus sub finem Syntag. 4. ab hoc dissentit. *Ianus idē qui Noe.* Sed bicipitij huius causam aliam & eādem penè attulit Plutarch. in quæstion. Romanis: Nempè quòd genere Græcus ex Perrhœbia fuerit, atq; in Italiam profectus, sedibus apud barbaros positis, linguam vitæque rationem mutauerit. sic enim fama receptum est. Vel quòd Italos, qui ferinis essent adhuc moribus, quique iniustè viuerent, ad aliud vitæ traduxerit & reuocarit institutum, ita vt agriculturam & ciuilem cultum eos docuerit. Sic verò ille: διὰ τί τὸν Ἰάνον διπρόσωπον οἴονται γεγονέναι, καὶ γράφουσιν οὕτως καὶ πλάττουσιν, πότερον ὅτι τῷ μὲν γένει ἕλλην ἐκ περραιβίας ἦν (ὡς ἱστοροῦσι) διαβὰς δὲ εἰς ἰταλίαν καὶ συνοικήσας τοῖς αὐτόθι βαρβάροις, μετέβαλε καὶ γλῶτταν καὶ δίαιταν, ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν ἰταλίαν αὐτὸς ἀγρίοις καὶ ἀνόμοις χρωμένους ἔθεσιν εἰς ἕτερον βίου σχῆμα, πείσας καὶ γεωργεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, μετέβαλε καὶ μετεσχημάτισε. Effingebatur præterea Ianus quadrifrons, quod quatuor mundi plagas maiestate sua complecteretur, vel quòd quatuor habeat annus partes, ver, ęstatem, hyemem, & autumnum. *Ianus quadrifrons.* Dicitur Ianus, quasi Eanus, ab eundo. Ianus enim pro cęlo & mundo capitur, cuius munus est & officium, semper ire. Vel dicitur à Ianua, vt videtur sentire Ouid. 1. Fast. *Iani etymon.*

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis,
Et redit officio Iupiter ipse meo:
Inde vocor Ianus. -----

Alij potius ianuam à Iano dictam volunt: alij Ianum ab hiando dictum contendunt, quoniam chaos ipse sit, teste Ouidio:

Me chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.

Templum Iani, vt autor est Plinius, Numa Pompilius primus instituit. *Templum Iani.* Verba Plinij sunt, lib. 34. cap. 7. Præterea Ianus geminus à Numa Rege dicatus, qui pacis belliq; argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis, & æui, se Deum indicaret. Huius templi portæ tempore belli patebant, pacis verò claudebantur. Ennius:

----- Postquam discordia tetra
Belli ferratos postes, portasque refregit.

Vnde ipse Ianus Patulcius & Clusius vocabatur, de quo Ouid. in Fastis:

Nomina ridebis, modò nāq; Patulcius, idē
Et modò sacrifico Clusius ore vocor.

Hasce portas ter clausas fuisse, historijs proditum est. Primùm Numæ temporibus: deinde peracto secundo bello Punico: Postremò post Actiacas pugnas ab Augusto confectas. Qui plura de Iano cupit, adeat Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 9. Pierium Hieroglyph. lib. 14. 32. 35. & 48. Vide quoque adagia, *A fronte, & à tergo.* &, *Alter Ianus*. Imago Iani bifrontis, sed corona spicea, in nummis etiā nunc conspicitur, tributa Pompeio ob curam annonæ; de qua Erisius in Numismatis. Qua similitudine deceptus Theodor. Cāterus

terus eandem effigiem Iano tribuit. lib. vlt. Variar. lection.

III. IANE *bifrons*] Sic Virgilius in 7. Æneid.

---- *Ianique bifrontis imago*.

Ouidius bicipitem vocat. *Iane biceps* &c.

Callere. Callus. *Futuraq; calles.*] Callere, propriè significat callum facere. Est autem callus, siue callum, cutis labore, & opere indurata. Hoc tamen loco significat scire, hoc est, calliditate, quæ est vrbana scientia, quod sicut pes vel manus ex longo labore callum ducit, ita mens longa experientia colligit habitum quendam rerum, in quibus versatur. Persius.

---- *Dicenda, tacendaque calles*.

Horatius in Arte.

Legitimũq; sonũ digitis callemus, & aure.

Plautus vtramq; significationem vno versu complexus est in Persa.

Magis calleo, quã aprugnum callum callet.

Quique retrò sannas] Alludit ad illud Persij, Sat. 1.

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.
Nec lingua, quantum sitiat canis Appula, tantum.
Vos ò patricius sanguis, quos viuere fas est
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ.

Sanna quid. Est porrò sanna irrisio, quæ (vt inquit Hier.) ab occipitio ore distorto, & labris contractis fit, anteriorum dentium ostentatione. Hinc subsannare, tali ludibrio vel scommate irridere: & *Sannio.* sanniones dicuntur fatui in dictis & motibus, quos moros vocant Græci. Cicero lib. 2. de Orat. Quid enim porrò tam ridiculum, quàm sannio est? qui ore, vultu, imitandis motibus, voce, deniq; corpore ridetur ipso. Esse autem originis Græcæ liquet Eustathij verbis ad 10. 15. & 16. Odyss. & colligitur ex Cœlio Rhodig. qui ait: Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna, verbum Latinis frequens, puto, defluxit; etiamsi à nariũ sonitu Grammatici opinẽtur dictũ.

Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus?] Ianum non modò bicipitem, sed & tricipitem, & quadricipitem effictum olim, supra innuimus.

An quòd] Hæc non est interrogatio Poetis & oratoribus familiaris: nec enim hic dubitat, aut dubitando interrogat; sed est modus loquendi Aristoteli in problematis peculiaris, qui omnia proposita problemata soluit per hanc particulam, *An.* vt & supra Embl. 1. monuimus.

Circumspectum hominem] Prudentem, sagacem, qui in omnem partem circumspectat, vt occurrere possit.

IV. *Typus optimi regis.* HOC schemate Iani, repræsentatur typus optimi regis, qui cum cæteris præsit, debet etiam prudentia, alijsque virtutibus antecedere. Neque enim alia ratione puto Ægyptios oculum in sceptro regio suis hieroglyphicis designasse, quàm vt in Principibus, summisq; Regibus maximè, prudentiam, tanquam Reipub. vigilantem ac prospicientem oculum esse debere significarent. Memineramus aliàs Iani bicipitium eò relatum à pictoribus & poetis eruditis, quòd prouidus, beneque cordatus Princeps Græcam gentem cum Latina communione legum, connubiorum, morumq; sociauerit: quod & historiæ veterũ memorant. Nos ad virtutem principis egregiè periti duplicem conferre malu- *Virtutes duæ in principe.* mus, τὴν εἰρηνικὴν, κὴ τὴν στρατιωτικὴν, studium belli & pacis; vt ex vtraque quid sit Reip. salutare videat, aut præuideat citiùs, hoc est, sciat quæ in vsu sint, τὰ παρόντα εἰδέναι, κὴ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν. Verbum εἰδέναι, Græcis *videre*, & *scire* significat. Rectè Vegetius lib. 6. de re militari, nullum esse, quem oporteat vel plura, vel meliora scire quàm principem, cuius doctrina debeat prodesse omnibus subditis. Atqui prima illius ratio impendenda in constituẽdis legibus salutaribus, & motibus emendandis: altera in tutandis subditis ab omni hostium externo insultu; quod rectè facere non potest, nisi videat, certòque teneat, quid temporum varietas postulet, vt & iudicis, seu principis officium est, vt res, ita rerum tempora quærere, quod ait Ouidius. Prudentiæ ciui- *Prudẽtia ciuilis apud Romanos.* lis exempla duo ex multis obuia nobis occurrunt: Alterum in Romanis ducibus, qui domitis plerisq; gentibus, suoq; iugo submissis, eas suis moribus viuere permiserunt: alterum in Imperatoribus Christianæ fidei assertoribus, qui prudenter cũ hæreticis summo iure non semper egerũt; id vtrumq; seorsim dispiciamus. Cùm à Scipionibus Pœni deuicti essent, eos suis legibus viuere concesserunt: eas enim non posse tolli funditus censebant, quàm cum summa eorum, quos vicissent, desperatione:

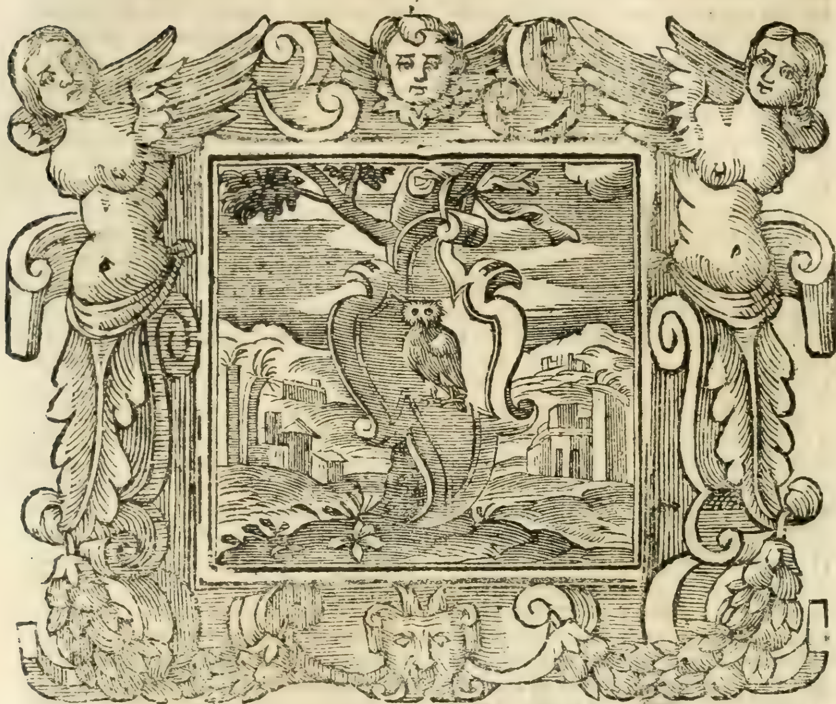
ne: adde, quòd intelligerent, in ijs non minus æquitatis esse, quã in Romanis; quod & ipse testatur Polybius. Sic cùm Flaminius profligasset Macedonem tyrannum, reliquit Græcis instituta vetera. & siuit eos suis viuere legibus. Subacta Macedonia Paulus Æmilius victor, leges patrias voluit intactas esse, aliásque addidit etiam nouas, planè necessarias, tanto studio, cura que adeò diligenti, vt ne ipse quidem vsus longo tempore experiundo eas arguerit, ait Liuius. Deuicta per Cæsarem Iulium Gallia, idem accepit victoris beneficium; in cæteris agnoscimus facilè Romanis cõuenisse, cùm ius barbaris redderent, ijsque maximè, qui feritatem exuerant, & studiosi honestatis ciuilis viderentur. Habuerũt itaq; in Gallijs semper amicam ac sociam ciuitatem Massiliensem, quę tincta erat litteris humanioribus. Eo nomine semper habuerunt fœderatam Rhodum insulam, eiusque αὐτονομίαν probarunt, & naualem disciplinam imitari non erubuerunt. Nihil hic de Germanis, quibus suos mores, quos Corn. Tacitus eleganti libro persecutus est, intactos permiserunt Romani victores, in quibus obseruarent priscę simplicitatis imaginem. Hæc de prudentia veterum Romanorum in victos populos. Iam verò non minor sagacitas fuit Cæsarum quorundam, veræ sanctæque pietatis Christianæ cultorum, in ferendis aliquando sectarijs, & ijs, qui alienas ab orthodoxa fide opiniones in orbe Christiano disseminarent. Quod quàm consulto, quàm ciuili modo, quamque vtiliter ab ijs factum sit, ex eo intelligere est, quòd Theodosium Imp. verè orthodoxus, non sit vsus stricto iure, summaque potestate in hæreticos, Socrate teste, hist. Eccles. lib. 5. cap. 2. neque coegit eos ad communionem orthodoxorum, sed singulis permisit pro suo cuiusq; arbitratu communicare. Sozomenus item Eccl. hist. lib. 7. cap. 1. narrat. Gratianum Imp. omnibus in exilium propter religionem sub imperio suo deportatis reditum concessisse, legemq; tulisse, vt quisque liberè, quam vellet, religionem teneret, demptis tamen Manichæis, Photinianis, & Eunomianis, quorum peruicacia nõ ferenda putabatur in hominum cœtibus. Hæc quidem ex bonorum principum institutis. At mirum videri possit, quòd Ioannes Papa I. à Theodorico rege missus est ad Iustinum Imperatorem, precaturus, vt edictum, quod aduersus Arrianos proposuerat, reuocaret, ijsq; alioqui damnatis hæreticis, liceret suo more viuere. Quod factum Ioannis ab Ecclesia probatur, laudatum doctoribus, non sanè quòd illi fauerent hæreticæ prauitati, quam stirpitus auulsam percupiebant, sed quòd ad Ecclesię communem pacem conducere id arbitrarentur. Paulus Diaconus, & Platin. in Ioanne I. Sulpitius Seuerus in vita B. Martini lib. 2. Non desinebat B. Martinus Ithacium increpare, accusatorem Priscilliani, vt ab accusatione desisteret; ac Maximum Imperatorem orare, vt sanguine infelicium abstineret. Verùm de his satis, ad alia festinet oratio.

Apud Cæsares Christianos.

Prudens

Prudens magis quàm loquax.
EMBLEMA XIX.

NOCTVA Cecropijs insignia præstat Athenis,
Inter aues sani noctua consilij.
Armiferæ meritò obsequijs sacrata Mineruæ,
Garrula quo cornix cesserat antè loco.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR noctua, nota atis, in sua planitie; hæc enim Atheniensibus erant signa gentilitia. Epigraphe Stockhameri sonat, *Prudens, sed infacundus.*

II. *Emblematis fons.* HVIVS Emblematis character ductus videtur ex mimis aliquot vetustis, in quibus est Mineruæ simulachrum cum ingenti vmbone, sub qua est noctua. Sunt & alij quidam mimi in quibus expressum est Palladis galeatum caput, à cuius altera parte noctua innititur prostrato carchesio: iuxtà quadrigæ cum Victoria, laurea circumducta cum baccis. Fabulam autem noctuæ Ouidius 2. Metamorph. refert, quæ quia longiusculè ab illo narratur, breuitati consulens omitto. Hoc tamen summatim dico, Coronidem è ministerio Palladis propter loquacitatem expulsam, in cuius locum successit Nyctimene. Est autem Noctua Mineruæ sacra vel propter oculos cæsios, quibus qui præditi sunt, præstantioris & acutioris ingenij feruntur esse: vel propter lucubrandi *Cur noctua Mineruæ sacra, & Athenerum symbolum.*

di

di & contemplandi munus, quòd animi vis dicatur nocturni potissimum temporis silentio vegetari. Quia verò Minerua Athenarum præses erat, ideo ab iis pro signis gentilitijs fuit adhibita. Nam cum Neptunus à Minerua victus, non posset regione Attica potiri, iratus immisit illis δυσβουλίαν, id est, leuia stultaq; consilia. Hoc Minerua non mutauit, sed quod illi malè statuissent, illa in bonos exitus vertebat. Vnde natum prouerbium, γλαῦξ ἵπτατο, *Noctua volauit*: quoniam hæc auis sacrata Mineruæ, & auspicata consilijs credebatur, eiusq; volatus Atheniensibus erat victoriæ symbolum. Allusit huc Aristophanes in Vespis.

Γλαῦξ γὰρ ἡμῶν πρὶν μάχεσθαι τὸν στρατὸν διέπτατο. id est:

Noctua nostras ante pugnam peruolarat copias.

Refert enim Plutarchus in vita Periclis, illi è superiore nauis tabulato concionanti, noctuam ad dextram aduolasse, ac malo insedisse: quod omen effecit, vt omnes irent in illius sententiam. Iustin. lib. 23. rei huiusce causã Hieroni duci ascribit, cui adolescenti prima bella ineunti, aquilam in clypeo, noctuam in hasta consedisse refert. Quod ostentum, & in consilio cautum, & manu promptum, Regemq; futurum significabat. Hinc factum est, vt Athenienses non solùm in nummis, tum aureis, tum argenteis noctuam insculperent, sed etiam in templorum foribus, & in portis vrbis, atq; etiam in vexillis idem signum apponendum curauerint. vnde paræmia, *Noctuas Athenas*. Quod idem sonat, ac si dicas, in mare fers aquam, in montem ligna. In huiusmodi cultum noctuæ acerbè lusit Demosthenes, cùm è carcere populi Atheniẽsis elapsus fugeret: nam ad Palladis arcem subinde respectãs, sublatis manibus: O Pallas, inquit, vrbium domina, cur tribus infaustissimis bestijs delectaris? Noctua, Dracone, & populo? Ex vna fortè cæcitatem: ex dracone liuorem animorum, ex populo instabilitatem & inconstantiam intelligens. Alij malunt referre ad nummũ aureum & argenteũ, in quo insculpta erat Noctua. Vnde ẽt in prouerbium abijt, *Noctua Lauriotica*, quo velut ænigmate vim pecuniarum significabant; Laurios enim Atticæ regio est, non modò metalli venis, sed & noctuis frequens. Hinc Aristophanes in Auibus: *[Noctua Lauriotica.]*

Γλαῦκες ὑμᾶς οὔποτ' ἐπιλείψουσι λαυριωτικαί,
Ἀλλ' ἐνοικήσουσιν ἔνδον, ἔν τε τοῖς βαλαντίοις
Ἐννεοττεύσουσι. id est:

Noctuæ vos nõ relinquẽt Lauriotica, sed hæ
Ædibus aderunt in ipsis, inque loculis nidulos
Sibi parabunt.

De nomismate Atheniensi testatur quoq; Plutarchus in vita Lysandri, cum de seruo meminit, qui domini sui furtũ αἰνιγματικῶς indicans, ait: multas sub tegulis cubare noctuas; ostendens illic abditas pecunias, noctuis insignitas. Nec illepidè dicetur volasse noctua, quoties res non viribus, sed pecuniarum interuentu confecta creditur. *[Noctua volauit.]* Hoc loco mirari subit, qua causa ductus Erasmus, vertit Græcum prouerbium γλαῦκας εἰς Ἀθήνας, *Vlulas Athenas*: cùm vertendum fuisset, *Noctuas Athenas*. *[Erasmus taxatur.]* Nam γλαῦξ, propriè noctuam significat, αἰγώλιος, vlulam. Neq; eadem est noctua cum vlula, quod ex Aristotele liquet; & diuersarum linguarum nomina manifestant: Vlulam vocant Itali *Aloco*; Germani, *Hubu*: Hispani, *Antillo*: Noctuã verò illi, *Ciuetta*; isti, *Kauz*; hi, *Lechuza*. Præterea vlula quamuis inter aues nocturnas nominetur, solet venari picas; noctua mures, lacertos, & huiusmodi bestiolas, vt idem Aristoteles autor est. Plinius etiam lib. 10. cap. 12. Aristotelis verba transferens ait: Vncos vngues & nocturnæ aues habent, vt noctuæ, bubo, vlulæ. Plura de huius Emblematis materia qui desiderat, legat adagia, *Vlulas Athenas*; *Noctua volauit*; *Noctuæ Lauriotica*; &, *Atheniensium inconsulta temeritas*, Pierium 20. Hieroglyph. Gyrald. Syntag. 11.

III. CECROPIIS *Athenis*.] Athenas Cecropias à Cecrope Rege, & Athenienses Cecropidas appellari, iam in superioribus attigimus. *[Athenæ vnde nominatæ.]* Athenæ autẽ ἀπὸ τῆς Ἀθηνᾶς (ne iterum adhuc repetere cogamur) hoc est, Minerua, quæ nomen huic ciuitati imposuit. Diuus August. 18. de Ciuit. Dei, c. 9. ex Varrone diuersum ab alijs sentit. vide Platonem in Cratylo.

Insignia præstat] Cur Athenienses noctuam pro insignibus gerant, iam satis dictum arbitror.

Sani noctua consilij] ab effectu dicitur

ſani conſilij, quia eius volatus lætum & auſpicatum conſilium reddebat Athenienſibus. Nam quod quidam referunt, verba illa, *ſani conſilij*, ad fabellam Angeli Politiani, quæ eſt in fine Lamiæ, de Noctua & cæteris auibus, Sanctio non placet, ſuum tamen cuiq; eſto liberum iudicium.

Armiferæ Mineruæ] Minerua ex cerebro Iouis armata proſilijt. Conſule quæ ſupra Embl. 1. de Minerua diximus. Mihi ſuccurrit illud Anacreontis de roſa:

Π λεμοκλόνον τ' ἀθηνῆν
Κορυφῆς ἐδείκνυε ζεύς. id eſt:

vt cùm è vertice Iouis exilijt armata ſcuto & haſta Minerua. Ouidius 6. Faſt.

Creditur armiferæ ſignũ cœleſte Mineruæ.

Idem 2. Amorum, eleg. 6.

Viuit & armiferæ cornix inuiſa Mineruæ.

Martial. initio epigramm.

Accipe belligeræ crudũ thoraca Mineruæ.

Meminit & in Olympijs Pindar. Ode 7. Armata autem fingitur (ait Phornutus) in ipſo ortu, quòd ſapientia ſuis ipſius præſidijs ſatis inſtructa ſit ad maximas & difficillimas res obeundas. Deinde artium omnium, & belli Dea, quòd & diſciplinarum liberalium vſum, & bellorum adminiſtrationem ſine ſapientia mancam, & inanẽ eſſe intelligimus. Pindari Scholiaſt.

Armata cur Pallas.

Obſequijs ſacrata] Noctuam dicatam fuiſſe Palladi, repudiata cornice, copioſè tradit Ouid. l. 2. Metamorph. Minerua Erichthonium Cecropis filiabus ciſtella viminea incluſum, & ſeruandum tradiderat, & ne aperirent, interdixerat. Quod cùm neglexiſſent, Coronis factum Mineruæ indicauit, vnde ab eiuſdem comitatu repulſa eſt, & in cornicem mutata. Sic enim conqueritur:

Noctua cur Palladi ſacra reiecta cornice.

- -- Mihi gratia talis
Redditur, vt dicar tutela pulſa Mineruæ,
Et ponar poſt noctis auem: mea pœna volucres
Admonuiſſe poteſt, ne voce pericula quærãt.

Cuius poſtrema verba mythologiam habent. Garruli enim, quinque nimio linguæ vitio laborant, haud vnquam poſſunt cum ſapientibus & cordatis viris habere commercium: quin vbi apud eos aliquid effutierint, tandem odioſa infamiæ labe aſpergantur, & à conuictu laudato virorũ honeſtorum, & virtute inſignium abeſſe coguntur. De noctuæ prudentia Dion. Chryſoſtomus doctè ac lepidè oratione Olympica, quæ eſt 12. Hoc etiam addere nõ grauabor, quòd Alciatus ſcribat, Mineruæ noctuã meritò conſecratam, nempe ab Euſtathio ingenioſè ad 1. Iliad. rationẽ redditã: γλαῦκα ſacram eſſe τῇ ἀθρητικῇ ἀθηνᾷ, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀθρεῖν τῷ γλαύσσειν ταυτότητα: quia nimirum ἀθρεῖν & γλαύσσειν idem ſignificent. Phornutus in lib. de Natura Deorũ, cauſam reddit, quare noctua Mineruæ ſacra ſit, his verbis. οἱ δὲ δράκοντες, καὶ ἡ γλαὺξ διὰ τὸ ἐμφερὲς τῶν ὀμμάτων ἀνατίθενται ταύτῃ τῇ γλαυκώπιδι οὔσῃ. id eſt: *Dracones & noctua ei conſecrati ſunt propter oculorum ſimilitudinem, ſiquidem ipſa glauca eſt.* Vide Lamiam Politiani.

Garrula quo cornix] Virgines ſilentium decorat, garrulitas dedecorat, vt poſtea dicemus, ideo cornix, quæ loquax eſt, & miniſterio Mineruę excluſa, noctua verò aſſcita. Vide Ouid. loco citato 2. Metamorphoſeos. Reiecta eſt cornix à Pallade, ſicuti à Græcis accepimus, quod meditationum ſit infeſta peruigilio, & mentis agitationẽ interpellet ſua garrulitate, cuius ipſa ſignum gerit. Sic enim Græci κρώζειν dicunt, de garrulis, vt *cornicari* Perſius in Satyris. Sed & reperio cornicem in Palladis manu apud Peloponneſios vſitatum Hieroglyphicum, longè ſecus quàm Athenis, vbi cornices ad arcem Palladis non aduolabant: cuius rei cauſam non à fabulis, ſed ab ipſa natura repetit Lucretius. Noctua, inquit Boccatius, ideo Mineruæ eſt attributa pulſa cornice, vt oſtendatur, ſapientem præmeditatione in obſcuris repoſita, noſcere, vti & noctua videt in tenebris; & garrulitate atq; loquacitate repulſa, vt opere agat, loca, tempuſq; reſpicere. Fabula videtur ex vero traxiſſe originem. Nam Plinius de cornice loquens, ab Arcturi ſidere, inquit, ad hirundinum aduentum notatur, eam Mineruæ lucis templiſq; rarò, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Vide Iuſtinum lib. 23. in fine. Memini legere me apud Plutarch. De odio, & inuidia, inter cornices & vlulas perpetuum eſſe diſſidium, quarum vel occiſarum ſanguinem permiſceri quidam negant: vt etiã ſi quis confundat, vtrumque ſeorſum diffluere narrent. Ælian. lib. 3. c. 9. de animalib. perſpicuè idẽ tradit, ἐπεὶ δὲ ἡ γλαὺξ ἐστὶν αὐτῇ (ſupple κορώνῃ) πολέμιοι, καὶ νύκτωρ ἐπιβουλεύει τοῖς ᾠοῖς τῆς κορώνης,

Cur cornix à Pallade repulſa.

Cornicũ & vlularum diſſidium.

ἡ δὲ

ἡ δὲ μεθ' ἡμέραν ἐκείνην ταῦτο δρᾶν τοῦτο εἰδυῖα ἔχειν τὴν ὄψιν τὴν γλαῦκα τηνικαῦτα ἀσθενῆ. De hoc inter noctuam & cornicem dissidio facit quoq; mentionem Aristoteles lib. 9. de Histor. animal. cap. 1. Cornix meridie oua surripiens noctuæ, absumit, cùm non clarè interdiu noctua videat. Noctua contrà oua cornicis noctu exedit; estq; altera interdiu, altera noctu potentior. Sed die vel cæteræ auiculæ omnes noctuam circumuolant, quod mirari vocatur, aduolantesq; percutiunt. Quapropter aucupes ea constituta, auicularum genera multa & varia capiũt. Vide Ælianum & Oppianum, de aucupio.

IV. *Pauciloqui sapiẽtes.*

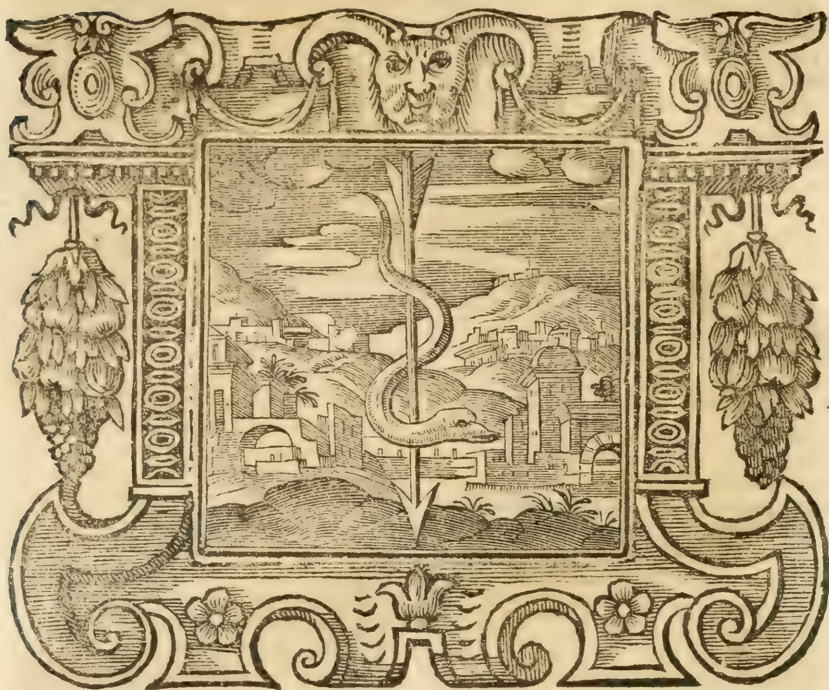
VERBORVM parsimonia sapientes maximè decet, eorumque perspicacitas in rebus obscuris & difficilibus agnosci versariq; debet. Eo enim præcipuè differt ab imperito & stulto prudens, rerũq; sciens, quòd pauciloquus, quodque oculatus in ijs sit, ad quæ alij conniuent, vel oculorum mentis obscura caligine cæcutiunt. Eius quidem rei symbolum est Noctua, olim Atheniensium insigne, ac Mineruæ sacra. Sed quorsum hoc Emblema, dixerit aliquis, aut quodnam argumentum habet?

Emblematis documentũ.

Nimirum ciuitatem optimis moribus ac legibus institutam sapientia, consilio maturo, recta prudentia firmari, spreta inani hominum loquacitate. Itidem de singulis magistratibus, quique Remp. administrent, est statuendum: qua ratione Demosthenes, alijque boni oratores, aduersos habebant demagogos, blandosque concionatores, qui vulgi cupiditatibus inseruiebant: nec minùs eos insectabantur quàm sophistas obstreperos optimi quique Philosophi. Certè epigraphes argumentũ, quod habet instar oraculi, *Prudẽs magis quàm loquax*; possem non incommodè illustrare Fabij exemplo Maximi (qui quo tempore Annibalem iuueniliter exultantem sua patientia fregit, multis conuicijs militari lasciuia impetitus, non ponebat rumores ante salutem) nisi occurreret laudatum Eteonici facinus. Is Lacedemonijs præfectus, cum accepisset suos milites in insula Chio annona laborantes tacitè coniurasse in insulares Chios, vtq; sese discernerent, arundinem manu pileòue circũtulisse: censuit ille, non aperta vi (quod fieri commodè non poterat) agendum: sed quindecim delectis comitibus per vrbem incedendo, qui primus ei obuiam veniebat arundinem habens, obtruncari iussit. Caussam sciscitantibus, nihil aliud respondebat, quàm id à se factum, quòd gestasset arundinem. Itaque cæteri coniurati arundines statim deposuerunt. Imò Eteonicus Chijs conuocatis, ne vllum quidem de coniuratione verbum fecit, ne metum aut suspicionem inijceret, sed pecunias imperauit, quas iussit militibus distribui, ne quid noui molirentur. Ii statim paruere. Sic paucorum pœna periclitantibus multis occursum est. Retulit Xenoph. 2. rerum Græcar. Socrates admonebat suos discipulos, vt tria potissimùm in omni vita haberent: In animo prudentiam, in vultu verecundiam, & in lingua silentium. Hinc Cato, Vticensis dictus, cùm ei etiam nunc puero, vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modò vitam probent. Et addidit: Tum demùm abrumpam hoc meum silentium, cum ea loqui potero, quæ sunt indigna silentio. Latere plerumque volunt verè probi, & in pectore intimo domicilium virtus habet, non in vultu aut fronte. Contrà improbi odiosa garrulitate perpetuò aures astantium obtundunt, imitati scilicet ollas & dolia, quæ quo magis vacua & inania, eo magis resonantia. Natura enim hoc linguosis istis insitum, vt non multa solùm loquantur, sed etiam mala. De quibus non malè dicetur, quod quidam de luscinia capta & pennis exuta: Vox es, prætereà nihil.

Maturandum.
EMBLEMA XX.

MATVRARE iubent properè, & cunctarier omnes;
Ne nimium præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum:
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.

COMMENTARII.

I. *Echeneis.* TELO seu sagittæ circumuoluta est remora, maturitatis symbolum. Est autem Echneis siue remora pisciculus semipedalis longitudinis, & quinq; digitorum crassitudinis, limaci magnæ similis, vt asserit Plinius lib. 32. cap. 1. Secundum verò Oppianum, aspectu anguillæ, forma turbinata, colore nigro, ore acuto, qui & incuruatur vt hamus, in petris viuens. Aristoteles lib. 2. de nat. animal. cap. 14. ait: Remoram errore nonnulli pedes habere prodiderunt, expes enim omnino est; sed quoniam pinnas habet pedibus similes, hinc fit, vt pedibus instare videatur. Pisciculus quidam est saxis assuetus, in cibos non admittendus, nomen à remorandis nauibus adeptus, vtilis ad iudiciorum causas, & amatoria veneficia, vt aliqui volunt. Vide Plin. lib. 9. cap. 25.

TRITO vulgò prouerbio dicitur, maturandum quidem esse & accelerandũ, paulatim tamen & præmeditate, ne nimia festinatio & parum considerata, periculosa; neue prælonga tarditas & mora perniciosa sit futura, sed mediocritas & modus in omni re seruetur: quod eleganter hac II.

figura

figura exprimitur, & duabus notis hieroglyphicis ob oculos ponitur. Telum enim velocitatis, agilitatisq; indicium est, vt explicat Pierius lib. 42. Hieroglyph. Remora autem impedimentum & tarditatem significat: Idem lib. 30. Alij rem planè eandem significantes, Delphinum remorę adiunxerunt, vt Paulus III. Pontifex Max. Alij anchoram delphino copulauerunt, vt Aldus Manutius, nobilis Typographus. Rectè itaq; ex his medium constituetur, participans de vtroq; extremorum, excessu puta & defectu. Id enim omnibus in rebus summè laudatur, commendatur & præcipitur, Aristotele teste lib. 2. Ethic. & lib. 4. Polit. Hinc illud Ouidij:

Telum. *Remora.* *Medium tenuere beati.*

Inter vtrumque tene, medio tutissimus ibis.

Nimia siquidem omnia (iuxta Plautum in Pœnulo) hominibus nimium negotium exhibent. Quare semper illud, quod medium est, atque inter vtrumq; probatur. Martial. epigr. 1. Cicero lib 4. Tusc. quæst. Aristoteles 6. Moral. cap. 9. sic ait: Ad deliberandum autem multum temporis sumunt, propterea quòd celeriter aiunt conficienda esse, quę suscipimus, lentè capiendum consilium. Vnde sumpsisse videtur Sallustius illud, quod in historia Catilinæ posuit: Nam & priusquam incipias, cōsulto: & vbi consulueris, maturè opus est facto. Quem locum Ioachimus Perionius diligens Aristotelis interpres, sic censet posse melius legi: Antequam incipias, cōsulto: & vbi consulueris lentè, maturè facto est opus. Quæ quidem interpretatio plena est, & verbis Aristotelicis cōgruens. Sed tamē si verba Sallustij diuersa dispunctione legas, integer constabit sensus, sic: Antequam incipias, consulto; & vbi consulueris maturè, facto opus est. Vide prouerbium, *Festina lentè.* in quod vberrimū copiosæ orationis quasi fluuium congessit Chiliadum autor. Vide etiam adagium, *Antequam incipias consulto.*

Sallustius emendatus.

III. *Maturitas.* *MATVRARE iubent*] Maturitas vocatur ea virtus, quæ media est inter celeritatē nimiā, & tarditatem. Nigidius apud Macrobium 6. Saturn. cap. 8. Maturè, inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius, sed medium quiddam, & temperatum est. Sic & in frugibus, & in pomis, matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & nimium cocta, sed temperata & adulta. Interpretationem hanc Nigidianam duobus verbis eleganter exprimebat Augustus Cæsar. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum ferunt: σπεῦδε βραδέως. *Festina lentè.* Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentiæ: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Sic Poeta Neptunum inducit discessum ventis imperantem, vt & citò discedant, tanquam fugiant, ita tamen fugiant, vt standi mediocritatem in regressu teneant, tanquam maturè, id est, temperatè abeuntes: veretur enim, ne in ipso discessu classi noceant, dum nimio raptu tanquam per fugam redeunt. Hæc ex Macrobio. Vide A. Gellium lib. 10. cap. 11. Noct. Att. Obiter istud addo, ex dialogo de Oratoribus, qui tribuitur Tacito: Maturare huius libri editionem festino, vt dimissa priore cura, nouæ cogitationi toto incumbam pectore. Quo ex loco constat, verbum Maturare, non semper ita strictè sumi, vt à Macrobio, Gellio, & alijs. Idem Tacitus in 2. histor. vbi de Muciano agit, quem penè imperij socium habuit Vespasianus, maturitatem perbellè describit, & quidem paucis: Mucianus cum expedita manu, non lento itinere, ne cunctari videretur, neq; tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires sibi, & maiora credi de absentibus. Idem Historicus lib. 4. eiusdem Operis, in duobus principibus confert cum maturitate, vel tardatione potiùs, celeritatem nimiam & præcipitem, ad hunc modum: Domitianus Mucianusque accingebantur dispari animo; ille spe ac iuuenta properans; hic moras nectens, queis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq; malè consuleret.

Festina lentè. *Maturare.* *Muciani maturitas.*

Cunctarier] Παραγωγή, Cūctarier pro cunctari. Cunctationis pulcher est apud Ammianum locus initio 16. vbi de Constantio: Hinc & deinde nec itinera, nec flumina transire posse sine insidijs putans, erat prouidus & cunctator; quod præcipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre solet exercitibus & salutem. Sic idem lib. 29. de Theodosio solerti duce sub Valente Imperatore diutius agens, vt antiquus ille cunctator pro negotio consultabat, commentis potius & prudentia, quam periculosis cōgressibus, hostem pugnacem

Cūctatio.

& impenetrabilem iactu telorum, si fors copiam dedisset, oppressurus. Non mihi tempero, quin exemplum nobile adiūgam ex eodem Historico, de duobus ducibus, qui sub Gratiano Cęsare meruerunt, quos lubens ego confero cum Fabio Maximo & Minutio. Sic itaq; Ammian. lib. 31. Nannieno negotium dedit, virtutis sobriæ duci. Et Mallobandem iunxit pari potestate collegam, domesticorum comitē, regemque Francorum, virum bellicosum & fortem. Nannieno igitur secum reputante fortunæ casus versatiles, ideoq; cunctandum esse censente; Mallobandes autem pugnandi cupiditate raptatus, vt consueuerat ire in hostem, differēdi impatiens, angebatur.

Ne quid nimis. *Ne nimium præceps &c.*] In rebus omnibus commendatur mediocritas. Vide prouerb. *Ne quid nimis.* Hesiodus ἔργ.

Μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Huic quoq; adstipulatur Venusinus Poeta:

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectū.

Echeneis. *Echeneide*] ἐχενηΐς, ΐδος, Latinè Remora, à sistendis & remorandis nauibus sic appellata, παρὰ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς, de qua in sequentibus opportunius.

Telum. *Telum*] Telum vulgò id appellatur, quod ab arcu mittitur; sed propriè id omne telum dicitur, quod manu in longinquum proijci potest; vnde lapis, plumbū, lignum, ferrum, sub hoc nomine continentur. Deductum à Græco τῆλε, vel τηλοῦ, quod *longè* significat. Eandem significationem etiam in Græco nomine inuenire possumus, etenim quod nos telum dicimus, illi βέλος, vocant, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, quod est mittere, seu iaculari. *Telum velocitatis signum.* Telum seu sagittam pro signo velocitatis poni, non est recens. Itaque Armenij sagittam Tigrim vocant, per quandam verbi translationem. Nam velocissimum animal tigris; & flumus rapidissimus nominis eiusdem, qui ex Armenia defluit in Mesopotamiam.

Volitant] ad designandam celeritatem; vel *volitant*, quia sagittæ posteriore sui parte pennatæ sunt.

Spiculū. *Spicula missa manu*] Spiculum, est telum missile, siue sagitta, sic dictum à spicarum specie. Ouidius ferè sic 1. de Ponto, eleg. 4.

---- *Sarmatica spicula missa manu.*

Virgil. 11. Æneid.

Spicula conuerso fugientia dirigat arcu.

Aliquando spiculum sumitur pro sagittæ ferro, & cuspide. Curt. Alexander sagitta ictus est, quæ in medio crure reliquerat spiculum. Nescio an huc etiam rectè contulero, quod de Cymodocæa nympha Virgilius in 10.

---- *Fugit illa per vndas,*
Ocyor & iaculo, & ventos æquante sagitta.

Sic quoq; celeritatem proferimus nos Germano prouerbio: ***Gleich vvie der bolz von der Sennen.***

1. IN rebus arduis, & quibus neglectis aliquid periculi esse potest, cauendum à nimia celeritate, atque etiam mora: sed videndum maxime, vt maturè non modo suscipiamus, sed & consectemur, quòd nobis propositum est, ne hac vel illac aberrando parte nos quodammodo pœniteat. Plutarch. oratione ad Apollonium: σοφοὶ δὲ τὸ μηδὲν ἄγαν. ἔπος ᾔνεσαν περισσῶς. Sapientes istud quidem, *Ne quid nimis*, præter modum celebrarunt. Laudatur & illud Phocylidis: — *IV. Vitanda nimia celeritas & nimia tarditas.*

πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεειναί.

eo enim vel maximè nomine Aristidē vrbe pepulerunt Athenienses, quòd nimis iustus esse videretur. Eodē penè modo Ephesij Hermodorum. At vt modum aliquem exemplis etiam imponamus, hoc vnum addamus ex Liuio: In bello Punico secundo, Terētio Varroni, homini iuueniliter exultanti & temerario datus est collega Paulus Æmilius, maturus ætate & consilio, vt sua prudentia feruorem alterius temperaret. Sic Fabium Max. creatum aliquādo belli ducem memini, eum quidem cunctatorem & maturum, vt Marcelli celeritatem reprimeret. Id si placet ad nimiam quorundam studiosorum industriam referre, sic statuo. Præceptum hic est rebus in omnibus agendis validissimum, quo aurea mediocritatis regula commendatur. Sicuti nihil magis expedit, quàm agrum optime colere: ita sæpe putatur inutilissimum, nimio se labore conficere. Plantę aqua mediocri aluntur, immodica suffocantur: sic iuuatur ingenium laboribus ac studijs moderatis; contrà obruitur si immoderatè exerceas. Nam vt plerunque luscinijs euenit ob nimium canendi studium, — *Aurea mediocritas.*

quo

quo mirificè delectantur, vt in eo exspirent, nempe quas, vt ait Plinius, spiritus deficiat citiùs, quàm cantus: Ita nonnulli, studiis intenti plus quàm par sit, in ipso conatu interdum emoriuntur. Cæterũ nulla opera, quanquam ab illustri artifice profecta, commendatur, quæ immoderata sit, vt Apelles Protogenis tabulas admirabatur quidem vt immensi laboris: in hoc tamen non laudabat, quòd manũ ponere de tabula vix vnquam posset: significabat ei nocere nimiam diligẽtiam; quam etiam in cõpositione Isocratea reprehendit Fabius: adeò modus in rebus, & certi deniq; fines spectandi sunt in omni capiendo consilio, labore sustinendo, aggrediendo, perficiendoque negotio, vt quod ait Flaccus:

Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Vltrà quã satis est, virtutẽ si petat ipsam.

Quibusdam certè in negotiis celeritate opus est, mora obest: hoc enim citat ex nescio quo Plutarch. *τιθεμένων ἀγώνων πρόφασις ἀρετὰν ἐς ἀιπὺν ἔβαλε σκότον.* Certaminibus iam propositis, cunctatio virtutem profundas in tenebras deficit. Itaque M. Curius Dentatus Consul, cum delectum subitum coactus esset educere, nemoque iuniorum respondisset, coniectis in sortem tribubus omnibus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen extractum vrna citari iussit: eo non respondente, bona hastæ subiecit. Quod cùm illi nunciatum esset, accurrit ad tribunal Cõsulum, collegiumque tribunorum appellauit. At Consul Dentatus appellationem non recepit, bona eius & ipsum vendidit, non tam festinatione pœnæ, quam præueniendi periculi causa, quando res, tumultusque belli moram dilationemque non reciperet, dum interim cognosceretur de excusatione aut immunitate. Retulit Val. Max. lib. 6. Aliis in rebus probatur tardum consilium, vt multò præstantius: contra nimium præceps damnatur, vt quod adiunctam pœnitentiam habeat. Sic Lucian. Epigramm.

Curij Dentati festinatio.

ἡ βραδύπους βουλὴ μέγ' ἀμείνων· ἡ δὲ ταχεῖα
αἰὲν ἐφελκομένην τὴν μετάνοιαν ἔχει.

Cũctatio & deliberatio peccati remedium.

2. Sub hoc quoque schemate continetur è cœlesti myropolio deprom ptum remediũ contra vim & impetum in vitia ruentis animi, fertur enim ille sæpe effrẽni cursu in præceps, nisi remora rationis & cunctatio surgentes motus frangat & retundat. Sic enim faciẽdum est, quoties inuitat occasio, aut potiundæ voluptatis spes aliqua obiecta, cum ad lasciuiã spectatus in muliere decor & venustas prouocat, quando lacessitus iniuria in aduersarium incidis, & vindictæ cupidine præcordia iam percelli ac stimulari sentis; cùm obiicitur denique & occurit, vnde causam peccati vel ansam quomodolibet animus concipere, & inescari queat, prouocandum mox ad rationis tribunal, & consultandum, an citra honoris & famæ iacturam turpitudo illa sic possit transmitti, quæ labes inde, quam deforme stigma perennis ignominię expectandum, quàm constanti viro indignum sic cadere & difflari, velut ad sibilum leuioris auræ flosculorum pappi solent in patentibus campis; in eam mollitiem masculas vires degenerasse, vt proteruioris oculi iactu lethiferã plagam inflictam cordi, vel eos suscitatos ignes, qui restingui nequeant, querelæ audiantur, & signa probent; desperati militis notam esse, abiicere clypeum ad fragorem crepantis tympani, aut rugiente classico: ad strepitum blandioris voculæ, aut aspectum quem pruriens fęmina proiicit, ita leuiter cõcuti, deserere stationem, & dare manus, non minus. Actum ipsum intuendum; quã breuis sępe & momentaneus, & sordes in ipso, & aculeos post ipsum, qui tanquam aspidis aut scorpionis immisso veneno sauciant. Magnę virtutis medicamẽtum hoc, efficax & salutare inhibendis flagitiis, vbi mora interrumpit & deliberandi spacium, nec ad factum affectus re inconsulta mox se præcipitat: refrigescit calor & subsidit sensim, si nõ exit cum impetu. Sicut enim flamma, cum materiam corripit & effundit se globo pleniore, coercet minas, & reprimitur aqua inspersa: ita conceptus iste libidinis feruor, si frigidam infundat deliberans, & attemperet. Vehemens est inter ipsa initia, & in furia sua, sed compescit obex, & frangit vires. Ab iracundo exemplum habe, cum rabies agitat, & armare manus ad vindictam incipit, cùm in oculis inimicus est, & ad votum perdendi occasio, cùm furor impellit, & recrudescens memoria acceptæ iniuriæ. Actum est, si primum sequatur impetum, si non discurrat iudicio & examinet molem flagiti, seueritatem legis, rigorem iudicis pœnas &

tormenta, quibus luendum. Quæ dum cogitat, languet, ac friget manus interim, despumat bilis, & hosti parcitur. Similis ratio in ebrioso: dum in vitro scintillat generosus ille liquor, & vrget sitis, acclamant socij. dum feruet opus, dum fumat mensa, dum in circulum bibitur, & contrahuntur noua iura fraternitatis & amicitiæ, Baccho sanciente fœdera, dum clamoribus omnia personant & lætitiæ iubilo, iam porta panditur ad peccatum, intrare libet citatis passibus & ingurgitari, ni reuocent quæ adiuncta vitio, quę comitantur, ratione magistra. Equo frequenter excutit insessorem nimia pernicitas, & aurigam impetus suus sternit, ruentem & pronum in verbera, quibus à moderamine & mora nullum periculum, si contineant & reducant habenas. Similiter faciendum in hoc stadio flagitiorum; vncus injiciendus est rotæ, qui sistat, frænum equo, & remora sagittæ, ne nimium properent.

In deprehensum.
EMBLEMA XXI.

IAMDVDVM quacunque fugis, te persequor: at nunc
Cassibus in nostris denique captus ades.
Amplius haud poteris vires eludere nostras:
Ficulno anguillam strinximus in folio.

COM-

COMMENTARII.

I. VIR in ripa è præterlabente fluento extractam anguillam folijs inuolutã retinet: folia autem sint ficulnea, hoc est, lata, vmbrosa, & profundè laciniata, aspera & scabra; hic verò male pinguntur acuta, lauri folijs similia.

II. *Anguilla* DVCTA est similitudo à natura anguillæ. Piscis est oblongus, lubricus, & volubilis, generatur scopulorum attritu sine coitu, sine ouo, quam ideo Aristoteles neq; marem, neq; fœminam esse dicit, viuit octonis annis, duratq; sine aqua senis diebus Aquilone spirante. Capiuntur plurimæ in laco Benaco hyemato; Plinius & Solinus in Gange reperiri inusitata magnitudine scribunt, Aelianus in Timauo, alij in lacu Vulsiniensi, Plutarchus in limosis locis iuxta Syracusas ingentem anguillarum multitudinem esse perhibent. Dicitur anguilla ab anguis similitudine, estq; adeo læuis, & lubrica, vt difficuiter manibus teneri possit, imò quanto fortius premitur, tanto citius elabitur, teste Isidoro, de qua etiam Plinius lib. 9. cap. 51. & 57. Hinc hominem, qui fugitiuam rem aliquam nulla consequendi spe sectaretur, indicare si vellent Ægyptij, anguillam pingebant, quam manus à cauda prehenderet. Hanc quidam vt caperet diligenter insecutus, cum sæpius ex manibus eius euasisset, tandem deprehensam in folio ficulno scabro, & aspero cautè inuolutam constrinxit. Vnde adagio dicitur, τῷ θρίῳ τὴν ἐγχέλυν. *Folio ficulno anguillam*. quod vide. Lege etiam Aristotelem lib. 6. de historia anim. cap. 16. Cœl. Rhodig. lib. 18. c. 1. Prouerb. *Cauda tenes anguillam*, &, *Anguilla in strigmento*. in Erasmicis & Iunij adagijs, & nihil vltra ad Emblematis explicatiorem desiderabis.

Folio ficulno anguillam.

III. Iamdudum] verba sunt piscatoris, anguillam captam & irretitam alloquentis.

Cassibus in nostris] Retibus, vinculis. Ouid.

Decidit in casses præda petita meos.

Cassis. Cassis, is, g. m. significat rete, quia cassum id est, rarum. Cassis, idis, g. f. galeam denotat.

Vires eludere nostras] me cum risu effugere, euadere, astu mihi imponere. Cic. in Catil. Quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet?

Ficulno anguillam, &c.] Allusio ad Prouerb. *Folio ficulno anguillam*. Cui potest videri aliud finitimum quod refertur ab alijs; *Inter Orci cancros adhærere*: pro arctè irretiri, vt nulla pateat effugij ratio.

IV. *Fugax tãdem deprehẽsus.* ALLEGORICA prosopopœia in quemuis deprehensum, & fugacem, qui ob scelera notatus semel atque iterum è manibus iudicum sublatus, & pro temporis occasione subterfugijs vsus, non tamen possit effugere & expedire sese, si tandem correptus arctiori nodo illigetur. Id facilè & commodè potest illustrari nobilibus historijs, de Perse, Pseudophilippo, Iugurtha, qui Romanorũ infestissimi hostes, dolis, fraudibus, subterfugijs vsi, vt vix capi posse viderentur, tandem tamen succubuerunt: sed libri sunt in omnium manibus. E multis, quæ occurrunt, vnum sublegere placet ex Iustino: Hãno Carthaginiensis adeò diues erat, vt cęteros ciues opibus anteiret, is de occupando regno cogitauit, sed interfecto primũ Senatu: quod machinatus simulatis filiæ nuptiis, plebi in porticibus publicis, Senatui suas in domo epulas parari mandauit, vt poculis veneno infectis senatores tectiùs enecaret, & ita Remp. inuaderet. Quo tamen consilio nefario per ministros detecto, magistratibus placuit scelus declinari, non vindicari, periculum enim erat, ne plus negotij exhiberet res cognita, quàm cogitata. Itaque decreto cohibuerunt, vt modus nuptiarum sumptibus statueretur. Quo consilio præuentus Hanno, seruitia concitat, rursusque constituta cædibus die, cùm iterum se proditum vidisset, munitum castellum cum viginti seruorum millibus occupauit, sed comprehensus est ad extremum, dùm sibi conatur Afros, & Mauritanos conciliare. Virgis cæsus, effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, necatus est: corpus verberibus lacerum cruci affigitur. Filij quoque cognatiq; quanquam innoxij, vltimo supplicio affecti. Sed ne sim longior, id & opportunè torqueri potest in eos, qui fallacis sunt fidei, quiq; crebrò furtim se subducunt ab ijs, apud quos verum dicere necesse habeant: vti plerosque (heu nimiùm multos) nostra hac tempestate videmus, qui aliud in *Homines ambidextri.*

ore

ore promptum habent, aliud in pectore clausum tenent, quod de Catilina Salustius ait; sicque imponere aliis assueuere, vt non vereantur perfricta fronte pertinaciùs obsistere iis, quos sibi iustè interdum aduersari norunt. Quod & accommodari potest in pertinaces quosdam & refractarios, qui diuinis oraculis demum in nostram sententiam pertrahuntur, cùm eos nihil morentur humana. Deniq; vix quisquam adeo versipellis fugax & improbus est, quin arte aliqua siue industria capiatur, atq; ita irretitus in extremum etiã discrimen adducatur, & insidiarum suarum pœnas meritas luat.

Pertinaces.

Versipelles.

Custodiendas Virgines.

EMBLEMA XXII.

VERA hæc effigies innuptæ est Palladis: eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur Diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data: sic lucos, sacraque templa colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili: laqueos vndique tendit Amor.

COM-

COMMENTARII.

I. STAT depicta Pallas, veste succincta, galeata, hastam tenēs, (cui miror deesse clypeum) ad cuius pedes draco vigil excubat, quem quia cæteræ editiones quadrupedem & alatum exhibeant, Pignorius acriter contra nititur, & serpentis specie depingi debere contendit. Sic enim ille: Palladis draconem in ea hæresi sunt nostri, vt credant fuisse alatum, auritum, & quadricrurem. pessimè omnino. Antiquitas .n. omnis, dracones serpentum vulgarium forma perpetuò exhibuit. Vidimus autem proximè, quid Ausonius in Chimæra, nomine draconis interpretatus sit; & nos alibi proposuimus Sardæ iconismum, in quo draco, Antiphili cælo insculptus, arcum intendebat, apposita ad neruum sagitta, & pharetra spiris implicita, cuius hoc erat lemma in altera parte eiusdem gemmæ: ΔΡΑΚΩΝ ΘΕΑ ΓΕ ΝΟΥΣ ΑΛΚΙΜΟΣ ΤΟΞΟΤΗΣ ΑΘΗΝΑ. vt mittamus, quæ aliàs annotauimus de curru Cereris, de statua Laocoontis, de imagine Æsculapii, de malis Hesperidum, de Mercurii virga, quam Caduceum appellamus. Et sanè hanc Athenagoras dracone & dracoena constare insigniter scribit. Imò Arnobius, & Iulius Firmicus anguem & colubrum appellant in sacris Sebaziis, quem Clemens Alexandrinus draconem. Et draconarii in exercitu Romano quid prætulerint, notum sanè est. Hos tamen dracones sunt qui angues & serpentes non semel vocitent. Hæc Pignorius. Ego hac in re auditor tantum.

Pignorij opinio de dracone Palladis.

II. TYPVS Emblematis huius mihi ductus videtur ex Atticis Pausaniæ lib. I. vbi narrat, simulachrum Mineruæ fuisse olim Athenis talari veste, cuius pectus obtegeret Medusæ caput eburneum, cum Victoria cubitorum quatuor, & hasta in manu: ad pedes fuisse clypeum appositum, iuxtaque hastam obuolutum draconē. Phidias clarissimi nominis statuarius, Palladis simulachro Draconem apposuit, quē pedibus Dea comprimeret, quo significabat, virgines & puellas (fuit enim Pallas virginitatis numen) peruigili cura continendas esse, vt ea ratione sit: optimè muliebri pudicitiæ consultum. Sanè draco sacratus Mineruæ est, & propter acrimoniam visus vigiliæ custodiæq; admodum accommodus: vnde ab acuto visu nomen apud Græcos habuit, id est παρὰ τὸ δέρκεσθαι. nam δέρκομαι est, *acutissimè video*: vt & ὄφις, *serpens*, ab ὄπτω. ideoq; Palladi sacer est, quia vocabulum id παρὰ τὸ πάντα ἀθρεῖν, καὶ βλέπειν, καὶ περὶ πάντων νοεῖν, factum pleriq; tradunt. prudentiamq; hinc interpretantur, quæ omnia perspiciat, & ante omnes intelligat. Vide Macrobium lib. I. Saturn. cap. 20. Ad nominis etymologiam allusit Horatius in Satyris, cùm inquit:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutū,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius.

Cur Palladis simulachrū Dracone premeret.

Et Virgilius 2. Æneid. indicat dracones in Palladis tutela esse:

At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuæq; petunt Tritonidis arces,
Sub pedibusq; Deæ, clypeique sub orbe teguntur.

Porrò quòd hic scribat, veram esse Mineruæ virginis effigiem, nec tamen explicet per partes, sed Draconem tantùm adiungat vigilantiæ veluti ministrum, non videtur alienum, si Deæ panopliam subiecero. Puella igitur armata virum sapientem aduersus omnes animi perturbationes se armantem, & vitiis animo forti resistentem significat: vel quòd virtutem suis ipsius præsidijs instructam satis esse intelligimus, vti iam dictum est. Galeam habet cristatam in capite, quod referendum est ad iudicium, & constantiam, qua vel maximè sapientis cerebrum, arx & propugnaculum animi, potissimùm valeat: hastam verò longam, quòd oratione percutiat eminus: Scutum crystallinum viri sapientis magnam solertiam repræsentat, qua seipsum haud aliter intus dijudicat, quàm si in speculo crystallino ea, quæ externa sunt, cōtempletur. Sed illud Gorgoneo capite terribile apparet, quod formidinis & terroris imaginem esse volūt, quā alii pectori Palladis appingunt, quia sapiens in pectore terrorem habet, quo aduersarios afficiat. Inde enim Tritogeniam dictam esse vult Phornutus, quòd malis terrorem & metum ingeneret. Pallium triplici colore tinctū, quod sapientia sit multiplex, seu quòd tecta & operta sit, neque cuilibet seipsam conspiciendam præbeat.

Panoplia Palladis. *Cur armata Pallas.* *Galea.* *Hasta.* *Scutum.* *Caput Gorgonis in clypeo.* *Pallium.*

Cur-

Candidus in eo color simplicitatem respicit; aureus internitens, vim sapientiæ fulgurantem; purpureus fulgorem penetrantem. γλαυκῶπις ideò est, καὶ φοβερὰ, καὶ χαροπὴ, καὶ δεινῶς ἀνδρικὴ, quòd vt illustris est conspicua, vt quidam volunt, sic & formidabilis. Non enim tam cæsios habet oculos, vt acutè non videat: ὁρᾷ γὰρ δριμύ. vnde & ὀφθαλμῖτις, καὶ ὀπτιλῖτις dicta; templũ quod habuit à Diomede positum, nomine ὀξυδερκοῦ ἀθανᾶς. Cæterùm alij, & Homerus maximè, tradunt eam glaucis esse oculis & cæsijs, qua ratione huic consecrentur dracones, & vlulæ, nimirum ob similitudinem oculorum: acutissimo enim visu est draco, & quãdam excubandi vigilandique vim habet, nec venatione capi posse videtur Draconi autem similem esse virtutem indagatricem aiunt, quæ diligentissimè omnia perscrutetur, rimeturque studio indefesso: ideoque ab acuto visu illi nomen factum, vt iam diximus. Sed placet huc, non præter rem tamen, attexere, quod perspicuè docuit Ponticus Heraclides in allegorijs Homericis: ἡ δὲ σὺν φρονήσει μετάνοια, δικαίως ἐν τοῖς ποιήμασιν ἀθηνᾶ νομίζεται. σχεδὸν γὰρ ἡ θεὸς, οὐκ ἄλλου τινὸς, ἢ συνέσεως ἐπώνυμός ἐστιν, ἀθρηνᾶ τις οὖσα, καὶ πάντα τοῖς λεπτοτάτοις ὄμμασι τῶν λογισμῶν διαθροῦσα. διὸ δὴ καὶ παρθένον αὐτὴν ἐτήρησαν. ἄφθορον γὰρ ἀεὶ τὸ φρόνημα, οὐδεμία κηλῖδι μιανθῆναι δυνάμενον, ἐκ τε τῆς τοῦ διὸς κεφαλῆς γεγενῆσθαι δοκεῖ. τοῦτον μὲν γὰρ ἀπεφηνάμεθα τὸν χῶρον ἰδίως λογισμῶν εἶναι μητέρα. Quæ coniuncta est cum prudentia pœnitudo, iure apud Poetas Athena, id est, Minerua, nuncupatur. Etenim eius nomen non aliundè ducitur, quàm ab intellectu, vt Athena tanquam ἀθρηνᾶ vocetur, hoc est, contemplatrix, & nihil non inspiciens acutissimis mentis oculis. Itaq; virginem eam manere dicunt: quia prudentiæ vis non perit, neq; vlla fœdari macula potest. Adhæc putatur è Iouis orta capite: quem locum præcipuè rationum esse matrem ostendimus. Sed hactenus satis. Lege Phornutum lib. de Nat. Deor. Fulgent. Mytholog. 2. Gyrald. 11. Syntag. Pierium Valer. Hieroglyph. 14. Natalem Comitẽ Mythol. lib. 4. cap. 5.

Glaucopis.

Dracones & vlulæ Palladi consecrantur.

III. *INNVPTÆ Palladis*] Hinc παρθένος Græcis per excellentiam dicta, eo enim nomine culta est in Acropoli Atheniensi: vnde & templum Parthenon, cuius meminit Plinius lib. 34. vbi ait: Fecit (de Phidia loquens) & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo: ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Eius autem virginitas puri & incorrupti esse symbolum, Phornutus ait.

Pallas virgo.

Dominæ] Palladis: Sapientia enim rerum domina.

Cur Diua comes hoc animal?] scilicet draco. Huius quidem rei meminit obiter Plutarchus, comment. de Iside & Osiride.

Custodia rerum Huic data] tanquam custodiæ symbolum. Inde celebres sunt draco hortis Hesperidum seruãdis præfectus, draco aurei velleris, draco Martis Castalij fontis custos. Cicero Philip. 13. Qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco.

Sic lucos, sacraq; templa colit] Sic in lucis & delubris colitur, eo nempe habitu, testis Pausanias in Atticis. Scribit Strabo, lucos à Poetis templa Deorum vocari. Magis tamen probabile est, lucum dici nemus arboribus densum, nequaquam cæduum, numini alicui, aut hominis cineribus consecratũ; ideoq; circa delubra, aut circa sepulchra positum. Sic dictum à crebris lucibus sacrificiorum, quæ ibi nocturno tempore accendebantur. Alij dictum putant per ἀντίφρασιν, quasi minimè lucidus, ob arborum densitatem. Ioannes Scopas in suis Collectaneis contra Quintilianum disputat, lucum dici à luca, vocabulo Arameo, quo Hetrusci vtebantur, significatq; senem, & seniorem. Existimabantur luci religione quadam esse imbuti, vtpote Deorum domicilia. Demq; nullus erat lucus, vbi non adesset aliquod numen. Quod sensisse puto Ouidium in illo versu 7. Metamorph. quãuis aliter explanẽt interpretes.

Lucus.

--- per sacra tr formis
Ille Deæ lucoq; foret quod numen in illo,
Iurat,

Ignorabat enim Iason quodnam numen in illo luco coleretur, per illud tamen iurat, gnarus non posse lucum esse sine numine.

Innuptas opus est, &c.] Phocylidis eadem est sententia.

Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι,

Μηδέ

*Μηδέ μιν ἄχρι γάμου πρὸ δόμων ὀφ-
θῆναι ἐάσῃς.*
Κάλλος δυσκρίνητον ἔφυ παίδων τοκεῦσι.
Clausa tibi virgo thalamis seruetur honestis.
Nec sinito hanc ad connubium foris vsq; videri.
Forma puellarũ seruata parentibus ægrè est.
Quò spectat etymon nominis παρθένος, quod Grammatici deffectunt à παραθέειν τῇ μητρὶ, quòd virgo apud matrem manere debeat, quem morem veterum Hesiodus attigit 2. ἔργων.
Οὔτε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέρα μίμνει.

Difficultas custodiendi puellas. *Cura asseruare puellas*] Nõ est arx, neq; possessio vlla, quæ tam difficulter asseruari possit quàm fœmina. Stobæus cap. 73. ex nescio quo poeta citat hoc (Minos Alexin Comicum allegat)

οὐκ ἔστιν οὔτε τεῖχος, οὔτε χρήματα,
οὔτ' ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν ὡς γυνή.

Ita Plautus Epidico:

---- *doctè & sapienter dicis: non*
Nimis potest pudicitiam quisquam sua seruare filiæ.

Laqueos vndiq; tendit Amor] Γνώμη. Sic.n discipulis suis tenerorum lusor amorum præcepit; *Semper tibi pendeat hamus.*

IV. OCCASIONE huius Emblematis subit non sine mentis aculeo, temporum nostrorum proteruia, & pulcherrimæ virtutis castitatis neglectus, è cuius gremio eximium decus venit & immortalis gloria. Hæc (audi & gaude, assiduus tantæ virtutis cultor, qui me in has verborum ambages rapis & rotas; audite & vos, qui spreuistis hactenus) niueum puritatis candorem aspergens animis, tanquam ANGELOS in corpore humano, mirabili metamorphosi, & diuino planè fatu, producit. Casta mens viridarium est diuinitatis, & rosetum fragrantissimum, cui virgines apiculæ inerrantes, fauos conuectant gratiarum. Custodes suos habet non squamis horrentes dracones, sed genios & cælestes spiritus, qui stipant & muniunt auolantes, reuolantes vicaria functione, solo decore tracti tam tersi pectoris, quod nec imaginaria aliqua obscœnitas inquinat, nisi volubili saltem & aduerntitio conceptu, qui pulsat & transit non auditus. Speciosum quidem est omnium virtutum ac reuerendum agmẽ, in quibus claritudo maior atq; venustas spectaretur, si paterent oculis supra naturæ sortem. Sed nescio quomodo supergreditur vna cæteras dignitate & forma, quotquot sunt, cui præter muliebrem habitum nihil mulieris, sed Cherubini ordinis aut Seraphici quempiam conferas, Solis radios æmulante vultu, toto corusco, fulgido, florido, leuato ad sidera, in seipsam redeunte, & submissa agnitione sui, toto deniq; fixo, stante, perdurante: sic flammeus ardor aureis virgis circum tempora serpens, sic fulgurantes oculi latẽtem amorem, & abditum ignem palam produnt. Quid ignem? incendium potiùs, & ardentem pyram de lignis vitæ, quæ in casto hoc corde, nec alibi extra hoc plantatur. Vera vita hinc est, vernans, perennans à fonte vitæ, à quo & donum ipsum, ah superi, quàm rarum, & sine pretio? Nihil in homine viuum, totum inspice, vbi radix hæc in marcore & vitio: emoritur succus & medulla, tanquam nouellæ arboris sideratione percussæ, sub ortum canis, exiccatur enim & defluit sensim caducis folijs, occulto morbo. Non attollit flos vllus virtutis caput, iuxta spinam Veneris, quæ premit & suffocat: purgatus sit oportet hortus interior animi ab vrtica hac libidinis, euulsi prurientis lasciuiæ sentes, areolæ dispositæ ad meliora semina, si messis aliqua speranda selectior, & in sinũ cultoris optabili fructu redundans. Cur sic despectum igitur, quo sine species omnis sordescit? cur pedes conculcant id, quod diademate honoris verticem coronat? quod sertis incingit, æui seriem latutis constanti virore? quod throno ter adorandæ maiestatis redimitos admouet? Hoccine ludibrio sit, & subsannantium cachinnis expositũ? O tempora, ò mores? Quod rosa est in florum genere, nardus in odoriferis, cupressus inter arbores, inter gẽmas adamas, in metallis aurum, hoc castitas in virtutum choro, duplici laurea insignis, ex palma & lilio: Hoc illibati pudoris, illud profligatæ libidinis signum, quæ lacessit continuò & impugnat. *O magnam victoriam, nunquam cadere?* quæ martyrij triũphum iure mereatur preclaro inconcussæ fortitudinis testimonio. Redi ergo, Regina exul, veneranda & formosa castitas. Te, ò sancta pudoris mater, bonorum omnium vota flagitant. Cur auertis faciem purpurantem lactis & rosarum mixtura?

Castitatis laus.

Castitatis contemptus.

Suscipe

Suſcipe faſces imperij, & auitum ſolium ingredere, nouę inaugurationis titulo ſalutata Domina & Imperatrix mundi. Hunc tibi (eſto ſecura) non inuidebit, quæ lilium tuum præfert inter cęleſtes choros, parens Altiſſimi, quæ eſt typus tui, aut à te ectypon: cuius mater es & filia, miraculum vtraq; in veſtro ſexu, & velut gemina Cynthia inter ſtellas minores. Atq; vt omittã tot veri Dei cultui dicatas virgines, inter incredulos quoque repertę ſunt, in quibus mirum quantum eluxerit pertinax propoſitum in ſeruando tanto virginitatis theſauro, vel (quod non minus eſt) vlciſcendo violatum præfloratumq; Mileſias virgines ſeptem legimus, Gallico furore cuncta vaſtante, ne quid indecens ab hoſte paterentur, turpitudinem morte declinaſſe. Nicanor victis atq; ſubuerſis Thebis, vnius virginis captiuæ ſuperatus amore eſt, cuius expetens coniugium & voluntarios amplexus quod vtiq; in illa fortuna debuerat habere captiua inter optatiſſima, ſenſit pudicis mentibus pluris virginitatem eſſe; quàm regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam virginẽ, quam hoſtis Macedo violarat, diſſimulaſſe paulisper dolorem, & violatorem virginitatis ſuæ mox iugulaſſe dormientem, & tandem cum gaudio ſe quoq; interemiſſe. Conſultò prætereo Erechthei filias, quæ ob cuſtodiam caſtitatis per quandam exochen παρθένοι, dictæ ſunt. Cæterum inter virtutis huius claritates adeo pręſignis, adeoq; gemmis & omni auro precioſioris etiam ſi in plerisq; enituit, quas tamẽ veteribus præferas Patauinis, non ſanè multas inuenias. Caſtitas loci & ſeueritas tantum non incomparabilis abijt in prouerbium etiam antiquis. Quis enim non legit vel illud Valerij Martialis ex 11. Epigrã.

Caſtitatis exẽpla in Ethnicis.

Caſtitas Virginũ Patauinarum.

Tu quoq; nequitias noſtri luſusq; libelli
Vda puella leges, ſis Patauina licet.

Quod ſi quis inuidè nimium ſolers eſt, ac Poetæ lepidiſſimo credendum minus opinatur, is Plinij Cæcilij ex 1. Epiſtol. aſtipulationem audiat, qui vbi vniuerſam Tranſpadanæ Italiæ partem, vt multum verecundiæ & frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit, demq; ait de puella quadam: Habet auiam maternam Serranam Proculam è municipio Patauino; noſti loci mores, Serrana tamen Patauinis quoq; ſeueritatis exemplum eſt. Durant adhuc hodie in virginibus Venetis priſcæ caſtitatis veſtigia, quando nõ niſi operta facie prodeũt viſendæ in publicum: velut dictent ſubinde illud Hieronymi: Illa tibi ſit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum vix vno oculo, qui viæ neceſſarius eſt, patente ingreditur. Apud Spartanos tamen diu obtinuiſſe legimus, vt virgò aperta facie, at conuelata nuptæ in propatulo viſerentur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν οὓς ἔχοντας. id eſt: quoniam virginibus viros ſibi proſpicere, neceſſarium ſit, mulieribus autẽ quos compararint, cuſtodire. Scribit Tacitus, Popææ Sabinæ raros fuiſſe in publicum egreſſus, idq; velata parte oris, ne ſatiaret aſpectum; vel quia ſic decebat. Sed & Homerus in perſona Penelopes, vult pudicam mulierem vix ſolam in medium procedere, ſed ancillis comitibus ſtipatam. ſic enim ille:

Virginũ Venetarũ mos.

Cõtra mulieres vagabũdas.

Οὐκ οἴη, ἅμα τῆ γε καὶ ἀμφίπολος δύ' ἕποντο. id eſt:

Haud ſola, aſt illam duæ famulæ comitabantur.

Val. Maximus exemplum ſeueritatis memorat in Q. Antiſtio, qui vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari ſecretò loquentem vidiſſet. Is enim maluit occurrere incunabilis & initijs culpæ, quam perfectum ſcelus vindicare. Itidem fecit Sẽpronius Sophus, non alia de cauſa, quàm quòd vxor, ignorante ſe, ludos ſpectaſſet. Nunquam igitur committendum, vt virgines pluſquam ſatis eſt euagentur, inſidiatur enim amor vndiq; tanquam canis venaticus auidè inhiãs feræ, loca perluſtrat ſingula: nec quidquam eſt eo ſexu fragilius aut imbecillius, Namque

Vt corpus, teneris ſit mens infirma puellis.

Et, *Videndo vrit fœmina*. Præterea procliuem eſſe fœminam occaſione præſertim data, vel ſacrę docent litteræ: *In filia*, inquit Eccleſ. 26. *non aduertente ſe firma cuſtodiam, ne inuenta occaſione abutatur ſe: ſicut enim viator ſitiens ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, donec deficiat.* Simili modo cap. 25. *Nõ des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri veniam prodeundi.* &c. Certè cùm ſit adeo difficilis puellarũ cuſtodia, ſtatim vt ſunt,

aut

Virgines nubiles elocandæ. aut esse incipiunt naturæ nuptui, seu, vt Iuris auctores loquuntur, viripotentes, sunt elocandæ, & ijs quærenda conditio. Id & præcepit Sapiens Hebræus: Si tibi filiæ sint, ait, erudi illas, & trade viris cordatis. Quamquam enim virgines maturæ viro nihil dicant, atq; quod Naso ait,

Pulchra verecundo suffundant ora rubore; tamen intra se multa loquuntur, vel teste Comico vetere Menandro, qui hunc affectum eleganti penicillo adumbrauit:

Θυγάτηρ ἐπίγαμος, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
διὰ τοῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὑτῆς λέγει.

id est:

Quanquam sileat passim puella nubilis,
Silendo multa solita est intra se queri.

Quare circumspectè iura permittunt ei, quæ annum quintum & vicesimum excesserit, vt possit non expectata parentum auctoritate, virum ducere. Val. Maximus lib. 6. refert exemplum longè præclarum de Publio quodam Mænio, qui se pudicitiæ acerrimum vindicem præstitit. *P. Mænius seuerus pudicitiæ vindex.* Nam in libertum suum, quamquam admodum gratum sibi, animaduertit, quòd filiæ suæ iam nubili osculum dedisset: cùm præsertim non libidine, sed errore lapsus videri posset. Et quidem pœnæ grauitate, teneris adhuc puellæ sensibus castitatis disciplinã ingenerari magni æstimauit: eiq; tam tristi exemplo præcepit, vt non modo virginitatem illæsam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret. Osculo enim pudicitiam mulierum delibari, veteres crediderunt. Hinc Ouidius:

Oscula qui sumpsit, si nõ & cætera sumpsit,
Hæc quoque quæ data sunt, perdere dignus erat.

Osculum proœmiũ adulterij. Etenim inter adulterij procemia etiam oscula enumerantur vulgari illo versiculo: *Visus, & alloquiũ, tactus, post oscula factũ.* Quis enim alligabit in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Vnde aduertenda Apostoli prudentia, dum de cælibatu agit; non enim dicit: Bonum est vxorem nõ habere: sed, *Bonum est mulierem non tangere*: velut tactus quoq; non citra periculum admittatur, vt quæ illaqueet virorum animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthonium vel in lapide, vel in terra de affectu solo libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Ægyptiæ tactum reformidauit, ac velut rabidissimę canis morsum refugit, ne paulatim serperet virus, etiam vestem, quam ea tetigerat, perinde ac si pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est: *Crescite, & multiplicamini*: necesse fuit prius plantare siluam & crescere, vt esset quod mox excideretur. *Virginitas nuptijs præferenda.* Quod verò ait: *Replete terram*; illud altiùs intuentibus præmonstratur, nuptijs terram vtiq; repleri, at virginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita, vt præstet virginitas, & micantius vibret. Argenti nitorem matrimonium præfert; virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator, vxorem dignitatis nomen esse, non voluptatis, dictitabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cælestiũ ignari de maritandis ordinibus sanciunt, & censoria nota cælibes multant. Et in legibus Plato, qui vxores abnuant, supplicio censet admonendos. At id genus domesticum thesaurum quotusqu isq; per momẽta non cupit allisum obtritumque? Certè vt aliud non sit, stultissimum est compedes suas, licet aureas, amare. Quid? quod veteres nonnisi castas mentes sacerdotijs suarum Dearum adhibuerunt. Hinc Virgines Vestales, Iunonis Argiuæ, Mineruæ, Dianæ, deniq; Apollinis etiam. Ex quo & Lyricus Poeta:

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Teutonum vxores, victore Mario, vt Vestę ac Cereri dicarentur, à Consule anxiè contenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarant, quã pudoris aleam subire. Tanto fœdiore illo, qui viginti superstes fuerat vxoribus; eaq; cui secundus & vicesimus fuisset maritus. Huius tanti thesauri, castitatis inquam, custodiam scitè Poetæ significarunt per Argum illum, *Custodia castitatis difficilis.* centum oculos habentem, vnicæ tamen iuuencæ seu mulieri præfectum: eum tamen ob fœminæ æmulationem interemptum. De quo Ouid. lib. 3. Amor.

Centum fronte oculos, centũ ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Claudian. sic:

Argum fama canit centeno lumine cinctũ,
Corporis excubijs vnam seruasse iuuencam.

Et Angerian. de eodem:

Argus

Argus eram prudens, & habebam lumina centum,
Centum sed rapuit lumina Iuno mihi.

Facetè. Occurrit viri egregij frequens dictum, se malle feruentium formicarum agminis, vel pulicum cohortis, quam vnius fœminæ custodiam agere. Rectè itaq; admonet quod vulgò dicitur: *Mulier pudica ne sola sit vnquam.* Neq; enim Deæ (si poetis creditur) sibi pepercere, nec ipsi Dij tantum prospicere vnquam potuere, quin amoris technis delusi fuerint. Haud igitur frustra Propertius quærit:

Dic mihi, quis potuit lectũ seruare pudicũ?
Quæ Dea cum solo viuere sola Deo?

Nec etiam ea, quæ semper domi, & intra parietes vixit, omnino continens, casta, & inuiolatæ pudicitiæ esse censenda est; sępe enim nox vna interposita perturbat omnia, atque vel vno momento, etiam portis optimè clausis, & feris quàm plurimis adhibitis, furtum illud dulce committitur, amissa ea re, quæ nec restitui vnquam, nec vlla ratione restaurari potest. Quatuor enim sunt, quæ abeunt irreuocabili transitu:

Virginitas, tempus, verbũ, viridisq; iuuenta.

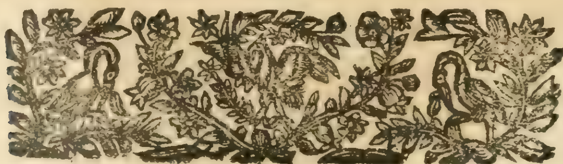
Huius custodiæ difficultatem expressit eleganter Tibullus:

Hac fuere malas, hinc clauẽ ianua sensit,
Et cœpit custos liminis esse canis.
Sed pretiũ si grãde feras, custodia victa est,
Nec prohibent claues, & canis ipse tacet.

Aureos enim hos imbres non excludit turris ahenea. Quod mihi reuocat in memoriam lepides Apollodori senarios, quibus ait occludi fores repagulis, sed nequaquã fabrum ianuam adeo clausam & munitam reddidisse, quin ad eam pateat aditus feli & adultero. Eius hæc sunt verba:

Καὶ κλείεθ' ἡ θύρα μοχλοῖς. ἀλλ' δὲ εἷς
τέκτων ὄγυ: ἂν ὕτως ἐποίησεν θύραν,
δι' ἧς γαλῆ ἢ μοιχὸς οὐκ εἰσέρχεται.

Quæ castã cẽsenda. Sed ea demum casta est, quam nemo rogauit; atq; eadem continentiæ nomen & gloriam rectè feret, cuius animus nullis euentibus facilè collabascit: modestiam autem & probitatem salacitati, ornatui, vestium compositioni, faciei pigmentis & figmẽtis, choreis, inanibus colloquijs, & curiositati longè præponit. ac totum deniq; vitæ cursum perpetuæ integritatis constantia egregiè peregerit. *Iuuencularum hodierna institutio.* Sed exulcerata hac nostra ætate aliter iuuenculæ minorennes instituuntur, alios ab ipsis incunabulis imbibunt mores. Vt venustula Venuscula appareat, compta, & ad speculum compesita, mater curat primùm: vt pro artibus Mineruæ arma Cupidinis tractet, pro acu arcum, speculum & spiculum, pro tela telum exerceat: vt argutula, pica colore & lingua, in spectaculis, in choreis prima & vltima: vt blanda & affabilis nutus & nictus amatoris obseruet & reddat; ne pede, vel oculo aberret; vt arguti digiti de fenestris loquacia signa proijciant; ne denique solœcismum aliquem committat in tyrocinio lasciuiæ. Ex schola hæc domestica, ex communi praxi omnia, ab exemplis, à consortio & consuetudine, ab autoritate & abusu publico; vno verbo, à fatali quadam & incurabili dementia. Et quid ex tali hac plantula tandem? Lais & Thais fiet: sileo.

Vino

Vino prudentiam augeri.
EMBLEMA XXIII.

HAEC Bacchus pater, & Pallas communiter ambo
Templa tenent, soboles vtraque vera Iouis.
Hæc caput, ille femur soluit: huic vsus oliui
Debitus, inuenit primus at ille merum.
Iunguntur meritò: quòd siqui abstemius odit
Vina, Deæ nullum sentiet auxilium.

COMMENTARII.

I. EIDEM basi insistunt Bacchus & Pallas: ille nudus, hederis coronatus, pateram tenens; hæc galeata, scuto & hasta armata, & capite Gorgonis in pectore munita.

II. *…i Dij …teribus …biti.* PRO Dijs fuisse veteribus habitos, qui sibi beneficijs humanum genus deuinxissent, notius est ex M. Tullij libris De nat. Deor. Lactantio & Euseb. quàm vt confirmare sit necesse. Tantum obiter admonebo, quosdam Deos ijsdem olim templis & aris fuisse cultos, vt Cererem & Neptunum, quòd absq; sale cibi penè omnes insipidi sint, refert Plutarch. Sympos. 4. Vt Herculem & Musas, quia Euandrum literas docuit Hercules, idem testis est in quæstion. Rom. Sic deniq; Mercurium iuxta Venerem statuere, vt ostenderent, matrimonii voluptatem maximè orationis indigere: itemq; Suadam & Gratias, vt innuerent. *Dij multi ijsd. in aris positi.*

rent coniuges inuicem quæ vellent, persuadendo impetrare debere. Certè reperio apud auctores quosdam Græcos, nomine peculiari Deos nuncupatos esse συνναὺς, qui bus delubrum commune fuit: ij etiam dicti ὁμωχέται, vt apud Thucydidem. Romæ etiam in inscriptione priuatæ cuiusdā domus, teste Fabricio, Διὶ ἡλίῳ μεγάλῳ σαραπίδι, καὶ τοῖς συνναοῖς θεοῖς. His quę dixi de dijs συνναοῖς, velim adiungi argutam sane & eruditam non minus Ciceronis optationem ex 12. ad Attic. de Cæsare vicino: Scripseram ad te, quia cognoueram ex tuis litteris, eum συνναὸν Quirino malo quàm Saluti. Tulliana hæc verba teneo, quibusuis non facilia intellectu: sententiam itaq; ænigmaticam interpretor. Optat itaque Cæsarem Iulium (qui extincto Pompeio Reipub. veterem faciem immutarat) Quirini συνναὸν, non tam vt eodem templo, ijsdemq; aris colatur Cæsar, atq; Quirinus, quàm vt similiter pereat, deq; medio tollatur Cęsar, quemadmodū olim Romulus ad capreæ paludem aduocata concione. Virgilius Deos communes appellat eodem sensu, in vndecimo Æneidos:

De dijs συνναοῖς in eodem templo cultis.

In mediosq; focos, & Dijs cōmunibus aras.

Exempla quædam attuli in superioribus, quibus adiungo quod nunc mihi occurrit, apud Ægyrenses Amorem atq; Fortunam eodem in delubro coli solitos, nempe ad eorum significandam mutabilitatem. Scribit Hesiodus in Helicone, idem fuisse templum Musarum & Cupidinis, quod ijs scilicet Amor comparetur. Et Phornutus ait, Mercurium ducem Gratiarum, eumq; ijs adiungi, quòd ratione quadam gratificari oportet, non temerè, & in primis merentibus & dignis, nam qui est indignus, ad retributionem pigrior est & negligens. Locum Synesij longè pulcherrimum ex epist. 1. à me obseruatum, video ad rem facere, quo venusta similitudine Poeticam æquat Philosophiæ. Huius hæc verba: παῖδας ἐγὼ λόγους ἐγεννησάμην τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας, καὶ τῆς συνναοῦ ταύτῃ ποιητικῆς. Ait, Poeticam esse συνναὸν Philosophiæ, hoc est, contubernalem, & eius quasi templi consortem. Quod dictum ad summam Poeticæ laudem, quæ ijsdem honoribus ac Philosophia donanda videatur. Hic ergo non immeritò simul iunguntur Bacchus & Minerua, ambo eodem patre nati, sine matre ambo, bellatores ambo; ambo duarum præclarissimarum rerum inuentores, olei & vini. Videtur porrò Alciati carmen confictum ex lib. 4. Epigram. Græcorum, εἰς ἄγαλμα Διονύσου πλησίον Ἀθηνᾶς. id est: *In statuam Bacchi iuxta Mineruam*, quod tale est:

Emblematis fons.

εἰπὲ τί σοι, ξυνὸν καὶ παλλάδι; τῇ γὰρ ἄκοντες
καὶ πόλεμοι. παρὰ σοὶ δ' εὔαδον εἰλαπίναι.
μὴ προπετῶς, ὦ ξεῖνε, θεῶν περὶ τοῖα μετάλλα,
ἴσθι δ' ὅσοις ἴκελος δαίμονι τῇδε πέλω.
καὶ γὰρ ἐμοὶ πολέμων φίλιον κλέος. οἶδεν ἅπας μοι
ἠῷος δ' μηθεὶς ἰνδὸς ἀπ' ὠκεανοῦ.
καὶ μερόπων δὲ φυὴν ἐγεγύραμεν'. ἡ μὲν ἐλαίη,
αὐτὰρ ἐγὼ γλυκεροῖς βότρυσιν ἡμερίδος
καὶ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐμοὶ μήτηρ ὠδῖνας ὑπέτλη.
λῦσα δ' ἐγὼ μηρὸν πάτριον, ἡ δὲ κάρη.

Quem dialogismum sic Latio donatum reperi:

Dicito, quid commune tibi est cum Pallade? namque
Spicula sunt illi, sed tibi vina sacra.
Talia ne temerè Diuos spectantia quæras,
Aduena, dicturi quin cape verba prius.
Bella mihi curæ, tum belli gloria, & istud
India testatur robore victa meo:
Prodest illa viris succo frondentis oliuæ,
Pocula sed nostro munere læta bibis.
Per me nec genetrix vllos est passa dolores:
Femur ego solui, sed caput illa patris.

Nos (inquit Claudius Minos) eundem hunc dialogismum duplici interpretatione expressimus, quam hic, Lector optime, repræsentamus, vt etiam aliorū Epigrammatum Græcorum, quorum non pauca sibi sumpsit Alciatus ad sua cudenda Emblemata, non vt putes nos cum artifice nobili Alciato certamen suscepisse, sed vt intelligas libera esse studia, & non paruę laudi fore vel in minimis æmulari meliores. Hoc genus versionis multos annos recondidi, ea mente, ne vnquam foras euolaret: sed ex amicis nostris plerią; vim mihi iniecerunt, & putauerunt esse satius edere quàm perdere, ad excitādam saltem, quod aiunt, studiosorum industriam. Hic igitur

Minois modestia.

animum, non carmina iacto, quæ fieri multò meliora possunt. Sed quocunq; res abeat, id contentionis genus si tibi probatur, aut non prorsus improbatur, nullum mihi palmarum deposco liberaliùs. Versio igitur nostra hæc est:

Versio Minois. Dic, quid tibi commune [est] cum Pallade? Nam ei iacula,
Et bella; tibi verò placēt cōpotationes.
Ne temerè, ò hospes, de dijs talia scruteris,
Sed scito quibus [ego nominibus] similis deæ huic sim.
Etenim mihi bellorum amica [est] gloria: hoc scit omnis mihi
Orientalis domitus Indus ab Oceano.
At certè hominum genus donis ornauimus: Illa quidem oliua,
Ego autem dulcibus racemis vitis.
Quin etiam nec mater [mea] propter me dolores partus perpessa est:
Sed solui ego quidem femur paternum, illa verò caput.

Quid commune tibi est cum Pallade? dic age, namque
Illi arma & pugna, sed tibi vina placēt.
Isthac ne temerè de dijs scrutaberis, hospes:
Sed mage, cū diua quid mihi conueniat.
Prælia multa mihi cōfecta: fatebitur istud
Omnis ab Eois India victa plagis.
Munera nostra hominum generi sunt grata: Minerua
Vtq; olea est, certè vitis amica mihi:
Mater nulla mei, ensit fastidia partus:
Patris egoq; femur, soluit at illa caput.

Sed quia contentionis literariæ hic res est, age audiamus & versionem Sanctij.

Versio Sanctij. *Quid tibi commune est cum Pallade? cui fera bella*
Et cordi hasta sunt? at tibi vina placēt.
Ne temerè, ò hospes, de diuis talia quæras:
Sed quibus hanc referam, disce maligne, Deam.
Gloria bellorū chara est mihi: testis ad ortū
India perdomitum littore ab Oceani.
Et mortale genus nos ambo iuuamus. oliua
Hæc iuuat, at vitis dulcibus ipse botris.
Nec mea me propter genitrix est passa dolores:
Patris ego solui femen, at ista caput.

III. *Bacchus pater vnde dictus.* *BACCHVS pater*] almus Deus, cuius munere alimur & reficimur. Sic idem dicitur Liber pater, alli Neptunus pater, Apollo pater. Eustathius Homericus Bacchum deducit ἀπὸ τοῦ βαχεῖν, quod est, incondito vlulatu personare, quo furentes Bacchæ, quas India debellata secum abduxit Bacchus, agebantur: deinde insertam literam κ, quo expressio fieret immanioris soni. Eadem de causa Iacchus dictus est. *Iacchus.* ἰάκχειν enim vociferari significat.

Communiter ambo Templa tenent] vt sint συνναοὶ θεοὶ, vel σύμβωμοι, vt Ceres & Neptunus, Hercules cum Musis, Mercurius & Venus, de quibus iam diximus.

Soboles vtraq; vera Iouis.] *Bacchus & Pallas cur Ioue patre nati.* Bacchus Iouis ex Semele filius, de quo postea. Pallas ex Iouis capite nata, vt superius expositū est. Suspicor hoc in loco non temerè Bacchum vnà cum Minerua cōiungi, & vtrūque sobolem Iouis dici: vt notet duo præstantissima munera homini à Deo concessa, quorum alterum ad animum, nimirum prudentia; alterum ad corporis vires instaurandas, nempè vinum, pertineat.

Hæc caput] Minerua è capite Iouis nata, vt Emblem. 1. dictum est.

Ille femur soluit] *Femur. Femen.* vt dicetur Emblemate ab hoc secundo, in Bacchi statuam. Femur, siue femen illam partem pedis significat, quæ à coxendice ad genua vsq; producitur; dictum à ferendo, ceu ferimen, quod hac maximè parte sustineatur atq; feratur homo Valla ita distinguit, vt femē interiorem, siue anteriorem partem significet, femur verò exteriorem seu posteriorem: video interim indifferenter à poetis vsurpari.

Huic vsus oliui] *Olea. Oliuum.* Olea & oliua, significat arborem & fructum eius, oleum & oliuum, liquorem ex baccis oleæ expresū. Virg. 3. Georg.

------*liquidi corrumpitur vsus oliui.*

Et ecloga 5. idem:

Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui.

Oleæ inuentionem tribuunt Mineruę, Virgil. 1. Georg.

----*Oleæq; Minerua Inuentrix.*

Olea quomodo inuenta. nam cum terra initio fuisset obruta aquis, emersit primum Attica; eius amore ducti Neptunus & Minerua, de ciuitatis constituendæ nomine litem intenderunt: Ioui complacitum, eius fore vrbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus. Tunc portubus & naualibus à Neptuno vrbem excultam, Minerua oleam in Acropoli producente; quo argumento euasisse superiorem; & inde institutum, oleastro

victores coronare. Quia verò oleum, oliuæ fructus, ad omnes artes sit accommodatum, omnes artes Mineruа inuenisse creditur. Nam profectò nulla ferè ars est, quæ non vtatur olei beneficio, sicuti etiam ignis munere. Hinc prouerbium, *Oleum & operam perdere.* pro, frustra in aliqua re eniti. Item & aliud, *Oleum non vidit.* pro rudi in qualibet arte. Cur autem olea Mineruæ sacra sit, variæ asseruntur causæ. Olea ab Homero antro Ithacensi applantata fingitur, quod typum mundi habere sapientibus est visum, quia moles hæc vniuersa, diuina sit germen prouidentiæ, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt veteres, quæ ipsa est prouidentia. Tradunt alii causam, quòd semper vireat, & aliquid semper habeat glaucedinis, & quòd oleum nihil contineat humidi admixtum, sed semper sincerum & ἀκήρατον perseueret: ita & virginitas, ait Phornutus. Sunt qui sertum oleæ assignēt, quòd arbor hæc pacis sit symbolum, ideoque arma ferri dicuntur, bellaque suscipi, quò tandem commodiùs in pace viuatur. Gyrald. Syntag. 11. aliam habet rationem. Porrò Palladi oleam esse dicatam ex veterum commentariis didici: eandem castitati sacram, quæq; humanis vsibus non pollueretur, imò quæ Deorum templis non accenderetur, nisi consultò. Inter Græcos auctores pleriq; asseuerant, oliuam ab impudicis consitam aut non crescere, aut fructum non ferre: qua opinione imbuti, à castis tantum & virginibus inseri debere putabant.

Olea cur Palladi sacra.

Inuenit primus at ille merum] Præter alios plurimos locuples testis est Plinius lib. 7. cap. 56. Tibullus 1. eleg.

Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cadere falce comam.
Illi iucundos primùm matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.

Idem confirmat Euripides in Bacchis, cum ait:

—— Σεμέλης γένος
Βότρυος ὑγρὸν πομ' εὗρε, κεἰσηνέγκατο
θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
ὕπνου τε, λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
δίδωσιν, οὐδ' ἐστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.

—— *Semele satus*
Potum racemi repperit mortalibus
Ac protulit, mœroris ille nubila
Fugat repletis vinea liquoribus.
Somnusque fit mali diebus singulis
Obliuio; nec pharmacum malo aptius.

Non minor tamen gratia illi asino habenda est, quem Naupliæ incolæ lapideum erexerunt, quia putationem vitium adinuenit, quàm Baccho, qui vites tantum ostendit mortalibus: nam nisi vitis cultura & putatio inuenta fuisset, breui totum id munus erat interiturum, aut inutile futurum. Cùm igitur asinus vitis pampinos Naupliæ abrosisset, sarmentorum putationem vtilem esse vitibus ostēdit: quippe cum illa sit arbor omnium cæterarum humidissima, pluraq; gignat ligna superuacanea, tanquam excrementa.

Asinus putationis vitiū inuentor.

Iunguntur meritò] Naturæ siquidem prouidentia duos liquores humanis corporibus gratissimos contribuit, intus vini, foris olei. Id quod à Democrito pronunciatum Græci scribunt, cùm ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Huc respexit Antiphanes poeta, qui bibere & viuere eadem in statera collocabat, sic:

Τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστί; τὸ πίνειν, φημ' ἐγώ
Dic mihi quid est viuere? bibere, dico ego.

Quòd si qui] pro, Si quis.

Abstemius] alienus, siue abstinens à temeto, id est, vino. Gellius lib. 10. Ouid. Metamorph. 15.

Abstemius.

—— *Gaudetq; meris abstemius vndis.*

Varro: Quantopere abstemias mulieres voluerint esse, vel ex vno exemplo potest videri. Dicitur autem vinum Temetum, quod attentet; malè addiderunt vulgò, quòd attentet mentem, non enim mētem solum attentat, sed & corpus ipsum: & huic rei propria vox attentandi. Apul. in Apolog. An quod verius est ex crapula heluo attentatur? De temeto Cicero 4. de Repub. Magnam vim habet disciplina verecundiæ, carent temeto omnes mulieres.

Temetū

PRÆSENS Emblema nil aliud præcipit, quàm moderatum vini vsum commendat, eiusq; effectus ostendit. Deus enim sine dubio singulari beneficio humanum genus afficere voluit commonstrata vini plantatione, cuius inuētionem Ethnici Baccho attribuunt. Nos verò plantationis vitium primum inuentorē fuisse Noe post diluuium, ex Genesi nouimus. Est autem vinum ad multa certè vtilissimum. IV.

Plinius

Vini vsus. Plinius lib. 23. ait, Vino ali vires, sanguinẽ coloremque hominum, & mentem augeri cum nobilioribus partibus. Gellius lib. 15. cap. 2. ex Platonis sententia, vinum ingenii fomitem esse refert, virtutisque incitamentum, si mens & corpus hominis eo flagret. Quod quidem malè à nugatore quodam citatum sic emendat Gellius: Sed enim, inquit in primo & secundo De legibus, *Plato quatenus vinum laudet.* non vt ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere, & minuere hominum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulò, iucundioremque vini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris conuiuiorum sobriis, non improbauit: Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimauit: redditque eos sensim lætiores, atq; ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores. Hæc Gellius. Hinc illud vulgò tritum emanasse suspicor: *Vinum acuit ingenium.* *Cur Bacchus & Pallas eadẽ ara locarentur.* Commodè itaq; ἄγαλμα proponit Bacchi, & Palladis, eodem altari erectis, vt nimirum significetur prudentiæ incrementũ esse aliquod, si Bacchi, id est, vini generosi, sed moderati, vsus accesserit. Etenim vinum promptissimum habetur liberè loquendi tanquam calcar: itaq; & vino facundiam & inuentionem tribuit Plutarchus. Et Aristoteles lib. 8. de nat. anim. Psittacum loquaciorem fieri putat, si vinum biberit. Adhæc

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Et Æschylus poeta clarissimus, nonnisi inter pocula tragœdias scripsisse fertur. Alcæus & Aristophanes comicus vino madidi pangendis inuigilabant poematis. Quid plura? Narratur & prisci Catonis sæpe mero caluisse virtus. Disertos autem vinum facere, ex vulgato illo constat:

Fœcundi calices quem non fecere disertum.

Fomes enim est, & incitabulum ingenii virtutisque, vt Cretensis ille iactabat apud Gellium lib. 15. cap. 2. Præterea vinum obliuionem malorum inducit, somni author est, tristitiæ solatium adfert, imò tãquam vita vinum est hominibus: & quænam vita est homini quæ destituitur vino? Hinc *Cur Baccho effigies pueritiæ tributa.* olim Baccho effigies pueritiæ tributa fuit, quod vinum potum curas & solicitudines animis eximeret, hilaritatemq; quandam animis induceret, etiam ipsis senibus, quorum corpus dum permeat, calorem & spiritus auget, vt inde recreatis viribus, quasi interpolati reiuuenescere videantur. Vnde vinum à Deo hominibus tributum Plato, scribit, quasi remedium aduersus senectutem.

---- *neque*
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.
Quis post vina grauem militiam, aut pauperiem crepat?

ait Horatius lib. 1. Carm. Od. 18. Et lib. 3. Ode 21. ita amphoram alloquitur:

Tu spem reducis mentibus anxijs,
Viresq; & addis cornua pauperi,
Post te neq; iratos trementi
Regum apices, neq; militum arma.

Quò pertinet etiam illud Sapientis Prouerb. 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum ijs, qui amaro sunt animo. Bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui amplius non recordentur.* Nam vt grauis est Socratis apud Xenophontem sententia: Vinum non aliter mœrori medetur, quàm mandragora hominibus: læticiamque non aliter excitat, quàm oleum inspersum igni flammam adauget. Haud igitur immeritò vinum ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id est, *ab emolumento* seu *iuuamine* dictum existimant, iuxta illud Homeri Iliad. 6.

---- ὀνήσεαι αἴκε πίησθαι. hoc est.
Iuuamen senties, si biberis.

Sed & nullo magis stimulo concitatur Musica, quam suauis vini gustu. Ouidius:

---- *Nec non & carmina, vino*
Ingenium faciente, canunt.

Et Tibullus:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia mẽbra modos.

Non possum præterire, quod scribit Athenæus Dipnosoph. 10. cap. 13. ex Polybio, vinum mulieribus olim interdictum; caussam verò adiicit: ὡς λαθεῖν ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον. *fieri non posse, vt quæ mulier vinum biberit, lateat.* Ea caussa maximè puto ab eodem Gellio scriptum lib. 13. cap. 11. Conuiuarum numerum à Gratiis ad Musas desinere. Sic veteres Bacchum Musis adiunxerunt, quia vino non minimùm vires ingenii excitẽtur, *Bacchus cur Musis iunctus.* quę aliquando in ieiunis torpent; moueantur phantasiæ, addatur impetus, subministretur fiducia: quam ob caussam laudarunt

ſunt hominum veterum ſympoſia: eoque nomine Homerum puto ſuos Heroas, ipſumq; Vlyſſem inter pocula de rebus longè lenis facere differentem. quod Virgil. egregiè imitatus eſt. Scio quid Plutarchus ſentiat quo loco diſputat, An ſit inter pocula de rebus grauibus differendum: ſed locum indicare mihi ſatis eſt. Bacchilides quatuor in cõuiuiis requirit: Moderatum cibi ac potus apparatum: ſuaue colloquiũ: veram conuiuarum beneuolentiam: & bonum vinum, quo maximè ſenes delectantur. Habet enim vinum vim attrahendi amicitiam, & vt Athenæus eleganter dicit, videtur ἑλκυστικόν τι πρὸς φιλίαν. Ouid.

Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos,
Cura fugit, multo diluiturque mero.

Si tamen non ſobriè bibantur,

Vina parant aſinos, faciuntque furoribus aptos.

Tria enim ſunt, quorum moderamen exceſſiſſe eſt ad inſernum acceſſiſſe.

Οἶνος, καὶ τὰ λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ
Ὀξυτέραν πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀίδην.

Hinc profluxit iſtud:

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora noſtra:
Conſeruant eadem, balnea, vina, Venus.

Plerunq; enim horum exceſſus tandem generat filiam podagram, quam ſemel ſuſceptam, nulli vnquam genero elocare poteris, etiam ampliſſimis dotatam diuitiis, ſed tibi perpetuò erit alenda. O ſobolem inamœnam, & ſæpe inemendabilem? cuius mentio hoc carmine continetur:

Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

Quidam ſic vertit:

Membrifragus Bacchus, cum membrifraga Cytheræa,
Progenerant natã mẽbrifragã podagram.

Sed ne ego Germanus, dum de vino latiùs me diffundo, largiùs infudiſſe cenſear, præſertim quod abſque exemplo meorum Commentatorum id agam, Minos enim ſatis breuis in vini laudibus eſt: Sanctius quoq; tali munere ſuperſedet, ne vinoſus arguatur, vt qui à parentibus quaſi hæreditario iure accepiſſe fatetur, vt eſſet abſtemius: Adducam ex temperatiore gente quendam, qui vini laudes breui compendio, ſed prolixa elegantia eſt complexus; qui ſic canit:

Vin, ſangue della terra,
Vin più caro a' mortai, che'l ſangue vero: Vini laus.
Benedetto il primiero,
Che ti trouò. Per te s'ardiſce in guerra,
E ſi ſta lieto in pace;
Diſcacciator verace
De l'humana triſtezza,
E teſor d'allegrezza.
Liquefatto rubin, tenera gioia,
Ch'entrata a' noſtri ſeni
Altra gioia inuiſibile diuieni.

Vinum igitur eſt, quod robur & vires homini addit, eaſdemq; mox adimit: vnde & à vi nomen traxit, acuit ingenium, liberat cor metu, primùm ex tellure gignitur, à ſole coquitur; & quamdiu ligneis vinculis coercetur, nihil horum præſtat. Aperiantur ergo carceres, & proſiliat equus iſte poeticus; ſic enim Niceratus nobili epigrammate vinum vocat, quod huc aſſcribam: Vinum equus Poetarum.

Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ.
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τίκτοις ἔπος.

id eſt:

Iucũdo ſonipes vati eſt in carmine Bacchus,
Nam perit epota nobile carmen aqua.

Idem ſenſit Horatius:

Nulla placere diu, neque viuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Martialis:

Poſſum nil ego ſobrius, bibenti
Succurrunt mihi quindecim Poetæ. Ergo
Bacche, bibat doctus tua munera, ruſticus vndam.

Vel mitius nonnihil:

Docti vina, rudes Zythum, pecus hauriat vndam.

Vide Adagia, *Non eſt Dithyrambus, ſi bibat aquam.* Et, *Aquã bibens, nihil boni paries.* Sed hoc Emblema cum Salomone concludo: *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè ſumptum; ad iucunditatem enim creatum eſt, non ad ebrietatem, quæ te vita defraudet.*

Pru-

Prudentes vino abstinent.

EMBLEMA XXIV.

QVID me vexatis, rami? sum Palladis arbor:
Auferte hinc botros; virgo fugit Bromium.

COMMENTARII.

I. STET olea arbor ramis suis, & perpetuo suo virore decora, ad cuius radices implantata sit vitis, quæ sursum serpendo palmites suos cum oleæ ramis implicet.

II. *Contradictio conciliatur.* VIDETVR hic παλινῳδεῖν. Superiori enim dixit epigrammate, eum, qui à vino abhorreat, haudquaquam prudẽtem euadere: quod rationibus aliquot, si non omninò necessarijs, saltem tamen probabilibus confirmari potest. Nunc autem prudentes à vino abstinere debere ponit. At hæc inter se sic conciliare est facile, si dicamus prudentis esse vino moderatè vti: secus enim sumptum, rationem obturbat, curas, vigoremque animi impedit, vt meritò cesserit in Prouerbium, *Sapientiam vino obumbrari*, ait Plinius. Sanctius titulum malè collocatum esse censet, cum epigramma de virginibus tantùm agat, quibus vinum dandum non est: hanc igitur discrepantiam conciliat mutato lemmate, sic: *Virgines vino abstinent*. Porrò hic oliua, Mineruæ arbor, vitem increpat, quæ suos ramos implicet, & admoueat oliuis; eiusque coniunctionem & societatem deprecatur. Sumptum est autem distichon ex eo Græco incerti: *Fons Emblematis.*

Παλλάδος εἰμὶ φυτὸν, βρομίου τί με θλίβετε κλῶνες;

Αἴρετε τοὺς βότρυας· ἡ παρθένος οὐ μεθύω.

Quod Iambicis dimetris sic reddidit Politianus:

Quid me implicatis palmites,
Plantam Mineruæ, non Bromij?
Procul racemos tollite,
Ne virgo dicar ebria.

Minos autem sic:

Palladis sum planta, Bromij cur me affligitis rami?
Tollite racemos: virgo ego nõ sũ ebria.

Quid me palmitibus premitis? sum planta Mineruæ;
Tollite mi vites: vina puella fugit.

III. *QVID me vexatis*] premitis, infestatis. De verbo *vexo*, vide Gellium lib.2. cap.6.

Rami] Palmites, pampini.

Oleæ qualis arbor. *Sum Palladis arbor*] Olea seu oliua, arbor est in Hispania atq; etiam in Italia notissima & frequentissima; Germanis verò, & Septentrionalem plagam inhabitantibus penè incognita, gaudet enim regione subcalida & temperata: nobis Tirolensibus ob vicinitatem Italiæ satis innotescit, præsertim ei parti, quæ lacui Benaco, vulgò *lago di Garda*, vnicæ (vt ferunt) carpionum piscinæ, adiacet. Huic folia nunquam deficiunt, semperq; frondet, crescit lentè & tardius, perdurat tamen annis plurimis: fructum fert vtilissimum, baccas nimirum oblongas, prunulis similes, ex quibus oleũ conficitur omnium præstantissimum, sed & esui salitæ ac præparatæ accommodantur. Oleę autem folia (dictu mirabile) brumali & solstitiali die conuerti, vt quæ pars eorum fuerat inferior & occultior, eam supra ferri, atq; ad oculos & Solem exponi, prodit, & seipsum expertum dicit Gellius in Att.noct. lib.9. cap.7. Contingit autem (vt hoc obiter addam) bruma seu solstitium hybernum Sole existente in Capricorno ipsis Idibus Decemb. estq; dies omniũ breuissima. *Solstitiũ quando cõtingat.* Solstitium verò æstiuum contingit Idibus Iulij, Sole in principio Cancri existente, estque dies anni longissima. Oliua coronabantur equites, triumphantes, & ouantes; gestantibus indicium erat pacis: vnde pacifera dicta. *Olea Mineruæ sacra.* Oleam Mineruæ sacram esse superiori Emblemate diximus, idque testatur Plinius lib. 12. cap. 1. lib. 15. cap. vlt. & 17. cap. 44. Martianus Capella lib. 6. Sidon. Ouid. lib. 6. Metamorph. Virgil. 2. Georg.

Adsis, ò Tegeæ fauens, oleæq; Mineruæ Inuentrix.

Oleũ, inquit Phornutus, munus est, quod mortalibus dedit Minerua. Ideo autem Mineruæ donum esse creditur, quod semper in virore sit, glaucumq; colorem præ se ferat. Oleum adulterari nequit per aliũ humorem, verùm semper in sua sinceritate persistit: itaq; non dissimile est virginitati. Virgo creditur Pallas, vt inquit Põticus Heraclitus, quia *ἄφθονον ἀεὶ τὸ φρόνημα*. id est, *Nunquam consenescit prudentia*, neque vlla inficitur labe. Neq; vsibus humanis polluitur olea; vnde non temere Deorum aris accendebatur. Græci quidam negabant ab impudicis plantatam oleam crescere, fructumq; ferre: itaq; à virginibus & castis duntaxat inseri volebant. Sed audiamus carmina, quæ ex Auieno se transtulisse Perottus testatur:

Olim quas vellent in tutela sua — *Arbores Dijs sacra.*
Diui legerunt arbores: quercus Ioui,
Et myrtus Veneri placuit: Phœbo laurus,
Pinus Neptuno; populus celsa Herculi.
Minerua admirans quare steriles sumeret,
Interrogauit causam. Dixit Iupiter:
Honorem fructu ne videantur vendere.
At me Hercules, inquit, quid quisq; voluerit,
Oliua nobis propter fructus est gratior.
Tunc sic Deorum genitor, atq; hominũ sator:
O nata, meritò sapiens dicere omnibus.
Nisi vtile est, quid facimus, stulta est gloria.

Oleo inuncti reges Iudæorũ. Oleum etsi Iudæorum regibus vngendis erat olim proprium, vt ait Lactantius lib. 4. de vera Sap. cap.7. adeo vt reges illi omnes Christi, id est, vncti fuerint appellati, (vt Psal. 105. *Nolite tangere Christos meos*) à Christo videlicet, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, Apocal. 19. *Et alij.* Mos tamen iste ad alias quoq; gentes postea dimanauit. Nam & Vlyssem reducem ab Eurynome domi suæ primum lotum, deinde oleo vnctum fuisse, priusquam perpulchrè vestiretur, Homerus indicat. *Causa.* Ideo autem veteres Reges vngebant, & tãquam stellarum rore caput liniebant, sapientiæ sedem oleo dignam, quod Mineruæ ijdem consecrarunt: quamquam vnctionis istius etiam alia dari potest ratio, quod Regem non modo aduersus hostes, sed etiam domi cõtra scelera & insidias pugnare deceat; ideoq; par sit, cum oleo inungi, velut obluctantem & arduum athletam in sacris priscorum ludis, qui Ioui, vel alii cuipiam

numini,

numini, aut manibus per inferias edebantur. Vnde apud Virgilium:

Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socij.

Stephan. Forcatulus lib. 6. de Gall. imper. & Philos. Sed nunc ab oleo ad butyrum (hem, lapsus sum) ad botrum.

Botros] βότρυς, Βότρυος, declinãt Græci, significat gemmam; συνεκδοχικῶς pro racemo accipitur.

Virgo fugit] puella verecunda & pudica procul est ab omni temulentia, abhorret à vino.

Bromius cur dictus Bacchus. Brontes.

Bromium] Bromius dictus est Bacchus, παρὰ τὴν βρόντην, i. *à tonitru*, quod dum nasceretur, est auditũ, vt fabulantur. βροντάω .n. *tono* significat. vnde Brontes ille gigas, Vulcani famulus dictus fuit. Vel dicitur à βρέμω, *fremo, strepo.* Iuuen. Sat. 6.

------ *Bromium committere noli.*

& ad rem apposité Theogoniæ scriptor non inuenustus, Pylades:

A strepitu Bromius, quod vociferetur Iacchus:
Quòd curis soluat corda, Lyæus erit.

Reperi citatum ex Ennio Athamante:

His erat in ore Bromius, his Bacchus pater
Illis Lyæus vitis inuentor sacræ.

Bacchi cognomina.

Multa Baccho nomina indita expressit Ouid. 4. Metam.

Thuraq; dãt, Bacchumq; vocant, Bromiumque, Lyæumque,
Igniuomũq; satũmq; iterũ, solũq; bimatrem:
Additur his Nisensq; indetõsusq; Thyonæus,
Et cum Lenæo genialis consitor vuæ,
Nycteliusque, Eleusque parens, & Iacchus, & Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. -----

De Bacchi cognominibus prodita plura sunt à Lylio Gyraldo in hist. Deor. & à Iuliano Aurelio, & alijs

IV. MVLTA nobis præcipiunt scriptores & sacri, & profani de vini vsu, & eius incõmodis, ex quibus aliqua afferre operæ erit precium. Virgilius in Opusculis:

Veneris & vini proprietates, & cognatio.

Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore,
Vno namq; modo vina, Venusq; nocent.
Vt Venus eneruat vires, sic copia vini
Et tentat gressus debilitatq; pedes.
Multos cæcus amor cogit secreta fateri:
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum sæpe parit ferus exitiale Cupido:
At Lapithas bello perdis, Iacche, graui.

Quare hoc epigrammate olea, quæ est pacis & tranquillitatis signum, vitem à se arcet: ex vino namq; nascuntur plerunq; discordiæ, rixæ, & bella, id testante sapientissimo Salamone, Prouerb. 20. Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas: Quicunq; his delectatur, non erit sapiens. Sed & hoc, præsertim fœminis, meliori illi sæculo sancte obseruatum ait Valer. Maxim. lib. 2. ca. de institutis antiquis: Vini, inquit, vsus Romanis fœminis prorsus ignotus fuit, ne in aliquod dedecus prolaberentur; quoniam proximo à Libero patre incontinentiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Quæcunque enim fœmina vini vsum immoderatè appetit, ea & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit. Hęc ille. Iuuenal. Sat. 6.

------ *Quid enim Venus ebria curat?*
Inguinis & capitis quæ sint discrimina nescit.

Romulus sobrius.

Cuius quidem rei non inscius Romulus, vino semper est vsus parcissimo. Quodq; antiquitus Romanis mulieribus vinum bibere, perinde ac si in adulterio deprehensæ, capitale fuerit, scribit Gellius lib. 10. c. 24. vnde institutum, vt cognatis osculum ferrent, deprehendẽdi causa, quò indicium odor faceret si bibissent. Sed & M. Cato refert, non solùm probro affectas, sed mulctatas quoque à iudice mulieres, nõ minus si vino vsæ essent, quàm si adulterium admisissent. Egnatius Metellus, vxorem, quòd vinum bibisset, interemit: cuius facti nec accusatorem, nec reprehensorem habuit, vnoquoq; existimante optimo exẽplo illam violatæ sobrietatis pœnas pependisse, ait Val. Max. lib. 2. c. 1. Polybius etiam testis est, matronas liberas vino abstinuisse, vt etiam seruos, item & ephebos omnes ad annum vitæ tricesimum, quod & apud Massilienses in vsu fuisse nonnulli tradunt. Proditum est ab Æliano, lib. 2. cap. 37. De var. hist. Zaleuci legem apud Locrenses fuisse, qua si quis merum bibisset, nisi valetudinis causa medico id iubente, morte mulctabatur. Ex quibus perspicuum est, quàm olim odio habiti sint ebriosi, vinoque dediti. Οἶνος (inquit Plato in Cratylo) διὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν. hoc est, vinum dicitur ab eo, quod existimatione ac opinionum vanitate mentem oppleat Et Plutarch. de tranquillitate animi: Vini & carnium plenior vsus corpus quidem validum, athleticaq; firmitate facit

Romanæ matronæ vinũ non attingebant.

Quibus vinum interdiceretur.

Vinũ vnde dictũ.

cit, animum verò imbecillum & fragilem. Et Ouidius:

Nox, & amor, vinumq; nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat, Liber, amorq; metu.

Propertius:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.

Prouerbium vetus est, *Anima sicca, sapientissima*. An vero etiam conciliabimus ad epigraphen huius distichi Plautinũ illud? Non vinum moderari, sed vino solent, qui quidem probi sunt. Retuli paulò antè monitum Polybij certè graue, καθ' ἐὰν ἐςὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον, fieri non posse, vt quæ vinum biberit mulier, lateat. Bellè consentit illud Varronis ex Agathone: Virgo de conuiuio abducatur ideò, quòd maiores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt. Dionysius legem primùm à Romulo scriptam fuisse testatur lib.2. de prohibito temeto fœminis. Vinum siquidem, iuxta prouerbiũ, lac Veneris dicitur. Ouid. 3. Artis: *Vinũ lac Veneris.*

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo,
Digna est concubitus quoslibet illa pati.

Virginibus deniq; præsertim sacris, imò & omni adolescenti, virus & toxicum esse vinum, adhortatur egregiè D. Hieronymus epist.44. Si experto, inquit, creditur, moneo præcipuè, vt virgo, seu sponsa Christi vinum tamquam venenum fugiat: hæc aduersus adolescentiam prima sunt arma dæmonum. Vinum enim & adolescentia duplex incendium voluptatis: quid oleum flammæ adiicimus? Hæc ille, & rectè sanè: Nã Venus in vinis, ignis in igne subest.

In statuam Bacchi.

EMBLEMA XXV.

DIA-

DIALOGISMVS.

BACCHE pater, quis te mortali lumine nouit,
Et docta effinxit quis tua membra manu?
Praxiteles, qui me rapientem Gnoſſida vidit,
Atque illo pinxit tempore, qualis eram.
Cur iuuenis, teneraque etiam lanugine vernat
Barba, queas Pylium cùm ſuperare ſenem?
Muneribus quandoque meis ſi parcere diſces,
Iunior, & forti pectore ſemper eris.
Tympana non manibus, capiti non cornua deſunt:
Quos niſi dementeis talia ſigna decent?
Hoc doceo, noſtro quòd abuſus munere ſumit
Cornua, & inſanus mollia ſiſtra quatit.
Quid vult ille color membris penè igneus? omen
Abſit, an humanis vreris ipſe focis?
Cùm Semeles de ventre parens me fulmine traxit
Ignivomo, infectum puluere merſit aquis.
Hinc ſapit hic, liquidis qui nos bene diluit vndis:
Qui non, ardenti torret ab igne iecur.
Sed nunc me doceas, quì vis miſcerier? & qua
Te ſanus tutum prendere lege queat?
Quadrantem addat aquæ, calicem ſumpſiſſe falerni
Qui cupit, hoc ſumi pocula more iuuat
Stet intra heminas: nam qui procedere tendit
Vltrà, alacer, ſed mox ebrius, inde furit.
Res dura hæc nimium, ſunt pendula guttura, dulcè
Tu fluis. heu facilè commoda nulla cadunt?

COMMENTARII.

I. ASTAT ſimulacrum Bacchi vitibus circumſeptum, forma iuuenili, imberbi, nuda, rubea, fronte cornuta, capite hederis redimita, manibus tympanum pulſante.

II. NON ex vno loco ſumptum eſt hoc Emblema, multa enim continet, quæ ſparſim alibi leguntur. Nos omnia ſingilatim diligenter aperiemus, ne quid interturbetur. Argumentum verò epigrammatis tale eſt. Bacchicæ ſtatuæ profert ἐπιμύθιον ἠθικὸν per Dialogiſmum, quo demonſtrat incommoditates & damna, quæ temulentiam conſequuntur: nam ex immodica vini potione ebrietas, ex ebrietate furor, quo nihil vel miſerius, vel exitialius videri, nedum cogitari poteſt. Deinde ſumendi vini legem quandam præſcribit, omnibus vtilem, & planè neceſſariam. Bacchus quidem iuuenis effingitur, quod vino hilares homines fiant, iidemq; annos quaſi iuueniles ferment, ſi ſobriè vtantur eo Dei munere. Tympanum & cornua eidem Baccho tribuuntur, ad ſtrepitum & furorem indi-

candum

candum, qui vinolentiam consequi soleat. Igneus est seu rubeus, ad vini naturam designandam, quod nisi aqua misceatur, non secus atq; ignis præcordia adurit, ebrietatem & furorem inducit. Itaque ad extremum, quot quibusve vini sit vtẽdum mensuris præcipit.

III. *BACCHE pater*] Cur Baccho Liberi patris impositum nomen sit, Plutarch. explicat κεφαλ. ῥωμαϊκῶν libro: quòd nimirum bibentibus libertatem ingeneret. Nonnulli enim per vinolentiam liberi & feroces efficiuntur: aut quia liba exhibuerit, aut quòd ille apud Eleutheras vrbem Bœotiæ, Eleutherius, id est, Liber appellaretur.

Quis te mortali lumine] Quis te hominum aliquando humanis oculis vidit, cum sis Deus? Hæc ad figmentum. Nam nefas olim fuit, Deos fuisse homines putare.

Et docta effinxit] Quis te pictor aut statuarius arte sua tam affabrè expressit?

Praxiteles. *Praxiteles, qui me, &c.*] Id Plinius attigit inter plurima Praxitelis opera laudatissima lib. 34. cap. 8. Oriundus hic celebris artifex ex ea Italiæ parte, quæ quondam magna Græcia dicebatur, & ob artis excellentiam ciuitate Romana donatus.

Ariadne à Baccho rapta. *Rapientem Gnossida.*] Ariadnen intelligit, Minois Cretensium regis filiam, quæ Thesei amore capta, Minotauri necandi occasionem ei præbuit, ea lege, vt se vxorem duceret. Sed eam Theseus in insula Naxo, quæ Baccho sacrata est, somno sepultam periurus reliquit, cuius misertus Bacchus, eam sibi connubio iunxit, quam in cœlo raptam, Coronam Gnossiam appellant. Ouid. 8. Metamorph.

Cur iuuenis Bacchus. *Cur iuuenis, &c.*] Ouid. 3. Fastorum?

Siue quid ipse puer sẽper iuuenisq; videris;
Et media est ætas inter vtrumque tibi.

Et in Metamorph.

---- *Tibi enim inconsumpta iuuenta,*
Tu puer æternus, tu formosissimus. ----

Iuuenis ideo effingitur, quòd ad iuueniles annos molliter transigendos maximè conferat, si parciùs, &, vt decet, sumatur: vel quòd hilares & lætos faciat. Gyrald. Syntag. 7.

Lanugo. *Lanugine vernat Barba*] pilis mollibus, à lanæ similitudine, vt est in malis cotoneis. Martial. lib. 2.

Dum tibi vernarent teneræ lanugine malæ.

Hinc ager vernans, hoc est, pullulans, floridus, viridis, lætus.

Queas Pylium cũ superare senẽ] Alludit ad Prouerbium, *Senem vel nolentẽ vinum saltare compellit.* Vnde etiam tritum illud:

Vinum facit vetulas leuiter salire,
Et ditescit pauperem, claudum facit ire,
Mutis dat eloquium, surdisque audire.

Cui conuenit illud ex Athenæo:

Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει. id est:

Insanire facit sanos quoq; copia vini.

Huc spectat quod Plato De legib. 1. ait: non solùm senem fieri bis puerum, verùm etiam temulentum. Per senem Pylium συνεκδοχικῶς, senem quemuis sapientem hominem intelligit, qualem Nestorem Homerus celebrat in Iliade. Quem tamen locum de Bacchi iuuenta non de vi, sed de ætate & tempore intelligendum esse mihi facilè persuadeo (ait Minos) cum Ioan. Fratre, viro sanè docto: mirari enim posset aliquis Bacchum iuuenem semper videri, cùm sit ille Nestore annosior. Nã & apud Lucianum Iupiter ridet Cupidinem, qui se puerum esse iactet, cùm sit ἀρχαιότερος πολὺ τοῦ Ἰαπετοῦ. Quam germanam explicationem lubens admitto, vt eruditam dignamque, quæ probetur omnium calculis. *Bacchi iuuenta.* Dicitur autem Nestor Pylius senex, à Pylo, oppido in Peloponneso in Messenia versus occidentem à Neleo condito, vbi regnauit. Ouid. epist. Heroid. *Nestor.*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus, incerta est fama remissa Pylo.

Porrò *Nestorea senecta*, iam in prouerbiũ abijt, de senibus viuacibus. Sed non tot annos vixisse Nestorem, quot vulgò creditus est, facile quiuis conijciet ex Quæstionibus Porphyrij super Homerum, cùm disserit, quid sit γενεά. Est autem γενεά, spacium triginta annorum, id est, pariendi ac generandi perfectius spacium, quod annorum triginta periodum conficit. Quo nomine sexagesimum attingens annum, duas videtur implesse vitæ γενεάς. Si verò vltra pergat, in tertia iam vtiq; censebitur. Quod de Nestore cecinit Homerus: *Nestorea senecta.* *Γενεὰ quid.*

τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο,
ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν. id est:

Huic iam duæ quidem ætates mortalium hominum

Defecerant, qui cum ipso antea simul nutriti sunt & geniti,
In Pylo diuina, cumq; tertijs regnabat.

Quo in loco Commentator ait: ἰστέον ὅτι οἱ παλαιοὶ τὰς γενεὰς ἐψήφιζον ἐτῶν τριάκοντα. hoc est: *Sciendum est, quod veteres geneas numerabant annorum triginta.* Eadem & Censorinus scribit in lib. de die natali & Plutarchus de oraculorum defectu. Herodotus in Euterpe. Nam tres virorum progenies centum anni sunt. Tertio quoq; Odyss. reperit Homerus Nestoris ætatem. Huius opinionis est quoq; Acron super Horatium, lib. 2. Carm. Ode 9. Nam quod cecinit Ouid. in 12. Metamorph.

------ *Vixi*
Annos hos centũ, nunc tertia viuitur ætas.

fabulosè potiùs dixit, quàm historiæ veritatem secutus: nam ait in 8. eiusdem operis, Nestorem primis annis & Tyndaridas, Pirithoum & Theseum, Peleum & Laertẽ, aliosq; complures simul coijsse, vt aprum Melagricum occiderent. Atqui Helenam rapuerat Theseus, quamuis senex pusiliã, authore Plutarcho. Præterea viuebat Laertes post reditum Vlyssis, vigesimo post captam Troiam anno. Deniq; ne pluribus agam, sic Nestorem ad tertiam ętatẽ peruenisse intellige. Prima fuit, quando Hercules Pylum oppugnauit. Secunda, quæ inter illud tempus, & Troianam expeditionem intercessit. Tertia, quando pugnabat in bello Troiano.

Tres Nestoris ætates.

Muneribus quandoq; meis &c.] Si sobriè vino vsus fueris: nam hic *parcere*, est φείδειν, non omnio νήφειν. Virg. ad finem 1. Æneid.

Munera, lætitiamq; Dei.

Scio ab alijs legi, *die*, pro diei; sed hic scrupus me nihil moratur. In appendicibus Virgilianis:

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum,
Ne te muneribus lædat vterq; suis.

Iunior &c.] Duo præstat vini vsus moderatus, floridam ętatem, & vires corporis.

Tympanum.

Tympana non manibus] Tympanum (ait Sanctius) instrumentum erat ex vna parte membrana clausum, intus vacuum, quod baculo pulsatur: vti eo solebant in sacrificio matris Deorum. Huic simillimũ esse videtur instrumentum illud, quo Æthiopes nunc vtuntur in nostra Hispania, præcipuè in locis maritimis. Est quoque tympanum instrumentum, quo saxa subuehũtur, alio nomine γέρανος, id est, *grus.* Sic ille. Tympani descriptio extat apud Suidam, qui in verbo *Tympana*, sic scribit: Indi tubæ loco flagella quatiebant, habebant & tympana horribilem quẽdam bõbum edentia: quæ sic confecta erant. In abietis (Lipsius palmæ arboris, interpretatur) stipitem excauatum nolas siue tintinnabula ex orichalco inserebãt, & os deinde vasis taurino corio obtegebant, atq; ita tympanum id in altum ferebant, cõcutiebantq; in acie. Tum quę in eo erant tintinnabula, & multa, & magna, atq; intus in operto sonantia, obscurum & inconditum edebant sonum, mugitui non absimilem. Fuit ergo tympanum illud infra rotundum, supra planum, atq; ibi corio obductum, quod bacilis pulsabatur: qualia sunt hodie equestria nostra tympana (*Heerpauggen*) quanquam etiam ligno cauo ex vtraque parte pellem obductam fuisse scribat Isidorus, id tamen instrumenti genus non tam tympanum, quàm Symphoniam appellans. Tympanum luxuriæ instrumentum dicitur à Iustino, lib. 30. Suspicor Baccho tribui tympanum, tanquam hilaritatis signum notissimum, vel propter strepitũ inconditum, quem edere interdum solent, qui vino sunt onusti. Plutarchus de Ptolemæo Iuniore, qui temulentus in palatio, tympano comploso obambulabat: *Graue, inquit, & calamitosum si Cleomenes operiretur otium dissolutum Regis Cybeleij præstigiatoris; vbi primùm illi tympanum posuerit, & tripudiantium cœtus dimiserit.* Græcè ita: δεινὸν γάρ εἰ Κλεομένης κάθηται μητραγύρτου βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπόθηται τὸ τύμπανον, καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον. Ouid: 4. Metamorph.

Tympanum cur adiunctũ Baccho.

Quacunque ingrederis clamor iuuenilis, & vna
Fœmineæ voces, impulsaque tympana palmis.
Concauaq; æra sonant, longoq; foramine buxus.

Capiti non cornua desunt] Ouid. in Epist. Sapphus:

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Nam priùs ab Orpheo in Hymnis εὔκερως, καὶ δίκερως est appellatus. Hoc loco admonendi mihi sunt Philologi, Bacchum veteribus κερασφόρον depictum

Bacchum cornutum qui finxerint.

ctum, id est, cornutum, aut cornigerum: vel quòd primus rationem boum copulandorum ad agriculturam inuenisse credatur: vel quòd eius pater Ammon cornutus colebatur. Plato aliam causam historicam retulit 2. Legum, & post eum Athenæus Dipnosoph. 2. Olim soliti erant in capiendo potu cornibus vti pro poculis. hinc verbum κεράσαι, pro, *vinum fundere*: & κρατὴρ, quasi κερατὴρ, quod à nomine κέρας deflexum est. Pompeius Festus ad moralem sententiam accedit, quòd qui temulenti sunt, adeò interdum truces apparent, vt cornua habere videantur, & Scholiastes Horatii ad Odam 19. secundi Carm. ibi,

Te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.

ait cornua Baccho tribui solita, quia ebrietas arrogantiam & audaciam gignat. Vnde qui bibit plus nimio, si soluat acutæ verbera linguæ, liberius notum ignotumque ferit, & arcana siqua tacenda suscepit, effutit nullo delectu. Cur igitur Bacchus cornutus, deque primo vsu poculorum, qui è cornibus erant, quædam attigimus. Certè apud Xenophontem legimus, Græcos non nisi corneis vsos poculis; & Nicandri interpretes non ignorarunt, cùm nondum apud gentes vasa excogitata essent. Noster hic suo more ad mores & Philosophiam referre, quàm ad historiam maluit.

Corneis vsi poculis veteres.

Hoc doceo, nostro quod abusus &c.] Sic Plinius lib. 23. cap. 1. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur, sic & oculi. Stomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur, tristitiæ cura hebetatur, vrina & algor expellitur, somnus conciliatur: Cõtrà, si nimius adhibeatur vini vsus, belluina cornua capessimus, & in furorem intolerabilem nonnunquam ruimus. Nõ me fugiebat, vnde vini, τοῦ οἴνου, appellationem Plato in Cratylo deduceret, quod etiam supra tetigi, nẽpe παρὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν, quòd opinione mentem oppleat: vel, vt & etymolog. ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, eo quòd iuuet & recreet. Sed ad hunc locum mihi satisfecerit Plutarchi monitũ ex 7. Sympos. Probl. 10. cuius hæc est sententia: Quod verò summum est, vt in consultatione de rebus arduis imprudens atq; imperitus rerum sequatur prudentiores, hoc vinum ebriis adimit. Ideò enim Plato vino nomen ait impositum esse οἶνος, quòd efficiat, vt qui biberint, sapere se putent, οἴεσθαι νοῦν ἔχειν. Vini effecta quædam adduximus, cum superiore commentatione adiungo. Menandri celebratur illud:

Οἶνος vnde dicatur.

ὁ πολὺς ἄκρατος μικρὰ ἀναγκάζει φρονεῖν. *Immoderatum merũ nos parum sapere cogit.* Plato 2. legum, censet optimum fore, si quemadmodum Carthaginẽses olim, miles in castris nunquam vinum gustet, sed toto expeditionis tempore aquam bibat: seruis nunquam permittatur: magistratus abstemii fiant, quamdiu munere publico funguntur: iudices, iique, qui rebus præsunt publicis, vinum omninò non attingant, quo tempore causis & negotiis vacant. Ex Eripho Comico citantur hæc,

Quibus vinum prohibitum.

Λόγος γάρ ἐστ' ἀρχαῖος, οὐ κακῶς ἔχων.
Οἶνον λέγουσι τοὺς γέροντας, ὦ πάτερ,
Πείθειν χορεύειν οὐ θέλοντας.

Innuit, iuxta vetus verbum, certè verum, tantam esse vini vim, vt senes vel nolentes saltare faciat.

Sumit cornua.] in effusam prolabitur audaciam. Ouid. 1. Artis:

Cornua.

---- tunc pauper cornua sumit,

& 4. Trist.

Iam feror in pugnas, & nondum cornua sumpsi;
Nec mihi sumendi causa sit vlla, velim.

Idem 3. Amor eleg. 10. quo loco significat se resipuisse, & ab amoris laqueis extricasse se, ait:

Venerunt capiti cornua sera meo.

Plato Dialogo De impositione nominum, οἶνον dictum vult, quasi οἰόνουν, nẽpè διὰ τὸ οἰήσεως ἡμᾶς ἐμπιμπλᾶν. quod Horatius 1. Carm. videtur circumlocutione expressisse:

---- sæua tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Attollẽs vacuũ plus nimio gloriæ verticem,
Addis cornua pauperi.

Ouid. 4. Fastorum:

Mitte pater caput huc, placataq; cornua vertas.

Cornua pro audacia Phornutus accipit, quod vinum audaces reddat. Vnde sumere cornua, pro insolenter se gerere, & arrogantem se præbere, præter alios Amm. Marcellinus vsurpauit initio lib. 20. vbi de Lupicino, quem Iulianus miserat ad Britannos tumultuantes: Supercilia erigẽtem vt cornua, inquit, &c. Athenæus lib. 13. οἴνου κατιόντος εἰς τὸ σῶμα, ἐπαναπλεῖ κα-

Sumere cornua.

κὰ

χἀ ἔπεα κὰι τὰ μαινόμενα: *Vino in corpus descendente, ascendunt verba improba & furiosa.*

Mollia sistra.] Ebrius ad musicam, vt asinus ad lyram. Sistro dulci & sonoro instrumento in sacris Isidis vtebantur veteres. Martial.

Sistrum.

Hæc quatiet tenera garrula sistra manu.

Ouid. de morte Tibulli:

Quid nos sacra iuuant, quid nunc Ægyptia
prosunt
Sistra? --

De Sistro, Pierium Hieroglyph. 48. diligẽter euolue. Instrumentum hoc æneũ fuit, curuum ad lebetis formam, vt Plutarch. commentario de Iside retulit: circum erãt parua quædam cymbala seu tintinnabula, & in eius parte superiore sculpta erat felis humana facie: in ima verò, figũra Isidis & Nephthys. Est autem sistrum Græca dictio, σεῖσον, à σείω, *quatio*, crepitaculum significans, vt ait magnus Etymologicus. Dicitur & σῆστρον, per η. *Mollia sistra,* dixit, non tam ob id, quòd sistra sint re ipsa mollia, quàm quod homines reddant molles & effœminatos.

Sistrum vnde dictum.

Quid vult ille color membris, &c.] Nuda fiebant Bacchi simulacra, inquit Phornutus, vt naturam vini ostenderent, quod arcana detegat. Horat. 1. epist.

Bacchus nudus.

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Qua de causa non immeritò vinum dicitur dulce tormentum, quod potentius quam vllus equuleus aut fidiculæ secreta extorqueat. Vnde

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem prospexisse laborant.

Rubedo autem colorem satis indicat, hincque cognomen Ignigenæ habuit. Strabo lib. 13. Habet enim vinum (vt refert ex Eratosthene Suidas) æquale cum igne robur: vbi hominem subierit, conturbat eũ, ceu Libycum mare Aquilo vel Auster; vnde quoq; prodit ea, quæ latent in mentis recessu, & virorum animum in vniuersum concutit. id est: οἶνος τοι πυρὶ ἶσον ἔχει μένος, εὖθ᾽ ἂν ἐς ἄνδρα ἔλθῃ κυμαίνει δὲ οἷα λιβύεσσαν ἅλα βορῆς, καὶ νότος. τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίνει, βυσσόθεν ἐκ δὲ ἀνδρῶν πάντ᾽ ἐτίναξε νόον.

Bacchus igneus.

Cum Semeles de ventre parens eiecat.] Hunc versiculum cum tribus sequentibus ex lib. 1. Epigr. Græcorum excerpsit Alciatus, tit. εἰς οἶνον, Tetrastichon Græcum Meleagri sic se habet:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον ὅτ᾽ ἐκ πυρὸς ἥλαθ᾽ ὁ κοῦρος
Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Bacchus cur nymphis temperãdus.

Bacchus vt è flãmis puer exiliisset, in vndis
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere,
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus: at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Id Claudius Minos ita olim conabatur reddere:

Nymphæ Bacchum, cùm ex igne prosiliit infans:
Abluerunt, in cinere nuper volutatum.
Ideo cum Nymphis Bromius suauis: si verò ipsum prohibeas
Misceri, capies ignem vtiq; ardentem.

Prosiliit rapido cũ Bacchus ab igne puellus,
Est Nymphis lotus puluerulentus adhuc.
Cum Nymphis ideo gratus fit Bacchus: at illum
Ni miscere sinas, igneus ardor erit.

Bacchi natiuitatem & res gestas vide apud Homerum in hymnis Bacchi, & apud Ouidium in fine 3. Metamorph. Extant & Orphei hymni in eundem. Fabula sic narratur: Iupiter captus amore Semeles, filiæ regis Thebarum, eam grauidam reddidit; quare Iuno irata, vt eam de medio tolleret, formam vetulæ assumpsit, eius nutricis, ad eamq; accedens persuasit, vt experiretur, an Iupiter verè & ex animo illam amaret: idq; hoc modo, ab eo aliquid magni petendo, nempe velit talis & tantus secum concumbere, qualis & quantus cum Iunone coniuge sua consueuisset. Semele igitur experiri volens (vt sunt mulieres illius rei, præsertim nouæ, cupidissimæ) summoperè petiit. Iupiter autem Semele iurauerat, se quidquid ab eo peteret daturum; ideoque vt iusiurandum seruaret, illam flagrãti fulmine occidit adhuc prægnantem: infantulum autem nondum maturum partui, ex ventre eius sumens, femori suo imposuit, ac tamdiu fouit, donec menses maternos compleret. Ouidii versus de ortu Bacchi hi sunt:

Bacchi natiuitas.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab aluo
Eripitur, patrioq; tener (si credere dignum est)

Insuitur

Insuitur femori, maternaq; tempora cõplet. Pomponius Mela libro de situ orbis 3.cap. 7. de India sic ait: Vrbium, quas incolunt, Nysa est clarissima & maxima, montium Meros Ioui sacer: famam hinc præcipuam habent, quod in illa genitum in huius specu liberum arbitrantur esse nutritum. Vnde Græcis autoribus, vt femori Iouis insutum dicerent, aut materia ingessit, aut error. Sic ille. μηρος autem, id est *meros*, coxam seu femur significat: hinc dictus est Bacchus à Poetis Dithyrambus, παρὰ τὸ δύο θύρας βῆναι, id est, *quòd duabus ianuis exierit*: hoc est, vtero Semeles, & Iouis femore, Quamuis alij Dithyrambum dictum existiment, quasi Lythirambum, vt est apud Pindarum, quod Iupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucem proditurō, inclamasset: λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα. ac si dicat: *Solue suturam, solue suturam.* Vel quod secreta promẽs os dithyron faciat; nam eidem loquacitatis ratione picam sacram esse prodidere. Plinius eadem ferè, quæ & Pomponius narrat, lib. 6, cap. 21. Nec non, inquit, & Nysam vrbem plerią; Indiæ asscribunt, montemque Merum Libero patri sacrũ, vnde origo fabulæ Iouis femine editum. Hæc Plinius Phornutus autem in lib. de Nat. Deorum sic inquit: Insutus est femori Iouis, vt partus immaturus ad maturitatem & perfectionem veniret Quod vinum pedibus (qui per femora significantur) calcatum ad perfectionem festinet. Prima enim botrorum digestio & concoctio non est vsui idonea: vbi autem pedibus calcati fuerint, promanat vinum, & perfectionem accipere incipit. Prima vini concoctio fit tẽporis ratione per calorem radiorũ Solis feruente æstu. Secunda fit pedum ministerio per calcationem, qua vinum è botris elicitur, & exprimitur, quasi id necessario femorum vi cõtingat. Hactenus Phornutus. Afferam, si commodè possim, quę Philo Iudæus habet, lib. Quod omnis probus liber, de Theodoro & Lysimacho loquẽs: Cùm, ait, Lysimachus præterea rogasset, num & è patria fugatus esset propter suorum inuidiam ciuium: respõdisse Nequaquam, sed propter excellentiam ingenij, quod patria minimè capiebat. Sicut enim Semele Baccho grauida cum nõ potuisset perferre vterum, Iupiter eam miseratus, abortiuum ambussit, & inter Deos retulit: sic cùm patria mea minor esset, quàm vt caperet Philosophum, bonus quispiam, siue Deus, siue Genius, Athenas, in locum fortunatiorem commodioreque me transtulit, & cæt. Porrò Bacchi nutrices, vires intelliguntur, quas Lycurgus pepulit per montem Nyseron: quia consuetudo fuit asseruandi vini causa admiscere marinam aquam. Idem videtur sentire Athenæus Dipnosophist. 11. cap. 3. quo loco rationem reddit, cur Nymphæ dicãtur Bacchi nutrices, nẽpè quòd aqua immista vinũ augeat, & temperet. Prisci autem illi Ioui duas nutrices, Iunoni vnam, Apollini duas, Baccho plures attribuerũt, quòd oporteat hunc Deum pluribus nutricum Nympharum mensuris mansuefactum esse ac domitum. Referam huc lepidum Cœlij Rhodigini Epigramma, quod, ni fallor, è Græco confinxit:

Ardentis Semeles audẽs puer excidit aluo,
Ardebatq; vno mater & ille rogo.
Et spes nulla sup miseræ succurrere matri.
At puer in flãmis non tamẽ vstus erat;
Ogygis occurrit, sed non prius attigit illum,
Succubuit multæ quã Iouis ignis aquæ.
Ignis abit, sed non abijt vis ignea prorsus.
Quiq; cuti summæ parcit, in ima furit.
Nymphæ igitur procul: O puerum ne tangito, clamat,
Quisquis es, ignis enim est, ni priùs imbre laues.

Hinc sapit hic, liquidis &c.] Quod etiam admonebat Plato, Bacchum temulẽtum Deum sobrijs Nymphis temperandũ esse, id est, vinum aqua miscendum. Huc facit illud Plutarch. disputatione, An seni regenda Respub. Aquam mero miscemus, quo Deũ furentem (vt cum Platone istuc) sobrio altero castigatum temperemus. ὥς φησιν Πλάτων ἐπὶ τοῦ μιγνυμένου πρὸς ὕδωρ ἀκράτου, μαινόμενον θεὸν ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι σωφρονίζεσθαι κολαζόμενον. Idẽ de Philosophis, qui non minus literatis sermonibus cõdiunt apparatũ conuiuij, quàm vinum aqua diffusa diluit, οὐχ ἧττον ταῖς Μούσαις τὸν Διόνυσον ἢ ταῖς Νύμφαις κεράννυντες: *nõ minus Bacchũ Musis, quàm Nymphis permiscentes.* Huc pertinent Cnemonis verba ad Nausiclem, lib. 5. Æthiop. hist. apud Heliodor. καί μοι δοκεῖς καὶ τοῦ δαιμονίου μάλιστα συνιέναι, τὸν Ἑρμῆν τῷ Διονύσῳ συγκαθιδρύων, καὶ λόγων ἥδυσμα τῷ πότῳ συναναχέων.

Meros mons.

Bacchus cur Dithyrãbus dictus.

ἐπιμύθιον φυσικὸν de ortu Bacchi.

Bacchi nutrices.

Aqua tẽperãdum vinum.

ναυαγίων. *Videris mihi sacræ rei tenere optime rationem, qui cõiungis Baccho Mercurium, & orationis condimentum poculis admisces.* Eiusdem lege quæstionem primam Sympos. 3. Huc facit illud Antinoi, ni fallor, apud Homerum Odyss. φ.

--- οἶνός σε τρώει μελιηδὴς, ὅς τε καὶ ἄλλους
βλάπτει, ὅς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ' αἴσιμα πίνῃ.

Vinum lædit dulce, quod & alios
Lædit, quicunq; ipsum abundanter capit,
neq; decenter bibit.

At quæ causa incusandi vini, si quis damnum inde cõsequatur: οὐ γὰρ οἶνος ταῦτα, οὐδὲ ὁ διόνυσος ποιεῖ, τὸ δ' ἄμετρον τῆς πόσεως, καὶ τὸ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος ἐμφορεῖσθαι τοῦ ἀκράτου. ὅς δ' ἔμμετρα πίνῃ, ἱλαρώτερος μὲν, καὶ ἡδίων γένοιτ' ἄν, id est: *Non enim vinum hoc, neq; Bacchus facit, sed immoderatus potus, & vltra quàm decet, & satis est. Cæterùm si quis moderatè bibat, hilarior quidem & iucundior fieri solet.* Theocritus Eidyllio 13. à Baccho dari hominibus lætitiam & dolorem ait:

Vinum lætitiam & dolorem dat.

οἷα διώνυσος δῶκ' ἀνδράσι χάρμα καὶ ἄχθος.

Apud Euripidem Bacchi verba sunt interitum minitantis Pentheo, à quo se cõtemni senserat: *Agnosce Dionysium filium Iouis, qui si eius auctoritatem spectes, Deus est vehementissimus, idemq; hominibus mitissimus.* id est: γνώσεται δὲ τὸν Διὸς Διόνυσον, ὅς πέφυκεν ἐν τέλει θεὸς δεινότατος, ἀνθρώποισι δ' ἠπιώτατος. quod dictum est pro moribus vtentium: qui enim sapiunt, eo moderatè vtuntur: qui secus, furorem Bacchi suo non leui malo experiuntur. Et id explicant duo verba, χάρμα καὶ ἄχθος, ex versu Theocriti à nobis adducto: quorum prioris à Marone vis explicatur ad finem 1. Æneid. vbi dicitur, *Lætitiæ Bacchus dator.* vt Hesiod. 2. Operum: δῶρα Διονύσου πολυγηθέος. Horatius, Ode 14. 2.

---- *mero*
Tinge pauimentum superbo
Pontificum potiore cœnis.

Varij effectus vini.

Tristi autem homini & mœsto Plautus bibendum monet, vt bilem diluat. Et M. Tullius 3. disput. Tusc. Calicem mulsi infungendum esse dicit nescio cui, vt plorare desinat: hæc quidem de altero verbo χάρμα; alterum verò, ἄχθος nempe, dicitur de anxietate animi, deq; mœstitia. Est enim compertum, eos qui meraco vtuntur, fieri melancholicos & obliuiosos, atque interdum furiosos. Virgil.

Bacchus & ad culpam causas dedit: ille furentes
Cẽtauros letho domuit, Rhætũq; Pholumq;
Et magno Hylæũ Lapythis cratere minãtẽ.

Ponticus Heraclides lib. De allegorijs Homericis, id perspicuè docuit, citans illud ex Iliad. ζ. ὅς ποτε μαινομένοιο διωνύσοιο τιθήνας, &c. ait enim Bacchum seu Dionysium μαινόμενον appellatum à Poeta, id est, insanum & furentem, quòd nimio vino insani homines fiant. Hinc veteres merum non sine noxa biberunt, donec Staphylius Sitheni filius docuisset vini diluendi rationem. Cæterùm quòd vinum linguam impediat, balbutiemq; inducat, Romæ olim Mercurio non vino, sed lacte sacrificabatur: quo volebant intelligere, facundiæ quasi lacteam minimeq; impeditam dulcedinem; quod ipsum non vbiuis, sed in vico, quem Sobrium nuncupabant, fieri solemne fuit. Verùm quia de vini varijs effectibus sermo incidit, non puto me lectori grauem futurũ, si plerosq; in fasciculum collectos huc afferam, idq; ex venerandæ antiquitatis monumentis traducto carmine, quod forsitan Pacuuij abauus parenti suo (bonæ memoriæ) compositum ad seram posteritatem transmisit; quod sic se habet:

Ebrietatis species

Bis sex credatis species sunt ebrietatis.
Ebrius est primus sapiens: est alter opimus:
Ternus grande vorat: quartus sua crimina plorat:
Quintus luxuriat: sextusq; ꝑ omnia iurat:
Septimus accendit: bis quartus singula vendit:
Nonus nil celat, qđ hẽt sub corde reuelat.
Sõnia denus amat: undenus turpia clamat:
Et cum sit plenus vomitum facit duodenus.

Da ligt der Haas im pfeffer. Im auskeren findt mans.

Torret ab igne iecur] Horat. 4. Carm.

Comessabere maximi,
Si torrere iecur quæris idoneum.

Idemq;

---- *meum*
Feruens difficili bile tumet iecur.

Vide Athenæum 10. Dipnosophist. cap. 9. Plin. lib. 14. c. 15. De Alexãdri vinolentia.

Sed nunc me doceas, &c.] Non sat fuit

Vino quomodo vtendum. ostendisse incommoda, & ægritudines, nisi remedia quędam adhibeantur. Pręceptum itaq; est de vino temperatè sumendo, nimirùm vt quarta pars aquæ semper immisceatur. Quod tamen præceptum pro ratione locorum, temporum & personarum ad ἐπιείκειαν reuocandum est. Prouerb. *Episcythizare.* Athenæus 10. cap. 8. & lib. 15. cap. 15.

Quadrãs *Quadrantem addat aqua &c.*] Quadrans est tertia pars assis; sumitur pro vase, quod tres cyathos contineat. Si vis (inquit) sumere calicem vini meri, adde illi tres aquæ partes. Calicem autem pro cyatho posuit. *Cyathus.* Cyathus autem idem est, quod vncia: sicq; constabit sensus iuxta Hesiodi præceptum, quo ad frugalitatem adhortatur homines, lib. 2. Georg.

Κρήνης τ' ἀενάου καὶ ἀποῤῥύτου ἥτ' ἀθόλωτος
Τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἵεμεν οἴνου. id est:
Fôtibus ex liquidis semperq; fluẽtibus adde
Tres lymphæ partes, vini non amplius vnã.

Hunc miscendi modum non attigit Chiliadum autor, in Prouerbio, *Bibe quinq; aut tres, aut ne quatuor.* quem vide. Neque Cœlius Rhodig. lib. 28. cap. 39. quamuis multa vterq; de vini symphonijs ad aquã doctissimè disputauerint. Est & epigramma Græcum Hesiodicæ sententiæ conueniens, incerti autoris:

Vinum vt miscendum. Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μὴδ' ἐλάχιστον.
ἐστὶ γὰρ ἢ λύπης αἴτιος, ἢ μανίης.
χαίρει κρινάμενος τρισὶ νύμφαις τέταρτος αὐτός,
τῆμος καὶ θαλάμοις ἐστὶν ἑτοιμότατος.
εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας,
βαπτίζεται δ' ὕπνῳ γείτονι τοῦ θανάτου. id est:

Nec minor esto modus Bacchi, nec largior æquo:
Hinc mœror mentes occupat, inde furor.
Quartus tres secum Nymphas admittere gaudet:
Sic thalamis aptus, coniugioq; venit.
Namq; solet teneros contemnere multus amores,
Et somnum morti conciliare parem.

Vini mensura optima, quæ non nimia, neque minima:
Est enim doloris caussa, vel insaniæ.
Gaudet admixtus tribus Nymphis quartus ipse;
Tunc enim thalamis (id est, iugalibus amoribus) promptissimus.
At si multus spiret, euertet quidẽ amores,
Mergeturq; somno vicino morti.

Nec nimio, sed nec minimo vino vtere prudens:
Inde dolor venit, hinc causa furoris erit.
Gaudet enim Nymphis mixtus tribus esse Lyæus,
Delicijs thalami qua ratione placet.
Immodicus si sit, teneros exoluet amores,
Vt fiat morti par grauis inde sopor.

Sic autem vertit Vrsinus:

Sumere nec nimium Bacchi valet optimus vsus,
Nec minimum: hinc mœror prouenit, inde furor.
Quartus & ipse tribus Nymphis miscerier optat,
Tunc quoq; sic thalamis conuenit ille magis.
Sin nimius spiret, placidos auertit amores,
Atq; sopor morti proximus inde venit.

Huc facit illud Basilij: Nullus ex aquæ potu crapulam sensit, nullius vnquam caput doluit aqua grauatum, nullus aquæ potor alienis pedibus indiguit, nullius pedes ligati sunt, nullius redditæ inutiles manus aqua irrigatæ. *Aquæ vsus.* Sed hæc omnia tanti non sunt potatoribus, vt propterea hydropotæ esse velint: quin potius exclamant, aquam circumagendis rotis molẽdinarum esse natam, & vehẽdis nauibus, non vt sitim pota tollat: sicut Cyclops etiam indignabũdus exclamat: ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ. Et alius: Apagesis, βατράχοις οἰνοχοεῖν σε δεῖ, ad eum, qui plusculum aquæ miscuerat vino. At non recordantur stolidi isti, primæuos in mundo homines ante diluuium præter aquam nihil aliud bibisse, & ad extremam senectutem sanos & robustos degisse. Hac ego puto ratione tigrides Bacchi currui iunctas à veteribus, vt indicarent moderatum vini vsum furentis animi sæuitiam cohibere. Habet autem ille sodalitium & satellitium tale:

Pãtheræ, tigres, Bacchũ, Satyriq; sequuntur:
In vino feritas, iurgia, probra, Venus.

Sic enim Zeno Citticus hilarior in conuiuio factus, quàm vt eius natura ferret, seuera illa quidem & Philosophica, eius rei causam quærentibus dixit, lupinum quan-

quam

quam amarum, aqua tamen moderatum dulcescere. Primus Psammetichus, rex Ægyptius, mensis vinum adhibuit, sed certa mensura:

Hemina. *Stet citra heminas*] Ἡμίνη, dimidium sextarij significat. De qua ita Priscianus, siue Q. Rhemnius Palæmon:

At cotylas quas, si placeat, dixisse licebit
Heminas: recipit geminas sextarius vnus.
Qui quater assumptus fit Graio nomine Chœnix.

Significat autem vltra medioeres mensuras nihil adijciendum, vel sobrijs mẽsuris vtẽdum. Neq; enim Græcorum veterum, bibacitate insignium, aut Germanorum nostri huius temporis consuetudo probanda, qui inter conuiuandum potando certent.

Caroli Magni sobrietas. Carolus Magnus lege olim vetuit, ne quis alium ad bibendum prouocaret, ebriumq; in exercitu aquam in posterum portare cõpulit, ipse temperantiæ pulcherrimum exemplũ existens, cibi potusq; parcissimus.

Atq; etiam Sparta mos est laudabilis ille,
Vt bibat arbitrio pocula quisq; suo.

At nunc alia lex, imò consuetudo illaudabilis viget, quæ sic habet: ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. *Sauff, oder entlauff.* ò tempora? Quis verò Scytha aut Thrax immaniores leges prescriberet? Sed hoc parum est, nisi dicãt: Aut bibe, aut hunc cantharum, quãtus est, in caput impingam tuum, & ita non rarò ex cõpotatione fit monomachia: sic enim assuefacti (seu mauis, à sue facti) sunt. Domitius Neronis pater, omni parte vitæ detestabilis, documentum furoris sui etiam hac in re edidit, occiso Liberto suo, honesto viro, quod potare quantum iubebatur, recusaret. Alexander Macedo Promachũ bibacissimum hominem, in vini certamine victorem, talenti corona donauit, tribus tantum postea superstitem diebus: ipse rex ad duos choas, seu duodecim sextarios (ò regiam & egregiam laudem?) processit; cæteri cuncti, vnus & quadraginta, effusis visceribus propemodum spectante rege crepuerunt, & potando spiritum eructauerunt. Sed placet Eubuli Comici, quẽ citat Athenæus, legem conuiualem huc apponere. Loquitur autem Bacchus vt συμποσιάρχης.

Cyathi Bacchi.
Τρεῖς γὰρ μόνοις κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὖ φρονοῦσιν. Τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα
Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι. τὸν δὲ δεύτερον
Ἔρωτος, ἡδονῆς τε. τὸν τρίτον δ' ὕπνου,
Ὃν εἰσπιόντες οἱ σόφοι κεκλημένοι
Οἴκαδε βαδίζουσιν. ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι
ἡμέτερός ἐστ' ἀλλ' ὕβρεως. ὁ δὲ πέμπτος
βοῆς.
Ἕκτος δὲ κώμων. ἕβδομος ὑπωπίων.
Ὄγδοος δὲ κλήτορος. ὁ δὲ ἔνvατος χολῆς.
Δέκατος δὲ μανίας. ὥστε καὶ βάλλειν
ποιεῖν,
πολὺς γὰρ εἰς ἓν μικρὸν ἀγγεῖον χυθεὶς
ὑποσκελίζει ῥᾷστα τοὺς πεπωκότας.

Quos versus sic vertit Ferdinandus Sanctius, Francisci frater, & laborum comes iucundissimus:

Tres namq; solos bibere crateres meri
Suadeo disertis; sanitatis misceo
Primum: secundum verò amoris ac ioci:
Dulcia soporis dona præbet tertius;
Quem perbibentes, sobrij si dici auent,
In tecta gressus dirigant. Quartus tamen
Omnino non meus est, quia est iniuriæ:
Quintus refert clamorẽ: at ebriũ arguit
Sextus: lacessit septimus: lites mouet
Octauus: ira nonus est: decimus furit,
Et tela torquet; nãq; paruũ in vasculum
Effusa vini copia euertit virum.

Permulti è veteribus vino in totum abstinuerunt, sed in primis sacerdotes Ægyptij, qui ijdem reges fuerunt: reperio tamen vsos fuisse vino in Deorum cæremonijs, vt tradit Hecatæus, non rem quidem gratam Dijs cœlestibus oblaturi, sed gigantum cruorem, qui in Deos pugnassent, propinaturi: sibi enim persuaserant, vitem ex fuso in terram gigantum sanguine primùm pullulasse; vnde & amentiam, & furorem inesse vino credebant.

Vltrà alacer, mox ebrius, inde furit] Gallis veteribus non ebrietas, modò sed ebrietatis comes rixa & concertatio à Platone, alijsq; quibusdam notatur. In cuius culpæ societatem Germani nostri à Cornelio Tacito vocantur, pariq; & vinolentiæ, & contentionis appellantur nomine; sic enim ille: Aduersus sitim non eadem temperantia; diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minùs facilè vitijs quàm armis vincentur. Crebræ, vt inter vinolentos, rixæ; rarò conuitijs, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Hæc Tacitus. *Germani à Tacito taxati.* Memini legere me apud Firmicum Maternum, auctorem non postremi nominis, libello quo Paganorum errores conuellit: Lycurgum

Thracium ideò vites excidi iussisse, quia vinum in Thracia insaniam furoremque pararet: quò pertinere puto initium Odes lib. 1. Carm. Horat.

Natis in vsum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est, tollite barbarum
Morem, verecundumq; Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Ebrietatis sugillatio à puero facta. Qua ratione etiam Astyages apud Xenophontem, cùm Cyrum rogasset, quam ob causam à vino abstinuisset inter conuiuandum: quia metuerem, inquit, ne in cratere mixta venena essent; cùm enim tu ad natalitia amicos adsciuisti, facilè obseruaui venena mero mixta. Sed quo tandem modo, inquit ille? Videbam enim vos, ait, neque mentis neq; corporis esse compotes. Primùm, quæ nos pueri facere prohibemur, hæc vos faciebatis: Omnes enim clamabatis simul dicebatisq; inuicem nihil, canebatis magno cum ridiculo, & cum canentem non audiretis, iurabatis optimè eum canere. Et quisq; vestrum cum de suis viribus loqueretur, mox saltaturi surgebatis, cùm non modò ad numerum saltare, sed ne ingredi quidem possetis, eratisque omnino obliti, & tu quod rex esses, & alij quod ipsis imperares. Ebrietas nimirum est illa Circe, homines in asinos, porcos, canes, & leones conuertens. Quid enim similius cani, sui, deniq; insano & furibundo homini, quàm ebrius? Qua de re audiamus miros Diaboli lusus, imò Tragicomediam quandam, quam quia neq; protritam, neq; vulgo notam existimo, age recenseamus. Autor est Timæus, fuisse Agrigenti domũ quandã, cognomento τριήρη, id est *Triremem*, euentu tali: *Insana ebrietatis historia.* Adolescentes aliquot illic conuenientes, conuiuium hilarius agitabant; mox, vti assolet, cum incaluissent vehementius, ita decussi mente sunt, atq; externati, vt in triremi se opinarentur constitutos, mariq; altiùs exundante hiemem ingruere atrocem. Proinde velut naufragium veriti, egestis quæ intus essent nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quidquid vino feruidis primum occurrebat, in viam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Insequenti die, vbi affuit magistratus, factum istud coarguens, cùm illi necdum satis edormissent, respõdere, se mortis metu præoptasse quæ in naui essent disperdere, quàm fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis, qui inter eos videbatur natu grãdior: Ego, ò viri Tritones, inquit, præ formidine infra thalamos me conijciens in imo iacui. Cumq; amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti grauiùs, cauerent in posterum inuitationem eiusmodi brutalem. At illi gratias agentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assecuti, inter marinos Deos vobis, vt seruatoribus, in patria statuas erigemus. Hinc non frustra dicit Salomon, ebrium similem esse dormienti in medio mari. Ebrietatis fœdam ac deformem faciem ita suis coloribus depinxit D. Augustinus: *Ebrietatis imago.* Est blandus dæmon ebrietas, dulce venenum, suaue peccatum; quam qui in se habet, se non habet; quam qui facit, non facit peccatum, sed totus est peccatum. Et alius bellè, μέθην εἶναι μητρόπολιν τῶν κακῶν. hinc enim ceu coloniæ omnium flagitiorum deducuntur. Audiamus Lucretianam, vel illam potiùs expressam effigiem ebrij contemplemur:

---- Hominem vini vis cùm penetrauit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Cõsequitur grauitas mẽbrorũ, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculi; clamor, singultus, iurgia gliscunt,

Isocrates, ad Dæmonicum aiebat: Cùm mens à vino opprimitur, idem facit quod currus, qui suos agitatores amiserunt. Seu vt alius dicit:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Pittacus olim volebat facinus ebrij duplici pœna puniendum esse, tum quod fuerit ebrius, tum quod ex ebrietate facinus admiserit. Mitius nostri ICti, qui damnum ab ebrio datum non aliter æstimandum censent, ac si quadrupes id fecisset. l. sed & si. §. 1. ff. ad l. Aquil. Aut casu aliquo absq; facto personæ contigisset. l. vlt. in fi. ff. de administ. tut. quod pluribus disputat Ferdinandus Vasquius lib. 3. Illustr. controuers. cap. 96. num. 31. Iulius Clarus lib. 5. Sentent. § fin. vers. Præterea quæro. Antonius Gomezius lib. 3. Variar. resol. cap. 1. num. 73. Didacus Couarruuias in Clem. si furiosus, de homic. part. 3. num. 3. & 4. Iacobus Menochius de arbitr. Iudic. lib. 2.

cent.

cent. 4. casu 326. ad quos lectorem huius cupidum ablegatum volo. Historiarum monimentis proditum accepimus, Cleomenem Spartanum apud Scythas vino in insaniam versum, quòd cum eis voluisset contendere largiore vini potione. Huc referrem prouerbium, *Nemo cantat sobrius*, nisi esset omnium in ore, vimque eius tenerent vel mediocriter eruditi. Certè vt quæ supra sunt à me adnotata, hoc qualicumq; auctario locupletem, reperio Thracibus in more positum fuisse in conuiuijs præliari, seque inuicem vulneribus deformare, teste Marcellino Amm. Quæ verò adduximus de Thrace Lycurgo, lumen capient ab Epigrammatario Græco anonymo: cuius hoc carmen ex lib. 1. ἀνθολογίας.

Thracũ mos barbarus.

Thrax Lycurgus vitem secuit.

τίς ποτ' ἀκηδέςως οἰνοτρόφον ὄμφακα βάκχου
ἀνὴρ ἀμπελίνου κλήματος ἐξέταμεν.
χείλεα δὲ συςαθεὶς, χαμάδις βάλεν, ὡς ἂν ὁδίταις
εἴη νυσομένοις ἡμιδαὲς σκύβαλον;
εἴη οἱ διόνυσος ἀνάρσιος οἷα λυκούργῳ,
ὅττι μιν αὐξομέναν ἔσβεσεν εὐφροσύναν.
τοῦ δὲ γὰρ ἂν τάχα τίς διὰ πώματος, ἢ πρὸς ἀοιδὰς
ἤλυθεν, ἢ γοεροῦ κήδεος ἔσχε λύσιν.

Quærit poeta, qua ratione quis adeò inconsideratè vuam vini altricem immaturam Bacchi ex vitis palmite absciderit: labra autem constrictus (sic enim quæ sunt immatura, sunt eadem acerba, proindeque labra hebetant, & constringunt) humi proiecit, adeo vt esset viatoribus semicomestum putamen. Imprecatur itaq; illi Dionysium hostem, sicuti olim fuit Lycurgo, q; ipsam crescentem extinxerit lætitiã (is est Lycurgus Thrax, qui qđ vites abscindi curasset, dicitur à Baccho hostili odio persecutus, vt est apud Hyginum:) Nam hunc fortè per potum aut ad cantum venisset, aut curæ luctuosæ solutionem habuisset. Si quis carmine idem malit, huc appono:

Quis temerè hanc vuam tenero de corpore matris
Ausus vesana est dißecuisse manu:
Semesamq; via media proiecit, acerbus
Quod tristi sensu strinxerit ora sapor?
Infestus sit Bacchus ei, velut antè Lycurgo,
Vt qui nascentem sustulit Euphrosynem.
Hanc qui libasset quondã, vel ludere versu,
Vel poterat cura soluere corda graui.

Cui poetæ non bene sano respondit vir multiscius Pierius Valerianus, hoc limato hexasticho:

Pierij responsio.

Κεῖνος ἀριςεύσας κ' οἰνοτρόφου ὄμφακα μισῶν,
Ὅς βάλε τὸ σκύβαλον ἡμιδαὲς χαμάδις,
Κλήματά τ' ἐξέταμεν καὶ ὅλους βλαςοὺς ἀπὸ ῥίζης,
Ὅς [illegible] αὐξομέναν ἔσβεσεν ἀφροσύναν.
Τοῦ δὲ τὶς οἰνοβαρὴς διὰ πώματος, ἢ πρὸς ἄρηα,
Ἤλυθ' ἂν ἤγ' αὐτοῦ τάχα λέλαθε τρόπου.

Macte animis quisquis vinum hoc immite perosus,
Allisit putri vile putamen humo,
Ramosq; & plantã totã ab radice recidit,
Atq; ita gliscentem sustulit Aphrosynẽ.
Namq; aliquis poto hoc vino grauis isset ad arma,
Aut decoris poterat non meminisse sui.

Huc pertinet historia quam Hyginus retulit de Icario à pastoribus interfecto, qui vinum sibi à Baccho datum cùm ijsdem dedisset, eoque facti ebrij concidissent, & sibi venenum propinatum fuisse putasset, eum fustibus interfecerunt. Reperio apud Tranquillum in Domitiano, edixisse Imperatorem, ne quis in Italia nouellaret: quod enim summam quandam vini vbertatem, frumenti verò inopiam videret, existimans nimio vinearum studio arua negligi, cohibuit nimiam hominum circa vites vel curam, vel libidinem. Iussit etiam vineta in prouincijs succidi, relicta vbi pluriũ parte dimidia. Et hæc ferè ille. Sed Philostratus in Apollonij vita causam eam disertè tradit, quam supra posui, nimirum edicti causam eam fuisse, quòd in Asia præcipuè homines vino nimium indulgentes, seditiones excitarent.

Icarius cur occisus.

Res dura hæc nimium] Seuerior hęc bibendi lex, dixerit aliquis: dura quidem ijs potissimum, qui sibi omnia effuse licere volunt.

Sunt pendula guttura] Nullus est, qui non appetat vini delicias, neq; ita diluti, aut ita angustis poculis: facilè enim fluit, & sponte sua illabitur, nec opus illud per manicam Hippocratis percolare.

Heu facilè commoda &c.] Quæ commoda

moda sunt, vel quæ ita putantur, non faci-
Difficilia quæ pulchra. lè nobis accidunt: nam δύσκολα τὰ καλὰ, *ardua quæ pulchra*. quæ verò sunt incommoda, vltrò veniunt, etiam non arcessita. De quo infra proprio loco.

IV. SATIS multa de vini vsu & abusu his tribus Emblematis passim attulisse videor, & lubens hic orationis cursum sisterem, nisi esset quod vehemēter me torqueret. *Ebrietatis detestatio.* Cum gemitu & fremitu, cum rubore & pudore hic recordor inclitæ nostræ Germaniæ, cuius πολυποσία reliquarum nationum ore fœdè traducitur. Trium Furiarum mentionem faciunt Poetæ, ego quartam adiungo, & do principem locum in theatro flagitiorum Ebrietati. Hæc in medio Europæ sedem stabiliuit, atq; adeo subdidit orbem nostrum, vt quamuis alijs quoq; gentibus imperet, Germanos solos pessundet calcaneo, & compedibus iniectis trahat inuictos olim populos, quò vult, Babylonica meretrix cū philtro suo & intoxicato calice. Non sæuior pestis visa est, non atrocior hostis grassari; nec Romana potentia ita vires nostras contriuit, vt hæc. Fractum iam hinc & imbelle genus videmur, decusso prisco illo robustatis & fortitudinis flore; denigrato militaris gloriæ, quæ solennis quasi & propria fuit gentis nostræ, splendore ac luce; conuersis in effeminatam quandam ac turpissimam mollitiem, virtutum heroicarum clarissimis insignibus, quibus fulserunt atauі proauiq; nostri, peculiari nationis genio; conculcatis victoriarum palmis, & triumphali laurea de capitibus turpiter abiecta. *Nouū genus certaminis.* Vitreis bipennibus, & ex argento aut opere figulino confectis gladijs itur nunc ad prælia; cantharus, lagena, trullæ, carchesia nunc armant viros; coronam aufert, qui vibrat hastam & quatit fortius, amphorale poculum scilicet, aut craterem tricongium, aut orcam balneario labro capaciorem. Vexillum suspendit in templo Bacchi victor in hac palæstra, cuius nunquam siccus gurgulio in dolium ventris trāsmittit, quod nec bonis caperet vterus, aut elephanti. Prosterni primum in tali conflictu & occumbere, probrum habetur in summo gradu, & dedecus vix Rheni abluendum aut Istri fluminibus. Vltimum arena excedere, res trophæo & arcu digna, quam Fastis & Annalibus inseras Nec laudem solidam meretur, nisi qui calceos, & matulas incrustatas squammis suis & concreta salsugine, nouit exhaurire, & reuomere stomacho fastidiente; nisi refundat eundem liquorem in mensam aut cyathū, semicoctum iam & innatantem turundis ciborum ac crudis frustulis, execrabili turpitudine. Quem ex arte tamen & aulica nescio qua vrbanitate traductum morem, non verentur pleriq; Saxonicæ cuiusdam virtutis, & Pomeranæ nouo insignire elogio. *Ein Pomerischer Saxenkerles.* O gigantes? O Achilles & Hectores? O monstra mihi? ò vtres? ò cloacas? Hominibusne vos comparem, an bestijs? imò ne bestijs quidem. Nam quis vnquam ebriosas vidit bestias? Quanto igitur melior asinus & canis, imò quoduis brutum, siue esse, siue bibere necesse sit, modum norūt, nec vltrà quam est opus progrediuntur, licet multi cogant? At ebriosi merum cadauer & fœtor sunt.

Vt bibat haud sitiens, vel edat, iam ventre repleto
Verberibus cogi bestia nulla potest.
Ergo homo deterior longè est (fateamur oportet)
Qui bibit haud sitiens, qui vorat antè satur.

Ebrietatis mala. Violentum sanè hoc mali genus, non infame solùm & abominabile, quod subuertit naturam, animorum corporumq; lues pręsentissima: quod ingenij neruos debilitat, frangit vigorem, & quidquid inest luminis obfuscat, ac densa obducit caligine: quod succum iuuentutis exhaurit, fugit colorē, perimit formam, vultus facit laruis ac diabolicis spectris similes. Manuum tremor hinc & titubatio, vertigo cerebri, mentis anxietas, rerum obliuio, mors memoriæ. Hinc graueolentis halitus matutina mephitis, oculorum tumor & lippitudo, rugæ frontis, pustulæ & furfures, nasi marcidi pyropi, genæ pendulæ, scabies membrorum & contractio, malè consistens pes, vacillans lingua, furiæ noctis, somni trepidatio & metus. Omnium vitiorum hæc mater est, iurgia seminat, cædes gignit & homicidia, raptus, adulteria, stupra, tumultus, bella. Quæ postquam radices altiùs egit, quò magis euellitur, eò firmiùs hæret: toxicum animę & aconitum, quo tacta mens, velut asphaltico bitumine pigrum lento rem trahit & gluten ignauiæ, vt stupidis sensibus, & vecordi spiritu ac stertente, tota lāgueat, sibimetipsa graue onus

ac

ac sarcina. Non sic fumat clibanus aut furnus ardens, vt stomachus ebrij; & patentis sepulchri fœtorem libentiùs quàm cloacam gutturis feras; sulphur & naphtã inter ronchos efflat titio inferni. Sed cornua sumit, & contra me insurgit bibonum & ebriosorum caterua, tali se ratiocinatione excusans:

Ebriosorum excusatio.

Fœcunda terra potat,
Hanc arboresq; potant,
Et potat æquor auras,
Et Luna potat æquor,
Ipsumq; Luna Phœbum:
Quid ergo tu sodalis,
Potare me vetabis?

Rectè vtiq; si madidi isti gulones aquam liquidam potarent, non refractam seu ex tillatam vite. At dum contrà certatim spumantes hauriunt pateras, plenoq; se proluunt ore, institutum naturale fallunt, falluntur q; & ipsi crebrò. Erubescat quisquis particulam habet sanæ mentis, degenerare in hoc nefas, quæ voluntaria est insania, qua mentis status concutitur, profligatur corporis valetudo, patrimonia atteruntur; cuius vrbium & prouinciarum excidia ac ruinæ comites sunt. Agedum euigilemus aliquando, viri populares, abdicemus tetrum hoc vitium ac flagitium, hanc tabem & labem, & parum superérit, quod in nobis carpant, deq; nostra laude decerpant Germanomastiges. Ni parueritis, alta voce intonabo, φεῦ τῆς πατρίδος. *Me miserũ, ipsa sua Germana modestia sede Exulat, & luxus virtutem eiecit auitam.* Iuuat etiam velut in specula aliqua constitutum, vnde non solùm Germani, sed vniuersi populi exaudire me possint, propheticum illud proclamare: *Væ surgentibus summo manè, vt potum inebriantem sectentur.* Huius oraculi tum præsentes, tum posteros meminisse volo. Plura de hac materia qui cupit, videat Prouerbium, *Vinum caret clauo: &, Vinum senem etiam nolentem saltare impellit.* Platonem 3. de Repub. & 6. de legib. &c. Plinius quoq; de fugienda ebrietate fusum orationis riuulum exprompsit lib. 14. toto cap. 22.

Gramen.
EMBLEMA XXVI.

GRAMINEAM Fabio Patres tribuere corollam;
Fregerat vt Pœnos Hannibalemque mora.
Occulit inflexo nidum sibi gramine alauda;
Vulgò aiunt, pullos sic fouet illa suos.
Saturno Martiq; sacrum, quo Glaucus adeso
Polybides, factus creditur esse Deus.
His meritò arguitur nodis tutela salusque:
Herbaque tot vires hæc digitalis habet.

COMMENTARII.

I. VIRI venerabiles & togati loco eminentiori conspiciuntur, qui alium habitu quoq; pacifico indutum graminea corona donant, quam eius capiti imponere videntur. Iuxta è gramine alauda prouolat. Est autem alauda parua auicula, quæ in summitate capitis apicem habet, vnde etiam galerita dicitur, vt testatur Plinius lib. 11. cap. 37. Titulus Emblematis Sanctio non placet. Quorsum enim gramen, quod ad aliud est, apponatur pro lemmate, ac non potiùs illud, quod per gramen significatur? Reponit igitur ille titulum: *Tutela & salus.*

II. *Gramen quid significet.* GRAMEN herbam, quæ alijs est sanguinaria, celebrat, vt tutelæ, præsidij, salutisque symbolum. Ex ea enim corona graminea fiebat, apud Romanos maximo in pretio habita. Sed & proprias quasdam in ea vires esse exẽplo est alauda, Martis auis, quæ nidum gramineis ramulis vallare soleat. Adhæc Saturno & Marti gramen est consecratum, ne quis eam in minimis habendam putet. Postremò comeso gramine Glaucus, Deus marinus est habitus. His omnibus tanquam notis arcanis defensionem, salutemque intelligimus. Emblematis huius veram sententiam repeto ex Festo Pompeio, cuius hæc verba: *Herbam dare.* Herbam do, cùm ait Plautus, victum me fateor, significat: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium; nam qui in prato cursu aut viribus contendebant, cùm superati erãt, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam aduersario tradebant. Citatur ex Attio:

Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt.

Plinius de obsidionali corona, dari solitam è gramine testatur, quod gramen decerptũ erat, quo loco obsessos seruasset aliquis. Summum enim apud veteres victoriæ signum fuit herbam porrigere victos, hoc est, terra & altrice humo, & humatione etiam cedere. Idem Plin. de elephante lib. 8. Mirus pudor est, victusque vocem fugit victoris, terram ac verbenas porrigit. Itaq; herbam dare, siue porrigere gramen, est sese fateri victum, agnoscere victorem, præsidij & salutis auctorem reuereri. Antiquitus quidem, teste eodem Plinio, nulla corona, nisi Deo dabatur. Sed demum vt in generosis virtus cresceret, & ignauis torpor excuteretur, diuersa veteres excogitauerunt coronarum genera, prout cuiusque virtus non absq; quadam conuenientia exigere videbatur. Aliæ enim erant ex apio, aliæ gramineæ, aliæ quernæ siue iligneæ, aliæ oleagineæ, aliæ myrteæ, aliæ laureæ, aliæ aureæ. De quibus librum scripsit Claudius Saturnius, in quo earum origines, caussas, species, & solennitates latè complexus est. Sed de graminea corona, de qua hic sermo, ipsius Plinij audiamus verba: *Corona graminea dignitas.* Corona quidem, inquit, nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarũ principis, præmijsq; gloriæ. Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuere, suntq; cunctæ magno interuallo, magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli, & duces ipsi imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedere, decreuit in triumphis Senatus cura belli solutus, & populus otiosus, graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit: nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Cæteras imperatores dederunt, hanc solam miles Imperatori. Eadem vocatur obsidionalis liberatis obsidione, abominan-

minandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos, vno aliquo ac vel humillimo ciue seruato, præclarus sacerq; habetur, quid tandem existimari debet vnius virtute seruatus vniuersus exercitus? Hæc Plinius.

III. *Corona graminea salutis signũ.*

GRAMINEAM Fabio &c.] Corona graminea (quę & obsidionalis) dabatur ab ijs, quos obsidione liberauerat, ait Gellius lib. 5. cap. 6. Hæc data est à S.P. Q. R. (qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco) Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit cunctando, non pugnando. Nec data cum magistrum equitum, & exercitum eius seruasset: satiùs tunc fuit nomine nouo coronati, appellatum Patrem ab ijs, quos seruauerat: sed quo dictum est, consensu honoratus est, Hannibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est; & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data. Sic Plinius lib. 22. cap. 3. 4. & 5. vide etiam Festum. Vnde liquet, corollam gramineam fuisse obsidionalem, non ciuicam, ciuica enim ex quercu constabat. Paschalis & alij. Laurentius Lippius Collensis in Distichis, de obsidionali:

Obsessam Pœno seruauit milite Romam
Quintus, natiuo gramine serta tulit.

De Querna Virgilius:

Atq; vmbrata gerunt ciuili tẽpora quercu.

Vitam Q. Fabij Maximi latè narrat Plutarchus.

Patres.

Patres] Romani Senatores. Romulus centum Senatores, quos ad Reipub. curam elegit, patres ab honore appellauit; siue (vt alij volunt) ab ætate, & curæ similitudine: horumq; progenies ab his Patricij dicebantur. His centum Patribus postea alij ex equestri ordine additi, ac simul scripti fuere vsq; ad trecentos, quos Brutus, quo plus virium in Senatu frequentia ordinis regis cædibus diminuti faceret, elegit, à quo Patres conscripti vocati sunt. Vel quod erga Rempub. paterno esse animo deberent, sic nominati.

Pœni,

Pœnos, Hannibalemque.] Id est, Hannibalem Carthaginensium Ducem. Pœni, quasi Phœni, quia duxerunt originem à Phœnicibus. quam tamen deriuationem ab alijs vsurpatam refellit Pompon. Sabinus ad principium Æneid.

Fabius Maximus cunctator.

Fregerat mora] Cunctatione. Hinc cunctatur pro dictatores Fabius appellatus, de quo Poeta 6. Æneid. Enniũ imitatus, sic:

Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Claudianus de bello Gethico:

Primus fulmineũ lento luctamine Pœnũ
Compressit Fabius:

Auctor de viris illustr. Fabius Annibalem mora fregit. Pugnam eius cum Hannibale pulchre describit Liuius lib. 2. Dec. 3. & alij multi.

Animalium quorundam solertia.
Alauda in gramine nidificat.

Occulit inflexo nidum, &c.] Quibusdã auibus & belluis herbarum quarundã cognitio est à natura insita, vt quod arte maxima & diligẽti obseruatione homines ipsi sciunt, hæ naturæ beneficio sentiãt. Quòd autem alauda siue galerita nidum sibi ex gramine conficiat, ex veteri Prouerbio sic expressum est à Cassiano Basso scholastico, lib. De agricultura: Galeritæ, inquit, in gramine nidificãt, vnde etiam Prouerbiũ;

Ἐν κορυδοῦ κοίτᾳ σκολιὴ κέκρυπται ἄγρωστις.

Ramosum gramẽ nido occultatur alaudæ.

Solet enim alauda peculiari quodã amuleto suum lustrare nidum impositis quibusdam ramulis graminis, sicut aquila callitricho, cornix verbenaca supina, turdus myrto, palumbes lauro, vt ex Zoroastri magi 15. γεωπονικῶν retulit literatissimus vir Belgij decus Iunius, adagio, *Alauda in nido latet gramen.*

Gramen cur Saturno sacrũ.

Saturno, Martiq; sacrum] Gramen ideo Saturno sacrum creditur, quia Aischyrion Samius in quodam Iambo ait, Saturnum seminasse gramen, quod vocat Gramẽ deorum. Sanctius coniectura ducitur, id ideo esse, propter viuacitatem, quã huic herbę peculiarem tribuunt Poetæ: dicitur enim ab ijs *viuax* & *inexpugnabile*. Cuius opinioni cõcinit celebratum in Hispania prouerbium: *Mas vieio que la gramma*. Magis viuax quàm gramen. Marti verò sacrum est, quia ex gramine ortus esse creditur. Neq; absurdum fuerit eius natiuitatem recensere pulcherrimis Ouidij versibus. Fastorum igitur 5. sic loquitur Flora:

Cur Marti.

Mars quoq; si nescis, per nostras editus artes:
Iupiter hoc vt adhuc nesciat vsq; precor.
Sancta Iouem Iuno, nata sine matre Minerua,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat vt Oceano quereretur facta mariti:
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quã simul aspexi: Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? Exponit, quem petat illa locum:

Addidit

Addidit & causam. Verbis solabar amicis.
Nō, inquit, verbis cura leuanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis vsu
Iupiter, & solus numen vtrumq; tenet;
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater?
Et parere intacto dummodo casta viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, Tartareos excutiamq; sinus.
Vox erat in cursu, vultū dubitātis habebā.
Nescio quid, Nymphe, scire videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est;
Ira Iouis magni causa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit; celabitur autor,
Et Stygiæ nomen testificabor aquæ.
Quod petis Olenijs, inquam, mihi missus ab aruis
Flos dabit, est hortis vnicus ille meis.
Qui dabat, hoc dixit: sterilem quoque tange iuuencam,
Mater erit. Tetigi. nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem;
Tangitur, & tacto concipit illa sinu.
Iamq; grauis Thracem, & læua Propontidos intrat,
Fitq; potens voti; Marsq; creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis: Habeto
Tu quoq; Romulea, dixit, in vrbe locum.

Quo in loco Antonius Constantius Fanēsis: Huic Deo, inquit, gramen consecratum dicūt, quod id ex humano cruore procreetur. Poterit & physica huius rei ostendi ratio. Nam quoties castra locantur, seligitur ad id expeditus locus, non exaratus; ob idq; sæpius in gramineis campis collocantur, qui ab agricolis spernuntur: propterea quod gramen valde serpat & propagetur, humoremq; omnem ebibat, eiusq; omnino tollendi vel euellendi nulla ratio esse possit. Vnde puto ab Ouidio epitheto ad rem accommodato, *inexpugnabile gramen*, dictum esse 5. Metamorph.

---- Lolium tribuliq; fatigant
Triticeas messes, & inexpugnabile gramen.

Reuera gramen & in nominis ratione, & re ipsa cum Marte aliquam habere similitudinem videtur: nam Gramen & Gradiuus (quod Martis cognomen est) à gradiendo & serpendo duci videntur. Adhæc Romæ in campo Martio copiosum gramen crescebat; & Martiali præmio donabatur. Horat. princ. 4. Carm.

Te per gramina Martij
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

Idem 3. Carm. Ode 7.

Quamuis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio.

Quo Glaucus adeso, &c.] Id variis modis ab Athenæo libro 6. cap. 16. & aliis narratur. Hic piscator fuit Anthenodius, natādi peritissimus, qui vel cunctos sui temporis natatores in vndis exuperabat, ait Palæphatus: nam solebat è portu spectantibus, donec iam extra eorum esset prospectum, enatare, & diebus aliquot latere. Cum autem rediret, persuadebat sese in marinis fluctibus vixisse, hincque marinus Deus primùm est nominatus. Tradunt alii eum aliquando ob nimiam piscium, quos ceperat, multitudinem fuisse defessum, onusque in media via abiecisse: vnum ex piscibus moribundum herba gustata reuixisse, & in fluuium prosiliisse: quod cùm Glaucus obseruasset, eadem herba comesa, immortalitatem adeptus putatur. Plin. lib. 9. cap. 16. & lib. 32. cap. 11. Ausonius: *Glaucus piscator.*

Sic Anthenodius Bœotia per freta Glaucus
Gramina gustatu postquā exitialia Circes
Expertus carptas moribūdis piscibus herbas
Sumpsit, Carpathium subijt nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens scrutator operti
Nereos, æquoream solitus cōuertere Tethym,
Inter captiuas fluitauit prædo cateruas.

Ad id respexit Franc. Picus Mirandulan. in Voto pro salute coniugis (mihi enim aliud agenti pridem locus ille occurrit.)

Nū mihi firmari possent mea vota, maligno
Impete depulso morbi? num pallida tabes?
Nū tetris pelli poterit mors improba succis?
Gramine vel Glauci, vel prisca Pæonis arte?

Alius fuit Glaucus Minois filius, de quo talis refertur fabula: Glaucus Minois & Pasiphaes filius, cùm murem persequeretur, in cadum melle plenum incidit, ibiq; exanimatus est. Quem cum parentes quærerent, Apollinem sciscitati sunt de puero; quibus Apollo respondit: Monstrum vobis natum est tribus coloribus, quod si quis vobis indicauerit, cui rei in agro monstrum hoc sit simile, ille vobis filium reddet. Minos sorte audita, cœpit monstrum à suis quærere: cui dixerunt, natum esse vitulum, qui ter in die colorem mutaret per quaternas horas; primò esse album, secundo rubeum, deinde nigrum. Minos autem ad monstri ænigma soluendum augures conuocauit: inter quos Polydus Cerami filius *Fabula de Glauco alio.*

Argolicus dixit, monstrum simile esse in agris fructui mori siue rubi. Nam primùm albus est, deinde ruber, cùm permaturuit, niger. Tunc Minos ait, ex Apollinis respō-so, filium mihi restituas oportet. Quod Polydus dum auguratur, vidit noctuam in cella vinaria apes abigentem; accepto augurio quęsiuit puerũ in cado mellis, regiq; extractum tradidit. Cui Minos inquit: Corpori inuento spiritum restitue. Quod Polydus cùm negaret posse fieri, Minos iussit illum simul cum puero in monumento includi, & gladium apponi. Cum essent inclusi, draco repentè ad corpus pueri processit: at Polydus sibi timens accepto gladio draconem interemit. Cum supervenisset & dracæna, vidissetq; draconem mortuum, herbam quandam attulit, qua tactus draco spiritum recuperauit. Id cum vidisset Polydus, similiter fecit in puero: cumq; ambo voci ferarentur intus in monumento, quidam prętericns Minoi nũciauit, qui monumentum iussit aperiri. Sed nec sic etiam Polydum dimisit, vt abiret in patriã, nisi prius Glaucum doceret artem illam vaticinandi: qui quidem docuit artem, sed iamiam abiturus iussit, vt Glaucus in os ipsius Polydi inspueret. Quod cum fecisset Glaucus, artem edoctam perdidit. Hæc ex Tzetze in Cassandram Lycophronis, & Hyginio. Idem narratur à Clearcho Solēsi vitar. lib. 7. Fuit & alius Glaucus, Sisyphi filius, qui in Bœotia iuxta Potnias dilaceratus fuit ab equabus, quas à Venere arcebat, vt velociores essent in quadrigis. Alii aliter referunt. Hinc nihil amplius obscuritatis habebunt versiculi Ouidii in Ibin:

Glaucus alius ab equabus discerptus.

Potniadum morsus jubeas, vt Glaucus, equarum;
Inq; maris salias Glaucus vt alter aquas.
Vtq; duobus idē dictis modo nomen habenti
Præfocent animæ Gnosia mella viam.

Fabulam Glauci etiam habes apud eũdem Ouidium 13. Metamor. in fine. Vide quoque Natal. Comitem Mythol. lib. 8. c. 5.

Glaucus cur dictus Polybides.

Polybides] Polybi filius. In hoc patronymico se hæsisse fatetur Claudius Minos, nisi scrupulum hunc, quamquam leuem, ipsi exemissent prosopographi ex 1. Argonautic. Apollonii scholiaste, cui Glaucus dicitur πολύβου παῖς. Plerique nostræ Academiæ Parisiensis (verba sunt Minois) viri eruditi, mihi pridem significarunt, Polybidem Glaucum διὰ τὸ πολὺν βίον καὶ ἰδεῖν, esse forte denominatum: quod ipsum non videretur abhorrere à Glauci viuacis fabula. Sed huic tamen coniectaneo vt non planè sum assensus, sic neq; omnino repugnaui. Sic ille. Age & nos cum Glauco in coniecturarum mari piscemur. Nisi adducta satisfecerint, per me lege *Polyhides*, traducto nimirum patronymico à vate illo, qui Glauco vitam tanquam parens alter reddidit: hunc sanè editio Sanctij Polyidium, non Polydum vocat; vnde auguror ab imperito exscriptore scriptũ *Polybides*, cuius aspirationis similitudo ansam errori literam b, interponendi forte dedit. Si piscis iste friget, calidam affunde, & nobis embamma coxeris.

Factus creditur esse Deus] Vide prouerbium, *Glaucus comesa herba habitat in mari*.

Nodis] notis, symbolis, & quibusdam quasi ænigmatis.

Digitalis.] δακτύλιος, vt Aristolochia μάκρα ἡ δακτυλῖτις dicta, à digitorum forma, qui intersecti sunt. q. d. herba hæc vires tantas habet, etsi digitum non excedat. Plin. 24. cap. 19. Sunt & qui aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in cacumine aculei sint, plurimum quini, dactylon vocant, &c.

IV. ADDVCTIS graminis virtutibus ostendit illud meritò pro nota salutis & tutelæ poni. Sic enim veteribus in more positum erat, symbolis quibusdam analogis rē exprimere. Vnde meminimus querna corona vsos ad seruatorem ciuium celebrandum, quod & ad finem libri huius nostri dicemus. Et cupressi foliis in procerum ac magnatum funeribus. Item myrti foliis ad amoris illecebras significandas, myrtus enim Veneri sacra: & populi arboris frondibus ad diei noctisque designandas vices: & lauro ad vaticinia, virginitatem, Poetarum famam semper virescentem: & pampino ad lætitiam, qualem Bacchi munus præstat; adhæc pomis ad amorem, nam τὰ μῆλα, poma Veneri tributa: item nucibus ad pueritiæ ludos: persico ad silentium cor datum, quia linguæ folium gerat simile, pomum cordi: moro, ad prudentiam in negotiis adhibēdam: amygdalo ad festinationem: lactucis, quia frigidæ naturæ sunt, vt innuerent sistendos, aut cohibendos Venereos impetus. Deniq; nasturtio, ad calorem

Veterum symbola.

inter-

internum excitandum. Sic quoque gramen salutis nota erat. Porrò de graminis virtute multi multa loquuntur. Plinius verò postquam multa de gramine dixit lib. 24. cap. 19. hæc addit: Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cùm in cacumine aculei sunt plurimum quini, δάκτυλον appellant; hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est ἀειζώῳ simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus increuit, vtuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietibus aut tegulis: huic caustica vis est: sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum sanguinis è naribus fluxiones sistit. Satis multa de gramine, quæ tamen nescio an conferre ausim cum iis, quæ tradunt à veteribus de sagmine, herba vulgo nota, vbique, vel non sata, crescente, quæ verbena Plin. 22. c. 2. sacra olim habita, quia ex loco sacro, hoc est, arce Capitolina à Cõsule vel Prætore cũ sua terra euelleretur, ideò sagmẽ seu sagminea nominata, quoniam è sacro agebatur, eamq; legati, seu caduceatores cùm ad hostes clarigatum accederent, hoc est, ad ea repetenda, quæ ad ius populi Romani pertinerent, ad feriendum fœdus, bellumque indicendum mitterentur, clara voce verba conciperent, eam gestare, eaque redimiri consuescerent. Ex ijs legatis vnus verbenarius dicebatur, vt Plin. idem retulit 25. cap. 9. Qua de re Liuius lib. 1. Fœciales cùm in Africam ad fœdus percutiendum ire iuberentur, senatusconsultum in hæc verba factum est, vt priuos lapides silices, priuasque verbenas secum ferrent, vt Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent: illi Prætorem sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumptum dari Fœcialibus solitum, inde illud Næuii poetæ: *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*. Hæc herba ideò magno in honore habita, quia in summis reipublicæ negocijs vsum quendam prętare videretur. Circa hanc herbam scribit Plin. magos insanire, cap. 9. lib. 25. credunt enim si ea sub canis ortum, neque Luna, neq; Sole conspiciente, effatis solemnibus collecta fuerit, se posse quæ velint impetrare, amicitias conciliare, & quoscumque morbos abigere. Hactenus ille de verbena. Quibus ex verbis facile est colligere, quàm delira & ociosa veterum hominum opinio nescio quid præter naturam de herbula somniantium. Nos tamen veniam hanc damus antiquitati, quæ in medijs tenebris veri lucem videre non potuerit. Minus ferenda nostrorum quorundam superstitio circa eam herbam, quam D. Ioannis appellitant, quamque ante solis ortum eo die lectam, rituque solemni latam, putant habere vim incredibilem: quam ob caussam non mulierculæ modò & delirę anus, sed & viri quidam boni, hac sanè parte nihilò mulierculis meliores, eam gestant, ex ea quasi zonas, & corollaria concinnant, quam omnium noxarum, & infortuniorum amuletum certò fore sibi persuadent. Nos alijs rebus pietatem colendam esse ducimus, & eos qui nænias credunt eiusmodi, suo more viuere permittimus. Non ergo plura de his, ad alia maturamus iter.

Graminis virtus.

Verbena.

Vana superstitio.

Nec

Nec verbo, nec facto quemquam lædendum.

EMBLEMA XXVII.

ASSEQVITVR, Nemesisq; virùm vestigia seruat,
Continet & cubitum, duraq; fræna manu.
Ne malè quid facias, neve improba verba loquaris:
Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

COMMENTARII.

I. QVOAD picturam, hæc ad Sanctij mentem videtur restituta, sic enim ille: Hoc Emblema vulgò sic depingitur, vt sinistra manu Nemesis frenum contineat ad compescendam loquacitatem: dextra verò manus cubitum sinistræ teneat apprehensum, ne malefacta possit exercere. Sed si ego essem in hac sententia de cubito compresso, non sic pingendum putarem Nemesin, sed vice versa, vt frenum haberet in dextra, cuius cubitus sinistra premeretur: dextra enim agimus, quidquid siue boni, siue mali agimus. Nisi rursus obiicias, sinistram malefactis attribui, dextram benefactis. Sed tamen his omissis, ego potius sum in hac sentẽtia, vt credam, cubitum in hoc emblemate non sumi pro brachii cubito, sed pro quodam mensuræ genere, qui cubitus dicitur apud Vitruuium & alios, Græcè πῆχυς, Lusitani vocant *Correctio picturæ.*

cant

cant *cuodo*, penultima correpta. Itaq; illa verba,

Continet & cubitum, duraq; fræna manu.

sic interpretor: Nemesis vna tantùm manu simul & cubitum (hoc est, virgam illam mensoriam) & frænum continet; quod declarat versus vltimus;

Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

Hoc, est iubet, vt adsit mensura tum factis, tum dictis. Deniq; si epigrammata, quæ in Prouerb. *Adrastia Nemesis* adducuntur, cum Latina versione ad vnguē examinaueris, nō dubito, quinlibēs venias in nostram hanc sententiam. Quam si sequeris, emendabis picturam. Hæc ille. Ab hac sententiam non multum discrepat Pignorius, qui hanc ita restituit figuram, nisi quod hic ambas occupet manus, dextram fræno, sinistram cubito; quod ille vni manui tribuit.

II. *Nemesis vnde dicta.* NEMESEOS nomen, vt hinc ducam initium, ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶν, *indignari, succensere, iustè accusare.* νέμεσις verò apud Latinos nomen non habet; Plinius testatur. lib. 28. cap. 2. & Ausonius eidyllio de Mosella:

---*Latiæ Nemesis non cognita linguæ.*

Adrastia etiam dicta vltrix superborum & arrogantium verborum, τιμωρὸς ὑπερόγκων καὶ ἀχαλίνων λόγων. ait Suidas. Pausanias Adrastiā ἀπὸ τοῦ μηδένα αὐτὴν ἀποδιδράσκειν. ἔστι γὰρ ἡ παρὰ τοῦ θείου δίκη ἀνέκφευκτόν τι καὶ ἀναπόδραστον. quòd nimirum *ipsam nihil effugiat: nam diuina vltio est ineuitabilis, quæque non potest effugi.* Quo sensu puto dictum à Catullo:

--- *Precesque nostras*
Oramus caue despuas ocello,
Ne pœnas Nemesis reposcat à te,
Est vehemens dea, lædere hanc caueto.

Idem Pausanias in Atticis, auctor est, Nemesim, siue Rhamnusiam scelerum vindicem habitam, potissimumque contumeliosis & elatæ mentis hominibus succensere, illosque iustè persequi & punire. Macrobius 1. Saturn. 17. eam contra superbiam coli fuisse solitam scribit: nec defuere, qui apud Hesiodnm Nemesim Iustitiam interpretentur, cùm cecinit, αἰδὼς καὶ νέμεσις, *Pudor & Nemesis* homines reliquere, & ad immortalium cœtus euolarunt. Hæc sæpenumero pingebatur cubitum altera, altera manu frænum tenens, de qua illud est in Græcorum collectaneis lib. 4. vnde istud epigramma desumptum videtur:

Ἡ νέμεσις προλέγει τῷ πήχει, τῷ τε χαλινῷ. *Fons Emblematis.*
Μήτ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν.

Vna manus cubitum ostentat, gerit altera frænum;
Illa modū serua, hæc admonet os cohibe.

Nemesis præmonet & cubito & fræno,
Neq; immoderatum quid agendum, neque effrænatè loquendum.

Mensura frænoq; homini Rhamnusia monstrat
Vt verbis frœnum, rebus inesse modum,

Et aliud eiusdem fermè argumenti:

Ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχω. τίνος ἕνεκα; λέξεις.
Πᾶσιν ἀπαγγέλλω, μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Contineo Nemesis cubitum. quæ causa, requiris?
Præcipio cunctis rebus adesse modum.

Nemesis [ego] cubitum contineo, cuius [rei] causa? dices.
Omnibus mandatum annuncio, nihil præter modum agendum.

Mensuram teneo Nemesis. cur? inquis. vt omnes
Admoneā, quo nil, ni modus adsit, agāt.

III. *Nemesis.* NEMESIS] Nemesis Noctis & Oceani filia, vt tradit Hesiodus in Theogonia, his verbis:

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι,
Νὺξ ὀλοή. Hoc est:

Nocte sata est Nemesis damnum mortalibus ægris.

Euripides illam Iouis filiam facit in Rheso:

Ἀδράστεια μὲν ἁ Διὸς παῖς,
εἴργοις στομάτων φθόνον.

Hæc (vt breuibus multa complectar) dea indignationis fingitur, improborum & vaniloquorum hominum vindex, eorumq; malitiæ, arrogantiæ præsertim atq; superbiæ seuera vltrix: à turpibus deterrens, ad virtutis amorem alliciens. Hanc celebrat Euripides, Macrobius, Plato, & alii multi, nosq; paulò post multa de ea dicemus, & alios citabimus. Angelum Politianum hic præterire non possum, qui eam pulcherrimè describit in Siluia, cui titulus Mātō, sic:

Est dea, quæ vacuo sublimis in aere pēdens
It nimbo succincta latus; sed candida palā,

Sed

Sed radiata comam, ac stridentibus insonat alis.
Hæc spes immodicas premit: hæc infesta superbis
Imminet: huic celsas hominum contundere mentes
Successusq; datum, & nimios turbare paratus.
Quam veteres Nemesin genitam de Nocte silenti,
Oceano dixere patri; stant sidera fronti,
Frana manu, paterasq; gerit, semperq; verendum
Ridet, & insanis obstat contraria cœptis.
Improba vota domans, ac summis ima reuoluens
Miscet, & alterna nostros vice temperat actus.
Atq; huc, atq; illuc ventorũ turbine fertur.

Vestigia seruas.] Epigramma Græcorum I. *ἰχναίη* eam ob rem dicta, id est, *vestigiaria*, quæ vestigia hominum insequatur. Est & quædam ad prouerbiũ allusio, *ἴχνος μετελθεῖν*, & *ἴχνη διώκειν*. id est, *vestigijs insistere*, & *vestigia persequi*: quod Platoni familiare est. *Vestigijs insistere.*

Continet & cubitum, duraque frana] Hæc temperantiæ symbola diligenter annotat Pierius Valer. Hieroglyph. lib. 36. & 48. Cubitum hic ingeniosè accipi non in significatione primaria, pro cubito manus; sed pro vlna, sex palmorum mensura, tum primùm animaduerti, cùm aliud agens incidi in Iulium Pollucem, qui pro eodem accipit *πῆχυν καὶ ὠλένην*, id est, *cubitum & vlnam*. Non patiar hic de differentiis vlnarum, & cubitorum apud auctores controuersiis aliquid commisceri, sed ad rem dico *πῆχυν* à similitudine cubiti, cũ ad rectos angulos brachium flectitur, accipi pro instrumẽto Architectorum, quòd ex regulis duabus ad angulum rectum coagmentatis, conficitur, *γνώμονα* Græci nominant, vt Latini normam. Quam esse verissimam carminis Græci (*ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχω*) & huius nostri Emblematis sententiam philologi omnes facilè iudicabunt. Cæterùm qui cubitum duobus constare palmis dicunt, digitos omninò quatuor & viginti commemorant: dicũt enim cubiti spatium id esse, quod ab extremis vnguibus in medium brachii angulũ portensum est, illud quidem sesquipedale. Pictores cubitum quartam corporis humani partem volunt esse. Didici etiam ab Architectis, regium cubitum (id mensuræ nomen) maiorem communi tribus digitis. *Cubitus quid hoc loco.* *Γνώμων.*

Ne malè quid facias, &c.] cui respondet fræni symbolum: vt enim frænum equum ferocientem domat, sic Nemesis tacitis ictibus à verborum licentia, & factorum improbitate rationem coercet. Huc facit Menander:

Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν πράττε, μηδὲ μάνθανε.
Nil facito, discitove turpe quod siet.

Idem:

Ἔργων πονηρῶν χεῖρ' ἐλευθέραν ἔχε.
Noli occupare in improbis factis manum.

In cunctis rebus adesse modum] In rebus cunctis modus ostenditur cubito, id est, vlna seu mensura.

IV. PROVIDA profectò fuit admodum veterum in moribus componendis cura, diligentiaque: qui vt ostenderent superbiam Deo præ alijs vitijs inuisam esse, dixerunt eos, qui hac correpti essent, non modò censura diuina, sed etiã indignatione puniri: ideoque proprium ad hanc vltionem numen adhibuere, Nemeseos nomine nuncupatum. Colligere est enim è multis, quatuor potissimùm (ait Ficinus) nempè legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum quisque nostrum in se habet, in mente legem, quid agendũ sit, quid non, communi norma dictitantem, & honestum quidem sequendum, eius verò contrarium fugiendum. Habet in ratione iudicium distinctiori quadam argumentationum discussione discernens, quod in hac vel illa actione positum est honestum esse, vel turpe. In voluntate est iustitia, quæ eligat aut prosequatur, quod ratio per mẽtis leges sequendum, vel fugiendum dictauerit. Est & in imaginatione Nemesis, quę turpibus actionibus, verbisque succenseat, ac legitimè indignetur. Celebre est, & ad hæc nostra præcipuè pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus. *ἀνθρωπικὸν, ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τοῦ νώτου φέρων, τὴν Νέμεσιν.* *Humanam, inquit, affectionem obijcis, cum in tergo feras ipse Nemesin.* Aristot. 2. de arte dicẽdi, *νέμεσιν* pro animi commotione accipit, & pro virtute, 2. Moralium ad Nicomach. mediam illam quidem inter *φθόνον καὶ ἐπιχαιρεκακίαν*, id est, *inuidiam* *In mente lex.* *In ratione iudicium.* *In voluntate iustitia.* *In imaginatione Nemesis.*

diam & peruersam lætitiam: definitur itaque in Rhetoricis, λύπη ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως ἐυ πραγεῖν, *dolor ob eius felicitatem, qui ea sit indignus*; quod ita velim apertiùs explicari. Opponitur misericordiæ Nemesis, id est, indignatio: sunt itaq; quodammodo inter se contrariæ, sed non tamen propter se, at propter res subiectas: bonum enim bono nunquam contrarium est. Misericordia est ægritudo ex alterius miseria, iniuria laborantis; & is quidem affectus nascitur ex opinione mali, non cuiusuis, sed eius tantùm, quod vel dolorem, vel interitum afferat: dolorem quidem, vt si quis vir minimè malus pellatur in exilium, & ab amicis destituatur, aut aduersę fortunæ, alio aliquo concutiatur: interitum, vt si quem innocentem torqueri, vexarive videamus. At Nemesis prospera fortuna improborum excitatur. In vtraq; dolor quidam est, Nam misericordia dolemus innocentis afflicti infortunio; Nemesi dolemus felicitate hominis improbi. Qua in re plerique falluntur, qui eandem esse Nemesim atq; inuidiam putant, propter aliquam motuum similitudinem. Nam inuidia nullum inter bonos & malos discrimen ponit, sed bonis alienis cruciatur, seu illa dignè, seu indignè accidāt: & inter æquales ac similes præcipuè regnat. At Nemesis ægrè fert tantum indignos & improbos opibus & honoribus florere: qua ratione laudabilis animi commotio est, vt virtus existimetur, & in probis tantum viris est. Cum enim æquitas postulet, vt malis malè, bonis eueniat bene, certe vir probus & iustus maximè gaudet, cum iustitia seruatur: vt cū sceleratos homines, sicarios, grassatores, prædatores, aliosq; id genus de medio tolli videt: sic neq; minùs gaudet quādo viris bene meritis aliquid optimè succedit. Quæ omnia paulo post exemplis illustrabimus. De Nemesi sic Ammian. Marcell. lib. 14. ad finem: Hæc & huiusmodi innumerabilia vltrix facinorum impiorum, bonorumq; prę miatrix aliquoties operatur Adrastia, atq; vtinam semper, quam vocabulo duplici etiam Nemesim appellamus. Ius quoddam sublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum, vel (vt definiunt alij) substantialis tutela generali potētia partilibus prę sidēs fatis: quam Theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc vt regina caußarum, & arbitra rerū, hæc disceptatrix, vrnam sortium temperat, accidentium vices alternans, voluntatumque nostrarum exorsa interdum aliò quàm quò contendebant exitu terminās, multiplices actus permutando conuoluit. Eademq; necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis vinciens fastus tumētes in cassum, & incrementorum detrimentorūque momenta versans, vt nouit, nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene viuendum extollit. Pinnas autem ideò illi fabulosas aptauit, vt adesse velocitate volucri cunctis existimetur: & prætendere gubernaculum dedit, eiq; subdidit rotam, vt vniuersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur. Sic ille: qui etiam lib. 22. Quem ab ima sorte adusque iubendum Imperatori penè elatum, ideoque intolerabilem, humanorum spectatrix Adrastia, aurem (quod dicitur) vellens, monensque vt castigatius viueret, reluctantem præcipitem tanquam è rupe quadam egit excelsa. Audiamus etiam Artemidorum, qui lib. 2. Nemesi, ait, semper bona est viuentibus secundum legem, & moderatis hominibus, & philologis; at verò contra leges delinquentibus, & his qui aliquibus insidias struunt, & magnas res auspicantur. Nam impedimento esse, & obstare his quę inconsultè & præter animi nostri sententiam fiunt, Nemesim vocamus. Quidam produnt, quod Dea hæc bona quidem in peius vertat, mala autem in melius. Plato Dialogo 4. de legib. Nemesin iudicij angelum appellat, dicens: Leuium volatiliumq; verborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij āgelus huiusce modi inspector omnium. Cuius sententia proximè accedit ad nostram religionē. Nobis enim ex diuinis oraculis verè persuademus, supremum rerum omnium opificem nihil latere, nihilque omnino impunè relinquere: quippe qui, vt cecinit Orphéus,

πάντ' ἐφορᾷ. κ πάντ' ἀκούει, καὶ πάντα βραβεύει.

Idem Tragic. Seneca:

Dominare tumidos, spiritus altos gere;
Sequitur superbos vltor à tergo Deus.

Differentia inter Nemesin & inuidiam.

Locus ex Ammiano

Artemidori locus.

Deus omnia videt

Quisque tectum cupit sub velo silentii, quod egit cum morsu aliquo & metu, quem ingerit patrata obscœnitas, & relinquit post se. Latebræ quæruntur & diuerticula, nox & vmbræ, quæ ministræ sint & seruiant flagitio mutæ testes. Lucida Solis facies omnibus suspecta est, & à die formido, ne reuelet ac prodat. Sed oculum diuinum quis fallat? Magnus est & acutus, penetrans noctes & nubes, cuius aciem nec abyssi terminent aut cardines orbis. Præsente tamē illo, nulla nos libidinis species non polluit. Modò clausum sit cubile, & obseratæ fores, ne tertio pateant, in calore suo transeunt incesta concubia, seposito cum vestibus pudore ac metu. Cum in cambio sedet vsurarius, & pauperum sudores lingit fallaci & insidioso calculo; cum multiplicatis lucris panem deuorat esurientis animæ, & ad ossa deglubit iniusto æris auctario; quando totus in rasura nummaria, de vendendo cœlo & anima deliberat, bonus tamen haberi vult & beneficus in congressibus, quia nemo deprehendit ocularis inspector in hebraismo illo fœneratorem apertè malum. Qui factionibus clandestinis conspirant in cædes, & latrocinia meditantur, aut bonis alienis, vt vultur aut coruus cadaueri, inhiant: qui magicis secretis imbuti conscelerant animam sacrilego fœdere cum desertoribus angelis, modò recondita sint, & inclusa in adyto pectoris, puros se iudicant scelerū, & procul culpa. Ergo cæcum sibi Deum fingunt isti tales, nec videre quid agant. Erratis, quibus hoc persuasum. Diuinus enim intuitus, quem nec atomus fugit, vel apex rerum in toto hoc ambitu, videt acta & concepta, notat, & tandem eruit quocunque scrinio seposita custodis animi; frāgit sigillum conscientiæ, & quicquid inscriptum arcani profert, iudicat, damnat. Experiuntur pleriq; completo iam facinore, morsum aliquem ac dolorem intrinsecū, turbantur ac trepidant, & quod factum, expunctum vellent & infectum; obuersatur enim ante oculos & pungit futurorum memoria, seueritas iudicii, & rigor pœnarum, quia vindictam indignantis Dei se incurrisse, secreto licet flagitio, tacita meditatione præsumunt. O aculeum mentis, quàm altè infigeris? ò duram Nemesin, quàm pertinaci insequeris pede? Præeant hæc, aut subeant, dum in apparatu propositum scelus est, & in via, subsistet fracto impetu velut iniecto fræno. Ast nunc promissi fidem soluamus, & adductis aliquot exemplis rigorem. Nemesis ostendamus.

Conscientia mille testes.

Nero Nemesin expertus.

Prodeat ergo impius ille Nero, qui post multa improba & scelerata facinora tandem suam perpessus est Nemesin. Is enim matre interfecta, iudicium non effugit eorum, qui prehendi nō potuerunt, cui enim senatus coactus fuerat assentiri, huius statuæ populus noctu culeum suspendit; palam etiam voces audiebantur, his cōceptæ verbis: *Nero matrem interfecit*: quas multi ad Neronem deferebant, non tā vt afferrent interitum delatis, quàm vt Neronem apud Neronem accusarent. Tandem post miseram, impiam, & indignam omninò vitam, à senatu iudicatus est, vt nudus per publicum duceretur, furca eius inserta capiti, virgis ad mortem vsq; cæsus, atq; ita præceps de saxo daretur, vt retulit Xiphilinus, & Eutropius. Passus est etiam suam, certè vt atrocissimam, sic iustissimam Nemesim Seianus, magno quidem, sed fallaci honore sub Tiberio lactatus, adeò vt imperatori pro collega haberetur; sed & Liuia Drusi, filij Tiberij ab eodem stuprata, & Druso veneni potione per Eudemum medicum extincto, quòd deniq; Prætorianos militesq; alios multis ac magnis largitionibus sibi deuinxisset, eoque in principem coniurasset, Tiberius hominem non aperta vi, sed paulatim depressum irretiuit, eumque in senatu accusauit. Crimine patefacto, Patres ita censuerunt, vt Seianus capite multaretur, eius corpus in Gemonias proijceretur, in liberos etiam animaduerteretur: qua de re multa Dio. lib. 58. Corn. Tac. in 5. Val. Max. 9. cap. De improbè dictis & sceleratè factis, alijq; multi. Demadi pessimè cessit, qui dum funeribus necessaria venderet, optasse dicebatur vt in hac arte sua grande maiusq; solito lucrum obueniret, itaq; damnatus est, quia id votum nisi ex mala mente, pessimoq; in Rempub. animo proficisci iudicatum est: adeò id lucrum non posse sine multorum morte contingere. Retulit Seneca de benefic. 6. Sic Theodoto præceptori Ptolomæi Ægyptiorum regis sua lingua fuit exitio: nam cùm Pompeium interfici persuasisset, quia mortuos non mordere dixisset, imò verò sese iactasset Cæsare Iulio fortiorem, in Asia tandem à M. Bruto deprehensus, meritas

Seianus.

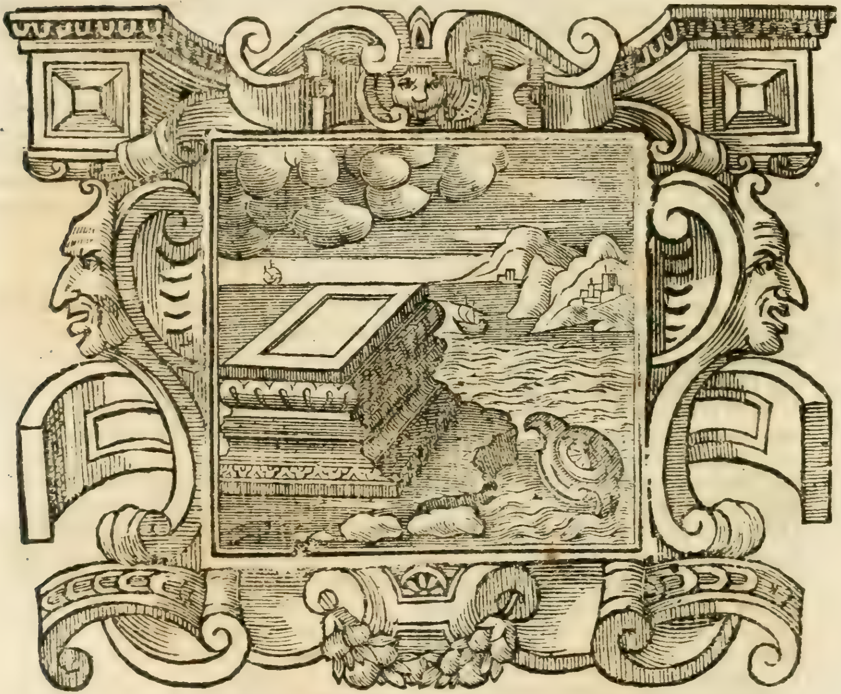
Demades.

Theodotus.

pœnas luit, vt est apud Plutarch. De Nemesi idem Plutarchus disputatione De ijs, qui serò corripiũtur à numine, multa eruditè collegit, vt & Gyraldus Syntagm. 15. Vide etiam Petrum Crinit. de honesta discip. lib. 19. cap. 6. Natal. Comit. Mytholog. lib. 9. cap. 19. Prouerb. *Adrastia Nemesis*.

Tandem tandem iustitia obtinet.

EMBLEMA XXIIX.

ÆACIDAE Hectoreo perfusum sanguine scutum,
Quod Græcorum Ithaco concio iniqua dedit,
Iustior arripuit Neptunus in æquora iactum
Naufragio, vt dominum posset adire suum:
Littoreo Aiacis tumulo namque intulit vnda,
Quæ boat, & tali voce sepulchra ferit:
Vicisti Telamoniade tu dignior armis.
Affectus fas est cedere iustitiæ.

COM-

COMMENTARII.

I. IN littore maris visitur tumulus, affabri opere extructus, latera ferientibus maris vndis, quibus clypeus innatat, & ad tumulum adnatat. Emblematis epigraphe ex Hesiodo eruta est, lib. I. Georg.

---- δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Ἐ'ς τέλος ἐξελθοῦσα. hoc est:

Iustitia verò emergit super iniuriam tãdem prodiens. Quæ verba non commodè interpretatus est Chiliadum autor in Prouerbio, *Malo accepto sapit stultus*, siue quod properanter admodum componebat; siue quod fortè in exemplar incidit corruptũ: Nam legit ὕβριον, pro ὕβριος.

II. APPARET id sumptum esse ex duobus Epigrammatibus Græcis lib. I. titulo εἰς δίκην: primumq; sic habet: *Fons Emblematis.*

ἀσπὶδ' ἀχιλλῆος τὴν ἕκτορος αἷμα πιοῦσαν,
λαρτιάδης δαναῶν εἷλε κακοκρισίῃ.
ναυηγοῦ δ' ἡ θάλασσα κατέσπασε, καὶ παρὰ τύμβον
αἴαντος νηκτὴν ὥρμισεν, οὐκ ἰθάκῃ.

Pelidæ clypeum non æquo cessit Vlysses
Iudicio, plenum sanguinis Hectorei.
Sed mare naufragio detraxit; nãq; natando
Is tumulum Aiacis, non Ithacam petijt.

Clypeum, qui Hectoris sanguinẽ biberat,
Laertiades Græcorum obtinuit iniquo iudicio.
Naufrago [Vlyssi] autem mare detraxit, & ad tumulum
Aiacis natantem deiecit, nõ ad Ithacam:

Quem clypeum Laertiades à iudice Graiũ,
Hectoreo sparsum sæpe cruore, tulit;
Naufragium passo mare ei abstulit, adq; sepulchrum
Aiacis pepulit fluctibus, haud Ithacam.

Sanctius hoc modo vertebat:

Hectoreo clypeum Pelidæ sanguine tinctum
Iudicio Danaum falso habuit Ithacus.
Per mare disiectus, diuulsa puppe sepulchrũ
Concutit Aiacus, littora non Ithacæ.

Quod autẽ sequitur, Alciatus ipse expressit, sed musa paulùm fusiore, addiditque postremò ἐπιμύθιον.

καλὰ ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον ἀθήνης,
καὶ κρίσιν ἑλλήνων συγερὴν ἀπέδειξε θάλασσα.
ἀσπὶς ἐν αἰγιαλοῖσι βοᾷ, καὶ σῆμα τινάσσει,
αὐτόν σ' ἐκκαλέουσα τὸν ἄξιον ἀσπιδιώτην.
ἔγρεο παῖ τελαμῶνος, ἔχεις σάκος αἰακίδαο.

Minos sic vertit:

Rectè Neptunus iudicium tulit, meliùs quàm Minerua;
Et iudicium Græcorum odiosum [iniquum] ostendit mare.
Scutum in littoribus clamat, & monumentum agitat,
Ipsum te vocans, [ò Aiax] dignum scuto bellatorem:
Exurge ò fili Telamonis, habes scutum Æacidæ.

Æquior est iudex Neptunus Pallade longè,
Et mare iudiciũ Græcorum ostẽdit iniquũ.
Nam monumentum agitat scutum, & te in littore clamat,
Vnum te appellant dignum, Aiax ò bone, scuto:
Eia agedum Telamoniade, scutum excipe Achillis.

Versio Sanctij sic habet:

Iudicio pulchro Neptunus Pallada vicit,
Arguit & Graium iustus suffragia Pontus.
Nam clypeus reboat Pelagi delatus ad vndas:
Busta quatit, dominum potiorem voce salutans:
Eia age iam Telamon, clypeum iam cernis Achillis.

Historiam de armis Achillis multi aliter intelligunt, aut narrant, quàm oportet, nos ex Q. Calabri, qui Paralipomena scripsit ad Homericam Iliada, lib. 4. & 5. carptim eandem adducemus. Achille itaq; à Paride occiso, adijt Græcorum exercitum Thetis, Achillis mater, propositisq; præmiis eos inuitauit, vt certaminibus filii sui funus celebrarent. Porrò certaminibus confectis Thetis Achillis arma in medium protulit, illi offerenda, qui in asserendo Achillis cadauere maiorem in Troia nauasset operam. Aiax Telamonius, & Vlysses sibi inuicem arma petunt. Constituuntur iudices aliquot ex captiuis Troianis, idq; cõsilio Nestoris, ne spe frustratus vel Aiax, vel Vlysses Græcis exitium strueret. Quare Aiax in rabiem & furorẽ actus in oues Græcorum sæuit, existimans se Vlyssi, cæterisq; proceribus necem admoliri. Sed *Historia de armis Achillis.*

poſtea ſaniori menti reſtitutus, pudore affectus ob ea, quæ patrauerat, ſibi mortem conſciuit. Troiani itaq; iudices Aiacem armis ſpoliarunt, non Græci, quamuis Ouidius aliter videatur ſentire, lib. 13.
Aliter ſentit Ouidius. Metamorph. & Sophocles in Maſtigophoro, cum inquit: Νῦν δὲ ἄυτα Ατρεῖδαι φωτὶ παντεργῷ φρένας ἔπραξαν. id eſt: *Nunc verò arma ipſa Atridæ homini verſutiſſimo tribuerunt.* Illud tamen poteſt accipi velut ab irato homine dictum, qui temerè in principes Græcorum debacchatur, quaſi ipſi ſponte dederint, nō iudices. Hoc autem de iudicibus Troianis præter Calabrum aſſerit etiam Homerus lib. 11. Odyſſ. in fine, vbi ſic loquitur Vlyſſes:

Οἴη δ' Αἴαντος ψυχὴ τελαμωνιάδεο,
Νόσφιν ἀφεστήκει κεχολωμένη εἵνεκα νίκης
Τὴν μιν ἐγὼ νίκησα δικαζόμενος παρὰ νηυσὶ,
Τεύχεσιν ἀμφ' Ἀχιλῆος. ἔθηκε δὲ πότνια μήτηρ.
Παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν καὶ παλλὰς ἀθήνη. id eſt:

Sola autem Aiacis anima Telamoniadæ
Seorſum ſtabat irata propter victoriam,
Qua ipſum ego vici litigans apud naues,
De armis Achillis: poſuit autem veneranda mater.
Filij autem Troianorum iudicauerunt & Pallas Minerua.

Pindarus etiam in Nemeis Ode 8. idem videtur ſentire, dū inquit: Κρυφίαισι γὰρ ἐν ψάφοις Ὀδυσσῆ Δαναοὶ θεράπευσαν. id eſt: *Occultis enim iudicijs Vlyſſem Danai*
Itē opinio cōmunis. *prætulerunt.* Communior nihilominus obtinuit opinio, quod Achille fraudulenter à Paride interfecto, Aiax Telamonis filius, poſt eum fortiſſimus Græcorum extiterit, tum quia multa præclarè geſſit, tum etiā quia ſibi ſanguine iunctus, & frater patruelis fuit, & eius corpus liberaſſet; ideoq; arma Achillis & ſcutum ſibi dari à Græcis petiit. Sed Vlyſſes ſua aſtutia & eloquentia iudicibus Græcis perſuaſit, vt ſibi potius arma, tamquam magis emerito darētur; quod & factum fuit. Aiax verò impatiens repulſæ, præ iracundia, illataq; iniuria ſibimet enſe proprio mortem intulit: quod elegantiſſimè deſcribit Ouidius lib. 13. Metamorph. Sed quia hoc loco ꝓpter hyperbaton confuſa nonnihil ſyntaxis, ea
Syntaxis. ſic eſt ordinanda: *Neptunus iuſtior arripuit ſcutum Æacidæ (perfuſum ſanguine Hectoreo, quod concio iniqua Græcorum dedit Ithaco) iactū in æquora naufragio, &c.*

ÆACIDÆ] Achillis, ab Æaco auo, Telamonis & Pelei patre. III.

Hectoreo perfuſum ſanguine ſcutum] Id dicit, propterea quòd Achilles Hectorem maximum Troianorum ducem interfecit. Cretenſ. lib. 3. de bello Troiano, & Dares Phryg. de excidio Troiæ.

Ithaco] Vlyſſi, ab Ithaca patria.

Concio iniqua dedit] Quod ſcutum Vlyſſi adiudicauit iniquus Græcorū conſeſſus. Refertur vel ad ſuffragia & fauores, vel ad ipſos iudices, Agamemnonem & Menelaum, qui concionem aduocarant, ad ferendum iudicium de armis Achillis: Fuit ergo vel iniquus conſeſſus & iudiciū procerum; vel iniqua concio ipſius Vlyſſis, quam repete ex Ouidii Metamorph. *Concio.* 13. Tria enim ſignificare *Concio*, notat ex Verrio Flacco Gellius lib. 18. c. 7. Locum, ſuggeſtumq; vnde verba fierent. Item cœtum populi. Et orationem ipſam, quæ diceretur ad populum.

Iuſtior Neptunus.] Aqua marina fuit æquior Aiaci, quę ſcutum & arma illi abrepta reddiderit. Tacitè videtur alludere ad id quod poſtea dicet, plus ineſse piſcibus marinis humanitatis & fidei, quàm hominibus. *Mare iuſtius hominibus.* Seneca Declamat. 1. Controuerſiarum 7. O maria iuſtiora iudiciis, ò mitiores procellæ patre? Sic Ouid. 1. Triſtium, eleg. 4. vbi poeta ſuos labores cum Vlyſſis laboribus comparat:

Cumq; minor Ioue ſit tumidis qui regnat in vndis:
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Idem 3. eiuſdem operis elegia vndecima:

Neptuniq; minor quàm Iouis ira fuit.

Apud eundem, Dido Æneæ:

Iuſtior eſt animo ventus, & vnda tuo.

In quibus ego comparationibus video Hyperbolen: & quidem mari nihil eſt implacabilius. In Epigrammate Græco fit comparatio inter Neptunum & Palladem, ſic:

Καλὰ ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον Ἀθήνης. hoc eſt:

Multò meliùs iudicauit Neptunus quàm Pallas.

Igitur expone, Neptunus iuſtior fuit Pallade & cæteris, hoc eſt, mare melius iudicauit quam ſapientia. Porrò Neptunus *Neptunus vnde dictus.* dicitur à nando, paulū primis litteris immutatis, authore Cicerone lib. 2. de Natura

tura Deorum.

Arripuit] Verbum celeritatis ad hominum eleuãdam fidem,eamq; cum Neptuni,id eſt,maris ęquitate conferendam.Imò verò quodvis genus belluæ interdum mitius eſt hominibus, quam ipſi homines in ſuos.

In æquora iactum] Proiectum in mare vi tempeſtatis, quæ Vlyſſem naufragum fecit.

Dominum ſuum.] Aiacem, qui dominium quidem iure, poſt Achillem mortuum,animo retinuerat:poſſeſſionem verò minimè, quam Vlyſſes eloquentiæ viribus obtinuerat.

Aiax vnde ſic dictus. *Littoreo Aiacis tumulo*] De Aiacis tumulo in littore ſito alibi dicetur. Aiax autem,vt tradit Sophocles in Maſtigophoro, dictus eſt à particula, αἲ, αἲ, id eſt, *Heu, heu*. Verba Aiacis hæc ſunt apud Sophoclem: αἲ, αἲ, τίς ἄν ποτ᾽ ὤεθ᾽ ὧδε ἐπώνυμον ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς hoc eſt: *Heu, heu, quis vnquam putaret ſic meum nomen meis malis allaturum cognomentum*. Pindarus autem longè aliam huius nominis affert rationem, conficta non illepida fabella; cuius ſenſus carptim collectus ex Ode 5. Iſthm. talis eſt: Telamonem Hercules belli ſocium adiunxit, quod in Laomedontem Troiæ regem parauerat.Capta Troia,occiſoq; Laomedonte,Telamon pro concione Herculem celebrauit. Hercules verò cum ſacra Ioui faceret, ſic pro Telamone Ioui ſupplicauit: Iupiter pater,iam ſæpe meas audiuiſti preces,nunc te oro,pater; vt huic viro fortem prolem ex propria vxore tribuas, amicumque meum fortunatum reddas. Hæc vbi dixit, auium reginam aquilam magnam Iupiter è cœlo demiſit. Hæc tamquam vates aliquis oraculum promens dixit: Erit tibi filius, vt petis, Telamon, quem Aiacem vocabis ex viſo alite, viribus præſtantem, belliq; ludoribus cunctis populis admirandum. Vocat autem Pindarus hoc in loco αἰετὸν, aquilã; vnde αἴας dicitur.

Boo. *Quæ boat*] Immurmurat, & quaſi mugitum bouis edit, metaphora à bobus ſumpta;nam Boo,as,mugire ſignificat, à verbo Græco βοάω, quod eſt clamare: vnde reboo, & boatus.

Voce] καταχρυσικῶς, pro ſonitu.

Viciſti &c] προσωποποιία maris ad Aiacem:ſic ſe habẽt fata quædam iudiciorum, vt non obtineant niſi poſt eorũ mortem, quorum fuit ius.

Telamon vnde dictus. *Telamoniade*] Aiax Telamonis fili. Pater Aiacis Telamon dictus eſt à loro, vnde ſcutum propendet: nam τελαμὼν cingulum latum, vnde pendet enſis aut ſcutum ſignificat.

Affectus fas eſt, &c.] ἐξήγησις & ἐπιμύθιον, ad quod illuſtrandum ſuccurrit Æliani exemplum nobile ex lib. 13. var. hiſt. de Macareo quodam ſacerdote Mitylenenſi, ſed quia liber eſt in omnium manibus,non adſcribam. *Affectus*,inquam,*fas eſt cedere iuſtitiæ*. hoc eſt, τὰ πάθη τῇ δικαιοσύνῃ. vt hic iuſtitię nomen accipiatur etiam pro veritate, quæ perpetuam ſe iuſtitiæ comitem præſtare debet. Alluditur autem, niſi fallor, ad oratorios affectus, qui ſæpe veritatem rerum opprimunt, aut peruertunt, adeo nihil tam horridum, aut etiam tetrum, quod nõ ſplendeſcat oratione,& tanquam excolatur, vt olim dixit artis huius mirus artifex. Sed tamen ad iuriſperitorum placitum reuocãda ſunt omnia hominum iudicia, imò & conſilia, Veritati opinionem præpollere; & plus valere quod agitur, quàm quod ſimulate concipitur. Quod & Tullius 1. Offic. non minus generaliter videtur dixiſſe:Efficiẽdum eſt,vt appetitus rationi obediãt, eamq; neque præcurrant. *Orationis vis.*

IV. DE occiſi Achillis armis inter Aiacem & Vlyſſem coorta eſt nobilis illa, Poetisq; decantata controuerſia: quę ſanè Aiaci cedere coactus eſſet aſtutus & vafer Vlyſſes, niſi ſua eloquentia tanquam faſcino aliquo iudices Græcos in ſuam ſententiam pertraxiſſet. His tamen armis iniuria & dolo partis, non diu potitus eſt malæ fidei poſſeſſor. Retulit enim Pauſanias, ea Vlyſſi naufragio ablata ad Aiacis tumulum ad natatſe;ſic enim in Atticis ille: Dicunt Salaminis accolæ, florem in ea regione primùm poſt mortem Aiacis eſſe viſum; candidus,& purpureus nonnihil, lilio minor, & caule, & folijs. Litteræ in eo ſunt, quales hyacinthis. Hiſtoriam iudicij, quod de armis inſtitutum fuit, audiui ab Æolenſibus, qui inſtauratum poſtea Ilium incoluerunt, quique arma poſt Vlyſſis naufragium ad Aiacis tumulum eiecta dixerunt: Oſſa genuum, quæ medici molas vocant, diſco adoleſcentis pentathli fuiſſe paria oſtenderunt. Id autem Deo volente factum *Locus Pauſaniæ.*

colligit hic Emblematographus, vt alludat ad vulgatum miserorum & afflictorum conquestum, Iustitia verumq; laborat, sed tandem eluctatur: & quāquam prematur, non opprimitur tamen. Cicero pro Cluentio: Multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocētię defensio interclusa respirat. Et pro Cælio, exclamat, magnam esse vim veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiamq; cōtraque fictas omnium insidias facilè se per seipsam defendat. Idem in Sextiana defensione: Alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit, cæteri aut repentina vi perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt atq; reuocati, aut omninò inuulnerati inuiolatique vixerunt. At verò qui senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse voluerunt, omnes ferè Reipublicæ pęnas aut præsenti morte, aut turpi exilio pependerunt. Permultis sanè exemplis cōfirmari potest [illegible] [illegible] iniquitate, vt etiam populari rumore, vel alio modo [illegible] [illegible] honoris gradu decessisse, qui tandem vita functi, certissimis [illegible] insōtes, & ab omni obiecto crimine immunes deprehensi, concitatam de se opinionem non modò non absterserunt, sed immortali gloria tandem donati sunt. O[illegible] ergo à Liuio dictum est: *Veritatem laborare sæpe, extingui nunquam.* [illegible] quæ falsa sunt, vel nullo certè labore [illegible] temporis aliquo tractu: veritatem & iusta violentis hominum iniuriis [illegible] cedunt, sed tandem emergunt. [illegible] Menander:

Ἐν παντὶ δεῖ καιρῷ τὸ δίκαιον ἐπικρατεῖν,
[illegible] ἐκ τῶν ἀδίκων
κρατεῖν τὸ θεῖον τῇ δίκῃ τε συλλαβών.
Tempore omni quod iustū est, vincere par est:
Bonus vir iustus [illegible] non iustis
Præstat, Deo & iustitia adiuuantibus.

Sententiam verò Alciatini carminis cum hoc Menandri [illegible] comparo:

ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
Tempus in lucem tandem veritatē trahit.

Quamuis præclarorum hominum monumenta situ squaleant, eorum tamen virtus nullis vnquam seculis obscurari omninò potest. Huc [illegible] non incommodè illud Pindari, ex Ode 8. Olymp. *κατακρύπτει δ' οὐ κόνις συγγόνων κεδνὰν χάριν.* id est: *Nec pulueris situs occulit congenitorum inclytam gratiam.* Occurrit interea Senecæ cordatus sermo ex epistola 79. vbi de virtute, quæ suos honores suumque precium nō obtinet, nisi apud posteros, disputat: Quamdiu, inquit, videbatur furere Democritus? vix recepit Socratem fama. Quamdiu Catonem ciuitas ignorauit, respuit? nec intellexit, nisi cùm perdidit. Rutilij innocentia ac virtus lateret, nisi accepisset iniuriam. Dum violatur, effulsit. Numquid non sorti suę gratias egit, & exilium suum complexus est? de his loquor, quos illustrauit fortuna, dum vexat. Quam multorum profectus in notitiam euasere post ipsos? quàm multos fama non excepit, sed eruit? nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum; veniet qui conditam & seculi sui malignitate compressam dies publicet: paucis natus est qui populū ætatis suæ cogitat, multa annorum millia, multa populorum superuenient. Ad illa respice, etiamsi omnibus tecum viuentibus, silentium liuor indixerit, venient qui sine offensa, sine gratia iudicent. Et hæc quidem Senecæ verba de veritate iniuria vel ignauia hominum quodam occlusa tempore, sed tandem tamen suum decus obtinente. De iustitia verò numinis certissima initio lib. 1. in Rufinum Claudianus, quo loco, prouidentiam diuinam fatetur ex eo quod tandem Rufinus sceleris pœnas dignissimas tulisset. Cic. pro Sextio: Hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, vt verear ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, vt ita redirem. Vide Comment. Manutij fol. 139. b.

Abstulit hunc tandē Rufini pœna tumultū,
Absoluitq; deos iam non ad culmina rerum
Iniustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

Erigite igitur vos, qui iniquorum violentia oppressi in squalore iacetis; nam etsi enitatur veritatem supprimi, iniustum [illegible] præferri, tamen Deus veracissimus & æquissimus omnia temporis progressu, vel etiam post mortem vindicabit, redintegrabit, & restituet: &, (quod adagio dici solet) inspicit et, etsi serò, pellem Iupiter. Ideoq; etiam Deum laneos habere pedes veteres Ethnici crediderant, vt qui certus vindex & vltor, licet admodum tardus, nobisque iam non sperantibus, iniustitiæ & iniuriarum existat.

Veritas et ius premitur, non opprimitur.

Viri excellentes nullo in honore quamdiu vixerint habiti.

Tempus omnia a[illegible].

Etiam ferocissimos domari.

EMBLEMA XXIX.

ROMANVM postquàm eloquium, Cicerone perempto,
Perdiderat patriæ pestis acerba suæ,
Inscendit currus victor, iunxitq; leones,
Compulit & durum colla subire iugum:
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,
Ambage hac cupiens significare duces.

COMMENTARII.

1. TRIVMPHATOR cultu regio sedeat in curru triumphali, quem leones subiugati & lupati trahant. Formam autem curr s triumphalis lubens vellem ab aliquo accuratè mihi describi; certè quę hic posita est, nō placet, ob varias rationes. Vt verò hac in parte pictura iuuetur, nonnulla ex probatis autoribus de triumpho, quatenus huic rei inseruiunt, afferam. Senatu itaq; triumphatori obuiam procedēte vsq; ad portam Capenam, postea in Capitolium se conferebant. Currum præcedebant tubicines, & buccinatores, spolia, statuæ, tabulæ, simulacra vrbium expugnatarum, arma, donaria, ministri sacrificiorum. Pone sequebātur reges & duces cum liberis & vxoribus, itemq; alij hostes capti, manibus post terga ligatis. Quod ele- *Ritus triūphi.*

ganter expressit Ouidius, 4. Trist.

Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
Cumq; ducum titulis oppida capta leget?
Vinclaq; captiua reges ceruice tenentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant. &c.

Currus forma. Sed propius ad rem. Tandem ipse triumphator quatuor candidis vehebatur equis, ipse aureo insidens curru, qui non bellicarum, neq; ludicrarum quadrigarum, sed turris rotundæ instar constructus erat, auro gemmisq; mirificè cælatus, vt Plutarch. in Æmilio, Appian. in Libyca & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradiderunt. Habes currus formam, videamus triumphantis habitum. *Habitus triumphantis.* Hic purpuream gerebat vestem, auro intertextam, interius verò tunicam palmatam, dextra manu ramum è lauro, sinistra sceptrum eburneũ tenebat, & in regia sella eburnea residebat. Vides quam non respondeat hęc pictura. Addo, quod eodẽ curru aliquando vehebãtur triumphãtis vxor & liberi; imò & carnifex, teste Plinio lib. 28. cap. 4. & Isidoro lib. 18. c. 2. qui ait: Quod vero à carnifice triumphantes contingebantur, id erat indicio, vt ad tãtum fastigium euecti, mediocritatis humanæ commonerentur. Sed his talibus in nostro hoc curru vbi locus? Totum triumphi apparatum qui discere cupit, adeat præter citatos Dionys. Halicarnass. lib. 2. & 5. Valer. Max. lib. 2. c. 8. Iosephum de bello Iud. lib. 7. ex neotericis Guidonem Pancirollũ de rebus memorabilibus, Anton. Valtrinum de re militari Rom. lib. 7. & ante omnia Robertum Valturium de re militari lib. 12. & alios.

II. *Vnde eruta inscriptio.* EPIGRAPHEN huius Emblematis, *Etiam ferocissimos domari*, videtur mutuatus Alciatus è primo Annal. Cornel. Taciti, vbi facta Augusti præclara paucis complectitur, deque mutatione reip. Romanæ agit: Posito Triumuiri nomine, Cõsulem se ferens: vbi militem donis, populum annona, cunctos ocii dulcedine pellexit: insurgere paulatim, munia senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante, cum ferocissimi, per acies, aut proscriptione cecidissent. Testis huius historiæ potest videri Plinius, qui sic lib. 8. cap. 16. Primus Romæ leones ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello cùm dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Nam quod ita vectus est cum Mima Cytheride supra monstra etiã illarum calamitatum fuit. *Emblema tractum ex Plinio & Cicerone 2. Antoniana.* De Ciceronis vita, factis, & causis interitus, quibus M. Antonius eum ad necem postulauit, (quarum potissima hęc fuit, quod Cicero, cum sibi, è re sua, maximè opus esset, seruire tempori non potuerit) plenissimè agit Plutarchus. Nam huius operis breuitas tanti viri pręclara facinora non potis est comprehendere, iustum enim volumen desiderant. Illa tantum referemus, quæ lucis nonnihil huic emblemati possunt afferre. Cæsarem in Senatu confossum accipimus à ciuitatis Romanæ principibus, qui tyrannidem perferre non poterant; qui tamen cum aleam periculosissimi & funestissimi consilii subiissent, lõgè aliter cecidit quàm putassent; tyrannum enim de medio sustulerunt, at ipsam tyrannidem tollere non potuerunt. Statim enim perturbatis rebus, & omnium consternatis animis eandem potentiam nescio quo fato M. Antonius occupauit, quanquam moribus & vitæ instituto dissimilis, aliisq; partibus Cæsare inferior: *M. Antonius tyrannus.* cui apertè omni contentione animi restitit M. Tullius, & plerique alii nobiles Romani. Eam quidem quam non modò antè præsentiebat, sed planè experiebatur insanam M. Antonij rabiem, non dissimulauit ipse Cicero 2. Philipp. cùm ait: Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius: auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius: desideratis clarissimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius: omnia deniq; quę postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Et deinde subiecit: Versatus in bello est, saturauit se sanguine dissimilimorum sui ciuium. Itemq; 3. Philip. ait, eum in hospitis tectis Brundusii fortissimos viros, ciues optimos, iugulari iussisse, quorum ante pedes eius morientium sanguine eos vxoris respersum fuisse constabat. Certè Plinius lib. 14. cap. 22. Antonium sanguine ciuium ebrium, & eum sitientem nominauit. Actionibus i[...]

tur Philippicis à Cicerone in senatu habitis sic excanduit Antonius, vt inde omnẽ, quod aiunt, lapidem mouerit, quo Cicero de medio tolleretur. Itaq; composita inter tres Romanorum duces pace, Lepidum, Antonium, & Cæsarem Augustum, triumviratus inuaditur; fit ciuium proscriptio: vbi Antonius ea conditione auunculum suum proscribi passus est ab Augusto, vt Cicero sibi ab eodem proscribendus traderetur. Quare Cicero cum tota domo proscriptus Asturam primò nauigauit, mox Circeios, in terram postea descendit, nondũ omni spe de Octauio abiecta; Asturam pedibus rediit. Hinc filiis suadentibus Formias transuersis itineribus processit: quo cum appuiisset, corui infausto volatu ab infausto appulsu arcere voluisse visi sunt. Hinc lectica delatus est in proximam villam suam, neq; ibi diutius commorari est ausus, coruis iterum omnia garritu infestãtibus; reuersus itaq; in Formianum, vt nauim cõscenderet, cum in altum prouectus esset, ventisque aduersis agitatus, & vitæ & fugæ eum cœpit tædium. Referebatur igitur lectica ad nauem, cum Popilius Lænas (quem aliquando Cicero in Senatu capitali iudicio defẽderat patronus) cum globo militum Antonii obuiam occurrit. Sensit Cicero eos ad cædem missos, continuò lecticam deponi iussit, hicq; sine gemitu barbam sibi læua manu (qui mos illi fuisse dicitur) demulcens venientes excepit, atq; ex lectica prominens caput immota ceruice amputandum Popilio præbuit. Interfectus est ergo annos natus quatuor & sexaginta; caput ab Antonio inter duas, manus in rostris positum fuit, quo loco orationes in Antonium Cicero habuerat. Nec cohibere lacrymas potuit tota ciuitas, cum recisum Ciceronis caput in illis suis rostris spectaret: nec aliter ad illud videndum, quàm antè ad audiendum concurrebatur. Valer. Max. lib 5. c. 3. multa, Seneca 7. Controuers. 2. & Suasoriar. 6. capite, Appian. lib. 4. belli ciuil. Seuerus Cornelius, factum hoc planè funestum ita deflet:

Ciceronis fuga.

Ciceronis cædes.

Abstulit vna dies æui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ,
Vnica sollicitis quondam tutela saluq;
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus.
Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæq;
Publica vox sæuis æternũ obmutuit armis;
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiẽ, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq;
Respexit, nullo luet hæc Antonius æuo, &c.

Quemadmodum autem in abscissum Ciceronis caput ignominiosè sæuierint M. Antonius, & vxor eius, recitat Crinitus de honesta disc. lib. 1. c. 8. Quamquam ad Emblematis explicationem (subiungit Claudius Minos) videamur adduxisse, quæ studioso cuiq; satisfaciant: tamen adijciemus, quod non parũm fortasse cõducat ad materiam seu fontem carminis huius explicandum. Si enim locus est coniecturæ nostræ dandus (in quo tamen nihil cuiquam velim præiudicatum) videtur id Alciatus duxisse potius ex Antonianæ 2. M. Tullij loco, sed (vt plerisq; doctis videtur) corrupto, qui sic habet: Vehebatur in essedo Tribunus, &c. sequebatur eum rheda cum lenonibus, comites nequissimi. Nonnulli hic legunt, *leonibus*, quod non probatur criticis, & ijs, qui maiorem probabilitatem sectantur, quiq; censoriam virgulam in scriptis auctorum meliorum subinde adferunt. Quo ex loco suum videtur Emblema confinxisse Alciatus, & *leonibus*, legisse pro lenonibus: adhæc non rectè temporum rationem habuisse. Si quos moueat Plinianus locus, quem attuli, nihil certè moror, cùm mihi præfractè hac in parte ausim affirmare.

Fons Emblematis alter.

ROMANVM postquam] Est & in hoc hyperbaton, & implicatus verborum contextus, quem sic digerimus: *Postquam* M. Antonius, *pestis acerba patriæ suæ, perdiderat eloquium Romanum Cicerone perempto, inscendit currus victor &c.* III.

Syntaxis.

Romanum eloquium] κατὰ τὴν ἐξοχὴν Romanæ princeps eloquentiæ vocatur Cicero, vt etiam disertus artifex Reipub. administrandæ à D. Augustino. Plinius senior eum sic lib. 7. c. 30. salutat: Salue, inquit, primus in toga triumphum, linguæq; lauream merite: &c. Lucanus maximum autorem Romani eloquij appellat. Eximiam laudem Ciceronis vide apud Plinium loco citato, & lib. 31. c. 2. Item Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 3.

Eloquentiæ parẽs Cicero

Perdiderat] id est, perdidisset; de medio sustulisset. Martialis pulchro epigrammate comparat scelus Photini, qui Pompeium occidit, cum scelere Antonij, lib. 3. Epigr.

Epigr. 24.

Par scelus admisit Pharijs Antonius armis,
Abscidit vultus ensis vterq; suos.
Illud laurigeros ageres cum læta triumphos:
Hoc tibi Roma caput cũ loquereris erat.
Antonij tamen est peior, quã causa Photini,
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

Alciatus notatus. Fallitur tamen Alciatus in temporis supputatione, quod paulò antè innuit Minos; nam ante mortem Ciceronis Antonius iunxerat leones, vt ex Plutar. hic,& ex Plin. j verbis citatis patet. Et ex Cicerone ad Atticum lib. 10. cum inquit: Tu Antonij leones pertimescas caue. Et in 2. Philip. Sequebatur rheda cum leonibus, sic enim legendum, non lenonibus, vti videtur legisse Alciatus.

Pestis patriæ. *Patriæ pestis acerba suæ*] Allegorica nefarij hominis, Reique pub. perniciosi hostis, descriptio, quam sæpè orationibus vsurpat, vt Catilinarijs, Post reditum, pro Sextio idem orator: vt cùm Clodium aliquando tetram & immanem belluam, sæpe furiam, sæpius pestem appellat. Sed & Gabinium atq; Pisonem, duas imperii Romani pestes memini nominatos eadem oratione Sextiana. Sic in Politic. Plutarchus Reipubl. hostes Aristiona, Nabim, Catilinam, pestes, morbum & vomicam patriæ appellat, id est, νόσημα καὶ ἀπόστημα πόλεως. sic Virg. l. Æn. 3. Harpyias pestem & iram Deorum: & 12.

---- *Turni se pestis ad ora*
Fertq; refertq; sonans.

Non mihi tempero, quin & hæc adiiciam, in eorum maximè gratiam, quos in politioribus literis instituimus: quicquid lethale, noxium & damnosum est, id pestis nomine solere appellari. verbum enim, pestis, παρὰ τὸ πέσειν: vnde ducta vox antiqua, pestum. Pernicies etiam à pernecando dicta. Salustius: Et si certa pestis adesset, manifestum potius, &c. Catullus seipsum alloquens ita de amore suo: *Pestis etymon & vsus.*

Me miserum aspicite: & si vitã puriter egi,
Eripite hanc pestem, perniciemq; mihi.

Idem ad Rufum:

Eripuisti, heu heu, nostræ crudele venenum
Vitæ, heu heu, nostræ pestis amicitiæ.

M. Tullius 1. in Catilin. Hoc autem vno interfecto, intelligo hãc Reip. pestem paulisper reprimi. & ibidem: Atque delebitur non modò hæc tam adulta Reipubl. pestis, verùm etiam stirps ac semen malorum. Idem 2. in Anton. vt Helena Troianis, sic iste Reipubl. causa belli, causa pestis atq; exitii fuit. Et Philip. 7. Tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam dimittatis, cauete. Apuleius 5. Asini aurei, de sororibus Psychæ: Sed iam, ait, pestes illæ, teterrimæque furiæ anhelantes vipereum virus nauigabant. Idem lib. 7. Verùm fortuna meis cruciatibus insatiabilis aliam denuò mihi pestem instruxit. Eodem schemate dixit idem Apuleius 9. Asini, de muliere quadam: Sed omnia prorsus vt in quandam cœnosam latrinã in eius animum confluxerant flagitia. Et Arnobius lib. 5. contra gentes, de Ioue loquens, Vt esset, ait, criminum sedes, maledictorum materia, locus quidem expositus, in quem spurcitię se omnes scenarum colluuionibus deriuarent. &c.

Iunxitq; leones] Præter ea, quæ de iunctis leonibus adducta sunt, legimus apud Plutarchum, hãc pompam non fuisse tum primùm ab Antonio vsurpatam: constat enim iam olim Annoni Duci Carthaginẽsium malè cessisse, quod leone pro iumento vsus fuerit ad ferendas sarcinas, pulsumque in exilium eo nomine, quia id tyrannidem portendere videretur. Quod obiter mihi reuocat in memoriam hieroglyphicum EMOLLITÆ FEROCIÆ, vbi Bacchus curru trahitur à tigridum pari: cuius animalis effigies indomitam & effetatam sæuitiam arguit. *Bacchi currus tractus à tigribus.* Sed ad rem. In Antiochi numo videre est leonẽ ferè humi procumbentem, & superuolantem noctuam: quo significatur, vires cedere sapiẽtiæ. Leo enim roboris habet hieroglyphicum: noctua verò Mineruæ. Referrem & leones subiici magnæ Deæ vehiculo fuisse solitos, eosque Solis trahere currum, sed hæc non sunt huius classis. *Leones magnæ Deæ currum vehẽtes.* Certè in Faustinæ vetere numo Cybele turrita sellæ Leoninæ insidet, quæ orbem in ta manum & genu teneat, cum inscriptione, MATRI MAGNÆ. Reperio apud Herodianum in vita Seueri, Iulianum Elephantos quos habebat ad pompam institutos, conatum assuefacere, vt sessorem paterentur: quod & ab aliis tentatum non rarò accepimus. Sed de Antonii leonibus iam satis, si tamen admonuero id ostentum à Cicerone ipsomet præuisum, Epistolis ad Attic. Tu Antonii leones pertimescas, caue: nihil est illo homine iucundius, &c: quẽ

locum

Iugũ q̃d. locum supra quoq; tetigimus.

Iugum.] Nolim prætermissum quod notat Pierius 48. Hieroglyph. iugo seruitutem significari, & fatigationem. vnde vulgatum illud: *Subdere colla iugo*, pro eo, quod dicimus, in seruitutem trahere, à bobus sumpta metaphora. *Sub iugum mittere*, castrense verbum est, de quo Liuius lib. 3. Tribus, inquit, hastis iugum fit, humi defixis duabus, superq; eas transuersa vna deligata: sub hoc iugum Dictator Æquos misit. Mittebantur autem sub iugum hostes discincti, ereptis omnibus armis telisq; vt scribit Festus. Hinc etiam verbum *Subiugare*. Nostro tempore sub iugum, quod Græcum Π æmulatur, mittuntur ii, qui picatis manibus rem inueniũt antequam amittatur; non tamen discincti conducuntur sed à carnifice, & eius paranymphis lictoribus strictim cincti: qui dum vno saltu hoc iugum transire coguntur & conantur, fatali nexu irretiti hærent, & è fenestra canabina prospicientes miserandum exhibent spectaculum, cum famæ & vitæ dispendio, & corporis suspendio.

Sub iugũ mittere i.

Pœna furum.

Magnanimos cessisse] Huic fere simile Accii illud ex Nonio:

Nullum est ingenium tantum, neque cortam ferum,
Quod non labascatur lingua, mitescat malo.

Ambage hac.] Signis & mutis demonstrationibus eiusmodi. Leones enim iunxit, vt significaret se fortissimos quosque sub iugum misisse. Leo in Hieroglyph. fortitudinem, robur, & alia multa signat: qua de re Pier. Valerianus lib. 1. Ambages autem primaria significatione pro verborum circuitu, & sententiarum aliorsum tortarum ductu accipi solet: at hic, quantum conijcio, schema, vel pompam, aut fastum insolentem arguit, quo tacitè quid sibi vellet, innueret Antonius. Scio quidem apud auctores frequenter sumi μεταφορικῶς pro verborum circuitu, qualis in criminibus excusandis aut velandis adhiberi nonnunquam solet. Liuius 2. Per ambages tegens ingenij sui effigiem. & 9. Vix pueris dignas ambages, senes & consulares fallendæ fidei exquirere. & id quidẽ translatitiè, propriè verò ambages sunt flexus & mæandri fluminum. Claudianus itaque, Æquoris ambages dixit, sic sæpe apud Cornel. Tacitum Annalib.

Leo quid.

Ambages.

IV.

1. PROPONITVR immanitas facinoris huiusce Antoniani, vel potius insolẽtię plusquã nefarię insani huius hominis iugatos leones ad currum iungentis. Et hoc quidem certè sat nobis intelligi datur, nullam esse tantam vim, aut firmum animi propositum, nullius tam pręfractam vocẽ & sententiam, quæ non coerceri aut edomari queat. Quoties enim vel libertas, vel virtus oppressa, & quasi sopita est tyrannorum violentia? Vltrò sese mihi offerunt exempla longè multa de ijs, qui indigna & immeritâ extincti nece à multis iam anteactis annis, desiderium sui nobis reliquerunt, vt eorum non possimus vel sine lacrymis, vel iusto dolore meminisse. Vice versa nemo vsq; adeo ferox, immanis, potens, seu etiam astutus est, quin ab alio, etsi se inferiore tandem domari, vinci, & superari possit.

Nihil tã durum quod frãgi nõ possit.

2. Notatur præterea hoc schemate insolentia & supbia, quæ semper & à natura victoriæ inest, vt exclamat Cicero in oratione pro M. Marcello, quem vide. Seneca in Troade:

Arrogantia v ctoriæ comes.

Victor feroces impetus primos hãbet.

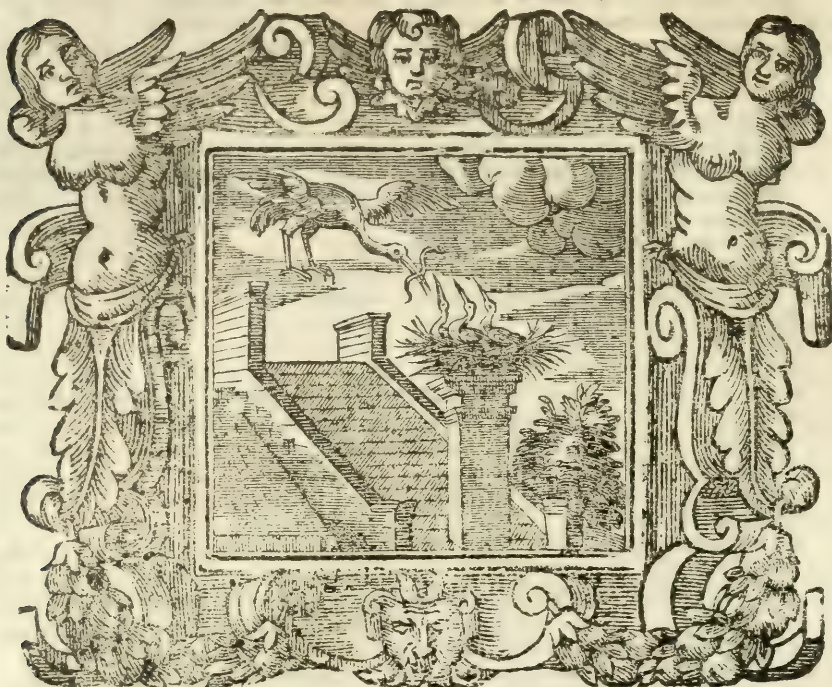
Recitat Plutarchus in Laconicis, Archidamum Agesilai filium, post conflictum apud Chæroneam habitum, cum à Philippo rege Macedonum victore litteras accepisset acerbius scriptas, hunc in modum rescripisse: Si metiaris vmbram tuam, haudquaquam reperies illam factam maiorem, quã erat ante victoriam. Grauiter admonens, non esse prudentis ob fortunæ successum intumescere, quum ipse sit nihilo maior. Æquum autem est, vt homo se suis, & propriis bonis metiatur potius quam externis, quæ fortuna cum libet, dat, cum visum est, eripit.

Gratiam

Gratiam referendam.

EMBLEMA XXX.

ÆRIO insignis pietate ciconia nido,
Inuestes pullos, pignora grata fouet.
Taliaq; expectat sibi munera mutua reddi,
Auxilio hoc quoties mater egebit anus.
Nec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum
Corpora fert humeris, præstat & ore cibos.

COMMENTARII.

I. IN summitate tecti, turricula eminente depictus est nidus ciconiarum, vbi cubantes ciconiæ ab altera sui generis aduolāte, cibumq; rostro ferente nutriuntur.

Ex Oro Apolline Niliaco libro posteriore de Hieroglyphicis tractum emblema: vel ex D. Basilio Magno homilia 8. *εἰς ἑξαήμερον*, cum inquit: Iam verò pietas & obsequium ciconiarum erga suos senio confectos parentes, satis profectò liberos nostros beneuolos parentibus atque obseruantissimos efficere potest, modò mentem adhibere velint. Nemo enim prorsus est, qui naturæ sensu prudentiaq; sic destituatur, vt non mediocri pudore eum existimet dignum, quisquis quod ad virtutem atti-

attinet, fuit se ab alitibus istis, nulla rectæ rationis vi prǽditis, deprehēdi inferiorem. Illæ genitorem per senium defluxu pennarum degrauescentem suismet pennis circumdatum fouent, & abundè victum, lauteq; subministrantes subsidium etiam ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, sensim vtrinq; suis eum subleuantes alis. Idq; adeo vulgatum est, adeoq; notum, vt quidam harum ipsarum alitum nomine vicariam gratiæ dictionem appellent ἀντιπελάργωσιν. Hactenus Basilius. Orus autem Apollo sic: Parentis amatorem significare volentes Ægyptij, ciconiam pingunt. Hæc enim à parentibus enutrita non separatur ab illis, verùm ad vltimam vsq; senectam permanens, parentibus victum sufficit: Idem in libro priore de cucupha in hunc modum scribit: Gratitudinem scribentes cucupham auem pingunt. Sola enim hæc cæterorum animalium parentibus iam senio cōfectis gratiam refert: In quo enim loco ab eis nutrita est, nidum illis conficit, ac pennas vellit, cibumq; sufficit, quousq; renatis pennis per seipsos iam parentes cibum parare possint. Vnde diuina sceptra cucupha insigniunt. Hæc ille. Cucupha auis quæ fuerit, siquis scire desiderat, à Pignorio inuitatur ad Mēsam Isiacam, ad quam ille commentarium scripsit. Non est vtiq; cicuma, quæ videtur esse nycticorax, vt apud Antonium Liberalem. Extat in Chiliadibus elegantissimum prouerbium, ἀντιπελαργεῖν, vbi pulchra leguntur ex Homero, Euripide, Aristophane, Plinio, cæterisq. Addam nihilominus quod Aristoteles de ciconia scriptum reliquit lib. 9. de nat. animal. Ciconias, inquit, genitorum senectutem inuicem educare vulgatum est. Sed sunt, qui meropes quoque idem facere confirment, vicemq; reddi, vt parentes non modò senescentes, verum etiam statim, cùm iam datur facultas, alantur opera liberorum, nec patrem, aut matrem exire, sed in cubili manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuerunt, enutrierunt, educarunt. Sic ille. De hoc argumento nonnulla etiam ex Platone 1. Alcibiad. petas licet. Plin. 10. cap. 23. & Val. Max. lib. 5. cap. 4. Athenǽo, Homero Iliad. 4. Isidoro lib. de nat. auium, item 12. etymologiar. cap. 7. Aristophane in auibus, Æliano lib. 15. c. 4. & alijs.

Cucupha gratitudinis symbolum.

Cucupha auis.

III. *AERIO nido*] alto, ex subiecto adiunctum μετωνυμικῶς, vt apud Virgil. 1. ecloga:

Aerius.

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

& 3. Palumbes eadē ratione dicūtur aeriǽ.

Insignis pietate] Petronius Arbiter:

Ciconia etiam grata, peregrina hospita,
Pietati cultrix, gracilipes, crotalistria,
Auis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Hinc in nummis Adriani sculpta est ciconia cum inscriptione, PIETAS AVGVSTA. Reges enim antiquitus summo in sceptro Ciconiǽ gestabant effigiem, in imo Hippopotami, ait Suidas: vt admonerētur, pietatem plurimi esse faciendam, sæuitiam & crudelitatem cohibendam atq; comprimendam. Crinit. lib. 4. cap. 13. Non patitur autem ciconia nos vltra progredi, priusquam Ioannis Mallaræ, ciuis Hispalensis, Sanctio amicissimi, carmen apponamus, in quo ciconiæ pietas extollitur. Id est huiusmodi:

Nummus Adriani.

Qui legis Æneæ pietatem in fata parentis,
Cūq; humeris olim dulce referret onus:
Laudas antiquos fratres, exarserit igne
Cū grauis Ætna, suos qui eripuere patres.
Miraris quando Iunonis templa sacerdos
Ascendit, gnatis vecta duobus anus:
Non animum extollis cùm parua ciconia nidis,
A quibus alta fuit, conuehit ore dapes?
Nonne tua ardens exurit flāma medullas,
Antipelargias cum pia facta vides?
Quæ ratione carent, sunt nostro exempla labori,
Vt discat grates reddere, parq; pari.

Epigramma de pietate ciconiarum.

Elogium hoc, *insignis pietate*, Æneæ suo Poeta princeps initio 1. Æneid. tribuit, quod repetitur ab hoc nostro in Emblemate, cuius inscriptio, *Pietas in filiorum parentes*. Verbum, pietatis (quod obiter) inde dictum, quod quæ in ea simul, quasi penitus, & in penetralibus recondantur. Tullius vsurpat id vocabulum sæpe, sed maximè ad Lentulum, per quem fuerat ab exilio reuocatus. Sic enim 1. epistol. initio: Ego omni officio, ac potius pietate satisfacio omnibus, &c. Idem epistol. 9. lib. 1. eiusdem: Periucundæ mihi tuæ litteræ, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam beneuolentiam, cum illud ipsum grauissimum, & sanctissimū nomen pietatis leuius mihi videatur?

Pietas vnde dicta.

Ciconia] Fuit ciconia (vt ad fabulas nos conuertamus) antea pulcherrima puella Tro-

Fabula de ciconia.

Troiana, nomine Antigone, Laomedontis filia, quæ cùm se iactaret formæ pulchritudine Iunonem superare, à Iunone in ciconiam conuersa fuit. De qua Ouidius 6. Metamorph.

Pinxit & Antigonen ausam contendere quondam
Cum magni cõsorte Iouis: quam regia Iuno
In volucrem vertit, nec profuit Ilion illi,
Laomedonte pater, sumptis quin candida pennis,
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Virgilius explicatus. Huc allusisse crederem Virgilium in illis verbis, *spretæq; iniuria formæ.* neque exponendum ibi, *que*, pro id est, vt aliqui putãt, qui omnia simul coniungunt, videlicet iudicium Paridis, spretæ iniuria formæ. Sed hoc curiosus lector diiudicet. De ciconia Noscopulus περὶ ζεδῶν. πέλαργος ζῶον, ἀφ' οὗ ἀντιπελάργωσις, ἐπὶ τῶν ἐπισταμένων χάριν, ἐφ' ὧν εὖ ἔπαθον, καὶ ἀντιδιδόντων, διὰ τὴν τῶν πελαργῶν πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ὅτε γηράσκουσι, κηδεμονίαν καὶ ἀντίδοσιν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ ἀνατροφῆς.

Inuestis. *Inuestes.*] Impuberes, & quibus propter teneram ætatem nulla pars corporis pilat, ait Nonius. de hoc verbo multa doctè Fornerius Selection. 1. cap. 29.

Pullos pignora.] Appositio. Liberi inter virum & vxorem tanquam vinculi & charitatis mutuæ habentur pignora. Ouid. 3. Fastorum:

Inque sinu natos pignora chara tenent.

Liberi pignora. Sic Nouella Valentiniani de libertis: Itaq; libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit consequutus, siue vnicum pignus, siue plures cuiuslibet sexus habeat filios, cùm mori cœperit, soboli suæ omnes proprias si maluerit facultates supremo securus dimittat arbitrio. Claudia. 1. De raptu Proserpinæ, vbi Pluto queritur se priuari spe sobolis:

Ast ego deserta mærens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?

Et paulò post de Cerere:

Cõmedat Siculis furtim sua pignora terris.

Idem 3. eiusd. operis:

---- reuocat tandem custodia chari
Pignoris. ----

Taliaq; expectat &c.] Sibi vicem repensum iri sperat, cum fuerit affecta ætate, & alieno opus habuerit subsidio.

Nec pia spem &c.] nec pulli educati partiuntur parentum spem esse inanem, sed iis subueniunt cibando, gestando & fouendo, hinc præclara verba γηροβοσκεῖν, γηροτροφεῖν, γηροκομεῖν.

IV. *Parentibus quantum debeamus.*

OMNIBUS iis, qui humanitatis iura colunt, ab ipsa omnium magistra natura persuasum debet esse quantum parentibus debeant, nisi tamen omnem humanitatem sibi detrahi patiantur. Siquidem non homines modò arcano aliquo sensu pietatis in parentes, sed & animantium quædam, à quibus abest ratio, admonentur. Ciconiæ enim, vt est apud Solin. cap. 43. Polyhist. quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis suis inuicem aluntur. Itaq; hæ & pietatis, & grati animi symbola gerũt, vt videre est apud Pierium lib. 17. Hieroglyph. Pudeat nos hac in re inferiores, aut etiam deteriores auibus esse. Atqui par est eo lubentiùs & alacriùs naturæ nos reddere quod accepimus, nimirum vitam eorum conseruare tutarique, qui nobis auctores vitæ fuerunt: & quo nobilior est nostra conditio, eo affectus debet esse paratior ad humanæ vitæ officia obeunda, & pietatem omnem exercendam. Nobis enim ætate iam affectis, & imbecillioribus factis, itidem liberi facient, eamq; rependent pietatem, quam primùm in parentes exhibuerimus. Nec verò est quòd pluribus has naturę leges cõmonstremus, quandoquidem omnes norint, post tria illa, quæ ad diuinum cultum spectant præcepta, primum rerum humanarum decretum esse, vt parentes ipsos in honore habeamus: cui & spem certumque præmium vitæ longioris adiecit supremus ille legis auctor Deus, ad excitandam hominum tarditatem. Hesiodus huc alludẽs, 1. ἔργων, seculũ impium describit ab effectis hominum sceleratorũ, qui probro contumeliaq; afficient parentes, eosque senio affectos non sustentabunt. *Iupiter*, inquit, *perdet hoc genus hominum*, Ζεὺς ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος ἀνθρώπων οἳ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας,

μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντ' ἐπέεσσι
σχέτλιοι, οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες, οὐδὲ μὲν οἵγε
γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν
χειροδίκαι.

Parẽtum violatores Et hodie quoq; multi sunt, qui non ingratitudine solùm, quod est maximum omnium

nium

nium vitiorum, vt inquit Fabius, nomen illud ſacrum violare non verentur; ſed etiã pugnis & verberibus in progenitores ſuos ſæuire non erubeſcunt; quibus tamen iuſto Dei iudicio & lege talionis, propr j liberi rependunt vices. Hinc quidam, cùm à filio raptaretur, cum ad ianuam perductus foret, ait: *παύεσθαι ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσθαι τὸν πατέρα μέχρις ἐν ταῦτα*. id eſt: *Deſine fili, nam & ego patrem hactenus*. Alius ſe excuſans, cur patrem verberaſſet: Et ipſe, inquit, patrem ſuum verberauit, & ille rurſus ſuum. quin & filium oſtendens: Et hic, ait, vbi in virũ euaſerit, me quoq; flagris cędet: hoc enim gentile nobis eſt. Quis autem feret, ſi filium patri cauſam necis præſtitiſse audiat? Portentum atq; monſtrum eſt certiſſimum, eſse aliquem humana ſpecie & figura, qui tantùm immanitate beſtias vicerit, vt propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit eos indigniſſimè luce priuarit. Sed vbi eſt illa naturę vis (ait Caſſiodor. variar. epiſt. 14. lib. 2.) quæ amplexu copulæ deſtinatur ad poſteros? ferarũ catuli ſequuntur parentes, à ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant, propago vitis propriæ ſeruit origini; & diſcrepat homo à ſuo fuſus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam perſonam poſsunt obligare? Nutriuntur à paruulis: ipſis laboratur: ipſis diuitię cõquiruntur: & cùm ſibi vnuſquiſque credat abundare quod poſſidet, cùm à patribus adhuc quęritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor? non merebimus eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus exitium? Maria ipſa læuis tempeſtatibus excitata genitoris cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propriæ ſoboli relinquat. Aues ipſæ, quarum vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extranea ſorde non maculant. Ciconia, redeuntis anni iugiter nunciatrix, eiiciens triſtitiam hyemis, lętitiam verni temporis introducens, magnum tradit exemplum pietatis. Nam cùm parentes eorum pennas ſenio coquente laxauerint, nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inueniri, plumis ſuis genitorum membra frigida refouentes, eſcis corpora laſſa reficiunt, & donec in priſtinum vigorem alis grandæua redierit, pia viciſſitudine iuuenes reddunt, quod à parentibus paruuli acceperunt. Ideoque non immeritò vita longa ſeruantur, qui pietatis officia non relinquunt. Hactenus Caſſiod. Hanc naturæ legem, quòd plerumq; à ſceleratis quibuſdam naturæ monſtris violaretur, iura ciuilia confirmarunt, vt lib. 5. Si quis à liberis, ff. de liberis agnoſcendis: & de alendis liberis ac parentib. C. vbi reſponſum hoc legitur Antonini Pij: PARENTVM NECESSITATIBVS LIBEROS SVCCVRRERE IVSTVM EST. ea tamen alimenta præſtari debẽt pro modo facultatum: & ſi non pręſtentur, captis pignoribus & diſtractis cogetur quis ſatis dare ſententiæ. Solon vnus è ſeptem ſapientibus, ſiquis parentes non enutriſſet, eum cẽſeri ignobilem ſtatuit & obſcurum. Nam vt Cicero quadam oratione ſcriptũ reliquit, quum pietas ſit virtutum fundamentum, patrem filius vt Deum vereri debet & colere, neq; enim multò ſecus parens liberis eſt. Quid autem potiſſimùm ratione beneficij deuinctus filius, & planè auctoratus parentibus debeat, Ariſtoteles ita finit lib. 9. Moral. Videtur quoq; parentibus alimenta maximè ſuggerenda, veluti hoc debeamus, quumq; vt ſimus ipſi argumentum præſtiterint; honeſtius quoque ea re illis mutuas operas reddere, quã nobis ipſis allaborare: honor item impendendus eis quemadmodum Deo.

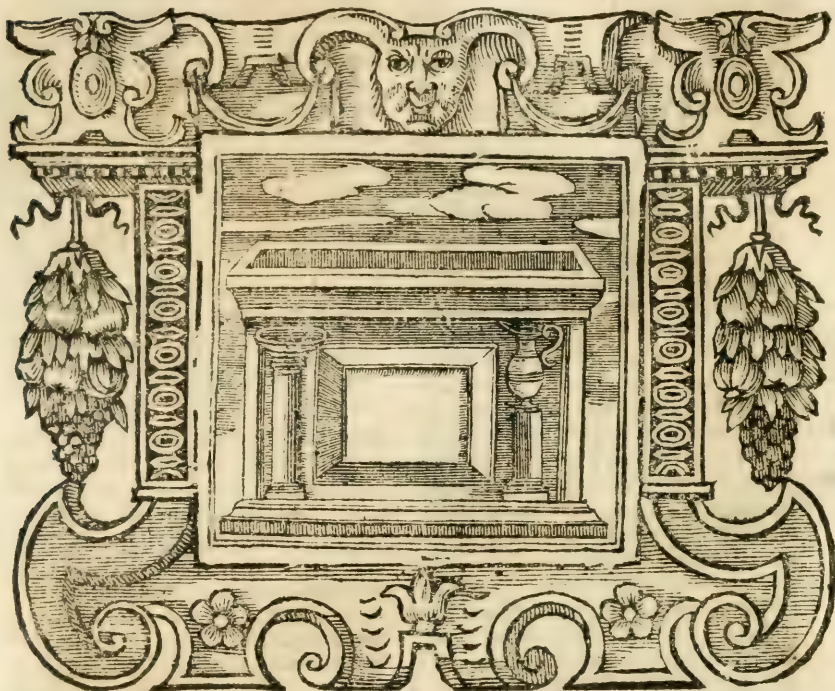
Locus præclarus Caſſiodori.

Pietas virtutum fundamentum.

Abſti-

Abſtinentia.
EMBLEMA XXXI.

MARMOREAE in tumulis vna ſtat parte columnæ
Vrceus, ex alia cernere malluuium eſt.
Ius hæc forma monet dictum ſine ſordibus eſſe,
Defunctum puras atque habuiſſe manus.

COMMENTARII.

I. ASTAT tumulus operoſa ſtructura erectus, in cuius priore facie vtrinq; inſculpta apparet columna, quarum dextra malluuium ſeu pollubrum, ſiniſtra vero vrceum ſuſtinet. Accuratè & planè ad mentem auctoris hanc reſtituit picturam Pignorius, fit enim columnarum mentio in epigrammate, quarum nihil apparet in reliquis editionibus. Epigraphen autem non eſſe ſatis plenam, & argumento carmi nis accommodatam cenſent Minos & Sanctius; hic mutat, *Abſtinentia iudicum*. Ille verò rectiùs, *Abſtinentia à muneribus capiundis*.

LEGE Iulia repetundarum cauetur, vt vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant, neve plus doni munerisve accipiant &c. Vide Alciat. lib. 3. diſpunct. cap. 9. Sic locutus eſt Horatius 1. Serm. Satyra 4. II. *Vnde petitum Emblema.*

Magnus vterque timor latronibus: at bene ſiquis
Et viuat puris manibus, contẽnat vtrumq;

Verùm quantum ad ſymbola propoſita ſpectat, malluuium & vrceus integritatem iudicis, & à muneribus capiundis abſtinentiam

Manus abluere quid olim

ſtinentiam repræſentant. Manuum ſiquidem abluendarum geſtus olim fuit innocentiæ quędam aperta demonſtratio. Cùm enim quis ſe inſontem & immunem à crimine aliquo vellet indicare, ſed nec vllum in eo admittēdo aſsenſum præbuiſse, præſentibus quibuſdam manus abluebat, vt ex ea manuum munditie puritatem animi declararet. Huc quidem ſpectat illud regij Pſaltis; *Lauabo inter innocentes manus meas*: idemque eſt intellectum à peruerſo noſtri Redemptoris iudice Pilato, cùm accepta aqua manus abluit, innocentiam profeſsus, crimenque in Iudæos reijciens. Quod annotauit Pierius Hieroglyph. 35.

Ariſteæ locus de ritu Iudæorū in abluendis manibus.

Commodè ſeſe obtulit locus ex lib. Ariſteę ſcriptoris Græci, qui eſt de lege diuina, huic emblemati non parū accōmodus. Ille ſic: ἐπηρώτησαν δὲ, καὶ τοῦτο τίνος χάριν ἀπονιζόμενοι τὰς χεῖρας, τὸ τηνικαῦτα εὔχονται. διεσάφουν δὲ, ὅτι μαρτύριον ἐςὶ τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν. πᾶσα γὰρ ἐνέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται, καλῶς καὶ ὁσίως μεταφέροντες ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν πάντα. id eſt, *Interrogarunt* (Iudæos intelligit) *cuius rei cauſa manus abluerent vota facturi: ſignificarunt illi id fieri in teſtimonium & argumentum nullius ſceleris perpetrati: Nam quòd per manus omnes conatus ſoleant expediri, ita pulchrè & ſanctè ad iuſtitiam omnia referebant.*

Ignis & aqua in thuribulo & phiala

Apud Ægyptios per ignem & aquam, vt quæ continerētur thuribulo & phiala, maculas, labeſve deterſas elutaſque optimè didicimus ſignificari. Apud quaſdam gentes ſuffitio erat in vſu, qua qui proſequebantur funus, quia polluti haberentur, aqua ſparſi ſolebant ignem ſupergredi, vt qui ſibi perſuaderent, purgationem ita fieri. In aqua puritatem hanc intellexit Catullus, cùm ait:

Aut quilibet qui puriter lauit dentes.

Nonnulla ſunt apud Caſſiodorum præclara monita, quæ ad id maximè faciant, ex eo petat, qui volet, lib. 9. epiſt. 19. & lib. 11. epiſt. 8.

Vrceus.

VRCEVS] Aqualis, vas terreum aut æneum ad aquam excipiendam aut hauriendam. Horatius in Arte:

---------- *Amphora cœpit*
Inſtitui, currente rota cur vrceus exit?

Malluuium.

Malluuium] Pollubrum, vas, lebes, ſeu ſinus ad manus abluendas, quaſi manulauium. Bayfius in libello de vaſculis ſic ait: Nonnulli peluim à peluendo dictam volunt, alij à pedum lotione: inde peliuuiū, vas in quo pedes lauantur; malluuium verò, in quo manus.

Hac forma] hæc deſignatio ſymbolorū.

Ius dictum.] Iudex, vt vult Varro, iuncto verbo dicitur, qui ius dicit. Ius dicere ipſorum eſt magiſtratuum. Cicero pro Flacco: Qui anno antè ius dixerat. Idem ad Atticum: Quippè ius Laodiceę me dicere cùm Romæ Plotius dicat. & 10. Antoniana: Qui cùm Prætor vrbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit. Illud tamen paulò diſtinctius eſt explicandum, ne mihi diem dicant iuris ſtudioſi. *Ius dicere.* Didicimus itaque ex Vlpiano, l. Ius dicentis, ff. de iuriſdic. omn. iudic. Ius dicentis, hoc eſt, Prætoris, officium eſſe latiſſimum. At non modò Prætorem intelligimus iuris dicentis nomine, ſed & præfectum vrbi, vt ff. de off. præf. vrb. l. 1. &, De in ius voc. l. 2. præſidem prouinciæ, l. cùm hi. §. ſed nec mandare, ff. de tranſact. & ædilem curulem, qui certis de cauſis ius dicebat, l. 1. de ædilit. edict. fuit tamen magis vſitatum, vt ius dicentis verbo, Prætor appellaretur, velut iuri dicundo præ alijs conſtitutus, l. 2. §. populo, ff. de orig. iur. At de vrbis Prætore id modò intelligimus: alij enim qui creati ſunt Reipub. augeſcente, ius non dicebant, ſed tantùm de capitalibus quæſtionibus cognoſcebant, quæ ipſis obuenerāt ſorte, vnde Quęſitores appellati. Ne longior ſim, ita ſtatuo, alium fuiſſe à Prætore iudicem, & à ius dicente: quod planum eſt ex M. Tullio, 2. in Verr. & pro Rabirio Poſt. Itaq; diſtinguimus officium Prætoris, & ius dicentis: vt ſtipulationem etiam prętoriam à iudiciali: tametſi aliquando iudicis & prætoris nomina confundantur. Etenim temporibus Imperatorum (quo antiqua penè omnia obſoleuerunt vnà cum linguæ Romanæ puritate) iudicū nomine quicunq; magiſtratus ēt maiores appellari cœperūt.

Sine ſordibus] fuiſse ἀδόσιτον κριτήν, iudicem incorruptum, & à muneribus capiendis alienum, qualis ab Horatio deſcribitur 4. Carm. 9.

Vindex auaræ fraudis, & abſtinens
Ducentis ad ſecunda pecuniæ &c.

Sordes autē pro auaritia & nimia parſimonia poni notum eſt. *Sordes.* Horatius 1 Ser. Sat. 3.

Si neq; auaritiæ, neq; ſordes, ac malæ luſtra
Obijciet verè quiſquam mihi.

Hinc sordidi, tenaces, auari, & qui ex rebus vilissimis quæstum captant. Italis *Spilorci, Tacconi, Lesinanti*. Germ. *Spaerling, Kiß senpf enning, die ein laus vmb den balg schinden*.

Defunctum] qui iam officio suo viuendi functus est, & finem imposuit.

Puræ manus. *Puras habuisse manus*] καθαρὰς χεῖρας, vt dicuntur in Nouella. 8. Hi puris manibus viuere dicuntur, qui pure atque integre vitam transigunt; qui neq; dolo, neq; astu alij negotium facessunt; qui deniq; sunt (vt hic Alciatus intelligit) ἀδωροδόκητοι, .i. à munerib. accipiẽdis alieni.

IV. REPRÆSENTANTVR iudicis æquissimi & incorrupti notæ, quibus post mortem vel maximè celebretur. Siquidem vrceolus vel aqualis vna tumuli parte, malluuium in altera depictum, arguit sepulti hominis in administranda iustitia æquitatem & innocentiam. Quæ virtutes vt iudicem quemque maximè commendant, sic ab eo si abscedant, non iudex, sed impius & inhumanus carnifex habendus est. Reclamant enim aduersos iniquos iudices, & diuinæ & humanæ constitutiones, quòd in Republ. bene liberaliterque instituta nihil debeat incorruptius obseruari quàm iudicium, quod lingua sæpius quàm nummis peruerti solet. Quamobrem non iniuria Cicero dicebat, se non intelligere, cur qui sententiam pecunia corrumpit, pęna dignus sit: qui autem oratione, laudem ferat. At pręcipuè iudicis est nec muneribus, nec affectibus priuatis ab æquitate dimoueri: debet enim ipse perpetuò meminisse Deum habere se iudicem, cuius oculũ nihil effugere aut præterire possit. Et ne quid hic nota dignum transiliam, verba Iustiniani, quæ integra reperiuntur in primo Codicis, titulo de mandatis principium, huc adscribam, digna quidem illa, quæ literis aureis passim consignentur: δεῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, καὶ δόσεως ἁπάσης χωρὶς, πρὸ τῶν ἄλλων *καθαραὶ χεῖρες.* ἁπάντων καθαρὰς φυλάττειν θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἀντέχεσθαι κέρδους, μήτε μείζονος, μήτε ἐλάττονος, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου σοι χορηγουμένοις, καὶ διά τε σαυτοῦ διά τε τῶν περί σε καθαρὸν αὐτοῖς πανταχόθεν φυλάττειν τὸ δίκαιον. *Oportet igitur te purè suscipientem hoc administrationis munus, procul ab omni largitione, præ alijs omnibus, mundas seruare Deo, nobisque, & legi, manus, nullum lucrum contingere, neq; maius, neq; minus, neq; captiosum quiddam contra subiectos facere negotiando, sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quàm per eos, qui circa te sunt, purum eis vndiq; seruare ius*. Suetonius in Tito ait, Pontificatum maximum ideò se professus accipere, vt puras seruaret manus, fidem præstitit. Puritas hæc manuum reuocat mihi in mentem ridiculum cuiusdam factum, qui cum de iudicis iniquitate & inclementia apud vicinum conquereretur, vicinus monuit vt manus iudicis perungeret (largitionibus rem aggrediendam intelligens) idq; exemplo curruum persuadẽs, qui nisi axes habeant probè perunctos, non nisi stridore & strepitu promouẽtur. *Wer schmiert, der fahrt*. Moniti memor, ille die constituta ad tribunal comparet, accepta secum axungiæ copia, qua, dum aduersarius rem agit, ille iudicis manus & vestẽ non perfunctoriè perungit, vel hac ratione iudicem sibi lenem & clemẽtem facturus. *Cuiusdã simplicitas.* Sic sanè fit, vt plerunq; causa cadas, aut differaris, nisi iudicum vngas manus, non quidem axungia, sed linimento ex chrysiti & argyriti præparato, siquidem facile

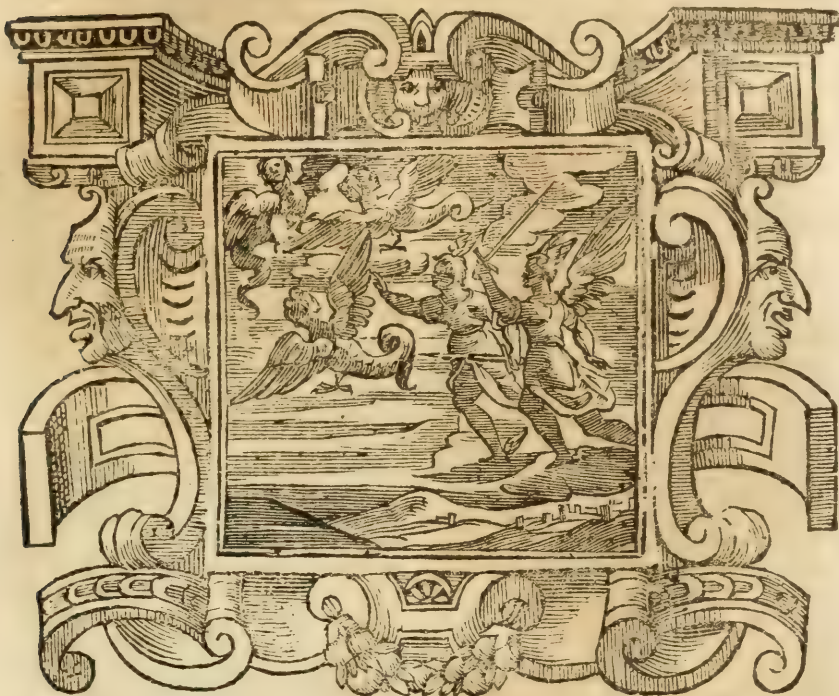
Caussæ perduntur, quæ paupertate gerũtur.

Inueniũtur & hodie Stratocles & Dromoclides, quorum sermo omnis, cum de Reipub. negotio aliquo capessendo, deq; tribunalibus colloquerentur, erat, vt se inuicem ad auream messem inuitarẽt. Notum quoque est iniquitas iudicis illius qui cum ab vna parte saccum glandibus refertum, ab altera vero porcũ dono accepisset, vnicuique victoriam pollicitus erat: cum verò ille, qui glandes attulerat, causa cecidisset, cum iudice expostulauit; sed responsum tulit, porcum saccum euertisse, & glandes deuorasse. *Iudex corruptus.* Largitiones huiusmodi Germani non inconcinnè vocant *Heelkiechel*, quasi dicas *placentas infernales*, ad Stygium focum à dæmonibus excoctas, vnde & originem traxisse probabile est; nam in Romana historia prorsus latet, quis omnium princeps largitione grassari adortus sit, teste Cœlio Rhodig. lib. 23. cap. 14. Hi qui tales placẽtas deuorant, tandem & ipsi à Tartareo barathro deuorantur. O meliora Deus.

Bonis

Bonis à diuitibus nihil timendum.

EMBLEMA XXXII.

IVNCTVS contiguo Marius mihi pariete, nèc non
Subbardus, nostri nomina noti fori,
AEdificant bene nummati, sataguntque vel vltrò
Obstruere heu nostris vndique luminibus.
Me miserum: geminæ quem tanquam Phinea raptant
Harpyiæ, vt proprijs sedibus eijciant;
Integritas nostra, atque animus quæsitor honesti,
His nisi sint Zetes, his nisi sint Calais.

COMMENTARII.

I. DVO iuuenes capite, tergore, & pedibus alati, armis prosequuntur auolantes Harpyias, monstra capite virgineo, alata, vncis pedibus, extremitate in anguē desinente. Harpyiarum à Zete & Calai in fugam actarū imaginē ex antiquis monumentis studiosè nobis restituit. Pignorius; sic enim extabāt in antiqua gemma excisa, eius generis, quod gēmarij vocant Cameo.

SIGNIFICAT sibi rem esse cum quibusdam rabulis forensibus, malis vicinis, suas ædes ita altè extruentibus, vt officerent luminibus suarum ædium: atque à quibus sic importunè fatigaretur, vt olim II. *Occasio Emblematis.*

Phineus ab Harpyijs, vt patũ abesset, quin proprijs ædibus expelleretur, nisi succurrisset animi probitas & integritas. Phinei autem fabula sic se habet: Phineum Arcadiæ regem vxorem duxisse Cleopatram, *Fabula de Phineo* Boreæ & Orithyiæ filiam tradunt, cumq; alteram nomine Idæam, Dardani filiam, liberis nouercam superinduxisset, eius nefario suasu filios ex Cleopatra susceptos excæcauit. Qua de causa irati Dij, ei quoq; oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyias, quæ cibos & mensam eius diriperẽt, & turpissimè fœdarent. Hic Iasonem cum Argonautis vellus aureum petentem suscepit hospitio. Cuius beneficij memores Argonautæ Zetum & Calain, Boreæ & Orithyiæ filios, alatos iuuenes ad pellendas Harpyias miserunt. Illæ ex Arcadia armatos iuuenes fugientes ad insulas Plotas peruenerunt. Et cum vltra tendere vellent, ab Iride admoniti, vt à Iouis canibus abstinerent, converterunt suos volatus. Hæc conuersio, id est, Strophe, nomen insulis dedit. *Seruius notatus.* Hæc ferè Seruius 3. Æneid. Sed ferè semper ille in Cosmographia fallitur, id quod diligens lector poterit intelligere multis in locis. Phineus igitur non Arcadiæ, sed Odrysię rex fuit, vt ex 4. Val. Flacci constat, vbi eius narratur Historia multis versibus, Odrysia porrò in Thracia est, teste Plinio. ... vsque ad Bosphorum Thracium ... erat Phineus, quando Argo, nauię Colchos petebant: indeq; Harpyiæ fuerunt fugatæ, non ab Arcadia, vt Seruius narrat. Cætera ex Virgilio 3. Æneid. Ouidio 6. & 7. Metamorph. petes. Vide etiam Val. Flaccum 4. Argonaut.

III. *Cõtiguũ.* *IVNCTVS contiguo &c.*] Vicini mei Marcus & Sulpicius, qui iunctum habent parietem meis ædibus. Dicitur autem contiguum illud, cuius extremitas vel superficies aliud tangit.

Pariete] Proceleusmaticus pes, constans quattuor syllabis breuibus, hic vice dactyli positus, quales versus passim occurrunt apud Virgilium, vt

Ædificant, sectaq; intexũt abiete costas. Et,
Hærẽt parietibus scalæ, postesq; sub ipsos. Et.
Arietat in portas & duros obijce postes,

Aurea, quique ... pulsabant ariete muros,
Verum commodè, nec insolenter accipi verba ea ita possunt, vt *pariete, ariete*, sint trisyllaba, nempe vt in *pariete*, r litera adijcietur vocali præcedenti, & i, proxima fiat consonans, ie, monosyllaba; & sic de cæteris.

Nomina nota] Bene noti in nostro foro, vel vt locupletes, vel vt pragmatici & factiosi homines. *Sie seind beKandt als wie der boes pfenning.*

Bene nummati] Horatius 1. Epistol.
At bene nũmatum decorat suadela, Venusq;.
Cicero 2. in Rullum: Non minus bene nummatus, quàm egregiè capillatus. Ammian. Marcellin. lib. 14. Si ad aliquem bene nummatum, tumentemq; loculis honestus aduena salutaturum introieris. Sanctius hic Displasiasmum esse dicit, qui fit, quando in medio dictionis eadem cõsonans geminatur. Nam numus, & numatus, simplicium, debent scribi, teste Aristotele lib. 5. de morib. inquit enim: Sed introductus numus est ex instituto, quasi inopiæ ac indigentiæ præsidio futurus. Ob eamq; causam nomen duxit, quod non à natura, sed à νόμῳ, id est, lege, numus sit ortus, in nobisq; id sit, vt mutetur, reddaturq; inutilis. *Displasiasmus.*

Sataguntq;] nitũtur quantum possunt.

Vel vltro] Etiam sue sponte, nullo suo iure nullaq; à me iniuria prouocati. Arguitur iniustus & violentus diuitum animus, à quibus in primis est timendum, quippe qui neq; ius neq; bonum, sed nec æquum colunt. Qua ratione puto dictum à Platone 5. legum: valdè diuites homines non esse bonos. Refert Plutarch. ita quendam dixisse Syllę glorianti: Quomodo vir bonus esse potes, qui tam magnas opes possideas, cùm nihil à patre acceperis? Tales quidem ex eorum sunt genere, quos notat Plautus in Pœnulo: *Si nihil sit litium, lites serunt.* *Diuites improbi.*

Obstruere nostris luminibus.] Obstruere luminibus vicini ἐμφράττειν τὰ φῶτα est structuram aliquam iuxta eius ædificium facere, quæ lumen eidem eripiat. Obstruere enim luminibus, verbum antiquum iuris. vnde Cicero pro Domo sua: Cùm ille negaret, inquit, primò se luminibus eius obstructurum minabatur. Item in Bruto: Vt horum concisis sententijs, sic Philisto & Thucydide loquitur, interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine officit Theopõpus elatione atq; altitudine orationis suæ, quod idẽ Lysiæ Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata altiùs oratio. Quod dictum à Cicerone per metaphoram nemo non videt, pro eo quod dixisset sine tropo; impedimento *Obstruere luminibus quid.*

dimẽto fuit, ne orationis Catonianæ lumina viderentur. Huc refero Alciati verba ex commentario ad tit. De verb signific.l. 139. Finge, inquit: Concedit lex volẽti laudè ædificare, vt vicinum ad proximæ rei venditionem cogere possit, an eum quoq; adiuuabit, qui lautum ædificium perfecit, sed addere illi aliquid desiderat, puta hortum ampliare, vel impluuium? qua in re cùm ego impeterer, negabam adiuuari: Cùm enim ornatus vrbis ratione ita constitutum esset, & qui ciues ad expolienda ædificia incitarentur, in eo qui iam perfecisset, hæc ratio locum non habebat. Paulò post ita: Verùm cùm non tam iuri meo quàm iudicibus diffiderem, transegi, vt verissimum sit illud Hesiodi, μηδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ' εἰμὴ γείτων κακὸς εἴη. quod, vt ait Columella, non solùm de boue dicitur, sed etiam de omnibus partibus rei familiaris, adeò refert non habere malum vicinum. Hæc Alciat. Vide adagium, *Officere luminibus*. &, *Aliquid mali propter vicinum malum*. & Budæum in Annotat. prioribus in Pandect.

Harpyiæ quot, & unde dictæ. *Geminæ quem tanquam Phinea raptant Harpyiæ.*] Hesiodum secutus, duas tãtum Harpyias statuit. Virgil. trium meminit, quarum nomina Aello, Ocypete, & Celæno. Finguntur volucres monstrosæ, facie virginea, vnguibus vultures referentes, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, à diripiendo dictæ. vnde Suidas ait, ἁρπακτικοὺς δαίμονας εἶναι. Sed quoniam nobis propositum, fabulis ipsis allegoricas enarrationes adijcere, nõ videbitur à re alienum, si explanemus, *Harpyiæ quid.* quid Harpyiarum nomine intelligatur. Sanè vt vis nominis indicat, Harpyia rapacitatem notat: vnde Harpax, & harpagare verbum apud Plautum. Has sic describit Virgilius 3. Æneid.

Virginei volucrũ vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncaq; manus, & pallida semper
Ora fame.

Cur virgines. Fulgentius ait, ideo virgines fingi, quod rapina omnis sterilescat, nulliusq; sit frugis: *Cur volucres.* Volucres propter celeritatem, qua feruntur qui rapiunt: *Cur plumis prædita.* Plumis opertæ, quod latitet quicquid ab ijs ærruscatum est. Tres verò, quoniam primò aliena expetuntur, *Cur tres, Aello, Ocypete, & Celæno.* cui succedit inuasio, & postremo abscon duntur. Hinc enim nomina è re facta: Aello, tanquam ἑλῶν ἄλλο, tollẽs alienum. Ocypete, ab ὠκὺς, velox, & πέτομαι, volo, quasi citiùs aufugiẽs. Celæno, à κελαινὸς, quod est *niger*. Sũt qui per tres Harpyias, auaritiam, inuidiam & superbiam intelligi velint. Opinor autem hic Alciatum de industria duarum tantùm meminisse, vt ad rem suam, id est, duos vicinos accommodaret. Ille quidem 2. Prætermissorum ait, Harpyias ira tonantis aduersus Phineum impulsas à Poeta fingi, quòd quæcunque maxima oriantur mala, iræ diuinæ soleant ascribi: & Theophrastus hasce tempestates, sterilitates, & alia generis eiusdem, quæ non vitio terræ, sed cælitus proueniunt, ἀπὸ τοῦ δαίμονος αἰτίαν appellat, id est, causam Deorum numine vrgentem. Plutarch. lib. de vsura vitanda, Harpyiarum fabulam torquet in debitores, qui grauentur ære alieno: tolerant enim ac sustinent tanquam Phineus Harpyias illas pennatas pascentes, &c. ὡς ὁ Φινεὺς ἁρπυίας τινὰς ὑποπτέρους βόσκοντες. Si plura de Harpyis requiras, consule Syntagma 6. Historiæ Deorum Gyraldi. Natalem Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 6. *Harpyiæ rigidi exactores.*

Integritas nostra, &c.] Accommodat fabulam. Proprijs ædibus cedere cogar, & his expellar, nisi mentis integritate & honestate vindicer, meq; tuter, vt olim Phineus, Zete & Calai adolescentibus fortissimis.

His nisi sint Zetes, &c.] Verba Orphei subijciam Latinis versibus;

Agnoui duplicem Boreæ de germine spicã,
Quos peperit nubẽs Illisi ad fluminis undã
Regis Erechthei diuum genus Orithyia,
Qui plumis etiam circum talaria fusis
Corpore Dijs similes Zetes, Calaisque volabant.

Pindarus in Pythiis Od. 4. Strophe 8.

θυμῷ γελανεῖ θᾶσσον ἔν---
τυεν βασιλεὺς ἀνέμων
Ζήταν Κάλαΐν τε πατὴρ Βορέας,
ἄνδρας πτεροῖσι νῶτα πε---
φρίκοντας ἄμφω πορφυρέοις. id est
Animo ridenti velociter
Ornabat rex ventorum
Zeten Calainq; pater Boreas,
Viros, qui alis in tergo
Mouebantur ambo purpureis.

Boream autem ventum esse Septẽtrionalem nemo nescit, cuius filij dicuntur Zetes & Calais, fictis ingeniosè vocabulis. Ex nominũ etymo non est dubium quin longè multa peti possint, quæ quasi nos ma- *Zetes & Calais, ad quid relata nomina.*

nu ducant ad cognitionem rerum vberiorem, & quidem magis apertam. Certè mihi placet scholiastis Pindari acumen, qui eo loco ζήτην ὡς ζαήτην, nempè ἄγαν ἄων, quòd *nimium flet*, interpretatur: κάλαϊν verò, vt qui καλῶς ἄων, quia *leniter flet*. Conficta creditur fabula, propter nimiam velocitatem illorum, qui ad Boreã habitant; vnde hi principes ad Argo venerunt. At ad rationem physicam non vsurpat Alciatus, sed ad mores conuertit, quò facilius ingeniosis hominibus suum id carmen ostentet.

Integritas vestra, atque animus quæsitor honesti.

Nam κάλαϊς fortasse ἀπὸ τῦ καλῦ, quo animi designatur integritas: animus autẽ quæsitor honesti, est ille ζήτης, à ζητεῖν nomen habens, quod *quærere* significat. Idem video posse obseruari facilè in Homericis nominibus permultis, & ijs personis, quæ à Platone inducuntur: quæ nomina interdum totius disputationis argumẽtum implicant.

IV. *Vita integra thesaurus.* OSTENDIT Emblema, quantus thesaurus sit vitæ innocentis conscientia, vt quæ insultus & iniurias maleuolorum rideat; & quamuis fractus orbis labatur, innocentem ferient ruinæ impauidum. Est enim hæc instar muri ahenei, qua quis sustentatus, nõ eget Mauri iaculis, nec arcu, ad retundendas insidias iniquorum & violentorum hominum. Itaq; rogatus Bias, quæ vita metu careret? innocens, inquit, & eius qui sit sibi bene conscius: nam omnes animum innocentem amant & charũ habent, vt est apud Pindar. adeò vt innocẽtem damnare pro grauissimo crimine sit iam olim habitum: ergò malè cessit Archiæ quòd Archilocum interfecisset: Cæcilio Metello de Dalmatis citra causam triumphanti: Attalo regi Asiæ, quòd insontes amicos occidisset. Virtus enim & animi dotes virum prudentem à quorumuis iniurijs & molestijs egregie nouerunt defendere, liberare, & vindicare. Siquidẽ vir prudens & sibi & patriæ sufficiens consultor, teste Platone in Alcib. 2. Sic enim viri boni sæpenumerò ab importunis dominis deturbantur sine vlla legum & honesti ratione, nisi æquanimitate, vel potius numinis aliquo presidio, & quasi ariete vindicẽtur. Demosthenes in Calliclem: τὸ χαλεπώτερον ὐδὲν, ἢ γείτονος πονηρῦ καὶ πλεονέκτυ τυχεῖν: id est. *Nihil molestius esse potest, quàm in vicinum malum & auarum incidere.* Quò etiam illud Pindari nõ malè quadrabit ex Nemeor. 10. Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποισιν ὁμιλεῖν κρεσσόνων: *Periculosum est contendere cum potentioribus.* Rectè Thucydides: πρὸς τὺς ἀσυγείτονας πᾶσι τὸ ἀντίπαλον καὶ ἐλεύθερον καθίσαται. *Ex vicinis malum bonumve proficiscitur.* Themistocles cum prædium quoddam vendere vellet, hoc quoq; præconem addere iussit, ὅτι καὶ ἀγαθὺς ἔχει γείτονας, id est: *quod vicinos etiam haberet bonos.* quasi vicini commendatione futurum esset longè vendibilius. Cato quoque senior admonebat eos, qui agros empturi essent, vt ante omnia animaduerterent, ne malum haberent vicinum. Cauebit ergo prudens, ne illi sit salsuginosa vicinia.

Interest bonũ habere vicinum.

Signa

Signa fortium.

EMBLEMA XXXIII.

DIALOGISMVS.

QVAE te caussa mouet volucris Saturnia, magni
Vt tumulo insideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aues ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insideant timidæ timidorum busta columbæ;
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.

COMMENTARII.

I. IN sepulchro magnifico sumptu erecto sedet regina auium aquila, expãsis alis, volanti similis, nota fortitudinis, strenuitatis, & intrepidi animi. Editio Rouilliana in sepulchro insculptã habet epigraphẽ, *D. M. Aristomenis.* hoc est: *Dijs manibus Aristomenis.*

II. HOC ex epigrammatũ Græcorum libro 3. sumptum pulchrè est æmulatus, quo sub nomine Aristomenis Imperatorem Carolum V. celebrat, alluditque apertè ad aquilam, quam in scuto habuit, & imperiali stemmate, quæ fortitudinis notam præ se ferat. Ea enim vt dignitate cæteris auibus antecellit: ita ille Princeps alios & fortitudine & splẽdore nominis lõ- *Aquila pro stemmate Imperatoris.*

gè antecedit: Hæc quidem Minos, sed non immeritò cum Pignorio dubitamus, quomodo Alciatus potuerit celebrare tumulum Caroli V. cùm Carolus obierit anno 1558. Alciatus verò anno 1550. Sed Poetis aliquando licitum est etiam viuis tumulos erigere, præsertim ijs, quos in Deorum numerum inserere properant. Epigramma est Antipatri εἰς ἀνδρείας, quod huc adscribere non piget:

Emblematis fons.

ὄρνι Διὸς κρονίδαο διάκτορε, τεῦ χάριν ἕστας
γοργὸς ὑπὲρ μεγάλου τύμβου ἀριστομένους;
ἀγγέλλω μερόπεσσιν, ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον ἄριστος
οἰωνῶν γενόμαν, τόσσον ὅδ' ἡμιθέων.
δειλαί τοι δειλοῖσιν ἐφεδρήσσουσι πέλειαι.
ἄμμες δ', ἀτρέστοις ἀνδράσι τερπόμεθα. hoc est:

Nuncia fare Iouis, præpesq; volatibus ales,
Cur magni ad tumulum sidis Aristomenis?
Hæc homines moneo: volucrum quantum optima viuo,
Tantum hic heroas optimus inter erat.
Stiparint pauidæ timidorum busta colūbæ,
Ast ego delector fortibus vsq; viris.

Auis Iouis Saturnij nūcia, quam ob caussam stas
Ferox, sup magni tumulo Aristomenis?
Nuncio hominibus, quod quantum præstantissima
Volucrum sum, tantum hic semideorum [fuit.]
Pauidæ quidē pauidis assidebūt columbæ,
Nos autem interritis viris delectamur.

Fare age qd sedeas Iouis ales nūcia pernix
Magnanimi tumulum trux ad Aristomenis?
Nimirum quantum alitibus sum robore præstans,
Tantum semideis præstitit ille viris.
Sic bustis pauidū pauidas decet essecolūbas:
Nos verò intrepidis signa superba sumus.

Platonis tumulus.

Antipatri exstat Epigramma certè nobile in Platonis, diuini hominis, tumulum, cuius animam ad sepulchrum è cœlo allapsam in speciem aquilæ dicit:

αἰετέ, τίπτε βέβηκας ὑπὲρ τάφον, ἢ τίνος, εἰπὲ
ἀστερόεντα θεῶν οἶκον ἀποσκοπέεις;
ψυχῆς εἰμὶ Πλάτωνος ἀποπταμένης ἐς ὄλυμπον
εἰκών. σῶμα δὲ γῆ γηγενὲς Ἀτθὶς ἔχει.

Cur aquila ad tumulum hunc volitas, dic? nunquid ab astris
Hic habitare Deum fortè aliquem intuita es?
Imò anima extincti sum diua Platonis, Olympum
Quæ colo, sed corpus terrigenum Attica habet.

His non absimile est illud Marulli de Agesilao:

Agesilai tumulus.

Nuncia magnanimi volucris Iouis, ede quid vrna
Inuicti rostro cudis Agesilei?
Ipsa inter volucres quantum caput effero, tantum
Mortales omnes cedere Agesileo.

III. *VOLVCRIS Saturnia*] Aquila, quasi dixeris Iouiana; nam & Iupiter dicitur Saturnius à Saturno patre. Virg. in 4.

Iupiter Saturnius.

Nec Saturnius hæc oculis pater accipit æquis.

Sic apud Homerum multis in locis κρονίδης. Cur autem aquila Ioui sacra, diximus supra Emblem. 4.

Ardua] sublimis, erecta, eminens.

Magni Aristomenis] id est, Caroli Quinti, quem nomine Aristomenis appellat. Ἀριστομένης, optimæ mentis hominem sonat, ait Pindari scholiastes. Et Pausanias in Messen. eum Græcorum omnium optimū Apollinis oraculo iudicatum refert; quod & alicubi confirmat D. Hieronymus. Sed Aristomenis historiam, quoniam multis est incognita, paulò latiùs quàm pro operis instituto narrabimus, quam credo legē tibus non fore iniucundam. Scripsit illam Rhianus Renæus Græcis carminibus, in quib. Aristomenes nihilo fuit ignobilior, quàm in Iliade apud Homerum Achilles. Pausanias in Messeniacis, Rhianum secutus, latissimè commemorat hanc historiā; nos autem multa præscindentes, quod ad Aristomenem attinet, prosequemur. Fuerunt igitur inter Messenios & Lacedæmonios certis de causis acerrima odia, bellaq; plurima, in quibus æquo Marte pugnatum est. Tandem post continuos viginti annos in bellis exhaustos (vt Tyrthæus canit) Messenijs deuictis tales leges imposuerūt Lacedæmonij. Primum iureiurando eos astringunt, ne vel vnquam à Lacedæmonijs deficiant, vel aliàs noui quidpiam moliantur. Deinde vt de omnibus frumentis, quæ

Aristomenes.

Aristomenis historia ex Pausania.

quæ agricultura comparantur in hominum alimoniam, dimidiam partem ĩ Spartam ferrent. Decretum item est, vt ad funera regum, aliorumq; qui qui magistratũ gesserunt, tum viri ex Messenia, tum mulieres, pullis induti vestimentis accedant. Itaq; tantis oppressi ærumnis Messenij, cum nihil humanitatis in posterum à Lacedæmonijs sperarent, satius esse duxerũt ĩ acie cadere, aut tota Peloponneso eiectos fugere, quàm hæc pati. Decreuerunt itaque deficere. Vrgebant eos nõ leuiter adolescentes quidam, rerum quidem bellicarum imperiti, magnitudine tamen animi præstantes, qui in libera patria mori mallent, quàm aliàs beato etiam seruitio frui: Inter hos fuit & Aristomenes, cæteris nobilior: Nam cum eius matre Nicotelea Genium aut Deum serpentis specie aiũt rem habuisse; putabatur tamen Pyrrhi, aut Nicomedis filius. Hic florens ętate, excelsoq; præditus animo magistratus ad defectionem solicitat: conseritur prælium: victoriam neutri manifestam sunt consecuti. Aristomenẽ verò plura facinora edidisse fama est, quàm de vno viro credi possit, adeo vt finita pugna regem eum elegerĩt: Fuit enim oriundus ex genere Æpytidarum. Cùm regnum detrectasset, eum exercitus imperatorem designarũt. Qui vt terreret Lacedæmonios, profectus noctu Lacedæmonem, ad templum Palladis Chalciæci clypeum suspendit, cui inscriptum fuit, *Aristomenes de Spartanis Deæ dicauit.* Lacedæmonijs redditum fuit oraculum, vt consiliarium Atheniensem acciperent. Athenas itaq; mittunt, qui oraculum nunciarent, & virum peterent. Athenienses verò cum nollent nec res Lacedæmoniorum crescere, neque Deo refragari, Tyrthæum ludimagistrum, qui & ingenio minimè valere putabatur, & altero pede erat claudus, Spartam mittunt. Profectus eò Tyrthæus, magistratibus & militibus elegiaca & anapæstica recitauit carmina, quibus eorũ animos ad bellicam laudem excitabat. Itur in bellum: Anaxander Spartanorum rex erat; Aristomenem legionarij ex Messenijs octoginta selecti comitabantur, qui contra Alexandrum & principes Lacedæmoniorũ imperterrito animo irruentes, vulneraq; excipientes, audacia & tempore Anaxandri milites fugabant. Hos vt insequerentur alijs Messeniorum præcepit Aristomenes, ipse autem facto in alios impetu, qui maximè resistebant, ijsdemque vi repulsis, ad alios rursus est conuersus: Cum hos quoque absque mora pepulisset, alacrius iam in eos, qui adhuc resistebant, irrupit, donec totam Laconum aciem perturbauit. Cum verò non sine turpitudine fugerent, & vim sustinere nõ possent, horribilius eos, quàm pro vnius hominis furore insequebatur: Ibi ne pyrum siluestrem in campo enatam cursu prætervehëretur Aristomenes, prohibuit vates Theoclus; ad hanc enim Castorem & Pollucem dixit subsedisse. Aristomenes autem cùm effrenatè ferretur, pyrum pręterlapsus scutum amisit; quod dum quærit, multi Lacedæmoniorum fuga salutem quæsierunt. Post acceptam cladem, cum esset animus abiectus Laconibus, neq; iam amplius arma sumere statuissent, Tyrthæus recitatis elegis persuasit eis, vt arma non abijcerent, sed bella capesserent. Aristomeni autem Andamiam reuerso coronas & fruges iniecerunt mulieres, canticum huiusmodi concinentes:

Aristomenis parentis.

In medium campum Stenyclerion, & iuga montis
Spartanos sequitur fortis Aristomenes.

Cãticum Aristomeni cantatum.

Aristomenes posthæc Delphos est profectus; cumq; ex Bœotia rediret, in templo Trophonij, reuelante Pythia, inuenit scutum, quo accepto maiora continuò est aggressus: namq; obseruato vespertino tempore in oppidum Pharis Spartanorum peruenit, indeq; occisis, qui repugnabant, prædam ingentem abegit. In itinere autem, cum quidam Lacedæmoniorum grauioris armaturæ milites, & rex Anaxander irruerent, in fugam eos vertit, & Anaxandrum est insecutus: sed iaculo in coxendice grauiter vulneratus receptui cecinit; non tamen prædam sibi, quam abegerat, extorqueri passus est. Postquam è vulnere conualuit, cùm vellet in Spartam irrumpere, Helenæ prodigijs & Dioscurorum noctu est prohibitus. Virgines deinde, quæ in honorem Dianæ in Caryjs saltabant, per insidias cepit, quarum patres opibus & authoritate valebant. Perductis his in Messeniæ vicum quendam, noctem illam quieuit, & militibus & manipularibus virginum custodiam demandauit: Ibi petulantes adolescẽtes ad violãdas virgines impellebantur, vrgebantq; propositũ vel renuẽte

Aristomenes virgines capit.

te Aristomene, tanquam Spartanis viris solùm inferrent iniuriam. Et adeo res processit, vt cogeretur Aristomenes quosdam eorum interficere. Deinde virgines illæsas magna pecunia redemptas dimisit. Est in Laconica Ægila, vbi templum Cereris est, ibi festum celebrari à mulieribus cùm sciret Aristomenes, illuc cum militibus irruit: Sed cum mulieres non sine numinis auxilio ad defensionē proueherētur; multos Messeniorum & gladijs, quibus victimas secabant, vulnerant, & verubus, quibus assabant, transfigunt; Aristomenem verò facibus percussum viuum capiunt. Vt autem vinculis elaberetur, Archidamia Cereris sacrifica in causa fuit, quæ eum illa nocte dimisit, non largitionibus corrupta, sed eius amore correpta: Excusauit autem fugam, tanquam perustis vinculis Aristomenes euaserit. Tertio belli anno, cùm prælium esset committendum ad fossam magnam, & Arcades ex omnibus simul oppidis Aristomeni misissent auxilia, Aristocratem Arcadum regem, & illo bello ducem Lacedæmonij pecunia corruperunt. Aristocrates accepta pecunia primò Arcadas celauit quid esset facturus; cùm verò ad manus iam essent venturi, eos perterrefecit, tanquam & angustijs forent comprehensi, & si vincantur, recedendi copiā nullam sint habituri: Sacrificia insuper inauspicata fuisse asserit. Quemlibet igitur iussit sibi fuga consulere, cum primùm ipse signum daret. Cùm verò intulissent se iam hostibus Lacedæmonij, & contra niterentur Messenij, sub initium pugnæ Aristocrates subduxit Arcades: Itaq; sinistrū cornu, & medium agmen destitutum est præsidio. Aristocrates flagitium flagitio addidit, fugit enim per mediam aciē Messeniorum. Quare Messenijs cadebant animi, & Arcadum transcursu erant perturbati; & quidam eos, vt manerent, suppliciter orabant; quidam cōuitiis aduersus eos tanquam proditores, & iniuria sunt vsi. Lacedęmonij destitutos auxilijs Messenios facile circumdant, superant, fundunt. Ex Messeniorum vulgo multi ceciderunt, ex principibus etiam nō pauci. Aristomenes, qui in illa pugna magna cum laude pugnauerat, sed frustra, propter paucitatem, collegit Messenios palantes, quibus persuasit, vt mediterranea oppida desererent, & in Iram montem commigrarent. Huuc ita que in locum cum se contulissent, eos obsidione Lacedęmonii cinxerunt, quibus Messenij per vndecim annos restiterunt; nec solùm restiterunt, sed multis incursionibus ī agros Lacones exercuerunt, iumenta abigendo, messesq; Laconicas comburendo: captiuos insuper sub hasta vendebant. Fecerunt & irruptionem in oppidum Amyclas noctu, cepitq; illas Aristomenes, & diripuit, āte quam Spartani suppetias ferre possent. Deinde cum totam regionem deuastaret, obuiam factus est Lacedęmoniorum manipulis, & duobus regibus, commissoq; prælio vulnera inter pugnādum tum alia accepit, tum caput eius lapide est ictum, adeo vt tenebræ oculis offunderentur. Prostrato eo Lacones frequentes accurrunt, viuumq, capiunt. Ceperūt item ex eius militibus circiter quinquaginta. Hos omnes Lacedęmonij in Cæadam (Barathri id nomen erat, quò Lacedæmonij nocentes præcipitabant) abijciendos censuerunt. Cæteri Messenij deiecti in Cæadam continuò perierunt, Aristomenem autem tum quoque, vt antea, deorum aliquis conseruauit: Aiunt enim aquilam volatu se submisisse, alisq; illum sustinuisse, donec ad finem Barathri perueniret illæsus. Hic iam Aristomenes, sciēs fatale esse hominibus vt morerentur, obuolutus pallio, forti & imperterrito animo mortem expectabat. Tertio autem die post, cum strepitum sentiret, facie detecta vulpem cadauera corrodētem conspexit, quam tacitus siuit ad se accedere, eamque vt accessit cepit, & altera manu chlamydem mordēdam bestiæ obijciebat, ne læderetur; fugere volentem sequabatur apprehēsa cauda per tenebras: cumq; in loca transitu difficilia esset peruentum, à bestia est auulsus. Tādem & cauernam quandam deprehēdit, & per eam luminis splendorem vidit; tunc vulpem dimisit, cauernamq; latiorem manibus reddidit, domūque in Iram montem incolumis euasit. Ex templò Lacedęmonijs est per transfugas nūciatum, viuere Aristomenem; huic rumori non plus fidei est adhibitum, quàm si mortuus suis virib. reuixisse diceretur. Dum hæc aguntur, Corinthij Lacedæmonijs mittunt exercitum ad expugnandam Iram. Cuius rei cùm Aristomenes esset factus certior per exploratores, nocte sopora securos & palantes, nec excubias agentes

Mulieres Aristomenē capiūt.

Elabitur.

Aristocrates proditor.

Aristomenes secundò capitur.

Seruatur per vulpē & elabitur.

tes

tes Corinthios trucidat, vnà cum ducibus, spoliaq; diripit. Quæ res effecit, vt Spartani crederent Aristomenem viuere. Lacedęmonij post hæc quadraginta dierum iudicias cum Irę incolis pepigerunt, & idsi quidem domum reuersi festum celebrarunt; Cretenses autem sagittarij per Messeniam passim vagabātur. Aristomeni igitur ab Ira propter inducias lōgiùs profecto, & securè vaganti, septem sagittarij insidias struxerunt: & captum loris, quæ in pharetris habebant, constringunt; duo verò Spartam proficiscuntur, Aristomenem captum nunciaturi, reliqui Agellum Messeniæ vicum petūt. Habitabat ibi quædam puella cum matre, patre orbata, hęc nocte præterita p quietem viderat leonem vinctum, & vnguibus destitutum à lupis in agrum earum esse perductum, ipsa verò vīculis leonem exoluebat, vnguesque restituebat; & sic lupi dispersi à leone sunt visi. Tunc autem adductu à Cretensibus Aristomene, intellexit virgo, re vera sibi offerri, quod noctu antea apparuisset, & quis esset, matrem interrogauit. Vt rem percepit, Cretensibus vinum infudit liberiùs, qui cùm fuissent inebriati, pugionem ab eo abstulit, qui maximè somno erat oppressus; & sic Aristomenis vīcula resecuit virgo. Aristomenes autem arrepto gladio Cretenses interfecit. Hāc postea virginem duxit vxorem Gorgus Aristomenis filius: hoc enim modo pręmia persoluit Aristomenes puellæ pro seruata vita. Vndecimo autem obsidionis anno fatale iam erat tum Iram capi, tum Messenios sedibus eijci: habebat enim Aristomenes huiusmodi oraculum:

Aristomenes tertiò capitur.

A virgine liberatur.

Cum Meda curuiuagas ex te caper hauserit vndas,

Non ego Mēssenā tuear, qa fata propinquāt,

Neda.

(Neda fluuius est, cuius fontes sunt in Arcadia, Messeniamq; ab Elæis disterminat) Timebant itaq; Aristomenes & Theoclus vates (quibus datum fuerat oraculum) ne capri ex Neda biberent. Sed cum vates Theoclus iuxta Nedæ ripas ambularet, conspexit caprificum, quæ summis folijs radebat aquas; hanc Græci Olynthum nominant, Messenij Tragum, id est, caprum. Vnde vates coniecit, id voluisse Deum significare, instareq; iam fatum Messenijs. Id significauit Aristomeni, reliquos Messenios celauit. Habebant nescio quid in occulto Messenij, quod si euanesceret, futurum erat ex oraculo, vt tota Messenia submergeretur; sin verò id conseruaretur, fore vt regionem aliquando Messenij recuperarent. Id cùm certò sciret Aristomenes, oracula noctu asportauit, & in monte Ithoma defodit, vbi maxima erat solitudo; Iouemq; & reliquos Deos, qui Messeniam vsq; ad illa tempora seruauerāt, adhibuit custodes. Posthæc nocte quadam procellosa custodes deseruerunt præsidia, id cum per pastorem quendam intellexissent Lacedæmonij, eadem nocte per tenebras inuadūt Messeniorum arcem. Quod cùm percepisset Aristomenes, venit cum Gorgo filio, Theoclo vate, Māticlo Theocli filio, & aliis: noctu quidē nihil memoria dignum ab vtrisq; est gestum. Orta autem luce, cum inuicem se aspicere possēt, Aristomenes Messeniis oraculum propalauit; qui in extremam desperationem adducti, in Lacedæmonios quo quisque potuit modo, impetum fecerūt. Messeniæ item mulieres correptas tegulas & saxa, aliaque in Lacedæmonios iaculabātur, sed imbriū & fulgurū violētia oculos Messeniorum obcæcabat: quæ omnia Lacedæmoniorum animos erexerunt. Messenii tamen contra fatalem necessitatem totis viribus agebant. Tres itaq; dies cōtra Lacedęmonios steterunt, & totidem noctes, prodijt tandem Theoclus vates, & Aristomenem sic est allocutus: Quid frustra laboras? capi Messeniam prorsus nunc fatale est; vidisti caprificum, Apollo prędixit, mihi communem cum patria mortem Deus intētat: tu teipsum reliquosq; Messenios serua. Hæc cum dixisset in hostes irruit, quos sic est allocutus: Atqui nō perpetuò læti Messeniorum opibus fruemini. Posthæc irruptione ī hostes facta multos occidit, & ipse interijt. Messenios à pugna auocauit Aristomenes, quibus præcepit vt se sequerentur, si quem ipse transitum præberet. Congregatis igitur vxoribus & liberis, in extrema parte posuit filium Gorgum, & Manticlum vatis filium, ipse in principio ad hostes cōuersus capitis nutu, ac motu hastæ significauit se transitum petere. Lacedæmonij ex Hecati vatis cōsilio aditū patefecerūt, ne rabiosi homines, & ad extremam desperationē perducti supra modum ferocirent. Messenios abeuntes susceperunt Arcades allatis vestimētis & cibis

Theocli vatis interitus.

bis, terram insuper cum eis sunt partiti. Post aliquot deinde dies cum & Messenij & Arcades expeditionem occultam duce Aristomene in Lacedæmonios parassent, Aristocrates (quem supra diximus pecunia à Lacedæmonijs corruptum) hoc consilium Lacedæmonijs patefecit. Hoc cum Arcades intellexissent (nunquam enim neque Arcades, neque Messenij proditorem putarunt Aristocratem) eum lapidibus obruerunt, insepultumq; dimiserunt. Rursus Aristomenes cũ quinquaginta Messenijs Iram montem inualit, multos ibi Lacedæmoniorum trucidauit, illorumq; triũphum vertit in luctum. Reuersus in Arcadiam filium Gorgum, & Manticlum vatis filium cum exercitibus dimisit, terras & sedes quæsitum. Gorgus in Siciliam peruenit, & Zanclam vrbem occupatam Messeniam nominauit. Manticlus insulam Sardoam cepit, habitauitq; Aristomenes Delphos est profectus, quid ei responsum sit, non dicitur, Cùm filia deinde se in insulã Rhodum cõtulit, postea Sardis ad Ardyn Gygæ filium. Cumq; ad regem Aphraortẽ animo destinasset iter, morbo correptus obijt. Nec; enim debebant Lacedæmonij vlla iã clade posthæc ab Aristomene affici. Mortuo Aristomeni Damagetus ac Rhodij monumentum ędificarunt illustre, & honores ab eo tempore decreuerũt. Aristomenem item contendunt Thebanis in Leuctrico prælio auxilium tulisse post mortem, & in causa eum potissimùm fuisse, vt cladẽ acciperent Lacedæmonij. Hęc ex Pausania. Quibus addimus festiuum Marulli epigramma:

Aristocratis pœna.

Aristomenis mors.

Viderat armatas vni dare terga cohortes
Iupiter; & Martem credidit esse suum.
Mox vt Aristomenes notis procul agnitus armis.
Et fulsit volucris auxiliaris apex:
Macte ait, o iuuenis si te mea bella tulissẽt,
Non alio cælum tunc eguisset ope.

Dignum est relatu quod Plinius lib. 11. Nat hist. cap. 37. de Aristomene scriptum reliquit: Hirto corde, inquit, gigni quosdam homines proditur, neq; alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios; ipse vulneratus & captus semel, per cauernã latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus: Iterum captus sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit: Tertiò capto Lacedęmonii pectus dissecuere causa vidẽdi, hirsutumq; cor repertum est. Idem narrat etiam Crinitus lib. 13. de honest. discip. c. 7. Vide Plutarch. in vita Romuli, & Val. Max. in fine libri 1. cum agit de Lynceo: sed in omnibus codicibus inoleuit mẽdũ, legendum enim est ibi pro Athenienses, Lacedæmonii. quod clarius est, quàm longiori indigeat probatione. Vide etiam Cœlium Rhodig. lib. 17. cap 9. meminit quoque Dion Chrysostom. orat. 35. ferè initio.

Aristomenes corde hirsuto præditus.

Quantum inter aues] Collatio parium.

Semideos inter.] Semidei sunt Heroes illustres, & nobiles viri, qui quoniam ad Deorum immortalium naturam quàm proximè accesserunt, ab imperita plebecula, & Poetis ipsis (qui vulgarem opinionem velis remisque consectati sunt) in numero Deorum relati creduntur: Tales fuerunt illi, quos altero parente Deo, altero mortali prognatos existimabãt: vt Hercules, Æneas, Achilles, &c. Hesiodus:

Semidei.

Ζεὺς κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἡμίθεοι.
Iupiter Saturnius fecit iustius & melius,
Virorũ heroũ, diuinũ genus, qui appellantur Semidei.

Ouidius 1. Metamorph.

Sũt mihi semidei siluestria numina Fauni.

Et Statius 2. Achill. Reges semideos appellat. Lucianus in mortuorum dialogis sub Trophonii persona: Ἥρως, inquit, ἐστὶν ὃ μήτ' ἄνθρωπος ἐστὶ, μήτε Θεὸς, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον ἐστί. id est: *Heros est, qui neque homo est, neq; Deus, & simul vtrumq; est.* Mitto quæ Plutarch. de oraculorum defectu disputat, quæq; Diuus Augustinus 10 de ciuit. Dei, c. 21. aliiq; certè multi retulerunt de Heroibus.

Insideant timidæ, &c.] Columbam pro trepidatione & timiditatis symbolo ponere vulgatissimum fuit antiquis. nam & nomen illi apud Græcos τρήρων, hoc idem significat: deducitur enim à τρέειν, quod est *trepidare.* Homerus enim sic:

Columba pro trepidatione.

Αἱ δὲ βάτην τρήρωσι πελειάσιν ἴθμαθ' ὁμοῖαι. hoc est:
Hæ pauidæ gressu similes abiere columbis.

Ouid. 1. artis:

Vt fugiunt aquilas timidissima turba columbæ.

Pierius

Pierius Hieroglyph.lib.22.id ſcitè perſpicueque declarat. Eſt enim columba auis ſimplex & ſupra modũ pauida, ita vt propter genuinum timorem in ſummis locis nidificet; admodum ſalax, fœtui continuò indulget, eaq; nihil fœcũdius, mares more fœminarum ouis etiam incubant & fouẽt, ob hæc Veneri ſacra eſſe creditur. Aquilæ odioſa, de qua re Varro plurima. Sed columbina ſimplicitas in prouerbium abijt.

Columba natura.

Buſtum.

Buſta,] Sepulchra, tumulos. Iuuenal. Satyr. 3.

-----portandum ad buſta cadauer.

Ouidius Faſtorum 5.

Compoſitique nepos buſta piabat aui.

Et Virgilius:

---- -ſemiuſtaq; ſeruant Buſta.

Cicero in Piſonem: Quorum ego furori niſi ceſſiſsem, in Catilinę buſto, vobis ducibus, mactatus eſsem. Mortuorum cadauera olim cremabant, & cineres, quos religioſè aſseruabant, buſta dicebantur, quaſi combuſta, Cicero tamẽ 3. De legib. buſtum pro monumento accipit, vt & Suetonius pro ſepulchro.

Aquila inſigne Romanorum.

Nos Aquilæ.] Aquilam Romanorum (rerum dominorum) inſigne fuiſse, quam plurimi auctores referunt. Neque vero, id ſine cauſa factum conijcio, nam vetuſti quique aquilam auium principem vocitabant: vt Horatius proinde dixerit, eì Iouem permiſiſse regnum in aues vagas. Obſeruabãt enim eius auis prĉſtãtiam virium, eam politam, concinnam, intrepidam, ſtrenuam, liberalem: quæ adiuncta perpetuò fortem debent Principem comitari. Sed & aquilino naſo homines ragios appellarunt, teſtibus Platone & Plutarcho: ita vt Perſę ad regnum nemini aditum liberum concederent, niſi qui ea nota inſignis eſset; atq; Cyrus ille, quem aquilino naſo fuiſse memorabant, Pyrrhus etiam Epirotarum Imperator, Aquilæ cognomen ſibi datum à ſuis lubens admiſit. Cùm enim milites eum Aquilam appellaſsent: *τί γὰρ*, inquit, *οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ὠκυπτέροις, αἰρόμενος.* *Quid verò, non debeo veſtris armis, tanquam alis pernicibus, in altum tolli?* Imò verò apud Thebanos Aquilæ vt ſacrę aues colebantur, vt apud Aegyptios Crocodilli, Ibes, Cynocephali. Imo non auſim equidem inficiari, Aquilam olim rerum ſucceſsum proſperatum portendiſſe, ſic enim Iupiter omnem optimum cepit, cùm ſibi aduerſus Titanas proficiſcenti apparuit Aquila. Prętermitto lubens quæ prolixa ſunt in Xenophontis cõmentarijs. Certè Aquilam alij referunt, Gordij, pauperis alioqui viri, in curru per totum diem ſeſſitaſſe; vnde regnum Phrygię filio Midæ prĉmonſtratum volunt. Cùm Hiero admodum adoleſcens eſſet, & mediocrium homo fortunatum, primo bello, quod vnquam iniiſſet, Aquila ſedit eius clypeo, quod prĉſagium regni fuiſse creditur. Tarquinio Romam migranti Aquila pileum è capite abſtulit; vnde Tanaquil vxor vaticinorum perita regnum illi portendi coniecit. C. Marius puer Aquilę nidum cum ſeptem pullis in agro reperit; cuius ominis ratio fuit ſeptem Conſulatibus oſtenſa. Celebratur & octauij Cęſaris Principatus primùm Aquilę oſtento notatus. Cùm enim aliquando in via Campana pranderet, Aquila ex improuiſo panem ei de manibus eripuit, & leuiter deinde reddidit. Nec prętermittendum quod legitur de Alexandro Macedone, quo recens nato, Aquilę duę in culmine domus per totum diem ſediſse dicuntur; quod omen tum primùm captum fuit duplicis Imperij, nempè Aſiatici & Europæi. Sed hæc dum colligo, ferè non ſentio mihi ad reliqua pergendum. Vide Pierium Hieroglyph. 19.

Aquila præſtãtia.

Aquilino naſo homines.

Pyrrhus Aquila dictus.

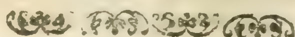
Aquilę ſacræ aues quibus.

Aquila omen.

IV.

Carolus V. ſatis laudatus.

CAROLI V. laudes celebrat (vt Claudius Minos arbitratur) quem quam aptè cum Ariſtomene compararet, ſatis conſtabit, ſi quis geſta Caroli cum hiſtoria Ariſtomenis ſuprafusè enarrata conferat. Quare non multos ero in enumerandis eius laudibus, ne mihi contingat id, quod ſophiſtæ cuidam, qui cum appararet recitare librũ, & Antalcidæ percontanti, quod eſſet argumentum, reſpondiſſet, Herculis encomiũ: Quis, inquit, illum vituperat: Superuacaneum exiſtimans in eo laudando ſumere operam, quem omnes vno ore prĉdicarẽt. Hercules autem apud Spartanos religioſiſſimè colebatur, vt & Carolus apud Germanos; vixit enim is inter homines, vt viuus laudabilis fuerit, mortuus verò fœlix iudicentur.

Ἄνεχου καὶ ἀπέχου.

Sustine & abstine.

EMBLEMA XXXIV.

ET toleranda homini tristis fortuna ferendo est,
Et nimium felix sæpe timenda fuit.
Sustine (Epictetus dicebat) & abstine. oportet
Multa pati, illicitis absq; tenere manus.
Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus
In dextro; sic se continet à grauidis.

COMMENTARII.

I. A Vaccis grauidis, & armentorum grege pascuo bubulcus tauru͂ respicientem segregat, in quem verberibus sæuire videtur. Et quamuis epigramma de poplite vincto dicat, tamen hoc loco illud non exprimitur.

II. SVMPTVM est Emblema ex Oro Apolline in libello de Hieroglyphicis, vbi de tauro sic ait: Hominum dubiæ & instabilis temperantiæ significare volentes, taurum pingunt genu dextrum ligatum; sic enim non coit. Alciatus vt hoc ob oculos poneretur, συμβολικὸν adiecit, nēpe taurum roboris excelsi, patientissimum & abstinentissimum animal. Ægyptij enim sacerdotes cum fortem & temperantem signi-

significare vellent, taurum valetudinis integræ pingebant. Onerum enim & laborum omnium patientissimus est, ærumnas nullas detrectat, instatq; operi herili quantumlibet. Sed & abstinens est, quippe qui post vaccę conceptum cum illa non coeat, vt idem Orus lib. 2. Hieroglyph. & Plinius lib. 8. cap. 45. Vide Pierium Valer. lib. 3. Hieroglyphicon. Sed vt paucis, quemadmodum Patientia & Abstinentia duæ virtutes sunt præ cæteris vtiles, sic ijs opposita duo vitia, intolerātia nempè & incontinentia, multò omnium grauissimæ & exitiosæ maximè dicebantur Epicteto (teste Gellio lib. 17. c. 19.) nempe cùm aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaq; sibi imperando atque obseruando curet, is erit plerunq; impeccabilis, vitamque viuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. *Patere & abstine*. De aduersis æquo animo perferendis, quædam Lactantius 6. c. 18. & Plutarchus consolatione ad Apollonium; de abstinentia verò exempla longè multa sunt apud Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Vide quoq; adagium, *Sustine & abstine*. Vtriusq; verbi vim expressit Horatius 4. Carm. 11.

Vindex auaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ.
Consulq; non vnius anni,
Sed quoties bonis atq; rectus
Iudex honestum prætulit vtili, &
Reiecit alto dona nocentium Vultu. ----

III. *ET toleranda homini &c*] Aduersa fortuna viro forti toleranda est. Huic respondet verbum ἀνέχου. Adhortatio est ad patientiam, cui simile illud Virgilii 5. Æneid.
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Et nimium felix, & cæt.] Publii minus est is:
Fortuna cum blanditur, captatum venit:
Tum enim maximè timenda est, cùm valde prospera putatur. Ergo idem Publius verè:
Fortuna vitrea est, quæ cùm splendet, frangitur.
Horatianū hoc etiam vulgo tritū: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus*. quo videtur respexisse ad illa Herodoti, in Polymnia, ὁρᾷς ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ θεὸς, οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι. τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέ μιν κνίζει. ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα ἀεὶ καὶ δένδρεα, τὰ τοιαῦτα ἐπισκήπτει, βέλεα; φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.
Alexidis hoc laudatur:
κἂν εὐτυχῇ τις, ὡς ἔοικε, προσδοκᾶν
ἀεί τι δεῖ, καὶ μή τι πιστεύειν τύχῃ.
Fortuna quamuis sit tibi prosperrima,
Semper aliquid timeto, diffidens ei.

Epictetus.] Stoicus fuit natus Hierapoli Phrygiæ, seruus & claudus, cuius quidem morum & vitæ tanta fuit admiratio, vt lucerna eius fictilis tribus drachmarum millibus penderetur. Circumfertur eius nomine Enchiridion multis paradoxis refertissimum, quod eius auditori Arriano tribuitur: continet libellus ille quasdam disputationes admodum vtiles & succinctas ad perturbationes animi cohibendas. Hūc Politianus Latinitate donauit. Duos Epicteti de se versus citat Aulus Gellius lib. 2. cap. 18. quos is sic Latinos fecit: *Epictetus.*
Seruus Epictetus fuerā, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Illicitis absq; tenere manus] Tmesis. id est, tenere manus abs illicitis, nam absque hic non est vna dictio, sed duæ conflatæ ex præpositione abs, & copulatiua que, ne quis fallatur. Suadet itaq; continendas esse manus ab illicitis.

Sic ducis imperium] id est, ductoris. Ægyptii cùm indicarent hominem modestum, & qui facilè posset à male factis auerti, taurum genu dextro ligatum pingebant. Si enim dextro genu constringatur, mansuetum se præbet, & vincula consequentem, Pierius eodem lib. 3. *Tauri symbolo quid significetur.*

Poplite.] Poples, genu est curuatura, pars genu opposita. Lucanus: *Poples.*
----. *nisi poplite lapso*
Vltima curuati procederet vngula tauri,

Sic se continet à grauidis.] Huc pertinet egregium Aristotelis verbum ἀτιμαγελεῖ, de tauro dictum, qui seorsum à vaccarum consortio & grege pascitur, id est, *abarmentatur*. *Ἀτιμαγελεῖ.*

DVOBVS his verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου Philosopho Epicteto familiaribus, tota bene viuendi ratio cōprehendi potest. Primò siquidem ad patientiam adhortabatur, qua quisque disceret tum aduersos fortunæ casus, tum etiam laborem ęquo animo per- IV. *Philosophia epicteti duobus verbis comprehensa.*

perferendum: altero, esse ab omni luxu, potissimumq; venereo præcipiebat abstinendum. Quæ duo præcepta duobus hisce verbis comprehensa, sic Horatius illustrauit:

Qui studet optatam cursu cõtingere metã,
Multa tulit fecitq; puer, sudauit & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho.

Patientia. Itaq; duo præcipuè nobis hoc emblemate proponuntur, tolerantia & abstinentia,

1. In tolerantia constans hominis animus agnoscitur, quando scilicet malis non cedit, sed contra audentior exsurgit. Vnica siquidem cõstãtia hominem ab hominum communi fęce differentem maximè, & longè nobiliorem facit: quandoquidem, vt doctè cecinit Prudentius, omnibus alijs virtutibus, & societatem & auxilium suum fortis patientia misceat; virtusque omnis vidua sit, quam non patientia firmet. Grauiter ad hunc sensum Horat. 2. Carm. 3.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia.

Exemplo est Socrates, qui ea fuit æquanimitate, vt abeuntem domo, & redeuntem eodem semper vultu fuisse dicebat Xanthippe, morosa vxor. Stoici ergo πρὸς τὴν εὐθυμίαν inducebant suis disputationibus, τὴν ἀναλγησίαν, καὶ τὴν ἀπαθίαν. Et huc spectant Senecæ consolationes, & ferè omnes epistolæ, quibus tolerantia & sobrietas eruditis aculeis instillantur.

Abstinentia. 2. At quantum cõducat abstinentia, quantasq; habeat vires, pleni sunt auctorum libri, plena antiquorum monumenta: tam enim latè patet, vt per omnia omnium virtutum domicilia ferè locum sibi suo iure vendicet. Hinc apud Lactantium triplex statuitur virtutis gradus: primus est à malis operibus abstinere: alter, à verbis malis: tertius, à rerum malarum cogitatione. Notum est illud:

Est virtus placitis abstinuisse bonis.

Cui non malè conuenit Ciceronis illud Offic. 1. Bene Pericles, cum haberet collegam in prætura Sophoclem Poetam, hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles: o puerum pulchrum, Pericles? At enim prætorem, Sophocles, docet nõ solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere. Anacharsis Scytha eo gestu repertus est apud Solonem dormiens, vt altera manu pudenda, altera os obsignaret, continentiæ & silentij signa exprimens. *Continentia gestus.* Duo enim sunt in homine membra, quę nõ nisi admodum difficulter edomari possunt, lingua nempe & genitalia. Itaque quod Anacharsis toto ætatis suæ tempore bellum voluptatibus indixerit, statuis eius inscriptum fuisse legimus, γλώσσης καὶ γαστρὸς, καὶ αἰδοίων κρατεῖν. Quare cum sacerdotes Aegyptij frænum libidinibus imponendum esse suaderent, viri genitale manu cohibitum & repressum pingebant. Referrem quæ de Alexandri Macedonis continentia ab historicis memorantur, qui nuptam mulierem attingere, neq; Darij filias captiuas videre sustinuit, sed hæc sunt in ore omnium. Huc facit illud Horatij: IV.

Non possidentem multa vocaueris
Rectè beatum, rectiùs occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter vti.
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet.
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

Item illud ἀπίχυ sic:

---- & per obstantes cateruas
Explicuit sua victor arma.

Nisi id primum conferre manis cum illo 3. Carm. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium.
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida. ----

Continentia coniugalis. 3. Ex consequenti hic inculcatur quoque continentia coniugalis, taurus enim, vt & cętera animalia, post impregnationem cum compare non coit, solus homo in talem libidinem prurit, adeo vt δεκαπλασίως mulier affectet concubitum quam mas, si vtero gerat, vt refert Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 4. tunc enim semen cõceptum neruos mouet, & inde ardor confricationis innascitur. Videant igitur mariti quomodo hac in parte mulieribus morem gerant. Laudatur continentia Drusi, qui se vxori seruauit integrum, quamdiu versatus est in expeditione Germanica. Et Pescenius Niger ignarus rei Venereæ fuisse dicitur, nisi quantum liberis procreandis impenderetur. Claudian. 2. de laudibus Stiliconis, quo loci laudat pudicitiam Theodosij,

Hinc fuit vt primos in cõiuge disceret ignes,
Ordi-

Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori casto cum fœdere vellet.

Obuius sese locus offert D. Hieronymi aduersus Iouinian. Inconcessum maritis post conceptum fœtum mulieribus iungi, tum quòd venter tumidus non subigatur sine periculo; tum quòd non suscipiendæ prolis caussa coeatur.

In adulari nescientem.

EMBLEMA XXXV.

SCIRE cupis, dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquàmve obtrudere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec sæuire tamen domino fas: vltio sola est,
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

COMMENTARII.

I. PINGITUR generosus equus cum suo equite, habitu & apparatu equestri, quem equus eleuatis anterioribus pedibus, quasi insessoris impatiens, excutere nititur.

II. EX Vlpiano Demosthenis interprete, hi

 storiam

Locus è Demosthenis interprete.

storiam primi huius distichi petitam suspicor. Verba eius non piget adscribere: ἀλεύας ἀπόγονός τις τοῦ ἡρακλέους θετταλός, ἐτυράννευσε θετταλῶν. εἶτα καὶ οἱ τούτου παῖδες. μὴ φέροντες οὖν τὴν τυραννίδα οἱ θετταλοί, καὶ ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν, μετεπέμψαντο εἰς συμμαχίαν τὸν φίλιππον. εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐξέβαλε τοὺς ἀλευάδας ἐκ τῆς τυραννίδος. καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ ὁμολογοῦντες οἱ θετταλοί, δεδώκασιν αὐτῷ νέμεσθαι παγασὰς καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἀγορᾶς. ἄπιστοι θετταλοὶ ἐνομίσθησαν, ἢ διὰ τὸ τὸν ἰάσονα θετταλὸν ὄντα, ἄπιστον ὀφθῆναι περὶ τὴν μήδειαν. ἢ ὅτι τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει ἀπὸ ἀθηναίων πρὸς λακεδαιμονίους μετετάξαντο, ὥς φησιν ὁ θουκυδίδης. id est: *Aleuas quidam ex Herculis familia Thessalus, tyrannide in Thessalia potitus est: deinde huius etiam liberi. Quam cùm Thessali nec ferre possent, & quò se verterent, non haberent, Philippi opem petierunt. Is cùm venisset, Aleuadas tyrannos expulit. Cuius beneficij nomine gratum suum animum declaraturi, vsumfructum Pagasarũ, portoriorum item ac mercatuum vectigalia illi concesserunt. Perfidi autem existimati sunt, vel propter Thessalum Iasonem, quem Medeæ fregisse fidem constat; vel quia bello Peloponnesiaco, cùm vtraq; acies iam staret in procinctu, ab Atheniensibus ad Lacedæmonios defecerunt, vt ait Thucydides.* Hactenus Vlpian. Innascitur autem plerunq; popularis rebellio, vel ob iniquam magistratus administrationem, vel intolerabilem Principum tyrannidem. Extant apud T. Liuium Dec. 4. lib. 9. orationes, quibus mutuis conuitijs se lacerant Philippus Thessalorum rex, & ipsi Thessali coram legatis, quos Senatus ad disceptandas controuersias miserat. Verba Liuij ex oratione Thessalorum hęc sunt: Nequicquam & illum victum, & se liberatos esse, vt equũ tenacem non parentem frænis asperiorib. castigandum esse. Philippus sic claudit suam orationem: Insolenter & immodicè abuti Thessalos indulgentia populi Romani, veluti ex diutina siti nimis audè meram haurientes libertatem. Itaq; seruorum modo præter spem repentè manumissorum licentiam vocis & linguæ experiri, & iactare sese insectatione & conuitiis dominorum. Nec vero hic transire possum, equum rectè cum populo, non quouis, sed ferocienti, & qui nisi difficulter fręno pareat, sessorem cum principe comparari. Dici enim sic vt, ato a quo hieroglyphicè hominem designari ferocem quidem & animo inuicto, sed qui tamen obsequatur rationi. Est enim equus animal ferox & superbum, sed quod hominis leges subeat, & quas non egrediatur, vbi paululum assueuerit: vt quod ait Horatius,

Locus ex Liuio de Thessalis.

Equi hieroglyphicum.

Non equitem dorso, non frenũ pellat ab ore.

Sic Virgilius in Georgic.

Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & frana iugo cõcordia ferre.

Idipsum & obseruatur in Carthaginis historia: cùm enim vrbis fundamenta iacerẽtur, caput acris equi repertum, & hinc gentem fore bello egregiam præmonstratam est: cuius ostenti ea significatio fuit, facilè victu per sæcula gentem. Addam & hæc, apud Onirocritas & somniorum coniectores caput equi, asini, canis, si in somnis apparuerit, seruitutem significari. De quibus iam satis. Nunc ad historiam redeo, (inquit Claudius Minos) quam me non statim esse nactũ fateor, sed penè aliud agens tandem reperisse. Cum enim iam horum commentariorum, non quidem perpoliendorum, sed scribendorum me satietas aliqua tandem caperet, quippè qui ad studia grauiora festinarem, mihiq; permulta nõdum satisfacerent, quod omninò, sicuti mihi proposueram initio, consilium auctoris detexisse non viderer, maximeq; trium vel quatuor Emblematon, & huius ipsius in primis, opportunè de iis verba facienti & studia humanitatis recolenti (tres ante annos, ni fallor, vnà cum viro doctissimo ROBERTO VVIDIO, Tornodorensi, Glareani Loriti quondam auditore, qui per septennium hac in Academia Parisiensi diligenter & eruditè docuit) mihi venit in mentem, quod aliud agens ab homine amico acceperã, huius Emblematis originem videri haustam ex Diod. Siculi lib. 16. ad annum Philippi 4. Sic enim ferè Diodorus: Alexandrum Phereum tyrannum interfecerunt Thebe vxor eius, & fratres Lycophron & Tisiphon: quæ ex re sibi gratiam popularem pepererunt. Hi tamen in apertam tyrannidem prolapsi, sęuitiam tantam exercuerunt, vt Principes Aleuadę in Thessalia nobilissimi in eos cõ iurarint

Locus ex Diodoro Siculo.

iurarint

iutarint. Quòd verò id per se non possent, Philippum Macedonium in sui auxilium aduocarunt: qui profectus in Thessaliam, tyrannis deuictis libertatem huic populo restituit.

III. *Thessalia.* *THESSALIS ora*] Regio Thessalica, id est, ipsi Thessali. Thessalia regio est Græciæ famosa, montibus & ciuitatibus clara. Strabo lib. 9. Gens inquieto genio &c. Flauius Vopiscus in Saturnino de Gallis nescio quid tale scripsit: Saturninus, ait ille, oriundus fuit Gallis, gēte omnium inquietissima, & auida semper vel faciendi principis, vel imperij.

Toties dominos mutet] Reges, seu tyrannos potius. Historiam paulò supra ex Diodoro Siculo lib. 16. & Vlpiano retulimus.

Obtrudere palpū. *Obtrudere palpum*] Prouerbium Plautinum, pro eo, quod est, arte doloq; fallere, siue adulari. Hinc Palpones dicuntur adulatores. Translatio ab equisonibus, qui refractarijs equis vel manuum plausu, vel linguæ palpo blandiri solent. Lege Chiliad. Grauissimam offensam tulit Vespasianus, quòd Neroni cantanti aut discederet, aut obdormisceret, vt est apud Sueton. in Vespasiano.

Regia quem morem &c.] Huc pertinet oratio Maronitarum ex Liuio, loco paulò ante citato: Itaq; dominari assentatores regios, his solis loqui & in Senatu, & in concionibus licere: eos omnes honores & capere ipsos, & dare alijs: optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios silere. Occurrit exemplum Constantini Manassis, de Imperatore Michaele ab assentatoribus miserè perdito: In fabulis est (inquit ille) venatorem illum Actæonem à rabidis canibus pro fera dilaniatum: sic certè cùm Michaelem stipassent assentatores quidam improbi, effœminati, omninoque malè feriati, in quod exitium miserum, in quam malorū Lernam eum non coniecerunt? Curtius lib. 8. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quā hostis euertit. Paterculus 2. historiæ Rom. de nepote Augusti Caio: Nec defuit conuersatio hominum vitia eius assentatione alentium: etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio. *Principes ab assentatoribus perditi.*

Sonipes. *Ingenuus sonipes*] Equus liber, generosus, velox & superbus, sic dictus à sonitu pedum, quem quasi ad viuum versu expressit Virgilius:

Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

Hippocomon.] Ab equis ornandis seu componendis, vt etiam Hippocomius ab equis instruendis fucato colore, robur inani sagina mentientibus, ait Quintil. Alciatus noster in annotationibus in lib. 12. C, in l. non patimur ypocomos, vbi legendum Hippocomos, id est, stabularios, qui equos curant. ἵππος enim equum significat, κομίζω, nutrio, curo. Existimo autem fuisse munus publicum eorum, qui in id agebantur, vt de prouincialibus acceptos causa publici cursus equos cura sua alerent. Hæc ille. Forte illi sunt, quos Itali vocant cauallarici, Germani Rosbereiter. *Hippocomon.*

Nec sæuire tamen domino fas.] Clementia principem maximè decet, nihilq; debet esse ab eo tam alienum, quàm nimia censuræ seueritas; quòd si cogant iura & leges in facinorosum aliquando sæuire, id efficere debent, non quidem personæ, sed vitij odio. *Clemētia principis.*

Lupata] Fręna asperrima, quibus equus ferocior coercetur, à lupinis dentibus ita nominata, qui dentes inęquales sūt. Ouid. 1. Amorum: *Lupata.*

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Claudian. 2. de raptu Proserpinæ:

Terruit orbis equos pressis parere lupatis.

Et Panegyrico de Probini & Olybrii consulatu:

------ *Iuga ferrea nectit*
Cornipedes, rigidisq; docet seruire lupatis.

Plutarchus scribit, difficile esse consilium dare regibus: non enim regium putant ad rationis præscriptum viuere, qui regiam maiestatem velint in effrænata licētia: alieno sese arbitrio permittere, seruile arbitrātur. Quare suis moribus viuunt, seu veriùs, pro sua libidine faciunt omnia. Si verò sint paulò moderatiores, ne ii quidem interpellatorum æquo ferunt animo; adeò Regibus insita est quasi perpetuum, ac vernaculum malum, ignorantia. Si bene atq; ex officio administrent, id totum sibi acceptum referri volunt: extraneos consultores in societatē laudis admittere dedignātur. Vnde illud, *Magno constare regum amicis bona consilia.* Eodem ferè sensu, nisi me fallit animus, sigilla Gallorum *Principibus consulere difficile.*

populo: Lampridius in Alexandro Seuero, quo loci ait: Verùm Gallicanæ gentes, vt se habent duræ ac retrogradæ, & sepæ imperatoribus graues. Idem dici par est de Belgis, quod peruicax, & superbum hominum genus, & vix vnquam suis principibus morigerum. Hæc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore.

IV. 1. DISCANT hinc principes qua ratione subditos regere & moderari debeāt, ne imperitis rerum gerendarum accidat quod equisoni, qui dum equum alioqui violentum moderari nesciat, nec cùm sit opus aut freno, vt sistat, aut calcaribus, vt incitet ad cursum, aut modum teneat, excutitur facillimè, seq; ex eius manu equus eximit: Eodem modo Princeps importunus, & in suos plus æquo sæuiens, vel etiā omninò regni administrandi prorsus ignarus, vulgi animos in se commouet. Eam ob causam dicebat Aristippus, bene cessurum Regi & Principi, si equitandi artem primum teneret: etenim si alias disciplinas disceret, id quidem hominum opera & vigilijs effici, qui tamen sæpenumerò verum dicere ne quidem audent, vt quod sciunt odiosum esse principibus, qui cùm delinquerint, argui nolunt: at equitandi peritiam Princeps non modò ex hominibus, sed ex equo didicerit, qui adulari nesciat, vt homo, nec certè blādiri, vt parasitus aut scurra. Si enim vel ipse Princeps equum, vt decet, non rexerit, erratum statim equus vindicabit, suumque sessorem, quicunque sit, deiiciet. Seriò itaq; priùs ars hæc addiscenda principi, aut sese indignum reputet, qui in tanto dignitatis gradu sedeat. Quod præceptum alicubi à Plutarcho literis consignatum memini ad hunc fermè sensum: Qui equos domant, ijs primùm adblandiuntur, ac mollissimè tractant, vt assuescant freno: sic popularis multitudo lenitate retinenda & excipienda ei, qui diu in pace regere cupiat. Huc respicit grauiter dictum à Scipione Africano maiore, quo regi Antiocho pacem cum Romanis inire cupienti exprobrauit, non esse tempus, quandoquidem rex ipse perpessus esset lupatum & hippocomonem. Quo etiam Stobæi ea pertinent, quæ retulit ex Epicteto, serm. 44. Quemadmodum, ait, bonus equorum domitor non bonos tantum pullos alit, feroces autem famelicos valere iubeat, sed ambos ex æquo nutrit, magis verò castigat alterum, & cogit similem fieri meliori: sic vir prouidus, & ciuilis facultatis peritus, bonos ciues beneficiis demereri, malos autem non continuò perdere conatur, sed de alimento quidem minus ei prospiciet, instituet verò, & vrgebit eū vehementiùs qui rationi & legi obstiterit. Plutarch. initio De institutione liberali: Qui equis à primis bene domiti annis, suis non obsequuntur sessoribus; Qui autem indomiti perstant, nonne ceruice durissimi, & animis feroces euaserunt; Idem De discrimine adulatoris & amici, ex Carneade ait: Diuitum & regum filios nihil rectè neque bene discere, præterquàm equitare: quòd his assentetur præceptor in exercitatione literarum, semper ea probans quæ puer admiserit, cedens ac submittens sese plus quàm par est. Certissimum enim est, sæpè ab equo sessorem deijci, qui equitandi fuerit ignarus. Hæc ferè Plutarch. Græca studiosis penè omnibus ad manum esse scio, vnde latius non diffundor.

Equitādi peritia qua ratione in principibus esse debet.

Scipionis cordata vox.

Carneadis apophthegma.

2. Taxatur pernicies regum, adulatio, quę plerunq; in aulis Principum sedem habet, & veritati os obstruere nititur: nam reges non facilè patiuntur sibi molles auriculas mordaci radere vero, vt Persius ait Sat. 1. Imò quotusquisq; ex aulicis est, qui vel hiscat pro veritate contra mendacium? De hoc Principum solenni vitio Tacitus lib. 1. Historiarum, in oratione Galbę Pisonem Licinianum adoptantis: Irrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum viri affectus venenum. Suadere principi quod oportet, multi laboris. Hæc ille. Marcellinus verò Ammianus passim de assentatoribus Constantij Imperatoris, Iuliani virtuti laudiq; detrahentibus, sed maximè ad finem lib. 16. ita scribit: His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatio Constantij quidam Iulianum culpantes, vt princeps ipse delectarentur, Victorium siue Victorinum ideò nominabant, quod verecundè referens quoties imperaret, superatos iudicabat sæpe Germanos. Interq; exaggerationem inanium laudum, ostentationemque apertè luculentium, inflabant ex vsu Imperatorem suopte ingenio nimium, quicquid per omnē terræ ambitum agebatur, felicibus auspicijs eius assignantes. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis, arroganter satis multa mētiebatur, se solum, cùm

Adulatio taxata.

Adulatio in aulis principū.

Adulatores Constantij.

gestis

gestis non affuisset, & dimicasse & vicisse, & supplices reges gentium erexisse aliquoties scribens: & si, verbi gratia, eo agente tunc in Italia dux quidam egisset fortiter contra Persas, &c. Tam longè exulat veritas ab aulis principum, vt non immerito dixerit, quisquis ille fuerit, autor Alphabeti aulici:

Quæstus adulari & mētiri primus in aula.

Antigonus rex. Antigonus rex Asiæ aliquando inter venādum, mutata veste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines in vili tugurio pernoctabat incognitus, de se ipso tanquam de altero percontatus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab illis audiuit. Mane quæsitus atq; inuentus, cum vestem allatam & regium ornatum vidisset: Date, inquit, purpuram, quam vt primùm indui, verum de me, nisi hac nocte, audiui nunquam. Tale est, quod fertur de Ludouico VI. Francorum rege, qui sæpe dissimulato habitu turbæ se admiscuit, vt liberas populi voces & iudicia de se exciperet, quo facilius & suis, & Reipub. mederetur incommodis. Nota est Alexandri Mammææ Imperatoris querela; *Mammææ querela.* veritatem, aiebat, regum auribus minimè esse peruiam, in tanta quidem adulatorum turba. O graue regibus incommodum, rerum veritatē vix, ac ne vix quidem ipsos percipere; longè verò grauissimum, quod sobriarum admonitionum minime sint capaces, sed tanquam aduersus incantationes, ita aduersus bonas admonitiones obturant aures, & obdurant corda, solis adulatoribus faciles & morigeri. In aulis enim Principum

πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερα

Ὁ συκοφάντης, ὁ κακοήθης τρίτα λέγει.

Augustus Subit Imperatoris Augusti augusta confessio. Is mortuo Varo, idcirco supra modum dolere se aiebat, quod nō esset, à quo verum audiret. Quidam non inconcinnè hac de re ratiocinatur. Habent, inquit, principes nonnulli apud se fœminam quādam vultu formosissimam, quam magnifaciunt, induuntq; veste longissima ad talos vsq; descendente; hæc altero pede plerumq; claudicat, nonnunquam vtroq; etiam: quo fit, vt ægerrimè ferant, si ventus quispiam spirans vestes, quibus hæc puellæ vitia teguntur, quandoq; attollit. Quare instituere permultos, qui non secus huiusmodi ventos buccis plenis absorbeant, atq; Charybdis & Scylla marinas aquas, & quæ in ijs sunt deglutire consueuerunt. Id explicans subiungit: Principum vitæ conditio, permultis expetita, potentia prudentiaq; vtitur, & magna autoritate exornatur: quam veritas denudare & imminuere, adulatorum ora obtegere consueuerūt. Nam regnat nūc φιλοκολακία, vt multis mendaciorum & calumniarum lues, velut obsonium omnino esse videatur. Et ita ipsi ex stultis reddunt insanos, ex insanis insanabiles. *φιλοκολακία vitium solemne.* Habet illa Siren, adulationem dico, cautionem carni nostræ suauissimam; sumus enim φίλαυτοι, & quisq; sibi Suffenum agit. Longè secus Dauid egit, qui prolixè describit, quos & quales in aula sua ferat. Non erat stipatus, vt nunc fit, magno agmine aionum, negonum, ganeonum, gnatonum, balatronum; quos Constantinus tineas soricesq; palatij appellare solebat, vt Anaxilaus opum vermes, Diogenes canes regios. Heliogabalus alligabat eos rotæ aquaticæ, vocans eos amicos Ixionicos. Doceat adularores reprimere Sigismundus Imperator, qui cum à quodam supra modum laudaretur in faciem, & diis prædicaretur similis, illi colaphum impegit; dicentiq; Cur me cædis Imperator? respondit, Cur me mordes adulator? De adulatione præterea & perniciosis blanditiis plurima habet Cicero in dialogo de Amicitia. vbi post multa sic ait: Scitum enim est & hoc Catonis, multò melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videntur: illos namque verum sæpe dicere, hos nunquam. Vide quoque, quæ infra de adulatione dicemus.

Obdurandum aduersus vrgentia.

EMBLEMA XXXVI.

NITITVR in pondus palma, & consurgit in arcum;
Quò magis & premitur, hoc mage tollit onus:
Fert & odoratas, bellaria dulcia, glandes,
Queis mensas inter primus habetur honos.
I puer, & reptans ramis has collige: mentis
Qui cōstantis erit, præmia digna feret.

COMMENTARII.

I. *Palma arbor.* PALMA arbor est in Iudęa frequens, frondibus perpetuò virentibus, quas etiam nunquam amittit. Coma eius est in cacumine,& pomum nō inter folia,sed inter ramos habet. Folia cultrato sunt mucrone lateribus in se bifidatis. Pomum palmæ est oblongum, non vt oliuæ orbiculatum. Hæc igitur arbor huc appingenda venit,cuius rami nonnihil inflexi puerum adhærentem sursum rapiant,ad significandam eius firmitatem, vt quæ contra pondus nitatur.

II. *Emblematis prototypus.* HVIVS Emblematis primarius typus mihi videtur,nisi coniectura fallor,petitus è Quintio auctore Græco, qui editum quendam locum & admodum asperum,difficilemque ascensu tradit, cuius in summitate palma consurgat, illicq; virtus insideat, nimirum ex montis asperitate varios & difficiles labores: ex palma verò tē-

poris

poris diuturnitatem intelligens. Nullus enim est, qui virtutem aliquam possit assequi, nisi multis laboribus diuque perpessis. At temporis diuturnitas nullo signo figurari melius potest, quàm eo quod anni & mensis habetur symbolum. Huc facit illud Quintiliani: Desinit in aduersa niti, qui peruenit ad summum, scandenti circa ima, labor est. Ansam quoq; præbere potuit Gellius in noctibus Atticis, lib. 3. c. 6. cuius hæc sunt verba: Perhercle rem admirandā Aristoteles in 8. Problem. & Plutarchus in 8. Symposiac. dixit: Si supra palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresque vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq; Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibusq; non cedat. Hęc Gellius. Commodè huc mihi sese offert locus Phornuti Græci scriptoris, libro de natura Deorum, cap. de Musis, vbi ait, Musas ex veterum sententia coronari palma, ob nominis similitudinem, eo quòd Phœnices primi credantur litteras inuenisse. Probabilior autem ratio est, quæ ab eo sumitur; quòd planta hæc tenella sit, quòd benefica, quòd perpetuò virens: Arbor hęc difficulter scanditur, fructusq; refert suaues admodum, vt non abs re Musæ coronis vtantur è palma confectis. Græca si quis malit, apponam: στεφανοῦνται δὲ φοίνικι ὡς μέν τινες νομίζουσι διὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ἀπὸ τῶν φοινίκων δοκεῖν εὑρήματα εἶναι τὰ γράμματα. ὡς δ' εὐλογώτερόν ἐστι, διὰ τὸ τρόφιμον καὶ εὐεργὲς καὶ ἀείζωον καὶ δυσανάβατον καὶ γλυκύκαρπον τοῦ φυτοῦ. Nescio an ad palmæ naturam alluserit Salomon in Canticis, cap. 7. cum inquit: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Sanctius certè nullum interpretum, quid literalis sensus significet, indicare testatur. De palma vide Plinium lib. 13. cap. 4. & lib. 16. c. 42. Plutarch. 8. Symposiac. Orum Apollinem lib. 1. Philostrati Icones lib. 1. in Paludibus. Et ante omnia prouerbium, *Palmam ferre.* quod si legeris, nihil erit amplius quod desideres. Cur autem eadem palma sit victoriæ symbolum & præmium, vide apud Leonic. var. hist. lib. 1. cap. 68.

Locus Gellij.

NITITVR in pondus] videtur niti aduersus impositum forte sibi onus. III.

Consurgit in arcum] Causam arcuationis seu fornicationis palmæ reddit Plutarchus in libello de causis naturalibus, problem. 32. his verbis: Cur inter omnes arbores sola palma contra impositum onus assurgit? Vtrum quod ignea & spirabilis facultas, qua maximè pollet, cum tētatur & irritatur, sese exercens magis ac magis exerit? An quoniam pondus ramos subitò vigens, aerem omnem, qui in his est, oppressum cedere retrò cogat, qui deinde resumptis paulò viribus, aduersus onus acrius rursus instat? An molles & teneræ virgę impetum non sustinentes, cum onus quiescit, paulatim se erigunt, & speciem, quasi contra illud assurgant, præbent?

Palma cur in arcum consurgat.

Bellaria dulcia.] τραγήματα vel τραγήματα: suntq; omnia ea, quę secundis mensis apponi solent. Gellius lib. 13. c. 11. Locus est elegans apud Ioann. Salisberiensem (auctorem quidem non ineptum, & quem non ægrè inter optimos fortasse haberemus, si meliore sæculo floruisset) in Polycratico lib. 8. cap. 7. Significant bellaria, ait, omne genus mensæ secundæ, quoniam illi solent apponi quæ pulchriora sunt & delicatiora. Vtitur autem hoc nomine M. Varro: Bellaria, inquit, ea maximè mellitas sūt, quæ mellita non sunt. Quod fortè eò referri potest, quòd vtenti gratiora sunt ea, quæ necessitas appetit, quàm quæ irritatio gulæ inuenit. Hæc ille. Addiam & locum Arnobij aduers. gentes lib. 7. nā & his verbis Bellaria significat: Palmētorum varietatibus, ait, afficiuntur Dij cœlites, vt fieri mos est post cœnarum ditium & locupletum saginas: frustilla hæc paruula protinaubus mateolis sumunt, non quibus famem sedent, sed vt palatis admoueant citium, seq; ipsos plenæ appetitu vorantis instigent. Sed vereor ne quis hæc pręter rem congesta dicat.

Bellaria.

Odoratas glādes] Odoriferos dactyles. Fructus enim palmæ ob digitalem longitudinem dactyli dicuntur. Hic non possum nō latius aliquanto me diffundere, & de huius arboris mira natura aliquid non ingratum (vt spero) afferre. Sciendum enim palmas inuicem maritali quadam copula coniungi, maresq; attrahere ad se fœminas, neq; has congressum, quantumcunque

Palmæ admirāda natura.

que adniti possint, aufugere, sed vltrò ramis ab vtraq; vicissim contrà ad osculum quodammodo exporrectis, manifesta dare mutui desiderii signa, quemadmodum eleganter ostendit Philostratus in Imaginib. & Galenus tangit, lib. 6. de loc. affect. cap. 5. Narrat quoq; Ammian. Marcellinus lib. 24. non tantum maritari palmas ipsas, sed & sexus facile posse discerni: quin & fęminas generare seminibus mariū illitas, easque mutuo amore delectari. Atq; hoc inde claret, quod contra se vicissim nutantes ne turgidis quidem flatibus auertantur. Et si ex more fœmina moris non illita fuerit semine, abortus vitio fœtus amittuntur intempestiui. Addit & illud: Si qua fęmina, cuius arboris amore præclusa sit, ignoretur, vngente ipsius infici truncum, & arborem aliam naturaliter odoris dulcedinē concipere, hisq; in licijs velut coeundi quā dam prodi fidem. Solent itaq; cauti palmarij, ne fęminæ aut sterilitatis noxam incurrant, aut fructum, quem aliquando imaginatione libidinis (vt ita dicam) concipere consueuerunt, ante maturitatem amittant, ita ordinare vtriusq; sexus palmas, vt mares eo saltem interuallo à fęminis distent, quo puluis ventorum flatibus à folijs masculorum sublatus, in fęminarum folia incidat, idque satis ad fœcunditatem & fructuum maturitatem facere compertum est. Sed mirum dictu, quod si qua procul à mare abstiterit, vt neq; puluis neq; aura, odorue eius ad eā permeare possit, excogitauerunt coloni funem à mare religatum ad fœminam vsq; producere atq; ita quasi marítali vinculo copulatam, masculi virtute clancu tum funem irrepente, fœcundam fieri, quæ prius in ea sterilescebat solitudine. Diophanes quoque autor Græcus Florentinum citat, de palmæ amore in Georgicis ita differentem: Palma, inquit, amat, & quidem ardenter, alteram palmam, neq; prius desiderium in ea cessat, donec ipsam amasium cōsolari contingat. Videre est ipsam arborum incuruatam, & non ferentem proprium pedamentum, neque fructum producentem. Atq; hoc ipsum agricolam nō latet, nouit enim quod amet, quam verò amet, ignorat. Quapropter multas palmas contingens, rursusq; ad amantem regrediens, eam q; manu attingens, quasi osculum mutuò ministrare videtur. Quam verò ipsa desideret, affectionum, & si ita dicere licet, manuum notu aliquo modo significat; ad illam enim respicit, & in illam ex toto se amanter inijcit, eamq; quasi amplectitur. Medela igitur amoris est, vt agricola frequenter masculam contingat, & manus suas amanti admoueat. & maximè vt flores ex spatha masculæ decerpens, in caput amantis imponat, ac veluti expetiti concubitus gratiam faciat; hoc namq; modo amorem mitigat, & palma ipsa exhilarata de cætero optimum ac pulcherrimum fructum fert. Cæterum sine maribus non gignere fęminas, sponte edito nemore, cōfirmat quoq; Plinius lib. 13. c. 4. imò verò circa singulos plures mutare in eum pronas blandioribus comis: illum erectis hispidum, afflatu visuque ipso, & plures etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa viduas post sterilescere fęminas, adeoq; esse Veneris intellectum, vt coitus etiam excogitatus sit ab homine ex maribus flore & lanugine, interim verò tantum puluere insperso fœminis. Quæ ne quis fabulosa suspicetur, huiusmodi amoris & coniugii exemplum id genus arboris in Italia quoque dedit. Cuius rei celebris testis est Iouianus Pontanus, Alphōsi Iunioris Neapolitani Regis eo tempore præceptor, & epistolarum magister; Philosophus, Orator, ac Poeta insignis, & quem fabulas pro historia, de re maximè suo tempore omnibus conspicua, scribere puduisset. Hic igitur duas celebrat palmas, marem vnum Brundusij, fœminam alteram Hydrunti, quæ diu steriles permanserunt, donec scilicet paulatim succrescentes, nondum altera alteram contueri poterat. Vbi verò tantum adoleuerunt, vt sese inuicem conspicere potuerint, longo quantumuis multorum stadiorum tractu dissidentes, fętificare cœperint. Sed cur non ipsum audimus Pontanum?

Diophanus locus.

Palmæ sine compare non fert fructum.

Iouianus Pontanus.

De duarum palmis amorum.

Brundusij latis longè viret ardua terris
Arbor, Idumæis vsq; petita locis:
Altera Hydruntinis in saltibus æmula palma,
Illa virum referens, hæc muliebre decus,
Non vno creuere solo, distantibus agris
Nulla loci facies, nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Vtraq; frondosis & sine fruge comis.
At postq̄ patulos fuderunt brachia ramos
Cœpere & cœlo liberiore frui:

Frondosiq;

Frondosiq; apices se conspexere, viriq;
Illa sui vultus, coniugis ille sua:
Hausere et blandum venis sitientibus ignẽ,
Optatos fœtus sponte tulere suos.
Ornarunt ramos gemmis, (mirabile dictu)
Impleuere suos melle liquente fauos.

Quos elegantissimos versus propterea hic recensere minùs dubitaui, quod videam his historicam fidem attributam non tantum à Ioanne Pierio in Hieroglyph. sed & Melchiore Guilandino in Tract. de Papyro, memb. 3. plura de palmarum natura cognitu iucundissima & admiranda disserente, atq; Platonis, plantas animalia asserentis, sententiam defendente.

Mẽsas inter.] ἀναστροφὴ, pro, inter mensas.

Reptans.] nitens & conscendens, μεταφορά.

Mentis qui constantis erit, &c.] γνώμη, quæ complectitur totius Emblematis sententiam. Eam illustremus licet exemplo nobili, vt Emblema per se quidem lepidũ, accessione quadam fiat illustrius. Admirabilis Q. Fabij Maximi constantia omni laudatione superior venit in mentem. Is cùm pecuniam pro captiuis Annibali numerasset, fraudatus ea publicè, tacuit: vt enim parentibus, sic neq; patriæ communi parenti putabat esse aliqua occasione succensendum. Cùm sibi dictatori magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquauit, quanquam queri posset, siluit tamen, Multis iniurijs, contumelijs, probris lacessitus, in eodem animi habitu permansit. In bello gerendo prouidus, rumores, qui de se temerè à suis spargebantur, quòd cum Annibale iuueniliter exsultante nõ conferret manus, aut contemsit, aut elusit, adeò vt se inuictum aduersus iram, spem, metumque præstiterit. Dignus ergo non vna palma Fabius, qui nisi se imprimis suosque fortitudine inuictoq; robore animi vicisset, Annibalem potentissimum hostem vix etiam pugnando retudisset. Constantiæ exempla habet Val. Max. l. b. 3. c. 8.

IV. OCCASIONE palmæ arboris, quæ pondere pressa non flectitur, sed attollitur; & cuius suauissimi fructus, nempe dactyli, cum voluptate secundis mensis apponuntur, ad laborũ & difficultatum perpessionem fit adhortatio, ex qua nempe simus vtilitatem aliquam nõ minimam percepturi. Nullus est certè, qui eruditionis aut famæ laudem maximam assequi possit, nisi primùm graues & molestos labores pertulerit. Id velim symbolum bene natis adolescentibus proponi, qui aliquando studiorum liberalium difficultate non minimum deterrentur. Si enim fructum maximum literarum, cogitatione intimoque sensu degustarent, hac vna grata boni spe, molestias quantumuis acerbas deuorarent. Sanè rebus in agendis proposita semper debet esse constantia, quæ sit ærumnæ cuiusuis firmissimum condimentum. Belle huc conuenit hoc Senecæ 11. de Ira: Mille sunt, in quibus pertinacia impedimẽtum omne transcendit, ostenditq; nihil esse difficile, cuius sibi ipsa mens patientiam indixerit. Et deinde: Nos non aduocabimus patientiam, quos tantum præmium expectat? *Studiosi deterrentur laborum difficultatibus.*

Palmæ porrò symbolum potest tribui Ecclesiæ victrici, quæ aduersus tot tyrannos paganicæ sectæ, & Iudaicæ superstitionis æmulos tandem aliquando triumpharit. Vt enim concitati fluctus ventorum turbine ad cautem allidentes cum fremitu resiliunt, nec continuo licet assultu percussum sternunt aut penetrant: ita liuoris procella agitatus Dæmon, quantumuis impetu feratur & furore maximo in hanc petram, retunditur tamen vsq; & frangit vires vano conatu. Sic Hilarius de Trinitate lib. 4. Habet hoc proprium Ecclesia, dum exercetur, floret: dum opprimitur, crescit; dum contemnitur, proficit; dum cæditur, vincit: dum arguitur, intelligitur. Quid; quod naturam quoq; palmæ arboris habet sacrosancta Crux, augustum scilicet, & adorãdum illud trophæum, quod summus dux noster, & supremus Christianæ militiæ Imperator suis humeris impositum in alto Caluariæ vertice, atq; in ipso vmbilico nationum omnium ac gentium, expugnatis hostibus triumphans erexit. Hæc enim dum cedit ponderi, & cacumen submittit calcandæ similis & proterendæ pedibus, se fortius deniq; relibrat, & in ardua passis frondibus contra nititur. Hæc nullum tormentum formidat Sathanæ, nullam machinam sæuientis fortunæ, nullum arietem oppugnantis mundi, nullam phalaricam libidinis, nullam catapultam iniuriæ, nullos tentationum pyrobolos, nullam vim, nullum impetum. Fulminet inimicus, tonet, verberet, iaculetur, fodiat, *Palma symbolũ victricis Ecclesiæ. Sancta Crux palmæ naturã habet. S. Crucis.*

punctim

punctim, cæsim, cominus, eminus, eludet ictus hæc parma, & diuinum sacrosanctæ Crucis ancile, saluumq; tutabitur & inuictum militem. Qui enim sic armatus, contemnit ariolorum magorumq; feralia illa arcana, & execrandas artes, & stygias coniurationes: non formidat occulta carminum murmura, nec Colchicos succos, nec philtra vim Dijs factura, nec Plutonica volumina, quicquid recōditarum virium expirent, nec Acherontæos ritus, membrana chartaque contentos, nec præstigiorum quidquid ab inferis, tutus est, tectus est, inexpugnabilis est. Si patētis chasmate cęlum dehiscens emicātem flammam in abdito ostentet, si terrifico fragore crepent fastigia orbis, si repentinus ignium sulcos diuidat aera, si concussa resultent fundamenta terræ, si cataractæ ruant, si rauca ventorum adsibilent murmura, si lapides glomerentur, si fulmen incidat & erumpāt flammæ, si spectrum occurrat, aut tristior aliqua nocturni phantasmatis species, si cruenta appareant Solis & Lunæ corpora, si prodigiosæ deniq; in nubibus & insolitæ figuræ; Crux inclamatur in desperatis rebus omnibus. Quodcunq; in nos telum sinistro libratum sidere inuolet; quęcunq; procella inopini turbinis feriat, Crucis pię tendimus scutum, & plagam aut retundimus subitò, vel minus penetrantem excipimus intrepidè. *Aduersarij Crucis.* Reperiuntur tamen adhuc ex ea hominum colluuie multi, qui nō solùm reuerentiam omnem & cultum, in nescio quē impietatis atheismum phanatico spiritu deuoluti, subfurari impudēter, sed & si etiam damnatorum flammis inaugurata blasphemia deuouere sacrilegè præsumūt. Apud quos inter infamem suspensi latronis furcam, vbi infelicem animā elido gutture per postica corporis moriens eijcit, & nostram hanc, in qua sponte egredientem paternis manibus innocens filius commēdauit, nihil relinquitur discriminis. Imposturæ hujus seminarium fuit schola Iuliani apostatę, ille cruciarij huius (vt sic dicā) belli antesignanus ac prodromus, ductore Diabolo; cuius afflatu plerisq; ex alto Romani cardinis solio potentissimi Cæsares ebrij, promulgatis sanguinariis edictis & publicata contra Crucem maledictionis sententia, in teneram adhuc nascentis Ecclesiæ sementem immanitatis suæ falcem immiserunt, vt priusquam in florem ac maturitatem germen lactescens pertingeret, decuteretur. Illisos tamen plerosq; ad hanc scopulum, & facto vitę naufragio turpissima morte consumptos, euidenti vltionis exemplo, reperimus. Cum densior aliqua nubes pendulis humoribus sese conglomerans, lucernam illam orbis Solem subducit ad tempus, caligant inferiora hęc, & sublatus vulgò creditur: mox vbi resoluta in pluuiam materia, aut in ventos discussa, faciem denuò aperit, lumine velut recēs producto, noua quadam amœnitate intuentium oculos permulcet suauiter ac recreat: Ita splēdor Crucis post ecclypsin illam, & turbulentissimam tonantis paganismi procellam, cùm versus in noctem totus putaretur & extinctus, perrumpèns tandem impietatis nubem clarior multò emicuit, & in fulgore pulchritudinis admirabili, vt iam radios suos ac celeste iubar non in vnam aliquam prouinciam aut regnum, non in eas solùm partes terrarum & climata, quibus vniuersi mundi ambitum generali illa ac trita partitione complectimur, Asiam inquam, Europam, Africam: sed sub axem ipsum, & polum nostris vestigijs obuersum, vltra metas Æquatoris, Capricorni, & Oceani, longè lateq; proijciat. Ibi depactus tener de hoc sacratissimo ligno ramusculus, iam in truncum exit, pandentem brachia sub cadentem & nascentem Solem, lambentem cono sidera, basi demissa ad vsque confinia Tartari, vbi piacularibus flammis ab inhęrentibus labeculis lustrandi pij manes, riuulos etiam diuini sanguinis per canalem gratiæ de alto salutiferæ Crucis tubo defluentes, cum spe potiundæ beatitudinis nobiscum participant, & per nos. Pereant igitur à facie terræ omnes inimici Crucis, cuius laudes non capiunt orbis cardines: cuius nomen inclytum sit & gloriosum cunctis gentibus. Hanc Maurus adoret ac Scytha, Trax & Tartarus: huic lunas suas Oriens, aquilas Occidens submittat: huic tiara Persica cedat, & Romana mitra: huic regum poplites se incuruent, & ad oscula procumbant magnates mundi. Quis mihi dabit, vt apprehendam ramos tuos, ò felix palma, & comedam de fructu amaritudinis? vt mœroris decerpam flosculos, & in fasciculum myrrhæ colligam? Submitte cacumen, eia sublimis arbor, inflecte frondes tuas, ò speciosum gemen & floridum, ò nobi-

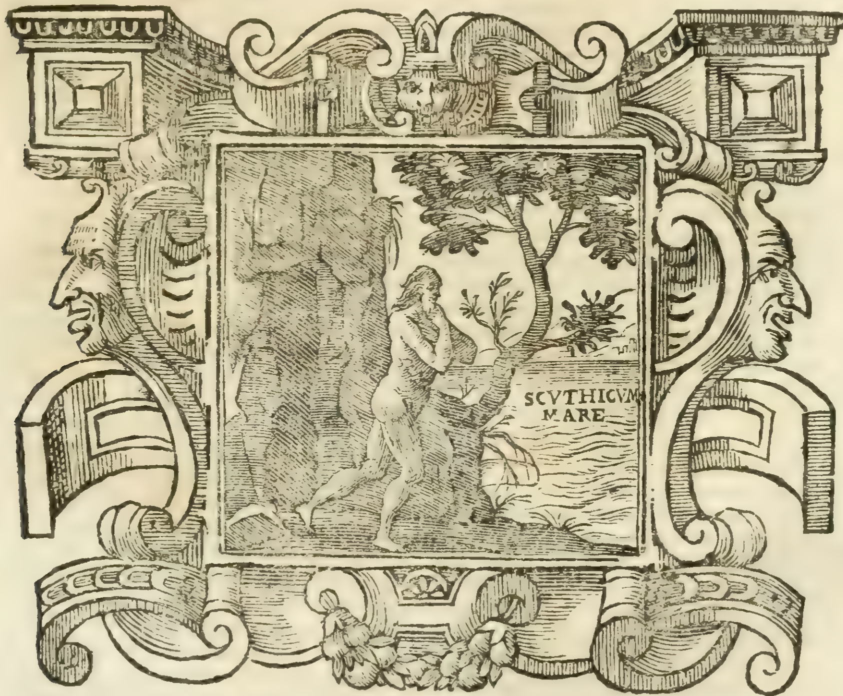
Simile.

Apostrophe.

ô nobilis planta & inclita: sine, vt contingam manu & arripiam de te ramusculum: perunge sensus meos cruentati stipitis glorioso riuulo, cuius balsamitico sapore ignaui spiritus torpor totus immutetur, vt cũ iudex tremendus, qui in te pependit, vindicaturus sæculum per ignem, in nouissima tuba & tempestate valida descenderit; quando plangent vniuersæ tribus terræ ad conspectum apparentis signi tui, ego sub vmbra ramorum tuorum protectus, ex vltricibus flammis arduus hinc abripiar in campos illos beatorum, perenni Maio ac sempiternis delicijs æternum vernantes. O fiat, fiat.

Omnia mea mecum porto.

EMBLEMA XXXVII.

HVNNVS inops, Scythiciq; miserrimus accola Ponti,
Vstus perpetuo liuida membra gelu:
Qui Cereris non nouit opes, nec dona Lyæi,
Et pretiosa tamen stragula semper habet.
Nam murinæ illum perstringunt vndique pelles:
Lumina sola patent, cætera opertus agit.
Sic furem haud metuit, sic ventos temnit & imbres;
Tutus apudq; viros, tutus apudq; Deos.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA mare Scythicum rupes eminet, in qua cauerna vel antrum conspicitur, vnde prodeat vir vndiq; præter oculos, pellibus indutus, qui tamen hoc loco nō ita depictus habetur, sed id editio Lugdunensis eleganter expressum habet, vt probè monet Pignorius.

II. CORNELIVS Tacitus extremo de moribus Germanorum, Fennos ita describit: Fennis mira feritas, fœda paupertas, nō arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant, idemque venatus viros pariter ac fœminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam vt in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quā ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuq; versare: securi aduersus homines, securi aduersus deos. Hæc Tacitus. Quibus ex verbis facilè colligo ab Alciato sumptum Emblematis exemplar. Eadem penè descriptio extat accolarum ad Nilum apud Ammian. Marcell. lib. 14. non longè à principio. Nec non Emblema hoc à Iustino historico petitum esse, facilè quiuis dixerit, qui Scytharum descriptionem, quam retulit ille lib. 2. euoluerit. Sic enim: Scythis inter se fines nulli: neq; enim agrum colunt, nec domus illis vlla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosque secum in palustris vehunt: quibus, corijs imbrium hyemisq; causa tectis, pro domibus vtuntur. Iustitia gentis ingenijs culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius: quippè sine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret? Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ ijs vsus ac vestium ignotus: & quamquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis aut murinis vestiuntur. Hæc continentia illis morum quoq; iustitiam dedit, nihil alienum côcupiscentibus. Quippè diuitiarum cupido ibi est, vbi & vsus. Atq; vtinam reliquis mortalibus similis moderatio & abstinētia alieni foret: Profectò non bellorum tātum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur: neq; plus hominum ferrum & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus vt admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientum doctrina, præceptisque Philosophorum consequi nequeunt, cultosq; mores incultæ barbariæ collatione superari: tantò plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quantò in ijs cognitio virtutis. Et hæc quidem Iustinus. Quem locum integrum, quia pulcherrimus est, ascribere malui, quàm truncatum. Hinc enim Alciatus, vt opinor, materiam traxit Emblematis, vti iam dixi: cuius epigraphe, *Omnia mea mecum porto*, ex apophthegmate Biantis, sententiam complectitur, & quasi animam ingeniosę picturę, quam subiecit oculis. Bias enim Prienensis, qui inter septem sapientes numeratur, cuius (vt inquit Cicero in paradoxis) cum patriam Prienem cepisset hostis, cęteriq; ita fugerent, vt multa de suis rebus secum asportarent; cum esset admonitus à quodam, vt idem ipse faceret: Ego vero, inquit, facio, nam omnia mea mecum porto. Hoc tam insigne dictum vt nobis ostenderet Alciatus, depingit Hunnum seu Fennum pellibus coopertum, nihilq; preciosi gestantem: vnde fit, vt & frigora contemnat, & latrones nō pertimescat, nam, vt inquit Iuuenalis,

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Genus hoc hominum sic describi ab historicis recentioribus animaduerto, ne vel minimùm studiosi hæreant. Pannones initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti: inde Hunni habuere, gens Scythica: Mox Gotthi ex insulis Oceani Germanici profecti: post Gotthos Longobardi; nouissimè Hungari ex alia Hungaria Scythica egressi, quæ non longè à Tanais ortu extat, & Imbra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtpotè quæ sit sub cęlo frigidissimo, Duci Moscouiæ tributaria: non tamen aurum, argentumve, quibus omninò carent, sed pretiosas animalium pelles sabellorum scismorumque pendunt homines. Non arant, non serunt, neq; panes conficiunt: ferarum carnibus & piscibus vescuntur: aquam potant, sub tugurijs ex virgultis con-

Typus Emblematis.

Locus è Iustino historico.

Biantis apophthegma.

Descriptio Hunnorum.

contextis inter densas siluas humiles habitant: vnde fit, vt homines siluestribus feris commorãtes, vestimentis se non laneis neque lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo, aut ceruo vrsò ve detractis. Nullius ipsis aut auri, aut argenti vsus: lac & mel in cibatu frequens: contra frigora & rigores ferinis pellibus murisq; corpora communiunt. Mela Hunnos eosdem facit cum Sarmatis, de quibus lib. 2. Sarmatę, inquit, auri & argenti maximarum pestium ignari, vice rerum commercia exercent, atque ob sæuitiam hyemis admodum assiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitãt, totum braccati corpus, & nisi qua vident etiam ora vestiti. Ouidius 3. de Trist.

Pellibus et sutis arcet mala frigora braccis,
Oraq; de toto corpore sola patent.

Idem 5. de Trist.

Quos vt non timeas, possit odisse, videndo,
Pellibus & longa corpora tecta coma.

Facilè huc possem aggerere nobilem eiusdẽ gentis descriptionem ex 31. Ammiani Marcellini, ab initio ferè; sed studiosos admonuisse sat est. Vide Val Maximum lib. 7. c. 2. & Alciatum lib. 6. Parerg. cap. 26.

III; *Inops.* *HVNNVS inops*] Inops dicitur sine ope & auxilio. Virgil. 1. Georg.

Atq; inopi metuens formica senectæ.

Scythiciq; miserrimus accola Põti] Pauperrimus habitator iuxta mare glaciale Scythicum. *Accola.* Sic enim differunt accola & incola, vt accola dicatur, qui ad locum aliquem, hoc est, iuxta locum habitat, vt accola Padi, accola Rheni: Incola verò, qui ipsum locum inhabitat.

Vstus perpetuo gelu.] Vrere etiam frigoris est. *Vrere verbum.* Virg. 1. Georg.

---- Boreæ penetrabile frigus adurit.

& Lucanus:

Vrebant montana niues. -----

Sic Ouidius 3. Tristium, eleg. 2.

Plurima me pelago terraq; pericula passum
Vstus ab assiduo frigore pontus habet.

Eodem lib. eleg. 4.

------ astricto terra perusta gelu.

Sed & Fastor. 1.

Vos date ꝑpetuos teneris sementibus auctus,
Ne noua per gelidas terra sit vsta niues.

Quanquam tamen verbum istud, *Vrere*, pro molestiam exhibere, accipi metaphoricω̃s, & quidem non rarò, palam est. Cornel. Tacitus lib. 13. Ambusti multorum artus vi frigoris. & Festus Pompeius lib. 14. ait, primum nomen vnde accepisse frigus, quòd fructus nempè ac virgulta perurat. Locus Pompeij Festi, vbi pruinam deriuat à perurendo, quia virgulta & fruges perurat, suppeditauit etiam mihi, *curæ* verbum, quod à cor vrendo deflectunt, & illud Ennianum: *Curamve leuaßo, quæ nunc te coquit.* Amm. Marcell. initio ferè lib. 17. accipit vt hic noster: Et quoniam aeris vrente sæuitia, cum discriminibus vltimis laborabatur. At μεταφορικῶς sæpe reperias, vt apud poetam aliosq; non rarò: qualia sunt hæc:

Vritur infœlix Dido, totaq; vagatur
Vrbe furens Et, *Vrit atrox Iuno,*

Sueton. in Tiberio: Vrebãt insuper anxiam mentem varia vndiq; conuicia. Seneca epist. 3 Quidam obuijs narrant, & in quaslibet aures quicquid illos vrit exonerant. Marcell. lib. 20. Perfugæ vrebant Iuliani virtutes, quas per ora gẽtium diuersarum fama celebrior effundebat. Idem ad finem eiusdem libri: Super his vrebat eius anxiã mentem, quòd velut patefacta ianua diuitis domus, irritus propositi reuerteretur. loquitur de Constãtio ab expeditione Persica incassum reuerente. Lib. 22. vbi de Iuliano bellum in Persas meditãte: Vrebatur bellandi gemino desiderio.

Qui Cereris non nouit opes.] qui vsum panis atq; vini non habet. Sic Marcellinus: In sua vita victu sunt asperi, vt neq; igni, neq; saporatis indigeãt cibis, sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cuiusuis pecoris carne vescantur.

Lyæi.] Bacchi, id est, vini, ἀπὸ τοῦ λύειν sic dicti, quòd hominum membra & animos dissoluat, vti norunt omnes. *Bacchus Lyæus.*

Stragula] vestimenta, pallia, pelles, quibus vtitur pro vestitu: alias stragula seu stragulæ (vtrumq; enim dicitur) pro lectorem, & aliarum rerum opertorijs accipiuntur. *Stragula.*

Perstringunt] vndique cingunt, totum operiunt, & quasi includunt.

Murina pelle] E murium pellibus. Ammian Marcell. sic: Indumẽtis operiunt linteis, vel ex pellibus siluestrium murium consarcinatis. *Pelles murina.* Nec alia illis domestica vestis est, alia forensis: sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non antè deponitur aut mutatur, quàm diuturna carie in pannulos defluxit defrustata. Hæc ille. Seneca

neca in epistolis meminit pellicularũ vulpium & murium, quæ ad arcendum frigus comparatæ essent. Has Armelinos atque Zibellinos quidam putant, sed nõdum scio an rectè. Hodie quoq; è Scythia frigidissimisq; regionibus lautissimas pelles murium afferri Megistanum hiberno cultui, vel pueri sciunt; & Turneb. lib. 15. Aduersar. cap. 13. meminit. Atq; harum pellium vsum etiam Chinensibus familiarem esse, testatur Ioan. Petrus Maffeius lib. 6. hist. Indic. dum Chinenses vestimenta per hyemem preciosis murium Scythonicorum pellibus, quas vulgò Martas vel Zobellinas vocamus, calore admodum sua ui, & ventis impenetrabili densitate suffulcire ait, quibus tamen haud scio an non & cuniculorum pelles in Batauia sua meritò exæquandas putarit Hadr. Iunius. Sunt qui opinantur, murem illum peregrinum ab Hieronymo quandoq; dici Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur: nam muscum, id est μύσκων, murem paruum indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitum, Hermolaus putat; nec muscum dici, sed moschum.

Chinenses pellibus vtuntur.

Sic furem haud metuit, &c.] Tutus & securus agit, ex se beatus est; neq; furum, neq; temporis iniurias metuit.

IV. HOC schemate significatur, animum hominis pendere nõ debere ex his quæ caduca sunt & fortuita, vtpotè quæ sollicitudines & cruciatus innumerabiles pariant, sed ea tantùm debere esse satis, quæ benigna natura sit elargita, vel quæ ab ingenio proficiscuntur. Vel intelligit paupertatem vbicunque terrarum (etiamsi ab omnibus penè miserrima censeatur) esse tutam & securam. Sic sanè nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex se, quiq; in se vno ponit omnia: cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilq; quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne vnum quidem diẽ, ait M. Tullius. Huc pertinent quæ Seneca disputat epist. 14. quo loci comparat fortunæ & doctrinæ bona. Circumspiciendum nobis est, quomodo à vulgo tuti esse possimus. Primùm nihil inde cõcupiscamus: rixa est inter competitores. Deinde nihil habeamus quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit: quàm minimum sit in tuo corpore spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut admodum pauci: plures computant quàm oderint. Nudum latro transmittit: etiam in obsessa via pauperi pax est. Ad philosophiã ergo confugiendum: Hæ literæ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos, insularum loco sunt, &c. Adijcio ex fragmentis Petronij Arbitri:

Animus ab externis minimè pendens.

Paupertas vbiq; tuta.

Cõsonuere tubæ, iugulo stat diuite ferrum
Barbara contemptu.

sic lege, *contemptu*, pro contemptui, non vt in vulgatis, *contemni*. Idem in carmine, cuius initium,

Orbem iã totum victor Romanus habebat.

legitur eiusdem argumenti γνώμη.

Arma placent miseris, detritaq; commoda luxu
Vulneribus reparantur: inops audacia tuta est.

Sallust. Quoniam egestas facilè habetur sine damno. Quis autem nudo vestimenta detraxerit; Non abludit Iuuenalis, quanquam non sine sale Satyrico:

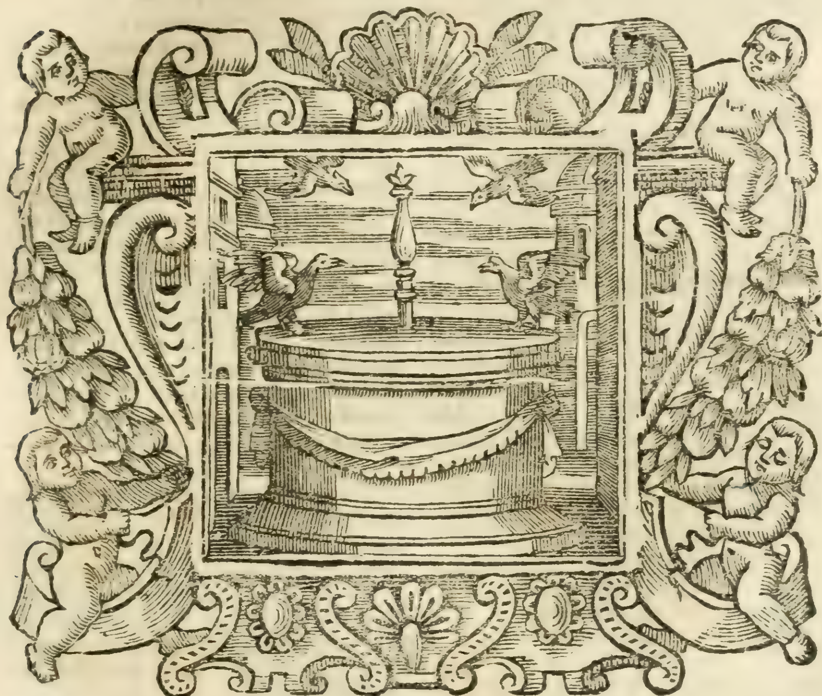
------Iures licet, & Samothracum,
Et Diuorũ aras, contẽnere fulmina pauper
Creditur, atq; Deos, Dijs ignoscẽtibus ipsis.

Concor-

Concordiæ Symbolum.

EMBLEMA XXXIIX.

CORNICVM mira inter ſe concordia vitæ eſt,
Mutua ſtatq; illis intemerata fides.
Hinc volucres hæc ſceptra gerunt, quòd ſcilicet omnes
Conſenſu populi ſtantq; caduntq; duces:
Quem ſi de medio tollas, diſcordia præceps
Aduolat, & ſecum regia fata trahit.

COMMENTARII.

I. IN ſolida baſi ſtat erectum ſceptrum regium, circa quod cornices, notæ ſatis aues, magna feſtiuitate & alarum plauſu volitare videntur, quaſi ſolicitæ, ne in aliquam partem declinans ſceptrum cadat.

II. *Emblema unde petitum.* DESVMPTVM eſt Emblema ex lib. 3. de animalibus Æliani Græci ſcriptoris, citante Politiano cap. 67 Miſcell. in hæc verba: Cornices inter ſe fidiſſimæ ſunt, & cum ſocietatem coierint, maximo ſe opere diligunt. Neq; id genus animalia videat quiſpiam licenter miſceri & temerè. Quin hoc quoq; dictitant, qui res iſtiuſmodi callent, altera extincta comparem viduam degere. Cæterum id quoq; audio, veteres in nuptijs poſt Hymenæum cornicem inuocare, ſignumque id concordiæ dare ijs con ſueſſe, qui liberum quærendorum gratia conueniſſent. Tum qui ſedes auium & volatus obſeruant, inauſpicatum eſſe captã

tibus

tibus auguria dicunt, vnius tantùm cornicis obsequium. Hæc Ælianus. Orus Apollo in Hieroglyphicis fere idem habet: Martem, inquit, & Venerem scribentes, aut nuptias, geminas cornices pingunt, marem & fœminam: quoniam hoc animal duo oua parit, ex quibus marem & fęminam generari oportet. Si autem eueniat, quod rarò euenit, vt duo mares generentur, aut duæ fęminæ, iugati mares cum fęminis alteri cornici non admiscentur. Itidem neq; fęmina alteri mari, sed dissociati soli degũt. Ideo vnicæ cornici occurrentes augurantur futurum, vt viduali vita sibi viuendum sit. Sic ille. Cæterum cornices haberi pro concordiæ symbolo præter Orum tradit etiam Pierius Hieroglyphic. 20. Iuuenalis Satyra 1.

Cornices symbolũ cõcordiæ.

Vt colitur pax, atq; fides, victoria, virtus,
Quæque salutato crepitat concordia nido.

Quem Satyrici locum scio à plerisq; non de cornice (quod pro concordiæ nota hic statuimus) sed de ciconia intelligi. Solent enim ad id Ouidianum istud adducere:

Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Sed cornicis imago videtur in Faustinę Augustæ nummis cum inscriptione CONCORDIA. Sceptrum autem virgam regiam Hieroglyphicum regni esse, ex literis sacris tradit idem Pierius lib. 41. Vide adagium, *Cornicum oculos configere*, cuius explicationem non admittit noster Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 17, quem vide. Porrò prodigiosa cornicum viuacitas in prouerbium abijt, *Cornicibus viuacior*. Vnde Hesiodus:

Cornicibus viuacior.

Ter tria secla hominis transmittit garrula cornix.

Et Faustus:

Longaq; producat viuax cũ sæcula cornix.

Eodẽ pertinet, quod Philosophus ille moriens cornicibus inuidisse longæuitatem legitur, quam natura negasset homini. De concordia præterea nonnihil agit Ouidius 1. Fastor. ibi:

Candida te niueo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

III. *MVTVA stat q; illis &c.*] Hic versiculus in alijs editionibus sic habebat:

Inq; vicem nunquam contaminata fides.

Quam autem sequimur, correxit Barthol. Amulus, vt alios quosdam locos, quos postea indicabimus.

Quòd scilicet omnes, &c.] Huc, ni fallor, videtur pertinere Horatianum illud, Ode 35. lib. 1.

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu, populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumq; frangat.

Hic columnæ nomine, sceptrum Principis, ipsumq; adeò statum regium, populi, omniumque Reipub. ordinum concordia fundatum significat: quæ nisi seruetur concordia, omnia pessum eunt. Elegans locus Nazarij Panegyrico ad Constantium: Perpendit secum excellens prudentia tua, eiq; semper pietas tua applicata omnes cõcordię commoditates, illam esse fundamẽtum ac radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Videtur iste panegyristes non obscurè alludere ad nomen βασιλέως, quod inditum, quia rex sit βάσις λαοῦ. De quo Minos adhuc puer ita lusit:

Cur docti βασιλῆα olim dixere Pelasgi?
Nempe βάσις λαοῦ rex bonus haud dubie est.

Stantq; caduntq;] Multiplex verbi *stare*, significatus est ex Nonio: Stare, id est, consistere, erigi, prominere, fidem habere, valere, constare, fixum esse. Sic apud eundem cadere, ruere, occidere, euenire. In panegyrico Maximiano & Costantino AA. dicto: Dij immortales probare voluerunt tibi innixam stetisse Rempublicam, cũ sine te stare non possent.

Stare.

Cadere.

Duces] Reges, & qui imperium in populos exercent.

Quem] consensum.

Discordia præceps aduolat] Discordiam Deam coluere pagani homines, quam eandem cum Ate (de qua postea) plerią; volunt. Vide Gyrald. Syntag. 1.

Discordia Dea.

Regia fata] Regis aut Principis mortẽ. Alludit ad illa famigerata verba, quæ posuit Sallustius in Iugurtha: Concordia paruæ res crescũt, discordia maximæ dilabũtur. Quod & euangelicæ literæ testantur. Sic subditorum atq; ipsius plebeculæ firma concordia, & tranquilla vnanimitas, Reges ipsos, eorumq; Rempubl. egregiè & diutissimè conseruabit, iuxta adagium:

Concordia fulciuntur opes etiam exiguæ. IV.

PRINCIPVM summorum status non aliunde stabilimentum capit, quàm à populi consensu, concordia, & beneuolentia. Itaq; prudenter & prouidè faciunt, qui

Plebis concordia principi necessaria

qui stabile ac firmum in subditos imperiũ tutari volunt, cùm motuum omnium & seditionum causas præcidunt, maluntque à suis amari, quàm timeri. Eam populi concordiam & consensum, regiæ potestatis conseruatricem hic proponit συμβολικῶς, adhibita cornicum, quæ sceptrum sustinent, imagine. Ex quo meminisse debent imperium suum pendere à populari consensu. Quod ne sit molestum exemplis hinc inde conquisitis confirmare, tantummodò repetam quæ auctor ipsemet in lib. 15. Comment. De verbor. signific. attulit. Principio rerum omnium, inquit, non diuina iussione, sed ex populi consensu reges assumpti sunt: quod & post Romani imperij occasum seruatum fuit, cùm Carolus Magnus à populo Romano Augustus electus est, & à Pontifice Leone sacro oleo inunctus: quod ius populi hodie Gregoriana lege in septem Germaniæ Primates translatum est. Sic & Franci Chilperico eiecto, quòd regno non esset idoneus, Pipinum παρακελητικῷ consilio substituerunt. Et cùm Pipini proles à maioribus degenerasset, rursus Odonem, mox eius fratrem Robertum, & deinde Roberti nepotem Hugonem ad summum fastigium euexerunt. Is Hugo est, qui vulgò Capetus dicebatur, vnde oriundi sunt, qui etiãnum Francorum rebus moderantur. Et quod de maximis hisce Regibus, nimirum Romano & Franco, dictum est, idem & in inferioribus obseruatum fuisse, qui historicos legerit, deprehendet, vt meritò censeam diuina lege eum iustum Principem esse, qui ex populi consensu regnet; quod & Aristoteles tradit: qui verò inuitis dominetur, eum tyrannum esse. Vnde cùm magna regna non ex subditorum consensu, sed per violentiam primò constituta sint. merito D. August. De ciuit. Dei 4. magna latrocinia esse dixit, adducto etiam piratæ

Locus ex Alciato.

cuiusdam exemplo, qui comprehensus, & ante Alexandrum Magnum adductus, cũ interrogaretur, qua causa mare haberet infestum? Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum habeas infestum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: tu quia magna classe, Imperator. Hactenus Alciatus. Quoties autem veterum monumenta percurrimus, facilè obseruamus quàm fluxa, & momentanea sit Principum potentia, quanquam sublimis & altis nixa radicibus putetur. Hi enim nisi precario, & quasi populari suffragio imperant, nempe quorum nisi moderatum sit imperium, quàm citissimè corruit. Ælianus refert Thrysum insignem tyrannum suos adeò torsisse, vt legem tulerit, qua nemo neq; priuatim, neq; publicè inuicem colloqui aut miscere sermones auderet. Quod cum subditis molestissimum & odiosissimum esset, qui nutu oculorum, manuumq; gestu animi sensa cogebantur exprimere, id etiam voluit esse prohibitum, vt molestiæ dolorem adijceret intolerabilem: quispiam eorum locum publicum petijt, qui multis lachrymis effusis, alios etiã ad fletum prouocauit. Id cùm resciisset tyrannus, in forum statim venit, quò etiam id, si posset, populo eriperet, flendi nempè libertatem. Ciues commoti arma regijs satellitibus extorserunt, & suum tyrannum de medio sustulerunt. Eandem fortunæ mutationem sensit Amasis Ægyptiorum Rex. Cùm enim plerosq; ex suis extremo supplicio affecisset, alios fortunis spoliasset, & in omnes insolentior atque superbior veniret, imperium eius aliquantò toleratum est, donec Actisanes Æthiopum Rex in eũ irrupisset: tum enim odia occulta erupere, cumq; multi ab eo desciuissent, regno tandem pulsus est, teste Diodoro lib. 2. Plura obuia sunt.

Historia Thrysi tyranni ex Æliano.

Amasidis fatum.

Concordia.
EMBLEMA XXXIX.

IN bellum ciuile duces cùm Roma pararet,
Viribus & caderet Martia terra suis:
Mos fuit in partes turmis coeuntibus easdem,
Coniunctas dextras mutua dona dare.
Fœderis hæc species: id habet concordia signum,
Vt quos iungit amor, iungat & ipsa manus.

COMMENTARII.

I. PINGVNTVR duo viri belli duces habitu militari dextras iungentes. *Picturæ emendatio.* Hanc picturam licet omnes editiones sic habeant, non tamen placet Sanctio, vt qui dextras coniunctas auro vel argento elaboratas vel depictas intelligat, idque ex locis Taciti colligi putet. Vnde non virorum hominum manus coniunctionem, sed quandam vsitatam fidei notam pingi vult. Cui & ego pedaneus iudex subscribo, inductus ipsius Autoris verbis,

Coninnctas dextras mutua dona dare.

Dextræ enim donari non potuerunt, nisi metallo aliquo effigiatæ. Quid? quod Pignorius pignore contendere paratus est, Alciatum, cum hæc scriberet, respexisse ad eam annuli speciem, quî dextras implicitas exhibet, quiq; in frequenti vsu apud maiores nostros, nunc apud nos (vti præclara quæq; repudiauimus) vix, ac ne vix quidem

dem extat; Itali appellabant olim, *Annello di fede*. Nostri Germani vocant, *Handtrevv*, apud quos adhuc frequens istorum anulorum vsus, quibus plerunque noui sponsi se donant, & quales in illicitis amoribus Nisa à suo Mopso accipit. Hoc autem carmen videtur effictum in commendationem muneris, vt & Antonius Querengus, politissimus nostri sæculi poetarum, in munus smaragdi lusit elegantissimis carminibus, quæ adducit Pignorius, vt labori suo tumultuario auctoritatem concilient. Ea sic sonant:

Quem fulgore tibi rutilum viridante Smaragdum,
Parua nouũ mitto munera ad hospitiũ:
Hunc, ne ingrata tui subeãt obliuia Lygdi,
Pulcher Hyla, digitis insere marmoreis.
Et quoties oculis flexi teres incidet auri
Incluso radians circulus in lapide,
Dic tecum: Quo Lygdus Hylam bonus ardet amore,
Nullum aurum, nulla est lucida gemma magis.

II. *Origo huius Emblematis.* ME docuit Alciatus ipsemet Annotationibus, quas in Cornelium Tacitum edidit, vndènam materiam sumpserit Emblematis, nempè ex eodem Tacito, lib. 2. & 18. quibus ostenditur, dextras concordię signa vltrò citroque destinari ab exercitibus solitas. Nec verò esphernor, quod libris Genialium dierum notat Alexander Neapolitanus, nempè Marium, cùm in Romanos maxima clade sæuiret, quos seruare voluit, dextra porrecta aut salute data incolumes fecisse. *Lib. 2. c. 19.* Tacitus in lib. 2. Annaliũ, vbi de morte Germanici agit: Iurauere amici, dextram morientis contingentes, hic gestus est datæ fidei Germanico, qua pollicebantur familiares, eius se mortem vlturos. *Dextra symbolũ fidei.* Idem paulò antè: Ab rege Parthorum Artabano legati venere, miserat amicitiam ac fœdus, & cupere renouari dextras. Hic fędus renouatum inter principes Germanicum & Artabanum significatur. Occurrit exemplum Valerij Max. ex lib. 6 cap. 4. de Caio Popilio, qui legatus ad Antiochum missus, isque cùm prompto animo & amicissimo vultu dextram Popilio porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continẽtes tradidit, cui cùm post aliquam breuem moram satisfecisset, Popilius manus eius tanquam socij apprehendit. Cæsar. 2. De bello Gallico, tendere manus, petendæ pacis signum fuisse Gallicum memorat, vbi de Bellouacis. Item. 7. Gergouiorum mulieribus, quæ pectore nudo prominentes è muro passis manibus Romanos obtestabãtur. Signum item fuisse deditionis eod. lib. traditur, vbi de Heduis, qui manus tendere, deditionem significare, & proiectis armis mortem deprecari dicuntur. Cum ijs, quę adduxi è Cornelio Tacito locis, velim addi hæc ex eodem lib. 8. Hist. Centurionem Sisenem, dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferentem, varij artibus aggressus est. *Dextra iuncta pro cõcordia.* Dextras hic pro quodam vsitato fidei symbolo depicto in auro, argentove, aut alio quouis metallo accipi patet. Quo sensu hic locus alius Taciti sumitur libro Historiarũ primo, vbi de initio principatus Vitellij: Miserat (ait) ciuitas Lingonum vetere instituto dona legionibus, dextras hospitij insigne.

III. *DVCES*] Imperatores suos, quibus exercitus essent committendi.

Bellum ciuile. *Viribus & caderet*] Significat bellum ciuile: idque videtur ex Horatij Epod. 16. imitatus:

Altera iam teritur bellis ciuilibus ætas,
Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Itaq; consultor ille apud Antiochum Annibal rebus omnibus maturo iudicio pensis ait: Romanos nunquam nisi armis suis vinci posse; nec Italiam aliter quam Italicis viribus subigi.

Roma terra Martia. *Martia terra*] Roma, vel quod fuerit studijs asperrima belli: vel propter Romulum Martis filium, vt fama tulit, à quo originem traxit, sic appellata. Lege T. Liuium in principio totius operis. Ouid. 3. Trist. eleg. 7.

Dumq; suis victrix septem de mõtibus orbẽ
Prospiciet domitũ, Martia Roma, legar.

Martialis lib. 5. Epigram.

Pulcrior & maior quo sub duce Martia Roma.

Alio quodam loco Martiam turbam, pro Romano populo dicit:

Crede mihi, nimium Martia turba sapit.

Sic Symmachus lib. 1. Epistolar. Ab exortu penè vrbis Martiæ. &c.

Coeuntibus easdem] Synæresis est, figura, quæ fit, quando duæ vocales in vnicam syllabam contrahuntur. Editio Stockhameri habet, *hasdem*.

Dextera fidei sacra.

Coniunctas dextras] Dextera fidei dicata est, vt mox dicemus. Virg. 6. Æneid.

------ *Nec veriti dominorũ fallere dextras*,

Plinius lib. 11. cap. 45. Inest. & alijs partibus quædam religio: sicut dextera osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Dextras iungere Græci eleganter vno verbo efferunt, δεξιοῦσθαι.

δεξιοῦσθαι. *Cõcordia vnde dicta.*

* *Id habet concordia signum*] Concordia dicta est, quasi cordium coniunctio. Quæ coniunctio quia re ipsa nequit fieri, vt scilicet amicorum corda ipsa coniungantur, id fit per dextrarum apprehensionem: dextræ enim parti potior cordis vis incumbit, & ipsa dextra manus est cordis potissima ministra.

IV. *Dextra concordiæ signum.*

HOC Emblemate Alciatus indicare voluit priscorum morem, quo iunctis dextris fidei & concordiæ signum exprimerent; est enim, vt dixi, dextera fidei sacra, vnde in permultis veteribus nummis duæ manus iniunctę ostendũtur additis inscriptionibus, *Fides exercituum*: nonnunquam etiam, *Fides Romanorum.* Fortasse huc pertinet illud Pythagoræ, Ne cuiuis dextram porrexeris, ne scilicet quempiam temerè in interiorem nostri amicitiam admittamus. Et verò poeta nullius antiquitatis ignarus, ex dextra fideque, ait nimirum fędus & concordiam per dextram significari. Viderat hoc longè antè Xenophon lib. 5. De institutione Cyri: καὶ Ὑρκανίους, οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα ἐμπεδώσω. Hunc quoque morem attigit Aristophanis scholiastes: ἔθος ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Ouidius 6. Metamorph.

Vt pignus fidei dextras vtrasq; poposcit,
Inter seq; datas iunxit.

Dextera testis fidei.

Cicero ad Atticum: Vbi sunt illę dẽsę dextræ? Idem 2. Philip. Dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt & scelere violatæ. Dextram in fide porrigi ideo ait Varro, quod omnis veterum auctoritas dexteræ manus virtute constaret. Auctor est Plutarchus, Flamines rem diuinam manu ad digitos inuoluta facere consuesse, symbolicè significantes, fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quæ de dextris disputat Cœlius Rhodig. lib. 22. cap. 14. Sãctius pro ridiculis habet. Ferè transilieram quæ Iustinus de Dario moribundo retulit 11. lib. Is enim rex porrecta manu expirauit, quam vnicũ pignus fidei regiæ dexteram se ferendam Alexandro dare dixit. Sic conqueritur Æneas Virgilian. 1. Æneid.

----- *cur dextra iungere dextram*
Non datur?

Quò pertinet & illud ex vndecimo Æneid.

Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

Dextera hospitij symbolũ

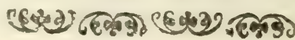
Cicero etiam pro Deiotaro: Per dextram ipsam, quam hospites hospiti porrexisti. Fuit enim & hospitij symbolum apud Syros & Persas. Hinc & Romani Principum bene de Republ. meritorum statuas pedestres & equestres ita effinxerunt, vt dextra porrecta, fidem in Rempubl. ostenderent. Itaq; in ipso belli, seu tumultus ciuilis classico, ne amici cum inimicis absque discrimine premerentur, interpositum est eiusmodi fidei sacramentum. Hoc de symbolo Pierius lib. 35.

Mos iungẽdi dextras.

Mos ille dextras iungendi olim fuit apud Parthos, vt qui dexteris complexis, tanquam Dijs præsentibus & arbitris, pacta sancirent. Idem Medi obseruarunt & Persæ, qui dextræ fideiq; pignore confirmabant, si quid ratum esse vellent. Certè apud nos Germanos adhuc hodie solennis est vsus, vt vel mutuò se salutantes, vel certi quidpiam promittentes, vel etiam singularum amorem & sinceram fidem demonstrare volentes, dextram inuicem porrigant. Sed & quidquid hoc modo inuicem stipulati fuerint, hoc inuiolata fide, non secus ac sacrum iusiurandum diligentissimè obseruant, adeo vt *Germana fides* in prouerbium abierit.

Germana fides.

Hoc etiam apud D. Paulum 2. ad Galat. videre est: Dextras, inquit, dederunt mihi & Barnabæ societatis, &c. Hanc sententiam Canonistæ adducẽtes, Iungere, aiunt, dextras solet esse signum confœderationis, quo vtebantur antiqui cum inuicem confęderabantur. Nec absq; mysterio iam olim, & hodie in Catholica Ecclesia eandem consuetudinem obseruari videmus in sponsalibus, vt quos animorum candor, castus amor, & spõtaneus consensus perpetuo & concordi matrimonij vinculo coniungere decreuit, hos omnino etiam dextrarum copula publicè corroboraret.

Concordia

Concordia Insuperabilis.

EMBLEMA XL.

TERGEMINOS inter fuerat concordia fratres,
Tanta simul pietas mutua, & vnus amor:
Inuicti humanis vt viribus ampla tenerent
Regna, vno dicti nomine Geryonis.

COMMENTARII.

I. GERYONIS effigiem exprimit homo corona & habitu regio, triceps, sex pedibus, & totidem manibus, quarum sinistræ omnes vni clypeo innituntur; dextræ verò, vna hastam, altera gladium, tertia sceptrum, gerunt. Apposita concordiæ imago, vt cui non desit prudentia, defensio, imperium, iniuriarum vltio cominus & eminus facta, celeritas, robur.

II. *Geryonis mytholo-gia varia.* GERYONEM veteres talem finxerunt, qualem hic depictum damus, tricipitem, trimanum, tripedem; quod varij variè sunt interpretati, alijs ad hyemem, alijs ad tempus, alijs ad Lunæ mutationem triplicem id trahentes; alij ad sophistam triũ linguarum peritũ referunt, alij ad tres insulas Hispaniæ copiosissimas, duas nempe Balearides & Ebusin, quibus imperauit Geryon: Palęphatus mauult ad Trinacriam, i. tricipitiam ciuitatem in Euxino ponto cõuertere: sed quia hæc parum ad nostrum institutum facere videntur, ijs omissis, de fraterna concordia id intelligimus. Vnde liquet Emblema desumptum esse ex vlti- *Fons Emblematis.*

mo libro Iustini Historici, vbi hæc verba leguntur: In alia parte Hispaniæ, & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, vt nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solę opes habebantur, tantæ famę fuere, vt Herculem ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porrò Geryonem ipsum non triplicis naturæ (vt fabulis proditur) fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, vt vno animo omnes regi viderentur. Nec bellum Herculi sua sponte intulisse, sed cũ armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetijsse. Sic ille. Huius de Geryone pegmatis permulti meminere, vt Eunapius Sardianus auctor Græcus, vita Sophistarum: Lucianus in Toxari, ipso penè extremo: Arrianus de Alexandri gestis lib. 2. quo loco sententiam retulit Hecatei Abderitæ de Hercule & Geryone: Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 1. sub finem: Cœl. Rhodig. lib. 6. cap. 7. & lib. 20. cap. 6. Silius Italicus lib. 13.

Geryõ cur triceps & tricorpor.

Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrũ Geryones immane tricorporis ira,
Cui tres in pugna dextra varia arma gerebant.
Vna ignes sæuos, ast altera ponè sagittas
Fundebat, validam fundebat tertia cornũ:
Atq; vno diuersa dabat tria vulnera visu.

Vide etiam Plinium lib. 4. cap. 2. & Pompon. Melam lib. 3. cap. 6. Ouid. 9. Metamorph.

----Nec me pastoris Iberi
Forma triplex mouit.

Huic armenta Hercules abduxit, ab Euristheo iussus, vt est apud Isocratem in encomio Helenæ. Talis quoq; depingitur Herilus apud Virgilium.

Herilus.

Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi,
Nascenti cui tres animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter letho sternendus erat: cui tum tamen omnes
Abstulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.

Molionides.

Tales item fuisse Moliones, aut Molionides obseruo; siquidem D. Gregorius Nazianzenus, vt hoc obiter adijciam, pro concordi fratrum amore, verbum Molionides vsurpauit, non sine aliqua prouerbij facie: οἱ Μολιονίδαι τῆς ὁμηρικῆς δέλτου τὸ θαῦμα, οὓς κοινωνία συμφορῶν ἐγνώρισε; *Molionidæ, Homerici poematis miraculum, quos periculorum societas coniunxit.* Plutarch. περὶ Φιλαδελφίας. θαυμάζουσιν οὐδὲν ἧττον ἢ τοὺς Μολιονίδας ἐκείνους συμφυεῖς τοῖς σώμασι γεγονέναι δοκοῦντας: *Non aliter quam Molionidas illos admirantur, quos coalito corpore concretos fuisse existimarunt.* Hi vasta corporis mole Augiæ regi Elidis auxiliares, oppressi sunt ab Hercule atq; interfecti, ait Pindarus. Interpres Homeri ad Iliad. λ. quaternas manus totidemque oculos illis tribui à veteribus adnotat. Horum nomina Eurytus & Creatus.

TERGEMINOS] Lucretius lib. 5. III.

Tergeminus.

Quidve tripectora tergemini quoq; Geryonæ vis.

Virgilius 8. Æneid.

----maximus vltor
Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
Alcides aderat.

Sic Tergemini & Trigemini fratres dicuntur Horatij & Curiatij apud Liuiũ 1. ab Vrbe. quod essent vno partu editi.

Inuicti humanis ut viribus] Vt cũ vinci non possent ab hostibus etiam fortissimis.

Ampla tenerent regna] Duas scilicet insulas Balearides & Ebusin: vel Trinacriã in Ponto Euxino, de qua Palæphatus.

Vno nomine Geryonis.] Quamquam tres essent, vno tamen nomine nuncupabantur. Geryon vocabulum priscum, à *gera* deriuatum, quod est aduena, vt interpretatur Hieronymus. Nam Geryon filius prisci Hiarbæ Numidæ fuit; quamuis Hesiodus in Theogonia eum filium Chrysaoris facit, qui fuit filius Medusæ, in hanc sententiam:

Geryon vnde sic dictus, & cuius filius.

Edidit at Chrysaor sibi Geryonea trifaucẽ,
Herculis ante suos illum vis inclita tauros
Perdidit, atq; animã claua deponere iussit.

Quidquid sit, adueniens classe in Hispaniam, Geryonæ, id est, aduenæ nomen habuit. Sed qui Geryonem hyemem interpretantur, dictum volunt ἀπὸ τοῦ γαρύειν, quid est *fremere*, quod propriũ est hyemis.

CONCORDIA, vinculum incolumitatis & pacis, tot tantasque vires habet, vt vix vinci aut domari ferè queat, etiamsi præ se ferat nescio quid pusillum aut debile IV.

bile

bile, nempè vbi singulorum habetur ratio. Vt enim lapides quidam insulæ Cycladicę (teste Plinio) integri natant in aqua, fracti concidunt fundum: ita Respublicæ discordijs pessum eunt, & quàm ocyssimè collabuntur: concordi verò pace ligatę manent & perdurant. Quod apertè docuit Scilurus ille Scytha, cùm moribundus ex telorum fasciculo colligato, & postea soluto inuictam concordiam filiis commendauit. Nam fratrum inter se concordiam dixit Antisthenes quouis muro firmius munimentum: Quintilian. declam. 331. De vnanimi fratrum amore: Membra herclè inter se citiùs pugnauerint, & si qua in nobis natura geminauit, diuersos cęperint effectus: nam quid aliud est fraternitas, quàm diuisus spiritus, & quæ ad tuendos nos concessa sunt, multiplicata eò quidem feliciùs, quòd diuersis etiam consistẽtibus locis esse idem, ac plura simul obire possimus, Horat. lib. 1. epist.

------ noti, teneriq; columbi,
Fraternis animus quicquid negat alter, & alter.

Idem eod. lib. ad Iulium Florum:

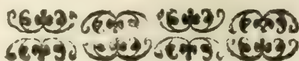
---- -- vbicumque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus.

Nobile fraternæ concordię exemplum nobis reliquit Eumenes rex, qui insidijs petitus à Perseo, credebatur extinctus. Cum is rumor Pergamum esset perlatus, Attalus eius frater imposito sibi diademate, ductaque fratris vxore, regnum occupauit. Cæterum cum audisse illum viuum, profectus est illi obuiam vnà cum satellitibus, hastam gestans. Eumenes autem amanter illum amplexus, dixit in aurem: Ne festines ducere, priusquam me mortuum videris; nec præterea per omnem vitam, vllam ostensi animi significationem vel dicto vel facto dedit: quin etiam moriens fratri & vxorem & regnum reliquit. Cuius animi memor Attalus, cùm multos ex se liberos haberet, nullum tamen regno educauit: sed filio Eumenis, posteaquam adoleuisset, adhuc viuens principatum tradidit. Vide Plutarch. . Simile concordiæ exemplar exprimit in coniugibus Ouidius 8. Metamorph.

Sed pia Baucis anus, pariliq; ætate Philęmõ
Illa sunt annis iuncti iuuenilibus, illa
Consenuere casa, paupertatemq; ferendo
Effecere leuem, nec iniqua mente ferendam:
Nec refert dominos illic, famulosve requiras,
Tota domus duo sunt, ij dẽ parentq; iubẽtq;

Cũ Xerxes expugnatis Thermopylis crudeliter tractasset Astum, & hac fama perterriti classiarii cogitarent de repetẽda domo, idque plerique suaderent: solus Themistocles obstitit, dicens, eos vniuersos hostibus fore pares, dispersos verò perituros: Tanta fuit viro in vnanimi militum concordia fiducia. Vnde etiã Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, cum à quodam percontaretur, quam ob causam Sparta non cingeretur mœnibus? ostendit ciues armatos & vnanimes: Hi, inquiens, sunt Spartæ ciuitatis męnia. Significans, Respublicas nullo munimento tutiores esse, quam virtute ciuium consentiẽtium. Eam ob rem etiam finxerũt veteres Geryonem fuisse tricorporem, aut tricipitem, quòd vnà cum fratribus, quos duos habebat, tanto amore tantaq; fide æuum traduxit, vt ij vno nomine Geryones dicerentur; adeoque vnicam regi animam & voluntatẽ in esse, quanquam tres essent, communis iactabat opinio. Nõ possum hoc loco subticere, quod mihi occurrit ex Politicis Plutarchi, quo loco monet, eum, qui sit infirmo corporis habitu, industrium sibi pro socio debere sumere, vt quondam Nicias Lamachum. Siquidem proditum est memoriæ, his artibus Geryonem admirabilem fuisse, qui multa crura, pluresque manus atq; oculos habere dicebatur, vnico tamen animo atq; cõsilio regni sui fines moderaretur. Hæc ferè Plutarchus. Cæterùm aiunt Geryones ab Hercule vinci nunquã potuisse, nisi separatos & à se disiunctos. ex quo perspicuum fit, quàm firmus & inuictus sit vnanimus ille animorum & voluntatum quasi nexus atq; consensus: Vniuersi quippè concordes inuicti, qui singuli debiles, & nullius sunt roboris. Sic enim, vt Philosophi loquuntur, Vnita virtus valẽtior est seipsa dispersa. Lege Pierium lib. Hieroglyph. 32. c. De tricipitio.

Geryõ cur tricorpor.

Vnum nihil, duos plurimum posse.

EMBLEMA XLI.

LAERTAE genitum, genitum quoque Tydeos vnà,
Hac cera expressit Zenalis apta manus.
Viribus hic præstat, hic pollet acumine mentis,
Nec tamen alterius non eget alter ope.
Cùm duo coniuncti veniunt, victoria certa est:
Solum mens hominem, dextrave destituit.

COMMENTARII.

I. PROPONITVR ἄγαλμα, in quo sint expressæ, & mutuò coniunctæ effigies Vlyssis, habitu ducis militaris, in actu loquentis; & Diomedis, habitu itidem militari, galea hasta, & clypeo armati, quorum alter prudentia & consilio, alter firmitate virium commendabilis. Cur autem hic Vlyssi catulus attributus? an ob sagacitatem significandam? an quod post varios errores in patriam redux à cane cognitus fuerit? Editio Lugdunensis viro armato senem, barba & tunica philosophum, maximum codicem gestantem, opponit. Nec id, meo iudicio, malè.

II. *Fons Emblem.* EMBLEMATIS huius typum obseruo apud Homerum Iliad. κ. quo loco vnà cum Agamemnone & Menelao Nestor consultat de mittendis exploratoribus in Troianorum castra Hanc in se prouinciam recipit Diomedes, animi magni vir, si

tamen

tamen ei socius aliquis vnà profecturus adiungatur. Eius hæc verba;

νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγή-
νωρ,
ἀνδρῶν δυσμενέων δῦναι στρατὸν ἐγγὺς
ἐόντα
τρώων. ἀλλ' εἴτις μὲν ἀνὴρ ἅμ' ἕποιτο καὶ
ἄλλος,
μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται,
σύντε δύ' ἐρχομένω, καίτε πρὸ ὃ τοῦ ἐ-
νόησεν,
ὅππως κέρδος ἔῃ μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ
ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε
μῆτις. id est,

Nestor, me mouet cor, generosusq; animus,
Fortiũ hostiũ subire castra, quæ propè sunt,
Troianorum: sed si sit aliquis vir, qui me
sequatur,
Maior erit mihi fiducia, & audacius erit
Euntibus vna duobus: namq; hic ante il-
lum cogitat
Qualiter vtile sit: solus verò quanquam in-
telligat,
Tamen ei tardior animus, & consilium im-
becillius.

Vide adagium, *Duobus pariter euntibus*, vbi postrema pars horum Homeri verborum sic redduntur.

At mihi si quis alius veniat comes, ille fu-
turus
Solamen, fueritq; simul fiducia maior,
Si duo coniũcti veniant. Dein hic prior illo,
Si qd opus facto, videt. Atqui solus & vnus
Quamuis perspiciat, tamen est mẽs segnior
illi, &
Consilium tenue.

Plutarchi disputatio, qua ciuilem hominem informat, huc facit, cùm ita dicit: ἂν δ' ᾖ τις ἐργώδης, ἐπιφανὴς δὲ καὶ μεγάλη πρᾶξις, αὐτὸν ἐπὶ ταύτῃ τάξαντα πρῶτον, εἶτα προσελέσθαι τὸν φίλον, ὡς ὁ Διομήδης,

εἰ μὲν δὴ ἕταρόν γε κελεύετ' ἐμαυτὸν ἑ-
λέσθαι,
πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λα-
θοίμην;

Cùm res aliqua proponitur, magna quidem illa atq; illustris, sed ardua & difficilis, laborum & operis socium tibi amicum assumito, vt Diomedes: Quòd si mihi alterum adiungi iubetis, inquit, *qui tandem possim obliuisci diui Vlyssis? &c.* Eundem Homeri locum Apuleius de dæmonio Socratis vsurpauit, & breuibus verbis explicuit:

Nonne Vlysses, ait ille cum Diomede deliguntur, veluti consilium & auxilium_ , mens & manus, animus & gladius? Attigit etiam Claudianus, cum sic cecinit in sexto Consulatu Honorij:

Nunc mihi Tydidem attollant carmina.
vatum,
Quod iuncto fidès Ithaco patefacta Doloris
Indicio, dapibusq; simul, religataq; somno
Thracia, sopiti penetrauerit agmina Rhesi,
Graiaq; rettulerit captas ad castra iugales.

Et Ouidius in oratione Vlyssis:

Deniq; de Danais qs te laudateve, petitve?
At sua Tydides mecum communicat, acta,
Me probat, & socio semper confidit Vlysse.
Est aliquid de tot Graiorum millibus vnũ
A Diomede legi, nec me sors ire iubebat.

LAERTÆ genitum] id est, Vlyssem, III.
Laertæ & Anticleæ filium. Fuit enim Laer *Laertes.*
tes pater Vlyssis, vt liquet ex eadem oratione Ouidij:

Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Iupiter huic.

Vlysses rex fuit Ithacæ & Dulichij insula- *Vlysses.*
rum, vir multiscius, & astutus admodum, imò Græcorum omnium callidissimus, facundissimus, & ingeniosissimus, egregius bello, consilio, & laborum patientissimus; ideoq; in Troiano bello multa prudenter perfecit, cuius nomine tota Odyssea Homeri conscripta, & passim de illo facit mẽtionem Homerus, vt in 1. Odyss de eo sic cauit:

Oppida multa adijt, fuit huic sapiẽtia nota,
Cõsilium, variosq; dolos qui nouit & artes.

Vt refert Strabo lib. 1. Virgil. in Æneide passim etiam plurima de eisdem virtutibus eximijs & sapientia. Horat. lib. 1. epist. 2.

Genitum quoq; Tydeos] Diomedem, Ty- *Tydeus.*
dei & Deiphiles filium, Tydeus filius Oenei regis Ætoliæ, pater Diomedis, fuit magnus bellator, paruus tamen corpore. De quo dictum fuit illud peruulgatum:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

De quo satis multa Statius, præcipuè lib.
3. Theb. Diomedes autem huius filius etiã *Diomedes.*
cum alijs Græcis ad obsidionem Troiæ profectus est, vbi adeo strenuè se gessit, vt post Achillem & Aiacem facilè palmam obtinuerit fortissimi: plurimas singulares pugnas aduersus insignes Troianorum principes habuit, & inter alia cum Ænea nobili Troiano congressus, Venerem Æneam

protegentem percussit: quapropter illa indignata multas ei miserias attulit, vxorem eius etiam adulteram fecit. Qua re cognita, Bonus homo domum redire noluit, vt idem Homerus. De Vlysse prętere a & Diomede multa eleganter Dict. Cretensis, in sex. illis libris, quos de bello Troiano scripsit.

Hac cera] Has in cera effigiandi artes non ignoro antiquissimas esse, sed an ad illud perfectionis fastigium olim peruenerint, quo hodie sunt, dubitare me faciunt insignia hac arte elaborata opera, quæ passim me videre memini, quibus sanè ad vitam præter spiritum nihil defuisse vel Iouem lapidem iurasses.

Zenalis. *Zenalis*] Quis ille fuerit, adhuc clam me esse fateor ingenuè: puto equidem nomen esse cuiusdam egregij pictoris, qui ętate Alciati non minus celebris fuit, quàm Alexādri tempore Apelles, aut Lysippus, alter pictor, alter statuarius: nisi aliquis malit esse nomen quiddam fictitium. Sed hę; dum in hac obscuritate cum Minoe vacillans hærerem, lucidissimam facem nobis industria Pignorij (vt solet in his talibus) prætulit, sic enim ille: Bernardus Zenalis Taruisinus, acutus pictor & architectus, scripsit de Pictura, teste Ioanne Paulo Lomatio, qui eiusdem non semel meminit. Bonauentura Castilioneus: Quatuor præterea orbes eodem in marmore conspic ū-tur, ex quibus testimonio Bernardi Zenalij Architectonices peritissimi, noster Alciatus existimat, aquas ab Agonalibus vel aliunde labentes, per cuniculos ex orbibus insilentes, copiam earum indigenti populo sui ministrasse.

Viribus hic præstat] Diomedes valet corporis viribus.

Hic pollet acumine mentis] Vlysses pollet consilio & perspicacitate.

Nec tamen &c.] Alter alterius ope indiget.

Cùm duo coniuncti &c.] Alludit ad illud Homeri Iliad. κ. σύν τε δύ' ἐρχομένω.

Solum mens hominem, &c.] Consilium viribus destitutum parum conducit: contrà verò corporis robur consilij expers, facillimè in præceps ruit. Isocrates Parænesi ad Demōic. ῥώμη δὲ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε. καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀσκούντων ἐκόσμησε, τὰς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείας ἐπεσκότησεν.

IV. Cōsilium & vires.

DOCET Emblema, nihil egregium, nihilq; magnificum perfici bellè posse, in his potissimùm, quæ bellica negotia respiciunt, nisi maturo consilio coniungantur corporis, vires, id est, nisi iuuenū robustiorum viuacitas, senum & eorum, qui valeāt experientia, ductu regatur. Non enim solùm viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, sententia. Proinde Sophocles:

γνῶμαι μὲν ἔργων τῶν ἐν ἀνθρώποις τροφοί.
βουλαὶ τὰ δ' ἐξέπραξαν, οὐ χερῶν σθένος.

Hominum quidem rationibus opera fiunt ac enutriuntur : sed eas res consilia effecerunt, non manuum robur. Huc refer prouerbium εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνήρ. *Vnus vir, nullus vir.* quo intelligitur quantum conferat mutuum auxilium in rebus arduis, & alioquin difficilibus. Quam ob causam apud Ægyptios Mercurij gemini simulachrum sic effictum conspiciebatur, vt alterum senili esset vultu venerandum, alterum florente iuuenta: vt significarēt eum, qui Reipub. munia obire ritè velit, cū animi prudētia vires habere debere cōiunctas, quòd alterum alterius egeat adminiculo Aristoteles 8. Moral. Nicomach. σύν τε δύ' ἐρχομένω, καὶ γὰρ νοῆσαι, καὶ πρᾶξαι δυνατώτεροι. &c. hoc est: *Pariter autem si duo iter faciant, & maiora mente concipere, & plura conficere poterunt.* Quod perspicuè declarat Sallustius initio Catilinarij belli: Diu magnum inter mortales certamē fuit, vine corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. Nam & priusquàm incipias, consulto, & vbi consulueris, maturè facto est opus. ita vtrumq; per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Lege Plutarchi disputationem pulcherrimam, An seni gerenda Respubl. sit. Sed occurrit mihi Hesiodi istuc:

Mercurius gemini.

πλείων γὰρ πλεόνων μελέτη, μείζων δ' ἐπιθήκη. id est,

Plus augere potest multorū industria vires,

idemq; Homericum ex Iliad. μ.

------πλεόνων δέ τι ἔργον ἄμεινον.

Quid verò Euripideum hoc sciēs præteream ex Phœnissis?

------εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. vel illud ex Heraclidis,

μιᾶς γὰρ χειρὸς ἀσθενὴς μάχη.

In id quadrat elogium de Fauno Aborigi-

num

num rege, quod in 1. retulit Dionysius Halicarn. ἀνὴρ μετάλου δρασηρίε ϗ συνετος. *vir & impiger & consultus*. De Mithridate sic Paterculus: Consilijs dux, miles manu. Idem Pacatus panegyrico Theodosij, dux consilio, miles exemplo. Sed placet admodum quod fuit memoriæ proditum de Lælio & Scipione, quorum amicitia non minus quàm consilium de rebus magnis celebrabatur. Itaq; qui gloriæ Scipionis inuidebant, dicebant eum esse egregiorum facinorum histrionem; nempe Lælium illius collegam gestorum: Scipionem præclara quædam gerere, sed Lælij consilijs. Tradit Iul. Capitolin. Antoninum Piũ nec in bellicis, nec in ciuilibus negotijs aliquid statuisse, priùs quàm sumpto cum viris grauibus cõsilio; dicebat enim ęquius esse vt tot & talium virorum consilium sequeretur ipse, quàm vt tot præclari homines ab vnius consilio penderent. Vicem duorum sustinere difficile esse dixit Iurisc. in l. si plures. §. nam difficile. ff. de pact. Difficile est, ait, vt vnus duorum vicem sustineat. In hanc sententiam pulchre Aristoteles 2. Polit. Tamen Ausonius in Tumulis hoc elogio donat Antilochum:

Consilijs belloq; bonus, quæ copula rara est:

Quo nomine celebratur Traianus apud Plinium Panegyrico, ciuitas Atheniensis à Pericle, idemq; Pericles à Thucydide. De consilio, deq; viribus ad res maximas vnà gerendas coniunctis, adduxi nonnulla, sed addo isthæc ex declamatione Quintiliani 317. Inter præcipuas vires est, Imperatorem non pugnare aliquando. Sic extrahitur hostis: sic impetus subitos partis aduersæ mora frangit: sic interclusos commeatibus, in deditionem venire, fame cogimus. Itaq; herclè legimus militem robustum, legimus iuuenem: Imperatorem facimus senem. In illis enim vis corporum, & manus sola spectatur: in his, consilium, & ratio, quæ bona procedentis ætatis, in locum virium subeunt. Ipsum præterea nomen Imperatoris satis significat, non exigere, manum ipsius. Imperator enim debet præcipere. Sed de his satis. *Imperatoris & militis munera.*

Firmissima conuelli non posse.

EMBLEMA XLII.

OCEANVS quamuis fluctus pater excitet omnes,
Danubiumq; omnem, barbare Turca, bibas:
Non tamen irrumpes perfracto limite, Cæsar
Dum Carolus populis bellica signa dabit.
Sic sacræ quercus firmis radicibus adstant,
Sicca licet venti concutiant folia.

COMMENTARII.

I. ASTET procera quercus validis suis nixa radicibus, cuius laciniosa folia hinc inde impetus ventorum decutiat, arboris trunco immoto, vt probè hic exprimitur.

II. *Ex Crinagoræ Epigrammatis.* FERE totum hoc mutuatus est Alciatus ex Epigrammate quodam Crinagoræ lib. 1. Antholog. *εἰς ῥώμην.* quod Carolo V. Imperatori accommodat:

Οὐδ' ἢν ὠκεανὸς πᾶσαν πλημμύραν ἐγείρῃ,
οὐδ' ἢν γερμανίη ῥῆνον ἅπαντα πίῃ.
Ῥώμης οὐδ' ὅσον βλάψει σθένος, ἄχρι κε μίμνῃ
δεξιὰ σημαίνειν καίσαρι θαρσαλέη.
Οὕτω καὶ ἱεραὶ ζηνὸς δρύες ἔμπεδα ῥίζαις
ἑστᾶσιν. φύλλων δ' αὖα χέουσ' ἄνεμοι.

Oceanus moueat licet oēs vndique fluctus,
Et potet Rhenum Teutona terra suum;
Non cadet imperiū Romæ, quo tēpore Cæsar
Præerit, † atq; salus publica facta reget. († ac solus)
Sacra Ioui quercus nam † sic radicibus hæret, († si)
Et tamen aridulas huic † capit aura comas. († rapit)

Non si Oceanus omnem inundationem excitarit.
Nō si Germania totum Rhenū biberit;
Romæ vel tantillum labefactabit robur, donec manebit
Cæsaris dextra ad imperādum strenua.
Sic & sacræ Iouis quercus firmiter radicibus
Stant, ex folijs autem ea, quæ sunt arida, decutiunt venti.

Oceanus quanquam ipse omnes commouerit vndas,
Et Rhenum ebiberit Teutona terra suū;
Roma tamen stabit immoto robore, dextra
Cæsaris Imperio strenua donec erit.
Nēpe Iouis sacræ quercus radicibus hærent,
Sicca licet ventis pulsa cadant folia.

Id conuertitur ingeniosè ad celebres illas victorias, quas Germani Principes de Turcarum exercitu retulerunt. *Germanorum Principum victoria de Turcis.* Cùm enim Solymanus trecentis millibus armatorum, Vngaria maiori ex parte occupata, Austriam, ipsamq; Germaniam toto conatu inuadere statuisset. de Vienna, clarissima Austrię vrbe, obsidenda cogitauit, quod immenso apparatu circiter Idus Septemb. anno 1529. aggredi conatus est: cuius minas & impetum, quanquam maximum, cùm Germani non ita putarent esse metuendū, vrbe vndiq; obsessa, tanta fortitudine restiterunt, vt Turcæ multoties reiecti, vix ad oppugnationem vel fustibus adigi posset. Sic Turca per mensem integrum cōtinuis oppugnationibus Viennam frustrà tentauit, postridie Id. Octob. re infecta inglorius discessit, & fugienti similis in Thraciam rediјt, multis milibus ex suis amissis. De hac obsidione lege omnino discursum Parutæ, lib 2. Discursuum politicorum, quos Italica lingua elegantissimè conscripsit.

III. *Oceanus vnde dictus.* *OCEANVS pater*] Quamuis videantur fluuij omnes in mare cogi, à mari magno absumi. Dicitur Oceanus ἀπὸ ὠκύτητος, à velocitate. Quod videtur innuere Pomponius Mela in principio 3. cum inquit. Tanta vi semper immissum, vt flumina etiam vasta retroagat; & aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Porro Patrem Neptunum, vt hic Oceanum patrem, qui aquam significet, à qua cuncta oriuntur, dici palam est ex Lucilio:

—— Pater optimu' diuum,
Vt Neptunus pater.

Oceanus cur pater dictus. Et fuit doctrina Thaletis Milesis, qui omnia ex aquis generari existimauit. Plutarch. in vita Homeri, vbi illud Homericum adducit:

Ὠκεανὸς τ' ὥσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.

Idem Homerus:

Ὠκεα-

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.

Mater Tethys inquam, id est, mare dicitur: vt Platoni prima illa rerum omnium materia. Qua ratione Pindarus, ἄριστον μὲν ὕδωρ cecinit. Simile illud Virgilianum 4. Georgic.

Oceanúmq; patrē rerum, Nymphasq; sorores.

Cicero Academ. 2. Princeps Thales, vnus ex septem, cui sex reliquos consensisse ferunt, ex aqua dicit constare omnia. Quo pertinent etiam Homerica isthæc à multis decantata, quibus Oceani patris vbertas longè latèque patens ostenditur:

Ἐξ οὗ καὶ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα πάντα νάουσι.

Sed & Catull. Argonauticis:

Oceanusq; pater totū qui amplectitur orbē.

Oceanus pater ad allegoricῶς. Quid si per Oceanum patrem ἀλληγορικῶς intelligamus Turcicum Imperatorē, sua celeritate, suoq; (vt ita loquar) hominum, vel potius mancipiorum examine, & inaudita multitudine toti Europæ, orbiq; Christiano, vt magnum & immensum mare cæteris fluuijs bellum indicentem, dudumq; minitantem? Videtur præterea hic alludere ad illud ex 1. Metamorph. Ouidij, vbi loquitur de diluuio in terras misso:

---- illum
Cœruleus frater iuuat auxiliaribus vndis,
Conuocat hic amnes. ----

Danubius. *Danubiumq;*] Danubius fluuius Germaniæ celebris, qui & Ister dicitur, teste Pomponio Mela lib. 2. cuius hæc sunt verba: Apertis in Germania fontibus, alio quā desinit, nomine exoritur. Nam per immania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter appellantibus accolis Ister fit, acceptisq; aliquot amnibus ingēs iam, & eorum, qui in nostrum mare decidunt, tantum Nilo minor, totidem quot ille ostiis, sed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus, effluit. Hæc ille. *Origo illius.* Exoritur verò non longè à silua Hercinia, è fonte limpidissimo, in atrio arcis Donavveschingen, quæ magnifica sedes Comitum à Furstenberg; vbi sumpto initio etiam passu superabili, cursum versus orientem ad Ponticū mare torquet, receptis sexaginta nauigabilibus amnibus, priusquam mari immisceatur. Et hic solus in Europa ad ortū perpetuum cursum dirigit. Vide Plinium lib. 4. c. 12.

Barbare Turca] Hæc verba magnam innuunt hyperbolen, idem enim sonant ac si dixisset: O barbare Turca, etiamsi tot hominum millia congregares, quot dicitur olim Xerxes Persarum rex habuisse, à cuius copijs flumina ingentia exiccata tradit Herodotus; nihil quicquam proficeres, si aduersus inuictum Cæsarem arma moueres: imò iam omnibus notum est, qualiter aliquando salutem fuga quæsieris, idque præfractis pontibus, ne à Cęsarianis capereris. Sed hæc non sunt nostri instituti, & Caroli Imperatoris inuictissimi triumphi & parta gloria, magna desiderant volumina. Vide Pantaleonis Prosopographiam. Intelligit itaq; noster hic auctor innumerabiles Turcarum copias in alto mari nauigantes, Danubiumque Germanię fluuium nobilissimum numeroso suo exercitu exhaurientes. Alluditq; ad exercitum Xerxis, quem Græci vt numerosissimum facerent, flumina exhausisse finxerunt.

Non tamen irrumpes] vi, magnoq; impetu non penetrabis in Germaniam.

Cæsar dum Carolus] Quamdiu præerit Imperator Carolus expeditionibus bellicis.

Sic sacra quercus] Sacræ scilicet Ioui, nam Græca verba sic habent: ὣς τῷ καὶ ἱεραὶ Ζηνὸς δρύες, hoc est, *Sic & Ioui sacræ quercus.* *Quercus Ioui sacra.* Causam cur Ioui sit sacrata hæc arbor, supra innuimus, & Alciatus ipse in fine libri refert. Est autem appositissima comparatio. Licet ventis hinc & hinc perflantibus è quercu frondes decidant aridę, ipsa tamen immota sedet arbor: sic imperium firmis hæret fundamentis augustum & stabile, tametsi pleriq; hinc auocentur, aut pereāt in bellis Turcicis. Huc pertinet Virgilij collatio lib. 4. Æneid. quam vt Æneæ constantiam ostenderet, ab Homero sumpsit, teste Macrobio lib. 5. c. 6.

Ac velut annosam valido cū robore quercū
Alpini Boreæ nūc hinc, nūc flatibus illinc,
Eruere inter se certant: it stridor, & altè
Consternuūt terram concusso stipite frōdes.
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Ætherias, tātum radice in tartara tendit.

Eadem quoq; quæ hoc Emblemate comparatio allegorica legitur apud Lucanum lib. 2.

Pronior in magnum populus, pugnatque minaci

Cū terrore fides, vt cū mare possidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursum tellus pulsu laxata tridentis
Æolij tumidis immittat fluctibus Eurum;
Quamuis icta nouo vētum tenuere priorem
Æquora, nubiferoq; polus concesserit Euro;
Vendicat vnde Notum ----

Quercus quid. Et aduerte interea, quercus nomine significari in Hieroglyph. fortitudinem, diuturnitatem, imperium firmum & principatū, vt docet lib. 51. Pierius Valerian.

Firmis radicibus adstant.] Huc fortè non omnino malè illud referam Senecæ è lib. De prouidentia: Id in quoq; ait, solidissimum est, quod exercuit. Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus consurgat. Ipsa enim vexatione cōstringitur, & radices certiùs figit. Et id ex Epistola 265. Libanij Rhetoris (quem librum Græcè si haberem, eò libentiùs vterer) Ea, inquit, me ne minimè quidem commouerunt. Neq; enim vetusta, & iam firmis radicibus arbor ad terram flecti, vento etiam maximè furenti, facilè potest.

Sicca folia] arida, & aliàs ad casum prona. Typus humanæ vitæ, vt dicemus.

IV. 1. INNVIT, ea vix confici posse, aut labefactari, quæ firmis radicibus hærent, quæq; vel longo temporis decursu, vel insigni aliqua virtute famam sibi pepererunt immortalem. Ex industria autem quercui Cæsarē Carolum V. comparat auctor, vel quia Ioui sacrata est. Ouid. lib. 7. *Sacra Ioui quercus.* Vel etiam quia à veteribus inter felices arbores prima recensebatur. Meminit Artemid. de somn. interp. lib. 2. cap. 25. Crinit. lib. 20. cap. 6. de honesta discip. Sed & ipsis arboris qualitas quàm maximè ad rem facit, est enim procera, ramosa, & valida, crassiore caudice, glandes producit optimas, quibus prisci frugi homines loco frumenti vescebantur: testatur id Ouid. 1. Metamorph. *Carolus V. Cur quercui collatus.*

Arbuteos fœtus, montanaq; fraga legebant,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes.

Multa hac de re Plinius lib. 12. cap. 1. Radix, autem eius latissimè circumiacentem terram amplectitur: sic valido robore quibuslibet tempestatibus, ventorum turbinibus, cœliq; iniurijs egregiè resistit. Vide adagium, *Incus maxima non metuit strepitus.*

2. Exhibet humanæ vitæ typum, tum quoad perturbationes & angustias, quæ maris fluctibus comparantur; tum quoad breuitatem & inconstantiam, quam folia arida arborum repræsentant. Obseruaui non rarò apud auctores litteratos, vitæ huius nostræ perturbationes, tumultus, clades, marinis fluctibus comparari, vt apud Græcos & Latinos sæpe, in sacris verò libris sæpissimè. Sic poeta: *Mare pro tumultu.*

Diluuio ex illo tot vasta per æquora vecti.

Idem nubem belli dixit alio quodam loco. Si quis autem caussam requirat, cur aqua pro vehementioribus ærumnis accipiatur, prompta ratio est, quia pericula, casúsque reliqui corpus soleant ex vna parte aliqua labefactare: sed aqua vniuerso statim circumfusa corpori, ipsum obruit, eique sese tuendi consilium omne adimit. Palam quoque est homines folijs esse similes, indeq; Homero dicuntur *μινυνθάδιοι citò peritūri.* Sicut Iliados 6. ijdem cum folijs conferūtur, quorum alia ventus humi sternit, alia virescunt tempore verno. Apud Plutarch. Euripides: *Homines folijs similes.*

ὁ δὲ ὄλβος, οὐδὲ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος,
κ' ἡμέρα μία τὰ μὲν καθεῖλεν ὕψοθεν,
τὰ δ' ἦρ ἄνω. -----

Sophocles Aiace: *ἄνθρωπος ἐστὶ πνεῦμα, καὶ σκία μόνον.* Nempe & in sacris litteris homo dicitur vmbra, puluis, ventus, cinis, flos, fœnum, ad inconstantiā & breuitatem vitæ designandam. Siste te mihi paulisper hic, mi homo; non te ducam in Alcinoi vel Hespiridum illos sæculis omnibus decantatos hortos, in areas florum fulciente aere pensiles, ventis impositas, vbi diuinitatis æmula supra vires suas librauit se temerarijs alis humana ambitio. Pratum ingredere vernis mensibus, cui riuulus aquę cultoris manibus inductus paulò pinguior innatat: theatrum videbitur versicoloribus aulęis distinctum, apotheca generibus aromatum vnguentorumque fragrantissimis referta; tabula (dicam verbo) diuino digito pigmentis omnibus & lenocinijs colorum discriminata, quibus palatia ipsa stellati orbis tacita mente conferas. Quid non spectatur ibi pro voto & affectu? imò supra votum & affectum, quod rapiat, suspendat, liget ac vinciat sensus? Lustra matutinis horis, cum formosa mater Aurora, rubescēte cęlo roseis quadrigis inuehitur; lustra, inquam, ac perlustra, qualiter se surgenti *Quid ex floribus discamus;*

genti lumini primùm obuertant teneri flosculi, & impraegnati iam nocturno roris succo fatiscant paulatim apertis tunicis,& calycem rumpant, salutantes altorem Solem nouelli alumni, & ostentantes diuitiarum quidquid habent. Stupenda res verè. Perge & inambula, concipe figuras, picturas, idæam totam ac speciem, caulem, semen, folia, filamenta, cirros, singula: carpe digitis de contemptissimis vnum, & considera, non deerunt argumenta diuinæ potentiæ in tantillo corpusculo, quod sic perfectè absolutum, vt vel Apellis ingenium prouocet. Ergo patenti sub cœlo, in medijs campis, scena nobis ingens panditur miraculorum Dei, ne remotius & tanquam in secessu seposita, causam præberent obliuionis. Non enim vt pascat oculus solùm, & applaudat diffusi odoris flamine, exurgit formosum illud germen; sed vt magnes sit animorum, & attrahat ad cultum & agnitionem Autoris durum hũc chalybem humani cordis. Nunquid aliud etiam? Rumina & disquire, primus aspectus ansam dabit, & subijciet arcanum; non opus rimari altiùs & eruere. Vidisti primo crepusculo surgentis flosculi decorem? Paulò serius hortulum repete, squalorum videbis & mortis faciem, vt subita caluicie, flaccidis membris & languentibus, capita depilata gratiam omnem amiserint diariæ Veneres, & hemerusiæ, quarum vitam dies vna cum Sole nascentium & cadentium inchoat & claudit. Vbi nec reginis ipsis ex eo genere parcitur, rosis & lilijs, quæ præeminent alijs forma, priuilegium tamen immunitatis non habent, triduo enim expirant, posito diademate, qui cursus ætatis longissimus, nec ratus tamen, ingruentibus aliunde periculis ab inclementia cœli. O sapientem & salutis prouidum, qui sapere discit & his talibus, & prouidere sibi? Clamant sine voce; docent & erudiunt sine sẽsu ac mente; præeunt ac monstrant viam paruulæ istæ particulæ Vniuersi huius, moriendum esse, nepotibus cedendum ac nascituris post nos, eadem lege, vt & ipsi cedant regulari serie, serò & seriò decurrente, tangente quidquid natum vnquam & vsquam; hoc vnum. Et angustis terminis viuendi spacia circumscribi; hoc alterum. Et exponi periculis, quæ primæ causæ cognita; hoc deniq; tertium. Et in triade hac fatali (numera vtut vis, inuerso, conuerso, triangulari ordine) quodlibet primum est: in natiuitate enim periculum moriendi, & in morte ipsa, mortalem nasci medicina est mortalium, si meminerint. O iterum terq; sapientem, qui sic sapit, vt necessitatem mortis ex floribus, & post hanc floridas illas palmas præmij nunquam desituri contemplando sæpius, florentibus sertis redimitus, triumphans tandem possideat.

Miracula Dei.

Vita breuitatem.

Hoc pio discursu præiuit mihi Reuerendissimus & doctissimus P. Nicolaus de Oddis, celeberrimi monasterij S. Benedicti Nouelli apud Patauinos Præsul vigilantissimus, cùm aliquando (quæ viri est humanitas) me ad alloquium & colloquium inuitasset, & simul iucundissimo prospectu, hinc ad præterfluentis fluminis ripas, inde ad amœno virore ridentes campos, oculos & animum pasceremus. Cuius ego verba excipiens, in has prorupi voces: Felices ergo ter & amplius, qui concinnandis plantariis & hortorum cultura labores suos consecrant, ii medius fidius vitam eligunt naturæ maximè congruam, cuius prima semina ab iisdem initiis vernante adhuc & iuuescente mundo, quem in viridario paradisi formatus Genearcha stirpis, rastris & ligonibus exercuit, princeps hortulanus, impresso ad id operis diuino ductu, ratione magistra. Multas, vt video, habet commoditates hęc vita, seu voluptas spectetur, seu necessitas. Ab hac inuentio artis & modus colendi, compellente fame & custodia corporis fouendi, tegendi ex vtero telluris subactæ laboribus & edomitæ solerti industria. Quid enim effundit illa nisi rogata & precario, quod cedat in vsũ nostrum de meliori succo? silueścunt passim agrestia, & in copia pullulant, quibus cicurandis, vt sic dicam, & in naturę mitiorem genium traducẽdis, studio certè opus & solertia. Cui voluptas spontaneitatem admiscuit, non ea solùm quæ nutriant, sed quæ delectent etiam & blandiantur sensibus, viam ostendens inuestigandi. In quibus tãta varietas, ornatus, & elegãtia, vt nec oculos saturare colore, nec fragantia nares valeant, in admirationem sui pertracto, & in naturalibus his aliquid etiam supra naturam sublimius & purius contemplante spectatore.

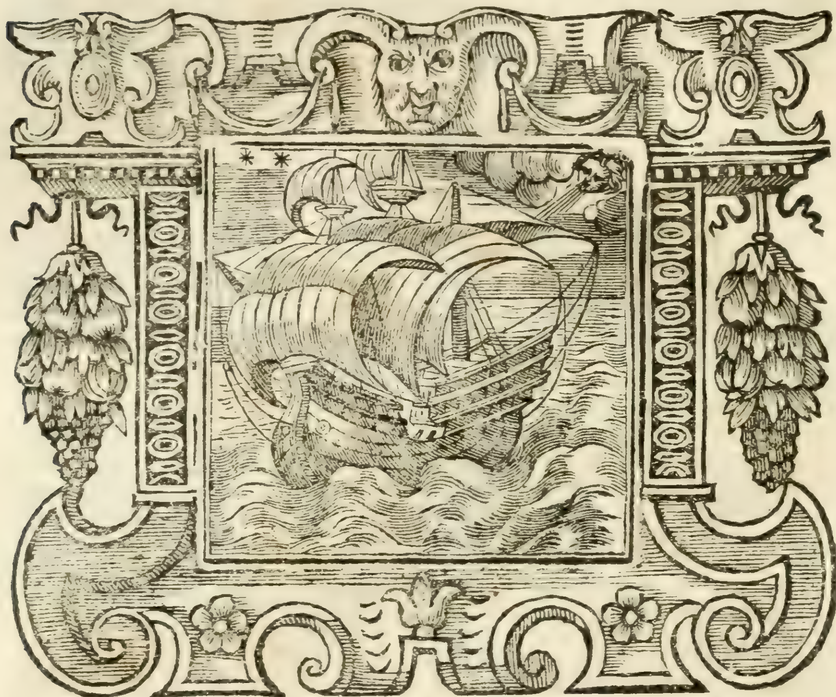
Nicolaus de Oddis.

Vtilitas agriculturæ.

Spes

Spes proxima.

EMBLEMA XLIII.

INNVMERIS agitur Respublica nostra procellis,
Et spes venturæ sola salutis adest:
Non secus ac nauis medio circum æquore, venti
Quam rapiunt, salsis iamq; fatiscit aquis.
Quòd si Helenæ adueniant, lucentia sidera, fratres,
Amissos animos spes bona restituit.

COMMENTARII.

I. NAVIS in medio mari ventorum turbinibus, & fluctuum procellis agitata, velis vndiq; expãsis periclitari videtur, cui duæ stellæ, quæ Dioscuri appellantur, supernè imminent, spem bonam tranquillitatis allaturæ.

II. *Tẽpus Nicæi colloquij.* SI quid nostræ coniecturæ dandum, suspicamur id ab Alciato scriptum fuisse, quo tempore ad Nicæum colloquium, magna omnium spe & votis expectabantur Reip. Christianæ Principes potentissimi, Carolus Quintus Imperator, & Franciscus I. Gallorum Rex: quò loci nonnulli in certam spem veniebant, fœdus aliquod firmum & stabile, pacemq; inter eos compositum tandem aliquando & sancitum iri: vt eo transactio negotio rixarum omnium & contentionum, tum deniq; falsarum opinionum in religione Christiana tã longè lateque grassantium omnis occasio tolleratur,

tolleretur, aut certè magna parte lues ista sanaretur. Comparat ergo Christianam Rempublicam cum naui ventis & fluctibus hinc & illinc agitata, sic vt parum absit, quin insanis & furentibus aquis obruatur, omniumq; spes penitus cadat, nisi tam crassæ caligini & tempestati Deus Opt. Max. aliquid lucis immiserit, quò bonorum virorum, totiusq; populi consternati animi recreentur. Sunt verò qui hic per Castorē & Pollucem intelligi velint Summum Pontific. & Imperatorem, à quibus vnanimi voto ad metam eandem collimātibus bellorum cessatio, turbationumque optata fuit quies. De eo regum conuentu, quem iam attigimus, extat Epigramma Iani Lascaris, quod sic habet:

Comparatio Reipubl. cum naui ventis agitata.

Castor & Pollux qd allegoricè.

Num Martis castra, an Veneris tentoria fulgent
Argento atq; auro? ast ære micāt proceres.
Et Marti grata & Veneri, Venus aurea: ferrum
Mars amat: in precio est tpe quodq; suo.
Littora ad Oceani summi cū cōiuge vterq;
Conueniunt Reges. Regia tecta vides:
Conueniant alacres ad publica commoda; Turcæ
Europæ excedent finibus atq; Asiæ.
Eximij Heroum, Ledææ vt sidera nautæ,
Vos seruatores terra fretumq; colit.

INNVMERIS agitur] Reipublicæ status pluribus interturbatur afflictionibus.

III. *Et spes &c.*] Sola spes est, quæ foueat miseris modis oppressos Hinc interrogatus Diogenes, quidnam in vita esset extremum? Spes, dixit.

Non secus ac nauis. &c.] Rempublicam naui comparari ab auctoribus, notius est quàm vt multis probetur; quosdam locos tamen attulisse non erit abs re: M. Tullius Epist. ad Cornificium 12. lib. rectè nauis nomine Remp. designauit. Conscende, inquit, nobiscum, & quidem ad puppim. Vna nauis est iam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, vt rectam teneamus, vtinam prospero cursu. Idem in Pisonem nō sine gratia vsus est eadem allegoria: Non tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuę nubeculam pertimescerem. Alios ego vidi ventos, &c. Et pro Sextio eandem translationem mirè variat: Si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc accidisset, vt multi ex multis locis prædones classibus eam nauem se oppressuros minitarentur, nisi me vnum sibi dedissent, &c. Cùm verò in hanc Reipubl. nauem ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego vnus deditus essem, incursuræ viderentur, depugnarem potius cum summo, non dicam exitio, sed periculo certè vestro, quàm non id vnus pro omnibus susciperem. Horat. 1. Carmin. eodem sensu & schemate:

Respublica naui comparata.

O nauis, referent in mare te noui
Fluctus, &c.

Præter Stobæi locum cap. 44. & alium quendam è Plutarchi Bruto, quibus Rempublicam naui comparant, succurrūt duo alij è Panegyricis Maximiano dictis. Prior is est Pacati: Statim igitur præcipitantem Rempub. refrænasti, & gubernacula fluitantia recepisti: omnibus spes salutis illuxit, posuere venti, fugere nubes, fluctus resederunt: & sicubi adhuc in longinquioribus terris aliqua obuersatur obscuritas, aut residuus vndarum pulsus immurmurat, necesse est tamen ante tuos nutus dilucescat, & sileat. Alter verò est Mamertini: Neque, inquit, cùm Reipubl. nauem secundus à puppi flatus impleret, salutarem manum gubernaculis addidisti, &c. Alia enim longiora sunt, quàm vt huc transferri commodè possint. De naui quædam Pierius doctè collegit libro 47. quæ hic commemorare nihil attinet.

Circùm] Circum, hic aduerbij naturam induit, vnde & suo casu priuatūr.

Fatiscit.] Deficit, & penè obruitur vi tempestatis & fluctuum. Virg. 1 Æneid. *Fatisce.*

Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.

Vbi Seruius sic inquit: Fatiscunt, abundanter aperiuntur: fatim enim abundanter dicimus, vnde affatim; id est, affatim hiscūt.

Quod si Helenæ adueniant &c.] περίφρασις est geminorum, qui Castor & Pollux à Poetis dicuntur, & Iouis ex Leda filij. Iupiter.n. in cygni formam versus Ledam compressit, quæ peperit duo oua, è quorum altero gemini nati sunt, Castor & Pollux: ex altero verò Helena. Quæ fabula ex dictione πολυσήμῳ nata est, vt ait Athenæus lib. 2. cap. 17. in Dipnosoph. qui asserit ᾠὸν, id est, *ouum*, idem apud vete- *Castor & Pollux.*

res quod ὑπέρωον significasse, id est, *superiorem thalamum*, cœnaculum, vel cubiculum, quale tribuit Homerus Penelopæ, Odyss. 1. Atq; ideo nati ex ouis, quia in superiore parte domus fuerint nati. Hi vbi adoleuissent, mare piratis liberarunt, eaque de caussa propitij nautis olim credebantur. Ferunt, si horum alter appareat, tempestatem portendere, si ambo, serenitatem. De his sic Plinius lib. 2. c. 37. Vidi nocturnis militum vigilijs inhærere pilis pro vallo fulgorem effigie ea, & antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, vt volucres sedem ex se de mutantes: graues cùm solitariæ venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari Deos inuocant. Hominum quoq; capita vespertinis horis magno presagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita. Hæc Plinius. Seneca Natural. Quæst. lib. 1. sic: Argumentum tempestatis nautæ putant, cùm multę transuolant stellæ: quod si signum ventorum est, ibi venti sunt, id est in aere, qui medius inter Lunā & terram est. In magna tempestate apparent quasi stellæ velo insidentes, adiuuari se tunc periclitantes existimant Pollucis & Castoris numine. Causa autem melioris spei est, quòd iam apparet frangi tempestatem, & desinere ventos. Sic ille. Solet & hoc nostro tempore id splendoris siue luminis nautis apparere inter procellas & tempestates: quo viso bene sperare incipiūt nautæ, idq; vel D. Nicolai, vel S. Thermi, siue D. Hermiæ numini tribuunt. Sed (absque Sanctorū iniuria, & bona piorum nautarum pace dixerim) res est naturalis, vt communis Philosophorum consensus prodidit. Nam hic ignis fit in infima aeris regione ex fumo pinguiore, qui frigiditate aeris nocturni cogitur atq; densatur. Incēditur autem ex concursu duarum contrariarum qualitatum, quæ inter se pugnant: Vapor enim calidus est, & aer nocturnus frigidus. Concurrunt autem tantisper, donec hac agitatione vapor incendatur. Figitur autem velis, aut antennis nauium, propter suam grauitatem, vbi tantisper hæret, donec incendij materia fuerit absumpta. De Castore & Polluce vide Plutarch. 2. Decretorum Philosophic. cap. 18. Diodor. Siculum lib. 5. sub finem cap. 5. Lactant. lib. 2. cap. 2. Val. Maximum lib. 1. c. 8. Theocrit. eidyll. 27. Pindarum Nemęorum ode 10. Senecam in Herc. Furent. Nat. Comit. Mythol. lib. 8. c. 9. Vide quoq; Homerum & eius interprete lib. Iliados 3. in illo versu:

Plinius. *Seneca.* *Castoris & Pollucis causa Physica.*

Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν
πολυδεύκεα.

Horatius 1. Carmin.

Dicam & Alciden, puerosq; Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem? quorum simul alba nautis
Stella refulsit.
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntq; nubes,
Et minax (sic Dij voluere) ponto
Vnda recumbit.

Lucentia sidera] Ita Horatius 1. Carm.
Sic te diua potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera.

Intelligit Castorem & Pollucem geminos, qui aliàs Dioscuri dicuntur, id est, Iouis filij. Horum fabulam eleganter narrat Ouidius in fine 5. Fastor. his verbis: *Dioscuri.*

Abstulerāt raptas Phœben, Phœbesq; sororē *Fabula Dioscurorum.*
Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntq; suas & frater, & Idas,
Leucippo fieri pactus vterq; gener.
His amor vt repetant, illis vt reddere nolint
Suadet, & ex causa pugnat vterq; pari.
Effugere Oebalidæ cursu potuere sequentes,
Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ;
Constiterant illo nomina fida loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense,
Non expectato vulnere pressit humum.
Vltor adest Pollux, & Lyncea perforat hasta,
Quà ceruix humeros continuata coit.
Ibat in hunc Idas, vixq; est Iouis igne repulsus.
Tela tamē dextræ fulmine rapta negāt.
Iamq; tibi Pollux cœlum sublime patebat:
Cùm, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
Quod mihi das vni, cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere maius erit.
Dixit, & alterna fratrem statione recepit:
Vtile sollicitæ sidus vtrumq; rati.

Sed obiter memini legere me apud Pe... stellam

Stella qd significet. stellam significare lætum ac prosperum, idq; ex Ateio Capitone, auctoritatem secu- *Lux quid hieroglyphicè.* to Seruilii auguris. Lucem etiam seu lumen, id est φῶς, pro spe accipi sollemne, fuit, vt apud M. Tull. 1. Philippica: Lux quædam videbatur oblata, &c. Euripid. item, *φῶς ἥκει ἐμοῖς κακοῖς lux venit meis malis*. Nam & Varro de lingua Latina 2. testatur, lumẽ pro fausto omine veteribus fuisse. Ex quo illud Virgilii:

------ subitoq; fragore
Intonuit læuum, & de cœlo lapsa p vmbras
Stella facẽ ducẽs multa cum luce cucurrit.

Sidus. *Sidera*] Sidus Latinum vocabulum est, ideo per i. & non per y. scribendum, vt faciunt imperiti: sic etiam Cõsiderare, Desiderare. Est autem sidus conglobatio multarum stellarum, quod aliqui constellationem dicunt, vt Taurus, Orion. Quamuis aliquando sidus pro stella ponatur, contra Macrobij præceptum.

IV. *Allegoria* NON est alienus animus ab illa allegoria, quam supra tetigimus, vt scilicet per nauem procellis agitatam Respublica intelligatur, per lucida sidera Summus Pontifex, & Christianissimus Imperator, fratres nempe formosissimæ Helenæ, Ecclesiæ Catholicæ, qua nihil speciosius: hi etenim in flagrãti turbine Reipub. Christianæ spem nobis addunt non modicam. Est autem nobis in aduersis amplexanda spes proxima & firmissima, quæ nec fallit, nec frustratur vnquam; de qua Psal. 9. Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine. De hac clamat Ecclesiast. 2. Respicite filij nationes hominum, & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim inuocauit eum in die tribulationis, & despexit illum? Hanc vas electionis ad Roman. 5. inculcat: Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit. *Castoris & Pollucis.* *Spes.*

In Simulacrum Spei.
EMBLEMA XLIV.

DIALOGISMVS.

QVAE Dea tam læto ſuſpectans ſidera vultu?
Cuius peniculis reddita imago fuit?
Elpidij fecere manus. Ego nominor illa,
Quæ miſeris promptam Spes bona præſtat opem.
Cur viridis tibi palla? Quòd omnia me duce vernent.
Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos ſperare decet, pæcido ſepultis.
Cur in dolioli tegmine pigra ſedes?
Sola domi manſi volitantibus vndique noxis,
Aſcræi vt docuit Muſa verenda ſenis.
Quæ tibi adeſt volucris? Cornix fidiſſimus oſcen;
Eſt bene, cùm nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? Bonus Euentus, præcepſq; Cupido.
Qui præeunt? Vigilum ſomnia vana vocant.
Quæ tibi iuncta aſtat? Scelerum Rhamnuſia vindex,
Scilicet vt ſperes nil, niſi quod liceat.

COMMENTARII.

I, QVOD attinet ad picturam ea ad Authoris mentem ſic exprimenda fuerat. Mulier viridi palla induta fundo dolioli inſideat, vultu ad cęlum eleuato, arcũ fractum manibus geſtans: cui cornix appicta ſtet, & pręcedat Cupido, more ſolito nudus & alatus pictus; tum Bonus euentus, habitu ſimplici, dextra pateram, ſiniſtra ſpicam & papauer oſtentans. A tergo verò aſtet Rhamnuſia, fræno & cubito armata. *Correctio figuræ.* Hic tamen pictoris ſocordia cornicem relegauit, quam deſidero, vti etiam Spei erectos ad ſidera vultus. Doliolum noſtris morbus depictũ Pignorius cenſet æquius fuiſſe teſtaceum exprimendum, quamuis & ligneum ab antiquitate ſit, vt idem in Commẽtario de ſeruis pridem annotauit. *Ædis ſpei.* Hæc ad mentem Alciati: interim non me fugit, Spem, (Deam à Romanis cultam æde in foro olitorio ædificata) aliter quoq; pingi ſolitam: nam ait Gyraldus, eam ſe vidiſſe pictam in Adriani Imperatoris aureo numiſmate. Fęmina fuit ſtans, inquit, iuſtitiæ laciniam ſiniſtra manu nonnihil attollens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repoſitum erat veluti ciborium, id eſt, vas in floris ſimilitudine, cum hac inſcriptione SPES P. R. Quidam etiam Spem Deam viridi indutã palla effinxerunt, & ſedentem ſupra dolium cum cornice: quidam etiam cum Nemeſi, &c. Hæc ille. Vide Syntag. 1.

EX varijs locis aptè concinnatum eſt hoc Emblema, quapropter ſingula percurramus, vt vnicuique ſuam explicationem adaptemus, vbi priùs huc adſcripſerimus doctiſſimi viri B. Dardanij epigramma in Spem, vt, ſi fieri poſſit, cum Alciati Emblemate conferamus. Eſt autem eiuſmodi: II.

Epigramma in ſpẽ.

Tu, quæ ſuſtentas tereti veſtigia ligno,
Esne Dea? an noſtro sãguine creta? Dea.
Vnde ſata? E cæca rerum caligine. Et ecqua
Admouit nutrix vbera? Credulitas.
Ecquinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Dic quis
Pallidulo ſemper te præit ore? Timor.
Suſpicis intento cur cœlum lumine? Tandẽ
Hinc dabitur votis meta ſuprema meis.
Fare, age, q̃ vultus deturpat cauſa ſerenos?
Excrucior, quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum paſcit opinio mentem

Cæca meam, irrepsit curua senecta mihi.
Quid titubas pedibus? Rerum est spes lubrica: saepe
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Huic verò Emblemati, vt & 46. infrà, mirum ni occasionem dederit Marullus, qui lib. 3. Carm. ita scripsit de spe & Nemesi:

Quænam hæc, tā semper quæ læta est? Optima rerum
Spes bona. Quæ lateri iuncta? Potens Nemesis.
Dux magis an comes est? Vindex magis. Vnde duabus
Tēpla eadem? Speres ne nisi quod liceat.

Et hinc licet videre quàm minimè puduerit clarissimum virum laudatis aliorum vestigijs, & quidem non semel, insistere, quod nescio quibus nimium delicatulis religiosum fuisset.

III. *Omnia bona à Deo.* *SVSPECTANS sidera vultu*] Videtur hic versiculus exprimere gestus sperantiū, qui semper cœlum intuentur, quoniam omnia bona è cœlis, atq; à Deo ipso bonorum omnium datore proueniunt. Huius expectationis signum expressè notauit regius Psaltes, Psal 120 ἦρα τὺς ὀφθαλμύς μυ εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθεια μυ. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Et 122. πρός σε ἦρα τὺς ὀφθαλμύς μυ τὸν κατοικῦντα ἐν τῷ ὀρανῷ *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.*

Peniculus. *Peniculis reddita imago.*] id est, penicillo depicta & expressa. Peniculus, vel penicillus siue peniculum, pictorum est instrumentum, ex caudarum extremitatibus cōfectum, quasi dicas, paruum penem. Plin. 35. lib. Arrepto peniculo lineam ex colore duxit summę tenuitatis per tabulam.

Elpidius. *Elpidij fecere manus*] Nullus extitit, quod sciam, pictor aut statuarius hoc nomine, sed est nomen è re fictitium, nam ἐλπίδιος ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, hoc est, à spe, quam depinxit, nomen habet.

Ara bonę Spei. *Spes bona præstat opem*] Alludit ad Prouerb. *Spes seruat afflictos.* &, *Spes alunt exules.* Ouidius:

Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat:
Viuere spe vidi qui moriturus erat.

Sed & memini legere me apud Plutarchū, olim Romæ aram fuisse bonæ Spei. Cui conuenit & versiculus è Comędia quapiā: ἀνὴρ ἀτυχῶν σώζεται ταῖς ἐλπίσι.

Hæc explicatius dixit Ouidius 1. de Ponto, Eleg. 7,

Hæc Dea, cùm fugerent sceleratas Numina terras,
In Dijs inuisa sola remansit humo:
Hæc facit, vt viuat fossor quoque compede vinctus,
Liberaq; à ferro crura futura putet.
Hæc facit, vt videat cùm terras vndique nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aqs.
Sæpe aliquē solers Medicorū cura relinquit,
Nec spes huic, vena deficiente, cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
Atq; aliqs pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quàm multos laqueo sua colla ligantes,
Non est proposita passa perire nece.

Spes quoq; commoda describit eleganter Tibullus lib, 2. Eleg. vlt.

Iam mala finissem letho, sed credula vitā
Spes fouet, & melius cras fore, semper ait.
Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Spes etiam valida solatur cōpede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
Spes facilem Nemesin spondet mihi: sed negat illa:
Hei mihi, ne vincas dura puella Deam.

Palla. *Cur viridi vesle induta spes.* *Cur viridis tibi palla?*] Palla vestimenti genus est ad terram vsq; prolissimum. Viridis autem color eorum est proprius, qui spe aliqua lactantur: nec immeritò is spei fuit dedicatus, similitudine ducta à segetibus, quas quando virides videmus, speramus illas ad maturitatem peruēturas. Hæc subindicat Alciatus in emblemate illo de coloribus:

Nos sperare docet viridis, spes dicitur esse.
In viridi, quoties irrita retro cadit.

Fracta tela mortis. *Quid manibus mortis tela, &c.*] Refracta mortis tela non temerè Spei tribuuntur, quòd viuos etiam in extremas miserias radactos soletur & recreet, vt enim habet Adagium, *Ægroto dum anima est, spes est*: & Theocritus:

Θαρσεῖν χρὴ φίλε βάττε, τάχ' ἄυριον ἔσσετ' ἄμεινον,
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
Χὼ ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει. hoc est:

Fidere, Batte, decet, melius cras forsan habebis,

Sperandū est viuis, non est spes vlla sepultis.
Nunc pluit, & claro nunc Iupiter æthere fulget.

Quidam Rhodius ob intempestiuam libertatem à tyranno iniectus in caueam, in qua more feræ alebatur, ad cruciatum ignominiamq; amputatis naribus, ac fœdata vulneribus facie, cùm à quibusdam admoueretur, vt inedia sibi dolorum finem aliquem quæreret, his respondit: At cuncta homini, quoad viuit, speranda sunt. Quæ dum commentor, lubens adijciam Fornerii, præclari certè hominis distichō, quod ille vtraq; lingua, eademq; sententia suggessit:

Ε'λπὶς γηροτρόφος μόυνη τρέφει ἔνδοθι ἦθορ,
ἧς ἀπάνευθε θανεῖν ἥδιον, ἢ βιοῦν.

Intus alit pectus nostrū spes viuida: qua si
Destituar, durum est viuere, malo mori.

Spes etiā in moribundis.

Ammian. Marcell. lib. 31. quo loci de bello planè cruento & misero aduersus Germanos agit; & cùm omnia cæsorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam semianimes spem vitæ inaniter vsurpando. Apollodorus Comicus huc respexit, cum ait, non oportere animum abiicere eum, cui aliquid aduersi ceciderit, sed semper expectandum esse melius.

οὐδέποτ' ἀθυμεῖν τὸν κακῶς πάσχοντα δεῖ
ἄνδρες. τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾷν ἀεί.

Quod viuos sperare decet &c.] Sic ordino: *Præcido sepultis* illud, *quod decet sperare viuos*: vt illud, *quod*, sit in accusandi casu, non coniunctio. Præcidere verò hic amputare, vel denegare significat: & dicimus, spem alicuius rei præcidere, id est, auferre siue præcludere, vt apud Ciceron. 2. Verr.

Præcidere.

Locus ex Hesiodo.

Cur in dolioli, &c.] Ignauiæ hæc nota esse potest. Nam ferè dum speramus, desidemus: sed malim hoc ad fabulam referri, quam tradit Hesiodus de Pandora, principio fermè libri, qui ἔργα κὶ ἡμέραι inscribitur. Cum enim Prometheus ignem suffurando Iouem offendisset, causa fuit mūdo tantorum malorum: fabricatur virgo Pandora, fortissima & gratiosissima, cui singuli Dii dona contulerūt, vti Pallas sapientiam, Venus decorem, Mercurius eloquentiam &c. vnde & nomen habuit, παν enim *omne*, & δῶρον *donum* significat. Mittitur ergo Pādora in terram, dolium afferens Epimetheo fratri Promethei, omni malorum & morborum genere refertum. Hoc cū aperuisset, innumerabilia calamitatum genera tū primùm homines inuaserunt, vna tātùm spe in dolii labris remanente, id est, in ipsius ore pyxidis consistēte. Sic enim Hesiodus:

Fabula de Pādora.

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
ἐσκέδασ'. ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
μούνη δ' αὐτόθι Ε'λπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
ἐξέπτη. hoc est,

-- --- *Tegmen ab vrna*
Dum Pandora leuat, totū exiliere per orbē
Curarum infestæ effigies: spes sola remansit
Intus, & è labris ima sub parte resedit.

In adagio. *Malo accepto stultus sapit.* narratur hæc fabula, sed concisè, & videtur innui Epimetheum aperuisse pyxidem (si pyxis vocandum est vas illud, quod omnia mala continebat, & non dolium) cùm ipsa Pādora in domo Epimethei vas aperuit. Certè verba Hesiodi non indicāt, vas illud posse Latinè dici pyxidem,

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα. hoc est:

Sed mulier manibus magnum operculum auferens.

Vide Plutarchū in consolatione ad Apollonium. Moschopulus in Hesiodum, Satyros dicit dolium dedisse Epimetheo ante Pandoræ aduentum. Origenes aduersus Celsum lib. 4. hanc ridet fabulam. Ridiculum, inquit, est, quod de dolio dicitur, quòd olim viuerent homines absq; malis, & graui dolore, & morbis molestioribus, quæ Parcę mortalibus dederant: sed fœmina manibus magnum dolii operculū auferens, diffudit hominibus, & curas atroces partita est; sola autem ibi Spes in tutissimis domibus intus relicta est sub dolii labris, nec extra euolauit. Hęc Origen. Mythologi tamen Pandoram, ad humanum corpus referunt, fœmineo nomine expressum, quòd carnis imbecillitas minimo exsolui potest.

Pandora.

Noxis] Noxæ Deæ finguntur, quæ hominibus mala inferunt, eorumque mentes perturbant, vt canit Hesiodus.

Noxæ.

Ascræi vt docuit, &c.] Hesiodus ab Ascra

Hesiodus.

stra Bœotiæ vico. Virg. 6. Ecloga:

—— Hos tibi dant calamos, en accipe, Musa
Ascræo quos antè seni.

Quæ tibi adest volucris? Cornix.] Quòd vocem edat, Cras, Cras, cornix Spei adiúgitur, propterea quod semper qui sperant animi pendeant in futurum tempus.

Oscen. *Oscen*] Oscen dicitur cornix, quia voce augurium præsagit, vt de ea Virgilius:

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

Omnes namq; aues ore cãtuq; auspicium facientes, priscis oscines fuerunt vocatæ, ait Varro, Crinit. lib. 21. cap. vlt. de honest. discipl. vt & apud Horatiũ lib. 3. Ode 27.

Oscinem coruum prece suscitabo
Solis ab ortu.

Et bene cum nequeat dicere, dicit erit] *Locus ex Suetonio.* Videtur hoc imitatus, & quidem mutuatus ex Suetonii Domitiano, qui sic ait: Ante paucos, quam occideretur, menses cornix in Capitolio elocuta est: ἔσαι πάντα καλῶς· id est: *omnia rectè procedent*. Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Hæc Suetonius Trãquillus in fine operis. De fortuna in melius mutata, 11. Æneid. Virgil.

Multa dies, variusq; labor mortalibus ægris
Rettulit in melius: multos, alterna reuisens
Lusit, & in solio rursum fortuna locauit.

Sed ad rẽ propius: ex historijs ecclesiasticis meminimus, Athanasium, virum sanctum, à paganis suggillatum, quasi magicis artibus deditum. *Athanasij præsagium.* Illum ergo excipientes ludibrio, audita cornicula, poscebant, quod omen illud esset? respondit: Auis dicit, cras, cras, pronunciat enim vobis triste de Iuliano infortunium. Quod verum constitit, nam paucis post diebus relatum est de cæde Iuliani nuncium.

Qui comites? Bonus Euentus, &c.] Duo hi Spei comites vana quędam phantasmata ingerunt, ne plus tædij adferat expectatio, quàm ferre queant miseri mortales.

Bonus Euentus. Boni Euentus simulachrum dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenẽs, sculptum Romæ fuisse scribit Plin. libro 34 c. 8. & 36 c. 5. Boni Euẽtus, & Bonæ fortunæ simulachra in Capitolio ex Praxitelis operibus. Gyrald. Syntagm. 1. Legi ac veteri nummmate Imp. [illegible] Titi, vbi quoddam simulachrum fuit BONI EVENTVS AVGVSTI, dextra pateram sinistra papauera tenens, vt apud Plin. Et in Seueri numo eadem Boni Euentus spectatur effigies, figura stolata, stante, dextra pateram cum frugibus, sinistra spicam & papauer tenente. Circumfertur libellus Bartholomæi Marliani, qui inscribitur Topographia vrbis Romæ, vbi lib. 6. cap. 6. hæc verba reperiuntur: *Templũ Boni Euentus.* Templi Boni euentus vestigia quadrata & oblonga spectantur, inter Mineruæ & S. Eustathij plateas Colebatur autem euentos, vt omnia prospere fœliciterq; euenirent. Quare Varro ad Fundaniam scribẽs, ipsum inuocauit. Cuius simulachrũ erat habitu pauperis dextra manu pateram, sinistra verò tenẽs spicam. Vide Alexand. ab Alexand. Dier. genial. lib. 4 cap. 12.

Qui præeunt?] Hæc verba mihi videntur posse melius legi sine interrogatione, & ad superiora referri, vt intelligas Bonũ euentũ & Cupidinem Spei esse anteambulones, qui etiam vocantur somnia vana vigilum. Sed de hoc liberum esto iudicium.

Vigilum somnia vana vocant] Hoc ex Platone sumptum est, qui dicebat *Spes vigilum somnia.* τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. hoc est: *Spes esse vigilantium somnia.* Et Quintilianus lib. 6. cap. 3. Spes inanes, & tanquam somnia quædam vigilantium. Quo videtur allusisse Maro in Bucolic.

—— an qui amant, ipsi sibi somnia fingũt?

Non enim est qui verbis possit facilè consequi, quàm varias in animo patiãtur imaginationes, qui vehemẽter aliquid sperãt. Atq; his inanibus simulachris perinde affi ciuntur, ac semet oblectant, ac si iam tenẽrent, quæ sibi pollicentur. Pindarus in Olymp. 12.

—— αἵ γε μὲν ἀνδρῶν
πόλλ᾽ ἄνω, τὰ δ᾽ αὖ κάτω
ψευδῆ μεταμώνια τάμνοι-
σαι, κυλίνδοντ᾽ ἐλπίδες. id est:

Spes etenim mortalium, multa sursum, deinde verò deorsum vana mẽdacia secãtes volutant.

Scelerum Rhamnusia vindex] Nemesis quæ etiam Rhamnusia dicta, quia eius *Rhamnusia vnde dicta.* statua ab inclyto statuario Agoracrito fabricatam coluit Rhamnus, nobilis Atticæ pagus, teste Pausan. in Attic. De Nemesi Pomponius Lætus in Romanarum historiarum compendio sic ait: Virgo & victrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefa-

Nemesis quid numen fuerit. ctis delinquebant, puniebatur. Vnde victores Nemesin non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma; cæteræ nationes odio & maleuolentia liuoreque quod imperium tantæ vrbis iustitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemesis, quam plerique existimauere esse vim fortunæ, alij filiam Iustitiæ, alij vim quandam esse inter cœlestes discurrentem, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium vires temperat, atq; emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cęloque terrena despectans, nocentes punit, bonis præmia largitur. Et cum sit velocissima, quia diu non permittit impios pręesse atq; grassari, alata fingitur à veteribus, & eius pedibus supponitur rota, cùm citissimè discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli vltra terrarum regiones non reditura renascentem vrbem expectat. Rhamnusia est appellata ab Rhãnunte oppido Atticæ regionis, vbi tẽplum & simulacrum habuit: & ab Adrasto, Adrastia. Romæ templum huic Deæ posuit in Capitolio, vt inde suam vrbem posset vicisci. Hæc ille. Vide quæ supra Emble. 27. de Nemesi accumulauimus.

Vt speres nil nisi quod liceat] Quælibet enim sperare nõ est cuiuslibet. Itaq; in hoc præcipuè illud animo fixum hæreat, *Ne quid nimis*. Fortunæ, vt naturæ noscenda est mensura suæ. Nec verò sapiunt, qui altius spirant, plusq; animi gerunt, quam virium habeant.

IV. ELEGANS est Spei descriptio per Dialogismum, cuius nempè vires & adiuncta conuenientissimis symbolis explicat. Ea enim hominem lætum reddit, & semper meliora expectantem ad mortem vsq; comitatur. *Spei effecta.* Ea tamen si importuna sit & immoderata, vltricem Rhamnusiã secum aduocat; quæ vota plus æquo ambitiosa faciat irrita. Sed quia hæc singillatim suis locis tacta sunt, plura de his addere supersedeo. Qui plura de spe cupit, adeat Stobæum serm. 109. & alios; nos ad porcum properamus vlterius.

In dies meliora.
EMBLEMA XLV.

ROSTRA nouo mihi setigeri suis obtulit anno,
Hacq; cliens ventri xenia, dixit, habe.
Progreditur semper, nec retrò respicit vnquam,
Gramina cùm pando proruit ore vorax.
Cura viris eadem est, ne spes sublapsa retrorsum,
Cedat, & vt melius sit, quod & vlterius.

COMMENTARII.

I. PORCO terram rostro suffodiẽti, cui asscriptum sit VLTERIVS, astet rusticus, qui versus duas columnas symbolum Caroli V. habentes, PLVS VLTRA, manum extendat.

II. RVSTICVS quidam Alciati cliens Kalendis Ianuarijs porcinum caput pro strenis obtulit. Hinc sibi Emblematis argumentum nactus Alciatus, ex natura suis (*Natura porci.*) (qui dum siliquas ore reflexo colligit, semper vlterius progrediens, nunquam retrò aspicit) nempè vt nihil procrastinãdo meliora sequamur, neque temporis aliquam particulam sinamus effluere, quod non pertineat ad aliquẽ progressum, & rei melius gerendæ occasionem. Alludit autem ad extremum (vt ne in minutulis etiam otiosum deprehendas) ad symbolum Caroli V. Imperatoris, quod est, VLTERIVS, (*Symbolũ Caroli V.*) Epigraphen hanc, *In dies meliora.* videtur attigisse Tullius 1. de legibus: Ego animi pendere soleo, ait, cùm quid orsus traducor aliò; neq; tam facilè interrupta contexo, quàm absoluo instituta. Non abludit Corn. Tacitus initio libri de Oratoribus: Huius libri editionẽ maturaui, vt dimissa priore cura huic nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Hæc ille.

III. ROSTRA] Synecdoche numeri. Rostrum autem nõ solum de auibus dicitur, (*Rostrum.*) sed etiam de alijs animantibus, & de ipso homine. Plaut. Menæch.

Apud mensam plenã homini rostrũ deliges.

Rostra capitum dixit Var. 2. de re rust. c. 3. Caninum Plinius lib. 8. cap. 4. Suum Cicero 1. de Diuinat. A similitudine autem rostri auium pars nauis exporrecta & acuminata, ex ære ferroue in prora eminens, rostrum appellatur; hinc naues rostratæ, quæ etiam æratæ dicuntur.

Nouo anno] Kalendis Ianuarij, quo die etiam hodie strenas mittẽdi obtinuit vsus.

Setigeri suis] proprium porci epithetõ, setiger, vel setosus. Virgil 12. Æneid.

Setigeræ fœtum suis, intonsamq; tridentem Attulit.

Dicuntur autem setę à sue, quasi suetæ; & (*Seta.*) sunt pili crassiores, rigidi atq; erecti, quales sues habent. Et licet leonum & equorum pili propriè dicantur iubæ, tamen etiam nonnunquam setę vocãtur. Cic. Tusc. 5. In hoc medio apparatu fulgentẽ gladium è lacunari seta equina appẽsum demitti iubet. Dicuntur item setæ de homine. Ouidius:

Barba viros, hirtæq; decent in corpore setæ.

Plautus Casina:

Ita quasi setis labra mihi cõpungit barba.

Setas densum pilorum & barbitii horrorem vocat; vnde etiam, barba setosa.

Cliens] Cliens est correlatiuum patroni: nam patronus est defensor causæ, cliens (*Cliens.*) verò defensione indigens, id est, litigator, qui patronum sequitur, vt ab eo defendatur in iudicijs.

Xenia.] ξένια, munera hospitibus dari (*Xenia.*) solita, quæ verò remittebantur, apophoreta dicebantur. Hinc Martialis duos postremos epigrammatum libros Xenia, atque Apophoreta appellauit, quod in singulis distichis descripta sint munera, quæ mitti solebant, & disticha ipsa pro muneribus, hoc est, pro xeniis & apophoretis missa. Hic verò intellige strenas, amicorum do- (*Strenæ.*) naria, quę Kalend. Ianuarij vltrò, citròque exhiberi solita. Ex L. Pomponio: Pictoribus allide, nisi qua ventura est alia strena strenuè. Quò loco aduertimus strenam à strenuitate dici, vt apud Nonium. Iam quidem kalendas anni auspices antiquitas sacrauit, quibus & strenæ donarentur. Quinos à Tatio rege posteris tradĩt illus, cùm verbenas felicis arboris ex luco strenæ nouæ anni auspices primùm accepisset, vt videre est apud Symmachum: quod argumẽtum iam inde fuit viris strenuis eas de-

beri, & ob virtutem elargiendas. Ex eo colligimus, occasione munusculi à rustico cliente dati, artificem ingeniosum Alciatum egregiam sententiam captasse, & rationem arripuisse philosophandi.

Ventri habe] Prosopopœia rustica rustici hominis. Solebant autem pro Xeniis plerunq; mitti lauta obsonia & delicatiores cibi; quod ex Apuleio colligo: Mittit mihi, inquit, xeniola porcum optimum, & quinq; gallinulas, & vini cadum iam ætate pretiosi. Obiter hic noto, priscis Italis carnes suillas in magnis delicijs fuisse, præsertim vuluam suillam. Vnde Martialis:

Carnes suilla in delicijs.

Te fortaße magis capiet de virgine porca,
Me materna graui de sue vulua capit.

Lucanis quoq; Italiæ populis Lucanicas, genus farciminis ex porcina carne, acceptas referimus. Quomodo verò hæ fiant, lingua Italica tibi dicet ipse porcus in Sphingem mutatus:

Ænigma Lucanica.

Essendo stato in vita san del corpo,
Dopo morte pigliai la pelarella.
Hebbi già le budella dentro al corpo,
Ed hora hò il corpo dentro à le budella.
De le quali entrar debbo à vn altro corpo,
E quindi girmi à sotterranea cella.
Là oue senza Sol m'asciugherò,
Perch'esca ad ingrassar chi m'ingrassò.

Sed parum abfuit, quin me porcus extra chorũ saltare faceret. De carne suilla plura habes apud Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 25, & 26.

Progreditur semper] Hinc occasio capta ta Emblematis; & fit allusio ad symbolum Caroli V. Imperatoris, VLTERIVS.

Gramina] Quisquilias, furfures, & alia.

Ore pando] Rostro reflexo, recuruo. De voce *pandus*, diximus Emblemate 7.

Cura viris eadem est] Iisdem debẽt curare homines, ne frustrentur sua spe, rebus quæ cupitis.

Vt melius &c.] id est, δευτέρων ἀμεινόνων.

IV. *In dies meliora.*

PERTINET hoc præceptum ad sedulos & diligentes, qui semper in melius proficiunt, non procrastinant, non differunt, neq; moras nectunt, & diutiùs consultando sibi mera somnia fingunt: desidẽt interea, spe q; vana sese iactãt; vt ille apud Martialem, qui se nunc caussidicum, nunc se Rhetora fingeret, aut speraret nescio quid, nunquam tamen se proueheret: inani certè ac supina cogitatione, imò væcordia planè delira. Nam, quod Seneca epistola 13. Inter cætera mala hoc habet propriũ stultitia, semper incipit viuere. Ad id traduci potest quod Senec. disputat de Benefic. lib. 2. cap. 16. quò loci ait, vitam semper inchoare, molestum: Idẽ ad fin. epist. 69. & pulchrè paulo antè epist. 63. Nõ inconcinnè illud Horatii:

---- *viuendi rectè qui prorogat horam*
Rusticum expectat dũ defluat amnis ----

Certè ne pluribus, puto generali sententia emblematis intelligi τὴν εὐημερίαν, hoc est, felicem diei successum, qua voce Cicero vsus ad Atticum 9. Contrarium est adagium, *Mandrabuli in morem res succedit*: cui conuenit illud Maronis 1. Georgic.

---- *Omnia fatis in peius ruere.*

Quid si hoc referamus ad studii Philosophici assiduitatem, vt Plutarchus facit disputatione de profectu morum? Sic enim ille: ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ ἔστι λήγοντας διάλειμμα προκοπῆς, οὐδὲ στηριγμός. In philosophãdo & virtutis itinere nulla est cessatio, nulla perpetui progressus intermissio. Contrà, miserè & nonnunquam improbè desipiunt, qui suis ita malè rebus prospiciunt, vt quo magis ætate proueherentur, peiores euadant: Sicuti Menedemus permultos Athenas studiorum causa proficisci dicebat, principio sapiẽtes, deinde philosophos, postea Rhetores, tandem idiotas. Qui itaq; se meliorem in dies facit, quasi seipsum vincit: qui in deterius abit, vinci se ignauè permittit. Quod Plato 1. De legib. ait esse turpissimum ἡττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ πάντων αἴσχιστόν τε ἅμα καὶ κάκιστον. In varijs Cassiodori formulis multa sũt, quibus hic locus commodè potest exornari. Alacriter, ait, incumbendum est inchoatis, cùm iã exspectatur aliquid, quo nos profecisse gaudeamus: spes enim efficiendi laboris tædium adimit: magnumque illicium & incitamẽtum, si nobis persuadeamus id perfectum iri, quod percupimus. Idem lib. 8. Natura ipsa boni adhibita perseuerantia prælitur; ... minus est, si quæ laude digna iudicantur, incipiamus, quàm quod consultò est inceptum persequamur.

Assiduitas.

Illicitum

Illicitum non sperandum.
EMBLEMA XLVI.

SPES simul & Nemesis nostris altaribus adsunt,
Scilicet vt speres non, nisi quod liceat.

COMMENTARII.

I. IMAGINES Spei & Nemesis superiore Emblemate scitè expressimus, eędem & huc appingendæ, Spes scilicet dolio insidēs, palla induta viridi, arcu fracto, & cornice assecla. Nemesis verò altera frenum, altera manu cubitū tenens. Desidero hic formam dolioli, arcum fractum (hic enim integer apparet) & absentem cornicem.

II. *Imitatio Alciati.* Hoc Emblema fere idem est cum superiore 44. Videtur autē Alciatus allusisse ad Epigramma Græcum, quod habetur lib. 1. Anthol. *εἰς ἐλπίδας*, sed diuersa clausula: nam Græcum distichon irridendo concludit.

Ἐλπίδα κ̓ νέμεσιν ἴσους παρὰ βωμὸν ἔτευξα,
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς, τὴν δ' ἵνα μηδὲν ἔχῃς.

Quod sic eleganter reddidit Politianus:

Spem simul & Nemesim posita dicat Eunus in ara,
Scilicet vt speres omnia, nil habeas.

NEMESIS] De Nemesi, quę & Rhãnusia, & Adrastia, deq; eius origine, simulacro, ac deniq; contumeliosorum & elatę mētis hominum persecutione & punitione scribit Pausanias in Atticis, & refert Leonic. de var histor. lib. 2. cap. 28. Vide adagium, *Rhamnusia Nemesis*, præterea, quæ supra abundè dicta sunt. III.

Nostris altaribus] Iisdem aris sunt locatæ. Altare, quasi dicas, Alta ara. Nam antiqui in ædificijs à terra eleuatis sacra faciebant *Altare.*

ciebant Dijs superis, in terra Dijs terrestribus, in effosa Dijs infernalibus. Altare superis tantùm consecratum erat, ara tam superis quam inferis.

Scilicet vt speres &c.] Versus iste ferè idem est cum vltimo Emblematis 44.

IV. RECTE & verè Pindarus Nem. 8.

Κενεᾶν δ' ἐλπίδων χαῦνον τέλος.

Vanæ spei imbellis euentus. Quo spectat Horatianum illud ex 4. Carmin.

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, &c.

Spes cum Nemesi. Meminimus in superiori Spē cū Nemesi vnà expressam fuisse, ex quo intelligi liceret, nihil nisi quod fas & iustum sit, quòd que fieri facilè possit, expectandum, sibiq; fingendum esse. Nam valdè est insolens & temerarium ambire, quæ nequeas assequi, aut si assequaris, non tamè tueri aut seruare possis. Occurrit exemplū Cæsaris Borgiæ Valentinorum Ducis, qui audacius quàm aliquis alius eiusdem conditionis, Imperii maiestatem sibi pollicitus, militaribus aliquot vexillis appingi curarat illud vulgo Italico: O *Cæsare, ò nullo.* id est: Aut Cæsar, aut nihil: qui tandem morte misera interceptus, vaticini locum inuenit; sed non quem spe magnifica sibi proposuerat. Itaq; de eo sic lusit Sannazarius: *Cæsar Borgia.*

Aut nihil, aut Cæsar vult dici Borgia: quid ni,
Cùm simul & Cæsar, possit & esse nihil?

Idemq; in eundem:

Omnia vincebas, sperabas omnia Cæsar:
Omnia deficiunt, incipis esse nihil.

Non possum non afferre, quę Plato de Spe sentiat lib. 13. suæ Reip. Dial. 1. Qui nullius, inquit, iniuriæ sibi conscius est, huic iucūda spes semper adest, optima senectutis nutrix, quemadmodum Pindarus ait. Quicunq; videlicet iuste sancteque vitam exigit, dulcis eum spes comitatur, cor nutriens, senectutemq; fouens, quæ maximè hominum volubilem gubernat animum. Hæc Plato. *Platonis locus.*

Pudicitia.
EMBLEMA XLVII.

POR-

PORPHYRIO, domini si incestet in ædibus vxor,
Despondetq; animum, præq; dolore perit.
Abdita in arcanis naturæ est caussa: sit index
Sinceræ hæc volucris certa pudicitiæ.

COMMENTARII.

I. *Porphyrionis forma.* PORPHYRIO pudicitiæ symbolũ, ab Aristotele inter scissipedas commemoratur, cœruleoq; esse colore, cruribus longis, rostroq; iuxta caput purpureo, magnitudine galli gallinacei: Eorum etiam, quæ pedibus apprehendit, seruat frustula. Fodientis more bibit. Quinq; digitos habet, inter quos medius eminet. Alexander Myndius in 2. de Volucrum historia, Libycam esse auem dicit, & inter Lybicos Deos numẽ habere Plinius ait, Porphyrio solus morsu bibit: idem ex proprio genio omnem cibum aqua subinde tingens, dein de pede ad rostrum veluti manu afferens. Laudatissimi in Comagene. Rostra ijs & præ longa crura rubent.

II. *Porphyrionis auis mira natura.* ATHENÆVS lib. 9. Dipnosoph. cap. 12. de Porphyrione hæc habet: Polemon in 5. eorum, quæ ad Antigonum & Adæum scripsit, Porphyrionem auem refert, in quacunq; domo fuerit enutrita, vxorum pudicitiam mirè seruare, & eiusmodi præsensionem habere in adulteriis, vt si tale quid cognouerit, statim domino significet, suspendio vitæ finem imponens. Addit præterea, hanc auem non prius cibum sumere, quam loco commodo reperto, vbi paulisper deambulet. Postea puluere se conspergens lauat, & sic demum cibum capit. Ælianus quoq; lib. 14. cap. 35. ait, Porphyrionem muliebris pudicitiæ obseruatorem esse, matrisq; familias adulteriũ suspendio suo indicare. De hac aue vide etiam Oppianum. Nicolaus Leonicus lib. 3. de var. hist. cap. 17. latè prosequitur Porphyrionis naturam. Fit etiam in Leuitico de hac aue mentio, cap. 11. Hispanis hæc auis dicitur *Calamon*, vt monet Antonius Nebrissensis in Quinquagenis, c. 35. Ioannes Tzetzes Chil. 9. sic ait:

Ὁ πορφύριον ὀρνέον ἄγαν ὑπάρχει σώφρον,
Ὡς εἰ καὶ μόνην ὄψοιτο πόρνην, εὐθέως
θνήσκειν. Id est:

Porphyrio auis valde est temperans,
Vt si solum videat meretricẽ, statim pereat.

Huius rei caussa est in abditis naturæ arcanis: tantumque licet hinc colligere, quàm turpe, quamq; flagitiosum sit adulterium, cuius actu vel clanculario auis eiusmodi vita priuetur. Itaq; quantum ad id argumentum pertinet, hæc adhiberi potest pro certæ & illibatæ pudicitiæ symbolo.

III. *Incestus.* INCESTET.] polluat se adulterio. Incestus, vel incestum, est flagitium in affines admissum. Non. Marcel. Sed & pro quacunque libidinosa pollutione Seruius accipit. κέστος, pudoris cingulum, quo spõsæ ornabantur; per translationem sumitur pro pudore ac legibus connubij. Hinc ἀνίκεστον, pro turpi flagitio Græci accipiunt. Iurisconsulti incestum sumunt pro impudico, & turpitudinis flagitio in propinquos admisso, l. vlt. ff. de ritu nupt. *Incestare.* Incestare etiam dicere possumus, funere polluere, auctore Virgilio 6. Æneid.

Præterea iacet exanimũ tibi corpus amici,
Heu nescis, totamq; incestat funere classem,

Despondere animũ. *Despondetq; animum.*] Animum despõdere, apud Ciceronem nusquam legi Budæus opinatur: vsum tamen eius loquendi formulæ apud Varronem, Liuium, Columellam notat: apponit Plautinum id è Menæch. *Pater eius postquam perdidit puerum, animum despondit.*

Caussa occulta. *Abdita in arcanis*] Caussam occultam philosophi appellant, vt cùm quæritur, cur magnes ferrum? cur succinum paleam trahit? id in naturæ arcanis esse dicũt, quia eius ratio reddi non potest.

Sincerus. *Sinceræ*] puræ, simplicis, & sine fuco: & in hac significatione per i, Latinum scribendum est. Quod si pro integro & illibato accipias, per y scribitur, quia præpositioni Græcæ σὺν, *cum*, originem suam debet. Nam qui diuidere fructum alueorũ cum socio volunt, simul cum cera mel partiuntur; quod si mel tantum sine cera consignet, fraudem socio faciunt, nec integrè agunt. Syncerum itaq; quasi simul cum cera.

IV. *Adulterium.* PRORSVS detestandum est adulterij crimẽ, vt quod animalia rationis expertia

tia ad indigationem moueat; nam quod de Porphyrione aue allatum est miraculum, eius quoq; apud alios fit mentio, sed neotericos, quorum studium & industriam laudo: sed veteres in primis habeo. Firmicus Maternus (quem aliàs citauimus, auctorem certè pium & doctum) scribit, à leone castissimo animali leænam fœminam iugulari, quæ cum pardo coierit. Apud Aristotelem & Plinium exempla quædam alia leguntur, quibus eadem naturæ verecundia ostenditur. Non est alienum quod Nouella 12. Iustinian. scribit, eos qui se polluunt nefario coitu, ea facere, quæ bruta rationis expertia detestantur, πράττειν ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτά γε ἐπιθυμεῖν, ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων. Vnde non immeritò apud diuersas gentes grauissimè in adulteros & adulteras animaduersum est.

Pœna adulteriorum.

Solon suis legibus statuit, fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Zaleucus legem tulit, vt quisquis mœchus aut adulter fuerit deprehensus, erutis oculis pœnas lueret. Ægyptij adulterij conuictum virgis ad plagas mille cædebant, muliere naribus mutilata: nouerant quippe sapientissimi Legumlatores immoderatam & indomitam fœminei sexus ambitionem à libidine & voluptatibus, non tam seueritate pœnarum quàm formæ turpitudine & infamia detereri.

Adulteri castrati.

Aliquando tamẽ adulterium in viris castratione & virilium abscissione punitum legimus; vt ea pars pœnas lueret, quæ peccasset. Vnde meritò à Martiali ridetur, qui vxoris suæ mœcho nares præciderat, qua tamen corporis parte nihil fuerat peccatum:

Quis tibi psuasit nares abscindere mœcho?
Nõ hac peccatum est parte, marite, tibi.
Stulte, qd egisti? nihil hic tua pdidit vxor,
Cum sit salua sui mentula Deiphobi.

Pudicitia Spartanorum.

Lycurgi temporibus tanta erat apud omnes vxorem pudicitia, tantumq; aberãt ab ea facilitate, quæ post inuasit, vt prius esset incredibile, cum nec adulterij apud Spartanos inueniri: ferturque dictum cuiusdam vetustissimi Spartani Geradæ, qui rogatus ab hospite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri? neq; enim videre se quidquam super hac re sancitum à Lycurgo: Nullus, inquit, ò amice, apud nos adulter est. Quum ille subiecisset: Quid igitur, si existat? Dabit, inquit, bouem tantum, vt porrecto vltra Taygetum mõtem, collo bibat ex Eurota. Cumq; ille ridens dixisset: Fieri non potest vt tantus bos inueniatur: Et quo pacto, inquit Geradas, Spartæ existat adulter, in qua diuitiæ, delitiæ, & corporis asciticus cultus probro habentur: contra, verecundia, modestia, ac obedientiæ magistratibus debitæ obseruatio, decori laudiq; dantur? Prudenter intellexit Geradas, ibi non posse nasci vitia, vbi non admittuntur vitiorum seminaria.

Priscarũ matronarum pudicitia.

De fœminarum præterea priscarum pudicitia notum est illud Argei, qui quibusdã non suas, sed aliorum quorundam vxores prædicantibus: Per deos, inquit, de bonis & honestis mulieribus nihil temerè loquẽdum est, sed in totum quales sint oportet ignorari, præter quam solis maritis, quibus cum viuunt. Tam insignis erat apud priscos virginum & vxorum pudicitia, vt eas ab alijs, quàm à parẽtibus, aut suis maritis conspici, gradus aliquis ad impudicitiam haberetur: tantaq; cautione consulebatur illarum famæ vt parum pudica haberetur, de qua rumor, quamuis vanus, oriri potuit; sed ea demum summa matronalis pudicitiæ laus haberetur, si mulier adeo domi conclusa viueret, vt nullus esset, qui de ea vel bene, vel malè loqui posset: propterea quod hoc ipsũ, matronã versari in fabulis, trahiq; per ora hominum, prostitutionis genus putaretur. Etenim qui laudat alienam vxorẽ, videtur habere cognitam cuius laudes prædicat, quod ipsum aliquid detrahit pudori fœmineo. Quid igitur dicendum de nostri temporis matronis, quę sine maritis interesse gaudẽt iuuenum conuiuijs, quæ cursitant ad alienarum ciuitatum dies festos & emporia, quę ducunt choreas ex viris & fœminis alternè mixtas, quæ in balneis corpus nudum ostendunt quorumlibet virorum oculis? Penitiora tangam cum Horatio, non sine morsu:

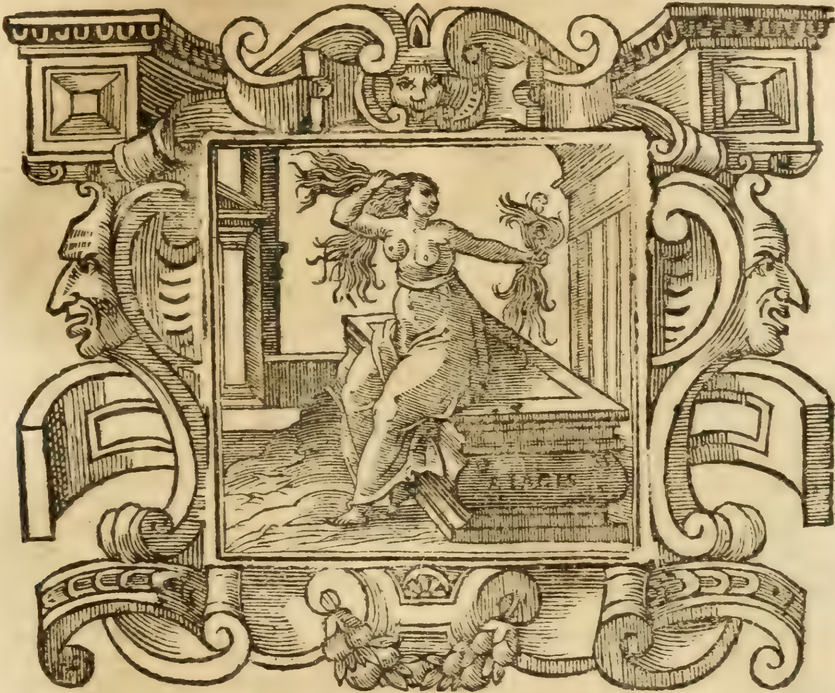
Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia sẽper
Oscula delectant, & desperatio barbæ,
Et quod abortiuo non est opus.

Proh pudor; Hæ tamen Penelopæ & Lucretiæ haberi volunt. Hinc ego nouus aruspex Porphyrionum raritatem auguror, vt quos muliebris petulantia ad infaustum suspendium adactos, è rerum natura exulare fecit.

In

In victoriam dolo partam.

EMBLEMA XLIIX.

AIACIS tumulum lacrymis ego perluo Virtus,
Heu misera albentes dilacerata comas.
Scilicet hoc restabat adhuc, vt iudice Græco
Vincerer: & caussa stet potiore dolus.

COMMENTARII.

I. MVLIER discincta, mœsta, tumulo marmoreo insidet, crinem sibi dilanians. Ad significandum verò Aiacis esse tumulum, incisæ apparent litteræ, D. M. AIACIS, Dijs Manibus Aiacis.

II. *Fons Emblematis.* EXPLICATVR id agalma ab Eustathio ad Iliados Homericæ β citaturq; à Porphyrio alicubi. Quod epigramma tributum Virtuti, conditionem suam deploranti, mutatum fuisse à Mnasalca Sicyonio, & in Voluptatem conuersum, ex altero factum de Aiace, admonuit doctissimus Camerarius. Hoc ex 3. Epigrammatῶn Græcorum sumptum, tit. εἰς ἥρωας. Est enim tetrastichon Asclepiadis:

ἃ δ' ἐγὼ ἁ τλάμων ἀρετὰ παρὰ τῷδε κάθημαι
αἴαντος τύμβῳ κειραμένα πλοκάμους,
θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, ἕνεκ' ἀχαιοῖς
ἁ δολίφρων ἀπάτα, κρεῖσσον ἐμοῦ κέκριται.

V[illegible] is si vertebat:

† *Dilacerata comas, visu miserabilis, eheu,* † *Dilaniata.*

Con-

Consideo ad cineres hic Telamoniadæ,
Icta dolore graui, mihi quòd fraus callida quondam
Iudicibus Graijs antè locata fuit.
Illa ego misera Virtus huic assideo
Aiacis tumulo, dilaceratis crinibus,
Animũ dolore magno saucia, quod Græcis
Fallaciarum machinatrix fraus, res præ stantior me iudicata est.
Ad tumulum sedeo Aiacis, miserè obruta luctu,
Atq; comas, Virtus, dilacerata meas:
Victa dolore graui, q Graiũ iudicia vnam
Meme fallaci postposuere dolo.

Epigramma Antipatri. Eiusdem omnino argumenti sequitur eodem 3. lib. Epigramma Antipatri, quod subiungimus:

Σᾶμα παρ' Αἰάντειον ἐπὶ ῥοιτηΐσιν ἀκταῖς
Θυμοβαρὴς ἀρετὰ μύρομαι ἑζομένα.
ἀπλόκαμος, πινόεσσα, διὰ κρίσιν. ὅτι Πελασγῶν
Οὐκ ἀρετὰ νικᾶν ἔλλαχεν, ἀλλὰ δόλος.
Τεύχεα δ' ἂν λέξειεν Ἀχιλλέος, ἄρσενος ἀκμᾶς.
οὐ σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐφιέμεθα.

Sanctius ita reddidit:
Aiacis propter Rhœteo in littore bustum
Assideo Virtus, nec leuis ira mea est.
Dilaniata comas, lacrymans, quòd mouit Achiuos
Non virtus, quando vicerit arte dolus.
Arma vel hæc dicant Pelidæ fortis, inane
Quid volumus verbum? posuimus arma virum.

III. *Aiacis tumulus.* *AIACIS tumulum*] Tumulum aiacis in littore Rhœteo fuisse constat ex epigrammate iamiam allato, & vult Q. Calaber: Eũ fuisse prope Sigæum Troiæ promontorium ponit Plinius lib. 5. cap. 30. & Sozom. histor. tripart. lib. 2. cap. 18. Sed & de Aiacis interriti Herois apud Ilium inuentis ossibus, cuius genu patella puerilis disci magnitudinem facilè æquaret, scribit Pausan. se ab homine fide digno audisse, qui confracta versus littus eius tumuli parte, marinis fluctibus, in illum visendi causa se penetrasse, & omnia diligẽter perspexisse asseuerauit. *Aiax vnde dictus.* Nolim prætermissum, quod notatur à scholiastis quibusdam, Aiacem (de quo hic) nominatum ab αἶ, αἶ, *heu, heu*, nota dolentis, seu lamentantis particula; & αἰάζειν, lamentari est.

Dilacerata comas] Signum doloris grauissimi. Sic Ouid. de Tibulli morte:
Venit inornatas dilacerata comas.
Æschyli scholiastes ἐν πέρσαις: σύνηθες γὰρ τοῖς θρηνοῦσι τίλλειν τὰς ἑαυτῶν τρίχας. Et ne quid præteruolet, quod ad materiam illustrandam facit, illud putamus adijciendum. *Luctus Martiæ.* Gestum lamentantis expressit Lucan. lib. 2. in Martia matrona:
----- *Postquam condit vnà*
Supremos cineres, miserando concita vultu
Effusas laniata comas, concussaq; pectus
Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulchri,
Non aliter placitura viro.
Cum hac statua Virtutis eiulantis confero illud Horatij ad Augustum 1. Epist. lib. 2.
Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorũ in tẽpla recepti:
Plorauere suis non respondere fauorem
Optatum meritis.
Placet illud Petronij Arbitri Satyrico:
Pellitur à populo victus Cato, tristior ille
Qui vicit, fascesq; pudet rapuisse Catoni:
Namq; hoc dedecus est populi, morumque ruina:
Non homo pulsus erat, sed in vno victa potestas,
Romanumq; decus: quare iam ꝑdita Roma
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.
Porrò Alciatus imitatus est hoc Ouidianum 4. de Ponto, 13.
Venit ad albentes illabefacta comas.

Agamemnon. *Iudice Græco.*] Id est, Agamemnone, quem prauum Atridem vocat Auson. in Epitaphio Aiacis, quod etiam huc non malè referri potuisset. Vide num alludat ad Prouerb. *Græca fides.* &, *Pergræcari.* quoniam malè audiebant Græci circa fidem & probitatem. Sed is postremò locus mihi videtur altiore quadam consideratione indigere: nam cùm dicit,
Hoc restabat adhuc, vt iudice Græco
Vincerer.
Rem exaggerat ipsa Virtus lachrymarum plena, à iudicis persona. Est enim indignissimum, virtutem à Græcis ipsius, à quibus id omnium minimè fuit expectandum, eiectam, oppressam ac desertam fuisse: sunt enim Græci sapientiæ nomine commendati, quo etiam cæteris alijs nationibus præluceant. Atqui si id à Barbaris profectum

esset, ferendum quidem aut ridendum deniq; fuerat. De hoc iudicio vide quæ supra Emblemate 28. diximus. item Ouidium 13. Metamorph. Et latiùs habetur apud Cretens. lib. 5. de bello Troiano, prope finem.

Causa stet potiore dolus] adeo fraudulenti & dolosi superiores sint in controuersia. Vel, dolus sit melioris conditionis quam iustum & æquum.

IV. *Virtutem lugere quid.* PROSOPOPOEIA est Virtutis ad Aiacis tumulum insidentis, & magna lachrymarũ copia eiulantis, propterea quòd iniustè lata sit à Græcis iudicibus sententia de armis Achillis Vlyssi, non autem Aiaci, cui debebantur, adiudicatis. Quo intelligi datur, quosdam viros bonos plerũque iniquorum iudicum decretis angi, & iniustè de suo iure deturbari; nullis tamen condolentibus aut opem, vel consilium præstantibus. E multis quæ occurrunt locis ad id illustrandum, apponam vnum aut alterum ex M. Tullio, quibus clarorum virorum beneque de rep. meritorum casus miseros & indignam fortunam conqueritur. *Locus Ciceronis.* Sic pro Sextio: Hæc audiuimus de clarissimorum virorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus: neq; eos in laude positos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui fortes & claros viros, & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leues hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt: at verò qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis atq; imperij semper habiti sunt. At ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc vitæ viam pertimescat, vnus in hac ciuitate, quem quidem ego possum dicere, præclarè vir de Republ. meritus. L. Opimius indignissimè concidit, cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulcrum desertissimum in littore Dyrrhachino relictum est, &c. Idem 1. de Oratore vbi agit de Rutilij causa, qui C. Marij Procõsul à publicanorum iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia tunc erant, in exilium pulsus est damnatus repetundarum. Sic itaq; Cicero: Cum esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentiæ, cumq; illo nemo neq; integrior esset in ciuitate, neque sanctior, non modò supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatius quidem aut liberius causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat. Et post: Nunc talis vir amissus est, dum causa ita dicitur, vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur, nemo ingemuit neq; inclamauit patronorum; nihil cuiquam doluit: nemo est questus: nemo Rempub. implorauit, nemo supplicauit. Cæterùm nescio an conferre huc possim opportunè adag. quo dicitur, *bonos viros esse lacrymabiles*; faciles enim sunt ad misericordiam viri boni pijque: vt de Heraclito palam est. *Boni viri lacrymabiles.* *Sic* Æneas Virgil. *fatur lacrymans*. Dido contrà duritiem eidem exprobat, in 4.

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?

Et Horat. in Odis Plutonem illachrymabilem facit:

Non si trecenis quotquot eunt dies
Amice, places illachrymabilẽ Plutona.

Ex ea certè pelpulchra thesi possumus & alias quasdam à re non alienas subijcere: id primum ex D. Hieronymo, ad Iulianũ: Difficile est pressam in malis innocentiam non dolere, & in hoc ipso, fide non periclitari, quia videat se iniustè sustinere quod patiatur. Sed hoc grauius, quod putetur indignum, iniurias proficisci, vnde nasci iura debeãt, vt in L. meminerint. C. vnde vi. Nec hodie id rarum, vt fraus, iniquitas, & perplexa litium stratagemata præualeant, æquitas interim & probitas obfuscetur, & vsq; adeo opprimatur, vt virtuti ipsi ansa flendi detur frequentissima.

In fraudulentos.

EMBLEMA XLIX.

PARVA lacerta, atris stellatus corpora guttis
Stellio, qui latebras, & caua busta colit,
Inuidiæ, prauiq; doli fert symbola pictus.
Heu nimium nuribus cognita zelotypis.
Nam turpi obtegitur faciem lentigine quisquis,
Sit quibus immersus stellio, vina bibat.
Hinc vindicta frequens decepta pellice vino,
Quam formæ amisso flore relinquit amans.

COMMENTARII.

I. AD designandum hominem fraudulentum & inuidum pingitur stellio, quo nullum animal fraudulentius. Est autem stellio serpens lacertæ similis, circulis quibusdam, & velut lucentibus guttis in modum stellarum depictus. Rore viuit. Eius morsus hominem facit stupidum, rarò tamen interficit. Sanctius emblematis epigraphen emendat. *In fraudulentos & inuidos.*

Stellionis descriptio.

PLINIVS lib.29.cap.4.tradit è stellionibus malum medicamentum fieri. II. Stellio.
Nam

Nam, inquit, cùm stellio immortuus est vino, eorum qui biberint, faciem lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Alciatus libro 1. Parergῶn, cap. 46. id copiosè satis enarrat. Sic enim ait: Crimen stellionatus nomen sumpsit à stellione, lacerta stellata: quod animal malè apud veteres audijt, siue quia inuidum (cum enim eodē, quo anguis modo pellem exuat, eam confestim deuorat, tanquam vtilem esse pro comitialis morbi remedio norit, idcircoq; hominibus præripiat, vt Plinius lib. 8. cap. 31. attestatur) siue quòd ex eo malum medicamentum fiat, quo mulieres decipiuntur. Nam cùm mortuus est in vino, faciem eorum qui biberint, lētigine obducit: ob hoc in vnguento eum necant, si quæ mulieres pellicum formæ insidiantur. Qua ex caussa verisimile est primò proditum id iudicium: An quia in id animal versus sit, vt canit Ouid. Metamorph. 5.

Crimen stellionatus.

-- -- *duri puer oris, & audax?*

vnde & impudentiæ est symbolum, Græceq; dicitur *ἀσκάλαφος*, quia sit *ἀσκελὴς τῆς ἀφῆς, contactu asper & durus*. Hæc Alciat. noster. Sanè idem Plinius lib. 30. c. 10. nullum esse animal dicit, ex opinione communi, quod fraudulentius inuideat homini: indeq; stellionum nomen in male dictum translatum ferunt. Quocirca & Venus irata, Cupidinē filium probroso & maledico nomine Stellionem vocat, apud Apuleium lib. 5. Milesiac. Pleriq; volunt stelliones eosdem esse ac tarantulas, quas Græci *ἀναλαβῶτας* nominant. Quia verò ex proximo Alciati loco meminerimus criminis stellionatus, de eo hæc pauca obiter: Stellionatus ijs obijcitur, qui aliquid dolo fecerint: & vbicunq; nomen propriū deficit criminis, stellionatus obijcitur, ait Vlpian. Locum autem præcipuè habet in eo, qui rem fortè alij obligatam dissimulata obligatione per calliditatē distraxerit: sed & in eo, qui merces supposuerit, vel corruperit, quiq; imposturam fecerit. Pœna stellionatus nulla est à legibus constituta, quia nec legitimum crimen est. Vnde facta illa illusio, de qua apud Trebellium Pollionem in Gallienis. Cum enim quidam gemmas vitreas vēdidisset pro veris, subripi quasi ad leones venditorem iussit, deinde cauea caponem emitti, & per Curionem edici: Imposturam fecit, & passus est. Quem locum ex Capitolino etiam Lipsius adducit lib. de Amphitheat. c. 9. De crimine stellionatus vide plura apud Anton. Gomezium lib. 3. Resolut. cap. 7. Cuiacium lib. 10. obseruat. cap. 26. Prosperum Farinac. in praxi criminali lib. 1. tit. 3. cap. 9. n. 33. cum multis seqq.

Stellio impudentiæ symbolū.

Stellionatus quid.

PARVA lacerta] Quod stellio lacertæ sit simillimus, sed multò ea minor. 116.

Stellatus corpora guttis] In tergore habens notas in modum stellarum. Verrius tamen ab eo dicit, quod verruis stillet cibo, potiùs quam à stellarum similitudine, quia eius corium varium est. Hellenismus hic est: vt nuda pedem, hoc est, secundum pedem. Græci sæpe hanc præpositionem *κατὰ*, id est, *secundum*, omittunt. Imitatus est autem Ouidium, qui dicit:

- --*varijs stellatus corpora guttis.*

Stellio qui latebras] Virgil. 4. Georg.

---*Sæpe ignotus adedit*
Stellio lucifugis congesta cubilia blattis.

De Stellione sic canit Ouid. 5. Metamor.

Dū bibit illa datū, duri puer oris, & audax
Constitit ante Deā, risitq; auidāq; vocauit.
Offensa est: neq; adhuc epota parte, loquentē
Cum liquido mista perfudit diua polenta.
Combibit os maculas: & quæ modo brachia gessit,
Crura gerit, cauda est mutatis addita membris:
Inq; breuem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur, paruaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemq; & tangere monstra parentem
Fugit anū, latebrāq; petit, aptumq; colori
Nomen hēt, varijs stellatus corpora guttis.

Metamorphosis stellionis.

Et caua busta colit] Ouidius 3. Amor. eleg. 8.

Mors tamē è templis in caua busta trahet.

Prauiq; doli] Doli mali, ad differentiam doli boni, qui est solertia quædam, calliditas, & stratagema in hostes adhibitum. Dolum malum Seruius definit machinationem quandam alterius decipiendi caussa, cùm aliud simulatur, aliud agitur. Labeo autem omnem fallaciam, calliditatem, machinationem ad circumueniendum & decipiendum alterum adhibitam, censetque sine dolo malo aliud agi posse, aliud simulari. Hac de re Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 7. & 8.

Dolus malus.

Zelotypis.] ζῆλος, æmulatio seu inuidentia; τύπος, forma. Hinc mulier zelotypa, quæ formæ alienæ inuidet. Ea zelotypiæ opinio permultis mulieribus animum dedit viros quoquo modo tollēdi de medio, vt hoc etiam adijciam præter rem. Nam Cic. 2. de Offic. refert Alexandrum Phereum ab vxore interfectum propter pellicatus suspicionem. Sic Antonium Verum Lucilla: Lemniæ viros omnes vna excepta interfecerunt: & Demetrius Antigoni filius, Nicanor, alijq; à suis fœminis interempti. Deniq; cum omnia peruestigaris, collige tecum, quòd vindicta nemo magis gaudet quàm fęmina. Ouid. 2. artis:

Sed neq; fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rapidos dum rotat ore canes:
Fœmina quam socij deprensa pellice lecti
Ardet, & in vultu pignora mētis habet.
In ferrum, flammamq; ruit, positoq; decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.

Nam turpi obtegitur] Syntaxis obscurior sic componitur: *Quisquis vina bibat, quibus sit immersus stellio, obtegitur faciem turpi lentigine.*

Lentigo. *Lentigine.*] Lentigo, macula subrufa, aut nigricans in facie aut manibus ad lentis similitudinem.

Pellex. *Pellice.*] Pellex, quasi παλλὰξ ἢ παλλακὶς, ait Gell. lib. 4. cap. 3. vel à pellēdo, quòd vxorem legitimam è thalamo pellat, vel quòd virum pelliciat. Paulus in l. 144. de verb. sign. Digestis ex Masurij Sabinis sententia pellicem pro ea sumit, quæ citra matrimonium cum aliquo consuescat, domiq; retineatur: additq; vulgò sic accipi, quæ cum eo se misceat, cui sit vxor. Cæterùm an admittere ausim distinctionem Iurisconsulti in dicta lege inter pellicem, amicam, concubinam, nondum satis liquet. Sed præstat audire Demosthenem oratione aduersus Neæram, egregiè nomina τῆς παλλακῆς, τῆς ἑταίρας, καὶ τῆς γυναικὸς distinguentem: ait enim: τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν. τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος. τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. *Amicas habemus voluptatis causa: pellices seu concubinas famulitij & curæ quotidianæ gratia corporis vtimur: vxores autem ducimus vt legitimos tollamus liberos, fidamq; rei familiaris custodiam habeamus.*

Formæ amisso flore relinquit amans] Solenne hoc ferè esse solet in amore meretricio, vt cum formæ flore pereat etiam amoris feruor. Quod non nesciuit meretricula illa apud Terentium Heauton.

Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt;
Hæc vbi immutata est, illi suum animum alio conferunt.

Hinc Socrates dicebat, formam esse modici temporis tyrannidem. Deformitatem autem nihil magis accelerat, quam vinum, in quo stellio suffocatus ebibitum, vt docet ex Plinio Alciatus; nec dissimulat doctissimus Turnebus, cuius carmina ex Epithalamio Francisci Valesij adducere non grauabor, sic enim ibi:

Sic quæ pellicibus nuptæ insidiantur auaris, *Turnebi carmina.*
Quas forma plus esse dolent, medicata propinant
Pocula, guttata lentigine stellio quæ tu
Inficis, vt vario signetur tergore vultus
Discolor, & maculis liuescant ora subortis.

PROPONITVR stellio, fraudis & malignitatis nota, vtpote qui non modò homini bona sua inuideat, sed etiam virulentia inficiat. Vnde non immeritò stellatis circulis maculatur: Videmus enim in plerisque animantibus certas quasdam notas esse malignitatis à natura inditas, vt caneamus, ne quid inde noxę damnive contrahamus. Vulgò enim fertur, cauēdum esse ab ijs, qui notis quibusdam insignes sunt. Diciturq; non raro eum, qui pedibus claudicat, & animi quadam claudicare parte: quique gibbo sit deformatus, aut struma, aut aliquo generis eiusdem vitio, cęteris infestiorem esse, & magis versipellem, si quid tamen vulgari hominum opinioni dandū: Vitiosum corpus vitiosę naturę imaginem esse. Quod Homerus in suo Thersite confirmauit, qui vt deformior erat, ita etiam turpior, loquacior, & seditiosior describitur. Sic Cicero pro Roscio Comœdo cauillatur Fannium Chæream ex habitu corporis: Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum (si quam coniecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur? qui idcirco capite & super- IV.

Nota malignitatis.

superciliis semper est rasis, ne pilum vllum viri boni habere dicatur. Lusit eodem penè schemate Martialis in Zoilum:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus:
Rem magnam praestas, Zoile, si bonus es.

Fraudulenti. In fraudulentos tales Sinones porrò multa θετικῶς congeri possent, sed pauca adduxisse suffecerit: vt illud Tullianum pro eodem Comœdo Roscio: Æquè perfidiosum ac nefarium est fidem frangere, quæ vitam continet; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & socium fallere, qui in negotio se coniunxit. Plinius Secundus: Fides improborum leuis, & tam infida, quàm ipsi. In Anthologia Græcorum hoc circumfertur:

Οὐκ οὕτως βλάπτει μισεῖν ὁ λέγων ἀναφαντῶν,
ὥσπερ ὁ τὴν καθαρὰν ψευδομένη φιλίην.
τὸν μὲν γὰρ μισοῦντα προειδότες ἐκτρεπόμεσθα,
τὸν δὲ λέγοντα φιλεῖν, οὐ προφυλαττόμεθα.
ἐχθρὸν ἐγὼ κεῖνον κρίνω βαρὺν, ὅς ποτε λάθρῃ
τὴν ἀπὸ τῆς φιλίας πίστιν ἔχων ἀδικεῖ.

scilicet amicum simulatum declinare non possumus: eum, qui apertè nobiscum exercet inimicitias, vitare non ita ægrè possumus. Et quid homine subdolo & duplici potest esse perniciosius? Seneca Tragic. Hippolyto in fallaces, & simulatores:

Vbi vultus ille, & ficta maiestas viri,
Atq; habitus horrens, prisca, & antiqua appetens,
Morumq; senium triste, & aspectu graue?
O vita fallax, abditos sensus geris,
Animisq; pulchrā turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies:
Pietas nefandum vera, fallaces probant.
Simulantq; molles dura. - - -

Potes huc adijcere exempli caussa, quod Marcellin. Ammian. lib. 15. initio, & de Mercurio perfidissimo assentatore, ibidem. Nos ad alia festinamus.

Dolus in suos.
EMBLEMA L.

ALTILIS allectator anas, & cœrula pennis,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem,
Pratensa incautas donec sub retia ducat:
Obstrepitant captæ, conscia at ipsa silet.
Perfida cognato se sanguine polluit ales,
Officiosa aliјs, exitiosa suis.

COMMENTARII.

I. AVCVPES in insidijs latitant, expansis suis retibus: anates, aues vndique cognitæ, turmatim aduolant, præda futuræ. Sed splenem exerceo nasum crispante cachinno, quoties artificis contemplor subtilitatem in exprimendo hoc reti, cancellos verius dixeris. O cæcæ & stolidæ aues, quas tales clathratæ insidiæ decipiunt.

II. *Locus Alciati.* ALCIATVS lib. 9. Parergῶν cap. 11. sic ait: In Milite Plautino vitiosè legitur, *Palestrio*, cum legendum sit, *Paleutrio*, nomen veteratori, impostoriq; seruo conueniens. Vnde & παλεύτριαι, quasi allectatrices aues Aristoteli libro de histor. anim. 9. turtures vel columbæ, quæ aluntur, vt alias alliciant, & aucupes ad congeneres capiendas adiuuent. Quod & in coturnicibus fieri consueuit, itemque anatibus: de quibus (est enim aucupij genus valde iucundum) nos quandoque sic carmine lusimus:

Altilis allectator anas, & cœrula pennas,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem,
In cautas donec pratensa in retia ducat:
Obstrepitant aliæ, conscia at ipsa silet.
Perfida fraudatrix cognati sanguinis ales,
Officiosa alijs, insidiosa suis.

Hæc Alciatus, cuius versus ideo asscripsi, quod paucula quædam in his immutata sint. A fide dignis mihi relatum est, esse in montibus Veronensibus huiusmodi aucupes, qui tales anates in turribus, vt columbas, alant, quę cum euolant, non prius domum redeunt, nisi alienis comitatæ, adeo vt sæpe triduo aut quatriduo domo absint. Et hanc similitudinem Alciatus ad suæ gentis proditores applicat.

III. *Anas.* *ALTILIS anas*] Anatem à natandi assiduitate dictam vult Varro 5. de lingua Latina. Nam iuxta paludes parit, & statim à partu aquas petit. Huius auis pectus tantum & ceruix olim gulæ dabatur, nunc tota voratur. Martial.

Tota quidẽ ponatur anas, sed pectore tantũ,
Et ceruice sapit cætera redde coquo.

Dicitur autem altilis, quod alatur domi, vel ruri, vt gallinæ &c.

Allectator. *Allectator*] ab alliciendo. Legi alicubi, morem esse aucupibus, exoculatam columbam in reti ponere, quæ subsultans strepitu cæteras columbas ad se pelliciat. Ea Græcis dicitur, παλεύτρια, à παλεύειν, quod est decipere, seducere, siue in laqueum illicere. Vide adag. *Sedens columba.* Aristoteles lib 9, de histor. anim. cap. 7. ait: Palumbum allectricum (quæ domi ex cæcatæ aluntur) prius mas, quàm fœmina moritur. Aristophanes in Auibus de columbis loquens:

Καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας
ἐν δικτύῳ id est:

Et cogit paleutriam agere alligatas in reti.

Vide etiam adagium, *Pulchrè fallit vulpẽ.*

Cœrula pennis] cani coloris, vel subcinericij.

Ire redire.] Ire, pro abire, vt alludat ad verba Iustiniani, in §. Ceruorum quoque, De rer. diuisione, in Institut. in siluam ire & redire solent. & paulò post: In ijs animalibus quæ ex consuetudine abire & redire solent. Martialis 12. lib. epigram.

Atq; inter mensas ire, redire suas.

Virgilius 6. Æneid.

Itq; reditq; viam toties.----

Congeneres turmas] Eiusdem generis anates turmatim volantes.

Garrit

Garrire. *Garrit*] Garrire, quasi ineptè strepere. Cicero lib. 2. de Orat. Nam & sæclis multis antè gymnasia inuenta sunt, quam in his Philosophi garrire cœperunt. Nonius. Et proprium esse auium quidam putant: hinc aues garrulæ dicuntur canore & hilares. Virgil. 4. Georg.

Garrula quum tignis nidum suspendit hirundo.

In illarum se recipitq; gregem] se sociã illis adiungit.

Prætensa incautas] Donec eas cogat in paratas ab aucupibus pedicas.

Perfida cognato &c.] Sese obstringit scelere perfidiæ longè grauissimo, quod prodat, & per insidias ad mortem præcipitet sui generis aues.

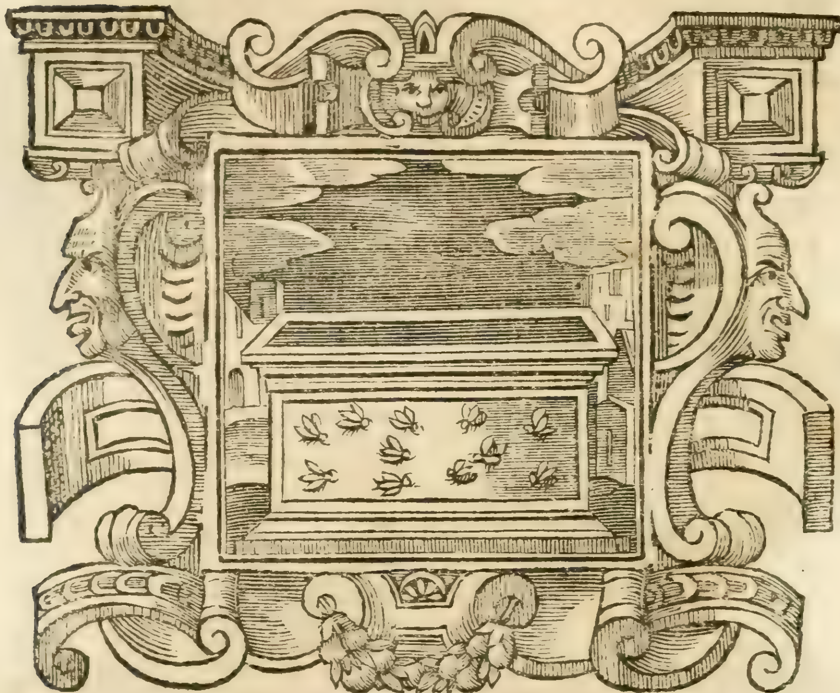
IV. *Proditorũ fraudes.* HAC similitudine (cuius facilè subintelligitur apodosis) proditorum animum fraudulentum apertè arguit: qui cùm animo esse amico ac beneuolo sese profiteantur, vt incautis & improuidis facilius imponant, eò sanè nocentiores, quò versutiores, habendi sunt. Sic enim plerumq; insontes & incautos in ignota discrimina, vel ad extremum vsque vitæ periculum adducunt & compellunt, sed potissimùm cùm vel vitæ consuetudine, & familiaritate, aut etiam obsequij aliqua specie fucata eos tenent irretitos, nodisq; tam tenacibus illigatos, vt sese hinc nequeant extricare. Quo de genere sunt vespertiliones quidam, & sceleratissimi sycophantę (quorum numerus quantum his temporibus accreuerit, dici non potest) qui viros inculpatæ vitæ, simplices planè, & ab omni fuco alienos, in discrimen & præcipitium trahunt; nullumq; non mouent lapidem, vt, quod est in prouerbio, in laqueos inducãt: quam ad rem cuniculis quibusdam vtuntur, cùm impingunt nomen detestandi sacrilegij, vel etiam hæreseos, aut sectæ alicuius, vt securiùs magisque impunè ouiculam, id est, hominem simplicem, minimeq; malum ab omni crimine tam scelesto, tamque abominando alienissimum mactent, vel certè quocunque tandem modo exterminẽt: sic vt insons ille misellus hac aspersus labe (tametsi toto vitæ tempore virtuti pietatiq; nomen dederit) humanæ societatis pernicies, & pestis habeatur ab imperita multitudine, quæ vt in vitium plus quàm liceat credula, ita ob inconstantiam maximam, quæ illi familiaris est, ad virtutes ipsas inuertendum sic prompta & parata sit, vt, quod ait Flaccus, sincerum auidè cupiat vas incrustare. Sed vt paucis contraham, hoc genus hominum vt exitialius & magis auersandum, sic & præter cæteros alios, in quos leges solent animaduertere, dignissimum qui in exteras terras ablegentur, aut certè vt calumniatores merita pœna afficiantur. Quod enim vnicè docuit optima illa omnium magistra natura, hi tollunt, & improbitate iniquiore labefactant, nimirùm vbi contra suum sanguinem insidiantur, & in animas suas fraudem moliuntur, vt loquitur Salomon. Id *Proditores patriæ* totum tamen torqueri melius fortasse potest in patriæ proditores, quales fuere οἱ φιλιππίζοντες apud Græcos, apud Olynthios Lasthenes. Talis fuit Metius ille Suffetius dux Albanorum, pugnæ desertor in bello Romanorum aduersus Albanos, qui suę proditionis pęnas dedit ab equis discerptus, vt lib. 1. Liuius memorat. Tu quoq; ò scelerate Iuda, Christum Dominum & Magistrum tuum (voluisses modò) & nostrum, nefario osculo prodidisti. O impietatem. Sic sæpissimè

Impia sub dulci melle venena latent.

Maledicentia.

EMBLEMA LI.

ARCHILOCHI tumulo insculptas de marmore vespas
Esse ferunt, linguæ certa sigilla malæ.

COMMENTARII.

I. STATVATVR tumulus marmoreus, in quo vndiq; vespæ, insecti genus inuisum, oberrent. Quamuis cæteræ editiones habeant aduolantes & auolantes, hæc tamen pictura magis arridet, quæ vespas potius sculptas (de quibus epigramma loquitur) quam viuas repræsentat.

II. *Archilochus.* ARCHILOCHVS Poeta Lacedæmonius, vel vt alij volunt, Parius, repudiũ ac repulsam passus in nuptijs Neoboles. Lycambis filiæ, sibi promissæ, Iambis à se repertis satyricè adeo, & grauiter ipsum Lycamben deuouit & insectatus est, vt etiam cum filia ad laqueum impulerit. Vnde Horatius in arte Poetica:

Archilocuum proprio rabies armauit Iãbo.

Et alibi:

Et agentia verba Lycamben.

Ouidius in Ibin:

Postmodò si perges, in te mihi liber Iam'us,
Tincta Lycambæo sanguine tela dabit.

Politianus in Nutricia:

-----Licet acrem effusus in iram,
Ore Lycambiadas rabioso occiderit ambas
Archilochus. ----

Hinc prouerbia, *Archilochia edicta*, pro contumeliosis & mordacibus. *Archilochi patria*, pro maledicis. *Archilochum terere, Archilochum calcare.* pro eo, quod est, maledicentia delectari. Extat epitaphium Archilochi, ex quo Emblema hoc desumptum videtur, lib. 3. Epigram. Græcor.

Σῆμα

Epitaphiū Archilochi.

Σῆμα τόδ' Ἀρχιλόχου παραπόντιον, ὅς ποτε πικρὴν
Μοῦσαν ἐχιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ.
Αἱμάξας ἑλικῶνα τὸν ἥμερον. οἶδε Λυκάμβης
Μυρόμενος τρισσῶν ἅμματα θυγατέρων.
Ἠρέμα δὴ παράμειψον ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦδε
Κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Archilochus iacet hoc in littore tectus, amara
Cuius vipereo carmina felle madent.
Sanguine fœdauit Musarum Helicona, Lycambes
Luget natarum turpia lora trium.
Hospes abi tacitè, irrites ne fortè crabrones,
Illius in tumulo quos habitare vides.

Sepulchrum hoc Archilochi littoreum, qui quondam amaram
Musam serpentina primus tinxit bile:
Qui cruentauit Helicona mansuetum. nouit (id) Lycambes,
Lugens trium nexus filiarum.
Sensim verò transi, viator, ne fortè huius
Moueris tumulo fucos insidentes.

Littoreum Archilochi tumulum en: qui noxia quondam
Carmina vipereo sanguine tincta dedit:
Isq; cruentauit mansuetum Helicona: Lycambes
Pendentes natas de trabe tresq; videt.
Tu verò sensim transi, ne fortè crabrones
Affixos isti commoueas tumulo.

Pindar. 2. Pyth. ait se nolle cõuicio aliquo Ixionem afficere, quod Archilocho conuicia non bene cesserint. Sic ille:

----- Ἐμὲ δὲ χρεὼν
φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν.
Εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐών, τὰ πολλ' ἐν ἀμαχανίᾳ
ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσι πιαινόμενον. id est:

Me autem oportet effugere morsum imbellem & impotentem, maledicentiam nempè. Vidi enim iam olim multa in egestate positum conuiciatorem Archilochum, infensis obtrectationibus enutritum, & quasi pinguem factum. Antisthenes dicebat, Diogenem vespis esse similem. *Diogenes vespis similis.* Vespis enim non magnum esse alarum strepitum, aculeum autem acutissimum. Dion oratione 8. & Stobæus Sermon. 11. De Archilocho plura habes apud Val. Maxim. lib. 6. cap. 3. Alciatum lib. 5. Parerg. cap. 18. Prouerb. *Irritare crabrones.*

III. *TVMVLO de marmore*] Tumulo marmoreo, vt apud Virgil. 4.
------ *Fuit in tectis de marmore templum.*

Vespa. *Vespas*] Vespæ insectorū genus, apibus penè simile; sic dictum, quod vesperi grandiores muscas venetur in cibo, ijsq; capite amputato, reliquum corpus absumat. Vespas quoq; eos dici ait Sextus Pomp. lib. vlt. qui funerandis corporibus officium gerunt, non à minutis illis insectis, sed quia vespertino tempore eos efferunt, qui pompa funebri duci propter inopiam nequeūt. Vesparū mirum artificium in cōstruendo nido describit Pierius Hieroglyph. lib. 26.

Vespæ obtrectatores. *Certa sigilla.*] Quæ sunt symbola certæq; notæ hominis intemperanter lingua abutentis, vt qui maledicentissimus fuerit.

IV. VESPÆ tumulo affixæ Archilochi, linguæ malæ petulantiam effrænem arguunt: hæ enim raucæ sunt & mordaces, sed nullam ab ijs neq; oblectationem, neq; fructum comparare possis, vti nec à maledicis aut mordacibus expectare quicquam præter aculeum debeas. Sub Archilochi nomine intelligitur scriptor quiuis, insolita quadam verborum petulantia & mordacitate alios infectans: in quo tamē neq; curam, neq; eruditionem possis deprehendere: sed hoc tantùm notus, quòd audaciā in obtrectando maluerit ostentare, tamq; prauè innotescere, quàm stare gratis, & cum silentio, vt loquitur Martialis. Lubet attexere cenotaphium Laurentij Vallæ, mordaci effectū stylo, vt mordax ille fuit in scriptis penè omnibus à se editis. *Epitaphiū Vallæ.*

Venit ad infernas postquā Laurentius ædes:
Si quæris quid agat: nunc quoq; mordet humum.

Mordacius fuit Aretini virulenti ac pestiferi scriptoris Italiç epicedium, linqua Hetrusca conscriptum:

Qui giace l'Aretin Poeta Tosco,
Che disse mal d'ognun, fuor che di Dio, *Aretini.*
Scusandosi con dir: non lo conosco.

Cuius hic ferè sensus: Hic iacet Aretinus vates Hetruscus, qui petulantis linguæ virus in quoslibet euomebat, preterquam in Deū, cuius nullam habebat cognitionem. Et hi tales nonne ad venena nascuntur? *Maledici.* qui cum velut scorpionis ictu optimum quemq; lācinarint, ac fistulato vulnere, vt Hieronymi vtar verbis, viam aperuerint,

mox latius veneni pestiferam vim fundũt. Atra hominum, vt inquit Plinius, ceu serpentum lingua vibrat, tabesq; animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoq; & ipsarum noctium quieti inuidentiũ gemitu, quę sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice, obuij quoq; vetent agere aut prodesse vitæ. Nec tamen vllum aliud abominati spiritus præmium nouere, quàm odisse omnia. Cicero pro Plãtio: Nihil est tam volucre quam maledictum; nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Fœtens sermo putridę mẽtis est indicium; hinc nihil grauius olet, quàm oris malum & virulenta mephitis. Plauti ex Pœnulo scita sententia est, in maledicos, ac velut Scyllæos canes concinnata.

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Medius adulatur. Fuit Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, qui alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarent. Nam etiamsi, inquit, vulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosos cõuisetur locus. *Balatro.* Balatronem quoq; inuenio scurram fuisse virulẽtum: vnde Horatius: *Balatro suspendens omnia naso.* Et Hieronymus: Ne me putes in modum rustici Balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentiæ virus scitè conformatum est adagium, vt *ocimum serere* dicantur, quum perniciosus se carptorum vituperonumq; subducti supercilij vibrat identidẽ spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quam cuiusq; famam proscindere, & teterrimi veneni luridam tabem affigere, qua plurimum vita deflorescit, parãtur rebus exitia, & mentium quoq; (vt sic dicam) exuruntur intima, quãdo nihil est, quod sordidus dens, & felle non lita, sed macerata vox non concutiat, dum luto eodem conspurcat omnia, nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura, suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (vt Plinius inquit) nihil ocimo fœcundius, cum maledictis ac probris serendum pręcipiunt, lætius prouenit. Cæterum ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumq; defricamus, meminerimus Archilochi libros ob solam dicacitatem & ingenij virulẽtiam è Lacedæmonijs vrbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de veneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad bene dicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ vibrantem aculeum optimo cuiq; non ad inspergendam factis alienis labem. *Libri Archilochi reiecti.* Videmus tamen ferreque ac pati cogimur Archilochos & Aristarchos quosdam in publicis scholis, *Aristarchi.*

Qui omnia se similant scire, (Plauti verba sunt) *nec quidquam sciunt.*
Quod quisq; in animo habet, aut habiturus est sciunt.
Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit.
Sciunt. Quod Iuno fabulata est cum Ioue.
Quæ neq; futura, neq; facta sunt, tamen ij sciunt.

Quod si ijs, vt Asino illi Æsopico, leonis pellem detraxeris, illico illæ aures Midæ latitantes patebunt. Et cur in Midæ familiam eos non trasscribam? cum dictus putetur Midas, quasi μηδὲν εἰδὼς, hoc est, *nihil sciens.* Nihilominus hi tales nil aliud pensi habere videntur, quàm vt stylo confodiant quoscumq; vel rei literariæ principes, seq; ex ea obtrectandi licentia palmarium quærere. Infelix hominum genus, qui grunnitu porcos, latratu canes, ruditu asellos malunt æmulari, suamq; pruriginem, ac scabiem prodere, quàm intra fores Musarum τὰς ἀφθόνους se continere. Audite, ò viperæ, quid vobis occinat Italus quidam Poeta, sanè venustissimus:

Punge la lingua più che la saetta.
E fù da la Natura
Cinta di doppie mura,
Perche s'habbia à tener guardata, e stretta.
Tu, che l'hai sì attoscata
Verso la fama altrui.
Tiella de' denti tui
Rhinchiusa frà i cancelli,
Ch'vn dì non te la rubino i coltelli.

Sed cesso plura maledicis bene dicere, saltem Anticyras eos nauigare velim, vt pectoribus hellebero purgatis, & deposito illo ignorantiæ atq; obtrectationis morbo, ad saniorem tandem, Æsculapio fauente, mentem redeant. Quod in tanta maledicorum frequentia magis opto, quàm spero.

In receptatores sicariorum.

EMBLEMA LII.

LATRONVM, furumq; manus tibi, Scæua, per vrbem
It comes, & diris cincta cohors gladijs:
Atque ita te mentis generosum, prodige, censes,
Quòd tua complures allicit olla malos.
En nouus Actæon, qui postquàm cornua sumpsit,
In prædam canibus se dedit ipse suis.

COMMENTARII.

I. VIR venabulo & habitu venatico instructus, caput ceruinum eminentibus cornibus habens, à grege canum irruentium prosternitur & laceratur.

II. *Fons Emblematis à Stobæo.* STOBÆO citatur illud ex Phauorino, ni fallor: ὥσπερ ὁ ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ἀπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας καταλύουσιν. *Quemadmodum Actæon à canibus, quos alebat, discerptus est: ita parasiti & assentatores eos, à quibus enutriuntur, miserè perdunt.* Actæon venator Aristæi ex Autonoe filius, Cadmi nepos, cum ex venatione lassus ad fontem potaturus accederet, ibi casu Dianam (venationis Deam, castitatis & solitudinis amicam) vidit nudam se lauantem. Quod illa indignè ferens, in faciem Actæonis aquam inspersit, *Actæonis fabula.*

vnde

vnde ille in ceruum conuersus est. Quem cum canes conspexissent, in eum irruentes dilaceratum comederunt. Namq; ita Saturni legibus cautum fuerat (vt ait Callimachus in quodam hymno) vt qui Deum inuitum cernat, ingenti mercede cernat. Quò respexisse videtur Virgilius in Pharmaceut. cum dixit.

Fer cineres, Amarylli, foras, riuoq; fluenti,
Transq; caput iace, ne respexeris.

Hanc Actæonis fabulam latè prosequitur Ouidius lib. 3. Metamorph, idemq; breuiter lib. 2. de Trist.

Inscius Actæon vidit sine veste Dianam,
Præda fuit canibus non minus ille suis.

De eodem etiam Claudian. in Ruffin. & Sill. lib 12. Huc facit pulcherrimus locus ex Miscel. Politiani, cap. 80. de Tiresia, ob Pallada nudam conspectam oculis capto. Ibi ex Nonno 5. Dionysiacῶν, inducit Actæonem exclamātem, vt felicem Tiresiam dicat, qui citra mortem, tantùm amissis oculis Mineruam conspexerit nudam, quæ etiam lumen ademptum in animum ipsius transtulerit. Atq; adeo sic ait:

Ὄλβιε Τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
Γυμνὸν ἀναινομένης ὀικτείρμονος εἶδος Ἀθήνης.

Felix Tiresia, tu qdē vidisti citra perniciē
Nudā inuitæ misericordis formā Mineruæ.

Quod narratur de Actæone in ceruum transformato, sunt qui fabulam putant, plerique historiam malunt, auctore maximè Plinio, qui Actæonem & Cippum cornutos editos memorat. Quin & Maximius Tyrius à veris canibus Actæonem laceratum fuisse dicit apud Corinthios, huiusq; facinoris auctores Bacchiadas appellat. Vide Mytholog. Natal. Comitis, lib. 6. c. vlt. Ad quod apud Homerum legitur, Dianam per montium errantem iuga telis delectari, capras, & ceruos fugaces venando persequi, sunt qui referant ad fabulam Actæonis. Alij veterum secuti philosophiam, sagittas eas, quæ ceruum assequuntur, solares radios indicare volunt ἱερογλυφικῶς, quorum nempe radiorum repercussu, cornua ipsa pro conditione loci, vbi luna est, & apparent & obducuntur. Sed hoc in carmine Alciati illustrando, placet mythologia, quam acceptam ferunt Anaximeni: nimirum quod Actæon periculis, quæ multa venando pertulerat, tandem expensis, ętate

De Actæone varia.

iam affecta timidior factus, in ceruum dicatur mutatus, cumq; canes nihilo secius aleret, suum omnè peculium absumpsit, hincq; à canibus laceratum. Conuersus autem fingitur in ceruum haud abs re. Nam sic aptè significatur stultitia. Auctor namque est Aristoteles, omnia animalia, quę magnum cor habent, timidiora, insanioraq; esse. Vnde apud Homerum Achilles vocat Agamemnem,

Cur in ceruum mutatus Actæon.

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Temulente, qui canis oculos habes, cor autem cerui.

Vide Adagium: *Ceruinus vir*. Plinius quoque vult, pauida esse animalia, quibus prægrande sit cor: quo in numero refert mures, lepores, asinos, ceruos, &c. Maluit Alciatus, & quidem ingeniosè, torquere in eos, qui latrones furesq; recipiunt: aut etiam (vt verbis vtar Marcellini de deprauatis Romani populi moribus agentis, lib. 14.) qui familiarium agmina, tanquam prędatorios globos post terga trahunt, ne Sannione quidē domi relicto, vt ait Comicus.

III. *Latrones.*

LATRONVM] Vox latronū apud veteres vsurpata est pro stipatoribus, & custodiæ corporis protectoribus, qui Imperatorē comitabantur, quasi laterones, quod circa latera esse solebant, à verbo Græco λατρεύω, quod est, *inseruio*. Seneca 1. de Clamentia, cap. 12. Ita sumit Capitolinus, Marcellin. Spartian. & Herodian. lib. 5. σωματοφύλακες dicti, seu lateris custodes, δορυφόροι, speculatores Tacito lib. 17. & 18. Senecę 3. de Benefic. cap. 25. & lib. 1. de ira. Sueton. Claudio, cap. 35. In Galba, cap. 18. Tacit. 1. & 13. Annal. refert, Germanos custodes Imperatori Romano, & principi fęminæ adfuisse. Sic olim latrones pro stipatoribus, à stipe nuncupati, quam mercedis nomine accipiebant corporis custodes, qui cum ferro circundabant Regum corpora. Latrones ergo, ἀπὸ τοῦ λάτρου, à mercede, Varro lib. 6. Latinæ linguæ. Hodie dicuntur latrones viarum obsessores, qui publicè & per vim furantur: sic dicti à latendo, vel quod à latere adoriantur. Horat. lib. 1. Epist.

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Furumq;] Ganeonum, eorumq; qui malis artibus viuunt. Eruditus vir Alciatus has voces, *Latronum furumq;* non accipit

vt

vt synonyma, vel promiscuè, quod Horat. ait 1. Serm. furta latrocinijs est magnis parua comparare.

Manus. *Manus*] Multitudo, globus, vt maxima militum manus apud Ciceronem in Philipp. & sæpe aliàs. Virgil. 6. Æneid.

--- *Iuuenum manus emicat ardens*,

Scæua. *Scæua.*] Proprium quoddam nomē aut fictitium, non temerè suspicetur aliquis. Pleriq; *sæua*, legunt, pro, dira, crudeli, terrifica, &c. Sed malim Scæuam accipi, vt Symmachus, pro improbo, sinistræ famæ homine, rerum imperito. Quæ sub obtentu tuo à quibusdam scæuis designata dicuntur, ait ille. Et Græci, eum qui sit ingenio tardo, σκαιὸν appellant. οὐδὲ σκαιὸν, οὐδ' ἐμιλήσμονα, dicit Aristophan. id est, *neq; scæuam, neq; consilij inopem.*

It comes] te comitatur, se tibi adiungit, & latera stipat.

Cincta cohors gladijs] Turba sicariorū, quos vulgus Italorum vocat, *braui, & spadacini*, per contumeliam.

Mentis generosum] Nobilem, & excelso animo præditum.

Prodigi. *Prodige.*] Cicero 3. Offic. Prodigi, qui epulis & visceratiónibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundūt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sunt omninò relicturi.

Ollæ amicitia. *Allicit olla malos.*] Ea est *ollæ amicitia*, vt habet Prouerbium; ad quod respexit Martialis lib. 9. epig. 15.

Hunc, quem vina tibi, quem mensa parauit amicum,
Esse putas fidæ pectus amicitiæ?
Vinum amat, & cyathos, & sumina, & ostrea, non te:
Sublato vino nullus amicus erit.

En nouus Actæon, &c.] μυθολογία. Tāgit Actæonis fabulam, quam, fusè narrat Ouid. 3. Metamorph. vt supra innuimus.

IV. VBEREM documentorum segetem ex hoc Emblemate metere licet. Nos tria potissimū libabimus, & leui (quod aiunt) brachio perstringemus.

Receptatores sicariorum. 1. Corripiuntur Actæones quidam, qui sibi videntur multò insigniores & nobiliores, si quosuis sicarios, nulliusq; frugis homines, & ganeones inertes, domi & mensæ suscipiant, haud sano mentis oculo præuidentes, se vnà cum patrimonij comminuti damno, nominis & plerumq; vitæ iacturam facere. Tutissimos enim se fore credunt, vtpotè tanto tamq; generoso satellitio stipati; & tamen non aduertunt, quanti constet, quamq; noxia sit ea familiaritas. Anulus in picta poesi sic:

Cornibus in ceruum mutatum Actæona sumptis
Membratim proprij diripuere canes.
Næ, miser est dominus, parasitos quisquis edaces
Pascit, adulātum præda parata canum:
Se quibus irridendū suggerit & comedendū
Seruus & ex domino corniger efficitur.

Locus Dionis Chrysost. Non piget huc traducere, quæ Diō Chrysost. orat. 10. De seruis, appositè scribit, se non putare damna à malis canibus plures accepisse, quàm à malis hominibus. Etenim à canibus perniciosis vnum Actęonem aiunt (inquit ille) perditum, & his quidem in rabiem cùm acti essent: à perniciosis verò hominibus dici non posse, quot perierint & plebei & reges, quot etiam ciuitates; hi quidem à seruis, illi autem à militibus & satellitibus, alij ab amicis quibusdam, nomine tenus amicis: alij quidem à filijs & fratribus, vxoribusq; damna capiunt innumera. Memorabile est illud ex Cōstantino Manasse Michaelis Imperatoris exemplum, quem cum Actæone à canibus discerpto comparat: siquidem inconsulto illi Principi, quod ab assentatoribus obsessus esset, miserè omnino, cessit. *Michael Imperator.* Talem quoq; Cicero depingit Verrem diuersis locis. Libro 4. Tua Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum ac furtorum receptrix, Aliquanto post: *Verres.* Fuisse Messanam omnium istius furtorū, ac prædarum receptricem, negare non potuerunt. Idem lib. 5. in eundem: Nam, vt antè docui, hanc sibi iste vrbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptatricem, flagitiorum omniū sociam. Sic Paulus Iouiuis lib. 11. Histor. de Sacramoro Vicecomite: Sub idem tempus, inquit, Sfortia aduersis nutantis Liguriæ rumoribus, & Sacramori Vicecomitis inexpectata defectione perculsus, cum primis Heluetiorum cohortibus Nouariam contenderat, vt opportuna in vrbe, tutus ab insidijs, aduentantes legiones expectaret. *Sacramorus.* Sacramorus circumuallandæ arci præerat, vir principe ortus familia, sed maiorum suorum virtutis & gloriæ penitus oblitus, vtpote qui fortuna sua minimè con-

contentus, ad antiquum inclitę domus decus, nequaquam bonis artibus aspiraret: alebat enim circa se audaces veteranos, ab egestate & superbia cædibus assuetos, & maleficijs infames; & in his aliquot primæ nobilitatis adolescentes dissoluta vita perditos & effręnes, qui à parentum imperio, gratiaq; dilapsi, licentiæ militaris libertatem quærebant. &c. Venit hic mihi in mẽtem quod de receptoribus, seu receptatoribus iura edixerunt, in quos nempe voluerunt acerrimè animaduerti, l. 3. §. cognoscit, ff. de off. præf. vigil. quia sine his diu maleficia latere non possint. l. 1. de recepti. Sic Vlpian. in l. Congruit, de præf. vult à præside animaduerti in sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, prout eorum quisque deliquerit: receptoresq; eorum coercere, sine quibus latro diutius latere nõ potest. Cui simile illud Quintiliani ex declamatione 255. vbi ait, proximos eos esse transfugis, à quibus transfugæ recipiuntur: quia natura simile sit, facere scelus & probare.

Pœna receptatorum.

2. Qui mythologica tractarunt, hoc de Actęone figmentum ad venatores referũt, qui suas opes miserè dilapidant in venandi luxu inutili admodum & sumptuoso: etenim à canibus, quos aluere, tandem vltione diuina quasi membratim dilaniãtur. Nam tametsi nihil aliud sceleris admitterent, nisi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius posset egenis & pauperie pressis conferri: ea tamen culpa satis habet grauitatis ad prouocandum iustam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non est elargitus, vt ijs tam malè vtamur. Eoque grauius illi peccant, quòd rebus necessarijs animum non applicet, vt agriculturæ, vt Reip. vt alijs honestis actionibus, sed omnem temporis vsuram collocant in venatu: quo fit, vt in vrgentem minusq; sibi notam penuriã pręcipites ruant. Itaq; dici non ab re potest, eos non à canibus modò, sed auibus & equis absumptos ac dilaceratos. Palæphatus ait, Poetas hoc figmento nihil aliud docuisse, quàm homines cauere maximè debere, ne quid agant quod dijs inuisum sit aut ingratum, aut quod eos in iram prouocet. Adhæc olim omnes labori fuisse intentissimos, & manibus victum quæsiuisse, non seruis aut exteris sua negotia, sed sibi tantùm commisisse: ideoq; qui laboriosi essent, opibus & facultatibus præ cæteris abundasse: contrà qui sese otio dedebant, voluptates cõsectabantur, venationi & aleæ dabant operam, in extremam rerum penuriam decidisse, & opibus exhaustos esse, adeo vt aureo hamo se piscatos esse dolerent, aut cum canibus sibi opes cucurrisse, auolasse cum accipitre conquererentur: quemadmodum & ipsi Actæoni cõtigit. Cui rei domesticæ curam negligenti, quinimò venationi duntaxat intẽto, facultas omnis & vita defecit. Cùm autem nihil amplius in bonis haberet, in illum homines dicebant: δείλε Ἀκταίων, ὃς τῶν ἰδίων κυνῶν κατεβρώθης. id est: *O miser Actæon, qui à proprijs canibus consumptus es*. Vide prouerbium, *Ale luporum catulos*.

Venatores.

Veterũ industria.

Otiosi venatores.

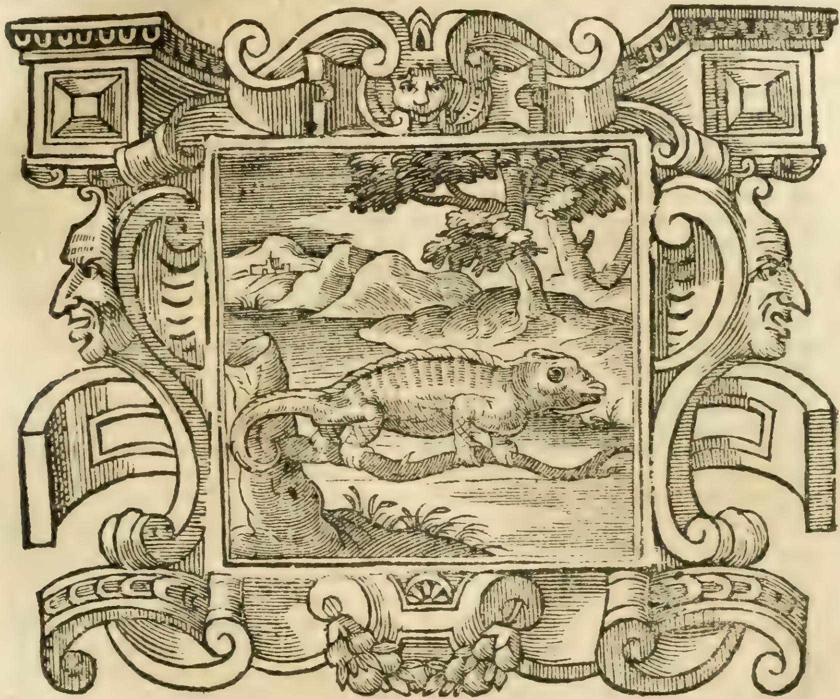
3. Demum illud speciatim in prodigos adolescentes non ab re licet conuertere, qui promi magis quàm condi, vt Phryges serò sapiunt; & tum fortè, sed frustra resipiscunt, cùm nihil est amplius in loculis. Sibi quidem mirè placent, cùm secundis fortunæ ventis opes suppetunt, quibus impudentes & ignauos ganeones (qui nullum aliud sibi pensum relictum habent, quàm vt lautas culinas assectentur, alienaq; quadra viuant) pascant & enutriant. At exhaustis patrimonijs, quid illis superest, nisi vt aliena compilent, tandemq; in malam crucem adigantur, ab ijs relicti, longumque valere iussi, à quibus in conditionem tam miseram, tamq; abiectam coacti sunt? Recte itaq; dicere solebat Aristonymus: Ligna dum ignem nutriunt, ab ipso consumi, diuitias dum adulatores alunt, ab eis labefactari. Quæ cum ita sint, commendandus est Timon Atheniensis, qui Demeam adulatorem ligone percussit, homines admonere volens, ne pessima parasitorum contage labefactati, per imprudentiam in tam procliuia vitæ discrimina pessum raperentur, omniumq; ignominiæ, contumeliis, atq; ludibriis expositi, eorum, quibus se suaq; omnia crediderant, proditione perderentur.

Adolescẽtes prodigi.

In

In adulatores.

EMBLEMA LIII.

SEMPER hiat, semper tenuem, qua vescitur, auram
Reciprocat Chamæleon:
Et mutat faciem, varios sumitq; colores,
Præter rubrum, vel candidum.
Sic & adulator populari vescitur aura,
Hiansq; cuncta deuorat:
Et solùm mores imitatur Principis atros,
Albi, & pudici nescius.

COMMENTARII.

1. *Chamæleontis descriptio.* CHAMÆLEONTEM pro pictoribus sic ex auctoribus describo. Chamæleontem habet Africa, sed frequentiorem India. Crura eius recta sunt, latera ventri iunguntur vt piscibus, & spina simili modo. Rostrum habet suillo non multum dissimile, caudam prælongam, quę in tenuitatem desinit, viperinis orbibus se implicans; vngues aduncos. Motus ei tardus, vt testudini: corpus asperum, vt crocodilo. Oculi in recessu cauo, tenui discrimine pręgrandes & concolores corpori, qui nun-

gna nec aperiuntur: nec pupillæ motu, sed totius oculi vertigine circum aspiciunt. Celsius est, & hianti semper ore; solus animalium nullo alio quàm aeris alimēto nutritur. Epigrammatis versus primus est Hexameter, secundus quisq; Iambicus dimeter, constans quatuor Iambis, recepto tamen in locis imparibus Spondeo.

Genus carminis.

II. EXPRESSVM id è Plutarchi libello, De discrimine adulatoris & amici: huius hæc verba: Ὁ κόλαξ ἀτεχνῶς τὸ τοῦ χαμαιλέοντος πέπονθεν· ἐκεῖνός τε γὰρ ἅπασι χροιᾶς πλὴν τοῦ λευκοῦ συναφομοιοῦται. καὶ ὁ κόλαξ ἐν τοῖς ἀξίοις σπουδῆς ὅμοιον ἑαυτὸν ἐξ ἀδυνάτων παρέχειν οὐδὲν ἀπολείπει τῶν αἰσχρῶν ἀμίμητον. *Adulatori quidem omninò id accidit vt Chamæleonti: siquidem vt ille colorum omniū similitudinem exprimit præterquàm albi: sic assentator, cùm se similem præstare non possit in his, quæ digna sunt studio, turpia quæq; imitatur quantum potest.* De Chamæleōte Plinius lib.8.cap.33. Ipse celsus, inquit, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento: & coloris natura mutabilior: mutat namque eum subinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque semper quemcunq; proximè attingit, præter rubrum, candidumque. Cassiodorus Variar. formularum lib.5. epist.34. naturam Chamæleontis ad frustratorem debitorem non minus ingeniosè traducit. Fugere nescius, sed suæ sponsionis ignarus: obliuiosus cùm relinquitur: trepidus, cùm tenetur. Mutat verba, variat constituta: nec in vna dicti sui qualitate contentus, diuersis imaginibus immutatur. Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ paruorum serpentum formæ consimilis, aureo tantùm capite, & reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties hominum aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate, colore suos varie commutat, vt modò veneta, modò blattea, modò prasina, modò possit cyanea reperiri. Prouer. *Chamæleonte mutabilior.* Meminit & Aristoteles Chamæleontis lib.1. de morib. cap.10. & Plutarch. in Alcibiade, Democrit. in lib. de potestate Chamæleontis, Crinitus lib.18. de honest. disc. cap. vlt. Ouidius 15. Metamorph.

Emblema è Plutarcho petitum.

Adulator vt Chamæleon.

Chamæleontis natura.

Id quoq; quod ventis animal nutritur & aura,
Protinus assimilat, tetigit quoscunque colores.

Chamæleontem nihil edere, & vēto nutriri, non probatur omnibus, iisq; eruditis: linguam enim habet, inquiūt, hoc animal semipalmum longam, quam porrò in insecta, quibus maximè vescitur, exerit ac vibrat, eiusq; mucore scarabæos, locustas, formicas, muscas, & alia insecta ad se adducit. Fatentur tamen ad octo menses, atque interdum integri anni spatium famem tolerare; nam cum pulmonibus magnis sit præditus, ventum intrò magno impetu attrahit, eoq; intumescit. Chamæleon nomen est animalis & herbæ mutantis colorem, à χαμαὶ, id est, *humi*, & λέων, quasi leo terrestris. Aristotel. 4. de part. anim. cap. 11. Omnium ouiparorum pedestrium tenuissimus Chamæleon est. Præ nimio namque metu multiformis efficitur: metus enim refrigeratio per inopiam sāguinis calorisque est. Vide eundem lib.2. de nat. anim. cap. 11. per totum. Chamæleontem apud Leonem X summum Pontificem se vidisse testatur Pierius, Hierogiyph. lib. 27.

Chamæleon vnde dictus.

SEMPER hiat] Hiare, propriè est ore aperto spiritum emittere. Accipitur tamen etiam pro sponte, aut aliqua vi externa aperiri siue scindi, vt lingua hiat ariditate, tellus æstu; hiant etiam flores, quando aperiūtur; oratio quoq; hiare dicitur, quæ malè coniuncta concinnataq; est. Per translationem significat mirari, dubitare, stupere. Virg. 6. Æneid. III.

Hiare.

Incertus clamor frustratur hiantes.

Reciprocat.] Repetit, retroflectitur, vel recipit. procare, petere est, vnde procax, & proci dicti. Reciprocum verò à recipiendo dici ait Varro, quia eò redeat vnde profectum est. Hinc maris & animę reciprocatio. Hoc loco verò reciprocare propriè est auram resorbere, subindeq; retrahere: sic enim Liuius reciprocare pro respirare vsurpauit.

Reciprocare.

Vescitur aura.] Allusio ad Prouerb. *Vento viuere.* *Populari aura vesci*, est populi nugis assentiri, vulgi mores insequi. Aliàs *aura æthereæ vesci*, est viuere: nam quemadmodum partes solidę animalis cibo & potu, sic spiritus aere aluntur. Virg. 1. Æneid.

Vesci aura.

Quod si fata virū seruant, si vescitur aura
Æthereæ.----

Sic & adulator] Applicatio similitudinis,

Mores atros] malos. Solebant enim prisci quod bonum erat, creta, vel alba linea notare, quod turpe, carbone nigro, Vnde Persius;

Quæq; sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.

Color albus & rubeus. *Albi & pudici nescius.*] Color albus mentis integritatem, vt rubeus pudorem signat, vt dicemus infra.

IV. Adulatorũ mores. PERSTRINGIT Emblema non sine sale proiectam adulationẽ, quæ in Chamæleonte præfiguratur: nam assentator ore mellito, turpissima & perniciosa adulatione peruersos mores superioris sui facilè imitatur, & approbat, à pudore & integritate animi prorsus alienus. Vt enim non nulli pictores imperiti, quia nequeant assequi quæ pulchra sunt & difficilia, in næuis quibusdam ac verrucis aut rugis depingendis toti sunt, & quælibet repræsentant præter ea, quæ pulchra sunt, quæque ingeniosi artificij laudem mereantur: Sic & assentator, vt principi viro, cui assidet, aliquid gratum faciat, eius diligenter imitatur intemperantiam, iracundiam, supercilium, acerbitatem in seruos, diffidentiam in domesticos, & cognatione iunctos. Nam præterquàm quod sponte naturæque propensione ad deteriora propensum est, videtur eo modo sibi longè abesse à vitio reprehensionis, si turpia imitetur. Quem morem vt barbaricis moribus conuenientissimum, meritò perstrinxerunt auctores grauissimi: hoc enim vitio quòd laborarit Alcibiades, vt qui ingenio esset versatili, & ad quiduis comparato, naturam Chamæleontis habuisse dictus est. (Alcibiades.) Sed mirum est sanè quod narrant de Arabum quibusdam populis, apud quos inualuit consuetudo, vt illorum Rege aliqua corporis parte affecto, aut decurtato, populus eius regionis ægritudinem imitetur Principis, illoque membro fasciјs lanaque conuoluto, sic in medium prodeat. (Arabum assẽtatio.) Quod idem de scurra quodã Philippi Macedonis memoriæ proditum accepimus. (Scurra Philippi Macedonis.) Cùm enim in oppugnatione cuiusdam ciuitatis Argiuorum, vnus Philippo fuisset erutus oculus, postridie scurra fascia similem oculum circumligatus processisse fertur. Idemq; cùm crus in quadam pugna Regi fractum esset, in eius conspectum venire non erat solitus, nisi claudicans, eodemq; crure colligato.

Ea itaq; est assentatorum mens, hoc vnum studium, vt imitentur omnia, omnibus assensum præbeant, præterquàm iјs, quæ sunt à natura sua longissimè remota, nimirùm quæ à niueo simplicitatis & innocentiæ decore, ac pudoris & verecundiæ quasi rubore omninò sit aliena. Nam quod Antisthenes dictitabat, vt meretrices omnia bona præter prudentiam, sanumque iudicium suis amatoribus imprecantur: sic assentatores iјs, quibus cum agunt. Vide Pierium in Chamæleonte, lib. 27. Hieroglyph. Assentatorum porrò mores eleganti & acuto mucrone percussit Satyra 3. Iuuenalis:

Natio comœda est. rides? maiore cachinno
Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici,
Nec dolet: igniculũ bruma sit tẽpora poscas,
Accipit endromidem: si dixeris, æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior, qui semper & omni
Nocte, dieq; potest alienum sumere vultũ,
A facie iactare manus, laudare paratus,
Si benè ructauit, si rectùm minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitũ dedit aura fundo.

Bene Isocrat. ad Demonicum, μισεῖ τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ ἐξαπατῶντας, ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύοντες ἀδικοῦσι. Ammian. Marcellin. libro 15. Quam sit assentatio infesta principi, nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius assentator, turbarumq; incentor, raptos eius calceos vehens, equorum permutatione veloci, Mediolanum aduenit, ingressus regiam, Constantij ante pedes proiecit, velut spolia regis occisi Parthorum, & perlato nuntio repentino docente rem insperatam & arduam, hi qui summã aulam tenebant; omni placendi studio in adulationem ex more collato, virtutem, felicitatemque Imperatoris in cœlum extollebant: cuius nutu duo exautorati principes essent in modum militum gregariorũ. Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidẽter existimans, confestim à iustitia declinauit, ita intemperantur, vt æternitatem eam aliquoties assereret, & ipse dictando, scribendoq; propria manu, orbis se totius dominum appellaret. Q. Curtius lib. 6. de Alexandro: Non deerat talia concupiscenti adulatio perniciosa; perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio quàm hostis euertit. D. Hieronymus in Pelag. Callida,

inquit, insidiosa, blandaq; semper est adulatio. Diogenem Cynicum scitè admodū & verè solitum dicere accepimus: κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. id est: *præstare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi*. quoniam illi morticina modò consectentur, hi etiam viuos bonosque laniatu pestifero excarnificent. Idem interrogatus, quænam bestia morsum haberet omnium nocentissimum? respondit. Si de feris interrogas, est obtrectator: si de mansuetis, est adulator. Nam obtrectator quidem præ se fert odium, adulator autem sub amici persona multò lædit grauius. Et hi tales, qui probe loquuntur, & improbè faciunt, χρηστόλογοι dicuntur, qui norunt propinare θανάσιμον μελίκρατον, *Ein Iudas Kuss.*

Das seind die rechten Kazen
Die vornen lecKen vnd hinden Krazen;

Adulatorum mores graphicè depingit Terentius Eunucho:

Omnia habeo, nec quidquam habeo: nihil cum est, nihil desit tamen. *Adulatoris mores.*
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt.
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt irrideant,
Sed his vltrò arrideo: & eorum ingenia admiror simul.
Quicquid dicunt laudo: id rursum si negant, laudo id quoq;
Negat quis, nego: ait, aio.
Postremò imperaui egomet mihi
Omnia assentari; is quæstus nunc est multò vberrimus.

Sed de hac malè feriatorum hominum turba aliàs.

Ei, qui semel sua prodegerit, aliena credi non oportere.

EMBLEMA LIV.

COL-

COLCHIDOS in gremio nidum quid congeris? eheu,
Nescia cur pullos tam malè credis, auis?
Dira parens Medea suos sæuissima natos
Perdidit, & speras parcat vt illa tuis?

COMMENTARII.

I. BASI suæ insistat statua Medeæ, stricto ferro infantem nudum petentis, in cuius gremio auiculæ aduolitantes nidum construere appareāt: sed pone infans alter nudus & saucius, quasi mortuus abiectus humi iaceat.

II. CVM Epigrapha huius Emblematis conuenit illud Senecæ de beneficijs 4.cap. 27. Quomodo malè filiæ consulit, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit: quomodo malus paterfamilias habebitur, qui negotiorum gestorum damnato patrimonij sui curam mandauerit: quomodo dementissimè testabitur, qui tutorem filio reliquerit pupillorum spoliatorem: sic pessimè beneficia dare dicetur, quicumque ingratos elegit, in quos peritura conferat. Hoc ex Græco Archiæ Poetæ Epigram. lib. 1. *εἰς φιλοστοργίαν.*

Typus Emblematis.

Αἶαν ὅλην, νήσους τε διϊπταμένη σὺ χελιδὼν,
μηδείης γραπτῇ πυκτίδι νεοσσοτροφεῖς;
ἔλπῃ δ' ὀρταλίχων πίστιν σέο τήνδε φυλάξειν
κολχίδα, μηδ' ἰδίων φεισαμένην τοκέων;

Terram omnem, insulasq; peruolitans tu hirundo,
Medeæ in picta tabula pullos alis?
Speras autem pullis implumibus fidē tuis hanc seruaturam
Colchidem, quæ neq; propriis pepercit liberis?

Tot saltus, vndasq; emensa, o hirundo, volatu,
Medeæ in picta nidificas tabula?
Tune tuos fore securos? tibi fida putanda,
Quæ neq; vel natis dira pepercit, erit?

Marullus sic exposuit 3. Epigrammaton paraphrasticōs:

Quid vaga tot terras vrbesq; emensa volucris,
Colchidos in sæuo nidificas gremio?
Pignoribusq; tuis credis malè sana fidelem,
Ipsa suos partus quæ laniauit atrox?
Ni fœtus exosa tuos Pandione nata
Phasiaca quærit perdere sæuitia.

Breuius reddidit Politianus, nimirūm tribus hendecasyllabis:

Medeæ statua est, misella hirundo,
Sub qua nidificas; tuosne credas
Huic natos, rogo, quæ suos necauit?

Sed breuissimè Borbonius noster, vno disticho:

Medeæ statua est: natos cui credis, hirūdo?
Fer alio: viden', hæc mactet vt ipsa suos?

Idem penè Italico idiomate eleganter redditum inueni:

Sai quale statua è quella,
Ou' hai tu'l nido posto,
Semplice rondinella?
De la cruda Medea. Mutalo tosto,
Mutalo, nè fidare i figli tuoi
A chi già vccise i suoi.

Multa alia extant in Medeam epigrammata in lib.4. Epigram. Græcor. *εἰς ἡρωΐδας*, vnum tamen eiusdem est argumenti, quod sic habet:

Κολχίδα τὴν ἐπὶ παισὶν ἀλάστορα ταυλὲ χελιδὼν,
πῶς ἔτλης τεκέων μαῖαν ἔχειν ἰδίων;
ἦ ἔτι καυθὸς ὕφαιμος ἐπαστράπτει φόνιον πῦρ,
καὶ πολιὸς γενύων ἀφρὸς ἀποσταλάει,
ἀρτιβρεχὴς δὲ σίδηρος ἐφ' αἵματι. φεῦγε πανώλη
μητέρα, κὰν κηρῷ τεκνοφονοῦσαν ἔτι.

COLCHIDOS] Medea Colchis nominata; quamuis Medeæ patria fuit Corinthus, vt testatur Pindarus Ode 13. Olymp. & interpres Apollonij, non Colchi, vt pleriq; existimant: tamen euicit vsus, vt Medea dicatur Colchis, propterea quod pater eius Aeta Corinthum linquens Colchos tenuit, vbi diu regnauit. Fuit autem insignis venefica, & incantatrix maxima, quæ cum Iasonem ex Thessalia cum Argonautis venientem perditè amaret, illum adiuuit, vt vellus aureum, quod in templo Apollinis à dracone custodiebatur, acquireret, & draconem sopitum occideret: quo facto cum III.

Medea historia.

cum Iasone clam aufugit, vt prolixè describit Valer. Flaccus in Argonaut. Ob hoc pater eam celerrimè persequebatur: illa verò hoc aduertens confestim fratrem suum paruulum, quem secum abduxerat, occidit, & in multa frusta secuit, ac sparsim in varijs locis proiecit, vt scilicet pater persequens in colligendis hinc inde dissipatis membris retardaretur, ipsaq; interim commodius aufugere posset. Cùm verò aliquã diu cum Iasone vixisset, & duos ex eo liberos procreasset, Iason pertæsus eam repudiauit, & Creusam Creontis regis Corinthiorum filiam duxit; quamobrem illa indignata ita excanduit, vt in vindictã duos filios, quos ex Iasone susceperat, in patris conspectu trucidaret, nec prius à cædibus abstinuit, quam nouam nuptam cum tota domo concremaret. Hinc illud Ouidij 1. de Arte:

Cui non defleta est Ephyrææ flãma Creusa,
Et nece natorum sanguinolenta parens.

Tum demum Athenas se contulit, Ægeoque Athenarum regi iam seni nupsit. Hæc breuiter perstrinxi, quia nihil tritius quàm Medeæ historia. Qui plura cupit, adeat Senecam in Tragœdia, cui titulus *Medea*. Et Ouid. lib. 7. Metamorph. Natal. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 7. & alios.

Gremiũ. *In gremio*] Gremium est inter complexum femorum, feminumq; in quo complexu mulieres concipere solent. Et differt *Sinus.* à sinu, quoniam sinus est intra pectoris brachiorumq; complexum: quare cum lactantur infantes, ad sinum admouentur; pueri verò iam facti à sedentibus matribus, vtique cum illis blandiuntur, ad gremium accipi solent. Cic. in Aruto: Filius in gremio matris educatus.

Dira parens Medea] Taxat improbitatem & crudelitatem fœminarum, vt quæ ira percitæ proprijs filijs non parcerent. *Malitia mulierũ.* De harum autem malitia innumera & mira adducerem, nisi vel crabrones irritare, vel paruulam bonorum turbam offendere vererer. Sed audiamus vnum & alterum. Seneca:

Sed dux malorum fœmina, & scelerum artifex.

Sic & Pamphilus Poeta:

Fallax, improba, sæua, tristis, amens,
Infirma, instabilis, procax, petulca
Quæq; est fœmina.

Idem alio loco:

Labilis, incõstans, præceps, mutabilis, ardens,
Insulsa, ferox.

Hac de re lege Eclogam Baptistæ Mantuani: imò, si vis, ipsum Salomonem.

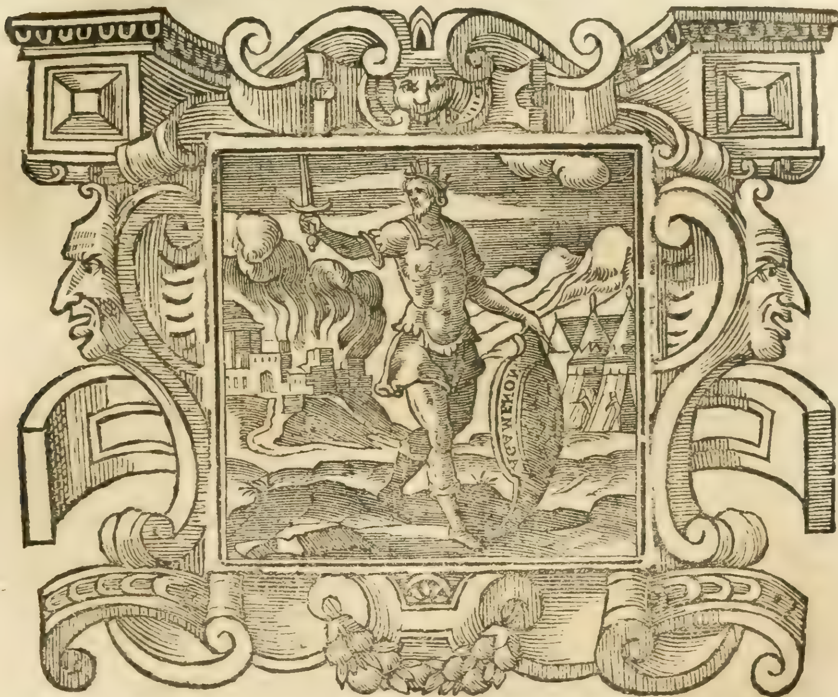
APOSTROPHE est ad hirundinem, ad statuam Medeæ nidificantem: ex quo datur intelligi, cauendum esse ab eo, qui semel imposuit: vel ijs nullam amplius habendam fidem, qui semel vel quoquo modo læserint; aut ijs nullo pacto assentiendum, qui cùm sua dilapidarint, vix aliorum curam commodè gerent. Nemini enim res aliena quàm sua debet esse charior aut commendatior. Quomodo enim fieri potest, κακῶς κεχρημένον ἄνδρα τοῖς ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. Id explicat Socrates apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημ. nempè colloquio cum Glaucone. Refert Plutarch. ἐν γαμικ. παραγγέλ. Qua ratione Timarcum impudicitię & prodigalitatis accusauit Æschines, non tam vt hominem probro afficeret, quàm ne deinceps ad populum concionaretur. Qui enim rem familiarem adeò malè administrasset, indignus videbatur cui publica crederentur. Præclarè Tiberij factum memoratur à Corn. Tacito: qui vt honestam innocentium paupertatem leuauit: ita prodigos, & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Syllam, Vitellium, monit senatu, aut spontè cedere passus est. Gorgia oratore publicè aliquando dicente, vt concordiam suaderet, Melanthius nõ sustinuit: aiebat enim de pace eum minimè alijs verba facere debere, qui sibi, vxori & ancillę concordiam persuadere non potuisset. Idem in Laconicis: Agis Archidami filius ei minime Duci fidem habendam dicebat, neq; credendum iuuenum exercitum, qui suam ipsius patriã miserè prodidisset. Id dicebat Ephoris, qui Imperatorẽ quendã lubricæ hominem fidei in hostes mittebant. Egregiè Isocrates ad Demonicum: ὅταν ὑπὲρ τοῦ σεαυτοῦ μέλλῃς τινὶ συμβουλεύεσθαι σκοπεῖ πρότερον πῶς ὑπὲρ τῶν αὑτοῦ διῴκησεν, ὁ γὰρ κακῶς διανοηθεὶς ὑπὲρ τῶν ἰδίων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων. *Cum quid de te ipso consilium ab aliquo es capturus, aduerte prius quomodo in suo ipse se negotio gesserit: nam qui perperam suas res administrauerit, vix est vt quidquam rectè consultet in alienis.* Idem ad Nicoclem, sub finem

IV. *Fides non habenda ei qui fidẽ violarit.*

nem: δῆλον ὡς ὁ μηδὲν ὢν αὐτῷ χρήσιμος, οὐδ' ἐν ἄλλοις φρόνιμον ποιήσειεν. Certum est, *quòd qui sibi nihil vtile prospiciat, neq; in alienis prudentem fore.*

Temeritas.

EMBLEMA LV.

IN præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas
Auriga, effræni quem vehit oris equus.
Haud facilè huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temerè proprio ducitur arbitrio.

COMMENTARII.

I. AVRIGA currui insidens ab equis cursu citato properantibus per salebras & deuia rapitur in præceps, frustra retractis & directis habenis.

II. *Emblema ex Platone sumptum.* LOCVS est Platonis in Phædro de duobus equis, bono & malo, & eorum aurigatione: quò M. Tullius allusisse visus est 2. de Republ. Vt auriga indoctus curru trahitur, operitur, eliditur, laniatur. Quem locum obseruauit Heraclides Ponticus libro de allegoriis Homericis. Locus hic, vt apparet, è Maximi Tyrii sermone 55. tractus est. Neque verò grauabor locum integrum sublegere: Τοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνδείας πρὸς τὸ θεῖον ἐξεῦρε θεὸς τρόπον, ἐπιθεὶς τὴν ψυχὴν γηίνῳ σώματι, ὡς ἡνίοχον ἅρματι, καὶ παραδοὺς τὰς ἡνίας τῷ ἡνιόχῳ

ἀπῆκε θεῖον, ἔχουσαν μὲν παρ' αὐτοῦ ῥώμην τέχνης, ἔχουσαν δὲ καὶ ἀτεχνίας ἐξουσίαν. ἡ δὲ ἐπειδὰν ἐπιβῇ ἁρμάτων, καὶ λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἡ μὲν εὐδαίμων καὶ μακαρία ψυχὴ καὶ μεμνημένη τοῦ ἐπὶ τὸ ὄχημα ταύτην ἐμβιβασαμένου θεοῦ καὶ ἡνιοχεῖν προστάξαντος, ἔχεται τῶν ἡνιῶν, καὶ ἄρχει τοῦ ἅρματος, καὶ κολάζει τὰς τῶν ἵππων ὁρμάς. οἱ δὲ εἰσιν ἀτεχνῶς παντοδαποὶ, ἄλλος ἀλλαχοῦ θεῖν διωρμημένοι, ὁ μὲν αὐτῶν ἀκόλαστος καὶ ἀδηφάγος καὶ ὑβριστὴς, ὁ δὲ, θυμώδης καὶ ἐπιτικὸς καὶ ἔμπληκτος, ὁ δὲ, νωθὴς καὶ ἐκλελυμένος, ὁ δὲ ἀνελεύθερος καὶ σμικρόφρων καὶ ταπεινός. οὕτως ἅρμα ἐστασιασμένον ταράττει τὸν ἡνίοχον. κατα κἂν μὲν κρατήσῃ αὐτοῦ κατὰ τὴν τοῦ δυναστεύοντος ἵππου ῥώμην ἄξων φέρεται, νῦν μὲν τῷ ἀκολάστῳ ἵππῳ πᾶν τὸ ἅρμα ξυμφερόμενον αὐτῷ ἡνιόχῳ ἐπὶ ὕβρεις καὶ παροινίας καὶ λαγνείας καὶ ἄλλας οὔτι εἰλικρινεῖς ἡδονὰς, νῦν δὲ τῷ θυμικῷ ἐπὶ κακώσεις παντοδαπάς. Quæ Latinè ita sonant; *Verùm hic vnus inuentus est modus ab ipso Deo, quo humana conditio minorem se esse diuina fateretur, propterea scilicet quòd animum terrestri corpori, tanquam aurigam imposuit currui, cuius & habenarum sustinendarum & incitandi vim esset habiturus. Huic enim auriga, simul aurigandi artem viresq; tradidit: simul etiam liberum abutendæ artis arbitrium dedit, qui postquàm inscenderit currum, & habenas acceperit, siquidem felix beatusq; animus sit, memoriamq; habeat se iussu Dei sublatum esse in currum, validèque aurigationem regere debere, nimirùm habenas moderatur, regitq; currum, & equorum temeritatem contundit. At equi diuersum apponunt cursum, temereque huc atq; illuc rapiunt currum, hic ad petulentiam, ingluuiẽ ac contumeliam, ille ad temeritatem atq; ferociam, alius verò tarditatem, mollitiẽ, seruitutem, fatuitatem, atq; humilitatem sectatur, cuiusmodi seditionibus distractus currus, aurigam conturbat, & si vicerit eũ præpotentis equi vis, fertur currus pro libidine victoris. Quo fit, vt victrice interdum petulantia, vnà currus & auriga ad contumelias, conuicia, impuritates atque alias nefarias, minimèque sinceras voluptates; interdum verò dominante iracundia, in multas variasq; calamitates vterque feratur in præceps.* Huc etiam referam commodè illud D. Cypriani, ex lib. De disciplina & bono pudicitiæ: Coerceat animus, ait, stimulos carnis, refrenet impetum corporis: Accepit hanc enim potestatem, vt illi ad imperium eius membra seruirent. Et quasi legitimus ac perfectus auriga vltra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, cœlestium præceptorum habens reflectat, ne vltra terminos suos currus iste corporis raptus in periculum suũ secum & ipsum rapiat aurigam, &c. *Cypriani locus.*

III. *IN præceps rapitur frustra &c.*] Alludit ad illud Virgilianum,

---Frustra retinacula tendens.
Fertur equis auriga, neq; audit currus habenas,

Et ad prouerb. *De curru delapsus.* Citatus ex Platone locus est in Phædro, qui explicatur commodissimè à Plutarcho, Quæstionum Platonic. 8. quò pertinet Ciceronis hoc è 3. Tuscul. Exisse è potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia. Qui igitur exisse è potestate dicuntur, ideò dicuntur, quia non sunt in potestate mentis, cui regnũ totius animi à natura tributum est; hinc compotes & impotes, qui animum habent, vel nõ habent in sua potestate.

Auriga. *Auriga*] Auriga non dicitur ab auro, sed ab aureis: sunt enim aureæ lora siue freni, qui equis ad aures alligantur; sicut oreæ, quibus ora coercentur.

Effræni quem vehit oris.] Manifesta allusio ad parœmiam, *Os infrane*, id est, ἀχαλίνου στόματος ἵππος.

Ratio quem nulla gubernat] vide prouerbium, *Exitij nulla ratio*, ὀλέθρου οὐδεὶς λόγος. cui affine illud Quintiliani, Scelera non habent consilium.

IV *Cui non credẽdũ.* SIGNIFICATVR, nihil ei committendum esse, qui in proprios affectus nullum sibi sumit imperium, sed temerè huc atq; illuc concitatus fertur, non aliter quàm equus, quem nulli freni, nullæque habenæ continent. Similitudinem hãc mutuatus est ex Platone, qui animum nostrũ cum auriga, corpus verò & eiusdem perturbationes cum equis comparabat. Iuxta quod ab Hieronymo etiam dictum est, sensus corporum quasi equos esse sine ratione currẽtes, animam verò in aurigæ modum signa currentium retinere. Maximè enim est efficiendum, vt appetitus rationi obediant, eamq; neq; præcurrant, nec propter teme-

temeritatem, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atque omni perturbatione careant, vt docet M. Tullius. Nam quod asinus facit, quod sus, & canis, hoc homo qui affectibus obtemperat, rationi enim subducit clauum, & committit furioso ac stolido, qui leges nullas accipit, nullas dictat. Bestiam vis insita trahit & obiecti amor, moderari nescit vel cohibere, imperium enim est & necessitas in ipsa, non voluntas nec electio. Felem vide cum obijcitur musculus, per medios fustes inuolat & rapit. Similis impetus in illo, qui sensus sequitur, & quod iubent eligit. Prępposterus ordo, si dominij ius seruus occupet, excussa disciplina; si imperat cui parendum; si præsit inferior, subsit maior. Vbi sic, ibi præsens noxa & excidijs metus, labascit regnum & inclinat ad euersionē. Arcem struxit manus diuina, dum conderet hominem, imò non arcem, sed mūdum quasi quendam contractiorem, & ambitu minori cōpactum, vbi sicut in amplo hoc & spacioso, iura etiam diuisit & ordines, vt caput esset & rector vnus, velut Monarcha regni, subditi cæteri. Apex hic celsitudinis & ius scepteri rationi cessit: sors deterior, quibus sub præcordia stationes diuisæ; effectibus suppositis, qui cum belluis naturæ ductum participant, & præsentia rerum tanguntur, & gustant, nisi dirigat virtus prædominans, & habenas inijciat: si laxentur, ruunt vt torrens egressus metas, & ferociunt vt aper aut pardus, quos occultus amor stimulat. Spectant huc illa ex Tulliana schola petita, 2. Tusculan. disputation. Reliquum est, vt tute tibi imperes: quanquam hoc nescio quomodo dicatur, quasi duo simus, vt alter imperet, alter pareat: nō inscitè tamen dicitur, est enim animus in partes distributus duas, quarum altera rationis est particeps, altera expers. Cùm ergo præcipitur, vt nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. Philon Iudęus lib. 1. de vita Mosis sic ait: In vniuersum dabat operam, vt ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum observans: nimirum ne inuito auriga ratio ne cursum plus satis accelerantes confunderent, perturbarentq; omnia. Hæ sunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, si ratio teneat imperium: contrariorum, si affectus dediscant obedientiam. Seneca item ad hunc modum: Quid prodest equum regere, & cursum eius freno temperare, & affectibus efferatissimis abstrahi? Fortasse id non malè conuertas ad iuueniles impetus, consilij ac iudicij expertes, quibus nihil credendum facilè, quòd sit ea ætas lubrica certè, & pręceps, & quæ nisi maturè refręnetur, tristem exitum censura sit. Argutè Dion Chrysostomus: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ εὐρίπιστον, καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ. Et Aristot. Moralibus ad Nicomachum: χαλεπὸν καταμαντεύεσθαι περὶ νέων, ἀστάτας γὰρ ἡ ἡλικία, καὶ πολλὰς ἔχουσα μεταβολὰς ἄλλοτ᾽ ἐπὶ ἀλλοφορμένη. Elegans est descriptio adolescentis apud Horatium epist. ad Pisones:

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

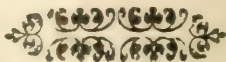
Quid pluribus opus? Tria sibi videri difficilia dixit sapiens Hebræus, viam auiculæ in aere medio volitantis: viam colubri in media planitie oberrantis: viam nauis in æquore medio, sed omnium difficillimū, viam adolescentis in ipso ętatis feruore luxuriantis. Sed me reprimo, ne metas excedam lectionis compositæ ac moderatæ.

Homo obtemperãs affectionibus.

Locus Ciceronis.

Philō de Mose.

Iuuenilis impetus.

In temerarios.

EMBLEMA LVI.

ASPICIS aurigam currus Phaethonta paterni,
Igniuomos ausum flectere Solis equos:
Maxima qui postquàm terris incendia sparsit,
Est temerè insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera Reges
Euecti, ambitio quos iuuenilis agit;
Post magnam humani generis clademq; suamq;,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

COMMENTARII.

I. SOL radiatus curru suo aureo quatuor equis (licet hoc loco duo tantùm sint conspicui) vehitur, qui dum consternati & ferocientes videntur, iuuenem aurigam suum è curru relictis habenis dant præcipitem.

II. PHAETHON filius, Solis & Clymenes Nymphæ, iuuenis maximè temerarius; qui arroganter ac importunè à patre efflagitans, vt currum & equos, quibus Sol vehitur, die vno gubernare permitteretur: impetrauit, sed oneri difficillimo impar. Equi enim ignoto vectore perterriti, in partem contrariam inclinauerunt, quos ipse *Fabula Phaethontis.*

extra

extra viam currentes retinere amplius non potuit; inde magnum in terris incendium exortum, adeoq; vt vniuersus conflagraret mundus: & Iupiter ipse cęlo timens illum fulminis ictu decurru pręcipitauerit, & in Padum deiecerit, vbi fuit submersus. Hinc Ouid. lib. 1. Tristium:

Vitaret cælum Phaethon, si viueret, & quos
Optauit stultè tangere nollet equos.

Totam autem Phaethontis fabulam, & pręcipitem eius casum describit latè Ouidius à fine 1. Metamorph. per magnam partem 2. Cicero quoq; 3. Offic. sic de Phaethonte meminit: Ac ne illa quidem promissa seruanda sunt, quę non nisi ijs ipsis vtilia, quibus illa promiseris. Sol Phaethontis filio (vt redeamus ad fabulas) facturum se esse dixit, quidquid optasset: optauit, vt in currum patris tolleretur. Sublatus est, atq; is antequam constitit, ictu fulminis deflagrauit. Quanto melius fuerat, in hoc promissum patris non esse seruatum? Plinius Natur. histor. lib. 37. c. 2. Phaethontis, inquit, fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, vt plurimi Poetæ Græci dixerunt. Sed paulò inferius subdit: Phaethontem in Æthiopia Ammonis obijsse Theophrastus asserit. &c. Vtitur exemplo Phaethōtis Horatius lib. 4. Carm. ad Phyllidem amicam, qui illam monet, ne altiora se petat, sic:

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, & exemplum graue præbet ales
Pegasus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.
Semper vt te digna sequare: & vltrà
Quàm licet, sperare, nefas putando,
Disparem vites.

Placet huc affigere cuiusdam anonymi carmen non illepidum de Phaethonte:

Ausus in æternos iuuenis cōscēdere currus,
Igneaq; audaci sumere lora manu,
Oblitus pariterq; sui, metæq; paternæ,
Quos mundo sparsit ignibus ipse perit.

Et illud breuius eodem spectat:

Lucifero puer inuectus temerarius axe
Concidit, & secum perdidit orbis opes.

Quid per Phaethontem. Hæc dicta meminimus in fatuos & socordes principes, qui cum nimia animorum impotentia terræ cœloq; minari non dubitent, semetipsos in præcipitium non rarò coniiciunt. Et de Gallicis motibus qui dicitur, frequenter à studiosis recitatur:

Si Phaethonte vno bona pars ambusta cadente
Orbis, & insolitis terra perusta rogis;
Nil mirū infelix si iam cadat impete vasto
Gallia, quæ fatuos tot Phaethōtas habet.

De Phaethonte vide plura apud Plutarchum, De sera numinis vindicta, Lucianū in Dialogis Deorum, Icones Philostrati, tit. *Phaethon.* Natal. Comit. Mythol. lib. 6. cap. 1.

ASPICIS *aurigam currus &c.*] Alludit ad Epitaphium Phaethontis, quod Ouidius loco citato ponit: III.

Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Solis equi. *Igniuomos Solis equos*] Sol à quatuor equis trahebatur, quorum nomina referuntur ab Ouidio lib. 2. Metamorph.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Quamuis Homerus 4. Odyss. duos tantum Solis equos enumeret, Lampum scilicet, & Phaethontem: quibus alij addunt Erythræum & Actæonem. Hi quatuor equi Solis igneam naturam indicant: Phlegon, à φλέγω, quod est *inflammo*: Pyrois, quasi *ignitus ἀπὸ τοῦ πυρός*: Eous, ab ἠῶς, *aurora*: Æthon, quasi *ardens*: Sunt qui his equis quatuor horas iuxta Solis exortum apparentes intelligi velint, vnde est illud:

Hæc iubet, hæc splendet, dein hæc calet, illa tepebit.

Malim ego à studiosis legi diligenter quæ de ijs Solis equis habet Ouidius loco iam citato.

Maxima qui postquam] vbi permultos motus concitauit, flamma & incendio terram depopulatus est.

Est temere insesso] de plaustro decidit, quod ausu temerario inscenderat.

Lapsus ab axe] Synecdoche, pars pro toto.

Sic plerīq; rotis &c.] Similitudinis ἀπόδοσις. nā noui quidam principes ad regni vel principatus fastigium euecti aura quadam fortunę blandientis, non ex virtutum meritis Fortunæ rota, cui insidet, tributa est, propter varietatem & inconstantiam. Galenus in προτρεπτικῷ [illegible] *Fortuna cur rotæ insistat.*

egregiè fortunam eiusq; inconstantiam depinxit.

Galeacius Sfortia.

Ambitio quos iuuenilis agit] Iuueniliter exultantes, vt de Hannibale Cato maior. Pignorius hæc de Galeacio Sfortia Duce Mediolanensis dicta esse censet, qui natus annos tres supra triginta, ab Andrea Lamponiano, Hieronymo Olgiato, & alijs in æde D.Stephani cæsus est. Lamponianum autē celebrauit elegantissimis versibus Marullus lib. 3. carm. Et de Galeacio Bossus epist. 5. scripta ad Lodouicum Sfortiam: Quod tuo fratri Galeaz facilè contigisset, ut generosum quidem animum ad sæuitiā, intolerabilemque libidinem conuertisset. &c. Extat exemplum longè pulcherrimum apud Ammianum, historiarum lib. 26. de Cilice quodam Procopio, qui vna quadam motus ambitione desciuit ab Imperatore Valentiniano: imò verò imperium mercatus, imperatorque appellatus leui paucorum susurro illectorum precio, deinde tumultuarijs succlamationibus plebis, multos ad suam factionem concitauit, plurimas strages edidit. Sed tandem victus post fœdam suorum defectionem, captusq; Imperatori offertur reticens atq; defixus: statimque abscissa ceruice discordiarum ciuilium gliscentes turbines sepeliuit, ad veteris Perpennæ exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtruncatum dominatione paulisper potitus, è frutetis, sub quibus latebat, extractus, oblatusq; Pompeio, eius iussu est interfectus. Subit & illud Antigoni regis, qui cùm audiuisset filium in extraordinario conflictu ab hostibus interfectum esse, nil aliud dixit quàm, Serò nimis interijsti, mi fili, qui tam temerè in hostes te conieceris, neq; tuę salutis, nec meorum monitorum memor. Sensit vir prudentissimus, eum meritò perire, qui nec suæ salutis, nec bonorum virorum monitorum memor, temerè in periculum se conijcit.

Miserrimus Procopij Cilicis casus.

Antigonus Rex.

Post magnam humani generis &c.] Post ingentem populorum stragem, & facultatum longè maximum dispendium tādem pœnas sui furoris & amentiæ luunt. Seneca epist. 95. Multi inueniuntur, qui ignem inferant vrbibus, qui inexpugnabilia sæculis, & per aliquot ætates tuta prosternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent. Multi sunt qui ante se agant agmina, & tergis hostium graues instent, & ad mare magnum perfusi cæde gentium veniant. Sed hi quoque vt vincerent hostem, cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus restitit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatiq; restiterant. Tunc cum alios agere visi sunt, agebantur. Agebat infœlicem Alexandrum furor aliena deuastandi, & ad ignota mittebat. Nec Cneo quidem Pompeio extrema inire bella, aut domestica virtus, aut ratio suadebat, sed insanus amor falsæ magnitudinis, modò in Hispaniam & arma Sertoriana, modò ad colligendos piratas ac maria pacanda vadebat. Hæ prætexebantur causæ ad continuā dam potentiam. Quid C. Cæsarem in sua fata priuata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio, & nullus supra cæteros eminendi modus. Quidni C.Marium semel consulem (vnum enim consulatum accepit, cæteros rapuit) cum Teutonicos Cimbrosque concideret, cum Iugurtham per Africæ deserta sequeretur, tot pericula putas appetisse virtutis instinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Ideoq; cum multis fuerunt mali, pestiferam illam vim, qua plerisque nocuerunt, ipsi quoque senserunt. Et hæc quidem Seneca.

Misera principum quorundam ambitiosorū fortuna.

Alexander.

Pōpeius.

Cæsar.

Marius.

IV. *Stulti Principes.*

PHAETHONTIS casus hic traducitur in Principes quosdam Ducesq; iuueniliter exultantes, qui magno suo suorumque malo cuncta sursum & deorsum vertunt: cumque quod volunt, omne sibi licere putent, non mirum est, si intolerabilem malorum lernam secum aduehant. Nihil enim aliud afferre potest tam cæca præcepsque temeritas, quàm certissimum populi discrimen, & interdum exitiū. Quòd si illi quandoq; resipiscant (quod ferè non fit, nisi accepto damno, eoq; grauissimo) id sanè contingit, postquàm vulgus decidit in grauem fortunarum omnium iacturam, vt spei nihil reliqui habeat: ferè fit enim, vt Principes ille fatui & excordes, eo quod habeant in alios imperij ac potentiæ, pro sua libidine miserrimè abutantur, & quasi prodigant in Reip. detrimentum. Vitio datur Agamemnoni, quòd ambitiosus magis quàm cordatus fuerit, qui pro vna Helena tot tantosq; homines ad necem postularit, suosq; ad eandem belli aleam prouocarit. Rectè Flaccus:

Fabula qua Paridis propter narratur amorem

Græcia

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorū regum & populorū continet æstus.
Non est ambiguum, quin securius æuum traduxissent, & gloriam credo meliorem fuissent consecuti nobilissimi Imperatores, Cyrus, Xerxes, & Alexander, si suis contenti finibus, maluissent regna propria tutari & administrare, quàm armorum alea plus quàm par esset, alienis inhiare. Itidē & innumerabiles alij, quorum efferatior ambitio, regnandiq; cupiditas, & suum & populi interitum accersiuit. Quid enim, vt cæteros tacem, aliud fecit Alexander, quanquam præclaris naturæ & doctrinæ subornatus muneribus, quàm vt grassatorum princeps orbem circumcursaret, sibi suisq; labores & molestias innumerabiles crearet, nullumq; quietis & otij finem proponeret? Huius insatiabilem victoriarum sitim nullus vel prosperrimus successus vnquam restinguere potuit: nullus honos, quamquam magnus, eius ambitionem sedauit. Itaq; non contentus amplissimo imperio Persico, impetum fecit in Scythas, in Bactrinos, in Indos, vltrà etiam progressurus si per copias suas licuisset, aut nisi morte violentia repressus esset. Quid de Pompeio? quanta virtute & experientia viro? quàm magni à suis habito? nec enim vna causa fuit cur à Romanis, alijsq; gentibus maximo in honore esset. Eum tamen miserè occæcauit, tandemq; perdidit insana ambitio, nec se modò, sed & patriam & Remp. quam defendere se iactabat, oppressit & funestè dilacerauit. Totus enim in aucupanda gloria, in cuius communicationem admitti neminem sustinebat, dum Spartacum perdomuit, dum Lucullo eripit victorias Ponticas & Armeniacas, dum Metello honorem de piratis suffuratur, vnusq; omnibus excellere, omniumq; gloriam obscurare cogitat, alienauit à se optimorum quorumcunq; animos. Ergo dum potentiam suam putat egregiè fultam C. Cæsaris affinitate, quem sibi adiunxerat ad suas vires firmandas, ab eodem fuit oppressus. Et hos quidem suæ ciuitatis Phaethontas rectè dicimus, quales nimirum multos superior patrum & nostra vidit ætas. Constantinus Manasses Annal. de Michaelo Imperatore hunc in modū ferè scribit: (quia enim Græca non suppetunt, Latinam versionem huc conferre non verebor) vbi Michaelus maturam ad ætatem peruenit, iāque solus amplitudinem negotiorum Imperij procurare cœpit, reapse verum illud probauit esse quod est in fabulis. Quippè mox vt alter quidam iuuenis Phaethon, curru conscenso, totum Romanorum imperium perdidit, & ipse de auito patrioque regno, veluti quodam curru, est deturbatus & excussus, non pronus tantùm cadens, sed etiam deorsum lædens. Quippè luxuriosæ humidæque vitæ se dedidit, velut alter Nero, immodestus in vino, animo effœminato, impudicus, tumulentus, omnem pecuniam in collusores exhauriens, qui erant scurræ impuri, curruum agitatores, mimi, primo statim diluculo temulentiæ dediti, delicias ciborum & suauium obsoniorum auidè quærentes, totos dies apud inuerecundas mulieres exigentes, potores, ludiones, libidinum flammis furentes: qualis scilicet olim erat ille Sardanapalus, rex Niniuitarum, &c. Quod dum meditor, vltrò sese offert Caroli vltimi Burgundiæ Ducis fatum deploratissimum, qui propter virtutem bellicam, & ditionem amplissimam, inter Principes fortunatissimos haberi potuisset, si vim ingenij, qua pollebat, & magnitudinem animi, qua se terribilem & formidabilem ostenderat, ad sua potius asseueranda, aut etiam augenda, quàm ad extera expugnanda conuertisset; nec sanè tam infelicem mortem obijsset. Huc refer Adagium, *Aut Regem, aut fatuum nasci oportere*. &, *Habenas ignarus non tractet*. Fabulam hanc alij aliò transferunt, nimirùm ad insignem quandam conflagrationem, vt Plato in Timæo, cui Lucretius lib. 5. subscribit. Ficinus, & aliquot alij, tradunt fuisse Cometam vastum natura solarem, qui tandem dissolutus, intolerabiles æstus concitauerit. Sed hęc præter rem. Si ad mores referre malis, apponere huc potes exemplum Flaminij Consulis, cuius temeritas insigne detrimentum suæ Reipubl. attulit. Valer. Max. 1. cap. 6. Cæterum nolim hoc loco prætermitti, Phaethontem hic scitè ab Alciato comparari cum ambitiosis & improuidis principibus (quod etiam facit Dio. Chrysostomus Oratione 1. de regno) vt tacitè alluderet, meo quidem iudicio, ad Tiberij de Caligula dictum. Quod enim sagacissimus senex Tiberius naturam adolescentis Caij Caligulę sæuam atq; probrosam non poterat inhibere, aliquoties prædicabat exitio

Alexādri ambitio.

Pompeij.

Michael Imperator.

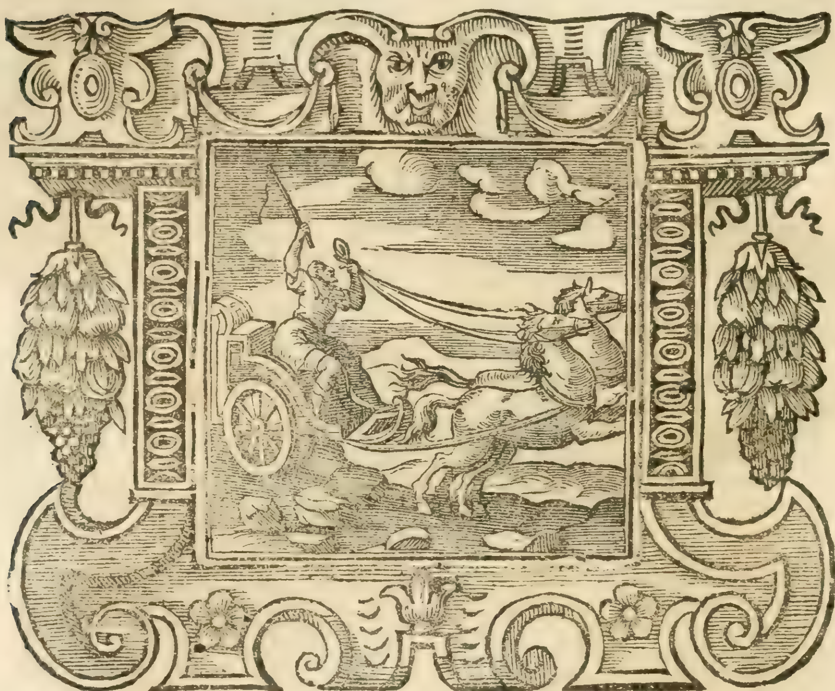
Carolus dux Burgundianum.

Cū Phaethonte Principes ambitiosi comparātur.

tio suo, omniumque Caium viuere: & senatricem (serpentis id genus est) populo Romano, Phaethontem orbi erarum educare.

Furor & rabies.

EMBLEMA LVII.

ORA gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Et scriptum in summo margine carmen habet:
Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida:
Talia magnanimus signa Agamemno tulit.

COMMENTARII.

I. AGAMEMNON habitu militari, regia corona ornatus appingitur, qui dextra strictum gladium, sinistra clypeum gestat; in clypei verò medio seu vmbone leo depingitur, & in margine nomen AGAMEMNON conspicitur. Et quia Agamemnon in decennali illo Troiano bello summus militiæ dux erat, propterea hinc Græcorum castra, illinc Troia incendio conflagrans ei attribuitur.

EX Pausania lib. 5. qui primus ἠλιακῶν, cuius hæc sunt verba: Timor Agamẽnonis scuto insidet, habens caput leonis cum hoc carmine: II.

Οὗτος μὲν φόβος ἐςὶ βροτῶν, ὁ δ᾽ ἔχων
ἀγαμέμνων.

Hic

Hic timor est hominum, sed eum gestans Agamemnon.

vel aliter:

Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit, est Agamemnon.

Clypeus Agamemnonis. Talem enim clypeum habuit Agamemnō cum leone depicto ad terrorem alijs incutiendum: qui in Olympię fano per aliquot tempora pependit. Homerus Iliad. 11. paulò aliter arma Agamemnonis depinxit, cuius verba Sanctius sic Latina fecit:

Accipit ingentem clypeum, pulchrumq; superbumq;
Orbibus hūc decies circūdabat æreus orbis,
Bisq; decē in gyrū radiabant vltima bullis,
Ast medij infixa clauis, atq; ære rigebant.
In medio horribilis surgebat Gorgone sæua;
Vmbilicus durus, circum terrorq; timorq;
De super huic inerāt cælata argentea lora,
Cæruleus queis terga draco maculosa trahebat.
Ipse triceps ternā tollebat in astra coronam.

III. *Leo symbolū terroris.* *ORA gerit clypeus*] Leo quidem pro signo roboris & vigilantiæ apud Ægyptios habebatur: sic & ad terrificum hominem, qui reliquos aspectu solo consternaret, assumebatur, teste.s est Pierius in Leone. Orus Apollo sic inquit: Terrorem significantes, leonis capit pingunt: quoniam hoc fortissimum animal omnibus aspicientibus timorem incutit.

Et scriptum in summo] Id vno nomine dicitur ἐπίγραμμα, vulgo Gallico *Escriteau*.

Hic hominum est terror] Inscriptio clypei: οὗτος φόβος ἐστὶ βροτῶν.

Atreus. *Cuius possessor Atrida*] id est, Agamemnon. Atreus Tantali filius fuit, pater Agamemnonis & Menelai, qui inde Atridæ dicuntur. Horatius:

---- *Nestor componere lites*
Inter Peliden festinat, & inter Atridem.

Talia signa] huiusmodi symbolum.

Agamemnon vnde dictus. *Magnanimus Agamemno*] Agamemnon filius Atre & Æropes, de quo multa Homerus. Nam rex fuit Mycenarum, & rex regum in expeditione Troiana; sic dictus ab ἄγαν, id est, *valde*, & μίμνω, *maneo, duro*, quasi qui diu duret in bello; aut qui in operanda virtute sit indefessus Paulò tamen aliter deriuat Socrates apud Platonem in Cratylo, quamquam ratio etymologiæ eodem tendat. Etymologia verò hæc est, ἀγαστὸς κατὰ τὴν ἐπιμονήν. Est autem hoc loco terminatio antiqua, qua veteres vtebantur, Agamemno, pro Agamemnon; sic Telamo, pro Telamon.

QVORVNDAM Principum & Imperatorum ferocia & immanitas signis plerumque notisq; vexillaribus exprimitur, ita vt quid in animo reconditum habeant, tacitis symbolis apertè ostendant. Quid enim significāt in eiusmodi stemmatis Vultures, Gryphes, Dracones, Aquilę, Leones, quàm rapacitatem, ferociam, internecionem, formidinem, & cętera generis eiusdē, quæ perpetuò sanguinarios Duces comitantur? Plutarchus Aristide: Hanc iusti appellationem, inquit, regum & potentum nullus est prosecutus: ἀλλὰ πολιορκηταὶ, καὶ κεραυνοὶ, καὶ νικήτορες, ἔνιοι δὲ ἀετοὶ καὶ ἱέρακες ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας, καὶ τῆς δυνάμεως ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. *sed potius dicti sunt vrbium vastatores, fulmina, & dominatores: alij etiam aquilæ & accipitres vocari maluerunt, à vi & potentia, vt apparet, magis quàm ex virtute laudem & gloriam amplectentes.* Appositè ad id argumenti Lactant. lib. 1. Diuinar. Institut. cap. 18. Romani non sapientiores Græcis, regiam virtutem putauerunt, ait, exercitus ducere, aliena vastare, vrbes delere, oppida exscindere, liberos populos aut trucidare, aut subijcere seruituti, videlicet quò plures homines afflixerint, spoliauerint, occiderint, eò se nobiliores & clariores putant: & inanis specie capti gloriæ, sceleribus suis nomen virtutis imponunt. Hæc Lactan. Nescio quis apud Tullium loquitur imperator gloriosius:

IV. *Signa ferocitatis.*

Si fas cædendo cœlestes scandere sedes,
Vni mi cœli ianua aperta patet.

Cum Syllana crudelitas magna licentia sæuiret in capita ciuium (nam supra nouem millia occisa feruntur) percussoribus liberè per vrbem vagantibus, ac cæteris metu attonitis, Q. Catulus palam ausus est dicere Syllæ: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Subit Neronis sanguinaria crudelitas: is Vestinum consulem, cùm eodem die omnia munia consularia obijsset, è conuiuio repentè ad mortem rapi iussit. Conuiuæ nihil aliud quàm exitium expectabant. Horum pauorem irridens Nero, dixit illos satis supplicij luisse pro epulis *Neronis crudelitas.*

con

consularibus. Dicas hoc à clemente dictũ, si cætera Neronis facinora spectet. Heu quibus portentis aliquando committitur Respublica?

In eos, qui supra vires quicquam audent.

EMBLEMA LIIX.

DVM dormit, dulci recreat dum corpora somno
Sub picea, & clauam cæteraq; arma tenet,
Alcidem Pygmæa manus prosternere letho
Posse putat, vires non bene docta suas.
Excitus ipse, velut pulices, sic proterit hostem,
Et sæui implicitum pelle leonis agit.

COMMENTARII.

I. HERCVLES exuuijs leonis tectus, claua sua armatus, monti innixus dormiens effingitur, quem nanorum turba omni genere armorum hac illac aggreditur, & dormiẽtem lacessit. Videtur autem hic desiderari pinus seu picea, sub qua dormientem fingit Herculem Emblematographus.

EPIGRAPHA hæc respicit ad illud Hesiodi ex 1. ἔργων. II. *Epigraphe.*

ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν.

νίκης

νίκης δεῖ σφετέραι, πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.

Insipientis, ait, esse cum potentioribus velle congredi: qui etenim ita se gerit, longè abest à victoria, & adhæc damna patitur atrocia. Emblema autem ex Imaginibus Philostrati petitum esse, perspicuum est, cuius hæc sunt verba: Herculem in Libya dormientem, post Antæum superatum, Pygmæi inuadunt, vt Antæum vlciscerentur, cuius se fratres asserebant, non quod athletæ, aut illi pares essent, sed quod terrigenæ, & alioqui fortes. Quibus è terra exeuntibus (nam veluti formicæ terram habitant) concitatur arena, nō aliena, sed propria, propriisq; manibus culta pascuntur. Cùm messis aduenit, securibus dicuntur vti in spicas, eò quod arbores eas arbitrentur. Sed ò temeritatem, Herculem dormiētem se interfecturos asserunt, quem nec vigilantem formidarent. Ipse verò ex palæstra defessus dormiens in arena cubat, exanimisq; ante ipsum iacet Antæus. Pygmęorum verò manus Herculem circumsistit, vnaq; phalanx sinistram, duæ dextram inuadunt. Sagittarij & funditores pedes obsident ingētes tibias non sine admiratione spectantes. Alij caput oppugnant, inter quos erat rex, hucq; machinas omnes impellunt, arcem veluti munitissimam expugnaturi, admouent ignem comę, oculis sarculos, naribus & ori fores, ne, cum caput captum fuerit, possit Hercules respirare. Dum hæc circa dormientem aguntur, ecce hic erigitur, tantumq; ridens adesse discrimen, hostes colligit vniuersos, inq; pellem leonis congerit, ad Euristęum (vt coniecto) reportaturus. Hæc ex Philostrato. Meminit figmenti huius Politianus epistola quadam, his quidem verbis: Vincere nō magis te potui, quàm Herculem ridiculi apud Philostratum Pygmęi, quos ille omnes correptos leonis pelle inuoluit. &c. Meminit & Alciatus noster Commentar. de quinq; pedum præscriptione.

Emblema ex Philostrato petitum.

III. *RECREAT dum corpora somno*] Idem atq; dormit. Virgil.

--- Placidam per membra quietem
Irrigat.

Subpicea] Piceam, quintam cedri speciem esse docet Plinius lib. 16. cap. 10. Arbor est feralis, & funebri indicio ad fores poni solita. Vnde Virgilius de tumulo Miseni loquens 6. Æneid. ait: *Picea.*

Procumbūt piceæ, sonat icta securibus ilex.

Clauam] Claua Herculi attribuitur pro armis proprijs. Vnde illud:

Herculis armata est inuicta dextera claua.

Et alibi:

Num tegit Alcides nodosa robora claua?

Vide Prouerbium, *Clauam extorquere Herculi.*

Alciden] Herculem, sic vel ab Alcæo auo, Amphitryonis & Persei patre, vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore & fortitudine dictum volunt. *Alcides.*

Pygmæa manus] Pumilionum & nanorum multitudo. Vocantur à Philostrato οἱ πήχεις παῖδες. q. d. cubitales pueri. Eustathius & D. Augustinus de ciuit. Dei 16. cap. 8. Nanos aiunt Pygmæos appellatos à πυγών, vel πηχὺς quod cubitum significat: vel πυγὸς breuis. Itaq; πυγμαῖος, quasi πηχυαῖος. Hi per cauillum *homines trispithami* vocantur. Tales autem homunciones extremas Ægypti partes inhabitāt, agricolationi dediti, subinde cum gruibus bella gerunt, ab ijsq; sępe vincuntur; quod innuit Homerus 3 Iliados: *Pygmæi.* *Homines trispithami.*

Ac veluti sonitus ingentes æthere ab alto
Ingeminant tristes imbres hyemēq; perosæ,
Læta grues cani repetentes littora Ponti,
Pygmæa bellum genti crudele minantes.

Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. loquens de sinu Arabico: Fuere, inquit, interius Pygmęi, minutum genus, & quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit. Solinus in Thracia ponit Pygmæos, in vrbe Gerania, vnde fugatos à gruibus ait Plinius lib. 4. cap. 11. De his ortum Prouerbium *Pygmæo breuior.* Mantuam

Inter Pygmæos non pudet esse breuem.

Ouidius de Pygmæis lib. 6. Metamorph. sic scribit:

Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet. hāc Iuno iussit certamine victā
Esse gruem, populisq; suis indicere bellum.

De Pygmęis plura vide apud Plinium lib. 7. cap. 2. Aristotel. 8. de nat. anim. cap. 12. Gellium lib. 9. cap. 4. Claudianum lib. 1. in Eutropium, Iuuenal. Sat. 13. Prouerbia, *Pygmæorū acrothinia colosso adaptare.* & , *Communis Mercurius.*

Manus] Non facilè verbis inhæreo, nisi quantum ad antiquitatis notitiam faciant liberaliorem, & ne multa, video verbum, *manus*, non raro accipi pro hominum multitudine: vt apud Tull. 2. Verrina: Comi- *Manus, pro multitudine.*

tes illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisq; te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliena attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Idem lib. 4. in eundem: Non hostium aduentu, neq; repentino prædonum impetu, sed ex domo atq; cohorte Prętoria manum fugitiuorum instructam, armatamque venisse. Item eadem oratione: Vt cùm perinde apud te Prætorium imperium, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam, ducem te, principemque præberent. Noster hic de receptatoribus sicariorum antè:

Latronum, furumq; manus, &c.

Prosternere letho.] suffocare, elidere, tollere de medio.

Posse] quod erat ἀδύνατον.

Putat] quod erat ἀνόητον. Scipio Africanus dicere solebat, in re militari turpe verbum esse, *Non putaram*, quod aliis in rebus interdum locus datur malè instituta posterioribus consiliis melioribus corrigere; sed quæ ferro peraguntur, ea non oportet temerè aggredi, quod hic error fere est inemendabilis.

Vires non bene docta suas] Græca phrasis, pro, non bene dimensis viribus suis, nulla ratione habita imbecillitatis suarum virium.

Excitus] Excitatus à somno. Liu. lib. 1. Hercules ad primam somno excitus.

Proterit hostem] Facilè vir magnus victoriam de pusillis nanis retulit.

Et saui implicitum pelle &c.] Partem eorum contriuit vt pulices, partem reclusit in pelle leonis, fortasse vt ad Euristęum ferret. Leonina autem pelle dicitur vsus pro thorace Hercules post occisum in silua Nemea leonem truculentissimum, de quo Theocrit. & Diodor. Siculus, & nos postea.

IV. *Nihil præter vires suscipiendum.*

APOLOGVS hic admonet, nihil præter vires aggrediendum, nec vllum suscipiendum negotium, ad quod perficiendum vires nō suppetant. Rectè Pindar. Pyth. β. Χρὴ καθ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾷν μέτρον. *Oportet quisq; sui modulum spectet.* Sic Propertius:

Turpe est quòd nequeas capiti summittere pondus,
Et pressum inflexo mox dare terga genu.

Et Cicero 1. Officior. Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se & vitiorum, & bonorum suorum iudicem præbeat, ne sceni ci plus quàm nos videantur habere prudentiæ: nève histrio videat in scena, quod nō videat sapiens in vita. Pindarus Nē. 10. Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν κρεσσόνων. id est:

Difficilis pugna est fortioribus repugnare velle.

Quod mihi declarat in Vrania Herodotus: καὶ δύναμις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἡ βασιλῆος ἐστὶ καὶ ὑπερμήκης. Sed, ni fallor, conuerti fabula in eos potest, qui licet tenuis fortunæ sint, aut ingenio non perinde valeant, audent tamen potentiores, vel etiam doctiores impetere, quo ex conflictu nihil reportaturi sint præter infamiam & detrimentum. Allusio est ad prouerb. *Cum sis nanus, cede.* Quod intellexisse videtur Ammian. Marcellinus 22. lib. quò loci magnum Iuliani Imp. animum celebrat, & maledicorum in eo contemptum illud effert prouerbiali schemate, eoque eruto è Græco apologo quopiam: Frustrà, inquit, virum circumlatrabant, immobilem occultis iniuriis, vt Pygmęi, Thiodamas agrestis homo Lyndius cum Hercule. Quo innuit Iulianum nihilo magis commotum fuisse susurronum & blateronum aulicorum conuiciis, quàm Hercules ille μεγαλόσωμος καὶ μεγαλόψυχος rustici hominis cōtumeliosa insectatione, aut Pygmęorum insultibus exterritus fuerit. Huc refero prudens Archidami dictum, qui conspiciens filium cum Atheniensibus iuueniliter ac temere congredientem: Aut viribus, inquit, adde, aut animis adime. Docens periculosam esse audaciam, si vires non suppetant.

Impoſſibile.

EMBLEMA LIX.

ABLVIS AEthiopem quid fruſtra? ah deſine: noctis
Illuſtrare nigræ nemo poteſt tenebras.

COMMENTARII.

I. DVO viri circa Æthiopem nudum ſedentem iuxta fontem occupantur, vt eundem alter aſpergendo, alter abſtergendo in nitorem dent, & candorem.

II. EX Luciani Dialogo translatū, quod reperitur lib. 2. Epigram. Græcorum, tit. εἰς ἀδύνατον, ſic enim habet:

Εἰς τί μάτην νίπτεις δέμας ἰνδικόν; ἴσχεο τέχνης,
οὐ δύνασαι δνοφερὴν νύκτα καθηλιάσαι.

Quod ſic redditum eſt Latinitati:

Abluis Æthiope fruſtra. quin deſinis artē?
Haud vnquam efficies nox ſit vt atra dies.

Emblema fons. Id autem ex apologo quodam Æſopico manaſſe planum eſt, de quodam, qui emit Æthiopem, ratuſq; ſuum colorem non natura, ſed præteriti domini negligentia accidiſſe, perpetuis lotionibus miſerum vſq; ad morbū diuexauit, colore nihilo quàm antea fuerat meliore. Natiuum Æthiopum nigrorem ex ſideris vicini vapore putat accidere Plinius, lib 2. cap. 78. Ouid. 2. Metamorph. ad fabulam retulit, ex incendioq; Phaethontis accidiſſe, vt nigreſcerent Æthiopes: *Æthiopes cur nigri.*

Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorem.

Æthiopum nigritiem omnino exuiſſe qui

& superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexāder putat ascribendam. Cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos: Scythas verò, qui in gelidissima sunt regione albos esse ac animosos. Quod ipsum etiam Gallis ferè vsu venit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit, indicio est cutis candor. Vide Cęliū Rhodig. lib. 16. c. 15.

Galli cur albi.

III. *Æthiops vnde dictus.* *Æthiops non albescit.*

ABLVIS Æthiopem] Maurū. Æthiops autem dicitur à verbo Gręco αἴθω, *ardeo*, & ὤψ, *aspectus*, qui solis ardore torreatur. Huc pertinet prouerb. *Æthiopem dealbare*: &, *Æthiops non albescit.* quò refer & illud Nazianzeni: Πάρδαλις οὐκ ἀποτίθεται τὸ κατάστικτον, οὐδ᾽ αἰθίοψ τὸ μέλαν. hoc est, *Pardus non deponit pellis maculas, neq; nigrorem Æthiops*. Si quid de Æthiopibus pluribus requiras, consule Plin. lib. 5. c. 8. & lib. 6. cap. 30.

IV. *Mores vel animum mutare difficile.*

SIGNIFICATVR hoc schemate, ὅτι μένουσιν αἱ φύσεις ὡς πρῶτον ἔσχον τὴν ἀρχήν. *naturas manere vt suum habuere principium*. Pindarus Olymp. 13. ἄμαχον δὲ κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος. *Difficile est occultare morem ingenitum.* Idem Aristophanes Vespis ἀποστῆναι χαλεπὸν φύσεως ἣν ἔχει τις ἀεί. *Tegere difficile est quam quis naturam habeat* Succurrit illud Ciceron ad Q. fratrem: Hoc nūc non contendo, quod fortasse cùm in omni natura, tū iam in nostra ætate difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subitò euellere. Quò referendum Diogenis apophthegma, qui cùm imp; robum quendam & proteruum castigaret, rogatus quid faceret, Æthiopem, inquit, abstergo, vt difficulter candidum reddam. Quod in genere de his omnibus intelligi potest, quæ nulla arte, nullaque industria corrigi aut mutari queunt. Sed speciatim hoc torquebimus in ea, quæ fucata sunt & simulata, vt gloriam inanem, non vitæ meritis, sed precariò emptam, cuius omnia simulacra, vt sic dixerim, tanquam flosculi celeriter decidunt: quādoquidem simulatum quicquam non possit esse diuturnum, & ficta citò ad naturam redeunt suam. Verè Flaccus:

Naturā expellas furca, tamen usq; recurret.

Mēnander: ἡ φύσις ἁπάντων τῶν διδαγμάτων κρατεῖ.

Natura omnibus doctrinis imperat.

Vel hoc traducemus ad mores indociles, & indomitam quamdam naturam, quæ nulla vi aut arte mitescere potest, vt sunt efferata quorundam ingenia, à quibus non possunt auelli, quæ rudibus anni primùm percepta sunt. Nam

Quo semel est imbuta recēs, seruabit odorē
Testa diu.----

Tametsi enim ad tēpus desinere videatur in plerisq; cacoethes, multaq; prohibeant ætas, metus, & magistri, eum tamen habitum delere, nedum tollere, ferè nō est qui possit. Adscribam huc Epigramma lepidum Anuli ex Picta Poesi:

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campum doceat parētem currere freno:
Qui cùm quadrupedum in morem videatur equorum
Tollere posse caput, gressus glomerare superbos:
Hunc tamen aut frenis, aut si calcaribus vrges,
Auriculas demittit iniquæ mentis asellus
In terram, et pedibus postici calcitrat. Ergo
Desine: nam nunquam ars naturam vincet, equusq;
Nunquam ex degeneri fiet generosus asello,
Et nunquā ex stolido cordatus fiet ab arte.

Τὸ τολμᾶν ἀδύνατον, ἀνδρὸς οὐ σοφοῦ. *Conari quod fieri non potest, non pertinet ad sapientem*: Helenæ verba sunt ad Menelaum apud Euripidem. Nulla sapientia (inquit Seneca epistola vndecima) naturalia corporis aut animi ponuntur vitia; quicquid infixum & ingenitum est, leniter arte non vincitur. Quædam nec disciplina, nec vsus vnquam excutit, sed natura vim suā exercet, & illos vitij sui etiam robustissimos admonet. Hæc, vt dixi, nulla sapiētia abigit, alioqui haberet rerum naturam sub imperio sui, si omnia eraderet vitia. Quæcunque attribuit cōditio nascendi, & corporis temperatura, cùm multum se, diuq; animus composuerit, hærebunt. Nihil horum vitari potest, non magis quàm accersiri. Isocrates inter familiares dicere solitus est, se quidem docere decem minis: cæterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, quę natura illi denegarat, mercedis loco daturum decem millia. Hęc au-

Vitia naturalia vix facile tolli.

tem

tem quia sunt naturæ, quæ non facilè mutari potest, non artis, à præceptoribus dari non possunt. Durum est adsueta relinquere, ait ille: Hieronymus ad Heliodorum, de laude vitæ solitariæ: Corpus assuetum tunicis loricæ onus non fert: caput opertum linteo galeam recusat: mollem otio manũ durus exasperat campus. Nicephorus lib. 12. cap. 32. histor. ecclesiast. de Martiano episcopo Nouatiano, qui cùm Iudęũ initiasset, qui tamen ritus adsuetos nõ posset abijcere dicebat Martianus, perinde fuisse ac si spinis manus imposuisset, non autem Sabbatio. Conferri potest Iuuenalis illud è Satyra 13.

Mobilis & varia est certè natura malorũ:
Cùm scelus admittunt, superest constantia: quid fas,
Quid ve nefas, tãdem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fingi & mutari nescia: nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem.

Vlpianus Iurisc. hãc thesin ad speciem facti singularis aptauit, l. præcipiunt, ff. de ædil. edict. mancipia, quæ rudia sunt, præsumuntur esse simpliciora, & ad ministeria multò aptiora, trita verò & veteratiore difficile est reformare.

Cuculi.

EMBLEMA LX.

RVRICOLAS, agreste genus, plerique cucullos
Cur vocitent, quænam prodita caussa fuit?

Vere nouo cantat Coccyx, quo tempore vites
Qui non absoluit, iure vocatur iners.
Fert oua in nidos alienos, qualiter ille,
Cui thalamum prodit vxor adulterio.

COMMENTARII.

I. DVABVS arboribus insident duæ aues, vni cuculus in ramo; alteri curuca in nido, quæ supposita cuculi oua fouet, sua esse credens.

II. *Alciati locus.* QVOD hoc emblemate expressit, idē nobis luculenter enarrauit ipse Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 5. his verbis: Cuculum vocant, qui matrimonij sui incuriosus sit, quique vxorem suam mœchis permittat. Cucurbitare verbum confinxerunt, quasi cuculitare. Ego cuculos peculiari cōuicio agricolas dictos apud veteres legi, qui negligentes, socordes, tardiq; essent, quòd nō priùs putatas vites haberent, quàm cuculus canere cœpisset. Horatius:

-----*Magna compellans voce cucullum.*

Græcè κόκκυξ à voce dicitur, vt appareat veteres Græcos ypsilon per u, eo more, quo nos Latini facimus, pronunciasse. Recentiores Grammatici Cuculos dici hos homines putant à natura auis, quæ in alienum nidum, maximè Hypolaidis, quam ipsi Curucam vocant, oua sua transfert. Sed hac ratione non cuculi, sed curucę dici debuissent; cùm non ipse in alienum, sed alij in suum nidum congerant: vnde & adulterium dictum, quasi *ad alterius torū*. Hactenus Alciat. Ait itaq; Cuculi nomen abusiuè in eos esse traductum, quorum impudicæ sunt vxores; cùm ij contrà cuculi potius vocari debeāt, qui alienas vxores adulterāt, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua in nidis alienis oua ponere soleat. Latius hęc prosequitur autor Adagiorum, in Prouerb *Cuculus.* &, *Herniosi in cāpum.* ibiq; citat Plinium & Hesiodum, à quibus hæc sumpta sunt. Addit insuper: Quin arbitror in conuicio cuculi, allusum ad vocem cubādi. Aristoteles lib. 6. de nat. anim. cap. 7. sic ait: Pullos cuculi nemo ait se vidisse; parit tamen, verùm non in nido, quē ipse fecerit: sed interdum in nidis minorū auium, & oua, quæ aliena reperit, edit. Maximè verò nidos palumbium petit, quorum & ipsorum oua esu absumens sua relinquit. Multa quoq; de cuculo repetit lib. 9. cap. 29. per totum. Nicolai Leoniceni circumferuntur problemata naturaliū, in quorum 28. sic inquit: Cur cuculus auis in alienis (vt aiunt) semper parit nidis? An quia natura duce animātium nonnulla pro sui custodia, multa callidè & prudenter facere videntur? Quamobrem rationis non omnino expertia esse bruta pleriq; philosophorum contenderunt. Timiditatis igitur suæ conscius cuculus, vtpote qui à minimis quibusq; vellicetur auiculis, ita non fore tutam generi suo stirpem ratus, ni fefellerit, nullum facit nidum, sed ad alios deuolat, vbi adulterato fœta nixu pro suo alienum & subdititium educat cuculum. Vide Plinium lib. 18. cap. 26. Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 25.

Cuculi mos. *Cur cuculus in nidis alienis pariat oua.*

RVRICOLAS &c.] Solent, inquit Porphyrio, læuia rustici (alij *leuiā* legunt) circa viam arbusta vindemiantes à viatoribus cuculi appellari: tum illi prouocati, tantā verborum amaritudinem in eos effundūt, vt viatores illis cedant, contenti eos cuculos iterum atq; iterum appellasse. Acron hæc affert: Hoc autem ipsa re nouimus, quemadmodum viatores, quos in itinere per agros cōspexerint vindemiatores, conuicijs agitare gaudeant, illiq; ita responderē, vt cuculum eum appellent, quasi pigrū, ignauum scilicet ac nihili hominem. Sed hoc parum est, aliter hodie res agitur, calumnijs vehementioribus obstrepitur: Viatores enim eos nunc Pulterones, nunc Cornutos, nunc aliis atq; aliis conuicijs incessunt. Illi contrà, siue ciuis, siue magistratus, siue rex ipse occentare cœperit, omne opprobrii genus regerunt, retectisq; posterioribus turpissima quæque minitantur: quamuis id impunè toto agro Campano Neapolitanoq; tempore vindemiæ licere audio, nempe ne quid libertatis Libero detrahatur.

Cuculi qui sint.

Cucullos] Dicitur etiam cuculus, idque frequentius. Martialis:

Quamuis permultos cuculus cantauerit annos.

Cuculus & cucullus.

Aliàs

Aliàs cucullus significat tegumentum capitis, Iuuenal. Sat. 3.

Contentusq; illic veneto, duroq; cucullo.

Hinc Bardocucullus. Item inuolucrum chartaceum, quo institores & propolę pulueres & aromata condunt, Germanis *Scharnuzel.* Martial.

------ *Vel thuris, piperisq; cucullus.*

Cuculus veris signum. *Vere nouo cãtat*] vnde & pro verni temporis symbolo ponitur Cucullus, id quod imperitæ etiam plebeculæ innotuit. Vnde illud de cuculi natura:

Frigore digredior, redeunte calore reuertor:
Desero quod peperi, hoc tamen educat altera mater.
Quid tibi vis aliud dicam? me vox mea prodit.

Sic Hesiodus: (ετ:
ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοισι
Vt cantum audieris quem reddit ab illice coccyx.

Tunc enim exultare homines dicit, quia eo nuncio verum veris aduentum intelligant. Pistoterus apud Aristophanem, Auibus, vbi Cuculum Ægyptijs imperasse dicit, tam eos ait quàm Phœnices ad cantum huius auiculæ, tanquam ad imperium, triticum & hordeum demetere solitos: tempestiuior enim apud eos messis, quàm in Græcia & in Italia fit. *Cantus coccygis.* *Cantus* porrò *coccygis*, prouerbij speciem habet, de ijs, qui semper eadem ingerunt: quod auis hæc eãdem vocem sæpius reiteret.

Quo tempore vites, &c.] Illud est, quod Plinius ait, probro solere obijci vindemiatoribus, si cuculus eos deprehendisset vitẽ putantes. & Horat. 1. Sermon.

Tum Prænestinus salso multumq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui sæpè viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

Cum loco Horatiano & Pliniano coniungo illud Ausonij consentaneũ, in Mosella:

--- *Inde viator*
Riparũ subiecta terens, hinc nauita labens,
Probra canunt seris cultoribus. ----

Iners. *Notatur iners*] ignauus, otiosus, qui nihil laboris vel artis facit. Virg. eclog. 1.

Libertas quæ sera, tamen respexit inertem.

Agricolæ [illegible] cuculi. *Fert oua in nidos alienos*] Agricolæ, inquit Sanctius, non vocantur cuculi, propterea quod cuculi naturam imitentur, sed quod domi habeant cuculum, id est, adulterum. Quare sic ille verba explicat & ordinat: *Cuculus fert oua in nidos alienos, qualiter ille*, id est adulter, *cui vxor*, scilicet aliena, *prodit thalamum*, scilicet mariti, *adulterio*, id est, adulterando. Ego verò existimo, Alciatum, respexisse ad prouerbium ex Aristophane petitum, κόκκυ· ψωλοὶ πεδίονδε Coccu, *hermosi in campum.* obiter taxans Ægyptios, apud quos plerique sunt execti; & hos ad agricolationem vocat. Hinc quoq; hæc vox *coccu*, occinitur ijs maritis, quibus, dum fundi vxorij ignauos se præbent colonos, vicaria opera strenui & magis assidui cultoris succedit. Quo spectat perfacetum illud Epigramma, quod ex venerandę vetustatis monumentis descriptum Martiali restituit Hadrian. Iunius lib. 5. Animaduers. cap. 17. id Martialis esse vel Iouem lapidem iurare paratus. Id verò sic se habet:

Milo domi nõ est: peregrè at Milone profecto,
Arua vacãt; vxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur vxor lactitet, edã:
Quo fodiatur ager nõ habet; vxor habet.

Thalamum prodit] coniugium, seu lectum coniugalem deserit, decipit, lędit: Sic dicimus prodere coniugium, prodere fidẽ, *Prodere fidem.* prodere officium, pro, iureiurando non stare. Salust. in Catil. Ea sæpe ante hæc fidem prodiderat. Cicero 4. Academ. Qui statuit omnem cruciatum perferre potiùs, quàm aut officium prodat, aut fidem.

QVID sibi velit Emblema hoc, satis ex dictis clarum arbitror: siquidem cuculi nomen abusiuè in eos traductum est, quorum impudicę sunt vxores: cum ij contra cuculi potiùs vocari debeant, qui vxores alienas adulterant, spectato mirum auis ingenio, quæ sua oua in nidis alienis ponere soleat. Quo etiam significato vtitur Plautus Asinar. IV. *Cuculi q[ui]*

At etiam cubat cuculus: surge amator, i domum.

Et paulò post ibidem:

Cano capite te cuculum vxor ex lustris domum rapit.

Hos tales Italicæ linguę procacitas etiam Hircos vel capros nominat, inuento non adeo nouo, vt nullam sapiat antiquitatem: erat enim caper apud veteres hieroglyphicum eius, qui vxorem haberet adulteram. Atque insuper illud adagium ferebatur in spurios, si de patre quispiam querịtaret, vt responderent, τῆς μητέρος ὡς αἶξ. *Matris quippe vt capra.* Nam caprarum natura in- *Hirci qui sint, & quare sic dicti.*

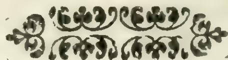
ſtabilis, lubrica, atque mobilis admodum eſt, quare hœdus in caprilibus à matre tantùm dignoſci poteſt. Quod verò ſunt non illiterati viri, qui dicterium inde ſumptum putant, quod hirci ſuas fœmellas iniri ab alio facilè patiuntur, etiamſi coram ſpectauerint, vt quem notat Iuuenalis, cũ dixit: *Doctus & ad calices vigilãti ſtertere naſo.* aliter traditum ab Æliano legimus (vt etiam ſupra retulimus) qui ſentire hircos riualitatis affectum teſtatur exemplo Crathis paſtoris, cuius dormientis cerebrum caper cornibus in eũ incitatis eliſerit, propterea quod deprehenſus eſſet ab eo cum capella, quam amabat, Venerea copula miſceri, de quo vide Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 32. (proh pudor; hircum quadrupedem à capro bipede honeſtate vinci.) Quod verò vulgus *Becchum* vocitet eiuſmodi notæ hominem, antiquiſſimam eſſe dictionem in Gręcorum habetur commentarijs. Apud hiſtoricos enim legere eſt, Pſãmetichum Ægypti regem Phrygiorum antiquitatem, de qua magna inter Ægyptios & Phrygas erat contentio, in Ægyptiacis pueris humano omni conſortio inhibito educatis, eo argumento deprehendiſſe, quòd ex ſuapte natura *Bech,* pronunciarent, quæ vox propriè caprarum & hircorum eſt, eoq; vocabulo Phryges panem appellarent. Roſtrum verò auium pleriſq; nunc Italię locis *Beccho* nũcupatur; quod non neſciuit Suetonius, agens de A. Vitellio, cui Toloſę nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id explicat gallinacei roſtrũ. Et *Becchare,* paſſim pro mordendo decerpere dicitur. Quaſi verò fuerint primitus homines à capris enutriti, naturaq; ipſa vocem enũciare docuerit, quę ad alimoniam magis neceſſaria videretur, id honoris Phrygib. adiudicatum, vt antiquiſſimi omniũ haberentur: quaq; ratione balantes oues, & latrantes canes nos appellamus, eadem illi becchos hircos vocauere. Nec ſufficit petulanti plebeculę illos becchos appellaſſe, niſi eoſdẽ probroſo etiam ignominioſi epitheti conuicio proſcinderent, & *becchos cornutos*, ſeu cornigeros indigetarẽt, monſtroſiſq; cornuũ ſignis oſtẽſis, ipſas voces exaſperarent. Sic Andronicus Imperator Conſtantinopolitanus, luxu & libidine perditus vir, cornua ceruorum, quos venatus erat, inſignia, & rari aliquid habẽtia in porticibus fori ſuſpendebat, ſpecie quidem oſtentandæ magnitudinis ferarum, quas cepiſſet, cùm reuera ciuitatis mores, & vxorum, quas ipſi corrumpebat, laſciuiam notaret; vt prodidit Nicetas lib. 2. de Imperio Andronici Comnen. Inuenio pręterea vxoris adulterio infamem. *Cucurbitam* dici; nam in legibus Longobardicis *Corbita,* pro ſtupro vel infamia vſurpatur. Hinc verbum Cucurbitare, quod dicitur de vaſallo, qui vxorem domini adulterat, vel ſaltem ad illud crimen ſolicitat. Sed ne illi hominum generi, quos vnquam Sol vidit miſerrimo, ſim acerbior, neue iam antè ſatis afflictis iſtis. Bonis hominibus commentatione hac mea afflictionem addere videar, his dimiſſis ad cuculos redeo. Scio enim nomen cuculi alio quoq; accipi ſenſu, vt pro inepto homine, rerumque imperito, vt apud Lycophronem Aiax κόκκυξ appellatur; ſicuti Meleager Glauconis filius *inſulſus cuculus*, κόκκυξ ἠλίθιος, apud Platonem Comicum. Et nos quoque hodie ſtolidis & ineptis voce *Cuccu,* inſultamus: quod (vt ego quidem reor) traductum eſt à luſu puerili, qui à Polluce dicitur Apodidraſcinda, Germanis, *Guggebergen.* vbi obſtructis vnus ex caterua oculis, cæteri in latebras ſeſe abdũt, quos dum ille veſtigat, ipſi ſubinde emiſſa voce *Cuccu,* ſigna dant, & quærentem quaſi imprudentiæ arguunt, quod proditos nequeat inuenire. Nunc ad veſpertiliones.

Becchus vnde dictus.

Becchi cornuti cõuicium probroſũ.

Cucurbita quis dicatur.

Cuculus pro inepto

Veſper-

Vespertilio.

EMBLEMA LXI.

ASSVMPSISSE suum volucri ex Mineide nomen,
Socraticum auctores Chærephoonta ferunt.
Fusca viro facies, & stridens vocula, tali
Hunc hominem potuit commaculare nota.

COMMENTARII.

I. PINGE noctis tenebras, luce lunari nonnihil illustratas, in his volantem vespertilionem, auem omnibus notam, vel si mauis, murem alatum, exprime.

II. SVMPTVM videtur Emblema ex Suida in dictione χαιρεφῶν. Fuit Chærephon Atheniensis, Socratis discipulus, qui tam pertinaciter libris incubuisse fertur, vt lucubrationibus nocturnis extenuatus, maximum pallorem maciemque contraxerit, vt vulgari ioco Noctua, vel, vt alijs placet, Vespertilio sit vocitatus. Apud Aristophanem, in macilentum & pallore confectum petitur dicterium prouerbiale, οὐδὲν διοίσεις χαιρεφῶντος τῇ φύσει. *Nihil natura differs à Chærephonte.* Hic est ille Chærephon, vt ait Laertius in Socrate, cui Pythia de Socrate reddidit celebre illud oraculum: σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. id est: *Sapiens quidem Sophocles, sapientior Euripides, at mortalium omnium sapientissimus Socrates.* Philostratus in præfat. vit. Sophistarum, duos fuisse eius nomi-

Chærephō Noctua dictus.

nis tradit, quorum alter Buxeus est cognominatus (vt πυξίνος Græci nominant, qui sunt lurida cute, & texturę rarioris) quòd admodum pallidus esset; ille enim lucubratione nimia sanguine laborabat: isque est, qui cognomen habuit Noctuæ. Alter iniurius quidam homo fuit, impudentissime que momordit, qui etiam Gorgię studium taxare ausus sit. Ex quorumdam, qui non extant, commentarijs. Ælianus refert in 9. variæ hist. Philetam quendam Coum fuisse adeò macilentum, vt occasione etiam leuissima subuerti posset: qui ne à ventis tolleretur, ferreis soleis vtebatur. Id tamen figmento similius esse quis non videt ad iocandum? *Philetas.*

III. *Mineides.* *VOLVCRI ex Mineide.*] Id est, vespertilione. Mineides Thebanæ sorores, cùm Liberi patris sacrificia in contemptum raperent Mineruæ lanificio addictæ, ex improuiso, quadam vi numinis, vocibus tibiarum & tympanorum sono perterritæ, telis instrumentisq; suis in vites ac hederam repente commutatis, omnique loco feris repleto, noctu fugientes, in vespertiliones transformatæ sunt. Hinc volucrem Mineidem pro vespertilione dixit Alciatus. Quia vero tepori opportunitas me huc inuitat, nihil verebor ipsum Ouidium, fabulam hanc elegantissimis versibus, 4. libro Metamorph. exprimentem adducere, sic enim ille canit:

Finis erat dictis: & adhuc Mineia proles
Vrget opus, spernitq; Deũ, festumq; profanat:
Tympana cùm subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis, & adunco tibia cornu,
Tinnulaq; æra sonant, & olent myrrhaque
crociq;
Resq; fide maior, cœpere virescere telæ,
Inq; hederæ faciẽ pendens frondescere vestis.
Pars abit in vites, & quæ modo fila fuerũt,
Palmite mutãtur: de stamine pãpinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat vuis.
Iamq; dies exactus erat, tempusq; subibat,
Quod tu nec tenebras, nec posses dicere lucẽ,
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.
Tecta repente quati, pinguesq; ardere videntur
Lampades, & rutilis collucẽt ignibus ædes,
Falsaq; sæuarũ simulacra vlulare ferarum.
Fumida iãdudum latitant per tecta sorores,
Diuersæq; locis ignes ac lumina vitant.
Dumq; petunt tenebras, paruos membrana
per artus
Porrigitur, tenuesque includunt brachia
penna.
Nec, qua perdiderint veterẽ ratione figuram,
Scire sinũt tenebræ. non illas pluma leuauit,
Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
Conatæq; loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt, peraguntq; leui stridore querelas.
Tectaq; non siluas celebrant, lucemq; perosæ
Nocte volant, seroq; tenent à vespere nomen.

Chærephonta] Lege Chærephoonta per ω, non per ο. Additum autem est o, poeticè, nam dicendum erat Chærephonta. Est autẽ accusatiuus Græcus in a, terminatus.

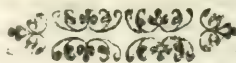
Fusca viro facies] quod esset colore subnigro, & voce stridula. Eius quidem rei caussam referre non temerè possumus ad lucernarum fuliginem, qua lucubrantes inficiuntur. Quintilian. 11. cap. 3. Et vigilandæ noctes, & fuligo lucubrationum bibenda. Dicitur etiam *fusca vox*, φαία φωνὴ, Polluci; huic opponitur canora. *Fusca vox.*

Stridens vocula] propriè. Vespertiliones enim stridere dicuntur, Græcè τρίζειν.

Commaculare nota] probro, conuicio, ignominia. Nota dicitur probrum, inquit Nonius, Lucilius lib. 30. *Nota.*

Quem scis scire tuas oẽs maculasq; notasq;
Suetonius: Varijs affectus notis. Cicero pro Rabirio: Turpitudinis notis omnibus in signis homo.

IV. *Sẽsus Emblematis.* QVANTVM conijcere licet, Emblema hoc non torquetur in pallorem, qui ex studijs contrahitur, sed in labes quasdam corporis, quæ animi vitia produnt: Qui enim oculos habent ægros, assiduisq; lucubrationibus propè iam perditos non ideò ludibrio sunt habendi; sed potius qui vespertilionis æmulati naturam, videntur aliquo modo tum vocem, tum vultum humanum exuisse in eo, quod in luce hominum versari refugiunt. Sed de his proximo Emblemate latiùs.

Aliud.

EMBLEMA LXII.

VESPERE quæ tantùm volitat, quæ lumine luſca eſt,
Quæ cùm alas geſtet, cætera muris habet;
Ad res diuerſas trahitur: mala nomina primùm
Signat, quæ latitant, iudiciumq; timent.
Inde & Philoſophos, qui dum cœleſtia quærunt,
Caligant oculis, falſaq; ſola vident.
Tandem & verſutos, cùm clam ſectentur vtrumque,
Acquirunt neutra qui ſibi parte fidem.

COMMENTARII.

I. PICTVRA eadem huc quadrat, quæ ſuperiori Emblemate fuit expreſſa, nempe Veſpertilionis.

II. *Emblematis argumentum.* CONFICTVM ex multiplici acceptione vocabuli Veſpertilionis, quod ad varias res torquere ſolent eruditi. Primò, in debitores, qui ne in iudicium pertrahantur, & æs alienum cogantur exſoluere, ad modum veſpertilionum lumen fugiunt, & in medijs noctis tenebris, & per amica ſilentia Lunæ volitant. Conuertitur etiam in tenebriones quoſdam, qui ſapientiam eã profiteri ſe fingunt, à qua ſunt alieniſſimi, ſimulant enim quod non ſunt; nec ſecus

ac volucres hæ plurimarum loco membranas in aere motāt, muribus non absimiles: ita hi naturæ aut rerum obscurarum arcana rimantur, sed irrito conatu. Denique in versipelles, & subdolos quosdam dicitur, qui nulli factioni se addicunt, sed cum vtraq; parte colludunt: qui tamen cum soleant omnibus imponere, omnibus etiam suspecti sunt & inuisi. Sed pro hoc & priori Emblemate perlege ipsius Alciati caput integrum 16. libri 9. Parerg. qui locus egregie tibi ista declarat.

III. *Vespertilio.* *VESPERE quæ tantum volitat*] Vespertilio, volucre, biforme animal, à vespere nomen trahens, quòd vesperi volitet, de quo Plin. c. 61. lib. 10. & cap. 37. lib 11. Legi alicubi tetrastichon hoc, naturam vespertilionis exprimens:

Vt quadrupes & auis volitat, discurrit, & inter
Quadrupedes non est, nec numerandus auet:
Lacte suos nutrit pullos, & non parit ouum:
Sunt alæ, dentes, labra, pedesq; duo.

Idem ipse de se sic:

Est mihi de sero deductum vespere nomen;
Ala mihi cutea est, plumaque mollis abest.
Sola auiū pario, soli vbera lacte tumescunt,
Aspecta sunt soli dentibus ora mihi.

Vel aliter:

Nec mus prorsus ego, volucris nec glorior esse,
Sola meo fœtum nutrio lacte meum.

Aduerte autem illud (*Vespere quæ tantum volitat*) referri ad primum genus hominum, quos attigimus, eorum nempè, qui infames sunt, & iudicium formidant.

Quæ lumine lusca est.] Membrum hoc refertur ad caligantes Philosophos. Luscū autem ponit pro luscioso seu luscitioso; siquidem luscus ille est, qui altero oculo captus est: qui etiam monoculus, & cocles dicitur. Martial.

Lusens.

Oculo Philænis semper altero plorat:
Quo fiat istud quæris modo? lusca est.

Lusciosi & Luscitiosi. Lusciosi verò sunt, qui ad lucernam non vident, & *μύωπες* vocantur à Græcis. Luscitiosi demum Festo sunt, qui parum vident propter vitium oculorum, quique plus vesperi vident quam meridie: quo morbo laborasse Tiberium, Dio scribit: & Suetonius eundem etiam noctu in tenebris vidisse refert. Vlpianus verò Luscitiosum dici putat, vbi homo lumine adhibito nihil videt; cui & Nonius adstipulatur, & Varro. Plautus Milite:

Mirum est, lolio victitare te, tā vili tritico.
Quid iam? Quia luscitiosus. Verbero, ædepol tu quidem
Cæcus, non luscitiosus.

Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obscurentur. Vide prouerbium, *Lolio victitant.*

Quæ cum alas.] Hæc pars ad posteriores respicit, nempè versutos & infidos, qui de se possunt, quod est apud Varron. in Agathone, profiteri:

Quid multa? factus sum vespertilio, neque
In muribus planè, neq; in volucribus sū.

Mala nomina] id est, debitores, qui non sunt soluendo. Nomina, inquit Budæus, pro debitoribus ponuntur, vel pro syngraphis pecuniam creditarum. Inde illud prouerbium apud Columellā lib. 1. c. 7. Vel optima nomina nō appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixisse verissimè fertur. id est: quamuis locupletes habeas debitores, tamen si diu ipsis iudicium non dictaueris, vsurasq; non petieris; mala tandem fieri, id est, ipsos tandem non soluendo tāto æri alieno fieri: sicq; inanem tandem persecutionem, & nomina ipsa cassa factum iri. Hæc Budæus. *Nomina pro debitoribus.*

Inde & Philosophos] Confer huc Plutarchum de placitis Philosophorum, M. Tullium de natura Deorum 2. Aristophan ἐν νεφέλαις, Lucianum passim, Iustinum Martyrem aduersus Aristotelis dogmata, & alios sanè multos, qui sapientum veterum cæcitatem stilo confoderunt. Vide sis Gratianum, c. hinc etiam, 49. dist. 1.

Caligant oculis] caliginem inducunt, obscurant. Vnde oculorum caligo.

Falsaq; sola vident] Sic fassus est Cicero 2. de natura Deor. se facilius quid falsum sit, videre, quàm verum agnoscere.

Tandem & versutos.] hoc est, ἀλλοπροσάλλους, qui tanquam bestiæ generis communis vel epicœni oberrant, desultoria leuitate infames, infidi, veteratores, Vertumno, Proteo, aut Empusa mutabiliores, quos neque vt prehendas, neque vt mittas, scias. Versutos Nonius vocat ad malitiam callidos, vt de Catilina Cicero pro Cęlio: Versare suam naturam, & tegere ad tempus, atq; huc & illuc torquere & flectere. Idem Cicero 3. de nat. Deor. Versutos eos ap- *Versuti.*

lo, quorum mẽs celeriter versatur. Festus: Versuti dicuntur quorum mẽs crebrò, ad malitiam vertitur. Plautus Epidico:

Vorsutior es quàm rota figularis.

Ita Suidas: γιγγλύμου πολυςροφώτερος, *cardine versatilior.*

IV. QVANQVAM vespertilionis nomen ad multa traduci possit, speciatim tamen triplici hominum generi accommodat Alciatus.

1. Primò Vespertiliones ij appellantur, qui ob malam famam, vel aliquam capitis diminutionem, domi se continent, neq; in publicum prodire audent: hi quidem lucifugę à Seneca & Apuleio appellati. Vel qui ęre alieno grauati noctu tantum prodeunt, ne à creditoribus offendãtur, & in ius quoquo modo vocẽtur, vti indicat Alciatus de rerum signific. Itali de ijs dicunt, *E pipistrello*. Quod ab Æsopi notissima fabella tractum, de vespertillione, mergo, & rubo, nauticam societatem contrahentibus. Vide adagium, *Vespertilio.*

Mala nomina.

2. Deinde cõuertitur id nominis in quosdam rigidos Philosophię satellites, qui omnino cæcutiunt, dum ea quæ sunt abstrusa prorsus atq; abdita scrutantur, ac rerum cœlestium naturam inquirunt, quæ à nobis longè remotæ, neq; oculis intueri, neq; tangi manu, neq; percipi sensibus possunt: & tamen sic de his disputare ausi sunt, vt quæ asseruerunt, probata certaq; videri velint. At profectò longè secus habendum nobis est. Illi enim dum contradicendi prurigine insaniunt, dum etiam quæ falsa sunt proferunt, arctè & accuratè defendunt, aliorumq; argumenta, quanquam vera, refutant audacius, non tantùm illis elapsa veritas est, quam se quęrere simulant, sed ipsi eam, si quam tandem reperire magno studio potuerunt, vel imminuunt, vel etiam labefactant. *Similes sunt noctuæ oculis*, aiebat Bias, *qui sapientiæ inani dant operam, illius enim oculi noctu quidem vim suam habent, solè orto caligant: eodem modo eorum mens ad res vanas perspiciẽdas acutissima est ad veri aũt luminis obtusa.* hoc est: ἐοίκασι τοῖς ὄμμασι τῆς γλαυκὸς οἱ περὶ τὴς ματαίαν σοφίαν ἠσχοληκότες. καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὄψεις νυκτὸς μὲν ἐῤῥῶνται, ἡλίου δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦνται ἡ θεωρίοι, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατακίνησιν ἐξαμαυροῦνται. Facit huc Varronis illud Eudæmonibus: Postremò, nemo ęgrotus quicquam somnit, nec tam infandum quod non aliquis somniat philosophus. Socrates cùm esset omnium Philosophorum vel Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, tamẽ vt cęterorum argueret ignorantiam, dicebat se duntaxat hoc vnum scire, quod nihil sciret. Videbat enim oculatissimus ille veritatis indagator, Philosophiam illam humanã nihil in se habere certi, nihil veri: nec (vt plerique censent) doctrinam ipsam dissimulauit, vt alios refelleret, sed quadam ex parte veritatem nouit: humanam enim sapiẽtiam nullam esse fassus est, adeoque quam Philosophi scientiam profitebantur, quæ tum maximè versabatur in siderum inspectione, contempsit, derisit, abiecit.

Philosophi cæci.

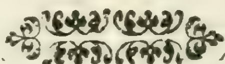
3. Postremò nomen hoc traducitur in callidos & versipelles ancipitis fidei homines, qui nec huius ordinis sunt, nec illius, cum vtroq; tamen colludunt, & plerumq; tanta dexteritate res agunt suas, vt cum vtraque parte communicandi ius habere videãtur, & vtramq; (vbi collibuerit) conuicijs proscindere: cumq; aliud temporis exiget occasio, eandem probabunt, præque altera efferent. Genus hominum certè vt versatile & infidum, sic detestandum maximè & exsecrandum. Quid enim cum illis agas, qui neq; fidem, neque mentem habent sibi constantem? Non dubium est, quin alios, cum quibus versantur, fallant, cùm sese ipsi prius fefellerint. Si enim veritatis essent aliqua tandem parte studiosi, darent operam profectò, vt societatem cum melioribus & sapientib. inirent, ijsq; adhærerent, contrarios verò fugerent, & seriò, non perfunctoriè aut oscitanter, & quasi aliud agẽtes, aduersarentur. Sed quid lucri, aut præmij deniq; consequuntur? nimirùm quod mendaces atq; impostores, quibus non creditur, etiamsi vera dixerint: sed & illud adijcitur, quòd vtriq; parti suspecti & odiosi apud omnes turpissima infamiæ labe asperguntur. Vtrinq; enim proditorum habentur loco, quibusque neutra pars ex animo fauere possit: quo fit, vt qui factionis vtriusque sibi contrariæ conuictores & asseclæ voluerint haberi, non rarò ab vtraq; conficiantur & atterãtur, vt Metius Suffetius Albanorum dux, ancipitis & dubiæ fidei homo, ruptor Albani, Romanique fęderis, cuius alio loco memini: vt fuerint in bello Italico Senenses, in quo cùm se medios,

Versipelles.

gree-

gererent in neutram partium inclinatos, se dato tandem bello a diuisis militibus confossi sunt. Vnde festiuè dixit quidam magni nominis Princeps, Senensibus idem accidisse, quod ijs solet, qui mediam domus partem incolunt, vt fumo ab inferioribus, puluere autem & strepitu vexentur ab ijs, qui supernas partes teneant. Sapienter itaque à Solone sancitum est, vt qui in ciuili discordia & populi discessione duas in partes, non vni aut alteri se adiunxisset, sed solitarius, neuterque à communi malo ciuitatis successisset, is domo, patria, fortunisq; omnibus priuaretur, & exul extorrisq; esset; quod non inflammandæ aut augendæ discordiæ, sed compescendæ potiùs, aut etiam extinguendę gratia decretum est. Idē Phauorinus Philosophus inter fratres & amicos diffidentes faciendum esse censebat, vt qui essent in medio partis vtriusq; beneuoli, si in concordia amittenda parum auctoritatis quasi amici ambigui habuissent, tum alter in alteram partem discederet, vt hac via concordiam vtriusq; instaurarent. Eo consilio Cicero actionibus in Catilinam, vult in fronte, nedum in animo inscriptum esse quibuscunque ciuibus, vt omnes apertè fateantur, quid de bello tam nefario & periculoso sentiāt. Orus Apollo, Hominem, inquit, imbecillē, καὶ προπετευόμενον, id est, leuem ac temerarium significare volentes, vespertilionem pingunt. Hæc enim auis cum pennas non habeat, volat tamen. Huc allusit Politianus in quadam epistola: Dum nec mures planè, nec aues sumus, vtrisq; tamen nos probare tentamus. Sed ad alia festinandum, si prius monuero, Hesychium dixisse, vespertilionem impurum hominem, quique in ambiguo ponat ea, quæ fidei sunt, repræsentare: Vespertilio enim vtrum ales an musculus sit, ambiguum est, cùm ipsemet in fabulis persuadeat gallo se esse murem, cato verò alitem. Volat quidem non pennis, sed membranulis innixus, neq; pluma, sed pilo, eoq; murino vestitur. Ita homines plerique volatu qualicumq; præditi, sacrosancto Baptismatis fonte tantùm abluti, apud Catholicos Christum fatentur, Petrum Ecclesiæ specificè præposuisse apud hæreticos impudenter delirant atq; pręuaricantur, apud Iudæos Christum rident, apud Mahumetanos tam Iudęos quàm Christianos incessunt. Impurissimum hominum genus, nō modò vespertilionibus perquam simile, sed cui meritò ἀπὸ τοῦ μαραίνεσθαι nomē inditum sit, abominabile id quidem & omnibus abhorrendum. Pierius lib. 25. Hieroglyph. Ex hac fæce fuit Ecebolius Constantinopolitanus Sophista, de quo Socrates libro 3. Historiæ Ecclesiast. cap. 13. & Suidas, mentionem faciunt, qui cum Imperatorum ingeniis se accommodaret, vehementer Christianum esse palliato fuco simulauerat: sub Iuliano vero Apostata tempori inseruiens truculentus Gentilis apparuit; ac rursus post Iulianum Christianus esse voluit. Etenim ante portam oratorij se ipsum pronum in terram proijciens, clamauit: Calcate me, salem insipidum. Ad hunc modum leuis & mobilis Ecebolius & ante & post Iulianum fuit. Sed hi Vertumni cui non iustam moueant iram? Ergo directò ad Iram.

Solonis lex. *Vespertilionis symbolum.* *Ecebolius Constantinopolitanus.*

Im-

Ira.

EMBLEMA LXIII.

ALCAEAM veteres caudam dixere leonis;
Qua stimulante iras concipit illi graues.
Lutea cùm surgit bilis, crudescit & atro
Felle dolor, furias excitat indomitas.

COMMENTARII.

I. LEO, horrendum animal, à venatoribus insequentibus actus, irruentium & latrantium canum turbę se opponit, cauda erecta latera flagellans, oculis, ore, ac toto corporis habitu furorem præ se ferens.

II. ID è scholiaste Apollonij Rhodij ad lib. 4. ἀλκαίη λέγεται κυρίως ἡ τοῦ λέοντος οὐρὰ, ἀπὸ δ' αὐτῆς εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι: *Alcea dicitur præcipuè leonis cauda, qua nimirum ad robur & fortitudinem excitatur.* Reliqua apud eundem requires. Impotentem & indomitum furorem significantes Ægyptij, leonem catulos cauda flagellantem pingebāt: leonem quidem ob iram, catulos verò cæsos, quoniam eorum ossa inter se collisa ignem videātur emittere. Plinius 8. lib. cap. 16. leonis irati signa colligens, ait: Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Namq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidas, clemens, blandienti similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur, incremento terga, ceu quodam incitamē-

to, flagellantur, &c. ex quibus colligere est facile, quantus sit leonis concitati furor. Ælianus 5. histor. animal. c. 39. idem quod Plinius: deq; alcæa cauda videtur idem penè quod Alciatus efferre lib. 13. cap. 14. eiusdem hist. anim. Cœlius Rhodig. lib. 13. cap. 8. Quoniam verò, inquit, Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda, stimulandoq; in prælium excitari; sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis Alcæam, ἀπὸ τοῦ δὶ αὐτῆς εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι, quod eius incitamento ad fortitudinẽ exuscitetur. Plutarchus in libello de vita Homeri, loquens de leone sic ait:

Leonis cauda cur alcæa

οὐρῇ μὲν πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
μαστίεται. hoc est:
Cauda latera & costas vtrinq; flagellat.

Est autem versiculus Homericus. Vide Orum Appollinem lib. 1. & 2. Nicolaus Leonicenus in suis quæstionibus naturalibus duas reddit causas, cur leo motet in iracundia caudam. Inquit enim: Cur leones in iracundia terga sua cauda flagellant? An quia leonum animi index est cauda? & reliqua Plinij verba. An quod iracundia, accenso circa præcordia calore prouenire dicitur? calidi autem est mouere cum omnia, tum ea magis & crebriùs, quæ mobiliora existunt, qualis sanè in animantibus omnibus est cauda. A quo non dissentit Lucretius, his versibus:

Cur leo in ira caudam moueat.

Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaq; mens, facilè efferuescit in ira;
Quo genere in primis vis est violẽta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerunq; gementes,
Nec capere irarũ fluctus in pectore possunt.

Superius verò, cum de varietate animi loqueretur, dixerat:

Est etiam calor ille animo, quẽ sumit in ira
Cùm feruescit, & ex oculis micat acrius ardor.

Alexander Aphrodiseus hanc causam reddit, quod earum anima vehementius moueatur, sit q; vltionis admodum appetens; cauda verò vtatur veluti homines manu, qua illi se plerunq; in excandescentia com plodere solent. Leo porrò, vbi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, consurgit in prælium, dicitur σκύζειν. Hesiodus in fine sui clypei:

σκύζειν quid.

Δεινὸν ὁρῶν ὄσσοισι, λέων ὣν σώματι κύρσας,
Ὅς τε μάλ' ἐνδυκέως ῥινὸν κρατεροῖς ὀνύχεσσι
Σχίσσας, ὅττι τάχιστα μελίφρονα θυμὸν ἀπηύρα,
Ἐμμενέως δ' ἄρα τοῦγε κελαινὸν πίμπλαται ἦτορ. id est:

Sæuum videns oculis, vt quando nactus leo corpus,
Quiq; alacriter admodum vnguibus sæuis pelle
Dissecta, q̃ citissimè lenẽ animum abstulit:
Alacriter adhæc furibundum cor explet.

Sed huc propiùs accedit Lucani pulchra descriptio è lib. 1. quo loco Cæsarem cum leone furibundo comparat:

Æstiferæ Libyes viso leo cominus hoste,
Sub sedit dubius totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ,
Erexitque iubas, vasto & graue murmur hiatu
Infremuit, dum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latũ subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Horatius quo loco verba facit de excandescentia, peritè dixit, Promethea insani leonis vim stomacho apposuisse nostro. Vide de leone plura huc facientia apud Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 8. sup. cit. & Pierium Valer. lib. 1. Hieroglyph.

III. *ALCÆAM veteres caudam &c.*] Testes sunt auctores iam citati, qui huius nominis causam assignãt. Callimachus etiam in musca alcæam absurdè posuit. In Lexico Comico: Non in leone solùm intelligitur alcæa, sed in equo item & boue, & id genus alijs, quæ vtuntur cauda vt adiutorio: vnde caudam Græci vocant οὐρὰ, διὰ τὸ ὀρίνειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ οὐρᾷ quia ea parte se concitent animalia, vt leo, taurus, canis.

Cauda alcæa.

Qua stimulante] qua se mouente, erigente, & quasi spinescente, lateraq; flagellante. Sic Lucan.

Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ.

Lutea cum surgit bilis.] Bilis Græcè χολὴ omnis humor est in nobis calidus siccus. Duplex primùm statuitur, naturalis vna, quæ simplici nomine bilis appellatur, estque vtilis ad alendum corpus: Alia verò est quæ recedit à naturæ mediocritate, additoque nomine vitium designante solet appellari, estq; in multiplici differentia: alia enim rubra, alia glastea, alia nigra, flaua alia, liquida, aquosa, fusca, &c. puto hic intelligi glasteam, quæ ἰσατώδης glastum colore

Bilis quid.

colore cæſio refert, eam medici faciunt acerrimam, calidiſſimam, mordaciſſimam, quæq; extremam inter bilis genera malignitatem obtineat, in ventriculo & circa ipſum gignitur à calore vehementiſſimo. Præter Galeni commentarios ea de re plura perdoctè diſputat Fernellius De functionibus & humoribus lib. 2. c. 3. & 9.

Crudeſcit.] Crudus fit, commouetur, excitatur. Sic ferè Curtius lib. 7. in initio, Recruduit ſoporatus dolor.

Atro felle] Fel, iræ folliculus, quę hominem pro ſui conditione commutare ſolet. Cicero 3. Tuſcul. Græci volunt illi quidẽ, ſed parum valent verbo, quem nos furorem, μελαγχολίαν ipſi vocant: quaſi vero atra bili ſolum mens, ac non ſæpe vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur.

Furias excitat indomitas.] Philemon Comicus,

μαινόμεθα πάντες ὁπόταν ὀργιζόμεθα.
τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐςὶ τῆς ὀργῆς πόνος.

Ira furor breuis.

Inſanimus omnes cum iraſcimur.
Ira enim difficillimè refrænatur.

Et Tuſculanarum 4. Cicero: An quicquam eſt ſimilius inſaniæ quàm ira? quàm bene Ennius iram initium dixit inſanię? & furiarum tædas ardentes dixit in Paradoxis aduerſus Clodium. Verbum Græcum θυμος, animum vehementem ſonat, de quo hic, à θύομαι, *cum impetu feror.* At nihil aliud inſania eſt, quàm ira, vel audacia nimia, aut ſine ratione pericula ſuſcipere. ὀργὴ leuius quiddam eſt, & cupiditas vlciſcẽdi, παρὰ τοῦ ὀρέγειν, *appetere, concupiſcere.* at μῆνις, grauius quid & vehementius, vbi cupiditatem factum comitatur, ita vt à μιμνήσκειν duci videatur.

Iracũdia gradus.

IV. ADMONEMVR iræ impetum cohibendum eſſe, omneſq; occaſiones deuitandas, quòd ea perturbatio ſic hominem extra ſe deijciat, vt in belluam ferociſſimã quaſi transformet. Hæc vbi ſemel erupit & laxauit fræna furori, impotens eſt, nec ſui capax: in voce rabies, in oculis, in vultu, in inceſſu; præceps fertur, non vadit: glomerat verba & abrumpit laborante ſpiritu, hiulca, interciſa, præpoſtera: ſpumat lingua vt ſolet cani venatico, tument buccæ, crepant dentes, igneſcunt lumina & fulminant, tremunt pedes, rotantur brachia, aſſultu rapitur vt ceruus traiectus glande, ſurſum deorſum curſitat, minatur, fremit, peſſundat, mactat quidquid obuium. M. Tullius 1. de Officijs: Licet ora ipſa cernere iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut metu commoti ſunt, aut voluptate nimia geſtiunt: quorum omnium vultus, voces, motus, ſtatusque mutantur. Lactantius de ira Dei, c. 5. Cùm in animum cuiuſdam incidit velut ſęua tempeſtas, tãtos excitat fluctus, vt ſtatum mẽtis immutet, ardeſcant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alterius vultum maculet nunc ſuffuſus rubor, nunc pallor albeſcens, &c. Sic Ouidius 3. de Arte:

Ira cohibenda.

Irati deſcriptio.

Pertinet ad faciẽ rabidos componere mores:
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigreſcunt ſanguine venæ,
Lumina Gorgoneo ſæuius angue micant.

Itaq; ſummè nobis elaborandum eſt in ira domanda, vel ſaltem ſic compeſcenda & continenda, ne nobis poſſit vllum adferre nocumentum: hanc enim qui vicerit, hoſtem ſe viciſſe omnium maximum & pernicioſiſſimum dicere non iniuria poteſt. Pertinet huc Tullij 3. Tuſcul. His perturbationibus, quas in vita hominum ſtultitia quaſi quaſdam immittit furias, atq; incitat, omnibus viribus, atq; ope repugnandum eſt, ſi volumus hoc quod datum eſt vitę tranquillè placideq; traducere. Quod ex Græco Menandri ſumptum videtur, qui ait:

Ζήσεις βίον κράτιςον ἂν θυμοῦ κρατῇς.
Viues beatè vacuus iracundia.

Salluſt. Iugurtha: Cupido & ira peſſimi conſultores. Quædam leguntur apud Hebræum Parœmiaſten, Prouerb. 22. Noli amicus eſſe iracundo, neq; ſtude furioſo, ne diſcas mores eius, & capias animę tuæ ſcãdalum. Idem c. 22. Graue eſt ſaxũ & oneroſum, ſed ira ſtulti grauior. Et Eccleſiaſtici 28. Certamen feſtinantium lites incẽdit; ſi ſufflaueris, quaſi ignis ardebit: ſi ex pueris, extinguetur. Ennius iram initium dixit inſaniæ: cùm pleriſque nimis illam ſequentibus finis & inſaniæ ſit & vitæ. Siquidem hæc etiam peſtis etſi ſæpe alios, ſemper tamẽ prius poſſeſſorem ſuum torquet & cruciat, vt mirer, vnde quibuſdam videri potuerit huic neſcio quid melle dulcius ineſſe. Habet fortaſſe vltio dulce aliquid efferum, inhumanum; ira nihil niſi amarũ habet. Mordicus ergo Ciceronianum illud tenendum eſt: Ira procul abſit, cum qua ni-

h. i

hil rectè fieri, nihil considerate potest. Iure laudatur Architæ Tarentini dictum, & Platonis amici sui factũ, quorum primus, dum se studijs dedito possessiones suas culpa villici destructas aspiceret, in eum versus: Sumerem, inquit, ex te debitas pœnas, nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo nõ impunem dimisit, vt Architas, sed amico commisit, vt supplicium exigeret, veritus ne se iræ impetus, quo non deceret, impelleret. Hæc, horum q; similia sfrænare iram debent, ne sequaces suos, vt solita est, in infamiam cladem q; præcipitet. Id quod Alexandro Macedoni, totius penè Oriẽtis victori, contigit, qui subita quadam ira correptus, Clytum nutricis suę filium (à quo fuerat ad Granicum amnem seruatus) interfecit; quemque prouinciæ præfecerat, conuiuio admouerat, multisq; honoribus, vt amicissimum, donauerat, impetu nescio quo inflammatus ferro traiecit. At paulò post cùm ad se redijsset, ereptum telum ex Clyti vulnere in se ipsum doloris impatiẽter vertebat, nisi suorum manibus fuisset prohibitus. Sic & Mahometes Othomanus, cum duos cucumeres in horto pubescentes foris rediens decerptos inuenisset, protinus duos iuuenes sibi chares, eleganti forma præditos (quos ad vsum nefariæ libidinis domi enutriebat) se decerpsisse negantes, traiecit gladio. Hinc non immeritò Menander:

Architas & Plato.

Ira percitus Alexander amicũ interfecit.

Mahometes Othomanus.

Ὀργὴ δὲ πολλὰ δρᾶν ἀναγκάζει κακά.
Mala perpetrare cogit ira plurima.

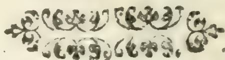
Aristoteles dicebat, perinde atq; fumus oculos & aspectum conturbat, vt neque ea nobis videndi potestas fiat, quę sũt ante pedes: ita oborta ira rationi caligo suffunditur, vt se delinquere nulla cogitatione deprehendere possit. Vnde plerumq; facta ex ira sequitur pœnitentia. Quod innuit Horatius lib. 1. Epist. dum canit:

--- -Qui non moderabitur iræ,
Infectum volet esse dolor quod suaserit & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

Sapuit Syrus ille Terentianus, qui se conijcit in angulum, edormiturus quod biberat villum: at ira minus est sui cõpos quã ebrietas. Democritus ad Lacedæmonium flagris in seruum sęuiẽtem: Desine, inquit, te seruo tuo similem ostendere. Nam seruus est qui suis cupiditatibus imperare nõ potest. Hinc Cotys Thracum Rex, natura celer ad iram, sæuusque castigator eorum, qui in ministerio deliquissent: igitur naturæ suæ morbum agnoscens, vitio materiam præripuit. Nam cum quidam ad illum detulisset vascula fragilia tenuiaq; scitè tamen & curiosè elaborata, is quidem hospiti munera dedit, cæterum vascula omnia confregit. Demirantibus cur id faceret: Ne, inquit, sæuiam in eos, qui erãt fracturi. Hoc moderationis exemplum ex *bello furiosa Thrace* (vt canit Horatius) habeto. Nostrorum temporum heri famulos suos diris, exitijs, crucibus, execrationibus furioso ore imprecatis castigant: Vnde quidem minister cũ domino ad irã & maledicta procliui pactus, ne posthac mille pestes, aut totidem cacodæmones in hominũ cœtu sibi imprecaretur, sed mille potius aureos; facilè enim tum sibi futurum, vt clam secum domini expendat voluntatem. Non ita multò post herus ira percitus, in copiosa frequentia hominum mille aureos famulo imprecatur. At hic illi rursus decem mille. Quæ res ita concitauit ad amarulentiam herum, vt iam diras, exitia, & quidquid vspiam est malarum execrationum, intonaret. Qui aderãt hinc compescendæ studio, dominum orant, ne sæuiat, neve in deteriorem parte dicta famuli interpretetur, cum nemo sit ex ijs, qui non verum esse velit, quod ille optauit. Verum vos quidem dicitis, ait, atqui alia hæc est moneta, de qua clam inter me & famulum conuenit, eam vos nõ cognoscitis. Qui plura Emblema hoc explicantia desiderat, euoluat totum Plutarchi librum de ira cohibenda, & Valer. Max. lib. 9. cap. 3.

Cotys Rex.

Facete.

In eum

In eum qui sibi damnum apparat.

EMBLEMA LXIV.

CAPRA lupum non sponte meo nunc vbere lacto,
Quod malè pastoris prouida cura iubet.
Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet:
Improbitas nullo flectitur obsequio.

COMMENTARII.

I. CAPRA vberibus lacte distentis lupi catulum lactentem lactat, & in suam perniciem hostem nutrit.

II. EX lib. I. Epigrammatum Græcorum, tit. εἰς εὐχαρίστους καὶ ἀχαρίστους, auctoris incerti, quod est huiusmodi:

Epigramma. Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω οὐκ ἐθέλουσα,
Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.
Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται.
Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται.

Capra lupũ lacto mammis inuita, sed illum
Pastoris cogit mens malè cauta mei.
Nutritus per me, tandem fera sæuiet in me:
Vertere naturam gratia nulla potest.

Lupum proprijs vberibus nutrio inuita,
Sed [ad id] me cogit pastoris imprudentia:
Qui vbi creuerit ex me, contra me rursum fera erit:
Gratia mutare naturam non potest.

Lacto lupi catulum mãmis inuita capella,
Quò me pastoris cura coegit iners.
Postquam creuerit ille ex me, malè sæuiet in me:
Naturam mutat gratia nulla malam.

Chiliadum autor sic vertit:

Lacto lupum vberibus proprijs, non sponte, sed horsum
Me demens adigit pastor, vt id faciam.
In me rursus erit fera, postquam creuerit ex me:
Natura haud vnquam vertitur officijs.

Videtur confictum hoc Epigramma ex Theocrito, apud quem eiusdem argumenti apologus.

III. *MALE pastoris prouida cura*] ποιμένος ἀφροσύνῃ.

Iubet] Permittit, finit, Græcum habet ἀναγκάζει, cogit.

Creuerit ille simul] Postquam adoleuerit. Ponitur autem simul pro vbi, vel postquã. Sic Liuius 6. Belli Punici: Qui simul in potestate vestra erunt, exemplò omnia, quæ nunc sub Carthaginensibus sunt, in ditionem tradent. *Simul.*

Mea me post vbera pascet] id est, postquam meis vberibus enutritus fuerit, me deinde ipsam pascendo absumet. Est autẽ verbum *pasco*, hoc loco neutri generis, & vesci, vel comedere significat. Sic Virgil. *Pasco.*

--- *Pascentes seruabit Tityrus hœdos.*

Aliàs quoq; actiuum est, & significat alteri cibum prębere, nutrire, vel etiam pascentem obseruare. Cicero 1. de Diuin. Qui cũ propter paupertatem sues puer pasceret.

Improbitas nullo &c.] Idem sonat penè Publianus ille mimus:

Maleuolus semper sua natura vescitur.

id est: nullo beneficio ingrati animus mutatur. Consonat quoq; cum Socratis dicto: κακοὺς ποιῶν εὖ, θρέψαι λύκους. hoc est: *Malis faciens bene, nutrit lupos.* Hispani dicunt: *Cria el cueruo, sacarte ha el ojo.* Huc refer adagia, *Lupus pilum mutat, non animum.* &, *Colubrum in sinu fouere* &, *Aries nutricationis mercedem persoluit.* Occurrit opportunè illud Theocriti Eidyll. Θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας, ὥς τυ φάγωντι. *Ale & fœtus lupi, ale canes, vt te absumant.* Sic autem Scholiastes, ἐκθρέψειεν ἄν τις καὶ λύκων ἐκγόνους καὶ κύνας, ἐπὶ τῇ λύμνῃ τῇ αὐτοῦ ὡς καὶ γὰρ τοῦτον ἰδίᾳ δόξα ἐπὶ ἀχαριστίᾳ. ἔστι δὲ τοῦτο Σωκράτους. κακοὺς ποιῶν εὖ θρέψαι κύνας.

TORQVETVR Emblema in ingratos, eosque potissimum, qui perniciem ijs adferunt, qui de se bene meriti sunt: quo genere hominum nihil peius aut deterius educere vel gignere terra potest: tantumq; id flagitium atrocitatis habet & probri, vt omnia cõuicia ingratitudinis solo nomine contineri dicãtur. Quid verò execrabilius esse potest, quàm ijs vitam adimere, aut etiam quodam torquere pacto, qui nobis viuendi causas suggessere, dederuntq; operam, vt quod sumus, essemus? C. Toranius ingratissimus filius, trium virum partes secutus, proscripti patris sui, prætorij & ornati viri, latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex tamẽ pater de filij vita magis, quàm de sua sollicitus, petijt, an incolumis filius esset, & an imperatoribus satisfaceret. At ipse est, qui te nobis prodidit, inquit vnus è militibus: continuoque pectus eius gladio traiecit. Indigna quidem mors, sed auctore cędis miserior. Idem penè de Villio Annali narratur, qui cùm proscriptus ad clientẽ suum confugisset, sceleratus filius militibus occidendum patrem se præsente obiecit, bis parricida, vt qui consilio priùs, deinde spectaculo tam crudeli & impio ei vitam ademerit, à quo vitam acceperat. Dignũ quoque quod memoretur ingratitudinis exemplum est militis cuiusdam Philippi Macedonum regis: is fortè naufragio exutus omnibus, vix etiamnum spiritum ducens errabat, consilij inops. Eum conspicatus Macedo quidã benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuum in villam suam perducit, fouet accuratè, lectulo quoq; cedit, nec patitur quidquam ab eo frustra desiderari. Postremò digredientem viatico etiam instruit, submurmurantem identidem: Nõ sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorem meũ adire. Venit ille ad Philippum, miseriã suam exponit, sed hospitis benignitatem reticet: nec satis; Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. At is non alius erat, quam ille ipse hospes. Qui tam inhumaniter omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec valens tam insignem sæuitiam decoquere, improbissimo homini beneficium rarę fortunæ inustinxta rabie

IV. *Ingrati.*

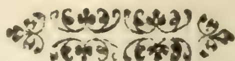
Ingratitudinis exẽplum.

rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino. Missos facio quàm plurimos alios ingratitudine notatos, qui nobis interdum occurrunt in historicorum monumẽtis, ne nimium hic hæream. Tantùm adijcio, quod scribunt auctores grauissimi, ingratitudinem sceleris atrocissimi loco esse positam, adeò vt tanto crimini non sit vlla pœna legibus cõstituta, quòd (sicuti sapienter arbitrantur) maius sit quàm vt ab hominibus vindicari possit, ideoque ad vltionem diuinam remitti. Nam si omnium virtutum mater gratitudo, quoniam ex huius fontibus profluat in parentes pietas, in patriã charitas, in Deũ religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros veneratio: certè colligendũ, quod ad Atticum Cicero scribit, ingratis omnia inesse vitia. Hĩc opinor factum, vt natura ipsa ad id nos prouehente, ingratos nemo non Vatiniano prosequatur odio: siq; facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoq; tempore vltum eat, veluti sint tum beneficentiæ, tum tenuiorum omnium communes hostes. Vnde legimus apud Xenophontem, in Persarum moribus & statutis hoc esse positum, vt maximè ingratitudinis notam insectentur. Quem enim cognouerint posse gratiam referre, nec refert, in hunc seuerissimè animaduertunt: quippè qui arbitrentur eos, qui sunt ingrati, & Deos negligere, & parentes, & patriam, & amicos. Ingratitudinem verò, ait, potissimùm impudentia sequitur, quæ ad omnem turpitudinem maxima est dux. Sanè vt hoc quasi per transennam adijciã, pulcherrimas ingenij sui penè diuini dotes multum obscurauit Aristoteles, ἡμίονος dictus ab Athenæo, quòd animo in prę ceptorem Platonem fuerit ingrato; quanquam tamen alicubi dissimulet in suis disputationibus: ex quibus oculati homines facilè conijciunt, quid animi habuerit ille in doctorem, cui debebat omnia lubens referre accepta. Quapropter nõ immeritò et ab ipso Platone mulus vocabatur, quod mulus, cum saturatus est lactæ materno, calcibus petat matrem. Ab hac ingratitudinis peste miserè exercitus fuit Romanæ facundiæ parens Cicero, qui à popilio, quẽ capitis reum defenderat, è viuis sublatus fuit. Tullia quoq; Tarquinij filia, currum super faciem mortui parentis duxit, equis etiam immanitatem refugientibus; vt canit Ouidius lib. 6. Fastor. Scribit Trogus, Thessalonicen ab Antipatro filio interfectam, quod Alexandro fratri magis quam sibi faueret; quum tamen illa vitam per vbera materna deprecaretur. His hominum portentis iure adiungo Neronem, alteram humani generis facem, vt eum Plinius vocat: Is matrem Agrippinam varijs modis perdere tentauit: primò veneno, sed cum sẽtiret eam antidotis pręmunitam, nauem solutilem, cuius ruina periret, commentus est, simulataque amicitia Baias euocauit. Quam nando euasisse vt comperit, inops consilij eam interfici iussit, quam prius stupro contaminauerat. Ea perempta procurrens nudam est cõtemplatus, nec verbo temperauit flagitiosiore: οὐκ ᾔδειν, ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. *nesciui* inquit. *mihi eße matrem adeo venustam*. Propter hæc & alia nefanda flagitia puto irroborasse opinionem illorum, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumq; Antichristum. Alij vero putarunt, nec occisum quidem, sed subtractum, & viuum occultari in ætatis vigore, qua fuit, cùm crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur, & restituatur in regnum. Sed hæc vt Ialemo frigidiora, & quæ vel ipsas thermas Neronianas possint refrigerare (vt Martialis abutar versiculo) meritò irridet August. lib. 20. de Ciuit. Dei. Confer huc, si vacat, pulcherrimum Socratis monitum ad filium Lamproclem, matri Xantippę contumeliosum, ex 2. ἀπομνημον. Xenophontis, & quædam Ælian. De varia historia exempla, ex lib. 3. c. vlt. De ijs qui ab ingrata patria malè plexi sunt, & iniustè damnati. Nihil enim video aptiùs huic loco illustrando.

Aristoteles ingratus.

Crudelitas Tulliæ.

Neronis parricidium.

Fatuitas.

EMBLEMA LXV.

MIRARIS nostro quòd carmine diceris Otus,
Sit vetus à proauis cùm tibi nomen Otho.
Aurita est, similes & habet ceu noctua plumas,
Saltantemq; auceps mancipat aptus auem.
Hinc fatuos, captu & faciles, nos dicimus Otos:
Hoc tibi conueniens tu quoque nomen habe.

COMMENTARII.

I. STVLTVS aurito bardocucullo tectus, auem otida sequitur, quam manibus prehendere satagit. Est autem Otis (vt refert Plinius lib. 10. cap. 23.) auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus; vnde & nomen illi. Quidam Latini Asionem vocant; imitatrix aliàs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter, vt noctuæ, intenta in aliquo circumeunte altero. *Otis.*

II. IOCATVR Alciatus in quendam Othonem, vocando eum Otum, id est, stultum, ob vocabuli similitudinem. Porrò de Oto sic scribit Aristoteles lib. 8. de natura anim. cap. 12. Otus noctuæ similis est, pinnulis circiter aures eminentibus præditus; *Otus quid*

vnde

vnde nomen accepit, quaſi auritum dicas. Nonnulli vlulam eum appellant, alij aſionem. Blatero hic eſt,& hallucinator,& planipes,ſaltantes enim imitatur. Capitur intentus in altero aucupe,altero circumeunte,vt noctua.Athenæus lib.9. Dipnoſoph. cap.14.cum ferè ea,quæ iam ex Ariſtotele citauimus,diſputauerit,ſubdit:Vnde effectum eſt, vt qui facilè decipiuntur, Comici ex re ipſa Otos vocauerint. Cœlius Rhodig.lib.3.cap.29. Ab auribus, inquit, quæ Græcè ὦτα dicuntur, corriuatur Otus, veluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus. Vlulam nonnulli interpretantur, alij aſionē, Scitum eſt, quod ſcribit Ælius Dionyſius:Auis hęc, inquit, laudata, & ſaltans capitur veluti nycticorax:vnde Otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ vanitatem affectantes,id eſt,κενοδόξους.Hæc Cœlius. Vtitur autem in hoc Epigrammate Alciatus quodam ridiculi genere,de quo meminit Quintilianus lib.6.cap.de riſu,his verbis: Fiunt & detracta & adiecta aſpiratione,& binis coniunctis verbis.&c. Fit enim interdum, vt ij,qui nobilitatem affectant, nomine leuiter immutato vel detorto, dignam ſtoliditatis appellationem ſortiātur.

III. *Otus & Otis aues diuerſæ.* *DICERIS Otus*] ſeu potiùs Otis. Licet etiam Hiſpani Otin & Otum nomine diſtinguant, vt teſtatur Sanctius,tamen hæc nomina ſæpe confunduntur, vt hic apparet; aues ſunt tamen diuerſæ.

Aurita eſt, ſimiles &c.] Vide Plinium lib.10.cap.23.Ariſtot.8. de nat. anim.cap. 12.Athenæum Dipnoſoph.9.cap.14.Cœl. Rhodig. lib. 3 cap. 29.

Auceps aptus] doctus aucupandi.

Mancipare. *Mancipat*] Manu capit, propriam efficit,& vſu capit.Mancipare verbum eſt Iuriſconſultorum. Horat.2.Epiſtol.

Quædā (ſi credis conſultis) mancipat vſus.

Mancipium. Hinc emancipare,quod eſt manumittere, liberare,Et mancipium,homo vel iumentum,quod manu capitur,ſiue mancupi emptione acquiritur.Eſt autem mancupi emptio,quæ ſolennitate quadam fiebat,adhi- *Mancipatio.* bitis non minus quinque teſtibus Romanis ciuibus puberibus,& alio eiuſmodi cōditionis,qui libram æneam teneret. Emptorita dicebat: Hoc ego ex iure Quiritum meum eſſe aio,hoc quod emptum eſt hoc ære, æneaque libra.deinde libram ære percutiebat,idq;ęs dabat ei,à quo rem emptam accipiebat: & hæc mancipatio vocabatur.

Auem] Otidem.

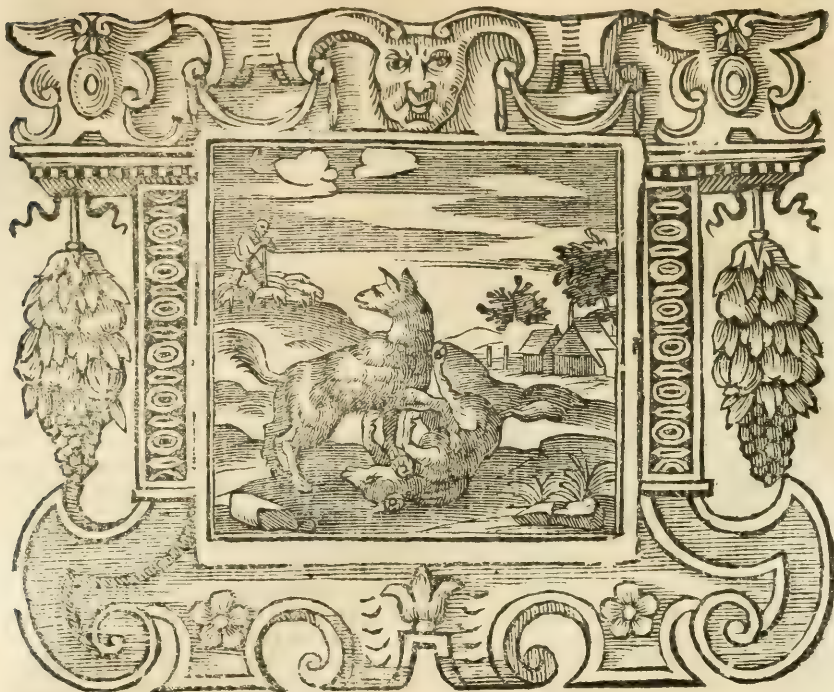
Captu & faciles] qui facilè decipiūtur, & circumueniuntur, fatui. Italicè, *chi non hanno punto di ſale in zucca.*

Hoc tibi conueniens.] Quaſi diceret: Tu te Othum iactas, vt qui originem trahas ab Othone Imperatore magno, cùm ingenio ſis ad vanitatem compoſito,ad aucupandam gloriolam pronus: ego verò te Otum ab Otide aue dixerim, quòd vti ea geſticulabunda, & ad ſuas laudes aſſultans facilè capitur, ſic tu ineptus & glorioſulus conueniens tuis nomen moribus inditum habes.

HOC dictum eſt in quępiam temerarium,gloriabūdum, & plus quàm par eſt, auitæ nobilitatis iactatorem, quem Othonem appellat, ab Otide aue fatua & geſticulatrice,captuque facili, quam Ariſtoteles noctuæ ſimilem, & circa aures alarum quādam ſimilitudinem habere tradit.Prouerbialiter enim ὠτοὶ dicuntur, qui in re qualibet facilè decipiuntur, ac illi maximè, qui verbis ſeſe protelari faciliimè ſinunt;cuilibet ſine delectu & prudētia dextram,quod aiunt,inijcientes, vt ex Euſtathio Homeri ſcholiaſte didicimus. Otos dici gloriæ vanitatem affectātes,id eſt, κενοδόξους, quidam eruditi homines adnotarunt. Vide prouerb. *Aues quæris.* Noto præterea hoc loco eos, qui vt priſcæ nobilitatis exiſtimationem ſibi cōcilient,genus ſuum ab ipſa arca Noe, ne dicam à turre Babylonica, aut primo rerum chao deriuant,idq; armis gentilicijs neſcio quibus, planè ridiculis, probare contendunt:vnde nihil mirum,ſi deinde Oti,aut etiam ex re nata gigantum fraterculi habeantur, vt qui in tanta omnium rerum viciſſitudine hanc generis gloriam ſuperſtitiosè affectent. IV. *Otho ab Otide.* *ὠτοὶ qui.* *Thraſones.*

Obliuio paupertatis parens.

EMBLEMA LXVI.

CVM lupus esuriens mandit ceruarius escam,
Præq; fame captum deuorat hinnuleum,
Respiciat si fortè aliò, vel lumina vertat,
Præsentem oblitus quem tenet vngue cibum;
Quæritat incertam (tanta est obliuio) prædam.
Qui sua neglexit, stultè aliena petit.

COMMENTARII.

I. *Lupus ceruarius.* LVPVS ceruarius, sic dictus, quod ex cerua & lupo, vel ex lupa & ceruo gignatur, animal mistum, pingitur prædam vnguibus tenens, sed respiciens ad gregem sub pastoris custodia pascentem; præsentis oblitus futuro inhiat. Quod si placet lyncem appingere, quæ etiã est ex genere luporum ceruariorum, per me licet: est autem animal vario colore, & maculoso tergore, acutissimi visus, mammas habet in pectore. *Lynx.*

II. CARMINIS huius sententia similis est huic, quæ ex Menandro citatur:

ἀφεὶς τὰ φανερά, μὴ δίωκε τ' ἀφανῆ.

Aperta linquens, persequi noli abdita.

Ceruarij natura. Plinius lib. 8 cap. 22. Sunt, inquit, in eo genere, qui ceruarij vocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni arena spectari [illegible] dimus,

dimus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiūt, digressumq; quærere aliud. Solinus hoc explicatiùs dixit, cap. 18. polyhistor. Coeunt, inquit, lupi toto anno non amplius dies duodecim. Vescuntur in fame terra. At hi, quos ceruarios dicimus, quamuis post lōga ieiunia repertas ægrè carnes mā dere cœperint, vbi quid casu respiciunt, obliuiscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam dereliquerunt satietatem. Meminit quoq; huius rei D. Hieronymus in epistola ad Chrysogonum monachum, his verbis: Verùm tu quod natura lynces insitum habēt, vt post tergum respicientes, non meminerint priorum, & mens perdat, quod oculi videre desierint: Ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, vt illam epistolam, quā in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parua litura, sed imis, quod aiunt, ceris eraseris. Et illæ quidem, quas diximus, feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidum ceruos animal comprehendunt, currentemq; frustra prædam, dum hostem suum secum vehit, rabido desuper ore dilaniant; & tamdiu meminere prædandi, quamdiu venter vacuus, sic cum fame guttur exasperat: vbi verò sanguine pasta feritas viscera distenta compleuerit, cum saturitate succedit obliuio, tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam reuocauerit esuries. Tu necdū satiatus è nobis, cur finem iungis exordio? cur amittis antequam teneas? Hæc ille.

III. *LVPVS ceruarius*] Lynx.

Mandit] mandere incipit.

Hinnulus. *Hinnuleum*] Hinnulus seu hinnuleus, est ceruorum, caprarum, damarum, & similium fœtus; Horatius 1. Carm. Ode 23.

Vitas hinnuleo me similis Chloe.

Inuenio etiam hinnulum dici piscē, quem aliàs galeum læuem dicunt, Romani *pesce colombo*. Dicuntur etiam hinnuli fętus ex equa & asina geniti, quibusdam burdones vocati.

Quem tenet vngue] Aliquę editiones habēt, *tenet ore*; at magis arridet *vngue*, quod habet Rouilliana.

Incertam prædam] Quam nondum arripuit, nec de arripienda securus est.

Qui sua neglexit, &c.] Non videtur incommodum, si apponam lepidum & facile Thomæ Mori tetrasticon, huic Emblemati conuenientissimo:

Os canis implet anas: alium capturus hiabat:
Non capit, at quē iam ceperat, ore fugit:
Sic miser in terra, dum rē captas alienam,
Sæpius & meritò perdis, auare, tuam.

Glossographi Accursij aiunt, eum, qui hora vna eademque duos sectatur lepores, quandoq; vtroque carere.

QVOD de lupo ceruario dictum est, idem sæpe contingit ambitiosis & auaris, qui spe honoris amplioris, aut commodi, in quo sit vberior quęstus, neglecta præsenti forte venantur aliam. Fit tamen sæpenumerò, vt vtraq; frustrentur. Hinc Sophocles in Thyeste: IV. *Auari & ambitiosi.*

----- τῶν ἀμηχάνων δ᾽ ἔρως
πολλοὺς ἔθηκε τοῦ παρόντος ἀμπλακεῖν:

id est:

Impossibilium cupido
Multos fecit re præsente frustrari.

Id quidem exemplis quàm plurimis confirmari posset, sed vnum ex Iustino subijciam. Pyrrhus Epirotarum Rex, in amplissimo imperij fastigio collocatus, iam nec eo contentus, Græciæ, Asiæq; regna meditabatur: neq; illi maior ex imperio quàm ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, quà tulisset impetum, sustinere valuit. Sed vt ad regna deuincenda inuictus habebatur, ita victis acquisitisque celeriter carebat; tanto meliùs studebat acquirere imperia quàm retinere. Quam ob caussā collatus est ab Antigono, lusori imperito, qui cùm multa & feliciter iaciat, ijs tamē vtendi modum negligat, Plutarcho teste. Fruendum est itaq; rebus præsentibus, & rectè agendo speranda meliora. Est enim animi valdè pusilli & angusti, inopiam metuere plus quàm par est, ideoque ijs, quæ adsunt, non frui, & alienis anxius inhiare magnæ stoliditatis argumentum. Ferè enim fit, vt iuxta prouerb. *Duos insequens lepores neutrum capiat*: cuique illud conueniat: *Pyrrhus Epirota.*

δυοῖν ἐπιθυμήσας οὐδετέρου ἔτυχες.
Ambo concupiscens neutrum assecutus es.

Pulcher locus apud Procopium 2. De bello Gothico: refert enim Bellisarium initio belli scripsisse ad Theudebertum Francorum Regem (qui cum eo manus cōseruit) Satius est securè sua vt quisque possideat tenere, quàm dum aliena nimium appetit, de suis rebus periclitari. Huic bellè conuenit *Procopij locus.*

uenit quod Seneca refert epist. 73. Solebat Attalus hac imagine vti: Vidisti aliquando canem à domino frusta panis aut carnis aperto ore captantem? quicquid excepit, protinus integrum deuorat, & semper ad spem futuri hiat. Idem nobis euenit, quicquid expectantibus fortuna proijcit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad alterius rapinam erecti & attenti. Hoc sapienti non euenit, plenus est: etiam si quid euenit, securè excipit. Huc refer Adag. Præsentem mulge, quid fugientem insequeris? Multæ sunt huic affines sententię, vt apud Hesiodum:

Cupidorũ mos.

Νήπιος, ὃς τὰ ἕτοιμα λιπὼν, ἀνέτοιμα διώκει.

Stultus, qui non prompta sequens, iam prompta relinquit.

Sallustius in Catilinario, quo loco verba facit de legatis Allobrogum, pertractis ad societatem nefarij belli, de euentu tamen anxiè dubitãtib. in incerto habuere, quidnam consilij caparent. In altera parte erat æs alienum, studium belli, magna merces in spe victoriæ: in altera maiores opes, tuta consilia, pro incerta spe certa præmia. Sed & Pseudolus seruus apud Plautum sic secum loquitur: *Certa amittimus dum incerta petimus, atq; hoc euenit in labore, atque in dolore, vt mors obrepat interim.* Iustinianus l. nemo. C. de assessorib. Festinans ad duo diuersa neutrum bene peragit, ne cũ in vtrumq; festinat, neutrum perficiat. Et Satyra Iuuenalis:

Pectora nostra duas non admittẽtia curas.

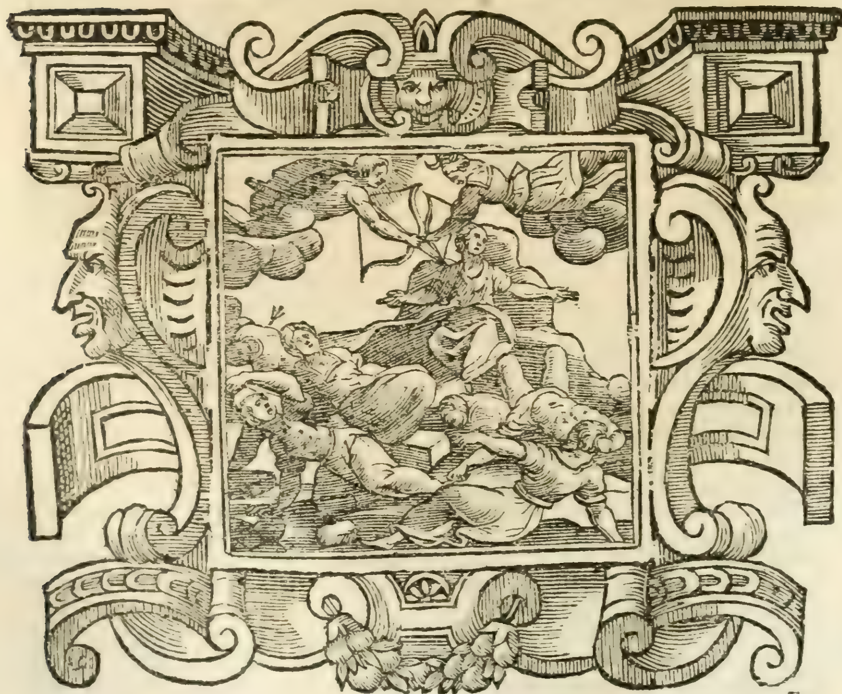
Ridetur adolescens luxu perditus apud Persium, Satyra 3. his verbis:

---Duplici in diuersum scinderis hamo:
Vdum & molle lutum est.

Hæc dum colligo, penè mihi quoq; ad vlteriora progrediendi surrepsit obliuio.

Superbia.

EMBLEMA LXVII.

En

EN statuæ statua, & ductum de marmore marmor,
Se conferre Deis ausa procax Niobe.
Est vitium muliebre superbia, & arguit oris
Duritiem, ac sensus, qualis inest lapidi.

COMMENTARII.

I. APOLLO cũ sorore Diana è sublimi sagittas in liberos Niobes iaculatur, quorum ille filios, hæc filias ferit ac prosternit: Niobe verò mater flebilis & mœsta scopulo assidet, in quem tãdem verti videtur. Ad picturam exprimendam nonnihil confert Pausanias in Atticis, qui Nioben in marmor conuersam etiamnum lacrymas emittere in Sipylo affirmat, seq; aliquando illud, vt videret accessisse dicit his verbis: Ad theatri verticem ex medijs saxis spelunca in arcem subijt, imposito tripode, in quo Apollo & Diana sunt Niobes filios necantes. Nioben ego quoque vt viderem Sipylum montem conscendi. Sed vbi propè accesseris, videas saxum & rupẽ præcipitem, nullam prorsus effigiem præferentem, nec mœrorem. Quod si procul abscedas, intueri videaris flentem & mœsto vultu mulierem. Quod etiam Ouidius 6. Metamorph. fabulam elegãtissimè narrans, & de saxo sic loquens, innuit: *Niobe saxea.*

Flet tamen, & validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiamnum marmora manant,

II. EMBLEMA hoc ex Iuuenalis Satyra 6. potissimùm sumptum esse censemus, vbi ille Niobes fabulam commemorat, vt mulierum superbiam notet, quæ multorum sæpe malorum causa fuit. Sic igitur inducit Iuuenalis Niobes maritum Amphionem clamantem ad Apollinem: *Emblema vnde petitum.*

Parce, precor, Pæan, & tu depone sagittas:
Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem;
Amphion clamat, sed Pæan cõtrahit arcũ.
Extulit ergo gregem natorum, ipsumq; parentem,
Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atq; eadem scrofa Niobe fœcundior alba.

Quibus in carminibus (vt & hoc dicamus obiter) legendum puto,

Parce, precor, Pæã, & tu Dea pone sagittas.

Nam Apollo mares, Diana fœmellas interficiebat, vt patet ex Homeri versibus, quos sic vertit Nicolaus Valla: *Niobes fabula ex Homero.*

Aureo sex natas arcu cecidisse Dianæ,
Ac totidem Phœbi iuuenilia corpora telo
Infelix vidit Niobe; cùm se illa per omnes
Ostentat populos, nec demens cedit honorè
Insignis Latona tuo, quia numero fœlix
Natorum. Sed te genitam Titanida Ceo
Arguit enixam geminos: qui numina facti
Tam facilè exitio potuerũt tradere plures.
Nona dies illos funesta morte iacentes
Vidit adhuc, nec enim tumulari Iupiter ipse
Passus, & in lapidem populum conuerterat omnem.
Luce tamen decima, miserantia numina Diuum
Mandauere solo. Niobe tot funera vidit,
Et potuit tandẽ lacrymis saturata doloreq;
Indulsisse epulis. Sipyli nunc monte sub alto
In lapidem versa aspicitur, similisque gementi
Supplicia expendit supis, vbi numina mille
Nympharum sub tecta colunt, Acheloia circum
Litora, vbi toties iuuat indulgere choreis.

Meminit huius fabulæ & Q. Calaber lib. 1. de relictis ab Homero, cuius verba sic Latina fecit Sanctius: *Ex Q. Calabro.*

In Sipyli scopulis, Niobes vbi corpora quondam
In saxum vertere Dei, nunc saxa per vda
Distillant lacrymæ, nebulæ caligine mistæ
Circumstant lapidem, damnosa vmbracla colonis.
Hanc faciem veniens longis stupet aduena ab oris,
Et gemebunda piè miratur lumina petræ,
Fœmineã speciẽ referentis imagine luctus.

Fabulam autem totam habes in Chiliadibus, adagio, *Niobes mala.* Erat Niobe filia Tantali, vxor Amphionis, quæ filios habebat sex, totidemq; puellas. Eo successu insolens contempsit Latonam, quæ non nisi duorum mater esset, Apollinis ac Dianæ. Hanc fabulæ narrant post occisos liberos, quos *Ex chiliadibus.*

quos permultos habebat, prædolore in saxum conuersam fuisse,illud innuentes,immodico dolore diriguisse. Id saxum,quod fabulæ dedit occasionem, in Sipylo Phrygiæ conspici tradit Homeri scholiastes,lacrymarum fontes emittens.Gellius lib.20. cap. 6. sic ait: Mira & propè adeo ridicula *Filij Niobes.* diuersitas fabulæ apud Græcos Poetas deprehenditur super numero Niobes filiorum. Nam Homerus pueros puellasq; eius senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis nouenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt. Tzetzes septem filios & totidem filias suis nominibus enumerat; filij sunt, Sipylus, Agenor, Phædimus,Ismenes, Eupnytus, Tantalus, Damasichthon:filiæ,Neæra, Cleodoxe, Astiocha,Phaeta,Pelopia, Eugyge, Chloris. Alij aliter enumerant.Palæphatus in libel- *Historia de Niobe.* lo de non credendis fabulis sic ait:Nioben dum viueret, super filiorum sepulchrum lapidem factam esse memorant. Quicunque autem ex lapide hominem, rursumq; ex homine lapidem fieri posse credit,stultus hic quidem planè est. Verum autem sic habet: Niobe,mortuis suis liberis, cum lapideam imaginem sibi constituisset,eam supra natorum suorum sepulchrum posuit. Nosq; ipsi hanc vtiq; qualis reuera esset, inspeximus. Hæc Palæphatus. Extat in tumulum Niobes elegiaca prosopopœia certè elegans,his omnino verbis:

Este procul læti, cernant mea funera tristes:
Non similis toto mæror in orbe fuit.
Bis septem natos peperi; bis pignora septem
(Me miseram) Diuum sustulit ira mihi.
Dirigui demum lacrymis,& marmora manant.
Sic mihi mors dolor est, sic mihi vita dolor.
Discite, mortales, quid sit turgescere fastu,
Et quid sit magnos posthabuisse Deos.

Mythologia. Fuerunt qui Niobes fabulam ad historiam referre conati sunt,dixeruntq; acerbissimã pestilentiam aliquando fuisse in Phrygia, atque eodẽ die Niobes filios omnes interijsse, cum multos haberet. Atq; cum pestilentiæ autor sit Sol & Luna, quia ex calore vaporumq; copia illa nascatur, proditum est in fabulis Apollinem & Dianam illos sagittis confodisse; ad tantos dolores cum obstupuisset, & propè sine sensu Niobe mater eorum videretur, dixerunt fabularum artifices illam fuisse in lapidem conuersam. Quo etiam allusisse videtur Cicero 3.Tusculan. Et Niobe,inquit, fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu silentium. Vide Mytholog.Natal.Comitis lib.6.cap.13.& alios. Multa quoq; Niobes inuenies epigrammata Græca lib.3.Antholog.tit.*εἰς ἀρχαίας τινας*. Et lib.4.*εἰς ἡρωΐδας*.quæ breuitatis causa omitto.

EN statua statua &c.] Expressa ima- III.
go lapidea ex alia imagine saxea, in quam conuersa Niobe. Hoc imitatus ex senarijs his ex 3. Epigram.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρὸν,
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον,
Ἀλλ᾽ αὐτὸς αὑτοῦ νεκρὸς ἐστὶ καὶ τάφος.
Hoc in sepulchro mortuus non conditur.
Hic est cadauer,& sepulchrum non habet:
Sed est idem cadauer, & sepulchrum sibi.
Sepulchrum hoc nõ habet intus mortuũ;
Mortuus hic extra non habet tumulum;
Sed ipse sui mortuus est & tumulus.
Istud sepulchrum mortuũ intus non habet:
At nec sepulchrũ sibi habet extra mortuus:
Sibi sed ipse est & sepulchrum & mortuus.

Illud huic simile est lib 4. Antholog. tit. *εἰς ἡρωΐδας.*

ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Quod Sãctius Græca epigrammata euoluens sic ex tempore vertit:

Viuebam fecere Dij me marmora; marmor
Sed rursum viuit munere Praxitelis.

Cæterùm id variè accipi figmentum reperio, vt cùm torquetur in præfractæ ceruicis hominem,stupidum, eumq; qui sit vel animo vel corpore immotus. Ad id facit quod citatur ex Lucilio, poeta Græco, de quodam saltatore,qui se mouere non posset,*ὀρχηστὴς νιόβης ἔμπνοον ἀρχέτυπον.* *Orchestes spirans archetypum Niobes.* *Niobe stupidum significat.*

Ductum de marmore marmor] Marmoreum idolum è simulacro marmoreo, id est,Niobe marmorea. Cæterum marmor *Marmor.* dici videtur *παρὰ τὸ μαρμαίρειν*,*splendescere*,& quasi scintillis micare.De marmorum generibus habes apud Plinium lib. 36.cap. 6. cum seq.& Isidorum lib. 16. c. 5. item apud Pancirollum lib. 1. Rerum memorab. Inter hæc vt Parium candore, *Parium.* ita Lacedæmonium viriditate cunctis hilarius. *Lacedæmonium.* Lacedæmonium Martialis intelligit, cum lib. 1. Epigr.84.ita canit:

Quisquã picta colit Spartani frigora saxi?

hoc

hoc est, potẽtiorum domos Laconico marmore cultas, Lacedæmonios autem Spartiatas siue Spartanos fuisse nominatos, notum est, & historicam huic rei fidem facit Perotus ad istum Martialis locum. Ac quia Lacedæmonium siue Spartanũ istud marmor diuersis quasi squammarum coloribus erat variegatum, non immeritò illud pictum appellat; idq; à serpentum maculis.
Ophites. Serpentinum siue Ophites etiam nominatur, vt idem Perotus alibi innuit. Præter supra adducta, fabulam Niobes habes apud Ouidium Metamorph. 6. Rei veritatem, si vacat, ex Palæphato & Pausania in Arcadic. exquire.

Se conferre Deis] Quæ numini ausa est obloqui, seq; efferre supra hominũ captũ.

Procacitas. *Procax Niobe*] petulans, conuiciatrix. Vnde procacitas, licentia turpium conuiciorum, qua meretrices & scurræ vtuntur.

Est vitium muliebre superbia] Solenne est mulieribus, quæ sunt potentiores, superbire. Sic Sallust. in Iugurthino dicit, superbiam commune nobilitatis malum. Idem ibidem: Quæ in magnis superbia, in infimis iram rectius nũcupari. ὀργὴ quasi ὀρέγη, ab ὀρέγεσθαι. hinc ὄργηλος *iracundus*, qui Gallico idiotismo, *orgueilloux*. Sed rursum alia occurrũt Sallustiana: Quæ apud alios iracũdia dicitur, ea in imperio superbia, atq; crudelitas appellatur.

Ea est ἀναισθησία, & sensuum vacuitas. *Arguit oris Duritiem, ac sẽsus, &c.*] Sic construe: *& superbia arguit duritiem oris & sensus, qualis inest lapidi. Sensus* hic est genitiuus. Huic consonat illud Terentij, *os durum*, pro impudente. Lapis in Hieroglyphic. hominem sensus expertem significat; vt pro stupido & alienatæ mentis homine vsurpari certum est: vnde illud Comici: *Quid stas lapis*; & primos illos homines rudes & impolitos, nullaq; disciplinarum cognitione cicuratos, saxeos appellarunt. Hinc enim Maronis illud:

--- *Quo tempore primum*
Deucalion vacuũ lapides iactauit in orbẽ,
Vnde homines nati, durum genus.

Sic & Ouidius 1. Metamorph.

Inde genus durum sumus, experiensq; laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati.

Theocritus in Eidylliis Milonẽ rusticum impolitum, plauẽq; rudem appellat *φ* ... *dura rupis*, id est, πέτρας ἀπόκομμα. ἀπεράμνε. Lactantius lib. 1. c. 20. loquens de termino, qui in Capitolio locabatur: Quid de his dicam, qui colunt talia? nisi ipsos potissimum lapides, ac stipites esse? Ouid. 5. Metamorph.

-- *Ad auditas stupuit ceu saxea voces,*
Attonitaq; diu similis fuit.

Idem 13. Metamorphos.

--- *Duroq; simillima saxo Torpet.*

Et in Ariadne:

--- *In saxo frigida sedi,*
Quamq; lapis sedes, tam lapis ipsa fui.

Quo sensu dixerat ante Ouidium Catullus de nuptiis Pelei, Ariadnen saxea effigie fuisse, vt vim doloris exprimere non posset, neq; in vllam vocem erumpere, cùm vidit se à Theseo in litore Naxus insulæ relictam. Tibullus lib. 2. Eleg. 4.

O ego, ne possim tales sentire dolores,
Quàm mallem in gelidis montibus esse lapis?
Stare vel insanis cautes obnoxia ventis,
Naufraga quã vasti tũderet ora maris.

Ouidius De Ponto:

Felicem Nioben, quamuis crudelia passam,
Quæ posuit sensum saxea facta malis.

1 de Ponto, Eleg. 2.

Fine carent lachrymæ, nisi cùm stupor obstitit illis;
Et similis morti pectora torpor habet.

Et deinde:

Ille ego sum frustrà qui lapis esse velim.

Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamuis præsenti corpore, sensibus tamen aberat. Apud. 6. De Asin. aur. Quod autem modò dicebam lapidem pro *Lapis pro stupido.* stupido vsurpari hieroglyphicè, id ostento planum est, quod animum perculit Superbi Tarquinij, cùm à columna lignea repentè lapsus anguis omnes in fugam vertisset, omninò hoc viso consternatis. Nam portendebat is serpens nouum & inexpectatum principem, de columna lignea, hoc est, stupore, quem diu simularat, proditurum.

Qualis inest lapidi.] Lapidem vsurpari, pro stupido, aut sensus vacuo iam diximus. Sic Martialis lib. 5. in quandam Matriniam:

Non possum vetulam quereris, Matrinia: possum
Et vetulam, sed tu mortua, nõ vetula es.
Possum Hecubam, possum Nioben, Matrinia: sed si

Nondum erit illa canis, nondum erit ista lapis

IV. *Niobes fabula quid significet.* FIGMENTVM hoc Niobes ob insolentem iactantiam in saxum rigens trãsformatæ, arguit potentiorum quarundam mulierum superbiam, & immodicam arrogantiam, quæ obcæcatæ ne ipsis quidem Superis subesse se putant, adeò vt suæ mortalitatis immemores incidant in miseram quandam ἀναισθησίαν, & sensus vacuitatem. Hoc ergo verborum inuolucro monentur, ne sese altiùs efferãt, & plus quàm oporteat apud alios intumescant, aut etiã plus sibi tribuant, quàm par est. *De Dijs benè sentiendum.* Præterea de numine bene sentiendum esse, tacitè videtur innuere: quandoquidem nõ erratur periculosius, neq; scelestius quàm in numinis contemptu. Pindar. Olymp 9. ἐπεὶ τό γε λοιδορῆσαι θεὸς ἐχθρὰ σοφία, καὶ τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν μανίαισιν ὑποκρέκει. *nam Dijs conuiciari,* inquit, *odiosa sapientia est; & intempestiuè gloriari, idem est atq; insanire*: Præclarè monitor ille apud Virgilium:

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Sed quod ad argumẽtum facile emblematis facit, non possum prætermittere illud Valerij Max. de neglecta religione: Deorum spreti monitus excandescunt, & humana consilia castigantur, vbi se cœlestibus præferunt. Etenim propter ἀλαζονείαν καὶ μεγαληγορίαν magnificos luit impia flatus Tãtalis, vt Statius cecinit Thebaid. 3. Huc cõgeram insignem Pindari locum ex Olymp. 9. quo sub Cadmi persona monet vnumquemque, vt exemplo Pẽthei filii, piè & reuerenter de Diis sentire discat.

οὐδ' ἔστιν ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ,
εἰς τοῦδ' ἀθρήσας θάνατον ἡγείσθω θεούς.
τὸ σωφρονεῖν δὲ, καὶ σέβειν τὰ τῶν θεῶν
κάλλιστον οἶμαί γ' αὐτὸ, καὶ σοφώτατον
θνητοῖσιν εἶναι χρῆμα, τοῖσι χρωμένοις.

id est:

Si quis sit, qui Deos contemnat, ad huius (nempè Penthei) *mortem respiciens, secum animo reputet esse Deos. At verò temperantem esse, & numen diuinum colere, censeo rem esse omnium pulcherrimam, & sapientissimã hominibus, qui huic sese implicant.* Sic quoq; Thamyris, cùm numis fuisset arrogans ob poeticę facultatis peritiam, cum Musis in certamen venire ausus, satis magnas suæ temeritatis pœnas dedit. *Thamyris.* Sic non leue supplicium passus est Marsyas, quia cum ipso Deo, à quo canendi artem acceperat, de cantu contendere ausus est. *Marsyas.* Sic etiam Arachne fertur in bestiam mutata, quia ausa fuit cum illa Dea de artificio texendi contendere, à qua artem didicerat. *Arachne.* Fuit Niobe Tantali & Euryanasse filia: ac Tantalus auaritia, Euryanasse opulentia est, ex his nascitur mortaliũ superbia, quã iamiam depictum ibo; cuius & Deorum despicientia, amicorum contemptus, & beneficiorum vel à Deo, vel ab hominibus acceptorum obliuio, asseclæ esse consueuerunt. *Niobes mythologia.* Apellis mihi hic manum optarem & pigmenta, quibus ad viuum liceret depingere horrendum illud monstrum, cœli exulem, sali & soli pondus, Stygis incolam, Superbiam, inquam. *Detestatio superbiæ.* Non oculos esset hominis tam curiosus, scio, quem ad intuendum voluptas traheret, vel amor picturæ; qui desiderio duceretur oblectandi se terribili aspectu isto ac tetrico. Coloribus viuis ego non vtar, & carbo mihi pro penicillo erit, qui adumbret rem rudiori ductu, nec ad artis legem. Quid ad legem autem, vbi lex omnis contempta virtutis & honestatis? vbi sceptrum libidini, clauus fastui, fræna ambitioni committuntur? vbi calcatur ius & æquitas? vbi pudor & modestia sub pedibus iacent? vbi nefas & flagitium iura dictat? Hiccine ad legem me componi posse & decorum seruare, vbi in dedecore summo & confusione singula? Comicorum morem imitabor, & quod verbis non exprimo, declarabo signis & nutu: id est, producam & sistam in theatro ventosam illam & turgidam Æoli filiam Superbiam, quæ ventrem habet tumentem inani flatu velut vtrem, pedes longos ac rigidos, collum gruis instar erectum, manus sicut cedros vicinas nubibus: metatur passus ac numerat librato corpore, spirat vt follis, tanquam Euros parturiens aut Aquilones; oculos rotat ac diducit, iactitat brachia, caput obliquat vt anser, voluit grandia, quasi mundum cerebro clauderet: assurgit spiritu, nec seipsam capit, contemnit Deum, ridet homines; simiæ mores refert, affectum pauonis: quidquid videt vanitatis, imitatur & effingit, & spectari vult, & ostentat, nõ contenta decore suo nisi admirator adsit, qui monstret digito. *Superbiæ descriptio.* Calamistrum in dextra est & radius crinalis, in al-

tera ſpeculum: pro galea & thorace reticulum & vitta; ſuras ſandalium cingit. Et hæc ſic armata vincit tamen. O incuriam? Inſpeximus monſtrum, & quæ toruitas in vultu ac membris vidimus, nondum mores ac fructus, quos parit in obſeſſis, ô deformitas, quàm tibi conformes? Proferendi & iſti in lucem, à turpiſſima matre turpior proles, à putri trunco vitioſus ramus; hinc flos & fructus ad naturam ſtirpis. Ingrediatur ſuperbus, quibus ſignis hic morbum ſuum & generoſam indolem aperit? conſideremus eia.

Superbi hominis viua idea

Bipedem ſciurum aut carum dicemus, cum manè ſurgit, ita pilos componit, effingit & refingit ſe, fricat, lambit, criſpat, ſurrigit, aut in tergum pendulos reijcit, vel intorquet cinnos, vnguẽtiſq; ſaturat, rotando digitis ſat implumẽ adhuc, & diſtractam in angulos, murinis caudis mediusfidius quàm ſimillimam barbulam. Ibi ſtat in obtutu ſpeculi defixus, ſubridet, miratur formã & egregium illud decus naturæ, venuſtè obliquat oculos in humeros & latera: placet ſtatura, placet habitus, aſſurgit paulatim ſpiritu, & reciprocratur in ſui amorẽ tum ens affectus, inflatus ſupra id, quod eſt, inani ac turgido factu, concipit nauſeam ac deſpectum aliorum, ſolus in ſui admiratione & mundo corporis, ſupra omnem molliciem fœmineam ac leuitatem occupatus. Si ruga in collari minus decens, aut plica in pallio; ſi calceus in pede fluens aut laxior, ſi ſtriatus thorax, aut follicantes caligæ, nec ad ſuras velut conglutinata tibialia, rapitur furia & diras ſpuit, execratus opificis incuriam & errorem manus. Quem hic mihi næuum veſti aſperſit trifurcifer ille ſartor? vt Dij Deæq; perdant ſcelus. I puer, accerſe portentum hominis: pereat in via mala peſte; en, vt ludibrio ſim beſtiæ? Sic turbat ſuturæ vix notabilis error delicatulum, & magnum quiddam de authoritate ſibi detractum putat, ſi natet pauxillum in corio pedunculus. Lepidus homuncio. Quid tum? Egreditur in publicum, vbi prius ſepteno ſcreatu claſſicum cecinerit, quem tanto impetu promit, ac ſi pulmones euellere, & omnia viſcera euomere conaretur: iactat caput in omnes partes, quaſi muſcas in aere numeraturus aut hirundines; ad menſuram paſſus, quaſi qui ſementem ſpargit, certo ſpacio ſigit, & incedit nutanti ſimilis, tanquam ad ictum tympani armatus miles. Nunc vibrat ſuras vt thyrſum quatiens, nunc extremo calce leuiter ſtringit humum, & circumfert ſe affectata quadam iactatione corporis. Docet naturam, non docetur gradum formare quaſi in libra pendulum. Cedite obuij, & locum honoratiorem concedite, niſi thraſonis malitis experiri armatam manum: vos quoq; iumenta ſiſtite, cum calcitrone enim vobis res eſt. Hæc leuitatis ſigna, quæ adhuc vel ætas excuſet, vel ſtoliditas, ſi non contemptus ſe admiſceat, & neſcio quæ præpoſtera philautia, vaniſſimæ perſuaſionis fulcro inſiſtens.

φιλαυτία.

Deuoluitur enim interdum eò dementię inflatus animus, vt cęcitate hac perculſus nec agnoſcat authorem vitę, nec bona & dona, quæ habet ex eo fonte, irriſor Dei atq; hominum. Et dum in admiratione ſui totus defixus hæret, non remittit agnitionis radios, grata ac humili beneficiorum recordatione, ad caput ipſum & primum oſtium canalis.

Superbię origo.

In cœlo natum hoc flagitium, eò grauius, quò altior ruina; multatum enim perenni flammarum vſtione lucis Angelum in executorem transformauit diuinæ iuſtitiæ, horribili metamorphoſi. Prima igitur noxa hæc, vnde nocendi ac perdendi omnes formæ, ſeminarium malorum, quia excuſſit à ſupremo gradu celſitudinis ſpiritum inter cœleſtes choros principem, in voraginem calamitatis nunquam terminandæ; quod calcar erat perſecutionis in noſtrum genus, & exercendæ tyrannidis. Tantò ſtudioſus euitandum, quoniam qui tali ſcelere ſe contaminat, in Deum ipſum armare manus, & velut gigas quidam expellere de throno videtur; montes enim vaniſſimarum cogitationum aggeſtu ſurgenti in nubes conuectat, & de ſpolio cœli, exturbandoq; rege tacitus præſumit. Non hoc intendat, dic ſodes, cui alas iſtas tumẽtes adglutinat non quiſpiam Dędalus, ſed diabolus? Omninò: luti enim memoriam deponit, ex quo formatus, & lucem auiti ac generoſi ſtemmatis in ſe traducit, vt nobilis proſapiæ ſplendorem degener ſpurius. Aſſurgit mente per ſcalam vanitatis & inanis gloriæ, non rectis & directis gradibus, ab infimo in altiorem ordine, ſed aſſultim ad culmen temerario paſſu. Periculoſum eſt ſtare in præcipitio & reſpicere, vertigo corripit & ſternit, Caue faſtus, ne idem tibi, aut ex te, cultori.

Impu-

Impudentia.
EMBLEMA LXVIII.

PVBE tenus mulier, succincta latrantibus infra
Monstrorum catulis, Scylla biformis erat.
Monstra putantur auarities, audacia, raptus:
At Scylla est, nullus cui sit in ore pudor.

COMMENTARII.

I. *Scylla.* DE Scyllæ pictura sic Pignorius: Scyllam qui viderint in anterioribus editionibus, non rideant, modò possint se continere. Nos illam è veteri ectypo hic & alibi exprimendam curauimus. Vides ergo hic fęminā alatam infima sui parte in varia monstrorum capita desinentem. Hanc Isacius refert capita habere sex, & duodecim pedes: ἓξ μὲν κεφαλὰς ἔχων κάμπης, κυνὸς, λέοντος, γοργόνης, φαλαίνης, ἀνθρώπου. *Sex habens capita, erucæ, canis, leonis, Gorgonis, balænæ, fœminæ.* Alij aliter eam describunt, vt mox dicemus.

II. SCYLLAM Phorci filiam, Glauci amore captam, Circe, quod eundem deperiret, sic affecit, vt fontem, in quo Nympha se lauare cōsueuerat, veneficijs & magicis herbis infecerit, cuius rei nescia Scylla fontem de more ingressa, inferiores corporis sui partes in caninos rictus vidit esse commutatos: quam tantam deformitatem horrens, in mare se præcipitem dedit & in saxum mutata. Poetis argumentum fabulæ præbuit, Homerus Odyss. μ. Ouid. 14. Metamorph. Refertur etiam hęc fabula in prouerbio, *Charybdim fugiens incidi in Scyllam* *Scylla in monstrum marinum mutata.*

Locus Iustini de Scylla.

Scyllam. Iustinus in Trogum 4. fabulæ de Scylla & Charybdi materiam Poetis suggestam ait ob fretũ, quod in Sicilia citato sæuoque impetu fertur, in quo vndarum inter se concurrentium tanta pugna fit, vt aliàs veluti terga dantes vorticibus in imũ desidere, aliàs quasi victrices in sublime ferri videas: nunc hinc fremitum feruētis æstus, nunc illic gemitur in voragine desidentis audias. Accedit perpetuum Ætnæ montis incendium: hinc latratus auditos: hinc monstri credita simulacra, dum nauigantes magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant vndas, quas sorbentis æstus vorago collidit. Scyllam fuisse nauem triremem Palæphatus tradit. Sallustius saxum putat esse in mari prominens, quod procul visentibus muliebrem formam repræsentet, in quod illi fluctus, quoniam & luporum eiulatum, & canum latratum videntur imitari, finxerunt illam pube tenus feris huiusmodi succinctam esse. Heraclides Ponticus ait, ab Homero per Scyllam significari omnis generis impudentiam, quæ non ab re canibus cingatur, rictibus audacia, rapina, & auaritia refertis. Locum Græcum apponam, ex quo Alciatum puto suum Emblema duxisse: σκύλλαν τε τὴν πολύμορφον ἀναίδειαν ἠλληγόρησε. διὸ δὴ κύνας οὐκ ἀλόγως ὑπέζωσαι, προτομαῖς ἁρπαγῇ, τολμῇ καὶ πλεονεξίᾳ πεφραγμέναις. Virgilius sic Scyllam depingit:

Sallustij locus.

Emblematis typus.

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertãtem, & naues in saxa trahentẽ,
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero cõmissa luporum.

Quæ carmina mythologicè sunt intelligenda de libidine, impudentia, cõfusione. Scylla enim meretrix est, quæ canibus lupisq; inguina commiscet. Ita Fulgent lib. 2. Mytholog. Cœlius Rhodig lib. 14. cap. 3. Seneca epist. 95. Natalis Comes Mytholog. lib. 8. cap. 12. Succurrit mihi (inquit Franciscus Sanctius) nunc Aristotelis locus in libro de moribus 2. circa finem nusquam, quod sciam, ab interpretibus declaratus, qui etsi ad nostrum emblema non maximè pertineat, ab Scylla tamen & Charybdi non abhorret omnino. Quem locum pro viribus explanare tentabimus, longè aliter quàm omnes intelligunt, quos & legere & audire contigerit. Verba igitur Aristotelis hæc sunt: Quare omnes, qui medio critatem inuestigant & exquirũt, primum ab eo debẽt, quod magis ei contrariũ est, discedere, quemadmodũ Calypso monebat: *Extra vndã & fumũ longè cõpelle carinã.* Hæc Aristoteles. Quo in loco primo est notandum, lapsum Aristotelem memoria, vt sæpe solet, cum citat Homerum. Nam, vt omnes ibi notant, Calypso posuit pro Circe. Sed ego pro Calypso reponendum censeo Vlysses. Locus enim, quem citat Aristoteles, est apud Homerum Odyss. 12. Verba autem sunt Vlyssis ad nauclerum suum, iubentis vt nauem deflectat longè à fumo & vnda, vbi erat Charybdis. Nam de Scylla non ausus est Vlysses verbum facere, ne & socios & nautam terreret multitudine periculorum, vt ipsemet Vlysses paulò inferius testatur. Deniq; intellige fumum & vndam, tantùm pro Charybdi. Monet enim Aristoteles, vt quãdo vitium aliquod fugere voluerimus, in contrarium deflectamus, sic enim medium melius tenuerimus; idq; probat experimento, illorum, qui contortas virgas in rectum dirigunt. Ex his collige, frustra scripsisse Chiliadum autorem adagium illud, *Extra fumum & vndam.* Namq; neq; adagium illud est, nec locus explicatur, nec meritò taxatur Argyrophus, qui etsi non omnino scopum tetigit, minus tamen aberrauit in sua translatione. Præterea versiculus ille, qui circumfertur incerto autore,

Aristotelis locus explicatur.

Incidit in Scyllã cupiẽs vitare Charybdim.

malè intelligitur à nostris. Nõ enim significatur minus periculum vitans in maius incidere, sed contrà. Nam Scyllam minus malum esse quàm Charybdim, notius est quàm vt egeat admonitione. Hactenus Sanctius.

Adagiũ explicatum.

PVBE tenus mulier] Impudentiæ nota. III,
ὡς σημεῖον τῆς ἀνοίας οὐκ ἐλάχιστον. *quod non minimum amentiæ signum*, ait Galenus προτρεπτικῷ ἐπὶ τέχνας. Imitatus est autem Virgilium, qui sic:

-----& pulchro pectore virgo
Pube tenus.

Succincta latrantibus infra &c.] Inferiore sui parte cincta quasi monstrosis canibus. Est altera imitatio Virgiliana:

Quid loquor aut Scyllam Nisi, quam fama sequuta est,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris,
Dulichias vexasse rates?

Scyllæ duæ. Ex quo loco aduertes duas fuisse Scyllas. Vna Nisi Megarensium regis filia fuit, cōtra quos dum deuictis Atheniensibus pugnaret Minos, propter filij Androgei interitum, quem Athenienses & Megarenses dolo necauerant, amatus est à Scylla Nisi filia. Quæ vt hosti posset placere, comam purpuream parenti abscissam ei obtulit: quam Nisus ita habuerat consecratam, vt tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Postea & Scylla à Minoe contempta, dolore in auem cirin, quæ & alauda dicitur, conuersa est. Virgil. 1. Georg.

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.

Vide fabulam apud Ouidium 8. Metam. Altera fuit filia Phorci, de qua hic sermo est, quæ versa fuit in saxum in mari periculosum, de qua Ouid. 4. Metam. Has tamen plerumque Poetæ confundunt, vt 6. Fast. Ouidius. Et Propertius lib. 4. sic loquitur:

Quid mirum in patrios Scyllam sæuisse capillos,
Cādidaq; in sæuos inguina versa canes?

Ouidius in Amoribus:

Per nos Scylla patri canos furata capillos
Pube premit rabidos inguinibusque canes.

Idem 2. de remedio:

Prætérita cautus Niseida nauita gaudet.

Sunt qui volunt Virgilium vtramq; Scyllam coniunxisse, quapropter sic versum excudendum curarunt,

Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama sequuta est.

Sed duriusculus est versus, nec credo Poetam sic scriptum reliquisse, imò potius more poetico fabulas confudisse, vt vnā Scyllam pro altera acciperet. Nam & ipse in ... varias refert opiniones, quem vide. Lege etiam Nannij Miscellan. lib. 6. & Iacobum Boronensem, Annotat. quas pauculas scripsit in Virgilium. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 6. contendit Virgilium τὸ πρέπον seruare voluisse, quæ vt plurimum fal... sed id non placet Sanctio.

Monstrorum catulis.] canibus monstrosis: Virgil. dixit:

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Et Ouid. 4. Trist.

Esse canes vtero sub virginis ......

Cicero de haruspic. responsis: Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamque ieiunis Poetæ fingendo exprimere potuerūt? &c. Canes porrò accipi pro rapacibus & exploratoribus hominum rapacium idem Cicero nō sine satyrico morsu nos docuit, vt lib. 1. in Verr. Debere, aiebat, suam rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. Et lib. 3. in eundem: Quid ista cohors, quotum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere? Eadem oratione: Qui cùm agros maximos ac feracissimos per seipsum, hoc est, per Apronium, Verrem alterum depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes immitteret, nequā homines, & improbos, quibus aut pecuniam, aut frumētum publicè dari cogebat. Canis pro rapaci.

Scylla biformis] Supernè fœminam referens, infernè in caninos rictus desinēs. Dicitur vero Scylla ἀπὸ τοῦ σκυλᾶν, à spoliādo scilicet: vel à σκύλλειν, vexando: licet quidā putarint ἀπὸ τῶν σκυλάκων, à catulis deriuari. Scylla vnde dicta.

Monstra putantur &c.] Mythologia. Monstra Scyllam, id est, impudentiam comitantia sunt auiditas, temeritas, rapina seu rapacitas.

Raptus.] hic raptus, pro rapina, poetico more; vt cogitatus, pro cogitatione: vt ausus pro audacia. In iure alioqui raptus dicitur contrectatio fraudulenta personarū, propriè, vt in Cod. de raptoribus virgin. & in Decretal. 5. de raptoribus. Rapina verò fieri intelligitur in rebus mobilibus per vim ablatis, vt in tit. Vi bonor. rapt. Raptus. Rapina.

At Scylla] ipsamet est τῆς ἀναιδείας typus seu imago. Vide omnino Cœl. Rhodigin. lib. 14. cap. 3. nolo enim ego hic impudenti turpitudine chartam inquinare.

IV. Impudentia. QVIDNAM sibi velit hoc emblema, satis ex ipso epigrammate constare reor: appositè enim Alciatus id ad impudētiam transtulit, quæ tribus potissimum vitijs rabidissimis comes esse soleat, auaritiæ, siue rapinæ, audaciæ, inuidiæ, quæ sub eleganti aut viri aut mulieris forma plerumq; latitant. Quid enim non audeat impudens, qui nihil non sibi permittit, turpe putat nihil?

Porrò

Rabulæ forenses.

Porrò hoc quicquid est emblematis, rectè torseris in fori latratores, rabulas, quibus quid impudētius? quid rapacius? quid deniq; fraudulentius? qui dum iusti & æqui patrocinium suscipere aiunt, sępius alter affirmatiuam, alter negatiuam partē rei iudicādæ defendunt: vnde fit, vt vnus eorū iniustum semper tueatur, prout pars hunc vel illum conuenerit prius, idq; per plures dies, menses, & annos, lites interdū immortales protrahentes, quoad miserorum nummi penitus exhauriantur ac eloculentur, tantum abest vt bona publica & priuata defendant. Sed ne videar partis odio laborare, nihil dicam hic vltra de ærufcatoribus illis, quibus nulla religio est vel omnem hominem natum, vt dicebat Archilochus, decoriare, principis saltē sui, cui placere hoc pacto student, fiscum vt adaugeant; & nec minus tamen prædam in sinū suum conferant, vt est apud Lampridium. Et tamen hi in precio habētur, qui potius nouis illis tormentorum, hoc est, tributorum, vectigalium, portoriorum, quibus misera plebs dilaniatur, excogitatis generibus digni erant, vt Perilli taurum æneum experirentur. Hos igitur morboniam abire exoptem; eum enim in locum lauerniones & gryphos istos, vel ipsis etiam felibus rapaciores ablegari video à Lipsio, lib. 4. de Repub. c. 11. Quò etiam ego amando Vespasianum cū vectigali suo vrinario

Ærufcatores.

Φιλαυτία.

EMBLEMA LXIX.

QVOD nimium tua forma tibi, Narcisse, placebat,
In florem, & noti est versa stuporis olus.
Ingenij est marcor, cladesq; φιλαυτία, doctos
Quæ pessum plures datq;, deditq; viros:
Qui veterum abiecta methodo, noua dogmata quærunt,
Nilq; suas præter tradere phantasias.

COMMENTARII.

I. IN fonte limpidissimo iuuenis formosus vmbram suam ab aquis reuerberatam intentè contemplatur, iuxta quem sui nominis flos, Narcissus scilicet, prorūpit. Flos est purpureus, stellatus, de quo Plin. lib.21.cap.5.11.& 19.

II. *Vaticinium Tiresiæ de Narcisso.* TIRESIAS vates tamdiu victurum Narcissum prædixit, quamdiu à sui conspectu abstineret. At ille ignarus infortunij, quod iamiam sibi impendebat, visam in fonte sui vultus imaginem sic deperijt, vt sui amore captus miserè contabuerit, & in florem sui nominis commutatus sit, qui Narce dicitur, teste Plinio lib.21.cap. 19. *Narce herba.* Est autem Narce, νάρκη siue νάρκησις, stupor, torpor, membrorumq; dissolutio: & Narcissus flos, si diutius naso admoueatur, mentis torporem inducit, de quo vide Marcellum Virgilium in Dioscoridem. Narcissi fabulam refert Ouidius 3. Metamorph. De eodem vide Icones Philostrati, tit. Narcissus, & Statium lib.7. Thebaidos. *Narcissi fabula.* Pausanias in Bœoticis sic ait de Narcisso: In Thespiensium terra locus est, qui Danacum appellatur: ibi Narcissi fons visitur: & aquam hanc inspexisse Narcissum ferunt, cùm nō intellexit suam se vmbram videre, ac seipsum à semetipso amari ignorauit, atq; hoc amore iuxta fontem cōtabuit. Sed id planè ... falsum est, eo dementiæ quemquam peruenire, vt ex amoris ardore hominem ab hominis vmbra dignoscere nequeat. Verum de eodem & alia quædam narrantur prioribus minus nota. Sororem Narcissum gemellam habuisse, tum in alijs rebus specie planè similem, tum eādem: vtrosq; comam habuisse vnicolorem, ijsdemq; vestibus fuisse indutos, simul item venatum exijsse: at Narcissum in amorem incidisse sororis. Mortua autem puella fontem adijt, & suam se videre imaginem intellexit. Quare intellecta, non nihil alienationis in amore sensit, tāquam non suam vmbram, sed sororis imaginem conspicaretur. Hæc Pausanias, qui & Narcissum herbam multò ante Narcissi mortem fuisse, testimonijs antiquissimorum probat. Vide plura de Narcisso apud Nat. Comitem Mythol.lib.9.cap. 16, Cęl.Rhodig.lib 26.cap. 21.

QVOD nimium &c.] Descriptio φιλαύτε. Huic simile penè est Epigramma pictę Poesos Bartholum. Anuli, quod propter elegantiam ascribam: III.

Narcissus liquidis formam speculatus in vndis,
Contemnens alios, arsit amore sui:
Tabuit, & sensim venienti in membra stupore,
Ipse sui, factus flos hyacinthus, amans.
Hinc fugite (ò iuuenes) fons iste Philautia, seipsum
Stultus vbi, cum se non bene norit, amat.

Euolue Pulcherrimam disputationem ea de re Marsilij Ficini, Orat.6.c.17 in conuiuium Platonicum.

Tua forma tibi, Narcisse, placebat.] Plutarch. Sympoſiac. 5. quæstion. 7. refert, idem accidisse cuidam, quem Eutelidā nominat, qui cùm se in vndis aspectaret, amore sui captus, penè perijt, dum ita deperiret.

In florem] tibi cognominem, id est, Narcissum.

Noti stuporis] Naricissus enim flos dicitur à νάρκη, quod stuporem sonat; vel ἀπὸ τοῦ ναρκᾶν, torpescere. Vnde etiam flos ipse caput tentat. *Narcissus vnde dictus.*

Olus] Olus dicitur omnis herba satiua. *Olus.*

Marcor] putredo, caries. Metaphora, pro eo quod est deprauatio, φιλαυτία enim ingenio inducit quasi marcorem & exitium. *Marcor.*

Cladesq;] mors & exitium, alia metaphora.

φιλαυτία] φιλαυτία, vt vertit 1 Carm. Ode *Philautia.*

Ode 18. Horatius, est excus amor sui; cuius verba elegantissima ad Bacchum, subscribam:

----Saeua tene cum Berecynthio
Cornus tympana, quae subsequitur caecus amor sui,
Attollens vacuũ plus nimio gloria verticẽ.

De φιλαυτία vide prouerbia, *Suum cuiq; pulchrum.* & φίλαυτοι. Adi etiam Aristotelem lib. 9. Moral. cap. 7. & 8.

Pessum. *Pessum plures datq; deditq;*] pro, pessundat, & pessundedit, tmesis. Pessum, à πεσεῖν, *cadere*, significat deorsum, quasi sub pedes proiectum. Apul. lib. 5. Nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. Lucret. lib. 6.

Multaq; praeterea ceciderunt moenia magnis
Motibus in terris, & multa per mare pessũ
Subsedere suis pariter cum ciuibus vrbes.

Qui veterum abiecta methodo] Qui à veterum doctrina, docendiq; ratione desciscentes, nouam quandam sectam induxerunt. *Methodus.* Methodus est compendiosa via, seu praeceptio: si quidem ὁδὸς, viam significat, & μέθοδος, viam breuiusculam & compendiosam, qua incedere vetuit Pythagoras. Vnde abbreuiationes & artium praeceptiones hoc vocabulo ab Aristotele intelliguntur.

Nilq; suas praeter] ijq; nil aliud tradere voluerunt, quàm quod eorum dictabat libido.

Phantasia. *Phantasias.*] Opiniones φαντασίας Fabius lib. 10. cap. 7. & lib. 12. cap. 10. appellat rerum visiones & imagines, Cicero 1. Academ. Visa. Aristoteles 2. de Anima, phantasiam describit phantasticae virtutis operationem, scilicet motum à sensu secundum actum facto. Vnde patet differẽtia inter phantasiam & phantasma; nam phantasma est imaginatio vel visio eius, quod non est: phantasia autem solùm eius quod est, authore Suida. Ego cum Socrate per canem & ansere iurare paratus sum, *Phãtasia morbus.* Alciatum hoc loco respexisse ad phantasiã morbum, quae est intellectus vel cogitationis deprauatio, de qua Galenus interiorũ 3. Affectio, inquit, quae dicitur phantasia, nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Quam etiam tangit Celsus lib. 3. vbi phrenesis species exequitur. Hinc à communi iudicio deuios simplex vulgus phantasticos nuncupat. *Bizziri.* Hos Itali passim Byzaros dicunt, credo ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, vt inquit Stephanus, meminitque Valerius Flaccus: *Byzaresq; vagi.*

IV. NOTANTVR hoc figmento, qui à veterum legibus & institutis descicentes, nouam quandam doctrinę formam cõfectantur: tamq; sibi placent, vt licet obtusiores reuera sint, quicquid tamen praecipiũt, violentius aliquantum inculcant, neglectâ prorsus & obliterata maiorum via & ratione: eoque deuentum est, vt fidem illam canam, & priscam veterum auctoritatem prae sua opinione nihili ducãt: tanta est caecutientia, stultitia atq; peruersitas. Tales sunt νεοσόφοι quidam impudẽtissimi, qui *Noui doctores reprehensi.* nouorum dogmatum persuasione populum incautum inescant, verborumq; phaleris sic protelant & peruertunt, vt miserrimi homines errore perciti, quasi gustata loto, libenter à Christianae Reipubl. communione, suo magno malo, desciscãt. Tam enim sunt perfrictae frontis, vt sua dogmata omniũ esse certissima verbis scriptisq; asserere nõ veriti, nullam aliam meliorem, aut certiorem de religione traditam fuisse sententiam, quàm quae à se suisque tradatur, affirment. Sicq; plurimorum damno & pernicie detestandam φιλαυτίαν in rebus diuinis experimur. Potest & hoc tor- *Imperiti φίλαυτοι.* queri commodè in imperitos, & ἀμύσους rerum suarum non aequos admiratores, quibus sanè (vt Comicus ait) nihil vnquã quicquam iniustius: nihil enim rectum putant, nisi quod ipsi fecerint: quo fit, vt aliena tam impensè carpendo, suaq; plus quã par est, admirando, ingenioli flos absq; vllo fructu facillimè marcescat. Vnde meritò illud repetam, quod Alciatus in quadã Oratione dixit: Nullam esse perniciosiorem studiorum calamitatem, quàm sui ipsius confidentiam & admirationem, quem morbum Graeci φιλαυτίαν appellant. Est enim ea lues adulatione deterior, eoq; hominem inducit, vt se existimet optimè scire quae non intelligit, redditque eum negligentem, superbum, otiosum, aliorum contemptorem. Emendatur autem hic error non tam oratione quàm frequenti auditu & collatione, quę cum peritioribus habetur. Quapropter, inquit ille, cauẽdum ab hac bellua: nullus enim erit verae sapiẽtiae capitalior hostis, quàm qui meliorum praeceptorum dogmata flocci facit. Diui-

Præclarus Platonis locus. nus Plato, quem tanquam raræ alicuius & veræ sapientiæ terrestre oraculum meritò docti omnes suscipiunt ac venerantur, lib. 5. De leg. auream planè sententiam pari verborum pondere scriptis mandauit: πάντων δὲ μέγιστον κακὸν ἀνθρώποις τοῖς πολλοῖς ἔμφυτον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐστίν, οὗ πᾶς αὑτῷ συγγνώμην ἔχων ἀποφυγὴν οὐδεμίαν μηχανᾶται. τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ λέγουσιν, ὡς φίλος αὑτῷ πᾶς ἄνθρωπος φύσει τε ἐστὶ καὶ ὀρθῶς ἔχει τὸ δεῖν εἶναι τοιοῦτον. τὸ δ' ἀληθείᾳ γε πάντων ἁμαρτημάτων διὰ τὴν σφόδρα ἑαυτοῦ φιλίαν αἴτιον ἑκάστῳ γίγνεται ἑκάστοτε. Quæ singula si diligenter expendamus, suppetet nobis accommodatum certè & præsens amuletum ad arcendum, aut minuendum hunc animi errorem, hominibus quidem gratum, sed tamen exitialem. In primis enim φιλαυτίαν non abs re appellat maximum quoddam malum, innatum in meliore hominis parte, nempè animo: & eo quidem deterius ac præsentius, quòd licet eo plerique morbo correpti sint, non tamen vmquam de remedio quærendo, aut parti male affectæ applicando cogitant, vt tandem sani possint euadere. Atqui nulla exitialior aut damnosior ægritudo est, quàm quæ sui sensum adimit, ita vt ἀναισθησίαν quandam inducat, & tenaciter foueat: quo fit, vt omni animi contentione & industria in eo malo periculosissimo propulsando sit enitendum, & eò maior cura conferenda, quò morbus hic (in quo sit fons, & certè principium aliorum omnium, quæ in animum cadere possunt, vitiorum) grauiores affert corruptiones, cladémque ingenij præsentiorem. Nulla enim ratione fieri potest, vt qui hac perculsus peste oberret, sanum vel in alijs, vel in seipso iudicium retineat, cùm se non norit: quandoquidem sit in oculis mentis infusa caligo tam dẽsa, tamque spinosa, vt vel apertis oculis nihil videat. Itaq; qui sui capitur amore, non verè sese amare potest, sed falsam quandam de se opinionẽ, vt vmbram aliquam, quasi qui in tenebris palpat, oscitanter aucupatur. At verò (vt Plato docet) seipsum à seipso falli πάντων χαλεπώτατον, imò verò adijciam δεινότατον καὶ ἀθλιώτατον. Cum enim impostor ipse præstò semper habeatur, nec minimùm quidẽ abscedat, quo pacto non esset grauissimum malum, in primisque deplorandum? Cæcitas hæc omnium maximè intolerabilis, cùm insciciam nostram sapientiæ loco habemus, & quãquam omnium penè rerum ignoratione laboremus, tamẽ nos omnia ingenio assecutos arbitramur. Tolerabile alioqui vitium, si ea tantùm placerent, quæ ingenij specimina quædam præ se ferunt, aut alia generis eiusdem; in quibus si tantùm fallimur, nec fallimus, aut si sic fallimur, vt melioribus & peritioribus aurem patẽtem agnito errore præbeamus, nemo est quin veniale putet. Quotus autem quisque est, qui placido ferat animo, quòd ipsi næui, & vitia tam impensè nobis placeant, velut *amatorem amicæ*, vt ait Flaccus,

φιλαυτία morbus maximus.

Cæcitas animi maxima.

Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Quo fit, vt vero verius dictum sit à Theocrito (vt id ad nostrum sermonem conuertamus.) -----ἔρωτι
Πολλάκις, ὦ Πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. id est:
-----*Haud rarò Polypheme,*
Quæ minimè sunt pulchra, ea pulchra videntur amori.

Nimirum id in caussa est, quod, vt ait Varro, Omnes videmur nobis esse belli, festiui, saperdæ, cum simus σαπροί. Id tametsi omnibus generaliter verum est, tamen in artifices, atq; ex his potissimum poetas, adhæc in amãtes præcipuè quadrare videtur. Etenim rectissimè scripsit Aristoteles lib. 4. Moral. Suo quemq; artificem opere impense delectari, nõ aliter, quàm rebus quibusdam ex sese prognatis. Neq; secus adamant sua carmina poetæ, quam parentes liberos. Est enim artificis opus quasi quidam ingenij fetus: de quo Socrates ait, rectius iudicare obstetricem quàm matrem ipsam. Sponsis item amantibus mos est, suam cuiq; sponsam certatim extollere. Cuius rei sat magnum exemplum extat de Tarquinijs adolescentibus. Vnde & hodie vulgo scitè dicunt: Nullum reperiri deformem amasium; propterea quòd amãti vel non pulchra pulcherrima videãtur. Hinc illud Plautinum in Sticho:

Suum cuique pulchrum.

Suus rex reginæ placet: sua cuique sponsa sponso.

Id quoq; optimè denotare videtur apologus ille. In auium concilio dixit aquila, se in aulicos eligere velle formosissimos quosque aliarum auium filios. Cùm igitur certatim

Apologus de bubone.

tatim quęq; suos offerret, bubo, O regina, inquit, accipe meos, qui cæteros pulchritudine superant. Qua forma, subdit aquila, sunt filij tui? Qua ego sum, respondit bubo. Tunc omnes vehementi cachinno commotæ fuerunt. Sed esto hoc venia dignum, vt suis quisq; liberis, suis artibus, suo instituto, suis inuentis, suæ patriæ paulò impensiùs faueat; nisi eò cæcitatis rapiamur, vt & virtutes alienas calumniemur, & nostris blandiamur vitijs, eaq; virtutum nomine donemus: ac sibi quisq; sit, quod sibi fuit Suffenus Catullianus, aut Męuius Horatianus. Quod vitij Flaccus in Epistolis notans inquit:

Dum mala delectant mea me, vel denique fallant.

Ex Aristonymo citatur illud: ἐστὶν ἐν βίῳ μάλιστα βλάπτον, τὸ ἀνοήτους ὄντας τοὺς πολλοὺς, οἴεσθαι φρονίμους εἶναι. *Id in primis est in vita humana noxium, quod permulti cùm se sapere putent, tamen desipiãt.* Quamobrem nihil deterius aut periculosius, quàm nimium fidere. Certè (vt de me ipso aliquid) sum satis mihi conscius, quàm debili & penè nullo ingenio sim: si quid tamen sit, nũquam vllatenus me profecisse liberè confiteor, quàm cùm ignorare me multa, & quidem penè omnia primũ agnoui, tumq; meo non minimo sumptu deprehendi, & apertis, quod dicitur, oculis expertus sum, quàm nõ sit tutum aliorum iudicio & famæ incumbere. Nam sæpenumero contingit, vt nos plerique præsentes laudent, vel amore, aut alio quouis affectu ducti, sicq; de nobis bene mereri putant, cum sæpius vt de coloribus cæci, sic ij de nostro captu & in literis, aut etiam honestis actionibus profectu sentiant. Interea tamen eorum in sententiam pedibus imus, quod aiunt, atq; importunè falli nos finimus. Crassam mehercle & supinam credulitatem. Agnouit lubẽs Socrates de se Physiognomi iudicium, talemq; à natura fore se palam fassus est, nisi se Philosophiæ excolendum tradidisset. A qua quidem modestia longè semper absumus, qui ementitos quosdam sapientiæ colores, & imaginaria virtutum ornamenta nobis inesse demiramur, & vt vera credimus absolutaq;, quasi quibus ad perfectionem addi nihil possit, ideoq; molestè ferimus, si qui, dum nostri mentionem faciunt, non satis honorificè loquantur, eaque tribuant, quæ nos minimè attingunt, vel etiam nullo modo ad nos attinent. Qui morbus vt deploratissimus sanari ęgrè potest, nisi tamen aliquã do meliore quodam impulsi genio, potius spectemus quid nobis desit, quàm quid adsit. Si quid enim adest, cauendum est imprimis ne effluat, aut pretio ampliori quàm par sit, æstimatum vilescat apud alios: si quid deest, quod sciamus ornamẽto nobis esse posse & vsui, efficiendum est, vt labore & diligentia comparari à nobis & conquiri possit. Sed in primis meminisse debemus subindeque animo repetere, non quantum cæteris excellimus, sed quantum alijs simus inferiores, & quàm alioqui deteriores. Bene Seneca libello de vitæ tranquillitate: Puto multos potuisse ad sapientiam peruenire nisi putassent se peruenisse. Illud enim φιλαυτίας vitium tam nobis familiare ac domesticum, sed tamen in primis exitiosum, præterquàm quòd tumorem, inuidiam, audaciam, & desidiam fouet, solet etiam vnà secum aduehere & alere turpissimam ignorationem, quam meritò Sophocles δυσπέλαστον κακὸν appellat. Veteribus illud in ore fuit, eum malignos habere vicinos, qui sui laudator fuerit. Idcircò numquam probata est illa plus æquo pruriens φιλαυτίας opinio in Astydamante histrione, quòd suas ipse laudes inscribi vellet statuæ, quam meruerat. Non enim populus hominis votum insolens sibi ferendum esse putauit, quanquam de sua patria bene meriti. At quod penè mihi, dum ad alia propero, exciderat, Suidas auctor est, Nymphas à Narcisso spretas verissimè dixisse:

πολλοί σέ τε μισοῦσιν, ἂν σαυτὸν φιλῇς.
Et multi te oderint, si tu te ipsum ames.

Quid tam malè audijt Sophistarum nomen, nisi ob effrænatam illam, & cæcam sui admirationem? Socrates vt eorum importunitatem frangeret atq; eluderet (illi enim nihil se nescire iactabant impudentius) eosq; contrarijs armis oppugnaret, nempè honesta dissimulatione potius, quã pari verborum strepitu atq; contentione, dicebat hoc vnũ se scire, quòd rerum omnium esset inscius. Id verò non aiebat, vt falsa de se loqueretur, apud eos pręsertim, quorum familiari consuetudine vtebatur, sed vt assereret ea lubẽs omnia se nescire, quæ tam impudenti fronte sibi arrogabãt triuiales illi ματαιόλογοι, qui sic liberales disci-

Assentationis malum.

Socratis modestia.

Quæ sequantur φιλαυτίας.

Astydamas histrio.

Sophista.

disc pl nas, ipsamq; Philosophiam ostentando reuera profiterent & profanarēt: aut potius vt significaret ad veram solidāque sapientiam neminem accedere vnquā posse, nisi primùm se norit ignorare. Sunt enim quidam ingenio tam stolido & lubrico, qui cùm nondum primoribus labijs literas degustarint, falsam tamen sibi scientiæ persuasionem induant. Ex quibus alij se αὐτοδιδάκτους, alij πανσόφους καὶ πανεπιστήμονας efferre non verentur: alij alios quoscumque conuellunt & impetunt, in quorum vel leuiculis & venia dignis erratis ingeniosiores, non perpendunt, ὅτι μωμήσασθαι ῥᾷόν ἐστιν ἢ μιμήσασθαι. sibi nempè ignoscunt, vt Mæuius ille Horatianus, qui seipsum ignorans carpebat alios, seque venia dignum censebat. Quamobrem audijt ad extremum, stultum & improbū hunc amorem esse, dignumque notari. At quanto in errore versantur, qui sibi primas nullo rubore tribuunt? Agathocles Peripateticus cùm apud Demonactem iactaret, se solum & primum esse Dialecticorum, audiuit: Si solus es, qui primus sis? primus, qui solus potes esse? Non est quòd repetam literatoris illius Rhemnij intolerabilem arrogantiam, cùm diceret, vnà secum natas, & tādem perituras disciplinas.

Rhēnius Palamon.

Nec est quòd memorem duorum in Philosophia principum notam satis & peruulgatam φιλαυτίαν, Aristotelis nempè & Ciceronis; quorum hic tam suæ ipsemet industriæ & ingenio tribuit, vt nullis ferè in prooemijs laudem propriam conticuerit: ille verò, quòd non modò suis in eodem Philosophico curriculo certatoribus parùm fauerit, sed quòd contradicendi studio doctorem etiam Platonem vexarit, sui nominis celebritatem non parùm obscurauit.

Aristoteles & Cicero φίλαυτοι.

Illi ipsi Philosophi libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen etiam suum præfigi volunt. Vnde Heraclitus rectè arrogantiam sacrum nuncupauit morbum: vel quia præstantissimus quisq; ea in primis peste implicetur: vel quia vltima rerum linea mors, afferre medelam valeat. Permittatur hoc ad inflammādum studium, & exercendam doctorum hominum industriam: *honos enim alit artes*, nullusq; sui laboris præmio, & contentionis honestæ laude frustrandus est. At quis sanæ mentis eum dixerit, qui sibi plura quàm habeat, arroget? Narrat Athenæus lib. 12. cap. vltimò, Trasylaum quendam tanta insania fuisse percitum, vt quotquot naues in Pyræum appellerent, suas esse crederet: eas enim voluptate quadam incredibili numerabat, alijsq; suam fortunam lubens communicabat; quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat: donec frater eius è Sicilia reuersus, hominē medico committeret. is vbi resipuisset, affirmauit se nūquam vixisse feliciùs, quàm cùm eo mentis errore teneretur, quippè qui in tanta voluptate nihil molestiæ sensisset.

Philosophi φίλαυτοι.

Thrasylaus insanus.

Perinde se habent φίλαυτοι, aut reuera deteriùs, quandoquidem vt alijs nocumento sint, anxiè student, tum vel maximè quòd honorem alienum sibi audaciùs arrogant, aut quòd aliorum conatum nigro loliginis succo, & mera ærugine conspergant. Olim discipulis mos erat vt proprio etiam Marte reperta ad præceptores referrent. Quem morem secutus Plato 2. ad Dionysium Epistola fatetur, quicquid scripserit, non sua, sed Socratis esse.

Platonis modestia.

Qui leges primùm tulerunt ad cicurandos mores, aut continendos hominum animos, earum inuentionem non sibi, sed alicui numini tribuerunt: tum vt diuinitatis nomine, quasi obtento aliquo velo, plus haberent auctoritatis, tum vt insererent rudiorum animis, leges, vt pulcherrimum Deorum inuentum, sic & vtilissimum, à nemine esse violandas, sed toto pectore colendas, tutandas, amandas.

Legum latores primi.

Sic & priores illi, cùm referrent omnium artium & disciplinarum inuentionem ad primam illam caussam, id est, præpotentem rerum omnium opificem Deum, Palladem è Iouis cerebro natam esse commenti sunt. Quorsum hæc? vt nimirùm intelligamus, quàm in omnibus pulcherrima sit modestia, quāque turbis valdè que perniciosa φιλαυτία. Concludam itaq; cum Platone, dicamque eum, qui magnus est futurus, maximè decere, neq; se, neq; sua sic admirari, vt nihil putet exactius, nihil melius: διὸ πάντα ἄνθρωπον χρὴ φεύγειν τὸ σφόδρα φιλεῖν αὑτόν, τὸν δ' αὑτοῦ βελτίω διώκειν δεῖ μηδεμίαν αἰσχύνην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ πρόσθεν ποιούμενον. Idcirco est operæ pretiū, vt quisq; nimium sui amorem fugiat, meliores insequatur, nullo verecundiæ rubore præpeditus. Repeto illud Platonis Cratylo: τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι ὑφ' αὑτοῦ πάντων χαλεπώτατον, ὅταν γὰρ μηδὲ σμι-

ρὸν

κρεῖν ἀποστατῇ, ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν; A seipso decipi aliquem, res est omnium pessima. nam quando sui ipsius impostor ne vel minimùm à se discedat, sed ipsi semper adsit, quis non dicat hoc esse molestum? Verecundè hoc ita poeta princeps:

-----non ego Daphnim
Cantãdo metuã, si numquam fallit imago.

& M. Tullius: Nisi me communis decipiat φιλαυτία. Lusit in quemdam sui nimio plus confidentem Strobilum, vir catus, & sui natura minimè dicax, his omnino spiculis:

In speculo, & vitreis sese dum spectat in vndis
Cherilus, & nimio flagrat amore sui,
E doctore vago bacchatur vappa, suosq;
Collegas nihili cœcus, inersq; facit.
Ringit, & ipse suos patitur pro crimine manes;
Sic neq; se insanum cogitat esse miser.

Succurrebat pridem exemplum Thessali apud Plin. Historiæ mundi lib. 29. vbi sic: Eadem ætas, Neronis principatu ad Thessalum transiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, vt Iatronicem se inscripserit, quasi medicorum victorem. Nihil inferior fuit Menecratis medici arrogantia, qui, cùm quædã desperatæ curationes ipsi feliciter cessissent, populari adulatione dictus est Iupiter. Hoc cognomento vir arrogantis ingenij delectatus, insolentius vsus est eo pro titulo. Tandem Agesilao scribens, literis hanc præfixit salutationem: Menecrates Iupiter Agesilao regi salutem. Rex eo offensus procemio nihil vltra legere dignatus est sed rescripsit in hunc modum: Rex Agesilaus Menecrati sanitatem. arguens hominis insaniam. Nunc ad alia.

Thessali arrogantia.

Menecratis.

Garrulitas.

EMBLEMA LXX.

QVID matutinos Progne mihi garrula somnos
Rumpis, & obstrepero Daulias ore canis?
Dignus Epops Tereus, qui maluit ense putare,
Quàm linguam immodicam stirpitus eruere.

COMMENTARII.

I. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, homo scilicet humi reclinatus & dormitabundus, superius verò hirundo in suo luteo, quod sub trabe fixit opere, non satis facit ad meam saliuam; magis placet illa, quam editio Lugdunensis habet. Quod si nodum in scirpo quærere fas sit, sic ego effingerem. *Alia picturá.* In cubiculo aperto hominem in lecto collocarem, ibique hirundinem aut circumuolitantem, aut extra nidum residentem (in nido siquidem plerunq; conticescit) exprimerem: Et quia Alciatus hic pro iure poetico hirundinem & lusciniam confundit, idem in pictura imitarer, & foris in arbore residentem lusciniam affingerem; nam sic quoque garrulitas importunior notaretur. Ad designandum verò tempus matutinum, Solis radij è summis montium apicibus prominentes (vt habet editio Rouilliana) mihi signo essent.

II. *Character huius Emblematis.* IMITATVS est Anacreontis Odam εἰς χελιδόνα, quæ sic habet:

Τί σοι θέλεις ποιήσω,
Τί σοι λάλη χελιδών;
Τὰ ταρσά σευ τὰ κοῦφα
Θέλεις λαβὼν ψαλίξω,
Ἢ μᾶλλον ἔνδοθέν σευ
Τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Τηρεὺς
Ἐκεῖνος, ἐκθερίξω;
Τί μευ καλῶν ὀνείρων
Ὑπορθρίαισι φωναῖς
Ἀφήρπασας Βάθυλλον;

Ad verbum sic sonat:

Quid tibi vis faciam,
Quid tibi, loquax hirundo?
Pennas tuas leues
Vis abreptas forfice resecem?
Aut potiùs internam hanc
Linguam, vt Tereus
Ille, demetam?
Quid mihi gratos somnos
Matutinis vocibus
Eripuisti Bathyllum?

Eandem sic Latijs numeris donauit H. Stephanus:

Quibus loquax, quibusnam
Te plectam hirundo pœnis?
Vtrùmne vis volucres
Alas tibi recidam?
Imam secemve linguam
Tibi quod ille Tereus
Fecisse fertur olim?
Nam tu quid ante lucem
Meas strepens ad aures,
E somnijs beatis
Mihi rapis Bathyllum?

Minos verò sic:

Quasnam tibi parabo
Pœnas, loquax hirundo?
Pennas tuas recidam
An forfice has volucres?
Tuam secemve linguam,
Olim vt tibi ille Tereus?
Nam manè garriendo
Gratum mihi soporem,
Meum rapis Bathyllum.

Eiusdem argumenti est lib. I. Epigr. Græcor. ἀργενταρίῳ hexastichon gallo indignantis, vt apud Lucianum Micylli, quòd eum importuno suo cantu excitatum, suauissimo somno priuarit; ideoque malum illi imprecatur. Hic autem hirundinem obiurgat, somnos matutinos auertentem, suoque importuno cantu dormientes interturbantem. Sanctius censet sermonem fieri potiùs ad lusciniam; idq; probare conatur ex epitheto *garrula*, vt infra suo loco dicetur. Sed ad intelligentiam Emblematis, & eorum, quæ dicturi sumus de Progne & Philomela, fabulam de Tereo præmittemus, quam multis versibus describit Ouidius in fine 6. Metamorph. Tereus itaque Rex Thracum fuit, qui cum Pādionis Regis Athenarum filiam, Prognem nomine, *Fabula de Tereo.* duxisset vxorem, & post aliquantum tempus ab ea rogaretur, vt sibi Philomelam sororem videndam accerseret, profectus Athenas dum adducit puellam, eam vitiauit: ac ne cuiquam scelus indicaret, lingua illi amputauit, sororem perijsse coniugi affir-

affirmans. Illa tamẽ rem in veste suo cruore descriptam misit sorori: qua re cognita Progne Itym filium interemit, & patri epulandum apposuit. Postea omnes in aues mutati sunt: Tereus in vpupam, Itys in phasianum, Progne in hirundinem (vt cõmunior fert opinio) Philomela in lusciniam.

III. *QVID matutinos somnos*] Qui sunt longè suauissimi. Hinc intellige otium quietum, & à cõtentione laborum vacationem; quę tamen quies aliquando interrumpitur importuna quorundam nugacitate. Matu-
Matuta. tinus dicitur à Matuta, id est, Aurora, quæ matutino tempori præest, Græci λευκόθεαν vocant. Ouidius 6. Fast.

Leucothea Graijs, Matuta vocabere nostris.

Videtur autem Alciatus primum hunc versum ex Martiale mutuatus lib. 14.

Si matutinos facilè est tibi rumpere somnos

Lucanus in tertio:

Dum non securos liceat mihi rumpere somnos.

Statius 2. Siluarum:

Et matutinos abrumpere murmure somnos.

Progne] Hirundo. Videtur autem hic noster Alciatus Prognen cum Philomela confundere, cuius linguam Tereus abscidit, cum ei vim intulisset, non autem Pro-
De metamorphosi Prognes & Philomelæ diuersæ opiniones. gnæ vxori. Num verò Progne in hirundinem mutata sit, vel in lusciniam,

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Ouid. 6. Metamorph. vbi fabulam narrat, etsi non exprimat, quæ illarum in lusciniam, quæve in hirundinem mutata sit, in-
Ouidij. quit enim:

Pendebant pennis: quarũ petit altera siluas,
Altera tecta subit, neq; adhuc de pectore cædis
Excessere notæ, signataq; sanguine pluma est.

attamen 2. Fastor. Prognen in hirundinem transformatam canit:

Fallimur, an veris prænuncia venit hirũdo,
Et metuit ne qua versa recurrat hyems?
Sæpe tamen Progne nimium properasse quereris:
Virq; tuo Tereus frigore lætus erit.

Seruij. Idem sentit Seruius, explicans illud Virgilij carmen ex Ecloga 6.

Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit.

Atqui, inquit ille, Progne hoc fecit, sed abutitur nominẽ, aut illi imputat, propter quam factum est. Probus verò eundem lo- *Probi.*
cum explicans Prognen in lusciniam dicit transformatam Martialis, & communior *Martialis.*
opinio Philomelam in lusciniam mutatã asserunt, sic enim ille 14. Epigram.

Flet Philomela nefas incesti Tereos, & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Cæterùm non desunt, qui contrarium sẽtiant, & Prognem in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam asserant: vt Tzetzes in Chiliad. Statius Papinianus: *Tzetzis.*

Statij. *----- Non sic Philomela penates*
Circuit amplectens, animamq; in pignora transfert.

Et Ioannes Grammaticus in Hesiodi com- *Ioan. Grammatici.*
mentario ferè in fine, inquit: καὶ πρόκνη ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεύς, φησί, με ἐβιάσατο. hoc est: *Et Progne in lusciniam commutata Ityn deplorat, Philomela autẽ in hirundinem, Tereus, inquit, mihi vim intulit.* Idem Ouidius ipse secutus, ad Liuiã *Ouidij altera.*
de morte Drusi lusciniam intelligit, cui tribuit filium, & in vmbrosis siluis commorari dicit: vnde colligunt hanc antè fuisse Prognen:

Talis in vmbrosis mitis nunc deniq; siluis
Deflet Threicium Daulias ales Ityn.

Idem expressius alibi;

Sola virũ nõ vlta prius mœstissima mater,
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Gabrias etiam Græcos fabulator Itym filium facit lusciniæ. Catullus codẽ modo: *Gabriæ. Catulli.*

Qualia sub densis ramorũ concinit vmbris
Daulias absumpti fata gemens Ityli.

Ita & Horatius de Progne loquens, quam *Horatij.*
uis non expresso nomine, lusciniæ tamen similem dicit:

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quòd male barbaras
Regum est vlta libidines.

Omnium apertissimè id manifestat Mar- *Varronis.*
cus Varro dicens: Lusciniola (aliqui perperam legunt *Lusciola*, nam ipsius Varronis autoritate constat in libris de re rustico, cantatrices lusciniolas appellatas) quod luctuosè canere existimatur, atque esse ex Attica Progne facta auis. Sed quid opus tam multis? vide quid hac de re disceptẽt Cœlius Rhodigin. lib. 29. cap. 26. Iacobus Bononiẽ. & P. Nannius 6. Miscellan. annotation. in Virgil. nec enim video quam sit

ne-

necesse quæstionem hanc inter Grammaticos controuersam dirimere; vt neq; vacat huc adducere quę leguntur apud Thucydidem lib. 2. τῆς συγγραφῆς, Pausaniā in Phocicis, Strabonem lib. 1. & alibi.

Garrula] Hoc epitheto Sanctius probare conatur, hoc loco de luscinia fieri mētionem, cum de ea dicatur, *cantare simul nocte dieq; potest.* Ductus præterea veteri prouerbio, *Daulia cornix*. quod in garrulos & canoros dicitur, & de luscinia intelligitur. Martialis etiā garrulam illam vocat, loco paulò ante citato. Plinius quoq; cantum lusciniæ garrulum vocat lib. 10. cap. 29. Citat demùm adagium, *Lusciniæ deest cantio*. Sed meo iudicio, parum conuincit, cum idem epitheton etiam hirūdini tribuat Maro 4. Georg.

Daulia cornix.

Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.

Adhęc hoc emblemate tāgitur odiosa garrulitas, at garrulitatis symbolum esse hirundinem cōstat ex Pierij Hieroglyph. lib. 22. Cantum autem lusciniæ quotusquisq; est qui potius studio & labore accersat, ne dum auersetur. Deniq; possum & ego adagium adducere ex Aristophanis Ranis, qui nugationem nihil *Musæam hirundinum* vocat. Huc spectat illud Hesiodi:

Hirundo garrulitatis signū.

τόν δὲ μετ' ὀρθρογόη πανδίο νὶς ὦρτο χελιδών.

Quem manè gemens Pandionis excit hirundo.

Vbi interpretes ὀρθρογόη exponūt, clamosa, non autem diluculo flens, cum hirundo tota clamiter die, non autem mane tātùm aut vesperi, veluti facit luscinia. Eidem Hesiodo κωτίλλη ἡ χελιδὼν dicitur propter garrulitatem, vnde Poeta is κωτιλᾶσα formauit. κωτίλλειν enim garrire est, eoq; cognomento ales hæc apud Anacreontem & Simonidem appellatur.

ὀρθρογόη.

Hirundo garrula.

Somnos rumpis] Refricat mihi memoriam historia ex Plinio lib. 35. cap. 11. Lepidus in Triumuiratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum ijs postero die expostulauit, somnum sibi ademptum volucrū concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco, eoq; terrore aues tum siluisse narrantur, & postea cognitum est ita posse compesci.

Auiū cantus vt cōpescatur.

Daulias] Daulia, Daulis, vel etiam Daulias, pro luscinia effertur à Poetis, quòd in vrbe Daulide (quæ quondam fuit sub ditione Regis Thraciæ. Plin. lib. 4. cap. 5.) in auem sui nominis transformata dicatur à Poetis. Ouidius 6. Metamorph. & Prou. *Daulia cornix*.

Daulias.

Dignus Epops Tereus, &c.] id est, meritò in Vpupam mutatus, qui maluerit linguam rescindere, quàm omninò auellere. Vpupa auis militarem quandam cristam in capite retinet, & quasi adhuc filium quęritans, has videtur ingeminare voces, πȣ̃, πȣ̃, id est, *vbi, vbi*: hinc Epops dicta, Latinis vpupa. De qua Plinius 10. cap. 29. Alij in accipitrem mutatum Tereum volunt, vt Higinus fabula 45. Solinus: In Seniensi regione, non longè à Flauiopoli colonia, Byziæ oppidum, quondam arx Terei regis: hinc inuisum hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum. Ante aquilā rex auium fuisse vpupa dicitur, cuius eminentiæ nō obscura insignia reliqua conspiciuntur: cristam enim habet plicatilem, quæ cum erigitur per longitudinem capitis, refert similitudinem diadematis regij: adhæc longo & acuto rostro tanquam cuspide armata exercet tyrannidem in auiculas. Hinc illud:

Vpupa.

Vpupa olim rex.

Rex fueram; sic crista probat; sed sordida vita
Immundam è tanto culmine fecit auē.

Ait enim D. Hieronymus in ca. 5. Zachar. Spurcissima est auis vpupa, semper in humano stercore commorans, ex quo & nidum facere dicitur, & pullos suos de vermiculis stercoris putrescentis alit. In diuinis etiā vpupa symbolum exhibet hominis vitijs dediti. Pierius lib. 25 Hieroglyph.

Vpupa symbolū.

Putare] Præscindere. Metaphora à vitibus & arboribus, in quibus superflua & inutilia resecantur.

Putare.

Stirpitus eruere] funditus, radicitus euellere. Auem porrò philomelam (verba sunt Sanctij) lingua carere pro certo affirmare possum, nisi me oculi fallunt. Nam diebus abhinc paucis, cum hæc scriberem, amicus quidam meus mihi commonstrauit philomelam in cauea cōclusam, quam cum inde extraxissemus, pertenue vestigium linguæ vix potuimus reperire: quæ res non paruam mihi præbuit admirationem, tantam inesse huic auiculæ suauitatem cantilenæ, & vocis crispationem, nullam tamen linguam qua id possit modulari, nisi fortè eam in gutture habet absconditam. Vnde

Philomela lingua caret.

non abs re finxerunt Poetæ Philomelæ præcisam fuisse linguam. Vide Aristot. 9. de histor. anim. cap. 15. Consule etiam Plinium loco citato lib. 10. cap. 29. qui ingenium exercuit in luxuriosa tantillæ auiculæ descriptione.

IV. *Garruli odiosa importunitas.*

TORQVETVR Emblema in eos maximè, qui odiosa garrulitate rationis inopiam præ se ferre satis arguunt, vt Progne abscissa lingua in hirundinem garritu nimio insignem commutata, eos significet, qui sapientiæ parum, loquentiæ multum habent. Et sanè vsuuenire solet, vt loquaciores ferè sint, quibus est rationis defectus, quàm qui prudentia & ingenij viribus antestant: cùm apud graues & sapiẽtes quosque viros silentium commendatissimum, verborumque parsimonia grata sit. Extat apud Aristophanem de Cleophonte quodam garrulo dicterium:

ἐφ' ᾧ δὴ χείλεσιν ἐπιβρέμεται θρηϊκία
χελιδών.

Ex cuius labris hirundo Thracia instrepit.

Quò spectat præceptum illud Pythagoricum: ὁμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν, id est: *Hirundines sub eodem tecto ne habeas.* Quod D. Hieronymus & Cyrillus cum Aristotele consentientes intelligunt, abstinendum esse à cõsuetudine & commercio garrulorum & susurronum; quam quidem sententiam corroborat Alexandri historia,

Historia Alexandri.

quem cum quiescentem hirundo quędam magno garritu supra caput volitans importunè interturbaret, Aristander Thelmiseus pro domesticis, qui Alexandro insidias pararent, accipiẽdum interpretatus est; quod euentus postmodum comprobauit. Alexandri Æropi, quem ex amicorum numero Thessalis equitibus præfecerat, cõsilio patefacto. Hirundinis quoq; garrulitatem notauit suis Iambis Nicostratus:

εἰ τὸ συνεχῶς καὶ πολλὰ, καὶ ταχέως
λαλεῖν
ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες
ἐλέγγοντο ἡμῶν σωφρονίστεραι πολύ.

hoc est:

Loqui si indesinenter, multaq́; & velociter,
Prudentiam indicaret, vtiq; hirundines
Fortasse quàm nos sapere dicantur magis.

Lege Plutarch. 8. Symposiac. problem. 7. & ea, quę supra Emblemate 11. & alibi accumulauimus: quibus hic adiungimus lepidam à Cœlio Rhodig. relatam historiã, lib. 21. cap. 46. Ex Hellesponto in Atticam

Loquacitas notata.

veneret amator quidam, Gnathenæ scorti fama illici pellectus: cumque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè, vt Græci dicunt, φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiensq; finem, sic illum adorta fertur: An non ab Hellesponto te profectum dicis? Quum annuisset is: Et quo, inquit, pacto ciuitatum illic primam ignorare videris? Sciscitante autem eo, quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathena. quo aptè admodum & cõcinnè, ex nominis ratione silentium, quod Græcis σιγὴ est, illi suadere visa est. Sic enim Troiæ promontorium Sigeum dictum accepimus, ob Herculis taciturnitatem: qui hospitio ibi prohibitus discessum simulasse dicitur, mox per silentium aduersus Troiam venisse, atque eam expugnasse. Huc facit dictum Cleomenis, qui cùm risisset, Sophista quodam multa de fortitudine disserente, atq; dicẽte: Quid rides Cleomenes, audiens de fortitudine disserẽtem, præsertim cum sis rex? Quoniam, inquit, ò amice, si hirundo de fortitudine loqueretur, idem facerem quod nunc facio: sin aquila, magno silẽtio auscultarem. Visum est ineptum, quenquam de fortitudine magnificis vti verbis, qui ipse nihil fortiter gessisset vnquã, nec aliud posset quam in hirundinis morem garrire. Planè quemadmodum laudi quã maximę est vera illa facũdia: ita inanis verborum sonitus, nulla subiecta sententia, vitio non caret quàm maximo. Cui accedit, quod quibus multa effutire moris est, ij aut falsa loquantur, aut superflua, vel quod verius, vtraque. Nam χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ, καὶ καίρια. *Non est eiusdem & multa & opportuna dicere.* Videas tamen Arabicos istos tibicines, ære Dodonęo loquaciores, in consessu & congressu sapiẽtum garrulitate ipsas columnas rumpere, dum ore effræni sensum effutiunt inuolucra, & verborum sesquipedalium instrepunt voluminibus, ac vocum turba: atq; vitio Pisoniano cum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, qui sibi nihilominus acuti & arguti videntur, etiam si sint omni pistillo obtusiores. Hi sanè si tantum in loquendo molestiæ caperent, quanta alios afficiunt, non vtique longos traherent sermones. Garrulitatis vitio non obscurè insimulantur à Plutarcho tonsores, nam tonsorum genus bene loquax esse pronũciat:

Sigeum.

Cleomenis dictum.

Garruli reprehẽsi.

Tonsores cur garruli.

ciat: & Theophrastus tonstrinas ideo vocat ἄοινα συμπόσια, id est, *sicca conuiuia.* Solent enim in tonstrinas, quæ sunt tonsorum officinæ, spermologi, nullius rei, nisi rumorem mutuò colligendi, ac postea differendi studio ducti confluere. Hinc Donatus in Terentium, tonstrinam esse sedem ociosis aptam annotat, quemadmodum & scholiastes Aristophanis in Pluto. Ex multo igitur illo in tonstrinis desidentium sermone tonsorum loquacitas. Sensit id Archelaus, qui tonsori garrulo subinde rogãti: Quomodo te radam, ô rex? Silendo, inquit. His tamen hac in parte non multum fortassis concedunt lippi, qui cum ab oculorum imbecillitatem plurimum à rebus gerendis habeant otij, rumoribus audiendis & dissipandis se dedere solent. Inde istud prouerbium apud Horat. lib. 1. Sat. 7. *Itẽ lippi.*

Omnibus & lippis notum, & tonsoribus.

Sed ne & ego lectoribus odioso multiloquio molestiam patiam, nunc ad Inuidiã me conuerto.

Inuidia.

EMBLEMA LXXI.

SQVALIDA vipereas manducans fœmina carnes,
Cuiq; dolent oculi, quæq; suum cor edit,
Quam macies & pallor habent, spinosaq; gestat
Tela manu: talis pingitur Inuidia.

COM-

COMMENTARII.

I. *Inuidia.* QVOMODO Inuidia depingẽda sit, satis ex ipsius Alciati verbis colligi potest. Mulier nimirũ macie lurida, obliquata oculorum acie, viperis circum caput errantibus redimita, mammis turpiter dependentibus, dextra spinosum gerens baculum, sinistra viperam & cor humanum: quæ si ori deuoratura similis admoueret, magis meo placeret iudicio. Reliqua eius ornamẽta iamiam ex Ouidio adducemus.

II. PRÆSENS Emblema Inuidiæ descriptionem ob oculos ponit, eiusque effectus sub ipsa figura indicat. Cuius viuam imaginem non alius expressit elegãtius ipso Ouid. 2. Metamorph. Et in primis eius domum sic depingit:

Inuidiæ domus.

Protinus Inuidiæ nigro squallentia tabo
Tecta petit: domus est imis in vallibus huius
Abdita, Sole carens, non vlli peruia vento,
Tristis, et ignaui plenissima frigoris, & quæ
Igne vacet semper, caligine semper abũdet.

Ad habitum deinde ipsius Inuidiæ accedens, canit:

Inuidiæ forma.

----Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorũ,
Inuidiam: visaq; oculos auertit. At illa
Surgit humo pigrè, semesarumq; relinquit
Corpora serpentum, passuq; incedit inerti.

Et duobus interpositis versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquã recta acies; liuent rubigine dẽtes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabescitq; videndo
Successus hominũ, carpitq; et carpitur vnà,
Suppliciumq; suum est.

Et paulò infra:

----Baculumq; capit, quem spinea circum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris
Quacunque ingreditur florentia proterit arua,
Exuritq; herbas, & summa cacumina carpit:
Afflatuq; suo populos, vrbesq; domosq;
Polluit.

Nõ multum huic dissimilis est descriptio Virgiliana Inuidiæ, in opusculo de Liuore. Nos sic depingemus luridam huius ac tristem formam; pallescit vt plumbum color non natiuus, sed argyrio similis & sulphuri, concauitas luminum in exangui vultu, superciliorum silua, rigida cutis ac striata plicis, dens nigricans, latus, sesquipedalis, vt spatha piscatoria, aut palmula nautica: camuræ aures ac flexæ, capilli velut stiriæ pendentes, aduncus nasus, hamati digiti, struma & gibbo formidabilis forma, & prorsus ad habitum Stygium. Pyxidem gestat impletam saliua spumantis Cerberi, stridentibus hydris circumuoluta collo ac humeris, terrifico aspectu. Huic subter præcordia vorago patens imos recessus corporis aperit, vbi vultur sedet, & rodit ilia, dipsades circum & viperæ, quæ sanguinem adlambunt. Vis mores? dicam paucis. Odit, rodit, mordet, vorat, ridet, spernit, insectatur, calumniatur, execratur, damnat omnia. Porrò in hanc materiam multa scripta reperiuntur apud Poetas & Oratores, quos vide. *Inuidiæ idea.* *Inuidiæ mores.*

III. SQVALLIDA] Sordida, inculta, à squãmarum crebitate & asperitate dicta vox. Olim enim verbum *Squallere*, de omnibus ijs dicebatur, quæ dura essent, densa & rigida, squammarumq; similitudinem imitantia: at postea assiduo vsu effectum est, vt hoc verbum de ijs tantum diceretur, quæ inculta sunt, deformia, & multarum sordium congerie contaminata, Virg. 2. Æneid. *Squallere.*

Squallentem barbam, & concretos sanguine crines.

Squallor etiã est tristitiæ nota: Cicero ad Terent. Mihi ante oculos dies noctesque versatur squallor vester ac mœror. *Squallor.*

Fœmina] Rectè fœmina Inuidia, vel quia id nomen contumeliosum, vel quod nõ cadat id vitium, nisi in animos molles, parumq; viriles. Ex omnibus enim vitijs nullum est pigrius inuidia, hęc in altos animos non ascendit. Hinc Ouid. lib. 3. de Ponto: *Inuidia cur fœmina.*

Liuor, iners vitium, mores non exit in altos,
Vtq; latens ima vipera serpit humo.

Ea quoq; de causa idem Ouidius Inuidiã in imis vallibus latitare confinxit.

Vipereas manducans carnes.] Inuidia simile aliquid habet cum vipera, quam fe- *Inuidia vt vipera.*

runt

runt non prodire in lucem, nisi arrosis matris lateribus (Theophrastus autem id negat, & aliam causam assignat mortis maternæ) sic liuor eum primùm afficit, & quasi enecat, in quo gignitur. Quò pertinet illud Ouidij in descriptione Inuidiæ, 2. Metamorph.

----Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorũ.

Sed alia fortasse ratio commodè reddi potest, vipereas carnes edit Inuidia, quòd alienis malis gaudeat, ijsque pascatur: (id vitium Græcis appellatur *ἐπιχαιρεκακία*) vel id dicitur, vt eius pernicies ostendatur, quæ enim venenata venenis aluntur animalia, exitialius venenum habent. Plinianum illud rectè cõcinit lib. 24. Sed quis inuenit illa, venena scilicet, prçter hominẽ; Deinde sequitur: Quid? non & homines quidam ad venena nascuntur? atra hominum, ceu serpentium lingua vibrat, tabesque animi contracta adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quæ sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice obuij quoq; vetant agere, & prodesse vitæ, nec vllum abominati spiritus præmium nouere, quam odisse omnia.

In venefi-cos.

Cuiq; dolent oculi] Hinc illud Maronis de Liuore:

Testatur gemitu graues dolores,
Suspirat, gemit, incutitq; dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit.

Sunt qui oculorum affectioni liuorẽ persimilem faciant, & rectissimè quidem: Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splẽdorem caligãt; quod idem est inuidiæ proprium. Vnde puto dictam inuidiam ab *in*, quod aliquando significat valde: & *video*. Quia qui inuidentia laborant, semper animum & oculos in eum, cui inuident, habent; ex quo tamen non nisi tormentum hauriunt; quo maius Siculi non inuenere tyranni, vt canit Horatius.

Inuidia vnde dicta.

Quæq; suum cor edit] Allusio ad Prouerb. Pythagoræ, *Cor ne edito.* id est, ne cuiis animum excrucies: vel ad vocabulum *cura*, quæ quòd cor vrat, vel edat, dicitur. Cicero 3. Tuscul. ex Homero illud de Bellerophonte citat ex veterum nescio quo:

Cor nõ edendum.

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Similes Maronis versus hi:

Torquet viscera carnifex cruentus,
Vesanos tacitè mouet furores.
Intentans animo faces Erinnys
Lethalis, Tityiq; vultur intus
Qui semper lacerat, comestque mentem.

Sic & Petronius Arbiter:

Cui vultur iecur intimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant Poetæ:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Quo spectat dictum Matreæ Alexandrini, qui ænigmate lusitando aiebat, se *belluam alere, quæ se ipsam absumeret: θηρίον τρέφειν, ὅπερ αὐτὸ ἑαυτὸ ἐσθίοι.* quo significabat quorũdam inuidiam, qui improbè & ignauè dolerent ob prosperos suorum laborum successus. Retulit Eustath. 1, Odyss. & Athenæus. Seneca lib. De paupertate: Interdum non licet esse palam miseros, sed inter ærumnas cor ipsum exedentes. Græci dicunt *δάκνεσθαι*, vel *τὴν καρδίαν δάκνεσθαι*, cùm grauem & molestam animi solicitudinem significant. Et *δακέθυμος ἄτη*, *noxa animum mordens*, vt Homerus Iliad. vltimo:

δάκνεσθαι.

-----Τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
σὴν ἔδεαι κραδίην,
Quousque lamentans & mœrens cor tuum exedes?

Quam macies] sic Ouidius:

----Macies in corpore toto.

Macies et pallor inuidi.

Virgilius:

Infelix macies renudat ossa.

Et pallor habent] id est, macies & pallor totam occupant. Ouidius:

Pallor in ore sedet,

Virgilius:

Pallor terribiles genas colorat.

Spinosaq; gestat Tela manu] Hoc referendum est ad aculeatam inuidorum maledicentiam. Siquidem

Maledicentia inuidi.

Effundit mala lingua virus atrum,

& perpetuò carpit, quod allequi nũquam potest. Ad id respexit Ouidius, cum ait:

Indoluit, baculumque capit, quem spinea circum
Vincula cingebant.

IV. ELEGANS Inuidiæ descriptio ex effectis, adiunctisq; quibus ostenditur eum, qui laboret inuidia, virulentis cogitationibus pasci, aliorum prosperis successibus ingemiscere, animum mœrore conficere, corpus macie & pallore confectum reddere,

Inuidiæ effectus.

aculeis

aculeis maledicis alios insectari. Nullum enim vitium inuidia penè vetustius est, aut homini damnosius & efferatius: quandoquidem sicum quibuslibet alijs conferatur, inspiciemus quàm cæca temeritate rapiantur, qui melioribus inuident. Nulla enim alia vitia sunt, quæ non aucupentur aut sentiant aliquam voluptatem: Inuidus perpetuò mæret ac tristatur, eoq; grauius afficitur, quo maiori tenetur inuidia, qui non secus atq; ædes, in quibus ipse sit, con flagret. Miserrima sanè conditio, sed quæ tanquam felicitatis pedissequa, successus videndo prosperos intabescat, vt Naso cecinit. Arridet Alexandri Macedonis dictum, Inuidos homines nil esse aliud quã tormenta, seu tortores suos proprios, leuis adolescentis graue verbum. Anacharsis inuidiam vocauit vlcus, quod passim verum sua vi contraheret. Socrates serram animæ appellabat; Aristoteles antagonistam fortunatorum. Inuidi enim non minus cruciantur aliena felicitate, quàm suo infortunio. Hinc Themistocles adhuc adolescẽs nihil dum splendidum à se fieri dixit, quod inuidos adhuc nactus non foret. Nam sicut cantharides vegeto maximè tritico innascuntur, & rosis pulchrè florentibus: sic inuidia plerunq; inuadit bonos viros, & in virtute proficientes, & ingenij personæq; gloriam sustinentes. Quare rectè Cicero 3. Tusculan. inuidiam dixit esse ægritudinem ex alterius rebus secundis. Sed illud in hac peste pestilẽtissimum, quod liuidus mentis æstuationem grauius distrahẽtem nemini omnino audeat aperire, sed defixus hærens in vno obtutu (vt Virgiliano abutar versu) non vellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ solicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante suppliciũ. Ita enim intolerabilius vritur, dum fateri erubescit, inuidiæ stimulis se agitari, secundis rebus ingemiscere, fratris aut vicini fortunam videri maiorem aut nimiam. Actius Sincerus, rari vir ingenij, magnæque nobilitatis, cum in cõspectu Federici regis inter physicos esset quæstio, quid præcipuè conferret oculorum perspicacitati? alijq; fœniculi afflatum, alij vitri vsum, alij aliud dicerẽt. At ego, inquit inuidiam aio. Obstupuerunt hoc dicto adeò Medici, vt ab auditoribus derisui haberẽtur. Tum ipse: Annõ inuidia omnia maiora & pleniora videre facit? Quid autem oculis magis præsentaneum, quam vt vis ipsa videndi maior reddatur atq; vegetior? protulitq; statim Ouidianos versus ex 1. de Arte amandi:

Alexãdri dictum.

Themistocles.

Lepidum Actij Sinceri responsum.

Fertilior seges est alienis semper in aruis,
Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Pindarus 2. Pyth. sic:

Pindari locus.

-----ςάθμας
δή τινες ἑλκόμενοι
περισσᾶς, ἐνέπαξεν ἕλ-
κος ὀδυναρὸν ἑᾷ πρόσθε καρδίᾳ,
πρὶν ὅσα φροντίδι μηχανᾶται τυχεῖν.

id est:

Qui facultate alicuius tangitur abundanti, inflixit vlcus miserum suo antè animo, quàm quæ secum corde molitur, assequatur. vel: *Qui ob facultates cuiusdam, opumque abundantiam, animo discruciatur, seipsum angit miserè, sibiq; antè infligit vulnus, quàm vt nocere possit ei, cui inuidet.* Hæc autem descriptio perlegans, qua inuidorũ tristissima & infelicissima vita proponitur: quippè qui virulentis cogitationibus pascantur, quæ sibi horribilem perniciem adferant quiq; sine consilio & ratione aliorum rebus opimis marcescant, & aculeis maledicis pungant & insectentur, nullum tamẽ inde commodum reportaturi. Itaq; vt hoc quasi per transennam, quid ea turpius aut miserius, cùm vt alijs noxam dãnumq; inferat, sibi prius, & quidem sæpenumerò grauiùs nocet? Ergo in cæteris iniquissima, in hoc tamẽ æquitatis aliquid habet, quòd eum, in quo est, tanquam veneno proprio afficit, perdit, absumit, eumque vlciscitur primum, à quo concepta & educata fuerit: quod habet illud:

Inuidorũ misera cõditio.

ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν
ἐν αὐτῷ.
τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κρα-
δίην.

Inuidia est malum; habet autem aliquid
boni in se:
Tabefacit enim inuidorũ oculos & cor.

Res mala, liuor; habet tamen in se quid boni: adurit
Quos tenet, interna, corde oculisq; face.

Quod idem videtur sentire Menander, dum ait:

ὁ φθονερὸς αὐτῷ πολέμιος καθίσταται.
Ἀθαιρέτοις γὰρ συνέχεται λύπαις ἀεί.

Sibi hostis ipse redditur vir inuidus;
Hunc namq; mæror, quẽ sibi accersit, premit.

Placet

Inuidi rebus à Iuliano gestis impensè detrahebant apud Constantium.

Placet addere insigne inuidiæ maled.cētiæ exemplum, ex Ammiano lib. 17. quo loco narrat, quantum apud Constantium Augustum detraxerint assentatores rebus prę clarè à Iuliano gestis: Omnes qui plus poterant in palatio adūlandi professores rectè consulta, prosperèque facta vertebāt in risum, talia sine modo strepentes insulsè, in odium venit cum victorijs suis capella, non homo: vt hirsutum Iulianum carpentes, eumq; talpam loquacem nominantes, & purpuratam simiam, & litterionem Grę cum: & his congruentia plurima, atq; vernacula principi resonātes, audire hæc taliaq; gestienti, virtutes eius obruere verbis impudentibus conabantur, vt segnem incessentes, & tumidum & vmbratilem, gestaq; secus verbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit: namque vt solet amplissima gloria obiecta esse semper inuidiæ, legimus in veteres quoq; magnificos duces vitia criminaq; (etiamsi inueniri non poterant) finxisse malignitatem spectatissimis actibus corū offensam: vt Cimonem Miltiadis filium insimulatū incesti, qui prope Eurimedonta Pamphilium flumen Persarum populum deleuit innumerum, coegitque gentem insolentia regis elatam, obsecrare suppliciter pacem: Æmilianum itidem Scipionem, vt somniculosam, æmulorum incusari maleuolentia, cuius impenetrabili vigilantia obstinatæ in perniciem Romæ, duæ sunt potentissimæ vrbes excisæ. Necnon etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cùm nihil vnde vituperari deberet, inueniretur, duo hæc obseruarunt ludibriosa & irria, quod genuino quodam more caput digito vno scalpebat: quodque aliquandiu tegēdi vlceris causa deformis, fasciola candida crus colligabat: quorum alterum factitare vt dissolutum, alterum vt nouarum rerum cupidum asserebant, nihil interesse oblatrantes argumento subtri gido, quam partem corporis redimeret regiæ maiestatis insigni, in eum virum, quo nec fortior, nec cautior quisquam patriæ fuit, vt documenta pręclara testantur. Hęc quoq; pestis magnos quandoq; viros inficit, quando eius quoque stimulis proditur agitatus.

Alexander inuidus.

Alexander rex potentissimus, vt perdicam odio prosequeretur, eò quod esset bellicosus, Lysimachum, quod militandi peritus; Seleucum, quod magni animi; Attalum, quod imperatoria dignitate polleret; Ptolemæum, quod ei prosperè omnia succederent. Sic Simmias Periclem, Alcmæon Themistoclem, Clodius Pompeium, Meneclides Epaminōdam, Asinius Pollio Ciceronem inuidia oppugnauere. Inuidiæ sæuitiam quoq; expertus est Belisarius, Iustiniani Dux generalis, summus in laude militari vir; refert enim Zonaras tom. 3. Annal. in Iustinian. eum iussu Iustiniani, siue Triboniani eius Cancellarij, cuius prima erat apud ipsum principem auctoritas, odio & inuidia, adde etiam calumnia affectati imperij, satellitio & stipatoribus ademptis mulctatum, & domi custodiri iussum, eiusque mortui opes fisco addictas. Procopius tamen & Crinitus scribūt, eum luminibus priuatum, & tam graui, tamq; iniqua oppressum fortuna, tuguriolum sibi prope viam constitui fecisse, in quo reliquum vitæ transigeret, victum quæritans, & hoc subinde prætereuntibus dictitans: Date stipem Belisario, quem rerum prosperè gestarum magnitudo extulit, & nec error, sed liuor & inimicorum inuidentia excæcauit. Præclarè Lipsius: Sicut virtuti gloria comes, sic & inuidia: sed hanc adeo non curat, vt vix cernat. Minuti qui non se attollunt, nolunt etiam alios: & factis cum obstare non possint, conātur linguis, & spargunt verborum leuia ista tela Atq; id eminus, vt Parthi fugientes, nam comminus non se componūt, ne rectis oculis splendorem nostrum intueātur. Sed coronidem imponat ipsa Inuidia, & suam nobis breuibus describat naturām.

Belisarij exitus.

Inuidiæ natura.

Sum pestis, toto qua non truculentior orbe,
In portentoso corpore pœna mihi.
Ex proprio lætor non prosperitatis honore,
Ærumnis animo non queror ægra meis:
Est amor alterius dolor, est ærumna voluptas,
Quo me conficio corpore semper adest.
Dum nihil alterius damnis gauisa reporto,
Alteriusq; bonis nil cruciata lucror.
Sola mihi noceo, pario mihi sola dolorem,
Conficio torquens membra furore meo.
Immensum proprio tormentū corde, meoq;
Alterius morior prosperitate sinu.

Plura de inuidia habes apud Horatium in Epistolis, Plutarchum passim, Cœlium Rhodig. lib. 20. c. 30. & maximè apud D. Basilium in libello de Inuidia.

Luxuria.

EMBLEMA LXXII.

ERVCA capripes redimitus tempora Faunus,
Immodicæ Veneris symbola certa refert.
Est eruca salax, indexq; libidinis hircus:
Et Satyri Nymphas semper amare solent.

COMMENTARII.

I. PINGITVR Faunus siue Satyrus, monstrum cornutum, facie rubra, hispidum, caudatum, caprinis pedibus, mutone arrecto, cætera specie humana; cuius tempora cingat eruca; cuius latus stipet Nympha.

II. *Historia prodigiosa de Satyris* PAVSANIAS in Atticis narrat historiam de Satyris, eorumq; libidine valde prodigiosam, vnde hoc Emblema desumptum videtur; eamq; se ait accepisse ab Euphemo Care, qui narrabat, se, cum in Italiam nauigaret, vi ventorum pulsum ad extimum mare, quod nauigari non soleat, perlatum esse. Insulę ibi multæ sunt ac desertæ, quarum incolę sunt agrestes homines. Eæ insulæ nominantur Satyricæ, in quibus homines rubicundi, qui caudas in medio dorso habeant, equinis non multo minores. *Insulæ Satyricæ.* Qui statim vbi senserunt nouos venisse hospites, ad nauigium, quasi facto impetu, accurrerunt, nullamq; vocem ediderunt, sed mulieribus vnà aduectis manus iniecerunt. Nautæ metu perculsi, barbaram mulierem in insulam proiecerunt, eam Satyri non solum qua parte naturæ consuetudo permittit, sed & toto corpore

X libi-

Plinius quid de Satyris sentiat. libidini sè violarunt. Minimè verò fabulosum esse de Satyris commentum ostendit Plinius, qui illos in subsolanis Indorũ montibus inueniri tradit, humana effigie animal perniciosissimum, vt propter velocitatem nisi senes aut ægri capi nequeant. Idem Satyros, quales poetæ & pictores fingunt, ex capra videlicet & homine permixtos fuisse arbitratur. Vide eundem lib. 6. c. 30. lib. 7. c. 2. & lib. 8. cap. 54. Hoc idem videtur sentire Plutarchus in Sylla. Diuus item Hieronymus refert, eiusmodi animal à S. Antonio Eremita visum inter saxosam vallem, homunculum scilicet haud grandem, aduncis naribus, fronte cornibus asperata cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Qui de conditione sua interrogatus respondit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilita, Faunos Satyros, & Incubos vocans colit. &c. Et paulò infra subdit Hieronymus: Hoc ne cuipiã ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexãdriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est Plura de Satyris vide apud Ælianum lib. 3. De var. hist. & Leonic. Thomæum lib. 2. c. 24. Apud Plutarch. in Galba, *homines in diem viuentes, & Satyrici*, ἐφήμεροι καὶ σατυρικοὶ τοῖς βίοις ἄνθρωποι, pro libidinosis & luxu diffluẽtibus accipiuntur. Idem in Pericle: οἱ Σάτυροι τοῦ Διονύσου ἱεροὶ ὄρθια ἔχουσι τὰ αἰδοῖα, ξύμβολον τοῦ θείου πράγματος: *Satyri Baccho sacri erectos habẽt mutones, diuinæ symbolum potestatis.*

De Satyro à D. Antonio viso.

Satyri Baccho sacri.

III. *Eruca.* ERVCA] Eruca vermis est, & herba calidæ virtutis, de qua Plinius lib. 19. cap. 8. Alij sic dictam volunt ab vrendo; alij ab erodendo, quod bestiolas omnes corpori innascentes erodat: huius in condiendis obsonijs tãta est suauitas, vt Græci eam ob bonitatem iuris εὔζωμον appellarint. Venerem mirificè stimulat, vt dicemus. Itali vocant *Ruchetta* vel etiam *Risola*.

Faunus. *Capripes Faunus*] Quos Græci Satyros vocabant, Latini Faunos appellant, qui Dij nemorum habiti sunt, & agrorum. Seruius 7. Æneidos; Faunus, inquit, & Fauna dicti sunt à vaticinando, id est, à fando: vnde & fatuos dicimus inconsideratè loquentes. Sed de alio Fauno ibi videtur fieri mentio, qui & Fatuelus, Pici filius, & pater Latini, qui in Latio regnauit. De Faunis sic Plinius lib. 12. cap. 1 Quin & Siluanos, Faunosq; & deorum genera siluis, & sua numina tãquam è cœlo attributa credimus. Faunorum quoq; mentionem facit Cicero 3. de Nat. Deor. & nos infra plura dicemus, cum de Pane acturi sumus; siquidem, vt doctis placet, Pan Inuus, & Faunus pro eodem sumuntur. Dicitur capripes à pedum forma. Horatius Carm. 2. Ode 19.

----& aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Redimitus tempora.] Caput habens cinctum & coronatum. Virgil. in Copa:

-----Graia redimita mitella.

Ouid. 3. Amorum, eleg. 9.

Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos.

In 10. Æneid. vbi de Æmonide Phœbi sacerdote:

Infula cui sacra redimibat tempora vitta.

Idem 3. Æneid.

Vittis, & sacra redimitus tempora lauro.

Immodica Veneris] Nam Venus moderata, vt naturalis, non vertitur vitio, modò sit licita. De commodis autem & incommodis à Venere ortis legat curiosus Actiũ lib. 3. cap. 8. Paulum lib. 1. cap. 35. Celsum lib. 1. & Medicos passim, mihi hæc docere iam non vacat.

Est eruca salax.] Frequens enim eius esus Venerem stimulat. Ideò antidotum contra amorem præscripturus Ouid. ab erucæ vsu cauendum suadet 2. De remedio: *Eruca salax.*

Nec minus erucas iubeo vitare salaces.

Virgilius etiam in Moreto:

--- -Venerem reuocans eruca morantem,

Et appendicibus Virgilianis:

-----Libidinosis incitatus erucis.

Ibidemque:

-----Salaces nostle tollat erucas:

Eodem quoq; poemate:

Nam quamuis videar satis paratus,
Erucarũ opus est decem maniplis &c.

Vt & Æmilius Macer in eleganti opusculo De viribus herbarum:

Non modicè mansam, Venerem stimulare, vel haustam,
Confirmant medici, pariterque pluresq; poetæ.

Loquitur de eruca. Illud tritum vulgo:

Excitat.

Excitat in Venerem tardos eruca maritos.
Et ex Ouidio etiam illud:
-----*Ex horto quæ venit herba salax:*

Salax. Sal. *Salax*] ad libidinem prouocans; petulãtiæ nomen, dictum à sale, qui propter calorem libidinem excitare, seminalemque vim expergefacere & acuere potest. Inde Venus mari vel salo nata fingitur, illiq; salacitatis ergo fanum ad portum maris aru spices poni iusserunt. Inde marini Dij omnes lasciuiores fœcundioresq; habiti sunt à Poetis. Hac eadem de causa Ægyptij olim omnem salem ita auersabantur, vt ne pane quidem salito vescerentur: quippe cũ viuendi puritatem in primis adamarent, omnia nequitiæ irritamenta submouenda censebant. Vide Aristot. in probl. Langium lib. 2. Epist. 32.

Hircus libidinis hieroglyphicum. *Indexq; libidinis hircus*] Viri libidinosi probra & impudica facinora notare si vellent Ægyptij sacerdotes, hircum finxerunt; hircus enim celerius quàm quoduis animal rem Veneream aggreditur, quippe septima postquã natus est die, vt est apud Ælianum, alij septima dixerunt hebdomade, fœminas inscendit. Quare non immeritò ab Horatio libidinosus appellatur: cuius fœcunditatis gratia inter Deos insipiẽti sæculo annumeratus aliquando est, perinde ac Panes & Satyri. Huc puto torquẽdum Aristotelis verbum τραγίζειν, quod nonnulli vertũt, *hirquitallire*, id est, in morem hircorum salacium clunes mouere & lasciuire: quamquam ab hircino odore fęculento alij trahant. Non possum transilirę quod retulit Pausanias de simulachro Veneris hirco insidentis, ad significandam nimirum coitus insanam petulãtiam. Plautus Mostel. de immundo & libidinoso:

τραγίζειν.

--- -*At te Iupiter*
Dijq; omnes perdant, obluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis,
Canem capra commista.

Eundem Apuleius vocat, hominem sordidum, & hircina libidine fœtentem.

Et Satyri] De Satyris præter supra citatas auctoritates vide Pomp. Melam. Ælianum de animal. Orphei hymnũ in Satyrum, Natalem Comit. Mytholog. lib. 5. c. 7. 9. & 10.

Nympha. *Nymphas*] Nymphę Oceani & Tethyos filię creduntur, quarum quędam cœlestes, quædam terrestres, quædam fluuiales, alię marinæ, aliæ stagnorum præsides. Quæ cœlestes putabantur, credebantur esse animæ sphærarum, quas etiam Musas vocarunt, ac vires, quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ silu.s præerant, vt Dryades; aliæ montibus, vt Oreades; aliæ singulis arboribus, vt Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, vt Napeæ. Fluuiorum præsides Naiades dicebantur; stagnorum Limniades. Quæ fontibus præesse putarunt, Ephydriades vocarunt. Vide Mytholog. Comitis lib. 5. cap. 11. & 12.

Semper amare solet] Amarę hic mihi videtur esse verbum petulantiæ, & pro ipso amore frui, poni. Sicut posuit Terentius Eunuchó, interprete Donato: Amare.

-----*Certè extrema linea*
Amare, haud nihil est.

Plautus Bacchid. *Sine te amem.*

IV. Symbola libidinis. LIBIDINIS fœdæ expressissima symbola ponit ob oculos, nempè Satyrũ, qui erucam capite gestet. Eruca quidem (ab vrendo dicta) prouocat ad Venerem, vtpotè quæ virtutis sit calidissimæ. Plin. lib. 19. cap. 8. Satyrus autem, siue hircus (animal salacissimum) luxuriam putidam & olentem designat. Sunt enim Satyri ad Venerem propensissimi: vnde id nominis dictum putant à σαθὴ, quod virile membrum est. Hoc itaq; innuit libidinem in affectu ardere maximè, in actu ipso fœtere, & olentem esse, vt quemque ab illicitæ Veneris titillationibus subducat. Depinximus in superioribus Superbiam & Inuidiam, age experiatur etiam penicillum nostrum Luxuria, illa scilicet quæ ad Priapum, impudicum hortorum custodem, stirpis suę refert primordia, salacissima mulier, cloaca libidinis, quæ sicut Æthna furtiui amoris perpetuo æstuat incendio: patenti coma, laxa ac pendula, in qua fucus coloris & tinctura, delibuta vnguentis & smigmate aromatico, lasciuis & emissitijs oculis, procaci vultu, inflata facie ac subruffa, carbunculis suis condecorata scilicet & smaragdis, quales lepræ flos protrudit, aut lues Gallica. Insignes gemmulæ? Nardo redolent manus, pectus nudum, turgidæ mammillæ, composita ad lasciuiã omnia meretricio cultu. Nunquam hæc sola graditur, satellitio cincta est, psaltriæ comitantur & chorus musicus, Veneris præfertur imago in vexillis, rhedæ insidens, quam trahunt ad libidinem proiectæ volu-

Satyri libidinosi. Luxuria Idea.

cres. Arma non habet, quibus pugnet, aspectu vincit & verbis, quæ sicut tela penetrant & occidunt. Væ qui tangitur; sine sensu vulnus, incurabile tamē, fibras enim cordis depascit, & serpit ad centrum vitæ. Gradatim & disertè hoc docet Gregorius in Moral. cùm ita scribit: Ex quo luxuria semel mētem alicuius occupauit, vix eum bona cogitare permittit. Sunt enim desideria viscosa, quia ex suggestione oritur cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectatione delectatio, ex delectatione cōsensus, ex consensu operatio, ex operatione cōsuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Quocirca Seneca 28. Epist. monet, indurandum esse animum, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendum. Et quidem libidinis initium continebis, si exitum cogitaueris: quanquam adeo blandum malum luxuriam dixit Val. Maximus lib. 9. vt accusare id aliquanto sit facilius, quàm vitare. D. quoq; Bernardus luxuriam triumphantem graphicè depingit: Luxuriæ currus, inquit, quadrigis voluitur vitiorum, ingluuie ventris, libidine coitus, mollicie vestiū, ocij soporisque resolutione: trahitur equis æquè duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia: & qui his præsunt duo, ignauiæ torpor, & infida securitas. Sed quosnā captiuos in triumphum ducat nonnihil dispiciamus. Atq; vt de Hercule taceam, quem Iupiter per adulterium ex Alcmena sustulit, & qui, ne non patris sui similis esset, nihil antiquius habuit voluptate, & quidem impura, & quouis iure vetita; exindeq; triginta vna nocte mulieres aliquādo fertur inijsse; atq; vt apud Athenæum est, idem septem diebus quinquaginta filiabus Thestij virginitatem imminuit: Traditum vtiq; meminimus, Proculum, qui Probi tempore tyrannidem inuasit, nocte vna decem captiuas ex Sarmatia constuprasse: atq; ea de re peculiari cum epistola gloriatum fuisse, seq; inter fortes numerari affectasse, dum molliciem suam maximè commemorando manifestauit, vt grauiter censuit Pierius lib. 10. Hieroglyph. Hoc amplius Anton. Mizaldus prodidit, ex eodem Proculo centum virgines intra quindecim dies fœtum concepisse. Cēt. 1. Memorab. aphor. 88. Et qua continentia

Gregorij locus.

Luxuria triūphās.

Hercules luxuriosus.

Proculus.

fuisse dicas eum, qui cum viginti iam sepelisset vxores, eam sibi matrimonio copulauit, quæ vigesimum secundum maritum habuerat? De his D. Hieron. lib. 3. Epist. Ex hoc hircorum genere fuit quoque Heliogabalus, ille, vt Alexander Seuerus ait, non solùm bipedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus: is enim mulieres nunquam iterauit præter vxorem. Nec tamen video, quid maribus in hoc velint mulieres cedere. Singulare muliebris lasciuiæ exemplum retulit Gaudentius Merula, qui Augustæ Taurinorum vidisse se testatur adolescentulam satis elegantem, & adeo libidinis auidam, vt quinq; & triginta viros ordinis militaris ad coitum seriatim admiserit. Anton. Mizaldus Cent. 8. Memorab. aphor. 10. Messalinam scilicet Claudij Cæsaris vxorem victura, quam Plinius lib. 10. cap. 36. scribit, ancillam in Venereum id certamen è prostitutis electam, die ac nocte superasse quinto & vicesimo concubitu; *Et lassata viris, nondum satiata recessit.* vt ait ille. De huius portentosa libidine extat apud Dionem Cassium Nicęum lib. 60. & eius Epitomarium Xyphilinum in Claudio. Nihil dicam de salacitate Semiramidis, Myoniæ, Cyrenæ, & aliarum prurientium fœminarum, sola mihi agmē ducat Quartilla Petronij, cuius dictum ille, efferatam mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem exequens, ita concinnauit: Iunonem meam (inquit Quartilla) iratam habeam, si me vnquam memini virginem fuisse. Nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni, qua scilicet (vt est in prouerbio) taurū fere potest, quæ vitulum tulerat. Sed portentosa hæc libido me quoq; in verborum luxuriem traxit. Desino, vbi cum Venerabili Beda exclamauero: O extrema libidinis turpitudo, quæ non solùm mentem effœminat, sed corpus eneruat: non solum maculat animam, sed fędat personam. Omne namq; peccatum, quodcūq; fecerit homo, extra suum corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitatur fœtor & immundities, semper sequitur dolor & pœnitentia.

Polygami.

Heliogabalus.

Lasciuia puellæ cuiusdam.

Messalina.

Quartilla Petronij.

Exclamatio.

Luxu-

Luxurioſorum opes.
EMBLEMA LXXIII.

RVPIBVS aerijs, ſummiq; crepidine ſaxi
Immites fructus ficus acerba parit:
Quos corui comedunt, quos deuorat improba cornix,
Qui nihil humanæ commoditatis habent.
Sic fatuorum opibus paraſiti, & ſcorta fruuntur.
Et nulla iuſtos vtilitate iuuant.

COMMENTARII.

I. IN cacumine arduo montis exprimitur arbor caprificus cum ſuis groſſis, ad quam certatim aduolant aues, maximè verò cornices & corui. Emblematis titulum Sanctius mutat, & reponit, *Fatuorum opes.* Aut pro luxurioſis intelligi vult effuſos & prodigos: & tunc alio loco cenſet collocandum Emblema. *Epigraphe.*

II. Hoc ex apophthegmate Diogenis ſumptum. Dicebat enim, eos, qui profuſè & temerè bona decoquerent in rebus Venereis, conuiuijs magnificis, & id genus alijs, arboribus eſſe ſimiles in montium cacumine naſcentibus, quarum fructus hominibus eſſent inutiles, à vulturibus aut coruis deuorandi. Argutā hāc Diogenis ſententiā retulit in Paraphraſi Menodoti orationis ἐπὶ τὰς τέχνας Galenus, his planè verbis: καλῶς οὖν καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Διογένης· ὁ μὲν, χρυσᾶ πρόβατα καλῶν τοὺς πλουσίους καὶ ἀπαιδεύτους· ὁ δὲ, τοὺς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς ἀπεικάζων αὐτοὺς. *Fons Emblematis.* *Locus Galeni.*

ἐκείνων γὰρ τὸν καρπὸν, οὐκ ἀνθρώπους, ἀλλὰ κόρακας ἢ κολιοὺς ἐσθίειν. τούτων δὲ τὰ χρήματα, μηδὲν μὲν ὄφελος εἶναι τοῖς ἀστείοις, δαπανᾶσθαι δ᾽ ὑπὸ τῶν κολάκων. οἵτινες ἐὰν οὕτως τύχῃ πάντων αὐτοῖς ἀναλωθέντων, ἀπαντῶντες παρέρχονται, μὴ γνωρίζειν προσποιούμενοι. ὅθεν οὐδ᾽ ὁ ταῖς κρήναις τοὺς τοιούτους εἰκάσας, ἄμουσός τις ἦν, καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ὑδρευόμενοι πρόσθεν, ἐπειδὰν μηκέτ᾽ ἔχωσιν ὕδωρ, ἀνασυράμενοι προσουροῦσι. Quæ verba sic se habent: *Præclarè itaq; Demosthenes & Diogenes: siquidem ille diuites imperitos, nulloq; literarum cultu perpolitos, aureas pecudes appellabat: hic autem eosdem ficubus comparabat, quæ nascuntur in locis præruptis, & ad quæ difficilis accessus est; earum enim arborum fructu non homines, sed coruos & graculos vesci: horum autem hominum bona & reditus non ab honestis hominibus, sed à quibusdam facetis & assentantibus absumi. Qui tamen, postquam locupletis res omnis consumpta est, huic fortè occurrentes, cùm eius cognitionem dissimulent, sine salutatione prætereunt. Quare nec ille inelegans, qui huic locupletum generi similitudinem cum fontibus esse ostendit, quandoquidem hos, cum fortè humore omni exhausti sint, qui antè ab iisdem aquari solebant, mox abducta veste permingunt.* Hæc Galenus. Confero verba Plutarchi ex apophthegmatis Philosophorum: *τὰς ἀστοὺς ἔφη παραπλησίους εἶναι συκαῖς ἐν κρημνῷ πεφυκυίαις, ὧν τοῦ καρποῦ μὲν ἄνθρωπος οὐκ ἀπογεύεται, κόρακες δὲ καὶ γῦπες ἐσθίουσι.*

III. *RVPIBVS aeriis &c.*] id est, editissimis, altissimis: eadem metonymia, qua super iis
Aerius. Emblem. 30. *aerio nido* dixit. Sic Virg. 4. Georg.

Rupe sub aeria deserti ad Strymonis vndā.

Sed nota acumen & artificium, nam rupes seu saxum, est imperiti & stolidi symbolum; aer, pro ventoso ponitur; crepido, pro fortunæ summo gradu. Qua ergo ratione elegantius exprimas diuitē imperitum & gloriosum?

Crepido. *Summiq; crepidine saxi*] Crepido secundum Vallam est ora terræ, quam aqua alluit, ex hoc appellata, quòd ibi aqua alluens crepat, cum currit, aut vndas appellit. Columel. lib. 8. cap. 17. Sic enim maris atrocitas obiectu crepidinis frangitur. Per metaphoram verò & putei extremam oram, quæ ad puteum respicit, vulgò os putei dictum; & omnem extremitatem solemus crepidinem appellare. Dicitur etiam crepido abrupti saxi altitudo, vt ait Seruius, vel ora præcipitij. Virg. 10. Æneid.

Fortè ratis celsi coniuncta crepidine saxi.

quem locum hic videtur imitatus Alciatus. Item crepido dicitur editioris cuiusq; loci altitudo & extremitas, quam mendici insidere solebant, vt essent magis cōspicui. Seneca: Quis crederet, iacentem super crepidinem Marium, aut fuisse, aut futurum consulem? Ponit Minos huc; *ἀκρόκαρπος*, arbor dicitur in cacumine aut extremo fructificans. Sed videtur mihi deceptus, re- *Minos deceptus.* spexit enim ad locum & situm arboris, de quo hic agitur: atqui *ἀκρόκαρπος* ea est arbor, quæ fert fructum in cacumine & apicibus ramorum. Id verò quid hic ad rem? cum ea arbor etiam in plano possit consistere cuilibet exposita.

Immites fructus] crudos, immaturos, acerbos, *καρποὺς ἀκάρπους*. Sic Plinius, im- *Fructus immitis.* mitia adhuc & cruda poma vocat. Horat. 2. Carm. Ode 5. Vuam immitem appellat. Eosdem Virgilius vocat *feros*, Georg. 2.

-- --*Fructusq; feros mollite colendo.*

Et eleganter Lucretius lib. 5.

-- -- *Fructusq; feros mansuescere terra Cernebant*

Ficus acerba] Caprificum intellige; *Caprificus.* quæ ideo *acerba* dicitur, quod fructus ipsius nunquam maturescāt. De hac Plinius lib 15. cap. 19.

Quos corui] improbi quiq; impostores, *Corui qui.* homines nigri, id est, moribus infamibus & perniciosis præditi, quos fugiendos esse monuit Horatius:

Hic niger est, hunc tu Romane caueto.

Coruum autem esse impostoris hieroglyphicum testatur Pierius lib. 24.

Improba cornix.] Id est, inauspicata, *Cornix inauspicata.* quam Virg. sinistram vocat in Eclogis; & improbam 1. Georgicōn, vt improbus anser ob garrulitatem. Cornicem autem prisci inter prodigiosas aues reponebāt. Itaq; his nominibus improbæ vitæ homines intelligit, ex quibus nulla potest neq; gratia, neque commoditas elici, vt sunt lenæ, & scortilla, & alij opum allectæ.

Qui nihil humanæ commoditatis habit] qui non subseruiunt hominum vsibus, quamuis omnia hominum causa sint facta.

Bona vnde dicta. cta. Et bona dicuntur à beando: beare, est prodesse, seu beatum facere. Hinc χρηστοὶ ἄνδρες, *viri boni & salutares*.

Fatui. *Sic fatuorum*] insipidorum, improuidorum, nulla penè mente, nulloque ingenio pręditorum. Cicero 2. de Finib. Ipse negat, vt antè dixi, luxuriosorum vitam reprehendendam, nisi planè fatui sint.

Parasiti. *Parasiti*] scurræ vagi, homines alienæ quadræ assueti, & qui omnia ventris gratia faciunt. De his commodiùs infrà Emblemate 93.

Scortum. *Scorta*] meretriculæ. Scortum apud antiquos corium vel pellem significabat: inde in aliquod sacris ac sacellis scriptum haberi Varro testatur lib. 6. de lingua Latina: Ne quid scorteum adhibeatur, ne morticinum quid adsit. Quò respiciens Ouidius ita canit:

Scortea non vlli fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata Deos.

A scorteis istis pellibus meretrices quoque scorta fuerunt appellatæ, & pelles. Nam & in Atellanis licet animaduertere, rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam, teste Varrone, loco iam allegato. Et illud Leuit. 15. Vestem & pellem, quam habuerit, lauabit aqua: Hesychius Hierosolymitanus de meretricibus interpretatur. Vel, quod pellibus scorteis pro lecto vtebantur. Pierius lib. 34. hieroglyph. Vel, quod vt pelliculæ subigantur, vt est apud *Scortum scorteum.* Festum. Vnde scortum scorteum Apuleio libro 1. Miscel. pro meretrice annosa, & instar pelliculæ ac corij rugosa.

Iusti qui. *Iustos.*] Viros bonos. In sacris iusti dicuntur non tantùm qui iustitiam, sed & qui virtutes alias omnes colunt: eaq; iustitia est, quæ in se virtutem amplectitur omnem. & Plato Dialogo, qui ἐρασταὶ, vel περὶ φιλοσοφίας inscribitur, virtutes morales vno iustitię nomine complecti videtur. Tullius 1. Offic. Iustitię inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur, cuius primum munus est, ne cui noceat; deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt suis. Idem in 2. Iustitia, ex qua boni viri appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur. Referre possis huc quæ disputat περὶ νόμου Dion Sophista, & Aristoteles 5. de moribus ad Nicomachum.

IV. *Indigni.* ILLVD hoc loco exprimitur, quod vulgus crebrò vsurpat: E diuite malo male opes, & opibus bonis eos indignos esse penitus, qui ijs malè vtantur. Fit enim sæpe, vt amplissimæ possessiones, quæ in pios vsus conuerti debuerant, in sumptus inutiles, vel etiam perniciosos & detestandos prodigantur, nulla habita iusti ac æqui ratione. Etenim pecunias, quas multo cum labore quis vnciatim vix comparserit, iuxta Archilochum, eas non rarò vniuersas semel in vnius scorti aut scurræ marsupium effundit homo ignauus, prodigus, & inutile terræ pondus. Alexander Macedo Promachum hominem bibacissimum, in vini certamine victorem, aurea corona donauit. *Alexander.* M. Tigellius Hermogenes fuit adeò prodigus, vt tibicines, histriones, parasiti, gnathones, mimi, epulones, balatrones, mēdici, vnguentarij, caupones, reliquiq; ociosę & perditæ vitæ homines, mortem eius lacrymis defleuerint. Horat. lib. 1. serm. Sat. 2. *Tigellius.*

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimi, balatrones, hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli,
Quippe benignus erat.

Callias quidam fuit, qui consectandis meretricibus vniuersum dilapidauit patrimonium. Hinc per iocum dicebatur à scortis deplumatus. *Callias.* Commodè se mihi affert occasio promendi de luxu id, quod alta mēte clausum gero, sermonem scilicet familiarem, quem non ita pridem mecum habuit Reuerendissimus Pręsul Nicolaus de Oddis, vir vt doctissimus & humanissimus, ita præclarè de me meritus. *Nicolaus de Oddis.* Nam cum de donis & bonis naturæ incidisset mētio, isq; plura eruditè (vt solet omnia) cedro digna locutus esset, ego tunc vulgari imbutus opinione sic subiungo: In senium vergit natura, parca nunc in largitionibus, quæ olim profusior; vix decimo suppetūt ad vsum vitæ, quibus famem pellat, & ab iniurijs cœli tectus sit; labor & sumptus grandiores sępe, nec ad mensuram prouentuum: vitis & arbor infra votum coloni, nec comparandis rebus precium, nec cudēdo huic materia sufficit; in summo mercium omnium valor, & in monetis iniquū auctarium, non à pondere ad vnciariam legem aut libellam, sed à libidine taxantiū ęstimatis. Non ea gratia fructibus & sapor, non ea virtus herbis & radicibus, non ea copia in volucrum & aquatilium genere, nec

nec tam prodigi in humanos vsus propagatione ferinæ saltus ac nemora, sicut antiquis sæculis. Irata sit aut inuida terra necesse est, aut malè propitia sidera; torpere illi vterum grandæuæ, aut impotentia hęc ad seminandum. Verùm ille subridens: Falleris, mi Thuili, falleris, inquit; & te vulgata ad assensum seducit opinio; non certè me. Considera mores & luxum sęculi huius, prodigiosus est & in tumore suo, vt Nilus in solstitio, transgressus rationis metas & naturæ, à duplici fonte, Libidinis & Luxus, quibus monstris saturandis vel orbis ęraria congeri nil iuuet. Vt in sexum peccetur & diuersam speciem, vt amatori suo cognata succumbat, vt septa religionis perfringat incestus stuprator, adulter alienos thoros violet, in raptum quęratur virgo, pellex & vxor cohabitent, matronæ periclitentur & impuris lenonibus prædæ sint, misceatur proles dubijs parentibus, tot spurios & nothos omnis regio alat, nocturnis lamiarum conuenticulis siluæ & montes perstrepant, Libido suadet, quæ conglutinandis affectibus impuritatis nexu, querulis hinc inde transmissis epistolis & munusculis primò vadũ tẽtat, conuẽtus indicit solitarios & clandestina colloquia, ad symposia citat, voluptuarias mensas instruit, lauticijs adornat & scenico apparatu, scurras accersit & mimos, phonascos adhibet & psaltrias, ad Phrygios modos & saltatiunculas prouocat, in amplexum deniq; propellit; & hæc omnia sua quadam solennitate & plausu, prostituto pudore, publicè, passim, impunè. Sumptuosa hæc spectacula sunt, & impensis egent irritando sceleri, quę vel larga patrimonia exhauriant. pecunijs non parcitur, modò potiundæ Veneris arrideat spes, aer & vnda conuehant, quod pro philtro sit, & trahat in nassam. O infelix piscatio & capturæ modus? Ita viuitur tamen, vt totum orbem in hoc malum coniurasse dicas: nõ tot auiculæ in siluis, quot meretriculæ, lenones, fornicarij, concubinarij, pelliceș, adulteræ in vrbibus, vbi mœchantur, scortantur, venantur, & lepusculos quærunt in istis dumetis. Ah, Christianum hoc? Barbarum interroga, Thracem, Turcam, Scytham, detestabitur turpitudinem, ad honesti amorẽ solius naturæ ductu, quàm nos, qui de salutifero chrismate & fidei dono adeò gloriamur, meliùs compositus. Peculiaria quædam vitia notantur & quasi propria singularum gentium, vt aliæ latrocinijs aut furtis deditæ sint impensiùs, ad crapulam alię aut fastum & inanem gloriam, ad iracundiam quædam & furorem proiectiores: libido vniuersum mundum possidet. Et nescio certè quo fato contingat, vt decretum iudicis, aut prætoria seueritas in hoc genus flagitij minus rigida & præceps, lentè admodum procedat, aut infra modum delicti conniuetur, hæret sententia, in mora totus processus suffragantium lenitudine. Laudem, si in spem correctionis, patrato crimine, non iterato & in consuetudinem tracto: reprobem, si in scandalum & corruptelam aliorum, quam intempestiua hæc conniuentia facilè proseminat, pestilenti sanè & omniũ maximè pernicioso Reipub. contagio. Luxum adiungo, non minus noxium & virulentum malum ciuitatibus, prouincijs, regnis, imperijs; grassatur enim & serpit quà terrarum se latera porrigũt. Hunc dissuasorem honesti, & populatorẽ opum, præclaris scilicet titulis & elogijs, Poetæ insigniunt. Verè talis, sorbet, deglutit, deuorat, decoquit vniuersa inexplebili stomacho. Regios thesauros, & talentorum myriades ingluuies capit, in structuris, mũdo voluptate, & pastu corporis (animam vt focariam ministram habet) excessus ad stuporem, supra rem & annuos census: absumit diæta quod mensis non reddat: quò animus rapitur, erumena sequi cogitur, quidquid repositum insit. Non ergo naturæ senium aut lassitudinem incusa: immensa petimus, quæ illa largiri nescit; terminos suos habet, desideria nostra infinita sũt; necessitati succurrit, ad superflua nos vota extendimus; benignè dispensat, ingrati accipimus; dat quantum potest, nos iniuriam interpretamur, si in media copia defatigatis extrema deficiant. Illa nos pascere ac vestire debet, fecit, ac faciet in posterum, imperio magni Numinis, quod præsidet: quis ad plura importunus vrgeat? Dignum est experiri nouercam, vbi materna solicitudo in nausea. Hæc ille tanquam ex Phębi tripode; ego tacitus in sentẽtiam pedibus iui, plura additurus, nisi me Lais ad se vocasset.

Duo sæculi mala, Libido & Luxus.

Detestatio libidinis.

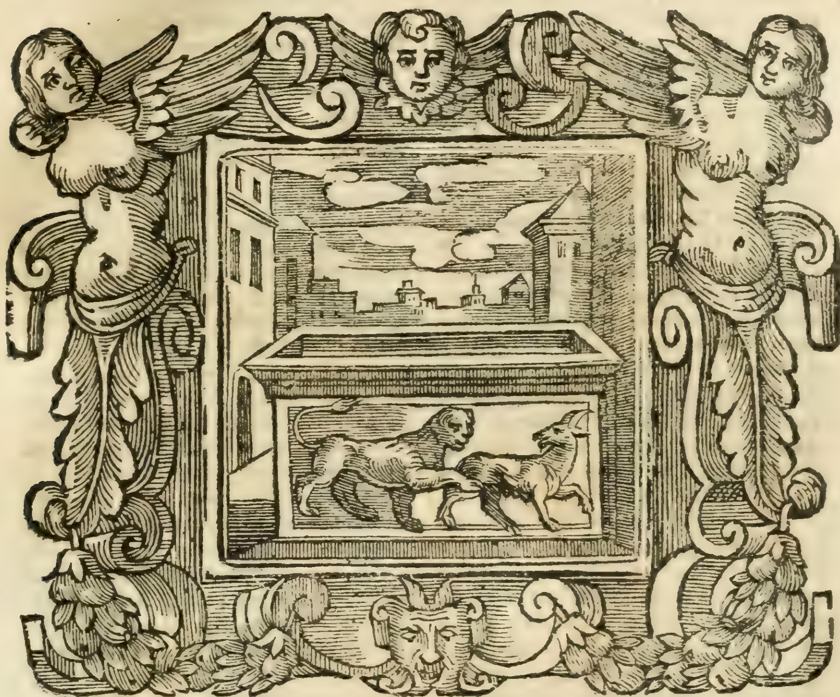
Luxus.

An natura deficias.

Tumu-

Tumulus meretricis.

EMBLEMA LXXIV.

QVIS tumulus? cuia vrna? Ephyrææ est Laidos. ah, non
Erubuit tantum perdere Parca decus?
Nulla fuit tum forma: illam iam carpserat ætas,
Iam speculum Veneri cauta dicarat anus.
Quid scalptus sibi vult aries, quem parte leæna
Vnguibus apprensum posteriore tenet?
Non aliter captos quòd & ipsa teneret amantes:
Vir gregis est aries, clune tenetur amans.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS pingitur marmoreus, in quo sculpta cernitur leæna, arietem vnguibus à tergo complexa. Sed nescio quis veternus hic pictorem corripuit, qui dum aries depingendus fuisset, capram, eamq; mammis suillis præditam effinxit. Quis sibi à risu temperet?

DVCTVM Emblema est ex Pausania 2, Corinthiac. cuius hæc sunt verba: Ante vrbem (Corinthum dicit) cupressorum II.

nemus

nemus viret, quod Cranion vocat, in quo est Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidis templum, ac Laidis monumentum insculpta leæna, quæ prioribus pedibus arietem complectitur. Alterum item in Thessalia est, quod Laidis existimant. In Thessaliam enim accessit Hippostratis amore capta. Antea verò cum adhuc puella esset, ex Hyccaris, quæ in Sicilia sunt, à Nicia & Atheniensibus captiuam fuisse referunt, Corinthiq; diuenditam, forma omnes temporis eius meretrices superasse, atque in tantam venisse æstimationem apud Corinthios, vt nunc quoq; pro Laide contendant. Hęc ille. Fuit enim Lais meretrix nobilissima Corinthi, vnde & Corinthia dicta Gellio lib. 1. cap. 8. quãquam patriam habebat Siciliam, auctoribus Plutarcho, Athenæo, & Solino. Hæc ob elegantiam venustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat; conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat: poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc natum illud frequens apud Græcos adagium: οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς.

Monumētū Laidis.

Lais quæ.

Non cuiuis hominum contingit adire Corinthum.

Ab hac cum Demosthenes petijsset, vt sui copiam faceret, & illa decem drachmarũ millia pro concubitu poposcisset, petulantia mulieris, & pecuniæ magnitudine expauidus Rhetor: discedens: Ego, inquit, tãti pœnitere non emo. Solinus Polyhistor. cap. 11. de Sicilia: Hic Lais illa, quæ eligere patriam maluit, quàm fateri. Hoc dicit quod cum nata Crasti foret, quæ vrbs est Siciliæ, Corinthi agere, Corinthiaque dici maluit. Eam porrò Suidas à Thessalis mulieribus Zelotypis in templo Veneris interfectam scribit ex Athenæo: nam Corinthũ Veneri operatam, Cotyn Deam turpitudinis, & præposteræ libidinis præsidem coluisse tradit idem Suidas, quę eadẽ Cocyto dicebatur, in cuius tutela obscœni infamium amorum sectatores erant. Eam idem nominat ἔφορον τῶν αἰσχρῶν. De Laide extat scriptum carmen anonymi cuiusdam, eruditi sanè hominis:

Lais occisa.

Cotys Dea turpitudinis.

Lais anus speculo se contemplata nitenti,
Vt solitum vidit deperijsse decus,
Labraque nunc pallere, olim inuidiosa corallis,
Et versa in canas aurea fila niues,
Et qui certabant ebori, rubigine dentes
Squallere, & ruga tempora laxa rudi,
Luminaq; illustri tantũ nõ æmula Phœbo,
Nunc sub mucoso clausa latere specu:
Et tamen idem animus stimulos sub pectore eosdem,
Et noto sensit serui da corda Deo;
Sic secum: Facie nimium viuacior, ò mens,
Cur dudum hæc anus est, tuque puella manes?

Id non malè quadrat in nostrum hoc Alciati carmẽ, sed accepi pridem à viris Italici soli, id scriptum fuisse in quandam meretricem Venetam, quæ ætatis lapso, seu decusso flore, quoties se in speculo conspiceret, fronte iam rugis obsita, miserè contabescebat, & nihilo segnius ardore tentiginis premebatur. Plura de Laide require apud Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu, cum de meretricibus agit; Athenæum lib. 13. cap. 20. Leonic. de var. histor. lib. 1. cap. 81. Lactantium lib. 3. de falsa sapientia. Gyraldũ Syntagm. 13. hist. Deor. Memini quoq; me de eadẽ aliquid legere in epistolis Antonij de Gueuara.

QVIS tumulus?] Cuius hoc est sepulchrum? De *tumulo* diximus supra Emblemate 8. III.

Cuia vrna?] Veteres interrogabant per Cuius, cuia, cuium; nunc idem per genitiuum Cuius quærimus. Cicero 3. Verr. Et optima conditione sit is, cuia res est, cuium periculum. Vrna autem propriè significat vas aquarium, à verbo vrinare, siue vrinari, quod est in aquam mergi. Sed hic capitur pro sepulchro, quia cum corpora mortuorum cremabantur, quidquid reliquiarum remanebat, in vrnam conijciebatur, siue lapideam, siue fictilem, quæ imponebatur sepulchris.

Cuius.

Vrna.

Ephyræa est Laidos] famosæ illius meretricis. Dicitur autem Lais Ephyræa ab Ephyra vel Ephyre, vrbe Achaiæ, quam postea Corinthum appellauere, teste Plinio lib. 4. cap. 4. cuius verba sunt: Medio hoc interuallo, quod Isthomon appellamus, applicatu colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ab Ephyra Oceani filia. Propertius lib. 2. eleg. 6.

Ephyre.

Non ita complebant Ephyrææ Laidos ædes,
Ad cuius iacuit Græcia tota fores.

Claudian. in Eutropium:

Haud aliter iuuenum flammis Ephyreia Lais,

Et

Et gemino ditata mari.

De eius patria pleriq; cōcertāt, vt Athen.

Ah, non Erubuit] ei etiam tam formosæ mors ausa est inijcere manus? Nēpe mors nemini parcit. Virgilius in Appendicibus: *Mors nemini parcit.*

Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta,
Non oblita rapit sed tamen illa senes.

Et Odar. lib. 3. Horat.

Mors & fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis iuuentæ
Poplitibus, timidoq; tergo.

Parca. *Parca*] mors, vltima linea rerum. Dicuntur Parcæ deæ fatales, sic à Poetis per ἀντίφρασιν dictæ, quod nemini parcant. Quarum tres sunt, Clotho, Lachesis, Atropos, diuersis præfectæ officijs: volunt enim vnam esse, quæ vitam hominis ordiatur, & colum baiulet; alteram, quæ neat & contexat; tertiam, quæ filum rumpat ac finiat. Prima est Clotho, quam Statius vocat ferream, Seneca grādæuam, Pontanus improbam & sedulam. Secunda est Lachesis, Ouidio dura, Martiali inuida, Claudiano ferrea dicta. Tertia Atropos, de qua Statius lib. 4. Thebaid. *Parcarū officia.*

----Hos ferrea neuerat annos
Atropos.

De Parcis vide Mytholog. Comitis, lib. 3. cap. 6.

Nulla fuit tum forma] Iam obrepente senio amiserat formę elegantiam & venustatem.

Carpserat ætas] Nempè senilis, qua veniente color & venustas flaccescit. Ouid. 3. Trist. *Senectute forma deflorescit.*

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit:
Inijcietq; manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Iam speculum Veneri, &c.] Milites, qui per ætatem à bellicis functionibus cessāt, dicuntur vulgò arma posuisse: & qui alicui omninò arti renūciassent, Deo illi, qui arti præerat, instrumenta eius artis suspendebant. Horat. 3. Carm. 26. *Arma ponere.*

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militaui non sine gloria.
Nunc arma, defunctumq; bello
Barbyton hic paries habebit.

Idem 1. Epistola ad Mecœnatem:

----Veianius armis
Herculis ad postē fixis, latet abditus agro.

Vt alicubi Virg.

----hic victor cæstus, artemq; repono,

Loquitur de Entello. Sic scorta, cum ad seniles annos peruenīūt, Veneri speculum dicant. Ausonius Græcum Platonis epigramma sic vertit: *Veneri speculum dicare.*

Lais anus Veneri speculum dico: dignum habeat se
Æterna æternum forma ministerium.
At mihi nullus in hoc vsus, quia cernere talem,
Qualis sum, nolo: qualis eram, nequeo.

Idem inuenies apud Thomam Morum. Neq; hoc Poetæ alicuius Itali, sanè elegantis, dissentit:

Vistasi Nicolosa
Dentr'vn specchio, ch'vn di l'era dauante,
A la laida Bertuccia esser sembiante:
Ahi veloci anni (disse) ahi lieue etate,
Come tosto passate;
Hier crespa e gialla hebb'io la chioma, hor haggio
Crespo e giallo il visaggio.
Hier fui con questo viso
Cagion di pianto, hor son cagion di riso.

Ægrè ferunt enim rugas contractas, amissamque formæ gloriam, quam diu in speculo erant intuitæ. Hinc Ouidianum illud 3. Trist.

Cumq; aliquis dicet: Fuit hæc formosa dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.

Idem ferè auctor de medicamine faciei:

Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera caussa dolor.

Id & attingit ad Ligurinum Flaccus lib. 4.

Dices heu, quoties te speculo videris alterū:
Quæ mens est hodie, cur puero non eadem fuit?

De speculo multa passim leguntur: fuit enim illud anathema Veneris. Philostratus Iconibus. Ideoq; Triton apud Apuleiū Veneri speculum prægestat in pompa. Amor, vt ait Euripides, φιλεῖ κάτοπτρα καὶ κόμης ξανθίσματα. *amat specula, & crinium ruffationem.* Apud eundem Electra damnat formæ lenocinium vsu quæsitum speculi, in matre Clytemnestra, absente marito Agamemnone: *Speculum anathema Veneris.*

ἢ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.
Quæ flauos orbes crinium ad speculum studiose componebas.

Sed & Ouidius, tenerorum doctor amorum,

rum, eleg. 14. lib. 1. ad amicam:

Quid malè compositos quereris periisse capillos?
Quid speculum mœsta ponis inepta manu?

Scalpere.

Quid scalptus] Scalptus idem est quod sculptus, imò scalpere, & non sculpere, dici debere auctor est Diomedes. Historiam iam ex Pausania commemorauimus.

Non aliter captos, &c] eò quòd sciret inescare & capere miseros amantes.

Vir gregis est aries] Virum gregis appellat arietem, vt primo Transformationum Ouidius:

De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.

Virgilius etiam de Capro:

Vir gregis.

Vir gregis ipse caper.

& in Georgicis:

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.

Vide Macrob. lib. 6. cap. 6. Hanc loquendi formam vsurparunt auctores certè graues, vt nullam faciam Ciceronem, qui oratione in Pisonem, admissarium pro homine immoderatæ libidinis dixit. Papinianus enim de admissario tauro:

---- *stabuliq; maritus.*

Admissarij.

Et Saluianus 7. de Prouidentia: Hi verè vt emissarij equi, non ad paucas tantùm, sed penè ad omnes vernulas suas, id est, ad greges proprios irruebãt, & in morem eorum pecudum, qui mariti gregium appellãtur, feruidæ libidinis debacchatione grassãtes, in quamcumq; eos primam fœminam ardens impudicitiæ furor traxerat, irruebãt. Hos tales & nos Germani vocamus *Statthaagen*, quasi dicas tauros vrbanos, qui toti vrbi sufficiant.

Clune tenetur amans.] Horatius 2. Satyra lib. 1. Sermon.

Quod pulchræ clunes, breue quod caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè, ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis.

Locus iste omnis sanè lubricus ac Venereus, quo festiuus scriptor mulieres equis venalibus comparat. Sed ad rem; clunes, & earum inspectio, sedes ac incitamẽtum libidinis, quarum intuitu mulieres *ἀνδρομανεῖς* homines otiosos adigunt ad insaniam. Sed quis non videt, quàm fœdum ac contemptum clune capi, & voluptati turpi succumbere? quàm belluinum, si homo rationis particeps nihil putet inter se & quadrupedem interesse? Adduxissem huc aliquid hunc locum explicans ex Anatomicorum scitis, nisi castis mẽtibus parcẽdum duxissem. Pertinet huc Diogenis Cynici dictum, apud Laertium, qui videns Olympionicen quendam oculos in scortum subinde reflectentem: Ecce, inquit, vt aries Martius à puella vulgari obtorto collo vinctus abducitur.

Diogenis dictum.

IV. HOC schemate exprimitur stoliditas amatorum, & rapacitas meretricum. Nam per arietem, fatuum stolidumq; animal, amatorem vesanum & fatuum intellige, qui blandè & dolosæ dominæ subseruiat, quiq; suam seruitutem, quàm sit misera, non sentiat: sed vides eundem à leæna partibus posterioribus scalptum & detentũ, quo rapina meretricia, imperiumq; in amasios libidine prurientes, & quasi vinculo colligatos exprimitur. Cæterùm leænæ nomine meretricem intelligi multis veterum sententijs constat, & maximè sacrorum Bibliorum locis aliquot: Ezechiel enim Hierosolymam leænam vocat, & Heliachim catulum eius, qui in Ægyptum ductus est. Plautus Truculento:

Aries stolidum significat.

Leæna meretricem significat.

Bonis esse oportet dentibus lænam probam,
Arridere quisquis veniat, blandè alloqui, malè corde
Consultare, bene loqui linguæ: meretricem esse similem sentis
Condecet. &c.

Huic & conuenit senarius veteris cuiusdam poetæ:

ἴσον λεαίνης ϗ γυναικὸς ὠμότης.
Par est leanæ & fœminæ crudelitas.

Retulit Pierius in leone 1. Hieroglyph. quem etiam lege in Ariete lib. 10. in quibus Laidis monumenti huiusce meminit. Idem Pierius eodem lib. 1. ostendit, meretrices quoq; sphĩgis effigie hieroglyphicè designari, quòd capite humano mansuetudinem præseferrent quidem, cæterum reliquo corpore leonino rapacitatem & imperium, quod in amatores exercent, indicarẽt. Idemq; Philip. Camerarius cap. 71. Horar. succis. scriptum reliquit. Et Megaricę sphinges in opprobrium dici solitum de meretricibus, ob impuros scilicet mores Megarensium, quos omnes veterum scriptores damnant. Eædem quoq; vocantur lupæ; vnde lupanar dicitur à Tertulliano lib. 2. ad vxor. consistorium publicarum

Meretricẽ sphinx designat.

rum

rum libidinum. Plautus Epidico:

Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.

Sic verò dicuntur, fortasse quòd miseros amantes laniant, excoriant, lacerant & deglutiunt: Esca enim est meretrix, eodem Plauto teste, quæ *tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt*. Eam etiam mari similem facit, cum quicquid des deuoret & absorbeat, satietur nunquam. Sed de his latiùs in sequentibus.

In amatores meretricum.

EMBLEMA LXXV.

VILLOSAE indutus piscator tegmina capræ,
Addidit vt capiti cornua bina suo;
Fallit amatorem stans summo in littore sargum,
In laqueos simi quem gregis ardor agit.
Capra refert scortum: similis fit sargus amanti,
Qui miser obscœno captus amore perit.

COM-

COMMENTARII.

I.

Sargus.

PISCATOR in cymba sua stans, cornibus & pelle caprina tectus, reti captum sargum extrahit. Est autem sargus piscis quidam cantharo pisci similis, bis anno pariens, vere & autumno; antris inhabitat, & semper mullũ comitatur. Plin. lib. 9. cap. 17. & 51.

II.

Locus Æliani, qui est typus huius Emblematis.

COMPARATIONIS huius origo sumpta est ab Æliano, lib. 1. de animal. cap. 23. (alij lib. 11. cap. 19. allegant, ego hoc auctore destitutus, dum propero, videre non potui) cuius verba huc conferre nõ piguit. φιλοῦσι πῶς τῶν αἰγῶν αἶγας ἰσχυρῶς. ἐὰν γοῦν πλησίων τῆς ἠιόνος νεμομένων ἡ σκιὰ μιᾶς ἢ δευτέρας ἐν τῇ θαλάσσῃ φανῇ, οἱ δὲ ἀσμένως προστρέχουσι καὶ ἀναπηδῶσιν, ὡς ἡδόμενοι καὶ προσάψασθαι τῶν αἰγῶν ποθοῦσιν ἐξαλλόμενοι, καίτοι οὐ πάνυ τι ὄντες ἁλτικοὶ τηνάλλως· νηχόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῖς κύμασιν, ὅμως τῆς τῶν αἰγῶν ὀσμῆς ἔχουσιν αἴσθησιν, καὶ ὑφ᾽ ἡδονῆς προσελθεῖν ἐπ᾽ αὐτὰς σπεύδουσιν. ἐπεὶ τοίνυν εἰς τὰ προειρημένα δυσέρωτές εἰσιν, ἐξ ὧν ποθοῦσιν, ἐκ τούτων ἁλίσκονται. ἁλιεὺς γὰρ ἀνὴρ αἰγὸς δορὰν οὖ αὐτὸν περιαμπέχει σὺν αὐτοῖς τοῖς κέρασι δαρείσης αὐτῆς, λαμβάνει δ᾽ ἄρα τὸν ἥλιον κατὰ νώτου ἐπιβουλεύων ὁ θηρατὴς τῇ ἄγρᾳ, εἶτα καταπάττει τῆς θαλάσσης ὑφ᾽ ἣν οἰκοῦσιν οἱ προειρημένοι, ἄλφιτα αἰγείῳ ζωμῷ διαβραχέντα. ἑλκόμενοι δ᾽ οἱ σαργοὶ ὡς ὑπό τινος ἴυγγος, τῆς ὀσμῆς τῆς προειρημένης, προσίασι καὶ σιτοῦνται μὲν τῶν ἀλφίτων, κηλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς δορᾶς βλεπομένης ὡς αἰγός, αἱρεῖται δὲ αὐτῶν πολλοὺς ἀγκίστρῳ σκληρῷ. Quorũ verborum hæc est sententia: *Capras sargi admodum amant. Cùm.n. vmbra quædam apparet earũ caprarũ, quæ secundum littus pascuntur, statim præ lætitia gestiunt, & quantũ maximè possunt, adnatant: & quanquam salire non possunt, tamen salire nituntur, sed frustrà tamen. Caprarum odorem percipiunt, etiamsi in fluctibus versentur; quæ caussa est vt accedere ad capras in primis affectent. At cùm in suo amore sint adeo infelici nati sidere, earum caussa capiuntur, quas tam depereunt. Piscator enim caprina indutus pelle cum cornibus, insidias struit, sole relicto à tergo: atq; farinam iure caprino madefactam in eam deijcit partem maris, in qua sargi sunt: quo illicio odoris capti sargi accurrunt, farinam degustant, & maximè detinentur, eius pellis caprinæ quam sentiunt. Ex his itaq; piscator multos valido hamo capit, &c.* Sic se habet iuuenilis amasiorum facilitas, qui in quoduis formæ obiectum, vel capræ etiam laruatæ spectrum ita exardescunt, vt illius laqueis irretiti, vix inde se extricare possint. Porrò sargus & eius amor in capras quærendus est apud Gaudentium Merulam lib. 3. Memorab. cap. 33. Eundem quoq; pulchrè describit Oppianus lib. 4. & Volaterranus lib. 25.

III.

VILLOSÆ indutus piscator &c.] Piscator indutus caprinam pellẽ pilosam. Hoc mutuatus est ex Moreto Virgiliano:

-----& cinctus villosæ tegmina capræ.

Addidit vt capiti &c.] additis capiti duobus quasi cornibus; nam stulti amantes induunt & libidinem hircorum, & ferociam taurorum.

Amatorem] amore capræ detentum.

Stans summo in litore] piscator eo cultu & tegmine ad litus hærens.

In laqueos] Laqueo amorem significari, & Venerem vinculo, docuit Pierius lib. 48. Hieroglyph. quippe laqueis, retibus, aut decipulis incauti in insidias trahũtur: Sed neminem facilius decipias, & arbitrio colligaris tuo, quàm amantem. Quo sensu Virgilius: *Laqueus.*

Compedibus Venerem, vinclis constringe
Lyæum.

Et appositissimè Ouidius 3. de arte:

Dum cadat in laqueos captus quoq; nuper
amator,
Se solum thalamos speret habere tuos.

Simi quem gregis ardor agit] Sargus capræ amore detentus, & ementita capræ forma delusus illaqueatur. Simum gregem pro capris dixit, quæ simæ dicuntur ob depressas nares. Eodem enim epitheto vsus est Poeta 10. Ecloga: *Simus grex.*

Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.

Citantur & hi versiculi Næuij Ægistho:

Tum autem lasciuum Nerei simum pecus
Ludens ad cantum classium lustrat.

Capra refert scortum] Quia capra libidinosa admodum est, vt ait Plutarchus in quæstionibus Romanis prope finem, cuius hæc *Capra meretricem significat.*

hæc sunt verba: Quid est, quod cane & capella sacerdotem adeo abstinere voluerunt, vt non modò attingere, sed ne appellare quidem liceret; An quod caprā quasi luxuriosam atq; olidam abhorrerent? An quòd tanquam morbidam timerent? Capra enim morsu pestilenti maxime nocet, siquidem germina peruestigat, quæ auidissimè depascitur: sic meretrix adolescentiæ potissimùm cupida est, nimirùm ætas ea est, quæ ob imperitiam facilius decipiatur. Vnde non illepidè Nico Attica meretrix αἴξ, id est, *Capra*, cognominata est, quòd Thallum adolescentem, qui in Atticam mel & caricas empturus aduenerat, abligurisset.

Nico meretrix.

Obscæno captus amore perit] Imitatus & mutuatus est illud Ouidij 2. Fastor.

--- *cæco captus amore furit.*

vbi de Tarquinio amore Lucretiæ capto loquitur. De nomine verò *Obscænus*, quod ad scribendi rationem attinet, pulchrè annotauit Lucius Andreas Resendius, Lusitanus, vir pariter & Græcis & Latinis literis imbutus, in suo Vincentio. Osci, inquit, populi fuere Italiæ, de quibus Æneid. 7. *Oscorumq; manus*. Hi notati sunt à veteribus de spurcarum libidinum frequentiori vsu. Vnde verba impudentia & spurca, autore Festo, Verrius tradit Oscena appellari. Ergo in prima syllaba b, scribendum non est, nec diphthōgus in penultima. Quin etiam si à scena deriuetur (vt Varroni placet, qui sanè etymologias coactiores facit) absq; diphthongo scribi oportet, quoniam in scena, quæ Gręcè σκηνὴ dicitur, nulla est. Plura de hac voce commentatus est Baptista Pius in Lucretium. Qui *obscænus* scribunt, ab *ob* & *cæno* deriuant.

Obscænus.

Osci.

IV. HOC de sargo pisce, qui si sit à laruato piscatore deceptus, manifestè in eos torquetur, qui cæco turpiq; amore capti decidunt in obscœnam personatarum meretricum nassam, mentis errore nescio quo rati pulchrum id esse, quod pulchrum appatet, sed tandem eos diu multumq; pœnitet, cum ad sese redeunt; non enim possunt effugere, cùm maximè volūt. Quod discrimen vt vitari tandem aliquādo possit, adhibenda est cautio diligens. Nam, vt nostrates dictitant, Prius nosse opus est, quàm amare, qui enim primò visam statim exardet, leuitatis non minimum præ se fert argumentum. Iudicio siquidem est opus & maturo consilio. Proinde bellè profectò Ouid. De remedio amoris primo, qui vt illicitos excludit eiusmodi ignes, sic honestos probat: ait enim

Sargus quid.

Quomodo à turpi amore cauendum sit.

Si quis amat, quod amare iuuat, feliciter ardet;
Gaudeat, & vento nauiget ille suo.

Sed hodie, proh dolor, sceleratos & libidinosos plerosq; flagitioso fœminarū amori sese tāquam in seruitutem detestabilem applicantes, tandem insidiarum reti turpissimè capi, & ad omnium fortunarum, famæ, honoris, atq; ipsius vitæ perniciem ruere, & subitò præcipitari videmus. Rectè Plautus meretricem mari similem facit, vbi incauti omnium facultatum faciūt naufragium. Huc spectat dictum Architę Tarentini apud Platonem: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Esca malorum voluptas*: qua vt pisces hamo, sic homines omnis generis & ætatis capiuntur. Hinc macaroninè quidem, sed verè & seriò iocatus est ille, quisquis sit, qui cecinit de fraude meretricia:

Voluptas esca malorum.

Vult iuuenem, Veneris propter smorzare brusorem:
Vult brauum, propriam propter defendere causam:
Vultq; senē, reliquis pro souuenire bisognis.
Atq; in malhoram mittit finaliter omnes.

Has tales miratur Apuleius: Quantas, inquit, latebras nequissimæ mulieres pro sua libidine comminiscuntur? callidæ, procaces, temerariæ, & ad flagitia perastutulæ. Sed auscultemus, obsecro, sapientissimo Salomoni, qui Prouerb. 5. sic ait: Fauus distillans labia meretricis, nouissima autem illius amara quasi absynthiū, & acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant. Nunc ergo, fili mi, audi me longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Ad huius Emblematis argumentum copiosius illustrandium, repetenda est pulcherrima Socratis disputatio cum Aristippo 2. Commentariorum Xenophontis, & colloquium eiusdem Socratis cum Theodota, lib. 3.

Apuleius.

Salomon.

Cauendum à meretricibus.

EMBLEMA LXXVI.

SOLE satæ Circes tam magna potentia fertur,
Verterit vt multos in noua monstra viros.
Testis equum dormitor Picus, tum Scylla biformis,
Atque Ithaci postquàm vina bibere sues.
Indicat illustri meretricem nomine Circe;
Et rationem animi perdere, quisquis amat.

COMMENTARII.

1. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, (vt liberè dicam) non placet, fœmina nempe iuxta nauem stans, & herbis instructa, potionem nautis subministrans: non enim Circe ad nauem venit, sed ab Vlysse missi socij in domum illius diuerterunt, quos illa poculo & tactu virgæ aureæ in bestias transformauit. Hic verò illa virgam nõ habet, & ei delphinus appingitur. Quid delphinus in terra; nonne hoc est, *Delphinum siluis appingere, fluctibus aprum?*

Placent magis cæterarum editionum figuræ, & præsertim illa, quam habet editio Rouilliana; ibi enim mulier solio sedens, circumiacentes belluas virga tangit.

HOMERVS

II.

Vlyßis socij à Circe in belluas trãsformati.

HOMERVS Odyssea κ. ait, socios aliquot Vlyssis, qui missi ab eo fuerant exploraturi Circæas ædes, virga percussos à Circe, epotoq; pharmaco venefico, statim in porcos esse transformatos. Quo figmento effingitur meretricis & libidinis fœdæ typus. Ea enim suis præstigijs humanas illas cogitationes, & naturales motiones (quę ὁρμαὶ Gręcis dicuntur) in homine tumultuantes excitat impotenter, & mutat in deterius; ex quo fit, vt homo naturæ diuinæ particeps in belluam degeneret. Per Vlyssem autem, qui nullo veneficio à pristina forma dimoueri potest, mentem animę ducem, intelligimus. Morale huius Emblematis figmentum (inquit Franciscus Sãctius) sumptum est ex Plutarchi libello, quem de vita Homeri composuit, qui libellus, quod sciam, nondũ est donatus Latinitate; quamuis Politianus raptim, atq; suppresso auctore omnẽ suã præfationẽ in Homerũ transcripserit. Plutarchi verba sic se hẽnt:

Plutarchi locus, ex quo sumptum Emblema.

καὶ τὸ μεταβάλλειν δὲ τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως εἰς σύας, καὶ τοιαῦτα ζῶα τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ μεταλλάττουσιν εἰς εἴδη ἀσωμάτων θηριωδῶν, ἐμπεσοῦσαι εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἐγκύκλιον περιφορὰν, ἣν Κίρκην προσαγορεύει. καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς ἡλίου παῖδα ὑποτίθεται οἰκοῦσαν ἐν τῇ Αἰαίῃ νήσῳ. Ταύτην δὲ ἀπὸ τοῦ αἰάζειν, καὶ ὀδύρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τοῖς θανάτοις κέκληκεν. Hoc est: *Et illa transformatio sociorum Vlyssis in sues & similia animalia, ænigmaticè innuit, quòd amantium hominum animæ transmutantur in speciem corporum ferinæ naturæ, cadentes in circularem hallucinationem vniuersi, quam Circen appellat Homerus. Et meritò Solis filiam illam facit in Aiæa insula commorantem; & hanc à lamentatione & luctu hominum circa mortuos sic appellauit.* id est, ab αἶ, αἶ. *heu, heu.* Sunt verò, qui dicant rei veritatẽ ex eo esse inspiciendã,

Circe meretrix.

quòd Circe meretrix, quos sibi amore turpi deuinxit, effecisset tandem prædatores, viarum obsessores & homicidas, nempè quibus nihil superesset ad vitam miseram sustinendam; quæ vitia cùm potiùs ferarum sint quàm hominum, rem totam lepido & commodo schemate Homerus, & alij nonnulli è veteribus adumbrarunt. Cui sententiæ subscribit Palladas lib. I. Græcor. epigr. his verbis;

Τὴν Κίρκην οὔ φημι, καθὼς εἴρηκεν Ὅμηρος,
ἀντ' ἀνδρῶν ποιεῖν ἢ σύας ἢ λύκους,
τοὺς αὐτῇ προσιόντας. ἑταίρα δ' οὖσα πανοῦργος,
τοὺς δελεασθέντας πτωχοτάτους ἐποίει·
τῶν δ' ἀνθρωπείων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
εἶτ' ἀπὸ τῶν ἰδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι,
ἔτρεφεν ἔνδον ἔχουσα, δίκην ζώων ἀλογίστων·
ἔμφρων δ' ὢν Ὀδυσεὺς τὴν νεότητα φυγὼν,
οὐχ Ἑρμοῦ, φύσεως δ' ἰδίας † δώρημα λογισμὸν († ἔμφρονα.)
εἶχε, γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.

id est:

Nõ, vt Homerus ait, tristi medicamine lectos
Hospitio Circe reddidit ipsa sues:
Pauperior sed quisquis erat discessit ab illa:
Nam meretrix quondã perniciosa fuit:
Exutosq; sua prorsus ratione maritos
Fornice continuit, non secus atq; feras.
Et tamen hanc strenuè delusam spreuit Vlysses,
Insigni rerum conditione valens:
Mercurioq; datam nec fas est credere moly,
Ille sed ingenio reppulit vsq; dolum.

Circem non dico, vt dixit Homerus,
Pro viris fecisse aut sues, aut lupos.
Ad ipsam diuertentes, meretrix cùm esset vafra,
Hamo inescatos pauperrimos effecit.
Et humanam vbi prædata est rationem,
Dein (fecit) vt nihil haberent amplius,
Alebat intus habens instar animalium expertium rationis,
Prudens autem cum esset Vlysses iuuentutem vitans:
Non (tam) Mercurij (quàm) naturæ propriæ donum, rationem
Habebat, incantationis remedium contrarium.

Non credam Circen, ceu magno fertur Homero,
Transformasse homines in noua mõstra, lupos.
Sed spoliasse illos fortunis omnibus, hamo
Correptos, meretrix nã benè cauta fuit.
Exutos opibus fatuos & mente carentes
Reddebat, miseris turpiter vsa viris.
Expertes rationis erant: has intus alebat,
Vt captas turpi in fornice vafra feras.
Hanc tamen illusit maturo pectore Vlysses,
Non tam Mercurij, quàm rationis ope.

Xenophon 1. ἀπομνημονευμάτων: Socratem, ait, in conuiuijs, ad quæ non nisi coactus accedebat, parcissimè cibum capere solitum, iocoq; vsurpare, multis eiusmodi appositis cibis, Circem homines transformasse in sues: ipsum autem Vlyssem mutari non potuisse, consilij Mercurij memorem, & abstinētia ipsummet sua semper vtentem. Præterea fabulæ huius meminere Diodorus lib. 4. Plinius varijs locis, D. Augustinus 18. de Ciuitate Dei, cap. 17. M. Tullius quoque prima Verrina (vt hoc quasi per transennam) allusit ad hanc poeticam fabulam: Est adhuc id, quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantiùs ad hominum existimationem? æquiùs ad leuandam mulieris calamitatem? vehementiùs ad Quæstoris libidinem coercendam? summè hæc omnia mihi videntur laudanda: sed repentè vestigio ex homine, tanquā aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos, &c.

III. *SOLE sata Circes*] Ouidius initio 14. Metamorph.

Circe Solis filia.

Sole sata Circes, variarum plena ferarum.

Testis Higinus. Virgilius (vt & Ouidius) Solis filiam vocat, Æneid. 7. initio:

Proxima Circææ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

Circe qua. Fuit autem Circe (vt inquit Hesiodus in Theogonia, & Cicero 3. de Nat. Deor.) Solis filia ex Perside Oceani filia. Hæc veneficijs dedita, multarum herbarum ac radicum vires adinuenit, quamuis à matre prius in ijs esset instructa. Nupsit Sarmatarum regi, quem veneno sustulit, regnoque crudeliter vsa, ab incolis pulsa est. Indeque in Italiam venit, & non longè à Caieta Campaniæ oppido in monte Circeio consedit, vbi homines ad se venientes carminibus & veneficijs in varias bestias mutabat. Vide Virg. 7. Æneid. Filiam autem Solis habitam propter herbarum scientiam, quæ radijs Solis vim & incrementum capiunt, credibile est. Lege omnino Nat. Comitem Mytholog. lib. 6. cap. 6.

Cur Solis filia Circe.

Tam magna potentia] Vis carminum & veneficiorum; de qua re vide Epistolam Medeæ apud Ouidium, Virgilium in Bucolicis, Manilium lib. 1. Astronom.

Verterit vt multos &c.] Homerus Odyss. 10. & post eum Virgilius & Ouidius, hic 14. Metamorph. ille 7. Æneid. & Eclog. 8.

Testis equum domitor Picus] Sic quoq; eum vocat Virgilius 7. Æneid. Picus fuit Saturni filius, rex in Latio, quem Pomona, Dea florum, amauit, & eius volentis sortita est coniugium (licet Ouidius 14. Metamorph. Canētem Iani & Veniliæ filiam vxorem habuisse dicat) Postea Circe cùm eum in venatione visum amaret, & sperneretur, irata eum in auem picum Martium conuertit. Virgil.

Pici fabula.

Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat
Picus equum dormitor. quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumq; venenis,
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.

Hoc autem ideo fingitur, quia augur fuit, & domi habuit picum, per quem futura noscebat.

Tum Scylla biformis] Idem epitheton tribuit Scyllę supra Emblem. 68. Ouidius 14. Metamorph. circa principium refert, Glaucum Deum marinum à Scylla Phorci filia spretum, Circes auxilium implorasse, Circemque eiusdem Glauci amore correptam, illi Scyllæ odium conatam inducere. Quod cum minus assequeretur, lacum, in quo se Scylla lauare consueuerat, infecit venenis; quibus pube tenus in varia monstra conuersa Scylla, cum sibi displiceret, seque ipsam fugeret, in fretum Siculum desiluit, ibiq; in saxum conuersa est, cuius superior pars virginis figuram refert, inferior in canes, & lupos, & huiusmodi animalia mutata est. Carmina Virgilij de hac re, supra Emblem. 68. citauimus, vbi plura de Scylla congessimus.

Scylla.

Atq; Ithaci sues] Vlyssis socios innuit in sues mutatos, quia Ithacæ rex fuit Vlysses. Sed hæc trita sunt, nec in his immorari necesse est.

Indicat illustri &c.] Hoc est quod supra de Circe meretrice innuimus. Hoc autem epitheton *illustri*, declarat cur Solis filia dicta fuerit Circe, quia illustris & famigerata: nam hoc sentit Plutarchus in verbis supra citatis.

Et rationem animi perdere] Ideò mythologici Venerem ἀφροδίτην, quasi ἀφροσύνην, id est, stultitiam & mentis priuationem interpretantur. Propius allusit 2. de laudib. Stiliconis Claudianus:

Luxuria mente priuat.

Luxu-

Luxuries prædulce malum,quæ dedita semper
Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensus,
Mēbraq; Circæis effœminat acrius herbis.

Simile est istud Menandri:

Ἀλλ᾽ ὅταν ἐρῶντα νοῦν ἔχειν τις ἀξιοῖ,
Παρὰ τίνι τὸ ἀνόητον οὗτος ὄψεται;

Carere amantes mente si quis non putat,
Quos esse potius mentis expertes putet?

Propertius:

Scilicet insano nemo in amore videt.

IV. *Meretrices.* A meretricibus efferantur homines, & in belluas mutantur, dum nimirum fiunt libidinosi vt hirci, gulosi vt sues, inuidi & rixosi vt canes, inertes vt asini. Hoc per fabulam Circes hoc loco eleganter exprimitur, quam ad veterum mythologorum sensum sic expressit vir industria & ingenio (vtinam verè addere posse, orthodoxa fide) nulli secundus Erasmus: *Socij Vlyssis qui.* Quid innuit Circes fabula, veneficijs homines vertentis in feras, nisi eos, qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam preter hominis vocabulum nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, putà libidine in vrsos, somnolentia ignauiaque in sues, ferocia in leones, atq; ita de consimilibus? *Vlysses quid.* Quid Vlysses, qui solus poculo epoto, virgaque monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec vllis affectuum illicijs ab honesto potest abduci? Huc quoq; recidunt carmina Horatij 1. Epistol.

Sirenum voces, & Circæ pocula nosti:
Quæ si cum socijs stultus cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Præclarus Plutarchi locus. Nec parum illustrabit hoc Emblema Plutarchi Dialogus, quo Grillum disputantem facit. Idem ἐν γαμικοῖς παραγγέλμα. sic habet: ἡ διὰ τῶν φαρμάκων θήρα, ταχὺ μὲν αἱρεῖ καὶ λαμβάνει ῥαδίως τὸν ἰχθὺν, ἄβρωτον δὲ ποιεῖ καὶ φαῦλον· οὕτως αἱ φίλτρα τινὰ καὶ γοητείας ἐπιτεχνώμεναι τοῖς ἀνδράσι καὶ χειρούμεναι δι᾽ ἡδονῆς αὐτοὺς, ἐμπλήκτοις καὶ ἀνοήτοις καὶ διεφθαρμένοις συμβιοῦσιν. οὐδὲ γὰρ τὴν Κίρκην ὤνησαν οἱ καταφαρμακευθέντες, οὐδὲ ἐχρήσατο πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ὗσι καὶ ὄνοις γενομένοις· τὸν δ᾽ Ὀδυσσέα νοῦν ἔχοντα καὶ συνόντα φρονίμως, ὑπερηγάπησεν. id est: *Vt pisces quibusdam medicamentis celeriter capiuntur, sed esui tamen fiunt inutiles: ita mulieres, quæ amoris poculis & veneficijs viros captant, voluptateq; in suam potestatem redigunt, stupidos eos, amentes, & deprauatos vitæ socios deinceps habent. Ii enim nihil Circæ profuerunt, quos veneficio mutauerat, neq; ad vllam rem ijs vsa est, cùm in canes, & asinos degenerassent: Vlyssem autem prudentem virum, prudenterq; secum versantem, omnino dilexit.* Lubet intexere lepidum ac mordax epigramma Bellaij in quendam:

Lepidum epigramma Bellaij.

Certauere diu, cùm te genuere parentes,
Tene asinum mallent, an generare suem:
Clitellæ namq; huic, laniena placebat at illi;
Nec paribus studium par erat ingenijs.
Fecit te varium amborũ sententia monstrũ,
Nam caput est asini, cætera mēbra suis.

Videtur hoc elegāti sanè penicillo expressisse hominem planè stolidum, ac gulosũ, qui non plus integræ mentis habet quàm asellus, vecors animal, & tamen gulæ ac libidini addictior, ad naturam suillam accedit. Quales nimis multos strobilos & ganeones, è bonis alioquin & honestis ortos familijs agnoscimus, & quos neq; natales ingenui, neq; ipsa educatio flectere potuerit. Et quid cum ijs agas lurconibus, comedonibus, ventribus, qui inter inguen & caput nullum discrimen faciunt, & tantum lubare & obligurire sciunt? Diximus satis de priori exemplo eorum, qui à Circe in belluas sunt conuersi. *Picus cur in auem mutatus.* Alterum est Pici equum domitoris: hunc etsi in auem ideo mutatum diximus, quod primus pico in auspicijs vsus sit, quodque augur fuerit; quod à Seruio est annotatum: tamen id melius, & ad hunc locum opportunius referemus ad animi leuitatem & inconstantiã, quæ ex turpi amore contrahitur. Tertium exemplum fuit appositum in Scylla, de *Scylla quid hic denotet.* qua iam superiùs à nobis dictum satis. Hic tamen speciatim conuertitur ad meretriciam turpitudinem, quæ vt supernè faciem virgineam ostentat, ita infernè rabidi canes conspiciuntur, audacia, rapina, ingluuies, qui ad exitium miseriamq; certissimam præcipites agant, quotquot amore turpi capiuntur. Quæ omnia eò spectant, vt quisq; virtutis & honesti studiosus

sus impudicarum mulierum dolos præstigiasque omnes declinet; intelligatq; quod Cicero ait, corporis voluptatem non satis dignam esse hominis præstantia, eamq; vt belluarum propriam contemni ac reijci oportere: Præsertim cum (quod idem Cicero prudenter monet,) libidinosa intemperansq; adolescentia effœtum corpus tradat senectuti. Rectè Val. Maximus: Luxuria & libidine nihil fœdius, nihil damnosius: his virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur. Adeo vt nescias ab hostibusne, an ab illis capi perniciosius habendum sit. Ite nunc, qui tam studiosè meretrices sequimini, quę vos ad mortem animæ & corporis raptant, in infamem notam, feramque pœnitentiam, & fortasse inutilem, ducunt. Cogitate, quæso, rei obscœnitatem, breuitatem, finem, ac longum dedecus, horæq; fugacis, aut forsitan momenti vnius illecebras, multorum pęnitentia, vel æterno supplicio puniendas: est enim meretrix (vt cũ Boetio concludam) inferni ianua, via iniquitatis, scorpionis percussio, viscarium scelerum, puteus interitus. Nunc vobis Veneris amuletum paratum eo.

Locus Valerij Maximi.

Amuletum Veneris.

EMBLEMA LXXVII.

INGVINA dente fero suffossum Cypris Adonin
Lactucæ folijs condidit exanimem.
Hinc genitali aruo tantum lactuca resistit,
Quantum eruca salax vix stimulare potest.

COM-

COMMENTARII.

I. IVVENEM formoſum exanimem Venus lacrymabunda tegit lactucæ, herbæ hortenſis, folijs; cui tam pio officio intereſt Cupido, matri condolens; aper verò homicida, fuga ſibi conſulit. Quod ad Epigraphen ſeu iudicem Emblematis huius attinet, eſt *Amuletum Veneris*. Sciendum ergo, quid ſit amuletum. *Amuletum.* Amuleta, remedia ſunt, quibus arceri & auerti creduntur mala omnia, ſed maximè veneficia; ab amoliendo nominata, de quibus Plin. aliquid 23. cap. 1. & lib. 25. c. 9. item 28. cap. 4. & 30. cap. 10. & 15. & lib. 37. cap. 3. & 9. Dicuntur & ἀποτρόπαια, quæ appenſa, alligataque incitamenta magica, venenorum propulſant inſidias, aut certè inefficaces reddunt; in quo differunt à periammatis & periaptis, quia hæc ſpecialius quid ſignificent, & quod ſuum effectum præbeant, vt hominibus inſtar miraculi ſint. Illa verò ſignificatum habent generalem, ſuamque vim ex ratione medica videntur mutuare. Apud Medicos amuleta ſunt in differentia multiplici, ἀποτρόπαια, ἀλεξητήρια, ἀλεξιφάρμακα. *Amuletorum differentiæ.* Hæc beſtiarum venenatarum medentur morſibus, teſte Galeno, eoq; differre ἀπὸ τῶν ἀλεξιφαρμάκων quidam putant: quod tamen non probatur Galeno. Eruditi homines hoc differre putāt, quod τὸ ἀλεξιφάρμακον intrò ſumatur, ἀλεξητήριον foris imponatur, nec modò veneni cauſſa, ſed & faſcinationis depellendæ, quæ appendi ſoleat collo: ἀλεξητήριον ſimpliciter Hippocrati eſt medicamentum ſeu remedium: nam ἀλέξασθαι eſt βοηθεῖν. *Alexipharmacum.* Alexipharmacum dicitur medicamētum, quod deleteriis pharmacis medetur, nō extrinſecus impoſitum corpori, vt quod ἀλεξητήριον dicitur, ſed intrò ſumptum. Sunt tamen qui hæc accipiant indifferenter: ἀλέξειν enim eſt à veneni noxa vindicare, ſicuti & Latinis amuleta ab amoliendo: ἀποτρόπαια ſunt amuleta quæ appenſa, illigataq; venenorum & incantamentorum arcent inſidias, aut reddunt inefficaces. Hæc hactenus, nunc ad ipſum Emblema pergimus.

II. *Lactucæ vis.* ATHENÆVS lib. 2. Dipnoſophiſt. cap. 32. rationem affert, cur dicatur Venus Adonidem ab apro interemptum lactucæ folijs occultaſſe, quòd nimirum lactucis veſcentes hebetiores fiant, καὶ δυσερωτικοί, & ad libidinem minus idonei. Eius verba hæc ſunt: Καλλίμαχός φησιν, ὅτι ἡ ἀφροδίτη τὸν ἄδωνιν ἐν θριδακίνῃ κρύψειεν, ἀλληγορούντων τῶν ποιητῶν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Hoc eſt: *Callimachus ait, Venerem inter lactucas Adonin condidiſſe, allegoricè innuentibus poetis, eos ad Venerea imbecilles eſſe, qui lactucis aſſiduè veſcantur.* Idem Athenæus citat hæc carmina Eubuli poetæ:

Μὴ περιτίθει μοὶ θριδακίνας, ὦ γύναι,
Ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ.
Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ ὡς ὁ λόγος ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε Κύπρις.
Δύς ἐστι νεκύων βρῶμα.

Hoc eſt:

Ne appone nobis lactucas, ò mulier,
Meam ante menſam, vel tete coargue:
Namq; hac in herba, vt vetus ſermo prædicat,
Venus Adonin condidit exanimem.
Eſt itaq; ne erres, mortuorum hic cibus.

Cœlius item Rhodig. lib. 27. cap. vlt. in fine, ſic ait: Quod ad lactucas attinet, celebres ſunt apud Athenæum Ariſtoxeni θριδάκιναι, id eſt, lactucæ, quibus in hortis ſole occiduo œnomeli infundebat, manè oſtentans virentes ſe habere placentas, ſibi à terra ſummiſſas. *Θριδάκιναι Ariſtoxeni.* In lactuca deniq; occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus. Quod allegoricè interpretatus Athenæus, illuc referendum putat, quod in Venerem hebetiores fiant, lactucis veſcētes aſſiduè, tanquam mortuorum ſit cibus, vti ſcribit Eubulus. Hæc & plura Cœlius.

INGVINA ſuffoſſum] Helleniſmus, ſubintelligitur enim præpoſitio κατὰ inguina; in loco nimirum maximè periculoſo, cum eò inteſtina decumbant. Theocritus tamen in epitaphio Adonis, in femore percuſſum dicit. III.

Dente fero] apri, qui fulmen in dētibus & ore habet, vt canit Ouid. 8. Metamorph. *Cypria Venus.*

Cypris.] Venus, ab inſula Cypro ei ſacra, libidini deditiſſima Polydor. Virg. lib. 3. cap. 17. De inuentorib. rerum, poſt Iuſtinum Martyrem, Euſeb. Lactant. & alios ſexcentos retulit. Alij Venerem Cypriam dictam putāt, quia in vtero ferre præbeat, quod dicunt Græci κύειν πόρειν, quippe cū Cyprus, antequā Venus eò appuliſſet, dice- *Quare ſic dicta.*

retur Sphecia, ab habitantibus ibi populis Sphecibus vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cyprijs. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in lib. 2. de Insulis, quod illam homines habitarent, qui multos tumores, tãquam cornua quædam in capitibus habere viderẽtur, cum cornua κέρατα dicta sint Græcis, κερασαῖ, cornuti. (Venus enim cornutos efficit) Alij voluerunt insulam illam vocatam fuisse Macariam, quasi beatam, ob fertilitatem. At postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus.

Adonidis fabula. *Adonin*] Fabulam Adonidis ab apro interempti descripsit Ouidius sub finem 10. Metamorph. huius tamen mysterij nõ meminit. Fuit Adonis filius Cyniræ regis Cyprorum ex propria filia Myrrha, adeo pulchritudine excellens, vt eius amore Venus caperetur. Cumq; maxime deditus esset venationi, aliquando, mandatorum Veneris immemor, aprum excipere ausus, ab eo fuit interemptus. Addunt autem Græci fabulæ huic, Martem riualem, quia amorem Veneris Adonidi inuideret, sese in aprum transformasse, & sub illa specie Adonim interemisse. Fabulam hanc attigit Augustinus De ciuitate 6. cap. 7. totumq; illud ad Physicen retulit Macrobius 1. Saturn. cap. 21. De Adonide plura vide apud Nat. Comitem Mytholog. lib. 5. cap. 16.

Lactucæ folijs condidit &c.] quod hic refert Alciatus de Adonide, id alij de Phaone Lesbio tradidere, quem Cratinus ait inter lactucas pulchras absconditum ab amante Venere, vt retulit in historia Poetarum Lil. Gyraldus.

Aruum genitale. *Genitali aruo*] Hic aruum genitale pro virilibus & pudendis posuit, quòd sint generationis instrumenta, vt Virg. 3. Geor.

Hæc faciunt nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Sic quoq; vocat (si rectè memini) Ouidius 2. Amor. Eleg. 13. Loquendi eandem formulam non est aspernatus Augustin. lib. 18 cap. 25. De ciuitate Dei: Sed voluntati, inquit, membra illa, vt cętera cuncta seruirent: ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminaret, vt nũc terram manus, &c. Sic aruum genitale, κῆπος Græcis, Latinè hortus dicitur. Apuleius ex Menandro:

Arentq; sulcos molles aruo Venereo,
Thyrsumq; pangant hortulo in Cupidinis.

Lactuca. *Lactuca resistit*] Plinius lib. 19. cap. 8. de generibus lactucæ loquens sic inquit: Quidamq; Eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ: stomacho fastidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt, &c. Dionys. Cassius lib. 12. de agricult. cap. 13. Cocta, ait, coitum auertit. Vnde Pythagorici ipsam eunuchũ appellant; at mulieres ἀστυλίδα, fortè quia arrigere prohibeat: στύλος. n. columna est.

Eruca. *Quantum eruca salax &c.*] Plinius satis de eruca lib. 20. cap. 13. in princip. sed apertius eius naturam declarat lib. 19. cap. 8. his verbis: Eruca præcipuè frigorum contemptrix, diuersæ est quàm lactuca naturæ, concitatrix Veneris. Idcircò iũgitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immistus temperamentum æquet. Vide quæ de eruca diximus Emblem. 72.

IV. FINGITVR Venus interempti Adonidis genitalia lactucis recondere, vt moneamur, libidinem turpemq; voluptatem ciborum moderatorum vsu sopiendam & reprimendam esse. Nihil enim æque conducit ad motus illicitos cohibendos, quam victus ratio temperata. Ouidius inter alia, quæ de remedio amoris scripsit, vt à quibusdam cibis abstinendum esse monet, sic quosdam esse tutò adhibendos suadet, his quidem verbis: *Victus ratio quid conferat.*

Ecce cibos etiam (medicinæ fungar vt omni
Munere) quos fugias, quos ve sequare dabo.
Daunius an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quicqd Veneri corpora nostra parat.
Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quicqd Veneri corpora nostra negat.

Laurentius Lippius Collensis, in distichis:

Surgentem Venerẽ mollis lactuca moratur:
Deuoret erucas qui cupit esse salax.

Sic quoq; Martialis lib. 13. palumbes torquatos reprimere Venerem tradit:

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi.
Non edat hanc volucrem qui volet esse salax.

Sed & ex nimia ciborum copia turpem amorem excitari Phocylides testatur: *Ciborum copia cu... amorem irritat.*

Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ,

Ἡ πολλὴ

Η' πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμίτρους ἕλκει ἔρωτας.
Rectè Valerius Max. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis. Siquidem, teste D. Hieronymo, venter mero æstuans citò spumat in libidinem. Venter enim & genitalia vicina sũt, & vnum alteri subministrat. Ex vicinitate enim membrorum sequitur consideratio vitiorum. Et cui incognitum esse potest illud: *Sine Cerere & Baccho friget Venus?* Pabuli certè vbertatem, quæ genituræ redundantiam plantis etiam, nedum animantibus affatim subministrat, in homine quoque salacitatis causam existere, tradit Empedocles. Quò pertinet illud Euripidis: Vult crapulatum Cypris, haud famelicum. quod ab Achæo sumptum, qui multò antè dixerat: Amara Cypris est esurientibus. Sed quid furioso nostro seculo amuleta præscribo Veneris? irritamenta & incitamenta nunc quæruntur: quotusquisq; enim est, qui non ex intimis Medicinæ penetralibus pharmaca ad Venerem prorittantia eruat? nec Medici inquiritur consilium, quisq; sibi hic medicus. Possem tedij leuandi gratia adducere binas historias de cantharidibus perperam adhibitis, planè ridiculas, in quibus ego ipse consultus Apollo, dum Constantiæ ad Acronium lacum adhuc studiosus Medicinæ, D. Andreæ kaltio (æternùm viue Deo, mi Andrea, quando mihi non potuisti diutius) in praxi assisterem; sed memor iuramenti Hippocratis nostri de taciturnitate seruanda, supprimo, & à Venere ad Cupidinem properο.

Inuiolabiles telo Cupidinis.

EMBLEMA LXXIIX.

NE dirus te vincat amor, neu fœmina mentem
Diripiat magicis artibus vlla tuam:
Bacchica auis præstò tibi motacilla paretur,
Quam quadriradiam circuli in orbe loces:
Ore crucem & cauda, & geminis vt complicet alis,
Tale amuletum carminis omnis erit.
Dicitur hoc Veneris signo Pagasæus Iason
Phasiacis lædi non potuisse dolis.

COMMENTARII.

I. INTER duos circulos sese quasi decussatim interfecantes pingatur motacilla seu iynx, ita vt ore & cauda, & ambabus alis, quatuor nimirum angulis, crucem constituat, vt hic vides. Motacillam & Iyngem aliqui confundunt. Picturam iuuet Aristoteles lib. 2. de nat. animal cap. 12. his verbis: Vt auiculæ, quam Iyngem vocant. *Iynx.* Hæc paulò maior quam fringilla est, colore vario: habet sibi propriam digitorum, quam modò dixi, dispositionem, & linguã serpentibus similem, quippe quam in longitudinem mensura quatuor digitorum porrigat, rursumque contrahat intra rostrum, non complicatam, sed terreni lumbrici more collectam, & in se reductam. Collum etiam circumagit, in aduersum reliquo quiescente corpore, modo serpentum: vngues ei grandes & similes, vt monedulis exeunt; voce autem stridet. De hac aut vide plura apud Plinium lib. 11. præter ea, quæ iamiam sumus prolixius dicturi in Classe 3.

II. PINDARVS Ode 4. Pythiorum auctor est, motacillam à Venere primum è cœlo ad homines deportatam, & Iasoni traditam, vt Medeam alliceret. Eius verba hæc sunt: *Motacilla à Venere Iasoni tradita.*

†Πότνια δ' ὀξυτάτων βελέων *†πότνια*
Ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον
Ὀλυμπόθεν ἐν αλυτῳ ζεύξασα κύκλῳ,
Μαινάδα ὄρνιν Κυπρογένεια φέρεν
Πρῶτον ἀνθρώποισι. λιτάς τ' ἐπαοιδὰς
Ἐδιδάσκησεν σοφὸν Αἰσονίδαν,
Ὄφρα Μηδείας τοκέων ἀφέλοιτ' αἰδῶ.

id est:

Veneranda verò Cyprogenia, telorum acutorum domina,
Picturatam Iyngem, Bacchi auẽ, ex Olympo attulit
Hominibus primum, vt indissolubili circulo quadriradiam
Iungens; carmina præterea magica sapientem docuit
Æsonidem, vt Medea erga parentes reuerentiam
Et pudorem adimeret.

Quo loco admonent interpretes, Pindari Iyngem auiculam esse maculosis plumis, oblongo collo, linguę admodum protensa, frequenter sese vertentem, ceruicem subinde volutantem, quam sibi veneficæ mulieres ad amatorias incantationes accommodam putent: eam namq; accipiunt, trocho & rotæ alicui alligantes, quam in orbem voluunt, & noxia verba immurmurant. *Iynx quid.* Addunt insuper scholia, Venerem Iasoni hanc dedisse auiculam applicatam rhombo, pedibus & alis crucem complicantem: vt Medeæ erga parentes suos ipse Iason auferret pudorem, & illam ad suum auxilium instimularet. Alij, quod exempta viscerum interanea orbiculo appendunt. Vnde prouerbio apud Græcos vulgato, Iyngem hi dicantur habere, qui veluti quibusdam præstigijs homines ad sui amorẽ pertrahunt. Est etiam alius locus Pindari super eadem re, quẽ citat Adagiorũ auctor, simul cum his, quæ adducunt interpretes. Quapropter consultius erit, ipsius verbis omnia referre. In adagio igitur, *Iynge trahor.* sic ait: Qui vehementi & impotenti desiderio trahuntur ad aliquid, Iynge trahi dicuntur. Ita Pindarus in Nemeis, hymno 4. ἴυγγι ἕλκομαι ἦτορ. id est: *Iynge trahor animo.* Interpres addit huiusmodi fabulam: Iyngem, aiunt, fuisse filiam Echus, alij Pythus, quæ cum amatorijs venenis incitasset Iouem in amorem Ius, à Iunone irata versa est in auem, qua mulieres vti *Iyngis fabula.*

consue-

consueuerunt in amatorijs veneficijs, quẽadmodum indicat Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὸ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Per te Iynx meus ille domum vir, quæso, trahatur.

Hæc ille Ex quibus satis apparet, hanc auiculam non fuisse olim accommodam ad depellendos amores, sed ad inducendos potiùs. Id quod satis declarat versiculus Theocriti, toties in Pharmaceutria repetitus; intercalaris enim est: & verba commentatorum Pindari: tum preterea ipsa fabella. Siquidem Iynx pellexit Iouem in Ius amorem, non autem amuletum fuit, vt Iupiter ab amore liberaretur. Sed Alciatum non de ea intellexisse argumento sunt verba Pindari, vnde ille omnia sumpsisse videtur, & duo illa carmina vltima huius epigrammatis. Sed antequam vltra progrediamur, audiamus quoq; opinionem Stockhameri, qui ad hoc emblema sic commentatur: Hoc abstrusum remedium, quo violenti amores, & magicæ artes fugari & euitari possint, excerpsit auctor ex Paulo Geometra Florentino, lib. 2. suę Geometr. cap. 30. qui asserit, se in quodam Alberti Magni libello, quem de amuleto, hoc est, de omni genere remedij aduersus cuncta mala medicamenta, & præsertim contra veneficia, quàm doctissimè scripsit, legisse sæpius, Motacillam auem notissimam (cuius duplex genus recenset Ælianus lib. 15. c. 28. & lib. 16. cap. 13.) Libero patri, id est, Baccho multis de causis sacram, vt auctor est Herodot. lib. 8. cap. 36. in figuram crucem efficientem dispositam, inter circulos binos æquè sese intersecantes, ac humano pectori adhibitam, quàm maximum esse amuletum aduersus philtra, ac veneficia omnia, maximè tamen contra illa quæ homines ad Venerem compellunt, contra sæuissimos seuissimi Cupidinis arcus, q quidem, vt Pelignus vates multis in locis testatur, paucis parcere didicerunt. Medeã verò nullis carminibus, nullis medicamentis, nullis deniq; incantationibus aut veneficijs potuisse ad amorem sui Iasonem reducere, ex quo ipsam Corintho, vbi tunc erat, expulit, & Glaucen siue Creusam Creontis regis filiam vxorem duxit, vt refert Theodontius lib. 10. cap. 43. Id autem propter amuletum illud, quod Iason secum gestabat, cuius nomen subticet Theodontius. Hæc ille. Quæ licet cum Alciati mente probè conuenire videntur, Sanctius tamen omnia meras nugas esse dicit, ob rationes nunc adductas. Nos aliorum sententiam postea afferemus, eidemq; subscribemus. De Iynge vide porrò Tzetzen Chiliad. 11. Suidam, & Lycophronis interpretem: item adagia, *Iynges.* &, *Iyngem habet.*

Opinio Stockameri.

III. *Dirus.* *NE dirus te vincat amor*] Ne amoris laqueis te irretiri patiaris. Dirus amor, quasi Dei ira immissus. Ouidius 10. Metamorph.

Multaq; vt excuteret diros, si posset, amores
Addidit.

Neu fœmina &c.] Neue mulier quędam venefica animum tuum magicis artibus præpediat.

Bacchus cur dicatur ἰυγγίης. *Bacchica auis*] Cur motacilla dicatur auis Bacchica rationem auctores non reddunt. Hesychius quidem Bacchum ἰυγγιὴν cognominatum ait, quia (ni fallor) ad Venerem inflammet immoderatus vini vsus. Fortasse Bacchus ἰυγγιὴς appellatur, quòd vinum homines ad se Iyngis instar alliciat, ac si dicamus, illecebrosum. Pindarus dixit μαινάδα ὄρνιν. hoc est, *auem insanientem*, à μαίνω, quod est *furiose moueor*, aut *insanio*; quemadmodum Mænades Bacchi sacerdotes. Vide Herodot. lib. 8. cap. 36.

Motacilla quæ auis. *Motacilla*] Auicula est plumis discoloribus, prælongo collo, lingua exerta, colore vario, motu crebro se circumagens, & ceruicem in orbem flectens: vnde & σεισοπυγίδα vocant, seu σείσουραν, aut κίλλουρον, vt apud Hesychium; Latinis Motacilla, Gallis *bergeronnette*, aut *balleqeue*, *Italis*. *Codatremola*, à caudæ motu, seu cauda tremula. Venetis, *Squassacoa, ballarina, vccello di neue.* Germanis, *Bachsteltz*, qui etiam assiduam caudæ vibrationem ori garrulo comparant, dicẽtes: *Es gehet ihm das maul als vvie der Bachsteltzen der schvvantz.* Hispani vocant, *Pezpita*, vel *aguzanieue*, quod rostro niuem foret. Varro meminit De Lingua Latina: Sic Galerita & Motacilla: altera quòd in capite habet plumam alatam: altera quòd semper mouet caudam. Non me tamen fugit, quòd pluribus verbis contendat Baptista Pius, Annotat. post. c. 3. Motacillam, & Iyngem pro vna & eadem accipi non debere, idque contra Seruij & Gazæ opinionem. Certè ἴυγξ, *Iynx*, *Iyngis descriptio.*

ea est,

ea est, quæ alio nomine dicitur *κίναιδος*, Latinis, *Verticilla*, Hispanicè, *Torzecuello*, Italicè, *Stortacollo*, *capotorto*, Germanicè, *Vvindhals*, *Thraehals*, Gallicè *turcot*; *auis* paulò maior fringilla, coloris varij, cui collum circumagitur, lingua serpẽtibus similis, prælonga (qua exerta formicas attrahit, vnde formicula dicta quibusdam Italis) vngues vtrinq; bini. Quæ autem hæc auis sit, repete ex Plinio lib. 11. & ijs, quæ supra ex Aristotele adduximus.

Quadriradia. *Quam quadriradiam*] quam iocabis in medio orbis circulo, ita vt vtraq; ala, capite & pedibus quasi crucem referat. Voluit autem exprimere verbum Græcum *τετράκναμον*, quo Pindarus eam, de qua hic agitur, auem appellat, id est, *quadriradiã*: *κνήμη* enim est radius rotæ.

Amor diuisus infirmior. *Ore crucem & cauda &c.*] Hoc allegoricè aliqui interpretantur, innuentes, si velis ab amoris seruitio liberari, opus esse, vt illum amorem diuidas. Id quod præcipit Ouidius 2. de Remedio amoris, his verbis:

Horto & vt parit binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito cum mens discurrit vtroq;
Alterius vires subtrahit alter amor.

Hoc pulchra similitudine ob oculos ponit Plutarchus in libello de amicitia in multos diffusa. Inquit enim: Verùm quẽadmodum fluuij in multos diducti riuos lentiorem habent cursum, ita vehemens amor in multos dispersus haud dubiè marcescit. Habetur & alia allegoria, de qua paulò post.

Amuletum. *Tale amuletum*] Ἀλεξιφάρμακον, omne genus remedij aduersus veneficia, malaq; medicamenta; dictum ab amoliendo, vt quidem aiunt. ἀποτρόπαιον, ἀπὸ τοῦ ἀποτρέπειν, *amoliri*, *depellere*, quod verbũ frequens est Plinio. Vide quæ superiore Emblem. initio de amuleto diximus.

Carmen pro incantatione. *Carminis*] Carmen hic ponitur pro incantatione, vt Virgil. vsurpauit Eclog. 8.

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Hoc Veneris signo] quia id Venus è cœlo attulisse, & Iasoni donasse, cecinit Pindarus.

Pagasæus Iason.] Falluntur qui legunt *Pegasæus*. Iason autem dictus est Pagasæus à Pagasa Thessaliæ vrbe, quam sinus Pagasicus amplectitur, teste Pomponio Mela lib. 2. Iuxta hanc Argo nauis fabrefacta fuit, quam etiam Ouid. 7. Metamorph. principio Pagasæam puppem nominat. Idem 8. *Pagasa.*

------Auctor teli Pagasæus Iason.

Et Fastorum 1.

Passus idem Tydeus, & idẽ Pagasæus Iason.

Lucan. 2.

Vt Pagasæa ratis peteret cum Phasidos vndas.

Aliquibus ea vrbs dicitur Pagasæ, numero multitudinis; hinc corruptè legi in Pomponio loco citato Pagasam, pro Pagasas, doctè annotauit Ferdinandus Pincianus, vir acerrimi iudicij, in suis castigationibus in Pompon. *Pagasæ.*

Iason] Iason filius Æsionis Thessaliæ regis fuit, qui in Colchos expeditionẽ parauit ad vellus aureum expugnandum. Quam rem latè prosequitur Ouid. lib. 7. Metam. & Orpheus in Argonauticis, Pindarus Ode 4. Pythiorum, Apollonius Rhodius, Valerius Flaccus, & alij. Dicitur autem Iason à sanando, vt videtur innuere Pindarus citato loco, ἴασις namq; *sanitas* est: & quia Chiron, qui à primis annis Iasonem instituit, magnus fuit in arte medendi, ideo ab ea arte Ἰάσονα, quasi sanatorem nominauit. *Iason.* *Iason vnde dictus.*

Phasiacis dolis] Incantamentis Medeæ. Phasis fluuius est Colchorum, vnde fuerunt nominati Phasiani. Ab eodem etiam Medea Phasiaca, & Phasias Poetis dicitur, quod ibi natam esse quorundam sit opinio, quamuis Pindarus Corinthi oriundam dicat, Ode 13. Olymp. *Phasis.*

IV. ARTIFICIALE est in Venereos motus, & præstigiorum laqueos amuletũ, cuius tamen rei fides penes auctores esto. Id Alciatus noster ex Homero & scholiastis quibusdam extulit, quod hic octosticho tradit, nimirùm ad arcendas amoris illecebras (quo nullum exitialius aut furiosius præstigium) adhibendam esse motacillam humano stomacho, quæ disponatur inter binos circulos sese quasi intersecantes. Sanè nunquam mihi persuasero, virum doctissimum, & rerum multarum cognitione insignem, id alijs communicasse vt rem veram & seriam; vt crederet tãtam esse amatorij philtri vim, vt mentis huma- *Amuletũ ad amorem.*

næ libertatem sic cogere, aut torquere vel flectere eo tandem modo posset. Sed tamē profectò non ausim diffiteri, pleraque esse remedia ex bonis auctoribus petenda, quibus effrenata & indomita penè amoris huiusce petulantia cohiberi, aut etiam sopiri queat. At verò quis tam excors erit aut stupidus, qui furorem illum Cupidineum insigni hoc præstigio coerceri posse dixerit, & fascino quodam cupidines mentem occupantes exturbari? Viderint alij, quibus amatoria Ouidiana quandoq; placuerint impensius: tamen ipsemet extulit & verius, & quidem salubrius:

Præstigiū amoris præstigio non pellitur.

Ardet, & assuetas Circe tendebat ad artes,
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo quisqs opē nostra tibi poscis ab arte,
Deme veneficijs carminibusq; fidem.

Idem loco alio verè & disertè, amorē non conciliari magicis artibus, docet:

Fallitur Æmonias si quis decurrit ad artes,
Datq; quod à teneri fronte reuellit equi.
Non facit vt viuat Amor Medeides herbæ,
Mixtaq; cū magnis Marsa venena sonis.
Phasias Æsonidem, Circe tenuisset Vlyssem,
Si modò seruari carmine posset amor.
Nec data pfuerint pallētia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.
Sit procul omne nefas: vt ameris amabilis esto;
Quod tibi nō facies, sola ve forma dabit.

Sed miseri homines amore perculsi graui, cùm re amata statim potiri nequiuerunt, ad artes magicas & amatoria pocula perfugium habuere, res in primis noxias & exitiales. Constat enim Lucretium poetam, Antiochum, Caligulam, in furorem versos sumptis hisce philtris, quemadmodum & Lucullum, aliosque nonnullos. Cæterum nullum perinde remedium est efficax ad turpes hosce motus sedandos, quàm studio & labori cuipiam honesto sese prorsus dedere: sic enim fiet, vt clauus clauo pellatur. Cùm enim perspicuum sit, amorem hunc non nisi in animos luxu & otio fractos irrepere, nullo planè modo auelli potest, nisi accedat labor aliquis & anxietas, quę sua molestia innatas amoris maculas oblinat. Ouidius:

Philtra sunt noxia.

Remediū efficax in amorem.

Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.

Porrò de hac re Claudius Minos: Diu me torsit, quod fateor ingenuè, carminis huius sententia, sed post diutinum meditationis tædium, coniectanei mei facio copiam studiosis, vt exspectem eorum iudicium, quorum acutior εὐστοχία. Quamquam libidinis sit adeò furens ac feruidus impetus, vt vix submoueri animo possit, quem semel occuparit, sopiri tamen imposito aliquo labore vel ludicro potest, qui quadam opinione hominem teneat obuinctum ac defessum, vt quasi clauus trudatur clauo, & mollicies, vnde nascitur malè feriatus amor retundatur, aut etiam quodammodo corrigatur. Amor certè res leuis, & qui non nisi leuitate nititur? at sistitur aliquando rei leuiculæ interuentu. Et quid si rei seriæ animus intendatur, & honestis sese laboribus dedat?

Amor res leuis.

Næ, Venus otia amat: finem qui quæris amori,
(Cedit amor rebus) res age, tutus eris.

Nullus tamen qui sapiat, existimet amorem sedari efficaciter per carmina, vel susurros magicos, sed nonnumquam commentis quibusdam, ac ludicris artibus motus animi efferati, aut impotentis compescitur. Occurrit exemplum, fortasse ab hoc argumento non alienum, apud Corn. Tacitum lib. 16. vbi de Pœno quodam, Basso, qui Neroni Domitio flagitijs impuris ac cædibus ciuium occupato, speciem thesauri obiecit, quem dicebat in fundo quodam defossum. Vanum quidem certè commentum, sed interea dum thesaurus ille imaginarius magno conatu erueretur, aut erui putaretur, tamdiu Nero spe animum lactans, remisit sese, & à sceleribus vacauit. Eodem spectat illud, quod est apud Plutarchum. Alcibiades, cùm populi rumores de se sparsos inhibere non posset, caudam suæ caniculæ truncauit, eaque per vrbem Atheniensem fugiente, popularis multitudo caussam exquirebat, cur id factum esset. Rogatus à familiaribus Alcibiades, quem ad finem id populo spectaculum præbuisset? Vt tandem desinat, inquit, de me deteriora comminisci. Sed vesani amoris, atq; effrenis libidinis adeo difficilia & abstrusa sunt remedia, vt nisi diuinitus dentur, vix quisquam est, qui huiusmodi insidias euadere possit. Quid si ergo amuletum certius & profectò salubrius huc apposuero? Suggerit illud Laurentius Antiquus, Leontinus, insignis Theologus, & raræ probitatis, nec vulgaris eruditionis vir: Is enim

Bassus.

Alcibiades.

Amuletū sacrum contra amorem.

aibi-

arbitratur, hoc symbolo, Motacillæ crucis orbi inclusæ, voluisse Alciatum exprimere verba illa D.Pauli ad Galatas cap. 5. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Interpretatur autem dirum amorem, Venerem masculam, cui auctor adiungat illicium fœminarum, quæ duo mentem diripiunt. Profectò frequens ille caudæ motus in Motacilla, nescio quid obscœni repræsentet. Piè sanè, & ingeniosè. Habemus ergo præsentissimum contra tela Cupidinis remedium, nempe vt iuxta D.Pauli consilium, carnem cum vitijs crucifigamus. Siquidem iste erit diuinus & cœlestis ἀντέρως, qui terrenum illum, & in hac corporis compage delitescentem ἔρωτα, robore validiore conficiet. Hoc vnum captiuarum animarum amuletum satis erit ad turpia omnia libidinum motuumq; genera frangenda.

Lasciuia.

EMBLEMA LXXIX.

DELICIAS & mollitiem mus creditur albus
Arguere, at ratio non sat aperta mihi est.
An quòd ei natura salax & multa libido est?
Ornat Romanas an quia pelle nurus?
Sarmaticum murem vocitant plerique Zibellum,
Et celebris suaui est vnguine muscus Arabs.

COM-

COMMENTARII.

I. PINGITVR fœmina pellibus murinis, & ſumptuoſis veſtibus ornata; quam ego vellem dare, vt chirothecas, vel quid ſimile naribus tanquam odoratura, admoueret. Huic aſſiſtant mures illi albi, vel Zibellini.

II. *Mus malus in hominem laſciuũ.* QVONIAM breuiter in adagijs declaratur illud, *Mus albus* omnia illa verba tranſcribam. Mus albus, apud Suidam; *μῦς κακός*, id eſt, *mus malus*, apud Diogenianum: in hominem laſciuum & immodicæ libidinis dicebatur. Nam mures domeſtici ſalaciſſimi ſunt, præſertim albi. Ælianus miram eſſe murium ſalacitatem, authorum teſtimonijs docet, lib. 12. cap. 10. Atq; inter multa illud addit, Epicratẽ, in fabula quapiam, cùm mulierem ſignificare vellet prodigioſæ libidinis, *μυωνίαν* appellaſſe, (ſic enim Meſſalinam vocat) quaſi dixeris *murinam*: citatq; prouerbiũ, Μῦς λευκός, ex Philemonis comędia. Vnde receptum videtur, vt inter amatoria blandimenta, quemadmodum paſſerculi, columbæ, & id genus aliorum, itidem & muris cognomentum vſurpetur. Martialis:

Nam cũ me murẽ, cũ me tua lumina dicis.

Sed cuor non ipſum audimus Ælianum, ſua verba ex lib. 12. cap. 10. hiſtor. animal. *Mures ſalaciſſimi.* Politiano, cap. 96. Miſcel. dictantem: Ferũt autem mures (inquit) ſalaciſſimos eſſe, teſtemq; adducunt Cratinum, ſcilicet in Fugitiuis: Age nunc tibi de ſereno aduerſus molliciem muris fulgurabo Xenophontis. Sed enim fœminam quoq; murem narrant ad Venerea eſſe prærabidam. Rurſumq; apud Epicratem in Choro, fabula enim hæc Epicratis eſt: Poſtremò ſubijt me deteſtabilis lena, deierans per puellam, per Dianã, per Perſephattam, eſſe vitulam, eſſe virginem, eſſe puellam indomitam. At illa cauus erat murinus. Superiectione eam ſalaciſſimam dicere voluit, cum cauum prorſus murinum vocitauit. Et Philemon: Mus albus, cum quis eam. Sed pudet fari. Clamauit adeo ſtatim deteſtanda lena, vt ſæpe latere non eſt. Hactenus Ælianus, auctoritatibus etiam magni nomininis Comicorum ſuccenturiatus. Sanè de muris ſalacitate multa ſunt à plerisq; ſcriptoribus tradita. Opici mures dicuntur Iuuenali ſalaces, libidinoſi, obſcęni, à ſpelunca, quam Græci ὀπὴν, id eſt, *foramen, cauernam*, vt D. Auguſtin. tradit quæſt. in Exod. lib. 2. Sic enim obſcęnitatis partes per cauernam interdum argui docet Auſonius in epigrãmatis:

Deglubit, fellat, molitur per vtramq; cauernam.

Muris quoq; ſalacitatem expreſſit Plautus Truculento, vbi Phroneſiam Dinarcho ſuadere conatur, vt multiuolus ſit in re Venerea, ſic enim ait:

Cogitato, mus puſillus quã ſit ſapiens beſtia,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit ſuam,
Quia ſi vnũ oſtium obſideatur, aliud perfugium gerit.

Ælurĩ ſymbolũ. Ad hæc nõnulli fęminam ſalaciſſimam per æluri fœminæ ſimulacrum figurari dixerunt, propter animalis ingenium: cogunt enim mares ad coitum fęminæ, ipſæq; puniunt, niſi pareant.

III. *DELICIAS & mollitiem*] mollitudinẽ, luxum, libidinem, laſciuiam.

Mus albus. *Mus albus*] Adagium, *Mus albus*, de laſciuo & immodicæ libidinis homine. Murem album hodie vocant Armellinum, de quo Paſchalius in libro de Coronis, & Stephanus Pyghius in Hercule Prodicio.

Arguere] oſtendere, ſignificare.

Mures abſq; coitu concipere. *Natura ſalax*] De ſalacitate murium iam diximus; quibus addo, non deeſſe auctores, qui fœminas abſq; maſculi coitu, ſolo guſtatu vel linctu ſalis concipere affirment, eò quòd in nauibus maritimis immenſam murium copiam enaſci vidiſſent.

Armellinus ſymbolum caſtitatis. Franciſcus Petrarcha contrà, murem albũ ſiue Armellinum ſuis verſibus pro caſtitatis hieroglyphico nobilitauit, vtpote qui delicatioris cuiuſdam munditiæ exemplar haudquaquam ignobile eſſet, cui ſcilicet ſpurcitia tantæ ſit abominationi, vt limo ante oſtium caui illito, capi potius à venatoribus, quàm eo fędari patiatur: quod cũ ſanctioris ſit amoris proprium intemeratæ caſtitatis ſymbolum, quæ diuina tantùm flamma ſuccendatur, à peritiſſimis rerum ponitur.

Nurus. *Romanas nurus*] matronas. nomen ſpecialius pro communi, συνεκδοχὴ Poetis vſitatiſſima Ouidius 2. Metamorph.

Excipit, & nuribus mittit geſtãda Latinis.

id eſt, fęminis Latinis. Dicam obiter, Romanos

Vsus pellium apud Romanos. manos olim in obsidione Veiorum pellibus tectos hyemare cœpisse, vt est apud Liuium lib. 5. sed hæ pelles rudiores erant, vt sæculum tunc fuit, quas nulli alij vsurparent in vrbe. Constat tamen pellium vsum postea in vestitum irrepsisse: quod Seneca testatur in epistolis, quo loco mentionem facit pellicularum vulpium muriumque, quas Zibellinos atq; Armelinos plerique nuncupant: tametsi Zibellini maiores sint, quàm quibus murium nomen conueniat.

Zibellus. *Sarmaticum murem, &c.*] Zibellus à quibusdam mus Sarmaticus appellatur ad Alciati mentem, quòd è Sarmatia aduehatur: dicitur & Ælurus, de quo lege capit. 10. lib. 12. Ælian. De animalium histo. vide etiam quæ supra Emblem. 37. de his pellibus dicta sint.

Muscus Arabs] Murem illum peregrinum, quem Zibellum vel Zibellinum appellant, ab Hieronymo dici quandoq; Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur, aliqui opinantur. Nam μῦσκον, paruum murem significat. Sed hoc odoris genus priscis non innotuisse, arbitratur Hermolaus, nec Muscum dici, sed Moschum. *Muscus à Moscho diuersus.* Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore, quod genus Bryon dicunt Græci, nos Muscum. *Moschus.* Moschus autem apud Aetium & Paulum capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex vmbilico aut vomica. Nam circa vmbilicum solet Nouilunij tempore huic capreolo, seu capreæ Indicæ (quam Scaliger vult Gazelam esse Arabum, Exercitat. 211. contra Cardanum) abscessus quidam protuberare, qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam pus aromaticum vocatur) euacuataq; hac vomica rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam preciosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate vberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem vertantur, & hunc odorem illi concilient: vt est apud Ioachim. Camerar. Symbol. Cent. 2. Emblem. 45. Veniam facilè impetrauero, præsertim à delicatis nasis, si materiam de Moscho, non vbiuis obuiam, paulò prolixiùs triuero, sic enim suauior ad olfactum redibit. *Moschi colligendi ratio.* Sanè in India maximum Moschi prouentum esse, inter omnes conuenit, cuius historia ita describitur à Scaligero Exercitat. 21. In regno Peru (inquit) Gazelæ simile animal album est, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrinq; singuli exeruntur. Sub cuius ventre fit sanguinis collectio in tumorem, quod apostema Græci vocant. Capta fera, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ sanguinis guttæ inter secandum effluunt, caduntque, eæ pro Moscho optimo atq; excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur: eius minimæ particulæ beneficio ad cæteri cruoris condimentum vtuntur. Vbi secuerunt, hirudines admouent, tamq; diu, quoad earum suctu vniuersus cruor cum ipsa vita detrahatur. Eum sanguinem exiccatum, atq; in puluerem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate viribus verè efficacissimis perficiunt, quippe centesimam satis esse produnt. Tum illud in folliculos hosce, qui ad nos importantur, inditum seruant. *Eius probatio.* Adulterationes, aut sinceritatem ita vel deprehendunt, vel probant. Sincerum naribus admotum illico sanguinem elicere, &c. *Alia ratio Moschi colligendi.* Porrò alia rursus Moschi prouentus ratio à regni Chinensis traditur scriptoribus, quæ sic habet. Bestiolę ibi sunt vulpeculæ, aut catellorum magnitudine atq; imagine. Hæ ad necem verberatæ ac plagis mollitæ putrescunt cum carne pariter & sanguine. Tum ex pelle, carne, & sanguine incolæ rotundas vncialesq; pilas siue crumenulas conficiunt, quæ filis vndiq; consutæ venduntur. Cæterùm optimum ac præstantissimum Moschi genus ex testiculis horum animalium colligitur. Alterum etsi Moschi nomine & ipsum prostet, eandem tamen virtutem non habet. *Chinēsiū in Moscho vendendo fucus.* Vnde Chinenses, omni in re vt feruntur elegantissimi, ita & crumenas has rotundas testiculorum forma effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretium testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus & morsu auellit, & in lytron veluti libertatis abijcit. Ita occupato collectione testiculorum venatore, necem aliquando euadit. Quod ipsum & de fibro proditum accepimus, de quo infra Emblem. 153. *Modus adulterandi Moschi.* Chinenses multa sanè versutia id odoramenti genuum vendunt, iecinora enim boum seu vaccarum siccata & contusa

sa

ſa admiſcent, quibus Moſcho imbutis crumenas impleant: & fraus quotidiano experimento agnoſcitur. Moſchus ſi tempore corruptus ſit, & odoris expers, crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur in minutas partes: deinde puerili vrina aſperſus, ac plumbeæ ollæ incluſus, obturato probè ore, priſtinam odoris virtutem, ſi modò aliquis etiam vigor ſubſit, adipiſcitur. Iohan: Hugo à Linſchoten c. 23. & 70. ſuæ nauigat. Cœl. Rhodig. lib. 24. cap. 25. Commentator Pancirolli lib. 2. Rer. memor. tit. 1.

IV. *Ornatus matronarum nimius. Mus albus. Muſcus Arabicus.*

PERSTRINGIT mollitiem & laſciuiem nobilium quarundam matronarũ, quæ ad corporis ornatum oſtentent raras pelliculas animalculorum, nempè muris aranei, æluri, zibellini (felis libidinoſiſſimi) & præterea vtantur ſuffitu muſci Arabici. Cęterum muſcum Arabicum circumferunt, non modò matronæ principes, ſed & aliæ gradu longè inferiores: tantaq; in ijs eſt & cultuum, & ſuffituum varietas, vt fermè ignorent voluptatem, quæ inde capi poſſit, quòd in his aſſiduè verſentur, quibus nempè perſpectum non eſt, quod Satyricus ait, voluptates ex vſu ratiore commendari. Cur autem mulieres ſuffitu & ſuauiſſimis odoribus vtantur, hanc eſſe cauſam aiunt, quòd totæ ſint Venereæ. Itaque Poetæ Græci Venerem nuſquam loco egredientem fingunt, niſi odore aliquo exquiſitiſſimo relicto ad ſuam pręſentiam declarandam: adijciunt præterea ſuffitus omnes eſſe ſalaces. Muliebres ornatus ridet taxatq; Lucianus in Amoribus, Iuuenalis Satyra 6. & vberrimè Plautus in Pęnulo: item Ælian. 1. De varia hiſtoria. Nec enim pauca reperiuntur apud auctores primæ notę ſpicula in nimium mulierum cultum. Ouid in arte:

Mulieres cur odoribus delectentur.

Morſus in nimium fœminarum cultum.

Fœmina caniciem germanis inficit herbis,
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit denſiſſima crinibus emptis,
Proq; ſuis alios efficit ære ſuos.
Quid de veſte loquar? non iam ſegmenta requiro,
Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.

Iuuenal. 6. Satyra:

Nil non permittit mulier ſibi, turpe putat nil,
Cũ virides gẽmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extenſis magnos promiſit elenchos:

Intolerabilius nihil eſt quam fœmina diues.

Martialis de quadam Philæni, lib. 9.

Tinctis murice veſtibus quòd omni
Et nocte vtitur, & die Philænis,
Non eſt ambitioſa, nec ſuperba;
Delectatur odore, non colore.

Plutarc. apophtheg. philoſophorum: Cuidam vnguentis delibuto dixit Zeno, mulierem olet. id eſt, τίς ἐςὶ γυναικὸς ὄζων; D. Hieronym. ad Demetriadem, de ſeruanda virginitate: Polire faciem purpuriſſo, & ceruſſa ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem ſtruere, vt taceam de murium pretijs, candore margaritarum rubri maris profunda teſtantium, ſmaragdorum virore, ceramiorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent, & inſaniũt ſtudia matronarum. Idem Hieronymus epiſtola ad Gaudentium, de educatione infantulæ ſic: φιλόκοσμον genus fœminarum eſt, multaſq; etiam inſignis pudicitiæ vidi, tamen libenter ornari. Quapropter cum fęminas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne ſtudium ad curioſiorem ſui cultum hortatur conferre, vt Valer. Maximus ſcriptum reliquit lib. 9. cap. 1. ideò ruenti harum luxuriæ in ipſo mox introitu obſiſtendum, cæteroquin futurum, vt inſoliti ſiue inſolentis cętus ſtudium quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſius ſit adiecturum. Quocirca ſolis maritis permiſſæ ſunt fœminæ ornati: ſic enim habet Canon: Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua non dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittende ſunt fęminæ ornari, ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Nam verus ornatus, maximè Chriſtianorum & Chriſtianarum, non tantum nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem veſtiſq; ſed mores boni ſunt. Adhibenda igitur eſt munditia, vt Cicero dicebat, non odioſa, neq; exquiſita nimis, vt non quærantur colores fictitij & fucati. Nam vt grauis eſt Innocentij exhortatio: abſit, vt alterius color comparabilis ſit natiuo: quinimò cum facies adulterino colore fucatur, os abominabili fętore corrumpitur. Quid enim vanius, quam crines intorquere, planare cæſariem, tingere genas, vngere faciem, producere ſupercilia? quandoquidem fallax ſit gloria, & vana ſit pulchritudo. Omnis caro fœnum, & omnis

Mulieres circa cultum ſtudioſæ.

Qualis ornatus cõueniat.

& omnis gloria eius quasi flos agri. Sed ad hanc tamen luxuriam ardere & insanire studia matronarum conqueritur D. Hieronymus ad Demetriadem, vt diximus. Et in vita B Marcellæ ita de Romanis matronis disserit: Illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, vt tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. De hisce inauribus loquitur Seneca, cum cuiusdam locupletis domus censum auribus gestari scribit, in lib. de vita beata. Sed quid solas feminas ornatuum studio incessimus, cùm videre sit quosdam virili saltem forma mulierum nitores æmulari? de quibus aculeatè sic idem Hieronymus ad Rusticum monachum: Videas nonnullos accinctos vestibus, pulla tunica, à mulieribus non posse dissidere, sub eodem manere tecto; simul eodem iure ancillas habere iuuenes in monasterio, & præter vocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonij. Martialis acutum scomma in quemdam lib. 12.

Viri muliebres.

Hic qui fœmineis noctesq; , diesque cathedris,
Incedit tota notus in Vrbe nimis,
Crine nitens, niger vnguento, pellucidus ostro,
Ore tener, latus pectore, crure glaber.

In huiusmodi cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula, inuehitur etiam D. Hieronym. illud Martialis vsurpans:

Posthume, non bene olet, q bene semper olet.

Cui accommodari poterit illud Tullij ad Atticum lib. 2. Quamquam illa tua horridula milli atq; incompta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; & vt mulieres, ideo bene olere, quòd nil oleant, videbantur. Sed quantus hodie est abusus vestium & serici? in quibus matronæ translucent, & viri vsq; ad plebeios iam ijs ornantur, toties vetitis lege sumptuaria, tam sæpe, quàm frustra promulgata. Solinus certè hoc illud esse sericum dicebat, cap. 63. in vsum publicum damno seueritatis admissum; & quo ostentare potiùs corpora quàm vestire, primò fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido. In huiusmodi sericarum vestium subtilitatem tenerrimam grauiter stomachatur Seneca lib. 7. de Benefic. cap. 9. inquiens: Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil, quo defendi aut corpus, aut pudor deniq; possit; quibus sumptis mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæ ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. Intelligit nimirum sericas illas vestes, in Coo insula è filo subtilissimo, tenuissimo, ac delicatissimo textas, vt instar vitri pellucerent, atque ita corporis partes sub aspectum facilè subijcerent. Hinc Horat. lib. 1. Satyra 2. *Cois*, ait, hoc est, tenuissimis illis in vestibus,

Abusus sericarũ vestium.

Vestis Coa.

--- tibi penè videre est
Vt nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculo latus. An tibi mauis
Insidias fieri, preciumq; auellier antè
Quàm mercem ostendi?

Indeq; Varro vestes illas, vitreas appellat togas, id est, oculatas vel ocellatas. Suidas tunicas interlucentes dicit, & visu facilè penetrabiles. Petronius vocat ventum textilem; & alibi, nebulam lineam. Huiusmodi ornamenta Esaias cap. 3. mulierum impudicarum esse innuit. At Christianarum mulierum verus ornatus graphicè à Tertulliano ita describitur, lib. de cultu fœmin. Prodite vos iam medicamentis & ornamentis extructę Apostolorum sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi. Caput maritis subijcite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plusquam in auro placebunt. Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatę Deum habebitis amatorem. Nunc ad stabulum Augiæ accedamus.

Verus mulierũ ornatus.

Ad.

Aduersus naturam peccantes.

EMBLEMA LXXX.

TVRPE quidem dictu, sed & est res improba factu,
Excipiat siquis chœnice ventris onus.
Mensuram, legisque modum hoc excedere sanctæ est,
Quale sit incesto pollui adulterio.

COMMENTARII.

I. *Occupatio.* HVIVS Emblematis picturam nullus hactenus dedit, atq; ipsum etiam epigramma leui (quod aiunt) brachio perstrinxerunt commentatores: ego verò nihil verebor rem turpiculam liberioribus impetere verbis, præsertim cum hæc zizania non perfunctoriam requirat runcationem. Quapropter sic pictori præiui: Fiat lectus vndiq; peripetasmatis velatus, iuxta hunc homo nudus ventrem in pateram auream exoneret, coram quo in mēsa quadam stet fictile poculum, & cyathus vitreus; cuius rei rationem iam subiūgemus. Quid autem in lecto velato agatur, sufficit illud me & pictorem scire parco enim castis oculis, & cum his etiam mentibus. Ob id quoq; à Minoe hoc emblema ad calcem reiectum fuit, quod non videbatur committendum auribus tersis, tum quòd ipsi indignum visum sit explicatione proliziore. Ast me nō pudebit cū Virgilio ex Ennij stercore margaritas legere. Ergo ad tē.

II. VIDEO allusum ad symbolum Pythagoræ, quod sic explicat Plutarchus de educatione puerorum: *σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. ἐπισημαίνει γὰρ ὅτι εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστεῖον λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσήκει. Ὁ μὲν γὰρ λόγος τροφὴ διανοίας ἐστὶ. τοῦτον δὲ ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων.* id est: *Cibos in scaphio non ponendos. Significat autem in animum nequam vrbanos sermones immitti non oportere: sermo enim intelligentiæ cibus est, quem impurum reddit hominum nequitia.* Vide adagium, *Cibum in matellam ne immittas.* Cæterum id tractum videtur ex Artemidori 5. de insomnijs, cuius hæc sunt verba: *ἔδοξέ τις εἰς χοίνικα χέζειν, ἑάλω ἀδελφῇ ἑαυτοῦ μιγνύμενος· μέτρον γὰρ ἡ χοῖνιξ, τὸ δὲ μέτρον νόμῳ ἔοικε· τρόπον οὖν τινα παρενόμει, παρὰ τὰ νενομισμένα κοινῇ τοῖς Ἕλλησι πράττων.* Hæc Latinè ita sonant: *Quispiam sibi visus est in chœnicem aluũ exonerare, conuictus de eo, quòd cum sorore cubitasset, damnatus est. Mensura enim est chœnix: at quidem mensura legi similis est. Quodam itaq; modo legem transgressus erat, qui nimirum admisisset aliquid præter leges toti Græciæ communes.* Ego verò pro pignore certare paratus sum, Alciatũ, dum hoc emblema cuderet, respexisse ad illud Martialis de Bassa:

Fons Emblematis.

Alia opinio de fonte Emblematis.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro,
Bassa, bibis vitro: carius ergo cacas.

idq; torsisse in nefandum illud masculæ Veneris flagitium, quod præter epigraphẽ satis quoq; indicat comparatio. Quid enim magis est *ὕστερον πρότερον*, & quis alius turpior abusus, quam auro excrementa excipere, ast è vitro vel fictilib⁹ bibere? Sic quoque est contra naturam (sic enim plerumq; Iurisconsulti hoc vocant flagitium) tam execranda vasorum permutatio. Hęc mea est opinio de hoc Emblemate, cui etiam hanc picturam accommodaui. De reliquo Lectoris esto iudicium.

III. *TVRPE quidem dictu, &c.*] Isocrates ad Demonicum: *ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, τοιαῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Quod turpe factu, ne puta dictu pulchrum.* Paulò diuersius tamen M. Tullius ea epistola, cuius initium, Amo verecundiam: Quædam fiunt non turpiter, dicuntur non honestè. Et priori de Offic. Quarum partium corporis vsus sunt necessarij, eas neq; partes, neq; earum vsus suis nominibus appellãt; quodq; facere turpe non est, modò occultè, id dicere obscœnum est. Et ad finem eiusdem libri: Ita tetra quædam, ita obscęna, vt dictu quoq; videantur turpia.

Excipiat siquis] Imitatio manifesta Martialis:

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Chœnice] Chęnix est demensum & cibus diurnus, de quo dicemus paulò infra Emblem. 82. *Chœnix.*

Mensuram, &c.] Comparatio legis, quę etiam quædam est mensura, ad chęnicem.

Legisq; modum hoc excedere sancta est] Ea est, quę vno verbo dicitur *ἀνομία*, legis transgressio: sed hic non legis cuiuscunq; sed naturalis ac diuinæ, quam turpiter violant & nefariè, qui vel incestu, vel adulterio, seu prępostera Venere sese inquinant.

Incesto pollui adulterio] Sic quoq; Cicero pro domo sua, incesto flagitio polluere, dixit. Dicitur autem incestum, quasi minimè castum; vel à Veneris cesto alienum. Cogita, num allusum sit ad meam opinionem.

VIX saluo pudore aliquid de præsenti Emblemate dici potest, tamẽ aliquid sobriè dicendum est. Quamuis epigrammate suo non obscurè videatur taxare incestum Alciatus, tamen ego in concepta persto opinione, ductus, vti dixi, inscriptionę & comparatione; Interim non nego eos, qui incestu sese polluunt, in naturam peccare. Quis enim, verbi caussa, non exhorreat maculosissimam illam Semiramidis cum Nino filio commistionem? Quis Neronis cum Agrippa matre, Artaxerxis cum sorore, Bassiani Caracallæ cum nouerca, & alia eius generis flagitiorum monstra? quæ qui patrarunt, videntur haud dubiè vim quasi armatam ipsi naturæ iniecisse, cum ne in brutis quidem animantibus tale quid admissum reperire sit. Nam Ioannes Lopez Hispanus, quem citat Nicolaus Boerius Decis. 318. nu. 2. à fide digno homine audiuisse se refert, qui suis id viderit oculis, quod generosissimus equus propter incestum cum matre sua commissum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine, morsu sibi ipsi genitalia magna cum astãtium admiratione absciderit. Hæc quamuis ita sint, IV. *Incestus* *Equus ductus pœnitentia incestus.*

sint, nescio qua ratione cætera enormia scelera immanitate præeat mascula Venus: argumēto esse possunt Sodomiticæ illæ ciuitates, igni & sulphure à Deo subuersę. Genes. 19. Vnde & in eos, qui impiæ huius actionis cęno inquinati sunt, pœnā mortis constitutam videmus. Auth. Vt non luxurientur contra naturam. Et Auth. De his qui luxur. contra natur. Quo pertinet lex Scantinia, quæ puerorum amplexus impios, & præposteram atque abominandam catamitorum sustulit Venerem, concubitoribus graui supplicio imposito, vt ait Lætus in Legibus Romanis. Atque in hos Constantius etiam & Constans Impp. gladium distringi iubent, cum in hæc verba rescribunt: Cum vir nubit in fęminam viris porrecturam (ita enim legendum esse potiùs quàm, viros parituram, Godofredus rectè monet, si quidem porrigere proprium est fęminarum, vti arrigere masculorum) quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquisitis pęnis subdantur infames, qui sunt, vel futuri sunt rei. l. cum vir. 31. C. ad L. Iul. de adult. Nec minuitur hæc supplicij irrogatio, etiamsi ex vtriusque tam concubitoris, quàm pathici cinędi consilio atq; animo delinquatur. Nam & Caius Fescennius Triumuir C. Cornelium, fortissimæ militiæ stipēdia emeritū, virtutisq; nomine quater honore Primipili ab Imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commerciū habuisset, publicis vinculis onerauit. A quo appellati Tribuni, cum de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum esse diceret: si non adolescens ille palam & apertè corpore quæstum factitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. Rectissimè enim placuit, nulla ex causa hoc masculorum nefas excusari posse; quia quod natura, legibus, & moribus sit prohibitum, nequedam in volentem committi oporteat. Sed & M. Lectorio Mergo Tribuno militari Cominus Tribunus plebis diem ad populum dixit, quòd Cornicularium suum stupri causa appellasset: is iudicium non sustinuit, & sibi mortem attulit. C. Marius quoq; Imperator † Clausium sororis suę filium Tribunum militū, à † Plocio iure cęsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus erat, vt ex Val. Maximo lib. 6. cap. 1. Petrus Ærodius recenset lib. 2. Decret. tit. 46. Planè qui muliebra passus fuit, eum à Prætore à subselijs remoueri Vlpianus testatur, in l. 1. §. remouet. ff. de postulando. Auctor nobis Plato est, Laium Thebarum regem atrociter, id est, ignis supplicio in emasculatores ac naturæ peruertentes placita animaduertendum censuisse. Vbi estis nunc leges? cur tam impunè peccatur? quid feles istæ pullarię (vt Ausoniano vtar verbo) sancti pudoris maiestatem audaci pede cōculcant? Grauiter Plato 8. de Legibus: Abstinendum à maribus censeo; nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere quod seritur, nunquam poterit. Cognata ijs sunt, quę scribit Maximus Tyrius: Cum masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid saxis mandas semina? sabulum quid aras? Oblectationis hoc genus ad ipsam trāsfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare voluptatibus, ne sæcula mox futura semine pereant destituta. Sed quot hodie reperire est, qui ętatem imbecillam, & præsidio indigentem libidini suæ depopulandā fędandamq; substernunt. Non potest res hæc pro magnitudine sceleris enarrari. Hos tales non immeritò impios & parricidas appellaueris, quibus non sufficit sexus à Deo datus, nisi & suo profanè ac petulanter illudant. Hæc tamē inter illos leuia & quasi honesta sūt. Quid inde mirum, si querelas sexus fœminei audiamus? Vt nuper hisce auribus audiui; cum enim meretricula ex triobolaribus seriò pensum traheret, & iuuenē quendam imberbem obuium haberet, qui quæreret, cur à quęstu suo ad linum & lanam rediret? Illa nihil præmeditata subiungit: Hoc vobis catamitis acceptum ferimus, qui nobis lucrum nostrum præripitis. Quod fuit magno circumstātium cachinno exceptum. Quid dicam de ijs, qui abominandam nō libidinem, sed insaniam potiùs exercent? Piget dicere. Sed quid his fortè credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum est, quia fit. De istis loquor, quorum teterrima libido & execrabilis furor ne capiti quidem parcit. Qui-

Pœna in Sodomitas.

C. Cornelius.

M. Lectorius.

† alij Insanio.

† alij Trebonio.

Plato in Venerem masculā.

Argutum meretriculæ responsum.

bus hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas prosequar? vincit officium linguæ sceleris magnitudo. Videamus aliud monstrum. Nero Imperator Sporum puerum exectis testibus in muliebrem naturam vertere conatus est: addita dos, additum flammeum, addita celeberrima nuptiarum solennitas. Quid multis? palàm pro vxore habuit. Hinc non inscitus cuiusdam iocus: Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius Neronis pater talem habuisset vxorem. Inter Gallos olim id malum posticæ Veneris adeo insæuijsse memoriæ proditum est, vt inde nefaria sanciretur lex, ne cui duxisse vxorem liceret, qui prius vxoriam non implesset functionem. Longè secus nostra Germania, quæ licet bibula, sordida, suspiciosa, superba (quod vltimum ipsi Alexander Magnus exprobrauit) apud alias gentes audiat, tamen ipsi nefariæ libidinis huius nota nunquam iure inuri potuit. Rectè; nam tanta huius rei turpitudo est, tantum dedecus, vt mortem potius eligendam, quàm tale quid patrandum, Paulus respondeat in l. isti quidem 8. ff. de eo quod metus causa. Sed de hoc nefando crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ: & quo ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, violatur: cum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis peruersitate polluitur; nihil dicam amplius, cum vel solum ipsius nomen chartas quodammodo inquinet. Videri tamen poteris Iul. Clarus lib. 5. sentent. §. Sodomia. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitr. iudic. cent. 3. casu 286. & Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 9. & 10.

Neronis immanis libido.

Sodomiæ enormitas.

Desidia.

EMBLEMA LXXXI.

DESI-

DESIDET in modio Essæus, speculatur & astra,
Subtus & accensam contegit igne facem.
Segnities specie recti velata cucullo,
Non se, non alios vtilitate iuuat.

COMMENTARII.

I. SENEX habitu Iudaico insidet inuerso modio, & vultu ad cœlos eleuato sidera contemplatur: sub modio autem abscondita habet facem, quæ tamen fumo euaporante proditur.

II. Ex vno symbolo Pythagorico duo emblemata finxit Alciatus, præsens nimirum, & immediatè subsequens, nam *desidere in modio.* &, *in chœnice figere sedem.* idem sonat, sed variè tamen accommodatur. Docemur autem eo symbolo, non debere nos in vitæ nostræ sportulis ita spem collocare, vt sede in eis statuta totum ætatis tempus ociosè traducamus, sed aliquam ineamus rationem, vt nostra industria victum comparemus, neq; semper ab aliorum ope pendeamus. Hoc autem assequemur vita vel contemplatiua (vt vocant) vel actiua: quod his duobus emblematis ostendere Alciatum voluisse mihi planè persuasum est. Ac proinde hic locus mihi visus est inter alios permultos dignus esse, qui maiore cura studioq; à nobis explicaretur. Sed mihi ea de re cogitanti tam multa è multis & varijs occurrunt, vt verear ne quis me putet intemperanter abuti studio, aut etiam plerisq; otiosus videri. Plutarchus 4. Decretorum de anima disputans ex Democrito, ignitum quiddam esse ait ex naturis concretis mente perceptis, globosas ideas, quæ habeant igneam facultatem, id que corpus esse. Succurrit id Lactantij è 2. cap. 3. Quòd si anima ignis est, in cælum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, hoc est, ad immortalitatem, quæ in cœlo est. Virgil. in 6.

Emblematis finis.

Facem accensam tegere quid, & quid per ignem intelligatur.

Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus.------

Hesiodus, & eius interpretes, ab ea opinione non recedunt, cùm aiunt, Prometheum ignem cœlestem clepsisse, quem simulacro à se confecto apposuit, vt animatum fieret, ea enim mens est, quæ molem agitat, & toto se corpore miscet. Quod si obrepat ignauia, facilè hunc ignem deprimit, nec sensus ad alta ferri permittit: hæc enim in insidijs latitat & abditis viarum, vt præuertat auxilia & annonam obsessis; commeatum enim intercipit cœlestis alimēti, atq; aditus omnes claudit, ne salutarium ciborum, qui mentem pascunt, quidquam trāseat. Obstruit, inquam, canales sensuum & constipat, aurium inprimis, quæ sunt velut prætoriæ duæ portæ castrorum in humana hac acie, ne riuos deferant diuini fluminis ad interiora cordis, & laxēt sitim. Ita fit, vt pigro lentore stertens subsidat paulatim in fæces natiuus humor & vitalis, donec expiret tandem & emoriatur, vt lychnus, ardens subtracto pingui. Grande malum hoc, & penè desperandum, truncum enim facit, & hominem vertit in non hominem, vt simulachro simillimus fiat & insensibili statuæ, qui hoc obsessus. Aures habet quidem, sed surdas; os, sed mutū, oculos, sed cæcos; pedes, sed claudos; manus rigidas & quæ nihil palpant, vestigia insūt & inania organa, qualia in cadauere. Clama, insta, obiurga, increpa, imò compelle, verbera, cum mortuo agis; stipes est, lapis est, sensu caret, nec Deū, nec homines audit; nec minis, nec pœnis tāgitur, nec tonantem nec fulminātem metuit, sicut mortis, ita eorum quæ sequūtur, securus. Cur ita? quia fax & ignis, qui mentem vegetat, extinctus est, aut certè lentore suppressus. Quod si quis fortasse dubitat, cur Hesiodus & ipse Maro dicant Iouem ab hominibus ignem remouisse, facilis est respōsio. Vis enim & solertia humani animi difficilis est inuentu, quòd hebetiore ingenio simus: adeò nihil tam excellēs & præclarum sine magno aliquo labore vita dedit mortalibus. Contegunt ergo cœnobitæ otiosi ac languidi facem accensam sub pallio, nullis artibus, aut studijs honestis animum applicantes, nulla sua industria ac diligentia notiones animi exerentes, vt non minus verè quàm rectè in eos id Plautinum conuerti possit;

Ignauia quid.

Summa ingenia in occulto latent.

Ad ea, quæ de igni, vel ardenti facula iam

dicta sunt, adijcerem lubens quæ Plutarch. disputat Commentario, An rectè dictum λάθε βιώσας: eo etiam, qui est de cupiditate diuitiarum. Sed maximè iuuat locus ille Problematum, quo ait, veteres obscuris vsos rationibus, potissimùm in rebus sacris, lucernam corpori animam continenti similem dixisse. Lux enim est, inquit, qui intus est animus, &c.

III. *Desidere.* *DESIDET in modio*] vitã ignauam ducit. Cicero proinde in Verrinis dixit per Metaphoram ignauis consentaneã: Quid sedes Verres? quid spectas? Idem in Pisonem: An potest vlla excusatio esse, nõ dico malè sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu consuli? Eodem sensu Hesiod. ait, *spem non bonam, virum indigentem tenere, sedentem in taberna, cui victus sufficiens non sit*:

ἐλπὶς δ᾽ οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,
ἥμενον ἐν λέσχῃ, τῷ μὴ βίος ἄρκιος εἴη.

Sed & Demosthen. 2. Olymp. Atheniensibus succenset, eosq; sedere dicit, & Philippi potentiam non attendere. Sic enim: ἀλλ᾽ οἶμαι καθήμεθα, οὐδὲν ποιοῦντες, &c. *Desidere in modio*, pro ignaui signo superius posuit, in simulacrum Spei:

Cur in dolioli tegmine pigra sedes?

Lege Pierium Hieroglyphic. lib. 56.

Essæi qui *Essæus*] Essæi, Iudæi fuerunt, ab alijs vitæ seueritate, ieiunijs & institutis quibusdam differentes. De ijs Philo Iudæus, Eusebius de præparat. Euang. & Philastrius in catalogo hæres. Quid si Alciatus noster per Essæum Pharisæos intelligat, sectam à cæteris Iudæis separatam; quæq; ob hypocrisin *paries dealbatus* dicitur in sacris litteris: Ego sanè nihil ab hac opinione abhorreo:

Speculatur & astra] vt qui religionem profiteatur, θεωρητικὴν quandam præ se ferens. Sic supra de spe:

Quæ Dea tam læto suspectans sidera vultu?

Subtus & accensam contegit igne facem] tegit faculam ardentem sub modio: vires ingenij non exerit, sed hebescere patitur. In diuinis literis modius hieroglyphicum est doctrinæ Iudaicæ, veritatis lumen sub eo recondentis, sicut explicat Hilarius in Matthæum. *Modius quid in sacris.* Id verò petitum est è Socratis apophthegmate: οὔτε πῦρ ἱματίῳ περιστεῖλαι δύνατον, οὔτε αἰσχρὸν ἁμάρτημα χρόνῳ. Neq; ignem veste, nec turpe aliquod delictum tempore occultare possibile est. Quò refero adagium, *Sub tunica & sinu.* de ijs, quæ occultè fiunt, non palã & in propatulo: &, *Manum habere sub pallio.* pro eo quod est, languere otio.

Segnities vellata cucullo] Satis manifestè taxat hic cęnobitarum quorundam desidiam.

Non se, non alios iuuat.] Proinde ex tertio illo genere hominum, quod Hesiodus assignat. Cicero 2. Offic. Quamobrem cõtemnuntur ij, qui nec sibi, nec alijs prosunt, vt dicitur: in quibus nullus labor, nulla cura, nulla industria est. Lege prouerb. *Nec sibi, nec alijs vtilis.* IV.

NON me fugit, hoc schema non incõmodè torqueri posse in eos, qui concreditam sibi eruditionis & ingenij dotem aliquam excellentem miserè negligunt, idq; non referunt ad vsum, cuius potissimùm gratiam norunt sibi esse demandatum & commissum à summo & prępotenti bonorum omnium auctore Deo; tamen, nisi me fallit animus, videtur hoc reuera tortum esse in desides quosdam cęnobitas, qui θεωρίας imaginem aliquam professi, ignauiæ situ ætatem terunt: literas aspernantur, aut certè non magni faciunt, quanquam alioqui valeant ingenio, & non parua naturæ dexteritate: iners omninò genus, & fruges consumere natum, & ex tertio illo hominum genere, quod assignat Hesiodus, meritò dixerim, cùm nec sibi, nec alijs commodum aliquod referant. *Quorundam cœnobitarũ desidia.* Quod ipsum tamen velim ęquis auribus accipi, non enim is sum, qui ausim, aut etiam velim carpere instituta illa vetera primùm quidem à sapientissimis inducta patribus, nostrę pietatis Christianę antesignanis & vindicibus, quorum tanta est apud nos auctoritas, vt inuerecũdum esset, ne dicam impium, eorum vitam, pietatem, doctrinam, fidem nõ probare, non colere, non amplexari. Vt ergo apertè dicam quod sentio ea de re: hic ab Alciato, à me, ab alijs etiam, quibus simplex, minimeq; fucatus est animus, nullo modo reprehenditur monachorum institutum & regula, sed multorum ex ijs otium, ignauia, imperitia notatur; quippe qui eo nomine pessimè de se, deque alijs mereantur. Iactentij quantumuis sui ordinis suarumq; legum antiquam dignitatem & sanctimoniam, nisi enim se similes ijs præstiterint, qui laboribus, vigilijs, studijs

dijs, ieiunijs, omni deniq; patientiæ laude Christianum nomen auxerunt & amplificarunt, non video qua ratione digni habeãtur eo, quod fuit honorificũ apud priscos, monachi nomine, quod illi sua vecordia & inertia, ne quid dicam grauius, in contemptum adducunt. Vtinam verò vt cõtinuò solent insolescere ob veterum illorum patrum admirabilem toti posteritati religionem, ita eorundem vitæ institutum æmularentur: nõ enim misero & infelici otio se ita dederent, vt δὶς διὰ πασῶν abesent ab ijs, quos ad piæ vitæ religiosæq; institutionem se imitari dictitant. Sed ne abeam longius, quid laborosius excogitari, quid sanctius, quid diuinus in terris fingi aut audiri potuit, quàm fuit illa verè ac meritò laudata priorum monachorum vitę ratio? quod purius aut vberius olim ecclesia seminarium clarorum virorum habuit, quã quod à cœnobijs, mandris illis & eremis ductum fuit? Nunc verò, Deus optime? quàm absumus à prima illa canaq; religione, cùm qui seuerioribus institutis sese obligent, non tam pietatem quàm otium, non tam solitudinem meditandique de rebus diuinis opportunitatem, quàm desidiosam vitam sibi proponant. Talis olim fuit Seruilius Vacia, vir prætorius ac prædiues, qui odio negotiorum abdiderat se in villam suam, quam habebat non procul à Cumis, nec alia re notus fuit, quam eius villæ ocio. Itaq; qui negocijs premebantur, exclamare solebant: O Vacia, solus scis viuere. Huius tam ignauum & sine literis ocium damnans Seneca, epist. 51, negat illum scire viuere, sed latere. Eoq; nonnunquam villam præteriens, ioco dicere solebat: Hic situs est Vacia, subindicans, nihil interesse inter mortuũ, & inerti ocio abditũ. Ah quàm vereor, ne idem verè dici possit de multis, qui sub religionis specie præstantissimas ingenij dotes sepeliũt. At id quidem certè pluribus exaggerare videtur esse non modò superuacaneũ, sed & intempestiuum; quãdoquidem notius sit, quàm vt confirmare habeam, ne videar iniquius in eos debacchari, quos ad meliorem frugem reuocare laboris esset infiniti, & penè ἀδύνατον: admonere, intempestiuum & quidem importunum: reprehendere, prorsus odiosum, & perinde non omnibus gratum. Hac enim tempestate sic omnia sũt exulcerata, sic lubrica & peruicacia, vt quoquò te vertas, vel etiam nolẽs, experiaris te per ignes incepere suppositos cineri doloso; & quicquid in eiusmodi quorũdam hominum negotio velis attingere, vlcus & vomicam citissimè deprehẽdas, adeò sub omni lapide dormit scorpius. Quamobrẽ satius esse duco malum bene conditum nõ mouere, & huius ordinis viros bonos (quos tametsi paucos, & colẽdos, & exosculandos esse puto) à malorũ fęce semper abstrahendos & eximendos vnicè volo, ne errore quodam populari pro vitio virtus crimina sæpe ferat. Quod si qui monachi (vt sunt ex ijs quidam boni viri, sed non satis eruditi) dicant id à paganis auctoribus malè detortum, ne videar verbo molestus, quippè qui fausta omnia illis precari non desino, euolant quæso diligenter magni ac sancti viri Chrysostomi Christianam sententiam, ad illum sacri Euangelii locum, *Luceat lux vestra, &c.* Hunc enim Chrysostomum iudicem honorariũ si admiserint, nihil dico amplius, caussa dicta est.

Seruilius Vacia.

Desidiam abijciendam.

EMBLEMA LXXXII.

QVISQVIS iners, abeat. Nam in chœnice figere sedem
Nos prohibent Samij dogmata sancta senis.
Surge igitur, duroq; manus assuesce labori,
Det tibi dimensos crastina vt hora cibos.

COMMENTARII.

I. SEDENT duo viri desides & otiosi, habitu vili & pannoso, alter manu in sinum inserta: ego alterutri malim supponere modium, vt huic insideret, sic enim videtur velle epigramma.

II. *Symbolũ Pythagoræ.* PYTHAGORAS Samius inter alia rectè viuendi præcepta hoc præcipuè cõmẽdabat: μὴ ἐπὶ χοίνικα καθίσειν. id est: *Ne chœnici insidias*. Quod Plutarchus de educatione pueror. ita exponit: φεύγειν ἀργίαν, καὶ προνοεῖν, ὅπως τὴν ἀναγκαίαν παρασκευάσωμεν τροφήν. id est: *Fugere otium, & prospicere quemadmodam necessarium paremus cibum*. Diogenes Laertius in vita Pythagoræ ait: *Iu chœnice non sedendum*: id est, ex ęquo futuri habendam curam; chœnix enim diurna esca est. Huius symboli Pythagorici diuersæ feruntur expositiones, sed hanc Plutarchi sequutus est hic Alciatus, & libro 1. Parerg. cap. 17. cuius explicationem malumus ab ipso repetere (cùm sit locus obuius) quam ab alijs quibusq; tametsi doctissimis emendicare, vt sumus initio polliciti. Sic itaq; ibi ille: Sciendum est, inquit, apud Athenienses fuisse mensuram tritici, quãtum quisque *Chœnix quid.*

que vno die comederet: ea erat & maior libra, vocabaturque chœnix, vel μέτρον, vt interpres Aristophanis ait. Pendebat autem earum drachmas cl. hoc est, septem & viginti vncias Græcas, vt Iulius Pollux, & Nicandri interpres scribit: nostra autem mensura sesquilibram: eius chœnicis dimidium drachmarum 75. libra seu libella dicebatur, vt Rhemnius Palæmon ostendit eo carmine:

Attica non minor est, ter quinque hanc deniq; drachmis,
Et ter vicenis tradunt explerier vnam.

Igitur iubet cõstitutio duas libellas, id est, chœniciem victualis substantiæ custoditis præstari: quod etiam olim fieri solitum ostendit Pythagoræ symbolum, *Super chœniciem non esse sedendum*: id est, non debere quenquam præsenti cibo esse contentum, sed potius aduersus legem Euangelicam de crastino sollicitari. Sic & Corinthii χοινικομέτραι dicti, quòd pluribus seruis abundarent, quibus demensum, seu, vt in Euãgelio Lucæ dicitur, σιτομέτριον quotidie præstandum erat. Id singulis mẽsibus erat apud Romanos quaterni modii, vt scribit in Phormione Terentiana Donatus. Hactenus Alciatus. Vide plura in adagio. *Cibum in matellam ne immittas.* &, *Chœnici ne insideas* & apud Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 56. præter ea, quæ in Prolegomenis de symbolis Pythagoricis dicta sunt.

III. *Iners.* *QVISQVIS iners*] quicunq; sine arte, otiosus, & ignauus est, nihil operis aut artis facit. Cic. 2. de Fin. Sed lustremus animo non has maximas artes, quibus qui carebant, inertes à maioribus nominabãtur.

In chœnice figere sedem] feriari ob spem demensi diurni.

Nos prohibent] prohibemur ex Pythagoræ symbolis.

Pythagoras. *Samij senis*] Pythagoram dicit, grauem illum & seuerum Philosophum, à Samo patria Samium dictum, vt refert Iustinus lib. 20. histor. & nos plura de eo diximus Eblem. 17.

Pythagoræ symbola. *Dogmata sancta.*] Pythagoræ symbola oraculorum instar à priscis celebrata sũt. De his Plutarchus variis locis: quę symbola certatim à viris doctis exposita sunt. Ex veteribus nominantur Anaximander Milesius iunior, & Polyhistor, Alexãder, quorum libri temporis iniuria perierunt, Plutarchus, Athenæus & Laertius non perpetua disputatione, sed hinc inde multa explicaerunt. Ex recentioribus Philipp. Beroaldus, Erasmus, Phorcinus, & Gregorius Gyraldus in ea re sedulam operam nauarunt.

Manus assuesce labori] apta & compone te ad laborem. Verbum hoc, *assuesce*, (inquit Minos) frequentatiuum vel naturæ neutrius pro actiuo malè vsurpari, me non longè antè monuit Fornerius IC. doctissimus, vel aliud agens: cui ego, vt in cęteris, facilè assentior. Malim ergo dicere:

-----Durcq; manus compone labori.

Crastina vt hora] id est, crastinus dies. Synecdoche. Hora autem pro die poni, alibi monuimus. Virg. 1. Georg. *Hora pro die.*

-----Nunquam te crastina fallet
Hora.

INCVLCATVR hoc symbolo Pythagoræ, non esse indulgẽdum otio & desidiæ, nec in diem, vt aiunt, & citra futuri temporis præmeditationem viuendum; sed strenuè laborandum, & sua quemque industria sibi vitæ necessaria, ne in posterũ ea desint, lucrari debere. Labores enim bonis viris, & senectuti optimum esse obsonium, ait Xenophon in Oeconom. Sed & Diogenes interrogatus, quid mortalibus in vita miserrimum esse existimaret? Respondit, senectutem inopem. Itaq; laborãdum iuueni, vt seni commodior viuendi facultas suppetat; &, vt quidã rectè admonuit, viaticum ad senectutem semper recondendum: quæ timenda eò quod non veniat sola, sed quamlibet secum afferens querelam. Apposite nos Germani: IV. *Labor senectutis obsoniũ.*

Gedenck lung an den alten man,
VVillstu zu lezt nicht bettlen gan.

Proinde meritò Respublica omnis liberaliter instituta segnes & laborum osores expellit & execratur. Institutum celebre laudatur Atheniensium (profectum illud quidem ab Indis & Ægyptijs) quo inertia & otiũ iudicio publico damnabantur. Nam singulis annis statoque tempore ciues in iudicio sistebant, expositeri, quo quæstu, quaq; arte viuerent. Et Corinthi Periãder hunc morem instituit, vt si quem splendidius obsonari animaduerterent, exquirerent vndènam sumptus ille suppeteret: si esset vnde illud vitæ genus tueri posset, sinebant vti: si facultatum modus non esset, iubebant hominẽ moderatius viuere: *Institutũ Atheniensium.*

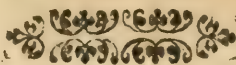
re:ni dicto esset audiens, mulcta damnabatur; at si nihil omninò haberet, nihil ominus ita splendidè viueret, curabant interfici, quia hunc furem esse aut prædatorem, aut calumniatorem necesse esset. Ea fuere veterum instituta, hi mores: sic enim censebãt ignauum & nullius frugis hominem indignum esse, qui vitæ commodis frueretur. Præclara se mihi offert oratio Tiberij in senatu, qua respondit M. Hortalo, nobili iuueni, cui inopi Augustus antè succurrerat, vt suum ordinem seruaret: sed postea cum se, suosq; liberos, quos multos habebat, sustentare non posset, Tiberium Cæsarem rogauit, vti noua liberalitate iuuaretur. Cui sic Tiberius: Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli numquam exsatiabuntur, Respub. deficiet. deinde, quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, Diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege vt semper daretur, languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, aut securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues. Corn. Tacit. 2. Annal. Refert Sabellicus, apud Florentiam patrio instituto in eos animaduerti, qui otiosè & ignauiter in ea ciuitate agunt. Expostulatus enim eorum quispiam, vnde victum sibi compàret, nisi rationem possit explicare, qua vitæ probet integritatem, vt sceleris conuictus plectitur, aut vt ciuitati perniciosus eijcitur. Tale profectò debet esse ignaui hominis malèque feriati præmium, κοιμώμενος γὰρ οὐδενός ἄξιος, ait Plato, *dormitans nulla re dignus est*: quo quidem innuit, eum numquam ad summam virtutis laudem peruenturum, qui duram & asperam illius callem numquam fuerit ingressus. Siquidem ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. *qui fugit molam, fugit farinam*. Vnde meritò vt studiorum labores sequitur gloria, sic ignauiam contemptus & inopia comitantur. Apud Lacones prouerbio celebratum est; Admota manu fortunam esse inuocandam, quo significabant, sic esse inuocandos Deos, vt simul & manum apponamus, & nostram addamus operam, alioqui frustra inuocari. Verum est, numini acceptum ferri oportere, si quid in actionibus hominum prosperè cedit; Sed non fauet numen ociosis & pigris. Vult sua munera ad nos per nostram venire industriam, ne stultum videatur, si faueat dona ipsius contemnentibus. Et quid potest esse nequius aut scelestius, quàm tempus, rem scilicet preciosissimam, somno inertiaq; transigere. Qui enim desides, ignaui, & oscitantes viuunt, non hercule magis viuunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ belluæ; neq; enim viuunt, sed spiritum trahunt, sicut pecudes solent. Vnde non immeritò Solon in suis legibus inertiam hanc, turpemque ignauiam seuerissimè culpauit: Qui desidiam, inquit, sectatus est, is accusantibus esto obnoxius. Idem symbolum de chœnice Plutarchus ita exponit in Sympofiacis, vt ex præsenti mensa semper aliquid in futurũ relinquamus, & hodierno die crastini meminerimus: re siquidem parata non erit vlterius consultandum, vt ille bonus vir hospitem elusit (ne rebus serijs ioci desint) cùm enim satur recederet, & ex reliquijs capum integrum coctum in manicam coniecisset; interrogante hospite, quid eo facturus esset, in crastinum se asportare, dixit: cui cũ subiecisset hospes: Atqui lex nobis præscripta est, ne de crastino cogitaremus. Suscepit ille: Pareo igitur legi, qui hoc prandio mihi destinato, nihil quidquam ero super crastino sollicitus.

Dictum Tiberij.

Institutũ Florentinum.

Dictũ Laconum.

Iocus.

In fa-

In facile à virtute desciscentes.

EMBLEMA LXXIII.

PARVA velut limax spreto Remora impete venti,
Remorumq;, ratem sistere sola potest:
Sic quosdam ingenio & virtute ad sidera vectos
Detinet in medio tramite caussa leuis.
Anxia lis veluti est, vel qui meretricius ardor
Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

COMMENTARII.

I. NAVIS omnibus suis armis instructa in medio mari fluctuet, velis expansis & vento tumidis, cui in puppe adhæreat ore remora, pisciculus limacem magnitudine æquans, petris assuetus, aliàs Echeneis appellatus, vt dicemus.

II. PVLCHRA similitudine declarat, quàm sint leues causæ, quæ à recta virtutis via nos auertant, cũ ne grauissimis quidem causis nobis esset cedendum: idq; sumptum à remoræ natura, quæ cum pisciculus sit aspectu niger, non maioris quàm pedalis magnitudinis, limacis magnæ similis, tamen nauigia stare cogit nullo suo labore, non retinendo, neq; alio modo quàm adhærendo; infrà enim carinæ tabulamentis applicitus pinnis, quas etiam tenues ad modum habet, in transuersum dilatatis,

[illegible]

tanti roboris est, vt ruant venti licet (sic loquitur Plinius lib. 32. c. 1.) & sæuiant procellæ, imperet furori, ac vires tantas compescat, quosq; non vlla interdum vincula, non anchoræ põdere irreuocabili factæ præstare queãt, quantum libet magnos ipse paruulus adeo infrænet impetus, & mundi rabiem domet. Idem habet etiã lib. 9. cap. 25. de echeneide. Vide porrò Isidorum, Ælianum lib. 12. c. 45. Lucanum lib. 6. Volaterranum lib. 25. Philolog. Sic D.

Locus Basilij Magni. Basilius in Hexamer. Homil. 7. vnde cætera sumpta sunt: ἐχῖνος ὅταν προΐδῃ ταραχὴν ἐξ ἀνέμων, ψηφῖδά τινα ὑπελθὼν γενναίαν, ἐπ' αὐτῆς ὥσπερ ἐπ' ἀγκύρας βεβαίως σαλεύει κατεχόμενος τῷ βάρει, πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως τοῖς κύμασιν ἀποσύρεσθαι, τοῦτο ὅταν ἴδωσιν οἱ ναυτικοὶ τὸ σημεῖον, ἴσασι τὴν προσδοκωμένην βιαίαν κίνησιν τῶν ἀνέμων. id est: *Echinus vbi præsentit vẽtorum tumultus, calculum quendam & lapillum magnum arripit, in eoq; quasi in anchora innititur, ne facilè impetu fluctuum dimoueatur: quod cùm nautæ obseruant, prænoscunt ventorum & fluctuum agitatíonem.* Cassiodor. meminit epist. 35. lib. 1. Variar. formul. Cardanus De rer. variet. 7. cap. 37. satis constare, ait, hærentem Remoram naues retardare. Et Rondeletius contendit experimẽto vidisse triremem, in qua Cardinalis Turonensis Romam vehebatur, à cursu inhibitam, eamq; deprehensam præbuisse cõuiuium. Vide præterea adagium, *Festina lente*, & ea quæ supra Emblem. 20. de echene dediximus, item Plutarchum 2. Sympos. quæst. 7. & 2. Problem. quæst. 3. non enim commodè possumus citra tædium omnia huc conferre.

III. *PARVA velut limax, &c.*] Contextũ, quandoquidem multos fallit, sic ordino: *Parua remora velut limax*, id est, quæ adeo parua est, vt limaci magnæ possit comparari *spreto impete venti remorumq; sola potest sistere ratem*. Itaq; illa verba, *velut limax*, per parenthesin respondeant ad verbum *parua*.

Echeneis vnde dicta. *Remora*] Græcis ἐχενηΐς, παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ναῦς, à tenendis nauibus, vnde etiam Epigrammatarij quidam veteres anchorã echeneida vocarunt; Latini Remoram dixerunt, ob eandem rationem. Huius impedimenti habita ratione Plautus ait:

Nam quid illæ

Tamdiu intus remoratur remeligines? eo enim nomine remoram appellat. Locum citat Festus ex Patina Comœdia. Cæterùm remoram impedimentum, & obiectam tarditatem significari apud veteres asserit Pierius Hieroglyph. 30. *Remora quid?*

Spreto impete] id est, impetu. Vide Gellium lib. 19. cap. 7. Statius Thebaid. 7.

aurigam impete vasto.

Sic quoq; Ouidius 3. Metamorph. & Lucretius varijs in locis.

Ratem sistere sola potest] Plinius lib. 9. cap. 25. & lib. 32. cap. 1. & alii citati.

Ad sidera vectos] summum iam honorem consecutos. ἀλληγορία.

In medio tramite] pro in media instituti benè cępti via, re infecta ἀλληγορικῶς.

Anxia lis veluti est &c.] duas ponit causas, ob quas iuuenes potissimùm cœptis rebus cum damno non leui abstinent, easque penitus deserunt; vna sunt controuersiæ, aut litis mouendæ tricæ & quasi tendiculæ: altera est amor meretricius, & amasiarum illecebræ.

IV. *Incõstantes.* QVI sunt ingenio lubrico & inconstanti, mentem suam ab honesto quodam instituto vitæ dimoueri facillimè sinunt. Hos refert nauii, quæ remora, pisciculo minutissimo sistitur: mirum sanè & planè incredibile, nisi fidem auctores magni nominis facerẽt. Sic homines quosdam, licet admodum ingenio virtuteq; præditos, retardat aliqua causa leuissima, vt in medio cursu pergere amplius nequeant, & ita turpiter deficiant. *Causæ quæ multos retardant.* Veluti in quibusdam est anxia lis & forensis contentio, qua tanquam gyro inextricabili, nonnulli sponte, plurimi autem inuiti, trahuntur & perpetuò inuoluuntur, adeo vt innumeros ad honorũ, bonorumq; omnium, imò etiam corporis perniciem vsq; redactos videamus. In alijs verò peruersa societas, & perniciosa improborum consuetudo: vel continuus chartarum, tesserarum, & aleæ lusus, insatiabilis comessatio, & libidinosa crapula: vel etiam pestifera illa lues, meretricius amor, abominanda scortatio, & id genus alia, quę plerunq; iuuenes, licet generosæ indolis, à virtutum tramite, pariterque à serijs studijs iam feliciter cœptis distrahunt, & planè auocant. Qua in re, vt in Glauci & Diomedis armorum permutatione, sentiunt tandem suo magno malo quàm periculosum sit, & quidem alienum à recta mente.

Philo-

Philosophiæ septis auocari, vt rei vel leiculæ, vel etiam flagitiosæ se adiiciāt. Hæc animi humani lubricitas reliquiæ sunt de primo næuo, quem primo parenti aspersit tentator, citatrices adhuc apparent & stigmata, nec sanies extracta ab radice, purulentia quædam inest prioris mali, & propensio ad morbum (Repeto hic ea, quæ aliquando per occasionem exaraui ad Excellentissimum Virum D. Ioannem Sozomenum IC. fautorem singularem, qui natiuæ Græcæ facundiæ Romani eloquij nitorem probè coniūxit) Sicut lapidem sua grauitas ac moles, ita mentem propensio hæc trahit in præceps, nisi suspendat ac teneat, vt manus illum, sic brachium diuinū & gratia cœlestis hanc. Hinc leuitas illa & gyrus consiliorum, atq; in proposito nutatio, quod vanitatis aura, vt plumam ventus, rotat inani vertigine. Non sic Polypus mutat colorem, aut Protheus formam, vt animus vota. Somnia rerum lactant & ludunt, cerussa ducit & stibium, id est, vanus splendor ac mēdax, vt subæratum aurum in nocte, aut corallij rubor in vitro. Profectò vitrea sunt quæ admiramur, quibus trahimur in amorem. Video hominem Attalicis aut Phrygijs textis opertum, cuius collum gemmatus torques, armillæ brachia, digitos adamantes cingāt & smaragdi, quem satellitum agmina stipent; glisċit cupido, & volo vestiri simili habitu. Fertur fama de alio, qui in arcem sapientiæ & doctrinarum euasit; delector, & eligo aliquid tale. Si Mydæ talēta & gazam Persicā audio, insisto affectu & desidero. Fortitudinem mihi aliquis commendat, & virtutes heroicas in Iulio Cęsare, aut Pōpeio Magno; pascunt laudes & trahunt. In Olympico stadio aut gladiatoria arena coronatus describitur, lego triumphales currus Capitolio inuectos, & apparatum victoriæ, laurea placet, & incingi vellem. De vino Chio sermones serūtur aut Falerno, saliuam trudit lingua, & ebullit voluntas, totus sum in poculis, & vmbrā deglutio cane Æsopico stolidior. Magna volubilitas & rapida conuersio? Quod in indice horario rota facit, hoc in nostra natura cupiditas, semper in motu est ac labore. Tristia sternunt, lætis erigimur: prospera mulcent, aduersa turbant: spes fulcit, deijcit metus: curæ mordent, gaudia laxant & serenant animos: contrahit ira, aperit & diffundit amor: rodunt acerba & constringunt, dulcia blandiuntur & exhilarant, ringimur præsenti malo, formidamus futurum, de præteritis aculeus adhuc inhæret & punctura, quæ desunt optamus, quæ adsunt reijcimus: nausea in copia, in defectu desperatio, vicina molestāt, remota alliciunt & trahunt ad se: peregrina placent, displicēt domestica & generāt fastidium. Si in mari sumus, ad litora respicimus; inhiamus transmarinis è terra, & ventis alas pandimus. In eligendo statu vitæ par leuitas: solitarius turbas quęrit, qui in turbis recessus & quietem: vxori deuinctus libertatem, cœlebs vinculum & sociā lateris: qui stiuam exercent, qui rastra & ligones, qui nassam trahunt ac retia, aliorsū flectunt oculos, & supra vel infra suam sortem tendunt vota. Miles ad arua, ad arma rusticus: nauclerus ad campos, qui hic ad nauim & trāstra: ruris opes tollit aulicus, qui in rure palatinas delicias & luxū. Nemo contētus, scindimur in partes vago discursu, nec quisquam quod habet diligit & amplectitur, alienis inuolat, & immittit manum aut mētem. Hinc seges vitiorum, ex sensu enim consensus, ex hoc opus nascitur: vident oculi, appetit voluntas, rapit manus aut perficit: impellit animus, corpus exequitur, vt lictor aut carnifex edictum pretoris. Sicut remotis valuis Sol ingreditur, ita per fores sensuum corruptionis radijs, nisi pessulum reducat auersa voluntas, quę custos est ac ianitor; si negligētius excubat aut stertit, irrumpit hostis & occupat. Porrò ad illustrandum hoc Emblema commodissimum habes exemplum in Critia & Alcibiade apud Xenoph. 1. Cōmentar. hi enim adolescētes magnis naturæ & ingenij conformati dotibus, ad res summas nati, leuiculis occasionibus nō tā deterriti quàm auocati ab officio, sibi suæque Reipub. exitium crearunt. Quis nescit Neronis primùm in imperio quinquennium? quo se tam mitem, & præter modū tractabilem præstitit, sed mox in prærabidam feritatem, & barbaram truculentiam erupit. Sed nunc Ignauos excitemus.

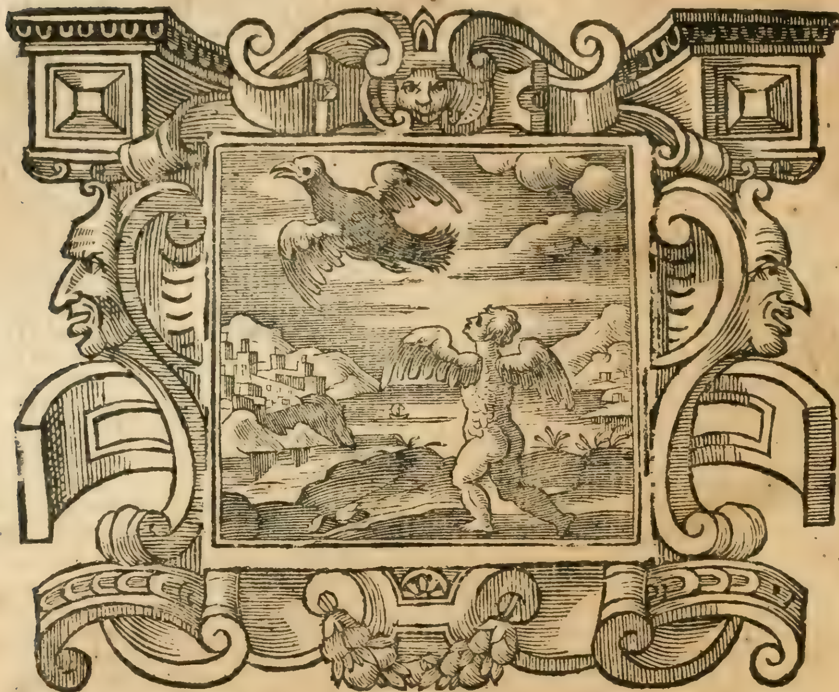
Inconstās animus humanus

Nemo cōtentus est sua sorte.

Exēplū.

Ignaui.

EMBLEMA LXXXIV.

IGNAVI Ardeolam stellarem effingere serui
Et studia, & mores, fabula prisca fuit:
Quæ famulum Asteriam volucris sumpsisse figuram
Est commenta: fides sit penes historicos.
Degener hic veluti qui ceuet in aere Falco est,
Dictus ab antiquis vatibus Ardelio.

COMMENTARII.

I. IN aere apparet auis ardea, vncis vnguibus & rostro. expansis alis volanti similis: sub qua iuuenis pennis vestitus discurrit, qui brachiorum loco alas ardeæ sustinet.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS fons peti potest ex loco Aristotelis, qui est l.b.9.cap.18.de histor.animal.cuius hęc sunt verba: Sed stellaris ὄκνος, id est, *piger* cognominatus in fabula est, vt olim è seruo in auem trāsierit, atq; (vt cognomen sonat) iners ociosaque est: talis ardeolarum vita est. Hęc ille: Tetigit nōnihil Pausanias in Phocicis: Augures, inquit, & auem ὄκνον appellant, quę inter ardeolas & maxima est, & pulcherrima. In vetere igitur fabula inductus erat seruus quidā fatuus, & nihil non satagens, qui asteriæ vel ardeolæ stellatæ figuram repræsentaret, vt mores & conatus ardelionum exprimeret. Hi quotquot sunt, satis

mouent

mouent sese,nihil tamē promouent,nihilque agunt,sed tantùm satagunt,idque admodum adulterini & degeneris falconis, qui cit tantùm ceuentis in aere motus. Talem describit Attalum Martialis, lib. 1. & 2. & Afrum lib. 4. vt postea subiungemus. Talis est apud Terentium in Eunucho Thraso, vt etiam Suffenus apud Catullum. Huc refer adagium, *Callipides*.

III. *IGNAVI serui*] nullam ad operam vtilis. Ordo est talis: *Fabula prisca fuit*, id est, antiqui fabulati sunt. *ardeolam stellarem*, id est, auem illam asteriam vocatam à fulgore astrorū. *effingere serui ignaui & studia & mores*. tarda enim est auis, Hispanis *Garzola* dicta.

Ardea. *Ardeolam stellarem*] Aristoteles lib. 9. c. 1. de histor. animal. Ardeolarum tria sunt genera, Pella, Alba, Stellaris, piger cognominatus. Quæ verba transtulit Plinius lib. 10. cap. 60. inquiens: Ardeolarum tria genera sunt, Leucon, ab albedine; Asterias, ab astrorum fulgore per similitudinem dicta; & Pellos, quia non ita in altum volat, πέλας enim *prope* sonat.

Fabula prisca] Aristoteles supra citatus lib. 9. cap. 18.

Fides sit penes historicos] Eiusmodi est illud Sallustij è Iugurthino: Cæterùm fides eius rei penes auctores erit.

Degener hic veluti falco] Hic, scilicet seruus, est veluti falco degener, qui ceuet in aere. Falconem degenerem vocat auem *Falco degener.* illam, quæ in turribus nidificat, quam sæpe pueri alunt pro accipitre ad aucupandos passerculos, Tinnunculus, Latinè dicitur, Hispanè *Cernicalo*, German. *Vvannenvvaeher*. Hæc auis aliquando durat in aere pendēs leuiter commotis alis, nec dextera, nec læua, antè, aut retrò, infra vel supra mouetur, quod hic Alciatus vocat ceuere.

Ceuere. *Ceuet*] alas agitat, & volare contendit. Ceuere propriè est clunes mouere, obscœnum verbum, pertinens ad mares obscœnè motantes. Persius Satyra 1.

---*An Romule, ceues?*

Iuuenalis 2.

An te ceuentem, Sexte, verebor?

& Sat. 9. idem:

Computat & ceuet, ponatur calculus.

Ardelio. *Ardelio*] Ardelio est homo inquietus, hac atq; illuc semper volitans, saliens, manus iactans, togam modò deijciens, modò reponens, & omnibus negotijs sese immiscens. Vnde rectè à Germanis dicitur, *Hans in alten gassen*. Quid sit ardelio nemo melius docet Martiale lib. 2. his verbis:

Declamas bellè, causas agis, Attale, bellè,
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis bellè mimos, epigrammata bellè:
Bellus es Grammaticus, bellus es Astrologus.
Et bellè cantas, & saltas, Attale, bellè?
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil benè cùm facias, facis attamen omnia bellè.
Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

De eodem Attalo idem lib. 1.

Semper agis causas, et res agis, Attale, semp.
Est, non est, quod agas, Attale, semper agis.
Si res, & causæ desunt, agis, Attale, mulas,
Attale, ne quod agas desit, agas animam.

Idem Martialis lib. 4. deridens senem Afrum sic ait:

Cōdita cum tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo;
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non manè feras irrequietus, Aue.
Et sine te nulli fas est prodire Tribuno,
Non caret officio Consul vterq; tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
† Saturiosq; modos, Partheniosq; sonas. †Sigeriosque.
Hæc faciant sanè iuuenes; deformius, Afer,
Omnino nihil est ardelione sene.

Phœdrus elegantissimus fabulator sic:

Est ardelionum quædam Romæ natio,
Trepidè concursans, occupata in ocio,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agens,
Sibi molesta, & alijs odiosissima.

IV. ANTEQVAM veniam ad intentionem huius carminis, lubet paulùm exspatiari, non tamen vt omninò volitem præter casam, quod aiunt, sed vt à thesi ad hypothesim, quod præcipiunt Rhetores, facilius me recipiam. Quia enim id omninò *An cōsultum varijs studijs accepari.* tortum est in ardeliones, eosq; qui multis, varijsque studijs eodem tempore animum applicant, quæramus an prouidi sint, qui sic se gerunt. Primùm quidem videmus esse natura comparatum, vt nemo sit repertus hactenus ingenio adeò felici, naturæq; bonitate præstans, vt pluribus artibus addictus, multum promoueat: Rei enim vnius studium, facultas vna, & negocium alioqui serium, totum hominem requirit: quodq; de cibis Medici solent præscribe-

re, itidem in ingeniis prudentes homines diligẽter esse cauendum præcipiunt, adcò nullus est ita valenti stomacho, quin sibi permultum noceat, si multiplici & confusa, immoderataq; ciborum copia ventriculum saburrare malit, & corpus onustum reddere, quod ait Horatius, quàm mediocribus & necessariis epulis valetudini cõsulere. Sic qui pluribus & variis studiis vno eodemq; tempore ingenium onerat, seipsum quidem ad tempus videtur reficere varietate rerum: sed interea tamen non modò nihil inde lucri capit, sed memoriã obtundit, aciemq; ingenii debilitat. Aliquis fortè mihi Catonẽ Porcium obiecerit, quem summum hominem fuisse memorant historię: nempe is summus Imperator, summus orator, summusq; Iurisconsultus à quibusdam elogio magnifico celebratus. Si tamen conferatur cum quibusdam aliis vel Græcis, vel Romanis, qui superiore aut inferiore sęculo floruerunt, longè aliud sentiendum erit: fuit.n. M. Cato Aquilio Gallo multò inferior, si illius in iure peritia cum huius doctrina veniat in certamen. In oratorio munere ac facultate dicendi neq; Lucium Crassum, Marcumve Antonium, neq; Hortensium, aut Ciceronem superauit. Iam verò in disciplina belli non est cum C. Cæsare comparãdus, aut aliis certè multis, quos Resp. Romana olim laudatissimos aluit. Idem iudicium de cæteris, nam & Plato relictis artibus leuioribus, se totum philosophię consecrauit: & Demosthenes cum se gloriæ daret, relicta philosophia, in qua non parum profecerat, eloquentiam est amplexatus. Et quidem viri illi magni in id videntur incubuisse, vt vnam disciplinam sibi ornãdam & excolendam proponerẽt, ad eamque vnam suum omne studium reuocarent. Ita qui excellere aliis & antestare, aut aliqua in laude esse volet, procul abesse debebit ab illo πολυμαθίας immoderato studio, quæ ἀμαθίαν sæpenumero inducit. Statuo itaq; cum Seneca: Certis ingeniis immorari & innutriri oportere: nusquam esse qui vbiq; est. In peregrinatione agentibus hoc euenire, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias: idem accidat est necesse ijs, qui nullius ingenio familiariter se applicant, sed omnia cursim & properãter transmittunt. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non conualescit planta, quæ sæpius transfertur, &c. Sed iam satis lusimus. Veniamus ad ipsum Emblema. Susceptum est in ardeliones, vanosq; ostẽtatores, quo hominum genere nullum aliud impudentius aut inutilius; quandoquidem se omnia tenere, & ad vnguem nosse profiteantur, cùm tamen reuera in ijs præter iactantiam & importunam loquacitatem inuenias nihil. Sed lubet paucis in eiusmodi Thrasones inuehi, quòd omnia sibi tam temerè vendicent, tàm nulla fronte arrogent, vt si cum alijs (quod fit sæpiusculè) rixantur,

Ardelionum studia taxãtur.

Excursus in ardeliones.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas Pulsari. ---

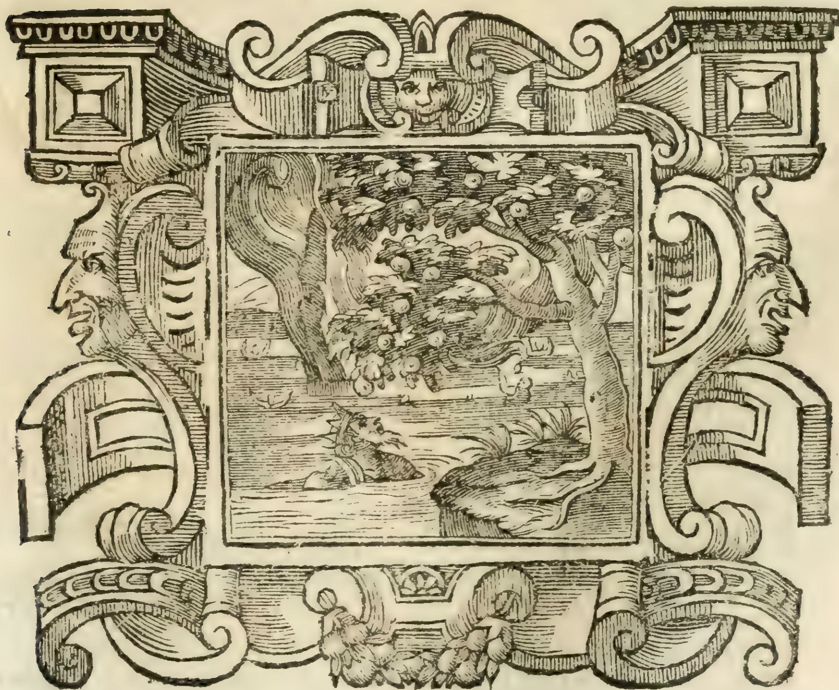
Quam enim ex omnibus artem aut disciplinã adduxeris in medium, cuius se imperitos non negent? Quid tam recõditum & obscurum in rerum arcanis esse potest, quod illi sua industria, miraq; ingenij solertia non sint exactè complexi? Tanta est horum hominum tam malè feriatorum impudentia, tamque insolens proternia, vt cùm oculos, quod aiũt, cornicum ausi sint configere, nemini debeat esse mirum, si de rebus, quas minimè compertas habent, cõtra omnium sententia & iudicia pronuncient audacius, & plus quàm par est, iniquius. Tum enim videas eos suam opinionem elato supercilio tueri accuratiùs, sic vt periculum sit, si coneris eos de caussa deijcere, ne sua efferata licẽtia in te impotentius sæuiant quàm velles, acriùs inuehantur, suaq; Stentorea & vocalissima loquentia te tuasq; rationes inuidiosè traducãt apud imperitũ vulgus, tibi omnem respondendi libertatem eximant. Si verò sit quæstio de litteris, quæ ad humanitatem pertinent, quas vel primoribus tantùm labris degustarint, aut tibi tacendum, aut si penitus auscultare nolis, colloquẽdum est rarius, eoq; pacto vt non vspiam te quicquam refellere posse videare. Si quid de Iurisprudentia fortè dicendum sit, tum bellè suo more excurrent. Nunquam, inquient, veteres exactè disciplinam legum sunt interpretati, aut, Farragines sunt glossematũ intolerabiles, aut, Inter se mirabiliter pugnant, aut aliquid aliud eiusmodi. Si de arte medica sermo est, Numquam tã concinnè, tamq; opportunè (si modò fidẽ illis habeas) Galenus aut Hippocrates. Si de astrorum scientia, quid? Hoc hippis & tenio-

Ardelionum arrogantia.

tonſoribus eſſe notiſſimum contendent, nempè vt diligēti hac & bene prouida cautione propriam inſcitiam tegant. At ſi ad Theologiæ reconditioris arcana deueniendum ſit, aperient ſtatim, quid iuris habeāt in ijs excutiendis: ſolertes ſe eſſe fingent, ſudabunt nitendo, neq; tamen hilum proficient, & abundè ſatagent, nihil agent tamen. Nec eſt quod Philoſophiam commemorem. Illi enim nihil neſciunt, qui tam ſeriò per omnem diſciplinarum circulum peruolitarunt, vt eorum iudicio vel ipſe Plato cæcutiat, Ariſtoteles ineptiat, Cicero garriat, Aquinas deliret, & Peripatetici omnes miſerabiliter errent. Adeò ſunt in omni diſciplinarū genere exercitatiſſimi, vt, contra Socratis inſtitutum & mentem, hoc tantum ſciant, quòd omnia ſciant: quin potius hoc tātùm neſciāt, quod omnia ignorent. At ſi tam multa ſciant, mirum eſt maximè, quòd ſe neſciāt. Si enim vel quadam ex parte ſcirēt, quid illud ſit, γνῶθι σεαυτὸν, iampridem perſpexiſſent ſapiētiæ aditum cuiuis obuium & patentem eſſe non poſſe, niſi cùm aliquid ſe ignorare norit: aut ſi quid ſciat, non oportere eo faſtu intumeſcere, vt nullum alium ſcire meliùs poſſe & abſolutius audeat exiſtimare. Sed miſſos faciamus eiuſmodi πολυπράγμονας, vereor enim ne vehementius in rei literariæ ardeliones inuehar, & ſpecialius id conferre videar in Sophiſtas quoſdam iactabundos, nihilq; nō tentantes: quod quidem tamen in genere video intelligi de ijs poſſe, qui ſuam operam & ſtudium collocant in varijs & multiplicibus vno eodemque tempore tentatis negotijs, quæ certè aggredi poſſunt illi ſatis audacter & anxiè, perficere verò conſtanter minimè poſſunt.

Auaritia.

EMBLEMA LXXXV.

HEV miser in medijs sitiens stat Tantalus vndis,
Et poma esuriens proxima habere nequit.
Nomine mutato de te id dicetur auare,
Qui, quasi non habeas, non frueris quod habes.

COMMENTARII.

I. IN fumido fluuio Acheronte rex Tantalus humerorũ tenus immersus apparet, cuius capiti superim pendet fructifera pomus; ipse verò ore hiante frustra fructũ captat. Magis placet pictura Rouilliana, ibi enim Tantalus mentum aquæ effugienti immergit, & brachia ad fructus impendentes frustra extendit, adeo vt cibo, & potu simul frustretur.

II. *Emblematis typus ex Petronio Arbitro, & Horatio.* EST auari hominis εἰκὼν, sumpta ex Petronio Arbitro & Horatio, verbis quibusdam tantùm mutatis. Ille enim ita in Satyrico:

Nec bibit inter aquas, nec poma fugacia carpit
Tantalus infelix, quē sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia late
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hic verò 1. Sermon. Satyra 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis vndiq; saccis
Indormis inhians, & tanquā parcere sacris
Cogeris, aut pictis tāquam gaudere tabellis.

Et Cornelius Gallus:

Quid mihi diuitiæ, quarum si dempseris vsum,
Quamuis largus opũ semper egenus ero.
Imò etiam pœna est partis incumbere rebus,
Quas cum possideas, est violare nefas.
Non aliter sitiens vicinas Tantalus vndas
Captat, & appositis abstinet ora cibis.

Faustus Andrelinus in Distichis:

Semper eget, sitiens medijs ceu Tantalus vndis,
Inter anhelatas pauper auarus opes.

Tantali fabula. Tantalus Iouis ex Plotenympha filius fuit (licet Lucianus in dialogo de Dipsadibus ipsum Æthonis filium faciat) qui cùm aliquando Deos conuiuio suscepisset, vt eorum diuinitatem experiretur, Pelopem filium membratim discerptum coctumque apposuit comedendum: illi verò cum exhorruissent cibum, non solùm abstinuere, sed collectis in vnũ membris puerum in pristinam formam reduxere, Tantalum verò ad inferos detrusum perpetua fame sitique torquendum censuere, vt etiam in medijs epulis & aquis famelicus & siti enectus cogatur languescere. Quod canit Homerus λ. Odiss. his verbis:

καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι,
ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχθὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπὸν,
ὄχναι καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.
τῶν ὁπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι
τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.

Tantalon hic vidi duros perferre labores,
Namq; erat in stagno mentum tangente, sitiq;
Assiduè vrgebat, potandi at nulla facultas.
Nā quoties in aquā deflectit labra, refugit
Vnda leuis toties absorpta, ac terra videtur
Sub pedibus, rursumq; leuem Deus eiicat vndam.
Hic sunt arborei fœtus, præstantia mala
Punica, sunt oleæ, sunt ficus, pomaq; formæ
Insigni, senis allectāt quæ cuncta palatum:
Sed quoties manibus tentat decerpere fructus,
Protinus hos vētus celeres in nubila portat.

Sanctius sic Latinitati reddidit:

Tantalus hic aderat duros sine fine dolores
Corde ferens, mento & contingens vsq; paludem,
Et sitiēs nullas poterat cōprendere lymphas.
Nam quoties haustus liquidarum optabat aquarum,

Ita toties fugiunt, & se tellure recondunt.
Nigraque sub pedibus (Dij siccant) terra manebat.
Atq; caput supra pendebant Punica mala,
Pomaq; cū pyris, splēdentes arbore fructus,
Et dulces ficus, fœtusq; virentis oliuæ,
Quas miser esuriens si vellet carpere, vētus
In sublime ferens nebulis condebat & vmbris.

Aliorum opiniones de Tantalo. Alij ad inferos relegatum volunt, eiusque capiti saxum impendere, cuius casum semper extimescat, eaq; pęna excruciati, quòd Deorum liberalitate vsus sit intemperantiùs, cùm eorum interesset conuiuijs, & nectar & ambrosiam suis æqualibus impertiuisset; vt testatur Pindarus, Tzetzes, & Didymus. Alij quod linguam habuerit incontinentem, & Deorum secreta reuelauerit. Ouid. 2. Amor. Eleg. 2.

Aspicis indicibus nexas per colla catenas,
Squallidus orba fide pectora carcer hēt.
Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Idem 2. de Arte:

Eximia est virtus, præstare silentia rebus;
At contrà grauis est culpa, tacēda loqui.
Quam benè, quòd frustra captatis arbore pomis
Tantalus in media garrulus aret aqua.

Vide Pindarum 1. Olymp. & adagia, *Tantali pœna. Tantali lapis.* &, *Tantali talenta.* vbi alias causas ex Athenæo & alijs de pœna Tātali reperies. Clitophon apud *Achilles Statius.* Achillem Statium scriptorem veterem, lib. 2. loquens de amore puerorum, quem Menelaus vehementiorem dixerat muliebri: Quo pacto, ait, vehementior? An quia simul atque apparuit, euanescit, nec amanti sui perfruendi potestatem facit? sed Tantali poculo similis videtur: Sæpè enim etiam inter bibendum auolat, amansq; nihil, quod hauriat, amplius inueniens, abire cogitur, atq; etiam id, quod iam haustum est, priùs eripitur, quàm qui bibit, exatureretur, &c. Apud eundem Achillem eleganter detorquet fabulam Tantali Melitte alloquens Clitophōtem, cuius Venerem prouocare non poterat: Quamdiu, ait, eorum, qui in aliquo sacrario cubant, morem imitabimur? Largum tu quidem aquæ mihi copiam offers: verùm ne hauriam, vetas. Tantone tempore, vt propter fluuium sedeam, sitimq; explere non possim? Næ ego Tantali mensæ haud dissimilem thorum sortita sum, &c. Lege Lucianum in Dialogis mortuorum. Horat. 1. Epist. ad Iulium Florum, Ciceronis vltimum Paradoxum, & Nat. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 18.

III. *Tantalus unde dictus.* *MISER Tantalus*] verè quidem, at spōte miser. Tantalus, quasi ταλάντατος, id est, *infelicissimus.* Plato in Cratylo. Apul. libr. de Deo Socratis: solus Tantali vice in suis diuitijs inops, egens, pauper, non quidem fluentum vllum fugitiuum captat, & fallacis vnde sitim, &c.

In medijs vndis] opibus & facultatibus, quæ sunt fluxæ caducæq; Hinc ductum puto verbum *abundare, redundare.* &c.

Sitiens] Nunquam expletur cupiditatis sitis, proinde rectè cum hydrope comparatur auarus. Horat. 2. Carm. 2. *Auaritia comparatur hydropico.*

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Lege eiusdem Satyram 1. Ser. 1 Ouidius:

Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Stat] nunquam sedet, nec conquiescit.

Poma proxima] res partas, nummos in arca.

Qui, quasi non habeas, &c.] Citatur ex D. Hieronymo vulgatissimum illud, Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet. *Marsupiorum ministrum*. i. δοῦλον τῶν βαλαντίων, auarum hominem vocat Eunapius Sardianus. talis describitur in Aulularia Plauti Euclio, miserimus senex, amittendi metu sese perpetuò excrucians. Contrà laudatur à Theocrito Ptolemæus Philadelphus, qui domi suę non occultaret opes inutiles, vt formicæ solent. quæ aurum penitus egestum in ātris asseruare memorantur, vt Solinus & alij quidam tradūt. Huc Horatian. *Magnas inter opes inops.* 3. Carm. 16.

IV. *Auarorū conditio.* FABVLAM Tantali in medijs vndis sitientis torquet in auaros, qui habendi cupiditate excæcati etiā in hac vita suos patiuntur manes: vnde ijs quid mali optes, nisi vt viuant diu? Macrob Saturn. 1. Illos, inquit, epulis āte ora positis excruciari fame, & inedia tabescere, significat eos quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit, præsentem copiam non videre, & in affluentia inopes, egestatis mala in vbertate

patiuntur nescientes parta respicere, dum egent habendis. χρημάτων δ' ὄρεξις, ἣν μὴ ὁρίζεται κόρῳ, πενίης ἐσχάτης πολλῷ χαλεπωτέρη, μείζονες γὰρ ὀρέξεις μείζονας ἐνδείας ποιοῦσι, aiebat Bion: id est: *Cupiditas habendarum opum, nisi aliqua satietate cohibeatur, extrema pauperie longè deterior est: maiores enim cupiditates egestatem quoq; maiorem arcessunt.* Proinde si quem diuitem efficere voles, (dicebat Epicurus) μὴ χρήματα προσίθει, τῆς δ' ἐπιθυμίας ἀφαίρει. *non est quòd opes augeas, sed tollas cupiditatem.* Referam huc Maximi Tyrij Platonici verba ex oratione 25. *Quid, obsecro, continua hominum cupiditate egentius? Vbi enim semel animus supra quàm necessarius exigit vsus, voluntatibus indulserit, priorem continuò fastidit, nouarum cupiditate detinetur. Et hoc est quod Tantali significat ænigma, continuam videlicet voluptuarij sitim, vt cum oblectationum interdum latices affluant, recedant interdum, propterea cupiditatum refluxus excitetur; quibus tamen cupiditatibus infestissimus dolor, metus ac perturbatio permixta sint. Nam quidnã homines timere peius solent, quã ne præsens voluptas elabatur?* Græca si quis malit, hæc sunt: τί γὰρ ἂν εἴη πενέστερον ἀνδρὸς ἐπιθυμοῦντος διηνεκῶς; ἐπειδὰν γὰρ ἅπαξ ψυχὴ γεύσηται ἡδονῶν ὑπὲρ τὴν αὑτῆς χρείαν, κόρος αὐτὴν προτέρων ἔχει, καὶ ἑτέρων ἐρᾷ. καὶ τὸ τοῦ Ταντάλου αἴνιγμα, τοῦτο ἦν ἄρα, δίψα διηνεκὴς ἀνδρὸς φιληδόνου, καὶ ἡδονῆς νάματα προσιόντα καὶ ἀπιόντα αὖθις, καὶ παλίρροια ἐπιθυμιῶν, καὶ λυπαὶ πικραὶ ταύταις ἀνακεκραμέναι, καὶ ταραχαὶ, καὶ φόβοι· φοβερὸν μὲν γὰρ παροῦσα ἡ ἡδονὴ μὴ ἀπέλθῃ. Id quoque quod supra diximus, eos nimirum, qui suis cupiditatibus obsecũdant, suos in hac vita pati manes, cõfirmat Lucretius lib. 3.

Atq; ea nimirum quæcunq; Acheronte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis:
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, vt fama est, cassa formidine torpens;
Sed magis in vita, Diuũ metus vrget inanis
Mortales, casumq; timent, quem cuiq; ferat sors:
Nec Tityum volucres ineunt Acheronte iacentem
Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atq; exest anxius angor,
Aut alia quauis scindunt torpedine curæ.

Hæc iste ad Epicuri sensum, sicuti & Tullius 1. schola Tuscul. sub persona cuiusdã Epicurei. Nam & sunt, qui huc putent pertinere descriptionem inferorum apud Platonem & Virgilium lib. 6. Æneid. Cupiditas ergo est illa auri sacra fames: cupiditas est ille Tityi vultur: cupiditas habendi est, quæ bufones nutrit in mediis visceribus pingues & ventrosos, nec saturat tamẽ & placat famelicos, in ventriculo enim scoriæ massa inhæret de fusili argento, & grandescit continuò, nec cibos admittit alios: & quamquam radit, rapit, trahit, clepit, furatur, piscatur, emungit, exhaurit, euacuat, spoliat, assidua tamen fame torquetur. Est enim auaro hoc proprium, vt semper sit inops, & curis inanibus perpetuò vexetur, testante Horatio: *Semper auarus eget.* Cuius miseriam, ingenium, & absurdos mores pluribus describit lib. 1. & 2. Serm. & nos Emblem. proximo depingemus: longè autem elegantissimè Lucianus in Timone. Denique vt vult Publius in mimis, & Seneca varijs in locis: Inopiæ parua desunt, auaritiæ omnia. Luxuriæ desunt multa, auaritiæ omnia. In nullum auarus bonus, in se autem pessimus; ipseq; miseriæ est caussæ suæ: tam enim illi deest quod habet, quàm quod non habet. Et quidquid omnibus abstulit, sibi ipsi negat. Insanus medio flumine quærit aquas. Is nisi cum moritur, nihil rectè facit. Auaritiæ porrò immanem belluam, turpem effectum, & fallacem sectam tam Latini quam Græci scriptores passim detestãtur & execrantur mirificè, vt multis etiam Iuuenalis Sat. 14. Auaritiæ currum pulchrè describit D. Bernardus super Cant. Serm. 38. Auaritia, inquit, rotis vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, Mortis obliuio. Porrò iumẽta trahentia, Tenacitas & Rapacitas: & his vnus auriga ambobus præsidet, Ardor habendi. Sola quidem auaritia, quia conducere plures non patitur, vno contenta est seruitore. Rectè Apollodorus:

Ἀλλὰ σχεδόν τι τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν
Εἴρηκας· ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ' ἔνι.
Id nempe dicis, omnium quod est caput
Malorum, auaritiam mihi cum nominas.

Pertinet

Max. Tyrij locus.

Cupiditatis habendi idea.

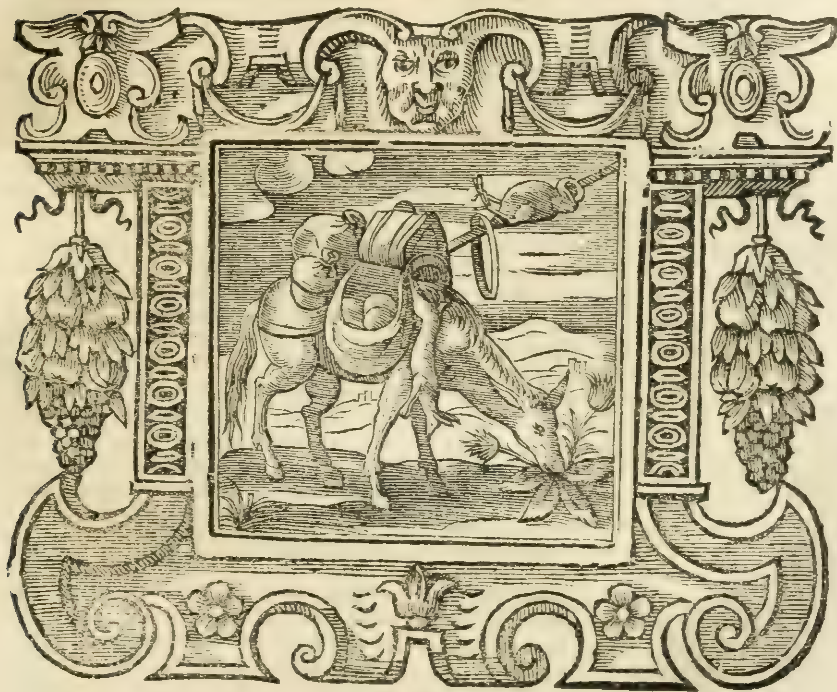
Auaritiæ detestatio.

Auaritiæ currus.

Auaritia radix omnium malorum. Pertinet huc illud Pauli Apostoli: ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία. id est: *Radix enim omnium malorum est auaritia.* Sed & Bion hanc appellauit, κακίας μητρόπολιν. id est: *vitiorum metropolin.* Quibus & addendum Timonis dictum, duo malorum esse elementa, ἀπληστίαν καὶ φιλοδοξίαν. id est: *inexplebilem diuitiarum auiditatem, & gloriæ appetitionem.* Sed de hac in sequenti latiùs.

In auaros.

EMBLEMA LXXXVI.

SEPTITIVS populos inter ditissimus omnes,
Arua senex nullus quo magis ampla tenet;
Defraudans geniumq; suum, mensasq; paratas,
Nil præter betas duraq; rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit?
Anne asino? sic est: instar hic eius habet.
Namque asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Seq; rubo, aut dura carice pauper alit.

COMMENTARII.

I. ASINVS, ignauum animal, oneribus ferendis natum & destinatum, pingitur obsoniis & cupedijs lautissimis onustus, ipse interim asperis carduis vescens, olere suis labris digno.

II. PLVTARCHVS libello περὶ εὐθυμίας, meminit negotiatoris cuiusdã Chij, qui omnium maximè auarus, tametsi multum vini, primæq; bonitatis venderet, ipse tamen sibi acidum, vappamque conquirebat. Et fortasse is fuit, à quo cùm profugisset seruus, rogatus quamobrem se ab heri dominio fugitiuus extulisset: Quia, inquit, cùm præsto bona sint, mala tamen quærere solet; quippe qui vinũ generosum vendat, tantumq; subacido & vitiato vtatur. Itaq; rectè genus id hominum comparatur asino, qui tergo gestet epulas opiparas, obsoniaq; delicatissima, & tamen carduis victitet. Verba huc apponã Plutarchi: ὥσπερ αἱ σῦκαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ κάκιστα τῶν ἰδίων συνάγεις ἐπὶ σαυτὸν, οὐδέν τι τοῦ χίου βελτίων γενόμενος, ὃς πολὺν καὶ χρηστὸν οἶνον ἑτέροις πιπράσκων ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἄριστον ὀξίνην ἐζήτει διαγευόμενος· οἰκέτης δέ τις ἐρωτηθεὶς ὑφ᾽ ἑτέρου τί ποιοῦντα τὸν δεσπότην καταλέλοιπεν; Ἀγαθῶν (ἔφη) παρόντων, κακὸν ζητοῦντα. καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τὰ χρηστὰ καὶ πότιμα τῶν ἡδέων ὑπερβαίνοντες ἐπὶ τὰ δυσχερῆ καὶ μοχθηρὰ τρέχουσιν. Referam Latinè, vt potero: *Vt cucurbitulæ pessimum è carne sanguinem eliciunt: sic tu quæq; pessima in teipsum confers, nihilo melior illo mercatore Chio, qui cum magnam vini generosi copiam venderet alijs, sibi vappam & acidum vinum seruabat. Eius itaq; famulus rogatus, cur ab hero fugisset: Quia, inquit, cùm ei bona adsint, malum tamen conquirit. Ei longè multi similes suauia poculenta transmittunt, & ad molesta prauaq; quasi accurrunt.* Idem περὶ φιλοπλουτίας· οὐδὲν εὖ πάσχων, ὥσπερ ὄνος βαλανέως, ξύλα καὶ φρύγανα κατακομίζων, ἀεὶ καπνοῦ καὶ τέφρας ἀναπιμπλάμενος, λουτροῦ δὲ μὴ μετέχων, μηδὲ ἀλέας, μηδὲ καθαριότητος. *Nihil capiens inde commodi, veluti balneatoris asinus, qui ligna & sarmenta defert, semper fumo plenus ac fauillis, nunquam autem balnei particeps, neq; teporis, neq; mundiciei.* Simile est illud ex secundo Epigrammatῶn, tit. εἰς φειδωλούς.

Auari asino comparati.

Locus Plutarchi.

Πολλὰς μυριάδας ψηφίζει Ἀρτεμίδωρος,
καὶ μηδὲν δαπανῶν ζῇ βίον ἡμιόνων.
πολλάκις αἱ χρυσοῦ τιμαλφέα φόρτον ἔχουσαι,
πολλὸν ὑπὲρ νώτου χόρτον ἔδουσι μόνον.

Fons Emblematis.

Multas myriadas computat Artemidorus,
Et nihil impendẽs viuit vitã mulorum.
Qui sæpe auri pretiosum onus habentes
Multum super dorso, fœnũ edunt solũ.
Viuens vt muli, dum sumptus præcauet omnes,
Supputat innumeras Artemidorus opes.
Auri sæpe gerunt ingentia pondera dorso
Muli, sed siccum non nisi gramen edunt.

Ex M. Tullio citari hoc memini: Ferebat hanc quoq; iniquitatem Septius, & imbri frumenta in area corrũpi patiebatur. Talis Opimius apud Horatium 2. Satyrarũ 3.

Pauper Opimius argẽti positi intus & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Cãpana solitus trulla, vappamq; profestis,
Quondam lethargo grãdi est oppressus, &c.

III. SEPTITIVS] nomen fictum ab Alciato.

Populos inter ditissimus omnes] inter suos populares omnes locupletissimus, vt ille apud Persium 4. Satyra:

Diues arans Curibus, quantum nõ miluus oberret.

Et Horat.

Diues agris, diues positis in fœnore nummis

Arua quo magis ampla] vno verbo, locuples. Aruum, quod aratum, necdum satum. *Aruum.*

Senex] eò quod auaritia senes præcipuè inuadere solet, quia deserit eos calor deficiente sanguine. Senum auaritiam carpit Cicero in lib. de Senect. inquiens: Auaritia senilis quid velit, non intelligo: quid enim absurdius esse potest, quam quò minus restat viæ, plus viatici quærere? Senibus autem omnibus vitium auaritiæ inesse, ostendit Comicus in Adelph. *Senes auari.*

Defraudans genitumq; suum.] Defraudare genium, est naturæ denegare quod appetit, cui opponitur, *Indulgere genio*, animo obsequi. Plaut. in Aulul.

Perditissimus ego sum omnium in terra,
Nã quid mihi opus vita est, qui tantũ auri
Perdidi, quod custodiui sedulo? egomet me
fraudaui,

Anir-

Animumq; meum, geniumq; meum. &c.
Sic Terentius in Phormione:

-----Suum defraudans genium.

Nil præter betas, duraq; rapa] συνεκδοχῆ pro quibuslibet abiectis & vilibus edulis: in quo notanda sordities auarorum. Martialis:

Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Beta insipida. fatuas vocat, quia sunt insipidæ: hinc prouerb. *Beta insipidior*. Persius vocat, plebeiã.

Inopem quem copia reddit] Antitheta. Ouidium imitatur 3. Metamorph.

Quod cupio mecũ est, inopẽ me copia fecit.

Obsoniũ. *Pretiosa obsonia*] Obsonium est quidquid vltra panem & vinum in cibum adijcitur. Græci ἐκτρα πεζώματα vocãt obsonia mensis imposita (inquit Bayfius) Itali dicunt, *Companatico*, quasi id, quod cum

Obsonari. pane edatur. Hinc verbum *obsonari*, quod est, sumptus pro obsonijs facere.

Seq; rubo, aut &c.] Alludit ad adagiũ,

Asinus stramina mauult quàm aurum.

Id genus hominum à Græcis nominantur

Cumini sector. κραδόφαγοι. & *Cuminisectores* ab Aristotele 4. Moral. Nicomach. κυμινοπρίσαι. vide adag. *Cumini sector*. Hos Itali vocant, *Squartapiccioli*.

IV. *In auaros.*

DICITVR in auaros & sordidos, qui asinina quadam stoliditate obsessi adeò sũt excordes, tamque sui parum memores, vt solo pane mucido, vappa, & larido subrancido se expleant, quamquam opimis possessionibus abundent. In quo sanè vt geniũ insigniter defraudant, sic & partis ad vsum humanum concessis miserabiliter abutuntur. Vnde rectè sensit Cicero 2. Tuscul. Magno malo (inquit) est hominibus auaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Ab animis enim, in quos semel ingressa est, amicitiã honorisq; desiderium pellit: ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporibus vires decrescant, habendi cupiditas tempore ipso augetur. Et quo minus ad viuendum spacij superest, tanto plus struendis intẽta opibus timidiùs necessaria promit. Itaq; quicunq; auaritia captus laborat, cũ neminem amet, à nullo etiam amatur; & cùm omnia auro postponat, quanto plus auri possidet, tanto plus quęrendo inhiat. Vt auri sacra fames expleatur periculosis nauigationibus vltra anni & solis vias ad quærendum aurum vitæ pretio commeatur, & in viscera terræ sæuitur, dum ad lucernarum lumina per inuios montes aguntur cuniculi: vt scitè mehercule Demetrius Phalereus dixerit, Auaritiam vel Plutonem ipsum ex intimis terrę penetralibus se tracturam sperare. A qua tamen deterrere deberet funestum M. Crassi exẽplum, qui dum Orodis Parthorum reg... thesauris inhiat, auaritiam suam vndecim Legionibus, & proprio capite mulctatam sensit, postquam apud Carras circumfusi vndiq; equitatus, in modum grandinis densas sagittas pariter fuderunt. Ita deleto miserabili strage exercitu, ipse viuus in manus hostium incidit; cuius caput recisum regi ludibrio fuit, auro liquido in rictum oris infuso, vt qui arserat auri cupiditate, mortuus saltem satiaretur. Certè illud velut ex oraculo promptum videri potest, quod Astronomic. 4. scribit Manilius:

Crassus auaritiæ pœnas luit.

Victuros agimus semper, nec viuimus vnquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit;
Nec quos habet numerat, tantum quod non habet optat.

Auari hominis viua effigies.

Sed nunc, quod supra promisimus, auari mores & praxin vitæ depictum eamus, ò illaudabilem & impiam? Quęramus hunc in cubiculo primum, quid tractet, quid somniet, quæ curæ mordeant, quæ flagellet anxietas Plutonis mancipium. Nunquam solus dormit, quin lemures secum habeat virunculos terrigenas perpetuò, cuniculorũ scrutatores & auriphilos, totus in cauernis est mente & voto, & thesauris incubat, eruit, conflat, cudit, congerit? saccos, modios, cistas & arcas farcit, claudit, reserat, extrahit, supputat, pascit oculos colore, copia, varietate. Hic abacum videas pro altari, rationum tabulas pro libello deuotionis, calculos & cretam pro granulis precatorijs; crumena & loculus duo candelabra sunt, in quibus aurum, non cera fulget; monetarum sculpturæ & symbola sacras imagines referunt: lancea hebræa, qua debitorum latera transuerberat, Crucis stipitem; in cornibus aræ Iudæ effigies posita & Mercurij, duo penates quidam & tutelaria numina. Dum subducit, multiplicat, subtrahit, diuidit, orantis partes exequitur; syngrapha & chirographa peccatorum collectanea sunt, compunctio sub-

nascitur & intimus dolor, si in pactis & cõtractibus sponsor excidat fide ac fallat. Vt primũ pedes effert domo, rapinę sicut vultur inhians, forum pro templo quærit, licitationes audit & precium rerum: crescente, animus ridet & in rosis cubat; turbatur, laxiore illo & æquabili. Si instructior cella & granarium, Iouis arma inuocat, grandines ac procellas accersit, pruinas excipit osculo & salutat. Vites aduri, & cõteri segetes, in votis & delicijs habet, voluptas est videre stragem publicã, planctus audire & querelas communes egentium, dummodò marsupij vterus talentis sibi turgeat quocunq; iure: spe solus deuorat omnia, & affectu inuadit; quà lucri odor spirat, sagacior cane sequitur, de laqueo cogitat, si frustatur. Quinimò teruncij vnius iactura magis affligitur, quã sacrilegio millies iterato, quã deuincta cõtinuis periuriis myriadi dęmonũ infelici anima, quã plaustris blasphemiarum coniectis in magnũ illud cœli Numen superante rabie. His. n. plerumq; dotibus exornat vitã suã tenax opum & sordidus corrasor; nec mirum, in quo metus omnis pœnarũ extinctus, & spes pręmij; cui cœlum fabula est & infernus. Quid ni fabula? qui superos cæcos, dæmonas mortuos iam pridẽ prorsus sibi confingit. Ita pertinaciter malus est, nec vt bonus sit venit vnquam in mẽtem, licet videri talis cupiat, & simulet deuotionẽ exteriori habitu; spectatur. n. & ipse in anno semel in cætu fideliũ, & murmurat labijs nescio quid, curuat genua, & suspirat fixus in obtutu sacræ imaginis. Suspirat, inquam, si sumptuosa sit & incrusta ta nobiliori metallo, deplumare vellet ac detrahere corium. Igneus feruor orationis, quem mater hypocrisis parit. Sicut paralysi neruos dissoluit & ligat sensus, ita morbus hic vigorem animi, ne se exerat salutari conceptu: distrahitur incursu vanitatis assuetæ, ne colligat spiritum & assurgat, in terrenis hæret immersus, vt rana in luto; & quod rubetæ cõtingit, hoc auaro, vt copia nunquam saturet, & in ipsa rerum affluentia fame moriatur. Auaritiam porrò ipsam monstrum horrendum describit Crinitus lib. 2. Poemat.

Auari deuotio.

Auaritia quale mõstrum.

Ecce horrenda oculis heu facies meis
Raptim fumifico desiliens specu,
Immane monstrum constitit,
Cui sunt & manus, et pectus ahenea,
Et diris colubris implicitum caput.
Frons humana, tamen lurida buxeo
Pallore, & maculis squallida liuidis
Monstrabat insitam famem.
Tunc primum pauido dirigui metu,
Et mens attonitis torpida sensibus;
Vnde hæc, obstupui, tanta lues foret,
Quæ sic tabificis noxia sordibus
Vrbes & agros inficit.
Sed mox cum licuit cernere clarius,
Et dirum video prodigij scelus:
Agnoui cupidis implicitum viris
Monstrum, qui misera solliciti fame
Nil præter aurum cogitant.

Verò verius igitur est, quod à Crispo Salustio refertur in hunc modum: Bellua, fera, immanis, intolerãda est auaritia. Quò intendit, oppida, agros, fana atq; domos vastat, diuina cum humanis permiscet. Neq; exercitus, neq; mœnia obstant, quò minus sua vi penetret: Fama, pudicitia, liberis patria atque parentibus cunctos mortales spoliat. Auari quoq; hominis insectationem habet Phœdrus: *Vulpis cubile fodiens &c.* lector inde petat, quia nos properamus.

In aulicos.

EMBLEMA LXXXVII.

V*ANA Palatinos quos educat aula clientes,*
Dicitur auratis nectere compedibus.

COMMENTARII.

I. IVVENIS cincinnatulus, veste more aulicorũ indutus, in cippo, vel pedicis aureis inclusus detinetur.

II. *Aurea cõpedes aulicorum.* ALLVSIO est ad Diogenis apophthegma: dicebat enim Aristippum (Philosophum aulicum) aureis teneri compedibus, ne posset exire; quòd splẽdidiore Principum vita captus, Philosophicam vitam mentiretur. In quo sensu etiam Seneca dixit, stultum esse compedes suas, quãquam aureas, adamare. Id tamen quàm studiosè faciant aulici, nemo est quin videat. Quantum autem pertinet ad nostri distichi materiam, videtur respicere ad M. Catonis lepidam sententiã: Dicebat enim fures priuatorum furtorum in neruo & compedibus ętatem agere, publicos in auro & purpura visendos. Retulit Gellius lib. 11. cap. 18. Huc spectat adagium, χρυσαῖ πέδαι. *aureæ compedes*. Prouerbiali metaphora dicitur seruitus splendida & amabilis, qualis est ferè vita aulicorum. Horatius de vxore formosa:

...Tenetq́ grata
Compede vinctum.

Vide etiam adagium, *Leo chordula vinctus.* Apud Plutarch. Theophrastus exprobrat Aristoteli, quòd relicta Academia mallet in Philippi aula versari, quod & antè fuerat à Diogene reprehẽsum, Aristotelem cœnare quando Philippo, Diogenem cùm Diogeni placeret.

VANA

III. *VANA aula*] epitheton verissimum, quia aula inani sæpe vento suos asseclas lactant.

Palatini. *Palatinos*] Palatinus mons dictus, super quo Roma primò ædificata fuit, & in eo Reges primò, deinde Consules, postea Imperatores maiore ex parte sedem habuerunt. Vnde ego ductum puto, quod ij, qui in domibus principum habitant, vel officium curiale exercent, palatini dicantur (licet etiam à palatio id non malè traduxeris) qui etiam Comites & Curiales dicũtur nostro sæculo. Alciatus in l. scrinijs, de palat. sacr. largit. lib. 12. Cod.

Aula. *Aula*] Aula propriè dicitur locus, qui perflatum habet. Nunc domos & regias principum aulas vocamus, quod ante se habeant plerunq; loca subdialia & ampla. Vide plura de hac voce apud Cęl. Rhodig. lib. 12. cap. 5.

Auratis compedibus] Prouerbium, *Aureæ compedes*.

IV. *Aulicorũ conditio.* AVLICI appellantur, qui in regum principum vè aulis educuntur & nutriuntur: hi quidem viuunt splendidè, epulãtur lautissimè, vestiuntur magnificè, incedũt superbè, verbis vtuntur sesquipedalibus, præsumunt maxima quæuis; fiausq; sublimi regnat in aula, adeo vt eorum felicissima omnium videatur vita. Interim tamen sui iuris non sunt, nec ingenuè liberi, imò aureis vinculis alligati, impliciti & irretiti rectè dici possunt. Non enim animaduertunt quantum voluptatis & oblectamenti suppeditet viuere λιτῶς μὲν, ἀλλ' ἐν ἐλευθερίῃ, nec alijs gnathonum more, aut parasitorum nescio cuius rei gratia, manum deosculari, ridenti arridere, & fœdè palpando quamlibet personã induere. In quibus factitandis quid (obsecro) fidei aut bonæ mentis, quæ honesti ratio esse potest, cùm simulationis & perfidiæ sentinam inexhaustam in animo præsentem vbiq; circumferant? Elegans aulicorum descriptio habetur apud Senecã Tragicum Hercule Oetæo:

Pauci reges, non regna colunt,
Plures fulgor conuocat aulæ,
Cupit hic regi proximus esse,
Clarusq; lætus ire per vrbes:
Vrit miserum gloria pectus.

Sanè, vt id paucis, si qui sint, qui vitam parasiticam viuant, totam illam quidem ad alienum comparatam arbitrium, sint isti vera aulici moriones, & strobili, qui vento fumoq; ebrij mera sibi somnia fingunt, nihil non sperant, nihil non promittunt, seruitute voluntaria, eaq; grauiore pressi, quod etiã cùm possint asserere sese, effugia nulla quærunt. Minos ea de re, quo tempore curis vacuus rusticaretur, carmen scripsit, quod tale est:

Aulicus insipiens, & fumis ebrius aulæ, *Minois carmẽ de aulicis.*
Se spe, aut pollicitis credit ad astra vehi.
Et dum captat iners, & se fore posse beatũ,
Vt qui speret edax, certa futura putat,
Compedibus strictè & manicis adstringitur excors,
Et patitur vana credulitate capi.
Ore, oculis, vultu mentitur, sæpe retentus
Plusquàm seruili conditione miser.
Nam quæ seruities est turpior, imò pudẽda.
Quàm turpe & fœdũ sponte subire iugũ?

Verissimum hoc, *Aulica vita, splendida miseria*. Habent enim aulæ sua mysteria non cuiuis obuia; habet hoc pelagus sub vndis latentes scopulos, qui nauigantibus non apparent, antequam grauiter impegerint: Vnde rectè amicum monet Ouidius lib. 3. Trist. eleg. 4.

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumq; potes prælustria vita,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Nullum enim est vitæ genus, quod tot casibus ac mutationibus sit obnoxium, quã vita aulica. Exemplo nobis inter infinitos sit vnus Petrus Vinea Campanus, obscuro loco natus, sed doctrina atq; eloquentia, quantum ætas illa tulit, insignis, Friderici II. Imperatoris arcanorum omnium princeps ac moderator. *Petrus Vinea Campanus.* Cæterùm per inuidiam, quæ in aula & oritur, & nutrimenta habet (licet Germani dicant Inuidiam in collegijs & monasterijs nasci, in aulis nutriri & viuere, in xenodochijs mori) atq; virtutis perpetua est insectatrix, in suspicionem adductus, tanquam cum Pontifice Alexandro III. sentiret (quo cum Fridericum bellum gerebat) luminibus est priuatus. Cuius rei impatiens, atq; ob id in furorem versus, ad Sanctum Miniatum, quod Hetruriæ oppidum est, sibi ipsi mortem consciuit. Refert Fulgentius lib. 6. c. 11. Lucianus eo Commentario, quem scripsit de ijs, qui conducti mercede in diuitum familijs viuunt, scitè aulæ picturam explicuit, nempe vestibulum sublime *Aulæ descriptio.*

& in-

Aula igni comparatur. & inauratum, abruptum, lubricoq; aditu, ita vt plerunq; qui se ad summum peruenisse putant, præcipites ceruice fracta deijciantur. Intus opulentiæ ostentatio, spes fallax, ambitio, æmulatio, obtrectatio, fumi, adulationes, multæ manus, pauca corda, luxus, auaritia; quæ omnia speciosis fucis teguntur. Nam qui in aulis sunt arrisores, hos habes & arrosores, imò & derisores, qui simulatè omnia gerunt. Interrogatus quidam iniuriarum palatinarum patientissimus, quomodo senectutem, rem in aulis rarissimam, esset consecutus? Iniurias, inquit, accipiendo, & gratias agendo.

Alphabetum aulicum. Circumferuntur versiculi nimium veri authore incerto, de ministris in aulis principum senescentibus:

Regum sollicita quicunq; senescit in aula,
Aut furit, aut vltrò concupit esse miser.

Lucanus nō secus sensisse videtur, dum 8. de bello ciuili inquit:

--- -Exeat Aula
Qui volet esse pius; virtus & sūma potestas
Non coeunt.

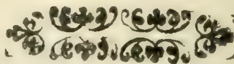
Nos quoq; Germani de aulicis seriò iocamur: *Lang zu hoff, lang zu hœll.* Scitè sanè ille poeta, qui aulā igni comparauit, à quo non nimium distare, nec propius accedere iuuat. Sic ille:

Vicinum torret, longinquū nō iuuat ignis,
Sic neutro potis est aula iuuare modo.
Ni nimium semotus eris, nimiumq; propinquus,
Vtilis ignis erit, proderit aula ducum.

Nō possum coronidis loco prętereire, quin huc apponam Alphabetum aulicum, quod à Iacobo Reinero excellentissimo Musico symphoniæ accommodatū me aliquando canere memini:

A *ulæ eadem est omnino fides, quæ mobilis auræ.*
B *landitur, sed post mordet ceu scorpius Aula.*
C *onsilijs rarò melioribus vtitur Aula.*
D *issimulet, regnare diu qui poscit in Aulæ.*
E *xulat integritas, pietas, & candor ab Aula:*
F *erre moram, atq; iram frænare docemur in Aula.*
G *rande sophos ridere bonos censetur in Aula.*
H *orrent vera loqui, cupiunt qui crescere in Aula.*
I *nuidiam qui ferre nequit, discedat ab Aula.*
k *yrie, qui senuere canent, eleyson, in Aula.*
L *anguent virtutes, scelus omne at regnat in Aula,*
M *uneribus mentes hominum capiuntur in Aula.*
N *ugas Aula leues, & fumos vēdit inanes.*
O *tia quisquis honesta cupit, procul exeat Aula.*
P *orta Ereoi in terris Aula, & tua, Tantale, pœna est:*
Q *uæstus adulari & mentiri est primus in Aula.*
R *ara auis in toto verè pius aulicus orbe est.*
S *inceris & simplicibus væ semp in Aula.*
T *urpe senex & inops quando incolit aulicus Aulam.*
V *ita difficilis method⁹ benè dicitur Aula.*
X *anthe retroibis, erit quando constantia in Aula.*
Y *dra Aula est capitum multorum horrenda venenis.*
Z *enones fatui sunt, atque Thrasones in Aula.*

Plura de re aulica habes apud Augustin. Niphium lib. 2. De statu etiam & miseria curialium agit Æneas Siluius epist. 42. & 166. pulcherrimè Antonius de Gueuara in sua schola aulica. Extat etiam libellus idiomate Germanico planè festiuus, in quo tota praxis aulica sub personis animalium graphicè repræsentatur.

In

In sordidos.

EMBLEMA LXXXVIII.

QVAE rostro, clystere velut, sibi proluit aluum
Ibis, Niliacis cognita littoribus,
Transijt opprobrij in nomen: quo Publius hostem
Naso suum appellat, Battiadesq; suum.

COMMENTARII.

1. IBIS auis Ægyptia, sese hoc loco incuruat, & sibi ipsi per posteriora rostro aluum proluit. Ibidis autem formam sic describit Herodotus in Euterpe: Nigra, inquit, tota vehementer est, cruribus gruinis, rostro maxima ex parte adunco, eadem qua crex (auis pugnax, & ad cibum comparandum ingeniosa) magnitudine. Et hæc quidem species est nigrarum, quæ cũ serpentibus pugnant. At earum, quę pedes humanis similes habent (nam bifariæ ibides sunt) gracile caput ac totum collum, pennæ candidæ, præter caput ceruicemq; & extrema alarum & natium, quæ omnia sunt vehementer nigra, crura & facies alteri consentanea. Colitur ab Ægyptijs, quia serpentes alatos ex Arabia in Ægyptum vere ineunte commigrantes interficit. Sic quoq; Cicero 1. de Natura Deor. Velut ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aues excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroq; rostro. Auertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex vastitate Libyæ vento Africo inuectas

Ibis. Crex.

inter-

interficiunt, atq; consumnut: ex quo fit, vt illæ viuæ nec morsu noceant, nec odore mortuæ.

II. *Ibidis natura.* PLINIVS lib. 8. cap. 27. de Ibide sic ait: Simile quiddam & volucris in eadem Ægypto monstrauit, quæ vocatur Ibis, rostri aduncitate per eam partem se abluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est. Hæc Plinius. Vide Aristot. lib. 9. de histor. animal. c. 27. & lib. 3. de generat. anim. c. 6. Ammianum lib. 22. Histor. Pompon. Melam lib. 3. cap. 9. Solinum cap. 45. Plutarchum de industria anim. Pieriũ Hieroglyph. lib. 17. Quamobrem Ouidius & Callimachus suos æmulos & obtrectatores hoc nomine insignes esse voluerunt, vt mox subiiciam.

III. *Clyster.* *CLYSTERE velut*] Clyster Græcis κλυςὴρ, κλυσμὸς, κλύσμα, ἔγκλυσμα, & κλυςήριον, à verbo κλύζειν, quod est *abluere*, etsi in genere omne medicamenti genus significet, quod liquidum in partem aliquã infunditur: tamen in specie plerunq; accipitur solùm pro medicamento, quod per anum in intestina inicitur: vnde etiã ἔνημα dicitur. Huius autem medicamenti vsum hominibus ostendisse ibin, refert Plinius lib. 8. cap. 27.

Ibis] De Ibide lege quæ scribit Plutarchus Comment. Vtrum plus rationis insit terrestribus animantibus quàm aquatilibus; Strabo lib. 17. ἡμερώτατον δὲ ἡ ἶβις, πελαργώδης μὲν κατὰ σχῆμα καὶ μέγεθος. διττὴ δὲ τὴν χρόιαν, ἡ μὲν πελαργώδης, ἡ δὲ ὅλη μέλαινα, μεςὴ δ' αὐτῶν ἅπασα τρίοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Ibes peculiares Ægypto. *Niliacis cognita*] in Ægypto nota. Aristot, 9. histor. anim. Sunt verò ibes tam propriæ & peculiares Ægypto, vt extra eam regionem viuere non possint, asportatæq; ocyssimè moriantur. Hinc ibes hieroglyphicè Ægyptũ significare scribit Pierios 17. Hieroglyph. *Nilus.* De Nilo porrò, qui mira ferocitate vniuersam Ægyptum beat alluuione fœcunda, habes multa apud Põp. Melam lib. 1. cap. 9.

Transiit opprobrij in nomen] translata est in probrosam appellationem sordidorum & obscęnorũ. Videtur autem Alciatus velle facere nouum adagium, & meritò. Nam Ibides possumus vocare sordidos, propter auis huius naturam, quandoquidem sic vocauit Ouidius hostẽ suum, in quem scripsit Ibin: & Callimachus carmen maledicum scripsit in Apollonium, qui Argonautas celebrauit, quam tecto nomine appellat Ibin, vt ait Suidas.

Ouidius in Ibin. *Quo publius hostem Naso &c.*] Ouidius Callimachũ imitatus, aduersarium quendam suum Ibim appellauit, quòd virum Romanum mentiretur: vel quòd exulantis Ouidii vxorem turpi amore tactus sollicitarit: multaq; ad Augustum deferret, quo diutius in exilio Poeta detineretur. Itaque doctum emisit Poemasion in Ibim Naso, in quo nõ expressit maledici nomẽ, siue quòd inultus maledicat, & prouocatus regerat in eum conuicia; siue quòd aliquem nominatim carpere, & ita verbis proscindere lege prohibitum esset. Ouidius eodem opusculo in Ibim:

Nũc quo Battiades inimicũ deuouet Ibim:
Hoc ego deuoueo teq; tuosq; modo.

Callimachus. *Battiadesq;*] Callimachum intelligit, Poetam elegiacum Cyrenæum, discipulũ Hermocratis Iasei Grammatici. Hic Apollonium Rhodium, qui se ingratum discipulum præbuerat, diris impræcationibus deuouit, eumq; per contemptum Ibim nominauit, quasi auem Ægyptiam & Alexandrinam, siue quòd Alexandrinus esset, quamuis Rhodius diceretur; siue quòd spurcissimus & impudentissimus. *Cur Battiades dictus.* Dicitur autem Battiades, aut quia originem traxit à Batto rege Cyrenensium, qui alio nomine dicitur Aristæus: aut quia Cyrenæi omnes à Batto gaudebant denominari, sicut Cecropidæ à Cecrope. Nam Battus, vt ait Pindarus in Pythijs Ode 4. rex fuit inclitus & probus; quamq; charus fuerit Cyrenæis, aperit Aristophanes in Pluto. Vide prouerb. *Batti Silphion.* Suidas Callimachum Batti filium & Mesarmæ facit, qui etiam huius poematis meminit his verbis: ἶβις, inquit, ἐςὶ ποίημα ἐπιτηδευόμενον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν εἰς τινὰ ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου. ἦν δ' οὗτος Ἀπολλώνιος ὁ γράψας τὰ ἀργοναυτικά. Ac Apollonius nõ tam doctori suo, quam patriæ ingratus, meritò nomen id sortitus est, præcipuè cùm per ignominiã vocabulum spurcissimæ volucris, qua refertissima patria fuit, quam tum auersabatur, ferre coactus esset. Ouidius lib. 4. Amor. eleg. 15. sic laudat Callimachum:

Battiades toto semper cantabitur orbe.

IV. *Homines impuri et sordidi.* ID dicitur in putidos & sorditie quadam

dam insignes, vt qui turpia,& quę alioqui silentij fidem requirunt, eructantes aperiunt,& quę natura prouida voluit esse tecta, detegunt euulgantq; sicq; interdum loquuntur,vt,quod vulgo dici solet,podicem ex ore faciant. Hos itaq; non ab re Ibides dixeris,id est, sordidos & ineptulos; indignos, inquam, qui in hominum albo numerentur,perspecto auis ingenio. Hæc enim (vt diximus) rostri aduncitate se per eam purgat partem,id est,aluum,qua reddi ciborum onera maximè est salubre. De panthera ferunt,eam tam auidam esse excrementorum hominis,vt si in vase suspēdantur altius quàm possit attingere, enecet sese defatigati porrectu corporis: Ita nonnullis,quod est fœdissimum,id dulcissimum est. Vide prouerbium, *Oscè loqui.*

In diuites publico malo.

EMBLEMA LXXXIX.

ANGVILLAS quisquis captat, si limpida verrat
Flumina, si illimes ausit adire lacus,
Cassus erit, luderq; operam: multum excitet ergo
Si cretæ, & vitreas palmula turbet aquas,
Diues erit: Sic ijs res publica turbida lucro est,
Qui pace, arctati legibus, esuriunt.

COM-

COMMENTARII.

I. DVO piscatores in aqua stagnante pisces venantur: alter quidem pertica aquam turbare videtur, alter ex aqua turbulenta captam anguillam extrahit.

II. *Fons Emblematis.* ID videtur sumptum ex apologo quodam Æsopico, de piscatore aquam verberante, vt fugientes pisces incautè in retia prolaberentur. Quam aquarum turbationem cùm culparet aliquis, statim huic piscator: At nisi, ait, sic moueatur vnda, memori esurientem est necesse. Proinde vulgato Adagio ij dicuntur anguillas captare, qui priuati quæstus gratia tumultus concitant, cum videant publico Reipubl. statu nihil se posse corradere. *Anguillas qui dicantur captare.* Itaque non mirum, si seditiones enatas esse gaudeant, vel etiam excitent, quò publicum ciuitatis malum in suum vertant commodum. Prouerbii vsum ex Aristophanis verbis in Equitibus colligere facile.

Ὅπερ γὰρ οἱ τὰς ἐγχέλεις θηρώμενοι πέπονθας,
Ὅταν μὲν ἡ λίμνη κατασῇ, λαμβάνουσιν οὐδέν.
Ἐὰν δ' ἄνω τε καὶ κάτω τὸν βόρβορον κυκῶσιν
Αἴρουσι, καὶ σὺ λαμβάνεις, ἢν τὴν πόλιν ταράττῃς.

Fecisti, vt is qui captat anguillas, facit;
Quieta cùm sunt stagna, venatur nihil:
Sed cœnum vbi omne illac & hac subuerterit,
Captura magna est; tu quoq; vbi perturbaueris
Hinc ciuitatem, & inde plurimum capis.

Vide adagium, *Anguillas captare.* & Pierium, Hieroglyph. 29.

III. *ANGVILLAS*] De anguilla diximus supra Embl. 21.

Si limpida verrat Flumina] si in aqua pura & nitente piscetur. Virg. 6. Æneid.

----Remis vada liuida verrunt.

Illimes lacus] sine limo. Ouidius 3. Metamorph.

Fons erat illimis, nitidis argenteus vndis.

Cassus erit, luderq; operam] id est, spe excidet, nihil capiet, frustra se laborasse sentiet. Prouerbiales metaphoræ.

Multum excitet ergo Si creta] Si multũ arenæ vel sabuli, aut cœni limiue excitari.

Palmula. *Palmula.*] Remi extrema pars, sic dicta eò quòd protensa est in modum palmæ. Virg. 5. Æneid.

Litus ara, & læuas stringat sine palmula cautes.

Vitreas aquas.] Per similitudinẽ vitreę dicuntur aquæ, cùm sunt quietæ, nec turbatæ Statius 5. Siluarum: *Aquæ vitreæ.*

----Vitreasq; natatu
Plaudit aquas.

Turbet] Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. Anguillæ, inquit, paucæ quædam, certisq; locis vescuntur limo atq; edulijs, si quis apponat. Sed plurimæ dulci humore viuunt, idque qui viuariis anguillariis dant operam, obseruant, vt quàm maximè pura sinceraq; sit aqua, fluens semper, & effluens per ripas, vbi viuaria extruũtur. *Anguillarum natura.* Nam nisi aqua sit clara, breui strangulatæ intereunt, branchias enim habẽt exiguas. Hinc turbare aquas soliti sunt, qui eas piscantur. Hæc Aristot.

Diues erit] ditabitur ex copiosa captura.

Sic ijs res publica &c.] Similitudo erat, cuius hic est ἀπόδοσις.

Turbida] tempore tumultus aut belli.

Pace] tempore pacis.

Arctati legibus] coacti, retentique iugo legum ciuilium. Elegans metaphora à vinculis aut compedibus, quibus illigati sontes retinentur Lex, teste Cicerone, vinculum est ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis, &c. Nec sanè aliunde magis florent Respublicæ, quàm cùm legum viget auctoritas: quæ institutæ sunt præcipuè, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, tradit Isidorus auctor non omninò malus. *Lex cur primùm lata.* Huc pertinet quod alicubi dictum est à Demosthene: οὐδὲν ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρα ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει. *Nulla vtilitas ciuitatis, quæ nõ habet neruos in iniuriosos.* Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, ait Modestinus. Seneca 95. epist. appellat leges minis mixta præcepta, constituuntur itaq; leges pœna. Ergo punit lex ea etiam interdicto, quæ non sponte admittuntur flagitia, sed culpa aliqua atq; ignorantia: vt lex Aquilia culpam in damno dato vel leuissimam, l. 31 Si putator, l. 44. ad l Aquil. ff. Sed ad rem: leges constringunt improbos, aliosq; in officio continent Repub. quieta, ...

egre

que tentata tumultu. Sic M. Tull. pro Sextio: Illum tot iam funeribus Reipub. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. Rebus enim perturbatis scelerati homines sibi pollicentur impunitatem, qua nulla maior ad peccādum illecebra. Proinde apud Suetonium, Iulius Cæsar dictitabat, iis, quos grauior criminū vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, bello ciuili opus esse. Cum superioribus isthæc adiungo: arctatos legibus pro iis, qui legū nexibus, & quasi iugo continentur. Nam & iugum, legum symbolum fuisse interpretes quidam rerum sacrarum docent. Rectè apud Virgil. in 1. Æneid.

Iugū pro legū symbolo.

-- --*Legesq; viris & mœnia ponet.*

Qui enim legibus parēt, similitudine quadam colla subdere iugo videntur: vt subire iugum inferiores, qui potentiorum parent imperiis.

IV. *Piscari anguillas quid.*

PER piscationem anguillarum manifestè designatur illud, quod dicitur: ὅτι καὶ τῶν πόλεων δημαγωγοὶ τότε μάλιστα ἐργάζονται, ὅταν τὰς πατρίδας εἰς στάσιν περιάγωσιν: *eos nempe qui Rem publ. clauum tenent, tum vel maximè quæstum facere, cum patria, sua opera, laborat seditione.* Est certè quoddam hominum genus, quod non nisi malo publico saginatur, & cui rebus tranquillis malè est. Hi nihil magis affectant quàm vt res mortalium sursum deorsum misceantur. M. Tull. pro Amerino: Is mihi propriè & solus hones videtur, quem sis neq; maiorum commendatione, neq; per alterius calamitatem assecutus. Lucanus lib. 1. belli ciuilis:

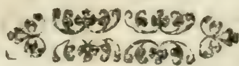
Hinc vsura vorax, auidumque in fœnore tempus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Eo de genere præfecti fisco, ærarii quæstores, de peculatores, & qui annonam vexāt, æruscatores, dardanarij, hirudines numquam saturæ, qui spiritum ac sanguinem populi auido ore sitiunt, nedum fortunas expilant: & quibus licet esse beatis, quia eorum fraudibus quidam viri principes vti nunquam ferè desinant. Querimur, eiulamur, lamentamur, sed quis Calais vel Zethes harpyias famelicas abigit? quis magistratus intercedit? quis gratiosus noxas volitantes auerruncat? Imò si quis sese fortè offerat, suspectas habemus querentum lacrymas, vota incessimus spoliatorū. Quin nec mala nostra, nec etiā remedia pati possumus: prædari, depeculari, aliena diripere putamus esse licitum, quia solemne est fieri; & ad id vitę genus p omnes prouincias comparatæ sunt hominum myriades, quibus nihil aliud pensi, quàm vt suos compilent populares, miseros nonnunquam & egētes, & quibus pręter miseram animam nihil est reliqui. Verùm

Hæc fierent, si virtutis vena vlla paternæ
Viueret in nobis? vnde istud dedecus.

Hanc artem (heu nimium) callēt quidam Principes δημοβόροι, qui tyrannico cōcilio in ciuitatibus dissidia serunt, quò licētius mulctent miseram plebeculam. Notissimum est quod iactitant magni illi latrones à laqueo immunes, nihil esse vtilius & opportunius, quàm in aqua turbida piscari. Sic viuitur: ea est morum deprauatio atq; hominum peruersitas, vt qui ipsi sæpenumerò legum sacra tractant, aut certè quibus vt custodibus asseruanda & tutanda concreduntur, ipsimet legum solutis & perfractis repagulis victitent. Memini quę aliquando Marius apertè libereque fassus est: Bello enim contra Cimbros gesto, cùm mille Camertes ciuitate donasset, idq; quibusdam reprehenderetur, vt à legibus patrijs alienum, statim ait, se inter armorum strepitus legum præscriptum & quasi vocem audire minimè potuisse.

Principū quorundam rapina.

In auaros, vel quibus melior conditio ab extraneis offertur.

EMBLEMA XC.

DELPHINI insidens vada cærula sulcat Arion,
Hocq; aures mulcet, frænat & ora sono.
Quàm sit auari hominis, non tam mens dira ferarum est:
Quiq; viris rapimur, piscibus eripimur.

COMMENTARII.

I. EX naui perfidi nautæ Arionem citharœdum deijciunt vnà cùm cithara; sed hunc Delphinus excepturus præstolatur. E longinquo verò illius tergo insidens citharam pulsat Arion, & ad portum hoc vectore enatat. Delphini sunt pisces hominum amatores; linguam habent contra naturam aquatilium, mobilem, breuem & latam, non differentem à suilla. Arte musica mulcentur; pro voce gemitum edunt humano similem. Dorsum habent repandum & rostrum simum, vnde & Simonis nomine gaudent. Obuiam nauigijs veniunt, alludunt etiam, & quæuis plena prætereunt vela: nullum est animal quod celeritate non excellant.

Delphinus.

II. ID extulit è Græco *Βιάνορος* hexasticho, quod est 1, Epigr. sic autem:
φῶρες ὅτ' εἰνάλιοι τυρσηνίδος † ἐγγύθι δίνης

Fons Emblematis.

φορμικτὰν ἀκάτε θῆκαν ὑπερβύθιον.
Αὐτίκα μὲν κιθάρῃ λιγυηχέϊ δέξατο δελφὶν
Σύνθρονον. ἐκ δὲ βυθοῦ νήχεθ' ἑλισσόμενος,
Μέχρις ἐπ' ἰσθμὸν ἔκελσε κορίνθιον. ἦρα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.
Ad verbum sic sonat:
Fures quando marini Tyrrhenum prope vorticem
Citharœdum de naui posuerunt gurgite mergendum.
Statim eum cum cithara arguta suscepit delphin
Sessorem: ex profundo autem enatauit emergens:
Vsq; ad Isthmum appulit Corinthium Certè mare
Pisces hominibus habuit tum æquiores.
Sic autem reddidit Minos:
Præcipitem è naui citharœdum aliquando latrones
In vastum pelagi fortè dedere fretum;
Protinus in medijs delphin apparuit vndis,
Illicio grata dulcisonaq; chelyr:
Sessoremq; isthmũ deuexit adusq; Corinthi,
Fluctibus & medijs reddidit incolumẽ.
Hinc patet indomito meliores æquore nasci
Pisces, quã tellus gignat alumna viros.
Extat & aliud eiusdem Bianori lib. 4. Epigram. *εἰς εἰκόνα ἀρίονος τοῦ κιθαρῳδοῦ,* quod tale est:
ἔστησεν Περίανδρος ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σύνδρομα νηξάμενον
εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ' ὅτι Ἀρίονι μῦθος,
Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.
Quod sic ferè ad verbum vertit Sanctius:
Constituit Periander Arionis icona talem,
Expertum vt hominẽ pisce vehi videas,
Delphin piscis erat. quid Arionis indicat icon?
Nos pisces seruant, interimũt homines.
Ferè idem cecinit Faustus Sabæus:
Erexit statuam Periander Arionis, & qui
Æquora sulcanti tergora curua dedit,
Delphini monstrat placidi pia fabula, quantum
Exuperent homines impietate feras.
Historiam, seu (si mauis) fabulam copiosè tractauit Herodotus lib. 1. qui inscribitur Clio, & post eum eleganter A. Gellius lib. 16. cap. 19. item C. Iulius Higinus in poetico astronomico, cũ loquitur de Delphino, & Plinius lib. 9. cap. 8. Plutarchus in conuiuio septem Sapientum. Ea autem sic habet: Arion citharœdus excellentissimus, arte sua pecunijs multis partis cùm patriam repeteret Corinthum, in piratas incidit, qui nummorum caussa consilium ceperunt de eo interficiendo. Quod vbi animaduertisset, impetrata ab eis venia fidibus cecinit; tum statim è prora sese in profundam deiecit: quem subitò à delphino exceptum, & dorso Corinthum vsq; vectum aiunt. Sed cur non apponimus huc Ouidij carmina ex 2. Fastor. ipsa venustate venustiora? *Arionis citharœdi à Delphino seruati historia.*
Quod mare non nouit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequẽs agnã lupus est à voce retentus:
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupũ.
Sæpe canes leporesq; una iacuere sub umbra:
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cũ Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arioniũ Siculas impleuerat vrbes,
Captaq; erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atq; ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan infelix ventos, vndasq; timebas;
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namq; gubernator districto constitit ense,
Cæteraq; armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim,
Non sunt hæc digitis arma terenda tuis.
Ille metu pauidus, mortẽ non deprecor, inqt,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam.
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induit & Tyrio distinctam murice pallam;
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit vndas,
Spargitur impulsa cœrula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri supposuisse nouo.
Ille

Ille sedet, citharãq; tenet, prẽtiũq; vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dij pia facta vident: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Allusit ad hanc historiam Propertius, elegia 2. ad Cynthiam, de somnio naufragij:

Sed tibi subsidio delphinum currere vidi,
Qui putò Arioniam vexerat antè ratem.

Habetur venustum & elegans octostichon Philippi lib. 1. Epigram. Græcorum, vbi philomela gloriatur se vectam esse delphino; quo facto colligit fabulam de Arione non fuisse vanam nec fictitiam. Quod si propter Græcæ compositionis leporem apposuero, nihil me peccaturum arbitror.

Epigramma de delphino philomelæ vectore.

μεμφομένη βορέην, ἐπεπωτώμην ὑπὲρ ἅλμης.
πνεῖ γάρ ἐμοὶ θρήκης ἤπιος ἐδ' ἄνεμος.
ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα, δέξατο νώτοις
δελφὶν, καὶ πτηνὴν πόντιος ἡνιόχει.
πιστοτάτῳ δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη, τόν ἄκωπον
ναύτην τῇ στόματος θελγονέγυ κιθάρῃ.
εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μέσσησιν ἄμισθον
ἤνυσαν. ἐ ψεύσης μῦθος ἀριόνιος.

Cuius epigrammatis sensum sic vertere conabatur Sanctius:

Præpetibus pennis vento bacchante ferebar
Per mare Bistonio, qui mihi sæuus erat.
Sed me dulcisonam suscepit aedona curuo
Pontiuagus delphin corpore piscis auẽ.
Quæ fido tranans spaciosum in remige pontum,
Mulcebam varijs corda marina sonis.
Delphini Musas (naulo sine) sæpe tulerunt:
Nam neq; Arionia fabula falsa fuit.

Porrò de delphini natura, & eius in hominem amore testatur Gellius lib. 7. cap. 8. & Plinius lib. 9. cap. 3. hic refert de delphino, qui è pauperis cuiusdam pueri, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantis manu pastus, dorsum præbebat ascensuro, pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & mœrẽti similis, ipse quoq; (quod nemo dubitaret) expirauit. Leonicus quoque de var. histor. lib. 1. cap. 53. ex Pausania refert, se vidisse delphinum à puero vocatum, subitò aduentare solitum, illumq; dorso acceptum, leniter per mare ferre cõsuetum, collati in se beneficij memor: de quo ille. Quamobrem, inquit, vera esse illa, quæ de citharœdo Arione Herodotus, Plinius, & pleriq; alij referunt, haud magna cum re credi potest. Enalum etiam adolescentem in mari à Delphinis seruatum, eodem penè quo Ariona modo, retulit in Sympofio septem sapientum Plutarch. Itidem narratur de Telemacho puerulo; qui cùm fortè in mare decidisset, excipientibus Delphinis, ab imoq; retrahentibus, euasit. Ait idem Plutarch. ad finem disputationis, qua inquirit, An sit aliquid in brutis rationis. Sed hęc plusquam satis. De Arione consule etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 8. cap. 14.

Delphin puerũ ad ludum ferens.

Delphinus à puero vocatus paruit.

III. *DELPHINI insidiens*] Delphin piscis marinus, celerrimus & φιλάνθρωπος. Delphinum musicum signum ideo dici (vt & hoc addam) Arati interpres scribit, quod nouem stellis insignitus sit, vt testatur Ouid. Fastor 2. qui est Musarum numerus.

Delphinus cur signum musicũ.

Vade cærula] mare cœruleum. Vadum non rarò pro mari ponitur apud Poetas. Catull. Argonaut.

Vadũ pro mari.

Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi.
Et Virgil. 7. Æneid.
Litus ad Ausoniũ tot ꝑ vada cærula vexit.

Sulcat] μεταφορὰ ab aratoribus, pro eo quod est, secat, proscindit, transgreditur. Hac quoq; translatione vsi sunt Virgil. 5. Æneid. Ouid. 1. de Ponto, & alij.

Hocq; sono] lyræ suæ modulis. Hunc versum aliqui sic legunt:

Et cithara mulcet, frænat & ora sono.

Aures mulcet] delphini. Virgil. 1. Æneid. dixit:

Et mulcere dedit fluctus, & tollere vẽtos.

Paccuuius, *mulcere laudibus*, pro mollire seu lenire, vt vult Festius. Ouid. 4. Trist.

Mulcere.

Pastor arundineo carmine mulcet oues.

Frænat & ora] translatio in verbo *frænat*, ab equis sumpta, pro eo quod est, retinet, sistit, regit.

Viris rapimur, piscibus eripimur] Id paulò antè carmen Græcum expressit.

Ἦ ῥα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρυς.

Item eiusdem argumenti ex 4. Ἀνθολογ. Epigramma supra adductum, cuius conclusio eadem cum Alciati versu vltimo:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Cui cõuenit Ouid. illud ex 1. Trist. eleg. 4.

Mare mitius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Non absimile huic Corn. Tacitus 3. Histor. dixit: Valenti mare tutius quàm litora & vrbes. Rapimur autem, hoc est, opprimimur, lædimur, de medio tollimur: rapere enim ad vim pertinet. Eripimur, liberamur, seruamur. Virgil. 6. Æneid.

Eripe me his inuicte malis.

Auaritia quantas pernicies.

IV. ARIONIS fabula non iniuria flectitur in crudelem & insatiabilem hominũ auaritiam, qui in vitam aliorum non vereẽtur conspirare, quò bonis eorum & opibus potiri quoquo modo queant. Hincq; admonemur, mitiores esse feras in hominẽ, quàm ipse homo in hominem sit. Hinc nõ immeritò Virgilius 3. Æneid. exclamat:

--- -*Quid non mortalia pectora cogis*
Auri sacra fames?

Quid verò scelestius aut deterius ea cupiditate habendi, quæ non modò sui facit immemorem, sed etiam sibi & alijs exitialem? Eam itaque rectè Menander appellat *μέγισον ἀνθρώποις κακὸν. Maximum hominibus malum*. Euripides verissimè,

ὅσις γὰρ ἐπὶ τὸ πλέον ἔχειν πέφυκ᾽ ἀνὴρ,
ἐδὲν φρονεῖν δίκαιον, ἐδὲ βέλεται,
φίλοις τ᾽ ἄμικτος ἐσὶ καὶ πάσῃ πόλει.

Quisquis ambitiosum & auarum ingenium habet,
Nihil sapit iustè, neq; vult,
Difficilisq; amicis est, & toti ciuitati.

Ambire quem vides, auarum & viuere,
Is nec sapit, nec sapere vult prorsus sibi;
Imò est amicis & molestus ciuibus.

& Bion Sophista optimè *τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν πάσης κακίας εἶναι* cẽsuit. *nempe auaritiam esse metropolin omnium vitiorum*. Cur autem summum malum à quibusdam dicatur auaritia, in promptu ratio est, quòd ea vix vnquam sola esse queat: quippè cùm perpetuas habeat sibi comites rapinam, periurium mendacium, proditionem, atq; etiã parricidium, quod exemplis longè multis perspicuum esse potest: sed vnum ad rem præsentem satis erit, quod ex Aristotele protulit Aristonymus: Socios octo latrones de spolijs inter se concertasse, ex quibus quatuor sunt interfecti: deinde quatuor alios rursum eo nomine dimicasse: vnde factum vt duo tãtùm fuerint superstites, qui etiam cùm rixandi finem non facerent, vnus ex omnibus ad extremum incolumis euasit. Sed quid reliqui tãdem futurum, si etiam dextra in sinistram armetur? Hæc ille. Cicero pro Quintio: Nullum est officium tam sanctum atq; solemne, quod non auaritia comminuere atq; violare soleat. Et quidẽ statim omnis iustitia negligitur, & aliena per iniuriam occupãtur, cùm pectus auaritia, miseraque cupidine feruet, ait Horatius. Perplacet illud Iuuenalis, de auaritia:

Auaritia summum malum.

Inde feræ scelerũ caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quã sæua cupido
Indomiti census: nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri: sed quæ custodia legum?

Id flecti verè potest ad exẽpla miseræ proscriptionis, non certè Syllanæ, vel triumviralis, sed Gallicanæ iam toties vsurpatæ, non in citharœdos (quibus facilè carere mus) sed in homines vitæ inculpatæ, sobrios, non rebelles, non reprobos, quietos, qui minimè belligeri, imò ab omni dimicãdi alieni insania, & in eadem quasi vecti naue publico & nefario tumultu, insontes perierunt, aut extorres facti patria carere coacti sunt. Et quis non vidit viros bonos, certeque laudatos penè omnes extorres factos diu exulasse, aut in exteris regionibus mortuos, nec alio nomine à suis pulsos, quàm quòd insigniter improbi non essent, aut factionem nullam alerent? Et quidem certò scimus idem contigisse quibusdam nostris vrbibus, atq; Milesiorum ciuitati, apud quos nemini esse bono licebat. Sed desisto iã, vt succurrat illud Tibulli eleg. 3. lib. 2.

Præda feras acies auxit discordibus armis:
Hinc cruor, hinc cædes, mors propiorq; venit.
Præda vago iussit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubijs rostra dedit ratibus.

Certè propter duo Pronomina, *meum* & *tuum*, subinde homini imminet periculũ inde, vnde minimè oportet, ab homine scilicet: nam homo homini lupus. Nullum malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Tempestas minatur antequam surgat, crepant ædificia antequam corruant, prænunciat fumus incendium: ex solo homine subita pernicies, & eò diligentius tegitur, quo proprius accedit. Erras, si istorum, qui occurrunt, vultibus credis; hominis multi effigiem habẽt, animos ferarum. Nihil illas ad nocendum, nisi necessitas

Homo homini lupus.

cessitas incitat, fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominē quouis tempore libet. Sic Iudæi apud Ioseph. Antiq. lib. 17. cap. 17. conqueruntur de Herode, quod plura mala ab eo sint passi, quàm ab vlla bestia ipsis infligi potuisset. Sed cesso, & me ab Auaritia ad Gulam confero, à barathro ad voraginem.

Gula.

EMBLEMA XCI.

CVRCVLIONE gruis, tumida vir pingitur aluo,
Qui Laron, aut manibus gestat Onocrotalum:
Talis forma fuit Dionysi, & talis Apici,
Et gula quos celebres deliciosa facit.

COMMENTARII.

I. IVXTA mensam cupedijs & vinis instructam statuatur homo collo gruino (vnde vellem huic iconi collum longius protrahi) ventre sesquipede prominente, qui vna manu larum, altera onocrotalum, aues voracissimas, gestet. De his in progressu. Sed longè venustior meo iudicio appa-ret pictura Rouilliana; habet enim collum longissimum, & capaciorem ventrem, Bacchi sepulchrum diceres.

ARISTOTELIS 3. Moral. cap. 10. ad Nicomachum sic ait: Itaq; Philoxenus quidam Erixius, cum epularum [illegible] te duceretur, collum sibi dari gruis [illegible] II. Philoxenus [illegible]

 optabat,

optabat, quod ex tactu caperet voluptatẽ. Præsenti ergo etcone depinguntur lurcones & gulosi seu helluones, quorum illis tribuit gruis collum, vt sibi dari postulabat Philoxenus: his, vel (etiam si mauis) vtrisq; ventrem maximè prominẽtem. Expressit autem ventris hæc gulæq; mancipia, duarum auium maximè furacium, & gulæ deditarum imagine. Larus enim edacissimus est, qui, quòd totam escam ore de uoret, locum fecit prouerbio, *Larus hians.* Auicula est è mari victum quæritans aut lacubus, quæ Gauia Latinis dicitur. Hinc Matron, quidam parodus, Chærephontem parasitum comparauit famelico laro, eo quòd voracissimus esset helluo. Πεινῶντι λάρῳ ὄρνιθι ἐοικώς. Onocrotalus autem olorum similitudinem habet: nec omninò differre viderentur Onocrotali & olores, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc enim inexplebile animal congerit, mira vt sit rapacitas; mox perfecta rapina, sẽsim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Plin. c. 47. lib. 10. Et hæc bellissima gulosorum insignia. Melãthij Poetæ tragici ὀψοφάγυ insignis votum fuisse traditur, vt collum olorinum optaret, quo diutius dapum sensu frueretur: vt etiam eius, quem superiùs attigi, qui sibi à Dijs volebat impartiri τρεῶς ἔχειν τὸν λάρυγγα πηχέων. guttur tres longum cubitos; cuius est mentio apud Gellium 19. c. 2.

Gulosorũ imago. *Larus.* *Onocrotalus.* *Melanthius,*

III. *Curculio.* CVRCVLIONE *gruis*] Gruis collo. Videtur ex proprio fecisse appellatiuum: est enim curculio, vermis edacissimus, quasi gurgulio sic dictus, & frumenti sortitus vocabulum; quo nomine sũt etiam notati pleriq; parasiti, vt ex 2. Miscellan. Nannij disces. Varro 2. de re rust. cap. 3. etiam pro gula posuit: Collo breui, curculione longiore. vbi de hircis loquitur. De gruibus consule Plinium lib. 10. cap. 23. & quæ diximus Embl. 17.

Tumida vir pingitur aluo] Id est, φύσκων, quasi dicas ventrosum: quo epitheto notatus est Ptolemæus Euergetes, propter abdominis studium. Vt Alcæus Pittacum Mitylenæum φύσκωνα καὶ γάστρωνα, quòd pinguem haberet aqualiculũ, appellauit, teste Laertio. Citatur ab Athenæo ex Euripide, sicuti & à Galeno oratione περὶ τάς τέχνας.

γνάθυτε δῦλος νηδύος θ' ἡσσομένος.

Abdominis minister & seruus gulæ.

Huic conuenit Persianum hoc Satyra 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Id hominum genus vocantur προγάστορες Græcè, nempe queis pingui abdomine vẽter prominet.

Qui Laron] Larus auis est auida & vorax. Larum significauit Virgilius in illis carminibus, quæ sunt 4. Æneidos:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto præceps se corpore ad vndas
Misit aui similis, quæ circum littora, circũ
Piscosos scopulos humilis volat æquora iuxta.

Quæ carmina, vt inquit Petrus Nannius, ab Homero sumpta sunt, quod primus ipse animaduertit. Homerica sic vertit ille

Pieria inscẽsa se misit ab æthere in vndas;
Deinde laro similis volitat iuxta æquora summa,
Qui maris indomiti sinuosa ad littora sæpe
Captando pisces aspergine tingitur vnda.

Postea subdit: Valde miror, cur Virgilius nomen auis omiserit, & in genere quàm in specie versari maluerit, cum non sine causa Homerus larum ex omnibus piscatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando similem vellet. Est enim larus Mercurio dicatus, qui à loquacitate nomẽ inuenit: λάρος enim quasi λάλος dictus. Deniq; hanc causam reddit: Larus Latinè ab alijs dicitur Fulica, in quibus est D. Augustinus: ab alijs Gauia, in quibus est Gaza: ab alijs Herodios, Ciconia, Ibis. Quare Virgilius, ne litem faceret, nomen auis omisit. Hæc ille. Aliam causam affert Seruius in illo loco. quæ non displicet. Incongruũ enim erat Heroico carmini, si Mergum diceret. Sic alibi per periphrasin ciconiam dixit:

Larus Mercurio sacer.

Candida venit auis longis inuisa colubris.

Hæc ille. De laro extant quædam prouerbia in Chiliad. Vt, *Larus hians. Larus parturit. Larus in paludibus.* Sunt qui hanc auem eandem cum Cepphо esse putent, prouerbio decepti, quod circumfertur, λάρος κέπφος: Sed laro longè aliud est ingenium quam Ceppho sit: Cepphus enim ad cibum tenuia quæq; sectatur, vt etiam spuma marina sit contentus: larus verò inter voracissimas numeratur, omniumque animal esse fertur, vnde sit à veteribus Herculi dicatus

Lari & Cepph. differentia.

catus

catus, quem helluonem maximum fuisse prędicant. Neq; temerè Aristophanes Ranis, Cleonem rempublicam omnem deuorātem, Laron vocarit. Pręterea Hesychius Hierosolymitanus, larum ait esse auem, quę tam in mari, quàm in terra versetur, & vtriusq; partis cibo, quem plurimum, & vndecunq; perquisitum deuoret, enutriatur. Vide plura apud Pierium Hieroglyph. 25.

Gestet Onocrotalum] Antonius Nebriss. multæ doctrinæ vir, Hispaniæ laus, in suis Quinquagenis, testatur se vidisse duos Onocrotalos: alterum mortuum in foro Bononiensi: alterum volantem ad Anæ fluminis ripam, qui æquiparabat mole sua agnū anniculum Asscribam aliqua illius verba: Ingluuies, inquit, in onocrotalo mirum in modum est ampla, quippe quæ amphoræ mensuram, aut non multò minus capiat. De qua Martialis lib. 11. *Ingluuies onocrotali.*

Turpe Rauennatis guttur Onocrotali.

Nam turpe guttur, pro magna ingluuie posuit. Est porrò ingluuies, vt definit Aristoteles, cutis in amplum sinuata, qua primùm cibus ingestus continetur incoctus. &c. Hanc onocrotalus aqua explet, atque ore aperto pisciculis se obiectat, quos cum sensit deprehēsos intra ingluuiem, aquam per oris spiramenta euomit, atq; ita pręda vescitur. Croton Bononienses (vt & Veneti) vocant. Interpretatur *asinus crepitans*: quoniam ὄνος est *asinus*, κροτάω *crepito*; nomen impositum est à voce, quam auis illa edit, quam mihi audire nō licuit. Hæc ille. Hanc auem Gallia Septentrionalis Oceano proxima mittit, teste Plinio lib. 10. cap. 47.

Dionysius rex. *Talis forma fuit Dionysi*] Dionysius Clearchi, qui primus Heracliæ regnauit, filius, & ipse patriæ imperans, ob nimias delicias, nimiasq; crapulationes, adeo pinguis effectus est, vt præ pinguedine vix spiraret, & penè suffocaretur. Quare statuerunt Medici, vt acus oblongæ ac tenuissimæ fierent, quæ tunc lateribus ac ventri adigerentur, cum profundissimo somno teneretur: tūc enim excitabatur cum viuam carnem acus attingebant. Ius dicebat corpore arca ita condito, vt præter caput penitus nihil extaret. Quinq; & quinquaginta annos vixit, cū tres & triginta imperasset. Hæc Stephanus Niger in lib. de nimio luxu. Athenæus lib. 1. Dipnosoph. cap. 5.

Et talis Apici] Apici, pro Apicij: sic Dionisi, pro Dionysij, per apocopen figuram Poetis vsitatissimam. M. Apicius (quem Plinius vocat nepotum omnium altissimum gurgitem; & alibi. ad omne luxus ingenium solertē) nobilis fuit Romanus, valde gulosus, qui amplissimum Capitolij vectigal, & Principum congiaria comessationibus hausit. Hic cum subductis rationibus ex sextertio millies, quod in culinā congesserat, tantùm centies sibi superesse cognouisset, famem metuens veneno vitam finiuit. In quem sic lusit Martialis lib. 5. Epigram. *M. Apicius.*

Dederas, Apici, bis trecenties ventri.
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famē & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

Libros de gulæ irritamentis conscripsit, vt author est Suidas. Vide, si plura cupis, Senecam, de cōsolatione ad Albinam matrem. Lucianum in Nigrino, Athenæum loco citato, Plinium lib. 9. cap. 17.

Et gula quos celebres &c.] Multos huius generis præter duos iam nominatos, si cupis legere, consule Stephanum Nigrum de nimio luxu, Cœl. Rhodig. lib. 7 cap. 11. Officinā Textoris lib. 5. cap. 51. Talis fuit Gnatho Siculus, Publius Gallonius, qui ob gulam in prouerbium abijt: Æsopus, Abron, Astydamas, quorum luxum & delicias ex veterum monumentis hinc inde colliges. Sed ab exemplis gulæ Clodius Albinus, & Phago minimè excludendi sunt, quorum hic adeo gulosus, vt adhibitus mēsæ Aureliani, aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum vno die comederit, biberitque orcam vini, teste Flauio Vopisco: ille quingentas ficus, centum Campana persica, melones Ostenses decē, vuarum Labicanarum pondo viginti, ficedulas centum, ostrea quadraginta vna cœna deuorarit.

PROPOSITO gulæ ectypo notantur ganeones, gulones, lurcones, gurgites, & voragines, quibus vt porcis anima pro sale data est, quorū vita sagina est: hos autem ventri mancipatos homines immūdorum dæmonum vasa fieri scribit Porphyrius. Idem dixit corpus pingue factum animam quoq; in esuritionem cogere à vitæ prolapsam felici, redditam etiamnum corpoream: ad idq; quod diuersum est, de- *IV. Gulosi.*

flexam, vti ne primoribus quidem, quod aiunt, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut vix. Democrates ait, viuere impudenter, intemperatè, impiè, non tam malè viuere est, quam mori. *Bœotij cur rudes habiti.* Bœotios non alia magis ratione fatuos, pingues ac rudes, & ἀναισθήτους, id est, brutos ab Atheniensibus dici, quã propter ἀδηφαγίαν, id est, edẽdi inexplebilem auiditatem, testatur Plutarchus. Idem affirmat Philoxenum & Gnathonem Siculum (quorum iam meminimus) gulę proceres, imò verò extremos ac perditos homunciones, cupediuorosque infamari literis, quod conuiuijs adhibiti emungere se in paropsides siue pultaria soliti essent, vt abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerentur, vel ad distensionem obfarcirentur verius. *Smindyrides Sybarita.* Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens, annis plus minus viginti nec orientem se vidisse solem dicebat, nec occidentem. Epicuri, vt puto, hic socius extitit, qui dum palato quid sit optimum iudicat, cœli palatium (vt Ennius dicebat) non suspexit. Ast hoc ipsum sincerius tota ferè vita sibi contigisse prædicabat Ponticus Hestieus, dum eruditioni incumberet auidius. Huius nimirum animus fuerat in paginis & codicibus: illius verò nebulonis (hem, epulonis dicere volebam) in patinis & calicibus cuius doctores, coctores; culpa, pulpa; pœna, cœna; codex, lodex; fabula, pabula; supellex, pellex; fiscus, discus fuerant. Id genus hominum dum cogito, in mentem mihi venit Herculis Strozæ, verè nobilis poetæ in heluonem conscriptum epigramma, quod sic habet:

Sæpe bibis, quò sæpe vomas, & sæpe voracem
Distendas miseri corporis ingluuiem.
Quin si fortè tenax stomacho cibus hæserit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet,
Tanquam si genitus perdenda ad vina, nec illi
Te natura alij finxerit officio.
O *dignum laqueo facinus: quodcunq; voratur,*
Turpite ingeritur, turpius egeritur.

Hanc in rem vide, quæ Ios. Quercetanus literis prodidit in suo Diætetico Polyhistorico Sect. 2. cap. 8. vbi de varijs cùm sobrietatis, tum gulæ ebrietatisq; effectis eruditè disserit. Et quis dubitet, ventres istos commodissimè æquiparari posse inexplebili illi Danaidum dolio, quod inani quamuis labore repleturæ, vt cum Ouidio dicã,

Assiduas repetũt quas pdãt Belides vndas.

Quæ fabula etsi variam interpretationem capit à mythologicis scriptoribus, vt videre est apud Nat. Comitẽ lib. 9. cap. 17. Tamen & de heluonibus rectè eam vsurpari *Heluones dolium sunt Danaidum.* posse festiuus quidem Poeta indicat hoc epigrammate:

Belidas fingunt pertusa in dolia vates
Mox effundendas fundere semper aquas.
Nomine mutato, narratur fabula de te,
Ebrie, quæ meias qui sine fine bibis.
Quin etiam hoc in te quadrat, turba ebria, quod sint,
Corpora quæ fuerant, dolia facta tibi.

De talibus sic pergrecantibus perquam verum est, quod Varro dixit, ijs vitæ modulum culinam esse, dum scilicet omnia epulis metiuntur. Sic prodigos & ebriosos Lucretius dicebat natos esse vino in vesicã calando siccandoq; quippe qui cellas diuitum vinarias epotas effundunt in matulã: vel, vt eiusdem Varronis vtar verbis, diuitum apothecas Chias ad communem reuocent matellam. Nam quidquid auium volitat, (inquit Seneca) quidquid piscium natat, quidquid ferrarum discurrit, nostris sepelitur ventribus: quære nunc, cur subitò moriamur? quia mortibus viuimus. *Ingeniosa gula est.* Retia, hamos, viscum, laqueos meditamur, rapaces volucres imperio parere, & prædari nobis docemus, ad nil aliud, nisi vt gulæ satis fiat; quam non modò explendo, sed onerãdo fatigamus, & angustum ventrem varia arte laxamus, cui aliquando vtilior fames esset, vtilissima verò sobrietas, fœdo illi saculo ac misero, simul & siluis, & nubibus, & fluctibus pacem linquens. *Hypotyposis gulæ.* Nos cęlum terræ, vt habet adagium, miscemus: hoc est, quæ in terra crescunt, vt olera, fructus arborum; quæ in aquis, piscium omne genus; & quæ in aere volitãt, vnum in ventrem coaceruamus: & quarti elemẽti, hoc est, ignis loco fortia vina, aromata, sinapi, &c. adiungimus. Ita cõfusis elementis tempestates varias, concussiones, & tanquam tonitrua cieri nihil mirum est; vt ex continuis vaporibus catarrhos, fluente & refluẽte tanquam in euripis materia. Quid itaq; mirum, si

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,

Mollia

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Basilius: Ex vario & crasso alimento, vinoque fuliginosæ exhalationes, elatæ in morē densæ nubis, Spiritus Sancti illustrationes in ipsam mentem suo interuentu impediunt. Sed nunc pro more Gulæ asseclam suis coloribus depingemus, sed strictim & currenti penicillo. Aqualiculum tradit, non fert, triamphoralem instar cadi vinarij, latum, inflatum, in farctum: suras tremulas habet, follicātes, cubitali crassitie, breuiusculas, pumilionum mensura: clunibus incedit ac podice pendulo, radēte terram: capite oblongo, prominentibus auriculis, sicut olla tricongia, auritum peponē diceres: naso cupreo, purulento, gibboso, flaccidis maxillis, labris stillantibus & obtortis sacculorum more, quibus Veneti piper suum & caryophylla vendunt. Digitos vide, lucanicas credes, brachia sine inter nodijs & iuncturis, inculcata sicut puluilli Ianei. In summa, truncus carneus est spirās, damnatus ad saginam & macellum, cuius lardum & pernas deuorabunt in stygia popina inferorum vultures. Nūc Ocni funis nos ad se trahit.

Imago gulosi.

Ocni effigies, de ijs qui meretricibus donant, quod in bonos vsus verti debeat.

EMBLEMA XCII.

IMPIGER haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq; artifici iungere fila manu.

Sed

Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina, iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

COMMENTARII.

I. PINGITVR strenuus restio, cōficiēdis ex iunco funibus nunquam non occupatus, sed quod ille miser longo tempore, assiduoq; labore contorsit, tortum ignaua asella astans deuorat.

II. *Character Emblematis.* ID ex Pausaniæ Phocicis tractum, enumeratis enim aliquot statuis Deorum & Heroum Polygnoti manu depictis, post has virum quendam sedere ait, inscriptionemque indicare eum esse Ocnum, qui texat è iunco restim vel funem, sed astantem asellam totum quod ille laboriosè texuerit arrodētem. Gnauum & industrium hominem fuisse Ocnum aiunt, qui vxorem sumptuosam & prodigam habuerit, quæ profundere consueuerat, quicquid illę opere faciundo per summum laborem quæritasset, idq; per ambages voluisse Polygnotum designare. Compertum est etiam Ionum vulgò prouerbium esse, quot es hominem significāt ad laborem quidem vehementer propensum, sed nihil inde capiētem commodi, *Ocni funiculum torquet.* *Ocni funiculum torquere.* Ita fermè Pausanias. Huius quidem effigiei Plutarchus meminit libello περὶ εὐθυμίας, & Plin. 35. cap. 11. inter opera, ni fallor, Socratis pictoris. Sic & Propertius 4. Elegiarum:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternumque tuam pascat asella famem.

Retulit & commodè 12. Hieroglyphicōn Pierius. Et Politianus Miscellan. cap. 81. Id quoq; argumentum in marmore cælatum tradit Hermolaus Barbarus, Romæ duobus locis, in Capitolio nimirum & Vaticanis hortis videri. Idemq; de Ocno alia scitu digna tradit in castigat. Plinianis lib. 35. cap. 11. Præterea Cratinus fingit etiam quendam apud inferos funem torquētem, asinum verò arrodentem ea, quæ ille iam torsisset. Hinc de inaniter laborantibus id prouerbij etiam vti solent: *Contorquet piger funiculum.* de quo vide adagia.

III. *IMPIGER*] Diligens, industrius, Virgil. 1. Æneid.

----ille impiger hausit
Spumantem pateram.

Et Ouid. 1. Metamorph.

--- patrios adit impiger ortus.

Videtur tamen (quod obiter dixerim) adiectiuum hoc differre vel maximè à nomine Ocni, quod propriè ignauum, & qui faciat aliquid grauatè, significat. *Nomen Ocni.* Dicitur enim ὄκνος καὶ ὀκνηρὸς, & ipsa ῥαθυμία dicitur ὄκνος καὶ ὀκνηρία: sed & ὀκνεῖν, idem est quod *pigrescere*. Hæc tamen dictio ad sensum potius attinet: ignauus enim est, nihilq; agit tametsi laboret, qui suas opes malè collocat, easq; in vsus minimè necessarios erogat.

Sparto] Genista. Sic enim quidam interpretantur. *Spartum.* Spartum verò genus est herbæ apud Hispanos frequentissimæ: ex hac funes nauticos fieri solitos scribit Liuius 2. bell Punic.

Humidaq; artifici &c.] περίφρασις restis.

Protinus] porrò ac sine intermissione, continuò. Nonius.

Ignaui ventris] πολυτελὴς γυνή. *sumptuosa mulier.* Sic D. Paulus Cretenses vocat γαστέρας ἀργὰς. *ventres pigros.*

Fœmina iners animal] Hesiodus in Theogonia mulieres fucis assimilat, qui apum labores consumunt, cuius hęc est sententia: *Mulier fucis comparata.*

Quale fauis examen apum dulciq; liquore
Cernimus infames haud raro pascere fucos;
Per chyma manè volant, & picta per arua tepenti
Sole vagæ, cerasq; legunt, & dulcia mella.
Prædo latet, curuoque vorax sub vimine viuit,
Inq; sua abdit edax alienos exta labores.
Talis in humanis prius ab Ioue fœmina rebus
Est data, flagitijs hominē quæ lædat iniqs.

Vide prouerbium. *Mulieris podex.*

Mundum] Mundus est ornatus muliebris, Græcè dicitur κόσμος. *Mundus quid.* Vnde mundus dictus est hic, quod alio nomine cęlum appellare

pellare libuit. Nam vt inquit Plinius lib. 2.cap. 4. quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaq; elegantia Mundum. Liuius in Oratione Catonis pro lege Oppia seruanda: Munditiæ, ornatus, & cultus, hæc feminarum insignia sunt, his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. Nonius ex Lucilio:

Legauit quidam vxori mundum omne, penumque.

Mundus muliebris quid Iurisconsultis. Vlpianus noster ait mundo muliebri contineri specula, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua dici similia possunt; distinguitque muliebria ornamenta à mundo muliebri, ac si mulier possit esse munda, nec tamen ornata: vt solet in ijs contingere, quæ se mūdarint lotæ in balneo, neq; se ornarint: & contrà, est aliqua statim à somno ornata, nec tamen mundata. Sed hoc nimiùm subtiliter à Iurisconsulto; nam apud oratores, poetas, aliosq; tersos auctores, mundo muliebri non ea modò continentur, quibus mulier fit mundior, sed etiam quibus ornatior. Val. Max. lib. 9. cap. De luxuria & libidine, memorabile refert exemplum de *Mulier prodiga.* abrogata lege Oppia, quæ lata fuerat olim bello Punico secundo, ad coercendam mulierum luxuriam: sed eas tamen ait excusari mentis imbecillitate, & grauiorum operum negata affectatione, quamobrem omne studium ad curiosiorem sui cultum illis permitti.

Prodiga.] Consumit, dissipat; verbum aptissimum ad prodigalitatem notandam.

LV. VETERES cùm virum in re cumulanda felicitum, neq; assiduos quantumlibet labores declinantem; vxorem verò prodigam, & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellet, hominem spatti funiculum torquentem, illam verò asellæ effigie assidentem à tergo, & opus quantumcumq; fieret abrodētem effingebant. Laborat enim miser ille homūcio totis diebus, speratq; ditescere; sed quicquid labore tam improbo partum enascitur, ad ornatum quēdam suum transfert prodiga & insolens mulier. Vnde vero verius à Iuuenale scriptum Satyr. 6.

Prodiga non sentit pereuntē fœmina censū,
Ac velut exhausta rediuiuus pullulet arca
Nummus, & è pleno semper tollatur aceruo:
Non vnquam reputat quanti sua gaudia constent.

Quò pertinet adagium, *Mulieris podex*, in Chiliad. Adag. Rectè etiam Hesiodus: Qui fidit, inquit, mulieribus, is etiam furibus fidem habet. Et festiuè Lacon quidam quærentibus, quamobrem vxorem duxisset adeo pusillam & paruulam? respondit: E malis quod minimum esset eligendum. Nam vt verè Menander.

γυνὴ τὸ σύνολον ἐςὶ δαπανηρὸν φύσει.
Natura fecit sumptuosas fœminas.
γυνὴ πολυτελής ἐς' ὀχληρὸν, ϰ'δ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόνθ' ὡς βύλεται.
Est permolesta sumptuosa fœmina,
Nec viuere arbitrio sinit virum suo.

Cui autem cōtigit vxor in otio deses, & incompto corporis ornatu prouentus, reditus, & quæstus profundens, is certè rem faciet vt funarius solet, nimirum retrogrado ductu. Epigraphe emblemaatis videtur id totum torquere in rapacitatem & auaritiam meretricum, de quibus aliàs.

In Parasitos.

EMBLEMA XCIII.

QVOS tibi donamus, fluuiales accipe cancros;
Munera conueniunt moribus ista tuis.
His oculi vigiles, & forfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximaq; aluus adest:
Sic tibi propensus stat pingui abdomine venter,
Pernicesq; pedes, spiculaq; apta pedi:
Cùm vagus in triuijs, mensæq; sedilibus erras,
Inq; alios mordax scommata salsa iacis:

COMMENTARII.

I. PINGITVR parasitus habitu aulico, quia illud hominũ genus plerunq; aulas sectetur; ventre obeso, & prominente, progredienti similis: qui in patina cancros fluuiatiles ferat.

II. NON est mihi dubium quin, cum auctor hic suum carmen cuderet, vel memoriæ adiutus thesauro, egregiam Taciti descriptionem sibi tanquam archetypum fingeret: sic enim ille lib. 15. Annal. vbi de Neronis lasciuijs amplissimè: Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs scurrilibus primo in contumelias adsum- *Parasi. descriptio.*

ptus,

ptus, deinde optimi cuiusq; criminatione eousq; valuit, vt gratia, pecunia, vi, nocendi etiam malis præemineret. Apparet hoc susceptum esse in mordacem quendam καὶ ἀχαλίνυ σόματος scurram, cui symbolicè cancros fluuiales dono dat, parasiticis moribus apprimè respondentes. Decorum itaq; seruat in eo, quòd rationem habeat personæ, cui hæc tribuat. Nec malè illud traduxeris ex libello Plutarchi, de discrimine adulatoris & amici, cuius verba sunt: Ego verò noui quendam, qui vxorē suam eiecerit, vt amicus item suam repudiaret. Deprehensus est autem clanculum ad illā commeare, vel ad se accersere, id quod etiam ab amici vxore animaduersum est, Vsque adeo non nouerat adulatoris ingenium, qui credidit hos versus Iambicos magis conuenire cancro, quàm assētatori:

Vnde petitū Emblema.

Est venter omne corpus, vndiq; obtuens
Oculus, suisq; bestia reptat dentibus.

Nam huiusmodi quidem est imago parasiti & amicorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia prǫsto sunt, quemadmodum inquit Eupolis. Hæc Plutarchus. De adulatoribus festiua inuenies epigrammata lib. 1. Florileg. tit. εἰς κόλακας. Vide etiam adagium, *Polypi*.

III. *Parasitus.*

IN Parasitos] Parasitus, Græca est dictio, παράσιτος, qui aliorum mensas & cibaria sectatur. Cōponitur ex παρὰ, quod significat *iuxta*, & σιτὸς, quod *esculentum* significat: quare parasiti vocantur, qui ad voluptatem eius, in cuius contubernio sūt loquuntur & faciunt, nihil repugnantes cibi & ventris gratia. Hi etsi olim serui nō erant, tamen maximè seruiles habebantur, quippe qui libertatem offa venalem habebant, eiusque gratia præter irrisum, dicteria, colaphos, etiam ollas sibi in caput confringi permittebant; quod non obscurè innuit Plautus in Captiuis. Insuper hæ ollæ erant repletæ cinere, vt nimirum eo per totum corpus effuso maiorem risum prebitoribus suis exhiberent. Ad quod alludit idem Plautus Curcul. Homerus primus parasitum induxisse videtur, quem appellauit φίλον εἰλαπιναστὴν, *amicum mensalem*. Sinopeus Diodorus facet è admodum reliquas artes non à dijs, sed à sapientibus excogitatas videri dicit; verùm parasiticā esse Philij Iouis inuentus. Parasiti etiam olim dicebantur, vt prodidit Crates, qui sacro frumento colligendo præficiebātur,

Parasiticæ inuentor.

Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 1.

Fluuiales cancros] De cancris vide Plinium lib. 9. cap. 31. vbi leges aliquos cancros Hippos vocari, tantæ velocitatis, vt consequi non sit. Vnde apertior erit comparatio, ad parasitum, cui Alciatus pernices pedes tribuit. Cācros præterea graphicè describit Calentius:

Hippi genus cancrorum.

Illis dena pedum vestigia, denaq; in arcus
Crura recuruantur, laterumq; à margine ludunt,
Ambiguumq; iter est, &c.

Munera conueniunt moribus] Cancer enim animal est aquatile, oculos semper habens apertos, forfices dentatos atq; acutos pro armis, ventrem magnum, & octo pedes: sic etiā parasitus, qui adulādo hinc inde victum quæritat, oculos habet admodum vigilātes, ob ventris repletionem omnia perlustrans; nec desunt spicula nociua, dum enim cibi gratia huic applaudit, alteri maledicit; ventri insuper & gulæ totus deditus: vti denique cancer plures, sic ille per omnia loca celeres pedes habet.

Cancri & parasiti comparatio.

His oculi &c.] Sic ordino: *His*, scilicet cancris, *oculi vigiles* sunt, *& ordo plurimus chelarum armatus forfice*.

Vigiles] aperti: quod refert parasitorum vigilantiam in obseruandis aliorum mensis. Euolue prouerb. ἀλλοτριοφάγοι. in Chiliad. Sic vigiles oculos tribuit Famæ Virg. lib. 4. Æneid.

Forfice plurimus ordo] ἀλληγορία ab exercitu. Pedes enim habent cācri fluuiales ad modum forficis: Sanctius mauult legere, *forcipe*, vti etiam in Plinio legit de cancris loco citato: Præterea bina brachia, dēticulatis forcipibus. Sed non magni refert quomodo legatur, vtrumq; enim instrumentum referunt cancrorum chelæ, nimirum forcipis & forficis; est aūt forceps instrumentum bisulcum, quo fabri clauos emoliuntur, quoque prunas aut cādens ferrum prehēdunt: forfex verò est instrumentum sartorum, quo pannum in commoda frusta dissecant, & vsui aptant.

Forceps.

Forfex.

Chelarum] Chelæ dicuntur cancrorum & scorpionū brachia, à Græco χελὴ, quod etiam significat vngulam. Est etiam signū cœleste, anterior scilicet pars scorpij. Vnde Virgilius 1. Georg.

Chela.

Qua locus Erigonen inter, Chelasq; sequētes
Panditur:

Maximaq; aluus] id est, venter.

Protensus

Propensus venter] prominens, turgens. Persius Sat. 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

Abdomē. *Pingui abdomine*] Abdomen propriè significat pinguedinem, quæ spinæ, vbi renes sunt, adhæret; sic dictum, vt quidam volunt, quod abditum sit. Sed Celso lib. 4. cap. 1. Abdomen, ὑπογάστριον, est illa corporis humani pars, quæ à coxis & pube sursum versus ad præcordia peruenit; ab exteriore parte euidente cute, ab interiore leui membrana inclusa, quæ omento iungitur, & περιτοναῖος dicitur. Hinc ab Anatomicis abdomen dicitur ea cauitas, quæ intus diaphragmate à thorace distinguitur, & circumscribitur à cartilagine ensiformi, ossibus pubis & coxendicis, lumborum vertebris, & vtrinq; costis. Translatè ponitur pro vitio ventris: vnde Cicero pro Sestio dixit, insaturabile abdomen. Inde etiam dicimus. Abdomini indulgere, Abdomini inseruire, Abdomini operā dare, Natus abdomini. Iuuenalis:

--- venter adest abdomine tardus.

Ausonius Eidyllio 9. cui Mosella nomen:

--- Cui prodiga nutat
Aluus, opimatoq; fluens abdomine venter.

Et parasitus Eustathio dicitur γαστρόπληξ, quod abdomini inseruiat.

Spiculaq; apta pedi] id est, dicteria & mordacia verbas habes in promptu: nā spicula missa volant, etiam volat irreuocabile verbum.

Cum vagus.] Horat. 1. Epistolar. bellè scurram ita descripsit:

Scurræ descriptio. *Scurra vagus, non qui certū præsepe teneret;*
Impransus, nō qui ciuem dignosceret hoste:
Quæ libet in quēuis opprobria fingere sæuus:
Pernicies & tēpestas, barathrumq; macelli.

Parasitum quoq; eleganter describit Valla lib. 4. cap. 11. Item Iuuenalis Sat. 3. & 4.

Mensæq; sedilibus erra.] Hinc epitheta, τραπεζολοιχός, quod mensas illingat, & nidorem è cibis surgentem rabido ore carpat. Hinc θυράπαξ, aut θυράρπαξ, quòd foribus alienis insidietur, nempè qui sueuerit aliena viuere quadra. Prou. *Sartaginum pernicies.*

Scomma. *Scommata salsa*] Epitheti metaphora, à mordacitate salis Est autem σκῶμμα, cauillum, sales, dicterium, à verbo σκώπτω, cauillor, dicteria iacio. De Scommatum autem generibus Macrobius Saturn. 7. c. 5.

DONAT Parasito cancros, vt per horum figuram graphicè depingat hominis importuni & obtrectantis effrænatam licē- tiam, qui ad quæstum & ventrem omnia conferat sua studia, vt alijs, & plerumque etiam præsentibus obloquatur, in quos eiaculetur molesta & acria quædam dicteria. Id autem genus hominum si quādo iocandi fines transiliant, ita vt è salibus hilari fronte acceptis, & datis, ad scommata mordacia se cōferant, iam tum fastidio esse nō ab re incipiūt: nec enim sapiūt, qui ijs omnia licere volunt, quādoquidem nihil magis lubricum sit & importunum conuicio, quod quasi melle litū animos ingreditur. Cauendum itaq; quàm fieri potest ab huiusmodi scurra & adulatores, qui omnia laudat, omnia assentatur, etiam iniqua & impia, vt placeat, probat, nihil non facit & perpetrat ventris gratia, in quo summam felicitatem constituit. Interim etiam credentem decipit, absentem rodit & mordet; deinde se odiosum reddit, ac deniq; perditionem sibi ipsi acquirit. Lege parasitum Luciani. Bellè apud Plautum Captiuis, initio ferè Actus 1. sic parasitus de se, suæq; notæ hominibus:

IV. Licentia nimia parasiti.

Parasiti mores.

Quasi mures semper edimus alienū cibum,
Vbi res prolatæ sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus,
Quasi cū caletur, cochleæ in occulto latens,
Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri, victitant succo suo.

Martialis in Philomusum scurram, lib. 7.

Quòd te diripiunt potentiores,
Per conuiuia, porticus, theatra,
Et tecum quoties ita incidisti,
Gestari iuuat, & iuuat lauari.
Nolito nimiùm tibi placere,
Delectas, Philomuse, non amaris.

Mordet ibi hominem fatuum, & vrbanū, in conuiuijs alienis oberrātem. Idem Martialis lib. 9. in quendam Cantharum:

Cœnes, Canthare, cùm foris libenter,
Clamas, & maledicis, & minaris.
Deponas animos truces monemus,
Liber non potes & gulosus esse.

Horatius 2. Epist. 1. notam impressit,

Quātus sit Dorsenius edacibus in parasitis.

Nam & Philum mordet festiuè Martialis, eò quod numquam domi cœnaret. Sed ad rem. D. Hieronymus ad Domnionem: Contra quemlibet passim in triuijs strepere, &

Cancer symbolū inconstātiæ.

re, & congerere maledicta, non crimina, scurrarum est & parasitorum. Porro cancrum inconstantiæ symbolum facit Ioannes cognomento Scholasticus, dum hominem, qui modò risui indulgeat, modò luctui, modò austeritati atq; temperantiæ se reddat, modò delicijs diffluat & voluptatibus implicetur, cancro equiparauit, nunc antè, nunc retrò, nunc in transuersum gradienti, miraq; inconstantia vitam suam traducenti: quod idem & de parasitis nō malè dixeris, qui dum leuitate mimica omnia imitantur, omnium mores induere nituntur. De quo Horatius:

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum credas sæuo dictata magistro
Reddere, vel partes mimū tractare secūdas.

Parasitos & adulatores multos habes in Officina Textoris lib. 5. cap. 40.

Paruam culinam duobus ganeonibus non sufficere.

EMBLEMA XCIV.

IN modicis nihil est, quod quis lucretur: & vnum
Arbustum geminos non alit erithacos.

ALIVD.

IN tenui spes nulla lucri est: vnoq; resident
Arbusto geminæ non bene ficedulæ.

COM-

COMMENTARII.

I. AVICVLÆ duæ pro sede in ramo arboris dimicant; harum vna ramo insidet, altera vt insidere possit illam mordicus impugnat.

II. *Fons Emblematis.* DVO Epigrammata, eiusdem penè sententiæ, desumpta videntur ex prouerbio Græco Zenodoti: *μία λόχμη οὐ τρέφει δύο ἐριθάκους. Vnicum arbustum haud alit duos erithacos.* Vide etiam adagium, *Vna domus non alit duos canes.* Ad hoc eleganter allusit Aristophanes Vespis:

.....οὐ γάρ ἄν ποτε
τρέφειν δύναιτ' ἄν μία λόχμη κλέπτα δύω. id est:
Non enim fieri potest
Fures vt vnquam saltus alat vnus duos.

III. *Ganeo.* *DVOBVS ganeonibus*] Ganeo, cui vitæ modus est culina, vt Varro describit, quanquam à M. Tullio sumatur etiam pro scortatore, qui prostibula & meretriculas assectatur. Est autem talis homo futilis, vorax, heluo, gulæ & luxui totus deditus, qui ingluuie illa sua nihil non absumit & exhaurit: tales itaq; plures non poterit nutrire vna vel tenuis culina.

In modicis] rebus, vel negotijs.

Et vnum arbustum &c.] Prouerb. est Chiliad. *Arbustum vnum non alit duos erithacos.* Cedrenus πολυκοιρανίαν detestās, hanc similitudinem vsurpauit: *δύο, φησὶν, ἐριθακοὺς μία λόχμη οὐ τρέφει, οὔτε μία χώρα εὐοδωθήσεται ὑπὸ δύο κυβερνωμένη ἀρχηγῶν. Vt vnum arbustum duos erithacos non alit: sic vnum regnum feliciter à duobus principibus administrari non potest.*

Erithacus. *Erithacos*] Erithacus auis est quædam solitaria, vt eodem in saltu nō temerè nisi vna reperiatur; quam Theodorus Gaza in Aristotele nunc Siluiam, nunc Rubeculam nominat: alteram quidem à siluarum desertis, alteram à ruboris indicio, quod ex Græco nomine intelligitur. Sic quoq; Italis dicitur, *Petto rosso.* Germanis, *Rotbrustle, Rotkropflin.* Huius meminit Plin. 10. c. 20.

In tenui spes, &c.] Distichon alterum eiusdem argumenti cum superiori, mutatis tantùm verbis. Alludit autem ad prouerb. *Tenuis spes.* Vide Chiliad.

Vneq; resident Arbusto.] Prouerbium aliud idem cum superioribus. Arbustum locus est arboribus consitus. *Arbustū.*

Ficedula] Ficedula à ficubus edendis nomen habet, cum tamē vuis potius vescatur. Martial. lib. 1. *Ficedula.*

Cùm me ficus alat, cū pascar dulcibus vuis,
Cur potius nomen non dedit vua mihi?

Formam & colorem mutant ficedulę. Nomen hoc solùm autumno habent, postea Melancoryphi vocantur. Italis, *Beccafico.* Germ. *Schnepff.* Lege Plinium lib. 10. c. 29.

IV. *E rebus minimis parum lucri.* NON est multum lucri expectandum ex rebus minimis, in quibus quanquā multum laboris & operę collocetur, tamen fructus inde parum capitur. At in rerum maiorum administratione vtilitas multo cōfurgit vberior. Quamobrem vulgò varijs efferuntur modis adagia, vt in tenui statu consorti non esse locum dicamus: qualia sunt ista, *Domus vna duos non alit canes, vt nec arbustum duos erithacos: Vno ramo non bene sedent duæ ficedulæ:* & quod nostrates iocando efferunt. *Nostra ianua non sustinet duos mendicos.* Falluntur itaque, qui è rebus minutulis amplissimum expectant quæstum, præsertim si sit eodem studio consors, vbi plerumq; res absq; inuidia transigi, nisi ægrè, possit. Veluti nec regnum, nec amor vllo modo socium patiūtur, teste Seneca. Nō regna, inquit, socium ferre, nec tædæ sciunt. Et Ouidius: *Regna nō patiuntur sociū, nec amor.*

Non bene cum socijs regna, Venusq; manet.

Vnde quoq; vulgatum illud:

Dum canis os rodit, socium quē diligit odit.

Quod nos Germani sic efferimus;

Zvven hund an einen bein
Bleiben selten vberein.

Sic etiam est in re regni, quod pulchrè expressit Lucanus lib. 1.

Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.

Quò etiam respexit Alexander Magnus, cùm ad monarchiam aspirans dixit, Mundum non capere duos Soles. Cicero 1. Offic. Quod enim est apud Ennium, Nulla sancta societas, neque fides regni est. id latius patet. Nam quidquid eiusmodi est, in quo non possint plures excellere, in eo fit plerunq; tanta contentio, vt difficillimum sit sanctam seruare societatem.

Ca-

Captiuus ob gulam.

EMBLEMA XCV.

REGNATOREq; penus, mensæq; arrosor herilis
Ostrea mus summis vidit hiulca labris.
Queis teneram apponens barbam, falsa ossa momordit:
Ast ea clauserunt tacta repentè domum;
Deprensum & tetro tenuerunt carcere furem,
Semet in obscurum qui dederat tumulum.

COMMENTARII.

I. INTER ostrea quædam hinc inde iacentia vnum cæteris maius, latiùs hiat, quod subiens masculus cibum capturus capitur, & gulæ pœnas luit.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMA desumptum est ex epigrammate Antiphili lib. 1. Epigram. Græcorum, tit. εἰς ζῶα, quod hic ferè ad verbum Latinè expressit Alciatus; sic autem se habet:

παμφάγος ἐρπηστὴς κατάδόματα λιχνο-
βόρος μῦς,
ὄστρεον ἀθρήσας χείλεσι πεπταμένον,
πώγωνος διεροῖο νόθην ὠδάξατο σάρκα.
αὐτίκα δ' ὀστρακόεις ἐπλατάγησε δό-
μος.
ἁρμόσθη δ' ἐδύναισιν ὅδ' ἐν κλείθροισιν
ἀφύκτοις
ληϕθεὶς αὐτεφόνον † τύμβον ἐπεσπά- † πέτρμου
σατο.

Cc Omni-

Omniuorus, repẽsq; per ædes helluo mus
Ostreum conspicatus labris patens,
Barba madida spurcam momordit carnem:
Statim verò testacea crepuit domus,
Aptata [id est, clausa] cruciatibus. at mus in claustris ineuitabilibus.
Captus, sui interfectorem tumulum cõtraxit.

Helluo, & omniuorus, repensque per atria mus, vt
Conspexit tumidis ostrea aperta labris,
Apposuit barbam madidam, spurcasq; momordit
Carnes: tum crepuit testea læsa domus.
Claustra retentarunt captum firmissima murem,
Interfectorem qui reperit tumulum.

Apud Æsopum etiam mus penum inhabitans, vbi victus variorum domini ferculorum asseruabantur, singula corrodens, vtq; nihil intactum relinqueret, vidit inter alia ostrea hiulca, fissa, testisq; apertis: accurrit gulæ sectator, & auidè momordit. Ostrea verò læsa repente domum seu concham occludunt, capto & strangulato fure, qui semetipsum in illo obscuro sepeliuit tumulo.

III. *Penus.* *REGNATORq; penus*] Mus incolẽs penum. Penus est omne esculentum aut poculentum, sed frequẽter metonymicos pro eo loco, in quo asseruantur esculenta quęuis, accipitur, quo de nomine controuersiam repete non pœnitendam ex Gellio c. 1. lib. 4. Dicitur autem Penus, secundæ & quartæ declinationis; item Penu, penu. Penum, peni. Penus, penoris.

Mensæq; arrosor herilis] assuetus rodere mensas heri seu patrisfamilias.

Ostrea. *Ostrea hiulca*] hiantia, vel ostreas hiantes. Ostrea sunt pisces concha operti, qui singularem in cibis gratiam habent. De his Plinium vide lib. 32. c. 6. Ostreorum etiam mysticam explicationem habes apud Pierium Valer. Hieroglyphic. lib. 28.

Falsa ossa] id est, testam ostreæ, quam ossa esse putabat.

Domum.] Pro cochlea, vel testa, qua pro domo vtitur, idq; metonymicos & catacresticos.

Deprensum furem,] In iure est ἐπ' αὐτῷ φόρῳ.

Tetro tenuerunt carcere furem] ἀλληγορία à furibus, qui deprehensi conijciuntur in carcerem.

Tumulum] μεταφορικῶς tumulum dicit, vel à consequenti, quòd perierit sorex in Ostreæ testa.

IV. *Gulosi in spontaneã lapsi seruitutẽ.* ID videtur propriè in eos esse tortum, qui lautioris victus ergò se in domos opulentas seruiliter ingerunt, vnde nihil præter damnum, aut etiam interitum consequuntur: gulam enim in seruitutem pertrahere docet Lucianus de mercede cõductis. Itaque huc non incommodè retulero illud Horatij, quanquã fortè aliò recidat:

---- qui pauperiem fugiens potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Seruiet æternùm qui paruo nesciet vti.

Lysimachum memoria prodit, cum fuisset in Thracia prælio victus à Dromachete, ac siti penè enectus, se exercitumque hosti permisisset, iam desiderio expleto: O Dij, inquit, quàm pusillæ voluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege conieci? Vel in eos quadrabit, qui luxu & gulæ intemperantia mortem præproperam sibi arcessunt; quique, vt vulgo dicitur Gallico, suũ in dentibus tumulum conficiunt. Hi sunt ἀκρατεῖς seu impotẽtes, qui obiectam cupiditatem sectantur: qui à delicatioribus bolis nunquam sibi temperant: qui etiam totos dies in crapula, noctesq; in compotando exigunt. hi sic describuntur à Lucilio, vt citat Nonius Marcellus:

Qui sex menses vitam ducunt, Orco spondent septimum.

Hi saginæ mancipati ad faces & cereos viuunt, dum inter pocula transiguntur noctes, somno impenduntur dies lucis ac tenebrarum ordine peruerso. De his puto ego Virgilium cecinisse:

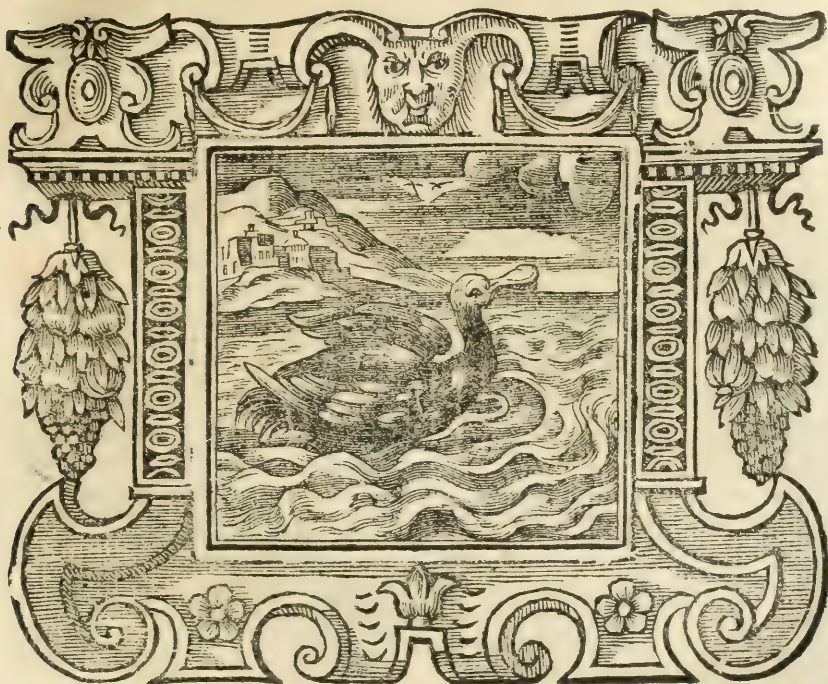
Nosq; vbi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina vesper.

Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quẽadmodum viuendum sit, qui nesciũt quando? timẽt verò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines quam nocturnæ aues sunt. Licet in vino vnguentisque tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt. Rectè etiam Cicero pro Cœlio: Vitium ventris & gutturis, inquit, non solum minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Plures enim videmus gula quàm gladio cadere. Porrò de meritò deprehensis, pœnasq; dignis illud

lud prouerbio dicitur: *Decipula murem cepit*. Quasi dicatur, Lupus in foueam incidit, aut aper in casses. Vide etiam adagium, *Mus picem gustans*.

In garrulum & gulosum.

EMBLEMA XCVI.

VOCE boat torua; prælargo est gutture, rostrum
Instar habet nasi, multiforisq; tubæ.
Deformem rabulam, addictum ventriq; gulæq;
Signabit, volucer cùm Truo pictus erit.

COMMENTARII.

I. PINGITVR truo, auis aquatica, quæ aliàs etiã Onocrotalus dicitur ab asini rio crepitaculi sono, quam supra Embl. 91. descripsimus. Fortè truo hic est, qui passim inuenitur apud Indos Mexicanos, diciturq; Alcatraz, anseris magnitudine, piscibus victitans, rostro duarum spithamarum, cuius tantùm inferiorem partem mouet. Habet ingluuiem à rostro ad pectus, in qua piscium decem libras ingerit, & aquæ vrnam. Reddit facilè quæ ingurgitauit. Quidam aliquando præ grauedine cecidit, & captus est, deglutiuerat enim paruulum puerum Æthiopem.

Alcatraz.

VIDETVR id tractum ex Clementis Alexandrini 2. Pædagogi cap. 1. cuius hæc verba: τὸν νοῦν ἐγκατορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύϊ τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα ἐοικώς. II.

φικῶς. *Qui animum in aluo defodit, pisci qui asellus dicitur, maximè similis*. Hunc ex piscium genere solum habere cor in vẽtre, ἐν τῇ γαστρὶ, Athenæus ex Aristotele tradit, quamobrem vocatur ab Epicharmo ἐκτραπελόγαστρος, propter monstrificam ventris naturam. Cæterùm Onocrotalus,

Truo. qui & Truo dicitur, gutturis est amplissimi, & vocis clamosissimæ, ita vt ruditum asini dicas, & nasum habere instar tubæ. A vasta illa ingluuie Germanis dicitur *Kropf gans*. à latitudine verò rostri *Loeffelgans*. Austriaci ob absurdam & monstrosam à reliquo genere auiũ speciem vocant *Ohnvogel*, quasi sine pari.

III. Boare. *VOCE boat*] Translatio à bobus, quorum est boare. Prisci etiam dicebant Boire, vt est apud Pacuuium in Medea. Et Bouare; sed Boare vsitatius, quod à Græco Βοάω, *clamo*, deriuatum videtur.

Torua] μεταφορὰ ab aspectu ad vocem. Hanc autem vocem edere propriè est λαρυγγίζειν, vt est in prouerbio; hoc est, nõ naturali modo, sed dilatato gutture effundere immanem vocem. Quod vitij Demosthenes obiecit Æschini. λαρυγγίζειν.

Instar habet nasi] Festus ad hunc modum: Truo, auis onocrotalus, Cæcilius irridens magnitudinem nasi: Pro dij immortales, vnde prorepsit truo? Germ. *Ein NasenKœnig*.

Multiforisq; tubæ] Hoc epitheton malim tibijs quàm tubæ adiungere, ratione obuia.

Rabula, *Rabulam*] Tametsi simpliciter pro caussarum patrono exponat Nonius, Rabula tamen propriè est is, qui nimia verbositate, & rabie quadam in agendis patrocinijs vtens, aures radit atq; percellit. Vnde ei nomen à radẽdis auribus, vel à rabie, vel à raui, id est, raucitate. Raua vox, rauca, inquit Festus, parumq; liquida, proximè canum latratum sonans: vnde & causidicus pugnaciter loquens, rabula. Galli vernacula lingua, nunquam nisi contumeliosè Chicanos appellant rabulas, fortè à verbo Græco κιχάνειν, corripere, offẽdere, inuentum aliquod comparare ad decipiendum. Malim tamẽ à voce σικανοί. Siculorum enim gens querula, & controuersa natura. Germani quoq; non ineptè vocant *Zungedrescher*. & inter hos Brisgoi, *Plappartsiecher*.

Addictum ventriq; gulæq;] Is vnico verbo γλωσσογάστωρ, vel γλωσσογάστωρ appellatur à Iulio Polluce Onomastic. 1.

IV. Onocrotalus quid referat. ACCOMMODATVR in quosdã rabulas forenses, & (vt Aristotelis verbo vtar) γαστριμάργους, qui incondito suo clamore, importunaq; garrulitate cœlo mare conturbare apud quosdam videntur, cum tamẽ importuna sua loquacitate dent sine mente sonum; quippe qui omnia referant ad ingluuiem: quibus denuq; vt (dicterio vulgato notantur) omnia sunt lingua & podex. Id genus homines, quòd in dicẽdo nemini cedere videantur, ab imperita multitudine plurimi fiunt, quos tamen probi viri doctiq; fastidiunt. Vnde Cicero de Oratore: Non enim declamatorem aliquem de lucto, aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimum quærimus oratorem. Idem Cicero eodem libro 1. de Oratore: Quasi rabulæ, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia tumultu & vociferatione concusserint. Idem Cicero ibidem: Non enim causidicũ nescio quem, neq; proclamatorem, aut rabulã hoc sermone nostro conquirimus. Inter hos qui clamosissimus est putatur alios iudicio & doctrina antestare, dum caussam, quam defendit, à iudice contendit extorquere. Hinc non immerito sæuissima experiuntur verborum flagella. Rabulam enim Ammianus appellat litium consarcinatorem, Cato vitilitigatorem, Sallustius caninę facundię exercitum, Iurisconsulti litium concinnatorem, l. 9. ff. de off. proconf. Apuleio est hirudo forensis, γλωσσογάστωρ Aristophani, κόπις Euripidi, quod lingua eorũ ceu mucro penetret. alijs, vt Comicis, δικολέκτης, φιλόδικος, φιλαίτιος, ῥωποπερπερήθρα, ærusator, sycophanta, & Demosthen. περίτριμμα τῆς ἀγορᾶς, Iulio Polluci δικόρραφος, sic enim ille genus hoc hominum describit: δικόρραφος, δικόγραφος, λέγων ἐπὶ χρήμασι, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπών, μισθοῦ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, id est, *Calumniator, litium conceptor, litium consutor, pecuniæ caussa loquens, nullum verbum gratis proferens, pro mercede verba faciens, ad gratiam dicens, ad voluptatem conciones habens*. Seneca in ludo Claudij eos appellat Venale genus. Et Apuleius lib. 10. Capita vilissima dicit, forensia pecora, & togatos vultures. Et de his Plautus Persa: Rabularũ agnomina.

Etiamsi nihil est litium, lites serunt.

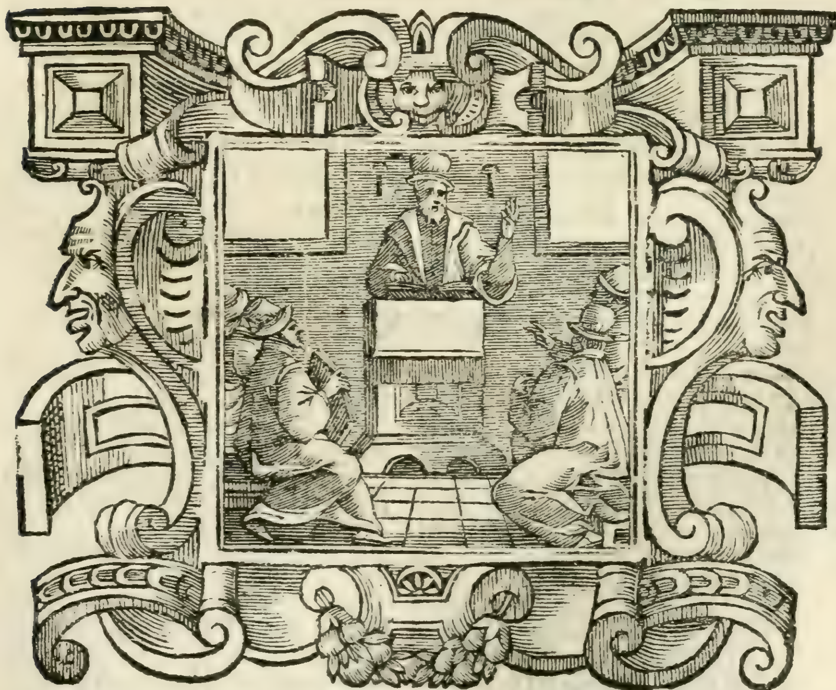
Huc etiam facere videtur illud quod Di-

uus

nus Hieronymus ait, eos lyncibus & leonibus crudeliores, qui ore rabido deuorēt. Quin & castus scriptor, Columella, præfatione librorū de re rustica: Olim, ait, sine rabulis beatas fuisse vrbes: sed maximo quodam malo, contra maiorum morem repertum ac cōcessum in ipso foro latrocinium. Plinius Secund. lib. 2. epist. 3. Nos qui in foro veris litib. ac iurgijs quotidie terimur, multum malitię, quāquam nolentes addiscimus. Symmachus de Iuliano familiari suo lib. 1. epist. 37. Scis in illo forēsi puluere quàm rara sit copia, cognitio fandi oris, & boni pectoris, dum aut modestū ingenium verecundia contrahat, aut successu eloquēs insolescat. Laertius Anacharside. ἀγορὰν ἔφη εἶναι ὡρισμένον τόπον εἰς τὸ ἀλλήλους ἀπατᾶν. forū aiebat destinatum locum ad inuicem fallendum. Egregiè Constantinus magnus, qui litium circuitus amputauit, in Cod. de formul. & impetr. sublat. cuius legis videtur meminisse Nazarius panegyrico: Nonne leges, ait, ingerendis virtutibus, & vitijs fugiendis constitutæ, veterum caliginosæ ambages rescisse, cupiēdę simplicitatis laqueos præciderunt? Sed cesso, ne in me ipsum rabulas concitem.

Doctorum agnomina.

EMBLEMA XCVII.

MORIS vetusti est, aliqua professoribus
Super adyci cognomina.
Faciles apertosq; explicans tantum locos,
Canon vocatur Curtius.

Reuoluitur qui eodem, & iterat qui nimis,
Mæander, vt Parisius.
Obscurus & confusus, vt Picus fuit,
Labyrinthus appellabitur.
Nimis breuis, multa amputans, vt Claudius,
Mucronis agnomen feret.
Qui vel columnas voce rumpit, Parpalus,
Dictus Truo est scholasticis.
Contrà est vocatus, tenuis esset Albius
Quòd voce, vespertilio.
At vltimas mutilans colobotes syllabas,
Hirundo Crassus dicitur.
Qui surdus alijs, solus ipse vult loqui,
Vt sturnus in prouerbio est.
Hic blæsus, ille raucus, iste garriens.
Hic sibilat ceu vipera.
Tumultuatur ille rictu & naribus,
Huic lingua terebellam facit.
Singultit alius, atque tussit hæsitans.
At conspuit alius, vt psecas.
Quàm multa rebus vitia in humanis agunt,
Tam multa surgunt nomina.

COMMENTARII.

I. EX cathedra doctor habitu decenti ornatus profiteri videtur, cui frequentes assident & auscultant auditores, ore manuque gestum locuturi referentes.

II. *Occasio Emblematis.* HOC Emblema non aliunde fuit desumptum, sed tantum Academiarum ostendit morem, in quibus plerunq; professoribus adduntur agnomina ex vitijs præcipuè desumpta. Quod hoc loco planum fit in quibusdam superioris sæculi Iurisconsultis, vel etiam, quantum conijcio, in aliquot alijs, qui Alciati tempore minus aptè ius ciuile profiterentur (quorum tamen, vt par erat, nominibus parcit) vnde singuli singula in scholis cognomina sunt sortiti, quibus notaretur ingenij vel naturę proprium & peculiare vitium in legibus enucleandis.

III. *MORIS vetusti*] Nihil hoc est noui, in Academijs præsertim.

Cognomina] aliquando ad laudem, sed potissimùm ad vituperium.

Reuoluitur qui eodem] qui se implicat, eodemq; redit, vnde digressus est.

Mæander] seu Mæandrus, fluuius Phrygiæ siue Mæoniæ, ita sinuosis flexibus, vt sæpe credatur ad fontem reuerti, de quo vide Plin. lib. 5. cap 29. Hinc cum res agitur non simpliciter, sed vafris & obliquis consilijs, Mæandros dicimus, metaphora sumpta à fluuio Mæandro, qui sinuosus & flexuosus labitur: vnde & nomen habere videtur, quasi oberret, quærens hominum consortia. Est etiam Mæander picturæ genus, in morem labyrinthorum flexuosis ambagibus implexum. Vide adagium, *Labyrinthus*. *Mæãder.*

Labyrinthus] quod se bellè non explicet, nullaq; vtatur methodo. De labyrintho diximus supra Emblemate 12.

Nimis breuis] Breuitas, qua necessaria prætermittuntur, est in vitio, vt fortè fuit Claudius Cantiuncula. De hac breuitate est illud: *Dum breuis esse volo, obscurus fio.*

Mucronis agnomen] Forsan alludit ad agnomen κόπις, quod Euripides rabulis tribuit.

Qui vel columnas voce rumpit] Huc Prouerbium Chiliad. *Columnas rumpere.*

Truo] qui dicitur λαρυγγίζειν, hoc est, gutture dilatato immanem vocem effundere, de quo diximus superiore Emblemate. Hoc vitium quoq; Æschini à Demosthene fuit attributum.

Tenuis quod voce] yt Chærephon Socraticus, qui dictus est vespertilio. De quo diximus Emblemate 61.

Colobotes] mācus, decurtatus. κολοβόω, *comminuo & trunco.*

Qui surdus alijs] Sanctius legit, *Qui surdis alijs.* Sed non placet, cum id nec metri ratio, nec sensus admittat.

Sturnus] De hac aue Plinius lib. 10. c. 24. & Volaterranus in Philologia.

Blæsus. *Blæsus*] Qui lingua impeditus est. Hoc cognomē fuit Semproniorum, à vitio linguæ impositum, vti etiam Balbus.

Sibilat ceu vipera] serpens, serpentum enim propium est sibilare.

Tumultuatur ille rictu &c.] Notat hic alia vitia ex ipso oris habitu desumpta.

Psecas. *Psecas*] Psecas est stillicidium, vel gutta, aut stilla è tectis decidens Psecas iam olim audiuit Antimachus lyricus, quod identidem loquens expueret: quod cognomen etiam datum fuit Olympico cuidam, cuius nomen non occurrit. Vocantur etiam Psecades ancillæ, quę delicatarum matronarū capillos fuco medicato conspergunt. Vide sis prouerb. *Psecas, aut ros.*

Quàm multa &c.] Quot vitia, tot vocabula & nomina cōuiciosa fingi possunt.

IV. *Procliue est conuiciari publicè docentes.* QVAMVIS hic peculiarium quorundam vitia taxantur, potest id tamen generalius de omnibus accipi; est enim natura, vel potiùs cōsuetudine deprauata comparatum, vt citius vitia quàm virtutes in ijs obseruemus, qui publicè docent, ioculari quadam lasciuia, vt est quorundam in cōuiciādo natura procax. Homines enim imperiti, vt etiam argutuli quidam auditores, qui nasum rhinocerotis hābēt, facilius quod stultè dixeris reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possum vt ait 2. de Orat. M. Tullius Magnum profectò onus est atq; munus, vt ipsemet asseuerat disputatione 1. De natura Deorum, suscipere atq; profiteri sese, omnibus silentibus, vnum maximis de rebus magno in hominum conuentu audiendum. Ad est enim ferè nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicēte quàm recta videat. Ita quicquid est, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis iudicatur. Nec quicquam est tam insigne, nec tā ad diuturnitatem memoriæ stabile, quàm id, in quo deliqueris. At isthæc licentia & deprauata consuetudo reprimenda erat. Siquidem conuicia, quæ torqueri solent ob ea, quæ sunt in corpore, vel in fortunis hominum vitiosa, proficiscuntur ab animis parum sanis. Proinde Vlysses apud Homerū Thersitæ non claudicationem, non gibbum aut caluitiem exprobrat, sed omnino garriēdi vitium. Sic Achilles non naturæ vitia insectatur in Agamemnone, sed ea, quæ animi maxima, quibus adhiberi modus, & quasi frenū imponi rectę rationis potest Sic Fabius Quintil. lib. 10. c. 2. In magnis auctoribus incidūt aliqua vitiosa, & à doctis inter ipsos ēt mutuò reprehensa: atq; vtinā tam bona imitantes dicerent melius, quàm mala peius dicūt. Hęc ille. Subiungit Minos: *Vitia corporis nemini exprobranda.*

Sic ego cùm primùm ad Academiam Parisinam venissem, ad capiēdum ingenij cultum, offendi longè multis simultatibus Doctores laborare, sed eorū maximè, qui Ramistæ, & Carpentaristæ, quasi factionū nominibus insigniebātur. Ramus, vir acris ingenijs, & iudicij singularis, Thessalus methodicus audiebat, sed à quibus, nisi tumultuosis & liuore percitis? Quernus, trium cantilenarum poeta, & histrio Reginæ vocitabatur, quàm rectè, alij viderint: Certè nunquam vidi festiuiorem, & qui suis prælectionibus plus operæ sumeret in salibus iocisque inspergendis. Bellerinus peregrinus in Philosophia, alioqui Græcè, reique philosophicæ peritus. Et Massicus, qui Hebræum alphabetum paucis auditoribus, hoc est, vni aut alteri, quāquam publicè doceret, Vox clamantis in deserto, & venerabilis Beda, falsè nominabatur. Bossulus, bos lassus, & cymbalum Academię, vt olim Appion Grammaticus, mundi cymbalum incessebatur. De cæteris facilè sileri patior. Hæc Minos. Quid *Conuicia in professores.*

ego de me ipso dicam? qui cum tantis viris minimè sum comparandus, nihilominus linguarum aculeos dum in Academia Friburgensi Humanitatem publicè profiteret, non potui effugere, etenim subinde Rusticus Academicus audiebar; sic .n. aliqui nasuti nebulones mihi humile genus exprobrabant, & quod spatio octennij ab aratro & agro ad cathedram euasissem, primumq; Bucolica Virgilij explicanda suscepissem. Sed hos tales scripta Ecloga pulcherrimè retudi, illisq; longũ silentiũ indixi. Possem hic nõ incõmodè inuehi in quorundã iuuenum petulãtiam, ne dicam malitiam, qui professores docenses clamoribus, stridoribus, sibilis, & magnistrepo tumultu interturbant & explodunt; sed nolo paucorum verborum amarulentia multorum odia incurrere. Sed quia etiam pueri sub præceptoribus & magistris militant, eosque non rarò dicaci scurrilitate impetunt, de puerili procacitate nihil verebor aliquid dicere, quæ infelici nostro sæculo ita inualuit, vt nihil minus puerile appareat modò, quàm puer; nihil ad virilem audaciam proiectius, quàm ipsa pueritia, malorum ac libidinum penè omnium capax, in qua prauitas supra annos, anni præoccupati malitia, nec ad frugem aliquãdo venturi numeros omnes & gradus maturioris æui supplent, non sanè virtutum, sed flagitiorum detestabili quadam ac execrãda prolusione. Si aberret citharœdus & hæreat inter initia: si fabulæ summam præfatus actor trepidet fallente memoria, quid sperandum de progressu? Sic à capite pendent, hoc est, à rudiori ætate totius vitę iudicia, & specimen ibi elucet ac sustinetur, aut cadit atq; labascit spes, quæ rarò meliori exitu à prauis exordijs, se commendat. Quod in spinæ vel vrticæ speciem prodire vult, pũgit statim & vrit, ne vuam ab ijs aut rosam speres. An verò pullaster corui rostrum mutasse aliquando aut colorem legitur? Nec Maurus infans pellem transformauit vnquam vir factus: vt nigredo hic, ita vitium ibi altius infigitur. Ego inter sæculi fatales næuos etiam hanc corruptelam morum in iuuẽtute, & infectionem ò nimis pestilentem & contagiosam, numero. Siste mihi huc pusionem aliquem quadrimulum, vix ouo exclusum, vt sic dicam; notabo quæ in viro etiam offendãt, Catonis virgula: adeo supra decorem sapiet versuta quadam & intempestiua calliditate; tentabo ingeniũ propositis gryphis, expediet acutulus responsa ad stuporem; dicterijs impetam, opponet se, nec deerunt conuicia, quibus latret & mordeat; stomachum mouebo, iuramenta eructabit rabiosulus, blasphemias & execrationes. In summa, ad omnem nequitiam inueniam aptũ, & talem prorsus ramum, ex quo impuritatis & incontinentię capacissimum tornari possit vasculum; amatoria enim si misceam & Venerea illa, nutum, rem & verba dabit. Non est grauior vindicta, meo quidem iudicio, indignantis Dei in stirpẽ nostram, quam peruersitas hæc in teneris nouellis, quę à radicibus corruptæ in connato malo grandescunt. Excusetur, si rariores & hinc inde dispersæ aliquot; vt lolium multiplicant se, ac serpunt vt scabies in morbido pecore. A flagris remedium, inquis; olim profuerunt certè, nunc vix aliquid fustes in calloso & rigido corio. Parentes sciunt & Magistri, quantus labor in educandis & formandis liberis, quorum manus, oculus, lingua curant & intendunt sine fructu. Plangunt quidem percussi, clamant, vlulant, recalcitrant sub flagro correctoris, tanquam cauterio subiecti, nihil interim ab assueta malitia remittunt aut emendant, reductis caligis & subsidente dolore repetunt solita, plagarum non amplius memores. In globum incidat aliquis aut coronam talium nebulonum, saturatus opprobrijs & cauillis, suspenso naso, iactis digitis, distorta & caperata fronte, bifurcatis manibus insigniter exceptus verbera, vix effugiet & lapides. Erubescit vir bonus, & dolore, vt par est, tangitur intimis visceribus; alloquitur admonet, reuocat salutari & paterno consilio: subsannant illi, & poppysmis eludunt. Si grandæuus aliquis, delirium & caluitium exprobrãt: matrona honesta, veneficium audit vel prostibulum, strix, saga, meretrix. Vbi ergo illud: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Maledicta crepant & scommata sale salsiora, quę Deum & hominem tangunt; Diras, Erynnes, Furias, quibus deuouent animas, & aduocant te in fidem periurij, ò Veritas, & adorandum Numen. Quin & farcire ingluuiem profusos nepotulos videas interdum, venire ad tumultus, descendere in aciem, cõsertare manus, gladiatoria spectacula & ludos aperire, ganni-

Pueritia nostri sæculi mores.

Agnomina à pueris profecta.

gannire, grunnire in plateis, nemini cedere. Et hi tales in delicijs sunt, mellita oscuia, aurea corcula, Cæsarelli & Reguli parentum. O tempora, ô mores.

Natura.
EMBLEMA XCIIX.

PANA colunt gentes (Naturam hoc dicere rerum est)
Semicaprumq; hominem, semiuirumq; Deum.
Est vir pube tenus, quòd nobis insita virtus
Corde oriens, celsa verticis arce sedet.
Hinc caper est, quia nos natura in sæcla propagat
Concubitu, vt volucres, squamea, bruta, feras.
Quod commune alijs animantibus, est caper index
Luxuriæ, Veneris signaq; aperta gerit.
Cordi alij sophiam, alij tribuere cerebro:
Inferiora modus, nec ratio vlla tenet.

COM-

COMMENTARII.

I. PAN (de quo nonnihil diximus supra Emblem.72.) pingitur cornutus, rubra facie, inferiore parte hispidus, pedibus caprinis, manu fistulam septemplicem tenens. Quorum omnium significata iãiam subscribemus. Editio Stockhameri epigraphen habet, *Vis Naturæ*. Sed parum aut nihil à nostra differt.

II. PVLCHRVM epigramma, & eruditionis atq; varietatis plenum, in quo rerũ natura depingitur in figura Panos, quem colebat antiquitas quasi Naturæ Deum, quod & ipsum indicat nomen. Sed hic nõ erit alienum paucis digredi, vt huius pegmatis, & plurium aliorum fiat notio explicatior. Nemo est ex litteratis, qui nesciat, quæ & quot portenta olim Ægyptus tulerit quæ sui caussa, proque suo arbitratu deos finxerit. Sic enim Saturnum colunt, qui sororem suã Cybelem in vxorem duxit, ex qua suscepit Osirin & Isidem, quos alij Ianum & Dianam nominant, & liberos ex ijs genitos Typhoea, Apollinem, Venerem: sed maior aucta insania hominum, cùm quidam animalia pro dijs habere cœpissent, nempe boues, quibus carere non possent ad vsus agrorum colendorum: & oues, à quibus viderent materiam præberi vestium, itemq; lac & caseum ad nutricationem: imò & canes, vt hominum custodes, & venationum socios. Quare & apud eos Anubis, canino capite fictus: Ibisque auis, pro dea habita, quia locustas & serpentes Ægypto infestas absumeret. At verò Hircus ea ratione deus putabatur, vt Priapus apud Græcos, & Romanos, quia per membrum genitale continua species animalium propagaretur. Inde Pana deũ, cornutosq; Satyros, perpetua tentigine ad res Veneris idoneos. Hanc deorum simulatorum multiplicitatem meritò vellicarunt Arnobius, Lactantius, Iustinus Martyr, idemq; Philosophus, Athenagoras, Tatianus, D. Augustinus, D. Ambrosius, Firmicus Maternus, & alij veræ pietatis assertores ac vindices. Mythologi ad rationes physicas Deorum naturam retulerunt. M. Tullius 2. de natura Deor. ad multiplices Dei effectus multò prudentius pro suo captu reuocauit, nam & naturæ nomen sæpè pro deo, aut mente diuina vsurpauit. Imò veteres penè omnes immersi tenebris inscitiæ, nihil aliud esse Deum censuerũt, quàm prodesse hominibus, & variis sanè modis vitam beare communem. At quia in rebus naturæ nihil præstantius, aut perfectius, quàm Dei ipsius opificium, id est, homo, animal prouidum, memor, sagax, plenum rationis & consilij, præclara quadam ratione conditum, in describenda corporis humani fabrica, & compositione admirabili, suam sollertiam nobis probare conati sunt. Cuius rei specimẽ ingeniosum nobis hoc lepido carmine profert Alciatus, qui hominẽ, certè μικρόκοσμον uel quasi totius Vniuersi epitomen exhibet. Sed audiamus quid de Pane sentiat antiquitas. Phornutus siue Cornutus in lib. de Natura Deorum, cap. de Pane: Talem, inquit, & Pana esse nõ dubito. Siquidem & ipse cum hoc vniuerso idem est. Inferior pars huius Dei hispida est, & hircum refert, ad designandam asperitatem terræ. Superior autẽ pars similis est homini, propterea quòd æther teneat totius mundi principatum. Hoc autẽ rationabilem designat partem. Lasciuum & libidinosum eum fingunt, propter multas seminum causas & commistiones, quæ ex ipsis fiunt. In locis desertis eum morari tradunt, vt eius vnitatem ostendant; mundus enim est vnus & vnigenitus. Nymphas persequitur, siquidem gaudet exhalationibus, quæ ex humido prodeunt, sine quibus fieri non potest, vt mundus appareat. Indutus esse dicitur nebride, aut pelle pardi, tum propter pulchram rerum omnium varietatem, tum etiam propter colores, qui in mundo cernuntur Συρτὸν eum appellant, siue quod à ventris omnibus perfletur, ἀπὸ τοῦ συρίττειν. id est, à flando: siue quod ad saltandi ritum sit minus aptus, & more rusticorũ, qui musam politiorem non degustarunt, subsultet, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν. id est, à saltando. Quod autem plerunq; in montibus & speluncis versetur, factum est, vt coronam è pinu arbore sortiretur: hæc enim arbor montani quippiam & magnificum habet. Fingitur cornutus, & bifidos habere pedes. Fuerit fortasse hic & Priapus, cuius vi omnia in lucem prorumpunt. Hæc & alia plura Phornutus. Homerus autẽ in hymno Panos eum Mercurij filium facit, vocatumq; Pana dicit à Baccho, quod oblectarit

Cur tot Deos Ægyptus effinxerit.

Pan hoc vniuersum designat.

rit

rit omnium Deorum animos. Orpheus in hymnis latius Pana Deum celebrat. Hymni principium tale est:

πάνα καλῶ κρατερόν, γε θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
ὠρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
καὶ πῦρ ἀθάνατον· τάδε γάρ μέλη ἐσὶ τα πανός. id est:

Pana inuoco fortē, deū mundi vniuersum,
Cœlum, mare, terram, omnium regem,
Et ignē immortalem. Pani enim hæc curę sunt.

Pana voco magnum qui totū continet orbē,
Qui mare, qui cœlum, qui terras frugiferentes,
Æternumq; ignem. Hæc Panos sunt omnia membra.

Silius Italicus Pana sic describit libro 3.

Panos descriptio.

Pan Ioue missus erat seruari tecta valente,
Troia pendenti similis Pan semper, & vno
Vix illa inscribens terræ vestigia cornu:
Dextera l'sciuit cæsa Tegeatide capra,
Verbera læta mouēs festa per cōpita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus,
Ac parua erūpunt rubicunda cornua frōte.
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale Deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus teneræ de corpore damæ.

Claudius Minos, non vt certet cum nobili & erudito artifice Alciato (dispar enim congressus Achilli) sed animi causa carmē iā olim de Pane Deo effudit, quod tale est:

Pana Deū facie humana, pedibusq; ferinis,
Semivirumq; deū, semiferumq; virum,
Effinxere olim plastæ, doctiq; poetæ.
Ars obscura quidē, non malè grata fuit.
Si bene conspicias, totum sonat, estq; homo totum:
Namq; animo refert & ratione Deum.
Est mēbris cōpactus homo vel sensibus ipsis,
Est animal parte hac, inferiore ferum:
Instar habet plantæ, qua parte augescit, vt orbis
Paruulus à priscis inde vocatus auis.

Herodotus in Euterpe loquens de Ægyptiorum moribus, Panos, inquit, simulachrum & pictores pingunt, & statuarij scalpunt quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus, haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris Dijs. Qua tamen causa eum talem describant, nō est mihi relatu iucundum. Sed quęcunq; hactenus de Pane dicta sūt, explanatius scripsit Seruius in Bucol. Virgilij: Pan, inquit, Deus est rusticus, in Naturę similitudinē formatus; vnde dicitur *πᾶν*, id est, *omne*. Habet etiam cornua ad similitudinem radiorum Solis, & Lunę cornuum. Rubet eius facies ad ætheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, vt stellas imitetur. Pars inferior hispida, propter arbores & feras. Caprinos habet pedes, vt ostendat terrę soliditatem. Fistulam habet septem calamorum, propter harmoniam ex septem sonis. Pedū habet, propter annum, quem in se recurrere fingunt Poetæ. Cum Amore Deo luctatum esse, & ab eo victum, quia omnia vincit amor. Ex his Seruij verbis admoneor elegātissimi epigrammatis Strozæ patris, de Amoris & Panis lucta, quod huc apponendum duxi, quandoquidem nec abhorret multum à materia, nec est iniucundum auditu.

Seruij de Pane testimoniū.

De lucta Panos & Amoris.

Pan & Amor quondam lucta certare volentes,
Deponunt calamos ille vel ille sacros.
Hic onus alarum, vil ossa nebridos ille:
Proijcit hic arcum, proijcit ille pedum.
Tunc liquido exutos artus perfundit oliuo,
Cecropiaq; modum seruat vterq; Pales.
Conseruere manus totis conatibus ambo,
Robore Pan fidens, dexteritate puer:
Aspera pugna fuit, primisq; assultibus anceps:
Nunc Pana aiebāt vincere, nunc puerū.
At demum elato prensauit cornua saltu
Panaq; qui vincit omnia, vicit Amor.

Sed iam addamus aliquid de Pane, quod peritioris literaturæ auidos nonnihil delectare possit. Porphyrius in libro de Respōsis, Panem famulum Dionysij facit, & in numerum bonorum Deorum collocat; nihilominus narrat agricolis quibusdam apparuisse, quos repente mortuos confirmat, interrogatumq; Apollinem de nece nouē agricolarum in quodam Branchinarum agro, sic respondisse:

Alia de Pane.

Toruus Dionysij famulus Pan, aurique cornis,
Per nemora obscurus gradiens, montesque per altos,
Pinum vna, atq; alia resonans syringa tenebat,
Gestabatq; manu: multos is corpore vasto

Pre-

Prostrauit, mortique viros dedit horridus illo.

Sed magna dignum est admiratione, quod Plutarchus refert in eo libro, quem composuit de tacentibus oraculis, cuius verba, ne Græcis centonibus obstrepat, sic exprimere conatus est Sanctius: De morte autem huiusmodi dæmonum hæc ab homine nec imprudente, nec futili nobis sunt tradita. Epitherses præceptor Grammaticæ fuit Æmiliani Rhetoris (quem & vos aliquando differentem audiuistis) pater. Nauigaturus hic in Italiam nauim conscẽdit, mercimoniis, mercatoribusque multis plenam, qui se audisse dicebat (cum sub noctem circa Echinadas insulas ventus posuisset, nauisque prope Paxas constitisset) vigilantibus plurimis multis etiam à cęna bibentibus, repente cuiusdam vocem auditam è Paxis, Thamum nomine inclamantem, ita vt omnes teneret admiratio. Erat autem Thamus vir Ægyptius, eiusdemq; nauis gubernator, nõ tamen omnibus, qui aderant, nomine cognitus. Bis itaq; vocatũ siluisse, tertiò respondisse. At illum, quisquis erat, altiore voce clamasse: Cum perueneris ad Palodes, hæc verba nunciabis: πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε. hoc est: *Pan magnus interijt.* His auditis, Epitherses dicebat, obstupuisse cunctos, consultasseq; inter se, peragendane, an negligenda essent, quæ audiuissent: censuisse Thamum, si aspirarent venti, silentio præter nauigandum; sin autem deficerent, vbi eò locorum venissent, manifestanda quæ audierant. Cùm tandem ad Palodes venerunt, & nauis neque ventis, neque vndis posset propelli, è prora obuersum in terram Thamum pronũciasse iussa, hoc est, πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε. *Pan magnus obijt.* Hæc vix dum perfecta verba vlulatu magno, nec vnius modi, sed quasi multorum gementium excepta sunt. Quæ res, quoniam multis pręsentibus acciderat, celeriter Romam est allata, Thamus ipse à Tiberio Cæsare accersitur. Consuluit deinde Tiberius Philosophos, quemnam Panem illum arbitrarentur. Qui responderunt, ex Mercurio & Penelope natũ esse credi oportere. Hactenus sunt verba Plutarchi. Eusebius verò refert, hæc & similia accidisse, quo tempore sub Tiberio Cæsare Christus Deus ac Dominus noster passus est, qui omne dæmonum genus è vita expulit. Quanquam quid vetat, hanc vocem intelligi posse de Christo Seruatore nostro, qui verus est Pã, id est, Omne, ac totius Naturæ dominus & conseruator? Sunt qui asserant, illam vocem auditam è Paxis illa nocte, quæ post passionem Dominicam sequuta est, anno Imperii Tiberii decimo octauo. Sed hæc hactenus.

Historia notanda de Pane.

Eusebij de hac historia testimoniũ.

III. *PANA colunt gentes*] Gentiles, seu Pagani vulgo dicti. De Pane consule Lactantium, & D. Augustinum de ciuitate Dei lib. 18. cap. 17. Phornutum de Nat. Deor. & post eum Gyraldum de historia Deorum. Syntagm. 15. nonnihil etiam tibi suppeditabit Eusebius 3. præparat. Euangelicæ. Vide preterea Plutarchum lib 4. de placitis Philosoph. Alex. Aphrodis. in 7. μετὰ τὰ φυσικά. Lucretiũ lib. 5. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 6. Pierium Hieroglyph. lib. 10. & 44.

Est vir pube tenus] Alii legunt,

Vir tenus vmbilico est, hominum quia propria virtus. &c.

sequitur lectionem, quam voles.

Quod nobis insita virtus &c.] Cicero 1. Tusc. Platonem in Timæo secutus, & Aristotelem in 2. De Anima, principatum animi ait esse in capite, sicut in arce summa: ira verò & cupiditas locis disclusæ: illa. n. in pectore, hæc subter pręcordia sedẽ habere dicitur. Galenus in lib. De placitis Hippocratis & Platonis, in cerebro posuit spiritus animales, id est, imaginationem, memoriam, sensum, motum, & intelligentiam: facultatem vitalẽ in corde, naturalẽ in iecore, de quo existit nutritio & generatio, quę tria sunt non partes, sed facultates & vires de vnico animo existentes, qui vt seipsum moueat ratiocinando, irascendo & concupiscendo, vtitur cerebro, corde & hepate, quæ tria sunt instrumenta sede & loco distructa. Quod itaq; Alciatus ait nos habere virtutem corde orientem & celsa verticis arce sedẽtem, animum, siue eam animi facultatem, quæ rationis est, intelligit, quæ vitæ principium à corde, mentis vero & intelligentiæ à cerebro habeat: vel fortasse ad veterum quorundam sententiam, qui animi principatum in corde statuebant, vt Empedocles: alij in cerebro, vt Plato & Democritus. Plutarchus De placitis 4. c. 5.

Animus an in cerebro, an in corde.

Celsa verticis arce sedet.] περίφρασις & ἀλληγορία à summo & præstanti Principe in arce summa, vt loco tutiori, sedẽte.

Hinc caper est, &c.] In superioribus dictum est, hircum libidinis esse symbolum, & concubitu fit generatio. Vide Macrob. cap. 8. Saturn. 1. lib.

Animalium genera. *Vt volucres, squamea, bruta feras.*] Animalium est diuisio: sunt enim aut aerea, vt volucres aues; aquatilia, vt pisces; terrena, vt homines & bruta omnia. Huc confer principium 1. Metamorph. Ouidianæ.

Cordi alij sophian &c.] Id est, rationem & mẽtem, cuius sedem in capite bona Philosophorum pars, & quidem eorum, qui melioris notæ putantur, esse voluere. Cicero 1. Tusc. Quæst. Alij, inquit, in corde, alii in cerebro dixerũt animi sedem esse & locum. Homerus & Hesiodus in corde videntur posuisse intelligentiam: idq; significari volunt sapientiores per illa verba passim apud hos poetas repetita: σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν. hoc est, vt dixit Maro: *Tu condita mente teneto*. Sunt enim phrenes septum transuersum siue præcordia; vnde pro animo aut mente sumuntur: *Phrenes quid.* & Phrenetici dicuntur, quibus mens laborat. Plutarchus tamen lib. 1. de placitis Philosoph. testimonio Platonis in capite mentem collocat. Plutarchi verba sunt: Propterea, inquit Plato, mens quæ in homine augustissima pars est, in capite constituta est. Lege Opificium Dei apud Lactantium.

Inferiora modus, nec ratio.] Inferiora belluina planè sunt, vt ira & appetitus, quę tamen superiori animi parti, id est, ipsi mẽti subijci debent, nisi enim in motus imperium obtineat ratio, quid inter hominem & belluam putabis interesse?

IV. PAN pingebatur, vt multarum diuersarumque naturarum particeps. Id enim nominis Pan totum vel vniuersum sonat. Itaq; Macrobius Saturnal. 1. cap. 17. Pan ipse sub hoc habitu quo cernitur, solem se esse prudentioribus permittit intelligi. Hunc Deum Arcades colunt, appellantes *Pã, Deus.* τὸν τῆς ὕλης κύριον, non syluarum dominum, sed vniuersæ substãtię materialis dominatorem, significare volentes; cuius materiæ vis, vniuersorum corporum, seu illa diuina, siue terrena sint, componit essẽtiã, &c. Alciatus Panos naturam & habitum ad hominem transtulit. Homo enim constat animo diuino, cęlesti, immortali, Angelis & Deo simili: corpore verò mortali, *Pan, homo.* ex quatuor elementis composito; hac quidem parte belluinam naturam proximè referenti. In animo duæ partes sunt: illa quæ intelligit, meminit, sapit, ratione, iudicio, ingenio vtitur ac valet, quæ pars superior nominatur, & proprio nomine Mens, qua verè homines sumus, qua Deo similes, qua cæteris animalibus excellentiores, & longè superiores. Altera est ex coniunctione corporis, rationis expers, bruta, fera, atrox, & bestiæ quàm homini similior: in qua sunt motus illi, qui Gręcis πάθη dicuntur, pars longè inferior & abiectior, qua nimirum à belluis nihil differimus. Homo itaq; mediũ est quiddam inter diuinas intelligentias, & bruta animantia, eãque ob caussam finxerunt veteres Pana esse Deum, qui superiore parte hominem, inferiore verò caprum referret: vt natura humana hoc inuolucro, & quasi proposito agalmate significaretur. Homo enim pro superiore sui parte rationem habet diuinam, & cœlestem; inferiore appetitum & libidinem, quibus conuenit cum belluis. Cæterùm sunt qui hominis naturam triplicem hic notari velint, diuinam, humanam, & diabolicam: diuinam quidem, qua cum Angelis participat; humanam, qua cũ belluis; diabolicam autem, qua quippiam sceleste & deprauatè cogitat & molitur. *Hominis natura triplex.* Quod planum etiam facit August. sub finem c. 3. lib. 14. de ciuitate. Disquirerem hic de vocis etymo, τοῦ ἀνθρώπου, in quo ingeniosa Grammaticorum, & philologorũ coniectanea pridem celebrantur; sed id aliorum esto pensum. Non pedem refero, nisi priùs moneam studiosum, legisse me nõ ita pridem homiliam D. Gregorii, hũc locum sacri Euangelii explicantis: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*, qua eruditè præclarus & eruditus ille pater verbum illud, *omni creaturæ*, ad solum hominem, seu hominum speciem ingeniosè cõfert. Est enim homo creatura omnis, hoc est, particeps essentiæ rerum omnium à Deo conditarum: imò homo est Dei opificium planè singulare ac diuinum, quo res naturæ vniuersæ quasi sub compendio habeantur. Lege, si placet, Anatomicos quid de Microcosmo sentiant, & inter hos omnino Andreã Laurentium lib. 1. suæ Anatomiæ.

Ars naturam adiuuans.

EMBLEMA XCIX.

VT sphæræ Fortuna, cubo sic insidet Hermes:
Artibus hic, varijs casibus illa præest:
Aduersus vim fortunæ est ars facta: sed artis
Cùm fortuna mala est, sæpe requirit opem.
Disce bonas artes igitur studiosa iuuentus,
Quæ certæ secum commoda sortis habent.

COMMENTARII.

I. MERCVRIVS pileo alato, manu caduceum suum serpentibus implicitum tenens, & in cubo sedens exprimitur, cui assingitur Fortuna cæca, globo insidens, dextera gubernaculum, sinistra copiæ cornu tenens. Accuratiorem vtriusq; habitum iamiam Galenus docebit.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS, vti & carminis huius materiam video sumptam ex Galeni oratione parænetica ad bonas artes, in qua fusè & oratorio more Fortunę & Mercurii symbola diuersissima explanat. Declaratur id vberrimè è Plutarchi cõmentario De exilio. Locũ Galeni, vel Menodoti (ut alijs placet) ex oratione ἐπὶ τὰς τέχνας huc cõgessimus in gratiã Philologorũ: τὴν τῆς τύχης μοχθηρίαν ἐμφανίσαι βουληθέντες οἱ παλαιοὶ γράφοντες καὶ πλάττοντες

τοντες αὐτὴν οὐ μόνον ἐν εἴδει γυναικὸς ἠρκέσθησαν· καίτοι τοῦθ᾽ ἱκανὸν ἦν ἀνοίας σύμβολον· ἀλλὰ καὶ πηδάλιον ἔδοσαν ἐν χεροῖν ἔχειν αὐτῇ, καὶ τοῖν ποδοῖν ὑπέθεσαν βάσιν σφαιρικήν, ἐστέρησαν δὲ καὶ τοῖν ὀφθαλμοῖν, ἐνδεικνύμενοι διὰ τούτων ἁπάντων τὸ τῆς τύχης ἄστατον. ὥσπερ οὖν ἐν νηῒ χειμαζομένῃ σφοδρῶς, ὡς ἐπικλύζεσθαι τε τοῖς κύμασι κινδυνεύειν καὶ βυθισθῆναι, μοχθηρῶς ἄν τις πράξειεν ἐπιτρέψας τὰ πηδάλια κυβερνήτῃ τυφλῷ. κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον κἂν τῷ βίῳ μειζόνων ναυαγίων περὶ πολλοὺς οἴκους γιγνομένων, ἢ περὶ τὰ σκάφη κατὰ θάλατταν, οὐκ ὀρθῶς γινώσκοντός ἐστιν, ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν ἐν τοιαύταις περιστάσεσι πραγμάτων τυφλῇ δαίμονι μηδ᾽ αὐτῇ βεβαίως ἐστηριγμένῃ· ἔμπληκτός τε γάρ ἐστι καὶ ἄνους εἰς τοσοῦτον, ὡς πολλάκις τοὺς ἀξιολόγους ἄνδρας παρερχομένη, πλουτίζειν τοὺς ἀναξίους, οὐδὲ τούτους βεβαίως, ἀλλ᾽ ὅσον πάλιν οὕτως ἀφαιρεῖσθαι τὰ δοθέντα. ταύτῃ τῇ δαίμονι πλῆθος ἀνδρῶν ἀμαθῶν οὐκ ὀλίγον ἕπεται, μηδέποτ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ μενούσῃ διὰ τὸ τῆς βάσεως εὐμετακύλιστον, ἥτις αὐτὴν ἄγει καὶ φέρει, καὶ κατὰ κρημνῶν ἐνίοτε καὶ θαλάττης. ἔνθα συναπόλλυνται μὲν ἀλλήλοις, ἑπόμενοι πάντες αὐτῇ. μόνη δ᾽ ἀβλαβὴς ἐκείνη διεξέρχεται καταγελῶσα τῶν ὀλοφυρομένων τε καὶ καλούντων αὐτὴν, ὅτ᾽ οὐδὲν ὄφελος. τὰ μὲν δὴ τύχης ἔργα τοιαῦτα. τὸν δ᾽ ἑρμῆν, ἅτε λόγου μὲν ὄντα δεσπότην, ἐργατὸν τῆς τέχνης ἁπάσης θέασαι πάλιν ὅπως ἐξ ὑπεναντίου τῆς τύχης κεκοσμήκασιν οἱ γράφοντές τε καὶ πλάττοντες. νεανίσκος ἐστὶν ὡραῖος, οὐκ ἐπίκτητον οὐδὲ κομμωτικὸν ἔχων κάλλος, ἀλλ᾽ εὐθὺς ὥστε συνεκφαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν δι᾽ αὐτοῦ. ἐστὶ δὲ φαιδρὸς μὲν τὰς ὄψεις, δέδορκε δὲ δριμύ. καὶ ἡ βάσις τὸ πάντων σχημάτων ἑδραιότατόν τε καὶ ἀμεταπτωτότατον ἔχει, τὸν κύβον. ἔσθ᾽ ὅτε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τούτῳ τῷ σχήματι κοσμοῦσιν, ἴδοις δ᾽ ἂν τοὺς θιασώτας αὐτοῦ, φαιδροὺς μὲν ὁμοίως τῷ καθηγουμένῳ θεῷ, μεμφομένους δὲ οὐδέποτε αὐτὸν ὥσπερ οἱ τὴν τύχην, οὐδ᾽ ἀπολειπομένους ποτ᾽, οὐδὲ χωριζομένους, ἀλλ᾽ ἑπομένους τε καὶ διαπαντὸς ἀπολαύοντας τῆς προνοίας αὐτοῦ.

Fortuna imago. id est: *Cum veteres declarare vellent fortunæ improbitatem, non satis habuerunt eam pingendo fingendoq; specie muliebri repræsentare (quod tamen erat magnum amentiæ signum) sed & fecerunt, vt manibus clauum prehensum teneret, pedibus autem sedem globosam supposuerunt: adhæc eam priuarunt oculis: iisq; omnibus fortunæ instabilitatem designarunt. At verò quemadmodum, cum nauis admodum fluctuat, ita vt procellis vndique agitata parum abest, quin periclitetur, improbè certè ille prauéq; omninò fecerit, si cæco gubernatori clauum commiserit: ita cum longè plura naufragia, eaq; grauiora multis in familiis quàm in mari accidant, profectò amens ille fuerit, qui in eiusmodi casibus seipsum Fortunæ, cæcæ Deæ commiserit, ea enim nullam habet firmitatem & constantiam, stolida nimirum & expers mentis est, quæ sæpenumerò viros honore dignos, & quorum magna est habenda ratio, prætermittat: locupletet autem indignos: neque hoc quidem constanti aliquo modo: nam & quæ dederit, postea interdum adimit. Hanc autem Deam imperitorum hominum multitudo consectatur, numquam in eodem manentem loco, eò quòd basis, cui insidet, sit maximè volubilis. Quam ob caussam fertur in loca quædã abrupta & præcipitia, interdum etiam in mare detruditur, in quo vnà omnes obruũtur, qui fuerint eam secuti: ipsa verò damni expers elabitur, intereaq; securè ridet eos, qui conqueruntur, & à quibus inuocatur: cum tamen ea tamquam surda nihil auxilij eis præstet. Et quidem fortunæ facta eiusmodi sunt. Nunc verò contemplare, quæso, Mercurium sermonis dominum, omnisque disciplinæ opificem, quem contrario prorsus modo exornarunt pictores & fictores. Iuuenis est & formosus, formam habens non arcessitam, neque fuco illitam: sed statim vbi apparet, ea quidem forma, virtus animi elucescit: hilaritatem oculis præ se fert, acutè intuetur: eius autem sedes, cubus est, omnium figurarum maximè stabilis, permultumque à casu aliena. Hac etiam figura Deum hunc interdum ornant, vt possis intueri eos, à quibus colitur, hilari esse vultu, sicuti & dux ipse Deus: cui nunquam succenseant, vt sunt qui fortunam accusant, cùm se relictos à tergo contemptosque sentiunt. Qui enim eum consequuntur, per omne vitæ tempus eius prouidentia singulari perfruuntur.* *Mercurius qualiter effictus.*

III. *VT sphæræ Fortunæ*] Alij legunt, *Vt Fortunæ pilæ*, sed cum manifesto vitio metri.

Fortu-

Fortunæ cur sphæræ insistat.

Fortunam rotæ seu rotundo lapidi insidentem pinxerunt veteres, quo eius instabilitatem designarent, vt pluribus verbis docet in Circulo Pierius. Et Galenus loco supra citato, sic vertente Sanctio: Cuius indicare nequitiam cum veteres constituissent, in fœmineam speciem exprimere non contenti (quanquam hoc satis aptum erat amentiæ signum) gubernaculum etiam manibus habendum dederũt, basin pedibus globosam subiecerunt, eam denique orbatam oculis effinxerunt: vt scilicet per has figurandi rationes fortunæ inconstantiam expressam ostenderent. Porrò de Fortuna pleni sunt vndiq; Philosophorum & Poetarum libri: addam tamen Pacuuij carmina, quæ citantur in 2. Rhetor. ad Herennium:

Fortunam insanam esse & cæcam,
Et brutam perhibent Philosophi,
Saxoq; instare globoso prædicant volubili.
Ideo quò saxum impulerit, eò cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant: quia nil cernat quò sese applicet.
Insanam autem aiunt: quia atrox, incerta, instabilisq; sit.
Brutam: quia dignum atq; indignum nequeat internoscere.

Lege lib. 3. diuinar. instit. Lactantij, & Augustinum de ciuit. Dei libris potissimùm 2. 4. & 7. Huc etiam facit elegia quædam Philippi Beroaldi, de Fortuna, vbi eius mutationẽ & nomina graphicè depingit. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 21. c. 29. Natalem Comit. Mytholog. lib. 4. cap. 9. Et quidem quæ primum Vortuna dicebatur, à vortendo, digammi mox mutatione in F literam affinem, Fortuna vocitata est: cuius nimirum præcipua vis est, summa imis commiscere, rerumque inducere mutationem.

Fortuna vnde dicta.

Hic porrò sphæram pro quacunque re volubili & rotunda vsurpauit, ad significandam volubilitatem & inconstantiam, qualis est in artibus sordidis & mechanicis.

Cubo sic insidet] lapidi quadrato, firmæ sedi, ad designandam artium liberalium stabilitatem: vel vitam ipsam sedentariam hominum studiosorum. Galenus in Oratione, quam proximè citaui, ad artes (si modò eius est) ait Mercurium vt orationis parentem, & artium omnium authorẽ in aliam effigiem quàm fortunæ, effictum esse à veteribus tum pictoribus, tum statuarijs; sic enim ille ibi Sanctio interprete: Mercurium verò tanquam rationis dominum, & artium omnium authorem aspice rursus, vt alia quàm Fortunam effigie decorarunt. Nam iuuenis est formosus, nec eiusmodi, vt fucatum quidquam in eo aut comptum deprehẽdas; sed in cuius forma animi virtutes protinus eluceãt. Est enim hilari vultu, acribus oculis, basi innititur sic vndiq; figuratæ, vt quadrantal seu tesseram referat, qua maximè figura res ipsa stabilis ac immobilis redditur. &c. Idem ferè Pierius Hieroglyph. lib. 39.

Mercurij imago.

Hermes] ἑρμῆς, Mercurius dicitur, eò quod sit Deorum interpres, ἀπό τοῦ ἑρμυνεύειν, quod est *interpretari*. Herma à Græcis ponitur pro firmamento, ait Festus: Vnde Mercurij nomen inuentoris, vt putabant, firmæ orationis ductum. Hic autem apud Festum (obiter admoneo) firma oratio est pactum seu stipulatio, firmissimum iuris vinculum, vt didicisse se meminit Minos ex Guilhelmo Fornerio, Antecessore Aurelio doctissimo.

Hermes.

Artibus hic] Mercurius bonarum disciplinarum præses, & inuentor.

Varijs casibus illa] rebus fortuitis, quæque sunt in perpetuo inconstantiæ motu.

Aduersus vim Fortunæ est ars facta] Vide Aristot. 6. Ethic. ad Nicomachum, c. 4. vbi citat Agathonis versiculum:

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην. id est: *Fortuna chara est arti, ars quoq; fortunæ*. Et quamuis sententia Alciati hic videatur dissentire ab illa Agathonis, non tamen ita est: quod vt intelligatur, similitudine quadam demõstratur. Arboribus fructu & pomis luxuriantibus solent substitui quædam furcæ, ne rami ingẽti onere pressi ruinam faciant. Sic aduersus vim fortunæ est ars facta, sed fortuna, cùm mala est, sæpe requirit artis opem. Nam τύχη τέχνην εὕρηκε, οὐ τέχνη τύχην. *Fortuna artè inuenit, non ars fortunam*. Vide Plutarchum in libello de Fortuna. Cœl. Rhodig. lib. 22. c. 9. in fine & lib. 28. cap. 12. Didymum super Odyss. 23.

Disce bonas artes, &c.] Mutuatus id videtur ex Ouidio 1. De arte:

Disce bonas artes, moneo, Romana iuuẽtus.

IV. SOLEBANT veteres Fortunam ipsam ita effingere, vt mulier esset, quæ pilæ insisteret. At Mercurium studiosorum numen cũ designabãt, basim quadratã, seu vndiq;

Liberales, quam illiberales.

les artes sequi fatius. quatuor angulis nitētem tesseram efficiebant: hoc enim modo firmum studiorum & artium liberalium fundamentum statuimq; effingebant, vt quæ nullo Fortunæ impetu possent concuti. Sic Bias ille Prienæus omnia secum se portare prædicabat, Sic Aristippus Cyrenæus ciuibus suis mandauit, vt eas sibi pararent possessiones, quę naui fracta simul cum possessore possent enatare. Igitur hi mihi sapientes videntur, qui periculosis artibus relictis, togę studia sequuntur. Hæc ipsemet Alciatus oratione quadā Ferrariæ habita. His itaq; agalmatis propositis, admonet bonas disciplinas opera diligenti amplectendas esse, quibus nimirum fortuitos casus non temerè vel sustinere, vel etiam retundere possimus. Quò spectat illud vitę Prouerbij celebratum, λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη. *Ars hominibus est infelicitatis portus.* nempe sua cuiq; ars pro viatico est. Vnde qui sapiunt, etiam si suppetat abundè res familiaris, tamen liberos suos artificium aliquod discere cogunt, quo, si contingat, vt fortuna auferat opes, aut in exilium ire iubeantur, sit quo sibi victum parēt. Nam vt rectè ait Menander:

ὁ σοφὸς ἐν αὑτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν.

Sapiens suas vbiq; circumfert opes.

Idem alibi:

Ἀναφαίρετον κτῆμ' ἐστὶ παιδεία βροτοῖς.

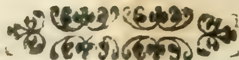
Doctrina domino haud eripi suo potest.

Huc quoq; collimat Amphidis comici sententia:

Οὐκ ἐστὶν οὐδὲν ἀτυχίας ἀνθρωπίνης
Παραμύθιον γλυκύτερον ἀνθρώπῳ τέχνης,
ἐπὶ τοῦ μαθήματος γὰρ ἑστηκὼς ὁ νοῦς
Αὐτοῦ, λέληθε παραπλέων τὰς συμφορὰς

Sol tamen arte dulcius mortalibus
Non esse possit omnis infortunij,
Mens nāq; studio haud sentit artis dedita,
Mœroris oram se sui præteruehi.

Sed huc ad rē, meminimus ex Tullio pro Archia poeta, naturā sine doctrina cōmendari, qui & ipse ait malle naturā sine doctrina, quā sine natura doctrinā. Sed bonus ille artifex caussæ suæ seruit. Tamē certius est quod arte perficitur, quàm quod natura. Sic non idem iudicium artis & fortunæ: nam fortuna inconstans, ars certa. Fortunam sectantur & casum ingenia temeraria; artem, doctrinamque non nisi cordatī ac prouidi homines. Itaq; videri feliciores ac tutiore in statu qui à liberalibus artibus præsidium quærunt, quàm qui à mechanicis & sordidis, sed maximè quę corporis laboribus exercentur, & à casu pendēt, nec nisi quibusdam momentis temporum solantur hominem. Eo de genere coqui, fistulicines, aulœdi, mimi, ioculatores, milites, balatrones, lixæ, tonsores, & alij sexcenti, qui ad xenodochia etiam nō sponte commeant, aut stipem quęritando vitam miseram fallunt. Sed (quæ sæculi nostri est infelicitas) non rarò etiam videas hodie litteratos, & solidè doctos egere. Hinc non immeritò mirabatur molitor ille, cū quidam studiosus stipem ab eo peteret, & se magistrum septem artium liberalium profiteretur: Te miserum, inquit, qui cùm septem artes liberales, calleas, ostiatim victū quæritas: mihi vnica mea, illaq; ex infimis mechanicis, tam abundè suppeditat, vt familiam totam lautissimè alam. At nūc cui senectus oneri, nobiscum reiuuenescat.

In iuuentam.

EMBLEMA C.

NATVS vterq; Iouis, tener atq; imberbis vterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele,
Saluete, æterna simul & florete iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat curua senecta pede.

COMMENTARII.

I. IN eadem ara statuuntur Bacchus & Apollo: ille quidem nudus, hedera redimitus, altera manu pateram, altera racemum gerens, cuius statuam aliàs descripsimus. Hic vero capite radiato, altera manu citharam, altera bacillum, quo Medici pharmaca miscent, tenens.

II. PRECATVR longam iuuentutis viriditatem ab ijs Dijs, qui nunquam senescunt, Apolline scilicet & Baccho, qui semper pinguntur florente iuuenta. Desumptum est autem ex Callimacho, vt refert interpres Lycophronis. Colebatur enim Delphis Dionysius cum Apolline. Fuisse autem veteribus morem diuersos Deos eadem ara statuendi, satis, vt puto, manifestauimus supra Emblem. 23.

NATVS vterq; Iouis] Poetæ quos impensè laudant, à Dijs genitos dicunt. Nempe & principes viros ac illustres pro Dijs habuit III.

habuit paganica secta, quæ quidquid admiraretur, aut magnum prædicaret, Deum dicebat. Multus est in ea materia exaggerãda Lactantius, eloquens vir, saneq; Christianus, acutior Arnobius, pergrauis Augustinus libris prioribus de ciuitate Dei, exactus Iustinus Martyr, aliiq; plures. Ex Florido poeta vetere hi celebrantur numeri:

Compara tio Bacchi & Apollinis.

Sic Apollo, deinde Liber, sic videtur ignifer,
Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus;
Ambo de comis calorem, & ambo radios conferunt.
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Tener atq; imberbis vterq;] Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuentus,
Nam decet intõsus crinis vtrumq; Deũ.

De Baccho & Apolline plura habes apud Gyraldum in Histor. Deor. syntag. 7. & 8.

Quem Latona tulit] Apollo Iouis filius, ex Latona in Delo insula vno partu editus cum Diana, medicinæ vsum primus tradidit. Ouid. 1. Metamorph.

Quem tulit & Semele] Bacchus ex Semele Iouis filius, vt abundè supra in statuam Bacchi explicuimus, Emblem. 25.

Saluete &c.] vt illud Homeri Iliade ω.

χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν

Hæc verborum formula solemnis fuit in hymnorum epilogis.

Numine sit vestro] vestro beneficio.

Tu vino curas] Diluere vino curas, id est, auferre, tollere, μεταφορά. Ouid. 1. Art.

Cura fugit multo diluiturq; mero.

Horatius: *Curas edaces dissipat Euhius.* & Tibullus 1. Eleg.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora, tristitiæ dissoluenda dedit.

Tu victu dilue morbos] aufer corporis ægritudines certa victus ratione.

Vt lento accedat &c.] ἀλληγορία περιφραστική.

IV.

Duo ad valetudinem conducentia.

DVO sunt, quæ vt corpus bene constitutum, sanum, & incolume conseruant, sic & animum ipsum curis expediunt, nimirum certa victus ratio, vinumq; moderatè sumptum; vt contra crapula & vinolentia, vt etiam curæ edaces naturam hominis labefactant & corrumpunt, ipsamq; senectutem accelerant. Hic itaq; descriptos videas Apollinem & Bacchum: illum quidẽ medicinæ principẽ, qui salubri diæta præcipiat quid quantumq; sit in victu sequẽdum vel fugiendum: hunc verò, qui vino sollicitudines adimat. Marsil. Ficinus lib. De vita cœlitus comparanda, duos hosce Deos sic copulat: Fratres certè sunt indiuiduiq; comites Phœbus atq; Bacchus: ille quidem nobis duo potissimum adfert, lumen videlicet atq; lyram: hic item præcipuè duo, vinum odoremque vini ad spiritum recreandum, quorum vsu quotidiano spiritus ipse tandem Phœbæus euadit & liber. Philosophorum est etiam ea sententia, sed tria tamen esse ad vitam longã adeoque valetudinem tutandam necessaria constituunt. Prima est frugalitas, temperantia, sobrietas (quam modò δίαιταν appellabamus) eam enim esse matrem sanitatis asseuerant artis medicæ professores: eam virtutum omnium domicilium prædicant philosophi omnes; victus enim tenuis hoc efficit, vt in primis valeas bene, ait Flaccus 2 Satyr. Prudenter itaq; hortabatur Plutarchus iuuenes vt hæc tria curarent habere, in animo temperantiam, in lingua silentium, in ore pudorem. Secundò labor & exercitatio corporis moderata, ocium enim vires eneruat, vt rubigine ferrum exeditur. Bene Ouidius:

Apollo & Bacchus iuncti, quid.

Cernis vt ignauum corrũpant ocia corpus;
Et vitium capiunt, ni moueantur, aquæ.

Vtẽdum exercitationibus modicis, inquit, Cato apud M. Tull. tantumque cibi & potionis vtendum, vt reficiantur vires, non opprimantur. Hac super re consule omnino Gymnasticen Hieronymi Mercurialis. Tertiò voluptas animi honesta & oblectatio: cor enim, in quo est calor vitalis, facilè molestijs atteritur, vt contra exhilaratur lætitia, viresq; sumit. Qua ratione Arist. 4. de morib. ad Nicomach. risum & iocũ ait ad vitam degendam esse necessarium. Democritus vitam beatam in vitæ tranquillitate posuit, & risui lætitiæque operam dabat. Legimus & sapientissimum latorem legum Lycurgum, τῷ γέλωτι, id est, sui statuam erexisse, eoque Lacedæmonios ad risum & lætitiam inuitasse, Plutarch. in Lycurgo. Quare

Interpone tuis interdum gaudia curis.

In quatuor anni tempora.

EMBLEMA CI.

ADVENISSE hyemem frigilla renunciat ales.
Ad nos vere nouo garrula hirundo redit.
Indicat æstatem sese expectare cucullus.
Autumno est tantùm cernere ficedulas.

COMMENTARII.

I. QVATVOR depingantur aues, frigilla, hirundo, cuculus, & ficedula, arboribus insidentes. Pictor hic de suo nimis liberalis quintam & sextam addidit, nobis inuitis, veluti quintam rotam currui iungens. Cæterum de frigilla agit Aristoteles lib. 8. Histor. animal. cap. 3. De hirundine nos egimus Emblem. 70. De cuculo Emblem. 60. De ficedula verò Emblem. 94

II. *Quatuor anni temporũ symbola.* EX vulgari obseruatione sumptum Emblema: solemus enim per quatuor auicularũ genera quatuor anni tempora designare. Frigilla hyemem significat, hirũdo ver, cuculus æstatem, ficedula autumnum. Sed & alia esse quatuor anni temporũ symbola nemo est qui nescit: vt veris, cista florũ, quia vere cuncta florescunt. Cista verò spicis referta æstatem refert, vt est apud Eusebium. Et copiæ cornu vuis & pomis plenum autumni est index: sicuti mensa apud ignem parata hyemem significat. Nec solùm anni tempora huiusmodi signis denotabant, sed & integros Fastos hoc modo sibi constituebant. Reuoco in memoriam, quod

quod olim puer in patria apud rusticum septuagenarium vidi, tabellas nēpe buxeas duodecim, læues, subtiles, in modum libelli colligatas, in quibus singulis multiplices erant exaratæ figuræ, à pastore, vt aiebat ille. Sed certè si iam maturius illa rumino, quæ memoria adhuc viuida suggerit, videntur mihi aliquid supra rus sapere. Lubens etiam referrem ad Fastos picturam illam mirabilem in augustissimo Prætorio Patauino, quę tot curiosa ingenia torquet, si frequentiores inuenirem astipulatores. Ast hæc παρέργως.

III. *Hyems vnde dicta.* *ADVENISSE hyemem*] Hyems, pars anni frigidissima, sic dicta ἀπὸ τοῦ ὕω, *pluo*. Vnde per y. scribendum censeo. Nec me mouet Varro, qui hyemem ab hiando deriuat, quod anima, quæ à nobis efflatur, tū appareat: spiritus enim noster hyeme quasi in nebulam concretus cernitur.

Frigilla. *Frigilla*] Auis à frigore dicta, quod eo cantet & vigeat, vt quibusdam placet; Gręcè, σπίζα. Germ. *FincK*. Hispā *Auguzanieue*. De qua Arist. lib. 8. c. 3 de histor. anim. Alij legunt Fringilla, & Fringuilla, indeq; verbum Fringultire deflecti putat Festus, quo vsus est Apuleius, pro præpeditè & obscurius verba enunciare: Audisti priuignum meum vix singulas syllabas fringultientem. Et iterum: Sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, vel omnino obmutescit. Sed apud Hesiodum non frigilla, sed cornix habetur pro hyemis hieroglyphico:

Fringultio.

μήτοι ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορώνη.

Quod Maro ita transtulit:

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.

Et sola in sicca secum spatiatur arena.

Hirundo veris nuncia. *Garrula hirundo*] De hirundine, & cur garrula dicatur, diximus Emblem. 70. Hirundines plures à mari conuolantes verni temporis indicium esse docent auctores. Ouidius 2. Fastor.

Fallimus? an veris prænuncia venit hirūdo?

Notum est adagium: *Vna hirundo non facit ver*. Cui simile adagium aliud, *Audi Chelidonem*. eò quod hæc auis prænūciet veris aduentum. Lege Pierium lib. 22 Hieroglyph. Dicitur etiam à Sappho ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀηδών. *Veris nuncia blādiloqua luscinia*. Sed ciconiam reperio e-

Item ciconia.

tiam veris esse notam. Ea enim adueniente hyeme migrat in regiones calidiores, vere nos inuisit. Sed & nōnulli addidere in æstatis pictura, quia constat esse ex erraticis æstatis. Adhæc Miluus eiusdem temporis verni ponitur indicium, quia verno primùm tempore incipit apparere, certumq; sit eius nuncium. Et aui nomen ἰκτῖνος ab aduentu, quod magno rusticorum & pauperum desiderio expectatus accedat.

Cucullus] Vide quæ de cuculo diximus Emblem. 60. Tribuitur hoc idem hirundini à Philemone Comico:

ἡ μὲν χελιδὼν τὸ θέρος, ὦ γυναι, λαλεῖ.

Hirundo æstatem nunciat, ò mulieres.

Sed Aristophanis interpres Equitibus hoc citat: νέα χελιδὼν ἐστὶν ἔαρος ἀρχή. *Noua hirundo veris est initium*.

Ficedulas] Ficedulæ ab edendis ficis dictæ, autumno non solùm crebræ sunt, sed etiam molestæ. De his Emblem. 94. *Ficedula.*

HOC referendum videtur ad quasque temporum & annorum vicissitudines, vel ad ea, quæ suo, non alio tempore solent esse tempestiua, quorumq; magna vis est, si suo tempori vsum accommodemus. Rectè Ouidius: IV. *Temporū vicissitudo.*

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt:

Et data non apto tempore vina nocent.

In hac temporis quasi cyclicam μεταβολὴν varij varia luserunt, quæ huc non piguerit ascribere, eaque potissimum, quæ maiorem cum hoc Alciati tetrasticho affinitatem habere mihi vidētur. Lubēs enim prætermitto Horatianam Odam 9. lib. 2. & 7. lib. 4. Ouid. ad Pisonem:

Cessat hyems, madidos & siccat vere capillos:

Ver fugit æstates, æstatum terga lacessit

Pomifer autūnus, nebulis cessurus et vndis.

Idem primo de remedio amoris:

Poma dat autumnus, formosa est messibus æstas:

Ver præbet flores, igne leuatur hyems.

Et Tristium quarto:

Vere prius flores, æstu numerabis aristas,

Poma per autumnū, frigoribusq; niues.

Claudian. de seno Veronensi, qui nūquam pedem limine sui tugurioli extulerat:

Frugibus alternis, non Consule computat æuum:

Autumnum pomis, ver sibi flore notat.

Idem condit ager soles, idemq; reducit:

Metiturq; suo rusticus orbe diem.

Ætates hominis teporibus anni comparatæ.

Bartho. Anulus in Poesi picta, ad hominũ magnique mundi perpetuum & æternum cursum ingeniosè traduxit;

Ver, æstas, autũnus, hyems, hæ quatuor annis
Sunt tempestates orbe volubilibus.
Quatuor ætates homo sic habet integer æui.
Qui puer, hinc iuuenis, mox vir, & inde senex:
Æterno simil is mundo reuolutio vitæ
Nos itidem æternos arguat esse homines.

Haud nimirum est, quod Eratosthenes non inscitè ætatis partem vigentem ver esse dixit; a autem partem, quæ vigori & flori succedit, æstatem & autumnum; & hyemē rigentem & frigentem senectutem. Eandem sententiam complexus est Naso 15. Metamorph. hac verborum serie:

Quid? non in species secedere quatuor annũ
Aspicis, ætatis peragente imitamina nostræ?
Na tener & lactens, puerique simillimus æuo
Vere non est, tunc herba recens, & roboris expers
Turget, & insolida est, & spe delectat agrestes
Omnia tunc florẽt, florũque coloribus almus
Ludit ager, neq; adhuc virtus in frondibus vlla est.
Transit in æstatem post ver robustior annus,
Fitq; valens iuuenis; neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat, vlla est.
Excipit autumnus, posito feruore iuuentæ,
Maturus, mitisq; inter iuuenemq; senemq;
Tẽperie medius, sparsus quoq; tẽpora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut quos habet, alba capillos.
Nostra quoq; ipsorum semper, requieq; sine vlla
Corpora vertuntur: nec quod fuimusve, sumusve
Cras erimus.

Tempora vices à Deo.

Facere hic non possum, quin immensum hoc Dei beneficium, si non pro dignitate extollere (quis enim istud queat?) at delibare instituam, quòd gratissimas has vices temporum, æstatis & hyemis, sementis ac messis, dierum & noctium fecit, vt terra ac animantia conseruarentur. Absq; his vicibus res humanæ durare non possent. Perpetua enim æstas omnia exureret, perpetua hyeme omnia rigerent & corrumperentur. Hinc scitum illud principis poetarum, ex intima Philosophia depromptum, vt alia vatis illius permulta, quod vehementer mihi semper arrisit:

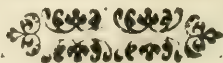
Non res hunc teneræ possent perferre laborẽ,
Sic non tanta quies iret, frigusq; caloremq;
Inter, & exciperet cœli in indulgetia terras.

Ad has autem temporum vices conseruandas, & rerum nascentium fœcunditatem augendam, admirabili sapientia Deus motum Solis & Lunæ & conuenientes stellarum ortus & occasus accommodauit. O magnum diuinæ bonitatis argumentum? De anno & eius partibus extat ænigma tale:

Ænigma de anno.

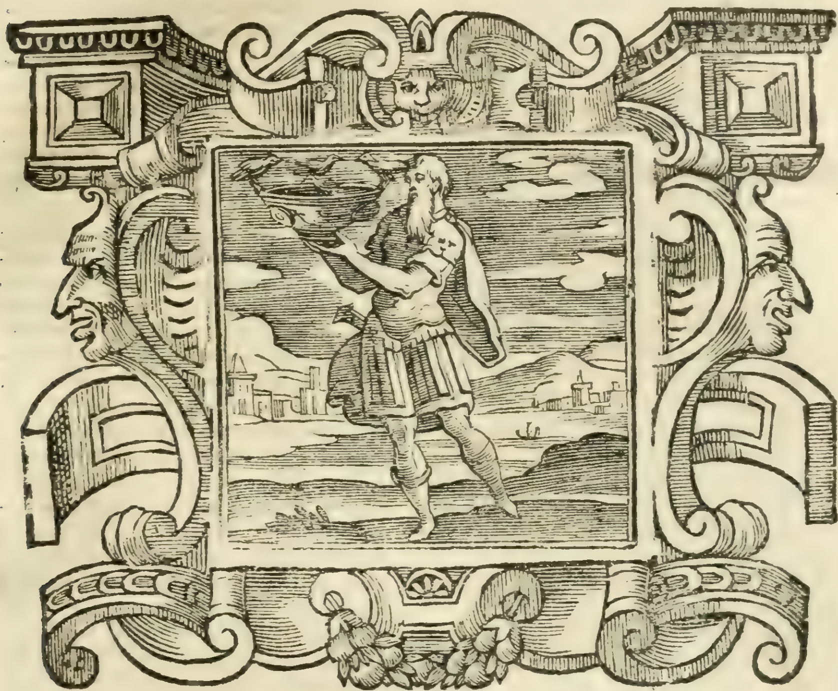
Est genitor, natos qui bis sex procreat, vni
Cuiq; horum natæ triginta, dispare forma:
Quædam sunt nigræ, quædam sunt vultibus albæ:
Sunt immortales omnes, moriuntur & oẽs.

Huc refer prouerbium, *Ver hyemem sequitur*, & varios locos Hieroglyph. Pierij. Idipsum ait Seneca, Epistola quadam ad Lucilium discipulum: Nullius rei finis est, sed in orbem nexa sunt omnia, fugiunt atq; sequuntur. Diem nox premit, dies, noctem: æstas in autumnum desinit: autumno hyems instat, quæ vere compescitur: omnia transeunt vt reuertãtur. Nos quoq; alio transimus.

Scyphus Neſtoris.

EMBLEMA CII.

NESTOREVM geminis cratera hunc accipe fundis,
Quod grauis argenti maſſa profudit opus.
Clauiculi ex auro, ſtant circum quatuor anſæ:
Vnamquamque ſuper fulua columba ſedet.
Solus eum potuit longæuus tollere Neſtor.
Mæonidæ doceas quid ſibi Muſa velit?
Eſt cælum, ſcyphus ipſe: colorq; argenteus illi,
Aurea ſunt cæli ſidera clauiculi.
Pleiadas eſſe putant, quas dixerit ille columbas:
Vmblici gemini magna minorq; fera eſt.
Hæc Neſtor longo ſapiens intelligit vſu:
Bella gerunt fortes, callidus aſtra tenet.

COMMENTARII.

I. HVIVS Emblematis pictura satis ex subsequentibus constabit. Nempe Nestor vir senex & grauis, scyphum tenēs argenteum, duobus fundis, aureis clauiculis, & quatuor ansis præditum, super quas singulas aurea sedet columba. Cæterarum editionum scyphus, me iudice, accommodatior est, ansæ enim & duplex fundus hic vix ac ne vix quidem apparent.

II. *Nestoris crater.* POCVLI Nestorei descriptio ex Homero sumpta est. Quid verò ea compositio significet, ex Athenæo. Homeri interpres memorat, Nestorem, quanquam senex admodum esset, poculum sustulisse, cū cæteri iuniores vix à mensa tollerent. Sic habet Homeri locus:

Πὰρ δὲ δέπας περικαλλὲς ὃ οἴκοθεν ἦγ' ὁ γεραιὸς
χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον· οὔατα δ' αὐτοῦ
Τέσσαρ' ἔσαν· δοιαὶ δὲ πελειάδες ἀμφὶς ἕκαστον
χρύσειαι νεμέθοντο, δύω δ' ὑποπυθμένες ἦσαν.
Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
πλεῖον ἐόν. Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Quem sic vertebat Franciscus Sanctius:

Et pulchram iuxta phialam, quam duxerat aureis
Transfixam clauis longæuus: quatuor ansæ
Huic inerant: geminæ circum vnamquamque columbæ
Ex auro ardebant: geminis erat abdita fundis.
Hanc, si plena foret, magno conamine quisquam
A mensa, Nestor verò facilè ipse leuabat.

Athenæus de poculo Nestoris. Verba porrò Athenæi ad hunc ferè modum se habēt: Nestoris poculum quatuor aures, vt Homerus testatur, habebat; quod ita Poeta descripsit, vt cœli faciem repræsentaret. Argentum enim, quo tantum poculum conflatum erat, cœli colorem indicat; claui aurei, stellas; Peliades, quæ circū aures erant, Pleiades referebant (Peliadas siquidem sæpe pro Pleiadas posuerūt Poetæ) vt Simonides & Pindarus testātur, per transmutationem literæ. Et quando Homerus πελειάδας, id est, columbas inducit Ioui ferētes ambrosiam, de Pleiadibus, non de columbis est intelligendum. Hæc breuiter ex longissima Athenæi disputatione, quem vide Dipnosophist. 10. c. 12. sed maximè 13. libri 12. Quædam non pœnitendæ lectionis adnotauit de illo cratere Nestoreo Cornelius Vitellius Annotationibus in Georgium Merulam.

III. *GEMINIS fundis*] Meminit huius poculi, vti & columbarum, Martialis lib. 8. Epigram. in Euctum:

Hi duo longæuo censentur Nestore fundi,
Pollice de Pytio trita columba nitet.

Quod grauis argenti] crater factus è massa argentea. Circumlocutio, qua nimirum Nestoris scyphum commendat à materia.

Stant circum quatuor &c.] Quatuor, inquit Alciatus, ansas seu aures habebat poculum, & totidē columbas: sed Athenæus sex ponit columbas, *Quæ*, vt inquit Ouid. in Fastis, *septem dici, sex tamen esse solent.* Vide igitur num Alciatus fuerit memoria lapsus. *Alciati lapsus.*

Fulua columba] Fuluam, auream interpretor, ne quis ad colorem simpliciter referat.

Potuit longæuus tollere Nestor] Sic enim Homerus:

Vix alij plenum poterant sustollere mensa
Poculum, at ipse senex Nestor facilè abstulit illud.

De Nestore, eiusq; ætate diximus satis Emblem. 25.

Mænidæ] Homeri. Cur autem Homerus dicatur Mæonides, dictum est Emblemate 4.

Est cælum &c.] Tribus distichis sequentibus continetur ἐπιμύθιον, vel vt melius dicam, poculi ἐξήγησις.

Scyphus. *Scyphus ipse*] σκύφος masculinum est & neutrum, flexu item variante, vt est auctor Athenæus. Diciturq; vt ipse putat, Scyphos quasi Scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est: proinde Scythissare, inebriari est. Vide de hoc non nihil in adagio, *Episcythissare*. Est porrò scyphus vas ligneum rotundum, lac serūque capiens, Herculi dicatum, vt cātharus Baccho. De scyphis & varijs poculorum generibus vide quæ memoriæ prodidit Ioan. Bruuerinus de re cibaria lib. 3. c. 9. Cœlius Rhodig. lib. 27. cap. 27. Guido Pancirollus *Scythissare.*

rollius de rebus memorab. lib. 2, tit. 2. de Porcellanis.

Pleiadas esse putant] Columbæ repræsentat Pleiades, numero tamen non obseruato. Pherecydes tradit septē sorores fuisse, Lycurgi filias ex Naxo insula. Et quia Liberum educauerunt, eas à Ioue inter sidera fuisse relatas. Harum nomina putantur, Celæno, Sterope, Merope, Alcynoe, Magia, Taygeta, Electra. quarum septima (vt ait Aratus) vix cerni potest, propterea quidam existimant vocatam Electram. Sunt qui pudore occultasse se dixerint, quòd cum aliæ Dijs nupsissent, sola Electra nupsit mortali. Alij, quod illa non tulerit spectare ruinas Troiæ, manumq; ante oculos opposuerit. Lege Ouid. 4. Fastor. Proclus verò Diadochus in Hesiodum, septem tradit Atlantis filias, ex Pleione Nympha genitas, vnde sit Pleiades appellatæ; cæterùm non esse has aliud intelligit, quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν. id est: *Angelicas septem sphærarum vires*. & Celæno quidem sphæræ Saturniæ, Steropen Iouis, Meropen Martis, Alcynoen Veneris, Maiam Mercurij, Taygetam Lunæ, Electram (quam à sparsis crinibus etiam Cometen nuncupant, etiāsi Maiæ hoc tribuit Aratri interpres) Solis. Vide Cœl. Rhodigin lib. 16. c. 16. Seruius: Pleiades, inquit, signum est septem stellarū ante genua Tauri, quod ortu suo primę nauigationis tempus ostendit. Vnde Græcè πλειάδες dicuntur, ἀπὸ τοῦ πλέειν. *nauigare*. Latinè dicuntur Vergiliæ, à verni temporis significatione, quo oriuntur. Plin. lib. 2. cap. 41. Gellius lib. 13. cap. 9. Fit hæc dictio aliquando tetrasyllaba. Propertius:

Nō hæc Pleiades faciunt, nec aquosus Oriō.

Interdum e litera abijcitur, & dicitur Pliades. Sat. 1. Silu.

Nec per & Ægeas Hyades, Pliadumque niuosum
Sidus.

Vmblici gemini] sic ego lego per syncopen, vt stet metrum.

Magna minorq; fera est.] Hemistichiō Ouidianum ex lib. 4. Trist Eleg. 3.

Magna minorq; feræ: quarum regit altera Graias,
Altera Sydonias, vtraq; sicca, rates.

Vrsam maiorem siue Elicen, & minorem siue Cynosuram intelligit, quæ Græcis erĉti dicuntur, suntq; Septentrionali polo ve lut axe quodā nixæ, & arctico circulo clausæ, sicq; dispositæ, vt resupinata vtraq; caput alterius contegat: cuius autem caput quæ superior est, ad inferioris caudam cōtendat. De his Ouid. Fastorum 4. Visarum fabulam vero Metamorph 2. Habet ergo sidus illud figuram similem plaustri, vnde antiqui Græcorum ἅμαξαν, hoc est, *plaustrum* dixerunt. Nostri quoq; à bobus iunctis Septentriones appellauerunt, hoc est, à septem stellis, ex quibus quasi iūcti triones figurantur. Gellius lib. 2. cap. 21.

Pleiades. — Quid significent. — Vergiliæ. — Vrsa duplex.

Longo vsu] longa exercitatio & experiētia doctrinam parat certissimam, potissimūque ad disciplinam astronomicam longa obseruatione opus est. Vide prouerbium. *Assidua stilla saxum excauat*. vbi auctor hoc ad assiduitatem refert, quod hic Alciatus ad Astrologiam retulit. Vter melius senserit, ego pedaneus iudex non decido. Vtramq; sententiam elicies ex Athenæo.

Bella gerunt fortes &c.] Collatio est dissimilium: qui corpore sunt firmo & valenti committunt prælia, atque inter se dimicant: sapiens verò rapitur & ducitur ad rerum cœlestium cognitionem. Ars enim est longi vsus & obseruationis, quæque plus potest in rebus arduis, quàm robusti corporis vires.

Callidus. *Callidus astra tenet*] iuxta illud: *Sapiēs dominabitur astris*. Dicitur autem callidus, qui callum longo artis vsu sibi induxit, auctore Donato. Callidus rerum iudex, apud Horatium 2. Serm. pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore.

IV. Nestoris crater. HOMERVS in Nestore, sene eloquētissimo & consultissimo, typum sapientiæ repræsentat: cuius patera geminis fundis, argentea, clauiculis aureis, quatuor ansis, & sub harum quaq; sedens columba, cœlum & pulcherrimum astrorum ornatum significabat. Nam crater, cui sit color argēteus, clauiculis aureis, cœlum refert purissimum, & stellas aurei coloris: colūbæ sunt Pleiades: duo vmbilici, vtraq; Vrsa. Hoc igitur schemate Astronomiam tacitè commendabat, quam quidem solus sapiens & apprimè exercitatus ingenio potest assequi, vt solus Nestor suum poculum manu ferre poterat. De huius pulcherrimæ artis excellentia plura repetere licet ex Plinio varijs locis, sed potissimùm lib. 7. cap. 37. quem vide; nos properamus.

Quæ supra nos, nihil ad nos.

EMBLEMA CIII.

CAVCASIA æternùm pendens in rupe Prometheus
Diripitur sacri præpetis vngue iecur.
Et nollet fecisse hominem: figulosq; perosus
Accensam rapto damnat ab igne facem.
Roduntur varijs prudentum pectora curis,
Qui cœli affectant scire, Deumq; vices.

COMMENTARII.

I. PROMETHEVS gigas nudus rupi cathenis ferreis alligatus cernitur, cuius præcordijs insidens aquila, rostro renascentia arrodit viscera. Emblematis inscriptio sumpta est ex dictis Socratis: τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς οὐ πρὸς ἡμᾶς quod adagij vice ponitur à doctis. Sanctius ex vltimo epigrammatis disticho, in quo totius emblematis cardinem esse dicit, aliam elicit inscriptionem, sic enim reponit: *Qui addit sciẽtiam, addit dolorem*. vt legimus in sacris literis.

Epigraphe.

FABVLAM Promethei præter alios plurimos narrat Hesiodus latè in Theogonia, tangit in Georgicis. Sed nos ex varijs concionatam adducemus, maximè sequentes Iuliũ Higinũ in poetico astronomico, cap. de Sagitt. Prometheus Iapeti filius, qui propter excellentiam ingenij miram, hominem II.

Promethei fabula.

minem finxisse existimatur, dicitur à Ioue impetrasse, vt pa tem hostiæ in ignem con ijcerent, partem in suo consumerent victu: idq; postea consuetudo confirmauit. Quod cùm facile à Deo, non vt ab auaro homine impetrasset, ipse Prometheus immolat tauros duos, quoru n primùm iocinora cùm in aram posuisset, reliquam carnem ex vtroq; tauro ab ossibus diuisam, & in vnum compositam corio bubulo texit; ossa autem, quæ circa reliqua fuerunt, pelle cõtecta in medio collocauit, & Ioui dedit optionem, vt quam vellet eorum sumeret partem. Iupiter autem, etsi non pro diuina fecit cogitatione, neque vt Deum licebat omnia quæ debuit ante præuidere, sed (quoniam credere instituimus historijs) deceptus à Prometheo, vtrumque putans esse taurum, delegit ossa pro sua dimidia parte. Itaq; postea in solennibus & religiosis sacrificijs, carne hostiarum consumpta, reliquias, quæ pars fuit eorum, eodem igne comburunt. Sed vt ad propositum reuertamur, Iupiter cum factum rescisset, animo percitus mortalibus eripuit ignem. Prometheus verò consuetus insidiari, sua opera ereptum mortalibus ignem restituere cogitabat, itaq; cæteris remotis auxilio Mineruæ in cœlum ascendit, ibiq; ad Iouis ignem venit (alij dicunt, ferulam ad solis currum admouisse) quo diminuto & in ferulam coniecto, lætus, vt volare videretur, non currere, ferulam iactans, ne spiritus interclusus vaporis extingueret in angustia lumẽ. Itaq; homines adhuc plerumque qui læticiæ nuncij fiunt, celerrimè veniunt. Præterea in certamine ludorum cursoribus instituerunt ex Promethei consuetudine, vt currerent lampadem iactantes. De quo vide adagium, *Cursu lampada trado*. Pro quo facto Iupiter Vulcano imperauit, vt fœminam è luto componeret, quæ cum astutissima esset, & omnibus artibus à Dijs donata, vocata fuit Pandòra. Hæc missa fuit ad Prometheum cum malis omnibus in vasculo inclusis, quod munus cũ spreuisset Prometheus, illa ad Epimetheũ, Promethei fratrem, contendit, qui dempto vasculi operculo omnia mala euolare sentiens, vix vltimam, & in imo residentem spem occlusit, cum qua vas illud seruauit. Cùm verò Prometheus Iouis munus reiecisset, quod insidias formidaret, dicitur à Mercurio Iouis iussu ad Caucasum, Scythiæ montem asperum & inhabitabilem, ferreis vinculis alligatus, eiq; aquila vel, vt alijs placet, vultur additus, qui perpetuò cor exederet, exesum q; renouaretur. Martialis lib. 1.

Iupiter à Prometheo deceptus.

Pandora.

Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus

Assiduam nimio pectore pauit auem.

Hæc ideo ficta esse asserit Aristides lib. 2. contra Platonem, quia Prometheus Rhetoricen communicauit mortalibus. Qua de re vide plura in adagio, *Communis Mercurius*. Plato in Protagora, sapientiam à Prometheo surreptam ait, hominibusq; communicatam, cuius hæc ferè verba sunt: Cõmunem Vulcani & Mineruæ officinam, in qua artes excolebantur, clam ingressus, furatus est Vulcani artem igneam, aliamque Mineruæ, qua viuendi facultas obuenit. Idem Plato in dialogo de Regno, à Prometheo ignem, à Vulcano artes datas hominibus esse tradit. Nec solùm ignem, sed plurimas alias artes generi humano vtiles inuenisse, de se ipso testatur Prometheus apud Æschylum, quem vide. Plutarchus in libello de Fortuna: Prometheus, inquit, furtim è cœlo nobis afferens ignem, id est, rationem, omnia isti suppeditat. Et paulo inferius: Fabella de Promethei igne alio atque alio viritim omnibus diuiso, sub inuolucro indicat partes prudentiæ in orbem particulis exiguis esse dispersas, deinde se recepisse in ordinem. Plinius lib. 7. cap. 56. ait Prometheum asseruare ignem in ferula, primum docuisse. Cicero in Tuscul. Prometheum ait virum quẽdam perspicacem fuisse, & in rebus arcanis apprimè versatum, quas hominibus communicauerit: huic Iouem iratum, quod veritas in profundo demersa videatur. Iecur autem ab aquila exesum significat solicitudines & curarum ardores, quibus vel prudentiores irretiantur, quarum vinculis cùm se conantur expedire, in alias molestiores recidunt. Fulgentius in Mythologico, non ab aquila Promethei cor, sed à vulture corrodi tradit, idque perbellè interpretatus est. Quędam sunt apud Aphrodisæum in problematis, perdocta sanè, & ad mythologiã pertinentia, Menander suauissimus Poeta, meritò torqueri Prometheum inquit, quia fœminam, scilicet omnium humanarum calamitatum autorem, & scelestum omnino animalis genus inuenerit, vt est in his:

Mythologia.

Prometheus fœminas inuenit.

εἶτ᾽ ὁ

εἶτ' οὐ δικαίως προσπεπατταλευμένον,
Γράφουσι τὸν προμηθέα πρὸς ταῖς πέ-
τραις;
καὶ γίνετ' αὐτῷ λαμπὰς ἄλλο δ' οὐδὲ ἕν
Ἀγαθὸν ὅ μισεῖν οἶμ' ἅπαντας τοὺς θεοὺς,
Γυναῖκας ἔπλασεν. ὦ πολυτίμητοι θεοὶ
Γένος μιαρόν. hoc eſt:

Ergo immerentem dictitant Prometheum
Pendere fixum Caucaſi de rupibus?
Repertus ignis huic, aliud nihil boni,
Sed quod Deos odiſſe cunctos credidi,
Inuenit idem fœminas. ò Dij boni,
Genus nefandum.

Hiſtorica de Prometheo. Duris autem Samius ſcriptum reliquit, Prometheum fuiſſe coniectum in vincula quia Palladem amauerit. Scholiaſte Apollonii Rhodii id figmentum retulit ad hiſtoriæ fidem. Ait enim ex Agreta neſcio quo ſcriptore rerum Scythicarum, Promethei cor ideò abſumi ab aquila, iuxta poetarum commenta, quòd ſuam regionem fluuius (cui nomen Aquila) frequenti eluuione corrumperet. Cum verò Hercules quibuſdam foſſis fluuium auertiſſet, ex eo factum, vt diceretur aquilam abegiſſe, ac Prometheum liberaſſe. Alij ſecus tradunt, Prometheum nempe cum præſtare non poſſet incolis Scythicis, quibus præerat, ea quæ neceſſaria eſſent, ob inundationem fluuii Aquilæ, in vincula coniectum, neq; ſolutum inde, donec Hercules fluuium in mare deduxiſſet. *Seruij de Prometheo allegoria.* Seruius Grammaticus in Sileno Virgil. aliam allegoriam huius fabulæ affert, & quæ magis fortaſſe quadrat huic noſtro Emblemati. Prometheum Aſſyrijs Aſtrologiam indicaſſe, quam in monte Caucaſo diutina obſeruatione deprehēderat. Aquilam eſſe ſolicitudinem, quæ illius cor vexaret & corroderet. Per mercurium debere intelligi prudentiam: deprehendiſse rationem fulminum Promethеū, hominibusq; indicaſse. Sed ne lōgior ſim, vide ipſum Seruium in illo verſu:

Caucaſeasq; refert volucres, furtumq; Promethei.

De Prometheo argutè ſatis Antonius Thyleſius:

Illuſit ſuperis quòdam vafer omnibus vnus
Mortalis, tacitas ſurripuitq; faces.
Iupiter vlciſcèns; mortales imperat omnes
Ludat vt occultis ignibus vnus Amor.

Querela Promethei ad Caucaſū alligati. Sed nunc tandem audiamus queſtus ipſius Promethei ad Caucaſum alligati, apud Æſchylum, vt Cicero vertit 2. Tuſcul.

Titanum ſoboles, ſocia noſtri ſanguinis
Generata cœlo, aſpicite religatum aſperis
Vinctumq; ſaxis, nauem vt horriſono freto
Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.
Saturnius me ſic infixit Iupiter,
Iouis numen Mulcibri aſciuit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens
Perrupit artus: qua miſer ſolertia
Tranſuerberatus caſtrū hoc furiarū incolo.
Iam tertio me quoq; funeſto die
Triſti aduolatu aduncis lacerans vnguibus
Iouis ſatelles paſtu dilaniat fero.
Tum iecore opimo farta & ſatiata affatim
Clangorē fundit vaſtū, & ſublime aduolās
Pinnata cauda noſtrum adulat ſanguinem.
Cum verò ad eſum inflatu renouatum eſt iecur.
Tum rurſus tetros auida ſe ad paſtus refert.
Sic hunc cuſtodem mœſti cruciatus alo,
Qui me perenni viuum fœdat miſeria.
Namq; vt videtis, vinclis, conſtrictus Iouis,
Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
Sic me ipſe viduus peſtes excipio anxias,
Amore mortis terminum inquirens mali:
Sed longè à letho numine aſpellor Iouis.
Atq; hæc vetuſta ſæclis glomerata horridis,
Luctifica clades noſtro infixa eſt corpori:
Ex quo liquatæ Solis ardore excidunt
Guttæ, quæ ſaxa aſſiduè inſtillant Caucaſi.

De Prometheo præter citatos agunt Phornutus in libro de Nat. Deor. cap. de Prometheo. Lucianus in Prometheo ſeu Caucaſo; & in Deorum dialog. ſub perſonis Iouis & Promethei; & in opuſculo de ſacrificijs, & in Amoribus. Philoſtratus lib. 2. Plato lib. de nat. hominis. Horatius lib. 1. Carm. Od. 3. Diogenes Laertius lib. 1. de vita Philoſoph. Cœl. Rhodigin. lib. 7. c. 19. 20. & 21. Natalis Comes Mytholog. lib. 4. cap. 6. & alij multi, quorum aliquos etiam infra citabimus. Extant etiam duo Epigrāmata Græca Iuliani in lib. 4. Epigram. Græcor. tit. εἰς εἰκόνας ἡρώων.

III. *CAVCASIA rupe*] Sic Politianus in Nutritia:

Nondum Caucaſia pendens in rupe Prometheus.

Æternùm] aduerbium, pro perpetuò. Sed hic dignum videtur inquiſitione, quāobrem dixerit, *æternùm*. quandoquidem poſtea ſolutus ſit Prometheus, vt ex Luciano & Higino locis citatis conſtat. Duplicem aſſigno reſponſionem: Vel enim *æternùm* capitur pro longiſſimo temporis ſpatio,

spatio, siquidem, vt ait Æschylus, ad triginta millia annorum iacuit religatus. Aut reuera nunquam fuit solutus: nam ne Iouis iusiurandum irritum caderet, ex duabus rebus, hoc est, ferro & lapide, quibus Prometheus fuerat alligatus, digitũ illius Iupiter vinciri iussit, & ita eum soluit, quo niam illi vaticinatus esset, quod si rem cũ Nerine nympha (alij vocant Themida) haberet, futurum erat, vt filius nasceretur, à quo eadem Iupiter pateretur, quæ ab ipso passus fuerat Saturnus. Qua consuetudine homines vsi, quo satisfacere Prometheo viderentur, annulos lapide & ferro conclusos habere cœperunt. Qua de re meminit Plinius in prooemio libri 36. his verbis: Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tantum hęc admiratio exarserit, diximus quadã tenus in mẽtione auri annulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali; primùmq; fragmentum saxi inclusum ferro, ac digito circũdatum hoc fuisse annulum, & hoc gemmam. Vnde quoq; est, vt solus ferreus annulus, quo diu Romani sunt vsi, id possit significare. Sed de annulorum origine, eorumq; vario gestandi ritu, consule doctissimum Scholiasten Pancirollij lib. 1. de rebus memorab. tit. De Legatis.

Origo annulorum.

Prometheus] Ex etymo nominis ostenditur Prometheum vatem fuisse; nam προμήθεια prudentiam, prouidentiamq: significat; & προμηθεύομαι, prospicio, prouideo. Vnde adagium, προμηθεὺς μετὰ τὰ πράγματα. id est: *Prometheus post res confectas*.

Prometheus vnde dictus.

Diripitur iecur] pro iecore, Græca locutio frequentissima Poetis, in qua deest præpositio κατὰ. id est, *secundum*. vt, nuda pedem, fractus membra. Ouidius:

-----Partes quascunq; sedendo
Flectitur.

Sacri præpetis] id est, auis diuinæ. Periphrasis aquilæ, quæ, vt alibi diximus, Ioui sacra est. In qua significatione vsurpatur à Virgilio 3. Æneid.

Et volucrum linguis, & præpetis omina pennæ.

Præps autem, vt docet Gell. lib. 6. cap. 6. auis dicitur, quæ opportunè in augurijs præuolat. Blondus præpetes dici ait, quæ se ante auspicantem ferunt, nam præpetere dicebant anteire. Ouidius Fast. 6.

Præpes.

Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.

Hanc autem Promethei aquilam (inquit Higinus) nonnulli ex Typhone & Echidna natam: alij ex Terra & Tartaro: complures Vulcani factam manibus demonstrant, animamq; ei ab Ioue traditam dicunt.

Et nollet fecisse hominem] Prometheus enim hominem finxisse, & igne clam è cœlo sublato eundem animasse creditur. Ouidius lib. 1. Metamorph.

Prometheus hominẽ finxit.

Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Siue recens tellus, seductaq; nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cœli.
Quã satus Iapeto mistã fluuialibus vndis
Finxit in effigiẽ moderãtum cuncta Deorũ.

Fama est, Prometheum cùm hominem fingeret, portiones acceptas è singulis elemẽtis suo operi admiscuisse, atq; pro ipsorum elementorum temperamentis non solum vires singulis corporibus addidisse, sed etiam motus animorum & mores. Qui verò magis etiam fabulosè rem aggressi sunt explicare, dixerunt, timorem leporis, astutiam vulpis, ambitionem pauonis, feritatẽ tigridis, iracundiam leonis, & magnitudinem animi fuisse hominibus ab ipso Prometheo adiunctas: quod ita significauit Horatius in primo Carm.

Qua ratione.

Fertur Prometheus, addere principi
Limo coactus particulam vndiq;
Delectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

Memorię prodidit in Phocaicis Pausanias, non procul à Panopensibus apud torrentem quẽdam saxa fuisse ingentia, reliquias creditas eius luti, è quo Prometheus vniuersum genus hominum finxit. Hũc poetica quadam cum suauitate reprehendit Propertius lib. 3. quia cum plurimum operæ in corpore hominum rectè formando consumpsisset, mentem neglexerit, in qua scitè & optimè formanda totum studium erat adhibendum, sit enim inquit:

O prima infelix fingenti terra Prometheo,
Ille parum cauti pectoris egit opus:
Corpora disponens, mentẽ non vidit in arte;
Recta animi primùm debuit esse via.

Figulosq; perosus] quia ex luto hominẽ finxerat, materia scilicet figulina.

Ab igne] Solis intellige, vt pleriq; fabulantur; quamuis supra etiam diximus ignẽ

illum fuisse Iouis.

Roduntur varijs] Hæc duo carmina videntur alludere ad dogma illud Pythagoricum. *Cor ne edito*. hoc est, animum doloribus angoribusq; non excruciandum, vt explanat Diogenes Laertius in vita Pythagoræ.

Prudentum] nimium altè sapientum. Bene dixit, *prudentum*: nam reliquos non similis macerat cura; & Prometheus prudentes refert. Hinc Alex. Aphrodis. in problem. sententia: Similiter, inquit, Prometheus cum sapiens esset, sidereæque aquilæ causam peruestigaret, naturamq; eius ac situm, cumq; discēdi cupiditate veluti exederetus, tum demum quieuit, cùm ei Hercules dubitationem omnem sua sapiētia soluit.

Qui cœli affectant.] Iophon Bacchis, vt refert in Eclogis Stobæus:

Ἐπίσαμαι καὶ τάδε, οὖσα περγυνη
Ὡς μᾶλλον ὅσις εἰδέναι τὰ τῶν θεῶν
Ζητεῖ, τοσοῦτο μᾶλλον ἧσσον εἴσεται.

IV. *Quid per Prometheũ Caucaso alligatum.*

VARIA hoc Emblema nobis suppeditat documenta, sed quædam libasse sufficiat. Macrob. lib. I. in Somnium Scipionis, huius fabulæ mysterium exponit. Per vulturem, siue aquilam, iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligunt prisci illi Theologi, inquit, quàm tormenta malæ consciētię obnoxia flagitio viscera interiora rimātis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, si fortè requiescere tentarint, excitantis, tamquam fibris renascentibus inhærendo, nec vlla sibi miseratione parcētis, lege hac, qua se iudice nemo nocēs absoluitur, nec de se suam potest vitare sententiā. Cui videtur assentiri Petronius his hendecasyllabis:

Cur vultur iecur vltimum pererrat.
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant poetæ:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Hic autem conuertitur fabula vel in eos, qui diuina Philosophiæ mysteria nescio qua mente subtilius conantur indagare: vel in eos, qui naturali iudicio, fidei Christianæ oracula complecti, vel etiā ipsa arcana diuina (quæ scrutari periculosissimū est, vt quid planè ἀδύνατον) discutere, deque ijs humano sensu aliquid statuere se posse putant: ad quæ certè humani oculi caligant, vt noctuæ ad lumen Solis diurnum. Proinde Sapiens Prou. 25. *Qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria.* Quò etiam spectat illud Euripidis: φρονεῖν δὲ θνητὸν οὐ χρὴ μέγα. id est. *Mortalem non decet altum sapere*. Scitu digna sunt illa Arnobij lib. 2. contra Gent. Quæ nequeunt sciri, nescire nos confitemur, neque ea conquirere aut inuestigare curamus, quæ comprehēdi liquidissimum est non posse, quamuis mille per corda suspicio se porrigat atq; intendat humana. Et ideò Christus, cum mortalium sciret cæcam esse naturam, neq; vllam posse cōprehendere veritatem positarum ante oculos rerum, pro comperto habere, & cognito, quicquid sibi esse suasisset, & prorsus suspicionibus hęsitare, litigiosas serere atque intēdere quęstiones; omnia illa nos linquere & posthabere præcipit, neque in res eas, quæ sint à nostra procul cognitione dimotæ, infructuosas immittere cogitationes.

Præclarus Arnobij locus, in futurorũ coniectores.

Et deinceps: Quid est, inquit, vobis vestigare, conquirere, quisnam hominem fecerit; animarum origo quæ sit? quis malorum excogitauerit caussas? orbe sit Sol amplior, an pedis vnius latitudine metiatur? alieno ex lumine, an proprijs luceat fulgoribus Luna? quę neq; scire compendium, neque ignorare detrimentum est; Remittite hæc Deo, atq; ipsum scire concedite, quid, quare, aut vnde sit. Vestris non est rationibus liberum implicare vos talibus, & tam remotas inutiliter curare res. Hæc Arnob.

Minutij Felicis locus.

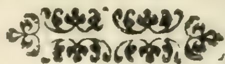
Addam & aliud oraculum Minutij Felicis, Romani olim caussidici, qui in in Octauio ita scribit: Quo magis mirum est, non nullos tædio inuestigandæ penitus veritatis, cuilibet opinioni temerè succumbere, quàm in explorando pertinaci diligentia perseuerare. Itaq; indignandum omnibus, & indolescendum est, audire quosdam, & hos studiorum rudes, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certū aliquid de summa rerum ac maiestate decernere, de qua tot omnibus sæculis sectarum plurimarum vsque adhuc ipsa Philosophia deliberat. Nec immeritò: cùm tantum absit ab exploratione diuina, humana mediocritas, vt neq; quæ supra nos cęlo suspensa sublata sunt, neq; quæ infra terram profunda demersa sunt, aut scire sit datū, aut scitari permissum, aut scrutari religiosum: beati satis, satisq; prudētes iure videamur, si secundū illud vetus Sapiētis oraculum

lum

ſũ, noſmetipſos familiarius nouerimus. Idē & Minutius paulò poſt hac de re ita doctè & prudenter: Proinde, ait, ſi quid ſapientiæ vobis aut verecundiæ eſt, deſinite cœli plagas, & mũdi fata & ſecreta rimari: ſatis eſt pro pedibus aſpicere, maximè indoctis, impolitis, rudibus, agreſtibus, quibus non eſt datum intelligere ciuilia, multò magis denegatum eſt diſſerere diuina. Quamquam ſi philoſophandi libido eſt, Socratem ſapiētiæ principem, quiſquis veſtrum tantus eſt, ſi potuerit, imitetur. Eius viri, quoties de cœleſtibus rogabatur, nota reſponſio eſt: *Quod ſupra nos nihil ad nos.* Quod oraculum idem ipſe præſenſit, iccircò vniuerſis ſe præpoſitum, non quòd omnia compeririſſet, ſed quòd nihil ſe ſcire didiciſſet. Ita confeſſio imperitiæ ſumma prudentia eſt. Hoc fonte defluxit Arceſilæ, & multò poſt Carneadis & Academicorum plurimorum in ſummis quæſtionibus tuta dubitatio: quo genere philoſophari & cautè indocti poſſunt, & docti glorioſè. Quid? Simonidis Melici nonne admirāda omnibus & ſectanda cunctatio? qui Simonides cùm de eo, quid, & quales arbitraretur Deos, ab Hierone tyranno quęreretur, primò deliberationi diem petijt: poſtridie biduum prorogauit, mox alterum tantum admonitus adiunxit: poſtremò cùm cauſſas tantæ moræ tyrannus inquireret, reſpōdit ille: Quod ſibi quanto inquiſitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obſcurior. Mea quoq; opinione, quæ ſunt dubia, vt ſunt, relinquenda ſunt: nec tot ac tantis viris deliberantibus temerè & audacter in alteram partem ferenda ſententia eſt, ne aut anilis inducatur ſuperſtitio, aut omnis religio deſtruatur. Sic Minutius. Poterit etiam nō incommodè torqueri in

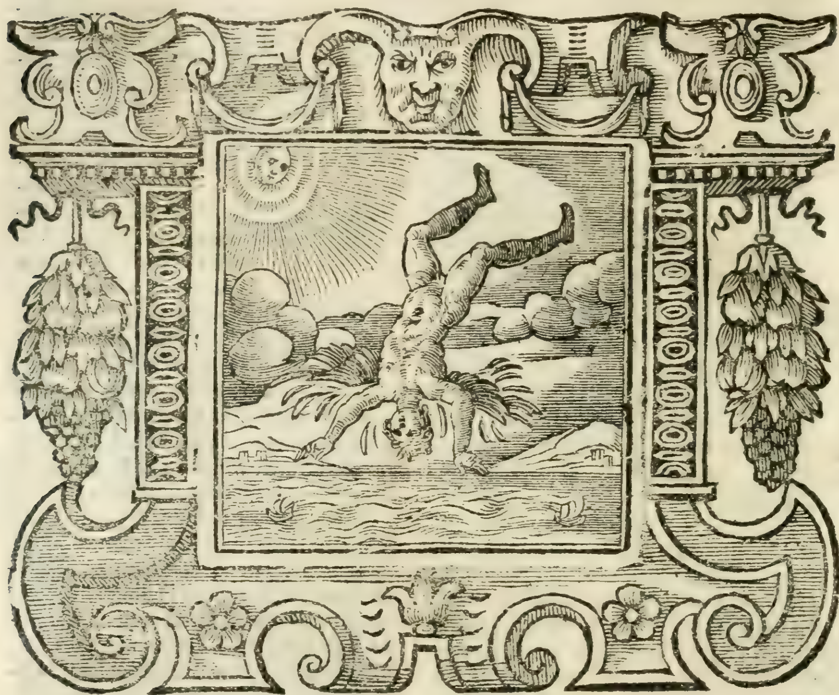
Simonidis cordatum reſponſũ.

eos, qui Aſtrologi iudiciarij vulgò nuncupantur, quorum animus quantis vagetur erroribus, alij viderint. Vel in quoſdam Philoſophos, qui quę abſtruſa prorſus, atque abdita Deus eſse voluit, ſcrutati ſunt: ac naturam rerum cœleſtium inueſtigarunt, quæ à nobis longè remotæ neq; oculis conſpici, neq; tangi manu, neque comprehendi ſenſibus poſsunt, & tamē de illarum omnium ratione ſic diſputarunt, vt ea, quæ aſſeruerunt probata & cognita videri voluerint, ait Lactantius in opificio Dei. Vſa eſt etiam hac epigraphe commodè anus quædam in Thaletem Philoſophum, quem cum ſidera noctu contemplantem fortè in foueam incidere vidiſset, illudens ei facetè dixit: Quæ ſupra nos, ò Thales, nihil ad nos: quomodo, obſecro, cœleſtia comprehendere poteris, qui ea, quę ſunt ante pedes, non vides? Ariſton dicebat, eorum, quæ Philoſophi ſcrutantur, alia ad nos pertinere, alia nihil, quædam ſupra nos eſse. Senſit autem diſciplinam morum ſpectare ad nos; ſophiſticam nihil ad nos pertinere, eo quod ad vitæ emendationem non tantùm non profit, ſed rixas etiam & contentiones progeneret; Aſtronomiam verò, Aſtrologiam, & huiuſmodi artes ſupra nos eſse omnino. Fabulam hanc Promethei ab Heſiodo in operibus pertractatam, ad rei veritatem explicat in proœmio libri vltimi naturalis Hiſtoriæ Plinius, & in libro Problem. Alexander Aphrodiſ. Lege præter citatos ſupra, Diodorum Siculum in 6 Lactantium lib. 2. cap. 11. Huc referenda diſputatio nobilis Socratica ex Xenophon. 1. Comment. ferè initio, & quæ Lactantius in 2. cap. 9. Diuin. Inſtitut. colligit.

In Aſtrologos.

EMBLEMA CIV.

ICARE, per ſuperos qui raptus & aera, donec
In mare præcipitem cera liquata daret.
Nunc te cera eadem, feruenſq; reſuſcitat ignis,
Exemplo vt doceas dogmata certa tuo.
Aſtrologus caueat quicquam prædicere: præceps
Nam cadet impoſtor dum ſuper aſtra volat.

COMMENTARII.

I. IVVENIS alatus in conſpectu radiati Solis ab alto in mare ſubiectum decidit, alis vndiq; diffluentibus.

II. *Typus Emblematis.* IMITATVS eſt Alciatus Epigramma Ἰουλιανοῦ λ 4 Antholog. quod tale eſt:

εἰς ἴκαρον χαλκοῦν ἐν λουτρῷ ἱστάμενον.

Ἴκαρε, κηρὸς μὲν σε διώλεσε· νῦν δέ σε κηρῷ
ἤγαγεν εἰς μορφὴν αὖθις ὁ χαλκοτύπος.
Ἀλλ' ἄγε, μὴ πτερὰ πάλλε κατ' ἠέρα, μὴ τὸ λοετρὸν,
ἠερόθεν πίπτων, ἰκάριον τελέσῃς.

In Icarum æneum extantem in lauacro.

Icare, cera quidem te perdidit, nunc verò te cera

Reuocat

Reuocat in formam rursum statuarius.
Sed agendum, ne pennas tolle per aera, ne lauacrum,
Ex aere cadens, Icarium facias.
Icare, cera olim te perdidit, at modò cera
Ad formã reuocat te benè fictor adhuc.
At verò pennas ne tolle per aera, lapsu
Balnea ne fiant nominis Icarij.
Aliter:
Cera tibi vitã prius abstulit, Icare, sed nũc
Te cera finxit denuò docta manus.
Immotas liquidum seruato per aera pennas,
Balnea ne fiant nomine clara tuo.
Sanctius verò ita Latinitati donauit;
Icare, cera quidem te perdidit, ipsa sed igne
Artificis rediit pristina forma tibi.
Nunc age ne moueas pennas, ne fortè lauacrum,
Æthere ab vsq; cadens, Icarium facias.

κηρὸς. In hac versione verba illa κηρὸς, & κηρῷ, interpretibus, vt & ipsi Alciato, negotium præbuisse videntur. Nam in primo loco κηρὸς, ceram significat: in secundo videtur accipi pro igne. Quod verbum Alciatus volens exprimere, dixit:

Nunc te cera eadem fruensque exuscitat ignis.

vt intelligas, *que*, pro, *id est*, positum esse per ἐπεξήγησιν, quod in Poetis sæpe notarunt Commentatores: sic vt sit sensus: Nunc eadem cera, hoc est, ignis artificis te iterum suscitat. Nam Icarus hic, de quo loquitur poeta, ænea erat imago Icari.

Fabula Icari. Icari autem fabula sic se habet: Icarus Dædali filius fuit, quos Minos Cretæ rex in labyrintho à Dædalo fabrefacto conclusit. Sed Dædalus corruptis custodibus sub faciendi muneris specie, quo simulabat regem posse placari, cera & pennis alas sibi & filio fabricauit, quibus ex imperio Minois, qui latè terra mariq; imperabat eo tempore, euolarent. Sed cum Dædalus & sibi & Icaro alas humeris aptaret, multis verbis filium monuit, ne vel sublimiora loca, vel mari nimis propinqua expeteret, sed mediam quandam regionis viam seruaret, seque volantem sequeretur: sic enim loquitur apud Ouidium:

Me pennis sectare datis: ego præuius ibo.
Sit tibi cura sequi me duce tutus eris.
Nam siue ætherias vicino Sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit.
Siue humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter vtrumq; vola: ventos quoq; nate caueto,
Quaq; vocant auræ vela secunda date.

Verùm Icarus, quæ sunt adolescentum ingenia, parum ea referre ratus, neglectisque paternis admonitionibus, captus suauitate volandi, altiora loca expetiuit: quarè alis nimio Solis calore liquefactis, in mare præceps decidit, quod ab eo fuit Icariũ nominatum, vt ait idem Ouid. 3, de Arte amandi:

Icare, clamabat; pennas aspexit in vndis.
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.

Idem de Tristibus:

Dum petit infirmis nimiũ sublimia pennis
Icarus, Icarijs nomina fecit aquis.

Fabula Icari qd significet. Quæ ob id videntur ficta, quod vel Icarus, & malum & antennas Dædalus inuenerit, teste Plinio lib. 7. cap. 57. Palephatus autem ait, in scapha fugisse Dædalum, perijsseq; Icarum in mari, cui nomen dederit. Icari porrò fabulam prolixè satis persecutus est Ouidius 8 Metamorph. nõ longè à principio; sed pulchrius atq; iisdem penè verbis in 2. de Arte Amãdi, statim in principio: meminit & pluribus alijs in locis; totamq; narrationem, si vacat, repete ex Diodoro Siculo lib. 4. rerum antiq cap. 13. vide quoq; Virgiliũ 6. Æneid. in principio, & ibidem Seruium, Silium lib. 14. Natal. Comit. Mytholog. lib. 7 cap. 16. & alios:

PER superos & aera] id est, per superum aera. III.

Donec In mare] Donec in mare lapsus, pennis nimio Solis æstu liquefactis.

Nunc te cera eadem, &c.] Rursum fingeris a pictore ex cerea quadam materia. Intelligit autem picturam encausticam, de qua Plinius, & alij. Sed vt aliquid amplius de re minus obuia disseram; ex purpura atramenti genus conficiebatur, quod encaustum nominabatur, quo soli Imperatores priuilegijs & literis subscribendis vtebantur, alijs omnibus sub pęna rebellionis id erat prohibitum, vt ex Niceta colligere est. *Encaustum.* Huiusmodi autem encausti conficiendi rationem docuit Leo Imperator in l. sacri affatus 6. C. de diuers. rescript. *Encaust. confectio* Terebatur in puluerem conchylium purpuræ, & adijciebatur nonnihil de cocto ex ipsa colore, ac simul liquabatur, redactaque inde materia liquida, & densitate sua scriptioni apta, dicebatur encaustum. Vide-

puto, apud Italos *Inchiostro*, hoc est, atramentum scriptorium, corruptum vocabulum postea deriuatum est: Cur verò encaustum dicatur librarium atramentum, indicat Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. Idem lib. 29. cap. 24. quod vulgo smaltum vocatur, encaustum posse dici arbitratur. Ab hoc ergo encausto nomē traxit encaustica pictura, quæ in cera, tabulis, eboreq; fieri solebat, cestro primùm, id est, viriculo (Turnebus legit vericulo apud plinium lib. 35. cap. 11. Perotus vriculo, quod ab vrēdo sic dictum sit) cauata materia; procedente verò tempore fieri inducta supra tabulas, iterumque admotis gallæ carbonibus adusta ad sudorem vsq; Deinde linteis puris, ita vt quasi marmora nitescerent; quę pictura in nauibus nec Sole, nec sale, ventisque corrumpitur. Hinc encaustes dicitur, qui encausticè pictus est, coloribus scilicet inustis, & resolutis igne ceris, quem Inustū rectè dixeris. Vnde Martialis lib. 4. Epigram.

Encaustica pictura.

Encaustes Phaethon tabula tibi pectus in hac est:
Quid tibi vis? dipyron qui Phaethonta facis?

quasi dicat, iniquè facere pictorem, qui cū semel fuerit combustus Phaethon, iterum eum comburat. De hoc picturę genere accipiendum est illud hemistichion Ouidij:

----tabulasq; coloribus vris.

Sed hoc loco illam artem iconicā innui, quæ ex cera variè colorata effingit imagines ad viuum, & illas quidē ectypas, suspicatur etiam doctissimus Pignorius; additque huiusmodi artificio non semel inclaruisse Vrbem Mediolanensem. De encausto habes plura apud Pancirollum lib. 1. rerum memorab. tit. proprio.

Exemplo vt doceas] ὡ διδάξῃ τὰ δόγματα, commonefacias vnumquemq; doceasq; certo tuo exemplo. Debemus enim aliorum periculis fieri cautiores, & maximè istud est sapere, dum alieno damno sapimus: Nam

Felix quem faciunt aliena pericula cautū.

Publius Mimis: Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Astrologus caueat &c.] Hoc disticho non damnat auctor Astrologiam, vt quidam putant ignari: sed meritò damnat pręcipites Astrologos, qui cum nihil sciant, omnia tamen se scire obtestantur, præstigijsq; omnia complent, quales multos passim inuenias. Vide in lib. 2. Epigram. Græcor. In Astrologos.

ICARI fabulam hic Alciatus noster torquet in Astrologos quosdam falsarios & impostores, qui supra humanum captū conantur aliquid, quæque longissimè absunt ab ingenio humano, vi mentis, & artis experientia se hariolari posse putant. Rectè sanè Isocrates dixit in orat. κατὰ τῶν σοφιστ. τὰ μέλλοντα προγινώσκειν οὐκ ἡμετέρας φύσεώς ἐστί. *Futuros euentus prædicere non est nostræ naturæ*. Diogenes cùm mente agitaret Philosophorum, virorum politicorum, medicorum, & eius generis aliorum, in hominum societate functiones, dicebat, homine nullum aliud sibi videri sapientius aut absolutius. Cùm verò contemplaretur astrorum inspectores, diuinatores & coniectores, clarè pronunciabat, nihil esse quod sibi videretur homine stultius & stolidius. Attamen quotusquisque est, qui non hodie plus propè fidei hariolis istis & coniectoribus, quàm sacris oraculis habet? quis non ex sua hora suorum euentorum seriem trahi putat, & rectè facta ac vitia sideribus potius & stellarum cursibus, vt vocant, quam sibi ascribit? At hæc figmenta, vel potius deliria, vir sapiens facillimè declinarit, ipsaq; popularis multitudo portenta hęc respuere occeperit, si tandem fucum agnouerit sibi factum. Hāc coniectorum doctrinam omnem damnat apud Gellium 14. cap. 1. Phauorinus: Nam aut aduersa fore dicunt (ait ille) aut prospera: si improspera dicāt, & fallant, miser homo frustra timendo fiet: si vera respondeant, eaq; prospera non sint, iam inde aliquis miser ex animo erit, antequam è fato fiat: Si felicia promittāt, eaq; sint euentura, tum planè duo erunt incommoda: nam & exspectatio spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes iam defloraverit. Eleganter Actius poeta se nihil credere auguribus dicit, qui aures verbis diuitant alienas, suas vt auro locupletent domos, nulloq; pacto huiusmodi hominibus res futuras præsagientibus esse vtēdum. Cicero ad finem 1. de diuinat. Nunc illa testabor, me non sortilegos, neq; eos qui quæstus causa hariolentur, ne psychomantia quidem agnoscere.

IV. *Astrologorum vanitas.*

Non habeo deniq; nauci Marcum augurē,

Non

Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium.
Non enim sunt ij aut scientia, aut arte diuini,
Sed superstitiosi vates, impudentesq; arioli:
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam:
Quibus diuitias pollicentur, ab ijs drachmam ipsi petunt.
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddant cætera.

Atq; hæc quidem ex Ennio. Astrologos & fatidicos eiusmodi, qui se deo plenos simulant, vti Paulus 5. sententiarum loquitur, sed maximè qui alienam mortem prænunciant, nō secus quàm parricidas exsecrata est antiquitas omnis: itaq; & malefici dicti ob facinorum magnitudinem. Vitellius, vt est apud Xiphilinum, cum diem prædixisset Astrologis, quo excederent Italia: hi contrà, noctu præscripserunt ei diem, quo ei moriendum esset: & intra illum diem mortuus est, Dione teste; fortè non fato, sed propter vaticinium. Ergo cùm sæpe aliàs, imperantibus Augusto, Tiberio, Vitellio, interdictum vatibus & mathematicis fuisset, ne vllo modo de cuiusquā morte prædicerent (quòd id semper habitum sit exempli pessimi: & mortis metus sæpe ipsa morte deterior, aut etiam nonnunquā mortem acceleret) tandem etiam à Domitiano Cæsare Ascletario astrologus viuus comburi iussus, & Largius Proclus capite damnatus est, quia publicè prædixissent quo die Imperator supremum vitæ diem clausurus esset. Præclarus sese mihi pridem obtulit Pici Mirandulani locus ex 2. lib. cap. 9. in Astrologos, quem videtur vsurpasse hic noster: qui Homerum inquit Picus, allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam, qui factitijs pennis cœlo tenuiore se committens, in mare præceps datus est, Astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cęlum se sub tollentes cùm de suis cęlestibus dogmatibus, quibus sublimari videntur, quid sunt prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorū.

Locus ex Pico Mirandula in Astrologos.

Occurrit etiam diuinatoris cuiusdam Angli somnium. Is ex astris prædixerat Henricum septimum Anglorum Regem (qui tum regno præerat) eo annō extinctum iri. Rumor statim ad ipsum delatus est. Iubet itaq; hominem ad se vocari: à quo sciscitatus fertur, an ex astris certum aliquid posset præcognosci. Innuit. Sed tunc, inquit Rex, eius artis peritus es? sic esse respondit. Tum Rex: An certò coniectas me hoc ipso anno moriturum? sic esse ait. Dic ergo mihi, Rex infert, vbi tu futurus es his festis Natalitijs (instabat enim Natalis Domini dies) nam & hoc fortè te non fugit. Ego, ait, cum meis familiaribus & domesticis lautè me victurum spero. At certè, ait Rex artis tuę sum peritior quàm sis ipse: nam scio te futurum in carcere, simulq; hominem in vincula conijci iubet. Illic vbi iam satis diuinandi calor refrixisset, cùm risu dimissus est. Eiusmodi hominum fatuitatem acerrimè perstringunt Basilius oratione 6. εἰς τὴν ἑξαήμερον. Euseb. De præparatione Euangelica libro 6. & Picus Mirandula in opere ex professo in nugones eiusmodi edito. Ad finem penè 4. Comment. Xenophō id sub persona Socratis eleganter & copiosè disputat. Quò etiam spectant Lactantiana ex c. 3. lib. 3. & Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 9. Quadrat & hoc Horatij 1. Carm.

Angli diuinatoris vana prædictio.

Quid sit futurum cras, fuge quærere, &
Quem sors dierum cumq; dabit, lucro
Appone.

Sed quod sequitur apud eundē, specialius:

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus,
Ridetq; si mortalis vltra
Fas trepidat.

Meminit Eunapius Sardianus lib. de Philosophorum & sophistarum vitis, in Prisco: Quos, ait, gloriosos ob dogmatum insolentiam animaduertebat, & pennas extēdere maiores, fragilioresq; quàm Icari fuerint, eos sensim ex alto deducebat, non ad mare, sed ad humum, & humanitatis modulum. Epigramma extat cuiusdam anonymi, eruditum sanè, & nimis veridicum, quin vereor, ne in nostros quosdam Principes quadrarit. Ita se habet carmen:

Vana prædictio.

Cùm coniectorē princeps audaculus, amens
Consuli, & quæ sint fata futura rogat.
Sceptra manent, inquit te regia, & ecce parente
Maior eris: Clario verius ore loquor.
Credulitate ista fallaci captus, ad arma
Currit, in exitium cæcus at ille suum:

Et cum vate suo cecidit, sed dispare casu,
Alter vt is Phaethon, Icarus iste fuit.

Sed de falsis & salsis huiusmodi prædictionibus plena sunt vndiq; historiarum & sanctorum patrum monumenta: aliud me torquet, & huic materiæ pertinacius inhærere cogit; nempe eò improbitatis humanũ genus abreptum iudicij errore, vt plures reperiantur, quorum animos turpior aliqua peccati fœditas occupat, qui ex astris aduocãt patronos, & prætendant occultam aliquam illorum impressionem, seu violentum potius impulsum ad flagitia: rapi, inquam, peccãtem impetu stellæ, quæ noxia quadam naturæ suæ propria virtute non inclinet modò, sed impellat actum, ligato arbitrio; vt in furto deprehensus aut sacrilegio, vt fornicator aut incestu pollutus, facti sui rationem cœlestibus causis ascribat, & dicat fecisse coactum, nec potuisse aliter, innatum hoc sibi & impressum ab altiore vi, desperare medelam in necessario malo. Ita non tam delectat, spontea malitia, quàm cœli ductu & imperio malos esse. Dij Deæq; vos perdant infausta sidera, execrandi ignes, monstra, portenta, pestes mundi, si à vobis hoc virus; si damno potiùs quàm vsui nostro & communi gentium ac terrarum bono producta. Impium credere, blasphemum eloqui. Recludãtur Astrologorum arcana, hoc non suggerent, muta enim sunt, cassa consilio & mente, inferiora homine creationis gradu, electionis iure, quibus assistit mouens virtus, non inhæret vt pars; quorum actio ad certam legem ac finem attemperata, sub nutu magni Dictatoris, à quo nunquam deflectunt, nec possunt. Quo ex fonte igitur potestas illa? cuius edicto vel iussu? dominari & cogere? Iniuria sit & extrema seruitus in nobilissimam stirpem, Satori proximam similitudine & imagine. Ab eo sicut conditi sumus laxo voluntatis & libero vsu, ita præcellimus quicqd hoc priuilegio caret, siue ætherei sit illud, seu terrestris seminis. A digniori directio hæc & frænum, quod in manu solius Dei. Age verò, si necessitas ab astris, & ius suum in hominem, quomodo id fiat consideremus. An immisso fluxu, deferente aere & insinuante? quo tandem fluxu, quæso? quis impressit stellæ, quis etiam expressit, vt decideret in certum aliquod corpus natiuitatis hora seminarium sceleris? Detestabile commentum in iniuriã diuinitatis, disponẽte ea & cooperante nos perdi, ministerio malè propicij luminis. An verò ab aspecto forsan aut positura hæc violentia? Ingeniosa stultitia Vidit prognosticator aliquis scilicet in genesi Lutheri Apostatæ diros positus planetarũ & horrendas configurationes, quæ crudelitatem hominis significarent, audaciam, præposteros mores, incestam libidinem, inquieta & infausta consilia. Fac non potuisse certò prædicere, inquis, monachum illum, seu monstrum verius, in publica pace Principum Germaniæ moturum esse seditionem, imperãte Carolo: at animaduersis sinistris illis constellationibus præuidere potuit, futurum hominem phanaticum, turbulentum, & natum in exitium patriæ. Res docet, proh dolor, & iacentis Europæ lamenta, fuisse talem: sed ò alium longè, si fastu represso, qui in pectore inani gloria tumido cœpit ebullire, intra septa monasterij, memor religionis & voti, cõtinuisset se, nec tam pestilentes dæmonis afflatus, quàm salutares diuini Spiritus suggestiones (quibus certè non caruit, quidquid virtute stellarum diuinantium superstitioso calculo suxerit) auido gutture imbibisset. Magna vis est cœlestium signorum, nõ eo inficias, & effectus pariunt in elementis & mixtis corporibus alterando, inclinando, contemperando, mirabiles sanè & euidentes, quibus mores interdum, studia, consilia, casus, dubio iudicio tamen, nec causis illis ligantibus, respondent. Vidimus concursum planetarũ in humido signo annis superioribus, intumuerunt flumina frequẽtibus cataractis & eruptionibus nubium; vidimus insalubres tempestatum variationes, Ioue in piscibus, Marte in tauro existente. Quin & ipsæ leges motuum ostendunt, temperari lumen Solis & Lunæ, cæterarum planetarum mitiori congressu. Oritur præterea à cœlestibus illis causis dissimilitudo non solùm regionum, sed ingeniorum etiam ac morum, ad situm cœli & plagas diuersas, & ingenerãtur corporibus mixturæ humorum in excessu nec iusto temperamento, in hoc, melancholico, in altero, cholerico affluxu, Martis aut Saturni intuitu, superante. Sed quid hæc ad matrẽ illam rationis & fontem, immortalem hominis animam? quæ proportio inconcreti ad corporeum? qualis actionis modus patiente subiecto non disposito nec capace?

Opinio eorum, qui asserunt, astra cogere homines malos esse, refutatur.

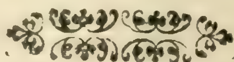
Vis astrorum quãta.

Quid

Quid stellæ, crassiori cœli parti, nec sua luce, sed aliena spectabili, cum purissimo & simplicissimo vitæ habitu, cui lucerna mẽtis nunquam non lucida & ardens perpetuus comes? Adimit fidem religioni execranda hæc diuinatio, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia constellationum vi prouenire, & à sideribus fatali necessitate pendere docet. Autorem peccati & causam scimus præuaricationem hominis suasore diabolo; radix illa omnis mali in hodiernum diem: strenuè enim fungitur partibus suis alter, nos assensum damus & sequimur: ille tentat & aggreditur certis machinis, nos claues offerimus patentibus portis, iugo ipsius seruiles humeros sponte submittentes. Cur ergo in cœlo ponimus aduersariorum castra, vbi salus & spes nostra? Ab inferorum lacunis ebullit scaturigo hæc flagitiorum, imò in corpore nutrimus venam ipsam & fontem. Claude reducto pessulo, nemo turbabit: in tua potestate est admittere, repellere; aperire, operire: absolutum ius habes & plenum, quid in alium traducis culpam? Ecce dicam clarius. Dominus & Imperator corporis & animæ suæ est homo, nemo pedem infert citra consensum in hoc palatiũ & arcem mentis, vallatam suis præsidijs. Tormentis quidem suis quatit continuò & verberat hostis, non expugnat tamẽ aut euertit, nisi prodat ipsa volens ac deserat. Victoriæ maxima spes est velle resistere, parare arma & congredi: nec plaga terreat quantumuis funesta & penetrãs, sanabilis est. Sed insurgendum collectis viribus, & nouum certamen inchoandum maiori impetu. Plures vidimus ad extrema saucios respirasse, ornatos deniq; palma & triumpho. Pulchrum, spectare militem prouolutum humi, madentem sanguine, vulneribus obsitum, reuocato spiritu resilire in victorem & vincere. Iacens semper ictui expositus est, nec ad luctam habilis; erigi oportet & instare. Multos conijcit in fugam prima plaga paulò durior, & frangit robur, quoniam se percussoris viribus, non proprijs metiuntur, & despondent animũ. Ad curationem properandũ maturè & fomẽta vulneris, quę volũtas applicet edocta pręteritis periculis, & futurorum cautior. Porrò cur Astrologia iudiciaria cũ suis partibus explodenda, causas reddunt Epiphanius, disputans aduersus Pharisæos & Manichæos, Basilius Hexameri Homil. 1. & 6. Chrysostom. in Genesin Hom. 5. & 6. In Matthæum Hom. 6. Certè Augustinus, qui & ipse Astrologiæ operam nauauit, Confession. lib. 4. cap. 3. lib. 5. cap. 3. & 7. itẽ lib. 7. cap. 6. De doctrina Christiana lib. 2. cap. 21. 22. 23. & 24. De ciuitate Dei lib. 5. initio, vsq; ad cap. 8. Cõtra Academ. lib. 1. cap. 7. modò quidem grauiter queritur se deceptum, qui arti illi aliquid tribuisset: modò verò in eam, eiusq; professores acerrimè inuehitur. Vnde non immeritò dicitur. Quantum Astronomi metiuntur, tantum Astrologi mentiuntur. Cæterùm Dio Chrysostomus Oratione 4. de regno, Icarium lapsum ad iactantiam principum iuuenilem, & populares, quas de se concitant opiniones, transtulit. Et Lucianus in Astrologia, iuuentutis calorem & iustitiam per hęc demonstrari asserit, cum non illa disquirantur ab ea ætate, quæ conueniunt, sed ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. Neq; alia de causa hæc celebrata sunt à poetis, nisi vt demonstrarent, diuitiarum & rerum omnium excellẽtiam nemini esse tutam, optimamq; esse mediocritatem, quæ neq; inuidiam secum trahat plurimorum, neq; tamen contemnatur, quod patitur infima hominum conditio. Huiusmodi etiam casum Bellerophontis fuisse fingũt, qui & ipse nimis audaculus, altiora quam par erat aggredi conatus, Pegasum equum alatum, dum in fontem Pyrenem caput inclinaret, astutè conscendit, in cęlũ volare volens alienis alis, tãdem miserè & ridiculè præcipitatus est, & temeritatis meritas luit pęnas. De quo Emblemate 14. At nunc & nos alas contrahimus.

Homo suæ voluntatis dominus.

Lapsus Icari quid significet.

Qui alta contemplantur, cadere.

EMBLEMA CV.

DVM turdos visco, pedica dum fallit alaudas,
Et iacta altiuolam figit arundo gruem.
Dipsada non prudens auceps pede perculit: vltrix
Illa mali, emissum virus ab ore iacit.
Sic obit, extento qui sidera respicit arcu,
Securus fati, quod iacet ante pedes.

COMMENTARII.

I. AVCEPS arcu tenso impositaq; sagitta ad gruem in aere volantem collimat, quem interim vipera conculcata in pede mordet.

II. *Æsopi apologus.* ID ex apologo quodam Æsopi de aucupe & vipera. Hic accepto visco & arundinibus exijt aucupatum. Viso turdo in alta sedente arbore, compositis arundinibus sursum spectabat eum comprehensurus. Verum ignarus in viperam dormientem incidit, à qua morsus, iamque præ dolore vitam agens, dixit: Ah, alium capturus ab alio miserè capior. Huic simile est Epigramma Antipatri Sidonij 3. Antholog. de Alcimene aucupe, qui cum arcu & funda peteret aues, in altum speculatus, ictus à dipsade interijt. Totum autem carmen est prosopopeia:

ὁ πρὶν ἐγὼ καὶ ψῆρα, καὶ ἁρπακτῆρα γεράνων *Prototypus Emblematis.*

σπιρ-

σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον,
ῥινοῦ χερμαστῆρος ἐΰστροφα κῶλα τιταίνων
ἀλκιμένης πτανῶν εἶργον ἄπωθε νέφος.
καί με τὶς οὐτήτειρα παρὰ σφυρὰ διψὰς ἔχιδνα
σαρκὶ τὸν ἐκ γενύων πικρὸν ἐνεῖσα χόλον,
ἠελίου χήρωσεν. ἴδ' ὡς τὰ καθ' αἰθέρα λεύσσων,
† κῦμα. τοὐν ποσὶν οὐκ ἐδάην † πῆμα κυλινδόμενον.

Hoc sic vtcumq; Latio reddidit Minos:
Qui priùs ego & sturnum, & rapacem arcens
A semine altiuolãtem & Bistoniã gruẽ,
E corio fundæ tortilia brachia intendens
Alcimenes [ego] volucrum arcebam procul multitudinem.
Et me quædam vulneratrix iuxta talos dipsas vipera,
Carni[meæ]è mandibulis amaram immittens bilem,
Sole [me] priuauit [id est, me interfecit:] ecce vt ad æthera spectans
Pedibus non vidébam malum obuolutum [id est, proximum.]

Qui sturnum iactis sementibus ante rapacẽ
Arcebam altiuolam Bistoniamq; gruem,
Extẽsis manibus, bubulæq; in verbere fundæ
Alcimenes abigens ipse procul volucres;
Infligit pedibus serpens tũ vulnera dipsas,
Lethiferumq; nigrum virus ab ore vomit.
Meq; dat ipsa neci, attẽtus dũ sidera specto,
Nescius exitij, quod foret ante pedes.

Fernandus Sanctius Francisci frater sic vertebat:

Qui prius & sturnum matura è messe fugabam,
Pascentemq; auidè semina nostra gruem,
Excutiens torto saxum de verbere fundæ
Arcebã innumeras Alcimenes volucres.
Cum me ictibalis talos prope dipsas, amarã
Inspirans bilem faucibus interimit.
En ego qui summum speculatus sum aera, cladem
Non animaduerti, quæ fuit ante pedes.

III. *DVM turdos*] Turdus auis nota, inter primas saporis bonitate insignis. Vnde Horatius in Epist.
Turdus.

Nil melius turdo, vulua nil dulcius ampla.

Et Martialis lib. 13. Epigram.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

De turdis agit Plinius lib. 10. cap. 42. & 53. Huic aui, licet sit loquacissima, tamen peculiaris ascribitur surditas. Vide adagium, *Surdior turdo*. Hæc auis Hispanis dicitur *Zorzal*, Germanis, *Kramethsuogel*. Est etiã piscis dictus turdus, de quo Plin. lib. 32. cap. 11. Columb lib. 8. cap. 16. — *Turdus priscis.*

Visco] Viscum, vel Viscus, visci, glutinũ capiendis auibus accommodatum, quod non prouenit, ait Plinius, nisi maturatum in ventre ac redditum per auium aluum, maximè palumbium & turdorum. Hinc prouerbium, *Turdus ipse sibi malum cacat*. Vide ibi. — *Viscum*

Pedica] Pedicę dicuntur laquei, quibus pedes illigantur. Virgilius 1. Georg. — *Pedica.*

Tũc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis.

Dum fallit alaudas] Alauda & Galerita, idem est: sic dicta, quod cristatum apicẽ habet supra caput, ad similitudinem galeri vel galeæ; vnde illi impositum etiam cassitæ nomen, à casside. Hinc etiam dicterium in milites galeatos, qui ab hac aue alaudæ dicti sunt. Et Cæsar legionem alaudam vocauit. Cicero ad Atticum: Antonius cum legione alaudarum ad vrbem pergere. De alauda Plinius lib. 11. cap. 37. — *Alauda.*

Et iacta arundo] Pro telo seu sagitta hic sumitur arundo: ob vsum enim, quem sagittis conficiendis præbent arundines, has pro illis à Poetis accipi palam est. Virgil. 7. Æneid. — *Arundo pro sagitta*

Perq; vterũ sonitu, perq; ilia venit arundo.

Idem 5. Æneidos:

Namq; volans liquidis in nubibus arsit arundo.

Grue] De gruibus satis dictum est Emblemate 17. Hic tamen adnotanda Synecdoche, qua speciales quasdam aues posuit pro alijs quibusuis.

Dipsada] Dipsas, serpentum genus vipera magnitudine minus, ad perniciem inferendam multò celerius: sic dicta à verbo διψάω, *sitio*. Quos enim mordicus apprehenderit, siti inardescunt & marescunt vehementius, ad potumq; efferuescunt, ac inde incessanter haurientes mox dissiliũt. Cauda (vti ferunt) lineis distinguitur duabus, nigrisq; corpore reliquo albicante, vt scribit Sostratus. Nascuntur in Libya quidem, sed præcipuè in Arabia. Cœl. Rhodiginus lib. 25. cap. vlt. Dioscorides lib. 8. c. — *Dipsas.*

119 ex Hermolai versione: Dipsadis morsus comites sunt tumor quidam solutus, sitis contenta vehementer, nũquam explebilis, nunquam interquiescens. Ob id ipsa Dipsas ab alijs πρηστήρ, ab alijs καύσων vocata est. A quibusdam etiam dici melanurum, & centridam vel centrinam, à figura, animaduerti. Huius meminit Plinius lib. 22. cap. 5. & lib. 23. cap. 8. Solinus Polyhistor. cap. 3. Lucanus lib. 9. Lege Lucianum præfatione de dipsadibus, & Pierium Hieroglyph. 16. vbi habetur eiusdem epigramma in Framarianum scurram facetissimũ, quod ob venustatem non piguit ascribere,

Epigramma in scurram.

Narrabat quidam vim dipsados exitialem,
Perpetuam infundat qua pede fixa sitim.
Nempe sitim, tria quam nequeant extinguere Nili
Ostia, vel magnis stagna phausta cadis.
Interiore loco Libyæ, Garamantas ad ipsos,
Qua fouet arenti struthius oua solo,
Quippe vbi quis misera spatiatus fortè per arua,
In pede fulminei vulnera dentis habet.
Ritè duæ dextra famulæ, totidemq; sinistra
Hæc gerit, hæc pleno vase propinat aquas.
Illa propinatis alias superingerit, illa
Nec mora, nec reges, pocula mille parat.
Framarianus ad hæc: Hanc ò mihi quærite amici,
Figat vt illa meos officiosa pedes.

Ouidius quoq; lenam quandam temulentam, quę puellam suam arte meretricia instrueret, Dipsadem vocat. Sic enim scribit:
Est quadã (quicunq; volet cognoscere lenã,
Audiat) est quædam nomine Dipsas anus &c.

Non prudens] Incautus.

Anceps.

Anceps] Anceps est qui aues captat, ab *auis* & *capio* dictus, quasi auiceps. Erat autem hic, vt dictum est, Alcimenes.

Extento qui sidera respicit arcu] Fortè allusit ad verbum Græcum εὐσοχίας: is enim est εὔστοχος, hoc est, ὀρανόσκοπος. Quamquam me non fugit, id tribui nomẽ pisci cuidam, qui sic à corporis habitu nuncupatur.

Securus fati.] Id est, ignarus & inscius infortunij, quod sibi mortem attulit; malum, quod pedibus obuolutum fuit: sic enim loquitur epigramma:
τὸν ποσὶν οὐκ ἐσιδὼν πῆμα κυλινδόμενον.
Sic Lactant. lib. 2. cap. 3. in philosophos: Dum aliorum præcipitium vident, nõ prospexerunt quid ante suos pedes esset. M. Tullius in 2. De Diuinat. ridens haruspicinam:
Democritus nõ inscitè nugatur, vt physicus.
quo genere nihil arrogantius: citatq; illud ex nescio quo Poeta:
Quod est ante pedes, nemo spectat: cœli scrutantur plagas.
Tali quoq; similitudine vsus est Horatius in Arte poetica:
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueamve.

IV. Astrologorum reprehensio.

TAXANTVR Astrologi, qui cùm cœlestia, id est, corporum superiorum inspectionem se consectari putant, ea tamen ignorant, quæ propiùs sunt admota: cumque præsentia ferè ignorent, futurorum scientiam habere se gloriãtur. Atqui, quod Pindarus habet Olymp. 12. τῶν μελλόντων γὰρ τετύφλωνται φραδαὶ id est, *obscura sunt admodum & cæca futurorum cognitiones*. Huc quoq; quadrat, quod paulò supra de Thalete ingessimus, qui domum exiens, cum sideribus inspiciendis totus intenderet, in scrobem subiectam procidit, ac post casum mox probrum domesticæ anus secutum est: Mirum videri, qua ratione Thales cœlestia contemplari ac complecti animo aggrederetur, qui ea, quæ essent ante oculos, considerare non posset. Sic enim illa: δίκαια παθεῖν ἔφη, ὡς τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει. Id alij tribuunt Anaximeni. Gabrias in tetrastichis idem scribit, cuius hæc verba:

Thales ab anicula irrisus.

Ἄστροις περισκοπῶν τις ἀστεροσκόπος
Πίπτει λεληθὼς πρὸς φρέαρ. τυχὼν δέ τις
Ὁδοιπόρος, στένοντι, ταῦτ᾽ ἔφη λέγων,
Νοῦν θεὶς ἄνω, ἔκλινες, τὴν γῆν οὐ βλέπεις.

Huc quoque pertinet quod epigrammate Græco παλλαδᾶ docetur; id habetur lib. 2. Anthologiæ.
εἰπὲ πόθεν σὺ μετρεῖς κόσμον, καὶ πείρατα γαίης
ἐξ ὀλίγης γαίης σῶμα φέρων ὀλίγον;
σαυτὸν ἀρίθμησον πρότερον, καὶ γνῶθι σεαυτὸν,
καὶ τότ᾽ ἀριθμήσεις γαῖαν ἀπειρεσίην.
εἰ δ᾽ ὀλίγον πηλὸν τοῦ σώματος οὐ καταριθμεῖς,
πῶς δύνασαι γνῶναι τῶν ἀμέτρων τὰ μέτρα;
Vnde age tu cælũ metiris, & vltima terræ?
Cùm tenue è tenui sit tibi corpus humo?

Tu

Te metire prius, moneo, & te nosse laboris,
Atq; fati hinc orbis discere perge modū.
At mensura huti tenuis cum te fugiat, qui
Nosse rei innumera tu poteris numerum?

Est enim perspicuum, quàm sit ἀδύνατον, vt cœlestia, quæ à sensu sunt remotissima, deprehendere queas, qui te ipsum planè ignoras. Vnde Plato in Phædro ridiculum planè putat, eum qui sua ipse ignorat, aliena perscrutari velit. Iocatur proinde oppidò quàm eleganter in Astrologum quendam Thomas Morus ætatis suæ magnum decus, quia alijs videri voluerit vates veridicus, & tamen vxoris adulteria, cum hoc potissimum tangeret rem suam, ex astrorum inspectione non potuerit deprehendere. Carmen tale est:

Saturnus procul est, iamque olim cæcus, vt aiunt,
Nec propè discernens à puero lapidem.
Luna verecundis formosa incedit ocellis,
Nec nisi virgineum virgo videre potest.
Iupiter Europam, Martem Venus, & Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hersen Mercurius recolit.
Hinc factum, Astrologe, est, tua cùm capit vxor amantes,
Sidera significent vt nihil inde tibi.

Eiusdem aliud extat in eundem epigramma, non minus lepidum & festiuum, sed strictius:

Astra tibi æthereo pādunt sese omnia vati,
Omnes & quæ sint fata futura monent.
Omnibus ast vxor quid se tua publicat, id te
Astra, licet videant omnia, nulla monent.

Nunc cum Amore aliquandiu nobis res erit.

Potentissimus affectus amor.

EMBLEMA CVI.

ASPICE

ASPICE vt inuictus vires auriga leonis,
Expreßus gemma pusio vincat Amor;
Vtq; manu hac scuticam tenet, hac vt flectit habenas,
Vtq; est in pueri plurimus ore decor.
Dira lues procul esto: feram qui vincere talem
Est potis, à nobis temperet anne manus?

COMMENTARII.

I. CVPIDO puer nudus alatus currui insidet triumphali, quem trahũt duo lupati & capistrati leones; ipse verò dextera scuticam vibrat, sinistra habenas regit.

II. *Fons Emblematis.* ILLVD extulit ex Græco Argẽtarij, quod habetur lib. 1. Epigram. Græc. tit. εἰς ἔρωτα.

Αὐγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφραγῖδος ἔρωτα,
χερσὶ λεοντείαν ἀνιοχεῦντα βίαν.
Ὅς τᾷ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ᾇ δὲ χαλινὲς
Εὔθυνει· πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις.
Φρίσσω τὸν βροτολοιγόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάζων
Ἄγριον, ἐδ' ὀλίγων φείσεται ἁμερίων.

Quid video in gemma hac? amor est, auriga leoni
Insidet, & frenis ora superba regit.
Vna manus flagro cædit, moderatur habenas
Altera: nulla magis signa placere queũt.
Sed metuo immittẽ puerũ, mortalibus ægris
Quid faciet, qui sic corda ferina domat?

Contemplor ineuitabilem in sigillo cælato Amorem,
Manibus leoninum qui moderatur robur:
Qui hac quidem manu flagellum ad ceruicem, illa vero frenos
Dirigit: multa aũt circumfloret gratia.
Horresco homicidam: Nam qui feram etiam domat
Atrocem, neque imbecillibus ignoscet hominibus.

Indomitum specto cælatum in gemmula Amorem,
Qui manibus sæui colla leonis agat.
Vna manus flagrum capiti, tenet altera frænos:
Et circum pueri gratia multa genas.
Hinc procul hinc homicida: feras qui perdomat istas,
Vel magis infirmos pdomet ille homines?

Sanctius festinanter, & vt tantùm intelligi possit, vertit, hoc modo:

Conspicor inuictum pulchra in testudine Amorem
Franantem manibus terga superba leæ:
Hacq; manu scuticam, per colla hac grandia frana
Dirigit, & pueri splendet in ore lepos.
Horreo carnificẽ: nam qui fera colla leonum
Sic domat, à nobis temperet ipse manus?

Huc respexit Lucianus in Deorum Dialogis: conquerentem enim Venerem apud Cupidinem filium facit, & sibi nonnihil reformidantem, ne propter scelera quamplurima leonibus tandem obijciatur; cui puer Cupido: θάῤῥει μῆτερ, ἐπεὶ καὶ τοῖς λέουσιν αὐτοῖς ἤδη ξυνήθης εἰμὶ, καὶ πολλάκις ἐπαναβὰς ἐπὶ τὰ νῶτα, καὶ τῆς κόμης λαβόμενος ἡνιοχῶ αὐτούς. οἱ δὲ σαίνουσι καὶ τὴν χεῖρα δεχόμενος ἐς τὸ στόμα περιλιχμησάμενοι ἀποδιδόασί μοι. *Confide mater; leonibus enim ipsis iam familiaris sum factus, & sæpenumero conscendi eorum terga, & apprehendi iubas, equitis more insidens illos agito: illi verò interim mihi caudis adblandiuntur, ac manum insertam ori recceptant, lambuntque: deinde mihi reddunt innocuam.* *Lucianẽ locus.*

AVRIGA] Ductor, propriè de eo, qui currum regit. III.

Expressus gemma] sculptus & effictus in annulo. Gestabatur enim in annulo, vt moris est in annulorum gemmis similia emblemata gestari. Græcum epigramma habet σφραγὶς, quod baltheum, sigillum, & testudinem significat.

Pusio.] Paruus puer, παιδίον καὶ παιδάριον. Veteres enim pusus & pusa, pro puero & puella dicebant. Cic. 1. Tuscul. in lib. Platonis, qui inscribitur Menon, Pusionem quendam Socrates interrogat, &c. Idẽ pro Cœlio; Propter nocturnos quosdam *Pusio.*

inanes

inanes metus tecum semper pusio cū maiore sorore cubitauit. Iuuenal. Satyra 6.

Nonne putas melius qđ tecū pusio dormit?
Pusio qui noctu non litigat.

Vtq; manu hac &c.] Alij hunc versum aliter legunt, sic:

Vtq; manu hac scuticam teneat, hac flectat habenas.

Quem alij vitiosum iudicant, quod syllabam breuem post tertium pedem producat: Quod tamen facili negotio possumus excusare, non enim vitium est carminis, si t, littera producatur in cæsura, vt hic fit: id multis testimonijs defendere posſem, è quibus pauca accipe. Martianus communē esse affirmat litteram t, finalem: quod ego non in vniuersum præcipi velim, sed tantùm, vt dixi, in cæsura. Virgil. 10 Æneid. *T, littera finalis producta.*

Nam tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis.

Idem libro 10.

Per medium qua spina dedit, hastamq; receptat.

Iuuenalis:

Magnus ciuis obit, & formidatus Othoni.

Ouidius 3. Metamorph.

Nubibus esse solet, aut purpureæ auroræ.

Horatius 1. Serm.

Qui non defendit alio culpante solutos.

Idem eodem loco:

Quum grauius dorso subijt onus, incipit ille.

Scutica. *Scuticam tenet*] Scutica est paruum flagellum è loris factum, à Græco σκύτος, quod est corium, quia fiat à corio siue pelle. Hinc etiam dicuntur scuta, quia sint pellibus operta. Horatius Serm. 1. Sat. 3.

Ne scutica dignum horribili secŧere flagello.

Iuuenalis Sat. 6.

-----*Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,*
Hic scutica.

Claudius Minos ait, se penes esse libellum membrana descriptum, in quo præter alia quedam, commentarius est nunquam editus, in Satyras Persij Scuticam ergo sic definit Innominatus ille: Scutica erat quædā corrigia, habens in summitate nodos quosdam in modum fabæ; de qua Terentius: *Hæc faba cudetur in me.* Hæc ille. Huc referendum prouerbium, *Vnica scutica impellit omnes.* Ad gloriosulorum quoque tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem Aristophanium antipharmacum affert Cœlius Rhodig. lib. 29. cap. 3. quod est, τὰ σκύτη βλέπειν, *scuticam aspicere.* *Scuticam aspicere.*

Plurimus ore decor] formosissimus: in Græco habetur, πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις. *Multa autem circumfloret gratia.* Et talem effinxit Lucianus in Amore fugitiuo.

Dira lues] Epiphonema, O dirum exitium: vel sine epiphonemate, vt est in Græco, φρίσσω τὸν βροτολοιγόν. *Horresco homicidam.* Dirum, Dei ira natum, Verrius ait. Nonius, Deorū ira missum: quidquid enim aduersum, credidit antiquitas esse ab irato numine: sed infelices, qui vt cultum verum ignorabant, sic causas irarum falsas credidere. Ideo rident miseram superstitionem, qui inter eos sapientes habiti, ad omnia momenta trepidantium, consciorum neglecti numinis. Ouidius 7. Metamorph. *Dirum.*

Dira lues populis ira Iunonis iniquæ
Incidit.

At lues, à Græco λύειν, soluendo, seu dissoluendo. Dicitur autem hic lues amor, quod nihil adeo soluat hominū vel generosorum mentes, quā fœdi & ignaui amoris cōsuetudo Medeam quoq; vocat luem Seneca in Medea. *Lues.*

Feram talem] leonem. Argumentum à maiori ad minus.

Est potis] potest. Catullus:

Cur non diuitijs Crœsum superare potis sit.

ELEGANTISSIMO isto schemate satis ostenditur, quanta sit amoris vis, qui de fortissimis etiam & ferocissimis triūphum agat. Leonum enim nomine significantur viri graues, & alioqui sanctimonia probitateq; aliqua insignes. Leones autem amore furere notat Plin. 8. historiæ mūdi, cap. 16. & Aristotel. histor. animalium lib. 6. Sed non possū cōniuentibus oculis transilire, quod scribit Plutarch. in Amatorio: ὁρῶν ὑμῶν ἄρτι τοὺς μὲν εἰς τὴν ἀνδρωνῖτιν ἕλκοντας τὸν ἔρωτα, τοὺς δ' εἰς τὴν γυναικωνῖτιν, ὑπερφυὲς, καὶ θεῖον ἀγαθὸν, οὐκ ἐθαύμαζον. ἐπεὶ τηλικαύτην δύναμιν ἔσχε καὶ τιμὴν τὸ πάθος, οἷς ἦν προσῆκον ἐξελαύνειν αὐτὸ πανταχόθεν καὶ κολούειν, ὑπὸ τούτων αὐξανόμενον καὶ σεμνυνόμενον. id est: *Non sum ductus admiratione à quibusdam vestrum in conclauia virorum, ab alijs in gynæceum trahi amorem, ingens ac diuinum bonum: quandoquidem tanta sit vis, & tantus honor amori exhibitus, vt à quibus omnino expelli* IV. *Leones qui.*

debuerat

Amoris vis.

debuerat & opprimi, ab ijsdem augeatur & prædicetur. Est enim huius affectus tantus effectus, vt sapientissimos quosq; nec non fortissimos duces, nullis bellorum æstibus aut machinis territos, inuadat & concutere soleat, imò expugnet & prosternat; acutissimos reddat stupidissimos, & qui iudicio pollent, dementet; prudentissimos ad insaniam redigat, moderatos effrænet, deniq; in brutum hominem commutet: cuius porrò tanta vis est, vt quos aggreditur, in desperationem præcipitet, ac manus sibi inferre miserando aspectu cogat; homines belluis immaniores efficiat, quas ad mortem ruere voluntariã nusquam animaduertimus, aut alias sui generis vnguibus aut dentibus dilacerare. Solent præterea ij, quos rapit insana cupido, de statu mentis deturbari, à studio & cognitione virtutis auocari, nam omnem illorum fortitudinem infringit, corporis robur eneruat, functiones animæ interturbat, & ad omne vitium & turpitudinem præcipites agit. Superbè enim imperat amor, atq; etiam inuitis, vt inquit Seneca:

Sæpè obstinatis induit frænos amor.

Et Ouidius hoc testatur:

- - Res immoderata cupido est.

Idem pulchrè alibi cecinit, nimirum lib. 3. Amor.

Centum fronte oculos, centũ ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Potẽtiam amoris sic depingit Virgilius in Ceiri:

Seu malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratũ potuit, quem nec pater, atq; auus idem
Iupiter: ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit, vires mansuescere tigris.

Videndus est hac de re omninò Crinitus lib. 16. de honesta discip. cap. 4. Quem, obsecro, non vicit amor improbus? vel etiam diuinos viros. Quis Dauide sanctior? Quis Salomone sapientior? Quis Sampsone fortior, qui & ipse leones dilacerauit? amore tamen omnes sunt superati. Sed omissis sacris historijs, exemplis prophanis rem illustrabimus. Prodeat ergo primus Marcus ille Antonius, vir singulari prudentia præditus, qui Cleopatræ nimio amore incensus, insana etiam eiusdem suscepit studia ac cõsilia, nihil non imprudenter, leuiter ac negligenter tractauit. Plutarchus in eius vita. Quid Herculem in medium producam, communem orbis humani ἀλεξίκακον, monstrorum domitorem, totiusq; fortitudinis speculum? Ille amatorio Omphales veneficio infelix succubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborem in luxum, Martemq; in delicias muliebres, appẽsa lateri colo, commutauit. Vnde de illo Ouid.

M. Antonij in Cleopatram amor.

Exẽplum Herculis.

Quem non mille feræ, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Iulius Cæsar.

Iulius Cæsar victor in Gallijs, in Germania, in Britannia, in Hispanijs, in Italia, in Thessalia, in Ægypto, idemq; mox in Armenia, in Ponto, in Africa, & rursus in Hispania supremo Marte victurus: in medio tantarum victoriarum ab amore regio interim apud Alexandriam victus est. Hannibal apud Thrasymenum, apud Cannas victor, at demùm in patria sua vincendus, prius apud Salapiam Apuliæ oppidum meretricio amore succubuit. Quanta igitur censenda vis amoris, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leui frangat incursu, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinclis liget. Signatur Vitellius, Vitellij Imperatoris pater (vt scribit Suetonius) strenuus, ingeniosus ac prudens, qui turpis & infamis libertinę amore vsq; adeo fuit irretitus, vt nihil nõ homine indignum patraret: quippe qui inter cætera scorti vilissimi saliuam cum melle in illitum commisceret, quo tanquã summo balsamo instaurandæ vitæ opportuno, arterias & guttur crebro, idq; publicè abiecto omni pudore, ad eius gratiã aucupandam perfunderet. Quare Æsopus qualis sit amor, docere volẽs, in quadã suarum fabularum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad efformãdũ amorem concurrere: Iram, metum, tristitiam, gaudium, mansuetudinem, acerbitatem, æmulationem, diffidẽtiam, & demum reliquas omnes, inter quas vnus pudor & verecundia desiderantur. Nec solùm molles & effœminatos reddit amor, sed etiam nonnunquam eò dementiæ perducit homines, vt sese non rarò præcipites agant, ac crudelem vitæ suę lamenam exerceãt. Huius generis monstra fuerunt Phillis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Dido, Pyramus & Thysbe, Gidica, Byblaltia, Timagoras, & vtriusq; tum sexus, tum status plures alij, quibus mors à seipsis illata, quod insultus tantæ perturba-

Lucius Vitellius.

turbationis ferre non possent. Hisce nonnulla, quæ nostris temporibus cuenerunt, exempla apponemus. Galeazius Mantuæ Dux Patauij degens, iussus à puella, quam deperibat, sese in fluuium profundũ conijcere, admissis statim generoso equo calcaribus, vt illi morem gereret, se in flumen præcipitem dedit. Alijs porro huiusmodi amore captis vel sola amasiarum iactura, vel abſẽtia mortem prę desiderio intulit. Simile exemplum nobis suppeditat nobilis quidam Gallus iuuenis, non minus strenuus quàm omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam prosequeretur, ab eademq; vicissim coleretur; cumq; ei fortè veneno infectum pomum ad deleterium, quod in sui perniciem inscius ab alio acceperat, obtulisset, & ex eius vsu extremos illam spiritus agere animaduertisset, deprecatus primò culpam, extremo animi dolore percussus, in sinu eius non sine suspirijs & lacrymis animam prior exhalauit, quem statim illa secuta est comes. Hinc liquet, quàm potens sit amoris affectus, qui omnem napellum, arsenicale venenum, & quoduis aliud deleterium, quo potuit pomum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitij celeritate superet. Aliam historiam amoris impetum mirificè referentem petere licet ex Æneа Siluio, de Euryalo quodam equestri ordinis, & comite Sigismundi Imperatoris, Augustano; & Lucretia Senensi puella ab eodem adamata: quorum ardor pauco temporis durriculo adeo increuit, vt cum Euryalo, discedente Imperatore, esset abeundum, discessumque sui Euryali & longum vale ferre non posset Lucretia, ex desiderij vehementia, repentina morte paucas post horas concidit. Cuius mortem cum audisset Euryalus, eundem vitæ exitum subijsset, nisi recreatione amicorum & salutaribus cohortationibus fuisset restitutus: nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel vlla animi hilaritate, at ne risu quidam oblectari potuit. Cæterùm amore correpti imaginem graphicè descriptam exhibet Plautus Cistellaria, quàm de lectoris patientia confisus non grauabor ad ferre, cum egregiè hunc locum illustret.

Galeazius Mantuæ Dux.

Nobilis Gallus amore perijt.

Insignis amor Euryali & Lucretiæ.

Credo ego amorem primum apud homines
carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam domi facio,
ne foris quæram;
Qui omnes homines supero atq; antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat: deludit;
Modò quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neq; nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest.
Perdito pernicies.

Amoris effectus.

Occurrit, quod Ælian. 12. Var. hist. narrat de Dioxippo Olympijs victore, cùm pugilũ more Athenas eques introiret magno populi cõcursu, & alij rerum aliarum quæ in eo essent apparatu, pulchritudine caperentur: ipse medio triumpho coniectis oculis in mulierẽ quandam formosissimam, ab eius aspectu non potuit abduci; quin etiam vultum sæpe mutabat, vt facilè appareret, eum telis Cupidinis saucium, iam nõ sui fuisse compotem. Quamobrem Diogenes Synopensis ad populum: En, inquit, pugilem vestrum magnum, vt à puella configitur? Quasi dixisset, turpe esse qui viros vicisset, à muliercula superari. At iocularis iste reprehensor ignorare se fingebat, quanta sit amoris vis, quamq; efficax pulchritudo formaque decens corporis, quam non temerè Socrates exigui temporis tyrannidem appellauit: Carneades, regnum quod nullis satellitibus egeat: Plato, naturæ priuilegium: Publius Syrus, mutam commendationem: Laertius, quauis epistola ad commendandum efficaciorem: Theophrastus, tacitam seu silentem fraudem, quia sine verbis persuadeat: Theocritus, elephantinum siue eburneum detrimentum, quòd grata sit aspectui, sed multorum incommodorum causa. Confero huc Propertianum istud:

Dioxippus.

Pulchritudinis appellationes:

Eripitur nobis iampridem chara puella, &c.
quo loco de viribus amoris in generosos animos

animos, exemplis hinc inde ductis, num rũ raptæ Helenæ: Centaurorum impetus in Pirithoum: Romuli qui Sabinas rapere docuit: Achilis de sibi erepta Hippodamia Briseide: sic enim poeta elegans:

Inferior multò cũ sim vel Marte vel armis,
Mirum si de me iure triumphat amor?
Magni sæpe duces magni cecidere tyranni,
Et Thebæ steterunt, altaq; Troia fuit.

Phyrne. Plutarch. in Hyperide retulit exemplum perquam venustũ & memorabile de Phryne, pulcherrima fœmina, quæ impietatis accusata, defensa est ab Hyperide, oratore certè nobili, qui quòd videret eam iã dam nationi proximam, commiseratione vsus, vti quoquo modo iudices flecteret, mulierem produxit in medium, & discissa veste, nuda pectora iudicibus ostendit. Qui mulieris admirari pulchritudinem, eam dimittendam censuerunt; ex quo & oratoris astum, & iudicum inexpectatam misericordiam, ipsiusq; reæ venustatem (id est, τὸ εἶδος ἄξιον τυραννίδος, vt loquitur in Phœnissis Euripides) spectanda proponuntur. Aristotelis memoratur dictũ, pulchritudinem omni epistola commendatiorem, id est, formam corporis habere maiorem persuadendi vim quàm quævis oratio vel epistola. Ex eo itaque cum aliquis quæreret, cur quæ pulchra essent, tam impensè amarentur? dixit, eam esse cæci hominis interrogationem. Mirari enim possit aliquis fuisse cæcum, qui nunquam antea quicquam vidisset, &

Qui nunquam visæ flagraret amore puellæ,

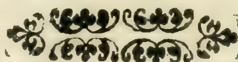
de quo Iuuenalis. Quid plura? etiam in cæcorum animis subtilis & peruicax regnat amor. Proclus omne pulchrum dicit honestũ esse, idemq; amabile, eò quod naturæ diuinæ aliquam imaginem habeat, ex quo τὸ καλὸν, à καλεῖν quidam deducant, quod est vocare: quia ad se vocet & alliciat hominum animos: quam etiam ob rem credibile est à veteribus, reges eos in primis creatos, qui pulchritudine alijs antecellerent. Sic enim Homerus suos heroas à dignitate vultus ipsaq; pulchritudine commẽdat. Achillem omnium pulcherrimum facit: quamuis enim Nireum nominet ex ijs qui ad Ilium venissent formosissimum, tamen ei Achillem præfert. Ita Virgilius de suo Ænea: *Pulchritudinis commendatio.*

.... Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Æneas, atq; agmina iũgit.

De Lauso verò, deque Turno sic:

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

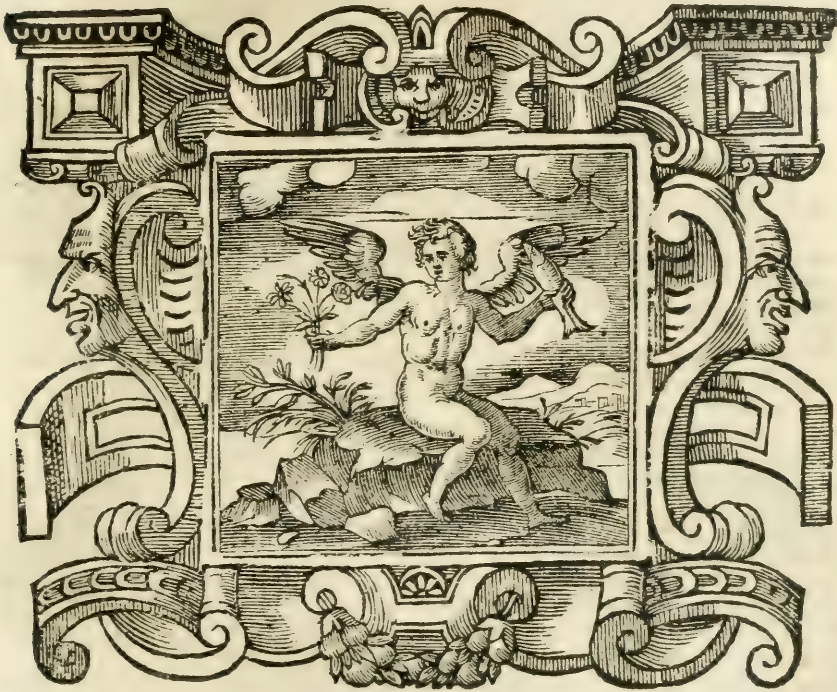
His consentanea maximè sunt quæ disputantur ab Isocrate in Helenæ laudatione: vbi sic pulchritudinem commẽdat, vt eam esse rem diuinam statuat: ea enim ferè contemnuntur, in quibus nulla pulchritudo: contrà quæ pulchra sunt, suspiciuntur ab omnibus. Imò virtutem non alia de causa censet in precio haberi, summisque honoribus affici, quàm quòd pulcherrima quędam res sit: deniq; alia omnia bona inuidiæ sũt exposita: nullus tamen est, qui pulchris hominibus inuideat, quos potius admirantur omnes, dignosq; honore putant: cùmq; omnia fortitudo sua dignitate antecedat, à pulchritudine tamen superatur. Sed quorsum hæc pulchritudinis cõmendatio? Ad nostrum scilicet Amorem, quem rectè sentientes pulchritudinis desiderium dicunt. Plotinus triplicem statuit pulchritudinem, cum nihil aliud sit, quàm ex plurium concinnitate cooriens gratia. Hanc si in animo perpendas, ea nimirum ex virtutum splendore venustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira congruitate coalescentibus decus conflabitur gratissimum. Sed nec sonorum modulata iocunditas pulchritudinem respuit. Triplex hæc pulchritudo tres habet sensus subseruientes, triplicem verò imperitantem amorem. Radios ex animi claritate vibrantes interior mẽtis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur visus. Musica verò consonantia aures permulcet. Nos, nisi cessamus, obtundimus. *Pulchritudo triplex.* *Triplex amor.*

Poten-

Potentia Amoris.

EMBLEMA CVII.

NVDVS Amor viden, vt ridet, placidumq; tuetur?
Nec faculas, nec quæ cornua flectat, habet:
Altera sed manuum flores gerit, altera piscem,
Scilicet vt terræ iura det atque mari.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus alatus ſedet, ſubridens, perquam amabili & blando vultu, inermis penitus, ſed altera manu flores gerit, altera verò piſcem oſtendit.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM eſt Emblema ex lib. 4. Epigram. Græc. *εἰς ἔρωτα γυμνόν.* id eſt: *In Amorem nudum.* Epigrãma eſt Palladę:

Γυμνὸς ἔρως διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μείλιχός ἐστιν,
Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη.
Οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνθος.
Τῇ μὲν γὰρ γαῖαν, τῇ δὲ θάλατταν ἔχει.

Nudus Amor blãdis iccircò arridet ocellis;
Non arcus, aut nunc ignea tela gerit.
Nec temerè manibus florem delphinaque tractat:
Illa etenim terris, hoc valet ipſe mari.

Nudus Amor ob id ridet, & placidus eſt,

Quia

Quia non habet arcum, neq; ignita tela.
Haud sanè frustra manibus tenet Delphinum & florem;
Hac enim terræ, illa vero mari imperat.

Nudus Amor mitis placidis arridet ocellis:
Nempe arcu & faculis, vt solet ille, caret.
Nec temerè is florem manibus, delphinaq; gestat:
Illa etenim terris imperat, hacq; mari.

Sanctius vt verba Græca melius intelligantur, sic vertit:

Nudus Amor ridet blandè: quæ causa, requiris?
Non arcus retinet, sæuaq; tela manu.
Nec frustra palmis florē, delphinaq; gestat:
Continet hæc terram, continet illa mare.

Huiusmodi imaginem sibi quoq; proposuerat Faustus Sabæus, dum canit:

Improbe inermis Amor, quid risu fallis amantes?
Seposítis armis, non tamen insidijs.
Nā sub flore dolos, sub pisce picula claudis:
Allicis vt perdas improbe naufragio.

Rosæ cum Cupidine collatio. Legi alicubi Philostratum Cupidini rosam conferre. Nam sicut illa recens mollis est, ita Cupido, cui aurei, non aliter ac rosæ, capilli tribuuntur: hic quoq; spinas pro iaculis gestat, pro facibus fulgorem, folia pro alis data sunt: denique vtriq; tempus, color & mores conueniunt. *Delphinus quid.* Delphinus autem hominum amasius, maris quietam statum & tranquillitatem ostendit, itamq; & commotionem fluctuum ibi emollitam designat; vt docet Pierius in Delphino suo Hieroglyph. 27. Id videtur expressisse apertius in Hippolyto Euripides:

Amor omnia domat.
Ὁ ποικιλόπτερος ἀμφιβαλὼν
ὠκυτάτῳ πτερῷ,
Ποτᾶται δ' ἐπὶ γαῖαν, εὐήχητον
Θ' ἁλμυρὰν ἐπὶ πόντον. hoc est:

Ille pennis ornatus varijs vndiq; volitans
Alis velocissimis;
Volat namq; super terram, sonorumq;
Et salsum super mare.

III. *PLACIDVMq; tuetur*] Græcum habet, μείλιχός ἐστιν. *placidus est.*

Nec faculas] faces ardentes. Proper. lib. 2. eleg. 20.

Quorum alij faculas, alij retinere sagittas.

Fax Cupidinis. Tribuitur autem fax Cupidini, quod corda mortalium adurat, & animos conficiat.

Nec quæ cornua flectat] Arcum, qui cornutus appaict, cùm potissimum tensus est. Vel ponitur συνεκδοχικῶς, pars pro toto, solebant enim ex cornu fieri arcus. Virg. 11. Æneid.

Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu.

Flores gerit] rosam, Τὸ ἄνθος, καὶ τὸ ῥόδον promiscuè poni apud Poetas solenne est. Sed hic non est prætermittendum lepidum Ausonij epigramma (quod iam diu tribui Virgilio cęptum, inter eius appendices etiam nunc legitur) de Rosa: *Rosa Veneri dicata.*

Vidi Pæstano gaudere rosaria cultu,
Exoriente nouo roscida Lucifero,
Rara pruinosis canebat gemma frutetis,
Ad primos radios interitura die.
Ambigeres, raperetne rosis tunc aura ruborem,
An daret, & flores tingeret orta dies.
Ros vnus, color vnus, & vnum mane, duorū
Sideris & floris est domina vna Venus.
Forsan & vnus odor, sed celsior ille p auras
Diffflatur, spirat proximus iste magis.
Communis Paphiæ Dea sideris, et dea floris
Præcipit vnius muricis esse habitum.

Certè Philosophi quidam odorem rosæ & colorem à Veneris stella proficisci existimarunt, quare poeta Venerem semper ore loqui roseo dicit. Virgil. 4. Ecloga:

--- tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi candida Nais
Pallētes violas, & summa papauera carpēs,
Narcissum & florem iungit benè olentis anethi.

Politianus Eleg. de violis:

Formosæ ò violæ, Veneris manuscula nostræ.
Dulce quibus tanti pignus amoris inest.

Hortos tutelæ Veneris assignat Plautus. Plinius item lib. 19. c. 4. Rursus quod rosa & rubet, & pungit, affectus amatorij signū esse affirmat Placiades, vtpote qui sine verecundiæ rubore, & facinorosi criminis exulceratione esse non possit. *Rosa cur rubet & pungit.* Vnde fortè Claudius Minos ansam sumpsit sui carminis, quod ociosè fusum eruditorum venia fretus huic emblemati affixit. Id sic habet:

Symbola adulantum cernis, rosa, piscis, amorum,
Non sanè vnius symbola certa mali
Nā rosa verna suis non est sine sentibus, idē
Piscis habet spinas intus & ipse suas.
Pulchra rosa est, verùm illa breui fit marcida: piscis
Est ferus, esse aliqua nec cicur arte potest.

Vide Pierium Valerianum Hieroglyph. libro 55.

Piscem

Piscem] Delphinum, vt in Græco δελφῖνα καὶ ἄνθος. De delphino alibi.

Scilicet vt terra iura det atq; mari] Emblematis ἐξήγησις. Notissimum ex 10. Ecloga est illud Virgilij:

Omnia uincit amor, et nos cedamus amori.

Idem alibi:

Omnia vincit amor, quid enim non vinceret ipse?

Idem in Georgicis:

Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq; &c.

notum est carmen. Propertius:

Hic Deus & terras, & maria alta domat.

IV. *Amoris potentia.* AGALMA præsens significat omnia subijci imperio Amoris, qui nudus est, propterea quòd hic affectus debet esse simplex & apertus: ridet, quòd oblectationem præ se ferat: blandè aspicit, vt persuadeat: nullis armis instructus est, vt cum eo congredi non reformides. Amoris item tanta est potentia, vt nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quod nihil non experiatur, vt qui omnia affectet, & audeat. Nam qui silentio prius ad reprehensionẽ vsq; studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisq; desidiosum videas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod sine fine miremur, parcum quoq; & μικρόλογον, id est, qui minima quæq; plurimi facit, videas, si in amorem inciderit, perinde ac igne ferrũ molliri ac remitti, vt fiat tractabilior & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuanti innotescit apertissimè, quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus vberrimè rigati artes percipimus aut inuenimus: Quod, nisi inuestigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniẽdi quippe desiderium fomes est ac incitabulum ingeniorum. Proinde qui artium magistrum dixere amorẽ, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. *Artium magister amor.* Plura de Amoris potestate lege apud Athenæum 13. cap. 5. & Platon. in Cõuiuio. Apud Euripidem Hippolyto nutrix Phædram heram alloquitur, eique amorem suadet, in quo si quid sit vitij, culpam omnem in Venerem confert,

φοιτᾷ δ' ἀν' αἰθέρ'. ἔστι δ' ἐν θαλασσίῳ κλύδωνι Κύπρις· πάντα δ' ἐκ ταύτης ἔφυ.

Viuit per æthera: estque in marino æstu Venus: omnia verò ex ea nata sunt.

Lucretius initio libri 1.

Alma Venus, hominum, Diuumque æterna voluptas,

Idem eodem:

Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferenteis

Concelebras.

Et deinde:

...... tibi suauis dædala tellus

Submittit flores: tibi rident æquora ponti.

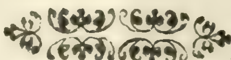
Ouidius:

Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina pŏti.

Victa domas, ipsumque regit qui numina terræ,

Tartara quid cessant?

Qua ratione tradidit Pausanias in Corinthiacis, apud Sicyonios extare nobilẽ Veneris statuã ex ebore, quę capite gestet cęli orbes; altera manu teneat papauerũ capita; altera verò malum: quo significaretur quanta Veneris in animãtia omnia, inque ipsos Deos vis esset. *Veneris statua.* Egregiè etiã post sexcentos poetas de potestate amoris canit Petrus Crinitus lib. 1. poemat. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 29 cap. 16. nobis enim omnia aggerere non vacat.

Vis amoris.

EMBLEMA CIIX.

ALIGERVM fulmen fregit Deus aliger, igne
Dum demonſtrat uti eſt fortior ignis Amor.

COMMENTARII.

I. FVLMEN Iouis (quod hic elegantiſſimè triſulcum vtrinq; & alatum exprimi curauit Pignorius) manibus apprehenſum Cupido nudus, at pharetratus & alatus frangit ac diſſipat.

II. PENE ad verbum expreſſit Alciatus diſtichon, quod habetur lib. 4 Antholog. εἰς ἔρωτα.

ὁ πτανὸς τὸν πτανὸν ἰδὼν, ἄθρυσι κεραυνὸν,
δεικνὺς ὡς κρεῖσσον πῦρ πυρὸς ἐστὶν ἔρως.

Alatus alatum intuitus perfringit fulmen;
Oſtendens, quòd fortior ignis fulmine ſit Amor.

Aliger alatum fulmen perfregit, & hoc eſt:
Fulmine quod rapido eſt fortior ignis Amor

Lilius Gyrald. Hiſt. Deorum Syntagmate 11. repetit ex Plinio, fuiſſe ĩ curia Octauię Cupidinem fulmen tenẽtem, cuius auctor neſciebatur. Id affirmabatur Alcibiadem fuiſse Principem forma in ætate, in cuius clypeo ita erat pictus. Quod idem dicit Satyrus Hiſtoricus inter ea, quæ de Alcibiade commemorat: Clypeo, inquit, vtebatur auro atq; ebore confecto, in quo erat inſignis Cupido, κεραυνὸν ἠγκυλομένος. id eſt: *fulmen incuruans* ſeu flectens.

ALIGERVM fulmẽ] Epitheti metaphora, Fulmen cum telo Amoris comparat: ſed III. *Fulmen aligerum.*

ſed & fulmen telum vocatur Græcis, vt apud Sophoclem: ἐγκαθίστηκηφορ βέλος πάτερ κεραυνοῦ: & Herodotum, βέλος ἐνέσκηψε Θεός. Fulmen aligerum dicitur propter celeritatem ideoque pictores fulmini tribuunt alas, quod à Ioue immitti crederetur. Vnde Virgilius:

Ocyor & ventis, & fulminis ocyor alis.

Amor aliger. *Deus aliger*] ὁ πτανὸς, alis gerẽs Cupido, Græcis etiam ἔρως πτερόεις Virgil. 1. Æneid.

Atq; his aligerum dictis affatur Amorem.

Cur? Tribuuntur autem Cupidini alæ, quod nihil amantibus leuius aut mutabilius ſit, vt vult Seruius in Virgil. Sic & Ouidius alloquens Amorem:

Tu leuis es, multoq; tuis ventoſior alis.

Amor ignis. *Ignis Amor*] Meritò amor ignis dicitur, quod non ſecus atq; ignis amantes vrat. Itaq; Virgilius paſſim amorem ignis nomine nuncupat. Sic 3. Georg.

Omne adeò genus in terris hominumq; ferarumque,
In furias ignemq; ruunt.

Idem Æneid.

-----& cæco carpitur igni.

In Eclog. porrò:

At mihi ſeſe offert vltrò meus ignis Amyntas.

Ouid. epiſtola Paridis Helenæ:

-----quis enim celauerit ignem,
Lumine qui ſemper proditur ipſe ſuo?

Et vulgatum illud:

Neſcio quid ſit amor, nec amo, nec amor, nec amaui.
Hoc ſcio, quiſquis amat, vritur igne graui.

Scripſit & perelegans ſanè tetraſtichon Ioan. Secundus in Cupidinem, camino inſculptum, eadem fermè cauſla:

Flammiuomo Veneris quiſquis fuit ille camino
Qui ſculpſit puerum, credite, doctus erat,
Scilicet æternæ penes hunc cuſtodia flãmæ:
Per quem ſopitus non queat eſſe focus

Et quoniam in epigrammata incidimus, placet aliud quoque ſubiungere, quod ab hoc loco neutiquam eſt alienum:

Me niue candenti petijt modo Iulia. Rebar
Igne carere niuem, nix tamen ignis erat.
Quid niue frigidius? noſtrum tamen vrere pectus
Nix potuit manibus, Iulia, miſſa tuis.
Quis locus inſidijs dabitur mihi tutus amoris,
Frigore concreta ſi latet ignis aqua?
Iulia, ſola potes noſtras extinguere flãmas,
Non niue, non glacie; ſed potes igne pari.

IV. Amor fulmine ſuperior. TANTA vis eſt amoris, vt ipſo fulmine concitatior ſit, & violentior: quippè qui nec ipſi Ioui cedat, quem multoties arcu petijſſe Poetæ referunt: quo ſignificatur, amore ſtrenuo nihil vehemẽtius eſſe neq; inſuperabilius. Itaq; Græcis ἔρως πανδαμάτωρ dicitur. De quo illud eſt diſtichon per proſopopœiam:

Perfringunt, penetrant, vrunt mea ſpicula fulmen:
Scilicet hinc nomen eſt mihi πανδαμάτωρ.

Hanc quoq; ſententiam expreſſit ipſa Venus apud Virgilium, dum ait:

Nate patris ſummi, q tela Typhoea temnis.

Quidam extant Euripidis verſus apud Stobæum, quibus Amorem Deum omniũ potentiſſimum facit: hi ſunt:

ἔρωτα ὅςις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
ἢ σκαιός ἐςιν ἢ καλῶς ἄπειρος ὢν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιςον ἀνθρώποις θεόν.

Anacreon:

Amor omnium domitor. ὁ δὲ καὶ θεῶν δυνάςης
ὁ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει.

Menander:

Δέσποιν' ἔρωτος οὐδὲν ἰσχύει πλέον
Οὐδ' αὐτὸς ὁ κρατῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν
Ζεὺς, ἀλλ' ἐκείνῳ πάντ' ἀναγκασθεὶς ποιεῖ.

Nil eſt amore, nil, hera, eſt potentius,
Non vel Deorum rector ipſe Iupiter:
Sed is quoq; illi gerere morem cogitur.

In Troadibus Euripidis Helena factum ſuum excusãs apud Menelaum maritum, confert omnem culpam in Venerẽ, à qua coacta ſit, his verbis:

τὴν θεὸν κόλαζε, καὶ Διὸς κρείσσων γενοῦ,
ὃς τῶν μὲν ἄλλων δαιμόνων ἔχει κράτος,
κείνης δὲ δοῦλός ἐςι. id eſt:

Deam obiurga, & fias Ioue potentior.
Qui alijs Dijs imperat,
Huius quidem (Veneris nempe) *ſeruus eſt.*

Seneca in Hippolyto:

Hic volucer omni regnat in terra potens.
Ipſumq; flammis torret indomitis Iouem.
Gradiuus iſtas belliger ſenſit faces;
Opifex triſulci fulminis ſenſit Deus,
Et qui furentes ſemper Æthnæis iugis
Verſat caminos, igne tam paruo calet.
Ipſumq; Phœbum, tela qui neruo regit,

Figit, sagitta certior missa puer:
Volitatq; cœlo pariter & terris grauis.
Et in Octauia:
Quem submouere fulminis dominus nequit,
Cœli tyrannum, sæua qui penetrat freta,
Ditisq; regna, detrahit superos polo.
In eandem quoque sententiam de se ipso Cupido:
Sol calet igne meo, flagrat Neptunus in undis,
Pensa dedi Alcidæ, Bacchum seruire coegi,
Quamuis liber erat.
Ouidius in Epistola Phædræ:
Quidquid amor iussit, non est contemnere tutum:
Regnat, & in dominos ius hēt ille Deos.
Huc facit illud Clementis è 6. στρωμάτ. ἔρωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν μίλπομαι βρύοντα μίτραις πολυανθέμοις ἀείδειν. ὅ δὲ καὶ θεῶν δυνάστης, ὅ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει: *Amorem celebro delicatum florentibus plenum coronis: quippe qui in Deos imperium obtineat, atq; homines domet.* Huc spectat illud Ouidij 5. Metamorph.
---videt hunc Ericyna vagantem,
(Ditem intelligit)
Monte suo residens, natumq; amplexa volucrem:
Arma, manusq; meæ, mea (nate) potentia, dixit,
Illa quibus superas omnes, cape tela Cupido,
Inq; Dei pectus celeres molire sagittas:
Cui triplicis cessit fortuna nouissima regni,
Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumq; regis q numina terræ:
Tartara quid cessant?
Huc quoque quadrat Augeriani octostichon, sanè lepidum:
Omne olim cœlum (vt fertur) cœlum omne ruebat, Augeriani lepidū carmen.
Inter se superi dum fera bella gerunt.
Fortis erat Bromius thyrso, Mars ense tridente
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
At cum visus Amor fuit in fulgentibus armis,
Necnon accensa lāpade pulchra Venus:
Priuatur thyrso Bromius, Mars ense, tridēte
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
Talem quoq; potestatē ipsi attribuit Philippus quidam Poeta Græcus, vt scilicet omnes reliquos Deos suis armis & insignibus spoliarit vnus Amor. Sed mirum fuit Ouidij ingenium in eo affectu exprimendo, eiusq; vi amplificāda: sic enim 2. Amorum, eleg. 1.
In manibusq; Iouem, & cum Ioue fulmen habebam,
Quod bene pro cœlo mitteret ipse suo.
Clausit amica fores: ego cum Ioue fulmen omisi,
Excidit ingenio Iupiter ipse meo.
Iupiter ignoscas: nil me tua tela iuuabunt:
Clausa tuo maius ianua fulmen habet.
Et in secundo eiusdem operis, eleg. 5. vbi conqueritur de amasia, quæ se alteri communicarat, quamq; ideò verberibus cædere constituerat:
Vt faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modò sæuus erā, supplex vltroq; rogaui,
Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit: & ex animo dedit oscula, qualia possent
Excutere irato tela trisulca Ioui.
Quod verò ignis fortissimus sit amor testatur Xenophō, qui ait amorem ipso igni torrentiorem, & feruidiorem; nam ignis tangētem solùm vrit, & vicina depascitur: amoris ignis etiam in procul intuentes & longo terrarum tractu dissitos ardentes suos radios vibrat. Eodem spectat & illud Ouidianum ex epistola Phædræ ad Hippolytum: Cur ignis amor.
Venit amor grauius, quò serius: vrimur intus,
Vrimur, & cæcū pectora vulnus habent.
Deinde:
At bene successit diro quod adurimur igne.
Et post:
----Me tacitum conscius vrit amor.
Eodem respexit Baptista Mantuanus, elegans poeta, dum cecinit:
Ignipotens ideo, quia vult ardere medullas.
Et Campan.
Flammeus accensis ignibus ardet amor.
Hæc de igne & ardore, quē ad amoris affectum traducere poetis solemne est. Nos argumēti sententiam possumus non incōcinnè traducere ad fœdera illa, quę percuti solent inter principes viros, & familias nobiles inter se diffidentes, sed tādem quæ pactis conuentis, connubiorum illecebra, dataque fide coeunt, ac deponunt hostiles animos. In eo vis amoris elucescit, vt quæ Martis impetum omnem contundat optati aduentu Cupidinis. Argumentum lepidi huius distichi audiui aliquādo trahi ad il- Amor inter confœderatos.

iud Esdræ, quo loco veritatem rege, vino, fœmina potentiorem arguit: de quo id legimus ἄδηλον:

Rex, mulier, vinũ, præ cũctis fortiter vrgent,
Sed inter omnes Veritas victrix manet.

Item ad eum modum:

Magna meri vis est, fortis rex, fœmina fortis:
Fortia quæ cùm sint, Verum tamen omnia vincit.

Potest idipsum nõ inconcinnè intelligi de amore virtutis, de quo paulo post. Sic etiam allegoricè de sancto Christianorum in Deum flagrante amore, qui quoscunq; alios turpes & deprauatos amores, puta mundi oblectamenta & carnis illecebras egregiè dissipat. Poterit demũ; fulmen hoc à Cupidine concussum traduci ad id, quod dici solet, *Amore plus quàm vi effici*, quod in quadam Epist. expressit D. Hieronymus: Ingenia quidem, inquit, liberaliter educata facilius verecundia quàm metus superat. Sed hæc indicasse sufficiat.

Amor diuinus.

Amor plus potest quàm uis.

In studiosum captum amore.

EMBLEMA CIX.

IMMERSVS studijs, dicundo & iure peritus,
Et maximus libellio.
Helianiram amat, quantum nec Thracius vmquam
Princeps sororis pellicem.
Pallada cur alio superasti iudice Cypri?
Num sat sub Ida est vincere?

COMMENTARII.

I. SEDET vir grauis, habitu doctorali, cui astãt hinc Pallas armata, illinc Venus nuda cum suo Cupidine; ille verò à Pallade auersus, se ad Venerem tanquam amplexurus vertit. Primus quisq; versus est Heroicus: secundus quisq; est Iambicus Archilochius dimeter, quatuor Iambis constans, receptis tamẽ spondæis in locis imparibus. *Metrũ.*

II. EMBLEMA hoc in Hieronymum Paduanum scriptum, videtur sumpsisse Alciatus ex Græco Pauli Silentiarij, quod sic habet: *Prototypus Emblematis.*

ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶ ἡδὺν ἐν ἥβῃ
οἰστροφόρου παφίης θεσμὸν ἀπειπάμενος·
γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνέμβατος ὁ πρὶν ἐρώτων
αὐχένα σοι κλίνω κύπρι μεσαιπόλιος.
δέξο με καγχαλόωσα. σοφὴν ὅτι παλλάδα νικᾷς
νῦν πλέον, ἢ τὸ πάρος μήλῳ ἐφ' ἑσπερίδων.

Senex est, qui conqueritus se, cùm iuuenis esset, telo amoris inuiolabilem fuisse: ætate autem prouectum amoris iugo cogi. Epigramma ferè ita Latinè sonat:

Acer erã ut primis inuicta mente sub annis
Oestriferæ spreui dulcia iura Deæ:
Missilibus nec eram diris violandus amorũ,
Qui tua nunc canus sub iuga vado Venus.
Suscipe ouans, tetrica victa tibi Pallade cessit
Quàm prius Hesperidum munere maior honos.

Qui prius duris in præcordijs iucundam in pubertate
Oestriferæ Paphiæ legem recusaui;
Membriuoris telis imperuius qui priùs eram, amoribus
Collum tibi inclino, ò Venus [ego] semicanus.
Suscipe me lætabunda, sapientem quia Pallada vincis
Nunc magis, quàm olim pomo ex Hesperidum.

Quã prius in duris florenti ætate medullis,
Nulla mihi œstriferæ cura foret Paphiæ:
Nullus amor potuit nostros abducere sensus:
At Venus, heu, canas nunc tibi subdo comas.
Me iam admitte: magis doctam tu Palladã vinces,
Quã quondam pomo viceris Hesperidũ.

Vide num huc referre possis initium Odes vndecimæ Epodi Horatiani:

Pecti, nihil me, sicut antea, iuuat
Scribere versiculos amore perculsum graui, &c.

Alio sensu ab Ouidio dictum memini elegia tertij Amorum, qua Tibulli mortem deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrã.
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Amorem etiam suis destitutum armis descripsit initio eiusdem operis amatorij his verbis:

Quis tibi, sæue puer, dedit hoc in carmine iuris?
Pieridum vates, non tua turba sumus.
Quid, si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Ad hunc locum placet adgregare lenes ac suaues Tibulli numeros, eleg. 1.

Interea dũ fata sinunt, iungamus amores:
Iam veniet tenebris nox adoperta caput.
Iam subrepet iners ætas, nec amare decebit,
Dicere nec cano blanditias capite.

IMMERSVS studijs] totus in studijs occupatus. Translatio ab aquis. III.

Dicundo & iure peritus] Iurisperitus, peritus iuridicundo.

Et maximus libellio] Libellio dicebatur veteribus, quem nos tabellionem vocamus. Græcè γραμματεὺς dicitur. Sed hoc loco quendam insigniter litteratum, & eũ, qui libris penè immortuus fuerit, intelligi rectè iudicat Pignorius. *Libellio.*

Helianiram amat] Alij legunt *Heliodoram adamat*, quod non displicet, cum id nomen puellæ sæpius in Græcis epigrammatis repertum inueniatur, nulla tamen historia vel fabula præuia.

Quantam nec Thracius vnquam] Hac parium collatione turpem amorem significat, qualis fuit in Tereo Thraciæ Rege, *Tereus.* qui Philomelæ iuuenculæ, Prognes vxoris sorori, stuprum intulit. Fabulam repete ex Ouid. 6. Metamorph. & supra ex Emblem. 70. Stockhamerus arbitratur hic per Thracium principem intelligi Iouem, qui natus fuit & regnauit in insula Creta, quæ in

Thracia est, vt Cicero lib. 3. de nat. Deor. Pellicem autem facit Semelem, de qua alibi. Sed certè mihi hæc opinio non ita arridet, ficut prior.

Sororis pellicem] intelligit Philomelam Procnes fororem, quæ fic apud eundem Ouidium:

---Pellex ego facta fororis.

Pellex. Dicitur autem pellex à pellendo, quia concubina pellit è lecto propriam vxorem. Sed de hoc vocabulo plura diximus Emblem. 49.

Pallada cur alio &c.] ò Venus, cur iterum fuperafti Palladem? num fat erat femel in monte Ida te victricem fuiffe? Hæc apoftrophe gratiam addit, eaq; tacitè fignificat, quàm fint ad libidinem propenfi, qui ab ea in primis deberẽt effe alieniffimi.

Cypris. *Cypri.*] Cypris, vel Cypria, Veneris cognomẽ, à Cypro infula, luxui deditiffima. Iuftin. lib. 18. D. Auguftin. Ciuit. lib. 4. c. 10. alijque plures, & nos fupra Emblem. 77. Dicitur autem Cypris, ἀπὸ τοῦ κύειν, quod eft parere feu producere, quia Dea fit fœcunditatis. Horat. lib. 1. Carm.

Sic te diua potens Cypri.

Ida. *Num fat fub Ida &c.*] Alludit ad iudicium Paridis fub monte Ida circa Troiam editiffimo, vbi Paris inter Iunonem, Palladem & Venerem de pulchritudine cõtendentes, pro Venere fentẽtiam tulit, eiq; aureum pomum adiudicauit, in quo fcriptũ erat, *Pulchrum pomum, pulchrum donum, pulchrior accipiat.* Vnde Paris in epiftola ad Helenam:

Cum Venus, & Iuno, Pallasq; in montibus Ida
Corpora iudicio fuppofuere meo.

Sed quia fabula lippis & tonforibus nota eft, huc non apponam. Si tamen pleniffimè & feftiuè defcriptam illam cupis, confule Dareten Phrygium de bello Troiano per totum fecundum: & Lucianum in Iudicio Paridis, &c. Huc refero feftiuum epigramma, quod habetur lib. 4. Antholog. εἰς ἀφροδίτη, τῆ ἀδέσποτε.

Παλλὰς τὰν Κυθέρειαν ἔνοπλον εἶπεν ἰδοῦσα,
Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα;
ἣ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, τί μοι σάκος ἀντίον αἴρειν;
ἢ γυμνὴ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω;

Id ego in gratiam philologorum fic Romanæ ciuitati donaui:

Pulchram cum Pallas Venerem vidiffet in armis:
Nunc in iudicium vis veniamus? ait.
Molliter hæc ridens: fcutũ cur arripis in me?
Nuda en te vici, quid faciã arma ferens?

Ad verbum fic fonat:

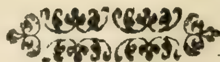
Pallas Cythereiam armatam videns dixit:
Cypri, vis vt in iudicium veniamus?
Illa verò molliter rifit: Quid clypeum aduerfum me fumis?
Si nuda vinco, quomodo cum arma capio?

IV. *Origo Emblematis.* Ex Guicciardino Italo, fcriptore hiftoriæ diligẽti ac erudito, didici, Epigramma hoc Alciati fpeciatim fcriptũ fuiffe in Hieronymum Paduanum, doctum quidẽ hominem, fed qui amatoria etiam tractaret. Quod & generatim traduci poteft in quofdam doctrinæ gloria celebres, qui amore turpi excæcati videre non poffunt, quantum vitæ fuæ & famæ detrahant. Pudet fanè referre miram amantium amentiam, quæ nõ modò occupat rude vulgus, vbi confuetudine in naturam verfa furor omnis excufabilis; fed etiam doctos homines quam plurimos, fui nominis oblitos, qui hac perculfi non leuiter infania, difciplinarum liberalium (quibus ingeniũ perficitur, boniq; mores inferuntur) cultum natiuum turpiffima Veneris labe infamarunt. *Qui inter doctos amori operam dederunt.* Tales fuerunt apud Græcos Callimachus, Sophocles, Philetas, quos fecuti proximè Catullus, qui Lesbiam: Tibullus, qui Deliam: Propertius, qui Cynthiam: Nafo, qui Corinnam, verfuum mira luxuria celebrarũt: atq; vnde morum infamiam merebantur, eloquentiæ gloriam funt confecuti. Tolerabilior inter hos Sappho, nam ętas, fexus, animi leuitas puellam excufãt. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorum vterq; non modo poeta infignis, fed vir fortis, & rebus geftis in fua repub. clarus fuit. Quanquam quid Poetas, quibus nefcio vnde eft maior licentia data, & non potius vitæ duces arguã Philofophos? Plato Philofophorum princeps, imò Deus, (vt aiunt) de amoribus fuis etiam turpibus (quanquam vero Philofopho nulla libido non turpis & inconceffa fit) multa licentius fcripfit, quàm quibus Platonicum nomen præfigendum effet. Scripfit tamen, & fcripta extant, neque tam celebris famæ notam neq; iudicium pofteritatis erubuit, curam hãc metumq; omnem vincẽte impetu

petu passionis animum vrgentis, stylique dulcedine calamum excitantis: quæ vel in turpi pudendaq; materia tanta illi est, vt (pace tanti viri dixerim) Epicureis in rebus magis quã in Platonicis Platonici ingenij cernas radios. Certamen eiusmodi inter Palladem & Venerem etiã nunc durat, quodq; crebrò accidat, plerisq; etiam viris bonis (qui eo fortasse non tam inuiti hærẽt) videtur esse ludus. Quo loco referre placet quæ Paulus Iouius, ætatis nostræ historicus excellentissimus, de Augustino Nypho Philosophię professore retulit. *Augustinus Nyphus Philosophus.* Susceptis enim liberis & vxore senescente septuagenarius senex, puellæ citra libidinem impotenti amore correptus est vsque ad insaniam, ita vt pleriq; Philosophum senẽ atq; podagricum ad tibię modulos saltantem miserabili pudore conspexerint: vnde illi maturatum vitæ exitum constat. Melius quidem Panætius, qui adolescentulo quęrenti, an sapiens amaturus esset? De sapiente, inquit, videb mus: mihi & tibi, qui à sapiente longè absumus, non est committendum vt aliquando incidamus in rem tã commotam & impotentem, alteri emãcipatam, & vilem sibi. Marcus etiam Tullius mortua coniuge, ab amicis vocatus ad secundas nuptias: Vix possem ego, inquit, eodem modo vxori & sapientię studio dare operam. Quo referam illud Chrysippi: Cũ enim dixisset quidam sapiẽtem amore non capi, testimonio esse Menedemum, Epicurum, & Alexinum: Hac ego, inquit, ratiocinatione vtar: Si Alexinus ille dissolutus, & Epicurus insensatus, & Menedemus canis ac delirus (sic enim ab Eretriẽsibus dicebatur) amore capti non sunt: nec sapiens quidem eo capietur. Sed quia de turpis amoris quibusdam affectis nonnihil attigi ijsq; maximè quibus eruditi pleriq; & qui sapientiam profitetur, argui nonnunquam solent, nescio an huc rectè audeam conijcere τῆς ἀφροδίτης, id est, *Veneris*, ἔτυμον, quam παρὰ τὸ ἀφραίνειν à desipiendo non ineptè quidã deflectunt. quod cõfirmat Euripides in Troadibus his versibus: *ἀφροδίτη Venus unde dicta.*

τὰ μωρὰ γὰρ πάντ᾽ ἐςὶν ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοὔνομ᾽ ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.
Vbiq; stulta est Venus mortalibus,
Rectèq; nomen cœpit à dementia.

Et Cythercam, Veneris nomen, Grammatici deflectunt παρὰ κεύθειν τὸν ἔρωτα, τούτεςι κρύπτειν αἰσχρὰν μίξιν: quia, vt inquit Cicero 1. de Officijs, qui ad voluptatem corporis paulò sunt propensiores, quãuis ea capiantur, occultant & dissimulant tamen appetitum propter verecundiam. *Cytherea.* Sed redeo ad carceres; Pallas scientiarum præses tunc superatur à Venere, quando literarum studiosi omissis libris liberis operam dant, & fœminas sectari instituunt, vnde integra exhauriuntur patrimonia, æs dilapidatur in lupanaribus & popinis, nihilque ab egregijs Academijs reportatur, quàm ignorantia & contaminatissimi mores. Et hi tales merito faciunt, quod aliquãdo quidã iuuenis, qui in celebri Gymnasio sine fructu tempus terens, cum à parentibus rudis disciplinarum, ac penitus expers reuocaretur; equo insidens, & iamiam abiturus, tabellionem adhibitis aliquot testibus ad se vocauit, ac verbis cõceptis sanctè iurauit, se nihil prorsus litterarum ab illa Academia ablaturum. Itaq; si quid eruditionis posthac quacunq; incuria decideret scholasticis, aut periret, diligenter se iam contestari, ne sua culpa id accidisse suspicarentur, neve penes se huiusmodi rem vnquam quærerent. *De studioso ignauo.*

Ἀντέρως, id est, Amor virtutis.

EMBLEMA CX.

DIC vbi sunt incurui arcus? vbi tela Cupido?
Mollia queis iuuenum figere corda soles.
Fax vbi tristis? vbi pennæ? tres vnde corollas
Fert manus? vnde aliam tempora cincta gerunt?
Haud mihi vulgari est hospes cum Cypride quicquam,
Vlla voluptatis nos neque forma tulit.
Sed puris hominum succendo mentibus ignes
Disciplinæ, animos astraq; ad alta traho.
Quatuor eq; ipsa texo virtute corollas:
Quarum, quæ Sophiæ est, tempora prima tegit.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus sine alis, sine armis assidet, redimitus corona florida, & tria alia serta brachio dextro inserta habēs

II. HOC decastichon tralatum reperio ex Græco Mariani Scholastici εἰς ἔρωτα ἐστεφανωμένον, *in amorem coronatum*. quod sic est 4. Epigram. *Fons Emblematis.*

πῦ σοι τόξον ἐκεῖνο παλίντονον, οἵ τ' ἀπὸ σεῖο πηγοῦ-

πηγνύμενοι, μεσάτην ἐς κραδίην δόνακες;
ποῦ πτερά; ποῦ λάμπας πολυώδυνος; ἐς τί δὲ τρισσὰ
στέμματα χερσὶν ἔχεις, κρατὶ δ᾽ ἐπ᾽ ἄλλο φέρεις;
οὐκ ἀπὸ πανδήμου, ξεῖνε, κύπριδος, οὐκ ἀπὸ γαίης
εἰμὶ καὶ ὑλαίης ἔκγονος εὐφροσύνης·
ἀλλ᾽ ἐγὼ ἐς καθαρὴν μερόπων φρένα πυρσὸν ἀνάπτω
εὐμαθίης, ψυχὴν δ᾽ οὐρανὸν εἰσανάγω.
ἐκ δ᾽ ἀρετῶν στεφάνους πισύρων πλέκω· ὧν ἀπ᾽ ἑκάστης
τοὺς δὲ φέρων πρώτῳ τῷ σοφίης στέφομαι.

id eſt:

Vbi tibi arcus ille reflexus, vbi à te
Transfixæ medium in cor ſagittæ?
Vbi pennæ? vbi fax triſtis? ad quid tres
Coronas manibus tenes, in capite aliam fers?
Non [ego ſum natus] à vulgari, hoſpes, Cypride, neq; à terra
Sum materna li genitus voluptate;
Sed ego in puris hominum mentibus ignē accendo
Honeſtæ doctrinæ, mētem verò in cœlum induco.
Ex virtutibus autem coronas quatuor necto; quarum ab vnaquaque
Easque ferens, prima quæ eſt ſapientiæ coronor.

Arcus vbi reflexus, Amor, diraq; ſagittæ,
Queis teneros animos ſæpe ferire ſoles?
Pennæ vbi ſunt? vbi fax triſtis? cur ego coronas
Fers manibus? capiti cur agedum vna ſubeſt?
Non ego vulgari natus ſum Cypride; nec me
Materna è terra fœda libido tulit.
Aſt hominum puris accendo in mentibus ignes
Doctrinæ, atque animos purus in aſtra traho.
Quatuor eq; omni necto virtute coronas,
Quas fero ego, & Sophiæ eſt prima corona mihi.

PLATO in Sympoſio (vt obiter tangam, quæ fuſius in Claſſe IV. ſunt dicenda) duas Veneres, duoſque Cupidines eſſe ſcribit, diuinum & cœleſtem alterum: alterum vulgarem & plebeium. Hos duos Cupidines videtur innuere Ouidius 4. Faſt. cum inquit:

Alma faue, dixi, geminorū mater Amorū.
quamuis non me fugit, aliter explanari ab interprete. Cupido Græcis dicitur ἔρως, huic contrarius, quiq; illum diſſoluit, ἀντέρως, de quo hic ſermo. Atq; de hoc ſenſiſſe Virgilium autumat Seruius 4. Æneid. in his carminibus: ἔρως.

Teſtatur moritura Deos, & conſcia fati
Sidera, tū ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numē hēt, iuſtūq; memorq; precatur.

Ἀντέρως, vt inquit Cicero 3. de nat. Deor. ex Venere natus eſt atq; Marte. Tertia, inquit, Venus, Iouis nata ex Dione, quæ nupſit Vulcano: ſed ex ea & Marte natus ἀντέρως dicitur. Amoris huius honeſti exēplum habes apud Plinium Secundum, auctorem caſtiſſimum. lib. 3. Epiſt. 3. vbi de Iulio Genitore Rhetore. Et neſcio an agnoſcere auſim differentiam inter Cupidinem & Amorem de qua Nonius: nam Cupidinem ait eſſe inconſideratæ neceſſitatis; Amorē iudicij. Videtur id innuere Phocylides: Σεμνὸς ἔρως ἀρετῆς, ὁ δὲ κύπριδος αἶσχος ὀφέλλει *Virtutis amor honeſtus, at Veneris dedecus adfert.* Hac de re fusè Lucianus in dialogo, cui nomen ἔρωτες, vel ἔρως καὶ ἀντέρως. De quo etiā ſcripſere ſingulares commentarios quidam recentiorum, vt Cœlius Calcagninus, Auguſtinus Nyphus cap. 19. 60. 98. de amore. Geofredus Linocerius in Mythologia Muſarum, de Erato. Et ſi quem lingua delectat Gallica, videat horum duorum amorum differentiam apud Ioſephum Quercetanum lib. 1. magni ſpeculi mūdi, & etiam in Doricis ſuis cātionibus; aliosq; quam plures. Ἀντέρως.

III. *DIC vbi ſunt incurui &c.*] arcus enim, pharetra, telaq; Amori tribuuntur, qua de re dicetur paulò poſt in ſtatuam Amoris.

Fax vbi triſtis?] Triſtis, à conſequenti, noxia, exitialis. Fax autē Cupidini tribuitur, quod indicarunt Ægyptij ſacerdotes, qui per ignem amorem exprimi voluerūt. Ouidius 2. Amor. eleg. 9. *Fax amoris.*

Cur tua fax vrit, figit tuus arcus amicos?
Iſidorus non poſtremi ordinis auctor rationem reddit, quia nonnūquam amor cupiditate impatiētius exurat, nonnunquam verò præ ſatietate abuolet. Itaq; apud Gellium Porcius Licinus dixit, hominem ob amorem non eſſe ignitum, ſed ipſum ignē. Notum eſt illud Virgilij:

Cæco carpitur igne &, Eſt mollis flamma medullas.

Item

Item:

Vritur infelix Dido.

vti iã diximus paulò ante, Emblem. 108.

Corolla. *Tres vnde corollas Fert manus?*] cur triplicem coronã manibus contrectas? Quid significet corona, notum est: inde corolla, diminutiuum parua corona, de quibus vide Plinium lib. 21. cap. 2. Inde corollariũ

Corollarium. (vt inquit M. Varro de lingua Latina lib. 4.) quod est additum, seu additio, præter id quod debetur, Italis, *Giunta*, Germ. *Zuegab*, Hispanis, *Annadidura*. Hoc in ludis, cum placuissent actores, solebat dari præter promissas coronas. Suetonius in Augusto: Corollaria & præmia in alienis quoque muneribus ac ludis, & crebra, & grandia de suo offerebat.

Virtutes morales. *Vnde aliã tempora cincta gerunt?*] cur alia corona caput redimitũ est? Quatuor sunt virtutes Cardinales (de quibus latè Cicero in Officijs, Seneca in libro de quatuor virtutibus Cardinalibus; & Macrobius in lib. de Somnio Scipionis, refert Plotini Philosophi elegantem harum virtutũ distributionem) Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Harum tres vltimæ in operatione consistunt: frustra enim (vt sæpe repetit Aristoteles) quid sit virtus, quæ eius partes, didiceris, nisi eas fueris operatus. Prudentia siue Sapientia (nam hic pro eodem sumuntur, quamuis alibi differant) omnis in meditatione cõsistit, intellectio neq; vtitur. Hæc igitur est causa, quare amor virtutis Sapientiæ corollam in capite habeat, reliquas in manibus, quæ in exercitatione consistunt.

Venus vulgaris. *Vulgari cum Cypride*] Non sum natus Venere vulgari: nihil mihi rei est cũ vulgiuaga voluptate. Vulgaris illa Venus circa turpes amores versatur; honesta verò ad virtutem & honestatem amplexandam inflammat, & ad rerum cælestium contemplationem animos pertrahit. Quod dum meditor, non possum mihi temperare, quin aliquid vltra adijciam. Apuleius apologia 1. pro se ipso dicit item ex Platone geminam esse Venerem, quarum altera vulgaris, quæ sit percita populari amore, non modò humanis animis, sed & pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare: Alteram verò cœlitem Venerem, quæ prædita sit optimati amore: solis hominibus, & eorũ paucis curare: nullis ad turpitudinem stimulis, vel illecebris sectatores suos percellentem, eius enim amore non amœnum & lasciuum sed contra incorruptum & seriũ pulchritudine honestatis, virtutis amatoribus suis cõciliare: & si quando decora corpora commendet, à cõtumelia eorum procul absterrere. Neq; enim quicquam aliud in corporum forma diligendum, quàm quod admoneat diuinos animos eius pulchritudinis, quam prius veram & sincerã inter deos videre. Quapropter, vt semper, eleganter Afranius hoc scriptum reliquit:

Amabit sapiens, cupient cæteri.

Venerem qui primi coluerunt. Porrò Veneris οὐρανίας, id est, cœlestis & inculpatæ, ab omniq; corporis seiunctæ desiderio, templũ Athenis fuisse scribit Pausanias. Primos hominum Assyrios eam coluisse; deinde Paphios, postea Ascalonitas, Phœnices, inde Cytheræos, vltimos Athenienses, Ægeo rege sacra illius constituente. Veneris autem πανδήμου id est, vulgaris seu publicæ fanum Athenis extruxit Solon ex pecunijs, quas lupæ in prostibulo merentes contulerant. Athenæus lib. 13. Plato in conuiuio quod nos obiter. Adiungo non inuenustum Baptistæ Cynthij epigramma, de Solone & Venere:

De Solone & Venere epigrãma.

Palladis afflatu patriæ dum conderet olim
Iura Solon, illi candida Cypris ait:
Quid sequeris demens plena hæc monimenta laborum?
Cur placidũ numen non colis ipse meum?
Fortè piget coluisse Cyprin; Tritonia nobis
Est longè inferior, iudice vel Paride.
Hinc senior: Phrygio si mens non læua fuisset,
Non esset flammis Troia cremata tuis.
Tu verò ne quæso iterum me iudice certes,
Nam tibi non cedent aurea poma Venus:
Me iuuat iste labor, vera hic parit otia sudor:
Ocia sed flammas, quæ facis ipsa, ferunt.

Sed puris hominum.] Effecta pudici amoris: vbi notabis diligenti præparatione opus esse, priusquàm aditum habere possis ad rerum diuinarum & pulcherrimarum speculationem.

Animos astraq;] Hic raptus quomodo fiat, superius docuimus ad Emblema 4. cuius inscriptio est, *In Deo lætandum*.

Quatuor eq; ipsa &c.] ex omni natura virtutis tres corollas cõficio, è quibus prima, quæ prudentiam seu sapiẽtiam repræsentat, caput circumdat. Virtus in genere sub se continet virtutes morales & intelle-

ctuales:

ctiuas: duodecim enumerat Aristoteles practicas, & quinq; quæ ad intellectum pertinēt; è quibus omnibus quatuor desumpsit sibi Anteros, tres ex practicis, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam; vnam ex intellectiuis, Sapientiam.

IV. EFFINGIT Cupidinē ἄτοξον καὶ ἄστοχον, sine arcu & sine telis, erudito sane figmento dialogistico, quo quidem virtutis omnis distributionem assignat. Sed primū aduertendum est ex Platone in Symposio, duas esse Veneres, & totidem Cupidines: hæc antiquior & sine matre, cęlo nata, quā cœlestem Venerē vocamus: altera iunior, è Ioue & Dione progenita, vulgaris & communis appellata. Eadem ratio est Cupidinis vtriusque. Horum enim alter honestas cupiditates animis ingerit: alter verò affectus voluptuosos & terrestres inculcat. Prior ille ἀντέρως est, quasi dicas, priori contrarius; qui hominem attollit ad superiora & cœlestia contemplanda, omnemque virtutem & honestatem præstat. Hic itaq; tres coronas manibus cōtrectat, vnāque circumfert in capite: quibus quatuor illæ virtutes (ex quibus omnis honesti fōs petitur) designantur. Prior illa corona caput ambiens (partem quidē Platoni in Timæo omnium corporis partium diuinissimam, & certè principem) Prudentiam repræsentat: prouidere enim & aliquid prudenter meditari, contemplationis est: tres aliæ, quas manibus cōtinet, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam notant, quæ potissimùm in actione positæ sunt; manus enim actionis sunt organa. Quod perspicuum est ex primo Officiorum Ciceronis: Qui maximè perspicit, inquit, quid in re quaq; verissimum sit, quiq; acutissimè & celerrimè potest videre & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. Quocirca huic quasi materia, quam tractet, & in qua versetur, subiecta est veritas: reliquis autem tribus virtutibus necessitates propositæ sunt ad eas parandas tuendasq; quibus actio vitę continetur: quo sanè loco differētem facit virtutem Prudentiam à reliquis tribus, ea enim posita est in veri inuestigatione & cōtemplatione, reliquę sūt actionis. De vtroque Amore Plato in Conuiuio. Ficinus Oratione 2. c. 7. & orat. 7. cap. 8. in idem Cōuiuium Platonis. Cæterùm ἀντέρωτα Proclus interpretatur Amorem diuinum animas à corporibus abstrahentem: qua in significatione hic vsurpatur. Alij duplicem Amorem ideò effictum esse narrant, quòd nullius frugis aut commodi possit esse amor, nisi mutuus sit: qua de re Porphyrius Philosophus hunc adfert Apologum: Cum, inquit, Cupido infans parum coalesceret, Venus Themin Deam consuluit: quæ Veneri respōdit, Anterota necessariū esse, qui rependat vices, vt sese mutuò iuuent. Cui Venus acquiescens, Anterota, quasi Contracupidinem dicas, genuit: quo vix dum nato, Cupido cœpit adolescere, & procerior euadere. Sed hæc fortasse παρέργως. Scio quidem apud Plutarchum in ἐρωτικῷ, duos Amores esse iuxta Ægyptiorum sententiam & Platonicorum, ἔρωτα πάνδημον, καὶ τὸν οὐράνιον, id est, *vulgarē, & cœlestem amorem*: sed quia deflectit aliquantum ab ea quam retuli sententia Mariani, facilè prætereo. Apuleius tres amores facit libello, quē De philosophia scripsit (vbi Platonem auctorem appellat) vnum diuinum, cum incorrupta mente & virtutis ratione conuenientem: alterum degeneris animi, & corruptissimæ voluptatis: tertium ex vtroq; permixtum, mediocris ingenij & cupidinis modicæ. Animas autem fusciores, ait, impelli corporum cupidine: vinum quod illis propositum est, vt eorum vsura potiantur, atq; eiusmodi voluptate & delectatione ardorem suū mulceāt. Illas verò facetas & vrbanas esse: animas bonorum deamare, & factum velle vti qui potiantur plurimum bonis artibus, & meliores præstantioresque reddantur: Medias ex vtroq; cōstare: nec delectationibus corporis prorsus carere, & lepidis animarum ingenijs capi posse. Vt igitur illum amorem deterrimum, inhumanissimum, atq; turpem facit, non ex rerum natura, sed ægritudine corporis, morboq; natum: sic illum diuinum, deorum munere, beneficioq; concessum, aspirāte cęlesti cupidine in animos hominum venire credi. Tertiam speciem amoris, quam mediam dicit, diuini atq; terreni proximitate collectū, nexuq; & consortio parili copulatū: vtq; rationi propinquus est diuinus ille, ita & terrenū turpitudine iūctum esse voluptatis. Hactenus Apul. Bene Tullius 4. Tuscul. virtus est animi affectio constans, conueniensq; & laudabiles efficiens eos in quibus est, & ipsa per se sua sponte, separa-

Duo Cupidines & totidem Veneres.

ἀντέρως.

Quatuor coronæ ad totidem virtutes relatæ.

Locus Ciceronis.

Duplex amor qd alijs significet.

Triplex amor apud Apuleium.

Virtutis qualitas.

ea etiam vtilitate, laudabilis. Ex ea proficiſcuntur honeſtæ voluptates, ſententiæ, actiones, omniſque recta ratio dici poteſt. Huius igitur virtutis contraria eſt vitioſitas, ex qua perturbationes, quæ ſunt turbidi animorum, concitatiq; motus, auerſi à ratione, & inimiciſſimi mentis vitæque tranquillæ. Sed ad vim argumenti facit illud Valerij Max. lib. 3. cap. 3. Eſt & illa vehemens & conſtans animi militia, litteris pollens, venerabilium doctrinarum antiſtes philoſophia, quæ vbi pectore recepta eſt hominum, inhoneſto atque inutili affectu diſpulſo, totos in ſolido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens. Ad id ſpectat hoc Flacci:

---- Quod ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.

Ἀντέρως, Amor virtutis, alium Cupidinem ſuperans.

EMBLEMA CXI.

ALIGERVM, aligeroq; inimicum pinxit Amori,
Arcu arcum, atque ignes igne domans Nemeſis:
Vt quæ alijs fecit, patiatur: at hic puer olim
Intrepidus geſtans tela, miſer lacrymat.

Ter

Ter spuit inq; sinus imos: res mira, crematur
Igne ignis, furias odit Amoris Amor.

COMMENTARII.

I. ANTEPΩΣ, Amor virtutis elatus & pharetratus, Cupidinem itidem alatum, exutum armis, nudum ad arborẽ vinculis constringit, arcus verò & sagittæ in igne iuxta posito comburuntur.

II. *Archetypus Emblematis.* TRANSLATVM est ferè ad verbũ ex lib. 4. Epigram. Græcor. incerti auctoris, quod sic habet:

πτανῷ πτανὸν ἔρωτα τὸν ἀντίον ἔπλασ' ἔρωτι
ἁ νέμεσις, τόξῳ τόξον ἀμυνομένα.
ὥς κε πάθῃ τά κ' ἔρεξεν· ὁ δὲ θρασὺς, ὁ πρὶν ἀταρβὴς
δακρύει, πικρῶν γευσάμενος βελέων,
ἐς βαθὺν τρὶς κόλπον ἀπέπτυσεν· ἆ μέγα θαῦμα,
φλέξει τὶς πυρὶ πῦρ; ἥψατ' ἔρωτος ἔρως.

Pennatũ volucri puero atq; vltricia pennis
Tela Cupidineis opposuit Nemesis:
Vt quæ commisit, ferret, qui fortis & audax
Antè, modò expertus spicula amara gemit:
Terq; sinum spuit in medium, proh miraꝰ: quis ignem
Igne vret? flammas sensit Amoris amor.

Pennato pennatum Amorem contrarium finxit Amori
Nemesis, arcu arcum vlciscens:
Vt quæ mala fecit, patiatur. Audax verò qui prius [&] intrepidus,
Lachrymat, amara vbi sensit tela:
In imum ter sinum conspuit. Quàm valde mirum?
Accendet quis igni ignem? attigit Amorem amor.

Pennato Nemesis pennatum finxit Amori
Oppositum, arcu arcum vt qui domet alter Amor:
Quò mala quæ fecit patiatur. Qui prius ergo
Audax, intrepidus, sentit amaritiem:
Conspuit in mediumq; sinum, Igni accenditur ignis,
(Mirum) & Amorem isthoc verbere sentit Amor.

Non est alienum quod Ouidius cecinit 1. Amorum, eleg. 1.

Quid si præripiat flaue Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Et eleg. 8. lib. 3. qua Tibulli mortem deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrã,
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Pausanias in Eliacis memorat Cupidinem depictum fuisse, qui alteri Cupidini palmã è manibus extorquere niteretur: quo volebant intelligi honestum amorem de amore Venereo victoriã quærere. ἀντέρωτα certè id est, ἀντιθεῖν, opposuerunt veteres ἔρωτι, vt interpretes nonnulli exẽplũ ita apponãt: In Phædra ἔρως, in Hippolyto ἀντέρως erat: vt apud Nasonem in Apolline persequente, & Daphne fugiente, cuius poetæ versus hi noti: *ἔρως καὶ ἀντέρως sibi contrarij.*

Deq; sagittifera prompsit tela duo pharetra. &c.

Hoc est quod superiore Emblemate ex cõuiuio Platonis adduximus, qui duas finxit Veneres, cœlestem & terrestrem, duos pariter Cupidines, honestũ scilicet & turpem; quorum prior ex Venere & Marte, alter ex Erebo & Nocte nati dicuntur, vt colligit Perotus ex Cicerone de Nat. Deorum. Et ille veros & honestos immittit amores, sinceros, stabiles, atq; æternos: hic verò turpes, falsos, inconstantes, ac dissimiles amores incutit. Idcirco apud poetas nonnunquam hunc aurea cuspide figit, illum plumbea: illum vt amet, hunc vt abhorreat; vulgi nimirum inconstantiam & vitæ dissimilitudinem significantes.

III. *Nemesis.* *ALIGERVM aligero & cæt.* Nemesis Dea indignationis, & scelerum vindex (de qua abundè dictũ Embl. 27. 44. & 46.) affinxit aligerũ amorẽ aligero amori oppositum, certèq; contrarium arcus arcui, igni ignem: id est, Cupidini vulgari opposuit alium Cupidinem ei aduersantem. Hoc loco videtur Nemesis capi pro ipsa indignatione, atq; adeo pro artifice, qui ægrè ferebat amori omnia sub ditione tenere, atq; omnia vastare. Quapropter pinxit amorem virtutis, qui Cupidinem vinctum teneret ac superaret: siquidem potentior est Cupidine virtutis amor.

Et quæ alijs fecit, patiatur.] vt ferat eos cruciatus, quibus miseros affecit homines. Adducitur idem à Suida:

εἴκε πάθοιτά κ' ἔρεξε, δίκη δ' οἱ θεῖα γένοιτο. id est:

Si quis patiatur quæ alijs fecerit, iusta pœna fuerit.

Et apud Pindari scholiasten 4. Pyth.

οἷάτ' ἀνὴρ ἔρξοι, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει. Alicubi & apud Pausaniam: *Iisdem artibus capietur ille, quibus vsus est.* ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν. Sed de hoc latius in Classe IV.

Puer olim intrepidus] imò πανδαμάτωρ, inuictus, qui vim suam etiam in Deos exercet.

Lacrymor & Lacrymo. *Lacrymat*] Dicimus & lacrymat, & lacrymatur; sed hoc frequentius. Terent. in Adelph. *Oh, lacrymo gaudio.* Cicero 7. Verr. Ecquis fuit, quin lacrymaretur?

Ter spuit inq; sinus imos] Hic versus pro varia interpunctione varias recipit explicationes. Quidam interpongunt post *sinus imos*: & dicũt alludere poetam ad morem puerorum, qui plorãtes totum pectus con spurcant saliuis & crassiore sputo. Ter spuit (addunt illi) id est, sæpius conspergit pectus saliua: nam *ter*, vim superlatiui obtinet. Alij interstinguunt post, *Ter spuit*: & illud ad expressum signum irati & abominantis trahunt. Tibullus Elegiar. 2. de sene amatore loquens: *Spuère in sinum, quid.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta:

Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Iuuenal. Satyr. 7.

Conspuiturq; sinus verã deprehẽdere messẽ Si libet.

Et apud Theocritum puella rusticum quendam, à quo amabatur, ridens, dum illi deformitatem, graueolẽtiam, & alia corporis vitia exprobrat, ter in suum sinum despuit: ait enim:

Τρὶς εἰς ἐὸν ἔπτυσε κόλπον.

Pignorij de hac re sententia. Pignorius legit, *Ter spuito inq; sinus imos.* ad arcendum videlicet fascinum. Plinius lib. 28. c. 4. Scaliger ad Petronium, & Lindenbruchius in Cirin: lacrymæ enim amoris non restinguũt, sed excitant incendium. Aliter tamen videtur sensisse Georgius Anselmus, dum ait:

Funde diu vinctus gemitum, Deus improbe & exlex,

Funde diu tepidas ex oculis lacrymas.

Prædo pudicitiæ & rationis, mentis abactor

Cacũ vulnus, edax cura, æternus Amor.

Absoluunt homines grauidis tua vincula curis.

Tu modò da rapidis irrita verba Notis.

Nam quem accendisti miseris in mentibus ignem,

Extinctũ lacrymis nunc quoq; cerne tuis.

Sed vt & ego meum afferam symbolũ, arbitror allusum esse ad prouerbium, *In tuum ipsius sinum inspue.* quo vtimur admonẽtes aliquem, vt domesticorum malorum recordatione desinat arrogantius insectari alios: siquidem qui vexat alios, spe quadam improba peccat, quasi speret sibi nihil simile à quoquam contingere posse. Quod hic petulanti illi amori contingit, qui arrogantius alijs insultans, nunc quæ fecit alijs, ipse patitur, inq; sui ipsius sinum spuere cogitur. Vel *in sinum spuere*, hic posuit pro signo humilitatis & subiectionis, cum ex Casaubono in Theophrastum notem, *procul spuere*, esse signum eminentiæ; vnde etiam apud Plautum in Persa, ad exprimendum gestum gloriosum ait quidam: *magnificè conscreabor.* Hæc ego musteus criticus sanioribus & senioribus iudicijs subijcio. *Thuilij coniectura.*

Odit amoris amor] Eadem Polyptosis apud Ouidium 3. Amor. eleg. 10. inuenitur: *Causa fuit multis noster amoris amor.*

IV. TRIVMPHVS est Amoris pudici, qui de Cupidine Venereo spolia ampla referat. Nemesis igitur vltionis Dea superbientem Veneris filium voluit ab alio aduersario Cupidine, seu opposito amor vinciri & constringi: quo significatur, turpem amorem, aut noxiam aliquam cupiditatẽ posse ab honesto quodam affectu & labore non modò imminui, sed & sopiri. Vnde verè Ouidius 2. de Remedio: *Amor quomodo ab Amore superatur.*

Alterius vires subtrahit alter amor.

Manifesta est itaq; allusio ad prouerbiũ, *Clauum clauo pellere.* Quò pertinet illud Hieronymi ad Rusticum Monachũ: Philosophi sęculi solent amorem veterẽ amore nouo, quasi clauum clauo pellere. Cicero 4. Tusc. Loci denique, inquit, mutatione, tanquam ægroti non conualescentes, sæpè curandus est. Etiam nouo quodam amore veterem amorem tamquam clauũ clauo eijciendum putant. Id mihi in memoriam reuocas C. Valerium Flaccum, qui primùm luxu perditus adolescẽs temporibus *Valerius Flaccus.*

poribus belli Punici secundi, cùm captus flamen esset à Licinio Pontifice Maximo, quo facilius à vita flagitiosa recederet, ad curam sacrorum & cæremoniarum conuerso animo, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit, vt ait Valer. Max. lib. 9. cap. De mutatione morũ. Forsasse huc non malè quadrat istud anonymi cuiusdam:

Dum sedet, & vano defessus mẽbra labore,
Pan, & se tortum cæculo amore pudet:
Cœpit agens vnà calamos inflare sonoros
Cantibus; & sic quo tædia fallat, habet.
Sic opus ad Musas animũ reflectere dulces;
Tale amuletum turpis amoris erit.

Exempla vitæ statũ mutãtiũ in melius.

Testis est Plato, qui audito primùm Socrate, poeticam abiecit, totumque se Philosophiæ dedidit studio: teste Polemone, adolescente profligato, luxu & ganea perdito, qui cum fortè in scholam Xenocratis venisset, & philosophum exquisitè disputantem aduersus luxum & tetram voluptatem, statim se recepit ad meliorem frugẽ, & sic excolendũ se dedit præceptis sapientiæ, vt inter noti nominis philosophos numeretur: de eo Laertius, Horatius 2. Ser. Val. Maxim. lib 6. c. 1. Id reuocat in mentem Socratis de se iudicium, qui cùm à physiognomo quodam Zopiro, ex inspectione vultus argueretur vt bardus & mulierosus: Verè, ait; nam talis eram natura, nisi me philosophiæ dedissem excolẽdum. Sed in primis valdè nos afficit Hieronymi pia vox in ea, quæ est ad Rusticum epistola: Gratias ago Deo meo, ait, quod de amaro semine litterarum dulces fructus capio. Significat beatus ille, se ex profanis litteris meliores succos expressisse, & quicquid in ijs spurcum aut amarulentum foret, fecisse melius meditatione diuini verbi, & veridicę pietatis. Vide plura apud Celium Chalcagnin. in libello ἀντέρως, Crinitum lib. 1. poematum, in epigram. exhortationis ad virtutem, Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 24. & 25. lib. 23. c. 4.

2. Traditur legis talionis ratio: nã diuinæ ac humanæ litteræ probant, quantopere cũ ęquitate conueniat, vt quisque ea patiatur, quę in alios fecit. Lactan. lib. 1. c. 16. Diuin. instit. de Ioue loquẽs: An tandẽ, ait ille venit in mentem, ab alio expectes alteri quod feceris? & timet ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno? Boethius (quid enim verear adducere auctorem tam bonum?) De consolat. 2. Quid autem est, inquit, quod in alium quisquam possit facere, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum ab hospite Hercule fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula coniecerat, sed mox ipse vinctorũ catenis manus præbuit. Vllamne igitur eius hominis potentiã putas, qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Hæc ille. Seneca longè antè vsurparat idem verbum, sed alio tamen sensu, epist. 39. Quarum voluptatum impotentiæ atq; insanæ libidini ob hoc vnum possis ignoscere, quod quæ fecere patiuntur. Accommodatius ad hunc locum Cicero 2. de Oratore, alio tamen orationis filo: Vt sementem feceris, ita & metes. Iustitia enim videtur postulare, vt qui fecerit alijs iniuriam, ab alijs itidem accipiat iniuriam. Hæc enim lex est talionis, vt par pœna reddatur. Virgil. in decimo de Turno, qui Pallantem Euandri filium interfecerat:

Æquũ est cũ ea pati, quæ in alios fecit.

Turnus.

Nescia mens hominũ fati, sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis:
Turno tempus erit magno cum optauerit emptum
Intactum Pallãta, & cum spolia ista, diemq;
Oderit.

Etenim cùm Æneas Turnum prostrauisset, illique parcere decreuisset, viso Pallantis balteo, quo se Turnus cinxerat,

-----Furijs accensus & ira,
Terribilis: Tune hinc spolijs indute meorũ
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine poscit.

Et Orodes prædixerat in 10. eod. lib. fore, vt eadem pœna breui afficeretur Mezentius, quam in ipsum intulerat.

Mezentius.

-----non me quicunque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Prospectant paria: atque eadem mox arua tenebis.

Glyca Annalibus scribit, Adonibezecum viuum captum, extremisq; pedum ac manuum partibus mutilatis: Septuaginta, inquit ille rex, reges extremis pedum manuumq; partibus truncati, mea sub mensa micas collegerunt. Quemadmodum in illos ego me gessi, ita mihi diuinitus est repensum

Adonibezecus.

Diomedes.

Perilli taurus.

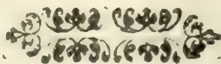
Vetronius Turinus.

pansum. Diomedem Thracem quoque Diodorus & poetæ tradunt equos habuisse, quos carnibus humanis pascere solebat. Hos Hercules Argos perduxit, occiso Diomede, quem suo ipsius exemplo equis mandendum apposuit. Nō secus atq; Phalaris Siculus tyrannus Perillum tauro suo æneo inclusit. Perillus enim, vt Phalaridis crudelitatem aleret, æneū fecerat taurum, in quo pariter sontibus atq; insontibus impositis, ignemque supposito, ex clamore & sonitu vocis; mugitus tauri, non hominis gemitus esse appareret. Itaque vel ab iniquissimo tyranno extorsit hic Perilli non hominis, sed feræ sæuior animus, iustiorem sæuitiam. Etenim Phalaris ipsum inuentorem & artificem cruciatum experiri iussit, vt est apud Plinıū lib. 34. cap. 8.

-----*Nec enim lex iustior vlla est,*
Quàm necis artificem fraude perire sua.

Ælius Lampridius in Alexandro Seuero, Vetronium Turinum, ait, fumo venditorem accusari Alexander iussit: probatisque per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset, & quibus audientibus quid promisisset, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit: & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente: Fumo punitur qui vendidit fumum. Trebellius Pollio in Gallieno: Cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset eius vxori (Gallienum intelligit) atq; illa re prodita vindicari vellet, surripi quasi ad leonem venditorem iussit. Deinde cauea caponem emittit: mirātibusq; cūctis rem tam ridiculam, per Curionem dici iussit: Imposturam fecit, & passus est. Deinde negotiatorē dimisit. Lampridius in vita Seueri: Clamabatq; sæpius quod à quibusdam siue Iudæis, siue Christianis audierat & tenebat: idq; per præconem, cum aliquē emendaret, dici iubebat: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Nec verò prætermittendum quod narrāt Socrates hist. Eccles. libro 6. cap. 5. & Sozomen. lib. 8. c. 7. Eutropius primus Imperatoris cubicularius, ac primus eunuchus, cùm de nonnullis, qui ad Ecclesiam confugerant, vindictā sumere vellet, studiosè in hoc incubuerat, vt lex ab Imperatoribus ferretur, qua vetaretur ne quisquam ad Ecclesias cōfugeret; quin etiam vt inde abstraherentur, qui ad eas iam confugissent. Confestim pœna subsecuta est. Proposita autem hac lege, haud diu postea Eutropius ipse, quòd coniugi Imperatoris contumeliam intulisset, primus eam legem transgreditur, & ex palatio profugus ad Ecclesiam supplex accurrit. Verùm Imperator Eutropium abstrahi iussit: pœnasq; capite truncatus dedit, & lex quæ lata fuerat, prorsus è publicis commentarijs expuncta est. Hæc illi. Vide Prouerb. *Neoptolemi vindicta.* & illi simile aliud, *Termeria mala.* Rectè Cassiodorus lib. 9. Variar. epist. 2. Pœna ista peccati est, vt vnusquisque in se recipere possit, quod in alterum proteruus exercuit. Huc quidem videtur pertinere titulus 2. Pandectarum, *Quod quisq; iuris in alium statuerit, eodem iure vtatur*: Quamuis hæc iam satis videri possimus illustrasse, hæc tamen obuia refundimus in studiosorū gratiam: mores quos quis in se adprobauit, in alio reprobare non potest, l. 1. C. de inoffic. testam & quod glossographus, *Patere legem quam ipse tuleris.* ad l. 1. ff. quod quisq; iur. in al. stat. Citāt Accursiani monostichon, si nō planè bonum, saltem probatum vulgò, *Frangēti fidem fides frāgatur eidem*; ad l. cū proponas, C. de pact. c. peruenit, 2. de iureiur. aud. c. infidelis, 8. q. 2. Sed & illud: *Iustum est vt qui alium decidere voluit, suam sentiat iacturam.* Authent. de emphyteut. contract. §. si quis. Et, *qui mortem miscet, mortem pati debet*; l. 1. §. propterea. ff. ad l. Cornel. de sicar.

Quod tibi fieri nolles, alteri ne feceris.

Dulcia quandoque amara fieri.

EMBLEMA CXII.

MATRE procul licita, paullùm secesserat infans
Lydius: hunc diræ sed rapuistis apes.
Venerat hic ad vos placidas ratus esse volucres,
Cùm nec ita immitis vipera sæua foret.
Quæ datis, ah, dulci stimulos pro munere mellis;
Proh dolor, heu sine te gratia nulla datur.

COMMENTARII.

I. PVERVLVS ab arbore caua, in qua apes mellificant, plorans discedit, & ad matrem accurrit, digitos apum aculeis vulneratos ostentans, quem mater videtur increpare. Figura hæc in omnibus editionibus est transposita, & in loco infantis Lydij positus est Cupido: quod etsi Pignorius admonuerat, nihilominus hic error etiam in illius editione irrepsit,

II. *Emblematis fons.* APPARET id esse tactum ex Bianoris & Antipatri Epigrammatis, eiusdem penè argumenti, lib. 1. Antholog. titulo εἰς θάνατον καὶ εἰς θανόντας. Sed Bianoris eiusmodi est:

κῆρον ἀποπλανίην ἐπιμάζιον ἑρμώνακτα,
φεῦ βρέφος ὡς ἀδίκως εἵλετε βογειτες.
ἠγνοίησεν ὁ δείλαιος ἐς ὑμέας οἷα μελισσαις:

Ἐλθὼν

Ἔλθὼν, αἳδ' ἔχεων ἔτε χερειότεραι.
ἀντὶ δὲ οἱ θοίνης ἐσεμάξατε φοίνια κέντρα,
ὦ πικραὶ, γλυκερῆς ἀντίπαλοι χάριτος.
Minos vtcumq; ita interpretatus est:
Puerum aberrantem [&] adhuc lactentem Hermonactem,
Ah, infantem, vt iniustæ, percussistis, ò bouigenæ [apes?]
Ignorabat miser ad vos, sicuti ad apes,
Cùm venisset: vos autem viperis eratis peiores;
Proq; comestione [mellis] impressistis rubros aculeos.
O [vos] diræ, dulci aduersariæ estis gratiæ. [id est,] non minus amarę quam mel dulce est.
Errantem in triuio, mollem Hermonacta puellum
Iniustè nimium corripuistis apes
Vipera quàm sit atrox peiores, venit vbi ad vos
Nescius, infelix esse putabat apes.
At pro melle graues stimulum pungendo cruentum
Liquistis: sic sic gratia mellis abit.
Antipatri verò tale est:
τὸ βρέφος ἑρμώνακτα διεχρήσασθε μέλισσαι,
(φεῦ κύνες) ἑρπυσὴν, κηρία μαινόμενον.
πολλάκι δ' ἐξ ὑμέων ἐσιγμένον ὤλεσατ', αἶ, αἶ,
κέντρεις' οἱ δ' ὀφίων φωλεὰ μεμφόμεθα.
πείθεο λυσιδίκῃ, καὶ ἀμύντορι, μηδὲ μεμίσσας
αἰνεῖν, κἀκείνας πικρὸν ἔνεσι μέλι.
id est:
Recens natũ Hermonactẽ occidistis, apes,
(Ah canes!) reptilẽ, fauos inquirẽtem;
Sæpe ex vestris punctum perimitis, ad ah,
Aculeis, quæ serpentũ latibula spernitis.
Dic Lysidicę & Amyntori [parẽtibus tuis] neque apes
Laudare debes: etenim illis amarum inest mel.
Repentem per humum tenerum Hermonacta, legentem
Dulcia mella (nefas heu) pupugistis apes.
Reddidit enectum sic trister aculeus, ah ah,
Serpentes nequeant vt nocuisse magis.
I, age, Lysidicæ matri, & Amyntori dicito patri:
Improbæ apes, melli cùm sit amarities.

Cæterum Epigramma est Meleagri lib. 7. Græcorum Epigrammatum, in quo ex apicula quærit, cur Heliodoræ corpus tangat: Num ideò vt ei nunciet, quòd ipsa amoris dulcem & amarũ stimulum habeat? 118.

MATRE procul licta] Sãctius hoc participium non probat, auribus enim (vt ille ait) Latinis est inauditum, quamuis in vsu sit, derelictus, derelicta, derelictum.

Infans Lydius] Periphrasis Cupidinis, vt placet Minoi. Sed series imaginum trãspositarum fecit, vt ille infantem Lydium, Cupidinem interpretaretur, quod sanè à vero longè abest. Bianorus hunc puerum Hermonactem vocat. Sed concedamus ipsi hoc. Lydi populi sunt in regione minoris Asiæ, omni mollitie & voluptate deprauati, qui primi caupones & institores fuerũt, refert Leonicus ex Clearcho lib. 3 c. 95. de var. histor. Herod. libro 1. Lege Plin. 5. cap. 5. & 5. c. 29. itemque Athæneum Dipnosoph. cap. 4. lib. 12. & Prouerbia, *Lydio more*: *Lydorum caricæ*: *Lydus cauponatur*: *Lydus ostium clausit*: &, *Lydus in meridie*: & putant nonnulli verbum, ludere, à Lydis dictum. *Lydi mollitie insignes.*

Paulùm secesserat.] Huic figmento indulgetur. Nam Poetæ omnes semper Cupidinem Veneri adesse faciunt. Rationem adfert Seruius: Quia, inquit, Venerea voluptas sine amore non potest exerceri. Horat. 1. Carminum? *Cur Cupido Veneri adiungatur.*

Liberum & Musas Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat.

Plato in Sympos. rationem longiùs repetitam narrat. Vide 3. præpar. Euangel. Eusebij, & Gyrald. Syntagm. 13.

Diræ sed rapuistis apes] Enallage personæ, per apostrophen expressit vim verbi ὤλεσε, id est, *sustulistis de medio.*

Venerat hic ad vos &c.] putabat esse volucres mites, sed re ipsa expertus est, serpentis morsum non esse nocentiorem.

Stimulos] aculeos, vel quicquid pungit & vexat.

Proh dolor, heu sine te.] Alludit ad illud 7. Metamorph.

---- nulla est sincera voluptas,
Sollicitumq; aliquid lætis interuenit. ----

Plautus in Amphit. *Est in ætate hominum (ita Dijs placitum) voluptati vt mœror comes consequatur.* & Horat. Odar. 2. *Voluptatis comes est mœror.*

---- nil est ex omni parte beatum.

Huc prouerbia: *Dulce & amarum*: &, Ne

quære mollia, ne tibi dura contingant: &, *Fæcem bibat qui vinum bibit*. itemque illud, *In apes irruisti*. &, *Neq; mel, neq; apes*. Cęterũ in eo tandem velim studiosum admonitũ: pro eo quod in Gręco est, ὦ πικραὶ γλυκεραὶ ἀντίπαλοι χάριτος, dicit Alciatus, *Proh dolor, heu sine te gratia nulla datur*: nimiũ obscurè id quidẽ, vt oẽs vnà mecũ sentiunt. Ego verò fateor his verbis (*sic sic gratia mellis abit*) me nõ assecutum esse Gręcæ conclusionis leporem. Sensus is est: O apes, quæ non minus amaræ estis quam mel ipsum dulce. Nam vox ἀντίπαλοι, significat virium ęqualium contrarietatem, aut æqualitatem virium, quæ sunt inter se aduersæ: quasi apertè diceret, aptum acerbitatem æquare mellis dulcedinem, summumque bonum summo compensari malo.

ἀντίπαλοι.

IV. *Amoris mel & fel.*

SVB hoc eleganti figmento, amoris naturam intelligere licet, qui, vt rectissimè Plautus ait, *& melle & felle est fœcundissimus: nam gustu dat dulce, amarum ad satietatem vsq; aggerit*. Quid enim voluptate blandius? sed eadem quid tristius? *Ita enim Dijs placitum, voluptati vt mœror comes consequatur*, ait in Amphitruo Plautus. Hinc extat in Platonis Phædone Socratica fabula: Quo tempore Saturno exacto, & regnis cęlestibus pulso, Iupiter imperio constituere cœperat, ferunt coram eo adfuisse Voluptatem & Dolorem, cum grauissimis expostulationibus & criminibus, quibus se mutuò incessebant. Iupiter ratus ex vsu maximè esse & suo, & Reipub. inimicitias & odia deleri, operam dedit, vt in gratiam litigantes redigeret: sed frustra expertus omnia; tandem reluctãtes adamantina quadam catena inter se copulauit atq; deuinxit, vt quamuis inter se dissiderent, nihilominus necessariò simul essent, manerentq; perpetuò. Vnde semper ferè *extrema gaudij luctus occupat*. Quod eleganti carmine expressit Iacobus Bilius in Sacra Anthologia:

Fabula de Voluptate & Dolore.

Quem scabies vrget, tenet hunc nonnulla voluptas
In fricitu; sequitur maior at inde dolor.
Quærendis opibus gaudens insudat auarus;
Quæsitas sequitur cura grauisq; metus.
Sic quoq; qui molles risus & gaudia carnis
Persequitur, Liber queîq; Venusq; iuuãt:
Huius erit tandem risus Sardonius, huius
Lætitia in luctum desinet, inq; crucem.

Ab hac sententia nõ alienũ arbitror, quod prisci Romani duas Diuas coluerunt, Angeroniam & Volupiam; alterã ab angoribus dictam, alteram à voluptate. Et Angeroniæ quidem sacerdotes in sacello Volupiæ sacra faciebant: significãtes, dolores ac voluptates in vita hominum inuicem esse mixtas. Addunt, Angeroniæ simulacrum in ara Volupiæ fuisse collocatũ, quod dolor comes sit voluptati, & voluptas dolori; hac figura, vt os habeat signatũ & clausum. Quo indicare voluerunt, eos, qui dolores & anxietates animi dissimulant, patientiæ beneficio ad maximam peruenire voluptatem. Macrob. lib. 1. in Somn. Scipionis. Cauendum est itaq; dum oblectamenta magno labore conquirimus, ne sub dulci melle venena lateãt. Exemplum præsto est in apibus, quæ mel dulcissimum conficiunt: eædem aculeum habent præsentaneũ, si quis sese proprius admouerit. Quod non nesciuit Boetius, qui sic:

Angeronia & Volupia.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit furentes,
Apiumq; par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & minus tenaci
Ferit icta corda morsu.

Hinc à Gręcis γλυκύπικρος Amor dicitur, *dulceamarus*: quod significat Euripid. in Hyppolyto his verbis:

Amor γλυκύπικρος.

τί τοῦθ' ὃ δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν;
ἥδιστον, ὦ παῖ, ταὐτὸν, ἀλγεινὸν θ' ἅμα.
id est:
Quid hoc est quod dicunt homines amare?
Respondet nutrix:
Iucundissimum, ò filia, sed e idem calamitosissimum.

Verba sunt Phædræ ad nutricem, cui suos in Hippolytum amores credit. Huc respexit Catull. ad Mallium:

Multa satis lusi, non est Dea nescia nostri,
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.

In formosam puellam γλυκύπικρον id aliquando torsit Claudius Minos:

Virgo tenella, decens, quæ forma allectat amantes,
Adpetitur vernans ceu rosa odora nimis.
Necdum lecta placet, sed spinis obsita duris
Ingratam grati miscet amaritiem.
Grata, decens forma placet, & bene compta puella;
Ast irarum æstus, iurgia nulla placent.
His certè vitijs si quæ vacat vxor, in omnes

Diuarum

Diuersa illa choros adnumeranda venit. Putabam pridem id de Amore ab apibus puncto figmentum non incommodè reuocari posse ad id, quod Plutarch. scribit (si tamen verè dicendũ id esse Plutarchi problema) ab apibus eos pungi citius, qui studio sese commacularint: quòd id animal sit munditiei & elegantiæ perstudiosum, quippè quæ facilè odorentur, nec immunditiam libidinosorum sustineant, citaturq; ibidem Theocriti locus, quo continentur Veneris ad Anchisen verba.

Ab apibus citius pungi nefanda pollutos libidine.

Ferè simile ex Theocrito.

EMBLEMA CXIII.

ALVEOLIS *dum mella legit, percussit Amorem*
Furacem mala apes, & summis spicula liquit
In digitis: tumido gemit at puer anxius vngue,
Et quatit errabundus humum, Veneriq; dolorem
Indicat, & grauiter queritur, quòd apicula paruum
Ipsa inferre animal tam noxia vulnera possit.
Cui ridens Venus: Hanc imitaris tu quoque, dixit,
Nate, feram, qui das tot noxia vulnera paruus.

COMMENTARII.

I. INTER apum aluearia, circũ volitantibus apibus, Cupido ad matrem sedentem aduolat, eiq; saucium ab animalculis digitum gemebundus indicat.

II. HOC ferè idem cum superiori, nisi quòd cõcinnius & lepidius claudit Theocritus, quem sua lingua loquentem audire non pigeat: *Idyllion Theocriti.*

τὸν κλέπταν ποτ' ἔρωτα κακὰ κέντασε μέλισσα
κηρίον ἐκ σίμβλων συλεύμενον, ἄκρα δὲ χειρῶν
δάκτυλα πάνθ' ὑπένυξεν. ὁ δ' ἄλγεε, καὶ χέρ' ἐφύση,
καὶ τὰν γᾶν ἐπάταξε, καὶ ἅλατο. τᾷ δ' Ἀφροδίτᾳ
δεῖξεν τὰν ὀδύναν καὶ μέμφετο, ὅττι γε τυτθὸν
θηρίον ἐντὶ μέλισσα καὶ ἁλίκα τραύματα ποιεῖ.
χ' ἁ μάτηρ γελάσασα, τί δ' οὐκ ἴσον ἐσσὶ μελίσσαις,
χ' ὁ τυτθὸς μὲν ἔης, τὰ δὲ τραύματα ἁλίκα ποιεῖς

Carmẽ Theocriti certatim, ni fallor, à doctis quam plurimis conuersum est: Minos sic transtulit:

Furem olim Cupidinem noxia pũxit apis,
Fauos ex aluearibus prædantem, extremos autem manuum
Digitos omnes confixit: at ille dolebat, manibusq; tumebat,
Et terram percutiens exilijt, atq; Veneri
Ostẽdit dolorem, & questus est, quòd tam exilis
Bestiola [cùm] esset apis, tanta vulnera infligeret.
Mater verò ridens: Quid, inquit, an non tu similis es apibus,
Et cùm tam paruus sis, tamẽ vulnera tanta facis?

Noxia apis furacem olim malè punxit Amorem
Prædãtẽ mella ex aluearibus, isq; tumebat
Extremis manuum digitis, ideoq; dolebat,
Et terrã quatiens pedibus, Veneriq; dolorẽ
Ostendens, multos questus ex ore ciebat,
Quod tam exile animal tam sæua infligere posset
Vulnera Cui ridens mater: Quin, nate, apibus tu
Es similis, cũ infers adeò tot vulnera paruus

Sed carmen hoc Theocritus ex Anacreõte transcripsit, cuius Ode sic habet. *Oda Anacreontis.*

ἔρως ποτ' ἐν ῥόδοισι
κοιμωμένην μέλιτταν
οὐκ εἶδεν, ἀλλ' ἐτρώθη.
τὸν δάκτυλον δὲ δαχθεὶς
τᾶς χειρὸς, ὠλόλυξε.
δραμὼν δὲ καὶ πετασθεὶς
πρὸς τὴν καλὴν κυθήρην,
ὄλωλα, μᾶτερ, εἶπεν.
ὄλωλα, κ' ἀποθνήσκω.
ὄφις μ' ἔτυψε μικρὸς
πτερωτὸς, ὃν καλοῦσι
μέλιτταν οἱ γεωργοί.
ἁ δ' εἶπεν, εἰ τὸ κέντρον
πονεῖ τὸ τᾶς μελίττας,
πόσον, δοκεῖς, πονοῦσιν
ἔρως ὅσους σὺ βάλλεις; id est:

Amor aliquando in rosis
Iacentem apem
Non vidit, & vulnerator est:
Inq; digitis morsus
Manus, eiulauit.
Currens, itaq; & volitans
Ad pulcram Venerem:
Perij, mater, inquit,
Perij, & morior:
Serpens me percussit
Alatus, quem vocant
Apem rustici.
Illa autem dixit: Si aculeus
[Tam] lædit apiculæ,
Quantum putas dolent,
Amor, quos tu feris?

Inter rosas Cupido
Apiculam iacentem
Non vidit, estq; punctus:
Manumq; sauciatus
Mox eiulare cœpit.
Et cursitans volansq;
Ad candidam Cytheren,
Heu occidi, occidi, inquit,
Vitamq; mater efflo.
Ea me minuta serpens
Pennata vulnerauit:
Apem vocant coloni.
Tunc illa: Apis si acumen
Tantum facit dolorem,
Quantum putas dolere
Quos tu feris, Cupido?

Tabella picta huius argumenti extat apud Aloysium Corradinum Iuris Consultum,

& quidem manu periti artificis depicta, in qua leguntur hi versus:

Dum puer alueolo furatur mella Cupido,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Sic etiã nobis breuis, & peritura voluptas,
Quã petimus, tristi mixta dolore nocet.

Videntur autem decerpti ex illis Herculis Strozzæ:

Dũ Veneris puer alueolos furatur Hymetti,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Indoluit grauiter, puerilia q; ora rigauit
Fletibus, & matri spicula questus, ait:
Vnde hæ tantillis vires animantibus? vnde
Exili possunt lædere aculeolo?
Cui Dea subridens inquit: Non tu quoque nate,
Corpore non magno, vulnera magna facis?

III. *ALVEOLIS*] aluearijs apum.

Dum mella legit] Cupido mellilegus; talis enim est titulus in Theocriti Eidyllion,

Malæ apes] noxia.

Terram pedibus quatere.

Quatit humum.] Doloris signum, pedibus terram percutere. Est & indignantis, & grauiter ferentis. Homerus de Iro:

-----σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας
λακτίζων ποδὶ γαῖαν. id est:

Simul autem excussit dentes,
Calcitrans pede terram.

Horatius etiam multis in locis pro signo lætitiæ posuit. Hanc tamen calcitrationem non esse indignantis, sed moribundi, putat amicus Minois Io. Frater Lauallensis. Nam Irus ab Vlysse grauissimo ictu ad terram afflictus, eorum more, qui animam efflant, apud Homerum terram pulsat pedibus, vt 10. Æneid. Virgilianæ:

Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum expirans. ------

Ouidius 1. Artis:

Lydius æquatam ter pede pulsat humum.

Apicula] Diminutiuum ab ape. Sed reclamat secunda syllaba, quo minus intret carmen heroicum. Nam quantum sentio, illud i, breue est, quamuis non occurrat aliquod Poetarum testimonium.

Venus amica risus.

Ridens Venus.] Poetæ Græci Venerem appellant φιλομειδῆν, id est, risus amicam. Horat. 1. Carminum:

Siue tu mauis Ericyna ridens.

Triplex risus.

Tria genera risus ponit Clemens Alexandrinus: μειδίαμα, risum decorum: κιγλισμὸν, meretricium: καγχασμὸν, procacem & notas referentem libidinis. Alij primum faciunt Naturæ, quæ potius est dicenda hilaritas: hunc in Sara Abrahami vxore fuisse memorant. Secundum stultitiæ, sicuti est omnium stultorum cachinnus. Tertium malitiæ, qualis fuit in Chamo, cum paternã derideret turpitudinem.

Feram] bestiolam. Apes hic feræ dicuntur, vt apud Iurisconsultos l. naturalem, ff. de acquir. domin. Plinius tamen lib. 11. cap. 5. tradit eas nec mansueti, nec feri generis esse. De apum autem natura & proprietatibus, varias & mirabiles considerationes, præter cæteros ad satietatem vsq; scripserunt Aristoteles & Plinius.

Qui das tot noxia vulnera.] Huc spectat illud è 3. Eidyllio Theocriti:

νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός· ἦ ῥα λεαίνας
μασδὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ, τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ. id est:

Nunc amorem noui: dirus vtiq; Deus est, & quidem leæne
Mammam suxit, inq; saltibus ipsum mater enutriuit.

Sed propiùs accedit quod citatur ex Næuio:

Ædepol Cupido, cum pusillus sis, nimis multum vales

AMOREM cum apibus comparat. IV.

Amor apibus collatus.

Apes ceram & mel cõficiunt, eædem aculeum habent violentissimum: sic amor voluptatis suppeditat illecebras, idem dolorem mœroremque fundit in animos. Diogenes dicebat, quemadmodũ venenũ mulso commixtum ob dulcedinem bibentibus primum gratum est, sed paulo post inde mortis agonem sentiunt: Sic quoque amoribus turpibus operam dantes, initio voluptatem sentiunt, quam tamen perpetuus dolor consequitur. Vnde verè dicitur, *Amor est amaror.* Quod idem eleganter, vt omnia, expressit lusor amorum Naso 2. Artis:

Amor amaror.

Quod iuuat exiguum est, plus est quod lædit amantes:
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
Cærula quot baccas Palladis arbor hẽt:
Littore quot conchæ; tot sunt in amore dolores;
Quæ patimur, multo spicula felle madent.

Hinc puto esse, quod Amori arcus dedicatus sit, quia eius vulnere saucii, semper eminus feriuntur, veluti sagitta quadam ab amatis oculis emissa, & in amantium oculos recepta. Sunt verò illi, vt Plato philosophatur, radij quidam tenuissimi, qui ex imo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus calidissimusque sedem habet. viaq; sibi, vt Musæus ait, per oculos patefacta, per amantis identidem oculos illapsi ad intimum eius cor penetrãt, accensoque interim magis ac magis sanguine, bilis etiam inflammatur, vnde illic sequitur dolor, quem affixum esse cordi amantes omnes profitentur, quicunque illos euentus, aut durus, aut facilis sequatur. Pierius Valerian. Hieroglyph. lib. 42. Vel id intelligetur generalius de iis rebus, ex quibus petitur aliqua oblectatio, quæ tamen non contingit absq; aliquo dolore & molestia. Quod sanè in nulla alia re certius & euidẽtius cernitur quàm in amore. Vnde veteres prudenter suadent, nimium amorem maturè esse expellendum, tanquã feram, priusquam vngues & dentes producat. Sũt autem amoris dentes & vngues, suspicio & zelotypia: quæ aliquando ita rodunt & radunt, ita molestè mordent corda amantiũ, vt hanc ob causam passim legantur historiæ planè tragicæ. Atq; vt mihi dicam de Leuconoa à Thessalo, de Procri à Cephalo in venatione occisis (siquidem fœminas huic vitio admodum deditas esse, præsertim prægnantes, testatur Galenus, quamuis & viri sæpenumero, præsertim Itali & Hispani, hoc vitio ad insaniam vsq; laborarint) audiamus quod accidit patrum nostrorum memoria. Iustina nobilissima virgo Romana, ætatis suæ puellas omnes forma supergressa, cum locupleti quidem, sed stolido & furenti viro in matrimonium esset tradita, de excellenti illa specie in suspicionem marito venit, qui cãdidissimam vxoris ceruicem cõspicatus, inclinantis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia correptus, teneram puellam & nouam coniugem obtruncauit. De quo facinore tales lugubres querelæ leguntur:

Amoris vulnera.

Dentes amoris qui

Historia de marito zelotypo.

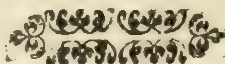
Immitis ferro secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis:
Durus & ante thorum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostræ virginitatis honos:
Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Sic nullibi amor suũ mel sine felle aspergit. Extat liber Italicus, cuius inscriptio: Antidoto della Gelosia, per Leuantio da Quidicciolo Mantouano. in quo, si quis alia exempla desiderat, multa memorabilia reperiet. Quibus rectè adiici potest libellus epistolarum Cœliæ nobilis fœminæ Romanæ ad amatorem suum, in quo præter elegantiam, varias, immò innumeras species zelotypiæ inueniuntur. Porro amor etsi paruus videatur, ingentia tamen haud rarò excitat mala. Hinc poeta:

Amor multorũ malorum causa.

Bellum sæpe petit ferus exitiale Cupido.

Et omnes poetę huius rei pleni sunt. Quid enim nostris temporibus est, quod non per scorta & lenones, & meritorios pueros perpetretur? Multæ sunt ciuitates, multa regna, multę prouinciæ per hunc insanorum & furiosorum Deum deuastatæ. Nã quot ciuitates arma ceperunt ob raptas mulieres? Quot fœminæ patriam & parentes hostibus prodiderunt propter hunc furorem? Quot mariti vxoribus, aut contrà illæ maritis ob hunc ipsum præclarum Deum insidias struxerunt? Quot filij à matribus fuerunt trucidati? Atq; vt vno verbo dicam, nihil est propè nefariũ, impium temerariũ, cuius Cupido non sit auctor. Athenæus lib. 13. c. 4. Dipnosophist. enumerat bella propter mulieres excitata, qui liber quia est in manibus, facilè mihi tempero à longiore commentatione.

In sta-

In statuam Amoris.
EMBLEMA CXIV.

QVIS sit Amor, plures olim cecinere Poetæ,
Eius qui vario nomine gesta ferunt.
Conuenit hoc, quòd veste caret, quòd corpore paruus:
Tela alasque ferens lumina nulla tenet.
Hæc ora, hic habitusque Dei est. Sed dicere tantos
Si licet in vates, falsa subesse reor.
Eccur nudus agat? Diuo quasi pallia desint,
Qui cunctas domiti possidet orbis opes.
Aut qui quæso niues, Boreamque euadere nudus
Alpinum potuit, strictaque prata gelu?
Si puer est, puerumne vocas, qui Nestora vincit?
An nosti Ascræi carmina docta senis?
Inconstans puer hic obdurans pectora, quæ iam
Trans adyt, numquam linquere sponte potest.

At pharetras & tela gerit, quid inutile pondus?
An curuare infans cornua dira valet?
Alas curve tenet, quas nescit in æthera ferre?
Inscius in volucrum flectere tela iecur.
Serpit humi, semperq; virùm imortalia corda
Lædit, & haud alas saxeus inde mouet.
Si cæcus, vittamq; gerit, quid tænia cæco
Vtilis est? ideò num minùs ille videt?
Quisve sagittiferum credat qui lumine captus?
† mouēt. *Hic certa, ac cæci spicula vana ✠ mouet.*
Igneus est, aiunt, versatq; in pectore flammas.
Cur age viuit adhuc? omnia flamma vorat.
Quinetiam tumidis cur non extinguitur vndis
Naiadum, quoties mollia corda subit?
At tu ne tantis capiare erroribus, audi:
Verus quid sit Amor, carmina nostra ferent.
Iucundus labor est, lasciua per otia: signum
Illius est nigro punica glans clypeo.

COMMENTARII.

I. EFFINGITVR ab Alciato statua Amoris secus quàm ab aliijs tradi solet: nempe puer nudus, sine alis, sine armis, qui clypeum gerat, in cuius planicie nigra expressum sit malum Punicum. Quare clypeus fuisset niger exprimendus, vt in Rouiliana editione.

II. *Argumētum Emblematis.* FIGMENTVM de Amore, vt sibi repugnans & ἀδύνατον particulatim reprehendit, ostenditq; quàm sit absurda Cupidinis descriptio, qualis circumfertur ex opinione veterum poetarum: Nam nuditas & vestiū priuatio repugnat Dei naturæ rerum omnium copia beatæ. Puer non est, qui sit annosior Nestore: inconstans non est, qui sic obstinatè obfirmet animos: pharetratus non est, quia puer bene iaculari nescit; neque alatus, qui volandi sit impotens, sed humo tollere non possit: non est sagittifer, vt qui captus lumine: igneus nō est, quia ignis omnia depascitur. Tandem apponit veram Amoris descriptionem, eāque naturalem, vnà cum eius schemate. Sub quibus omnibus inuolucris graphicè exprimitur amatorum vita miserrima; quę sigillatim omnia explicabimus, si prius poetarum quorundam elegātem Amoris descriptionem præmiserimus. Et quidem in primis Marulli:

Descriptio Amoris ex Marullo.

Quis puer hic? Veneris. Plena quæ causa pharetra est?
Nō bene prouisus certa qđ arma mouet.
Cur sine veste Deus? Simplex puer odit apertum.
Vnde puer. Pueros quod facit illa senes.
Quis pennas humeris dedit? In[illegible]antia: Quare
Nulla Deo frons est? Signa inimica fugit.
Quæ sors eripuit lucē? Immoder[illegible].
Cur macies? Vigilis cura, dol[illegible] facit.
Quis cæcum præit? Ebrietas, Sop[illegible], Otia, Luxus.
Qui comites? rixæ, bella, odia, et probriū
Qui cœlo dignati? Homines. Quæ caussa coegit?
Mitior auctore est credita culpa Deo.
Heu curuum genus, & veri corda inscia? quo ius
Fasq; scelus miseri si scelere abluimus?

Addam & Augeriani poetæ certè non illepidi eadem de re carmen: *Augeriani [illegible]*

Angelus inuicta qui cuspide semp oberras,
Dic

Dic mihi, te nudum cur tua mater alit?
Nudo homines, qui nostra petunt delubra. Rubenti
Cur stant in dextra spicula? Trado nece.
Cur puer es? Pueros facio quoscũq; sagittis
Saucio, siue volans ignibus vro meis.
Ventosas humeris cur fixit Iupiter alas?
Est quouis leuior flamine quisquis amat.
Cur tecum facula? Quia viuida corda, fretumq;
Et iuga montosa, et scrupea saxa cremo.
Cæcus es? an claro, dic, lumine? Cæcus amator,
Non ego: luce poli lux mea clara magis.
Pasceris ambrosia, seu nectare? Pascor amœnis
Blanditijs, risu, sedulitate, iocis.
Cur tibi pulchra parens? Quia densos forma calores
Ingenerat; formæ munere nascor ego.
Cur maris è fluctu prognata est mater? Amator
Vt mota in salsis fluctuat vnda vadis.
Dic, tua non vilis domus? an cultissima? Nulla
Tecta colo; hiberno sub Ioue dego miser.
Dic vbi stas, dum lassa tuo sunt membra volatu?
Crede mihi, nũquam me leuis ala vehit.

Sed quem non delectaret Amor fugitiuus Politiani, quem è Græco Moschi, sermone Latino loquentem fecit, hoc modo?

Amor fugitiuus Politiani.

Cũ Venus intento natum clamore vocaret,
Si quisquam in triuijs errantem vidit Amorem,
Hic fugitiuus, ait, meus est, precium feret index
Basiolũ Veneris: quod si ad me duxeris illũ,
Non tantum dabo basiolum, plus hospes habebis.
Insignis puer est: en omnia percipe signa.
Non est candidulus, verùm ignem imitatur, ocelli
Acres flammeoli, mala mens, suauissima verba.
Quod loquitur, non sentit idem, vox mellea: sed cùm
Ira inflãmatur, tũ mens est aspera, fallax,
Fraudator mendax, ludit crudele puellus.
Crispulus est olli vertex, faciesq; proterua,
Exiguaq; manus, procul autem spicula torquet.
Torquet in vmbriferumq; Acheronta, & regna silentum.
Membra quidem nudus, mentem velatus, auisq;
More quatit pinnas, & nunc hos, nunc petit illos.
Sæpe viri pressans præcordia, sæpe puellæ.
Arcum habet exiguum, sed & arcu imposta sagitta est.
Parua sagitta quidem, sed cœlum fertur ad vsq;
Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo.
Sunt & amari intus calami quibus ille proteruus
Me quoq; sæpe ferit matrem: sunt omnia sæua:
Omnia, seq; ipsũ multo quoq; sæuius angit.
Paruula fax olli, Solẽ tamen vrit & ipsum.
Verbere si prendes, age, ne miserare puellũ.
Si flentem aspicias, mox ne fallare caueto.
Sin arridebit, magis attrahe: basia si fors
Ferre volet, fuge tu, sunt noxia basia, in ipsis
Multa venena labris: si fors ita dixerit: Heus tu
Accipe, nempe tibi cuncta hæc mea largior arma.
Ne continge, caue; fallacia munera amoris:
Omnia quippe igni sunt infecta illius arma.

Elegantissimè quoq; Amorem descripsit Propertius lib. 2. Elegia de Amore:

Quicunq; ille fuit puerũ qui pinxit Amorẽ,
Nõne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primum vidit, sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum:
Scilicet alterna quoniã iactamur in vnda,
Nostraq; non vllis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnosia vtroque iacet.
Ante ferit quoniam tuti quàm cernimus hostem,
Nec quisquã ex illo vulnere sanus abit.

Phornutus de Cupidine.

Phornutus in libro de Nat. Deor. sic loquitur de Cupidine: Puer esse fingitur, quod planè mente careãt, deceptioniq; obnoxij sint, qui amant. Alatus est, quoniam plerunq; cædis est autor: vel quod tanquam auis in hominum mẽtes impetuosè inuolat. Sagittas tenere fingitur, quia qui eius sagittis vulnerantur, non secus ac reuera percussi dolent: neq; appropinquare, aut attin-

attingere, quos amant, audent, verùm longè eos intuentur, stupentes. Fax ei traditur, quia videtur inflammare animos ἔρωτα, id est, Cupidinem dici existimāt ab inquisitione eorum, quos amantes inquirūt: ἐρᾶν enim significat inquirere. Hæc & alia Phornutus. Vnde licet intueri, bene expressisse veteres amorem, non quod eum ita crederent, aut esse, aut viuere, sed vt commodius eius effectus nobis ostendere possent. Quapropter nonnulli è veteribus commentitiam istam Cupidinis diuinitatem doctè vereque perstrinxerunt: vt Archias poeta:

οὐκ ὁ ἔρως ἀδικεῖ μερόπων γένος, ἀλλ' ἀκόλαστοι,
ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐσθ' ὁ ἔρως πρόφασις. id est:

Non amator est qui afficiat iniuria humanum genus, sed intemperantes:
Animis enim hominum hanc occasionem præstat amor.

Nullum amor offendit, prauis occasio sed fit
Mentibus ille hominum, quos mala multa iuuant.

Quasi diceret sine vllo verborum circuitu, non amor, qualis à poetis celebratur, fictitius ille pusio, lædit homines, sed intemperantia. Refer huc Eidyllion Theocriti 12. Alciatus autem iocosis argumentis confutat ea, quæ ab antiquis dicta sūt, non quo veterem picturam improbaret, sed vt commodius quid sit amor, ipse posset declarare. Quod neq; sine autore fecit, siquidem Seneca in Hippolyto sic ait:

Alciati consilium in hoc Emblemate.

Deum esse Amorem, turpiter vitio fauens
Finxit libido: quoq; liberior foret,
Titulum furori numinis falsi addidit:
Natum per omnes scilicet terras vagum
Erycina mittit, ille per cœlum volans
Proterua tenera tela molitur manu,
Regnumque tantum minimus in superos habet;
Vana ista demens animus asciuit sibi,
Venerisq; numen finxit, atq; arcus Dei
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitq; luxu, semper insolita appetens:
Hunc illa magnæ dira fortunæ comes
Subit libido. &c.

Idem in Octauia:

Volucrem esse Amorem fingit, immitē Deū
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcusq; sacros instruit sæua face:
Genitumq; credit Venere, Vulcano satum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor,
Amor est, iuuenta gignitur, luxu, otio:
Nutritur inter læta fortunæ bona.
Quem si fouere atq; alere desistas, cadit,
Breuiq; vires perdit extinctus suas.

De amore, deq; eius causis & pictura latè & pulchrè Alex. Aphrodis. problem. 87.

QVIS sit Amor &c.] Multi tam Græci quàm Latini poetæ cecinerunt, quid sit Amor, quod esset superuacaneum adducere. Sed præter iam adductos eleganter hanc materiam tractarunt Virgilius de Venere & Baccho, Ouidius 1. Metamorph. Apuleius de Asino aureo, & quàm plurimi alij inferius nominandi. III.

Vario nomine] Propter diuersa vel adiuncta, vel effecta, quæ studiosè in Syntag. historiæ Deor. explanat Cyraldus.

Conuenit hoc] Nonne hoc est absurdū, quod nudus, quod puer, quod arcitenens, quod alatus, quod oculis captus; Præparatio ad refutationem fabulæ.

Hæc ora, hic habitus] talis Amor describitur à poetis, quæ fictio quam sit absurda, mox ibo ostensum.

Eccur nudus agat.] Maxima, inquit, est impudentia eum nudum pingere, cùm Dij nulla premātur egestate. Est ergo hæc prima absurditas. Ea tamen nuditas importunam & perpetuò vigilantem amantium pertinaciam arguit: vel manifestam eorū insaniam prodit. Sic aliquis ex recentibus:

Amor cur nudus.

Cur te cum nullo corpus velamine mōstrat?
Stultitia insani manifesta patescit amātis.

Nudus porrò pingitur Amor, quia hic affectus tegi & dissimulari non potest. Ouidius in epistolis:

Sed male dissimulo: quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo? &
Qua licet & possum, luctor celare furorem:
Sed tamen apparet dissimulatus amor.

Quo sensu dixit Antiphanes Comicus, duo esse, quæ tegi occultatiue non possūt, amorem nempe & vinolentiam, quod si quis temerè neget, statim arguitur mēdacij. Et ea imprimis causa factum puto, vt obiter dicam, qua Bacchus in statuis omnibus pingatur nudus, sicuti supra docuimus. Vel demum Amor nudus fingitur, ad exprimendam eius mollitiem, irritat enim corporis nuditas lasciuiæ appetitus.

Qui cunctas domiti.] Hinc dictus est

πανδαμάτωρ, vt superius annotauimus.

Aut qui quæso niues.] Si nudus, non poterit frigora perpeti. Alterum repugnans: *Nullum periculũ detrectãt amantes.* Nil est quod timeant amantes, dum frui rebus amatis se posse sperant? Sic Plautus sub amatoris persona:

Neq; vlla mihi obstabit amnis, neq; mons, neq; adeò mare:
Nec calorem, nec frigus metuo, neq; vẽtum, neq; grandinem:
Imbrẽ perpetiar, laborem sufferã, solẽ, sitim;
Non concedam, neq; conquiescam vsquam, neq; noctu, neq; diu,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.

Tibul. item eleg. 1.

Quisquis amore tenetur, eat tutusq; sacerq;
Qua libet: insidias non timuisse decet.
Non mihi pigra nocent hiberna frigora noctis,
Non mihi cũ multa decidit imber aqua.

Proper. lib. 3, eleg. 15.

Non tamen est quisquam sacros qui lædat amantes,
Scironis media sic licet ire via.
Quisquis amator erit, Scyticis licet ambulet oris,
Nemo adeò, vt noceat, barbar⁹ esse volet.
Luna ministrat iter, demonstrant astra salebras;
Ipse amor accensas percutit ante faces.
Sæua canum rabies morsus auertit hiantes.
Huic generi quouis tempore tuta via est:

Et Seneca in Hippolyto:

Non me per altas ire si iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis:
Non si per ignes, & infesta agmina:
Cuncter paratis ensibus pectus dare.

Boreamq; Alpinum] id est, ab Alpibus spirãtem, quod epitheton etiam Virgilius illi iungit.

Amor cur puer. *Puerumne vocas*] Puer est ob amatorũ varietatem & inconstantiam, qualis inest puero: vel quod amantes pueriles habeant sensus, & careant iudicio. Ouidius 1. Amorum, eleg. 10.

Et puer est, & nudus Amor, sine sordibus annos,
Et nullas vestes, vt sit apertus, habet.

Moschus de Amore fugitiuo: ἐστὶ δ' ὁ παῖς περίσαμος. *Est autem puer insignis.*

Qui Nestora vincit?] Senem quemque sapiẽtissimum. De Nestoris ætate diximus supra Emblem. 25. Hesiodus & Orpheus Poetæ Græci vetustissimi, mortalium & immortalium mẽtes amore capi & domari tradunt. Ficin. in Platon. Conuiuium. Sed id non est satis, nisi aliquid aliud quæramus. Amor puer pingitur, cùm Nestore sit antiquior, Hesiodo teste, qui in Theogonia canit, Chaos, Tellurem, Tartara, Amorem Deorum primos extitisse. Verba hæc Hesiodi sunt: *Amor qua ratiõe vincat Nestorẽ ætate.*

ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
ἠδ' ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
λυσιμελής, πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Principio confusa chaos, sine imagine moles
Extitit: hinc vacuis tellus apparuit aruis:
Nam prius ipsorum pauimẽtum facta Deorum est,
Quondam qui cœlo sedes habuere supremo.
Tartara dehinc vna sũt visa dehiscere terra
Et mox pulcher Amor surgit, mediusque Deorum
Cernitur; hic illos forma supereminet oẽs.
Membra Deus latè soluit Diuumq; virũq;
Consilium, atq; ipsam domitat sub pectore mentem.

Vel aliter:

Ante chaos natum, superũ firmissima sedes;
Inde solum terræ latæ: tum Tartara nigra
Intra adytum terræ, & feralia claustra barathri.
Inde ortus supos inter pulcherrimus omnes
Dulce Deum, pariterq; virum gratumque Cupido
Solamen, qui corda domat, mẽtesq; feroces.

Et Orpheus Argonauticis:

πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν ἔρωτα.

Ergo, qui Nestora vincit, sic interpretor, qui Nestora vincit ætate, qui sit Nestore annosior, denique qui senior Iapeto, vt ex Luciano meminimus iam supra. ὁ ἔρως ἀρχαιότερος Ἰαπετοῦ. Vide adagium, *Iapeto antiquior*

Hesiodus. *Ascræi senis*] Hesiodi, qui ab Ascra Bœotiæ pago prope Heliconem oriundus fuit, terra misera & pessima, vt ipse ait in Geor,

ἄσκρῃ

ἄσκρη χεῖμα κακῆ θέρει δ' ἀργαλέῃ οὐδέ ποτ' ἐσθλῇ.

Hesiodi vitam & mortem elegantissimo carmine perstringit Politianus in Nutricia, ex illo versu, *At tibi Dædaleos &c.*

Inconstans puer] an inconstans habendus, qui sic pertinaces & obduratos reddat animos? Ad id respexit Ouidius de Arte:

Error & incōstantia amoris.

Errat, & in nulla sede moratur amor.

Hoc de se fassus est Horatius lib. 4. Carm. Od. 1.

Intermissa Venus diu
Rursū bella moues? parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine mollium
Mater sæua Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperijs &c.

Ad idem videtur respexisse 1. epist. ad Mecœnatem:

Non eadem est ætas, non mens. -----
Solue senescentem maturè sanus equum.

Sobriè ille quidem post emensum pelagus mollium voluptatum: sed sunt tamen pleriq; senes penè capulares, quorum in medullis regnat amor vuidus, turpis tamen, & risu, quàm misericordia dignior: at eū ludum, seu lasciuiam, seu morbum facilius est reprehendere, quàm sistere, aut lenire; & bonorum virorum aliquando hic morbus est. Inconstantiam porrò amoris bellè expressit Plautus Trinummo:

Nihil sic celere est, nec volat vt amor,
Atq; is mores hominum moros & morosos efficit:
Minus placet, magis quod suadetur; quod dissuadetur, placet.
Cum inopia est, cupias: quādo eius copia est, tantum non velis.
Ille qui expellit, is compellit: ille qui nō suadet, vetat.
Insanum est & malum in hospitium diuerti Cupidinis.

Hic obdurans pectora.] Idem fermè in Hippolyto Seneca:

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre quod subijt iugum.

Theophrastus: ἔρως δ' ἐστὶν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολή, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν: *Amor est irrationalis cuiusdam cupidinis excessus, qui velocem habet accessum, tardum autem discessum.* Vnde tritum illud, Amor animi arbitrio sumitur, non deponitur. Id nō possum docere commodiùs, quàm ex eius arte, qui se egregiū doctorem præstitit naturæ amoris explicandæ: sic enim eleg. 10. lib. Amor. 3.

Luctātur, pectusq; leue in contraria ducūt:
Hac amor, hac odium: sed puto vincet amor.
Odero, si potero: si non, inuitus amabo;
Nec iuga taurus amat, quæ tamen odit, habet.
Sic ego nec sine te, nec tecū viuere possum,
Et videor voti nescius esse mei.
Quicquid eris, mea semper eris: tu selige tantùm,
Me quoq; velle velis, anne coactus amem?
Lintea dem potius, ventisq; ferentibus vtar,
Vt quamuis nolim, cogar amare tamen.

Idem eleg. 2. primi:

-----hæserunt tenues in corde sagittæ:
Et possessa ferus pectora versat Amor.

& eleg. 18.

-----tener ausuros grandia frangit amor.
Sæpe meæ dixi, tandem discede, puellæ:
In gremio sedit protinus illa meo.
Sæpè pudet, dixi; lachrymis vix illa retētis,
Me miseram, cur te, dixit, amare pudet?
Implicuitq; suos circum mea colla lacertos,
Et quæ me perdunt oscula mille dedit.
Vincor: & ingenium sumptis reuocatur ab armis,
Resq; domi gestas, & mea bella cano.

Sic Propertius:

In me tela manent, manet & puerilis imago:
Sed certè pennas perdidit ille suas:
Euolat è nostro quoniam de pectore nusquā,
Assiduoq; meo sanguine bella gerit,

Idem libro 2.

Errat, qui finem vesani quærit amoris,
Verus amor nullum nouit habere modū.

Eundem affectum expressit Catullus in Lesbiam:

Odi et amo: quare id faciā fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Quod idem apud Marullum reperio, sed fusiore Musa:

Odi te, mihi crede, quantacunque es;
Odi confiteor, Camilla; sed quam
Et odi, & magis in dies magisque
Velim odisse: sequi, atq; amare cogor:
Sic me amor retrahit tuus, trahitq;
Sic quem sæuitia fugas proterua,
Tam raræ reuocas decore formæ;

Ex

Ex senarijs veterum:
Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Cur pharetratus Amor. *At pharetras & tela geri.*] arcitenês seu pharetratus amor, idemq; puer. Aliud absurdum, neque enim puer arcum curuare potest. Xenophon idcirco Cupidines sagittarios fingi ait, quod formosi & formosæ etiam è longinquo loco vulnerent, nimirũ oculis ipsis tamquam sagittis eminus in rẽ amatam emissis: ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πόρρωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσι. Propertius:
Et meritò hamatis manus est armata sagittis:
Et pharetra ex humero Gnossia vtroque iacet.
Horat. Carm. 2.
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Moschus in amore fugitiuo:
καὶ χρύσεον περὶ νῶτα φαρέτριον, ἔνδοθι δ' ἐντὶ
τοὶ πικροὶ κάλαμοι, τοῖς πολλάκι κ' ἠμὲ τιτρώσκει. id est:
Et auream ex humeris [fert] pharetram. intus autem
Amari calami, quibus sæpe me sauciat.
Parua pharetra olli depẽdet & aurea tergo,
Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
Me quoq; sæpe ferit matrem.

Allegoria armorum Amoris. Theocritus in Eidyllio ἔρως δραπέτης, ait, Amori pharetram tribui plenam telis, quia vulneret hominum animos multis certè modis. Origenes hoc figmentum allegoricῶs exponit: ait enim pharetra significari cor, telis cogitationes, arcu os & labella, quę habẽt aliquam cum arcu similitudinem, adeoq; ipsa verba & orationem, quibus omnibus dominatur amor. Huc facit illud Pindari ex Olymp. 2.
----πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη
ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας
φωνᾶντα συνετοῖσιν· ἐς
δὲ τὸ πᾶν ἑρμηνέων
χατίζει. id est:
Multa mihi [sunt] *sub cubito*
Celeres sagittæ
Intra pharetram
Sonantes prudentibus; apud
Vulgus verò interpretibus
Indigent.
Intelligit Pindarus pulchra animi sensa, quibus se fatetur ornatum & excultum & oratione diserta ad victorum laudes celebrandas. Sed de his satis.

Cur alatus Amor. *Alas curve tenet.*] Cicero De nat. Deorum, pennatum Cupidinem vocat, vt Orpheus & Plato in Phædro πτερόεντα, idq; propter frequentissimas in eo vicissitudines rerũ, ait Pierius in Accipitre. Alexan. Aphrodisæus problem. 87. rationem reddit, propter instabilitatem nempe, & leuitatem. Ouidius initio 2. De arte:
Magna paro, quas possit amor remanere per artes
Dicere, tam vasta peruagus orbe puer.
Et leuis est, & habet geminas, quibus euolet, alas:
Difficile est illis imposuisse modum.
Secundo Amorum 9. eleg. sic:
Tu leuis es multoq; tuis ventosior alis:
Gaudiaq; ambigua dasq; negasq; fide:
alloquitur Cupidinem. Eubulus apud Athenæum lib. 13. figmentum hoc ridet: cuius senarios propter elegãtiam huc cõferre non piget:
τίς ἦν ὁ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα,
ἢ κηροπλαστήσας ἔρωθ' ὑπόπτερον;
ὡς οὐδὲν ᾔδει πλὴν χελιδόνας γράφειν,
ἀλλ' ἦν ἄπειρος τῶν τρόπων τῶν τοῦ θεοῦ.
ἐστὶν γὰρ οὔτε κοῦφος, οὔτε ῥάδιος
ἀπαλλαγῆναι τῷ φέροντι τὴν νόσον,
βαρὺς δὲ κομιδῆ. πῶς ἂν οὖν ἔχοι πτερά;
τοιοῦτο πρᾶγμα λῆρος ἦν, ἂν φήσει τις.
id est:
Quis omnium primus virorum pinxit, aut
Alatum Amorem finxit in cera prior?
Hirundines solùm sciebat pingere:
Mores nec ille nerat, aut mentem Dei.
Nec est enim leuis, nec est is qui celer
Morbum ferentis auolet præcordijs:
Grauisq; valdè. qui fit alæ vt sint ei?
Nugæ meræ sunt hæc: quis ergo perferat?
Inscius in volucrum &c.] Non potest auceps esse, aut aues telo ferire, quorsum ergo tela, vel sagittæ?

Iecur sedes Libidinis. *Flectere tela iecur.*] Philosophi libidinis vim & sedem præcipuam in iecore putant contineri, quod Lactantius in Opificio Dei tradidit. Sic etiam Mathematum professores censent à Venere iecur ipsum regi; qua ratione sedem amoris, poetæ iecur agnoscunt, Cupidinemq; iecur sagittis appetentem vlcerantemq; suis queruntur carminibus. Horatius 1. Epistolarum:
Nõ ancilla tuũ iecur vlceret vlla, puerue.

serpit

Serpit humi] humi graditur, semperque hominum genus lædit; neq; se potest humo tollere, cum sit saxeus. Repugnantia sunt, quibus supervacaneam Amoris *εἰκόνα* docet.

Si cæcus, vittamq; gerit] Si sit oculis captus, cur oculos habet opertos vitta, vel tænia? id enim nihil ad rem facit. Qui re ipsa cæcus est, non potest magis oculorum priuari visu, si vitta obtendatur. Cæcum, nō solùm oculis captum, sed & insidiosū, & occultè malum; vel latens & tacitum quid veteres dicendum existimarunt. Virgil. 6. Æneid.

Cæcũ qd.

---*Cæca regens filo vestigia.*

Sisenna 4. histor. Subitò mare subhorrescere, cæcosq; fluctus in se prouoluere leuiter occepit. Idem alio loco: Cæcum veteres pro improuido dixerunt. Varro 4. de vita populi Romani: Neq; id cæci Consules fecissent. Sed Amoris cæcitas impeditā hominis rationem ostendit; nec enim modò *τυφλὸς*, sed & *τυφλοποιὸς ἔρως*. Theocritus Eidyl. 10. *Τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἀφρόντιστος ἔρως.* hoc est: *Cæcus non solùm Plutus, verùm etiam delirus Amor.* Propertius 2. Elegiar.

Amor cur cæcus.

Ante pedes cæcis lucebat semita nobis.
Scilicet insano nemo in amore videt.

Ouidius in Epistolis:

---*Quid deceat non videt vllus amans.*

Non enim aduertunt quò tendant, sed sola passione ducuntur.

Tænia.

Tænia] Tæniam, ait Verrius Flaccus, esse ornamentū laneum capitis honorati: Seruius verò ea Virgilij verba declarans,

Puniceis ibant euincti tempora tænis.

ait, vittis roseis: & significat lemniscatas coronas, quæ sunt ex frondibus, & discoloribus fascijs, & sicut Varro dicit, magni honoris sunt. Sed ponitur ibi per synecdochen, quia extremitas pro tota vitta ponitur. Hoc loco pro panniculo, quo oculi Cupidinis velantur, accipiendum. Citatur illud Ennianum:

Volans de cœlo cum corona & tænijs.

Quisve sagittiferum credat] sagittifer aut iaculator minimè esse potest, qui sit lumine captus. Absurdum aliud percollationem dissimilium.

Hic certa, ac cæci &c.] Versum hunc sic legito:

Hic certa, ast cæci spicula vana mouent.

vt rectissimè admonet Pignorius, & ante ipsum editio Stockhameri habet. Iaculator visu scopum aliquem sibi certum proponit, cæcus verò id non potest.

Igneus est] Qui igneus seu flammeus Amor, cum omnia ignis depascatur? Dicitur verò igneus Amor ab effectis, vt iam dictum est. *Flamma sine Vulcano.* Iunius Cent. 7. Prouerb. 87. De amore igneo, aut potius amoris igni, è multis, quæ mihi ad alia properanti occurrunt, pauca seligam. Antipater Sidonius:

Amor igneus.

μὴ κλαίων τὸν ἔρωτα δόκει, τηλέμβροτε, πείσειν,
μηδ' ὀλίγῳ παύσειν ὕδατι πῦρ ἄπνεές,
χρυσὸς ἔρωτος ἀεὶ παιώνιος. ἐσβέσθη δὲ
οὐδὲ τότε ἐν πολλῷ τικτόμενον πελάγει.

Circumferuntur hæc incerti cuiusdam:

αὐτὸ τὸ πῦρ καύσειν διζήμενος ἔτος, ὁ νύκτωρ
τὸν καλὸν ἱμείρων λύχνον ἀναφλογίσαι.
δεῦρ' ἀπ' ἐμῆς ψυχῆς ἅψον σέλας, ἔνδοθι γάρ με
καιόμενον πολλὴν ἐξανίησι φλόγα.

Quò spectant quæ Aul. Gell. retulit 19. cap. 9. ex Aedituo:

Quid faculam præfers phileros, quæ nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flāma satis &c.

At cur Amor igneus dicatur, ardere autē qui amore corripiuntur, Paulus Silentiarius ita:

---ἀντιτύπου γὰρ
[εὐθὺς ἀποθρώσκει κοῦφος ἔρως κραδίης.
οἶστρος ὀλισθήεσσαν ἔχει φύσιν. ἤν τις εἴσου
ἄκρον ἕλῃ, φλογὶ δύεται ἐντὸς ὅλος.
ἐλπίδι μὴ θέλξῃς φρένα μαχλάδι· γυιοβόρον γὰρ
πῦρ ὑποριπίζει θυμὸν ἐφελκομένη.

Tumidis Naiadum.] Naiades aquarum Deæ, *ἀπὸ τοῦ νάω, fluo*, dictæ: per quas hic castas & pudicas puellas matronasq; possis intelligere. Quò referendum videtur illud Meleagri:

Naiades quæ.

δεινὸς ἔρως; δεινός. τί δὲ τὸ πλέον, ἢν πάλιν εἴπω,
καὶ πάλιν οἰμώζων, πολλάκι δεινὸς ἔρως;
ἢ γὰρ ὁ παῖς τούτοισι γελᾷ, καὶ πυκνὰ κακισθεὶς
ἥδεται, ἢν δ' εἴπω λοίδορα καὶ τρέφεται.
θαῦμα

θαῦμα δή μοι, πῶς ἄρα διὰ γλαυκοῖο φανεῖσα
κύματος, ἐξ ὑγροῦ κύπρι σὺ, πῦρ τέτοκας.

Seuus Amor, sæuus. Quid tū, si talia mœrēs
Conquerar? atq; iterum talia: sæuus Amor?
Nimirum puer hæc conuicia ridet, & ipsis
Gaudet, & insultat iurgia si qua loquor.
Ast ego demiror, glauco Venus edita ponto,
Qui flamam ex unda progenerasse potes?

Sæuus Amor, sæuus. Quid verò amplius? si rursus dixero,
Et rursum, plorans sæpe, sæuus Amor.
At enim puellus ridet, & sæpe vituperatus
Gaudet; si autem dixero cōtumelias, inde insultat.
Mirum autem mihi, quomodo vtique, è glauco vbi apparuisti
Fluctu, ex humido, Cypri, tu ignem peperisti?

Sæuus Amor, sæuus. Quid tandem? vt dixero rursum,
Et rursum plorans, sæpeq; sæuus Amor?
Nā puer his ridet, nihili & cōuitia curat,
Insultās iactem si qua ego probra loquar.
Interea miror, cur è glauco edita fluctu,
Ex humore ignes, tu Venus alma, feras.

Ouidianum hoc conuenit 3. Amor, eleg. 5.

Flumina deberent omnes in amore iuuare:
Flumina senserunt ipsa quid esset amor.

At tu ne &c.] Hactenus refutatio fuit veterum de Amore commētationum, tandemq; veram amoris descriptionem vltimo disticho perstringit.

Ne capiare erroribus] ne vanis figmentis poetarum tamdiu hæreas.

Amoris descriptio. *Iucundus labor est*] Amoris descriptio κατ' ἐναντίωσιν, vt apud nescio quem:

Cura placens, prædulce malum, tristisque voluptas.

Et apud Petrarcham: latens ignis, gratum vulnus, sapidum venenū, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum supplicium, blanda mors. Amoris itaque finitio est, vt sit labor iucundus in ocio lasciuio. Id est, amātium vita omnis versatur in labore, qui tamen labor voluntate suscipitur, conseruaturq; atque augescit luxu & ocio, vt ex Seneca adduximus. Theophrastus rogatus, quid sit amor? animæ otiosæ affectus, respondit. Quare duo opposita, labor scilicet & otiū, simul eodemq; tempore, & eodem modo possūt in eodem hærere subiecto, vt loquūtur philosophi. Vnde illa sunt de amore vulgò etiam nota, ex ocio amorem nasci, ipsumq; ociosum esse: sed amatores ipsos laboriosam & ærumnarum plenam vitam trahere. Vnde illa Ouidiana: *Ex otio amor.*

Ocia si tollas periere Cupidinis arcus.

&, *Tam Venus ocia amat.* quia facile solet amor irrepere in malè feriatos & desides animos, quiq; ferè nulli honesto labori dāt operam: est enim ocium parens libidinis. Itaq; rectè Ouidius:

Quæritur Ægisthus, quare sit factus adulter?
In promptu causa est; desidiosus erat.

At vbi sunt amoris correpti & irretiti laqueis, tum demum sentiunt sese laboriosam vitam agere. Ex quo hæc eiusdem poetæ:

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido. *Amor militia.*

Idem: *Amor odit inertes.* &

Militiæ species amor est, discedite segnes. &
Qui non vult fieri desidiosus, amet.

Signum illius est &c.] Amoris symbolum est, Punica glans in nigra scuti planitie. Quod libidinis & obscœnæ voluptatis actum significat; cuius schema est malum Punicum in nigra scuti planitie, quæ repræsentant similitudine quadam sexus vtriusq; γεννητικὰ μόρια. Punicum quidem dulci sapore, sed amaro cortice, mihi referre potest ἡδονὴν γλυκύπικρον. Nigra planities cæcitatem & caliginem, quibus implicātur, qui turpiter amant. Cæterum vir doctus quispiam ait, hic glande significari partem obscœnam genitalium, quam Cornel. Celsus, Arist. & Galenus Balanon appellant, quod glandem significat; estque virilis penis prior pars, quę Latinis est mētula. Scutum verò siue clypeus, τὰ τῆς γυναικὸς αἰδοῖα significat. Nam clypei nomen, latens & arcanum habet significatū. Clypeum quidem à κλύειν dici volunt, quod cluere, id est, morem gerere significat: vel eo quòd clepat & celet totum corpus, vt notat Sosipater Charisius: vel γλύπτειν, eo quod imago & facies cuiusque redderetur: quas tamen originationes aliqui trahunt ad obscœnum sensum, de quo hic aliquid apertè dicere me pudor vetat. Vide Godescal. Stevvech. ad Veget. Glandem verò accipi pro mentula, obscœno nempe significato, cōfirmo Arcadum epi-

Symbolu Amoris. *Clypeus quid.* *Glās quid hoc loco.*

theto, qui βαλανοφάγοι dicti, ob luxus nimios, & obscœnam Venerem legibus vetitam: & id quidem symbolum glandis in nigra clypei planicie mihi suggerit eiusdẽ sensus Hieroglyphicum. Veteres pingebant Venerem myrto coronatam. Myrtus pudendi muliebris significatum habet. Iulius Pollux onomastico, carunculam esse dicit intra muliebre pudendum lasciuo quodam motu nonnunquam subsultantẽ. Hinc iocus apud Aristophanem, vbi chorus senum ait, ensem posthac se in myrti ramo gestaturum. Qua de re fabula hæc à Græcis circumfertur. Faunus Hecatem filiam solicitauit ad stuprum: quem cùm auersaretur petulãtem, ille virgam myrtea fertur eã primùm verberasse, deinde vini tormentum adhibuisse, mox in anguẽ cõuersum spiris totam implicuisse, atque ita pudicitiam virginis rapuisse. Quæ fabula virga myrtea, nequitiæ est imaginatio, vinum mentis hilaritas; at angues multiplices modos voluptatis repræsentant. Innuit hæc poeta:

----Quos durus amor crudeli tabe pedit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silua tegit. ----

Hæc interpretatio licet sit genuina & naturalis, Sanctius tamen tanquam prauam illam & impudicam respuit: & picturam talis laboris cum iucunditate misti clypeũ esse dicit nigrum, qui color est laboris indicium; & in medio clypei glans Punica, cuius succus ex dulci & amaritudine constat. Quod infra Emblem. 207. clariùs expressit Alciatus, de malo medica loquens:

Color niger laboris index.

Aurea sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat: est Græcis sic γλυκύπικρος Amor.

Plautus Cistellaria, Act. 1. Scen. 1. quod etiam supra citauimus:

Nam ecastor, Amor & melle, & felle est fœcundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem vsq; oggerit.

Porrò quemadmodum in tepido (inquit Muretus var. lect. 16. 1.) remissi caloris ac frigoris quidam quasi cinnus est: ita multę sunt voluptatis & doloris permistiones, vt cum alibi, tum in amatoria leuitate.

IV. FINGANT & refingant alij ἔρωτα καὶ ἀντέρωτα, & egregiè ingenia exerceant; ego alium depingam Cupidinem, aliam mihi statuam statuam, alium amorem producam; non nudum, sed sartum tectum; non alatum, sed constantem; cuius symbolum in fulgido fidei vexillo est ter sancta Crux, roseo irrorata sanguine. Naturæ ductum sequimur pleriq; ac semina ab ea insita, diuerso fine, differentibus studijs; imò nõ sequimur, sed potiùs trahimur, ita imperiosa est nonnũquam & importuna nouerca illa, nisi moderamen adsit & clauus, qui dirigat. Ad praua certè vehementior stimulus, & mens nostra vestigijs illi, quæ ad ruinam & præcipitium ducunt, multò quàm ad virtutis semitam consectandam procliuior. Sciscitari lubeat hominem potationibus cõtinuis impensè deditum, quid integros dies noctesq; traxisse bibẽdo delectet adeo, vel iuuet? Ab radice deriuabit vitiũ, & in naturam trãsferet, atq; indolis sub ea magistra corruptelam. Ecce tibi tuũ ἔρωτα. Caussas libidinis suæ scortator rogatus, & qui signatis folijs & tesseris perdit horas aleator, cõgenito pruritu illo ac lasciuiæ flammis, quas è seminis sanguinisque traduce intensiores imbiberit, ille; hic, naturali quodam ad ludicras animi relaxationes impresso affectu se suamq; culpam defendet. Sed riui isti malitiæ ac prauitatis ex alio fonte sunt & vena, quæ si non generat & educit, affluit tamen & producit, datq; incrementa. Hęc assuetudo est, & conceptæ voluptatis imaginaria apprehensio, quæ calcar addunt animo, vt frui desideret; & contumaciam, ne à libatis semel facilè diuellatur, cum dispendio etiam famæ & salutis. Exemplũ sit, qui telo Cupidinis traiectus, amoris iugũ humeris suis vel semel sustinuit, quid aliud nisi hortos Veneris & deliciarũ omnium præsens sibi fingit & imaginatur theatrum? In eo rosas colligit, lilia delibat, decerpit violas, in areolis iniquitatis & impudentiæ: totus est ibi dormiens, vigilans: transeunt horæ, transeunt dies in ijs excubijs. In summa, amat, amari vult, amatam quærit, quæsita fruitur; hæc esca, hoc viscum, hic hamus, qui implicat & capit. Sic quiescit tamen, & in pace est, aut videri vult: ita beatum se censet, hic terminus voti. Ebriosus ad eũdem finem, eodem intento, ad malum, pessimo vterq; O longè aliter, Cupidinis mancipia. Somnia sunt & illusiones, imò prolusiones ad interitum animæ. Cauebunt ab his nassis qui sapiunt.

Amoris diuini symbolũ S. Crux.

Trahit sua quemq; voluptas.

Ostendo

Amor diuinus vnde quærendus.

Oſtendo medelam, quæ vel præuertit, vel auertit morbum, Viridaria deuotionis & piorum roſeta ingredere, floſculos inuenies, ſuccum exprime & applica. Progignit illos Caluariæ vertex & Olıueti, Bethleemiticus & Nazarenus ager: ſpinæ ambiũt, ſed egrediuntur ſuprà & prominent: aculei minantur & vallant, cordis verò digitus, armatus non laſciuo illo ac procaci, ſed diuino amore ac cœleſti, penetrat, carpit, & in ſinum colligit. Foue, foue, quisquis es, cui tanti theſauri capax gremium. Tale debet eſſe prorſus, aut obnoxium prȩfatis malis: inuadunt iſta & irrumpunt, niſi prophylacticon hoc & præmurale, Chriſtus naſcens, laborans, moriens. In ipſo ſolo ſecuritas, & flammis, quas ingerit & infundit menti, quibus tacta liqueſcit, vt nix ad Solem. Admirabilis eſt ſplendor & vis huius ignis, adurans, penetrans, conſumens: exugit fæces terrenas in quo gliſcit, reſoluit glaciem torporis, curarum frigus diſſipat, vertit in aliam naturam. Ex quo ſilice eliciendus? inquis. Lignum pro ſilice percute, ſuſcitabis; lignum vitæ, in quo mors domita. Inſere cordi ſurculum de hac arbore, ſi non ipſam radicem, ſi nec ſtirpem vel ramum. Ad nucleum ſeu medullam rade, dulcedo tanget aliqua, ſed ſua amaritudine diluta, & felle attemperata. Naturam lauro ac hederæ ineſſe, vt ex attritu ignis ſcintillet, cõſtãs ſcriptorum quorundam eſt opinio. Nouum ego tibi hic genus ligni oſtendo, totum igneum, totum ex flamma. Si pectus friget, & abdita mentis, guttulã inſtilla de hoc ſucco arboris, carbones cõcipies deuotionis viuos & ſpirantes. Si niuẽ ſentis laſſitudinis ad illa ſuperna, trahe in amplexus, & affrica ramuſculum de hoc germine, incaleſces & afflaberis, velut ex furno, amoris incendio: nihil enim in hoc, niſi merus ignis, niſi inteſiſſima pruna, quam creſcenti ſubſtrauit diuina Charis. Tange, explora, imò deuora innoxium eſt, ſalutis & vitæ nutrimentum.

Amor diuinus quomodo γλυκύπικρος.

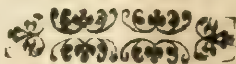
Amor diuinus ignis.

Virtus S. Crucis.

Videmus pericula & caſus in fluxa hac & inſtabili peregrinatione: videmus ludibria fortunæ, mortis, dæmonis: hoc ſcutum ſit aduerſus ea, hæc glans ænea & catapulta. Torrens iſte mortalitatis traijciendus vorticibus præceps, baculus hic ſit, qui greſſum vacillantem fulciat. In clibano coquimur æſtuantium libidinum: refrigerium hic quæramus & vmbram. Spiritus malignus turbat & mordet: arripiamus hanc citharam, quæ tumultuantem compeſcat. Serpẽtes mortiferi deſertum hoc infeſtãt: erigatur ſtipes hic ſacer in medio, conſpectus ſanabit. Sitis viget, nec ſapiunt aquæ in Marah inſuaues & impotabiles: immittamus hoc lignum, nectar fient. Guſta, mi homo, guſta: ſolatur, nõ cruciat iſte Amor: depellit ærumnas animi, nõ inſerit: diſtrahit curas, non ſeminat: laxat dolores, non intendit: eleuat ſpiritum, non deijcit: parẽs lætitiæ eſt, baſis fidei, anchora ſpei, fomes amoris, patientiæ ſpeculum, clauis cęli, polaris ſtella vitæ, ac lucida Cynoſura, quæ ſola genus humanum peccatorum diluuio obrutum, ad æternę vitę portum, & ex carceribus his per ſtadium immortalitatis, ad metam denique & coronam dirigit, quę nec annis marceſcit, nec frigore. Cæterùm de amore copioſè ſcripſerunt (vt hoc corollarij loco ſubiungam) Ælianus in var. hiſt. Plato Dialogo de Philoſoph. & Conuiuio, Xenophon in Sympoſio, Andreas Capellanus Regius in Eroticis, Volaterranus lib. 32. Marſilius Ficinus lib. 1. cap. 56. Ludou. Viues 3. de Anima. Bruſon. lib. 1. c. 2. & alij quàm plurimi, quorum copioſum catalogum habes in principio Eroticorum Andreæ Capellani Regij, nuper à Detmaro Mulhero editorum.

Amoris diuini vis.

Scriptores de amore.

In obliuionem patriæ.

EMBLEMA CXV.

IAMDVDVM missa patria, oblitusq; tuorum,
Quos tibi seu sanguis, siue parauit amor:
Romam habitas, nec cura domum subit vlla reuerti,
AEterne tantùm te capit Vrbis honos.
Sic Ithacum præmissa manus dulcedine loti
Liquerat & patriam, liquerat atque ducem.

COMMENTARII.

1. SVB arbore loto, fructibus suis onusta, ocio si & quasi somnolenti iacent Vlyssis socij, quorum ille tergora valido fuste non perfunctoriè dedolat, & ad discessum compellit. Sed vt picturam iuuemus, de loti arboris forma aliquid dicendum. Polybius, historiæ scriptor ἀξιόπιστος, ait in 12. Loton arborem asperam, pumilam, spinosam, frōdibus viridantem rhamno similibus, cuius fructus initio candidis myrtis non sit dissimilis, mox increscens palmeo colore, magnitudine rotundæ oliuæ, nucleo perpusillo, è quo delicatus exprimitur latex, quo sitis leuatur, sine admixtu aquæ, sed vltra diem decimum non durabilis. Theophrast. 4. lib. de Plantis, scribit

Lotus qua- lis arbor.

Lotos

Loton patem habere cum pyro magnitudinem, eiusque pomum fabæ simile; quod dum maturescit variat colores vuæ instar: quo ex fructu memorant integrum quendam olim exercitũ in Africa commeatus inopia laborantem fuisse ad dies aliquot refectum. Plura de loto habet præter cæteros Botanicos Rembertus Dodonæus lib. 29. c. 24. & nos in progressu ex Plinio & Strabone.

II. *Typus & fons Emblematis.* MINIME mihi dubium est, Alciatum, cùm id Emblema scriberet, habuisse in manibus Ammianum Marcellinum, & tunc ad eum respexisse locum, qui est lib. 14. quem integrum apponã, & deinde sententiam explanabo. Verba itaq; Ammiani sunt hæc: Illud autem non dubitatur, quòd cùm esset aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerią; nobilium, vt Homerici baccarũ suauitate lotophagi, humanitatis multiformibus officijs retentabãt. Et hęc quidem ille. Extat prouerbium, quod ab Homero initium sumpsit: *Lotum gustauit.* Dicebaturq; de ijs, qui diutius in peregrinis regionibus hærerent, veluti obliti reditus. *Lotum gustauit.* Sumptum à fabula Lotophagorum, de quibus meminit Homerus Odyss. 9. narrans, quemadmodum Vlyssis socij gustata apud Lotophagos populos loto, redire ad nauim noluerint, nisi verberibus adacti. Est autem lotos, quam eandem Celtim dici docet Dioscorid. lib. 1. arbor, de qua Plinius lib. 13. cap. 17. tam dulci ibi cibo, vt nomẽ etiam gẽti terræque dederit, nimis hospitali aduenarũ obliuione patriæ. *Lotos.* Est & herba eiusdem nominis, gratissima & ipsa plato, de qua permulta Theophrastus lib. 4. de plantis, c. 9. Hęc ferè auctor Chiliadũ. Mitto hic quę Ouidius 9. Metamorph. de loto ait. Herodotus in Melpomene loti fructum sic describit: Fructus est instar fructus lentisci, suauitate assimilis fructui palmarum. Ex hoc fructu Lotophagi vinum conficiunt. Hæc ille. Sed obiter notabis, Herodotum hoc loco, Strabonem vltimo Geographiæ, & alios Geographos, posuisse Lotophagos in minore Syrti, contra Pomponium Melam, & Plinium loco citato, qui in maiori ponũt: aut subest in codicibus mendum. Multa quoq; de loto arbore Crinitus lib. 20. cap. 4. & 6.

III. *Iã dudũ.* IAM dudum] Iam dudum rarò ad longum temporis spatium refertur, vt ex Terentio & alijs poteris elicere. Sanctius *Iam pridem* dixisset.

Missa patria] relicto natali solo.

Duo amicorum genera. *Quos tibi &c.*] Duo hic amicorum genera notat: vnum eorum, qui sãguinis coniunctione; alterum, qui vel vicinitate, vel studijs quibusdam paribus, vel commercio aliquo, aut vsu vitæq; consuetudine amicitia nobiscum sunt iuncti.

Seu sanguis] Primum amicorum genus; qui tibi sunt cognatione vel affinitate iuncti.

Siue parauit amor.] Alterum genus, quibus cum tibi amicitia intercedit.

Romam habitas] Potest hoc intelligi synecdochicῶs, pro quantis vrbe celebri.

Roma Vrbs p excellentiã. *Æterna Vrbis*] Vrbs κατ' ἐξοχὴν Roma, vt olim Athenæ ἄστυ, & Alexãdria πόλις, quod cæteris excellerent: id quod vidit Magius Miscellan. lib. 4, cap. 6. Allusit autem ad priscorum Romanorum opinionem, qui Romam & Romanum Imperiũ semper duraturum credebant. Hinc illud est Iouis apud Virgilium, Veneri perpetuum imperium pollicentis:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.

Et Ausonius:

Ignota æterna ne sint tibi tempora Romæ.

Idemque:

Vrbis ab æterna deductam rege Quirino.

Ouidius 3. Fastor.

---- *Æterna cum pater Vrbis ait.*

Romanæ Vrbis elogia. Sed præter hæc, placet etiam quę sequuntur addere, philologorum gratia. Ammianus Marcellinus lib. 15 Tamen auctoritate qua potiores æternę Vrbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti. Idem lib. 16. Et vrbis templorum, forumq; Pacis, & Pompeij theatrum, & Odæum, & stadium, aliaq; inter hæc decora Vrbis æternæ. Idem lib. 19. Difficultatem aduentantis inopiæ frumentorum Vrbs verebatur æterna. Idem Ammianus lib. 16. Romani ingressus imperij virtutumq; omnium larem: & lib. 17. Si ablatũ vno templo miraculum Romæ sacraret, id est, in templo mundi totius, &c. Notum est illud Virgil. lib. 1. Æneid.

Romanos rerum dominos, gentẽq; togatam.

Et iterum:

-- -- *Illa inclita Roma*
Imperium terris, animos æquabit Olympo

Et Ausonius:

Martia Roma triplex, equitatu, plebe, senatu.

Nec mirum quàm plures in ea, tanquam lotum gustassent, detineri, cum communis sit patria, vt inquit Modestus in L. Roma ff. ad mūcip. Eadem etiam caput orbis terrarum à Iustiniano Imperatore appellatur, in l. 1. §. sed & si. C. de vet. iur. enucl. Nec dissimile est quod ait Cassiodorus lib. 1. Variar. epist. 32 Roma mater omniū dignitatum. & epist. 39. Roma eloquentiæ fecunda mater, virtutum omnium latissimum templum, &c. Præclara hæc certè Romanæ vrbis elogia: & meritò quidem, ea enim tot populorum discordes ferasq; linguas Latini sermonis commercio ad colloquia contraxit, ait Plinius. Mitto quæ notat Alciatus ipse Commentario de verbor. significat. ad l. 87. Porrò Epitheton id Vrbis æternæ, mirum quàm sæpe vsurpatur in Historijs Marcellini: nā præter locos à me in superioribus adductos commentarijs, placet & alios quosdam subiicere. Sic enim idem Ammian. lib. 21. In locum Tertulli Maximum Vrbi præfecit æternæ. Et 23. Iisdem diebus legatos ad se missos Vrbe æterna. Item 25. Tyberis intersecās Vrbem æternam. At 26. Apronianus regens Vrbem æternam. Initio 28. Saeuiens per Vrbem æternam vrebat cuncta Bellona. Eodem: Per hæc & alia, quæ decolorabant speciem Vrbis æternæ. Deinde post: Funera deplorauit Vrbs æterna. Quod elogium certè magnificum ne cui videatur omnino ridiculum, hoc confero nummum veterem, in quo Romæ simulachrū est in sede cum ancili, & inscriptione, ROMÆ ÆTERNITAS. Et quidem ipsum Romæ nomen, nationes nonnullæ ex patriæ linguæ significatione æternitatem interpretantur. Plutarch. libro de fortuna Romanorum, Fortunam, ait, Tyberi traiecto, alis positis, exutis talaribus, abiecta instabili pila, ita Romam ingressā: quod indicium esset, eam ibi cōstanter permansuram, neq; in posterum abuolaturam. Teneo tamen memoria, quid de ista Vrbis æternitate iam olim senserit Octauius Augustus, qui, vt Plutarchus retulit Apophthegmatis, cū obseruaret Pisonem ita magnificè ędes excitātem, vt propter materiam, quam adhibebat, videretur cum æternitate pacisci, aut ædificium nūquam interiturum cogitare, sic dixit: Pisonem ita ædificare quasi Roma foret æterna. Nō repetam miseram Romæ deflagrationem sub Genserico barbaro principe, quamq; fędè attritum fuerit id imperium sub Athalarico & Odoacre, id enim commodiùs ex Paulo Diacono & Orosio mutuari potest.

Roma Vrbs æterna.

Ithacum præmissa manus] Id est, multitudo Vlyssis sociorum, quos exploratum miserat in Lotophagorum patriam. Manus, pro multitudine seu numero hominū poni, alio loco monuimus. Ithacum, est hic genitiuus, pro Ithacorum, vel Ithacēsium, Vlyssis sociorum ab Ithaca, Vlyssis patria, sic dictorum. Sic Vlysem sæpe vocat Ithacū Alciatus. Supra Emblemate 28. *Vlysses Ithacus.*

Quod Græcorū Ithaco concio iniqua dedit.

Ita Emblemate 76.

Atq; Ithaci postquam vina bibere sues.

Et infra Emblemate 172.

Audijt hæc Ithacus ----

Et Emblemate 182.

Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.

Dulcedine loti] Lotos Nympha fuit, quæ Priapum fugiens in arborem sui nominis mutata fuit; de cuius arbore cum Dryope Euryti filia flores aut baccas decerperet, in loton quoq; trāsformata fuit, quod sacras frondes violare ausa esset. Loti fructū dulcem esse tradit Plinius, Strabo, Theophrastus, & alij supra relati. Arborem Itali vocāt *Perlaro*, Tridentini *Bagolaro*, à baccis quas profert, Germanis est peregrina, teste Matthiolo. *Lotos Nympha.*

Liquerat & patriam] Ithacam.

Liquerat atq; ducem] Vlysem.

DIVERSIS modis hoc Emblema applicari potest, quos breuiter attingemus. IV.

1. Alciatus torquet in eos, qui patriam obliuione delent, in alio quodam solo retenti, & fortuna quadā benigniore lactati. Notissima est illa Teucri vox apud Ciceronem Tusc. 5. Patria est vbicumque est bene. tum enim vel maximè patriam ipsumq; natale solum tradere solemus obliuioni, cùm aliena regio meliorem nobis & lautiorem conditionem proponit. *Patria est vbicūque bene est.*

2. Potissimùm torquetur in eos, qui cùm ad amplum aliquem dignitatis gradum peruenerint, sui suorumq; immemores facti, tumidas attollunt vertice cristas, vt ijs nihil intolerabilius esse possit, neque asperius: quippè qui nec de parentibus, nec de amicis amplius cogitent: ex quo perspi- *Sui et suorū obliti.*

cuum

cultum sit, quàm desipiant, quamq; vecordes sint, cùm non intelligant leuissimo casu se posse deturbari; quamque temerari & instabiles fortunæ fluxus & refluxus. At Oratorem audiamus licet: Si quam virtutis præstantiam, aut ingenij, aut fortunę splendorem sumus consecuti, eam nostris impertire est opus, & cum proximis communicemus: vt si parētibus nati simus humili & obscuro loco, si propinquos habeamus imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorum augeamus opes, eisq; honori simus & dignitati: vt in fabulis, qui aliquãdo propter ignorantiam stirpis & generis in famulatum fuerint, cùm cogniti sunt, & aut Deorum, aut Regum filij inuenti, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres permultos annos esse duxerunt. Apud Euripidem Iphigenia, verba Menelai Agamemnoni mores mutatos obijcientis, & imperium & honorem ei delatum:

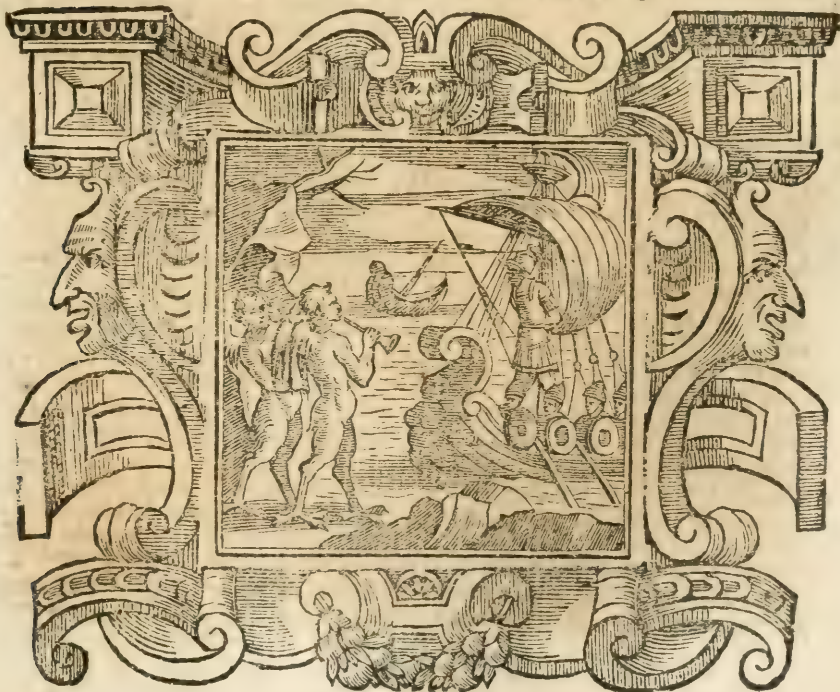
----ἄνδρα δ' οὐ χρεὼν
τὸν ἀγαθὸν, πράσσοντα μεγάλα
τοὺς τρόπους μεθιστάναι.
ἀλλὰ καὶ βέβαιον εἶναι τότε μάλιστα τοῖς φίλοις,
ἡνίκ' ὠφελεῖν μάλιστα δυνατός ἐστιν εὐτυχῶν.

Virum non decet
Bonum, ductum rebus prosperis
Mores commutare:
Sed stabilem esse tunc maximè amicis,
Cum iuuare maximè potest fœlix existens.

3. Hanc fabulam plerique conuertunt in voluptuosos, & libidine prurienteis, qui gustato semel dulci blandoque turpium voluptatum veneno, ab eo ferè non abstineant. Lucianus de mercede cõductis. Memini t & Dio Chrysost. Orat. 35. Ponticus Heraclitus ait, ab Homero voluptatem designari per Lotophagorum regionem, quæ voluptas posita esset in ea re perfruenda, quæ dulcissima putaretur: *ἡδονὴν μὲν τὸ λωτοφάγων χωρίον ξένης γεωργὸν ἀπολαύσεως, ἣν ὀδυσσεὺς ἐγκρατῶς παρέπλευσε.* Symmachus in epistolis allusit: Vt mihi, ait, quasi apud scopulos hæsisse videaris. *Voluptati dediti lotophagi.*

4. A. Gellius flexit in eos, qui nimium immorantur in Dialecticę gyris & mæandris. De loti præterea hieroglypgicis vide Pierium lib. 52. in fine. Nunc audiamus harmonicam Sirenum concordiam.

Sirenes.
EMBLEMA CXVI.

ABSQVE alis volucres, & cruribus absque puellas,
Rostro absque & pisces, qui tamen ore canant,
Quis putat esse vllos? iungi hæc Natura negauit:
Sirenes fieri sed potuisse docent.
Illicium est mulier, quæ in piscem desinit atrum,
Plurima quòd secum monstra libido vehit.
Aspectu, verbis, animi candore trahuntur,
Parthenope, Ligia, Leucosiaq; viri.
Has Musæ explumant, has atque illudit Vlysses:
Scilicet est doctis cum meretrice nihil.

COMMENTARII.

I. PINGATVR nauigium velis & remis impulsum, ad cuius malum vir militari habitu alligatus conspiciatur: in litore verò adsint tres Sirenes, monstra scilicet superiore sui parte virginea forma, inferiore volucrum auium; harum vna voce, altera tibijs, tertia cithara canens fingatur. Vnde in hac nostra pictura desidero tertiam Sirenem cithara canentem: neq; vellem capita ad formam puerilem potiùs quàm puellarem accedere. Alas etsi Alciatus hic illis adimat, veteres tamen sæpissimè addiderunt. Satis elegantem earum picturã habes in Mythologia Natalis Comitis, Patauij apud Petrum Paulum Tozzium impressa, typis Pasquati, 1616.

II. *Sirenes quæ.* ELEGANS est Sirenum mythologia: hæ fuerunt Acheloi fluminis, & Calliopes Musæ filiæ (alij Terpsichoren, alij Melpomenem, alij Steropen Sirenum matrem faciunt) tres nimirum, Parthenope, Ligia, Leucosia. Harum vna voce, altera tibijs, alia lyra canebat. Virginea finguntur facie, & in piscem desinunt: alii volucres eas faciunt. Cùm littus Siculum incolerent, nautas prætereuntes cantus & vocis amœnitate pelliciebant, pellectos sopiebant, sopitos demergebant, & postea deuorabant. Vlysses cùm illac sibi prætereũdum esset,

Illeuit cera sociorum callidus aures,
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus.
Transiluit scopulos & inhospita littora classis:
Illa præcipites desiluere freto.
Sic blandas vocisq; notas, & carmina vicit,
Sic tandem exitio monstra canora dedit.

Martialis huc allusit lib. 3. ad Cassianum:

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Homerus Odyss. μ. id pertractat. Meminit & Plato in Phædro. Virgil. Æneid. 5. De Sirenibus Ouid. 5. Metamorph. sic canit:

---Vobis Acheloides vnde
Pluma pedesq; auium, cùm virginis ora geratis?
An quia cũ legeret flores Proserpina vernos,
In comitum numero mistæ Sirenes eratis?
Quã postquã toto frustra quæsistis in orbe,
Protinus in vestrã sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis, facilesq; Deos habuistis, & artus
Vidistis vestros subitis flauescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantaq; dos oris linguæ deperderet vsum;
Virginei vultus, & vox humana remansit.

Nescio quo casu ferè præterieram Sirenum descriptionem toties mihi lectam apud Claudianum:

Dulce malũ pelago Siren, volucresq; puellæ,
Scyllæos inter fremitus, auidamque Charybdim,
Musica sacra fretis habitabant dulcia mõstra.
Blanda pericla maris, terror quoq; gratus in vndis,
Delatis licet huc intumberet aura carinis,
Implessentq; sinus venti de puppe ferentes,
Figebat vox vna ratem, nec tendere certum
Delectabat iter reditus, odiumq; iuuabat,
Nec dolor vllus erat, mortem dabat ipsa voluptas,

Emblema unde sumptũ. Sed id totum petitum videtur ex Fulgentio lib. 2. Mytholog. de Vlysse & Sirenibus: Tribus, inquit, modis illecebra amoris trahitur, cantu, aut visu, aut consuetudine &c.

III. *ABSQVE alis volucres*] Sic construo: Quis putet esse vllos pisces absq; rostro, qui sint volucres absq; alis, & sint puellæ absq; cruribus, & tamen ore canant? Sirenes enim putantur esse aues sine plumis, puellæ sine pedibus, pisces sine rostro, cantatrices; quod tamen à communi natura videtur alienum. Describit autem monstrum ad imitationem ferè illius Horat. in Arte poetica. Talem quoq; descriptionem habuimus supra Embl. 5. de homine angui pede, idq; ænigmaticῶs. Sirenas appellat se miuolucres Lycophron in Cassandra, alij semiferas vertũt. Quo loco Isacius meminit victoriæ Musarum, quæ se alis Sirenarum coronarunt. Putat tamen fuisse portentosas, earumq; fabulam trahit ad allegoriam: dicit enim nomine Sirenum τὰς ἡδονὰς intelligi; & scorta eas fuisse, quæ lepore suo nauigantes retinerent, tradit idem ex Plinio iuniore. *Sirenes quid.*

Quis putet esse vllos?] Vt Chimæras, vt Hippocentauros, & alia eius generis portenta fabulosa: vel vt Tragelaphum, quod Aristoteles finxit in Analyticis: aut denique vt illud informe monstrum, quod Horatius exhibet initio epistolæ ad Pisones,

Et miranda canunt, sed non credẽda Poetæ.

An monstra dentur, qualia poetæ fingunt. Certè Lucretius lib. 5. aliquot rationibus arguit Hippocentauros non esse, quales à poetis describuntur. Et Xenophon 4. de institutione Cyri, ait Chrysanthum dubitare an sint Hippocẽtauri. addit enim hoc verbum, εἰ γένοιντο. Valdè stomachatur Galenus in Pindarum, quia fingere nõ dubitauerit ex hominibus & equis Magnesijs natos Hippocentauros. Et M. Tullius 2. de natura Deorum: Quis, inquit, Hippocentaurum, aut Chimæram credat esse? Quod & idem confidentius negat 1. Tuscul. Eiusmodi tamẽ populos fuisse in Pelio Thessalię monte à Nymphis educatos, tradit Diodorus Siculus lib. 5. facilè à scriptoribus suis persuasus, id est, poetis. qui rerum omnium memoriam figmentis cõpleuerant. Alioqui constat primos Thessalos equitãdi artem vsurpasse: quos cùm rudes homines, quales ea tẽpora ferebant, eminus in montibus equis sedere primùm essent intuiti, putarunt quasi animalia noua, & supernè homines, infernè verò equos: & quem vulgi errorem poetæ amplexati, adeoq; pictores noua hæc monstra repræsentarunt. Bene quidem Palæphatus lib. 1. ἀπιθανῶν, ex Hippocentauri etymo veritatem elicit. Nulli enim alij fuere Hippocentauri, quàm equorum subactores, vel stimulatores, ἀπὸ τȣ̃ ἵππȣ, καὶ κεντάω. Nihilò tamen minus scribit Plinius lib. 7. cap. 3. se vidisse Hippocentaurum in melle conditum, & Ægypto allatum, oblatumque Claudio Cæsari, eodem die expirasse. *Hippocentaurus.* Scimus adhæc multa de Satyris & Siluanis iactata: & quod D. Antonius vidit in solitudine, forma Satyri monstrum, teste B. Hieronymo, id pleriq; putant fuisse dæmonem incubum, aut succubum. *Satyri.* Et Satyros fuisse in subsolanis Indiæ montibus scribit Plinius, quin & eiusmodi animal fuisse aliquando ad Cornel. Syllam deductum Plutarchus auctor est. Sirenes quoque aues fabulosas esse putat Plinius lib. 10. cap. 49. *Sirenes.* cui sanè aduersantur Theodorus Gaza & Trapezuntius, qui Sirenes in mari se vidisse affirmant. Sed de his plus satis.

Sirenes fieri] Siren; σειρὴν, à verbo σείω, quod est iacto, turbo, decipio. Vel ἀπὸ τῆς σειρᾶς, id est, à catena seu vinculo, eo quod libidinis vinculum Sirenes fuerint. *Sirenes unde dictæ.* Non autem ducitur à verbo σύρω, id est, traho, vt aliqui putant: hinc non scribi debet per y, sed per i, Siren.

Illicium est mulier] Græca locutio, ἡ γυνὴ θέλκτηρον, τὸ θελκτήριον. id est, *illex*, ab illiciendo, quod blanditijs illiciat. *Mulier illicium.*

Quæ in piscem desinit atrum.] Absurdum est: quo alludit ad illud Horatij ad Pisones:

----Vt turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè.

Per piscem mollities & voluptas plerumque intelligitur. *Piscis quid allegoricè.* Vide Lucianum de Syria Dea, vbi mulierem supernè in caudam piscis desinentem visam fuisse ait.

Plurima quòd secum.] Quam plurimas certè calamitates ex libidine proficisci nemo nescit: tamen eius tres sunt præcipuæ illecebræ, siquidem aut visu, aut cantu, aut commercio capiuntur, & in turpis amoris pedicas illaqueantur humani animi, vt mox dicemus. *Tres ad voluptatẽ illecebræ.*

Aspectu.] Visu nascitur amor. Hinc illud

Iud Propertij vulgatissimum:

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Visus, amoris initium. Pindarus formam amoris præconem 8. Nemeor. facit:

ὥρα πότνια κάρυξ ἀφροδίτας·

O Veneranda pulchritudo, Veneris præco, &c.

Theocritus, *ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.*

Quod Maro Ecloga 8. sic est æmulatus:

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

Ouidius item in Epistolis:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perij: nec notis ignibus arsi.

Idem 3. Amorum, eleg. 10. (alloquitur amasiam)

Perq; tuos oculos, magni mihi numinis instar;
Perq; tuos oculos, qui rapuere meos.

Ap. lib. 10. Caussa omnis & origo præsentis doloris, & medela ipsa, & salus vnica, mihi tute ipse es. Ipsi enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium. *Amoris vulnera ex oculis.* Plato amoris vulnera radios esse quosdã ait tenuissimos, qui ex intimo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus & calidissimus sedem habet, viaq; sibi per oculos patefacta, subinde per amãtis oculos illapsi ad intimum eius cor penetrant. Luciã. dial. ἔρωτες: ἔρως πρῶτον ἔχει βαθμὸν ὄψεως, ἵνα ἤδη κἂν θεάσηται, ποθεῖ προσάγων ἐφάψασθαι: qua ratione Philostratus δᾳδούχους amoris oculos fecit: ὦ κακοὶ δᾳδοῦχοι ἔρωτος, πρῶτοι μεθ' ἡμῶν τὸ κάλλος ἐπυρσεύσατε. *o mali faciferi, primi in nobis pulchritudinem accendistis.* Itaque probatur sententia Plotini ἔρωτα deducentis, ἀπὸ τῆς ὁράσεως. lib. 3. De amore. Ex quo illud Propertij:

Cynthia prima suis me in cautum cepit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.
Assiduè crescit spectando cura puellæ,
Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.

Seneca De remedijs fortuitorum: Non intelligis partem innocentiæ esse cæcitatem. Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc domum, quam concupiscat, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi sũt irritamenta vitiorum, ducesque scelerum. Ex Plutarcho refertur illud è Stobæo ἐν λόγῳ κατὰ κάλλους. *Formosos intueri iucundissimum: tangere autem & tractare sine periculo non licet. Imò, vt Xenephon docet, qui ignem tangunt, vruntur dumtaxat: formosi verò, quamquam procul distet, incendunt tamen. Est enim visus, incitandi amoris occasio.* Græca ita sonant: τοὺς καλοὺς ὁρᾶν μὲν ἐπιτερπέστατον, ἅψασθαι δὲ καὶ λαβεῖν οὐκ ἀκίνδυνον. μᾶλλον δ' ὥς φησιν ὁ Ξενοφῶν, τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁψαμένους καίει μόνον. οἱ δὲ καλοὶ, καὶ τοὺς μακρὰν ἑστῶτας ὑφάπτουσιν. ἡ γὰρ ὄψις λαβὴ τοῦ πάθους ἐστί. Huc pertinent illa Hecubæ ad Menelaum verba ex Euripide Troadibus, quo loco ei suadet vt Helenam de medio tollat:

ὁρῶν δὲ τήνδε, φεῦγε, μή σ' ἕλῃ πόθῳ·
αἱρεῖ γὰρ ὄμματα ἀνδρῶν, ἐξαιρεῖ πόλεις,
πίμπρησι δ' οἴκους. ὧδ' ἔχει κηλήματα.

Cernere hanc, fuge, ne te trahat sui desiderio:
Capit enim oculos virorum, delet ciuitates,
Accendit ædes; sic enim habet mulcimenta.

Apud Gratianum impudicus oculus est impudici cordis indicium, C. nec solo, 32. q. 5. Sed huc lubentius integram D. Augustini sententiam ex lib. de fide Christiana confero: Nec solo, inquit, affectu & tactu, sed aspectu quoque appetitur, & appetit concupiscẽtia fœminarum. Nec dicite vos habere animas pudicas, si habetis oculos impudicos: impudici cordis est nuncius oculus impudicus. Nam & tacente lingua, conspectu mutuo corda se macerant impudica, & secundum cõcupiscentiam carnis ardore alternatiuo delectantur, etiam intuitus ab inualida volũtate corporis fugit ipsa castitas. Eodem sensu, sed breuius, Hieronymus epist. ad Furiam, vbi de seruanda viduitate: Speculum mentis est facies, & taciti oculi fatentur cordis arcana. Hinc etiã est illud celebre Polemonis dictum; Oculos esse tanquam fores animi. *Oculi fores animi.* Per illos enim animum emicare, indidemque animam introspici. Quo nonnulli oculum verum cordis nuncium dixit esse. Sic apud Ecclesiast. cap. vlt. hominis facies vocatur platea animæ. Oculos quoq; Cupidini Veneris filio, in quibus excubet, ceu in specula quadam, tribuit Philostratus. Et rectè: sunt enim oculi Veneris illices, & potentissimum amoris incitamẽtum, quorum fulgor & amabilis intuitus quodam quasi morsu vitalia populatur & morsicatim medullas depascitur. Vnde Apuleius

Fotidis

Fotidis suæ oculos morsicātes scitè appellat lib. 2. quemadmodum Horatius oculos in Damalim putres dixit, hoc est, in Damalis amorem solutos. Accedit deniq; ad oculorum gratiam, quod vel solus illorum in homine quidem beneuolo intuitus, non mediocrem generare videatur suauitatē. Sic enim Euripides:

Oculorũ gratia.

Suaue est viri beneuoli osculos intueri.

Quos cum osculamur, ait Plinius lib. 11. cap. 33. animum ipsum videmur attingere. Hinc *oculissimum* pro eo, quod est charissimum, apud Plautum & alios frequenter inuenias.

Verba inflammāt ad amorem.

Verbis.] Et verba certè non minorem vim habent ad pelliciendos animos quàm oculi: imò verò maiorem plerumque.

Candore] Eloquentia compta ornataq; qua vel pertinacissimi, vel etiam maximè refractarij mollíri, & in aliam penè formā mutari queunt. Vel candor hic pro pulchritudine vsurpatur, vt apud Propertium in 1.

Candor quid.

Nec Phrygium falso traxit candore maritũ
Aucta externis Hippodamia rotis.

Nisi candorem referre mauis ad illam Sirenem flexanimam, quam nostri gratiam, animumq́ue purum ac simplicem & verè amabilem dicunt, qualis fuit mulieris cuiusdā Thessalę gratia, cuius amore ita exarsisse Philippum Macedonem aiunt, vt pleriq; suspicarentur eum amatorio quodam philtro eo adactum. Quam ob rem Olympias Philippi vxor tātum operæ posuit, vt tādem Thessalam illam prehenderit: quam cùm diligenter intuita esset, eius formam certè bonam, verba omnia naturā ingenuam spirantia, præclaram educationem. facessant ergo calumniæ, ait Olympias: tu enim in te philtrum habes. non alio fascino capitur Philippus.

Trahuntur] impelluntur, alliciuntur, Ordo est: Viri trahuntur aspectu, id est, Parthenope: verbis, id est, Ligia: candore, id est, Leucosia; nā id hęc nomina significant.

Sirenum nomina.

Parthenope] Hæc sunt trium Sirenum nomina, quas Homeri Scholiastes natas ait ex Acheloo & Sterope vel Terpsichore. Eas autē ille sic nominat, Aglaope, Thelxiopeia, Pisinoe. Commentator Apollonij sic vocat, Thelxiope, Molpe, & Aglaophonos. Alciatus noster Clearchum imitatus lib. 3. Amator. vnam vocat Parthenopen, alteram Ligiam, tertiam Leucosiam. Quæ nomina nō temerè Sirentibus sunt imposita. Parthenope enim dicitur διὰ τὸ ἔχειν ὦπα παρθενικόν, & respondet aspectui. Ab hac Neapolim, nobilissimam Italiæ ciuitatem, Parthenopem dictam putat Strabo lib. 1. Geograph. quod in ijs locis mortua sit.

Parthenope vnde dicta.

Ligia] Ligia non à ligando, vt putant nonnulli, neque ab illiciendo; sed à Græco λιγεῖον, quod canorum significat: aut à λιγέως, acutè, dulciter; quod ad sermonis & colloquij refertur illicium.

Ligia vnde dicta.

Leucosia] Leucosia à λευκὸν, album, ab albedine, quæ in sui admirationem rapit, mentisq; oculos quasi fascino aliquo decipit: ea autem significatur verborum ornatus.

Leucosia cur sic dicta.

Has &c] Duo proponit antidota aduersu blandarum Sirenum cantum, id est, aduersus voluptatum illecebras, nempe studium literarum & peregrinationem.

A Musis Sirenes explumari quid.

Musæ explumant] Per Musas intellige literatos, qui cum voluptatibus corporis nihil habent commercij: præcipuum autē libidinis antidotum est literarum studium & contentio in disciplinis. Huc placet adijcere fabulam Græcorum scholiastum poeticam satis vulgatam, quam inter cæteros narrant Pausanias in Bœticis, Stephanus, & Gregorius Gyraldus. Suasit aliquādo Iuno Sirenibus, voce & cantus suauitate plus æquo tumescentibus, vt Musas ad canendum prouocarēt, & eas vincere niterentur. Musæ conditionem, vbi aliquātum concertassent, non recusantes, facili negotio de ijs victoriam retulerunt. Nec verò mirum cuiquam videri debet, si tam facilè vicerint. Quis enim suauem & natiuum Musarum modulum cum eo blando quidem, sed & fallaci captioso Sirenum cantu comparet? Musæ igitur plumas Sirenibus abstulerunt, quibus sibi coronas confecerūt in victoriæ signum. Atq; idcirco à re locus Aptera in Creta vocitatus est. Vnde Antonius Thylesius, qui de coronis libellum composuit: Sed vbi, inquit, tādem canēdi suauitas & doctrina Musis adiudicata est, victrices Iouis filiæ Sirenū alas stirpitus diuellētes, se nouo serti genere nūquam antea viso decorauerunt, ne solus Maia natus temporibus esset aligeris. Spectantur Romæ nouā Musarum signa marmorea, affabrè & antiquo artificio facta singulæ pennam habent capillo subtextam.

Hæc

Herculic. Fabula hęc sub allegoria intelligi potest de malis & ineptis poetis, qui bonis infesti sunt, & fuere semper; sed demùm à bonis & doctis vincuntur inepti. Mythologi Sirenum vocabulo, sophisticen: Musarū nomine, solidam & expressam sapientiam volunt intelligi: plumæ scripta sunt ridicula eorum, qui adumbrata, non vera sapientia sese ostētāt: de quibus docti sapiētesque viri facillimè triumphant. Hoc veterum figmentum Theodoretus De curādis Græcis affectionibus, statim initio lib. 8. attigit, cùm ait ex Pythagoræ sententia, aut eorum certè, qui eius vitam scriptis tradiderunt, esse Musas Sirenibus præferendas.

Peregrinatio cōfert ad amorem declinādū.

Has atq; illudit.] Antidotum est alterū in Amorem, nimirum peregrinatio. Ouid. 10. Metamorph.

Ire libet procul hinc, patriæque relinquere fines,
Dum scelus effugiam: retinet malus ardor amantem.

Id verò suadet apertius 2. De remedio:

Tu tantū, quāuis firmis retinebere vinclis,
I procul, & longas carpere perge vias.
Tempora nec numera, nec crebrò respice Romam:
Sed fuge, tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.

Idem libro 2.

Manat amor tectus, si non ab amante recedas,
Turbaq; in hoc omnes ingeniosa sumus.
Proximus à tectis ignis defenditur ægrè:
Vtile finitimis abstinuisse locis.
Non facilè esuriens posita retinebere mēsa,
Et multum saliens incitat vnda sitim.

Notum est, quemadmodum Vlysses sociorum aures cera illeuerit, ne Sirenum cantus audirent, seq; nauis malo iusserit alligari, ne, quanquam cuperet, ad Sirenas iret. Erat autem illa Sirenum astutia, vt quibus rebus audiēdis quisq; maximè delectaretur, eas præcipuè canerent: vt pote ad captandos ambitiosos & gloriæ cupidos, res eorum gestas; ad demulcendos libidinosos, res amatorias canebant: erantq; mirificè omnium preteritorum negotiorū memores. Sic itaq; canunt apud Homerum Odyss. 12.

Sirenum cantilena.

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος ἀχαιῶν,
νῆα κατάστησον ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς.
οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ,
πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι.
ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς.
ἴδμεν γάρ τοι πάνθ' ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν.
ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Huc age flecte ratē Graiorū gloria Vlysses.
Flecte ratē celerē, nostras & percipe voces.
Nullus enim nigram transegit nauita puppim,
Quin nostras voces audiuerit: inde recessit
Doctior, & cantu mox delectatus eodem.
Scimus enim Graij fuerint quæ Pergama circum
Consilio superū, & quæ Troes funera passi:
Deniq; cuncta patent nobis mortalia facta.

Cicero 5. de Finib. illud ita vertit:

O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlysses,
Auribus vt nostros possis cognoscere cantus.
Nam nemo hæc vnquam est trāsuectus cærula cursu,
Quin prius astiterit vocū dulcedine captus,
Post varijs auido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras.
Nos graue certamē belli, cladēq; tenemus,
Græcia quam Troiæ diuino numine vexit;
Omniaq; è latis rerum vestigia terris.

Cum verò has illarum fallacias fefellisset Vlysses, fama est ipsas Sirenes se in mare præcipitasse, neq; amplius postea auditas; vt significant illa carmina: *Sirenes in mare præcipitatæ.*

Sanguine Sisyphio generatus magnus Vlysses
Hac tutos sola præstitit arte suos.
Illeuit cera sociorum callidus aures;
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus.
Trāsilijt scopulos, & inhospita litora classis:
Illæ præcipites desiliere freto.

Nec solùm Vlysses Sirenes delusit, sed etiam Orpheus, vti de se ipse testatur in Argonauticis, & Appollonius declarat lib. 4. Argonaut. vbi inquit Orpheum cātare aggressum, Sirenum omnem vocē superasse.

Amore nō capi Musas.

Scilicet est doctis &c.] Epimythion est: quò referēdum videtur lepidissimum Platonis tetrastichon, vt habet Laertius:

Ἁ Κύπρις μούσαισι, κοράσια, τὰν Ἀφροδίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
χ' αἱ μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, Ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα.

ἡμῖν δ' ὁ πίταται τοῦτο τὸ παιδάριον.
Hæc Venus ad Musas: Venerem exhorrescite Nymphæ:
In vos armatus aut Amor insiliet.
Cui contra Musæ: verba hæc age dicito Marti:
Aliger huc ad nos non volat ille puer.
Venus Musis [hæc ait] ò puellulæ, Venerem
Honorate, aut Amorem in vos armabo.
At Musæ ad Cyprim: Marti stulta hęc blaterameñta [id est, iaciãtur hęc in Martẽ, qui sæpe ab Amore correptus est]
In nos autẽ non volat iste hic puerulus,
Sic Venus ad Musas: Venerẽ colitote, puellæ,
Durior aut in vos arma Cupido feret.
At Musæ ad Cyprim: Apta isthæc ludicra Marti:
Pusio namq; in nos non volat iste leuis.
Carmen Theocriti est ex Eidyllio 9.
οὔτ' ἔαρ ἐξαπίνας γλυκερώτερον, οὔτε μελίσσαις
ἄνθεα, ὅσσον ἐμὶν μῶσαι φίλαι. οὓς γὰρ ὁρῶσαι
γαθεῦσιν, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα. id est:
Neq; ver subitum lenius est, neq; apibus
Flores [tam dulces] *quàm mihi musæ charæ* [sunt.] *quos enim aspiciendo*
Exhilarant, eos sua potione non poterit fascinare Circe.

Idem argumentum tractat Lucianus in Dialogis Deorum: quod eò spectat, vt significetur, doctos, & laboriosa studiorum mole pressos, stulto amore nõ capi; quod accidere solet ijs, qui otio sese turpi dedunt, laboremq; honestum refugiunt; quod Cicero pro Cœlio pluribus verbis extulit: Scitote iudices, inquit, eas cupiditates, quę obijciuntur Cœlio, atq; hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse. Fieri enim non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnũquam impeditus, hoc quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agẽdo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tãto honore, tam pauci sint, semperq; fuerint, qui in hoc labore versentur? Omittendæ sunt omnes voluptates, relinquẽda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiã penè omnium familiarium deserẽdus; quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, non quò aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis.

Ciceronis locus.

IV. *Sirenes quid significent.*

NON me fugit variè à varijs trahi hanc Sirenum fabulam: vt cum Pausanias in Atticis ait Sophoclem dictum fuisse nouam Sirenẽ. Siren etiã nominatus est Bacchylides: εἰώθασι καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν σειρῆνι εἰκάζειν. *Solitus etiam nunc poematum & sermonum illecebras Sireni conferre.* Vnde etiam dictum illud de Catone Grammatico: *Cato Grammaticus Latina Siren.* Et Apollonius Tyaneus apud Philostratum, in Apollinis templo suspensas etiam aureas Sirenum illecebras memorat, in huiusmodi significatum. Plerisq; dicuntur Σειρῆνες, sed altiore sensu, αἱ τῆς ψυχῆς ἐναρμόνιοι καὶ μουσικαὶ δυνάμεις, vt Suidas: & in sua Repub. Plato, cùm de sphærarum cœlestium volubilitate tractaret, singulas Sirenas dicit singulis orbibus insidere, significat motu sphęrarum cantum numinibus exhiberi, nam Siren dea canens Græco intellectu valet. Macrob. 2. Commẽ. in somn. Scipionis Donõ in libro de piscibus scribit (quod etiam Seruius, Palęphatus, & Isacius in Cassandram Lycophronis sentiunt) formosas quasdam meretriculas fuisse Sirenes in litore habitantes, quæ suauitate harmoniæ ad se nauigantes allicerent, & illectos tamdiu retinerent, donec ad summam inopiam neglecta rerum vtiliũ cura redigerentur. Quare dicti sunt omnes naufragium pati, qui ad Sirenes accessissent. Alij saxa, alij aues esse Sirenes dicunt. Nos pro more ad mores trahemus.

Sirenes meretrices.

1. Itaq; Sirenum cantus nil aliud esse quã adulatorũ voces mihi persuadeo, qua peste nulla neq; suauior, neq; sceleratior principes aut ambitiosos homines inuadit. Illæ in profundissimum somnum principes inducunt, quia tanquam dormientes eorum plerią; quid differat amicus ab adulatore non vident, & quoniam suauior est auribus adulatoris quàm amici oratio, quæ iucundiora sunt libentius admittunt. At contrà adulatores cognitio ingenio magnatum, illos qui iucundiores futuri sint sermones excogitant, & num rerum gestarum gloria, vel congerendis opibus, vel scortis, vel alijs huiusmodi rebus delectentur, eorumque studium mirificis laudibus extollunt.

Sirenum cantus adulatores.

Quæ

Quæ oratio cùm grata sit auribus, auditorem in perniciem trahit; vbi enim adulationi locus est, nullus amicitiæ, nullus sinceritati, nullus iustitiæ patet: quippe cùm is, qui plus alij, quàm sibi ipsi de se credat, ad suauitatem loquentibus, ad omnem vel suam, vel suorum salutem conniueat, minimèq; diligens in rebus agendis efficiatur oportet.

Sirenes turpes voluptates.

2. Hic ab Alciato Sirenes trahuntur ad turpes voluptates & eorum titillationes: monstro enim propè similis est is, qui non rationi & consilio, sed cupiditati paret, cū altera pars illius homo sit, altera bellua: Qui ergo huc illuc fertur pro animi impetu, quocunq; libido & cupiditas tulerit, quo pacto is non intra se Sirenē habet vel ipse potiùs monstrū teterrimum efficitur? Synesius epistola quadam ad Herculianū: ἐγὼ μὲν οὐ δι᾽ ἄλλο τι τὰς σειρῆνας ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἡγοῦμαι βλασφημεῖσθαι, ἢ ὅτι τῷ μελιχρῷ τῆς φωνῆς ἀπώλλυον προσαγόμεναι τὸν πιστεύσαντα. ἤκουσα δὲ τοῦ τῶν σοφῶν καὶ ἀλληγοροῦντος τὸν μῦθον. Σειρῆνας γὰρ αὐτὰς αἰνίττεσθαι τὰς ἀπολαυστικὰς ἡδονάς, αἳ τοὺς εἴξαντας καὶ καταγοητευθέντας αὐτῶν τῷ προσηνεῖ, μετὰ μικρὸν ἀπολλύουσι. τί οὖν ἀποδέουσιν εἶναι Σειρῆνες αἱ τῶν σῶν ἐπιστολῶν ἡδοναί; *Ego sanè non aliam ob causam existimo Sirenas malè à poetis acceptas, quàm quòd vocis dulcedine adductos perderent. Audiui à quodam ex sapientibus, qui allegoricè fabulam explicaret, Sirenas obscurè significare voluptates sensum oblectantes, quæ eos perdant, qui ipsarum cantui & blanditijs aurem præbuerunt. Quid igitur impedit quominus tuarum epistolarum voluptates sint Sirenes?* Ad hanc fabulam alludens D. Hieronymus, ait in Epistola quadam: Et nos ad patriam festinantes, mortiferos Sirenum cantus surda debemus aure transire. Quò spectat illud Socraticum: δεῖ ὥσπερ σειρῆνας τὰς ἡδονὰς παρελθεῖν τὸν ἐθέλοντα τὴν ἀρετὴν ἰδεῖν ὥσπερ πατρίδα. *Voluptates oportet præterire tamquam Sirenes eum, qui virtutem vt patriam intueri percupit.*

Vlysses sapientis imago.

Cæterum in Vlysse typum sapientiæ obseruamus, qui & suos auocat à turpi voluptatum commercio, & ipse sibi eandem legē imponit. Cicero 5. De finibus, paulò aliter enarrat. Sic enim: Mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam vidisse videtur in ijs, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum suauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos solitæ, qui prætereuehebantur: sed quia multa se scire profitebantur, vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhærescerent. Mirum sanè, cur hic Cicero per Sirenum cantus nil ab Homero significari dicat, quàm discendi studiū, & sciendi voluptatem: cùm Vlysses ne Sirenum cantibus caperetur, ligari se voluerit; quod non fecisset, nisi insignem quandam calamitatem & turpitudinem ab eis sibi suis importatum iri cognouisset. Horatius quoque Epist. 2. de turpi voluptate intellexit:

Sirenum cantus, & Circes pocula nosti. &c.

Nec mirum est (quod obiter dictum volo) figmentum hoc Sirenum adeo Poetis placuisse, in quo ipsorum stylus non tam lasciuijt, quàm acumen enituit ingeniosæ sedulitatis, qua hominum mores reuocare conati sunt à voluptatum aut ineptiarum illecebris, quæ passim obuersantur in hoc vitæ Oceano. Quin etiam sapiunt, qui monentur eo commento frigida curarum fomenta, nugas lasciuas, scurriles ineptias effugere, quin & vitare studiorum omnem fœditatem, in quibus occupantur quidam scripturientes vanitatum, qui suos amores, suas lasciuias, suas infamias cum apparatu nobis ostentant, quas si magni æstiment, id ex priuilegio furentium Poetarū faciunt, ex quibus nemo est quin se optimum putet, ait Tullius Sed id cui non moueat bilem, quod pleriq; viri docti ab ijs nugis non abhorreant, quin istas aliquādo postponunt seria ludis? Nos quidem non à poetica vmquam abhorruimus, sed lenocinia carminum detestamur, furta & proditiones amatorias, stupra, adulteria, & quicquid omninò mores inficit, tanquam pestem vitari oportere iudicamus. Istud est melle litum virus,

Poetæ turpiloqui notantur.

----- dum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur vbi intima versu.

Et quid aliud ista blanda Siren nobis obijcit, quàm perniciem pudoris ac verecundiæ, cùm fictor versuum nihil aliud pensi habeat, quàm vt cogitet insidias, atq; aspera bella pudori? Quare vnus ex Ecclesiæ sanctis patribus, consultor bonus, ait: bonum esse homini mulierem nō audire, ne

lius

Eius non videre, optimum non tangere: auditu illa mouet, visu accendit, tactu adurit, & corporis animiq; vires depascitur. 3. Horatius 2. Sermon. hæc ad desidiam, & turpissimam propè omnium ignauiam torsit, cum ait:

Siren desidia.

——*Vitanda est improba Siren Desidia.*

De Sirenum fabula post Platonem quid sentiat Plutarchus, repete ex Sympos. 9. quæstione 14. Aliò torsit & Xenophon 2. ἀπομνημ. Lege Lucianum Commentario de saltatione: & prouerb. *Ceram auribus obdis.* Vide etiam Natal. Comitē Mytholog. lib. 7. cap. 13. Nos Sirenes præterea nectit ad senem amatorem diuertimus.

Senex puellam amans.

EMBLEMA CXVII.

DVM Sophocles (quamuis affecta ætate) puellam
A questu Archippen ad sua vota trahit,
Allicit & pretio, tulit ægrè insana iuuentus
Ob Zelum, & tali carmine vtrunque notat:
Noctua vt in tumulis, super vtq; cadauera bubo;
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

COM-

COMMENTARII.

I. SENEX decrepitus venustam iuvenculam amplectitur, cuius nudatas papillas lasciuiens contrectat: iuxtà bubo, feralis auis, cadaueri insidet.

II. *Sophocles amator senex.* QVANTVM ex historijs deprehẽdi potest, Sophocles Venereis rebus multum fuit addictus, & iam grandæuus Theorida meretricem deperijt. Idem iam senex admodum Archippen, nobile scortum, adamauit, quam etiam hæredem reliquit. Cuius prior amasius, Smicrines nomine, à quodam rogatus, quid ageret Archippe? venustè respondit: ὥσπερ αἱ γλαῦκες ἐπὶ τάφων κάθηνται. id est: *Tanquam noctua in tumulus sedet.* *Noctua in tumulo.* Refert Athenæus Dipnosophist. lib. 13. cap. 22. Lilius Gregorius in historia Poetarum, & Stephanus Niger de nimio vitæ luxu. Fuit autem Sophocles Atheniẽsis poeta tragicus, *Sophocles quis.* de quo Cicero in Catone Maiore: Obijt ex insperato gaudio, vt refert Valer. Maximus, ob victoriã ex Tragœdia quadã. Hunc idem Cicero 1. Diuinat. diuinum poetam vocat. Idem Sophocles iam senio confectus à multis insaniæ accusabatur, vt Plutarchus scribit in libro, An seni administranda respub. Copiosè etiam M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed cum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filijs est, vt sicuti more Romano patribus malè rem gerẽtibus interdici bonis solet, sic illum velut desipientem à re familiari remouerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulam, quã in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipodem Coloneũ recitasse iudicibus, quæsisseq; num illud carmen desipientis videretur? θαυμασθεὶς δὲ τοῦ μέλους φανέντος, προπέμφθη μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, vt inquit Plutarchus, id est: *Cum id admirandum apparuisset, plausu & clamore astantium reductus est.* velut cygneum nescio quid, & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, vt est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiusmodi fuisse prodit: εἰ μὲν εἰμὶ Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ. εἰ δὲ παραφρονῶ, Σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. *Si Sophocles sum, non desipio: Si desipio, Sophocles non sum.* Vide Cœlium Rhodig. lib. 21. cap. 20.

III. *QVAMVIS affecta ætate*] Id est, decrepita: etsi iam senex esset, & grauis senio. Quanquam luxuria, vt Cicer. 1. Offic. tradit, omni ętati est turpissima, cõstat tamen senectuti hanc esse fœdissimam. *Amor senilis turpis.* Proinde Ouidius:

Militat in teneris annis Amor hospes amœnus:
Est in canicie ridiculosa Venus.

Nam quoniam ex eiusdem poetę sentẽtia, militiæ species amor est, atq; (vt alibi ludit)

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.

nõ immeritò senibus, vt emeritis, causariã à Cypridos castris missionem concedit, vel tãquam segnes & inertes iubet inde discedere; quandoquidem

Turpe Senex miles: turpe senilis amor.

Huc pertinet illud Menandri:

γέρων ἐραστὴς, ἐσχάτη κακὴ τύχη.

Senex amator summum est fortunæ malũ.

Puellam] meretricem, iuuenculam.

A quæstu] ab arte meretricia, quia meretrices corpore quæstum faciunt.

Ad sua vota trahit.] ad se allicit, vocat, vt suæ libidini satisfiat.

Allicit & precio] Allusio est ad meretricis nomen, quod ductum à merendo, nemo nescit. Differt ergo meretrix à prostibulo: est enim meretricis verbum paulò honestius apud veteres, vt est concubina, *Meretrix quæ dicatur.* seu ἑταῖρα Græcè. Iurisconsulti meretrices eas intelligunt, quæ quæstus causa, vel etiam sine quæstu, passim, hoc est, sine delectu se prostituunt, l. palam. 43. de ritu nuptiar. Vel, vt Canon loquitur, quarum turpitudo publicè venalis est. Cã. meretrices. 32. q. 4. & quæ multorum libidini patent. Can. vidua. 34. distint. quod Glossa ibi ridiculè interpretatur, quę plures quã 23000. hominum; vel quæ 40. absq; tamẽ mercede admiserit. Abbas in c. cum decorem. Ext. de vit. & honest. cleric. etiam quæ vel duos tantum, nec plures quæstus tamẽ causa admittit, meretricem esse existimat. Cuius tamen sententia Vlpiani auctoritate, qua ille nititur, disertè refutatur. d. l. palam. 43. Item ait Vlpianus, quæ cum vno & altero se pecunia accepta cõmiscuit, nõ videtur palam, corpore quæstum facere. Nos non fugit apud Romanos, quibus *Concubinæ Romanis admissæ.* & fœminæ vsuariæ permissæ, concubinarum vsum fuisse, quod liquet ex tit. Digestor.

ftor. de concubinis, & multis antiquitatum monumẽtis: sed instituto diuinæ legis meretricum turpis omnis vsus.

Tulit ægrè insana iuuentus] amore saucia. Idq; aut quod iuuenes à commercio Archippes auocarentur: aut id referas ad pæderastiam, qua notatus est Sophocles. Meminit Athenæus lib. 13. cap. 27. & Hieronym. Rhodius in historicis commentarijs.

Senes zelotypi. *Ob zelum*] Zelotypiam, qua laborabat. Habẽt enim in more positum zelotypi senes, vt seris obdant fores & pessulis, cathenisq; cuncta diligenter occludant, cum tamen impudica seruari non possit, pudica non debeat. Cogitent miseri illi, Iouem per impluuium aureum descẽdisse ad Danaen, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaueratque sepimento inexpugnabili.

Tali carmine] libello famoso, vel scommate.

Super vtq; cadauera] Senes morti proximi tumulum expectant, itidem mox cadauer futuri. Vnde illud est facetum responsum cuiusdam, qui rogatus, cur senes incurui incedant? Quia sepulchrum sibi quærunt, respondit. *Senes cur incurui.*

Bubo. *Bubo*] Bubo adolescens fuit apud inferos, vt fabulantur poetæ, ante dicebatur Ascalaphus, cuius formam graphicè depingit Ouid. 5. Metamorph.

IV. VVLGO apud nostrates iactatur, vitia quædam esse, quæ Deo & Naturæ repugnant, hominibusq; valdè displicẽt: nimirum adolescentis ignauiã, inopis superbiam, & senis iam capularis libidinem intempestiuam. Tum. n. vel maximè δὶς παῖδες οἱ γέροντες cùm vitijs plusquam iuuenilibus intempestiuè delectantur. Quanto enim quis ætate prouectior est, tanto à voluptatũ corporis titillationibus remotior esse debet. Cicero in Catone maiore: At nõ est voluptatum tanta quasi titillatio in senibus, credo, sed ne desideratio quidã. Benè Sophocles, cùm ex eo quidam iam cõfecta ætate quæreret, vtereturne rebus Venereis: Dij meliora, inquit: libenter verò istinc tamquam à domino agresti & furioso profugi. Cupidis enim rerum talium odiosum est & molestum fortasse carere, satiatis verò & expletis iucundius est carere, quàm frui. Idem retulit Plutarch. Commentario περὶ φιλοπλουτίας, & Valer. *Bis pueri senes.* *Senes procul à voluptatibus corporis.*

Max. lib. 4. Ad id facit lib. 7. Epigrammat. Græcorum institutum Philodemi poetæ iam senectute lassi, qui fatetur se quõdam amori dedisse operam, sicuti & alios, lusisseque cùm per tempus liceret: sed tandem canicie admonitum, grauioribus curis & studijs incubuisse. Modò, inquit, reijciatur amor: canus enim adest pro nigro capillus, ętatis iam maturę nuncius: vbi ludendi tẽpus esset, lusimus: cùm autem non amplius datur, ad meliores curas properemus licet. Hactenus ille. Memineram mimi cuiusdã veteris: Anus cum saltat, morti delicias facit. Nihil enim ridiculum magis, & maiore dignum cachinno, quam si senex amasius nugis & lasciuijs sit obnoxius. Et certè, dum intempestiuos senum quorundam amores, & affectum libidinis huic ętati planè repugnãtem aduertimus, facilè est colligere, verissimum esse, quod ait Plautus Mercatore:

--- labant iuuenes, itidem rapiuntur senes. *Senum amor vehemens.*
Illi si amant: quod amant, amatum volunt atq; cognitum.
Illi verò si amare ea ætate occeperint, multò insaniunt acrius.

Tibullus Eleg. 2. lib. 1.

Vidi ego qui iuuenum miseros lusisset amores,
Post Veneris vinclis subdere colla senem;
Et sibi blanditias tremula componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, charæve puellæ
Ancillam medio detinuisse foro.
Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,
Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Locus est elegans apud Plutarch. lib. contra Coloten, vbi docet senibus Venerem exercendam nõ esse: Minimè fefellit Epicurum, voluptates corporis, tanquam Etesias vẽtos, vbi peruenerint ad suum incremẽtum, expirare: quod in causa est vt inquirat, vtrum sapiens ætate decrepita, qui res Venereas nequeat exercere, contactu formosarum, & cõtrectatione adhuc gaudeat: longè aliter sentiẽs quam Sophocles, qui libenter istinc, vt à domino agresti & furioso, se profugisse dicebat. Sed cũ plerasq; voluptatum istarum senectute exarescere videant, cumq;

Cythera canos sit perosa milites,

multò potiùs debebãt homines voluptuarij animi voluptates conquirere, ac velut

cibaria, quæ non putrescunt, & incorrupta durant. Et ibidem: Obsoleto, intempestiuo, turpi remedio fatentur se vti, cum recordatione pristinarum voluptatum se ipsi recreant: & quia non suppetunt recentes quibus vti queant, veteribus illis, id est, mortuis & pollinctis, aliàs iam moribundas aut enectas in carne, vt in frigido cinere, mouent aduersante natura, ventilantq; paulisper fouendo: quippè qui in animo nullam habeant domesticam voluptatem, dignam libero, conditam hilaritate. Hæc ille. Vnde callidè & calidè satagunt meretrices inueteratæ, & à sua militia emeritæ, vt quibusuis rationibus suum tegat dedecus, ne omnium ludibrio pateãt, factę Venereis rebus inutiles. Hinc festiuè quandã taxat festiuus Poeta Italus, hoc modo:

Sin che la Nicolosa
Duro giouane e fresca,
A la fame amorosa
Fù sempre publica esca.
Hor, che per troppa etade
Perduto hà la beltade
Per rassembrar honesta,
S'orna di bigia vesta.
Credeui Ouidio hauere
Ciascuna metamorfosi trattata?
Ecco vna vacca in asina mutata.

Id adiungo, quod ad emblema facit, apud Nonium verbum, *adolescentiari*, pro luxuriari, ex Varrone: Tum quidem vt faciat, cẽseo, quoniam tu quoq; adhuc adolescẽtiaris. Finitimum illud Horatij: *Adolescentiari.*

--- ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

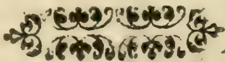
Ait M. Tullius in Cęliana, oratorio more, non ad mẽtem sapiẽtum, iuuenibus quasdam voluptates permittendas. Et Plin. Secundus adolescentes putat non dedecere perturbata quædam & nonnunquam confusa. In sene turpem omnem luxuriam, & lasciuias: quod & Cato maior dixit apud eum, quem citaui proximè Tullium Ætatum omnium sua tempestiuitas, suiq; mores: adeò nihil stultius aut contemptius, quàm senem capularem & silicernium de amoribus cogitare. Id exemplo vidimus in duobus qui nostri doctissimis viris, Ioanne Aurato, Regio Græcæ linguæ professore, & Iacobo Cuiacio, præclaro Romani iuris interprete, qui iam penè octogenarii, iuuẽculas vxores sortiti, ea moliti sunt quæ iuuenes. Sanè Iuuenalis in descriptione Senectutis ostendit satis, quàm sit aliena Venus à senibus. Optima sanè ratione, cum seniores infirmæ ætatis dicantur, in l. ciuitatibus, 122. ff. de legat. 1. & canicie graues læsis corpore æquiparentur, in Authẽt. de Quæstore. coll 6. Imò minus viuere præsumuntur quàm ægri. Ioan. Neuizan. in Silu. Nuptiali, lib. 2. n. 4. Vnde non immeritò Plautina illa Bacchis Senecioni cuidã delicias factura, odiosũ esse dixerit, mortem amplexarier. Plautus, illud linguæ Latinę decus (sic enim à Gellio lib. 19. cap. 8. vt & homo linguæ atq; elegãtiæ in verbis Latinæ princeps appellatur, lib. 7. cap. 17.) non minùs festiuiter quàm acriter ab amoris insania dehortatur senes tales Acherunticos, decrepitos, & capulares, qui tametsi capulo siue feretro, quo efferri debebant mortui, iam vicini sint, mulierum tamen, & quidem iuuencularum consortium etiamnum affectant. Sic enim ille in Mercatore: *Cur senes à Venere alieni.*

Iam plenus ætatis, animaq; fœtida,
Senex hircosus: tu osculere mulierem?
Vtine aduenlens vomitũ excutias mulieri?

Inde audiuntur iustæ vxorum querelæ, qualis habetur apud Apuleium lib. 5. At ego misera primùm patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita caluiorem, & quouis puero pumiliorem. Proinde quæ eiusmodi seni vel impotenti copulata fuerit adolescẽtula, & nupta simul, & vidua optimo iure dici queat. Id enim idem Plautus innuptas nuptias vocat in Milite glorioso. Ab eodem quoq; istiusmodi amator senes festiuè pictæ imagini comparatur in Mercatore: *Vxor simul nupta & vidua.*

Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est.
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantide est, quasi sit signũ pictũ in pariete.

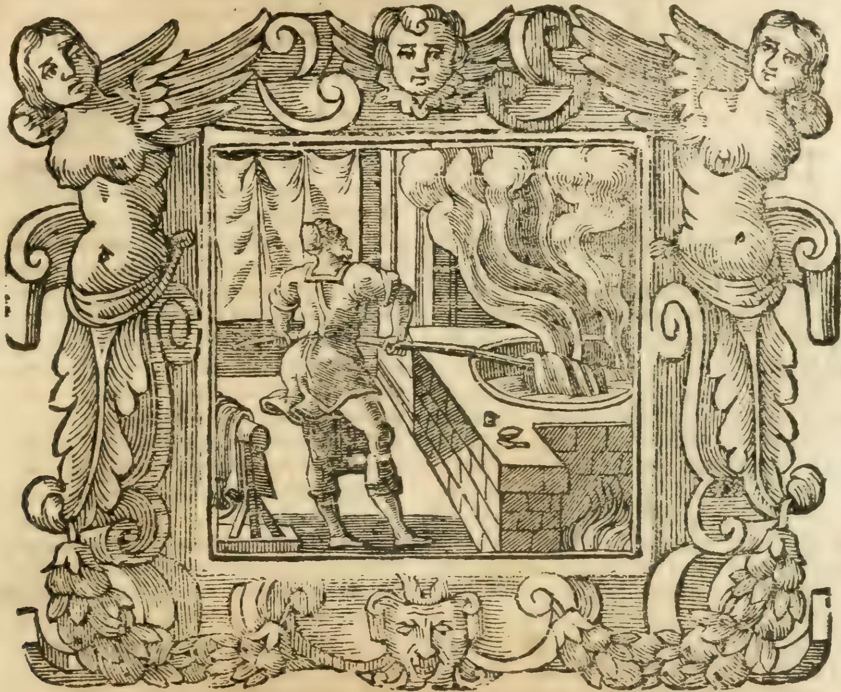
Satis nunc senes amatores depinximus, agedum colores misceamus.

In co-

In colores.

EMBLEMA CXIIX.

INDEX mæstitiæ est pullus color: vtimur omnes
Hoc habitu, tumulis cùm damus inferias.
At sinceri animi, & mentis stola candida puræ:
Hinc sindon sacris linea grata viris.
Nos sperare docet viridis. Spes dicitur esse
In viridi, quoties irrita retrò cadit.
Est cupidis flauus color, est & amantibus aptus
Et scortis, & queis spes sua certa fuit.
At ruber armatos equites exornet amictus;
Indicet & pueros erubuisse pudor.
Cæruleus nautas, & qui cœlestia vates
Attoniti nimia relligione petunt.
Vilia sunt giluis natiuaque vellera burrhis:
Qualia lignipedes stragula habere solent.

Quem curæ ingentes cruciant, vel zelus amoris,
Creditur hic fulua non malè veste tegi.
Quisquis sorte sua contentus, ianthina gestet;
Fortunæ æquanimis tædia quiq; ferat.
Vt varia est natura coloribus in gignendis,
Sic alijs aliud: sed sua cuique placent.

COMMENTARII.

I. PINGE aut finge tibi officinam tinctoris, in qua ipse pannos suos ex aheno bulliente extrahat, subigat, siccet, & quæ ad omnigenam tincturam spectant, peragat.

II. *Coloribus exprimũtur affectus animi.*

COLORES & eorum differentię nõ minimùm solent animos nostros afficere, ob eamq; rem docti & indocti παθήματα ea, quæ sunt in animis, passim coloribus exprimunt. Horum tamen colorum tot significationes esse possunt, quot sunt hominum affectus & opiniones. Quæ quò ad rationem aliquam propriùs accedunt, vel naturam rerum expressius declarant, eò pulchriores habentur: vt cùm nigrore vtimur in mortuorum inferiis, albore ad puritatem animi significandam. At viror, spei nota, vt dictum est in superioribus: anatis, amãtibus, & id genus aliis, qui spem pretio non emunt, flauus haud malè conuenit. Ruber tum militum, tum puerorũ, quos verecũdia maximè decet, symbolum esse poterit: vt cœruleus nautarum: giluus & burrhus, vilium, & eorum, qui sunt tenuis fortunæ. Meticulosis demiq; & zelotypis, quòd animo sint perturbato, nõ malè fuluus color tribuitur: iãthinus iis, qui sua sorte contenti viuunt. De quibus in sequentibus singulatim. Plato in Timæo dicit, colorem, splendorem esse quẽdam defluentem sigillatim de corporibus, & talibus quibusdam partibus, quæ sunt aptę ad oculorum sensum. Colorum autem sunt penè innumerabiles differentię, sed de notioribus, iisque maximè, quos Alciatus hic attingit, quorum octo differentias explicat 2. Parerg. cap. 1. nobis sermo erit.

Colorum significationes.

III. *Color niger. fuscus.*

INDEX mœstitiæ est pullus color] Nigro vel pullo colore in parentalibus vtuntur. Niger color (inquit Alciatus loco citato) in Æthiopibus cernitur; cùm cãdore temperatur, fuscus est; cùm aliquid ruboris illi admiscetur, pullos dicitur. Plautus moreum vocat, nos moreum obscurum. Hunc obseruamus esse terræ colorem, quæ magna sui parte pulla est: quodque mortuis iniiciatur, instituto maiorum. Qui iusta persoluunt mortuis, induuntur pullis palliis, terrę nimirum colore: indeq; nominãtur plerisq; atrati, pullati. Nam pullum sępenumero cum atro confunditur: sic enim mors atra dicitur, eò quod cadauer extincto calore vitali, & exhaustis spiritibus atrum relinquitur. At differt ater à nigro, quoniam omnis ater niger est: at non omnis niger ater est; ater enim horroris aliquid habet, estq; visu tristis & iniucundus, proindeque lugentibus peculiaris, at niger non item: est enim nonnũquam lepidus & venustus. Colorem verò pullum signum fuisse luctus, vel ex historia Thesei proditum nobis est. Ille enim interfecto Minotauro cùm rediret in patriam, nigroq; velo per imprudentiam vteretur, pater Aegeus hoc signo tamquam lugubri & funesto consternatus, quippè qui filium extinctum esse crederet, se in mare præcipitem dedit. Quem colorem mœstitiæ & doloris notam fuisse significat etiã Ouidius exul, suæ calamitatis memor, librum ab omni ornatu cultuq; semouens:

Pullus. *Cur pullæ vestes in funeribus.* *Mors atra cur.* *Ater a nigro differt.* *Nigroris symbola.*

Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia succo:
Non est conueniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.
Fortunæ memorem te decet esse meæ.

Tumulis cùm damus inferias.] Cùm mortuos sepulchro mãdamus. Inferiæ sacrificia fuere, quę dijs inferis solui dicebãtur; & Inferias facere, est mortuorum animas sacrificijs placare, vel iusta defunctis persoluere. Virg. in 9.

Inferiæ.

Absenti ferat inferias, decoretq; sepulchro.

Idem

Idem 4. Georg.

Inferias Orphei mittit, lucumq́; reuisit.

Catullus:

Multas per gentes & multa per aequora vectus,

Aduenio miseras, frater, ad inferias.

& deinde:

Nunc tamen interea prisco quae more parentum

Tradita sunt tristes munera ad inferias.

Tradit Seruius, morem fuisse in sepulchris virorum fortium captiuos necari. Quod postquam crudele nimium visum est, placuit gladiatores ante sepulchra dimicare, qui à bustis bustuarij dicti sunt. Eorum si fortè copia non fuisset, laniantes fęminę genas suas effundebãt sanguinem. De hoc Inferiarum nomine nonnihil Gellius 19. c. 8. Contrà tamen, quod prętermissum nolim, Plutarchus libro Quaestionum Romanarum, quaerit, quam ob caussam mulieres in luctu vestibus albis vterentur? quod factum ab ijs putat exemplo Magorum, qui aduersus tenebras ipsumq; Plutonem lucida & illustri veste sese obtegunt: vtque defuncti cadauer albo amictu tegitur, sic putant, aequum esse amicos ac familiares vestiri: At in luctu vilia maximè conueuire putant: quę autem colore aliquo tincta sũt & suffusa, luxum arguunt, & superfluarum rerum apparatum. Cùm itaq; solum albũ sincerum sit, minimè mixtum, purum, & tinctura non imitabili, optimè putant ijs conuenire, qui sepulturae committuntur. Proinde & Socrates scribit, Argis vestes albas in vsu esse dum lugent, quę eędem sint aqua elutae. Sed tamen obsoleuisse morem idem Plutarchus scribit: nimirum deprauata consuetudine, viros albas vestes in luctu vsurpasse; quod ferè colligimus ex ijs, quae Paulus Iulius ait, in tit. de Sepulchris & lugendis: Qui luget, abstinere debet à conuiuijs, ornamentis, & alba veste. Constat enim ex Varrone, de vita Patrum, vti citatur à Nonio, mulieres in luctu nigrum colorem solemnem habuisse: Amiculo nigello (inquit ille) capillo demisso sequeretur luctum. alio loco: Funere ipso pullis pallis amictae. Idem fuisse vsus traditur apud Graecos ex vltimo Iliados Homericę, vbi Tethys futuram filii Achillis necem deflens velo nigro tecta Iouem adit. Apud Euripidem, Iphigenia matrem Clytemnestram monet, ne comam laniet suam ob mortem: suisq; vt renunciet sororibus, ne vestibus nigris corpus eam ob rem contegant. Hieronym. ad Iulianum: Lugubrem vestẽ mutaueris: & dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddent, vt non sentires dolores orbitatis tuae, quàm ciuitas vniuersa sentiret. Haec ille. Quo ex loco facile est intelligere, morem etiã fuisse apud veteres sumendae pullę vestis temporibus orbitatis, & sepulcralium: at cùm festi dies Martyrum celebrarentur, in gaudii signum sumpsisse vestes candidas & hilares.

Gladiatorũ prima institutio.

In luctu quo habitu Romanae mulieres vsae.

At sinceri animi &c.] Albus in pallorem desinit: candidus purior est, & niuibus similis: sunt qui quàm maximè candendi igni aequalem ferunt. Graeci φλογόλευκον videtur dixisse album colorem, cui nescio quid flammei admixtum sit. Alciatus Albedo, puritatis. fidei, castimoniae, integritatis, & aliarum generis eiusdem virtutum nota, ideoq; religioni accommoda. Et color albus, cùm sit purissimus, ideo pro sincero capitur, cùm transfertur ad animum, cum eo confundunt candidum: inde Candor animi pro simplicitate puritateq; non rarò accipitur. Itaq; apud omnes ferè nationes mos inoleuit, vt ad Dei cultum indumentis albis vt plurimùm vtãtur. Quo refero illud è Satyr. 2. Persii:

---Mega

Iupiter haec illi quamuis te albata rogarit.

Et flamen Ioui sacra faciẽs albatur erat, alboq; pileo vtebatur. Magi etiam Persae putabant Deum nõ delectari nisi in albis vestibus. Fuit & Vestalium suffibulum vestimentum album, praetextum, quadrangulum, oblongum. Cicero 2. de Leg. Color albus praecipuè decorus Deo, est, cùm in caeteris, tum maximè in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignibus. Plutarchus lib. de Iside & Osiride, quaerit causam, cur Sacerdotes linteis tantum vestibus vterentur. Id quidem factum ait, quòd immortalibus Diis omnia pura, mundaq; conueniant. Non enim fas est (ait Plato) pura Deorum numina contaminatis & impuris rebus coli. Itaq; cùm linum maximè purum fiat, sitque ad eluendum expeditissimum, sacrificiis, & Deum cultoribus prae caeteris conuenire censuerunt. Pierius 40. Hieroglyph. meminit, & alii nonnulli. Reperio & vestem cãdidam, signum fuisse lętitiae, apud Val. Max. lib. 1. cap. 1. quo loco scribit

Color albus.

Alboris significationes.

Candor.

Flamẽ Iouis albatus.

Vestales albatae.

Vestis alba signũ laeticiae.

ſcribi, poſt Cannenſem cladem, qua maior virorum Romanorum pars abſorpta fuit, decretum fuiſſe ne matronæ vltra trigeſimum diem luctus extenderẽt, vt ab iis ſacra Cereris peragerentur. Hæ itaq; abſterſis lacrymis, depoſitiſq; doloris inſignibus, candidam veſtem induerunt. Nec prætermittendus Romanorum mos in honorum petitionibus: qui enim magiſtratus ambibant, toga candida induti ſeſe commendabant populo: hoc cultu integritatem, probitatemq; ex colore omnium puriſſimo & ſimpliciſſimo ſignificantes, ſeque pecunia minimè vſos, qua populum corrumperẽt: ideo Candidati, à cãdore veſtis nominati, vel à ſimplicitate, puritateq; animi potius. Itemq; ſerui accepta libertate albis veſtibus vſi memorantur, vti liquet ex Septimio Florẽte. Deniq; fuit iſte color modeſtiæ ſignum, vt purpura ambitionis, ſublimiſq; animi & elati. Hinc illud Alexandri de Antipatro, quem quidẽ ob modeſtiam commendabat: Foris albo pallio vtitur, inquit rex, intus autem totus purpureus notabat ſimulatã hominis ambitioſi, & ſumma appetentis parſimoniam. Candido colori proximus eſt, quem canum nominãt: qui color eſt albi nigriq; particeps, Græcis λευκόφαιος, qualis eſt capillorum & barbæ in ſenibus: vnde canities appellata eſt. Is natiuus color eſt, vt qui non inficitur, ſed ex ipſa ouis lana ita capitur.

Serui manumiſſi albati.

Album et purpureũ quid.

Canus color, isque natiuus.

Stola candida] Nomine ſtolę quamcunque veſtem oblongam intelligo. Aliàs ſtola erat muliebris, & demiſſa ad talos vſque. Pura autem Seruius in ſchedis interpretatur, non polluta. Eſt pura veſtis ait, qua feſtis diebus vti conſueuerant ſacrificaturi, vt neq; fauſta ſit, neq; fulgurita, neq; obſita, neq; maculam habeat, vt ait Feſtus Põpeius. Fragmenta quædam Tulliana ſuperſunt orationis, *In toga candida.* Liuius album veſtimentum dicit.

Stola.

Pura veſtis.

Hinc ſindõ ſacris linea grata viris] Poeta lib. 12. Æneid. teſtis eſt locuples:

----- *puraq; in veſte ſacerdos*
Setigeræ in fœtum ſuis, intonſamq; bidentẽ
Attulit.

Ouidius 15. Metamorph.

- - - *Cererisq; ſacerdos*
Amphycus albenti velatus tempora vitta.

Vopiſcus in Floriano: Senatores omnes ea lætitia elatos, vt domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderẽt, imagines frequenter aperirent, albati ſederent, quia antiquitatẽ ſibi redditam crederent. Acerrimè Vatinius inceſſitur à Tullio, quòd toga pulla accubuiſſet, contra decorum feſti conuiuii. Illud ex te, ait, ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arii, familiaris mei, cum toga pulla accumberes? quem vmquam videris? quem audiueris? quo exẽplo, quo more feceris? Dices: ſupplicationes te illas non probaſſe. optimè. Nullus faciebat ſupplicationes. Videsne me nihil de anni illius caſu, nihil de eo, quod tibi cum ſummis viris commune eſſe videatur, ſed de tuis propriis ſceleribus ex te quærere? Nulla ſupplicatio fuerat: cedo, quis vmquam cęnat atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani feſtum diem, argento, veſte niuea, omni apparatu, ornatuq; viſendo, quis vmquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cęnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla vmquam data eſt? cũ tot hominum millia accumberẽt? cùm ipſe epuli dominus Q. Arius albatus eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato, cæteriſq; tuis furijs funeſtum intuliſti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit Reipub. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi hanc tãtam, & tam grauem ciuitatem ſubiectã eſſe non modò furori, verum etiam irriſioni tuæ? Hunc tu morem ignorabas? nũquam epulum videras? nunquam puer aut adoleſcens inter coquos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi ex epulo magnificentiſſimo famẽ illam veterem tuam non expuleras? quàm acerbè atratum videras, dominũ cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amẽtia, vt tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris, nomen epuli, oculos ciuiũ, morem veterem, eius qui te inuitarat auctoritatem, parum putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas nõ putare? Hucuſque orator morem patrium violatum queſtus in Vatinio, non fruſtrà quidem, cùm qui ſapiat, non abhorreat à more patrio. Memini ad hæc Aurelium Victorem in Marco Antonio Philoſopho, dicere: Nuncio accepto de morte principis, confuſam luctu publico Vrbem, ſenatores in curia veſte tetra amictos lacrymas effudiſſe.

Tulij inuectio in Vatiniũ.

Sindon. se. Est autem sindon vestis alba, seu amictus è lino Ægyptiaco. Est illa purpurea & linea: purpura enim maris vicem præbet: linum verò fluminis, quia cùm vere primùm in oriente flumen inundasset, linum natum ait Plinius.

Viridis color. *Nos sperare docet viridis*] Viridis color, qui ex chrysocolla vel ærugine fit, ad satietatem viret. Hic color herbarum est, & auis psittaci, & lapilli, quem smaragdũ nominant. Huic colori similis est prasinus, Prasina factio. qui nomen dedit Prasinæ factioni. Spei color est viridis (vt diximus Emblemate 44) Viror spei nota. quod omnia spe duce vernẽt. Etenim cum virescunt segetes & arbores, ab eis fructũ expectamus. Fit tamen ea spes interdum irrita, fallax, & nullius omnino frugis. Ouidius:

Fallitur augurio spes bona sæpe suo.

Et Plautus:

Ego scio q sperauerint, spẽ decepisse multos.

Irritus. *Quoties irrita retrò cadit*] Ouidius 3. de Ponto, eleg. 4.

Irrita verorum non sunt præsagia vatum.

Eodem libro eleg 7.

Spem iuuat amplecti, quæ non iuuat, irrita semper.

Et 4. eiusdem operis, eleg. 7.

--- Fides non irrita.

In 2. Fastor.

---venit irritus illuc
Romulus. hoc est, re infecta,

Idem in 3. eiusdem:

Si mea nota fides, irrita nulla putes.

Et de Narcisso eodem libro:

Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti?

Curtius lib. 4. Tam discedere irritum, quã morari pudebat.

Flauus color quorũ sit. *Est cupidis flauus*] Auaris, amantibus, & ijs, qui meretriceas artes sectãtur, non malè quadrabit color flauus, qui ex albo, rufo & viridi concretus est, qualis est color mellis, auri, & aristarum maturarum. Colorem flauum alij Venetum, vulgò blauũ appellitant, colorem illũ quidem à factione Circensi nobilitatum. Factio Veneta. Quidam eundem esse ac cœruleum volunt, quem Græci κυάνεον, nonnulli Lazurion vocant: sed inter hos magnum est discrimen. Tribuitur autem iste color auaris, qui spem precio non emunt, cum sint coloris flaui ob insatiabilem habendi cupiditatem. Hinc reor esse, quod in multis Germaniæ locis Hebræi cogantur circulum flauum vesti assutum gestare. Amantibus verò, ob flauedinem & pallorem contractum ex amoris affectu, licet interdum propter conceptam in animo spem vireant. Ouidius:

Palleat omnis amans, est hic color aptus amanti.

Vel vt Alciatus ait, quod hic color amantium comis tribuatur. Lucanus 10. belli Pharsalici:

--- Tam flauos gerit altera crines
Vt nullas Cæsar Rheni se dicat in aruis
Tam rutilas vidisse comas.

Loquitur de Cleopatræ pedissequis. Sic Iuuenal. 13 Satyr.

Cœrula quis stupuit Germani lumina, flauã
Cæsariẽ, & madido torquentẽ cornua cirro.

Achilles flaua coma, et Menelaus. Legi alicubi flauam Achillis comam, caloris & iracundiæ fuisse argumentum, quoniam ij ferè sint ξανθοχόλοι, id est, flaua-bile laborantes, & ad iram propensiores, qui crines flauos habent. Sed tamẽ flauum fuisse Menelaum memorant, virum quidem mitem, proindeq; mollẽ bellatorem. Familiæ quoq; Flauiæ nomen dedit flaua Flauia familia. cæsaries. Scortis deniq; tribuitur, & turpium voluptatum sectatoribus, qui præsentis opinione boni ducuntur. Meretrices tamen toga pulla à matronis adulterij cõuictis, quæ albatæ erant, distinguebantur. Cur autem meretrix scortum dicatur, diximus alibi.

Color ruber. *At ruber armatos*] Ruber seu rufus color multis distinguitur notis. Aliquis ex sandaracha fit, qui ad satietatem flammeus est, & à similitudine ignis πυῤῥὸς dicitur: Burhum veteres Latini dixerunt. Alius ex cinnabari concipitur, aliquãto coloratior, Græcè appellatur ἐρυθρὸς. Est & ostrinus color, qui & purpureus, de quo vide Miscell. Politiani cap. 12. & quę nos supra, de purpura congessimus. Est etiam rubeus ex animantium sanguine; est & quo lana inficitur coccus: vnde vestes coccineæ, id est, purpureæ. Ruber itaq; color est militum: Ruberis nota. ardorem enim bellicũ, cędem & ferocitatem tacito arguit. Apud Pœnos in castris Annibalis rubeam vestem Ducis tabernaculo protentam, vt alijs purpuram, indicium fuisse certaminis proditum est, quo viso miles ad pugnã se accingeret Plutarchus in apophthegm. Laconum: Lacones, inquit, in bellis vtebantur Puniceis tunicis, siue, quòd hic color videbatur illis aliquid habere virile: siue, quod sãguinei co-

loris rubor plus terroris incuteret bellorũ imperitis: siue, ne protinus conspicuum esset hostibus, si quis vulnus accepisset, sed vtiliter lateret ob vestem sanguini concolorem. Sed Val. Maximus scribit, Lacedæmonios non vt vulnerum suorum in bello cruorem dissimularent & occultarẽt, Phœniceis in pręlio tunicis vsos, aut ne ipsis terrorem incuterent; sed ne hostibus fiduciç aliquid afferret. Et Plutarchus auctor est, Demadem oratorem olim dixisse, Athenienses de bello nunquam decreuisse, nisi pullis vestibus indutos: eo verbo significabat, eos bellãdi cupidiores, nec nisi de clade suorum admonitos, pacem cogitare.

Purpureus color, symbolum verecundiæ. *Indicet & pueros.*] Purpureus color pudoris indicium. Hinc prætexta Romanos pueros admonebat, verecũdiã in dictis factisq; seruandam. Notum est Catonis illud, cum diceret sibi magis placere adolescentes qui rubescerẽt, quàm qui pallescerent. Et Diogenes apud Laertium, cùm vidisset puerum rubore suffusum: Confide fili, inquit; hic enim virtutis est color. Vide Aristotelem in lib. de Morib. Claudian. 1. de raptu Proserpinæ, vbi iuuenculam viro iam maturam describit ab adiuncto pudore:

----niueos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas.

Ad hunc modum Virgil. in 12. de Latinis vxore, belli dubij euentum reformidante:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrãtes perfusa genas, cui plurimus ignẽ
Subiecit rubor, & calefacta p ora cucurrit.
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si qs ebur, vel mista rubẽt vbi lilia multa
Alba rosa; tales virgo dabat ore colores.

Cœruleus color. *Cœruleus nautas.*] Cœruleus color vel à cœlo, vel à cœrulo auicula, quæ & κυανὸς dicitur. Hic aeris color est itemque maris tranquilli; vnde etiam nautis appropriatus. In oculis color iste dicitur à Græcis *Glaucus.* glaucus, vnde Pallas γλαυκῶπις, à veteribus, Latinis cœsia, quasi cœlia, à colore cœli, ait Nigidius. Nostri colorem cęlestem dicunt, *Himmelblaus.* non quod cœlum particeps sit coloris alicuius, sed quia ita nobis appareat. Proinde sacerdotes Ægyptij Deum veste indutum cœrulea, quia præcipua eius in cœlo sedes, effingebant. *Isis & Tiphon cœrulei.* Non referam quæ notantur à Plutarcho de colore Isidis & Tiphonis cœruleo, hæc enim ἀπροσδιόνυσα. Hunc colorem cœruleum ἀλυργὸν, à colore maris, ἀπὸ τῆς ἁλὸς; dici volũt: vt enim cœlum cęruleũ, sic mare cœruleum dicunt poetæ. Seruius in 8. Æneid. Cœruleus color maris est, à cuius Deo equum constat esse inuentum. Hunc cœruleum colorem, vt mundi colorem laudat obiter polyhistor Plutarch. 1. de philosophorum decretis, cap. 6. Sed vt est varia hominum mens, aliusq; aliorum sensus in colorum vsurpãdis symbolis, reperio Agrigẽtinos tyrãnide Phalaridis liberatos, publicè constituisse, vt nulli cęruleo colore vestitũ gestare permitteretur, quòd tyranni satellites & corporis eius stipatores eo colore subligaculis fuissent vti soliti. Cęrulei coloris vestis nominatur etiam cymatilis, quia nomen ab vndis trahit. *Cymatilis.* Ouidius.

Hic vndas imitatur, habet quoq; nomen ab vndis.

κῦμα enim fluctum sonat. Apud Plautũ vestis cymatilis est vndulata: Nos camelotum vocamus, corrupte Zambelotum. *Zambelotum.*

Attoniti nimia relligione.] Lucretius lib. 3.

------multoq; in rebus acerbis
Acriùs aduertunt animos ad relligionem.
Quò magis in dubijs homines spectare periclis
Scilicet aduersisq; in rebus noscere qui sint:
Nã veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur, & eripitur fortuna, manet res.

At puto hic alludi ad vocabulum δέος, timor, vnde putant Dei Latinum nomen trahi; ex quo illud Petronij:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Vilia sunt giluis] Tenuis fortunæ homines decent vilia, vt byrrhum siue rufum, giluum siue melinum. de quo Gellius lib. 15. cap. vlt. Birrus hic (vt ait Sanctius) non pro colore capitur, sed pro vestimento, quo aquas arcemus, cum ita facimus, qui ex colore natiuo fit. *Birrus.* Natiuus autẽ color, vt ait Perottus, modò in albedinem, modò in nigredinem tendit. De hoc colore Antonius Thylesius lib. de coloribus cap. 4. *Color natiuus qs.* Est & color albi nigriq; particeps, à Græcis inde λευκόφαιος, leucophæus, voce iam à nostris vsurpata, vocatus: genus est id coloris natiui, nõ enim inficitur, sed ouis ipsa sic natura quasi pingitur. Hunc sibi secta sacerdotum sumpsit sanctissima, qui nulla tunica linea penitus induti, pro cingulo veste se vinciũt nodosa, ac

sa, ac ligneis tantùm calceamentis vsi, precatio victum quæritant. Colorem istum Alciatus hic giluum vocat. (Idem etiam in Parerg. birrum vocat, quo interdiu omnes pro tegmine capitis vtuntur) cuius verba sunt: Subsequitur cineretius, quo Frãciscani passim in præsentia induuntur; nos vulgo birretinum dicimus, quod viatorij militaresq; birri propter vilitatem hoc colore essent. Melinus ex pigmento à Mele insula sic dictus, quem Latini & giluum appellant, Seruio autore. Et infra: Est igitur giluus color, scilicet quadam tenus in rubrũ vergens. Idem quoq; dicitur heluus, sic nominatus à vini genere, quod colorem habet inter rufum albumque: russum barbari appellant, aut russeum: alij saginatum, quasi sanguinatum, qui sit cruentato similis. Est ille, qui dicitur impluuiatus, pullo similis, sic nominatus, quasi fumato stillicidio implutus. Sunt qui volunt suauum esse: à stillicidio factum fumoso in albo pãno, & is color est peculiaris monachis, quos Minimos appellitant, Parisinis *Boni homines*. Eo fortasse sensu homines sæculi aurei designati, ob morum vitæq; simplicitatẽ, quam ipsi profitentur: vestis enim natiui coloris minimeque infecti, vitæ innocentis, & ab omni alienæ luxu index est. Tum autem primum cœpit hominum exundare luxuries, cùm natiuas lanas cœperunt ad cultum tingere.

Cineritius. Melinus. Giluus. Heluus. Impluuiatus.

Lignipedes qui.

Qualia lignipedes] Hi sunt restigeri quidam monachi, qui ex instituto seueriore ligneis calceis vtuntur, aut potiùs soleis quibusdam è subere vel ligno, Itali vocãt Capuzzinos. Pro veste pallia cinericia gerunt, eo colore, quo vilia rusticorum saga, qui caminos emundant. Lignipedum meminit Politianus lib. 7. Epist. in Prologo Menæch. Plauti:

Cucullati, lignipedes, cincti funibus, &c.

Sanctius tamen censet hic potiùs intelligi claudos, & qui haberent pedes ligneos, vtpote qui preciosa stragula non possideant.

Stragulũ.

Stragula] ἡ στρωμνή, τὸ στρῶμα, Gallicè, *couuerture du lit, ou, lodier, housse*. Italicè, *coperta*. Et rectè hic quidem stragula, nam quidam horridiore cultu fratres, vt Capuccini, non tam pallia, quam formam quandam stragulorum induunt; at Franciscani nostrates, qui initio cultu seueriore, nunc tandem cœperunt esse mitiores.

Quem cura ingentes] Meticulosis, zelotypis, & ijs, qui omnino sunt perturbati, fuluus amictus ex viridi & rufo permixtus potest esse peculiaris. Fuluus, est color cœli & stellarum: qua ratione sidera fulua dixit Tibullus. Sed hic existimo intelligi maximè rauum colorem, qui obtusus est quodammodo atq; obscuratus. Gellius cap. 28. lib. 2. ex Frontone docet, fuluum videri de rufo atque viridi mixtum, & in alijs plus habere rufi. Vide apud eundem reliqua. Fuluum colorem Virgilius tribuit leoni: hastæ fraxineæ Ouidius; vt satis appareat esse, quem à castanea tanetum vocamus, nisi quod fuluus clarior, castaneus paulò obscurior est. Alciatus.

Fului coloris nota. Fuluus color.

Tanetũ.

Color violaceus.

Quisquis forte sua] Est & ostrinus color, qui & purpureus, alibi ex conchyliorum sanie rubens ardensque, alibi violaceus seu ianthinus, artificum ingenijs nunc intensior, nunc pressior. Ita Alciatus. De huius coloris veste Martialis in 2. Epig.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.

Significat vestimenti genus infecti purpura violacea. Quo de colore perdocti Bayfius cap. 3. de re vestiaria. Iste itaque color ad eos pertinet, qui sua contenti sorte viuunt, vel etiam fortunæ ludibria pro nihilo ducunt: eos enim affectus violæ & rosæ significare possunt, ἴα καὶ ἄνθη.

Vt varia est natura] Vt varia est natura in coloribus, eorumque differẽtijs multiplicibus efficiẽdis; sic varia variorum ex ijs ducuntur symbola, vt variæ sunt hominum opiniones. Verba sunt ipsius Alciati ex 2. Parerg. cap. 1. Colorum omnes appellationes Latinè expressim ostendere vix quisquam possit; tam enim hac in re varia natura est, vt quod in alis plerisq; accidit, rerum multitudo vocabula superet.

Suũ cuiq; pulchrũ.

Sed sua cuiq; placent] Homerus, ἄλλα παρ' ἄλλοις καλά. Suum enim cuiq; pulchrum, ait Cic. & sic se res habet, te tua delectant, me mea. Virgil.

Trahit sua quemq; voluptas.

Elegans illud Eueni Parij:

πολλοῖς ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως,
ὀρθῶς δ' ἀντιλέγειν οὐκέτι τοῦτο ἐν ἔθει.
καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ λόγος εἷς ὁ παλαιός,
σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστιν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Significat, multis esse solemne reprehẽdere, rectè autem id non fecere; quin aduersus

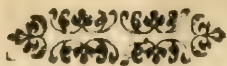
sus illos posse verbum vetus retorqueri: Hæc tibi videntur talia, mihi verò contra. Plinius Secund. scitè admodum epist. 20. lib. 1. Adieceram quod me docuit vsus magister egregius. Frequenter ego iudicaui, frequenter in consilio fui: aliud alios mouet, ac plerumque paruæ res maximas trahunt: varia sunt hominum iudicia, variȩ voluntates. Inde qui eandem caussam simul audiuerint, sæpe diuersum, interdum idem, sed & diuersis animi motibus sentiunt. Video huc trahi ore populi celebratum adagium: *Quot capita, tot sensus.* Cuius etiam meminere nostri Iuris scholiastæ, lib. 4. ad ff. SC. Trebellian. Alia enim alijs nationibus honesta, quæ alijs turpia, & sic varij quot in orbe colores, tot etiam notiones animi fluxæ ac vagæ peruolitant.

IV. *Varia colorum nomina.*

VT varia est natura in coloribus gignẽdis, vt sunt colores in infinita penè varietate, sic eorũ nomina varia diuersaq; sicuti ab herbis seu floribus, hiacynthinus, violaceus, roseus, papaueratus, malachinus: à plantis phœniceus, buxeus; prasinus, à virentis porri folio: à locis, Tyrius, Puniceus, Iudicus: ab animantibus, vt ceruinus, mustelinus, olorinus, coracinus: ab aqua, aquilus, neq; albus, neq; niger, ait Festus. Cęterum quia nihil absq; luce possumus intueri, varieq; ipsa mutetur lux, non est mirũ si cum luce varient ipsi colores. Ea de re nonnulla Cęl. Rhodig. antiq; lect. lib. 17. c. 7. Possem huc exempli gratia conferre sectarum varias species, nedum colores varios, hominum ac regionũ faciem dissimilem; sed id fortasse bilem moueret quibusdam delicatulis, qui domesticis vitijs, vt naturalibus morbis delectãtur, & veluti Balbinum polypus Agnæ, quod ille dixit. Malim ad colores ludorum Circensium, circa quos imprudens antiquitas insanijt: erant enim quatuor certãtium classes, suis distinctæ coloribus. Nam prasinus seu virens herbidam verni temporis indicabat lætitiam; roseus æstiuam flagrantiam; albus pallescentem autumnum; fuscus hyemis nubilosam tristitiam. Vel ad colores varios cęnobitarum, qui patrũ instituto non ad alium finem inducti videntur, quàm vt familiarum distinctio fieret, confusio vitaretur. Nihil hic de coloribus castrorum, aut militantium, qui necessariò varij sunt, vt hæc varietas singulas copia in officio contineat. Has colorum significationes pulcherrimè norunt, & ad sua vota trahunt iuuenculæ, quæ iuuenibus, datis flosculis aut arte, aut natura factis, callidè animum suum erga illos in colore munusculi ostendũt: hisce enim vel fauent, vel subsannant, vel queruntur, vel ablegant, vel inuitant, mirum quàm eruditæ in Veneris tyrocinio. Et harum argutiarum ignaram esse, piaculum est Oceani vndis vix eluendum. Ad id nostrum de coloribus emblema pertinere video Tertulliani id de spectaculis, vbi de coloribus paganicis: Meritò & coloribus idololatriã vestierunt, & ab initio Deo Soli fecerunt albas & russeas: albas hyemi, ob niues candidas: russeas æstati, ad Solis ruborem voti erant, sed postea tam voluptate quàm superstitione prouecta, russeum alij Marti, alij album Zephyris consecrarunt: prasinum verò Terræ matri, vel verno, venetum colorem mari vel autumno. Cùm autem omnis species idololatriæ dãnata sit à Deo, vtiq; etiam illa damnatur, quæ elemẽtis mundialibus profanatur. De coloribus scripsit Bayphius, scripsit & Antonius Thylesius, & Gellius lib. 2. cap. 26. & alij.

Puellarũ argutia.

Colores paganici.

Virtuti

Virtuti fortuna comes.

EMBLEMA CXIX.

ANGVIBVS implicitis, geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandiq; peritos
Indicat, vt rerum copia multa beat.

COMMENTARII.

I. STAT caduceus Mercurialis siue sceptrum erectum, supernè pileo alato tectum, in quo duo serpentes, masculus & fęmina sunt, qui medio corporum complexu nodum efficiunt Herculanum: ab eo supernæ partes sic ad osculum, vt flexu circulum efficiant: infernæ simili flexu ad caducei capulum reuocantur, qua parte item caudæ coeunt vtriusq; Vtrinq; copiæ cornu, diuersis pomis ac herbis onustum, erigitur. Aliæ editiones caduceo etiam inferius alas addunt, quod minimè necessarium puto, licet non me fugiat id multis placere, inter quos etiam Pierius.

Hoc ipsissimum fuisse Alciati symbolum, refert Paulus Iouius, lepido eo libro, quem scripsit lingua sua vernacula, De notis armorum & amoris. Quod schema quàm bellè Alciato conuenerit, facilè possunt intelligere, qui eius prudentiam iuris, & eloquẽtiam, qua cæteris excelluit, vnà secum reputant. Id enim studium, eaque facultas effecit, vt magnos honores & honestas opes ad vitę præsidium sibi compararit. II. *Symbolũ Alciati.*

pararit. Idem Iouius me docet, symbolum
Mayni. hoc fuisse vsurpatum ante à Iasone Mayno nobili Iurisconsulto, quo sua se virtute ac studio, lautam fortunam esse consecutum ostendebat. Sic enim Iouius in Elogijs: Iasoni Mayno Mediolanensi, vti ipse in gentilitijs insignibus præscribere solebat, VIRTVTI FORTVNA COMES non defuit. Huiusmodi quoq;
Lignamine. Emblemate vsus est & Desiderius Lignamineus Patauinus, ordinis Prædicatorum, cuius meminit Bernardinus Scardeon. lib. 2. clas. 6. Hanc præterea imaginem caducei adhuc videre est in numismatibus ãtiquis: è quibus, opinor, symbolum suum
Frobeniorum. mutuati sunt Frobenij, typographi Basileenses diligentissimi, nisi quod addiderũt columbam sceptro insidentem, dempto pileo & cornibus. Hunc nodum Mercurio consecrarunt Ægyptij, innuentes fœdera nõ oportere vnquam dissolui, verùm plurimùm valere debere: vnde & Herculano cognomen additum. Quanquam Galli, & haud scio an etiam Ægyptij non alium putãt Herculem quàm Mercurium. Hæc ferè in prouerbio, *Cassioticus nodus.* Iulius Higinus in poetico astronomico. cap. de Lyra: Mercurius, inquit, cùm in Arcadiam (vbi olim maximè colebatur) proficisceretur, & vidisset duos dracones inter se coniuncto corpore alium alium appetere, vt qui accerrimè inter se dimicare viderẽtur, virgulam (quam ab Apolline dono acceperat) inter vtrũq; proiecit. Quo facto, repente prælium diremptum fuit; hinc illam virgam pacis gratia dixit esse cõstitutam. Nonnulli etiam cum faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis. Hæc ferè ille. Vide Perottum, & Macrobium lib. 1. Saturnal.

III. *VIRTVTI FORTVNA COMES*] Gnome pulchra, nõ semper vera, vt res humanæ fluunt. Ad eam facit locus Plinianus ex panegyrico ad Traianum: Possum ire per omnes appellationes tuas, quas olim virtus dedit, quas proximè fortuna cõcessit, quas adhæc indulgentia diuina meditatur. Hęc
Virtus qd hoc loco, ille. Sed nomen virtutis non hic accipitur pro eo habitu, quem rectæ rationi consentaneum philosophi dicunt, sed spectatim sonat τὴν ἀνδρείαν, quæ Italica dialecto dicitur, *il valore*, Gallicè, *la valeur*, *prouesse*, *grandeur de courage*. Alioqui virtutis nomine præclaræ quæq; dotes animi continentur. Vnde Gallis appellatur *homme de valeur & merite.* pietate grauem & meritis, poeta dicit: & hinc ἀνδρία καὶ μεγαλοψυχία, *la vaillance, la suffisance*. Fortè huc referas Horatianum istud è 3. Carmin. 2.

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus.

& deinde:

Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via.

Et illud Plauti Amphitruone:

Virtute ambire oportet, non fauitoribus:
Sat ille habet fauitorum, qui virtutẽ habet:

Item Senecæ de ira, cap. 7. lib. 2. Non est fortior nequitia virtute. Et Virgil.

Tũ pudor incẽditq; viros & viuida virtus.

Fortunæ significatio. At fortunæ vocabulum aliquando pro incerto rerum euentu: nonnunquam etiam pro felici successu & affluentia opum accipi nemo nescit. Ad primum illud significatum refero varios de fortunæ varietate questus; vt ille Horatij:

Fortuna sæuo læta negotio,
Ludum insolentem ludere peruicax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Et Plautinum illud Pseudolo:

--- profecto hocce erit,
Centum doctum hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna. atq; hoc verum est, perinde vt quisque fortuna vtitur,
Ita præcellit; atq; eũ sapere omnes dicimus;
Bene vbi quod consilium discimus accidisse, hominem catum
Eum esse declaramus: stultum autem illũ, cui vertit malè.

Illud item Terentij:

O fortuna, ò fors fortuna.

Ouid. vlt. Trist. eleg. 15.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cũ fugit illa, gradu.

Secundo modo fortunæ verbum sumitur pro felici opum successo, vnde dicti viri fortunati, ὄλβιοι εὐδαίμονες: quare & nos fortunas numero plurali dicimus opes, vt apud Horatium:

Quò mihi fortunas, si non conceditur vti?

Virgil. 1. ecloga:

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.

Et alia eius generis multa passim.

Anguibus

Serpentes caduceo impliciti. *Anguibus implicitis*] De serpẽtibus caduceo implicatis hæc est Mythographorum narratio. Mercurius in Arcadiam iter faciens, duos inter se Dracones acerrimè concertantes offendit, quos interposito baculo statim pacauit: qua de causa ne posteri miraculum ignorarent, Ægyptij virgam duobus interpositam draconibus Mercurio consecrarunt, & Caduceũ nominarũt.

Caduceus Mercurij. *Caduceus*] Virga Mercurij, qua dicitur vsus ad lites & iurgia tollenda, ad somnum inducendum, ad euocandas ex inferis animas, vel etiam immittendas. Homerus Odyss. ε.

εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει,
ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει:

Corripuit uirgã, qua mulcet lumina somno,
Quorumcunq; velit, soluit quoq; lumina somno.

De hac virga etiam Horatius:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaq; leuem coerces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus & imis.

Virgilius 4. Æneidos imitatus Homerũ:

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittet.
Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.

Et Statius in primo Thebaidos:

Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Ob nuditq; comas, & temperat astra galero.
Tum dextra virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterũ somnos; qua nigra subire
Tartara, & exangues animare assueuerat vmbras.

Vide adagium, *Munerum corruptela.* Hanc Mercurialem virgam Græci κηρύκειων appellant, qua legati fecialesq; vtebãtur, pro indeq; caduceatores nominati; cuius verbi meminit Marcianus, l. 8. de rerum. diuis. ff. & notat Vlpianus interpres Demosthenis, ad rationem contra Timocratem; quo loci statuit duplices Cerycas, qui ius idem haberent cum fecialibus, eandemque penè potestatem, vt belli denunciandi, pacis iucundæ: quos εἰρηνοδίκας, *pacis sequestros,* Dionys. Halicarnass. interpretatur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 16. Sed quæ superstitiosè de caduceo interpretentur magi, vide apud Pierium lib. 15. Hieroglyphic. & auctorem thesauri linguæ Latinæ, in verbo, *Caduceus.* *Caduceatores.*

Geminis alis] Ex his verbis fortè alij alas caduceo in parte infima addiderunt; ego alas in Mercurij galero interpretor.

Amalthea cornua.] Amalthea capræ nomen fuit, cuius lacte Iupiter est enutritus, Adrastes & Idæ Nympharum ministerio & opera. Cùm verò aliquando capra cornu, quod habebat amplissimum, in obiecta fregisset arbore, Nympha id sustulit diuersis pomis ac herbis onustum, & ad os ipsius Iouis detulit: cuius beneficij memor iam grandior factus, cornu seruatum Nymphæ, cuius erat capra, dono dedit ea virtute imbutum, vt quicquid appeterent, ex eo cornu protinus exileret. Ouidius de Amalthea sic canit 5. Fastorum: *Amalthea historia.*

Nais. Amalthea, Cretæa nobilis Idæ
Dicitur in siluis occuluisse Iouem.
Huic fuit hœdorum mater formosa duorũ,
Inter Dictæos conspicienda greges,
Cornibus aerijs, atq; in sua terga recuruis,
Vbere quod nutrix posset habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, sed fregit in arbore cornu,
Truncaq; dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe, cinxitq; decentibus herbis,
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille, vbi res cœli tenuit, solioq; paterno
Sedit, & inuicto nil Ioue maius erat:
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod dominæ nunc quoq; nomen habet.

Alij hoc cornu referunt ab Hercule ereptum fuisse Acheloo sese in varias figuras commutanti. De hoc cornu lege omnino adagium, *Copiæ cornu.* & quæ habet Ouidius 9. Metamorph. Strabo 10. libro, Lactant. lib. 1. c. 21. Natal. Comes Mytholog. lib. 6. cap. 11. *Acheloi cornu.*

Rectus] erectus, ad orationis rectitudinem significandam. *Caduceus rectus qd.*

Pollentes sic mente] Exprimit Græcam locutionem, νοῦν ἔχοντας, id est, φρονίμους. Ordo autem talis est: *Sic indicat,* scilicet caduceus seu virga. *vt copia multa,* id est, quemadmodum affluentia & fortuna *beet,* id est diuites reddat, *viros pollentes mente,*

idest

id est, sapientes *& peritos fandi*, id est, eloquentes.

Fandiq; peritos.] Aristoteles 1. artis dicēdi, appellat eos, εἰπεῖν δυναμένους. Virgilius 10. Æneid. Nympham Cymodoceam vocat *fandi doctissimam*.

Beare. *Copia multa beet*] Beare, est prodesse, inquit Vlpian. l. 49. ff. de verb. signif. naturaliter enim bona ex eo dicuntur, quod beāt, hoc est, beatos faciunt.

IV. Hoc Emblemate licet Alciatus & alij nominati pro symbolo vsi sunt, id tamen placet ad quoscunque doctos & sapientes homines transferre. His scilicet symbolis. *Caducei symbolū.* virga Mercuriali, caduceo, duobus inter se connexis serpētibus, & duplici copiæ cornu significatur, homines sapientia & eloquentia præditos rerum omnium copiam facilè consequi. Sed significat eos, qui prędi ti τῷ λόγῳ ἐνδιαθέτῳ καὶ προφορικῷ. nam multi quidem sunt docti, at elingues, & quorum domi doctrina silet, foras prodire nescia. At alij verbosi ac locutuleij, qui nullum garriendi modum faciunt, & quibus nihil aut parum mentis. Sed quibus vtrumq; datum, felices. Sic laudatur apud Flaccum Iulius Florus lib. 1. epist. 3.

----- *Non tibi paruum*
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum:
Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen,
Prima feres ederæ victricis præmia.

Apud Tullium commendatur nescio quis, cui promptum, paratumq; ingenium, & qui præclaras animi notiones pari linguæ volubilitate sciret exprimere. Sic apud Plinium 1. epist. 22. Aristo. iuris peritissimus impensè ornatur. Nec abs re Socrates execrabatur Sophistas, qui primi sapientiam ab eloquentia seiunxissēt, res natura indiuisas. Qua de re Tullius præfat. 2. libri De inuentione. Memini ab Homero tribui Vlyssi ciuilem prudentiam, τὴν σύνεσιν πολιτικήν, & promptam eloquendi facultatē. τὴν ἑρμηνευτικήν, his omnino verbis: οἱ δ' ἐπὶ μὲν μορφῇ ἔπεων, ἐν δὲ φρένες ἐσθλοί.

Mente valens, iuncta est facundis gratia dictis.

Huc spectat Aristotelicum illud; diuitem, si velit, esse posse, qui sapiētia fuerit exculrus. Et hoc symbola hæc tacitè indicant.

Nam caduceus disciplinæ, eloquentiæ, sapientiæ, sed & felicitatis notam habet, teste Pierio lib. 15. de sacris Ægyptiorum literis. Serpentes impliciti sapientiæ quoque gerunt symbolum. Iulianus Imperator epistola quadam ad Iamblichum, Mercurij virgam ad eloquentiæ vim doctè retulit: οἷον Ἑρμοῦ ῥάβδῳ κινεῖς καὶ διεγείρεις καθεύδοντας. *quasi virga Mercurij moues, atque dormientes expergefacis.* Idem post: *Caduceus signū eloquentiæ.* πρέπει δ' Ἑρμοῦ λογίου μαθητὴν εἶναι, εἰ δὲ βούλει τρόφιμον ὄντα σε, ῥάβδον οὐκ ἐν τῷ καθεύδειν ποιεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ κινεῖν καὶ διεγείρειν μᾶλλον ἐθέλειν μιμεῖσθαι. *Æquum est te, qui sis Mercurij eloquētiæ præsidis discipulus, aut si mauis alumnus, virgam non somni prouocandi gratia tractare, sed illum imitari ad mouendum & excitandum.* Et quia virga inter duos serpentes interiecta eos pacauit, hinc alii caduceum ad pacem referunt. *Et pacis.* Plinius lib. 29. Natur. hist. cap. 3. sic: Hic tamē complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, qua re exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Etenim plerūq; ad pacem componēdam legati caduceatores mittuntur. Huc respexit Isidorus: Mercurius, inquit, virgā tenet, quæ serpentes diuidit: nam bellantes & dissidētes interpretum oratione sedantur. Cōcordiæ etiam symbolum esse caduceum serpentibus implicitum ex antiquis apparet numismatibus, ac inter cætera in M. Antonii Triumviri numismate quodā, *M. Antonij Triūuiri nummus.* in cuius vna parte, mulieris laurea corona sub capitis velamine redimitę caput est, cū his literis, III. VIR. R. P. C. in altera duę manus iunctę caduceum hunc tenentes, cum hac inscriptione, M. ANTON. C. CÆSAR. quod proculdubio pro concordię, quæ tunc inter Cæsarem, Antoniū, & Lepidum erat, symbolo positum fuit. Iamblichus in epistola ad Dexippū: Reuera Deus quispiam fuit, qui hominibus Dialecticam ostendit, & è cœlo demisit. Vel, vt quidā dicunt eloquens Mercurius qui in manibus Dialecticæ symbolum gestat, serpētes scilicet se inuicem respicientes. *Serpentes Dialecticæ symbolum.* Cornu verò Amaltheæ quamuis Mythologici referāt ad regionem antea sterilem & infęcundam, quam labore & industria Hercules feracissimam reddiderit: *Amalthea cornu.* nos tamen hic facultatum & bonorum copiam, & omnium rerum abundantiam interpre-

terpretamur, quæ virtutem & liberalem omnem eruditionem cõsequi iure debeat. Quod significat huius Emblematis inscriptio. Apud Stobæum Hippodamus Thurius ciuitatem bonis legibus constitutam, cornu Amaltheæ appellat: quãdo quidem bona ingenia eius beneficio profectum capiant, tum mores, studia, legesq; fiant optimę, item rationes rectę & ęquę, pietas, sanctimonia, reuerentia. Enimuero

Quisquis Palladias totis quinquatribus artes
Emit, & Aonij pocula sacra iugi,
Huic nil deesse potest, hunc pleno copia cornu
Imperat Attalica conditione frui.

Ab hac sententia nõ multũ abscessit Socrates, qui sic: Τὸ γὰρ Ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος ὅλως. εἶναι γὰρ σύμβολον, ἂν μή τις ᾖ μάλθων, ἀλλ' ἐργάτης, πάνθ' ἕξειν τ' ἀγαθά. κατὰ μὲν τὴν ἀμάλθειαν, τοῦ μὴ μάλθωνος ταττομένου· κατὰ δὲ τὸ κέρας τοῦ βοὸς ἐργατικωτάτου ὄντος τὸν ἐργάτην ἐνσημαίνεσθαι. βότρυς δὲ ἐν τῷ κέρατι εἶναι καὶ τὰ ὅμοια, ὅτι ἐν τῇ γεωργίᾳ πάντα ἔνεστιν ἂν χρείαν ἔχομεν. διὸ καὶ ἔχοντες αὐτὸ εἰσάγονται ὅ, τε ἀγαθὸς δαίμων, καὶ ἡ ἀγαθὴ τύχη. Id est: *Amalthea cornu sic interpretabatur, eum quidem significare, qui minime sit dissolutus, sed operi intentus, genus omne boni consecuturum: Per cornu vero bouis, quod animal est laboriosissimum, virum operarium intelligi: Vuas autem & similia in cornu haberi, quia ex agricultura consequimur quæcumq; necessaria sunt. Itaq; ipsum gestantes inducuntur bonus genius & bona fortuna* Hanc Socratis sententiam de cornu Amaltheæ obiter volo ita restitui: τὸ γὰρ τὸν Ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος τοι αὐτῆς τινὸς ἀναφορᾶς ἠξίωσεν. Amaltheæ cornu explicans eo referri volebat, vt esset symbolum, quo designaretur is, qui minime dissolutus esset, sed intentus operi, genus omne boni cõsecuturum. Vocabulum enim Amalthee, loco μὴ μάλθωνος, hoc est, *non dissoluti*, poni; per cornu verò bouis, &c. In Collectaneis ex Philemone de pecunia idem intelligitur:

Quid per Amalthea cornu ex Stobao.

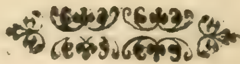
Bos animal ad laborem natum.

Τὸ τῆς Ἀμαλθείας δοκεῖς εἶναι κέρας,
οἷον γράφουσιν οἱ γραφεῖς κέρας βοός;
ἀργύριόν ἐστι τοῦτ', ἐὰν ἔχῃς, λέγε
πρὸς τοῦθ' ἃ βούλει, πάντα σοι γενήσεται,
φίλοι, βοηθοί, μάρτυρες, συνοικίαι.

Putasne Amalthea cornu huiusmodi esse,
Quale pictores cornu bouinum depingunt?
Argentum est: quod si habueris, petas
Ab ipso quicquid voles, omnia tibi addentur,
Amici, auxiliatores, testes, domuum multitudo.

Amaltheæ istud cornu, præter cæteros, ad felicitatem & fortunæ bona retulit Dio Chrysostom. Orat. 1. De fortuna. Huius pręterea epigraphe meminit Cicero in Catone Maiore his verbis: Te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta est: quæ petita videtur ex Oeconomico Xenophontis. Quò etiam referri potest adagiũ ex Ciceronis epistolis familiaribus: Virtute duce, comite fortuna. Vno verbo, viris eloquẽtibus, litteris & ingenio pollentibus, præcipuè autem virtutem amplexãtibus, copię cornu, id est, felix & prospera fortuna, & rerum abundantia facilè adiungitur: Plautus in Amphitr. *Virtus*, inquit, *omnia in se habet: omnia assunt bona, quem penes est virtus*. Sed quid si illa à fortuna vincatur? audiamus.

Virtute duce, comite fortuna.

Fortuna

Fortuna virtutem superans.

EMBLEMA CXX.

CAESAREO postquàm superatus milite, vidit
Ciuili vndantem sanguine Pharsaliam;
Iam iam stricturus moribunda in pectora ferrum,
Audaci hos Brutus protulit ore sonos:
Infelix virtus, & solis prouida verbis,
Fortunam in rebus cur sequeris dominam?

COMMENTARII.

I. VIR strenuus & militaris sibi ipsi gladio pectus transuerberat, vnde pronus in casum apparet.

II. INTERFECTO Iulio Cæsare à Bruto & Cassio, vt libertatem ciuibus ereptam restituerent, res tamen non cessit vt sperabant. Siquidem extincto Cassio in bello ciuili, cùm Brutus vidisset se superatum iri, quibusdam de fuga suadentibus: Non certè pedibus, inquit, est fugiendum, sed manibus: tandemque arrepto gladio prorsus desperans se ipsum confodit, iuuante Stratone Rhetore. Dion in Augusto refert eum versus hos pronunciasse, qui in *Mors Marci Bruti.*

tra-

tragœdia Herculi tribuuntur: ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. hoc est: *O misera virtus, quam tu res eras nugatoria: equidem seriò in te exercebar, at tu fortunæ inseruiebas.* Vel sic: *O misera virtus, ergo nomen inane eras; ego verò te vt rem solidam exercui, quamuis interim fortunæ seruires.* Significabat tunc quidem temporis plus momẽti & virium fortunæ quàm virtuti fuisse, virosq; bonos improborum machinis fractos & extinctos Alciatus Parergωn libro 1. cap. 7: retulit hanc Bruti sententiam, vsurpauitque in Epitaphio à se conscripto de Pyrrhi Anglebermęi Aurelianensis Academię Iureconsulti (Sanctius Senatorem Mediolanensem hunc Pyrrhum dicit) mortem, his omninò verbis:

Fons Emblematis.

Quis nos malignas mortis accusat vices,
Virtute claros quæ viros præceps rapit,
Viuaciores improbos coruis sinens?
En Pyrrhus ille, tot animi illustris bonis,
Latoq; clauo, est ante præreptus diem:
Frustra putauit esse te virtus Deam,
Quæ fortuitis seruiebas casibus.

Longa esset historia, lõgæ ambages, si omnia, quæ ad Brutum pertinent, huc referẽda essent. Bellum enim Bruti & Cassii cũ Cæsare scripserunt T. Liuius, Plutarchus in vita M. Antonii, & M. Bruti, circa finẽ, & in vita C. Cæsaris, etiam ad finem, Antonius Sabellicus in 6. Ennead. lib. 8, Appianus lib. 4. de bellis ciuilib. Val. Maximus multis in locis, Suetonius in Augusto, Lucanus 2. Pharsaliæ. Referam tamen paucula ex Epitome Iulii Flori in Liuium: Cæsar, inquit, & Antonius apud Philippos vario euentu contra Brutum & Cassium pugnauerunt, ita vt vtriusq; dextera cornua vicerint, & castra quoque vtrinque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunã partium mors quidem Cassii fecit: qui cùm in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi consciuit. Altero deinde prælio victus M. Brutus, & ipse finiuit vitam, exorato Stratone fugæ comite, vt sibi gladium adiiceret. Annorum erat circiter quadraginta. Verba etiam Bruti refert idẽ Florus lib. 4. hist. Roman. cap. 7. in hæc verba: Capta sunt hinc Cæsaris castra, inde Cassij. Sed quanto efficacior est fortuna quam virtus? & quàm verũ est quod moriens efflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem. Victoriam illi prælio error dedit. Verba autem ipsius Dionis lib. 47. circa finem hæc sũt: Ἀπογνοὺς μὲν τὴν σωτηρίαν, ἀπαξιώσας δὲ τὴν ἅλωσιν, ἐς τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς κατέφυγε, καὶ ἀναβοήσας τοῦτο δὴ τὸ ἡράκλειον, ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. Cùm igitur Brutus sibi mortem consciuisset, & fama ad vxorem eius Portiam perlata esset, illa post maritũ superstes esse noluit, sed haustis ardentibus carbonibus mortem accelerauit. De qua Val. Maximus cap. de Amore coniugali, sic: Tuos castissimos ignes, Portia, M. Catonis filia, cũcta sæcula debita admiratione prosequentur: quæ cùm apud Philippos victum & interemptum virum tuũ cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire nõ dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata: sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es. Sic Martialis lib. 1. Epigram. 43.

Florus de bello Bruti et Cassij.

Mors Bruti.

Portiæ vxoris Bruti mors.

Coniugis audisset fatum cùm Portia Bruti,
Et subtracta sibi quæreret arma dolor:
Nondum scitis, ait, mortem non posse negari?
Credideram satis hoc vos docuisse patrẽ.
Dixit, & ardentes auido bibit ore fauillas
I nunc, & ferum, turba molesta, nega.

Simile amoris coniugalis exemplum extat apud Plin. Secundum 3. epist. 16. de Arria Pęti Thraseæ vxore. De hac idem Martialis eod. lib. Epigr. 14.

Arriæ Pæti mors.

Casta suo gladiũ cùm traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit;
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

At vereor, ne quis nos hic putet nimis diligentes, quare ad alia properandum.

III.

FORTVNA VIRTVTEM SVPERANS] Mirum quantum pagani veteres fortunæ, tãquam numini tribuerint. Ex multis nos paucula. Ouidius sic Trist. 5. Eleg. 15.

Fortunæ potentia.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet,
Quæ maneat stabili, cùm fugit illa, pede,

& Horatius:

Fortuna sæuo læta negotio
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Plautus Pseudolo:

---profectò hocce erit,

Centum doctum hominum cōsilia sola hæc deuincit dea

Fortuna. atq; hoc verum est, perinde vt quisque fortuna vtitur,

Ita præcellit, atq; sapere eū omnes dictitāt:

Bene vbi quid consilium dicimus accidisse, hominem catum

Eum esse declaramus: stultum autem illū, cui vertit malè.

Sed & Sallust. in Catilina: Fortuna in omni re dominatur; ait Fortunam denique dominam esse rerum, dicit Cicero lib. 5. Tuscul. quæst. & in Orat. pro M. Marcello. De fortuna elegāter Plinius lib. 2. c. 7. nec minus venustè Virgilius in epigram. De Fortuna.

Cæsareo milite] Cæsaris Octauij & M. Antonij copijs.

Ciuili vndantem sanguine Pharsaliam] cruore ciuium redundantem Pharsaliam. Minos versiculum hūc leui aliqua mutatione corrigit:

Ciuili vndantem sanguine fractus humum.

nisi quis ita malit:

Ciuilis plenam sanguinis Æmathiam.

Nam vox, *Pharsaliam*, non bene quadrat ad hunc numerum, vt cuius antepenultimam semper productam reperias, apud Lucanum maximè. Sic enim ille lib. 1. de bello ciuili:

---Hac mercede tuos Pharsalia campos Impleat.

& libro 6.

Qua iuga deuexus Pharsalia porrigit Æmus.

Item in 7.

Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.

& passim in sequentibus. Catullus tamen in eodem versu variauit:

Pharsaliam coeunt, Pharsalia tecta frequentant.

Est autem Pharsalia campus Thessaliæ, in quo bellorum ciuilium procellæ detonuerunt. Lucanus Pharsaliam, Thessaliam Æ- *Pharsalia.*
mathiam, Æmoniam, Macedoniam, Philippos, pro eodem numerat.

Iamiam stricturus] morti proximus, sibi violentas manus proximè allaturus.

Audaci ore] voce hominis desperantis.

Mortem sibi afferre timidi est animi. Mortem sibi cōsciscere gloriosum & magni animi factum multi putauerunt, præcipuè ex Romanis, quod non probat Aristoteles in Ethicis lib. 3. his verbis: τὸ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα, καὶ οὐχ ὅτι καλὸν ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. id est: *Mortem sibi consciscere fugientem vel inopiam, vel amorem, vel aliquam molestiam, fortis animi magniq; non est, sed angusti potius & timidi. Mollities enim est fugere ardua, & non quod exspectet bonum, sed quod fugiat malum.* D. Augustinus quoq; Catonis factū tribuit potius ignauiæ, quam fortitudini. Et Chrysostomus desperationis radicem, ignauiam dicit.

Infelix virtus. &c.] ὦ τλῆμον ἀρετή. verba sunt Bruti, apud Plutarchum, Dionem, Zonaram. Manilius:

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.

Quo sensu dicitur à Septimio Florente libro aduersus Valentinianos, desultrix virtus; id est, instabilis & motoria: Tantùm quod desultricem & defectricē illam virtutem nō vult. Ita Seneca Hercule Oeteo: *Virtus desultrix.*

Sine hoste vincor, quodq; me torquet magis

(O misera virtus) summus Alcidæ dies.

Solis prouida verbis.] In hoc sequebatur quorundam dogma, qui asserebant, Virtutem nihil aliud esse quàm verba & voces. cuius meminit etiam Plutarchus Commēt. De superstitione, vbi hoc, quod antè asseripsi ferè, citat, ex Poeta quopiam: ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθα, ἐγὼ δ' ὡς ἔργον σε ἤσκουν, ἀφεὶς τὴν πλουτοποιὸν ἀδικίαν καὶ τὴν γόνιμον ἁπάσης ἡδονῆς ἀκολασίαν. Idem scriptum reperitur (cur enim non repetatur, quod sese vltrò offert?) in Epitome historiæ Romanæ quæ L. Flori nomine circumfertur: Quanto est, inquit, efficacior fortuna quàm virtus? quàm verum est, quod moriens afflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem? Hæc lib. 4. Cæterùm ad eorum opinionem, qui putarunt virtutem nihil aliud esse quam verba, Horatius videtur allusisse in epistolis, cùm ait: *Virtutem in verbis solùm esse quidam putarunt.*

---Virtutem verba putas, vt

Lucum ligna.

IV. *Fortunæ vis.* MIRA est fortunę vis & potentia, quę vel ipsam virtutē vincit & prosternit sæpius, quod Seneca his verbis ostendit: Iniqua rarò maximis virtutibus fortuna parcit. Idem sentit Q. Curtius lib. 8. cum ait: Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius

plus fortunæ quam virtutis esse beneficiū? Fortuna rebus famam pretiumq; constituit, & militiæ probrum plerunq; venit in gloriam. Cumq; ea in omnibus rebus, tum verò maximè in re militari plurimum potest. De fortunæ sæuitia, perfidia & inconstantia pulchrè Virgilius in epigrammate De Fortuna. Vaga, (ait Plinius) incōstans, incerta, varia, indignorūmq; fautrix: Huic omnia expensa, huic omnia ferūtur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtrāque paginam facit. Huc non malè quadrant Menandri senarij:

παύσασθε νοῦν ἔχοντες· οὐδὲν γὰρ πλέον
ἀνθρώπινος νοῦς ἐστιν, ἀλλ' ὁ τῆς τύχης. &c.
- - - ἡ πρόνοια δ' ἡ θνητὴ, καπνὸς,
καὶ φλήναφος. πείσθητε, κ' οὐ μέμψεσθέ με.
ἅπανθ' ὅσα νοοῦμεν, λέγομεν, ἢ πράττομεν,
τύχη ἐστὶν, ἡμεῖς δ' ἐσμὲν ἐπιγεγραμμένοι.

Desinite mētem habere: nam nil amplius
Humana mens est, tota fortuna manet.
Mortalis autem fumus est prudentia
Nugæq; non vos pœnitebit, credite,
Quæcunq; sentimus, agimus, vel dicimus,
Fortuna cū det, nos quidē inscripti sumus.

Veterum delirium.

Hinc persuasum veteribus paganis fuit, virtutem cogi seruire fortunæ; quo mero delirio plures Romani, iiq; viri graues laborarunt, ac ne id cōtingeret, sibi ipsis potiùs violentas attulerūt manus, vt ex Seneca, Plinio Secūdo, Plutarcho, & alijs videre est. At fuit hæc Bruti, id est, hominis pagani, nec verè Philosophi, imò verò desperantis, & priscorum tenebrionum opinio, qui quantum in eo errarint, colligere est facillimum ex scriptis Platonicorum & aliorum, quorum fuit iudicium acrius, & auctoritas maior. Certè nō multum ei potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quàm in fortuna præsidium collocauit. Virtus enim omnia, quæ in hominem cadere possunt, subtus se habet, eaq; despiciens casus contemnit humanos, culpaque omni carens, præter seipsam nihil cēset ad se pertinere, vt rectè docet Cicero Tuscul. 5. & Lactant. lib. 3. De falsa sapientia, cap. 18. Neq; verò censendus est fortis, & magno præditus animo, qui vt aliquod damnum, aut alioqui asperam vitæ calamitatē effugiat, vitæ sibi vsuram adimit: quod in Cleomene Plutarchus exagerat. Cùm enim post miserām acceptam cladē in bello contra Antigonum, Cleomenes rebus omnibus desperatis admoneretur à Therycione, vt se interficeret: Generosum verò putas esse, inquit, magniq; animi facinus, sibi vitam adimere: quo vno nihil facilius aut promptum magis esse potest? Id verò ignaui hominis & inconsulti maximū argumentum est. Quis enim eum, qui simile quidpiam in se receperit, non à sua ipsius ignauia victum esse confitebitur? Minimè est oppetēda mors, vt honestas actiones detrectemus, imò diligēter prouidendum, vt ipsa mors in se generosi quidpiam & honesti habeat: quia cū probro non minimo coniunctum sit, aut viuere aut mori sui caussa velle. Quod si aliquando cogitandum esse videatur (quod nunquam tamen permissum fuit instituto Christiano) id fortasse permittitur, cùm nulla spes superfit amplius defendendæ patriæ. Rectè ille quidem, sed verius Poeta:

Virtutis vis.

Fortis nō est, qui se necat.

Cleomenis verba grauissima.

Rebus in incertis facile est contemnere vitā:
Fortius ille facit, qui miser esse potest.

Huc Martialis in primo ad Decianum quendam:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

Idem sic lepidè perstrinxit Fannium:

Hostes cùm fugeret, se Fannius ipse peremit;
Dic mihi, non furor est, ne moriare, mori?

Nemini licet sibi vitam eripere.

Locus apud Gratianum est elegans 25. q. 5. ex scriptis Augustini in Ionam: Non est nostrum, ait, mortem arripere, sed illam ab alijs libenter accipere; vnde in persecutionibus mihi non licet propria perire manu, absq; eo vbi castitas percellatur, sed percutienti colla submittere. Idem Augustinus contra Petilianum: Non veneramur nomine Martyrum eos, qui collum ligauerunt. Huc videntur attinere hi mimi veteres;

Heu, quàm est timendus, qui mori tutum putat.
Crimen relinquit vitæ, qui mortem appetit.
Mori est necesse, sed non quoties volueris.

Alterum lædere ius prohibet, sic neq; seipsum permittitur. Ita D. Augustin. Innocentia vera est, quæ nec sibi; nec alteri nocet, quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam: & nemo non prius in se, quàm in alterum peccat. Bene D. Paulus ad Ephes. 6. *Carnem suam nemo vnquam odio habuit.* Referre possis huc quod Sene-

ca consolatione ad Polybium, cap. 3. Et quamuis video mortis spontaneæ consiliũ probari apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 2. tamen ab eo viri sapientes semper abhorruerũt, adeoq; Romani iuris auctores.

Iurisconsulti mortem spontaneã prohibent.

Scilicet alteri non parceret, qui sibi ipsi non pepercit. l. 3. § sic autem, in fin ff. de bon. cor. qui ante sentent. Sic enim Marcian. Qui sibi non pepercit, multò minus alij parceret. l. omne delictum, §. qui vulnerauit, ff. de re milit. l. cum autem, §. cum excipitur, ff. de ædilit. edict. Malus seruus creditus est, qui aliquid faciat, quò magis se rebus humanis extrahat, puta si laqueũ torsit, si pro medicamento venenum bib.t, præcipuéve se ex alto misit, aliudvè quid fecit, quo facto sperarit mortem præuenturum, tanquam n.hil non in alium ausurus qui hęc aduersus se ausus esset. Quinimò apud Athenienses moris fuit, si quis mortem sibi admouisset, manum, quæ hoc peregisset, abscindere, ac seiunctim à corpore humo cõegere. Vesania vetus de se ipsis iam prauè ac nequiter iudicãtium nusquam plus habere debuit, quàm sapiẽtum iudicium. Ex multis profero vnum inculpatum.

Solonis sapiens factum.

Solon cùm Athenas Pisistratus occupasset, videretque conatum suum omnem frustrà esse pro libertate, arma & scutum ante fores curiæ ponens: ò patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum, atque ita domum abijt, in posterum quieturus. Mihi meritò videtur graue illud Velleij Paterculi lib 1. vbi de Cæsare: Ineluctabilis fortunæ vis, cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Itẽque: Quippe ita res habet, vt plerumque qui fortunam mutaturus est Deus, consilia corrumpat, efficiatq; quod est miserrimum, vt quod accidit, etiam meritò accidisse videatur. Hæc Paterculus. Idem iudicium M. Tullij in Ligariana defensione: Mihi quidem, ait, si proprium & verũ nomen nostri mali quæritur, fatalis quędam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominũ mentes occupasse, vt nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. Loquitur de victis Pompeianis, victore Cęsare. Cęsar in 7. de bello Gallico: Animi est ista mollities, inquit, nõ virtus, inopiam paulisper ferre non posse: qui se morti vltrò offerant, facilius reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. Idem penè Curtius lib. 5. de Alexandri gestis: Fortium virorũ magis est mortem contemnere, quàm odisse vitam: sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignaui. At in primis audiẽda vox Herodiani 6. χρὴ δ' ἄνδρας γενναίους τε καὶ σώφρονας εὔχεσθαι μὲν ὑπάρχειν τὰ βέλτιστα, φέρειν τε τὰ προσπίπτοντα: *Viros generosos atq; sapientes decet optima quidem optare, sed ferre quæcunque incidant.* Laudata non temerè sapientibus & cõsultis hominibus M. Tullij sentẽtia, qui cùm videret fractas omninò & extra spem positas esse Pompeianorum copias, cum Cæsare & Crasso sentire maluit, quàm iis, quos vincere se minimè posse sperabat obsistere, aut etiã verbis molestus esse.

Ciceronis dissimulatio post ciuile bellũ Pompeianum laudatur.

Nam neq; pugnãdum sibi arbitrabatur esse tutum aut facile contra tantas opes, neque permanendum in eadem sentẽtia, conuersis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim, vt ait ille, præstantibus in gubernanda Repub. viris laudata est in vna sentẽtia perpetua permansio: sed vt in nauigando tempestati obsequi, artis est, etiãsi portum tenere nequeas: cùm verò id possis, mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quẽ cœperis, potiùs quàm eo commutato, quo velis tãdem peruenire: sic in administranda Republ. prudentibus viris propositum debet esse OTIVM CVM DIGNITATE: & non idem semper dicere: sed idem semper spectare. Quæ laus Catonis fuit, qui cùm esset eo ingenio, iisque moribus, vt seipsum mutare, & (vt Sallustij verbo vtar) naturam versare minimè posset, non modò suæ Reipub. nihil profuit, sed etiam valdè obfuit? Eum quidem hominem cordatum, & fortem, & temperatum facilè patior fuisse, at non tam prouidum, neque tam circumspectum video in iis, quibus erat in primis ea ætate, eoque tempore prouidendum.

Catonis pertinax animus improbatur.

Vtq; Solis cursus non recto per cœlum meatu fertur, sed obliquo, leni, atq; moderato, tamẽ orbis vniuersi machinam ęquabili temperie calefacit: Ita Principes & magistratus sese populi nonnunquam studiis, vt ita dicam, obliquis accommodare debent, vt melius sit iis consultum, quos regi par est non summo iure, sed æquitatis vario eoq; mutabili præscripto. In quo Cicero, quanquam in cæteris vitæ partibus oculatus, insipienter

Infelix contentio M. Tullij in Antonium. lapsus est ea, quam in M. Antonium instituit misera contentione. Nam quamquam non inuitus fatear, illius causæ, quam pro libertate suscipiebat, optimam conditionem fuisse, non possum tamē quin vna cū Poeta dicam;

Heu nihil inuitis fas quemquam credere Diuis?

Putabat enim se Antonium tam facilè, & eo iure, posse de medio tollere, aut certè in ordinem cogere, vt quondam Catilinam, Verrem, & alios facinorosos. Non videbat, inquam, se versari in Romulidum fæce, & cùm alia vrbs esset, aliam esse vitam debere, vt non mirum videri debeat, si ei fato iniquissimo pereūdum fuerit. Sed iam satis: ad alia nobis properādum. In eam Bruti mortem spontaneam disputat Seneca De beneficijs 2.c.20. & vndecimo Epistolarum ad Lucilium, 83. epist. Porrò in eos, qui sibi ipsis violētas manus afferunt, longè plura peti possunt ex refertissimo tum sapientum, tum Historiæ scriptorum penu. Sed prætermissis alijs ferè omnibus succurrit nobilis apud Hegesippum disputatio, quo loco Iudæi obsidione pressi à Tito Vespasiano, extra omnem spem cōiecti mucrones iamiam in se parant, aliosq; ad simile adhortantur facinus. A qua sententia eos conatur reuocare Iosephus, multis ijsq; validis rationibus. Quis enim, ait, animam suam nolit ex ipso mortis corpore, si liceat, exsolui? At soluere non licet, nisi ei, qui ligauerit. Iuncta est anima corpori, naturæ quodam quasi vinculo. Quis naturæ auctor, nisi præpotēs Deus? Ecquis hoc animæ & corporis contuberniū à Deo informatū intercidere aut dissociare audeat? Si quis seruus manibus suis imposita vincula, ita volente & iubente domino, non exspectato eius arbitrio detraxerit, is damnabitur, vt qui dominum iniuria certè graui affecerit. Nos verò Dei possessio sumus, ipsiq; seruitium debemus: itaq; vt serui, ex spectemus imperia: vt vincti, nos in vinculis contineamus: vt fideles, depositum fide omni & religione asseruemus. Non est recusandum vitæ istius munus, quod à Deo nobis est permissum ac concessum, nec refugiendum istud profectò cœleste ac diuinum naturæ donum. Species est contumeliæ, si quis aspernetur ac reijciat, quod ab homine vel offertur, vel dono datur: quanta cura seruare debemus, quod à Deo gratis accipimus? Eius enim munere ac dono viuimus & spiramus: ipsius ergo debet esse vt simus, quamdiu volet: siquidem vtrumque ad ingratum hominem pertinet, & citius vita cedere quam volet, & diutius velle vitam producere, quàm volet, qui vitæ auctor est. Optarunt permulti viri pij ex hoc corpore quasi è quodam carcere & vinculis excedere: nullus tamen ex ijs vnquam fuit, qui sibi necem inferret. Quod si quid est in morte lucri, furti est instar præripere, quod exspectatur. Si viuere bonū est, sacrilegiū est vitā amittere antequā reposcatur. Si gloriosum est in bello, multò gloriosius est pro patria mortem oppetere. Malo hostium latrocinio perire, quàm meo: latrocinium meū est, si mihi manus intulero violentas; si hostes, beneficium erit: vtq; hanc mihi necem facilius persuadeatis, ministras vestras manus pollicemini. Sed neq; meo ipsius, neq; vestro scelere perire volo. Nonnulli ex vobis asserunt, suaue esse pro libertate viuere. Timidus est, & qui mori detrectat cùm oportet, & qui mori cupit, cùm non oporteat. Nam quis nescit esse muliebre, ne moriare mori velle? Constat enim aliquando vsuuenisse, vt perculsæ metu mulieres, cùm sibi aliquod imminere periculum præsentiscerēt, sese de edito loco dedisse præcipites. Rerera qui sunt animi angusti & pusilli, quidquid timendum putant, horrent, ipsumq; mortis metum perferre non possunt. At vir fortis, qui non metuit ea, quæ instant, quæq; futura sunt cogitat, non trepidat. Quid causæ est cur damnetur, qui seipsum interfecerit? quia nihil est adeò alienum à naturæ legibus. Nullum est ex animalibus brutis, quod non consentiat inter sese mutua quadam cōcordia. Naturæ lex omnibus insita, vitam tutari, à sui abhorrere interitu. Informem leti laqueum homines inuenerunt: feræ, quanquam immites, nesciunt. Quod si quis dicat, ferarum morsus pro armis esse, dentesque vt gladios & sicas videri: quis, inquam, aliquando vidit belluam vel adeo ferocem, quæ membrum sibi secuerit, seq; vel muneribus priuarit? Nobis quid amicius vita, quid tam inimicum quàm mors? Deniq; qui vitam alterius ope consiliore tutatus erit, defensor est: qui vitā alteri tollere conatur, insidiator est. Si ergo necem tam miseram, tamq; ab omni, non dicam humanitate, sed vi-

Iocus Hegesippi, lib. 3. cap. 17.

Ioseph nobilis adhortatio ad Iudæos, ne sibi ipsis manus inferant.

uersi natura alienam, censemus execrabilem, quid causæ est, cur ipsi nobis inferre volumus? Iure insectaremur eum gubernatorem, qui commissam sibi nauem saxis illideret, vel eã quoquo modo ad naufragium faciẽdum perforaret: nos à Deo nobis commissã nostri corporis gubernationem ferro exscindemus, & volũtario naufragio addicemus? Sed obijcitur mihi cita mors cùm peruenero in hostium manus; hoc si ita est futurum, quid faciam lucri, si quod ab hoste metuo, hoc mihi ipse inferam? fieri enim potest, vt dæseuiat hostilis ira. Id non aliter se habet ac si quis gubernator metu tempestatis, quam præuiderit, nauem fluctibus obruendam curet. An verò quod supplicia grauiora sit exacturus hostis, ideò putatis anteuertẽdum? an quia fortis & intrepidi animi cẽsetis argumentum, mortem sibi consciscere? Sed ita se gerere imbecillitatis potius habendum est suffugium, non trophæum virtutis. Sit igitur apud nos constitutum, id neq; esse fortitudinis, nec habere aliquod momentum vtilitatis. Quid enim adiungam violati depositi religionem? Deus thesaurum dedit optimum, inclusum illud quidem in hoc fictili vase, idq; custodiendum dedit, pro arbitrio, tempestiuè repetiturus. Nunquid in vtroq; crimen, vel abijcere depositum non reposcenti, qui dederit; vel negare reposcenti? Pœna infamiæ est, si quis homini depositum non reddiderit: quanto magis violare Dei depositum? Anima in corpore depositum est, quam vt inutilem nobis remittimus, atq; domo pellimus, corpusq; ipsum sui gratia spoliamus atq; in terram resoluimus. Cur hinc exeundi præceptum non exspectamus? Miles non discedit à castris, nisi accepta tessera: seruus imperio domini retinetur: sin aliter fecerint, alter desertor, alter fugitiuus est. Qui seruus herum fugerit, pęnæ est obnoxius, quãquam improbum fugerit. Nos cum optimum omnium fugiemus possumus non astringi impietatis flagitio? Hæc ille longè præclarè & eruditè, vt nihil apud Platonem vel sapientes alios eruditius. Vide Lactãt. lib. 3. c. 18. & 23. initio. Plato in Phædone animam in duas partes diuidit, vnam eleganti comparatione, feroci, effræni, & indomito equo assimilat: alteram equi mansueti, docilis, ac fræno assueti, sessoris moderamen facilè ferentis, nec non ad arbitrium eius compositi, imaginem præferre docet: Vt hæc ratione se duci ac regi patiatur, cui facile obtemperat; atq; idcirco fortiter & constãter calamitates omnes ac fluctus aduersos despiciat. Ex hoc fonte, vt opinor, Ethnici Philosophi vanam illam opinionem deduxerũt, & vmbratilem illam constantiam hauserunt, qua ad studium imaginariæ cuiusdam virtutis sese impellebãt, falso opinati, sibi suæq; posterati hoc modo famã ac gloriã sempiternã partum iri. Sed qui Christiana Philosophia imbuti sũt, nullo negotio deprehendunt, quicquid de sua cõstantia sapiẽtes illi garriũt, ne latum quidem vnguem à vitijs discrepare. Siquidem constantia aut fortitudo illorum mera pertinacia est, stuporque scepticus, magnanimitas superbia, sapientia stultitia. Verum vt ad metam properemus, sapiunt, qui fortunæ voces ferre constanti possunt animo, non qui rebus desperatis consilia quærũt animam euocandi, & vitæ nobis vsuram permissam anteuertendi. Neq; enim tam arduus & asper est cliuus; qui ad virtutis arcem ducit, vt ab ascẽsu deterreat difficultatis opinione. Fingitur angustus & pręceps, perplexis ambagibus, & spinis obsitus, vbi nusquam tutum figere pedem & moliri sursum. Herculeus labor fabulę huic initium fecit, quẽ maximo sudore primùm aperuisse semitam hanc consensu affirmant. Ego verò ignauię potius asscribo, quę nihil nisi cum fastidio aggreditur, & inter ipsa principia languido spiritu, & desperato successu lassa deficit: non intẽdit robur, nec manus admouet operi, succumbit priusquam exploret põdus, & subeat dorso; aspicit & metatur molem oculis, non viribus: grauiora præsumit, quàm in re sunt, cogitatione: differt tentata, nec vult tangere aut experiri, quæ supra conatus suos ac neruos iudicat. In arduis consistit virtus, non eo inficias: sed facilis accessus volenti, planum iter si animus sit ac votum aggredi ac superare, recta transitur & securè comitante affectu, quo flaccido, pedes & manus ad opus marcent. Amor dux præeat & voluntas, occupabimus verticem panso vexillo, & ostendemus victoriæ palmam, sublimes aquilas. Dum stamus ad radicem infrà, suspicimus frustra, & optamus potiri fastigio, assurgamus oportet: non descendunt nobis in occursum illa, quæ natura vetuit trans-

Vana Ethnicorũ Philosophia.

Virtutis via nõ est adeo aspera, vt putatur.

Amor & voluntas omnes difficultates superant

transferri & mutare locum; si apprehẽdere volumus, admoueamur est necesse, traiecto spacio quod diffugit: spe sola nõ arripimus aut iactu voti, stertentes corpore. Nec conatu duntaxat opus, sed impetu qui ex ardore gliscat, & conantem velut propellat, ne surrebat tædium. Non metienda sunt curiosis oculis, quæ à tergo relicta, aut obiecta adhuc à fronte interualla, nec anxiè supputandum, quid restet laboris & quantum exhaustum. Angusti pectoris est & effœminari ruminare toties molestias iã semel deuoratas, & regredi in memoriam eorum cum morsu doloris, quæ iam concocta penè. Cogitemus in ipsa crepidine montis iam stare nos, & assultu occupare posse caput sacri huius & augusti iugi, vbi Virtuti sua regia & thronus. Quis igitur mihi hic pertinaci clamore obtrudat, de laboriosa nescio qua peregrinatione ac difficili? de Fortunæ viribus & rota? Sapiens certè non lentè accingit se & euadit, laboris tolerans, imò ne sentiẽs quidem, quem constantiæ arma contra Fortunæ tela muniunt. Stultorum querelæ audiuntur passim, quibus mentis errore iudicium omne deprauatum; addit vulgus suum calculũ, non minus indiscretus censor, nec magis perspicax; vtrinque in speciem æstimatio, neglecta rei veritate, quam non penetrant ingenij hebetudine & caligante intellectu. Rationem hic sequamur oportet, aurea præcepta dictãtem: Nec arduum, nec asperum, inquit, est ad virtutem iter, plano aditur ipsaq; natura nos in rectum genitos, si accedere volumus, iuuat: appetitum enim impressit illius ambiendæ, & commotiunculas ad amplexãdum, etiam in barbara ac siluestri mortalium stirpe; ab hac est conspiratio & copula animorum inter bonos, amoris enim conciliatrix est, & cõglutinat fœdera gentium & societates. Cur igitur in auijs, tãquam Phœnicem aliquem solitarium aut pelicanum, illam quæramus? Non habitat quidem in humili nympha hæc, scimus, nec sordido aut despecto aliquo loco; attamen nec in tali vbi inueniri, nequeat aut nolit altius remota, nisi viribus exhaustis, & lõga atq; periculosa profectione consumptis, aut denique ipsa vita crudeli manu expulsa. Nefas sit hoc somniare, nedum facere: prospectum habet & inuitat ab omni latere, in decliui & patẽte colle, rosis & lilijs vestito. Spinosus solùm aditus & pes infimus mõtis, sed paucis saltibus penetrabilis, vbi floribus cætera rident, & ad placitum cursoris omnia composita. Ingrediamur bonis auspicijs, & siquid obstat inter initia, proteramus audaci calcaneo. Si metus vulnerũ, armari potest ferrata solea, ab incude & malleo patiẽtiæ. Quid? tam pauida nobis esse pectora vt hæc terreãt? vel vitæ etiam fastidium inducãt? Vana vanis formidini sunt nimirum, & contemptissima timentur, quæ tamen nihil in se habent firmum aut forte; interim mouẽt: quomodo? vt vmbra infantes, feras rubẽs pinna porcina vox elephãtes, curriculi stridor aut rotarum versata faciẽs leones. Imbelles & imbecilles simus, si ad hæc vel pilus se erigat: vir non cedit, in quo sanguis & virilis animus, & ridet hanc laruam personati morionis: imò si quippiam tale adhęret, pertinacia omnem difficultatem & impedimentum transcendit. Mens sibi imperet, quæ quodcunq; iubet obtinet. Nõ est quod patrocinium nobis quęramus, excusantes infirmitatem virium & fractos neruos, qui nequeant pertingere ad virtutis illum apicem. Animo vitium inest, non corpori, cui nunquam defuit Aduocatus, qui impotentiæ prætextu defenderet.

Virtutũ semina nobis à natura indita.

Virtutis aditus qualis.

Labor & constãtia omnia vincunt.

Paupertatem summis ingenijs obesse, ne prouehantur.

EMBLEMA CXXI.

DEXTRA tenet lapidem, manus altera sustinet alas:
Vt me pluma leuat, sic graue mergit onus.
Ingenio poteram superas volitare per arces,
Me nisi paupertas inuida deprimeret.

COMMENTARII.

I. ADOLESCENTVLVS proponitur (licet hic barbatulum expresserit pictor) cui manu dextra ponderosus dependet lapis, sinistræ verò eius alæ affixæ sunt leuissimæ: vtq; hæ alteram corporis partem eleuāt, sic onus alteram deprimit.

II. ADOLESCENTIS ingeniosi est prosopopœia, qui de paupertate conqueritur, qua vrgente nequit prouehi, licet ingenij bonitas omnia summa sibi polliceatur. Lapis paupertatis est symbolum, propter grauitatem & difficultatem ponderis. Citatur à multis hic senarius: *Lapis quia.*

οὐδὲν πενίας βαρύτερον ἐστὶ φορτίον.
Nullum pauperie molestius est onus.

Conqueritur, inquam, dextra se gestare lapidem

pidem, quæ totius corporis habet regimē; nam hoc in sinistra aliquo pacto esset ferēdum. Hinc notissimum illud Iuuenalis Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Idemque:

--- -Cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget: satur est cū dicit Horatius ohe.

Ala quid hoc loco. Per alas siue pennas, vigorē ingenij & acumen intellige. Et hæc querela multis alijs est communis, quibus siquid suppeteret ad studiorum progressum, non sanè ita hærerent in puluere, sed ad summos doctrinę gradus eueherentur.

III. *DEXTRA tenet lapidem*] manus dextra duro saxo retinetur & deprimitur, paupertate scilicet, qua nihil grauius.

Manus altera] læua alata est: ingenij dexteritas me subuehit.

Pluma leuat] leuem facit agilemq; vigor ingenij me facit promptum ad eruditionis cultum percipiendum.

Ingenio poteram &c.] summum honorem ex doctrinæ fructu consequi.

Paupertas] Hoc verbo puto intelligi egestatem duris in rebus vrgētem, vt Poeta loquitur. *Pauperis & egentis differentia.* Pauper enim dictus est à paruo vel pauco ære: at egens, cui nulla gens, vel qui nullius familiæ; quasi exgens, vt est apud Grammaticos veteres: nam, vt est in prouerbio, *pauperi ne parentes quidem amici*. Seneca ait epist. 17. Non est quod paupertas nos à Philosophia reuocet, sed ne egestas quidem. Idem epist. 59. Quanta nobis verborum paupertas, imò egestas sit, nunquam magis, quàm hodie intellexi. Plinius Secundus lib. 4. epist. 18. Exprimere tentaui Latinè epigrammata tua, in deterius tamē accid t hoc, primùm imbecillitate ingenij mei, deinde inopia, ac potiùs vt Lucretius ait, hac egestate patrij sermonis. M. Tullius 2. in Antonium: Modò egens, repentè diues. Sed de verborum differentia satis.

Inuida] noxia.

IV. EST hæc (vt diximus) iuuenis ingeniosi prosopopœia, qua ostenditur plurimos ob ingenij felicitatem celebres & claros futuros, nisi inuida paupertas depressos retardaret: *Paupertas onus graue.* est enim illa molestum pōdus, vt plerïq; nosse nollent, plurium nam quē iste quotidianus cibus est. Qui summa laborant inopia, non possunt prouehi, neq; enim parentes habent aut cognatos, aut alios etiam beneficos studiorum liberalium nutritios, qui sumptus necessarios suggerant, Hinc bene dixit Architas Philosophus, sapiētem vnicum habere incommodum, paupertatē. Exclamat etiam Comicus in Adelphis paupertatē esse onus miserum, & valde graue, vsq; adeo vt etiam nobilem ignobilem faciat. Sed ne transiliam tam oscitanter eam vulgatam & solemnem studiosorum penè innumerabiliū querelam, qui miseram suam fortunā vitæq; genus incusant: *Excursus in miserā adolescentum felicissimi ingenij conditionem.* quot quæso iā olim, & hoc nostro tempore adolescentum myriades esse constat, in quibus ea sit ingenij dexteritas, vt ad liberalē omnem disciplinam non imbuti, sed ficti à natura esse videantur? At in puluere cœnoq; misero hęrere coguntur, & cum meliores fruges nō possint, siliquas affectantur; imò verò cùm grauibus & molestis admodum colluctantur difficultatibus: quia quamquam ingenij mētisq; penè diuinæ pennas expeditas & alacres habeant, nullum tamen aut amicum, aut locupletem hominem, vel certè Mæcenatem beneficum nancisci possunt, qui nodum, qui saxum illud egestatis adeò vrgētis, qui validum fortunæ impedimentum tollat. Quis laboriosum & industrium Cleanthem in historijs laude dignum non *Cleāthūs industria.* censeat, qui noctibus aduersus paupertatem, diebus aduersus ignorantiam depugnabat? nam inopia cogente, noctis magnā partem in aqua haurienda impendebat, quò sibi victum compararet, interdiu verò Chrysippi doctrinæ operam daret. Ea demum, quæ à præceptore mente cōceperat, boum ossibus & testis fictilibus perscribere solebat, cùm pecunia ad emēdam papyrum non suppeteret. Nam ne longius abeam, nullus nostrum est, cui compertū non sit, vbiuis gentium permultos esse studio addictos adolescentes, qui incredibili amore flagrent eas capessendi artes, quibus humanitas & eruditio comparatur. Qui tamen arctiore, nimisq; violēta paupertatis remora sic interdum prohibētur, vt cùm ijs facultatibus omninò careant, quæ ad hoc iter conficiendum necessariæ sunt, ad artes quasdam sordidas, tanquam in pistrinum, fortunæ, vt ita dicam, tyrannide

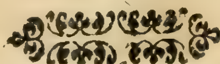
nide compellantur: vel si quid spei reliquum sit, non tamẽ possunt emergere, nisi deuorent infinitas in studio persequendi molestias. Nã aut pædagogiæ onera sustinent (qua conditione, si cum alijs cõferatur, nulla alia miserior) aut deterius aliquod subire munus, & viliores quasdam partes, imò verò labores indignos literatis hominibus perferre ac pati coguntur. Quę ingenia certè acuta per se & viuida, sed inopiæ tamen nimijs molestijs sopita nimiũ ac languida si quis liberali animo iacentia excitaret, nõ dubium est quin longè plures haberemus in rebus Theologicis exercitatos, graues profectò & eruditos Iuris vtriusq; cõsultos, fidos & perspicaces Medicos, Doctores longè plures in omni literarũ genere, Mathematicos, Physicos, Logicos, Oratores, Poetas, Grammaticos, ad Reipub. non minimum & ornamẽtum, & adiumentum. Quod cùm ita queror nescio (ait Minos) profectò, an dicere ausim quæ mihi nunc in mentem veniũt: nempe huic inopiæ diligenter, magnaq; liberalitate fuisse iam olim occursum a nostris maioribus, sapientibus certè ac pijs hominibus, qui tot scholas hac ĩ nostra Parisiẽsi Academia (vt de cæteris taceam) à fundamentis excitarunt, legibus & institutis informarunt, reditibus etiam ac censibus annuis locupletarunt: quas opes rebus primũ ijs, quæ ad Religionem pertinẽt, & pauperibus alendis, ijsq; quibus nimis esset arcta supellex, assignari voluerunt. Quæ pia certè & Christianis hominibus digna beneficentia, institutioq; liberalis, mirum quàm hodie immutata sit. Hũc enim adolescentum studiosorum & pauperum cẽsum nescio qui scholarchæ malis artibus interdũ occupant: ex quo fit, vt quæ iustè conferri debebant in vsus publicos, miserè ab ijsdẽ & iniquè rapiantur: nec iam inopes ij admittantur, quos solos participes esse par erat huius munificentiæ, sed ignaui quidã vetres impunè sanctos illos reditus depeculentur. Sed de his aliàs fortasse commodiùs. Iure Canonum rectè constitutum est, vt omnis sordes ab Ecclesia remoueretur, sed in primis exactio pretij pro docẽdi facultate, quamquã id iam olim ex aliqua consuetudine, vel vrẽtium more receptum esset: id enim sapere Simoniã Canonistæ asseuerant, vt Abbas c. 1. ext. de magistr. Non minus consultò prouisum Concilio primùm Laterano, deinde pancelticis comitijs Aurelianensib. vt pręceptori Grãmatico, & Doctori Theologo præbendæ fructus adsignarentur, vt iuuentus in literis humanioribus informaretur, & Christianus populus fidei sãctæ rationem addisceret. Me nõ fugit, quod quamquam pauper, non egens tamẽ, αὐταρκὴς alioqui facilius aliquãtò ad Philosophiã perueniat. At contigit Platoni & Aristoteli, in magna rerum copia beatis, vt Philosophię cultum assumere: sed hæc verborum philosophia, nõ morum fuit. Diogenes sanè, tressis homo, ac diobolaris, pallio tenus philosophus, nec tam proposito animi, quàm necessitate. Aristippus, scurra nitidus, beneq; pexus in aula regia. Hinc Cleanthis iuuenis industria, & laudabile studium meritò laudari debet, cuius ἡ πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. Quid multis? Laudat paupertatem Seneca splẽdidè & magnificè, ipse tamen in summa rerum affluẽtia diues: quibus non resignauit, nisi cùm morti proximus eo sibi nomine inuideri sensisset. Nec enim abiecit, vt qui facto naufragio ad pallium sese cõtulerunt. Cæterùm dextræ lapis adhærens referri non incommodè potest ad impedimẽtum scribendi. Nam pręinopia nihil eloqui potest, vel scriptis mãdare adolescẽs, fortunę bonis omninò destitutus. Et certè talis futurus erat Virgilius, talisq; Horatius, nisi liberalitatẽ Mecænatis fuissent experti. Sed nũc Occasio, ne elabatur, apprehendenda.

Pædagogi miseri.

Multa in Parisiensi Academia scholæ.

Præceptoribus stipendia assignata.

Lapis in dextra quid.

In Oc-

In Occasionem.

EMBLEMA CXXII.

ΔΙΑΛΟΓΙΣΤΙΚΩΣ.

LYSIPPI hoc opus est, Sicyon cui patria. Tu quis?
Cuncta domans capti temporis articulus.
Cur pinnis stas? Vsque rotor. Talaria plantis
Cur retines? Passim me leuis aura rapit.
In dextra est tenuis, dic, vnde nouaculum? Acutum
Omni acie hoc signum me magis esse docet.
Cur in fronte coma? Occurrens vt prendar. At heus tu,
Dic, cur pars calua est posterior capitis?
Me semel alipedem si quis permittat abire,
Ne possim apprenso postmodò crine capi.
Tali opifex nos arte tui caussa edidit, hospes:
Vtque omnes moneam, pergula aperta tenet.

COM-

COMMENTARII.

I. GLOBO insistit mulieris statua, ferè nuda, pedibus alatis, fronte capillis longissimis luxuriãte, parte postica calua; manu gerens acutissimam nouaculam; & talem Lysippus effinxit Occasionem:

II. ID sumptum ex Græco Posidippi Epigrammate, quod sic habetur 4. lib. Antholog. tit. εἰς καιρόν.

Fons Emblematis. τίς πόθεν ὁ πλάστης; σικυώνιος· οὔνομα δὴ τίς;
λύσιππος. σὺ δὲ, τίς; καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; ἀεὶ τροχάω. τί δὲ ταρσοὺς
ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
χειρὶ δὲ δεξιτέρῃ τί φέρεις ξυρόν; ἀνδράσι δεῖγμα,
ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
νὴ δία τ' ἐξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
οὔτις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
τοῖον ὁ τεχνίτης με διέπλασεν εἵνεκεν ὑμέων
ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίην.

Multi hoc epigramma Latino carmine donarunt, suo quisq; modo. Sanctius vt intelligi duntaxat Græcum possit, fere verbum verbo, & versum versui vt respõdeat curauit:

Versio Sanctij.
Quis figulus? Sicyonius. Huius nomina profer.
Lysippus. Quis tu? Occasio cuncta domãs.
Cur pinnis stas? Vsq; rotor. Cur accipis alas
Sub pedibus geminas? Vt leuis aura volo.
At dextra vnde nouacula sit? Mortalibus omni
Sic acie ostendo sim quod acuta magis.
At coma cur velat vultus? Sic obuia prendor.
Cur villis capitis posteriora carent?
Si semel alatis homines effugero plantis,
Ne possim parte hac posteriore capi.
Tali opifex nostra me finxit imagine causa:
Hospes, & ante fores, vt monerem, posuit.

Versio Minois. Minos sic [illegible], vt omnia reddidit:
Quis vnde plastes? Sicyonius. Nomẽ verò quod?
Lysippus. Tu verò quis? Occasio omnia domans.
Cur vero summis pedum vnguibus incedis? Semper rotor. Quid verò alas
Pedibus habes biformes? Volito leuis.
Manu dextra quid fers nouaculã? Hominibus documentum,
Quòd acie omni acutior sum.
Coma verò quid versus faciem? Vt à præueniente capiar.
Per Iouem, posteriores partes [capitis] ad quid caluæ sunt?
Nam semel pennis currentem me pedibus
Nullus deinceps expetens prehendet à tergo.
Talem me artifex effinxit vestri gratia,
O hospes, & in vestibulis posuit adhortamentum.

Quis finxit plastes? Sicyonius. Dic age nomen.
Lysippus. Tu quis? Sũ Dea cuncta domãs.
Cur summis pedibus graderis? Semper rotor. Alas
Cur talis habeas? Nempe leuis volito.
Cur dextra tibi acuta nouacula? Acutior omni
Ipsa acie, prostant hæc documenta viris.
Quid crines in fronte? Capi à venientibus vltrò
Possum. Quid caluum est occiput? ipsa refer:
Nã sic pennatis volitantem prendere plantis
A tergo nullus vel citò me potis est.
Talem me artificis finxit manus, hospes, in omni
Vestibulo, cunctos scilicet vt doceam.

Eosdem versus Auctor Chiliadum, in prouerbio, *Nosce tempus*, paraphrasticῶs reddidit, id est, musa paulò fusiore, hoc modo:

Quæ patria artifici? Sicyon. Quo nomine? Nomen
Lysippo dictum est. Ipse quis es? loquere. *Auctoris Chiliadum.*
Illa ego cuncta domans Occasio. Cur, age, pinnis
Insistis? Voluorq; ac rotor assiduè.
Cur gemina in pedibus gestas talaria? Dicam:
Huc illuc volucrem me leuis aura rapit.
Quid dextra sibi vult inserta nouacula? Signum hoc;

Quod quauis acie sim mage acuta, docet.
Tecta capillitio facies quidnam admonet? Illud,
Quisq; vti me, quoties offeror, arripiat.
Cur autem capitis pars posticaria caluet?
Quem semel alatis præterij pedibus,
Is quanquam volet, inde citò me prendere cursu
Haud liceat, simul ac vertere terga viro.
Hac itaque, idq; tua me finxit imagine causa,
Hospes, scalptoris ingeniosa manus:
Spectandamq; domus hic prima in fronte locauit,
Scilicet vt cunctos & moneã, & doceam.

Ausonius Gallus in Epigrammatis eodem fermè argumento descripsit Occasionem, sed huic comitem fecit Metanœam, id est, Pœnitentiam, mutato etiam artificis nomine. Sic ille;

Ausonius de Occasione.

Cuius opus? Phidiæ, qui signũ Pallados, eius Quiq; Iouem fecit, tertia palma ego sum.
Sum Dea, quæ rara & paucis Occasio nota.
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum, Mercurius quæ
Fortunare solet, trado ego cùm volui.
Crines tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti caluo es? Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, quæ sis.
Sũ Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum Dea, quæ facti, nõ facti q; exigo pœnas.
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.
Tu modò dic quid agat tecum? Si quando volaui,
Hæc manet; hanc retinent quos ego præterij.
Tu quoq; dum rogitas, dum percunctando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.

De Occasione hac vide quę habet Politianus Miscel. cap. 49. Retulit & Gyraldus Syntagm. 1. sed Græcos imitatus Cærum vocat occasionẽ, genere masculino. Apud Latinos enim Occasio fingitur fœmina, apud Græcos puer, dictus καιρὸς. Huic Ion Chius hymnum concinnauit, fingitq; natu minimum filiorum Iouis. Et Sãctius affirmat, in Salmanticensi Bibliotheca hodie videri statuas lapideas ita affabrè expolitas, vt cum antiquitate possint certare, quæ omnes typum Occasionis ostendunt. Est enim illic (ait ille) puer globo insidẽs, capillitio super oculos effuso, in manu habens nouaculam, cum inscriptione καιρὸς, quæ vox occasionem significat. Hunc circumstant Mercurius & Fortuna cum cornu copiæ; per quæ innuitur posse Occasionem tribuere, quidquid Mercurius & Fortuna possunt. Sequitur hos vetula vultu plorabundo, quæ Metanœam, id est, Pœnitentiam refert. Sed nũc singula quid significent, indicandum.

Statua τȢ καιρȢ Salmantica.

LYSIPPI hoc opus est] Lysippus statuarius ex Sicyone vrbe Peloponnesi, multis varijsque suæ artis monimentis nobilitatus, vt Alexander vetuerit, ne à quoquam pingeretur, aut sculperetur, præterquàm ab Apelle & Lysippo. Horat. Epist. 2. III. Lysippus.

Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexãdri vultũ simulantia. ——

Idem Plutarch. lib. De Alexandri fortuna. Lege Plin. cap. 7. & 8. lib. 34. Lysippi quoque mentionem facit Martialis. Ausonius huius statuæ auctorem facit Phidiam.

Cuncta domans] Descriptio Occasionis. Voluit autem exprimere Græcum epitheton, καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ. *Occasio rerum omnium victrix*. Nam rebus permultis causam & initium dat Occasio, vt etiã quę potentem è paupere faciat, ait Menander: πολλῶν ὁ καιρὸς γίγνεται παραίτιος. *Multarum rerum occasio est causa.* & καιρȢ τυχὼν γὰρ πτωχὸς ἰσχύει μέγα. *Reddit potentem occasio vel pauperẽ.* Imò πολλοὺς ὁ καιρὸς ἄνδρας ἐκ ὄντας ποιεῖ. *Occasio facit strenuos qui non erant.*

Occasionis dominium.

Capti temporis articulus] Momentum breue temporis, siue punctum. Prouerbiũ, *Temporis punctum.* Est enim occasio breuis quædam opportunitas, quæ multum valet ad res conficiendas & omittẽdas. Occasionem innuit Terentius in sene seipsum excruciante: *In tempore, inquit, ad eam veni, quod rerum omnium est primum.* Et in Adelphis: *Vt in ipso articulo oppressit.* Capti temporis articulum (vt hic vocat Alciatus) Callistratus in Ephrasibus egregiè descripsit. Vide Phædrum lib. 5. Fabular.

Occasio quid.

Cur pinnis stas?] cur talaria in pedibus habes? Hoc significatur, volaticam esse & fluxam occasionem, idcirco & talaria pedibus, vt Mercurio, ei tribuuntur. Sãctius hoc loco: Pinna & plumam significat, & alas

Occasio volatica.

Pinna.

alas, quibus innatant pisces. Hic autem videtur significare summitates pedum: quasi dicat, cur summis instas digitis? Hæc ille. Ponit autem pinnis, pro pēnis: vt, *Fides alma, apta pinnis*.

Vsque rotor.] Sum volubilis, facillimè fluens, versatilis vt rota.

Talaria. *Talaria plantis*] Talaria sūt calceamēta alata Mercurij. Hinc prouerbialis allegoria, *Talaria induere*, pro eo, quod est, fugam adornare, & quasi velle aliquo auolare.

Nouacula occasionis. *In dextra est tenuis, dic, vnde nouacula?*] Cur nouaculam dextra ostentas? Cultor rasorius etiam acutissimum temporis momentum exprimit. Fuit etiam Fortunæ simulacrum pilæ insistens, cum nouacula, nauali clauo, & copiæ cornu. Nouacula significat fœlicitatis amputationem, pila eius volubilitatem, clauus vitæ nostræ cursū sub eius ditione, cornucopiæ bonorum largitionem. Fortunæ simulacrum.

Acutum Omni acie &c.] nempe hoc signo docetur, quàm repente mutationem afferat rebus occasio: quod monosticho indicat Menander:

ταχιστα ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα.

Celerrimè occasio permutat res.

Cur in fronte coma?] Hoc vno versiculo significauit quisquis ille fuit, qui Catonis libellum composuit:

Fronte capillata est, post hæc occasio calua.

Occasio calua à tergo. Vbi Sanctius legendum censet, *postica occasio calua*. Nam in quacūque re pars anterior dicitur antica, posterior postica nominatur. καιρὸς recaluaster occipitio à coma libero, capillis in supercilia diffluentibus olim pingebatur; talemq; priùs finxit Sicyonius ille plastes Lysippus. Quo significatur, post neglectam occasionem ea frui non amplius licere. Hinc Ouidius 1. de remedio: καιρός. Occasio arripienda.

Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Martialis item:

Non bene distuleris, videas quę posse negari.

Vide prouerbia: *Premenda occasio*, &, *Capere crines*. Comatam autem in fronte occasionem hic dicit, ita vt facies eius nusquā appareat; quare Græcis ἀφορμὴ dicta.

Occasio præceps. *Me semel alipedem*] Celerem & velocē, quasi alas pedibus habentem. Ausonius de ætat. animal. ceruam alipedem dixit. Intellige hic de motu præcipiti occasionis: alioqui, quod in iure dicitur, mora modici temporis non nocet, nisi debitori, 21. ff. iudic. Vel quod Ouidius:

Differ, habēt parua cōmoda magna moræ.

Sunt tamen res quędam, in quibus rapienda potiùs consilia sunt, quam quærenda, quod dixit veterum vnus. Exempla in tumultu naufragio, incendio, in quibus mora omnis, vel minima periculosa. Et quis vnquam vidit occasionē, nisi ferè eodem momento abeuntem? Quare noster Dictator Hippocrates eam præcipitem vocat. 1. Aphoris. 1. Hinc verbum Occare, & nomen Occa: quamquam occasio deducitur ex ob & casus. Liuius: Rebus in asperis & tenuibus fortissima quæq; consilia tutissima sunt: quia si in occasionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, nequicquā mox omissam quereris. Occare.

Tale opifex nos arte] Lysippus eo artificio expressam reddidit occasionem.

Hospes] tu quicunq; hanc effigiem aspicies.

Vtq; omnes moneā] Admonet spectatorem imago, docetque, cuius rei gratia, & propter quàm caussam locata sit in loco vndiq; patenti; scilicet, vt omnes & quoscumq; obuios sui negotij admoneat & doceat.

Pergula. *Pergula aperta*] Pergula à pergendo, locus est à multis lateribus aerem excipiens. Apelles in pergula post tabulas à se depictas latitare consueuerat, vt inde multorū iudicium de pictura exciperet Plinius 35. de eo sic: Perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atq; post ipsam tabulā latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorem iudicem quam se præferens. Lactantius 1. cap. 22. ex Lucilio:

Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.

Budęus dicit pergulam esse partem domus exporrectam & propendentem. Vnde Plinius lib. 21. cap. 3. Cum rosacea corona interdiu è pergula sua in forum prospexisse dictus. Iuriconsultis pergula est locus exponendis rebus venalibus aptus. Vlpian. in l. hæres de iudiciis. Interim non nescimus, quid pergula in naui, & vineis significet.

IV. Vis occasionis. ADMONEMVR hac icone, occasionem cùm sese offerat, statim esse arripiendam; eius enim tanta est opportunitas, vt ple-

plerumq; ex voluptate tristitiam, ex damno lucrum, ex honesto inhonestum parturiat, & contrà: breuiterq; rerum naturam permutet. In aggrediẽdo itaq; & conficiẽdo negotio præcipuum habet momẽtum, vt non ab re veteres eam donasse diuinitate videãtur. Occasionem Cicero definit libris De inuẽtione, partem temporis, in se habentem alicuius rei idoneã faciendi aut non faciẽdi opportunitatem. Eam qui oblatam arripiunt, quiq; cùm maximè tempus postulat, aut dicunt aliquid aut faciũt, rectè illi sapere dicuntur. Quædam enim sunt eius generis, vt quanquã honesta per se & vtilia videri possunt, nisi tamẽ tempestiuè fiant, planè vilescũt. M. Cicero 3. Antoniana Cæsaris Octauij virtutem verbis auget, quòd opportuno tempore periclitantem Remp. iuuerit. Sic enim: C. Cæsar adolescens, incredibili ac diuina quadam mẽte, atq; virtute, cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; eius à Brũdisio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinãtibus quidem nobis (quia fieri posse non videbatur) firmissimum exercitum inuicto genere veteranorum militum comparauit. Idem oratione pro Pompeio, laudat eũ Imperatorem, quod præter omnium spem breui tempore bellum cõtra piratas susceptũ confecerit: Proh dij immortales? tantane vnius hominis incredibilis ac diuina virtus tam breui tempore lucem Reip. afferre potuit? &c. Et Æneas Virgilianus Didonem laudat, quòd sola miseris Troianis opem tulerit, quo tempore maximè opis indigerent:

O sola infandos Troiæ miserata labores,
Quæ nos relliquias Danaũ, terraq; marisq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias. ---

Quantum etiam possit obseruari temporis ratio testatur Ouidius, cum ait:

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Exempla arreptæ occasionis. Nec desũt veterum exempla. Gyges, occasione data, vsurpauit regnum Candaulis, & regem interfecit, qui vxorem nudam exhibuisset Occasionem stuprandæ Lucretię arripuit Sextus Tarquinius, quia cùm Romanis principibus Ardeã obsidentibus audisset à Collatino marito suam vxorẽ pudicam impensè laudari. Ad Capreæ paludem discerptus Romulus arrepta occasione. Et occasione Lucretiæ violatæ pulsi Tarquinij, & mutata Reip. forma. Plebis secessio in sacrum mõtem extorsit à patribus tribunos, & sic sese vindicauit à contemptu patritiorum. Decem viri sublati occasione corruptæ Virginiæ. De exscindenda Carthagine Cato consilium dedit, occasione ficuum, quas Patribus ostendit. Cęsar Gallias subegit occasione factionũ inter Heduos & Sequanos Occasione mortis Cęsaris senatus auctoritatem suã amisit, & populus quasi furens ad libertatem proclamauit. Rixę implacabiles inter Octauium & Antoniũ, occasione vxoris Antonij, quę soror Octauij. Quin & occasio dedit exitio Heliogabalum, Bassianum, Caligulam, Domitianum, Maximianum, Gallienum. Et sexcenta occurrunt alia, quæ non nisi in maiore otio possim cumulare. Improbis enim præter occasionem nihil deesse ad malè agendum, disputat Plutarchus in opusc. Cicero pro Murena: Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe turbat omnia: & parua nonnũquam commutat aura rumoris. Idem 5. Philippica: Minimis momẽtis maximas inclinationes temporum fieri, cùm in omni casu Reip. tum in bello. Et in 6. Dies affert & hora magnas clades. Athenagoras pro Christianis: οἱ μὲν γὰρ τὸν ἀέρα τὸν Δία λέγουσιν, οἱ δὲ καιρόν. Horatius 1. Epistol. ad Bullatium:

Tu quamcũq; Deus tibi fortunauerit horã *Occasio non negligenda.*
Grata sume manu, nec dulcia differ in annum.

Plinius lib. 1. epist 8. Pleraq; quę sunt agẽdę rei necessaria eadẽ perfecta, nec vtilitatem parem, nec gratiam retinent. Idem epist. 9. seq. ad finem: Tu strepitum istum, inanesq; labores, vbi primum fuerit occasio, relinque, teq; studijs asserẽ. Pulchrè Tull. ad Brutum: Desiderabam nonnullis in rebus prudentiam & celeritatem: qua si essemus vsi, iampridem rem recuperassemus: non enim ignoras, quanta sint momenta in Repub. temporum; & quid intersit idem illud vtrum antè, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quæ seuerè decreta sunt hoc tumultu, si, aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non ex die in diem dilata: aut quo ex tempore suscepta sunt, vt agerentur, non tardata, &

procra-

procrastinata, bellum nullum haberemus. Et quamuis in omni re occasio plurimum valeat tamen in re bellica (quod vsus ipse docuit) potest id quod maximum est. Hãc enim optimus quisque imperator summo studio ac celeritate cõplecti nititur, quippe cuius natura sit, vt ardua in planum facile vertat. Sed in omni occasione capienda, incœptisque prosequendis duo seruanda potissimùm sunt: alterum, quod factu opus est, maturè id vt fiat. Quid enim occasione breuius aut fugacius? Alterum, vt suo quæque res geratur ordine, quando in re, præsertim militari, nihil ipso ordine potius ac maius sit. Imò omnium rerum humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt: Nam si per ignauiam quis fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deseratur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Facit huc Valer. Max. lib. 7. cap. 2. De Scipione Africano, qui dictitabat, cum hoste non aliter esse confligendum, quàm aut si occasio venisset, aut necessitas incidisset: nam & prosperè gerendæ rei facultatem omittere maximam dementiam esse. Accidit enim pleruq; ei, qui occasionem negligit, id quod D. Augustinus ait, vt cùm velit non possit, quia quando potuit, noluit: ideo per malum velle, perdidit bonum posse. Demosthenes epistolis de concordia, eandem sententiam Atheniensibus inculcat: Τὸν δὲ παρόντα καιρὸν ὁρῶν, ἑλομένων μὲν ὑμῶν τὰ δέοντα, ἅμα δόξαν καὶ σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν δυνάμενον κτήσασθαι, οὐ μόνον ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἕλλησιν. ἀγνοησάντων δὲ ἢ παρακρουσθέντων, οὐ ῥᾴδιον αὖθις τὸν αὐτὸν ἀναλαβεῖν, ᾠήθην χρῆναι ἣν ἔχω περὶ τούτων εἰς μέσον θεῖναι. id est: *Cum autem videam hanc nunc esse occasionem, quæ si recta consilia caperetis, simul & salutem & libertatem possit comparare, non modò vobis, sed & alijs omnibus Græcis: sin erraueritis, deceptive fueritis, non facilè eandem occasionem recuperari: existimaui quam de his haberem sẽtentiam, in medium esse proferendam.* Respexit huc Pindarus Pythior. 9. ὁ δὲ καιρὸς, ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. id est: *Occasio similiter totius negotij perfectionẽ in se habet.* Sic quoq; Hesiodus occasionem laudat 2. Georgic.

Praesertim in re bellica.

μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.

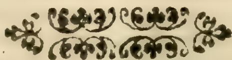
Mediocritatem obserua, occasio autem in omnibus optima.

Obseruato modum; nam rebus in omnibus illud
Optimũ erit, si quis tempus spectauerit aptũ.

Huc non malè quoq; quadrabunt Lucani versus ad Calphurnium Pisonem:

Temporibus seruire decet; qui tẽpora certis
Ponderibus pensauit, eum si bella vocabunt,
Miles erit: si pax, positis toga gestiet armis,
Nunc fore pacatũ, bellantẽ castra decebunt.

Est itaque Occasio temporis opportunitas rectè obseruata, omnia regens & gubernãs. vt testatur Plutarchus in vita Niciæ. Hæc oblata statim est arripiẽda, ne ea irrecuperabili sorte amissa mox oscitationis & negligentiæ frustra nos pœniteat. Vide prouerbium, *Nosce tempus.* & quæ Philippus Beroaldus habet in Heptalogo sapientum. Prostat item liber de Occasionis arreptæ & neglectæ commodis & incõmodis, pulcherrimis iconibus ære incisis ornatus, Autore Ioanne Dauid Societatis Iesu, quem omnino mihi vide; dum nos ad Faunum cornu inflantem properamus.

In su-

In subitum terrorem.

EMBLEMA CXXIII.

EFFVSO cernens fugientes agmine turmas:
Quis mea nunc inflat cornua? Faunus ait.

COMMENTARII.

I. FAVNVS homo semicaper (qualem descripsimus supra Emblem. 72. & 98.) redimitus erucæ folijs, currenti similis effingitur, manu gerens magnum cornu: vbi vellem cornu tortile exprimi, quale Græci κόχλον appellant, nã tale Pan inuenisse dicitur. Ante hunc conspiciuntur equi cũ suis sessoribus citatissimo cursu aufugere. *Fauni,* Leonicus lib. 2. de var. hist. cap. 24. narrat, Faunos, qui etiam Satyri & Siluani appellantur, esse monstra Aethiopica, specie humana, cornigera, barbata, & caprinis pedibus, velocissima, & valde luxuriosa.

II. Ex Poliæni auctoris Græci Stratagematũ lib. primo tractum id emblema video: sentẽtiam ita reddere est Minos conatus: Pan Bacchi dux fuit. Is Pan primus aciem inuenit, quam phalangem nominauit. Dextrum etiam & sinistrum cornu instituit: quæ caussa fuit cur ei cornua tribuantur. Primus etiam fuit, qui arte & calliditate hostes intercepit. Cùm enim aliquando qui missi fuerant exploratum, retulissent hostes in altera syluę cõcauę parte castra metari, Pan eo accepto nũcio suis præcepit, vt ingẽtem clamorem tollerent, quibus ita conclamantibus, locis cauernosis sonus exceptus multò quidem maior exauditus est: quare perculsi metu, hostes, statim se in pedes contecerunt, Quo stra-

Origo certissima Emblematis.

Pan dux Bacchi, & eius inuentum.

tagemate cùm Pan fuerit vsus, Echo Pani amica esse fingitur: ideoq; vani nocturniq; terrores Panici dicuntur: hæc ferè Polyænus. Alij verò ad hunc modũ explicant, sed nõ ita scitè & verè, meo quidem iudicio. Putauit antiquitas Pana pastorum Deũ repentinos terrores, & animi consternationes immittere vsq; adeò impotentes, vt non ratione modò, verùm & mente careant: quemadmodum nõ raro vsu venire solet in exercitu, cũ nulla mouente caussa equi atq; homines perturbantur. Phornutus Pan eos terrores ait dici de repentinis & sine ratione factis: ita enim nonnumquã greges atq; armenta pauere videntur, cùm sonitus aliquis vel strepitus surgit in siluis, aut è speluncis, aut ex terræ cauernis. Theon Arati interpres ait, Pana Deum militasse aduersus Titanas, primumq; eum videri concham illam tortilem & turbinatam, qua pro tuba vtuntur, inuenisse, quæ Græcè κόχλος appellatur: factumq; ipsius opera, vt se armãdi socijs interim fieret copia, dum sonitu illo quocunq; qui panicus vocatur, in fugam Titanes agebantur. Plutarchus in apophthegm. Epaminũda Thebano exercitum ducente, nunquam panicus & repentinus terror in castra incidit. Item alius est præclarus Plutarchi locus de Panico illo tumultu, in vita M. Antonij, quo loco tractat expeditionem Parthicam. Magnus enim metus incessit Antonij milites, ob aurea quædam vasa Mithridati liberaliter ab Antonio data. Hic terror Gallos inuasit, cùm Brenno Duce Delphos prædaturi accesserant. Terrores quippè, inquit, nulla certa caussa existentes à Pane oriri produntur. Silius lib. 13. Punicorum, scribit hoc terrore Panico Annibalẽ fuisse perculsum, cùm ad vrbis mœnia accessisset eam expugnaturus. Apud Suidam Polybius ait: Cùm Luna defectum esset passa temporibus Persei, Macedonum Regis, vulgò rumor increbuit, hoc quasi ostento regis mortem significari. Quæ res effecit, vt Macedones consternarẽtur, ipsique Romani animos sumerent. Panici terroris quoq; mẽtionem facit Cicero in epistola ad Tyronem, quæ posita in postremo familiarium volumine; sic enim ille: Et si Atticus noster, qui quondam me commoueri πανικοῖς intellexit, idem semper putat, nec videt quibus præsidijs Philosophiç septus sim; hercle quod timidus ipse est, θορυβοποιεῖ. Quo item verbo idẽ Cicero vtitur in epistola ad Atticum lib. 5. Scis enim, inquit, quędã πανικὰ dici. Sic etiam Nicetes Choniates non spernẽdus auctor, Panicorum meminit phãtasmatum in sua quapiam oratione. Sed & Nonnus Poeta Dionysiacῶn 10. furentẽ describens Athamanta, nũc insano Panos flagello furiatum ait: nunc intra ipsius aures bombum illum insonuisse Panici Saturnij flagelli, verba ita habent:

Panici tumultus ac terrores.

κόχλος.

Οἰστρηθεὶς Ἀθάμας μανιώδει πανὸς ἱμάσθλῃ.
Αἰεὶ δέ οἱ ἔνδον ἀκουῆς.
Agitatus Athamas insano Panos verbere,
Semper verò ipsi intra aurem.
Item:
πανιάδος κρονίης ἐπιβόμβεε δοῦπος ἱμάσθλης.
Panici Saturnij insonat bombus flagelli.

Hæc ferè, & alia plura habentur apud Politianum Miscellan. 28.

III. *EFFVSO agmine*] Fusis copijs, disperso & perturbato exercitu. Metaphora ab aquis ad milites.

Turmas] Turma est ordo militaris & equitum; sic dicta quasi terma, vel terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Rhamnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat, Decurio dicebatur, vt Varro & Vegetius tradiderunt.

Turma.

Faunus] Faunus aliàs Pã, Deus rusticorum & pastorum à Poetis fingitur, nemoribus & altis montibus gaudens, de quo Virgil. 3. Georg.

Pan ouium custos.

Faunus.

Ouidius 2. Fastor. Horat. 3. Carm. Ode 18. Macrobius, & nos supra. Mantuanus:
Et si monticolas Faunos vel Pana videbis.
Huius cornua credebantur immittere terrorem, vt diximus. Vnde etiam illud:
.....*Et capripes concussit cornua Faunus.*
Fuit Faunus filius Pici, Latiniq; pater, Aboriginum rex apud Virgilium. Post mortem Deus habitus est, dictus, vt ait Seruius, à fando, id est, vaticinando, Poetæ Faunos, Siluanos, Panes, Satyros sæpe pro eodem ponunt. Sidonius distinxisse videtur:
Pan panidus, Fauni rigidi, Satyri petulãtes.

IV. Ex iam dictis satis superq; constat, veteribus creditum fuisse, Pana repẽtinos timores & animi perturbationes hominibus immittere, sed omnino inanes, quales ple-

Multa inania belli. plerunque in bellis accidere solent. Vnde ἀληθὲς ἐστὶ τὸ περιφερόμενον, ὅτι πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου. Id quod significat Cicero pro Cæcinna: Exercitus, inquit, maximi pulsi fugatiq; sæpe sunt terrore ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam non modò morte, sed etiam vulnere. Huc refer prouerbia, *Panicus casus*. &, *Inanis metus*. &, *Multa belli inania*. Diodorus lib. 1. ea de re nõnihil. Quo autem piaculo taceam pulcherrimos Valerij Flacci versus super hoc ipso, positos in lib. 3. Argonautic.

Valerij Flacci locus de terrore Panico.

----Dant, inquit, *æthere longè*
Signa tubæ, vox & medijs emissa tenebris:
Hostis habet portus. soliti rediere Pelasgi,
Rupta quies, Deus ancipitem lymphauerat vrbem
Migdoniæ Pan iussa ferens sæuissima matris;
Pan nemorũ, belliq; potens, quẽ lucis ab oris
Antra tenent, patet ad medias per deuia noctes
Setigerũ latur, & toruæ coma sibila frontis.
Vox omnes super vna tubas, qua conus, & enses,
Qua trepidis auriga rotis, nocturnaque muris
Claustra cadunt, talisq; metus non Martia cassis,
Eumenidumq; comæ, non tristis ab æthere Gorgo
Sparserit, aut tãtis aciẽ raptauerit vmbris.
Ludus & ille Deo, pauidum præsepibus aufert
Cùm pecus, & profugi sternunt dumeta iuuenci,

Quin etiam lib. 6. apud eundem barbarus quispiam ad terrorem incutiendum simulacra Panos prætulit. Sed & Sozimus historiæ Græcus auctor lib. 3. dicit, quempiam apparuisse pellitum, mõstroso aspectu, Albanis, Romanisq; prælium commissuris. Etenim Deum Pana belligerum fuisse vel ex argumento Nonni cognoscimus, vel ex Theocriti fistula. Eundemque fuisse Atheniensibus auxilio contra Persas alibi legimus. De Panico terrore Mart. Anton Delrius in Adagialibus sacris, Cominæus lib. 7. cap. 11. Quid si quis referat ad eum pauorem, qui omnem sapientiæ vim ex animo expectorat? vt ait ille: vel ad consternationem terroremque, cui viri etiam fortissimi non possunt esse aliquando pares: non videbitur abhorrere fortasse à mente

Pan belliger.

Alciati. Rectè siquidem Pindarus:

----φόβος ἀνδροδάμας
Ἔπαυσεν ἀλκὰν φρενῶν.
Timor virorum domitor
Adimit fortitudinem animi.

Opinio tamen præceps ac volatica, & quæ Aristoteli non temerè comparatur cũ statuis Dædali volitantibus, ea perinde se habet vt fama,

Opinio quantum possit.

----malũ quo non aliud velocius vllum:
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo:
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit

Et quid tandem? opinio sæpe terrorem inducit, hincq; cõsternationem, quæ sapientiam omnem ex animo expectorat. Nos nõ deficit exemplum domesticum proximi tumultus Gallici infandæ suscepti occasione, nam qui in maxima trepidatione præfuerunt, omnia terroribus miscuerũt, dum suppetebant cataphracti centum, iactabant mille: si trecenti vel quadringenti pedites, aiebant esse decem, aut duodecim millia: exterorum copias auxiliares nõ nisi multitudine innumerabiles habere se dicebant: imò tanquam castra Xerxis, aut Turcę principis magno apparatu nobis obijciebant. Sed quid illis inflabat cornua? vanitas, impostura, perfidia, furor, rabies, & mẽtita iniquitas sibi. Matthæus Bossus Episto la 60. de Ludouico Sfortia: Qui & fidos atq; optimos in eum suos populos spoliauerat opibus atq; pecunijs, per execrabiles atq; nefarias exactiones & mulctas, vt tali rapina ditatus, omne ferme solus aurum possideret Italiæ, suorum ciuium & omnium penè hominum in suam perniciẽ (quod est auaritiæ) odio contracto, adeo vt vix audito quod Gallicus aduentaret hostis, nullis amicis agnitis, sed sibi quoq; diffidens, dimissis vrbibus, oppidis, castellis, arcibusq; munitissimis, timore fœmineo, ac veluti damula, vitam fuga sibi quæ sierit, &c. Scriptum reliquit Sigebertus, quo modo Anno 900. per leporem capta sit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris à Pontifice Formoso propter seditionẽ ciuium euocati, milites lepusculum versus Vrbem fugientem insectarentur cum clamore, Romani timore exanimati sese de muro deiecerunt, & hostibus per factos aceruos murum ascendendi locum dede-

Ludouicus Sfortia.

Roma per leporem capta.

runt. Vide plura apud Quercetanum Diæ tet.Polyhist.Sect. 1. c. 8. Vt hæc missa faciam, succurrit illud apud Ouidium Penelopes ad Vlyssem:

Quando ego non timui grauiora pericula veris?

& deinceps:

In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida semper erā.

Idem in epistola Laodamiæ pulchrè affectum timoris exprimit:

Nos sumus incertæ: nos anxius omnia cogit,
Quæ possunt fieri, facta putare timor.

Timoris effectus. Omnia sanè mala plus terrere solent eos, qui ipsa futura expectant, quàm vbi iam acciderint molestare. Metus enim tam improbus est, vt multi rem, quam metuunt, ipsimet anticipēt. Vt qui in naui tempestate periclitantur, non expectata submersione nauis, manus sibi prius inferūt. Quemadmodum aues (inquit Seneca epist. 75.) inanis fundæ sonus territat: ita nos non ad actum tantum excitamur, sed ad strepitū; inter suspecta malè viuitur. Infirmus animus antequam malis opprimatur, queritur; præsumit illa, & ante tempus cadit. Quid autem dementius, quàm angi futuris, nec se tormēto reseruare, sed accersere sibi miserias?

In Illaudata laudantes.

EMBLEMA CXXIV.

INGENTES Galatum semiermi milite turmas,
Spem præter, trepidus fuderat Antiochus:

Lucarum

Lucarum cùm saua boum vis, ira, proboscis,
Tum primùm hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans Elephantis imagine pinxit;
Insuper & socijs, Occideramus, ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima baruus:
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

COMMENTARII.

I. IN truncis arborum ramis trophęum suspensum pingitur, id est, spolia ex hoste reportata, & varia arma bellica; iuxta quæ elephas, immane illud animal, appingitur. Trophæum pulchrè describit Virgilius in principio 11. Æneid. quem locũ mox adducemus.

II. *Fôtes Emblematis.* Ex duplici fonte Emblema hoc haustum esse deprehendo: Primò ex historia, quæ habetur apud Clearchum Solensem, qui de varia historia non minus eleganter quàm eruditè scripsit, cuius hæc sunt verba, lib. 12. ca 29 *Ex Clearcho.* Antiochus Syriæ rex, cum Galatas expugnare statuisset, copiosum exercitum collegit, tam ex militibus, quàm elephantibus quibus tum temporis in bellis periculosis vtebantur. Galatæ vbi primum hostes semiarmatos conspexere, victoriam sperantes, non dubitarunt cum Antiocho congredi. Inito certamine ferè actum esset de Antiocho, nisi derepentè elephanti, quos secum solitus erat in prælium proferre, hostium Galatarum equos corripuissent, ac in fugam vertissent: quo insperato auxilio Antiochus Galatas profligauit ac penitus subegit. Quare cùm de more tropheum, id est, victorię signa locaret, elephantis pinxit imaginem, elephãtibus potius quàm sibi victoriam tribuens. Hæc ille. Sed eandem historiam fusius & elegantius narrat Lucianus in Apologia quadam, quæ inscribitur Zeuxis, siue Antiochus, eius verba hæc sunt: *Antiochi stratagema in Galatas, ex Luciano.* Cum non ignoraret Antiochus Soter, & corporis viribus, & audacia Galatas esse præditos, inusitatamque illorum multitudinem videret, tum phalangem fortiter coniunctam, à tergo verò æneis thoracibus indutos bellantes, pręterea in profundum semper armatos vigintiquattuor ordinatos: in vtrumque autem cornu equitatum, qui viginti millibus equitum constabat, dispertitum esse: porrò è medio octoginta currus falcatos erupturos, ac cum illis bigas bis totidem. Hęc, inquam, cum videret, spem valde malam animo concipiebat potiũdæ victoriæ, tãquam si cum inuictis esset agendum. Siquidẽ ipse modicè instructo exercitu, neq; ampliter, neq; pro belli dignitate & apparatu, aut magnitudine, sanè perquã paucis comitatus aduenerat, ac illos quidẽ vt plurimùm scutatos & nudos. Itaque iam de petendo fœdere, ferendisque pacis conditionibus, & bello conuenientissimè componẽdo secum agebat. Atqui Theodotas Rhodius, vir excelsi & generosi animi, instruendæ aciei non imperitus cùm præsto esset, regem perturbato animo esse nõ sinebat. Erant Antiocho vndecim in exercitu elephantes hos Theodotas iussit interea haberi quàm occultissimes, ne ex acie apparentes conspicui fierent hostibus. Vbi verò tuba signum dedit, & manus conserendæ forẽt, ac hostium equitatus impressionem faceret, & Galatæ aperta phalange currus immitterent, tunc vnà cum quatuor elephantis vtrinq; equitibus esse occurrendum docebat; octo autem reliquos aurigis & curribus esse immitendos. Hoc enim facto, inquit, illorum equi perterrebuntur, ac retrò fugientes in ipsos Galatas illapsi impetum faciẽt. Nec opinionem eius rei prædictæ euentus fefellit. Cùm enim antea nullum elephantum vidissent, cùm ipsi Galatæ, tùm equi eorũ adeò nouo & inopinato elephantorum spectaculo animis consternati sunt, vt longè adhuc à belluis constituti, posteaquam solùm rugientes audissent, dẽtesque candore relucentes vidissent, veluti ex toto nigro corpore, tum etiam proboscides ad prædam & direptionem faciendam sublatas; priusquam ab arcubus tela extorsissent, versis retrò habenis, nulloq; seruato ordine aufugerunt. Sed enim pedites aliquantisper alterna cæde semet hastis cõfodiẽtes, con-

culcabantur ab equitibus in illorum ordinem illapsis. Currus autem subuersi, & illi deinceps denuò in suos nō citra sanguinē ferebantur, ac planè iuxta illud Homeri,

Subuersi currus passim iacuere supini.

At verò equi posteaquam semel à recta via auersi declinassent, elephātorum impetum non sustinentes, sessores dorso excutiebāt. Currus strepebāt proscindentes acutis falcibus quoscunq; ex amicis comprehendissent. Non pauci verò vt in tali tumultu eiecti prosternebantur; hos elephanti insequebantur pedibus proterentes atq; conculcantes, simulq; in altum proboscidibus proijcientes, ac dentibus correptos transuerberātes. Ad extremum illi summa ope nitētes Antiocho victoriā pepererunt. Cæterùm Galatæ alij quidem dimicando occiderūt ingenti clade edita; alij viui capti in victoris potestatem peruenerūt, perpauci fuga in montes semet abdiderunt. Porrò autem Macedones, quicunq; cum Antiocho in prælium descenderant, Pęana canebant, simulque clamore irruentes regem coronabant victorem. Ille tamen profusis lacrymis dixisse fertur: *αἰσχυνώμεθα, ὦ στρατιῶται, οἷς γε ἡ σωτηρία ἐν ἑκκαίδεκα τούτοις θηρίοις ἐγένετο, ὡς εἰ μὴ τὸ καινὸν τοῦ δείματος ἐξέπληξε τοὺς πολεμίους, τί ἂν ἡμεῖς ἦμεν πρὸς αὐτούς; ἐπεί τε τῷ τροπαίῳ κελεύει ἄλλο μηδὲν, ἐλέφαντα δὲ μόνον ἐγκολάψαι.* Hoc est: *Pudore afficimur, ò milites, quibus salus in hisce vndecim stetit belluis, adeò vt nisi spectaculi nouitas hostium animos terruisset, quid tandem in eos potuissemus? Itaq; trophæum nullum aliud quàm Elephantem iussit insculpere.* Cæterum cum hoc Antiochi stratagemate coniungo historiā certè nobilem de Megarensibus, qui afflicti ab Antipatro ad exitium vsque, illeq; vterentur elephātis, excogitarūt porcos pice oblitos, & iniecto mox igne flammatos in elephantorū gregem immissos: quo facto elephanti statim in fugam coniecti victoriam Megarensibus reliquerunt. Et quidem nullum animal est ęquè inuisum elephanto atq; porcus, adeo vt eius præsentiā nullo perferre modo possit, atq; cū primū audit grunnitum, fugā elephas arripiat. Cæterū veteres in bellis multū fuisse vsos elephantis facilè est videre apud auctores rerū antiquarum. Amm. Marcellin. lib. 19. Lux nobis aduenit mœstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore, immanitateq; corporum nihil humanę mentes terribilius cernunt. Item eo lib. vbi de pompis funebribus filij regis Chionitarum Grumbatis, in obsidione Amidę vrbis balista perfossi: Occidentali portæ, inquit, oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores, cum quibus elata in arduū speciæ elephātorum agmina, rugosis horrenda corporibus, leniter incedebant armatis onusta, vltra omnem diritatē tetri spectaculi formidāda. Idem lib. 25. vbi de Iuliani in Parthos expeditione: Post hos elephātorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebant; ad quorum stridorē, odoremque & insuetum aspectū magis equi terrebantur, quibus insidētes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis; & si ferociēs animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram, quæ caput à ceruice destermінat ictu maximo terebrabant.

Stratagema Megarensium. — De elephantis — ex Ammiano.

III. Galatæ qui.

GALATVM] pro Galatarum, per Syncopen. Sunt autem Galatæ populi, qui Galatiam habitant, quę est regio Asiæ minoris, Phrygiæ & Bithyniæ finitima, de quibus Liuius lib. 8. Decad. 4. & Iustinus lib. 25. Plin. lib. 5. cap. 32. Hi etiam dicuntur Gallogræci: nam Gallos olim ex Europa venientes hanc habitasse regionem, indeq; Gallogręciam dictam, auctor est Fenestella. Ad Galatas scripsit D. Paulus, maxima ecclesiæ tuba.

Semiermi milite] semiarmatis copijs, nō bene instructo milite: nam semiarmatos fuisse scribit Clearchus loco adducto.

Fuderat] Disiecerat, repulerat. Liuius lib. 2. Exercitum fundit, fusum persequitur. Sic, Fundere copias, apud Cæsarem 1. Bell. Gall. Ciceronem pro Rabirio & 1. de finib.

Elephāti, Lucæ boues.

Lucarum boum] Elephātorum, qui primùm ab Italis visi sunt in Lucanis, vt tenet Plinius lib. 8. cap. 6. & Solinus Polyhistor. cap. 28. Varro lib. 6. de lingua Latina. Vegetius lib. 3. cap. 26. de re milit. loquens ait: Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt.

rum. Quæ verba repetit Modestus in libello De vocabulis rei militaris. Critolaus autem in 3. rerum Epiroticarum ait, Paulum Æmilium ex victoria, quam contra Pyrrhum Epirotarum regem est consecutus, centum sexaginta turres gestant elephantos Romam misisse. Lucretius lib. 5.

Inde boues Lucæ turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.

Silius Italicus lib. 9.

Nam prouectus equo moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boues stimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Cur ita dicantur. Cur verò Luca bos, dicatur elephas, duobus modis inuenio scriptum: nam in Caij Ælij commentario erat, à Libycis Lucas; & in Verginij comment. à Lucanis Lucas, ab eo quòd maximam quadrupedem, quã ipsi haberent, vocarent bouem, & cùm in Lucanis Pyrrhi bello primùm vidissent apud hostes elephãtos, identidem quadrupedes cornutas (nam quos dẽtes multi dicunt, cornua sunt, vt probat ex Pausania Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 18.) Lucas boues appellasse. Sed si à Libya dictæ sunt Lucę, phantherę & leones nõ Africanę bestiæ dicerentur, sed Lucæ: si ab Lucanis dictæ, vrsi cur potiùs Lucani, quàm Luci dicti? Quare ego potiùs Lucas ab luce dictas reor, quod longè relucebant, propter inauratos regios clypeos, quibus eorum tũ ornatæ erant turres vide Prou. *Prius locusta Lucam bouem pariet.* Vbi dicitur, antiquos Lucas appellasse boues ob magnitudinem; quæ antiquitas non probatur Sanctio. Et in adagio, *Larinum verbum*, habetur, Latinos veteres Lucã dixisse pro grandi. *Elephas.* Est enim elephas seu elephantus (nam vtrumq; dicitur) animal horrendum, quadrupedum maximum, terrorem hominibus & trepidationem incutiens, maximè non assuetis. Aiunt Plutoni sacrũ esse hoc animal. De illius natura & docilitate inter cæteros habetur festiua Iusti Lipsij epistola, quam vide. *Lucani qui.* Porrò Lucani (vt & hoc obiter notem) populi sunt inter Calabros & Apulos siti; quos à Samnitium duce Lucio ortos, Sempronius tradit in libello De diuisione Italiæ.

Saeua vis] immanitas, ferocia.

Ira] summus impetus. Editio Rouilliana habet, *dira proboscis*.

Proboscis. *Proboscis*] προβοσκὶς, rostrum elephanti, siue etiam Muscæ. Est autem pars sine corporis porrectio naribus inhærẽs, ut elephantis manus dicta, quod ea manus vice vtantur, teste Plinio & Pomponio. Dictum putãt aliqui à verbo προβοσκεῖν, quod est *antepascere*. Dicitur etiam Promuscis.

Hostiles equos] equos Galatarum hostium.

Tropha. *Ergo trophæa locans*] Græcè τρόπαιον, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, à cõuertẽdo. quod qui hostes in fugam conuerterat, trophæum merebatur, quod in loco publico conspicuum erat, vt victoriæ signum. Primum fiebant trophæa ex arboribus decisis ramis, & trũco spolijs hostium decorato; fiebantq; vbi hostes terga verterant. Primumque trophæum ex olea cõstitutum tradit ex Dionysio in artib. Cœlius Rhodig. lib. 7. c. 19. Postea etiã ex ęre lapidibusq; trophęa fabricari cępta sunt. In his tropheis hostium arma affigebãtur, inciso gẽtium victarum titulo. Vnde Virgilius 11. Æneid.

Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Eodem loco pulcherrimã trophæi descriptionem habet idem Virgilius:

Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæũ
Bellipotens; aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq; trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumq; locis, clypeumq; ex ære sinistræ
Subligat, atq; ensem collo suspendit eburnũ.

Sic etiam Iuuenalis Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pẽdens,
Et curtum temone iugum, victæq; triremis
Aplustre, et summo tristis captiuus in arcu.

De trophæis plura habet præter alios Antonius Valtrinus De re militari veterum Romanorum, lib. 7. c. 20.

Occideramus, ait] Perieramus, dixit Antiochus Soter.

Ni nos seruasset] ni nobis victoria obtigisset elephantorum beneficio.

Bellua fœdissima] vastissima, cõtemptissima, vt referas ad verbum sequens, *pudet*, Minos legi mauult *fidissima*, quam *fœdissima*. quæ lectio etiam tolerari potest.

Barrus. *Barrus*] Barrum Nonius Marcell. ele-

Barritus quid. phantem dicit: barrire enim proprium est elephantorum, inquit M. Varro. Inde barritus, talis vox. Apuleius Florid. 3. Vt est taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus, elephantorum tristis barritus, &c. Sed & pro clamore militari vsurpatur. Veget. lib. 3. cap. 18. Clamor, quem barritum vocant, prius non debet attolli, quam acies vtraq; se iunxerit. Corn. Tacitus: Sunt Germanis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem barritum vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Amm. sic lib. 16. Cornuti & Bracati vsu præliorum diuturno firmati excipiũt eos, iam gesturientes barritum ciere vel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum à tenui susurro exoriens, paulatimq; adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum. Idem lib. 26. de Procopio agens imperium fœdè ac miserè mercato: pro terrifico fremitu quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumq; de more consentientes in vnum, reduxerunt ad castra. Libro 31. sic: Et Romani quidẽ voce vndiq; Martia cõcinentes, à minore solita ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebãt.

Vt superasse iuuat] Vicisse vtile quidem, sed non honestum. Alluditur ad illud, *Lucrum pudori præstat*. Et quod quidam ait in Plauti Trinumo:

Pol pudere, quã pigere præstat, totidẽ litteris.

Eũdem sensum aliter extulit in Pseudolo:

Nimio id, quod pudet, facilius fertur, quam illud quod piget.

IV. *Imperatores ipsiq; principes sæpe honesto vtile præferũt. Lysandri dictus.* HOC exemplo belli duces potissimũ notantur, qui sæpissimè honesto vtile anteponunt. Antigonus rogatus, quo modo essent hostes aggrediendi, dixit: Aut dolo, aut vi, aut apertè, aut insidijs. Sed improbius Lysander, qui exprobrãti cuidam artes & dolos, quibus in prælijs vteretur: Si, inquit, leonina pellis sufficere nõ possit, induenda certè vulpina est. Innuebat quidem ad artes confugiendum esse, si quid virtute parari non queat. Huic quidem Chilonis aduersatur sententia; Damnum inquientis præferendum esse turpi lucro: siquidem illud semel dolemus, hoc semper cum infamia durat. At vt Chorœbus apud Virgilium;

----dolus an virtus quis in hoste requirat?

quod nostris temporibus (proh dolor) in quibus virtuti fortuna comes esse debuerat, magno nostro malo plusquàm satis est, experimur. Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritię patuit sinus? Imperator Ethnicus & Barbarus fassus est se superasse hostes non vi, sed dolo, vnde & trophæum iussit erigi: plerique verò Christiani duces (quod grauatè dico) sæpenumerò dolis & insidijs hostem circumueniunt, idq; virtuti bellicę ascribunt: nec est quod apud eos de vincendi via disputetur, quælibet Martis alea vel à perta vel insidiosa committitur: sicque, *Excursus in fœderũ & fidei violatores principes.*

Cura quid expediat prior est, quàm quid sit honestum.

Rex Sapor scribens ad Constantinum, apud Ammian. Marcellin. lib. 17. inter alia, tum hoc eleganter: Ideoq; Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos numquam acceptum fuit, quod asseritis vox exultantes nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. Isocrates in Panathenaico iniusta bella ita exagitat: *Isocratis locus de bello iniusto.* θαυμάζω δ' εἴτινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι, καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας· καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι μεγάλαι δυνάμεις, πονηραὶ δὲ, πολλάκις γίγνονται κρείττους ἀνδρῶν σπουδαίων, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος προαιρουμένων· οὓς πολὺ δικαιότερον ἂν ἐπαινοίημεν, ἢ τοὺς περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀποθνήσκειν ἑτοίμως ἐθέλοντας, καὶ τοῖς ξενικοῖς στρατεύμασιν ὁμοίους ὄντας. ταῦτα μὲν γάρ ἐστιν ἔργα πονηρῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ τοὺς χρηστοὺς ἐνίοτε χεῖρον ἀγωνίζεσθαι τῶν ἀδικεῖν βουλομένων, θεῶν ἄν τις ἀμέλειαν εἶναι φήσειεν. id est: *Miror autem si qui sunt, qui prælia & victorias præter ius & æquum partas, non esse turpiores, & pluribus plenas esse probris existimẽt, quàm clades sine ignauia acceptas: præsertim cùm sciant magnos exercitus, quamuis sceleratos, sæpè superiores esse viris honestis, qui pro patria pugnare non dubitant: quos laudari multò sit æquius, quàm eos, qui alienarum opum cupiditate mortem oppetere non recusant, conductitijs militibus similes: nam hæc facta sunt hominũ improborum. Quod verò boni viri nonnunquam infelicius, quàm qui student iniurijs infe-*

inferendis, preliantur, id Deorum incuriæ fortassis est tribuendum. Rectè Theodoricus apud Cassiodorum lib. 1. Variar. ad Marcellum Aduocatum fisci: Non quoties, ait, superes, sed quemadmodum vincas, inquirimus. Non quæras de potestate nostra, sed potius de iure victoriæ: quando laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur, &c. Non minus rectè Claudian. Honorium admonens, vt non quod liceat, sed id quod deceat in vita priuata & publica spectet:

Non tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
--- Occurrat.

Et Iurisconsulti tradunt non modò quod liceat, sed & quod honestum sit, vidēdum esse, l. semper, De ritu nupt. & l. 197. de verb. sign. Ego Emblematis epigraphen traduco ad curiosa hominum ingenia, quę vanitatibus plerunque occupata illaudata sequuntur, spe producendæ famæ, interim neglecta virtute nunquam satis laudata, quę sola immortalitati consecrat. Hinc tot extant in vitæ abusum & perniciem oblectamenta, quale est illud tormenti ænei formidabile inuentum, omni admiratione & execratione dignum, armorum fabrica & officinæ, philtri, cicutæ, aconiti mortifera coctura, pœnarum instrumenta & mille species, crudelis ingenij funesti partus & tyrannidis filiæ, natæ communi orbis malo, illaudata sanè & perniciosa nō curiosa solùm industria. Hæc ipsa quid inausum & intendatum transit, incredibili vanitate, & prurientis cerebri detestandis commentis? Hinc magiæ portenta, & aruspicum deliria, sortilegia & diuinationes, præstigia & imposturæ, & quidquid ex phantastica illa officina insaniæ; à quibus natura ruinā sui & euersionem iam pridem metuit, cum moliantur, quæ illa nullo modo pati potest, nec attingere: dum in ipsas rerum species conantur inferre prodigiosam nescio quā metamorphosin, & ab innaccessis mundi superioris partibus nouam quandam essentiam, quæ diuinum oculum in prima molitione vniuersi operis turpiter fefellerit, elicere, virtutis ac potentiæ stupendæ & admirabilis, qua pigmentis & incrustationibus aureis omnia transformat, cooperante illo suo Philosophorum lapide, Hermetis sigillo, luto sapientię, & pulnisculo quodā ex pistrino Iouis aut Mercurij. Seuerus admodum sit oportet ac rigidæ frontis, qui videns in Alchymistica sua coquina talem magistrum, risum teneat. Sedet ibi mysteria artis gnauiter edoctus, cum scobe sua ac rasura cœli, inter carbones atra fuligine sordidus, sulphur olens, venena & lotia, pannosus, esuriēs, solo hydrargyrio satur, ad paralysin vsque & membrorum omnium torpedinē, stillicidio narium & oculorū perpetuò diues, vaporibus exhaustus, induratus fumo, carbonario similis, & nigerrimo Satana nigrior, nec probior fortasse, fraudum & mēdaciorum architectura, quam exercet; qui pro tribus assibus etiam animam venalem habeat & deuoueat inferis, pro vno lepore viridi, aut dracone caudam suam deuorāte. Sacratissima arcana sunt hæc videlicet, nec nisi artis, vt dicunt, filijs cognita, & qui huius mysterijs initiati. Sed quid inde? præter vanum tumorem & ventos, nihil: musculi quidam & minutuli sorices prodeūt ex aureis istis montibus, auro, fide, veste ridiculorum eiusmodi artificum, in fortunatis illis nugarum cauernis, corrosa ad cutem vsq; & ossa. Nihil vilius hoc hominū genere, nihil vanius, nihil flagitiosius etiā aut peruersius, vt non immeritò quæstioni pleriq; subijciantur, nec carnificum manus effugiant, qui vespillonis officio functi in aere sepeliunt pabula coruorum. Ab his talibus glutimina, sequestrationes, & diuersæ metallorum temperaturæ, non inutili quidem (fatendum est) curiosa tamen & sumptuosa molitione; qua licet recondita & suppressa in scrinio naturæ, vita humana nihilominus ingeniosæ huius vanitatis ignara, sarta tecta mansisset. Ab his cerussa, purpurissum, stibium, & reliqua meretricia pigmenta: ab his tincturæ & adulterationes monetarum, fucati & fasarij nummi, lapidum sigilla & imagines, stillādo ab ijsdem decisas sudor, oleum & spiritus, elementa ipsa (si fas credere) & inanimati anima. A pyrotechnicis ad plastica & fusoria veniamus, quæ certè non minus importuni ingenij artificia sunt, ad ostentationem pariter & libidinem inuenta. Ad specularia deinde, quorum tot illusiones, ludibria & imposturæ, vt non tam hominem quam diabolum aliquem autorē liceat opinari: quorum tamen originem & rationem cōficiendi ab Optica acutuli isti deriuāt, excogitatis tot tamq; diuersis generibus, in cauo, cōuexo, plano, columnari, pyramidalibus

Curiosa hominum ingenia circa vanitates.

Alchymici pictura.

Optica vanitas.

li,turbinato,gibboſo, rotũdo,angulari, inuerſo,euerſo,pellucido,ſolido corpore aut vitro,ſic vt ſuſceptam imaginem non omnia intra ſe repræſentent, ſed remotius in aera foras reiectam, velut aereum quoddã ſimulacrum & phantaſma, videntibus obijciant: vel ab remotiſſimis etiam ſpacijs, beneficio Solis,deferant aliunde idola permulta milliaria, & ſiſtant in obtutu velut pręsẽti re. Non addo verbũ,ita mihi oculos perſtringũt & faſcinant magici iſti radij. Abite, ò curua rectorum iudicia.

In momentaneam felicitatem.

EMBLEMA CXXV.

AERIAM propter creuiſse cucurbita pinum
Dicitur, & grandi luxuriaſse coma:
Cum ramos complexa, ipſumq; egreſsa cacumen,
Se præſtare alijs credidit arboribus.
Cui pinus: Nimium breuis eſt hæc gloria; nam te,
Protinus adueniet, quæ malè perdet, hyems.

COMMENTARII.

1. CVCVRBITA iuxta caudicẽ pini plantata ſurſum ſerpit,& ramis illius ſe implicat. Eſt autẽ pinus arbor procero & craſso caudice, inferiore quidem parte nudo, *Pinus.*

nudo, sed superiore admodum ramoso. Folia habet setę equinę ferè modo tenuia, oblonga, cacumine pungentia, & aculeata, quæ non decidunt. De hac arbore plura dicemus infra Emblemate 203. ex Plinio, Theophrasto, & Dioscoride.

II. *Vnde Emblema petitum.* SCRIBIT Guicciardinus Italus scriptor, id Alciati carmen affixum fuisse ianuæ cuiusdam hominis Angli, qui factus insolentior ob prosperos rerum successus, permultis inuisum se præbebat. Idem est apologus apud Petrum Crinitum de honesta disciplina lib. 2. cap. 14. Sata est olim, inquit, cucurbita iuxta pinum arborem, quæ grandis admodum, & ramis patulis extabat: cucurbita verò cum multis pluuijs atq; cœli temperamento creuisset, lasciuire incepit, & ramulos audacius porrigere. Iam serpebat in pinum, iam surgere, iam ramos & frondes inuoluere audebat; ampliora folia, cādentes flores, pręgrandia poma & virentia ostentans. Itaq; tanto fastu atq; insolentia intumuit, vt pinum arborem ausa sit aggredi. Vides, inquit, vt te supero, vt amplis folijs, vt virore præsto? Et iamiam ad cacumen prosurgo. Tū pinus, quæ senili prudentia & robore pollebat, nihil mirata est cucurbitæ insolentis audaciam, sed ita respōdit: Ego hic multas hyemes, calores, æstus, variasq; calamitates peruici, & adhuc integra consisto: tu ad primos rigores minus audaciæ habebis, cū & folia concident, & viror omnis aberit. Est & alia huiusmodi fabella Laurētij Abstemij, de cucurbita & olea.

III. *Aerius.* *AERIAM*] editissimam, altissimam, vt alibi diximus. Virgil. 1. Ecloga:

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.
& 3. -- -- *namq; notaui.*
Ipse locum aeriæ quo congessere palumbes.

Sic passim legis, *Alpes aeriæ, Arces aeriæ, Cacumina aeria.* &c. pro altis.

Propter pinum] id est, propè pinum. *Propter pro propè.* Terentius Adelphis:

Nimium istoc abisti, hic propter hunc assiste.

M. Tullius in Pisonem: Hic vir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius &c. Idem 2. de Iuuent. Fluuius Eurotas, qui propter Lacedæmonem fluit. Ouidius 8. Metamorph.

Propter humum volitat, ponitq; in sepibus oua.

de perdice loquitur. Eadem vox *Propter*, in eadem significatione aliquādo ponitur sine casu. Terent. Adelphis:

Est ad hanc manum sacellum, ibi angiportum propter est.

Cucurbita] planta est hortensis notissima, in altum ascendens, mirum, si propius adsit cui innitatur, se extēdens, natura etiā sublimitatis auida: hyemem maximè odit, de hac Plin. lib. 19. cap. 5. *Cucurbita.*

Grandi luxuriasse coma] sua folia dilatasse, suas frondes in latum porrexisse. Dicuntur autem arbores luxuriare, cùm abūdantius ramos emittunt siue producunt.

Cum ramos complexa] amplexata pinum, cuius beneficio excreuerat in altum.

Præstare alijs arboribus] meliorem esse vel antecellere.

Nimium breuis est] Tua isthæc iactātia breui durabit, primis enim hyemis frigoribus excutieris, celeriterq; decides.

IV. MORALE huius Emblematis est, nō esse superbiendum ob subitum prosperæ fortunæ euētum. Illa enim vitrea est, cum quæ maximè splendet, frangitur: vsq; adeò etiam leuis & inconstans, vt citissimè quæ dedit, reposcat. Hinc rectè torquetur in eos, qui ob momentaneam quādam fœlicitatē gloriantur, quiq; plus habent ostētationis & pompæ, quàm facultatum aut virium. Itaq; non mirum videri debet, si dum se alijs præferunt, magnique videri volunt, se alijs, & quidem nasutis hominibus ridendos propinent, & tamquam ficci quidam flosculi citissimè exarescāt ac decidant. Certè apud Onirocritas cucurbita spes inanes præsagit, vtpotè quæ cùm ventricosam admodum speciem præ se ferat, multumq; identidem nutrimenti polliceri videatur, illud tamen tenue, & nisi condimento aliquo iuuetur, egregiè fatuum est, vt refert Pierius lib. 58. Eodem planè modo sese habent Thrasones illi, fortunæ suę momentaneę iactatores, vel qui secundis ventis plus æquo turgescunt, neq; aduertunt seuerissimam illam Nemesim, quæ de superbis & fastuosis vindictam sumit. Id apertis verbis Pausanię Simonides, ab eodem conuiuio lautissimè exceptus significauit. Rogatus enim vt quidpiam ex arcanis Philosophiæ adferret in medium, vidensque Pausaniam rebus suis nimium fidere, dixit: Memineris te in tanto rerum successu hominem esse. At quæ esset verbi huius vis, quodq; pōdus, parum vidit Pausanias.

In eos, qui ob prosperos successus intumescunt.

Cucurbita quid allegoricè.

Pausanias insolent.

sanias. Itaq; cùm ipse iam in summo vitæ discrimine cõstitutus, mortem sibi impendere intelligeret, exclamasse fertur: Quàm inani persuasione deceptus eram, qui Cœi hospitis saluberrimum consilium ad me pertinere non putabam: vnde nunc miserè perire cogor. Rectè Philippus Macedo, qui ne felicitate nimia se efferret, ex pueris aulicis vni id muneris demandauit, vt summo mane cubiculum ingressus pronunciaret, ἄνθρωπος εἶ φίλιππε. *Homo es Philippe*. Cuius rei faciendæ occasionem fortasse dederat Archidamus Agesilai filius, qui cum à Philippo post partam victoriam ad Cheronæam acerbas & minarum plenas literas accepisset, huic respondit: Si metieris vmbram tuam, Philippe, haudquaquam reperies illam factã maiorem, quàm erat ante victoriam. Aliud, sed vitæ priuatæ apponam exemplum in Mæna liberto Pompeij, quẽ insectatur Horatius Epod. 4. Oda. Hunc populus indignabundus Romanos ludos è primis quatuor decim ordinibus spectantem, nuper seruum, nec modò sæpe vinctum, sed & verberatum Ibericis funibus, durisq; compedibus perusta latera cruraque habentem; quod etiam grauius est, magni alicuius delicti causa seruilibus affectum flagris: modò repenteq; liberum, opulentum, superbum, delicatum, præfectum classi aduersus piratas. Carmen Horatianum quia sit in omnium manibus, facilè prætermitto. Interea tamẽ ad hunc locum multa obseruari facilè possunt. Primùm, eos longè arrogantiores esse, qui nuper diuites euaserũt, quàm qui in amplo patrimonio educati opes & fortunas acceperunt à maioribus, quod notat Aristot. secundo de arte dicendi. Deinde sæpenumero fieri, vt diuitiæ mẽtem perstringant, vt hominem insolentem reddant: quamobrem noster Flaccus, *Stultitiam patiuntur opes*. & Publij minus: Fortuna quem nimiùm fouet, stultum facit; vt Cicero de amicitia dicit, nihil quicquam insipiente fortunato intolerabilius. Adeò verum est quod multorum est in ore, fortunam nõ solùm ipsam esse cæcam, sed etiam eos, quos amplexa sit, cæcos efficere. Sallust. Res secundæ animum etiam sapientum fatigant. Virgil. 10. Æneid.

Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

Idem Ouid. 1. artis:

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis.

Philippus Macedo ex insolẽti moderatus.

Fortunæ varietas.

Adhæc non posse non indignari viros bonos, & cordatos alioqui, cùm vident abiectos, viles, improbos in altum prouehi, opibus & honoribus augeri, potentiam consequi, qua tamen indigni sunt. Iuuenalis Satyra prima:

Patritios omnes opibus cùm prouocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat,
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero reuocãte lacernas
Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurũ,
Nec sufferre queat maioris pondera gẽmæ,
Difficile est Satyram non scribere.

Sequitur:

Quid referam quanta siccum iecur ardeat ira, &c.

Sed in summa, ferè fit vt cùm fortuna ita blanditur, captatum veniat: quod subinde debemus meminisse, ne opprimamur incauti: nam fallacia sunt & caduca quæcunque à fortuna pendent, opes, diuitiæ, honores, clientelæ, magistratus, potentiæ; affluũt subitò, repentè dilabuntur, nullo in loco stabili nixa radice consistunt: sed incerto flatu huc atque illuc acta quos extulerunt in sublime, decursu improuiso destitutos miserrimè deijciunt. Seiani fatum atrocissimũ mihi occurrit, sed quia iam alio loco adductum memini, facilè transilio. Venit in mentem quod Dion retulit de Narcisso quodam liberto Claudij Cæsaris. Cũ expeditionem Britannicã legiones detrectarent, nec duci militiæ Plautio, laudato viro, parere vellent, Narcissus ab Imperatore missus suggestum cõscendit, verbaq; facturus pro concione ad milites, prohibitus est omnium acclamationibus, vsurpato etiam in eum diuerbio, Io Saturnalia; quia in Saturnalibus serui herili cultu induti epulari consueuerant. Hoc autem dicterium nonnunquam in eos torquebatur, qui suæ conditionis immemores insolesce bant. Non est igitur prudentis ob fortunæ successum intumescere, sed opus habet vt se proprijs, non externis bonis metiatur. Et quidem rectè præcipere videntur, qui monent, vt quantò superiores sumus, tanto nos summissius geramus: timẽda est enim vel maximè fortunæ volubilitas, quæ tantùm constans est in leuitate sua, vt Nato ait. Cæterum ad hanc epigraphen id adiungo:

Τὰ

Prospera fortuna non caret periculo.

τὰ μεγάλα δῶρα τῆς τύχης ἔχει φόβον,
κ᾽ τὸ πάνυ λαμπρὸν οὐκ ἀκίνδυνον κυρεῖ.
οὐδ᾽ ἀσφαλὲς πᾶν ὕψος ἐν θνητῷ γένει,
ὃ περιέτρεψεν ἢ χρόνος τις ἢ φθόνος,
ἐπὰν ἐπ᾽ ἄκρον τις τοῦ καλῶς πράττειν δράμῃ.

Ait Apollod. Comicus. Sic verò Latinè:

Habent perampla dona fortunæ metum,
Periculoq; non carent prælustria:
Nec vlla celsa tuta sunt mortalibus,
Quæ euertere vel inuidia, vel tempus solet,
Felicitatis culmen vbi quis attigit.

Eodem spectant verba Hecubæ ad Vlyssem ex Euripide:

Οὐ χρὴ τοὺς εὐτυχοῦντας εὖ δοκεῖν πράξειν ἀεί.
Κ᾽ ἀγὼ γὰρ ἦν ποτέ, ἀλλὰ νῦν οὐκ εἰμ᾽ ἔτι,
Τὸν πάντα δ᾽ ὄλβον ἦμαρ ἕν μ᾽ ἀφείλετο.

Non decet felices existimare se felices semper fore.
Ego enim eram quondam, nunc non sum amplius:
Cunctas sed opes dies vnica mihi abstulit.

Citatur illud Menandri:

Ὡς εὐκόλως πίπτουσιν αἱ λαμπραὶ τύχαι.

Quàm facilè cadunt qui secunda fortuna vtuntur.

Ad id accedunt mimi quidam veteres, vt illud: Citò ignominia fit superbi gloria. Et hoc: Citò improborum læta in perniciem cadunt. Sallustius: Lasciuiam atq; superbiam alunt res secundæ. Et Seneca; Prospera animos efferunt. Q. Curtius lib. 2. Fragilitatis humanæ nimia in rebus prosperis obliuio est. Et appositè Iuuenalis Satyr. 2.

------iam nunc ad culmina rerum
Iniustos creuisse reor: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

De Mario tyrannorum septimo dictū est, *Marius.* quod vno die factus est imperator, altero visus est imperare, tertio interemptus est milite, qui percussurus illum dixerit. Hic est gladius, quem ipse fecisti. Alludens ad prouerbium, *Tuo te gladio iugulo.* Fuerat enim opifex ferrarius Marius, antequam ad imperium venisset.

Ex damno alterius, alterius vtilitas.
EMBLEMA CXXVI.

DVM sæuis ruerent in mutua vulnera telis,
Vngue leæna ferox, dente timendus aper;
Accurrit vultur spectatum, & prandia captat.
Gloria victoris, præda futura sua est.

COMMENTARII.

I. LEO & aper acerrima pugna inter se dimicare videtur, cui vultur in arbore non procul inde sita insidēs, se spectatorem præbet.

II. *Fons Emblematis.* Hoc petitum constat è Gabriæ apologis: sic enim est tetrastichon Senarijs iambicis:

λέων μάχην ἔστησε πρός ποτε κάπρῳ,
γύπες δ' ἄνωθεν ἐσκόπευον τὴν ἔριν,
βρῶσιν τὸν ἡττηθέντα ποιῆσαι τάχα·
φίλους δ' ὁρῶντες ἠσίχουν τῶν ἐλπίδων.

Quos sic vtcumq; reddidit Minos:
Leo pugnam aliquādo instituit in aprum:
Vultures autem ex alto loco obseruabant certamen [vt] pabulum, eum
Qui vinceretur, facerent statim sibi.
Amicos autem cùm vidissent [eos esse factos] exciderunt spe.

In aprum leo certare quandoq; ausus est,
Quos longè spectabant lite mota vultures,
Qui vinceretur vt vorarent. attamen
Iis tandem amicis tota spes præda excidit.

Fabula Æsope. Sed meo iudicio videtur potiùs desumptum ex Æsopi quadam fabula, quæ sic habet. Leo & vrsus simul magnum nacti hinnulum, de illo pugnabant: grauiter igitur à seipsis affecti, vt ex multa pugna tenebræ oculis oborirentur, defessi iacebant. Vulpes autem, vt circumeundo prostratos illos vidit, hinnulũ in medio iacētem, per illorum medium percurrēs rapuit, fugiensq; abijt. Illi autem ipsam videntes, atq; surgere non valētes: Nos miseros, dicebant, qui vulpi laborauimus. *ἐπιμύθιον.* Fabula significat, alijs laborantibus alios lucrari. Huc propè spectare videtur Claudianus in Epigrammate:

Toruus aper, fuluusq; leo coiere superbis
Viribus, hic setis, sæuior ille iuba:
Hunc Mars, hunc Cybele laudat: dominatur vterq;
Montibus, Herculeus sudor vterq; fuit.

III. *DVM sæuis ruerent*] Dum certarent inter se graui & periculoso Marte, atrocissima contentione, leo quidem vnguibus, & dentibus aper truculentis.

Mutua vulnera] Alludit ad illud Ouidij 3. Metamorph.

Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.

Dente timendus aper] Sic Ouidius in Epistol.

----obliquo dente timendus aper.

Et Martialis libro 13.

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum.

Item Ouidius alio loco:

Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.

Martialis:

Fulmineo spumantis apri sum dente petita.

Constat apros cùm ira feruent, dentibus vrere, inijsq; aliquid igneum contineri, vt testatur Xenophon in Cynegetico. Hoc dentium fulmē reuocat mihi in memoriā id, quod Theocritus habet Eidyll. 29. de apro Adonis occisore. Quē quia totũ lingua Hetrusca loquentē fecit Reuerendissimus & doctissimus Pater NICOLAVS DE ODDIS, Abbas S. Benedicti Nouelli Pataui, nihil verebor tam eleganti poemate meo labori autoritatem conciliare, vt candidus lector ex vno aut altero carmine passim subiungendo, virum, tanquam ex vnguibus leonē agnoscat: obnixè rogans auctorem, vt pro ingenita sua bonitate, sicut mihi illud priuatim communicare dignatus est, sic id quoque publici iuris (quod auidè expetitur) facere, & sibi posteritatē deuīcere, nō vltra differat. Sic autē sua lingua Theocriti verba canit: *Nicolaus de Oddis Theocritũ vertit idiomate Italico.* *Eidyllion Theocriti 29.*

Quando pur vidde morto
Adone Citerea,
Pallido ambe le gote,
Con l'immago di Morte
Dipinta nel bell viso,
E con capelli asperſi
D'atro e di nero sangue,
A gli Amoretti suoi
Commanda, ch' il cignale
Vccisor del suo Adone
Venga di lei pregione.

Quei

Quei dibattendo l' ali
Tutta d'intorno intorno
La gran selua lustrato.
Sin ch' al fin trouaro
L' homicida cignale.
E da ben mille nodi
Ligato e riligato
Fu auanti à lei portato.
Vn Amoretto haueà
Il laccio e le ritorte
Ben cauto in sua baliá.
Vn altro poi con l'arco
Da tergo anco spingeá,
La fera pigra e lentá,
Che Citerea pauenta.
A cui diße adiratá
La vaga Citereá,
L'immortal bella Dea:
Empia fera crudele,
Frà le fere più ferá
Tu fosti, che la cosciá
Feristi al mio fedele.
Tu che profonda e largá
Lasciasti in lui la piagá.
Ed ella: O bella Dea,
Giuro per te, e per lui,
Per questi lacci giuro,
Per questi tuoi qui Amori
Leggiadri cacciatori,
Ch' io ferir già non volli
Il bellissimo Adone,
Il tuo giouine amato;
Ma repente ch' io viddi
Le nude carni e belle
Mirailo e rimirailo
Qual cosa diua e sacrá,
E d'amor arsi, e corsi
A fatto forsennata
Ver quella coscia amatá
(Auenga ei mi cacciasse)
Intendendo baciare,
Non ferire ò piagare.
Tu questi spezza e tagliá
Tu questi piglia e puni
E superflui e nociui
Denti miei amatori,
Amatori e vccisori.
A che lasciarmi questi
Istromenti funesti?
E le labra pur troncá
Se non bastano i denti
Troppo, ahi troppo pungenti.
Mossa à pietà la Deá
Commanda che slegato
Sia libero lasciato.
Ei mansueto e humile
Poscia non più sen gio
Tra le più occolte selue,
Ma sendo dentro e fuore
Tutto foco d'amore
Arse poscia per sempre
In amorose tempre.

Accurrit vultur] spectatorẽ egit. Vultur auis rapax, fertur biduo aut triduo præ sentire futura cadauera, ob insignem odorandi facultatem. Plin. lib. 10. c. 6. *Vultur odoratu pollet.*

Prandia captat] Inde commodum sperat, aliquid sibi pollicetur. Captare prandia, est hic, ni fallor, prædam expectare: quod explicat sequenti disticho, nisi tamẽ captare, altiorem quẽdam sensum habeat, vt apud Iureconsultos, apud quos captare propriè dicitur, qui dolis & illectamentis quibusdam aucupatur lucrum. Sic hæreditatẽ captare dixit Vlpianus, pro eo quod dicimus, artificiosè niti structisq; technis, vt eam præter defuncti volũtatem corrodamus, l. 1. ff. si quis aliquem test. Et votum captandæ mortis, ardens ille affectus est, quo flagrant iniusti quidam homines, ex morte alterius lucrum sibi pollicentes, vitæq; insidias alij parantes, l. de fideicommisso, C. de trãsact. Martialis hoc verbum ita vsurpauit vt propriè, ita lepidè: *Captare quid.*

Capto tuam, pudet heu, sed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias; iam sumus ergo pares.

Idem alio loco:

Dum me captares mittebas munera nobis:
Postquam cepisti, das mihi, Rufe, nihil.

Gloria victoris. &c.] ex victore ipso prędam capiet.

SVSCEPTVM id videtur speciatim in Principes Christianos; qui cum inter se non longè antè decertarent, Solimanus Turca, quasi spectatorem agens, suam non parum ditionem auxit, & in Germaniam irrupit. magna & ingenti totius Reipub. Christianæ calamitate & damno. Quod Georgius Sabinus hoc hexasticho persecutus est: IV. *Principũ Christianorum rixis auctũ est Turcicum imperium.*

Mutua discordes faciebant prælia turdi,
Acris & alitibus pugna duobus erat.
Vidit vt amborum prædo certamina nisus,
Vnguibus & rostro dilaniauit aues.
Sic modò dũ faciunt discordes prælia reges,
Turcicus Europæ diripit hostis opes.

Ex quo facilè intelligimus, quantum mali

afferat intestiuum dissidium nō modò ciuitatibus, sed & imperijs tum labefactandis, tum etiam euertendis. Nihil enim ciuili bello periculosius esse potest, nimirum quod hosti externo non paruas addat vires. Hic ego non incommodè retuleram ex Iustini 8. historiam nobilem de Philippo Macedone, qui se vulturē præstitit in dissidio duorū Thraciæ regum. Sic enim Iustinus: Fortè euenit, vt Philippum fratres duo reges Thraciç, non cōtemplatione iustitiæ, sed inuicem metuentes, ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Philippus more ingenij sui, ad iudicium veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu superuenit, regno vtrumq; nō iudicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliauit. Extat Christiana elegia, quam de ijs belli temporibus scripsit Franc. Frāchinus, homo Italus, eā hic adijcere non putaui alienum, neq; ingratum studiosis. Sic ergo ille:

Ciuili bello nihil exitiosius.

Elegia Franc. Franchini

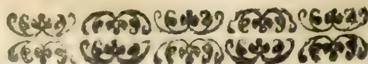
Gallia cui paret, cui paret Bœtica tellus,
Iā conferre manū Marte furente parant:
Tamq; animis, & tam concurrunt fortibus armis,
Turbidus vt iamiā sanguine Sabis eat.
Et tamē amborū ceruicibus imminet hostis
Thracius, in pharetris acer, & acer eqs.
Qui maius nil mente petit, nil voce precatur,
Quā semet vt pugnēt hi duo Marte pari.
Sperat enim nostris confractis viribus, omnē
Europam paruo posse labore premi.
Ne, Reges, ne tanta animis discordibus ira,
Ne gerite hostili bella petita prece.
Illius in vires & pectora vertite ferrum,
Sternere qui telis ardet vtrumq; suis.
Roma rogat, Paulusq; rogat, datq; arma, dat aurum
Paulus, & ad tanta præmia laudis opē.
Tu Deus, ex alto qui prospicis omnia cælo,
Quāq; vides, maneat quanta ruina tuos,
Consule militibus, sacris & consule tēplis:
His ducibus prohibe bella cruenta geri.
Qui pietate graues, duo sunt hi lumina pacis:
Hi duo sunt belli fulmina, magne pater.
Inser te mediū, liquidis da nubibus imbres,
Fac rapidum tumidis flumen inundet aquis:
E castris ambosq; iube discedere ab armis,
Coge domū armipotēs alter & alter eat:
Seq; putet neuter victum, sed iactet vterque
Victorem populis se rediisse suis.

Non malè quadrat hoc loco belli etymon, quod à belluis deductum volūt: siquidem belluarum, nō hominum est inter se confligere, hostiliq; odio dissidere. Grauis est & cordata Theodahadi epistola ad Frācorum regem, lib. 3. Cassiodori Variarum: Ambo estis, inquit, summatum gentium reges: ambo ætate florētes; non leuiter vestra regna, quàm * satis si data partibus libertate confligitis, virtus vestra patriç non fiat inopina calamitas: quia grādis inuidia est regum, in caussis leuibus grauis ruina populorum. Ammian. Marcellin. lib. 14. Sarraceni, inquit, miluorum vitæ similes, qui si prædam despexerint, celsius volatu rapiūt celeri; aut si impetrarint, nihil morātur. Cicero 13. Philipp. Quod spectaculum adhuc ipsa fortuna vitauit, ne videret vnius corporis duas acies, lanista Cicerone dimicantes. Val. Max. lib. 7. cap. 6. Caio Mario & Caio Carbone Coss. bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non Reipub. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica. Nec video cur idem Emblema non etiam de rabulis forensibus dici queat, qui hoc vnicè agūt, vt linguæ lenocinio litem ex lite nectētes, & iurgia protelantes locupletentur, atque ita ex malis alienis rem faciant, cùm potius in id danda esset opera, ne lites fierēt penè immortales, & vitæ modum excederent. Vnde Apuleius hos tales non inscitè vultures togatos appellat. Quo sensu & Cicero in Orat. pro Sextio, Gabinium & Pisonem, qui precio omnia nundinarētur, atq; ad se raperēt, vulturios paludatos nominauit. Quam in rem extat elegans Emblema Ioachimi Camerarij Cent. 3. Emblem. 36.

Belli etymon.

Rabulæ forenses vultures togati.

Vultur præda inhians est captatoris imago:
Heu quam plena etiam sunt fora vulturibus?

Bonis

Bonis auſpicijs incipiendum.

EMBLEMA CXXVII.

AVSPICIIS res cœpta malis, bene cedere neſcit.
Felici quæ ſunt omine facta, iuuant.
Quidquid agis, muſtela tibi ſi occurrat, omitte:
Signa malæ hæc ſortis beſtia praua gerit.

COMMENTARII.

I. VIATOR ſeu potiùs inſtitor domo ſua egrediens, itineri accinctus, obuiam habet muſtelam, animal quadrupes ex murium genere; omen non ſatis fœlix & auſpicatum.

II. Ex Diogeniano refertur tale adagium γαλῆν ἔχεις. id eſt: *Muſtelam habes.* In eũ quadrat, cui omnia ſunt inauſpicata, tanquam fatis & Dijs iratis, vt aiunt. Olim creditum eſt hoc animal inauſpicatum infauſtumq; eſſe ijs, qui haberent, domiq; alerent: vt non admodum diſſideat ab illis, *Equum habet Seianum.* &, *Aurum habet Toloſanum.* Vnde nũc etiam apud quaſdã gẽtes, nominatim apud Britannos, infelix omen habetur, ſi cum paratur venatio, aliquis muſtelam nominet. Cuius etiam occurſus vulgo nunc habetur inauſpicatus. Vide Alexandrum ab Alexandro lib. 5. c. 13. Memini me alicubi legere, equum in ingreſſu itineris ceſpitãtem, aut prioribus lapsũ pedibus, pro inauſpicato ſigno à veteribus

Muſtela animal inauſpicatum.

Equus in ingreſſu itineris ceſpitans.

teribus accipi solitum fuisse. Cum enim Sulpicius Galba in prouinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum cecidisse animaduertisset: Rideo, inquit, canterie, te iam lapsum esse, cùm tam longum iturus iter, vix ingressus liberis. Quæ historia prouerbio locū dedit, in eos, qui animo deficiunt ipso statim negocij principio. Multę sunt eiusdem argumenti apud M. Tulliū historiæ libris de diuinatione. Huc refero superstitiosa veterum auspicia, qui nil aggrediebantur nisi consultis aruspicibus. Sa-

P. Claudius auguria irridet.

nius P. Claudius, qui primo bello Punico, ioco quodā omina irridens, quæ de pullis gallinaceis maiores soliti fuerant accipere. Nam cùm è cauea producti pulli cibum non attingerent, idq; ominosum cēseretur arma capessentibus, mergi illos in aquam iussit, vt biberent, si nollent edere, ac mox instruxit aciem. Sic Prusias rex, exulante apud ipsum Hannibale, & hortante vt copias educeret: respōdit, se nō audere, quòd exta prohiberent. At contra Hannibal: An tu, inquit, carunculę vitulinę mauis quàm imperatori veteri credere? Lucullum itē,

Lucullus.

cùm pridie Nonas Octobreis cōtra Tigranem Mithridatis generum copias eduxisset, & ex militibus quidam nefastum diem esse eundem prædicarēt, atq; ad capessendum bellum non videri idoneum, dixisse tradunt: Ego, commilitones, ex atro hoc die felicissimum rebus bene gestis efficiā. Refert Fulgosus lib. 7. cap. 2. de Misonia-

Misonianus Hebræus.

no Hebræo, equite insigni, qui cum morātem equitum turmā inspiceret, in qua ipse cum Romanis militibus erat; & morę causam intelligeret esse, quod augur prius inspicere vellet, quid augurij capiendum esset ab aue, quam fortè in via offenderat: ille aliud se agere fingens, arcum tetendit, primaq; sagitta cōfossam auem in terram deiecit, atque ridens ad comites conuersus dixit: Parum consilij atq; opis ab irrationalibus animatis posse quemquam sperare, posteaquam pateat, ea nescire, quæ ad se ipsa pertineant. Et re, & verbo auguria vana esse, stulteq; eis credi ostendens. Talis quoque superstitio multos ex plebe apud nos Germanos habet, vt monachum, aut anum meientem, aut leporem obuium, pro

...alsi.

inauspicato; lupum verò pro felici omine habe nt Quæ res seruo cuidam occasionē dedit illudendi rustico: nam cum is leporem per viam transilientem conspexisset, in siluam cum iumētis pergere prohibuit; sequenti verò die cùm lupum haberet obuium, bonam fortunam augurabatur. Cū verò lupum ipsius iumentum deuorātem inuenisset seruus, accurrens ad rusticum nunciat, bonam fortunam iumentum occupasse.

AVSPICIIS res cœpta malis] Rés malè incepta initio, non sortitur felicem exitū: at quæ cœpta feliciter, non nisi bene potest cadere. Auspiciū dicitur auium inspectio, & quæ ex volatu earum & vocibus significentur. III.

Auspicium.

Quidquid agis] si quid incipias.

Mustelæ occursus.

Mustela tibi si occurrat] Occursū mustelæ ominosum fuisse tradunt auctores, & nos iam retulimus. Eadem picta infortunium significabat: animal enim putabatur infaustum esse, maliq; præsagij, ijsque maximè, quorum domos habitet. Dicitur enim insidiari domesticis animalibus, præsertimq; altilibus, easq; ad internecionem vsq; persequi, ait Pier. lib. 13. Idemq; occursum plerisq; religiosum haberi dicit. Adhęc in negotijs obeundis vel nomen ipsum, vtpotè efficaciæ contrarium, multos remorari. Mustelarum tria sunt genera, Gales, Ictis, Meles, de quibus vide Plinium lib. 29. cap. 4. Varronem de re rust. lib. 3. cap. 10.

Mustelarum tria genera.

Signa malæ] hæc enim portendit nescio quid sinistri.

IV.

Optimum principium quid præstem.

IN suscipienda re aliqua non parum conducit faustum principium: ita non minimum adfert incommodi, si vel malo, vel inerti, aut etiam flagitioso principio negotium ordiaris. Citatur illud Sophoclis à Plutarcho, libro de Poetis audiendis:

ἔργου δ' ἑπαντὸς ἤν τις ἄρχηται καλῶς,
καὶ τὰς τελευτὰς εἰκὸς ἔσθ' οὕτως ἔχειν.
Quicumq; rem recta ratione inceperit,
Bonum illius certò sperabis exitum.

οὐ ῥᾴδιόν τε, ait Polybius, τὸ τέλους τυχεῖν, μὴ τῆς ἀρχῆς ἐνστησάντα: Minimè enim fieri potest, vt finem rectè consequatur, qui de principio non rectè primū coniecerit atq; cogitarit. Tantam vim dicūt inesse bonis faustisq; negotiorum suscipiendorum principijs, vt ea vix bene cadere possint, quæ infelix initium sortiuntur. Et sanè omnia diligenter aduertenda esse, graues nec pœnitendi auctores cēsuerunt. Rectè quidem & prouidè, modò absit superstitiosa illa & inutilis obseruatio, quæ

quæ humanos animos terrore nescio quo afficit, & torquet. Nam vt in re aliqua suscipienda non parum conducit faustum felixq; principium, quandoquidem vel Poeta teste,

Facti dimidium qui bene cœpit habet:

Ita non parum adfert impedimenti, aut etiam incōmodi, si malo principio negotiū aggrediaris, tum enim mustelam, id est, omen habere inauspicatum dicimur, cùm flagitij alicuius à nobis perpetrati, necdū expiati purgatique animo obrepit sinistra quædam cogitatio, quæ intimam consciētiam verberet atq; lancinet: quo fit, vt frigidius & ignauius rem alioqui magnam auspiceris. Rectè Aiax apud Homerum, qui Deos inuocat sese ad arma componēs, neq; enim putat sibi felicius rei bene gerēdæ auspicium capere posse, quàm ab inuocatione numinis. Cur poeticum illud, vt verè Philosophicum celebratur, ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα & *Ab Ioue principium Musa?* Cur Romani suorum consiliorum & Senatus habendi ducebant initium à sacro illo precationis carmine, cuius tam sæpe mentio est apud scriptores? Sed & in delectu militum ijdem, vt legionibus conscribendis, operam dabant, vt qui primus vocaretur, auspicatum nomen afferret. Neq; verò ad vtramq; confirmandam partem (eorum nempè, qui omina & auspicia vel neglexerint, vel obseruarint) multis verbis opus est. Exempla si quis euoluere velit, petat à Valerio Maxim. lib. 1. cap. 4. Non solùm, ait Cic. 1. De diuinat. Deorum voces Pythagorei obseruarunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ maiores nostri quia valere censebant: idcircò omnibus rebus agendis, QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVMQVE ESSET, præfabantur: rebusq; diuinis, quæ publicè fierent, vt FAVERENT LINGVIS, imperabatur: inq; ferijs imperandis, vt litibus & iurgijs se abstinerent. Itemq; in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret: & cùm Imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerēt, eligebantur. Quod idem in delectu consules obseruant, vt primus miles fiat bono omine. Celebre est, quod retulit Cedrenus, Græcus auctor, de Persis, apud quos sollemne fuit, de nulla re graui & seria quicquam statuere prius, eamq; auspicari, quā

Mustelā occurrere quid.

Aiax qualis apud Homerum.

Sacrum carmen precationis.

oratio & colloquium religiosè haberetur. Lumen huc adfert illud Isocratis ad Demonicum: ὡς ἂν βυλῇ πολίζεσθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀπαγγέλλοντας. ἀρχὴ μὲν γὰρ φιλίας, ἔπαινος· ἔχθρας δὲ ψόγος. *Si velis tibi parare amicos, bonum quid dicito apud eos, quod aliquis illis renunciet: nam principiū amicitiæ, laudatio est; inimicitiæ autem vituperatio.* Hanc sententiam variè vsurpatam reperio Iureconsultis. Originem enim rei aiunt inspiciēdam, l. 2. ff. de orig. iur. Et, quæ malo sunt inchoata principio, vix est vt bono peragantur exitu, c. principatus, 1. q. 1. apud Gratian. c. miramur, 61. dist. Item, quod ab initio vitiosum fuit, tractu temporis conualescere non potest, l. quod ab initio, ff. reg. iur. l. si tibi decem. §. si pactus. ff. de pact. Alioqui satis est bene incepisse, quamquam diuersus sequatur effectus, l. sed an vltrò, §. 1. ff. de neg. gest. Nec res subsistit, cum ad eum casum venit, à quo non potuit incipere, l. pro parte, ff. de seruitut. Item, vbi nullum principium est, nullus finis sequitur, l. in vniuersis, C. qui dar. tut. Et dispositio facta inhabili, cui lex ab initio resistit, si conferatur in tempus habile, hoc est, in tempus permissum, non validatur. l. si minor. ff. de seru. export. l. in tempus. ff. hæred. instit. Et alia huiusmodi sexcenta occurrunt, quæ studiosi pro suo arbitratu possint sublegere. Sed audiamus hac quoque super re Plautinam Musam, quæ sic in Persa:

Si quam rem accures sobriè aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atq; ædepol, fermè vt quisque rem accurrat suam,
Sic ei procedunt post principia deniq;
Si malus aut nequam'st, malè res vertunt, quas agit.
Sin autem frugi'st, eueniunt frugaliter.

Huc quoq; collimat sententia Demosthenis: 1. Olynth. Si initio statim prudenter & diligenter administraremus omnia, res nostræ meliore loco essent, & molestijs, quas parit socordia, careremus. Vnde autem nobis sint ducenda principia docet Cicero 2. de Legib. A Dijs, inquit, immortalibus sūt nobis agendi capienda initia. Etenim Θεῶ δείξαντος ἀρχὴν ἐστὶν δὴ τὸ κώλυμα. *Deo monstrante principium, nullus officit obex.*

Iureconsultorum de re auspicanda sentētia.

Nihil reliqui.

EMBLEMA CXXVIII.

SCILICET hoc deerat post tot mala, denique nostris
Locustæ vt raperent quicquid inesset agris.
Vidimus innumeras Euro duce tendere turmas,
Qualia non Atylæ, castrave Xerxis erant.
Hæ fœnum, milium, farra omnia consumpserunt:
Spes & in angusto est, stant nisi vota super.

COMMENTARII.

I. PINGE segetem cassis aut depastis spicis, quam turmatim circumuolitent locustæ, insecti illud genus, in perniciem frugum natum; quas tamen ventus versus mare spirans gregatim in illud propellere videtur. Locustam sic describit Claudianus in Epigram.

Locustæ descriptio.

Horret apex capitis, medio fera lumina surgunt
Vertice, cognatus dorso durescit amictus.
Armauit natura cutem, dumiq; rubentes
Cuspidibus paruis multis acuere rubores.

Singularium locustarum descriptiones & picturam mox trademus; Vbi aliquid ad illustrationem huius epigraphes pertinẽs præmiserimus.

NIHIL RELIQVI] Hęc epigraphe prouerbium olet, ei simile, quod vsurpauit II.

Epigraphe.

Aristides,

Ariſtides, ἐν λόγῳ περὶ τοῦ παραφθέγματος· Οὐδὲν ἔτι ὤν. *Nihil amplius*. Sed hæc oratoris verba, vbi de Neſtore: Τὸ λεγόμενον δὴ τουτὶ, οὐδὲν ἔτι ὢν εἰς ταῦτα ὑπὸ γήρως. *Iuxta id, quod dici ſolet, nihil amplius exiſtere præ ſenio.* Cui conuenit illud· *Præter plorare nihil.* quod Horatius in Satyris, & M. Tullius vſurparunt.

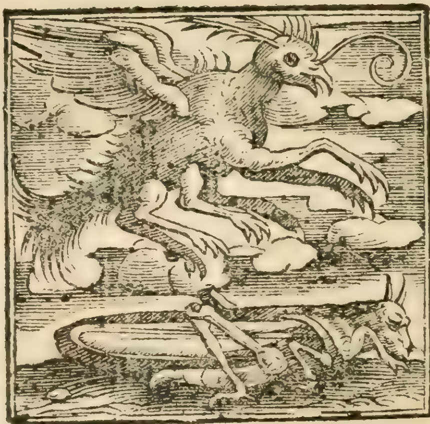
Hiſtoria de locuſtis. DEFLET horribilem quandam calamitatem, qua fuit affecta Inſubrũ Longobardia circa annũ, vt conijcere licet, 1541. Eleuata enim nube locuſtæ dicuntur ex aere cecidiſſe, quę legumina, herbas & grana fermè omnia depaſtę, induxerunt famẽ, & quorundam deſperationem, quòd poſt tot tantaque infortunia nihil eſſet relictũ. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obeſos, & ſanie refertos. Itaq; extinctę intolerabili fœtore aerẽ corruperunt, vt etiam corui, cornices, accipitres, aliæque aues cadaueribus alioqui inhiantes ferre nequiuerint. Quod colligimus ex Cõmentarijs eorũ, qui noſtri temporis hiſtoriam congeſſerunt. Iidemq; tradũt, in regionibus Poloniæ regno finitimis incredibilem fuiſſe eiuſmodi animalculorũ multitudinẽ: nullas primò alas habuiſſe, ſed magnos dediſſe ſaltus: paulò poſt quatuor adeptas, tantoque numero cõuolaſſe, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenus ita occuparẽt, vt ipſius quoq; ſplendorem Solis à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent: vnde colligere eſt facillimum, rebus humi naſcentibus damna innumerabilia inde ſubſecuta eſſe, quæ ad radices vſq; omnia depaſtæ eſſent. Cùm verò ſuccreuiſſent alæ, erant digiti humani magnitudine, tãq; in fruges atrocius graſſabãtur. Cęterùm hę neq; vi, neq; induſtria alia propulſari potuere Locuſtarum etiam in Africa multitudinem prodigij ſimilẽ fuiſſe tradit Auguſtin. in lib. De ciuitate Dei tertio, cap. vltimo, cùm iam populi Romani prouincia eſſet. Conſumptis enim fructibus & folijs lignorum, ingenti nube in mare dicunt eſſe deiectam: qua mortua, ſecuta eſt aeris corruptio, quę tantam aduexit peſtilẽtiam, vt in ſolo Maſiniſſæ regno octingenta hominum millia periiſſe referantur, & multo amplius in terris littoribus proximis. Hæc ille. *Hertmanus Schedel.* Hertmanus Schedel in Chronic. de dãnis ab eodem animaliũ genere illatis ita cõmeminit. Lotharij Imperatoris tẽpore, ait, à Carolo Magno tertij, locuſtæ innumerabiles ſex alas haben tes, & dentes duos lapide duriores, in Gallia, veluti nix terrã operuerũt: herbas, ſegetes & arbores, ac vniuerſa viriditatem habentia deuaſtarunt. Tandem proiectę in mare, & ad littora in terrã eiectæ, ſecuta eſt magna putrefactio: & inde mortalitatem magnam, aerem inficientes, generalemq; hominum interitũ ſuſcitarũt. Idem auctor hac de re ſic alibi ſcriptum reliquit: Tempore Caroli Burgundionũ Ducis, filii Philippi optimi, locuſtę per Italiam vagatæ, Brixiæ agrum deuaſtarunt, cùm in Brixiano agro in maxima multitudine aduolarunt: quæ Brixianis & Mantuanis maximum damnum intulerunt. Quibus niſi Ludouici Mantuani Principis ſolicitudo obſtitiſſet, ſata quoq; in tota Lombardia corroſiſſent. De locuſtarum depaſtione fere quid ſimile narrat Gregorius Turonenſis hiſtoriæ Franciæ lib. 6. cap. 33, ſub regno Childeberti prouinciam Carpitaneam grauiter à locuſtis fuiſſe vaſtatam, vt non arbor, neq; vitis, neq; ſilua, aut frutex, vel quidquam viride remaneret, quod non locuſtis euerteretur. *Gregorius Turonẽſis de locuſtis.* Et cap. 44. Locuſtæ de Campania prouincia, quam per quinque continuerant annos progreſſę, quaſi publicum tenẽtes aggerẽ, ad aliam prouinciam huic vicinã ſe receperunt. Harum ſpatia extendebantur in centum quinquaginta millia lõgitudinis; latitudo verò in cẽtum millibus terminabatur. Hæc ille. Locuſtarum etiam meminere Imperatores in l. 18, C. de loc. & cõd. Excepto, aiũt, tempore, quo edaci locuſtarum pernicie ſterilitatis vitium interceſſit, ſequentis temporis fructus, quos tibi iuxta præteritam conſuetudinem deberi conſtiterint, reddi tibi prouinciæ Præſes iubebit. Huius quoq; depopulationis locuſtarum deſcriptionem elegantem habemus ex Piſide, eo libro, cui nomẽ fecit περὶ κοσμουργίας. Ea ſic habet

Deſcriptio locuſtarum, ex Piſide.

Τίς ἐκστρατεύει παγκενῆ τὴν ἀκρίδα;
Ἔθνος πτερωτὸν εἰς φθορὰν Αἰγυπτίων,
τὸ πτηνὸν ὅπλον εἰς ἀνάμνησιν φόβου,
Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλου τοξότου,
Λόγχην ἑτοίμην, αὐτοκίνητον δόρυ,
Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόστομον ξίφος,
Πηδητικὴν ἔπαλξιν ἄστατου μάχης;
Οὐχ ἵσταται γὰρ, ἀλλὰ πλήττει, καὶ τρέχει,
Ἕρπουσα πορθεῖ, καὶ κλονεῖ πτερουμένη,
Δοκεῖ δὲ φεύγειν, καὶ παλίνδρομος μένει,

φθείρει πρὸ καιροῦ, καὶ θερίζει πρὸ χρόνου,
Ὡ μὴν ἀμέλγει τῶν ὀπῶν τὴν ἰκμάδα,
Τρυγγᾷ τὰ φύλλα τὴν τρύγην δὲ βόσκεται
καὶ συλλέγει τὰ κῶλα, καὶ τεινει πάλιν
Ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν οἱ τοξόται.
Quiſnam in aciem inducit locuſtarum agmina?
Aligera, collecta in neces Ægyptias,
Volucre genus armorum ad vrgendũ metũ
Vt nubilum telum abditi ſagittarij,
Iaculũ paratum, haſtamq́, metam vi ſua,
Denſam cateruã, centicipitemq; gladium,
Sapiensq; præſidium inquieti prælij?
Locuſta enim non ſtat, feritq; & curſitat,
Vaſtatq; repens, peruolitat omnia loca,
Fugaſq; ſimulat, reciproca & ſiſtit via,
Ac perimit ante tempus, ante diem metit:
Arbuſta marcere, & rigere herbas facit:
Crudũ lignorum exſugit humorem omniũ:
Vindemiat folia, ac vorat vindemiam:
Cadauera modò congregat, modò diſſipat,
Neruos ſagittarum vt ſagittipotens ſolet,
Et hoſtium corpus ſuorum vulnerat
Haſtilibus crurum recuruorum horridis.

Laurentius Pignorius ſolers hiſtoricæ veritatis indagator, hanc de qua loquimur Inſubrum deuaſtationem, à locuſtis factã, in annum 1542. incidiſſe refert, & figurã illarum locuſtarum eleganti effigie fideliter appingi curauit: Sic enim ille in ſuis Notis: Locuſtæ anno Domini 1542. die 28. Auguſti Inſubriam, & Venetiam depopulatæ ſunt. Id verò quo ad annum adeò verum eſt, vt ambigere non liceat. Præibat porrò illarum agmen (vti traditum eſt) monſtrum, quod nos hic appingendum curauimus, cum locuſtæ imagine, vt rei memoria perennet, videantq; Prouidentię diuinæ hoſtes, ſyntaxin DEI OPT. MAX. in pœnis etiam infligendis, ad quas non ſine mente & conſilio prodit ſapientiſſimum illud Numen. Et huiuſmodi parergo vſi ſunt tunc temporis Phrygiones (vti ego non ſemel animaduerti) in aulæis exornandis. Hæc ille. Pictura verò talis eſt. *Pignorij ſolertia, & fides.*

Effigies Locuſtæ, & monſtri ipſam præcedentis, anno 1542. Lombardiam Inſubrum infeſtantis.

Hæc plaga locuſtarum (ait Sanctius) in Longobardia Inſubrum depaſtis omnino frugibus, in Narbonenſem prouinciã euolauit: Auſtro verò flante, tandẽ diuino nutu in mare præcipitata eſt.

III.

POST tot mala] poſt tot acceptas calamitates.

Locuſtæ vt raperent] abſumerent, depaſcerentur. Locuſtę noxiæ ſunt frugibus, quas exedunt & perdunt ad internecionẽ. *Locuſtæ.*

Vnde

Vnde quidquid noxium est & incommodum, & perniciem affert alicui rei, meritò locusta vocatur. Aristoteles 3. Rhetor. ex Stesichoro prouer. vsurpauit, *Cicadæ apud eos humi canent.* οἷον εἴτις λέγοι ὅπερ Στησίχορος ἐν Λοκροῖς εἶπεν, ὅτι οὐ δεῖ ὑβριστὰς εἶναι, ὅπως μὴ οἱ τέττιγες χαμόθεν ᾄδωσιν. *vt si quis dicat id, quod Stesichorus in Locris extulit, non oportere conuiciare, ne cicadæ humi canant.* Voluit poeta vastationem rerum omnium, ruinamq; extremam intelligere, adeò vt non ædificia modò, sed ne arbores quidem stãtes relinquantur, omniaq; solo ęquentur, vt cicadę nihil habeant quo insideant. Hoc inde ductum, quòd cicadæ arbustis maximè gaudeant. Exemplum est comminationis, quo significatur cuncta arbusta succisum iri stirpitus ab hostibus, ita vt sic truncatis stipitibus cicadæ necessariò cogantur humi cantillare. Apud Theocritum puella depastrix alieni patrimonij, καλαμαία μάντις appellatur, id est, locusta, quæ messem intercipiat. Arcendis locustis multa veteribus prodita sunt remedia, si vacat, lege apud Cassium Dionys. de agricultura lib. 13. cap. 1. De locustarum autem ortu & natura vide Plinium lib. 11. cap. 29. Locustis vescebatur sanctissimus Propheta Ioãnes in deserto, quamuis aliqui aliter sentiant, dicẽtes, ἀκρίδες, locustas significare, & cacumina & summitates; vt intelligas D. Ioannem arborum aut herbarum summitatibus vesci. Sed his non obstãtibus, verum esse mihi persuadeo, D. Ioãnem locustis victitasse, quæ inter animalia munda numerantur in Leuitico, cap. 11. Testẽ habeo Adamantium, qui 11. Homilia in Lucam dicit: *Ex alitibus verò non grande præpingueve vllũ, quo se liberius inuitare posset, habuit: nõ aeriuolum, quod cibum præberet delicatiorem: sed exiguũ admodum volucre, quod vix à terra exsurgeret, saltitaretq; potiùs quàm volaret.* Sunt etiam populi in Æthiopia & India, qui locustis pro cibo vtuntur, de quibus consule Diodorum, & alios.

Cicadæ humi canẽt, quid.

S. Ioannes Baptista an locustis vescebatur.

ἀκριδοφάγοι.

Vidimus innumeras turmas] innumerabilem locustarum multitudinem flãte Euro cõcretam saltitasse. Est autem hic allegoria ab exercitu, qui turmas & ducem habet.

Eurus.

Euro duce] Eurus ventus est calidus ab Oriente spirans, vt ait Ouidius:

Eurus ad Auroram, Nabathæaq; regna recessit.

Dictus, vt quidam volunt, ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων, id est, *ab aurora fluens.*

Qualia non Atylæ] De Atyla, siue Attila, quoniam non est iniucunda historia, nemini, puto, tædium afferet plenior verborum copia. Primùm omnium Gotthi, deinde Vandali, postremò Hunni Hungariam ingressi sunt, & hi postremi terram retinuerunt, vnde & Hungariæ appellationem sortita est. Crudelis hic locus maximam cladem vniuersæ propemodum Europæ intulit. Atyla ex Hungaria exercitũ trecentorum millium duxit in Germaniã (alii dicunt 500000) plurimasq; potentes vrbes diripuit, inter quas Basilea, Augusta, Argentoratum, VVormacia, Colonia, & plures aliæ fuerunt. Inde in Galliam progressus, Burgundiorum regem cepit, Aureolam obsidione cinxit, & statuit totius Europę sibi dominium vsurpare. Erat autem tunc in ea parte Galliæ citerioris, quæ à Cæsaribus adhuc tenebatur, Romanus dux Aetius: hic fœdus iniję cum Francis, & cum Gotthis, vt iunctis viribus crudelissimo tyranno Atylæ resisteretur. Atyla verò, quia timuit sibi à viribus Gotthorum, sollicitauit Diethricum eorum regẽ, ne quid auxilij Romanis suppeditarent: sed pro singulari constantia sua Gotthi recusarunt vllam vel amicitiam, vel cõfœderationem cum tyranno barbaro contrahere. Itaq; in campis Catalaunicis vtrinque infestis signis congressi sunt. A Romanorum parte Aetius, Gotthi & Franci; ab altera Atyla. Est testãtur historiæ, nunquam in Occidente tãtum ab vtraq; parte exercitum, tantamq; multitudinem collectam fuisse, perinde ab ea fuit. Pugnæ conflictus ab exortu Solis in noctem vsque durauit. Tandem in fugam conuersus Atyla amisit centena octoginta millia. Ipse etiam tãta angustia exagitatus est, vt nõ procul ab esset, quin seipsum peremisset. Aetius verò, Franci & Gotthi, etsi victores erant, tamen Gotthorũ rex Diethricus, siue Theodoricus, in eo conflictu perijt. Mortem patris filius vlcisci voluit, & statuit collectis copijs Atylam, & reliquum exercitum prorsus delere: & deleuisset haud dubie, nisi ex Aetij cõsilio sententiã suam immutasset. Sed malum hoc fuit Aetij cõsilium, nam parua manu potuisset tũc vinci Atyla

Hũgaria vnde sic dicta.

Exercitus Atylæ.

Atyla victus.

la. Postea verò reuersus in Hungariam, reparato exercitu, & collectis viribus, post Aetij, deinde Valentiniani cędem rediјt infestior, & Italiam inuasit. Irrumpentem Atylam excepit Forum Iulii: in eo diuturniorem moram fecit oppugnatio Aquileię munitissimæ vrbis, quam triennio obsessã solo æquauit. Cogit ratio longæ obsidionis, vt in eã descendamus opinionem, vnica Aquileiensis populi vi non potuisse tolerari, sed Patauinorum, & aliorum, qui propè erant Romanorum studiosi, auxiliis suffultam tam diu stetisse contra tantum barbarorum exercitum. Aquileia excisa, quæ contra aduentantes barbarus pro pugnaculum Italię fuerat, Atylas Concordiam, Altinamq; diripuit & incendit. Nec exitium Patauini effugere, quorum vrbem pro viribus reluctantem demolitus item exussit. Excidium Patauii contigit anno ab ipsius origine 1560. Christi verò 452. Patauinis, vti Aquileiensibus, cæterisq; vicinis, noua ciuitas Venetiarum, in insulis æstuariis (quarum maxima & magis culta, imò magistratu decorata, erat Riuoaltus) nuper ædificata consuluit, quo nobiliores familiæ, & preciosa quæque relata sunt, vt meritò in eam dicatur concessisse quidquid decoris & diuitiarũ in tota prouincia ex prædis barbarorum reliquum fuit. Et iam Atylam ipsam imperii arcem Vrbem Romam petere fama ferebat, cùm occurrens ei Leo Pontifex Romanus supplex petiit, vt retrocederet. Fertur dixisse Atylam, visam iuxta Pontificem astantem viri cuiusdam imaginem, minitantem sibi stricto gladio, & terrore perculsum promisisse se recessurum. Porrò in Hungariã reuersus solennes nuptias egit, & prima nocte nimio vino obrutus, pręter expectationem effusa è naribus sanguinis copia est suffocatus. Exitum hunc habuit hic tyrannus, quem nõ puduit publico titulo, *Flagellum Dei*, se appellare. Hæc contigerunt circa annum Domini 453. De Atyla & Hunnorum bello vide plura apud Paulum Diaconum lib. 15.

Obsidio Aquileiæ.

Excidiũ Patauij.

Origo Venetiarũ.

Atyla flagellum Dei.

Castratæ Xerxis erant.] Xerxis historiam tam latè prosequitur Herodotus, libro 7. vt nõ sit iudicium eam huc referri. Iustinus quoq; lib. 2. & Plutarch. initio libri, cui Parallela nomen fecit, pluribus de eodem agũt; hos itaq; adeat, qui integram historiã velit: nos potiora, & quæ huc magis spectant, decerpemus. Xerxes rex fuit Persarum, Darii filius; inceptum à patre bellum in Græciam instaurat. De numero militum sic ait Iustinus loco citato: Iam Xerxes septigenta millia de regno armauerat, & trecenta millia de auxiliis, vt non immeritò proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamque omnem vix capere exercitum potuisse. Herodotus in Polymnia, c. 15. sic: Nauium summa triũ millium fuit, in eis fuerẽt virorum viginti quatuor myriades, id est, ducenta & quadraginta millia. Hæc igitur erat classis ex Asia vnius & quinquaginta myriadum virorum in vniuersum, & præterea septem millia sexcenti decem. Peditatus fuit decies septies centena millia, equitatus octoginta millia. Quibus adde Arabes, qui camelos; Pœnos, qui currus agebant, quæ facio vigintimillia. Quæ copiæ classiariæ & terrestres in summam redactæ fiunt ter & vicies centena & decem & septem millia sexcenti & decem. Huic tanto exercitui obuium se tulit ad Thermopilas Leonidas cum quadringẽtis Lacedęmonijs, qui etsi omnes mortem oppetierunt, tamen circiter viginti millia Persarum priùs strauerũt. Tandem Xerxes à Themistocle Atheniensium duce fusus, turpiter aufugit. De eodem Xerxis exercitu si mauis habere fidem Isacio Tzetzi, Lycophronis interpreti, hæc habe: Numerus exercitus Xerxis erat* quingẽtæ myriades, naues mille ducentæ & sexaginta: quadringentis talentis opus erat exercitui singulis diebus. De eodem Claudianus 2. in Rufinum:

Xerxis exercitus.

Xerxes victus.

Haud aliter Xerxẽ toto simul orbe secutus
Narratur rapuisse vagos exercitus amnes,
Et telis vmbrasse diem, cùm classibus iret
Per scopulos, tectumque pedes contemneret æquor.

Hæ fœnum, &c.] interceperunt omnem annonæ spem.

Farra omnia consumpserunt] Rei difficultas spondaicum fecit. Priores editiones non *farra omnia*, sed, *corda omnia*, elegantius habebant. Corda autem non à voce, cor cordis, sed à cordum cordi, quod est secundum fœnum, post messionem primã germinãs, vt ex Plinio liquet c. 28. lib. 18.

Cor dum.

Spes & in angusto est.] Restat desperatio. Videtur Metaphora à captiuis.

Stant nisi vota super.] Id est, nil nisi vota supersunt, vt habet Ouid. lib. 1. Trist.

Elegia

Elegia 2. Hic enim notanda Tmesis, & Anastrophe.

IV. DOCET Emblema, qua ratione & modo DEVS TER. OPT. MAX. populum suũ coercere & punire soleat, cui nemo resistere, imò nec effugere potest; etenim calamitatum ac miseriarum talium catena est, cui illigati omnes implicamur, nescio quo fato: communi certè, nec inuẽto vno, qui liber sit aut exemptus ab hac lege. Casus, fortuna, periculum, arbitri sũt humanarum rerum, & ludunt nobiscum, conniuente Deo & probante, si qua confidentia aut spes in ipsum. Permittit affligi, tentari, turbari; malos, vt perdat; bonos, vt meritum augeat, & eò amplior sit pręmiorũ ex diuino eiusdem sinu refusio. Da mihi punctum horæ, non dico horam, diem aut mẽsem, vbi serenitas & plena hilaritudo mẽtis, sine punctura & felle, seu priuata spectes, seu publica. Epistolam tradit tabellarius (ecce absynthiũ & nectar in eodem vase) lego, placent exordia, sed tristis exitus: risus in fronte, in calce lacrymæ. In villam cogitas laxatum curas, occurrit in porta paterni lethi nuncius: regrederis, in turbas incidis, plaga infligitur, dolor & ira occupant mentem: vix bene contingis limen, clamores audis, filiolus crus fregit, mater concidit prę dolore mortuę similis. Iacet in stabulo seruus assultu equi comminuto femore. Nõne cõnexio hęc malorum, & funiculus quidam per internodia sua distinctus? Referant singuli, fastos cõtexemus & commentarios integros. Structuram molitur quispiam domicilij, feruet opus, educitur: inuolat fulmen & absumit iumenta, & quidquid inest supellectilis: de renouando solicitus est, lignatores mittit succidendæ materiæ, ruit quercus præpostero casu, strages miseranda editur: descẽdit in animum accepta clades & vellit præcordia, contabescit luctu, morbus corripit, periclitatur vita. Coniux præuisæ orbitatis præsagio, & cõmuni damno perterrita, deserit anchoram spei, laqueo innectit gulam, & infami obitu spiritũ extrudit. Nec finis est in his talibus priuatis. Hic torrens exundat, trahitq; aquarum & arenę molem secum publico excidio: flamma alibi erumpit serius deprehensa, grassatur & depascitur omnia. Hic terræ latera concutit subintrans & collectus vẽtorum turbo, & subuertit ędes, imò montes nonnunquam, vt nuper vidimus: grandinis ibi saxeus imber fulminat, & conteri: sementẽ: alibi locusta & insectorum pestis depopulatur spem anni: ciuilibus bellis implicantur alij: multos penuria subigit, & extrema fames exercet: alibi pestifera lues & aeris infectio. Nusquam non fœcunda seges malorum. Deijcitur, qui humi repit, nec attollit oculos; vt qui in medio mari fluctus tantum spectat, non cœlos. Meminisse, nos ad hæc procreatos, iuuat aliquid, & hebetat communẽ hunc doloris morsum. Pręuidere finem horum in alio sæculo, & sertum victoriæ, impellit ad resipiscẽdum & assurgendum, vt cautiùs ambulemus, & moriamur libentiùs. Audi quæ D. Ambrosius de hisce plagis, & sigillatim de locustis scribat lib. 5. Hexaemer. cap. 24. Vsque ad locustam, ait, quoq; gratia diuina penetrauit, quæ cùm agmine conferto regionis cuiusq; occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhospitali incursione depascitur, nisi diuinæ signum præceptionis acceperit. Et enim sicut in Exodo legimus, ea quoq; cœlestis vltionem offensionis exequitur, piæ ministra vindictę. Hanc quoq; auis deuorat Seleucis. Sic enim Græco hæc auis nũcupatur nomine, data ad remedium malorum, quæ locusta consueuit inferre, cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam, vt insatiabili pastu plagam suam possit extinguere. Hæc Ambrosius. Similem locustarum plagam etiam Exodi 10. minitatur Deus Pharaoni per Moysẽ: Ecce ego, inquit, inducam cras locustam in fines tuos, quæ operiet superficiem terræ, ne quidquam eius appareat, sed depascet residuum quod saluatum, quodq; relictũ est vobis à grandine. Corrodet enim omnia lignua, quæ germinãt in agris, & implebunt domos tuas, & seruorum tuorum, & omnium Ægyptiorum, quantum non viderunt patres tui & aui. Et Amos 7. cap. Et ecce fœtus locustarum venit matutinus: & ecce bruchus vnus Gog rex. Et erit, si compleuerit, vt deuoret fœnum terræ. Vel secũdum communem & approbatam versionem: Et ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris: & ecce serotinus post tonsionem regis. Et factũ est, cùm cõsummasset comedere herbam. Vide etiam in Apocalypsi cap. 9. & apud Iosephum lib. 2. Antiquit cap. 13.

Catenata calamitatũ series.

Publica mala.

Ambrosij locus de locustis.

Exodi.

Malè

Malè parta malè dilabuntur.

EMBLEMA CXXIX.

MILVVS edax, nimiæ quem nausea torserat escæ:
Hei mihi, mater, ait, viscera ab ore fluunt.
Illa autem: Quid fles? cur hæc tua viscera credas,
Qui rapto viuens sola aliena vomis?

COMMENTARII.

I. DVO milui sibi oppositi assidēt, quorū alter magno conamine intestina euomere cogitur: alter tanquam obstetrix parturienti assistit. Miluus est auis rapax ex genere accipitrum, de quo Plinius lib. 10. cap. 10.

II. *Emblematis typus.* TETRASTICHON hoc paucis cōmutatis mutuatus est Alciatus ex apologo Gabriæ, quod sic habet;

βοὸς φαγὼν παῖς εἰς ἑορτὴν ἔγκατα·
ἤμεσε κέκληγ', ὡς σπλάγχνα, μῆτερ,
ἐγχέω.
ἡ δ' αὖ γελῶσα, πῆ φόβου τέκνον, ἔφη,
τῶν σῶν γὰρ οὐδὲν, ἀλλ' ἐμεῖς † ἀλλο-
τρίων. id est: † *ἀλλότριον.*

Bouis puer cùm edisset die festo viscera:
Hei mihi? gemebat; quia intestina, mater,
emitto,
Illa autem ridens: Ne time, fili, inquit;
Tuorum enim nihil, at vomis alienum.

Puer die festo bouis cùm viscera
Vorasset: Hei mater, clamat, mea effluunt
Intestina. At ridens ait: Fili, haud time,
Nā non tua hæc sunt sola at aliena vomis.

Sanctius

Sanctius id paululum aliter reddit:

Bouis puer festo die cum comedisset viscera:
Hei mihi, clamabat, quòd intestina effundo, mater.
Hæc ridendo ait: Ne timeas, fili,
Non enim ex tuis quidquam, sed vomis aliena.

III. *MILVVS edax*] vorax miluus seu miluius, quē ideò Plinius loco citato rapacissimam & famelicam semper auem vocat. Et Philosophi antiquiores, qui doctrinam ab Ægyptijs magna ex parte mutuati sūt, deq; hominum moribus per palingenesiæ figmēta dissetuere, per miluium rapacitatem intelligi tradiderunt, hominesq; eos, qui auaritiæ studuissent, promptique semper & parati ad imbecilliorū expilationes, & rapinas, & violentas tyrannides fuissēt, in miluos ac lupos conuerti, vt Socrates in Phædone disputat. In diuinis quoque literis miluus pro prædone & grassatore ponitur. Aristophanes ad hāc rapacitatem alludens dixit: ἰκτῖνα παντόφθαλμον καὶ ἅρπαγα τρέφων. *Aliturus omnituum ac rapacem miluium.* Pierius libro 17. Hieroglyph. Ouidius quoq; volucrem rapidissimam vocat miluium, 2. Metamorph. *Vt volucris visis rapidissima miluius extis.* Cicero ad Q. Fratrem: Renunciare tibi Licinium plagiarium cum suo pullo miluino tributa exigere.

Milui hieroglyphicum.

Quem nausea torserat] Qui præ ingluuie vomebat. Nausea est stomachi ad vomitum concitatio. A naui deductum nomen, quasi nautea, ex cuius sentina mouetur stomachus. Cicero 2. Philipp. facere nauseam, pro vomere posuit: Modò nauseā faciat, quod in Nummia porticu fecit. Sic legit Budæus.

Nausea.

Viscera] Viscera sunt diuitiæ. Vnde Penelope Ouidiana:

Viscera pro diuitijs.

Viscera nostra tuæ diripiuntur opes.

Et vulgariter dicitur apud nostrates: *Eum qui suum perdit, sensum perdere.* Vel: *Qui censum perdit, sensum amittere.* Sunt enim χρήματα ἡ ψυχὴ καὶ ζωὴ βροτοῖς. vt est in quodam Græcorū epigrammate. Cicero pro Quintio: Non pecuniam modò, verùm etiam hominis propinqui sāguinem vitamq; eripere conatur. Extant versus Græci, Antiphani adscripti:

τἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς.
ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο μηδ᾽ ἐκτήσατο,
οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ.

Sanguis hominibus & anima sunt pecuniæ.
Has ergo quisquis possidere non potest,
Viuos inter mortuus deambulat.

Huc facit M. Tullij ex Syllana defensione locus, de ijs, qui tanto amore suas possessiones amplexi tenēt, vt ab eis membra diuelli citiùs & distrahi posse videātur. Ammian. verò Marcellin. lib. 17. Dum nullus obsisteret. &c. ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt.

Ab ore fluunt] Rectè fluunt: fluxa enim & caduca esse solent τὰ χρήματα ἄρπακτα.

Qui rapto viuens &c.] ex furto & fraude victitans, egeris non tua, sed quæ malis artibus parasti.

IV. DICITVR in eos, qui quæ rapto & fraude congesserunt, ægrè perdunt, ac si sua essent. Procul dubio non ab re dictum est à Chrysostomo, Pauca malè parta, multa bene comparata perdere: vt & à Sallustio (qui est Emblematis titulus) *Malè parta malè dilabuntur.* Et Plautus Pœnulo:

In furaces & raptores.

... Malè partum malè disperit.

Hoc si veniret aliquando in mentem ijs, qui tam impensè animo secum agitant, vt faciendi lucri rationem conquirant, huc & illuc pecunias corradant, nec intereà vnde habeant curent: aut certè timerēt, ne amittendi alea fortasse aliquando impotentius cruciarentur: aut ne istam in se numinis iram prouocarent: aut saltem cogitarent, quàm hæc fluxa sint, quamque fragilia ea fortunæ bona, quorum habēdorum caussa tot tantisq; curis distringūtur. Refert Cornelius Tacitus 1. Hist grāde gaudium Romanos inuasisse, quod ij tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Huc refero illud Menandri:

κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει.
Lucrum malum damnum semper fert.

Et illud:

τὰ δ᾽ αἰσχρὰ κέρδη συμφορὰς ἐργάζεται.
At calamitates lucra turpia afferunt.

Sed audiamus longè graue & cordatum Plauti monitum. Sic enim Rudente:

O Gripe Gripe, in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.
Atq; ædepol in eas plerūq; esca imponitur;
Quam si quis auidus poscit escā auariter.
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille qui consultè, doctè, atque astutè cauet,
Diutinè vti bene licet partum bene.

Porrò Cicero Philipp. 2. vsurpauit hoc

Adagium Plautinũ, transtulitq; in Antonij rapacitatem & ingluuiem, his verbis: At quàm insclenter statim heluo inuasit in eius viri (Pompeium intelligit) fortunas, cuius virtute terribil or erat populus Romanus exteris gẽtibus, iustitia charior? In eius igitur copias cùm se subitò ingurgitasset, exultabat gaudio, persona de mimo modò egens, repẽte diues: sed vt apud Poetam nescio quem, *Malè parta malè dilabuntur*, incredibile ac simile portẽti est, quonam modo ille tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. Celebratum est iam olim doctorum hominum vocibus: *Diuitem aut iniquum, aut iniqui hæredem*. Quod dictum esse suspicor in eos tãtùm, qui quicquid omnino auidè cupiunt, iure vel iniuria cõgerunt. Qui verò fieri potest, vt opum facultatumque tam expedita faciliśq; & penè momẽtanea, vt ita loquar, adeptio, cõquisitio, possessio, iusta esse & legitima censeri debeat? Iuuenalis optimè:

In diuites iniquos.

--- *diues qui fieri vult,*
Et citò vult fieri. Sed quæ reuerentia legum?
Qui metus, aut pudor est vmquam properantis auari?

His itaq; violentis & iniquis harpyijs, id est, furacibus hominibus, si quid aduersa fortuna detrahat, aut alius quidam casus eripiat (quod nonnumquam solet accidere) iacturam hanc non tam molestè ferre debent, quam certè boni quiq; & honesti viri in lucro esse deputarẽt, benéque cum mortalium rebus actum esse non tam grauatè dicerent, si quæ iniustè possederunt iniqui illi captatores, ad veros tãdem possessores redirent. Eo de genere furum sunt pleriq; forenses rabulę, atq; importuni sycophantę, & maximè ærario publico nonnumquam prefecti ærusćatores, qui ęquissima numinis vltione, aduersa reflãte fortuna plerumq; sumptus faciunt, quos nũquam putassent: & sæpenumerò citiùs quã vellent, euomunt quod concoquere non potuerunt. Id etiam vulgò tritum:

Miluij fo rẽses qui.

De malè quæsitis non gaudet tertius hæres.

Mulieres Italæ probare volentes, non diu duraturas esse illas fortunas, quæ vsuris, aut huiusmodi facinoribus acquisitæ sũt, hac vtuntur cantilena:

Ciò, che vien di ruffa in raffa,
Se ne và di buffa in baffa.

Fortasse etiam huc referri potest illud Democriti, πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίας περιγινόμενος ἐπιφανέστερον τὸ ὄνειδος κέκτηται. Et Hesiodus, *mala lucra damnis esse simillima* cecinit:

---κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσι.

Contrà laudat χρήματα οὐκ ἁρπακτά, quæque sunt θεόσδοτα. Sic enim ille:
χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτά, θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.
Pecuniæ non raptæ à Deo datæ multò meliores.

Sed præstat audire Græcam musam Euripidis & Menandri, quorum ille:
ἀδίκως δὲ μὴ κτῶ χρήματ', ἢν βούλῃ πολὺν χρόνον μελάθροις ἐμμένειν· τὰ δ' ἀδίκως οἴκους εἰσελθόντ', οὐκ ἔχει σωτηρίαν.
Iniustè ne possideas pecunias, si velis longo
Tempore in ædibus manere Quicquid enim iniquè
Domi cumulaueris, non potest esse saluum.

Iste verò sic:
πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν·
οἱ γὰρ θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι,
τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.
Cupido habẽdi aliena, maximum malum.
Aliena namq; qui student asciscere,
Sæpe excidentes spe sua, contrà bonis
Alijs addunt ipsimet tandem sua.

Hoc nonnullis contigisse testatur etiam Xenophon. Narrat quoq; Cornelius Tacitus (quod suprà attigimus) libris Annal. quosdam sub Neronis principatu locupletes, qui cùm tandem facti essent omnium egentissimi ac miserrimi; & populus Romanus lætabatur fortunam ita cõuersam, simulq; pęnas dare qui meruissent. Nec ab hoc loco alienum illud Iurisconsulti: Non videtur retinere possessionem, qui eam sic nactus est, vt retinere nõ possit. l. nõ videtur, ff. acquir. possess. Et videmus singulis diebus singulari Dei iudicio fieri, vt plerique balatrones, qui medio tumultu ciuili, sub titulo sancti fœderis, sanguine bonorum ciuium locupletati, tandem viribus receptis, & rebus compositis fiant omniũ despectissimi & pauperrimi. Sic quoq; tyranni solent sępe esse prodigi bonorum, quæ rapina ab alijs extorserunt.

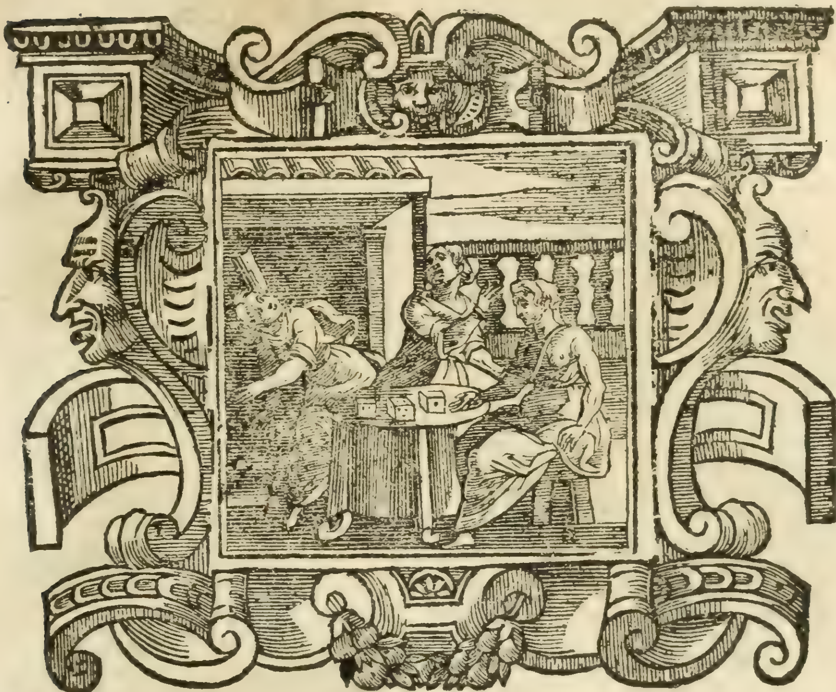
Balatrones.

Semper

Semper præsto esse infortunia.

EMBLEMA CXXX.

LVDEBANT parili tres olim ætate puellæ
Sortibus, ad Stygias quæ prior iret aquas.
At cui iactato malè cesserat alea talo,
Ridebat sortis cæca puella suæ:
Cùm subitò icta caput labente est mortua tecto,
Soluit & audacis debita fata ioci.
Rebus in aduersis mala sors non fallitur: ast in
Faustis, nec precibus, nec locus est manui.

COMMENTARII.

I. TRES puellę talis sortiuntur, in quarum vnius caput tegula è tecto delapsa incidit, vnde illa moribunda corruit, reliquis stupore & timore attonitis.

II. APOLOGVM hunc in 1. Epigrammatῶn Græcorum habes, titulo *εἰς δυστραγίαν*, incerti autoris. Puellę tres, eiusdem ferè ętatis, conuenerunt, lusu seu sorte talorum certantes, & temerariè tentantes (vt sunt petulantes & audaculæ) quænam prior fato esset cōcessura. Cùm verò in vnā sinistra & tristis illa cecidisset sors *Emblematis character*

cam,

eam nimirum cæteras morte debere anteire, ridens illa, nihilq; hæc faciens, tanquã vana ac friuola neglexit. Sed præter opinionem tegula quædam desuper ex tecto cadens, caput eius percussit, sicq; risui & vitæ finem dedit. Hoc modo misera temerarij & stulti ioci seriò pœnas dedit, meritoque debita fata sibi sic accersita persoluit. Nam in rebus aduersis iniqua sors vix vnquam fallitur; in prosperis verò nec precibus, nec fortitudini locus est. Græcum epigramma eiusmodi est:

αἱ τρισσαί ποτε παῖδες ἐν ἀλλήλῃσιν ἔπαιζον
κλήρῳ, τίς προτέρη βήσεται εἰς ἀΐδην.
καὶ τρὶς μὲν χειρῶν ἔβαλον κύβον· ἦλθε δὲ πασῶν
ἐς μίαν· ἡ δ' ἐγέλα κλῆρον ἀφειλομένη.
ἐκ τέγεος δ' ἄρ' ἄελπτον ἀπωλίσθησε πέσημα·
δύσμορος, εἰς ἀΐδην δ' ἤλυθεν, ὡς ἔλαχεν.
ἀψευδὴς ὁ κλῆρος, ὅτῳ κακόν· ἐς δὲ τὸ λῷον
οὔτ' εὐχαὶ θνητοῖς εὔστοχοι, οὔτε χέρες.

Tres quondam puellæ vna ludebant
Sorte, quæ prima itura esset ad inferos.
Et tres quidem è manibus emiserunt talũ: venit autem ex omnibus
Ad vnam: ridebat autem sortem debitã.
E tecto verò inopinatus lubrico lapsu ruit casus.
Infortunata in Orcum descẽdit, vt erat sortita.
Non fallax [est] sors cui malũ [imminet:] ad bonum autem
Neq; preces mortalibus [sunt] peritæ iaculandi, neq; manus.

Tres quõdam simul vt lusissent sorte puellæ,
Quæ prima infernos esset itura lacus:
Tres q; emisissent talum; cecidisset at vni
E tribus, hæc sortem risit inepta suam.
Tum de tecto inopinatus ruit impete casus,
Ex sorte infernas lapsa repente domos.
Sors minimè est fallax, impendent cui mala, sed cui
Spes bona, vix tenet hanc vel prece, vel pretio.

Ex Luciano ferè simile, Ferè simile habetur in quodam Luciani dialogo mortuorum, vbi introducitur iuuenis, qui cuiusdam senis hæreditatem captabat, multa propterea iactabundus temere dilapidans, sperans subitam decrepiti mortem. Accidit autem vt ipsemet tegula tecti tactus atq; interemptus fuerit. Cui deniq; apud Charontem multum conquerenti responsum, Quare stultus alienæ hæreditati insidiatus fuisset, ignorans fortunę incertos & ludicros euentus?

LVDEBANT] animum lusu reficiebãt. III.

Parili ætate] ἡλικιῶται, coætaneæ, ęquales ætate.

Sortibus] cubis, tessellis. Cicero in Diuinat. Quid est enim sors? idem propemodũ quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. Triplex genus ludi esse deprehẽdimus. Vnum, quod sola sors regit, vt est lusus talorum, tesserarum, chartarum &c. Alterũ, quo arte magis quam sorte res agitur, vt est lusus latrunculorum, ludi equestres, pilæ, &c. Tertium ex his mixtum, vt est in alueo lusorio, vbi etsi iactus talorum ex sorte pẽdeat, tamen calculos arte disponimus. *Ludus triplex,*

Ad Stygias aquas] quæ prior fatis concessura esset: at mors est incertior quam sit cubi iactus. Styx inferorum fluuius, ἀπὸ τῦ συγερῦ dictus, per quem veteres putabant animas transire post mortem. Lactan. lib. 1. c. 11. Hanc phrasin mutuatus est ex Martiale: Nam in primo sic 79. epigr. *Styx.*

Decreuit Stygios Festus adire lacus.

Idem 102.

Nec prius ad Stygias famulus descenderat vmbras.

& dein:

Dixit ad infernas liber iturus aquas.

Mox 105.

Et Stygias æquum fuerat patrem isse sub vmbras.

Libro etiam 4. 73.

Etiam per Stygias esset iturus aquas.

Deniq; vndecimo lib. 85.

Qui nondum Stygias descendere quærit ad vndas.

At cui iactato] cui sorte obtigerat mortis præsagium, quæ iacta tessera se prius morituram viderat.

Alea talo] De ludo talorum & tesserarum diximus in præfatione huius operis. De tesserarũ ludo seditiones, inimicitias, & imminentia pericula præsagiente disserit Artemidorus, in somn. interpre. lib. 5. c. 1. Cæterũ Socrates aleæ ludo humanam vitam comparabat; πεττείᾳ τινὶ ἔοικεν ὁ βίος, καὶ δεῖ ὥσπερ ψῆφον τινὰ τίθεσθαι τὸ συμβαῖνον. οὐ γὰρ ἐστὶν ἄνωθεν βαλεῖν, οὐδὲ θέσθαι τὴν ψῆφον. *Alea ludo similis est vita, & quicquid euenit, veluti quandam tesseram* *Alea ludo vitæ hominis cõparata,*

tesseram deponere oportet. Non enim denuò iacere licet, neq; tesseram aliter ponere. Cui & conuenit illud Terentij in Adelphis:

Sic in vita est hominum, quasi cùm ludas tesseris:
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit,
Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas.

Ridebat] negligebat, contemnebat, quia putabat esse ludicrū ex iactu mortis omē.

Sortis cæca] ignara exitij futuri, quod impendebat.

Cùm subitò &c.] cùm statim est illapsa in eius caput tegula, vel tecti ruina. Dicit autem *tecto*, totum pro parte, συνεκδοχικῶς.

Luit & audacis debita fata ioci] re ipsa est experta, non esse tutum in ea diuinatione ludum. Ergo satius etiam omnia tuta timere, quia mortis præceps est & inopinatum vadimonium.

Rebus in aduersis] aduersa fortuna vltrò nobis obtingit, vltrò se offert, inexspectata venit. Prudens quisq; omnia, quę si. i sperāda sunt, non in meliora, sed in peiora constituat: vt si quid præter spem accidat, id tanquam lucrum reputet, vt monet Comicus. Ouidius 4. de Ponto:

Tu quoq; fac timeas; & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Modestia decet vel maximè fortunatos. *Ast in Faustis*] sed sors felix & prospera nec prece nec precio cōparatur, etiā expectata & vocata nos fugit. Huc fortè nō in commodè transferes illud Demosthenis. σπȣδαίων ἐςὶν ανθρώπων, ὅταν βελτίςῃ τῇ παρȣ́σῃ τύχῃ χρῶνται, τότε πλείω τὴν σπȣδὴν πρὸς τὸ σωφρονεῖν ἔχειν. ȣ̓δὲν γὰρ ὔτε ϕυλαττομένοις ȣ̔́τω δεινὸν ὡς ἀφύλακτον εἶναι, ὔτε ὀλιγωρȣ̃σιν, ἀπροσδόκητον παθεῖν. id est: *Proborum hominum officium est, cum fortuna vtuntur maximè prospera, tum summū habere modestiæ studium. Neq; enim quicquam tam formidabile, quin vigilantia præcaueri, neq; vllum malum est, quin oscitantibus euenire possit.*

IV. MONEMVR, eum non sapere, qui fortunæ suæ ita fidit, vt cum ea se tutò posse lusitare putet. Casus enim aduersi semper vltrò cadunt, prospera neque sunt in nostra manu, & cum ea nobis interdum *Mala veniunt etiam non vocata.* obtingunt, sisti ad nostrum arbitrium non possunt. Crabones igitur non sunt irritandi; & secundum illud Pythagoricum symbolum, *Ignis gladio non fodiendus.* hoc est, per se mala non prouocanda, nec tumens indignatio commouenda: plerumq; enim facilius de fumo ad flammas, quàm è contra deueniri videmus, quod significat adagium, *Mala vel inuocata veniunt*: illudque apud Græcos vulgatum, διζημένοισι τἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι. hoc est, *Mala vel etiā non quærentibus obtingunt, bona vix accedunt etiam quærentibus.* Idem respondit Diogenes rogatus, quid de hominum sorte sentiret: Miserā & infortunatam hominum cōditionē esse, dixit, cùm bona quærentibus vix obtingant, cadant autem infortunia, non tantùm non quęsita, sed pręter omnem exspectationem. Plautus Mostellaria:

----vnum hoc scito, nimio celerius
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.

Accedit adagiū illud, *Multa in ... & offam.* &, *Multa inter calicem, supremaq; labra,* ex vetere quodam. Notant scholiastæ ad §. illud. Instit. de rer. diuis. Q. Curtius lib. 8. Contra obsequia fortunæ non satis cauta mortalitas est. Et illud veteris mimi:

Nulla est adeo bona fortuna, de qua non possis queri. &
Nescis quid optes aut fugias, ita ludit dies.

Facit huc Virgil anum illud ad finem 1. Georg. ex quadam Varronis Satyra:

Nescis quid vesper serus vehat, vnde serenas
Ventus agat nubes. ----

Idem confirmat Ouid. 4. de Ponto, Eleg. 2.

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ valuere ruunt.

Idem Elegia 3.

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Nec solùm mala in procliui sunt, sed etiā pertinaciter & assiduò affligunt. id quod apologus de asini pelle docet. Etenim cùm asinus oneribus & verberibus afflictus exclamasset: Aufer me mors, & eripe me his miserijs. Illa se inuocantem exaudijt, & præstò fuit. Moritur asinus, at pellis ipsius in tympana intenditur, & exanimis etiam tunditur. Hæc etsi ita sese habeant, *Apologus de asini pelle.* tamē passim vitijs nostris accersimus bella, lites, morbos, & mille infortunia, quasi sponte sua parum adsit malorum. Sed cesso, ne Ate mihi indignetur.

Reme-

Remedia in arduo, mala in prono esse.

EMBLEMA CXXXI.

ÆTHERIIS postquam deiecit sedibus Aten
Iupiter, heu vexat quàm mala noxa viros?
Euolat hæc pedibus celer & pernicibus alis,
Intactumq; nihil casibus esse sinit.
Ergo Litæ, proles Iouis, hanc comitantur euntem,
Sarturæ quidquid fecerit illa mali.
Sed quia segnipedes, luscæ, lassæq; senecta,
Nil nisi post longo tempore restituunt.

COMMENTARII.

I. ATE Dea alata, vncis volucrum pedibus, habitu fœmineo, in altum auolat, quam Litæ, tres aniculæ strabæ, rugosæ, claudæ, scipionibus senilia membra sustulcientes, à longè sequuntur, nunquã assequuturæ.

HOMERICVS Agamenon lepidam fabulam narrat Græcis de Ate, lib. 19. Iliad. Quàm ego quàm breuissimè potero colligam. Ate Iouis nuncia, noxia cunctis, mollibus non ingreditur pedibus per terram, sed hominum inuadit læditq; capi- II. *Fabula de Ate è cælo deturbata.*

ta,

ta. Nec ab ipso Deorum hominumque parente abstinuit. Quem Iuno, licet fœmina, sic decep.t. Cùm iamiam Hercules in lucem ex Alcmena esset proditurus, sic Diuos Iupiter est alloquutus: Audite Dij Dexq; omnes, hodie ex meo genere proles nascetur, vicinis omnibus dominatura. Cui Iuno: Nunquam credam, nisi iureiurando confirmaueris. Iupiter haud sentiens dolum, maximum adhibuit iuramentum. Tum Iuno cœlo delapsa Argos petijt, coniugem Stheneli septimestrem vterum ferē tem facit vt pareret, Alcmenę partu impedito. Inde ad Iouem reuersa dixit: Iupiter omnipotens, iam vir natus est Eurystheus ex semine tuo, qui meritò dominabitur Argis. His auditis Iupiter Aten, cui hāc fraudem imputabat, comis apprehensam iratus è summo cœlo deturbauit, iuratus, nunquam se postea illam in superas sedes recepturum. Sic illam manu rotatam hominum operibus pern ciosam in terram deiecit. Hæc ibi. Aten hāc Christianę pietatis

Lucifer è cœlo deturbatus: auctores φώσφορον, id est, *Luciferū*, è cœlo deturbatum interpretantur, vt maximè Iustinus Philosophus & Martyr, Eusebius Pamphil. Suidas, & Budæus ex Bessarione Cardinale; sic enim ille lib. 3. in calumniatorem Platonis: Luciferum verò, inquit, sua culpa eiectum in terram, execrandumq; illi quoque didicerant ab Homero suo Theologo, qui siue beneficio quodam naturæ, siue Mosis prophetæ scr psit suo carmine exposuerat lapsū Luciferi, quā ille Atē appellat. Cœl. Rhodig. lib. 2. cap. 7. Stobæus Elegia περὶ δικαιοσύνης, ex Solone hoc distichon retulit, vbi emergentem è dijs noxam facit:

Ἄτη δ᾽ ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνεται, ἣν ὁπόταν Ζεὺς
Πέμψῃ τειρομένοις, ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

id est:

Ex illis Ate apparet, quam vbi Iupiter ipse
Miserit vltricem, tunc aliā alter habet.

Vnde petitum Emblema. Sed est alius Homeri locus Iliade 9. vnde hoc emblema est desumptū; ibi enim Aten Deam fingit mortales varijs implicantem angustijs & perturbationibus, eorumque mentes seducentem, varijsque opinionum monstris afficientem: ad quæ mala sarciēda placandaq; Litæ Iouis filiæ opponuntur, quæ tamen non statim possunt instaurare atq; componere, quod ab ea motum atq; disiectum fuit, sed id longo temporis interuallo fieri ait, vtpotè quæ sint luscæ, tardis pedibus, & senio confectæ. Verùs Homericos huc adijcimus:

καὶ γάρ τε Λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
χωλαί τε, ῥυσαί τε, παραβλῶπές τ᾽ ὀφθαλμώ.
αἵ ῥά τε καὶ μετόπισθεν ἄτης ἀλέγουσι κιοῦσαι.
ἡ δ᾽ ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, οὕνεκα πάσας
πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ᾽ αἶαν
βλάπτουσ᾽ ἀνθρώπους. αἱ δ᾽ ἐξακέονται ὀπίσσω.
ὃς μέν τ᾽ αἰδέσεται κούρας Διὸς ἆσσον ἰούσας.
τὸν δὲ μέγ᾽ ὤνησαν, καί τ᾽ ἔκλυον εὐξαμένοιο.
ὃς δέ κ᾽ ἀνήνηται, καί τε στερεῶς ἀποείπῃ,
λίσσονται δ᾽ ἄρα ταί γε Δία Κρονίωνα κιοῦσαι,
τῷ ἄτην ἅμ᾽ ἕπεσθαι, ἵνα βλαφθεὶς ἀποτίσῃ. hoc est:

Etenim Litæ [i. Preces] sūt Iouis filiæ magni,
Claudæq; rugosæq; strabæque oculis.
Hæ & post Noxam curant euntes:
Noxa verò robustaq; & pedibus integris, ideò omnes
Longè præcurrit: anteuertit autem omnē per terram
Lædens homines: hæq; medentur tandem.
Qui certè venerabitur filias Iouis propiùs accedentes,
Hunc valdè iuuant, & exaudiunt precātē:
Qui autem abnegarit, & proteruè recusarit,
Precantur quidem hæ Iouem Saturnium euntes,
Hunc vt Noxa simul sequatur, quo læsus luat.

Namq; Litæ soboles magni Iouis, & pede claudo,
Rugosa, obliquoq; oculo, medeantur vt illi,
Aten sectantur. Celeri præuertitur omnes
Illa gradu, & passim damnum mortalibus affert.
Hæ verò auctum sartura dāna sequuntur,
Conciliantq; suis cultoribus optima semper.
At si quis reicit præfractè, ac pernegat illis,
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt ilicet Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.

Chiliadum auctor in adagio, *Ira omnium*

tardissimè senescit. eorundem carminum sensum sic reddidit:

Nam Litas etiam genuit Saturnius ingens,
Rugosas, pedibus claudis, ac lumine læsas.
Quæ Ates à tergo veniunt, medeantur vt illi.
Ipsa Ate pedibusq; valēs,& robore præstās,
Proinde gradu celeri longè præuertitur, omnes
Occupat, & terras prior aduenit illa per omnes
Mortales lædens: verùm hæ post terga sequuntur,
Sarturæ quidquid commouerit illa malorum.
At verò natas Ioue qui reueretur & audit,
Se simul ac adiere, huic commoda plurima gratæ
Conciliant, huiusq; vicissim vota receptāt.
Reijcit at si quis præfractè,& pernegat illis,
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt ilicet Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.

Id significat, offensas quidem & iniurias veloces, semperq; in promptu esse, reconciliationes verò & malorum compēsationes admodum tardas atq; raras euenire.

III. *ÆTHERIIS sedibus*] è cœlesti sede. Ouidius 15. Metamorph.

Æthereas sedes, cognataq; sidera tanget.

Deiecit] deturbauit, in terram præcipitauit.

Ate. *Aten*] ἄτη, ης. noxe, calamitas, nocumentum, παρὰ τοῦ ἀάομαι, lædo, noceo. Est autem Ate velocissima, quæ propter motum celerem, infortuniorum aleam maximè subitam & improuisā significat.

Vexat mala noxa viros] Homerus, βλάπτουσ' ἀνθρώπους *Lædens homines*. De nomine *noxa* & *noxia*, hæc placet addere è commentario Alciati ad tit. De verb. signific. *Noxa.* Noxam dicere antiqui, ait, id quod nocet: quapropter culpa, pœna, detrimentum, noxa est; vnde & lib. 33. T. Liuius, noxæ exoluere, id est, à pœna capitalis fraudis liberare, accepit. Seruus quoq; qui cōtra legem Aquiliam alieni damnum dedit, noxa est. At noxia sollummodo de maleficio ipso dicitur, nec tam generali *Nocia.* significatione accipitur, sicuti noxa. Cicero lib. 3. de Legibus; Noxiæ pœna par esto, vt in suo vitio quisq; plectatur, vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia. M. Manilius:

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.

Plautus Bacchidibus:

Sat sit, suspectus sum, cum careo noxia.

Quo sensu & in Mostellaria, & in Pseudolo vsus est. Terentius quoq; in Phormione:

In re incipiunda ad defendendam noxiam.

Sed in Eunucho & Hecyra ad eūdem modum. Nec noxam eos ascripsisse quisquam dixerit, cùm ratio carminis non consentiret. Quæ adducere voluí, vt palam fieret, quàm iniquo iure Iustinianum in Elegantijs suis insectetur Valla, & Seruium Beroaldus, dum adiectiuè tantum dici noxiā opinentur, contra veterum auctoritatem. *Iustinianus defensus.* Hæc ille. Actius Menalippo, Te esse huic noxæ obnoxiem. citat Festus, tradens noxam esse peccatum, vel pro peccato pœnā.

Euolat hæc pedibus celer] Sic Homerus: ἡ δ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, &c. Sed hic dicendum fuerat *celeris*: nam *celer, celeris*, & *celere* rectius dices quàm aliter. *Celer.*

Intactumq; nihil &c.] omnia malis implicat, nihil relinquit intactum, quod calamitatibus non compleat.

Ergo Litæ] λιτή, ῆς, supplicatio, a verbo λιτανεύω, supplico, vota precesq; suppliciter fundo, lito. *Litæ.* Vnde λιτανεία, Litaniæ, id est, preces, nō Letaniæ, vt passim barbari scribunt. Sic litatum, pro eo quod alijs est solutum, deditum Deo, quasi luitatū, ait Festus. Sunt ergo Litæ precatrices & recōciliatrices amicitiarum, quas Ate dissuit; vnde eandem semper comitantur. Litas autem Deas claudas interpretantur Mythologi de ijs, qui precantur, quod genua flectant: *Litæ claudæ & luscæ cur.* quas rugis obsitas esse Poetæ volunt, ad designandam imbecillitatem. Has aiunt esse strabis luminibus, quod cōniuere videātur in quibusdam, sed postremò necessitate ad supplicationes deflecti. Phornutus claudas esse tradit, quòd tardè & vix accedant ad eos supplicandos, quos antè affecerint iniuria: rugosas verò & strabis oculis, quòd grauiter & ore parum hilari intuentur quos offenderunt, & à quibus veniam deprecantur. Iouis porrò filias, quòd venerabiles sint. Hæc ille. Itaque id trāsfertur ad illatam cuipiam iniuriam, cuius difficulter memoria tollatur ex animo: iniuriarum enim & cōtumeliarum memoria tardissimè senescit, vt ferè non nisi morte deleatur.

Proles

Litæ cur filiæ Iouis. *Proles Iouis.*] Rectè proles Iouis, quia vt Dei proprium iuuare mortales, ait Plinius initio historiæ mūdi; sic nulla re alia magis ad Dei naturam accedimus, quàm salutem hominibus dando, vt Tullius Ligariana. Sic Strabo, εὐεργετεῖν ἐστὶ θεοὺς μιμεῖσθαι. *Benefacere est Deos imitari.* Contra Afabulus apud Horat. 1. Sermon. 5. nomē habuit ἀπὸ τοῦ τὴν ἄτην βάλλειν, quod damnum, noxamq; ferret.

Sarturæ] compositurę, reparaturæ. sanaturæ.

Sed quia segnipedes] χωλαί. Iuuenal. Sat. 8.

---*Tritoq; trahunt epirhedia collo*
Segnipedes.

Luscæ] παραβλῶπες τ' ὀφθαλμὼ *strabæ oculis.* Qui dicantur lusci, & luscitiosi, diximus Emblem. 72.

Lassæq; senecta ῥυσαί. *rugosæ* senes, vt quibus cursus inimicus.

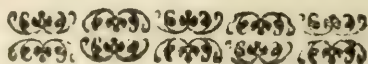
Non nisi post] Innuit offensam esse citā, reconciliationem esse tardam, propterea quod iniurias diu solēt homines meminisse, iuxta illud Ciceronis: Cui dolet, meminit: cui placet, obliuiscitur.

IV. *Titulus Emblematis vnde ductus.* GENERALIS ea thesis, præfixa Emblemati, ad quascūq; humanas calamitates & incommoda potest accommodari: paroemia autem est medicis familiaris. Eā cōferre placet cum aurea illa Nazarij sententia, ex Panegyrico, quem Cæsari Constantino dixit: Facilior, inquit, & multò procliuior lędēdi quàm commodādi semper est via: vulnerare integrum, quàm sauciato mederi: dissipare rapta, quàm diuulsa componere. Hoc autem Homerico figmento significatur, quàm celeri momētores aduersæ nos impetant, quamque sera iisdem medicina adhibeatur. Quod vulgus Gallorum, vt & Italorum, accommodata paræmia effert, cum dictitat, *Mala & ægritudines in equis accedere,* id est, citissimè nos aggredi: *sed pedibus recedere,* hoc est, tardè, sensim, & lento gradu abire. Item illud: *Il mal viene à libbre, e vassene à once.* Huc traducetur non omnino malè, quod habet Cornel. Tacitus in vita Iulij Agricolæ, soceri sui Natura infirmitatis humanæ, inquit, tardiora sunt remedia, quàm mala: & vt corpora lentè augescunt, citò extinguūtur: sic ingenia studiaque facilius oppresseris, quàm reuocaueris. Sic Seneca Epistola 92. Eligit aliquid noui casus, per quod velut oblitis vires suas ingerat. Quicquid longa series multis laboribus, multa Dei indulgētia struxit, id vnus dies spargit ac dissipat. Esset aliquod imbecillitatis nostrę solatium rerumque nostrarum, si tanto tempore repararentur cuncta, quanto finiuntur. Nunc incrementa lentè exeunt: festinatur in damnum: nihil publicè, nihil priuatim stabile est, tumultuātibus caussis mala, vnde minimè expectabantur, erumpunt. Huc pertinet Scytharum legati sententia ex Curtio lib. 7. Quid tu? ignoras arbores magnas diu crescere, vna hora extirpari? Ponticus Heraclides disputatione de allegorijs Homericis, eodem penè modo intelligit: quo loco eos arguit imperitiæ, qui Homerum vituperent, qui Litas Iouis filias impiè deformi & mutilo corpore finxerit. His Poeta imaginem expressit eorum, qui supplices sunt. Qui enim peccarunt, ex consciētiæ verbere tardiores esse solent: eosq; verentur aggredi, quos læserunt, & à quibus veniam impetrare postulāt: pudoris enim sui sunt ipsi continuò memores. Nec verò præsenti animo esse possunt, aut constāter intueantur, vt qui retrò auertant oculorum aciem. Primò itaq; supplicū animus nullum præ se lætum ruborem admittit, vt qui pallidi sint, demisso vultu, misericordiam elicere conātur. Ea ergo caussa fuit, cur Litæ ita fuerint ab Homero depictæ. Contra valida est & pernix Ate, cuius nimirùm acris & vehemens stultitia hominum non modò ceruicibus, sed & animis impendeat. Nam toto impetu & sine aliqua ratione fertur ad omne flagitium. Is ergo Poeta perinde se gessit, vt qui pictor esset humanorum affectuum, quos affectus Deorū nominibus allegoricōs effingere solet. Lege Lucian. in Imaginibus, & Tragopodagra.

Res aduersæ statim accedūt, tardè recedunt.

Locus Cornelij Taciti.

Pōtici Heraclidis allegoria de Ate & Litis.

Ex arduis perpetuum nomen.

EMBLEMA CXXXII.

CREDIDERAT platani ramis sua pignora passer,
Et bene, ni sæuo visa dracone forent.
Glutijt hic pullos omnes, miseramq; parentem
Saxeus, & tali dignus obire nece.
Hæc, nisi mentitur Calchas, monimenta laboris
Sunt longi, cuius fama perennis eat.

COMMENTARII.

I. IN ramosa platano nidus conspicitur passerum, auicularum genus salacissimum, quorum pulli eiecti à dracone seu serpente deuorantur. *Platanus.* Platanus arbor latè spargit ramos, folia lata habet, aliàs sterilis, cuius non est alia maior commendatio, quam solem æstate arcere, hyeme admittere.

II. LOCVS est ex Homero, Illiad. β quẽ eundem reperies in vita Homeri, quę Plutarchi nomine à quibusdam circumfertur, & apud Ciceronem 2 de Diuinat. Cum in Aulide Bœotiæ portu, Græcorum ad Troiam euertendam nauigantium classis aduerso vẽto detineretur, Calchas augur peritissimus cum cæteris Græcis profectus Agamemnonem docuit, qua ratione Dianã iratam placaret, & ex serpentis vel draconis *Historia ex Homero de vaticinio Calchantis.*

nis

nis augurio (qui in arborem subrepẽs nouem passeris pullos vnà cum matre deglutierat) decimo tãdem anno Ilium captum iri prædixit. Nam pro passeribus annos, pro angue tempus intellexit, vt explicat Pierius hieroglyph. lib. 20. Homeri carmina Cicero loco citato cõuertit sub persona Agamemnonis, cùm debeant citari sub persona Vlyssis, vt annotauit Politianus in Miscellan. c. 53. Carmina Ciceronis hæc sunt:

Ciceronis carmina.

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt nostri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an vanos pectoris orsus.
Namque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funestis liquerunt lumina fatis
Argolicis primum vt vestita est classibus Aulis,
Quæ Priamo cladem & Troiæ pestemq́; ferebant:
Nos circum latices gelidos fumãtibus aris
Aurigeris Diuum placantes numina tauris
Sub platano vmbrifera, fons vnde emanat aquai,
Vidimus immani specie, tortumq́; dracone͂
Terribilem, Iouis vt pulsu penetrabat ab ara,
Qui platani in ramo foliorũ tegmine septos
Corripuit pullos, quos cum consumeret octo,
Nona super tremulo genitrix clangore volabat,
Cui ferus immani laniauit viscera morsu.
Hunc, vbi iam teneros volucres matremq́; peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
Abdidit, & duro firmauit tegmine saxi.
Nos autem timidi stãtes, mirabile monstrũ
Vidimus in medijs Diuum versarier aris.
Tum Calchas hæc est fidenti voce loquutus:
Quidnam torpentes subito obstupuistis Achiui?
Nobis hæc portenta Deũ dedit ipse creator,
Tarda & sera nimis, sed fama ac laude perenni.
Nam quot aues tetro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Troiã belli exãtlabimus annos;
Quæ decimo cadet, & pœna satiabit Achiuos.
Edidit hæc Calchas, quæ iam matura videtis.

Homerum satis feliciter æmulatus est Ouidius Transformationum lib. 12. vbi sic canit:

Hic patrio de more Ioui cũ sacra parassent,
Vt vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere cœruleum Danai videre draconem
In platanum, cœptis quæ stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa.
Quas, simul & matrem circum sua damna volantem
Corripuit serpens, auidaq́; recondidit aluo.
Obstupuere omnes, at veri prouidus augur
Thestorides: Vincemus, ait: gaudete Pelasgi,
Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris.
Atq́; nouem volucres in belli digerit annos.
Ille, vt erat virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, & seruat serpentis imagine saxũ.

Porrò Alciatus id carminis videtur imitatus è Græco incerti cuiusdam Poetę, apud quem tamẽ non est eadem conclusio: cùm de hirundine verba faciat, cuius nidũ serpens deiecisset & exturbasset, in eoq; tandem igni ardenti combustus esset.

III. *CREDIDERAT platani*] commiserat platano, nidificauerat. Platanus dicitur à πλάτος, *latus*. quod latè spargat ramos. De platano sic Ruellius: Nomine apud nos caret, rarior in Gallia: omnibus inuisum arboris speciem demirantibus, & nomen eius & naturam ignorãtibus; alioquin peregrina est, & vmbræ duntaxat gratia expetita Vide Plin. lib.12.cap.1. A poetis vocatur Genialis, quia sub ea conuiuia celebrantur. Ouid. 10. Metamorph.

Platanus vnde dicitur.

Sua pignora] suos pullos Pignora sæpe pro filijs capiuntur, quoniam filij videntur tanquam pignora esse inter virum & vxorem, tum vinculi, ne alioqui diuortiũ fiat; tum charitatis; vt diximus Emblem. 30. Ouid.

Pignora pro filijs.

Dulcia sollicitæ gestabant pignora matres.

Passer] mater. De passere vide Plinium lib.10.cap.36. Passerem tẽporis annui hieroglyphicum esse trahunt Ægyptij. Pierius lib. 20. Hieroglyph. circa finem.

Et bene] tutò quidem, nisi eos seuus draco obseruasset.

Saxeus] vbi pullos cũ matre deglutijsset, in saxum rigẽs est transformatus; mors sua crudelitate cõdigna. Fatalis serpẽs est, necnon

Serpens saxeus.

necnon perpetuæ belli Troiani memoriæ per metamorphosim serpentis in perpetuæ duritiei saxum. Sonat etiã saxeus, durum, crudelem, inexorabilem, quiq; nulla flecti prece possit. Huc pertinet quod alio loco memini retulisse me de illo ãgui, qui Tarquinij Superbi animum stupefecit, attonitumque reddidit, cùm à columna lignea repente lapsus omnes in fugã vertisset, rei miraculo cõsternatos: nimirũ portendebat ille serpẽs nouum & inexpectatum principem, eundemq; ætate florẽtem Iunium Brutum, de lignea columna, hoc est, stupore, quem diu simulauerat, ne opprimeretur à tyranno, proditurum.

Hæc, nisi mentitur] Si vera dicit augur. Ex nouem cum matre passeribus aiebat bellum decennale significari. Nam ex passeribus annos, angue verò tempus, quod omnia deuorat, intelligebat. Serpẽs autem saxeus factus arguebat perpetuam huius rei memoriam.

Calchas. *Calchas*] Calchas augurum præstantissimus, vt ait Homerus, Thestoris Troiani filius, vnde Thestorides dictus. Apollinis monitu secutus est Græcos, Achilli valdè charus. Post expeditionem Troianam in Colophonem Ioniæ vrbem peruenit. Cumque esset in luco Apollinis Clarij, cum Mopso augure prestantissimo in certamẽ diuinandi descendit. Cui proposuit, quot ficus haberet caprificus quædam. Quæ cùm Mopsus diuinasset, & Calchas quot filios haberet in ventre porca, nõ rectè explicasset, præ merore diem obijt. Vide hęc latiùs apud Nicolaum Leonicum lib. 3. de varia histor. cap. 63.

Cuius fama perennis] Homerus 2. Iliad.
ὄψιμον ὀψιτέλεστον ὅτι κλέος οὔ ποτ' ὀλεῖται.
Tarda & sera nimis, sed fama & laude perenni.
Sic enim Cicero hunc versum vertit. Vide adagium, *Quæ serò contingunt, sed magnifica.*

IV. *Nullam gloriam sine labore parari.* SIGNIFICATVR, ex difficilibus diuturnisq; laboribus tandem maximam laudem memoriamq; perpetuam resilire. Hoc enim vel natura sic comparatum est, vti res arduas ac memorabiles gerere gloriosum, ita eas sine molestia & vitæ discrimine perfici non posse. Non enim res magnę, vt dicitur, sine magnis periculis fiunt; ex quibus tamẽ mirabiles tandem fructus & gloria perennis resultãt. Hinc M. Tullius 3. Tuscul. Etenim nulla potest esse diuturna gloria, quam labor strenuus & indefessus primùm non antecesserit. Quis enim magna coronari cõtẽdat Olympia, dulcis sine puluere palmæ? Vulgo tritum id, τὰ καλὰ χαλεπά, δύσκολα: *Difficilia quæ pulchra.* Præclarè Xenophõ ἀπομνημ. 2. αἱ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν κ' ἀγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες· λέγει δὲ καὶ τοῦ Ἡσιόδος.

τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἑλέσθαι *Virtus difficulter paratur.*
ῥηϊδίως. λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι. μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐπίχαρμος ἐν τῷδε, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί. Id est: *Curæ quidem laboriosæ efficiunt, vt ad pulchra & honesta facinora perueniatur, sicuti virorum optimorum habet adagium. Ait enim Hesiodus:*

Amplecti vitium cumulatim & sumere promptum est:
Namque iter id facile est, nec eo vicinius vllum.
At Dij sudorem virtuti præposuerunt,
Ad quam longa via est atq; ardua, & aspera multum
Offertur: tamen est vbi ad alta cacumina ventum,
Fit facilis, primò fuerat quæ tam ardua virtus.

Testatur autem Epicharmus, A dijs omnia nobis vendi laboribus. Memoriæ succurrit & illud Clemẽtis Alexãdrini Stromat. δ. ἔστι τις λόγος τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις. νῦν δέ μιν θοὰν χῶραν ἁγνὸν ἀμφέπειν. οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ὧν μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ, ἵκητ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας. quorum verborum hæc est sententia: *Fama est, virtutis domicilium esse in quibusdam rupibus, ad quas difficilis admodum sit ascensus, eamq; celerem in colere locum castum. Ea verò non conspicitur quibuscumq; hominum oculis: neque vnquam*

quam

quam ad eam quisquam perueniet, tamquam ad fortitudinis propugnaculum, nisi primùm sudore ac labore animum afficiente suam industriam probarit. Quid enim gloriæ Alexander, quid Epaminōdas, quid Themistocles sibi comparassent, nisi laboriosis & molestis expeditionum angustijs arduum virtutis iter sibi conficiēdū proposuissent? οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων, εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως. ait in Crasso Plutarchus. id est: *Non tam fortunæ prosper euentus Romanorum potentiam auxit, quam egregia virtus, ac summa in laboribus asperisq; in rebus tolerantia, aduersis casibus succūbere nescia.* Illud etiā mihi succurrit Pindari ex Olymp. 6. ἀκίνδυνοι δ' ἀρεταὶ οὔτε παρ' ἀνδράσιν οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις τίμιαι. πολλοὶ δὲ μέμνανται, καλὸν εἴτι πονασθῇ id est: *Virtus periculorum expers neq; apud homines, neq; mari habetur in pretio: at multi memorant, si quid honesti laboriosè peractum est.* Quid laudis Cæsar esset consecutus, si facilè illi fuisset Britannis inferre bellum? Aut Annibal quantum sibi famæ cumulasset, si dum Italiam adiret, peruias Alpes citra puluerem & sudorem, ac non magna suorum cæde fecisset? Rectè Naso Tristium 4.

Gloria bellica vnde ducibus cōtigit.

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Et Propertius 4. Elegiarum:

Magnum iter ascendo: sed dat mihi gloria
vires:
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Idem quem iam adduximus, Pindarus Olymp. 5. ait:

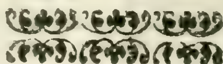
αἰ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνα τε μάρναται, πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. id est:

Circa virtutes labor sumptusq;
Perpetuò implicantur, vt
Opus difficultate obtectum assequare.

Sed propius apud Plutarchum Bacchilides πισὰν γὰρ κῦδος ἔχει ἀρετά. *Firmam gloriam habet virtus.* Scribit Ælianus variar. histor. lib. 13. cap. 32. Socratem aliquādo in colloquium cū Theodota meretrice formosissima venisse, quæ cum diceret: Ego te, ò Socrates, multis modis antecello. Nam cū neminem ex meis à me possis abalienare, ego cùm libitum est, tuos omnes à te auoco. Respōdit is: Quid hoc mirum est? siquidem tu ad decliuem tramitem omnes rapis; ego verò ad virtutē cogo, ad quā arduus & plerisq; insolitus est accessus. Asperam autem & insuauem virtutis viam nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in alteram partem transferatur, leuis inuenietur iustitiæ semita. Rectè Plato dixit, virtutis ramos sudore ac laboribus produci nam virtutem illico assequi, vix fieri potest. Quomodo enim quàm minimis laboribus rem omnium maximā quis quam assequi queat? Huc non inscitè refero mysticum illud biuium, quod diuini oris testimonium comprobat, & astipulatur consensus doctorum, & vniuersa Christianæ professionis antiquitas. Et duplicem illam portam non minus, alteram; quæ mortis regiam intrantibus aperit, capacem & amplam: alteram, quæ vitæ, & virtutis, nimis angustam illam ac humilē, quo gigantes illi terrestres, & grandia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quo nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido sagínati ventris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumās ingluuies, & bullientis choleræ tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & piceatus stertentis ignauiæ lentor, aditum nusquā inueniūt, & in primo statim vestibulo magno cum dedecore retunduntur. Sola virtus per immensos labores & angustias, per acutos vepres, niues, & saxa penetrans fœliciori tandem hospitio excipitur.

Socratis cū Theodota colloquium.

Allusio ad biuiū Herculis.

Ex litterarum ſtudijs immortalitatem acquiri.

EMBLEMA CXXXIII.

NEPTVNI tubicen (cuius pars vltima cetum,
Æquoreum facies indicat eſſe Deum)
Serpentis medio Triton comprenditur orbe:
Qui caudam inſerto mordicus ore tenet.
Fama viros animo inſignes, præclaraq́ue geſta
Proſequitur, toto mandat & orbe legi.

COMMENTARII.

1. TRITON Neptuni ex Amphitrite filius & tubicen, in orbe ſerpẽtis caudam mordicus apprehendentis clauditur, concham ſuam inflans. Huius autem ſuprema corporis pars vſque ad vmbilicum eſt hominis, at inferior vſq; ad caudã Delphini. *Tritonis forma.* Tritonem ita depingit Virgilius 10. Æneid. vbi de apparatu nautico Mezentij

Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta, cui laterum tenus hiſpida nanti
Frons hominem præfert, in priſtin deſinit aluus,

Spumen

Spumea semifero sub pectore murmurat
unda.

Qui diligentius figuram Tritonis exprimere conati sũt, illi eius capillos apio palustri similes esse dixerunt, cùm reliquũ corpus exiguis squammis integeretur duritie limæ persimili. Branchias habet paulò inferiores auribus, naresq; hominis, cũ rictus tamen oris esset paulò latior; dentesq; pantherarum dentibus persimiles, oculi subglauci; manus & vngues, & digiti similes sunt testæ conchyliorum; tum pinnę sub ventre & sub pectore, sicut visũtur in delphinis, vt scriptum est à Sostrato lib. 3, animal. Duos etiam pedes priores equinos habuisse dicitur. Apollonius 4. Argonaut. ipsi caudam duplicẽ in Lunę formam tribuit. Sic enim ipsius versus Latinè sonant:

Par fuerat forma superis humerosque caputq;
Et latera, & partes supremas corporis omnes.
Inferius sed enim cauda hinc pendebat & illinc
Immanis ceti, tum spinis verberat alti
Terga freti. hæ Lunæ similes curuantur in orbem.

Et tali forma in Lusitaniæ litoribus. Tiberij principatus tempore fuisse conspectũ, testatur Plinius lib. 9. cap. 5. De qua eius forma plura Leonicus de var. histor. lib. 2. cap. 84.

II. *Fons Emblematis.* ID petitum apparet ex Macrobio Saturnal. 1. cap. 8. & Oro Apolline. Macrobij hæc sunt verba: Illud non omiserim, ait, Tritonas cũ buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab eius commemoratione ad nostram ætatem historia elata & quasi vocalis est: antè verò muta, & obscura, & incognita: quod testãtur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ. *Cur Triton in tẽplorũ ianuis ponatur.* Id Alciatus ipse Annotationibus in Tacitam sic attigit: Veteres, inquit, in templorum Saturni ianuis imagunculas Tritonum statuebant, non aliam ob caussam, quàm vt ab eo cępisse, historiam, æternitatemq; illis debere Deos ostenderent, quorũ pręconio fuissent celebrati. Ego occultatam veram religionem ante Christũ interpretor: quæ post Christi aduentum clarissimo sanctorum Apostolorum præconio ab omnibus Christo Dei filio credẽtibus celebrata fuit. Orus sic ait libris de Hieroglyph. Ægyptij mundũ significare volentes, serpentẽ pingunt, suã ipsius caudam deuorantem, distinctum squammis, per quas mundi astra figurant. *Serpens in se reuolutus quid.* Et grauissimum quidem hoc animal est, quemadmodum terra. Est etiam lubricum, & in hoc aquæ simile: ac singulo quoque anno pellem vnà cum senio exuit, secundum quam rationem&, in mundo annuum tẽpus mutationem faciẽs iuuenescit. Quòd verò pro cibo corpore suo vtitur, significat id, quæcunq; diuina prouidẽtia generantur in mundo, hęc omnia in eodem diminutionem pati. Vide adagium, *Festina lentè.* Refertur hoc figmentum ad memoriam nunquam intermorituram virorum doctorum. Tuba enim famæ & commendationis nota est, vt quę omnibus exaudiatur. Serpens in se reuolutus annum designat, seu ęternitatem, vt apud Ioannem de Sacrobusto in libello de ratione anni annotatum est;

Serpens annus ego sum, Sol sic circinat in quo,
Qui fluxit pridẽ status est nunc tẽporis idẽ.

Orbem etiam totum circuli figura demõstrari (vt omnes alios omittam) pulchrè Plinius ostendit lib. 2. Natur. hist. cap. 2. *Circulus orbem denotat.*

III. NEPTVNI *tubicen*] Sic construo: *Triton Neptuni tubicen, cuius vltima pars*, id est, cauda; *indicat esse cetum* id est, piscem magnum. Et *facies*, supple indicat esse *Deum.* Is, inquam, Triton *comprenditur medio orbe serpentis, qui* serpens *tenet caudã ore inserto mordicus.* id est, tenet insertam caudam ori, per hypallagen. Est autem Triton Deus marinus, Neptuni filius, buccinator, & armiger. *Triton, Deus marinus.* Vnde Statius lib. 3. Thebaid.

Stat celer obsequio iussa ad Neptunia Tritõ.

Et de eodem lib. 1. Achill. Personat autem & circumtonat æquor tuba canora, id est, perforata concha, ciens omnes & excitãs, vt Virgilius 1. & 5. Æneid. & Claudianus de nuptijs Honorij & Mar. affirmant. Eius cõcham sic describit Ouidius 1. Metamorph.

Buccina Tritonis.

Cœruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare iubet, fluctusq; & flumina signo
Iã reuocare dato: caua buccina sumitur illi,
Tortilis in latũ quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit vbi aera ponto,
Littora voce replet sub vtroque iacentia
Phœbo,

Hunc

Misenus à Tritone submersus.

Hunc propter æmulationem cantus occidisse Misenum Æneæ tubicinem, refert Virgilius sexto Æneidos his planè verbis:

Sed cum fortè caua dum personat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virũ spumosa immerserat vnda.

Cuius pars vltima cetum] qui cauda tenus piscẽ refert, qui parte inferiore piscis est, superiore Deus. Plutarchus de Iside commẽtario ait? Amphitritem minoresq; Deos marinos, Tritonas dici. Eos descripsit vberrimè 4. Argonautic. Apollonius. Esse autem aut fuisse aliquando Tritones qua pinguntur forma, confirmat Plinius loco citato libri 9. cap. 5. Pausanias se Romæ vidisse Tritonem affirmat in Arcadicis. Circumfertur etiam epistola cuiusdam Alexandri Iurisconsulti Neapolitani, in qua mira de Tritonibus leguntur: quædã se vidisse ait, quædã testimonio Theodori Gazæ & Georgij Trapezuntij confirmat. Qui verò plura de hac re cupit, adeat Siluam variç lectionis, quam vernacula lingua composuit multa eruditione vir Petrus Messias; videatur etiam Gellius lib. 20. cap. 12. Macrobius loco citato, Gyraldus Syntagm. 5. sunt enim prolixiora, quã vt huc attexere habeam necesse.

Tritones qui sint.

Serpentis medio] clauditur orbe serpentis, qui quasi mordeat ore caudam, qui referat annulum rotundum.

Fama viros animo insignes] clari & illustres viri fama nominis immortali donantur, eorumq; gesta præclarè per totum orbem apud posteros celebrantur. Sic initio panegyrici Maximino & Cõstantino AA. dicti: Equidem scio gaudentium studia nunc ita toto orbe florescere, quacunq; fama vltra naturam, qua fugitur discursio volucris mutuata, & plusquam mille vocibus sonora percrebuit, vt omniũ nationum gratulationibus cõsecretur. Sed quos hic vocat *viros animos insignes*, illi etiam dicuntur eleganti verbo Græco, *οἱ πολυώνυμοι ἄνδρες, εὐλογιμοὶ, καὶ ἔνδοξοι*, qui & *ἀγλαοὶ* Homero. Quę sanè laudatio petitur à virtutibus primarijs, fortitudine, & iustitia: quasi elogio donati heroes, toto

Viri animo insignes.

IV. orbe, omniq; posteritate celebrati.

HAC pictura ostenditur, doctissimos, litterarumq; studiosos quosque fama per totum orbem terrarum, nomineq; perpetuo celebres fieri: & præclarè eos, qui se rerum maximarum peruestigationi, puta Philosophiæ, aut etiã ingenuis disciplinis dedicãt, facilè, & magna quidem maiestate cæteris hominibus anteire. Quin & per eosdem summorum virorum res fortiter pręclarèq; gestas immortalitate & memoria sempiterna consignari. Nam docti non solum viui & præsentes studiosos discẽdi erudiunt atq; docent, sed hoc idem etiam post mortem literarum monimentis assequuntur. Tibullus idem significat his verbis:

Doctorũ virorum præeminentia.

Quę referent Musæ, viuet, dũ robora tellus,
Dum cœlũ stellas, dũ vehet amnis aquas.

Ouid. 3. Tristium:

Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijq; bonis.
En ego, cùm patria caream, vobisq; domoq;
Raptaq; sint, adimi quæ potuere mihi:
Quilibet hanc sæuo vitam mihi finiat ense,
Me tamen extincto fama superstes erit.

Quò spectat Eudamidæ illud, qui rogatus, cur Lacedęmonij ad bellum profecturi Musis sacrificarent, cùm nullum cum Marte haberent commercium: Vt, inquit, post præclarè facta, memoria apud posteros maneat. Pertinent huc arguti & inimitabiles hymni Pindarici, in gratiam eorum scripti, qui victores redierant ex Olympis, Nemeis, Pythijs, Isthmijs: item quæ ab epicis, & tragicis graui descripta charactere, ad res gestas posteris mandandas. Et quò maximè pertinent historicorum monumenta, nisi vt egregiè facta à mortalitate vindicent? Et pertinet ad exemplum, bonos & præstantes viros honoribus affici, nec modò dum in viuis sunt, sed etiam fato functos, vt virtuti suũ reddatur præmium, quæ sanè laudata crescit: & id permultos accendit ad similem virtutem, & facta similia. Virtus enim sola sæculis duratura componit. Quod ab arte & fortuna venit, fata in manu habẽt, tenui filo suspensum: virtutis catena adamantina est, quam Parcarum forfex nõ incidit, quidquid innexum huic aut inuolutum, durat memoriæ consecratum & posteris. Ostende sis hodie Romanæ magnificentiæ admiranda illa, quę famę dedicauit ambitiosa antiquitas, arcus, trophæa,

Spartani cur Musis ante bella sacrificabant.

Sola virtus æternitati consecrat.

columnas

columnas, porticus, theatra, amphitheatra, naumachias, nymphæa, palatia, thermas, circos, pontes, vias, portas, colossos, statuas, asylon, Capitolium, Augustorum sepulchra, pyramides, obeliscos, talia innumera; lucerna indigeas claro die scrutādis vestigijs: in ingluuiem descenderūt vetustatis deuorantis omnia, nec nisi nomine solo in orbe amplius. Quære virtutis & ingenij monumēta, facta illustrium Heroum prę clara & insignia, res viriliter & animosè, constanter & intrepido animo patratas, tāquam in primo flore adhuc sunt, vigent, viuunt, intacta ab obliuionis falce: fortitudo enim & magnanimitas pepererūt ęternam prolē. Da sapientię antistites, omniū manibus adhuc teruntur, velut recens nata, eorum opera, vicenis tricenisq; sæculis euolutis. Nunquam exiccatur elychnium huius lampadis, quam virtus accendit viuaci flamma, pingui succo nutritum crescentis gloriæ, quæ & ipsa penè immortalis à bona stirpe, fructus aut merces virtutis; à solida enim radice ascendit in perfectum robur, quod sit par sustinendis æui iniurijs, nec metuat famem temporis, cuius dens comminuit, cuius venter, deglutit vniuersa. Magnum solatium est homini, propagandi nominis secundū merita prę uiisa spes, si superstes aliquid post ossa relinquat in terris, quod breuis vrna nō possit capere. Beatum hunc pronunciem, cuius mors ita cognita, vt viuere tum primū verè incipiat, cùm sepulchrali lapide pressus, ex oculis in memoriam transijt honorifico & spiranti præconio. Quis ardētem in laterna candelam tectam dixerit, dum circumfusam lucem rebus communicat? Tale sepulchrum laudati viri; opertum & ex abdito lucet, marmor non capit nec aggestus terræ, quin exiliant honoris scintillæ & diffundant se. Inglorius iacet, quem nudum ab hoc virtutum comitatu flagitia sequuntur, & vel obliuio excipit, vel nobilitat ignominia, exemplum & scandalum sæculi. O quàm mallent & ipse tales in litura & silentio esse sua nomina? Inter viuos sunt, sed in turbida nocte, velut spectra quædam ac lemures, vt terreant & offendāt. Nemo mihi hic famam nominet, sed plurium ætatum consensu testatū decus: nemo statuam erigat his talibus, aut vexillum suspēdat in templo honoris; velut infamem furcam in triuio aspicias, vbi dantur execrationis & publici odij detestanda monimenta. Non indiget virtus aduētitio aliquo & externo fulcro perpetuandæ gloriæ, propria mole se sustinet ac probat seris nepotibus, admiratione sui in omnium animis concitata atq; æmulandi studio. Paucis contingit hæc fœlicitas hodie, dum aduersa via quilibet graditur, quæ non ducit ad sacrum illud & augustum Euphymiæ delubrum. Vis dicā quæ causa sit? At vereor, ne veritas odiū pariat: dicā tamen. Chrysæa reuocat, speciosa illa meretrix cum pera sua talentis grauida. Sequuntur pleriq; ò quā prompti, ò quam proni. Trahit auri fulgor qui tamen si cut lignum scintillans noctu Solem non fert, exile enim quippiā fouet in se putridi humoris, quod maiori igne tactum euanescit. Et in metallo quid aliud? Retunditur splendor virtutis præsentia, cuius magna & æterna quædam lux est. Nunquam vidisti iucundum illud puerorū ludentiū spectaculū, cùm raso smegmate aut sæuo impinguant pauxillū aquæ vasculo infusum, & ex eo modicum quid attractū culmo difflātes, in ingētes sępe globos, diffūdēte se lentore lubricę & viscosæ materię, sine arte & labore tornant? Vt colorē mentiuntur volitantes illæ bullæ, & purpureū cum viridi atq; aureo miscent? vt vitreum quid & cristallo simile referunt? Cęlestes orbiculos dicas, ni desint stellæ. Sed crepant repente sub manu fingentis, spiritu nimium intendente. Atqui vbi rupturæ signum? vbi imago sic eleganter conflata? da vestigium, ostende locum, fragmenta collige. Fuerunt: vnum hoc tenes. Cōsidera istos argyrophilos, nonne similes nugas exercent? Ventosis occupantur, & in vacuo suspendunt suas delicias, forma & colore decepti, quæ fallaci ludibrio dum tractantur, fugiunt. Sola virtus in Æternitatis templo trophæa figit.

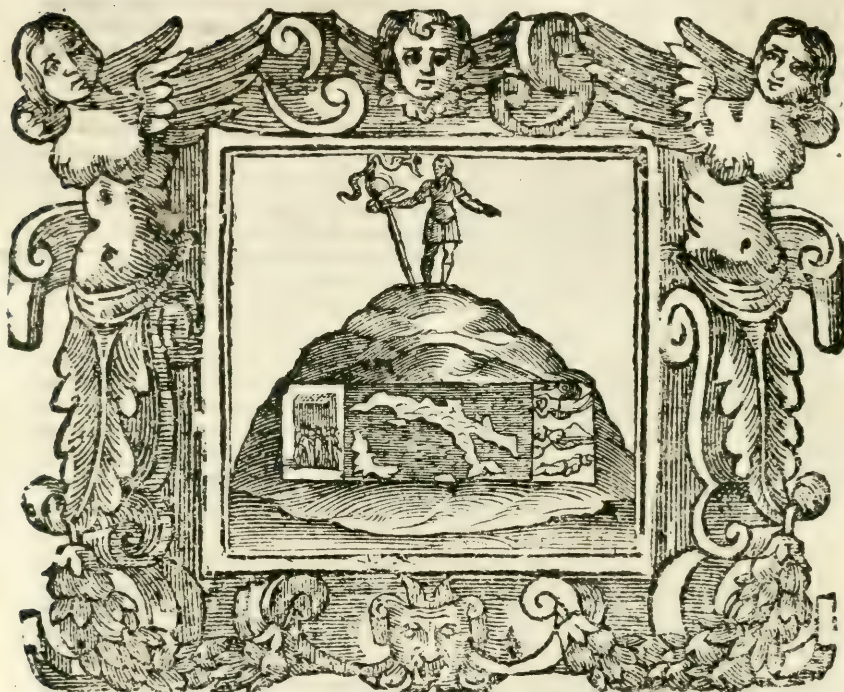
Gloria virtutis merces.

Ignominia vitiorum præmium.

Amor diuitiarum multos à virtute auocat.

Tumulus Ioannis Galeacij Vicecomitis, primi Ducis Mediolanensis.

EMBLEMA CXXXIV.

PRO tumulo pone Italiam, pone arma ducesq;
Et mare, quod geminos mugit adusque sinus.
Adde his Barbariem conantem irrumpere frustrà,
Et mercede emptas in fera bella manus.
Anguiger † ast summo sistens in culmine, dicat: † al. &
Quis paruis magnum me superimposuit? al. *est.*

COMMENTARII.

I. HVIVS Emblematis figura in cæteris editionibus, antequam Pignorij industriam esset experta, vel ipsi Heraclito risum mouisset. Sic autem, vt vides, ille restituit in tumuli seu colliculi antica parte apparet Italia, (quam alij cruri, alij folio quercino similem faciunt) duplici mari clausa, quam circumstant à dextris quidem armata militum acies, à sinistris verò Mauri seu Turcæ deuicti. In tumuli verò summitate stat vir habitu militari, qui dextra galeã gerit, in cuius cono Mediolanensium insigne eminet, serpẽs scilicet infantem eructans. Hæc verò Pigno-

rij

rij pictura meram sapit antiquitatē; olim siquidem mos inoleuerat in montibus insigniū virorum, præsertim Regum & Principum, sepulchra constituendi. Nam & Augustinus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 26. Asclepij auum, medicinæ repertorem, templum habuisse ait, & tumulum in monte Libyæ, iuxta littus Crocodileum. Et Iosias Rex, superstitionis vanissimæ hostis sepulchra, quæ erant in monte, deturbauit, proiectis ossibus, præterquam Prophetarum, quæ ex elogio & inscriptione cognouit. 4. Reg. 23. Eodem spectat infamis ille spiritus apud D. Marcum, qui obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus ac monumentis versantem: quem generis humani sospitator Christus valetudini mentiq; pristinæ restituit, multiplici expulso dæmone. Marc. 5. Indeq; natum auguror, vt columnæ & Pyramides in tumulis collocarentur, quemadmodum Seruius ad illud Virgilij annotauit lib. 11 Æneid.

Sepulchra olim in montibus.

---ingens monte sub alto
Regis Derceni terreno ex aggere bustum.

II. *Galeacius.* EPITAPHIVM est Ioannis Galeacii, primi Ducis Mediolani, quem celebrat eo maximē nomine, quòd fortissimè Turcis in Italiam irrumpere conantibus restiterit, & Remp. suam legum auctoritate composuerit. Huius Historiam repete ex Sabellico Ennead. 9. lib. 9. Sed maximè Paulum Iouium consule de Ducibus Mediolanen. Videtur autem Alciatus id cōfinxisse ad Græcorum quorundam Epigrammatum imitationem, vt est Germanici quoddam lib. 3. quo Themistocles rerum à se gestarum commemoratione indicat, quo pacto à Græcis sepeliri velit: alioqui nullum satis magnum & dignum sepulchrū suis virtutibus erigi posse. Quò spectat & Parmenionis in Alexandrum, cui pro magnitudine rerum non posse scribi dignum epitaphium, sed Europam & Asiam, quas subiugauit, eius esse sepulchrum tradit. Simile est quod in Hectoris tumulo fecit Poeta quispiā: in quo Hector non vult cōparari sepulchro aut tumulo; quippè qui vniuersę Gręcię restiterit, & cuius amplissimum sepulchrum sint Ilias, Homerus ipse, Græcia, & Achiui fugientes. Eodem modo vt dignus Galeacio tumulus ad perpetuam nominis commēdationem extruatur, ait Alciatus, describēdam esse Italiam vniuersam, Duces ipsos, regiones cōterminas, & Barbaros toto impetu Italiæ ceruicibus imminentes: postremò constituatur Anguifer, qui symbolum habeat scriptū, ΤΙ ΜΕ ΜΙΚΡΟΙ͂Σ ΤΟ'Ν ΜΕ'ΓΑΝ Ε'ΝΤΙ'ΘΕΤΕ; Quod autē adeò magnificum tumulum ipsi Galeacio excitarit Alciatus, id optimo iure factum est: nemo enim Regum (scribit Iouius) ornatiore, aut sumptuosiore exequiarum pōpa elatus est. Ne pigeat legere quæ de ipso habet Corius, Sect. 4. Sed huc apponam Germanici in Themistoclem epicediū, quod imitatus est, & ferme integrum (vocabulis aliquot dumtaxat immutatis) mutuatus est Alciatus, vt videre est:

Vnde petitum Emblema.

Causa huius tumuli.

Character Emblematis

ἀντὶ τάφου λιθοῖο θὲς ἑλλάδα, θὲς δ' ἐπὶ ταῦτα
δόρατα, βαρβαρικῆς σύμβολα ναυφθορίας:
καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε περσικὸν ἄρη,
καὶ ξέρξην. τούτοις θάπτε θεμιστοκλέα.
στάλα δ' ἁ σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα
τἀμά. τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Pro sepulchro lapideo pone Græciam, pone ad hæc
Hastas barbarici symbola naufragii:
Et tumuli [in] apice circumscribe Persicū Martem,
Et Xerxem: in illis humo conde Themistoclem.
Columna verò Salamis superimponatur, gesta referens
Hæc mea: Quid verò paruis magnum imponitis?

Marmoreo in tumulo statuatur Græcia, deinde
Hastæ barbarici symbola naufragij:
Persicus & Mauors apice astet deinde sepulchri,
Et Xerxes, & humo conde Themistoclea.
Hæc mea gesta canens Salamis ponenda columna:
Quid magnum paruis imposuisse iuuat?

Sic autem Latinè reddidit Frāciscus Sanctius:

Pro tumulo exiguo terras appone Pelasgas,
Armaq; barbaricæ symbola militiæ.
Inq; basi tumuli circumduc Persica bella,
Et Xerxē; huq; superpone Themistoclea.
Et Salamis nostræ virtutis buccina dicat:
Quis paruis magnum me superimposuit?

Cum

Cum his, quæ antea dicta sunt ad tumulum Galeacij, deq; inscriptione illa magnifica, *Quis paruis magnum me superimposuit?* velim annecti quæ mihi nunc occurrunt ex alijs certè non pœnitendis auctoribus. Sic igitur Horatius Epod. Oda. 9.

----*Africano, cui super Carthaginem*
Virtus sepulchrum condidit.

Velleius Paterculus de Carthagine: Eam vrbem inuisam Romano nomini Pub. Scipio funditus sustulit, fecitq; suæ virtutis monumentum. Sed interea dum hæc meditor, nescio quo modo mihi præ cęteris placet Martialis sanè argutum & lepidum de Pompeio & filijs cenotaphium:

Pompeij cenotaphium.

Pōpeios iuuenes Asia, atq; Europa, sed ipsū
Terra tegit Libyes, si tamen vlla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

Dion Nicæus in Adriano: Postquam venit in Græciam, spectauit mysteria; cumque per Iudæam in Ægyptum venisset, parētauit Pompeio, de quo hūc versum fertur dixisse:

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπανὶς ἔπλετο τύμβου,
Ossa viri magni tenui quàm clausa sepulchro.

Vicecomites familia.

Porrò hic obiter noto, *Vicecomes* nomen esse familiæ in Italia (vulgò *Visconti*) non officij.

III. *PRO tumulo*] ad excitādam tumuli magnificentiam Galeacio.

Pone Italiam] id est, appone, affinge, describe totam Italiam, cum suis viribus.

Pone arma.] Pro describe, aut dispone, non placet Fornerio, vt quòd à mera lingua Romana deflectat; quanquam Cicero in tio 5. Antonianę dixerit: Pacē vult Antonius, arma ponat. hic enim, pro deponat, vsurpari liquet.

Italia inter duo maria sita.

Et mare, quod geminos] Mare superum & inferum intelligit. Nam Italia quantaquāta est, inter duo maria procurrit, Tyrrhenum seu Siculum & Adriaticum. Italię autem situm, amęnitatem, fertilitatem, gloriam, tam Cosmographi quam Historici plurimi lata descriptione prosequuntur, vt Plinius, Mela, Solinus, Blōdus, Strabo lib. 5. Albertus Leander, & nouissimè omnium Ioan. Antonius Maginus Patauinus. De eius quoq; potētia & virtute bellica, elegās est oratio Regis Agrippę apud Iosephum Historiographum, de bello Iudaico lib. 2. cap. 16. Extat & Belsolis Regis perpulcra episto la apud Crinitum, de honesta disciplina lib. 8. cap. 11.

Mugit] Translatio à tauris. Sic quoque Virgilius mugitum amnibus tribuit, 3. Geor.

-- - *& crebris mugitibus amnes,*
Arentesq; sonant ripæ, collesq; supini.

Adde his Barbariem] adiūge barbaros conantes irruptionem facere, sed frustrà.

Galeacij bellū contra Florētinos.

Et mercede emptas] milites mercede cōductos, auxiliares copias. Gessit autem Galeacius per duodecim annos bellum cum Florentinis, quo tempore Stephanus Bauariæ Dux è Germania conductus à Florentinis, in Italiam contra Galeacium magno exercitu venit, nihilq; gerens memorabile, tādem in patriam reuersus est. Post hunc Iacobus Armeniaci Comes Mediolano bellum infert, accepto à Florentinis stipendio, magnamq; manum ex vlteriore Gallia traducit; qui profligatur interijt. Sequutus est hos, aliquot interiectis annis, Robertus Imperator, qui grandem pecuniam à Florētinis accipiens contra Galeacium Mediolanensium Ducem, maximo exercitu in Italiam transijt; inde nulla re gesta memorabili, inglorius reuersus est. Tandem Galeacius dum per suos duces bellum in Florentinos cōtinuat, moritur, Anno Domini 1403. Vide Sabellicum Ennead. 8. & Iouium de Ducibus Mediolan.

Galeacij mors.

Anguifer] Anguifer, id est, ille, qui pro insignibus fert anguem, qui est ipse Dux. Alludit .n. ad insignia Ducatus Mediolanensi, de quibus copiosè diximus Embl. 1.

Paruis magnum.] Antitheton. In Græco sic habetur: τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε; quasi diceret: Quis me citra exceptionem magnum rebus minimis ęquare voluit? Apud Caietā in sepulchro marmoreo, ęneaq; vrna, hęc inscripta reperiūtur Scipioni Africano:

Deuicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europa, nō obstitit Africa quondā,
(Respice res hominum) quàm breuis vrna premit?

Illud Horatij 3. Carm. occurrit:

-----*desine*
Magna modis tenuare paruis.

Sic Tullius dicebat, Cn. Pompeij gloriam non

Pompei gloria.

non regionis vnius, sed orbis vniuersi finibus esse terminandum. Et Alexander Magnus, Iliadem Homeri non ad tibiam, sed tubam videri concelebrandam. Et nescio an possim huc aggregare illud Epaminondę elogium, de quo Iustinus: Vnus vir pluris fuit quàm vniuersa ciuitas. Non absurdit Sallustianum hoc in Catilina, initio, quo loco ait videri sibi difficile historiam scribere, quia dicta factis æquanda sunt.

Epaminōdæ elogiū

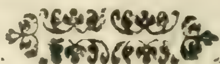
IV. *Honores habiti claris viris.*

Hoc Emblema mihi reuocat in memoriam species vndecim honorū, qui ab Aristotele statuuntur Rhetoricorum primo: nempe sacrificia, monumenta vel carmine vel oratione soluta, pręmia certa, luci, superiores in sedendo loci, sepulchra, imagines, publicæ epulę, & quibus vtuntur Barbari, habitus adorantium, & cōspectus eu tationes, munera, quæ apud quasq; gētes in precio sunt. De quibus sigillatim aliquid dicere mihi hic necesse habeo. De sepulchris & monumentis agimus, quæ inter honores non paruos poni solemne iam olim fuit. Consentaneum enim verit. t. & obseruantiæ, imò indubitatum est sapientibus, quædam cognata esse nobis semina immortalitatis; cuius adeo appetentes sumus, vt & sepulturæ prospiciamus, & nolimus cadauer nostrum malè haberi. Nec enim admittenda est vecordium quorundam sententia, animam nostram à corpore solutam interire existimantium: sanè hatum pecudum animi tam insipidi nunquā vixerunt cum suis sententiis. Humanum verò ingenium, quod animę nostrę vis est, cùm se sciat immortale, optat, illud etiam vt corpus ipsum quoq; & comes, & homicilium suū, quoad fieri possit, eadem felicitate perfruatur. Atqui iam cadauer neq; sentit, neq; tuum est amplius? at fuit: & nunc sensus est mihi viuenti earum commoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Et quidem quāta nobis viuis sepulturæ cura esse soleat, tum quotidiana rerum experientia, tum etiam vitæ magistri docent historici. Nam & Ægyptiorum Reges ad vitam iustam & honestam nihil tam adduxisse legimus, quam si secus facerent, metum atque formidinem denegatę sepulturæ. Diodorus lib. 1. Hinc etiam est, quod de sepulchris & monumentis, quæ defunctorum domos Constantius appellat in l. 4. C. de sepulch. viol. tam prouidè & religiosè in iure multa sint prodita. Nam & voluntas defuncti monumentum fieri sibi disponentis, salua conscientia, & citra infamiam negligi nequit. l. militis, 5. C. de relig. & sumpt. fun. Vti nec ipsum monumentum obligari. l. 2. C. dict. t. neq; legari. l. monumenta. 14. C. de legat. neq; permutari l. 12. §. 1. de relig. & sumpt. fun. neq; alienari vel distrahi potest. l. 2. & 9. C. d. t. quia scilicet religionis interest monumēta extrui & exornari. l. 1. §. interdictū, de mort. infer. Vnde cùm monumēta memorię seruandę gratia existant, l. 1. §. 6. ff. d. t. satis inhumanum & durum fuerit, memorias vendere mortuorum. Can. postquam. 13. q. 2. Quapropter (vt propiùs ad rem) non immeritò Galeacio tam magnificum cōstructum fuit monumentum: talis enim ille vir fuit, qualem Plato in Repub. esse debere præcipit; vt puta qui sibi & patriæ vtilissimus, qui singulis ætatibus semper probatus & immaculatus existit, is custos & princeps ciuitatis constituēdus est. Honores huic tribuendi & viuenti & mortuo, sepulchrorum & aliorum monumētorum maxima munera sortienti. Hæc Plato in dialogo 3. de Repub. Talis quoque honor qui Galeacio, olim cōtigit (ne alios infinitos huc congeram) Menandro Bactrorum regi, homini mitissimo, in expeditione quadam vita functo, cui cunctæ regni ciuitates, cunctiq; populi inferias de more, communiq; consensu soluerunt. Sed de reliquijs cùm diu certatum esset, quibus in primis commendarentur, vix tandem inter omnes conuenit, vt æquè partitę singulis distribuerētur rata pro parte, nempe vt illius viri monumentum apud omnes pariter cum veneratione existeret: testis est Plutarchus commentario, quo ciuilem hominem instituit. Nunc bono principi succedat *Optimus ciuis*.

Sepultura cura.

Sepulchrorū et monumentorum religio.

Menādri exequiæ.

Optimus

Optimus ciuis.

EMBLEMA CXXXV.

DVM iustis patriam Thrasybulus vindicat armis,
Dumq; simultates ponere quemque iubet,
Concors ordo omnis, magni instar muneris, illi
Palladiæ sertum frondis habere dedit.
Cinge comam, Thrasybule, geras hunc solus honorem:
In magna nemo est æmulus vrbe tibi.

COMMENTARII.

IN corona ciuium gratulantium & læticia gestiẽtium medius stat Thrasybolus chlamydatus, cuius caput cæteri certatim frõdibus oliuę honoris gratia cingũt.

II. HANC historiam non iniucundã paulò altiùs repetemus ex libro 5. Iustini Historici, iam Xenophon latiùs se extendit, quàm vt hic possit commodè coarctari; quin nec omnia, quę in hanc sententiam dicit Iustinus, huc transferre est animus, sed carptim potiora. Athenienses itaq; longissima obsidione pressi à Spartanis, post longam famem & assiduam pestilentiam, duce Conone, à Lysandro Lacedæmoniorum duce victi pacem petierunt, quam tãdem inpetrarunt ea conditione, vt ciuitas Atheniensium à triginta viris Lacedæmoniis gubernaretur. Hi sibi tria millia satel- *Historia Thrasybuli, qui tyrãnos expulit.*

litum

litum statuunt, & quasi paruus hic ad continendam ciuitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Deinde miseras vrbis reliquias cędibus & rapinis exhauriunt: & successu temporis horum tanta creuit tyrannis & sęuitia, vt boni quoq; ciuitatis principes & opulenti, bene q; nummati homines ad fugā in exiliū adigerentur; replebaturq; Græcia Atheniensium exulibus. Sed cùm Lacedæmoniorum edicto ciuitates recipere exules prohiberentur, omnes se Argos & Thebas contulerunt, vbi nō solùm tutum exilium egerunt, verùm etiam spem recuperandæ patrię receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria, & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus castellum Phylen Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam ciuitatum tam crudeles casus miserati tum fauor: sic & Ismenias Thebanorum princeps etsi publicis non poterat, priuatis tamen auxiliis adiuuabat. Et Lysias Siracusanus orator, exul tunc, quingētos milites stipēdio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit igitur asperum prælium: sed cùm hinc pro patria sūmis viribus, inde pro aliena dominatione securiùs pugnaretur, tyrāni vincuntur: victi in vrbem refugerant, quā exhaustam cædibus suis etiam armis spoliant. Deinde cùm omnes Athenienses proditionis suspectos haberēt, demigrare eos ex vrbe iubent, & in ruderibus murorum, qui diruti fuerunt, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Thrasybulum corrumpere, imperij societatem pollicentes, conantur. quod cùm non obtinuissent, auxilia à Lacedæmonijs petiuerunt. Quibus adscitis iterato præliantur. In eo bello Critias & Hippomachus tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris victis, cùm exercitus, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, Thrasybulus magna voce exclamat: cur se victorē fugiant, potiùs quàm vt vindicem cōmunis libertatis adiuuent? ciuium meminerint illam aciem, non hostium esse, & cętera quæ adiecit Xenophon in Thrasybuli oratione. Tandem tyranni in exilium mittuntur, qui ægrè ferentes exilium, Athenienses inuadunt; sed per insidias comprehensi trucidantur, Atq; ita ciuitas per multa membra dissipata, in vnum tandem corpus redigitur. Sed vt inter Athenienses ciues pax esset stabilior, interposita fide publica Thrasybulus legem sanxit, de abolendis præteritis iniurijs, quam *ἀμνηστίαν* nuncupauit. Quocirca coronam ciuicam magno totius ciuitatis applausu meruit. Vide prouerbium, *Ne malorum memineris*. De Thrasybulo præter Iustinum & Xenophontem agit Æmilius Probus in eius vita, Valerius Maximus lib. 4. c. 1. Meminit etiam Pausanias in Atticis, & Plutarchus in vita Pelopidæ. Huc spectat adagium, *Thrasybulo Dionysium similem esse dicitis*. Marullus in eam fermè sententiam scripsit Epigramma certè venustum:

Thrasybulus. (margin)

Lex ἀμνηστίας. (margin)

Cùm fugeret ciuem ciuis deuictus vt hostē,
In patriam sceleris conscius ipse sui:
State viri, Thrasybulus ait, victoria vestra est:
Nec mihi, sed vobis vicimus, & patriæ.
Dixit, per mediosq; ruens ensesq; virosque,
Parcendum passim ciuibus, ingeminat.

III. *DVM iustis patriam*] pro salute patriæ, qua nihil debet esse charius; & pro qua mortem oppetere sapiens non dubitabit. *εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*, ait ille: & quæ pietas prior, quàm in patriam & parentes? imò quæ arma iustiora, quàm quæ capiuntur ad vindicandam patriam?

Thrasybulus] quasi *audax consiliarius*; vel potius homo audacis siue audentis cōsilii: nam *θρασὺς audax*, & *βουλὴ consilium* significat: nomen factis conueniens: nobis Germanis sonat *Kuenrat*, vt dictum in Prefatione Emblematum. Et certè appositè istud inditum nomen Thrasybulo, qui audenti consilio rem magnam aggressus est, & feliciter perduxit ad exitum. Atqui, quod habet Publii mimus, *In rebus dubijs plurimi est audacia*. Quo ferè sensu Euenus dixit, ad sapientiam permultum conducere audentiam: seorsum si sit, noxam adferre. *πρὸς σοφίαν μὲν ἔχειν τόλμαν μάλα σύμφορον ἐστὶ, χωρὶς δὲ βλαβερὴ, καὶ κακότητα φέρει.* In iure audacia circa licita adprobatur. l. Celsus, 20. §. videndum. ff. de lib. & postum. l. si quis in tantum 7. C. vnde vi. Vnde rectè Comicus:

Thrasybulus vnde dictus. (margin)

Audacia quando licita. (margin)

εὔτολμος εἶναι κρίνε, τολμηρὸς δὲ μή.
Audens ita esto sit procul vt audacia.

Dumq; simultates ponere] suadet abolendas veteres iniurias. Nā parum fuisset

arma

arma cepisse ad expellendos tyrannos, nisi hoc alterum sapienter & prouidè inductum & persuasum esset. Allusum est autem ad *ἀμνηστίαν*, id est, *malorum obliuionem*. sic enim Athenienses vocabant illud plebiscitum, quo multæ seditiones fuerūt sublatæ. De quo vide prouerbium, *Malorum meminisse*. & Valerium Max. lib. 4. c. 1, & lib. 5. cap. 6. qui pulchrè narrat historiam. Obiter noto, simultatem dici odium per *ἀντίφρασιν*, quia minimè sint simul, qui se odio prosequuntur. Vel si mauis à simulatione deduci, quia inimici occulti simulata loquuntur ad inuicem: nam secundum Vallam, simultas est odium latens.

ἀμνηστία.

Simultas.

Concors ordo omnis] omnes Atheniensium ordines, optimates cum plebe vnanimes.

Magni instar muneris] summi honoris loco ciuica eum corona donarunt, quæ dabatur ei ciui, qui ciuem in bello seruauerat: fiebatq; ex oliuæ fronde, aut querna, interdum ilice, Gellius lib. 5. cap. 6. & Plinius lib. 16. cap. 4.

Corona ciuica.

Palladia sertum frondis] oliuę, quę Palladi sacra, vt diximus Emblem. 24. & alibi, & testatur Plinius lib. 12. cap. 1. fuit enim illa oleæ inuentrix, Ouidio 6. Metamorph. assertore. Æmilius Probus, siue is fuit Cornelius Nepos, in Thrasybulo: Huic pro tantis meritis, honoris corona à populo data est, facta duabus virgulis oleaginis; quam quòd amor ciuium, & non vis expresserat, nullam habuit inuidiam, magnaq; fuit gloria. Cingebantur autem corona ex olea seruatores ciuium, quod ea paci dicata esset, vt refert Hermogenes c. 2. de oratoria. Et eam gestantibus indiciū erat pacis. Hinc Virgilius 8. Æneid.

Oliua sacra Palladi.

Olea paci dicata.

Paciferaq; manu ramum prætendit oliuæ.

Et Ouidius lib. 1. de Ponto:

Adiuuat in bello pacatæ ramus oliuæ.

Sed enim non à Græcorum fabulis, neque ab alienigenarum gētium commentis, sed diuinitus, vel ab ipso ferè noui mundi primordio inesse oleæ pacificationis vim nobis demonstratum est. Diluuio enim cessāte, à Noe columba emissa, quæ preperi volatu regionis aliquantulum circumlata, paulò post oliuæ surculum habens in arcam reuersa est: eoq; argumento lætatus Noe, sensit tempestatem diluuii iam desæuisse, terramq; ipsam pacatam, & remittente inundatione iamdudum in emersu esse. Sed quid illud? cùm ferrum, ferriq; vsus bello in primis inseruiat, & symbolicè pro bello ponatur, tantam inesse oleo vim, vt id emolliat, & ad feriēdi vsum ineptum & inutile reddat; siquidem fabri, qui ferrum lentescere & emolliri volunt, candefactum id oleo intingere consueuerunt. Oleaginis item coronis vtebantur ministri triumphantium, quod Minerua Dea belli esse credebatur. Plura de oleę symbolis habes apud Pierium lib. 53. Hieroglyph.

Columba à Noe emissa.

Oleū ferrum emollit.

Geras hunc solus honorem] qui cæteros virtute antestas, solus eo honore dignus repertus es. Seneca epist. 41. In homine id laudandum est, quod ipsius est. Familiam formosam habet, & domū pulcram, multum serit, multū fœneratur; nihil bonum in ipso est, sed circa ipsum. Lauda in eo, quod nec eripi, nec dari potest. Quod proprium hominis est quæris? animus & ratio in anima perfecta.

In magna vrbe] Athenienſi. Olim Athenæ *ἄστυ* dictæ, per excellētiam; vt Alexandria *πόλις*.

Nemo est æmulus] omnes tibi optimè volunt, nullus nō tibi debitum honorem decernit. Hæc laus quidem tanta est, vt non possit esse maior in homine ciue: adeo vt vix fidem inueniat. Virtuti enim semper comes est inuidia & æmulatio: Vnde rectè ille, quisquis fuerit; *Optima, cibus inuidiæ.* Et sanè in Comitijs vrbis nostræ olim (verba sunt Laurentij Pignorij Patauini) cum ciuis quidam omnibus suffragijs, quotquot interfuerāt, consecutus fuisset honorem, quem petebat, illum Prætor, qui aderat, de facie noscere cupiens gratulatus est, quod omnes illum amarent: at Præfectus dolere se, quod neminem inimicum haberet. Vt enim inquit Publius,

Virtuti comes inuidia.

Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.

CVSVM videtur Emblema in ciuem aliquem Mediolanensem, ciuilis concordiæ, & Reipublicæ studiosum. Consueuit .n. Alciatus sub antiquorum persona viros sui ęui in scenam inducere, quà bonos, quà malos; quà nobiles, quà inglorios. Et huius rei in Emblematis sparsim non obscura apparent vestigia: nimirum IV.

Intentio Emblematis.

---- *seruitus obnoxia,*

Quia quæ volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamq; fictis elusit iocis.

Illud quoq; argumento est, quod de magna

Mediolanum magnum.
gna vrbs loquatur; Mediolanum autem magni nomen obtinere vel ipsi plebeculæ n tum, quæ passim de Italiæ vrbibus: *Roma santa, Venetia ricca,* Milano grande, *Napoli gentile, Fiorenza bella, Bologna grassa.* &c. Cæterum tunc temporis & Brixiani suum Thrasybulum habuere, Benedictum videlicet Maximum, cuius extat de forma Reipublicæ Brixianæ constituenda præclarum consilium, & de eodem non ignobilia Encomia carmine cōscripta. Sed hoc Emblemate duo potissimū inculcātur.

Benedictus Maximus Brixianus.

Dimittite & dimittetur vobis.

1. Traditur lex *ἀμνηστίας*, quæ conformis est oraculo Euangelico de iniurijs remittendis & obliuione delēdis. Quod quā tum cōducat ad ciuilem societatem, nemo sanæ mentis nescit. Iniuria enim semel remissa reuocari non debet, c. si illi, 23. q. 4. ex Gelasio. Et qui dissimulat iniuriam, callidissimus est, apud Hebræum parœmiastē Prouerb. c. 12. Sed hic callidissimus, prudentissimus, vt apud Tull. Partitionib. Refero huc locum ex Ausonij panegyrico, ad finem penè, vbi de combustis fœneratorū nominibus, vt nouæ & veteres rixandi occasiones tollerentur, auspice Gratiano, bono principe. Exemplum aliud celebre Cōstantini magni, de combustis libellis expostulatorijs episcoporum, qui ad Nicenam synodum conuenerāt. Nihil peccauero, si cum Thrasybulo nostro contulero factum Solonis: vt enim ille legem *ἀμνηστίας* cōdidit, sic iste legem *σεισάχθειαν* sanxit. Cū enim septem sibi talēta ex patrimonij sui iure deberentur, ea primò remisit, ac reliquos idem facere debere exemplo suo pronunciauit. Quæ lex appellata est *σεισάχθεια, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiēdo onere*. Vel vt Laertius exponit, *ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τῶν δανείων*, id est, *ab excutiendo æris alieni intolerabilem sarcinam*. Latini *Tabulas nouas* vocarunt. Præterea sicut Thrasybulus patriam à tyrannide liberauit; ita Solon insulam Salamina restituit suis ciuibus. Nā cum de ea inter Athenienses & Megarenses ferè vsq; ad internecionem armis dimicatum esset, multisq; cladibus acceptis capitale apud Atheniēses esset, si quis legem de vindicāda insula ferret. Solicitus Solon, ne vel tacendo parum Reipub. consuleret; vel consulendo sibi noceret, subitam sibi amentiā simulat, cuius prætextu non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformi habitu more vesanorum in publicum euolat, factoq; concursu hominum suadere populo cœpit quod vetabatur, omniūque animos ita cepit, vt extemplò bellum aduersus Megarenses decernerent, & insula deuictis hostibus Atheniensium fieret. Laertius lib. 1. de vita Philos. Plutarchus in Solone.

Solonis lex σεισάχθεια.

Solonis astus.

Officium boni ciuis.

2. Optimi ciuis munus esse docēt, Rēp. suam non modò legum metu vincire, sed & omnes omnium animos pacis vinculo continere, omnemq; rixarum & veterum cōtentionum occasionem adimere. Id exē plo Thrasybuli palam fit, de quo iam plenè diximus. Bonum ciuem breuiter & dilucidè ex oppositis nobis depingit Cicero, Orat. pro Sest. Hi & audaces, inquit, & mali, & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcāt mētes imperitorum; aut qui fortes & claros viros, & benè de republica meritos in aliquam vocant inuidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui authoritate, qui fide, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt. Idem ad Atticum lib. 9. Nihil viro bono, & quieto, & bono ciui magis cō uenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Sed cum bonum virum audio nominari, statim me colligo & dijudico; dubia enim est vox, à latiori sensu restringenda. Quis in tanta malorum colluuie bonus? Phœnicem appellem hominum, cui cinnama substernā & aromaticas messes. Quid ais? virtutis hic homo typus est, & sanctimoniæ exemplar. O vide, ne in speciem talis, non à solida basi: lubrica sunt iudicia, & in peiora facilis lapsus aut flexus. Potest videri, si ad Lydium probes, fallit: in fibris morbus latet circum præcordia, nec à signis apparentibus euidens coniectura. Sanitas in vultu & habitu toto corporis, viuidus color & vernans, gratia in oculis, in labijs suauitas, composita ad modestię prę scriptum vtraq; nihil ex ore, quod inquinet, nihil in facie, quod ad lasciuiā prouocet, aut euagetur potiundi affectu; vestis non ad pompam, sed necessitatem, placando ventri victus, potus torturæ & artis expers, morum elegans barbaries & rustica ciuilitas, infra fastum, supra sordes, ad cōditionem vitę temperata. Cur non bonum hunc talem & sanum hominem? Non cer-

An inueniatur vllibi bonus vir.

tè malum, sed an bonum simpliciter? vix affirmem. Detrahe laruam & inspice, næuos offendes & maculas. Ad legem quidem ita pleriq; se componunt, suppressis vitijs & in abdito sepositis, vt ea salua, omnes honestatis numeros compleuisse se, & præclarè functos officio boni viri, sibi prorsus persuadeant. Vana laus, & simulata, imò formidine pœnæ violẽter extorta bonitas: abrogetur lex, impunitate concessa, liberrimus cursus erit ad omne facinus, & sine rubore peccabitur. Causa est intrinsecus quidam & occultus fomes, quem vel tenuis afflantis auræ spiritus sopitum resuscitet: dormiunt sub cinere iacentis affectus & placati ad tempus igniculi isti, non moriuntur, & quærunt exitum interdum eruptione, si coerceantur arctiori custodia. Quotusquisque est, qui conceptam de se præclaram opinionem virtutis, ad exitum vsq; stabilem & inconcussam conseruet? Conuerti & peruerti, communis praxis. Non opus exempla ab antiquitate petere contestandæ fidei, singuli dies suggerunt, labi alium, alium resurgere, nec consistere diu vestigio immobili. Sæpè castitatis florem illibatum perduxit verecundus iuuenis ad metam etiam virilis ætatis, infami scorto tum primùm venditum. Sæpe continuit manus aliquis & linguam à spolio famæ ac bonorum in multam ætatem, seductus tandem erumpente illo affectu, quem tot annis iniecto capistro frænabat. Abstemios vidimus à lacte materno ad prætextam aut togam, in media crapula suffocatos clausisse diem. Quamdiu radix in fundo, germen dat & fruticescit, vel in caulem & folia certis mensibus luxuriat, cohibente iam frigore Simile quiddam in homine: plantarium quasi quoddam in corde nutrit, vnde vitiorum illa seges & pullulatio, quam occasio educit aut retundit. Nemo non expertus, quilibet Lernam habet suam, Herculea manu purgandam: labore opus succidendis tot capitibus parturientis monstri huius; multi conantur, pauci perficiunt. *Nihil ex omni parte beatum.* verus & verum dictum, pro Delphico oraculo mihi. Prodeat qui de iniuria possit hic queri. Vniuersalis Maxima est, tangit singulos, nemine excepto, nec ætatis, sexus, conditionis, ordinis, status, dignitatis vllo priuilegio. Vt mors communis, ita causa mortis; trahit secum hoc onus quisquis nascitur, & domesticum hostem circumfert dum spirat, ò quàm turbulentum sæpè & implacabilem, nisi altior vis domet, & romphæa aliqua è cœlesti armario: quę certè omnibus necessaria ad truncandam hanc Hydram. Neminem igitur seponis, inquis, quem nobili hoc & præclaro boni viri titulo exornes? Neminem ex asse, cui nihil desit ex omni parte. Sed vti citharœdum bonum, qui suauiter ludit, quamuis perfectus non sit: ita ciuem bonum, cuius acta, vita & mores ciuilibus statutis accordant, appellare consueuimus: ita bonum militem, qui imperata ducis exequitur: bonum œconomum, cui ratio constat accepti & expensi: bonum monachum, quem nutus superioris & regula continent in officio. Talis omnis Respublica & communitas habet, iustos, honestos, pacis, amãtes, non publicè in exemplum malos; tolerantur & probantur, quamdiu lex & magistratus. Moralis igitur quędam & politica virtus sit bonitas, quæ rigidi etiam censoris virgulam leuiusculi erroris aspersione sustineat. Sed vbi altera illa absoluta & perfecta? nondum reperio: Mathematica est & imaginaria, quæ in vacuo thronum suum fixit clauso mundo. Vbi homo, ibi vanitas & corruptio, luctus & miseria, prauitas & error, lege propagationis & communi sorte. Porrò de ciuilibus præceptis & officijs multi scripserunt, inter cæteros consule Marsilium Ficinum lib. 1. cap. 77. lib. 3. cap. 11. & lib. 6. cap. 59. Magno etiam omnium tum ciuium, tum litteratorum desiderio expectatur Tractatus de bono ciue, quem composuit Illustrissimus Nicolaus Cõtarenus Venetus, Senatorij ordinis, Dominus meus ob prolixa merita omni obseruantia suspiciendus: quod opus non posse esse nisi omnibus numeris absolutissimũ, indicabũt mecũ omnes, qui illius Viri diuinam prudẽtiam, singularem æquitatem, vitæ innocentiam, morum suauitatem, multarum rerum experiẽtiam, & solidam litterarum scientiam perspecta habuerint.

Affectus praui in omni homine.

Nihil ex omni parte beatum.

Nemo ex asse bonus, sed secundum legem.

Nicolaus Contarenus.

Stre-

Strenuorum immortale nomen.

EMBLEMA CXXXVI.

ÆACIDAE tumulum Rhœtæo in littore cernis,
Quem plerumque pedes visitat alba Thetis.
Obtegitur semper viridi lapis hic amarantho;
Quod nunquam Herois sit moriturus honos.
Hic Graium murus, magni nex Hectoris. Haud plus
Debet Mæonidæ, quàm sibi Mæonides.

COMMENTARII.

I. IVXTA mare in littore saxo excisum conspicitur sepulchrum, ad quod Thetis in concha marina, delphini dorso imposita appellit, idemque noto amaranthi flore conspergit & ornat.

II. *Character Emblematis.* EXTAT lib. 3. Græcorum Epigrammatum carmen in Laertæ tumulū, quod quia ferè ad nostrum epigramma spectat, huc adscribere placuit.

Ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
Φείδεται, ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δαπάνῃ.
Ὥς καὶ λαέρταο τόδ' ἠρίον. ὃ σχεδὸν ἀκτᾶς
Βαιὸν ἀπὸ ψυχρῶν λείβεται ἐξ ὑετῶν.
Οὔνομα μὴν ἥρωος ἀεὶ νέον. οὐ γὰρ ἀοιδὰς

Ἀμβλύνει αἰὼν (κἢν ἐθέλῃ) δύναται.
Saxa cauat tẽpus, ferro nec tẽpora parcunt,
Omnia sed mollit tempora longa dies.
Laertæ sic busta terit quoq; littora propter
Aethere de summo defluus imber aquis.
Immortale sed, heu, nomen delere vetustas
Herois, Musa vindice, nulla potest.
Cauat & petram longũ tempus, neq; ferro
Parcit, sed vna omnia perdit consumptione.
Sic etiam Laertæ tumulus, qui prope littus
Paululum abest, frigidis liquitur à pluuijs.
Nomen quidẽ herois semper florens. Non enim carmina
Obscurare æuum, etiamsi velit, potest.
Longa dies saxumq; cauat, ferrũq; retũdit,
Cursibus æternis omnia vbiq; vorat.
Sic quoq; Laertæ tumulus, qui littore ab ipso
Paululũ abest, tenui tunditur à pluuia.
Nomen at herois manet immortale. Nec æuum
Delere (vt vellet) carmina dia potest.
Apponam & illud argumenti eiusdem:
Τύμβος Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος, ὅν ποτ' Ἀχαιοὶ
Δώμησαν, Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων,
Αἰγιαλῷ δὲ νένευκεν, ἵνα στοναχῇσι θαλάσσης
Κυδαίνοιτο παῖς τῆς ἁλίας Θέτιδος.
[illegible]positus Graijs tumulus pugnacis Achillis,
Dardanidæ cuius membra sepulta timent.
Adiacet ad littus, pelagi quo murmure natus
Laudetur Thetidis contumulatus humo.

Cæterùm Philostratus in Iconibus, ad tumulos exornandos scribit amaranthum vsurpatũ fuisse, orto à Thessalis initio, qui Achillis sepulchrum eiusmodi coronis redimirent. Idem confirmat Antonius Thylesius in libello, quem de coronis composuit, vbi sic. Thessali Achillis sui monumẽtum amarantho coronabant: vt ostenderẽt, quemadmodum flos ille numquam interit, sic eius famam perpetuò duraturam. Ad hoc respexisse videtur Sanctius, cùm in Heroicis epitaphijs de Achille loqueretur: *Amaranthus tumulis appositus.*
Heroum iacet hic flos immortalis Achilles.
Vide Cœl. Rhodigin. antiq. lect. lib. 17. cap. 21. Vel certè referemus Emblematis huius materiam ad id quod 1. Attic. retulit Pausanias de incolis, ni fallor, Salaminis, qui tradũt apud se post Aiacis cladem, florem quendam primum enatum cãdidum, modicè rubentem, lilio cùm cæteris partibus tum folijs minorem, inscriptum ijsdem, quibus Hyacinthum, literis. *Typus Emblematis.*

III. *ÆACIDÆ tumulum*] Achillis sepulchrum. Dicitur autem Achilles Æacides, ab Æaco auo paterno, Telamonis & Pelei patre. *Achilles Æacides.*

Rhœtæo in littore] Rhœtęum oppidum & promontorium Troiadis, Aiacis sepulchro à poetis celebratum, sicut & Sigęum sepulchro Achillis, Id quod ex Cicerone pro Archia, Mela lib. 1. cap. 18. Plinio & Strabone liquet. Hinc Alciati videtur μνημονικὸν ἁμάρτημα, deceptus enim est sequendo Solinum, qui etiã malè intellectis Plinij verbis Achillem in Rhœtæo sepultum asserit. Pignorius tamen nullum hic peccatũ subesse asserit, genuina Plinij lectione persuasus; quam mihi nondum contigit videre. *Rhœteũ. Alciati lapsus memoriæ.*

Pedes visitat alba Thetis] quem interdũ inuisit Thetis, pedibus alba Dea, λευκόπους. Est autem Thetis Dea maris, Achillis mater, quæ quia semper in aquis habitet, pedes albissimus dicitur habere à Poetis. Ouidius in epistol. *Thetis.*
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Accipitur etiam aliquando pro ipso mari, quamuis diuersa ortographia & quantitate: Tethys enim scribitur, prima longa, quã in Thetis, pro Achillis matre, breuiabis. Sed mirum est, hanc constructionem aliquos, etiam Gręculos sibi visos (ne dicã graculos) torsisse, cum merus sit Græcus loquendi modus, & apud Homerum vsitatissimus, qui sæpe sic ait: & quidem 1. Iliad. ἀργυρόπεζα θέτις, id est, *argẽteos habens pedes Thetis.* vel, *alba pedes Thetis,* id est, pulchra. Sic Iuno apud eundem vocatur λευκώλενος ἥρη. id est, *albas vlnas habens Iuno.* Dicitur autem Thetis argenteos pedes habere, propterea quod maris aqua in locis profundis est obscurissima, & in extremis partibus clarior & pellucida. Thetis verò sæpiùs visitare tumulum Achillis ideo dicitur, quod marini fluctus assiduò eundem alluant. *Thethys pro mari. Thetis cur alba pedes.*

Obtegitur semper viridi] saxum hoc sepulchrale tegitur amarantho viridi. Ideo autem amaranthus dicitur viridis, quia nunquam marcescit: vnde nomẽ habet ab *Amaranthus.*

α privatiua, & μαραίνομαι, *marcesco*, quasi nunquam marcescens. Plinius l b 21. c. 8. inquit: Amarantho nō dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, veriùs quam flos aliquis, & ipse sine odore, mirumque in eo, gaudere decerpi, & lętiùs renasci. Prouenit Augusto mense, durat in autumnū. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur: mirumque; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescit. Amaranthina corona D. Petro in epist. 1. ea est, quam interpres vertit immarcescibilem, τὸν ἀμαράνθινον τῆς δόξης στέφανον, & notauit olim A. Augustin. Quo respexisse videtur Clemens Alexandrinus, Pædag. c. 8. Pulcra enim amaranthi corona ei est reposita, qui se rectè gesserit. Amaranthus autem est immortalis Poetis. Huc pertinet quod narrat Philostratus in Heroicis, Neoptolemo coronas amaranthinas primos Thessalos ad funera ex lege constituisse, vt etiamsi venti nauē abduxissent, minime flaccidas ac deformes adferrent. Venetijs porrò (vt est illa gēs florum mirè studiosa, ob raritatem ex terræ & hortorum penuria, puto) mensæ hyeme in cōuiuijs amarantho exornātur, quem in hunc vsum toto anno reseruant, vt adhibito aquæ tepidæ lenocinio, mox ad libitum reuirescat in purpuram.

Veneti florum studiosi.

Quod nunquam herois &c.] τῶν ἡρώων ὁ κλέος ἀθάνατος. *Heroum gloria immortalis.* Euripides Hercule furente:

> Γενναίων ἀρεταὶ πόνων
> τοῖς θανοῦσιν ἄγαλμα.
> *Fortium laborum virtutes*
> *Mortuis etiam decus.*

Hic Graium murus] Princeps Græcorum fortissimus, quo stante Græci mansere inuicti. Elegans metaphora, murus, pro munimento & robore: vt apud Maronem, duo fulmina belli Scipiadas, & Cic. in Paradox. Duo belli propugnacula. Eo sensu Pindarus in Olympijs Hectorem Troiæ columnam appellat: ὃς Ἕκτορ' ἔσφαλε Τροίας ἄμαχον, ἀστραβῆ κίονα. id est: *qui Hectorem subuertit inexpugnabilem, immobilem columnam*. de Achille loquitur. Hunc quoque præclaris nominibus honestat Ouidius 12. Metamorph.

Achilles, murus Græcorū.

Iam timor ille Phrygum, decus & tutela Pelasgi,
Nominis Æacides, caput insuperabile bello.

Quò referri possunt allegoricωs à Iuuenale dicta in ementitos nobiles, qui iactant magnificos generis titulos:

---- Miserum est alienæ incumbere famæ,
Ne collapsa ruāt subductis tecta columnis.

Magni nex Hectoris] qui Hectorē Troianorum fortissimum interfecit. Effectum pro efficiente. In Appendicibus Virgilianis hoc legitur:

Hector ab Achille occisus.

Defensor patriæ, iuuenū fortissimus Hector,
Qui murus miseris ciuibus alter erat.
Occubuit telo violenti victus Achillis:
Occubuere simul spesque decusque Phrygū.

Refert Hyginus, Achillem cùm bigis alligatùm Hectorē raptaret exclamasse: Troiam expugnaui. Reuocat mihi in memoriam mors Hectoris id, quod scribit Ælianus 12. var. histor. Epaminondam accepto mortifero vulnere in pugna Mantinēsi, delatum in castra iussise acciri Daiphātum, vt eum ducem sibi moribundo sufficeret: quem cum in acie cecidisse retulissent, rursum Iolaidem vocari imperasse; quem etiam interfectum cùm diceret, nihil aliud habuisse, quàm vt suaderet pacē cum hostibus esse faciendā, nullo iam duce Thebanis superstite. In Euripidis Hecuba sic loquitur vmbra Polydori: ἐπεὶ δὲ Τροία θ' Ἕκτορός τ' ἀπώλετο ψυχή, πατρῷα θ' ἑστία κατεσκάφη. *Vbi Troia, & Hectoris animus perijt, & patrij lares diruti sunt.* Hæc etsi communiter ita teneātur, nempe Hectorē ab Achille occisum: sciant tamen Hectoris studiosi, extare libellum Græcum Dionis, de Troia non capta. vbi multò aliter refertur histor a, quā ab Homero describitur, Achillem scilicet ab hectore occisum. Quod & ipse Homerus videtur aliquibus in locis subindicasse, sed tectè. Lege libellū, cui fortasse plus habebis fidei quam Homero. Et (vt ingenuè fatear quod sentio) si causa sub meo tribunali decidēda foret, prœconium, quod Homerus Achilli tribuit, multò meliore iure Hectori adiudicarē, vt qui illum virtutibus heroicis multis parasangis anteierit. Fuit enim Achilles mulierarius, iracūdus, iniustus, crudelis, addo & auarus. Nam cū primis iuuentutis annis puellari habitu inter filias Lycomedis latitaret, Deidamiam vitiauit. Imò ob ereptam sibi Briseidem tantas exercuit simultates, vt nullis precibus, nec precio adduci potuerit, vt laborātibus

Dionis liber, de Troia nō capta.

Achilles vitijs enormibus obnoxius.

tibus Græcis succurreret, priuatam voluptatem communi patriæ periculo anteponens. Et quis vnquam tantam crudelitatem in hostem exercitam legit, quātam ille in miserum Hectorem exhibuit? quem ter circum muros Troiæ curru raptauit; cumq; instar frendentis belluę immanitatem expleuisset, cadauer feris & volatilibus obiecit, nec patri, nisi numerata pecunia, restituere voluit; id quod vix ferarum est. Equidem, vt canit Ouidius in Trist.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugnā suū finem cùm iacet hostis habet.
At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunq; minor nobilitate fera est.

Achilles Tenedis odiosus. Hinc non immeritò multorum incurrit odia: etenim Tenedij adeo infensū habuerunt, quòd Tenedū deuastasset, vt supplicio afficeretur, qui restituto templo Achillem nominasset. Alex. ab Alexandro lib. 2. cap. 14. Tale prorsus nihil de Hectore legitur, vt qui arma iustissima pro patriæ defensione sumere coactus fuerit. Sed in hac re cuique esto liberum iudicare; nos redimus in viam, à qua nos Achilles cum Hectore raptauerat.

Haud plus debet Mæonidæ] Achilles nō plus Homero debet, à quo eius virtutes celebratæ carminibus, & sine quo nomen Achillis ad posteros nō peruenisset; quàm Homerus Achilli. Cum enim sibi proposuisset tam excellentē hypothesin Iliados in gestis Achillis carmine decantandis, id est, imperatoris sine exceptione magni, ea materia si caruisset, nomen eius ignotum fuisset posteris, eiusq; doctrina siluisset, visque tam diuini ingenij vnà cū homine interijsset. Fuit ergo ingenium par materiæ, quod ait Iuuenalis. Et proinde Homerus Achilli multum debet.

IV. NVLLVS vnquam heros tanto laudatus est præconio, quanto Græcos Achilles ab Homero est commendatus, teste vel Alexandro Magno, laudatissimo rege. Ex quo nunquam est intermoritura illius fama, quæ designatur purpureo amaranthi flore, quem Thetis ipsius sepulchro in Sigæo promōtorio sito inspergit; quiq; nullis hibernis rigoribus viuidi coloris honorem deperdit: sic quoq; omnium heroum fama perpetuò virescēs ad posteros & seros nepotes transmittetur. *Fama nūquam intermoritura.* Rectè Sophocles in Philoctetis περὶ εὐσεβείας, quod idē περὶ ἀνδρείας intelligere par est: ἡ εὐσέβεια, inquit, συνθνήσκει βροτοῖς, κἂν ζῶσι κἂν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται. Et Pindar. Isthm. 5. *non ob iterari prolixum laborem virorū*, ait: οὔτοι τετύφλωται μακρὸς μόχθος ἀνδρῶν. Hæc porrò epigraphe reuocat in memoriam illud Iustiniani principis, §. filij de excusat. tut. institut. Hi qui in acie pro republica ceciderint, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. Vlpian. in l. bello amissi, eod. tit. Sic Tullius 9. Philipp. Horum mortuorum vitam in memoria viuorum ponam. Idem 14. Philipp. O fortunata mors, quæ naturę debita, patriæ est potissimùm reddita. Breuis nobis data vita est; at memoria bene redditę vitę sempiterna, quę si nō esset lōgior, quàm hęc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamq; contenderet? Et oratione pro Cornelio Balbo, constituit discrimen inter gratiosos, ambitiosos ciues & fortes, quod illi viui fruuntur suis operibus: Horum etiam mortuorum si quisquam, inquit, huius imperij defensor mori potest, vincit auctoritas immortalis. Nec verò apud Romanos tantum, sed & alios priscos populos hęc gratia reddita est his, qui pro Republica vitam suam profudissent. *Honor habitus ijs, qui pro patria mortui.* Extat apud Thucydidem ea de re ἐπιτάφιος λόγος. Et non solùm ijs, qui mortui sunt, hunc honorem esse tribuendum, sed eorum quoq; proximos consolādos, ait Cicero 14 Philipp. Et quidem parentibus hanc esse consolationē optimam, quòd tanta præsidia reipublicæ genuerūt. Deinde addit, atq; etiam censeo, P.C. quæ præmia militibus commisimus, nos republ. recuperata tributuros ea viris, victoribusq; cumulatè, cùm tempus venerit, persoluenda. Qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorū parentibus, liberis, coniugibus, fratribus tribuēda censeo. Scribit Aristoteles 2. Politicor. Hippodamium apud Athenienses aliquando lege cauisse, vt ex publico alerentur filij, quorum patres pro patria cecidissent. Quod apud Thucydidem Pericles faciendum suadet. Cicero 1. Tuscul. retulit ex quodam vetere:

Dic, hospes, Sparte * *nos te hic videre iacentes,*
Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

De famæ porrò & gloriæ studio Fulgosus memo-

memo.

memorabile narrat exemplum lib. 8. Vix adduci possem, inquit ibi, vt hac ætate nostra, in qua vnà cum virtutibus non pauci solùm fit, verùm etiam penè despectui habetur fama, aliquem fuisse crederem, qui famę desiderio morti se obiecisset, nisi ego ipse libellum legissem, Hieronymo Olgiato dictante, cùm torqueretur scriptum, qui vnus è quatuor fuerat, qui Galeacium Sfortiam Mediolanensem ducem confoderunt. In eo enim libro fassus est, ad id facinus se adductum solo glorię ac magni nominis desiderio, quo incensum se dicebat, cùm priscorum hominum res præclarè gestas puer adhuc in ludo litterario legeret. Adeo autem eo is fuit animo, vt notarius, qui morienti astabat, scripserit, cùm extremam penè animam Hieronymus ageret, Latinè hæc verba sub carnifice effudisse, cùm iam cultro non admodum acuto pectus illi incideretur, commemorato tam acerbæ mortis optato præmio: Collige te Hieronyme, stabit vetus memoria facti; mors acerba, fama perpetua. Hæc ille.

...ma desiderium Hieronymi Olgiati.

Nobiles, & generosi.

EMBLEMA CXXXVII.

AVREA Cecropias nectebat fibula vestes,
Cui coniuncta tenax dente cicada fuit:
Calceus, Arcadico suberat cui lunula ritu,
Gestatur patribus mullea Romulidis.
Indigenas quod se adsererent, hæc signa tulerunt
Antiqua illustres nobilitate viri.

COM-

COMMENTARII.

I. *Fibula apud veteres vsus.* AD picturam Emblematis illustrandam, quædam paulò altiùs sunt repetenda. Et in primis sciendum, veteres fibula togam subnectere solitos; superius enim annexa fibula in sinum fundebat togam, instar veli vento inflati; inferius & in extrema parte grandiorem habebat acum, cum æreo aut aureo filo, quo efficiebatur, vt illa absq; vlla difficultate quasi fluctuās vageretur, ipsius præsertim acus cuspide in canaliculā, quæ in altera fibulæ parte erat, impressa. Facta erat potissimum in eū finem, vt togam supra dextrum humerum connecteret, in quo duæ illæ partes subiectam acum in dicta canalicula stringebant. Nec enim assuta pāno erat fibula, sed duas togæ partes astringendo, non verò transfigendo subnectebat. Quod ipsum etiam Virgilius intelligit, cum ita canit 1. Æneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Non dicit, *transfigit*, sed *subnectit*, quia cōnectebat tantùm & stringebat; subnectere enim propriè est, quod Itali dicunt *aggroppare*. Sic & Ouidius 8. Metamorph. dixit:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

quia nimirum vestem mordere videbatur. Quapropter supra fibulam nodus quidam conspiciebatur ex toga, qua cum venustate & elegantia dilatabatur. Eodem modo & chlamydem connodabant, vestem militarem. Dimicaturi enim ad pectus eam fibula astrictam subnectebāt, vt scribit Plutarchus in vita Coriolani. Quandoq; etiam cingulum aut baltheum connodabant, in primis verò cùm pharetram sagittis plenam alligarent. Quod Virgilius significat in 5. Æneid. vbi ita ait:

----lato quam circumplectitur auro
Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.

Fibulæ materia varia. Fibulam nobiles & diuites ex auro conficiebant, quod etiam hic innuit noster Alciatus. Mediocres ex argēto; infimi ex ære aut ferro. Milites argentea vtebatur. Aurelianus tamen primùm illis auream concessit, teste Vopisco. Solebant quoq; duces militibus, qui generoso & virili animo pugnassent, inter alia prēmia & auream fibulā donare, vt crebrò meminit Liuius. *Fibula Imperatorum.* Imperatores acum, & interdum etiam fibulā ipsam gemmeam vsurpabant, cuiusmodi illa fuit à Virgilio modo descripta, quæ Augusti fuisse creditur, cum sæpius regios ipsius habitus describere ille soleat. Hęc ferè ex Pancirollo lib. 1. Rerum memorabilium. Idem de calceis: Nobiles & equites peronibus induebātur coriaceis, ad genua vsque adsurgentibus, inde ferro armabantur. Calceis vtebantur ferè ad exemplum fratrum, qui Cappucini dicūtur, nisi quod hi calceo resti ligant, illi verò laneo funiculo astringebāt, vt in multis statuis marmoreis conspicitur. *Calcei Romanorum quales.* Senatores Lunæ imaginem è purpura calceis assuebant, quos mulleos appellabant. His præmissis pinge grauem virum, tiara & toga insignem, qui in humero dextro fibulam, vestem dicto modo subnectentem habeat, adiūcta cicadæ imagine. *Pictura Emblematis.* Huic opponatur alius palliatus, absq; pileo (veteres enim pileum non vsurpasse, nisi certis temporibus, & in certis personis, præter alios testatur Lipsius in Saturnalibus) pedibus calceo inuolutis, cui figura Lunæ assuta sit, vt diximus. In nostra hac figura nec cicada in veste viri Attici, nec Lunula in calceo Romani apparet, quia vel pictor, vel cælator omittēda duxerunt, quam ob causam, ipsi viderint; certè æquus rerum arbiter oscitantiam & stuporem interpretatur.

NOBILES ET GENEROSI] Quod ad epigraphē Emblematis attinet, ex eruditis hominibus, iisq; maximè, qui vetera diligenter obseruarunt, discimus, inter Nobiles, & Generosos interesse nōnihil. II. *Qui Nobiles, & qui Generosi.* Aristoteles animalium historiæ 1 εὐγενὲς ἐςὶ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ γένους, γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιςάμενον τῆς αὐτοῦ φύσεως. *Nobile id est, quod ex bono genere profectum est: generosum, quod à sua natura nō denegaret.* Exēplumq; apponit in lupis, quos generosos, & leonibus, quos nobiles esse dicit. Idem penè 2. De arte dicendi, quo loco ait prēclarius esse generosum quàm nobilem dici; nobilis enim maiorum tantùm virtute gloriaque nititur, generosus & virtute maiorū, & sua commendatur: itaq; generosos omnes esse nobiles, sed nō cōtrà nobiles generosos omnes. Quidā. n. nobiles degenerant à virtute maiorum, & humili ac demisso animo fiūt, atq; ad ignauiam socordes delabuntur. Cicero in Bruto, Scipionum stirpem generosam vocat, quòd in ea

multi

multi excellentes viri fuerint, & Offic. 1. Pyrrhum Epirotam, generosum & potentem dicit: vt in defensione Cęliana, Clodiā impudicam mulierem, & nobilem, & notam appellat. Idem 2. de Offic. ait Phalaridis pręter cęteros nobilitatem crudelitatem. Ex quibus apparet, nobile accipi etiā in malam partem: generosum non nisi in bonam. Cornel. Fronto, nobilem appellat rerum nobilitate, generosum verò cognatione. Eam significationē Cicero in Paradoxis obseruat: Ipsius, inquit, libido lapsa est in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quàm si petulans fuisset in aliqua generosa virgine ac nobili. Ea de re dissertatio nobilis est euolenda Phauorini apud Gellium cap. 23. lib. 13. Certè duo hęc tam quam synonyma cōiungi certò scio, & interdum etiam confundi. Apud M. Tulliū, Roscij Amerini pater, genere & nobilitate sui municipij princeps dicitur. Iuuenal. 7. Satyra:

Felix & sapiens, & nobilis & generosus.

Et Ouidius in Heroidum epistolis:

Si te nobilitas, generosaq; nomina tangunt.

Sed vt vno verbo claudamus, hi nobiles generaliter appellantur, qui vel familiæ nomine, vel alio tandem modo innotuerunt: generosi verò speciatim, qui è nobili genere ortum duxerunt.

Emblematis fōs.

IN adagio, *Terræ filius*, habetur, apud Pausaniam, Strabonem, atq; alios id genus auctores legi, populos quosdā *αὐτόχθονας* appellatos, qui nō aliò referant originem suam, quemadmodum pleriq; faciūt, verùm ex ipso solo nati videri velint: quorum de numero sunt Athenienses. Apud hos cicada nobilitatis insigne fuit: aureas enim cicadas crinibus innodabāt, vt significarent, se indigenas esse & nobiles, id est (vt Græco vtar verbo) *αὐτόχθονας, καὶ γνησίους γένῳ τῆς πατρίδος πολίτας.* Quod Cicero expressit Oratione pro Flacco. Id verò ridebat Antisthenes, vt refert Laert. lib. 6. aieb t enim hoc illis esse cum cochleis & testudinibus commune; quippè qui aliunde nō commigrassent, nec vnquā solū mutassent. Hinc ergo *τεττιγοφόροι*, id est, *Cicadigeri* dicti Athenienses: hæc enim nota indigenas & ingenuos ab aduenis & seruis distinguebāt. Huc respexisse videtur Virgilius in Ciri:

Cicadæ nobilitatis insigne Atheniēsibus.

Aurea solenni comptum quoq; fibula ritu
Mopsopio, tereti nectebat dente cicadæ.

Huius rei caussam nonnulli adferūt, quòd Cicadæ inter alia animalia indigenæ præcipuè videātur, quòd in ea regione, in qua nascuntur, viuant, emoriantur, reliqua ferè omnia migrent aliò, neque sedem vllam firmam habeant. In quaq; autem ciuitate & municipio nobiliores eos agnoscimus, quorum maiores pluribus antè annis in sua patria claruerunt, ait Pierius lib. 26. Qua de re Plato nonnihil in Menexeno, Herodotus in Terpsich. Ælianus lib. 4. Variar. histor. c. 22. Scio ego per contemptum dici eos *τεττίγων ἀναμεστοὺς*, *cicadis opertos*, gloriosi quidam iactatores, obsoletis iā & nimium vetustis vtentes. Vide prouerbiū, *Cicadis pleni*. Ferè oblitus essem huc apponere illud Demosthenis aduersus Æschinē *περὶ παραπρεσβείας*, quo loco de Atheniensibus, & Arcadibus verba facit, *μόνοι γὰρ ἁπάντων ὑμεῖς αὐτόχθονες ἐστὲ κἀκεῖνοι.* Euripidis hæc refert Plutarchus commentario de Exilio:

Cicadæ cur nobilitatis signum.

Ἡ πρῶτα μὲν λεὼς οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν,
Αὐτόχθονες δ' ἔφυμεν. αἱ δ' ἄλλαι πόλεις
Πεσσῶν ὁμοίως διαφορηθεῖσαι βολαῖς,
Ἄλλαι παρ' ἄλλων εἰσὶν ἐξαγώγιμοι.

Primū nec inquilinus nos populus summus,
Sed indigenæ; ciues at aliarum vrbium
Sunt comparandi tesserarum iactibus,
Quæ alijs alia mittunt ciues identidem.

Romanos autem, qui nobilitate generis alijs excellerent, aiūt, lunulas in calceis habuisse; fortasse vt significarēt Romani Imperij conditionem, quod sensim creuit, & temporum lapsu decreuit, vt in Lunæ hemicyclis fieri solet. Alij putabant signum esse eius habitationis, quę in Luna esse dicitur, & quòd post mortem animi rursus Lunam sub pedibus habebunt. Vel superbos homines admonebāt rerum humanarū instabilitatis, cuius rei Luna sit exemplo, quæ ab obscuro in lumen, inde in obscurum redit. Philostratus de Herode sophista narrat, cū fratri de generis sui claritate multa iactanti dixisse: Certè nobilitatem habes in talis. Quod significauit Iuuenalis, cùm de Fabio loquitur his verbis:

Lunulæ in calceis Romanorū, et cur.

---- & nobilis & generosus
Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Quin & Zonaras, auctor Græcus, ait, patricios gestasse in vrbe calceos corrigiarum inflexione, & formæ literæ C, adornatos: quod

quod & Plutarch. retulit in Problemat. Forte ad significãdum numerum centenarium, cuius C, litera nota est, quòd initio patricij senatores centum fuerint ex Romuli institutione. Isidor. lib. 19. c. 34. Brisson. lib. 3. select. interpret. cap. 17. Huius Romani moris etiam facit mentionem Bayfius de re vestiaria: Calceus lunatus, inquit, insigne Romanorum nobiliũ, vt voluit Plutarchus, addita lunula circa talum. Vide adagium, *Calceos mutare*. Budæum in Pandectas, Alex. ab Alexãdro lib. 5. cap. 18. Cęl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28.

III. *Aurea fibula quorum.* *AVREA &c.*] Atheniẽsium vestes nectebantur aurea fibula, cui annexa erat cicada dentata. Aurea enim fibula solis nobilibus, vt diximus, competebat. Et in Romanis legionibus quoq; solis Tribunis aureas fibulas habere licebat, gregario verò aut manipulari baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittebãtur.

Cecropias] Athenienses, sic dicti à Cecrope primo Atticæ regionis rege, de quo Emblemate 5.

Fibula varia significata. *Fibula*] Fibula pręter iam dictã significationem, plura significat: nam in ædificijs significat id, quod vulgò clauem vocant, qua tigna inter se connectũtur. Item minus os tibiæ; & vncum in arcu maiore, qui neruum retinet, Italis, *la nozetta*. Germanis, *die nuss*. quasi nuculam dixeris. Medici quoq; fibulis vtuntur ad contrahenda vulnerum labia ad mutuum cõtactum, de cuius tamen forma & materia dissentiũt. Vide Hieronymum Fabricium ab Aquapendente in sua Chirurgia. Fibula deniq; olim inijciebatur pudẽdis Comœdorum & Citharœdorum ad reprimendum coitum Venereum, ne scilicet Veneri operam dantes raucedinem contraherent. Vnde & *Fibulare*, & eius contrarium *Refibulare*. Quam etiam in rem extat Martialis Epigramma lib. 14. *Fibulare.*

Dic mihi simpliciter, Comœdis & Citharœdis
Fibula quid præstat? carius vt futuant.

Mulieres enim in rem negatã pronæ, magno precio coitum ab histrionibus conducebant. De ratione fibulandi vide Celsum lib. 7. cap. 4. & 25.

Tenax dente] cicada, quæ dente tenebat vestem. Prorsus mihi persuadeo, Alciatum respexisse ad illud Ouidij, quod supra citauimus:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

propriè enim dentibus mordemus, cicadas autem dentes habere quis dixerit? sic nec fibula mordet, nisi metaphoricè. *Si non tetigi, vel cicada me mordeat.*

Cicadæ] cur cicadæ Atheniensibus tribuantur, præter iam dictam rationem occurrit ex Tzetze 301. Historia. 10. Chiliad. vbi cicadas Atheniẽsium refert ad eorum nimiam loquacitatem: *Atheniẽses loquaces.*

καὶ ὅτι λάλοι τέττιγες, κατάδηλον τοῖς πᾶσιν.
οἱ ἀττικοὶ ὁμοίως δὲ πάλιν τῶν μαγηγόρων.
λάκωνες βραχυλόγοι δὲ τούτοις ἀπεναντίως. id est:

Quòd cicadæ sint loquaces, compertum est omnibus,
Sunt eodem modo Athenienses, qui multi sunt & garruli in perorando:
Contrà Lacones paucis vtuntur verbis.

Calceus &c.] Sic construe: *Calceus mullea, cui lunula suberat ritu Arcadico, gestatur à patribus Romulidis.*

Arcadico ritu] ad morem Arcadum. Arcades populi in medio Peloppõneso calceos lunatos gestare solebant, quod à diluuio Deucalionis primi ipsi Lunã se inspexisse nascentem credidere, quodq; putarẽt vniuersum genus mortalium aquis obrutum perijsse, & à se rursus originem propagationis emanasse. Refert præter alios vetustiores Pierius lib. 44. De sacris Aegyptiorum literis. Apollon. Argonautic. 4. *Arcades primi Lunam obseruarũt.*

ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται.

Strabo in 8. Geograph. δοκεῖ δὲ παλαιότατα ἔθνη εἶναι τὰ Ἀρκαδικὰ τῶν Ἑλλήνων. Sic primo Fastorum Ouidius:

Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Idem Naso huc videtur respexisse 2. Fastorum:

Ante Iouem genitũ terras habuisse ferũtur
Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Itaq; cùm se Luna vellent antiquiores dici (adeò sui generis antiquitatem iactabant) dicti sunt à Thucydide initio historiæ, προσέληνοι. id est, *ante lunam editi*, siue *antelunares*. Vnde est illud Senecæ Tragici dicterium, in Hippolyto: *Arcades cur προσέληνοι dicti.*

Sidus post veteres Arcades editum,
Currus non poterit flectere candidos.

Præ-

Prȩter has rationes alias adfert Plutarchus in Problem. Adducta etiam lumen capiẽt ex ijs, quæ apud Tzetzem legimus in Cassãdram. Ideo natos dici Arcadas ante Lunam, quia nutrirentur ante Lunæ coitum, coquendo glãdes in igne. Vel προσέληνοι dicti, παρὰ τὸ προσελεῖν. quod est *afficere iniuria*. Apud alios verò pro stultis habentur, quia putent se Luna priores esse. Sed sic se habet ratio; Annum, menses, equinoctia, & his similia omnia, quæ sunt artis Astrologicȩ rex Arcadum, siue Atlas fuerit, siue Pœnus, à Luna supputans adinuenit, postea Thales. Vide adagiũ, *Beccesclenus*, & Cœl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28. citato.

Lunula] parua Lunula, ad morẽ hemicycli.

Patribus Romulidis] patricijs Romanis, quos primùm Romulus instituit numero centum Hoc loco quȩri potest, an veteres calceis vterentur? Refert Dio, Senatores olim discalceatos fuisse, præterquã si publicè conuenissent. Multò magis igitur & alij absq; calceis incesserunt. Confirmat id, quod ipse Saluator noster Christus maximam vitȩ suȩ partem discalceatus degerit. Indeq; est, quod ingresso Simonis leprosi ædes Magdalena pedes lacrymis lauit, & capillis siccauit: siquidem Simon istam lotionem omiserat, quæ tamẽ administrari solebat hospitibus, qui quoniam absque calceis ingrediebantur, lotione ea quàm maximè indigebant. Sed contrà stat auctoritas Tertulliani, qui togæ termentum proprium calceos fuisse contendit, lib. 6. de Pallio, his verbis: Calceos nihil dico, proprium togæ termentum, immundissimam pedum tutelam. Quo in loco pro *tormento*, quod omnibus passim exemplaribus obrepserat, legendum esse *termẽtũ*, vbi scilicet toga terminatur, viri docti censent. Sed calceis ij vtebantur vel puris, vel mulleolis. De vtroq; idem Tertullianus sic: Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. Vbi per mulleolum haud dubiè intelligit calceum lunulatum; per purum verò eum, qui ex puro corio sine lunula factus erat, quod posterius calceamenti genus Perones vocabant. Quod verò Christus discalceatus incesserit, idem que Apostolis suis præceperit, ne calceamentum pedibus inducerent, ita interpretatur Adamantius, vt ipsorum pedes, qui ad annunciandam felicissimæ vitæ perpetuitatem properabant, omni carerent mortalitatis iudicio: vti etiam in Mose Israelitici populi duce constat.

An veteres vsi calceis.

Romanorũ calcei duorum generũ.

Mullea] Grapaldus de partibus ædium in dictione Mullus, lib. 1. cap. 6. Nomen ei Fenestella à colore mulleorum calceamẽtorum datum existimauit. Turnebus contra lib. 9. cap. 24. mulleos à colore piscis mulli dictos iudicat. Festus à mullando, id est, suendo, deducit nomen. Fuerunt autem mullei calcei regum Albanorum primò, deinde patriciorum. Vnde patricij calcei nominantur in ea inscriptione: ÆDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI. CALCEIS. PATRICIIS. vt & patricia Luna apud Papinium:

Mullei vnde dicti.

--- *Patricia clausit vestigia Luna.*

Martialis pellem lunatam vocat, lib. 1. Epigram.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga:

Quod scilicet Lunæ figura his calceis erat assuta: vel fibula eburnea corniculans, instar Lunȩ: quæ omnia copiosius tractat Alexander ab Alexãdro lib. 5. dier. genial. c. 18. Italis etiamnum crepidȩ dicuntur *Muli*, voce antiquitatem redolẽte. Sicut etiam Veneti mulierum soccos, voce diminuta dicunt socculos, *Zoccoli*. Quamuis ibidem gestentur altissimi, grallis incedere dicas. Hac de re Iulius Cæsar Scaliger perfacetum patris sui dictum refert lib. 1. Poetices, cap. 13. Eiusmodi nempe vxorum dimidio tantùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Vnde etiam cuiusdam querela, qui se vxorem semiligneã duxisse dicebat. Quas ideo & Iuuenalis irridere videtur, Satyra 14.

Muli.

Zoccoli.

Vxor semiliguea.

--- *breuiorq; videtur*
Virgine pygmæa, nullis adiuncta cothurnis.

Paruam enim puellæ staturam exprimit, dum eam cothurnis adiunctam, & non è contrà, ait. Sicut Cicero de suo genero: Quis meum generum alligauit gladio? vt eruditissimus vir Gaspar Schoppius explicat. lib. 4. verisimil. cap. 10.

Indigenas] Indigena, quasi in se genitus, nec aliunde natus. Græcè αὐτόχθων, & ἐγχώριος. cui opponitur aduena. Sic etiã cicadæ dicuntur αὐτόχθονες, nam ibi solummodo cantant, vbi nascuntur, nec locum mutant.

Indigena.

Hæc signa] symbola.

Antiqua illustres] qui antiquitatem sui generis

generis vellent ostentare.

IV. *In emen titam nobilitatē.* QVORSVM hæc attineant, non planè cōstat, nisi ad communem locum retulerimus de nobilitate, quam sibi multi tribuunt, vanis quibusdam schematis & imaginibus maiorum tumidi: quorum arrogantiam intolerabilē quibus maximè verbis incessere debeā, planè non habeo. Quis enim sustineat aliquem tollere cristas, sibique arrogare quidpiam, quod tamen propriè non possideat? Atqui genus suum qui laudat, quiq; attollit animos ob maiorum nobilitatem, & alienum laudat, & falsis nominibus sibi tribuit, quod ad se minimè pertineat. Qui procul dubio mihi non videntur absimiles fugitiuis ijs, qui præ metu cùm ad aras se receperint, tamdiu latēt, inq; tuto se esse putant, quamdiu eo perfugio vti possunt. At cùm inde fuerint eruti, quid ijs superest quàm certa quædam crux, aut extremum aliquod dispendium? Sic vulgares illi nobiles, qui nihil præter maiorum nomina crepant, ad quæ sola hęrent suis diffisi virtutibus, veraq; gloria, quam nullam habent, non sentiunt quàm miseri sint, & quanto in errore versentur. Sed retineamus assensionem cum ijs, qui nobilitatem in animo generoso sitam esse volūt, & qui pecudum nobilitatem in corpore valido ac vegeto, hominū autem in vitæ morumq; bonitate ponunt. Laudatur à Dione Chrysostomo Thebanorum optimum & æquissimum institutum, qui eos in seruorum numero non habebant, qui per vim & iniuriam belli serui facti essent: Cur ignobiles eos esse vulgari opinione iudicamus, quorum si virtutes æstimētur, si moderatio animi, si prudentia, si sagacitas, alios quos vulgus admiratur, infinitis, vt ita dicam, spatijs antecuerrunt? Magnum fuit & plenum æquitatis eorum, quos proximè nominaui, iudicium atque consilium, qui solos eos nobiles esse censebant, qui ad virtutem propensi essent: neque tam curiosè, imò vero superstitiosè quærebant, ex quibus orti parentibus essent, de quibus aliquid statuendum videretur. Sic autem vnà secum rationes cōficiebant: Antiquitus vt in animalibus quibusdam mutis, ita & in hominibus idem nomen perdurauit. Nam in canibus, equis, gallis etiam gallinaceis id facile est aduertere: quia equum si quis animosum & ad cursum idoneum facto periculo norit, nō rogat an eius pater sit ex Arcadia, an Thessalia, satis enim esse putat, quòd equus animū generosum habeat. Ita cùm canis venaticus egregiè ad cursū valere intelligitur, nihil opus est scire an ortum duxerit è Caria, vel Lacedæmone, sed existimatur esse satis, quod generosus ille canis sit. Idem de gallis, deq; alijs iudicium, idemque postremò de hominibus sentiendum; ex quibus qui virtutū studiosus est, qui iustitiā colit, qui humanitatis iura, qui religionē obseruat, is reuera generosus est & nobilis, tametsi parētes eiusdem & auos nemo vnquam fortasse nouerit. Democritus magnus in primis & catos philosophus, iam olim, vt ait Satyricus,

Qui verè nobiles.

... materiam risus inuenit, ad omnes
Occursus hominum: & cuius prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Veruecum in patria, crassoq; sub aere nasci.

quod totum esse cōstat in superbos quosdam ementitę nobilitatis homines, qui orti stirpe Romana cæteros præ se nihili ducebant. Iactent itaq; suum genus, qui de parentum virtute nihil habēt præter imagines, quos nihilo tamē puto meliores esse, quàm equus aliquis non re, sed opinione vulgari generosus habitus, quòd frenos aureos, quòd stragula, quòd ornamenta externa omnia exquisitissima circumferat. Non erit autem alienum, ab huius carminis argumēto, de iure imaginum quędam subjicere, est enim res non indigna cognitu, neq; certè iniucunda studiosis. Fuerūt ergo imagines insignium virorum simulachra ad oris similitudinem artificiosè facta, coloribus & pigmentis adumbratum corpus referentia, eaq; in domus parte aliqua celebriore posita, ligneoq; armario inclusa. Licuit autem non omnibus habere imagines, sed ijs tantùm, qui curules magistratus gessissēt: eęq; valebant ad memoriam posteritatemq; prodendam, & vt iis quasi insignibus nobiles ab ignobilibus distinguerentur. M. Cicero oratione 2. Contra Rullum: Est hoc in more positum, Quirites, institutoq; maiorum, vt ii, qui beneficio vestro imagines familiæ suę cōsecuti sunt, eam primam habeant concionem, quę gratiam beneficii vestri cū suorum laude coniungat. Item in Verrem actione postrema: Ob earum rerum labo-

Ius imaginum apud Romanos.

Vide multa apud Lipsium 1. Electorū cap. 29.

rem

rem ac solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginum ad memoriam posteritatemque prodendam. Quod ideò dicitur à Cicerone, quia tunc ædilis erat, & quæstura iam perfunctus, nempe ius hoc imaginum nō tam nobilitatis & generis, quàm virtutis insigne fuit, quanquam & generis etiam esset. Qui enim familię imagines & generi suo consequebantur, non dubium est quin & nobilitatem afferrēt, at nescio quid maius & excellentius fuit, posse vt imaginibus. In oratione verò Syllana sic: Ipse, si erit vestro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui possit? Domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines, ipse ornatū ac vestitum recuperabit. Omnia iudices, hæc amissa sūt, omnia generis, nominis, honoris insignia atque ornamēta, vnius iudicii calamitate occiderunt. Hoc dicit Cicero, quia Pub. Sylla conuictus ambitus cum Pub. Antonio ius imaginū perdidit, non vt censeri desineret inter nobiles, sed vt eius mortui imago cum maiorum suorum imaginibus nō portaretur, nec horum imaginibus funus eius ornaretur. Ad id ostendendum multò apertius, adduco in medium Plinii & Polybii auctoritatem certè locupletem. Plinius enim lib. 35. cap. 2. Apud maiores imagines in atriis erant, quæ spectarentur, nō signa externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quę comitarentur gentilitia funera: semperque defuncto aliquo, totus aderat familię eius, qui vnquam fuerat populos. Polybius verò lib. 6. scribit, Romanos festis diebus, apertis armariis imagines exornasse: cumq; ex domesticis mortuus esset aliquis, eas in funere extulisse, addito reliquo corporis trunco, vt magnitudine quàm simillimæ apparerent. Ius autem illud imaginum non sic transibat ad posteros, vt iis vti omnes & singuli possent: id enim vsurpabatur ab iis duntaxat, qui simile ius adepti erant. Asseruabantur autem domi, & in gentilitio funere efferebantur, ad exemplū rerum egregiè gestarum. Occurrit Valerii Maximi dictum præclarum, lib. 5. cap. 8. vbi de Manlio Torquato Iurisc. agit: Vide

Plinij & Polybij autoritas de iure imaginum.

bat se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat: prudentissimoq; viro succurrebat effigies maiorum cum titulis suis, idcirco in prima ædium parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solū legerent, sed etiam imitarentur. M. Tullius Pisonem vellicat, quòd obrepserit ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum. Fumosas imagines appellat benè antiquas; quibus opponuntur subitæ imagines apud Plin. lib. 8. epist. pro recenti & nuper nata nobilitate, aut certè non diu duratura. Et hæc quidem hactenus de imaginibus, quarum vsum fuisse tum primum antiquatum puto, cum Imperatores in Christi familiam trāsierunt, relictis superiorum temporum deliramentis, ob metum nempe superstitiosi cultus & idololatriæ, quæ non minus facilè insinuari potuit ea imaginū approbatione, quàm olim Deorum & simulacrorum inducta persuasio. Nam adorationis cultum statuis & imaginibus Imperatorum & Principum fuisse exhibitum, ex Plinio lib. 10. Epistol. 97. non obscurè colligitur. Sic enim ad Traianum scribit: Propositus est libellus sine authore, multorum nomina cōtinens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse: cùm præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulachris numinum efferri, thure ac vino supplicarent; præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt reuera Christiani. Et mox: Omnes & imaginem tuam, Deorumq; simulacra venerati sunt. Legimus quoq; capitale fuisse, circa Augusti simulachra seruum cecidisse, vestimenta mutasse, nummo vel annulo effigiē impressam latrinæ aut lupanari intulisse. Vnde & Senator quidam, vt est apud Senecam lib. 3. de Benefic. maiestatis postulatus, ob id veniam petijt à Tiberio, quod matellam contingere putauerat prius, quā annulum, qui expressam Tiberij imaginē præ se ferebat, digito detraxisset. Nunc verò ad euitandū idolomaniæ periculū, loco imaginum nobiles & generosi vti cœpere. stemmatis gentilitiis, de quibus paulò ante diximus. De iure imaginum multa collegit Rosinus lib. 1. c. 19. rerum antiq.

Fumosæ imagines quæ.

Imaginibus Augustorū quatenus honor habitus.

Duode-

Duodecim certamina Herculis.

Ἀλληγορικῶς.

EMBLEMA CXXXIIX.

ROBORIS inuicti ſuperat facundia laudes.
Dicta Sophiſtarum, laqueoſq; reſoluit inanes.
Non furor, aut rabies virtute potentior vlla eſt.
Continuum ob curſum ſapienti opulentia cedit.
Spernit auaritiam, nec rapto, aut fœnore gaudet.
Vincit fœmineos ſpoliatq; inſignibus aſtus,
Expurgat ſordes, & cultum mentibus addit.
Illicitos odit coitus, abigitq; nocentes.
Barbaries feritasq; dat impia denique pœnam.
Vnius virtus collectos diſſipat hoſtes.
Inuehit in patriam externis bona plurima ab oris.
Docta per ora virum volat, & non interit vnquam.

COM-

COMMENTARII.

I. HERCVLES claua sua armatus astat, exuuijs leonis tectus, cætera nudus: circa quem duodecim ipsius labores vtcunque exprimuntur: nimirum pugna cum leone; hydra; apro; ceruo; Stymphalidibus; Amazonibus; in Augiæ stabulo; cũ tauro; equis; Geryone; pro malis Hesperidum; cum cerbero: & tandem supremo loco exprimitur ipsius rogus, in quem se coniecerat comburendum.

II. *Multi Hercules.* HERCVLES Iouis ex Alcmena filius, ob fortitudinem & gloriam creditus est inter Deos esse relatus. Fuisse autem tres Hercules scribit Diodorus. Alii sex autumant, vt testatur Cicero 3. de Natura Deor. Primus, qui certauit cum Apolline de tripode. Alter Nilo natus Ægyptius, quem aiunt Phrygias literas conscripsisse. Tertius est ex Idæis indigenis, cui inferias offerunt. Quartus Iouis est & Asteriæ, Latonæ sororis, quem Tyrij maximè colunt; cuius Carthaginem filiam ferunt. Quintus in India, qui Belus dicitur. Sextus Thebanus, ex Alcmena & Ioue tertio genitus, cui aliorum gesta assignant. Herodotus scribit Herculem vnum esse ex duodecim Dijs Ægyptiorum, Græcosq; ab Ægyptijs hoc nomen mutuatos filio Amphitryonis indidisse. Varro quadraginta tres Hercules nominat: veruntamen omnes, qui robore præstiterunt, hoc nomine ab Hercule Alcmenæ filio appellatos fuisse affirmat; Hunc enim potissimùm celebrãt ob varia certamina, virtutemq; bellicam: cuius duodecim labores præcipuos (longè enim plures persequitur Diodorus rerum Antiquarum lib. 4.) complectuntur alij, quos hic sequitur Alciatus, quantũ ad laborum numerum pertinet, quid per vnũquemque laborem sit intelligendum allegoricῶs enarrans: eum nempe vi eloquentiæ robustos quosque & viribus præditos superasse: Sophistas retudisse Logicæ facultatis beneficio. virtute furorem coercuisse: continuis laboribus opes comparasse: auaritiam aspernatum esse: libidinem muliebrem repressisse: cultum animis adiecisse: nocentes abegisse: de barbaro homine supplicium sumpsisse: sua vnius virtute hostes in vnum coeuntes disiecisse: multas secũ opes è locis exteris in patriam reportasse: famam nominis nunquam intermorituram rebus præclarè gestis meritum esse. Quæ singula latiùs in progressu prosequemur, si prius aliquid de laboribus Herculis dixerimus. In Collectaneis Epigrammatum Græcorum hoc habetur hexastichon Byzantij Philippi:

Allegoria laborum Herculis.

Duodecim labores Herculis.

ὤλεσα τὸν νεμέας θῆρ' ἄπλετον, ὤλεσα δ' ὕδρην,
καὶ ταῦρον, κάπρου δ' ἀμφετίναξα γένυν.
ζωστῆρ' ἑλκύσας, πῶλους διομήδεος εἷλον.
χρύσεα μῆλα κλάσας, γηρυόνην ἔλαβον.
αὐγείαν ἰδάην, κεμὰς οὐ φύγεν, ἔκτανον ὄρνις.
κέρβερον ἠγαγόμην, αὐτὸς ὄλυμπον ἔχω.

Peremi Nemeæ feram terribilem, peremi & Hydram,
Et taurum, apri circumcussi maxillam.
Cingulum detraxi, pullos equinos Diomedis sustuli.
Aurea mala postquam fregi, Geryonẽ cepi:
Augiam noui [i. repurgaui] ceruа non effugit: interfeci aues [Stymphalidas]
Cerberum extraxi, ipse Olympũ habeo.

Extinxi Nemees monstrum, Lernamq; peremi,
Et taurum, cecidit dilaceratus aper.
Baltheum arripui, Diomedis equosq; cecidi,
Geryonem straui, pomaq; fulua tuli.
Augia noui, capta est ceruа, atq; volucres,
Cerberus abductus, latus in astra se or.

Vel si magis placet ista versio:

Dextra feram Nemeæ petijt mea, perdidit hydram,
Et taurum, malas inde cecidit apri.
Baltheus est captus, ũt aurea mala relata,
Geryonisq; boues, & Diomedis equi.
Augias me non fugit, non ceruа, volucres,
Cerberus eductus; nunc sed Olympus hēt.

Herculis labores nonnullos ita breuiter conscripsit Quintus Smyrnæus:

Smyrnæi carmen, de laboribus Herculis.

πρῶτα μὲν, ἐν Νεμέῃ βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
Δεύτερον, ἐν λέρνῃ πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδρην.
τὸ τρίτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.
χρυσόκερων δ' ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἤγρευσε τέταρτον.

πέμπτον δ' ὄρνιθας συμφαλίδας ἐξεδίωξεν.
ἕκτον δ' ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα φαεινὸν.
ἕβδομον αὐγείω πολλὴν κόπρον ἐξεκάθηρεν,
ὄγδοον, ἐκ κρήτης δὲ πυρίπνοον ἤλασε ταῦρον.
ἔνατον ἐκ θρήκης Διομήδεος ἤγαγεν ἵππους.
γηρυόνου δέκατον βόας ἤγαγεν ἐξ ἐρυθείης.
κέρβερον ἑνδέκατον κύν' ἀνήγαγεν ἐξ αΐδαο.
Δωδέκατον δ' ἐκόμισεν ἐς ἕλλαδα χρύσεα μῆλα.

Quæ carmina Latinè pronunciata habentur sic in Appendicibus Virgilij, licet vndecimi & duodecimi sit inuersus ordo.

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.
Proxima lernæam ferro & face contudit hydram.
Mox Erymanthæũ vis tertia perculit aprũ.
Aeripedis quarto tulit aurea cornua cerui.
Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto.
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedæis victoria nona quadrigis.
Geryone extincto decimam dat Iberia palmam:
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

At Q. Smyrnæus decimumtertium addidit laborem hoc pacto:

τὸ τρισκαιδέκατον, τοῖον λυγρὸν ἔσχεν ἄεθλον, (ρας.
μουνονυχὶ πεντήκοντα ξυνελέξατο κού-

Tertius hinc decimus labor est durissimus, vna
Quinquaginta simul stuprauit nocte puellas.

Apollinaris Carm. 9. etiam plures tangit, licet vsitatè duodecim numerentur; sic enim ille:

Non hic Herculis excolam labores,
Cui sus, cerua, leo, gigas, Amazon,
Hospes, taurus, Eryx, aues, Lycus, fur,
Nessus, Libs, iuga, poma, virgo, serpens,
Oeta, Thracis equi, boues Iberæ,
Luctator fluuius, canis triformis,
Portatusq; polus polum dederunt.

Non possum transuolare Martialis carmẽ de Herculis laboribus, lib. 9. Epigram. antepenultimo: *Martialis de iisdem.*

Si cupis Alcidæ cognoscere facta prioris,
Disce: Libyn domuit, aurea poma tulit,
Peltatã Scythico discinxit Amazona nodo,
Addidit Arcadio terga leonis apro.
Aeripedẽ siluis ceruũ, Stymphalidas vndis
Abstulit, à Stygia cum cane venit aqua.
Fœcũdam vetuit reparari mortibus hydrã,
Hesperias Tusco lauit in amne boues.

Labores Herculis decantat etiam Homerus lib. 11. Odyss. & Q. Calaber latè lib. 6. de relictis ab Homero Cicer. 2. Tusc. Diodorus Siculus lib. 4. c. 3. Sillius Italicus lib. 3. Martialis lib. 5. Epigr. 66. Ouid. 9. Metamorph. Perottus latissimè. Lilius Gregor. libellum de Hercule composuit. Testatur Sanctius de suo Pylade, Io. Mallara Hispalensi, eum tam ingeniosè in duodecim cantus labores Herculis digessisse, idque Hispana lingua, vt nihil ibi deesse credas, quod ad eruditionem & leporem spectet. Vide quoque Natalem Comitẽ Mythol. lib. 7. cap. 1. & alios plurimos.

ROBORIS inuicti] quod non posse vinci videbatur. Allegoria est huius, III.

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.

Primus labor Herculis, leonis Nemæi cædes.

Primum Herculis certamen fuit cum leone Nemæo inter Cleonas & Phliuntem. erat leonis illius pellis nullo ferro penetrabilis, sicut Iuno instituerat, quæ odio implacabili Herculem persequebatur. In hũc Hercules multas sagittas frustra coniecit, neq; omnino læsit; quare exhausta pharetra cum claua feram insecutus est, quæ cũ in speluncam biforem aufugisset, alterum ostium occlusit, deinde brachijs circa collum coniectis eò vsq; astrictam tenuit, donec suffocauit; quam supra humeros sumptam Mycenas asportauit, eiusq; pellem inuulnerabilem detractam in posterum pro scuto gestauit. Fuerunt autem tres leones ab Hercule interfecti, Heliconius, Lesbius, Nemeæus. Quo intelligi datur, facundiam corporis viribus esse præstantiorem: *Eius allegoria.* Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, prudentia, eloquẽtia. Nec verò aliquid magni momenti vires obire possunt aut suscipere, nisi consilium, & ingenij dexteritas antecesserit. Sunt qui aliter leonis Nemeæi cædem interpretentur.

Memo-

Leo Nemeaus. Memoriæ prodidit Chrysermus lib. 2. rerum Peloponens. Iunonem supplicium de Hercule sumere volentem, Lunam in auxiliũ acciuisse, carminibus magicis vsam, quæ cistam spuma impleuit, ex qua natus est hic leo. Hunc Iris in gremio stringens in montem Opheltam deportauit, à quo eadẽ die Apæsamptus pastor fuit dilaniatus, vt ait Demodocus in rebus Heracleæ. Anaxagoras fabulatus est, in Luna fuisse la tam quãdam regionem, è qua hic leo Nemæus deciderit; quid mirum, cùm idem Solem etiam nõ minus stultè massam ferri igniti appellaret: est enim non ignobilis stultitiæ gradus, vel si nescias quid dicas, tamen velle de rebus propositis hãc vel illam partem stabilire. Hunc ergo leonem inermis Hercules interfecit, vt ait Pisander: hoc est iram cohibuit ac repressit, quę in fortium virorum animis maximè regnat.

Dicta Sophistarum] Sic ille:

2. Hydra Lernæa. *Proximo lernæam ferro & face contudit hydram.*

Secundus Herculis labor est, quo hydram belluam septem capitum (Zenodorus nouem, Heraclides Ponticus quinquaginta capita illi fuisse tradiderunt) in Lerna palude omnia vastantem, pugna perdifficili vicit, & ferro facibusq; oppressit. Quo arguitur, virum sapientem & facundum, multiplices Sophistarum argutias, & elenchos veritatis specie adumbratos, ingenij viribus retundere, Hydrę vno capite resecto septem alia repullulabant: quod notat artis sophisticæ captionem. Si enim agas cum Sophista, vno argumento reprehenso, multa alia tibi opponet, teq; (ni diligẽter caueris) ad absurdum, vel ἀδύνατον adiget. Certamen hoc ad alios vsus cõuertunt alij, vt ad diluuium, ad vitia. Qua de re prouerbium est, *Lerna malorum*. &, *Hydram secas*. Socrates apud Platonem in Euthydemo fatetur se multò imbecilliorem Hercule, qui pugnare simul non potuit aduersus Hydram sophisticam, cui propter vnam sapiẽtiam pro vno sermonis capite amputato multa repullulabant. Vide prouerbium, *Hercules aduersus suos*. Adhæc Pierium lib. 16. euolue. Chiliadum autor putauit hydram inuidiæ referre symbolum, Horatij deceptus testimonio, cùm nihil minus illic intẽdat Horatius. Vide adagium, *Herculei labores*. Obiter noto, Sophistas olim dictos fuisse Philosophos & sapientiæ professores, deinde verò Rhetores, postremo abijt nomen in inuidiam, vt Sophistæ dicerentur, qui fictam quandam sapientiæ speciem iactitarent. Vide Cęliũ Rhodigin. lib. 19. cap. 17. *Sophista*

Laqueos] Paralogismos & captiones, vanas illas quidem, & ad ostentationem seu fallaciam comparatas. Laquei, pro quacũque re, qua homo capi aut irretiri potest, frequentissimè sumuntur. *Laquei.*

Non furor, aut rabies] Exponit hoc:

Mox Erymãthęum vis tertia perculit aprũ.

Tertio certamine aprũ terribilem in Erymantho monte Arcadiæ omnia vastantem cepit, & ad Eurystheum viuum perduxit. Quod innuit, virtutem furori & rabiei nõ cedere, imò longè antecellere. Impetus enim & furor per aprum indicatur, vt docet Pierius Hieroglyph. 9. *3. Aper Erymanthaus.*

Virtute] ἀνδρεία, est enim propria viri virtus.

Potentior] valentior, firmior.

Continuum ob cursum] Sic Poeta:

Æripedis quartò tulit aurea cornua cerui *4. Cerua æripes.*

Quarto ceruam ęripedem, & celerrimam, aurea cornua gestãtem cepit, quam in Męnalo monte habitantem nemo mortalium cursu comprehendere potuit. Hanc cum neq; occidere, vt Dianæ sacram, neq; vulnerare vellet Hercules, annum totum currendo est insecutus; sed illa tandem fessa in montem Artemisium cõfugit, & ad Ladonem amnem iamiam tranatura capta est, & Mycenas super humero deportata. Sunt tamen qui dicant, ineptè fictũ à poetis ceruas aurea cornua habere, cũ omnino cornibus careant. Sed contra hos disputat Cœl. Rhodigin. lib. 7. cap. 15. Hoc quidquid est ad sapientem referendum est, cui & ditissimi cedunt & opulentissimi: cerua enim cornibus aureis donata diuitiarum symbolum est. Notum illud Aristotelis in Politicis, facile esse ditari Philosophis, si velint. Hinc cum Dionysius Aristippo talentum petenti diceret: Nonne docebas sapientem non egere? Da, inquit, & respõdebo. Dedit rex, ac mox responsum exegit. Tum Aristippus: Nonne verum dixi, sapiẽtem non egere? Vide adagium, *Sapiens non eget*. *Allegoria eius.*

Sperni t auaritiam] Illud est:

Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto.

5. *Aues Stymphalides.* Quinta pugna fuit, auium Stymphalidum humanis carnibus vescẽtium expulsio, sonitu cuiusdam ahenei instrumenti, quod à Vulcano factum Pallas eò adeunti Herculi concessisse ferũt. Quod est lucrum inane, & auaritiam respuere, raptumque omnem putare ne fas. Stymphalides enim volucres auaritiam referunt, propter incuruos vngues, quemadmodum & Harpyiæ apud Virgilium. *Stymphalides q.d.* Sed quæ potest esse volucrum cum auaritia collatio? Volucres per aerem volitantes, in quo tamen victum comparare nõ possunt, cupidi & auari hominis cogitationem (alij atq; alijs opibus semper inhiantem, qui tamẽ nec partis bonis vtatur, sed tenuissimo victu geniũ defraudet, & in quo consistat non habet) satis ostendunt: qui quoniam vel natura deprauata, vel vsu longo induratus est, ad resipiscentiam aliquando pertrahi potest quibusdam acerrimæ orationis crepitaculis, quibus aut arceatur, aut à proposito, malaque consuetudine dimoueatur. Alij malũt hoc intelligi de scortillis quibusdã & impuris mulierculis, quarum illecebras & insidias detegimus æneo sapientiæ crepitaculo, quod tanquam tuba in aures penetret. vt Basilius loquitur: vix enim alia fugantur ratione cõmunes illæ pestes adolescentum. Sed reuerà fuerunt aues, quæ Stymphalides vocarẽtur, in locis Arabiæ desertis, nihilo magis quàm leones aut pardi mites hominibus, siquidẽ vel ferro, vel ære tecta corpora rostris percutientes, integumenta facillimè perfringebant: quare postea iuuentus fuit cortex, quo homines tecti si percuterentur rostris, illæ defixo rostro in illo libro tanquam visco, aut aliqua tenacissima mater a caperẽtur, vt ait Pausanias in Arcad. Fuerunt autem ibibus Ægyptijs persimiles, sed rostro rectiore & validiore, corpore multò maiore. *Historia Stymphalidum.* Memoriæ prodidit Timagetas, Stymphalidas illas, quæ repulsæ fuerunt ab Hercule, alas & rostra & vngues habuisse ferreos, quas modò σιδηροπτέρους, ferreis alis scilicet, modò σιδηρονύχας, hoc est, vnguibus ferreis, modò σιδηρορύγχους, rostris ferreis nominauit. Vide Cœlium Rhodigin. lib. 16. cap. 11.

Nec rapto aut fœnore] Atqui tantum abest vt sapiens rapto gaudeat, vt etiam ab omni turpi lucro abhorreat. Fœneratores enim inopum sanguinem hauriunt, à quõ vitio nos passim sacræ dehortantur literæ, Psal. 13. & 14. Luc. 6. Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperãtes, & erit merces vestra multa.

Vincit fœmineos] Illius est declaratio:
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.

Sexto certamine mulieres Amazonas debellauit, earumq; reginã Hyppolytam cepit, cui cingulum militare abstulit. *6. Amazonum reginæ Hippolytæ.* Quod est astutiam muliebrem & dolos, fallaciãque coercere, & vafriciei materiam penitus eripere, meretricias artes omnes detestando, inq; ordinem cogendo, & spoliãdo ornamentis, quibus homines capiuntur. Vel est detrahere ornamẽta, quæ non meretrici, sed honestæ matronæ debentur. Est enim hic Amazon mulier bellicosa, meretricem referens, quæ vel fortissimum possit deuincere. Allusum autem videtur ad id, quod dicitur, *zonam soluere*. hoc est deuirginare. *Zonã soluere.* Noua enim nupta olim zona lanea & innodata cingebatur, quam prima nocte sponsus soluebat.

Expurgat sordes] Est illius ἐπιμύθιον:
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.

Labore septimo Augiæ stabulum vno die expurgauit. *7. Augiæ stabuli purgatio.* Quod arguit vitiorum errorumq; innatorũ, vel etiam qui succreuerunt assuetudine quadam longa, ab animo expulsionem. Nihil est enim tam horridũ, tamq; sordens, quod eloquentia non possit excoli. Et quia sapientia prima stultitia caruisse, debet ad curãdos animos antecedere diligens præparatio. Sunt qui Augiæ stabulum ad historiam retorquent. *Historia de Augiæ stabulo.* Dicitur enim Augias Solis fuisse filius, tantumque habuisse armentum, & tot greges, vt pars maxima agri fimo obducta ociosa & inculta iaceret; nam quidam tradiderũt ibi stabulari consueuisse tria millia boum, quod stabulum nunquam fuerat purgatum. Hercules igitur vel aliqua parte agri, vel alia quauis mercede sibi promissa, Alpheũ fluuium in ea loca diuertit, omnemq; fimi copiam deleuit. Deinde cũ regio ad fertilitatem redijsset, stabula Augiæ purgasse dictus est. Augias illi mercedem negauit, quia videretur nullum probè laborem sustinuisse illis stabulis purgandis: nam insulsi plerique non animi, sed corporis viribus & laboribus præmia proponunt.

Cultum mentibus addit] cultus animi est Philosophia.

Illicites

Illicitos odit coitus] natura vel lege prohibitos. Fabula sic habet:

Octaua expulso numeratur adorea tauro.

8. *Lucta cũ tauro.* Octauo taurum ignem naribus efflantem luctamine domuit, & ex Creta expulit. Quod est fontes abigere, & omne illicitũ facinus scelusq; execrari. Vel furorem aut truculentiam animi cohibere. Est autem taurus animal Venereum, quod matrem & sorores inire solet; hinc addidit, *illicitos odit coitus.* Taurus item & lastaurus in Hieroglyphicis sunt obscœna verba, de quibus Pierius Hieroglyph. 5. Cœl. Rhodigin. lib. 21. cap. 22. *Taurus, verbum obscœnũ.*

Abigitq; nocentes] Hinc nomen habuit ἀλεξικάκος. nam & plerisq; dictus est natus ad homines iuuandos.

Barbaries, feritasq;] Exponit hoc:

In Diomedæis victoria nona quadrigis.

9. *Diomedes cum suis equis victus.* Labor nonus est, quo Diomedem Regem Thraciæ crudelissimum, qui sanguine & carnibus humanis equos alere consueuerat, perdomuit, & eius exemplo ipsum suis equis dedit pabulum: plerunq; enim barbari quas pœnas alijs intulerunt, ipsi tandem perferunt. Quod significat, Herculem eloquentiæ & sapientiæ viribus barbariem & ferocitatem ab omnibus, quas incoluerit, regionibus submouisse. Equus autem peculiari epithetо *ferus* dicitur, & *ferox.* Horatius 1. Sermon. Sat. 5.

---*Equi te*
Esse feri similem dico.

Virgilius 4. Æneid.

Stat sonipes & fræna ferox spumantia mandit.

Vnius virtus] Illius est solutio:

Geryone extincto decimam dat Iberia palmam.

10. *Geryõ tricorpor superatus.* Decimo labore Geryonem tricorporem & tricipitem bello expugnauit. Id est, collectam, & vnanimem hostium multitudinem sua virtute compressit, indeq; victor euasit. De Geryone satis dictum Emblemate 40. vnus enim dicebatur, cum tres essent fratres.

Inuehit in patriam] Huic respondet:

Vndecimum mala Hesperidum detracta triumphum.

11. *Poma Hesperidum.* Vndecimo aurea mala Hesperidũ, occiso prius peruigili dracone, sustulit, & secum in Græciam portauit. Argumentum boni & laudati viri, qui patriam externarum rerum spolijs locupletat. Fama est, Iunonẽ, cum nupsisset, Ioui in dotem dedisse multas pomos, quæ aurea mala producerent, quę apud Hesperidas nymphas à dracone peruigili custodiebantur. Eo igitur interempto Hercules aurea mala decerpsit, & ad Eurystheum detulit. Quod est referendum ad illam, qua docti & sapientes homines abundant, insignem rerum copiam, qua eos sua fortuna vitæq; conditio beat. *Allegoria.* Alij maluerunt, illum admonitum à Prometheo fuisse, vt Atlantem ad ea pro se mitteret, ac ipse tam diu cœlum, dum rediret Atlas, sustineret. Fabulam sic explicant; dicunt Atlantem magistratum gerentem in quandam rerum maximarum aliquãdo incidisse difficultatem, qui cùm Herculis sapientissimi hominis consilio rem præclarè transegisset, tres oues Herculi largitus est, quod munus, vt ea ferebant tempora, non parum erat honorificum. Cum verò μῆλα, & oues sint, & mala fructus apud Græcos, locus datus est fabulæ. Quidam dixerunt mala à nymphis Herculi fuisse donata, cum draconem custodem cecidisset: quia Draco pastor fuit violentus planè homo, & immitis aduersus omnes. Huius oues mala dicta sunt aurea, cùm essent oues aurei coloris.

Docta per ora virum] Postremum hoc explicatur:

Cerberus extremi suprema est meta laboris.

12. *Cerberus triceps.* Duodecimo & postremo, Cerberum tricipitem ab inferis tractũ ad auras deduxit, quod fortitudinẽ per omnia omnium ora volitantem, & immortalem nominis gloriam apud posteros semper victuram perspicuè significat. Nam, vt est apud Diodorum, magnos multosque, dum vixit, labores & pericula sponte adijt Hercules, vt pro suis erga omnes gentes beneficijs immortalitate donaretur. Cic. 1. Tusc. Abijt ad Deos Hercules: numquam abijsset, nisi cùm inter homines esset, eam sibi viã muniuisset. Facilè trãsilio Pindari locum, vtpotè longiorem, de Hercule, 1. Nemeorũ. Hæc (mea quidem sentẽtia) est apotheosis Herculis, è rogo Oetęo videlicet in cęlũ, vt illi fabulantur. *Apotheosis Herculis.* Minucius Fel. Hercules vt hominem exuat, Oetęis ignibus concrematur. Iulius Firmicus: Cremat & consecrat Herculẽ tristis Oetas. Seneca in Hercule Oetæo. Et hanc videntur fuisse æmulati Romani in Augustis suis consecrãdis.

De quo more vide Herodianum in Seuerianis. Quare præstantes viri post præclarè gesta viuunt, perpetua hominum memoria, adeo vt etiam mortui præsentes esse videantur: virtutis enim & famæ lumẽ nunquam extinguitur. Horatius:

Viuet extento Procul eius æuo.

Hanc allegoriam explicatius protulit Rudolphus Agricola lib. 1. de Inuent. cap. 3. Magni, inquit, sudoris est, Cerberum tricipitẽ ab inferis extrahere; hoc est, abstrusa & in rerum interiore recessu latentia proferre in lucem, & tanquam spectanda proponere. Nonnulli hoc traduci malunt ad auaritiam thesauros in tenebris occlusos asseruantem, nec in lucem erui permittentem. Ea tamen, si à viro gloriæ cupido coerceatur, & ex animi recessu, in quo locũ occuparat, expellatur, opesque illæ conferantur ad vsus hominum, magnum certè momentum afferunt ad obtinendum nomen: licet enim vera gloria sita non sit in opibus & facultatibus, ad gloriam tamen obtinẽdam magnum adiumẽtum adferũt. Videtur autem hic noster versiculo hoc postremo allusisse ad nomen Ἡρακλῆς, quod à κλέος καὶ ἥρα. At ἥρα ponitur pro aere, nedum Iunone, vt tradit Macrobius Saturnal. Hemistichium est Ennij veteris poetæ, relatum à Cicerone 1. Tuscul.

Cerberũ ex inferis trahere, quid.

--- *Volito docta per ora virum.*

IV. PER Herculem ἀλεξίκακον, qui vir magnanimus, prudens & eloquens fuisse perhibetur, intelligenda est coniuncta cũ sapientia & virtute facundia. Ac per duodecim, quos exãtlasse dicitur labores, κατ' ἀλληγορίαν ea sunt intelligenda, quę Emblema explicauit. Heraclidis Põtici disputatio ad Homeri allegorias mirè ad hãc nostrã facit explicationẽ. Verba eius auctoris hęc sunt: ἡρακλέα νομιστέον οὐκ ἀπὸ σωματικῆς δυνάμεως ἀναχθέντα τοσοῦτον ἰσχύσαι τοῖς τότε χρόνοις, ἀλλ' ἀνὴρ ἔμφρων καὶ σοφίας οὐρανίου μύστης, ὥσπερεὶ κατὰ βαθείας ἀχλύος ἐπιδεδυκυῖαν ἐφώτισε τὴν φιλοσοφίαν, καθάπερ ὁμολογοῦσι καὶ στωϊκῶν οἱ δοκιμώτατοι. περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἄθλων ὁπόσοι τῆς παρ' Ὁμήρῳ μνήμης ὑστεροῦσι, τί δεῖ παρακαιρεῖν ἐκμηκύνειν φιλοτεχνοῦντας; ὅτι κάπρον μὲν εἷλε τὴν ἐπιπολάζουσαν ἀνθρώποις ἀκολασίαν. λέοντα δὲ τὴν ἀκρίτως ὁρμῶσαν ἐφ' ἃ μὴ δεῖ φορὰν, κατ' αὐτὸ δὲ θυμοὺς ἀλόγους πεδήσας, τὸν ὑβριστὴν ταῦρον ἐνομίσθη δεδεκέναι. δειλίαν γε μὴν ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ βίου τὴν κεραυνίαν ἔλαφον. καὶ τις ἀπρεπῶς ὀνομαζόμενος ἆθλος ἐκμεμόχθηται, διακαθήραντος αὐτοῦ τὴν ἐπιπεπολακυῖαν ἀηδίαν. ὄρνεις δὲ τὰς συνηνέμους ἐλπίδας, αἳ βόσκουσι τὸν βίον ἡμῶν. ἀπεσκέδασε δὲ καὶ τὴν πολύχουν κόπρον, καὶ πολυκέφαλον ὕδραν ἥτις ὅταν ἐκκοπῇ, πάλιν ἄρχεται βλαστάνειν. ὥσπερ ἀΐδρειάν τινα διὰ πυρὸς τῆς παραινέσεως ἐξέκοψεν. αὐτός γε μὴν ὁ τρικέφαλος δειχθεὶς ἡλίῳ κέρβερος εἰκότως ἂν τὴν τριμερῆ φιλοσοφίαν ὑπαινίττεται· τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικὸν, τὸ δὲ φυσικὸν, τὸ δὲ ἠθικὸν ὀνομάζεται. ταῦτα δὲ ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς ἐκπεφυκότα, τριχῆ κατὰ τὴν κεφαλὴν μερίζεται. περὶ δὴ τῶν ἄλλων ὥσπερ εἶπον ἄθλων ἐν συντόμῳ δεδήλωται. Quorũ sententia verborum hæc est: *Minimè putandũ est, Herculem corporis viribus olim tantum præstare potuisse, at cùm prudens esset, & cœlesti sapientia plenus, ceu profunda caligine demersam Philosophiam illustrauit. quæ sententia etiam principum Stoicorum est. De alijs itaq; certaminibus Herculis, quæ ab Homero non memorantur, quid attinet ad ingenij ostentationem multa præter rem verba facere? Aprum enim cepit, hoc est, versantem inter homines intemperantiam: & leonem domuit, nempè impetum temerè ruentem quò minimè decet. Eadem ratione cùm brutam iracundiam compescuisset atque frænasset, taurum cornupetam dictus est astrinxisse. Expulit etiam & propulsauit è vita metum, quod per Cerauniam ceruam ostenditur. Et quoddam etiam certamen, quod nominare non conuenit, idẽ subijt, repurgata, quæ prius tenebatur, animi fœditate. Cohibuit & volucres, nempè spem inanem & ventosam, quæ hominum vita vt plurimùm lactatur. Adhæc plurimum fimi expulit, & multis capitibus hydram superauit, quæ abscissa renasci non desinebãt. Hanc sicuti ἀΐδρειαν, id est, imperitiam aliquam, igni excidit, hoc est, admonitione. Iam verò Cerberus triceps in lucem pertractus, non malè triplicem philosophandi rationem innuit. Sunt enim Philosophiæ partes, ea quæ rationis est, Logica: quæ naturæ, Phybologia: quæ morum, Ethica nominatur: & eæ quidem tanquam ex vna ceruice prognatæ, triplici etiam modo iuxta caput distribuuntur. Et hæc quidem de alijs laboribus dicta sufficiant.* Hactenus Heraclides;

Heraclidis locus.

raclides; cum quo insigni loco velim vnà conferri quæ disputat Lactantius diuin. Instit. 1. cap. 9. Cætera enim percensere nihil attinet, nisi maximè ad rem faciat. Quo in argumento dum animus elaborat, mihi arrisit nobilis disputatio Dionis Chrysostomi, qui Herculis ἄθλους seu labores vel ærumnas ita celebrat, vt eum ex aduerso athletis opponat, & Principem fortissimũ atq; iustissimum faciat. Peruigil & tenuis erat, inquit ille, vt leones, neq; enim carnibus onustus, vt athletæ, potuisset Asiã Europamq; peragrare. Acutè videbat, acutè audiebat: neq; hyemis aut æstus vim curabat, vt à præclaris actionibus reuocaretur. Sordida pelle indutus, interdum fame correptus, bonis opem ferebat, improbos verò aut de medio tollebat, aut in ordinẽ cogebat. Diomedem enim Thracium delicijs affluentem, & hospites afficientem iniuria, suosq; subditos miserè seruire cogentem, claua percussum de medio sustulit. Geryonem boues permultos, & multa pecuaria possidentem, vt opulẽtia Principes omnes, qui in Occidente essent, facilè superaret, sed tamẽ eundem nimia superbia elatum, vnà cum fratribus interfecit, eorumq; armenta corripuit. Idem cùm Busirim offẽderet certaminibus totos dies occupatum, totos dies conuiuia agitantem, sibi vnicè placẽtem, quò egregius luctator esset, prostrauit. Amezonum reginæ zonam soluit, quæ illum fuerat aspernata: quo congressu ostẽdit, se illius forma minimè fuisse superatum, vel mulieris gratia potuisse vnquã à rebus excellentibus, quas primùm animo conceperat, auocari. Ne autem videretur arduis tantùm rebus & gloria dignis operam impendisse, fimum iacentem in Augiæ stabulis, à multis annis collectum sterquilinium repurgauit. Putabat enim non minus esse sibi aduersus gloriam decertandum, quàm belluas & homines sceleratos. Hęc penè Dio Oratione 8. de virtute. Idem labores Herculis retulit ad purgationem animi & vitiorum expulsionẽ. Oratione 5. Sed obiter admoneo, plerosq; existimare, vt Lucianus (quemadmodum postea dicemus Emblemate 181.) Herculem virum fuisse Gallum, qui tum solerti quadam prudẽtia, tum admirabili eloquẽtia, qua maximè valebat, pręclara facinora insigni fortitudine sit exãtlatus, & ingenij dexteritate summas quasque difficultates

Dionis Chrysostomi locus.

Hercules vir Gallus.

superarit: quæ tamen omnis Græcia quàm plurimum mendax, ad armorum gloriam conuertere maluit. Prætermiseram Apuleij ἐπιμύθιον, quod imprimis ad rem facit, ex 4. Floridorum: Quod Herculem Poetæ olim memorãt monstra illa immania hominum ac ferarum virtute subegisse, orbẽq; terræ purgasse; similiter aduersum iracundiam & inuidiam, atq; auaritiã ac libidinem, cæteraque animi monstra ac flagitia Philosophus iste Hercules fuit. Eas pestes omnes mẽtibus exegit, familias purgauit, malitiam perdomuit, seminudus & ipse, & claua insignis, etiam Thebis oriundus, vnde Herculem fuisse memoria extat. Huc respexit Poeta quidem Italus, sanè festiuus, dum in hominem enormibus vitijs obnoxiũ inuehitur tali carmine:

Hercules vitia domans.

Se'l Ciel mosso à pietà de' danni nostri,
Mandasse in terra vno Hercole nouello:
Te domar non potrebbe, ò crudo e fello,
Quà sù venuto da gli Stigij chiostri
Che s'egli diè già morte à tanti mostri,
Vinse à diuisa pugna hor questo, hor quello,
E tu di tutti insieme à vn sol duello,
Le sembiãze, e'l poter gli haurești mostri.
Crudo cor, man rapace, e bocca ria,
Parer ti fanno, à chi'l guardo vi gira,
Fiero Drago, empio Cacco, infame Harpia.
E sei cinghial d'orgoglio, e leon d'ira,
E di tosco Hidra. Hor chi ti conteria?
Il gran mostro de' mostri in te si mira.

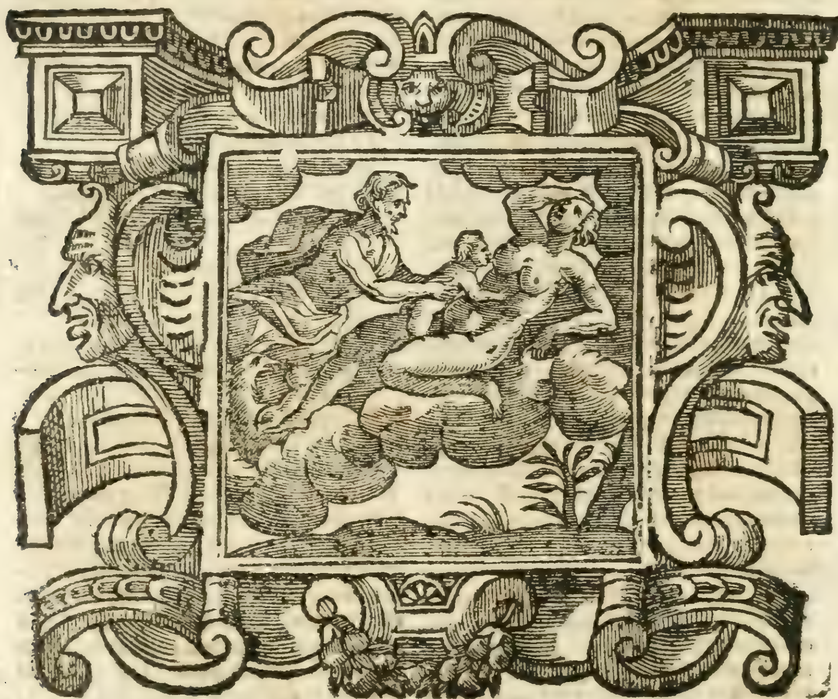
Videram pridem locum Plutarchi in Problem. quo rationem reddit, cur olim Herculi atque Musis communis ara facta sit: quia nimirum Hercules Euandrum literas docuit, vt à Iuba memoriæ traditum est. Honestum enim & liberale ducebãt, si amici ac propinqui literarum & sapientiæ cognitione perpolirentur. Alij nihil aliud Herculem esse quàm Solem crediderunt, qui propter imagines Zodiaci duodecim labores absoluisse dicitur. Atq; vt summatim colligam, illa quæ tradita sũt de Hercule non solum ad Solis naturam, sed etiã ad humanæ vitę institutionem tradita sũt: quippe cùm alioquin frustra laudes Herculis commemorarentur, cum illa monstra, quæ dicũtur ab illo fuisse domita, neque ita esse potuerint; neq; si fuissent, nobis obessent, vt canit Lucretius lib. 5. his versibus:

Hercules Sol.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset? & horrens Arcadius sus?
Deniq; quid Creta taurus, Lernæaq; pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniaq; plagas, atque Ismara propter,
Tantoperè officerent nobis? vnciśq; timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaq; Hesperidū seruans fulgētia mala
Asper, acerba tuens, immani corpori serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid deniq; obesset
Oceani propter litus, pelagiq; sonora,
Quò neq; noster adit quisquam, nec barbarus audet?

In nothos.

EMBLEMA CXXXIX.

HERCVLEOS spurij semper celebretis honores:
Nam vestri princeps ordinis ille fuit.
Nec prius esse Deus potuit, quàm sugeret infans
Lac, sibi quod fraudis nescia Iuno dabat.

COMMENTARII.

1. IN nubibus Iuno sopita decumbit, cuius mammis Iupiter ipse infantem Herculem admouet, spectante suo armigero, aquila nimirum.

II. ALCIATVS libro 4. Parergωn, cap. 5. fatetur hoc Emblema sumptum esse ex antiquo illo adagio, *Ad Cynosarges*. cuius explanationem vide ibi in Adagio. Verba porrò Alciati in illo loco de adoptione loquentis sunt: Apud Græcos scriptum legi, Iouem, nato Hercule, quòd spurius esset, nec in Deorum numerum posset admitti, dormienti coniugi suæ Iunoni eum clam supposuisse, & exucto de mammis ab ea lacte, infantem, ceu natalibus restitutum, diuinitatis iura acquisiuisse. Cuius rei & Higinus meminit, & Arati interpres, & qui Collectanea rei rusticæ Constantino Cæsari inscripsit. Hincq; factum est, vt nothi ad Cynosarges, vbi templum est Herculis, exercerentur, quoniam is Deus illis præest. Cuius rei & in Emblematis mentionem fecimus. Hactenus Alciatus. Hæc historia bis reperitur in Isacij Tzetzis commentario ad Lycophronis Cassandram. Vnde huic acceptum refert Emblematis characterem Minos.

Locus ex Alciati Parergo.

Ad Cynosarges, quid.

III. SPVRII] Spurij & nothi, incerto patre nati, non debent adeo vereri, quod ita nati sint, Herculem enim habent sui ordinis antesignanum & quasi principem. Nothi dicuntur illegitimi, qui incerto patre nati sunt, vel qui nati sunt illegitimo concubitu, l. vulgo quæsiti, ff. de statu homin. & l. Diui, ff. de captiu. Spurij distinguuntur à vulgò conceptis: sunt enim ij, quorũ pater est incertus, d. l. vulgò, vt qui nascuntur ex vulgari meretrice. Sed & qui patrẽ quidem certum demonstrare possunt, sed nõ eum, quem habere liceat, veluti qui nati sunt ex concubina, *vulgò concepti*, at impropriè tamen & translatè dicuntur, d. l. vulgò quæsiti, & l. Adoptiuus, ff. de ritu nupt. De nothis & spurijs vide ipsum Alciatum, qui præter locum citatum lib. 4. c. 5. & lib. 10. cap. 8. Parergon, putat dictos spurios (testimonio Iustiniani) quasi vulgò conceptos, παρὰ τὸ σποράδην. Quod non satis probatur, siquidem reperio aliam apud Plutarchum deriuationem, qui in Romanis quæstionibus sic ait: Quid est, quòd eos, quorum patres ignorantur, spurios vocant? non enim quod Græci opinãtur, & in causis oratores dicunt, quòd ex colluuie quadam, & seminis communione progenerati sint. Sed est Spurius inter prima nomina, vt Sextius, Decimus, Caius. Hæc verò prima nomina Latini non integra scribunt, sed aut vna littera, vt T. L. M. Titus, Lucius, Marcus; aut duabus, vt Cn. Ve. Cneus, Verrius: aut tribus, vt Sex. Ser. Sextus, Seruius. Est igitur Spurius inter ea prima nomina, quæ duabus litteris notantur, S & P. quibus etiam orbos parẽtibus scribunt, cum sine patre esse dicunt, per S, *sine*: per P, *patrem* significantes. Hoc igitur errorẽ fecit, quod sine patre & spurius ijsdem litteris annotantur. Hæc Plutarchus. Huius etiam fit mẽtio in adagio, *Ne patris quidem nomen dicere possit*. Cæterum quos vulgò *Bastardos* vocamus, interdum spurij dici possunt, interdum non possunt: vt hi, quos principes agnoscere solent, quosq; adoptare. Spurios verò & nothos *Mulos* nũcupari apud Italos, non tam sæculi nostri mos est, quàm remotioris etiam ætatis, ob adulterinum, qui nulli non innotuit conceptum. Cyrus tamen, quamuis legitimo matrimonio generatus, Mulus est dictus, propterea quod generosiore matre natus esset, Astyagis quippe Regis filia, cùm pater Medorum imperio subiectus esset.

Nothi q.

Spurij.

Spurij vnde sic dicti.

Bastardi.

Muli.

Nec prius esse Deus] nobilitari non potuit, & quasi natalibus restitui. De Herculis apotheosi Cicero 3. Offic. Plinius lib. 35. cap. 11. & Ouidius 9. Metamorph.

Quàm sugeret infans] quàm ei hæreditaria quædam portio bonorum obtingeret. Historiam præter Alciatum supra citatum & Tzetzem narrat Higinus in poetico Astronomico, de circulo lacteo loquens, nempe Iunonem insciam dedisse lac Herculi infanti: sed postquam rescierit pellicis esse filium, reiecisse eum à se, Herculéq; qui nimia auiditate lactis multitudinem ore comprehẽderat, non potuisse illud ore continere, sicq; ex eius ore profusum lacteum circulum in cœlo signasse. Tantæ molis erat lactea hæc diuinitas. Alij dicunt, vbi Pallas ad Iunonem accedens persuasisset, vt mammam præberet infanti, cùm puer supra ætatem violentius sugeret, Iunonem indoluisse, ac puerum proiecisse.

Herculis infans.

EORVM, qui nati sũt ex iniusto cõcubitu, misera videri conditio potest; quãquam enim ex nobilibus orti parentibus, nobiles tamen dici nõ possunt, neq; in ius hæreditatis ac familiæ succedunt, nisi soluantur legibus, & à principibus agnoscantur, quasiq; adoptentur (quod vulgò di- IV.

Nothorũ conditio qualis.

cimus aduouere) tunc enim succedere in familiam possūt, sed naturalem illam maculam delere minimè vnquam possunt. Qua de causa Solon statuit spurios nihil debere parētibus, è quibus infamiæ labem accepissent. Sed & Athenienses locū quendam habebant, in quo spurij seorsum ab ingenuis exerceri essēt soliti; eum Cynosargem appellabant: nam contaminari nobilitatem putabant spuriorum consuetudine. Themistocles tamen, astuto ingenio vir, adolescētes ingenuos & nobiles sensim primus ad Cynosarges blāditijs allexit, vt tolleretur ea spuriorum & legitimorum differentia. Pecunias autem, quę notho ex bonis paternis tribuebantur, Aristophanes *νοθεῖα χρήματα*, id est, *nothias pecunias* nuncupat. Erant verò drachmæ an summum mille, vt meminit contra Aristocratem Demosthenes. Cœl. Rhodigin. lib. 10. cap. 2. Antiq. lect. & lib. 24 cap. 6. Rectè quidem & prouidè constitutum à sapientibus fuit, vt parētes vaga vsi Venere, quasi in filijs punirētur, & effręnes homines sancti connubij quasi cancellis vi legum continerentur. Sic turpissimis clericorum filijs, ex fœdo concubitu prognatis, dedecus meritò impingitur, & à sacris Canonibus cap. proposuisti, dist. 82. & à sacro Cōcilio Tridētino, sess. 25. cap. 15. ab omni ecclesiastico officio & beneficio, quod flagitiosus parens possidebat, arcentur. Et hoc ideo, vt discrimen seruaretur inter legitimos & illegitimos partus. Hi & honorum & bonorum paternorum hæredes iure fiunt, eoq; admoneri debēt paternæ virtutis: at illegitimis nihil sæpenumero præter viuere triste relinquitur, adeò vt conqueri possint, quòd adeò infeliciter nati maleque accepti sint. Sunt tamen permulti ex ijs, qui omni alia ope destituti, omnia sua in seipsis ponunt, suamq; industriā excitant. Refert Alciatus noster lib. de singulari certamine, capit. 19. Arnulfū, qui primus & ante Othonem ex Gallie in Germaniam Imperij titulum transtulit, ex Caroli Magni pronepotibus spurium fuisse. Fuerunt & in Cypro Reges, fuerunt vbique etiam approbatissimi duces, nō absimilibus orti natalibus: vt verissimum sit illud Platonis oraculum, seruos à Regibus, Reges à seruis oriri. Neq; enim cuiquam dubiū esse potest, qui vel paulùm assueuerit in monumentis veterum, permultos fuisse spurios, qui fortitudine & animi dexteritate legitimis quibusque liberis antecelluerūt, quique susceperunt audenti magnoque animo, & certè perfecerunt, quæ legitimi ipsi liberi numquam exequi, nedum attingere potuere. Talis Hercules fuit, ipsiq; omnes Iouis filij, Poetarum fabulis decantati. Eo de numero fuere Themistocles, Aeneas, Theseus, Romulus, Iugurtha, sed & ipse Alexander Magnus, totius fermè Orientis domitor: quibus adijciam Constantinum Magnum, Theodoricum Gothum, Gulielmum Normannum, & alios quamplures, qui nisi hæreditate aliqua paterna freti essent, vix aut numquam pertingere potuissent ad tātos rerum successus: vt ipse Hercules, qui ne fieri quidem Deus potuisset, id est, immortalem famā non sibi eam cōparasset, qua omnium voce prędicatur, nisi mammas Iunonis insciæ suxisset, vt putarunt Thebani, testis est Cœlius Rhodigin. lib. 21. cap. 21. Et certè mirum est, quàm plerūq; animosi & audaces sint hi spurij: cuius rei causam ego reor, quod vt plurimùm in summo Veneris feruore, ne dicam furore, plantētur. Hinc nobis Germanis festiuum de ijs est prouerbiū: *Vvas auff die bancK gemacht vvirdt, lasst sich nicht gern darunder stossen.* Nulli enim facilè subijciuntur. Vnde tritum illud:

Ipsa quidem natura nothis dedit hæc tria iura,
Vt sint pomposi, mendaces, luxuriosi.

In spurium & incerto patre natum Florētiæ hoc dicterium quasi *αἰνιγματῶδες* vulgò iactatur: *Egli è vscito dalla casa grāde. E' vndici once.* Item: *E' di cento a' huomi. οὐδὲ πατρὸς ὄνομα εἰπεῖν ἔχει.* id est: *Patris nomen dicere non potest.* Sed, *Matris vt capra dicitur τῆς μητρὸς ὡς αἶξ καλεῖται.* Id quod ab Homero manasse videtur, apud quem Odyss. 1. Telemachus rogatus, num Vlyssis esset filius, respondet in hūc sensum:

Esse quidē illius mater me ait; ast ego sanè
Nescio: nemo suū patrē vnquā nouerit ipse.

Hac enim in re solius matris confessione standum. Caueant igitur coniugatæ, quę se alijs commiscent, & sacra iura matrimonij violant, ne & ipsam prolem vnà cum marito iure suo hæreditario defraudent. In hāc rem placet subiungere historiam lepidam, sed materiæ non ineptam. Circa litus Oceani, quod Britaniam ab aduerso conspicit

Pecunia nothia.

Nothi nobiles.

Spurij animosi.

Dicteria in spurios.

Lepida historia de adultera. ſpicit, ante nō multos annos fama eſt fuiſſe mulierculam inopem, ſed forma appetibili, & inſigni laſciuia; hæc duodecim paruos filios totidem ex viris genitos habebat annuis ætatum interſtitijs inter ſe diſtantes. Inſtante autem mortis hora, vocari properè virum iubet: Non eſt, inquit, amplius ludi tempus; nullus horum puerorum ad te ſpectat, præter maiorem ſolum, primo enim anno noſtri connubij caſta fui. Sedebāt tunc fortè pueri omnes humi circa ignem, more gentis, aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atque illis rei nouitate ſuſpenſis, illa ſingulorum patres ordine nominat: quod audiens omnium minimus, qui triennis erat, panem dextera & rapam, quam habebat in manu altera, in terram poſuit, ac deſiderio tremens, & ambabus manibus adorantis in morem in altum erectis: Da mihi, inquit, ò mea matercula, aliquem bonum patrē. Cumq; illa in fine verborum paruuli patrem nominaſſet, & famoſum quendam diuitemq; hominem, reaſſumpto in manibus cibo: Bene habet, inquit, bonus eſt pater. Hæc quidem apertè crimen faſſa, eſt, ſecus alia mulier pudicitię parum probatæ, quæ cum aſtringeretur conſcientiæ ſtimulis marito prolem adulterinam manifeſtandi, excogitauit egregium commentum (vt eſt ſexus ille ad confingendos dolos præcipuè appoſitus) Compulit enim precibus maritum, vt perſonatis, qui tum fortè per plateas diſcurrebant, ipſe quoq; perſonam indutus ſe adderet ſocium; atq; ex eo ludo cum amictus theatrali ſchemate domum rediret, mulier infantem nothum complexa, his verbis alloquitur: Quis hic tibi vir videtur, filiolæ? cacodæmon profectò eſt, laruatus, aut mente captus. Abi hinc vir inepte, non tuus eſt hic filius, alium patrem habet. Quibus verbis ſatisfactum marito arbitrabatur. Sed iocorum pluſquam ſatis. *Alia eiuſdem farina.*

Imparilitas.
EMBLEMA CXXXX.

VT sublime volans tenuem secat aera falco,
Vt pascuntur humi graculus, anser, anas:
Sic summum scandit super æthera Pindarus ingens;
Sic scit humi tantùm serpere Bacchylides.

COMMENTARII.

I. FALCO pingitur in sublime remigio alarum fretus euolans, sub quo humi pascuntur alia auium genera: velut graculus (quem in hac pictura desidero) anas, & anser. Epigraphen aliquæ editiones habent, *Imparitas*. quod idem est.

II. *Character Emblematis.* ID apparet è Pindaro tractum. Sic enim de se ipse in Bacchylidem, Olymp. 2.

······σοφὸς ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ.
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς
ἄκραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον. id est:
Sapiens multarum rerum
Gnarus est natura.
At discentes, procaces
Inepta garrulitate vt corui
Imperfectè garriunt
Aduersus diuinum Iouis alitem.

Ad quem locum scholiastes: ἀποτείνεται δὲ πρὸς τὸν Βακχυλίδην, γέγονε γὰρ αὐτῷ ἀνταγωνιστής. *Inuehitur in Bacchyliden, factus ipsi aduersarius.* Alius est etiã locus in Nemeis, oda 3. in fine.

····ἔστι δ' αἰετὸς ὠκὺς ἐν πετανοῖς,
ὃς ἔλαβεν αἶψα τηλόθεν μεταμαιόμενος
δαφοινὸν ἄγραν ποσίν.
κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται. i.
Est aquila velox in volatilibus,
Quæ corripit statim de longinquo vestigans
Cruentam prædam pedibus.
Clamosi verò graculi humilia pascuntur.

Quibus verbis intelligimus Pindarum se cum aquila conferre, alios verò, vt Bacchylidem, & alios Bacchylidi similes, nunc cũ coruo, nunc cum graculis. Sic Scholiastes: δοκεῖ δὲ ταῦτα τείνειν εἰς Βακχυλίδην, ἦν γὰρ αὐτοῖς καὶ ἐφάμιλλα πρὸς ἀλλήλους. παραβάλλει δ' ἑαυτὸν μὲν ἀετῷ κολοιῷ δὲ Βακχυλίδην. Cæterum mihi videtur allusisse Alciatus ad vetus Adagium, *Aquila in nubibus*. Cuius explicationem studiosus vbi euoluerit, nonnihil sibi ad huius loci dilucidationem facilitatis comparabit. *Aquila in nubibus.* Vide etiam prouerbium, *Humi serpere*. Re vera tamen suspicor, id Alciatum traducere voluisse in quosdam legum Doctores sibi nullo modo conferendos, à quibus tamen vel impeteretur, vel sugillaretur: vt colligere est ex eius aliquot scriptis.

III. *VT sublime volans*] volatu summum aera petens. Ponitur autem adiectiuum neutrum pro aduerbio, more Græcorum.

Secat aera] Sic Virgilius 1. Georg.
Quacunq; illa leuem fugiens secat æthera pennis.

Falco. *Falco*] Falco auis rapax & prædatoria, ex accipitrum genere; ita dicta (vt Festus innuit) quod vngues more falcis habeat introrsum flexos. Varij autẽ generis sunt falcones, vt Britannicus, Gyrofalcus, Montanus, Peregrinus, Gibbosus. Verùm falcones omnes (vt hodie à Principum aucupibus obseruatum est) fœminæ sunt; mares verò sunt, quos vulgus hodie vocat Moscardinos.

Pascuntur humi] humi gradiuntur. Pindar. ταπεινὰ νέμονται.

Graculus, anser, anas] De his auibus vide Plinium lib. 10.

Sic summum scandit] eleuatur felix ingenium Pindari.

Pindarus. *Pindarus ingens*] Pindarus Thebanus, nouem Lyricorum poetarum princeps. Altissimus fertur & verborum & sententiarũ copia, vt ait Quintilianus: grauitate arduus, constructione ac ordine immensus ac prolixus. Quem etiam non imitabilem dicit Horatius. Eius educationem vide in Imaginibus Philostrati, tit. *Pindarus*. ex quo hæc sumpsit Politianus:

Aerios procul in tractus & nubila supra
Pindarus it Dircæus olor, cui nectare blãda
Os tenerum libastis apes, dum fessa leuaret
Mẽbra quiete puer, mollẽ spirantia somnũ.

Pindarus à Corinna victus. Is cum Thebis aliquando in poetarum venisset commissionem, per auditorum inscitiam à Corinna quinquies victus fertur. Hic est ille Pindarus, quem ita amasse Apollo fertur, vt illi oblatorum portiunculam impartiretur; quin & à sacerdote ad

cœnam

cœnam cũ Deo in sacrificijs subinde vocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi monumentis testatum est. Eius mortem refert Val. Maximus lib. 9 cap. 12. de morte non vulgari: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio mortuus inuentus est. De eo vide plura apud Macrob. 5. Saturnal. Horatium lib. 4. Carm. od. 2. Pliniũ lib. 7. cap. 29. & Alciatum nostrum lib. 10. Parerg. cap. 8.

Humi tantum serpere] tenui stylo vti. Sic Horatius in Arte:

Humi serpere. *Serpet humi tutus nimium, timidusq; procellæ.*

Et 2. Epistol.

-- --nec sermones ego mallem
Repentes per humum.

Hi sunt Pindaro λόγοι χαμαιπετεῖς. *Sermones iacentes.*

Bacchylides. *Bacchylides*] Lyricus Poeta, Cous genere, filius Medonis nothi Bacchylidę athletæ, vt ait Suidas. Tres fuisse Aelianus tradit: hunc primum, alium Atheniẽsem, tertium Arcadem. Porrò mirum videri potest cur hic Bacchylidem adeò extenuet, qui dictus est Sirẽ, ob carminis suauitatem: sic enim in epigrammate 1. ἀνθολογίας,

-- --- καὶ λάλε σειρὴν
Βακχυλίδη.

Quod imitatus est Politian. Nutricia:

Nec vulgare canit dulcis ab Iulide Siren
Bacchylides.

Propterea Lactantius in Phœnice (si tamẽ est eius poemation) Iuleas voces, pro suauissimis & delicatissimis accepit, vocabulo ab Iulide, Bacchylidis melici patria, ducto.

IV. *Ingeniorum inæqualitas.* HAC similitudine docet Alciatus, aliquam semper obseruari facilè in ingenijs inæqualitatem. Sũt enim, qui vt falco vel aquila volatu præstẽt, id est, qui ingenij viribus cęteris antecellant: sunt & qui dumtaxat humi gradiuntur, vt aues illæ domesticæ, quibus vna est cura vulgatiora tantũ consectari. Quod certè referendum est ad debiliora quęque ingenia & minus viuida, quæ tenues cogunt siliquas: quique plura & magis ardua velint, quàm possint; cũ, vt imperiti pictores, nihil sciant pręterquã simulare cupressum, vt loquitur Flaccus. Primas tenet inter Lyricos Poetas Pindarus, Bacchylides inferiora tãtùm cõsectari dicitur. Huic conuenit illud ex Olymp. 10.

-- --- ἐντὶ γὰρ ἄλλαι
ὁδῶν ὁδοὶ περαίτεραι.
μία δ' οὐχ ἅπαντας ἄμμε θρέψει
μελέτα -- --   id est:

Sunt quidem aliæ
Viæ alijs excellentiores,
Sed vna non omnes nos alit
Exercitatio.

Ausonius ad Paulinum:

Si vitulum tauro, vel equum committis onagro:
Si confers fulicas cycnis, & aedona parræ:
Castaneis corylos æques, viburna cupressis.

Potest huc non incõcinnè referri, quod in Oratore Cicero ait: Si quem aut natura sua aut illa præstantis ingenij vis fortè deficiet, aut minus instructus erit magnarũ artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Prima enim sequentem honestum est in secundis tertijsque consistere. Nam in Poetis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos. Nec verò Aristotelem in Philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restrinxit. *Non omnes possũt primas tenere.* Porrò quàm magna sit ingeniorum dissimilitudo, nos quotidianus docet vsus, & ipse M. Cicero de claris oratoribus, itemq; Fabius Quintilian. Sed ea nonnũquam comparatio nauseam in multorum nares concitat: & sũt qui ne quidem Iouem pro riuali ferant, & se omnium optimos haberi velint: *Comparatio interdum odiosa.* Nam & Palæmoni, glorioso Grammatico, Varro togatorum peritissimus displicuit: & Maro ipse Bauium & Næuium auersatus est, sicuti Pacuuium Persius, quos suo æuo placuisse credibile est, cùm alij meliores non essent. Sic (verba sunt Minois) qui vixere temporibus auorũ nostrorum, Ioãnes Meunus, Quadrigarius, Marotus, Sangelasius, pro bonis habiti, cùm nõdum polita poesis Gallica foret: sed si conferũtur cum sequentis æui nostri poetis egregijs, Ronsardo, Bellaio, Bellaqueo, Bartasio, id perinde erit atq; anseribus olores adęquare. Nam quis ea vecordia est, qui Maroni Ennium comparet, vel Homerum Chærilo, vt ætate superiore quidam Budæo Badium conferre nõ dubitarunt? In materia quamquam dissimili comparationis excãduit Catullus, suam amasiam non æquè laudari

laudari questus:
Tecum Lesbia nostra conferatur?
O sæclum insipiens & inficetum?
Et Martialis in quemdam, qui se pro amico fido haberi vellet:
Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pirithoi.
Sed hæc satis ad alia properanti.

In desciscentes.

EMBLEMA CXLI.

QVOD fine egregios turpi maculaueris orsus,
In noxamq; tuum verteris officium;
Fecisti quod capra, sui mulctralia lactis
Cum ferit, & proprias calce profundit opes.

COMMENTARII.

I. CAPRA pedibus posterioribus mulctrale lacte plenũ impetit, eoq; subuerso lac effundit; huic astat ancilla caprimulga, gestum subirascentis exprimens.

II. *Typus Emblematis.* Ex antiquo desumptum est adagio, αἲξ Σκυρία. id est: *Capra Scyria.* Cõuenit in eos, qui beneficium maleficio corrumpunt, aut qui virtutes adiunctis vitijs contaminant atq; obscurant: quiue rectè instituta non rectè finiunt. Veluti capra Scyria, quòd fera sit, mulctram quam vbere distento impleuerat, eãdem pede illiso distringit, totumq; lac collectum effundit; sicque beneficium quod dederat, ipsamet perdit.

perdit. Epigraphe ista cognationem aliquam habet cum Emblemate 83.

III. *QVOD fine turpi*] fœdo exitu. id est, post perfectum opus cum aliqua laude statim descieueris, labem tibi asperseris immemor laborum anteactorum; indecorè, insolenter, superbè, impudenter te gesseris.

Egregios orsus] optimum principium. Liuius lib. 1. Vt orsis tanti operis successus prosperos darent. Cicero 2. Diuinat. ex Homero:

Scire ratosne habeant, an vanos pectoris orsus.

Orsus, & Orsa. Dicitur enim & *Orsus, us.* & *Orsa, orum.*

In noxamq; tuum] ex beneficio maleficium admiseris; commodum conuerteris in noxam & incommodum. Prouerbialis locutio, cum officium dicitur in maleficiũ conuerti. De nomine *noxa*, diximus Emblem. 131.

Fecisti quod capra] itidem atque capra, quæ vbi è distento vbere mulctrale compleuit, calcis ictu dispergit, quod erat iam vtiliter paratum.

Mulctrale. *Mulctralia*] Mulctrale, vas in quo mulgetur: quod & Mulctra, & Mulctrum dicitur. Horatius Epod. 16.

Mulctrũ. *Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ.*

Mulctra. Columel. lib 7. cap. 8. Sed mulctra cùm est repleta lacte, non sine tepore aliquo debet esse. Virgilius 3. Georg.

-- *Implebunt mulctralia vaccæ.*

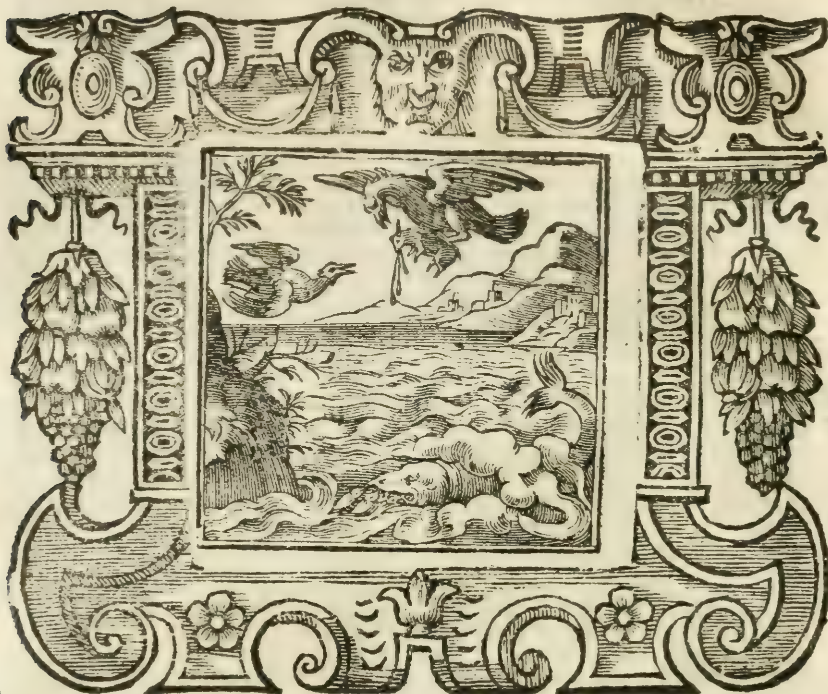
Calce] extrema & posteriore parte pedis. Ouidius 3. Fast.

Ille cadit præceps, & calce feritur aselli.

IV. CVM quispiam fermè toto ætatis curriculo prudenter probeque sese gesserit, & in extrema senectute, vel etiam post præclarè facta, criminis aliquid aut vitij admittit, nec gloriæ debitum sibi præmium expectat, efficit vt capra, quæ mulctram moto pede dispergit, totumq; lac emisũ, iamq; in mulctrali paratum effundit. Eiusmodi sunt, qui è felici principio, id est, pueritia bene & liberaliter instituta, deflectũt ad mores corruptissimos, vitamq; deploratissimam, vt Nero, Tiberius, & similes Romanæ Reipubl. pestes, qui è præclaris initijs semper in peiora processerunt, & vitã omnium infelicissimè clauserũt. *Exempla eorũ, qui desciuerunt à virtute.* His annumerari potest Metellus Pius, qui cætero vitæ tempore continentissimus, ad extremũ iam senex in Hispania Consul, fœdis indulsit voluptatibus. Idem euenit Hortensio, & Lucullo, & apud Græcos sapientissimo legislatori Soloni, Antiocho magno, Xerxi, & alijs multis: &, vt etiam ex historia sacra colligere est, Sauli, Salomoni & Sãsoni, qui in peius progressi sunt. Sed id in minoribus quoq; contigisse legimus. *Euthydamas.* Euthydamas Rhetor cum aliquando ob oratoriam clarus atque vtilis esset Reip. postea ad tyrannidem inclinabat. Illo mortuo eius amicus Hybreas: Euthydame, ait, malum es ciuitatis pernecessarium; nam nec sine te, nec tecum viuere possumus. *Periander.* Archidamas Periandro, qui cùm esset arte medendi celebris, & in primis laudatus, carmina scriberet infelicia: Quid, inquit, tibi accidit Periander, vt pro eleganti medico malus poeta vocari concupiscas? Notans hominum mores, qui res honestas aggressi, degenerant ad sordida, cùm consultum sit, vnumquenque in ea se arte exercere, in qua valet plurimùm. Huc referri possũt adagia, *Auris Batava.* &, *Mandrabuli more res succedit.* &, *Primũ Ægina optimos pueros alit.* Item, *Primùm Mars in filijs laudatus est.* Notum quoq; est omnibus *Neronis quinquennium*, &, *πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον. Lutum sanguine maceratum.* de quo Rhodig. lib. 11. c. 12. *Domitiani mutatio.* Domitianus quoq; (vt refert lib. 6. Fulgosus) primis imperij initijs non modò abhorrere videbatur, vt humanus spargeretur sanguis, verùm etiam ea loca tanquã molesta deuitabat, in quibus cæsis ad vescendum animalibus eorum cruor manaret: relictasq; hæreditates repudiabat. Mox è bono in pessimum conuersus, leuissimis de rebus nobilissimos quosq; viros occidit, bonaq; eorũ publicauit, mortuorum bona inuasit, qui vel vno teste probarentur dixisse, velle bonorum suorum hæredem Principem esse. Prorsus igitur à bonitate atq; abstinentia, quam primis initijs ostẽderat, ad ingentem immanitatem atq; rapacitatem se transtulit, & generosa primordia fœdo exitu obscurauit. Alia etiam exẽpla subministrat Val. Maximus cap. De mutatione morum & fortunæ.

Æmulatio impar.

EMBLEMA CXLII.

ALTIVOLAM miluus comitatur degener harpam
Et prædæ partem sæpe cadentis habet.
Multum prosequitur, qui spretas sargus ab illo
Præteritasq; auidus deuorat ore dapes.
Sic mecum Oenocrates agit: at deserta studentum
Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

COMMENTARII.

I. HARPA, auis rapax, prædam cruentatam vnguibus tenẽs in altum euolat, cum miluus subuolat, deciduas prædæ reliquias excepturus. Subtus in aquis enatat sargus, qui auido ore pisciculos emergentes deuorat.

II. *Emblema scriptum in* EIVSDEM ferè est argumenti cum superiore de Pindaro, sed similitudines sũt obscuriores. Ægrè ferebat Alciatus æmulum quempiam esse sibi syndromum, eum quidẽ legum interpretem auditores quosdam malè affectos allicientem, qui quantum poterat, operam dabat, vt eius gloriã obscuraret, vel etiam eruditior haberetur: quem tamen vt imitatorem ignarum grauius pungat, per bella vtitur similitudine, ac tum nõ sibi temperat à conuicijs, nempe in eũ cõficto nomine οἰνοκράτης, quasi dicas, vinipotens aut merepotons: tandem lippum oculis appellat, quod ad iudicij

quendam σύνδρομον. *Oenocrates.*

imperitiam refertur. Quemadmodum, inquit, miluus degener comitatur harpam altè volantem, vt ijs vescatur ciborum reliquiis, quæ ex eius rostro frustulatim concidunt; vtque sargus marinus pisciculus mullum piscem consequitur, vt quæ prætererit, arripere queat: eodem modo mecũ agit Oenocrates ille, ludimagister bibax, qui relictos à me qnosdam auditores excipit: quo iidem vtuntur tamquam lippo oculo, id est, nullius iudicii doctore, & imperito legum interprete, cui sit Iuris ciuilis abstrusa scientia penitus incognita. Eũ itaq; hominem maledicentiæ notat, vinolentiæ, stultæ cuiusdam imitationis & imperitiæ. Hunc fuisse Alexandrinum nomine, iuris interpretem Alciato infestum, nõ leui coniectura fassus Minoi est Germanus Audebertus, Regiis tributis Aureliæ præfectus; cuius viri (inquit idem Minos) certè docti & amici non potest non esse mihi gratissima iucundissimaq; recordatio, quẽ scio à permultis eruditis hominibus officiosè & honorificè cultum, & cum quo sæpe de literis sermones vltrò citroq; habui superioribus antè actis annis, cùm iuri ciuili operam darem apud Aurelianenses.

Germanus Audebertus, qui Venetias elegãti carmine descripsit.

III. *Harpa.* *ALTIVOLAM harpam*] Harpa auis voracissima, *ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, à diripiẽdo* dicta, de qua Plinius. Bellum gerit cum triorche. Aristoteles 9. de histor. anim. cap. 1. Amici, inquit, sunt piphex, harpa, & miluus. Vocat autem *altiuolam*, quia aues vncos vngues habẽtes omnes ferè sunt altiuolæ, teste Plinio lib. 10. cap. 19. Vel si mauis allegoricè intelligere de doctore præstanti, & sublimis ingenii, quem cęteri non possint assequi.

Miluus. *Miluus*] Miluus auis rapacissima & gulosissima, de qua Plinius lib. 10. c. 10. Martial. lib. 9.

Hinc prope summa rapax miluus in astra volat.

De miluo diximus etiam aliquid supra Emblem. 29. Miluum verò degenerem dicit, vt suo Antalciato Oenocrati accommodet, quasi extra ordinẽ doctori, seu potius triuiali, inerti & imperito leguleio.

Mullum prosequitur] Ordo est: *Sargus*, id est, piscis iste ignauus, *prosequitur mullũ* id est, alium piscem marinum, *qui*, supple sargus, *auidus deuorat ore dapes spretas prætereritasq; ab illo*, supple mullo. *Mullus.* Mullus est genus marini piscis & fluuiatilis, qui quòd gemina barba insignitur, barbatulus, barbo, vel barbatus dicitur: licet Sanctius neget, & aliũ magni precij piscem esse dicat. Huius mentio est apud Plin. lib. 9. cap. 17. & 33. c. 11. Quomodo differant inter se mullus fluuiatilis & marinus, notent curiosi. Martialis:

Nolo mihi rhombum ponas, mullumvè bilibrem.

Sargus] Sargus piscis, de quo iam antè Emblemate 75. in mari nascens Ægyptiaco, vt est apud Festum: qui, teste Plinio, cum, quem Lutarium nominant, comitatur: & illo cœnum rodiente, hic excitatum pabulum deuorat. Vnde hominem ex aliis laboribus sibi fructum & gloriam vsurpãtem, & alienam, vt dicitur, messem demetẽtem, qui velint significari, sargũ & mullum pingũt, sequitur enim sargi reliquias mullus, atque vbi ille excitato luto abie. (fodere enim potest mullus) descendit & pascitur, imbecillioresq; ne eodem adnatent, arcet Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. & Pierius Hieroglyph. 30. *Sargus.*

Dapes] Dapes non tantùm opiparos apparatus, aut religiosos, sicuti plerumq; significare, sed & vitabiles & infãdos cibos, auctore Virgilio, possumus dicere, in Æneid. 3. Cyclopem describens: *Dapes.*

Nã simul expletus dapibus, vinoq; sepultus.

Et in Bucolic.

Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit.

Oenocrates] vinosus quidam doctor: *οἶνος vinum, & κρατέω, vinco.* quasi quod vino vinceretur. *Οἰνοκράτης.*

Deserta studentum curia] Ἰρωνικῶς, à me relicta decuria studentium. Curia pro decuria, quam classem Parisini dicunt, id est, auditorium. Ergo deserta studentum curia erit decuria illa, qua cesserat antè Alciatus. Porrò de curię nomine, si vacat, euolue caput 16. lib. 1. Genial. dierum Alexandri Neapolitani: nõ enim mihi vacat omnes minutias persequi. *Curia.*

Lippo oculo.] Ipsemet Alciatus prouerbiale hoc dicendi genus interpretatur Parergῶn lib. 6. cap. 12. Vti tamquam lippo oculo, inquit, prouerbialiter dicimur de re, qua carere non possumus, cùm tamen damnosa nobis sit. Elegãter Plautus ad seruos improbos traxit, quos, quamuis dominum decipiant, tamen retinet dominus, & vt potest, eorum opera vtitur, cùm vt velit *Oculo lippo.*

non possit. Eius carmen est in Persa:

Ego neq; lubenter seruio, neq; sum hero ex sententia:
Sed quasi lippo oculo me meus herus vtitur, manum
Haud abstinere quit tamen, quin imperet mihi,
Quin me suis negotijs præficiat.

Sed & apud eundem in Bacchidibus sic senex loquitur:

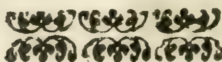
Lippo illic oculo seruus est simillimus:
Si non est, nolis esse, neq; desideres.
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.

Sunt autem hæc carmina nō solùm ab interpretibus malè intellecta, sed etiā vitio exemplarium corrupta. Hæc Alciatus Vide prouerb. *Lippo oculo similis.&, Vbi quis dolet, ibidem & manum habet.*

IV. ETSI Emblema hoc scriptum sit in triuialem quēdam leguleium, Alciati syndromon, tamē commodè referri potest in omnes, qui in eadem arte versantur, propterea quod inter hos artificij similitudo magis ęmulationem conciliet quàm beneuolentiam. Quorum mutuam inter se inuidiam Hesiodus in Operibus & diebus suis, cōpluribus metaphoris indicat, haud tamen damnans id genus artificū concertationem, imò probans & laudans: proposuerat enim duplex æmulationis genus, quorum alterum sit vtile, pulchrumque mortalibus; alterum fœdum ac perniciosum. Hoc homines ad rixas ac bella cōcitari, propter opum honorūq; certamina: illo verò tanquam exemplis propositis ad industriam & honestas artes expergefieri. Et quia æmulatione virtus cognoscitur, cōstat nullum ferè fuisse virum seu bello, siue toga clarum, qui non suos æmulos expertus sit. Plato vir summus, & Xenophon haud expertes fuisse creduntur talis affectus; id īdicio est, quod neuter alterius meminit vnquam, cum multa vterq; scripserit, ambo clari, & inter se alioquin noti, Socraticęq; sapientiæ ambo alumni. Habuit Virgilius Bauium & Meuium, Homerus Zoilum, Cicero Hortensium & Didymum Alexandrinum, M. Varro Rhemnium Palemonem Grammaticum, Catullus Siconium: qui omnes multò facilius æmulorum nomen, quā propositum adepti sunt. Quid? quod contra ipsos Deos ausa insurgere æmulatio perhibeatur. Hæc enim Marsiæ pellem detraxit, Arachnen è trabe suspendit, Sirenes in monstra mutauit. Tu quoq; Misene, non esses vndis submersus, nisi tua temeritas Tritonem ad certamen cantus prouocasset. Atq; vtinam res intra æmulationis terminos consisteret, sæpe in aperta odia & bella erumpit: nam vt rectè Cicero in Lęlio, pestis nulla maior in amicitijs esse potest, quàm in quibusdam honoris & gloriæ certamen, ex quo inimicitiæ sępe maximę inter amicissimos extiterunt. Notetur nostrorum quoq; temporum vehemētia in syndromis quibusdam, quàm clandestino laborent odio, quàm mutuis conuitiorum assultibus collidant cornua. Ecquod propositum præmium? Vanæ & inanis gloriolę strepitus, & popularis applausus. Pro his continuatos annos & sæcula sudoribus & vigilijs fracta, trāsmittit lucubrantium solertia: pro his ars & ætas paribus penè spacijs decurrunt, nascentes enim cōsecramus disciplinis, quas tamen imperfectas abrumpit mors, inuida huius glorię, & terminus ęmulationis. Vide adagium, *Figulus figulo inuidet.*

Æmulatio duplex.

Vix aliquis clarus sine æmulo.

Albutij

Albutij ad D. Alciatum, ſuadentis, vt de tumultibus Italicis ſe ſubducat, & in Gallia profiteatur.

EMBLEMA CXLIII.

QVAE dedit hos fructus arbor, cœlo aduena noſtro,
Venit ab Eoo Perſidis axe prius.
Translatu facta eſt melior, quæ noxia quondam
In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma ſimillima cordi:
Alciate, hinc vitam degere diſce tuam.
Tu procul à patria in pretio es maiore futurus;
Multùm corde ſapis, nec minùs ore vales,

COMMENTARII.

1. IVVENIS in patina aufert mala Perſica à proxima arbore decerpta, Arborem verò horum pomorum feracem ipſe Albutius epigrammate depingit, vt quæ

habeat folia linguæ similia, poma verò cordis formam quodammodo referentia.

II. *Aurelius Albutius IC.* Hoc epigramma non est Alciati, sed Aurelij Albutij Iurisconsulti, Græci & Latini sermonis periti, Poetæ insignis, & quidem Mediolanensis, non Aurelianẽsis, vt perperam ab aliis traditum est. Bonauentura Castillionæus: In vico Cliuii memoriolæ sunt Albutiorum, qui mihi sunt acceptissimi, quod ex iis tam antiquissimis natalib. orti sunt Aurelius Poeta egregius, ab Alciato etiam celebratus, & Io. Iacobus &c. Eiusdem Aurelii vidimus Christianarum Institutionum libros tres, carmine eleganti perscriptos, quos Carolus V. diplomate, & A. Alciatus epigrammate commendarunt. Audiuimus etiam scripsisse Hymnorum librum vnum, decem virginum vitas, & librum Iobi, aliaq; Albutii quoque eiusdem meminit Alciatus lib. 2. Prætermissorum: Legi apologiam quãdam eius nomine aduersus Petrum Stellam, & Longouallium, legum Doctores. Hic itaq; monet, vt Alciatus à tumultibus & factionibus Italicis sese submoueat, & florentissimam Galliam petat, in qua futurus sit cõmendatior. Sumit argumenti materiam à pomi Persici tralatione, quod in Perside virulentum fuit, in Italia verò consitum, loci mutatione toxicum habere desiit. Eodem modo si patriam relinquat, in extera regione admirabilem futurum Alciatum sperat, siquidem non minus lingua, id est, eloquentia, quàm corde, hoc est doctrina & prudentia polleat: quod etiam factum. In Gallia enim Alciatus per aliquot annos non sine magna gloria professus est. Quod apertè (vt carminis nostri enarrationem habeamus magis perspicuam) Alciatus ipsemet explicuit oratione quadam Ferrarię habita, his omninò verbis: *Locus ex Alciati quadam oratione.* Scio, inquit, plerisq; suspectam esse posse tam frequentem mutationem meam, qui nunc Auenioni, nunc Biturigibus, nunc Ticini, nunc Bononiæ professus sim: nec deerunt qui inconstantiæ hoc tribuant, tamquam nusquam possim consistere, & quod in carmine Horatiano est,

Romæ Tibur amem, vẽtosus Tibure Romã.

Etenim non bene compositę mentis argumentum est, cùm quis huc atq; illuc vagus discurrit, nec quiescere potest. Cęterũ mihi excusatio est in promptu, notissimũque omnibus est, me, dum bellicos tumultus subterfugio, tutamque studiis meis sedem perquiro, diutissimè esse peregrinatum, Principumq; iussionibus huc atq; illuc agitatum, certam sedem tenere non potuisse. Idem clariùs Oratione Ticini habita sic: *Alter locus ex eodem.* Quãplurimi vestrum optimè sciunt, vt belli calamitatibus eiectus, relicta patria trans Alpes profectus sum: ibi professorio muneri addictus, aliquot annos summa cũ gratia moram traxi: quod an illorum humanitati tribuam, an qualibuscumque nostris studiis, non satis scio. Tria certè magnifica hac in disciplina tribus in celeberrimis gymnasiis mihi contigerunt, quæ nescio (quod citra arrogantiam dictum sit) an cuiquam alii: primùm vt Auenioni, cũ numquam ad eam diem cathedram ascendissem, stipendium sexcentorum mererer, & ætate longè impar, senioribus tamen æquaret: alterum in Biturigibus, quorum liberalitate magistratus Christianissimi, ipso Rege adiuuante, secundo quàm eò veneram anno duplicatum mihi est honorariũ, & mille ducentique præstiti: tertium est, quòd tam à longinquis partibus in patriã ab excellẽtissimo Duce nostro accersitus, Senatoria dignitate ornatus, hanc accessionem ne quidem cogitans, tantum abest vt petierim, sum consecutus. Hactenus ille. *Locus ex epistola Erasmi.* Simile est quod Erasmus in quadam ad Alciatũ epistola scribit: Pietatis erat, inquit, quòd patriæ tuæ potissimum bonum ciuem pręstare volueris: sed Deus voluit eruditionem tuam velut in edito lucere pluribus. Nam virtutis splẽdor nescio quo pacto in sua cuiq; patria ferè obscurior obtingit. *Locus ex Paulo Iouio.* Nec verò prætermittendum, hoc Persici symbolum à Paulo Iouio explicari in eo Dialogo, qui est de notis armorũ & amoris, cum inscriptione, TRANSLATA PROFICIT ARBOS. ipsique Alciato ascribi.

III. *QVÆ dedit hos fructus*] Hic Persea cũ Persico videtur confundi: quod an liceat, alii viderint. Qui verò pomum hoc venenatum in Persis gigni putauerunt, decepti *Persea alia à Persico.* fortè sunt nominis vicinitate, nam id de Persea diligentiores tradunt, quæ omnino alia est, myxis rubescentibus similis (pruna ea sunt sorbis insita) in Æthiopia lethalis, in Ægypto salubris; quamuis Columella poetica licentia vtramq; confundere videatur, quæ tamen ex Nicandro mutuatur, & ex his fortè Alciatus.

Calo

Cœlo aduena nostro] nostro solo implãtata, cùm primùm in Perside nata esset.

Persica pomus unde. *Venit ab Eoo*] Cum Persæ aliquando in Romanos bellum gererent, multis in locis Italiæ Persica implantarunt, quæ in Perside venenum præsentaneum ferunt. Hac tandem arbore hostes extinctum iri sperabant: sed in Italia mutato solo naturam etiã mutauit, qua in opinione est Columella, vbi refert:

-- --pomis cum barbara Persis
Miserat, ut fama est, patriis armata venenis
At nunc expositi paruo discrimine lecti,
Ambrosios prabent succos oblita nocendi.

Alij hunc fructum ab Æthiopibus in Ægyptum malo animo missum, naturam soli benignitate commutasse tradunt. Callimachus Persicum in Ægypto primùm satum à Perseo affirmat. Nicander verò Mycenis primò satam contẽdit. *Plinius Persicam esse noxiam negat.* Plinius aduectam quidem hanc arborem è Perside fatetur, sed noxiam apud Persas esse, & trãsiatu mitescere, id verò pernegat. Eius verba sunt lib. 15. cap. 13. In totũ quidem Persica peregrina, etiam Asiæ Græciæque esse ex nomine ipso apparet, atq; ex Perside aduecta. Et paulò inferius: Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa, à regibus translata in Ægyptum, & terra mitigata. Sed Plinio aduersantur Galenus, Dioscorides, Paulus Ægineta, Plutarchus, & alij.

Arbores quædam transplãtatione fiunt meliores. *Translatu facta est melior.*] Quasdam arbores mutare naturam pro regionũ varietate, testis est Plutarch. eo libro, quem inscripsit, De facie, quę apparet in orbe Lunæ. Plin. lib. 17. cap. 10. vbi agit de arboribus, quæ auulsione nascũtur, omnia ea nõ statim moris est in sua locari, sed prius nutrici dari, atq; in seminarijs adolescere, iterumq; migrare. Qui transitus mirum in modum mitigat etiã siluestres: siue arborum quoq; vt hominum natura, nouitatis ac peregrinationis auida est: siue descẽdẽtes virus relinquunt, mansuescuntque in tractatu, ceu ferè dũ radici auellitur planta. Simile illud Plinij historiæ mundi lib. 2. cap. 96. In Crustumino natum fœnum ibi noxiũ, extrà salubre esse. Ex quo intellige quædam soli mutatione fieri meliora, alia deteriora; quod rei rusticę periti auctores obseruã, Palladius, Columella, Cato, Varro, alij. Ex horum censu habetur etiam arbor Persica: vnde pomum Persicũ notam fuisse eius, qui in alio cœlo melior fiat, tradit Pierius lib. 54. de sacris Ægypt. litteris. *Pomum Persicum quid significet.*

Quæ noxia quondam] toxicum ferebat. Extat epigramma Græcum lib. 1. Antholog. *εἰς δένδρα*, incerto autore, in quendam Theognosti filiũ, qui comestis pomis Persicis interijt. Id sic habet:

ἐκ φονίων Περσῶν φόνιον φυτὸν ἤγαγε Περσεύς
Παιδὶ Θεογνώσε τῦ θανάτυ πρόφασιν. id est:

Ex mortiferis Persis mortiferam plantam duxit Perseus,
Filio Theognosti mortis causam.

Huc quoq; respicere arbitror (quidquid alij dicant) illud à Philodemo, vel vt alij volunt, epigrammatario Platone dictum nobili disticho:

μῆλον ἐγώ, βάλλει με φιλῶν σέ τις ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη, κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Cuius sententiam pro iure suo sic reddidit Pierius:

Pomum ego, quiq; tibi me dat, te deperit, audin'
Flauia, marcescam nempe ego, tuq; etiã.

Dulcia poma gerit] Martialis 13. Nux Persica.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis.
Nunc in adoptiuis Persica cara sumus.

Fert folium linguæ.] Plutarch. commẽtario De Iside & Osiride, Persicam arborem Isidi consecratam fuisse scribit, quòd linguæ folium habeat, fructum cordi similem. Eius hæc verba sunt: *τῶν δ' ἐν αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῇ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν· οὐδὲν γὰρ ὧν ἄνθρωπος ἔχειν πέφυκε θειότερον λόγου, καὶ μάλιστα τοῦ περὶ θεῶν, οὐδὲ μείζονα ῥοπὴν ἔχει πρὸς εὐδαιμονίαν. διὸ τῷ μὲν εἰς τὸ χρηστήριον ἐνταῦθα κατιόντι παρεγγυῶμαι, ὅσια φρονεῖν, εὔφημα λέγειν.* *De stirpibus Ægyptijs maximè consecratam Deæ aiunt Perseam, quòd eius fructus cordis, foliũ linguæ speciem referat. Nam eorum, quæ in hominem cadere possunt, nihil diuinius est oratione, præcipuè verò de Dijs, neq; alia res alia maius ad felicitatem affert momentum. Itaq; hic præcipitur ei, qui sit oraculum aditurus, vt sanctè piéq; sentiat, & modestè loquatur.* *Plutarchi locus de arbore Persica.* Refert idipsum Politianus Misceli-

sceilan.cap. 83. sed hanc arborem Harpocrati sacram facit.

Alciati] Mallem legere, *Alzate*, nomine genuino familiæ Alciatorum. Vide Emblem. 3.

Tu procul à patria.] Virgiliana imitatio è 10. Ecloga:

Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah, dura niues. ---

Apud Euripidem Hercule furente:

---- οὐκ ἔστ' ὅπη
ἐσθλόν τι δράσας, μάρτυρ' ἂν λάβοις πάτραν.

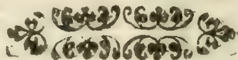
Non est vbi
Strenuè quid agens testem habeas patriam.

Verba sunt Amphitryonis ad Lycum, quibus docet magnorum Herculis operum testes esse gentes exteras.

IV *Nullus propheta acceptus in patria.* DOCETVR hoc symbolo, neminem prophetam in sua patria propria acceptũ, suisq; gratum aut existimationi esse, sed omnino neglectum, spretum, & vicinorum inuidia, peste illa tetrica, quæ alterius rebus macrescit opimis, prorsus depressum: id quod attestatur omnium maximus & veracissimus auctor, Redemptor noster, Matthæi 13. Lucę 4. & Ioannis 4. c. Quod contigit multis olim sapientibus, qui tamē longinquis peregrinationibus notiores facti, sese toti orbi commendarunt: vt hi, de quibus B. Hieronymus prologo ad Biblia. Suppetunt ea de re exempla longè multa apud Diogenem Laertium, Philostratum, Eunapium Sardianum. Occurrit ex veteribus vnus Anacharsis Scytha, qui apud suos nullo in honore, Athenis admirationi fuit. Romæ non nisi serò admodum excepta & admissa Rhetoricæ & Philosophiæ schola, sub auspicio Græcorum sapientum. Et sæculis superioribus a maioribus exceptus fuit Alcuinus, seu Albinus, Scoticæ gentis, qui doctrinas liberales primus Lutetię sub pacta mercede sic plausibiliter docuit, vt fundaměta principis Academię tũ primùm molitus dicatur. Taceo de Alciato, homine extero, qui iuris sapientię nitorem primus apud Biturigas celebrauit. Fit autem sæpe, vt patria præclara ingenia nõ capiat, sed ad loca magis illustria propellat. Sed plerunq; liuor & inuidia ciues suos eijcit, quæ detestabili & iniusto malo eos maximè prosequitur & infestat, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes cernit. Vnde rectè de ea Sillius Italicus lib. 13. *Inuidia multos è patria eijcit.*

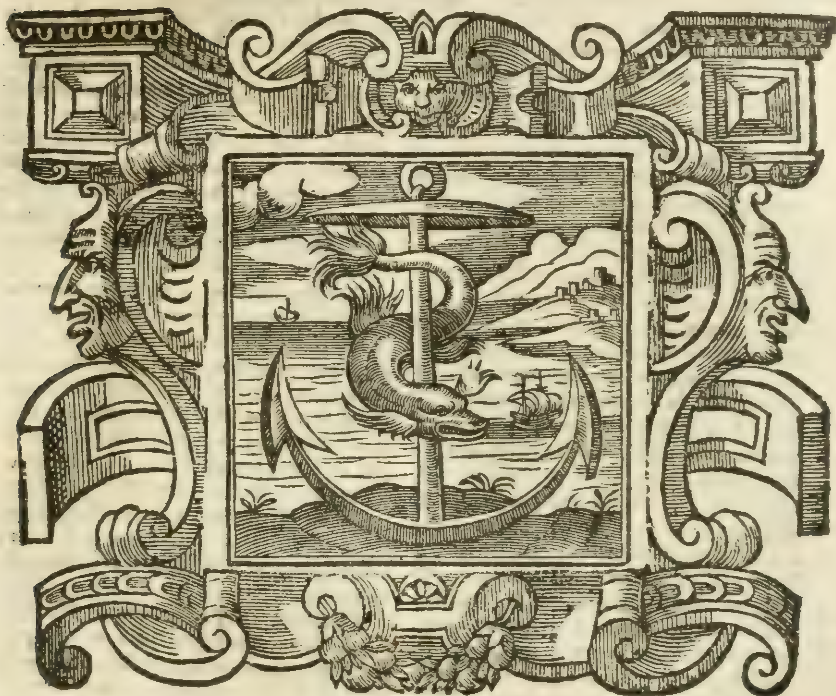
O dirum exitiũ mortalibus, ò nihil vnquã
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia.

Hanc vt declinarent multi ex patria sponte excesserunt, & in aliena terra vixerunt: vt fecit Iphicrates in Thracia, Conõ in Cypro, Timothęus in Lesbo, Chabrias in Ægypto, Chares in Sigęo. Vsque adeo autem dira & abominabilis est illa lues, vt in suos tantùm notos atq; vicinos sæuiat; neque humani generis Seruatori benignissimo pepercerit, qui innocentissimus sola inuidia morte ignominiosa interijt, vt copiosè Basilius in eleganti sua oratione Gręca de Inuidia disserit. De eadem pręter Virgiliũ in Epigram. de Liuore, Ouidium 2. Metamorph. sexcentos alios, pulchrè scribit Plutarchus in lib. de differentia inter odiũ & inuidiam. Nunc aliquandiu cum Regibus & Principibus nobis res erit.

Princeps subditorum incolumitatem procurans.

EMBLEMA CXLIV.

TITANII quoties conturbant æquora fratres,
Tum miseros nautas anchora iacta iuuat:
Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis
Tutius vt possit figier illa vadis.
Quàm decet hæc memores gestare insignia Reges,
Anchora quod nautis, se populo esse suo.

COMMENTARII.

I. ANCHORA vtrinque hamata & erecta pingatur, cuius medium delphin, piscis celerrimus, complectatur, eiq; quasi circum volutus adhæreat.

II. *Nummus Vespasiani.* TITVS Vespasianus olim mandauit excudi numisma, cuius altera in parte ipsius Vespasiani facies esset expressa, cũ inscriptione nominis: in altera esset anchora, cuius medium delphin obuolutus cõplecteretur. Hoc numisma se vidisse testatur Chiliadum autor in prouerbio, *Festina lentè*, Id autem symboli nihil aliud sibi velle affirmat, quàm illud Augusti Cæsaris dictum, σπεῦδε βραδέως. id est, *Festina len-*

te. quia anchora tarditatē, delphin celeritatem aptè repręſentet. Hęc ibi multis verbis tractantur, nec malè, vt videtur. Sed noſter Alciatus, qui ab illo autore in aliquibus locis diſſentire ſolet, aliter illius numiſmatis figuram interpretatur. Nam per delphinem cum anchora, quæ aduerſus procellas & tempeſtates fabricata eſt, regem ipſum, & regium munus vult intelligi, ad quem pertinet calamitati & perturbationi ſubuenire, ſeditiones & procellas cōponere, & ærumnas ſubditorum depellere, pacique incumbere: idq; ex delphini natura diſcere, qui (vt ait Plinius lib. 18.) futuram tempeſtatem præſagire ſolet. Quocirca vt φιλάνθρωπος, ſi nauem vētis agitatam offenderit, tutiùs vt figatur, anchoram quaſi humano quodā inſtinctu dirigit: ſic Princeps quiſq; ſuorum maximè ſtudioſus eſſe debet, potiſſimùm verò ſęuiente tempeſtate & impetu belli, vel etiam infortunio quodam alio impendente, ne Reipub. ſtatus poſſit aliquo modo perturbari, aut etiā comminui. In ſubueniendis etiam miſeris debet Rex imitari delphini celeritatem, quæ maxima eſt, & penè incredibilis, vt refert Plinius lib. 9. cap. 8, & Ariſtoteles, & Oppianus. Cæterùm delphinum anchoræ illigatum pro inſigni & ſtemmate publico præter Veſpaſianum olim geſſerunt alij Principes & Imperatores laudatiſſimi, vt Auguſtus Cæſar, Seleucus, & Nicanor. Noſtro quoq; ſæculo Aldus Manutius, nobilis apud Venetos typographus, qua de re eſt elegātiſſima παρέκβασις in prouerbio, *Feſtina lentè*. Gallici etiam imperij Thalaſſiarchus, quem Admiralium vocāt, hoc inſigne hodie etiamnum circumfert, vt nuper laudatus ille Philippus Chabotius. In ſcuto Vlyſſis delphinum depictum fuiſſe ſcribit Plutarchus ad finem diſputationis, qua quærit, vtra animalium plus rationis habeant, an terreſtria, an aquatilia.

Delphinus alligatus anchoræ.

Delphinus φιλάνθρωπος.

Anchora Thalaſſiarchi Gallici.

III. *TITANII quoties*] Hoc primùm moneo, *Titanij* hic triſyllabum eſſe, nam duo ij, coeunt in vnum per ſynæreſin. Dicuntur autem Titanij fratres venti, à Titane auo: fuit enim Aurora Titanis filia, quæ miſta fratri Aſtræo peperit illi ventos, gigantes robuſtiſſimos, autore Heſiodo in Theogon. & Apollodoro lib. 1, Bibliothec. Hinc Brixianus Pylades lib. 2. Theogon. ſic ait:

Aurora Aſtræo peperit Titania fratri
Aſtræa & vētos, qui freta longa premūt.

Titanij fratres.

Vnde etiam eoſdem Aſtręos fratres appellat Ouidius 14. Metamorph.

Aeraq; & tumidū ſubitis cōcurſibus æquor
Aſtræi turbant, & eunt in prælia fratres.

Tum miſeros nautas] Epitheton conueniens, vt illud eſt Lucani lib. 8.

------miſeroſq; fallentia nautas
Sidera non ſequimur.

Anchora iacta] Nautæ anxij ad anchoram confugiunt. Solent quidam dubitare, ſcribendumne ſit *anchora*, cum aſpiratione, an *ancora*. Quo pacto ſcribas, meo iudicio, parui refert: ſi enim autoritatem Val. Probi ſequaris, ſine aſpiratione ſcribes, ille enim dicit, tria tātum nomina Latina poſt c aſpirationem habere, *Lurcho*, *Pulcher*. *Orchus*. Cui videtur adſtipulari Græcum ἄγκυρα. quod ſine aſpiratione profertur. Vſus tamen ſecus ſuadet.

Ortographia anchoræ.

Pius erga homines Delphin] φιλάνθρωπος. id eſt, *amicus hominum*. De pietate delphini in homines plura diximus Emblem. 90. quibus adiungo, delphinum ob amorem in hominē eſſe capitalem crocodili hoſtem, quo nō eſt aliud infeſtius animal hominibus. Inſuper in delphino magna eſt charitas erga filios, quos etiam adultos diu comitatur. Autor eſt Ariſtoteles lib. 5. de hiſtor. anim. Sic rex animo paterno eſſe debet in ſuos, alioqui nō eſt rex, ſed tyrannus, vt in Politicis docet idem Ariſtoteles.

Delphini natura.

Tutius vt poſſit] vt firmiùs & ſecuriùs figi poſſit vadis pelagi. Nam anchora per metaphoram pro refugio & ſecuritate ponitur. Vide prouerbium, *Anchora domus*.

Anchora quod nautis] Anchora ſymbolū boni principis, quo ſui in ſubditos officij admoneatur. Vide prouerbium, *Anchoram ſacram ſoluere*. Fuit autem anchora præſidij & ſalutis typus, Pierius lib. 45. Hierogl. Ad gloriam & felicitatem retulit Pindarus 6. Iſthmiorum: Si quis, inquit, hominum ſumptu & labore diuinas virtutes exequitur, Deus illi amabilem gloriam præſtat. & ἤδη πρὸς ὄλβου βάλλετ᾽ ἄγκυραν θεότιμος ἐών. id eſt: *Felicitatis iacit anchoram diuino honore auctus* Quid ſi huc reuocemus aureū Plutarchi monitum è vita Solonis: quo loco dicit; Senatu velut anchora firmari ciuitatem. Memini & Euripidem in Hecuba, Polydorum gentis familiæque ſuæ anchoram nominare, ὃς μόνος οἴκων ἄγκυρά τ᾽ ἐμῶν

Anchora quid.

ἡμῶν. *qui iam solus generis superest anchora nostri.* Aristides oratione Panathenaica prima, dicit Grecos omnes sibi visos fuisse in portu quodam duabus nixos anchoris, quasi gemino fultos præsidio. Refer huc adagium, *Anchoris duabus fultus.*

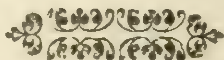
IV. PRÆCLARA pręsenti Emblemate continetur γνώμη, *Princeps subditorum incolumitatem procurans.* quæ similis mihi videtur sententiæ Marcellini Ammiani, qui 29. lib. grauiter pronunciauit, Imperiũ curam esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minimè natos esse, sed ad publicam omnium quietem. Quadrat huc optimè illud Xenophõtis è 3. ἀπομνημον. vbi facit Socratem disputantem cum Dionysiodoro: Quam ob caussam, inquit, Homerus appellat Agamemnonem ποιμένα λαῶν, nisi quod vt pastor suarum ouium curam habere debet, quo habeant, quæ sunt ad victum necessaria, sic etiam Principem curare est necesse, quæ populo expediant. Non enim tantùm laudatur Agamemnon vt κρατερὸς αἰχμητής, sed maximè vt βασιλεὺς ἀγαθός, qui nõ se modo bene regeret, sed etiam suis felicitatis causa esset. καὶ γὰρ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσι. *Rex non eligitur vt sui curam habeat, sed vt per ipsum, qui eum elegerunt, in felicitate viuant.* Huic simile est illud ex Spartiano, sæpenumero in concione & senatu dixisse Cæsarem Adrianum, ita se Remp. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. Et Capitolin. Antonino Pio: Huius primum hoc fertur, quod cùm ab vxore argueretur, quasi suis parum relicturus, dixit, Stulta, postquam ad imperium transiuimus, & illud, quod habuimus antè, perdidimus. Elogium & hoc veridicũ Traiani ex Plinio lib. 3. epist. 20. Sunt quidem cũcta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas, laboresque suscepit. Idem panegyrico magnificentius: Bona conscientia principatum sibi delatum acceptat, qui nõ nisi animo seruandi illud accepit, & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud accessit, non sua. Idem ibidem: Quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, Reipub. nonne tibi tale est, vt nos hunc ordinem votorum cõmittere debeamus: Deos denique obsecrare, vt omnia quæ facis, quæq; facies prosperè cedant tibi, Reipub. nobis: vel si breuius sit optãdum, vt vni tibi, in quo & Respub. & nos simus. Cicero 8. Philipp. O dij immortales, quàm magnum est personam in Repub. tueri principis, quæ non animis solùm debet, sed etiam oculis seruire ciuium? Illud Isocrateum perplacet ad Nicoclem, regem Cypriorum: ἡγούμενος γὰρ δεῖν οὐκ ἕνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντα τύραννον, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν τοῖς ἄλλοις, μηδὲ τὰ σπουδαῖα τῶν πραγμάτων, μηδὲ τοὺς εὖ φρονοῦντας τῶν ἀνθρώπων, ταῖς ἡδοναῖς ἀνακρίνειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χρησίμων αὐτοὺς δοκιμάζειν. *Oportet existimes te non vnum ex multis, sed multorum principem existentem, non tuam ipsius habere mentem cum alijs,* (id est, aliorum inseruire affectibus debere) *neq; honesta consilia, neq; rectè sentientes homines voluptatibus æstimare, sed vtilibus actionibus probare.* Coronidis loco adduco Epaminondę Regis exemplum, qui cùm Thebani diem festum agerent, omnibusq; libidinibus & compotationibus indulgerent, factus est cuidam è familiaribus obuius, squalidus & cogitabundus. Admirante illo, roganteque quid tandem esset rei, quod solus ad eum affectus modum obambularet? Vt vobis, inquit, omnibus ebrijs ac socordibus esse liceat. Innuens tum maximè vigilandum esse principi, quando populus maximè indulget genio. Nunc à principe ad senatum appellamus.

Præclarus Xenophontis locus.

Plinij Secundi locus.

Isocratis locus.

Epaminõdæ exemplum.

In Se-

In Senatum boni Principis.

EMBLEMA CXLV.

DIALOGISMVS.

EFFIGIES manibus truncæ ante altaria diuum
Hic resident, quarum lumine capta prior.
Signa potestatis summæ, sanctiq; Senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? Quia mente graues decet esse quieta
Iuridicos, animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? Capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti muneribusvè sinant.
Cæcus at est Princeps; quòd solis auribus, absque
Affectu, constans iussa Senatus agit.

COM-

COMMENTARII.

I. CONSILIARIORVM cętus togatus assidet vtrinq; regi in solio locato: quorum manus ambæ abscissæ sunt, ipse verò rex captus oculis effingendus est. Sed noster pictor iussus effingere principem cęcum, videtur cęlatori ansam præbuisse, vt videntem exprimeret, & consiliarios cæcos.

II. *Fons Emblematis.* ID agalma iudicum Thebanorum è varijs auctoribus peti posse scio. Certè Plutarchus attigit libro de Iside & Osiride: quod idem Sermone 44. Stobæus retulit ex eodem Plutarcho: his verbis: *ἐν Θήβαις εἰκόνες εἰσὶν ἀνακείμεναι δικαστῶν ἄχειρες, ἡ δὲ τοῦ ἀρχεδικαστοῦ μύουσα τοῖς ὄμμασιν, ὡς ἄδωρον ἅμα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀνέντευκτον οὖσαν.* id est: *Thebis imagines conspiciuntur Iudicum manibus carentes: at summi Iudicis imago conniuet oculis: eo quòd iustitia nec muneribus capi, nec hominum vultu flecti debeat.* Alciatus ipse Oratione quadam in laudem Iuris ciuilis hæc ait: Chrysippus Iustitiæ imaginem ita expressit, vt puellari virginis forma, aspectu vehementi, luminibus oculorum acerrimis conspiceretur, quòd videlicet iudicem incorrupto esse iudicio, sanctum, seuerum, contra improbos inexorabilem, vi ac maiestate æquitatis, veritatisq; terrificum esse oporteat. Quapropter memoriæ est traditum, magistratuum statuas à Thebanis ita solere formari, vt sine manibus essent: Principum verò clausis oculis, nimirum eam iustitiæ naturā esse ostēdentes, vt incorrupta sit, nec pretio precibusve, aut alienæ vlli voluptati cedat. Non verebor in vsum rapere meum, quæ retulit auctor industrius, multæque lectionis, Alexander ab Alexand. lib. 3. Thebani, inquit, vt incorruptam iustitiam signarent, nec variari gratia, Iudicum imagines sine manibus, Principis verò sine oculis in foro proposuere, vt signis ostenderent, Iudices affectibus capi non oportere; caussaq; definita damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant. Huius rei quoq; mentio fit in adagio, *Scarabæus aquilā quærit.* Nunc singula fusius explicemus.

Locus ex oratione Alciati.

III. *EFFIGIES manibus truncæ*] simulacra manibus truncatis.

Ante altaria diuûm] sacris in ędibus, in templis Deorum.

Lumine capta prior] prima effigies, quę Principis est, oculis caret.

Signa potestatis summæ] symbola cōfessus optimi Principis, & integerrimi Senatus.

Thebanis fuerant] inuentum fuit virorum prudētissimorum ex ciuitate Thebarum in Græcia.

Cur resident?] Constat ex veteribus iudices sedere solitos, cum quid statuendum esset, vt clarè iuribus expressum est, c. fin. de re iudic. lib. 6. l. qui pro tribunali, ff. eod. tit. Ita etiam Iustinianus Nouella 8. De iudicibus: Sedebūt autem, ait, hi pedanei iudices continuè, & nunc in regia basilica, in quibus & tunc domunculis iudicant. &c. Idem in Nouellā, vt ab illustrib. & qui super eam dignit. Secundum quod, ait, datū est eis super hoc priuilegium, ne cogantur aut sedere cùm iudicibus cum iudicant, aut stare rursus tanquam litigantes. Martianus lib. 7. ff. Quod met. caus. Confestim autem pro tribunali te sedentem adijt. Sic in l. 2. ff. Ad senat. Tertyll. sedere dicitur Prætor: Confestim autem sic erit accipiendum, vbi primùm potuit, id est, Prætoris copiam habuit huius rei sedentis. Et in l. 7. ff. de in integ. restit. Confestim autem pro tribunali te sedente adijt. Bonifacius in c. fin. De sentent. & re iudic. in 6. Sententia, ait, quam scriptam edi, a iudice litigatoribus non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri cōtingit, nullius penitus est momenti. Gellius lib. 7. De Scipione: Et quodam die, ait, ius in castris sedens dicebat. Plin. lib. 5. epist. Sedebant iudices, centum viri venerant, obseruabāt aduocati silentium longum, &c. Cicero pro Rabirio: Accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi. Idem ibidem: Modò vos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. Apuleius Apolog. 1. Quod si modò iudices de caussa ista sederēt C. Fabricius, &c. Proper. lib. 3.

Iudices cur sedeant.

Minos sedet arbiter Orci.

Idem libro 4.

----posita iudex sedet Æacus vrna.

Sedent autē vel ideo iudices, quia eos graues, quietos, & constantes esse oportet, nec facilè commoueri, vt habetur apud Iurisconsultos in l. obseruādum. ff. de offic. præsid. Hinc Plautus in Mostellaria:

Sedere quid habeat mysterij.

Nimio plus sapio sedens.

Sussar-

Suffragantur quoq; sacræ literæ, vt Exodi 18. Sedit Moyses vt iudicaret populum, qui ei assistebat à mane vsq; ad vesperam. Cui dixit Iethro: Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur? &c. Et ex verbis Dauid dicentis: Ex omnibus autem filijs meis elegit Dominus Salomonem, vt sederet in throno regni, &c. 1. Paralip. 28. Quin & nouo Instrumento, dicente Christo Apostolis suis: In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. De re enim magni momenti cōsulturos oportet esse animo sedato & benè composito, talis autem magis esse potest, cum etiam corpus est quietum. Cicero ad finē proœmij Dialogi De claris Orat. Sed quo, inquit, facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in propatulo consedimus. Hæc ille. Personæ Dialogorum sedere vel dicuntur, vel intelliguntur: Dicuntur quidem in libris Oratoris, in quæst. Acad. in lib. De nat. Deorum, in Phædro Platonico: Intelliguntur libris De finibus quatuor, in Lælio, in Catone, & multis Platonis Dialogis. Certè M. Tullius videtur semper ambulare, cùm Peripateticum agit, vt 5. De finib. 1. De diuinat. 1. De legib. aliàs vt Academicum, vult sedere, quo significet aliquid stabilius disseri.

Affectus sedati in iudicibus.

Quia mente graues] Aristoteles in lib. 4. de morib. describēs magnanimum, inter alia, hæc addit: Incessus etiam magni viri tardus sit necesse est, vox grauis, constans, & firma oratio. Nec enim aut festinat is, qui paucis rebus studet; aut vehemens est, cui nihil magnum esse videatur. Huc illa, Callistrati verba aptanda, quæ habentur l. 19. ff. de offic. Præsid. Sed & in cognoscendo ait, neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neq; in precibus calamitosorum lacrymari oportet. Id enim non est constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Hæc ille.

Munera non debent accipi à iudicibus.

Cur sine sunt manibus?] ne videlicet ius dicentes vel senatores munera accipiāt, seuè donis aut promissis quoquo modo corrumpi patiantur. Etenim inter leges, quas Dominus in Exodo præscribit iudicibus, hæc etiam refertur: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio iterum sic iudices monet: Nō accipies personam nec munera, quia munera excęcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Xenia & dona (inquit Ecclesiasticus) excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Quod etiam iure ciuili, legibus, & grauissimis hodie prohibetur pœnis, vt in l. plebiscito, ff. de officio pręsid. vbi vetatur, ne pręses munus donum vè caperet, nisi esculētum, poculētumq; quod intra dies proximos prodigatur. Et grauius Authent. scriptum est exemplar. §. quapropter, in fin. coll. 2. Imò is etiam, qui rectè quidem iudicat, præmium verò remunerationis vel solùm expectat, fraudem in Deum perpetrat; vt elegantissimè in c. qui rectè, & cap. non licet, 21. q. 3. l. venales. C. quando prouoc. non est necess. Apud Gratianum sic: Citò vulneratur auro iustitia, nullamq; reus culpam pertimescit, quam redimere nummis existimat. Pauper dum nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm contemnitur, sed etiam aduersus veritatē opprimitur, 1. q. 5.

Vel prece, vel pretio malè verum examinat omnis
Corruptus iudex.

ait ille. Refert Plinius 8. Epist. Iulium Bassum accusatum repetundarum, quòd in Bithynia quædam munera ab amicis prouincialibus accepisset. Lex enim dona & munera à magistratibus accipi, imò verò & quid emi vetat, nisi victus quotidiani caussa. Hoc tamen addamus licet: Non in totum xenijs abstinere debet proconsul, (ait Vlpian. in l. 6. ff. de offic. procons.) sed modum adijcere: vt neq; morosè in totū abstineat, neq; auarè modum xeniorum excedat; qua de re verba hæc sunt Seueri & Antonini: Quantùm ad xenia pertinet, audi quid sentimus. Vetus prouerbium est: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum, &c. Qua ratione Plin. epistol. 5. ad Seuerianum, ait, in caussis agēdis & exercendis iudicijs nō modò pactione, dono, munere, verùm etiam xenijs se semper abstinuisse; vbi rectè subijcit, oportere quæ sunt inhonesta, parumque decora, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare. Sic Spartian. tradit Pescennium Nigrum salaria iudicibus è publico dari voluisse, ne cui essent oneri: adiecisseq; iudicem nec dare debere, nec accipere. Vide si-

Iudex quomodo xenia accipiat.

quæ hac super re Emblem. 31. dicta sunt.

Xenia. *Capiant ne xenia*] Xenia propriè sunt munera hospitalitatis, nam ξένος, *hospes* est, siue peregrinus. Sed iam vsu venit, vt pro quocunq; munere accipiatur.

Cæcus cur debeat esse præses. *Cæcus at est Princeps*] Oculus in Hieroglyph. pro gratia, seu, vt ita dicam, fauore vsurpatur, vt tradit lib. 33. Pierius. Non est quòd suspicionibus aut coniecturis aliquid vspiam tribuat ipse iudex, nec litigãtium verbis hęreat, sed probationibus manifestis veritatem inuestiget. Quod elegãti complexus est monosticho Poeta nescio quis:

μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.

Ne de lite pronuncies, nisi vtramq; partem prius audieris.

Decretum id dicitur propriè quod causa cognita pronunciatur à iudice: nec enim decretum dici potest, nisi vtraque audita parte. Tertullianus Apologetico: Respondendi, altercandiq; potestas patet, quando nec liceat inauditos & indefensos omninò damnari. Huic conuenit l. 1. C. de condem. reis: & veterum consuetudo, qui reos nõ nisi auditos condemnabant, quoniã qui auditi non essent, pro indemnatis habebãtur, ex Lycurgi legibus; vt tradit Valer. Max. cap. De sapienter dictis & factis: Tritum illud è Solonis elegijs:

ἄρχων ἄκουε καὶ δικαίων κ' ἀδίκων.

Magistratum gerens audi & iusta & iniusta.

Tullius ad Q. fratrem epist. 1. Constantia est adhibenda & grauitas, quæ resistat non solum gratiæ, verùm etiam suspicioni. Vlpianus IC. ijsdem insistẽs vestigijs, l. generaliter 24. ff. de fideicommiss. libertat. Ne aliquam, ait, ambitionis vel gratiæ suspicionem Prætor habeat. Plinius Secundus 6. Epist. 2. Primùm religioni suæ iudex debet patientiam, quæ magna pars iustitiæ est. Succurrit laudata illa Hieronymi admonitio: Alienum te à personis omnium redde iudicio, ac propter iustitiã in iudicio pauperem non defendas, nec propter gratiam diuiti indecẽter assistas; aut si nõ potes facere, cognitionem respue causarũ. Memini me legere Athenienses iudicia de cędibus habituros, ad Areopagum, Martis vicum, ire noctu solitos: ijsq; qui causas dicerent, affectibus abstinendum fuisse testatur Isocrates Areopagitico. Nolebant enim iudices miserabilium personarũ intuitu, vocisq; lenocinio, quod magnas ad flectendum, perturbandumq; vires habet, commoueri. Longè alia Romanorum cõsuetudo fuit qui quocũque modo iudices ad iracundiam vel misericordiam flectebãt: quod Cicero facere solet in perorationibus. Celebre est exemplum Sergij Galbæ, qui reus à Libone tribuno pleb. accusatus, quòd prætor contra fidem Lusitanos quosdam interfecisset, cum nihil haberet, quo se purgaret, paruos suos liberos flens commendare cœpit: quo facto ita iudices permouit, vt nihil in eum grauius statuerint. Hanc rationem producendi reorum liberos Fabius lib. 6. cap. 1 memorat, vt & Valer. Max. 8. cap. 1. eamq; ter vsurpatam memini à M. Tullio, nempe pro Flacco, pro Sylla, pro Sestio. Idem in Planciana sic: Non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, sed precibus, sed lacrymis, sed misericordia, mecumq; vos simul miserrimus & optimus obtestatur parens: & pro vno filio duo patres deprecamur. Pro Fõteio: Tendit ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis Dijs immortalibus tendere consueuit: cauete ne periculosum superbumq; sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernarentur, hæc salua esse non possent. Quibus ex locis intelligimus, quàm graues ille motuum faces admoueat, vt iudicum animos ad leuitatem & misericordiã impellat. *Romanorũ studiũ in iudicibus flectendis.*

IV. EPIGRAMMA se ipsum satis clarè explicat, & nos iam multa de eius intentione diximus; sed restãt adhuc quædam circa officium iudicum & senatorum admonenda. Et in primis legibus diuinis & humanis iudices à muneribus capiundis abstinere debent; est enim oblatio munerum tinea regiminis, vt inquit Cassiodorus. Idcirco hic truncis manibus pingũtur: quod non prætermisit Pierius lib 35. Hieroglyph. Adhęc omnes sedent, quòd animus eorum debeat esse optimè compositus, nec hinc atq; hinc flecti, quod est leuitatis: sedendo etenim & quiescẽdo fit anima prudens, ait Philosophus. Eustathius ad Iliad. ζ. notat statuas Mineruæ olim omnes sedentis specie fieri solitas. Interdum enim sedere, idem est quod consilium capere, vt apud Plautum is, qui nimio plus sapere se sedentem asserit. Vulgatumque est illud, *Cur sedeant iudices.* *Sedere pro cõsultare.*

Roma-

Romanus sedendo vincit, id est, cõsultando. Pier. lib. 43. Lubens huc referrem quæ de iustitiæ imagine olim à Carneade expressa Gellius adnotauit lib. 14. cap. 4. sed quia liber est in omnium manibus, facilè transeo. Velim potius id obseruari diligẽter, quæ concisè lib. 14. Histor. var. scripsit Ælian. Olim apud Ægyptios eosdem fuisse iudices, qui sacerdotes erant: quorum Princeps natu maximus in omnes statuẽdi ius habebat, quem omnium optimum atque æquissimum esse oportebat. Is circa collum imaginem è saphiro gemma cõfectam gestabat, quæ Veritatis nomine nuncupabatur. Atqui, ait ille, Iudex veritatem nõ tam in lapide sculptam aut expressam circumferre, quàm in animo menteque in sitam & infixam habere debet. Quod autem Præses oculis captus sit, significatur illum auribus tantùm, absq; omni affectu seu personarum respectu vel acceptione, constanter ac iustè senatus decreta iussaq; peragere debere, sine gratia iudicare, sine odio, amore, vel proprio commodo causæ merita cognoscere & discernere, iuxta tex. in c. summopere, 11. q. 3. Nam vt piè monet Isidorus lib. 4. de summo bono: Iudices iniqui errant à veritate sententiæ, dum respiciunt qualitatem personæ, & exulcerant sæpe iustos, dum improbè defendunt iniquos. Hæc ille. Vnde Alphõsus Arragonũ rex fertur dixisse, si sibi contigisset nasci temporibus, quibus Romana Respub. florebat, se constructurum fuisse contra curiam templum Ioui Positorio, in quo, priusquam venirent in senatũ Patres conscripti, odium, amorem, ac priuatos affectus omnes deponerent. Alludit ad priscorum morem, qui Iouem multis cognominibus insigniebant, nunc Statorem, nunc Gamelion, nunc Genethlion, nũc Philion, nunc Xenion appellantes At si tam multa possit Iupiter, illud in primis præstandum erat, vt in synodis, in iudicijs, in senatibus, in quibus de Repub. consultatur, nihil haberent momenti affectus priuati: nam hi sunt, qui frequenter & ciuitates & regna bellis committunt, ac pessundãt denique. Panormitanus lib. 5. Apophtheg. Alphonsi. Neq; amicorum habendam esse rationẽ notat Cicero 3. Officiorum, dicens: Neque contra Rempubl. neq; contra iusiurandũ ac fidem amici caussa vir bonus faciet, ne si iudex quidem erit de ipso amico. Ponit enim personam amici cùm induit iudicis. Nam si omnia facienda sint, quę amici velint, non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt. Quocirca non oculis vtatur, sed auribus, ne citò moueatur: & cùm ipsi dicẽda est sentẽtia, meminerit se Deũ habere testem, id est, mentem suam, qua nihil ipse dedit homini diuinius. Sed nec pauperi quidem in iudicio misericors sit iudex: vt Exodi 23. & c. ne amisso, vbi pulchrè Augustin. 23. q. 4. Æquum autem omnibus omnino sit iudicium, vt ita magnum iudicet ac paruum. cap. nouit, de iudic. Hoc quo exactius fiat, iureiurando adstringẽdos esse iudices omnes minores, sãcitum est in Authen. iusiuran. quod præst. ab his. § & ęquus coll. 2. præter eos, qui superiorẽ non recognoscunt. His tamẽ si secus fecerint, terribilius iudicium erit: Deo nãq; inspectore adhibito, causas proferet dirimendas, vt in l. rem nõ nouam. § cum igitur, in fin. C. de iudic. Aduertant igitur, moneo, caueant & erubescant nostri sæculi peruersi qui sunt iudices, à priscis olim, & planè ethnicis hominibus incorrupta animi integritate superari, vt quibus huiuscemodi perpetrare religio erat. Illis autem Christianis longè maius esse piaculũ, imò gehennæ supplicium imminere perpendãt, iuribus & testimonijs iã adductis.

Iudex nõ sit acceptor personarum.

Alphonsi dictum.

Iudex qualis esse debeat

Confi-

Consiliarij Principum.
EMBLEMA CXLVI.

HEROVM genitos, & magnum fertur Achillem.
In stabulis Chiron erudijsse suis.
Semiferum doctorem, & semivirum Centaurum,
Assideat quisquis Regibus, esse decet.
Est fera, dum violat socios, dum proterit hostes:
Estq; homo, dum simulat se populo esse pium.

COMMENTARII.

I. CHIRON Centaurus superiore sui parte homo, equus inferiore, sepositis arcu & pharetra, ferula armatus pueros aliquos docet. Pictor noster Cétauro aliud mon'rum addidit, nempe equo vngulas b fid is.

II. *Chiron quis.* CHIRON ex Saturno & Phillyra Oceani filia natus fertur. Nam vt autor est Seruius in 3. Georg. dum Saturnus cùm amica Phillyra in insula Phillyreide coiret, Rhea vxor eius superuenit, cuius præsentiam veritus se in equum conuertit: exinde natus est Chirō, ab vmbilico superiores partes corporis habens hominis, inferiores equi, vt testatur Apollonius lib. 2. Lactantius tamen ex Pelopæa eum conceptum esse dicit; Suidas Chironem vnà cū reliquis Centauris Ixionis filium esse censet.

ſet. Hic cũ adoleuiſset in ſiluas abijt, primuſq; vires herbarum obſeruauit, vt auctor eſt Plinius lib.7.cap.56. A quo etiam nomen accepit herba centaurea, quæ & Chironion, de qua videatur Plinius lib. 25.cap.6.Ruellius lib.3.cap. 6. & 7. Malthiolus,& alij Præter cognitionem herbarum, rerumque cœleſtium fertur Chiron mirificè fuiſse citharæ pulſandæ peritus: qua etiam ratione nõnullos morbos ſedauit, vt ait Staphylus lib.3. rerum Theſsalic.& Boetius in Muſica. Apud hunc cùm aliquãdo Hercules diuerteret, illeq; Herculis ſagittas veneno hydræ Lernęę illitas tractaret, ſimulque miraretur, quòd tam breuibus ſagittis tam magna Centaurorũ corpora interirent, vna illarum in pedem eius cecidit:qui dolore vulneris diu diſcruciatus, cùm natus eſſet ex immortali patre,mori non poterat. Quare Deos precatus eſt, vt ſibi mortali eſſe liceret, vt teſtatur Acuſilaus,& Cratinus, qui huius argumenti actum compoſuit. Id verò cum Iouis cõmiſeratione obtinuiſſet, inter ſidera fuit relatus,& in illud ſignum Zodiaci cõ uerſus, quod nunc etiam à ſagitta illa nomen retinet,atq;ita formatur, vt videatur ſagittam è vulnere extractam oſtentare. Hæc magna ex parte ex Hygino.Ouidius in 5. Faſtor. idem proſequitur, ſed latiùs & elegantius.Vnde mirari poſſis Zenodotum & Chiliadum autorem in Prouerbio, *Chironium vulnus*. qui ſcripſerunt Chironem cum cæteris Centauris, quibuſcum Hercules prœliatus eſt,interijſſe.Hic itaq; Chiron non modò Centauros cæteros,ſed homines quoq; iuſtitia ſuperauit,quod teſtatur Euripidis Iphigenia in Aulide his verbis;

Chiron inter ſidera relatus.

ἐγὼ ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς
χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν
Ego viro a pio educatus ſum puer
Chirone, mores ſimplices tantùm imbibi.

Ille enim præter Æſculapium, & alios Heroum filios,etiam Achillem inſtruxiſſe fertur, quem præter citharæ pulſandæ artem,& vſum herbarum, peritiam venandi & iaculandi,& artis medicæ,leges æquitatis & prudentiæ docuit, vt tradit Staphylus loco citato. Vt enim ait Homerus,fecit eum oratorem verborum, factorum verò rerum: id eſt,

Achilles à Chirone eruditus.

------ διδασκέμεναι τάδε πάντα
μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε
ἔργων.

Id quod etiam ab ipſo Alciato explicatum eſt lib.9.Parergõ,cap.13. his omninò verbis:In Græcis auctoribus annotaui, à Chirone Cẽtauro Achillem, alioſque Regum filios eruditos fuiſſe fingi,quòd ſoleãt doctores & conſultores Principum natura quidem feri eſſe,& promptum ad aſperiora ingenium habere: humanitatem verò ſpeciẽ in tantùm præ ſe ferre,De Chirone porrò plura habet Statius in Achilleid. & Orpheus in Argonaut. Vide etiã Mytholog. Nat. Comitis lib. 4. cap. 12. & lib.7. cap. 4.

HEROVM genitos] Liberos Heroum. III.
Nam pręter Achillem etiam Æſculapium & Iaſonem erudijt Chiron.

Magnum fertur Achillem] Magni cognomen paucis quibuſdam, & ijs illuſtribus tributum eſt,vt Alexandro, Pompeio, & alijs. Plutarchus in Pompeio. Virgil.4. Eclog.

Magni cognomen quibus tributũ.

Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur
Achilles.

Ouidius 13.Metamorph.

Si mihi cum magno non ſit communis A-
chille.

Achilles dicitur quaſi ſine cibo,ab ἀ priuatiua particula,& χιλὸς, *cibus, nutrimentũ ſuccus*. quoniam primò Achillem aluit Chiron vrſorum,leonum, aliarumq; ferarum medullis, poſtea ei nihil ciborũ porrigebat,niſi ipſe Achilles venaretur ſibi feras,quibus,veſceretur.Vide in Imaginibus Philoſtrati,*Achillis cibus*.Sunt qui Euſtathio tradente, dici Achillem opinentur, quòd bello victis triſtitiam immitteret. Alij quòd Ilienſes mœrore confecerit: Hac de cauſa ſcribendum fuerat Achiles, ſimplici l, & duabus primis ſyllabis breuibus, vt eſt apud Homerum in primo verſu Iliados.Sed idem Homerus paulò inferius metri cauſa duplicauit ll, vnde obtinuit vſus, vt Achilles Græcè Ἀχιλλεὺς ſcriberetur.Non deſunt,qui ab ἄχος,quod eſt *dolor*, & λύω, *ſoluo*, à ſoluendo ſcilicet dolore nuncupatum Achillem contendãt; Medicus enim fuit,à Chirone medicinam edoctus.

Achilles vnde dictus.

In ſtabulis] in ſua quaſi ſchola.Inſeruit figmento,quòd Chiron ferinæ naturę fuerit;ferarũ enim eſt in ſtabulis & antris habitare. Virg. 6. Æneid.

Itur ad antiquam ſiluam, ſtabula alta ferarum.

Conſi-

Considera, an fortè respexerit Alciatus ad id Virgilij 6. Æneid. qui Centauros, inter quos & Chiron, stabula videtur assignare apud inferos, dum ait:

Centauri in foribus stabulabant, Scyllæque biformes.

Chiron] χείρων, Latinè sonat *deterior.* Vnde est iocus Diogenis apud Laertium. Nam cōspiciens Diogenes formosum adolescentem ad conuiuium euntem: Chiron, inquit, redibis; id est, peior. At ille cùm redijsset dixit Diogeni: Reuersus sum, sed non Chiron. Cui ille: Non Chiron, sed Eurycion. Erat autem Eurycion alius Cētaurus, qui latè incedens interpretatur. Hæc ex Alciato, loco supracitato, qui reprehendit Chiliadum auctorem, & interpretem Laertij, quòd hunc iocum malè verterint, aut in corruptum exemplar inciderint. Est & apud eundem Laertium similis iocus eiusdem Diogenis, cùm enim duos Centauros inter se pugnātes in tabula pessimè pictos conspexisset, interrogauit: vter eorum χείρων esset. Visus est de nomine quærere, cùm sensu, vter deterior esset, intelligeret. Quod etiam non rectè explicauit Chiliadum auctor. Alij ob peritiam Chirurgię, & ob leuitatem manuum in tractandis vulneribus, Chironem nominatū volunt. Est enim maximum ferè argumentum peritiæ Chirurgi dignoscendę, si manus habeat leuissimas in tractandis vulneribus.

Diogenis iocus.

Alius iocus eiusdem.

Chiron vnde dictus.

Semiferum doctorem] qui præceptis instituat sæuis & inhumanis, interdum tamen aliquam præseferens humanitatem. Allusum autem videtur ad illum versum Ouidij:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Idem Ouidius 2. Metamorph. de Chirone loquens:

Semifer interea diuinæ stirpis alumno Lætus erat.

Semiferum Centaurum.] De Centauris verò ea mihi minimè repetenda sunt, quæ studiosè tradit Palæphatus eo, quem scripsit, libro de non credendo fabulis. Id dūtaxat è Plinio, lib. 7. c. 56. Pugnare, inquit, ex equo, Thessalorum inuentum est, qui Centauri appellati sunt. Hinc nata fabula, quòd biformes dicantur, διφυεῖς ab Isocrate, inferiori parte referentes equum, superiore hominem. Quidam igitur putarunt inferiorem partem vsq; ad collum formā fuisse equinam, & ab equino ventre pro collo ventrem & formam hominis consurgere, totamq; conspici superiorem partē, ita vt equitantis hominis forma in faciem intuentibus videretur. Quidam putarunt posteriores tantùm pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Eliacis prioribus. At Lucretius lib. 5 neq, hac, neque illa forma esse potuisse Centauros omninò contendit, non solùm quod duæ formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere incipiat, dū altera senescit ac fit inualida; verùm etiā quod omnia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam naturam excellere, cum duæ formæ diuersæ paresque viribus simul esse nequeant. Quare ita canit:

Centauri qui.

Forma Centaurorum.

Sed neq; Centauri fuerūt, nec tēpore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis, vt non sit pars, esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam. quin sæpe etiam tunc
Vbera mamarū in somnis lactātia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta,
Mēbraq; deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse.

Finguntur autem Centauri à Poetis Ixionis & Nubis filij; vnde etiam Nubigenæ dicti, quasi nube geniti, eò quod castellum habitarint nomine Nephelen; & νεφέλη nubem significat. Dicuntur verò Centauri, κένταυροι, διὰ τὸ κεντεῖν τοὺς ταύρους, id est, à stimulandis tauris. Sic et ā ἱπποκένταυροι equorum stimulatores Luciano nominantur, id est, equites, nec modò qui vehuntur equis, sed qui sunt assueti prædis: quales sunt & aulici permulti, & alij quidam reguli; vt & vicarij illi præfecti, qui apud Gallos honorifico nomine Gentiles homines appellātur: j sunt, quos Obæreos, vel potiùs Obæratos (nescio ob quam causam) vrbana petulātia nominat. Aliunde ducit etymon Centauri Tzetzes 7. Chiliad. Historia 99. nimirum à κεντῶν

Centauri vnde dicti.

κὴ αὖρα. ſed nihil ad hoc noſtrū argumentum. De Centauris plura Perottus, Natalis Comes Mytholog lib.7.cap.4 & nos nonnihil Emblemate 116.

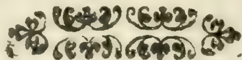
Eſt fera dum violat] re vera Chiron, Principum conſiliarius, ferinam naturam induit, cum ſocijs ſe exitioſum præſtat.

Homo dum ſimulat] verſutus, vafer, vt ille, qui deſcribitur Emblemate 5.

IV. *Ferina Chironis natura quid.* FERINA in Chirone natura varijs modis exponitur à Mythologis: ſed hic notantur maximè Principum Regumq; conſiliarij, qui ferinam quidem & pluſquam belluinam naturam referūt, cùm ſuo principi praua conſilia ſuggerunt, vt populares ſuos pecunijs emungant, vel ſuo commodo, Reipub. procurent incommodum. Speciem humanitatis habent, cum iuſtitiæ & pietatis imagine populum ſibi deuinciunt. Et ſanè qui publici boni & æquitatis prætextu occultè populi ſubſtantiam deuorant, quauis fera ſunt immaniores. Huc collimare videtur Macchiauellius, auctor Italus, de quo quid ego cum alijs multis in totum ſētiam, nihil habeo dicere, niſi quòd exiſtimem eum in ciuilibus negotijs alioqui perſpicacē, & magni certè ingenij virum, ſed in quo tamen parum aut nihil planè fidei ſit & veræ religionis, vt eius ſcripta quædam teſtantur. Ille itaque ferè ſic diſſerit capit.18. eius libri, quē de Principe lingua ſua edidit. Primùm quidem Principi fidem hoſti & alijs, cum quibus rem habet, ſeruandam eſſe dicit, ſed ea tamē lege, ne ſibi noceat. Si quid enim noxæ importantum iri ob fidem datam Princeps metuat, ei ſuadet ad fraudem & aſtus eſſe recurrendum. Docet perſpicuè cōcertationem omnem legibus vel fraude inſtitui atq; perfici: has quidem hominum eſſe, hāc verò belluarum. Sed quia interdum leges non ſatis eſſe firmæ ac ſtabiles videātur, inclinandum animū ad dolos ille præcipit. Principem enim decere, vt humanā & belluinam naturam præ ſe ferat: quod à veteribus figmento quodam expreſſum notat in Achillis educatione, quem è Chirone Centauro inſtitutum tradūt, vt ſignificarent Principē quemcunque hāc natura duplici præditum eſſe debere. E belluis autem duas in primis proponendas, Leonem nempè & Vulpem: illum quidem viribus, hanc aſtu & vafritie permultum valere: illum, vt incautus eſt, non rarò ſe in retia temerè conijcere: hanc, quia non ſatis virium habeat, fallaciis vti. Quibus argumentis, parum quidem Philoſophicis, ne dicam impiis, Principem eum, qui res magnas & periculoſas aggrediatur, easq; tutò ad exitum perducere velit, fraude inſtructiſſimum eſſe debere, docet non tam πολιτικὸς ἀνὴρ, quàm ἄθεος. Huc ferè pertinet Ciceronis illud ex primo lib. Offic. Duobus modis fit iniuria, aut vi, aut fraude: fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur: ſed fraus odio digna maiore. Cum probro daretur Lyſandro, quòd pleraque aſtutia, dolo ſimul & fraude gereret, non palam virtute cōficeret, hac parte Herculis genere indignus; ridens dixit: Vbi quod vellet non aſſequeretur leonis exuuium, ibi vulpinum applicandum eſſe. Sentiens quod honeſtis rationibus non poſſet effici id fraude dolisq; perficiendum. Sed relictis talibus leoninis vulpeculis, progrediamur ad alia.

Macchiauellius Italus.

Lyſandri dictum.

Opulen-

Opulentia tyranni, paupertas subiectorum.

EMBLEMA CXLVII.

HVMANI quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus;
Fisco aucto, arguitur ciuica pauperies.

COMMENTARII.

I. IACET æger nudus lecto innixus, cui abdomen circa hypochondria in magnum tumorem elatum effingitur, reliquis membris tabidis & emaciatis: licet hic noster pinguiusculus appareat, fortè à pictore solo benè habitus.

II. *Fons Emblematis:* Hoc fuit Traiani Cæsaris apophthegma, quod Eutropius & Sextus Aurelius Victor in Constantii seu Iuliani vita ita referunt: Pompeia Plotina, incredibile dictũ est, quantum auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores cum calumniis prouincias agitarẽt, adeò vt vnus ex iis diceretur locupletum quemque ita conuenire, Quæ habes? vnde habes? Hæc vbi didicerat addebat tertium, Pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atq; increpans, quod gloriæ suæ esset incuriosus. talem postea reddidit, vt exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente re

liqui artus tabescant. Idem inuenies lib. 8. Apophthegm. in Traiano; & apud Alciatũ lib. 8. Parerg. cap. 6. Huius autem rei rationem reddit Aristoteles in Problemat. quòd splen multam ad se trahat materiam, quæ cedere debebat in alimentum. Constat enim, ait ille, homines parui splenis pingues effici. Idem quoq; sentire videtur 3. de part. anim. Lien, inquit, vapores vacantes diuertit & attrahit ex ventriculo, & cõcoquere eos potest, vt qui sanguineus sit: quod si plus excrementi adfuerit, parumque insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris confluuio fit, vt lienosus quis euadat, & obdurescat venter. Hoc autem morbo affecti splenici seu lienosi dicuntur, quales vt plurimùm sunt Caunii in terra Caria propè Rhodũ. Vnde illud Stratonici citharœdi scomma apud Strabonem, qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit, hoc illud esse, quod poeta Homerus cecinisset:

Cur liene aucto cætera mẽbra deficiant.

Stratonici scõma.

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Cumq; illum incusarent, quòd vrbem vt morbidam carperet: Ego, inquit, eam morbidam dicere ausim, vbi mortui ambulãt?

III. *Splen.*

HVMANI quod splen] quod splen est in corpore, hoc fiscus in re populi. Splen autem viscus est in sinistra animalis parte, succos ad se attrahens crassos & melãcholicos in hepate genitos. Latini lienem vocant, de quo Galenus lib. 4. de vsu part. c. 15. & passim Anatomici.

Cæsar] Traianus.

Fiscus quid.

Fiscum] Fiscus, receptaculum nummorum est, proprieq; principis, l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publ. Res fiscales, ait Vlpian. quasi propriæ & priuatę principis sunt: à fiscis, id est, sporulis, vt apud Asconium 2. Verrina, quæ nummorum receptacula sunt ad maioris summæ pecunias capiendas. Hinc *confiscare* deflexum verbum, pro deferre ad fiscum principis. Et apud Sueton. in Augusto, confiscata bona, quæ fisco sunt adiudicata. Ærarium verò publicum est, populique Romani, quod Plinius Iunior testatur in panegyrico: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Vnde patet differentia inter fiscum & ærarium; siquidem ad fiscum spectare videntur extraordinarii reditus: hinc cõfiscationes rerũ ... ribus nuncupatæ. Ærarium verò Romanum tributis constabat & vectigalibus.

Fisci & ærarij differentia.

Splene aucto] intumescente, facto tumidiore ex imbibito succo melancholico.

Tabescunt corporis artus] cætera corporis membra tabida fiunt. Artus propriè sunt partes corporis inter iũcturas connexæ, sic dictæ, quod inter se arctentur: vnde minores artus per diminutionem articulos vocamus, quales sunt digitorum. Hinc *deartuo* verbum, quod est per artus diuido. Quidam à Græco ἄρθρον deductum volunt: & distinguuntur artus & mẽbra, quod artus dicimus ossa cum neruis & venis; membra autem propriè vocamus carnem artus tegentem. Interim sæpe hæc duo inter se confunduntur. Anatomicis artus sunt membra ex corporis trunco explantata, vt sunt manus & pedes, Græcis vocantur κῶλα.

Artus.

Arguitur ciuica pauperies] argumento est populi, reiq; publicæ exesæ & comminutæ paupertas.

IV. *Lienis officium.*

SIMILITVDINE ostendit opulentiam tyrãni caussam esse subditorum inopiæ. Vt enim in corpore humano si splen sit auctior & tumidior, tabem & maciem cæteris partibus inducit: sic magno certè regni & Reipubl. malo Princeps auarus nascitur, cui nimirum census publici, & vectigalia plus æquo placeant. Quo fit, vt miserrima plebecula cogatur ad egestatẽ & extremam pauperiem, cùm tyrannus in suorum possessionem violenter irruit, eorumq; peculium depeculatur. Certatim à doctis illud Tiberij celebratum est: Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. Quo damnabat tyrannos illos δημοβόρους, qui suis abradunt quicquid possunt, & sic importuniùs in fiscum suum cõuertunt, vt à misera plebecula nõ pellem modò, sed & carnes ipsas detractas velint. Eãdem sententiam, sed aliis verbis expressam ab Alexandro Macedone, literis proditam habemus. Huic enim cùm displicerẽt exactiones, eorumq; potissimùm, qui à subditis ampliores vectigalium reditus, quàm per fortunas hominum liceret, extorquebant, apud suos dictitabat, κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Olitorem odi qui radicitus herbas cõuellit*, atq; ab ima stirpe arbores excidit. Artaxerxes Longimanus dictitabat, Addere quàm auferre, magis esse regium. Ptolemæus Lagi filius, Ditare quàm ditem esse, conuenien-

Tiberij dictum.

nietius Principi, Malum illud Vespasiani, Lucri bonus est odor ex re qualibet. Constãs Imperator Romanus dicebat opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra vnum Principis claustrum reseruari. Nec alienum est ab eo, quod Nicoclem scripsit Isocrates: *σημεῖον ἔστω*, inquit, *σοι τοῦ καλῶς βασιλεύειν, ἐὰν τοὺς ἀρχομένους ὁρᾷς εὐπορωτέρους καὶ σωφρονεστέρους γιγνομένους διὰ τὴν σὴν ἐπιμέλειαν. Argumẽtum hoc tibi sit imperij rectè honesteque administrari, vbi videris eos, quibus praees, tua diligentia curaque locupletiores & ditiores factos.* Sed ad illustrandum id argumentum, cõferre placet alia quædam. Theodoricus scribens ad Marcellum Aduocatum fisci, apud Cassiodor. Variar. lib. 1. Epist. 22, Non quoties superes, ait, sed quemadmodum vincas inquirimus: non quæras de potestate nostra, sed de iure victoriæ; quãdo laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis inuidia est: æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Et lib. 4. Epist. 37. Crementa fiscalium tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio: quia seruiẽtium imminutio est huius illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se hæc à firmitate subducit. Sed à nobis, qui fisci vtilitatẽ stabili volumus diuturnitate cõsistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne augmẽto suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter vita est accreuisse. Rectè itaque. Item Cassiod. lib. 1. Fit interdum caussa mala fisci, vt bonus Princeps esse videatur. Rarò enim (vt eiusdem. Cassiodori verbis vtar) vtrumque sub admiratione perfectum est, vt & fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret. Ex Alciati lib. Parergõ 8. . . notãda hæc Pliniana ex Panegyrico ad Traianum: Quę præcipua tua gloria est, sæpè vincitur fiscus: cuius mala caussa numquam est, nisi sub bono Principe. Benè Iurisconsultus in l. nõ puto, ff. de iure fisci: Nõ puto eã delinquere, qui in dubiis quęstionibus contra fiscũ facilè respõdet. Certè iuris auctores vix fisci cõpẽdijs indulserunt, vt neq; principes boni. In Authent. vt iud. sin. quoq; suffrag. Expedit

Locus præclarus è Cassiodoro.

reipublicæ subditos esse locupletes: & imperium fiscusq; abundabit, si subditos habuerit fortunatos. Lucem quoq; dat huic argumento tyrannicæ rapacitatis locus quidam eiusmodi ex Ammiano Marcellino, vbi auaram sæuitiam Valentiniani exagitat: Auiditas plus habendi, inquit, sine honesti prauiq; differentia, & indagãdi quęstus varios per alienę vitę naufragia, exundauit in hoc principe, flagrantius adolescens: quàm quidam, prætendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id affirmando, quod vt ille post Galliennũ & lamentabiles Reipub. casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in diuites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum vt militi supplementa suppeterent, & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias cõgerendi miscebat: dissimulãs scire quod sunt aliqua quæ fieri non oporteat, etiamsi licet: Themistoclis illius dissimilis, qui cũ post pugnam, agminaq; deleta Persarum, licenter obambulans armillas aureas vidisset humi proiectas, & torquem: Tolle, inquit, hæc (ad comitem quendam propè astantem) tu qui Themistocles non es: non quodlibet probãs in duce magnanimo lucrum. Huius exempla continentiæ in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectæ virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis est) vnum ex multis constans innocentiæ vulgi veteris specimen ponam. Cùm per proscriptorum locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dedisset & Cinna, vulgi rudes animi & humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: vt nullus egens reperiretur aut infimus, qui de ciuili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum. Hactenus Ammian. Apud Cassiodorum epistola est Theodorici Gothorum regis ad Senatum vrb. Rom. qua Venantium laudat honore donatum Comitiuæ, moxque præfectum prætorio, qui sic principis fisco consuluit, vt nihil priuatis videretur offecisse. Sẽsimus auctas illationes, inquit, vos addita tributa nescitis. Ita vtrumque magnæ fuit admirationis, quod fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret.

Valentiniani auaritia nimia.

Themistoclis animus moderatus.

Romani continuerunt manus à bonis proscriptorũ ciuilis belli tempore.

Quod non capit Christus, rapit fiscus.

EMBLEMA CXLIIX.

EXPRIMIT humentes, quas iam madefecerat antè,
Spongiolas cupidi Principis arcta manus.
Prouehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat vt in fiscum quæ malè parta suum.

COMMENTARII.

I. ASTAT Rex humidam spongiam exprimens; cui ex opposito conspicitur supplicij locus & carnificina, vbi fures rapacitatis suæ meritas luunt pœnas.

II. *Vespasiani astus & auaritia.* SVMPTVM est Emblema ex Suetonio Tranquillo in Flauio Vespasiano, de quo ita scribit ille: Solus est, in quo meritò culpetur pecuniæ cupiditas, inquit: non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse, noua & grauia addidisse: negotiationes quoque vel priuato pudendas propalam exercuit. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgò pro spongijs dicebatur vti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Cæterùm neminem latere velim, epigraphen huius tetrastichi tractam esse ex cap. Maiores 16. q. 7. sic enim ibi scriptum reperio: Maiores nostri ideò copijs omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæsari census reddebant: modo autem quia discessit deuotio Dei, *Locus ex iure Pontificio.*

accessit

accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non capit Christus.

III. *Spongia natura.* *HVMENTES spongiolas*] humidas spõgias. Est autem spongia quiddam in natura tertium ordinem habens, vt neque animal, neq; planta dici possit, quod Græci ζωόφυτον id est, plãtam viuentem appellant. Dicitur διὰ τὸ ἀποσπᾶν τὰ ὑγρὰ, quod hauriat humida. Nascitur spongia in petris, alitur conchis & pisce, & limo: intellectũ ijs inesse apparet, quia vbi auul sorem sensere, contractæ multò difficilius abstrahuntur. Auulsæ relinquunt in petris veluti cruoris vestigium, atq; ex hoc quasi molliores penicilli recrescunt. Meminit huius rei Aristoteles 1. de histor. anim. c. 1. vbi dicit, sensum habere spongias: cuius rei signum est, quoniam difficulter euelluntur, nisi arte & latenter fiat; nam se cõtrahunt. Vide etiam Plinium lib. 9. cap. 45. & lib. 31. cap. 11. *Spongiæ vsus.* Vsum suum spongia ipsa de se narrat apud Iacob. Pontanum, sic:

Tethyos vndisonæ medijs ego nascor in vndis,
Meq; cauernosam fistula crebra forat.
Nõ inuita graui leuis impleo viscera succo,
Quẽ rursus exsorptũ pollice pressa prius.
Peniculiq; loco mensas extergeo mollis,
Et rapio sordes, vlceraq; exsanio.

Cupidi Principis] auari Principis.

Arcta manus] Alludit ad illud Ouidianum:

An nescis longas regibus esse manus?

Prouerbium, *Longa regum manus*. Fortè non malè *arcta manus*, sumitur pro auara & rapaci, aut tenaci, vtpote quæ nõ possit extendi & liberalis esse. Martialis:

Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Prouehit ad summum fures] id est depeculatores. Furum enim nomen generale est, hic pro peculatoribus sumitur. Peculatus crimen notum est in iure.

Coercet] punit, supplicijs afficit.

Malè partum malè dispe-rit. *Vertat vt in fiscum quæ malè parta*] Huc pertinet illud Hesiodi in Georg.

μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.

Ne mala lucra pares, mala lucra æqualia damnis.

Et illud Plauti in Pœnulo: *Malè partum, malè disperit.* Et Ciceronis illud in 2. Philipp. Malè parta malè dilabuntur. Nos Germani: *Vbel gevvunnen, vbel zerrunnen.* Fiscus autem (vt superiore Emblemate diximus) est pecunia publica, seu regis crumena.

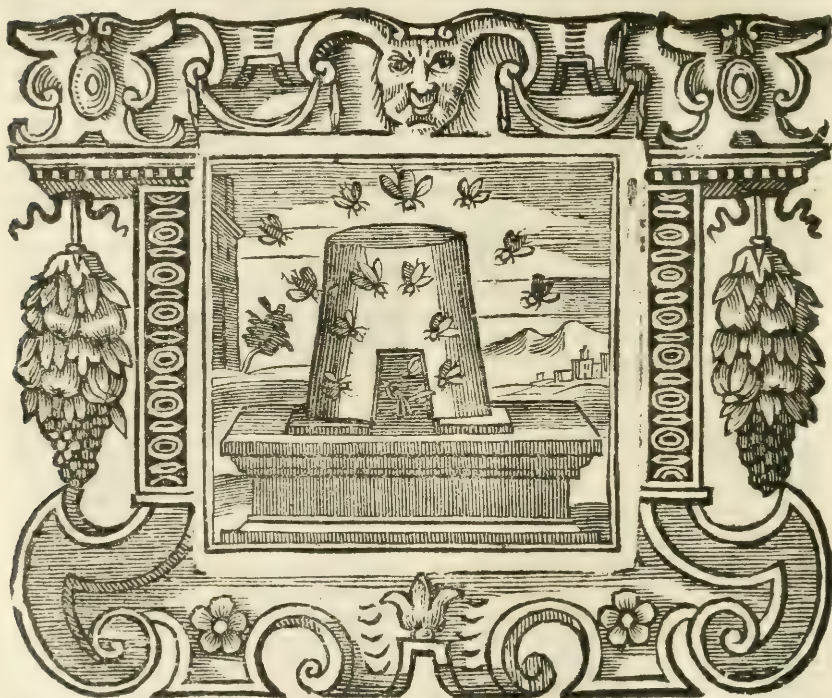
IV. *Commentum principum auarorum.* PRINCIPES auari eos publicis & maximis functionibus præficiunt, quos ingeniosos & strenuos esse norunt: vnde nil mirum, si fiscus (vt loquuntur Iurisconsulti) semper præsumatur diues. Hi si aliquando ad rem plus æquo attenti publica in priuatum transfundant (quales potissimùm solent esse, qui fisci rationes tractãt) ita vt populum & regiones sibi commissas expilent, sæpenumerò damnantur capitis, maleque parta bona fisco addicuntur, sũtque tanquam spongiæ, quæ pro arbitrio nunc humectantur, aut arefiunt. Exempla quàm plurima sunt in monumentis antiquitatum, sed & in Annalibus & historijs singularum regionum, quæ non consultũ est huc adducere, vel quod obuia sint, vel quod ea scribendi libertas quosdam offẽderet. Illud non possum silentio inuoluere, esse quàm plurimos palatinos in aulis Principum, qui non modò soli dominari volunt, & omnino primas penes Principẽ partes obtinere contendũt; sed etiam multorum debitam mercedem & beneficium impedire, sibiq; in bonorũ perniciem per fas & nefas omnia acquirere; ac propemodum ipsum Principem, eiusq; Rempub. spoliare, exhaurire & expilare summopere student. Nec ex re & dignitate sua esse putãt, aliquos in curia illa degere, qui opibus antecellant. Has tandem hirudines miserorum sanguine plenas, vt princeps emungat & deglubat æquum est quo malè parta, quę Christus non capit, malè dispereant, atq; ita malis ter mala eueniant. Sed hos tales semper placuisse magnatibus ex veterum monimẽtis, & ex quotidiana experientia deprehendo. Aristides procurator fisci Athenis fuisse scribitur; quod mu- *Aristidis integritas damnata.* nus cum sanctissimè gessisset, tamẽ à Themistocle delatus est, ac repetundarũ damnatus. Sed optimatum fauore non solùm illi multa remissa est, verùm etiam eidem muneri est redditus: quod per simulationẽ ita administrauit, vt omissa pristina seueritate, lenem se facilemq; præberet ijs, qui publico malo gaudent ditescere. Horum opera factum est, vt populus tertiò munus summis fauoribus eidem deferret Aristidi. Tum ille; Ob integrè gestum mu-

mus damnastis, nunc quoniam præter æquum multa concessi ciuitatis expilatoribus, honore dignum iudicatis. Hoc igitur honore delato, plus mihi dedecoris afferri puto, quam damnato ac multato irrogastis. Norat vir ille quibus artibus fieri posset gratiosus apud populum, nisi maluisset iustus esse quàm plausibilis. De Claudio Cæsare fertur, eum sic adamasse Narcissũ ab epistolis, & Pallantem à rationibus, vt eos non solùm amplissimis præmijs, verũ etiam quæstorijs prætorijsq; ornamentis decreto senatus ornari libenter passus sit. Adhæc tantum rapere & acquirere permisit, vt illi quærenti de fisci exiguitate, quidam non absurdè dixerit, abundaturum fiscum, si à duobus libertis in consortium reciperetur. Hos Plinius fatetur & Crasso fuisse ditiores. Hem, illæ spongiæ exprimendæ erant. At nunc Principis experiamur clementiam.

Claudius Cæsar.

Principis clementia.

EMBLEMA CXLIX.

VESPARVM quod nulla vnquam rex spicula figet,
Quodq; alijs duplo corpore maior erit;
Arguet imperium clemens moderataq; regna,
Sanctaq; iudicibus credita iura bonis.

COM-

COMMENTARII.

I. CIRCA alueum, in quo apes mellificant, ipsæ auiculæ frequentes volitant, inter quas vna cæteris duplo maior obseruatur, quæ regem in earum republica repræsentat.

II. VESPARVM vocabulum pro apũ nomine hic sumi *καταχρηστικῶς* docti quidam homines conijciunt. Alij non minus eruditi citra figuram id scribi arguunt. Orus Apollo lib.1.Hieroglyph.ait. Populum regi obsequentem significare volẽtes, apes pingunt: solùm enim illę ex animalibus regem habent, quem reliqua apiũ multitudo consequitur, ac illi paret, quemadmodum regi homines. Cætera sunt lacera in Græco, nec legi possunt. *Apum natura.* Apum hæc natura est, vt quem sequantur, Principem habeant alijs proceriorem, & quasi honore potiorem, qui quanquam imperium in alias habeat, aculeo tamen caret. Quod his testatur verbis Basilius homil.8.in Hexaemeron: ἐστὶ κέντρον τῷ βασιλεῖ μελισσῶν, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. νόμοι τινὲς εἰσὶν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστειῶν ἐπιβαίνοντας. id est: *Regi apum aculeus est, sed eo ad vlciscendum non vtitur. Sunt hæ naturæ leges non scriptæ, vt quisque maxima est potentia præditus, ita tardum ad puniendum esse oportere.* Hæc Basil. Eadem ferè retulit D. Ambros. Hexaemer.lib.5.cap.20. Ælian. historiæ animal.1.& 5. Dio Chrysostom. Orat. de regno 4. Sed audiamus Principem Stoicorũ Senecam. Sic enim lib. De clementia, cap. 19. Maiorem potestatem non oportet esse noxiam, si ad naturæ legem componitur. Natura enim commenta est regem, quòd ex alijs animãtibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Et ibid. Præterea insignis regi forma est, dissimilisque cæteris, tum magnitudine, tum nitore. Hoc tamen maximè distinguitur. Iracundissimæ, ac pro corporis captu pugnacissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt: Rex ipse sine aculeo est. Noluit illum natura nec sæuum esse, nec vltionem magno constaturam petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit.] Exemplum hoc magnis Regibus ingens est. Est enim illi mos exercere se in paruis, & ingentium rerum documenta minima agere. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cùm tanto hominum moderatior animus esse debeat, quanto vehementius nocet. Vtinam quidem eadem homini lex esset, & ira cum telo suo frangeretur, nec sæpius liceret nocere quàm semel, nec alienis viribus exercere odia. Hæc ille. Idem fermè habet Plato Dialogo de regno: talem enim ciuitatibus regem optat, qualis inter apum examina rex nascitur, vt & corpore, & animi dotibus sit insignior & præstantior. Vide plura de apibus apud Virgilium 4. Georg. Plinium Nat.histor.lib.11.c.16.& 17.

III. *VESPARVM*] vel apum potiùs. De apibus autem loqui hic Alciatum notius est, quàm vt argumentis indigeat. tum quia vespæ immundæ sunt & carniuoræ, tum pręcipuè quia regem non habent, vt autor est idem Plinius lib. eod. cap.21. *Vespæ pro apibus abusiuè.* Vsus est igitur Autor Catachresi tropo, de quo Quintilianus lib.8.cap.vlt. Solent, inquit, Poetæ abusiuè etiam in his rebus, quibus nomina sua sunt, vicinis potiùs vti, quod rarum in prosa est. Nihilominus cum me refero ad cap.15.lib.5.Æliani de anim. id propriè, & sine Catachresi dictum video: nisi hoc nomine *Vesparum*, alludere tacitè velit hic noster ad Vespasianos, Flauiũ & Titum, laudatissimos principes, de quibus Suetonius & Tacitus.

Nulla vnquam rex spicula] quia aculeo caret: vel si habet, eo nõ vtitur. Plinius lib.11.c.17. loquens de apibus: Non constat, inquit, inter autores, rex nullumnè solus habeat aculeum, maiestate tantùm armatus: an dederit eum quidem natura, sed eius vsum illi tantùm negauerit. Illud cõstat, imperatorem aculeo non vti.

Duplo corpore maior] Testatur hoc idẽ Plinius libro citato, cap.16.vbi ait, regem apum duplo quàm cæteræ esse maiorem.

Arguet] ostendet, significabit.

Imperium clemens] regis aut principis clementiam.

Credita iura] commissam iurisdictionẽ.

Iudicibus bonis] æquis magistratibus. Ait Iurisc. Parum est in ciuitate iura esse, nisi sint qui ea possint reddere, l.2. §. post originem, ff.de orig.iur. At quidem bonus princeps similes sui iuridicos & magistratus *Similis simili gaudet.*

ius amplexatur, vt simile simili gaudet: alioqui non caret culpa, qui hominum improborum opera vtitur; ait Iurisconsultus Exemplum in Alexandro Seuero apud Lampridiũ; in Cocceio Nerua, apud Aurel. Victorẽ; idem in Traiano, & in Theodosio: Sagax, multumq; diligẽs ad cognoscenda maiorum gesta: è quibus non desinebat exsecrari quorũ facta superba, crudelia libertati infesta legerat, vt Cinnã, Mariũ, Sullamq; atq; vniuersos dominantiũ, &c. Bene Claud. 2. de laudibus Stiliconis:

-- --non te gurges corruptior aui
Traxit ad exemplum: quod iam firmauerat omne
Crimen, & in legẽ rapiendi verterat vsum.

& postea:

- ---non obruta virtus
Paupertate latet, lectos ex omnibus oris
Euehis, & nunquã meriti cunabula quæris,
Et qualis, non vnde satus, sub teste benigno
Viuitur, egregios inuitant præmia mores.

Magnificè Plinius panegyrico: Permagnũ, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis, ac reuocas: sed magnificẽtius, quòd tuos. Quãtò enim magis arduum est alios præstare, quàm se, tantò laudabilius quòd, cùm ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos charissimos bono principi, qui inuisi malo fuerũt.

IV. *Clementia vera Principis virtus.* PRINCIPI optimo hoc symbolum propositum est, vt inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reipublicæ administrationẽ, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim eius auctoritas & agendi facultas, etiamsi maior sit quam in aliis, minimè tamẽ sæuire debet, iisq; quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter virtutes alias, quæ Principem maximè deceãt, clemẽtia est. M. Antonius, qui Philosophi cognomen non ab re est consecutus, nihil quicquam esse dicebat, quod Imperatorem Romanum magis deceret, quã clemẽtiam: eamq; ob caussam neq; in rebelles suos sæuitum voluit. Rectè apud Claudianum Theodosius Honorio filio salubre hoc consilium ingerit:

Sis pius in primis: nã cũ uincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clemẽtia nobis.

Ouid. 1. de Ponto, eleg. 3.

Sed piger ad pœnas princeps, ad præmia velox:
Quiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Compertum est Cæsarem Iulium Deorũ numero ascriptum, quod clemẽs ac placabilis in eos fuerit, à quibus iniuriam bellis ciuilibus acceperat. Eadem virtus Augustum consecrauit: Pii cognomen dedit, aliosq; permultos immortalitate donauit. *Iulij Cæsaris clementia: Boni pijque Imperatores.* Pyrrhi Epirotæ laudatur animi moderatio, qui iuuenes, à quibus inter pocula irrisus erat, & conuicijs impetitus, illæsos abire siuit, cum vnus ex ijs respondisset, id vini caussa contigisse. Celebratur eò plus Augustus Cæsar, cuius gratia cùm Senatus ijs adempturus esset ius testandi, qui eum contumelijs & probris affecissent, nõ est passus id decerni, vt est apud Suetoniũ. Eam ipsam patientiam initio imperij finxisse Tiberium, testis est Cornelius Tacitus. Nam libellos famosos & dicta in se mordacia dissimulauit, eorumque auctores ad cognitionem vocari noluit. Vsurpabat enim illud sæpenumerò: In libera ciuitate liberas etiam linguas esse debere: & si quando hæc aperta fenestra esset, nullas alias in Senatu fore lites, & accusandi occasiones. Magas Poeta quidã in ludis publicis Philemonem perstrinxerat. Is cùm venisset in Philemonis potestatẽ, statim ministro cuidam Philemon præcepit aperta voce, vt maledico caput gladio amputaret: sed clam, vt nudo ense ceruices attingeret, moxque vt eum illæsum abire sineret, eique daret nuces, talos, pilam, & alia quædam ludicra. Quibus ille Princeps apertè indicabat, se aculeum quidem habere, sed eo vti minimè velle: deq; potentiore male dicere, magis esse puerorum quàm virorum. Eam regiam virtutem vt actionibus alijs permultis certè heroicis, sic rescripto egregiè probarunt Theodosius, Arcadius, & Honorius, cuius rescripti ad Rufinum hæc est formula: Si opprobrium ex leuitate processerit, negligendũ: si ex furore & insania, condolendum: si ab iniuria, remittendum, l. vn. C. si quis Imp. maled. Quod postremum verbum etsi Accursius ibi, & Aymo Crauetta Consil. 6. num. 71. & alij, ita accipiunt, vt iniuriosus eiusmodi obtrectator ad ipsummet Imperatorem remittendus sit: ne ab ordinario iudice loci, vel pro verbis durius ille plectatur, vel ob pœnam forsã molliorem occasio alijs præbeatur imperatoriam maiestatem contemnendi: sed potius vt ipse, qui læsus fuit Imperator, de hoc etiam statuat. Magis tamen *Intellectus l. vn. C. si quis Imper. maled.*

est

est, vt, quod Cuiacius & Menochius, duo illæ theoriæ & praxis lumina, rectè putarunt, verbū illud *remittendum*, perinde interpretemur, atq; condonandum, vel nullam rationem illius maledicētiæ habendā esse. Cuiacius in parati. C. cod. Menochius de arbitrar. quæstion. iudic. cent. 4. casu 377. num. 9. Et quidem hanc verbi huius *remittendi* genuinam significationem esse ICtus docet in l. omne delictum. § per vinum. ff. de re milit. Et in promptu sunt cū Imperatorum, tum Regum & Principum exempla illustria. In primis verò celebre est illud Dauidis, impunitatem Semei homini sceleratissimo promittētis. 1. Samuel. 19. Sic Antigonus Rex Asiæ audiens à militibus conuicia in se iactari, qui eum abesse putabant, patefacto virga tentorio. Flebitis, inquit, nisi longiùs remoti posthac malè nobis dicetis. Antisthenes Philosophus apud Laertium ait: Regium esse, malè audire, cùm bene feceris. quod tamē dictum etiam Alexādro Magno quidam tribuunt: quemadmodum & patrem illius Philippū eodem fere sensu dixisse ferunt, Principum esse bene & malè audire. Nec obliteranda, sed potius aureis literis consignanda videtur Titi apud Xiphilinum sētentia: Nemo, inquit, me iniuria afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur: ea verò, quæ falsò de me dicuntur, prorsus negligo. Nam vt Seneca dicebat, magnanimi est proprium, placidum esse tranquillumq; & iniurias atq; offensiones semper despicere. Occurrunt porrò insignia exempla clementiæ apud Suetoniū, quæ quia longè plura sunt, hæc duntaxat ex Vespasiano. Offensarū inimicitiarumq; minimè memor, executorve, Vitellij, hostis filiam splendidissimè maritauit, dotauitque etiam & instruxit &c. Non temerè quis insons punitus reperitur, nisi absente eo & ignaro, aut certè inuito atque decepto. Heluidium Priscum, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui percussores reuocarēt; & seruasset, nisi iam perijsse falsò nunciatum esset. Cæterùm neq; cæde cuiusquam vnquam lætatus, iustis supplicijs illacrimauit etiam & ingemuit. Idem in Tito sic: Pontificatū maximū ideo se professus accipere, vt puras seruaret manus: fidem præstitit, nec author posthac cuiusquā necis, nec cōscius, quamuis interdum vlciscendi causa nō deesset, sed periturum se potius, quam perditurum adiurans. &c. Ammianus verò Marcellinus ad finem 21. lib. cum alijs comparans Imperatorem Constātium, ait immanitatem facilè superasse Caligulæ, Domitiani, Commodi, & id vnum egisse maximè, vt quamquam sæuissimus esset, ... tamen vellet & clemens æstimari; quique ex minimis caussis malorū congeries excitabat, dissimilis Marci illius, principis verecundi, qui cum ad Imperiale culmē in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum perlatore capto sibi oblatum, illicò signatum exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis inuitus, habere quosdam posset infensos; vtq; rectè quidam sentientes arbitrantur, virtutis erat potius indicium magnæ, Imperio eundem comitantium sine cruore cessisse, quàm vindicasse tam inclementer: vt Tullius quoq; docet, crudelitatis increpans Cæsarem in quadam ad Nepotem epistola: Neq; enim quicquam aliud est fœlicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas, vel vt alio modo definiam: Fœlicitas est fortuna, adiutrix consiliorum bonorum; quibus qui non vtitur, fœlix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impijsq; consilijs, quibus Cæsar vsus erat, nulla potuit esse fœlicitas: fœliciorq; meo iudicio Camillus exulans, quàm temporibus ijsdem Manlius, etiamsi id quod cupierat regnare potuisset. Id Ep. eius quoq; Heraclitus adserens monuit, & ab inertibus & ignauis, euentus variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse præstātes. Illud verò eminere inter præcipuas laudes, cùm potestas in gradu, velut sub iugum missa nocēdi, sæuiendiq; cupiditate, & irascēdi, in arce victoris animi trophæū erexit gloriosum. Hactenus Ammianus. Addam etiam ex eiusdem 30. libro, vituperationem sanè acerrimam Valētiniani Imperatoris: Nonnunquam etiam clementiæ speciem præ se tulit, cùm esset in acerbitatem naturæ calore propensior, oblitus profectò quòd regenti imperiū omnia nimia, velut prærupti scopuli, sunt deuitanda. Nec enim vsquam reperitur mitti correctione contentus, sed aliquoties quæstiones multiplicari iussisse cruentas, post interrogationes funestas nōnullis ad vsque discrimina vitæ

Maledicētia non curata.

Dauid.

Antigonus.

Antisthenes.

Alexander Magnus.

Philippus.

Titus.

Vespasiani & Titi filij clemens animus.

Felicitas quid.

Valentiniani ...

vitæ vexatis. Et ita erat effusior ad nocendum, vt nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leui, cùm id etiam principes interdum fecerint sæuissimi. Atqui potuit exempla multa contueri maiorum, & imitari peregrina atq; interna humanitatis & pietatis, quas sapientes consanguineas virtutes esse definiunt: è quibus hæc poni sufficiet. Artaxerxes Persarum ille rex sapientissimus, quem Macrochira membri vnius longitudo commemorauit, supplíciorum varietates, quas natio semper cruda exercuit, lenitate gemina castigās, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: & ne se caret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præcidebat: quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum, vt adnitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret Grçcis scriptoribus celebratos. Prænestino Prætore, qui bello quodā Samnitico properare iussus, ad præsidium venerat segniùs, ad crimen diluendum exhibito, Papyrius Cursor ea tempestate dictator, securem per lictorem expediri, hominéq; abiecta se purgandi fiducia stupefacto, visum propè fruticem iussit abscidi: hocque ioci genere castigatum eum absoluit, non ideo contemptus, sed ad resistendum par Alexandro magno, si calcasset Italiam, æstimatus. Hæc forsitan Valentinianus ignorans, minimeq; reputans afflicti solatia status semper esse lenitudinem principum, pœnas per ignes augebat & gladios: quod vltimum in aduersis rebus remediū pietas reperit maiorum, vt Isocratis memorat pulchritudo: cuius vox est perpetua docētis ignosci debere interdum armis superato rectori, quā iustum * quid sit ignoranti. Vnde morum existimo Tullium præclarè pronunciasse, cùm defenderet Oppium: Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis: parum potuisse ad exitium, probro nemini fuit. Et hæc ille hactenus, tantò quidem libentius in eo sermone certè præclaro exspatiatus, quàm ægrè commemoraret multorum principum Romanorum nimiam sęuitiam ad sua vsq; tempora impunè grassantem. Quia verò de conuitijs & probris in principes non nihil diximus in prima nostra cōmentatione, placet attexere nonnulla ex Tacito, quæ ad id faciant, sic enim ille oratione Cremutij Cordi apud Imperatore Tiberium accusati, quod editis Annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium vltimum Romanorum dixisset. Marci Ciceronis libro, inquit ille, quo Catonem cœlo æquauit, quid aliud dictator Cęsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: Carmina Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur, sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus & tulere ista, & reliquere, haud facilè dixerim moderatione magis, an sapientia: namq; spreta exolescunt; si irascare, agnita videntur. Nos multa ex Seneca transil ēda ducimus, tot enim penè sententię & decreta leguntur apud eundē, quot verba: satis habemus hunc commētarium claudere oraculo imperiali: Nihil tā peculiare esse imperatorię maiestati, quàm humanitatem, per quam solam Dei seruatur imitatio. Nec arbitror aliam fuisse mētem Seueri, qui nummo quodā suo simulachrum mulieris leoni exporrectu insidētis, altera manu hastam terrę affixam tenētis, altera fulmen abijcientis ostentauit, vt clementiam insinuaret: Nam & eius id inscriptio declarat, INDVLGENTIA AVG. IN. CAR. Igitur, vt dictum est, peculiaris imperiali maiestati est humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio. l. Imperialis, 23. C. de nupt. Authent. vt iudic. fin. quoq; suffrag. Bene & Sapienter Xenophō, quo loco ait: ἄρχοντας ἀγαθοὺς ὀ διαφέρειν πατέρων ἀγαθῶν. Meminimus alioqui patris patriæ nomen tributū bonis principibus, vsurpatum etiam ambitiosè ab improbis; meminit Corn. Tacit. 2. Annal. Id magnificè declarat Seneca 1. de clementia: Hoc quod parenti, principi faciendum est, quem appellamus patrem patriæ Certè & si cognomina data sint, magnos, & felices, & Augustos dicimus: & ambitiosæ maiestati quicquid potuimus titulorum congessimus: Patrem patriæ appellamus, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suaq; post illos reponens. Hæc ille. Et eodem elogio à Persis donatum Cyrum legimus. Iustinian. Nouell. 7. ὥστε ἄρχοντες τῶν ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες υἱῶν. Quid plura? & T. Liuius ait, Imperatores esse debere parentum loco. Martialis adblandiens Domitiano;

Artaxerxis animus moderatus.

Lenitudo principū afflicti status solatium.

Locus Taciti de Tiberio conuitia non curante.

Seueri nūmus.

Princeps pater patriæ.

Tu

Tu verus patriæ diceris esse pater.
Plura de Clementia habes apud Baptist. Fulgos. lib. 5. quibus adde, quæ eleganter de hac materia, & copiosè scripta reliquit Lucas de Penna in l. placet. 8. C. de excus. muner. lib. 10. l. duos. 13. C. de suscept. præpos. & arcar. eod. lib. in l. his quidem. 5. C. qui militar. poss. vel non. lib. 12. nobis enim nunc curæ est *Salus publica*.

Salus publica.

EMBLEMA CL.

PHOEBIGENA erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurrunt ægri, veniatq́; salutifer orant.
Annuit, atq; ratas efficit ille preces.

COMMENTARII.

I. IN ara erectus stat sinuosus serpens, coram quo plures in genua procumbunt, & adorantium gestum supplices referunt.

II. *Æsculapius cur* ÆSCVLAPIVS insignis Medicus, Dianæ precibus Hippolytum ab equis discerptum in vitam reuocauit. Quare fertur Iupiter iratus ob inuentam artem, qua homines in vitam reuocari possent, repertorem artis fulmine percussit. Post mortem Deus est habitus, & sub serpentis imagine diuinis honoribus affectus. *Deus est habitus.* Tali cultus effigie Romam graui pestilentia laborantem

rantem

rantem dicitur liberasse, ad quam tandem deductus est à fano sibi sacro, quod erat quinque millibus ab Epidauro passuum. Historiam hanc fusè narrat Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. de Miracul. quā apponam, vt si inde sumptum Emblema contēdas, penes te sit optio. Sed vt cæterorum, ait, quoq; Deorum propensum huic vrbi numen exequamur, triennio continuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti & tam diuturni mali neq; diuina misericordia, neque humano auxilio imponi videret, cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris, animaduertit, nō aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Æsculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem authoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) impetraturam se credit. Neq; eam opinio decepit. Pari namque studio petitum ac promissum est præsidium: è vestigioq; Epidaurij Romanorum legatos in templum Æsculapij (quod ab eorum vrbe quinq; millibus passuum distat) perductos, vt quidquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: quorum tam promptam indulgētiam numen ipsius Dei subsecutum, verba mortaliū cœlesti obsequio comprobauit. Siquidem in anguis, quem Epidaurij rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum Æsculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis & leni tractu labi cœpit, triduoque inter religiosam omnium admirationem cōspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit, pauētibusque inusitato spectaculo nautis, eò conscēdit, vbi Q. Ogulnii legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatę rei compotes expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à peritis excepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam Antium appulerunt, anguis qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo ædis Æsculapii myrto frequētibus ramis diffusæ supereminentē excelsæ altitudinis palmam circumdedit, perq; tres dies positis quibus vesci solebat, nō sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ aduehendum restituit: atq; in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, vbi templum dicatum est, transnauit, aduētuque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit. Narrauit etiam hæc T. Liuius, Decad. 2. lib. 1. sed intercidit: vide Flori epitomē, lib. 11. Sed omnium latissimè & elegantissimè Ouidius. lib. vlt. Metamorph. quare si rursus instes inde sumptum Emblema, facilè concedam. Locum Ouidij habes ex illo versu:

Val. Maximi historia de Æsculapio.

Pandite nunc Musæ præsentia numina vatum. &c.

Vide præterea Plutarchum in Problematis, vbi quærit causam, cur Æsculapij ædes extra vrbem posita sit. Plinius lib. 29. cap. 4. Atqui anguis (inquit) Æsculapius Epidauro Romam aduectus est, vulgoq; pascitur & in domibus. Meminit etiam D. Augustinus lib. 3. de Ciuit. Dei, cap. 17. & Lactantius varijs locis. Ex quo notum illud Sereni:

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum.
Qui quondam placida tectus sub pelle draconis
Tarpeias arces, atq; inclita templa petisti,
Depellens tetros præsenti numine morbos.

Quod autem ferunt, Æsculapium sub anguis specie nauem spontè ingressum Romam venisse, scribunt Græci tale aliquid sibi etiam obtigisse, cum idem ipse Deus draconis effigie à Nicagora Echetimi vxore ad Sicyonios mulorū bigis inuectus est.

Æsculapius ad Sicyonios.

PHOEBIGENA] E Phœbo genitus. Virgilius 7. Æneid.

Fulmine phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Vbi Seruius legit *Pœnigenam*, matre Pęna genitum. Fuit autem Æsculapius Apollinis & Coronidis nymphæ filius, teste Homero in Hymnis. Alij dicunt, non è nympha Coronide natum, sed ex ouo corniculæ, quia coronis vtrūq; significat, & nympham ita vocatam, & corniculam, vt asserit Lucianus in Dialogo de falso vate, à quo res ita commemoratur. Fertur quendam ex antiquis sacerdotibus serpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ inclusisse, ceraq; studiosè oblitum in luto loco quodam occultasse: mox ara extructa populum in cōcionem ad eum locum aduocasse, cùm nunciaret omnibus palam se

Æsculapius quis?

se Deum esse ostensurum. Post cōcionem incognitis quibusdam vocibus vsus Apollinem & Æsculapium inuocauit, vt dexter & felix illi ciuitati accederet. Deinde phiala aquam hauriens in profundum demersa ouum illud vnà cepit, quod præsentibus multis fregit, pullumq; recentem serpentis inueniēs, cūctos homines in admirationē rei induxit. Postea verò serpentem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiosè se mouētem, illum ita creuisse aiebat, ac Deum esse Æsculapium Apollinis filium. Inde verò serpentes in eius tutela crediti sunt, & eius gestamen putatus fuit baculus serpente inuolutus.

Epidaurius. *Epidaurius insidet*] Ab vrbe notissima Peloponnesi in sinu Saronico, ex qua in serpētis imagine Romam creditur adductus. Propertius:

Et Deus extinctū Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Ouidius 15. Metamorph.

Æquore placato patrias Epidaurius aras
Linquit.

Epidaurus. De Epidauro verò sic Strabo lib. 8. Epidaurus, prius Epitaurus, sita est vrbs in ipso Saronici sinus recessu intimo, stadiorū quindecim circuitum habens, &c. Hæc autem nō parùm insignis est ciuitas, præsertim ex Æsculapij claritate nobilitata, quē varia morborum genera curasse somniarunt homines. Erat verò templum ægrotantium multitudine vsquequaq; refertū, pendētibusq; tabellis in quibus sanati lāguores erant inscripti. &c. Hæc Strabo *ῥωμαικῶς*. *Templū Æsculapij.*

Mitis & immani] lenis & placidus, quā quam sub specie serpentis.

Veniatq; salutifer orant] imitatio Ouidij, qui loco citato 15. Metamorph.

------venitq; salutifer vrbi.

Annuit] Idem ibidem:

Annuit his, motisq; Deus rata pignora cristis.

Atq; ratas efficit] Idem Ouid. 1. Fastor.

Efficiat ratas vtraq; Diua preces.

IV. *Serpens salutis symbolū.* Hoc serpentis inuolucro nihil aliud verius & expressius intelligi datur, quàm Seruator noster Christus, verus animarum nostrarum Æsculapius, & salutis humanæ vindex, qui sub serpentis figura in deserto à Mose legislatore appēsus, omnes omniū morbos & vulnera sauciati restituit, & in cruce tandem omnes noxas & crimina expiauit. In cruce itaq; saluifica nostra consistit salus, hanc asylum quoddam esse Catholicorum professio & consensus docet, quò ægri, quò afflicti omnes confugiunt: & hoc manifestant præcellsæ cuiusdam & eminentis potentiæ argumenta, quibus edocti nostrarum actionum exordiri solemus ab hoc signo principia, & ardua quæque huius auspicio aggredi: hoc tempora partimur & latentes horas quasi frustilla & portiunculas mortalitatis nostræ. Ab hoc capite conuiuiorum, quietis, laboris, scriptionis, lectionis, orandi, meditandi interualla & vices: nihil palato obsoniorum sapit, nisi ligni huius aspersum puluisculo, nisi hoc conditum & attemperatum aromate. Cruce nascētis diei prima salutamus crepuscula: eadem placido sopori corpora composituri vigiles curas abrumpimus. In viam si euocet necessitas, crux nobiscū; omnia sub cruce, in cruce, per crucem, quæ initiandis interuenit rebus, dedicandis, consecrandis, vouendis. *In cruce Christi salus.* Magna est Romani Pontificis autoritas, & penè diuina; magna in cæremonijs ac ritibus sacris pertractandis cōcredita eidem à Deo functio, qua nulla superior in mundo, nulla par. Sed is ductu & signaculo hoc mystico peragit iusta cōsecrationis singula, seu ceram agni cœlestis effigie insignitam sacra benedictione lustret, seu grana precatoriis circulis insertanda, vel oscilla alia & imagunculas fusili ex ære, aut alio metallo nobiliore conflatas, vel loricas etiam & clypeos, rompheas aut Persicos enses, paludamenta ac trabeas, sceptra, diademata, mytras, corollas, aureos flosculos, serta, ramusculos, cimelia alia maioris precij solenni benedictione consecrata, regibus mittat & reginis donaria, virtute crucis facit, per figuram crucis, qua venientes ad osculum suscipit, abeuntes felix faustumq; precatus dimittit. *Ceremonia sacra.* Consideremus gradus singulos in Christiana nostra militantis Ecclesiæ Hierarchia, Flaminum, Archiflaminum, Protoflaminum: eamus per ordines omnes ac status in sortem Domini selectos: spectemus ministerii quo fungūtur rationem & partes, ritus ac modos, quibus rem diuinā facientes arcana illa sua cōce tis verbis operantur. Nihil prorsus sine adorando hoc crucis charactere perfici manifestum est. *A Cruce omnia inchoantur.* Nascitur infans, symbolum primum Christianæ

stianæ inaugurationis crux. Nititur in vetitum annis plenior, expiationis forma per crucem. Luctandum cum morte, inungitur ad prælium pugnaturus benedicto chrismate. Procreandæ sobolis inter virum & fœminam stabilienda societas, in cruce per conceptam & vsitatam formulam ligandi solennitas. In hoc signo sacrificantium habitus, vasa suppellex omnis & ornatus profanis vsibus eximitur: templorũ fundamenta sternuntur & altarium, campano ęri imponuntur nomina, pyxides cõsecrantur & thecæ, & cinerum sacrorum atq; ossium preciosi loculi, commendãtur terræ cadauera, cœlestibus choris superstites defunctorum vmbræ, viuentium salus Deo, & fortunarum quidquid possident. Quoties ducta in quatuor partes manu, tetragonum hoc schema minister inscribit piacularibus vndis, quibus contractam ab origine labem occulto regenerationis mysterio eluimus? quibus occupato recentis corpusculi dominio, Stygius alastor sacræ aspersionis & signati fontis impatiẽs eijcitur? Christiani militis tesseram ablutus infans accipit? immortalium bonorum hæres decernitur? Tremendum esse sacrificium illud submissa animi reuerẽtia fatemur, quoad pręscriptum quendam verborum, & sacræ actionis canonem obligatus, patientis Christi memoriam sæpius refricat, & cœlesti Patri repręsẽtat in ara sacerdos, in eo crucis figura quoties effingitur? Hic fons honoris & cultus: hinc religio cruci sua & authoritas, cui affixus generis humani seruator, cùm infamis esset prius & in pœnas destinata flagitiosissimorum, præeminentem supremę venerationis gradum in natura supra naturam meruit. Ab illa funesta arbore hoc germen; ibi forma quædam ac modulus, hic ectypon & imaginis similitudo: in oculis habemus & in precio signum, opus ipsum, quod in prototypo, communi omnium bono, completũ pia & grata recolẽtes memoria. Vita enim nostra ex illa & riui salutis vberrimi, nec salus aliunde, nec spes in aliud, nec requies aut pax sub alio sine hoc, nec metus aut periculum sine hoc sine alijs, nec trãsitus deniq; ad immortalia illa nisi per hoc: charactere enim est ac nota securitatis, viatorum frontibus inscripta. Nunc ad Æsculapium nostrum reuertamur, quem præter alios plurimos, Plutarchus Medicorum præsidem Sympos. 9. quęst. 10. tradit. Sed occurrit interea mihi locus è 2. Artemidori lib. De somnijs: qui ait, per Æsculapiũ in templo erectum, & in basi stantem, significari quoddam bonorum præsagium. Qui si moueatur, aut accedat, morbum & pestem portendit: tum enim maximè hominibus eo Deo est opus. His autem, qui ægrotant, salutem pędicit. Non dissentit Macrobius lib. 1. c. 20. cuius sic se habent verba: Hinc est, quòd simulachris Æsculapij & Salutis draco subiungitur, quod hi ad Solis naturam Lunæq; referuntur. Est enim Æsculapius vis salubris de substantia Solis subueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus est, quo animantium corpora iuuãtur à salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum iungũtur figuræ draconum, quia præstãt, vt humana corpora velut infirmitatis pelle deposita, ad pristinũ reuirescant vigorem, vt reuirescũt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta. Hæc & alia plura Macrobius. Phornutus in lib. de nat. Deor. eadem ferè quæ & Macrobius scribit, cap. de Æsculapio. Cæterũ nõ immeritò salutis notã serpẽs sibi videtur vindicasse, à quo nimirum multa humanũ genus remedia proficiscũtur, teste Plinio lib. 29. nat. histor. cap. 4. Apud Lactantium legis, ictui viperino præsẽs admodum esse remedium viperam ipsam exustam & in cinerẽ redactam. Apud Ceberem obseruas, viperę dente semel tactum quempiam, nulla deinceps venena formidare. Tradunt alij, qui viperæ iecur conditum semel hauserit nullius inde serpentis ictum pertimescere debere. Quid verò illud, quod à Dioscoride traditum est, homines, qui viperis conditis in cibum vti consueuerint, longiora vitę spatia producere, & ad summã senectutem incolumes peruenire? Isigonus Citnes memorat Indorum genus, qui cẽteris quadringenis annis viuant, quia viperinis carnibus alantur: adhæc neq; capiti, neq; vestibus eorũ noxia corpori inesse animalcula. Eamque causam videtur Tertullianus afferre, cur tanta sit ceruo viuacitas, quippè quod ipse ætatis suæ arbiter serpente pastus veneno augescit in iuuẽtutem. Ex viperarum carnibus singulare remediũ grauioribus morbis excogitatum est, quod in hunc vsque diem à maximè fera perniciosaque bestia

Salus publica è cruce.

Æsculapius Medicorum præses.

Remedia ex serpente.

κατ' ἐξοχὴν Theriacum vocamus. Quæ quidem commemorare libuit, vt non immeritò tot numiſmata cuſa exiſtimemus, quæ ſerpentem habent cum inſcriptione, SALVS. veluti eſt ille nummus in ſpiram collectum ſerpentem habens, cuius inſcriptio, SALVS ANTONINI AVG. In alio eiuſdem nummo ſerpens eſt tractu ſinuoſo tortiliq; obrepens virgæ, quam ſignum ibidem adiectum dextera humi applicat. Atq; in alio Dea ipſa læua virgam gerit, dextera poculum angui porrigit, inſcriptio eſt, SALVS AVG. COS. III. In aliis ipſe ſella ſedens pateram porrigit angui ſuo de loculo exeunti, caputq; pateræ admouenti, inſcriptione adiecta, SALVS AVG. In nummo verò M. Aurelii Seueri Alex. ſedenti ſimulacro pateramq; porrigenti aſſurgit anguis, cum inſcriptione, SALVS PVBLICA. In nummo Antiochi Soteris, SALVS Dea Romanis habita pingebatur forma mulieris, habitu regio ſedentis pateram tenentis, iuxta quam erat ara, & ad aram inuolutus anguis caput attollens. Sed ne ſingula commemorem, quæ quidem ſũt innumera, Commodi, Criſpinæ, & aliorum, per angues deniq; omnes Salutem intellexerunt. Pleriq; noſtra ętate viri eruditi coniiciunt, ab Alciato hic tacitam eſſe factam alluſionem ad Ambroſianum illum anguem, qui Mediolani viſitur in marmorea columna erectus ipſa ęde D. Ambroſii. Sed ſatis, vt auguror, anguibus inuoluti hęſimus, age ad libertatem aſpiremus.

Nummi aliquot cum ſerpente.

Anguis Ambroſianus Mediolani.

Reſpublica liberata.

EMBLEMA CLI.

CAESARIS exitio, ceu libertate recepta,
Hæc ducibus Brutis cusa moneta fuit.
Ensiculi in primis, queis pileus insuper astat,
Qualem missa manu seruitia accipiunt.

COMMENTARII.

I. IN numismate expressus depingitur pileolus inter duos pugiones situs. Hanc picturam in aliis editionibus vitiosam, restituit Pignorius, monitus fortè à Sanctio, qui sub hoc Emblemate sic ait: Numisma ego domi habeo, sed pileum oblõgium habet inter duos pugiones erectos: Quare hic emendanda est pictura. Hæc ille. Suffragatur etiam rei veritas; nam Diõ lib. 47. scribit, nummum percussum fuisse cum Bruti imagine, & pugionibus pileoq; Extat etiam apud F. Vrsinum eiusdem figura, in gente Iunia; & apud A. Augustinum Dialog. 1. vti Pignorius edendam curauit. Antiquam verò pilei formam Lucianus in Dipsade ait fuisse dimidium corticis alicuius oui. Nam apud Garamantas ex struthiorum ouis singulis in æquas partes dissectis, bini fiunt pilei. Tanta ibi est eius oui magnitudo, eoq; capitis tegumẽto illi populi sibi plurimùm applaudunt; si verum est, quod Pierius lib. 40. Hieroglyph. prodidit. In hoc igitur à petaso distinctus pileus, quod ille ad vmbram faciendam marginatus: hic absq; margine fuerit, quales dormitorii & nautici pilei.

Bruti nũmus.

Forma pilei.

II. OCCISO in Pompeii curia, vbi senatus habebatur, Iulio Cæsare à Bruto, Cassio, & cæteris coniuratis, ii ceu libertate populo restituta, fabricari numisma voluerunt, in quo sculpti erãt duo pugiones adiecto pileo. Pugio cędem patratã omninò significabat: pileus verò libertatem. Refert Politianus Miscellan. cap. 70. Si quis (inquit) numisma Bruti reperiat ipsius cælatum imagine, prętereà pileo & duobus pugiunculis, ne diutius in explicanda ratione causaq; laboret, legat Historiarum Dionis lib. 47. Nam ex his, inquit, Brutus significabat ab se & Cassio patriam liberatam. Sed enim pileum gestari ab his solitum, qui libertatem nacti, vulgatius manifestius que est, quàm vt sit autoritatibus confirmandum. Hæc Politianus. Hic sese offert, anceps quæstio, quam in gratiam studiosorum paulò fusius tractare placet: An scilicet veteres vulgari hoc capitis tegmine, quod biretum seu pileum vocamus, fuerint vsi? Ego sic iudico, eos hoc non vsos, sed vel nudo capite fuisse, vel caput veste velasse. Siquidẽ nulli in veteribus Romanorum statuis, nulli in æneis quoq; nummis pilei visuntur: nulla etiam pilei ne apud Homerum quidem mentio. Sic nudi capitis consuetudo à prisca Græcia, cui capitis operimẽta vsitata non fuere, ducta videtur Turnebo lib. 8. Aduers. cap. 4. idque Eustathius Homeri interpres disertè scribit. Sed missis Gręcis ad Romanos conuertamur. Suetonius de Iulio Cęsare prodidit, eum caluitii deformitatem iniquissimè tulisse, ideoq; deficiẽtem capillum reuocare à vertice assueuisse; & ex omnibus decretis sibi à Senatu populoq; honoribus, non alium aut recepisse, aut vsurpasse libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandę, idq; ad caluitium celãdum. At verò minimè hanc tantopere expetiisset, si pileus in vsu fuisset, longè scilicet aptior & fidelior ad caluitium dissimulandum quàm corona. Sed hac in re inter tẽpora & homines distinguendum, quibus ius & vsus capitis tegendi. Temporibus Lipsius annumerat sacra, ludos, Saturnalia, peregrinationem, & militiã. Sacrificia velato capite peracta fuisse, prisco quodã & obuio ritu, omnibus notum est. Vnde & Flamẽ Dialis, qui inter reliquos Flamines maximæ dignationis erat, nomen videtur sortitus, quod capite velato esset, & caput filo lanę præcinctum haberet. Cui astipulatur textus in Can. Cleros. §. Sacerdos, 21. dist. Sacerdotes gentilium (inquit Canon) in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga desuper habens lanæ aliquid: quod cum propter æstum ferre non possent, filo tantùm capita religare cœperunt Flamines igitur dicti vel à gestatione pileorũm, quasi pileamines: vel à filo illo, quasi filamines: vel ab infulis, quas flammas appellabant: vel à flammeis, notissimo velaminis genere. Illud autem gestaminis genus

Numisma M. Bruti.

An veteres pileis vsi fuerint.

Quæstio distinguitur.

Pilei vsus in sacris.

Flamen vnde dictus.

genus etiam aper dicebatur. Planè festis diebus Sacerdotes filo deposito pileũ imponebãt, pro sacerdotii eminẽtia, vt disertè dixit textus in d. Can. Cleros. 21. dist. Aut vt Varro scriptum reliquit, album gerebant galerum. *In ludis.* In ludis quoq; Saturnalibus præsertim, hoc est, liberrimę vitæ diebus, pileus admittebatur, signũ scilicet libertatis. Quo sensu Martialis vocat Romã pileatam:

Permittis, puto, pileata Roma.

In peregrinatione. Sed & peregrinatio sibi capitis tegmen vẽdicabat, quod erat petasus (de quo in Prę fatione Emblematum nonnihil diximus) qui ad vmbram faciendam marginatus erat, & aduersus pluuias, æstus, ac ventos in primis idoneus. Plautus certè peregrè eũtibus aut venientibus petasum vbiq; aptat. Sic enim iturientem describit militem: *Opus est chlamyde, & machæra, & petaso.* Et Cicero, tabellarios petasatos venire ait, & comiter expectare ad portam. *In militia.* Deniq; & in militia quoq; pileorum vsum fuisse, suadet Vegetius: Vsq; ad præsentem, inquit, ætatem consuetudo permansit, vt omnes milites pileis, quos Pannonicos vocant, ex pellibus vterentur. *Dioscuri pileati.* Hinc pilea Dioscuris, Castori & Polluci attributa legimus, quo habitu fuisse Lacones volunt, hi enim patrio instituto pugnabãt pileati, vt animum in barbaros & tyrannos indomitum significatione libertatis ostenderent. Atque hęc de temporibus, quæ à communi more excipi diximus. Sed insuper excipiuntur etiã certi homines: & ex his primũ liberti noui. *Pileũ gerebant liberti noui.* Cùm enim serui manumittebãtur raso capite pileum accipiebãt; vt eo quasi symbolo tempestatem seruitutis viderẽtur effugisse, vt naufragio liberati solẽt. De naufragis ita Iuuenalis:

--- gaudent ibi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.

Quò etiam respexit Petronius in Satyrico. At manumissus ille apud Plautum in Amphitr. ita ait:

Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pilleum.

Pilei impositio. Legimus etiam pilei impositione libertos constitui in l. directis, 10. C. de testament. manum. Vbi haud dubiè intelligũtur serui, qui pileati funus defuncti ducebãt; vel vt habetur in l. vn. §. sed & qui, 5. C. de Latin. libert. toll. qui domini funus pileati antecedebant, vel in ipso lectulo stãtes cadauer ventilare videbantur. Hos enim libertatem cõsequutos fuisse, & ex locis iam allegatis patet, & ipsemet etiam Dionysius Halicarnasseus testatur, se Romę complures de istis importunis & intempestiuis liberalitatibus querimonias audisse. *Serui nequam, dã vendebãtur, pileati.* Ob crebram hãc sceleratorum quoq; seruorum, per pilei impositionem, concessam manumissionem, factum opinor, vt qui insigniter improbus venderetur seruus, ab imposito pileo pileatus diceretur. Eo ipso enim, quod imposito pileo venum iret, nõ tantũ improbus esse & nequã seruus iste innuebatur, sed & vẽditor dominus testatum faciebat nihil se super eo polliceri velle, quod postea ad prętãdũ cogi posset: atq; ita omni se vinculo exsoluebat, quo alioqui ad redhibitionẽ trahi poterat. De quo videatur Gellius lib. 7. Noct. Attic. cap. 4. Cœlius Sabinus, & alij. *Ægri pileati.* A communi porrò more capitis apertè gerendi excipiuntur etiam ægri, quibus capitis firmandi gratia pileo vti licuit. Sic enim Ouidius suum amantẽ de morbo & pallore fingendo instruẽs, pileolum ei inter signa tribuit:

Arguat & macies animum, nec turpe putaris
Pileolum nitidis imposuisse comis.

Senes. Idem & senibus licuisse, Nicephorus Gregoras ostendit lib. 10. vbi morem eum cum Romano Imperio Byzantium etiam translatum docens, de capitis tegmine ait, moris apud superiores fuisse, vt ætate prouectiores aulici pileis turbinatis vterentur serico textis: iuniores autem omnes prorsus nudis essent capitibus. *Conuiuæ.* Denique cõuiuas quoq; pileolos vsurpasse, ex Athenæo, quamquam fluctuans nonnihil probat Lipsius libro de Amphitheatro cap. 19. Extra memoratas ergo has personas, omnes nudo & aperto erant capite. *Obiectionũ pro pilei vsu dissolutio.* Nec contrarium euincit Plutarchi auctoritas, qui scribit, quòd cum Drago rigidissimas suas leges recitaret, quibus etiã cùm quis vel olera tantùm surripuisset, capite plecti voluerat, populus iratus petasis & tunicis in ipsum coniectis aufugerit. Sed populo aduersus Solem petasorũ vsum fuisse, vltrò concedimus. Idem Plutarchus scriptum reliquit, Syllam nemini aduentanti adsurrexisse, neq; etiam caput denudasse, nisi cum Pompeius venisset. Adde quod & Varro asserit, more maiorum institutum fuisse, vt veniẽte magistratu qui-

libet caput aperiret. Consentiunt passim auctoritates Plinij, Sallustij, Senecæ, Nicetæ, & aliorum, qui viris dignitate præditis, & honore dignis, si quo casu occurrerent, obuios caput aperire consueuisse prodiderunt. Sed hoc de ijs intelligendum est, qui operto capite aliqua ex causa incederent, vt milites casside, sacerdotes flamine, serui pileo, & omnes pluuio tempore galero, aut sub Sole petaso & vmbella, vt docet Alciatus noster lib. 8. Parerg. cap. 10. Aut verò tectio illa capitis, & apertio, nõ tam de pileo, quam de togæ lacinia erit accipienda. Laciniam enim istã in caput sæpe reijciebant, contra ventum, aut æstum; eamq; detrahebant in honorati alicuius occursu, quod ex Plutarcho satis docuit Lipsius de Amphitheatro cap. 20. Illud planè singulare est, quòd Hippocratis imago pileata ab antiquis celebretur; vt inde admonerẽtur homines, eam partem maximè custodiẽdam, in qua tãquam in domicilio princeps animus resideret, totaque intelligendi vis collocata esset. Alij ex Græcis solam nobilitatem hominis inde intelligi volũt, vtpote qui cognationem ab Apolline, & ab Hercule traheret: nam cum ab Æsculapio oriundum senatus Atheniensis testatus est publicis etiam monumentis. Id verò si ad libertatem referamus, cui potius liberatoris nomen accommodare debeamus, quàm illi, qui tot mortalium corpora tot morbis obnoxia liberauit, & bonæ restituit valetudini? Sed ad manumissionem seruorum retrahor, monitus à Reuerendo & humanissimo viro D. Petro Paulo Vẽturino Veronẽsi, singulari meo fautore, de quo verè affirmare ausim id, quod olim de Fabio Pictore Cicero: nempe & iuris, & antiquitatis, & literarum benè peritus est. Atq; vtinam loci distantia illius viri præsentiam mihi non inuidisset, certè hoc opus pluribus, ijsq; raris flosculis, quibus fœcũdum illud ingenium abundat, ornatius haberemus. Is igitur signa adeptæ libertatis esse ait caluitium, pileum, & in nonnullis caliga, toga, corona, quæ odio laureæ Cæsaris triumphalis desijt. Verum adhuc Romæ mos, cum aliqui ob facinus capite plectendi libertate donantur, togæ & coronæ. Quòd autem non omnibus toga & corona obtigerit, inde est, quòd tres manumittendi rationes erant. Prima, qua maiorem & iustam libertatem consequebantur, ita vt etiam ciues Romani fierent. Altera, qua Latini fiebant, ex lege Iulia Norbana. Postrema, qua in ordinem deditítiorũ ex lege Ælia Sentia adscribebantur. Tres has manumittendi species tangit Boetius 1. comment. Topicor. Apud Tacitum duas tãtùm institutas reperias. Quas verò Boetius enumerat, sunt census, vindicta, testamentum. De quibus Iurisconsulti passim, Acron ad Horat. 2. Sat. 7. & Alexander ab Alexãdro lib. 4. cap. 10. Fiebat autem manumissio in templo Feroniæ, quæ libertorum Dea, vt notat Seruius: quam & Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. In eodem templo Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: *Bene meriti serui sedeant surgant liberi.* quod Scaliger è schedis vet. Seruij notauit. Erat itaque pilleus libertatis insigne. Persius Satyra 5.

Hæc mera libertas: hoc nobis pillea donant.

Hinc & illa locutio apud Suetonium, Senecam lib. 6. epist. 47. Liuium lib. 4. dec. 3. *Ad pileum vocare.* Vide Gellium lib. 7. c. 4. Macrob. 1. Saturnal. Bayfium de re vestiaria lib. 20. Schottum ad cap. 69. Aurel. Victoris & alios. Historia deniq; de morte C. Iulij Cæsaris notissima est. Vide Suetonium.

Hippocratis imago cur pileata. *Petrus Paulus Venturinus.* *Signa libertatis adepta.* *Ratio manumittẽdi triplex.* *Locus manumissionis.* *Ad pileũ vocare.*

III. *CÆSARIS exitio*] Iulij Cæsaris morte.

Ceu libertate recepta] tanquam excusso tyranni iugo, sublato dominio.

Ducibus Brutis] vtroq; Bruto, Marco & Decimo, Cassio, Trebonio, alijsq; coniuratorum capitibus in Cæsarem.

Moneta. *Cusa moneta*] cusus nummus. Moneta sic dicitur, quod signi impressione vel auctoris vel precij nos moneat.

Ensiculi in primis] vna ex parte gladioli, altera pileus manumissorum. Hinc patet perperam hactenus fuisse hic expressum nummum, nam tam Plãtiniana, quam Rouilliana editio vnicum pugionem habet? quod tamen auctoris mẽti, & historiarum monumentis aduersatur, vt visum est.

Seruitia. *Missa manu seruitia.*] Serui manumissi, liberi facti, aut libertate donati Seruitiorum nomen pro seruis, præter cæteros in Catilinaria vsurpat Sallustius, & Cicero sępè. Vt in 4. Catil. Hic ad euertenda fundamenta Reipub. Gallos accersiuit, seruitia concitauit, Catilinam euocauit. Item 7. Verr. Et tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor.

PER

IV. PER Bruti nummum liberatam patriam significari ostendit præsens Emblema: pileum enim fuisse libertatis signum, ex supra dictis, vt opinor, liquidò constat, sed suppetunt prætereà exempla plurima de pilei vsu & gestatione. Aurelius victor scribit, mortuo Nerone sic cūctas prouincias, omnemq; Romam exultasse, vt plebs induta pileis manumissionum, tanquam sæuo exempta dominio triumpharet. Eadē fortè causa Græci illi, qui nostrorum patrum temporibus tyrannidem Turcicam fugientes in Italiam se receperunt, ingenuam suam libertatē & priscam nobilitatem pilei sui gestatione professi sūt. Quid enim memorem pilei celebrem lauream, iamdiu in scholis non temerè vsurpatam? eo siquidem indicatur, scholasticos à disciplinæ seruitute ad Doctoratus vel Magisterij libertatem transire. Quid? quod etiam in plurimis locis vsus obtinuit, vt baptizatis vestis alba cum pileolo inducatur, tanquam ex diabolicæ potestatis ergastulo ereptis, & libertate Christianę donatis. Huc quoq; faciunt nummi veteres quam plurimi, in quibus est pileus cum inscriptione *Libertatis*. Vt in nummo Tiberij Claudii Cæsaris videre est sigillum, quod dextra pileum tenet, læuam quàm latè potest diffcapedinatam exporrigit, cum inscriptione, LIBERTAS AVGVSTA. In Antonini item nummo pileus à manu dextra pendet, lęua hastam tenet, cuius inscriptio est, LIBERTAS COS. IIII. In Ser. Galbæ nummo simulacrum est cum iaculo & pileo, inscriptio verò, LIBERTAS PVBLICA Hæc priscorum sunt signa libertatis: at nobis, qui sub Prætorio Christi vexillo salutari sacramento deuincti militamus, & in nouas leges gratiæ subscripsimus, aliud nostrę libertatis signum proponitur, quod supremus Christianæ militiæ Imperator in alto Caluarię vertice triumphans erexit; quo mediante nos in libertatem ac possessionem cęlestis regni sumus asserti, vniuersus Christianorum cętus fidei & charitatis vinculo conglutinatus: sub quo destructę nationes idolorum cultrices, simulacra impietatis excisa, ritus sacrilegi subuersi, propagata pomeria prępotentis Dei. Et quoniam huc me trahit tempus Dominicę passioni sacrum, quo hęc commentor, paulò altius libertatis nostrę primordia repetam. Sanè ex omnibus beneficiis, quibus humanū genus locupletauit prępotens illud & ęternum cęli Numē, vnum velut in fastigio positum super cętera eminet, Redemptionis. Necesse fuit redimi, quia captiuum & sub seruitutis iugo; & precio infinito, quia delictum tale. Offensus fuit Deus, res increata & terminis carēs, qui placari potuit, nisi ab eo, qui ęqualis naturę, in assumpto tamen habitu viliori, in quem ęrumnę, tormēta, & mors caderet? Hic igitur velut honorarius quidam arbiter ac mediator inter reum & offensum, ad pacis conditiones, duras quidē illas & iniquas, ita libens volensq; descendit, vt luendi æris, quo tenebatur obstrictus totus mundus, summa in se translata, chirographum infiniti debiti, non alio nisi sāguinis precio, ad necem vsq; exhaustus, atq; inter ipsas carnificū manus & opprobria expirans, deleuerit. Iam mihi vagientem in præsepi audire videor tenerum pusionem, stipatum agrestibus iumētis & solicita matre, stipula tectum & vili carice, lugubri ploratu emendicātem spiraculum tepidi halitus ad rigorem temperandum. Iam stabuli magalia subeunt, atq; humilis tugurioli collapsa vetustate rudera, sub quibus fōs & largitor bonorum omnium, relicto maiestatis solio, suprema rerum penuria pressus, suxit rorantes papillas intactæ Virginis. Iam furias meditor, & cruentum sanguinarij regis de trucidandis masculis bimulis diploma, cuius velut frendentis apri declinās rabiem mater, ad exoticas & barbaras gentes, destituta omnium solatio, pendentem à collo delicatam illā suam sarcinulam cùm priùs tesseram hominis peccatoris, secto præputio, in carne sustinuisset, tristi sanè ac lamentabili spectaculo profuga deportauit. Hi gradus fuerunt ad Crucem: hæc prima ad funestam luctam præludia. Ad hanc vt paratior descenderet, tenerioris ætatis periodo decursa, vitam reliquam sic instituit, vt vigilijs consumptus totus & inedia, dum sacram illam & cœlestem salutaris Euangelij sementem in cordibus hominum miraculorum & diuini eloquij viribus paulatim suscitaret, durissima quæq; indefessus pugil exantlauerit, donec ad ipsos carceres ventum, vnde in mediam arenam instante duello sese effundens, acerrimo prętio clauâ crucis armatus, mortem ipsam ac dæmonem moriens prostrauit. Terribilis hic

Marginal notes: *Pileus signum libertatis.* — *Pileus Græcorū.* — *Doctorū.* — *Baptizatorum.* — *Pileus in nummis.* — *Christiana libertatis signum S. Crux.* — *Modus redemptionis humani generis.* — *Victoria Christi in cruce.*

ictus erat, stupendus cęlo, terræ, elementis omnibus, ipsi etiam naturæ procreatrici rerum: cuius fragore stupefactus Sol, subtraxit repente lucem mundo, & amabilem illam suam ac speciosam faciem aureis radiorum virgis comantem & fulgidã, quasi præsagium ruituro protenderet orbi, prodigiosa atque horribili obtexit nigredine: Tam subitum planetæ principis caligantis deliquium adeo turbauit aerem, vt pręposteram legem velut miratus, teporem illũ suum viuentium spirationi contemperatum, in humentem subfrigidæ noctis vmbram medio die conuerterit. Dissultantis humi concussæ crepidines subsederunt in plana, diuulsæ sunt rupes, disiecta montiũ altissimorum cacumina, consternati defunctorum manes, spiraculo vitæ reparata cadauera, & in conspectum mortalium patefactis sepulchris denuò producta. Quin & ipsas inferorum sedes penetrauit & confusionis sempiternę claustra inauditum illud collisi fragoris tonitru, cùm eodem trabali conto, in quo mactatus videbatur, munitus victor per vmbrarum obscuras illas cauernas, stipatus cœlestium turmarũ satellitio gradiens, portas Furiarum confregit ferro rigentes & adamante, imperiumq; subuertit, ac iura effrenatæ tyrannidis. Iacet hostis; io victoria: io triumphe. Plaudite homines, figite trophæum, erigite augustum monimentum partæ libertatis: cudite nummum crucis signo impressum, qui sit in precio, in oculis, in labris, in corde; sed inscriptio, LIBERTAS CHRISTIANA.

In vitam humanam.

EMBLEMA CLII.

PLVS

PLVS solito humana nunc defle incommoda vitæ
Heraclite: scatet pluribus illa malis.
Tu rursus, si quando aliàs, extolle cachinnum
Democrite: illa magis ludicra facta fuit.
Interea hæc cernens meditor, qua denique tecum
Fine fleam, aut tecum quomodò splene iocer.

COMMENTARII.

I. PHILOSOPHI duo sibi oppositi depinguntur, quorum alter proiecto libro efflictim gemere & plorare videtur; alter in effusum risum solutus repræsentatur.

II. *Heracliti fletus, & risus Democriti.* HERACLITVS quoties domo egrederetur, ineptias humanas fletu solebat excipere, quòd omnia illi misera & deploranda viderentur: contrà Democritus eadem de caussa ridebat effusius, quòd humanas actiones ludicras & stultas conspiceret: qui si hodie reuiuiscant, ampliorem quidem & vberiorem vel luctus vel risus materiam offendēt, quàm vnquam antea, cùm omnia in dies deteriora fiant. Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritiæ patuit sinus? Cęterùm Emblema sumptum est ex incerti Poetæ Græci Epigrammate, quod habetur lib. 1. Antholog. tit. *εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον*, & eiusmodi est.

Typus Emblematis.

Τὸν βίον, Ἡράκλειτε, πολὺ πλέον ἤπερ ἔτ' ἔζης
Δάκρυε· νῦν ὁ βίος ἔστ' ἐλεεινότερος.
Τὸν βίον ἄρτι γέλα Δημόκριτε τὸ πλέον ἤ πρίν·
Νῦν ὁ βίος πάντων ἐστὶ γελοιότερος.
Εἰς ὑμέας δὲ καὶ αὐτὸς ὁρῶν, τὸ μεταξὺ μεριμνῶ
Πῶς ἅμα σοὶ κλαύσω, πῶς ἅμα σοὶ γελάσω.

Vitam, Heraclite, multò plus quàm cum viueres
Defle; nunc enim vita est miserabilior.
Vitam nunc ride, Democrite, plus quàm antea;
Nunc enim vita est omnium maiore risu digna.
In vos autem & ego contemplatus, interea cogito
Quomodo simul tecum lugeam, quomodo vnà tecum rideam.

Iam defle, Heraclite, magis quam fleueris olim:
Vita hominum præsens est lacrymosa magis.
Et modò, Democrite, ad risum te impensius effer:
Omnia sunt risu nūc quoq; digna magis.
Vos dum cōtemplor, certè sum nescius vtrū
Nunc ridere mihi, seu modò flere licet.

De his duobus Philosophis loquitur quoque Iuuenalis Satyra 10.

Iamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
Ridebat, quoties à limine mouerat vnum,
Protuleratq; pedem: flebat cōtrarius alter?
Sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni,
Mirandum est vnde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus.

& quæ sequuntur. Meminit & Horatius Democriti in Epistolis:

Si foret in terris rideret Democritus.

Vide adagium, *Boni viri lacrymabiles.*

PLVS solito] Magis quàm vnquam solitus es, ò Heraclite, luge humanā vitam. III.

Heraclite] Heraclitus Philosophus Ephesius, vt tradit Suidas. Hic nullum inuenitur habuisse pręceptorem, tantùm natura & diligentia solus profecit: quidam tamen audisse Xenocratem & Hippasum Pythagoricum volunt. Floruit temporibus vltimi Darij, circa 69. Olympiad. Libros composuit de industria adeo obscuros, vt vix à quoquam etiam doctissimo & plurimùm insudanti intelligi potuerint, ideoque tenebricosus cognominatus fuit. Hinc etiam Socrates ait, scripta Heracliti Delio natatore indigere. Hunc aiunt, cum esset hydropicus, Medicis spretis fimo bubulo oblitum Soli siccandum se exposuisse, dormientemque à canibus dilaceratum esse. Huius vitam plene habes apud Laertium lib. 9. in principio. Meminit etiam eius Cicero 5. Tusc. Huic itaq; omnes humanæ *Heraclitus.*

actiones videbantur summa miseria, quapropter domo egrediēs semper flebat. Sed de hoc fletu nihil meminit Laertius.

Scatet pluribus illa malis] hoc nostro tempore longè pluribus miserijs redūdat vita humana. Scatere, est ita plenum esse, ut exiliat quod continetur. *Scateo.*

Cachinnus. *Extolle cachinnum*] Effusè ride, deride, naso suspende adunco. Huius vocis origo est à verbo καγχάζειν, quod Suidæ est ἀθρόως γελᾶν, effusè ridere, & instar rudentis asini clangorem quendam ore diducto edere. Vnde καγχασμὸς est ἔκχυτος γέλως effusus risus. qui Aristophani est κιχλισμός. Et est vocabulum fictum per onomatopeiam, imitando sonum, qui in profuso risu editur. Vis autem talis risus apposité notatur verbo *tollere*, seu *extollere*, quo etiam Cicero vsus est in lib. de Fato. Horatius in Epistola ad Pison. *Tollere cachinnum.*

Romani tollent equites peditesq; cacchinū.

Persius Sat. 1.

Ingeminant tremulos naso crispante cachinnos.

Hinc est *cachinnatio*. & verbum *cachinno*, seu *cachinnor*.

Democritus. *Democrite*] Democritus ex Abdera oriundus, teste Diogene, Pythagoræ imitator, non autem auditor. Is cum duos haberet fratres maiores natu, ab eis discedēs hæreditatem suam accepit, quam in pecuniā redactam breui tempore peregrinando absumpsit. Nam primò ad Ægypti sacerdotes contēdit, ab illis Geometriam accepturus. Inde rubro mari emēso ad Chaldæos, & vt quidam volunt, ad Gymnosophistas in Indiam penetrauit. Postremò Athenas rediјt ad Socratem, vbi se gloriatur omnibus ignotum fuisse. Hic itaq; in omni Philosophiæ genere magna cum laude versatus, tandem seipsum obcæcauit, vt promptius & subtiliùs naturæ secreta rimaretur. Refert Cicero 5. Tuscul. quæst. Centum aut eo plus vixit annos, teste Laertio, apud quem vide eius vitā lib. 9. Democriti quoq; facit mentionem Plinius varijs locis, A. Gellius lib. 10. cap. 17. & Cicero lib. 4. Acad. quæst. Hic omnes actus hominum solebat ridere, quia omnia ei videbātur ridicula. Inde Gelasinum cognominatum fuisse ob risus petulantiam notant pleriq; veteres. Huius tamen risus nulla est mentio apud Laertium. Iuuenalis Sat. 10. *Democritus Gelasinus.*

Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi.

Qua deniq; tecum Fine] Finis tam fœminini quam masculini generis poetis ac oratoribus non inusitatum.

Splene iocer] Abunde rideam. Lien siue splen sedes est risus. Vnde illud distichon

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,

Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Persius Satyra 1.

Sum petulanti splene, cachinno.

Sed lienem risus causam esse nō per se, sed per accidens intelligendum est, quatenus scilicet sanguis huius beneficio clarior, lucidior, & calidior fit, & hominem in negotijs peragendis strenuum, audentem, magnanimum & gaudentem reddit, in partibus spiritalibus mouet titillationem, per quam ridendi motus insurgit, animi affectus arguens. Veteres risus causam in hepate quæsiere: sed hanc opinionem à multis Physicis & Medicis in dubium vocatā deprehendo. Cardanus risus causam ex ipsius animæ domicilio deducendam esse putat; quam sententiam etiam Iulius Scaliger. Exercitat. 317. sect. 6. approbare videtur. Quæ sanè intellecta, contra nostram non pugnant. Vide quæ huc faciunt apud Rhodigin. lib. 4. cap. 18. *Splen qua ratione sit risus causa.*

PYTHAGORAS aiebat, similes sibi videri vitam humanam, & mercatum eū, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam vt illic alij corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peterēt, alij emendi aut vendendi quæstu & lucro ducerentur; esset autem quoddam genus eorum, idq; vel maximè ingenuum, qui nec plausum, nec lucrum quærerent, sed videndi causa venirent, studioseq; perspicerent, quid ageretur, & quomodo. Ita & nos quasi in mercatus quandam celebritatem in hanc vitam sumus profecti, alij gloriæ seruiunt, alij pecuniæ, rari verò quidam sunt, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturā & actiones humanas studiosè intuerētur, qui appellantur sapientiæ studiosi, hoc est, Philosophi. Et vt ibi liberalissimum est spectare, nihil sibi acquirentem: sic in vita lōgè omnibus studijs rerum contemplatio & cognitio præstat. Heraclitus itaq; & Democritus in hoc vitæ humanæ mercatu rē penitus contemplātes, vterq; pro suo ingenio benignam inuenit materiā, hic quidē risus, ille fletus. Quare hic dubium relinquitur, IV. *Vita humana nūdinis similis.*

quitur, vtrū sequi sit satius, cùm sit vtrūque nec planè tutum, nec omninò probatum. Seneca in lib. De tranquillitate vitæ, 1. c. 15. opinionem Democriti meliorem fuisse, & ad imitandum accommodatiorē, quàm Heracliti fletum, ait. In qua sententia fuit etiam Satyra 10. Iuuenalis. Sed præstat audire Philosophum eūdem lib. 2. De ira, sic disputātem: Heraclitus, quoties prodierat, & tantum circa se malè viuentium, imò malè pereuntium viderat, flebat: miserebatur omnium, qui sibi læti fœlicesq; occurrebant: miti animo, sed nimis imbecillo, & ipse inter deplorandos erat. Democritum cōtrà aiunt numquam sine risu in publico fuisse, adeò nihil illi seriū videbatur eorum, quæ seriò gerebantur. Vbi isti hic iræ locus est? Aut ridenda omnia, aut flenda sunt. Non irascetur sapiens peccantibus. Quare? quia scit neminem nasci sapiētem, sed fieri: scit paucissimos omni æuo sapientes euadere, quia conditionē humanæ vitæ perspectam habet. Nemo autem sanus naturæ irascitur. Quid enim, si mirari velit non in siluestribus dumis poma pendere? quid si miretur spineta sentesque non vtili aliqua fruge compleri? Nemo irascitur, vbi vitium natura defendit. Placidus itaq; sapiens & æquus erroribus, non hostis, sed correptor peccantiū, hoc quotidie procedit animo: Multi mihi occurrunt vino dediti, multi libidinosi, multi ingrati, multi auari, multi furijs ambitionis agitati. Omnia ista tam propitius aspiciet, quàm ægros suos medicus. Hæc Seneca. Sed bona pace tanti viri dixerim quod sentio: multò ben. maiorē deprehendo ego flendi quàm ridendi materiam, tū ob mores indies in deterius declinātes, tū ob miseriam & fragilitatem humanā. Mores in peius lapsos auctores non pauci perstrinxerunt. Virgil. 1. lib. Georgic.

.... sic omnia fatis
In peius ruere, & retrò sublapsa referri, &c.

Horatius sic:

Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Sallustius in Catilina: Sic imperium à bonis ad nō æquè bonos deriuatur. Ouidius:

Vtendum est ætate: cito pede labitur ætas,
Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit.

Pulcher Senecæ locus.

Iuuenalis Satyr. 1.

Nil habet vlterius quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient, facientq; nepotes.
Res hodie minor est, herè quàm fuit, atque eadem cras.

Vnde autem hæc rerum omnium deprauatio proficiscatur diximus Emblem. 73. Iam si humanam miseriā ab ouo ad mala (quod aiunt) consideres, hem quantam segetem dolorum, angorum, & laborum offendes? Age anatomiam quandam exerceamus, & inspiciamus nos totos interioribus oculis. O fœditatem, si corpus seorsim & massam illam ex humo intuearis. Quæ vis coegit purulentum & lubricum opus? Horret visus. Respicere iuuat ad initia, & cōtemplari formationis modum, quo me, quo te, quo cæteros effinxit Natura. Cauum materni vteri ac interior recessus, modulus fuit tam lepidi videlicet ac delicati plasmatis: ibi de pruriente carne masculi primùm excisus, & in secretius matricis receptaculum, inter aluum & vesicam sitū (ò pulchrum habitaculum scilicet) incidens viscosus quidam ac lentus humor, insito calore coagulari cœpit, & paulatim cōstringi, sicut lactis flos solet in casei formā, cui lineamenta inscripsit virtus innata, & figuram suis quibusdam velut organis, vbi vitę spiracula mearent, distinctam, quę perfecta membrorum proportione maturitatis metam contingens, animā hausit capacem cœli è cœlo, diuinæ Mentis signatam effigie. Separetur hæc, vides cætera? Proseminarunt parentes damnatum priusquam ederent, conceptū in peccato, nutritum ex ipso: hic enim modus nascendi generalis omnibus, cōtagio de stirpe in ramos fluit; vitium est in semine, vnde vitiosum quid quid ex eo. Conciliatrix amoris libido est, filia libidinis amor, carnalis, inquam, ex quo nos humana prosapia & stirps vniuersa. Præclara origo scilicet, & quæ iure superbiæ igniculos inserat mentibus; irritāt profectò exordia hæc geniture tam illustria tumentem spiritum, & alas inflant leuitatis aura; sic, sic. Progrediamur porrò, crepabit bulla fortassis, & submittet illa sua pennarum specula, deformitatem pedum si respiciat purpuratus hic pauo, Homo, inquam. Massam hanc, quam celestis ille halitus animat, nil præter locū à luto distinguit cadauere: hoc tumba, illa vētre

Humanæ miseriæ contemplatio.

Formatio hominis.

Fœtus.

tie clauditur:venter sepulchrũ est crescentis corpusculi, hoc animæ. Aperiatur crypta, vbi defunctus cubat, tãget horror spectantem & nausea:aperiatur itidem venter fœminæ, quæ parturiens obijt, vix aliud; similis aspectus (experto crede)& sordium lacuna. Sed perrupit infans natiuitatis iam claustra, & cęlo fruitur, quid tum? Viua miseriæ imago, & fasciculus dolorum, tenui obuolutus cuticula, nullius mali non capax, expositus fortunæ & fato, quæ ipsum sicut pannos suos fullo in mortario laboris continuò subigunt & exercent. Crescit interea tamen & assurgit, qua sollicitudine, proh Deum? Quod vitriarius ampullis suis, hoc sedula mater partui pię stat officium. Quàm ille molliter tractat, nec sine metu fractionis deponit, leuat, inuoluit, humeros subijcit, portat? quàm trepida manu, quàm lento passu, & ad regulam velut dimenso? Sic ista sarcinulam suã habet delicatè, tenerè, damni prouida, nunquam secura periculi; tangit, palpat, scabit, fricat, lauat, tergit, stringit fascijs, resoluit, papillis admouet, complectitur vlnis, lectulo reponit; & hęc omnia laneis, vt sic dicam, digitis. Nec mirum, de luto enim versat vasculum, sicut testam quæ in clibano coquitur fragilem. Plastæ iam subit animo figmentum ex argilla aut gypso; quid ibi hominis, dic sodes, pręter spiritum desideras? Artis subsidio motari contingat imaginem Pauli, Paulum dices; ita viuo respõdet in omnibus proportio, figura, color, quæ in fictili. In summa, homo est, si vox adsit. Ruat è basi sua submotus paulisper gypseus iste homo, quid nisi puluerem videas, ac comminutas aliquot particulas & frustilia, velut rudera subuersæ structuræ? Tale prorsus nostrum plasma, labile & lubricum, si mens separetur, & virtus motrix quæ regit: vno verbo, luteus homo, secluso spiraculo; imò verò nec secluso, tale etiam vas hoc corporis, dum agitatur & spirat certè: Spiritus enim inambulans hoc facit in membris, quod ventus folle conceptus in organis aut syringe musica; inerrat & vim suppetit elidendo sono, sicut loquelæ vitalis alter, voci, quę articulis clauditur, aperiendo sensui. Sileat hæc vis, trũcus erit in quo est; quod dormientis habitus designat. Cùm reflantis fortunæ procella ingruit, concutimur, nec firmo stamus pede: cùm mors sagittam collimat, & metatorem præmittit morbum, labimur: frangit incidens iaculum tandem dissoluit & conterit malè compactam fabricam: fluit ad radiũ vrẽtis fati, sicut cera ad Solẽ. Mira infirmitas, & copiosa lacrymarum materia. Hæc ex carne, in carne, quæ est concreta quædam libidinis spuma, & titillantis lasciuiæ fluor inter stercus & vrinam conglobatus. Habes; nunc ride si potes. Confirmat hãc meam sententiam Ioannes Baptista Marinus, Italicorum Poetarũ nostri temporis facilè princeps, qui quodã loco canit, homines prius ad fletum quàm ad lucem oculos aperire. Sed quid vetat elegantissimum carmen coronidis loco adducere, in quo breuibus verbis, id quod nos fusiùs diximus, ille perstrinxit?

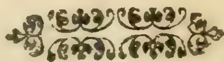
Infans.

Homo fictili statuæ comparatus.

Caro quid.

Marini carmen.

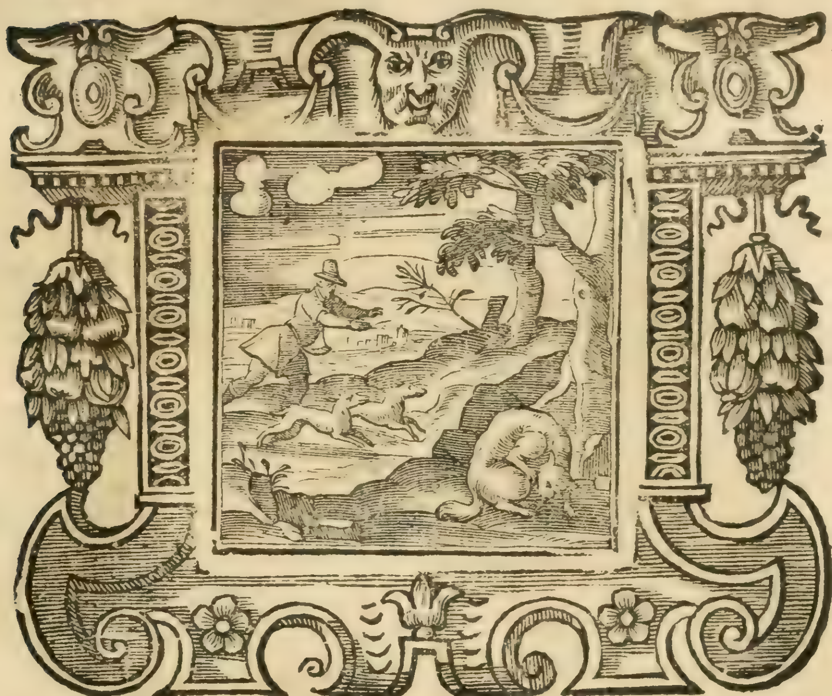
Apre l'huomo infelice allhor, che nasce
In questa vita di miserie piena,
Pria ch'al Sol, gli occhi al pianto, e nato apena
Và prigionier frà le tenaci fasce.
Fanciullo poi, che più non latte il pasce:
Sotto rigida sferza i giorni mena:
Indi in età più ferma, e più serena
Trà fortuna, & amor more e rinasce.
Quante poscia sostien tristo, e mendico
Fatiche, e morti, infin che curuo e lasso
Appoggia à debil legno il fianco antico?
Chiude alfin le sue spoglie angusto sasso
Ratto così, che sospirando io dico,
Dala cuna ala tomba è vn breue passo.

Ære

Ære quàndoque salutem redimendam.

EMBLEMA CLIII.

ET pedibus segnis, tumida & propendulus aluo,
Hac tamen insidias effugit arte fiber.
Mordicus ipse sibi medicata virilia vellit,
Atque abicit, sese gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo disce non parcere rebus,
Et, vitam vt redimas, hostibus æra dare.

COMMENTARII.

I. FIBRVM venator accelerans canibus incitatis persequitur, sed illa genitalia sibi dentibus amputare fingitur. Fiber, qui & castor, animal est amphibium, ex albo cinereum, in dorso nigricãs, quod partim in aqua partim in terra victitat, & ex vtro que loco pabulum venatur, lutrarum modo, quibus valde simile est, cauda excepta, quæ castori glabra est & lata, & piscium modo squamosa; lutris longa, rotunda, hispida, rufa, & ad castaneam accedens, vt & totum corpus. *Castor.*

II. APOLOGVS Æsopicus de castore, cuius iste est sensus. Castor ex quadrupedum est genere, vt plurimùm in aquis viuens, cuius pudenda dicunt medicamentis esse vtilia. Hic vbi videt se ab hominibus indagari (nouit enim quapropter indagetur) *Castoris solertia.*

tur) secans ipsius sibi virilia, proijcit aduersus insequentes, & sic salutem cōsequitur. Fabula ostendit, prudentes homines pro salute adipiscenda debere nullam suarum fortunarum habere rationem. Huic sententiæ videtur adstipulari Plinius lib 8. cap. 30 Easdem, inquit, partes sibi Pontici amputant fibri periculo vrgente, ob hoc se peti gnari. Castoreum id vocant medici. Solinus cap. 23. item cap. 38. de elephantibus hoc idem scribit. Sic Ælianus historię animal lib. 6. cap. 33. ait, à castore causam, ab insequentibus venatoribus, cur tam cupidè petatur, non ignorari: idcirco mordicus ipse premens vsq; incumbit ad elidendos testes, quousq; absciderit, & sic eos abiecerit, tamquam homo summa prudentia in latrones incurens, quæcumque portat, ad se redimēdum exponit. Quòd si postea quàm exectus & ex periculo seruatus fuerit, ab insectātibus iterum vrgeatur, hic sese alleuans, atq; quamobrem insequi vlterius pergere non debeant, caussam ostendens, ad reuertendum, quod iam ea parte, quam expetunt, careat, venatores inducit. Sæpè etiam nunc testiculis præditus, cùm à venatorum conspectu se longissimo cursu remouerit, eam partem desideratam ita astutè comprimit & occultat, vt non habere visus insectatores fallat. Hæc ille ferè.

Ælianus de castore.

Sed & Apuleius lepidissimè in lib. 1. Asin. aur. apud quem Socrates quidam loquens de Meroe anu saga: Amatorem, ait, suum, quòd in aliā temerasset, vnico verbo mutaui, in feram castorem: quòd ea bestia captiuitatis metuens, se ab insequentibus recisione genitalium liberat, vt illi quoq; simile, quod Venerem habuit in aliā, proueniret. Sed longè alia est sentētia Dioscoridis, qui de castore totum id pernegat lib. 2. cap. 26. Vanum, inquit, est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita vt in sue substricti. Plinius rursus in hanc sententiam videtur pedibus ire, cùm ait lib. 32. cap. 3. Spectabilis naturæ potentia in his quoq; quibus & in terris & in aqua victus est, sicut & fibris, quos castores vocēt, & castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis, cùm capiantur, negat Sextius diligentissimus medicinæ. Quinimò paruos esse substrictosq; & adhærētes spinæ, nec adimi sine vita animalis posse.

Locus Apuleij.

An fiber sibi testes exsecindat controuersā.

1.11 ET *pedibus segnis*] quanquam sit tardipes, tardo ingressu.

Tumida & propendulus aluo] ventrem habens pendulum, sic tumenti & pendulo ventre.

Insidias] venatorum.

Fiber] castor. Sanè castor & fiber idem est animal (etsi non desunt qui id negant) dictus quoq; canis Ponticus, quod Seruius & Rittershus. annotarunt in Oppianum. Inde castorea, hoc est, testiculi fibri, apud Virgil. 1. Georg. Dicitur verò castor, vel quod se castret (quod tamen nugatiorum esse liquet) vel quasi γαστὴρ, quod præter ventrem alioquin nihil vtile habeat. Dicitur fiber, quasi fimber, quòd in extremis fluminum oris & tanquam fimbrijs degat. Veteres extremum dixere fibrum, inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux Plautino illo detur:

Castor & fiber idē est.

Fiber vnde sic dictus.

Sic me subes cotidie, quasi fiber salicem.

Nam qui in fimbrijs fluminum degit, salice delectatur. Hæc & alia de castore eruditè disputat Ioan. Ludouicus de la Cerda Toletanus. Vide etiam Pierium lib. 13. Hieroglyph.

Mordicus ipse sibi] ὀδὰξ, morsicatim, mordendo: quod tamen falsum iam diximus. Cæterum fibrum esse animal adeo horrendi morsus, vt arbores iuxta flumina perinde ac ferro cædat: & hominis parte comprehensa, non prius morsu resoluere, quàm fracta concrepuerint ossa, testatur Plinius citato lib. 8. cap. 30. in fine.

Morsus fibri.

Medicata virilia] medicinis apta. Sic Martialis lib. 9. Epigram. medicata pocula, dixit. Columella lib. 1. cap. 6. medicata vina. Virgil 6. Æneid. medicatis frugibus offam. Et Iuuenalis de castore Sat. 12.

Medicacata.

---- *adeò medicatum intelligit inguen:*

Has autē partes genitales castoris medici vocant castorei, medicamentum celebre & multi vsus, inquit Galenus, adeo vt Archigenes de castorei vsu totum conscripserit librum. Excalefacit autem manifestò, serpētum venenis medetur, menses & partus validè ciet, lethargicis, veternosis & vertigine oppressis prodest, neruorum affectibus medetur, vt tremori, paralysi, ischiadi; cōfert & ijs, qui affecto sunt stomacho, alijsq; morbis.

Castorei vires.

Atq; abicit] abijcit, genitalia linquit venatoribus.

Sese gnarus ob illa peti] verba sunt Plinij loco proximè citato: Easdem partes sibi

bi Pontici amputant fibri periculo vrgente,ob hoc se peti gnari. Sed sciendum est, omnibus animalibus natura duce ostēsum, vt & commoda sua norint, & nocentia cōtrariaq; sciant declinare.

Non parcere rebus] non esse parcendum fortunis & facultatibus, vt vitæ consulas.

Vitam vt redimas] Vt qui apud Saluianum,contemptis diuitijs, vitijs non succubuerunt, auri & argenti cupiditate non victi,sparsis,quod dicitur, redemerūt crimina nummis.

Hostibus æra dare] nummos abijcere,pecuniam hostibus numerare. Æra, pro pecunijs; materia pro materiato.

IV. *Quid per castorem?* QVOD de castore testes sibi amputante, & venatoribus proiiciente fabulantur, id nimirū designat, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ φρόνιμοι ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα λόγον τῶν χρημάτων ποιοῦνται. hoc est;*Viros prudentes suæ salutis gratia nō debere vllam pecuniarum rationem habere.* id est:non ægrè ferendam esse pecuniæ iacturam. Potissimùm verò vrgente necessitate non magni est ducendum,nummorum dispendium facere, si modò vitæ hoc pacto possit consuli. Id Aristippus suo exemplo demonstrauit, qui cùm in eadem naui sese cum piratis versari cognouisset, suas omnes pecunias de industria in mare proiecit, imprudenter se id fecisse simulans: præuiderat enim se ab iis,quibuscum nauigabat, spoliatum, & in aquas propter pecuniam pręcipitem datum iri.Vt itaq; abesset effectus,caussam sustulit. Idem Crates Thebanus cùm thesaurum sponte perderet:Hinc abite,ait,malæ diuitię:satiùs enim est à me vos demergi, quàm ego à vobis ipse. Simile quid apud Plutarch. traditur de Philoxeno, qui cùm opulentissimam hæreditatem nactus esset, & pestiferas aduenarum delicias obseruasset:*Per deos*, inquit, *me illa bona non perdent, sed ego illa potius.* μὰ τοὺς θεοὺς ἐμὲ ταῦτα τ' ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Non secus quàm Catullus ille, de quo Satyra 12. Iuuenalis, qui maximo in discrimine tempestatis,par tem suarum rerum, quibus nauis onerabatur,proiecit in pelagus, quo nauis facta leuior, commodiùs portum appelleret.

Aristippi cautio. *Catulli factum.*

Accidit & nostro similis fortuna Catullo,
Cū plenus fluctu medius foret alueus, & iā
Alternum puppis latus euertentibus vndis
Arboris incirtæ. nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem, decidere iactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit,cupiens euadere dāno
Testiculorum, adeò medicatum intelligit
inguen.

& plura quæ ibi sequuntur. Cui potest esse affine Ouidianū illud primo de Remedio:

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretiū pars hæc corpore maius habet.

Referam huc historiam nobilem Constantini Manassis ex Annalib. quòd ad hūc locum faciat: Michaelus quidem Imperator audita tyranni ferocia,impetu,defectione, suamet sponte throno imperiali cessit,hoc ipso facto diuinis Christi iussis satisfaciēs, & erga persecutorem non aliter sese gerēs, atque castor,siue fiber facere cōsueuit. Legimus enim in priscis illis monumētis eorum,qui de animalibus scripsere,fibrum animal esse,quod in vtroq; viuat elemento, & testes habeat arcendis quibusdam morbis sanè grauibus cōducibiles. Quod cum pleriq; venatores norint, animal canibus longè velocissimis insectantur. Huius pugnæ caussam cùm ipse fiber etiam cognitam habeat,perhibent eum morsu resectos testes abiicere, atque ita currentem saluti suæ consulere: quo facto venatores feram persequi desinant.Sic nimirum Michaelus quoq; volens Imperium resignauit Leoni belluinis moribus & indole ferina prędito, qui oriundus erat ex Armenia, &c. Commodè obtulit sese mihi aliis implicato, & ad alia cogitanti,locus ex Ammiano Marcellino,17.lib. quo loco fastuosus Rex Sapor Constantio Imperatori suadebat,vt regni parte vltrò cederet: Postremò, inquit, si morem gerere suadenti volueris rectè, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, vt cætera regas securus: ac prudenter reputans medelarum quoque artifices vrere nōnumquam & secare, & partes corporum amputare, vt reliquis vti liceat integris: hocque bestias factitare, quę cùm aduertāt cur maximoperè capiantur, illud propria sponte amittunt, vt viuere deinde possint impauidè. Hæc Ammian. quo manifestè allusum cōstat ad castorem.Huc cōfer adagium, *Pax redimenda*. Et huic simile reperies adagiū Homericum apud Parœmiographum,*Omnibus*

Ex Constantino Manasse historia de Michaelo Imperatore. *Ex Ammiano Marcellino.*

nibus anteuertenda vita cura. Optimè etiam huc quadrat illud iuris, Anima est præferenda rebus aliis corporalibus, adeò absurdum quibuscunque caussis vel vasis animas hominum postponi, l.sancimus C. de sacrosf.Eccles.c.præcipuis, 12.q.1.c. solutæ, de maior. & obedient. Et turpe animam lucro vendere, & propter vitam viuendi caussas perdere, qui ita militant quã diu spirant, vt renunciare vitæ malint, quã carere exuuiis. Notent id auari illi Encliones, qui si aliquando morbis vel vulneribus afflicti decumbant, ne perito cuidam medico dignum & debitum honorarium dare cogantur, sanitatem & vitam pecuniis postponunt: Et hi iusto Dei iudicio sępe in agyrtas, mulomedicos, circumforaneos, & immanes tortores incidunt, quibus nullo auro satisfacere possunt, ab illis tamen excarnificantur, exossantur, & nõ sanantur; sic deniq; habent suas labra lactucas. At nobis nunc cum laruis lucta oblata est. *Pro sanitate non parcendũ nummis.*

Cum laruis non luctandum.

EMBLEMA CLIIII.

ÆACIDÆ moriens percussu cuspidis Hector.
Qui toties hostes vicerat ante suos;
Comprimere haud potuit vocem, insultantibus illis,
Dum curru & pedibus nectere vincla parant.
Distrahite vt libitum est: sic cassi luce leonis
Conuellunt barbam vel timidi lepores.

COM-

COMMENTARII.

I. LEO mortuus humi prostratus, supinus hic iacet, circa quē magna petulātia lasciuit leporum turba, barbam & iubas eius vellens.

II. ID sumptum esse liquet ex Homerice Iliados χ. Græci Hectorem ab Achille iā interfectum circumstantes impetebant, & mortuo insultabant, nec erat quisquam, qui extincto vulnus non infligeret. Sic enim Homerus: *Locus Homeri.*

-----ἄλλοι δὲ περίδραμον υἷες ἀχαιῶν,
οἳ καὶ θηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν
ἕκτορος οὐδ᾽ ἄρά οἵ τις ἀνουτητί γε παρέστη.
ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον,
ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέῳ.
ὣς ἄρα τις εἴπεσκε, καὶ οὐτήσασκε παραστάς.

---alii autem accurrerunt filii Achiuorum.
Qui & mirati sunt staturam & formam spectabilem
Hectoris: neq; ei quisquam sine vulnere astitit.
Sic verò aliquis dicebat aspiciens propinquum alium:
O Dii, quàm multò profectò mollio contrectatur
Hector, quàm quando in naues sæuiebat igne vrente.
Sic quispiam dicebat, & vulnera infligebat astans.

At reliqui Graij accurrunt cinguntq; cadauer,
Hectoris eximiam speciem formamq; stupentes:
Nec tamen astitit exanimi sine vulnere quisquam.
Tunc aliquis socio fundebat talia verba:
Mollior ah quanto iacet hic nunc inclitus Hector,
Quàm Danais quando est iaculatus puppibus ignes.
Sic dicens, telis in vulnere vulnera figit.

Cæterùm tertium Emblematis distichon sumptum est ex 1. lib. Epigram. Græcorum, incerti autoris, tit. εἰς ἀνδρείαν. quod sic habet: *Emblematis typus.*

βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας,
ὅττι καὶ αὐτοὶ
νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Quod sic sonat:

Post mortē, Danai, nostrum configite corpus;
Et lepores audent cæco insultare leoni.

Parœmiographus sic vertit:

Nūc telis petitote meum post fata cadauer;
Audet vel lepus exanimi insultare leoni.

Sic verò Thomas Morus:

Proijcitote meum, Danai, post fata cadauer,
Nō metuunt lepores defuncti mēbra leonis.

Verba sunt Hectoris à Græcis bigis rapti, quibus timiditatē & μικροψυχίαν ab ingenuis bellatoribus omninò alienam perstringit. Allusum est autem ad prouerbia, *Iugulare mortuos.* &, *Mortuo leoni & lepores insultāt.* &, *Cum laruis luctari.* &, *Mortuos rursus occidere.* &, *Mortuis non conuiciandum.*

III. *ÆACIDÆ moriens &c.*] Hector iam morti proximus, ictu Achillis deiectus. Achilles filius fuit Pelei & Thetidis, Peleus Æaci ex Ægine: vnde Achilles dicitur Peleus & Æacides, vt & alibi monuimus. *Aeacides.*

Qui toties hostes] Ouidiana est imitatio ex 1. de Arte:

Qui toties socios, toties perterruit hostes.

Comprimere haud potuit] nō potuit eius vox ab illis non exaudiri in se insilētibus.

Dum curru & pedibus] dum aptant funes pedibus currui Hectoris alligādis Hector enim ab Achille interemptus, bigis alligatus est, & circa Troiæ mœnia raptus. Virgil. 1. Æneid.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Idem 2. Æneid.

Raptatus bigis, vt quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumētes.

Narrat idem Cretensis de bello Troiano. Sed tamen Achillem, bigis alligatum Hectorem non viuum traxisse, sed mortuum eius corpus nihil iā sentiens, eleganter disserit arguendo & etiam execrando Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Est autem hoc loco *curru*, datiui casus, pro *currui* quod priscis non inusitatum, vt in illo Virgilii 1. Æneid. notat Seruius: *Corruptè currui.*

Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo.

Et ibidem:

Parce metu Cytherea.

Distra-

Distrahite vt libitū est] Discerpite me pro libitu. Liuius: Ita iam corpus passim distrahendum dabis.

Sic cassi luce leonis] lumine priuati. Lux pro lumine, & lumen pro vita vsurpatur à Cicerone, Virgilio, Lucretio, & quā plurimis alijs. Si quem præstantem dignitate & opibus hominem aduersa fortuna præcipitem dederit, in hūc passim omnes insiliunt; quem nimirum non iam tunc mordere posse putant. Quo pertinet iactatum vulgo, *Arbore deiecta quiuis colligit ligna.* id est: δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. German *Ligt der baum so bricht iederman holz dauon, auch die ihn vor pflanzten.*

Arbore deiecta quiuis colligit ligna.

Conuellunt barbam] Allusum ad illud, *Barbam vellere.* quod irrisionis signū est. Persius Satyra 1.

Barbam vellere.

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Horatius 1. Serm. Sat. 3.

----*barbam tibi vellunt*

Lasciui pueri.

Martialis item lib. 10. Epigram. 90. falsè iocatur de Ligella:

Quare si pudor est, Ligella, noli
Barbam vellere mortuo leoni.

IV. *Non maledicendum mortuis.*

MONEMVR, ne quid maledicentiæ in vita functos effundamus, aut petulanter ijs obloquamur. Quemadmodum enim in bellis maximè ridiculum est, & inauditæ cuiusdam feritatis argumentum, si quis prostratos atq; iam interemptos feriat, aut quoquo modo afficiat: sic intemperantiæ est, & certè dementiæ maximæ, mortuos iniurijs probrisq; lacerare: vt sunt qui vel libris editis, vel priuatis aut publicis colloquijs, priscorum, aut etiam clarorū virorum dogmata reuellunt, & nigro dente lacerant, contra quos viuos ne hiscere quidē auderent. Laertius Chilonem ait vetuisse de mortuis malè loqui: quòd ignauum videretur eos incessere lingua, qui respōdere non possent; ac turpe esset cum vmbris & laruis luctari. nam id est sepultum quodāmodò refodere, & (vt Aristophanis verbo vtar) τοὺς τεθνηκότας ἀποκτείνειν. id est: *Mortuos occidere.* Quæ res quam indigna sit bono atq; cordato viro, leuis est coniectura. Quamquā in ius ideò non sint vocandi qui fœdissimæ vitæ turpissimum exitum historica veritate aliquādo solent describere: memorantur enim plerumque huiusmodi exempla, vt à vitiis peccaturos absterreant. Alioquin nefas esset nobis Iudam appellare proditorem, Neronem crudelem, Gracchos seditiosos, Cæsarem taxare propter ambitionem, & cæteros item suis depingere coloribus. Philostratus Ælianum scitè coercuit, qui accusationē cuiusdam tyranni, sed iam mortui scripserat. Institutum istud tuum laudarem equidē, ait ille, si viuū accusasses: *viuentem namque tyrannum incessere, viri esse duco; at mortuo insultare cuiusuis.* τὸ μὲν ζῶντα τὸν τύραννον ἐπικόπτειν ἀνδρὸς εἶναι νομίζω· τὸ δὲ ἐπεμβαίνειν κειμένῳ, παντός. Refert Plutarchus de Agesilao, quod cū Lysandri literas & orationē de nouandis rebus, deq; mutādo reipublicæ statu, corā exercitu legere vellet, & Lysādrum defunctum esse audiret, noluit defuncti improbitatem aperire militibus: indecorum esse putans, simultatē exercere cum sepulto. Sic Munatius Plancus cùm audisset in se orationes quasdam factas ab Asinio Pollione, quas tamē nollet ante mortem eius edere, cum mortuis non nisi laruas luctari respondit. Cōtra Leptinem Demosthenes ait, Nemini mortuo maledicendum esse. Refert Zonaras Annal. 3. cùm Eudoxiæ Heraclij Imperatoris funus efferretur, Epiphaniam filiam, quòd spuisset in cadauer, viuam rogo impositā & exustam fuisse. Laudatur Lycurgus, qui cadauera hostiū nudari vetuerit; rectè profectò, quippè qui humanitatis memor esset. Vituperatur contrà, vir alioqui magnus, Alexander Macedonius, qui cadaueribus pontis loco vsus dicitur. Et Verris crudelitas à M. Tullio incessitur 7. Verrina, quòd nauarchos innocentes nō modò vita priuasset, sed & eorum cadauera sepelienda non prius parentibus reddidisset, quàm ab eis certam mercedem accepisset. Rectè Homerus

οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Non sanctum est viris interfectis insultare

Quod forsitan Virgilius imitatus est 11. Æneid.

Nullum cū victis certamē & æthero cassis.

In eos, qui sæuiūt in humana cadauera locus est Platonis longè pulcherrimus 5. de Repub. Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον, νεκρὸν συλᾶν; καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας, τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτως τοῦτο ποιοῦντας τῶν κυνῶν;

De ijs, qui sæuiūt in homines mortuos.

κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐκ ἁπτόμεναι; οὐδὲ σμικρὸν, ἔφη. ἐατέον ἄρα τὰς νεκροσυλίας, καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων διακωλύσεις. *Nonne videtur illiberale & animi planè sordidi, muliebris ac pusilli, cadauer spoliare, & mortui corpus hostem putare, cùm hostis ipse abierit eo relicto, quo pugnabat? Quid putas eos, qui ita se gerunt, differre à canibus in iactos lapides sauientibus, eo qui iecerit pratermisso? Nihil differunt profectò. Itaq; ab eiusmodi pradationibus abstinendum est, obsunt enim victoria.* Cui quodammodo congruit quod in formula quadam Comitiuæ p. iuatorum nō minus argutè, quàm piè inculcat Cassiodorus lib. 6. Variarum: Defunctorum sacrā quietem æquabilia iura tuæ conscientiæ commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulchra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadauera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse mōstratur. Possem huc referre plura de lacessitis mortuis, vel sepulchris suis occlusis, vel etiam in publicis supplicij locis existentibus, de quibus mirum quantum blaterat rude vulgus, & habet nonnulla libellus Iocoseriorum; sed ne videar vera cum fabulosis cōfundere, nihil vltrà addam.

Locus Cassiodori.

De Morte & Amore.

EMBLEMA CLV.

ERRABAT socio Mors iuncta Cupidine: secum
Mors pharetras, paruus tela gerebat Amor.
Diuertere simul, simul vna & nocte cubarunt:
Cæcus Amor, Mors hoc tempore cæca fuit.
Alter enim alterius malè prouida spicula sumpsit,
Mors aurata, tenet ossea tela puer.
Debuit inde senex qui nunc Acheronticus esse,
Ecce amat, & capiti florea serta parat.
Ast ego mutato quia Amor me perculit arcu,
Deficio, iniiciunt & mihi fata manum.
Parce puer, Mors signa tenens victricia parce:
Fac ego amem, subeat fac Acheronta senex.

COMMENTARII.

I. MORS & Amor è sublimi tela per errorem mutata hinc inde vibrant: Amor iuuenem lethali sagitta ferit & prosternit; Mors decrepitum senem Cupidinis telo vulnerat, & libidine accendit.

II. *Ex Guicciardino detecta Emblematis verissima origo.* GVICCIARDINVS libello quodam Italico, quo res quasdam memoratu dignas, easque veteres & nouas, tum etiam alicubi festiuas & ioculares, ex scripsit, hoc carmē ab Alciato fuisse scriptum testatur, quo tempore in Italia vehemens pestilentia ita grassata est, vt permulti iuuenes extremum vitæ diem clauserint, & senes ferè illæsi atq; incolumes permanserint. Quod facilè mihi probari potest. Sed tamen Emblematis huius materiam video sumptam esse ex antiqua Græcorum fabula, quam Gallicis scriptis mandauit Ioannes Marius Belga, Illustrationum Galliæ scriptor sua ætate nobilis. *Ioan. Marius Belga.* Figmento enim lepido sanè ac festiuo tradit, cur plerique senes amori placido succumbant, quibus potiùs de fato imminente cogitandum erat: contrà iuuenes immatura morte decedant, quorum potiùs fuerat hilarem vitam ducere, & amorem consectari, habita præsertim ætatis ratione. Hoc expressit non inconcinnè aliquis, sed ἀνώνυμος.

Fortè locum horroris plenū, varijq; timoris,
Et Mors, & penna præpete venit Amor.
Dum trepidant animis, ignita Cupidinis arma
Mors capit, & Mortis frigida tela puer.
Hinc enata lues nostros irrepsit in annos:
Hinc amat ipse senex, hinc perit omnis amans.

Nec verò pigebit ascribere Ioachimi Bellaij Epigramma in hanc sententiam, quod in eius tumulis & poematijs Latinis legitur: *Ioachimus Bellaius.*

Mutarunt arma inter se Mors atq; Cupido,
Hic falcem gestat, gestat at illa facem.
Afficit hæc animum, corpus sed conficit ille:
Sic moritur iuuenis, sic moribundus amat.
Vt secat hic iugulos, oculos excæcat & illa:
Illa vt amare docet, sic iubet iste mori.
Disce hinc, humanæ quæ sint ludibria vitæ:
Mors thalamum sternit, sternit Amor tumulum.
Tu quoq; disce tuas, Natura, inuertere leges;
Si pereunt iuuenes, depereuntq; senes.

Sed & inter epigrammata Emanuelis à Costa Lusitani, quæ circumferuntur cum titulo, è Græco tale legitur epitaphium: *Emanuel à Costa.*

Mors & Amor quondam tectum venere sub vnum,
Mistaq; in hospitio tela fuere simul.
Cùm nondum clara discessum luce pararent,
Mortis tela puer, Morsq; tulit pueri.
Hinc iuuenes occidit Amor fallente pharetra,
Hinc Mors ipsa suos cogit amare senes.
Sic Didacus perijt Stephanus florentibus annis,
Ereptus Musis, legibus, ac patriæ.
Quà Tagus auriferas latè dispergit arenas,
Et diuæ Eiriæ mœnia celsa videt:

Hic

Hic iuuenem ob matris funus pietate gementem,
Heu heu, lethali cuspide fixit Amor.

III. ERRABAT *socio Mors iũcta Cupidine*] pro Cupidini. Enallage, casus pro casu. Vagabantur igitur simul Mors & Amor, fortè tempore illo, quo *Amor fugitiuus* à matre quęrebatur, conueniũt enim hic signa nonnulla inuentori à Venere præscripta, quę nos supra Emblemate 114. ex Politiano retulimus; at non ausi sumus Italicum idioma subnectere, nec rambe recocta nauseam lectori pareremus. Huc igitur differre placuit, vt nouo appetitu ad nouum missum accedas, quem Musa Hetrusca Reuerendissimi Abbatis Nicolai de Oddis suauissimis condimentis paratum ministrat. Fruere hoc interim, donec tibi breui integræ epulæ ex vberrimo hoc penu apponãtur. Sic ergo loquitur Romana Venus:

Amor fugitiuus Moschi, è Græco in Italicum traductus à Nicolao de Oddis.

Con alti gridi vn giorno
Cercaua il figlio Amore
Venere, e sì le voci sue d'intorno
Riportauano l'ore:
Chi il fugitiuo mio
Trà strade, il picciol Dio
Vidde? Dicalo, e prenda
In premio vn don, ch' il cor d'amor gl' accenda.
Sia di Venere il bacio
Il premio al nuntio, e sia
Premio maggior ch' vn puro e nudo bacio
A quel ch' in mia balìa
Darallo: via più caro
Haurai tu il premio e raro,
Hospite e pellegrino
Che pregione daraimi il mio bambino.
Egli hà mille e più segni:
E' di color non bianco
Ma al foco anzi simile, hà gli occhi pregni
Di scintille: ed è anco
(Benche in voce leale)
Perfido e disleale;
Altr' hà in core, altr' in bocca,
E d'ira acceso dardi auenta e fiocca.
E' nel parlar cortese,
Ne l'opre scarso; è al vero
Fiero nemico: hà mille e mille tese
Reti à gli amanti il fiero.
Quand' ei lusinga altrui
Hà minor fede in lui;
Gioca, e 'n giocando fiede,
E dolce in vista pur scherzando riede.
Haue ricciuta e vaga
Lunga zazzara in testa,
Che dolcemente i riguardanti appaga.
Nel volto ei manifesta
Souerchio ardire. e quelle
Picciole sue man belle
Fiedono à dritto segno
Sin d'Acheronte e di Pluton nel regno.
Hà nudo il corpo, e veste
D'alti pensieri ardenti
La mente. Hau' ali al tergo agili e preste,
E quasi augel trà venti,
Hora in seno, hora in gonna
Di giouin vago, ò donna
Vola, e s'interna; e siede
Ne' cori altrui quasi in sua propria sede.
Picciolissimo hà vn arco,
Con l'arco la saetta,
E attende scaltro hor questa, hor quella al varco,
Vola ella leggiadretta
In Ciel non men ch' in terra,
E i Dei (non ch' altro) atterra.
Da gli homeri gli pende
Ricca faretra, oue 'l bel oro splende.
Hà la faretra, l'adre
Saette, con quai punge
Souente amaramente e me sua madre.
E tutt' amaro, ed vnge
D'vn poco dolce il fiele.
A se stesso e crudele,
E con sua picciol face
Il Sole, il Sole istesso abbrugia e sface.
In stretti nodi allaccia
(S'auuien lo troui à sorte)
Di lui l'ali non men che mani e braccia,
Nè le fallaci e accorte
Sue voci attendi; e s'ei
Pianger s'infinge, e i bei
Capelli squarcia, ò panni,
Fuggi, deh fuggi (oime) son frodi e inganni.
Togli, deh, gli occhi al riso:
E s'ei ti porge i baci,
Fuggi, ò riuolgi altroue, ahi cauto, il viso.
S'ei ti parla e tù taci,
Falso è 'l bacio e le labbia,
Han sol veneno e rabbia.
Prezza i suoi doni poco,
Ch' altro non son ch' inganni, altro che foco.
Sprezza pur quanto porge,
Che placido ei s' infinge, e fier risorge.

Possent hæc videri παρέργως, sed occasio Amoris errabundi, cum maximè venustas poematis facilè me excusabunt.

Mors hoc tempore cæca fuit] Mors æquè ac Amor cæca fingitur; vnde per errorem meliora rapere relictis deterioribus dicitur.

Malè prouida spicula] Catachresis, qua tribuitur rei inanimatæ quod soli animatę competit. Talis est etiam illa 6. Æneid.

Ibant obscuri sola sub nocte per vmbras:

Mors aurata.] Ab effectis & consequentibus Morti ossea tela tribuuntur: Cupidini verò aurata, quòd delectent, videanturque mente captis in aliquo esse pretio.

Ossea tela mortis.

Senex Acheronticus.] Hunc loquendi modum videtur ex Plauto mutuatus, apud quem senex Acheronticus capularem & morti proximum significat. Vide adagiū, *Alterum pedem in cymba Charōtis habere.*

Senex Acheronticus.

Ast ego mutato] Adolescentis est prosopopœia de Amore conquerentis, quòd ab eo mortifero telo sit affectus. Et sane ferè fit, vt immodicus amor in iuuenibus mortem arcessat: quod potiùs imprudentiæ & insaniæ iuuenili, quàm Cupidinis sagittis ascribendum est.

Subeat fac Acheronta] moriatur. Acheron, Acherons, siue Acheruns fluuius inferorum, qui primus animas accedentes excipit: sic dictus, quasi sine gaudio, à particula priuatiua α, & χαῖρον, quod lætitiam sonat. Sunt qui malint dici ἀπὸ τῦ ἄχεος χεῖ ῥίω, quasi doloris tristiciæque fluuius. Significationem etiam Acherōtis explicat Plutarchus consolatione ad Apollonium, & libro de primo frigido. Præter hunc aūt inferorum fluuium plures alios Acherontes appellari proditum est ab auctoribus, quorum vnus ad Heracleam Ponti est, ita appellatus, vt refert Andro Tellus ἐν περίπλῳ, ab Acheronte Mariandynorum: Rege, per quorum regionem, vt tradit Euphorion, præterfluit. Is postea Soonautes à nautis quibusdam Megarensibus vocatus est, quoniam ingentem illic maris tempestatem incolumes euaserunt, vt in 2. Argonaut. scriptū reliquit Apollonius. Meminit & Herodotus de Heraclea, quā Acherusiam accolæ vocant, quò tradit Cerberum ab Hercule ductum esse, ibiq; euomuisse bilem, ex qua venenum, quod aconitum appellatur, ortum est. Iustinus lib. 12. ex Trogi historia mentionem fecit Acherontis, qui est in Epiro, & alterius apud Brutios, apud quem Alexander Epirotarum Rex trucidatus est, Dodonęi oraculi responso deceptus, iubente vt Pandosiam atq; Acherontem caueret. Quæ vtraq; cum in Epiro essent, nescius & vrbem & fluuium cognomines esse in Italia, vt vitaret fatorum minas Italiam petijt, Tarentinis contra Brutios suppetias ferēs. Qui tandem cùm à finitimis auxilia contraxissent, Alexādrum iuxta fatalem Pandosiæ vrbem amnemq; Acherusium trucidarunt. Cuius rei mentio quoq; est apud Strabonem lib. 6. & Liuium lib. 8. qui apertè ad fluminis etymon respexit, cum ait: Fessus metu ac labore miles, increpans nomen abominandum fluminis: Iure Acheros vocaris, inquit. Quæ porrò historice & fabulosè de Acheronte feruntur habes passim apud scriptores, præsertim Parrhasium in Claud. Apollodorum lib. 20. περὶ τῶν θεῶν, Natalem Comitem Mytholog. lib. 3. c. 1.

Acheron.

Acherontes plures.

Alexander Epirota deceptus.

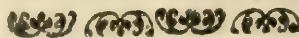
IV.

ERROR Mortis & Amoris causa fuerunt hoc loco, iuueni quidem exitij, seni verò libidinis. Et hoc haud rarò contingit, vt aliorum errores alijs sint nociui. Sed huiuscemodi pręsertim senum gaudia, nō nisi errores dici possunt, quod Ecclesiast. 2. cap. ostendit: Risum, inquit, reputaui errorem; & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Proinde luxuriam, cum omni ętati turpem, tū senectuti fœdissimam dicit Cicero lib. 1. Offic. & Ouidius:

Senum amor, error.

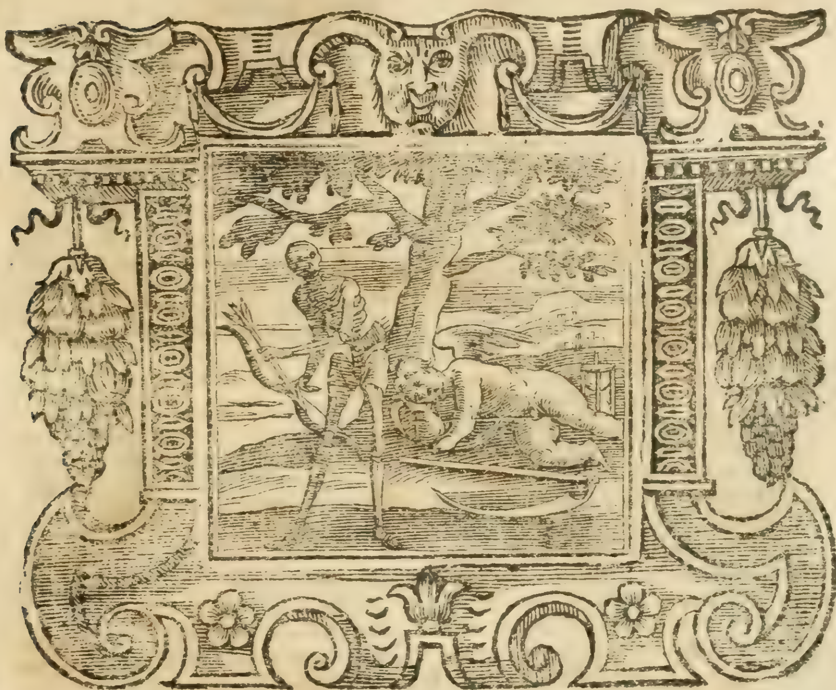
Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Sed quia de Amoris potentia tum in iuuenibus, tum in senibus abundè diximus superioribus quibusdam Emblematis, superuacaneum censeo hic plura aggerere.

In formoſam fàto præreptam.

EMBLEMA CLVI.

CVR puerum Mors auſa dolis es carpere Amorem,
Tela tua vt iaceret, dum propria eſſe putat?

COMMENTARII.

I. MORS Amori altum dormienti ſurripit arma, arcum, ſagittas, & pharetram; ipſi verò ſua viciſſim relinquit, falcem cum clepſydra.

II. EIVSDEM eſt argumenti cum ſuperiori, quo deflet cuiuſdam formoſæ virginis immaturum obitum. Increpat itaq; Mortem tanquam huius funeſtiſſimi mali cauſſam, nimirum quæ Amori dormitanti tela detraxerit: quo effectum eſt, vt poſtmodum lethiferis pro blandis lætisq; vteretur. Ita ferè fit, vt puellæ nubiles tumulo recondantur, quæ potiùs thalamo erant addicendæ. Reſpexit huc Claudius Minos, dum aliquãdo epigramma luderet in gratiam nobilis cuiuſdã adoleſcentis, qui magno ſuo dolore amicam, lectiſſimam primæque nobilitatis iuuenculam, præmatura morte ſibi ereptã lugebat; cuius carminis hæc fuit pars quædam:

Ah virgo infelix, quid te Libitina truci[illegible]
Tam citò, formoſo digna puella viro?
Inuidit thalamo tumulus, quo [illegible]
Coniugij tædas ipſe parabat Amor.
Sic penetrabilius telum fuit iſtu[illegible] Amoris:
Mors aberat, mortē cuſpide fe[illegible] A[illegible].
Sic maleſuadus Amor, Morte [illegible]
dirus

Arripuit, quando lethifer omnis erat.
Sed nil nos questusq; iuuant, mollesq; susurri,
Virgo iaces, thalamis aptior vna tuis.
Quàm miserè ante diem Parcarum stamine rapta
Conderis in tumulo, digna puella thoro:

III. *AVSA dolis es carpere*] decipere, fallere. Poetarum est figmentis ludere, rebus incorporeis corpora tribuere, & quicquid naturale vel fortuitum est, ad artem consiliumve referre.

Dum propria esse putat] Allusio ad errorem & mutationem armorum, quam Emblemate præcedente fusè explicauit.

IV. OBIVRGAT (vt dictum est) Mortem, quod Amorem cæcum & puerum fefellerit, tradens illi arcum & sagittas mortiferas, quibus dum pueros & virgunculas percutit, mortale vulnus infligat. Id autem fit immodica amoris vehementia. Quod quidem sæpenumerò contingit, vel cum puellæ amore captæ desperantes expirant, mortemq; spontaneam aliquando malũt, quàm ab aliqua spe incerta ac dubia lactari diutius: aut cùm corporis aliqua ægritudine, vel caussa alia minimè cognita, quo tempore de coniugij negotijs agendum erat, antè mori discũt, quàm viuere inceperint. Sic enim amor ille cæcus temera & impatiens, imò verò exspes, corripere tela mortis dicitur, cùm iuuenculæ illæ teneræ & delicatæ aut se falli sentiunt, aut nihil spei fore intelligũt in eo, quem ardẽti animo cõcupiuerunt. Sic plerumq; mala fortuna prosperam illam salit & superat. Tã enim variæ sunt eius vices, vt cum maximè læta speremus tristissima eueniant; subitoq; ex flore cinis. Nam fata regunt homines. Et venustè canit Ouidius de Põt.

Puellarũ mors præpropera.

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Tu quoque fac timeas, & quæ tibi læta videatur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

In hanc sententiam ita philosophatus est Lucilius, teste Seneca. Non repẽte in mortẽ incidimus, sed minutatim procedimus. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ; & tunc quoq; cum crescimus vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: vsq; ad hesternum quidquid transijt temporis, perijt: hũc ipsum quem agimus diem, cum morte diuidimus. Mortis autẽ venturæ tres nuncios recenset Hugo, casum, infirmitatem, senectutem. Casus dubia, infirmitas grauia, senectus certa denũciat. Casus denunciat mortem latentem, infirmitas apparentem, senectus præsentem. Sed fabulam locus iste poscit. Quidã cum morte paciscebatur, ne se improuisum opprimeret, sed mitteret prius qui moneret, quique indicaret ipsam appropinquare. Mors hoc ipsi recipit, cùm non prorsus ipsi parcere possit, non tamen incautum obruturam vnquam. His pollicitationibus securus, idem elatus, animo securo vitam egit: cumq; minimè metueret, ecce mors ipsum ablatum adest. At miser tergiuersatur, restitat, queritur grauiter, se præter datam fidem fraude circumuentum abripi, Mortis accusat vanitatem: neminem enim adfuisse, qui ipsius aduentum prænunciarit. Sed Mors contrà, plurimos ad ipsum nuncios ablegatos demõstrat. Quid enim? ait. Nonne annis abhinc sex febri, ac post biennium rursum grauedine ac distillationibus laborasti? Nonne & interea sæpè cum tussi capitisq; doloribus es conflictatus? nonnè & nuper anhelasti? quibus omnibus, vt aduentantis mortis prænuncijs, non longè illam abesse commoneri debuisti. Quin etiam paulò ante meum hunc aduentum germanum fratrem ad te misi, veternosum illum soporem, in quo aliquantisper pro mortuo iacuisti. Ita Mors probata fide sua, & altero falsi conuicto, lamentantem ipsum & muliebriter eiulantem abripuit. Discant hinc omnes, quibus propria salus curæ est, quid facere nos oporteat; atq; ò quàm faceremus omnes prudenter, si maturè sarcinas colligeremus hinc abituri, & pulchrum existimaremus, ante mortem consummare vitam, & deinde piè expectare aliquam temporis partem. Ecquem enim nostrum eiusmodi mortis apparitores non multoties interpellarunt, & ad migrandum extimularunt? Scilicet.

Quotidie morimur.

Mortis nuncij qui.

Fabula.

Sopor mortis frater.

Mille modis lethi miseros mors vna fatigat.

inquit Statius. Quin igitur sursum cursum nostrum dirigimus, & mißitantem, imminentem, & exterminantem mortem attendimus, ne simul cum corporis fra-

ctura animæ iacturam faciamus? Huc etiam ſpectat illud, quod prouerbio fertur, *Mors optima rapit, deterrima relinquit.*

In mortem præpoperam.

EMBLEMA CLVII.

QVI teneras forma allexit, torſitq; puellas
Pulchrior & tota nobilis vrbe puer,
Occidit ante diem, nulli magè flendus, Areſti,
Quàm tibi, cui caſto iunctus amore fuit.
Ergo illi tumulum, tanti monumenta doloris
Aſtruis, & querulis vocibus aſtra feris:
Me ſine abis dilecte? neque amplius ibimus vnà?
Nec mecum in ſtudijs otia grata teres?
Sed te terra teget, ſed fati Gorgonis ora,
Delphinesq; tui ſigna dolenda dabunt.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS splendidè extructus conspicitur, cui insculptũ est caput Medusæ inter duos delphines. Delphinorum formam passim in superioribus descripsimus. Gorgonum formam describit Apollodorus lib. 2. nempe quod squamosarum anguium spiris obsita capita haberent, dẽtes tantos, quanti sunt ingentium aprorũ, manus æreas, alasq; aureas. *Gorgonũ forma.*

II. DEFLET amici cuiusdam præmaturũ obitũ, eumq; commẽdat à vultus dignitate, nobilitate generis, & amoris cũ Arestio adolescente æqualitate: huncq; Arestium præ cæteris tanti infortunij luctus debere persequi ait: quippè qui cum eo & studijs, & vitæ necessitudine fuerit maximè coniunctus, iccircò tanti luctus, vt beneuolentiæ memoriã superstitem profert hoc cenotaphio, epitaphio, sub quo Delphinum & Gorgonæ imagines emineant. Delphin quidem φιλάνθρωπος, & hominum amasius hic notam amicitiæ præfert. Gorgoneum Medusæ caput pro mortis signo apud quosdam vsurpatur, proque stupore & admiratione ἀναισθησιν inducente, vt apud Pierium lib. 16. Hieroglyph. diligenter explicatur. Philostratus de Perseo: τὸ δεῖμα τῆς γοργῦς, ἔχων ἀπόθετον, μὴ ἐντυχόντες αὐτῷ λαοὶ, λίθοι γίνωνται. *Seposito Gorgonis terriculamento, ne homines lapidescerent ipsi occurrentes.* Heliodorus historiæ Aethiopicæ 4 ἡ δ' ὥσπερ τὴν γοργῦς θεασαμένη κεφαλὴν, ἤ τι τῶν ἀτοπωτέρων, ὀξύ τι καὶ μέγα ἀνέκραγεν. *Illa autem non secus quàm facie conspecta Gorgonis, aut alio terrifico monstro, altum vociferata est* Hoc de Flaminio Malegucio Regiensi intelligi sunt qui arbitrẽtur, cuius monumentum, & aerea effigies visũtur Patauij in cœmeterio Ecclesiæ D. Antonij. *Occasio Emblematis.* *Caput Medusæ quid.* *Flaminius Malegucius.*

III. *Qui teneras forma*] qui ob formę dignitatem à puellis erat efflictim adamatus.

Tota nobilis vrbe] nobilissimus eius vrbis, vel (quod magis placet) notus seu cognitus quasi noscibilis. Plautus Pseud. *Nobilis.*

-- cum ijs mihi
Nec locus nec sermo conuenit, ijs nunquam nobilis fui.

Occidit ante diem] morte præmatura raptus est.

Nulli magis flendus] Horatianum istut imitatur è 1. Carminum:

Multis ille quidem flebilis occidit;
Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.

Aresti] Alluditur ad cognomen Ludouici Areosti, poetæ summi, quem fama est, Flaminium Malegucium peramasse, captum specie ingenij, & morum elegãtissimorum. Arestius autem rectè, fuerunt enim qui crederent, Ariostos ab Aristijs manare: & mater L. Ariosti fuit Daria Malegucia Regiensis. *Ludouicus Ariostus.*

Ergo illi etc.] tumulum excitas amicissimo adolescenti, in signum mæroris.

Querulis vocibus astra feris] impensissimè eius obitum defles. Virg. 5. Æneid.

----Ferit æthera clamor.

Sed te terra teget] sepultus, humo conditus es.

Sed fati] mortis huius & præmaturi obitus.

Gorgonis ora] caput Gorgonis. Fuerunt autem Gorgones tres sorores, puellæ pulcherrimæ, filiæ Phorci, nempe Euryale, Sthenio, Medusa, quæ Dorcadas insulas in Oceano Æthiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidos hortos. Hæ ab agilitate nomen habẽt γοργὸν enim agile vel terribile significat. Scribit Diodorus fœminas fuisse in Aphrica bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, & earum reginam Medusam interfecerit. Hæ sorores vnum oculum & vnum dentem habuerunt communem, quo vterentur vbi domo exirent, quem domi in vasculo quodam reponebant. Serenus tamẽ dicit puellas fuisse vnius & raræ pulchritudinis, quas cùm adolescentes vidissent, stupore torpebant: vnde figmenti sumpta est occasio, quòd si quis eas vidisset, verteretur in lapidem. Vide Ouidium 4. Metamorph. Mantuanum, & Hesiodum in Theogonia. Scriptum reliquit Alexander Myndius eo libro, quem scripsit de iumentis, Nomades animal quoddam in Libya Gorgonem solitos appellare, agrestibus ouibus persimile; quod tamen nonnulli vitulo marino potiùs esse simile putarunt. Eius animalis eam vim dictus est habere spiritus, vt omnia animalia, quæ sibi obuia fierent, interimeret: comamque habere è fronte ad oculos demissam, quam vbi cõcutiens & caput vix tandem ob grauitatem *Gorgones.* *Vnde dicta.* *Gorgones monstra.*

tem aspexisset, eos perimebat, qui visi fuissent: cùm alij inquiunt, non è spiritu, sed aspectu oculorumque radijs id accidere. Testatur lib. 5. Athenæus, multos Marij milites, cùm aduersus Iugurtham militarent, hoc animal, siluestrem ouem esse putantes, insecutos fuisse, ac statim concidisse mortuos, quoniam insequentium strepitum id animal timens, comam, quæ oculos tegit, concussisset. Has Gorgones, siue fœminæ fuerint, siue horrenda monstra, Poetæ ad inferos ad vlciscendos sceleratos postea detruserunt. Vide omninò de his Natalem Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 12. & prouerbium, γοργὸν βλέπειν.

Delphin iunctus Cupidini. *Delphinesq; tui.*] Pro amoris nota hic Delphinem poni, admonui supra. Dico adhæc, à veteribus quibusdam Delphinem Cupidini iunctum, pro amoris firmitate ἱερογλυφικῶς exprimi solitum. Quod siquis per delphinem celerem obitũ significari hoc loco contendat, nequaquam repugnabo: nam delphinem esse celeritatis symbolum, supra Embl. 144. monuimus.

IV. *Humanũ est deflere mortem amatorum.* NON est alienum ab humanitate, in teneræ adhuc ætatis, eximiaq; pulchitudine ac virtutibus ornatis hominibus præproperam deflere mortem: eorum etiam præcipuè, qui non sine magna Reipub. iactura statim in ipsius iuuentutis flore, improba quasi naturæ lege, miserè nobis præripiuntur. Quare hoc loco vides efflictim signa doloris ac mœstitiæ carmine lepido exprimi ab amico, qui orbus re charissima neque modum, neque finem luctus faciat. Cum hoc fortasse non malè confero illud ex quadam epistola Paullæ & Eustochij, quæ legitur inter Hieronymianas: Mensuram charitas non habet, & impatiẽtia nescit modum, & desiderium non sustinet. Hæc sanctæ virgines. Exemplum non malè, vt opinor, quadrat Artemisiæ, quæ Mausolaum excitauit, argumentum mœroris perpetui, sed signum tamen gloriosæ iactantiæ, de quo Gellius in noctib. Atticis. Propius est quod Corn. Tacitus, de Germanici vxore, mariti veneno extincti, arte Pisonis, præproperum funus lamentante, ac vindictam persequente. Vetera isthæc, aliaq; plura. Ecquid enim, vt de ceteris taceam, luctum memorem S. Patris Hieronymi in funere Nepotiani, in ipso flore ætatis extincti; & quæ lamenta Bernardi in morte Gerardi fratris, cuius vt dispensatoris opera vicaria vtebatur? Nullus tamen horum fletu vel lacrymis mortem flectere potuit, hæc enim omnia æquat absq; aliquo respectu, iuuenes, senes, deformes & speciosos rapit, vt venustè cecinit Ouidius in consolatione ad Liuiam de morte Drusi:

Fortuna arbitrijs tempus dispensat vbiq;
Illa rapit iuuenes, sustulit illa senes.
Quaq; ruit furibunda ruit, totumque per orbem
Fulminat, & cæcis cæca triunphat equis.

Mortis necessitas. Morimur omnes communi & necessario decreto, tardiùs aut citiùs: qui sanxit legẽ sicut infinitus est, nec circumscriptus tempore aut loco, ita noluit determinari aut terminari certis interuallis: indicta est & promulgata semel stricto imperio, à supremo tribunali, vniuersis qui subsunt, irreuocabili sententia, natis, nascituris, primis, infimis, fœminæ, viro, homini, bruto, seni, iuueni, probo, reprobo. Suus cuiq; triens in hunc censum conferendus. Tributum est magni Dictatoris, à quo nullum priuilegium aut immunitas eximit, nulla dies præscripta solutionis, singula momenta sunt; comparendum, quando citamur, præcisa mora & in puncto. Dura seruitus est, inquis; rectè, cogita fontem, & in te riuulus labitur adhuc quisquis es, bibimus ex eadem cisterna venenũ omnes, ex quo debitum hoc mortis. Contrahe tu iam frontem vtut vis, aut explica, redimi debet & expungi hodie, cras, in articulo, ad nutum citantis, hæc drachma: curemus vt parata sit cùm exigitur. In hoc vnico studio dies vitæ conteramus, nec tam in oculis obuersetur memoriæ breuitas, quàm felix & optatus exitus, qui testis erit non solùm terminus æui transacti. Quare magnum signum constantiæ & fortitudinis censeo in homine Christiano, mortem cõtemnere; sed maius, cauere ne improuisa sternat & filum scindat. In audacem & furiosum illud etiam, improuidum & prudentem hoc tantum cadit. A Marte & sanguine generositas quædam deriuatur, quę formidinem expellit in præsenti periculo; à Deo vero & meliori mente duntaxat, ne imparatos opprimat, dum in flore sumus & incrementis æui, aut in cursu deuio, qui auertit à meta. Crebrò subeat in mentem, natiuitatis exordia non rarò finem esse nascentium, & in stadio hoc eos, qui

qui certant, præcipitari, non currere. Inter metam & carceres interdum vix passus diuidit, & pede eodem tangitur vtraq; extremitas, quæ inducit, quæ educit. Age verò, extendamus amplioribus spacijs, & largiamur non annum, sed sæculum viuenti, quid tum? morituro tamen aliquando hoc euoluto. Damnatus ad furcam nescio quid solatij capiat, cui suspendium in pauculos aliquot dies differtur, satis grande supplicij genus vel sola formido. Infamis catasta vinctũ aliquẽ tenet, aut obscurus alius carcer, venit lictor & sententiam Prætoris nunciat: capite lues, inquit, admonitus maturè supputa noxas vitæ, & compone te ad mortem. Talis cõditio nostra omnium profectò; edixit funestum illud & capitale decretum orbis iudex, in ergastula coniecti sumus & vincula velut quædam huius corporis, vnde ratione alia nulla nisi via mortis extrahimur, quę cõmunis porta est. Egrediamur sponte, quando soluit qui ius habet, quoniam non alia liberatio è catenis istis. Mortales sumus? hæreat vox saltem & admoneat sortis, & exempla ab omni æuo & gente. Da hominem à primo homine, qui huic edicto se subduxerit, nemo excipit aut prouocat? nasci aperire est carceres ad hunc scopum, dum currimus, morimur. Qui creditori ex pacto obligatur, solicitus est de satisfaciendo, & ad lituram properat expungendi nominis; & nos, qui in rationario codice generalis tributi huius tenemur deuincti, cura nulla tangat solutionis? Oscitantis animi vitium est, & fluxæ atq; supinæ securitatis. Liberiùs transitur in vitia, vbi memoria istorum languet aut prorsus excutitur; recenti verò illa & florida, reuocamur ab illicitis, cohibente formidine, quæ transmigrandum hinc tacitè suggerit, nec stabilem ac permanentem locum esse in hoc sæculo. Ita enimuero ratiocinari conuenit, in rebus omnibus vicissitudo cernitur & duratio finita, labuntur & cadunt, surgunt & florent; regni vnius clades alterius fulcrum est, natio euersa stirpem aliam fulcitat, & ex reliquijs noua gens emergit. Circularis est hæc ac perpetua quædam conuersio, neque praxis ab orbe condito magis trita, quàm destrui & perire. Areæ spectantur inter densissimos vepres, quibus ingentes olim vrbes innixæ; vestigia apparent & rudera vastissimę molis, meatus & cuniculi subterranei deriuãdis fontibus: ostenduntur monimenta, quę solam vmbram adhuc referunt, vt dici queat; hic quondam castellum fuit aut statio Romani militis; hęc Alemannorum sedes & tentoria; hæc deuastata ab Hunnis arx vel ciuitas, hæc à Vandalis aut Longobardis; hic ripas Rheni, hic Danubij pontibus iunxit Cæsar; in hoc loco Tiberij palatium, in hoc Drusi præteritis sæculis? hic Vari legiones extinctæ, hic Iulij Apostatæ, hic Allobrox, hic Heluetius & Sueuus exuti castris. Sic attoniti per Germaniam narramus interdum & miramur fluxum istum temporum ac rerum, ita tamen plerisq; nostrum oculos perstringit terrenæ vanitatis fulgor, vt abiecto mortis metu, vota mittamus vltra conditionis humanæ limites, & quasi nunquam morituri laxè & impunè viuamus. Non plus mouent ruinæ destructorum operum, aut ossium cryptæ & sepulchra, aut cadauerum aggeres, quàm perditum latronem cadauer alterius infami suspensum patibulo, vel traiectum conto; videt, nec reputat ad se pertinere rigidæ iustitiæ publicum illud spectaculum: idem nobis accidit, qui in media morientium strage nihil minus quàm de morte cogitamus. Non sic quidam spectatæ sanctitatis vir, qui iam senio grauis ad insequentis diei conuiuium inuitatus: Si quid, ait, nunc ex me vultis pręsto sum; quid verò cras agendum sit, vos quibus vacat considerate, ego enim à multis annis crastinum non habui. O ter felicem talem. Quid enim miserum formidare potest, qui crastini curis resectis, hunc diem vt extremum præordinat, vt extremum aspicit? Hunc certè summa cum delectatione viuere necesse est, impletis vitæ officijs, & sarcinulis ritè compositis adhuc inter homines cunctantem, & nihil iam pręter Dei reuocantis imperium expectantem. Sed hic *Terminum* figamus.

[Co]nditio [hum]a hu[m]ana:

[Om]nium [rerum] vi[cissitu]do [...]eri-

Pij cuiusdam viri dictum.

Terminus

Terminus.

EMBLEMA CLVIII.

QVADRATVM infoditur firmiſſima teſſera ſaxum,
Stat cirrata ſuper pectore imago tenus,
Et ſeſe nulli profitetur cedere: talis
Terminus eſt, homines qui ſcopus vnus agit.
Eſt immota dies, præfixaq; tempora fatis,
Deq; ferunt primis vltimæ iudicium.

COMMENTARII.

I. IN quadrato lapide ſeu baſi ſupereminet trunca effigies hominis pectore tenus, vultu iuuenili, capillis vtrinq; pendulis. Probaretur meo iudicio, ſi iuncta eſſet inſcriptio, NVLLI CEDO, id enim tertius verſus requirere videtur,

II. *Solon Atheniēſis.* SVMPTVM eſt hoc Emblema ex illa nobiliſſima Solonis Atheniēſis Philoſophi voce, de qua Iuuenalis Sat, 10. ſic loquitur:

Feſtino ad noſtros, & regem tranſeo Ponti,
Et Crœſum, quem vox iuſti facunda Solonis
Reſpicere ad lõga iuſſit ſpacia vltima vitæ.

Et Ouidius 3. Metamorph.

---- ſcilicet vltima ſemper
Expectanda dies homini eſt, diciq; beatus
Ante obitũ nemo ſupremaq; funera debet.

Hiſtoria Solonis ex Herodoto. Sed iam cum Sanctio hiſtoriam Solonis paulò fuſius narremus, idq; Herodoti verbis, qui ita inquit in Clio: Solon vir Athe-

nienſis

nienſis cùm leges iubentibus Athenienſibus tuliſſet, decem annos cauſa contemplandi nauigando peregrinatus eſt, vt ne quam legum, quas condiderat, abrogare cogeretur. Nam hoc Athenienſes ipſi facere nequibant, maximu iureiurando adacti ad eas decem per annos ſeruādas, quas ipſis Solon condidiſſet. Harum itaq; legū, ac contemplandi gratia Solō peregrè profectus in Ægyptum ad Amaſim ſe contulit, & Sardis ad Crœſum. Eo cùm peruenit, hoſpitaliter in regiam à Crœſo exceptus eſt, tertioq; aut quarto quàm venerat die, iuſſu Crœſi miniſtri circumduxerunt hominem circa theſauros, omniaque quæ illic inerant magna atq; beata oſtentarunt. Contemplatum eum cuncta, & vt ſibi opportunum fuerat intuitum, talibus percunctatus eſt Crœſus: Hoſpes Athenienſis, quia multus ad nos rumor de te emanauit ob tuam ſapientiam, tuamq; diſcurſationem, qui philoſophādo permulta vidēdi gratia es peregrinatus, ideo mihi cupido inceſſit ſciſcitandi te, ecquem vidiſti omnium beatiſſimum? Sperans videlicet ſe inter homines beatiſſimum eſſe, ita ſciſcitabatur. Solon nihil admodum veritus, ſed vt res erat reſpondens: Ego verò, inquit, Rex, vidi beatiſſimum Tellum Athenienſem. Quod dictum admiratus Crœſus initat interrogare: Qua de re Tellum iudicas eſſe beatiſſimum? Quod, inquit, Tello in Repub. bene inſtituta filij erant honeſti & boni, eorumq; ſinguli liberi, hiq; omnes ſuperſtites: & cum hoc vitæ quātum in nobis ſitum eſt, bene traduxiſſet, obitus ſplendidiſſimus obtigit. Siquidem prælio, quod Athenienſes cum finitimis geſſere apud Eleuſinam, hic cùm auxilio veniſſet, hoſtemq; in fugam vertiſſet, pulcherrimam oppetijt mortem: quē Athenienſes quo loco occubuerat, in eo loco publicè humauerunt, magnificeque honorarunt. Multa de Tello ac beata vita referente Solone, excitatus Crœſus interrogat: Quemnam ſecundum ab illo vidiſſet, putans haud dubiè ſecundas ſe partes eſſe laturum. Cleobin, inquit ille, & Bitonem: quippe his & genus Argiuum erat, & victum ſuppeditabat. Adhæc corporis robur tantum, vt & in certaminibus ambo pariter victores extiterint, & de his hæc memorantur. Cùm dies feſtus Iunonis apud Argiuos eſſet, oporteretq; omnino matrem horū ad templum ferri bobus iūctis, hiq; boues ex agris eis ad horam præſtò non eſſent, tunc iuuenes excluſi tempore iugum ſubeuntes plauſtrū pertraxerunt, quo mater vehebatur, & quinque ac quadraginta ſtadia trahentes ad templum peruenerunt. Quibus cùm hæc feciſſent, & ab omni cætu conſpecti fuiſſent, optimus obtigit vitæ exitus. Per quæ Deus indicauit, ſatiùs eſſe hominem mori quàm viuere. Nam cùm circumſtantes Argiui laudibus tollerent, viri quidem conſilium filiorum, fœminæ verò eorum matrem, quod talibus filiis prædita eſſet, mater gaudio perfuſa cùm liberorum faſtu, tum fama, ante ſimulacrum ſtans precata eſt Deam, vt Cleobi & Bitoni filiis ſuis daret id, quod optimum eſſet homini contingere. Poſt hanc precationem vbi ſacrificarunt epulatiq; ſunt, quieſcentes in illo delubro non ſunt amplius excitati, ſed hoc vitæ exitu perfuncti. Quorum effigies, tanquam virorum qui optimi extitiſſent, Argii factas apud Delphos collocarunt. Et his quidem Solon ſecundas beatitudinis partes tribuebat. Crœſus autem cōturbatus ait: Hoſpes Athenienſis, adeone tibi pro nullo contemnitur noſtra felicitas, vt ne priuatis quidem viris nos æqui parandos ducas? Cui ille: In diuturno, Crœſe, tempore multa videntur, quæ nemo velit videre, & tolerantur multa, quæ nolit quiſpiam tolerare. Proponamus enim homini vitæ terminum ad ſeptuaginta annos, qui anni conſtāt viginti ſex millibus quingentis quinquaginta diebus: horum dierum omnium nullus prorſus qualē alius rem affert. Ita igitur, Crœſe, calamitoſus eſt homo. Verùm tu mihi videris & diuitiis valde pollere, & permultorum hominum eſſe rex; ſed de quo me interrogaſti, eum nondum te appello, priuſquam bene vita functum te audiero. Neq; enim beatior eſt, qui magnis opibus præditus eſt, eo, qui diurnum victum habet, niſi eidem omnibus bonis prædito fortuna conceſſerit bene vita fungi. Prius tamē quàm ad obitum peruenerit, nequaquam beatus eſt appellandus, ſed fortunatus. Quæ omnia conſequi quamdiu is homo, impoſſibile eſt: Omnis rei oportet inſpicere exitū, quò ſit euaſura, quoniam multos beatos, quibus fortuna ſuppeditauerat, radicitus euertit. Hæc Solon. Et hactenus de his,

Crœſi theſauri.

Tellus beatiſſimus iudicatus.

Cleobis et Bito beati, de quibus Virg. 3. Georg.

Satiùs homine mori quam viuere.

Nemo ante obitum beatus dicendus.

quæ pertinent ad præsens Emblema. Sed quoniam crebrò sollicitatus sum à quibusdam (verba sunt Francisci Sanctij) ne in his meis scholijs concisas & truncas vel fabulas, vel historias narrarem, decreui ex eodem Herodoto (monente etiam Socrate in Gorgia, ne fabulas truncas dimittamus, sed caput imponamus, ne absq; capite truncæ oberrent) subiungere, quæ Crœso euenerint, post acceptum à Solone responsum. Crœsus igitur oraculo Apollinis perperam intellecto, in Cyrum expeditionem parauit; vbi à Persis captus ad Cyrum perductus fuit. Eum Cyrus vinctum compedibus super ingentem lignorum struem imponit, circaq; eum bis septem Lydorũ filios, siue habens in animo primitias has alicui offerre Deo, siue volẽs lotũ persoluere, siue cupidus sciẽdi numquis dæmonum liberaret Crœsum, quem religiosum esse audierat, quo minus pyræ impositus viuus concremaretur. Crœso autem super pyram stanti, etsi in tanta calamitate posito, tamen venisse in mentem Solonis, quod ab eo sibi nutu Dei fuisset dictum, Ex viuentibus beatum esse neminem. Quod dictum vbi subijt Crœso, ferunt eum ex vehementi defectione animi victum, ingemiscẽtem ter Solonem nominasse: & Cyrum, cùm audisset, iussisse interpretes eum percunctari, quemnam inuocaret; illosq; accedentes fuisse percunctatos, & hunc interrogatum silentium egisse. Deinde cùm loqui cogeretur dixisse: Illum nominaui, qui vt omnes alloqueretur, potiùs quàm ingentem pecuniam præoptarem. Eum non planè loquentem rursus interrogant, quidnam esset quod dixisset. Efflagitantibus atq; infestantibus interrogatione, inquit, quemadmodum Solon ad eum venisset, &c. Hæc Crœso referente, iam pyra incensa ardere inceperat: Cyrus auditis per interpretem quæ Crœsus retulerat, pœnituisse dicitur, cùm se quoq; hominem esse cognosceret, qui aliũ hominem, qui se inferior opibus non fuisset, viuum rogo traderet. Præterea veritum ob id pœnam, ac reputantem nihil esse in rebus humanis stabile, iussisse ignem celerrimè extingui. Verùm eos, qui ignem conabantur extinguere, non eualuisse. Ibi Crœsum cognita per Lydos Cyri pœnitẽtia, cùm cerneret vnumquemq; extinguẽdo deuoluendoq; igni incumbentem, nihil tamen profici, exclamãdo inuocasse Apollinem, vt ipsi adesset, si quod ab eo donum illi gratum fuisset oblatum, ipsumq; præsenti malo liberaret. Ita cum lacrymis Crœso Deum inuocante, nymbos repentè (cum serenum ac tranquillum esset) confractos esse, imbresque erupisse, ac vehementissima aqua pluisse, & rogum extinxisse. Ita Cyrum cognito Deorum cultorem esse ac bonum virum Crœsum, eum in amicitiam recepisse, magnaq; in obseruantia habuisse. Hæc ex Herodoto, multis breuitatis gratia omissis. Nunc de Termino aliquid dicendum. Olim agri lapide quadrato terminabantur, qui ferè hominis formam repræsentabat, & ab Ethnicis pro Deo colebatur, quemq; Terminum à determinando appellabant. Fingunt Poetæ, hunc nemini Deorum locum cedere, ne ipsi quidem Ioui: tribuitur enim illi id, NVLLI CEDO. Apud eosdem lapideus Terminus in Capitolio diuinis honoribus est celebratus; autoresq; sunt, saxum illud fuisse, quod Saturnus deuorare non potuerit propter magnitudinem, cùm Iouem se deglutire crederet. Sic illa vetusta superstitio tota fabulis comminiscendis implicabatur. De Termino Tibullus mentionem facit lib. 1. eleg. 1.

Crœsus à Cyro captus.

Solonis laus à Crœso.

Cyri pœnitentia.

Terminus quid.

Terminus Capitolij.

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in triuio florida serta lapis.

Et elegantissimè Ouidius 2. Fastor.

Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; numẽ habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaq; serta tibi, binaq; liba ferunt.

Et postquam modum, quo Termino sacra fierent, enarrasset, subiungit:

Tu populos, vrbesq; & regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima seruas credita iura fide.

Et duobus distichis interpositis:

Quid noua cum fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Ioui cessit turba locumq; dedit;
Terminus (vt veteres memorant) inuentus in æde
Restitit, & magno cum Ioue tẽpla tenet,
Nunc quoq; se supra, ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent:

Ter-

Termine, post illud leuitas tibi libera non est,
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præposuisse Deo.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato: Tuus est hic ager, ille tuus.

De Termino plura D. Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 13. Gyrald. Syntag. 1.

III. *Quadratum saxũ cur Termino conueniens.* *QVADRATVM infoditur*] Hic statuitur saxum quadratum. Aptè conuenit Termino quadratum saxum, vbi resídit, vtpote stabili, nec mouēdo loco: nam figuram quadratam habentia corpora, in quālibet partem proiecta ceciderint, quadrata basi innituntur, ac rectè semper insistunt.

Firmissima tessera] Alludit ad pertinaciam Termini, qui nec ipsi Ioui voluit cōcedere, cùm noua Capitolia fierent, vt præter iam citatos autor est Liuius Decad. 1. lib. 5. in calce. Quid autem sit tessera dictum est in Præfatione Emblem. pag. 3.

Cirratus. *Stat cirrata.*] Cirrati sunt, qui capillos habent cirratos, cincinnos calamistratos. Cirrus, ad contorquendos capillos comparatum instrumentum, quasi in circum tortus. Martialis lib. 9. Epigram. 30.

Nec matutini cirrata caterua magistri.

Persius Satyra prima:

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Et sese nulli profitetur cedere] Sententia legitur hac formula, NVLLI CEDO. *Ænigma de Termino.* Extat super hac re bellum ænigma Varronis apud Gellium lib. 12. cap. 6. quod soluit Politianus in Miscel. cap. 36. Est autem huiusmodi in tribus Senarijs:

Semel minusne, an bis minus sit, nō sat scio,
An vtrumq; horum, vt quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Dubitat ergo hic scirpi auctor, semel minus, an bis minus fuerit, an vtrumq; horum: ex vtroq; autem, hoc est, ex semel & bis resultat ter. Quare non semel minus, non bis minus, sed Ter minus fuit, qui Ioui ipsi Regi noluit concedere.

Talis Terminus est] Applicat antiquorum figmentum ad terminum vitæ nostræ, statutum enim est hominibus semel mori; vnde inquit versiculus, *Talis est terminus*, scilicet vitæ hominum, *qui vnus scopus agit homines*: id est, ad quem scopum omnes aguntur homines.

Est immota dies] certus est à Deo constitutus mortis terminus. Hanc sententiā sic extulit Seneca in Hercule furente:

Certo veniunt ordine Parcæ,
Nulli iusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem.

Sic Lucretius lib. 3.

Certa quidē finis vitæ mortalibus astat;

Et Sillius Italicus lib 3. belli Punici:

Et pace, & bello cunctis stat terminus æui.

Vide, si plura de hac re cupis, adagium, *Finem vitæ specta*.

Deq; ferunt primis] Seneca Epist. Vnus dies de omnibus fert sententiam. & Plin. Hist. nat. 7. c. 40. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus. Quid enim huc aggeram illud Pindari Olymp. *Vnus dies de alio iudicat.*

Ἀμέραι δ' ἐπίλοιποι
Μάρτυρες σοφώτατοι.
Dies posteriores
Testes sapientissimi.

Sic Ouidius in Epist.

Exitus acta probat.

Spectat huc D. Hieronymi locus ad Furiam matronam, vbi de seruanda viduitate: Falsus rumor citò opprimitur, & vita posterior iudicat de priore. Idem ad Rusticum: Non est facile de prouecta ætate suspicandum: quin & vita præterita defendit & honorat vocabulum dignitatis. Hæc Hieronymus benè ac cordatè. Alioqui numquam erratur periculosius, quam cùm sinistrè de alijs suspicamur, & quæ nobis dubia sunt, in sinistram partem traducimus. Quod cùm facimus, non meminimus nos homines esse, vel quod ille,

Nos temerè in nosmet legem sancimus iniquam.

Quid? quos putamus esse desperatos ac perditos, fient aliquando meliores; & quos censemus frugi, continentes, inculpatos, mutato proposito fient improbissimi. Vno verbo, non semper de primis ferunt vltima iudicium, quia potest quis toto vitæ stadio profligatus extitisse, qui supremum diem beatè, pièq; claudat. Occurrit quod Plinius Secundus refert, de quodam toto vitæ genere dissoluto, qui tamen moribundus optimum testamentum fecerat; vnde colligit, non semper esse prouerbium veridicum, quod vulgò iactatum olim, *Testamentum esse speculum morum*, lib. 8. epist. 18. *At non semper.*

HIC

IV: *Mors ineuitabilis.* HIC Termini pictura nihil vlli concedentis, mortem significat, quæ ineuitabilem habet in res quascunque necessitatem: ad quam cùm peruenimus, tum solent hominum, qui superstites sunt, liberę de nobis esse opiniones atq; iudicia. Quòd enim vltima quæq; & postremò facta, imò verò interdum cogitata tam lynceis oculis inspici soleant, tamq; securè ac seuerè accipiantur, nostræ partes sunt, ne nostrapte culpa in conficiendo vitæ huius nostræ cursu aliquid agamus, aut etiam moliamur, ex quo sinistri quidpiam de nobis homines iudicare possint. *Quid viuendo cogitandũ.* Quod facilè consequemur, si Terminum, id est, extremum vitæ diem perpetuò, aut quidem sæpe ob oculos ponamus, qui Terminus cùm minimè cedat principibus etiam viris, de quibus mortuis tam intrepidè fama pronunciat, quid de nobis infima conditione hominibus existimandum? *Terminus mors.* Et hũc mortalitatis terminum Æternitas excipit, id est, tractus æui infinitus, cui soli Terminus cogitur cedere. *Terminus æterni tati cedit.* Veni Plato cũ tuis calculis & abaco cõpone myriades quotquot potes, multiplica per tot milliones; repete magnum illum annum tuum innumeris reuolutionibus, non exhauries summam, nõ produces, nulla cogitatione mensurabilem. Vt in circulo extremitas non datur aut globo, sic in spacio illo durationis, vbi vltima prima sunt, finisq; annorum annos inchoat, vt monas in numeris: puncta sunt principij centuriæ transactæ, & quidquid effluxit instans fuit, nec particula, sed atomus velut in immenso hoc nexu. *Æternitatis consideratio.* Trahit me hic Terminus in hanc contemplationis abyssum, & quo longius progredior, minus tango portũ; in gyro voluor temporum ineluctabili vortice; inter initia consisto semper, ingentia licet spacia emensus: medium viæ cum capite, & hoc cum calce nectitur, retundor enim à fine mox ad exordia, dum supputo, nec primum terminum verè assignare possum, quia claudens alter excurrit sine termino. Citius in arenis colligendis ab Erythræo littore, quàm ab isto labore me expediam. Quod euenire solet Oceanum ingressis, vt quanto fortius impellunt & fugiunt vndas, tanto profundiùs intrent; idem mihi in æternitatis hoc scrutinio; ò salubri, si pietati & sancto timori conciliãdo, quo vtiq; tendere debet omnis hæc speculatio, inutilis aliàs & curiosa, si ad alium finem. Cur enim non ad meliorem illum, vt præparet mentem ad fruendum cum perenni gaudiorum affluentia? Talis namq; est conditio animæ nostræ, vt capax sit dimẽsionis huius ad filum diuinitatis extensæ, magno incomparabilis excellentiæ argumento: *Anima hominis æterna.* cum Autore enim hoc commune habet, in quo apex consistit supremæ felicitatis, viuere vitam immortalem in flore & vigore, nec senescere vnquam. O acerbum priuilegium his, qui in deteriorem sortem transcripti tortoris libidini subiacent, qui æterni etiam seminis est & corruptionis expers. Nulla cogitatio grauius pungit & lãcinat animum quam hęc, quæ perennantis æui spacia & coæquatam pœnarum seriem discursu metatur. Acuta spina est, proh Deũ, meminisse; neruos omnes tremor atq; ossa percellit, nec stringit tamen aut cohibet lasciuientes & indomitos appetitus. Quò ruimus stolidum hominum & miserabile vulgus? Voraginem videmus & puteum inferni irremeabilem, *Mortaliũ cæcitas.* qui absorbet nec reuomit, dũ viuit Deus: incurrimus tamen. Nihil communius peccato, nihil certius damnatione, quæ finita si esset aut cum mensura & modo aliquo, excusanda quadamtenus videretur cæcitas ista & stupor mortalium; magnum enim solatium liberationis spes, & non rigẽdi non perdendi carcer. Nunc cum tormentorum meta Æternitas sit, sponte se implicare, furorem an rabiem dicam? neutrum: electa pernicies est & voluntaria infelicitas. Laxo & hianti rictu sese aperiunt inferorum illæ fauces; inclamatur quotidie nostris auribus periculum esse, cauendum ne pes aberret, figendum cautè. Nos verò quid? quasi temulentus aliquis aut phanatico spiritu agitatus, ambiguo & vacillanti passu vestigijs errantium insistimus, & sequimur præeuntes ad foueam vsq; Stygij leonis, ex qua calcaneum intrantibus obuersum nondum apparuit: vt prudentior fuerit vulpecula illa in fabulis decantata, quæ pedis errore admonita maturè resilijt, quàm nos rationis luce præditum & futurorum præsagum genus. Sed quò labor, æternitas me ferè extra terminum tecum abripuit: redeo. Quidam suspicantur his verbis Erasmi (vt loquuntur) immodestiam modestè carpi (quod coniectaneum an probare debeam,

non-

nondum scio) quòd in annulari digito Terminum depictum habuerit cum inscriptione, NVLLI CEDO: quasi significaret hoc symbolo in literarum cognitione se nemini cedere. Eam ob rem eum plerique sugillarunt, interq; cæteros Caruaialus Franciscanus quadam Apologia in Erasmum, cuius hic verba malo adscribere, quàm aliquid de meo fingere. Malè habet Erasmum, inquit ille, quòd Ecclesiæ doctores & Euangelistæ ad numerum quaternarium sint redacti, quòd videat se non posse inter illos computari, neq; credit se illis esse inferiorem, qui nulli cedit: hoc enim elogio sua scripta claudit Erasmus, *Cedo nulli*. Et, vt nemini fas sit ignorare hanc Erasmi præcipuam insaniam, apponit Dei Termini effigiem cera signatam, qui Deus nec ipsi quidem Ioui cedebat. Nonne hæc Erasmi insolentia omnes eius insolentias superat? Non cedis Erasme Budęo? non cedis Capnioni, Clitoueo, Pico, aut Angelo? Cedo inquit, nulli. Non cedis Augustino, Ambrosio aut Hieronymo? Cedo nulli. Non Hilario, Cypriano, Lactantio, aut Origeni? Nulli. O felix sæculum, cui talis homo datus est? Hactenus Caruaialus: cui vt affectibus plus quã par erat indulgenti, nimiaq; animi impotentia debacchanti, animosè satisfecit Erasmus, his planè verbis: Vt doceat me discruciari, quòd non annumerarer quatuor Ecclesiæ doctoribus, profert symbolum annuli mei, in quo est figura Termini: adieci, *Concedo nulli Terminus*. Et est Iambicus dimeter: si inuertas, Trochaicus est totidem pedibus, *Terminus concedo nulli*. At in fusili Termino habet, ὅρα τέλος μακρῦ βίου: item Latinè, *Mors vltima linea rerum*, indicans mortem nulli cedere, meq; ipsum admoneo, instare supremum vitæ diem, quemadmodum Prudentius:

Erasmi Terminus.

Caruaialus in Erasmum.

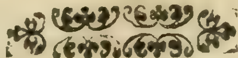
Erasmi responsio ad Caruaialum.

Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.

Idque scripto quoque vulgato declaraui. Hic itaq; Terminus dicit omnibus, *Concedo nulli*, non Erasmus. At me ferociter appellat Pantalabus: Quid ais Erasme? non concedis Clitoueo, non Hilario, non Cypriano, non Budęo, non Nebrissensi, nõ Thomę, non Augustino? Si vis vt meo nomine respondeam, nemini non concedo. Si postulas vt Termini, id est, mortis nomine respondeam, dicam, Non concedo leonibus, non elephantis; non cedo Monarchis & summis Pontificibus; non cessi Prophetis & Apostolis; deniq; nec ipsi Francisco cessi. Eat nunc, & iactet Termini mei superbiam. Hactenus Erasmus. Porrò Iulius Cæsar Scaliger oratione quadam in Erasmum eum acutè transfixit, vt hominem, qui Ciceronis luminibus voluerit obstruere, quo sua vnius scripta legerentur. Certè video Ciceronianos omnes, qui paulò ante nostram ætatem non parua sua laude Tullianam eloquentiam æmulati sunt, non alia causa vnum Ciceronem in linguæ Latinæ Capitolium inducere conatos esse, quam vt Erasmianum Terminum inde eijcerent. Deniq; apud auctores colligere est, Terminum sublimitatis & gloriæ symbolum esse, atq; etiam disciplinarum cognitionem interdum pro symbolo referre. Etenim qui strenuè decurso spatio in literis profecerit, & ad tranquillum iam vitæ portum applicuerit, vndecumq; prudentissimus effectus, neq; secundis intumescit insolenter, neq; aduersis perturbatur, atq; in vtramque fortunam ita se comparat, vt æquum & indomitum ad omnes casus animum præ se ferat. Pierius lib. 3. 8. & 49.

Iulius Scaliger in Erasmum.

Terminus sublimitatis symbolum.

Opulen-

Opulenti hæreditas.

EMBLEMA CLIX.

PATROCLVM falsis rapiunt hinc Troes in armis,
Hinc socij, atque omnis turba Pelasga vetat.
Obtinet exuuias Hector, Graciq; cadauer.
Hæc fabella agitur cùm vir opimus obit.
Maxima rixa oritur, tandem sed transigit hæres,
Et coruis aliquid, vulturijsq; sinit.

COMMENTARII.

I. CADAVER proiectũ à coruis & vulturibus discerpitur: hinc mortuus ad tentoria defertur, illinc prȩda à militibus ad ciuitatem asportatur.

II. *tro-s.* PATROCLVS Menœtij & Sthenales filius fuit, qui occiso per ludum astragalorum Cleonymo, seu, vt alijs placet, Æanc Amphidamantis filio, solum vertẽs in Phthiam venit, vbi à Peleo propter generis propinquitatẽ susceptus est, & vnà cum Achille apud Chironem educatus, cum eodẽ arctissima amicitia coniũctus vixit. Postea etiam cum Achille ad expeditionem Troianam profectus est, vbi armis Achillis indutus, cum Hectore pugnans ab eodem confossus occubuit. Huius interitum quia multis describit Homerus Iliados 17. huc inferre nõ videbatur operæ precium; summam totius rei præsens Emblema continet. Origo verò

Origo Emblematis. illius petita apparet ex conuiuio Luciani, cuius hæc sunt verba: Iamque tollebant Aristænetus atque Eucritus ex his, quæ sibi fuerant proposita, suam vterq; partē. Tum ego quæ mihi;& Chæreas item quæ sibi erant proposita, eundem ad modum Ion & Cleodemus. Porrò Diphilus etiam Zenonis digressi partem tollere parabat, affirmans vni sibi ea fuisse proposita; atq; hac de causa cum ministris dimicabat, ac vicissim inter sese trahebant, manibus vtrinq; in auem iniectis, non aliter quàm Patrocli cadauer hinc atq; illinc attrahere conantes.

III. *FALSIS in armis*] indutum armis non suis, sed Achillis. Alludit autem ad illud Ouidij in Epist. Penelop.

Siue Menœtiadē falsis cecidisse sub armis.

Rapiunt hinc Troes] auferunt Troiani vt interfectum hostem.

Hinc socij &c.] Greci impediūt raptari Patroclum.

Obtinet exuuias Hector] de interfecto *Exuuiæ.* hoste Patroclo. Exuuię dicūtur spolia hostibus detracta, ab exuendo quidem dictę, vt inquit Festus. Virgilius 2. Æneid.

----- qui redit exuuias indutus Achillei.

Nec solùm hominum tegmina aut vestes dicuntur, sed etiam animalium quorumlibet, vt exuuiæ bubulæ, leonis, serpentis, pro corio aut pelle.

Græci. *Graciq; cadauer*] vt donetur honore sepulturæ. *Graci*, Græca dictio est. Lycophrō in Cassandra, *Γραικῶν ἄριστος*, id est, *Græcorum optimus*, vbi Tzetzes: Græci prius vocabantur Hellados habitatores, postea ab Hellene Hellines sunt vocati.

Vir opimus] locuples.

Transigit hæres] conuenit, concordat, vt qui nolit aleæ iudiciorum fidere. Cicero Attico: Me absente omnia cum illis trāsigi malo. Cæterùm hæres dicitur ab hæ-
Hæres vnde dictus. rendo, hoc est, arctè insidēdo: nam qui hęres est, hæret, id est, proximus est ei, cuius est hæres. Licet nonnulli hęredem dictum velint, quod herus fiat, hoc est, dominus bonorum, quæ ad eum perueniunt. Vnde parum refert cū vel sine diphthōgo scribas, hæres, vel hæres.

Et coruis aliquid] relinquit aliquid hæredipetis, vespilonibus, sādapilarijs, rabulis fori. Vide adagium, *Coruum delusit hiantem.*

Vultures qui? *Vulturibusq; sinit*] Testamentorum captatores vulgata translatione vultures appellari obseruamus, quòd senibus orbis aut alijs sibi consanguineis, ceu cadaueribus inhient. Hinc illud Martialis:

Cuius vulturis hoc erit cadauer?

Et Seneca in Epistolis: At si hæreditatis caussa id facit, vultur est, cadauer expectat. Indicauit idem & Catullus illo versiculo:

Suscitat à cani vulturium capite.

Et Dinarchus apud Plautum in Truculento:

----- vide vt iam quasi vulturij triduo
Priu prædiuinant, quo die esuri sient.
Illum inhiant oēs, ille est animus oībus.

Cicero pro Sextio: Exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo vulturij pa- *Vulturij paludati & togati.*
ludati. Intelligit autem Pisonem & Gabinium, quos inimicos sibi maximè infēsos dicit. Apuleio togati vulturij, caussidici & patroni forenses sunt, quòd ijs, vt Columella grauissimè dixit, concessum sit in medio foro latrocinium; quibus moris est præuaricari, reos prodere, vendere aduocationes, & sāguinaria rapacitate homines excarnificare. Et in hac significatione hic vultures accipi palam est. Vide adagium, *Si vultur es, cadauer expecta.*

PATROCLI sub falsis armis ab He- IV. *Patroclus quis allegoricus.*
ctore interfecti, mythologicè historiam enarrat, quam pluribus Homerus prosequitur. Vt enim hoc mortuo Hector ipse eius exuuias sibi retinuit, Gręci verò corpus interemptum, vt sepulturæ beneficio donaretur, magna pecunia redemerūt: sic diues postquàm supremum vitæ diē clausit, concertationem, rixamq; inter hæredes de possessione relinquit: vnde vulturij illi, togatæq; curiæ hospites, imò verò & ipsi rabulæ forenses partem prædæ aucupantur. Cadauer ipsum humo à sacerdotibus pro pietatis ratione mandatum, impēsarum aliquid funeris gratia facit. Itaque Patroclus diuitum est typus, qui falsis armis non proprijs belligerante id est, opibus & diuitijs, quæ externa non propria bona sunt, intumescunt: succumbit tandem & prosternitur, quòd eiusmodi præsidijs homo suam metiri felicitatem minimè debeat. Facit huc quòd de Sylla refert Martialis:

Nō vernas pauit viuens, non Sylla clientes;
Non studuit proli aut coniugi auarus homo.

At postquam effosso profudit pectore vitam,
Mille satos peperit, mille animas aluit.

Sic Demosthenes cum animaduertisset auarum quendam efferri, Iste, inquit, cùm vitam non vitalem vixerit, alijs vitam reliquit. *βίος* Græcis & vitam & victum significat. Extat apud Valerium Maximum lib. 7. cap. 9. historia de Q. Cæcilio, qui L. Luculli promptissimo studio maximaque liberalitate & honestum dignitatis gradū, & amplissimum patrimonium consecutus; cùm præ se semper tulisset, vnum illum sibi fore hęredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumque bonorum reliquit hæredem: sed fallacis & insidiosi cadauer Populus Romanus ceruicibus resti circumdatum per viam traxit. Itaq; nefarius homo filium quidē & hęredem habuit quem voluit, funus autem & exequias quales meruit. Certè nescio quo fato fiat, vt locupletum hæreditates hodie ferè nunquam absque rixis & litibus transigantur: videas coniunctissimos fratres immortales ob id concipere inimicitias; olim moderatius inter se regna maxima diuidebantur, quàm nunc exigua partiuntur patrimonia. Tantam obtinet vim in pectora humana auri sacra fames. Referam hic memorabilem, sed nimis tragicam historiam, quæ à Bernardino Scardeonio lib. 3. class. 13. in descriptione Vrbis Patauij recensetur, de geminis fratribus Limineis, ex familia antiquissima oriundis. Legimus, inquit, ex hac gente fuisse aliquando duos fratres, qui per æstatem ruri noctu post cęnam, cùm ambo sub dio in atrio domus de diuersis rebus diuersa inter se loquentes starent, suspicientes & contemplantes innumeras stellas, quas tunc fortè sereno cælo fulgere videbant: per iocum alterum velut ridēdo dixisse, Precari se tot sibi boues esse, quot stellas fulgere conspiceret. Alterum mox itidem per iocum respondisse: Vtinam mihi pratum esset instar cęli latum: & ad fratrem conuersum dixisse: Vbi tuas pasceres boues; At illum, In tuo prato, dixisse. Rursum alterum, Si nollem? Te etiam inuito, alterum respondisse. Tunc me inuito? inquit. Te etiam inuito, ille respondit. Et ita altercando risu in iram, & mox ira in iram, & in serium furorem conuersa, dum neuter alteri cedere vult, exertis vtrinq; gladijs, quibus fortè ambo erant infeliciter accincti, se inuicem transfixerunt. Et hinc vnus, illinc alter humi decidentes, exanimes in suo sanguine volutantur, donec à domesticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domū fatali hora properante sunt extincti. Rectè itaq; ait Plutarchus: Nostro tempore fratres & cognati nisi regionibus, fluuijs, murisq; communia bona distinguant, lōgoq; à se inuicem remoti sint spacio, altercandi finem nullum faciunt. Quis igitur æterno dignam præconio non censeat Æliorū concordiam? Etenim sedecim vnius gentis Ælij vnam exiguam domum possidebant, vniusq; prædij fructibus se sustentabant, vnaque ista in domo multis cum liberis & vxoribus habitabant, inter quas Æmilij etiam, qui duos consulatus gessit, bisq; triumphauit, filia fuit: neque eam paupertatis viri pudebat, quin virtutem potiùs, qua paupertatem ferebat, miraretur. Elegans quoq; fraternæ concordiæ exemplum adducitur à Iustino lib. 2. quum inter Arthemenem & Xerxem filios Darij contentio de successione in regno Persarum mortuo patre esset, & minor maiori natu prælatus fuisset: adeo enim fraterna contentio fuit, vt nec victor insultauerit, nec victus indoluerit, ipsoq; litis tempore inuicem munera miserint, & iucunda etiam inter se, non solum credula conuiuia habuerint; iudicium quoque ipsum sine arbitris, sine conuitio fuerit. Sed nunc nostro sæculo quid? *Iudoninala tu Grillo.*

Q. Cæcilij fallacia.

Historia mira de duobus fratribus.

Æliorum cōcordia.

Arthemenis & Xerxis.

Amicitia etiam post mortem durans.

EMBLEMA CLX.

ARENTEM senio, nudam quoque frondibus vlmum
Complexa est viridi vitis opaca coma:
Agnoscitq; vices naturæ, & grata parenti
Officij reddit mutua iura suo
Exemploq; monet, tales nos quærere amicos,
Quos neque disiungat fœdere summa dies.

COMMENTARII.

I. VLMVM antiquam & aridam vitis vicina ramis suis, pampinis & botris sursum rependo vestit. Vlmus arbor & vitis notiores sunt, quàm vt longiore descriptione egeant.

II. *Typus Emblematis.* ID è Græco Antipatri Epigrammate transtulit, cuius carmen est eiusmodi lib. 1. Antholog. *εἰς ἀνταπόδοσιν.*

ἄυην με πλατάνιςον ἐφερπύζουσα καλύπτει
ἄμπελος, ὀθνείῃ δ' ἀμφιτέθηλα κόμῃ.
ἡ πρὶν ἐμοῖς θαλέθουσιν ἐνιθρέψασ' ὀροδάμνοις
βότρυας, οὐ ταύτης οὐκ ἀπετηλοτέρη.
τοίην μέντοι ἔπειτα τιθηνείσθω τις ἑταίρην,
ἥτις ἀμείψασθαι καὶ νέκυν οἶδε μόνη.

hoc est:

Aridam me platanum irrepens tegit
Vitis, externa aũt circũuirescens coma:

quæ

Quæ priùs meis virentibus alens ramis
Racemos, hac ipsa eram non minus frondosa.
Talem quidem certè posthac constituat [sibi] quisq; amicam,
Quæ rependere mortuo norit sola.
Me siccam platanum irrepens circundat alumna
Vitis, vt externa floruit aucta coma;
Quando meis ramis teneras circundabat vuas,
Tũc frondosa illa non minus arbor erã.
Talem quisq; sibi & propriam conquirat amicam,
Cui neq; morte viri sit peritura fides.
Sic verò vertebat Sanctius:
Me platanum siccam folijs & palmite obumbrat
Vitis, & externa contegor ipsa coma:
Illa meos ramos creuit complexa virentes,
Illius at ramos vsq; putabo meos.
Hanc sociam vitæ quærat sibi quisq; vicissim,
Quæ fiet in fato reddere docta vices.
In hunc ferè modũ Ouidius lib. 2, Trist.
Vidi ego pampineis ornatã vitibus vlmum,
Quæ fuerat sæuo fulmine tacta Iouis.
Sed quia epigramma Græcum Antipatri de amica loquitur, quam nos vxorem possumus intelligere, lubens hic adiungi velim Menandri sententiam, qua vbi matrimonii incõmoda enumerauit, commoda etiam subiungit, sed iis maximè verbis:
Ἀτυχοῦντι συμπαρίμεινεν, ἀποθανόντα τε
ἔθαψε, περιέστειλεν οἰκείως.
Huic rebus etiam comes in aduersis manet,
Functiq; fato funeris curam gerit.

III. *ARENTEM senio*] senectute arescentẽ, vetustate aridam.

Nudam quoq; frõdibus] exutam folijs, suis viduatam comis.

Vlmus amica viti. *Vlmum*] Vlmus arbor est vitibus plurimum gaudens, densa, dura, procera, de qua Plinius lib. 16. Virg. lib. 6. Æneid.
In medio ramos annosaq; brachia pandit
Vlmus opaca, ingens.
Idem in Bucolic.
Nec gemere aerea cessabit turtur ab vlmo.
Et alibi:
Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.
Et Statius lib. 6. Thebaid.
---- nec inhospita vitibus vlmus.
Ouidius 2. Amor. eleg. 16.
Vlmus amat vites, vitis non deserit vlmũ:
Separor à domina cur ego sæpe mea?
Sic quoq; Petronius Arbiter:
Paruula securo tegitur mihi culmine sedes,
Vuaque plena mero fœcunda pendet ab vlmo.
Calphurn.
Inter pampineas ponetur vitibus vlmos.
Pontanus:
Tecum inter salices, sub amicta vitibus vlmo.

Complexa est viridi] Vt vulnus amica viti est, sic vitis vlmo non est ingrata, quã frequentissimè luxuriantibus frondibus & pampinis fęcundis ambit, vestit, & amplectitur. Vlmis autem adiungi vites fuisse in more positum, vt etiam hodie in Italia, notiùs est quàm vt confirmare necesse habeam. Horatius: *Vites vlmis adiuncta:*
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Idem:
---- adulta vitium propagine
Altas maritat populos.
Claudianus 2. de raptu Proserp.
---- hic pampinus induit vlmos.
Ouid. 3. de Ponto, Eleg. 8.
Non hic pampineis amicitur vitibus vlmus,
Nulla premunt ramos pondera poma suos.
Idem lib. 10. Metamorph.
Pampineæ vites, & amicta vitibus vlmi.
Pontanus:
---- Flexæq; sub vlmis
Pendula textilibus nectunt vmbracula vites.

Hæc vlmi & vitis amicitia poetis occasionem dedit, vt sæpe eius in amoribus mentionem faciant. Ouidius epist. Oenones: *Vlmi & vitis coniugatio amoris similitudo:*
Non sic appositis vincitur vitibus vlmus,
Vt tua sint collo brachia vincta meo.
Martialis de nuptijs Pudentis & Claudiæ, lib. 4.
Nec melius teneris iunguntur vitibus vlmi.
Catullus in nuptijs Iuliæ & Manlii:
Lenta quin velut assitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. &c.
Porrò aduerte, an huc traduci possint eiusdem Catulli versus hi quodam Epithalamio:

Vt vidua in nudo vitis quæ nascitur aruo,
Numquam se extollit, numquam mitem educat vuam,
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuuenci:
At si fortè eadem est vlmo coniuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere iuuenci.

Coma] folijs, pampinis: nam per metaphoram coma de arboribus, fruticibus, arundinibus,atq; etiam herbis frequenter dicitur. Hinc Catullus dixit, Siluam comatam.

Agnoscitq; vices naturæ.] quæ nimirum mutantur in horas, vt è puero iuuenis, è iuuene vir, è viro senex citissimè fiat, immutabili naturæ communis lege.

Grata parenti] vlmo, à qua tanquam parente sustentata est, & incrementum sumpsit.

Exemploq; monet, &c.] Sententia Emblematis, cui astipulatur illud Hebræi Paræmiastæ Prouerb. cap. 17. Omni tempore diligit,qui amicus est. Nec eum pro verò amore censemus, qui mortalis huius vitæ terminis concluditur, siquidem ad mentem sapientûm amoris vim æstimamus. Inquit enim D. Hieronymus: Amicitia, quæ desinere potuit, nunquam vera fuit. Cui consentit Euripides Troadibus, cùm ait:

Vere amãs semper amat.

οὐκ ἔστ᾽ ἐραστὴς, ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ.

Non est amator, qui non semper amat.

Deniq; hoc etiam vulgo dici solitum. Amicitias immortales esse debere.

IV. VITE hac vlmum vigore suo iam destitutam comprehendente ac sustinente (à qua nimirum ipsa prius,cùm tenera esset,& quasi pubescens, incrementi occasionem materiamq; sumpserat) significatur amicos nobis esse deligendos, qui nec temporũ diuturnitate, nec locorum distantia, sed ne quidem post mortem amare desistant. Illudq; est quod Phocion dixit, vt refert Stobæus, ζητεῖν δεῖ καὶ ἄνδρα καὶ τέκνα καὶ φίλους τοὺς κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου παραμένοντας. *Comparandos esse liberos & maritum & amicos, qui ad mortem vsq; costantes sint.* Respicit Emblematis argumentum hoc Ouidianum 2. de Remedio:

Amici qui deligendi.

Semper habes Pyladem aliquem qui curet Orestem,
Hic quoq; amicitiæ non leuis vsus erit.

Cicero pro Sestio: Ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis & beneuolentiæ non ademit. Virgilius in obitum Mecenatis:

Et decet, & certè viuã tibi semper amicus,
Nec tibi qui moritur, desinit esse tuus.
Ipse ego quicquid ero, cineres interque fauillas,
Tunc quoque non potero non memor esse tui.

Amicus dimidiũ animæ.

Verus enim amicus dimidium est animæ nostræ, vti Virgilium vocat Horatius, dimidium animæ suæ. Quod sic explicat Augustinus: Bene quidam dixit de amico suo, Dimidium animæ suæ. Nam ego sensi, animam meam & animam amici mei vnam fuisse animã in duobus corporibus, propter vim scilicet amoris. Et ideo illo mortuo,horrori mihi erat vita, quia nolebam viuere diutiùs; sed ideo fortè mori metuebam, ne totus ille moreretur.

Non viuit quiuquis fido priuatur amico:
Dimidium siquidem perdidit ille sui.

Sic verè dicitur, Anima est non vbi animat, sed vbi amat. Non enim præsent or est spiritus noster vbi animat,quam vbi amat: nisi fortè magis putetur esse vbi vinctus ex necessitate tenetur, quàm quò sponte & alacri fertur voluntate. Sed sincera hæc amicitiæ fides præcipuè in rebus aduersis cognoscitur, teste Valerio Maximo: eumq; præclarum amicũ dicit Plautus Epidico, qui in re dubia re iuuat, vbi re opus est. Simile est illud Ennii: *Amicus certus in re incerta cernitur*: Vt enim nautis serenitas gratior in tempestate aduenit, sic amico afflicto amicus. Verùm exulcerato hoc nostro sæculo non solùm nihil horum in amicitia ita illustre & magnificum videtur; imò quod nobis Christianis summè deplorandum, odia, diffidia, simultates, & inimicitię perpetuæ sũt, amicitiæ autem prorsus vtilitatibus & cõmodis propriis circumscriptæ iacent, adeo vt nihil dubitem cum Socrate exclamare. φίλοι, οὐδεὶς φίλος innuẽs veram amicitiam ferme interiisse inter mortales. Vulgares, temporanei, & ollares amici plurimi sunt: at qui alter idem sit, amicum vt se ipsum diligẽs, eiq; præsto sit in vtraque fortuna, talis, inquã, amicus diu quęritur, raro inuenitur, difficulter seruatur. Exquiramus, si lubet, & percurramus totam

Amicitia in aduersis cernitur.

Octo tantum paria amicorum. tam profanam historiam, octo tantùm paria verorum amicorum deprehendemus: Pyladem & Orestem, Nisum & Euryalum, Patroclum & Achillem, Theseum & Pirithoum, Castorem & Pollucem, Tydeum & Polynicen, Scipionem & Lælium, Damonem, & Pythiam. Lucianus recitat alia decem paria amicorum, quinq; nimirum Græca, & quinq; Scythica. Historiæ ibidem requirantur lectu dignissimę. His *De equite quodam Garsiæ Regis Nauarrēsis.* nihil dubito annumerare equitem quēdā Garsiæ Regis Nauarrēsis, de quo ita Fulgosus lib. 4. Cū in Hispania inter se bello decertarēt Ferdinādus Legionēsis & Garsias Nauarrensis reges, Garsias quod superbus audaxque nimium sæuè regni sui proceres habebat, in magno eorum odio versabatur: idq; cùm animaduerteret vnus militum eius, qui puerum Garsiam aluerat, arbitratus si prælium committeretur, Garsiam à suis desertum iri, vt qui ex fide eum diligeret, re detecta, quam intellexerat, Garsiæ suasit vt prælio abstineret. Verùm Garsias immodici spiritus amicorum & inimicorum contemptor, decertare prælio cum hoste decreuit. Quam rem auspicatus is, qui, vt dictum est, contrà suaserat, in hæc verba prorupit: Quantū aduertere possum, tibi statutum esse video vt omnino moriaris; cui rei postea quam aliud afferre opis nequeo, id saltē enitar, ne te vel mortuum, vel victum videā. Itaque galeam atq; thoracem exutus, ac solo gladio hastaq; armatus in hostium aciem ingēti animo irrupit. Vbi ipse haud multò post cæsus, & Garsias à suis, vt ipse monuerat, desertus fuit. Vide plura de vera amicitia apud Val. Maxim. lib. 4. Plutarch. de multorum amicitia, Ciceronem passim, & alios. Nec malè quadrabit hoc *Vitis qd hoc loco.* Emblema in amorem coniugalem, vitis enim hic signat vxorem Philandrā, mariti studiosam, qualem describit Flaccus 2, Carm. Ode 5. Vimum verò cum vite maritatam amoribus cōuenire supra annuimus. Alioqui apud Dauidem regium vatem Psal. 127. vxor viti fœcundæ comparatur: Vxor tua sicut vitis abundans. Huius amoris est quidam apud Propertium *Amor cōiugalis.* character lib. 2 his verbis:

Terra prius falso partu deludet arantes,
Et citiùs magnos Sol agitabit equos:
Quā possim nostros aliò transferre calores:
Huius ero viuus, mortuus huius ero,

Ouidius 3. de Ponto ad coniugem:

Cumq; ego deficiā, nec possim ducere currū,
Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto venis fugientibus æger,
Vltima pars vitæ dum mihi restat, ades.

Virgiliana Dido 4. Æneid de suo loquens Sichæo:

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores.
Abstulit, ipse habeat secum seruetq; sepulcro.

Eleganter quoq; Lyricus Venusinus:

Felices ter & amplius
Queis irrupta manet copula, nec malis
Auulsus querimonijs
Suprema citiùs soluet amor die.

Huc nō incommodè referri potest historia de fœmina Smyrnea, sicut à Sabellico refertur lib. 9. decad. 3. de reb. Venetis. *Amor fœminæ Smyrneæ in coniugem demortuū.* Cùm enim Smyrna olim Ioniæ nobilissima vrbs, à Venetis capta esset, ferunt (inquit) fœminam florenti ætate, cùm ad naues captiua abduceretur, mariti sepulchro, in quod fortè inciderat, procubuisse, ac flebili lamentatione illud complexam dulcissimum mariti nomen sæpius vocasse. En, inquit, coniux dilectissime, extremus patriæ casus efficit, vt me, quā nullus amor, nulla vis vnquam quò minus tua fuerim, semperq; futura essem, vertere potuit, crudelissimi hostis manus in perpetuam captiuitatem abducat. Separor infelix à tuo conspectu, nec dulcem patriam, nec monumentum hoc dulcissimum amplius visura. Has ego supremas lacrymas tuis misceo cineribus, his inferris tuos manes, supremùm ciebo. Sed quid ita? moriar potiùs, quàm suauissimo hoc complexu diuellar. Atq; ita sepulchro hærens cùm neq; minis, neq; alia vi facilè diuelli posset, à temerario milite gladio traiecta, hac re sola felix, quo voluit loco, relicta est. Sed de amore coniugali alibi.

Mutuum auxilium.

EMBLEMA CLXI.

LORIPEDEM sublatum humeris fert lumine captus,
Et socij hæc oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors sic præstat vterque:
Mutuat hic oculos, mutuat ille pedes.

COMMENTARII.

I. CÆCVS baculo dubia regens vestigia, claudum quendam humeris impositum gestat, qui cæco viam digito & ore monstrare videtur.

II. *Fons Emblematis.* MVLTA sunt epigrammata Græca in hanc sententiam, eaq; lib. I. Anthologiæ, tit. εἰς ἀναπήρους. Sed vnum aut alterum attulisse sufficiat. & primum quidem Philippi seu Isidori:

τυφλὸς ἀλητεύων χωλὸν πόδας ἠέρταζεν,
ὄμμασιν ἀλλοτρίοις ἀντεράνιζόμενος.
ἄμφω δ' ἡμιτελεῖς πρὸς ἑνὸς φύσιν ἡρμόσθησαν,
τἀλλιπὲς ἀλλήλοις ἀντιπαρασχόμενοι.

Cæcus claudum humeris gestat: pro munere tanto
Ille oculos claudi mutua dona refert.
Imperfecti ambo coeunt sed corpus in vnũ;
Quodq; deest, socio præstat vterq; suo.

Cæcus errans claudum pede sustulit,
Oculis alienis mutuum accipiens:
Ambo quidem imperfecti ad vnius naturam

ram aptati sunt,
Defectum inuicem retribuentes [.i. accommodantes, seu prębentes operas mutuas.]
Cæcus ut errabat claudum pede sustulit; ille
Alteriusq; oculos mutua dona capit,
Imperfecti ambo sese iuuere vicissim,
Alterius prompta sic fretus alter ope est.
Sic autem vertit Ausonius Gallus:
Versio Ausonij Galli. *Insidens cæco graditur pede claudus utroq;*
Quo caret alteruter sumit ab alterutro.
Cæcus namque pedes claudo gressumque ministrat,
At claudus cæco lumina pro pedibus.
Idem aliter:
Ambulat insidens cæco pede captus utroq;
Atq; alterna subit munia debilitas.
Nam cæcus claudo pede commodat, ille vicissim
Mutua dat cæco lumina pro pedibus.
Thomæ Mori. Sic verò Thomas Norus:
Claudipedem gestat cæcus vicinus ocellis,
Conducitq; oculos arte, locatq; pedes.
Cæcus fert claudum, atq; opera conducit eadem,
Istius ille oculos, istius ille pedes.
Extat & aliud eiusdem omnino argumēti, auctore Antiphilo:
Aliud epigrāma eiusdem materia. ἄμφω μὲν πηροὶ καὶ ἀλήμονες, ἀλλ' ὁ μὲν, ὄψεις,
ὃς δὲ, βάσεις. ἄλλῳ δ' ἄλλος ὑπηρεσίη.
τυφλὸς γὰρ χωλοῖο κατωμάδιον βάρος ἄρας,
ἀτραπὸν ὀθνείοις ὄμμασιν ἀκροβάτει.
ἡ μία δ' ἀμφοτέροις ἤρκει φύσις. ἐν γὰρ ἑκάστῳ
τὸ λιπὲς ἀλλήλοις εἰς ὅλον ἠράνισαν.
Ambo mendici cæcus, claudusq; fuere.
Alterat alterius sustulit arte malum.
Attollens humeris claudum qui luce carebat,
Claudi oculis dubiam tentat inire viā.
Coniūxerat simul quod sors utriq; negarat:
Natura ambobus sic satis una fuit.
Ambo quidem mutili & errones, sed alter quidem oculis,
Alter verò ingressu, alterius autem alter subministratio [erat] .i. alter alteri seruiebat.
Cæcus enim claudi super humerale onus tollens
Viā aliens oculis, summis pedibus ibat

Vna verò utrisque sufficiebat natura: in unoquoq; enim
Defectū inuicem ad totū mutuata est.
Mutili & errones ambo: alter lumine cassus,
Alter at ingressu mutua dona dabant.
Cæcus enim claudum tergo gestabat: ocellis
Alterius summis ibat iter pedibus.
Natura una utriq; satis, parilisq; facultas,
Quo caret inq; vices alter & alter agit.
Sunt & alia duo ad idem spectantia, quę à doctis certatim conuersa huc non adjcio: sed illud tantùm breuius ex Politiano ascribam, quòd nonnihil leporis habeat:
Τυφλὸς ἄπους τ' ἤτην ἀλλήλοιιν θεράποντες Epigramma Politiani.
Τυφλὸς ὁδηγεῖτο, νωτοφορεῖτο δ' ἄπους.
Ut tradant operas sibi mutuò loripes, atq;
Cæcus, iter facit hic, fertur at ille pedes.
Cæcus, pedibusq; mancus erant sibi inuicem ministrantes:
Cæcus per viam deducebatur [à claudo] dorso ferebatur pedibus mācus.
Portauit cæcus vir claudū in terga leuatū:
Acceptis oculis præbuit ille pedes.
In hunc sensum lusit quoq; Faustus Sabæus hoc epigrammate. Fausti Sabai.
Mutuum auxilium.
Mendicum cæcus claudum ceruice ferebat,
Et ducebatur lumine ab alterius.
Ambo imperfecti corpus iunguntur in unū,
Recte eat ut claudus, cæcus ut inspiciat.
Monuit autem Pierius Valerianus nec nō temere, & poeticè conficta; habet enim ille tetrastichon hoc lemmate.
In celebres mendicos.
Quærens edaci corpori vagus cibum
Claudum ferebat cæcus, illi fœnerans
Pedes, ab illo fœneratus lumina.
Quid non egestas dura mortales docet?
Donec igitur duo aut plures animo concordes erunt, licet diuersis corporum ægritudinibus laborent, facilè tamen mutuò se iuuabunt & alter alterius supplebit defectum. Memini me de Britanno quodam legere, qui fuit tibijs contractis; ita ut si locum mutare vellet, sella vehendus esset; fuit insuper re tenuis: is duxit uxorem cæcam, & facti causam dixit: Sic melius, aiebat, inter nos cōstabit amicitia, ferentis nos inuicē pares calamitate, neutri [illegible] quod exprobret alteri. His [illegible] & innocens erat conuictus Historia de Britāno claudo.

ctus, fœlix fœcunditas, procreatis ex isto coniugio duodecim fratribus robustis, nulloq; næuo deformatis.

III. *Loripedes.* *LORIPEDEM*] pedum vsu carentem. Loripes compositum est à loro & pede. Dicuntur loripedes, qui pedes habent in tortos in modum corrigiæ: aut veriùs, qui blandos & carneos habent pedes sine ossibus, quales sunt populi in Aphrica, qui dicuntur Himantopodes, id est, loripedes, quibus serpendo ingredi natura est. Plinius lib. 5. cap. 8.

Fert immune captus] cæcus, vsu oculorum priuatus.

Munera retribuit] beneficia rependit, quæ a cæco accipit.

Quo caret alteruter, &c] Hūc versum alibi sic legi:

O fœdus concors: sic præstat vterq; vicissim.

Mutuo. *Mutuat*] pro Mutuatur: *Mutuo, as*, certè apud probatos auctores vix inuenienis; Latini dicunt, *Mutuò dare*, quod facilè diligens lector deprehendet. Sed danda est Alciato venia, qui toties occurrebat Bartolis & Baldis. Quòd si tersæ aures hoc non ferant, poteris versiculum vnica expuncta littera corrigere:

Hic oculos mutat, mutat & ille pedes.

Hic oculos] scilicet tardipes, claudus.

Ille pedes] nempe cæcus.

IV. *Vnus vir, nullus vir.* EMBLEMATE hoc intelligi datur, ad sustentandam subleuādamque humanæ vitæ inopiam, hominē hominē indigere: vt enim non omnis fert omnia tellus, sic quiuis non abundat quibuslibet, vnde peruulgatas habemus parœmias, *Vnus homo, nullus homo*: *Manus manum fricat*: *Multæ manus reddunt onus leuius*: *No absque Theseo*: & alia multa eiusdem generis. Rectè itaq; Menander:

ἀνὴρ γὰρ ἄνδρα, καὶ πόλις σώζει πόλιν.
χεὶρ χεῖρα νίπτει, καὶ δάκτυλός τε δάκτυλον.

Vir enim virum, et ciuitas saluat ciuitatē.
Manus manum lauat, & digitus digitum.

Geryonis mythologia. Geryonē ideo fingunt multis oculis, multis manibus & pedibus præditum, quod in negotijs obeundis multorum opera vti cōsueuerit; quod in principe, vel alio quopiam, cui Respub. summa credita sit, plurimùm commendabile habetur: Nō enim omnia possumus omnes. Idcirco Pelopides laudatur, qui legationem initurus, cū se ad dicēdum parum idoneum intelligeret, adiutorem sibi sociumq; muneris Epaminondam cooptauit. Sic Nicias cùm ad labores tolerandos imbecillo admodū corpore & inexperto esset, Lamachum sibi & robustum & industrium socium accepit. Existimo quidem hic allusionem esse quandam ad συνδυασμὸν, qua homines quibusdam veteribus appellati sunt συνδυαστικοὶ, quippè quos natura ita effinxerit ac formarit, vt gregales essent, & bini agerent. *Homines συνδυαστικοὶ cur appellati.* Ex quo & Platoni dicuntur, ζῶα πολιτικὰ, id est, *animalia ciuilia*, & ad societatem nata quandoquidem eo genio sint, vt sola viuere nequeāt, Itaq; præclarè ille, qui humanum ingenium apiculæ comparauit: vt enim illa perire dicitur, si sola viuat, ita natura hominis ea est, vt sine opera mutua & societate vitā traducere nullo modo possit: vtque manus manum lauat, ita homo hominē mutua quadam necessitudine atque ope iuuat. *Homines soli minimè viuere possūt.* In summa,

Integrum ex medijs vnum fit ritè duobus,
Si quando hic oculos mutuat, ille pedes.

Quis enim artifex tam per se sapiat, tātasque habere facultates putatur, vt non indigeat aliorum artificum auxilio mutuo? Id autem cùm à natura prouida omnium matre profectum sit, vt singuli quibusdā rebus ad vitæ præsidium & ornamentum indigeant, quo eas ab alijs mutuo capiant, vt ipsi meminerint aliquod suum officiū esse mutuò & vicissim rependendum: certè nullus nostrum est, qui vel cæci vel loripedis agat partes, vt quà sit eundum, minimè videat, aut quà progrediendum vlteriùs, planè non habeat. Quid, cæce, consilij capies, quò te in viam huius vitæ anxiæ ac molestæ conijcies? quid, inquam, homo quantumuis diues ac locuples consilij capies, vt te possis tandem expedire ex inopiæ angustijs, quæ non sinunt te vltrà progredi, nisi ducatum tibi præstet aliquis oculatus? At, claude, & pedibus calle, quò te proripies? imò verò erudite licet ac Musarū alumne, an te loco mouebis, nisi primùm firmis cuiusdam opulenti beneque nummati humeris sustenteris? Sed quotusquisq; est, cui non perspicuum sit quā longè lateque pateat officij huius mutui vsus? *Ad mutua officia omnes tenentur.* Nullum omninò rerum genus est, quod aut auulsum à cæteris per seipsum constare, aut vim suam atq; æternitatem conseruare possit. Stoici quæ in terris gignuntur

gnuntur, aiunt ad vsum hominum creata esse: homines autem hominũ caussa genitos, vt ipsi aliis alii prodesse possent: qua in re necesse est naturam ducem optimã sequi, & vtilitates omnes in medium conferre officiorum commutatione, dando, accipiendo, commutando, conducendo, & cæteris eiusdem generis, tum artibus, tum opera, tum facultatibus hominum inter homines societatem deuinciẽdo. Iam verò illa sapientia, vt sapienter ab Oratore dictum, diuinarum atque humanarum rerum scientia est, in qua continetur Deorum & hominum societas quædam & cõmunitas inter ipsos. Quod cùm ita sit, meminerimus ad extremum, quod antè dictum est, vnum hominem pro nemine habendum: vnum, inquam, nihil ferè, duos simul iunctos permulta facere & consequi posse.

Auxilium nunquam deficiens.

EMBLEMA CLXII.

BINA pericla vnis effugi sedulus armis,
Cum premererq; solo, cum premererq; salo.
Incolumem ex acie clypeus me præstitit: idem
Naufragum apprensus littora adusque tulit.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA tentoria in ripa sita flumen præterlabitur, in quo vir armis militaribus indutus, & scuto suo incumbens natat.

II. HOC è Græco Iulij Leonidæ Epigrammate expressit Alciatus, in quo Myrtili militis prosopopęia est, scutum suum celebrantis. Is post cōflictum terrestre nauem ingressus naufragium passus est, cūque frangeretur nauis clypeum apprehēdens incolumis super illo enarauit. Epigramma venustum est & figuris abūdans. Græcum sic habet: *Myrtilus quis.*

Emblematis fons.

εἶν ἐνὶ κινδύνυς ἔφυγον δύο μυρτίλος ὅπλῳ,
τὸν μὲν ἀριςεύσας, τὸν δ' ἐπινηξάμενος.
ἀργέςης ὅτ' ἔδυσε νεὼς τρόπιν, ἀσπίδα δ' ἔσχον
σωθεὶς κεκριμένην ὕδατι καὶ πολέμῳ.

Effugi geminum clypeo discrimen in vno
Myrtilus, & pugnans fortiter atq; natans.
Arripui clypeum depressa flamine puppi
Fluctibus oppressum, belligerisq; viris.

Vnis pericula duo effugi [ego] Myrtilus armis;
Vnum quidem fortissimè dimicando, alterum vero natando.
Argestes [ventus] quando subiit nauis carinam, clypeum habui
Seruatus destinatum aquis & pugnæ.

Vnis damna duo vitaui Myrtilus armis;
Vnum acie certans, alterum in amne natans.
Vt primùm vento pulsa rate is adfuit, vtq;
Me clypeus pugna, est auxiliatus aqua.

Huc refer & alia eiusdem argumenti Epigrammata lib. 1. tit. *εἰς ναυάγιον*. Talem quoq; pingit Claudianus in panegyricis Horatiū Coclitem, cuius hæc sunt verba: *Horatius Cocles.*

Traiecit clypeo Tibrim, quo texerat vrbē,
Tarquinio mirante, Cocles, medijsque superbus
Porsennam respexit aquis.

III. *BINA pericla*] duo pericula, nempe in terris & in mari.

Vnis armis] vno eodemq; scuto. Vnus in plurali iungitur nominibus singulari numero carētibus, vt Vnæ literæ, Vna arma, Vnæ ædes. Cic. pro lege Manil. Ab vnis hostium copiis geri. Licet apud eundem Ciceronem pro Flacco legatur: Vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuere. *Vnus in plurali.*

Cum premererq; solo] cum dimicarem terrestri prælio.

Cum premererq; salo] cùm in aquis periclitarer, iisq; penè obruerer. Salum mare dicitur, vel à sapore salis: vel à verbo Græco *σαλεύω*, quod significat fluctuo, fluito. *Salum.*

Clypeus me præstitit] Clypeus, vt Labienus ait, cùm virili genere profertur, scutum significat, sic dictum *ἀπὸ τοῦ κλέπτειν*, siue *ἀπὸ τοῦ καλύπτειν τὸ σῶμα*. quod clepere seu celare significat. Clypeū verò in neutro genere imaginem in scuto cælatam denotat, dictum *ἀπὸ τοῦ γλύφειν*, id est, sculpere. Sed tamen T. Liuius clypea sæpe pro scutis posuit; vt 6. ab Vrbe: Clypeis antè Romani vsi sunt, deinde post quam stipēdiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere. Asinius contra clypeum pro imagine masculinè dixit. Plinius lib. 2. Dubij sermonis: Vtrūq; ait, indistincto genere dici, sed litera differre; vt pugnatorium per i, dicamus clipeum, quod clepere celare sit; imaginem verò per v, à cluendo. Sed hæc arbitror Plinium non ex sua, sed ex Grammaticorum opinione retulisse. Nam lib. 35 Nat. hist. cap. 3. ait: Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebātur imagines, vnde & nomē habuere clypeorum, nō (vt peruersa Grāmaticorum subtilitas voluit) à cluendo. A clypeo fit clypeare, verbum, apud Pacuuium in Hermiona, idemque est, quod apud Liuium, paludamento circum brachium intorto in hostes impetum facere, & ab eorum ictibus seipsum protegere. *Clypeus.* *Clypeum.* *Clypeare.*

IV. SCVTVM bellicum olim tantæ amplitudinis erat, vt totum hominem tegeret, & à telis omni ex parte defenderet. Adhæc conuexa eius parte, corpus sustentante flumen tranari posset. Scutum hoc nusquam in quouis periculo deficiens, sed etiam in iis auxilium præstans, quæ videntur alioqui abhorrere ab vsu proprio & naturali, typus est amici veri nunquam nō suppetias ferentis, vel etiam in iis, quę videntur à sua facultate penè omninò aliena esse. Non multis id amplificabo verbis: vnum huius rei exemplum mihi statui te, *Veri amici typus.*

D. IOAN-

Ioannes Andreas Ciolus Venetus.

D. IOANNES ANDREA CIOLE, Doctor Excellentissime, amice integerrime, qui me non solùm Patauii (vbi amicitia nostra primùm coaluit) dum in castris Palladiis militaremus, ope & opera iuuisti; sed etiam Venetiis dum sæuissimis diuturnorum morborum procellis concussus, & virium, & facultatum iacturam fecissem, nūquam destitisti solari afflictum, erigere iacentē, dirigere auium, eaq; omnia reapse præstare, quæ ab alio quoquam vix ausim sperare. Te remige tādem ægrè enaui, Tu nihilominus amoris tui radios in me aliquantulum disiunctum largissimè diffundis, dum mihi amplissimorum virorum gratiam concilias, cōciliatam foues, literarum reciproco alloquio recreas, demq; instructissima tua supellectile libraria hunc meum commentandi conatum promoues. Quid ego vicissim? quod possum; redamare, & sincerum amorem cādidè attestari: quod hocce publico testimonio ago, idq; per istum laborem, quem hic suscepi (audaciùs fortè quàm feliciùs) perenne esse exopto.

Studia nusquam non opportuna.

Hoc etiam potest commodissimè trāsferri ad literarum studia nusquam non opportuna, nusquam nō iucunda, quibus nimirum non modò ab aduersariorum telis, & hominum iniurijs tuti sumus, & tāquā opposito clypeo munimur, sed & eorum ministerio vsque è medijs vitæ huius fluctibus ad trāquillum otij portuum recipimur. Sic enim Myrtili clypeum Alciatus ipsemet oratione quadā Ticini habita intellexit. Tradunt, inquit, Zenonem Philosophum, cùm naufragium fecisset, dixisse, se nūquam felicius nauigasse, quā cùm rebus omissis vacare Philosophię deinde cœpisset. Idem & vsurpare ego possum, qui cùm in patria otio quondam, nimiaq; tranquillitate ferè marcescerem, atrocitate bellorum demum excitatus peregrinari cœpi, & ad hanc disciplinā confugi, quæ mihi planè fuit quòd Prouerbio Græco dicitur, *Myrtili clypeus*. Fuit is ingenti animi miles, ... pugnare soli tus, qui cùm ad maritimam expeditionē nauigasset, submersa forte naui eidem clypeo innixus in tutum portum delatus est. De quo hunc in sensum Leonides Poeta scripsit:

Zenonis naufragium.

Myrtili clypeus.

Bina pericla viis effugi Myrtilus armis,
Cū premererq; solo, cū premererq; salo.
Incolumē ex acie clypeus me præstitit, idē
Naufragum apprensus littus adusque tulit.

Sic mihi hęc egregia professio omni in tēpore, omni in fortuna auxilio fuit; quod ceu senectuti vestræ viaticum, vt & vos comparetis, hortor suadeoque. Hæc Alciatus. Apparet itaq; viris cordatis & magnanimis fortunam ipsam, etiam in rebus quātumcunq; afflictis atq; aduersis, facilè modum auxiliumque ministrare. vt est hoc Tibulli, quod vulgo dici solet: *Fortes fortuna adiuuat*. Iuxta illud nimirum poetæ:

Cordatis viris fauet fors.

Audaces fortuna iuuat, timidosq; repellit.
Teste etiam Seneca in Medea:
Fortuna fortes metuit, ignauos premit:

Vita nostra militia.

Verùm cùm misera hæc nostra & calamitosa vita militia sit super terram: & sicut mercenarij dies nostri, docēte Iob 7. laboremus sicut boni milites Christi, vt Apostolus sedulò adhortatur, assumpto scuto illo salutis, quod ipse nobis ceu digito demonstrat; vt possimus resistere (eius vtor verbis) aduersus insidias diaboli, & aduersus principes mundi, rectores tenebrarum harum. Accipite, inquit ad Ephes. 6. armaturā Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare; sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, &c. Huiusmodi sanè clypeo tam in terra, quàm in mari, hoc est, diu noctuq; rectè nos ab imminentibus malis tuebimur, & diuersa licet pericula imperterrito animo illęsi effugiemus; vt & sanctè attestatur Psalmographus: Scuto, ait, circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno: à sagitta volante in die. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Psalm. 90. At nunc Gratiis litabimus.

Gratiæ.

EMBLEMA CLIII.

TRES Charites Veneri assistunt, dominamq; sequuntur,
Hincq; voluptates, atque alimenta parant.
Lætitiam Euphrosyne, speciosum Aglaia nitorem,
Suadela est Pithus, blandus & ore lepos.
Cur nudæ? Mentis quoniam candore venustas
Constat, & eximia simplicitate placet.
An quia nil referunt ingrati, atque arcula inanis
Est Charitum? qui dat munera, nudus eget.
Addita cur nuper pedibus talaria? Bis dat,
Qui citò dat: minimi gratia tarda preti est.
Implicitis vlnis cur vertitur altera? Gratus
Fœnerat: huic remanent vna abeunte duæ.
Iuppiter ys genitor, cœli de semine diuas
Omnibus acceptas edidit Eurynome.

COM-

COMMENTARII.

I. GRATIÆ, quas Græci Charites vocant, pinguntur nudę, facie virginũ, hilari vultu, manibus cõplexis seipsas aspicientes, pedibus alatis: harum vna à nobis auersa pingitur, reliquę duæ facie ad nos conuersa. Gratiarum simulacra veteribus non fiere citra indumenta, inquit Pausanias; at posteri nescio cur nudas pingere ac sulpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata.

II. *Descriptio Charitum ex adiũctis.* CONSTITVITVR hic Charitum prosopographia, qualem fermè & pictores & statuarii veteres expresserunt. Tres sũt ęquè nudæ, virgines, iuuenes, hilares, & quæ inuicem sibi adhæreant. *Nudæ.* Nudæ quidem, quia beneficia nõ oportet esse fucata, in quibus simplicitas & puritas animi maximè requiritur. *Virgines.* Virgines autem & iuuenes, quòd nusquam senescere debeat aut intermori accepti beneficii recordatio. *Iunctæ.* Sibi connexæ & adhærentes, quia (vt ait Sophocles) ἡ χάρις χάριν φέρει, *Gratia gratiam parit,* quodq; debeat esse perpetuum, & quasi continuum beneuolentiæ fœdus. *Talaria pedum.* Adhæc in pedibus habent alata talaria, quòd tardã gratiam esse non liceat. *Vnã duæ aliæ conspiciunt.* Postremò vnam auersam duæ alię conspiciunt; quòd pro accepto beneficio duplicem, & quasi cum fœnore gratiam rependere debeamus. *Cur filiæ Iouis & Eurynomes.* Has ex Eurynome Iouem suscepisse ferũt; vt affectum eiusmodi nõ tam humanum quàm diuinum esse intelligas. Huius picturæ Pausanias in Æliacis diuersis locis meminit: & Seneca pluribus agit libro De beneficijs, cap. 3. Porrò huc non grauabor adscribere in Charitum eiconem Epigramma non illepidum, quod etiamnum extare Romę, testis est Lilius Gyraldus Syntag. 8. ascripsitq; Alciatus ipsemet cap. vndecimo libri primi Parergon:

Epigramma in Charites.

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas
Diua Columna suis ædibus intus habet.
Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:
Par tribus est ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen geminæ conuersa sorori,
Implicat alternis brachia nexa modis.
Iuppiter est genitor, peperit de semine Cœli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

Quia verò potissima huius Emblematis pars, si rectè conferas, ex epigrammate adducto lucem accipit, pauca in transcursu in amplissima alioqui materia attingemus.

III. *Charites vnde dictæ.* *TRES Charites*] Charites dicũtur ἀπὸ τῆς χαρᾶς, à lætitia, vt Phornutus ait: sed & notissimo Græcorum adagio, ταῖς χάρισι σπένδειν, *Gratijs sacrificare*, ij iubentur, qui tristes & solliciti sunt. *Charites quot.* De numero verò & nomine Gratiarum variæ sunt auctorum sententiæ. Orpheus in hymnis tres recenset, Aglaiam, Thaliam, Euphrosynã, Iouis & Eunomiæ filias, sic:

Δεῦτέ μοι ὦ χάριτες μεγαλώνυμοι ἀγλαότι μοι
Θυγατέρες ζηνός τε καὶ Ἐυνομίης βαθυκόλπου,
ἀγλαΐη τε, Θάλεια, καὶ Εὐφροσύνη πολύολβε,
χαρμοσύνης γενέτειραι.

Huc agite Charites celebres, veneranda propago
De Ioue prognatæ Eunomiaq; parentibus olim,
Aglaia, Euphrosyneq; Thaliaq; splendida, clara
Lætitiæ matres.

Plutarchus item tres facit in lib. de disputatione Philosophi cum Principe: Sapiebat, inquit, qui Gratijs nomen indidit, Aglaiæ, Euphrosynæ, ac Thaliæ: siquidem hilarem esse & gaudere in cõferendis beneficijs, id & maius est & purius. Has etiã tres inuocat Pyndarus Ode Olymp. vlt. πότνια Ἀγλαΐα, φιλησίμολπέ τ' εὐφροσύνα, Θαλία τ' ἐρασίμολπε, Θεῶν κρατίστου παῖδες, Id est: *O venerabilis Aglaia, amabiliterq; demulcens Euphrosyne, amiceq; oblectans Thalia, optimi Deum filiæ.* Quidam verò, vt ait Phornutus in lib. de Nat. Deor. duas tantum Gratias posuerunt, innuẽtes aliquos benefaciendi initium facere oportere, alios autem gratiã referre. Homerus lib. 14. Iliad. vnam Gratiarum Pasitheam vocat, quam Iuno Somno Deo in matrimonium collocat Huius *Pasithea.*

etiam

etiam meminit Statius lib. 2. Theb.

Nõ hoc Pasithea blandarum prima sororũ.

Ausonius Gallus Lesbiam suam ternario Gratiarum numero adiungit, hoc epigrammate:

Tres fuerant Charites, sed dum mea Lesbia vixit
Quatuor: vt perijt tres numerantur itẽ.

Sic & ego aliquãdo ex tempore muginabar in formosam & argutam psaltriam, dum nobis suauissimè cithara caneret.

Epigramma in Rachelem nobilem psaltriã.

Dum specto attento formosum lumine vultum,
Tũc dico: E cœlo Cypria lapsa Dea est.
Melliflua cithara dũ iũgis carmina voce,
Obstupet argutum turba nouena melos.
Purpureo dulces dum fundis ab ore loquelas,
Flexanimas Charites tunc reor esse rudes.
Rachel, quid dicam? Forma Venus altera; cantu
Pieris at decima es; quarta sed ore Charis.
Pieris abde chelyn, nitidos Venus exue cultus,
Nam Charis ista viris nuda placere potest.

Charites tres.

Communior tamẽ fuit sentẽtia, tres fuisse Charites, vt in eo versu testatur Meleager:

Τρισσαὶ μὲν χάριτες, τρεῖς δ' ἐγλυκυπάρθενοι ὧραι.

Sunt triplices Charites, tres Horæ, castæ & vtraq;

Cur?

Tot autem ideo esse prodiderunt, quia & benefici esse in alios debemus, & aliorum beneficia suscipere, & ijs, qui in nos fuerunt liberales, retribuere. Date autem, accipere, & referre. tres actus sunt inter se distincti. Alij ideo dicunt tres esse Gratias, quia acceptum beneficiũ cum fęnore reddi debet. Quapropter solebant ita Gratias pingere, vt vna earũ auersam faciem teneret, quasi à nobis profectæ; duæ verò nos aspicerẽt, vt duplex nobis beneficium rependi debere ostenderent. Tradunt etiam Gratias in Acidalio fonte, qui est Orchomeni Bœotię vrbe (vbi Eteocles Andrei & Euippes filius templo ædificato primus Gratijs rem diuinã fecisse dicunt) lauari; quoniam pura esse beneficia oportet; & nihil sordidum, nullam spem retributionis habere.

Gratijs quis sacra primus fecerit.

Veneri assistunt.] Testis est in Æliacis posterioribus Pausanias, & Cœlius lib. 28. cap. 18. vt significaretur, quę volũtas ferret sine pugna, citraq; contentionem vllam, & qui dat, & qui accipit, transfigerẽt.

Gratiis iuncta Venere cur.

Dominamq; sequuntur] Hinc Veneris pedissequæ & assectæ vocantur.

Hincq; voluptates] suppeditant voluptatum omnium materiam.

Agrorum fertilitas per Gratias.

Alimenta parant] Innuit (vt ego quidem arbitror) mythologiam Gratiarum, qua agrorum fertilitatem, frugumq; abũdantiam, quæ pacis beneficio latè proueniunt, per Gratias significari quidam volũt. Vide Natal. Comit. lib. 4. cap. 15. Mytholog.

Euphrosyne.

Lætitiam Euphrosyne.] Notatio est nominum. Euphrosyne lætitiam sonat, vel quæ hilaritatẽ facit; παρὰ τὸ εὐφραίνειν, *lætũ reddere.* Lætatur enim in beneficijs & qui dat, & qui accipit. De hac Bapt. Pius:

Gestibus Euphrosyne blandus amor oculis.

Aglaia.

Aglaia.] Splendorem, dignitatem & honestatẽ sonat. hinc ἀγλαΐζομαι καὶ ἀγλαΐζω. *honoro, orno.* Est enim honestius dare quàm accipere: nam beneficium qui accipit, libertatem vendit. ait P. Syri mimus.

Thalia.

Suadela est Pithus] Thaliam intelligit, quę floriditatem & lętam conuiuium sonat, παρὰ τὸ θάλλειν, quod est, *virescere, pullulare.* Hæc autem Suada siue Suadela, Dea persuasionis & eloquentię, & à Græcis πειθὼ nominatur. Cicero in Bruto: Vt hominis decus est ingenium, sic ingenij ipsius lumen est eloquẽtia, qua virum excellentem præclarè tum illi homines florem populi esse dixerunt: Suadæ que medulla, πειθώ, quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellauit Ennius. Eius autem Cethegum medullam fuisse vult, vt quam Deam in Periclis labris scripsit Eupolis sessitasse, huius hic medullam nostrum Oratorem fuisse dixerit. Hæc ille. πειθὼ verò (ait Suidas) est ἡ πεισμονή, cui sacrũ nihil aliud quam oratio; quam etiam Græci ψυχαγωγὸν appellabãt, quòd animum ducat quò velit. Eo sensu eloquentia flexanima dicitur Ennio. Hanc solam mortalibus reginam esse apud Euripidẽ Hecuba dixit: eique Æschylus μελιγλώσσους ἐπαοιδὰς tribuit. Huius etiam causa Socrates apud Quintilianum πειθοῦς δημιουργόν.

Suada.

Πειθώ.

γὸν. id est, *persuadendi opificem*, Rhetoricen nominauit.

Cur nuda?] De habitu Charitum non eadem est omniū sententia, alii enim nudas, alii vestibus lucidis & fluctibus indutas fuisse voluerunt. Pausanias in Bœoticis Gratias antiquitus tam à sculptoribus, quàm à pictoribus, & à poetis cum vestibus introductas fuisse testatur: quarū artifices Pythagoras Parius, Bupalus, & Apelles extitere; & Socrates Sophronisci illas indutas in vestibulo arcis Atheniensiū collocauit. Cùm igitur antiquitus vestibus operirentur, vel quia turpe esset aspectu mulieres nudas sine vestibus cōspici; vel quia brumæ frigora formidarēt, inciderunt in recētiores tāquam in latrones, à quibus spoliatæ sunt. Quid igitur mirum, si hoc nostro tempore omnes gratiæ frigeant, & nudæ algeant?

Gratiæ an nudæ.

Mentis quoniam candere] Duas affert caulas, cur nudæ pingantur Gratiæ. Prima, quia ad acquirēdum amorem & gratiam, necesse est, vt cor ipsum candidum transpareat, purum & absq; vllo fictionis velo; in beneficiis itaq; vltro citroq; collocādis nihil oportet esse duplex aut tectum sed clara omnia & simplicia.

Duæ causæ cur nudæ Charites.

Atq; arcula inanis est Charitum.] Secunda causa prouerbium tangit, Σιμονίδε μέλη. id est: *Simonidis cantilena*. Nam hæc de Simone retulit Stobæus: Σιμωνίδης παρακαλοῦντος τινὸς ἐγκώμιον ποιῆσαι, καὶ χάριν ἕξειν λέγοντος, ἀργύριον δὲ μὴ διδόντος δύο εἶπεν ἔτος ἔχω κιβωτὸς, τὴν μὲν χαρίτων, τὴν δ' ἀργυρίε. καὶ πρὸς τὰς χρείας, τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενὴν εὑρίσκω ὅταν ανοίξω, τὴν δὲ χρησίμην μόνην Simonides, rogāte quodam vt sibi conscriberet encomium, & gratiam se relaturum dicente, argentum autem non dante: Duas, inquit, arcas habeo, vnam Gratiarum, alteram argenti: & cùm necessitas exigit, Gratiarum quidē arcam aperiens, inanem ipsam reperio, alteram verò solam mihi commodam. Quo significare volebat, se gratis donare nolle carmina. Sic quoq; queritur Theocritus in Charitibus, qui Gratias suas ideo nudas ait, quòd à principibus, ad quos mittātur, indotatę remittātur. Sed hoc videri posset illiberale: nam libera & vltronea debet esse gratia, nō coacta, aut illiberalis. ad se, quòd pulchrius (vt dictum) & magnificentius est beneficiū conferre, quàm affici beneficio. Hinc. n. illud Plutarch: ἐπίκουρος, τῦ εὖ πάσχειν, τὸ εὖ ποιεῖν ἐ μόνον κάλλιον ἀλλὰ καὶ ἥδιον εἶναι φησί. χαρᾶς γὰρ ἐδὲν ὅλως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις ἀλλὰ σοφὸς ἦν ὁ ταῖς χάρισι τὰ ὀνόματα θέμενος, ἀγλαΐην, καὶ εὐφροσύνην, καὶ θάλειαν. τὸ γὰρ ἀγαλλόμενον καὶ τὸ χαῖρον ἐν τῷ διδόντι τὴν χάριν, πλεῖον ἐστὶ καὶ καθαρώτερον. διὸ τὸ πάσχειν εὖ αἰσχύνονται πολλάκις. ἀεὶ γὰρ ἀγάλλονται, τῷ εὖ ποιεῖν Hoc est: *Epicurus ait, non modò pulchrius esse beneficio afficere, quam affici, sed & iucundius. Nam nulla res perinde parit gaudium, vt beneficentia. Sapiebat autem qui indidit Gratijs nomina, Aglaia, Euphrosyna, & Thalia, siquidē exulta io & lætitia in dante maior est & purior. itaq; multi pudore sæpè suffunduntur, cùm beneficium accipiunt: semper autem gaudent, cùm beneficium præstant.* Nō mihi temperare possum, quin addam Ciceronis illud è 2. Offic. Aut opera fit benignè indigentibus, aut pecunia, &c. quamquam in vtroque inest gratificādi liberalis volūtas, tamen altera ex arca altera ex virtute depromitur: largitioq; quæ fit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhaurit.

Arcula Gratiarū inanis.

Gratia libera esse debet.

Addita cur nuper] Innuit auctor nunquā depictas hactenus fuisse Charites pedibus alatis, sed se primum hoc inuenisse, vt talaribus illas decoratas diceret, vt locū haberet prouerbium, *Bis dat, qui citò dat*. Vide ibi.

Alciatus Gratijs talaria addidit.

Bis dat qui citò dat.] Prouerbiale est ex Publij Mimis:

Bis est gratum, quod opus est vltrò si offeras.

Itemque:

Beneficium inopi bis dat, qui dat celeriter.

Bis dat qui citò dat.

Vulgatum est etiam in hanc sententiam Luciani distichon:

ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι ἢν δὲ βραδύνῃ,
πᾶσα χάρις κενεὴ μηδὲ λέγοιτο χάρις.

Celeres gratiæ dulciores: si autem tardauerit,
Omnis gratia vana, nec dicetur gratia.

Vel, vt Ausonius reddit:

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namq;
Cum fieri properat gratia grata magis.

Idem aliter:

Si bene quid facias, facias citò; nā citò factum

 Gratum

Gratũ erit, ingratũ gratia tarda facit.

Minimi gratia tarda preti est] in hanc sententiam circumfertur versiculus Græcus:

Αἱ χάρις ἁ βραδύπους, ἄχαρις ἐςὶ χάρις.

Tardum beneficium ingratum est.

Sic Ouidius de Ponto 3.

Gratiaq; officio, quod mora tardat, abest.

Vlna. *Implicitis vlnis*] Brachiis. Est enim vlna propriè spacium quantum vtraq; extenditur manus. Dicta vlna, vt placet Seruio ἀπὸ τῶν ὠλενῶν, à brachijs. De vlna vide diligenter Parerga nostri Alciati lib. 1. cap. 18. & Budæum in priorib. annotat.

Gratus fœnerat] Hoc est, qui primus gratiam misit, perinde fecit, ac si fœnori dedisset; nã pro vna gratia duas accipiet.

Gratia vt referẽda. *Remanent vna abeunte duæ.*] Siquidem referenda gratia nullum officium magis necessarium. Quòd si quædam acceperis vtenda, maiore mensura, si modò possis, reddere iubet Hesiodus, & imitari agros fertiles, qui multo plus reddũt quàm acceperint. Cic. 1. Officior. Grauissimè dictum à Valerio Max. dandi & accipiendi beneficii commerciũ (sine quo vix hominum vita constat) perdit & tollit, quisquis bene merito parem saltem referre gratiam neglgit.

Charites cur Iouis filiæ. *Iuppiter ijs genitor*] Charites dicunt Ione genitas patre esse; quoniã à Ioue omnis procedit gratia.

Mater Charitũ quæ. *Edidit Eurynome*] Quænã fuerit Charitum mater, varia est opinio. Nam hæc fermè nomina circumferuntur, Eurynome, Eurydomene, Eurymeduse, Autonoe, Iuno, Euanthe, Aglaia. Eurynomen dictã

Eurynome. ait Seneca, quia latè patentis patrimonii sit beneficia diuidere. Alii Eurynomen quasi latipascuam, à spatiosis pascuis interpretãtur, ἀπὸ τοῦ εὐρύ, καὶ νέμω. hoc est: *abundanter retribuo.* Dicitur Eurydome-

Eurydomene. ne ἀπὸ τοῦ εὐρὺ καὶ δίδωμι. *abundãter do.*

Eurymeduse. Eurymeduse verò ἀπὸ τοῦ εὐρὺ καὶ μέδω, quod *rego* significat; quoniam qui liberales & munifici sunt, cæteris imperare cõsueuerunt. Hesiodus in Theogonia:

Τρεῖς δ' οἱ εὐρυνόμη χάριτας τίκε καλλιπαρήους.

Huius meminit etiam Homerus Iliad. 18. Vide Phornutũ de nat. Deorum, cap.

Charitũ parentes. de Gratijs. Sunt qui ex Venere & Marte, alii ex Venere & Libero, alii ex Erebo & Nocte genitas dicunt. Antimachus antiquissimus poeta illas Ægles & Solis filias esse censuit. Consule Nat. Comitis Mythologiam loco supra citato.

IV. ἀνακεφαλαίωσις dictorũ. SATIS, vt opinor, explicatam dedimus Charitum mythologiam: nempe Leticiam, Pulchritudinem, & Suauiloquentiam tres esse Gratias, neminem non ad sui amorem allicientes; quas nudas esse oportet, simplices, citra simulationem, alienas ab omni fuco; ad obsequium promptas & celeres, ad reposcẽdum non item: amore mutuo ac benigna liberalitate con iũctas, ex bonis ingeniis ortas, affectu planè cœlesti ac diuino; deniq; omnibus gratas & acceptas. Quod si quis plura desiderat ad locupletandam huius Emblematis commentationem, multa habentur apud Senecam de beneficiis passim, sed in primis c. 3. libri prioris. Cum hoc coniunge nobilem Lactãtii disputationem, de vero cultu, cap. vndecimo, & præter alia c. 12. libri 9. Marsil. Ficini: singula enim exscribere non vacat. Ex multis tamen, quę passim obuia sese offerunt è bonis auctoribus, quædam sublegemus. Ex iure communi didicimus teneri nos ad ἀντίδωρα, i. sed etsi. ff. de petit. hæredit. l. si verò non remunerãdi. §. idem Pomponius. ff. mand. l. si non sortem. §. libertus, de condict. indeb. In Mimo vetere:

Beneficiũ qui nescit reddere, iniustè petit.

Prodicus sophista apud Platonem Axiocho (si quidẽ Platonis dialogus est) illud solebat in ĩgratos auditores flectere: ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, δὸς τὶ καὶ λάβε τι. id est: *Manus manum lauat: da aliquid, & accipies aliquid,* Benè Martialis:

Dedecus est semper sumere, nilq; dare.

Beneficium voluntarium esse. Fatemur alioqui beneficium volũtarium magis esse quã necessarium, l. qui ex caussa. ff. de bon. libert. Et gratia si non accipitur gratis, non est gratia. Nam quod Seneca epist. 83. Sapiẽtis est bene debere beneficium, bene soluere: interdum autem solutio est ipsa confessio. Voluntas enim spectanda, non facultas. Sed idem tamen sapiens suo more mouet aculeos: Plus cęteris dedit, qui sine spe recipiendi dedit. Nã hęc beneficii inter duos lex est, alter enim obliuisci debet dati, alter accepti nunquam: nempe vt qui dedit beneficiũ,

Beneficium non exprobrandum. taceat: memoret, qui accepit. Est enim odiosum genus hominũ officia exprobrãtium, &c. Quo nomine grauiter succen-

set

set Martialis Posthumo cuidā, qui quod donarat, impensiùs celebrabat. Lacerat animum,& premit frequēs beneficiorum commemoratio: quod etiam nō fecit quidam libertus apud Simonem patronum, in Andria Terentii, vbi sic:

Si tibi quid fecit, aut facio quod placet,
Et gratum fuisse animaduertisti, habeo gratiam:
Sed hoc molestum est, nam isthac commemoratio,
Quasi exprobratio est immemoris beneficij.

Non discedo à lectione Senecæ: Beneficia dando, ait, imitamur Deum, non fœneramur. Dignus est decipi, qui de remunerādo cogitauit. Iam quod hilares & nudæ hic Gratiæ repræsentantur, mera liberalitas, nulloq; iure cogēte profecta designatur, Qui enim dat inuitus, nihil dat. Ergo Fabius Verrucosus dicebat, beneficium ab homine duro asperè datum, panem lapidosum esse, quem esurīēti accipere necessarium esset, etsi acerbum. At ἱλαρὸν δοτῆρα ὁ Θεὸς ἀγαπᾶ. *Hilarem datorē diligit Deus.* Et nulla sunt maiora beneficia, quàm quę sunt in accipientis verecūdia. Nunc relegatis hinc Gratijs inuidiæ & detrationi occurimus.

In detractores.

EMBLEMA CLXIV.

AVDENT flagriferi matulæ, stupidiq; magistri
Bilem in me impuri pectoris euomere.
Quid faciam? reddamne vices? Sed nonne cicadam
Ala vna obstreperam corripuisse ferar?

Quid prodest muscas operosis pellere flabris?
Negligere est satius, perdere quod nequeas.

COMMENTARII.

I. BINÆ appinguntur manus, quarum altera flabello muscas importunè ad uolãtes abigit: altera verò cicadam, notissimũ insecti genus, ala apprehẽsam tenet.

II. VERAM scribendi huius Epigrammatis occasionem desumptam video è libro, cui Iurisperitorum Nomẽclatura nomen, auctore incerto. Is ergo cùm scripta Zasii enumerauit, hæc quę sequuntur subiicit: Sanè multum profuit Zasij prudentia Iuris atq; eximia doctrina, à Frãcisco Florido sugillata: in quem nomine ipsius Zasij, Budæi, Alciati, & cæterorum titulo, *In Frãciscum Olidum*, accepimus apologeticum, quod sic habet:

Audent flagriferi matulæ, stupidiq́; magistri
Bilem in nos olidi pectoris euomere.
Reddemusne vicem opprobrijs? sed nonne cicadam
Ala vna obstreperã corripere istud erit?
Quid prodest muscas operosis pellere flagris
Negligere est satiùs qđ nequeas regere.

Et quidem, vt facilè conijci potest, vna cũ Florido illo, alioqui docto homine, sed certè parũ verecũdo, vt eius scripta testãtur, malè feriati pædotribæ & inepti magistelli Alciato nonnihil detraxerãt, adeò solet intabescere inuidia, successus hominum videndo, vt cum Nasone loquar. Vt enim vix sine fumo ignis emicat: sic excellens quædam gloria comitem inuidiam vt plurimùm habet. (*Gloria comes inuidiæ.*) Qui vir certè magnus, cùm ægrè ferret se ab huiusmodi literatoribus & magistellis importunè traduci, scripsit hoc Emblema, dictãte indignationis affectu, quo reddit rationẽ cur pluribus non respondeat: quippè cùm existimet cum ijs concertare sibi planè indecorum esse, quandoquidem minorem à maiori prouocari nec iustũ nec ingenuũ sit. Quo in loco notanda est verborum energia vehemens, & Satyricæ comparationes, succinctę quidem, sed acres admodum, & quæ plurimum neruorũ habeant.

III. FLAGRIFERI] Flagriones, mastigiæ. (*Flagriferi.*) Per cõtumeliam flagriferos appellat eiusmodi sciolos & impudẽtes obtrectatores. Eodem sensu Plautus in Pseudolo dixit:

----- eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.

Vbi quidam legunt *Flagritibæ*, quasi flagrorum mensæ, hoc est, in quorum tergũ ita flagra vbertim ingeruntur, vt cęna dubia in mensam cibi: Vel quod flagris quodammodo nutriãtur. Idem talem in Persa vocat *Subiculum flagri*. quod assiduè flagris subijciatur.

Matulæ] Matula & Matella vas est, in quod vrina excipitur, Iuuenali trulla, σκαφίον Græcis, Festo & Varroni matellio. (*Matula.*) Nonnumquam metaphoricῶs vsurpatur pro homine fœtido, impuro, vili, insulso, meticuloso, ignauo, vano: vt apud Plautũ in Persa:

Numquam ego te tam matulã esse credidi.

Hinc etiam dicitur, *Aliquem pro matula habere*. id est, despicere, pro nihilo habere, & quasi contemptim permeire, Plautus Mostellar. (*Pro matula habere.*)

Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.

Germani dicunt: *Fur einen fueslumpen halten.*

Stupidiq; magistri] communi sẽsu carentes magistelli.

Bilem euomere.] Virus acerbitatis in me euomere, libellis famosis me proscindere, blaterare. (*Bilem euomere.*) Allegoria ab his, qui concoquere nequeunt certos quosdam cibos præ stomachi debilitate; quod prouerb. citatur ex Aristoxeno Musico apud Plutarch. Sympos. 7. cap. 8. Terent. Adelph.

Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

Quid faciam? reddamne vices?] Addubito, an par pari referam. Sic addubitare Ciceronem memini 13. ad Atticum, num sibi contemnenda cõtumelia sit à sororis Attici filio illata, & dissimulanter concoquẽda: vel an sit euomẽda semel & apertè bilis omnis acerbitas. Verba eius hæc sunt: Nunc me iuua, mi Attice, consilio, πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον. id est, vtrũ apertè hominem asperner & respuam; ἢ σκολιαῖς ἀπάταις. vt enim Pindaro, sic δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν. omnino moribus meis illud aptius: sed hoc fortasse temporibus. Tu autem quod ipse tibi

sua-

suaseris, idem mihi persuasum putato.

Cicadam ala corripere.

Cicadam Ala corripuisse] Respexit ad prouerbiū, *Cicadam ala corripuisti*, quod in eos dicitur, qui quempiam minimè ex vsu suo prouocant. Est autem hoc animalculi genus miræ cuiusdam & prodigiosæ garrulitatis, maximè Sole efferuescente. Plinius lib. 11. cap. 26. negat iis vocem esse, sed stridorem contractu; eumq; sonum emittit non alis, quemadmodum muscæ, apes, culices, nam iis stridor simul cum volatu desinit: at cicadæ si presseris alas, vehementius etiam perstrepit: Sed in pectore ait subesse duos specus, attrituq; membranæ, mobili accedente spiritu, per hos è visceribus sonum edi. Ergo quemadmodum si cicadam natura garrulam ala prehēdas, clarius obstrepet: ita si homini maledico præbeas occasionem simultatis, nō modò non tacebit, sed & importuniùs obstrepet, effutiet, & omnem bilem euomet, chartisq; illinet atris. Proinde Platonem aiunt admonuisse, ne quis hominem poetam sibi faceret inimicum. Et Horatius, *Genus irritabile vatum*, dixit. De cicadis vide porrò Valerian. lib. 26. Hieroglyph. & Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 6.

Cicadæ cantus qualis.

Quid prodest muscas &c.] quid iuuat μυιοσοβεῖν. Doctum virum dedecet cum imperitis & inertibus Grammaticulis cōcertare. Alludit autem ad Prouerb. *Muscas depellere*. cui & illud conuenit. *Aquila non captat muscas*. Muscam autem importunitatis & impudentiæ hieroglyphicum esse scribit Orus Apollo lib. 1. Hieroglyph. & Pierius Val. lib. 26. eam enim vt sæpius depellas, & à te submouere contendas, tanta tamen impudentia prædita est, vt identidem redire, & infestare te minimè vereatur, nullam commodorū tuorum rationem habeat, siue loquaris, siue dormias, siue bibas, siue cibum capias, siue legas, siue scribas, semper parata astat, vt in faciem tuā insiliat, infesta, importuna, incōmoda, nulli rei nisi fastidio de se cōcitando idonea. Vnde inter Deorum prælia Homerus pertinacem muscæ improbitatem proposuit, vbi ferox hostis insultat hosti, neq; quietem dat vllam, donec vulnus inflixerit, & audaciæ confidentissimæ munus executus fuerit. Sic autem apud eum legitur:

Muscas depellere.

Musca quid allegoricè.

Musca improbitas.

καί οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐνῆκεν,
ἥτε καὶ ἐργομένη μάλα περ χροὸς ἀνδρομέοιο
ἰσχανάᾳ δακέειν, λαρόν τέ οἱ αἷμ' ἀνθρώπου.

Quod sic vertit Franciscus Sanctius:

Et muscæ audacis vim illi in præcordia misit,
Quæ quamuis de pelle hominis sit sæpe repulsa,
Assilit, exoptās humani sanguinis haustus.

Sed cur muscæ tam impudenter sæpe abactæ reuolent, alia solet assignari causa, præterquam quæ ab Homero tradita est; quod videlicet sint obliuiosæ, nec satis meminerint quanto ex periculo paulò antè se subduxerint. Astipulari videtur Plutarchus Symposiac. Duo, inquit, sunt animantium omnium, quæ nostro vtuntur hospitio, musca & hirundo, quæ nulla queunt arte cicurari. Musca ne molesti quidquam patiatur, prehensari horret; hirundo suapte natura hominem odit. &c. Philon Iudæus in vita Mosis loquens de Cynomyia: Cui veram, inquit, appellationem imposuerunt periti nominum, vt erant sapiētissimi, composita è duobus impudentissimis animantibus, musca & cane: altera vincēte omnes volucres temeritate, altero omnes terrestres quadrupedes. Accurrunt enim intrepidè, & si quis arceat, nō cedūt peruicacia, donec satientur carnibus & sanguine. At cynomyia particeps amborum audaciæ, mordax & insidiosum est animal: nam è longinquo cum stridore in teli morem, magnoq; impetu aduolat, infixaq; cuti hæret pertinaciter. Meritò igitur viro forti est odiosa musca, & sapienti atq; prouido temeritas. Quapropter Hercules muscas de suo sacello abegisse dicitur, Myiodem quem vocabant earum Deum imprecatus: quem Beelzebub dæmonem fuisse scribit D. Hieronymus.

Cur musca sæpius abacta redeant.

Philon Iudæus de cynomyia.

Myiodes Deus muscarum Beelzebub.

Operosis flabris] Flabra propriè dicuntur de vi ventorum. Eius tamen vocabuli diminutiuum *Flabellum*, accipitur pro instrumēto, quo fit ventilatio per æstatem ad corpus refrigerandum; vel etiam muscas abigendas. Martiali dicitur Muscarium, Græcis μυιοσόβη. Teren. Eunucho: *Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito.*

Flabellū.

Negligere est satiùs, &c] γνώμη. Non est quòd laborem impendas, vel te excrucies in eo vel persequendo vel fugiendo, quod vitare nullo modo possis.

IV. *Inuidi nunquã desunt viris cordatis.*

FIT non rarò, vt inuidis linguis,& exitiali maledicentiæ veneno armati, probos ac integræ vitæ viros,nõ obliqua,sed recta via,ac ratione ad honores & dignitates tendentes euertere, & omnibus bonis exuere tentent: quod forsan etiam à malè feriatis nostro Alciato cõtigit. Vnde legitima causa motus aduersariis suis breuibus,sed aculeatis verbis respõdet. Etenim cõtumelia & obtrectatio sæpe animis trãquillissimis patientiam extorsit, ait Seneca. Quare ferendum eum putamus, qui pudorem suum purgat.Sic Comicus prologo Andriæ:

Si mihi pergat quod volet,dicere,quod non volet, audiet,
Beneficijs si certassit, audiet bene.
Desinant maledicere, maledicta ne noscant sua.

Hieronymus id imitatus,ad Rufinum: Si dixeris quæ vis,peius audies.Quod meminimus vsurpatum Plauto: Contumeliam si dices,audies. Et quid tandem? difficile est iustum dolorem temperare,l.si adulteri 38.§.imperatores. ff. de adult. Quin & veterem ferẽdo iniuriam inuitas nouam, vt apud Gellium lib.6.ex Mimo quodam vetere.

Qualibet extinctos iniuria suscitat ignes.

ait Ouidius 3.Artis.Ingenuus animus difficulter admodum contumeliam patitur, licet leuius fiat patientia quod corrigi nõ potest. Verùm strangulat inclusus dolor, & pressum enecat,nec satis habet virium, vt par esse iniuriæ ferendæ possit. Homines certè liberaliter instituti cõtumeliam impotentius ferunt, quæ sit illata à contempto quodam & inerti conuiciatore: cum quo congredi vel turpe sit, vel indignum putetur,vt apud Ælian.in 14. Variar. histor. Aristides Locrensis morsus à mustela Tartesia, dixit, se dolere vt qui

Turpe est cum inerti congredi.

maximè,quòd moreretur à bestiola tã contempta ictus: multoque honestiorẽ mortẽ fuisse, si id sibi obtigisset ex morsu leonis vel pardalis. Itaque acerbius causam mortis, quàm mortẽ ipsam ferebat. Huc refero non inuitus sectam Cynicorum, qui importunitate & impudentia muscas perbellè exprimunt. Nam quòd molesti essent cõtra ciuiles mores omnia deridẽdo, plurimorum testimonio clarum est: quod verò & impudentes, vel vnius Diogenis improbũ facinus indicat, qui vel in medio foro, spectante populo, hominem (vt ipse iactabat) plantare non erubuerit. Sed hæc omnium scriptis mandata sunt. Malim ex eo Emblematis argumento elicere id,quod legitur apud Plinium iuniorem,Recta ingenia debilitari verecundia, peruersa confirmari audacia:etenim vsu uenire solet, vt quò quis imperitior est, sit eò iactantior & sui confidentior. Hoc Græco etiam axiomate confirmatur: ἀμαθία μὲν θάρσος, λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει. *Imperitia quidem audaciam, eruditũ verò rerum examen timiditatem affert.* Exemplum habemus satis notum in Zoilo Amphipolitano, Polycratis auditore, qui ob genuinam maledicendi libertatem canis Rhetoricus nominatus est: Is enim cùm nõ solùm in Homerum, Platonem, aliosq; præclaros & magnos viros stylum stringeret, sed vbiq; litibus & perniciosis etiam contentionibus operam daret, rogante quodam erudito viro, quare omnibus malè loqueretur: Quoniam, inquit, malè facere cùm velim,non possum. Exprimit autem omnium maledicentium & detractorum personam Zoilus, qui dum non inueniunt, qua ratione facto lædant, dentibus caninis & lingua amarulenta in bonos inuehuntur. Nunc à muscis ad canes.

Cynici muscis similes.

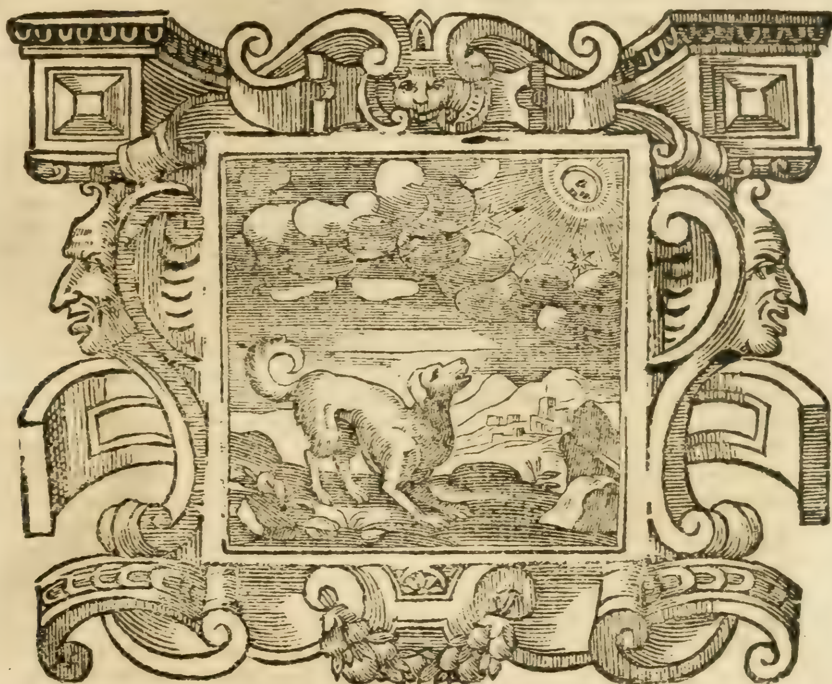
Zoili maledicẽtia.

Inuidi

Inanis impetus.

EMBLEMA CLXV.

LVNAREM noctu, vt speculum, canis inspicit orbem,
Seq; videns, alium credit inesse canem,
Et latrat: sed frustra agitur vox irrita ventis,
Et peragit cursus surda Diana suos.

COMMENTARII.

I. IN cęlo nocturno astris micante Luna pleno orbe radios suos demittit, sub qua canis magno impetu & latratu assiliẽtis forma exprimitur.

II. VNDE petitum sit hoc Emblema, non satis constat, nihil tamen habet difficultatis. Vide adagium, *Inanis conatus*. Oryx genus quoddam canis est apud Ægyptios: Is, teste, Oro Apolline, Lunam exorientem allatrat, clamoreq; magno illam prosequitur: vnde pro impuritate apud ipsos Ægyptios ponitur. Plinius tamen lib. 2. Natur. Histor. cap. 40. Orygen, inquit, appellat Ægyptus feram, quam in exortu (Caniculæ sideris scilicet) contrà stare, & contueri tradit, ac velut adorare cum sternuerit. Idem lib. 8. cap. 53. orygen inter semifera animalia numerat: Sunt & oryges, soli à quibusdam dicti cõtrario pilo vestiri, & ad caput verso. Eius quoq; facit mentionẽ Columel. lib. 9 c. 1.

Oryx.

LVNAREM orbem] Lunam, quam canis inspiceret vt speculũ; vel quę ei videbatur vt speculum. Hæc inspectio reno- III.

cat mihi in memoriam lepidum cuiusdā Itali carmen, quo Solem, & Lunam comparat, Lunamq; Soli præfert, quòd se patiatur aspicere, non item Sol. Sic autē ille:

Comparatio Solis & Lunæ.

O del Sol vaga suora,
Ben puoi dirti al suo par degna e possēte.
S' egli le chiome indora,
Tu le corna inargente.
S' egli al giorno dà luce,
Tu la notte sereni.
S' egli de l'anno e duce,
Tu'l mese anco mantieni.
E s' egli hà l' hore ancille,
Tu hai seruē le stelle.
Ma in ciò l' auanzi e passi
Ch' egli abbarbaglia, e tu mirar ti lassi.

Puto autem hic allusum esse ad id, quod in Pharmaceutria Theocritus, vbi ait, canē terreri Hecate subterranea. Compertum est autem canes etiam ferociores spectris nocturnis terreri.

Canis qd in Hieroglyphicis.

Canis.] Canem accipi pro conuiciatore, inuido, impudenti & maledico obtrectatore notum est; vt etiam pro adulatore & scurra. Apud Homerum, ab Achille Agamemnon incessitur, vt κυνὸς ὄμματ' ἔχων, *qui caninis sit oculis.* Ea enim canis natura est, vt eum nihil pudeat. Itaq; Iulius Pollux, Oculum is habere caninum dicitur, ait, qui nimio plus impudens est. Plautus Menæch. Hecubam ait ex eo appellatam canem, quòd in quoscumq; intueretur, conuiciatrix & maledica esset. Itaq; & M. Tullius Oratione pro Roscio Amerino, alios Oratores clamare ait, nōn etiam nocere: alios latrare, qui etiā mordere possint. Cur verò canis Diogenes est nūcupatus, nisi quòd mordax esset & maledicus? Hinc Cynicorum fluxit appellatio, & vox Homerica κυνώπης. Apud Terent. Eunucho, canis os durum, & impudentiam significat. Catullus in quandam:

Diogenes cur dictus canis.

---ruborem
Ferreo canis exprimamus ore.

Vespasianus Imperator (apud Suetoniū) Demetrium Cynicum obuium sibi, ac neque assurgere, neq; salutare se dignātem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit Canem appellasse.

Seq; videns] suam vmbram.

Et latrat] temere latratū edit, nec minitabundus aliquid proficit,

Agitur vox irrita ventis] Sic dixit Lucretius lib. 4.

Tu fac ne ventis verba profundam.

Catullus:

Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia factaq;
Ventos irrita ferre ad nebulas aerias sinis.

Idem Argonauticis:

Irrita ventosæ linquens promissa procellæ.

Et ibid. Ariadna de perfidia Thesei cōquerens, ait se sperasse

-----optatos hymenæos,
Quæ cuncta aerij discerpunt irrita venti.

Tibullus lib. 3. eleg. 4. ad finem:

Hæc Deus in melius crudelia somnia vertat,
Et iubeat trepidos irrita ferre Notos.

Surda Diana] Epitheti μεταφορά. Sed considero, num allusum sit ad prouerbiū, *Surdo oppedere.* Dianam verò pro Luna, à Poetis poni, res est satis frequens.

IV.

Carpere facilius quam imitari.

CARPIT æmulos quosdam imitatores, seu, vt dixerim verius, obtrectatores & maledicos, qui cùm doctrinæ vberem quādam gloriam in magno aliquo & excelso viro conspiciant, cōuiciis eum pro scindunt citius quàm imitantur. Est enim illud vulgò notum, πολλὰ μωμήσασθαι ῥᾷον ἐστιν ἢ μιμήσασθαι. *In multis Momū agere & reprehendere longè facilius quàm imitari:* vt vero verius mihi Xenophō dixisse videatur 2. Commentar. οὐ πάνυ γε ῥᾴδιόν ἐστι εὑρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἄν τις αἰτίαν ἔχοι· χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντας, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. *Non facile est, ait, vt reperiri aliquod opus possit, in quo nihil à quoquam reprehendatur. Est enim arduum ita quicquam perficere, vt non alicubi pecces. Quòd si etiam sine aliquo errore quidquam peragat aliquis, difficile est non pati, aut inuenire aliquem iniquum iudicem.* Sumpta est ὁ μοίωσις à cane in Lunam latrante, suamque ipsius vmbram temerè conspicante, sed qui eò plus ægrè ferat, quòd suo latratu Lunam non deterreri, neq; inceptum cursum sistere videat. Eodem prorsus modò exercendi sunt importuni illi sycophantæ, vt & alienę famæ captatores, quos non modò animum despondere, sed in rabiem agi deprehendes, cùm ab ijs, qui læsi sunt, habentur contēptui, & eos respōso aliquo minimè dignātur. Cùm enim hoc vnum in primis captant, vt eiusmodi aculeis afficiaris, da

Nihil est quod reprehendi non possit.

Canis orbem Lunæ conspiciens qd.

Simultatū in obtrectatio

tibi est opera, ne subitus iræ impetus animũ à sua sede & statu dimoueat: sed dissimulandum, fingendaque vultur hilaritas, qua prę te feras, quàm minimi aut nullius planè momenti ea sint, quæ falsò & temerè in te iaculantur. Sic enim fiet, vt tua hac tolerantia, calumniarum artifices desinant, maledicta & noscãt sua: vel impotenti quodam dolore perculsi rumpãtur, quòd obesse tibi non potuerint. Inhumanum verbum est, & quidem pro iusto receptum, Vltio: & à contumelia non differt, nisi ordine. Qui dolorem regerit, tantùm excusatiùs peccat. M. Catonem in balneo quidam percussit imprudens (quis enim illi sciens faceret iniuriam?) Postea satisfacientẽ Cato: Nõ memini, inquit, percussum me. Melius putauit non agnoscere, quàm vindicare. Nihil, inquis, illi post tantam petulantiam mali factum est? Imò multum boni: cœpit Catonem nosse. Magni animi est iniurias despicere. Vltionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignũ, ex quo peteretur vitio. Multi leues iniurias altiùs sibi demisere, dum vindicant. Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ ferę latratus minutorũ canum securus obaudit. Audiimus tandem consultorem optimum in primis iuxtaq; lepidissimum Comicum Philemonem:

Catonis tolerantia.

ἥδιον οὐδὲν, οὐδὲ μουσικώτερον
ἔστ', ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.
ὁ λοιδορῶν γὰρ, ἂν ὁ λοιδορούμενος
μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖθ' ὁ λοιδορῶν.

Quod ita Latinè sonat:

Iucundius nihil est, neq; etiam concinnius
Est, quàm posse conuiciantem ferre:
Nam qui conuiciatur, eo, in quem conuicium iacitur,
Dissimulante tacenteq; efficit vt sibi ipse conuicietur.

Censet nullam auribus iucundiorem musicam, quàm tacere alterum, altero cõuiciante. Cùm enim patienti animo, sed & forti pectore quis maledicta perferre ac pati potest, efficit ille quidem dissimulando, vt maledicus sibi maledicat, id est, suũ morbum prodat, sed sibi potiùs quàm alteri noceat. Cùm porrò impunè obtrectat quis, nullo prætexte, qui contradicat, dicitur Græco adagio, ἑτερομάλιος δίκη, heteromolia caussa. In eo vincit sępe, qui pati possit. Ita Seneca: Viri boni est scire pati, non facere iniuriam. Idẽ B. Hieronym. ad Eustochiũ: Apud Christianos, vt quidam ait, non qui patitur, sed qui facit cõtumeliam, miser est. Ibidem: Irasci hominis est, frenum iracũdiæ imponere Christiani. Contemni enim leuius est, quàm stultitia percuti, ait Mimus vetus. Nempè maledictum interpretãdo facis acrius, & si benè subduxeris, falsum maledictũ, maleuolum mẽdacium est. Ex multis festiuum sanè occurrit veteris cuiusdam Stoici cauillum, apud Senecam, epist. 91. Eleganter Demetrius noster solet dicere, eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus; nihil enim referre, an sursum, an deorsum sonẽt. Horatij istud congruit 1. Epistolar.

Heteromolia caussa.

Demetrij dictum.

Mordear opprobrijs falsis, mutẽne colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?

Et Cicero 2. in Antonium: Me ijs dictis nescit lædat an laudet. Sed Hieronymi ista mihi placent, vt omnia, in ea, quæ est ad Rusticũ: Sicut sagitta, si mittitur cõtra duram materiam, nonnumquã in mittẽtem reuertitur, & vulnerat emittentem: ita detractor cùm tristem faciẽ videt audiẽtis, imò non audientis, sed obturantis aures suas ne audiat, illicò conticescit, pallet vultus, hebent labra, saliua siccatur. Nempe quod Ouidius:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

Nec sanè displicet locus Senecę de ira, c. 33. Ira habet aliquam voluptatem, & dulce est dolorem reddere? minimè. Non enim vt in beneficijs honestum est merita meritis repẽsare, ita iniurias iniurijs. Illic vinci turpe est: hic inhumanum vincere. Hæc ille. Meminerit ergo vir bonus, sibi non esse iniurias iniuriis compensandas, neque rabie cohibendã petulãtiam: quia, quod Iurisc. Innocentia reus purgatur, nõ relatione criminis, l. 16. qui, §. ff. de publ. iudic. Quid tandem?

Dura aliquis præcepta vocet:

Sed perlegat elegãtem Plutarchi disputationem, Quomodo quis vtilitatem capiat ab inimicis, & fortasse amplius, quod desideret, nihil erit.

Aliquid mali propter vicinum malum.

EMBLEMA CLXVI.

RAPTABAT torrens ollas, quarum vna metallo,
Altera erat figuli terrea facta manu.
Hanc igitur rogat illa, velit sibi proxima ferri,
Iuncta vt præcipites vtraque sistat aquas.
Cui lutea: Haud nobis tua sunt commercia curæ,
Ne mihi proximitas hæc mala multa ferat.
Nam seu te nobis, seu nos tibi conferat vnda,
Ipsa ego te fragilis sospite sola terar.

COMMENTARII.

1. OLLÆ duę à flumine rapido abreptæ feruntur, quarum altera terrea & figlina opera cōpacta præcedit; subsequitur altera ahenea. Titulus Emblematis sumptus est ex Plauti Mercatore, ait enim ibi Lysimachus: (Titulus.)

Nūc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malū.

II. APOLOGVS de duabus olis Æsopo ascribitur, qui videtur ex Ecclesiastici cap. 13. expressus, cùm ait Sapiens: Pōdus super

super se tollet, qui honestiori communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, cōfringetur. Diues iniustè egit & fremet: pauper autem læsus tacebit. Fabellam sic redditam à Faerno huc adscribam, quòd videatur admodum lepida:

Apologus de duabus ollis.

Duas trahebat amnis ollas, aneam
Vnam, alteram autem fictilem.
Sed ahena proprio prægrauata pondere,
Sibiq; porrò præcauens,
Suadere cœpit anteeunti fictili,
Coniungi vti vellet sibi,
Quò rapidum aquarum sustinerent impetũ
Iunctis vtrinq; viribus.
Cui fictilis: Tua mihi, ait, vicinitas
Non admodum placet, soror.
Nam siue te mihi vnda, siue me tibi
Propè adnatantem illi ferit,
Vt sospitem te dura præstabit cutis,
Fragilem meam sic conteret.
Sic, Potentiorum semper est vicinitas
Vitanda tenuioribus.

III. *RAPTABAT torrens ollas*] torrente in rapido duæ ollæ natabant, altera è metallo, & altera terrea. Torrens dicitur fluuius, qui non de fonte, neq; de viua aqua, sed à pluuijs, vel de mōtibus in valles descendit, æstate autem siccatur, aquis verò hyemalibus inundatur & currit.

Torrens.

Quarum vna metallo.] Duplex hominum sors & conditio, diuitum nempè & pauperum, totidem expressa symbolis. Quo ferè pertinet illud Ausonii:

Fercula gēmatis cũ poneret horrida vasis,
Et misceret opes, pauperiemq; simul.

Altera erat figuli &c] id est, erat fictilis, περίφρακτος. Cęterùm hac ficta descriptione rapidus torrens repręsentat humanæ vitæ conditionem torrentis instar fluxam, & celeri momēto euanescentem. Etenim more fluentis aquæ labuntur tempora, vt cecinit Ouidius. Olla ænea diuites opum congerie onustos & graues: terrea verò pauperes significat, eos quidem facilè in his vitæ huius turbulentis fluctibus enatantes, & pericula grauiora effugientes.

Torrens quid. *Olla ænea qd.* *Olla terrea.*

Hanc igitur] terream, luteam.
Rogat illa] nempe è metallo facta.
Iunctæ vt præcipites] vt coniunctæ faciliùs impetum aquarum sistant.
Sunt commercia curæ] tua consuetudo & vsus. Metaphora à mercibus. Est enim propriè commercium libera commeandi contrahendiq; facultas, ab ijs, qui merces vltrò citroq; conuehunt, appellata.

Commercium.

IV. INSIGNIS est apologus, quo admonemur cum potentioribus aut improbis non esse ineũdam societatem: quia si quid infortunij damniuè acciderit, in infirmiorem semper reclinari solet. Duo ergo hic se nobis offerunt Iuris prouerbia, quę huc pertinent. Primum est, *Potentioribus pares esse nō possumus.* l. 3. de alien. iudic. mutād. causa facta, l. nam magistratus, de arbitr. Extat hac de re præstantissima elegia Ouidii lib. 3. Trist. eleg. 4. cuius hæc aliquot sunt carmina:

Cum quibus nō sit ineunda societas. *Potentiorum familiaritas vitanda.*

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quātumq; potes prælustria vita:
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quãquã soli possunt prodesse potentes,
Nō prosunt, potiùs plurimũ obesse solent.

Reliqua vide ibi. Idem quoq; alibi:

Viue sine inuidia, mollesq; inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisq; manere suam.

Apud Plautum pauper Euclio recusat affinitatem cum diuite Megadoro cōtrahere, his verbis:

Venit hoc in mentem mihi, Megadore, te esse hominem diuitem,
Factiosum, me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto,
Tu me bos magis haud respicias, natus quasi numquam siem,
Et te vtar iniquiore, & me meus ordo irrideat.
Neutrubi habeã stabile stabulum, si quid diuortij fuat:
Asini me mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis Ad boues transcendere.

Alterum Iuris prouerbium est, *Interest nostra bonum habere vicinum.* l. quod sæpe, §. fin. ff. de contrah. empt. Pindarus Nem. eid.

Vicini boni summa cōmoditas.

εἰδ. 3. docet vtilitatem maximam adferre vicinum, si sit idem & amicus: contrà, si sit inimicus & malus, damnum iacturamque. Quod bellè expressit Hesiodus:

πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.
οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Detrimentum [est] malus vicinus, quantum bonus est magnum commodū:
Neque bos perierit, nisi vicinus malus adsit.

Noxa, malus vicinus, vt est bonus vtilis: imò
Nunquam bos pereat, vicinus ni improbus adsit.

Demosthenes aduersus Calliclem de prędio, *nihil molestius esse* dicit, *quàm incidere in vicinum auarum & improbum*. τὸ χαλεπώτερον οὐδὲν, ἢ γείτονος πονηρὲ καὶ πλεονέκτε τυχεῖν. Magnates enim locupletiores vicinis pauperculis nunquā cesserint, quippè qui eos non desinant exsugere, dum ad nihilum redegerint; naturā cardami referentes, qui herbarum in propinquo nascētium humorem attrahit, vnde illas arere postea sit necesse. Quo etiam illud Virgilianum spectat:

Cardamus noxius vicinis herbis.

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

quo deplorat Mantuanorum infelicitatē, quibus obfuit sola Cremonēsium vicinitas, ait Seruius. Itidem euenit Chalcedonijs & Byzantinis, itemq; Ætolis & Acarnanibus, qui finitimi mutuis armis & dissensionibus sese confecerunt. Itaque apud nostros vulgò circumfertur, Ei optimè cedere, qui bonum vicinū habeat. Cato senior (quod etiam alibi adduximus) eos, qui prædia empturi essēt, admonebant, vt præ cæteris aduerterent ne malum haberēt vicinum. Celebratur & Themistoclis apophthegma. Cum quis enim prædium venale haberet, iussit præconem adijcere, ὅτι καὶ ἀγαθὸς ἔχει γείτονας, quasi lōgè vendibilius esset vicini commendatione. Bona itaq; vicinitas optanda quidem, non sperada semper, nisi ei forte, cui permissa est eiectio prædij vel domicilij: nec enim parū interest nostra quibuscū hominibus, aut apud quos viuamus. Vt de cæteris sileā ad quid illud iactatum Gręcis, τὸν φράγκον φίλον ἔσχε, γείτονα δ' οὔ. *Francum pro amico habe, at non vicinum* Nempe quia Gręci Romaniq; suspectam haberēt Francorum veterum potentiam, cum vix pares esse putarent. Hoc natura, vel hominum potiùs deprauatis moribus comparatum, vt nullæ sint rixæ acerbiores, nulla odia implacabiliora, quàm quæ inter vicinos, ac contribules agitātur: vel quia vicinus potentior inferiorem subtus se habere velit, qui in nullas non strophas comminiscitur, quibus quietum vicinum deglutiat. Non sunt nobis repetendæ Romanorum & Græcorum historiæ, cùm quidem vel domesticæ, ac nostræ gentis suppetant, ex quibus accipimus quàm fœdè ac nequiter de vicinis, à quibus nihil metuendum erat, triumphatum est. Sed Emblematis huius character videtur specialius trahi ad eos, qui fœdus exhorrent potentiorum principum; quo animo si fuisset rex Portugalliæ Sebastianus (qui infaustam & impiam cum Mahumetano societatem ad suum, suorumque exitium non lōgè antè contraxit) felicius vixisset. Memoratu dignus, sed infaustus, & exemplaris casus, vt ita dixerim, Comitis S. Pauli, principis militiæ Gallicanę sub Lodoico XI. Is Comes res nouas molitus aduersus principem suū, colludebat cum rege Anglo, & duce Burgundo, neq; triste suū fatum præsentiscebat. Tandem enim fœdere inito inter viros principes, & sospitis discordiis, Comes ille, vt Suffenus alter, suæ proditionis pœnas dedit. Facile mihi esset recolere quædam nostri æui funesta exempla, sed vereor ne ea narratio bilem quibusdam moueat, qui suorum infortunia, quasi plagas vix dū bene sanatas refricari non patiūtur. Vide in Chiliadibus adagium, *Aliquid mali propter vicinum malum*. vbi multa præclara de malo vicino ex Hesiodo & alijs reperies.

Sebastianus Portugalliæ Rex.

Comes S. Pauli.

In eūm

In eum, qui truculentia suorum perierit.

EMBLEMA CLVII.

DELPHINEM inuitum me in littora compulit æstus,
Exemplum, infido quanta pericla mari.
Nam si nec proprijs Neptunus parcit alumnis,
Quis tutos homines nauibus esse putet?

COMMENTARII.

I. DELPHINVM piscem mare perfidum in littore sicco destituit, quẽ vis tempestatis antea eiecerat:

II. *Fons Emblematis.* HOC tetrastichon video petitum ex 3. Epigram. tit. εἰς ἰχθύας, nempe incerti cuiusdam hexasticho, quod tale est:

κύματα καὶ τρηχύς με κλύδων ἐπὶ χέρσον ἔσυραν
δελφῖνα ξείνης κοινὸν ὅραμα τύχης.
Ἀλλ᾽ ἐπὶ μὲν γαίης ἐλέῳ τόπος· (οἱ γὰρ ἰδόντες,
εὐθὺς πρὸς τύμβον μ᾽ ἔστεφον εὐσεβέες)
Νῦν δὲ τεκοῦσα θάλαττα διώλεσε. τίς παρὰ πόντῳ
πίστις; ὃς οὐδ᾽ ἰδίης φείσατο συντροφίης.

Id sic reddere conatus est Minos:

Fluctus & aspera tempestas ad terrã traxerunt
Delphinem, externæ spectaculum fortunæ.
Sed in terra misericordiæ locus [repertus est:] nam videntes

Statim

Statim ad tumulum me coronarunt pii [viri.]
Nunc vero quòd [me] genuit mare, perdidit. Quæ tandem ponto
Fides? qui neq; proprius parcit alũnis.

Delphinem pelagi rapidus me ad littora fluctus
Ludibrium cunctis, sorte volente, tulit.
Præsidium at pia terra dedit: me namque videntes
Ornarunt tumulo conueniente viri.
Me mare quod genuit, sic sustulit. Ergo age ponto
Quanta fides? natos perdit & ipse suos.

Versio Sanctij.

Sic verò vertebat Sanctius:

Delphinum me fluctus atrox in littora adegit;
Hospitibus sortis sic documenta dabo.
Terra tamen misero tribuit pietatis honorem,
Nã sertis decorant nostra sepulchra pij.
Nunc mare quod genuit, me perdidit: hei neque parcit
Ipse suis, ponto quæ sit habenda fides?

Delphini in terra vis.

Cœlius Rhodigin. lib. 8. antiq. lect. cap. 6. sic inquit: Ion Græcæ facundiæ auctor, vt videtur, haud spernendus omnino, sicut ex Plutarcho accepimus, eiusmodi adagiũ posuit, Δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. *Delphini in terra vis.* Id in eos promptum videtur, qui quod nesciunt iudicant, & in quo minùs valent, toto conatu petunt, nec se intra pelliculam cõtinẽt, supra crepidam aliquid ambitiosiùs affectantes. Delphinorum celeritas vtiq; memorabilis est, adeo vt ocyor volucri, acrior telo credatur, & vt Aristoteles inquit: ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱστοὺς. hoc est: *Omnium videtur animalium velocissimus, non aquatilium modo, sed & terrestrium, supersiliũt etiam malos nauigiorum maiorum.* Cæterùm tam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum nõ patitur, quin inuectũ in arenam emoritur confestim. Hactenus ille: qui erroris ansam è Plinii verbis (nisi fallor) arripuit, quæ verba multos etiam alios deceperunt. Locus Plinii talis est, cùm de delphinis agit lib. 9. cap. 8. Solent in terram incerta de causa erumpere, & statim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fistula clausa. Qui locus procul dubio corruptè legitur: nam illud verbũ *statim*, expungendum est ex cõtextu; aut intelligendum, stato tempore. Nam emori delphinos statim tacta terra, falsum esse deprehendet, quicunq; attentè legerit epistolam 33. libri 9. Plinii Secundi, vbi agit de puero & delphino, qui subinde in arenam erumpebat, tactusq; à Solis calore iterum se in mare recipiebat; eius autẽ hæc sunt verba: Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum gestatorem collusoremq; puerorum in terram quoq; extrahi solitum, arenisq; siccatũ, vbi incaluisset, in mare reuolui. Meminit huius rei Pincianus in Pliniũ, & alij, imò ipse Rhodiginus loco citato. Neq; Plutarchus (vt ad Cœlium reuertar) id vult significare, delphinum illico tacta terra emori, sed perdere celeritatem & violẽtiã illam, postquam in alienum elementum excesserit.

An Delphines statim, vbi terram attigerint, moriantur.

DELPHINEM inuitum me] me reluctantem, nihil tale cogitãtem, innoxium. III.

Destituere.

In littora compulit] Id vno verbo *destituere*, dicitur, vt admonet perspicacissimi vir ingenij Fornerius: quin etiam adducit hoc Virgilianum:

Et freta destituent nudos in littore pisces.

Æstus.

Æstus] Æstus dicitur maris crescentis & decrescentis commotio. Gallice, *Le regorgement de la mer, le flot de la mer.* Fluctus maris. Hinc *Æstuarium*, locus vicissim æstu maris vel nudus, vel aquis stagnãtibus offertus. Et Æstuariæ insulæ, ex quibus Venetiæ primùm in potentissimã & populosissimam, quæ hodie cernitur, Rempublicam coiuerunt. De reciproco maris æstu vide Plinium lib. 2. cap. 97. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 17. & 18.

Æstuarium.

Infidum mare.

Exemplum infido.] quod potest exemplo esse, quantis infidum mare periculis, quantoq; discrimine sæuiat: vel vt ἀλληγορικῶς, quot rixis & simultatibus laboret Respublica. Locus est huic accommodatus in 7. Controuers. Senecæ declamat. 1. O maria iustiora iudicijs, ait, ò mitiores procellæ patre, &c. *Infidum mare.* ἄνεγγυος θάλασσα in Græco epigrammate, id est, cum quo nulla spõsio aut fides potest intercedere. Quadrat huc elegãs Lucretij locus, lib. 2.

Sed quasi naufragijs magnis multisq; coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, carinas,

Anten-

Antennas, prorã, malos, tonsasq; natanteis,
Per terrarũ omneis oras fluitãtia aplustra
Vt videantur, & indiciũ mortalibus edãt,
Infidi maris insidias, viresq; dolumq;
Vt vitare velint, nevè vllo tẽpore credant,
Subdola cùm ridet placiti pellacia ponti.

Nam si nec proprijs] Collatio maioris ad minus. Si enim mare non seruat eos, quos in lucem edidit & nutriuit: id est, si princeps vel populus suos ciues non tuetur, ijsq; non ignoscit, sed miserè de medio tollit, quid reliquis fiet?

Quis tutos homines] num valde periculosum se fluctibus marinis committere? quàm parum tutũ est πολιτεύεσθαι, seque Reipub. ventis & fluctibus credere? Obiter moneo, allusũ hic videri ad prouerbiũ, *Maritimi mores.* quo vtitur Plautus Cistellariã.

IV. *Delphin è mari eiectus quid.* TOTVM hoc ἀλληγορικῶς accipe. Delphin enim marinis fluctibus eiectus, consultorem quendam virumque Principem, vel etiã nota aliqua probitatis insignẽ, à populari turba beneficij loco iniurias, ludibria, mortemq; ipsam referẽtem arguit: quales fuisse legimus Socratem, Aristidem, Phocionem, Demosthenem, M. Tullium, & alios quam plurimos, qui post præclarè facta innumerasq; difficultates, & pericula nomine patriæ exãtlata, honoris & præmiorum vice iniustum exilium duramque mortem perferre coacti sunt. Delphin est φιλάνθρωπος, (de quo etiam supra dictum) vt qui suis bene consultum velit: Pelagus ipsum, in quo pisces à piscibus afficiantur & absumantur, orbis huius angustias multiplices & damna innumerabilia refert, nimirùm in quo nemo sibi deterius quàm ab homine nocumẽtum impẽdere videat. Hieronymus ad Demetriadem, de seruanda virginitate: Quę de medio mari fumantem viderat patriam, & fragili cymbæ salutem suam, suorumque commiserat, crudeliora inuenit Africæ litora. Vide reliqua. Qui locus nos admonet permultos iam olim fuisse viros claros, quibus sua virtus obfuit. *A patria sua malè tractati.* Memorarem Hermodorum ab Ephesijs pulsum, Aristidem ab Atheniensibus, imò Themistoclem, Periclem malè habitum, nisi nos exempla Romanorum commouerunt, Coriolani, Camilli, imò Portij Catonis toties accusati, M. Antonij oratoris exulantis, & aliorum, de quibus apud historicos. Quod si ad altiorem sensum trahere placet, considera carnis nostræ petulantiam & ingratitudinẽ, quæ nobiscum nata, educta, alita paribus incrementis, eadem cura, cõtubernalis, mensæ assecla, omnium consiliorum particeps; audet tamen spiritum temerario conterere pede, ac mentis imperium infringere. *Carnis nostræ saginata fructus.* Nec sola per se illud attentat, sed & fœdus percussit cum amico subsidiario dęmone, vt perdat: hic substernit viuos carbones & prunas suscitat, vt incalescat illa & vehemẽtiùs pruriat. Igne concepto, nullum genus nequitiæ transit intactum, impetu fertur & pleno cursu, recalcitrat, nec patitur insessorem aut imperium magistri, vt effręnis equus aut rabidus leo, conspecta fœmina. Hæret flamma in medullis, vrit, furit vt erysipelas aut carbunculi morbus in membris. Palpat Sathan interim, & poppysmatis regit, *Dæmonis astutia.* nec capistro, sed iuba ducit, velut hinnulũ mango solet, quò vult, pinguioris saginæ farto scilicet. Hæc ars vna cicurãdi indomitum monstrum, pastu trahitur & mansuescit. Nouit naturam ductor, & popinis admouet primò ac lurconum conuẽticulis, vnde ventrem referat inter sartagines & cacabos vt tympanum inflatum. Prima cura crapulę studiũ & voluptatis insectatio, quæ radix est malorum, trophęũ figit, qui hic triũphat; victus in præcipitio stat ad interitum, & in ipsa crepidine Tartari iamiam casurus. Non simpliciter malus est, cui stigma hoc malitię impressum; aperit semitam ad cętera, qui hoc vno laborat, patet, sicut arx in fastigio mõtis, ventis omnibus vitiorum. Corpus innutritum delicijs & tractatum molliter, Venus formosa illa & sæculis omnibus decantata mater luxurię insidet cũ suo Cupidine. Caseus quò pinguior, eò putredini aptior est & vermiculationi: ita caro nostra in sagina vermibus scatet vitiorũ, qui rodunt & perforant. *Simile.* Equi cadauer vespas, vt aiũt, producit & crabrones; fimus bruchos, scarabæos, & cantharides, quodque semen fuit, cibus fit; pascuntur eo, ex quo nati. Simile cõtingint in nobis, abdomen turgidum obsonijs & distentum, termites concipit libidinis, qui in copia pullulant, & rostella mox vertunt in matrem; pungunt, mordicus inuadunt, consumunt. Cõtabescit, dico, in sua malitia caro, & ad interitum properat, domesticos enim ho-

stes

stes alit in visceribus, & lubricos istos lasciuiæ ac hirudines, qui sugũt quod inest sanguinis, donec fibram ipsam cordis, vt rauca solet arboris, succidant clanculum & demoliantur. Intestinum malum, eò propius periculo & minùs curabile; sentit infectus, sed curã negligit & manus medici; nescit sanari, quia latet vitiũ, vel non vult, quia consenuit & transijt in naturã. Ægrè assurgunt, qui sic iacent; conclamatũ penè de salute, nisi altior vis aliqua subleuet. Sic caro nutritores suos remunerat. Ex hoc deniq; Emblemate cõstat, veteres inter summas difficultates nauigationem posuisse, vnde præcepta de fugiẽdo mari & terra incolenda. Ideoq; etiam Propertius lib. 1. exclamat:

Maris pericula quanta.

Ah pereat quicũq; ratis & vela parauit,
Primus & inuito gurgite fecit iter.

Rectè itaq; dixit Aristagoras, ὅτι πᾶσα θάλαττα θάλαττα. id est, ex æquo periculosũ esse mare, licet appellationes habeat varias. Cui cõuenit illud Comici ex Hecyra:

O fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui numquã ingressus es mare.

Ouidius 2. Amor. eleg. 11.

Nauita solicitus iã ventos horret iniquos,
Et propè tam lethum, quàm propè cernit aquam.
Quòd si concussas Triton exasperet vndas,
Quàm tibi tunc toto est nullus in ore color.
Tunc generosa voces fœcundæ sidera Lunæ,
Et fœlix dicas, quem sua terra tenet.

Anacharsis cùm rogasset quendam, quãta esset spissitudo tabularum nauticarum? Isq; respõdisset, quatuor digitorum. Tantillum, inquit, absunt à morte qui nauigant. Id ipsum expressit Iuuenalis Satyra 12.

Inunc & ventis animam cõmitte, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.

Idem Anacharsis cuidam roganti, vtrum arbitraretur plures esse mortuos quàm viuos? Nauigantes, inquit, vtro in numero ponis? Dubitans, an hi essent inter viuos habendi, qui vitam vndarũ ac ventorum arbitrio commisissent. Occurrit insignis Propertij locus lib. 3. eleg. 7. de morte Pæti, qui argumentum hoc egregiè illustrat.

Locus Propertij.

Ite rates curuæ, & lethi quoque texite causas,
Ista per humanas mors venit acta manus.
Terra parũ fuerat, terris adiecimus vndas:
Fortunæ miseras auximus arte vias.
Anchora te teneat, quem non tenuere penates?
Quid meritum dicas, cui sua terra parum est?
Ventorum est quodcunq; paras, haud vlla carina
Consenuit: fallit portus & ipse fidem.

Audiamus etiam Senecam lib. 14. epist. 91. Hominis, inquit, non sapientis inuẽta sunt nauigia, quibus amnes, quibusvè maria transimus, aptatis ad excipiendum vẽtorum impetum velis, & additis à tergo gubernaculis, quæ huc atq; illuc cursum nauigij torqueant: & exemplum à piscibus tractum est, qui cauda reguntur, & leui eius in vtrumq; momento velocitatem suam flectunt. De nauigationis porrò incommodis plura hic dicere nihil attinet, satiùs est eos, qui equo ligneo (vt Plauti verbis vtar) per cœruleas vias vehũtur, experiri scilicet, quàm periculosum sit salutem fluctibus committere, & vocare in sese fata cessantia, ac si ad mortem terra parùm latè pateat: siquidem, vt Aratus dicebat, modicum lignum mortem prohibeat. Non igitur iniuria in nauigantes inuehitur Socrates, miseros eos appellans, quibus neq; dæmon, neq; Deorum aliquis vnquam diuitiarũ dignam tribuerit gratiam. Quandoquidem hi leuibus freti ventis, longas nauigationes magno cum periculo semper adeant, homines perditi, propter quas aut lucrentur, aut pereant. Vnde rectè iudicauit Antiphanes, præstare in terra pauperem esse, quàm diuitem nauigare. Deniq; qui primus nauium vsus, & quæ prima earum forma à priscis probata fuerit, quæ item earum nomina, & quis gubernandi adminicula primus inuenerit, id expositum habes apud Robertum Valtarium lib. 11. de re militare, cap. 5.

Nauigij origo.

Nauigationis incommoda.

In dona hostium.

ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.

EMBLEMA CLXVIII.

BELLORVM cepisse ferunt monumenta vicissim
Scutiferum Aiacen, Hectoraq; Iliacum.
Balthea Priamides, rigidum Telamonius ensem,
Instrumenta suæ cepit vterque necis.
Ensis enim Aiacem confecit: at Hectora functum
Traxere Aemonijs cingula nexa rotis.
Sic titulo obsequij, quæ mittunt hostibus hostes
Munera, venturi præscia fata ferunt.

COMMENTARII.

I. ASTAT Aiax cum scuto suo, & ab Hectore gladiũ dono accipit, Hector verò ab illo baltheum. Quæ dona vtriq; fuerũt exitio, hinc enim Aiax gladio illi moriturus incũbit; illinc Hector currui baltheo alligatus distrahitur.

II. *Epigraphe vnde sumpta.* SVMPTVS est hic titulus, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, ex Sophoclis Aiace flagellifero

fero, qui ait se, postquam ab Hectore inimicissimo accepisset ensem muneris loco, nihil præter damnum atrocissimum à Græcis habuisse. Itaq; postquàm multis est conquestus, sic postremò infert:
Ἀλλ' ἐς' ἀληθὴς ἡ βροτῶν παροιμία,
Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κ' οὐκ ὀνήσιμα.
Quin verum id est mortalium prouerbium,
Non esse dona, dona quæ veniant tibi
Ab hoste, verùm inauspicata ac noxia.
Ex hoc loco Scholiastes elicit, ab amicis dona quælibet, vel etiam pretij minimi, boni esse consulenda: ab hostibus verò & inimicis ne pretiosissima quidem expetẽda, vtpotè perniciosa & noxia δῶρα enim ἄδωρα, sũt κακόδωρα, id est, *infelicia dona*, vt μήτηρ ἀμήτωρ. De quibus latè & præclarè agitur in prouerbio, *Hostium munera non munera*. Narratio est apud Homerum Iliad η. Hector & Aiax inito inter se fœdere, vltro citroque missis donis, de amicitia firmanda statuere, atque Hector Aiaci gladium, Aiax Hectori cingulum militare misit, sed vtrique suum munus fuit exitio. Victus enim Aiax ab Vlysse (in contentione armorum Achillis) & cognitis ijs, quæ per insaniam dixerat & fecerat, eodẽ gladio seipsum interemit. Hector verò per occasionẽ cinguli iuxta Ilij muros ab Achille occisus, & ter circum mœnia tractus est. Ex quo perspicuum apparet verissimum esse, quod ait Euripides:

Hectoris et Aiacis fœdus.

κακοῦ μὲν ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει.
Nullum iuuamen adferunt dona improbi.
Totum Emblema ex Græco tractum esse liquet, lib. 3. Antholog. tit. εἰς ἥρωας. Est autem Leontij.

Emblematis character.

πικρὴν ἀλλήλοις ἕκτωρ χάριν, ἠδὲ φέρασπις
ἄιας, ἐκ πολέμου μνῆμ' ἔπορον φιλίης.
ἕκτωρ γὰρ ζωστῆρα λαβὼν, ξίφος ἐμπαλιδῶκεν·
τὴν δὲ χάριν δώρων πείρασαν ἐν θανάτῳ.
τὸ ξίφος εἷλ' ἄιαντα μεμηνότα· καὶ πάλι ζωστὴρ
εἵλκυσε πριαμίδην δίφρια συρόμενον.
οὕτως ἐξ ἐχθρῶν αὐτοκτόνα πέμπετο δῶρα,
ἐν χάριτος προφάσει μοῖραν ἔχοντα μόρου.
Acerbam inter se Hector gratiam atque scutifer
Aiax ex bello pignus dederunt amicitiæ.
Hector enim cingulum cùm accepisset,
ensemq; vicissim dedisset,
Hanc quidem gratiam donum experti sunt in morte.
Gladius interfecit Aiacem insania correptum; & rursum cingulum
Traxit Priamiden bigis raptatum.
Sic ab hostibus mortem vltrò afferentia mittuntur dona,
[Quæ] sub gratiæ prætextu fatalem mortem contineant.
Exitiale inter se Hectorq; et scutifer Aiax,
Ex bello dederant pignus amicitiæ.
Cingulo enim accepto hic, tandemq; ille ense vicissim,
In morte experti gratia quanta foret.
Nam se Aiax gladio insanus traiecit, equisq;
Raptatus bigis deniq; Priamides.
Sic quæ dona suis mittuntur ab hostibus vltrò,
Sub titulo doni sunt ea signa necis.
Subijciam & breuius Epigramma, eiusdẽ omninò argumenti.
ἕκτωρ ἄιαντι ξίφος ὤπασεν, ἕκτορι δ' ἄιας
ζωστῆρ'. ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἰς θάνατος.
Aiaci datur ensis ab Hectore, baltheus Aiace
Hectori; vtriq; suum donum erat exitio.
Hector Aiaci ensem obtulit: Hectori autem Aiax
Cingulum, ambobus donum [fuit] vna mors.
Hector vt Aiaci dedit ensem, illi vt dedit Aiax
Zonam, vtriq; necem munus vtrumq; dedit.

III. BELLORVM *monumenta*] ἐκ πολέμου μνῆμα φιλίης. vt est in Græco Epigrammate. Erat autem gladius & baltheus, vtrumq; militibus conueniens donum.

Scutiferum Aiacem] Transtulit illud ex Græco φερασπις ἄιας, vt φερασπις ἀθηνῆ, *scutifera Pallas*, à Poetis dicitur. Et ab Ouidio in principio lib. 13. Metamorph. Aiax vocatur clypei septemplicis dominus.

Aiax scutifer.

Surgit ad hoc clypei dominus septemplicis Aiax.
quia clypeum habuit septem boum coriis tectũ. De Aiacis nomine & scuto diximus

ximus plura Embl. 28. & 48.

Hectoraq; Iliacum] Troianorum fortissimum.

Balthea] Balthea, in accusandi casu, quasi à recto Baltheus, nullo modo placet, vt neq; tolerari in patria Romana potest. Id in Alciato nostro peccatum, seu erratum potius, Grammatici nostræ ætatis doctissimi obseruarunt: sicuti & ab Vrsino Velio, erudito sanè viro, idem penè admissum notant versu quodam de laboribus Herculis ex Anthologia Græcorum Latinis numeris expresso, sic: *Alciatus erroris arguitur.*

Baltheon arripui, Thracisq; armenta cecidi.

Sed quid? in re tã vera manus dare cogimur, verumq; fateri, quod Fabius ait initio lib. 10. Institut. orat. doctos etiam viros labi aliquando, cùm & Ciceroni dormitare interdum Demosthenes, Horatio etiã Homerus ipse videatur; summi enim sunt, homines tamen. Hæc quidem Claudius Minos: sed quid opus Alciatum nostrum coram Grammaticorum tribunali tam audacter reum agere? An non videbat doctissimus Minos & Baltheus & Baltheum dici, teste Propertio lib. 4. eleg. 11. *Defenditur.*

Præbebant cæsi balthea lenta boues.

Quis dubitet igitur, Alciatum hic pluralẽ pro singulari συνεκδοχικῶς posuisse? vti etiam paulò post, *cingula dicit*.

Priamides] Patronymicũ, pro Hectore Priami filio, vt apud Homerũ sæpe legimus. Porphyrius tamẽ philosophus testimonijs Ibici, Alexandri, Euphorionis, & Lycophronis probat, Hectorem fuisse filium Apollinis. Hæc ex scholiaste Homeri, Iliad. 3. *Hector filius Priami.*

Telamonius.] à Telamone, ad differentiam Aiacis Oilei.

Instrumenta sua, &c.] Vterq; accepit suæ necis præsagium, vtrique fuit exitio suum donum. Græcè, ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἰς θάνατος. Hectoris enim cadauer baltheo circa Patrocli tumulũ Achillis iussu tractum est. Aiax gladio sibi ab Hectore donato seipsum confodit.

Æmonijs rotis.] Id est, Thessalis, Græcis. Aemonia siue Hæmonia, Thessalia est, vnde Achilles originẽ duxit; sic dicta ab Aemone filio Deucalionis. Aemonia interdũ etiam pro Græcia, συνεκδοχικῶς. *Æmonia.*

Sic titulo obsequij &c.] obtẽtu, prætextu, facie animi beneuoli. Huic sententiæ consonat versiculus quidam, cuius autor iam non occurrit:

Non sunt dona, suis quæ mittunt hostibus hostes.

Venturi præscia fata ferunt] portendũt mortis euentum.

PRISCORVM superstitio sibi persuasit, obseruanda vel maximè munera, à quibus, quo animo mitterẽtur, propterea quod, quæ darentur ab ijs, qui nobis malè cuperent, exitio plerunq; fuisse cõstaret. Vt fuit pyxis illa fallax per Pandoram à Ioue Prometheo trãsmissa. Quemadmodum fuit & vestis, qua Medea nouam nuptam Iasonis donauit. Rursus vestis illa, quam Deianira misit Herculi. Præsẽs itaque Emblema per dona mutua Aiacis & Hectoris significat, viri mali dona esse inutilia perniciosaque. Quod Laocoõ apud Virgilium confirmat, cùm à Troianis equum dolo relictum nequaquam in vrbẽ recipiendum censet, his quidem verbis: IV. *Dona hostium noxia.*

---O miseri, quæ tanta insania, ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum? &c.

Et deinde:

Quicquid id est: timeo Danaos, & dona ferentes.

Et alibi de Capy sic:

At Capys, & quorũ melior sentẽtia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaq; dona,
Præcipitare iubẽt, subiectisq; vrere flãmis.

Huic conuenit monostichon Græcum:

κακόν γε δῶρον ἶσον ἐστὶ ζημία.
Malum donum simile est detrimento.

Sæpe nihil interest, inquit Seneca, inter amicorum munera, & hostiũ vota. Quicquid illi optant accidere, in id horum intempestiua indulgẽtia impellit atque instruit. Benè Horatius:

Nil moror officium quod me grauat.

Et Plautus in milite:

In mala vxore, atq; inimico, si quid sumas, sumptus est:
In bono hospite atq; amico quæstus est quod sumitur.

Quadrabit & in eos, qui per artes magicas dæmonum vtuntur obsequijs. Nã ea demum exeunt in perniciem vtentium. Siquidem spiritus ille tenebricosus & impostor, quem scimus esse ab origine rerũ mendacem & homicidam, nõ potest odiũ suum atrocissimum erga genus humanũ *In præstigiatores et magos.*

 (licet

(licet se simulet esse interdū supplicem, placatum, mansuetum, nonnunquā etiam angelum lucis) prorsus celare, quin vngues suos figat, & aliquo modo nocēdo se se prodat. Docent enim nos sacræ literę, quòd natio diabolica exciderit veritate et gratia, sitq; immobilis ad bonum. Vnde Bodinus colligit indubitatum axioma, Numquam Sathanam bene facere, nisi vt grauius ex eo redundet malum: adeo naturæ Dei, inquit, aduersatur, qui nullum malum permittit fieri, nisi vt maius cōsequatur bonum. Documento esse possunt horrēda exempla & interitus magorum. Nam vt vnam & alteram historiam modò referam, mira sunt quę in historia Bohemica Dubrauij Episcopi Olmucensis legimus, ita enim scribit de VVenceslao, filio Caroli IIII. Quum filiam Ducis Bauarię Sophiam vxorē duxisset, nouus socer, vbi generum ludicris spectaculis & magicis pręstigijs delectari cognouit, plaustrū pleuū pręstigiatorum secū Pragam aduexit. Ibi dum artificum præstantissimus ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest īter spectatores Zyto VVēceslai magnus, ore vsque ad aures dehiscente, accedēsq; proprius, artificem illum Palatini cum omni apparatu subitò deuorat, solos duntaxat calceos, quia luto obliti videbantur, expuens, secessumq; inde petens, ventrem insolitā esca grauē, in solium aqua plenum exonerat, præstigiatoremq; adhuc madidum spectatoribus restituit passim deridendum, adeo vt cæteri quoq; eius socij à ludo desisterēt. Et paulò post, vbi alias multas ludificationes & præstigias eius recensuit, ita cōcludit: Cæterùm Zyto impostor, ad extremū à cacodæmone superstes cum corpore & anima de medio hominum sublatus fuit. Apud nos quoq; Germanos adhuc notū est, inter præstigiatores & magos, qui patrum nostrorum memoria innotuerunt, celebre nomē, propter mirificas imposturas & fascinationes diabolicas, adeptum fuisse Ioannem Faustum Kundlingēsem, qui Cracouiæ magiam didicerat, adeo vt ex plebe nostratium propemodum nullus reperiatur, qui non aliquod documētum eius artis commemorare possit, illiq; eadem ludibria, quæ modò de mago Bohemo diximus, ascribātur, vt libello Germanico idiomate vulgato patet. Quemadmodum autem horum præstigiatorum vita similis fuit, ita vterq; horrendo modo in viuis esse desijt. Faustus enim, vt fertur, & à VViero lib. 2. cap. 4. recensetur, in pago Ducatus VVirtēbergici inuētus fuit iuxta lectū mortuus, inuersa facie, & domo præcedenti nocte media quassata. Sic perijt infaustus Faustus. Alter verò, vt diximus, viuus à suo magistro raptus est. Et Ioannes Franciscus Picus Mirādulanus, sicut à VViero introducitur, memoriæ tradidit, magnum quendam, vt ipse à socijs eius adhuc viuis audierit, à dæmone viuum ablatum nusquam comparuisse, dum curioso cuidam, & malè sano principi Troiæ oppugnationem repræsentare quasi in scena pollicitus esset, Achillemq; & Hectorem introducere præliantes. De Zoroastro quoq; qui Mesraimi Chami filius, & primus fuit, qui artis magicæ disciplinam tradidit, scribunt, quòd astris multùm & frequenter intentus, cupiens apud homines Deus haberi, velut scintillas quasdā ex stellis producere, & hominibus ostentare cœperit, quò rudes in miraculi stuporem traherētur; desideransq; hanc de se augere opinionem, sæpius ista molitus sit, vsq; adeo, donec ab ipso dęmone, quē importuniùs frequētabat, succensus igne cremaretur. Hęc sunt hostis generis humani dona; hæc præmia digna impiæ & sceleratæ curiositatis.

Historia de Zyto mago Bohemo.

Ioannes Faustus magus.

Magus à dæmone abreptu[s]

Zoroast[er] primus magus, eius mo[rs]

A mi-

A minimis quoque timendum.

EMBLEMA CLXIX.

BELLA gerit scarabaeus, & hostem prouocat vltrò,
Robore & inferior, consilio superat.
Nam plumis aquilae clam se neque cognitus abdit,
Hostilem vt nidum summa per astra petat.
Ouaq; confodiens, prohibet spem crescere prolis:
Hocq; modo illatum dedecus vltus abit.

COMMENTARII.

1 AQVILÆ auium reginae hic sese audacter opponit scarabaeus, insecti genus volatile, multi pes, cornibus longis & serratis praeditum, quae dentata bisulcis forcipibus in cacumine, quum libet, ad morsũ coeunt. Sed nemini ignotus potest esse scarabaeus, vt qui passim sit obuius, nisi alicubi nulla omnino sunt stercora.

SVMPTVM est Emblema ex Oro Apolline lib. 1. Hieroglyph. Aut potius ex apologo Æsopi, qui petitus apparet ex perpetua cõtrouersia, quae naturae vi quadam intercedit inter Aquilam auiũ principem, & scarabaeum vilissimum insecti genus. Ille.n. vt illatã sibi ab aquila iniuriam vindicet, cũ se viribus haud quaquã parem esse norit, confugit ad dolos: clam II. *Fons Emblematis.*

enim se in plumis Aquilæ recondit, vt eo tandem modo ad nidum aquilinum perueniat, eaq; postmodum absente oua eius omnia confodiat. Cuius fabulę apud Aristophan. mentio est, sic enim:

ἐν τοῖσιν αἰσώπου λόγοις ἐξηυρέθη,
μόνος πετεινῶν εἰς θεοὺς ἀφιγμένος.
ἄπιστον εἶπας μῦθον, ὦ πάτερ, πάτερ,
ὅπως κάκοσμον ζῶον ἦλθεν εἰς θεούς.
ἦλθεν κατ' ἔχθραν αἰετοῦ πάλαι ποτὲ,
ᾠ' ἐκκυλίνδων, κ' ἀντιτιμωρούμενος.
hoc est:

In fabulis id est repertum Æsopicis,
Adijsse Diuos vnicum ex volucribus:
Haud credibilē ais fabulā pater, pater,
Adijsse Diuos animal obscœnum atq; olens.
Peruenit olim, inquam, ob simultatem asperam,
Quæ illi fuit cū aquila, oua voluens illius,
Et expetens pœnas ab hoste mutuas.

Vide omnino adagium, *Scarabæus aquilā quærit.* vbi vires suas pulcherrimè extendit autor, & hunc apologum lōga narratione amplificat.

III. *Scarabæus quale animal, & quæ eius species sint.* *BELLA gerit scarabæus*] cum hoste aquila. Scarabęus est animal ex infima insectorum gente, aspectu tetrum, odore tetrius, sonitu teterrimū; alis crustacea vagina obtectis, quin magis totus ipse scarabæus nihil est nisi crustum. Nascitur ex animantium stercoribus, in ijsdem viuit, versatur, oblectatur, deliciatur. Sed non est eadem omnium species. Etenim sunt, quibus nigro quodam virore luceat crusta. Pleriq; tetro nigrore horrent: vt qui locum prouerbio fecerunt, *Scarabæo nigrior.* (*Scarabæo nigrior.*) Ital. *Nero com' vn calabrone.* Sunt nonnulli grandiores, prælongis, ac bisulcis armati cornibus, cacumine forcipibus dentato, ea cum visum est ad morsū contrahunt stringuntq; Sunt item rutili, & ijdem pręgrandes, qui terram aridam fodiunt, atq; illic nidos ponunt. Sunt qui metuendo bombo, formidabiliq; strepitu prouolent, vt imprudentem non mediocriter territent. Sunt & alia formarum discrimina, de quibus Plinius lib. 11. cap. 28. Verùm id cōmune omnibus, è stercore ortus, è stercore victus, in stercore vita, deliciumq;

Hostilem vt nidum] nidum aquilæ sibi aduersæ.

Summa per astra.] Per aera summum. Aquilam in editissimis & inaccessis locis nidificare, testis est Plinius, & alij nōnulli.

Spem crescere prolis.] Spem crescendæ prolis. Infinitum pro gerundiuo, locutio Græca.

Dedecus.] Iniuriam & damnum.

IV. *nullus ei paruus hostis.* HOC quidem admonemur, hostem, quamuis infimæ fortunę, non esse cōtemnēdum, nec quemquam vel omnium minimum & contemptissimum esse prouocandum, siquidē, vt in Mimis Publius ait:
Inimicū quāuis humilē, docti est metuere.
Etenim, vt ait Pindarus Isthm. 4.

ἔστι δ' ἀφάνεια τύχας
καὶ μαρναμένων,
πρὶν τέλος ἄκρον ἱκέσθαι.
τῶν δὲ γὰρ δίδοι τέλος,
καὶ κρέσσον' ἀνδρῶν χειρόνων
ἔσφαλλε, τέχνα καταμάρψαισε. i.

Est tamen incertitudo fortunæ vel hominum strennè pugnantium, donec ad summum finem perueniant: his enim qualemcumq; vult finem dat fortuna: & meliora interdum deterioribus hominibus premuntur ac supplantantur. Certè Magnus Alexander, quamquam potentissimus, dexteritatem Ptolemæi suspectam habuit, Arrij turbulentiam, & Pythonis nouarum rerum studium reformidabat, auctor Aelianus sub finem 14. Var hist. Huc etiam recidit, quod vulgus passim vsurpat: Cauendum ab ijs, quibus nihil est, quod perdant. Ab ijs enim citiùs iniuriam & damnum acceperis, quàm ab alijs, quibus aliquid est in loculis. Timēt enim vt plurimùm aliquem prouocare, ne quid vel famæ vel fortunis detrahatur. Homunculi verò illi sortis infimæ, sed dolis & fraude instructissimi, improbi non minùs quàm scarabæi, neq; minùs putidi, neq; abiecti minùs pertinacis ingenij malitia quadā, cùm nemini ferre prodesse queant, magnis tamē viris sæpenumero facessūt negotium. (*Descriptio improborum quorundā tenui fortunæ hominū.*) Nam territant nigrore (quę vna improbi animi not.) obstrepunt stridore (qui nemini non molestus est) fętore suo commaculant obuios quosq; circumuolitant, hærent, insidiantur, vt nō paulò satius sit cum præstantibus aliquando viris simultatem suscipere, quàm hos lacessere turpissimos scarabæos, quos pudeat etiam vicisse (quæ enim victoriæ tam pudendæ molestæque spes? quod præmium? quis finis?) quosque nec excutere possis, cùm maxi-

maximè velis, neque conflictari cum illis queas, nisi discedas cõtaminatior. Peculiariter autem hic notãdum, quàm sæpe minima quæq; maximum nocumẽtum hostibus inferant: ita vt rectissimè veteri dicatur adagio : ἔχει καὶ ἡ μυῖα σπλῆνα, ἔνεστι καὶ μύρμηκι χόλος. *Et musca plenē habet, & formica bilem.* Vnde apud Plutarchũ illud Brasidæ fortissimi ducis Lacedæmoniorum memoratur, quem cùm ficus legentem sorex momordisset: O bone Iupiter, inquit, nullum est tam minutum animal, quod sui defendendi, aut periculum vitandi, cùm sit opus, occasiones non perquirat. Huc etiam respexit P. Mimus in suis sententijs, vbi dicit: *Etiam capillus vnus habet vmbram suam.* Nihil enim tam minutum, quod non possit aliquid. Hinc legimus in fragmentis Varronis, cuius etiàm Plinius lib 8. c. 29. mentionem facit; à cuniculis suffossum esse in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, à ranis ciuitatem in Gallia pulsam, à locustis in Africa, ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpẽtibus deletas. Sic Sapores Rex Persarum ab obsidione Nisibis vrbis, quã nonnulli Antiochiam Mygdonię vocant, crabronum & culicum multitudine repulsus est. Quod inopinatum auxilium precibus Iacobi Episcopi attributum est. Voluit autem Deus non fulmine, sed per exiguas bestiolas suam potentiam & præsentiam in Ecclesia declarare; sicut in Ægypto muscas & ranas, aliaq; insecta, non vrsos aut leones Pharaoni & seruis eius olim immisit, vt rebus vilissimis tyrannica superbia domaretur.

Minima etiam nocere possunt.

Obnoxia infirmitas.

EMBLEMA CLXX.

PISCICVLOS aurata rapit medio æquore sardus,
Ni fugiant pauidæ, summa marisq; petant.
Ast ibi sunt mergis fulicisq́, voracibus esca.
Eheu, intuta manens vndique debilitas.

COMMENTARII.

I. SARDÆ pisciculi ab insequente aurata in vasto mari deuorãtur, quibus etiã desuper mergus & fulica, aues pisciuoræ, vtrinq; aduolantes imminent, prædam capturæ. Fulicam velim nigram depĩgi, vt in editione Rouiliana habetur.

II. *Emblematis typus.* LICET de fonte & origine nullus commentatorum mẽtionem faciat, tamẽ quid sibi velit Emblema satis ex titulo supeiq; cõstat. At meo iudicio desumptum videtur ex adagio vulgo vsitato, *Pisces magni paruulos comedunt*. Nobis Germanis, *Die grosse fisch fressen die Kleinen*. M. Varro apud Nonium:

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus vrget, pisces vt sæpe minutos
Magnus comest, vt aues enecat accipiter:

De piscium mutua laniena loquitur, idq; torquet in intolerabilem potẽtiorum insolẽtiam in tenuis fortunę homines, quos bonis omnibus exuere solẽt, misereq; spoliare, ac deglubere. De iis elegãter, vt omnia, Polybius lib. 15. Histor. Nec faciunt, inquit, hoc more tyrannico, sed modicum aliquem dedecoris prętextum pręmittũt, & confestim impudenter ac ferociter sic agunt, vt atrocitas ipsorum vitæ piscium conformari possit: de quibus fertur, quod cùm eiusdem generis sint, nihilo tamen minùs minorũ perditio maiorum fit cibus & vita. Sed huius Emblematis argumentum quodammodo cũ Martialis hoc disticho conuenit:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

III. *Sarda.* *PISCICVLOS sardas*] Sarda, quę & Sardina, piscis exiguus ex pelamidum genere, de quo Plinius lib. 32. cap. vlt. & lib. 9. cap. 15. Aristoteles lib. 8. de histor animal. cap. 3. & 13. Græci vocant *τριχίας*. Et hæ sunt, quas Hispani *Sardinas* vocãt, aut parum ab iis differunt. Venetis *Sardelle*, vel vt ego arbitror, *Sardelloni*. Sunt enim hi illis multò minores pisciculi, qui in copia ibidem venduntur.

Aurata] Aurata, quæ & Orata, Græcis *χρύσοφρυς*, Italis *Orada*, Venetis *Oraia*. *Aurata.* Piscis est marinus, optimi saporis, ab auri colore dictus, quem aiũt omniũ timidissimum, in maris reflexu sub littoralium arborum radicibus sese occultare solitũ, ibiq; frondium agitatione exterritum facilè capi, quadam velut deditione. Martial. 13.

Non omnis pretium laudemq; aurata meretur,
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

Naturã huius piscis vide apud Aristotelem lib. 8. de histor. animal. cap. 15. Pliniũ lib. 9. cap. 16. & lib. 32. c. 5. & 11. Macrob. Saturn 3. cap. 15. Ab hoc pisce aliqui Romanorum cognomen acceperunt, vt Sergius Orata, quia primus viuaria eorum instituit.

Mergis] Mergus, auis à mergendo dicta: cibum enim in aquis captãs se assiduè immergit: de qua Plin. lib. 11. cap. 37. *Mergus.* Huius auis natura est, vt sæpe mergens auræ signa colligat, & præuidens tempestatem futurã, properè medio reuolet ex æquore, & ad littorum tuta cum clamore contendat, vt testatur Virgilius 1. Georg. Prouerbium, *Mergorum instar.* de inexplebili ingluuie. Et, *Mergus prius vitabit aquas.* de re incredibili dixit Ouid. 1. de Ponto, eleg. 7.

Nam prius incipient turres vitare colũbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Fulicis] Fulica, siue fulix, auis marina, *Fulica.* vel stagnensis, paulò supra columbæ magnitudinem: de qua lib. 18. c. 35. Plinius. Nomen sumpsit à colore furuo, id est, nigro. Clangore matutino, & cum ludit in littore, tempestatem præsagit. Cicero 1. de Diuinat. ex quodam poeta:

Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti,
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

IV. VT nullo nõ loco ditiores, & qui sunt

ampliori

Diuitum semper tuta statio, pauperũ non item. ampliori fortuna, tutum in præsidium se recipiunt: ita miseri, & aliqua parte infirmi, pręcipites in infortunium ruunt, quocumque fugiant, eque Scylla, quod dicitur, in Charybdim decidunt; vt litigatoribus accidit ijs, qui nullis opibus, nullisq; amicis fautoribus adiuti, à iudice ad iudicem temerè frustraq; prouocant, non minorem ab vno quàm ab alio gratiam inituri. Sic enim dum cadere caussa timent, in dispendiũ nocentius & grauius vt plurimum veniunt, tametsi iure disceptẽt, & ex ęquo bonoque, nõ dolo vel fraude aliqua, de sua in integrum restitutione agitent. Enimuerò, quod ait Comicus, pauper dũ nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm non contemnitur, sed etiã aduersus veritatem opprimitur. Considera, quæso te, nostra tempora. Vbi vnquam tot fuerunt vllo in sæculo tribunalia, & minor iustitia? Vbi vnquam tot senatores ac magistratus, & minor Reipublicæ cura? Quando plures fuerunt leges, & causæ deterius terminatæ? Vbi tot iudices, ac tot aduocatorum, notariorumq; & Harpyiarum forensium turmæ, & minus accepta causa pauperis, pupilli ac viduæ, eorumq; iura minùs defensa? Denique quando vnquã lites adeò damnosę & immortales fuere? Lites enim quędam sunt menstruæ, quædam annuæ, quædam bima, trima, quadrima die vix bene cõstitutæ sunt. Quædam non tantum lustrales, sed etiam sæculares sũt, ad quas auspicandas Nestore adolescente, ad finiendas porro senescente opus est, nisi hæredibus mandaturus sis. Vnde iustissima exorta fori vituperatio. Anacharsis Scytha forum destinatum esse locum, ait, ad fallendum inuicem, atque ad dandas auaritiæ manus. Plutarchus dicit, forum esse ἀσεβῶν χῶραν. impiorũ regionẽ. Sed quid dico de iudicijs & tribunali, cùm nec in abiectissimis angulis, & officinis acceptus sit is, qui manum æratam non habuerit? Ecce tibi historiã. Pauper quidam ingressus tonstrinam, ob amorem Dei tonderi orauit, quia nihil sibi esset pecuniarum, quo operam tonsoris conduceret. Tonsor arrepta hebeti nouacula, tanta inclementia miserum radit, vt ad singulos tractus lacrymæ ex oculis vbertim manarint. Interea canis in culina acerbè verberatus magno eiulatu in officinam prosilijt. Quo cõspecto, pauper ceu parem sortis iniquitatem in animali misertus, exclamauit: O canis, quid tibi aduersi accidit? num & tu ob amorem Dei rasus es? Nihilo clementiùs exceptus fuit aliquando pauperculus quidam in aula sui Prætoris, etenim cum famulis non aduertentibus vsq; in cõclaue Prætoris suam causam dicturus irrepsisset, statim à quodam, calce impacto de ianua eijcitur: vbi alij obuius factus, ab eodem de gradibus deturbatur. Iacentem excipit ianitor, qui eum non modò inclementer domo eijcit, sed & longiùs verberibus prosequitur. Hic miser ille memor prouerbij, aulicum esse iniurias accipere, & insuper gratias agere, cõuersus ad ædes inquit: Quàm bene in hac domo sunt disposita singula, vbi officia sibi datatim succedunt. Vides itaq; pauperem vbiq; esse contemptui, & vbi oratas effugerit, mergis & fulicis obijci. Ad Emblema illustrãdum, meo quidem iudicio, huc reuocanda erit historia Hipperidis Oratoris, cuius exilium miserum Plutarch. in vita decem Rhetorum describit. Sed tympana concrepant: obmutesco, infirmitatis propriæ conscius.

Fori hodierni detestatio.

Pauper ob amorẽ Dei rasus.

Alius ab aulicis malè tractatus.

Vel post mortem formidolosi.

EMBLEMA CLXXI.

CAETERA mutescent, coriumq; silebit ouillum,
Si confecta lupi tympana pelle sonent.
Hanc membrana ouium sic exhorrescit, vt hostem
Exanimis quamuis non ferat exanimem.
Sic cute detracta Ziscas, in tympana versus,
Boemos potuit vincere Pontifices.

COMMENTARII.

I. DVO tympanistę cũ suis astant tympanis; quorum vnus magnum pulsat, alter verò minus, sed cui altera manu fistulam iungit, more Gallico.

II. ANTEQVAM pręsens Emblema explicemus, quædam sunt à nobis prælibanda, vt Epigrammatis ipsa πρότασις apertior sit; est enim similitudo perelegans. *Multa rerũ caussæ hominibus incognita.* Multa quidem in maiestate naturæ recõdita latere concedẽdum est, quę ingeniosi & sollertes homines nondum satis videntur excussisse. Quapropter Alexander Aphrodisæus in Præfat. Problem. quæstiones ait quasdam esse penitus inexplicabiles, soli Deo cognitas, qui scilicet earum existentię auctor sit. Hę à Medicis occultæ proprietates appellantur: *Occultæ proprietates.* de quibus cũ mentio fit in scholis Medicorũ & Philosopho-

sophorum, festiui quidam & iocosi homines vulgari scommate, Pontem asinorum appellãt. Prauè aũt nonnulli harum solutiones quasdã proponũt, quę nec ratione, nec probabilitate nituntur. Earum enim cognitio excedit humani ingenij captũ. Quis.n. hactenus vnquã absq; hęsitatione veras & solidas rationes afferre potuit, cur palea succino trahatur? Cur à solis corylorũ surculis bifidis, & nõ itẽ ab alijs fruticibus venę auri argẽtiq; feraces detegãtur? Cur sãguis ex interfecti cadauere, vel mẽbris inde abscissis, præsente homicida, etiã diu post perpetratã cędem fluat? quãuis hoc satis verisimiliter post Aristotelẽ, Galeotus, nec non Hieronymus Magius & Marsilius Ficinus præstare conati sint, quod etiam Bodinus notauit. Quis, obsecro, explicare poterit, quare tam subitò turbines & procellæ oriantur ventorum, cum seipsum desperabũdus aliquis infelici resti suspenderit? Quis porrò rectè perscrutatus est, (licet Ioan. Baptista Porta, & Iulius Scaliger eruditè de hac re disputẽt) quare magnes ab vno latere inter dum ferrum attrahat, ab altero repellat? verùm si allio illinatur, aut fimo tegatur, vires suas attrahẽdi vel repellẽdi tamdiu amittat, donec vino abluatur? sese q; in lin gulis aut versus meridiem, aut versus septentrionem obuertat? Quare qui primùm magnetis virtutem trahẽtis ferrum agnouerit & viderit, nõ potest non illicò in admirationẽ rapi, quod ipse D. Augustinus sibi visu venisse fatetur, lib. 21 de Ciuitate Dei, cap. 4. & 5. Neq; satis est, si aliqui harum rerum arcãnam quãdam vim tam vulgò tritam nobis obtrudant. Quomodo enim definient occultã illam vim, de qua nihil pręter nomen possunt osten dere? Apponere possumus exempla in cõcordia vel discordia multorum animaliũ, vel etiam animantium, in quibus sentiẽdi facultas nõ est: quibus tamen (quia lõgum esset) prætermissis, attingam tãtum, quæ ad hunc locum propriè attinẽt, quęque aũctores non pœnitendi scriptis mãdarunt. Odium luporum & ouium tam naturale est, vt si lupina pelle tympanum conficiatur, oues sonum exhorrescant, ac si lupus prope gregem consisteret. Sunt etiam qui asseuerent, harmoniam nullam vnquam cocturam ex ouis lupique tensis ad concentum visceribus. Adijciunt præterea, si lupina pellis in ouili pẽdeat, oues pauore conterritas omninò pastum negligere: vtq; leonina inficit aliorum animalium pelles, sic ouinam à lupina exedi & consumi dicũt. Sic aquilæ plumæ columbinis commistæ eas deuorare & comminuere creduntur. Plinius lib. 10. scribit, gallinam magnopere horrescere accipitrem, vt etiam si vocem audierit tãtisper dum incubat, oua vitientur. Quod sanè fit virtute quadam interna & nemini cognita. Quare qui rei tã abstrusæ & inuolutæ rationem conetur reddere, nihil certè adfert, sed vt Sisyphus versans saxum, sudabit nitendo, neq; tamen proficiet hilum. Ait itaq; Alciatus: Tympanum ex lupino corio confectum si pulsetur, aliud ex ouillo corio adiacens exhorrescit, vt propemodum nullum sonitum edat, tametsi ouis membrana lupum mortuum non sentiat. Eodem modo Ziscas in tympanũ versus, quibus in vita fuerat in bello formidolosus, post mortem etiã eisdẽ terrori fuit. Sed quid ad hęc? aut vnde iste terror ipsissima terroris sublata caussa? Id quidem in opinione positum nemo non videt.

Magnetis miracula.

Dissidiũ luporum & ouiũ.

III. *CÆTERA mutescent*] Si tympanum fiat ex pelle lupina, & propè adsit aliud è pelle ouilla, conticescet hæc.

Coriumq; silebit.] Corium pro pelle abusiuè, quòd pelli corium adiaceat.

Mẽbrana.] Superior pellis. Ea & charta Pergamena dicitur, quòd eius primùm vsus Pergami, Eumene regnãte, cœperit. Etenim cũ Ptolemæus Philadelphus insignem bibliothecam, in qua ingẽs librorum numerus, ad millia fermè voluminũ septingenta haberetur, instituerer, vt ait Paulus Orosius lib. 6. cap. 15. Eumenes verò (quem Ælianus & Hieronymus Attalum vocant, communi omnibus Pergami regibus nomine sicut Ægyptij reges omnes Ptolemæi fuerunt indigetati) æmulatione ductus, aliam, qua eũ superare conabatur, instauraret: euenit, vt Ptolemæus id resciscẽs prohiberet, ne papyrus ex territorio suo exportaretur, atq; vt hoc modo facultas præcisa esset Eumeni, charta inde confecta libros conscribẽdi. Verùm Eumenes id intelligens, Pergami alium conficiendæ chartæ modum inuenit. Excoriatis enim animalibus, è membranis pelle proximis chartam scriptioni aptam fecit

De origine chartæ Pergamenæ.

Membrana. fecit, quæ Membrana, à tactu membrorũ animalium, vel quod corium aut pellem Latini membranam dicunt, fuit nuncupata: vti & Pergamena, ab vrbe Pergamo, in qua primum fuit reperta, teste Varrone, & Plinio lib. 13. cap. 11. Iosephus tamen lib. 12. Antiquit. Iudaic. author est, Eleazarum principem Sacerdotũ Biblia in subtilissimis membranis conscripta cum septuaginta duobus interpretibus ad Ptolemæum Philadelphum misisse. Quod si ita est, dicamus oportet, membranam etiam ante Eumenem repertam fuisse quidem, sed Eumenem magnam illius copiã præparari curasse, & per Asiam & Græciam diuulgasse: ideoque eius authorem fuisse laudatum. Hæc ferè ex Pancirollo, de rebus memorab. Henricus Salmuth, elegantissimus Pancirolli scholiastes, membranæ originem quoque facit temporibus Ptolemæi & Eumenis priorem. Nam & Diphtheram sunt qui interpretẽtur pellem capræ, quæ Iouem lactarit: in qua creditum est antiquitus illum omnia scribere, quæ fierent. Vnde quæ nec in Historicorum libris extarent, nec in hominum memoria seruarentur, ea velut ex Iouis Diphthera petita dicebantur. Nec desunt, qui sub pelle velleris aurei, quod Argonautę ex Colchide aduexerunt, intelligant Diphtheram, hoc est, librum ex membranis veterum more confectum, & arcana eius artis, quam Chymiam vocant, pandentem, quo scilicet auri conficiendi scientia cõtinebatur: meritoq; eam membranam appellatam fuisse auream, propter emolumẽtum, quod ex ea acquirebatur. Vide etiam Herodotum in Terpsichore, vbi Ionas pellibus vsos ob chartæ inopiam, scribit. *Diphthera quid sit.*

Exanimis quamuis, &c.] Licet ouis exanimata non sentiat exanimatum lupum.

Zisca vel Ziscas Boemus. *Sic cute detracta Ziscas.*] Ziscas, vel Ziscas, dux bellicosissimus, in Teutones & Boemos diu satis acri Marte conflictatus est. Itaq; Sigismundus Imperator, cùm videret Ziscæ cuncta ex animi sentẽtia prosperè succedere, & iam illum esse vnum, ex quo res Boemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentauit. Ille opimis conditionibus ab Imperatore oblatis annuens dum se itineri accinxisset, peste tactus expirauit. Ferunt illum, cùm ægrotaret, rogatum quo loco mortuus vellet sepeliri, iussisse cadaueri suo pellem adimi, carnes volucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoque duce bella geri, indeq; arrepturos fugam hostes, quum primùm eius tympani sonitum audirent. His adiecit Albertus Crantzius, fecisse amicos quod ille iusserat, & reperisse quod promiserat. Hoc vnũ præclarè aiunt ab eo factum, quòd sectam Adamitarum deleuerit. Notum est, eum partibus Hussitarum prorsus fauisse; Pragæ loca sacra templaque deleuisse, in Catholicos, potissimùm sacerdotes, crudelem & implacabilẽ animum gessisse, idq; Catholicis, quod Assur Iudæis, fuisse. Insignis bellator, quãquam cęcus. Inter laudatissimos Principes, reiq; bellicę gloria illustres haberi poterat, nisi quædam flagitia laudem obseruassẽt. Retulit Æneas Syluius 3. Comment. De reb. gestis Alphõsi, & post eum Cochlæus libro 5. historiæ Hussitarum.

IV. VT nonnulli ob virtutum splendorẽ, vel etiam morum facilitatem, post mortem sui memoriam acceptam posteris & amabilem relinquunt: sic alij morum ferocitate, & insigni quadam crudelitate, quamquã pridem extincti sint, sui vnica memoria terrorem animis incutiunt: vt apud Turcas Ioãnis Hunniadis ducis fortissimi superstitem famam permultùm formidabilem extitisse, historiarum monumentis proditum; huius enim nomen vsq; adeo terrificum fuisse dicitur, vt nutrices ad sistendum puerorum vagitum Hunniadẽ adesse simularent. Sanè exemplum Ziscę Boemi memorabile est ac stupendum, qui etiam post mortem suos hostes insolito planè modo terrefacere & fugare potuerit. Fortasse ad hunc locum nõ inconcinnè referre ausim clamorem, Haronis, apud Normanos in vsu pridem habitum, interdicti genus, ex eo ductũ, quod Haro dux Normanorum, tam terrificum suis nomẽ esse voluit, vt eius nominis acclamatione ab omni vi & incepto cessaretur. Sed nunc temporis ea non abit impunè acclamatio, si temerè fiat. Seneca 9. Controuers. 5. Cùm Polyxene esset abducta, vt ad Achillis tumulum immolaretur Hecuba dixit: *Amabiles post mortem. Terrifici post mortem. Ioan. Hũniades. Haro Normanorum.*

----- cinis ipse sepulti
In genus hoc pugnat.

Poterat hoc cõtẽtus esse Scaurus auctor, adiecit tamen,

----- tumulo quoq; sensimus hostem,

Idem

Idē est in declamationib. lib. 4. 5. Et apud Tragicum Senecam Troade, conqueritur Hecuba, quòd postuletur ad mortem tumulo Achillis immolanda:

Adhuc Achilles viuit in pœnas Phrygum:
Adhuc rebellat.

De Achille mortuo loquitur, sed qui tamē adhuc spirare videatur vltionem. Ad eum modum Cicero in Miloniana queritur de curia incensa Clodij busto, quam culpam omnem cōfert in Clodium, quasi post mortem furentem & bacchantem, vt cùm in viuis esset: Excitate, excitate, inquit, eum si potestis ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix sustinetis furias insepulti? Et illud ex eadē oratione: Quid vultu extimuistis? quonam modo vos ille viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percussit? Nos etiam nunc vel post sæculum non vnam rabiem Gothicam & Vandalicam exhorrescimus, & πανολεθρίαν abominamur, qui suo funesto transitu Gallias deuastarūt, Hispanias sibi diu parere coegerūt, & Italicum ipsum solum impudentissimè possederūt, omniaq; incendijs ac cineribus fędissimis compleuerunt; imò teterrimam barbariē inuexerunt, adeo vt ipsa barbarorum vocabula nobis terrorem incutiant. Sed placet vetera cum recentibus, vt sese offerūt, aggregare, & quæ in primis faciāt ad argumenti huius nō iniucundam δήλωσιν. Suetonius Trāquillus: Tiberij morte (inquit) ita lætatus est populus, vt ad primū nuncium discurrētes pars Tiberiū in Tiberim clamitaret: pars terrā matrē deosque manes orarent, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent, &c. Cùm senatusconsultū actum esset, vt pęna damnatorū in decimum semper diem differretur, fortè accidit, vt quorundam supplicii dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidē, quia absente adhuc Caio, nemo exstabat, quì adiri interpellariq; posset, custodes ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abiecerūtque in Gemonias. Creuit igitur inuidia; quasi etiā post mortem tyranni sæuitia permanēte. Scribit Plutarchus problematis, cùm bellum esset inter Samios & Prienneuses, initio damnis quibusdam se mediocribus affecisse, post iusto commisso pręlio Samios à Priennensibus occisos: septimo post anno congressos cum Milesiis, primos quosque simul vno certamine amisisse. Ergo post hanc acceptam cruētam cladem Priennēses fęminæ per tenebras, quæ circa quercum erant, obtestari ac deierare cœpisse, quòd liberos, parentes, maritos, charissima pignora eo loco amisissent. Hactenus Plutarch. Nos hic de Lamiarum terricula mentis facilè sileri patimur, de quibus quod sit Diodori Siculi iudiciū, vide lib. eius 20. Quò refero, quę de Empusis credidit antiquitas, de quibus Philostratus lib. 4. de Apollonij vita, & elegantissimè Philippus Camerarius Oper. succis. cap. 70. Strabo lib. 1. putat esse fabulam, & Apuleius vetularum territamenta dicit, sicut quod de Manduco prisci Romani, quod nomen terrificum obiectabāt ad incutiendum metum, vt queruli & eiulātes pueri eo spectro cohiberentur. Nūc quoque in Lombardia opinio credulum muliercularū genus adeo occupauit, vt etiā ad viros quosdam pertingat: vagari nimirum spectrum nocturnum, in varias formas se transmutans, eiulatus edens, & se in aquas præcipitans, quod sua lingua *l'Orco* vocant. Quidquid sit, constat certè olim ethnicis cordatioribus, pręceptisque philosophicis solidioribus imbutis, firmiter persuasum fuisse, viris bonis & fortibus huiusmodi spectra & simulacra nocturna non facilè apparuisse: sed pueris, mulierculis, vecordibus atq; ægrotis, qui propter animi imbecillitatē assidua formidine exagitantur, ij enim putant videre per hallucinationis speciem phātasmata, ad quæ rapiuntur inani & phantastico attractu, quæ reuera non vident, quæque etiam nusquam sunt. Sed ad rem, M. Tullius in Lælio: De imperio in Italia decertatum est cum Pyrrho & Annibale: ab altero propter probitatem eius non nimis alienos animos habemus: alterū propter crudelitatem semper hæc ciuitas oderit. Quodammodo huc facit, quod Tullius idem queritur de statua Verris erecta in curia, quę à ciuibus sine gemitu aspici nō posset. Vide action. 2. & 4. in Verrem. Ad laudationem principis victoris pertinet hoc Lucani lib. 9.

- - - princeps facit omne timendum
Victor, et in nulla non creditur esse carina.

Et Polybius lib. 4. principum mansuetudinem tantū posse in subditos, vt nō pręsentes

Lamia.

Empusa.

Manduco Romanorum.

L'Orco Lombardorum.

sentes modò, sed etiam maximo disparatos spatio quosdã sui amoris & beneuolentiæ igniculos hominũ pectoribus immittere, atq; relinquere soleat. Q. Curtius lib. 5. Nomen Alexandri & fama (maximum in bello vtiq; momentum) in fugam cõuertit. M. item Cicero 3. Verrina: Cùm tui nominis terror in auribus, animisq; armatorum versaretur. Hoc ad vituperationem Verris, cuius odiosum passim nomen exsecratur: nec minùs quàm Romani posteri, quos nausea capiebat, sic ubi audirent vsurpari nomẽ Heliogabali aut Bassiani etiam mortuorum, qui memoriam sui fœdissimam reliquissent posteris. Contrà Vopiscus in Probo: Tetẽdit iter per Thracias, atque omnes Getulicos populos, fama rerum territos, & antiqua nominis potentia pressos. Hæc obiter, & fortasse ad nauseam vsq;

Nomen ipsum interdum formidabile.

Iusta vindicta.

EMBLEMA CLXXII.

DVM resident Cyclops sinuosi in faucibus antri,
Hæc secum teneras concinit inter oues:
Pascite vos herbas, socijs ego pascar Achiuis,
Postremumq; Vtin viscera nostra ferent.
Audijt hæc Ithacus, Cyclopaq; lumine cassum
Reddidit. En pœnas vt suus auctor habet.

CCM-

COMMENTARII.

I. SEDET inter sua pecora in vasto antro Polyphemus, immanis gigas, vnũ oculum in fronte habens, claua armatus, cui Vlysses ex insidijs trabe acuminata oculum effodit.

II. *Polyphemus, & eius historia.* VLYSSES, Troia iam excisa, cùm domum repeteret, vi ventorum in Siciliã pulsus, ad Polyphemi sedes appulit. Hic Gigas fuit vnoculus, ingentis magnitudinis, feritate implacabili, qui hospites soleret enecare, eorumque carnibus pro cibo vesci. Vlysses itaq; relictis socijs cum naui in portu, ipse duodecim comitatus antrum Polyphemi subit. Qui vbi venit è pastu, saxum quod duo & viginti quadriiugi currus attollere nequirent, apposuit ostio Aduenas deinde interrogat, qui sint, vnde, & quò. Quibus cùm respondisset Vlysses, Cyclops duos è socijs arripuit, soloq; tanquam catulos illisit, deuorauitque, abijtq; dormitum, quem Vlysses per insidias interfecisset, si ianua potuisset aperiri alijs quam Cyclopis viribus. Manè antequam pastũ iret Cyclops, duos similiter consumpsit, abijtq; occlusa ianua. Tum Vlysses excæcandi Cyclopis cepit consilium. Reuersus Polyphemus, noctu de more duos cœnat. *Vlyssis astus.* Cui Vlysses quasi sublandiens poculum vini (vtrem enim vini Maronij generosi secum è naui attulerat) porrexit, petijtq; ab eo aliquod hospitale donum. Ille exhausto poculo aliud poscit, itemq; tertium, rogauitq; Vlyssẽ, qui vocaretur. Ille dixit, sibi nomen esse Vtin. Percunctanti deinde Vlyssi quodnam munus sibi daturus esset, respondit Cyclops: οὖτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι. id est: *Vtin ego postremum deuorabo.* Sed vini naturæ nescius alto somno est oppressus, *Exoculatus ab Vlysse Polyphemus.* sui penitus immemor. Ibi tum Vlysses & socii oleaginum truncum præustum magna vi Cyclopis oculo, quem vnicum in fronte habebat, inseruerunt, vnde acriter ille læsus, effosso oculo consternatus est: qui vulneris acerbitate vocẽ cępit attollere, vt alios Cyclopas insolito rugitu excitaret. Hi foris ad ostium stantes quęrebant, quis eum percussisset: cùm ille subinde repeteret, οὖτις. οὖτις, (quę vox Nullum, vel Neminem sonat) risẽrũt, eumq; velut furentem reliquerunt. Sic enim loquitur apud Euripidem:

οὖτίς μ' ἀπώλεσεν.

Chorus respondet:

οὐκ ἄρ οὐδεὶς ἠδίκει.

Deinde illud:

οὖτις μ' ἐτύφλου βλέφαρον. χο. οὐκ ἄρ' εἶ τυφλός.

Manè Cyclops ostio antri semiaperto pertẽtabat exeuntes oues. Sed Vlysses ita disposuerat negotium, vt tres arietes veherẽt vnum hominem subtus, ipse verò ingẽtem arietem subijt, extremusq; omniũ exiit, & ita morti est subductus. Totum hoc fusius apud Homer. Odyssea 9. Ouid. 14. Metam. Virgil. 3. Æneid. Compara festiuum Luciani dialogum κύκλωπος καὶ ποσειδῶνος. Cicer. 5. Tusc. Fusissimè quoq; hãc historiam narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, quam ne huc traducam, me prolixitas reuocat.

DVM residet Cyclops] Cyclopes Hesiodus in Theogonia ideo vocatos ait, quòd vnum tantùm oculum circularẽ in fronte haberent, ἀπὸ τοῦ κύκλου καὶ ὢψ. Inter hos Polyphemus viribus corporis, formæque magnitudine longè præstabat. Hunc etiam Polyphemum Galatheam nymphã amantem festiuè describit Ouid. lib. 13. Metamorph. De Cyclopibus vide Virgilium 3. Æneid. Philostratum in Iconibus, tit. *Cyclops.* Alciatum lib. 9. cap. 12. Parerg. Natal. Comit. lib. 9. Mytholog. Tria verò Cyclopum genera agnoscũt Gręci, vnũ eorum, qui Mycenas męnibus communierunt: alterum eorum, qui cum Polyphemo memorantur; tertios intelligũt Deos. Cœl. Rhodigin. lib. 24. cap. 28. III. *Cyclops vnde dicti.* *Tria Cyclopum genera.*

Sinuosi in faucibus antri] speluncę tortuosæ. Sic Virgilius dixit 6. Æneid.

Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus Orci.

Et hic noster in Emblemate primo:

----- sinuosi è faucibus anguis.

Achiuis.] Achiui, ἀχαῖοι, Gręci: & nõnunquam pro quolibet populo ciuili. Horatius: *Achiui.*

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Catull. in Argonaut.

Nam simul ac fessis dederit fors copiam Achiuis.

Postremumq; Vtin, &c.] Οὔτινα se postremò voraturum bellè prædixerat, & *οὖτις, Vtis*

οὔτινα,

οὔτινα, id est, *neminem*, vorauit: imò ab eo, qui quanquam esset οὔτις, aliquis erat, exoculatus est. Tamen supplicium differre diutiùs, grauissimum habitum: & statim puniri scelus, beneficii loco est, vt in historia Machabæorum lib. 2. cap. 6. Non parui, inquam, beneficii loco habitum, vt quis prior interficeretur: exemplū est apud Corn. Tacitum 1. histor. vbi Othonis facta crudelia percenset: Titus Vinius, inquit, ad hoc tātùm maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. Idem etiā hodie obseruatur in suppliciis à reis sumendis, nam qui leuiori digni censentur pœna, sēper ad supplicium primi ducuntur. Vide adagium, *Cyclopis donum*.

Supplicium differre, graue.

Audijt hæc Ithacus] Vlysses, qui rex erat Ithacæ insulæ, vt alibi dictum.

Lumine cassum.] Cæcum. Virgil. 2. Æneid.

Cassus lumine.

---- Nunc cassum lumine lugent.

Idem:

Nullā cū victis certamē & æthere cassis.

& Lucretius:

Nunc potis est cerni quod cassum lumine fertur.

Ausonius Parentalib.

Saucius extincto corpore cassus eras?

Sic enim poetæ interdum vsurpant lumine cassum, & luce carentem, pro mortuo: vt & lumina lucemq; relinquere; Virgil. in 4.

Lucem relinquere.

Quò magis inceptum peragat, lucemq; relinquat.

Catullus:

Nobis cùm semel occidit breuis lux.

Lucretius:

Lumina sic etiam Solis bonus Ancu' reliquit.

En pœnas vt suus auctor habet] γνώμη, Nec verò

---- lex est iustior vlla

Quàm necis artifices arte perire sua.

Fraudem in suum auctorem retorqueri dignum est, l. penult. C. de legat. Ouidius:

Discat in auctorem pœna redire suum.

Alludit autem ad alia, quę mox consultò adferemus.

IV. MONEMVR hic, ne quis sibi persuadeat scelestus, quantumuis immanis, potens, & temerarius, se non tandem pœnas daturum ei, quem aliquando læsit, & sic præmia suis factis digna, etiam præter expectationem accepturum; haud enim bene succedunt facta improba, sed vt quis sementem fecerit, ita & metet; & eueniet malo malè, vt in prouerbijs est. Vera est itaq; Hesiodi sententia, quum ait in opere, cui titulus est ἔργα καὶ ἡμέραι.

Malo malè euenit.

οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.

Ipsum se lædit, alium qui lædere quærit.

Et, quod prouerbio fertur, κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. *Malum consilium, consultori pessimum*. Et, Ruinam sibi fabricat, alijs qui fabricat. De hac re habemus innumera exempla, quę non tantùm olim, sed nostro tempore acciderunt. Notabile est illud de Baiazete I. capto à Temiro Scytha, qui vulgò Tamerlanes dicitur. Is enim ab hoc interrogatus, si in eius potestatem venisset, quid facturus fuisset, ferociter respondit: Equidem te, si fortuna propitia meam in potestatem venisses, ferrea cōclusum cauea mecum hinc inde circumducerem. Quo Temir audito, mox è ferro caueam parari iussit, & in eā carceris loco Baiazetem inclusit, donec cōtumeliarum impatiens caput ad illam illideret, & indignabūdus animam efflaret, sicut latiùs in Annalibus Turcicis refertur. Propiora tangam. Scribit Rob. Gaguinus lib. 9. cap. 8. Hist. Franc. de quibusdam captis à Carolo VI. Gallorum Rege in arce quadam Selandiæ, hoc modo: Captiuis aliquot quum mortem Carolus remitteret, mori maluerunt: quorū vnus, tametsi sāguinis gradu alios cōtingeret, eos tamē supplicio afficere, si saluus euaderet, se obtulit. Itaq; immanis carnifex cōcaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem Rex hominis impietatem, pari eum pœna plecti iubet. Corn. Tacitus 6. Annal. vbi de multis ob amicitiam initam cum Seiano periclitantibus, iusteq; damnatis: quò lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse: Seneca Epist. 95. ideoq; cùm multis fuerūt mali (loquitur de Alexandro, Cn. Pompeio, C. Mario) pestiferam illi vim, qua plerisq; nocuerant, ipsi quoque senciunt. Claudian.

Qui alijs malum struit, sibi arcessit.

Baiazetes.

Captiui in Selandia.

Dolosi dolo capti.

Quàm bene dispositum terris, vt dignus iniqui

Consilij fructus primis auctoribus instet.

Chori verba sūt apud Euripidem de Lyco interfecto ab Hercule:

---- ἀντίποινα δ' ἐκτίνων

Τέλ-

τῆμα· διδοὺς γε τῶν δεδραμένων δίκην.

Talionem persoluens sustine, dans pœnam ob patrata scelera. Sed properāti mihi occurrit illud Victoris Aurelij in Vitellio: Huius tempore Vespasianus, ait, in Oriēte principatum arripuit: à cuius militibus certamine sub muris vrbis superatus, è palatio, quo se abdiderat, Vitellius, vinctis à tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens, in extremis saltem, malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum eius incessentibus per scalas Gemonias trahitur, vbi Sabinū Vespasiani fratrem necari permiserat, numerosis ictibus cōfossus interijt. Hæc Victor. Manet itaq; verissimum id, quod olim prolatum fuit ab oraculo:

Vitellij mors.

οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.
Qualia quisq; facit, talis finis manet ipsū.

Amiratus Regis Siciliæ.

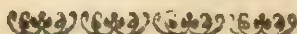
Vix autem puto exemplum adduci posse, ꝙ huic meditationi magis conueniat, quam Maioris Amirati magni Gulielmi Siciliæ regis. Is enim dum libidine imperandi, licet ex humili genere esset ortus, varia consilia interficiendi Regis tractat, tandem à Matthæo Bonello nobilissimo iuuene, & suo genero designato interfectus est. Quam historiā præ cæteris memorabilem latè & elegāter describit Hugo Falcādi de Siciliæ calamitat. lib. 6. cap. 5. ad quem studiosum lectorem remitto. Id ipsum confirmat Ælius Lampridius, vbi de insidijs Antonini Heliogabali contra Alexandrum Cæsarem, qui postea Seuerus fuit appellatus, ita scribit: Sed nihil agunt improbi contra innocentes: nam nulla vi quis adduci potuit, vt tantum facinus impleret, cùm in ipsum magis cōuersa sint tela, quę parabat aliis, ab hisque sit interfectus, quibus alios appetebat. Verùm cùm hæc meditatio magnam cognationem cùm Emblemate sequēti habeat, ea, quæ hic deesse videntur, ex illo studiosus lector petere poterit. Sed huius Emblematis argumentū specialius in eos torqueri poterit δημοβόρους tyrannos, & Reipubl. pestes infestissimas, qui diuina tandem ira vitali lumine priuātur, vel ad exitium morte grauius, aut infamiam & maximam capitis diminutionē præcipites ruunt, cū interea quibus potissimū terrori fuerant, rideantur & conuicijs proscindātur. Meminit, sed aliorsum, Brodęus Miscellan. 2. c. 7. hoc tandē obiter. Seruius ad 3. Æneid. alio torsit fabulā de exoculato Cyclope. Cyclops, inquit, vir fuit sapientissimus, & ob hoc oculū in capite habuisse dicitur, id est, iuxta cerebrū, quia prudentia plus videbat. Verùm Vlysses eum prudētia superauit, & ob hoc fingitur eū excæcasse. *Cyclops excæcatus*, adagium est scitissimum de potentia magna, quę ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadā metaphora Plato dixit, exuta, & (vt sic loquar) exoculata sit. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam veneno interijt Magnus Alexander, sicut Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, copias illius bellandi artibus & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri cōmiles, quoniam robore peritiaq; præcellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Non percurram Græcorum scholiastum allegorica placita, sed Heraclidis Pontici dumtaxat explicationem ad Homericam Odysseam: qui ait, Cyclopem nominari affectum ratione priuantem:

In tyrannos δημοβόρους.

Cyclops quid Seruio.

Cyclops excæcatus.

Κύκλωψ ὠνόμασαι ὁ τοὺς λογισμοὺς ὑπολωβῶν.

Iusta vltio.

EMBLEMA CLXXIII.

RAPTABAT volucres captum pede coruus in auras
Scorpion, audaci præmia parta gulæ.
Ast ille infuso sensim per membra veneno,
Raptorem in Stygias compulit vltor aquas.
O risu res digna: alijs qui fata parabat,
Ipse perit, proprijs succubuitq; dolis.

COMMENTARII.

CORVVS in ramo arboris sedens rostro scorpiũ tenet, qui strictis armis suis, nempe cauda aculeata, hostem suum ferit, & veneno infuso perimit.

17. *Coruus serpentẽ.* SIMILE est apud Aesopum de Corno cibum quæritante, & serpentem in aprico dormientem corripiente, à quo lethiferum spiculum sentiens, iustam in se vltionem animalculi vilissimi sensit. Carmen ipsum petitum est ex Græco Archię, lib. 1. Græcorum Epigram. tit. εἰς δίκην. *Emblematis typus.*

ἔν ποτε παμφαίνοντι μελάντερος αἰθέρι γνωμῶν,
σκορπίον ἐκ γαίης εἶδε θορόντα κόραξ.
ὃν μάρψας ὤρουσεν· ὃδ' αἴξαντος ἐπ' οὔδας,
οὐ βραδὺς, εὐκέντρῳ πλῆξαν ἔτυψε κέλει,

ζωὰ

καὶ ζωῆς μὲν ἄμερσεν. ἴδ' ὅσον ἔτευχεν ἐπ' ἄλλῳ,
ἐκ κείνου τλήμων αὐτὸς ἔδεκτο μόρον.
Scorpius è terra prorepserat, idq; vidente
Coruo, qui cœlo victitat in liquido;
Corripuit visum, fugitq; sed hic ut numum ales
Contigerat, telo mox ferit atq; necat.
Ecce tibi, quod in hunc auis insidiosa parabat,
Inde sibi acciuit ipsa necem misera.
Aliquando conspicuo in æthere niger se vibrans,
Scorpiũ è terra vidit exilientẽ coruus.
Quem correpturus irruit: at ille [scorpius] eius qui irruisset ad solum:
Non tardus multùm aculeata pedem percussit sagitta,
Et vita eum priuauit. Ecce quantum [quisq;] fecerat in alium,
Ex illo miser ipse accepit necem.
Quondam conspicuo se coruus in æthere vibrans,
Scorpion intuitus qui volitabat humo est.
Quem dum correptum tenuit, percussit inermem
Raptoris corui cuspis acuta pedem.
Atq; neci dedit hunc. In quemquam qui facit, ecce,
Illi tantundem debita fata luet.

III. *RAPTABAT volucres &c.*] Coruus dum prædam in aere quæritat, & scorpionem pede arreptum tenet, vt illum deuoraret. Virgil. 5. Æneid.
---*iuuenis volucreis diuerberat auras.*

Scorpius: *Scorpion*] Scorpio, vel Scorpius dicitur ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰόν. *ab spargendo venenum:* Vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν id est, *à serpendo sinistrè.* De quo agit Plinius lib. 11. cap. 25. Celsus lib. 5. cap. 27. A scorpione sunt adagia, *Scorpius sub omni lapide.* &. *Scorpion pro perca.*

Præmia parta gulæ.] Vide adagium, *Coruus serpentem.* quod torquetur in hominem ob edacitatem periclitantem: veluti Diogenes Cynicus comeso polypo crudo perijt.

Infuso sensim] iniecto aculeo venefico.

Styx. *Raptorem in Stygias*] coruum ad mortem adegit. Styx palus est apud inferos, sic dicta ἀπὸ τοῦ στυγεῖν *odio habere.* Vel ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ, *à tristitia.* Virgil. 6. Æneid.

---*Stygiamq; paludem,*
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
De ea vide cap. 2. lib. 3. Mytholog. Nat. Comitis. Tibullus lib. 1. eleg. 10.
Cerberus, & Stygiæ nauita puppis aquæ.
Proprijs succubuitq; dolis] qui insidias alteri struxerat, ipse dolo perijt. Apud parœmiographum Hebræum Prouerb. 26. Qui fodit foueam, incidit in eam: & qui lapidem vibrat, ad eum reuertetur. Cicero 2. Tuscul. ex Poeta quodam: Qui alteri exitium parat, eum scire oportet, sibi paratam pestem, vt participet parem.

CORVVS quidem malus est, at scorpius nocentior, qui eum arcuata & venenata cauda interimit: idem quod accidit ijs, qui re flagitio parta, suo demùm magno malo discunt, malè parta malè dispe- IV.
rire. Et ferè fit, vt, quod vulgò dici solet, captores ipsi capiantur, raptoresq; ab alijs etiam vicissim correpti decidant & illaqueentur: vt cùm gladiator incidit in homicidam, fur in latronem, lusor in aleatorem, falsarius in veneficum, fœnerator in auctionarium aut transfugam, callidus in versipellem, impostor in planum; vno verbo malus in peiorem. Quo spectant adagia, *Cornix scorpium.* &, *Suo ipsius laqueo captus.* &, *Coruus serpentem.* &, *Capra gladium.* &c. Sic sæpe (teste Ouidio 2. de Remedio) **Captores sæpe ipsi capiũtur.**
Parua necat morsu spaciosum vipera taurum:
A cane non magno sæpe tenetur aper.
Respexit huc Sallust. in fragment. histor. Praua incepta consultoribus sunt noxæ. Lucretius lib. 5.
Circumretit enim vis, atq; iniuria quaq;
Atq; vnde exorta est, ad eum plerumque reuertit.
Ouid. 1. de arte:
Fallite fallentes; ex magna parte profanũ
Sunt genus: in laqueos quos posuere cadant.
Consentiunt ipsæ sacræ literæ, Sapien. 11. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sed ad historias conuertamur. Herodiadis filia cùm D. Ioannis caput petijsset ab Herode, saltationis præmium, vt legitur Marci 6. ea ipsa pœna punita fuit: nam cum ei aliquando esset traijciendus fluuius, qui tempore brumali glacie constrictus congelatusq; erat, mox rupta glacie capite tenus demersa est, & inferioribus **Filia Herodiadis mors.**

corporis partibus saltare cœpit in vndis, ita vt caput à trunco non ferro, sed crustis glaciei resectum sit. Nicephorus lib. 1.cap.20. Cæsar Baronius Tom.1.Annal. Eccles. Nestorius blasphemias impudentissimas in Christum euomuit, ideo eius lingua statim vt mortuus est à vermibus fuit consumpta. Pandarus per linguam traiectus est telo, quia iusiurandum violauit. Apud Sophoclem Laij tetra libido in semine Oedipo horribiliter punita est: ille enim à magna matre terra absorptus est, quod matrem vitiauerat. Metius Suffetius distractus fuit in duas partes, quia collusit cum duabus partibus, Albanis & Romanis. T. Liuius lib. 1. Clytemnestra ab Oreste, quod ipsa maritum suum occidit, patrem Orestis, interempta est. Fuere qui semet eodem illo pugione, quo Cęsarem violauerant, interemerunt. Suetonius in Cæsare. Quod de Cæsare memoriæ traditū est, hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse scribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiuerūt, qui nouem fuisse dicūtur, post a interemptis Philippicis sua manu, suisq; gladis, & iisdem, quibus illum percusserant, interijsse dicuntur. Iul. Capitolin. in Gordianis tribus suo finem. Fuit autem is Gordianus vltimus ex Imperatoribus Gordianis, & fraude Philippi præfecti Prætorii, Arabis humili genere oriundi, interfectus. Eiusdem argumēti habemus præterea insigne exemplum apud Liuium lib. 8. de veneficis Romanis, cuius quoque Valer. Max. meminit lib. 2. cap. 26. quæ cum venena præparasset, quibus multi similibus morbis extinguerentur, neque compertum esset, vnde ista venirent; tandem ancilla rei veritatē detexit, muliebri scilicet fraude ciuitatem premi, matronasque ea venena coquere. Negantibus autem hoc matronis, & ea medicamenta salubria esse cōtēdentibus, ex bibere istas decoctiones sunt iussæ. Haud abnuentibus illis bibere, epoto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierūt, idcoque extemplo reliquæ comprehensæ, ex quibus 170. damnatæ sunt. Huc referri potest (vt tandem finiā) Perillus, artifex tauri Phalaridis, de quo Ouidius:

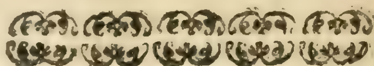
Nestorij. *Pandari.* *Oedipi.* *Suffetij.* *Clytemnestræ.* *Memorabilis fatū.* *Romanæ veneficæ.*

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit autor opus.

Perillus

Eodem modo contigit cuidam Arnutio Paterculo, qui æneum equuleum ad excruciandos homines excogitarat. Memorandum quoq; est illud, (vt ad recentiora deueniamus) quod Robertus Gaguinus lib.10.cap.29. Histor Francor. literis mādauit. Per eos dies, inquit, anno salutis M. CCCC. LXXVIII. machina ingens, quam bombardam dicunt, Turoni conflata, & inde Parisium vecta, triste sui spectaculum præbuit. Ad D. Antonij portam extra muros, cum instructa & composita prorsus à peritis eius operis esset, dum pila ferrea pondere quingentarum librarum in cauum machinæ deuoluitur, ignem excutit, quod pila ipsa repente depulsa, machinæ in primis auctorem, moxque quatuordecim ibi astantes viros, ita dissipauit, vt per aerem membra prouecta ægrè inueniri & colligi potuerint. Lōgiùs quoq; euolans pila, aucupem auibus insidias ponentem oppressit. Alij præterea sex violentia spiritus & sulphuris fœtore grauem valetudinem incurrerunt. Ioannes Mauguinus, qui machinam cōflauerat, frustatim per agrum receptus apud S. Medericum sepultus est. Hæc ille. Sed ad ipsum Emblema video latissimè porrigi ad technarum, fraudumq; machinatores, qui tandem suam Nemesin sentiunt, & vt sementem fecerint, ita & metent. Multa huc comportari possunt ex Plutarcho de his, qui tardè à numine puniuntur.

Arnutius Paterculus. *Ioan. Mangueus su machina perijt.*

Paremi

Parem delinquentis & ſuaſoris culpam eſſe.

EMBLEMA CLXXIV.

PRAECONEM lituo perflantem claſſica victrix
Captiuum in tetro carcere turba tenet.
Queis ille excuſat, quòd nec ſit ſtrenuus armis,
Vllius aut ſæuo læſerit enſe latus.
Huic illi: Quin ipſe magis timidiſſime peccas,
Qui clangore alios æris in arma cies.

COMMENTARII.

I. MILITES duo tubicinem, tuba velo ornata & decēti habitu inſtructū, detinent, quem videntur de exercitu abſtractum cautiſſimè ducere.

II. Ex Aeſopi apologo, de tubicine in bello capto, qui ſe inſōtem prędicabat, quod nullum occidiſſet, ſed neq; in quemquā gladium diſtrinxiſſet, qui mox audiuit: Διὰ τοῦτο γὰρ μᾶλλον τεθνήξῃ, ὅτι σὺ μὴ δυνάμενος πολεμεῖν, τοὺς πάντας πρὸς μάχην ἐγείρεις. *Sed ideò magis tibi moriendum eſt, qui cùm pugnandi ſis expers, alios omnes ad pugnam concitas.* Etenim (quod aiunt Iureconſulti) Qui agunt, &

Tubicē in bello captus, cur ſe excuſarit.

Agentes et conſen-

tientes pari pœna puniũtur. qui assensum præbent, pati supplicio afficiẽdi sunt: & satis ipse facit, qui per alium facit.

III. *Præcones.* PRÆCONEM] tubicinem. Præcones dicuntur à præcinendo, quasi præcanes, quòd antè canant, & annuncient quid faciendum sit. Sunt enim præcones propriè ij, qui iussu magistratus publicè aliquid denunciant, qui auctionem faciebant, & qui audientiam in theatris indicebant. Et quia publicæ istę denunciationes plerunque fiebant pręmisso tubę sono, hinc pręco pro tubicine vsurpatur: nam & duces militares mandata sua per tubicines denunciant.

Lituus quid sit. *Lituo*] Lituus (vt Festus ait) appellatus est, quod litis sit testis. Est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit dicitur Liticen. Ennius:

Inde loci lituus sonitus effundit acutos.

Charisius lib. 1. Lituum genus tubæ minoris fuisse dixit. Acron ad odam 1. Horatij: Lituus incuruus fuit, sonumq; habuit acutũ, vt tuba grauem: Lituus equitum fuit, peditum tuba. Interim tuba & lituus non rarò confunduntur. Ouidius 3. Fastor.

Iam lituus pugnæ signa daturus erat.

Lucanus de bello ciuili: *Iã litui strepunt.* Ammian. Marcell. 31. lib. Cumq; arma ex latere omni concuterentur, & tela lituosque Bellona luctuosos inflaret. Est etiam lituus, baculus ille, quo ad augurandum prisci vsi fuerunt.

Classicũ canere. *Perflantem classica*] Classicum canentem, excitantem bellatores ad pugnam. *Classicum canere*, est signũ dare, quo milites pugnare incipiant: cui opponitur, *Canere receptui.* Virgil. ad finem 2. Georgic.

Necdum etiam audierant inflari classica.

Hæc communis est opinio, sed quid alij sentiant videamus. Classicum nullius fuit ordinis militum, sed solius Imperatoris; atque eo duntaxat præsente classicum canebatur, fuitq; insigne imperii, vt Modestinus, & Vegetius lib. 2. cap. 12. tradiderunt. Hinc à Propertio lib. 3. eleg. 2. nominatur Prætorium.

Nil tibi sit rauco prætoria classica cornu
Flare.

Liuius lib. 27. Classico canebatur, cùm concio aduocabatur ab Imperatore; vel extremo supplicio in aliquẽ animaduertebatur. Sed alijs quoque de causis classicum canebatur Liuius lib. 2. Prima luce classico signũ profectionis dedit. Quid autem fuerit classicum, haud dictu procliue est. Seruius ad illa verba Virgilij 7. Æneid. *Classica iamq; sonãt.* classicum & tubam flexilem, & sonum ipsum, qui tuba emittitur, significare dicit. Priscian. lib. 5. de 12. vers. Æneid. classicum tubam esse dicit, & quod ea vterentur classes equitum, classicum appellatum. Videtur consentire Suetonius in Iulio cap. 32. Rapta ab vno tuba, prosiluit ad flumẽ, & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Varro lib. 4. de lingua Latina, classicum cornu fuisse significare videtur. Isidorus quoq; lib. 18. classica dicit esse cornua, quæ conuocãdi causa erãt facta, & à calando classica appellata. Sed fortè verisimile est, apud Imperatorem omnes simul tubicines, cornicines, liticines, cæterosque certo quodam sono cecinisse, idq; appellatum classicum. Polybius enim lib. 14. scribit, Romanorũ fuisse consuetudinem, vt cœnę tempore cuncti tubicines ac buccinatores simul ante prætorium canerent, quod signum erat, vt nocturnę vigilię suis locis disponerentur. Dio lib. 47. scribit, sub initium certaminis tubicines in orbe cõstitutos certum modulationis genus cecinisse: quo milites monebantur, vt in ordine starent, armaq; expedirent. Et hoc aliquis forsan classicum possit interpretari; quod quidem proximè ad communem opinionem accedit. *Classicũ quid sit.*

Victrix turba] Victrices copiæ.

Queis ille excusat] apud quos victores excusat sese præco ille captus.

Quod nec sit strenuus armis] πολεμικὸς, στρατηγὸς. quod nec sit bellator, nec quemquam manu interfecerit.

Quin ipse magis peccas] eò grauior tua culpa, qui alios ad bellum concitas. Frustra legis auxilium implorat, qui in legem committit. l. auxiliũ, 78. in fine, ff. de minorib.

Clangore æris] tubæ sonitu. Metonymia in dictione, *æris*, pro, tubæ. Virgilius 6. Æneid.

Ære ciere viros, Martẽq; accendere cantu.

EMBLEMA in eos torquetur potissimum, qui oratione & consilio Principes ad suscipiẽda bella inflammant, cùm ipsi pugnam IV. *Bellorum suasores.*

pugnam detrectent, nec vlli sese periculo patrię aut Principis nomine committant: quibus quidem certè nullus probabilis esse potest consilii tam nefarii prætextus, cùm ipsi reuera sint nocentiores, maiusq; detrimētum eminus lingua cæteris adferant, quàm qui cominus gladijs decertāt. Siquidem homo perniciosus suscitat lites, & peruersus separat principes, vt habetur apud Hebræum parœmiasten, Prouerb. 16. Nulla enim fortè irreperet Martis violentia, nisi antecederet eiusdem cōmittendi persuasio. Vel de iis intelligitur, qui cruore quidem manus non tingunt, at nihilominus parricidii faciendi consilium suggerunt. Occurrit illud Demosthenis de patre cuiusdam sacerdotis, quē Brauroniam appellat. Is, cùm alterum quispiam occideret, impellebat & hortabatur ad id facinus. Palam erat hominem mortuum ne digito quidem ab eo tactū, sed ab occisore duntaxat; ita vulgò iudicabatur nō teneri cædis. Sed Areopagitarum aliud iudicium fuit, qui censuerunt eum, qui suadendo iuuisset, eodem obstrictum scelere. Nam cōstat homines audaciores fieri adhortatione: nec solùm manu, sed etiam voce & proclamatione opē & auxilium ferri. Itaq; ille damnatus, & in exilium pulsus est. Aristot. 1. Rhet. argumētum citat, quo vsus est orator Leodamas aduersus Callistratū: dicebat enim eum, qui consilium dedisset, magis in culpa esse, quàm qui scelus commisisset: quia scelus admissum nō esset, nisi eius auctor & consultor aliquis extitisset. Ciceronis exemplum vnū proferam ex oratione in Pisonem: Quid interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totā Remp. prouinciæ prę mio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam conantem consul prohibui, ea Pub. Clodium faciētem consules adiuuerunt. Voluit ille senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis. Quid est vobis Coss. gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit, vrbem: vos eius domum, propter quem vrbs incensa non est. Ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem consulem, de vrbis incendio cogitassent. Huc facit M. Quintilian. declamatione 270. Satis ostendit ipsa pęna, inquit, eum teneri, qui idem commiserit, quod si occidisset. Neq; enim grauius quicquam aduersus eum, qui sua manu interfecerit, constituere potuit legum lator, quàm aduersus eum, qui causam pręstitisset. Ergo & similitudine pœnæ etiam crimē par exigere debetis. Hęc ille. Cæterùm cum hoc nostro Emblemate magis conuenit quod Leodamas, de quo proximè, dicebat, cū in maiore culpa esse, qui facinus cōmiserit, quàm qui consilium dederit; cōsilium enim nullius est momenti, nisi sit qui illud sequatur. Et interitus causam, non interitum spectari oportere, dixit in Miloniana disertus orator. Vlpianus etiā, vt est in l. 11. de iniuriis: Non solùm is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriā, hoc est, qui percussit, verùm ille quoq; continetur, qui dolo fecit, vel qui curauit vt cui mala pugno percuteretur. Eodem recidit l. 15. ad l. Cornel. de sicariis vbi idem Vlpianus ait, Nihil interesse, occidat quis, an causam mortis præbeat. Ad hanc quoq; sententiam multa alia iuris pronunciata pertinent. In l. Mela, ff. ad l. Aquil. Ferens auxilium facit delicti participē. Imò, quod in vetere mimo: Bis peccat, qui peccanti auxilium accommodat. Et qui occasionem damni dat, damnū dedisse videtur, l. qui occidit, §. pen. eod. tit. ad l. Aquil. Et qui per alium facit, per se ipsum facere videtur, l. ita tamen, De adm. tut. C. qui per alium, de regul. in 6. Sed vnius tamen factum alios in periculum trahere non debet, l. illicitus, §. sicut, de off. præsid. Multa quoq; Doctores in c. 1. de officio deleg. & in c. notum, 2. q. 1, & l. si quis seruo, C. de furt. Imò consentientes grauius delinquere & puniri, quàm ipsos agentes, habetur, planè in c. qui aliorum, 24. q. 3. & in c. qui consentit, 11. q. 3. Quin idem euāgelica etiā lege edicitur: Non solùm (inquit Apostolus ad Roman. 1.) qui mala faciūt digni sunt morte, sed etiam qui consentiunt facientibus. Offert sese locus elegans Hieronymi epistola ad Celātiam: Malitiam, odium, atq; inuidiam (quę vel maxima, vel sola sunt nocendi semina) à se propellat anima Christiana: neque manu tantùm aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam: nec opere modò, sed voto etiam nocere formidet. Quantū enim ad peccati rationem attinet, nocuit & q nocere disposuit. Sed ne videar fal-

Locus Demosthenis.

Et qui fecit, et qui suadet iniuriæ tenetur.

falcem in alienas messes longius immittere, vna aut altera nostrorum autoritate totam rem concludam. Audi ergo Plautinam musam: *Qui monet, quasi adiuuat.*

Qui monet, adiuuat.

Lucanum:

----- Facinus quos inquinat, æquat.

Ouidium 5. Trist. eleg. 15.

Qui monet vt facias, quod iam facis, ille monendo

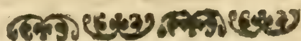
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

Lælii demùm Ciceroniani senilis est sententia: Improbis pœna statuenda est: nec minor verò iis, qui secuti erunt alterum, quàm iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. At nunc CAVE CANEM.

Alius peccat, alius plectitur.

EMBLEMA CLXXV.

ARRIPIT vt lapidem catulus, morsuq; fatigat,
Nec percussori mutua damna facit.
Sic plerique sinunt veros elabier hostes,
Et quos nulla grauat noxia, dente petunt.

COMMENTARII.

I. QVIDAM lapidibus canem petiit, & citato cursu aufugit, at canis non insequitur proiicientem, sed in lapidem proiectum mordicus sæuit.

II. *Fons Emblematis.* FONS Emblematis è Pacuuio habetur, sicuti à Marcello Nonio citatur: Nam canis quando est percussa lapide, non tam illum appetit, qui se icit, quàm illum ipsum lapidem, quo ea ipsa icta est, petit. Comparatio eadem est apud Platonē de Repub. 5. (vt citatur ab Aristotele lib. 3. Rhetor. ad Theodect. cap. 4.) quo loco in eos agit, qui sæuiunt in humana cadauera: *ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτως ποιοῦντας τῶν κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι τοῦ βάλλοντος οὐκ ἁπτόμεναι.* Non differre dicit eos à canibus, qui sæuiunt in iactos lapides, eum verò, qui iecerit, prætermittunt. Plinius lib. 29. cap. 5. Minus hoc (inquit) miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum vsq; in prouerbium discordiæ venisse. Sed hoc ad aliud spectat. Vide adagium, *Canis sæuiens in lapidem* &, *Vrsus cum adsit, vestigia quæris* &, *Cum laruis luctari.* *Cur canis lapidem missum mordeat.* Qua verò de causa lapidē missum canes mordere soleāt, tres causas reddit Plutarchus in libello De causis natur. Prima est, quòd canis, cùm ratione vti nequeat (id enim soli homini datum est) id quod ante oculos minaciter versatur, inimicum putat, deq; eo sumere vltionem parat. Secunda, cùm lapis per terram cursitat, feram putat esse canis, quam prius capere conatur, deinde spe frustratus hominē rursus petit. Tertia, cùm id, quod ab homine missum est, & hominem ipsum æqualiter odio habeat, id quod proximius est prius insectatur.

III. *ARRIPIT vt lapidem catulus*] vt canis corripit lapidem proiectū & emissū.

Morsuq; fatigat] mordet.

Mutua damna facit] neq; par pari refert, scilicet illatam iniuriā. *Facere damnum.* *Facere damnum,* in hoc significatu non est Latinis vsitatum (verba reddo Sanctij) sed, dare damnum. Nam facere damnum, est iacturam facere. Ego sic reponendum existimo versiculum:

Nec percussori mutua damna parat.

Hæc quidem Sanctius; sed contra hunc satis calidè inuehitur Minos, hisce omninò verbis: Reprehenditur hic Alciatus ineptæ Latinitatis à quodam, qui se suo iudicio pro docto venditat, quòd, *damnum facere,* non dicamus. Sed imperitus nugator non legerat hunc M. Tullij locum 5. act. in Verrem: Quid si docebo, iudices, eos, qui quadraginta millia modiū lucri faciūt, damnum facturos fuisse, si tua iniquitas sit, vt ex cohorte Recuperatores non intercederent? Sed Minois amarulentia non tanti est, vt à vera Sanctij sentētia discedamus: etenim Ciceronis auctoritas allata passiuè, non actiuè intelligenda est, siquidē Ciceroni *facere damnum*, est periclitari, damnum & incommodum ex re aliqua accipere, iacturam facere. Patet ex eodem Cicerone de claris Orat. Damnū enim illius immaturo interitu res Romanæ, Latinæq; literæ fecerunt. Et Plautus Captiu. ait:

Est etiam, vbi profectò damnum præstat
facere, quàm lucrum

Veros hostes] Ipsissimos aduersarios, à quibus orta est iniuria.

Noxia.] Noxia de maleficio dicitur. *Noxia. Noxa.* Noxam dixere antiqui quod nocet: & est detrimentum, culpa, pœna. Lege ipsummet Alciatū Commentario in tit. De verbor. & rer. signific. l. 237. quem locum & nos supra citauimus ad Emblema 131. cuius titulus, *Remedia in arduo, mala in prono esse.*

Dente petunt.] Iniurijs vel conuicijs proscindunt: quod vnum iniustitiæ non paruum facinus, quia iniquum est aliquē alieno odio prægrauari, ait Imperator Iustinianus in l. Si quis suo, §. lege autem, C. de inoffic. testam. Et Callistratus l. 26. ff. de pœnis: Crimē, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest, nam vnusquisque ex suo admisso sorti subijcitur, nec alieni criminis successor constituitur.

PLERIQVE sunt, qui cùm non possint ijs noxam inferre, à quibus se læsos putant, vt acceptam iniuriam vlciscantur, vel pueros, vel famulos, vel etiam, si fieri posset, suorum aduersariorum amicos adoriuntur, impotēti quidem & iniquo conatu, Qui mos perinde est ac puerulorū, qui subita iracundia perculsi, virgas adurunt, quibus plexi sunt, Eiusmodi sunt, IV. *Impotentum hominum affectus.*

qui

qui causas adiuuantes, vel per se omninò ad agendum ineptas pro efficiétibus imperitè vsurpant, vt Medeæ nutrix, dũ culpam conferret in trabes abiegnas è nemore Pelio auectas, quibus Argo nauis facta esset, in qua Medea cum Iasone aufugisset. Sed vt ad nostros mores sermonem conuertam, omnibus in confesso est, quot quantaq; infortunia in dies nobis impédeant, & interdum grauiter vrgeant: quorum causam inconsultò reijcimus in eos fortasse, qui nullo modo sunt in causa, cùm potiùs errores & lapsus nostros agnoscere, & pia sinceraq; μετανοία tot contractas vitiorũ sordes eluere deberemus, nec vt canes in lapidem sæuiẽtes, incusare iustissimam supremi & incorrupti iudicis Dei animaduersionẽ. Id si placet ad iræ iniustitiam conuertere, vnà etiam Senecam audiemus ita disputãtem 1. De ira: Iam verò si affectus irę, damnaq; velis intueri, nulla pestis humano generi pluris stetit. Et deinde: Id non est ira, sed quasi ira: sicut puerorum, qui si ceciderunt, terram verberari volunt, & sæpè nesciunt quidem cui irascãtur, sed tantùm irascũtur sine causa, & sine iniuria, non tamen sine aliqua iniuriæ specie, nec sine aliqua pęnę cupiditate. Deluduntur itaque imitatione plagarum, & simulatis deprecantium lacrymis placantur, & falsa vltione falsus dolor tollitur. Idem Seneca eodem lib. c. 16. iram ostendit ita impotẽtem esse, vt sępè infesta patrono, reum damnet: & si veritas oculis appareat, inquit, tamen errorem tuetur, & in malè cœptis honestior illi videtur pertinacia quàm pęnitẽtia. Apponit exemplum in Pisone quodam, qui cùm iratus duci eum iussisset, qui ex commeatu sine commilitone redierat, quasi interfecisset quẽ nõ exhibebat: roganti tempus aliquod ad cõquirẽdum, non dedit. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò ille commilito apparuit, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio præpositus, condere gladium spiculatorẽ iubet, damnatum ad Pisonẽ reducit, redditurus Pisoni innocentiã: nam militi fortuna reddiderat. Ingenti concursu deducuntur, complexi alter alterum cum magno castrorũ gaudio commilitones. Conscendit tribunal furẽs Piso, ac iubet duci vtrunque, & eum militem, qui non occidit, & eum, qui non perierat. Quid hoc indignius? Quia vnus innocens apparuerat, duo peribant. Piso adiecit & tertium. Nam illum centurionem, qui damnatum reduxit, duci iubet; cõstituti sunt in eodẽ loco perituri tres ob vnius innocentiam. Quod si ad vindictam publicã id protendere liceat, audiamus Arcadij & Honorii rescriptum, ex l. 22. C. de pœnis: Sãcimus ibi esse pœnam, vbi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim societas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec vlteriùs progrediatur metus, quàm reperiatur delictum. Adiicere placet illud Senecæ de ira lib. 2. cap. 24. Nihil est iniquius, quàm aliquem paterni odii hęredem fieri. Cicero ad M. Brutum: Est acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui. Lactantius non minus grauiter lib. 6. cap. 18. Qui referre iniuriam nititur, eum ipsum, à quo lęsus est, gestit imitari: ita qui malum imitatur, bonus esse nullo pacto potest.

Insignes Senecæ loci.

Pisonis iniustitia.

Insani

Insani gladius.

EMBLEMA CLXXVI.

SETIGERI medius stabat gregis ensifer Aiax,
Cæde suum credens cædere Tantalidas.
Hostia sic tamquam sus succedanea pœnas
Pro Laertiade, pro caueaq; dabat.
Nescit obesse suis furor hostibus: errat ab ictu,
Consilijq; impos in sua damna ruit.

COMMENTARII.

I. AIAX furibundus & armatus stricto gladio in gregem porcorum irruit, quorum alii interfecti passim prostrati iacent, alij pedibus salutem quærunt.

II. *Aiacis insania.* AIAX grauiter tulisse fertur, Vlyssem sibi iniquo Græcorum iudicio prælatum in successione armorum Achillis, adeo vt præ dolore in insaniam versus sit. Itaq; districto gladio in gregem porcorũ insiluit, existimans sese Græcorum copias cædere. Tum duos quosdã maximos sues è trabe suspensos flagris cecidit, arbitrans hos esse Agamemnonem atque Vlyssem: Quorum alteri vt iudici, alteri vt victori potissimùm erat iratus. His igitur suibus ita suspensis plurimo cum risu insultauit, addens conuicia, quæcunque suggerebat splendida bilis. Postquam autem resipuisset

set partim pudore, partim metu sibi mortem consciuit. Hæc ferè ex prouerbio, *Aiacis risus*. Est hac de re pulcherrima Sophoclis Tragœdia, que inscribitur *αἴας μαστιγοφόρος*. Meminit etiam Pindarus Nem. 3, Horatius 2, Serm. Sat. 3.

----- Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Atridis?
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato,
Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulchro?
Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem,
Et Menelaum vnà mecum se occidere clamans.

Et paulò post:

----- Insanus quid etiam Aiax
Fecit, cũ strauit ferro pecus? abstinuit vim
Vxore & gnato, mala multa precatus Atridis.
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.

Et deinceps:

Aiax immeritos dũ occidit, desipit, agnos.

Historiã de Aiace pete ex Ouidio, lib. 13. Metamorph. ad quam allusit Plautus in Captiuis, cùm quendam insanum vellet vocare, dicens:

Armenta absunt; Aiacem, hunc cum vides, ipsum vides.

III. *SETIGERI gregis*] in medium gregem porcorum insiliit. Sophocles, Horatius loco citato, & alii, arietes, nõ sues dicũt verberasse Aiacem.

Ensifer Aiax] bellator. Supra Emblem. 168. vocat *scutiferum Aiacem*, hic *ensiferum*, ab effectu mortis vltroneæ, quæ consecuta est.

Cade suum.] Porcorum internecione.

Græci Tãtalidæ. *Tantalidas.*] Græcos, qui à Tantalo Tantalidæ dicti sunt: eorum enim pleriq; à Tãtalo Iouis ex Plota Nympha filio traxerunt originem. Iupiter Tantalum genuit: Tantalus filium Pelopem habuit: Pelops pater Atrei: Atreus Agamemnonis. Itaq; Iupiter fuit Agamemnonis abauus. Id epitheton vsurpat opportunè Ouidius oratione Aiacis, qua heros ille Vlyssis ortum genus à Tãtalo, tamquam probrum obijcit.

Hostia sic tãquam sus succedanea, &c.] Sues erant tamquam victimæ, quæ pœnas luebant pro Græcis iudicibus & Vlysse. *Succedanea hostia.* Succedanea autẽ hostia olim dicebatur, quæ secundo loco fiebat. Si enim primis hostijs litatum non fuisse putasent sacrifici, aliæ hostiæ post primas eductæ cędebantur duæ, quę prioribus iam cęsis luendi piaculi causa subdebantur. Gell lib. 4. c. 6. succidaneas, non succedaneas esse dicendum ait, ob vocabuli compositionem.

Pro Laertiade] pro Vlysse, Laertis filio.

Pro caueaq;] Cauea, polysemum est. Hic Iudicum consessum intellige. Est autem Metonymia, pro iudice Agamemnone. *Cauea quid.* Cauea aliàs propriè significat locum sub terra vacuum & obscurum; & quia in huiusmodi locis esse cõsueuerũt ferarum cubilia, caueam etiam pro ferarũ receptaculo vsurpamus. Item pro septo illo, in quo auiculas tenemus. Significat pręterea cauea aream in medio theatri, è qua populus ludos spectare solebat. Plautus Amphitr.

Conquisitores singula in subsellia
Eant per totam caueam.

Virgilius 5. Æneid.

Hic totum cauea consessum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet.

Vbi Seruius: Per caueã plebem significat: nam cauea consessus est populi. Cicero in Lælio: Qui clamores tota cauea nuper in hospitis & amici mei Pacuuij fuerũt noua fabula &c.

Furiosi affectus. *Nescit obesse suis*] γνώμη. Iracundus & mente captus nõ ijs, quos odio prosequitur, sed sibi nocet: non, inquam, eos, quos maximè vellet afficit iniuria, sed ipsum lędit, & interdũ enecat. Furiosi nulla voluntas. l. furiosi, ff. de re iudic. cùm enim ille absentis habeatur loco, l. furiosus, de reg. iur. si fortè quem impetierit aut occiderit, abibit impunè; satis enim furore ipso punitur furiosus. l. Diuus, ff. de offic. pręsid. l. infans, ad l. Cornel. de sicar. l. pen. in fin. ad l. Pomp. de parricid. Quare si Principi maledixerit, pœnę non subijcietur. Et id quidem non omnino præter rẽ, ne quis fortasset putet nos abuti otio. Videntur enim parùm sanæ mentis esse, qui cum furiosis, aut mente captis, si nocuerint, summo iure agendum putent. Excusat enim mentis deliquium, vt quod fit à dormitante, vel puero septenni, vel quinquenni, in quẽ cùm dolus nõ cadere posse

se videatur, nec pęna etiam cadere debet.

Furor qd. *Furor*] Furor, mentis cæcitas definitur à M. Tullio 4. Tuscul. ea est *μανία* Græcis. In paradoxo contra Clodium, exagitatur is animi morbus, quo docet omnes stultos furere, id est, cæco mentis impetu in omni scelere versari: quę perturbatio sępè à nimia ira proficiscitur. *Locus ex Cornelio Celso.* Cornelius Celsus de re medica lib. 3. cap. 18. inter insaniæ genera illud longè maximū ponit, & longissimum, quod vitam ipsam non impedit, idq; robusti corporis esse consueuit. Huius species duę: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem vel Orestem fabulæ ferunt: quidam animo desipiūt, &c. De maniæ & insaniæ generibus præter Medicos vide Phædonē Platonis, & *ἀπομν.α.* Xenophontis.

Errat ab ictu] icendo peccat, error ictu committitur, non aduertit quem feriat.

Consilijque impos] qui destituitur sano consilio.

In sua damna ruit] sibi ipsi malum arcessit, seseq; impetit. Seneca Hercule furente:

---- *in se semper armatus furor.*

Ibidem:

----- *quodque habet proprium furor*
In se ipse sæuit.

IV. *Insaniæ pœna in eū lapsa, vnde manauit.* HOC Emblemate arguitur temerarius furentum hominum impetus, qui non aduertant ipsi sibi maxime nocere, quòd iræ præcipitio omnia committant, omnemque viam rationi præcludant: vnde fit, vt, quod ait Horatius,

Vis consilij expers mole ruat sua.

Is enim furentis animi affectus sic hominis animum e sua sede dimouet & exturbat, vt non secus atque Circe altera hominem in belluam ferocissimam transformet: quo fit, qui talem hospitem excipiat, non aliter fiat, ac qui sese vna cum ipsis ædibus incendio perdat: eoq; deterior est, quòd ita tumultu, caligine, fumoq, cuncta intus errore mentes compleat, vt nec cernere integrum sit, nec eos audire, qui volunt opitulari. Id quidem ob oculos posuit Homerus Iliad. *β* & Odyss. *α.* sub persona Achillis, cuius iram facit implacabilem: & Aiacis, de quo hic sermo. Inter morales Philosophos, qui affectiones animæ descripserunt, sunt Seneca & Plutarchus, qui vtriq; videntur de industria recreasse & relaxasse animū in describenda & ad viuum efformāda ira, vt ex eius genuinis lineamētis hanc tam portentosam belluam omnes detestentur. Hanc igitur nobis repręsentant tanquam alteram Megæram, furiosissimam, truculentissimam, audacissimam, crudelissimam, & summè omnibus terribilem, radices in se & scaturigines seditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem; litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, euersionum, ac omnium malorū abyssum, tempestatem, diluuium, ignem, machinā, tonitru ac pestem, inundantem, submergentem, vrentem, diruentem, fulminantem, inficientē, occidentem, ac omnia euertentē: homines, quos inuasit, ad omne sceleris genus præcipites agentem; è qua innumera mala, stupendaque tum in corpore, tum in spiritu contrahuntur. *Ira effectus.* Exemplis agamus. Nerua Imperator valetudinarius ac ventriculi tanta debilitate laborans, vt crebrò assumptum cibum euomeret, cùm semel in quendam nomine Regulum excandesceret, tantum pectoris dolorem sustinuit, vt cōfestim febre ex tiali deplorataq; correptus sit. *Nerua Imperator.* Idem Valentiniano Imperatori contigit, qui cùm aduersus Sarmatas nonnumquam propter Illyriæ vastationem in prætorio sæuus infremeret, & vniuersæ genti excidiū rigidus minaretur, sanguine irrumpente animam exhalauit. *Valentinianus Imperator.* Simile quid de VVenceslao Boemiæ rege refert Cromerus lib. 18. qui ira in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum proprijs manibus vellet, paralysi affectus cōcidit, & paucis post diebus vita excessit. *VVenceslaus Boemiæ Rex.* Quod vtiq; summè mirandū est, ab vna scilicet biliosa commotione, cuius natura feruentissima est, paralysim posse generari, cuius efficientem ac materialem causam ad frigidam pituitam Medicorum vulgus reuocat, quę quidem causa naturæ bilis est prorsus contraria. Horū huiusmodi exēpla habes apud Cęliū Rhodigin. l.b. 17. in principio in Officina Textoris lib. 2. cap. 60. Audiamus ipsum Senecam lib. 2. De ira, cap. 36. *Locus Senecæ.* Videndum illud, quàm multis ira per se nocuerit. Alij nimio feruore rupere venas & sāguinem: supra vires elatus clamor egessit, & luminum suffudit aciem: in oculos vehementiùs humor egestus, & in morbos ægri recidere: nulla celerior ad insaniam

via est. Multi itaq; cõtinuauerunt iræ furorem nec quam expulerãt mentem, vnquam receperũt. Aiacem in mortem egit furor; in furorem ira. Mortem liberis, egestatem sibi, ruinã domui imprecãtur: &c. Hæc Seneca. Quare rectè monuit Menander:

ἐχθροὺς ἀμύνου, μὴ ἐπὶ τῇ σαυτοῦ βλάβῃ.

Vlciscere hostes, sed absq; tuo damno.

Si saperent stomachosi homines, & furibundi illi Aiaces, talia sibi semper animo versanda, & oculis perpetuò intuẽda proponerẽt, vt à tam infelici exitu, & effectis crudelissimæ perturbationis sibi metuerent atq; cauerent. Ad illustrationem argumenti huius commodè referes, quæ de impatientia & vindictę appetitione doctè Lactantius disputat libro 6. Diuin. institut. c. 18.

Pax.

EMBLEMA CLXXVII.

TVRRIGERIS humeris, dentis quoque barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo, stimulisq; subactus,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes vndique gentes,
Proiectisq; armis munia pacis obit.

COM-

COMMENTARII.

I. ELEPHAS animalium terrestrium maximum, & aspectu horrendum, à magistro suo (quem Aristoteles elephantisten, Plutarchus elephantarchen appellat) sub freno ducitur, verberibusq; impetitur: nihilominus currum ille triumphalẽ trahit, scutum, & cętera arma proiecta pedibus, conculcans.

II. ELEPHANTORVM in bellis vsum olim fuisse celeberrimum, supra Emblemate 124. diximus, & aliàs notius est, quàm vt confirmare opus habeam: vnde apud plerosque pro belli symbolo positos reperio, vt hic etiam pro pace, diuersa tamen ratione & fine: Elephantus enim, qui equis in acie terrorem incutiebat, qui sui horrendo spectaculo milites ipsos cõturbabat, quiq; eburneo dẽte pugnã tum hominũ equos corripiebat, pace parta, collum iugo supposuit, & Cæsaris currum triumphalem ad templum vehit, quasi agnoscens initam inter populos cõcordiã, ideoq; ad pacis munia obeũda sese subijciens. Cæterùm non prætermisero Græcum hexastichon φιλίππου, quod habetur lib.1. Antholog. tit. εἰς πόλεμον, & hic Alciatus Latio reddit, sed περιφραστικῶς.

Vsus elephantorũ in bellis.

Elephantus in triũpho.

οὐκ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ἐ-
πὶ δῆριν,
ἄσχετος ὁρμαίνει πυριόδους ἐλέφας,
ἀλλὰ φόβῳ σείλας βαθὺν αὐχένα πρὸς
ζυγοδέσμους,
ἄντυγα διφρέλκει καίσαρος οὐρανίου.
ἔγνω δ' εἰρήνης καὶ θὴρ χάριν, ἔργανα ῥίψας
ἄρεος, εὐνομίης ἀντανάγει πατέρα.

Typus emblematis.

id est:

Non iam turritus phalangibus pugnans
in certamine
Indomitus irruit candentes habens dẽtes elephas:
Sed metu contrahens humilem ceruicem
ad lora subiugia
Currum trahit Cæsaris diuini.
Nouit autem pacis etiam fera gratiam, instrumentis deiectis
Martis, ęquitatis vicissim vehit patrem,

Non iam turritus, nec iam certando phalange
Indomitus dentes irruit hic elephas.
Contracta at ceruice metu, currumq; trahendo
Cæsareum, subdit mitia colla iugo.
Ergo bonum pacis nouit fera, namq; reiecto
Marte, æqui & iusti nunc vehit illa patrem.

III. *TVRRIGERIS humeris*] Ex Græcis epitheton πυργωθεὶς, *turribus ornatus.* id est, πυργοφόρος Lege Plinũ lib. 8. cap. 7. Liuium lib. 7. decad. 4.

Dentis quoque barrus eburni] eburneis dentibus. Supra Emblemate 124. cuius epigraphe, *In illaudata laudãtes*. mota est quæstio, vtrum dentes, quibus ab vtraque oris parte armatus est elephas, rectiùs dẽtes, an cornua dici deberent. Certè si locum Plinij diligenter perpendamus libro 8. cap. 6. vbi dicit, Elephantos, quum Pyrrhus Rex primùm in Italiam duxisset, & in Lucanis visi essẽt, boues Lucas appellatos apparet pro cornutis, sicut boues, eos esse habitos. Inueni quoq; apud Pierium lib. 2. Hieroglyph. quòd nulli animalium maiora neq; speciosiora cornua quam elephãto tribuat, Probat autem ex Pausania, qui omnino elephãtum cornutum, facit, tum aliquorum animalium exemplo, quibus aut in supercilio, aut in naribus cornua nascantur: tum quòd per aliquot annorum periodos corrupta decidãt, & noua suppullulent, igneq; molliantur, quod in dentibus haudquaquam fit; & quod in cranio oriantur. Sed hæc rerum naturalium indagatoribus excutienda relinquimus. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 18 Plinium lib. 8. cap. 10.

Elephanti an cornua, vel dentes habeant.

Barrus] Cur elephas dicatur barrus, abundè suprà diximus, emblem. citato.

Qui superare ferox] cuius vis maxima in bellis. Explicatius in Græco ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν ἄσχετος ὁρμαίνει. *phalangibus pugnãs, indomitus impetuosè irruit ad pugnam cum phalangibus in acie stans.*

Cæsareos currus] currum imperialem in triumpho vehit, subiugatus, & verbere conductoris sui adactus. Quando primũ fuerint iuncti elephãt., docet Plinius lib. citato, cap. 2.

Vel fera cognoscit, &c.] bellua quamquam vasta & terrifica, se paci accommodat, vt olim bellis viribus se dediderat. De particula, *vel*, quædam Alciatus noster ad l. 96. de verb signific. §. prædia, Ponitur enim hoc loco pro etiã; quod Ciceroni familiare

miliare est: Vel pro nam, vt explicat Budæus locum Terentij Andr.

Vel hoc quis non credat, qui norit te abs te esse ortum?

IV. *Duces feroces mansuefacti.* HOC quidquid est symboli intelligi licet de ferocissimis quibusque,& fortissimis belli ducibus,qui truculẽtos ipsi mores, & ferociam bellicam redempta pace deponunt: eoq; fit, vt sese postea conuertant ad ea, quæ ad religionem, vel publicam ciuitatis administrationem pertinẽt: quę quondam inter arma vel silebant,vel consopita peneq; oppressa misero situ iacebant. Cassiodorus Variar formul.lib.3. epist. 1. populorum ferocia corda longa pace mollescunt. Hæc quidem ita enarrari velim, nisi malis Epigrammatis huius literam referri ad Iulij Cæsaris triumphum, de quo Suetonius agit. *Iulij Cæsaris triũphus.* Ait enim eum ascẽdisse Capitoliũ ad lumina quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus,idque in signum pacis bello partæ. Elephantis etiam Pompeium Magnum triũphasse testatur Plin. lib.8. quod priùs India victa à Libero patre factũ memoratur. *Senecæ locus.* Seneca De vitę breuitate cap. 14. ait, Metellũ victis in Sicilia Pœnis triumphantem, vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantos deduxisse. Et Capitolinus de Gordiano iuniore: Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, triumpho Persico triumpharet. Cæterùm quoniam de bellua illa, quæ quàm proximè ad humanam rationem accedit, adeo vt nõ putem eã ab vllo alio animali bruto hac in parte superari, mẽtio incidit, quod nimirum pacem gentium cognoscat; omissis veterum testimonijs,quę de elephãtorum docilitate,fidelitate,diligentia,clementia, & si licet dicere, de illorum religione & pietate, alijsq; affectibus propemodũ humanis extant, vnum afferam exemplum, quod omnem historiæ fidem superat, de Hannone elephãto ab Emanuele Lusitanię Rege Leoni X dono misso,de quo ita Pierius: *Iucunda de Hannone elephanto historia.* Minimè hoc loco dissimulandũ, quod super eiusdem Hannonis ingenio Michael Siluius Regis sui ad summum Pontificem Orator, summæ, vt nosti, vir integritatis, fideiq; sanctissimæ, atq; alij narrauere, itemque multorum testimonio cõprobauere. Cùm destinasset Rex Emanuel eum Romam Pontifici Maximo donum ire, naui quam inscenderet iam instructa parataque ad profectionem, nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuisse,vt Hanno vel duci se ad nauim,vel si quo modo adductas fuisset, eam vellet inscendere, vsq; adeò auersabundus profectionẽ huiusmodi reformidabat. Cum que Rex super ea re solicitus admodum esset, magnisque pollicitationibus vnumquemque mutaret,qui deducendi asportandiq; Hannonis negocium suscepisset, neq; quisquam nomẽ profiteretur suum; insusurratum demùm est regijs auribus, eius belluæ magistri dolo hęc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore perditus ęgrè ferret,se in tam longinquas regiones ablegari,proindeq; Hannoni persuasisset, ne se abduci pateretur: abuehẽdum quippe eũ in loca sterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsq; omnibus, tãquam hosticæ terræ animal afficeretur, neq; victui,neq; ornatui eius vel necessaria,vel commoda suffectura: longum adhæc iter & incommodum, & vastum maris æquor arandum,vt satiùs esset, in qua tunc erat terra quàm primum contrucidari, quàm per tot viarum difficultates ad ærumnosissimam deniq; vitam peruenire. Rex hac re cognita, magistrum Hãnonis ad se quàm primùm accersiri iubet, seq; dolos eius cõperisse dicit: ageret itaque vt intra triduum Hãno in nauim imponeretur,idq; ni properè fieret, interminatus est actutum se hominem extremo supplicio affecturum,vt alijs exemplo esset,qui mandatis regijs fucum facere ausi essent. Hac Regis asperitate territus elephanti magister,cum nullam in cunctatione salutem intueretur, discipulam belluã aggreditur, docet se maleuolorum quorundam fraude subornatum, qui & felicitati vtriusq; inuiderẽt,& Regi optimo malè obtemperantes essent; longè autem secus rem habere, quàm illi mentiti essent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi essent, sed ad vrbem orbis terrarum dominam, amœno loco sitam, vbi rerum deliciarumq; omnium, quotquot vel auidissimi cuiusque cupiditate expeti possint, copia fertilissima redundaret: ibi esse Principem, cui totus penè terrarum orbis assurgeret, apud quem is in delicijs habendus esset, & tanquam lusciniæ pullus

lus lauticiarum blanditiarumq; affluentia nutricādus: proinde bono animo esset, secumq; primo quoque tempore lætus & alacer nauem inscenderet, affuturos nauigationi Deos, & cursum omnem incredibili felicitate prosecuturos. Ita Hannonē ab eodem magistro in aliam sentētiam deductum, vbi signa data sunt, vltrò nauem conscendisse, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectasse. Hactenus Pierius. Sanè Mauri affirmant, cor duplex Elephāto esse, altero quidem irasci, altero ad lenitatem induci; atq; hoc illud est, quod horum vtrumq; munus supra modum exequitur. Nemo itaq; miretur, in tam prudenti animali sensum pacis inesse, siquidē pace nulla res melior, vtilior, & iucundior esse potest: hæc omnia conseruat, præstatque incolumia ac salua, auget, & bonis multiplicibus cōplet. Hęc verè illa est, quę opes, diuitias, vitam deniq; ipsam & parat, & nutrit atq; educat. Et quid multis opus? Nullum est bonum in terris pacis bono præstantius, neq; optabilius. Pax enim (vt Augustinus ait) est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat; cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari: hanc qui acceperit, teneat; qui perdiderit, repetat; qui amiserit, summo studio exquirat.

[E]lephan[tis] cor duplex est.

[P]acis cō[men]da[tio].

Ex bello pax.

EMBLEMA CLXXVIII.

EN galea, intrepidus quam miles gesserat, & quæ
Sæpius hostili sparsa cruore fuit:
Parta pace apibus tenuis concessit in vsum
Alueoli, atque fauos, grataq; mella gerit.
Arma procul iaceant: fas sit tunc sumere bellum
Quando aliter pacis non potes arte frui.

COMMENTARII.

I. PINGITVR galea seu ærea cassis cristata, circa quā apes in mellificio occupatæ aliæ auolant, aliæ aduolant.

II. VNDE sumptum sit Emblema non anxiè disquirendum est, videtur enim cōmune argumentum, & fortè ipsius Alciati est inuentio. Eiusdem materię diuersa & contraria possunt esse instrumenta, vt cum ex galea, ense, vel ægide militari conflantur falces aut ligones agricolis idonei; quibus etiam pacis tempus intelligitur: quod κατὰ προσωποποιΐαν de falce ex ense Martialis exprimit in Apophoretis:

Signa redditæ pacis.

Pax me certa ducis placidos curuauit in vsus:
Agricolæ nunc sum, militis antè fui.

At Virgil. bellum significans, ait Georg. I.

Et curuæ rigidū falces curuātur in ensem.

Ouid. item Fastor. 2.

Plus erat in gladio, quàm curuo laudis aratro.

Idemq; alio loco:

Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant, versiq; in pila ligones,
Factaq; de rastri pondere cassis erat.

Et deinde pacē alloquitur his sequētibus:

Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoq; caussa triūphi:
Tum ducibus bello gloria maior erit.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat arma,
Canteturq; fera nil nisi pompa tuba.

Claudianus de bello Getico huc respexit, signa partæ pacis memorans:

Non iam delectus miseri, nec falce per agros
Deposita, iaculum vibrans ignobile messor:
Non tentat clypeum proiectis sumere rastris.

Bacchylidis Lyrici venustissimus.

Occurrit & illud Bacchylidis Lyrici Poetæ, ex Stobæo & Plutarcho:

Τίκτει δὲ θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα πλοῦτον.

Pax magna hominibus affert diuitias,

Et deinde sequitur:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισιν πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτὰ,
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα εὐρὼς δάμναται. χαλκέων
Οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος
Ἀπὸ βλεφάρων ἀμὸς, ὃς θάλπει κέαρ. i.

At in reuinctis ferro clypeis nigrorum araneorum
Telæ sunt, hastasq; cuspidatas,
Et enses ancipites ærugo consumit: ærearūq;
Non amplius tubarum clangor, neq; subripitur mellitus somnus
A palpebris, nostrum qui cor fouet.

Simile & cōueniens problema legimus in veteri instrumento libro Iudic. cap. 14. ab eximio & intrepido Samsone Philisthæis propositum, quod ipsi soluere non potuissent, nisi ab iniqua muliere reuelatum eis fuisset: De comedente, inquit, & vorace exiuit cibus, & de forti atq; immani egressa est dulcedo. Is enim rapacissimum prędatorem, frendētem leonem sibi fortè occurrentem oppresserat, & discerpserat; paulò verò post in eius cadaueris ore apū examen, dulces fauos, mellisque cibos reperit, & comedit iucundissimos. Condigna sanè tanti laboris pręmia. Huc etiam referam Esaiæ vatis illud: Cōtundēt, inquit, gladios suos in ligones aut vomeres, & lāceas hastasq; suas in falces; neq; vltra aut bellum addiscent, aut prælio assuescent. Sic Cassiodorus in quadam ad Valerianum præfectum prætorio epistola lib. 12. Variar. Arripiant ferrum, inquit, sed vnde agros excolant: summāt cuspides boum stimulos, non furoris. Quæ ideò adduximus, vt nō modò Emblematis ἐπιγραφὴν, sed & duo priora disticha, per se alioqui clara, explicemus apertiùs. His enim ostendit temporis quandā conuersionem & vicissitudinem, cùm ex bel-

Samsonis ænigma.

lo pacem arguit sub galeæ symbolo, quæ belli tempore sepiùs hostium sāguine tincta, nunc demùm pace, in apum aluea riū commutaretur. Eodem fermè modo Marius Molsa de rostris natalibus, cuius carmen propter affinitatem ascribere non piget:

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,
Quæ Nili fractas testificantur opes:
Marij Molsæ lepidum epigramma. *Ecce apibus parcis pandas præpandimus aulas:*
Congesta redolent (quis putet?) æra thymo:
Cæsaris hæc ingens laus est, quo vindice, pacis
Iucundos fructus arma inimica ferunt.

III. *Miles vnde dictus.* *INTREPIDVS quam miles*] animi maximi miles. Vnde dicatur miles, visum fuit huc afferre, eò quòd Laurentius Valla non satis intellexit Vlpiani verba, l. 1. ff. de mil. test. Miles, inquit appellatur vel à malitia, id est, duritia, quam pro Republica sustinet: aut à multitudine; aut à malo, quod arcere milites solent. Aut à Græco verbo χίλιοι, *mille*. vnde χιλιαστὺς tractum est: nam ita Græci τάγμα, & mille hominum numerum appellant, quasi millesimum quemq; dicas: vnde quoque ducem χιλίαρχον appellant. Ælius militem à mollitia per antiphrasin dictum putat, eò quòd nihil molle, sed potiùs asperum quid gerat.

Parta pace] redempta. Lucan. lib. 10
---- Pax parta duci.

Tenuis Alueoli] cessit in vsum aluearij.

Atq; fauos grataque mella gerit] Sic ex pace vbertas, quod sequēti emblemate dicetur: vt colligas omnium fructuum prouentum ex pace, contrà ex bello vastitatem omnem & calamitatem. Quò pertinet etymologia Grammaticorum, qui πόλεμον vnde dictum. λεμον, quasi ἀπὸ τοῦ τὰς πόλεις, ἢ τοὺς πολλοὺς μειοῦν ἢ ὀλλύειν *quod ciuitates, multosq; homines concutiat, perdat, labefactet.*

Arma procul iaceant] contineamus nos ab armis, facessant arma.

Cur bella suscipienda. *Fas sit tunc sumere bellum, &c.*] Postremum hoc distichon ex Aristotele desumptum videtur, qui lib. 10. Moral. ad Nicomach. cap. 7. sic ait: Negotia enim suscipimus, vt in ocio simus, & bella gerimus ob eam causam, vt in pace viuamus. Cicero 1. Offic. Quare suscipienda quidem bella sunt, vt in pace sine iniuria viuatur. Et Vegetius lib. 3. cap. 1. Qui desiderat pacem, præparet bellum: qui victoriam cupit, milites imbuat diligenter. Adhæc scripsit Aristoteles, τὸ τοῦ πολέμου τέλος εἰρήνην εἶναι. *Pacem esse finem belli.* Cicero 8. Philipp. Nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. Quare si pace frui volumus, bellum gerendum est: si bellum omittemus, pace numquam fruemur. Cassiodor. lib. 3. Variar. epist. 1. Tunc vtile solum est ad arma concurrere, cum locum apud aduersarium iustitia non potest inuenire.

IV. RECTE hoc agalmate notatur, ea quæ ob nefandos bellicos impetus crudelia, perniciosa, acerba & luctifera sunt, in pace omnino blanda, vtilia, suauia & læta fieri. Pax itaq; omnibus viribus sedulò amplectenda, & perpetuò, si fieri potest, retinenda. Quanta enim emolumenta, quis bonorum aceruus & copiæ cornu ex suauissima pace mortalibus resultent, in sequenti dicetur, & passim ex Philosophis, Historicis, & Poetis, colligitur. Huc præclarus sese locus offert ex Panegyrico, qui Constantino Augusto Constantij filio dictus est, & Claudio Minoi transmissus incerto nomine. Hunc enim locum quia puto gratum fore studiosis rerum antiquarum, totum ascribam. *Locus è Panegyrī co Constantinī.* Sic itaque: Quid egeras Imperator? in quæ nos fata proieceras? nisi te diuina virtus tua vindicasset. Quæ hæc est impatientia? aut quò tibi manus nostras, si versa vice pugnas ipse pro nobis? Hæc ego non dicerem, Imperator, neq; ab alijs dicta memorarem, nisi beneficio tuæ lenitatis tutior esset nostra in verbis, quā tua in armis audacia. Noua enim quadam varietate naturæ, confusoq; virtutum temperamento, idem es in prælijs ferocissimus, & parta securitate mitissimus. Cùm enim dato obsessis tempore pœnitendi, Aquileiam quoq; de legatis eorum ac supplicibus recepisses, cunctiq; se tibi dedidissent, quod obsidendo seruaueras, ignouisti omnibus, & vitam quam desperauerant, reddidisti. & quidem iussisti arma deponere, vt multo tutius victoris pietate regerentur. Vt tamen pertinaciæ suæ merita sentirent, corripi eos vincirią; iussisti, non ad supplicium, sed vitam, ne conscientiæ timore diffugerent, grauiterq; delinquerent, conseruarią; iterum non mererentur, si seruati non fuissent. Sed vnde tanto

hominum numero tot vincula, quæ continere militares, & paulò antè armatas manus possent? Stupere milites, qui producendo susceperant, & custodiæ curam abnuere, & prorsus nescire quid facerent. Ipsi etiam, qui tibi in consilio erant, ipse etiam Præfectus hærere, cùm tu diuino monitus instinctu, de gladijs eorum gemina manibus aptari claustra iussisti, vt seruarent deditos gladij sui, quos non defenderant repugnantes. O pulcherrimum, & qui omnium oculis subijci debuisset, triumphum virtutis & clementię tuæ? Cuius enim potentiæ fuit hostibus arma diripere, eius humanitatis deditos ad impunitatem suis armis alligare, atq; etiam vincere. Vt eos ferri illius, quod contra te gesserant, quotidie pœniteret, gladius ille, quem in te distrinxerat hostis infestus, ipse domini sui manus tenuit, & paratus ad cædem, custos factus est ad salutem. Magnus Poeta, dum bellorum toto orbe surgentium discursum apparatumq; describit,

Et curua, inquit, *rigidum falces conflantur in ensem*.

Locus hic cum Emblemate nostro mirè consentiens.

Triste nimium tempus id, cum instrumenta cultui pecudum præparata, in cædem hominum verterentur. At nunc rigidi illi mortiferiq; mucrones in salutaria vincla curuantur, & exarmatum hominem non interimunt, sed coercent, deditosq; hostes gladij sui collisi obtusiq; tutantur, qui nihil illis prodesse integri acutiq; potuerũt. Omnium ergo armorum ministeria ad diuersos effectus arbitrio tuo seruiunt, Imperator, tibi vincunt gladij, tibi seruant, te pugnante feriunt, te ignoscente custodiũt. Vt Deus ille mundi Creator & Dominus eodem fulmine suo nunc tristes, nunc lætos nuncios mittit: ita eadem sub numine tuo tela inimicos, aut supplices tuos, pernicie aut conseruatione discernunt. Idem porrò Emblema bellum dissuadet, nec arma omnino sumenda esse vult, nisi alia ratione ĩ pace ac quiete viuere nõ possimus. Rectè Cicero dixit temerè in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam, & belluarum simile: sed cùm tempus necessitasq; postulat, decertãdum manu esse, & mortem seruituti turpitudiniq; anteponẽdam. Certè bellum non tam facilè suscipiendum, quàm putant quibus, inexpertis potissimùm, dulce: nec de vlla re alia magis deliberandum est, neque religiosius consultandum, aut maturius aliquid statuendum quàm de bello: cuius alea vt anceps & dubia, & in quo bis peccare non licet, sic damnosa maximè, & omni parte periculosa: quandoquidem & qui vicit, & qui victus est, suo damno de suo gradu decidit: ille quidem magno fortè sui suorumq; dispendio victoriam est mercatus: hic, quòd spes irrita ceciderit, quàm ægrè ferat, quantoq; dolore contabescat, omnibus coniectandum relinquo. Principes itaq; magnates, aut etiam magistratus, nunquam nisi tamquam ineuitabili necessitate pressi, aleam belli mouere vel minimùm debent; sed omnibus primùm tentatis remedijs, sic se gerant, vt de suo iure quicquam decedat potius, quàm sua auctoritate tale aliquid committatur. Notum est illud Africani Scipionis, turpe esse in re militari dicere, Non putarã, quòd inemendabilis error sit, qui violentia Martis committitur. Facillimum est enim arma sumere, at eadem sumpta deponere, non æquè facile. Nec verò vt inficias iuerim belli principium penes Principes esse, sic exitus sanè à diuina prouidentia pendere certò dixerim. Quòd si quisque, vt decet, per se conijceret, quàm intersit leui de caussa bellum mouere, agnosceret quã periculosus sit Principum ludus, quibus tam parui est momenti clades & strages populi multitudine innumerabilis, ruina, vastitasque: sed & indigna locorum permultorum vastitas, solitudo, conflagratio. Herodotus in Clio ait: οὐδεὶς οὕτω ἀνόητός ἐστιν, ὃ πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται. ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσιν. ἐν δὲ τῷ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας. id est: *Nullus adeò inconsideratus est, qui bellum pro pace eligat: in hac enim liberi parentes sepeliunt: in illo autem parentes liberos*. Valeant itaque, quibus tam placet belli fortuna, cuius etiam vel prosperè gesti euentus ipsum pœnitere. Principem decet, si modò vel minimum sapiat, aut nisi ab humanitate prorsus abhorreat. Addam etiam & illud, nullum regnum, nec vllam Remp. diu manere incolumem potuisse, quæ arma crebrò mouerit. Meminerint quibus dulce bellum est, quoties in extremum discrimen venerint Atheniẽses, quondam felicissimi & potentissimi, tot tantisq; bellis attriti, & postmodum deleti, quorum nempè ciuitas à Persis incendio

Quanta debeat esse cautio in bellis suscipiendis.

Principũ ludus periculosus.

Atheniensium bella exitiosa.

cendio perdita, à Laconibus affecta sæpissimè, ac mœnibus ipsis exuta, à Philippo Alexandri patre fatigata, ab altero Philippo afflicta, à Rege Ponti Mithridate cædibus & cruore infecta, à Sylla propemodum concussa & diruta. Quid Lacedæmonij? quamquam diu satis floruisse visi sunt, idem tamen, quod aliæ florentissimæ monarchiæ, & oligarchiæ, sunt experti; quarum quidem exitium nō ab externis, sed certè intestinis potissimùm odijs atq; dissidijs est profectum. Nihil illa inclyta Roma clarius aut admirabilius, vt quæ

Lacedæmoniorū bella intestina.

Imperium terris, animos æquauit olympo.

cuius tamen quantò alijs gloria & præcellens dignitas eminentior fuit, tantò ruina casusq; grauior & periculosior. Si verò tāti imperij labefactati caussam inuestigemus, bellorum aleæ acceptum esse referēdum citra negotium æstimabimus. Ea enim Romana ciuitas primùm à Porsena obsessa, à Pyrrho territa, ab Annibale idētidem cōcussa, à Tatio capta, à Brenno expugnata, & à Gallis incensa: denique viribus ipsa suis miserè prostrata, & penitus fracta, quid reliqui habuit, quod posteris Gothis aut Vandalis labefactandum aut concutiendum daret? Credibile est tātum imperium tam citò non fuisse lapsurum, si primores ipsi, quique Reipubl. clauum tenebant ijs temporibus, in iis, quæ parta erant, conseruandis potiùs elaborassent, quàm alienas tanto impetu & ardore animi prouincias inuasissent, vel in exteros, aut etiam seipsos ferrum strinxissent. Sed nos pueri contumaces & discoli sine verberibus nō sapimus, in pace bellū, in bello pacem quærimus, neq; vnquam nisi bello afflicti pacem vel noscere incipimus, vel amare; eamq; vt perditā flemus, sic mox redditam pari leuitate contemnimus, donec nos iterum atq; iterum amissa perdoceat bona nostra nō spernere, mala nostra non cupere, deniq; non ineptire, nō furere. Sæpissimè idem nobis audiendum, nec audisse sat est, sæpissimè videndum & experiendum; dicam apertè: vt discamus aliquid, sæpissimè vapulandum est. Quare ijs, qui bella suscipiunt, nisi seram pœnitētiam incurrere velint, semper finis propositus esse debet, quem sola prudentia & rerum experientia ostendere potest. D. Augustinus Epist. 1. ad Bonifac. in c. Noli existimare. c. 23. q. 1. Pacem habere volūtatis est: bellum autem debet esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum exerceatur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas. Idem can. Apud veros. eod. c. & q. Apud veros Dei cultores, inquit, etiā ipsa bella pacata sunt: quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceantur, & boni subleuētur. Aristoteles Politic. 7. c. 9. ait, necesse esse arma domi necessariò posita in armamentario ijs, qui Reipub. præsūt, tū propter eos, qui detrectāt imperiū; tum propter exteros, qui iniuriam conātur inferre. Reperio & apud Cornel. Tacitum, lætiorem fuisse Tiberium Imperatorem, quia pacem sapientia firmauisset, quàm si bellum per acies confecisset. Addam hoc postremò, dignum certè memoria exemplum. Vitruuius cap. 7. lib. 2. ait, veteres Hetruscos quò ciuibus suis persuaderent, arma inuenisse, vt ijs aduersus hostes, non ad ciuilem discordiam vterētur, qui ædem Martis ad campum, & extra vrbem, non, vt aliorum Deorum, intra mœnia consecrarunt. Sed nunc vberrimi pacis fructus nos alliciunt.

Romanorū bella.

Breuis catalogus bellorum Romanorum.

Cōsidera, quæso, nostra tempora.

Belli finis qui esse debeat.

Ex pace vbertas.

EMBLEMA CLXXIX.

GRANDIBVS ex spicis tenues contexe corollas,
Quas circum alterno palmite vitis eat.
His comptæ Alcyones tranquilli in marmoris vnda
Nidificant, pullos inuolucresq; fouent.
Lætus erit Cereri, Baccho quoque fertilis annus,
AEquorei si rex alitis instar erit.

COMMENTARII.

1. IN edito scopulo, marinis fluctibus vndiq; cincto, pullos suos excludit alcyō, in nido spicis & vitium palmitibus contexto. Sed ad picturam illustrandam alcyonem & nidum eius ex Aristotele, Plinio, & Plutarcho describemus Aristoteles lib. 9. de nat. animal. cap. 14. sic describit Alcyonem: Alcyon non multò maior est passere, colore & cœruleo & viridi, tum etiam leuiter purpureo, & reliqua. Ibidem de specie nidulationis & partu eiusdē leges. Plinius, qui omnia ex Aristotele desumpsit, lib. 10, c. 32 sic ait: Ipsa auis paulò amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantùm purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili & procero. Nidum verò huius auis quod attinet, variant sententiæ: quidā enim ex spinis aculeatis, alij ex spicis segetum, & vitium pāpinis eum esse confectum volunt, vt hic *Nidus alcyonis.*

noster

noster Alciatus. Plinius eum sic depingit loco citato: Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulùm eminenti ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur: putãt ex spinis aculeatis, piscibus enim vi uunt. Plutarchus de amore parentum in filios, mirè describit alcyonis nidum; atq; adeo ipsius verba apponam: Alcyonẽ fac, quæso, cõtemplere, quæ cum se grauidam sentit, pisciculi marini (quem Græci bellonam vocant) spinas in nidi structuram congerit, quas tanto artificio inter se cõnectit, vt neq; ferro, neque saxis pertundi queat. Nidi forma vndiq; rotunda, instar piscatoriæ nassæ in longum exædificatur: At verò ipsum nidi os omnem admirationem superat; ita ad corporis magnitudinẽ seruata proportione, vt nullum animal, licet alcyone minus sit, ingredi queat. Idem Plutarchus in lib. de industria animal. hoc prolixiùs exequitur.

IV. *Emblema è Basilio tractum.* CARMINIS huius fontem lubens repeto è Basilij Magni Hexaemero, quãquam sciam, idem apud alios certè veteres legi: sed mihi admodum placet viri huius sanctissimi doctrina & eloquentia. Sic enim ille Oratione 8. in Hexaem. *ἀλκυὼν ἐστι θαλάττιον ὄρνεον· αὕτη παρ' αὐτοὺς νοσσεύειν τοὺς αἰγιαλοὺς πέφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ὠὰ τῆς ψάμμου καταθεμένη. καὶ νοσσεύει κατὰ μέσον που τὸν χειμῶνα, ὅτε πολλοῖς καὶ βιαίοις ἀνέμοις ἡ θάλασσα τῇ γῇ προσαράσσεται. ἀλλ' ὅμως κοιμίζονται μὲν πάντες ἄνεμοι· ἡσυχάζει δὲ κῦμα θαλάσσιον, ὅταν ἀλκυὼν ἐπωάζει τὰς ἑπτὰ ἡμέρας. ἐν τοσαύταις γὰρ μόναις ἐκλεπίζει τοὺς νεοττούς. ἐπεὶ δὲ καὶ τροφῆς αὐτοῖς χρεία, ἄλλας ἑπτὰ πρὸς τὴν τῶν νεοττῶν αὔξησιν, ὁ μεγαλόδωρος θεὸς τῷ μικροτάτῳ ζώῳ παρέσχετο, ὥστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἀλκυονίδας τὰς ἡμέρας ἐκείνας προσαγορεύουσι. ταῦτα σοὶ εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὰ θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν, διὰ τῆς περὶ τὰ ἄλογα τοῦ θεοῦ προνοίας νενομοθέτηται. τί οὐκ ἂν γένοιτο τῶν παραδόξων ἕνεκεν σοῦ, ὃς κατ' εἰκόνα γέγονας τοῦ θεοῦ. ὅπουγε ὑπὲρ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς, ἡ μεγάλη καὶ φοβερὰ κατέχεται θάλασσα ἐν μέσῳ χειμῶνι γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα.* Quorũ verborum hæc est sententia: *Alcyon auis est, quæ mare accolit: quæ cùm sit in maris littore parere solita, deponit oua in arena, & media hyeme nidum componit, quo maximè tempore vẽtorum impetu mare tempestuosum est. Sed tum venti se remittunt, compescitur ipsum mare, cùm alcyõ septem diebus incubat: excludit enim pullos totidem. Qui cùm cibum appetunt, septem alios dies ad pullorum incrementum minutissimo animali liberalis Deus elargitur. Omnes itaq; qui se mari committũt, id obseruant, eosque dies Alcyonios nominant. Quæ tibi concessa ac tradita sunt à diuina prouidentia, cuius etiam vis elucescit in ijs animalibus, quæ rationis expertia sunt, vt te commonefacerent ad ea petenda ab eo, quæ tibi ad salutem conferrent. Quidnam etiam, quæso, vel quod fidem excedat alioqui, non est tua paratum caussa, qui ad Dei factus imaginem sis; cum propter eam tam minutam auem vastum illud ac terrificũ mare sedetur, & hyeme media Dei iussu coerceatur?* Hæc ille. Quæ pleraq; videntur ex Aristotele lib. 5. de nat. animal. cap. 8. petita. Sic enim ille ibi: Genus auiũ ex parte plurima vere ac ineunte æstate coit & parit, excepta alcyone, quæ circa brumam parere solita est. Quamobrem quoties bruma serena existit, dies Alcyoniæ appellantur: septem ante brumam, & septem à bruma, vt Simonides quoque suo carmine tradidit: vt cùm per hibernum mensem prudenter cõstituit Iupiter dies quatuordecim, fugamq; ventorum tempus illud vocant mortales, sacram nutricem variegatę alcyonis. Tranquillum verò tãtisper efficitur, si ita euenerit, vt bruma Austrina Vergilijs Aquilonijs fiat; septem primis diebus nidum conficere fertur, reliquis septem parere atq; educare. Dies Alcyonios fieri circa brumam non semper in nostris locis contingit: at in Siculo mari penè sẽper id euenit. Parit alcyon circiter quinq; oua. Vide etiam, si placet, caput sequens. Plinium lib 10. cap. 32. Plutarchum libro, quo disputat, vtra animalia prudẽtiora, terrestria nè an aquatilia. Meminit etiam huius Æsopus in fabulis, Lucianus in dialogo, cui titulus *ἀλκύων*, Ælianus lib. 15. c. 19. Histor. animal. Causam verò huius nidulationis hibernæ quærit Albertus, eam esse suspicatus, quòd ea auicula adeò rara sit textu-

Alcyonis sollertia.

Aristoteles de alcyone.

Cur alcyon hyeme pariat.

ra, vt æstate propter nimiam corporis ariditatē progenerare nequeat, hyeme verò obturatis præ frigore poris, humidioreq; effecto corpore, fiat ad cōceptum idonea.

III. *GRANDIBVS ex spicis, &c.*] confice coronam è spicis, quos circumdet pampinus alterno palmite, ad similitudinem nidi alcyonum, id erit symbolum vbertatis ex pace.

His cōptæ] ornatæ, venuste, suaues, gratæ. Vel ad nidum, vel ad tranquillitatem refer. Plutarchus alicubi dixit, bonam valetudinem idem esse voluptatibus, quod cœli trāquillitatem alcyoniobus, quoniam eis concedit vt tuto & securè incubent.

Alcyon, an Halcyon scribendum. *Alcyones*] Variè scriptū reperitur hoc nomen: alij enim scribūt ἀλκυών, spiritu tenui: alij ἁλκυών, spiritu crasso. Grammatici Halcyones deducunt ab ἅλς καὶ κύειν, quod in mari pariāt, id est, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. Sed cōtrà stat auctoritas Eustathij, qui ait verbum alcyonas non recipere flatilem in prima; etiā canone subiecto, quoniam α, ante λ, si sequatur κ, flatilem non admittat. Parum itaq; refert, Halcyon, vel Alcyon scribas.

Fabula de alcyonibus. Fabula de Alcyone sic narratur à Seruio in illud Virg. 1. Georg.

Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi halcyones.

Ceyx, inquit, filius Luciferi, habuit vxorem Halcyonem; à qua cùm prohibitus isset ad consulendum Apollinem de statu regni, naufragio perijt. Cuius corpus cum ad vxorem delatum fuisset, illa se præcipitauit in pelagus. Postea miseratione Thetidis & Luciferi conuersi sunt ambo in aues marinas, quæ Halcyones vocantur. Hanc quoq; fabulam multis verbis enarrat Ouidius lib. 11. Metamorph. Verùm Alcyones filias fuisse Alcyonei gigantis, Pausanias prodit, & est ab Apostolico in

Alcyonū nomina. Ionia repetitum; Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se præcipites dederint. Sed ab Amphitrite in auitiam gentem sunt cooptatæ. Hæc auis Latinis dicitur

Alcedo. Alcedo; solent enim aliquando Romani Græca nomina corrumpere, quemadmodū Nilus Latinè dicitur Melo; Atlas Telamon; Ganymedes Catamitus: sic etiam Alcyon Latinis est Alcedo, vt auctor est M. Varro lib. de ling. Lat. 3. ne quis Plautinum verbum deprauatum putet, quādo dicit in Pœnulo:

Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam
tranquillam facis,
Quàm mare est olim, cùm ibi alcedo pullos
educit suos.

ἀλκυόνιον. Ab alcyone deducitur etiā τὸ ἀλκυόνιον. quod est marina spuma, qua nidum congerunt halcyones, ait Dioscorides in 5. c. 136. Theophrast. lib. 1. cap. 8. περὶ αἰτίων φυτῶν. Vide Plinium lib. 32. cap. 8.

Tranquilli in marmoris] id est, in marmoreo vel saxeo scopulo, quò aqua marina alluit: vel marmor potiùs pro mari pellucente & æqualiter strato accipitur. Sic Virgil. 1. Georgic.

Vt quando infusū remis impellere marmor
Conueniat.

Dies alcyonij. Intelligit autē hic Alciatus dies illos serenos & trāquillos, quibus alcedo fœtificat, vnde illi à re ipsa nomē inuenere ἀλκυονίδες καὶ ἀλκυονίτιδες. Aristoteli lib. 5. histor. animal. cap. 8. dicuntur αἱ ἐνδιειναὶ ἡμέραι. Varro lib. 6. de ling. Lat. Alcedo Græcè ἀλκυών. Hæc hyeme quod pullos dicitur trāquillo mari facere, eos dies Alcyonios appellant. Vnde Pacuuius:

Halcyonis ritu littus peruolgans furor.

Ouidius 11. Metamorph.

Perq; dies placidos hiberno tempore septem
Incubat alcyone pendentibus æquore nidis.

Alcyonidum dierū numerus. De Alcyonidum verò numero mira inter Græcos est disceptatio: quinq; modò eos statuēti Symonidi calculū adiicit Aristoteles. Samio verò Demagora sunt septem, nouem autē Philochoro, aliis deniq; etiā quatuordecim, vt septem intelligātur ante exclusum fœtum, totidemq; post. Nec me fallit, esse inter classicos, qui tradāt octauo Calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlātico quidem mari sūma notetur tranquillitas. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 11.

Iustitiū forense. Huc quodammodo refertur, quod quidam alcyonem pro iustitii forensis hieroglyphico ponūt. Qua ratione à Plauto in prologo Casinæ dicitur:

---*Alcedonia sunt circum forum.*

Id enim aptissimè intelligitur de intermissis fori procellis & turbinibus: quo alludit Horatius cùm dicit, se mersari ciuilibus vndis. Ita dies Alcyoniæ dicuntur, quibus

Iulij Scaligeri dictum. fora cōticescūt. Iulius Scaliger sæpe quoque in ore habuisse dicitur tale dictū: Fatū meū est mare hibernum, in quo nō est alcyon;

alcyō. Vide adagium, *Alcedonia sūt apud forum*.

Innolucres. *Pullos inuolucres*] nōdum potentes ad volatum, impuberes. Gellius lib. 2. cap. 29. Pulli etiam tunc inuolucres erant. Politian. in Rustico:

--- auscultat an intus
Pipiat inuolucer pullus.

Lætus erit Cereri, Baccho quoq;] Prouētus & vbertas annonæ erit maxima. Per metonymiā verò dixit Cererem pro frugibus, Bacchum pro vino, sicut Terētius: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Ceres autem dicta est, quasi Geres, à gerendo, quod terra ferat omnia. Ceres unde dicta. Porrò annona ponitur inter res eas, quæ ciuitati maximè necessariæ sunt: cui diligenter esse prouidendum Principibus & Magistratibus sapientes monēt, ne victuus annuus ciuitati desit. Annona Romana. Noti sunt populares Romæ tumultus ob annonę caritatem; itaq; frumētum sępe aduehebatur ex Africa, Sardinia, Sicilia: quas tres prouincias, tria Rom. populi frumētaria subsidia Cicero appellat in ea, quæ est pro lege Manilia. Idem quarta Verrina, Siciliam nominat cellā penariā Reip. nutricem Romanæ plebis. Et pręfectus annonæ creabatur, qui frumentum vndiq; coemendum curaret, & in vrbem aduectum iusto pretio venire iuberet.

Aequorei si Rex alitis instar erit.] Si sese habeat in suos Princeps qlibet ac Alcedo marina in pullos. Est enim Principis virtus maxima nō modò nosse, sed & tutari suos.

IV. NATVRALEM hanc historiam accommodat Alciatus ingeniosè ad pacis optimæ prouētum, qui in optimi Principis regimine consistere videtur. Officium boni Principis. Significat enim optimi Principis officiū in id incūbere penitus debere, vt populum in suis regionibus & prouincijs necessario prouentu instructis foueat & tueatur, habita primū in ratione tēpestatū, casuūque calamitatū, quę solēt in dies accidere sinatque ventos remittere, & tandē procellas ebullientes hostium conquiescere, vt securius in pace postea viuatur: idq; alcyonū more, quæ in medio mari nidum conficiunt admirabili quadam solertia: quibus tam benigna sors est, vt statim cū oua ponant, omnes venti ac procellæ mitescant; quos dies etiam nautę accuratè obseruant. Hęc licet perspicuæ sint omnibus, illustrandę tamen huius pulcherrimę sententię caussa, repetam grauē sanè & cordatam Dionis Chrysostomi disputationē de regno, Dionis Chrysostomi præclarus locus. qua Regum officium & conditionem posuit ob oculos. Sic ergo primùm: Principē continuis laboribus & vigilijs intētum esse decet. Nā in naui licet vectoribus absque cura plerūque desidere, & ne aspicere quidem marinos fluctus, imò verò neque scire, quod aiunt, vbinam terrarū sint. Sic enim permulti hoc modo Pontum secuti traijciunt, talis ludunt, canunt, continuātur totos dies, & tempestate ipsa vndique imminente inuoluti expectant euētum: alij oppressi altissimo somno nō antè surgunt, quàm ad portum appulerunt. At gubernatori necesse est mare ipsū continuò obseruare, aerem cœlumque intueri, ad terram aspicere: neque ignorare quę in fundo sunt, nisi velit allidere ad scopulos, qui in aquis lateant. Neque verò ille vnus noctu dormit, alijs altè stertentibus: interdiu autem si breuem somnū aliquādo suffuretur, tamen dubius hæret, neque præsenti animo id facit, vt sæpè suos adhortetur aut contrahenda vela, aut clauū sistendum, aut quidpiam tentādum aliud, vt etiam inter dormiēdum nihilo segnius officium faciat, cùm alijs impunè somnū capere liceat. Eadē ratio est expeditionū: militum quisq; sui dumtaxat curam sustinet. At ducis munus longè maius est atque difficilius, nempè vt omnes & singuli bene armati sint, habeantq; vestium satis; nec modò vt illis ciborum satis sit, sed & vt equi diligenter instructi sint. Quod si secus videat, quàm par sit, maiore tristitia ille afficitur, quàm si quibus ipsemet indigeret: quippè qui suorum salutem nō minoris æstimet quàm suam ipsius. Et quidem reliqua pulchra reuera sunt: lege, si placet. Cæterùm fertilitatem & mille cōmoda ex pace prosilire, auctores omnes vno ore testantur. Ex pace quanta cōmoda proueniant. Ouidius 2. Fastor.

Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, pacis alūna Ceres.

Et pluribus canit Tibullus lib. 1. eleg. 10.

---Pax candida primùm
Duxit araturos sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuæ,
Funderet vt gnato testa paterna merū.
Pace bidens, vomerq; vigent: at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

Baptista

Baptista Mantuan. de pace:

Pax plenũ virtutis opus, pax sũma laborũ,
Pax belli exacti pretiũ est, pretiũq; pericli.

Nec minus eleganter Græcorum musa pacis commoda commendat. Euripides poeta tragicus, Supplicibus, vbi multa pacis commoda percẽsẽtur à præcone, Theseum monẽte ne bellum moueat in Thebanos.

ὅσῳ τε πολέμου κρεῖσσον εἰρήνη βροτοῖς;
ἣ πρῶτα μὲν μούσαισι προσφιλεστάτη,
ποιναῖσι δ' ἐχθρά, τέρπεται τ' εὐπαιδίᾳ,
χαίρει δὲ πλούτῳ. ταῦτ' ἀφέντες οἱ κακοὶ
πολέμους ἀναιρούμεσθα, καὶ τὸν ἥσσονα
δουλούμεθ' ἄνδρες ἄνδρα, καὶ πόλις
πόλιν.

Quanto bello potior pax mortalibus?
Quæ primùm quidem Musis gratissima,
Cruciatibus verò inimica, delectatur felice sobole:
Diuitijs etiam abundat. Hæc tamen nos relinquentes improbi
Bella suscipimus & minus fortem
Subigimus viri virum, & ciuitas ciuitatẽ.

Citantur & isti Menandro senarij:

Εἰρήνη γεωργὸν κἂν πέτραις τρέφει καλῶς,
Πόλεμος δὲ κἂν πεδίῳ κακῶς ἔφυ.

Alit colonum pax vel in saxis benè:
At bellum in ipso noxium campo quoque.

Sed audiamus etiam Aristophanem Romana lingua canentem:

O stulte, stulte, hæc omnia paci insunt,
Vt ruri aliquis in prædio habitet,
Immunis à forensibus negotijs,
Proprium possidens iugum boum.
Balantes & audiat oues,
Capræq; vocem ad mulctram emulgendæ?
Obsonijs autem vtatur conchis & turdis;
Neq; expectet in foro venales pisciculos
Triduanos, magni precij, contrectatos
Piscium venditoris iniquissima manu:

Adijcerem huc elegantissimum pacis encomium ex cap. 53. Stobæi, nisi putarem satis esse ea de re studiosos admonuisse. Hæc dum altiùs mecum perpendo, non incommodè subit pulcherrima vrbs Venetiarum, quæ quia pacis ex studiosa, licet in medijs vndis sita, agrorum & hortorũ penè expers, omnium tamẽ rerum annona vberrimè abũdat: ibi enim semper plena sunt granaria, plenę cellę, plenum vbique forum rebus omnibus, quas vel cupidus optare ausit; adeò vt hanc vrbem non

Venetiarũ encomium.

immeritò Alcyonum nido conferre possim, vbi sub clemẽtia solertis Principis & prudẽtis Senatus dies verè Alcyonij agũtur. Verte aciem oculorum quocunq; libet, vndiq; obuia sunt signa meram pacẽ & trãquillitatem spirantia. Non hic chlamys aut sagum cingit milites, sed purpurea toga condecorat patres: non cincinnatos capillos premit cristata galea, sed venerãdam canitiem tegit libertatis index pileolus: non raucus tubarum clangor horrendum reboat classicum, sed aures mulcet suauis tibiarum symphonia: non quatiunt campum equorum vngulæ quadrupedãte sonitu, sed sedato nauigiorum ductu vndas sulcat remigiũ: non acutus hinnitus bellicum terrorem incutit equiti, sed fessos remiges reficit assa vox celeusmatis. Ecquid hoc aliud quàm tranquilla libertas, & libera tranquillitas? vnde rerum omnium copia & abũdãtia profluit. Quis igitur, ò inclita Respublica Veneta, sine linguæ torpore, sine mentis stupore dignis te celebret encomiis; quæ par tuis laudibus inueniri possit eloquentia? cuius totus orbis *veneratur maiestatem*; *stupet miracula*; *suspicit excellentiam*. *Veneratur maiestatem*, siquidem tu, ceu nouum aliquod Pantheon, omnia in te contines numina, quæ credula finxit antiquitas, & vana persuasit opinio. In tuo enim Patauio sedem stabilẽ fixit docta Pallas: victricem Bellonam tua colit Vincentia: gaudet Delphicis Apollinis oraculis vera vna Verona: officinã suam Vulcanus artifex aperuit Brixię: dona & bona sua Flora colligit Salodij: fœcunda Pomona fructus suos explicat circa litus Benaci: robur inuicti Herculis defendit Cremam; Triptolemus vomere sulcat læta & lata iugera Bergomi: regina Deum Iuno diuitias suas ostentat Taruisij: Pan cum Faunis vagatur per cædua nemora Istriæ: Cererem veneratur frugifera Dalmatia: lętitię datorẽ Bacchum habet Creta insula: te vastum mare suum agnoscit Neptunũs: te instructissimam nauale Martem prędicat: thesauro diuite Plutonem possides; Veneris ęmula es pulchritudine: certas cũ Luna fœcunditate: Atlanti nõ cedis fortitudine: Mercurius in te suum habet gymnasium: æquitati Rhadamanti æquipollẽt tua iudicia: Saturnus es senili consilio: Iupiter ipse in supremo Senatu. *Stupet verò*

Pacis studiosa Venetia.

Venetæ Reipub. laus, à maiestate.

Ab admirandis *miracula*, siquidem ciuitas es, cuius naues sunt arces mobiles; cuius triremes sunt oppida volatilia; apparatus bellicus, salutis cõseruatio; patẽtes vndæ, campi victorię & castrorum areę; vadosæ lacunæ, męnia fortissima & muri inexpugnabiles; canales reflui, turres munitissimę, arenę molles, firmissima propugnacula: in te pacificę togę sũt ornamẽta militaria; superba palatia ligneis innixe basibus, sunt de solido marmore operosę moles; fora sterilia diuite beãtur cornucopiæ: in te splendida ędificia delineata sunt in ἀδυνασία, & fundata in inconstantia: tui populi in quiete sũt formidulosi, in pace bellicosi; ciues in togis gestant clypeos, hastas in epomide; iuuenes in flore ętatis decerpunt maturos fructus senilis prudentiæ; senes in canitie continent viuidum vigorem, & in debiliũ mẽbrorum infirmitate validum robur intellectus: in tuo Senatu multitudo suffragiorum obtinet vnionem sententiarũ. *Ab excellentia.* *Suspicit deniq; excellentiam*, quandoquidem tu, ò Veneta vrbs, asylum es tranquillum libertatis, selecta legio nobilitatis, inexhausta auri & argenti fodina, expeditum machinarum bellicarum promptuarium, celebris officina Martis, perita magistra militiæ, nutrix strenuorum ducum, receptaculum fortissimorum militum, genitrix pulcherrimarum victoriarum, gladius & scutum Christi fidelium, tutus portus totius Italiæ, augustum templum pacis, potẽs regina maris, ornatum pulchritudinis theatrum, festiua pompa artium, rarum naturæ miraculum, Sol nitidus illustrium vrbium, gloriosa superbia subditorum populorum, lucidus orbis ocellus, dilectum Europæ corculum, capacissimum diuersorium omnium gentium, amplissimum forum mundi, idea moderati imperij, verum cœli simulacrum: deniq; tota es miraculum, imò compẽdium & breue complementum miraculorum, quæ vasto ambitu orbis totius claudit machina. Plura addidissem, nisi garrula hirũdo & stridula cicada sequẽtis Emblematis, sermonem abrupissent.

Doctos doctis obloqui nefas esse.

EMBLEMA CLXXX.

QVID rapis heu Progne vocalem sæua cicadam,
Pignoribusq; tuis fercula dira paras?
Stridula stridentem, vernam verna, hospita lædis
Hospitam, & aligeram penniger ales auem?
Ergo abice hanc prædam: nam musica pectora, summum est,
Alterum ab alterius dente perire, nefas.

COMMENTARII.

I. SVB tecto ruinosi & vetustate labentis ædificij nidus conspicitur hirundinis, quæ arreptam cicadam rostro ferens versus nidum suum volat.

II. *Character Emblematis.* ET hoc ἄδηλον ex I. Græcorum Epigrammaton tit. *εἰς ὄρνεις*, traxit. Sic enim habet Græcus:

ἀτθὶ κόρα, μελίθρεπτε, λάλος, λάλον ἁρπάξασα
τέττιγα, πτανοῖς δαῖτα φέρεις τέκεσιν·
τὸν λάλον, ἁ λαλόεσσα· τὸν εὔπτερον, ἁ πτερόεσσα·
τὸν ξένον, ἁ ξείνα· ἀρινὸν ἠαρινά.
οὐχὶ τάχος ῥίψεις; οὐ γὰρ θέμις, οὐδὲ δίκαιον
ὄλλυσθ' ὑμνοπόλους ὑμνοπόλοις στόμασιν

O Attica decenti forma, cantu nutrita, [cur] vocalis vocalem diripiens
Cicadam, pennatis in prædã fers pullis?
Garrulam garrula, & volucrem plumis prædita:
Hospitam hospita, vernam verna?
Non cita cõflicteris? non enim fas, neque iustum [est]
Perdere canoros canoro ore. [id est, vt animalia canora deglutiant, & absumant ea, quæ sunt ore vocali & canoro]

Cur agedũ in prædã fers pullis ore cicadã
Attica, forma decẽs, carmine sueta leui?
Garrula garrulam adhæc, volucrem plumata canoram,
Vernam verna etiam, tuq; auis hospes auem?
Quin age siste precor, neq; enim fas iusve canoros
Tam diris animis ora canora vorent.

Epigramma facile est, & pulcherrimis antithetis refertum. Sed illud permultum illustrabit quæst. 7. Sympos. 8. Plutarchi, quę est de nota seu symbolo Pythagorico, quo hirundinem hospitem recipi vetabat Samius ille senex. *Carnem depasci solet hirundo,* inquit, *venaturq; sacras illas Musis canoras cicadas.* σαρκοφάγος γάρ ἐστιν ἡ χελιδὼν, καὶ μάλιστα τοὺς τέττιγας ἱεροὺς καὶ μουσικοὺς ὄντας ἀποκτίννυσι καὶ σιτεῖται. Vide reliqua ibi, & adagium, *Hirũdinem sub eodem tecto ne habeas.*

III. *QVID rapis heu Progne*] hirundo, de qua dictum est Emblemate 70. ex Ouidio 6. Metamorph.

Vocalem sæua cicadam] canoram: vnde vulgatum prouerbium; *Cicada vocalior.* Sed de cicada diximus supra Emblemat. 137. & 164. & dicemus paulò infra Emblemat. 185.

Pignoribus] pullis tuis.

Stridula stridentem] garrula garrulam. In Gręco eædem sunt πολυπτώσεις: nam τὸν λάλον ἁ λαλόεσσα. reddit stridula stridẽtẽ. cicadas enim stridere, non canere supra Emblemat. 164. ex Plinio probauimus. Cęterũ versus iste antea incipiebat: *Ac stridula stridulam.* idq; pulchriore figura; quia verò non patiebatur carminis lex, ideo lectio fuit immutata: *strideo,* enim primam producit:

Vernam verna] ἀρινὸν ἠαρινά tu quæ veris tempore canis, volucrem etiã vernam corripis. Hirundines hyemis exules refert Plinius lib. 18. cap. 31. pariter & cicadas æstiuas esse, & frigoris tẽpore euanescere, idem lib. 11. c. 26. Vtræq; etiam suo aduentu æstatem præsagiunt. Hinc Ouidius 2. Fastor. *Hirundo et cicada hyeme exulant.*

Fallimur, an veris prænũcia venit hirũdo?

Hospita lædis Hospitã] τὸν ξένον ἁ ξείνα. domestica domesticam. vtraque enim nõ abhorret ab hominum hospitijs; altera prope lares patrios nidificat, altera vel in hortulis nostris exauditur. Hospes verò dicitur & qui recipit, & qui recipitur hospitio: vnde duplex potest esse ordo in expositione. Tu hirundo, quæ aduena es, læ- *Hospes.*

dis

dis illam quę te excepit; nam cicada αὐτόχθων. id eſt, *indigena* eſt, vt diximus Emblem. 137. Vel tu aduena lædis aduenam, quaſi etiam cicadæ poſt æſtatem commigrent, alio tempore non comparentes. Neſcio an huc adijcere auſim elegantiſſimum Martialis carmē de hirūdine ab aliis dilaniata, eò quod apud nos manſerit hyemis tempore.

Martialis epigrā ma de hirundine.

Hibernos peterent ſolito cùm more receſſus
Atthides, in nidis vna remanſit auis.
Deprehendere nefas ad tempora verna reuerſæ,
Et profugam volucres diripuere ſuæ.
Serò dedit pœnas; diſcerpi noxia mater
Debuerat, ſed tunc cùm lacerauit Itym.

Aligeram penniger ales] τὸν εὔπτερον ἀπτερόεσσα. pennata pennatam.

Abice hanc prædam] Syncope, pro Abiice, capram cicadam.

Muſica pectora quid.

Nam muſica pectora] Gręcus dixit ὑμνοπόλους, id eſt, canentes, ſtridorē emittētes cicadas. Muſica autem pectora dixit, interpres, quia pleriq; docent, omnes aues canoras dici Muſarū volucres. Cicadas verò ob cantū Apollini ſacras eſſe volūt iuxta Ariſtophanis Scholiaſtē ἐν νεφέλ. οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι. Et Troianos oratores cicadis comparauit Homer. Iliad. γ. Hoc loco muſica pectora, pro literatis hominibus iisq; qui sūt liberalibus artibus politi, vſurpari liquet. Omninò veteres quidquid eruditum & ſuaue eſset, muſicum appellabant, ipſiſque Muſis aſſignabant. Confirmat id Budæus: Muſicæ appellatione, inquit, priſci humanitatem literarum ſignificarunt, in qua ingenuos homines docebant ocium conterere, animumq; recreare. Eo ſenſu hac voce non rarò vtitur Auſonius; & Symmachus epiſt. 4. Nos (inquit ad Promotū) muſicę facundię inopiam confitemur.

Summum eſt nefas] iniquum eſt, eos hoſtili odio diſſidere, inter quos ſumma debet eſſe concordia. γνώμη hic eſt, quia innuit abſurdum eſſe, & fermè impium, eiuſdem ordinis viros ſeſe mutuò conficere: Tum enim vel maximè periculoſa eſſe ferunt tempora, quibus lupus lupinam eſt. Et quamquam, vt loquitur Iuſtinus lib. 16. aſſiduum inter pares diſcordię malum ſit, tamen id locum habere non debet inter doctos & ſtudioſos Muſarum cultores, inter quos vna & conſtans animorum conſenſio & concordia neceſſaria eſt.

IV.

Rixæ & contentiones à ſtudioſis alienæ.

INCREPAT hirundinem, quę cicadam ad paſtum corriperet. Quo orationis inuolucro doctos mutuò ſeſe prouocantes arguit: his enim rixis & contentionibus ferè fit, vt nullum aliud perniciofus malum ſuboriri poſſit. Si quo conuicio docti ab ignaris & rerum inſcijs impetantur, nō debet haberi nouum aut inſolens, cùm vt plurimùm audax eſse ſoleat ignorātia, qua nullum aliud malum aut intractabilius aut difficilius. At cùm doctus doctum, & Chriſtianum Chriſtianus iniurijs, contumelijs, clamoſis diſputationibus, vel etiam famoſis libellis impetit, quod bonis literis & Reipublicæ malum atrocius aut exitialius eſse poteſt? quæ clades, imò quod naufragium præſentius, cùm in medijs fluctibus irato mari concertatio naſcitur inter nauis ductores, aut etiam gubernatores ipſos, à quibus eorum, qui ſunt in eadem naui, vel vita, vel mors pendeat? Nullum certè miſerius accidere detrimentum ſocietati humanæ poteſt, quàm cum eruditi eruditios (à quibus certè pēdere debet popularis multitudo, vt eorum ductu ſeſe in officio contineat) nigro dente conuellunt: quo fit interdum, vt diutius altercando veritatem opprimant. Num verò abſurdū & odioſum maximè omnibus videri debet, eos, quos par eſt inter ſe omninò conuenire, mutuisq; officijs animos inuicem ſibi deuincere, nimirū quòd ijſdem ſacris initiatos ad vtilitatē communem liberales diſciplinas excolere ex officio decet, quas tanquam communi quodam vinculo, & quaſi cognatione inter ſe contineri nemo neſcit: nonne, inquam, prorſus ridiculum eſt, eos ſeſe mutuis iniurijs proſcindere, in vitam moreſq; debacchari, & falſis criminationibus ęmulos onerare, qui alios coercendi ius habent, quoties aliqua vel leui occaſione rixantur & decertant? Quæ ſanè contumeliæ eò nocentiores ſunt, quò in plures deriuantur: ex ijs enim non minimum famę detrahitur, eorum potiſſimum, qui, vt loquitur Horatius, hoc ſucco lolliginis, & ærugine mera tinguntur? Non inuitus quidem fatebor in concertationibus eiuſmodi quædam certè, nec obſcura ingeniorum videri ſpecimina, id tamē generis eiuſdem ſemper iudicaui nō tam laborioſæ quàm periculoſæ plenum opus aleæ, in quo ſæpenumero, vbi quis commenda-

Nimium altercando veritas amittitur.

Nullus è maledictis famā capiat.

mendationem hominis aucupatur, neſcio quo fato famæ iacturam facit. Certè, vt hoc adijciam, neminem vnquam fuiſſe credo, qui maledictis & conuitijs in alium iactis honeſtiorem famam mercari vnquam potuerit. Quæ porrò cæcitas, in hiſce decertationibus ad iudicem confugere omnium corruptiſsimum & iniquiſsimum, nempe turbam popularem? cùm dubium non ſit, quàm non videat, quamq; cæcutiat, vt videre non poſsit.

Ædibus in proprijs, quæ recta aut praua gerantur.

Itaq; qui fieri poſsit, vt ſano mentis oculo, quæ captum excedunt ſuum, intueatur? Id quidem (quod tamen grauatè dicam) temporibus noſtris exulceratiſsimis ſæpenumero vidimus, non modò in ijs diſciplinis, quæ ad humanitatem pertinent, ſed & in diuinis omninò ſcriptis, atque pietatis Chriſtianæ oraculis; quorum auctoritati apud quàm plurimos non parum detractum eſt, quòd de ijs importunè & intempeſtiuè doctores pleroſq; digladiari viderint. Ex quibus mutuis diſsidijs nihil certè rei literariæ fructus, aut ornamenti acceſsit, ſed de pietate & bonis moribus non minimum deceſsit, dum non eſt qui velit ingenio cedere. Sit aliqua inter ſtudioſos contentio, ſed abſit à maledictis, à contumelijs, à rixis: & vt ſunt expertes inuidentiæ Muſarum fores, quemadmodum ex veteribus pleriq; dixerunt, ſic ne admittãt quidem iurgia, vel animorum diſtractionem aliquam inducant. Scitè Chryſippus: Qui ſtadium currit, inquit, contendere & eniti debet quàm maximè poſsit, vt vincat; at eum, cum quo certet, aut ſupplantare, aut manu depellere, nulla ratione debet: ſic tota animi contentione licet ex literis indefeſſo curſu ſplendorem, & nominis celebritatem aucupari, ſed ſocij aut riualis curſum dolo quodam malo remorari, aut eius mores impetere, vel etiam doctrinam (niſi prorſus mala ſit) mordaci aceto conſpergere, quò vel deſiſtat, vel habeatur contemptui, non modò hominis eſt diſſoluti & inuidi, ſed & animi puſilli & planè illiberalis. Inter pares tamen inuidia ſæpe ſolet innaſci, quod præter cęteros notat gloſſographus Accurſius, auctor non pœnitendus, ad l. ſi exceptione, 14. §. eo qui, ff. quod met. cauſa. hi dicuntur Luciano lib. de calumnia, ὁμότεχνοι, inter quos propter artis eiuſdem communitatem per acres ſimultates & iurgia nonnunquam implacabilia exardeſcũt, vel occaſione ſperatæ gloriæ, aut lucri captati, cùm nemo artifex ſe libenter poſtponi patiatur, aut contemni. Sed tamen dignum eſt, vt qui ſimilem cum alijs vitam ſuſcipiunt, ſimilem cum alijs ferant diſciplinam, c. recolentes, de ſtat. monachor. Imò qui ijſdem ſacris initiati ſunt, artium meliorum concordi pace ligentur, vt meminerint Muſas dici Græco verbo, μούσας, quaſi ὁμοιούσας, id eſt, ſimiles, inter quas ſumma ſit cõcordia, quamquam inter tonos diſpares. Vnde bene Themiſtius oratione quadam, quo loco ait Muſas inter ſe numquam rixari, ſed optimè illis cum Apolline conuenire: ita etiam poetas minimè à poetis debere diſsidere. Græcè ita: καὶ αἱ Μοῦσαι ἐννέα συγχωρεύουσιν ἀλλήλαις καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ οὐδεμία αὐτῶν ἀγανακτεῖ πρὸς τὰς ἄλλας, ὅτι μὴ μόνη σοφία ἐστὶ, μηδὲ αὐτῇ μόνῃ προσεύχονται οἱ ποιηταί. Veriſsimè ille, ſiquidem omnium honeſtarũ diſciplinarum inter ſe magna ſimilitudo & concordia eſt, quæ omnes ad humanitatis ſeſe cultum comparent. Solemne eſt, ſi κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων, *figulus figulo inuidet, & faber fabro.* vt ait Heſiodus, ſed inhumanum eſt, & nullo ferendum pacto, ſi Grammaticum inceſſat Grammaticus, ſi Rhetorem Rhetor, ſi Logicum Logicus; quia cenſemus inanẽ eſſe artium meliorum vſum, niſi cum litterarum ſucco mores inſtituantur, vitæque ratio conformetur, qui finis eſt eruditionis omnis ac doctrinæ. Eloquentia malè ſine moribus diſcitur, ait Plinius Secundus. Æuo ſuperiore maiores noſtri viri ſani patienter audiuere rixas, quæ in Italia per aliquantum temporis ortæ ſunt inter Robertellum, Maioragium, Nizolium, Sigonium, quarum contẽtionum veſtigia libris editis poſt auctorum mortem ſuperſunt. Et in Pariſienſi quoq; ſchola diu non ſine rixis ac cauillis contenderunt eruditi viri Antonius Goueanus, & Ioachimus Perionius in Petrum Ramum: quos proximè ſecuti Adrianus Turnebus, Iacobus Carpentarius, Leodegarius Quernus, diutius de re litteraria contenderunt, ſed quanto cum fructu, viderint qui ea de re iudicare ſobriè poſſunt. Vide adagium, *Canina victitant, cynocephalum oppugnas.*

Deteſtatio litigiorũ hodiernorum.

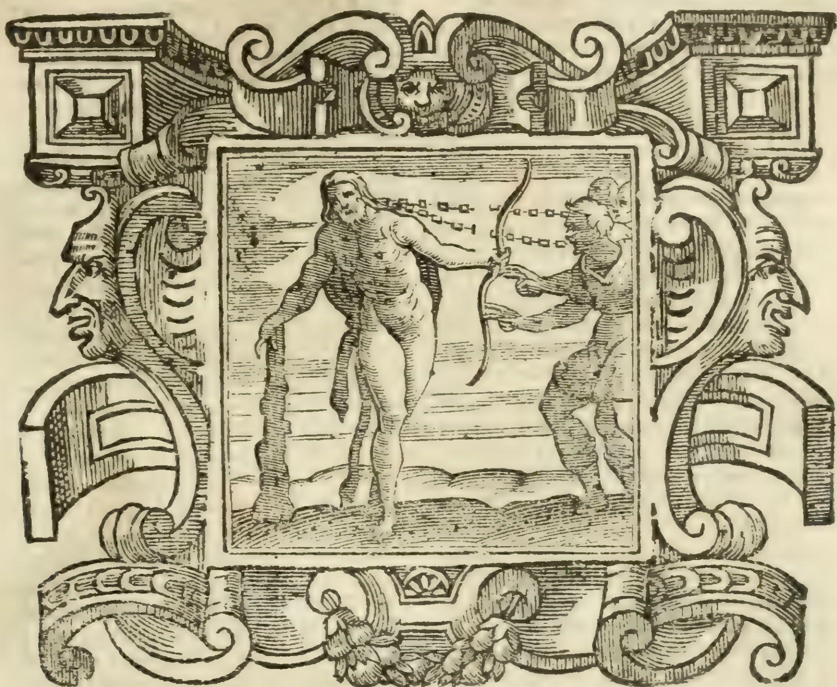
Inuidia inter pares.

Doctorũ virorum contentiones.

Elo-

Eloquentia fortitudine præſtantior.

EMBLEMA CLXXXI.

ARCVM læua tenet, rigidam fert dextera clauam,
Contegit & Nemees corpora nuda leo.
Herculis hæc igitur facies? Non conuenit illud
Quòd vetus, & ſenio tempora cana gerit.
Quid quòd lingua illi leuibus traiecta catenis,
Queis fiſſa facile is allicit aure viros?
Anne quòd Alciden lingua, non robore Galli
Præſtantem populis iura dediſſe ferunt?
Cedunt arma togæ, & quamuis duriſſima corda
Eloquio pollens ad ſua vota trahit.

COMMENTARII.

I. HERCVLES pingendus eſt cano capillitio, pelle leonina indutus, ſiniſtra manu arcum, at dextera nodoſam ſuã clauam gerens; cuius lingua traiecta eſt multis catenulis, quæ ad aures copioſæ turbæ ducuntur, eamq; quaſi trahere videntur, ſicut ſcitè ſingula deſcribemus ex Luciano. Sed hanc figuram hic cælator per ſummam inſcitiam deprauauit, aurem fiſſam Herculi, linguam auditoribus cate-

na traiectam exprimens; per turpissimum ὕστερον πρότερον.

II. *Typus Emblematis ex Luciani Hercule.* HÆC ἀνδριαντογραφία Herculis expressa est Luciani quadam præfatione, qua ostēdit Celtas, id est, Gallos, olim Herculem ὄγμιον nominasse, eumq; eloquentiæ sapientiæq; Deum existimasse. Apud quos ita effingebatur, vt senex, caluus & rugosus, inculto capite & glabro, cuiusmodi seniores nautas marinos videmus: adhęc leonino tergore indutus, dextera clauam tenens, arcum sinistra, pharetram ex humero pendulam habens; confertissimam quandam hominum multitudinem trahens catenulis ex auro & electro tenuissimis, linguæ suæ extremitate perforata insertis, eamq; non inuitam, sed vltrò sequentem, imò etiam hilares omnes, nec vllo modo restitantes, vt huic assentiri videas, ducentem se Deum laudibus efferentes. Id nihil aliud indicabat, quàm Herculem eloquentia & fortitudine præstantem, dissipatos olim Gallos & efferatos, ad iustitiam, & mitiorem vitam viuæ viribus eloquentiæ reduxisse: cuius facti tam insignis historiam mendax Græcia figmentis est persecuta, & ad armorum stupenda facinora postea conuertit, atq; ad suum Herculem Iouis ex Alcmena filium retulit, quod Herculi Gallo, diuinæ cuiusdam naturæ viro, propter sagacitatem, prudentiam singularem, & admirabilem eloquentiam peculiare fuit. *Quid Hercules ille Gallicus.* Putant nonnulli ex philologis, auctores haudquaquam aspernandi, Gallos veteres fuisse φιλέλληνας, hoc est, vt Minos interpretatur, Græcæ non modò linguæ, sed & doctrinæ peritos: idque primū ex C. Cæsare confirmant, priuatim publiceque Græcis literis vsos olim Gallos: & in castris Heluetiorum tabulas repertas Græcis elementis conscriptas. *Galli veteres sapientia Græca periti.* Massiliēses quidem loquutos Græcè, Strabo Geographus primi nominis testatur, quo tempore incorrupta esset minimèque confusa Phocensium colonia. Nec verò prętermittunt Druidas illos veteres religionis Gallicę antistites, quos ijsdem fuisse disciplinis imbutos atque sophos Græciæ, memorant. Imò etiam coniecturis quibusdam nō inanibus asseuerant, disciplinam Semnotheorum, Druidarum, Bardorum, Saronidarum, vetustissimorum in Gallia doctrinæ omnis liberalis professorum, multis ante sęculis apud Gallos floruisse, quàm Cadmus è Phœnicia venisset in Gręciam: quam ad rē probandam citant Aristotelem in Magico, qui ait Philosophiam à Celtarum Semnotheis duxisse initium, & Galliam fuisse magistram Græciæ. Ioannes quoque Annius in Berosum (nisi me nomen Berosi fallit) de regibus Babyloniæ, tradit Græcos à Gallis literas habuisse: apud quos quàm domestica fuerit eloquentia, pluribus contendit Budæus I. De asse, & maximè Commentarijs in Pandectas ad l. I. De seru. corrupt. §. Quod ait prætor. *Galli eloquentiæ studiosi.* Longum esset percensere, quàm doctis & eloquentissimis hominibus iam olim Gallia multisq; sęculis abundarit: hoc vnum adijcio, quòd nullū numen maiore quondā religione cultū apud Gallos, quam Pitho fuerit, quæ Suada siue Suadela est Romanis, illa vna non temerè dicta Ennio *flexanima*, id est, ψυχάγωγος. Colligimus etiam ex vetustioribus literarum monumentis, priscos Gallos doctrinæ & facundiæ gloria fuisse insignes, eos inquam, qui floruere temporibus priorum Galliæ principum, Samothis, Magi, Saronis, Bardi, Lōgonis, Celtis, Herculis, Galatis, Albonij, Lugdi, Belgij: ij enim memorantur inter eos, qui legibus & moribus populum Gallicum excoluerunt. Et id quidem de Gallorum veterum cultu & disciplina eò est ignotius quò à paucioribus traditum fuit, quia vel nihil aut parum admodum posteris reliquerunt maiores illi Galli; aut quia suam doctrinam non scriptis, sed per manus consultò tradi voluerunt. Sed nunc audiamus ipsum Lucianum sua loquentem lingua: *Locus Luciani de Hercule Gallo.* *Τὸν ἡρακλέα οἱ κελτοὶ ὄγμιον ὀνομάζουσι φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ. τὸ δὲ εἶδος τοῦ θεοῦ πάνυ ἀλλόκοτον γράφουσι. γέρων ἐστὶν αὐτοῖς ἐς τὸ ἔσχατον, πολιὸς ἀκριβῶς, ὅσαι λοιπαὶ τῶν τριχῶν, ῥυσὸς τὸ δέρμα, καὶ διακεκαυμένος ἐς τὸ μελάντατον, οἷοί εἰσιν οἱ θαλαττουργοὶ γέροντες. ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν, ἔχει ὅμως τὴν σκευὴν τοῦ ἡρακλέους. καὶ γὰρ τὴν διφθέραν ἐνῆπται τὴν τοῦ λέοντος, καὶ τὸ ῥόπαλον ἔχει ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ τὸν γωρυτὸν παρήρτηται, καὶ τὸ τόξον ἐντεταμένον ἡ ἀριστερὰ προδείκνυσι, καὶ ὅλως ἡρακλῆς ἐστι. καί τοι τὸ παραδοξότατον οὐδέπω ἔφην τῆς εἰκόνος. ὁ γὰρ δὴ γέρων ἡρακλῆς ἐκεῖνος ἀνθρώπων παμπολύ τι πλῆθος ἕλκει, ἐκ τῶν ὤτων ἅπαντας δεδεμένους. δεσμὰ δ' εἰσὶν οἱ, σειραὶ λεπταὶ, χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι,*

ὅρμοις

ὅρμοις ἐοικυίαις τοῖς καλλίστοις· καὶ ὅμως ὑφ' οὕτως ἀσθενῶν ἀγόμενοι, οὔτε δρασμὸν βουλεύουσι, δυνάμενοι ἂν, εὐμαρῶς, οὔτε ὅλως ἀντιτείνουσιν, ἢ τοῖς ποσὶν ἀντερείδουσι, πρὸς τὸ ἐναντίον τῆς ἀγωγῆς ἐξυπτιάζοντες· ἀλλὰ φαιδροὶ ἕπονται, καὶ γεγηθότες, καὶ τὸν ἄγοντα ἐπαινοῦντες, ἐπειγόμενοι ἅπαντες, καὶ τῷ φθάνειν ἐθέλειν τὸν δεσμὸν ἐπιχαλῶντες, ἐοικότες ἀχθεσθησομένοις, εἰ λυθήσονται. ὃ δὲ πάντων ἀτοπώτατον εἶναί μοι ἔδοξεν, οὐκ ὀκνήσω καὶ τοῦτο εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἔχων ὁ ζωγράφος, ὅθεν ἐξάψει ταῖς σειραῖς τὰς τῶν δεσμῶν ἀρχὰς, ἅτε τῆς δεξιᾶς μὲν ἤδη τὸ ῥόπαλον, τῆς λαιᾶς δὲ τὸ τόξον ἐχούσης· τρυπήσας τοῦ θεοῦ τὴν γλῶτταν ἄκραν, ἐξ ἐκείνης ἑλκομένους αὐτοὺς ἐποίησε, καὶ ἐπέστραπταί γε εἰς τοὺς ἀγομένους μειδιῶν. ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐπὶ πολὺ εἱστήκειν ὁρῶν καὶ θαυμάζων, καὶ ἀπορῶν, καὶ ἀγανακτῶν. κελτὸς δέ τις παρεστὼς οὐκ ἀπαίδευτος τὰ ἡμέτερα, ὡς ἔδειξεν, ἀκριβῶς ἑλλάδα φωνὴν ἀφιεὶς, φιλόσοφος, οἶμαι, τὰ ἐπιχώρια, ἐγώ σοι, ἔφη, ὦ ξένε, λύσω τῆς γραφῆς τὸ αἴνιγμα. πάνυ γὰρ ταραττομένῳ ἔοικας πρὸς αὐτήν. τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ κελτοὶ, οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες, ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλὰ ἡρακλῆ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παραπολὺ τοῦ ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος. εἰ δὲ γέρων πεποίηται, μὴ θαυμάσῃς. μόνος γὰρ ὁ λόγος ἐν γήρᾳ φιλεῖ ἐντελῆ ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀκμὴν, εἴγε ἀληθῆ ὑμῶν οἱ ποιηταὶ λέγουσιν, ὅτι αἱ μὲν τῶν ὁπλοτέρων φρένες ἠερέθονται· τὸ δὲ γῆρας ἔχει τί λέξαι τῶν νέων σοφώτερον. οὕτω γέ τοι καὶ τοῦ νέστορος ὑμῖν ἀποῤῥεῖ ἐκ τῆς γλώττης τὸ μέλι, καὶ οἱ ἀγορηταὶ τῶν τρώων τὴν ὄπα τὴν λειριόεσσαν ἀφιᾶσιν, εὐανθῆ τινὰ· λείρια γὰρ καλεῖται, εἴγε μέμνημαι, τὰ ἄνθη. ὥστε εἰ τῶν ὤτων ἐκδεδεμένους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν γλῶτταν ὁ γέρων οὗτος ἡρακλῆς, ὁ λόγος ἕλκει, μηδὲ τοῦτο θαυμάσῃς· εἰδὼς τὴν τῶν ὤτων καὶ γλώττης συγγένειαν. οὐδ' ὕβρις εἰς αὐτὸν, εἰ ταύτῃ τετρύπηται. μέμνημαι γοῦν, ἔφη, καὶ κωμικῶν τινῶν ἰαμβείων, παρ' † ἡμῖν μαθών. τοῖς γὰρ λάλοις ἐξ ἄκρου ἡ γλῶττα πᾶσιν ἐστὶ τετρυπημένη. τὸ δ' ὅλον, καὶ αὐτὸν ἡμεῖς τὸν ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πειθοῖ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. καὶ τά γε βέλη αὐτοῦ, οἱ λόγοι εἰσὶν, οἶμαι, ὀξεῖς καὶ εὔστοχοι, καὶ ταχεῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τιτρώσκοντες. πτερόεντα γοῦν τὰ ἔπη καὶ ὑμεῖς φατὲ εἶναι.

† al. ὑμῶν.

Hoc est: *Herculem Galli Ogmion lingua propria nominant: eius autem Dei simulacrum monstrosum & absurdum repræsentant. Apud eos senex est, inculta glabraque canitie, obrugata cute, & nigro admodum colore, ut marinos nautas esse compertum habemus: atque eiusmodi cùm sit, tame Herculis cultum gerit. Amictus enim est tergore leonis, dextra clauam tenet, pharetram humeris aptatam, sinistra prætensum arcum prætendit, denique omni ex parte Hercules est. Verùm quod in imagine admirandum maximè mihi visum est; senex ille Hercules confertissimam quandam hominũ multitudinem trahit, omnes auribus vinctos: Vincula sunt tenues quædam catenulæ auro electrove fabrefactæ, spirulis collaribus pulcherrimis similes. At hi certè tam exilibus vinculis ducti, ne de fuga quidem cogitant, tametsi facilè possint: nec omninò resistant, aut pedibus in diuersum renituntur quasi resupinantes, sed hilares lætique suum ductorem laudant, sponte festinantes omnes, ut studio præueniendi laxa etiam vincula relinquant, perinde ac tristes futuri, si eiusmodi vinculis eximantur. Quod autem absurdissimum mihi visum est, non pigebit referre. Cùm enim pictori reliquum iam nihil esset, unde catenarum extremitates innecteret, dextera nempe claua ferenda occupata, sinistra verò arcu tenendo, summam Dei linguam perterebratam esse voluit, ex eaque religatis catenis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos qui ducebantur, se conuertendo arridebat. Hæc ego quidem cùm diu consistendo essem contemplatus, admirabundus, hæsitans & indignans, Gallus quispiã, qui tum fortè aderat, haud quidem ignarus rerum nostrarum; ut qui in linguam Græcã exactè doctus esset, Philosophus, ut opinor, ex ijs, qui in Gallica sunt regione: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ huius explicabo rationem: videris enim nonnihil hac in re conturbari. Nos itaque Galli sermonem & orationem non, ut vos Græci, dicimus esse Mercurium, sed Herculi eam tribuimus, quòd hic Mercurio longè robustior fuerit. Quod autem senex fingatur, non est quod mirere. Solet enim eloquentia in senectute demum suum omnem vigorem † ostendere, si modò vera sunt quæ Poetæ vestri dixerunt: Iuniorum mentes instabiles & volucres esse, sene-*

Gallus Hercules Philosophus, linguæ Græcæ gnarus.

Hercules apud Gallos, orationis numen.

† al. exerere.

Senectus eloquentior iuuentute.

ætatem autem doctius scire dicere, quàm iuuentus ipsa possit. Hinc certè ex Nestoris lingua fluere mel à vobis dicitur, & Troianorum Oratores floridam quandam vocem emittunt, id est, lirioessam: nam liria, quantum commemini, vocantur flores. Proinde quòd auribus homines ad linguã vinctos trahit senex ille Hercules, id est sermo, non est quod mireris, cùm scias linguæ auriumq́; esse cognationem. Neq; verò ad contumeliam illius hoc dicitur: memini enim, ait, iambos quosdam comicos è vestris didicisse: Loquacibus extrema in parte omnibus lingua est pertusa. Cæterùm opinamur Herculem oratione omnia perfecisse, virum quidem sapientem, qui persuadendo facundia quamplurima subegerit: siquidem tela ipsius acutos, certos, celeres, & animas sauciãtes sermones interpretamur: hinc enim pennata verba vos etiam dictitatis. Et hæc Lucianus. Idem paulò alijs verbis redditum reperi apud Sanctium, imò pluribus quàm hic Græcus contextus habet; quæ omnia huc adijcere visum (quanquam nõ dubito tædiosum fore) ne quis labore suo frustratum conqueri possit. *Herculem Galli lingua gentis vernacula Ogmium vocant: porrò Deum ipsum noua quadam atq; inusitata figura depingunt. Decrepitus est apud illos, recaluaster, reliquis capillis, si qui reliqui sunt, planè canis, cutæ rugosa, & in aterrimum exusta colorem, cuiusmodi sunt nautæ isti senes.* Charontem potiùs aut Iapetum quempiam ex ijs, qui apud inferos versantur, diceres. In summa quiduis potiùs quàm Herculem esse coniiceres ex imagine. *Atq; tali specie cum sit, tamen Herculis ornatum gerit; vt qui tum leonis exuuium indutus sit, tum clauam dextra teneat, tum pharetram humeris aptatam portet, tum arcum tensum læua prætendat, deniq; modis omnibus Hercules est.* Hæc equidem arbitrabar in Græcanicorũ Deorum contumeliam perperam facere Gallos, quum eum eiusmodi fingerent effigie, quo nimirum illum talibus picturis vlciscerẽtur, quod olim in regionem ipsorum prædam agens id temporis, cum Geryonis armenta vestigans, occidentalium gentium plerasq; regiones peruastaret. *At nondum etiam dixi id, quod erat in imagine maximè nouum & mirandum: siquidem Hercules ille senex ingentem admodum hominum multitudinem trahit, omnibus ab aure re-*

Homines vincti auribus.

Herculis eloquentia.

Alia versio.

uinctis: porrò vincula sunt catenulæ tenues auro electroque confecta, pulcherrimis istis monilibus adsimiles. Atqui cùm vinculis vsq; adeo fragilibus ducantur, tamen nihil de fugiendo cogitant, cùm alioqui commodè possent; neq; prorsus obnituntur, aut pedibus aduersus trahentem obtendunt, sese resupinantes, verùm alacres ac læti sequuntur, ducentem admirantes, vltrò festinantes omnes, & laxatis funiculis etiam anteuertere studentes, perinde quasi grauiter laturi, si soluerentur vinculis. Nec illud quidem pigebit referre, quòd mihi videbatur omniũ absurdissimum. Etenim cùm non inueniret pictor, vnde catenularum summas ansas necteret, videlicet dextera iam clauam, læua arcum tenente, summam Dei linguam perterebrauit, atq; ex hac religatis catenulis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos, qui ducebantur, vultum & oculos conuertebat arridens. Hæc ego cùm diutiùs assistens essem contemplatus, admirans, hæsitans, indignãs, Gallus quispiam, qui propiùs astabat, nostratium literarum nõ indoctus (id quod declarauit, quùm Græcanicam linguam absolutè sonaret) *philosophus, opinor, ex eo genere philosophorum, quod apud eos esse fertur: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ istius ænigma explicabo: nam videre vehementer ad eam attonitus & stupefactus. Orationem nos Galli nequaquam arbitramur esse Mercurium, quemadmodũ vos Græci, verùm Herculi illam tribuimus, propterea quod hic Mercurio longè robustior extiterit. Nam quod senex fingitur, nihil est quod mirere: siquidem vna facundia consueuit in senectute demum absolutum vigorem ostendere, modò verum vestri dicant poetæ:*

Obduci iuuenum densa caligine pectus:
Contra senectam posse quiddam dicere
Rudi iuuenta melius ac præclarius.

Hinc videlicet apud vos & Nestoris lingua melle profluit, & Troianorum concionatores liroessam edunt, videlicet quandam vocem; nam liria, si satis commemini, flores appellantur. Proinde quòd ab auribus, vinctos ad linguam trahit senex hic Hercules, qui non aliud, quàm ipse est sermo, nec id quidem debes admirari, qui quidem non ignores, linguæ cum auribus esse cognationem. Neq; verò ad contumeliam illius illud pertinet, quòd ea pertusa est: nam memini, inquit, & iambicos quosdam versiculos è comœdijs apud vos discere:

Facũdia in senecta.

Siqui-

Siquidem viris loquacibus
Extrema lingua perforata est omnibus.

Quin de eodem in summa hanc habemus opinionem, vt quidquid egit, id oratione facundiaq; confecisse putemus, vtpote virum sapientem, ac persuadendo pleraq; sibi subegisse: iam tela illius nimirum rationes sunt acutæ, missiles, citæ, atq; animam saucian-tes: vnde pennigera dicta vos quoq; nominatis. Hæc ille. Refert quoq; Cœl. Rhodigin. lib. 6. antiq. lect. cap. 7. & fusius Budæus in Pandectas priores.

III. *ARCVM læua tenet &c.*] Idem omnino cultus, eademq; figura ac Herculis illius, quem poetæ Græci leonis exuuio, claua, & aliis armis instructum faciunt.

Leo Nemeæus ab Hercule occisus.

Contegit & Nemees leo] corpus autem indutum est leonis Nemeæi pelle. In insula Nemeæa leonē occidit Hercules, cuius pellem aiunt vice thoracis induisse; vt dictum est Embl. 138. Eo autem indumento eum fuisse vsum, & talem fingi, vt homines antiqui cultus admonerentur, ait Festus lib. 14. Sed hæc parerga.

Hercules cur pingatur nudus.

Corpora nuda] Ideo Herculē finxerunt nudum, ad virtutem eius demonstrādam; etenim Virtus à veteribus semper nuda depingitur: ea enim non desiderat diuitias & opes, sed immortale nomen, gloriam & honorem, idque apparet ex antiquissimo monumento, in quo talis est inscriptio: *Virtus nudo homine contenta est.*

Non conuenit illud] non bellè videtur quadrare. Huius absurdi & ἀπορήματος causam repete ex Luciano.

Quod vetus] quòd sit nimium annosus Hercules.

Tempora cana gerit] caput canum. Effecta senii.

Quid quod lingua &c.] cur illi lingua est catenis tenuibus perforata, quibus auditores suos retentat auribus captos?

Alcidēs.

Alciden] Herculem, ab ἀλκῆς, id est, *robore*, vt dictum alibi.

Lingua, non robore] viribus eloquentiæ, non corporis robore.

Iura dedisse] leges posuisse, barbaras nationes ad ciuiliorem cultum reuocasse.

Eloquentiæ vis.

Cedant arma togæ &c.] γνώμη & ἐξήγησις τῆς προσωπογραφίας, nimirū quòd Hercules hic noster (& Orator quisque insignis) non quidem viribus corporis, sed eloquentiæ laude auditores trahat quò velit. In eo enim sunt armatis togati præstantiores, quod persuadendo vincāt: adeò vt eloquens flectat vel maximè refractarios. Id Cicero locis quamplurimis confirmat. Nam & Orpheum aiunt citharæ dulcisonæ modulo feras & saxa mouisse: quod est referendum ad vim eloquentiæ, quam Euripides reginam, & Ennius flexanimam appellauit. Lege Valer. Max. 8. c. 9. & 10. Est autem hoc hemistichium Ciceronianum, quo se Orator ipse δημοτικὸς, pacis semper fuisse studiosum declarabat, de quo orat. in Pisonem, & 2. in Antoniū. Versus hic,

Versus Ciceronis à multis reprehēsus.

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. à permultis obtrectatoribus reprehensus est, quo nomine Cicero laborauit inuidia. Sed apologia hæc fuit Oratoris ex oratione contra Pisonem: Non vlla tibi, inquit Piso, nocuit inuidia, sed versus tui. Nimis magna pœna, te Consule, constituta est, siue malo Poetę, siue libero. Scripsisti enim versus, *Cedant arma togæ.* Quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nusquam opinor scriptū fuisse in illo elogio, quod, te Consule, in sepulchro Reipubl. incisum est, Velitis, iubeatis. vt, quòd M. Cicero versum fecerit, sed quòd vindicarit. Verumtamen quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim Grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed Poetam armis prosequare: scire cupio, quid tandem in isto versu reprehendas, *Cedant arma togæ.* Tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceamus? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam, qua sum amictus: nec arma, scutum, & gladium vnius imperatoris; sed, quod pacis est insigne & otij, toga: contrà autem arma, tumultus, atq; belli: more Poetarum locutus, hoc intelligi volui, bellum atq; tumultum paci atque otio concessurum. Quære ex familiari tuo, Græco illo Poeta: probabit genus ipsum, & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero, inquit, hæres, *Concedat laurea linguæ.* Imò meherculè habeo tibi gratiam. Hærerem enim, nisi tu me expedisses. Nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam è cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, indicasti, non modò amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. Atq; ista ratione hoc tamen intelligi

Locus ex oratione in Pisonem.

relligi, scelerate, vis, Pompeium inimicum mihi isto versu esse factum: vt, si versus mihi nocuerit, ab eo, quem is versus offenderit, videatur mihi pernicies esse quęsita. Omitto, nihil istum versum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem, quantum potuissem, multis sæpè orationibus scriptisq; decorassem, hunc vno violare versu. Sic Cicero. Huc respexit Lucanus, dum ait:

Armorumq; decus præcede forensibus actis:
Sic etiã magno iam nunc Cicerone vigente,
Laurea facundis cesserunt arma togatis.

Toga signum pacis. Togam verò Romanis signum fuisse pacis, notius est, quàm vt probatione egeat: quoniam in pace tantùm vsus togæ erat, nam in bello deposita toga chlamydem sumebant, aut lænam, aut sagum. Vsum etiam togæ antiquissimum esse constat, cũ ipsemet etiam Romulus ea vsus fuerit, vt scribit Plutarchus. Eius tamen variæ fuerunt species. *Prætexta.* Nam Prætexta toga puerilis erat: vnde puerilem ætatem passim videas prætextatam nominari. Vnde & prætextatorum nomen apud Gellium lib. 1. c. 26. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 8. Solebat autem prætexta etiam purpura circumdari, ita tamen vt plebeia purpura à patricia esset distincta: erat enim illa fusca & obsoleta, non murice & cocco, sed herbarum succis infecta. At verò purpura illis prætexebatur, quorum patres magistratus ciuiles & insignes gesserant honores, vt est apud Alex. ab Alexand. lib. 5. Genial. dier. c. 18. Ideo verò purpurei coloris prætextam fuisse Macrobius docet lib. 1. Saturn. cap. 6. vt ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur, & admonerentur pueri, verecundiam in omnibus dictis factisq; adamandam. Quod si nuptiarum solennitatibus, de quibus apud Catullum, adhiberentur ad aliqua petulantius dicenda, prætextam in id tempus deponebant, vt scilicet prætextæ iure minimè violato. Fescennina locutione, hoc est, lasciuo sermone atque licentioso vti ipsis liceret. Pierius lib. 40. Hieroglyph. *Virilis toga.* Deposita puerili prætexta, induebatur toga Virilis, quæ totum corpus tegebat, & in dextero humero fibula connectebatur aurea aut argentea, prout facultates cuiusq; ferebant. Hanc puberes iam effecti vt plurimùm accipiebant: nullum enim certum tempus eius sumendæ erat constitutum, dummodo post pubertatem id fieret, quippe Octauius Augustus annorum sedecim, & Caius Cęsar in vndeuigesimo, Nero autem vix pubescens togã virilem sumpsit, quo maturior imperio videretur. Atq; hanc quidem magna cum solennitate sumebant, inuitatis ad eum actum cõcilio ciuitatis, amicis & cognatis: ac quilibet vnum aut duos largiebatur denarios, quod tanquam regium quoddam munus habebatur, vt Plinius Nepos narrat in quadam epistola ad Traianum scripta. Et Seneca: Tenes vtiq; memoria, quantum senseris gaudij, cùm prætexta posita sumpsisti virilem togam, & in forum deductus es. Ducebantur enim in forum, indeq; in Capitolium à patre & proximis. Atque hi Tyrones, quemadmodum & dies, quo deductio fiebat, Tyrocinium dicebatur. Turnebus lib. 12. Aduersar. cap. 6. *Toga pura.* Erat & toga Pura, quam à forensibus tyronibus sumi, & albentem amictum Papinio nominari deprehendimus:

Nec saltem teneris ostrum iuuenile lacertis
Exuit, albentiq; humeros induxit amictu.

Dicta toga pura, quod nullo purpuræ prętextu distincta esset. *Toga picta.* Postremò erat & toga Picta summorum magistratuum. Vsque adeo verò toga Romanorum fuit propria (quemadmodum Græcorum pallium) vt qui iure ciuitatis Romanę donarentur, togati esse inciperent: per togam siquidem ciuis Romanus indicabatur. Portabant autem communiter togam cœruleam, aut alterius coloris, numquam verò atram vel pullam, nisi in funeribus: albam verò tum in primis, cùm ad spectacula accederent; quo colore & Senatores vtebantur, vnde & ordo candidatus dicitur: & ij, qui magistratum petebant, vnde cãdidati dicti. Hic togæ vsus reliquus adhuc videtur in Veneta nobilitate, eo excepto, quod purpura apud eos in vsu non sit, sed ex nigro panno vt plurimùm: purpura enim non nisi magistratibus ibi conceditur, hisque insignioribus. *Veneti Nobiles togati.* Nuptialibus quoq; & cùm primi honores, quos Procuratorios vocant, alicui deferuntur, tunc consanguineis & cognatis & affinibus licet per aliquot dies vti purpura, in læticiæ gratulationisque significatum.

IV. Ex dictis facile colligere est, quis finis, & quæ huius Emblematis sit intentio, adeo vt pluribus id amplificare videatur superfluũ: nihilominus nolim transilire quędam

dam, quæ ad rem facere iudicaui; & primò id quod Seruius annotat. 6. Æneid. ad illud:

Locus Seruij.

Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit.

Quo loco ait, Herculem à prudentioribus mente magis quàm corpore fortem habitum, adeò vt duodecim eius labores ad aliquod excellens virtutum opus referendi esse videantur. Huc pertinet quod de Porphyrio eloquenti homine dixit Eunapius Sardianus libro De vita sapientum, quo loco sumit catenam Mercurij, pro facundi & diserti hominis lingua, his planè verbis: ὁ πορφύριος ὥσπερ ἑρμαϊκή τις σειρὰ καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἐπινεύουσα διὰ ποικίλης παιδείας πάντα ἐς τὸ εὔγνωστον καὶ καθαρὸν ἐξήγγελλεν. *Porphyrius, vt catena quædam Mercurialis ad homines tracta, produxit omnia clarè pureq́; variæ doctrinæ arcana*. Porrò hanc video armorum & litterarum sicuti reipub. administrandę rationem esse crebrò vsurpatam apud auctores bonos. Tull. 1. de Offic. Non minorem vtilitatem afferunt, qui reipubl. præsunt, quàm qui bella gerunt: itaq; eorum consilio sæpe aut suscepta, aut decreta bella sunt. Quare expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo. Temerè enim in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quidam est, & belluinum. Idem de aruspicum responsis vocat arma iudiciorum atque legum. Et quidem nihil æquè valet ad muniendam ciuitatem, & tuendum principium dominatum. Nec abs re laudati imperatores, qui tam Iurisconsultis quàm satellitibus stipendia præbuerunt, vt Hadrianus Cæsar, qui Iulio Celso, Saluio Iuliano, Prisco, atque Neratio plurimum vsus est. Antoninus Pius, qui Valentem, Martianum, Marcellum, Iabolenum coluit: & Antoninus philosophus, qui Scæuolæ consuetudinem præcipuè amauit. Itemque Alexander Seuerus, qui frequenter apud se habuit Sabinum, Paulum atque Vlpianum, vt refert Lampridius; ideò summus fuit imperator, quòd Vlpiani consilio rempub. administraret. Pertinet huc illud Horatij in Arte:

Imperatores Iurisconsultorum opera vsi.

Quātum possit vir eloquens.

Siluestres homines sacer interpresq́; Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones.
Dictus & Amphiō Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blāda
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam.

Idem lib. 1. Carm. ode 10.

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palestræ.

In appendicibus Virgilianis:

Threicius quondam vates fide creditur canora
Mouisse sensus acrium ferarum,
Atq́; amnes tenuisse vagos,
Et surda cantu concitasse saxa,
Suaui sonosquè modos testudinis arbores secutæ
Vmbram feruntur præbuisse vati:
Sed placidis hominum dictis fera corda mitigauit,
Doctaq́; vitam voce temperauit.
Iustitiam docuit, cœtu quoque congregauit vno
Moresq́; agrestes expoliuit Orpheus.

Ouidius 13. Metamorph. vbi multa introducit, quæ Vlysses in commendationem eloquentiæ contra fortem Aiacem affert, tandem concludit:

Mota manus procerum, & quid facundia possit
Tunc patuit, fortisque viri tulit arma disertus.

Verinus:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta senis.
Ancipiti eloquium longè penetrantius ense,
Hoc rabie motam sedat, & arma mouet.

Cōcludit hæc omnia illud Salomonis: Vbi est sapientia, ibi est fortitudo. Vide Xenophont. lib. 2. de factis & dictis Socratis.

Facundia difficilis.

EMBLEMA CLXXXII.

ANTIDOTVM AEææ medicata in pocula Circes
Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.
Moly vocant: id vix radice euellitur atra,
Purpureus sed flos, lactis & instar habet.
Eloquij candor facundiaq; allicit omnes:
Sed multi res est tanta laboris opus.

COMMENTARII.

I. VLYSSI sedenti Mercurius desuper volans talaribus & caduceo suo instructus, herbam Moly porrigit. Moly verò herbam sic describit Plinius lib. 25. c. 4. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ, tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scyllæ; effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit.

Moly.

HOMERVS Odiss. x. moly herbam à Mercurio Vlyssi datam ait, tanquam amuletum præsentissimum aduersus omnia veneficia. Herbam hanc sic describit Homerus: II

Ῥίζῃ

Herba moly. Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν,
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Sic vertit Chiliadum auctor:

Atra quidem radix suberat, sed lacteolus flos,
Moly vocant superi, mortalibus ardua res est
Euulsisse viris: cœlestes omnia possunt.

Radix quidem nigra erat, lacti similis flos;
Moly autem ipsum vocant Dij, difficile verò [est] effodere
Viris mortalibus: dij autē omnia possunt.

Flos similis lacti, & nigra radice, sed ipsam
Moly vocant superi, quam vix hominum genus vnquam
Effoderet vel conando; sed Dij omnia possunt.

Vide adagia, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* &, *Neq; mel, neq; apes.*

III. *ANTIDOTVM*] Remedium, ex ἀντὶ καὶ δίδωμι. datur enim contra venenum.

Circe cur Ææa. *Ææa Circes*] De Circe satis dictum est Emblem. 76. Vocatur autem Circe Ææa ab Ææa insula Phasidi fluuio propinqua, in Colchica regione: quam tamen insulam nonnulli esse in freto Siculo crediderunt, vt Mela lib. 2. Hermolaus in c. 4. lib. 5. Plinij ait: Æa vrbs est Colchica, vnde Circen Ææam cognominãt. Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut. Ææam insulam in Italia apud Tyrrhenorum agrum esse scribit. Virgilius 3. AEneid.

Inferniq; lacus, Ææq; insula Circes.

Seruius putat AEæam dictam Circen à vocibus eorum, quos in bruta animalia conuertebat:

Medicata in pocula] venenata. Sic Silius lib. 7: tela medicata veneno, dixit.

Mercurium hoc Ithaco] Vlyssi. Plutarchus in libello de vita Homeri: Prudens, inquit, vir: id est, Vlysses, non potest huiusmodi incantamentis irretiri, eò quòd à Mercurio, id est, ratione acceperit pharmacum. Videtur autem hoc effictum ex disticho Laurentij Lippij:

Accipias Moly (magno si credis Homero),
Nec lædent animum Thessala philtra tuum.

Moly vnde dicatur. *Moly vocant*] Pleriq; deflectunt παρὰ τὸ μολύειν τὰς νόσους, à sedandis morbis, quod tradit Apuleius lib. de viribus herbarum, cap. 48. Homeri Scholiastes loco citato: μῶλυ βοτάνης εἶδος παρὰ τὸ μωλύειν ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. Id est: *Moly herba genus est dictum ab eo quod medicamenta valeat hebetare.* Plinius lib. 25. cap. 4. citato, sic de Moly loquitur: Laudatissima herbarum est Homero, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Et paulò post, cùm formã illius descripsisset: Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci illam diceret, afferriq; è Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Hæc Plinius. Vide Dioscorid. lib. 3. & Ouidium 14. Metamorph.

Radice euellitur atra] ea herba est nigræ radicis, difficilisq; inuentu, & euulsu.

Eloquij laus. *Eloquij candor &c.*] pulcherrima res eloquentia, quæ omnes in sui amorem & admirationem allicit, & quasi constrictos trahit. Vnde illud Ouidij in laudem eloquij:

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses,
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Sed multi res est tanta laboris opus] licet eloquentia res sit pulcherrima, tamen multo labore indiget. Vnde M. Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum suorũ tribuebat ætas, disertos dicebat se vidisse multos eloquentem omnino neminem.

IV. *Moly herba quid designet.* HOC Homericum de moly figmentũ non rarò intelligitur de virtute, omnique eruditione, ad quam primus aditus arduus est ac sudoris plenus, sed suauissimus omnium fructus. τὰ γὰρ χαλεπὰ τὰ καλὰ, *difficilia quæ pulchra.* vt habet vetus adagium. Hic autem eloquentiam primò quidem abstrusam & difficilem, deinde multo labore & diligentia partam, iucundissimos adferre fructus, hominesq; sui candore allicere intelligitur. Certè nihil est inter omnes disciplinas, quod plus laboris sibi expetat, quàm sit orãdi facultas: *Difficultas eloquentiæ.* id quod Cicero ipse 1. de Orat. fusissimè & eloquentissimè docet. Quis non iure miretur, inquit, ex omni ætatum memoria, vt temporum, sic & ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri? Sed nimirum maius est hoc quiddam, quàm homines opinantur. &c. Vult autem M. Tullius eloquen-

tiam omnium difficillimam videri, quia constet rerum pulcherrimarum scientia, compositione apta verborum, motuum cognitione, iocorum & facetiarum eruditione, subtilitate respondendi & lacessendi, vrbanitate, historia, prudentia iuris, actione, memoria. Eandem difficultatem eloquentiæ ipsemet ostendit alijs locis, sed in ea maximè pro Cælio: An vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ tam pauci sint semperq; fuerint, qui in hoc labore versentur? Omittendæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus, quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret. Cato oratorem definit virum bonum dicendi peritum. Cicero eloquentiam nil aliud esse dicit, nisi copiosè loquentem sapientiam. Ex quibus manifestè apparet, ad oratoris & eloquentiæ essentiam & bonitatem, & sapientiam exigi; nec tamen sufficere, nisi & peritia adsit & copia. Ita vt primæ illæ duæ virum bonum sapientemq; duntaxat, hæ autem solæ nec bonum, nec sapientem, nec eloquentem quidem efficiant, sed loquacem: omnes verò coniunctæ perficiant oratorem, eiusq; artificium, quod profectò rarius atq; altius est, quàm putent, qui in multiloquio & volubilitate verborum situm sperant. Quisquis ergo oratoris nomen, & eloquentiæ veram laudem quærit, virtuti & sapientiæ primùm studeat necesse est, quarum quidem radices sunt amaræ, sed fructus dulces.

Requisita ad perfectam facundiam.

Antiquissima quæque commentitia.

EMBLEMA CLXXXIII.

PALLE-

PALLENAEE senex, cui forma est histrica, Proteu,
Qui modò membra viri fers, modò membra feri:
Dic age, quæ species ratio te vertit in omnes,
Nulla sit vt vario certa figura tibi?
Signa vetustatis, primaeui & præfero sæcli,
De quo quisque suo somniat arbitrio.

COMMENTARII.

I. PROTEVM quacunq; forma pinxeris, non erraueris, relinquitur enim cuiusuis arbitrio pingendi & fingendi, sicut ipsi transmutandi. Noster hic non malè effictus est, vt qui in marinis fluctibus tridente armatus de homine, equo, dracone, & pisce participet. Hunc si in curru à phocis vecto locaueris, Virgilium habes autorem lib. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.

II. *Proteus.* PROTEVS Deus marinus, Neptuni filius (vt scribit Isacius Tzetzes in Lycophronem) genere Ægyptius, ex Thracia Phlegram veniens, quę Pallenes ciuitas est, Toronem Ægyptiam duxit vxorem, ex qua liberos suscepit Tmylum & Telegonum, qui ob crudelitatem, qua in hospites vtebantur, ab Hercule sunt obtruncati. Proteus cognita cæde filiorum neq; lacrymas emisit, quia nefarij essent homines; neq; risit, quod essent filij, vt scripsit Theopompus lib. 8. rerum Græc. Creditus est pastor phocarum, & vaticinij peritissimus, sed nisi coactus nulla dans responsa, vt docet Homerus Odyss. 4. & ex ipso Virgil. 4. Georg. Herodotus in Euterpe longam contexit de Proteo, & Paride, & Helena historiam, quam breuitatis causa omisi. Philostratus in vita Apollonij in multis suffragatur Herodoto. Diodorus Siculus lib. 2. multò aliter quàm Herodotus sentit. Cum Ægyptus rege careret (ait ille) ex digniosibus quidam in regem assumptus est, quem Ægyptij Cetea, Græci Proteum appellant, qui Italici belli tempore extitit. Hunc artium peritum fuisse tradunt, & in varias formas se vertere solitum, vt nunc animal, quādoq; arbor, aut ignis, aut quid aliud videretur. Consuetudo autem regibus Ægypteis tradita, Græcis causam huiusmodi transmutationis præbuit: nam regibus Ægyptijs mos erat leonis, tauri, vel draconis priorem partem ferre in capite, principatus insignia: quandoque verò arborem, aliquando ignem, nonnunquam redolentia supra caput vnguenta, & aquas: hæc enim spectabant ad ornatum, tùm stuporem ac superstitionem quandam inspicientibus iniiciebant. Alii sunt, qui hanc transformationem cōuertant ad variarum disciplinarum peritiam. Interpres Arati Proteum φυσικῶς aerem esse dicit, ideoq; apud Homerum, in ignem atque aquam conuerti. At Platonici exponentes illud Orphei de Proteo, πρωτέα κικλήσκω πόντου κληῖδας ἔχοντα. volunt Proteum eam esse mentem, à qua formæ defluant. *Claues* enim *ponti*, generationem rerum esse volunt. Certè Ponticus Heraclides sub Protei fabula informem rerum materiam à Poetis συμβολικῶς significari ait: cuius verba huc referam vel obiter. εἶθ' ἡ πολυπρόσωπος εἰς ἅπαντα ἀβούλεται πρωτέως μεταμόρφωσις ποιητικοὶ καὶ θεράσιοι μῦθοι δοκοῦσιν, εἰ μή τις οὐρανίῳ ψυχῇ τὰς ὀλυμπίους ὁμήρου τελετὰς ἱεροφαντήσειε τὴν οὖν πρωμήθορα τῶν ὅλων ὑφίσαται γένεσιν, ἀφ' ἧς τὸ πᾶν ῥίζωθεν, εἰς ὃ νῦν βλέπομεν, ἥκει κατάστημα. παλαιοὶ γὰρ ἦσαν ποτὲ χρόνοι, καθ' οὓς ἀτύπωτον ἡ ὑπόλιμνον ἦν, οὐδέπω κεκριμένοις χαρακτῆρσιν εἰς τέλειον ἡ κατὰ μορφῆς. οὔτε γὰρ γῆ τῇ τῶν ὅλων ἑστία κέντρον ἐπεπήγει βέβαιον, οὔτε οὐρανὸς περὶ τὴν ἀΐδιον φορὰν ἱδρυμένος ἐκυκλεῖτο· πάντα δ' ἦν ἀνήλιος ἠρεμία καὶ κατηφοῦσα σιγὴ, καὶ πλέον οὐδὲν ἦν ἢ κεκρυμμένης ὕλης ἄμορφος ἀργία, πρὶν ἢ δημιουργὸς ἁπάντων καὶ κοσμοδύκος ἀρχὴ σωτήριον ἑλκύσασα τῷ βίῳ τύπον, τὸν κόσμον ἀπέδωκε τῷ κόσμῳ. διεζεύγνυτο μὲν οὐρανὸν γῆς, ἐχώριζε δὲ τὴν ἤπειρον θαλάττης, τέτταρα δὲ στοιχεῖα τῶν ὅλων

Proteus pastor phocarū.

Fabula Protei occasio.

Proteus aer.

Materia prima, secundum Heraclidem Ponticum.

ὅλων ῥίζα καὶ γέννα, ἐν τάξει τὴν ἰδίαν μορφὴν ἐκομίζετο. τούτων δὲ προμηθῶς κιρναμένων ὁ θεὸς μηδεμιᾶς οὔσης διακρίσεως περὶ τὴν ἄμορφον ὕλην. πρωτέως δὲ θυγάτηρ εἰδοθέα δικαίως εἶδος ἑκάστου γενομένη θεία. διὰ τοῦτο μία τὸ πρὶν ὢν φύσις ὁ πρωτεὺς, εἰς πολλὰς ἐμερίζετο μορφὰς ὑπὸ τῆς προνοίας διαπλαττόμενος.

ἤτοι μὲν πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος,
αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς.
γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον.

Διὰ μὲν οὖν τοῦ λέοντος ἔμπυρον ζῶον, τὸν αἰθέρα δηλοῖ. δράκων δ' ἐστὶν ἡ γῆ. τὸ γὰρ αὐτόχθων αὐτοῦ καὶ γηγενὲς, οὐδὲν ἄλλο πλὴν τοῦτο σημαίνει. δένδρον γε μὴν ἅπαν αὐξανόμενον, καὶ τὴν ἀπὸ γῆς ὁρμὴν μεταρσίαν ἀεὶ λαμβάνον, συμβολικῶς εἶπεν ἀέρα. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ εἰς ἀσφαλεστέραν ὧν προηνίξατο δήλωσιν ἐκ τοῦ φανεροτέρου παρέστησεν εἰπὼν, γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ. ὥστε εὔλογον τὴν μὲν ἄμορφον ὕλην πρωτέα καλεῖσθαι, τὴν δ' εἰδωλοπλαστήσασαν ἕκαστα πρόνοιαν, εἰδοθέαν, ἐξ ἀμφοῖν δὲ πᾶν διακριθὲν, εἰς τὰ συνεχῆ καὶ προσακτικὰ τῶν ὅλων σχισθῆναι. πιθανῶς δὲ καὶ τὴν νῆσον, ἐν ᾗ ταῦτα διέπλασεν, φάρον ὠνόμασεν· ἐπειδήπερ ἐστὶ φέρσαι, τὸ γεννῆσαι, καὶ τὴν γῆν ἀφάρωτον, ὁ καλλίμαχος εἶπε τὴν ἄγονον, ἀφάρωτος οἷον γυνή. φυσικῶς οὖν τὸν ἁπάντων πατέρα χῶρον ὠνόμασε φάρον, ἐκ τῆς γονίμου προσηγορίας ὃ μάλιστα ἐβούλετο, σημήνας. Pontici Heraclidis locum ex interpretatione Gesneri apponam, ne studiosos nostra paraphrasi remoremur. *Narratur multiformis, in quascumque res voluisset, Protei mutatio: quæ omnia Poeticæ & monstrosæ fabulæ videntur, nisi quis diuina Homeri mysteria, veluti sacra, mente cœlesti tractet. Etenim hæc fabula primigeniam vniuersi originem constituit, qua omnes mundi partes confirmatæ, illam quam nunc videmus, speciem effecerunt. Erat enim olim mundus informis* *Chaos.* *& cœnosus, nondum discretis rerum notis integritatem suæ formæ adeptus. Nam neque dum tellus centrum suum pro fundamento rerum omnium stabilierat, neque cœli perpetuus motus certa sede voluebatur; sed omnia sine Solis vsu immota, tristique silentio depressa languebant: aliud extabat nihil, quàm informis diffusæ materiæ segnities, antequam principium illud, à quo producta & constituta sunt omnia, salubrem vitæ modum depromēs, mundum mundo redderet, cœlumque à terra, & pelagus à continente distingueret: quo tempore primùm elementa quatuor, ex quibus seu radice ac generis principio nihil non gignitur, ordinem suum & formam propriam acceperunt. Hæc igitur cùm diuina prouidentia dispositæ sint, numen illud, quod informem prius indiscretamque materiam certis formis obsignauit, ab Homero Protei filia Eidothea nominatur, idque meritò, vt quæ εἴδους ἑκάστου θέαν, hoc est, ideæ seu formæ cuiusuis inspectionem exhibuerit.* *Eidothea filia Protei.* *Quocirca Proteus, qui vna prius natura fuerat, in multas deinde species à prouidentia formatus diuiditur.*

Principio est visus speciem subiisse leonis,
Mox aper, inde draco fieri, fera pardalis inde.
In latices etiam se vertit, & arbore formā
Mutauit priscam ramis ac frondibus alta.

Per leonem, animal igneum, ætherem indicat. *Leo quid.* *Draco tellus est, vtpote indigena & è terra natus.* *Draco quid.* *Arbor autem quæuis cùm augeatur, & à terra semper in sublime natiuo motu feratur, symbolum aeris est.* *Arbor quid.* *Aquā verò, vt clarius ænigmatis vim demonstraret, suo nomine manifestò vocat, inquiens:* *Aqua.*

In latices etiam se vertit.

Proinde conuenit informem materiam Proteum appellari. *Proteus, materia informis.* *Eidotheam verò prouidentiam, quæ singulis formam effigiemque suam addidit, & vniuersam molem ab vtrisque discretam in continuas sibi & perficientes mundum partes diuisam esse. Probabiliter verò & insulam, in qua hæc facta sunt, Pharum appellauit. Nam φέρσαι, generare significat: & Callimachus sterilem terram, ἀφάρωτον dixit, ἀφάρωτος οἷον γυνή. id est, ceu mulier sterilis. Itaque naturaliter locum parentem rerum omnium, nuncupauit Pharum, per vocis etymologiam à fœcunditate ductā, quid sibi vellet insinuans.* Hæc Heraclides Ponticus. Clemens Alexandrinus Pædagog. 3. c. 1. retulit Proteū ad cupiditatem animi humani in varias se se mutantem formas, plus quàm olim Proteus, inquit, marinus dæmon, &c. *Clemētis Alexādr. locus.* Iulianus Epistola quadam ad Iamblichum sapiente quodam, qui suam eruditionem tegeret, intelligi maluit:

πρω-

Iāblichi locus. προτέα μὲν δὴ τὸν αἰγύπτιον φασὶ ποικίλαις μορφαῖς ἑαυτὸν ἐξαλλάττειν. ὥσπερ δεδιότα μὴ λάθῃ τοῖς δεομένοις. ὡς ἦν σοφὸς, ἐκφήνας· ἐγὼ δὲ εἴπερ ἦν οὗτος σοφὸς πρωτεὺς, καὶ οἷος πολλὰ τῶν ὄντων γινώσκειν, ὡς Ὅμηρος λέγει, τῆς μὲν ὧν ᾔδει φύσεος αὐτὸν ἐπαινῶ, τῆς γνώμης δὲ οὐκ ἄγαμαι. διότι μὴ φιλανθρώπου τινὸς, ἀλλ' ἀπατεῶνος ἔργον ἐποίει κρύπτων ἑαυτὸν, ἵνα μὴ χρήσιμος ἀνθρώποις ᾖ. id est. *Aiunt Proteum illum Ægyptium se in varias formas commutasse, quasi qui vereretur ne per imprudentiam hominibus requirentibus sapientem se esse demonstraret. Si autem verum est eum fuisse sapientem, & vt qui multa animo perceperit (vt præter cæteros Homerus testatur) scientiæ quidem nomine laudari mihi potest, ob ingenium verò minimè. Non enim viri boni, & liberaliter instituti, sed impostoris improbi partes agebat, cùm ita se fingeret occultando, ne hominibus prodesse posset.* Basilius Magnus oratione πρὸς νέους, ad inconstantiæ fugam conuertit. *Basilij Magni locus.* φευκτέον οὖν, inquit, τῷ σωφρονοῦντι τῷ πρὸς δόξαν ζῆν καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸ ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. ὥστε κἂν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, κἂν ἀδοξεῖν, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ, μηδὲν αἱρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. τὸν γὰρ μὴ οὕτως ἔχοντά τι τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγίνετο, καὶ θηρίον, ὁπότε βούλοιτο, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ πάντα σχήματα. Quorum verborum hic est sensus: *Cauēdum igitur sapienti homini, ne ad opinionem viuat, & ad ea quæ populo placent, sed rectam rationem, vitæ ducem, referat. Si ergo se omnibus opponere, si malè audire, si periclitari oportuerit pro honesto, nec vlla vnquam ratione abducatur à vera sententia. Quod ne ita fecerit, quid ni dicemus eum similem esse sophistæ illi Ægyptio, qui modò in arborem, modò in feram, aliquando in ignem & alium quempiam habitum sese transformabat?* Alij ad alia referunt, vt Isacius Commentariis in Lycophronem. Plato in Euthydemo Proteum ait Ægyptium fuisse sophistam, qui præstigiis incautos falleret. *Proteus sophista.* Alij dixerunt fuisse virum dicendi peritū, *Orator.* qui facile posset in quosuis animorum motus homines impellere. Plerique eundem vatem arbitrabantur, quia multa ex siderum obseruatione, & ea præteritarum rerum memoriæ prædiceret. *Vates.* Alij crediderunt per artes magicas Proteum in prædictas formas se mutasse. *Magnus.* Ioannes Tzetzes (alius ab eo, quem iam citauimus) diuinatorem per pelues fuisse dicit, aut rhetorem eximium, aut naturalem philosophū, qui posset de feris, arboribus, aquis, & igne disputare. *Philosophus.* Lucianus in dialogo de saltatione, saltatorē eximium ait fuisse, ad effingēdum in primis docilem, vt nunc humectā liquidamque exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetum furoremve, postremò etiam virgulti flexum, & quidquid omnino collibuisset. *Saltator* Idem in dialogo qui Nauigium inscribitur, nauigandi peritum hominem videtur existimasse. *Nauta.* Valerius Probus Proteum tyrannum facit, quem propter insignem crudelitatem Busirim nominatum ait. *Tyrānus. Busiris.* Sed iā satis; imò verò plus satis. Certè vt id postremò, quæ antiqua sunt, & extra hominum memoriam aut certè coniecturam posita, quę inquam παλαιά, nō malè Proteum Pallenæum referunt. de quo varii varia καὶ παλαιὰ καὶ ποικίλα referunt. Sed hasce tam varias & prodigiosas opiniones recensere, nihil hic aliud mihi videretur, quàm Proteum quendam nouum affingere, seu somniare. Si qui Proteum deniq. ad πρώτην ὕλην reuocant, sentiunt cum Heraclide: si qui ad probabilem historiam, cū Diodoro libro 2. Quò pertinet adagium, *Pellenæa tunica*. &, *Proteo mutabilior*. Vide Nat. Comit. lib. 8 Mytholog. cap. 8.

PALLENÆE] Probus Proteum facit Ægyptiū, quamuis Virgilius Pallenæum dicat, cum inquit: III.

Hic nunc Æmathiæ portus, patriamq; reuisit
Pallenen.

Ad eam enim reuersus fertur, cùm ipsius filii, Tmylus & Telegonus, ab Hercule fuerunt occisi ob scelera. Legendum verò hic *Pallenæ*, cùm *a*, in prima, non cum *e*. Nam Pallene in Thracia est iuxta Macedoniam, soli tam patentis (inquit Mela) vt quinq; vrbium sedes sit, atq; ager. *Pallene.* Vide Plinium lib. 4. cap. 9. Pellana verò seu Pellene vrbs est Arcadiæ, de qua Plinius lib. 4. cap. 6. & Ptolemæus tab. 10. Europæ. *Pellene,* Aliter interpres Apollonii lib. 1. Pellene, inquit, per *e*, ciuitas Achaiæ (consentit

ſentit Strabo lib. 8.) alia eſt Arcadiæ, & per *n*, ſcribitur, Pallene. Nos hic de Pallene Thraciæ loquimur, quæ antiquo nomine Phlegra dicebatur; non de Pellene Achaię, quam perperam Protei patriam facit Chiliadũ auctor, in prouerb. *Pellenæa tunica.*

Senex] Alluſio ad Emblematis epigraphen, & ad nominis Pallenęi etymõ. Nam *παλαιὸν, antiquum* ſignificat.

Cui forma eſt hiſtrica] Varia & multiplex, qualis hiſtrionum, qui pro rei, quam fingunt, varietate varium cultum aſſumunt. Eſt enim hic *Hiſtrica*, poſſeſſiuum ab *hiſtrio*, non ab *hiſtrix*, vt imperiti putãt & interpretantur. Nam ſenſus eſt: O Proteu, qui ſoles agere hiſtrionem, dum modò in hominem, modò in feram, modò in aliquid aliud transformaris. Sic Plautus loquitur in Pœnulo:

Audire iubet vos imperator hiſtricus.

Etenim Proteus fiebat modò

... aper, modò auis, modò ſaxum, & cùm volet, arbor.

Proteus mutabilis. inquit Horatius Satyra 3. lib. 2. Quin & Virgil. 4. Georg.

Tum variæ illudent ſpecies, atq; ora ferarũ:
Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraq; tigris,
Squamoſusq; draco, & fulua ceruice leæna;
Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.

Huc refer illud Luciani de ſaltatione, & multa quę cecinit Homerus de Proteo lib. 4. Odyſſ. quæ omnia tranſtulit Virgilius in 4. Georg. Vide etiam Ouidium 1. Faſtor. *In varias formas mutabiles.* Hic viſum fuit addere, quinam prçter Proteum fuerint, quibus ſe in varias figuras mutandi permiſſa fuerit poteſtas. Et hi equidem ſunt, quos memini me legere. Thetis, Metra, Vertumnus, Periclymenus, Achelous, Empuſa: de quibus ſingulis pauca dicemus. *Thetis.* De Thetide agit Ouidius lib. 11. Metamorph.

Sed modò tu volucris, volucrem tamen ille tenebat;
Nunc grauis arbor eras, hærebat in arbore Peleus;
Tertia forma fuit maculoſæ tigridis.

Metra. Metra ſiue Triopeis Eriſichthonis Theſſali filia fuit, quæ cùm pater totum patrimonium ob aſſiduam famem diuinitus immiſſam deglutiſſet, ſeſe tamdiu in varias formas vertebat, quamdiu à patre venderetur, vt eius fami ſuccurreret, vendita ſtatim ad patrem redibat. De hac Ouidius 8. Metamorph.

Nunc equa, nunc ales, modò bos, modò ceruus abibat.

Res verò ſic habet. Fuit Metra meretrix liberali forma, ad quam cùm commearent adoleſcentes, corporis copiam nõ aſſequebantur, niſi equos, boues, aliaq; munera deferrent; gemmarum enim vſus tunc temporis nondum fuerat repertus. Hinc Theſſali per iocum dicebant, Metram Eriſichthonis verti in ea omnia, quæ illi ab amatoribus donabantur. Vnde fluxit prouerbiũ, *Mutabilior Metra Eriſichthonis.* in eũ, qui ſecum non conſtat. Vertumnus quoq; in omnigenas ſpecies ſeſe variabat, vnde & nomen apud Latinos reperit. Hinc adagiũ, *Vertumnus.* *Vertumno inconſtantior.* De hoc habetur integra elegia apud Propertium lib. 4. eleg. 2. & meminit Ouidius 14. Metamorph. & 1. Faſtor. ait:

Ille ſuã facie transformat, & alterat arte;
Mox domitus vinclis in ſua membra redit.

Periclymenus Nelei filius ac frater Neſtoris, teſte Homero Odyſſ. 11. *Periclymenus.* Huic à Neptuno auo conceſſum omnia fieri, ſiue in vrſum, ſiue formicam, ſiue apem ſe vertere, vt Apollonius teſtatur; item & Heſiodus, cuius verſus ſic redditos Latinè reperi:

-- -volucres inter fit namq; volucris;
Tum fit rurſus apis, rurſus (mirabile viſu)
Formica appare , fit rurſus frigida ſerpens.

Huius hiſtoriam deſcribit Ouidius lib. 12. Metamorph. vbi hi leguntur verſus:

Mira Periclymeni mors eſt, cui poſſe figuras
Sumere quas velles, rurſuſq; reponere ſumptas
Neptunus dederat.

Achelous dimicans cum Hercule pro Deianira, cùm ſe videret multo inferiorem *Achelous.* viribus, in ſerpentem primò, deinde in taurum, poſtremò in fluuium ſeſe transformauit, vnde apud Ouidiũ 9. Metamorph. ſic loquitur:

Inferior virtute, meas diuertor ad artes,
Elaborq; viro longum formatus in anguem.

Habuit deniq; etiam Empuſa hanc ipſam *Empuſa.* facultatem conuertendi ſe in quæcunque libuiſſet, de qua ita ſcripſit Ariſtophanes in Ranis:

καὶ μὴν ὁρῶ τι [illegible]

ποῖον τί; δεινόν· παντοδαπὸν γοῦν γίγνεται.
τότε μὲν βοῦς, νυνὶ δ' ὀρεύς, τότε δ' αὖ γυνὴ
ὡραιοτάτη τις. ποῦ 'στι; φέρ' ἐπ' αὐτὴν ἴω,
ἀλλ' οὐκέτ' αὖ γυνή 'στιν, ἀλλ' ἤδη κύων.
Atqui profectò maximam video feram.
Qualem? Nouam, quæ in cuncta mutatur statim:
Nunc mala, nunc bos, fitq; rursum, fœmina
Valde venusta. Vbi est? Ad eam me cōfero,
Sed rursus illa haud mulier, at iā fit canis.

Sic etiam Epicharmus in nuptijs Hebes:
ἔμπυσα δένδρον, βοῦς, ἔχιδνα γίγνεται,
λίθος τε, μυῖα, καὶ γυνὴ δ' ὡραία τις,
καὶ πάνθ' ὁπόσα λῇ, καὶ ὅσα συμφέρει.
Empusa planta, bos fit, atq; vipera;
Lapisq; muscha, pulchra & illa fœmina,
Quidquid cupit, vel deniq; illi conferat.

Empusæ etiam Euagrius meminit lib. 6. cap. 21. histor. Eccles. dum scribit Mauricij Imperatoris matrem narrare solitam, sæpe laruam, quam Græci Empusam vocant, infantem de loco in locum mouisse, tanquam illum voraturam, minimè tamen ei nocere potuisse. Et scribit Lilius Gyraldus Syntag. 12. quòd audiuerit ex ijs, quibus nostro hoc tempore Empusæ vel phātasmata muliebra apparuerint; seq; legisse qui putarent, illud Regis Dauidis dæmonium meridianum huiuscemodi terriculamentam significare. In Suidæ historijs legimus, Empusam seu Onocolē esse spectrum diabolicum ab Hecate immissum; calamitosis apparens: inde dictum, quòd vno pede incedat, alterum verò habeat æneum aut asininum. Putabatur, inquit, etiā in meridie apparere, cùm defūctis inferię ferrentur. Sanè Russi adhuc dæmonem meridianum metuunt, Ille enim, quùm iā maturæ resecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operarijsq; vni vel pluribus, nisi protinus viso spectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. Empusas autem à veteribus Lamias & Marmolycias quoque nuncupatas esse scribit Philostratus in vita Apollonij. Vide plura de Empusis apud Cęlium Rhodigin. lib. 11. cap. 16. & lib. 29. c. 5. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 70. Alex. ab Alexan. genial. dierum lib. 2. cap. 9. Sed hęc hactenus.

Empusa quid sit.

Protei etymon.

Proteu] nominis etymō videtur cōsentaneum Heraclidis Pontici sententiæ, qui Proteum materiam primam voluit significari, quæ cùm cerni tangiq; non possit, in innumeras tamen formas trāsit: dicitur enim Proteus, quasi τὸ πρῶτον ὤν, *primum existens*.

Signa vetustatis &c.] ego præ me ferō symbolum veteris historiæ, quæ sit extra omnem hominum memoriā, de qua quisque suum adfert somnium.

IV. CONVERTIT Protei πολυμόρφου fabulam in scriptores quosdam rhapsodos, & rerum antiquissimarum, quæque extra omnium memoriam positę sunt, narrationem è varijs & sæpe pugnantibus intér se petitam concinnantes; qui cùm sibi non conueniant, & pro arbitrio somnient de rebus à se remotissimis, & ingenij humani captum excedentibus, pro germana natura liq; rerum veritate tenebras quasdam fabularum offundunt, & portentosam historiæ formam è varijs pet tam, seu, vt dixeris veriùs, indigestam quandam mistamq; nullaque penè sibi parte cohærentem farraginem nobis obtrudunt, vt reuera Proteum quendam in eiusmodi scriptionibus effingere velle videantur. Referam Arnobij verba ex libro 1. contra Gentes, quæ mirè huc quadrant: Falsitatis, ait, arguitis res nostras: & nos vestras arguimus falsitatis. Sed antiquiora, inquitis, nostra sunt, ac per hoc fidei & veritatis plenissima: quasi verò errorum non antiquis plenissima mater sit, & nō ipsa pepererit res eas, quæ turpissimas Dijs notas ignominiosis cōcinnauerūt in fabulis. Ante millia enim annorum decem non poterunt falsa & audiri, & credi? aut non simillimum veri est, fidem vicinis & finitimis, quàm spatiorum inesse longinquitate distantibus? Testibus enim hæc, illa opinionibus afferuntur: & procliuius multò est, minus esse in recentibus fictionis, quàm in antiqua obscuritate submotis, &c. Gentes enim pleræque & nationes ignaræ vetustatis, & verę perpetuæque serici temporum, fabulosas quasdam origines confinxerunt: vt Thessali, qui ex lapidibus ortum suum repetebant: Arcades Luna se antiquiores existimabāt: Athenienses αὐτόχθονας esse se cū ostenderent, gloriabantur suum genus Ionica gēte, quæ originem habuit à Iapheth Noë filio, vetustius, ideoque celebrius. Quàm fallax verò & dubia olim fuerit in rerum originibus indagādis gentilitas, vel Plu-

Scriptores rhapsodi taxantur.

Arnobij locus.

Gentilitas falsa & fallax.

Plutarchus auctor eſt libr. de placitis philoſophorum; ſed melius & purius Euſebius Pamphil. libris de euangelica præparatione, Theodoretus, de curandis Græcis affectionibus, Iuſtin. Martyr, Athenagoras, Tacianus, Firmicus Maternus, de erroribus Gentilium, & alij nonnulli. Quotus enim quiſq; qui non videat, Herodotum & Diodorum Siculum (vt de alijs taceam) initio ſuorum librorum caliginoſa quædam fabulamenta nobis & offucias obijcere? T. Liuius, multò verecundior, cùm Romanæ vrbis, adeoque Romuli, Remique recenſet incunabula, alioqui fateri cogitur veterum ſcriptorum cõmenta, qui magnas auctoribus ſuas ciuitates commendarent: ſed hanc veniã tamen putat antiquitati dandam, & communiter receptæ opinioni. Nulla eſt hiſtoria paganica, quæ non aliquid in ſe fęcis habeat: & nulla penè certa rerum antiquarum primordia, niſi quę in libris diuinis leguntur: imò multa nos fugiunt propter ignorationem linguæ primigeniæ, vel quia multa temporum longa ſerie ſint obruta. Nec mirum, cùm & in ijs, quæ noſtra ætate, vel nonnunquam nobis vidẽtibus accepta ſunt, pleriq; ſcriptores vel recitatores obliquè contorqueant, & ipſi ſibi mera ſomnia fingant. Sunt qui putent Proteum eſſe veritatem ipſam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine, ideo traditum à mythicis, ſenem Proteum in antro obdormiſcere. Porrò ipſe hic in varias tranſit effigies, & vt poeta omnium maximus ſcienter canit,

Proteus veritatis ſymbolũ.

Omnia transformat ſeſe in miracula rerũ,
ignemq; horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad veritatis indaginem, variæ tunc oriuntur rerum formæ, quæ veritatis ſpeciem oſtentantes, animis noſtris fallaciarum nubila obiectant. Multa enim putamus vera ac bona, quæ non ſunt: itaq; Protei confirmatio imaginum falſarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate ſummum bonum ſtatuant; hanc per ſuem exprimi concipimus: Alius expleuiſſe iram, crudelitatis conceptaculum, inter optanda maximè opinatur: tunc in tigridem demutatio recognoſcitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur, Inuenias qui ambitione & ſuperbia, id exprimit leo; nam flamma etiam iræ typum habet. Fluuii linquentis nomine intelligo eos, quorum ſententia animæ poſt mortem corpoream tribuit nihil, ſed vita hac fluxa & inconſtanti, qua ſingulis momentis in decliue, hoc eſt, ad euidentiſſimum interitum ducimur, totum hominem metiuntur. Verùm quò plures ingerunt ſe nobis obices, eò inſtãdum acrius, & toto (vt Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixiùs, donec ſuæ ſe figurę reddat ambagioſus Proteus, vt veritas demum illuceſcat: quam magno & excellẽti ingenio viri enixè perueſtigare adorti quidem ſunt, ſed conatus omnium ceſſiſſe in irritum res ipſæ docent; cederentq; etiamnum, niſi Saluator præpotens Chriſtus ex ſacris æterni Patris fontibus tanti arcani prompſiſſet oracula. Intellectus quidem humani ſubtilis eſt & acuta, multiplex item, & diffuſa operatio, volubilis, incitatus atq; igneus vigor, qui nunquam ſtertit aut torpet ſitu, cupidine veritatis explorandæ, & cauſis rerum atque conſecutionibus expedito ac celeri motu diſquirendis: vacillat tamẽ etiam vt reliqua hominis, à fatali illo ictu & communi vulnere. Tenui & obtuſa luce naturas rerum intuetur; & quod caligantibus oculis ſæpe contingit, vt truncum arboris Petri nomine indigetent aut alterius: hoc idem intellectui humano, vt aberret iudicio & hallucinetur turpiter, ebrioſo aut cæco ſimilis, in medijs tenebris palpitans. Hæret paſſim & labitur, nec extricat ſe implicitus opinionũ inuolucris, quæ torquent & turbinant velut in gyrũ, vt neſciat figere aciem, & ſtare ſolido (vt ſic dicam) pede. Sicut nauis agitatur fluctuum verbere, nunc in hoc, nunc in illud latus, nec momento conſiſtit: ſic mentis illa vis, quę in ſcrutinio rerum ſe continenter fatigat, & quaſi procellis errorum huc illuc funditur. Conglomerant ſe conceptus, & rationum telis mutuò conficiunt, pendente & dubia victoria: interim veritas ipſa procul à conſpectu in ſinu naturæ abdita deliteſcit, & ridet argutias ingeniorum, & bellas illas concertationes, quibus doctorum pulpita perſtrepunt. Collimant omnes & iaculantur, longiùs propiùs, ſed ad limbum ſcopi appingunt, nec feriunt clauum; ſtringunt oram & radunt leuiter, nemo cor aut centrum circuli. Qui in palæſtram

Veri indagatio difficilis.

Intellectus humani caligo & re, et à

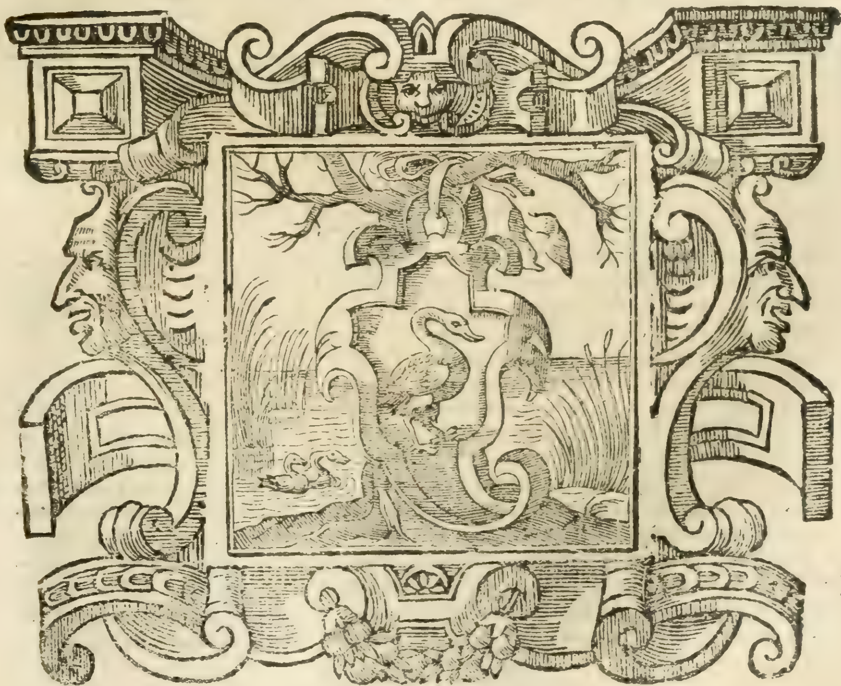
Diſputationes ſcholaſticæ quales.

læstram hanc descendunt athletæ, pangũt areas quasdam primò metandis castris, & munitionibus vallunt, quas si tormentum aliquod grandius ab aduersario immissum concusserit, ruit structura, & in angustijs sunt qui propugnant. Notetur rixantium vehementia, quàm acri sæpe conflictu congrediantur, & mutuis assultibus collidant cornua: vocale quoddam & incruentum bellum dicas. Negant, affirmant, partiuntur, colligunt, diffundunt, conglobant, curuant, stringunt, torquent vt volunt, dum verisimile aliquid, & tanquam nucleum è cortice eliciant. Audies ibi fremitus, clamores, complosiones manuum, cauillationes & scommata, vt ad tribunal interdum prouocare necesse, aut alium honorarium arbitrum, qui litem componat. Totius controuersiæ huius radix duplex: hebetudo intellectus, & rerum obscuritas; quamuis hæc surculus sit ab illo corrupto, subtracta enim ibi luce, hic tenebræ. Serenum & purum illud, quod substantijs incorporeis originis dignitate proximum, obturbat hæc corporea massa, qua vestitur, nec fulgorem suũ per operculum hoc clarius exerit, quàm per oppansum velum lampas. Hinc continuatos annos & secula sudoribus & vigilijs fracta transmittit lucubrantium solertia: nunquam peruenitur ad metam, incitato licet & volucri passu; nec de palma gloriari quemquam auditum hactenus, cùm ea subsit difficultas, quam nedum conatu, sed ne spe quidem aut voto vlli fas vincere: semper ab ignorantiæ crassiori fuligine aspersum aliquid hæret, quod retundat aciem mentis aut fallat. Quod febricitantibus accidit, vt subsidente paroxysmo toto corpore langueant, & vix ægrum trahant spiritum: hoc animæ post acceptum primum vulnus, infirmatur adhuc labefactis viribus & decusso vigore, nec assurgit ad pristinum robur, tota in marcore; nihil quod splendorem illum natalium & primogeniam maiestatem referat, reliquum. Quid ergo mirum, oculum eius interiorem, intellectum inquam, sic caligare, & perstringi rerum intuitu? læsus est & lippit, collyrio indiget è cœlesti illo myrothecio.

Vnde difficultas rerum inuestigandarum.

Insignia Poetarum.

EMBLEMA CLXXXIV.

GENTILES clypeos sunt qui in Iouis alite gestant;
Sunt quibus aut serpens, aut leo, signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctaq; sustineat stemmata pulcher Olor.
Hic Phæbo sacer, & nostræ regionis alumnus:
Rex olim, veteres seruat adhuc titulos.

COMMENTARII.

I. IN clypeo ramis arboris alligato depictus est olor, auis cādida, ansere maior: quibus si placet alios cygnos in proxima palude natantes adiungere, tui est arbitrij.

II. *Insignia poetarum olor.* CYGNVS, Poetarum stemma, Phœbo sacer, candidus, pro Rege habitus, repręsentat conditionem Poetarum, qui suos labores omnes ad litterarum Præsidē Phębum, id est, disciplinarum liberalium principatum referunt: quorum pura & candida debet esse Musa, aliena ab omni fuco & sputcitie: qui non minùs ordinatis beneq; cultis versibus in animos hominum imperium obtineat, atque reges ipsis armatis copijs. Atq; hinc puto solui allegoricè posse nodum illum, quem Sanctius curiosis proponit, nempe quid sibi velit Virgilius lib. 1. & 12. Æneid. & Homerus lib. 15. Iliad. circa finem, cum fingunt aquilis *Cur aquila cygnos infectentur,* morem esse cygnos insectari, atque vnguibus rapere: cū Aristoteles lib. 9. de histor. animal. c. 12. diceba t, cygnum in certamina prouocatum aquilis solere negotium facessere, quas sæpius vincit. Sed hæc quia parum ad rem spectant, non inuitus alijs disquirenda relinquo. Cæterùm hoc totum in annulum signatorium excogitauit Alciatus, vt ex verbo [*ceras*] animaduertere possumus. Serpens autem fuit insigne Vicecomitum, Leo Sfortiarum, qui Mediolani rerum potiti sunt. De reliquo Emblema facile est & elegans; addemus nihilominus aliquot passim testimonia, vt omnia sint explanatiora. Chiliadum auctor in *Parœmiographus in Tragœdias Euripidis.* Tragœdiis Euripidis à se cōuersis ita canit:

Scite poetas doctus appellat Maro
Cygnos, Guilielme præsulum eximiū decus.
Res mira dictu: vt cuncta consensu nouo
Vates atq; olori congruant diuinitus.
Niueus vterq; candor: alter lacteis
Plumis amico candet alter pectore.
Musis vterq; gratus, ac Phœbo sacer;
Et limpidis vterq; gaudet amnibus,
Pariter canorus vterq; tum potissimùm
Vicina seram mors senectam cùm premit.
Sed qui tenent arcana naturæ, negant
Audiri olorem, ni sonent Fauonij.
Nil ergo mirum, barbaro hoc si sæculo
Canorus olim obmutuit vatum chorus;
Cùm tot procaces vndiq; obstrepant Noti,
Boreæq; tristes inuidorum & pinguium,
Nulli fauentum prouocent Fauonij.
Quod si bonis clementer ingenijs tuæ
Benignitatis blandus aspiret fauor,
Ita vt fauit, tota statim Britannia
Vates videbis exoriri candidos
Adeò canoros atq; vocales, vti
In alta fundant astra cygnæum melos,
Quod ipsa & ætas posterorum exaudiat.

Huic accinit epistola elegantissima Politiani ex lib. 7. Cygno, inquit, poeta similis: vterq; candidus, vterq; canorus, vterq; fluuio amans, vterq; Phœbo gratus. Sed negatur canere cygnus, nisi cùm Zephyrus spirat. Quid igitur mirum, si taceo tā diu tuus poeta, cùm tu tamdiu non spires meus Zephyrus? Plura in progressu. *Politiani epistola.*

III. *Aquila in stemmatis.* GENTILES *clypeos*] Sunt, qui in clypeis gētilitiis aquilā generaunt: vt Pertinax, Antonius Pius, Iustinianæa familia, Herculiani Iuniores, qui sub magistro militū Pręsentiali militabāt; Herculiani seniores, id est, Illyricæ legio; & Iouiniani, alia legio: ex quibus hęc sub Maximiano, illa sub Diocletiano meruit; aliiq; multi. Videtur autem hic Minoi esse Hypallage, pro, *A item Iouis in clypeis gestant.* Sed mihi magis arridet Pignorii sententia, qui ait: Gentiles clypeos in Iouis alite gestare, est Aquilam complecti & ambire alis expansis clypeorum oras, vt videmus scuta domus Austriacæ, & aliarum è prima nobilitate.

In Iouis alite] aquila. Cur autem aquila dicatur Iouis ales, alibi dictum.

Sunt quibus aut serpens.] De quo symbolo satis primo diximus Emblemate.

Aut

Leo in stémate. *Aut leo.*] In Antonini nummo facies Leonis horridè iubata conspicitur, in morem histricis citatæ. Traianus verò fortitudinem ita voluit exprimi, vt claua leo nino capiti insideret: quo etiā spectat imago fortitudinis in C. Publicii nūmo: Leo enim cernitur suffocatus, claua à pedibus strata, pharetra cum sagittis anteposita. Nota est historia Lysimachi, qui coniectus ab Alexādro in claustrū ferocietis leonis, belluam quamquam maximè terrificam strāgulauit: quæ res admirationi fuit ipsi Alexandro, deditq; ansam pictoribus id in clypeis & tabulis exprimēdi. Pretermitto alia multa, quæ passim leguntur apud auctores. Vide omninò Pierium Val. lib. 1. Hieroglyph.

Symbola debent apta rebus esse. *Dira sed hæc vatum fugiant.*] Signa hęc ἄφωνα, symbola, notæ rerū, hieroglyphica debent hominum moribus, quibus tribuuntur, aut etiam rebus, quarum causa pinguntur, vel finguntur, conuenire. Quæ enim mitia sunt & quieta, non debēt terrificis & truculentis speciebus repræsentari. Et quidem rectè colligit Ælian. lib. 12. & 14. histor. variæ, nullum neq; pictorem aut statuariorum aullum fuisse Musas Iouis filias efformare falsis & alienis imaginibus: neque opificem fuisse repertum hactenus adeò rationis expertem, qui eas armatas expresserit. Nempe veteres illi scitè voluerunt ostēdere vitam eam, quæ studijs liberalibus impenditur, facilem, pacatam, & alienam ab omni Martis strepitu esse debere. Sic poetis, quorum omnis vita est in ocio literario, rectè tribuitur [illegible] pro symbolo.

Ceras.] Imagines vera expressas. Iuuenal. Satyra 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria.

Ouidius:

Per lege dispositas generosa per atria ceras.

Vide Suetonium in Galba cap. 2. Plinium lib. 35. c. 2. Porro de veterum imaginibus cereis hæc addere placet, quāquam memini supra Emblemate 137. & statim in principio Operis plura ea de re fuisse annotata. *Vsus imaginum.* Vsus imaginum nobilitatis insigne fuit: quo honore donabantur olim qui aliquo gesto magistratu, suam virtutem Reipubl. probassent: quod quidem ius non ita trāsibat ad posteros, vt eo ipsi possent vti: nec qui familię suę imaginē meruerat, aliud efficiebat, quàm vt in suo funere, & suorū gentilium sua imago efferretur; quemadmodum hodie apud nos cōsuetudo inualuit insignia militaria preferēdi, pheretroque & sepulchris affigendi, sed eorum imprimis, qui aut nobilitate donati, aut splēdore generis, aut munere aliquo insignes extiterunt. Eiusmodi autem veterum imagines cera, aut ære, seu etiam ligno, saxovè efformabantur. Prudentius in Symmachū lib. 1. ad eum morem allusit:

Quamuis illustres meritis, & sāguine clari
Præmia virtutū titulis & honoribus aucti
Ardua rettulerint, fastorumque arce potiti
Annales proprio signarint nomine chartas,
Atque inter veteres cera numerentur &
ære.

Appianus lib. 2. bell. ciuil. vbi agit de funere Iulij Cæsaris, ait à Marco Antonio quasi lymphato vestem à pectore abscissam, eaq; accinctum manum dexteritate lectum sub tentorio posuisse. Et deinde: Sic furente turba, cum ad manus se accingeret, quendam ex castris lecto imaginem eius extulisse cera fabricatam. His mos de cereis imaginibus in pompa funebri latis, pridem exoleuit apud eos, qui nomē Christianæ religioni dederūt, ob aliquam non ferēdam superstitionis & eidolomanię opinionem; inque eius locum ordinis ornamenta restituta.

Pulcher olor] Allusio ad nominis etymon, quod quidam deducūt παρὰ τὸν ὅλον καὶ ὡραῖον, quasi totus pulcher. Alij verò oloribus fortè iniusi, ab oleo deductū volunt: citantq; vocem Græcam κύκνον, quam Eustathius dictam vult ἀπὸ τοῦ κυκᾶν. *à cœno agitando,* quod dum olor alimentum inuestigat & perscrutatur, omnia misceat. Cur autem olores dicantur ab Horatio purpurei, consule Cruquium, & Petrum Gualterium Chabotium in 1. Od. lib. 4. Horatij: *Olor vnde dictus.*

Hic Phœbo sacer] Cygnū Apollini dicatum esse declarat Callimachus in hymno Deli, his verbis: *Cygnus sacer Phœbo.*

ἣ μὲν ἔφη, κύκνοι δὲ θεοῦ μέλποντες ἀοιδοὶ
μηόνιον πακτωλὸν ἐκυκλώσαντο λιπόντες
ἑβδομάκις περὶ δῆλον. Id est:

Sic ait illa, Dei tunc cygni dulce sonantes
Meonium Pactolū linquunt, terq; quaterq;
Circumdant Delum.

Et paulò post;

ἔνθεν ὁ παῖς τόσσας δὲ λύρῃ ἐνεδήσατο χορδὰς

ὕστερον ὁσσάκι κύκνοι ἐπ' ὠδίνεσσιν ἄεισαν.

Tum puer in cithara tot digerit ordine chordas,

Quot fuerant matris partu modulamina olorum.

Eustathius in Iliad. α. sic de cygno: Καὶ κύκνος δὲ τῷ Ἀπόλλωνι οὐ μόνον διὰ τὸ ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν ἀφιέρωται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ λευκόν. Hoc est: *Cygnus non solum auis Apollini consecrata, quia sit canora & futuri præsaga, sed etiam quia candida & alba.* Idem testatur etiam Plato: ἀλλ' ἅτε οἶμαι τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες, μαντικοί τε εἰσι, καὶ προειδότες τἀν ᾅδου ἀγαθὰ ᾄδουσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως, ἢ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *Quia Phœbo sacri sunt, vt arbitror, diuinatione præditi præsagiunt alterius vitæ bona, adeoq; cantant alacrius, gestiuntque ea die, quam superiori tempore.* Succinit quoq; Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Cygni, inquit, non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo diuinationem habere videantur, quia prouidentes quid in morte boni sit, cum dulcissimo cantu & voluptate moriantur. Phœbus, id est, Apollo, filius est Iouis & Latonæ, creditus Deus sapientiæ, Musarum præfectus, auctor carminum & Musicæ, vaticinij præses: pingitur cum cithara, quam à Mercurio fertur accepisse; à poetis veneratur, quorum præcipuum est numē. Dicitur autem Phœbus, φοῖβος, id est, *purus, lucidus*: vel quasi φώβιος, à φῶς & βίος. *lux vitæ*, quia pro Sole putatur in cælo, in terra Liber pater appellatur, apud inferos verò Apollo. Vnde etiam triplicem ei adscribunt potestatem, eiusq; simulacro tria appingebant; lyram, quæ nobis cœlestis harmoniæ imaginem mandat; clypeum, qui terrenum numen ostendit; & sagittas, quibus Deus infernus iudicatur & noxius. Perpetuam quoq; ei tribuebant iuuentutem. Eidem Apollini non solùm cygni, sed & boni poetæ consecrati sunt, qui ob similitudinem cātus & numinis rectè cygnis comparantur, vt mali poetæ obstreperis anseribus. Certè poetę μουσῶν ὄρνιθες dicūtur Theocrito. Et poetæ etiam Latini cygnos pro poetis non rarò solēt accipere, vt in Eclogis Virgilius:

Phœbus Apollo.

Vnde sic dictus.

Poetæ boni cygnis cōparati.

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Qua ratione Pindarum, Dircæum cygnū appellat Horatius, quo sensus lusciniam Musarum, ἀηδόνα μουσῶν, Palamedē Euripides dixit. Sed hæc obiter. Non verebor Octauij Cleophili, qui ad Ouidianam venam proximè accessit, lepidos ea de re versus apponere, è lib. de Poetarum cœtu:

Interea niueos liquidum prope flumen olores
Audio cœlestes edere voce sonos.
Hanc volucrem Phœbo fertur sacrasse vetustas,
Quòd referat cantus Delphice magne tuos.
Candida fama viget nullo violabilis æuo,
Nec mors huic nigras inijcit atra manus.
Tu famā vates candorem refer volucrum,
Atque ideò vates concinit inter auis.

Nec solum Phœbo sacer est cygnus, sed etiam Veneri, fingitur enim Veneris currus à cygnis trahi. Vnde Statius lib. 3. Silu.

Cygnus Veneri sacer.

------ *Et molles agitat Venus aurea cygnos.*

Et Ouidius lib. 10. Metamorph.

Illa quidem monuit, iunctisque per aera cygnis
Carpit iter.

Et paulò post:

Vecta leui curru, medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Rex olim, veteres &c.] Cygnus Ligurum Rex, in Gallia transalpina, Musicæ clarus: qui cum decessisset, ab Apolline in sui nominis auem mutatus creditur, ait Pausanias in Atticis. Aliam caussam 2. Metamorph. Ouidius adfert, nempe Cygnum Stheneli filium, Regem Ligurū, iuxta Padum Italiæ flumen in olorem versum, ob dolorem ex morte Phaethōtis amicissimi conceptum. Sic enim ille ibi:

Cygni Regis historia.

Affuit huic monstro proles Sthenelcia Cygnus;
Qui tibi materno quamuis à sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio, ripas virides, amnemq; querelis
Eridanum implerat, siluamque sororibus auctam:
Cùm vox est tenuata viro, canæq; capillos
Dissi-

Dissimulant pluma, collumq; à pectore longè
Porrigitur, digitosq; ligat iunctura rubentes.
Penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
Fit noua Cygnus auis, nec se cœloq; Iouiq;
Credit, vt iniustè missi memor ignis ab illo:
Stagna petit, patulosq; lacus; ignemq; perosus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.

Sed audiamus etiam Maronem Æneid. 10. hæc eadem canentem, sumpta occasione à Cupauone Cygni filio, qui pennas olorinas in galea gestabat, ad insigne paternum demonstrandum. Sic verò ille:

Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo:
Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
Crimen amor vestrum, formæq; insigne paternæ.
Namq; ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati,
Populeas inter frondes, vmbramq; sororum
Dum canit, & mæstum musa solatur amorem.
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, & sidera voce sequentem.

Cygnus alter. Est & alter Cygnus Neptuni filius, omni ex parte inuulnerabilis, cum quo Achilles belli Troiani tempore congressus, quum frustra eum iaculis impetijsset, tandem re intellecta, eum humi prostrauit, genibusque collo innixus animam eripuit; cumq; cadauer spoliare vellet, arma vacua inuenit; Cygnumq; in auem sui nominis vidit mutatum. Vide Ouidium 12. Metamorph. Plura de cygno habes apud Lucianum dialogo, qui inscribitur Cygnus; & apud Nat. Comitem lib. 7. cap. 5. Mytholog.

IV. *Insignia varia quid notent. Olor insignia poetarum.* CONFERT insignia poetarum cum alijs stemmatis & symbolis gentilitijs, ceu κατ' ἐναντίωσιν καὶ ἀντίθεσιν. Sunt enim qui aquilam circumferant, sunt, qui vulturem, alij draconem, & alia eiusdem generis, quibus animorum diritas, immanitas, rapacitas apertè declaratur. At Poetis olor est candidus, Phœbo sacer, quique Regi quondam nomen dedit, animi puritatem repræsentat, qualis in Poeta sacro debet esse, qui suos omnes labores ad Phœbum literarum Præsidem, &, vt loquuntur Græci, μεταγεστὴν referre debet, vt cantus dulcedine posteritatem sibi deuinciat, nec minus in admirationem rapiat, ac cygni paulò ante mortem cantio, de qua illud Martialis lib. 13. Epigr.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Nec minus hoc Socrates ex Platonis Phædone: *Locus Platonis de cygno ante mortem canente.* ὡς ἔοικε, τῶν κύκνων δοκῶ φαυλότερος ὑμῖν εἶναι τὴν μαντικήν. οἳ ἐπειδὰν αἴσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν ᾄδοντες, καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ᾄδουσιν γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὗπερ εἰσὶ θεράποντες. hoc est: *Vt apparet, ad diuinandum videor vobis esse cygnis deterior: illi quidem quando se breui morituros agnoscunt, tum magis admodum, & quidem dulcius modulantur quam antea consueuerint, & quòd ad Deum, cuius erant famuli, tunc sint migraturi congratulantur.* Vnde ortum prouerbium Grecum κύκνειον ᾆσμα. *Cygnea cantio.* Quod Cicero 3. de Orat. vsurpauit: Illa tam cygnea fuit diuini hominis vox & oratio. *Cygnea cantio.* Diuus Hieronymus in quendam eloquentiam senilem laudans, commemoratis aliquot scriptoribus: Hi omnes, inquit, nescio quid cygneum vicina morte cecinerunt. Ælianus lib. 14. cap. 25. de nat. animal. sic ait: Cygnus à natura præclarissimum donum est consecutus, tanta enim eius animi est tranquillitas in extremo vitæ spiritu, vt sibi tanquam næniam canat. Idem lib. 1. var. narrat, authores esse, vt fertur quandoq; se canentem cygnum ... μουσικώτατον καὶ ᾠδικώτατον, voce cantuq; præcipuè præstantem. Nec desunt Philosophi, qui rei huius causam etiam adferre conantur: affirmantque id accidere propter spiritus per collum *Cur cygnus ante mortem canat.* procerum & angustum erumpere laborantes. Sunt qui asserant præ lætitia tum cygnum cantare, cum prospiciat quantus bonorum cumulus sit in morte; vel certè, quantam molestiarum molem sit relicturus. Alij contrà dicunt huiusmodi cantus esse doloris argumentum, quem ex morte aduenient concipiat. In qua opinione fuisse videtur Lucretius, dum ait lib. 4.

Vallibus & cygni nece torti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.

Sed hæc cygnorum morte instante cantio tam omnium litteris est celebrata, quàm vix vlli vel comperta, vel credita. Nam Lucianus negat, se vel vidisse cygnos, cùm in *Qui negent cygnum an-* Pado flumine nauigaret. Ælianus 1. ποικίλ.

In morte canite.

κιλ ἱστορ. & lib. 1. cap. 31. hanc modulationem commenticiam & fictam ait esse, & ita ferè iudicatã à Socrate in Phædone: quãuis aliter à vetustissimis quibusq; poetis sæpe celebratã. Aristoteles lib. 1. Hist. animal. de cygnis ait: Canori quidẽ sunt, sed maximè sub vitæ finem. Non equidem tamen vllum canentem audiui, neq; fortasse quicquam alius Itaq; vulgo istud persuasum est, sicuti hoc, quod dicitur ipse tum maximè quidem vocalis & canorus esse, quum postremo vitę actui proximus est. Idem affirmat Plinius lib. 10. c. 23. Olorum morte narratur flebilis cantus, falsò, vt arbitror, aliquot experimentis. Sed hanc controuersiam decidere non est nostri instituti. Illud potius adnotandum, Ægyptios cum senem musicum & poetam significarent, cygnum pinxisse: nã vt cygni senio confecti argutioribus ob gutturis exilitatem organis effectis, suauiorem simul & vocaliorem emittunt vocem; ita etiam boni poetæ, quo per ætatem magis profecerunt, scribere itidem solent elegantius. Sic Oedipus Coloneus opus omnium suorum operum cultissimum scripsit ea ætate, qua propter seniũ desipere videbatur. Et Isocrates (vt & oratores huc admittamus) Panathenaicam orationem omnium, quas antea scripsisset, luculentissimam post octogesimum ætatis annum elucubrauit. Sic Pontanus Vraniam & Meteorica, Syncerus Actius pleraq; poemata, Aurelius Augurellus Chrysopœiam, & alij plerq; nostra ætate bene literati viri eò suauiùs cygneum hoc melos modulati sunt, quò magis visi sunt cõsenescere. An verò Platonem dissimulare poterimus, quem annum circiter octogesimum agentem scribendo vita functum aiunt? Vt fabulosum minimè videatur, quod Socratem perhibent existimasse, nouellum se cygni pullum inter genua tenere, qui plumis repentè sumptis euolauerit in sublime, ætheraq; omnem suauissimo clangore compleuerit; postridieq; Platonem ab Aristone patre ei commendatum in institutionem, visoque statim puero dixisse Socratem ferunt, eam esse auiculam, cuius imago nocte proxima sibi per somnum fuerat obuersata. Sanè Plato ipse Ægyptiæ doctrinę nunquam immemor, cùm felicem illam ciuitatem conderet, illic fermè ait Orpheum Calliopes filium, cùm à mulieribus fœdè discerptus excessisset è vita, homine, quod erat, derelicto, in cygnum emigrasse mutata specie, vt qui insignis musicus fuerat, Musicam itidem perseuerantiùs exerceret. Inde fortè est, quod Horatius in fine 2. Carm. vertitur in olorem, cum sic canit:

Cygnus musici & poetæ senis hieroglyphicũ.

Socratis de Platone somnium.

Orpheus.

Non vsitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum æthera
Vates; neq; in terris morabor
Longius: inuidiaq; maior
Vrbes relinquam.

Et paulò post ode ead.

Iamiam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè; nascunturq; leues
Per digitos humerosq; plumæ.

Platoni ea super Orpheo scribenti adsentitur Æneas Philosophus, qui quidem vbi ex Chaldæorum, Ægyptiorum & Gręcorum opinione defũctorum animas euocari posse docet, Orphea cygni specie euocandum ait, Homerum lusciniæ. Quin & Pierius hac aue animi candorem, & Apollinem fidicinem designari scribit, lib. 23. Hieroglyph. Hoc idem quoq; poetę commune cum cygnis habẽt, quod gloriæ studio trahantur, fauorisq; & laudationis sint audidiusculi,

Poetæ laudis cupidi.

Nec petitur sacris nisi tantum fama poetis.

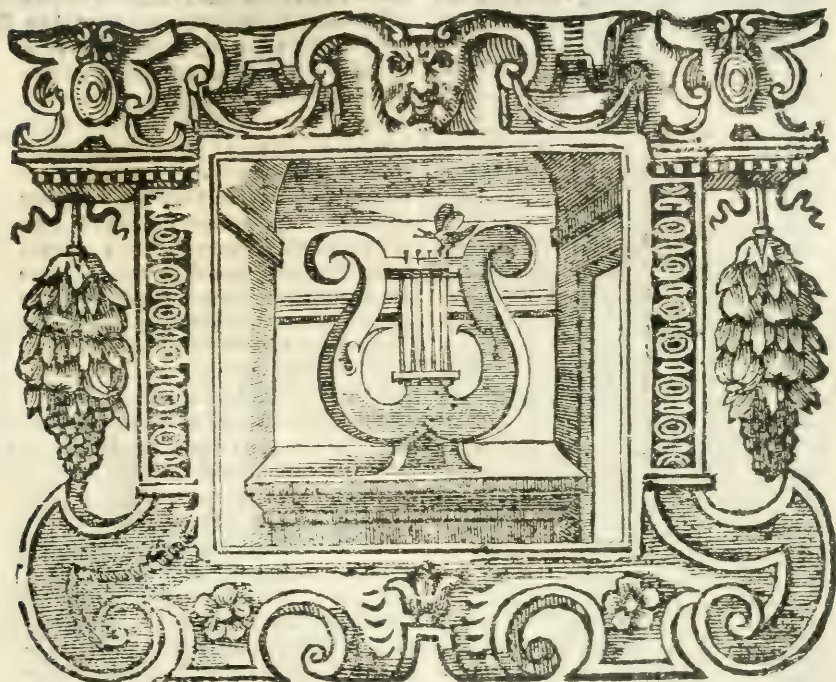
Cygni quoq; tunc suauius canunt, cum Fauonius eos ad cantum visus fuerit inuitare. Artemidorus (vt postremò id adnotem) lib. 2. De somnijs, Cygno virum ait musicum significari, atq; adeò Musicam ipsam: occulta is detegit, coloris ratione, &c. Commodè ergo musico ipsam nunc Musicam subiungimus.

Musicam

Musicam Dijs curæ esse.

EMBLEMA CLXXXV.

LOCRENSIS posuit tibi Delphice Phœbe cicadam
Eunomus hanc, palmæ signa decora suæ.
Certabat plectro Spartyn commissus in hostem,
Et percussa sonum pollice fila dabant.
Trita fides rauco cœpit cùm stridere bombo,
Legitimum harmonias & vitiare melos.
Tum citharæ argutans suauis sese intulit ales,
Quæ fractam impleret voce cicada fidem:
Quæq; allecta, soni ad legem descendit ab altis
Saltibus, vt nobis garrula ferret opem.
Ergo tuæ vt firmus stet honos, ò sancte, cicadæ,
Pro cithara hic fidicen æneus ipsa sedet.

COMMENTARII.

I. IMAGO huius Emblematis cernitur in veteri gemma sarda incisa, apud D. Laurentium Pignorium, quam Romę nactum se, cum alijs plerisq; venerandæ antiquitatis cimelijs, asserit; proinde hanc ita hic appingi curauit, secus quam habēt cæteræ editiones. Verùm quia de Musica incidit mentio, vt aliquid de instrumentis musicis dicamus, pictura hęc requirere videtur. *Instrumēta musica triplicia.* Instrumenta itaq; musica sunt triū generū, vt in Protheoria in Psalmos scribit Chrysostomus: Vel ἐμφυσώμενα, Athenæo, siue ἐμπνευστά, quæ flatu complentur: Vel ἔντατα, siue ἔγχορδα, quæ neruis intenduntur: Vel demque κρουστά, quæ pulsantur. Primi ordinis sunt tuba, tibia, fistula classicum, buccina, cornu, lituus. Secundo ordini debentur lyra, cithara, testudo, psalterium, naulium, sambuca, pandura, pectis, barbiton. Ad tertium referuntur tympanum, sistrum, & cymbalum. Nostram citharam (de qua nunc agimus) ex secūda classe instrumentorum esse vt non est dubium, ita quodnam illud sit in tanta varietate maximè controuersum. Nos de singulis illis aliquid dicemus, quò liberum quisq; de eo possit ferre iudicium. *Lyra.* Lyræ itaq; & citharę nō paruum est discrimen, quamuis Grammatici ferè cōfundant, inter quos est Eustathius, qui sic scribit: χέλυς cithara dicta est, eò quòd testudinis testa iugo addita, fidibusque tensa, lyram deformauit. Et rursus: Chelyn, hoc est, lyram, è testudinis testa factam scribit. Cui sententiæ videri potest subscribere Horatius, cui Mercuriū curuæ lyræ parentem nominat lib. 1. Odarū, at lib. 3. testudinem illi attribuit. Diuersas facit Plato. Quid, quo Diodorus lyram trichordon fuisse insimulat, ad citharam vel testudinem septem neruis instructam Horatius? quo modo φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, septenos edere sonos Pindarus ait. Disertis quoq; verbis Lucanus in carmine ad Pisonem (quod non sine manifesta iniuria possessū hactenus ab Ouidio auctori suo restituit Hadr. Iunius) edocet illud discrimen: *Chelys.* nam chelyn siue testudinem digitis aut pectine pulsabant, lyram pellebant. Versus eius sunt:

Siue chelyn digitis, & eburno verbere pulses.

Et mox:

Nec pudeat pepulisse lyram:

Seneca etiam chelyn plectro verberari: D. Clemēs πλήκτρῳ κρούεσθαι, id est, plectro pulsari dicit. *Cithara.* Cithara Platoni dicitur ψάλτιγξ, Suidæ φόρμιγξ, Homero χέλυς, à χελώνης, id est, testudinis testa; Ciceroni testudo, à forma; Virgilius periphrasticè citharam *cauam testudinem* dixit. *Testudo.* Eusebius lib. 10. φόρμιγγα à cithara aliquantulum discrepare iudicat, non tamen explicat. Nebrissensis Hispanicè *Vihuelam* exponit. Alij citharam putant Harpam esse nostram, Hieronymi fortè verbis persuasi, qui citharam deltoti figura describit, cum chordis vigintiquatuor: ad quam accedit instrumentum illud, quod vulgò Virginale, & Clauecymbalum nominatur, *Clauecymbalum.* Gallis *Espineta*. *Psalterium.* Psalterium musicum est instrumentum ab Hebræis Nebel, aut (vt Chrysostomus annotat in librum Psalmorum) ναῦλα. ψαλμοκίνητον λύραν quidam dixit in illis versibus:

- ... τοῦ πνεύματος
τὰ θεῖα τόξα καὶ βέλη τείνας
ὁ Δαβὶδ ψαλμοκινήτῳ λύρᾳ.

Describit autem Chrysostomus in Protheor. ad Psalmos ita: Psalterium instrumentorum vnum est, quæ fidibus tenduntur, sed erectum (eam enim ὀρθίου μελῳδίας, quam Plutarchus Terpandro inuentori tribuit, significationem esse censet Iunius, quę rectis, non iacentibus aut obliquis fidibus editur) cuius sonus altrinsecus è superiore parte redditur. Habet autem decem verticilla, quæ in iugo ipsius vertuntur, totidemq; chordas sono dispares: (hinc decachordi psalterij fit mentio in Psalmis) dextra autem plectrum tractabat, læua altrinsecus chordis oberrans per interualla, digitosq; frequenter transponens, vel grauem, vel acutum, mistumque sonum excitabat. Hactenus ille. D. Hieronymus Psalterium in modum Δ literæ compositum ait. D. Augustinus scribit, Psalterium habuisse superiore in parte sonorum lignum, quasi tympanum, cui neruorum series incumbat, vt meliorem sonum reddat, quod lignum in cithara inferius fit. Hinc fere statuere licet Psalterium esse Harpam, tametsi pluribus hæc instructa sit chordis. *Harpa.* Alij instrumentum illud, quod

quod eodem ferè vocis sono Psalteriũ aut Psalterinum vocatur, esse existimarunt. *Nauliũ.* Porrò νάβλιον, siue νάβλαν, vt Clemens, & ex eo Eusebius scribunt, vel ναῦλα, vt apud Plutarchum est, Hesychius ambiguè & citharam & psalterium exponit. Rursus organi genus musici aspero sono, quod Cappadocum inuentum esse voluerunt, vt Sidoniorum Sopatrus, Naulium dixit Ouidius illo versu:

Disce etiam duplici genialia vertere palma
Naulia, conueniunt dulcibus illa modis.

Sãbuca. Sambuca triquetrum instrumentum, imparibus longitudine fidibus, σαμβύκη Athenæo, Nebrissensi Hispanicè vocatur *Campona*. Athenæus instrumentum esse acuti soni & argutum, tetrachordum scribit. Italicè *Sampogna*. German. *Leyre*. *Pãdura.* Pandura instrumentum est triplicibus fidibus tensum. *Pectis.* Pectis instrumentum musicum cum Psalterio commune quiddã habens, vsq; adeo vt psalterium interpretatus sit Apollodorus, Lydorum inuentum, teste Anacreonta. *Barbitõ.* Barbiton siue barbitos lyricum instrumentum, plectro percuti solitum: cuius inuenti gloriam Terpandro tribuit Pindarus, vt Anacreonti Neanthes & Antipater. Martianus Felix multiforme barbiton dixit, ob varietatem, non formæ quidem, sed fortè sonorum. Strabo lib. 10. sambucam cum barbito eandem esse ait. Halicarnasseus βάρβιτα κέρκειν dixit, pro barbita plectris radijsq; percurrere. Quale nunc hoc, quod hic depictum cernitur, sit ex his enumeratis instrumentis, quisq; augurari potest: mihi sanè videtur psalterium.

II. STRABO lib. 6. Geographiæ refert, Rheginum agrũm à Locrensi dirimi fluuio, cui nomen Alex. *Cicadæ Locrẽses.* Cicadas autem, quæ in Locrensi versantur ripa, sonantiùs stridere, cùm in Rhegino sint mutæ. Huius rei hãc esse caussam coniectat, quòd Rheginorum regio cùm sit vmbrosa atq; opaca, *Cicadæ Rheginẽses cur mutæ.* cicadarum pelliculas humore torpefaciat. Easdem in agro Locrensi, quòd sit apricus, Solis arefactas æstu, stridorẽ aptiùs emittere. Solinus c. 8. de Italia, aliam reddit caussam fabulosam: Cicadæ, ait, apud Rheginos mutæ, nec vsquam alibi. Quod silentium miraculo est; nec immeritò, cum vicinæ, quæ sunt Locrensium, vltra cæteras sonitent. Caussas Granius tradit: cum obmurmurarent illic Herculi quiescente, Deum iussisse, ne streperent. Itaq; ex eo cęptum silentium permanere. Hæc Solinus. De hac taciturnitate cicadarum vide etiam Plinium lib. 11. c. 27. & Pausan. lib. 2. de reb. Eliacis. Auget autem miraculum Rheginensium cicadarum, etiam fabulosè celebrata vocalitas vicinarum. Nam idem Strabo Timæum citat auctorem, quondam in Pythiorum certamine Eunomum Locrensem, & Rheginensem Aristonem in canendi certamen venisse, *Fons Emblematis ex Strabone.* Aristonem Apollinem inuocasse Delphicum, vt sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis olim Rheginenses esse: profecti. Eunomus respondit, Rheginẽsibus ne certandum quidem omnino de musica, apud quos cicada vocalissimũ animal voce careret. Vtrisq; certantibus cùm in Eunomi cithara vna inter canendum chorda frangeretur, cicada superuolans astitit, & vocem alioqui defuturam suo cantu suppleuit. Atq; ita victor declaratus, statuam citharœdi posuit, cum cicada citharæ insidente. Sed cur nõ audimus ipsum Strabonem sua lingua loquentem? Sic enim ille: ἐδείκνυτο δ' ἀνδριὰς ἐν τοῖς λοκροῖς εὐνόμου τοῦ κιθαρῳδοῦ, τέττιγα ἐπὶ τὴν κιθάραν καθήμενον ἔχων. φησὶ δὲ τίμαιος πυθιοις ποτὲ ἀγωνιζομένοις τοῦτον τὲ καὶ ἀρίστωνα ῥηγῖνον ἐρίσαι περὶ τοῦ κλήρου. τὸν μὲν δὴ ἀρίστωνα δεῖσθαι τῶν δελφῶν ἑαυτῷ συμπράττειν ἱεροὺς γὰρ εἶναι τοῦ θεοῦ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀποικίαν ἐνθένδε ἐστάλθαι. τοῦ δ' εὐνόμου φήσαντος ἀρχὴν μηδὲ μετεῖναι ἐκείνοις αὐτοῖς τῶν περὶ φωνὴν ἀγωνισμάτων παρ' οἷς καὶ οἱ τέττιγες εἶεν ἄφωνοι, τὰ εὐφθογγότατα τῶν ζῴων, ὅμως εὐδοκιμεῖν μηδὲν ἧττον τὸν ἀρίστωνα καὶ ἐν ἐλπίδι τὴν νίκην ἔχειν. νικῆσαι μέντοι τὸν εὔνομον καὶ ἀναχθῆναι τὴν λεχθεῖσαν εἰκόνα ἐν τῇ πατρίδι, ἐπεὶ κατα τὸν ἀγῶνα μιᾶς τῶν χορδῶν ῥαγείσης, ἐπιστὰς τέττιξ ἐκπληρώσειε τὸν φθόγγον. id est: *Ostenditur apud Locros Eunomi citharœdi statua, quæ insidentem cithara cicadam habet.* *Statua Eunomi.* *Scribit autem Timæus, aliquando in Pythiorum certamine illum vnà cum Aristone Rhegino venisse in contentionem, vter præmium sortiretur. Aristonem fusis precibus Delphorum ciues rogasse, vt sibi adessent: maiores enim suos ipsi Deo Apollini consecratos, & à Delphis Rhegium missam coloniam norat. Eunomum autem dixisse*

xisse illis, nunquam de musica ab eorum primordio certamina fuisse, cum quidem apud eos cicadæ cunctorum animalium cantu suauissimæ omninò sonum non haberent. Nihilominus Aristonem spe victoriæ ad laudem assequendam strenuum: Eunomum tamen victorem declaratum, statuã, quam diximus, in patria collocasse. Cùm enim inter certandum chorda vna fracta defecisset, cicada superuolans adfuit, quæ supplementum vocis faceret. Hactenus Strabo. Certè hoc Epigramma Latio donatum, & aliquot versibus ab Alciato coercitum, legere est in sectione quarta Græcorum Epigram. titulo *εἰς κιθαρῳδοὺς*, quod huc ascribam.

Typus Emblematis.

Εὔνομον, ὦ πολλον, σὺ μὲν οἶσθά με, πῶς ποτ' ἐνίκων
σπάρτιν ὁ λοκρὸς ἐγὼ πευθομένοις δ' ἐρέω.
αἰόλον ἐν κιθάρᾳ νόμον ἔκρεκον ἐν δὲ μεσεῦντα
ᾠδᾷ μοι χορδὰν πλᾶκτρον ἀπεκρέμασεν.
καὶ μοι φθόγγον ἕτοιμον ὁπανίκα καιρὸς ἀπήτει,
εἰς ἀκοὰς ῥυθμὸν τοὐτ ρεκὶς οὐκ ἔμενεν.
καί τις ἀπ' αὐτομάτω κιθάρας ἐπὶ πῆχυν ἀνασὰς
τέττιξ ἐπλήρου τὠτρεκὲς ἁρμονίης:
νεῦρα γὰρ ἐξετίνασσον· ἕθ' ἑβδομάτας δὲ μελοίμαν
χορδᾶς, κἄν τούτῳ γῆρυν ἐκιχράμεθα.
πρὸς γὰρ ἐμὰν μελέταν ὁ μεσαμβρινὸς οὔρεσιν ᾠδὸς
τῆνο τὸ ποιμενικὸν φθέγμα μετηρμόσατο.
τὸ μὲν ὄκα φθέγγοιτο, σὺν ἀψύχοις τόκα νευραῖς,
τῷ μεταβαλλομένῳ συμμετέπιπτε θρόῳ.
τἕνεκα συμφώνων μὲν ἐγὼ χάριν. ἔς δὲ τυπωθεὶς
χάλκεος, ἁμετέρας ἕζεθ' ὑπὲρ κιθάρας.

Eunomum, ò Apollo, tu quidem nosti me, quando vincebam
Patria Locrensis ego, interrogantibus autem dicam.
Æolium in cithara modum resonabam: at in medio
Cantu, mihi chordam plectrum suspẽdit [i. fregit.]
Et mihi sonum verum [i. paratum] quando occasio postulabat:
Ad aures numerorũ nõ verè reddebat:
Atq; [tunc] quædam vltrò citharę ad cubitum [siue iugum] exurgens.
Cicada complebat veram harmoniam:
Neruos enim pulsabam; quando septimæ curam haberem
Chordæ, huius voce vtebamur.
Ad meum enim cantum meridiana è mõtibus cantatrix
Illum pastoriciũ sonũ accommodauit:
Et quidem cùm sonaret, vnà cùm inanimatis neruis
Mutato simul congruebat sono.
Huius rei caussa congruam habeo gratiam: sic autem formata [i. expressa cicada]
Ære, nostra sedet super cithara.

Eunomus hic ego, scis quo vici tempore, Apollo,
Locrensis: referã ijs, qui mea nosse volent.
Æolio vt modulo resonabam, in pectine tenta
Conticuit medio carmine fracta fides.
Me lyra destituit cum non foret ergo necesse,
Et mihi legitimos non dedit illa sonos.
Attamen ad citharæ cubitum mihi sponte cicada
Adfuit, vt veram redderet harmoniam.
Chorda fatigabat me septima, quando repentè
Vox mea supplebat quomodocunque sonum.
Sed mihi cantatrix venit de montibus altis,
Obtulit atq; suum meridiana sonum:
Egregiè reddens medulos, flectebat eosdem,
Exanimes neruos quodq; referret, erat.
Ergo habeo grates meritò; hincq; expressa cicada
Spectatur constans ære super cithara.

Sãctius sic vertit, tantũ vt intelligi posset: *Versio Sãctij.*

Eunomus vt Parthin Locrensis carmine vici
Delphice scis: dicam ijs, qui mea facta rogant.
Æolico cithara resonabam pectine cantum,
Concentu in medio desilit vna fides.
Inde per attentas non ibat dulciter aures,
Legitimusq; mihi non erat ille sonus.
Tum cythara cubito sedit sic forte cicada,
Vt dulcem cantum conderet harmonia.
Fracta namq; fide rhythmum meditabar eundem
Supplere, & netes æquiparare vicem.

Ecce

Ecce mihi venit cantor de montibus altis
Æstiuus, dulces continuitq; modos.
Extinctis qui voce leui sua carmina neruis
Aptabat, reparans qui periere tonos.
Propterea grates soluo tibi Delphice; nostraq;
Æneus hic cantor desidet in cithara.

Epigramma Pauli Silentiarij. Extat & aliud epigramma eiusdem ferè argumenti lib. 6. Antholog tit. ἀπὸ κιθαρῳδῶν, autore Paulo Silentiario, quod tale est:

τὸν χαλκοῦν τέττιγα λυκώρει λοκρὸς ἀνάπτει
Εὔνομος, ἀθλοσύνας μνᾶμα φιλοστεφάνου.
ἦν γὰρ ἀγὼν φόρμιγγος· ὁ δ' ἀντίος ἵστατο πάρθυς.
ἀλλ' ὅκα δὴ πλήκτρῳ λοκρὶς ἔκρεξε χέλυς,
βραγχὸν τετρηγυῖα λύρας ἀπεκόμπασε χορδά.
πρὶν δὲ μέλος σκάζειν εὔποδος ἁρμονίης,
ἁβρὸν ἐπιτρύζων κιθάρας ὑπερέζετο τέττιξ,
καὶ τὸν ἀποιχομένου φθόγγον ὑπῆλθε μίτου.
τὰν δὲ πάρος λαλαγεῦσαν ἐν ἄλσεσιν ἀγρότιν ἠχώ,
πρὸς νόμον ἁμετέρας τρέψε λυροκτυπίης.
τῷ σε μάκαρ λητῷι τεῷ τέττιγι γεραίρει,
χάλκεον ἱδρύσας ᾠδὸν ὑπὲρ κιθάρας.

Quòd ferè ad verbum sic sonat; versu autem hic expressit ipse Alciatus:

Aream cicadam Lycorei Locrensis suscitat
Eunomos, monimentum certaminis coronarum cupidi [id est, victoriæ assueti]
Erat autem certamen citharæ: & contrarius stetit Parthys.
Sed cùm plectro pulsata resonaret Locrensis chelys,
Chorda lyræ stridens raucum sonũ edidit.
Hinc claudicabat melos harmoniæ prius integros pedes habentis. [id est, perfectæ]
Delicatum admurmurans citharæ insedit cicada,
Et absentis fidis sonum subiuit.
Namq; in saltibus resonabat rusticã echo,
Secundum legem pulsus lyræ nostræ mutabat.
Te, beate Latonæ fate, tua cicada ornat,
Æreum collocans cantorẽ super citharæ.

Cęterùm de Eunomo Antigonus, Strabo, & Clemens Alexandrinus initio statim orationis, qua Gentes hortatur ad pietatem. Repete etiam prouerbia, *Acanthia cicada.* &, *Chordæ vice.* &, *Ad fratrem canis.* &, *Cicada vocalior.* Vide insuper Pierium lib. 26. Hierogl.

LOCRENSIS Eunomus] Locris regio proxima Phocidi, cuius populi Locri, siue Locrenses dicuntur. III. *Locris.*

Delphice Phœbe] A Delphis Phocidis ciuitate Phœbus Delphicus dictus est, in qua nimirum oraculum fuit toto orbe celeberrimum. *Phœbus Delphicus.*

Palmæ signa] victoriæ suæ testem. Palmam signum esse victoriæ diximus alibi, & notius est quàm vt hoc loco repetatur. Plutarchus causam reddit: In certaminibus, ait, palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenij eiusmodi lignũ est, vt vrgẽtibus opprimentibusq; non cedat. *Palma signum victoriæ.*

Certabat plectro] Instrumento, quo fides plectuntur, hoc est, percutiuntur. Martialis:

Exornent docilem garrula plectra lyram.

Spartyn commissus in hostem] In aduersarium Spartanum, id est, Aristonem. *Spartyn*, Græcus accusatiuus. Græcum epigramma, vt habent vulgati codices, secutus Alciatus, in errorem potuit impingere. Quòd eò dico, quia vox, σπάρτιν videri suspecta non temere potest. Certè Sanctius ex secundo hic adducto epigrammate emendat, *Parthyn.* Sic legendum putat Nicolaus Gulonius, literarum Grecarum professor Regius:

πατρίδ' ὁ λοκρὸς ἐγὼ, &c.

pro eo quod diceremus, κατὰ τὴν πατρίδα ὁ λοκρός. sic enim recta erit carminis sententia, Eunomus enim Locrensis erat, non Spartanus: nisi fortè putet aliquis σπάρτιν, siue πάρθυν esse cognomen vel agnomen quoddam, atq; citharœdum illum fuisse binominem; quod nescio an debeam probare.

Trita fides] frequenti tactu attrita, & tandem rupta chorda.

Cœpit cum stridere] dissonare. Strideo seu strido propriè est funium, cùm sonum edunt; interim tamen frequenter ad alia transfertur. Horat. lib. 2. Serm. Sat. 8. *Stridere.*

Stridere secreta diuersos aure susurros.

Bombo]

Bombus. *Bombo*] sono. Bombus sonus pro prie, quem edunt apes. Transfertur etiam ad alios diuersos sonos, vt tubæ apud Lucretium lib. 4.

Cùm tuba depreßo grauiter sub murmure mugit,
Et reboat raucum retrocita barbara bõbũ.

Est autem factum per onomatopœiam ex *Bõbarda.* sono βὸμ βὸμ. Hinc deducitur etiam Bõbarda, quasi bombizatio vel bombus ardens, vt Robertus Valturius putauit, lib. 10. de re milit.

Argutans] suauiter canẽs. Cicadas stridere, & quasi cantus vocem sonoram edere, præsertim Sole æstuante, nemo non nouit. De his Virgilius in Culice.

Argutis & cuncta fremũt ardore cicadis.

Cicadis cur tributa canendi suauitas. *Suauis sese intulit ales*] Tribunt antiqui poetæ cicadis canendi suauitatem, nescio ob quam causam: nam nostris locis & temporibus streperum & inamabilem edunt sonum. Homerus Troianos Oratores cicadis cõparat 3. Iliad. Et apud Theocritum in 1. Eidyl. pastor, qui Thyrsin commendare vult à carminis suauitate, meliùs eum canere quàm cicadas, rustica & pastorali simplicitate dixit. Quod si coniecturæ locus, illud ex fabula antiqua ortum trahere autumo: nam Philostratus in Apollonij Tyanei vita, & Plato in Phædro, à Musis cantum habuisse cicadas scribunt, dicente sic Socrate: Fertur olim *Cicadarum fabula.* cicadas homines fuisse ante Musas; natis deinde Musis, cantuq; monstrato, illorum nonnullos voluptate cantus vsq; adeo delinitos fuisse, vt canentes cibum potumq; negligerent, imprudenterque perirent: ex quibus deinceps cicadarum genus sit natum, cui Musæ hoc munus dederunt, vt alimonia nõ indigeat, sed absque cibo potuq; quamdiu vixerit cantet, postea verò ad Musas proficiscatur, quam quis hominum Musam hic colat renunciaturum: illasq; gratas reddit mortalibus, prout huius vel illius fuerint studio mancipati: Sicut amantes Erato, saltatores Terpsichoræ, philosophos Vraniæ, & sic deinceps. Meminit Cœl. Rhodigin. lib. 17. cap. 6. & Pierius lib. 26. Hieroglyph.

Quæq; allecta] illicio scilicet Musicæ.

Soni ad legem descendit] aptauit sese ad instrumenti musici concentum.

Ab altis Saltibus] à siluosis locis venit opem latura mihi Eunomo, relictis nemoribus, in quibus potissimùm frequentia est cicadarum.

Cicadæ Apollini sacræ. *Ergo tuæ cicadæ*] tibi sacræ. Cicadas ob cantum Apollini sacras esse docet Aristophanes in Nebulis, vbi scholiast. οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι: id est: *Cicadæ propter musicam Apollini consecrantur*. Tradunt nonnulli aues omnes canoras Musarum volucres appellari. Sed hæc iam dicta fuerũt Embl. 180.

O sancte] Phœbe.

Vt firmus stet honos] Ne tanti miraculi memoria temporis vetustate deleretur, citharam Apollini cum cicada ænea insidẽte consecrauit Eunomus; citharam enim Apollini ideo appingi, quod Musicę & carminum auctor sit, paulò ante diximus. Val. Flaccus lib. 5. sic:

Musarum chorus & citharæ pulsator Apollo.

Ad finem huius Emblematis Græci particulam postremam ita corrigit Gulonius:

τοὔνεκα συμφώνου μὲν ἔχω χάριν.

quæ lectio, vt facilior probatur.

Pro cithara] Ordo huius vltimi distichi est: *Ergo ò sancte* Apollo, *vt honos tuæ cicadæ stet firmus*, id est, sit perpetuus; *ipsa*, scilicet cicada, *sedet hic æneus fidicen*, id est, ex ære fusus fidicen, hoc est, tanquam fidicen: *pro cithara*, id est, super citharam. Nam voluit exprimere Græca ὑπὲρ κιθάρας. id est, *super citharam*. Vel expone *pro*, id est, ante, quod vsitatius est apud Latinos. Cicero 2. Philip. Hasta posita pro æde Iouis statoris. Idem pro Milone: Illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis. IV.

HVIVS narrationis ἐξήγησιν continet ἐπιγραφή, nimirum *Musicam Dijs curæ esse*: quod etiam significat Homerus Iliad. 1. cum induxit Deos citharæ vtentes post contentionem de Achille. Certè non modò paganorũ scripta testantur, sed maximè libri sacri continent, quanta fuerit lege diuina Musicæ commendatio, vt 1. *Musicæ commendatio.* Reg. 16. & apud Regium Psaltem varijs in locis. Consule D. August. de Ciuit. Dei 17. cap. 14. Nam prȩterquam quòd ipsius origo cœlestis est, semper habita fuit ars consummatissima, vt quæ corporis habitudines, animiq; affectus, ac mores hominum componit, ideoque tam turpe olim fuit Musicam nescire quàm literas. Interponebatur enim non modò sacris, sed &

omnibus solennibus, omnibusq; lætis vel tristioribus rebus. Nam vt in veneratione diuina psalmi & hymni, ita in nuptijs hymenæi, & in rebus mœstis threni siue lamentationes canebantur. Vnde etiam à sãctis Patribus in Ecclesia Dei hodie piè institutum, imò obseruari præceptum est, c. perlectis, 25. distinct. vt diuinæ laudes in celebrandis sacris cantu & psalmis, suauibusq; instrumentis peragerentur, nempe iuxta Dauidis exhortationem, qui vult regni & exultationis suæ nos esse participes: Sumite, inquit, psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara. Sed ad quid? Vt laudetis Dominum in tympano & choro, in chordis & organo: Laudate eum in cymbalis bene sonãtibus. Idem Psalmista cùm ministeria domus Domini ampliaret, cãtores instituit. 1. Paralip. c. 6. cantu siquidem fidelium deuotio excitatur, cùm huiusmodi consonãtiæ auditum demulceant, & psallentium Deo animos torpere non sinant. Extrauag. Docta sanctorum, de vita & honest. cleric. Laudes enim diuinæ præcipuus Musicæ finis esse debet, cui alter annectitur, animũ demulcere, & humanas sollicitudines exuere, quibus subinde depositis expeditius animus ad diuina transfertur. Siquidem Musica penè infinita est, nec vllo ingenio exhauriri potest, quippe ea cęlestia temperantur, mundana siue humana reguntur, animus eleuatur, & à curis eximitur, exterminantur sollicitudines, & participatione lætitiæ & quietis exultatione quadam in Deum mẽtes humanæ ad Angelorum societates traijciuntur, Sensibus voluptatem conciliat, naturę harmoniam, & intellectui beatitudinem quãdam elargitur. Sanè laborum quoddam solatium & lenimentum Musicam esse, ecquis est, qui inficias ire possit? Nam & ipsi agricolæ rudes & callosi, æstiuo Sole labores alioqui intolerabiles siluestri musa & cantu attenuant: & rustica anus, quę antelucanis horis nere aut lanam ducere numquam cessat, cantando omnia facit leuiora. Ipsa etiam Musica post imbres & turbulentissimas tempestates fluctuantibus nautis portus, peregrinantibus & fessis meta ac requies, vinctis & carcere conclusis pro libertate est. Sed & ipsis etiam infantibus Musices vsum à natura insitum videas, cũ lerum vagitum ad nutricis cantum seda

Musica vires.

Musicæ laboris le nimen.

ri certum sit. De Musicæ porrò vtilitate, excellentia & laudibus plura habentur apud Athenæum lib. 12. cap. 4 & lib. 14. c. 11. Macrobium lib. 2. in somnium Scip. Ciceronem 1. Tuscul. quęst. Cassiodorum Variar. 2. epist. 40. Scripsit etiam Plutarchus elegantem commentarium de Musica: cuius vires quoque attingit posteriore de fortuna & virtute Alexandri, & de cohibenda iracundia Ex neotericis consule Chassanæum in catalogo gloriæ mundi part. 10. consid. 51. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 18. Balthasar. Castilionium in suo Aulico, lib. 1. Lilium Gyraldum de hist. poet. dialog. 1. Guidonem Pãcirollum Rerum memorand. lib. 1. & omninò Rodericum à Castro in suo Medico-politico lib. 4. cap. 14. 15. & 16. Hisce adde, quæ de Musica, & in quo eius cum re militari sit commercium, Robert. Valturius tradidit lib. 2. de re milit. c. 4. Si quis plura volet, ad illustrationem huius Emblematis cõduxerit fortasse legere Plutarchi tractatum de Animæ procreatione, ad finem. Sed vide num huc conciliare possis Strabonis illud ex lib. 10. εὖ μὲν γὰρ εἴρηται καὶ τοῦτο, τοὺς ἀνθρώπους μάλιστα μιμεῖσθαι τοὺς θεοὺς, ὅταν εὐεργετῶσιν· ἄμεινον δ' ἂν λέγοι τις, ὅταν εὐδαιμονῶσι. τοιοῦτον δὲ τὸ χαίρειν, καὶ τὸ ἑορτάζειν, καὶ τὸ φιλοσοφεῖν, καὶ μουσικῆς ἅπτεσθαι. *Rectè quidem dictum est, mortales tum maximè Deos imitari, quando benefici sunt: rectius vero quis dixerit, cùm beati fuerint. Quod ipsum est gaudere, festos dies agere, & philosophari, & Musicam attingere.* Sed nimis fortasse verbosè hactenus: finio, vbi priùs breuissimè rettulero documẽta, quæ nobis præsens suppeditat Emblema. Et primùm quidem, apud veteres Musicam in magna laude habitam fuisse, & eius vsum in magnis quibusq; conuentibus, cõuiuijs, sacrificijs prosecutum. Deinde illos, quamquam vera Dei cognitione destitutos, putasse tamen quędam esse numina, quorum opem in rebus aduersis se sperabant impetraturos: vtq; hominum multæ variæq; conditiones essent, sic peculiares esse Deos, credidisse. Præterea ijs, qui temeraria quadam proteruia contenderẽt, & suis ęqualibus debitam omnem laudem eripere conarentur, sæpenumero malè cedere: ijs verò, qui modestè de se sentiret, Deum vltrò frequenter occurrere, adeò vt

Aceruus documentorũ, quadã ex hoc Emblemate eruuntur.

ut præter omnium spem de fortioribus victores euadant. Adhæc prodigia quædam & quasi arcanorum suorum recessus, Deum in rebus penè omninò desperatis ostendere, unde memoria sempiterna transmeet ad posteros. Multò etiam plura sunt recõditioris sensus in hoc Emblemate, si singula diligentiùs appendi liceat: nempe æmulationem rerum honestarum incendere vires ingenij ad gloriam aucupandam, inter pares porrò æmulationem inflammari, cùm nemo sit, qui ingenio velit cedere; & nonnunquam inter eos, qui patria sunt dispares, vehementius excitari studium. Insuper garrulam & stridulam cicadam garrulo fidicini operã insperatã tulisse, & fiduciam iuuisse. Denique pro impetrata ope Deo grates habitas, ut in casu sanè difficili. Claudius Minos id opportunè flectit in discordes ac funestas procerum Galliæ rixas, specie religionis excitatas; nam post occisionem Principis, non cicadæ è solo natę, sed unanimis nobilium cętus harmoniam suppleuit impeditam & interturbatam, fidemq; concordem dedit, qua saluti Galliarum & nutanti imperio succurreretur. Unde idem exclamat: *Gallia discors pacificata.*

-----Deus nobis hæc otia fecit:
Namq; erit is nobis semper Deus.

Littera occidit spiritus viuificat.
EMBLEMA CLXXXVI.

VIPEREOS Cadmus dentes ut credidit aruis,
Seuit & Aonio semina dira solo:
Terrigenum clypeata cohors exorta virorum est,
Hostili inter se qui cecidere manu.

Euasere

Euasere, quibus monitu Tritonidos armis
Abiectis data pax, dextraq́; iuncta fuit.
Primus Agenorides elementa, notasq; magistris
Tradidit, iis suauem iunxit & harmoniam.
Quorum discipulos contraria plurima vexant,
Non nisi Palladia quæ dirimuntur ope.

COMMENTARII.

I. VIR habitu militari conspicuus, è semicinctio suo dẽtes draconis, iuxta se occisi & prostrati seminat in agrum aratum, suspenso aratro. Sed vide mihi hic & ride proportionem dentium & draconis, cornua dicas potiùs.

II. *Titulus Emblematis.* TITVLVS Emblematis sumptus est ex D. Paulo 2. epistola ad Corinthios, cap. 3. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. id est: *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* Cuius sententiæ variȩ sunt expositiones. Sunt enim qui literam interpretentur veterem legem, spiritum verò nouam. D. Augustinus librum scripsit de spiritu & litera. Nos verò submissius incedemus, & totum epigramma pingui (quod aiunt) Minerua exponemus. *Spiritus & litera quid.* Literam pro ipsa scriptura accipio, spiritum pro sensu in scriptura comprehenso. Pinguius adhuc dicam. Literam voco illos, qui nullam scientiam degustarunt, nullis se optimis disciplinis tradiderunt excolendos, sed Grammaticis nænijs armati de constructione verbi vel aduerbij horrendas mouent tragœdias, & circa literam ipsam digladiantur. Spiritum verò intelligo illos, qui non tantùm quid verba ipsa sonat, quantum quid habeant mysterij, mentis acie consideràt, qui verè docti sunt & sapientes. Sed quia postea plura hac de re dicenda sunt, nunc Cadmi fabulam enarremus. *Cadmi historia.* Is Agenoris Phœnicum regis filius, à patre missus in remotas terras Europam sororem quæsiturus, iussusq; Phœniciam nõ redire prius quàm illam vnà secum reduceret, Apollinis oraculum dicitur adijsse, vt quid sibi esset agendum, certò nosset; eumq; respõsum habuisse, vt indomitæ bouis ductum sequutus, ibi tandem sisteret, sedemq; figeret, quo loco illa procumberet. Itaque oraculo paruit, Thebas Bœotias condidit, Harmoniam Martis ex Venere filiam duxit vxorem. Draconem Castalij fontis custodem Marti sacrum interfecit, cuius dẽtibus (suasu Palladis) humo, vt sata quædam mãdatis, armatorum militum legiones prodiere, quæ se mutuò confecerunt: demptis quinq; reliquis, qui Palladis consilio fœdus & pacem inierunt: quibus ita tandem conciliatis, & quasi aliquo certo fœdere sociatis, auxilium Cadmo tulerũt in Thebis instaurandis. Ex quo factum, vt post aliquantum temporis in numerosum populum excreuerint, totamq; Græciam suo genere & præclarè gestis complerint. Sed de fabula plus satis. Historiam fusius 3. Transformationum Ouidius est prosecutus: itẽ Parœmiographus in adagio, *Bœotica auris*, & in doctissimo libello de recta Latini Græciq; sermonis pronunciatione. Sic igitur ille ibi: Narrãt Cadmum literas à Phœnicibus primum inuexisse, eam rem fabula notatam, quæ fingit illum serpentis extincti dentes in terram seminasse, ex hac semente subitò duas galeis & hastis armatas acies exortas, quæ se mutuis vulneribus confecerint. Atqui demiror, quid hæc fabula faciat ad literas. Vr. Dicam, nisi molestum est. L. Imò percupio, si graue non est. Vr. Inspexistine vnquam os serpentis? L. Nec cupio quidem. Vr. Mortui inquam. L. Ne mortui quidem. Vr. Si inspicias, numeresque supernos & infernos dentes, tot reperies, quot literas primùm attulit Cadmus. L. Quot. Vr. Sedecim, ni fallor. Otiosæ sunt *Cadmi mythologia.* autem sicut natæ sunt ordine positæ, dissipantur, seminantur, atq; ita demum plures numero, varieq; digestæ viuunt, agũt, pugnant. Id si non credis, considera qua strage se vicissim conficiunt hodie, qui literas profitentur. Et sermonem à serendo dictum aiunt Grammaticorum filij. Habes Cadmeæ serpentis allegoriam: nunc excutiam scrupulum, qui, vti coniecto, v-

rit

rit te. Tonorũ ac spirituum notulas imaginarias esse lanceas & galeas exercitus. L. Rectè diuinas. V. Imò partes elementorum sursum eminentes talium rerum speciem præbent. Et si diligenter eas cõtemplere, videbis illic nõ solùm lancearios ac leuis armaturæ milites, verùm etiam cataphractos, clypeis, ensibus, ac ballistis instructos. Verùm harum rerum imagines melius exhibent Hebræorum elementa, à quibus profectas fuisse literas nostras cum ipsis figuris, non absurdè quibusdam videtur. Hactenus Parœmiographus. Non hic mihi tacendus est Ausonij elegantissimi poetę nodus de Cadmi filiabus, qui sic canit:

Ausonij ænigma.

Aut adsit interpres tuus,
Ænigmatum qui cogniter
Fuit meorum, cùm tibi
Cadmi nigellas filias
Melonis albam paginam,
Notasq; furuæ sepiæ,
Cnidiosq; nodos prodidit.

Cadmi filias literas vocat: Melonis paginam papyrum Niloticam, (nam Nilus dictus fuit Melo veteribus Latinis Græcæ linguæ nondum assuetis, vt suprà meminimus) notas sepiæ atramentum, Cnidios nodos calamum: quæ singula latiùs explicat Politianus Miscell. cap. 39.

III. *VIPEREOS dentes &c.*] ex quo tempore Cadmus dentes inseuit, vel humo tãquam semen mandauit. Vipereos autem dentes dicit, pro serpẽtinis, *συνεκδοχικῶς* speciem pro genere. Totam verò hanc narrationem eleganter retulit Ouidius lib. 3. Metamorph. vt dictum.

Aruum. *Credidit aruis*] mandauit solo. Propriè, aruum enim dicitur id quod aratum, nec dum est satum, debuit autem prius arare terram, quàm dentes disseminare.

Aonia. *Aonio sole*] in Græcia. Aonia dicta Gręcia ab Aone Neptuni filio, rege Bœotiæ.

Semina diro] perniciosa. Vel quia progermmatura exercitum in se sæuientem: vel quod ij dentes socios Cadmi aquatum profectos lacerassent. Ouidius vocat *mortalia semina.*

Terrigenum clypeata cohors &c.] inde bellatorum armis instructorum cohors prodijt, qui se mutuis vulneribus confecerunt. Sic Ouidius:

- -- *crescitq; seges clypeata virorum.*

Monitu Tritonidos] suasu Palladis, Ouid.

Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma.

Cur verò Pallas dicatur Tritonis, vel Tritonia, dictum est Emblem. 1.

Primus Agenorides &c.] Agenorides, id est, Cadmus Agenoris filius, qui è Phœnicia in Græciam literas attulisse fertur. Lege Plinium lib. 7. cap. 56. Solinum cap. 13. Cæterum de literarum inuentoribus satis controuersum est à scriptoribus. Communiter creditum est à Phœnicibus primùm has fuisse inuentas, vt Antonius Thylesius refert lib. de colorib. cap. 13. idque nõ obscurè innuere videtur Lucanus lib. 3. vbi ita canit: *Literarũ inuentores qui.*

Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Ob id etiam Zeno in epigrammate:

Οἶδε πάτρα φοινίσσα τὶς ὁ φθόνος οὐ καὶ Κάδμος
Κεῖνος ἀφ᾽ οὗ γράπτάν Ἑλλὰς ἔχει σελίδα.

Nouit Patria Phœnissa quænam inuidia, vbi & Cadmus
Ille, ex quo scriptam Græcia habet paginam

Plinius quoq; lib. 5. c. 12 & 19. Syriphœnicibus quinq; hæc eximia videtur accepta ferre, nempe literas, siderum cognitionem, nauigandi industriam, militiæ disciplinam, & frequentem vrbium extructionem. Scribit tamen Alexander ab Alexandro lib. 2. Genial. dier. cap. 30. Phœnices animalium figuras literarum loco lapidibus insculpsisse; per easdẽ & Ægyptios mentis suæ sensus effinxisse primùm, & antiquissima monumenta mandasse literis. Quo etiam allusisse videtur Lucanus lib. citato, illis versibus: *Ægyptiorum literæ.*

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & saxis tantum volucresq; feręq;
Sculptaque seruabant magicas animalia linguas.

Alij Assyrios, nonnulli Iones, alij alios earum auctores faciunt. Cornelius Tacitus lib. 11. Annal. meminit Cadmi vt literarũ inuentoris apud Græcos. Allusit etiam Plutarchus ad fabulam Cadmi, qua dicitur serpentis dentes proseminasse, initio disputationis, Cur oracula dare Pythia desierit. Sed fortasse conduxerit studiosos euoluere eiusdem Symposiac. 9. quæst. 3. & 4. quo loco quęrit, cur A, literarum prima

ma sit accepta. Vide Politian. Miscel. cap. 39. & doctissimum opusculum Otthonis Heurnij de barbaricæ Philosophiæ antiquitate, lib. 1.

Elementa notasq;] literas.

Iis suauem iunxit & harmoniam] fecit vt consonãtes cum vocalibus ingenioso & suaui concentu inter se iungerentur, & quasi sociarentur, ad enunciandas quasdam mẽtis notiones. Vel, vt disciplinę liberales haberẽt inter se commune quoddam vinculum, vt quasi mutuum auxilium sibi præstarent: est enim omnium artium præclara quędam harmonia, quamquam singulæ præceptis distinguantur. Allusit autem procul dubio hic Alciatus ad Harmoniam Cadmi coniugem, Martis ex Venere filiam, de qua Hesiodus in Theogon. *Harmonia Cadmi vxor.*

ἁρμονίην δ' ἣν κάδμος ὑπέρθυμος θῆτ' ἄκοιτιν.

Harmoniam Cadmus iunxit sibi fœdere lecti,

Quorum discipulos] Intelligere videtur Philosophorum principes, ex quorum disputationibus hausta est omnis liberalis doctrina.

Contraria plurima rixant] altercantur inter se, dissentiunt opinionum conflictu, seq; contrarijs sententijs oppugnant.

Non nisi Palladia &c.] quarum contentionum nullus finis, nisi Palladis interuentu, id est, sapientiæ ope, quæ isthęc dissidia omnia facilè tollit & componit.

IV. ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ est elegantissimum, quo literatorum æmulationem, quæ sæpenumero rixarum plena esse solet, permultas vnà secum aduehere difficultates, & contentionum tricas arguit. Id quia nõ minus varium quàm ingeniosum sit, Cadmi fabulam per partes explicemus. Sati dentes labore Cadmi, literæ sunt per totam Græciam primùm sparsæ, quas ille ingeniosus & industrius admodum artifex Græcis ipsis primus tradidit. Quod omninò vel de sermone literarum monumentis comprehenso, vel de contentionibus hominum literatorum est accipiendum. Draconem primum παρὰ τοῦ δέρκεσθαι, id est, *acutissimè videre*, nominatum esse admonuimus: quo sapientiam intelligimus, & disciplinarum circulum literarum contentum monumentis. Nemo enim est qui nesciat, liberalem omnem doctrinam sermone vt plurimum & scriptis quacunque lingua communicari. Sermonem quidem à serendis verbis esse dictum Grammatici nos admonent; qui sermo, qua parte literis continetur, sedecim primùm characterum notis constabat, tot enim Draconis esse dentes asseuerant, qui naturæ arcana inuestigarunt: & ij quidem characteres non modò parum inter se consentiunt, sed & seipsos mutuò quasi tollunt: id est, coalescere, aut significare quicquã nõ possunt, nisi quinque vocales adfuerint, quarum ope ac beneficio redeunt in gratiam, id est, articulatam orationem faciunt. Armatorum hastas & gladios possumus transferre ad accentuum vel spirituum sedes siue notas, quæ non nisi Palladis, id est, intelligentiæ beneficio, bene inter se componi & conciliari queunt. Vel hæ armatorum copiæ ex ijs dentibus ortæ, studiosorum quorundã fictiones ostendunt, qui liuore quodam, & æmulatione grauiore moti, sibi mutuam inferunt internecionem, dum scriptis vltro citroque editis, vel etiam verborum cõcertationibus, id est, λογομαχίαις rixãtur, suorum συνδρόμων, & eorum, qui versantur in eodẽ circo, laboribus detrahunt, eorumque doctrinam importunius vellicant. Vidit plus quàm satis est eius rei exempla nostra ętas, quæ vt politiorem cõcinnioremq; non modò artium, sed totius philologiæ tradendæ viam ac rationem summo Dei beneficio restitutam habuit; sic certè plura, & quidem nocentiora eo monstra parturijt, adeo vt vero verius dictum sit, *Vbi mel, ibi fel*: &, *Vbi vber, ibi tuber* succrescere. Porrò numerus perexiguus à Minerua sapientiæ Præside in gratiam redire iussus, & qui tandem in infinitum numerum excreuerit, studiosorum conditionem notat, qui cùm se mutuò iuuant, vberrimum doctrinę prouentum referunt: sed quàm pauci sint, qui animi cãdore & ingenuè id faciant, non est meum hoc loco dicere. Hanc fabulam ingeniosè & lepidè traducit Anulus in typographos Lugdunenses, refertq; dentes serpentis ad sedecim literas, quæ tot primùm fuerunt Cadmi tempore: ex quibus consonas sese interficere ait, quòd nihil virium habeant si singulæ spectẽtur, quinque vocales, quæ per se vocem faciunt, quæque alijs soni vim communicãt, referre quinq; milites, qui

Sati dentes quid.

Draco vnde dictus, & quid significet.

Sermo unde dicatur.

Hastæ, et gladij quid.

Inuidia literatorum.

Bartholomæus Anulus.

qui mutuò in pacem conspirarunt: postremò typographum elementorum typos, quasi Cadmum serpentis dentes dissemiñare, quibus barbari ad vitæ cultum & humanitatem perueniant. Carmen Anuli hoc est:

Cui iaculum, iaculoq; animus præstantior omni,
Atque leoninum vis erat exuuium:
Cadmus Agenorides præstans facundia, & armis,
Vt iaculum penetrans, vt leo magnanimis,
Vexit in Europã literas Phœnicibus ortas,
In quibus humanæ circulus est Sophiæ:
Quarum quinq; (alijs se collidentibus vltrò)
Plena vocales integritate manent.
Ac terrestribus has animis infeuit, et artes:
Ciuiles homines fecit & ex rudibus.
Fictus ob hoc vigilis dentes sparsisse draconis,
Exq; satis natos dentibus esse viros:
Qui se occiderunt per mutua vulnera, tantùm
Post reliquos cæsos, quinq; superstitibus.
Ex quibus est hominum post multiplicata propago,
Qui primi Thebas incoluere nouas.
Huius ad archetypum, literas qui spargit in vrbe,
Quæ nomen, vires, stemma leonis habet,
Quiq; libris homines sapientes perficit: an non
Iure pari possit dicere chalcographus?
Semino serpentis dentes in pelle leonis,
Hoc est Lugduni, qui Leo Gallicus est.

Quamquam satis multa de seminatis à Cadmo dentibus adduxerim, vt nihil sit, quod studiosos remorari posse videatur, quia tamen iam ab instituta hac commẽtatione mihi proposuerim, nullam illustrandi Alciati materiam prætermittere, adijcio hic quod apud Isacium legitur, in hunc ferè sensum: Cadmus cùm draconem Martis interfecisset, aquam ad filiã * portantes, euulsos illius dentes seminauit, ex quibus procreati sunt armati viri: & à quibus aiunt Thebanos suum genus duxisse; quæ tamen fabulosa esse constat. Palæphatus Stoicus (frigidè quidem, sed tamen allegoricè) tradit Cadmum è Phœnicia veniẽtem dentes elephãtum habuisse, quibus humo mandatis, suppetias illi aduersus fratrem tulerunt. Sed Androtion historicus scribit, Cadmum cum quibusdam palantibus venisse Thebas. Existimat tamen idem Isacius, draconem illum prędonem fuisse, vel pręfectum quendam, insidiatumque sacra facienti Cadmo, & aliquot ex suis socijs sustulisse: deinde Cadmum instructis militum ordinibus eundẽ draconem, & draconis socios interfecisse, quos dentes nominat, eò quod mordaces essent: ex ijs autem multos fudit, alios sibi affinitate iunxit. Porrò si hoc totum ad vim & virtutem Spiritus Dei traduxeris, nihil, meo iudicio, aberraueris; is enim sæpissimè vnico interiore afflatu id efficit, quod nulla humana argutia, nulla literata disputatio, nullæ Philosophorum rationes efficere vnquam possunt: argumenta enim argumentis refelluntur & refutantur, Spiritui autem diuino nemo resistere valet. Refertur in historia Tripartita, aliquot Episcopus cum quodam insigniter erudito contulisse, hoc agentes, vt illi Baptismum persuaderent. Cumq; in longum produceretur disputatio, nec philosophicis, nec argutis vllis rationibus quidquam proficeretur aduersus hominem ijsdem armis instructum, quidam ex Episcopis, vir pius, sed parum eruditus, assurgens breui sermone flexit hominem: Quid, inquit, credisne Dominum Iesum pro nobis factum hominem & cruci affixum? Cùm respondisset se credere. Quid igitur, inquit, terimus tempus supervacaneis cauillationibus? quin potiùs imus ad basilicam, & illic accipis insignia principis & redemptoris tui? Assensus est, itum ad Baptismum, & disputatio versa in professionem. Postea rogatus, quomodo tam facilè cessisset vni imperito, qui à tã multis eruditis non poterat flecti? Donec, inquit, audiebã rationes humanas, humanis rationibus repugnabam: verùm simul atque audiui spiritum loquentem, cessi spiritui. Hanc demiq; de Cadmo fabulam aliò traduxit Dio Chrysost. orat. 23. quem consule, si vacat, nos enim ad sapientes festinamus.

Mythologia de seminatis à Cadmo dentibus.

Spiritui diuino nemo resistit.

Dicta septem Sapientum.

EMBLEMA CLXXXVII.

HAEC habeas, septem sapientum effingere dicta,
Atque ea picturis qui celebrare velis.
Optimus in rebus modus est, Cleobulus vt inquit:
Hoc trutinæ examen, siue libella docet.
Noscere se Chilon Spartanus quemque iubebat:
Hoc speculum in manibus, vitraq; sumpta dabunt.
Quòd Periander ait, fræna adde, Corinthius, iræ:
Pulegium admotum naribus efficiet.
Pittacus, at ne quid, dixit, nimis: hæc eadem aiunt,
Contracto qui gibb ore liquefaciunt.
Respexisse Solon finem iubet: vltimus agris
Terminus haud magno cesserit ipse Ioui.
Heu quàm vera Bias, est copia magna malorum:
Musimoni insideat effice Sardus eques.
Ne præs esto, Thales dixit: sic illita visco
In laqueos sociam parra, meropsq; trahit.

COMMENTARII.

I. SEPTEM sapientum decantata apophthegmata totidem figuris exprimere licet, nempe Cleobuli mediocritatem, statera: Chilonis cognitionem sui ipsius, speculo: Periandri moderationem iræ, pulegio: Pittaci prohibitionem luxus, gith semine minuto: Solonis considerationem finis vitæ, termino: Biantis copiam malorum, Sardo equite musimoni insidente (quod est muli genus ex Corsica, non manus capta, verùm iniquæ mentis bestia) Thaletis dehortationem à sponsione, merope illaqueata, quæ cæteras aues in retia allectet.

II. *Septem Græciæ sapientes.* TANTA olim fuit septem Græciæ sapientum auctoritas, vt quicquid dicerent, haberetur pro oraculo. Quòd enim sapientiam omnem, quam profitebantur, actionibus honestis, laudeque dignis exercerent, omnia suæ sapientiæ capita paucis verbis sunt complexi, non longo disputationum circuitu, quam malebant rectè agendo perficere. Eorum ergo quæ vulgò circumferuntur symbola & apophthegmata certatim ab omnibus doctis excepta, sic sunt transmissa posteris, vt nulla lex sãctior, nulla vitæ regula probatior videatur. D. Augustinus de ciuit. Dei 8. & 18. eos ait claruisse post poetas Theologos, & vitæ genere laudabilia quædam hominibus præstitisse, nulliumq; monumentum, quod ad literas attinet, posteris reliquisse, nisi quod Solon quasdam leges Atheniensibus dederit. Thales verò Physicus suorum dogmatum libros reliquerit. Horum apophthegmata permulti doctè copioseq; sermonibus illustrarunt. In Græcorum Epigrammatῶn collectaneis octostichon extat de septem horum sententijs insigni oribus, & de cuiusq; nomine & patria, quod hic propter cõmunitatem ascribere non grauabor. Adde quòd eædem ipsæ sint, quas Alciatus illustrat symbolis, vt Emblematis naturæ & decoro inseruiat.

Emblematis propositus.

ἑπτὰ σοφῶν ἐρέω, κατ' ἔπος πόλιν, ὄνομα, φωνήν.
μέτρον μὲν, κλεόβουλος ὁ λίνδιος εἶπεν, ἄριστον.
χίλων δ' ἐν κοίλῃ λακεδαίμονι, γνῶθι σεαυτόν.
ὃς δὲ κόρινθον ἔναιε, χόλου κρατέειν περίανδρος.
πιττακὸς, οὐδὲν ἄγαν, ὃς ἔην γένος ἐκ μιτυλήνης.
τέρμα δ' ὁρᾶν βιότοιο, σόλων ἱεραῖς ἐν ἀθήναις.
τοὺς πλέονας κακίους δὲ, βίας ἀπέφηνε πριηνεύς.
ἐγγύην φεύγειν δὲ, θαλῆς μιλήσιος ηὔδα.
Nomina, dicta, vrbes septem canimus sapientum.
Optima mensura est, Cleobulus Lindius inquit.
Te cognosce ipsum, Lacedæmonis incola Chilon.
Quiq; Corinthius est, iram rege, ait Periander.
Pittacus at, ne quid nimis, effatur Mitylenis.
Atticus hinc Solon, vitæ, inquit respice finẽ.
Plena malorum cuncta, Bias canit vrbe Priene.
Non spondere, Thales Milesius vtile censet.

Ausonius idem epigramma sic vertit, sed vno transposito in ordine versu:

Septenis patriam sapientum, nomina, voces
Versibus expediam, sua quemque monosticha dicent.
Chilo, cui patria est Lacedæmon, Nosce teipsum.
Periander, Trepidam moderare Corinthius iram.
Et Mityleneis, Nimium nil, Pittacus oris.
Mensuram optimum, ait Cleobulus Lindius, in re.
Expectare Solon finem docet, ortus Athenis.
Plures esse Bias prauos, quem clara Priene;
Mileti fugisse Thales vadimonia alumnus.

Apud eundem Ausonium sapientum apophthegmata plura habentur, quæ partim infra afferemus, partim inde repete, vbi etiam ludum eorundem sapientum videre est. Nunc singula percurramus.

OPTIMVS in rebus modus est] ἄριστον μέτρον ἐν πᾶσιν. Optima mensura, vel, optimus modus in omnibus. Phocylides: III. *Modus optimus.* πάντων μέτρον ἄριστον. Omnium modus optimus. Pindarus etiam in Pythijs hanc sententiam expressit: χρὴ δὲ κατ' αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον. Idem habet & Hesiodus 1. ἔργων.

μέτρα φυλάττεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.
Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Cleo-

Cleobulus. *Cleobulus*] Cleobulus siue Cleobolus Euagoræ filius, ex vrbe Lindo Rhodi insulæ, robore & pulchritudine corporis eximius, è Lindo in Ægyptum philosophandi gratia profectus fertur. Extat breuis eius epistola ad Solonem, apud Laertium. Filiam habuit Cleobulinam, virginem doctam. Decessit annos natus 70. Diogen. Laertius & Suidas.

Hoc trutinæ examen] Ad designandum συμβολικῶς, modum esse optimum in rebus omnibus, trutina vel lanx adhibetur, ea enim quæq; ponderantur. Persius Satyra 1.

—— examenve improbum in illa
Castiges trutina.

Examẽ. Est autem examen trutinæ stylus in lance siue statera, qui eò exit, quò pondus vergit: aliàs dicitur bilancis lingua seu lingula, aliis æquamentũ, aliis libramentum, aliis æquilibrium & trutina.

Nosce teipsum. *Noscere se*] Sententia est Chilonis, γνῶθι σεαυτόν. *Nosce teipsum.* Hanc tribuit. Æsopo Plutarchus ad finem Symposii septem sapientum. Ouidius ad Pythagoram auctorem refert. Platonicus Socrates ab Apolline profectã arbitratur. Diogenes Thaleti tribuit. Apud eundem Antisthenes Phemonoæ ascribit, cæterum Chilonem vsurpasse. Sunt qui ex Homero, tanquam Oceano, sumptam existiment. Meminit huius Cicero lib. 3. ad Q. Fratrem. Vide Plinium lib. 7. cap. 32. & adagium, *Nosce teipsum.*

Chilon. *Chilon.*] Lacedæmonius fuit Ephorus, qui magistratus à tribunatu plebis Romano non multum differebat. Fuit pauciloquus, in sermone concisus, quod ei fuit patrium. Hinc enim Laconismus. Elogio proditum est, septem aliorum fuisse sapientissimum. Eius funus, cum victore Olympiæ filio, gaudio expirasset, tota Græcia prosecuta est.

Hoc speculum in manibus] Apophthegma *Nosce teipsum*, per speculum ostẽditur. Sed quid speculum cum sui co-*Specul: vtilitas.* gnitione? Inuenta sunt specula, inquit Seneca 1. quæstionum naturalium, c. 17. vt homo se ipse nosceret. Multa ex hoc consecuta: primò, sui notitia, deinde & ad quædam consilium: formosus, vt vitaret infamiam: deformis, vt sciret redimẽdum esse virtutibus quicquid corpori deesset: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi: senex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. At hoc rerum natura facultatem nobis dedit nosmetipsos videndi. Hæc ille.

Quod Periander ait] Periander Corinthiorum tyrannus, Cypselo patri in regno *Periander.* successit, regnauit annos quadraginta. Crudeliter, & in magna suspicione agebat, stipatus semper militibus, ociosos & oscitantes in foro vsq; formidans. Quapropter assiduè erat in bellis, præsertim naualibus. Dicitur & Isthmum voluisse perfodere: & vxorem adeò dilexisse, vt etiam cum mortua concubuerit. Vnde ob incestus, & immodicam iracundiam, quodq; ciuitatem auro spoliarit, plerique negant hunc fuisse vnum è septem sapientibus, sed alterum quẽdam nomine Periãdrum, Ambraciæ natum.

Pulegium admotum naribus] Periander *Iram frena.* Corinthius in ore habebat, ὀργῆς ἀπέχεσθαι. *abstinendum ab ira.* Quod fœno ori admoto intelligi datur apud quosdam scriptores. Sed hic pulegium adhibetur, quod per inferiores partes bilem purgat, & admotum naribus medetur lipothymiæ. Vide Plin. 20. cap. 14. & lib. 26 c. 9. & ea, quæ de pulegio diximus Emblemate 16.

Pittacus] Hiradio patre Thrace natus, vir amans libertatis, iustissimus & fortis-*Pittacus.* simus.

Ne quid nimis] Pittaci Mitylenæi dictum egregium est, μηδὲν ἄγαν. *Ne quid nimis* &, γνῶθι καιρόν. *Nosce tempus.* quorum altero mediocritatem, altero tempus esse cognoscendum, id est, temporis habẽdam esse rationem admonebat. Hoc di-*Ne quid nimis.* ctum, *Ne quid nimis.* Diogenes Pythagoræ ascribit, Aristoteles 3. Rhetor. Bianti. Sunt qui Thaleti, sunt qui Soloni id tribuant. Plato quodam loco ex Euripide citat. Vide prouerbium, *Ne quid nimis.*

Qui gith ore liquefaciunt] Symbolum mediocritatis est gith, semen nigerrimum *Gith.* optimumq; odoris excitatissimi, quo minimo sumpto in cibis, dat saporis gratiam, largiùs autem venenum exhibet. Gith, & nigella, & papauer nigrum plerisque Latinis idem sunt, Græcis Melanthion & melanspermon, à nigro seminis colore. Vide Plinium lib 19. cap 8. & lib. 20. cap. 17. Dioscorid. lib. 3. Columel. lib. 7. Offi-

cinæ (inquit Ruellius lib. 3. cap. 51.) Nigellam Romanam appellant, rura nostra Poyuretam quasi piperacem dicunt, quod odorata piperis modo referat acrimoniã, aut quia piperis vice in multis vtantur. Ibidem plura, vbi contendit gith non esse, quam nigellam (Hispani Neguillam, & Arenus) cognominant: in qua opinione etiam est Anton. Nebrissẽsis in suis Quinquagenis. Nam nigella est in zizaniorum genere, gith verò inter fruges numeratur. Vnde Ausonius in monosyllabis:

Est inter fruges morsu piper æquiparans gith.

Cùm igitur gith piperis saporem reddat, non potest ita facilè in ore contineri, prę cipuè liquefactum, nam corrugare facit os & nares. Vnde Plautus in Rudente:

Os calet tibi num gith frigidefactas?

Solon.

Solon.] In Salamine insula natus, quæ iuris erat Atheniensium, parentibus nobilissimis ortus, leges Draconis sanguine, non atramento scriptas mitigauit, alijs promulgatis certè mitioribus, toto orbe celebratis. Florebat tunc in Repub. Pisistratus, Solonis æmulus: illius igitur eloquentia plus potuit apud populum, quàm huius sapientia. Cessit sponte Solon tyrannum fugiens, primùm in Ægyptum, deinde in Cyprum, postremò ad Crœsum, inde in Ciliciam profectus est. Decessit in Cypro annorum 80. mandauit ossa Salaminem transferri, ibique per regionem proijci ac dissipari, ne Athenas inferrentur; quoniam discedens iureiurando ciues adegit, non antiquaturos leges suas donec rediret. Vide Plutarchum & Diogenem, & quę Emblemate 158. de Solone dicta sunt.

Respice finem.

Respexisse finem] Τέλος ὁρᾶν μακροῦ βίου. *Finem breuis æui spectandum.* Nullum ante mortem beatum dicendum, sed expectandum vitæ finem dicebat, quod Ouid. 3. Transformat, retulit his verbis:

----- scilicet vltima semper
Expectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaq; funera debet.

Vide adagium, *Finem vitæ specta.*

Vltimus agris terminus] Dictum Solonis effigie termini designatur, de quo satis multa diximus Emblemate 158. quo nimirum pacto solus in Capitolio Ioui noluerit concedere locum.

Bias.

Heu quàm vera Bias] Bias Prienis vrbe Ioniæ natus, cuius integritas in iudicandis caussis in prouerbium abijt, vt dicatur, *δικάζεσθαι βίαντος τοῦ πριηνέως κρεῖσσον. In iudicando præstantior Biante Prienensi.* Cùm patriam captam fugeret, nihilque vt reliqui exportaret, roganti caussam illud celebratum apud Cicer. in Paradox respondit: Omnia mea mecum porto. Diogenes Laertius lib. 1. Val. Maxim. lib. 7. & Gellius lib. 5. cap. 11.

Plures mali.

Est copia magna malorum] πλέιονες οἱ κακοὶ. *Plures mali.* quo taxabat Bias vitiorum inter homines omni parte scatentium multitudinem: quod figuratur per Sardum hominem musimoni insidentem.

Musimõ.

Musimoni insideat] Musimones, asini, muli, aut equi breues, vt inquit Nonius. Vnde Lucilius:

Pretium emit qui vendit equũ musimonẽ.

Nascitur id animal in Hispania, sed maximè Corsica insula, non longè à Sardinia distante; non absimile est pecori, caprino villo, infirmissimo capite: quamobrem auersum à Sole pasci cogendum. Vide Plinium lib. 8. cap. 49.

Sardinia.

Sardus eques] Sardi deprauati & nefarij, sunt habiti. Consule prouerbium, *Sardi venales.* Quanquam Sanctio non placet in illo prouerbio doctissimus alioqui vir. Nam Sardos Sanctius non intelligit illos, qui habitant Sardis vrbem Asiæ, sed qui in insula Sardinia (quam Σαρδὼ appellat Stephanus) quę pestilẽs est, propterea quòd editissimos habeat à Septẽtrione montes, qui Boreæ flatus prohibeant. Inde est quod Cicero monet Q. Fratrem, vt meminerit se etiam cùm rectè valeat, in Sardinia esse. Idem Cicero in 7. Epistol. volumine, ad Gallum scribens de Tigellio Sardo: Id ego, inquit, in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua. Et in eadem epistola: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. Comparat etiam Martialis Sardiniam Tyburi, pestilentem saluberrimo loco sic:

Nullo fata loco possis excludere; cùm mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia est.

Sardinia cur pestilens.

Pestilentem verò Sardiniam intelligunt propter Salpugam, formicæ genus venenatum, & Sardoniam herbam, quæ si edulio admisceatur, neruos vescentibus contrahit, & diducit ora rictu, sic vt morientes ridere videantur. vnde *Risus Sardonius*, est in prouerbio. Præterea est in ea vis [illegible]

vnde

vnde mel inficitur. Cœl. Rhodigin. lib. 12. cap. 16. & lib. 20. cap. 19. in fine, in aerem noxium id referre oportere contendit. Cui, apertè ſuffragatur Sillius Italicus:

Serpentum tellus pura, ac viduata veneno,
Sed triſtis cœlo, & multa vitiata palude.

Ex dictis, meo iudicio, rectè interpretabere Horatium in 3. Satyra libri 1. cum inquit:

----- *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.*

niſi intelligas in nomine, *Sardus*, riſum ſubeſſe: nec fruſtra nomen addidiſſe patriæ poetam. Nam & Gloſſularij ciuilis ſapientiæ celebrant neſcio quæ brocardica, vt hoc: Bonus præſumitur, qui eſt bonæ nationis: malus, qui malæ. Et illud,

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri,

ad l. quod ſi nolit, 31. §. qui mancipia, ff. de ædil. edict. Et Horatius puellam commendans à genere, ait,

Crede non illam tibi de ſceleſta
Plebe delectam, neq; ſic fidelem,
Sic lucro auerſam potuiſſe naſci
Matre pudenda.

Sic igitur (vt ad rem) Sardus eques, id eſt, malus & improbus vir, inſideat muſimoni, peſſimo iumento, erit depicta copia magna malorum.

Sponde, noxa præſto eſt. *Ne præs eſto*] ἐγγύα πάρα δ' ἄτη. *Sponde, noxa enim præſto eſt.* Qui enim ſe vadem ſtatuit, ſibi ſeruitutem, alteri libertatem parat. Clemens Alexandrinus 6. Stromat. Sponſionem eſſe noxæ filiam dicit (ex Thalete) ſponſionis vero mulctam: id eſt: ἐγγύα, ἄτας θυγάτηρ, ἐγγύας δὲ ζημία. Vide adagium, *Sponde, noxa præſto eſt.*

Thales. *Thales dixit*] Thales nobiliſſima ortus familia Mileti, Geometriæ & Aſtrologiæ peritiſſimus. Ab illo Ionica fluxit diſciplina, ſicut à Pythagora Italica. Exceſſit Olympiade 58. dum gymnicum certamen ſpectaret, æſtu ac ſiti lapſus, iam ſenex.

Parra, meropsq; trahit] Symbolum apophthegmatis Thaletis eſt parra, vel merops. Parra. Parra quidem auis eſt inauſpicata, de qua Horatius lib. 3. Carm.

Impios parræ recinantis omen
Ducat.

Hæc alio nomine dicitur galerita & alauda. Oriente Syrio non apparet, donec occidat. Plinius lib. 11. cap 37. & lib. 18. c. Merops. 29. Merops, qui & apiaſter, quod apes comedat. Vnde & Cretenſibus dicitur *Meliſſophago*, quaſi apium gurges; & Neapolitanis *Lupo delle api*. Plinius lib. 10. cap. 33. Hæ itaq; aues religatæ viſco aut retibus ſolent garritu cæteras ſui generis aues allicere: quæ cùm facere cupiant, illigantur & ipſæ, & capiuntur ab aucupe. Tales ſunt etiam debitores, qui vt ſeſe explicent irretitos, alios quos poſſunt fideiuſsores aucupantur.

QVIA hoc Emblema ſeptem ſapientum dictis dicatum eſt, nihil ab inſtituto exorbitare videor, ſi plurima alia eorum apophthegmata, quæ paſſim leguntur, huc quaſi in faſciculum congeram, vt vno intuitu tot oraculum (cur enim non appellem oracula ſententias plenas prudentiæ & indubitatæ veritatis?) copiam ſtudioſus lector habere queat. Ordine igitur iam poſito incedemus, à Cleobuli ſententijs exorſi. IV. Cleobuli Lindij ſententiæ. *Cleobulus Lindius*. Virtuti proprium eſt omnem odiſse nequitiam. Intende animum in res honeſtas. Hominum plerumq; imperitiam, verborumq; vanitatem ſectantur. Noli eſse ſuſpicioſus. Multos libentiùs audias, quàm ipſe multa loquaris. Multarum artium ſtudioſus eſse malis, quàm per omnem vitam rudis & expers literarum viuere. Pietatem cole. Nihil eſt precatione dignius. Parentes reuereri æquum eſt. Non iure, ſed patientia fortè à parentibus iniuriam vinces. Delectus arbiter, ex æquo & bono iudicabis, omnemq; ex animo oderis iniuſtitiam. Ad Remp. vbi acceſſeris, quæ optima & conſultiſſima putabis, in medium conſules. Quæ tibi nolis fieri, alteri ne feceris. Non aliter ſuſcepta à te amicorum negocia curæ erunt, quàm ſi tua res agatur. Ne per animi impotentiam violentiamque quid facias. Contractas inimicitias maturè depone. Ætate, eruditione, vel opibus te inferiorem ne contempſeris. Noli iniuſtè appetere quæ ſunt aliorum. In ea demum Repub. bene viuitur, vbi ciues infamiæ potiùs, quàm legum & ſuppliciorum metu officium ſuum faciunt. Siue quis ex ſuo arbitrio, vel certis legibus Rempub. gubernat, modò nemini ſuorum familiariſſi temerè credat, gloriam non pœnitendam paraturus videtur. Verborum leuitatem auerſabitur, qui circumſpectus & ſapiens cenſeri vult. Mendax criminatio ſeu calumnia totam labefactat Rempub. Caue

fis in alium proterue maledicus. De quibusvis bene loquaris & sentias. Noli vulgò contemptis insultare, ne te illi vicissim odio prosequantur. Corpus & animum moderatis studijs oblectabis. Nullum periculum honestis in rebus detrectabis. Qui Reipub. aduersatur, eiusdem quoq; & hostem credito. Fortunæ vicissitudines æquo perferre animo noris. Ne prosperis fortunæ successibus efferaris, vel asperis casibus fractus, animum abijcias. Cæcos ad voluptatem animi impetus coerce. De bonis bene merere. Amicum tibi beneficio adiungere oportet, vt te impensiùs amet: inimicum verò sic tractabis, vt eum tibi aliquando amicum speres; cautio tamen hic adhibenda erit, vt illorum calumniam, horum verò insidias vitemus. Beneficij accepti memor esto. Optimè in ea viuitur familia, in qua plures dominum colunt quàm metuunt. Vt nemo auro onusta naui vectus mergi malit, ita in magnifica & splendida domo nemo libens manserit, vbi anxiè nimium, summoq; cum discrimine necesse sit viuere. Domus tuæ curam geres. Profecturus aliquò, expende primùm quid acturus decedas: domum verò reuersus, a ctorum rursus dictorumq; à te rationem exige. Vxorem genere & opibus parem delige, ne si potentiorem duxeris, pro affinibus dominos tibi sortiaris. Ne blanditijs, neue iurgio vxorem apud familiares excipias; eò quòd illud stoliditatis, hoc verò amentiæ specimen præ se ferat. Summa beneuolentia liberos complexus erudi. Filias domi habere, & instituere parentes æquum est, vt easdem adultas ætate virgines, & prudentes aliquādo matres familias habere queant. In famulum ebrium non animaduertes, ne & tu quoque ebrius & parum sanè mentis habearis. Ausonius hæc etiam attribuit Cleobulo:

Quanto plus liceat, tam libeat minus.
Fortunæ inuidia est immeritus miser.
Felix criminibus nullus erit diu.
Ignoscas alijs multa, nihil tibi.
Parcit quisq; bonis, perdere vult malos.
Maiorum meritis gloria non datur.
Turpis sæpe datur fama minoribus.

Chilonis Lacedæmonij dicta. *Chilon Lacedæmonius*. Ne rerum futurarum prædictiones oderis. Interrogatus, quibus rebus esset occupatus Iupiter? Superbos, inquit, humiliat, & humiles exaltat. Ne te mortalium rerum pœniteat. Noli cupiditate tua quod fieri non potest, persequi. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Legibus obtempera. Sapientia in rebus obeundis vtare. Animi habitum, indolem, moresq; aliorum explora. Ne quem despicito. Interrogatus, quomodo periti differrent ab imperitis? Bona, inquit spe. Difficile est arcanum silentio premere, otium rebus honestis impendere, & illatam iniuriam æquo animo tolerare. Fratri publicis honoribus apud Lacedæmonios functo, sed iniquius ferenti, cur & ipse quoque se inter Ephoros, publicæ dignitatis & magistratus genus, conscribi non pateretur: Ego, inquit, iniurijs affici possum, tu verò non. Iustè tibi quod parasti, iustè possideas. Conciliare his, qui iniurijs afficiuntur. Calumnias oderis. Cauebis ne quid insolenter aut turpe facias. Se suosque obseruet quis potiùs quàm alienos. Interrogatus aliquando, quid esset difficillimum? respondit, seipsum nosse; singuli enim plerunq; proprio amore decepti, sibi plus æquo tribuunt. Cos arguit quale sit aurum, purumne an adulterium, & aurum vicissim qualis sit cuiusq; animus. Ne cui malè minitaris, mulierum enim est. Homini ingenuo insultare præter decorum est. Ne lingua præcurrat mentem. Linguæ tuæ vbiq; sed potissimùm in conuiuio moderaberis. Ne inter pocula multū loquaris, fieri alioqui nequeat quin pecces. Caue in vicinos dicas quæ vis, ne & tu vicissim quod nolis audias. Hominem vita functum ne insecteris, quin potiùs omnibus ereptum vitæ calamitatibus, felicem beatumq; prædica. Rerum alienarum studiosos auersare. De suis infortunijs cuidam grauiter perturbato: Mitius, inquit, tua feres, si tibi illa esse cum reliquis mortalibus communia perpenderis. Libentius amicum infelicem, quàm felicem inuises. Ad amicum conuiuantem rarius, ad afflictum verò frequentiùs accedes. Cum infelice luctantem fortuna ne irriseris, ea enim omnibus æqualiter impendet. Animi bilisq; efferuescentiam coercere. Esto modestus & temperans. Damnum turpi lucro præferas; illud enim breuem dolorem, hoc verò perpetuum cruciatum adfert. Tempori parce. Desertus ab omnibus, boni consule. Ne odio

tua

tuo alios libenter offendas. Morum comitate placeas multitudini. Si vir fortis esse voles, dabis operam, vt miti placidoq; sis ingenio, quo te vicini colant potiùs quã metuant. Gressum ne habeas præ alijs concitatiorem & celeriorem. Ne inter loquendum gesticuleris digitis, vecordium enim est. Optimè regno præest, qui dat operam, ne vulgo terrori sit. Ea demum habetur felix Respub. in qua magistratus potiùs audit leges, quàm quid facundi & ingeniosi Rhetores postulent. Familiæ tuæ summa vitæ integritate præeris. Ab Ausonio hæc quoq; Chiloni ascribuntur:

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.
Viue memor mortis, vti sis memor & salutis.
Tristia cuncta exuperans aut animo, aut amico.
Tu bene siquid facias, non meminisse fas est.
Quæ bene facta accipias, perpetuò memento.
Grata senectus homini, quæ parilis iuuentæ.
Illa iuuenta est grauior, quæ similis senectæ.

Periãdri Corinthij apophthegmata.

Periander Corinthius. Meditare quidvis, exerce te in omnibus. Bona spe vtaris. Pietatem cole. Cogita te moralem. Arcanum cela. Cum res & locus postulat, loquare. Tacenda ne elimines. Sapientum familiaritate vtitor. Loquere vera. Audi quæ te deceant. Filios erudi. Sic te in vita geres, ne quid te tuisq; progenitoribus indignũ admittas. Seniorem reuerere. Si quid te perperam fecisse senseris, id quã primùm mutabis. Interrogatus, quid in re minima maximum esse censeret? In humano, inquit, corpore sapientiam. Voluptates fluxæ fragilesque sunt, virtus demùm clara æternaq; habetur. Rogatus, quid esset libertas? Bona, inquit, conscientia. Quod rationi consentaneum est facito. Iustitiam sectare. Ne facias pridie, cuius te postridie pœniteat. Opportunitatem expecta. Contumeliam seu ferociam oderis. Ne prior iniuriam inferas. Morere pro patria. Tempori ne nimium tribuas. Illic largiaris, vbi aliquid vtilitatis expectes. Noli ad gratiam loqui. Opera amicorum libenter vtaris. Amicis eris oblectamento. Amico pauperi tam æquus eris, quàm diuiti. Sic oderis tanquam amaturus (A. Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 3. id Chiloni ascribere videtur) illos, qui de te bene meriti sunt, honore affice. Beneficium repende. Tempera te à maledicentia. Ne sis animo tam abiecto, vt quacunq; re angaris. Ne quid auarè opum studio facias; oportet enim æquè vt tu, qui lucratus es aliquid, alios quoque aliquid lucrari. Quæstus ex re turpi res pessima, naturæ crimen, & thesaurus odiosus est. Mortuum ne irriseris. Calumniam oderis. Sic viuas, vt lauderis; sic morere, vt te beatum omnes prædicent. Satius est hominem auarum mori, quàm in egestate viuere. Ne tibi dolores cumules. Tui tuorumq; curam habe. Contentiones oderis. Bonos honore affice. Quæ honesta sunt laudabis. Caue gloria efferaris. Bona te spes habeat, sed mortalem te esse crede, & rebus tuis comparces tanquam immortalis. Omnibus placeto. Omnium moribus te accommodato. Concordiã foue. Comem te & affabilem præbe. Quiete & modestè viuere in primis laudabile habetur, intemperanter verò & temerariè, periculosum est. Supplicem tibi in gratiam recipe. Principem reuerere. Quod vel pactus, vel pollicitus es semel, seruato. Quem certò cognoueris improbum, in familiaritatem non admittes. Contine in officio oculos. Infamiam fuge. In rebus prosperis esto modestus, in aduersis compositus. Si quid præter sententiam acciderit, celato, ne inimicum tuum exhilares. Legibus antiquis, obsonijs verò recentibus vtare. Non tantùm animaduertendum est in eos, qui peccant, sed & illi, qui nocere iam parant, coercendi sunt. Da libera & innocua consilia. Maioribus cede. Magistratui obtempera. Tyrannide melior est populi principatus. Bene sese habet respub. in qua cæteris paribus virtus laudatissima, improbitas verò maximè detestabilis censetur. Qui regnum sibi stabile & firmum esse volet, huic necesse est beneuolentia sibi potiùs, quàm vi & armis populum adiungere. Interrogatus, cur imperium non deponeret? Quoniam inquit, voluntaria imperij abdicatio, ei qui necessitate coactus imperat, periculum creare solet. Ex bene natis & verè generosis liberos suscipito. Ausonius hæc Periandro tribuit:

Numquam discrepat vtile à decoro.
Plus est sollicitus magis beatus.
Mortem optare malum, timere peius.
Faxis vt libeat, quod est necesse.
Multis terribilis, caueto multos.

Si fortuna iuuat, caueto tolli.
Si fortuna tonat, caueto mergi.

Pittaci Mitylenæi sententiæ.

Pittacus Mitylenæus. Difficile est pietatem colere. Nihil vspiam firmum est, ac stabile permanet. Bene aliquid & solidè nosse difficile est. Phonaico dicenti, virum alibi quærendum esse frugi & bonū: Etsi, inquit, diligenter quæsiueris, vix illum inuenies. Ante omnia Deum summa religione cole. Pietatem exerce: Parentes reuerere. Eisdem quouis officij genere, omniq; obsequio nō pudeat inseruire. Cum parentibus non contendes, etiamsi id summo te iure facere posse confidas. Cùm hortaretur filium, vt patris arbitrio litem dirimeret, his verbis vsus est: Si causam sustinebis in iudicio deteriorem, damnaberis: sin pro te contra patrem valebit sententia, vel ob hoc ipsum dignus eris qui condemneris. Prudentis viri est, multò antequàm ingruant pericula prævidere; fortis autem, quæ nunc adsunt mala, infracto præsentique animo perferre. Interroganti, quid sibi obscurum videretur? Quod futurum est, inquit. Cùm præclari quid instituis, nemini prædicito, ne si quid obstaculi interciderit, quò minus perficias, rideare. Rebus quibusdam aliquando frustratus: Dimidium, inquit, plus toto. Multa & multos libenter audias. Optima quæq; & discas & doceas. In sermone veritatem & fidem, in rebus autem obeundis experientiam, dexteritatem, beneuolentiam, & sedulitatem adhibeas. Rogatus aliquando, quid in vita esset optimum? Quod est, inquit, boni consulere. Stabilis est terra, instabilis verò & infida res mare. Ne quid illaudatum & improbum aut ipse designes, aut in alijs probes. Ne quibusvis temerè credideris. Victoriam oportet sine cæde & sanguine parare. Quod pignoris loco apud te depositum est, bona fide restitue. Si sponsior fias, haud longè aberit infortunium. Ne sis festinus ad loquendum. Interrogatus quid esset iucundissimum & gratiosissimum? Tempus, inquit. In amicum, neque etiam in inimicum fueris vnquam maledicus. Misera quædam res est & tristis inertia, perniciosa incontinentia, intolerabilis autem literarum inscitia. Ignauiam fuge. In vincula coniectum Alcæum, quod rebellem filium à se occisum fateretur, liberum abire permisit, his verbis: Venia vltione est potior. Verecundiam sectare. Coniugatus ne sub imperio viuas vxoris. Vicini si te læserint, sufferto. Dissimula. Cùm Crœsus illi magnam vim pecuniæ daret: Non accipiam, inquit; nam quod mihi frater absque liberis decesserit, duplo plus opum, quàm vnquam optarim, possideo. Paupertatem nemini exprobrabis, diuinam vltionem reueritus; nec si opibus abundes, te miserum esse simules, ne vulgo odiosus fias. Si quid deliquerit ebrius, duplici mulcta puniatur, vt ex eo cæteri in liberali conuiuio sibi ab ebrietate temperent. Inter amicos non eris arbiter. Magistratus virum arguit. Necessitati ne Dij quidem resistunt. Interrogatus à Crœso, imperiorū omnium quod esset maximum? respondit, ligni picturati; leges innuens. Ea demum vrbs optimè se habet, in qua malis infamibusq; viris ad Rempub. accedere non licet. Summa cum laude in Repub. princeps erit, qui sedulò operam dabit, vt sibi potiùs quàm se omnes ciues metuant. Optima illic est disciplina familiæ, quæ nullis rebus superfluis eget, rebusq; necessarijs non indiget. Ausonius de Pittaci sententijs:

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.
Bono probari malo, quàm multis malis.
Demens superbis inuidet felicibus.
Demens dolorem ridet infelicium.
Pareto legi, quisquis legem sanxeris.
Plures amicos re secunda compara.
Paucos amicos rebus aduersis proba.

Solonis Salaminij præclarè dicta.

Solon Atheniensis. Virtutem in pretio habe. Disce quod iustum est. Deum honora. In rebus agendis voluntatem diuinam tanquam oraculum consule. Reuerere parentes, quos qui non aluerit, rebusque omnibus necessarijs iuuerit, fortunis euersis per omnem vitam inglorius viuet. Ne ius tuum aduersus parentes imperiosius vrgeas. Interrogatus, cur in parricidas lata lege non animaduertisset? Quia, inquit, nunquam credideram tam atrox crimen in Rempub. posse cadere. Ne consuescas iurare. Æqualitas contentiones dirimit. Studijs rebusq; honestis incumbito. Veritatem tuearis. Ne vnquam mentiaris, sed quod res est dicito. Plus ad fidem faciendam morum probitas quàm iusiurandum valet. Sanam mentem in rebus agendis ducem sequere. Quod nosti, ne temerè effutias. Verba tua

tamen [illegible]

tantisper silentio premes, donec commoda loquendi sese met offeret occasio. Incerta certis fac iudicijs assequare. Quæ tibi compereris, ne statim prodas. Interrogatus à Periandro, cùm inter pocula fortè pauca loqueretur, num ob stultitiam, an verò quòd nihil haberet, quod diceret, sic obmutesceret? Atqui, inquit, nemo vnquam fatuus inter pocula silere potuit. Amicos religiosè colas, illisq; adiumento & ornamento sueris. Ne statim quosuis in intimam familiaritatem admittas; & quos admisisti semel, ne temerè abijcias. Detestare voluptates, illæ enim calamitates pariunt. Magnarum opum facultas saturitatem, saturitas demùm ferociam parit. Ne te immodicè efferas. Nemini inuideto. Mortuis ne quis malè precetur. Disce prius, quàm imperes, alterius imperio parere: nemo enim bene imperat, nisi qui imperio obsequi didicerit. Populo auctor eris non vt suauissima, sed vt optima eligat. Iudex pro tribunali reo non sedebis, nisi condemnatum perpetuò tibi inimicum habere voles. Neq; ad imperium, neq; ad consilium iuuenis admodum admittatur, tametsi optimo ille ingenio videatur. Interrogatus, quo tandem pacto in repub. à maleficijs potissimùm temperari posse crederet? Si illi, inquit, quibus nulla illata est iniuria, iniustis perinde offendantur, quàm illi, qui læsi sunt. Interrogatus, in qua demùm ciuitate summa cũ tranquillitate quis degere posset? In ea, inquit, vbi qui læsi non sunt, non minus quàm illi, qui grauiter læsi sunt, iniquos deferunt & vlciscuntur. Interrogatus, quam potissimùm rempub. optimè constitutam censeret? Eam, inquit, vbi ciues magistratui libenter, magistratus autem legibus constanter obtemperat. Ea demum respub. floret, in qua boni honore, mali verò supplicijs afficiuntur. Est quidem Tyrannis præclara regio, sed exitum non habet. Gloriosus erit quisq; siue Rex, siue tyrannus, qui vnius in repub. potestatem in popularem potentiam conuerterit. Qui apud tyrannos auctoritate valent, similes sunt calculis supputatorijs, quorum vnusquisq; pro libidine supputantis aut plus valet, aut minus: ita tyranni quem modò summis honoribus cumulãt, eundem paulò post contemptum, notatumq; infamia dimittunt. Domesticis tuis placidus eris & mitis. In ea demùm familia verè viuitur, vbi opes nulla parte iniustitia, & absq; metu asseruatæ, in vsus necessarios sine querela erogantur. Sententias Solonis enarrat Ausonius ita:

Dico tunc beatam vitam, quum peracta fata sunt.
Par pari iugator coniux: quidquid impar dissidet.
Non erunt honores vnquã fortuiti muneris.
Clam coarguas propinquum, quem palam laudaueris.
Pulchrius multò parari, quã creari nobilẽ.
Certa si decreta sors est, quid cauere proderit?
Siue sint incerta cuncta, quid timere conuenit?

Bias Prieneus. De Deo semper, vt ipsa meretur diuinitas, loquare. Quidquid in vita laudabile feceris, id omne Deo acceptum feras. Antequam incipias, consule. Multa audies, pauca loqueris. Cùm aliquando cum his nauigaret, qui ob vitæ nequitiam Dijs hominibusq; inuisi erant, naui iam ferè tempestatibus obruta, Deorum quisque maximis clamoribus opem implorabat, quibus ille: Silete, inquit, ne Dij vos hic nauigare persentiscant. Interrogatus ab homine impio, quid esset pietas? siluit: Sciscitatus deinde silentij causam: Quia me, inquit, de eo, quod ad te nihil attinet, interrogas. Filio suo in Ægyptum profecturo, & interroganti, qua in re potissimùm posset patri gratificari? respondit: Si commeatum tibi ad senectutem comparaueris: virtutem innuens. Commeatum ad senectutis subsidium in iuuentute tibi compara, sapientiam videlicet & eruditionem; nulla siquidem possessio hac vna certior est & stabilior. Esto circumspectus & prudens. Res tuas omnes fortiter feliciterque obeas, dum adhuc ætas in flore est, quæ vbi iam defloruerit, prudenter sapienterq; te geras. Illi, qui in nauibus & mari degũt, neq; inter mortuos, neq; inter viuos censentur. Tanquam in speculo tuas ipsius actiones contemplare, vt quæ honestæ sunt indies abs te ornentur magis, turpes verò virtutis studio contegantur. In obeundis rebus memoriam, ad temporis opportunitatem captãdam sollicitudinem adhibe; mores sint ingenui, labor moderatus, metus religiosus; opibus amicos para, in dicendo eloquen-

Biantis Prienei apophthegmata.

tiam

tiam, tacendo morum vrbanitatem obserues; in ferenda sententia æquitatem, in audiendo, peruersisque sustinendis fortitudinem; postremò in reipub. munijs obeundis auctoritatem, in gloria animi præstantiam obtineas. Interrogatus, quid in vita sine metu esset? Bona, inquit, conscientia. Morum honestatem sectare. Potior mortalium pars impia est. Ama tanquam osurus (vide A. Gellium lib. 1. cap. 3.) Moribus neq; nimium facilis eris, nimiumq; difficilis. Facilè imponitur bonis. Cum gratia impetres, non vi extorqueas. Quod facturus es semel, lentè incipias, sed vbi inceperis, constanter exequare. Optatius est inimicis quàm amicis ius dicere: nam ex amicis alterum tibi hostē, ex inimicis verò alterum tibi amicum feceris. Virum indignum non commendabis. Expetere ea, quæ consequi queas, & alterius nolle insania sui grauem animo cruciatum parit. Corporis robur naturæ est beneficium, magnarum opum affluentiam fortuna passim vel indignissimo cuique donat; certum rempub. posse consilio prudentiaq; iuuare, ab omni bono sapientiaq; proficiscitur. Ne sis ad loquendum præceps; vinum enim parum sanæ mentis arguit. Interrogatus, quid hominibus in primis suaue esset? Spes, inquit. Et qua re potissimum gauderent? respondit, lucro. Et quid esset difficile? Forti, ait, infractoq; animo fortunę inconstantiam tolerare. Is demum verè infelix est, quicunq; sine animi perturbatione aduersam fortunam ferre non potest. Diuitem vir pauper nō incusabit, nisi fortè ex eo emolumentum sibi paratum speret. Ne quid per stoliditatem & intemperātiam admittas. Sic in vita te geras, tanquam longo, aut sanè non ita longo tempore victurus. Ad mortem condemnaturus aliquem, plorabat, interroganti causam: Necesse est, inquit, naturæ mutuum affectum, & legibus congruam sententiam dare. Rex ille in primis clarus videtur futurus, qui regni sui legibus ante omnes obtemperat. Optima illic est familiæ disciplina, in qua dominus propter se ipsum talis est domi, qualis propter decorum est alibi. Biantis ex Ausonio sententiæ:

Quænam summa boni? Mens quæ sibi conscia recti.

Pernicies homini quæ maxima? Solus homo alter.

Quis diues? Qui nil cupiat. Quis pauper? Auarus.

Quæ dos matronæ pulcherrima? Vita pudica.

Quæ casta est? De qua mentiri fama veretur.

Quod prudentis opus? Quum possit, nolle nocere.

Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Thales Milesius. Deus est rerum omnium à nullo creatarum principium. Rogatus, *Thaletis* quid esset Deus? Initio, inquit, & fine carens. *Milesij* Interrogatus, num vt homines, per- *præclaræ* inde quoq; Deum lateat, qui in vita sint *sentētiæ.* flagitiosi? Imò, inquit, ne ea quidem, quæ in animo cogitant, ignorat. Rogatus, quid esset difficile? Seipsum, inquit, nosse. Et quid facile? Alium reprehendere. Res in primis ardua est, prænosse futura. Rogatus, quantum abesset à veritate vanitas? Quantum, inquit, ab auribus absunt oculi. Eadem à filijs senex expecta, quæ ipse aliquando tuis parentibus præstiteris. Interrogatus quem verè felicem crederet? Qui corpus habet sanum, inquit, animum verò virtutibus & liberalibus artibus rectè imbutum. Nihil sapientius tempore, quod inuenerit omnia. Nihil est necessitate potentius, domat enim vniuersa. Loco nihil est capacius, quod omnia in se cōcludat. Nihil humana mente velocius, quæ minimo temporis spacio remotissima quæq; percurrit. Nihil est pulchrius orbe terrarum, fabrica siquidem Dei est. Cura liberos tuos institui. Disciplinam domesticam, liberales artes, & in Deum, parentes, patriam, atq; adeo omnes homines pietatem cole. Probitatem morum sectare. Vitæ tuæ curam habe. Nemini quidquam facilè promiseris. Interrogatus, quonam modo quis leuius fortunam aduersam ferat? Si, inquit, hostes suos grauiùs afflictos ob oculos ponat. Interrogatus, quomodo optimè sanctissimeq; queamus viuere? Si, ait, quæ in alijs reprehendimus, ipsi non perpetremus. Amici quo ingenio sint, explora. Non aliter de absentibus quam præsentibus amicis sentiendum & loquendum est. Hominem infelicē ne despexeris, ne te quoq; Nemesis corripiat & affligat. Triplici nomine Fortunæ gratias, inquit, ago: primū,

quod

quòd me hominem, non brutum; deinde, quod virum, non fœminam; poſtremò, quod Græcum, non barbarum naſci voluerit. Vicinos amore proſequere. Abſtine à nequitia. Quæ iuſtè in alio reprehendis, ea cauebis ipſe committere. Opportunitatem in omni re ſpectabis. In rebus honeſtis conſtans, cuique ſimilis cõtinenter maneas. Non pinges fuco adſciticio faciem, verùm in moribus, vitæq; inſtituto honeſtus eris & elegans. Officioſè alijs obſequare. Ama concordiam. Inſolentia ne te ciuibus odioſum facias. Rebus neceſſarijs vtere. Rogatus, quænam rerum omnium maximè communis videretur? Spes, inquit; hęc enim ſola, cùm aliud nihil reliqui eſt, ſolatio afflictis eſſe poteſt. Felicem principem in repub. fuiſſe credas, qui ingraueſcente demùm ætate, naturæ fatisq; conceſſerit. Interrogatus, quid viſu eſſet hominibus in vita rariſſimum? Senex, inquit, tyrannus. Principem honore afficito. Gloriam ne contemnas. Bene ſe habet Reſpub. in qua ciues nec opum nimia ſaturitate inſoleſcũt, nec egeſtate premuntur. Non peſſimè in ea viuitur domo, in qua patrifamilias à labore abſq; vllo rei familiaris detrimento pluſculum feriari datur. Cùm mater illum ad ducendam vxorem interpellaret: Certè, mater, inquit, nondum tempus eſt. Seriore poſt ætate ab eadem rurſus ad ducendam vxorem admonitus: Imò, inquit, ne nunc quidem vxore mihi opus eſt. Interrogatus, cur non genuiſſet liberos? Quia, inquit, eorum deſiderio & amore non teneor. Virum garrulum & futilem domo tua eijce. Auſonius ſententias Thaletis ſic recenſet:

Turpe quid auſurus, te ſine teſte time.
Vita perit, mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere ſuſtuleris.
Crux eſt, ſi metuas, vincere quod nequeas.
Quum verè obiurgas, ſic inimice iuuas.
Quum falſo laudas, tunc & amice noces.
Nil nimium ſatis eſt. Ne ſit & hoc nimiũ.

Ne reliquum ſpacium paginæ huius vacaret, apponere placuit dicta quædam veterum, quæ prima facie externum quid ſignificare videntur, ſed tamen arcanum ſẽſum ſub cortice latentem continent. Hæc quia pleraq; Pythagoræ attribuuntur, ſuperius ſub initio libri in ſymbolis Pythagoræ fuerunt explicata; partim alibi habentur. Sunt autem hæc: Salem apponito. Panis non frangendus. A fabis abſtineto. Piſces ne edito. Melanurum ne guſtes. Cor non edendum. Ab animalibus abſtinendum. Animalia γαμψώνυχα ne nutrias. Elixum ne aſſes. Cibum ne in ſcaphium mittas. Non comedendum ex curru. Quæ menſa deciderint, ne colligas. Molochen ſerito, non tamen edito. Dexteram ne cui temere inijcias. Dextrum pedem priùs induito, ſiniſtrum priùs attollito. Annulum arctum ne geſtato. Coronam ne decerpas. Ne ad lucernam ſpeculum ſpectato. Gladium acutum auerte. Ignem gladione fodias. Vnguium, criniumq; præſegmina lotio ne aſpergito. Cubitu ſurgens lectum componito, & ſtragulum conuoluito. Meridie non dormiendum. Non oleo ſella abſtergenda. Via publica ne incedito. Cùm ad terminum veneris, ne reuertior. In via publica ligna ne ſecato. Ligna cupreſſina ne colligas. Iugum ne tranſilias. In chœnice non ſedendum. Onus ſimul tollito, ne ſimul deponito. Domeſticas hirundines ne habeto. Non frangendi dentes. Ollæ veſtigia in cinere confundito. Aduerſus Solem ne mingito, neq; loquitor. Carminibus ad lyram vtendum. Mitem arborem nec violato, nec cædito. Locum, vbi ſanguis humanus fuſus eſt, lapidibus obruito. Non propter opes ducenda vxor. Iniuſſu imperatoris ſtationem ne deſerito.

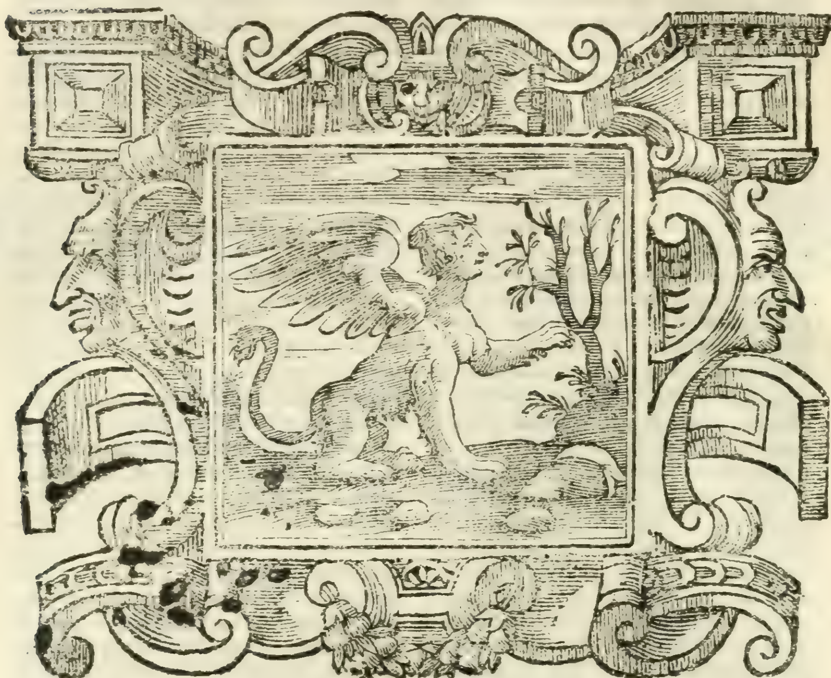
Dicta veterũ ſenſum myſticũ continentia.

Submo-

Submouendam ignorantiam.

EMBLEMA CLXXXVIII.

QVOD monstrum id? Sphinx est. Cur candida virginis ora,
Et volucrum pennas, crura leonis habet?
Hanc faciem assumpsit rerum ignorantia: tanti
Scilicet est triplex caussa & origo mali.
Sunt quos ingenium leue, sunt quos blanda voluptas,
Sunt & quos faciunt corda superba rudes.
At quibus est notum, quid Delphica littera possit,
Præcipitis monstri guttura dira secant.
Namq; vir ipse bipesq; tripesq; & quadrupes idem est,
Primaq; prudentis laurea, nosse virum.

COMMENTARII.

1. *Forma Sphing.s.* SPHINX monstrum fingitur muliebri facie ac pectore, pedibus & cauda leonis, pennis autem volucris. Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocē hominis, caudam draconis, leonis vngues, alas auis illam habuisse scripsit. Ast alter

eam describit apud Nicephorum Philostorgius: Sphinx, inquit, de simiarũ genere est, pectore ad collum vsq; glabro, reliquo corpore hirsuto, vbera muliebria habet, facies plusculum rotunda est & acuminata, à muliebri specie non abhorrens, vox humana sed stridula, nec articulata; bestia indomita, maligna, astuta. Nostra hic satis eleganter expressa est. Plura de eius forma paulò post.

II. *Sphinx ignorantia symbolum.*

QVIA hic Sphinx adhibetur pro typo ignorationis, id certè primò videtur esse tractũ ex tabula Cebetis Thebani, cuius ipsissima verba huc traduco ad maiorẽ fidẽ: ἔστιν ἡ ἐξήγησις ἐοικυῖα τῷ τῆς σφιγγὸς αἰνίγματι, ὃ ἐκείνη προὐβάλλετο τοῖς ἀνθρώποις. εἰ μὲν οὖν αὐτὸ συνίῃ τις, ἐσώζετο· εἰ δὲ μὴ συνίῃ, ἀπόλλυτο ὑπὸ τῆς σφιγγός. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης. ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφὶγξ ἐστίν. αἰνίττεται δὲ καὶ τάδε, τί ἀγαθὸν, τί κακὸν, τί οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν ἐστὶν ἐν τῷ βίῳ· ταῦτ' οὖν ἐὰν μή τις συνίῃ, ἀπόλλυται ὑπ' αὐτῆς οὐκ εἰσάπαξ, ὥσπερ ὁ ὑπὸ τῆς σφιγγὸς καταβρωθεὶς ἀπέθνησκεν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καταφθείρεται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδιδόμενοι. ἂν δέ τις γνῷ, ἀνάπαλιν ἡ μὲν ἀφροσύνη ἀπόλλυται, αὐτὸς δὲ σώζεται, καὶ μακάριος καὶ εὐδαίμων γίγνεται ἐν παντὶ τῷ βίῳ. Id est: *Hæc expositio est eius ænigmatis, quod à Sphinge proponebatur hominibus. Qui enim illud intellexerat, salutem quidem consequebatur; qui verò minimè, in exitium incidebat. Eo modo se habet ea explicatio. Sphinx enim est hominibus insipientia. Hæc autem proponit quid bonum, quid malum; quid neq; bonum, quid neque malum sit in vita. Quæ si quis minus intellexerit, ab ea interimitur: neq; id semel, sicutis, qui depastus à Sphinge moriebatur, sed per omnem vitam paulatim absumetur, vt qui perpetuis supplicijs addicti sunt: contrà verò si quis agnouerit, occisa tadem insipientia, salutem ipse consequitur, & beatus & felix per totum vitæ curriculum euadit.* Hæc ille. Vt autem minùs prouectis aliquantisper cõsulamus, paulò altiùs huius Emblematis argumentum repetemus, ex sententia Diodori Siculi, Sophoclis, Strabonis, & aliorum. Rex Thebarum Laius Labdaci filius, Iocastam Creontis Thebani filiam sumpsit in vxorem: quam cùm ingrauidasset, consuluit de prole oraculum. Cui sic responsum fuit:

Oedipodis vita & fatũ.

Incitte Labdacida felicia pignora poscis.
Accipies natum, sed nati occumbere dextra
Te tua fata volunt, vitamq; relinquere vita.
Sic Pelopis diris assensit Iupiter votis,
Queis te deuouit, natum quod ademeris illi.

Accepto Laius oraculo, volens obstare periculo, puerum recens natum pastori dedit interficiendum. Ille misericordia motus non interfecit illum, sed perforatis ei pedibus vimine ex arbore suspendit, & in Cytherone reliquit. Sed Meliboeus pastor regius procul vagitus audiens, puerum accepit, eumq; ad regem suum Polybum detulit: qui cum liberis careret, pro filio curauit educandum, & à tumore pedum Oedipodem nominauit, ἀπὸ τοῦ οἰδεῖν τοὺς πόδας. Cùm adoleuisset iam corpore robustus & animo forti, sui generis ignarus, Apollinis oraculum de parte consuluit. Cui oraculum in hanc sententiam respõdit: *Fuge templa hæc, inuisa proles, qui patris tui tua occisi manu thalamos ascendes: vtero rursus matris molestus, fratres tibi ex ea generabis.* Oedipus oraculo territus, ne Polybum aliquo casu occideret, Corinthum repetere noluit; viamque ingressus, qua Thebas proficisceretur, obuium parẽtem Laium habuit, à quo, quòd superbius iuuenis nõ cessisset, sceptro fuit percussus, mox Oedipus arrepto stipite & Laium & aurigam interfecit. Regio Thebana tunc temporis infesta erat cladibus & latrocinijs Sphingis. Mõstrum id erat ex Echidna & Typhone parentibus ortum, ore virgineo, muliebri pectore, pedibus & cauda leoninis, auis pennis præditum. Quod ab irata Iunone Thebanis immissum, cùm ænigmata à Musis didicisset, in Phyceo mõte cõsedit, captis & in præcipitiũ adductis ænigma proponens, eosque qui id nescirent dissoluere, de saxis præcipites dabat. Hoc verò tale fuisse traditur ænigma:

Oedipus vnde sic dictus.

Ænigma Sphingis.

ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπον, οὗ μία φωνή,
καὶ τρίπον. ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ κινεῖται ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐπειγόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.

Quod

Quod sic vertit Parœmiographus:

Est bipes in terris, & quadrupes, haud eadem vox,
Et tripes; immutat speciem hoc ex omnibus vnum,
Quæcunq; in terris reptãt, aut æthera circũ,
Perq; mare: ast vbi iam pedibus compluribus auctum
Accelerat gressum, vietis tum maxima membris
Segnities ac torpor adest, minimũq; vigoris.

Sic verò Natalis Comes:

Est bipes & quadrupes in terris, solaq; vox huic,
Atq; tripes: mutat vocem solum, omnia campis
Inter quæ serpunt, quæ cœlo & fluctibus errant.
Ast vbi contendit pedibus iam pluribus, illi
Deficiunt vires, & lentis robora neruis.

Hoc idem ænigma Ausonius bellè complexus est in Gripho ternarij numeri, his verbis:

Ille etiam thalamos per trina ænigmata quærens:
Qui bipes, & quadrupes foret, & tripes, omnia solus.
Terruit Ausoniam volucris, leo, virgo, triformis
Sphinx; volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Porrò Thebanis oraculo renũciatum fuerat, tum Sphingis incommodo ac detrimento fore liberos, cùm ænigma soluisset. Interea vniuersos, quid illud esset, rogabat; quod cùm minimè reperirẽt, ab reptũ ab omnibus vnum occidebat, eaq; de causa pleriq; subinde peribant. Ac postremò ad eundem modum Æmone Creontis filio perempto, Creon huiusmodi ænigma soluturo & regnum, & Laij vxorem se traditurum, præconis voce renunciari iubet. Hac itaque fama excitatus Oedipus, ad montem Sphintium profectus, ænigma soluit, deque humanæ vitę partibus interpretatus est. Homo enim quadrupes infans, propter corporis imbecillitatem; ætate incunte, bipes: senex autem tripes, quòd sæpiùs vtendum baculo sit ea ætate, quæ aliquid victum habet & caducum. Soluto ergo problemate Sphinx doloris impatientia se ex edito monte præcipitem dedit: Oedipus verò Thebas intrauit, vbi filius Polybi creditus Iocastam matrem duxit, liberosq; ex ea genuit. Sed orta Thebis lethali peste, responsum acceperunt Thebani, non cessaturam pestem, donec Laij occisor puniretur, incestuosumq; Iocastæ coniugium purgaretur. Dum quæritur Laij interfector, ecce pastor, qui Oedipodem seruauerat, nunciat Polybum obijsse diem, veniat Oedipus, & regnum patris accipiat. Sed dum sermones vltrò citròq; sparguntur, intellexit Oedipus se patrem interfecisse, matriq; se coniunxisse. Tum sibi oculos eruens perpetuis se damnauit tenebris. Iocasta se gladio peremit. Ipse ducente filia Antigone Athenas abijt, vbi Theseum exorauit, ne cineres suos aut sepulchrum Thebanis indicaret. Hanc historiam vel potiùs fabulam prolixiùs ascribere volui, cùm sciam, illam varijs modis à scriptoribus traditam reperiri. Hesiodus in Theogonia Sphingem narrat ex Chimera genitam. Et testatur Cœl. Rhodigin. lib. 14. cap. 8. Meminit Sphingis Statius lib. 2. Thebaid. his verbis:

Oedipodis incestus.

Locus Statij de Spinge.

----- Contrà importuna crepido
Oedipodioniæ domus alitis. Hic fera quondam
Pallentes erecta genas, suffusaq; tabo
Lumina, concretis infando sanguine plumis
Relliquias amplexa virum, semesaq; nudis
Pectoribus stetit ossa premẽs; visuq; tremẽti
Collustrat campos, si quis concurrere dictis
Hospes inexplicitis, aut comminus ire viator
Audeat; & diræ cõmertia iungere linguæ.
Nec mora: quin acuens exertos protinus vngues,
Liuentesque manus, fractosque in vulnere dentes
Terribili applausu, circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta
Heu simili deprensa viro, cessantibus alis
Tristis inexpletam scopulis affligeret aluũ.

De Sphinge agit Plinius lib. 8 cap. 21. & lib. 10 cap. 72. & lib. 36. cap. 12. ex quibus locis petẽdam esse veram Sphingis descriptionem pleriq; censent. Meminit etiam Apollodorus lib. 3. de orig. Deor. Solinus cap. 40. Polyhist. scribit: Inter simias habẽtur & Sphinges, villosæ comis, mammis prominulis ac profũdis, dociles ad feritatis obliuionem. Huic suffragari videtur Albertus Magnus 22. de animal. Cõfirmat Diodorus Siculus lib. 4. Sphinges, inquit, & apud

Sphinx quale animal.

& apud Troglodytas Æthiopesque naſcuntur, forma haud ei diſſimili, qua pinguntur, ſed paulò pinguiores. Naturam habent manſuetam, & pluribus exercitijs diſciplinisq; deditam. Et affirmat Pierius Valer. lib. 6. Hieroglyph. ſe harum vnam Veronæ vidiſſe, mammis illis & glabris & candidis à pectore propendentibus, quam circumducebat circulator quidam Gallus ex ignotis antea inſulis aduectam. Erat, inquit, toto pectore glabello, facie & auribus humanis propioribus, dorſo hiſpido ſupra modum, fuſco & oblongo admodũ pilo, eoq; denſiſſimo. Rector læuum brachium, quo catenam, cui erat alligata, regebat, ferrea manica obarmatum habebat, dextra baculum gerebat, quem in faciem animalis identidem prætendens, bipedem ſecum ambulare, & loco etiam ſaltare interdum, & obgannire faciebat, multamq; hinc à ſpectatoribus ſtipem aucupabatur. Hęc & plura Pierius. Sed miror, quòd neque Luſitani, neq; Hiſpani, alijvè, qui non ſolùm in remotiores & antè incognitas Indiæ & Libyæ partes atq; inſulas penetrauerunt; ſed etiam propemodum immenſi Oceani angulos omnes ſuis nauigationibus perſcrutati ſunt, de Sphingibus iſtis nullam (quod ego quidem ſciam) mentionem faciant: ſi enim totæ inſulæ, ſecundum quorundam opinionem, ab eiuſmodi monſtris occuparentur, vix eorum exactã indagationem effugere potuiſſent.

III. *Sphinx unde ſic dicta.* *SPHINX eſt*] Sphinx nomẽ ſortita eſt ab effectu, ducitur enim à verbo σφίγγων, (vt ait Moſcopulus) quod eſt conſtringere, vel vincere: eò quod omnes problemate propoſito ligaret.

Candida virginis ora &c.] Deſcriptio monſtri ſecundum fabulam poeticam, quę illi faciem puellarem, corpus plumis auiũ obſitum, & pedes leoninos tribuit.

Hanc faciem aſſumpſit rerum ignorantia] Sphinx etſi plura apud Mythologos ſignificet, vt paulò poſt dicemus: hic tamẽ pro typo & ſymbolo ignorantiæ capitur, vt ſupra ex Cebete Thebano diximus, ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφὶγξ ἐςὶν. id eſt: *Eſt enim ſphinx hominibus inſipientia.*

Triplex ignorantiæ cauſa. *Triplex cauſa*] ignorantiæ triplex eſt cauſa efficiens: leuitas animi, voluptas, & ſuperbia.

Sunt quos ingenium leue] ſunt, qui laborant animi leuitate & inconſtantia; quæ prima cauſa eſt ignorantiæ, cum aue comparata, quæ vis per omnia diſcedit à ſtabili firmoq; ſcientiæ fundamento.

Sunt quos blãda voluptas] ſunt, qui voluptatis illecebris deliniti à ſtudijs abſtrahuntur. Altera cauſa eſt libido ſeu voluptas, puellari forma depicta, quę cùm animum occupat, nunquam poteſt obcæcata mens cognitionis & ſcientię bono perfrui.

Corda ſuperba rudes] aliqui ſunt tumidi, inflati, ſuperbi, φίλαυτοι, qui potuiſſẽt ad ſcientiam peruenire, niſi putaſſent ſe iã perueniſſe, ait Seneca. Et hæc eſt tertia ignorãtię cauſa, nẽpe arrogãtia ſuperbiaq; leoninis pedibus adumbrata, quæ φιλαυτίαν in ſe habet perniciosiſſimum, & rerum meliorum contemptum, quam neceſſariò ſequitur craſſa & exitioſa imperitia, & ſui ignorantia.

Delphica litera. *Quid Delphica litera poſſit*] Delphicam literam vocat illud nunquam ſatis laudatum oraculum, γνῶθι σεαυτὸν. Nam Plato in Charmide, & Plutarchus varijs locis tradunt aſcriptum fuiſſe pro foribus templi Apollinis Delphici, literis aureis ΓΝΩΘΙΣΕΑΥΤΟΝ. id eſt: NOSCE TE IPSVM, in quo omnis ſapientiæ neruos eſſe ſitos permulti auctores tradiderunt: quod Alcibiadi apud Platonem Dialogo de Natura hominis, omniũ difficilimum videtur, eiuſque difficultatis rationem explicat Anton. Zimara lib. Problematũ. Hanc ſententiam diuino beneficio in terram ad homines delapſam pleriq; exiſtimarũt, vt Iuuen. Sat. 11. Thaletis eſſe vult Laertius lib. 1. Chilonis verò Plinius lib. 7. cap. 32. Eadem ſententia perbellè declaratur à Xenophonte 4. Comment. ſub perſona Socratis. Plato in Philœbo: τῆς πάσης πονηρίας ἐςὶ τὐναντίον πάθος ἔχον, ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς γραμμάτων. τὸ γνῶναι σεαυτὸν λέγεις, ὦ Σώκρατες. Philemon Comicus:

Τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ, οὐ μάτην εὖ ἴσθ' ὅτι

Τὸ ῥῆμα τοῦτο δόξαν ἐν Δελφοῖς ἔχει.

COGNOSCE TEIPSVM, iure verba hæc optimo

Celebritatem adepta Delphis maximam.

Τὸ γνῶθι σαυτὸν, πανταχοῦ 'στι χρήσιμον.

Cognoſce teipſum, monitum vbiq; commodum,

Apollo

Apollo ipse apud Ouidium 2. Artis de suo templo:

Est ibi diuersum fama celebrata per orbem
Litera, cognosci quæ sibi quemq; iubet.

Ausonio eidyllio 4.

Quanquam difficile est se noscere, γνῶθι σεαυτόν,
Quàm properè legimus, tam citò negligimus.

Lege Platonem in Amatoribus, Stobæi sermonem περὶ τοῦ γνῶθι σεαυτόν. Macrob. 1. Saturn. cap. 6. Adagium, *Nosce te ipsum.* Ciceronem locis mox citandis & adducédis multosq; alios, qui auream hanc cœlestemq; gnomen scriptis commendarũt, & quantum habeat in mortalium rebus momenti, explicuerunt.

Mõstrum præceps. *Præcipitis monstri.*] Ignorantiæ, quæ est reuera θηρίον ἄλκιμ. ν, καὶ δυσπέλαστον κακόν, vt loquitur Sophocles περὶ ἀμαθίας. *Fera robusta, & non adeundum malum.* Præcipitis monstri, id est, deiecti, deturbati, ruentis. Vel monstrum præceps, idem est atque periculosum, eò quòd in præcipitijs saxorum vel montium pericula maiora esse putentur.

Guttura dira secant] tollunt è medio. Qui enim se ipsum nouit, detracta omni libidine, fœdaque voluptate, auulsis impõstantię plumis fugacibus, & omni arrogãtia, intelliget quid sit homo; id est, problema Sphingis explicabit, suam ipsius naturam intuebitur, primò quidem quadrupedum penè similem conditioni, deinde hominis firmitate constantem, & postremò imbecillam, propter concreti parte infirma; ita vt monstrum arrogantię turpissimum seipsum conficiat, & hominem sui cõpotem relinquat; qua victoria nulla alia est excellentior, nulla vtilior, aut illustrior.

Namq; vir ipse bipesque, &c.] Tres hic notantur ætatis humanæ partes, infantia, virilis ætas, & senectus. Alij aliter distribuunt, vt fusius diximus in Præfatione Emblematum pag. 3.

Primaq; prudentis] Primus sapientiæ gradus à veteribus celebratissimus, SE IPSVM NOSSE; vltimus NOSSE DEVM, vt rectè pièq; monuerunt quidam Philosophi Christiani.

Laurea.] Victoria, gloria. Martialis 7. lib. 4.

---- inuidet hosti
Roma suo, veniat laurea multa licet,

In secundò verò:

Quæ datur ex Dacis laurea tota tua est.

Ausonius Eidyllio 9.

Hæc profligati venit modò laurea belli:

Nosse virum.] Oraculum illud, γνῶθι σεαυτόν, eiusq; vires vt copiosè, sic & eruditè tractat M. Tullius De legibus 1. circa finem: Philosophia, inquit, nos cum cæteras res omnes, tum quod est difficillimũ, docuit, vt nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tanta vis, tanta sententia est, vt ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipse norit, primũ se aliquid habere sentiet diuinum, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit, tantoq; munere Deorum semper dignum aliquid & faciet & sentiet: & cùm seipse perspexerit, totũque tentarit, intelliget quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam, adipiscendamque sapientiam: quemadmodum principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam caussam cernat se beatum fore. Nam cùm animus cognitis perceptisq; virtutibus, à corporis obsequio indulgentiaq; discesserit, voluptatemq; sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnemq; mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque carnis eiecerit, tum omnibus se natura cõiunctum duxerit, cultumque Deorum & puram religionem susceperit, & exacuerit illam vt oculorum, sic ingenij aciem ad bona eligenda, & reijciendaa contraria: quę virtus ex prouidendo est appellata prudétia: quid eo dici aut cogitari poterit beatius? Idemq; cùm cęlum, terras, maria, rerumq; omnium naturam perspexerit, eaque vnde generata, quò recurrant, quando, quomodo obitura, quid in his mortale & caducum; quid diuinum æternumque sit, viderit, ipsumq; ea moderantem & regentem penè prehenderit, seque non vnis circundatum mœnibus popularem alicuius definiti loci, sed ciuem totius mundi, quasi vrbis vnius agnouerit, in hac ille magnificentia rerum, atq; in hoc conspectu, & cognitione naturę, Dij immortales, cùm se noscet (quod Apollo præcepit Pythius) quàm contemnet, quàm despiciet, quàm *Nosse seipsum qui vim habeat.*

pro-

pro nihilo putabit ea, quæ vulgò dicũtur amplissima? Atq; hæc omnia quasi sepimento aliquo vallabit disserendi ratione, veri & falsi iudicandi scientia, & arte quadam intelligẽdi, quid quamq; rem sequatur, & quid sit cuique contrarium. Idem Cicero 1. Tuscul. Est illud vel maximum, ait, animo ipso animum videre: nimirùm hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, vt se quisq; noscat: non enim, credo, id præcipit, vt membra nostra, aut staturam, figuramve noscamus: neque nos corpora sumus, neque ego tibi hæc dicens, corpori tuo dico. Cùm igitur, Nosce te, dicit, hoc dicit, Nosce animum tuũ. Nam corpus quidem quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quicquid agitur, id agitur à te. Hunc igitur nosse, nisi diuinum esset, non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sic vt tributum Deo sit, hoc est seipsum posse cognoscere. Hactenus Cicero. Idem præter cæteros explicat Plutarch. libello De discrimine adulatoris & amici: quo loco ait, Deum sequi, & seipsum nosse, salutis esse summam. Et Clemens Alexandr. statim initio 3. lib. cui Pædagogo nomen indidit, pulcherrimam & maximam disciplinarum omnium ait esse, seipsum nosse: quia qui seipsum norit, Deum cognoscit, &c. vide reliqua. Nemo insipientium (inquit Dio Chrysost. 4. Orat. de regno) se ipsum nouit. Neque enim id Apollo præcepisset in primis, nisi cuiq; difficillimum visum esset. Nonne putas inter morbos nullũ magis perniciosum insipientia? eũque, qui sit insipiens, sibi ipsi nocẽtissimũ? aut etiam plurimorum caussam malorum alijs esse? Et Macrobius in somnium Scipionis comment. 1. tradit, cuidam Delphicum oraculum consulenti, quonam itinere ad felicitatem peruenire posset, responsum ad hunc modum: Si teipsum cognoueris. Vt igitur summa ignorantia est seipsum ignorare; ita prima prudẽtis laurea, vt Auctor innuit, nosse virum, id est, se ipsum, atque etiam cæteros. Hæc ergo Sphinx ignorantiæ omnes præcipitat præter sapientes, qui seipsos norunt. Clariùs dicam. Sphinx interrogat mortales, quid sit homo verè & propriè. Cumq; huic tam difficili quæstioni pauci respondere possint; id est, cum paucissimis datum sit, nosse sese, nihil mirum est, si tam multos præcipitet ignorantia. Huic interpretationi Sanctius palmam dat, & se magnificè hic effert.

Sphinx ignorantia est.

IV. DEVENIMVS tãdem ad mythologicam tractationem. Sphinx triformis, vtpote quæ puellari forma sit, plumis tecta vt auis, & leoninis pedibus, ignorãtiam arguit, in editissimo huius vitæ monte & quasi theatro locatam, infinitam hominũ multitudinem sua feritate opprimentem, non alia de caussa, nisi quòd sese nõ agnoscant, id est, se homines esse ignorent. Triplex autem monstri forma refertur ad tres primarias caussas efficientes ignorantiæ. Nam virginea facies voluptatem repræsentat, fœdamq; libidinem, quæ hominem ita excæcat & afficit, vt eum ab humanitate degenerem in belluinam fermè naturam commutet, quo fit vt ab omni vera disciplina rectaq; institutione penitùs abhorreat. Plumæ volucres, quibus totum corpus occupatur, & quasi obsidetur, leuitatem & inconstãtiam animi satis apertè declarant, quæ quidem cùm rationis principatum, vel naturę vel consuetudinis vitio præripuit & occupauit, quid in homine reliqui est, quod firmum aut constãs esse vel videri possit? Cęterùm pedes, quales sunt leonis, indicant superbiam arrogantiamq; quæ cùm falsam de rebus opinionem habeat, seq; scire putet, quod nescit, non mirum est si turpiter impingat, & lõgissimè absit à perfecta rerum cognitione. Prima itaq; ignorationis caussa est ingenij leuitas, vel temeritas, quæ quid maximè se deceat, non videt. Altera est corporis voluptas, primo quidẽ aspectu blandiens, sed asperrima, tristisque, postquàm gustaueris: De qua sic ante, Emblemate 83

Sphingis mythologia.

Virginis facies in Sphinge.

Plumæ Sphingis.

Leonini pedes.

Ingenij leuitas.

Voluptas corporis.

—— meretricius ardor

Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

Tertia caussa omnium perniciosissima, & ad nocendum imprimis efficax, est animi elatio & arrogantia: de quibus singulis, quia iam in superioribus passim dictum est, nolo esse longior. Pausanias in Bœoticis ad historiam hæc refert, inquiens: Inde si processeris, mõtem videbis, à quo Sphingem aiunt desilijsse, quæ ad perdendum captiuos quęstiones proponebat obscuras. Dicunt nonnulli, nauali eam potentia instructam latrocinij caussa oberrasse, & ad mare circa Anthedonem appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse

Superbia.

Historia Sphingis.

intentam, donec Oedipus eam confecerit, obrutam exercitus multitudine, quem Corintho eduxerat. Strabo lib. 9. & Phanodemus 5. rerum Attic. Dicitur item Laij notha fuisse filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat quàm oraculum. Quoties itaque de regno quis litē Sphingi intenderat (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiūt, & oraculū Delphicū ad Epicastē solummodo, & Epicastę filios spectabat) hac Sphingem aiunt aduersus fratres vsam esse fraude, vt Laij de stirpe si essēt procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum proferrent. Qui respondere non poterāt, eos morte mulctabant, vt qui immeritò & de genere, & de imperio disceptarent. Oedipus verò in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit. Palæphatus quoq; qui à Lilio Gyraldo allegatur, historiam de Sphinge sic exponit: Cadmus vxorem Sphinga habens Amazonida Thebas profectus est, vbi interfecto Dracone regno potitus est, ducta vxore Harmoniæ Draconis sorore. Id Sphinx iniquo animo tulit: quare seductis nonnullis ciuibus & cane, quam à velocitate pedum Græci ποδάνκην vocant, Sphicium seu Sphincium (vtroq; enim modo legimus) occupauit, incursionibusque ac insidijs, quæ à Thebanis indigeno sermone ęnigmata dicuntur, Cadmū ipsum, & qui illum sequebantur, infestauit. Tandem proposito præmio ab Oedipode superatam fuisse. Sabellicus principio Ennead. 7. lib. 1 credit Sphingem perniciosum quendam hominem fuisse, qui calliditate multos peruenerit. Natalis Comes Mytholog. lib. 9. cap. 18. per Sphingis fabulam id significatum fuisse ab antiquis sapientibus credit, suam cuique fortunam æquo animo esse ferendam: quam tamē si quis ęgerrimè ferat, omninò ferre necesse sit. Nam quid significant alæ? an non fortunæ inconstantiam? Aut cur vngues in prędam flexę illi tribuuntur? nonnè quod vndecunq; libuerit omnia potest auferre? Cur humana est facies? quia humanum est subijci calamitatibus & vicissitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo esse ferenda aduersa significat, quæ vel vi omninò sunt ferēda: si quis enim miserias prudenter sustinere nequiuerit, aut nisi se sapienter inter aduersa custodierit, ille ab ipsa Sphinge crudelissimè torquetur & laniatur. Atq; vt summatim dicam, nos monere per hanc fabulam sapiētes voluerūt, aut prudentia & Mineruæ consilio fortunæ iniquitatem esse superādam: aut si minus illud fecerimus, nos ab illa superari oportere. Nam quid agitur in superiore ęnigmate Sphingis? an nō de humana imbecillitate, cū nihil nascatur homine debilius aut calamitosius. Sanè Romæ aliquot Sphinges marmoreæ, quæ ex Ægypto allatæ dicuntur, in Capitolio & alibi hodie adhuc conspiciūtur. Ægyptij enim ideo Sphinges ante templa posuerūt, quod mystica dogmata, pręcepta & institutiones sacras, per ænigmatū nodos à profana multitudine inuiolata, custodita, & in arca nis tantùm tractari voluerunt. Ideo putant Octauium Augustùm ob taciturnitatem Sphinge loco sigilli aliquandiu vsum fuisse; quæ etiam adhuc ante ostium pōti Euxini, quo in Bosphorum sese exonerat, in altera Symplegadum insula, in columna veteri ex albo marmore conspicitur, cum hac inscriptione: DIVO CÆSARI AVGVSTO L. CLANNIDIVS L. F. CLA. PONTO. sicut Leuenclauius tanquam αὐτόπτης notauit. Synesius tamen aliam affert rationem. Mercurij, inquit, numinis duplicem speciē effingunt Ægyptij, iuuenem statuentes propter senem. Quod hoc sibi vult; eum, qui alijs cum laude præfuturus sit, esse & mente & robore præditum oportere. Eamque ob causam ab ijsdem & Sphingis effigies in vestibulis lucorum consecratur, nota illa quadam diuinæ duarum virtutum copulæ, significante robore bestiam, prudentia hominem. Nam robur expers ductus prudentię, attonitū fertur, res omnes miscens ac turbans; & mens destituta manuum ministerio, ad actiones est inutilis. Vide adagium, *Manu ignauus, mente præsens*. Item, *Sphingis ænigmata dissoluit*. Pieriū Val. lib. 6. Hieroglyph. Sed & Amasis Ægypti rex Sphingem ex vnico saxo elaborauit, cuius longitudo erat pedum 143. altitudo à ventre ad summum apicem in capite 62. capitis ambitus pedes 102. colligebat. Amasin regem in eo conditum volunt. Plinius libro 36. Natur. histor. c. 12. Cæterùm (quod nolim prætermissum) Clemens Alexand. 5. Stromat. Sphingem retulit

Sphinx Laij filia notha.

Sphinx typus fortunæ.

Cur Ægyptij Sphinges pro foribus tēplorum statuerent.

Sphinx Amasis regis.

retulit

retulit ad ingenij sollertiam, & robur corporis, ob humanam faciem & leoninum corpus. Attigit Ælian. de historia animal. lib 2.cap.7. Retulit ad iustitiã Dio Chrysostom. Orat. 10. sub finem, & torquet ad sophistarum genus. Non omittendum postremò est, olim quosdam meretrices ex Megara Sphinges appellatas fuisse, quòd humano capite mãsuetudinem prę se ferrēt, verùm corpore reliquo leonino rapacitatem & imperium, quod in miseros amantes exercent, indicarēt, de quibus versiculus veteris cuiusdam dici potest:

Megaricæ Sphinges.

ἴσον λεαίνης κ᾽ γυναικὸς ὠμότης.

Par est leana & fœmina rapacitas.

Vide Pierium lib. 1. & adagium, *Megaricæ Sphinges*. Nos cum vulpe formam contemplatum imus.

Mentem, non formam, plus pollere.

EMBLEMA CLXXXIX.

INGRESSA vulpes in Choragi pergulam,
Fabrè expolitum inuenit humanum caput,
Sic eleganter fabricatum, vt spiritus
Solùm deesset, cæteris viuisceret.
Id illa cùm sumpsisset in manus, ait:
O quale caput est: sed cerebrum non habet.

COMMENTARII.

I. ASSIDET in pergula vulpecula, & personas humanas hinc inde pêdentes contemplatur, & manibus contrectat. Versus sunt Senarij Iambici.

II. *Apologus Æsopi.* SVMPTVM est ex fabulis Æsopicis, sed præcipuè ex fabulis Gabriæ, de vulpe & capitis humani simulacro, quod cùm offenderet, artem quidem & vultus effecti laudauit elegantiam, sed nihili esse duxit, quia cerebro careret. Apologum ita scitè redditum huc apponam:

Mimi ingressa domum vulpes, dum singula rerum
Visendi studio, scenæ instrumenta reuoluit,
Formosi laruam simulacrum repperit oris
Inque manu sumens, animoque & lumine lustrans;
O quàm insigne caput, specie quam, dixit, honesta,
Sed rationis inops, cassoq; informe cerebro.
Sordet honos formæ, nisi cui sapientia iuncta est.

Breuius Phædrus lib. 1. fab. 8.

Personam tragicam fortè vulpes viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet.
Hoc illis dictũ est, quibus honorẽ & gloriã
Fortuna tribuit, sensum cõmunem abstulit.

III. *INGRESSA vulpes*] id est, astutus quidam & festiuus homo, id enim ἀλληγορικῶς accipe.

Choragus. *In Choragi pergulam*] in statuarij officinam. Choragus ad verbum est dux chori, & suppeditator instrumenti ludicri, & expẽsarum, inquit Budeus. Vnde & Choragium, locus vnde omnia promuntur ad ludos necessaria. Et huc fortè respexit Pignorius, dum figuram hanc nostram curauit exprimi, nempe vulpem inter laruas & personas sedentem, secus quam habent aliæ editiones, quę vulpem inter statuas & imagines locant. Plautus in Persa:

Sed πόθεν ornamẽta? Abs chorago sumito.

Casaubonus in Suetonij Augustum, cap. 70. inquit: Choragos vocãt hodie eos, qui pecunia suo chorum conducunt & instruunt: ac primitus χοραγὸς dicebatur is, qui erat verè ἡγεμὼν τοῦ χοροῦ. cuius erat officium, videre ne imperitia chori aut lasciuia vetus Musica corrumperetur, sed pura ac sincera seruaretur. Quid aũt sit Pergula, satis explicatũ Emblemate 112.

Fabrè expositum] id est, affabrè, ingeniosè, artificio quodam singulari, δαιδαλέως. Plautus in Sticho, Act. 4. Sc. 1. *Fabrè*

Vt Apologum fecit, quàm fabrè

Idem in Pœnulo, Act. 3. Sc. 1.

Basilicè exornatus incedit, & fabrè ad fallaciam.

In Menæchmis verò sic:

Hoc lepidum est, hoc factum est fabrè.

Sed iã ab vsu recessit, & eius loco vtimur, *Affabrè.*

Vt spiritus solus deesset] ita ad viuum erat expressum, vt ei solus sensus & vox deesse videretur.

O quale caput est] Vulpes, id est, cautus, & veterator spectato artificio hominis, ita pronũciauit: ὦ καλὴ κεφαλὴ, ἀλλ' ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει id est: *O pulchrum caput, sed cerebrum non habet.* Græcè lepidius.

TORQVETVR πρὸς ἄνδρας μεγαλοπρεπεῖς μὲν τῷ σώματι, κατὰ δὲ ψυχὴν ἀλογίστους. Vel in quosdam formosulos & elegantiore cultu adolescentes, cætera verò prorsus obtusos, nulliusque frugis, qui certè nihil aliud circumferũt, quàm quod prouerbio dici solet, *in eburnea vel aurea vagina gladium plumbum*, & Σαπρὸν σίδηρον ἀργυροῦς πίναξ ἔχων. Vnde conquestus est nescio quis Græcorum his quidem verbis: IV. *Forma nihil si sola forma.*

πολλοῖσι θνητῶν ἡ μὲν ὄψις εὐγενής,
ὁ νοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενὴς εὑρίσκεται.

id est:

Multis mortalium aspectus liberalis,
Mens autem in se ignobilis deprehenditur.

Rectè admonuit Thales, laborandum non esse in facie exornãda, sed potiùs in actionibus & studijs honestis pulchritudinem esse quęrendam. Lubens apponerem exẽplum Nirei ex Homero Iliad. γ. qui κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν, eorũ *qui ad Illium venerunt formosissimus*: sed, vt ille subijcit, ἀλαπαδνὸς ἔην, *imbellis erat*, & in cæteris inutilis: cuius semel dumtaxat Homerus meminit in nauiũ catalogo, vt perspicuè ostenderet, eam corporis formã ad res excellentes, & quę laude dignæ sũt, minimè idoneam. Sola enim pulchritudo & nitor corporis non sufficit, nec prodest, nisi etiam animi bona accedãt: ita vt decoræ corporis dispositioni mores nõ aduersentur, *Nireus formosissimus.*

ſentur, ſed omninò etiam animi candor & forma eluceat. Præſtat enim, longeque ſatiùs eſt deformem fœdumque aſpectu, ſed ſapientia & ingenij dotibus præditum eſſe, quàm elegantem, venuſtum, & habitu corporis excellentem, mente autem, conſilio, & virtutum ornamentis deficere, nec quidquam tantæ membrorum pulchritudinis expectatione dignum præſtare. Eſt

Socratis ſapiens dictum. itaq; operæ precium, iuxta Socratis præclarum monitum, quemque virtutis & honeſti ſtudioſum τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν ἐν κατόπτρῳ θεασάμενον, εἰ μὲν καλὸς εἴη τὴν ὄψιν, ἀσκῆσαι τοιαύτην εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν, ἄτοπον ἡγησάμενον ἐν καλῷ σώματι ψυχὴν αἰσχρὰν οἰκεῖν· εἰ δ᾽ αἰσχρὸς αὐτῷ φαίνοιτο τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν εἶναι, τοσῷ δὲ μᾶλλον ἐπιμελητῆναι τῆς ψυχῆς id eſt: *ſuam ipſius formam in ſpeculo debere conſpicere, vt ſi forma bona ſibi videatur, exerceat eam vnà cum animo, & faciat quæ forma digna ſunt: vt putet admodum abſurdum eſſe in pulchro corpore animum deformem continere. Quòd ſi deformis ſit in ijs, quæ corporis ſunt, eo magis curandum ſibi nitendumq; vt pulchritudinem animi conſequatur.* Cicero in

Locus mordax Ciceronis in P. Clodium. Oratione, quæ non extat, in Clodium & Curionem: Credo poſtquam tibi ſpeculū allatum eſt, longè te à pulcris abeſſe ſenſiſti. Iocatur Tullius in Clodij formam, & ad cognomen familiæ Pulchrorum alludit. Eos proditum eſt fuiſſe prudentes, ſobrios, continentes, modeſtos, reiq; publicæ ſuo tempore perſtudioſos, à quibus longè aberat Clodius. Sed quia de forma corporis mentio incidit, huc conferre placet dictum Iuliani Imperatoris, quod vt memorabile laudatur à Marcellino lib. 25. hiſtoriarum: Turpe eſſe ſapienti cum habeat animum, captare laudes ex corpore. Egregiè Seneca epiſt. 66. Errare mihi videtur, qui dixit:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Non enim vllo honeſtamento eget ipſa, at ſui magnum eſt decus, & corpus ſuum conſecrat. Claranum noſtrum cœpi intueri: formoſus mihi videtur, & tam rectus corpore quàm eſt animo. Poteſt ex caſa vir magnus exire, poteſt ex deformi humiliq; corpuſculo formoſus animus ac magnus. Quoſdam itaq; videtur mihi in hoc natura tales generare, vt approbet virtutē omni loco naſci. Si poſſet per ſe nudos edere animos, feciſſet. Nūc quod amplius eſt, facit: quoſdam enim corporibus impeditos, ſed nihilominus perrumpentes obſtantia, &c. Succurrit Galeni ſeu Menodoti non inuenuſtus πρὸς τέχνας locus, vbi de Nireo, de quo paulò ante. Quid e-

In cōptulos, et formæ ſtudioſos. nim gratia formæ, niſi adſit cultus animus? Video ſæpe & rideo ſtultam multorum in cura pulchritudinis vanitatē. Hem quot ſuſcipiunt labores? quot delectabilibus abſtinent? quot ſibi inferunt ſupplicia, vt formoſiores non quidem ſint, ſed appareant, vnius formæ ſtudio & valetudinis & voluptatis immemores? Quantum verò tempus inter comendum abſumitur? quot honeſta, quot vtilia, quot interim neceſſaria negliguntur? Sed neſcis, ô Veneris pulle, quid mali alas; habes hoſtē tuum domi, & quod peius eſt, blandum ac delectabilem: habes raptorem quietis & temporis, perpetuumque tortorem; habes materiam laboris, vberrimam diſcriminum cauſam, fomenta libidinum, nec minorem quærendi odij quàm amoris aditum. Eſto: fies forſan amabilis mulierculis, ſed odioſus viris, aut certè ſuſpectus. Quid igitur, formoſule, de forma gloriaris, quæ ad breuiſſimum tempus erit? Cadet flaua cæſaries, reliqui capilli albeſcent, tenerarum genarum purpuram pallor fœdabit, ſerenam frontem ſquallētes arabunt rugæ, lætas oculorum acies & lucida ſidera mœſta teget nubes, lęue dentium ebur ac candidum ſcaber ſitus obducet atque atteret, recta ceruix atque agiles humeri curueſcent, guttur planum criſpabitur, aridas manus & recuruos pedes ſuſpicaberis tuos non fuiſſe. Quid multa? veniet dies quo te in ſpeculo nō agnoſcas. Veris igitur & permanſuris bonis delectari conuenit, non falſis ac labentibus. Eſt enim & ſua animo pulchritudo multò ſuauior certiorq; quàm corporis, & ipſa quoq; ſuis legibus, decore, ordine, ac apta ſuarum partium diſpoſitione ſubſiſtens: illam optare, illi operam impendere dignum erit, quam nec dies longa deteret, nec morbus extinguet, neec ipſa mors. Cæ-

Sedes animæ cerebrum. terum (vt ad caput noſtrum reuertamur) Philoſophi permulti animæ ſedem in cerebro, tamquam in arce ſumma poſuere: vnde vecordes & inſipidi vulgò dicuntur cerebro vacui. Iuuenal. Satyr. 14.

Cùm facias peiora ſenex, vacuumq; cerebro

Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
Quò spectat illud Cleanthis: ἀπαίδευτος μόνῃ τῇ μορφῇ θηρίων διαφέρειν. Vide prouerbium, *Caput vacuum cerebro.* dum nos arietem inducimus.

Diues indoctus.

EMBLEMA CLXXXX.

TRANAT aquas residens pretioso in vellere Phryxus,
Et flauam impauidus per mare scandit ouem.
Ecquid id est? Vir sensu hebeti, sed diuite gaza,
Coniugis, aut serui quem regit arbitrium.

COMMENTARII.

I. IVVENIS inequitãs arieti aureo vellere recti, magna spe & hilari vultu vastum mare traijcit.

II. *Vnde petitũ Emblema.* FONTEM Emblematis ex Galeno sumo, in suasoria ad artes oratione, quam in principio suorum Operum posuit. Ibi enim Diogenis apophthegma citat, qui dicebat, indoctum diuitem esse arietem in aureo vellere. Verba ipsa Galeni quia supra Emblemate 73. posuimus, hic non repetimus, eò lectorem amandantes. Phryxi autem fabula sic habet. *Fabula Phryxi,* Athamas Æoli filius, Thebanorum Rex, ex Nephele vxore, vel vt Pindarus in Hymnis prodidit, ex Demotice, vel vt Hippiæ placuit, ex Gorgopide, vel vt ait Pherecydes Syrus, ex

ex Themisto duos suscepit liberos, Phryxum scilicet & Hellen. Dimissa autem, quæcunq; ex his fuerit, priore vxore, lege repudij, siue vt Apollonij scholiastes vult, defuncta, alteram, cui nomen Ino, duxit Cadmi filiam, quæ inmustarum nouercarũ more priuignos odio prosequens Æolicis fœminis persuasit, (vt etiam testatur Nonnus in 1. Dionysiacῶn) vti frugũ semina, priusquam terræ mandarentur, inscijs viris torrerent. Quare cùm terra redderetur infœcunda, fameq; tota ea opprimeretur regio, legatisque ad Apollinis oraculum decretis, vt durissimi anni eius temporis causam inquirerent, eos Ino corrupit muneribus, monuitq; vt cum reuersi fuerint, Apollinis nomine Phryxum & Hellen in victimas flagitarent. Horum mendacijs fidem habens Athamas, vtrumque aræ, vt tanquam victima mactarentur, imposuit. Sed Nephele mater eos rapuit, & auream ouem à Mercurio captam illis dedit, qua per aera auecti fuerunt. Cùm verò ad id freti peruenissent, quod est inter Sigæum & Chersonesum, Helle maris vastitate perterrita in mare decidit, quod ab ea postea dictum fuit Hellespontus, vel Athamantidis, vt ait Æschylus in Persis, Apollodorus in 1. Bibliothec. Lucianus in dialogis mortuorum. Astipulatur Ouidius his verbis in epistola Leandri, vbi etiam fabulam attingit:

Hellespõtus ab Helle dictus.

Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent,
Vixq; manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cum primùm de virgine nomina mersa
Quæ tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Est satis amissa locus hic infamis ab Helle,
Vtq; mihi parcat, crimine nomè habet.
Inuideo Phryxo, quem per freta tristia tutũ
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Phryxus amissa sorore incolumis in Colchidem peruenit, ibiq; Ioui Phryxio cognomine, arietem immolauit, pellemq; illius in luco Martis in eius honorem suspendit; quam postea à dracone seruari solitam fabulati sunt. Valer. Flaccus in Argonaut. Manilius libro 4. Astron.

... testis tibi laniger ipse,
Cum vitreum findens aurato vellere Pontũ,
Orbatumq; sua Phryxum per fata sorore
Phasidos ad ripas & Colchida regna reuexit.

Fabulam de Phryxo, deque Helle copiose narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, & passim auctores. Vide Natal. Comitem Mytholog. lib. 6. cap. 9. Ouid. 3. Fastor. in fine. Pontanum in Vrania, cùm loquitur de Ariete: & Hyginum de Ariete. Idem narrat pulcherrimis carminibus Hispanis Ioannes Mallara Hispalensis in suo Hercule, cantu 4. Phryxi quoq; meminit Annal. 6. Tacitus: Parthi fuerunt se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea liberos inanem mox regiam Æetæ, vacuosque Colchos repetunt. Multaq; de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito venisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Sic ille. Etenim aliqui arbitrati sunt nauẽ fuisse, quæ pictum in prora arietem haberet, qua Phryxus & Helle per mare vecti sunt: verum cum Helle è prora in mare despiceret, in mare decidisse ac perijsse, vt scripsit Hellanicus. Palæphatus affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius opera & consilio sint liberati. Alij aliter interpretantur, vt videre est apud Nat. Comitem, & nos etiam aliquid afferemus.

Taciti locus de Phryxo.

III. *PRECIOSO in vellere*] De vellere aureo Ouidius 7. Metamorph. Iustinus in Trogum lib. 42.

Et flauam ouem] id est, auream Obseruandum est, quam varijs nominibus aureum vellus poetæ nominauerint. Euripides, πάγχρυσον δέρας. Orpheus & Apollonius δέρας, & κῶας χρύσειον. Pindarus, χρύσον νάκος κριοῦ. δέρμα κριοῦ βαθύμαλλον. κῶας αἰγλᾶεν χρυσέῳ θυσάνῳ. & δέρμα λαμπρὸν. Poeta quidam apud Ciceronem, Auratum arietem Colchorum. Catullus, auratam pellem. Ennius, inauratam pellem arietis. Ouidius, Phryxeam ouem, Phryxea vellera, Ouem fuluo vellere conspicuam, Vellera nitido villo radiãtia, Aries aureo villo spectabilis. Val. Flaccus, Pecoris Nephelei vellera, Phryxeam pecudem, pellem rutilam, pellem sidereis villis comantem, vellera radiantia. Sic noster Alciatus hic, Pretiosa vellera, & flauã ouem vocat.

Varia nomina velleris aurei.

Impauidus per mare scandit] non horret marinos fluctus & turbines, quanquam horrificos.

Vir sensus hebeti] imperitus, stolidus, qualis est ouis, animal insipiens & stultũ, vt

vt dicemus. Vnde illud προβατίκ βίον ζῆν. & προβάτων ἦθος. Pierius lib. 10. Hieroglyph.

Gaza. *Diuite gaza*] opulentus, locuples. Gaza, dictio est Persica, significans opes, suppellectilem, & generaliter quidquid possidemus, vt ait Seruius in 1. Æneid. Pomp. Mela: Gaza, inquit, Persæ ærarium vocant. Curtius lib. 3. circa finem: Pecuniam regiam (gazam Persæ vocant) cum preciosissimis rerum efferri iubet.

Vxor sub ipsi non superet. *Coniugi aut serui quem regit arbitriũ.*] Is aptè dicitur à Græcis γυναικοκρατούμενος, καὶ δουλοκρατούμενος, Philæmon Comicus rectissimè scripsit, vxoris probę partes esse, vt se non superiorem marito putet, sed dicto audientem: adiungit enim, magnum esse malum si mulier viro dominetur, eumq; superet: Ita ille:

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρὸς, ἀλλ' ὑπήκοον.
Γυνὴ δὲ νικῶσ' ἄνδρα κακὸν ἐστιν μέγα.

id est:

Proba vxor, ò Nicostrata, marito suo
Non debet esse superior, sed obsequens.
Nam graue malum vxor est superans virum suum.

Huc spectant versus isti Euripidis in Andromache:

οἰκία δ' ἐν ᾗ πάντα πρωτεύει γυνή
οὐκ ἔστιν ἥτις πώποτ' οὐκ ἀπώλετο.

Haud vna salua mansit vnquam familia,
Partes priores vxor in qua gesserit.

Memoratur & hoc recentiorum cuiusdam dictum in eandem sententiam, iocosam allegoriam habens: Nõ placet mihi domus, in qua gallina cantat, gallus tacet. Galli dicunt: *Tout se porte mal, ou la femme parle plus haut que le mari.*

IV. *Aries in aureo vellere.* ARIETE aurei velleris hic notantur potissimùm locupletes illi, qui cùm sint hebeti & obtuso prorsus ingenio, ducuntur trahunturque pro vxorum arbitrio, vt eorum negotia è famulorum ductu regulaque pendeant: nec secus ac infantes anniculi è nutricis amplexu, illi quid loquantur, quidq; statuant, non habent, quòd illos animus & rationis copia deficiat. In quos hoc Palladæ torqueri solet:

Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος,
Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.

Diuitias locupletis habes, animum sed egeni;
O successori diues, egene tibi.

Serui homines ob imperitiam. Xenophontis locus 4. Comment. satis esse potest ad id Emblema illustrandum: nempe ὅτι ἄνθρωποι δοῦλοι δι' ἀγνοίαν, κἂν πλούσιοι. quæ Socratis disputatio est cum Euthydemo. Ea enim misera censenda est seruitus, quæ non à fortuna, sed ab animi imperitia nascitur, quæ in summa etiam copia non potest non esse alijs mancipata. Non dedecet aliquando rebus serijs iocos immiscere non inurbanos. Sic ludunt quidam in famulorum conditionibus:

Miles habet seruum monachus, clerusque sodalem:
Plerumq; & socium stultus vterq; tenet.

Nempe qui seruit militi, verè non simulatè obsequitur: at clerici & monachi sæpe pro seruis dominos ferunt, & ad eorum mores sese nimis aliquãdo supinè accommodant. Ferunt ergo pudendam δουλοκρατίαν, digni seruire magis, cùm nulla turpior seruitus quàm voluntaria. Nec desunt de muliebri imperio vulgò trita dicteria, veluti;

Hunc fatuum fateor, quem calceus vrget & vxor.

Et illud:

Fœmina quem superat, nunquam viuit sine pœna.
Libertate caret dura constrictus habena.

Cum Diogenis apophthegmate, de quo ante, consentit illud Caij Cæsaris, quod à Corn. Tacito memoratur lib. 13. Annal. Iulium Silanum auream, pecudem appellabat C. Cæsar ob segnitiem, vel vecordiã potiùs. *Iulius Silanus aurea pecus.* Aries simplicissima & stolidissima est pecus, bono tamen corporis habitu, & conferto lanæ mollis tegumento: aurum diuitias, puer aut seruitutem, aut iuuenilẽ ætatem significat. Quare Phryxus aurei velleris ariete Pontũ transuectus, aut vxor est, aut seruus, aut pusio virum aut dominum, diuitem quidem, sed stolidum, suo arbitrio quocumq; velit transferens. Certè ouis in Hieroglyphicis tum felicitatem, tum stulticiam arguit. Felicitatem quidẽ ex oue portendi olim Hetrusca disciplina docuit. *Ouis felicitatis hieroglyphicum.* Virgilius felicitatem aurei sæculi sub Augusto reuiuiscentis attingens:

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera succo.

Sed felicia illa portendi ex euentis comprobatum, tunc præcipuè cũ agnus natus esset vellere in fronte purpureo in villa

Anto-

Antonini cuiusdam plebeij viri, eo die atque hora, qua Geta, Antoninus inde nuncupatus, Mediolani natus est. Verùm is, in cuius ædibus agnus editus fuerat, cum imperium Antonino ex hoc portendi audiuisset ab aruspice, de se dictum putans, ne fatum propalaretur, agnum statim occidit; quod omen fuit Getam, qui & Antoninus vocabatur ab Antonino fratre necandum esse, vt subsecutũ est; quod apud Ælium Spartianum, & alios habetur. Eædem oues Diadumeno imperium portendere, cum in agris patris oues purpureæ duodecim natæ essent, quarum vna tantum varia fuit. Quòd verò ad stultitiam attinet, notum est vulgo, ouium cognomento insipientes appellari. Et Accius in Somnijs posuit ouilem fœtum in Tarquinium Superbum concitatum, tanto impetu irruentem, vt regem solo prosterneret; quod Brutum indicabat, quem Rex ille hebetem, & quasi pecudem existimabat. Fabius etiam Maximus, cùm prima ætate communi hominum iudicio putaretur hebetior, Ouiculæ cognomine appellatus est. Vide adagium, *Ouium mores.* & Aristotelem lib. 9. de nat. animal. Socrates etiam diuites indoctos vocabat aurea mãcipia, & equos argento circumtectus. Sed redeamus ad aureum nostrum vellus. Nõ obscurum est, veteres ea dixisse aurea, quæ magnum suppeditarent emolumentum & reditum, siue agri bonitate, siue pecore aut lanificio. Hinc Martialis de Beti fluuio:

Item stultitia.

Aurea, quæ lucrosa.

Betis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum est, vt pecudes ipsæ aureas pelles habuisse ferantur: qualis fuit Argis Atrei, quam sibi Thyesten subduxisse conqueritur. Sic in Colchide Æeta Rex, ad cuius arietis pellem Iason profectus est & socij Argonautæ, regij sanguinis & animi, qui regionem gregibus & opibus nobilem inuaserunt, si Varroni credimus lib. 2. de re rust. c. 1. quem laudat & sequitur Forcatulus lib. 1. de Imp. & Philos. Gall. à quibus etiã stare videtur Cœl. Rhodigin. lib. 25. cap. 1. Oues sanè tanto in honore habuerunt veteres, vt ex iis solummodo opes fieri existimarint; & pecuniam atq; peculium omne à pecudibus & gregum numero olim censuerint. Ea de causa Maronianus Corydon diuitias suas ostentaturus, dicit:

Diuitiæ olim in pecore.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Similiter cùm Hercules ex Aphricana victoria nihil præter oues abegisset, aurea mala secum asportasse fabulosè dictus est: μῆλον enim & ouem & pomũ significat. Sed vellus aureum alii malunt intelligi magnam auri vim, quæ apud Colchos esset, à principibus quibusdam viris congestam. At verò Colchica regio propter vicinitatem Caucasi montis, auro abundabat, vel teste Strabone, qui scribit multos fontes ex Caucaso manare, scaturientes arena aurea, tam tenui, vt oculorum aciem effugiat, eamq; colligi ab incolis, pellibus quibusdam lanosis in aquam iniectis. Hinc enim suspicari possumus locum esse fabulæ datum; pelles enim, subsidẽte in ijs arena, speciem aurei velleris præ se ferunt. Locum Strabonis ex 10. lib. huc trãsferre non pigeat. παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάῤῥους, ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους φάτναις κατατετριμμέναις, καὶ μαλλωταῖς δοραῖς ἀφ' οὗ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Meminit Corn. Tacit 6. Annalium. Sed dum alios plerosq; auctores voluo, occurrit id quod de aureo vellere plurimi referunt, ex Suida potissimũ, explicãtque de arte, quam χημείαν Græci appellant. Etenim inueniuntur auctores non pauci, qui aurei velleris pellem interpretentur fuisse librum quẽdam veterum more in pelle conscriptum, in quo auri conficiendi scientia traderetur: cuiusmodi libros cùm Diocletianus summa diligentia perquisiuisset apud Aegyptios (qui huius peritissimi censebatur) omnes flamma consumpsisse fertur, ne diuitijs ita comparatis Aegyptij Romanis inferre bellum auderent: atque ex eo tempore artem hanc publico Cæsaris edicto semper habitam fuisse flagitiosam. Sed quia de Chymia siue Alchymia incidit mentio, æquus lector nõ ægrè ferret, si de eius certitudine & difficultate ea, quę partim ex probatissimorum auctorum lectione, partim etiam virorum doctorum conuersatione & colloquio hausi, hic loci vel historicè saltem paulò prolixiùs exponam, interim haud inuitè permittens, vt suo quisque abũdet sensu, & de his pro arbitrio statuat. In primis in confesso est, artem transmutandi metalla in aurum & argentum esse vetu-

Aurea mala.

Aureum vellus.

Chymia per vellus aureum notata.

Alchymiæ vetustas.

Hermes Trismegistus.

vetustissimam, quam omnes vendicant cuidam Hermeti Ægyptio, seu Mercurio Trismegisto. Is enim fuit, qui post diluuium omnium artium & disciplinarum tam liberalium quàm mechanicarum primus fuit inuentor & editor; qui Mosi coætaneus creditur. Mosis autem natiuitas cadit in annum M. 2373, qui est ante natum Saluatorem nostrum 1598. Argonautarum expeditio circiter annum M. 2740. ante natum Christum 1231. vt supputat Abrahamus Bucholz. in Indice Chronico. Diocletianus verò Imperator floruit circiter annum 284. post Christum natũ. Vltra ergo mille octingentos annos viguisse hanc artem in Ægypto ante Diocletianam librorum chymicorum deuastationem, de qua Suidas, rectè potest colligi. Ab Hermete Chymia quasi per manus tradita est & propagata, non ad Græcos, non Latinos, sed Arabes. Quid multis? Sat antiqua est, si sat vera. Verùm de huius artis veritate disputanti non possunt firmiora argumenta esse, quàm quæ à sensu seu experientia, & ratione ducuntur: inde enim alia omnia robur capiunt, quæ in vtramq; partem disceptantur, non tam in hoc, quàm omni alio negocio. Qui veritati se opposuerunt, vt Agricola, Cardanus, Scaliger, Carterius, Fenottus, Erastus, Aubertus, Seidelius, & nuperrimè Moresinus Scotus (prætereundas enim censeo quotlibetarias infinitorum scholasticorũ, & huius fæcis quæstiones) cùm aut negare debuissent experientiam & sensum: aut, vt ait Libauius in Syntaxi metall. Thes. 40. & 43. modum, quem posuere artifices; in genere per rationes Logicas, hoc est, ex mera phantasia desumptas, aggressi sunt ostendere, non posse fieri artificiale metallum. Quantò rectiùs illi, cùm omnes sint Peripatetici, audissent suum magistrum & principem Aristotelem præclarè monentem, in ijs, quæ sensilia sunt, non rationem, sed sensum, iudicem omni exceptione maiorem, esse consulendum? Qui etiam, quando disputat contra eos, qui omnia dicebant moueri, 8. Phys. t. 22. neglecto sensu rationem quærere, imbecillitatem mentis meritò censet: & absurdum, præter rem imaginationi seu rationi credere. 3. Phys. t. 37. Sensu enim & experientia multiplici, & testimonio indubitato constat, & factum esse aurum (nam de hoc potissimùm lis est) & factum esse ea arte, quam norunt veri artifices, profitentur sophistæ fraude multiplici. Ioannes Andreæ, celebris Iuris Pontificij interpres, scribit, Arnaldum de Villa noua in Curia Romana, præsentibus multis Cardinalibus æs in virgulas auri commutasse, mox discedentem permisisse, vt omni probationi subijceretur. Refert Panciroilus Rer. memorab. lib. 2. tit. de Alchymia. Cornelius Agrippa lib. 1. de occulta Philos. c. 14. affirmat, spiritu auri, aut potiùs eiusdem forma & parte puriore, imperfecta metalla & argentum viuum in argentum verti posse, seq; id vidisse & nouisse. Ioan. Franciscus Picus lib. 3. cap. 2. de Auro, plurimas accumulat experientias, quas breuitatis causa omitto. Multæ etiam leguntur apud Hieron. Rubeum lib. de destillat. sect. 4. cap. 1. & 2. Libauium lib. 2. Alchym. tract. 1. cap. 19. Gebrum, Hermetem, Comitem Bernhardum, & alios, in primis apud Robertum Vallensem, qui ex professo scripsit de artis huius certitudine & antiquitate. Fernelius quoq; lib. 2. de abdit. rerum caus. cap. 18. de veritate & ratione artis attestatur. Recentissima exempla si desideras, pete ex Evvaldi de Hoghelande historijs Coloniæ excusis, Anno 1504. Quid? quòd ego ipse hisce oculis vidi, hisce manibus cõtrectaui massam auri à quodam mihi satis noto, & familiari confectam, & in Archiducali Academia Friburgi Brisgoiæ publicæ disputationi, quæ fieri id posse negabat, illatam & ostensam. Adeo etiam clara veritatis huius lux est, vt ex ipsis aduersarijs aliqui eam non diffiteantur. Narrat Cardanus lib. 6. de Subtilit. coram Principe & Senatu vrbis Venetæ argentum viuum in aurum fuisse conuersum à pharmacopola Taruisino. Et cur tot præstantes viri diuersarum gentium, tot tamq; præclara de hac arte edidissent volumina? an in nugis suæ famæ & gloriæ præsidium apud posteros quærebant? Sunt Ægyptij, sunt Arabes, sunt Chaldæi, Germani, Hispani, Angli, quos quis enumeret? Multos Hermolaus Barbarus, vir dignitate generis & gradus, & omni doctrinarum genere ornatus, nominatim protulit: ego plures proferam, sed tantùm insigniores, delectũ enim seruabo. Itaq; χυμευτικὰ scripsit Osthanes, Hermes, Chanes, Rosinus Alexandrinus

Alchymiæ veritas.

Experientia ostenditur, aurum fieri posse.

αὐτοψία

Chymicæ artis scriptores.

nus ad ſororem Theoſebiam, Olympiadorus Alexandrinus, Agathodæmon, Democritus, Orus, Chryſorichius, Pebichius, Comerius, Apuleus, Petaſius, Pelagius, Africanus, Theophilus, Syneſius, Stephanus ad Heraclium Cæſarem, Heliodorus ad Theodoſium, Geberus, Callides Rachaidibus, Veredianus, Rhodianus, Canides, Merlinus, Lullius, Arnoldus Villanouanus, Auguſtinus Panthes Venetus; fœminæ tres, Cleopatra, Virgo Taphuntia, Maria Iudæa. Quibus ſi annumerarem recentiores; Deum immortalem, quantus eſſet teſtium numerus? Laurentius Ventura libro de Arte chymica, gloriatur ſe 150. volumina in nobilem Bibliothecam Comitis Palatini intuliſſe, & præter illa quinquaginta adhuc alia habere. In iudicijs, vbi de cenſu, capite, fama agitur, duobus aut tribus teſtibus tam lege diuina, quàm ciuili credendum eſt: & ita difficiles ſumus erga viros tot doctiſſimos & integerrimos, quorum ſcripta proſtant, propter paucorum ratiunculas, quibus toties reſponſum eſt? Vniuersè quidem à Gebro, Ventura, Petro Bono Ferrarienſi. Nominatim verò Quercetanus eruditiſſimè reſpondet Auberto; Eraſto Muſſetus, Seuerinus, Rubeus, Penotus; & Gaſto Claueus ſubpræſes Niuernenſis, in libello, qui inſcribitur, Apologia Chryſopœiæ & Argyropœiæ. Omnibus Libauius in Syntaxi ſua metallica altera, Alexandro quidem Carrerio Patauino Theſi 46. Eraſto Theſi 93. Fenotto Theſi 98. Scaligero Theſi 106. Auberto cum Fenotto Theſi 107. Moguntinis Baccalaureis Theſi 116. Cardano Theſi 119. Solus reſtat Thomas Moreſinus Scotus, qui nuper auſus eſt reſumere cauſam Auberti contra Quercetanum: ſed qui & hũc compeſcat, forſan in mundo erit. Hæc quoad certitudinem.

Chymicæ artis defenſores contra aliorum ratiunculas.

Difficultas verò artis huius eſt maxima; eſt enim lapis Philoſophorum, non cerdonum aut ruſticorum. Præclarè Rogerius Baccho: In quibus Deus magnam virtutẽ poſuit, in iiſdem etiam magnam difficultatem collocauit. Difficultates iſtas ſingulari libro expoſuit Theobaldus Hoghelande, quem antè citaui. Sunt autem hæ tum in diſcendo, tum in exercendo. In diſcẽdo aliæ à diſcente, aliæ à docentibus libris.

Alchymiæ difficultates.

Diſcens à Deo hoc donum petendo impetret oportet, & vt poſſit, ipſe ſeſe præbeat timentem Dei, à peccatis abhorreat, humilis ſit, prudens, doctus, Latini ſermonis peritus, Philoſophus, naturæ principia ſciens, laborioſus & induſtrius, conſtans, non iracundus, patiens, liber, vacuus à curis, ſecreti tenax, abſtinens à Sophiſtis, non prodigus, non auarus, cautus in declinandis diaboli illuſionibus, ſufficienter locuples, librorum copiam habens, ſtudioſus, faciat experimentum, ſanus, hoc eſt, corporis, animi & fortunæ bonis inſtructus, quos rariſſimos ait eſſe Pancirollus. At maior difficultas eſt quæ ſequitur, propter libros, ex quibus petenda ars, intellectu difficiles: vel enim ars in ijs diſperſa eſt, vel inuoluta ænigmatis, allegoriis, & ſimilitudinibus, tum ab elementatis, homine, animalibus, eorumq; partibus vegetabilibus, figuris, metallis; tum ab elementis, diſſimilitudinibus, æquiuocationibus, contradictionibus, nominibus inuſitatis, characteribus, literarum tranſpoſitionibus, prauis tranſcriptionibus, ſtyli varietate, impoſſibilibus. Tertio denique eſt difficultas, quæ oritur in exercitatione, tum ex partæ materiæ, quæ vt fundamentum operis aſſumenda; tum ex parte regiminis, quibus inſtrumentis tractanda. Vbiq; incredibilis obſcuritas & perplexitas. Hæc, hæc illa, non autem (vt putatur) artis incertitudo cauſa eſt, quod adeo multi, & tantùm non omnes, qui huic arti indulgent nimium, non ſolùm oleum & operam, ſed & diuitias, imò valetudinem & famam perdant, vt meritò dicere poſſimus, Chryſopœiam eſſe caſtam meretricem, quę multos inuitat, & ferè neminem admittit. Hæ difficultates ſunt acquiſitionis & incommoda: at longè difficilior eſt adeptæ fortè poſſeſſio, nunquam certè tuta profeſſio. Præſtò enim ab alijs ſunt inſidiæ, & mille pericula: ſiquidem difficile cuſtoditur quod placet multis, quid, quod omnibus? Cum igitur toties, & tam anxiè à tam multis ingens illud bonum, quod ars iſta pollicetur, fuerit indagatum, at rariſſimè à quàm pauciſſimis inuentum, adeo vt non deſint, qui Chymiſtas ſubijciendos eſſe exiſtiment acerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis legi, qualem filio Cadmo præſcripſerat, ne niſi inuenta ſorore vnquam rediret; itaq; aut inueniendam, aut pereundum eſſe: hinc factum eſt, vt non pauci hanc artem procaci linguæ petulantia

In diſcente.

In libris docentibus.

In exercitatione.

Agenoris lex.

Contra Chymistes.

tia prosciderint. Iul. Cæsar Scaliger affirmare non dubitauit, Exercitat. 23. se Chymistas odio odisse plusquam Vatiniano: Sunt enim, inquit, noctuæ ad aucupia crumenarum, à quibus aurum, quod postea alijs pollicentur, sibi captent prius. Alius Alchymiam sophisticam quandam imposturam nominabat: alius dæmonis præstigijs; Petrarcha mentiendi & fallendi artē, ex qua nulli alij successus sperandi sint, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam; quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, at multos à diuitijs ad inopiam redactos sæpe vidimus. Notatumq; est, aliquos cæteroquin prudentes, hac insania laborare; quosdam opulentissimos hac vanitate cōsumptos, dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, bene parta prodigere, censuq; omni diu superuacuis effuso, tandem necessariis etiam fuisse destitutos: nōnullos deniq; amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse. Magna quidem promittunt Alchymistæ, sed ea sibi præstare debebant, quæ promittunt aliis, primùmq; suam pellere inopiam. Est enim ferè mendicum genus hominum; cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volunt, quasi aliena illis quàm propria molestior sit paupertas. Aduersus has fuliginosas Chymicorum fallacias extant Natalis Comitis versus non ineruditi, lib. 2. Mytholog. cap. 6. sed optimè apud dictum Hoghelande in principio sui libri, quem vide: nos plus æquo prolixi fuimus, aureus enim iste aries non vltra Colchidē non inuitos transuexit; nam vbi rem possidere non datur, etiam verba profundere parui est.

In fidem vxoriam.

EMBLEMA CXCI.

ECCE puella, viro quæ dextra iungitur: ecce
Vt sedet, vt catulus lusitat ante pedes.
Hæc fidei est species: Veneris quam si educat ardor,
Malorum in læua non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt. Sic Scheneida vicit
Hippomenes, petijt sic Galatea virum.

COMMENTARII.

I. PVELLA blanda viro assidet, eique dextera iungitur, ante cuius pedes canicula lusitat; pomus autem, quam à læua requirit Emblema, hic desideratur.

II. *Argumẽtum Emblematis.* AD fidem vxoriam quatuor hic spectanda proponuntur, dextrarum coniunctio, sessio, canis symbolum, pomi insitio seu donarium. Dextra pro nota fidei, vti iam supra monuimus Emblemate 39. Puella viro assidet, quod ad cōstantiam in amore refertur; sed enim notam habet stabilitatis. Canis animal hero fidum, fidei aliam rationem habet. Malus arbor Veneri sacra, vt patet ex poetarum scriptis. Egregium est Emblema, nullum verbum otiosum habens, sed omnia sensu tincta.

III. *Puella.* *ECCE puella*] vxor marito dextram iungens. Nam puellæ appellantur etiam eæ, quæ matrimonio iunctæ, vel vterum ferunt, vel etiam pepererunt. Horat. 2. Car. 22.

laborantes vtero puellæ.

Sic Penelope apud Ouid. se puellam vocat, cum Vlyssi iam olim Telemachum peperisset. Fast. 2.

---- *iubet viduas cessare puellas.*

id est, à maritorum complexibus abstinere. Sic & Scæuola IC. puellam vocat, quæ erat vidua, & post alteri nupta Gellius lib. 12. c. 1. puellam bis vocat puerperam.

Vir. *Viro*] Vir plura significat: nam respectu sexus marem significat. Plin. lib. 10. c. 63. viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Respectu ætatis significat eum, qui iuuentutem excessit. Dicitur præterea vir, homo fortis excellenti & præstanti animo. Cic. Exurgite aliquando, si viri estis, atque arma capessite. Sumitur deinde vir, pro marito, vti hoc loco, & apud Ouid. 1. Metamor.

Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Et apud Plautum conqueritur de mariti importunitate Alcmena:

dedecoris à viro argutam meo.

Ponitur & pro capite & præfecto, Virg.

Vir gregis ipse caper.

Interdum accipitur vir pro membro virili, vt videre est apud Plautum in Asin.

---- *domi serui qui sunt castrabo viros.*

& apud Catull.

Itaq; vt relicta sensit sibi mẽbra sine viro.

Dextra iungitur] Dextera fidei est symbolum, vt dictum alibi. Cicero 2. Philipp. dexteram fidei testem vocat.

Vt sedet] stabilitatis nota, ne leuitatis appareat indicium, sedent enim quieti & graues. Vide Emblem. 145.

Catulus] canis, catellus. Quamuis catulus pro omni animalium fœtu sumatur, exceptis auibus, hoc tamen loco pro cane sumitur, qui etiam fidei notam præsefert; nam quàm fidum hoc suo hero animal sit, vsq; adeo etiam, vt ei sæpe auxilium præstitisse, à latronibus defendisse, atq; aduersus eiusdẽ inimicos pugnasse, inter alios illustres viros, quorum hæc testimoniis confirmantur, plurima exempla recẽset Plinius lib. 8. c. 40. citat etiam non nulla Plutarchus in libello de Industria animal. Hinc sibi proprium habet epitheton, fidelis. Horat. lib. 1. car. *Catulus.*

Ceu visa est catulis cerua fidelibus.

Hinc est quod Socrates per canem iurat, cùm obsequium & fidem putat præstandam iis, qui rerum habenas in ciuitatibus tenent. Et in C. Mamilii numo, qui aliquando SC. præfectus est limitibus metãdis, est canis allatrans, qui notat fidem esse præstandam ei, qui eiusmodi operę pręficitur. Pierius in Cane, lib. 5. Non omittendum quod Michael Vosmerus de fidelitate, & si liceret dicere pietate, canum refert. Mirum, inquit, quod de canibus venaticis tradunt annales, qui dum caperetur herus (is fuit Florentius V. Hollandiæ & Selandiæ Comes, qui inter venandum plus viginti vulneribus confossus fuit) testes ipsi aderant, captum comitabantur *De canũ fidelitate historia.*

bantur in arcem Mudam, auectum inde, atq; in fuga à proditoribus seu coniuratis trucidatum mœsti custodiebant. Demum amicis corpus vrgentibus, vt Alcmariam deferrent, in eandem nauem canes cõscẽdebant, ab omni cibo & potu mordicus alieni. Funus in templum elatũ proni venerabantur, ibiq; assiduo desiderio sui domini, donec vi abstraherentur, ægrè vitam sustinebant. Simile exemplum Corsici canis venatici erga dominum suum, recenset Cæsar Scaliger Exercit. 202. in Card. vbi addit: Huic equidem cani Mausoleũ cum elogio libentiùs condiderim, quam Sultano Solymano. Altera quoq; historia, quam de cane Gallico ibidem refert, non minus notabilis quam elegans est. De canum porrò fidelitate & sagacitate vide omnino Oper. succisiu. Camerarii cap. 24. Pierium loco citato; habet etiam hac de re elegantissimum epigramma Iacobus Micyllus, quod ita incipit:

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis voluptas,
Inter quadrupedes canis patronum
Cognoscit, veneratur & tuetur, &c.

Fidei est species] fidelitatis expressa imago

Veneris quam si educat ardor] quam fidem si mutua coniugis vtriusque copula confirmet. Ardor sumitur sæpe pro amore vehementi & desiderio; sicut & ipsum verbum Ardeo. Virg. 2. Eclog. *Ardor.*

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Huiusmodi ardore correptum adolescentem festiuè exprimit Plautus in Mercatore:

Sumne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atq; in corde facit amor incendium;
Ni oculis lacrymæ defendant, iam ardeat credo caput.

In læua] parte sinistra non inconcinnè malus fructifera statuetur.

Malum Veneri sacrum. *Poma etenim Veneris sunt*] Mala amoris sunt signa, quia Veneri sacra. Vide adagium, *Malis ferire*, & Philostratum in Iconibus, tit. Amores.

Hippomenes vicit Atalantam. *Scheneida vicit Hippomenes*] Atalanta Schenei regis filia, pulcherrima puella, cui Deorum responsum datum fuit, vt nulli viro nuberet; ideoq; procis eam ambientibus huiusmodi legem proposuit, vt secum cursu pedum certarent, & qui eam currendo superasset, eius se coniugem futuram, victi verò morte plecterentur. Cumq; multos post terga reliquisset (mira enim pedum agilitate præstabat) & nece affecisset, tandem Hippomenes adolescens nobilis, ex Neptuni progenie, cum eam impenso amore prosequeretur, nec mortem certaminis periculo abhoreret, Venerem implorauit, vt sibi auxilio esset; quæ statim ei tria aurea poma donauit, ea ille inter currendum sensim ante virginem per vices proiecit. Illa verò auri cupiditate allecta (vt mulierum genus auarissimum est) dum ea auida colligeret, retardata metam tardius attigit: & sic arte victa fuit, vt lepidissimè Ouid. in fine lib. 10. Metamorph. Fabulam eandem breuiter habet Theocritus in Amaryllide:

Ἱππομένης ὁκαδὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
μᾶλ᾽ ἐν χερσὶν ἑλὼν δρόμον ἄνυεν ἁ δ᾽ Ἀταλάντα
ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλλετ᾽ ἔρωτα.

Virginis Hippomenes thalamos vbi fortè petiuit,
Mala tenens manibus currebat: vt hæc Atalanta
Vidit, vt perijt, magno correpta vt amore est.

Petijt sic Galatea virũ] Galatea Nympha marina à Polyphemo adamata, de qua Ouid. 13. Metamorph. Sed potiùs hoc intelligendum de ea, quam Virgilius 3 Ecloga celebrat: *Galatea.*

Malo me Galatea petit lasciua puella;
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Et ante ipsum Theocritus Eidyil. 3. 6. & 11. & quod Theocritus est μηλοβολεῖν, id Virgilio est *Malo petere*, id est, ad Venerem solicitare. Hinc dicitur, poma, nuces legere, verecundè ab hortis ad rem voluptatis translata voce. Vide Lipsium lib. 3. Antiq. lect. Vide item Prouerbium, *Malis ferire*. *Poma legere q d.*

IV. *Vxoris proba munus.*

HORTATVR hoc Emblema fœminas, quæ ad viri nuptias se contulere, vt in fidelitate erga maritos catellorum natu ram superent, eiusque solum moribus inseruiant, cui se æterno vinculo colligarũt. Neq; vnquam à domo & maritis suis ocu los

los (ne dicam pedes) dimoueans: quibus non tantum noctes, sed etiam dies debent. Non enim solùm crimine eas, sed omni criminis suspicione vacare oportere, Cęsar Dictator rectè existimauit. Dicerē profectò plerasque omnes ita probas, modestas, & in fide vxoria pręclaras esse, vt nulla prorsus eis monitione aut exemplis opus sit, nisi illud Ecclesiast. nunc occurreret, dicentis: Virum de mille vnum reperi, mulierem verò ex omnibus nō inueni. Quapropter legumlatores etiam de bonis mulieribus non esse faciendam legem existimarunt, quia paucæ sunt: de malis autem omnino sanciendam, quæ multæ sunt. Notatur in l. ex his. ff. de leg. Sed rara quædam fidei coniugalis exempla huc illustrandi Emblematis gratia adducere non pigebit. Notum in primis est Lucretiæ exemplum, quæ licet animus inuiolatus ex violento concubitu Sex. Tarquinij mansisset, amplius superstes esse noluit, sed in conspectu mariti & amicorum se gladio transfixit, cuius monumentum in Episcopatu Viterbiensi tale conspicitur: *Collatinus Tarquinius dulcissimæ coniugi, & incomparabili Lucretiæ, pudicitiæ decori, mulierum gloriæ. Vixit ann. XXII. Mens. III. Dies VII. Proh dolor, quæ fuit carissima*. Mallonia quoq; illustris fœmina Romana æternam memoriam suæ cōstantiæ & pudicitiæ posteritati reliquit. Ea enim, vt refert Suetonius, quum ad Tiberium, libidinosissimum senem esset perducta, neq; adduci potuisset, vt cupiditatibus ipsius obscœnis obsequeretur, instinctu eius delatoribus fuit obiecta, quam cùm nec reā interpellare desineret, ecquid pœniteret; ipsa pro tuenda pudicitia sua derelicto iudicio domum se abripuit, ferroq; transfegit, obscœnitatem oris hirsuto atq; olido seni clarè exprobans. Vnde audire à vulgo coactus fuit, Hircum vetulum capris naturam ligurire. Simile aliquid, idque insigne recenset Bernard. Scardeonius in antiquit. Patauin. lib. 3. clas. 14. de Blanca Rubea inuictæ virtutis & rarissimi exempli fœmina. Hæc enim quum Bassanum municipium Patauinum ab Acciolino circa annum salutis 1253. proditione occupatum esset, eiusq; maritus, dum hostibus irruentibus fortiter resisteret, occubuisset, & ipsa viriliter pugnando capta, armisq; exuta, vi ante conspectum tyranni attracta esset, neq; precibus, neq; precio à victore eius pulchritudine capto expugnari potuit, vt ipsius impuris cupiditatibus assentiretur. Verùm cùm is animaduerteret, eius animum castum delinimentis expugnari non posse, ratus est violentia efficere posse id, quod spōte captiua facere recusasset. Dum igitur vi eam attrectare conatur, illa captata occasione, de fenestra sese præcipitem dedit, malens vel sic fortiter vitam cum iam mortuo marito, quàm turpiter pudicitiam cum impio tyranno perdere. Sublata autem de terra, vt erat deturpata sanguine, & semimortua, in lecto reponitur, & diligenter curatur. At post non multos dies, vbi tandem conualuit, rursum adducta ad tyrannum, cum constanter in superiore continentię proposito perduraret, nec aliter Acciolinus potiri ea se posse speraret, ligata per seruos, vt nullatenus resistere posset, ab improbo, nefario, & crudeli tyranno pudica fęmina stupratur. Qua contumelia & labe (quamuis non ignoraret, corpus, nisi consensu accedēte, violari vel corrumpi non posse) illata, ita commota est, vt noluerit diutiùs superuiuere. Quare aliquamdiu dissimulato dolore, impetrauit ab amicis, ad leuandum mortui mariti desiderium, & ad sedandum aliquantisper animi mœrorem, vt mortuum ac iam fœtentem maritum cerneret. Aperto itaq; sepulchro vbi iacebat, ea magno cū eiulatu supra mariti cadauer sese repente proiecit, & repagulo, quo lapis sepulturæ sustinebatur, reuulso, fracta sub lapide ceruice, vnà cum marito, quasi in vltionem pudicitiæ fortiter & intrepidè mortua, & vt optabat, eodem tumulo sepulta est virago. Hæc Blanca in hodiernū diem mirificè ab Italicis historicis & poetis celebratur, quæ an sua fidelitate erga maritum, Arriæ Cecinnæ Pæti vxori, de qua extat memorabilis epistola Plinij ad Nepotem lib. 3. epist. 16. postponē da sit, aliorum esto iudicium. Diuersum sanè & longè aliud fuit sæculum, & minus castus animus muliercularum Insubriæ tempore Galeacij Sfortiæ. Ita enim scribit Iouius in Elog. lib. 3. Ea tum erat ex multo otio luxuriantis sæculi conditio, in ipsis præcipuè nobilioribus matronis, vt totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienū prorsus & subagreste putaretur: ideoque

princeps

Lucretia. *Mallonia.* *Blancæ Rubeæ virtus.* *Arria.*

princeps ad licentiam libidinis proclinatus,& iuuentæ vigore venuſtateq; oris ſupra omnes ſpectatu digniſſimus, procacibus fœminarum oculis & deſiderijs cupidiſſimè deſeruiret. Erat enim vulgatum inter fœminas, nullam ex principis concubitu fieri impudicam, earumque maritos, qui ineptis hirci videri poſſent,ita excellere aureis cornibus, vt dignitate cunctos anteirent. &c. Memorabile præterea eſt,quod Val.Maximus,& alij de Minyiarum vxoribus tradunt. Cùm enim mariti eorum propter affectatum regnum Spartæ cuſtodiæ publicę incluſi capitali ſeruarentur ſupplicio, quod vetere Lacedæmoniorũ inſtituto nocturno tempore paſſuri eſſent; eæ ex illuſtri ſanguine natæ, velut allocuturæ perituros maritos, impetrato à cuſtodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataque veſte per ſimulationẽ doloris velatis capitibus eos abire paſſæ ſunt. Dignæ profectò quibus Minyiæ nuberent. Penè ſimilis extat hiſtoria, quæ paſſim ex Nauclero allegatur. Cùm enim Conradus III. Imperator Guelfum Bauariæ Ducem, poſtquã ſæpius ancipiti Marte pugnatum eſſet, in oppidum VVeinsburgum, cui amœna vineta nomen dederunt,compuliſſet, nec vllis conditionibus à propoſita ſuſceptaque oppidi euerſione deduceretur; ad extremum victus nobilium fœminarum precibus permiſit, vt inuiolatę abirent,ea lege, vt nihil ex oppido, niſi quod humeris poſſent,ex portarẽt. Tum illę,confidentia maiore dicã an pietate? Ducem ipſum, maritos, liberos, parentes ab humeris ſuſpenſos geſtare cœperunt. Ex quo Imperator tantam voluptatem cepit, vt effuſis præ gaudio lacrymis, non modò feritatem & iracundiam ex animo penitus depoſuerit, verùm etiam oppido pepercerit, & amicitiam cum hoſte omnium acerrimo contraxerit. Quare nõ eſt audiẽdus Simonides ille, vel quiſpiam alius,cùm ſua definitione ſanè ſtolida. Interrogatus enim quid eſſet vxor? Viri, reſpondit, naufragium, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vitæ capti vitas, pœna quotidiana, pugna ſumptuoſa, beſtia contubernalis, canis ornata, malum neceſſarium. Vel vt alius Philoſophus interrogatus de muliere, reſpondit: Eam eſſe hominis confuſionem, inſatiabilem beſtiam,cõtinuam ſolicitudinem,indefinentem pugnam, quotidianum damnum, ſolitudinis impedimentum, viri naufragiũ, adulterij vas, pernicioſum prælium, animal peſſimum, pondus grauiſſimum,aſpidem inſanabilem,humanum mancipium. Huc etiã reſpexit Chryſoſtomus in Matthæum cap. 19. Quid eſt, inquit, mulier aliud, niſi amicitiæ inimica,ineffugabilis pœna, neceſſarium malum, naturalis tentatio,deſiderabilis calamitas, domeſticum periculum,delectabile detrimentum? Cæterùm vt hæ deſcriptiones locum habere poſſunt aduerſus malas & impudicas mulieres, quæ in ſacris literis quoque exoſæ ſunt, vt patet ex prouerbijs Salomonis, c. 21. & alibi: ita pia, bona & induſtria mulier longè aliter paſſim deſcribitur. Dicit enim idem Salomon: Inueniens vxorem, inueniet bonum, & hauriet voluptatem à Domino.Item:Mulier proba,bona eſt portio, & datur tanquam portio eorum, qui timent Dominum. Et: qui parat vxorem, is conſtituit principium fortunarum, auxiliatricem ſecundum ſe, & columnam requietis. Rectè itaq; & piè dicitur, Tria ſpecioſa videri in conſpectu Dei & hominum:Concordiam inter fratres:amicitiam inter vicinos: virum & mulierẽ in ſocietate & fide mutua perſeuerantes. Suffragatur huic ſententiæ nutrix illa apud Euripidem dicens:

Minyiarum vxores.

Mulieres oppidi VVeinsburgi.

Quid ſit vxor Simonidi.

Tria ſpecioſa in conſpectu Dei.

ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quam maxima exiſtit ſalus
Quum vxor cum viro non diſſidet.

Multò autem rectiùs & elegantiùs Homerus:

--- *οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,*
ἢ ὅθ᾽ ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ᾽ ἄλγεα δυσμενέεσσι,
χάρματα δ᾽ εὐμενέτῃσι. id eſt:
Nihil enim hoc potius & melius
Quàm cùm concordes animis domum habitant
Vir & vxor; multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Hos & aliorum auctorum verſus & dicta refert Tiraquellus in 5 lege connubiali, & addit:Felicem ergo Macrinum illum fuiſſe arbitror,ſiquis felix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixiſſe, ſine iurgio, ſine offenſa,ſcribit Plinius. Reperitur etiã Romæ, ſicut in Appiani antiquitatibus legimus, talis inſcriptio: *Q. Cauius Seuerus*

Rutilia

Rutilia monumētum. *Rutilia primitiua coniugi suæ dulcissimę, cum qua vixit annis 20. sine bile.* Visum fuit coronidis loco adiungere aliud planè diuersum epitaphium, quod Romæ legitur, ex quo apparet, quàm pauci gloriari potuerint, se sine bile & lite in coniugio vixisse. Est autē hęc inscriptio satis lepida: *Lepidum epitaphium.* *Heus viator; miraculū. Hic vir et vxor non litigant: qui simus non dico. At ipsa dicam: Hic Bebrius ebrius me Bebriam ebriam nominat. Non dico amplius. Heu vxor, etiam mortua litigas?* Huc referri potest *Pitheci pactum.* pactum Pitheci, quod, vt in Suidæ historicis refertur, in prouerbium abijt, & tale fuit: Continenter cum vxore iurgans coram amicis pepigit, se neq; verberare, neque vapulare; neq; mordere, neq; morderi; neq; mulierem capillis trahere, neque ab ea testiculis trahi velle. Quamquam aliquando etiam viri ipsi sunt in culpa, dū aut pecuniæ cupiditate aut ambitione capti, præcipitantur in nuptias, nescientes, nobilitatis & amplę dotis duo pessima mala socia esse, vxoris superbiam, & viri seruitutem, de qua re alibi.

Reuerentiam in matrimonio requiri.

EMBLEMA CXCII.

CVM furit in Venerem, pelagi se in littore sistit
Vipera, & ab stomacho dira venena vomit:
Muranamq́; ciens ingentia sibila tollit,
At simul amplexus appetit illa viri.

Maxima debetur thalamo reuerentia: coniux
Alternum debet coniugi & obsequium.

COMMENTARII.

I. *Vipera consideratio.* VIPERA in litore ore aperto virus euomit, ad quam adnatat ex propinqua aqua muræna. Est autem vipera nequissimum serpentis genus, longitudine cubitali, & sæpe proliziore, colore subflauo, pluribus conspersa maculis rotundis. *Mas.* Mas Græcis dicitur ἔχις, caput habet angustum & acutum, collum crassius & reliquum corpus tenuius quàm fœmina. Paulatim illi cauda gracilescit, aliarũ serpentum ritu, non acervatim vt fœminæ, quæ ἔχιδνα dicitur. Squamas habet ad extremum caudæ asperiores, quas ira percitus subrigit, non aliter quàm gallinaceis iratis plumę inter pugnandum rigent. Illi etiam dentes canini sunt duo, fœminæ plures. Eidem adhuc est meatus in cauda, ventri propinquior, contrà quàm in fœmina, cui ille ad extrema caudæ proprius accedit; incessus quoq; mari alacrior. *Fœmina.* Viperæ fœminæ subrufæ sunt, elata ceruice, oculis subrubentibus & lucentibus, inuerecundi & feri intuitus. Caput habent latiusculũ, caudam breuem & excarnem, & squamis durioribus asperam, nec paulatim gracilescentem, sed simul & vniuersim: meatumque suum habent ad caudam proprius accedentem, vẽtrem prominulum, & incessum tardiorem. *Muræna.* Muræna verò, lampetræ (quæ à lambendis petris hoc nomine appellatur) forma figuraq; corporis est affinis, licet magnitudine impar; pisciculus est lubricus, lõgo teretiq; corpore, minutis anguillis assimilis, septem foraminibus lęua parte distincta. An itaq; tam vipera quã muræna hic probè sint expressæ, reliqui iudicent.

II. *Fons Emblematis.* BASILIVS Magnus in Hexaemero Oratione 7. ita fermè ex anguis & murænæ congressu, quales coniugum mores esse debeant, ostendit: Vos ò viri, coniuges vestras diligite, etsi locis lõginquis semoti in coniugij societatem conuenistis, naturæ vinculum legibus ac benedictione obstrictum, vnio ac iugum distantiũ esto. Vipera genus serpentum omnium exitiosissimum, murænæ marinæ nuptias expetit, & sibilo suo significat præsentiã, eamque è gurgite vasto inuitat ad nuptiales complexus; illa autem obtemperat & coit cum venenato. Quid hæc mea ratio vult? quid portendit? Siue asper est cuiuspiam coniux, siue feris moribus, perferat illum vxor necesse est, nec vllã prorsus ob caussam societatem vinculũq; dissoluere patiatur. Feritne, verberat, estq; percussor? At vir tamen tuus. Temulentus? At tibi est natura coniunctus. Durusne? morosus & implacidus? At membrum iam tuum est, & membrorum præstantissimum. Audiat & ipse vir accomodatam, seq; decentem admonitionem. Vipera virus ob nuptiarum veneratione̅ euomit: tu duritiem animi, tu ferocitatem, tu crudelitatem ob vnionis reuerentiam non deponis? Græca si quis malit, propter viri tanti autoritatem huc placet adijcere: ἔχιδνα τὸ χαλεπώτατον τῶν ἑρπετῶν, πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλασσίας μυραίνης, καὶ συριγμῷ τὴν παρουσίαν σημήνασα, ἐκκαλεῖται αὐτὴν ἐκ τῶν βυθῶν πρὸς γαμικὴν συμπλοκήν. ἡ δὲ ὑπακούει καὶ ἑνοῦται τῷ ἰοβόλῳ. τί βούλεταί μοι ὁ λόγος; ὅτι κἂν τραχὺς ᾖ κἂν ἄγριος τὸ ἦθος ὁ σύνοικος, ἀνάγκη φέρειν τὴν ὁμόζυγα, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς προφάσεως καταδέχεσθαι τὴν ἕνωσιν διασπᾶν. πλήκτης; ἀλλ᾽ ἀνήρ. πάροινος; ἀλλ᾽ ἡνωμένος κατὰ τὴν φύσιν. τραχὺς καὶ δυσάρεστος; ἀλλὰ μέλος ἤδη σὸν, καὶ μελῶν τὸ τιμιότατον. ἀκουέτω δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς προσηκούσης αὐτῷ παραινέσεως. ἡ ἔχιδνα τὸν ἰὸν ἐξεμεῖ αἰδουμένη τὸν γάμον· σὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἀπηνὲς καὶ ἀπάνθρωπον οὐκ ἀποτίθεσαι αἰδοῖ τῆς ἑνώσεως; ἢ τάχα τῆς ἐχίδνης ὑπόδειγμα καὶ ἑτέρως ἡμῖν χρησιμεύει, ὅτι μοιχεία τίς ἐστι τῆς φύσεως ἡ τῆς ἐχίδνης καὶ μυραίνης ἐπιπλοκή; διδαχθήτωσαν οὖν οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες γάμοις, ποταποῖς εἰσὶν ἑρπετοῖς παραπλήσιοι. *Vipera & murænæ cõgressus.* Id Minos ita vertit: *Vipera, infestissimum animal eorum, quæ serpunt, cum marina muræna congreditur, sibiloq; se adesse significans, ex profundo eam ad concubitum euocat: hæc autem morem gerit, & cum venenata bestia copulatur. Quorsum hæc spectat oratio? Vt intelligamus, si duris & feris moribus*

bus fit vir, tum esse vxori ferendum, nec cõiugum vlla ex caussa dirimendum Obiurgator est? at vir: vinolentus? at naturæ lege coniunctus: durus & morosus? at iam membrum tuum est, atq; omnium præstantissimum. Audiat etiam vir monitionem, quæ ad ipsum pertinet. Vipera virus euomit, reuerentia coniugij: tu animi inclementiam & inhumanitatem, coniugalem copulam reueritus, non depones? An aliam etiam nobis vtilitatem adfert vipera exẽplum, quòd adulterium quoddam est naturæ viperæ atq; murænæ concubitu? Discant igitur ij, qui in aliena coniugia inuadunt, cuiusmodi bestiæ sint similes. Hæc ferè Basilius. Orus Apollo sic ait: Hominem cum alienigenis coeũtem significare volentes, myrenam piscem pingunt. Hæc enim è mari egressa viperis adiuiscetur, ac statim ad mare recurrit Confirmãt hãc opinionem grauissimi auctores, Oppianus lib. 1. Halieutic. Athenæus lib. 7. Ælianus lib. 1. de animal. cap. 50, & lib. 9. cap. vlt. & lib. 12. cap. 5. & 25. Plinius lib. 9. cap. 23. Cœl. Rhodigin lib. 6. cap. 13. & 16. & Nicander in Theriacis, vbi multa hac de re ipsius scholiastes.

Orus Apollo.

III. *CVM furit in Venerem*] cum rapitur ardore coitus, dum coitum appetit, æstuque libidinis agitur.

Se in litore sistit] ad litus progreditur. Quod tamen quibusdam ambiguum fit. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 6. cap. 16.

Vipera] A vi pariendo dicta, vel vt alij malunt, quod viuum pariat: vt Græcis Echidna, παρὰ τῦ μὴ ἔχειν ἐν ἑαυτῆ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτε. Refert enim Herodotus in Thalia, quòd in concubitu mas in os fęminæ caput inserit: at illa post rem peractam illud præcidit, mox paritura disrumpitur: nec nisi effractis lateribus erumpunt nati, quos paritura est. Nam non oua, vt plerique serpentes, sed catulos fermè viginti parere dicitur. Ergo non nisi parentum cęde fœtus in lucem prodeunt. Ferunt autem ita cauisse naturam, ne tam noxij animalis species supra modum augesceret. Ait enim Solinus viperam insanabili esse morsu, eiusq; venenum, vt vult Albertus, apprimè calidum est, ideoque magis noxiũ. Lege Plin. lib. 10. c. 62. Aristotelem 5 de histor. animal. vbi habetur viperã oua quidem procreare pisciũ ouis similia, sed intra se tantùm, tantumq; viuos catulos parit membranis inuolutos. Euenit autem aliquando, vt posteriores quærentes exitum, & impatientes moræ diuturnioris, erodant veterum & latera matris, sicq; matricidæ prodeunt. Rarò tamen id contingit; vt nunquam accidisse certum est, marem in coitu caput in os fęminę inserere, eamq; illud voluptatis dulcedine vehementiùs commotam truncare. Vide Cœl. Rhodig. loco citato.

Vipera partus & fœtus qualis.

Ab stomacho dira venena vomit] hoc est, omnem iram & indignationem deponit.

Murænamq; ciens.] De muræna Plinius lib. 9. quo nomine lampetrã intelligi pridem existimauerat Minos, secutus quorundam opinionem: à qua eum facilè reuocauit ipsius amicus Ioan. Frater vir exacti iudicij; siquidem lampetra, muręna fluuiatilis appellatur, sed propter similitudinem, quam habet cum Pliniana muræna, non quòd eadem specie dici debeat: nemo enim vnquam in dubium reuocauit, quin mas esset in lampetrarum genere; & cum fęminis non difficiliùs & rariùs capi. Is verò captus, nunquam visus est dentes habere extra os, quod vult Aristoteles. Itaq; id intelligendũ de murenis carniuoris, præsertim cùm Plinius c. 23. lib. eiusdem 9. tradat in murenis documentum sæuitiæ Vedium Pollionem Romanum inuenisse, qui viuarijs murænarum damnata mancipia immergeret, ac si ad id terrarum feræ non sufficerẽt. Quod lampetræ non potest accommodari. Neq; etiam idem nomen vtriq; conuenit, nam Muræna dicitur etiam Myræna, & Smyræna, Latinis Fluta, Hispanis *Morena*, Belgis *PricKen*, quibus hi exiccatis & accẽsis facis aut tædæ ardentis vice vtuntur, vt scribit Lemnius de occult. natur. miracul. lib. 4. cap. 11. Sed lampetra, etiam mustela, & myræna fluuiatilis vocatur, vt probat auctor Cornucopiæ; Hispanis *Lãprea.* Verba Pliniana sunt hæc ex lib. 32. cap. 2. Licinius Macer, murænas tantùm fęminei sexus esse tradit, & concipere è serpentibus, ob id sibilo à piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi (quod in lampetris non contingit.) Quam ipse sententiam refutarat antè lib. 9. his verbis: Muræna quocunque tempore parit, cùm cæteri pisces stato tempore pariant. In sicco littore elapsas vulgus coitu serpentium

Murenæ & lãpetra non sunt idẽ.

Murænas sibilo allici et capi.

impleri putat. Aristoteles myrum marem appellat, qui generat: discrimē esse, quòd Muræna varia & infirma sit, Myrus vnicolor & robustus, dentesque extra os habeat.

Sibilus. *Sibila tollit*] Sibilus in singulari masculinū est, in plurali plerumq; neutrum, & est oris sonus, qui compressis dentibus, & labris parum diductis fieri solet.

Maxima debetur thalamo reuerentia] Imitatus est illud Iuuenalis è Satyra 14. *Maxima debetur puero reuerentia, si quid Turpe paras.*

Cōiunx, & cōiux. *Coniunx*] Nomen coniunx à Prisciano scribitur coniunx, à coniungo: Phocas expungit n, ante x, & scribit Coniux, à verbo Coniugo. Sic etiam Festus Coniuges vocat, quasi eiusdem iugi, ὁμόζυγι & tā de viro, quàm de vxore dicitur. Vxor verò est nomen dignitatis, inquiebat alio sēsu l. Verus Aug. Et hinc vxores dominæ dicebātur, honorifica in speciem appellatione. Epictetus Enchiridij cap. 61. Iurisconsulti alicubi. Virgilius in 6.

Hi dominam ditis thalamo deducere adorti.

Alternū debet &c.] Idipsum est quod ait D. Paulus: Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: itemq; vir sui corporis potestatem non habet, sed vxor. Disputant auctores canonum, de reddendo à cōiugibus mutuo debito, tit. de diuortijs, lib. 4. Decretal. Martialis egregiè ac cordatè:

Scire suos fines matrona & fœmina debet,
Ne vagus à thalamis cōiugis erret amor.

At illud festiuè nimis, vt opinor:

Vxor, vade foras, vel moribus vtere nostris. &c.

IV. *Amor cōiugalis qualis esse debet.* AMOR coniugum ita mutuus ac purus esse debet, vt quanquam quidpiam sit in altero quasi virulentum, & alter nonnihil in animo rixarum alat, propter tamen sacram coniugij, copulam ab altero debet euomi, & penitus eijci, prudentis serpentis exemplo, qui cum muræna congressurus priùs venenum euomit, ea verò sibilo euocāti paret, & ad eum mox adnatat. Sic & coniugatos oportet cum amoris connubialis reuerentia mutua conuenire & coire, omni prius affectu malo ex animis eiecto, & simul cum vestimētis deposito. Si enim id obseruent instinctu aliquo naturæ animalia ratione carentia, pudeat homines in hoc esse deteriores. Trebell. Pollio in triginta tyrānis, vbi de Zenobia: *Zenobia.* Huius ea castitas fuisse dicitur, vt ne virum quidem passa sit, nisi tentandis conceptibus. Sic enim Minos mauult legi, non vt in vulgatis: nisi tentatis conceptionibus. Claudianus lib. 2. de laudibus Stiliconis, qui alienus ab omni illicito complexu sola coniuge vsus sit:

Hinc fuit vt primos in coniuge disceret ignes,
Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori, casto cum fœdere vellet.

Apud Clementem Alexādrinum vxor dicitur βοηθὸς τῆς οἰκουρίας. *socia & adiutrix operæ domesticæ*, & sortis vtriusq; particeps. Et quid tam humanum, ait Vlpian. quàm fortuitis casibus mulieris, maritum; aut contrà viri vxorem esse participem? Hoc etiam apud veteres Germanos vsitatum fuit, qui vxores tanquam laborum periculorumq; socias duxerunt. *Germanorum coniugia.* Fœmina autem vicissim, vt Cornelij Taciti verbis vtar, vnum accipit maritum, quomodo vnum corpus, vnamq; vitam, ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Hoc etiam Theogona vxor Agathoclis apud Iustinum lib. 23, considerauit. Cùm enim ægrè à marito diuelleretur, nubendo se non prosperæ, inquit, tantùm, sed omnis fortunæ misse societatem. Hinc est illud ænigma de coniugio:

Sūt duo quæ duo sunt, & sunt duo quæ duo non sunt,
Quæ duo si non sunt, sunt duo nulla duo.

Video hic in quæstionem venire posse, an expediat vxorem cædere? *An expediat vxorem percutere.* Quam quidem quęstionem soluit Chrysostomus Homil. 27, in 1. Corinth. 11. vbi multa præclarè disserit de vxorum carnificibus. Mea sic est sententia, probæ matronę non opus esse maiore fuste, quàm mariti subaspero verbo, aut contracto ac perturbato vultu, si sic necesse sit. Vbi ista nihil proficiunt, sed ad verbera deueniendum est, væ domui; nec vnquam vir prudens, me suasore, huc descenderit. Dāda tamen nō sunt fręna impotenti naturæ, & vt Cēsorius Cato dicere solebat, indomito animali; nam vt semel pares esse cœperint nostra indulgētia, exemplo superiores erunt. Quod si vxor sæpius monita, obiurgata, conuicio impe-

impetita, duriorem adhuc se exhibeat, quàm flecti vt possit modò integre habeat pudicitia, feratur, nec rumpendus est arcus nimium tendendo. Vult enim Deus sic tuam patientiam exerceri ad incremēta virtutum: tum etiam repures eam consortem tanquam sortem tibi obuenisse, in qua sorte vt sine querela acquiescas, fas iusq; est. Quidam pro non exiguo illud beneficio habent, dulce illud fel nō gustare, quod ij, qui glutierunt, testentur, ita esse mistum & temperatum, vt vni mellis guttæ fellis sint sexcentæ infusæ. Augustus Imperator Iulias filiam & neptem relegarat, post etiam Agrippam, prius adoptatam, post ob flagitia & ferox ingenium abdicatam: ad omnem harum mentionem solebat exclamare versu Homerico:

Maritorū de vxoribus querele.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε μένειν, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

O vtinā cælebs vixißem, orbusq; perijßem.

Nec aliter illos appellabat, quam tres vomicas, seu tria carcinomata sua; suorum enim mortem leuius ferebat quàm dedecora. Quin & testamento cauit, ne si quid accidisset Iuliæ filiæ & nepti, sepulchro suo inferrentur. Vt nunc nihil dicam de Ciceronis ad Atticum querelis frequentissimis. Narrat Pontanus lib. 3. de serm. c. 17. cùm quidam aliquando ad amicum diuertisset, & illius vxorem diutiùs vociferantem rixantemq; cum ancillis parum æquè ferret, conuersus alter ad hospitem: Ecqua inquit, amice, impatientia est tua? duos & triginta annos huius clamores dies ac noctes æquissimè ipse perfero, tu verò ne dieculæ quidem sextantem ferre iam potes? Quo dicto & hospitem lenijt, & vxorem ab ira reuocauit, ad risumque conuertit, Sic quidam (vt refert Æneas Siluius lib. 3. de gest. Alphonsi) cùm ex Cæsaris comitatu domum reuersus in itinere in amicum incidisset, qui vxorem suam viuere & bene valere diceret: Si viuit vxor, inquit, ego sanè obij. Innuens morosam vxorem mariti mortem esse. Neq; enim omnes mariti induere Socratem possunt; neque ducendæ vxoris is finis est viro, vt patientiæ assuescat tolerandisque clamoribus. Nihilominus ducta semel, tenenda & ferenda est. Tu si consilium audis, principijs obstabis, & castam morigeramque ab impudica & peruicaci discernere disces. Præit Iacobus Bilius Antholog. 5. lib. 2.

Qua proba dignosci posset, qua fœmina nequam,
Temporibus priscis cùm nota nulla foret:
Id tulit indignè Dominus: Nam perfida casta.
Castaq; iudicio perfida plebis erat.
Errorem hunc igitur tollens, his ora pudore
Illeuit, quibus est chara pudicitia.
At quibus est studio Veneris scelerata voluptas,
Fecit vt his toto desit in ore pudor.

Discrimē inter bonam & malam mulierē.

Emblematis autem character videbatur trahendus ad illicitam commistionē, quia muræna & vipera sint specierum diuersarum, quamquam vtraq; è serpentum numero. Sed nos id torquere possumus ad nuptias, quæ contrahuntur cum exteris; vel ijs, qui sunt cultus, sectæque disparis, quod tamen non permittitur nisi sub certis cōditionibus: scilicet Christiano homini minimè conceditur Iudæam ducere, nisi abiurata primum superstitione Iudaica, & initiatam sacris Christianorum, lotāque sacro Baptismi fonte. Id enim est euomere virus impietatis. Certè ad contrahendum legitimum coniugum non parui momēti est religionis disparitas, quod præter cæteros videtur expressisse Tertullian. ad vxorem lib. 2. Vide Pierium lib. 29. in Muræna, De matrimonij etiam cultu consule D. Paulum 1. Corinth. 7. & Lactantium 6. diuin. institut. 23.

Dispar secta in matrimonio consideranda.

In fœcunditatem sibi ipsi damnosam.

EMBLEMA CXCIII.

LVDIBRIVM pueris lapides iacentibus, hoc me
In triuio posuit rustica cura nucem:
Quæ laceris ramis, perstrictoq; ardua libro,
Certatim fundis per latus omne petor.
Quid sterili posset contingere turpius? Eheu
Infelix, fructus in mea damna fero.

COMMENTARII.

I. NVX arbor notior est, quàm vt descriptione egeat; hanc pueri vndiq; lapidibus & fustibus impetunt, fructus vt inde decutiant.

II. PROSOPOPOEIA est nucis arboris, de pueris & viatoribus conquerentis, quòd vndiq; lapidibus obruatur, propter vberem suarum nucum prouentum: vnde colligit noxæ & dispēdio sibi fertilitatem esse. Alciati Emblema tractum apparet è Græco Antipatri, aut vt alij volunt, Platonis, vel Stratonis, 1. Antholog. Græc. tit. εἰς δένδρα. ex quo etiam pulcherrima Ouidii Elegia de Nuce videtur sumpta. Sic enim habet Græcus:

εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν *Typus*
παισὶ λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης. *Emblematis.*
πάντας

πάντας δ' ἄχρι μονάς τε, καὶ ἰυθαλίας ὀροδάμνες,
κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλλομένη.
δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον. ἦ γὰρ ἔγωγε
δυσδαίμων ἐπ' ἐμὴν ὕβριν ἐκαρποφόρουν.

Præter Alciati versionem, hæ mihi quondam non pœnitendæ occurrebant:

Quid me quisq; petit, cur in me destinat ictum?
Hei mihi, quòd fuerim tam propè iuncta via?
Sunt mihi rami omnes, sunt & viridantia fracta
Germina, tam crebris obruta missilibus.
Quid mihi profuerit, quòd sim fœcunda parensq;
Me miseram? fructus in mea dãna tuli.

Viæ iunctam nucem me prætereuntibus seuerunt
Pueris ludibrium, lapidum iaculatricis peritiæ [qua nempe petitur scopus, id enim sonat εὐστοχία]
Omnes autem ramos & virentes surculos
Fracta sum, crebris lapidibus dũ petor.
Plantarum frugiferarum nihilo melior est conditio: nam ego quidem
Misera, in mei noxam fructum retuli.

Nux ego iuncta via, lapidum iactu vna inuenta
Ludibrium, à populo prætereunte petor.
Ramos fracta omnes passim, frondesq; virentes,
Iactibus assiduis missilibusq; teror.
Non est sors melior plãtarum frugiferarũ:
Ergo mei in noxam fructum ego plantatuli.

Emendatur epigrãma. Sanctius monet, non rectè legi in penultimo versu Græco, εὐκάρποις, id est, *bene fructificantibus*, sed legendum ἀκάρποις, vel simile aliquid, vt sonet, *sterilibus*. Fertur autem proprium esse huic arbori nucis, vt quo magis & frequentius verberibus cędatur, eo plures melioresq; fructus procreet. Hinc sunt illi versiculi:

Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligati.
Hæc tria nil rectè faciũt si verbera cessent.

III. *LVDIBRIVM pueris*] me rusticus quidam inseuit in hoc triuio, vt scilicet vndique possent concurrere; ludibrium viatoribus & pueris lapides hinc inde proiicientibus. Hic versus alicubi legitur hoc modo:

Ludibrium pueris lapides iacentibus in me.

Rustica cura] rusticus laborator, vt Horatius 2. Carm. dixit:

Iuuenumq; prodis pũblica cura.

Quæ laceris ramis] excussis, deiectisq; frondibus:

Ardua] Altissima, ingens.

Perstrictoq; libro] cortice etiam percusso sæpius & impetito, rupto, fesso. Librũ enim vsurpat hic in primaria significatione, nempe pro parte corticis interna, quæ arbori adhæret. Vide Cassiodor. lib. 11. epist. 38. Variarum. Albi hoc tamen habet, *Perfrictoq; libro*. *Liber.*

Fundis] iaculis, ballistis, instrumẽtis ad lapides eiaculandos. Funda instrumentum ex fune factum, quo funduntur, hoc est, iactantur lapides. Hinc Fũditores, milites qui funda dimicant. *Funda.*

Petor] lapidationibus vndiq; conficior, dilapidor. Sic Ouidius:

A populo saxis prætereunte petor.

IV. TRANSFERTVR in parentes, qui liberos habent vsq; adeò perditos & profligatos, vt damnum atrocissimum & infamiam ijs arcessant, à quibus sunt molliter educati. Est quidem liberorum generatio naturalis lætitia, verùm perniciosa & pœnitenda, quoties parentum ruinæ, infamiæ, aut mortis causa sunt. Quemadmodum nucis fructus in causa est, vt arbor, de qua productus est, saxis sudibusq; petatur, ramiq; eius diffringantur. Tales sunt, quos vitæ improbitate, vel crimine aliquo insignes censura corripit, aut coercet magistratus, non sine parentum dolore incredibili. Hinc tam frequentes multorum parentum de susceptis liberis questus, à quibus nonnunquam conijciuntur in extremas ærumnas & vitæ discrimina; vnde illos non immeritò pœnitet, se liberos tam nefarios & improbos suscepisse. Talis inde vox est sub persona matris apud Ouidium, de Nuce: *Mollius educati liberi dãnum parentibus arcessũt.*

Nunc vterus vitio est quæ vult formosa videri, *Locus è Nuce Ouidiana.*
Raraq; in hoc æuo est quæ velit esse parẽs.
Certè ego si nunquam peperissem, tutior essem:
Ista Clytæmnestra digna querela fuit.

Itemque:

Fructus obest, peperisse nocet, nocet esse feracem;
Quæq; fuit multis, hæc mihi præda malo.

Heroum filij noxæ.

Huc refero prouerbium, *Heroum filij noxæ*. Etenim veteribus illud obseruatum fuit, præstantium virorum filios multum à progenitorum moribus abfuisse. Manet & hodie passim vulgatus iocus: *Ex sapientissimis patribus stultissimos propagari liberos*. Declarat hoc argumentum Ælius Spartianus in Seuero Cęsare, multis exemplis probans, ita ferè vsu venisse, vt viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omnino liberos habuerint, aut tales reliquerint, vt magis ex vsu rerum humanarum fuisset, illos absq; liberis discedere. Illustrant hoc Emblema, quæ è collectan. Stobæi commodè huc transferri possunt, Serm. 74. Præterea hoc frequentissimè vsu venire videmus, vt qui plus emolumenti reipub. afferunt, & vberrimos fructus in publicum producunt, ij ab omnibus lacessantur, ludibrio sint vulgo, persecutiones incredibiles, & mille mala patiantur. Vicissim verò deperditi ac nullius frugi homines (si modò hominis nomine digni) sua ignauia, ignorantia, (ne dicam malitia) & sordida sterilitate, non solum securi viuunt, sed etiam ad summum honoris & opum culmē facilè prouehuntur.

Viri frugi afflicti.

Amor filiorum.
EMBLEMA CXCIV.

ANTE diem vernam boreali cana palumbes
Frigore nidificat, præcoqua & oua fouet:
Mollius & pulli vt iaceant, sibi vellicat alas,
Queis nuda hiberno deficit ipsa gelu.

Ecquid

Ecquid Colchi pudet, vel te Progne improba? mortem
Cùm volucris propria prolis amore subit?

COMMENTARII.

I. IN nido super arbore, folijs ex hiberno frigore viduata, constructo, sed palumbes, ceu pullos fotu à frigore defendẽs. Palumbes columba est siluestris, cuius naturam describit Plinius lib. 10. cap. 35.

II. MAGNVM & singularem amorem erga prolem ostendunt palumbes, quæ hyemis vehementissimo frigore, brumali nimirum tempore, quod circiter 12. diem mensis Decemb. contingere solet, die breuissimo, niue, glacie, & imbribus horrido, Sole tunc in Capricorno existente, contra volucrum fermè omnium naturam nidificantes, oua sua magna cura & solicitudine fouent: vtque pulli mollius & calidius iaceant, ipsa mater sibimet plumas euellit & nido imponit, nuda interim quasi & moritura, frigora extrema sufferens. Proposito itaq; harum auicularum exemplo, in quibus natura duce summus amor, curaque deprehenditur erga suos fœtus, arguitur matrum quarundam immanium barbara & plusquàm ferina crudelitas, quæ suis vitam adimant, edoctæ ab aue palumbe, quo affectu in eos esse debeant. Cæterùm ex Alphei Græco translatum est Alciati hoc hexastichon, lib. 1. Antholog.

Amor pullorum in palũbe.

Typus Emblematis.

Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς
ὄρνις,
Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχες πτέρυγας,
Μέσφα μιν οὐράνιον κρύος ὤλεσεν. ἦ γὰρ
ἔμεινον
Αἰθέρος οὐρανίων ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη, καὶ Μήδεια κατ' Ἄϊδος αἰδέσθητε
Μητέρες, ὀρνίθων ἔργα διδασκόμεναι.

Sparsa niue, hiberno cicur ales tempore, vulsis
Eplumis, pullis molle cubile parat.
Donec ab aerio tabescat frigore; ni fors
Permaneat victrix frigoris aerij.
Annè vllo affecta Progne & Medea dolore
Matres; nempe auiũ sunt ea facta licet.

Hibernis niuibus consperta, cicur auis,
Pullis cubitorias circunfundit plumas,
Donec ipsam aerium frigus peremerit; siquidem permansit
Aeris reluctatrix cœlestium imbrium,
Progne & Medea, cũ pudore pudeat vos,
Matres, auium affectus addiscentes.

Sic vertit Alphonsus Nunius Mitylenensis, egregia indole iuuenis:

Versio Alphonsi Nunij.

Gallina hibernis niuibus coperta, cubili
Cõpacto ex plumis pignora chara fouet.
Donec tam sæuũ frigus malè perdidit, atq;
Ætheries mansit nuda parens niuibus.
Sit pudor, ò Medea ferox, atque improba Progne:
Et matres volucrum discite nunc opera.

Vertit etiam eadem carmina Fernandus Sanctius Francisci frater, sed velut paraphrasticè sic:

Fernandi Sanctij.

Canus December, brumaq; sæuiens
Montes & agros texuerat niue,
Gallina pullos mitis ales
Frigore non poterat tueri,
Nec fata charis filiolis valet
Auferre: verùm nidificat suis
Plumis, & alas ponit, & quam
Perdiderant reparat salutem.
Ast ipsa vitam perdidit & tulit
Mortem libenter Progne aliter tamen
Colchisq; fœdare vtraq; audax
Passa manus proprio cruore.

Eiusdem aliter:

Bruma fremebat atrox, pennas gallina reliquit,
Frigus vt à natis pelleret, atq; obijt.
Hinc Medea ferox, hinc Progne discite: namq; hæc
Bis vitam pullis præbuit, ac moritur.

III. *ANTE diem vernam*] ante vernum tẽpus, ipso hyemis sæuientis frigore. Palumbes post solstitium parere Plinius docet lib. 10. Natur. histor. cap. 35.

Cana palumbes] cuius plumę canitiem referunt. Albertus Palumbes sic dictos putat, quod *parcant lumbis*. Nam qui frequentiori vsu eos in cibum sumptitare consueuerint, in Venerem hebetiores redduntur. Quare non inscitè illud de his auibus dixit Martialis 13. Epigram. 64.

Palũbes vnde dicti.

Inguina torquat tardant, hebetantq; palumbes;
Non edat hanc volucrem qui cupit esse salax.

Boreali frigore] sæuiente Aquilone, qui frigidis-

frigidissimus est.

Præcoqua & oua fouet] quæ satiùs foret in tempus vernum poni, lapso rigore hyemis. Præcoquus idem quod præcox, quod ante solitum tempus maturescit. Martial.

Præcoquus.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis, &c.

Sibi vellicat alas] euellit sibi plumas, vt pullis mollius nidificet.

Queis nuda deficit] quibus plumis ipsa destituta moritur.

Medea.

Ecquid Colchi pudet?] Num te pudet Medea, quæ liberos sustulisti? ἀπὸ ς. ς. ἡ ad Medeam & Prognen, quarum illa liberos, quos ex Iasone susceperat, interfecit, vt annotauimus Emblemate 54. Meminit huius Virgil. Eclog. 8. Ouidius, de remedio Amor. lib. 1. & de Trist. lib. 2. & 3. Metamorph. 7. Flacc. lib. 6. 7 & 8.

Progne.

Progne improba] Progne Itym filium ex Tereo susceptum trucidauit, & patri comedendum apposuit, vt pluribus enarrauimus Emblemate 70. Habetur apud Sidon, & Statium pluribus in locis: pulcherrimè verò apud Ouidium. 6. Metamorph. De vtraque verò Iuuenalis Satyr. 6.

Credamus tragicis quidquid de Colchide torua
Dicitur, & Progne.

IV. *Matrum quarundam in fœtus impietas.*

HOC (vt dictum) susceptum est in quasdam ferreas & abhorrentes ab omni humanitate matres, quæ fœtus enecant, aut etiam incuria perire sinunt: quas certè tanti flagitij vel eò magis pudere decet, cùm quæ rationis expertia sunt, id numquam admittant, certumq; sit ex ijs aliqua,&,vt veriùs dixerim,præter admodum pauca,ferè omnia, tanta cura paruulos educare & tutari,vt se non foueant accuratiùs. Nemo est profectò qui nesciat, tantam non esse belluarum feritatem, ac quorundam hominum, qui sua pignora relinquere non verentur, aut etiam perdere non exhorrent, quæ communis omnium parentis instinctus & pietas seruare iubet, ijsdemq; curare, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt. Quibus itaque verbis,aut quibus, quæso, diris deuouebimus eiusmodi flagitium, non dicam parentum, sed carnificum impiissimorum, qui naturæ ius, vel etiam honesti repagulum præcipuum dissoluerunt, quibus in animum cadere potuit tam infandum scelus, tantumque flagitium, vt vitam innocentibus adimant, non dicam ignotis aut exteris, sed iis qui quasi sui corporis mẽbra sint,imò reuera expressissima,non muta aut adumbrata, vt sic dixerim, simulacra?Id fortè fit, vt famæ consulatur, & ne ob hanc labem culpamque teterrimam apud eos,quibuscum viuunt,ruborem contrahant. Sed tamen.

Summum credo nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere caussas.

Palũbes se ad fouendos fœtus explumat.

Etenim quæ hæc vita esse potest,quę assiduò sibi malè conscia nocte dieque suum portet in pectore testem? Tantum verò abest vt immanitas ea in belluis deprehẽdatur, quæ etiam pueros à matribus aut relictos,aut eiectos, vberibus interdum aluerint, & pro viribus immunes à damno fecerint: cuius rei testes habemus historias tũ Græcorũ, tum Romanorum. Hic autem exemplum proponit palumbis, quæ sæuiente frigore nidificãs, & partum emittens,sibi plumas haud grauatur auellere, vt paruuli mollius incubent: quo fit, vt ipsa sæpè mater gelu contabescat. Sulpicius Seuerus ait:lege diuina qui partum nõ deformatum mulieri excusserit,extremo supplicio puniendum. Quid igitur mulier, quæ audet, partum elidere, quæ sua ipsius viscera (horrendum dictu, fctuque impium) euiscerat? Succurrit ad hanc rem grauissimum Tertulliani testimonium: Cùm nobis homicidium semel inter dictum sit, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur,dissoluere nõ licet.Homicidii festinatio est, prohiberi nasci: nec refert natam quis animã eripiat, an nascẽtiũ disturbet. Homo est & qui est futurus: & fructus hominis iam in semine est. Qua ratione mulier quędam Milesia quòd medicamẽtis partum abegisset, damnata est capitis: quanquam enim eum, qui nondum esset homo, expulisset, sustulerat tamen spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis,hęredem familiæ,designatumque ciuem Reipub. vt Cicero in Cluentiana. Ouidius alicubi detestatur facinus idem matrum, quæ in suos fœtus ita crudeles sunt, vt vel abortiuos, vel etiam recẽs editos vita priuent. Sic enim ait:

Sulpicij Seueri locus.

Tertulliani locus.

Quæ prima instituit teneros auellere fœtus,

Militia

Praeclarus Ouidij locus in matres consultò abortientes, aut fœtũ enecãtes.

Militia fuerat digna perire sua.
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit.
Quid plenam fraudas vitam crescentibus vuis,
Pomaq; crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluent matura sua: sine crescere nata:
Est pretium parua non leue vita mora,
Vestra quid effoditis subiectis viscera talis,
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida dispersam puerorum sanguine culpam,
Atq; sua cæsum matre queruntur Itym.
Dicite quis Tereus, quis vos irritet Iason,
Figere sollicita corpora vestra manu?
Hac neque in Armenijs tigres fecere latebris,
Perdere nec fœtus ausa leæna suos.

Lactantij locus.

Huc facit quod eleganter Lactant. lib. 6. cap. 20. in cruentissimos infantum occisores ait: Ne illud quidem concedi aliquis putet, vt recentes natos liceat oblidere, quæ vel maxima est impietas. Ad vitam enim Deus inspirat animas, nõ ad mortẽ, Verùm homines, ne quod sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc, & simplicibus annis abnegant lucem, non à se datam. Exspectet verò aliquis vt alieno sanguini parcant, qui non parcũt suo? Sed hi sine vlla controuersia scelerati & iniusti, qui illi quos falsa pietas cogit exponere? non possint innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obijciunt: & quantum in ipsis est, crudelius necant, quàm si strangulassent. Quis dubitet quin sit impius, qui alienę misericordiæ locum non tribuit, qui etiam si contingat ei quod voluit, vt alatur, addixit certè sanguinem suum vel ad seruitutem, vel ad lupanar. Hæc ille. Cicero 2. de Oratore: Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. Item 5. Tuscul. Bestiæ pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. Is vehementissimus in filios amor, potissimùm in Pelecano, aue Ægyptia, celebratur, quæ se neci potiùs dedere soleat, quàm paruuli capiantur. Ea igitur viatores fallit, eosque transuersos seducit: fœmora etiam vellicat, vt excusso sanguine filij pascantur aliquandiu. Imò in ardentem ignẽ se conijcit, seque torreri citiùs in rapida flamma sustinet, quàm vt suos fœtus se superstite sibi abripi patiatur. Cæterùm quanta sit, eaque naturalis in liberos στοργὴ parentum, doctè Xenophon disputat, 2. Commentar. in colloquio Socratis tum filio Lamprocleo. Euripidis citatur illud:

φιλοστοργία.

Pelecani auis pietas in suos.

Ἅπασιν ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα.
Cunctis hominibus liberi sunt anima.

Philostratus sic: ζώοισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα.
Animalibus liberi sunt animæ instar. Grãmatici porrò veteres filium, quasi φίλιον vocant, quia nullus amor paternum vincit, in l. cùm furiosus, 7. C. de curat. furiosi & l. isti quidem, 8. ff. quod met. causs. Ex quo illud Poetæ in 1. Æneid.

Filius vnde dictus.

Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.

Et Cicero ad Atticum: Filiola tua te delectari gaudeo: probo enim, vt qui maximè, τὴν στοργὴν φυσικὴν πρὸς τὰ τέκνα. Et celebrata sapientibus ἡ φιλοστοργία, de qua egregie Plutarch. Elegans apud eundem poetam locus 4. Æneid. quo Anna soror Didoni suadet nuptias iterare πρὸς τὴν παιδοποιΐαν, his omnino verbis:

Solane perpetua mœrens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris ne præmia noris?

Apud Gratianum, 2. q. 2. Pudor est fœminis nuptiarum præmia non habere. Quare & in fictitio argumento, lepido tamen, 1. Æneid. Iuno pollicetur Æolo se daturam pro præmio nympham formosam, fęcundam, certo connubio sociandam:

Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.

Sed hoc generalius. In Pandectis iuris ciuilis animaduertimus id esse verum, quod natura omnium parens singulis nostrum animis inseuit, pro affectu parentes magis torqueri in persona liberorum, l. 8. Quod metus causa. Vnde leges statuunt, in quæstionibus habendis prius filium quam patrem, sed eo præsente vel sciente torturæ subijciendum: sic enim durius filij quam suipsius pœna affectum, facilius ad veritatis confessionem compelli. Ad id nobile est Arsinoes exemplum, quæ à Ptolemæo fratre insidijs & fraude decepta, cùm esset conspicata immissos percussores in filios impuberes, complexa eos ad se fugientes, ea parte, qua vulnera filijs intendebantur,

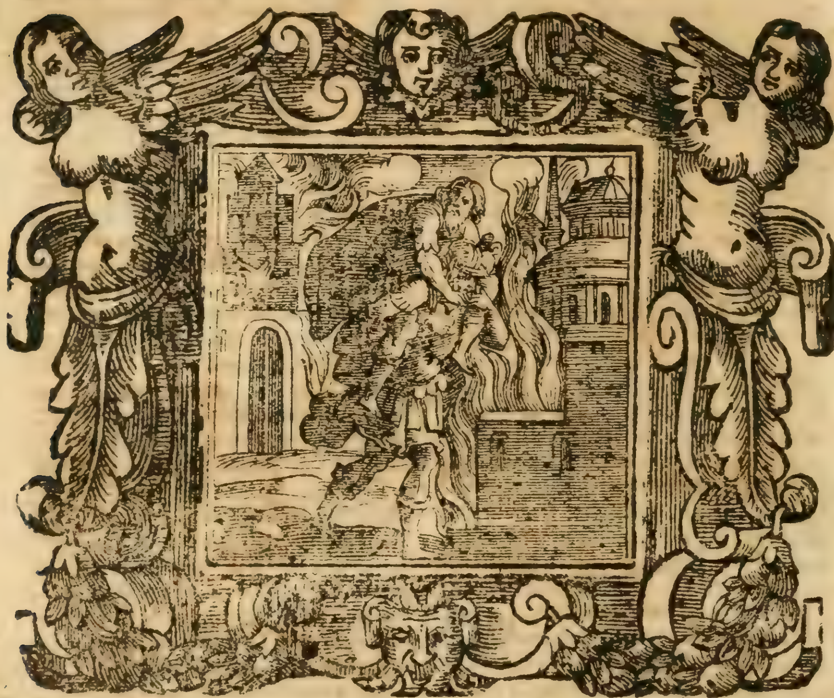
Pater ex pœna filij torquetur.

Arsinoes mira in liberos pietas.

diu

diu corpus suum cædendum opposuit, multisque ita vulneribus acceptis, eorum saluti consulere non potuit, sed vna cum ijs est miserrimè confossa. Legimus in expeditione Cyri minoris apud Xenophontem lib. 4. à puero quodam. Dracontio nomine, per imprudentiam puerum interemptũ fuisse, quamobrẽ in exilium pulsus quamquã puer & imprudens. Sed iudices non tã quidem iniuriã, quę non potest esse sine animo nocẽdi, quàm parentũ incuriã in filio vindicauerũt. Posset idem Emblema multis exemplis insignis parentum amoris illustrari, quæ quia peti possunt ex Val. Maximo lib. 5. Sabel. lib. 3. Æliano, & alijs, nolo longiori sermone lectorem detinere, sed pium Æneam filijs exemplum statuere pietatis in parentes paro.

Pietas filiorum in parentes.
EMBLEMA CXCV.

PER medios hosteis patriæ cum ferret ab igne.
AEneas humeris dulce parentis onus:
Parcite, dicebat: vobis sene adorea rapto
Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.

COMMENTARII.

I. PIVS Æneas armatus patrem Anchisen senio confectum, humeris suis exceptum baiulat, & per mediam flammam incensæ Troiæ ereptum defert.

ÆNEAS potissimum commendatur ob summam in patrem Anchisen pietatẽ, Ilio II. *Aeneæ pietas.*

Ilio enim expugato, & iamiam conflagrãte, ille cunctis alijs facilè neglectis, Deos penates abduxit, & patrem humeris è media flamma sustulit. Quod hostes Græci cùm vidissent, moti pietate tam insigni, ei, quod sibi dari postulabat, concessere, & abeundi quò vellet, facultatem non interclusere, fatentes illi quidem hostilitatis remitti iura, & mansuetudinem esse adhibendam, aduersus eos potissimùm, qui ita verecundè se in Deos & parentes gerant. Refert Ælian. 3. ποικίλ. ἱστορ. Virg. 2. Æneid. Ouidius 13. Metam. Hoc autem extulit è Græco auctoris innominati, quod est lib. 1. Epigram. εἰς φιλοστοργίας.

Typus Emblematis.

ἐκ πυρὸς Ἰλιακοῦ, δοράτων μέσον ἥρπασεν ἥρως
Αἰνείας, ὅσιον παιδὶ βάρος πατέρα.
ἔκλαγε δ' Ἀργείοις, μὴ ψαύετε, μικρὸν ἐς Ἄρη
κέρδος ὁ γηραλέος, τῷ δὲ φέροντι, μέγα.

Sic conatus est aliquando reddere Claudius Minos:

Ex incendio Iliaco, telorum per medium eripuit heros
Æneas, pium filio pondus, patrem;
Acclamabat autem Argiuis: Ne tangite: exiguum ad Martem
Lucrum senex; at [mihi] ferenti magnum.

Sustulit Æneas Graium per tela, per ignes
Inualidi sanctum quando parētis onus:
Parcite ei, dixit: nihil hoc è Marte lucelli,
At mihi sublato gloria summa patre.

Marulius lib 3. eodem omnino argumēto.

Cum ferret medios proles Cytheræa per hostes
Impositi collo languida membra patris:
Parcite, ait, Danai, leuis est sene gloria rapto;
At non erepto gloria patre leuis.

Cum quo Epigrammate non inuitus conferre velim lepidum Actij Sinceri, Itali Poetæ reuera politi & elegantis carmen, quod ingeminam scripsit è Sinuessæ ruinis erutā: qua in gemma sculptus Aeneas Anchisen patrem & Ascanium humeris sustollens conspiciebatur. Id est eiusmodi.

Epigramma Sannazarij.

Hæc mihi quæ roseos iussit sordere hyacinthos,
Et nitet articulis vnica gemma meis:
Cuius in exiguo ductor stat Troicus orbe,
Anchisesq; senex, Ascaniusq; puer
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas.
Et vili latuit semisepulta solo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinuessa pudebat
Hoc decus, heu, terris occuluisse tuis?
Scilicet Aeneam, natumque patremq; gerentem,
Ignibus ereptos obrueresq; Deos?
Parcere debueras, cui iam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgasq; feros, rigidosque Britannos
Hac comite ignotos & penetrare sinus?
Hæc est Iliacos pietas spectanda per ignes,
Cum verita est profugos lædere flamma Deos.

Huc facit pulcherrimus Senecæ locus 5. de Beneficijs, vbi ait: Hoc agite, optimi iuuenes, proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio, Sumite modò animum qualem decet, & deficere nolite, vt vincatis optantes. Nec desunt tā pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam sæpè iam partam ex parentibus iubeant. Vicit Aeneas patrem ipse, cuius infantia leue tutumque gestamen, grauem senio, per media hostium agmina, & per cadētis circa se vrbis ruinas ferens, cùm complexus sacra ac penates Deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret, tulit illum per ignes: & quid non pietas potest? Hæc Seneca.

Pulcher Senecæ locus.

III.

PER medios hostes] Per medios Græcorum militum copias.

Patriæ] Illi siue Troiæ.

Ferret ab igne] ab incēdio. Prouerbium sapit, quo vsus est Aristides in Apellæ genethliaco: ἐκ μέσου, φασὶν, πυρὸς τὸν ἄνδρα σώζειν. *E medio, quod dicitur, incēdio seruare virum*; pro eo quod est, è maximo periculo liberare.

Dulce parentis onus.] Sic ferè Ouid. 2. Fastor.

Deq; viri collo dulce pependit onus.

de Lucretio loquitur. Catullus ad Manlium:

Ingratum tremuli tolle parentis onus.

Adorea.] Gloria, victoria bellica. Horat. 4. Carm. Ode 4.

Adorea quid.

Qui primus alma risit adorea.

Plinius cap. 3. lib. 18. Gloriam ipsam à farris honore adoream appellabant, quia gloriosum eum putabant veteres, qui farris

copia

copia abundaret, vt tradit Fest. Pompeius, Ammian. Marcell. 20. Laborum factorum que vehens adoreas celsas. Sidonius Apollinar, Epist. 7. Posset triumphalibus adoreis familiæ tuæ defatigari? Apuleius Asini aurei 3. Iam & ipse possum mihi primam istam virtutis adoream numerare, & 7. Vt, quod aiunt, domi forisque fortibus factis adorea plenè gloriatur. Mamertinus Panegyrico: Cùm honorem meum adoreis militaribus cumularet: Claudian. de laudib. Stiliconis in fine:

Hac omnes veterum reuocauit adorea laurus.

Marcellinus lib. 25. Hist. Catilina claras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbrauit.

Rapto, erepto.] Obserua discrimen significationis inter simplex & compositũ; vt illud est in superioribus, Emblemate 90.

Viris rapimur, piscibus eripimur.

IV. *Pietatis exēplum Æneas.*

SCRIPTORES pleriq; graues, vt ostenderent longè pulcherrimum pietatis in parentes simulacrum, Æneam insigni pietate virum, & qui è medio patriæ incendio senio confectum patrem humeris sustulerit, repręsentari voluerunt. Etenim vna pietas est, quæ hominem maximè commendat, vel quæ iratissimos hostes ad mansuetudinem lenitatemque cogat, manusque continere iubeat. Quare hoc loco monemur, quanta obseruantia, quãtoq; amore debeamus prosequi parentes, à quibus secundum Deum vsuram vitæ communis accepimus. Sunt enim parẽtes *viuæ quædam veræque imagines cõmunis omnium parentis Dei,* ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς Διὸς teste Proclo: dixitque Hierocles τοὺς γονέας εἶναι τοὺς δευτέρους καὶ ἐπιγείους τινὰς θεούς, Stobæus retulit ser. 77. neq; vllus est, qui Deum rectè colere & obseruare potest, qui in parentes fuerit impius: θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς. *Parentes sunt instar Deorum certè maximorum apud prudentes.* Platonis non malè quadrabit oraculum hoc loco; sic enim 11. Leg. *Cuius pater materve, aut horum parentes senio confecti, quasi thesaurus aliquis, domi iacent, is putet numquam aliud sibi tale simulacrum vel magis efficax domi affuturum, si rectè, vt decet, ab eo colatur.* Id est: πατὴρ οὖν ὅτῳ καὶ μήτηρ, ἢ τούτων πατέρες ἢ μητέρες ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι, ἀπειρηκότες γήρᾳ, μηδεὶς διανοηθήτω ποτὲ ἄγαλμα αὐτῶν τοιοῦτον ἐφέστιον οἴκημα ἐν οἰκίᾳ ἔχων μᾶλλον κύριον ἔσεσθαι, ἐὰν δὴ κατὰ τρόπον γε ὀρθῶς αὐτὸ θεραπεύῃ ὁ κεκτημένος.

Locus platonis de pietate filiorum in parentes.

Hanc sanè vel iure naturæ filij parentibus pietatem debent, vt posthabitis diuitijs, rebusq; caducis omnibus, illis in primis, etiam cum discrimine vitæ libentissimè subueniant, eos nutriant & venerentur obseruantissimè. Numeratur & inter Decalogi præcepta vnicum, cui præmium annectitur, longæua nimirum in terris vita, Exodi 20. Exemplum insigne pietatis præter nostrum Æneam habemus iuuenem Pinesem, cui Plutoni cognomẽ erat. Hic tanto animi corporisve robore armatus fuit, vt (teste Val. Maxim. lib. 5.) cum obsessæ vrbis suæ claustris præsideret, & Romanus Imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum, districtis militum gladiis circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus è manibus eorum senẽ rapuerit: duplici pietate memorãdus, quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor. Quid Cimon Atheniensis? qua & ipse pietate censendus? Qui vt Miltiadem patrem publicè damnatum vinculis eximeret, vltrò se carceri obtulit, mortem (vt credere æquum est) libens oppetiturus, modò patrem à periculo seruasset. Illustrantur hæc memorabili historia, quæ à Fazello recensetur, lib. 3. cap. 1. prior. Decad. Duorum, inquit, fratrum sepultura & pietate Catana celebrata est, quos Catanensis quidem Anapium & Amphinomum; Syracusani verò, qui de eorum patria contendunt, Emanthium & Critonem vocant. Hi Ætna quondam latè incendiis grassante, parẽtes senio confectos & ad sui ab igne fluente liberationem impotentes, vt eorum vitæ consulerent, patrem vnus, matrem alter humeris sufferẽtes ab incẽdii loco quàm celerrimè asportarunt. Cumq; parentum pressi pondere tardius (vt par erat) iter conficerent, à vicinis & insequentibus ignibus visi sunt opprimi: qui tamẽ cum ab incepto pio opere ob periculi metum non desisterent, ardentium ignem fluenta, cùm ad eos peruenisset (mirum visu) iuxta illorum pedes in duas partes sũt disiecta, ac ipsos cũ parentibus adolescentes, nullo eis illato

Plutonis iuuenis cuiusdam pietas.

Cimonis.

Anapij et Amphinomi pietas.

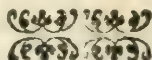
æstu neq; incommodo prætererunt. Sed post eos, vt res mira dilucidiùs appareret, rursus flammæ in vnum corpus coierunt. Qua virtute ac miraculo commendatis adolescentibus post obitum eorum Catanenses monumentum regia magnificentia erexerunt, regium perpetuum nomen indicentes; Piorum namque campum eum appellarunt, ac status solennesq; honores perpetuò illis impendendos dedicarunt? quos quolibet anno ætate etiam sua Pausanias magna pompa persolutos fuisse docet. Hinc videmus Deum verum Ethnicos quoq; singulari miraculo erudiisse, quod liberi posthabito proprio periculo, curam parentum habere, omniq; ratione illis opitulari tenerentur. Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius & animosius Claudiæ Vestalis virginis factum, quæ cùm patrem suum triumphantem è curru violenta Trib. plebis manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtrisq; se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ tulit; nec discerni potuit, vtri plus laudis tribueretur, cui victoria, an cui pietas comes aderat. Sed ad viros declinamus. Oppium à triumuiris proscriptum (dum ad supplicium quæreretur) filius humeris extulit, & incolumem peruexit in Siciliam. Refert Tacitus lib. 3. Histor. Sub Vitellij nefarij hominis principatu mirum dictu accidit, & nō postremæ pietatis exemplum. Iulius Mansuetus ex Hispania rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter Septimanos à Galba conscriptus, oblatum forte patrem vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exsanguem amplexus, voce flebili precabatur placatos patris manes, nevè se vt parricidam auersarentur: publicum id facinus: & vnum militē, quotam ciuilium armorum partem: simul attollere corpus, aperire humū, supremo erga parētē officio fungit: Aduertere proximi, deinde plures, hinc per omnē aciem miraculum, & questus, & sæuissimi belli execratio. Sic Tacitus. Sed audiamus diuinum Platonem verbis efficacissimis paternam venerationem inculcātem: Ergo (inquit in libris de legibus) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt: ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam vitam parentes maximè venerari decet: leuium enim volatiliumq; verborum grauissima imminet pęna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiuscemodi inspector omniū. Oportet itaq; iratis, animumq; explentibus cedere, seu verbis seu rebus id faciāt. Quod si ita exactius seruarimus, digna à Dijs cæterisque natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe viuentes. Hæc Philosophi placita qui altiùs certiùsq; imbiberit, in eam, opinor, sententiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiam scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla pręstantis ingenij solertia exprimi posse, quā laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisq; vocibus, si quem inaudias parētibus obsequentissimum filium, & in eo vno cōtumacem, ne beneficiis vincatur. Quod esse certamē omnium speciosissimum quis ambigat? in quo fessis, etiamsi ad triarios res redeat, subinde tamē restituenda sit acies, succlamādumq; Felices qui vicerint, felices qui vincentur. Porrò de filiorum in parentes pietate vide Valeriū Maxim. lib. 5. cap. 4. Aristotelem in lib. de Mundo ad Alexandrum, in ipso fine, & Herodotum in 1. Hist de Bithome: Nobis ad mulieres reuertendum est.

Claudia Vestalis pietas.

Oppij pietas.

Mira pietas in filio erga parentem.

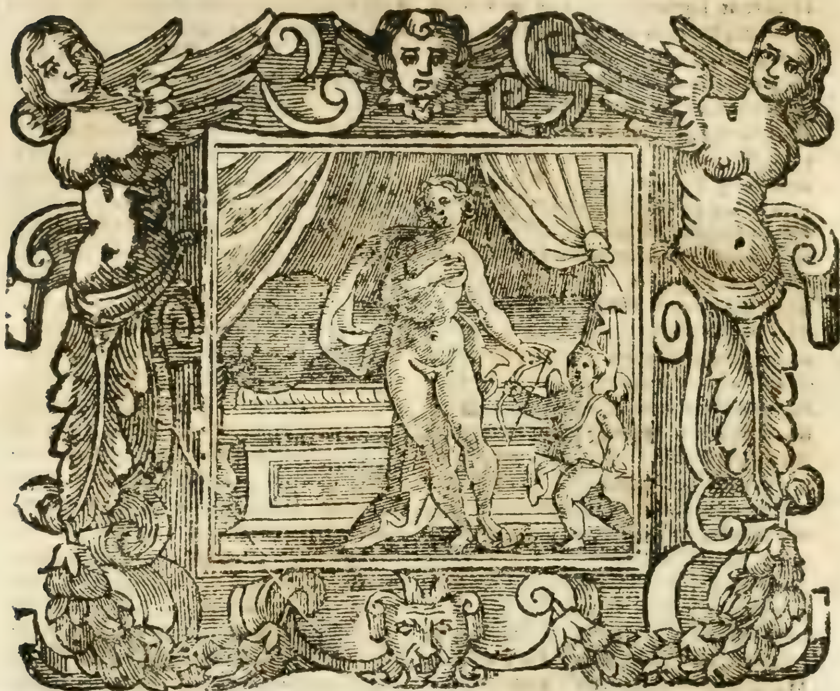
Platonis scita de parentum cultu.

Mulieris

Mulieris famam, non formam, vulgatam esse oportere.

EMBLEMA CXCVI.

DIALOGISMVS.

ALMA Venus, quænam hæc facies? quid denotat illa
Testudo, molli quam pede Diua premis?
Me sic effinxit Phidias, sexumq; referri
Fœmineum nostra iussit ab effigie:
Quodq; manere domi, & tacitas decet esse puellas,
Supposuit pedibus talia signa meis.

COMMENTARII.

I. VENVS nuda, cum suo Cupidine solitis armis instructo, iuxta lectum genialem astat, pede vno testudinem premens.

II. TITVLVS huius Emblematis sunt verba Euripidis, vt testatur ipse Alciatus in libro de verb. signific. Sed & illa habet Plutarchus in eo, quem de mulierum virtutibus scripsit libello; sic enim ibi: περὶ ἀρετῆς γυναικῶν, ὦ τὴν αὐτὴν τῷ Θουκυδίδῃ *Titulus Emblematis.*

Jίδῃ γνώμην ἔχομεν. ὁ μὲν γὰρ, ἧς ἂν ἐλάχιστος ᾖ παρὰ τοῖς ἐκτὸς ψόγου πέρι ἢ ἐπαίνου λόγος, ἀρίστην ἀποφαίνεται· καθάπερ τὸ σῶμα καὶ τοὔνομα τῆς ἀγαθῆς γυναικὸς οἰόμενος δεῖν κατάκλειστον εἶναι καὶ ἀνένδοξον. ἡμῖν δὲ κομψότερος μὲν ὁ Γοργίας φαίνεται, κελεύων μὴ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὴν δόξαν εἶναι πολλοῖς γνώριμον τῆς γυναικός. Id est: *Longè aliter ego de mulierum virtute sentio quàm Thucydides. Is enim eam inprimis laudandam esse mulierem vult, de qua minimus aut in bonam aut in malam partem rumor. Etenim censet optimè vt corpus, ita & famam sapientis fœminæ domi esse inclusam, neq; in publicum exire debere. At mihi hac in parte concinnior videtur Gorgias, qui mulieris non formam, sed famam vult multis esse notam.* Hæc Plutarchus. De ipso verò

Emblema vnde petitum. Emblemate Pausanias in Eliacis posterioribus sic scripsit: Area templo sacrata sub diuo, non longè abest. Quæ ibi colitur, Cœlestem Venerem vocant. Eius ex auro & ebore signum est, Phidiæ opus: altero pede testudinem premit. Area ipsa maceria est circumsepta, intra maceriam crepido, super qua Veneris (quam Popularem nominant) signum ex ęre capro insidet, ex eadem fabricato materia, Scopę opus. Quę vel testudinis, vel capri ratio sit, quibus hæc perscrutari curæ est, quærendum relinquo. Hæc Pausanias, qui nobis indicare noluit, quare testudinem calcaret Venus. Quare Plutarchum adeamus, ex quo totum Emblema sumptum videtur. Is igitur in præceptis connubialibus refert, Phidiam Eliensibus Venerem ita finxisse, vt testudinem calcaret: tacitè significans, vxoribus domi manendum esse, silendumq; Refert Stobæus sermon. 72. Hoc etiam a-

Iunij Emblema. galma Phidiæ eodem penè modo lepido Emblemate expressit Hadrianus Iunius, rarissimum Galliæ Belgicæ decus; pingit enim recto corporis statu mulierem, dextra clauium fascem præ se tenentem, læua ori opposita, qua specie Angeronia Dea, silentij præsul obsignato ore figurabatur apud priscos. Quibus indicat ternas præcipuas vxoris dotes, nimirum residem domi suæ operam, deinde mariti industria quæsitarum opum custodiam, postremò linguæ continentiam. Est autem numero 50. cum inscriptione, *Vxoriæ virtutes.*

Testudo premitur pede, clauem dextra retentat,
Vacat obstruendo dentium septo altera.
Nec vaga discurset coniux, neu futilis esto,
Ipsamq; cura opum tuendarum addecet.

Idem Iunius Emblemate 24. pingit Venerem nudam, serto myrteo redimitam *Aliud eius Emblema.* intereuntibus rosis, casto, hoc est, baltheo vario & pulcherrimo infra pectus ambiente, dextra tenentem tria mala aurea, læua columbam, pedibus testudinem calcātem: symbolicè nuditate simplicitatem & apertum pectus vxoris demōstrat, per columbas puritatem & blanditias, per aurea mala (de quibus nos paulò ante Emblem. 191.) casti amoris illicium, per cestum coniūctionem deuinctionemq; animorū, per testudinem & silentium, & anxiam rei familiaris curam. E regione opponit Mineruam virginis specie, oculis acribus & glaucis, hastam dextra, clypeum læua tenentem, cuius vmbo Gorgonis anguicomę caput hastā attingat; ita enim ferè à Pausania in Atticis, & à Cornuto depingitur. Epigraphe talis est: *Virginem pudicitiæ, matronam domus satagere.* Epigramma vero:

Cernuus armisonæ præbet draco colla Mineruæ;
Domiportā at exterit Venus testudinem.
Virgo sui satagit decoris bene prouida: at vxor
Frugi silet, nec limen excedit domus:

Proditum enim est à Plutarcho lib. de Iside, Phidiam, clarissimi nominis statuariū, finxisse Palladis simulacrum, pedibus draconem prementis; & alterū Veneris apud Elęos, pede calcantis testudinem: argumēto in illa custodiæ sui, quæ virginē deceat (vt nos pluribus Emblemate 22. diximus) in hac silentij curæq; rei domesticę, quæ matronam deceat. Meminit etiam eiusdem Pierius lib. 28. Hieroglyph.

ALMA Venus] Virgilius 1. Æneid. III.

Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vndam.

Venus amorum, luxuriæ, & libidinis fautrix atq; magistra, eas enim prima & adinuenit & edocuit. *Venus.* Idcirco in Deorum numerum relata, & mater geminorum Cupidinum dicitur De qua sic Mantuanus:

Mater adulterij Venus est, stuprìq; repertrix:
Quin & luxuriæ nutrix, & mater amorū.

Nec vllum fermè numen veterum Deorum maioribus sacris & cæremonijs, fre-

quentioribusq; locis honoratum legitur. Colebatur & à Cois, vbi Apelles eius effigiem vsq;adeo feliciter inceptam, sed moriēs imperfectam reliquit, vt deinde reperiri nemo potuerit, qui supremam manū tam egregio operi auderet imponere. Cic. lib. 3. Offic.

Quænam hæc facies?] efficies, statua.

Testudo. *Testudo*] à tegendo, vel quod testa tecta sit, ait Varro. Animal mutum, tardè incedens, nunquam domo sua egreditur, sed illā vbiq; secum circumfert, vt habet apologus Æsopicus de cochlea. Hinc φερέοικον, id est, *domiportam* appellat Hesiodus 2. ἔργων. Cicero 2. de diuinatione ex Pacuuio citat hoc ænigmaticum:

Ænigma de testudine.

Sanguine cassa, domiporta, terrigena traditur,
Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite breui, ceruice anguina, aspectu truci,
Euiscerata, inanima, cum animali sono.

Et alius quispiam alludens ad nostrum Emblema:

Tardigrada, herbigrada, domiporta, & sanguine cassa,
Sub pedibus Veneris Cous quam pixit Apelles.

Vide etiam Petrum Crinitum lib. 11. c. 7. Elegantissimum verò de Testudine ænigma aliquando legi Italico idiomate, quod huc non grauabor apponere, vt varietas delectet.

Io son magro di gola, ed hò il gauazzo.
Copro la testa, e non hò alcun capello.
Saglio in aria talhor, ne son augello.
Sono innocente, ed i poeti ammazzo.
Vo pe' campi, e sto sempre al mio palazzo,
Ch'è dipinto di fuor senza penello.
Non attendo nè à guerra, nè à duello,
E com'vn caualier m'armo e incorazzo.
Genero con lo sguardo i figli mei.
Pasco l'herbette, e pecora non sono.
Non son serpente, e n'hò la testa e i piei.
Viua mi taccio, e poi morta risono.
Anzi nel tempo de gli antichi Dei,
S'vn Musico cantaua, io facea il suono.
Meco ho quant'hò di buono.
E talhor, poi che moro, il mio casino
Diuenta vn fiasco, in cui non sta mai vino.

Aliud. Sed quia ad ænigmata diuertimus, vno & altero adhuc ænigmate nos testudinis tarditas detinebit.

Tarda gradulento, specioso prædita dorso;
Docta quidem studio, sed sæuo prædita fato:
Viua nihil dixi, quæ sic modò mortua cāto.

Alterum de pluribus de se loquentibus:

Non tectis capimur, nunquam extra tecta vagamur,
Quin etiā grata quo gerimur gerimus.
Nec vox, nec sine voce sumus, dum viuimus, edunt
Mortua concordes corpora nostra sonos.

Molli quam pede] delicatulo. Allusio tacita ad mulieris nomen, quod à mollicie ductum volunt. Ego potiùs à malitia, etiam repugnāte toto Grammaticulorum senatu. Mulier unde dicta.

Effinxit Phidias] Phidias pictor & statuarius insignis, præsertim ex ebore; à Plinio nominatur artifex nunquam satis laudatus. Hic præter Palladis & Veneris statuas, quas diximus, etiam effinxit Iouem Olympicum tanto artificio, vt omnes se imitari posse desperarent. De alijs operibus præstantissimis repete, quæ habet Plinius lib. 34. cap. 8. & lib. 36. cap. 5. In hoc verò versu (vt obiter) nomen Phidias, fortè est dissyllabū, propter priorem longam. Phidias.

Sexumq; referri Fœmineum.] Venus pro vxore, amica, & matre familias alicubi reperitur. Virgil. 3 Eclog. Venus vocabulum polysemum.

Parta meæ Veneri sunt munera.

Macrob. etiam Satur. 1. pro generandi facultate accipit, vt apud Pompeium Festū, Cypris vel Cypria Venus, quia parientibus præsideat, quòd Græcè κύειν parere sit, vt alibi dictum.

Quodq; manere domi] agere quæ sunt matrisfamilias. Columella initio lib. 12. de re rustica.

Tacitas] taciturnas.

IV. Dvo præcipuè sunt, quibus hoc loco commēdat honestam matremfamilias Alciatus, silentium scilicet & familiæ procuratio. Vt enim nullum vitium citius fœminam dedecorat, quàm loquacitas; sic hæ probro solent affici, quæ hac illacque cursitant. De vtroque aliquid dicendum. Quantum ergo attinet ad mulieris silentium, Epicharmus aiebat sermonis parcitatem in muliere probitatis esse argumentum: Nicostratus, castitatis pignus: Democritus, ornamentum pulcherrimum. Illudque Sophoclis prouerbiale celebratur à doctis; Silētium mulierē decere.

γυναιξὶ

γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
Silentium addit fœminis decus.
Contrà verò, vt est apud Euripidem, quæ apud viros tacere non possunt, sese dedecore aspergunt. Silentium vxoris ego neq; suspectum habeo, neq; timeo (ait declam. 280. Quintilianus) decet hoc matronalem pudorem: & si ducta fuerit ad magistratum, hoc illā maximè facturam arbitror, vt taceat. Theano Metapōtinę, vati & virgini doctissimæ, magnum fœminæ ornamentum esse placuit, silentium, quo castitas & prudentia suauissimè condiantur, Illa demùm fœmina facundissima est, cui cùm verba erunt ad viros facienda, rubore suffundatur, turbetur animus, & verba non suppetant; quæ non fluxo & pertuso fit corde, vt inter pares omnia, & aliena & sua effutiat, nihilq; pensi habeat, quid loquatur. Hæc quidem difficillima, sed & pulcherrima erit virtus fœminæ, coercere linguam, quod non erit operosum efficere, si se habuerit in potestate, ne quibusvis perturbationibus se permittat. Equidem linguam tum demum optimam esse armaturam cum Gellio lib. 1. cap. 15. crediderim, quando vinculis quibusdam in imo pectore gubernatur. Vide adagiū, *Mulierem ornat silentium*. Obseruatum quondam fuit, mulierem propriam causam in foro dixisse, ideoq; perterritum senatum misisse Deos consultum, quidnam ea res ciuitati portēderet: ita exota fuit fœminę eloquentia, ne dicam garrulitas. Nostrates quoq; fœminæ totam supellectilem, & vniuersam armaturam in lingua habēt; hac vice scuti vtuntur γλωσσάσπιδες: hanc vt gladium stringunt, vnde sæpius ipsis vagina, hoc est, os percutitur. Nam vbi lingua res geritur, ne septem quidem viri vni fœminę pares sunt. De hac verbositate fœminarum scribit Iuuenalis Sat 6.

Fœmina quæ facunda.

Lingua mulierū gladius.

Vna laboranti poterit succurrere Luna,
Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas
Pulsari.

Et nos Germani:

Drey VVeiber, drey Gæns, drey Fræsch darbey,
Machē ein larmarcKt mit irem geschrey.

Quod sic Latinè sonat:

Ranæ tres, & anus totidē, tres insuper aucæ,
Possunt immensum voce replere forum.

Sed quid mirum? Sunt enim fęminæ prima sua creatione ex ossibus compositæ, nempe ex costa Adæ: quare si colligantur costæ in sacco & collidantur, sonū edunt, quod non facit terra: ita mulieres sunt loquaciores viris, qui de terra facti sunt in Adamo. Veniam ad alterā partem, ad rei domesticæ nimirum administrationem, de qua multa apud Plutarchum lib. de præceptis quibus coniuges instituuntur. Interea tamen alia adferam, & in primis id Columellæ è proęmio 12. de re rustica: Cum & operam & diligentiam ea, quæ proposuimus, desiderarent, nec exigua cura foris acquirerentur, quæ domi custodiri oporteret, iure à natura comparata est mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad exercitationem forēsem & extraneam. Itaq; viro calores & frigora perpetienda: tum etiam itinera & labores pacis ac belli, id est, rusticationis & militarium stipendiorum distribuit. Mulieri deinceps, quòd omnibus his rebus eam fecerat inhabilem, domestica negotia curāda tradidit. Et quoniam hunc sexum custodiæ & diligentiæ assignauerat, idcircò timidiorem reddidit quàm virilem. Nam metus plurimum confert ad diligentiam custodiendi. Plutarchus in præceptis connubialibus ait, mulieres à Luna oportere diuersas esse, quæ quo à Sole spectatur remotior, eò apparet esse clarior: eadem cū Sole nullum habere videtur lumen. Nam vxor modesta & sapiens præsente tantum viro à ceteris conspici, eodem absente, domi se debet continere. Quod rectè in Heraclidis admonuit Euripides:

Fœminæ cur garrulæ.

Mulier à natura curæ domesticæ data.

Pudicæ mulieris officium.

γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
κάλλιστον, εἴσω δ' ἥσυχον μένειν δόμων.

Docuerunt etiam illud permulti, qui de ęconomia & officio matrisfamilias scripsērūt. Sed illud Propertij subinde occurrit:

Felix Admeti coniux, & lectus Vlyssis,
Et quæcumq; viri fœmina limen amat,

Sic Maro 2. Georg.

Casta pudicitiam seruat domus.

In lege vetere Romuli, viri consors mulier, sacrorumque socia. Dionys. Halicarnaß. in 2. γυναῖκα γαμετὴν κατὰ νόμους ἱερεὺς συνελθοῦσα ἀνδρὶ κοινωνίαν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν: domina rerum mariti, diuinę & humanæ domus socia, in l. 1. ff. rer. amot. l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hęredit. Vide materfamilias dicta veteribus οἰκοδέσποινα. Clemēti Alexādrino, τῆς οἰκουρίας συμβιωτής.

Vxor viri socia.

βιοτῆς, adiutrix operum rei domesticæ. Valerius Maximus est testis, quosdam suas vxores repudiasse, quod cum alijs fuissent collocutæ. Putabant enim non satis dignum matrisfamilias nomine, si in publico versaretur. Quamobrem Constantinus, l. Nemo, C. de off. diuer. iud. vetuit, ne mater familias in publicum protraheretur, nempe ob verecundiam sexus, l. 2. §. 1. C. de his qui ven. ætat. imp. Sed & mulieres virorum cœtibus immisceri non conuenit, ait Bonifacius, in c. Mulieres. De iudicijs, in 6. Succurrit exemplum nobile & graue imprimis Sulpicij Galli, qui vxorem dimisit, quod eam aperto capite foris versatam cognouerat. Lex enim, inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. His decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede noticiæ. Vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione & crimine subhæreat necesse est. Val. Max. lib. 6. cap. De seueritate. Aristoteles in Oeconomicis, ne vestium elegantiam nitoremque, nec auri pretium aut magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris commendationem ait, quantum modestia valeat & probati mores. Hinc illud Propertij matronas veteres laudantis:

Sulpicij seueritas.

Locus Aristotelis.

Non illis studiũ vulgò conquirere amantes:
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Ægyptiæ mulieres.

Porrò didicimus ex veterum historijs mulieres olim testudineas imagines gestare solitas, quas Veneri consecrarent. Apud Ægyptios tanta fuit pudicitiæ muliebris cura, vt patrio instituto calceorum vsus esset interdictus mulieribus, ne tam sæpe palam conspicerentur, sed tanquam testudines in sua cochela manere cogerentur. Ex quo intelligimus, non postremam fuisse matronarum laudem, si domo non nisi necessariò excederent, operaq; muliebria tractarent. Legi epitaphium quoddam vetus pudicæ cuiusdam matronæ Romanæ, quod ita se habet:

Pudicæ matronæ epitaphiũ. V. Briss. formul. fol. 796. & Embl. 12 Iunij, & Tiraquel. leg. connub. fol. 159.

Hospes quod dico, paulum est, asta, ac pellege.
Heic est sepulchrum haud pulchrum pulchrai fœminæ,
Nomen parentes nominarunt Claudiam,
Souom mareitom corde dilexit souo.
Gnatos duos creauit, horunc alterum
In terra linquit, alium sub terra locat;
Sermone lepido, tum autem inceßu commodo:
Domum seruauit, lanam fecit. Dixi. abei.

Veterum ritus.

Quæ postrema verba mihi in memoriam reuocẽt veterum morem, quo nouam nuptam in pelle lanata iubebant considere; quo gestu polliceri videbantur marito, se adductas ad præstandam lanificij operam. Sed & hodie in plerisque locis Italiæ postero die quàm mulier est ingressa mariti domum, illi è geniali thoro prodeũti manè propinqui obuiam veniunt, eique offerunt fusum, colum, lanam, acum, forficem, omneque vas domesticum, vt cuiq; promptum est; quò admoneatur officij mulieris, seque non ad delicias, sed ad ea curanda, quę domi necessaria sunt & accommoda, vocari statim intelligat. Auson. Parentalib. in Æmilia Aormia matre:

De Lucretia Ouid. 2. fastor.

Morigera vxoris virtus cui contigit omnis;
Fama pudicitia, lanificæq; manus,
Coniugijq; fides, &c.

Item in Veria Liceria:

Huius si probitas, si forma & fama, fidesq;
Morigeræ vxoris, lanificæq; manus.

Naumachius ita de officio matrisfamilias:

λεῖπε δ' οἱ τάδε ἐκτὸς ἃ καὶ δύναται πονέεσθαι,
σοὶ δὲ τὰ οἰκοφελῆ μελέτω, μέγαρόν τε φυλάσσειν.
μηδὲ μὲν ἐξερέεινε, τὰ μὴ θέμις ἐστὶ γυναῖκας.

Relinque illi (hoc est, viro) *externa, quæ conficere negotia potest,*
Tua cura sit rei familiaris, & custodia:
Nec ipsum per contare de rebus, quas nefas est mulieres noße.

Egregiè ille quidem & veridicè: sed non illibenter adiungerem elogia longè præclara bonæ matrisfamilias apud parœmiographum Hebræum, nisi esset in omnium manibus; & quæ de Aspasia retulit Ælianus libris historiæ variæ. Thucydides sic probam mulierem describit, de cuius laude vel vituperio minimus sit sermo. Lacedæmonij non ferebant vxores ab alijs laudari, quod oporteret illas solis maritis esse notas. Simonides vxorẽ laudat, quæ similis est apiculæ, casta, frugalis, intenta operi, non vagabunda, fouens sobolem. Sic Lacæna quædam captiua cum interrogaretur, quid bonę rei sciret? Probè, inquit, regere domum. Et hæc non vulgatis ars est in muliere. Verùm quia contrarium oppo-

oppositum contrario magis elucet, apponam cuiusdam tetrastichon in quandam

De fœminis vagabundis.

Fœmina, quæ loquitur multum, passimq; vagatur,
Saltat & in cunctis desidiosa locis;
Quæq; vel ignotos nimis ambitiosa salutat,
Si quid agat, quæras: appetit illa mares.

Cùm enim mulier sit mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis, teste Mantuano in Buccol. plurimùm desiderat euagari. Quod si huc illuc discurrere prohibeatur, fenestram certè, vt dilectam amicam, frequentat & amplectitur diligentissimè. Hinc illud:

Sedibus occultis meretrix vult nulla latere.

Et illud, quod nobis Germanis inter dicteria familiaria:

Stroh im schuech, spindel im sacK, Huer im haus,
GueKen immerdar heraus.

Latinè sic:

Nec fusum saccus, nec stramen calceus vlla
Nec scortum potis est occuluisse domus.

Omitto iam perpetuum ornatum, faciei & vestium compositionem, rerumq; fortuitarum appetitionem: quæ omnia difficilem mihi & dubiam pariunt probitatis opinionem. Hinc non queo satis mirari quod pleræq; fœminæ, quæ præ cæteris ornatiores videri volunt, facie fucata superbire soleant, ita vt naturalem formam, si qua præstant, de industria inficiant. Audiamus de his D. Hieronymum epist. 8. Illæ oculos Christianos scandalizant potiùs, quæ purpurisso & quibusdam fucis ora oculosque depingunt; quarum facies nimio candore deformes, Ægyptiaca idola mentiuntur; quas nec numerus annorũ potest dicere, quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuẽtutem in rugis anilibus poliunt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogat in decorem, sed carnis curam facit in concupiscentijs. Idem quoq; D. Augustinus admonuit, vbi dicit: Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Et D. Ambrosius: Deles, inquit, picturam Dei mulier, si vultum tuum materiali candore obleuisti. Eodem modo & olim Ethnici fucatas illas mulierculas deriserunt, vt ex Plauti Mostellaria apparet, vbi sic:

In fucatas mulieres.

Mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nam istæ veteres, quæ se vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi se sudor cum vnguentis consociauit, illicò
Itidem olent, quasi quum vnà multa iura confundit coquos.

Hinc apparet liquidò, licet olim quoque fucus muliebris vsitatus fuerit, tamen nũquam caruisse reprehensione. Optarem illis fucatis idolis, & personatis mulierculis, vt sæpe in conuiuium Phrynæum introducentur, quod fuit eiusmodi. Phryne (cuius etiam supra meminimus) fœmina formosissima, vel vt quidam voluerunt, scortum nobile olim apud Græcos, in conuiuio quodam, cui complures aderant nobiles fœminæ, cùm iuxta morem ioci conuiualis, quod vnusquisq; faceret, idem omnes facere cogerentur; prior manum bis aquæ immersam admouit fronti. Quoniam autem reliquę erant facie fuco infecta, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum specie vultus omnium deformabat, cum ipsa interim Phryne, quæ naturali forma pollebat, speciosior etiam appareret diluta facie. At nunc ipsum pudicitiæ exemplar Penelopen adeo.

Conuiuiũ Phrynæũ.

In Pudoris statuam.

EMBLEMA CXCVII.

PENELOPE desponsa sequi cupiebat Vlyssem,
Ni secus Icarius mallet habere pater.
Ille Ithacam, hic offert Sparten: manet anxia virgo;
Hinc pater, inde viri mutuus vrget amor.
Ergo sedens velat vultus, obnubit ocellos:
Ista verecundi signa pudoris erant.
Queis sibi prælatum Icarius cognouit Vlyssem,
Hocq; Pudori aram schemate constituit.

COMMENTARII.

E. SEDET honesta matrona in medio duorum virorum, hinc senis Icari, inde iuuenis Vlyssis, & ad Vlyssem conuersa velo faciem regere parat. Statuam pudoris nobis nummi vetusti repræsentant. In nummo, cuius inscriptio, SABINA AVGVSTA HADRIANI AVG. ab altera parte Dea sedet velo faciem cooperta, digito dexteræ indice ad iugulum admoto, cuius inscriptio, PVDICITIA. In alio quodam Herenniæ sigillum muliebre sedens cum conto in læuam vlnam iacente,

Statua Pudoris ex nummis.

te, dextera velum ante faciem obducit: huius inscriptio, PVDICITIA AVG. In eo quoq; cuius literæ ab vna parte sũt, MARCIA OTACIL. SEVERA AVG. ab altera sigillum est, quod velum in faciem prætendit, cum simili inscriptione, PVDICITIA AVG. In altero eiusdem Otacillæ cum eadem inscriptione & specie, quæ velum eodem modo prætendit, læua radium tenet, sed nomẽ ita scriptum est, MARTIA OTACIL. SEVER. AVG. cum in altero Marcia per c, literam habeatur; quod quidem ostendit, eo quoq; tempore eandem fuisse pronunciationem literæ T: quę nunc est, cum post i, vocalis altera subsequitur. Sed hæc obiter.

II. *Fons Emblematis.* ID sumptum est ex Pausaniæ 3. qui Laconica inscribitur, vbi agit de Pudoris simulacro, quod Icarij patris Penelopes donum fuisse ferũt; eius autem verba hæc sunt: Abest à Sparta stadia circiter triginta Pudoris simulacrum, Icarij donum esse ferunt, & hanc celebrant dedicationis caussam. Cùm Icarius Vlyssi Penelopẽ filiam nuptum dedisset, Vlyssis animum tentauit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes vbi hominem fefellit, filiam orare cępit, ne se desereret, atq; vt secum permaneret. Quin & Ithacam iam proficiscentem in curru prosecutus, multis eam solicitabat precibus. Vlysses tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel vt se sequeretur, si id mallet; vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam, aiunt, nihil sanè respondisse, sed faciem tantùm velasse: Icarium, cùm sibi propè nosse videretur quid illa animi haberet, vt cùm Vlysse abiret, permisisse. Signum verò pudoris ea in viæ parte dedicasse, quò Penelope cùm faciem velaret, peruenerat. Hęc ille. Huius rei meminit Gyraldus Syntagm. 1. histor. Deorum, Pierius Val. lib. 40. Hieroglyph. Eiusdem etiam statuæ mentio est apud Lucianum in imaginibus. Videtur huc referendum quadam ex parte, quod Ouidiana Penelope ad Vlyssem scribere fingitur, his verbis:

Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, & immensas increpat vsq; moras.
Increpet vsque licet, tua sim, tua dicar oportet:
Penelope coniux semper Vlyssis ero.
Ille tamen pietate mea, precibusq; pudicis
Frangitur, & vires temperat ipse suas.

III. *Penelope vnde sic dicta.* PENELOPE] Penelope Icarij filia, & Vlyssis vxor: sic dicta creditur ab auibus, quæ penelopes dicuntur, cum prius Arnea vocaretur, quasi abiecta & repudiata. Etenim in mare abiectam ab Icario Periboeaq; parentibus, ferunt educatam à penelopibus.

Ni secus Icarius] sed eam, vt secum maneret, pater retentabat. Icarius pater Penelopæ, princeps Spartę fuit, Vlysses verò Ithacæ Rex. Iste versus alibi incipit, *Ni secum Icarius*. quod mihi magis arridet. *Icarius.*

Ithacam] Vlyssis patriam, insulam in mari Ionio; vnde ipse Ithacus & Ithacensis cognominatur à Poetis. *Ithaca.*

Sparten.] Id est, Lacedęmonem, ex qua fuit Icarius, pater Penelopes.

Manet anxia] ancipiti cura, cogitatione solicita, quem maximè sequeretur.

Virgo.] Penelope, quod vocabulum non ita strictè accipitur, vt somniant plerique. Lege Vallam lib. 6. & apud Iurisconsultos, virgo pro fœmina viri potente accipitur, vt l. Mulieris, ff. de verbor. signi. Apud Virgil. Eclog. 6. Pasiphae virgo appellatur, quæ iam trium liberorum mater fuit. Sic & Euripides in Io, παρθένον, pro corrupta dixit. Et Terentius in Adelph. mulierem post partum virginem vocat. Virginem enim à viridiore ætate ita dictam autumat Seruius. *Virgo pro muliere quauis.*

Velat vultus] velum obducit faciei. Præclarè Septimus Florens, qui non solùm velum virginum & mulierum, armaturam pudoris appellat, verecundiæ vallum, sexus fœminei murum, qui nec suos emittat oculos, nec admittat alienos; verũ etiam modum pręscribit, ad quem veli huius forma produci debeat. Sic enim ille: Quãtum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruices quoq; ambiantur; & quę sequuntur. Adducit deinde exemplum fęminarum Arabiæ, quę non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato contentę sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere: mauult enim fœmina videre quàm videri. Pierius lib. 40. Hieroglyph. Vide etiam quæ dicta sunt Embl. 22. de virginibus Patauinis & Venetis velatis. *Velũ virginum, pudoris armatura, &c.*

Obnubit ocellos.] Hoc simpliciter refer-

ri posse videtur ad verecundiam pudicæ mulieris, quę recta viros non aspiciat, sed cùm loqui necesse habet, demittat: qualis apud Poetam Dido κατὰ τὸ πρέπον, lib. 1. Æneid.

Tũ breuiter Dido vultũ demissa profatur, & in 3. de Andromache:

Deiecit vultum, & demissa voce locuta est.

Vnde dictum olim, pudorem in oculis esse, ait Arist. 2. De arte dicendi. Vide adagium, *Pudor in oculis*. Sed coniicio nostrũ hunc non temere verbo *obnubit*, vsum esse, vt alluderet ad veterem nuptiarum ritum: dictę enim nuptię sunt à nuptu, hoc est, opertione; nubere est velo tegere; mulier enim nupta, id est, obuoluta, & tecta velamine ducebatur in viri domum. Sic Neptunus, ait Varro, dictus est, quòd terras & mare obnubat, vt cęlum nubes. Id probant apud Festum Pomp. Cęlius & Curtius, quòd nubentis caput flammeo obuoleretur. Id lutei coloris erat, ne virginis pudor proderetur; aut si quid animaduerteretur in facie ruboris, is color è velo, non è genis emicare videretur. Hinc Claudianus lib. 2. de raptu Proserp.

------ Vultibus addunt
Flammea solicitum praeuelatura pudorem.

Et Martianus Capella lib. 9. de nuptijs Philologiæ:

Flammea virgineum, quæ obnubere sueta pudorem,
Regina deme pronuba.

De colore verò testatur Lucanus lib. 2.

Non timidum nupta leuiter tectura pudorẽ
Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Est ergo hic pulchra ethopęia honestę fęminę, vel quali habitu esse illam deceat, pręcipiente D. Apostolo. Quem ad locum non videtur alienum traducere flammei nuptialis ritum, de quo Isidorus lib. de offic. referente Gratiano, cap. fœminę, 3. q. 5. Fęminę, ait, dum maritantur, velari solēt, vt se meminerint semper maritis subditas, ac humiles: item quòd nubentes post benedictionem vitta inuicem, quasi vno vinculo copulantur: videlicet id eò fit, ne compagem coniugalis virtutis disrũpant: at verò quòd eadem vitta candido, purpureoq; colore permisceatur, hoc ideò est, quòd candor sit ad mundiciem vitæ, purpura ad sãguinis adhibetur posteritatem, vt hoc signo continentia, & lex continendi ab vtrisq; ad tempus admonea[t]ur: & post hoc, reddendum debitum non negatur. Itē quòd in primis nuptijs annulus a sponso datur sponsę, fit nimirum vel propter futuræ signum dilectionis, vel propter id magis vt eodem pignore eorum corda iũgantur; vnde & quarto annulus digito inseritur, quòd in eo vena quædam, vt fertur, sanguinis ad cor vsq; perueniat. Hæc Isidorus. Dicimus igitur nuptias à nubendo, hoc est, vel audo dictas, vel propter flãmeum iam dictum: vel quod in nuptijs primas tenere partes verecundia debeat, quã custodem ac comitem virtutum omnium Cicero vocat in Partition.

Nuptiæ vnde dictæ.

Color flãmei.

Ritus nuptialis apud Antiquos.

Queis sibi prælatum] nouit Icarius Vlyssem maritum sibi prælatum esse.

Hoc schemate.] hac figura, hoc cultu vel habitu, hac imagine. σχῆμα, παρὰ τὸ ἔχειν, ἔσχημαι. Schema, habitũ, colorem, figuram Rhetoricam, & alia permulta significat. Vide Turnebum.

Schema.

IV. AGNOVERVNT vel ipsi paganę superstitionis assectatores, quàm sancta & necessaria esset matrimonij rectè instituti copula, qua vxor admoneretur maritum etiam parentibus ipsis esse præferendum, & contra. Debet enim mulier magnam parentibus gratiam & pietatem, sed maritum tenetur præ cæteris sequi & obseruare: quod & sacræ literæ præcipiunt, siquidem homo relinquat patrem & matrem, & vxori adhęreat est necesse, sintq; duo in carne vna. Ex D. Paulo ad Ephes. 5. & Petri 3. discimus, quod mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiant. Quod etiam subnotant Canones, c. satis. c. mulierem. 33. q. 5. 6. est ordo, de pœnit. distinct. 5. in l. alia. 15. §. elegãter. ff. solut. matrim. Quanquam tamen dicatur vxor socia diuinæ & humanæ domus, l. aduersus. 4. C. de crim. expil. hæredit. Huc pertinet illud Quintiliani Declamat. 259. Virgo ad patrem, nupta ad maritum pertinet. Cui fortè non est dissimile quod scribit Eustathius interpres Homeri: ἔχειν γυναῖκα λέγεται ὁ ἀνὴρ, ἔχεσθαι δὲ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. Sed etiam ad rem facere videtur, quod Vlpian. l. 1. §. si quis filiam, ff. de lib. exhib. Si quis, ait, filiam suam, quæ mihi nupta est, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret, an aduersus interdictum exceptio danda, si fortè pater concordans matrimonium, & fortè liberis subnixum velit dissoluere: certo iure vtimur, ne bene con-

Mulier maritum parentibus præferre debet.

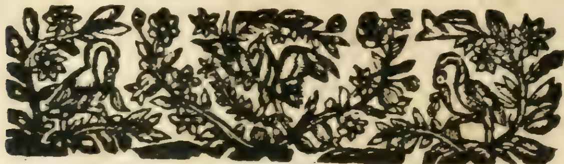
concordantia matrimonia iure potestatis patriæ turbentur: quod tamen sic erit adhibendum, vt patri persuadeatur, ne patriā potestatem exerceat. Hāc potestatem viri probe cognouit Lacęna illa fęmina, de qua Plutarchus in apophthegm. Lacon. Hęc enim cùm à quodam misso nūcio solicitaretur num assentiretur, vt sui faceret copiam, respondit: Cùm essem puella, parenti obedire didici, idque feci: mulier autem facta, viro. Itaq; si me inuitat ad honesta, viro meo primum rem aperiat. Habent & hinc honestæ matronæ documentū, quanta pudicitia in publicum prodire debeant, cum Turcæ ipsi hunc morem obseruent, apud quos nefas est vxores in publico aperta facie conspici, vel cum viro aliquo colloqui. Videmus ergo, quod non sine ratione Lycurgi institutum de vestitu & exercitijs puellarum cum adolescentibus, tanquam fomes libidinis à multis reprehensum, sit inter quos est Euripides, sicut ex elegantissimis eius versibus, constat, qui sic Romano idiomate sonant.

Lycurgi institutū reprehensum.

-- -- Neq; si velit quapiam
Casta esse, queat Spartana puella.
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus palæstrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent. Et tamen admirabile
videtur.
Si non castas mulieres educatis?

Ob eandem causam etiam Plato ab Eusebio & alijs Ecclesiasticis scriptoribus reprehenditur, quòd secutus constitutiones Lycurgi, in libris suis de Repub. & legibus, iusserit mulieres non solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasijs cū viris nudas luctari, adolescentulas nudas cum nudis iuuenibus tripudiare in solēnitatibus, equis & cursu certare. Nihil iam dico de multorum locorum consuetudine, vbi sub prætextu pudoris teguntur quidem vultus, cum interim papillæ & pectus seminuda virorum aspectui pateant. Certè quod ad muliebrē pudicitiam attinet, viri doctissimi sententiā esse scribit Hieronymus, pudicitiam in primis esse retinēdam, quoniam ea amissa omnis ruat virtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hęc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem consulatus illustrat; effert in æternum nomen eloquentię claritas; militaris gloria, & ex deuictis gentibus acceptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent insignem; at propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescio an etiam prætulerit, quoniam Brutus non posse seruitutem pati à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho; hęc parem alteri Bruto Portiam fecit: notior est marito suo Tanaquil. Verùm quia in superioribus, præsertim Emblem. 22. plura de castitate & pudicitia diximus, hic longiori sermone supersedēdum arbitramur. Hoc vnum pudicæ mulieri commendatum esse volumus, quod ait quidā: Nil fœmina toruum habeat in oculis, nil procax in verbis, nil in actu inuerecundū; non sit gestibus fractior, non ingressus solutior, non vox petulantior, vt ipsa corporis specie simulacrum sit mentis & figura probitatis. Sed audio puellam cum iniquo patre expostulantem; eo litem compositum.

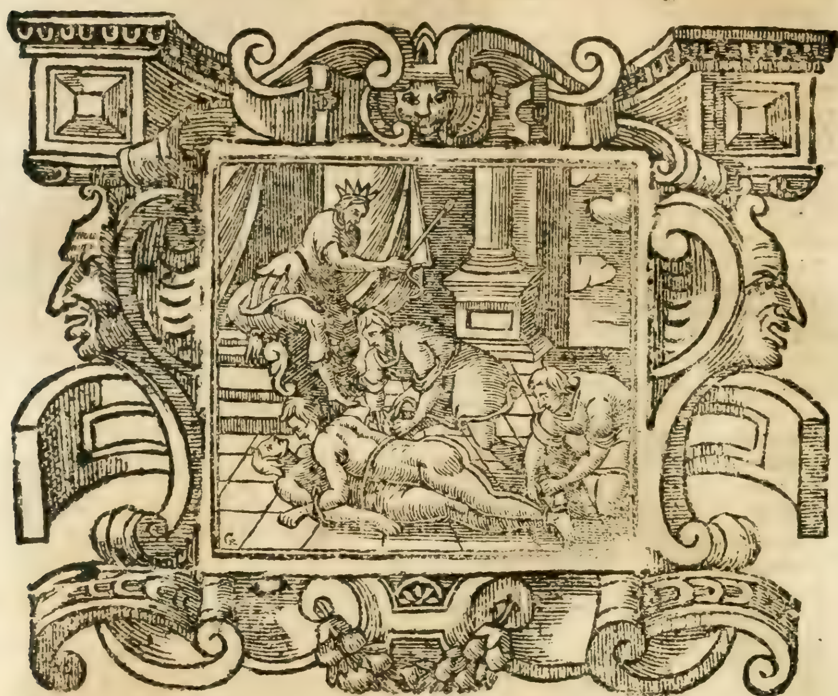
Lacæna cuiusdā pudicitiæ commendatio.

Nupta

Nupta contagioso.

EMBLEMA CXCVIII.

DII meliora pijs, Mezenti. Cur age sic me
Compellas? Emptus quòd tibi dote gener,
Gallica quem scabies, dira & mentagra perurit:
Hoc est quidnam aliud, dic mihi sæue pater,
Corpora corporibus quàm iungere mortua viuis,
Efferaq; Etrusci facta nouare ducis?

COMMENTARII.

I. IN excelso & regali solio sedet Rex, sceptro regio, mandata daturus; in cuius conspectu nudus homo mortuo cadaueri iungitur & alligatur à ministris.

II. *Puella querela de patre inhumano.* CONQVERITVR hic puella ingenua de patre perquàm difficili & inhumano, qui eam locauerat viro cuidā turpiter inquinato ac miserè fetenti, mentagra, morbo Gallico, & alia simile lue contempto. Quod facinus illi simillimum esse dicit, quod fuit olim solemne ac familiare μισανθρώπῳ Mezentio Tyrrhenorum Regi, Deorum & hominum contemptori: qui crudelitate omni & inaudita ferocitate solebat viua corpora mortuis colligare, vt fœtore & intolerabili tabe sensim animam exhalarent. De hoc Virgilius 8 Æneid.

Quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni *Crudelitas Mezentij.*
Effera?

Efferri? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora,
Tormenti genus, & sanie taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

III. *Dij melio ra.* *D I I meliora pijs*] Verba sunt puellæ desponsatę ad patrem, quem figuratè vocat Mezentium. Cui respondet pater: Cur me compellas hoc insolito nomine. Est autem hæc formula optandi per aposiopesin. Sumptum id ex 3. Georg. Virgil.

Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum.

Grçci sic efferunt, ἔξω κακὸν, *Malum foras*: &, εὐφήμει ὦ'νδ,ες, apud Lucianum. Cicero Antoniana 8. Dij meliora: id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam possit polliceri. Ouid. Epist. Heleires:

Dij melius: similis non fuit ille tui.

Idem 15. Metamorph.

---procul, ò procul omnia, dixit,
Talia Dij pellant,

Et epistola Laodameiæ Protesilao;

Dij, precor, à nobis omen remouete sinistrum.

Amorum 2. Eleg. 10. idem:

Hostibus eueniat vita seuera meis.
Hostibus eueniat vacuo dormire cubili,

Et 3. eiusdem operis:

Eueniat nostris hostibus ille pudor.

Tibullus 3.

Dij meliora ferãt, nec sint in somnia vera.

Liuius lib. 9. Oratione Posthumij (qui Consul sub iugum missus ad Caudinas furcas, dissuadebat fœdus a se ictum cum Samnitibus) Quid tandem? si spopondissemus vrbem hanc relicturum populum Romanum, si incensurum, si sub regibus futurum? Dij meliora. Quæ loquendi formula plena est affectus & energiæ, vt facilè apparet ex ijs, quos modò citaui, locis.

Mezenti] dure pater, Mezentio similis.

Cur age sic me compellas?] sunt verba patris, non puellæ. Cur me hoc nomine Mezentij appellas?

Emptus quod tibi dote gener] Emptus gener, vt apud Virgil. 1. Georg.

Teque sibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Matrimonij spec. es coemptio. In quo allusum ad matrimonij speciem, quæ veteribus coemptio dicebatur: de qua Cicero in Topic, & Seruius, Quintilian. declamat. 257. Securus sis pater: petiti sumus, empti sumus.

Gallica scabies. *Gallica quem scabies*] Morbus est nouus ante annum 1493. in Europa non visus, qui nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res in certamen veniat. Hanc luem ex Indis profectam tradunt auctores, cum qua in illa Hispaniensi India, præsertim in insula S. Dominici, infantes nascuntur, ibique est tam familiaris, quam apud nos papulæ, scabies, & morbilli.

Illic namq; ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passimq; vagari
Perpetuò cœli vitio, atq; ignoscere paucis.

vt Syphilides lib. 1. cecinit Hieron. Fracastorius. Neq; eius contagium magnopere quis ibi reformidat. Alij aliunde ortam hanc luem existimant. Sed certo constat in has regiones non multo abhinc tempore inuectam, ignota siquidē fuit ante gloriosam, sed parum felicem expeditionem Neapolitanam sub Carolo 8. Gallorum Rege. Eius autem propagatio sic se habet. Rediens ex profectione Inde Christophorus Columbus, quam conquirendi noui orbis causa susceperat, præter mulieres Indicas, etiam milites Neapolim deduxit, vbi tum rex Catholicus Fernandus erat, aduersus Galliæ Regem Carolum, cognomento Magno capite, belligerans. *Morbi Gallici origo.* Milites illi non tam auro onusti quàm morbo, quem ex stupri consuetudine cum Indis mulieribus habita contraxerant, quæ ijs simul & pudenda & pudendum morbum communicarunt, partem mercis ijs tribuerunt, qui in Italicis expeditionibus stipendia faciebant. Tum Hispani milites callidissimi, & non tam armis quàm arte hostem offendere gnari, noctu egrediebātur, propria relinquentes prędia, & puteos veneno inficiebant. Neq; satis hoc illis erat, sed & Italos pistores aduersi exercitus precio corrumpebant, vt gypsum pani admiscerent. Denique cum vim contagiosi mali nuper essēt experti, & ob annonæ caritatem necessum esset inutilem & imbellem gētem ab vrbe excludere, clam etiam scorta, & quidem formosissima, cæterùm eadem lue inquinata expulerunt. Galli mulierum pulchritudine ducti, lubentissimè eas exceperunt; sicq; euenit, vt luxuriātibus cum eis infręnibus iuuenibus, morbus iste non modò totum illum exer-

citum infecerit, sed etiam per orbem vniuersum fuerit deriuatur. Id quod præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius tradidit, lib. de morbo Gallico, cap. 1. qui, vt alij passim, labem hanc consistere putāt in contagione vnius ad alium. A qua tamen sententia discedit Fracastorius lib. 2. de morbis contagios. c. 12. Tametsi enim maxima mortalium pars è cōtagione morbum hunc contraxit; obseruatum tamen est (inquit) innumeros alios sine vlla cōtagione per se infectionē eam perpessos fuisse. Impossibile pręterea fuisset, tam paruo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facilè, tantum terrarum peragrasse, ab vna classe ad Hispanos primum delatam; quandoquidem constat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & in Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. Adde, quod prędixisse illam Astronomos certis ante annis, non paruum indicium est, aliud subesse illi principium quàm simpliciter cōtagionem. Nec etiam mirum videri debet, nouos atq; insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidē delatos ab vna regione ad aliā, sed suis causis exortos. Quod exemplis quibusdam demonstrat idē Fracastorius. Hic morbus nondum suum vnicum nomen sortitus est. Itali à Gallis existimantes venisse contagium, morbum Gallicum nuncuparunt. Quos ob id multo sale perfricat Renodæus in sua Pharmacopæia: Itali (inquit) in Gallos turgidi & irati, suum morbum in vindictam Gallicum vocant; atq; ridiculam eorum libri præ se ferunt vltionem, cum maritos ignorantię, & vxores meretricij notent: illos, quòd Venereæ luis originem nescierint: has, quod à Gallis iniri cupierint. Forsan huius iniuriæ in parentes illatę memor Brasauolus, libellum quendam de suo morbo, quem Gallicum vocat, conscripsit, in quo eiusdē 234. differentias assignauit. Certè si eo loci ineptire non visus est bonus vir, credo tot eius affines aut vicinas, primo Italici morbi aduentu à militibus Gallis compressas: atq; vt harum nuptiarum signum aliquod in æternam memoriam relinqueret, eiusmodi hieroglyphica posteritati reliquit. Hæc Renodæus lib. 2. Antidot. sect. 4. cap. 20. Galli contrà morbum Italicum & Neapolitanum vocarunt, quod Neapoli, vnde preciosam hanc mercem, tāquam parta victoriæ præmium in regiones suas detulerunt, primùm cum eo conflictari cœperint. Germani ex Hispanorum contubernio hanc scabiē ad se manasse vidētes, Hispanicam appellarunt. Alij Serpiginem Indicam, & quidem proprijssime, cùm inde prima sit huius mali origo. Sunt quibus hic morbus Patursa dicatur, nomine fortassis Indis proprio & genuino: quod à quibusdam morbus magnus & violentus, ab aliis turpis passio interpretatur, quod generaliter omnes deturpare soleat. Quidam Pudendagram vocant, quòd pudenda plerunq; primùm inficiat. Idioma Hispanicum *Buuas* vocat. Fracastorius Syphilida nominat, quia ex amore & coniunctione Veneris inter hominem vt plurimum suboriatur: atq; ita Syphilis, quasi concordiæ atque amicitiæ Venereæ partus sit, ex Fallopii interpretatione. Io. Almenar Hispanus de morbo Gallico, c. 1. morbum hunc Saturnium vocat, quia à Saturno, propter eius ingressum in arietem, aliis cœli dispositionibus coadiuuantibus, originem traxit. Cui sententiæ & Gaspar Torralla subscribit in Tract. de Pudendagra. De quo etiam consule Ioan. Lāgnium lib. 1. epist. 42. & lib. 2. ep. 14. Ex hoc morbo ligni Guaiaci vsus primum nobis innotuit. Nam magnis doloribus morbi Gallici, quem ab Inda muliere nactus erat, Hispanus quidam torquebatur: eius famulus Indus in prouincia ea medicinam faciens, aquam Guaiaci ei propinauit, quæ non solùm magnis illis cruciatibus eum liberauit, sed & pristinæ sanitati restituit. Quod exemplum alii quoq; Hispani, eodem morbo infecti, cùm securi essent, similiter fuerunt curati. Eaq; cura Hispali mox euulgata est ab iis, qui ex India redierunt, hinc per totam Hispaniam, & inde per orbem vniuersum, quem hæc scabies occuparat. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde etiam remedium eius afferretur: siquidē in hoc curando nullum medicamentum Guaiaco reperiatur pręstantius aut certius. Nam si, vt decet, rectè instituatur, atque procedat curatio, & suo tempore aqua ista propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam comparari, nec recidiuam eum pati, qui eo laborabat, dummodo in idem cœnum non se prouoluat denuò. Quòd

Morbi Gallici causa.

Venereæ luis varia nomina.

Serpigo Indica.

Patursa.

Pudendagra.

Syphilis.

Lignum Guaiacū.

Quod si Hieron. Capivaccium audire volumus, non debet vtiq; Medicinæ studiosos laborum & diligentiæ pœnitere, quam in morbo isto tam frequenti, & peręquè lucrosissimo cognoscendo adhibuerint. Nam & citra iactantiā dicere se ait, quod è Gallicę luis curatione vltra octodecim millia coronatorum fuerit lucratus, lib. de lue Venerea, c. 12. in fine, ne habeat, quo tantopere glorietur Medicus ille, cui Manilius Cornutus Legatus Cæsari in Aquitania, mentagrę morbo fœdo correptus, H. S CC. se curandū elocauit, tātus erat rei medicę quęstus, vel viri, dignitas, vt est apud Plinium lib. 26. c. 1.

Mentagra. *Dira & mentagra*] Morbus est a mento & ἀγρεύειν, id est, expiscari seu venari, quod mentum venetur, sic dictus. Nam à mento per faciem, collum, pectus & manus, fœdo & insolito quodam furfure dilatatur. Plinius cap. 1. lib. 26. Grauissimū, inquit, ex his lichenas appellauere Græco nomine: Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primum lasciuia (vt est procax natura multorum in alienis miserijs) mox & vsurpato vocabulo, mentagram, occupantem in multis totos vbique vultus, oculis tantùm immunibus, descendentem verò in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Hac quoq; ratione dicitur Chiragra, Podagra, Pudendagra. &c.

Corpora corporibus] Imitatio Virgilij ex 8. Æneid. vbi de Mezentio:

Mortua quin etiam iūgebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Hetruria. *Efferaq; Etrusci &c.*] reuocare facinora Mezentij truculentissimi ducis Etruriæ, seu potius Hetrurię cum aspiratione; quæ est regio Italiæ mari Tyrrheno adiacens. Sic dicta, quod eius fines olim tendebātur vsq; ad ripam Tyberis; & quasi ἑτερουρία, & per syncopen ἑτρουρία. nam ἕτερος est *alter*, & ὅρος *finis* vocatur. Roma enim antea vnam tantum Tyberis ripam tenebat.

IV. *Parentes crudeles, Mezentij.* MEZENTII non iniuria vocabuntur crudeles illi patres, qui suas filias egregia forma, integras, & bona valetudine, matrimonio (à quo dissolui postea nefas) copulare nō horrent hominibus lepra & podagra confectis, & sępiùs Neapolitana scabie corruptis, ijs quidem viuis cadaueribus, qui mortuis eo quoq; peiores, quod eorum fœtor & cruciatus ad vitæ vsque, & interdum etiam diuturnæ finem maneat: illorum verò celerius animum debilitādo enecet. Eiusmodi cōiugium tam impar vt eruditè, & ita festiuè depinxit Parœmiographus in Dialogo, cui titulus est ἄγαμος γάμος: ex quo placet huc transferre quæ ad rem faciant. Sic autem primum nobilē puellam describit. G A. Quid ego tibi depingam puellam non incognitam, quamquam plurimum gratiæ addidit ornatus natiuo decori? Mi Petroni, dixisses Deam quampiam esse: nihil illam nō decebat. Interim nobis prodit beatus ille spōsus, trunco naso, alteram trahēs tibiam, sed minus feliciter quàm Suizeri solent, manibus scabris, habitu graui, oculis languidis, capite obuincto: sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alij digitos habent anulatos, ille etiam in femore gestat anulos. P E. Quid parētibus accidit vt talem filiam tali portento committerēt? G A. Nescio, nisi quòd hodie plerisque videtur adempta mens. P E. Fortasse prædiues est. G A. Est affatim, sed ære alieno. P E. Si puella veneno sustulisset ambos auos & auias, quod grauius supplicium de illa sumi poterat? Si minxisset in patrios cineres, satis pœnarum datura fuerat tali monstro vel osculum dare coacta. Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam obiecissent vrsis, aut leonibus aut crocodilis. Nam aut ferrę perpecisset tam insigni formę, aut subita mors finisset cruciatum. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum, qui *mortua*, vt inquit Maro,

Paræmiographi locus è dialogo. cuius titulus. Coniugium impar.

------ iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, vt tam amabilem puellam cadaueri iungeret. Nec vllum cadauer est, cui non malim iungi quàm tam putido cadaueri. Siquidem hoc ipsum quòd spirat, merum venenum est: quod loquitur, est pestis: quod contingit, mors est. Hæc ille, Vide prouerbium, *Malè coniugati*. Ad huius Emblematis sententiam puto spectare illud Senecæ ex 4. de Benefic. c. 27. Malè consulit ille filiæ, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit. Sanctissima coniugij copula nō est temerè quibuscumque permittenda, sed sanis tantùm corpore, animoque valentibus.

Senecæ locus.

Quid enim iure canonū prohibita leprosorum coniugia, nisi quòd inhumanum visum sit, contagione infecti corporis ac cariosi, sanum ac viuidum corpus turpi lue infestare? Sed auaritiæ tetra labes omnia iura naturæ & humanitatis violat, nec minus insanè committit, quàm qui olim viuos homines ad arā Saturni, vel Dianæ Tauricæ mactarent: vel qui miseros reos ad latumias deiicerent. Melius & decentius, vt apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 14. formosus ac decorus sponsus elocatur puellæ ingenuæ. Est illi, ait, facies liberalis, & ingenua totius corporis pulcritudo, & quidem senatorius decor; quæ ego nunquam putem negligenda. Debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Et hęc ille de Minutio Aciliano. Occurrebat illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.

Et quid tam dominatur in coniugijs, quā consensus, ac concors animus? Nec enim tam concubitus & corporum mistio nuptias facit, quàm consensus animorum & voluntatum, vt rectè Iureconsulti. Illud *Democriti dictū.* adijci placet ex Plutarcho, dictum Democriti, qui generum nactus erit commodū, inuenisse filium: qui verò incommodum, perdidisse & filiam. Non malè aggero Plinianum id ex lib. 8. epist. 18. de vxore Domitij Tulli: Mulier, inquit, natalibus clara, moribus proba, ætate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decorè secuta matrimonium videbatur diuitis senis, ita per diti morbo, vt esse tædio posset vxori, quā iuuenis, sanusque duxisset: quippe omnibus membris exhaustus, & tractus, tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem ab alijs mouebatur. Quinetiam fœdum, miserandumque dictu, dentes lauandos, fricandosq; præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, cùm quereretur de contumelijs debilitatis suæ, se digitos seruorum suorum quotidie lingere. Viuebat tamen, & viuere volebat, sustentante maximè vxore, quæ culpam inchoati matrimonij in gloriam perseuerantia verterat. Simile quid narrat Ludouicus Viues lib. 2. Christianæ fœminæ, de præstantissima *Historia fœminæ Belgicæ, maritum valetudi-* quadam fęmina Burgensi in Belgio, quæ licet maritum valetudinarium nacta esset, mira tamen cōstantia & incredibili patiētia eundem sustinuit; atque vt vxores inde exemplum sibi sumant, vitia maritorum, *narium* & vicissim mariti vxorum tolerandi, to- *magna* tam historiam, licet longiusculam, huc *cōstātia* transcribam. Clara Ceruenta Bernardi *sustinētis.* Valdaurę coniux, cùm virgo tenerrima & formosissima Brugas esset ad sponsum deducta, iam plus 40. annos natum, prima nuptiarum nocte crura eius fascijs inuoluta vidit, deprehenditq; maritum sibi ægrum & valetudinarium obuenisse. Nihil tamē illum ob id auersata, non cępit eum odisse, cùm præsertim nondum posset videri amare. Incidit nō multò post Valdaura in grauissimum morbum, de cuius salute & vita Medici omnes desperabant. Ipsa cum matre tanta cura & assiduitate circa lectum ægri versabatur, vt sex totis hebdomadibus ambæ nec se exuerint, nisi vt mutarent supparos; nec vlla nocte supra vnam aut alteram horam quieuerint, idq; indutæ, multis noctibus traductis insomnibus. Erat radix morbi Indici, quem Gallicum vocant, sæui & contagiosi. Dissuadebant Medici, ne sic eum contrectaret, ne tam propè accederet: idem cōsulebant necessarii. Tum æquales fęminæ in religionem adducebant, non esse tam anxia cura diuexandum (ita enim loquebantur) hominem iam satis debitum, & magna mortis parte in corpus recepta, prospiciendum esse animæ; de corpore nihil cogitandum aliud, quàm vbi conderetur humo. Quibus vocibus adeò illa absterrita non est, vt curarit quidem quæ ad animum spectabant, sed ipsa culinæ sorbitionibus, quæ remedium afferrent, ipsa pānis subinde mutandis (nam soluta erat maiorem in modum aluus, & alijs locis pus tetrum dimanabat) esset intentissima, sursum deorsum toto die cursitaret, animo corpusculum fulciens, laboribus impar, ni tanta vis affectus subueniret. Ita discrimen maximum Valdaura euasit, iurātibus Medicis, è manibus Orci violētia coniugis ereptum esse. Alius facetiùs quàm Christianus, Decreuisse, dixit, Deum Valdauram occidere, vxorem verò obstinasse è manibus se illum non dimissuram. Cępit ei, fluente quodam ardentissimo ex capite humore, arrodi interior narium caruncula, Medici pulusculum dederūt, quo subinde respergeret vlcus, tenui per fistulam aut calamum flatu. Quumq; nullus inueniretur, qui non eum laborę̄m recusaret,

ret; omnibus rem auersandam exhorrentibus, sola coniux hoc præstitit. Scatentibus per genas ac mentum papulis morbi, quum nullus rasor commodè posset eius barbam radere, nec vellet, vxor forficulis octauo quoq; die dexterrimè attondebat. Collapsus deinde in alium morbum longissimum, septem fere annorum, ipsa infatigabili diligentia & cibum ei parauit, cùm pedissequas haberet duas, & filiam grandescentem: ipsa eadem tum fęda illeuit vlcera, tum & crura putidissima vndique sanie diffluentia contrectauit quotidie, turundas & malagmata imposuit, ac fascijs deuinxit, vt muscum eam diceres contrectare, non rem fętoris intolerabilis. Quin & anhelitum, quem nemo nō etiam ad decem passus auersabatur, ipsa suauissimum iurat fuisse. Et quidem seriò succensuit, cum fętore dicētibus; aiebat enim sibi videri ceu fragrantiam maturorum & dulcium malorum. Atq; hoc toto morbi tēpore, cum essent quotidie magni faciendi sumptus, in ea domo, ad quam multis iam annis nulla ex re quæstus aliquis rodierat, nec annuos haberet prouentus; ipsa se annulis, ipsa torquibus aureis, ipsa monilibus, ipsa vestibus, ipsa abacum suum vasis argenteis libentissimè spoliabat, ne quid marito deesset, contenta quauis mensa, modò marito suppeteret, quod tam afflicto malis corpori conduceret. Sic ille vitam traxit vxoris cura, cadaueroso corpore, seu sepulchro verius, decem annis à primo illo morbo. Quo tempore ipsa duas ex eo proles suscepit, cum antea sex genuisset, viginti annis nupta, nunquam cōtagiosissimo mariti morbo, nec vlla omnino scabie infecta, nō modò ipsa, sed nec vllus liberorum, corporibus omnium sanissimis & mundissimis. Ex quo liquidum fit, quanta sit virtus, quanta sānctitas earum, quæ vero ac toto pectore maritos (vt congruum est) amant, quemadmodum illis Deus præsentem quoq; gratiam referat. Obiit tandem senex ęgrotus, sed non obijt, sed abiit verius, & exijt iugem cruciatum, tanto tamen dolore Clarę, vt qui illam norint, faterentur, nunquam adolescentem maritum, integro corpore, formosum, diuitem, tantum reliquisse charissimæ vxori desiderium, męrorem, luctum. Multi gratulatione citius putabant esse opus, quàm consolatione, quos illa propemodum execrabatur, optans vt maritus, qualisqualis erat, si fieri posset, sibi redderetur, etiam cum liberorum omniū, quos quinq; habebat, iactura. Cumq; esset integra ætate, numquam statuit nubere, quod se alterum Bernardum Valdauram inuenturam negaret. Hæc & plura Viues. Eant nunc delicatulæ illę mulierculæ, quæ ob mariti vel pedum solùm fętorem, vel impuriorem aliquem screatū, vel fonticulum, amorem coniugalem in adulterinum conuertunt, & coniuges suos in familiam Corneliam (sic falsè iocantur Itali, ob cornuum decus) asserunt, dum sese aliis permolendas subijciunt. At nunc viridarium intremus.

Vis amori coniugalis.

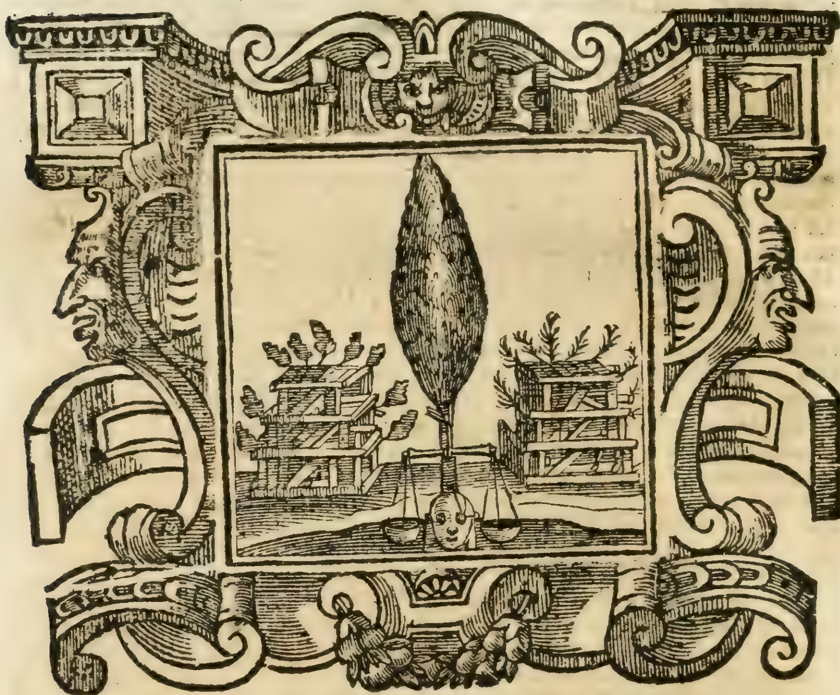
DE ARBORIBVS.

A methodo, quam hactenus in singulis Emblematis sumus secuti, paululùm deflectere cogimur, re sic exigente. Nam cum quædam epigrammata ex his diuersos habeant fines, & argumenta, ideo diuersam requirunt tractationem. Nihilominus quoad fieri poterit ad tritam iam viam appropinquabimus, ita vt numerus I. in margine appositus descriptionem & historiam arboris. II. originem Emblematis, quæ vt plurimùm ex proprietate arboris desumitur. III. Epigrammatis, siue vnum sit, siue plura, explicationem. IV. doctrinam morum, siue ad vnum, siue ad diuersum finem respiciat, contineat.

Cupressus

Cupressus.

EMBLEMA CXCIX.

INDICAT effigies metæ, nomenq; Cupressi,
Tractandos parili conditione suos.

ALIVD.

FVNESTA est arbor, procerum monumenta Cupressus;
Quale apium plebis, comere fronde solet.

ALIVD.

PVLCHRA coma est, pulchro digestæq; ordine frondes;
Sed fructus nullos hæc coma pulchra gerit.

COMMENTARII.

I. *Cupressus.* PROCERA arbor Cupressus est, caudice longo surrecto, fastigio acuminato, ramis compluribus in orbem cingitur, qui non in amplitudinem diffunduntur, sed secundum caudicem assurgunt, cacumen tamen non attingentes, coni similitudinem effingunt. Sed quia tria per cupressum hic significantur, æqualitas liberorum, funus, & inutilis pulchritudo: ideo ea totidem symbolis hic appictis denotãtur, statera, pyra, & persona.

VT ex naturis animantium, rerumq; aliarum

Cupressus tria significat. aliarum spectata proprietate, sumitur aliquod symbolum ad aliquid designãdum, ita ex plantis & arboribus: vt Cupressus hic ad tria accommodatur. Primò ad ęqualitatem inter suos significandam, quod ea
1. *Æqualitatem in suos.* arbor & in foliis & fructibus videatur aliquam æqualitatem obseruare. Vnde Cassius Dionys. lib. 11. c. 5. Cupressi duplex nomen habent: & Charites, hoc est, Gratiæ appellantur ad delectationem: Cupressi verò, siue (vt Græci rectiùs appellant) Cyparissi, quòd ferè pariles gestent & producant tum ramos, tum fructus. Ambrosius Serm. 4. in Psal. 118. de Cupresso verba faciens: (quid enim me pudeat auctorem tam pium & doctum huc aduocare?) Genus hoc arboris, ait, numquam amittit viriditatem suam hyeme. Iuxta ver & æstatem comam pascit, nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus suo numquam honore despoliat: sola nũquam vetere exuitur amictu, aut nouo flore vestitur. Sic Apostolica quoque gratia nescit defectũ, sed vetustate sui floret.

2. *Symbolũ mortis.* Cupressus etiam symbolum mortis præfert, quia, vt inquit Festus Pompeius lib. 3. Cupressi mortuorum domibus ponebatur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur; sicut ex mortuo nihil iam est sperandum. Quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur. Hæc Festus.

3. *Res pulchras, sed inutiles.* Denique cupressus significat res dictu quidem magnificas ac præclaras, sed inutiles: quod profluxit à natura huius arboris, quam natu morosam esse, fructu superuacuam, baccis toruam, foliis amaram, odore violẽtam, ac ne vmbra quidem gratiosam, scribit Plinius lib. 16. cap. 33.

III. 1. *Meta.* *INDICAT effigies metæ*] Meta, strues in acutum tendens, Græcis κῶνος. Virgil. 5. Æneid.

Hic viridem Æneas frõdenti ex ilice metã
Constituit.

Idem alibi, Aerias quercus, & coniferas cyparissos appellat. Citat & illud ex Ennio Nonius.

Capitibus nutantes pinos, rectosq; cupressos.

Est etiam meta terminus cuiuscunq; rei. Et metaphoricè terminum accipimus pro certo aliquo regimine & fine.

Cupressus vnde nominatus, *Nomenq; cupressi*] Mali Cyparissum vocatam aiunt, ἀπὸ τὸ κύειν ἐξ ἴσου παρίσους κλάδους τε καὶ [illegible] [illegible] *æqualitate, pariterq; ramorum, quos producit.* Siquidem Cupressus ab radice ad summitatem recto stipite consurgit, suaq; brachia omnia pari æqualitate in coni figurã ad fastigium protendit. Cupressum autem à Cyparisso puero nomẽ habuisse, eo quidẽ Telephi filio, ab Apolline adamato, & in arborem sui nominis commutato, fabulatur Ouidius in 10. Metamorph. At Didymus refert, Cyparissos Eteoclis fuisse filias, quæ cum tripudio ad Dearum ęmulationem subsilirent, extra choream conuolutæ, in profundum puteum conciderunt. Quarum casum Tellus miserata, inde arbores puellis similes ad oblectamentum & memoriam rei protulit. Vnde Cyparissi etiam Charites appellantur, vt dictum est. *& eius natura.*

FVNESTA est arbor] Secũdi epigrammatis sensus est: Cupressus diuitum & magnatum monumẽta & sepulchra exornat, quemadmodum & apium plebis monumenta fronde sua comit & exornat. Vnde Lucanus in 3. dixit.

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Est autem cupressus arbor funesta ob causam iam dictam, quia scilicet Diti sacra, ideoq; pro signo funebri ad domos posita. Vel vt Varro ait, pyras cupresso circũdari solitas fuisse, ne propter grauem vstrinæ odorem populi circumdantis corona offendatur. Ad quem morem respiciens Virgil. 6. Æneid. ait: *Cupressus cur arbor funesta.*

Ingentem struxere pyrã, cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressus
Constituunt.

Statius lib. 6.

Tristibus interea ramis, teneraq; cupresso
Damnatus flamma torus, & puerile pheretrum
Texitur.

Ideo etiam Horatius Ode 5. Epod. cupressos appellat funebres. Ouidius 3. Trist. eleg. 13.

Funeris ora mihi ferali cincta cupressu
Conuenit.

Claudian. 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui, tumulos tectura cupressus.

Virgilius 3. Æneid.

- - - stant manibus aræ
Cæruleis mæstæ vittis, atraq; cupresso.

Quod idem tenatur Ouidius 10. Methamorph.

Lugebisq; alios, aderisq; dolentibus, inquit.

Apium in sepulchris.
Quale apium] Videmus enim aliquando in magnatum ac nobilium sepulchralibus, & pollincturis spargi cupressi frondes: sed iste tamen ritus apud omnes nostrates non æquè celebratur. Plebei, dum parentant, saluia, hysopo, mentha, buxo, & nonnunquam apio vti solent, non alia ratione crediderim, quàm ad olétem mephitim auertendam,& terram cariem mor ticinæ. Vide adagium, *Apio opus est.* Et Alexandrum ab Alexandro lib. 2.cap. 7.qui etsi vera dicit de apio, locum tamen Ciceronis nimis putidè interpretatur; cùm Cicero de Appio Pulchro intelligat.

Como.
Comere fronde.] Ornare. Hinc comptũ dicimus ornatum.Hic *μεταφορικῶς*.Propriè Plautus: Dum poliuntur, dum comuntur, annus est. Claudian. in laude Serenæ:

Non illa nitidos vnquam bellante capillos.
Comere.

3. *Phocionis in Leosthenem dictũ.*
PVLCHRA coma est] Huc refer dictũ Phocionis in Leosthenem Oratorem multis & magnificis promissis Athenienses ad bellum concitantem:eius enim orationem cupressis esse similẽ aiebat, quæ cùm pulchræ sint & proceræ, nullum tamen fructum referant. Dicitur autem in eos, qui cum membris sint elegantibus & apprimè comptis, nullius tamen frugis sunt, neque suis alicui commodo esse possunt. Refert huc Adag. *Cyparissi fructus*.

IV.
1. *Æqualitas in hæreditate seruãda.*
FORTE sufficere potuissent, quæ de his tribus Emblematis dicta sunt, tamen methodi ratio paulò latiùs diffundi desiderat. Suadetur ergo primò hoc epigrammate *ἰσομοιρία*,id est,æqua in liberos hæreditariæ successionis diuisio, de qua B. Ambrosius lib.de Iosepho Patriarcha,cap. 2. Iungat liberos, inquit, æqualis gratia: lucrum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid mamus,si propter fundum aut domum oriantur inter fratres iurgia. quando propter tunicam inter sancti Iacob filios exarsit inuidia? Hæc ille. Proditum memoriæ Chariclem

Charicles & Antiochus.
& Antiochum, fratres Ponticos, cùm paterna inter se bona diuiderent, poculum argenteum conscidisse, vestemq; mediam dissecuisse,vt neuter altero ditior, opulentiorq; rediret. Vnde illa Tragica detestatio apud Plutarch. in Pyrrho. * *θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τοὺς ἀδελφοὺς.* A-*cuto ferro diuidant fratres domum.* Sanè ij & similes fratres adeò pertinaciter æqualitatem sectati sunt, vt vel ficus non paterẽtur indiuisas,ex vetere verbo, *σῦκα μερίζειν, ficus diuidere.* Ex quo Martialis iocus in quinto:

Calliodorus habet censum (quis nescit?) equestrem,
Sexte.sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadraginta secat, qui dicit, σῦκα μέριζε,
Vno credis equo posse sedere duos?

Princeps æqualitatem tueatur.
Hoc ipso admoneri potest Magistratus & Princeps, vt in Repub. & prouincijs sibi subiectis æqualitatem seruent atq; tueantur. Meminerit etiam optimus quisq; paterfamilias suorum liberorum æquam habere procurationem, cùm sint omnes æquè legitimi: quod tamen in plerisq; Galliæ prouincijs iure patrio non obseruari palam est. Deniq; quod hic scribit Alciatus de æqualitate quæ patribus in liberos obseruanda sit, illustrari non minimum potest his Ambrosij citati verbis in Hexaem.lib.5.c.18. Quis docuit, nisi homo,

Locus D. Ambrosij.
filios abdicari? quis reperit tam immitia patrum iura? quis inter naturæ fraternæ consortia fratres impares fecit? Vnius diuitijs filij diuersa sorte educuntur. Alius totius paternæ sortis adeptione inũdatur, alius opulentæ hæreditatis patriæ deplorat exhaustam atque inopem portionem? Nunquid natura diuisit merita filiorum. Ex pari omnibus tribuit, quod ad nascendi atq; viuendi possint habere substãtiam. Illa vos docet non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquastis.Etenim quibus dedistis communiter esse quod nati sunt, non debetur his, vt id communiter habeant, quod à natura substitui sunt inuidere.&c. Aristoteles Politicor. lib.2.c. 7. scribit, vbique ferè propter inæqualitatem oriri suspiciones.Idem cap. seq. multa in idem confert argumentum. Suppetunt multa ex Iurisconsultis, sed nos aliò properamus.

2. *Cupressus adhibita funeribus.*
Secundum epigramma mortis symbolum per cupressum significatum præ se fert:hæc enim procerum magnatumque, sicuti apium plebeiorũ sepulchris imponebatur, quòd putredinem auertere crederetur: quorum vtrumque simili propemodum folio,colore,odore, facultate, naturaq; sit. Sunt autem qui ramos cupres-

hinc

finos ante defunctorum ædes poni solitos velint, ne quis per imprudentiam ingressurus pollueretur. In funeribus autem adhibebatur, quòd semel excisa nunquam renascatur: vel vt humanum corpus ab anima & animo iam relictum diutiùs seruaretur, atq; incorruptum remaneret. Varro putat hunc morem inductum, ne cadauerum odor nares offenderet, interea dum vrerentur. Vide Cupressum Pierij, id est lib. 52. Quin & pueris, puellisq; morte raptis exhibentur flores, & corollaria, fortè ad vitæ præcipitis marcorem innuendum. Cur verò Cupressus funeraria? an ob pariles ramos, (vnde illi Græcũ nomen) an quod mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumq; turres? Hæc enim dominos seruis, & sceptra ligonibus æquat. Quin sese in omnes habet Arithmetica proportione, vt quæ nullam ferat προσωποληψίαν.

Dissimiles simili conditione ligant.

quod argutus notat Lucianus dialogis mortuorum. Illud pridem mihi obuium erat Martialis, lib 6.

Sed mihi perpetua nunquam moritura Cupresso.

Id quicquid est opellæ dum concinnare pergo, non verebor, fretus bona studiosorum venia, traducere carmina duo, quæ scripsit in maiore otio Cl. Minos. Primum illud ad viri Principis epicedium:

Epigrammata duo Minois.

Quam tibi cura salus patriæ fuit, optime Princeps,
Hoc tua strenuitas claraq; gesta canant.
Nempe tibi constanti animo dum vita maneret,
Propositum fuerat vincere, siue mori.
Perpetuas ergo inferias tibi magne sacramus:
Signaque conspicuè, palma, cupressus, erunt.

Alterum verò γνώμην habet non inuenustam, meo quidem iudicio:

Principio exili magnũ capit incrementũ.
Semine vti minimo proceras crescere plantas,
Et patulas altè luxuriare comas;
Vt penè vmbriferam videas assurgere siluã;
Magna parens rerum scilicet edit opus:
E sententiola multos emergere sensus
Noueris; egregium cernis & istud opus.

Pinus & Myrtus, pro mortis symbolis.

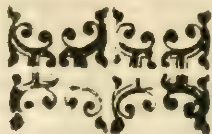
Reperio etiam pinũ & myrtum pro mortis symbolis accipi solitas a veteribus. Pinus, quia semel excisa nunquam reuiuiscit, aut etiam repullulascit. Myrtus etiam funesta, cuius folijs Thebani vtebantur ad tumulum Iolai herois maximi, vt scribunt scholiastæ Græci.

3. Formosi, sed inutiles.

Tertium epigramma in eos torquetur, qui quamquam pulchrum nescio quid præ se ferant, nullos tamen ex se fructus educunt. Detorqueri etiam potest in viros bene formatos; aut mulieres pulchrè comatas, cæterùm nullius frugis. De his talibus nos Germani dicimus; *Schœn ist ihr Krag, sonst vvia sie mag.* Festiuè quoq; Itali: *Bella'n vista, Dentre trista.* Vel lepidius:

Ell' è fatta come la castagna,
Bella di fuori, & de ro hà la magagna.

Ἔνδοθι ἡ Ἑκάβη, ἔκτοθι ἡ Ἑλένη. *Intus Hecuba, foris Helena.* Nazianzen. aduersus mulieres fucatas: ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος. id est: *In eburnea vagina plumbeus gladius.* Vide Emblema 189.

Quercus.

EMBLEMA CC.

GRATA Ioui est quercus, qui nos seruatq́; fouetq́;:
Seruanti ciuem querna corona datur.

Aliud.

GLANDE aluit veteres, sola nunc proficit vmbra:
Sic quoque sit arbor officiosa Iouis.

COMMENTARII.

I. *Quercus descriptio.* QVERCVS arbor nota, glandifera, in magnam altitudinem assurgit, frequenter ingentium ramorum armamentis bellissimè patet. Folia læuia sunt, duriuscula, lata, oblonga, ambitu sinuosa, superna parte viridiora. Glandes oblongę, singulæ suis inhærẽt calycibus, foris asperiusculis, & membraneô cortice contegũtur. Et quia olim ob ciuem seruatũ quercina corona dabatur, hic duo rami ad se inuicem inflexi, cum inscriptione & nummo appinguntur.

II. 1. *Quercus salutis symbolũ.* DVO hic super quercu proponuntur Emblemata. Quercus enim primò salutis est symbolum, quia qui Romanum ciuem in bello seruabat, coronam quernam accipiebat, quæ Ciuica vocabatur. Causas reddit Plutarchus in problematis: quod scilicet vbiq; in expeditionibus facilè sit quercum inuenire. Vel quod Ioui & Iunoni, quos Vrbi pręsidere putabant, corona consecrata est. Vel mos ab Arcadibus est ac-

ceptus

ceptus, quibus est cum hac arbore quædam cognatio: Vt enim primi homines ex terra Arcades; sic quercus prima ex omnibus plantis nata. Hæc Plutarchus. Vide Plinium lib. 16. cap. 3. & 4. Vide etiam adagium, *Multorum festorum Iouis glãdes comedit.*

A. Secũdo quercus symbolum erit illius, qui multa gessit præclara facinora, sed iam nomine tantùm & fama durat, qualis describitur à Lucano Cn. Pompeius in 1. Pharsal.

---- stat magni nominis vmbra.

III, *Quercus Ioui sacra.* *GRATA Ioui est quercus*] Quercus Ioui sacra, qui Deus habebatur Opt. Max. in ea enim reddebat oracula in Dodona silua. Virgil. 2. Georg.

---- nemorumque Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atq; habitæ Graijs oracula quercus.

Claudianus 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui.

Vide adagium, *Annosam arborem transplantare.*

Seruator ciuium. *Seruanti ciuem*] Lucanus in 1.

Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Fiebat enim è fronde querna ciuica corona, quam ciuis ciui, à quo seruatus esset in prælio, tanquam vitæ testem, salutisque perceptæ monimentum dabat. Fiebat etiã ex ilice: quod genus superiori non admodum dissimile est. Gellius cap. 6. lib. 5.

Querna corona] De coronis, quibus olim milites donabantur, vide Gellium lib. & cap. iam citatis, Panciroll. lib. 1. rerum memorabilium.

2. *Glandes, tibi veterum.* *GLANDE aluit veteres*] Veteribus quernæ glandes victum præbuerunt, nunc verò arbor ipsa sola vmbra prodest: sic rerum omnium sua sunt tempora. Ouidius 4. Fastor.

Postmodo glans nata est: bene erat tum glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes.

Nam glandibus vescebantur prisci ante frumenti vsum.

IV. 1. *Ciuica corona donati qui.* DICTVM est, corona ciuica, quæ ex querna fronde constabat, ciuem donari consuetudinem olim obtinuisse; cuius rei causam iam ex Plutarcho attulimus. Sed confirmat hoc idem Cornelius Tacit. 12. Annal. M. Ostorius (inquit) seruati ciuis decus meruit. Et in 15. Si singulis manipularibus præcipua seruari ciuis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud, & quantum decus, vbi par eorum numerus adspiceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? Sed quia fortè nota omnibus non sunt, quæ & quanta tribui solita essent ijs, qui ciuicam meruissent, adijcere placet. *Coronæ ciuicæ dignitas.* Ea primum corona vtebantur in spectaculis: induenti assurgi etiam à Senatu moris erat, & Senatui proximus erat assignatus locus. Ipsi munerum vacatio, patrique & auo paterno dabatur, quod filium Reip. salutarem genuissent. At ne temerè daretur, leges latæ sūt arctiores, nempe vt ciuis, qui seruatus esset, seruatũ se esse fateretur: testes enim adhiberi nihil proderat; neque si aliquem alium, quàm Romanum ciuem seruasset, quamuis Regem. Ciceronẽ ciuica donandum Gellius censuit, quod eius opera esset atrocissima Catilinæ coniuratio detecta, vindicataq; atq; ita nõ vnus ciuis, sed vniuersa Romana ciuitas seruata, meritoque, vt ait ille,

Roma patrem patriæ Ciceronẽ libera dixit.

Is igitur honos quia in maximis esset, eum affectarunt principes Romani, non probi modò, sed & scelerati, adeoq; suis numismatis exprimi curarunt. Vt enim de ijs taceam, quibus merito is tributus honos fuit; in C. Caligulæ numo ciuica cum glãdibus spectatur, cum literis his S. P. Q. R. PP. OB CIVES SERVATOS. *Nummi cũ corona ciuica.* Numus verò Galbę Imperatoris ciuicam habet cum inscriptione, S. P. Q. R. OB C. S. Eadẽ in Vitellij Germanici, in cuius medio hę literę, S. P. Q. R. OB CIV. SER. In numo aureo, & alijs quibusdam, ciuicam etiam Neroni ex S. C. dedicatam fuisse obseruatur. Eodemq; S. C. Antonino nummus datus est cum porca fœta, & natis sub vbere, quibus imminet quercus, quòd animal id dubio procul glande vt plurimùm pascatur, vnde antiqui omninò cibi admoneamur. Claudianus de laudib. Stiliconis 3.

Mos erat in veterũ castris, vt tẽpora quercu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere ciuem:
At tibi quæ poterit morituris ciuica reddi
Mœnibus, aut quæ te pensabunt facta corona?

Querna etiam corona coronabãtur victores

Agon Capitolinus. res in agone Capitolino, quem Ios. Scaliger lib. I. Auson. lection. cap. 10. ait institutum fuisse à Domitiano, vt die duodecimo eius & Sergij Cornelij Dolabellæ consulatu, cùm poetæ, tum histriones, scenici, & omne genus artificum in eo ludorum Olympicorum exemplo certarent. Vnde illam coronam Iuuenalis vocat Capitolinam:

An Capitolinam speraret Pollio quercum?

Martialis Tarpeiam, eodem sensu:

O cui Tarpeias licuit contingere quercus,

Ausonus Olympiam vocat, quod, vt dixi, ludorum Olympicorum exemplo agon iste esset institutus.

2. Secundum Emblema torqueri potest vel ad hominem, vel ad rem, quæ olim magno in honore fuerit, sed nunc nihil aliud sit, quam magni nominis vmbra. Idẽ etiam conuerti potest ad veterem illa legem populo Iudaico à Mosæ propositam, *Lex Iudaica.* qua æterni Patris Flius & Seruator noster CHRISTVS expectabatur: cuius quidem spei fidem certissimam cùm nobis Christianis dederit, possumus atq; prisci illi subinde repetere, ἄλις δρυός, reperta tandem, vel potius cuique nostrum gratis concessa fruge omniũ optima diuinissima que, quam ab Euangelio decerpimus. In eam sententiam lusit aliquando Epigrammate Claudius Minos:

Glande patres aluit quercus, fagusque vetustos:
Sed modò non cibus est, proficit vmbra tamen.
Glandibus antiquis tantùm fuit vsa vetustas:
Frugibus inuẽtis vtimur: at quid id est?
Tradidit in sacro quacumque volumine Moses,
Glans erat, & veterum pabula prisca patrum.
At largitor opum fruges inuenit IESVS,
Et missa palea plurima grana dedit:
Vmbra licet nobis lex sit vetus atq; Propheta:
Sed noua lex CHRISTI verior esto cibus,

Vidi aliquando nõ improbum, ac ne quidem inficetum hominem, qui hoc flecteret ad veteres monasteriorum bibliothecas, quæ superioribus sæculis habebantur *Bibliotheca.* in pretio, quo tempore nondum typographi suam nobis artem commendassent: nunc enim membranæ veteres, & codices manuscripti exolescunt, & ferè sola se ostentatione venditant antiquitatis. Malim *Disciplina corrupta.* ad corruptas traduci disciplinas, in quibus patrum æuo, omisso puriore bonarum artium succo, soli diobolares in scholis terebãtur, Holcotus, Bricotus, Anselmus, Buridanus, Floretus, Perchetus, Alexãder de villa Dei, alijque id genus tenebriones, qui quasi glandibus vsi, veras disciplinas ac puriores fruges excerpere non potuerunt, reuocati suorum temporum barbarie. Sed hęc fortasse πάρεργα. Et placet ad finem adijci Minois qualecumq; de quercu & oliua carmẽ, si quis tamẽ hoc quoq; si quis captus amore leget. Id sic habet:

Quercus amica Ioui, potitur bona Pallas oliua:
Illius fructus, huius & vmbra placet.
Glans iuuat, vmbra placet, prodest & fissile lignum;
Frondibus ista viret, sic quoque fragrat odor.
Vtraq; delectat nostris accommoda rebus,
Vtraq; securæ symbola pacis habet:

Adijcit idem Minos & alterum grauioris argumenti, non tamen ostẽtationis gratia, sed illud committit candidis lectoribus: eo autem discrimen inter Ecclesiam & *Ecclesiasticum & temporarium dominium.* dominatum temporarium complexus est:

Non bene conueniunt quercus, oleaq; nec vna
In scrobe plantantur, siue serũtur humo.
Si facias, vnam necat altera cõscia causa,
Natura id verum scilicet esse docet.
Cœlica misceri numquã terrestribus æquè
Noueris: in cassum, qui facit ista, facit.

Salix.
EMBLEMA CCI.

QVOD frugisperdam salicem vocitarit Homerus,
Clitoriis homines moribus adsimilat.

COMMENTARII.

I. SALIX arbor caudice mediocriter crasso, in altitudinem nõ minorem, assurgit, quam aliæ maiores arbores, si non initio & citò à satione præcisa illi summa pars fuerit. Folia habet oblonga, minora & angustiora quam Persici, superiore parte virentia ac glabra, auersa verò molliora & albidiora.

II. HOMERVS Odyss. κ. salicem ὠλεσίκαρπον appellat: vt etiam Theophrastus 3. de plantis, cap. 2. Salicem, inquit, celeriter fructum (antequam in plenum crassetur, percoquaturq;) dimittere asseuerant. Idem lib. 2. cap. 13 de causis ὠλεσίκαρπον γίνος vocat, quod semen ocyssimè amittat, antequam omnino maturitatem sentiat, vt enarrat Plinius lib. 16. c. 26. Asserit Cassius Dionysius lib. 11. cap. 13. tritum & in potu acceptum salicis fructum, homines steriles efficere. Et citat Homeri versiculum, qui talis est:

Salix semen amittit.

μακραί τ' αἰγειροὶ καὶ ἰτίαι ὠλεσίκαρποι.

Populus & salices planta fructum perimentes.

Retulit idem ex Homero Stobæus Serm. 100. ex Porphyrio, qui cum Plinio sentit, salicis fructum cum vino propinatum, sterili-

Salix sterilitatem inducit.

sterilitatem inferre, genitale semen extinguere, ac libidinis impetū marcore afficere. Pierus Hieroglyph. 52. idem omninò, & alia quædam de salice notauit: vt Ælianus de histor. animal. 4. c 21. Cæterum quod de salice hic notauit Porphyrius apud Stobæum Serm 98. de quo & Marcellus Virgilius in Dioscoridem lib. 1. c. 121. Itemq, Hieronym. in Esaiam c. 16. ad torrentem salicum ducent eos, vt scilicet nullus in eis fructus remaneat. Hanc enim seminis earum arborum esse naturam, vt qui illud in poculo hauserit, liberis careat. Vnde & sancti, qui propter peccata in confusione mūdi huius esse cœperunt, salicibus Babyloniorum fluminum suspendunt organa sua, Psalm. 36.

III. *QVOD frugisperdam*] frugisperdam, pro frugiperdam; ita exigente metri ratione.

Salix vnde dicta. *Salicem*] Salix à saliendo dicitur, vel quod sata, vel casu terræ impacta saliat & surgat.

Clitorijs homines moribus] Qui vino non vtuntur. Plin. enim 31. c. 2. Clitorium lacum Arcadiæ aquam tali virtute imbutam habere dicit, vt qui ex ea biberint, vinum aspernentur. Ouid. 15 Metamorph. *Lacus Clitorius abstemios facit.*

Clitorio quicumque sitim de fonte leuauit,
Vina fugit gaudet q; meris abstemius vndis.

De hoc Clitorio fonte vide Vitruuium lib. 8. cap. 3. & Philandrum ad eundem. Itaque homines clitorijs moribus appellamus abstemios. Meminit quidem κλειτορίζειν, seu potiùs κλειτ ρίζειν, obscænū verbum, idem esse ac τὰ τῶν γυναικῶν αἰδοῖα ψηλαφίζεσθαι, ἢ τούτων καθάπτεσθαι, muliebria contrectare. Nā κλειτορὶς, vt traditur ab Hesychio, est τοῦ γυναικείου αἰδοίου ἡ ὑποδερμὶς (men iosè ὑποδορὶς, vt legitur in vulgatis Hesychij exemplaribus) καὶ νύμφη, καὶ μύρτος, καὶ κλειτορὶς, caruncula quædam musculosa in media parte τῶν αἰδοίων γυναικείων. *κλειτορίζειν quid.* Huius partis inuētionem sibi arrogat Fallopius, Columbus sibi tribuit, cum tamen eius mentionem fecerint Auicenna, Albucasis, Ruffus, Pollux, & alij. Hāc alij nympham vocant, alij tentiginem, alij virgam vel penem muliebrem; tum quia peni similis est situ, substantia, compositione, spirituū repletione & erectione: tum quia in quibusdā excrescit in magnitudinē penis, adeo vt penis virilis loco clitoride aliquā- *κλειτορίς.*

do abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coeant, quas tribades seu confricatrices vocant. Vnde hæc pars etiam contemptus virorum dicitur. Columbo vocatur dulcedo amoris, & œstrum Veneris; quia in parte hac sedes est delectationis in cōgressu, licet Aquapendens vsum clitoridis esse putet, vt collum vteri in coitu sustentet. Itaq; qui immoderatiùs muliebria cōtrectant, dicūtur κλειτοριάζειν, nempe nō tam ἀλετικαρποι, vt salaces, quā τὸ σπέρμα διαφθείραντες, qui Venere licentiùs abutuntur, proindeque ad generādum inepti fiunt. Quem ego cum Minoe germanum puto huius distichi sensum.

IV. *Abstemij.* BREVE quidem est epigramma, sed multo succo refertum Primò enim symbolum esse potest hydropotarum & abstemiorum, in quos illud quadrat, *Aquam bibens nihil boni parias.* Etenim à poetis nihil præclarum, aut posteritate dignum, aut venustum proficisci potest, si aquam biberint, hoc est, si pauperes fuerint & tenui victu. Ergo

Vina bibant homines, animantia cætera fontes;
Absit ab humano pectore potus aquæ.

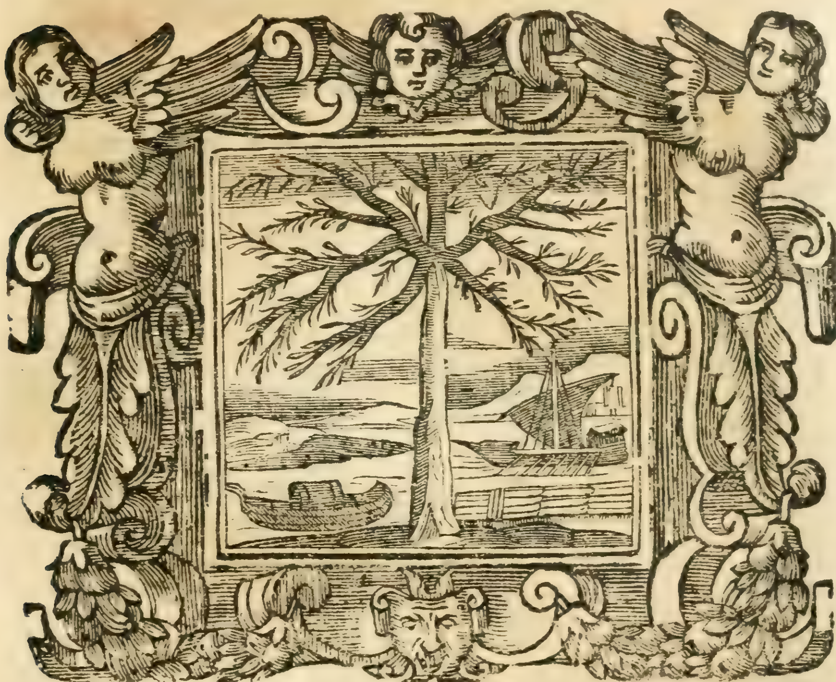
Vide quæ hac de re dicta fuerunt supra Emblem. 23. Deinde non malè in eos fortasse torseris, qui laborant gonorrhœa, id est, impuro seminis effluuio, quos adeo seminifluos ait D Bernhardus, & Canonistæ. Sed propter obscænum verbum κλειτοριάζειν, malim in eos conuertere, qui licentiùs Venere abutuntur, quos ideo meritò frugiperdas, & seminiperdas appellaueris. Potest & in eos flecti, qui studijs inanibus delectantur, & nihil vnquam profuturis; vt qui ad meram voluptatem referunt omnia: aut qui nefandis artibus ad sterilitatem venena propinant, non coniuges, sed fornicarij, vt ait D. Augustinus apud Gratianum in c. aliquando, 32. q. 2. Sanctius, quem Minos iactabundum & impudentem plagiarium, suppresso tamen nomine, vocat (sic ego iudico, ob intestinū odium, quo se Galli & Hispani prosequū tur) eò quod commentariorum horum bonam partem ante aliquot annos audacter & impunè (sic loquitur Minos) sibi vindicarit: is, inquam, κλειτοριάζειν verbū ad Venerem masculam retulit, Parœmiographi auctoritate ductus: sed in eo tamen dubius est ipse Parœmiographus, neque id *Sanctius temerè à Minoe reprehensus.*

persp-

perſpicuè aſserit, vt qui dumtaxat ſuum coniectaneum afferat. Pace tamen tua, docte Minos, dicam, non adeo à ſcopo aberraſse ſententiam, quam tam calidè impugnas: ſi enim hę pullarię feles, & quibus officioſa manus (ò ſcelus) non iure dicendi ſint ἀλεσίκαρποι καὶ κλειτορίζοντες, nescio quos alios hoc nomine indigetẽ. Probat idipſum turpiſſimũ vulgari petulantia iactatum prouerbium, Italico idiomati familiare, quod ſanctus pudor & caſtæ aures hic efferri prohibent. Ergo ad abietem abeo.

Abies.

EMBLEMA CCII.

APTA fretis Abies in montibus editur altis:
Eſt & in aduerſis maxima commoditas.

COMMENTARII.

I. *Abietis conſideratio.* ABIES excelſa admodum & procera eſt arbor, pinum altitudine ſuperat, caudex eius rectus, inferius enodis, creſcendo in altitudinem progreditur, naturali contractura peræquata ad cacumen vſq; circa quod ramos promit, ex eadem caudicis parte ſimul quaternos, ex aduerſo ita ſitos, vt decuſſim imitentur, è quatuor caudicis lateribus erumpentes, tali ad faſtigium vſq; ordine obſeruato: ab his verò ramis & alii exeunt, ſed bini tantummodò laterales, ſibi mutuò oppoſiti, qui ſubinde deorſum nutant, reliquis ſurſum magis reclinatis. Folia ramulos ac eorum propa-

propagines nullo ordine digestæ circumdant, oblonga, teretia, & leuiter mucronata, angustiora albidioraque quàm pictæ.

II. ABIES impropriè dicitur Hispanis, *la haya*. Nam propriè quædam species pini est, quæ Hispanis *Abeto* dicitur: ex hac olim fabricabantur naues. Vnde etiam pinus pro naui vsurpatur. Symbolum igitur præfert abies commoditatis in rebus aduersis, ducta similitudine à maris tempestate, & ab ipsa naui, in qua seruamur. Quare non malè in hac nostra pictura naues, triremes, & rates appinguntur. Pinus enim ex altis montibus in ima flumina, melioris vsus gratia, deturbatur: leuis enim viscosaque est, materiaque nauigijs fabricandis aptissima. Locum igitur plerisque mutare expedit, & ab eminentiore statu ad humiliorem deuolui vtilitatis causa. *Symbolū abietis.*

III. *APTA fretis Abies*] nauigiis. Claudianus 2. de raptu Proserp.

Apta fretis abies, bellis accōmoda cornus.

Virg. l. 2. Georg.

- - - etiam ardua palma

Nascitur, & casus abies visura marinos.

Idem 8. Æneid.

Labitur vncta vadis abies.

id est, nauis abiegna. Statius quoque 6. Thebaid. Abietem audacem vocat, quod ex ea fiant naues, quibus quid audacius? Sic autem ait:

Hinc audax abies, & odora in vulnere pinus.

In montibus editur altis] Sic Maro 7. Eclog.

Fraxinus in siluis pulcherrima, pinus in hortis,

Populus in fluuijs, abies in montibus altis.

Et Plinius lib. 16. cap. 10. In montibus editissimis nascitur abies, ceu maria fugeret.

Est & in aduersis.] Locis contrariis: dū enim abiete fit nauis in aquis fluctuās, videtur locum habere sibi contrarium. Sic Plinius: Abies nauigiis expetita; situs in excelso montium, ceu maria fugerit, nec forma alia: materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Non piget Ambrosii ea de re huc sententiam è 3. Hexaemeron cap. 11. Aducere: Abies, inquit, non contenta terrenis radicibus atque aerio vertice, etiam casus maritimos tuto subitura remigio: nec solum ventis, sed etiam fluctibus certatura processit. *Ex abiete naues abies.*

IV. ABIETIS schema potest accommodari iis, qui quanquam in loco satis commodo versentur, tamē ad ampliorem quæstum faciendum, & vt maiorem mercedem consequantur, sese periculis obiicere non reformidant. Interim tamen in rebus aduersis sæpe clarescit virtus. Nam vt Ouidius canit 4. Trist. 3. *Virtus in aduersis clarescit.*

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtuti per mala facta via est.

Ars tua Typhi iacet, si non sit in æquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturque malis.

Idem 5. Trist.

Scilicet aduersis probitas exercita rebus

Tristi materiam tempore laudis habet.

Si nihil aduersi patiens vidisset Vlysses,

Penelope felix, sed sine laude foret.

Nota est Plutarchi studiosa disputatio, quomodo quis ab inimicis vtilitatem capiat. Sic est: in natura hominū res aduersæ docent, prosperæ sæpius efferunt. παθήματα, μαθήματα. & nocumenta fiunt documenta. In aduersis robur mentis sese aperit; virtuti contraria opponas necesse est, quæ lacessant aut prouocent, si exploranda; languet non tentata, & torpet situ. In pace sit generosa mens, & rerū successu prosperrimo, rideat fortuna, nec assibilet interdum asperiore flatu, quis fortitudinis hic mihi laudem commendet? Nō constat virtus eductæ molis, si nondum percussa vento, resistat procellis necesse est ac frangat turbinem, si stabilis creditur ac patiēs æui. Cùm fluctus illidunt cauti, resiliant, nec cedit saxum: sic in hominem constantem quando incidunt motus isti turbationum ac verberant, obnititur ac retundit fractos animoso conatu ac virili. Nec verò alio clypeo opus nisi patientiæ, quę sola trophęum figit in cęlesti illo Capitolio: hoc fulcrum esse debet ac basis in omni huius vitæ lucta, spes coronæ scilicet; qua subtracta, fieri non potest quin succumbamus. Potes huc traducere, quę priùs dicta sunt de Persico arbore, translatu facta meliore, Emblem. 143. *Virtus nō tentata, languet.*

Picea

Picea.

EMBLEMA CCIII.

AT Picea emittat nullos quòd stirpe stolones,
Illius est index, qui sine prole perit.

COMMENTARII.

I. *Piceæ descriptio.* PICEA arbor est procera, multis ramis luxurians, nō solùm quidem circa verticem, sed multò inferius, ac infra caudicis medium, qui reflexi terram versus nutantes non rarò dependent. Folia angusta sunt, non qualia pini, sed breuiora latioraq; abietis similiora, quibus tamen nigriora, latiora, molliora, tenerioraq; quę etiam nō orbiculariter, vt abietis, teneriores virgulas conuestiunt, sed è duobus tātummodò sibi oppositis lateribus, frequentia admodum denseq; exeunt, veluti taxo, cuius folia satis æmulantur. Conus huius oblongus est, & abiegno ferè similis. Iam & πιτυοκάμπαι vix in alia vlla arbore, quàm in sola picea reperiuntur, teste Bellonio: sic vt non temerè pityocampæ, ac picearum erucę vocentur (quas hoc loco appictas vides) tametsi plerique interpretes pinorum erucas nominent. Asinus quid hic sibi velit, nō satis perspicio, nisi forsan sterilitatem muli indicet. *Pityocāpæ.*

II. SCHOLIASTES Homeri Iliad. I. ait: καὶ γὰρ ἡ πεύκη κοπεῖσα οὐκ ἀνίησι βλαστόν· καὶ τὸ δάκρυον αὐτῆς ἐστι πικρὸν, ἡ πίσσα. Hoc est: *Picea succisa non remittit stolonem: & lacryma eius est amara, quæ est pix.* Quapropter admirations *Picea succisa non succrescit.*

tione non caret, Herodotum scribere, vnã solamq; arborum pinum recisam nõ succrescere amplius, verùm interire sũditus, vel (vt ipse ait) πανολέθρως. nata inde parœmia, vt exteri dicantur pinus modo, quæ prorsus intercidant: cùm manifestum fiat, piceam & cupressum idipsum pati, sed & pleraq; alia, nisi fortè cognationem aliquã inter hasce arbores intellexit, propterea que vno pinus nomine accipiendas constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς, inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiamsi ad amaritudinẽ referunt alij. Vide adagium, *Pinus in morem*.

III. *Stolo.* STOLONES] Stolo, virgultum est ex arborum radicibus aut trunco productũ. Quid sit stolo declarat his verbis Varro lib. 1. de re rust cap. 2. Nam Stolonis lex illa, quæ vetat plus quingenta iugera habere ciuem Romanum, & qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmauit cognomen, quod nullus in eius fundo reperiri poterat stolo, quòd effodiebat circum arbores è radicibus, quæ nascerentur è solo, quos stolones appellabant. Plinius lib. 17. cap. 1.

Illius est index] symbolum.

IV. *Piceæ symbolũ.* PICEA itaque, quę nullos emmittit è sua stirpe stolones, hominem arguit, qui sine liberis decedit: aut referetur in eos, qui nullũ sui monumẽtum relinquũt, sed eorum vita ac mors iuxta æstimatur, vt ait Sallustius. Nisi noster hic malit alludere ad consuetudinem iam olim receptam in medijs quorundam monachorũ claustris, in quibus videre est proceras quasdam piceas coniferas, quæ sunt pini species, perpetua viriditate conspicuas, [quæ nec fructus nec stolones educant, sed sola vmbra se commendat. *Cur plerunq; picea in mon sterijs.* Ego (dicit Minos) cùm aliquando rogarem caussam, cur potius hanc plantam monachi in loco claustrorum conspicuo, quàm alias quasdam frug feras consererent, docuit me vir minimè malus, sed qui tamen neque nare, neque litteras nosset, id habere arcani aliquid: nempe cum ad preces antelucanas cucullati sodales summo manè accincti prodirent, si arborem eam primò conspexerũt, rei omnis Venereæ cogitatione immunes toto die fore. Quam suauem profectò & nimis dilutam opinionẽ viderint etiam ipsi cœnobitæ. Ac puto id citiùs in morem venisse, vt arbor ea index esset orbitatis, cui nomen dedere, qui vitam religiosam profitemur. At, absit inuidia dicto, id referre quodammodo vitam quorundam monachorum crediderim, qui, vt piceæ, neque fructum ferunt, neq; stolones, sed sola vmbra (quid enim ijs longè multis, præter vmbram?) proficiunt. Imò rides, & nimis vncis naribus indulges, ait aliquis. Certè, nam & ridendo dicere verum nil vetat, & interdum arrepto miscemus seria ludo. At ea non fuit Aleiati mens, neque consilium, vt bonos illos sodales sale isto aspergeret. Credo non id voluit; quãuis eundem non puto fuisse ἀγέλαστον. Quare id potiùs trahimus ad orbitatis symbolum, vt picea eos designet, qui sine prole, sine posteritatis spe decedunt: quos vt felices pronunciem, obstat vulgò concepta opinio. Certè alacriores & expeditiores mori debent, nihil post tergum relinquentes, quod eos vellicet: ille ingens dolor cessat, ex commiseratione oriens deserendæ prolis, immaturæ præsertim, & paterno præsidio indigentis, perque ætatem inopiamq; consilij iniurijs & casibus multis expositæ. *Commoditas orbitatis.* Quod si in illis (vt vulgo dicitur) seruari ac perpetuari suum nomen obtabant, ipsi quoq; vulgariter fallebantur: siquidem filiorum obscuritas creberrima, nec illustrare ipsa vtique nec seruare potest paternum nomen. At perrara filiorum claritas vt ipsos filios semper claros facit, sic parentes interdum vicinitate obtegit obscuratq; quasi Sol minora sidera; quod nusquam euidentius, quàm in Iulij Cæsaris patre cognoscitur, quem penè ignotum filij splendor fecit. Et ad summam; quisquis in filio sui nominis spem reponit, rem pertenuem labilemq; in vase fictili locat ac ruinoso, quodq; est inconsultius, nõ suo, rem maioris apud vulgus, quàm apud doctos precij, neutris tamen contemnendam, sed cùm honestius, tum certiùs locandam in suis incorruptibilibus vasis ac solidis in virtute propria, in rebus gestis, in literis.

Cotonea.

EMBLEMA CCIV.

POMA nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.
Grata ori & stomacho cùm sint, vt & halitus illis
Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

COMMENTARII.

I. *Mali Cydonea cōsideratio.* MALVS Cotonea haud magna est arbor, sed humilis, frequenter etiā instar fruticis nascitur, cortice vestitur asperiusculo, squamas quasdam quandoq; dimittente: ramos explicat aliarum arborum modo, circa quos folia subrotunda, veluti vulgaris pomi, superna parte virentia & glabra, prona verò mollia & albicantia. Flores ex purpureo candidi sunt; fructus, de quo solùm hic sermo, pomo similis, nisi incisuris quibusdam quandoque crispetur; tenui pubescit lanugine, colore auri lutei, odore fragranti. Appinguntur hic etiam, hinc Amor, poma Cydonia gestans; illinc Hymenæus, nuptiarū præses.

II. *Cotonea cur à nouis nuptiis edē retur.* PLVTARCHVS in γαμικοῖς παραγγέλμασιν ita scribit: Ὁ σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι μῆλον κυδώνιον κατατραγοῦσαν, αἰνιττόμενος ὡς ἔοικεν, ὅτι δεῖ τὴν ἀπὸ σόματος καὶ φωνῆς χάριν ἐνάρμοςον εἶναι πρώτην καὶ ἡδεῖαν, Solon iube-bat

bat sponsam cum sponso concubiturã, prius ederet malum cotoneum: innuens ea re, primam, quæ ore & voce initur, gratiam concinnam deberet esse & suauem. Idem ferè in Problemat 65. tradit. De Cotoneis Plin.15 c.11. & 17. de eorum sapore & odore eiusdem lib c. 28. Hæc enim cor reficiunt, & suauem halitum ori inspirant. Vnde non immeritò olim neogamis pro munere de more oblata admonebant, vt coniux erga coniugem mundo corde, puris affectibus, ore odorato, pudicaq; verba, & honestos mores spiranti foret.

III. *Mala Cydonia.*

POMA Cydonia] Mala Cydonia, à Cydone vrbe Cretæ, quæ etiã Cotonea, Struthea, & lanata dicuntur à lanugine, qua vestiuntur, Hispanis *Membrillo*, Germanis, *Kuetten*. De his vide Plinium lib.11. cap. 17.

Nouis nuptiis] νεογάμοις.

Constituisse Solon] Plutarchus in principio præceptorum connubialium, & 65. Problem.

Lepos.

Manet & ore lepos] Lepos & lepor venustas & voluptatis quædam amœnitas, quæ potissimùm verbis fit. Vnde tritum illud:

In siluis lepores, in verbis quære lepores.

IV. *Bonis auspiciis res inchoanda.*

BENE & sapienter illi videntur sensisse, qui bonis auspicijs vtendum monuerunt: alioqui quæ malo sint cœpta principio, vix esse vt bono peragantur exitu, vt apud Gratianum in c. principatus. 1. q. 1. Et plurimum interest, ait Val. Maximus, quibus auspiciis inchoetur negotium, & quo fine claudatur. Quare honestus amor coniugalis suam debet imprimis habere Suadelam, iucundos ac concinnos sermones, affabilem conuictum, & vitare quicquid consuetudinem animorum ac voluntatum possit offendere. Hinc olim Solon lege sanxit, nouis coniugibus cotonea dari, quod ea cor reficiant, suauemque halitum ori inspirent, vt admonerentur, cõiugibus primo illo congressu omnia corde puro, ore, linguaq; odorata & pudica esse transigenda. Bene quidem Plutarchus ἐν γαμικοῖς παραγγέλμασι scribit, veteres Mercurium vnà cum Venere coluisse, quo innuerent maritalem coniunctionem maximè indigere sermonis & orationis vsu ac ministerio. Non nisi grauis offensa quæ statim initio committitur, nec bene vnquã coalescunt animi, nisi sinceris illicijs, & affectu candido consocientur. Hæc quidem omnia veteribus ἀλληγορικῶς accepta.

Mercurius cum Venere cultus.

Cæterùm neminem puto fugere, varia olim fuisse vsitata solemnia nuptiarũ, quæ comparata videntur ad morum institutionem: sed nimis longum foret singula recensere, præcipua tamen paulo fusius enarrabimus, freti lectoris patientia. Primò itaq; tres dies legitimos considero. Primus à Græcis dicebatur προαύλια, Scaliger pater De spõsalia reddidit, in eo enim despondebatur virgo; veteribus enim stipulari & spondere vxores futuras moris erat. Hinc à spondendo sponsi sponsæque nomen, vt & sponsalia, quæ auspicato fiebant: optimè à turture & cornice, si par integrè apparuisset. In argumentum autem & pignus contractorum sponsalium, à sponso sponsæ dabantur arrhæ, vt ex l. si quis officium, § 8. ff de rit. nupt. & l. 3. C. de Sponsal. colligitur: cuiusmodi erat annulus, quem Tertullianus propterea pronubum vocat, lib de cultu fœmin. Aurum, inquit, nulla norat, præter vno digito, quẽ spõsus oppignorasset pronubo annulo. Et quamuis annulum istum Tertullianus aureum fuisse innuit, eundem tamen ferreũ, & quidem sine gemma sponsæ mitti ætate sua consueuisse Plinius lib. 33. cap. 1. auctor est. Gemma aberat, vt rei describeret simplicitatem, materia ad constantiam spectabat, forma annuli ad perpetuã vinctionem. Post auspicia ista, sacra fiebant Dijs Deabusq; pluribus, sed

Tres nuptiarum legitimi dies. — Spõsalia. — Arrha. — Annulus pronubus. — Ferreus.

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ

vt canit Virgil. 4. Æneid. In sacris autem istis faciendis hostiæ exemptum fel circa aram proijci solitum, cæteræ partes adoleri: quod expectationem faceret futuræ inter coniuges trãquillitatis. Fel enim iracundiæ & bilis putatur sedes. Secunda dies dicebatur ἀπαύλια, Latinè non ineptè Decubationem dixeris. Eo die sponsus in domũ soceri deducebatur a paranympho, si futura vxor virgo esset: sin vidua, deducebatur mulier ad sponsum à nymphagogo seu promnestria, quam Latini pronubam nominant. In limine domus ignis & aqua ponebatur, vtrumq; sponsus & sponsa manu tangebat, ipsaque nupta eiusdem aquæ aspersione lustrabatur. Cuius rei variæ sunt rationes. Nempe quòd prisci putarent aquam rerũ omnium elementum

Iuno matrimonij præses. — Sacra nuptialia. — Ignis & aqua cur à sponsis tacta.

mentum esse, ignem verò formam; vt ita rerum formas ex aqua per admixtionem ignis produci veteres rectè existimarint,& exinde ignis atq; aquę sacramēto nuptiarum fœdera auspicatissimè sanciri. Sunt qui ex aquæ & ignis tactione coniugij cōmoda significari putent, quæ ex vxoria cōsuetudine & vnanimi concordia percipiuntur, cum nihil ferè sit in rerum natura igni iucūdius, nihil vtilius aqua. Taceo de horum elementorum necessitate, quandoquidem sine his vita hæc sustineri nequeat. Quanquam tactu illo etiam participationem & communionem bonorū & fortunarum omnium inter coniuges adumbratam fuisse, non improbabiliter quis dixerit, vt scilicet aliarum rerum omniū, non secus atque ipsius aquæ & ignis vsus communis ipsis esse debeat. De hoc ritu ignem & aquam tangendi quidam hoc festiuo lusit epigrammate:

Rius rei causa.

Quærebam noua cur nupta olim tangere flammam
Ardentē, et liquidam iussa fuisset aquā?
Quærenti triplicem senior mihi Scæuola causam
Reddidit, attollens triste supercilium.
Igneus humori mixtus calor omnia gignit,
Quæ terra, & pontus, vastus & æther habet.
Tangit aquam, rutilos ignes noua nuptaq; tangit,
Fiat vt auspicio hoc fertile coniugium.
Ignis & vt purus censetur, puraq; lympha,
Sic purum ingreditur fœmina pura thorum.
Tum velut vsus aquæ nobis communis & ignis,
Sic commune bonū fœmina virq; tenent.
Scilicet omne bonum hoc mallent, communius est quo,
Id quondam iuris quod docuere sophi.
Si tamen inuitos nullos communio cogit,
Cogimur vxores cur retinere malas?

Spōsa hasta celibari comebatur.

Sed cætera videamus, & quidem de sponsæ cultu prius. Huius comam hasta discriminabant, quam Festus celibarem vocat, quę in corpore gladiatoris stetisset abiecti, occisiq; vt quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum viro sit. Posthæc virginis facies velo, quod flammeum dicebant, tegebatur, de quo Emblem. 197. Toga nouæ nuptæ induebantur recta, qualem primùm Caia

Flammeo velabatur.

Toga recta.

Cæcilia texuit, vt scribit Plinius lib. 8. c. 48. Atq; id ex felici textricis, optimæ matrisfamilias coniugio in vsum venisse dubitandum non est, cùm & nomen huius in ritibus nuptialibus boni ominis causa vsurpatum fuisse constet: siquidem hæc solennia in nuptijs verba sponsa proferebat: *Vbi tu Caius, ego Caia*. Cingebatur insuper sponsa cingulo, quod ex lana ouis erat contextum (vt sicut illa in glomis sublata, coniuncta inter se est, sic vir suus secum vinctus cinctusq; esset, vt Festus interpretatur) & eo nexum nodo, qui Herculanus vocabatur: propterea quod heros ille fœcundissimus ab antiquis creditus sit, quippe cui septuaginta liberi superstites fuissent, quique septem diebus quinquaginta Thestiæ filias è virginibus mulieres fecisset. Exornata hoc modo virgo, ferreum à sponso accipiebat annulum, & trium illorum assium, quorum vnum in manu, alterum in pede, tertiū in sacciperio ferebat; primum sponso dabat, quasi eum sibi illo precio coemptum esset habitura; alterum in foco Dijs Laribus deponebat, quem & igni luculento & corollis sua manu (alia nō licebat) plexis, vt ait Plautus, augebat; tertium in vicino compito sodiebat. Inde cōuiuium & nuptialis cœna apparabatur; mox Hymenæus dicebatur cum choreis, quamquam Thalassionem quoque in nuptiis Romanos non secus atque Græcos Hymenæum inclamare consueuisse constat. Atque eum morem inde inoleuisse Liuius putat, quòd in Sabinarum raptu virgo vna longè ante alias specie & pulchritudine insignis, à globo cuiusdā Thalassii rapta fuerit multisq; sciscitantibus, cuinam eam ferrent deducendam, ne quis eam violaret, Thalassio ferri clamitatum. Qua de causa Thalassionis vocem nuptialem factam, & ad posteros quoq; inde manasse, testatur Plutarchus in Romulo. Finita illa cęna, & vbi iam satis esset & cātuum & saltationum, pronuba sponsę manu apprehensa ad genialem lectum eam ducebat. Alii pueris patrimis & matrimis id attribuunt. Pompam hanc antecedebat puer prætextatus facifer, facem ex spina præferens, quę, si Plinio credimus, nuptiarum facibus fuit auspicatissima. Faciferos comitabantur alii duo, qui colum cum lana, & fusum ferrent cum stamine, tanquam operis, in quo futura esset, auspicia.

Cingebatur cingulo laneo.

Id nexū nodo Herculano.

Asses tres expendebat.

Cœna. Hymenæus. Thalassio.

Sponsa à pronuba ad genialem thorum ducebatur praeuntibus faciferis.

Erant

Erant & alii, qui mundum muliebrem ferebant,& alia,quæ præter dotem dicuntur Iurisconsulto in l. donatio, 31. §. 1. ff. de donation.& parapherna in l.si ego,9.§.cęterum,ff. de iure dot. Ad hunc igitur modum sponsa deducta, à sponso detegebatur,à quo etiam eius detectionis causa dona accipiebat, de quibus apud Cuiacium in Feudis. Mox pronuba, accepta vna ex

Lucerna peruigil. facibus,lucernam coniugalem peruigilem pernoctemq, futuram accendebat: & cum dicto faces extinguere mos erat. Eas verò ne sub lecto conderent, neuè seruatas ad rogum struendum deferrent, pro lege auspicatissima habebatur.Solebat etiam tum

Zona soluebatur. pronuba cunctabundæ puellæ zonam siue cingulum illud laneum duobus digitis soluere, atq; Dianæ, ob id Cinxiæ cognominatæ, dicare: quanquam cingulum id à sponso in ipso lecto solutum fuisse Festus scribit, & Arnobius confirmat lib. 3. aduers. Gent. citaturq; à Nonio hic Varronis versus: Nouus maritus is soluebat cingulum. Vbi omnes discessissent,spon-

Custodes foribus additi. sus clausa ianua disponebat custodes foris, quorum opera muhercularum importuna vel pietas, vel simulatio à foribus arceretur, si qua cōmoueretur virginis clamore, cùm intus vim pateretur. Quem-

Nuces sparsæ. admodum etiam in hunc finem nuces à nouis maritis iaci & pueris spargi consueuisse putant, quod iactæ illæ tripudium faciant, & earum strepitu virginis gemitus in illa vi obrui posse fuerit creditū. Alii hunc morem ideo obseruatū tradunt, quòd nuces putamine, cute, testa, corio medullam tegant, vti pari munimento à coniugibus protegantur fętus. Plinius lib. 15.cap.22. Alii,quos Scaliger & Pancirollus sequuntur,ea id gratia factum opinantur, vt se puerilibus omnibus ludis renunciare,& iuuenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo indicio testaretur. Inter hos

Versus Fescennini. strepitus versus mollicie ac lascinia diffluentes impuni licentia occinebantur, etiam à pueris prætextatis, deposita tamen in id tempus prætexta, vt superius monui. Atq; hi versus Fescennini vocabātur, siue quòd ex vrbe Fescennina allati essēt, siue quod fascinum arcere putabantur. Et hæc de secundo nuptiarum die. Superest vt de tertio & vltimo quoq; aliquid dicamus. Eum Græci dicebant ἐπαύλια, La-

Repotia. tini à nouis & iteratis epulis Repotia. Eo namq; die sponsi affines conuiuiū instaurabant, eodemque vxor in domum mariti ducebatur. Qua in re obseruatum fuit, vt nupta paterna domo egrediens pedes tol- *Nupta nō tangebat limen.* leret, ne limen attingeret; religioni enim habebatur, si in transgrediendo mulier limen contigisset. Huius rei variæ traduntur rationes à Plutarcho, Varrone, Isidoro,aliis.Mihi Scaligeri proprior vero videtur, & ad rem quoq; accommodatior, ne scilicet magicis pharmacis lędi posset,quę sub limine ad destruendam coniugum vel concordiam,vel vim genitalem defodi solent à veneficis. Ditiores etiam curru nu- *Etiā curru vecta.* ptiali ad mariti domū vectas fuisse video. Et in eo quidem tres tantum vectari solitos Pausanias tradit, spōsam scilicet,quæ sederet in medio, tū spōsum & paranymphum. Ac in more fuit Gręcis, vt nuptialis illius currus siue rhedæ axis pro fori- *Eius axis cōbustus.* bus combureretur, argumento constantiæ atq; moderationis, ne coniunctionis alienæ, neve noui coniugii fluctuātem animū occuparet cogitatio, neve hac illac euagādi,quod vitium maximè familiare est fœminis,caperet impetus. Constitutæ ita in *Munera nuptialia oblata.* mariti domo nouę nuptę nō tantùm munera à cognatis & propinquis mittebantur, quæ ob id nuptialia munera dicuntur Iureconsultis in l. 1.§. præterea. ff. de tutel. & ration.distrah. l. tutor. 13. ff.de administ. tut. sed & claues ei mox dabantur *Et claues.* à marito, vel vt intelligeret, quod ius in mariti familia esset habitura: vel ad significandam partus facilitatem, vt Festus explicat in dict. Clauium. Sanè traditionem clauium custodiam rerum designare, expeditum est l cum pater. 77. §. pater pluribus. 12. ff. de legat. 2. Quemadmodum *Claues adimere quid.* autem clauibus traditis, ipsa quoque rerum domesticarum cura vxori tradita significabatur: ita & ijs ademptis, adempta quoq; illi intell.gebatur earundem administratio. Id quod in diuortio fieri solebat. Hinc Cicero 4. Philipp. Ille sua res sibi habere iussit,claues ademit, forasq; exegit. Inter cæteros quoq; nuptiales ritus apud Q. Curtium lib 8. lego: Rex, inquit, medio cupiditatis ardore iussit adferri patrio more panem: hoc erat apud Macedonas sāctissimum pignus amicitię, *Ritus Macedonum.* quem diuisum gladio vterq; libabat. Credo eos, qui gentis mores crudierunt, parco & parabili victu ostendere voluisse in

tantis

tantis opibus quantulo cõtēti esse debeāt. Plura de nuptiarum solemnitatibus videri poterũt apud Antonium Guibertum Costanum in Tract. de Matrimon. Iul. Cæsarem Scaligerum lib. 1. Poetices, cap. 101. Brisonium de Ritu nuptiarum lib. singulari, quorum ex scriptis fertilissimis, & vel ipsis Alcinoi hortis floridioribus, amœniora hæc pleraq; delibata sunt.

Hedera.

EMBLEMA CCV.

HAUD QUAQUAM arescens Hederæ est arbuscula, Cisso
Quæ puero Bacchum dona dedisse ferunt:
Errabunda, procax, auratis fulua corymbis:
Exterius viridis, cætera pallor habet.
Hinc aptis vates cingunt sua tempora sertis:
Pallescunt studijs, laus diuturna viret.

COMMENTARII.

1. *Hederæ consideratio.* IN censu earum arborum, quæ adminiculis sustinentur, hedera etiam venit referenda, per se enim non consistit, sed adhæret maioribus arboribus, vetustis ædificijs, & parietibus. Caudices eius lignosi, subinde ita crassi, vt arborescere ipsa videatur: à quibus ramulos hac illac diffundit quàm plurimos, quibus veluti bra-

chijs latè serpens in multam peruagatur partem, radiculas etiam ab ipsis assiduè dimittens, quibus se arboribus, ipsisq; parietibus annectens pertinaciter hæret. Folia læuia sunt, splendentia, superiore præsertim parte; initio quidem haudquaquam, sed vbi consenuerunt, angulosa; flores muscosi, in baccis varietas est, & quædam etiam in colore florum. Eius genera tria facit Plinius, nigram, candidam, & tertiã, quæ vocatur helix. Nigra & candida non ex folijs, sed ex ligno dignoscuntur.

II. HEDERA perpetuo viret, tenax est, eiq; parti molesta, cui hæret: corymbos aureos producit, extra viridis, in cæteris pallescens. Poetarum conditionem repræsentat, qui hærent studijs, sibique interdum nocent, quòd ferè corporeis exercitationibus careant: famam tamen nominis nunquam morituram, quasi mercedem auream expectant. Solantur enim se spe, & studiorũ molestias atq; difficultates sempiternæ laudis opinione leuant.

Hederæ poetarũ.

III. *HAUDQUAQUAM arescens*] in perpetuo virore manens.

Hedera est arbuscula] Hedera dicta est quòd hæreat, autore Festo, quodq; sequatur quidquid proximum est, quamuis non scribatur per diphthongum. Alij ab edo deducunt, quod parietes edat atq; consumat. Græcè *κισσός*.

Hedera unde dicta.

Cisso] Cissus adolescens fuit, Liberi patris histrio & saltator, qui cum Deo præsente tripudiaret & thyasos exerceret, in quendam terræ hiatum casu lapsus interijt. Tellus autem cùm gratificari Baccho vellet, florem produxit adolescenti cognominem, & iuuenis germina in plantæ germine conseruauit. Quod vbi ex terra progressum est, vitem amplectitur, eo modo, quo adolescens Bacchum in tripudijs amplecti & circumplicare consueuerat. Hæc ferè ex Cassio Dionysio de agricult. lib. 11. cap. 130.

Cissus histrio Bacchi.

Ludit adhuc, casusq; memor vagus arbore Cissus,
Mille manus quærit nectere, mille pedes.

Hinc Pindarus in Olympijs, Bacchum κισσοφόρον, id est, hedereum, vel hederaceum, aut hederigeram appellat, quod ei hedera dicata sit. Legitur quidem primo Epigrammaton:

κισσῷ μὲν διόνυσος ἀγάλλεται, αἰγίδι δὲ Ζεύς.

Bacchus amat hederas, & Iupiter ægide gaudet.

Retulit autem in Atticis Pausanias κισσὸν διονύσιον Bacchum appellatum, quòd in ea Atticæ regionis parte, id est, Acharnis, primùm hedera visa sit: quo loco statuæ etiam sunt hedereæ. Sed & Homerus in hymnis κισσοκόμην διονυσον, id est, *hedericomam* vocat.

Errabunda] Virgil. 4. Eclog.

At tibi prima puer nullo munuscula cultis
Errãtes hederas passim cũ baccbare tellus.

Procax.] Donatus ad Hecyram Terent. Procax petacem significat: procari enim nihil aliud est quàm impudẽter & importunè petere, ait Nonius. Hinc procacitas, seu procacia, vt in l. si traditio, C. de actio. emp. Ideò autem Plutarchus amorem hederæ confert: δεινὸς ἐστιν ὁ ἔρως, ὥσπερ ὁ κιττὸς, αὐτὸν ἐκπάσης ἀνα δῆσαι προφάσεως. *Ea est amoris vis, vt non secus atque hedera, valeat se applicare, arrepta omni occasione.* Vide adagium, *Hedera lasciuior.*

Procax.

Exterius viridis.] Intelligit hederam nigram, quæ florem croceum habet, pulla folia. Id est, hederæ nigræ folia parte altera virescunt, altera pallescunt. Ne quid ad hæc requiras, cõsule Plinium lib. 16. c. 34.

Hedera nigra.

Hinc aptis vates] Horatius 1. Carminum:

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dijs miscent superis.

Hedera poetis sacra.

Idem in Epistolis:

Prima feres hederæ victricis præmia.

Virgilius in Eclogis:

Pastores hedera crescentem ornate Poetam.

Quod ridet in Satyrarum vestibulo Persius: ait enim,

Heliconidasq; pallidamq; Pirenen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.

Sic Ouidius 1. Trist. eleg 6.

Si quis habet nostris similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis:
Ista decent lætos felicia serta poetas;
Temporibus non est apta corona meis.

Idem 5. de Ponto, eleg. 4.

Tu tamen è sacris hederæ cultoribus vnum
Numine debueras sustinuisse tuo.

Idemque 3. Artis, vbi queritur poetas esse sine honore;

Nunt hederæ sint honore iacent.

Fama do ctorum. *Pallescunt studijs*] Sicuti errabunda tenaxque hedera sensim altum conscendit, exterius virescens, in ceteris pallida, & aureos corymbos ex se producit: ita Poetæ suis laboribus humo pedetentim sese efferunt: & quamquam assiduo studio pallidi sint, fama tamen ex scriptis & ingenio concitata semper virent: quippè qui aureos eruditionis & doctrinæ fructus parturiant.

IV. Hedera cur symbolum poetarum. HEDERA Emblema & symbolum poetarum est, propter causas, quas hic Alciatus enumerat: quorum prima est, quia semper viret. Secunda, quia munus Bacchi. Deinde, quia sit errabunda & procax, & fulua, id est, pulchra & viridis, vt fama poetarum; & pallida, vt poetæ præ nimio studio pallere solent. Vnde non immeritò olim poetis coronæ hederaceę conferebantur, ita tamen vt hedera vna cùm lauro coronas istas perficeret. Virg. 8. Eclog.

----- atq; hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Poetæ & vates δαφνηφάγοι. Inde etiam discimus ex poetis Græcis, & eorumdem scholiastis, nempe vates appellari δαφνηφάγυς, id est, lauriuoros, vel lauro vescentes, aut laurum edentes: Quò respexit Iuuenalis quadam Satyra, quo loco dixit,

----- laurumq; momordit.

Poetis autem hederas decretas esse, cum Pierio, & alijs quibusdam doctioribus crediderim, vt vnà cum lauro permiscerentur, non tam vt perpetuus vtriusque viror, qui diuturna eorum scripta repræsentaret, in caussa fuit, quàm vt ostenderetur eos, qui digni hederis euasissent, laureamque meruissent, & arte & ingenio excelluisse. Si quidem per laurum intelligebant insitam quandam ingenij vim ac venæ fęcunditatem, Apollinis radijs vberem atq; locupletem: per hederam verò artem & industriam peruigili labore partam. Huius quidem rei indicium est, quòd hedera suaptè natura sit tam imbecilla, vt sēper repere necesse haberet, nisi vel muro, vel plantæ, aut saxis hæreret, & pertinax conatu sese attolleret, vt tandem paulatim irrepens victrix euadat. Est autem operæ pretium, vtroque (arte scilicet & ingenio) si quis velit alijs antecellere; quandoquidem

Digni hederis. Lauro, quid intelligebāt veteres. Hedera quid.

----- mediocribus esse poetis
Non homines, non Dij, non concessere columnæ.

vt habet ille Sed & istuc aduertendum.

----- ingenium cui sit, cui mens diuinior atq; os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.

Et: *----- Ego quid studium sine diuite vena*
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quibus planè congruit, quod poetæ non fieri, sed nasci quidem dicantur: quod si tamen ad naturam ars & exercitatio accesserit, tum nescio quid præclarum, imò diuinū soleat prouenire, qua de re videatur Cicero in Oratione pro Archia poeta. Inque hanc sententiam Pindarus hymnorum suauitatem & elegantiam per mel candido lacte commixtum intelligi voluit in Nemeis; vbi lac, quod à natura est, genium & venam indicat: mel verò artem & diligentiam, quoniam hoc non absq; magno apum labore conficiatur. Vnde ipsemet de se testatur Horatius, quod Mel cum lacte mixtum.

----- apis matinæ more modoq;

scribundis versibus laborem & diligētiam soleat adhibere. Et contrà reprehendendam esse ait carmen illud,

----- quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, & quod
Perfectum decies non castigauit ad vnguē.

Idq; pluribus exequitur Pierius lib. 51. in Hedera. Baccho verò heredam esse sacrā diximus. Siquidem Probus Grammaticus ait, in Cytherone sacra Liberi patris arcana tertio quoque anno celebrari solita. Liber autem cū Musis & Apolline esse perhibebatur, idcircoq; ex hederæ eius fronde Poetas coronari. Porrò dicata est ei hedera, quod vt ea semper viret, sic ille semper iuuenis; vt diximus alibi. Quāquam plerique referant ad ea serta seu corollas, quas post expeditionem Indicam circumtulisse Bacchus dicitur, Plinio teste lib. 16. cap. 4. vnde & Dionysiáca hedera dicta est, & Bacchica. Ouid. Fastor. 6. Baccho sacra hedera.

Bacche racemiferos hedera redimite capillos.

Idem alibi corymbiferum eum nominat. Discumbentes etiam, qui se fortè munere Bacchi inuitarent plusculum, hederacea se ornabant corona, quæ insita frigiditate vini potentiam retunderet, minusque inde afficerentur bibentes, ebrietatis violentia

Locus Plutarchi. restincta hederæ vi frigorifica. Plutarchus tamen Symposiac. 3. sectione 2. Hederam dicit à Baccho sumptam, non vt auxilium esset aduersus ebrietatem, aut vt vino aduersam, quippe qui Methymnęum, à methy, quod vinum sonat, sese appellari voluit: sed vt vinosi vino vero destituti, hordeaceo potu pro vino vtuntur, & è malis aut palmulis quædam sibi vina conficiũt: ita qui hyeme desideraret coronam viteã, quòd tunc temporis vitem nudam vidit, & folijs carẽtem, ob similitudinem quandam, hederam est amplexus. Vide adagiũ, *Hedera post Anthisteria.*

Ilex.

EMBLEMA CCVI.

DVRITIE nimia quod sese rumperet Ilex,
Symbola ciuilis seditionis habet.

COMMENTARII.

I. *Ilex.* ILEX ad instar arboris magnitudinem non rarò excrescit, subinde pyro magnitudine haud inferior, ramis aliarum glandiferarum more diffunditur. Folia humilis ac tenellę adhuc, per margines spinosa & aculeata, adultę verò nequaquam spinis horrent, ambitu quidem nonnihil, sed minus quàm roboris sinuosa, instar foliorum suberis, sed maiora & latiora, quæ superius virentiora, inferius inalbicant. Glans calyci spinoso inhęret, similis quernæ. Sub hac arbore ciues seditiosi hic sublatis si-

gnis manus conserunt.

I I. *Fons Emblematis.* MVTVATVS est huius distichi argumentum ex Aristotele, Rhetoric. lib. 3. *Pericles, inquit ille, Bœotios ilicibus esse similes dixit, vt enim ilices sese vicissim frãgunt: ita Bœotios inter se praliari.* Græcè ita: καὶ εἰς Βοιωτοὺς, ὅτι ὅμοιοι τοῖς πρίνοις· τούς τε γὰρ πρίνους ὑπ' αὐτῶν κατακόπτεσθαι, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς πρὸς ἀλλήλους μαχομένους. Naturam autem huius arboris repete ex Plinio, lib. 16. cap. 8.

III. *RVMPERET*] pro rumpat. Enallage temporis pro tempore.

Ilex. *Ilex*] Græcè πρῖνος, Hispan. *Mesto, ò Coscoia.* Poeta in Eclogis, argutam ilicem ait, hoc est, stridulam. Hinc adiectiua Illiceus, Iligneus, & Ilignus.

Seditio. *Ciuilis seditionis*] Seditio componitur à *se*, id est, seorsum, & *itio*, quod ab Eo deriuatum est. Cicero 6. de Repub. declarat seditionis proprietatem à dissẽsione ciuiũ dictam esse, quod seorsum eant alij in alium. Est enim propriè, cùm populo discordante itur ad manus. Talem describit Virgil. 1. Æneid.

Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus:
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Dicitur autem seditio in exercitu, in classe, in campo, & vbicunque est multitudo hominum.

IV. *Ilex, nota seditiosorum.* SEDITIOSI duræq; ceruicis homines, quos citiùs frangas quàm flectas aut corrigas, suo magno malo efficiunt quod ilex, cuius tanta durities est, vt non nisi magna difficultate proscindi queat, nisi etiã per se fatiscat & diffindatur. Proteruí enim, quibus seditio & turbatus Reipublicæ status cordi est, cũ nunquam possint cùm alijs conuenire, sæpenumerò à reliquo ciuitatis corpore quasi agmine facto, discedunt: & tandem cùm nonnihil dissentiunt à sua factione, facillimè corripiuntur, suorumque flagitiorum pœnas luunt. Rectissimè igitur Claudianus monet, furorem efferatæ multitudinis, licet interdum terribilem, attamen nõ diu durare, hisce versiculis:

Sed caret euentu nimius furor, improba numquam
Spes lætata diu.

Quare temerè illi faciunt, qui populo innixi & magnas res suscipiunt agendas, & susceptas sibi successuras sperant. Parum enim præsidij, inquit Comminæus, positum est in promiscua multitudine, nisi cõtineatur aliqua necessitate & imperio: tametsi incidat, quãdo populi furor & repentinus impetus valde sit pertimescẽdus. Nullum enim profundum mare (vt verissimè scripsit Curtius) nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, vtique si noua & breui duratura libertate luxuriat. Quod si præterea superstitio aliqua mentes seditiosæ multitudinis occupat, quæ (teste Liuio) aut seruit humiliter, aut superbè dominatur; libertatem, quæ media est, nec spernere modicè, nec habere scit: tunc demùm ea bellua multorum capitum, multò atrocius furit, neq; modum tenere potest, exitumq; vllum reperit, vbi aut fauere semel, aut sæuire instituit, hocque prætextu sibi quidvis licere putat. Et non secus *Seditio popularis qualis.*

... quum carceribus sese effudere quadrigæ,
Abdunt se in spacia, & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Cæterũ vt hac de re multæ insignes historiæ, tam veteres, quàm recentes recenseri possunt, sicut vna præ cæteris memorabilis ab Eusebio ex Dionysij epistola ad Fabiũ Antiochenum, lib. 6. cap. 40. Eccles. histor. narratur; altera quoq; à Sozomeno lib. 5. cap. 8. tertia à Socrate lib. 3. cap. 2. Ita præ reliquis memoria digna est, quã Hieron. Osorius in Histor. Afric. & Indic. lib. 4. memoriæ tradidit, de seditione Olysipponensi, Anni 1506. Vide ibi. Id verò de ilice reuocat in mẽtem quod Plinius obseruat lib. Historiæ rerum 16. cap. 26. nuces pinus, quæ se in ipsa arbore præ nimia, aut potius præpropera maturitate diuisere, Zamias appellari, & nisi detrahantur, cæteras lædere. Hoc ipsi Galli viderunt, senserunt, expresserunt non ita pridem, maximo suo malo, cùm plebs stupens quasi medio interregno fureret, nihil præter patriæ exitium affectaret, bonis quibusq; & pacis studiosis aut mortem, aut exsilium minaretur, vel extrema quæq; discrimina etiam morte duriora intentaret. Qui furentium hominum impetus numquam sisti *Gallica seditio.*

aut cohiberi posse videbatur, nisi factio ipsa discissa, ac in se diuisa primùm fomẽta ac semina discordiarum retardasset. Nam hoc nouum portenti genus & exemplum insolens edidere turbulenti, vt de ijs peius meriti sint, qui suæ coniurationi nomen dederant, quàm alij, qui contrà palam stetissent. Ita rabie perciti sibi ipsis vim attulerunt, seseq; confoderunt, & in exitium spontaneum coniecerunt. At verò quàm innumerabiles ex ijs, qui de vita potius, quàm de sententia decedere maluerint? imo supersunt adhuc qui restinctis motuum incendijs, animum tamen armatum retineant; & nescio quid mussant adhuc, cùm apertè eloqui non audeant. Horatius 4. Carm. 4. ilicem pro nota fortis animi vsurpauit, dum ait: *Ilex nota animi fortis.*

Duris vt ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumq; ferro.

Sed de his satis; ad alia festinemus.

Malus Medica.

EMBLEMA CCVII.

AVREA sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat, est Græcis sic γλυκύπικρος amor.

COMMENTARII.

1. *Mali Medicæ consideratio.* ARBOR hæc nõ admodum magna est; rami eius lenti & obsequiosi cortice virent, & spinulas aliquas, non tamen frequentes aduatas habent. Folium oblongum

gum, latum, læue, odoratum, laurino simile: flores subpurpurei, staminibus in medio tenuibus & capillaceis. Fructus oblongus est, cucumere vulgò dicto non rarò maior, quandoq; minor, & limonia mala non multum magnitudine excedens: cortex huic diluti aurei coloris, tuberculis nonnullis exasperatus, odore grato præstans; subest caro crassa, albida, dura, aromaticū quid resipiens, sed exiguum, & neq; acris, neque acida, sed ferè qualitatis gustabilis expers: interior medulla non multa quidem, succo acido plena turget, in qua semen conditur hordei grano maius & crassius, cortice duro, interiore substantia albida & amara. Hæc arbor perpetuò viret, & omnibus temporibus promifera est, alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs verò subnascentibus. Appingitur hic Venus nuda, vtpote cui poma sacra sunt; & ex altera parte Amor mellilegus, de quo alibi.

Fructus.

II. SCRIBIT Plato, teste Marsilio Ficino in Symposium, amorem rem amarā esse; nec certè iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus γλυκύπικρον, id est, *dulce amarum* nominat: quippe cum amor mors voluntaria sit. Vt mors est, amara res est; vt voluntaria, dulcis: moritur autem quisquis amat. Hæc Ficinus. Meminimus huius argumenti supra in duobus locis, nempe Emblem. 114. in scuto Amoris, & Emblemate 112. Confer vtrumq; Emblemate verò 113. attulimus Amorem mellilegum Theocriti, Latinè redditum, quem ita vertit lingua Hetrusca Reuerendissimus P. Nicolaus Oddo, quem semper honoris & reuerentiæ debitæ causa nomino.

Amor γλυκύπικρος.

Furaua il ladro Amore
Vn giorno da le celle
E di quest'api e quelle
Il mele; quando ape sdegnata il punse,
E da le dita il sangue trasse e munse.
Volando ratto ei corse
A la pia madre, dibbattendo i piedi,
Piangendo la ferita,
E di chi il punse e morse
Dolendosi, le dita
Mostraua: Ahime, dicendo, ahi madre, vedi
Piagha quanta, e qual face
Picciolo animalino,
Picciolo si, ma audace.
Ed ella pur ridendo: E tu bambino
Sei, disse, à l'ape mal vgual', e fai
Piaghe profonde, e non sanabil mai.

Amor mellilegus Theocriti.

AVREA *sunt Veneris poma*] Pomum Veneri sacrum esse, alibi diximus; vnde etiam aureo malo ob id à Paride donata fuit. Malum Medicum siue Assyriū Græcis μῆλον μεδικὸν ἢ κίτριον, dicitur; Latini etiam Citrium & Citromalū vocant: Imò Galenus amplius malum Medicum vocari negat, sed Citrium dici, atque eos qui Medicum dicūt, hoc agere a.t, vt quæ loquuntur nemo intelligat. Æmilianus apud Athenæum, Iubam Mauritaniæ regem refert de Citrio meminisse, qui malum hoc apud eos Malum Hespericum dicat nominari. A Media autem primum in Italiam venisse nō modò Plinius apertè scribit, sed & Virgilius de Malo Medico (quidquid contra ganniāt Commētatores) scribens sic ait 2. Georgic.

III. *Malum Medicū.*

Vnde sic dictum.

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum.
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscuerūtq; herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et si non alium latè iactaret odorem.
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent, illo, & senibus medicatur anhelis.

De hac arbore vide Theophrastum lib. 4. cap. 4. & Plinium lib. 12. cap. 3. Sed Plinius & Theophrastus emendari possunt ex Athenæo, lib. 3. nam diminuti sunt in hac parte.

Iucundus amaror.] Paronomasia elegans, quàm lepidè vsurpauit aliquis è recentibus ita:

Non amor antiquo fuerat, sed amaror ab æuo
Dicendus, cùm sit semper amarus amor.

γλυκύπικρος *amor.*] quasi dicas, dulce-amarus. Sic Musæus:

Amor γλυκύπικρος.

ἤδη καὶ γλυκύπικρον ἐδέξατο κέντρον ἐρώτων.
Iam & dulcem amarum acceperat aculeum amorum.

& apud Hephæstionem Sappho ait:

ἔρως γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον.
Amor dulciamara auis inexpugnabilis.

Eadem ratione γλυκυθυμία dicitur voluptas. Huc facit prouerbium, *Dulce & amarum* De amore etiam, qui γλυκύπικρος appellatur, Plutarchus 5. Sympos. problem. 7. Húc verò saporem dulceamarum explicat Galenus lib. 3. de simpl. medic. facult. cap. 16. Si parem, inquit, absinthij potionem melli exquisitè commistam linguæ imponas, γλυκύπικρον (quemadmodum Poetæ cognominãt amorẽ) quod ex ambobus mistum fuerit, videbitur.

γλυκύπικρος qualis sapor.

IV. MEDICA malus, quæ & Citrus, & apud nostros ob aliquam cum auro similitudinem nomen reperit, non inconcinnè amoris potest esse nota. Est enim coloris aurei, dulcis quidem & austeri nonnihil saporis habet, sed amari corticis: ita turpis voluptas primo blandiens aspectu, tota videtur aurea, sed vbi gustu dulce dedit, amarum ad satietatem vsq; aggerit, quod γλυκυπίκρου nomen indicat. Hanc autem γλυκυπικρότητα in Lyde expressit Horatius lib. 1. Ode 13.

Citrus, Amoris symbolū.

Vror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ: siue puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.

Idem Ode 19. sequenti:

Vrit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Vrit grata proteruitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit. ----

Plautus Casina, Act. 2. Scena 4.

Neq; salsum, neq; suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.

Hæc dum commentor, offert se mihi tanquam exemplum quidam de meo contubernio (nomen consultò supprimere iussit) mensę assecla, synchronos & ęqualis ęuo, natus mecum & educatus, alitus paribus incrementis, eadem cura, arcanorum meorum particeps, quem Amor iste γλυκύπικρος tangit & angit, viget & vrit. Causa caputq; huius est Cœlia famosissima & formosissima, addo & doctissima Comica, cuius decens corporis habitus, sermo eloquens, acutus discursus face ardentissima accendit plurium & velut corriualium pectora, & suaui quodam aculeo non patulas modò aures, sed & ipsos animos penetrat, hæret & ferit.

Cœlia Comica celebris.

Amphion scopulos, Delphinas traxit Arion,
E densis Orpheus horrida bruta iugis.
Non scopulos, non Delphinas, non horrida bruta,
Nos trahit ex verbis Cœlia pulchra suis.
Cur non blanda trahat doctis nos Cœlia verbis?
Solus id aspectus vel sine voce potest.

Quid de gestu iam dicam? quo vel ipsum Rosciũ prouocare ausit. Si irascitur, frons caperata è fulgurantibus luminibus tela trisulca Iouis vibrat. Si ridet, totus vultus depulsa nube in gratam & amęnam se tẽperat proteruiam. Si discurrit, videas serena seueritate, & seuera serenitate permistam frontem: audias prægnantes sententias, grandisona verba, quæ fauces concipiunt, lingua & candentes dentes moderãtur, rosea labella ore tereti edunt, vt singulari naturæ miraculo coralia loqui, & margaritas subridere credas; quibus omnibus delicatula & albicans manus gratiam addit, & quasi ludibunda applaudit. Sic irata Iunonem, ridens Venerem, & vbiq; Mineruam repræsentat. Hæc nõ ideo scribo tãquam formæ encomiastes (reseruata enim est alteri, qui integro libello edito eam breui celebrabit, hæc prouincia) sed tanquam raræ virtutis in viragine admirator: vtq; eandem ad maiora inuitem & incitem, quo ipsius Genius & ingeniũ, imò & florida ætas aperta via eam ducit. Deinde ad nostrum γλυκύπικρον, vt intelligas.

Eius in actione dexteritas.

...... κοῦφαι, ΚΟΙΛΙΑ,
Ἅπαντα τἄλλα τις δύναιτ' ἂν, πλὴν δυοῖν,
Οἶνόν τε πίνων, εἰς ἔρωτά τ' ἐμπεσών.
Ἀμφότερα μηνύει γὰρ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων,
καὶ τῶν λόγων αὖ· ὥστε τοὺς ἀρνουμένους
Μάλιστα ταῦτα καταφανεῖς πολλοῖς ποιεῖ.

Nec malè quadrat in amorem γλυκύπικρον illud, quod Martialis in cuiusdam φιλομισοφιλίαν lusit;

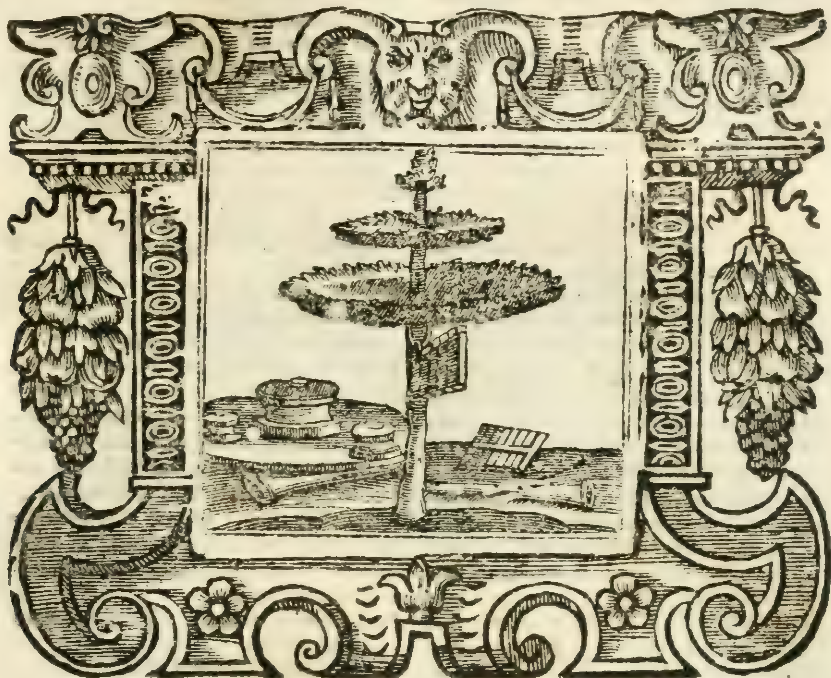
Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem:
Nec possum tecum viuere, nec sine te.

Plura habes de hoc argumento supra citatis Emblem. 112. 113. & 114.

Buxus

Buxus.

EMBLEMA CCVIII.

PERPETVO viridis, crispoq; cacumine Buxus,
Vnde est disparibus fistula facta modis.
Delicijs apta est teneris, & amantibus arbor:
Pallor inest illi, pallet & omnis amans.

COMMENTARII.

I. *Buxi descriptio.* BVXVS paruæ arboris similitudine assurgit, caudice subinde humani cruris, rarò femoris crassitudine: ramosa est, & ad topiaria opera accommodatissima: folia verò habet ferè myrti magnitudine, duriora tamen & crassiora, rotundis longiora, læuia & resplendentia. Materies ligni durissima & dẽsissima quidem, sed ad quæuis opera tractabilis, colore luteo pallescens; cariem ac teredinem nõ sentit. Et quia ex hoc ligno multiforatiles tibiæ & pyxides fiunt, huc eadem appingi placuit D. Pignorio.

BVXVS in folijs perenni est virore, in ligno autem exangui pallore, quo tamẽ harmonicæ tibiæ excauantur, ad amatoria carmina suauiter personanda; & alia multa ludicra pueris apta, & puellis amatis gratissima. Sic & amatores viuaci amoris calore, iuuenili vigore virent, biliosis affectibus suffusi pallescunt: voce autem & sermone sunt blando & suaui loquẽte De II. *Ex buxo tibiæ fiũt.*

hac

hac arbore consule Plinium lib. 16. Natur.histor. cap. 16.

III. *PERPETVO viridis*] Ouidius 10. Metamorph.

Perpetuoq́; virens buxus, tenuesq; myricæ.

Crispoque cacumine] Huic proximum est illud Claudiani 2. de raptu Proserp.

---- Hinc: denso crispata cacumine buxus.

Plinius. In primis verò materies honorata buxo est, rarò crispicanti, nec nisi radice.

Buxus, & Buxum. *Buxus*] Dicitur Buxus, fœm. & Buxum, neut. Virgilius 2. Georgic.

----- aut torno rasile buxum.

Vbi Seruius ait, *Buxum*, pro ligno, *Buxus*, pro arbore dici: quamuis Ennij exemplo etiam arborem potuerit dicere neutro genere; sic enim ille in 7. Annal.

------ longiq́; cupressei

Stant rectteis folijs, & amaro corpore buxū.

Bene dixit amarum, nam etiam mel, quod conficitur, vbi hæc arbos frequens est, insuaue, atq; amarum est, vt in Corsica tradit Plinius, & in Cyrena Theophrastus, hic lib. 3. cap. 15. ille verò lib. 16. cap. 16. Caper quoque distinguit, vt Buxus arbor intelligatur, Buxum verò materies. Interim hęc confundi sæpè animaduertas. Dicitur autem Buxus à Græco πύξος, παρὰ τὸ πεπυκνᾶσθαι ἤγουν πεπυκνῶσθαι, διὰ τὸ πυκνὸν τοῦ ξύλου. Hinc deriuatur

Pyxis. πύξις. Pyxis, vasculum è buxo teres, excauatū, & in summa parte operculo clausum: & generaliter pro simili vase ex quauis materia confecto. Italicè, *Bossolo, Bossoletto*. German. *Buchslib.* Hispan. *Buxetta.*

Disparibus fistula facta modis] Virgil. 2. Ecloga:

Est mihi disparibus septem cōpacta cicutis
Fistula.----

Ouid. 8. Metamorph.

------ sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit auenis.

Et 2. Metamorph.

----- dispar septenis fistula cannis.

Idem loco alio de tibia buxea:

Longaq́; multifori delectat tibia buxi.

Item 6. Fastor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret effeci tibia longa sonos.

Phrygum tibias è buxo fuisse memini, vnde etiam buxus sæpe pro tibia buxea ponitur apud Poetas, συνεκδοχικῶς. Astorum verò fistulæ è loto fuerunt, apud Iulium Pollucem.

Buxus pro tibia.

Delicijs apta est teneris] Amoribus blādis, & aliquando turpibus volutatibus. Ouidius se etiam tenerorum lusorem amorum vocat.

Pallor buxi. *Pallor inest illi*] Martialis 12. lib. 32. epigr.

Et non recenti pallidus magis buxo.

Hinc apud eundem buxei dentes. & apud Columel. lib. 7. cap. 86. buxea forma. & apud Plinium, lib. 12. cap. 7. buxeus color. In Priapeijs:

Vuis aridior puella passis,
Buxo pallidior, nouaq́; cera.

Ouid. 2. Metamorph.

---- cui protinus intima frigus
Ossa receperunt, buxoq́; simillimus ora
Pallor obit.

Et 4. Metamorph.

----- oraq́; buxo
Pallidiora gerens exhorruit.

Apuleius 1. de Asino aur. Eumque auidè esitantem aspiciens, aliquanto inferiore macie atq; pallore buxeo, deficientem video. Idem lib. 8. At ille modicum commoratus, refert sese, buxantique pallore trepidus, mira super conseruo suo renuntiat.

Pallet & omnis amans] Cur amantes palleant, rationem reddit Marsilius Ficinus Comment. in Platonis conuiuium. Ouidius in amatorijs: Amantes pallent.

Palleat omnis amans; color hic est aptus amanti.

Catullus de amasio quodam:

----- in aurata pallidior statua.

Horat. 3. Carm. 10.

Nec tinctus viola pallor amantium.

IV. Amantiū conditio per buxū repræsentata. BVXVS quorundam amantium vitam & conditionem refert. Vt enim est fronde semper viridi & pallida, ex cuius etiam ligno fistulæ optimę conficiuntur: ita interno quodam vigore & vernantis ætatis affectu viuunt quicumq; se amori dedunt, pallorem tamen contrahunt, huic affectui peculiarem, quòd singulis penè momentis reformident, ne spe concepta cadant, vel turpem quam sibi fingunt, repulsam patiantur. At quidem nihilominus hilarem præ se vultum ferunt, vt blandum & festiuum sermonem, semperq; aliquid cantuum, aut legunt taciti, aut meditantur studio, vel etiam scribunt aut recitant ad pellendos ex animo mærores, aut exprimenda ea quæ ipsi concipiunt. Claudiani illud non est alienum à pallore amantum,

qui

qui de nuptijs Honorij & Mar. *Gratus amantum pallor.* Et Naso 4. Metamorph.
-- - *Palles: facit hunc amor ipse colorem.*

Epigramma Thuilij. Ego quoq; dum me meus ardor habebat, huc ἀυτοσχεδιασὶ aliquando allusi tali epigrammate:

Omnis amans pallet, pallet studiosus & omnis:
Si studiosus amat, nonne cadauer erit?

Locus D. Ambrosij. D. Ambrosius lib. 3. in Hexaemero cap. 13. hæc de Buxo: Buxus elementorum apicibus vtilis exprimendis: leui materia vsum manus puerilis informat. Vnde ait Scriptura: Scribe in buxo. simul vt admoneat te ipsa materia, quæ semper viret, nec vnquam folijs exuitur suis, ne vnquã spei tuę dissimulatione nuderis, sed semper tibi per fidem germinet spes salutis.

Amygdalus.

EMBLEMA CCIX.

CVR properans folijs præmittis Amygdale flores?
Odi pupillos præcocis ingenij.

COMMENTARII.

I. *Amygdali pictura.* AMYGDALVS Persicæ similitudinem refert, arbor tamen est procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. Folia eius oblõga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ, flores similes. Fructus quoq; Persicum æmulatur fissuram ab vna parte instar rimę habẽs, & exteriore cute molli, araneosaque quasi lanugine obducta

obducta. Interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, amygdalum continetur, Persici nucleo lõgius, sapore dulce, quandoque amarum. Appictus est hic infans præcocis ingenij, cui plerumque imminet vel hinc mors præmatura, vel illinc puerilis & delira senectus.

II. *Amygdalus symbolum præcocis ingenij.* FLORET prima omniũ amygdalus mense Ianuario, Martius verò pomum maturat. Plinius lib. 16. cap. 25. & 26. Quod torquetur in illud ingeniorum velut præcox genus, quod non temerè vnquam peruenit ad frugem, ait Fabius lib. 1. cap. 3. Hoc Accius tragicus de se iudicauit, apud Gellium lib. 13. c. 2. Nam cùm Pacuuius graui iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tunc Pacuuium dixisse aiũt, sonora quidem esse quę scripsisset, & grandia; sed videri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est,

Accij de se iudicium. inquit Accius, vt dicis; neq; id sanè me pęnitet: meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt viuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet. Hinc Cicero 2. de Oratore: Nõ potest in eo esse fructus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutus. Nec minus sapienter sub persona cuiusdam Q. Curtius: Nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum. Occasione huius symboli Minos

Carmen Minois. aliquando effudit eiusdem penè argumẽti carmen, ad hunc modum.

Glauca salix properat, sed multùm tardat oliua:
Illa perit citius, sed valet ista diu.
Ingenium præcox festinat præpete cursu,
Sic tamẽ ad frugem vix bene perueniet.
Tardior at multo vnquã nisi tempore venit
Natura, at multò fit magis illa tenax.

Huc spectant adagia, *Odi puerulos præcoci sapientia.* &, *Ante barbam doces senes.* cuius prioris meminit Apuleius 1. Orat. pro se, sed aliò torquet. Vide etiam prouerbia, *Ergini cani* &, *Festina lente*, in fine.

III. *Properare & festinare quid differant.* *CVR properans.*] Properare aliud est quàm festinare, ait Nonius; qui enim vnũ quodq; maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat. Sic omnino Cato, oratione De suis virtutibus, & apud Gell. legimus, lib. 16. cap. 14. Verùm vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati, vt Properare, sit sæpe animi studiosè ad res aliquas contendentis. Festinare corpore necessitatibus obsequendi.

Amygdale] Dicitur Amygdalus & Amygdala, de arbore: cuius fructus dicitur Nux Græca, Nux Thasia, Amygdalum & Amygdala. In hanc arborem fabulantur poetæ mutatam fuisse Phyllida, Lycurgi regis Thracum filiam, ob amorem in Demophoontem. *Amygdalus.*

Odi pupillos] paruos pueros: Pupus enim & Pupa dicebatur olim pro puero & puella.

Præcocis ingenij] Præcox, quod ante solitum tempus maturitatem adipiscitur. De huius vocabuli inflexione Gellius lib. 10. cap. 11. *Præcox.*

IV. *Ingenia præcocia.* EMBLEMA cum Alciato ad igenia prematura flectimus, quę magna pollicentur primęuo ætatis flore, sed postmodum languescunt aut debilitantur. Sunt enim qui statim primoque omnia discant, memoriterq; teneant, qui tamen quanto ætate fiunt prouectiores, tãto minus complectũtur, ita vt ad solidam eruditionem vix aliquando perueniant. Spem eam lactant patres nimis indulgentes, aut stulti magistri, qui adolescentulos sibi concreditos fouent spe illa plerumq; fallaci ac stolida, qua imbuti tenelli animi labores abij..ũt, vel studia ipsa deserunt, quia se iam putãt consecutos, cùm vix per somnium doctrinæ solidæ gustum perceperint. Atqui vt plantarum, sic & ingeniorum sua tempestiuitas exspectatur, quibus si vis ante tempus inijcitur, nunquam maturescunt. Eam ob rem vulgò penè apud omnes creditum, eos, quibus sit ingeniũ tam præcox & maturum, aut insanos fore, aut nõ diu victuros. Id quidem obseruatum maximè fuisse in Hermogene tradunt, cui vix dũ pubescenti tam admirabilem ingenij & memoriæ vim fuisse dicunt, vt annos natus octo- *De Hermogene Rhetore mirum*

decim

decim artem Rhetoricam conscripserit, quæ ab omnibus admodum commendatur: quem etiam declamantem aliquando Musonius Philosophus grauissimus audire non refugit, quemadmodum nec M. Imperator. At cùm annum quartum & vicesimum attigisset, mente lapsus dicitur, omniumq; penè rerum oblitus nulla euidēti causa. De hoc Hermogene illud iacta tum olim, ἐν παισὶ γέρον, καὶ ἐν γέρουσι παῖς. Quo elogio sunt qui laudatum adolescentis ingenium putent; sunt etiam qui non probatum omninò suspicētur: & quidem, vt est apud Menandrum,

Hermogenis elogium.

Ὁ παρ' ἡλικίαν νοῦς μῖσος ἐξεργάζεται.

Odiosa præcox semper est prudentia.

Ioannes Dubrauius, Ludouici huius nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res gestas, & quomodo in flore ætatis suæ (agebat enim vigesimum primum ætatis annum) dignus certè longiori vita, infelix iuuenis (qui nescio imprudentiore an inauspicatiore cōsilio, cum exigua militum tumultuariorum, & magna ex parte rusticorum inermium manu, contra exercitatissimas copias Solimani stare non dubitarit) prope Mohacium in riuulo, Anno 1526. 29. Sextil. misere extinctus sit, describēs ait, tria peculiaria in illo fuisse adnotata, cuncta nimis præcocia: Quòd citò adoleuerit; ante tempus barbam emiserit, & vix annum decimum octauum ingressus canos ostenderit. Quibus insuper præcox eius natiuitas addi potest; nulla enim cute vel pelle tectus in lucem editus est, quam tamen postea Medicis arte naturam adiuuantibus est consecutus. Memini aliàs adagij, *Canem festinantem cæcos parere catulos*. Et in rerum natura præcocem nimisque celerem cucurbitam se in altum cacumen breui admodum spacio temporis efferre, & de se quid magni promittere, sed leui momento deficere. Et qualia censeas animalia ἡμερόβια, quę tam propere occidunt quàm nascuntur? Alcestidi obiectum à poeta vano legimus, quòd non nisi versus tres immenso labore conderet, at iactator dicebat, centū: Bene, inquit Alcestis, nam tui in triduum tantūmodò, mei verò in omne æuum sufficient. teste Valer. Maximus lib 3. c. 7. Præclara est Lysiæ Oratoris vox, cum diceret, se nolle conscribere quæ festinatio pręcipitasset, οὐ βούλομαι ἔγωγε συντάττειν ἐπτευμένα.*

Ex Historia Bohemica, prope finem.

Alcestidi tarditas obiecta.

Quod tortum apparet in eos, qui nimium præcipitante stylo edunt, seu potiùs euomunt, quæ nondum bellè concoxerunt. Non minùs lepidè Synesius, cùm diceret eos, qui sibi in stylo indulgerent, cæca & subuentanea parere: nec enim incubando fouere orationem eos, quibus necesse est vomere; fieri namq; stylum euanidum & ἐξίτηλον, qui non congrua temporis mora dictionem elimat: nam quod in fœtu immaturo solet accidere, abortit; eoq; fieri solet, vt abortus huiusmodi nihil pariat quod sit vitale, integrum, diuturnum. Philostratus tradit in Sophistis, cùm M. Antoninus fama excitus Aristidis Smyrnæi, audire ipsum differentem vellet, dixisse: *Hodie proponito, & cras audito; neq; enim sumus è numero vomentium, sed exacta cura elaborantium* id est: τήμερον πρόβαλε, καὶ αὔριον ἀκροῶ, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐξεμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. Homerum à quodam depictum fuisse vomentem supra diximus: quod de argumentorum & materiæ suppeditatione potiùs, quàm de fundendorum carminum celeritate interpretor, qui sciam pręcipitantiam illam veteribus nunquam fuisse in laude. Sic enim M. Antonius librum de ebrietate à se scriptum emouisse, alicubi legitur, probri loco. Et cum Agatharchus magnos sibi spiritibus sumeret de pingēdi celeritate, Zeuxis id intelligēs: Diu, inquit, ego pingo, quia pingo ęternitati. Etsi enim multis placet ex temporalis quædam scriptitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut prompti atque in numerato positi ingenij argumentum: mihi tamen secus videtur, probaturq; impensius diligentia accurata, longiore tempore iudicij confirmatore expressa. Illic verba veluti primoribus in labris nata, aut superficiario ingenij æquore natantia eduntur: hic lectionis multifariæ opes tanquam è sanctiore quodam ęrario reconditę promuntur, & habito delectu rerum verborumq; pondera examinantur feliciùs & exhibentur. Dixit veterum vnus, nihil sibi videri inamabilius, quàm sit stultitia diligēs, hoc est, περιεργία, quæ contra naturæ leges cœpto nondum vere, autumnum cogitat. Sic enim nondū benè delibatis rei Grammaticæ primordijs statim properant ad Logicas subtilitates manibus illotis, aut scholas iuris nullo pudore [illegible] vel

In eos, qui præcipitanter aliquid edunt.

Homerū vomens.

Zeuxis.

In eos, qui sua studia præcipitant.

alias graues disciplinas imparati adgrediũtur. Bene olim ac sapienter constitutum à maioribus, qui scholas bonis moribus ac legibus informarunt, vt annorum aliquot exactis spatijs, studiorum curricula exigerentur: collegia priuata per certas decurias (classes appellant vulgò) tribuerentur: superiores collegiorũ ordines, Theologorum nempè, Iurisprudentum, Medicorum, suis legibus continerentur. Quorsum enim ad gradus scholasticos promotiones nõ nisi statis temporibus cuiquam affectandas? Et quid, vt de alijs taceam, cẽsente principe Iustiniano quinquenniũ præstitutum studiosis Iuris; vel quid primo anno, Iustinianęi noui nũcupati; dein Decretales, Pandectarij seu Prætorij, & Edictales; postmodum Papinianistæ, Lytæ, Prolytę, nisi quòd censuerit studia non nisi maturè ineunda & perficienda? Per Lytas autem intelliguntur ij, qui legum nodos quodammodo iam possint soluere; siue quod à scholis iam solubiles ferè sint, & liberè silentium ausint rumpere, quod discipulos dum discerent, seruare oportebat, potestate quippe ex inferiore loco disputandi ipsis concessa. Per Prolytas verò, qui Lytis præstent, & legum ænigmata soluant perfectiùs, & digni magis sint, qui scholasticorum munere mittantur. Petr. Gregorius de Iuris arte, cap. 34. n. 15. Illos hodie Baccalaureos vocante, hos Licentiatos: quemadmodum & Antecessores Iustiniano fuerunt, qui nobis Doctores sunt. Sic enim ad honorum gradus euecti iam olim, qui exacto legitimo studio fructum disciplinę principis expressissent, non, vt hodie fieri solemne, per saltum, vt ita dixerim, datisque pecunijs, non virtute, sed ambitu occupantur tituli magnifici, quibus impensè multi nunc temporis intumescunt, sed imprimis qui non esse, sed videri volunt. Plinius Secundus suo æuo non ab re succensebat nouitijs aduocatis, obscuris & ineptis, qui nimis irreuerenter ac temerè ad cẽtumuiralia iudicia irreperent: sed istud cacoethes pridem nostrorum hominum animos occupauit, vt studiorum herbas amputare malint, quàm segetem exspectare. Et sic ferè fit, vt quod Menedemus Eretriensis de ijs dictitabat, qui studiorum caussa Athenas concederent, primo anno Philosophos, secundo Rhetoras, tertio rerum omnium imperitos: ita de nostris longè multis pridem iactatum accepimus, primo anno Baccalaureos dici, secundo Licentiatos, tertio Doctores, quarto nihili censeri, & in magna rerum ignoratione versari. Contrà nihil desperandum putamus de ijs, qui primò tardiores, certeque rudiores, & in quibus vis ingenij viuida non statim erumpit. Vt enim in arboribus, omnisq; generis stirpibus, quæ citissimè adolescunt, atque ante legitimum tempus, consuetumq; morem maturitatẽ assequuntur, citò intercidunt, ac confestim languescũt: ita quoq; in humanis ingenijs & corporibus, si quę naturæ dotes & munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Non enim subest solida vis, nec penitus firmis nituntur radicibus. Sic infantes, qui citiùs dentire incipiunt, celerrimè dentes excutiunt. Similiter qui citiùs ingrediuntur ac pedibus insistũt, inualidis minusq; firmis cruribus esse solent. Itaq; melius est omnia cunctãtius procedere, tardaq; incrementa suscipere: siquidem cùm natura suas vires ac facultates cumulatiùs quàm par est, in membra profundat, efficitur vt ætatis accessu desit, quod illis impertiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exequantur, vt quas nullis viribus, aut alimenti affluuio fulciri contingat. In omni etiam stirpium genere celerius occidit festinata maturitas. Quocirca minus probari solet in adolescentibus præcox & præmaturum ingenium, tum pleraq; naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, se præstantius proferunt. Hac de re Petrus Paulus Vergerius Senior, in Commẽtario de ingenuis moribus, ad Vbertinum Carrariensem, hęc habet: Nec verò suscipiendum est, quod omnibus penè vulgò est vsurpatum, vt existimemus eos, qui iuuens supra ætatem ratione sapiant, maiores factos desipere aliquando solere, (quanquam & hoc quibusdam non abhorreat à physica ratione) quibus cum impuberibus sensus vigeant, crescenti postmodum ætate marcescunt. Quo in genere est senex quidam ab adolescente confutatus; obscurum est autem vtriusq; nomen. Cùm enim is præter ætatem prudens probusq; haberetur, senique ad mirandum illum ostenderet: Erit igitur,

Lytæ.

Prolytæ.

Simile ab arboribus.

Properãta minus solida.

Argutum adolescentis responsum.

nit, inquit, in senectute demens, qui sit in adolescentia tam sapiens. & ita quidem voce sublata, vt adolescens audiret. Ille verò innati acuminis nihil oblitus, atq; in eum protinus conuersus: Tu ergo, inquit, præclarè in adolescentia sapiens extitisti. suisq; illum (vt aiunt) armis confodit. Sed hæc hactenus.

Morus.

EMBLEMA CCX.

SERIOR at Morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomina falsa gerit.

COMMENTARII.

I. *Mori consideratio.* MORVS procera est arbor, nec minus ramosa: caudex eius non rarò crassus, cortex scaber, radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuscula, & secundum margines serrata. Pro floribus iuli sunt virentes, lanuginosi. Fructus oblongus, ex granis coarcenatus, moro in rubo nascenti similis, sed crassior, longior, & omnino maior, initio virens, maturitate nigricans, succo tamen, quo redundat, rubens. Radix in multas spargitur propagines. Affingitur hic quidam vestimentis inuolutus, quem sequitur æstas onusta spicis & cornucopiæ, ad designandum tempus floris mori, qui non nisi frigore lapso, & calore ingruente erumpit.

II. *Morus symbolum viri prudentis.* NON nisi hyeme preterita morus germinat, extra hyberni rigoris & geli periculum: sic & vir prudens nullo in negotio prępostere festinat ante tempus, nec quid-

quam

quam periclitatur, sed tutò rem agit. Quare hæc arbor Græco nomine μῶρος dicta videtur ἀντιφραστικῶς, μῶρος enim Græcè, stultus est Latinè: at contra sapiens videtur, quæ florem & fructum ab hyemis iniuria præseruat. De hac arbore Plinius lib. 16. cap. 25. Nouissima, inquit, vrbanarum germinat, nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum; sed cum cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum strepitu. Hæc Plinius. Vide adagium, *Maturior moro*. Politianus in Rustico:

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus.
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministrat.

Bõbyces. Etenim folijs huius arboris nutriuntur ac sustinentur vermes illi, qui sericum nent ac præbent; ex erucarum hi sunt genere, serico confecto in papiliones vertuntur, velut aliæ omnes erucæ. Papiliones isti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolãt, sed generationi intenti citò pereunt; mas quidem in coitu, fœmina vbi oua excluserit.

III. † μαυρός. *Morus unde dicta.* SERIOR at Morus] Morus, quasi † μῶρος quibusdam dicitur, quòd nigra sit: alij à mora, id est, tarditate deriuant, quòd arborum postrema floreat. Nonnulli κατ' ἀντίφρασιν, Morum quasi μῶρον appellatam existimant, id est, stultam, cùm præ cæteris prudentissima esse videatur. Huius arboris fructus Mora vocantur, quæ *Mora cur rubra sint.* cùm prius alba essent, cruore Pyrami & Thisbes rubra facta sunt, vt canit Ouidius lib. 4. Metamorph. circa initium;

Arborei fœtus aspergine cœdis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.

Et paulò post;

Nam color in pomo est, vbi permaturuit, alter.

Pontanus:

Atq; in sanguineam morus post versa figuram.

Mori steriles. Illud de Moris mirum est, quod Hegesander apud Athenæum affirmat, suis temporibus intra viginti annorum spacium moros fructum non tulisse, atque tantam podagræ pestem omnes inuasisse, vt non viri solùm, sed pueri, puellæ, eunuchique & mulieres eò morbo laborarent.

Sapiens nomina falsa gerit.] Plinius lib. 16. cap. 25. citato.

IV. *Prudẽtiæ cum moro analogia.* MORVS arbor prudentiæ gerit symbolum, ait Pierius lib. 52. Hieroglyph. quòd, ne aeris iniura lædatur, tempestiuam & commodam occasionem præstolari videatur. Nam vbi primùm leniores & mitiores aliquantum auræ spirauere, erũpunt germina, & flores exsinuant magna interdum strage ob temporis inconstantiam. Ne autem pruina lædi possit, quem hostem sibi perniciosum agnoscit, non antè germinat quàm frigus penitus lapsum fuerit, atq; ad amœnissima adulti veris tẽpora peruentum omnino sit. Ita vir prudens grauiora negotia, & consilia omnia consultò prorogat: neq; ante tempus sese effert, sed maturam occasionem citra noxam & periculum exspectat. Praua enim & temerè suscepta consilia duri & infausti exitus plerumq; è vestigio consequuntur. Ideoq; temeritas definiri solet, esse defectum consilij & præcipitationem quandam, quæ imprudentiæ cognata est, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel passionis, vel ex contẽptu. Quo respexit pulcherrima admonitio Menandri: *Temeritatis definitio.*

βουλὴν ἅπαντος πράγματος προλάμβανε,
βουλῆς γὰρ οὐδέν ἐστιν ἀσφαλέστερον:
Consilium in omni præeat negotio.
Consilio aliud haud esse tutius potest.

Rectè etiam Horatius lib. 3. Carm. Od. 4;

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

τὰ γὰρ τῶν πραγμάτων μεγάλα οὐκ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων κατασκευάζεται. ἀλλὰ βουλῇ, καὶ γνώμῃ, καὶ ἀξιώματι. Id est: *Res enim magnæ non viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum geruntur: sed consilio, sententia & auctoritate.* Rectissimè igitur reprehenditur eorum inscitia, audacia & insolentia, qui res arduas præcoci & temerario ausu suscipere & perficere satagunt, neq; prius prudenti deliberatione habita perpendunt, qualis euentus expectandus sit. Quamobrem prudens est Annibalis apud Liuium oratio, vbi ita dicit; Quod si

in secundis rebus bonam quoq; mentem darent Dii, non ea solùm, quæ euenissent, sed etiam ea, quæ euenire possent, reputaremus. D. Ambrosius, cùm olim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & Theodosius Imperator ira incensus, ex improuiso plebem ad ludos congregatam à militibus obtruncari iussisset, persuasit Imperatori, vt in omni pœna capitali sumenda spacium triginta dierum interponeretur à lata sententia ab Imperatore, ne is impetu & furore illa faceret, quorum etsi postea eum pœniteret, ea tamen non possent amplius emendari, & hac ratione locus misericordiæ vel pœnitentiæ non periret. Sicut legimus in Sozomeni histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 24. Quod si idem ad res conscientiæ traducere vis, deprehendes itidem non aliud præsentius peccati remedium esse, quàm moram & deliberationem. Dies prauè traductos à fato colligi, & poni in expēsi tabulis, indubitatum est: non perit quod perditum negligenter, aut turpiter admissum credimus, quod luxu absumptum aut desidia, quod inter amores sæculi & curas lubrico lapsu euanuit: in aduersaria venit & codicillos, vnde ratio vitæ supputanda singulis aliquando infallibili calculo. Deus ipse notarius est, & chalybi incidit adamantino stylo quidquid omissum aut commissum. Magna itaq; cautione opus & prudentia, ne signum aliquod nostri aut cælatura appareat in ferreo illo codice, ne contracto debito fidem & animam oppignoremus rigido creditori, qui ad sanguinem vsq; vel assem minimum repetet, stricto & seuero iudicio. Cauere possumus eodem præeunte & adiuuante, studio & voluntate, quæ ab altiori illa flamma sic incalescit interdum, vt posthabita vita vitet quæ offendunt & displicent, adhibitis remediis, quæ præuertant, aut morentur, & sistant impetum, sumpta deliberatione, & audito prius consilio mentis.

D. Ambrosij consilium.

Remediū peccati, mora & deliberatio.

Laurus.
EMBLEMA CCXI.

PRÆSCIA venturi Laurus fert signa salutis:
Subdita puluillo somnia vera facit.

Aliud.

DEBETVR Carolo superatis laurea Pœnis:
Victrices ornent talia serta comas.

COMMENTARII.

I. *Lauri pictura.* LAVRVS non rarò mediocris arboris altitudinem assequitur, ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. Folia ei oblonga, lata, dura, perpetuo virore decora, suaueolentia, sapore nonnihil amaricantia. Flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. Baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante. Subiunctæ figuræ ad victoriam, & diuinandi cæremonias spectant, vt iamiam dicemus.

II *Laurus vaticinij nota.* APHTHONIVS Rhetor Laurum vaticinij symbolum esse prodidit: idcircò veteres μαντικὸν φυτὸν, *vaticinam arborem*, Laurum dixere, & Apollini diuinationis Deo sacram putarunt. Si enim strepitu quodam in igne crepuisset, felicitatem portendebat. Vide adagium, *Clamosior lauro ardente*. Huc pertinet ex Lucilio illud à Macrobio citatum libro sexto Saturn. cap. 4.

Nec res vlla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

2. *Item victoria.* SECVNDVM epigramma indicat, Carolo V. victoriam Thunis referēti lauream coronam deberi, quam triumphantes antiquitus gestabant. Plinius 15. cap. vlt. idemq; miras lauri virtutes lib. 23. c. 8. Vrbem eam ab Imperatore Carolo expugnatam anno 1535. ereptam Barbarossæ, suoque regi tandem restitutam, à patribus non ita dudum accepimus, qua de victoria libri editi circumferuntur.

III. 1. *PRÆSCIA venturi*] Sic potiùs legendum videtur, nam alia exemplaria habēt, *Præscia ventura*. Sic etiam apud Claudian. 2. de raptu Proserp.

-- -- *venturi præscia laurus*
Fluctuat. -- --

De huius autem epitheti ratione vide Parrhasium in Claudian. & Cœlium Rhodigin. lib. 5. Var. lect. cap. 7.

Fert signa salutis] Laurum salutis symbolum esse ait, quoniam domum à fulmine securam præstare creditur. Vnde legimus Tiberium Cæsarem lauream coronā solitum gestare, præcipuè cum tonabat, vt refert Suetonius in eius vita. *Laurus tuta à fulmine.*

Laurus] Pleriq; laurum Græcè δάφνη dictam putant, à δα, intensiua particula, & φωνέω, quod est *sano & voco*: quòd in igne sonitum & crepitum edat: vt Latini à *la*, particula, quam etiam dicunt habere vim intendendi, & *vro*, vt significatione conueniat, non voce. Vocatur autem hæc arbor Daphne, à puella sic vocata, ab Apolline adamata, & in hanc arborem versa, vt canit Ouidius 1. Metamorph. Hanc Daphnen à Spartanis diuinis cultam fuisse honoribus, sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, scribit in Agide Plutarchus. *Laurus cur Daphne dicta.*

Subdita puluillo &c.] supposita ceruicali. Promittunt id Antiphon & Philochorus, qui de somniorum interpretatione scripserunt, quibus Artemon & Serapion Ascalonites adstipulantur, & Fulgentius Placiades; si quis lauri frondes sub puluillo capiti subiectas habuerit, is vera somnia noctu est visurus. Fides sit penes auctores. Vide Macrobium Saturn. 6. cap. 4.

LAVREA] Corona ex lauro facta, quæ in triumphis adhibebatur. Q. Curtius lib. 4. Dextera præferens lauream, haud dubium victoriæ auspicium. 2.

Pœnis.] Pœni fuere Carthaginienses: quo nomine Thunos intelligit, vel Thunenses, qui eam regionem incolunt, in qua olim Carthago fuit, vt scriptores quidam tradūt, quorum in numero est Pacchimerius: qui tamen erroris conuincitur ab alijs quibusdam studiosis antiquitatum. Ea enim vrbs Ptolemæo est τύνητον. Straboni τύνις, vt Tunicēse oppidum Plinio, Quia verò fortè Tunetum, vel vt alij Tunnetum, digna monimentis literarum ciui- *Pœni, Thuni.* *Tunetum quæ ciuitas.*

tas

tas est, addo quæ sequuntur in studioso rum gratiam. Tunetum itaque Scipionis ætate tumulus erat editior, vnde ille spectauit Carthaginenses ad classem Romanorum exurẽdam accinctos. Post excisam Carthaginem, eam incoluerūt pulsi à Romanis, patriaque carere coacti: quam ob causam amplificata illa fuit, adeò vt noua Carthago diceretur. Apuleius eam nominat Augustam amplissimam & honorificentissimam. In ea fuere viri literatissimi, & gymnasium celebre, in quo profitetur se contendisse D. Augustinus. Aberat olim à Carthagine duodecim fermè passuum millibus; locus tum arte, tum natura suapte tutus, & qui à Carthagine conspici & præbere conspectum tum ad vrbem, tum ad circumfusum mare vrbi posset. Doza epist. 51. In Africa oppressis Tunetibus grauiter premitur Goletta, quam olim fuisse volunt Carthaginis portum,

Victrices ornent talia signa comas.] Horatius initio 2. Carm. de Pollione Asinio:

Cui Laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

De corona Laurea triumphis aptata Ouid. 1. Metamorph. vbi de puella fugiente Apollinem in Laurum trãsformata. Quid ea de re sentiant Mythologi, viderint alij.

IV. 1. *Laurus ob vim diuinãdi Apollini sacra.* LAVRVS plura denotat, vt ex his duobus Epigrammatis patet. In primis Apollini Deo vaticino sacram esse, futurorumque habere præsensionem quandam, vulgò creditum est; siquidem nil crepitãtius vritur, sicut supra diximus, & à Lucretio quoq; proditum nouimus: sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Hinc euentus rerum ex crepantis modo veteres aucupabantur, quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abundè ac sonãtius, haud dubiè, portendit felicitatem rebãtur. Quod significat illo versiculo nobilis elegiographus Tibullus, lib. 2. eleg. 6.

Laurus vbi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diuerso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum habebatur, quod etiam approbat Propertius lib. 2.

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Vnde etiam in maleficijs amatorijs incẽdi consueuit, tanquam amantiũ querimonias repræsentans. Virgilius in Bucol.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum.

Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, laurum ἐνεργεῖν πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμούς. id est, *efficacis esse auxily in numinum afflatu*. Propterea in Cassandra Sophocles, δαφνὴν φαγὼν ὀδοῦσι πρίετο στόμα. Eodem modo Lycophron, δαφνηφάγων φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

Vera cano, sic vsq; sacras innoxia laurus
Vescar, & æternum sit mihi virginitas.

Ex hoc & Iuuenalis dixit:

------ laurumq; momordit.

Certè δαφνηφάγους dici vates scimus. Et Eustathius Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum venient. Lycophronis interpres in Alexãdra, dici omnia putat fabulosè, nisi quod vaticinãtes futura prçcinebant lauro coronati, vt quç semper vireat. Vorare autẽ inde dicti, quod ã ferè diuinationum capturis alerentur. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè versibus cõmonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant: *Poetæ δαφνηφάγοι dicti.*

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
Eq; manu ramum, lauros auferte virenteis.
Linea sitq; omnis deleta, omnisque character.

Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabãtur, & diuinaculi εἰς γνώρισμα τῆς τέχνης, quia esset id artis indiciũ ac velut insigne. Laurum etiam poetis dari supra asseruimus: Vbi id me obiter vnũ mouet, quod Poetæ sibi hederam tribuũt, arborem infrugiferam, soloq; virore perpetuò celebrem. De hoc tamẽ facilè transilio aliorum coniectanea: & non displicet cuiusdam non illepidum eã de re carmen, quod excepit aliquando ex ore dicentis Minos: *Laurus poetis data.*

Quid Lauri sine honore virent? Quia dia poesis
Despicitur lautis, principibusq; viris.
Nempe, poeta bonus non laurum poscit, at aurum;
Nec modò, si sapiat, esse poeta velit.

Deinde laurus est symbolum salutis & incolumitatis, id quod ex Proclo discimus, qui ait, veteres laurum tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicunq; vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem præbere: nam hæc vna arborum fulmine non *Laurus salutis symbolũ.*

scitur. Credebatur item laurus efficax aduersus venena inde iactarum, vt qui se tutum à periculis & insidijs approbare vellet, diceret. δαφίνην φορῶ βακτηρίαν. id est: *Laureum gesto baculum*. vt apud Suidam legitur. Quin & Æsculapij caput laurea redimitum non alia de causa dicũt, nisi quia ea arbor plurimorum sit remediorum. Præstant & hordeo condito incolumitatem lauri folia, si sicca grumis immisceantur, aut supernè sternantur, diuq; à vitio conseruant, vt Demagerontis præcepto admonemur in ijs, quæ à Constantino selecta sunt. Imò Romani, vt apud eundem Cæsarem, laurum boni Genij plãtam sunt appellare soliti: persuasumque habuere, locum vbi laurus esset, neq; à sacro vllo morbo, neq; à dæmone infestari. Et salutaris ominis gratia, folia ipsius à populo Calendis Ianuarij magistratibus nouis offerebantur, vnà cum caricis. Portata inter armatos hostes, erat indicium pacis & quietis, vt oliua. Hinc à Plinio dicitur pacifera. Statius:

Pacifera lauro crinem, vittisq; decorus.

Somnia quæ obseruanda, quæ non.

Quod verò laurus capiti supposita dicatur somnia vera facere, superstitiosa vanitate non caret. Nam cum olim hac superstitione excæcati somnia obseruare, ijsque fidere atq; adsensum præbere soliti fuerint homines, Deus ter Max. qui neminem torqueri voluit anxijs ac fallacibus rebus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit, ne quis in his obseruãdis esset curiosus, ac temerarias interpretationes cõfingeret, vt nobis sacræ loquuntur literæ. Cæterùm somnia illa obseruare licitum est, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamẽ, vt non fixè ac stabiliter illis insistamus, cum plerumq; coniecturæ optatum euentum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra menti obijciuntur, ex spirituum vaporumq; concursu atque agitatione excitantur, qui si crassi sint dẽsique ac copiosi, aut nulla somnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulentis fit, aut quos arctus somnus ex lassitudine opprimit. Secus fit in iis, qui moderato victu quieti se tradiderunt, ea parte animi in qua ratio & cõsilium consistit, alacri & erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate affluẽte oppressohi enim, cuicumq; operi interdiu intenti sunt & occupati, resoluto in somnum corpore, retractant, secumq; versant atq; agitant. Quod cuiq; pro vitæ suæ statu euenire, venusto carmine cõmõstrat Claudianus, dum ait:

Claudiani carmẽ. lib. 3. præfation.

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dũ membra reponit,
Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites; auriga somnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.
Gaudet amans furto; permutat nauita merces;
Et vigil elapsas quærit auarus opes.
Blandaq; largitur frustra sitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoq; Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Somnia varia pro humorũ redũdantia.

Et sanè vix aliæ animo obuersantur cogitationes aut simulacra, vbi corpus optimè constitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quod si aliquãdo somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consuetæ visiones occurrũt: vel crassis, vt ait Plutarchus, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. Sic temulenti & febricitantes absurdis insomnijs inquietari solent, adeo vt plerique horrenda spectra se videre imaginentur, lemures, striges, harpyias, & quod melancholicis peculiare, cadauerosas facies, vultusq; tetricos & tristes. Quibus verò bilis flaua redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tripudia, cantilenas, iocos, risus, ac quæque lasciua: pituitosi largam aquæ copiam. Quare Medici non prorsus operam ludunt, si subinde ab ægrotis sciscitentur, qua ratione iis nox transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata: illa siquidem morbos affectusq; corporis indicãt, atque humorum redundantiam commonstrant, certius quàm lauri ramus sub puluinari.

Laurus signum victoriæ et triumphi.

Est deniq; laurus victoriæ & triumphi signum, quod secundum indicat epigramma; vnde Plinius lib. 15. Laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumq; nuncia, additur literis, & militum lanceis, pilisq;

Nam

Nam notum est, Imperatores Romanos solitos esse, re bene gesta, literas lauro re-uinctas mittere, victoriarumq; & lætitiæ nuncios, quæ Laureatæ dicebantur, quod in Epistolis ad Atticum & alibi habetur. Hinc Ouidius:

Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.

Triumphantes lauro coronati. Constat & illud, Imperatores triumphantes capite coronam ex lauro Delphica siue sterili initio gestasse, postea cũ Liuiæ Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam cõspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentem in gremium demisisset illæsam, & conseruari autem & sobolem aruspices iussissent, ramumq; cum seri & ritè custodiri: inde tanta pullorum soboles genita est, vt Tranquillus ad sua vsq; tempora villam eam *Ad Gallinas*, vocitatam attestetur. Ex ramo verò tam feliciter silua prouenit, vt ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret: atque inde Imperatores cũcti mox ominis causa laureas decerperent, traditusque mos est, ramos quos tenuissent confestim eodem loco serendi. Auctor est Plinius libro citato, cap. 30. Suetonius in Galba, Dio lib. 48. alij. Adeo verò laurus triumphantium propria fuisse videtur, vt obseruatum sit, in huiusmodi laureto sub cuiusq; obitum arborem ab ipso insitam elanguisse. Ex quo etiã prodigij causam intelligas, quod Iulij Cæsaris cædem præmonstrauit, cum *Prodigiũ ante mortem Cæsaris.* pridie Idus Martias auis regaliolus cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ sese inferens, à varij generis volucribus ex proximo nemore persequẽtibus ibidem discerpta est. Nouissimo verò Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, silua illa Veientana radicitus exaruit, & quidquid ibi gallinarum erat, interijt. *Laurus cur in triũphis adhibita.* Adhibebatur autem laurus in triumphis non quia perpetuò vireret, nec quia pacifera esset (præferenda enim ei vtriq; olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideo etiã grata Apollini esse crederetur, assuetis eo dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto. Fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illã osculatus ex responso: & quia manu satarum receptarumq; in domo, sola non tangitur fulmine. Ob has causas Plinius credit honorem ei habitum in triumphis potiùs, quam quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio, vt Massurius & Festus tradiderunt. Addo ego quoq; aliam causam ex dictis elicitam, nẽpe ob victoriam à triumphantibus reportatam: nam laurum aliquando victoriam præmonstrasse fidem *Laurus victoriæ præsagiũ.* facit ea, quæ in domo Alexandri Seueri iã infantuli nata iuxta Persicum arborem, intra vnum annum ipsam Persicum incremento mirabili superauit: vnde aruspices futurum prędixerunt, vt puer is olim Persas euinceret; quod euẽtu postea comprobatum est: Sub eo enim primò Persæ serui apud Romanos fuere. Quare apud Virgilium ex ea desumptum doctrina legas de victore:

..... viridiq; aduelat tempora lauro.

Sed pleraque, quæ de lauro diximus, breuiter complectitur Ouidius lib. 1. Metamorph. in transformatione Daphnes: *Ouidius de Lauro.*

Cui Deus, At quoniam coniux mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebũt
Te coma, te citharæ, te nostræ laure pharetræ;
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triũphũ
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.
Postibus augustis eadem, fidissima custos
Ante fores stabis, mediãq; tuebere quercũ.
Vtq; meum intonsi caput est iuuenile capillis,
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Nunc ad Populum noster declinet sermo, coronidem inde operi impositurus.

Populus alba.
EMBLEMA CCXII.

HERCVLEOS crines bicolor quòd Populus ornet,
Temporis alternat noxq; diesq; vices.

COMMENTARII.

I. *Populi alba consideratio.* POPVLVS alba arbor est auctu perquam facilis, citò in altitudinem assurgit, supernus ramosa, caudicis cortex læuis est, ramulorum verò etiam albicans. Folia sunt lata, profundius incisa ac angulosa, vitigineis ferè similia, sed multò minora; superiore parte læuia, glabra, & virentia, auersa verò albida ac lanuginosa: iuli oblongi, papposi, initio purpurascentes: radices in diuersa tendunt, summo terræ cespiti subsunt, nec altiùs demittuntur. atque idcirco validiore vento has arbores subuerti non rarò accidit. Apponitur huc figura Solis & Lunæ, quibus Ægyptij temporis perpetuitatem significabant, teste Oro.

II. *Populus alba Herculi sacra.* POPVLVM albam Herculi sacram Plinius tradit c. 1. lib. 12. & lib. 16. cap. 23. Hæc quòd sit folio semper tremulo, supernè candicanti, & inferiori parte viridi, temporis motum continuum in diem clarum, & obscuram noctem distributum, repræsentat. Sic autem Plinius: Populus alia alba, alia nigra, alia quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiori parte viridi. Hanc albam populum Herculi indigenę sacram, idem Plinius scribit, & Virgil. Ecloga 7:
Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.
Adhæc Lilius Gyraldus Syntagm. 17 hist.

Deorum

Deorū, hos Virgiliana auctoritate reprehendit, qui tradunt eos sola lauro coronari solitos, qui ad aram maximam Herculi sacra facerent. Sic enim Virgil. in 8.

---Herculea bicolor cùm populus umbra
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit.

Et paulò post:

Populeis adsunt euinctì tempora ramis.

Populus arbor, temporis symbolū. Hoc quidem vidit diligentissimè Pierius lib. 52. Hieroglyph. qui populo arbore tempus significari ait, quòd sit bicoloribus folijs, quippè quæ diem ac noctem referre videatur. Quin etiā hæc habet populus commune cum tempore, quod eius folia post solstitium circumaguntur, nec vllo argumento certiùs intelligitur sidus confectum. Sunt quidem pleræque arbores, quæ duorum colorum folia habeant, vt sunt oleæ, salices, citri: in illis tamen color penè idem, licet ab vna parte dilutior, altera densior atque coloratior habeatur. In populo verò, alba præsertim, candor vna ex parte penè niueus ac cerussatus, ex altera porracei folij instar viridissimus. Eius arboris coronam gestasse Herculem narrant, cùm ad inferos descēdit, eamque partem, quæ foris esset conspicua, fuligine tetri chaus obscuratam, quæ condebatur interitus sudore ablutam cādidiorem euasisse: inde cum surculos eos in Acherontis ripa seuisset, seminium id latè propagatū. *Folia populi cur bicoloria.* Secus habet Pausanias; qui asserit ab Hercule populum albam ex Thesprotide regione iuxta Acherontem fluuium genitā ad Græcos fuisse translatam, atq; hinc fabulæ locum datum. Acheron enim Thesprotidis fluuius Leucen, quæ alba est populus, passim fert, perinde ac Alpheus oleastrum, Asopus Bœotiæ iuncos, Mænander myricas, Persicam Nilus. Sed omnes hasce opiniones sigillatim recensere vt nō est animus, sic non video quam sit necesse.

III. *HERCVLEOS crines*] Populus cùm tēporis sit symbolum, vt diximus, meritò Hercules populum gestat coronam, nam & Hercules ipse tempus est. Etenim Macrobius 1. Saturn. cap. 20. Hercule tempus esse ex professo tradit, & Osiridis imaginem tricipitem describit, quem & Herculem, & Solem nominat. *Hercules, pro tempore.*

Bicolor] Græcè δίχροος ἄγειρος.

Populus] populus hic appellata videtur à frondium multitudine A nonnullis Farfarus nominatur, vt à Plauto in Pœnulo. *Farfarus.*

---Viscum legioni dedi,
Fundasq; eos prosternebam vt folia farfari.

Apuleius: Folia sunt farfari & nugæ meræ. Quod Lipsius prouerbij vice vsurpatum annotat Epist. quæst. lib. 2. De populo, eiusq; differentijs vide Theophrast. lib. 3. histor. plant. c. 1. & lib. 5. de caus. cap. 8. Dioscorid. l. 1. c. 114.

Temporis alternat &c.] Apud Horatium 1. Carm. Teucer, cum Salamina patremq; fugeret,

Tempora populea fertur vinxisse corona:

vices temporum ac fortunæ designans. Quod idem Horatius ad Canidiam Epodo 17. citra figuram arguit his verbis:

Vrget diem nox, & dies noctem.

Populeam coronam etiam ad signum fortitudinis traxit Ouidius epistola Deianiræ Herculi: *Corona populea signū fortitudinis.*

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos?
Aptior Herculea populus alba coma.

ALBÆ populi frondibus Herculem coronari, ad significandum temporis continuum cursum, perpetuumque motum, iam diximus. Ne verò aliquid antiqui sinamus intactum, Athenagoras, Atheniensis Philosophus, Apologia pro Christianis, eo loci vbi deorum gentilium monstrositatem arguit, exempla quædam confert, sed primum Herculis, gigantum alterum, & tertium Proserpinæ. Herculem Deum inuolutum dracone ex Orpheo dicit: eundem cum Orpheo κοσμογονίαν referens, ita describit, vt alterum caput habere à natura leonis dicat, & inter alia duo; quorum vnum est draconis, alterum leonis, medium caput Dei sit, hunc Herculem tempus fuisse nominatum, & onus prægrande ait posuisse: quæ physicis rationibus vtrinque constant, vt solent reliquæ Græcorum fabulæ. Probus Grammaticus commentariis in Virgilium testatur, physicos Herculem tempus interpretari, ideoque illi populum arborem ἀλληγορικῶς assignari, quòd bicolor sit: quæ hac ratione partes temporis indicet, diei scilicet ac noctis Et serpentem seu draconem conuolutum temporis habere symbolum, in semetipsum reuolui, notius est quàm vt testimoniis egeat. Tria igitur Herculis capita, tria sunt interualla temporis, præteritum, præsens, futurum. At præteritum quidem rectè per leonis caput exprimi, cùm eius possessionem scriptis ac memo- IV. *Hercules triceps quid.*

ria firmiſſimam homines teneāt: futurum per draconis caput. Vt enim futura proſpicimus, ita nullum animal eſt, quod acutius videat: nam & draco à videndo dicitur, nempè δέρκεσθαι, vt alibi dictum. Præſens porrò tempus per Dei caput exprimitur, quia Deus, qui tempori ſubiectus non eſt, neq; præteritum, neque futurum ſentit, ſed in præſenti ſemper eſt. Quod autem hic Hercules prægrande onus poſuerit, vnde cœlum & terra originem duxerit, hoc ſignificat, hunc mundū, & quæ in eo ſunt omnia tempori eſſe ſubiecta: initium ſcilicet cepiſſe, & proinde habitura finem: Deum verò eius conditorem ſolum eſſe immortalem. Eſt ergo publicus morbus mortalitas; nihilominus videas multos (vt ſalutari aliquo monito, quale paſſim inieci, concludam) qui ſibi immortalitatem audeant ſpondere in hac vita, id quod eorum vita perdita & ſoluti mores abundè docent. Hi in media fuga ſtare volunt, & ruendo quieſcere: interim feruntur impetu, nec ſentiunt motum, ſicut qui noctu nauigant, in ipſo curſu iacent, ſtertunt ac dormiunt, rapiente fluctu & remo: ſimilis à tempore prouectio, labitur atq; aufert ſecum quidquid ſub Luna, perenni fuga, nec in mora vel momentum. Mirari ſæpius ſoleo hominum iſtorum inſaniam, qui ex argilla cum ſint & luto caducum plaſma, fortunæ ſe ictus ac mortis ſuſtinere poſſe illæſo vaſculo, ſtolidam neſcio quam perſuaſionem iam dudum imbiberunt. Coeant in ingētem globum militum aliquot cohortes, clauſæ hoſtilibus alis, tormentorum omnis generis horribili nube circumtonante, quis ſecuritatem ibi ſperet? Nos in acie ſtamus omnes aperto campo, circumſepti vallo mortis, nec ad egreſſum patente porta: hæc lecto paſſu circuit & lunat arcum, aut ſundam rotat, cōmuni meta & periculo; ſcutum ſuum aut lorica neminem defendit (audite ſcutati & loricati thraſones) pellis eſt & caro, exiguæ firmitudinis ad reſiſtendum, hoſti præſertim ſic exercitato & aſſueto victoriæ. Quinimò noſtris armis vincimur, quæ ſanè miſeranda calamitas: partes enim quæ componunt, deſtruunt deniq; & ſoluunt iterum, iuuante natura aut conniuente, quam acerbius idcirco nonnulli velut periurij ream maledictis impetunt, clamant ſe deſertos ab ea ac proditos, vbi maximè tutela opus ac præſidio. Falsò; ceſſit iuri ſuo, nec poteſt aliter, mancipium peccati, ſpoliata dominatu ac priuilegijs maximis; ex pacto nunc vicaria & ſubdelegata poteſtate fungitur certis conditionibus, vt ſcilicet ſub imperio ſubmittat faſces ſuas, cum iuſſa, & quoties, reddito depoſito per manus mortis, quæ iuſtè repetit ex mandato & lege, quam generalis ille creditor Deus dictat. In tabulis iſtis fati ſingulorum nomina, ſubſcripſimus publicæ cautioni, quæ vniuerſos ligat, & in vniuerſo quidquid naſcitur. Annum & minutiſſimas eius ſectiones conſideremus, infantiam ſuam habent ac ſenium, cum medijs interuallis: principia vernant in ſucco & vigore, extrema languent & moriuntur. Ita hominis conditio eſt, à flore in fœnum; neceſſe enim, vt ſpicam quæ maturuit, vitam meti. Frigidæ brumæ iniurias ſæpe hyeme ſentimus, præſertim nos, qui cœlo aſperiori ſubiacemus Germani, lugubri aliquando ſpectaculo, quod & poſteros tangit damni communione: fit interitus in ſiluanorum & hortēſium ampla illa & numeroſa proſapia, clade vix reparanda niſi multorum annorum interuentu, natura ipſa ſtupente, quæ decurſa menſium hibernorum periodo, protrudēdis gemmis humorem, vti ſolet, inſtillatura, canales reperit clauſos in arido ligno, & medullam, vehiculum animæ, deferendo alimento nuſquam ſatis diſpoſitam. Ergo non poteſt tegere cortex, quāuis rigidus & aſper, contra vim, ſtirpem incluſam: & nos fluida hac cuticula, qua operimur, putre figmentum, fatorum incurſus & arma vitabimus? Inuerſam arborem ſtantem videri hominem placet Phyſicis, quod enim radix ibi, truncus & frondes, hic caput eſt & corpus reliquum cum brachijs & pedibus. Typus igitur noſtræ conditionis ſit arbor & ſpeculum, in quo fragilis ſtructuræ momentaneam hanc & fugacem molem contemplemur, quæ fortunæ flatibus aduerſis, vt Auſtris illa & Aquilonibus, perpetuò obnoxia: commune vtriſq; naſci, adoleſcere, ſeneſcere, perire, imò præmori pluries & præuertere ſenium, præciſo termino, ſicut tenellus frutex ſæpius afflatu turbinis in lacte decutitur. Per gradus lentè creſcimus, ſcalam hanc vitæ aſcendendo, ſed præcipitium & caſus in puncto, deturbamur in reditu,

Publicus morbus mortalitas.

Vita humana arboribus comparata.

non descēdimus: quis enim in lubrico hoc stabilem pedem figat? Quasi per glaciem gressus nostri, aut cruore natantem semitam, vacillant & labuntur, in gyrum rapiente vertigine, qua mortalitas infestat nos omnes, morbus incurabilis. In finem principium omne tendit, & quidquid incepit, aliquando desinet: à primis ad vltima prospectus, atq; hæc ad illa se vertunt relatione quadam, angusto sanè orbe, quē tempus describit, intermedio. Qui semel in cursu est, ad stationem properat, & in ipso vestibulo scopum in oculis fert. Nemo intraret, si desperaret exitum: spes quietis, proposita meta, laborem mitigat. Finis miseriarum mors est, non solùm vitæ; nascimur vt moriamur: fixus rebus omnibus suus terminus; consistendum semel in meta vel portu, quia in fluctuatione & motu vita nostra, donec appellat, & in eo tādem fine desinat, quò infantia nos fert à primo die, & iuuentia, & sequēs omnis ætas, quam incidit deniq; aut abrumpit fatum. Nihil quò fuit loco stabit: ruūt alia, alia surgunt. Solis lucentes radios fut uræ noctis dispellunt tenebræ. Nec cum hominibus solùm, sed locis, sed regionibus, sed Mundi partibus in hoc interregno tumultuario ludit brachium mortis, & fortunæ proteruia. At tu, mi homo, cogita à manu diuina esse quidquid obtingit, nec casu ferri, sed electione & consilio à prima causa, cui creata hæc vniuersa subiacent. Sola cura sit & studium, vt parati tangamur, & in statione quisque sua. O fiat, fiat.

Finis ab origine pendet.

Omnium rerum vicissitudo.

EPILOGVS.

Ioannis Thulij Mariæmontani.

AVdi Veritas, & tu Sancta Romana Fides: Catholicus sum, & Catholico sensu, quidquid hic vel vnquam dixi, scripsi, & publicaui; dictum, scriptum, & publicatum volo. Et te, Benigne Lector, si vel apex offenderit, aut candidè interpretare ad affectum hunc candidum & mentē: aut expunge & oblitera, Veritatis amās, & orthodoxæ Fidei. De reliquo officiū tuū esse memineris, sicubi lapsa est adolescētia nostra, humano errori hominē te præbere Equidem, vt ab initio monuimus,

Scripsimus hæc subito nimis indigesta labore,
Confusumque Chaos, glomeratamque agmine turbam.

Nec scripta semel calamo torquere, & de verbis, imò rebus singulis in iudiciū ire aut voluimus, aut ob otij penuriā, & Typographorū importunitatē potimus. Quapropter ea, quæ ad huius operis cōsūmationē prætermissa visa sūt, venia digneris: quæ placuerunt, multa prosequaris gratia, rogo. Hæc post rem nō abs re monēdus mihi fuisti mi Lector, ob Aculeonū, & in alienis rebus hoc æuo Curionum vbertatē, qui inscitiæ suæ hostorio quiduis radere audēt. Ad horum auersionem auertentia sacra mecum facias.

INVIDIAE ET PALLORI,

COROLLARIA ET MONITA Federici Morelli Professoris Regij.

Ad Andreæ Alciati Emblemata.

DVM hoc Emblematum Opus sub prælo ferueret, & iamiam coronidem expectaret, peruenit ad manus nostras Editio nouissima Parisiensis (satis quidem scabra & literis fugientibus) cũ COROLLARIIS ET MONITIS *Federici Morelli; quæ, ne quid desiderari possit, hac ad calcem reliquorum Commentariorum adijcere operæ precium iudicauimus. Afferimus itaque ipsissima Morelli verba: typi defectus & sphalmata passim iuuamus, quà licet, aut saltem obiter monemus: nonnunquã Latinam interpretationem Græcis subiungimus: & ne de plagio rei agamur, singula ex nostro penu, signis hisce [ ] includimus. Denique vt hæc commodè cum nostris Commentarijs coniungi possint, in margine numeros solitos apponimus; qui indicent, sub qua nostrarum Classium isthæc militare debeant. Hisce Lector fruere, & Vale.*

AD PRÆFATIONEM.

VII. *Ludus nucum.* *Dum pueros inglans*] καρσεντίζοντες. Et Philo scribit in κοσμοποιίᾳ. M. Ludũ καρυεντισμȣ̃ scitè descripsit; [Quis? non enim mihi satisfacit illud M.] quomodo Ouidius in Nuce:

Quattuor è nucibus non amplius alea tota est,
Cùm sibi suppositis additur vna tribus.

Tessera fallit] Huc referre possim Prouerb. ὅρκοις ἄνδρας, ἀστραγάλοις δὲ παῖδας ἐξαπατητέον. *Viros iureiurando, pueros verò talis seu tesseris fallendos.*

IV. pag. 7. b. Locus ex Xenophontis conuiuio adductus, sic Græcè sonat] Ξενοφάν φησι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τὶ καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φορὰς, καὶ διατριβὰς ἀξιομνημόνευτον, ὀρθῶς λέγων.

AD EMBLEMA II.

Tecla] Cuius vitam luculenter & pereleganter Græcè scripsit Basilius Seleuciæ Episcopus. III.

AD EMBLEMA III.

Eodem spectat istud augustum Augustini monitum, in Psalm. 101. *Iam bene viue. Cras* (inquit) *bene viuam. Indulgentiam tibi Deus promisit: crastinum diem tibi nemo promisit. Si malè vixisti, bene viue iam hodie.* IV.

AD EMBLEMA IV.

Consilium, mens atq; Dei &c.] Quid si clausulæ Epigrammatis Hexameter sic animi causa reponeretur: III. *Emendatio carminis Alciatini.*

Cuius forma, animique decus det gaudia diuis.

numquid stomachum moueret Homero? Imò concineret pulcrius Homericis versibus

ſibus, Iliad. 20. expreſſis, quibus ſola formæ præſtantia Ganymedem ad ęthera louemq; euehendi cauſa perhibetur:

Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν.
Κάλλεος εἵνεκα οἷο.

Id agnoſcit Philo Iudæus in l. Fragment. *τοῦ περὶ προνοίας, de prouidentia*. Quod in Græca editione Germ.& in Latina verſione noſtra nuper Lutetiæ edita ſubiectũ libro ſingulari eiuſdem Philonis de ſeptenario numero,& feſtis Iud.diebus his verbis:
Sceleratus ſemper infelix. *Non vſq; adeo vnquam à veritate aberrandum, vt felicem quempiam ſceleratorum eſſe putes, tametſi Crœſum opibus ſuperet, & Lyncea oculorum perſpicuitate, itemq; viribus Milonem Crotoniatam anteeat, licet deniq; formoſior ſit Ganymede,*

Quē ſuperi rapuere, Ioui quo pocula ferret,
Ob formæ decus egregium.

AD EMBLEMA X.

IV. Et iam laudatus Ge. Pyſides in eodem carm. Coſmurgiæ, verſu 657.
Lyra vitæ humanæ ſymbolũ. *εἴτις καθ' ἡμᾶς σαρκικὴν λάβοι λύραν.*
Si ſumat aliquis carneam hanc noſtram lyram. &c.
pag. 64. a.

AD EMBLEMA XI. in fine.

IV. Et Libanius in Declamat. Moroſi, qui Loquutuleiam duxerat. [De Harpocrate ibi agit, & ſilentio] Et Gregor. Naziãz. in Carm. *εἰς σιωπήν*.

AD EMBLEMA XII.

IV. Ex Aurelio Victore, in Caligula: Tres ſorores ſuas ſtupro maculauit. Incedebat habitu Deorum ſuorum: Iouem ob inceſtum; in choro Bacchanali Liberum ſe aſſerebat: de quo neſcio an queri liceat, niſi fortè quia iuuat de principibus noſſe omnia, vt improbi ſaltem famæ metu talia declinent. Huc ſpectat Ouidianum illud:

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt?
Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam?
Præda ſuis canibus non minus ille fuit.

AD EMBLEMA XV.

III. *Eſt leo ſed cuſtos*] Autor Græc. Sphæræ vet. leonem à *λεῖειν*, quod eſt *lænigare* dici mauult.
Leo vnde dictus.

AD EMBLEMA XVI.

IV. *Venter pinguis non gignit ſenſum tenuem.*] *παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.*

pag. 98. b. verſ. 3. Et in Libanij Sophiſtę orat. 1. de ſeditione ad Theodoſ. & 2. Euchariſtica ad eundem Imp. quæ editæ ſunt vtraq; lingua à Feder. Morello Profeſs. Reg. in Tomo 2. Oper. Liban. [De lege Theodoſij ſermo eſt]

AD EMBLEMA XVIII.

Hoc verò prouerbium [*πρόσω καὶ ὀπίσω. A fronte & à tergo*] ab Homero ſumptum eſt, apud quem Menelaus, Iliad. 3. Troianos alloquens ait: II.

Οἷς ὁ γέρων μετέῃσιν, ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει.
Proſpicit ante pedes vetulus, videt atque futura.

AD EMBLEMA XX.

Volitant ſpicula miſſa manu] Apud Homerum *ἰυσεὶ πτερὸν ἢ ἐνόημα*. III.

Eruditè Fabius Quintilianus lib. 12. cap. 6. Agendi initium ſine dubio ſecundum vires cuiuſq; ſumendum eſt: neque annos definiam, cùm Demoſthenem puerum admodũ actiones pugillares habuiſſe manifeſtum eſt. Modus mihi videtur quidam tenendus, vt neq; præproperè diſtinguatur immatura frons, & quidquid eſt illud acerbum proferatur Nam & inde contemptus operis innaſcitur, & fundamenta iaciuntur impudentiæ, & quod eſt vbiq; pernicioſum, præuenit vires fiducia. Nec rurſus differendum eſt tyrocinium in ſenectutem: nam quotidie metus creſcit, maiusq; fit ſemper quod auſuri ſimus; & dum deliberamus quando incipiẽdum ſit, incipere iam ſerum eſt. Quare fructum ſtudiorum viridem & adhuc dulcem promi, dum & venia, & ſpes eſt, & paratus fauor,& audere non dedecet, & ſi quid deſit operi, ſupplet ætas: & ſi qua dicta ſunt iuueniliter, pro indole accipiuntur. Hæc Fabius, longo vſu doctus, de conatu ſtudioſorum. Attexo huc conſilium in rebus arduis non ita maturandum, ſed occupandum, ex Capitolino in Maximo & Balbino: Oratione Conſulis, ait, qui primus ſententiam rogatus, poſt mortẽ Gordiani, vbi maximus timor omnium animos occupaſset, vt qui Maximini ſcelera, & truculentiam horrerent: Scio, P.C. hāc rebus nouis ineſse oportere conſtantiam, vt rapienda ſint conſilia, non quærenda: verbis quin etiam plurimis abſtinendum atq: ſententijs, vbi res perurgent. IV. *Modus vbique tenendus.* *Maturādum.*

AD EMBLEMA XXV.

Rapientem Gnoſſida]
in nuptijs Thetidis & Pelei.& Nonn. *Διονυσιακῶν*

νυσιακῶν l. 47.

IV. Basilius Magnus Inuectiua, κατὰ μεθυόντων. pag. 487. Tom. 1 edit. Morell. [Hæc iungenda sunt in fine Emblematis]

AD EMBLEMA XXVIII.

III. *Iustior Neptunus*] Solon sapiens in Epigram.

Ἐξ ἀνέμων γε θάλασσα ταράσσεται· ἢν δέ τις αὐτὴν
Μὴ κινῇ πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

Oceanus sæuit turbantibus æquora ventis:
At placido ventis æquius æquore nil.

IV. Ἐν παντὶ δεῖ &c. quos versus sic vertit morellas] *Iustitia tandem obtinet.*

Fas tempore est omni quod æquũ est vincere:
Vnus vir æquus longè iniquis plurimis
Præstat, Deo Diceq; eum iuuantibus.

Adisis Libanij Encomium Iustitiæ, pag. 91. editionis & versionis nostrę. In eo maximè insignis est hæc sententiosa pericope, quę totum Emblema, nedum eius clausulam illustrare queat. τῶν ἡμιθέων ὅσοι τὸν αὐτῶν βίον δίκαιον παρέσχοντο, ζῶντες τίμιοι δοκοῦσι καὶ μεταστάντες εὐδαιμονέστερον διαιτᾶσθαι. *Ex Heroibus*, inquit, *seu semideis quicunq; vitam iustitiæ consentaneam instituerunt, & dum viuunt, & cum ex hac vita ad aliam commigrauere, felicius degisse mihi videntur.* Videsis etiam notas nostras ad illud scriptum Libanii.

AD EMBLEMA XXIX.

III. *Patriæ pestis acerba suæ*] Tranquill. Nerone: Domitii patris vox inter gratulationes amicorum, negantis quidquam ex se de Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Ouidius:

O mihi perpetuum nata puella malum.

Seneca 1. de Clementia, cap. 18. Quanto non nasci melius fuit, quàm numerari inter publico malo natos.

AD EMBLEMA XXXII.

III. *Phinea raptant Harpyiæ*] Hesiodum est:

Δὼς ἀγαθή, ἅρπαξ δὲ κακή, θανάτοιο δότειρα.

AD EMBLEMA XXXV.

III. Subiungit his ece verbis: Hęc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore:] sed nunc nostro æuo excusandi, ni fallor, qui nimis imperiosos ac truculentos Hispanos ferre non potuerunt. pag. 196. e. vers. 7.

AD EMBLEMA XXXVI.

III. *Palma*] Libanii Encomio Palmę & Pomi.

Ὁ φοῖνιξ προῆλθεν Ἀπόλλωνος, καὶ γεγενημένος τοῦ καλλίστου θεοῦ, καλλίστοις χώροις ἐπίσταται φύεσθαι· καὶ ὑψοῦ πρόεισι, καὶ γῆς ἀνέχει τὰ μάλιστα καὶ παρ' αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, ἱέναι σπεύδει τὸν οὐρανόν. τόν γε τοῦ βίου χρόνον παραπλήσιον ἔχει· οὐκ οὖν ἔστιν οὐδείς, ὃς θᾶττον οἶδεν ἀναιρούμενον φοίνικα. ἀλλ' οὐδὲ μόνον τῶν φυομένων μακροβιώτερον. μόνος δὲ κατ' εὐθὺ προϊὼν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διασώζει τὴν βλάστην. *Palmæ natura.*

Hoc est, ex versione nostra: *Palma ab Apolline processit, & à pulcherrimo Deo profecta, pulcherrimis quoq; in locis nasci consueuit: eadem in altum se erigit, & humo se extollit quàm maximè: atq; ad ipsum, vt ita dicam, cœlum pergere contendit. Vigoris, etiam ac vitæ tempus eiusmodi habet: adeo vt nemo sit, qui citò peremptam palmam nouerit. Duntaxat quisque solam è stirpibus, quæ oriuntur è terra, longioris æui esse agnoscit. Porrò cum sola palma pergat rectà in capite, surculum conseruat.* &c. Hæc à me primùm Grecè & Latinè edita clam te esse nolui, quæ si lubet conferes cum ijs, quæ de hac arbore scribuntur à Theophrasto lib. 1. histor. plant. cap. 23. & à Philone Iudęo l. de Vita Mosis.

AD EMBLEMA XLIV.

Vt speres nil nisi quod liceat] Inde illud III.
B. Pauli 2. ad Titum: φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν [*Saperè sobriè*] Martialis:

Crede mihi sapere est, non nimiũ & sapere.

AD EMBLEMA XLV. II.

Kalẽdarum ἔκφρασιν, seu descriptionẽ elegãtissimam habes Attico sermone scriptam olim à Libanio Sophista Antioch. & pridem Latinam à nobis factam, pag. 178. editionis nostræ bilinguis. In ea solemnitatem earum percelebrem & munerum genera graphicè & festiuè expressa reperies.

AD EMBLEMA XLVII.

De Porphyrione Georgius Pisid. in II.
Carm. κοσμουργίας, à vers. 998. ad 1103. etiam διγάμου, vt μαχλάδας καὶ πόρνης θίαν odisse memorat fol. 37. & 38. edit. & versionis nostræ. Itemq; Eustath. in 3. Odyss. luculenter.

Abdita in arcanis naturæ est causa] III.
Dicitur in iis, quæ ἀναιτιολόγητα Gręci vocant; de quibus fusè agit B. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 5. Istis, inquit, & similibus Dei miris operibus infirma

ma mortalium ratiocinatio vincitur.

III. AD EMBLEMA XLVIII.

Aiax vnde dictus. *Aiacis tumulum*] Aiax, Græcè αἴας dictus ἀπὸ τοῦ αἐτοῦ, *ab aquila* præpete alite, quę apparuit postquam Hercules precatus Iouem esset, vt Telamonem hospitem suum orbum liberis augeret: Pindaro perhibente in Isthm. Od. 6. Stroph. 2. & 3. [cuius etiam nos supra Emblem. 28. mentionem fecimus] Καί νιν ὄρνιχος φανέντος Κέκλετ' ἐπώνυμον εὐρυβίαν Αἴαντα. Virgilianus etiam versus in Eclog. 3.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores.

innuit ὑπαινίττων, *At*, primas vocales, Aiacis, Αἴαντος expressas arcana vi quadā naturæ fuisse in Oebalio flore, qui cruore Aiacis respersus è candido purpureus factus est. Ouidius 13. Metamorph.

Litera communis medijs puerోq; viroq;
Inscripta est folijs, hæc nominis, illa querela.

IV. AD EMBLEMA LI.

Rabula, & maledici. Idem argumentū fabulæ Aristophanis, cuius ἐπιγραφή est, Σφῆκες, hoc est, *Vespæ*. quo nomine traducuntur rabulæ & causidici iurgia & conuitia iactantes, & maledictis certantes. Ad quos pertinet illud Homeri Iliad. 20.

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Si quis traducas, ita traduceris ab illis.
Illud item Pindari Olymp. 1. Epod. 2.
ἀκέρδεια λέλογχε θαμινὰ κακαγόρους.
Hoc ita verti:
Noua semper maledicos damna manent.

AD EMBLEMA LII.

II. *Actæon pro suis canibus orat.* Nonnus Panopolit lib. 5. Dionysiacōn, Actæonem post obitum ita patrem, vt canibus suis parceret, inducit.

Ἀλλὰ πάτερ πυμάτην πόρε μοι χάριν· ἀφραδίας δὲ
Πένθος ἔχων φιλότεκνον, ἐμοὺς μὴ κτεῖνε φονῆας
Παιδοφόνους οἴκτειρον ἀμεμφέας. ἢ μετὰ φρενὸς γὰρ
Θηρείης ἀέκοντες ἀπεσπλάγχνευσαν ἐπῶν παῖς.

Quos ita Romanis modulis expressimus:
Extremum pater hunc quæso impertire fauorem:
Ne luctum ob nati innocuos occide canes, quin
Parce meis potiùs cæsoribus: error adegit
Inuitos, hac deceptos facieq; ferina.
Quis catulus ceruo vnquam pareat?

AD EMBLEMA LIV.

De Medeæ sæuitia Libanius in Ethopœia 1. Quid dixerit Medea liberos suos occisura, pag. 138. editionis nostræ. II.

Colchidos] vide Apollonium in Argonaut. III.

AD EMBLEMA LV.

Ratio quem nulla gubernat] Gratius in Carm. Cynegetico hunc *in consultum* vocat, cuius III.

---Vita fuit error in omni.

statimq; subiungit:

Post alia propiore via, meliusq; profecti
Te sociam Ratio rebus sumpsere gerendis.

Homerus iuuenum indolem hoc versu pulcrè expressit: IV. *Iuuenum indoles.*

ὁπλότεροι ἀνδρῶν ἀεσίφρονες ἠερέθονται.

Hoc ita reddidit Lucretius lib. 2.

--- ætas improuida ludificatur.

Ausonius Eidyll. 15.

---iuuenum temeraria pubes.

AD EMBLEMA LVI.

Lapsus ab axe miser] Horatius: III.
Terret ambustus Phaëthon auaras
Spes.

AD EMBLEMA LXI.

Legesis Epigrammata facetissima εἰς λῄστας, lib. 1. Antholog. Græcor. Epigram. II.

AD EMBLEMA LXII.

Vespere quæ tantùm volitat &c.] Nux tepis generale nomē est πετεινῶν νυκτερινῶν. Hesychio etiam νυκτίβιος exponitur, ὁ ἐν νυκτὶ ὡς ἡμέρα διάγων τοιαῦτα δὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πλεῖω τῶν πτηνῶν. *Qui per noctem degit vt per diem, cuiusmodi feræ sunt & volucres pleræq;* Idem Νυκτίδας explicuit γένος τι τῶν τὰς λοιμικὰς νόσους ἐλδιωκόντων. *Genus quoddam pestilentes morbos insequuntur.* Videsis an hi sint Libitinarii, qui vernaculè *Corui* nuncupantur. Psalm. 101, ὡς νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ [*Sicut nycticorax in domicilio*] B. Augustinus in eius Psalmi enarratione: Nycticorax, inquit, est auis amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, sine habitantibus; ibi habitat Nycticorax. III. *Nuxtepis.* *Nycticorax.*

AD EMBLEMA LXV.

Hinc fatuos &c.] Nonius: Sanniones dicuntur, qui sunt in dictis fatui, & in moribus III.

ribus, & in scenis, qui μωροὶ dicti Græcis. Cicero 2. de Orat. Quid tam ridiculum, quam Sannio est, qui ore, vultu, imitandis moribus, voce deniq; ac corpore ridetur ipso?

AD EMBLEMA LXVII.

I I. Ethopœiam geminam de Niobe, quid dicere potuerit amissis liberis, habes apud Libanium, pag. 143. & 145. editionis & versionis nostræ.

AD EMBLEMA LXIX.

III. φιλαυτία] Hic φίλαυτος, quem transtiterium agit *Cæcus amor sui*. Flacco permittente,

..... *sine riuali seq; & sua solus amabit*.

Aristoteles 11. Moral. ad Nicomach. ἐπιτιμῶσι τοῖς ἑαυτοὺς μάλιστα ἀγαπῶσι καὶ ὡς ἐν αἰσχρῷ φιλαύτους ἀποκαλοῦσι. Tādem explosa φιλαυτία vitiosa, optimum illius vitæ genus esse probat, qua virtute præditus meliorem sui partem amat; qua sapit & intelligit, vt sibi & aliis prosit, τὸν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι, καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλὰ πράττων, καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει.

AD EMBLEMA LXX.

III. *Hirundo vigilax.* *Progne mihi garrula somnos Rumpis*] Hirundinē peruigilem seu vigilacem vocat Ausonius in Phaleuciis Ephemeridis:

Iam strepit nidis vigilax hirundo.

vt Hesiod. λακέρυζα κορώνη dicitur *cornix garrula*.

AD EMBLEMA LXXIV.

III. pag. 331. in fine. ἢ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.]

Flauos comæ nexus reuincis molliter.

Huic Laidis tumulo nō inconcinnè insererentur quæ apud Libanium dicit meretrix cum resipuisset, in Ethopœia, τίνας ἂν εἴποι λόγους πόρνη σωφρονήσασα, pag. 170 editionis & versionis nostræ; hoc exordio: ἐρρέτω μοι γένος τῶν προαγωγῶν. *Valeat mihi genus lenonum*. In medio legendum, *Delubrū Veneris in monte Libano.* νόμον ἐν τῷ Λιβάνῳ θήσω. *Legem in Libano constituam*. de Libano monte, in quo delubrum & signum fuit Veneris In clausula profitetur se euersuram τῶν ἑτέρων, vel potius ἑταιρῶν πικρὸν ἐργαστήριον. *Meretricum acerbam officinam*.

AD EMBLEMA LXXV.

I I. Constat hic alludi ad Platonicum hoc: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Voluptas esca malorum* de quo supra.

AD EMBLEMA LXXVI.

Et rationem animi perdere, quisquis amat] Minimè malè, ἐνηθεῖ, quamuis εὐγενῆ, sibi non cauenti à meretricum illecebris, iamq; irretito apposité quis dixerit, quod apud Sophoclem in Electra de Orestis casu memoratur: III.

..... ἀνωλόλυξε τὸν νεανίαν
οἷα ἔργα δράσας, οἷα λαγχάνει κακά.

AD EMBLEMA LXXVII.

Glossar. vet. Philoxeni, Amoletum, pro Amuleto exponit φυλακτήριον, quasi tutamen seu præsidium. Ibidem ἀποτροπιασμὸς, detestatio & expiatio, explicatur: quod huic Emblemati non est absonum. *Ad epigraphen ἐπισφράγισμα.*

AD EMBLEMA LXXVIII.

Quam quadriradiam] Alciatus legit apud Pindarum Pyth. 4. Stroph. 9. ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον. & motacillam quadriradiam vertit, quod verticilla quatuor, quasi κνήμας habeat, duas videlicet alas, [caput & caudam] & sic radijs quatuor rotæ affigi commodè possit; vel quia digitos pedis quatuor habet, duos antrorsum, duos retrorsum, ex Aristotele loco laudato, & lib. 4. de part. animal. cap. 12. Germana tamen lectio scholiastæ Græco, & plerisq; eruditis videtur: τετράκναμον' Oὐλ. in dandi casu, pro ἐν τετρακνάμονι ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ Torquillā *in quatuor radios habente indissolubili alligatam rota*. Synesius Cyren. in lib. περὶ ἐνυπνίων. III. *Locus Pindari de Iynge.*

AD EMBLEMA LXXIX.

Gregorij Nazianzeni carmen Satyricum, κατὰ τῶν καλλωπιζομένων, quod Latinis elegis operosis pridem expressimus & edidimus, ad huius Emblematis ὑπόθεσιν & δήλωσιν spectat; nempe aduersus fucantes se mulierculas, & nimio mundo immundas. IV.

AD EMBLEMA LXXX.

Fontē Emblematis ἀμφιβόλου καὶ ἀπόλου detegēs perspicax Commentator, optimè coniecit ex Artemidori ὀνειροκριτικῶν lib. 5. cap. 24. fuisse tractum; sed Heliodorum pro Artemidoro, κατὰ μνημονικὸν ἁμάρτημα scripserat. Vide editionis nostræ διγλώττου pag. 26. Adisis etiam Acmetis F. Seirim ὀνειροκρ. cap. 104. pag. 71. & 72. eiusdem editionis. I I. *De fonte Emblematis.*

Turpe quidem dictu] Primi versus hemistichium huic Homerico par est: I I.

Αἰσχρὸν

Αἰσχρὸν μὲν δηρόν τε μένειν.

Sententia ab Aristotele sic explicatur lib. 4. Ethic. Nicomach ἕκαστος οἷός ἐστι, τοιαῦτα λέγει καὶ πράττει, καὶ οὕτω ζῇ. *Qualis quisq; est, talia loquitur & facit, itaque viuit.*

AD EMBLEMA LXXXI.

III. *Non se, non alios vtilitate iuuat*] Hesiodos versus de ingeniorum differentia scitè apud Liuium M. Minucius in concionis ad milites exordio, Decad. 3. lib. 2. Sæpe ego audiui, milites, eum primum esse virum (Hesiod. πανάριστον) qui ipse cōsulat quid in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat (ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται) Qui nec ipse consulere, nec alij parere scit, eum extremi ingenij esse. ὃ δ' αὖ ἀχρήιος ἀνήρ.

AD EMBLEMA LXXXII.

IV. Hesiodus I. ἔργων.

Οὐδὲν ἔργον ὄνειδος, ἀεργίη δέ γ' ὄνειδος.
Non opus est probrum, sed segnis inertia probrum est.

Basilius Magnus in Hom. σχολὴ ἄνευ θεοῦ, μήτηρ πονηρίας *Otium sine Deo parēs improbitatis est.*

AD EMBLEMA LXXXIII.

III. *Remora.* *Remora*] Remoram Græci non tantùm ἐχενηΐδα vocant, sed & ναυκράτην, vt noster Georgius Pisides Cosmurgiæ versu 983. & seq. vbi de medela sceleti ipsius, vers. 994. Porrò Echeneis multis parasangis distat ab Echino, de quo idem Pisides vesu 1133.

AD EMBLEMA LXXXIV.

IV. Heroica vetus parœmia ad hoc Emblema referri potest:

πολυμαθημοσύνη οὐδὲ κενεώτερον ἐστίν.
Doctrina varia multa arteq; inanius est nil.

Aristoteles Politic. I. πολιτικὸν improbat gladio Delphico similem, cuius duplex vsus erat, πενιχρῶς.

AD EMBLEMA LXXXV.

II. *Tātalus.* De Tantalo eiusq; saxo Homerus in νεκυίᾳ Odysseæ, Pindarus Olymp. Od. I. Epod. 2. καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε, καρτερὸν αὐτῷ λίθον. Idem in Pyth. Od. 3. de Æsculapio κέρδει καὶ σοφία δέδεται. Tertullian. aduersus Gentes cap. 14 Est ille de Lyricis (Pindarum dico) qui Æsculapium canit auaritię merito, qua medicinam no-

Æsculapij.

center exercebat, fulmine vindicatum.

III. *Qui quasi non habeas*] Huc prouerbiū Iunij, *Alaudæ.* 4. 37.

AD EMBLEMA LXXXVII.

II. Herodotus in Thalia lib. 3. scribit, Darium Regem Democedi Crotoniatæ Medico, à quo tali seu astragali luxati cruciatu liberatus fuerat, largitus est duo compedum aurearum paria, χρυσέων πεδέων δύο ζεύγεα. Tum iocosè Democedes munificum Principem interrogauit: εἰ οἱ διπλήσιον τὸ κακὸν ἐπίτηδες νέμει, ὅτι μιν ὑγιέα ἐποίησε. *Nunquid se duplici malo remunerandum constituisset, quod ope sua sospes euasisset.* Ausonius in ludo Septem Sapient. Solonem ita loquentem de Cyro fingit:

Democedes Medicus Darij

------ *Crœsum in amicis habet,*
Vinctumq; pedicis aureis secum iubet.
Reliquum quod esset vitæ, totum degeret.

AD EMBLEMA LXXXVIII.

III. *Proluit aluum Ibis*] Habes apud Georgium Pisidam in Cosmurgia ἔκφρασιν Ibidis venustissimam, & κλυσμοῦ, purgatorij medici ab hac aue indicati, quando χυλὸν ἅλμης ἐμβάλλει τοῖς ἔσω,

Ibis clysteris inuentrix.

Salsum profundens visceri succum intimo,
Sic arida fluxis onera trudit foras. &c.

pag. 40. & 41. edition nostræ.

AD EMBLEMA XCIV.

IV. Ex inuidia & discordia hæ querimonię inter opifices ὁμοτέχνους. Vnde Hesiodium istud:

Figulus figulum odit.

καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων.
Et figulus figulo, & fabro faber inuidet omnis.

Alioqui *Nulla fuit res parua vnquam æquanimis, addo nec vnanimis.* vt Ausonius M. ait in Herediolo, Aristoteles in Politic. & 8. Ethic. ad Nicomach.

AD EMBLEMA XCV.

IV. Hoc symbolū est humani generis ἑαυτολεθροφόρου. Siquidem

Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas,

vt canit Flaccus ex illis Homeri I. Odyss.

Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

Basilius Magnus Homil. 2. in Hexaem. pag. 22. edit. nostræ; & Gregorius Nyssenus in 4. Cant. initio.

AD EMBLEMA XCVIII.

II. *Naturam hoc dicere rerum est*] Lucretius,

Natura humana duplex. tius aureo hoc Hexametro μικροκόσμου vim naturamq; comprehendit.

Altera pars homines terra sumus, altera cæli.

Anima. Hanc Aristoteles τὸ θεῖον appellat, alii τὸ κρεῖττον, Ouidius meliorem partem, in Epilogo Metamorph.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar. Illam verò,

Corpus. ------ *quæ nil nisi corporis huius*
Ius habet,

Plato σῶμα ὡς σῆμα. vt sepulchrum animi: Phocylides, Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν κὴ πάντες ἐς αὐτὴν λυόμενοι κόνις ἐσμὲν· ἀὴρ δ' ἀνὰ πνεῦμα δέδεκται. Iuuen.

------ *mors sola fatetur*
Quantula sint hominum corpuscula.

Basilius Imperator in προτρεπτικῷ ad Leonem filium, σῶμα χῶμα, tanquā glebam esse vult. Georg. Pisides κοσμουργίας vers. 658. τὴν καθ' ἡμᾶς σαρκικὴν λύραν: *Carneam nostram lyram*, corpus humanum nuncupat.

AD EMBLEMA XCIX.

III. *Fortuna et Ars ferè circa idē sunt.* *Vt sphæra Fortuna, cubo sic insidet Hermes*] Aristoteles 6. Ethic. ad Nicomach. scribit, Fortunam & Artem circa eadem quodammodo versari, idq; firmat auctoritate Agathonis Comici: τρόπον τινὰ περὶ τὰ αὐτά ἐστιν ἡ τύχη κὴ ἡ τέχνη. καθάπερ καὶ Ἀγάθων φησὶ.

τέχνη τύχην ἔστερξε, κὴ τύχη τέχνην.
Fortunā amauit Ars, & Artem Fors quoq;

AD EMBLEMA CII.

II. *Scyphus Nestoris.* Proponitur hic Νεστορὶς κύλιξ ex 11. Iliad. Homeri, de cuius artificio quosdam veterum Criticorum libros integros edidisse constat Apud Athenęi Dipnosophist. lib. 11. tractantur quæstiones aliquot super Homericis versibus in huius Nestoris poculi descriptione: cuiusmodi istud est, de clauis aureis, quibus canit poeta fuisse hūc scyphum argenteum πεπαρμένον. Quod sic explicatur & legitur ex emendatione eruditorū virorū: οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπείρεσθαι τοὺς χρυσοῦς ἥλους τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τρόπον τὸν τῆς ἐμπαιστικῆς τέχνης. Fabrilis vtriq; artis verbū est ἐμπαίειν, quod declarat clauis bullisq; adactis & infixis sceptrū aut vas aliquod ornare. Porrò opus ita elaboratum ἔμπαιστον indigetabant. De cuiusmodi operibus videlis quæ eruditè notata sunt à C.V. Isac. Casaubono ad lib. 2. Suetonij. & lib. 11. animaduers. in Athenæ. cap. 12.

AD EMBLEMA CIII.

Versus Bacchidis ex Stobæo sic vertit Morellus] III. pag. 430. a.

Hoc ego scio, imbellis licet sim fœmina,
Vt quanto magis quis res Deum cognoscere
Desiderat, tanto minus eas nouerit.

AD EMBLEMA CV.

Emblema eodem, quò hoc Trimetrum Græcum refertur. IV.

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός.
Odi Sophistam, qui sibi ipse non sapit.

quia nequidquam sapit. Paulus ad Romā. 12. μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. quod pulchrè Martialis ita expressit:
Crede mihi sapere est, non nimium sapere.

AD EMBLEMA CVI.

Dira lues] Morellus mauult τὸ *dirum*, referre ad τὸ δεινόν. quod graue & formidabile est. ἀπὸ τοῦ δέους. III. *Dirum.*

A nobis temperet anne manus?] Musæ apud Musicium Epigrammatographum 1 Antholog. minitāti Veneri, nisi ipsę numen suum venerarentur, se aduersus eas ἔρωτα, Cupidinem suum armaturam, respondent:

Ἡμῖν οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.
Non volitat nobis ille Cupido puer.

AD EMBLEMA CVII.

Altera sed manuum flores gerit] Flos, quem dextra tenet nudus Amor, non terram solum designare, sed & cœlum ipsum videtur: siquidem à Columella lib. 10. *terrestria sidera flores* scitè vocantur. Itaque ἄνθος à Græcis dicitur *flos*, ἀπὸ τοῦ ἄνω θεῖν, *quod sursum tendat*; vt tendit in ardua virtus, & ignis cœlum petit, ideoq; à Gregorio Nazianzeno conferuntur ἄνθεσι πῦρ, κὴ ἀρετή. III. *Flos terrestre sidus.*

Quod verò Commentator hic in Epigrammatis sui clausula asserit, piscem ferum esse, nec vllà arte cicurari posse, firmatur à Basilio Magno Homil. 7. in Hexaem. pag. 886. edit. nostrę his verbis: ἴδιος κλῆρος τῶν ἰχθύων, ἰδία φύσις, δίαιτα κεκριμένη, ἰδιότροπος ἡ ζωή. διὰ τοῦτο οὐδὲ τιθασσεύεσθαι τι τῶν νηκτῶν καταδέχεται, οὐδὲ ὅλως ὑπομένει χειρὸς ἀνθρωπίνης ἐπιβολήν. In quem locum videsis Notas nostras, quæ 3. Tomo Basil. continentur, pag. 89. ex Plutarcho, Plinio, Athenæo, Martiale, & alijs auctoribus. de mansuefactis & cicuratis piscibus. pag. 448. b. sub fin.

AD

AD EMBLEMA CVIII.

IV. pag.451. b. Euripidis ex Stobæo versus sic reddidit Morellus]

Qui non amorem censet ingentem Deum,
Numinibus atq; augustiorem cæteris,
Ineptus est, magni vel ignarus boni
Negat esse maximum Deum mortalibus.

AD EMBLEMA CXI.

III. & IV. *Vt quæ alijs fecit, patiatur*] Hæc, quæ de lege talionis dicta sunt, à Federico Morello excocta, emendata & illustrata sunt. *Lex talionis.* Aristoteles 5. de Morib. ad Nicomach. & 4. Ethic. ad Eudemum scribit, Pythagoreis τὸ ἀντιπεπονθὸς legem talionis esse ἁπλῶς δίκαιον, Rhadamanthi ius hoc Hesiodio versu expressum:

Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, Δίκη γ' ἰθεῖα γένοιτο.

Si quod quisq; alijs fecit, patiatur, erit ius.

In clausula oraculi Pythij ad Lacedæmonios apud Pausaniam in Messeniacis:

ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν.

Artibus est quibus aggressus, capietur ab ijsdem.

Pindari quoq; Scholiastes in 1. Pyth. [noster in 4. Pyth. habet] laudat hunc Heroicum in eundem sensum:

Οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖος τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quis patrat, talis manet exitus illum.

AD EMBLEMA CXII.

II. Bianoris clausulam sic verterem libentius & dilucidius:

Vos pro delicijs stimulos fixistis acerbos,
Væ sæuis grati vindicibus laticis.

IV. pag.468. b. Versus Euripidis in Hippolyto sic vertit Morellus]

PH. *Quid est, quod homines prædicant amare se?*
NVT. *Suauissimum, nata, atq; idem est acerrimum.*

AD EMBLEMA CXIII.

IV. Quod Venus Anacreontica, & Theocritea non sine felle mellito Cupidini exprobat, in ipsam met Catullus retorquet hoc aculeato versiculo:

Spinosas Erycina serens in pectore curas.

Cupido cruci affixus. Vis hanc ob caussam oculos pictura pascere mani? Cõuerte eos, si lubet, ad nebulam pictam in pariete, & fucatam tabulã, quam Treuiri in Triclinio Æoli memorat se vidisse Ausonius. Ibi Cupidinẽ cruci affigebant Heroinę amatrices, quæ sibi ignoscẽtes plectebãt Deum. Hanc imaginem specie & argumento miratus poeta Consularis, hoc lepido lemmate Eclogam 6. elegãtissimam condidit. *Cupido cruci affixus.* In cuius Eidyllij προυργωνήσει fatetur, se mirandi stuporem transtulisse ad ineptiam poetãdi. Quod si quis φιλόχριστος ad pium studium transferre volet, audiat beatissimum Martyrem ἰσαπόστολον Ignatium in aurea epistola, de salutis nostræ autore exclamantem: ὁ ἔρως μου ἐσταύρωται. *Amor meus crucifixus.*

AD EMBLEMA CXIV.

οὐκ ὁ ἔρως ἀδικεῖ &c.] II. pag.476. a.

Non homines Amor vrit, sed lasciua virum vis;
Prætexunt dulci hoc nomine nequitiam.

AD EMBLEMA CXVII.

Senariũ vetus Græcorum prouerbiale à Plutarcho laudatur, quod integrè ita legendum: IV.

Γαμεῖ γέρων αὐτῷ τε καὶ τοῖς γείτοσι.

Ducit senex sibi & propinquis coniugem.

Nicetas Choniates, initio Historiæ Andronici Comneni, increpat eum Imperatorẽ, quòd Annam Alexij Imperatoris (quem regno vitaq; spoliarat) sponsã Regis Frãcorum filiam connubio sibi iũxisset, nihil verecundatus effœtus & vietus senex, κρονίων ἀπόζων [*priscam stoliditatem redolens*] sobrini vxorem adolescentulam roseam, & nondum annos vndecim natam per nefas amplecti παραγκαλιζόμενος ὁ πέπων τὴν ὀμφακίζουσαν, &c. pag. 138. editionis Basil. *Andronicus senex puellam duxit.*

AD EMBLEMA CXIX.

Dio Chrysostomus Orat. de Lege, pag. 647. editionis nostræ, scribit κηρύκειον esse τοῦ νόμου σύμβολον. *Mercurij caduceum signum legis esse:* quæ κήρυκα fecialem παρὰ τῶν ἐχθίστων πεμπόμενον, *ab hostibus missum*, saluum & incolumẽn seruat, παντὸς θώρακος καὶ πάσης ἀσπίδος αὐτῷ δοὺς ὅπλον τὸ κηρύκειον. *quauis lorica & quouis clypeo fortius armaturæ genus, præconi præbens.* Caduceum videlicet. Quo magis mirum est, quod narrat Pausanias in Bœoticis, Herculem, cuius signum sub Dio stabat (non procul à fano Ἀγοραίου Διὸς, *Iouis forensis*) ῥινοκολούστην, cognominatum fuisse, quasi *narium amputatorem*; quòd fecialibus ab Orchomenijs delegatis pro tributo nares ignominiosè amputasset. IV. *Caduceus Mercurij.* *Hercules ῥινοκολούστης.*

AD EMBLEMA CXXI.

I I. οὐδὲν πενίας &c.]

Nullum penuria est onus molestius.

AD EMBLEMA CXXII.

III. *Me semel alipedem*] Occasio Græca di-
Occasio unde dicta. ctio est, vt docuimus & scripsimus alibi. ὁ καιρὸς. articulo adiuncto nomini, & mutatione literæ caninæ in sibilum, more Romano.

AD EMBLEMA CXXV.

IV. Liuius lib. 35. Quò diutiùs trahebatur bellum, variabant secūdę aduersęq; res nō fortunam magis quàm animos hominum. Paulus Æmilius Cos. apud eundem Liuiū lib. 55. hæc Gręco sermone Perseo captiuo
Fortunæ volubilitas. dixit: Vtcunq; hæc, siue errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe; multorum regum, populorum casibus cognita P. R. clementia, non modò spem tibi, sed propè certam fiduciā salutis præbet. Latinè deinde suis: Exemplum insigne cernitis, inquit, mutationis rerum humanarum: vobis hoc præcipuè dico, iuuenes; ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbè ac violenter cōsulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cùm quid vesper ferat, incertum sit. Is demùm vir est, cuius animum nec prospera flatu suo effert, nec aduersa refringit.

AD EMBLEMA CXXVII.

III. *Mustela tibi si occurrat*] De hoc auspi-
ἐνόδιον σύμβολον. cio, quod Græci ἐνόδιον σύμβολον vocāt, Theophrastus in Charactere δεισιδαιμονίας, ita scribit τὴν ὁδὸν ἐὰν παραδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι ἕως διεξέλθῃ τις, ἢ λίθους τρεῖς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ διαβάλῃ. *Si superstitiosus viam, mustela ingrediente, transcurrerit, non ante progreditur, quàm alius prior transierit, aut ipse tres lapides trans viam miserit.* &c. Plautus in Sticho. Aristophanes in Concionantibus, γαλῆς transcursum dimisse comitia docet. Artemidor. 3 ὀνειροκρ. B. Augustin. lib. 2. de doct. Christ.

AD EMBLEMA CXXVIII.

Locustarum tantę nubes (inquit Liuius
I I. lib. 52) à mari vento in Apuliam repente
Locustæ. illatæ sunt, vt ex minibus suis agros latè operirent.

AD EMBLEMA CXXXI.

Ἄτε, ἄτη, ἄτην, à vocabulo Hebraico
I I. *Hata*, quod errare, nocere, offēdere deno-
Ate. tat. Budæus in Annotationibus ad legem 2. ff. de legib. Homeri & Hesiodi versus expendit de hoc dæmone humano generi infenso; vt Suidas Aten indigitat τὸν διάβολον, τὸν ἀντικείμενον. quam odiosā notionem Satan etiam Hebraicè præ se fert. Hoc firmat Bessario lib. 3. in calumniat. Platonis, vbi scribit [vt & nos adduximus] Homerum siue beneficio quodam naturę, *Luciferi*
siue Mosis prophetæ scriptis, carmine suo *lapsus.*
exposuisse lapsum Luciferi, quem ille Atē appellat. Eandemq; Noxam Ascræus vates in Theogonia, contubernalē esse canit Dysnomiæ, peruersę iuris legumq; constitutioni Δυσνομίην Ἄτην τε συνήθεας ἀλλήλῃσι.

AD EMBLEMA CXXXIII.

Toto mandat & orbe legi] Laureas Tul- III.
lius libertus M. Ciceronis, ita scitè claudit carmen in fontes calidos villæ Academiæ, apud Plinium lib. 31. Nat. hist. cap. 2.

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefacit ope.
Vt, quoniā totum legitur sine fine per orbē,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Libanius in Βασιλικῷ, seu Panegyri Cō- IV.
stanti & Constantio Imperatoribus dicta, pag. 4. editionis nostrę Gręcolatinę: ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι εἰς τοὺς παιδοτρίβας ἔρχεταί τι τῆς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐκλείας· οὕτως ὁ τοῦ λόγου συναίτιος κοινωνεῖ τῆς ἀπ' αὐτοῦ φιλοτιμίας *Vt in certaminibus* (inquit) *gymnicis aliquid à coronarum celebritate ad ludimagistros peruenit: ita sermonis causa adiuuans, orator particeps honoris, qui inde proficiscitur.* Idem in Orat. de Antiochien. Professoribus, multa in hanc sententiam enūciat, vtraq; lingua nuper à me edita.

AD EMBLEMA CXXXV.

Cicero lib. 1. de Inuent. Qui ita se ar- IV.
mat eloquētia, vt non oppugnare commo- *Ciuis bo-*
da patriæ, verùm propugnare possit, is mi- *nus.*
hi vir & suis & publicis rationibus vtilissimus atq; amicissimus ciuis fore videtur. Philo Hebręus lib. de Cherub. pag. 88. editionis Adriani Turnebi: ἕκαστος ἡμῶν ὥσπερ εἰς καινὴν πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετεῖχε. Et mox: δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί. *Quisq; nostrum in hunc mundum tanquam in nouā ciuitatem venit Sapientissimū porrò decretū censetur; quòd solus propriè Deus ciuis est.*

AD EMBLEMA CXXXVII.

Atheniēsiū ἀρχαιολογίαν Isocrates in I I.
Pana-

Nobiles et generosi. Panathenaici μυροθηκεῖος inclusit, vbi probat, μόνους αὐτοχθόνας τῶν Ἑλλήνων. Philo Iudæus περὶ εὐγενείας docet, Iudæos nobilitatis veræ alios fines ὅρους ἐξαιρέτους præscriptos τῇ καλοκαγαθίᾳ habuisse, vt apud Satyrographum:

Nobilitas, vera est atq; vnica virtus.

AD EMBLEMA CXXXVIII.

II. Laus Herculis. Apud Aristid. Adrianens. in exordio Orat. 5. de Hercule: Ὦ φίλτατε Ἡράκλεις, σὺ γε ἐπαινεῖν ἆθλος ὁ ἥδιστος· πάντως δὲ πολύμνητος εἶ. Gratius vetus poeta Romanus in Carm. Cynegetico idem grauissimis Heroicis cecinit:

Et pradexter erat, geminisq; securibus ingens
Ipse Deus, cultorq; feri Tirynthius orbis;
Quem mare, quem tellus, quem praceps ianua Ditis
Omnia tentantē, quà laus erat obuia, passi.
Hinc decus & fama primus patrauit honorem.

AD EMBLEMA CXXXIX.

IV. Qui nothi, qui legitimi. Menander Comicus aureo hoc versiculo, quasi lapide Lydio Herculeove, certum legitimi & spurij ἔλεγχον, indicium patefecit:

Νόθος πονηρὸς ὁ δ' ἀρ δίκαιος γνήσιος.
Quisq; improbus, spurius: probus, legitimus est.

Philo Iudæus lib. de Cherub. spurios allegoricè exponit, τοὺς νόθους καὶ πλαγίους λογισμούς. *illegitimos, vagos & obliquos cogitatus* Et subijcit: τὰ ὑπαρκτὰ αἱ τέλειοι ἀρεταὶ μόνου τοῦ τελείου καὶ γνησίου κτήματα. *Facultates esse perfectas virtutes, solius perfecti ac legitimi possessiones.*

AD EMBLEMA CXLIV.

III. Regia sententia. *Anchora quod nautis*] Vtinam regibus & principibus omnibus maneret alta mēte repostum Agamemnonium illud regale ἐπιφώνημα, vel σύγκριμα, nō sine numine ab Homero ita celebratum:

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.
Non ego perniciem populi peto, malo salutē.

AD EMBLEMA CXLV.

III. *Cæcus at est Princeps*] Iuuat ita cæcutire. Multa interim Reges (inquit Seneca lib 4. de Benefic. cap. 37.) in bello præsertim, opertis oculis donant.

Quod solis auribus] Tritum id è prouerbiali Trimetro:

ἄρχων ἄκουε κ̓ δικαίως κ' ἀδίκως.

Gerens magistratū aqua & iniqua audias.

IV. Huius Emblematis argumentum illustrat Philo Iudæus lib. inscripto, Vita ciuilis 5. de Iosepho. & de Iudice. & de constituendo Principe. Itemq; 2. de vita Mosis, in cuius proœmio hic insignis maximè locus est de boni principis munere: Βασιλεῖ προσήκει προστάττειν ἃ χρή, καὶ ἀπαγορεύειν ἃ μὴ χρή· ὡς εὐθὺς εἶναι τὸν βασιλέα νόμον ἔμψυχον, τὸν δὲ νόμον βασιλέα δίκαιον. *Regis munus est, quod oportet, imperare; quod non oportet, vetare: vt procul dubio Rex sit lex animata, lex autem iustus Rex.* &c. Videsis Libanij iustitiæ elogium, editionis nostræ, pag. 91. Regis munus.

AD EMBLEMA CXLVII.

[Sententiam illam Alexandro Macedoni tributam, Morellus potiùs Alexandri Seueri esse iudicat] IV.

AD EMBLEMA CXLIX.

Libanius in Oratione, quam habuit pro Antiochenis, post euersas Principum imagines Theodosium I. Imperatorē omnes Atticorum oratorum lecythos & myrothecia in clementia Principum celebrāda consumpsit: eam Græcè & Latinè pridem edidimus, & Christianissimo atq; clementissimo Regi Henrico Magno, felicis æternæq; memoriæ cōsecrauimus, idq; munusculum literarium sibi gratissimum acceptissimumq; esse significauit tantus Heros, qui Platonicum illud dogma, μεγαλοθυμίαν οὐκ ἄνευ μακροθυμίας εἶναι, egregia regiaq; mansuetudinis & magnitudinis animi copula comprobauit. IV.

AD EMBLEMA CLII.

Extolle cachinnum] Dictum est, cachinnum ἀπὸ τοῦ καγχασμοῦ, Græco fictum esse, Atticis enim καγχάζειν, *cachinnare* designat. III. Cachinnus.

AD EMBLEMA CLIII.

Gesnerum Apologum hūc Æsopicum, vt fabulosum commentum explodit, tametsi à Græcis & Romanis antiquis scriptoribus celebratum & peruulgatum. II.

Medicata virilia] Guilielmus Rondeletius in tractatu de Amphibijs arcanum naturæ αἰδοίων καστορείων aperit. III. Castoreū.

Vitam vt redimas] Oraculum Euangelicum est εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν. [*Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnū*] Matthæi 19. Adi Theophylactum.

AD EMBLEMA CLIV.

IV. *Mortui sepeliẽdi.* Teucer apud Sophoclem in Aiace Lorario, sollicitus de Aiacis fratris cadauere, vt illicò conderetur, ait queritans: *μήτις ὡς κενῆς Σκύμνον λεαίνης διομενῶν ἀναρπάσῃ. Ne quis vagæ catulum leanæ rapiat hostis debilem.* Et causam subijcit: *τοῖς θανοῦσι τοι φιλοῦσι πάντες κειμένοις ἐπεγγελᾶν. Omnes solent letho datos traducere.* At Virgilianus Polydorus sepultus, Æneam, tumulum suum incautè mouētem, *Sepulti non lacessendi.* sic increpat, Æneid. 3.

Quid miserum Ænea laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus.

Eiusmodi querela est in Epigr. 3. Senecæ philosophi relegati:

Parce relegatis: hoc est, iam parce sepultis.

Et 4.

Occisi iugulum quisquis scrutaris amici,
Tu miserum necdum me satis esse putas?

Et 5.

Crede mihi vires aliquas natura sepulchris
Attribuit: tumulos vindicat vmbra suos.

AD EMBLEMA CLV.

τε τράσι χον εἰς τὸ αὐτὸ
Ὁππότ' ἔρως πρὸς πότμον ἀμείβετο τεύχεα λαμπρὰ,
καὶ πότμος δᾷδα, καὶ δρίμανεν λάβ' ἔρως.
Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη πολιὲς φῶς δᾷδη μόροις;
ὁπλότερος δ' ἄρ ἔρως ἐξέπεσεν δρεπάνῳ.

AD EMBLEMA CLVI.

Alciati distichon Græcè redditum.

Τίπτ' ὀλοὴ κὺρ τλῆς παῖδ' ἠπεροπεῦσαι ἔρωτα;
Ὡς τὰ βέλη βάλλειν οἰόμενόν γ' ἴδια.

AD EMBLEMA CLVII.

I. Non desunt augustiora epicedia in eloquijs sacris, εἰς τοὺς ἀώρους ὄντας καὶ μοίραν ἔχοντας θανάτου. vt canit Solō in clausula ἑβδομάδων βίου. In primis Dauidis vatis & Regis θεοσεβεστάτου in Abessalomum filium, impia arma sequēdo interemptum, 2. Samuel. 18. *Dauidis epicediū super Absolon.* οὕτως εἶπεν ἐν τῷ κλαίειν αὐτὸν υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ. υἱέ μου. τίς δώῃ τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ ἐγὼ Ἀβεσσαλὼμ ἀντί σου υἱέ μου. Eiusdem lugubres versus super Saule Rege & Ionatha filio, qui in acie occubuerant, leguntur 2. Samuel. 1. è Codice Iasar: Στήλωσον Ἰσραὴλ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν πῶς ἔπεσαν δυνατοί; &c. quæ M. Antonius Flaminius elegātissimis dimetris Iambicis olim expressit. Alia id genus Gregorius Nazianzenus in Poemat. & Anthologia Græcorum epigrammatum suppeditant; præter Statium in Siluis, & Martialem.

AD EMBLEMA CLIX.

III. *Heres vnde dictus.* *Maxima rixa oritur*] Maxima vtique cognatio patet inter has voces, *heredis*, ἔριδος, & *rixæ*. Ideo τὸ *heres* sine diphthongo in antiquis monumētis & ἐπιγραφαῖς scribi constat; idq; ab eruditis probatur, qui τὸ erctum, & actionem familiæ erciscundæ ἀπὸ τοῦ ἐρίζειν educi posse agnoscunt, quia ex diuisione rixa vt plurimum oritur. Catullus in coma Berenices memorat. *Dulcia nocturnæ vestigia rixæ.* νυκτερινῆς ἔριδος.

AD EMBLEMA CLX.

IV. *Mortui sepeliẽdi.* Antigone Sophoclea sācti huius immortuos officij amorisq; heroici exemplum insigne præbet, de vetita Polynicis fratris sepultura anxia:

κεῖνον δ' ἐγὼ
Θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν.
Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι φίλου μετά.
Ipsum fratrem ego
Sepeliam: pulchra mihi mors deinde erit.

Martialis ad Meliorē lib. 8. Epigram. 39.

At si quis dare nomini relicto,
Post manes tumulumq; perseuerat,
Quærit quid nisi parcius dolere?

AD EMBLEMA CLXIII.

IV. Æneas apud Homerum Iliad. 20. hortatur Achillem, vt sibi temperet à cōuitijs iactandis, quod obtrectatio muliebre sit vitium:

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ' ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι,
[παντοῖοι ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.]
Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις
Ἀλλὰ τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶϊν ἀνάγκη. *Contendere verbis mulierū est.*
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥστε γυναῖκας

[Ad verbum sic sonant:

Volubilis enim lingua est hominum, multique insunt sermones
Omnigeni: verborum autem multa profusio hinc atq; inde.
Quale dixeris verbum, tale etiam audies.
Sed quid rixis & opprobrijs nobis necesse est

Con-

Contendere mutuò contrà, vt mulieres.] Quibus concinunt hæc Turni apud Virgilium Æneid. 11.

Larga quidem semper tibi, Drance, copia fandi.
--- sed non replenda est curia verbis,
Quo tutò tibi magna volant. Mox:
--- An tibi Mauors
Ventosa in lingua?

AD EMBLEMA CLXV.

III. *Canis*] Hecuba, canis vocitata. Iunius Cent. 7. Prouerb. 83.

Deus, tutum refugium.

Et peragit cursus] B. Augustinus in enarratione primæ partis Psalmi 70. ad vers. 3. *In locum munitum esto mihi.* Quid munitius (inquit) cum ad illum locum confugeris? dic mihi quos aduersarios formidabis? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse cum Imperator transiret: Non de te loquor. Respexisse ille dicitur & dixisse; Nec ego de te. Contempserat Imperatorem cum insignibus armis, exercitu, potestate. vnde? De loco munito. Si securus ille in alta terra, quomodo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terra? Hic ascribere libet Epigrãmatis nostri in hymnos Græcos *εἰς Θεοτόκον*, clausulam *ἀντίστροφον* clausulæ epigrammatis Alciati:

Inuidia humani generis disrumpitur hostis:
Solus & hæreticus rumpitur inuidia.
Rumpatur sed vterq; licet, Regina polorum
Satanicam longè despicit inuidiam.

AD EMBLEMA CLXVII.

IV. Mare ob violentiam ventorum fluctuũ decumanorum quasi ad insaniam adactũ, Mænadi furiosæ comparatur à Basilio Magno orat. 4. in Hexaem. Et ab Euagora in epist. ad Antipatrum: *παλινδρομεῖ πρὸς ἑαυτὸ τὸ ῥεῖθρον μαινόμενον μεγάλην ἀπειλοῦσαν τῇ χέρσῳ τὴν ἔφοδον.* Itemque à Georgio Piside vers. 373, Cosmurgiæ:

Mare Menadi cõparatum.

Ὅλην ἑαυτὴν οἷα μαινὰς ἀγρία τῇ γῇ περικρούσασα.
Vt Mænas insana & furens toto impetu
Circumfluum allidit solo &c.

AD EMBLEMA CLXIX.

Deorum cætus oraculum apud Homerum Odyss. 8. huc pertinet: IV.

οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.
[*Non rectè succedunt mala opera: assequitur tardus celerem*]

de victo Gradiuo à Mulcibro loripede. Quod autem omnia tuta timẽda sint prudentibus, Lyricus Latinus monet:

Omnia tuta timenda.

Quod quisq; vitet nunquam homini satis
Cautum est in horas.

B. Ioa. Chrysostomus in illa *τῶν ἀνδριάντων*, quæ incipit, *εἶδες καὶ τήμερον* luculẽter disserit, *ὅτι χρήσιμος μάλιστα χοῦ φόβος.* tametsi

--- timor ipse malorum
Sæpe superuacuos cogit habere metus.

Ouidius.

AD EMBLEMA CLXXIII.

Hexastichon Alciati Græcè expressum.

Ὁππότε δὴ κύκλωψ σκισέντος χείλεσιν ἄντρου
ἕζετο, ταῦτ᾽ ἤσευγ᾽ οἷ καὶ ἰοῖς οἶσι
Κ᾽ ὑμεῖς βόσκετε μοὶ λάχαν, αὐτὰρ βίστον μ᾽ Ἀχαιοῖς,
Νεαίρη ἄρ ἐμοὶ ὕστατον Οὖτιν ἄγων.
Πεύσατο ταῦτ᾽ Ἰθακήσιος. Ὄμματος αἶψα δ᾽ ἄμερσε,
Κύκλωπ᾽ ἠνὶ δίκην ἔχεν ἀτασθαλίης.

AD EMBLEMA CLXXV.

Tetrastichon Alciati Græcè redditum.

Ὡς λᾶαν σκύλαξ μάρψας δάκνει ἀΐδηλον
ὅντινα δ᾽ ἂν λωβὴν τῶγε βαλόντι φέρει
ὡς πλεῖστοι μάψ ἀντιπάλους ἀποφεῦξαι ἴωσι,
καὶ οἷς οὐδεμὶ ἐστ᾽ ἄτη ῥέουσι τρίβον.

AD EMBLEMA CLXXVII.

Supposuit nunc colla iugo] Sic apud Tibullum lib. 1. eleg. 10. III.

--- Pax candida primum
Duxit araturos sub iuga curua boues.

Quod sic olim Græcè expressimus:

--- εἰ οὖν ἀγαθὴ
ἦγεν ἀρωσόμενον ζευγάριον βοικόν.

Philemon Comicus pacem vocat *τὴν ἐπαφρόδιτον καὶ φιλάνθρωπον θεόν.* *Suauissimam & mortalibus charam Deam* Eiusq; munera venustissimis hisce Senarijs complectitur: IV.

Pacis munera.

Γάμους, ἑορτάς, συγγενεῖς, παῖδας, φίλους,
Πλοῦτον, ὑγίειαν, οἶνον, σῖτον, ἡδονήν,
Αὐτὴ δίδωσι· ταῦτα πάντ᾽ ἀνεκλίπη
Τέθνηκε κοινῇ πᾶς ὁ τῶν ζώντων βίος.

Quæ ijsdem numeris ita reddidimus:

Cognationes, nuptias, festos dies,
Natos, amicos, sanitatem, opes, cibum,
Vinum, voluptates, dedit benigna pax.

Adisis Pacem Aristophanicam, aureum Drama, hilaritatis dulce seminarium.

AD EMBLEMA CLXXVIII.

τίκτει δέ τε θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα II.

pag. 738. a. πλοῦτον] quod sic F. Morellus obiter emēdauit, & vertit:

τίκτει δ' ἐ θνατοῖς πότνι' εἰρήνα μεγὰν πλοῦτον.

Magnas opes mortalibus pax parturit.

AD EMBLEMA CLXXIX.

I I. Perenditus Ioachimus Camerarius in auctario seu appendice ad Philemonē, περὶ ἰδιότητος ζώων. aliquot Senarijs Iābicis, Græcis & Latinis elegantissimis, cuncta quæ à sacris & profanis autoribus vtraq; lingua super Alcyone scripta compererat, mirificè comprehendit. Id carmen δίγλωττον non sine fructu percurres, si libet & vacet. Exordium eiusmodi est:

Ἡ δ' Ἀλκυὼν ὄρνις μὲν ἐστὶ γε παράλιον.

Pontum accolit cui nomen est auis Alcyon.

Nidus Alcyonis. Et postmodū ἔκφρασιν, quod sorte nūcupat νεοσσιὰν οἷαν νεναυπηγημένην, quia nauis instar cōcauum sit: Mox subiungit elegiū amoris coniugalis ī hac alite, versu aureo:

φίλανδρος αὐτὴ καὶ φιλόστοργος πάνυ,

πιστὴ ἀναπόσπαστος συνοῦσα γυνὴ πόσει.

Ales mariti perquam amans est fœmina

Irrupta iungit cōniugi quam copula.

IV. pag. 746. a. Commoda pacis. ἴσως τι πολέμου &c.] Hæc à se emendata & distincta sic vertit Morellus:

1. *Quanto melior est pax duello, hinc colliges:*
2. *Pax alma Musis est amica maximè:*
3. *Aduersa luctus: iuuant hanc liberi*
4. *Probi, placet q; copia huic. At his mali*
5. *Spretis, mouemus bella, & imbellem virum*
6. *Nos subiugamus, vrbs & orbem non parem.*

AD EMBLEMA CLXXX.

I I. Aureum istud distichum Epigrammatographi Græci mirum in modum congruit, & conspirat amicè cum hexastichi Alciati è fonte Græco hausti clausula:

Nemini detrahendum. ἐσθλὰ λέγειν αἰεὶ πάντας καλόν. αἰσχρὰ δὲ λυγρόν.

κἂν ὦσι τούτων ἄξιοι ὧν λέγομεν.

Omnes laudare est pulcrum, at traducere acerbum;

Vt sit vita horum digna probro & scutica.

AD EMBLEMA CLXXXIII.

Hexastichi Alciati paraphrasis Græca, παλλιπαῖς γέρον Πρωτεῦ, μιμικῶς πολύμορφε.

Ὃς μέλη ἀνδρὸς νῦν, νῦν δὲ φύσεις ἀλόγου.

ἔγνως εἰ τί πη τοῦ χάριν εἴδεσι παντοδαποῖσιν,

Ὡς σταθερὰν μορφὴν μηδεμίαν σοι ἔμεν;

πολλὰ παλαιοτάτου αἰῶνος σήματα φαίνω,

ὧν τ' ὀνειρώττει ἐν φρεσ' ἕκαστος ἑαῖς.

AD EMBLEMA CLXXXVI.

Vniuersam Cadmi μυθολογίαν Nonnus Panopolitanus in Dionysiacis luculēter admodum Heroico carmine prosecutus est: ac de draconis quidem dentibus satis lib. 4. I I.

Ἰ, βόλων ἔσπειρε πολυσίχον ὄγμον ὀδόντων, &c.

De Harmoniæ coniugio lib. 13. De literarum inuento lib. 40. sub fin.

Κάδμος ἐυγλώσσοιο διδάσκεται ὄργια φωνῆς.

Cadmus sacra docet docta mysteria lingua. &c.

AD EMBLEMA CLXXXVIII. III. pag. 799. b.

Τὸ ΓΝΩΘΙ &c.] Hoc ita metricè vertit F. Morellus:

Cognosce teipsum, scito non inaniter

Oraculo celebre factum Delphico.

Georgius Pisides noster in carmine laudato. De opificio Mūdi, rationem submouendæ ignorantiæ hoc Emblemate propositam, & à sui rerumq; conditarum notitia, ad θεογνωσίαν rectè perueniendi multis versibus docet; quorum pulcherrima clausula coronisq; hæc est: IV.

Ratio ignorantiæ submouēda.

Οὕτω τέλοιπὸν ὥσπερ ἐξ ἀγνωσίας,

τὸ Γνῶθι σαυτὸν, εἰς διάγνωσιν λάβοι,

καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνδιατρίβων φύσει

Ἴσως ἑαυτῷ συλλαλήσει καὶ μάθοι

πόθεν παρήχθη μηδὲν ὢν πρὸ τοῦ βίου;

Duntaxat homo, tanquam ex mera ignorantia

Se noscat ipsum, mentis & spectet bona;

Nostraq; natura immorans mortalium,

Secum loquatur cogitetq; talia,

Productus vnde, qui ante vitam nil erat?

His consentiunt, quæ Mercurius Trismegistus scribit cap. 5. Poem. Et Persius in Satyr. 3.

...... Causas cognoscite rerum:

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo

Quis datus, aut meta qua mollis flexus, & vnde.

Gregorius Nyssenus in Sacramento Baptismi. Prudentius in Romanum militem 2. Machab. & τοῦ κατὰ Matth. 7.

AD EMBLEMA CXCI.

Poma

III. *Poma etenim Veneris sunt*] Theocritus adstipulatur Idyll. 11. vers. 1.

Ἤρατο δ' οὔτι ῥόδοις, οὐ μάλοις, οὐδὲ σελίνοις.

sic enim legendum, non κικίνοις, vt ἐυστόχως emendauit V.C. Daniel Heinsius, in omnibus priscorum autorum scriptis ὀξυδερκέστατος. Cyclops (inquit) Galateam suam non

Ardebat pomis, roseis apijq; coronis.

Amatorũ mores. Siquidem qui impensè amabat, vel impensè donabant, ἐρᾷν ἢ δωρεῖσθαι ὁ κατὰ μῆλα καὶ στέφανος, parœmiacè dicebãtur, quod hæc munuscula ad amicas vulgò mitterentur.

[Hic quoq; me in vtramq; aurem dormitante, Typographus aliquid omisit, quod appositum volebam; nempe Epigramma Platonis ex Laertij lib. 5.

τῷ μήλῳ βάλλω σε, σὺ δ' εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με.

Malo ego te ferio; cape, si me diligis, illud.

Et aliud quoque Philodemi, seu, vt idem Laertius vult, Platonis ad Xanthippen, sic:

Μῆλον ἐγὼ βάλλει με φιλῶν σέ τις ἀλλ' ἐπίνευσον

Ξανθίππη, κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Quod sic vertit Bentinus:

Malum ego: me iaculatur, amat qui te, annue quæso

Xanthippe, tibi mox & mihi forma perit.]

AD EMBLEMA CXCV.

IV. Claudiani extat elegiacum carmẽ elegantissimum de pijs fratribus Siculis, qui fortunis opibusque suis relictis, parentes suos ab incẽdio Ætnæo liberarunt: ex quo hos insignes versus selegimus:

Pietas in parentes. *O bene Naturæ memores, documẽta supernæ*

Iustitiæ, iuuenum numina, vota senum:

Qui spretis opibus medios properastis in ignes,

Nil præter sanctam tollere caniciem.

Haud equidem immeritò tanta virtute repressas

Enceladi fauces obriguisse reor.

Ipse redundantem frænauit Mulciber Ætnam,

Læderet exempli ne monumenta pij.

Prætermissis alijs clausulam tantùm ἀξιομνημόνευτον addam eiusmodi:

Dũ potuit pietas flamma cessante probari,

Empta est ingenti clade perenne decus.

AD EMBLEMA C.

Velat vultus, obnubit ocellos] Vide si vis Notas Morelli ad Epithalamium Violentillæ, Statij 5. ...... *ducit* III.

Lumine demissam, & dulci probitate rubentem.

& ad Silu. 1. l. 5,

......*mixta pudori*

Gratia. vbi ἄγαλμα αἰδοῦς.

Mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiunt, ex 2. & 3. Genes. & Esther 1. cap in Assueri edicto. Itemq; Pauli &c. IV.

AD EMBLEMA CXCVIII.

Iungere mortua viuis] Quod Hector Homericus Alexandro fratri propter Helenę ἁρπαγὴν imprecatur, Iliad. 1.

Αἴθ' ὄφελες ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι.

O vtinam natus numquam innuptusq; perisses.

hoc Mezentius Alciati contagioso suo semiuiro obiectare iure poterat: vel in se ipsam illa retorquere:

O vtinam numquam nata, aut innupta perißem.

Integra mihi quid cum putre semiviro.

Lubet etiam παρῳδιάζειν ex Martialis Senarijs:

Coniunx integra, sonticus maritus;

Non mirum malè conuenire vobis.

AD EMBLEMA CXCIX.

Alciati disticha Græcè expressa.

1.

Κῶνε σχῆμα καὶ ὄνομα κηρύσσει κυπαρίσσων,

Δέξασθαι στρετέρως ὧδε κατ' αἶσαν ἴσην.

2.

Καλλίθειρα πέλει, εὔτακτοί τ' εἰσὶ ῥάδαμνοι.

Καλλικομὸς περ ἐὼν, αὐτὰρ ἄκαρπος ἔφυς.

AD EMBLEMA CC.

Disticha Alciati Grȩcè reddita κατὰ ἔπος

1.

Δρῦς Διὸς ἐστὶ φίλη, ἀγανοῦ σωτῆρος ἁπάντων,

Ἥν δ' ἄρα δὴ σώζοντ' ἦν ἐκ δρυὸς ὁ στέφανος.

2.

Ὠγυγίοις βαλάνοις ἔτρεφεν ποτε· νῦν σκιὰ ὀφέλλει.

Δένδρεον ὡς Ζηνὸς οὐκ ἀνόνητον ἔφυ.

Prudẽtius ex oraculo Mosaico Genes. 18 II.

Hospitium hoc Domini est, ilex vbi frondea Mambre
Armentale senis protexit culmen.
ὤφθη αὐτῷ Ἀβραὰμ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ. At Genes. 35. quercus vocatur ἡ βάλανος, à fructu; vbi agitur de sepultura Deborę nutricis Rebeccæ ἐτάφη κατώτερον Βαιθὴλ ὑπὸ τὴν βάλανον. & vocauit Iacob quercũ illam βάλανον πένθους.

AD EMBLEMA CCII.

Metaphrasis distichi Alciati in Abietem.
εὔπλοος ἔστ' ἐλάτη φυῖται εἰν ὄρεσιν ἄκροις.
Ἀγριδίτοις δὲ τόποις πλεῖστον ἔνεαρ ἔφυ.

Η'
Τεῖχος ἁλὸς ἐλάτη πέλ' ἐν οὔρεσιν ὑψιπέτηλος.
ὡς μέγ' ἀπ' ἀνλιθίτων ἐσὶ τόπων ὄφελος

AD EMBLEMA CCIII.

Alciati προελεγεῖον libuit hoc disticho Græco Iambico rependere:
πίνκη παραφυάδ' ὅτιν ἐκβάλλει ποτὶ,
ἴσι κε δ' ἄνδρεσσιν γίνε πιθομένοις.

III. *Stolones.* *Stolones*] Aristoteles 1. de moribus ad Nicomach. vbi adoritur ideas Plutarchas tragiatae, scribit τὸ πρός τι παραφυάδι ἔοικε καὶ συμβεβηκότι τοῦ ὄντος. Quod cum aliquo confertur simile esse stoloni propaginivè, eiq; rei, quæ substantiæ accidit. vbi arboris trũco substantiam, stolonibus accidentia comparat.

AD EMBLEMA CCIV.

Alciati tetrastichi metaphrasis Græca.
Τράγειν πειθομένας κῆρ μῆλα κυδώνια νύμφας,
τάξασθαι λέγεται θεσμοθέτης ὁ Σόλων.
Ὡς στόματι στομάχῳ τ' ἐρίηρον ἄσθμα γένοιτο
ἥδιστον κεῖναις, λειριόεσσά τε ὄψ.

AD EMBLEMA CCV.

III. *Cissus.* De Cisso puero, qui Dionysio in delicijs fuit, deq; eius transformatione in κισσὸν hederam, Nonnus poeta lib. 12. Dionysiac. ita canit:
Κισσὸς ἀερσιπότης ἐρόεις νέον ἐς φυτὸν ἕρπων.
ἔσαι κιττὸς ἕλιξ καὶ ἐν ἔρνεσι. Sic lego, nõ ἔσσεται.
Procerus Cissus gratus puer, exilit arbor:
Flexilis hinc erit in plantis hedera stirps.

AD EMBLEMA CCVI.

Nostram Metaphrasin Græcam disticho Alciati hic subnectere non cunctabor:
Ὅστι πρίνος βλαστερᾶς αὐτοῦ κατακόπτεται ἴσχυ.
Σύμβολα ῥ' ἐμφυλίης δηιότητος ἔχει.
Obseruandum apud Esaiam cap. 44. v.

II. 14. vbi versione vulgari seu Hieronymiana legitur, *Tulit ilicem & quercum, &c.* septuaginta interpretes Græcos habere, καὶ ἔλαβε ἀγριοβάλανον καὶ δρῦν. Hoc animi causa. Sed animi causa addatur hæc parodia Virgiliana:
Qui semet frãgit, vult esse sub ilicibus suis.

IV. *Seditio perniciosa.* Romanos non minus quàm Bęotos malus abstulit error πολέμου ἱεμένους ἐπειδὴ μὴ ὀκρυόεντος, expertos serò vt robur consilij expers mole ruat sua. Vtinã Christicolis nationibus θρησκείαν φιλανθρωποτάτην (vt meritò Synesius Religionẽ Christianam vocat) profitẽtibus idem iure obijci non posset; nec vnquam illicis vim naturamq; ipsis imitari libuisset.

AD EMBLEMA CCVII.

Alciati distichum Græcum factum.
χρυσᾶ Ἀφροδίτης τάδε μῆλα, πικρὴν γλυκύτητα
Σημαίνει Δαναοῖς ὡς γλυκύπικρος ἔρως.

AD EMBLEMA CCVIII.

Alciati tetrastichum Græcè redditum:
χλωρὰ κ' ἀειθαλὴς, θαλλῶ πύξος μάλα γ' ὅλα
οὗτερ ἀνίσσεισιν ῥ' αὐλὸς ἐγένετο ἐρασταῖς.
Παίγμασι καὶ μαλακοῖσιν ἐρασταῖς προσφόρον ἔρνος
χλωρὸς ἐραστὴς πᾶς, πύξος ἔφυ χλωρά.

Buxus amãtium symbolũ. Sed quid ad Emblema? Buxus perpetuò vernat, crispo cacumine, & è cuius ligno bonæ fistulæ tornantur, quod amasiorum vitam symbolicῶs repræsentat; viror spei symbolum; & quid non sperant miseri amantes? Sed id quidquid est amorum, omne ad fistulas, resq; nugatorias impenditur puta versus amatorios & cantilenas, quibus ociosorum & languẽtium occupatur animus. Quin pallescunt amantes, inter spem metumq; dubij.

AD EMBLEMA CCIX.

Metaphrasis Græca Alciati distichi.
πίπτ' ἄνθη φύλλων προβαλοῦσα ἀμύγδαλε θάλλεις,
Μισῶ πρωθήβας οἷς πρὸ τριχῶν σοφίαι.

AD EMBLEMA CCX.

Vis nostram Alciati distichi Grecam versionem, ὦ φίλ' ἄνερ; paulò liberiorem?

Ἡμυ-

H' μορία βράδιον βλαστῶ ψύχος μετ' ἰ-
ρῶν
ῥιγεδανῶ, ἔυφρων καὶ σοφόδενδρον ἅμα.

II, De moro arbore (quam μορίαν Græci vocant, vt fructum eius μόρον, prima correpta, & à Latinis producta, ratione prosodiæ accentus ve, more suo) Ioannes Passeratius μακαρίτης, Collega quodã meus, nulli flebilior quàm mihi, Siluam Heroicam cum Statianis certantem scripsit, qua perdiu diuino sata carmine viuet morus, imò canescet seclis innumerabilibus.

AD EMBLEMA CCXI.

Alciati distichũ primum Græcè versum.
Μάντις ἔχει ἀγαθὴ σωτήρια σύμβολα δάφνη.
κρατίγ' ὑποστρωθεὶς' ἀτρεκὲς ὄλλεν ὄναρ.

IV. Extat Libanij Ethopœia lepidissima pictoris frustra tentantis Apollinem pingere τῆς δάφνην ξυλίνην. pag. 43. nostro editiõ. Docet autem Theophrastus 1. de Charact. morum, cap. περὶ δεισιδαιμονίας, in princip. δάφνης εἰς τὸ στόμα λαβών. superstitiosũ ambulare folia lauri ore prehẽso. Monet etiam Clemens Alexandrinus in προτρεπτ. καθαρεύων μεταλάμβανε θεοπρεπῶς, κ' δάφνης μετέχων. *Piacula adhibeo Deo decora, non lauri folia.* Poetę certè laurum mordentes imitantur Cassandram δαφνηφάγον Lycophronis. Ideo tamẽ præclariùs actum est cum Dione, eiusq; collegis Senatoribus quòd Commodo gesticulante in theatro, δάφνης φύλλα διέφαγον. Sic enim ipsos ab Imperatoris sæuitia seruauit Apollo. Xiphilinus in extr. Commi. *Superstitio de lauri folijs.*

AD EMBLEMA CCXII.

Alciati distichi Metaphrasis Græca.
Ὅστι κόμην Α'λκείδε λεύκη ἔστεφε δεχεῖ.
Α'λλάσσει χρόνος ὡς νύκτα κ' ἦμαρ ἄγων.

Tibi Christe σῶτερ ἀλεξίκακε Opt. Max. gloria in æuum.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM,

Emblematum, Historiarum, Apophthegmatum, Sententiarum, Prouerbiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Aenigmatum, Nummorum, Deorum, Hominum, Animalium, Arborum, &c. memorabilium per totum Opus sparsorum locupletissimus & accuratissimus.

A.

AMYG-

quæ.

Arri-

B

C.

Catul-

veris

Cyclo-

Excu-

F.

G.

sue.

Grues

IGNA-

Ma-

N.

O.

Ouis

P.

Para-

Q.

S.

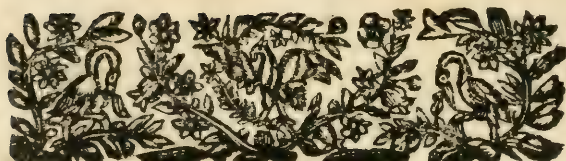
sagit

Stra-

V.

Vlu-

FINIS.

MEMORIÆ· ÆTERNVM SCIANT· OMNES ANDREAM. ALCIATVM

ALTERVM. IN. DICVNDO. TVLLIVM

IN. LEGIBVS. INTERPRETANDIS. SCÆVOLAM

PRORSA. VORSAQ. ORATIONE. EXSVMIVM

IN. ETHICIS. EMBLEMATIBVS. NEMINI. SECVNDVM

ABIISSE. NON. OBIISSE

VIVIT

FAMA. SVPER. AETHERA. NOTVS

HVNCCE

LEGEM. TYRONES. IN. DOCTOREM. ELIGITE

IVRISPRVDENTES. SECTATORES. VT NVMEN. DILIGITE

PII. SPECTATORES. ENCOMIOLVM. LEGITE

LEGIRVPIONES. PROCVL. HINC

VITILITIGATORES. PROCVL. ESTE

LVCRIPETÆ. RABVLAE

ASPICITE. SVSPICITE. INSPICITE

QVOD

VALERIANVS. CASTILLIONÆVS. COMPATRITIVS

IN. BENEVOLENTIÆ. PIGNVS

HEROI. BENEMERENTI

P

EX· VOTO

Patauij ex Typographia Pauli
Frambotti. M.DC.LXI.

Superiorum Permiſſu.